

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SIVE

BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM

QUI

AB ÆVO APOSTOLICO AD INNOCENTII III TEMPORA

FLORUERUNT;

RECUSIO CHRONOLOGICA

**OMNIUM QUÆ EXSISTERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,**

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS,
PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA;

DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS LECTIONIBUSQUE VARIANTIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS ÆSENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA;

INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI
SUBSEQUENTIBUS, DONATA;

CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINUM SUPERIORUM
DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA;

OPERIBUS CUM DUBIIS TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM
ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUOBUS INDICIBUS GENERALIBUS LOCUPLETATA : ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUODQUE
UNUSQUISQUE PATRUM IN QUOQLIBET THEMA SCRIPSERIT UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO
SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OSIVUM QUINAM PATRES
ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM
SCRIPTURÆ TEXTUS COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR : CHARACTERUM PURITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SINGQUE IN TOTO OPERIS DECURSU CONSTANTER

SIMILIS, PRETH EXIGUITAS, PRÆSENTINQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILIC SPARSORUM

PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS AD OMNES STATUM,
LOCOS, LINGVAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES SECUNDA,

**IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A GREGORIO MAGNO AD INNOCENTIIUM III.**

Accurante J.-P. Migne,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORUM.

PATROLOGIÆ TOMUS LXXXV.

LITURGIE MOZARABICÆ

TOMUS PRIOR

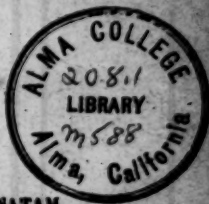
VENEUNT DUO TOMI 1° FRANCIS GALLICIS.

PARISIIS, VENIT APUD EDITOREM.

**IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM VULGO DENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUX.**

1850

7925

PATROLOGIA

CLASSI COMPETIT

UNIVERSITÄT ZÜRICH, UNIVERSITÄT BASEL, UNIVERSITÄT GENÈVE

PROFESSOR DR. JOHANNES WILHELMUS DE WITTE

AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III. TRACTATUS

INDEX CHRONOLOGICUS

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX CHRONOLOGICUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

INDEX SECTUS TRACTATUS AB EVO APOSTOLICO AD INNOCENTIUM III.

LITURGIA MOZARABICA

SECUNDUM REGULAM PRATI ISIDORI.

IN DUOS TOMOS DIVISA,

QUORUM PRIOR CONTINET

MISSALE MIXTUM

PREFATIONE, NOTIS ET APPENDICIBUS

AB ALEXANDRO LESLEO, S. J. SACERDOTE, ORNATUM;

POSTERIOR :

BREVIARIUM GOTHICUM

OVERA

FR. ANT. LORENZANA,

TOLETANÆ ECCLESIE ARCHIEPISCOPI,

RECONDITUM.

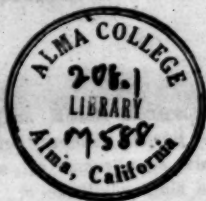
NOVA NUNC ET ACCURATIORI EDITIONE UTRUMQUE MONUMENTUM REVIVISCIT

ACCURANTE J.-P. NIGNE.

BIBLIOTHECA CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CUMSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS, EDITORE.

TOMUS PRIOR.

VENIUNT DUO VOLUMINA 16 FRANCIS GALLICIS.

PARISIIS, VENIT APUD EDITOREM.
IN VIA DICTA D'AMBOISE, PROPE PORTAM VULGO D'ENFER NOMINATAM,
SEU PETIT-MONTROUX.

1850

7925

ELENCHUS RERUM

QUE IN HOC LXXXV TOMO CONTINENTUR.

Prefatio in Missale Mixtum.
Missalis Mixti pars prior.
Missalis Mixti pars posterior.

Col. 9
109
655

EDITORIS PATROLOGIÆ MONITUM.

In admonitione *Liturgiæ Gallicanæ* præmissa (*Patrol. tom. LXXII, col. 99*), nos Operibus S. Isidori Hispalensis Liturgiam Mozarabum adnexuros polliciti, nunc fidem solvimus, duplex hujus Liturgiæ monumentum prælo mandaturi, nempe : *Missale Mixtum*, sive *Mozarabum* et *Breviarium Gothicum*. Quibus sane venerandis antiquæ Hispanorum Ecclesiæ reliquiis novam editionem vindicabat longa quam obtinere in catholicissima regione auctoritas, locum vero quem illis nunc in *Patrologia* nostra assignamus, ipsum S. Isidori nomen, secundum cujus regulam Liturgia Mozarabum redacta fuit et composita.

His præmissis, lectorem monitum volumus, nos editionem Hispanam verbatim exscripturos, ne tota quidem uno aut apice mutato; imo etiam, ipsius paginarum notas arithmeticas crassiori characterè in columnis nostris expressuros, ad quas non semel legentem revocabit formula *Vide fol....*, vel alia similis.

SSMO DOMINO NOSTRO

BENEDICTO XIV, PONTIFICI MAXIMO

VENANTIUS MONALDINUS BIBLIOPOLA ROMANUS FELICITATEM.

Quod sumptibus meis prodiit Missale Mozarabicum, nemini potius quam Sanctitati tuæ consecrandum fuit; neque enim majori tutela liber protegi neque digniore nomine insigniri potest, quam Benedicti XIV, doctissimi maximique pontificis, ejus scilicet quem, nobilissima in domo atque in splendidissima civitate natum, vita, cum præclara virtutum fama in litteris, et in sollicitudine pastoralis acta, per amplissimos munerum et ecclesiasticorum honorum gradus, ad Ecclesiæ principatum evezit. Et quamvis nemini ignotum sit bonas quasunque artes, cunctaque laudabilium scientiarum genera Sanctitatem tuam complecti atque fovere, ipsumque te, ut aliis exemplo sis, in maximis reipublicæ christianæ negotiis, literarias tuas occupationes nunquam intermittere; tamen apparet tuæ quædam peculiaris cura, quæ circa res liturgicas versatur, quibus excolendis in palatio pontificio academiam instituisti, iisque publice tradendis scholas in Urbe esse voluisti, et ipse opus insigne composuisti; quo eucharistici sacrificii ritus omnes, omnemque æconomiam, magna doctrinæ sacræ copia, tribus libris dilucide eruditeque explicasti. Hæc mihi, Beatissime Pater, spem maxime fecerunt recentem hanc Missalis Mozarabici editionem a Sanctitate tuâ consueta clementia et benignitate susceptum iri. Nam cum liber adeo rarus evasisset, ut ægre nec nisi grandi pecunia comparari jam posset disciplinæ liturgicæ commodum atque utilitas flagitare videbantur ut prælo rursus committeretur, ne celeberrimarum Ecclesiarum vetusti ritus ac cæremonia in principum et sumptuosorum hominum bibliothecis, prope modum ignotæ, diutius delitescerent. Tu vero, beatissime Pater, pro singulari qua polles earum rerum notitia, illico perspicies ordinem rei divinæ faciendæ quem Missale Mozarabicum exhibet ab eo cui Græci et Orientales assueverunt diversum esse; Ambrosiano quoque Ordini, et ei quo Romana utitur Ecclesia, in multis dissimilem. Hanc quoque continuo animadvertes eam esse liturgiam quam catholicæ Hispaniarum Ecclesiæ a suscepta fide Christiana ad pontificatum fortissimi sanctissimique viri Gregorii septimi constanter retinuerunt, quam concilia Hispana plurimis decretis confirmarunt et quam sanctus Isidorus doctissimis commentis illustravit; eamque statim deprehendes præcæ Ecclesiarum Galliæ sacrificandi methodo adeo affinem, atque similem esse, ut una atque eadem utraque dici haberique possit. Non enim, quod vulgo traditur, antiqua illa Gallorum liturgia aut ab Hispana dissentiebat, aut exemplaris instar, liturgiæ Hispanæ quodammodo prævit, sed idem modus atque ordo mysteria divina et ecclesiastica officia obeundi in utriusque gentis Ecclesiis antiquitus obtinere. Verum ne pluribus ejusmodi recensendis beatitudinem tuam diutius morari videar, cui Missale Mozarabicum, ejusque usus, atque præstantia cognita plane atque perspecta sunt, ad pedes sanctitatis tuæ procumbens, rogo ut amplissimo tuo nomine librum ornari permittas, meque potentissimo tuo patrocinio tuearis.

[1] PRÆFATIO.

1. Cum Missale Mozarabum, jussu et impensis Francisci cardinalis Ximenii de Cisneros, Toleti typis editum, in manus meas primum venisset, hæc, fateor, in ipso titulo. Quid hoc, aiebam, Missale mistum secundum regulam beati Isidori dictum Mozarabes? Num sanctus Isidorus Missale aliquando composuit, quod Braulionem, et Hildephonsum latuit?

2. Tum illud mistum cur additur? an fortasse (quod Eugenius de Robles prodidit, *De vita et gestis card. Ximenii*, c. 32, et vulgo creditur) Missale appellatum est mistum, quia illi recentiora quedam, e Missali Toletano deprompta, de mandato Ximenii, inserta fuerunt? Sed Roblesio centum et amplius annos post editum Missale hæc scribenti ægre fidem

A habebam, nec enim moribus optimi cardinalis convenire videbatur opus egregium de industria vitare, et posteris fraudem facere voluisse. Utrumque autem fecisset, si, nulla præmissa admonitione, Missale Mozarabum interpolari jussisset.

3. Me etiam sollicitum habebant varie de Mozarabum ritibus doctorum hominum opiniones, quas alii vetustos esse, et in Hispaniæ Ecclesiis diu usitatos asserunt. Alii contra e Romanorum Gallicanorumque rituum permistione haud ita pridem natos contendunt. Alii demum libros liturgicos Mozarabum ab hæreticis olim fuisse vitiatos opinantur.

4. Ea mihi obversabantur, cui Missale Ximenii solo nomine adhuc notum erat. Sed ubi librum per otium

evolvere atque diligentius examinare licuit, tam crebra, nec ambigua, genuinæ antiquitatis indicia occurrerant, ut de Sacramentarii hujus antiquitate diu ambigendum non fuerit. Formam celebrandæ Eucharistiæ inveni, non modo a Græcorum et Orientalium Anaphoris diversam, sed ab Ambrosiana quoque et à Romana liturgia plerumque dissidentem.

5. Hanc autem in Hispania diu obtinuisse fidem faciebant a conciliis Hispaniensibus sanciti, et a sancto Isidoro descripti ritus, [ii] qui constanter retinentur. Ingens præterea orationum copia atque varietates, quarum alie vetustas Ecclesiarum Hispaniæ consuetudines ad memoriam revocant, alia fidei dogmata ad mentem conciliorum Hispaniæ aut explicant, aut adversus priscos hæreticorum errores identur.

6. Nec quidquam in iis offendi quod pravam acatholicorum doctrinam sapiebat, et in mentem veniebat Patres concilii Mantuani, anno 1064, coram Alexandro II pontifice, libros liturgicos Mozarabum, accurate discussos, orthodoxos pronuntiasse.

7. Sunt quidem rubricæ aliquot recentioris ævi. Sed hæ seipsas produunt, facile dignoscuntur, nec Sacramentarii antiquitati offiunt.

8. Quæ cum sæpius recogitasset, et ad maximam affinitatem attendissem quæ missæ Mozarabice cum prisca Gallorum missa intercedebat, in hanc sententiam deveni Missale Ximenii eam formam peragendi Divina nobis exhibere quæ in Hispania olim atque in Gallia prisco usu recepta fuerat, optimumque cardinalem Ximenium, insigni hoc opere typis vulgato, Hispaniensium pariter et Gallicanarum Ecclesiarum vetustam liturgiam ab oblivione et interitu vindicasse.

§ 1. Pars prima Missalis Mozarabici.

9. Liturgiæ quam postea Mozarabicam nominarunt a suscepta fide Christiana ad hanc usque diem usus aliquis semper in Hispania fuit. Exeunte seculo xv sex Ecclesiæ Mozarabice, quibus Saraceni peperce-

(a) Eæ erant ecclesiæ parochiales sancti Marci, sanctæ Eulaliæ, sanctarum Justæ et Rufinæ, sancti Luce, sancti Sebastiani, et sancti Torquati; de quibus, de eorum clero et privilegiis, agit P. Joannes Pinus, in tractatu historicochronologico de Liturgia antiqua Hispanica, a n. 278 ad 314, et n. 309 et 364, præmissis tomo sexto Actorum sanctorum Julii.

(b) Cardinalis Ximenius, in instrumentum fundationis, apud Pinum citatum, n. 328, ita loquitur: Cum... tredecim amovibiles ad nutum archiepiscopi Toletani, pro tempore existentis, capellanos auctoritate nostra ordinaria instituerimus, ut dictum officium (Mozarabicum) juxta antiquam ordinationem debite celebrant, ac unum eorum capellanum majorem seu abbatem deputaverimus, qui aliis præseset, dictamque capellam regeret ac gubernaret, etc.

(c) Altera data xii Kal. Octob. 1508, a tertia xii Kal. Februarii 1512. Exstant apud Pinum, in citato tractatu historicochronologico, cap. 8, sect. 3 et 4.

(d) Data die prima Octobris 1508. Exstant apud citatum Pinum, cap. 8, sect. 2, a n. 327.

(e) P. Le Brun, Explic. Miss., tom. II, dis. 5, art. 2, pag. 500. Ed. Gall. Paris., animadvertere jubet liturgiam Mozarabicam, inconsulto Romano pontifice, sola auctoritate cardinalis Ximenii fuisse restitutam. Unde, inquit, desperandum non est fore ut aliquando celebratio liturgiæ Gallicanæ, quibusdam

Ant, Toleti superstites numerabantur (a). Quarum presbyteri et clerus privilegiis haud contemnendis fruebantur, quæ anno 1480 Ferdinandus et Isabella, catholici reges, novo diplomate confirmarunt.

10. Sed presbyteri Mozarabici missas aliaque divina officia more Romano plerumque faciebant. Nec, nisi certis quibusdam festivis diebus, ritu Mozarabico sacra mysteria celebrare solebant. Huic malo Petrus cardinalis de Mendoza, archiepiscopus Toletanus, remedium afferre cogitaverat, nullum tamen attulit.

11. Mendoza, anno 1495, successit Franciscus cardinalis Ximenius de Cisneros, qui, inter primas sui archiepiscopatus curas, ad res ecclesiasticas Mozarabum reparandas animum appulit. Primumque effecit ut presbyteri Mozarabici proprio ritu, sæpius quam antea, rem divinam facerent. Quod ut facilius præstarent, Missale et Breviarium Mozarabum, characteres usitato, typis edenda curavit.

12. Mozarabes enim in choro et ad altare hæcenus usi fuerant libris ecclesiasticis quos [iii] pauci antiquarii expedite legere noverant. Erant enim Codices characteres Gothico manu exarati, qui a multis sæculis in usu communi esse desierat.

13. Hoc sublato legendi impedimento, Ximenius collegium tredecim sacerdotum cum tribus ministris instituit, qui ritu Mozarabico missas quotidie et divina officia, celebrarent. Huic collegio unum e dictis presbyteris præsesse voluit, qui *capellanus major*, aut *abbas* denominaretur (b). Eidemque collegio sacellum amplum, a corpore Christi nuncupatum, in metropolitana aede Toleti attribuit, proventus annuos aliaque adjecti honoris et utilitatis commoda, quæ duabus Julii papæ secundi constitutionibus (c), suo et capituli Toletani decretis (d) confirmavit (e).

14. Curam Missalis et Breviarii Mozarabum edendorum cardinalis Ximenius imposuit Alfonso Ortiz, canonico Toletano, utriusque juris doctore, et litteraturæ Gothicae probe gnaro. Eique adjutores dedit

saltem festivis diebus, restituitur, si episcopus aliquis Gallus zelo et auctoritate Ximenio par id attentare voluerit. At vir eruditus fallitur, uti Julii papæ secundi constitutiones citatæ splendide probant. Præterea Julius papa, in prima sua constitutione, laudat Ximenium, quod, fervore devotionis accensus, officium Mozarabicum in certis Ecclesiis Toletanæ civitatis, in quibus celebrabatur, auctoritate ordinaria confirmaverit, et in statum pristinum restituerit. Et sane archiepiscopus, ordinaria auctoritate usus, efficere potuit ut sacerdotes Mozarabici missas et ecclesiastica officia, ritu suo proprio celebrarent, ne vetustas Hispaniæ ritus in desuetudinem abiret, negligentia eorum qui, ejus frequentandi celebrandique causa, privilegiis, immunitatibus stipendiisque fruebantur. In Hispania enim usus liturgiæ Gotho-Hispanicæ, sive Mozarabice, nunquam penitus sublatus fuit, quamvis hominum malitia, ut Julius secundus papa loquitur, plurimum diminutus fuerit. At usus liturgiæ Gallicanæ, pontificum consensu, et regum voluntate, sublatus, longa temporum diuturnitate ab omni Gallia prorsus exsulavit. Unde difficilior erit cuilibet episcopo Gallicano, qui id aggrederetur, liturgiam veterem Gallicanam a mortuis, ut ita dicam, excitare, quam fuit cardinali Ximenio præcavere ne liturgia Gotho-Hispanica, sacerdotum Mozarabum negligentia, penitus interiret.

Alfonsum Martinez, Antonium Rodriguez, et Hieronymum Gutierrez, presbyteros Ecclesiarum Mozarabicarum sanctæ Eulaliæ, sanctarum Justæ et Rufinæ, et sancti Lucae parochos, viros probos, et litterarum gothicarum peritos.

15. Missale Mozarabum editum fuit Toleti anno 1500 a Petro Hagembach typographo, qui operam suam locaverat Melchiori [iv] Goricio nobili Novariensi, cujus industria, et impensis ars typographica Toleti promovebatur; et post annos tres, scilicet 1503, Breviarium Mozarabum Toleti prodit, ab eodem Petro Hagembach typis excusum.

16. Exemplaria Missalis Mozarabici raro admodum inveniuntur. Tria mihi vidisse contigit, unum chartaceum, duo pergamena; quibus duobus usus sum. Unum erat e bibliotheca eminentissimi cardinalis Nerei Corsini, Clementis XII pontificis maximi fratris filii; aliud e bibliotheca eminentissimi cardinalis Silvii Valentii Gonzagæ S. R. E. camerarii. Utrumque exemplar integrum, et folio majori, ut vocant, impressum.

17. Missale constat foliis quadringentis sexaginta et novem, præter titulum, præfationem, Kalendarium, aquæ benedictionem, et, in fine, indicem brevem, quæ omnia foliis decem absolvuntur. Singula Missalia folia paginas duas, paginæ singulæ columnas duas habent, paucis admodum exceptis. Characteres quibus typographus usus est ad Germanicas accedunt, crebræ sunt litterarum vocumque contractiones.

18. Præmittitur titulus *Missale mistum secundum regulam beati Isidori dictum Mozarabes*, titulumque ornat imago beata: Virginis sanctum Isidorum casula induentis. Consequitur præfatio, sive potius epistola dedicatoria ad cardinalem Ximenium, qua Alfonsus Ortiz rationem reddit injuncti sibi operis, et suam in exsequendis cardinalis Ximenii mandatis diligentiam fidemque commemorat.

19. Deinde consequitur Kalendarium Mozarabicum, sæpius auctum, in quo sancti leguntur Franciscus, Dominicus, Thomas de Aquino, Petrus martyr, Antonius de Padua ad sæculum xiii pertinentes. Kalendarium hoc excipit aquæ benedictio, formula scilicet benedicendi aquam aspersiois, plane antiqua, et Gotho-Hispana, atque hæc cum benedictione panis Eulogici, et indice in fine libri, extra Missale quodammodo sunt.

20. Missale autem Mozarabicum ejus generis est quod *Plenarium perfectum*, sive *Mistum*, appellant. Non enim solas orationes et preces complectitur, sed benedictiones quoque, et antiphonas, responsorias, cantica, hymnos, lectiones Scripturarum, aliaque cuncta, quæ in Missa recitantur rite disposita, et, suis locis digesta, continet. Ejusmodi autem libri e commistione Missalis simplicis, Lectionarii, Antiphonarii et Benedictionalis compositi, *Missalia mista perfecta*, et *plenaria* nuncupantur. Cujus denominationis significationem cum Eugenius de Robles ignorasset, rationem commentus est, plane falsam, cur

A Missale Ximenii, pro titulo, appellatum fuerit *Mistum*, suæ auctoritate viros quosdam eruditos in errorem induxit, ut crederent nonnulla, a ritibus Mozarabici aliena, jubente Ximenio, Missali, cum typis ederetur, fuisse interpolata.

21. Missale Mozarabum ab Adventu inchoatur, qua in re cum Orationali Gothico, cum Bobiensi Sacramentario, aliisque libris liturgicis Gallicanis, concordat. [v] At vetusta Sacramentaria ritus Romani, aut a Kalendis Januarii initium ducebant, ut de Sacramentario Leoniano suspicari licet, aut a vigilia Natalis Domini, a qua Sacramentarium Gelasianum, et Gregoriana antiquiora Sacramentaria incipiunt.

22. Dominice Adventus sex in Missali Mozarabico recensentur, quibus singulis propria est missa. Earumque prima pro exemplo missæ Mozarabice ponitur, etsi illi nonnulla desint ab ordinario Missæ, et a libro offerentium petenda.

23. Missas dominicales Adventus sex missæ propriæ sanctorum excipiunt. Nimirum sancti Clementis primi papæ et martyris, sancti Saturnini episcopi Tolosani et martyris, sancti Andreæ apostoli et martyris, sanctæ Eulaliæ Emeritensis virginis et martyris, Annuntiationis beatæ Mariæ virginis, et sancti Thomæ apostoli.

24. Subsequuntur missa unica Natalis Domini, et alie quatuor missæ, scilicet sancti Stephani protomartyris, sancti Joannis apostoli, sanctorum Innocentium martyrum, et sancti Jacobi fratris Domini.

25. In Missali Ximenii non habetur missa vigiliæ Natalis Domini. Hispanis enim tempore Adventus olim vetitum fuerat jejunare, aut vigiliis celebrare, ob impietatem Priscillianistarum, qui, Deum factum esse hominem negantes, hoc maxime tempore, nudis pedibus incedebant, et jejunia frequentabant.

26. Diei Natalis Domini tam in Missali Mozarabico quam in Missalibus Gallicanis unica missa attribuitur; at in vetustis Sacramentariis ritus Romani tres missæ hac die inveniuntur.

27. Galli olim, et Gotho-Hispani Kalendis Januarii jejunabant, in contemptum superstitionis gentiliæ. At postea instituerunt ut, in eunte anno, Kalendis Januarii festum Circumcisionis Christi Domini celebraretur (a), cujus missa in Missali Mozarabum habetur. Et deinde consequitur missa Dominice ante Epiphaniam, eam ipsam quam antea Kalendis Januarii celebrare solebant. Eandemque in jejunio Epiphanie repetunt, præter lectiones Scripturarum, laudam et sacrificium, quæ diversa sunt.

28. Consequitur missa Epiphanie, quæ festivitatem Hispani antiquitus Adventum terminabant.

29. Ab Epiphania usque ad initium Quadragesimæ novem missæ dominicales numerantur, quarum ultima inscribitur ante diem Cineris, et ante carnes tollendas.

30. Nulla autem in Missali Mozarabum, aut in li-

(a) Cod. leg. Vindob., lib. 41, tit. 1, leg. 11; lib. 111, tit. 14, leg. 6.

bris liturgiis Gallicanis, mentio fit Septuagesimæ, A quatruiduanum Lazarum ad vitam revocavit, uti ex Orationali Gothico apparet.

31. A die Cinerum ad Dominicam Paschatis, in Missali Ximenii missæ sunt una et viginti; quarum sex sunt dominicales, cæteræ feriales.

32. Ordinem vetustum missarum feriarum Quadragesimæ Mozarabes recentiores intactam ferme servarunt. At priscam missarum dominicalium seriem male perturbarunt. Nam, cum præter morem Gotho-Hispanum, Quadragesimam inciperent a feria quarta Quinquagesimæ, neque officium illius diei, neque [vi] missam propriam in libris suis haberent, officium benedicendi et distribuendi cineres totum ferme a Missali Romano, quo Toletana Ecclesia utebatur, mutuati sunt. Missam vero quæ antea Dominica prima Quadragesimæ canebatur, die Cineris celebrare instituerunt. Eademque lege missam Dominicæ secundæ ad Dominicam primam, tertiæ Dominicæ ad secundam, et quintæ ad tertiam Dominicam protraxerunt. Missas Dominicæ quartæ *mediante*, et Dominicæ sextæ *in traditione Symboli*, immotas reliquerunt, et pro quinta Dominica, cui missa deerat, novam composuerunt, atque hunc ordinem missæ dominicales Quadragesimæ, in Missali Ximenii, tenent.

33. Officium Cinerum constat benedictione et distributione cinerum, processione, concione et missa. Formula benedicendi cineres utuntur nonnihil diversa ab ea quæ in Missali sancti Pii V habetur. Cineres omnibus indiscriminatum distribuunt, nulla mentio ejectionis penitentium, ac cilicii penitentibus imponendi. Processio et concio nomine tenus indicantur. In Missa, prophetia legitur e capite primo Proverborum, quæ olim legebatur feria quarta post primam Dominicam Quadragesimæ, Apostolus ideam legitur, qui eadem quarta feria adhuc legi solet. Evangelium e capite quarto sancti Matthæi, illud idem est quod modo feria quarta post quartam Dominicam legitur, sed quod olim ipsa Dominica prima Quadragesimæ legebatur. Habet jejunium Christi ejusque tentationes in deserto. Quo spectant orationes quæ in missa recitantur, ad eandem Dominicam pertinentes; quas Mozarabes recentiores ad feriam quartam Cinerum transtulerunt, etsi pleraque contineant quæ nec diei sollemnis jejunii, neque quartæ feriæ conveniant.

34. Dominica prima Quadragesimæ Evangelium legitur ex Evangelio sancti Joannis (Cap. iv). Habet colloquium Christi cum Samaritana, eodemque orationes hujus missæ spectant, quæ olim Dominica secunda Quadragesimæ recitabatur. Dominica secunda Evangelium habet ex sancti Joannis (Cap. ix), de cæco a nativitate, de quo agunt orationes, quæ in eadem missa dicuntur.

35. Dominica tertia Evangelium habet ex Evangelio sancti Joannis (Cap. xi), in quo de Lazaro a mortuis excitato sermo est, eodemque spectant orationes, quas in missa canunt. At olim Gotho-Hispani Dominica quinta Quadragesimæ in missa et in officio commemorare solebant insigne illud miraculum quo Christus

36. Consequitur Dominica *mediante*, quarta Quadragesimæ, ejus missa locum suum antiquum retinuit. Evangelium ex Evangelio Joannis (Cap. vii); et orationes sunt de sermone Christi in templo, *die festo mediante*. Dominica quinta Quadragesimæ missam habet a Mozarabes recentioribus consarcinatam, Evangelium legitur ex Evangelio sancti Joannis (Cap. x), in quo Christus, agens de legitimis sui gregis pastoribus, se *Pastorem bonum* [vii] aperte dicit, qui oves suas cognoscit, et ab iis cognoscitur. Orationes, more suo, e Missali et Breviario collegerunt, quæ nihil habent commune cum Evangelio; quædam de jejunio mentionem faciunt, sed aliæ ne quidem jejunium commemorant.

37. Dominica sexta Quadragesimæ, quæ et Palmarum, et in traditione Symboli denominatur, primam habet benedictionem palmarum et olivarum, tum consequitur missa, quæ locum suum immota retinuit, post duas lectiones Veteris Fœderis, Symbolum apostolorum solemniter traditur; deinde legitur Apostolus, et postea de more Evangelium, quod ex capite xi sancti Joannis desumitur, describitque triumphalem Christi Domini ingressum in urbem Hierosolymitanam. Orationes, ob Symboli traditionem, multa habent de Trinitatis mysterio, et quædam de Incarnatione. Oratio *Post pridie* meminit de solemnitate Palmarum.

38. Atque hæc est missarum dominicalium Quadragesimæ series, quam recentiores Mozarabes induxerunt. Si quis autem voluerit ordinem vetustum restituere, is primum debet missam Mozarabicam Dominicæ quintæ auferre, et deinde missam propriam feriæ quartæ Cinerum componere, ac deum missas cæteras suæ quæcumque Dominicæ restituere, ita ut Dominica prima fiat *de Christo in deserto*, Dominica secunda *de Samaritana*, Dominica tertia *de cæco*, Dominica quarta *de die festo mediante*, Dominica quinta *de Lazaro*, et deum Dominica sexta *de Palmis*, et *de traditione Symboli*.

39. Præter hasce missas dominicales, singulis Quadragesimæ septimanis, feria quarta, et feria sexta, proprias habent missas, et septimana sancta feria quinta in Cœna Domini, et Sabbatum sanctum missas proprias habent, feria autem sexta in Parasceve fit missa Præsanctificatorum.

40. Missas quadragesimales excipiunt missæ paschales octo, quarum prima die Dominica Resurrectionis Domini, sex aliæ, singulis consequentibus diebus, singulæ recitantur.

41. Post quas, in Missali Ximenii occurrunt *præparatio Missæ*, et *Liber omnium offerentium*, quibus, præter orationes, quas dicit sacerdos celebraturus, easque quas dicit quando vestes sacras induit, comprehenduntur hymnus *Puerorum*, psalmus *Confitemini*, hymnus *Salve, Regina*, missa sancti Jacobi Zebedei Hispaniarum apostoli, pro exemplari quodam missæ Mozarabicæ hoc loco proposita, pleræque

orationes, et alia quæ in missis omnibus recitantur. **A** Post hæc subsequitur missa octava paschalis, quæ die Dominica in octava Paschæ dicitur.

42. Sunt deinde octo missæ quæ a Paschate ad Pentecosten recitantur, quarum primæ quatuor totidem Dominicis, ante festum Ascensionis, attribuuntur. Rogationes Gotho-Hispani, et Mozarabes, ante festivitatem Ascensionis, non celebrabant, nec in missa Ximenii ulla est missa *Rogationum*; sed quinta ad Ascensionem Domini spectat, sexta ad Dominicam post Ascensionem, septima ad vigiliam [viii] Pentecostes, et octava ad diem Pentecostes.

43. Mos autem Gotho-Hispanorum, Gallorum et Mozarabum, erat in hisce missis quæ a Paschate ad Pentecosten recitabantur librum Apocalypsis legere, eundemque morem Missale Ximenii retinuit.

44. A Pentecoste ad finem anni liturgici octo duntaxat missæ dominicales inveniuntur. Harum prima inscribitur *In Dominico primo post Pentecosten*, et ultima *in Dominico ante jejunium Kalendarum Novembrium*, quam subsequitur missa *in Jejunio Kalendarum Novembrium*.

45. His missis antiquis Mozarabes duas adjecerunt, alteram Dominica Trinitatis, alteram die festivitatis *Corporis Christi* recitandam. Missa Trinitatis tres Scripturæ lectiones a Dominica prima post Pentecosten desumit, orationes vero omnes a Dominica Palmarum. Missa festivitatis *Corporis Christi* quædam habet e Missali Romano desumpta, at plurima ejus pars e missis Gotho-Hispanis collecta est. Officium ad missam *Cibavit eos*, et oratio *Deus qui nobis*, Missale Romanum suppediavit, Apostolus ex Epistola I ad Corinthios (Cap. xiii) segmentum ejus est qui in Cœna Domini legitur, habetque verba illa *donec veniat in claritate de cœlis*, quæ Gotho-Hispani in suis exemplaribus legebant. Evangelium e sancto Joanne (Cap. vi) idem est quod in Missali Romano legitur. Hæc est segmentum illationis missæ Gotho-Hispanæ, quæ feria quarta post Dominicam tertiam Quadragesimæ habetur, adeo oscitanter huc translata, ut ne ea quidem omiserint quæ solemnitas jejunii propria erant. Oratio *Post pridie* e missa Dominicæ ante jejunium Kalendarum Novembris, verbatim desumpta, de Eucharistia hæc habet: *Panis hic TRANSMUTATUS in carnem, calix hic TRANSFORMATUS in sanguinem sit offerentibus gratia, et sumentibus medicina.*

§ II. Pars secunda Missalis Mozarabici.

46. Missam jejunii Kalendarum Novembrium continuo excipiunt *Sanctorale*, *Commune*, missæ votivæ et mortuales. Sanctorale missas habet proprias beatæ Virginis, et sanctorum, quas Ecclesia Toletana celebrare solebat; paucis exceptis, quæ aut ante missam Natalis Domini, aut post eam in Missali collocantur. Sunt autem in Sanctorali missæ quatuor beatæ Virginis, binæ de cruce, una sancti Michaelis archangeli, binæ sancti Joannis Baptiste, quinque apostolorum, una sanctorum Petri et Pauli, una Simonis et Judæ, Mathiæ, Bartholomæi et Matthæi, sin-

gularum una; et una dominicalis quod Dominica ante festum nativitatis sancti Joannis Baptiste dicitur.

47. E sanctis quorum in Sanctorali sunt missæ propriæ tres ad Ecclesiam Gallicanam pertinent, Martinus episcopus Turonensis, [ix] Genesius Arelatensis, et Columba Senonensis. Septem sunt Ecclesiarum Romanæ, Sebastianus, Laurentius, Cosmas et Damianus, Agnes, Cæcilia et Eugenia; una Sabina, Crispina; una Sicula, Agatha; tres Africani, Cyprianus, Speratus, et Marciana; una Palestina, Maria Magdalene; duo Antiocheni Babylas episcopus et Romanus, cum Romano Thendulus infans, cum Babila tres pueri commemorantur; una Cappadox, Dorothea; duo Nicomedie passi, Lucianus et Adrianus; tres incertæ gentis, et incerti loci passionis, Tyrus, Julianus et Christophorus, quanquam hic videatur in Mœsia passus.

48. Cæteri omnes martyres Hispani sunt, duo et viginti numero, Vincentius levita Cæsaraugustanus, Eulalia virgo Barcinonensis, Fructuosus episcopus Tarraconensis, Augurius et Eulogius ejus diaconi; Emeterius et Celidonium milites Calaguritani, Torquatus episcopus Accitanus, cum quo, eadem missa, Ctesiphon, Hesichius, Indaletius, Secundus, Euphrasius et Cœcilius, coluntur; Justa et Rufina sorores virgines Hispalenses; Justus et Pastor pueri Complutenses; Felix Gerundensis; Gerontius episcopus Italicensis; Faustus, Januarius, Martialis et Aciscus Cordubenses; Germanus et Servandus in Agro Gaditano, ut ferunt, passi; Crispinus episcopus Astigitanus et Leocadia virgo Toletana.

49. Inter martyres coluntur Leocadia, Gerontius, Crispinus, Torquatus, ejusque socii; nam Torquatus aliique sex episcopi passim martyres appellantur, nec immerito; nam primi post apostolos suo labore et sanguine Ecclesias in Hispania constituerunt. Crispinus Astigitanus in hymno Breviarii martyr canitur; Leocadia et Gerontius fidei causa carcere conditi in vinculis obierunt. Martyribus pariter sanctus Martinus Turonensis adjungitur, qui ob orthodoxam fidem ludibria, verbera et a patria exilium passus est; Maria Magdalene, a Gotho-Hispanis martyr habebatur, uti ex ejus missa apparet.

50. Denum in Sanctorali est etiam missa jejunii sancti Cypriani, sive Kalendarum Septembris. Harum missarum longe pars maxima Gotho-Hispana est: paucae a Mozarabibus conscriptæ fuerunt. Contra antiquitatem nonnullarum ex istis missis non faciunt Acta martyrum vitia, et interpolata, quibus earum compositores usi sunt; nam, ut in notis animadverto, Acta illa vitia sæculo vi et vii pro legitimis habebantur.

51. A Mozarabibus benedictio candelarum et missa Purificationis beatæ Virginis composita sunt; *Apostolus*, *Evangelium*, *lauda*, *sacrificium*, oratio, *missa* et *illatio* desumpta sunt a missa Circumcisionis Domini; cæteræ vero orationes et benedictio e Breviario collectæ sunt.

52. Vetusta quidem, apud Gallos saltem, est festi

ritas Nativitatis beate Virginis : at missa quæ in Sancto Mozarabum ei festivitati attribuitur, partim a Missali Romano, partim a missa Annuntiationis desumpta, Gotho-Hispana censenda non est.

53. Festum [x] Conceptionis beate Virginis, sæculo nono, Neapoli celebrabatur, ut fidem facit kalendarium marmoreum Neapolitanum, hoc tempore, quemadmodum eruditi opinantur, sculptum. In eo enim legere est : VIII, CONCEPTIO S ANE MARIE VIR. Die octavo Decembris Conceptio Sanctæ Annæ Mariæ Virginis ; nihilominus missa Conceptionis beate Virginis, quam in Missali Ximenii habemus, recentiorum Mozarabum opus est. Officium ad missam et psallendo a Missali Romano, orationes a Missali et Breviario Mozarabum desumuntur. Missam Exaltationis sanctæ Crucis, et ipsam festivitatem, Mozarabes recentiores adjecerunt. Evangelium quod in missa legitur a Dominica prima post Pentecosten, sacrificium a Dominica quarta post Pascha, reliqua a missa Inventionis Crucis mutantur.

54. Missa et festivitas Inventionis sanctæ Crucis antiquæ sunt, et a Gotho-Hispanis et Gallis celebrabantur. Sed recentiores Mozarabes a missa Inventionis Crucis orationem, missam et alteram orationem abstulerunt, easque missæ Exaltationis Crucis inseruerunt, et missæ Inventionis fragmentum epistolæ undecimæ sancti Paulini Nolani ad Severum, pro oratione, missa et alia oratione intulerunt. Ut igitur hæc missa pristinae integritati restituatur, ablato hoc fragmento Pauliniano, illi reddendæ sunt oratio, missa et alia oratio, quæ in missa Exaltationis Crucis leguntur.

55. Post Sanctorale, in Missali Ximenii, locum obtinet Commune, quod missas communes martyrum, confessorum et virginum complectitur, quas olim apud Gotho-Hispanos in usu fuisse aperte indicat Braulio in prologo Vitæ sancti Emiliani Cuculati scribens mandasse se ut die solemnitate ejusdem missa recitetur communis unius scilicet confessoris.

56. In Missali Ximenii missæ communes decem recensentur, quarum sex primæ sunt martyrum, septima et octava confessorum, nona et decima virginum. Ejusmodi missas olim apud Gallos exstitisse fidem faciunt Missale Gallo-Gothicum, in quo sunt missæ communes unius apostoli et martyris una et tres pariter de pluribus martyribus, una missa unius confessoris, et una missa de pluribus confessoribus. Et Lectionarium Luxoviense, in quo occurrunt legenda in festo unius martyris, legenda de plures martyres, ita enim habet, legenda de uno confessore, et legenda de plures confessores.

57. Missas communes votivæ excipiunt, quarum octo numerantur. Prima missa votiva omnimoda, ejusdemque tituli, in Sacramentario Bobiensi, exstat missa. Secunda est pro seipso sacerdote, cui similis missa, in Sacramentario Bobiensi, inscribitur missa quomodo sacerdos pro se orare debet. Tertia est missa votiva singularis, quarta Pro itinerantibus inscribitur.

(a) Georgius, de Liturg. Rom. pontif., tom. II, dissert. III, pag. 195, 201.

In Lectionario Luxoviensi, n. 80, occurrunt legenda in professione itineris, et, n. 81, legenda de redeundo ab itinere. Quinta de tribulationibus, et sexta pro sacerdote [xi] viro inscribitur. Septima demum et octava sunt pro infirmis. His conjunguntur sex missæ mortuales.

58. Prima est pro episcopo, et in Lectionario Luxoviensi, n. 73, sunt legenda in depositione episcopi. Secunda est pro uno sacerdote defuncto, et in Sacramentario Bobiensi est missa sacerdotis defuncti. Tertia est pro diacono aut subdiacono defuncto, quarta pro uno defuncto quocunque, cui respondent legenda in depositione cui volueris, quæ in Lectionario Luxoviensi, exstant. Quinta est missa parvulorum defunctorum, eorum nimirum qui suscepto baptismo ante usum rationis moriuntur. Sexta est pro pluribus defunctis, quam Mozarabes die Commemorationis omnium defunctorum canere solent, huic similem missam pro defunctis habet Sacramentarium Bobiense.

59. Post missas defunctorum consequitur missa beate Mariæ virginis, quam Mozarabes diebus Sabbati non impeditis celebrant, eaque Missale Mozarabum terminatur.

§ III. An Missale Mozarabum vetustum sit Sacramentarium.

60. Illud autem vetustum aliquod Sacramentarium nobis exhibere nemo, ut puto, negabit, cum viderit tot ritus a multis sæculis jam antiquatos frequenter in eo commemorari : communionem quotidianam, calicem a diacono communicanti populo traditum; fideles tempore paschali veste candida indutos; pueros penitentes ad manuum impositionem accedentes ab ecclesia ante unctionem munusculum ejcentes; Symbolum, Dominica Palmarum, competentibus solemniter traditum; baptismum, festo Epiphaniæ, solemniter collatum; lac et mel neophytis data, eosdem per dies octo circa altare, tempore sacrificii, collocatos; silentium a diacono ante Scripturarum lectionem indictum; lectionibus, in missa, voce sacerdotis finem impositum; dyptica a diacono recitata.

61. Hæc atque plurima vetustatis indicia si quis perpenderit, et simul animadverterit nec tropas, nec prosas, nec sequentias, in hoc Missali inveniri, quamquam ante annos septingentos in Occidente cantatæ fuerint (a), omnesque missas quibus liber constat eandem formam liturgicam constanter retinere, a Latinorum pariter et a Græcorum liturgiis dissentientem, is minime dubitabit quin hoc Missale vetustum Sacramentarium fuerit, quod liturgiam quandam complectitur a missa Romana et Ambrosiana, a Græcorum quoque et Orientalium anaphoris plane diversam

[xii] § IV. An liturgia Missalis Mozarabici sit Gotho-Hispana.

62. Quam liturgiam eam ipsam esse quæ apud Gotho-Hispanos et antiquiores Mozarabes olim obtinuit, argumenta plurima evincunt, quorum tria hæc

precipua seligo. Primum, in liturgia Missalis Ximenii, ea omnia inveniuntur quæ sanctus Isidorus, tam in libris de Officiis ecclesiasticis, quam in epistola ad Ludifredum commemorat, et explicat, tanquam partes precipuas liturgiæ Ecclesiæ Gotho-Hispanæ. Secundum, liturgia Missalis Ximenii ea omnia relinquit quæ concilia Hispana in Eucharistiæ celebratione ut observentur decreverunt. Tertium, maxima est liturgiæ Missalis Ximenii cum prisca Gallorum liturgia affinitas, ut non tam similes quam eadem videantur.

63. Primum igitur, teste sancto Isidoro (a), in Liturgia Gotho-Hispana erant cantica, psalmi, hymni, antiphonæ, et responsoria, et in missis Mozarabicis cantantur *benedictiones* (b), sive canticum trium puerorum, hymnus *Gloria in excelsis*, antiphona ad introitum, sive officium ad missam, responsorium, sive psallendo, offertoria sive sacrificium (c), psalmus *Confitemini*, laudes, et alleluia (d).

64. Sanctus Isidorus in liturgia Gotho-Hispana commemorat Scripturarum Veteris et Novi Testamenti lectiones (e), silentium a diacono indictum (f), concionem sacerdotis (g), oblationes panis et vini a levitis altari illatis, a quibus mensa Domini componebatur. Agit etiam de lotionis manuum, de officio precum, de nominum, sive dyptichorum, recitatione, et de pace danda (h), quorum nihil in missa Mozarabica desideratur. Nam lectiones Scripturarum, plerumque tres, una e Veteri, duæ e Novo Fœdere, recitantur, quandoque quatuor leguntur, binæ ex utroque Testamento. Lectores Vetus Testamentum, levitæ Novum legunt. Silentium a diacono indictum, sacerdos concionatur, oblationes panis et vini in missis solemnibus, levitæ inferunt altari, easque componunt et tegunt. Manus ad altare lavantur, preces dicuntur, nomina recitantur, et pax datur.

65. Neque sanctus Isidorus omisit explicare septem illas orationes, quibus liturgia Gotho-Hispana maxime constabat (i), eæ autem in missis omnibus Missalis Ximenii exstant, eundemque ordinem obtinent, quem olim tempore sancti Isidori obtinuerunt. Nulla enim est missa Mozarabica, in qua non invenitur oratio *Missa*, tum *alia oratio*, et deinde tertia, quæ post nomina inscribitur, quam quarta oratio ad pacem dicta excipit [xiii], quinta deinde consequitur, illatio (j) Gotho-Hispania, Romanis præfatio nuncupata, cujus initio *aures ad Dominum* (k), et sursum corda proclamantur, et in fine *Sanctus* latine, et *Agius* Græce, ter, et *Osanna in excelsis* (l) semel atque iterum cantatur. Huic orationi appendix ad-

A neclitur, post *sanctus* dicta, cui olim statim adnectebantur verba consecratoria elementorum, modo vero, inter hanc appendicem et consecrationis formulam, mediat brevis orationcula, a Mozarabis excogitata, Facta elementorum consecratione, sexta oratio post *pridie* a Missali nostro, a sancto Isidoro *confirmatio sacramenti* denominata (m), recitatur, quam septima, quæ est *Dominica*, cum sua præfatione et appendice consequitur.

66. Dona a sacerdote, uti olim in Gotho-Hispana, ita modo in liturgia Missalis Ximenii, consecrantur, prolatis Christi verbis (n), et in corpus et sanguinem Domini, operante Dei omnipotentia, transmutatur. Corpus domineum frangitur (o), Symbolum Constantinopolitanum recitatur (p). Sacerdos populo solemni formula benedictionem impertitur (q). Corpus Christi communicantibus distribuitur (r), et, gratis Deo actis, populus dimittitur.

67. Præterea sanctus Isidorus agit de vigiliis (s), de die Dominica, et de festivitatis, in Ecclesia Gotho-Hispana celebrari solitis (t), de jeuniis Quadragesimæ, Pentecostes, septimi, et noni mensis, et initii anni (u). Missale vero Ximenii, plures habet missas, quæ in solemnitatibus Domini, beatæ Virginis et sanctorum recitantur. Sunt missæ quæ in agendis mortuorum, sunt alia quæ diebus Jejunii sancti Cypriani, sancti Martini, Pentecostes et Epiphaniæ celebrantur. Suas quoque missas et feriales, et dominicales, habet Quadragesima. Et quamvis jejunia C initio anni olim a Gotho-Hispanis suo loco mota fuerint, et Epiphaniæ festo premissa, adhuc tamen missæ quæ antiquitus initio anni, cum jejunarent, recitabatur, in Missali nostro superest, et die Dominicæ ante Epiphaniam a Mozarabibus celebratur.

68. Demum eandem ecclesiasticæ hierarchiæ formam in Missali Ximenii observare licet, quam suo tempore sanctus Isidorus agnoverat (v), iidem quibus olim cleri et populi gradibus constant. Hæc breviter exposita, si quis attenderit, videbit sane Missale Ximenii, eandem liturgiam exhibere, quam sanctus Isidorus in suis libris descriperat.

69. Ad concilia Hispaniensia venio, quæ cum plura ad rem Liturgicam Gotho-Hispanam pertinentia statuerint, quæ in liturgia Missalis Ximenii adhuc retinentur, aliud nobis efficax argumentum suppeditant, ad probandum liturgiam Mozarabicam, [xiv] Gotho-Hispanam esse. Primum igitur ritu Mozarabico sacerdos sine oratio missam non celebrat, ex decreto concilii

(a) Sanctus Isidorus, de Off. eccl., lib. 1, cap. 4, 5, 6, 7, 8, et epist. ad Ludifr.

(b) Sanctus Isid., epist. ad Ludifr.

(c) Sanctus Isid., Off. 1. 1, c. 14, ep. ad Ludifr.

(d) Sanctus Isid., Off. 1. 1, cap. 15.

(e) Ibid., cap. 10, 12, et in epist. ad Ludifr.

(f) Sanctus Isid., Off. lib. II, c. 8.

(g) Ibid., cap. 5.

(h) Sanctus Isid., Off. 1. II, c. 8, et in epist. ad Ludifr.

(i) Sanctus Isid., Off. 1. 1, c. 15.

(j) Sanctus Isidorus, de Off. Eccl., 1. 1, c. 15.

(k) Sanctus Isid., epist. ad Ludifr.

(l) Sanctus Isid., Off. 1. 1, c. 15.

(m) Ibid., et in epist. ad Ludifr.

(n) Ibid., cap. 18, et lib. II, cap. 7 et 8.

(o) Sanctus Isid., de Off. Eccl., 1. 1, c. 18.

(p) Ibid., cap. 16.

(q) Ibid., cap. 17.

(r) Ibid., cap. 18, et 1. II, c. 8.

(s) Sanctus Isid., Off. 1. 1, cap. 22.

(t) Ibid., c. 24, ad 35, et lib. II, c. 27, 28.

(u) Sanctus Isid., lib. II, c. 36, ad 41.

(v) Ibid., lib. II, c. 5, ad 14.

III Bracarenensis (a), et unum duntaxat orarium induit, A ex concilio IV Toletano (b). In missa panis tandem et vinum aqua temperatum offertur, ex concilio III Bracarense (c), et sacerdos toties communicat, quoties missam celebrat, ex concilio Toletano XII (d).

70. In missa canitur hymnus *Gloria in excelsis*, et canticum puerorum, ex concilio IV Toletano (e). Evangelium post Apostolum in missa legitur, ex concilio Valentino (f) et ex concilio IV Toletano (g) *alleluia* non canitur tempore Quadragesimæ neque lauda canitur post Apostolum, sed post lectum Evangelium (h), et in omni missa oratio Dominica recitatur (i). Nec simpliciter dicitur *Gloria Patri, et Filio*, etc., sed *Gloria et honor Patri, et Filio, et Spiritui Sancto* (j). Ex præcepto concilii Toletani III (k), Symbolum Constantinopolitanum in Missa recitatur, priusquam Dominica oratio dicatur. Postquam dictum est Symbolum, corpus Domini frangitur, tum, ex decreto concilii IV Toletani, oratio Dominica recitatur, *sit conjunctio panis et calicis*, deinde sacerdotis benedictio consequitur, et tum deum corporis et sanguinis Domini sacramentum sumitur (l).

71. Ex ejusdem concilii decreto lucerna, et cereus paschalis, Sabbato sancto benedicantur (m). Feria sexta majoris hebdomadæ officio proprio gaudet, indulgentia postulatur, et crucis mysterium prædicatur (n). Hymni humano ingenio compositi in officio divino recitantur (o), in fine psalmorum *Gloria et honor*, etc., canitur (p). Liber Apocalypsis a Paschate ad Pentecosten legitur (q). Concilium Gerundense jejuniis, et Litanias Pentecostes, et Kalendarum Novembrium instituit (r), quorum in Missali Ximenii sunt missæ propriæ. Concilium Toletanum X instituit ut festività dominicæ matris, die XV Kalendarum Januarii celebraretur (s), quo die, etiam nunc in Missali Ximenii missam habet propriam. Concilium Bracarense II, concilium Emeritense, et sanctus Isidorus meminerunt de pecunia, quam, certis quibusdam diebus festiviis, populus sacerdoti offerebat (t), et Missalis Ximenii rubrica præcipit ut sacerdos, conversus ad populum, oblatam pecuniam recipiat.

72. Missale Ximenii non modo observat ea quæ circa ritus præscripserunt concilia Hispanica, verum etiam in orationibus doctrinam Catholicam ad men-

tem eorundem constanter explicat, et frequenter peculiare illis loquendi modos adhibet [xv], sic Spiritum sanctum a *Patre Filioque procedere*, juxta vetustam Hispanorum doctrinam, distincte prædicat, sic *hominem*, pro *natura humana*, non raro usurpat, et Christum unum de *Trinitate* dicit, modum loquendi concilii Toletani IV secutum (u). Denique ne quid Missali Ximenii deesset, quod Sacramentarii Gotho-Hispani proprium foret, in eo missæ inveniuntur quæ diebus festiviis Circumcisionis Domini et Inventionis sanctæ crucis celebrarent, quas leges Visigothorum observari mandaverant (v).

§ V. An liturgia Missalis Ximenii eadem sit atque Gallicana?

73. Tertium argumentum quo probatur liturgiam Missalis Ximenii Gotho-Hispanam esse, in intima ejus similitudine cum Liturgia Gallicana positum est. Em. Bona (x) antea viderat missam Gallicanam eandem esse atque Toletanam, sive Mozarabicam, et Mabillonius animadverterat missam Gallicanam eodem ritu celebratam fuisse quo *Toletana seu Mozarabica* celebrabatur (y). Sane qui in Gallia sæculo IX vivebant, quando veteris Gallorum liturgiæ memoria adhuc supererat, pro comperto habebant missam Mozarabicam Toletanorum veterem Gallie sacrificandi normam perfecte representare. Quod adeo verum est ut Carolus Augustus Calvus, cupiens oculis, et auribus percipere discrimen, quod inter Missam Romanam, et Gallicanam intercedebat, a Sacerdotibus Toletanis Missam, suo ritu Mozarabico, coram se celebrari mandaverit, quemadmodum in Epistola, ad Clerum Ravennatem data, testatur: *Usque ad tempora abavi nostri Gallicana Ecclesia aliter quam Romana vel Mediolanensis divina celebrabat officia sicut vidimus, et audivimus ab iis, qui ex partibus Toletana Ecclesiæ ad nos venientes sacra officia celebraverunt. Quæ verba, ut scite notat Mabillonius, (z) consequentiam non haberent, nisi eadem fuisset Toletana atque Gallicana liturgia.*

74. Sed modo, inita comparatione, breviter ostendendum est liturgiam Missalis Ximenii cum antiqua Gallicana omnino convenire, ut hoc etiam indicio appareat eandem Gotho-Hispanam esse. Primum itaque tam Galli quam Mozarabes missam a cantu inchoarunt, qui Gallis *prælegere* (aa), aut *antiphona*

- (a) Conc. Brac. III, can. 4.
- (b) Conc. Tolet. IV, can. 40.
- (c) Conc. Brac. III, can. 1.
- (d) Conc. Tolet. XII, can. 5.
- (e) Conc. Tolet. IV, can. 13, 14.
- (f) Conc. Valent., can. 1.
- (g) Conc. Tolet. IV, can. 11.
- (h) Ibid., can. 12.
- (i) Ibid., can. 10.
- (j) Ibid., can. 13, 15.
- (k) Conc. Tolet. III, can. 2.
- (l) Conc. Tolet., can. 18.
- (m) Ibid., can. 9.
- (n) Ibid., can. 7.
- (o) Ibid., can. 13.
- (p) Ibid., can. 15.

- (q) Ibid., can. 17.
- (r) Conc. Gerundense, can. 2.
- (s) Conc. Tolet. XII, can. 1.
- (t) Conc. Brac., II, can. 21. Conc. Emeritan., can. 14. Sanctus Isid., epist. ad Lud. def.
- (u) Conc. Tolet. IV, can. 1. Idem Dominus Jesus Christus, unus de sancta Trinitate, etc.
- (v) Cod. leg. Visig., lib. II. Tol. I, leg. 41, et lib. XII. t. I, IV, leg. 6.
- (x) Rerum Liturgic. lib. I, cap. 12, sect. 5.
- (y) Mabillonius, de Liturg. Gallic., lib. I, cap. 3, n. 9.
- (z) Ibid.
- (aa) Sanctus Germanus Parisiensis in explicatione Missæ Gallicanæ, Thes. nov. anecd., tom. V, col. 91.

ad prælegendum dicebatur, Mozarabis vero, in Missali Ximenii dictum est officium ad missam [xvi]. Deinde in utraque liturgia, Gallicana scilicet et Mozarabica, hymnus *Gloria in excelsis* canitur (a), aut canticum Zachariæ *Benedictus*, quod Galli prophetiam nuncuparunt (b). Hymnum aut canticum oratio consequitur, quæ in Missali Ximenii proprio nomine caret, in libris Gallicanis collectio post prophetiam quandoque inscribitur (c). Postea populus salutatur. Et, in utraque liturgia, formula qua sacerdos populum salutatur eadem est, *Dominus sit semper vobiscum* (d).

75. In utraque liturgia tres leguntur Scripturæ lectiones, una e Veteri, duæ e Novo Testamento (e). Et ante lectiones indicitur silentium (f). In utraque hymnus puerorum post lectionem prophetiam recitatur (g), et responsorium sive, uti Mozarabes loquuntur, *psallendo*, canitur (h), post lectionem Evangelii concio habebatur, aut homelia, de qua apud sanctum Germanum titulus exstat (i). Preces deinde et catechumenorum atque penitentium dimissio consequencebantur, de quibus meminit sanctus Germanus (j), et in Missali Ximenii non levia supersunt vestigia tam precum quam missionis catechumenorum.

76. Deinde, in utraque liturgia, fit oblatio munerum consecrandorum, panis nimirum et vini, et interim canitur *sacrificium*, quod sancto Germano sonum est (k). Facta oblatione, lotisque sacerdotis, presbyterorum ministrorumque manibus, in utraque liturgia sacerdos confessionem, sive *apologiam*, faciebat (l). Tum sacerdos, in utraque liturgia populum salutatur, et, ad altare accedens, septem illas solemnes orationes, quibus liturgiæ Gallicana, Gotho-Hispana, et Mozarabica præcipue constant, et ab aliis quibuscumque distinguuntur, devote recitabat. Harum orationum plura supersunt exemplaria in Missali Gothico, quod re ipsa Gallicanum est, et aliquot in Missali quod *Gallicanum vetus* inscripserunt, ut minime dubitandum sit quin ex orationes eundem ordinem in liturgia Gallicana tenuerint, quem in Missali Ximenii retinuerunt. Harum prima in libris Gallicanis præfatio, aut præfatio missæ denomi-

natur (m), in Missali Ximenii missa. Secunda in nostro alia oratio, in Missalibus Gallicanis collectio sequitur (n). Tertia post nomina tam apud Mozarabes quam apud Gallos dicitur [xvii], quarta apud utrasque ad pacem (o), quinta Gallis, aut contestatio, aut immolatio missæ inscribitur, Mozarabis illatio. Ejus vero appendix utrisque post Sanctus (p) dicitur. Eique verba consecratoria elementorum subjiciuntur. In missis martyrum contestatio Gallorum, non secus ac illatio Mozarabum, earum res gestas et tormenta quæ passi sunt commemorare solet, quemadmodum Hilduinus abbas, in vetustis Missalibus Gallicanis, observaverat (q).

77. Peracta elementorum consecratione, sexta oratio recitatur, quam Galli post mysterium, aut post secreta appellant (r). Mozarabes post pridie. In utraque liturgia consequitur confractio dominici corporis, ut sanctus Gregorius Turonensis loquitur (s), et interim, dum sacerdotes in ara illud confringunt, confractorum canitur (t), et tandem septima oratio, quæ Dominica est, recitatur, illique brevis oratio præmittitur, ante orationem Dominicam Gallicis dicta, et subsequitur alia, quæ iisdem post orationem Dominicam (u) nominatur. His absolutis, in utraque liturgia, fit commistio corporis et sanguinis Domini (v), tum sacerdos populo benedictionem impertitur, qui voce diaconi prius monebatur ut se humiliaret benedictioni (x). Data benedictione, canebatur quod Missali Ximenii ad accedentes inscribitur (y), fit deinde communio; qua peracta, in utraque liturgia, orationes post communionem (z) recitantur, ac populus dimittitur. Plures alii ritus addi possunt, qui a Gallis pariter, atque a Gotho-Hispanis, et Mozarabibus usurpabantur, sed hactenus prolati sufficiunt ad probandum liturgiam Missalis Ximenii adeo similem esse veteri Gallicanæ, ut una atque eadem, haud immerito, haberi possit.

§ VI. Satis fit eorum difficultatibus qui opinantur liturgiam Missalis Ximenii diversam esse a Gallicana.

78. Non ignoro viros quosdam eruditos opinatos esse liturgiam Mozarabicam nec Gotho-Hispanam neque Gallicam habendam esse. Nam, inquit,

(a) Sacramentarium Bobiense, apud Mabillonium, Musæi Ital. tom. I, part. II, pag. 281, 282.

(b) Sanctus Germanus, in explic. Miss. Gal.

(c) Missale Gallo-Gothicum, alias Gothicum, in missa Nativitatis Domini.

(d) Sanctus Germanus, in Expl. miss. Gallic.

(e) Lectionarium Luxoviense. Sacramentarium Bobiense. Sanctus Germ., in Expl. miss. Gallic. Sanctus Gregorius Turonensis, Hist. lib. IV, c. 16.

(f) Sanctus Germanus, in Expl. Miss. Gall.

(g) Sanctus Germanus, ibid., et Lectionar. Luxoviense, n. 8.

(h) Sanctus Gregorius Turonensis, Hist. lib. VIII, cap. 3.

(i) In Explic. missæ Gallicanæ, ubi titulus De homeliis.

(j) Ibid., ubi est titulus de Catechumino.

(k) Ibid.

(l) Missale Gothicum, re ipsa Gallicanum, in missa diei Paschalis, habet exemplar Apologiæ sa-

cerdotis. Aliud est in Sacramentario Bobiensi, pag. 375, et tertium in Missali Ximenii.

(m) Missale Gothicum, Missale Gallicanum vetus.

(n) Ibid.

(o) Ibid.

(p) Ibid.

(q) Hilduinus, epist. ad Ludovic. Pium, Areopagitice præmissa.

(r) Missale Gothic., Missale Gal. vetus.

(s) De Glor. martyr., cap. 87.

(t) Sanctus Germanus, in Explicatione missæ Gallic.

(u) Sanctus Germ., Expl. miss. Gallic., Missale Gothicum, et Gallicanum vetus.

(v) Sanctus Germ., ibid.

(x) Sanctus Germ. ibid. et Sanctus Cæsarius Arelat. hom. 8, inter editas a Baluzio.

(y) Sanctus Germ., in Expl. miss. Gal.

(z) Missale Goth. et vet. Gallic.

Galli in missa hymnum *Gloria in excelsis* olim non cantabant, sed canticum Zachariæ, quod Mozarabes canere non solebant. Deinde Galli litaniam, sive *Kyrie eleison* in missa sua recitabant, præter morem Gotho-Hispanorum. Præterea Honoratus a Sancta Maria (a) non dubitavit asserere liturgiam Mozarabicam a Gallicana differre in collectis, [xviii] in lectionibus, in canone missarum multarum, in Symbolo apostolorum, quod Mozarabes ante orationem Dominicam recitant, et in modo dividendi hostiam. Ad hæc tamen facilis est et expedita responsio.

79. Primum enim non satis constat an Galli in missa hymnum *Gloria in excelsis* recitaverint. De eo quidem hymno silet sanctus Germanus Parisiensis sive alius, quicumque fuerit, vetustus auctor, Explicationis missæ Gallicanæ. Sed cum alia plura omiserit, silentium ejus non evincit Gallos hunc hymnum in missa non cantasse, e contra Sacramentarium Bobiense, sub hoc titulo, *Gloria ad missam decantanda*, exhibet integrum hymnum *Gloria in excelsis*, etc. et duas orationes subjicit post hymnum recitandas (b).

80. Alunt quidem Sacramentarium Bobiense, puram et putam liturgiam Gallicanam non exhibere. Quod sane verum est. At cum liturgiæ Sacramentarii Bobiensis prima pars, quæ ad finem usque contestationis pertingit, Gallicana sit, et hymnus *Gloria* utique ad hanc partem pertineat, dicendum videtur etiam Gallos hymnum *Gloria* in missa recitasse. Hanc conjecturam confirmant binæ orationes post hymnum recitandæ, in eodem Sacramentario appositæ, nam ritu Gallicano, Gotho-Hispano, et Mozarabico hymnum oratio consequitur.

81. Hac tamen in re erat fortasse quædam discipline varietas, quæ ob defectum librorum officialium, nobis satis perspecta non est, et aliæ Ecclesiæ Gallicanæ hymnum *Gloria* cantabant, quod de iis qui Visigothorum imperio parebant, et concilio Hispaniæ decretis regebantur, certum videtur; aliæ vero, quandoque hunc hymnum cantabant, quandoque canticum Zachariæ; et demum aliæ hymnum angelicum, simul cum cantico Zachariæ, in missis solemnibus cantare solebant.

82. Quem morem tenuisse Gotho-Hispanos et antiquiores Mozarabes, mihi credibile est. Recentiores autem Mozarabes, in missa breviter secuti, canticum Zachariæ frequenter omittere cœperunt, et modo, paucis exceptis, in missis id omnino non canunt.

83. Ad ritum canendi *Kyrie eleison* quod attinet,

in eo discrimen inter liturgiam Gallicanam et Mozarabicam fundari non potest, nam ritus Gallicanus non est, sed concilii decreto (c) ab Italia et ab urbe Roma translatus. Præterea Mozarabes antiquiores in missa *Kyrie eleison* repetebant, cum preces diaconicæ dicerentur. Et recentiores Mozarabes in quibusdam missis *Kyrie eleison* aliquoties dicunt.

84. Isdem de causis discrimen inter liturgiam Mozarabicam et Gallicanam constitui nequit in Symboli recitatione, nam valde credibile est Gallos, non secus atque Gotho-Hispanos Symbolum in missa recitasse, saltem in quibusdam Ecclesiis, exstat enim, apud Martenium (d) homilia quædam de *dedicatione templi*, [xix] quam eruditus Editor sancto Cæsario Arelatensi tribuit, in qua mentio fit Symboli, *Credo in unum Deum Patrem omnipotentem*, in missa recitari soliti. Deinde ritus recitandi Symboli in missa, peculiari concilii Toletani in decreto (e) institutus fuit, istiusmodi autem ritibus translatis accidebat ut Ecclesiæ quæ decretis conciliorum, a quibus suscepti aut instituti fuerant, non parebant, pro suo libito eos vel rejicerent, vel admitterent. Quare varietas, ab ejusmodi ritibus orta non sufficit ad probandum Gallos liturgiam habuisse diversam a Gotho-Hispana sive Mozarabica.

85. Porro animadvertendum Gotho-Hispanos non recitasse in missa Symbolum apostolorum, ut scribit Honoratus a Sancta Maria (f), sed Symbolum Constantinopolitanum, uti ex concilio Toletano in patet, illudque idem est, quod sanctus Isidorus (g), alique, Nicænum appellarunt. At, inquit (h), Mozarabes hostiam in novem partes dividunt, quod Galli minime faciebant.

86. Sed velim scire an vir eruditus nos docere possit in quot partes Galli antiquitus hostias partiiri solebant? Hoc igitur primum ostendat, et tum in fragmentorum numero discrimen liturgiarum ponat.

87. Quod idem ait (i) liturgiam Gallicanam in collectis, in lectionibus, in canone multarum missarum, a Mozarabica discriminari, ad rem non est, quæstio enim hic instituitur de liturgiæ Gallis et Hispanis concordia, aut diversitate, non autem de Missalium et Lectionariorum (sive illa Gallicana, sive Gotho-Hispana fuerint) varietate et discrepantia.

88. Utique eruditus critices doctor optime noverat in eadem liturgia, Missalium, Sacramentarium, Lectionarium, aliorumque librorum liturgicorum diversitatem inveniri, non enim ignorabat Sacramentaria Gregorianum, Gelasianum et Leonianum, non

(a) Animadversiones in usum critices, tom. III. lib. v, diss. iii, art. 3, sect. 4, pag. 147, 148, Ed. Lat. Venet. 1739.

(b) Sac. Bobien., p. 281, 282.

(c) Concilium Vasiense, can. 2.

(d) Martenius, de antiq. Eccles. Rit. tom X, lib. iii, cap. 12, col. 186.

(e) Can. 3.

(f) Animadversiones in usum critices, Edit. Lat.,

Venetis 1739, tom. III, lib. v, dissert. iii, sect. 4, pag. 147: *In Symbolo apostolorum, quod recitabant ante orationem Dominicam*. Idem in Editione Gallica, Parisiis 1720, legitur, tom. III, lib. v, dis. iii, sect. 4, pag. 2-2.

(g) Sanctus Isidorus de Off. Eccles., lib. i, cap. 16.

(h) Honoratus a Sancta Maria, Animad. in usum crit., t. III, p. 147, 148, Ed. Latine, Venet. 1739.

(i) Ibid.

modo in numero et prolixitate orationum missarumque, sed in verbis etiam atque in contextu discrepare, quin plures admittendæ sint liturgiæ Romanæ, ab invicem, pro Missalium numero, dissentientes. Novorat quoque unam esse liturgiam Constantinopolitanam, etsi missa Chrysostomi diversa quandoque sit a Basiliana; unam esse liturgiam Syriacam in tanta varietate Anaphorarum; unam esse Copticam, unam Alexandrinam, quamvis missæ sancti Marci, sancti Basilii, sancti Cyrilli, et sancti Gregorii, in multis dissentiant. Unam denique fuisse liturgiam Gallicanam, quamvis libri Missales et Lectionarii frequenter non concordabant, uti ex iis qui adhuc supersunt coniecere licet.

89. Quamvis igitur Missale Mozarabum in orationibus et in lectionibus Scripturarum non raro dissentiat a Missali Gallo-Gothico [xx], et a Lectionario Luxoviensi, non inde consequitur hos libros ad diversas liturgias pertinuisse, aut Gallicanam, Gotho-Hispanam, et Mozarabam unam eandemque liturgiam non fuisse. Nam, cum in Missali Gallo-Gothico idem typus liturgicus invenitur, qui in Missali Mozarabum Ximenii, et in utroque Missali deprehendatur idem numerus, idem ordo, eademque dispositio orationum, lectionum, actionumque liturgicarum, ambo hi libri censendi sunt ad unam eandemque liturgiam pertinere, quæ in Gallia olim atque in Hispania usu et praxi Ecclesiarum recepta fuit. E diversitate autem Missalium id unum legitime colligi potest eas a diversis auctoribus fuisse compositas.

90. Denique, quod addit (a), liturgiam Gallicanam in canone multarum missarum a Mozarabico discriminari, plane fallitur: nam missæ Gallicanæ, et Mozarabicæ canonem omnino non habent, in ea vocis acceptione qua utimur cum de missa Romana sermo est. Oratiuncula illa *Adesto, adesto, Jesu bone*, etc., manifestum est recentiorum Mozarabum additamentum, nec nomen canonis meretur. Perperam etiam aliqui nomine canonis donarunt orationem *post Sanctum*, quæ appendix illationis dici debet.

§ VII. Respondetur iis qui aiunt liturgiam Missalis Ximenii vitiatam esse.

91. Majoris est momenti alia accusatio, liturgiam Mozarabam missalis Ximenii adeo vitiatam esse, ut eadem dici nequeat atque Gotho-Hispana. Hanc accusationem præ cæteris magna eruditionis specie promovet P. Petrus Le Brun (b). Quæ alii sparsim scripserant in unum congerit, suisque observationibus augeat et illustrat.

92. At quid tandem opponit? scilicet, presbyteros Mozarabicos, priusquam sacras vestes induant, dicere *Ave, Maria*; quando ad aram accedunt, primum dicere *Ave Maria*, ac deinde confessionem facere; ab ara, absoluta missa, recessuros, dicere *Salve, Regina*; quando amictum induunt, dicere *Impone, Domine*, etc. (amictus, inquit, tempore Leandri et Isidori in usu non erat); facta elementorum consecratione,

A hostiam et calicem tectum *stola* elevare; tempore Adventus omitti cantum hymni *Gloria in excelsis*; Missale mutationem quamdam passum esse in oratiuncula *Adesto, adesto, Jesu bone*, quæ præcedit consecratoria Christi verba; omnes ferme rubricas Dominicæ Palmarum, feriæ quintæ, et sextæ majoris hebdomadæ e Missali Romano-Toletano depromptas esse; in Missali Ximenii desiderari rubricam hanc [xxi], quam Etherius et Beatus retulerunt (c): cum *Evangelium a levita super altare levatur, primum dicitur LAUS TUI, et ab omnibus respondetur LAUS TUI, DOMINE REX ÆTERNÆ GLORIÆ*; hanc aliam rubricam: *Quando chorus dicit PACEM MEAM accipiat sacerdos pacem de patena... et det eam diacono, vel puero, et puer det populo, additam fuisse Missali, postquam pax daretur*cepta est tabella quadam, quæ porta pace Hispanis nuncupatur; formam hymni *Gloria in excelsis* quæ in Missali Ximenii legitur desumptam esse e Missali Toletano; demum, teste Roblesio (d), Missale Mozarabum inscriptum fuisse *Missale mistum*, quia mandante Ximenio pleraque recentiora, Mozarabibus ignota, fuerunt immixta, quæ e Missali Toletano desumpserant.

93. Hæc sunt, quæ Missali nostro opponit eruditus Le Brun, et quæ ab aliis passim objici solent. Quibus ipse nonnulla adieci. Si quid enim offendi quod a ritibus Gotho-Hispanis discrepare videbatur, in notis indicavi. Hæc tamen integritati liturgiæ Missalis Ximenii non ita nocent, ut Gotho-Hispana dici nequeat. Quidquid enim Mozarabes innovarunt, id omne aut in paucis missis, aut in rubricis quibusdam reponendum est, ac missæ Mozarabicæ omnes formam genuinam liturgiæ Gotho-Hispanæ retinuerunt, nec una est earum quæ ordinem Romanum aut Ambrosianum sectetur.

94. Rubricæ vero quas tanquam recentes obijciunt, et minus multæ sunt, maxime si cum tota mole missalis conferantur, et integritati ritus Gotho-Hispani parum officiunt. Quod ut clarius pateat, rubricas has in classes aliquot divido.

95. Et in prima classe eas rubricas colloco, quæ vetustos ritus Gotho-Hispanos ad memoriam revocant, quorum reliquæ quædam sunt, qui certe antiquitati Missalis ejusque liturgiæ integritati minime obsunt, in quo quodammodo prosunt. Ejusmodi est rubrica illa quæ in missa votiva omnimoda, et in missis defunctorum sacerdos monetur ut *post sacrificium* dicat *Kyrie eleison*, et chorus, ut respondeat *Christe eleison*, *Kyrie eleison*, quæ vestigia quædam retinuit *precum fidelium*, in quibus ad singulas diaconi petitiones, populus, elata voce, respondebat *Kyrie eleison*, et *Christe eleison*.

96. Secundæ classis rubricæ ad missas privatas pertinent, ad eas scilicet quas presbyter sine ministrorum apparatu faciebat, ejusmodi sunt quæ monent presbyterum ut ipse dicat *Oremus*, ipse *Aures ad Dominum*, ipse *Evangelium*, *Apostolum*, et prophetam legat, aliaque dicat et faciat quæ Parisiis

(c) Lib. 1 advers. Elipantum.

(d) In Vita cardinalis Ximenii, cap. 32.

(a) Ibid.

(b) P. Petrus Le Brun, Explicatio Missæ, tom. II, dissert. v, art. 2, § 1, pag. 301, Editionis Gallicæ

in missa solemnī diaconorum erant. Hæ autem A rubricæ ferme omnes antiquæ sunt. Nam sacerdotes Gotho Hispani, cum sine ministris sacra facerent, ipsi ea agebant quæ in missa solemnī diaconus faciebat.

97. Prætereundum non est Missalia mista, sive plenaria, quale est Missale Ximenii, præcipue ad usum sacerdotum qui sacra privatim faciebant, [xxii] composita fuisse, aut eorum qui ecclesiis ruralibus et tenuioribus deserviebant, quibus librorum sacrorum copia et ministrorum apparatus deficiebat.

98. In missis autem privatis cum non fieret confessio, nec publicorum poenitentium, et catechumenorum dimissiones, de concione, de precibus pro poenitentibus, cum illis manus imponerentur, et de eorum et catechumenorum prostratione, atque ab ecclesia ejectione, in libris Missalibus plenariis raro fit mentio. In hujusmodi libris raro etiam preces diaconicæ inveniuntur, nam diaconus, quando ejusmodi missis inserviebat, inferioris clerici munereungebatur.

99. In missa Gotho-Hispana, et in Mozarabica antiquitus semel tantum Eucharistia elevabatur post dictum *Te præstante* (a), semel etiam fiebat *apologia, seu confessio* (b), et semel fiebat commemoratio vivorum, et defunctorum, et semel sacerdos dicebat *Introibo ad altare Dei*, etc. At recentiores Mozarabes in missa sua bis dicunt *Introibo*, semel, more Romano, prius quam sacerdos ad altare ascendat, et iterum, more Gotho-Hispano, priusquam illationem incipiat. Similiter bis confessionem faciunt, primum ritu Romano, priusquam sacerdos ad altare ascendat, et iterum, ritu Gotho-Hispano, antequam oratio missa dicitur. Bis quoque Eucharistiam in missa attollunt, ut adoretur a populo, primum ritu recentiore, statim facta consecratione, elevant corpus et sanguinem Domini, et iterum ritu vetusto Gotho-Hispano; post ea verba, *Te præstante*, etc., panem sanctum altius elevant. Vivorum denique et mortuorum bis commemorationem faciunt, primum ritu Gotho-Hispano, dum nomina recitantur, et oratio post nomina dicitur, et rursus, fracto corpore Domini, priusquam dicatur oratio Dominica, recentiore quodam instituto, fit *memento* pro vivis et priusquam communicent, tenentes manu particulam *Gloria*, faciunt *memento* pro mortuis. Jam vero tertiæ classis sunt rubricæ omnes quæ præter morem Gotho-Hispanum dirigunt hæc iteralem ejusdem ceremoniæ actionem. Hæc vero ubricæ non multum nocent integritati liturgiæ nostræ, siquidem ritus quos dirigunt antiqui sunt, quamvis extra locum antiquum iterato perficiantur.

(a) Vide notas pag. 542.

(b) Apologia sacerdotis et confessio idem sonant, ut in notis monui pag. 537.

(c) Missale Mozarabum, pag. 175.

(d) Ibid., pag. 177.

(e) Ibid., pag. 177.

(f) Missale Mozarabum, pag. 177. Non hic thuris adoletur flamma virgulis.... sed cera famulatur ex lumine, quæ non polluitur ex parente....

100. Quarta classis eas rubricas complectitur, quæ cæremonias quasdam recentiores ita dirigunt, ut more antiquo fiant. Ad hanc classem pertinent benedictiones candelarum, die Purificationis, et Cinerum, feria quarta, in capite jejunii, earumque rubricæ. Sed neque hæc officium prisco ritui Gotho-Hispano: nam cum formam vetustam benedicens retineant, ad liturgiam Gotho-Hispanam pertinere censendæ sunt.

101. Quinta classis eas habet rubricas recentiores, quibus orationes Missalis contradicunt. Dolendum sane hæc et Missali sublatis non fuisse, [xxiii] cum typis ederetur. Nihilominus antiquitati liturgiæ Missalis nostri parum nocent, secum enim, ut ita dicam, suum deferunt antidotum: ejusmodi sunt rubricæ officii sabbati sancti, quæ præcipiunt ut benedicantur quinque granathuris cereo infingenda (c); ut *Diaconus ipse de lucerna accendat cereum* (d). Quibus apponitur oratio quæ inscribitur *Benedictio cerei*, (e) et qua habemus cereum Gotho-Hispanum e cera alba duntaxat et papyro fuisse compositum (f). Illi vero rubricæ quæ monet diaconum ut cereum accendat contradicit oratio *ad benedicendos diacones* (g), et ea qua benedicuntur cereus priusquam in ecclesiam deferatur (h), in qua sacerdos ait se cereum accendisse. Eodem revocanda est rubrica illa qua prohibetur ne in missa Cœnæ dominicæ *pax detur*, et ne presbyter accipiat pacem, cui contradicit oratio *ad pacem*, quæ præcedit (i), et oratio *ad orationem Dominicam*, quæ in eadem missa consequitur (j), et, quod magis mirandum, illi opponitur antiphona *Pacem meam*, etc., quam eadem rubrica mandat, ut cantetur (k). Quorsum enim præscribitur ut cantetur antiphona illa quæ in missa tunc solum cantari solet, quando pax datur (l), si in hac missa pax omnino non detur?

102. Demum classis ultima recentiorum rubricarum iis constat quibus orationes actionesque diriguntur, quæ missam aut præcedunt, aut consequuntur. Ejusmodi sunt quæ præscribunt orationes recitandas a sacerdote quando sacras vestes induit, et eas quas recitat antequam ad altare ascendat, et quas, absolute sacro, recitat ab altari recedens. Hæc autem antiquitati Missalis Ximenii parum nocent, quemadmodum nec impediunt quominus liturgia Romana antiqua sit, et Gregoriana; nam se ipsas statim produnt et quodammodo extra liturgiam sunt.

103. His ita distributis, ad singulas oppositiones P. Le Brun expedita est et facilis responsio. Et primum opponit rubricam qua præscribitur ut presbyter ter aut quater dicat *Ave, Maria*, antequam sacras vestes

papyrus etiam niveo adoperata sub tegmine flammarum obsequitur incremento.... favet ignibus res nutrita gurgitibus.

(g) Missale Mozarabum, pag. 175.

(h) Ibid., pag. 175.

(i) Ibid., pag. 165.

(j) Ibid., pag. 164.

(k) Ibid., pag. 165.

(l) Ibid., pag. 227.

inuat, et rursus, antequam confessionem faciat, *Ave, Maria* dicat. Sed hæc rubricæ quæ circa illa versantur quæ missam præcedunt et consequuntur, ad liturgiam strictè non pertinent, suam novitatem satis clare prædunt, ne liturgiæ noceant; ille certe infans in rebus liturgicis dicendus erit qui putaret hosce ritus Gotho-Hispanos esse. Demum si ejusmodi orationes non ita liturgiæ Romanæ nocent, ut [xlv] Gregoriana dicenda non sit, nec liturgiæ Missalis Ximenii obesse possunt, ut Gotho-Hispana minime censeatur.

104. Quod addit *amictum* inter vestes sacerdotales tempore Leandri et Isidori locum non habuisse, questionem de vocabulo instituit. Nam de re Ordo Romanus antiquissimus, Missale nostrum, et sanctus Germanus Parisiensis (a) ostendunt Romanos, Gallos et Hispanos, inter vestes sacerdotales unam habuisse qua collum tegebant et humeros. Hanc Ordo Romanus, et Missale Mozarabum (b) *anaboladium* nuncupant, quam vocem Romani Ordines *amictum* interpretantur (c), et apud Mozarabes, ab anno 1050, *amictus* inter vestes sacerdotis recensebatur (d).

105. Scite animadvertit P. Le Brun recentiorem esse rubricam qua prohibetur ne diebus Dominicis et festivis Adventus hymnus *Gloria in excelsis* canteatur in missa (e), at hæc ad eam classem rubricarum pertinet cui orationes contradicunt, illi enim clare opponuntur orationes quas recentiores Mozarabes in missis Adventus recitant, quæ probant ritum omitendi hymnum *Gloria* inepte ab iis susceptum fuisse.

106. Male autem contendit P. Le Brun formam hymni *Gloria*, quæ in Missali Ximenii exstat, recentiorem esse, atque e Missali Romano-Toletano depromptam. Variæ hujus hymni Editiones, inter se non nihil discrepantes, antiquitus circumserebantur, quarum quæ primæva sit difficile dictu est, cum omnes in Codicibus antiquis inveniantur. Ea vero hymni *Gloria* formula, quæ in Missali Ximenii legitur, exstat in antiquo Codice Vaticano, e quo eam edidit em. Thomasius (f), eandem exhibet Sacramentarium Bobiense (g), eandemque e Codicibus Anglicanis edidit Usserius (h); quibus probatur hanc hymni formulam vetustam esse, eaque Hispanos, Gallos et Anglos olim usos esse.

107. At, inquit eruditus Le Brun, formula hymni *Gloria*, quæ in Breviario Mozarabum adhibetur, diversa est ab ea quæ in Missali legitur. Non abnuo, sed inde male colligit formulam Missalis aut recentem esse, aut minus antiquam formulam Breviarii. Nam utraque antiqua, et utraque apud Gotho-Hispanos usitata.

108. Deinde P. Le Brun, tanquam recentem cul-

pat rubricam qua præcipitur ut, prolatis verbis consecratoris, eleveetur corpus Domini, et calix, tectus filioli (i), at certe non ignoravit ritum elevandi Eucharistiam, in missa, ut a populo videri et adorari queat, vetustum esse, et ex iis qui in Occidentis pariter et Orientis liturgiis inveniantur (j). Quod vero statim post consecrationis verba elevari præcipiatur, [xv] ad eas rubricas revocatur quæ, recentiori usu, ritum antiquum, semel tantum in missa peragi solitum, iterum, extra locum antiquum, fieri mandant. Olim enim in missa Gotho-Hispana, et Mozarabica corpus Christi semel attollebatur, nunc vero, et ab aliquot sæculis, bis elevatur, tam in missa Mozarabica, quam in Romana. Cujus rei causa, ut omnes norunt, ab hæresi Berengarii petenda est, ad quam aperte damnamus in Gallia primum institutum fuit ut, prolatis consecrationis verbis, illico corpus et sanguis Domini, a populo adoranda, attollerentur a sacerdote, cumque rituali ecclesiæ susceperunt. Hispani, anno 1255, in concilio Valentino (k), et anno 1523, in concilio Toletano, præcepere ut corpus et sanguis Christi, statim post consecrationem, eleventur. Quibus decretis Mozarabes obtemperarunt, et simul priscam consuetudinem elevandi corpus Domini, ad ea verba, *Fidem quam corde credimus ore autem dicimus* (l), quæ Symboli recitationem præcedunt, constanter retinuerunt.

109. Quod vero calicem filioli tectum elevent, non est ritus recens, ut P. Le Brun opinatus est, sed plane vetustus, non quidem Gotho-Hispanus, sed Romanus, ut alibi ostendo (m).

110. Non abnuo oratiunculam *Adesto, adesto, Jesu bone*, etc., a Mozarabibus, inter orationem *post sanctus*, et verba consecratoria adjectam esse, ut bene monet P. Le Brun, qui etiam animadvertit voces *post pridie* in Missali Ximenii desiderari; at harum vocum defectum titulus ipse orationis, quæ consecrationem consequitur, et quæ constanter *post pridie* inscribitur, aperte indicat. Imo etiam indicat oratiunculam *Adesto*, præter morem antiquum, quo verba consecratoria extremis vocibus orationis *post Sanctus* connectebantur, a Mozarabibus adjectam fuisse. Adeoque defectus hic et interpolatio ad classem eorum revocari debent, quibus orationes Missalis contradicunt.

111. Recte etiam animadvertit P. Le Brun in Missali nostro non legi illud, *Laus tibi*, etc., quæ dicebantur quando diaconus Evangelium de altari tollebat. Sed cum hic ritus sit missarum solemnium, non erat cur Missali misto inferretur. Nam, ut dixi, ejusmodi Missalia præcipue excogitata et compacta fuerint in usum presbyterorum, qui privatas missas celebra-

(a) In epistola de officio communi, Thes. nov. anecd., tom. V, col. 87.

(b) Pag. 174.

(c) Ord. Rom. II, et IV Hittorpii, et III et VI Ma-

billonii.

(d) Concilium Cojacentense, cap. 3.

(e) Missale Mozarabum, pag. 1.

(f) Operum tom. III, pag. 616.

(g) Pag. 281.

(h) De tribus Symbolis, pag. 33.

(i) Missale Mozarabum, pag. 5.

(j) Vide notas, pag. 541 et 552.

(k) Apud em. de Aguirre, Concil. Hisp. tom. III, pag. 509 et 573.

(l) Miss. Mozarab., pag. 6.

(m) Vide notas pag. 541.

bant, in quibus Evangelium non tollitur de altari, nec a diacono, sed a presbytero celebrante, in ipso altari, legitur. Unde, cum in missa privata diaconus suo munere non fungatur, nec illud; *Ejus illi*, etc., dicitur, non erat cor in Missali nostro huius rubricæ locus foret.

112. P. Le Brun etiam contendit rubricam hanc: *Interim dum chorus dicit, PACEM MEAM, accipiat sacerdos patrem de patre, et, dicendo sic: HABETO OSCULUM SILENTIUM, UT APTE HIS SACROSANCTIS MYSTERIIS uti, distim dat patrem dicens, vel pater, [xvi] et pater populo (a), Missali Mozarabum illam fuisse postquam pax dari coepit est tabella quadam quæ pars pacis Hispanis denominatur. Idem locus Missali nostri, in nova Editione Glossarii latini domini du Cange, voce *Pax* citatur, ad probandam tabellam quæ pax datur etiam pateri denominari. At non video cur in hac rubrica vox *pax* aliud significare debeat quam osculum, aut amplexum pacis, quam sacerdos de patre accipiebat, et diacono, vel puero, cum amplectendo, tradebat, et pater populo dabat, proximum illi adstantem amplectendo.*

113. At, quod P. Le Brun animadvertisse debuit, apud Gotho-Hispanos, et Mozarabes antiquiores, sacerdos celebrans pacem a nemine accipiebat, et nemini dabat. Nam, ut in notis monui (b), initium dandæ pacis a diacono erat (c), qui populo præcipiebat ut inter se pacem facerent (d), et, osculando digniorem, pacem episcopis, presbyteris et diaconis, altari stantibus ipse dabat.

114. Profuturiorem discussionem requirit alia P. Le Brun oppositio, asserentis omnes feræ rubricas Dominice Palmaram, feriæ quintæ, sextæ, et Sabbati majoris hebdomadæ, quæ in Missali nostro inveniuntur, desumptas esse a Missali Romano, quod, tempore cardinalis Ximenii, Ecclesia Toletana utebatur, quæ accusatio non alia magis effecit ratione infringi ac illi posse videtur quam enumerando ritus Gotho-Hispanos qui in Missali Ximenii Missis suis diebus recurrunt. Primo igitur titulus Dominice in Ramis palmaram (e); secundo oratio Domini, *Jeau*, quæ flores et rami benedicuntur, crebris responsionibus intersepta; tertio oratio Dominice, in fine illius orationis recitata; quarto benedictio, cui præmittitur *Humiliate*, quinto illud *Sparsit nos ex officio ad benedicendum aquam aspersiois desumptum; omnia Gotho-Hispana sunt. Quæ autem sequuntur usque ad initium missæ, quibus præcipuus innuitur assertus P. Le Brun, formam saltem Gotho-Hispanam retinebant.*

115. Nam ultima oratio, *Ahne Pater omnipotens*, etc., quæ Gotho-Hispana videtur, de cantu aperte monuit (f). Processionem quoque, ut triumphalem

a Christi Domini in urbem Hierosolymitanam ingressum representarent, Gotho-Hispanos instituisse, valde credibile est.

116. At, inquit, hymnus *Gloria, laus et honor*, Gotho-Hispanus non est, nec ritus percutiendi fores clausas ecclesiæ antiquis haberi debet [xxvii]. Non dissimulor hymnum *Gloria, laus et honor*, post eversionem imperii Visigothorum compositum fuisse (g), at inde non consequitur Gotho-Hispanos hymnum aliquem alium, aut psalmos, in Christi Domini laudem, hac die, non cantasse, pro quibus Mozarabes hymnum *Gloria, laus et honor*, cantare cœperunt. Nec disputo de antiquitate ritus claudendi fores ecclesiæ, easque hac die polandis, quamvis de huius consuetudinis veritate P. Le Brun non assentiar. Esto hæc cæremonia recentior sit, quid sola faciet inter tot ritus antiquos?

117. Nam præter mox recensitos, sexto illud, *Erigite vos*, post primam prophetiam dictum; septimo rubrica præscribens ut *fiat sermo ad populum*, ante lectionem Apostoli; octavo illud, *Symbolum nemo scribat*; nono, illud, *Signate vos, et respondete*; decimo, illud, *Submissa voce*, ter repetitum, ad duplicem Symboli repetitionem; et ad brevem exhortationem de retinenda fide, pertinent, antiqua sunt, et Gotho-Hispana, quibus si addatur hac die passionem Domini non legi, nec minorem doxologiam *Gloria et honor Patri*, etc., omitti, omnesque ritus consueti missæ Mozarabice adflectantur, facile erit diffringere, quantum a vero ille aberrant, qui auctoritate P. Le Brun nitentes, opinantur ritus majoris hebdomadæ Missali Ximenii omnes feræ recentiores esse.

118. Neque puto ad hoc fasius ostendendum opus esse particulatim ire per omnes ritus, et cæremónicas feriæ quintæ in Cena Domini, feriæ sextæ in Parasceve, et Sabbati sancti. Sufficit animadvertere officium feriæ quintæ in Cena Domini, decepta rubrica illa quæ præcipitur ut pax non detur (cui oratio ad pacem, et illa ipsa rubrica contradicit, ut superius indicavi) Gotho-Hispanum esse; cæremonianam deferendi Eucharistiam ad conditorium, quod sepulcrum appellant, a Mozarabibus additam esse, nihil tamen habere quod ritibus Gotho-Hispanis opponatur.

119. Officium diei Veneris sancti, decepta missa præsanctificatorum, quæ etiam ritu Mozarabico celebratur, Gotho-Hispanum est. Alibi dixi (h) cæremonianam adorationis crucis, die Veneris sancti, antiquam esse, non tamen Gotho-Hispanam, aut Gallicanam. Sed re melius perpensa, suspicor Gotho-Hispanos officium huius diei ab adoratione crucis, vel, ut ipsi loquebantur, a salutatione ligni dominici inchoasse, quemadmodum indicat oratio, *O crux sancta*, a qua

omnes missas, cum diaconus dixerit: INTER VOS PACEM TRADITE, omnibus intra Ecclesiam stantibus, pacis osculum invicem tribuatur.

(e) Vide notas pag. 512.

(f) Missale Mozarabum, pag. 150, et infra: *Ob hoc, nos indigni ejus in laude cum omni laetitia concinentes*, etc.

(g) Vide notas pag. 512.

(h) Vide notas pag. 517.

(a) In Missali nostro, pag. 5 et pag. 227, hic locus paulo aliter legitur, ita tamen legendum esse reor, cur enim sacerdos, diaconum aut puerum alloquens, utatur numero multitudinis *Habete et apti sit*, non apparet causa.

(b) Pag. 540.

(c) Sanctus Isidorus, in epist. ad Ludif., de diacono ait: *Ipse donat pacem, ipse annuntiat*.

(d) Concilium Cojacense, ann. 1006, can. 1: Ad

officium incipit. Cæremonia igitur adorationis crucis, quæ nunc, non initio officii, sed post indulgentias, peragitur, antiqua habenda est, et Gotho-Hispana, quatinus à Mozarabibus recentioribus loco suo mota fuerit, ut ad consuetudines Ecclesiæ Toletanæ sese magis accommodarent. *Popule meus*, etc., à Gotho-Hispanis olim canebatur, et adhuc, in Breviario à Mozarabibus canitur.

120. Sed, inquit P. Le Brun, rubrica quæ præcipitur ut diaconus et subdiaconus, missæ præsanctificatorum ministraturi (xxviii), *dalmaticas nigras* induant, recentior utique est, nam tunica subdiaconi *dalmatica* nominatur, quod recens est, fateor, imo adeo recens, ut ne nunc quidem tunica subdiaconi proprie *dalmatica* dicatur. At ille hoc unico exemplo male probat cæteros ritus Missalis Ximenii, qui ad officia sanctorum hebdomadæ pertinent, omnes ferme recentiores esse; nonne æquum magis fuisset oscitantiam et festinationem amantensium accusare, qui debebat scripsisse et diaconus *dalmaticus*, subdiaconus *tunicellam nigras* accipiat, aut certe ignorantiam scriptoris? Nam, cum subdiaconi tunica, manifestis duntaxat, quæ nonnihil strictiores sunt, a diaconi *dalmatica*, discriminetur, facile erat scriptori minus accurate *dalmaticum* pro *Tunicella* accepisse. Sed quid, si antiquitas etiam subdiaconi *dalmatica* induebantur, ut vir eruditus Josephus Vicecomes opinatur (a)? Utique dicendum errasse eruditum Le Brun, qui consuetudinem antiquam novitatis accusavit?

121. Nihilominus, inquit, negari non potest Eugenium de Robles, Toleti, apud sanctum Marcum, parochum Mozarabicum tradidisse Missale Mozarabicum, cum typis ederet, jussu cardinalis Ximenii interpolatum fuisse; sic enim scribit (b): *notandum vero in impressione Missalis Mozarabici, quam fieri jussit cardinalis Franciscus Ximenes, Archiepiscopus Toletanus, et in translatione textus Gothici in Latinum, eum addidisse, plerisque e sanctis officii Toletani veteris, et sanctis Mozarabibus miscuisse, apponisse etiam missæ generalem confessionem, cum oratione adorationis crucis, cæterisque orationes, quæ ante introitum dicuntur, et SALVE in fine missæ, et quia hæc et pleræque alia adiecit, ideo Missale hanc inscriptionem habet MISSALE MIXTUM*, etc. et infra (c): *Hinc sequitur plerisque sanctos, aut majorem eorum partem, de quibus dicitur Commune sanctorum, adjectos fuisse et immistos a Francisco cardinale Ximenes, in translatione textus Gothici in Latinum sermonem*. Hæc ille, unde concludunt, si Roblesio fides, fateri necesse esse cardinalem Ximenium Missale ritibus et sanctis Toletanis interpolasse, adeo ut Missale Mozarabum typis editum nec Gotho-Hispanum, nec Mozarabicum dici debeat.

122. Sed multa sunt quæ vim hujus argumentationis infringunt. Et primum concedatur, Ximenium suo

Missali eas omnes orationes inseruisse quæ introitum, sive officium ad missam, præcedunt, dentis etiam eum sanctos plurimos Toletanos sanctis Mozarabibus addidisse, num inde sequitur Missale Mozarabum Ximenii Sacramentarium Gotho-Hispanum non esse? Haud puto. Nam si similia, imo plura additamenta non efficiunt ut Missale Romanum sancti Pii Quinti dici nequeat Sacramentarium Gregorianum (xxxix), ut ipse P. Le Brun aperte docet (d); quid est cur dicamus Missale Ximenii Sacramentarium Mozarabicum haberi non posse?

123. Præterea, unde habuit Roblesius cardinalem Ximenium hæc omnia Missali Mozarabum addidisse? Inquis: Nemo negare potest orationes istas, quæ distincte nominat Roblesius, in Missali Mozarabum inveniri. Eato, at inde non sequitur eas cardinalem Ximenium adiecit. Quid si a sacerdotibus Mozarabibus ante episcopatum Ximenii additæ fuerint? Roblesius asserit quidem pleræque additamenta facta fuisse Missali in translatione textus Gothici in Latinum. At non indicat unde ista anecdota habuerit. Ipse non interfuit Editioni Missalis, sed centum et amplius annos post editum Missale hæc de additamentis à Ximeno factis, in Historia de Vita et rebus gestis ejusdem cardinalis, Toleti, anno 1604, Hispanice edidit, nec ullum se antiquiorem laudat scriptorem, qui asseruerit Missale Mozarabum a cardinali Ximeno fuisse interpolatum.

124. Rerum quoque ignorantia, qua Roblesius laborasse ex hoc ipso loco apparet, ejus auctoritatem valde minuit. Non enim intellexit titulum *Missalis mixti*, nec noverat ritus faciendi *confessionem* in missa (e), et salutandi crucem in ara positam (f), antiquos esse. Videtur etiam opinatus Missale et Breviarium Mozarabum lingua Gothica fuisse composita, ut interprete opus fuerit, qui *textum Gothicum* in Latinum transferret. Liturgiam Romanam, quam Ecclesia Toletana, sæculo xi ad finem vergente, susceperat, officium vetus Toletanum appellat. Asseritque Ximenium Missali suo adiecit pleræque e sanctis officii Toletani veteris, et sanctis Mozarabibus miscuisse, quæ verba plane falsa sunt, nisi alludant ad Kalendarium Missali Ximenii præmissum, quod ad Missale nihil pertinet, et nisi nomine officii Toletani veteris intelligatur liturgia Romana, tempore Alphonsi VI, Toleti suscepta. Nam manifestum est, ut examinantem patebit, Missale Ximenii ne unam quidem missam recentioris sancti habere, aut quem Ecclesia Gotho-Hispana prius more non coluit.

125. Denum Alphonsus Ortiz, quem cardinalis Ximenes Editioni Missalis et Breviarii præposuerat, omnem fidem narrationi Roblesii detrahit; in enim, in epistolis dedicatois Missali et Breviario præmissis, Ximenium alloquens, quid sibi mandatum fuerat, eo quod in Editione Missalis et Breviarii præsti-

(a) Josephus Vicecomes, de Appar. missæ, lib. v, cap. 7 et 8.

(b) Eugenius de Robles, de Vita et rebus gestis Francisci cardinalis Ximenii, cap. 32, apud em. de Aguirre, tom. III Conc. Hisp., pag. 269.

(c) Ibid., cap. 33.

(d) P. Le Brun Explic. Miss., tom. II, lib. 2, art. 2, pag. 160, Ed. Gallicæ.

(e) Vide notas pag. 537.

(f) Ibid., pag. 535.

terat, candide exponens, sibi mandatum fuisse scribit, ut antiquitatem intactam præservaret (a), non modo in sententiis, sed in vocibus etiam, atque litteris, ne quid eorum quæ in manuscriptis Codicibus legabantur demeret, neve mutaret, sed quæ in vetustis monumentis litteris Gothicis exarata fuerant, [xxx] ea totidem verbis, litteris vulgaribus, fideliter transcripserit, typis edenda curaret. Et quandoquidem in vetustis Codicibus quædam inveniuntur temporis injuria deleta, Ximénius præceperat ne Ortisius ista temere suppleret, sed, ubi supererant fugientium litterarum vestigia, *styli non mutato ductu* (b), ut locum reficeret; ubi vero ne litterarum quidem vestigia remanserant, ut, *enucleata veritate*, collato scilicet cum sociis studio, aliisque Codicibus inspectis, lacunam restauraret. Quæ optimi cardinalis mandata proficitur Ortisius se, magno cum labore ac summa fide executum esse, vitia quædam orthographiæ se emendasse, fugientium manuscriptorum librorum characteres, in veteres litterarum ductus novo atramento immisso, revocasse, sententias et voces distinctisse, dispersa Breviarii officia in unum collegisse (c) atque coordinasse testatur. Aliud quidquam præstitisse se minime tradit, traditurus utique, si Missalis ordinem mutasset, si rubricas novas, novasque orationes, missasve, Mozarabibus antea inusitatas, de Missali Toletano, aut aliunde petitas, adiecisset. Nam cui bono tacuisset, quæ cum laude Editoris palam fieri poterant, nec sine damno Editionis et Editoris macula taceri?

126. Nam nemo negabit ista omnia, quæ recenset Roblesius, Missali potuisse adjici sine damno Editionis, si Ximénius, aut potius Ortisius, de additamentis posteros monuisset. At, nulla præmissa admonitione, Missale potuisse, sine damno Editionis, interpolari, nemo non negabit. Quis autem sine testimonio scriptoris idonei et synchroni sibi suadere poterit cardinalem Ximénium, virum probum et prudentem, egregium opus Missalis Mozarabici vitiari, posteros decipi, ritus Romanos pro Mozarabici, recentiores pro antiquis, venditari voluisse?

127. At, inquit P. Le Brun, series antiqui ritus Gothici ignorabatur, unde Ortisio ejusque sociis necesse fuit missale Mozarabum novis ritibus e Missali Toletano petitis instruere, ut missa Mozarabica expedite celebraretur (d). Demus hoc P. Le Brun. At

(a) Epist., Dedicatoria Missali præmissa.

(b) Ibid.

(c) Confer epistolam dedicatorem Breviario Mozarabico præmissam.

(d) P. Petrus Le Brun. Explic. misse, t. II, pag. 353.

(e) Ab anno enim 711, aut 712, quo regnum Visigothorum Saraceni everterunt, ad an. 1500, quo Missale Ximenii editum fuit, anni ferme septingenti octoginta et octo intercipiuntur.

(f) Credibile est Mozarabes eos ritus invitos suscepisse, quibus orationes, quas in missa recitabant aperte opponuntur, quod post initium ab Eugenio III pontificatum contigisse videtur; is enim in epistola (de qua em. de Aguirre, tom. III Conc. Hisp., p. 362, Labbeus, tom. X Concil., col. 1099 meminere) ad

A certe necesse non fuit tacere de additamentis istis, et posteros silentio fallere, ut crederent nihil Missali interpolatum fuisse. Quare si quid ejusmodi additum Missali fuisset, Ortisius, utpote vir probus, de eo minime tacuisset. Ponamus enim Ortisium, ob ignorantiam antiqui ritus Gothici, coactum fuisse orationes aliquot et aliquot rubricas e Missali Toletano in Missale Mozarabum transferre, nonne et solertiæ suæ laudem retulisset, qui, paucis rubricis orationibusque adjectis, usum liturgiæ Gotho-Hispanæ expeditum reddiderat, et fidei pariter, qui de hac re tota lectores candide monuerat, et recentiores ritus ab antiquis distincterat? Sed cum Ortisius nulli inuauit se in Missali quidquam edidisse quod in libris Mozarabici non invenerat [xxx], ejus silentio fides est adhibenda, nec putandum virum prudentem et probum, ut posteros falleret, laudes suas tacere voluisse.

128. Cæterum, quandoquidem satis certum est missam Mozarabicam diu ante episcopatum cardinalis Ximenii in urbe Toletana expedite celebratam esse; imo aliquem ejus usum, ab eversione regni Visigothorum ad hanc usque diem, Toleti obtinuisse, necesse est falsum esse P. Le Brun, opinantem ignorantiam antiqui ritus Gothici, in causa fuisse cur Missale Mozarabum interpolatum fuerit. Nam, aut Mozarabes ignorantia antiqui ritus non laborabant, aut cum hac ignorantia (si ea tenebantur) missam suam commode celebrare poterant.

129. Non latuit Ximénium Mozarabes, longo annorum decursu (e), rubricas quasdam et caeremonias Gotho-Hispanis ignotas, in suam liturgiam, aut sponte, aut invite (f), intromisisse, eas tamen intactas retineri voluit, non enim illi propositum fuerat priscam Gotho-Hispanorum sacrificandi et officia ecclesiastica obeundi normam puram et putam exhibere, sed id unum duntaxat curabat, ut, Missali et Breviario characterem usitato, typis editis, missa et officium Mozarabicum eo ritu quo suo tempore et ante centum et amplius annos fieri solebant in posterum facilius celebrarentur. Quare Ortisio ejusque sociis mandaverat ut libros manuscriptos Missalis et Breviarii Mozarabum diligenter recognoscere, eosque characterem usitato transcriptos prælo subicerent; iisdem tamen facultatem non dedit purgandi Missale et Breviarium ab additamentis Mozarabum,

clerum et populum Toletanum scribens, conqueritur Mozarabes Archiepiscopo Toletano obedientiam denegantes, ecclesias de manu laicorum recipere, et in sacramentis missarum, et in aliis divinis officiis, tonsura quoque clericali et vestimentis, suam antiquam consuetudinem subsequentes, ab apostolica sedē diversa sentire præsumere. Quapropter mandat universitati Toletanorum, quatenus Mozarabes moneant, ut in sacramentis missarum, et in aliis divinis officiis a catholica Ecclesia dissentire de cætero non præsumant, et archiepiscopo Toletano, si in ipsius provincia remanere voluerint, obediant, ejusque præcepta observent. Unde conjicere licet Mozarabes, qui hactenus priscas suas consuetudines observaverant, exinde, ne cogerentur solum vertere, tonsuram, vestem clericalem, et rubricas quasdam Romanas, haud sponte admisisse.

eaque rejiciendi quæ illis visa fuissent cum ritibus Gotho-Hispanis minus congruere. Et hæc unica et vera ratio est cur in Missali Ximenii rubricæ recentioris ævi, quas Le Brun aliique reprehendunt, intactæ remanserint, et quas Roblesius perperam tradidit Ximenium adjeisse, cum ipse eas in Codicibus manuscriptorum invenit, a Mozarabibus antea adjectas.

[xxxii] § VIII. An Missale Mozarabum immune sit ab erroribus Felicis et Elipandi.

130. Non defuerunt qui Missale Mozarabum pravæ doctrinæ insinularunt, et maxime erroris Felicis Urgelitani et Elipandi Toletani, eorumque sectatorum, qui Christum Dominum Dei Filium adoptivum assererant (a). Huic accusationi Elipandus (b) et Felix (c) occasionem præbuerunt, qui, ut prava dogmata tuerentur, veterum Patrum testimonia, et auctoritatem librorum liturgicorum Ecclesiarum Hispaniæ in medium proferebant.

131. Textus autem omnino septem e libris liturgicis Ecclesiæ suæ Elipandus in epistola ad Albinum (d), et in libello suo, qui in concilio Francofurtensie lectus fuerat, causæ suæ, uti opinabatur, aperte faventes, adduxerat, eosdemque Felix Urgelitani protulerat (e). Ex his tamen tres sunt, qui nihil non catholicum sapiunt. Elipando enim atque Felici, ut animadvertit Alcuinus (f), adeo placebat adoptionis vocabulum, ut ubicunque illud scriptum invenerant sine omni consideratione referri ad Redemptorem nostrum contenderent.

132. Primum igitur textum ex oratione ante Dominicam orationem missæ seris quartæ post Pascha produxerunt: *Respice, Domine, tuorum fidelium multitudinem, quem per adoptionis gratiam, Filio tuo facere dignatus es cohæredem* (g). Alterum textum protulerunt ex oratione missæ seris quintæ post Resurrectionem: *Præcessit quidem in adoptione donum, sed adhuc restat in conversatione iudicium* (h). Tertium e missa defunctorum protulerunt, et quos fecisti adoptionis participes jubens hæreditatis tuæ esse consortes. Hic textus non legitur in ulla e missis defunctorum Missalis Ximenii. At in tribus hisce textibus vox adoptio orthodoxum sensum habet, nec causæ Elipandi patrocinatur [xxxiii], nam, ut Alcuinus (i) animadverterat, in iis adoptionis nomen ad multitudi-

(a) Em. Bona, Rerum liturg. lib. I, cap. 2, sect. 2, aperte hanc suspensionem promovet. Quamvis, inquit, hoc officium, Mozarabicum, a viris sanctis et orthodoxis compositum fuerit, Hispania tamen ab infidelibus vastata, ita erroribus referta est, ut Elipandus Toletanus, ex ipsis officiis depravatis plura acceperit testimonia ad suam hæresim astruendam. P. Petrus Le Brun, Exp. miss., t. II, dis. V, art. 2, sect. 2, idem ferme verbatim scribit; et P. Joannes Pinus, tr. hist. chron. de Liturg. antiq. Hisp., cap. 4, § 3, questionem instituit an et quousque liturgiæ Mozarabice exemplaria Felicis Urgelitani, et Elipandi Toletani erroribus corrupta fuerint?

(b) Elipandus, in Epistola ad Albinum, oper. Alcuin. col. 916, Ed. Paris. 1617, prolatis aliorum sanctorum Patrum quibusdam textibus, subdit: *Testimonia sanctorum Patrum Toletæ deservientium in missarum oraculis edita sic dicunt, etc.*, at in concilio Francofurtensi verba Elipandi ita referuntur: *Sequi-*

nem fidelium, non ad Christi Filii Dei personam pertinet.

133. Quartum textum e missa de Cana Domini citant, qui per adoptivi hominis passionem, dum suo non indulget corpori, nostro demum, id est iterum, non pepercit, hunc locum corruptum fuisse, male cohærerere verba, et pro assumpti hominis, repositum fuisse adoptivi hominis, Alcuinus notaverat (j). Sed cum hic textus in missa seris quintæ in Cœna Domini non inveniatur (k), quomodo restitui debeat non satis constat. Id plane videtur, adoptivi hominis passionem Mozarabes antiquos in libris suis non legisse, sed assumpti hominis passionem, uti ex sequenti textu apparet.

134. Hunc, quinto loco, citant e missa, de feria quinta Paschæ, ubi se legisse aiunt: *qui pietati tuæ per adoptivi hominis passionem, etc.* Locus integer exstat in illatione missæ seris quintæ post Pascha (l), qui pietati tuæ per assumpti hominis passionem, quasi quasdam, in præsentis populi acquisitione, manibus, cum non exierit e cœlo, exhibuerit e triumpho, et cum non habuerit divinitas immutabilis pugnam, habuerit fragilitas assumpta victoriam, unde apparet olim etiam Mozarabes legisse assumpti hominis, ei enim correspondet fragilitas assumpta. Neque dicas olim fragilitas adoptiva, aut adoptiva, lectum esse. Si enim in suis Codicibus ita legisset, Elipandus integrum textum protulisset, nec secundam ejus partem, adeo clare illi faventem, omisisset.

135. Sextus textus e missa de Ascensione Domini profertur: *Hodie Salvator noster post adoptionem carnis sedem repetiit Deitatis.* Alcuinus animadvertit melius multo hic dici assumptionem carnis, quam adoptionem carnis, quia, inquit, *Filius Dei assumpsit carnem, non adoptavit* (m), et ita in Missali Mozarabum hic locus adhuc legitur, in oratione missa, die Ascensionis Domini (n): *Hodie Salvator noster post assumptionem carnis sedem repetiit Deitatis, hodie hominem suum intulit Patri, quem obtulit passioni, et ita olim Mozarabes hunc locum legisse suadent verba quæ præcedunt in hac ipsa oratione: Placeat, dilectissimi fratres,.... impositam atheris fastigio assumpti hominis communionem sequacibus cordis oculis contueri, etc.*

tur in eodem libello vestro item: Prædecessores nostri Eugenius, Hildephonsus, Julianus Toletanus sedis antistites in suis dogmatibus dixerunt, etc.

(c) Apud Alcuinum, oper. col. 895.

(d) Inter opera Alcuini, col. 916.

(e) Apud Alcuinum, lib. VII advers. Felicem Urgel., col. 895.

(f) Advers. Elipantum, lib. II, col. 954.

(g) Missale Mozarabum, pag. 207.

(h) Ibid., pag. 208.

(i) Contra Elipand., col. 983.

(j) Ibid., lib. II, col. 953.

(k) Eruditissimus Fleuri, Hist. Eccl. lib. XLIV, sect. 57, ab iis deceptus, quibus curam dederat inspicendi Missale Mozarabicum, scripsit hunc textum in citato Missali loco inveniri.

(l) Missale Mozarab., p. 209.

(m) Alcuinus, adversus Elipand., lib. II, col. 953.

(n) Missale Mozarabum, pag. 251.

quæ Elipandus non prætermisisset, si in iis *adoptivi* A hominis communionem legisset.

136. Septimus et ultimus locus quem laudant *e missa sancti Sperati* depromitur: *Ingeniti Patri unigenite Filius Dei... qui... hujus mundi infima petens* [XXIV] *ADOPTIVI HOMINIS non horruisti vestimentum sumere carnis*, quæ verba, in missa sancti Sperati, Missalis Kimenii, non leguntur. Ut Alcuinus animadvertit (a), *inconveniens dictio est ADOPTIVI HOMINIS VESTIMENTUM CARNIS*. At textus citatus, uti in Breviario Mozarabum existat, in oratione ad matutinas laudes sanctorum Sperati et comitum, nihil habet alienum a modo loquendi liturgicorum Hispania: *Ingeniti Patrius, unigenite Filius Dei... qui... hujus mundi infima petens, ad ADOPTANDUM HOMINEM, non horruisti vestimentum sumere carnis...*

137. Singulis hisce textibus discussis, apparet e quatuor ultimis, qui soli pravo dogmati favere possunt, æ unum quidem in Missali Mozarabum Kimenii, eo modo legi quo ab auctoribus hæreseos citantur; unde planum est falli eos qui Missale nostrum librosque liturgicos Mozarabum hæreseos Felicis et Elipandi hæcenus accusarunt.

138. An Felix vero et Elipandus dicendi sint libros suos ecclesiasticos recte legisse, ead male intellexisse; an potius censendi sint libros suos ecclesiasticos corrumpere voluisse, questiones sunt ad orthodoxiam Missalis nostri parum spectantes, et breviter examinandæ. Aliqui putant Felicem et Elipandum libros suos, uti in iis scriptum invenerunt, bonæ fide citasse, sed non bene intellexisse; hanc opinionem tenuit doctissimus Pagius (b), ratus Felicem et Elipandum ex male intellectis missæ sancti Isidori orationibus hæresim hausisse. Et alii, collectis quibusdam eorum sententiis, contendunt sanctos Patres hæc voces *adoptio, adoptatus, adoptivus*, et similes, ea significatione adhibuisse, qua *assumptio et assumptus* adhibentur (c).

139. Em. Bona (d), et P. Petrus Le Brun (e), in diversam sententiam abeunt: ii enim putant priscos auctores liturgiæ Gotho-Hispanæ nihil eorum scripsisse quæ dogmati Felicis et Elipandi favere videbantur, sed post ruinam regni Visigothorum libros liturgicos Mozarabum fuisse corruptos, et ab istiusmodi vitiatis Codicibus Felicem et Elipandum sententias quas laudant desumpsisse.

140. Sed, quidquid sit de usu et significatione harum vocum *adoptio, adoptivus, adoptatus*, et an ullo vero sensu Christus Dei Filius *adoptivus* dici

possit (f), de quibus nolo hoc loco contendere, certe non probatur scriptores Hispanos missarum et orationum de Christo loquentes, adhibuisse voces *adoptio, adoptatus et adoptivus*, eo sensu quo *assumptio, assumptus* et similes adhibentur. Ab ejusmodi enim vocibus concilia Hispana, et antiquiores Patres Hispani, cum de Incarnatione agunt, ut plurimum abstinere. Justus Urgelitanus (g) distincte negat *adoptionem* competere [XXV] Christo, et concilium Tolentanum nonum, fidem explicans, clare docet: *Hic etiam Dei Filius, natura est Filius, non adoptione*. Unde in hymno Breviarii Mozarabum, die Circumcisionis, de Christo canunt: *Patri, non adoptione, sed cœternus genere*. Solebant enim liturgici Hispani in missis et orationibus, fidei dogmata secundum definitiones conciliorum Hispaniensium explicare, quorum etiam verbis frequenter utebantur.

141. Præterea in Hispaniam penetraverat Bonosianorum hæresis, illuc ab Arianis delata, quæ docebat *Christum Dei Filium, non proprium, sed adoptivum* esse (h). Contra quos, teste sancto Isidoro (i), Justinianus episcopus Valentianus, ante sæculi vi medium, scripserat. Quare haud credibile videtur scriptores liturgiæ Hispanæ, modis loquendi conciliorum et scriptorum Hispanorum omissis, voluisse usurpare ipsissimas voces quibus Bonosiani eam hæresim exprimebant. Notum enim est quantum catholici scriptores cavere solebant a vocibus et modis loquendi hæreticorum propriis, quos, etiamsi significationem orthodoxam admittere poterant, vigente adhuc atque grassante secta, suspectos atque invidios habebant.

142. Igitur, si Codices liturgici Hispanorum fuerint aliquando corrupti, ut pro *assumptus* legerent *adoptatus*, et *adoptivus* (de qua re Alcuinus subditasse videtur) (j), illis profecto libris homines nequæ manus intulerant, postquam Saraceni rerum in Hispania potiti sunt, quemadmodum em. Bona (k), P. Petrus Le Brun (l), et alii recentiores opinati sunt, quibus lubens assentior. Itæ tamen, ut Elipandus, Felix eorumque associæ, auctores sceleris censeantur.

143. Illis enim falsi crimen imputandum videtur, quorum intererat libros ecclesiasticos corrumpere, ut vitiatis Codicibus malam causam luerentur. Neque a moribus Felicis Urgelitani id facinoris alienum erat. Is enim, teste Hincmaro Rhemensi, Codici sancti Hilarii, in bibliotheca Caroli Magni, manus in-

(a) Adversus Elipand. lib. II, col. 953.

(b) In Baron, ad ann. Chr. 789, n. 9.

(c) Vide P. Petrum Constant, ord. sancti Bened., in Vindiciis veterum Codicum confirmatis, cap. 8, p. 209.

(d) Rerum Liturg. lib. I, cap. 11, § 2.

(e) Expl. missæ, t. II, dist. v, art. 2, § 2.

(f) Vide Petavium, Theol. dogm. t. I, de Incarn., l. VII, cap. 4.

(g) In cantica.

(h) Sanctus Isidorus Origin. l. VIII, c. 5.

(i) Idem, de Viris Illustribus, cap. 33.

(j) Adversus Felicem, lib. VII, col. 695.

(k) Rerum Liturg. lib. I, cap. 11, sect. 14, verba superiora retuli.

(l) P. Petrus Le Brun, Expl. missæ, t. II, diss. v, art. 2, 287: *Quamvis*, inquit, *Missæ Mozarabicum compositum fuerit a viris piis, et eruditissimis, tamen, exeunte sæculo VIII, in illud errores aliquot irrepserant, oscitantia aut nequitia quorundam Hispaniæ episcoporum, hæresi adoptivorum faventium, quorum antesignani fuerunt Felix Urgelitanus episcopus et Elipandus archiepiscopus Tolentanus.*

tulisse deprehensus est (a) et, corruptio librorum custode, pro adoratur scripsisse adoptatur. Codex adhuc exstare traditur, non sine indicis patrati criminis (b). Felix autem, qui in palatio Codices regios vitare ausus fuit, facile creditur Ecclesie Toletanæ Codicibus (c), aut ipse manus [xxxv] intulisse, aut Elipando ut eos depravaret persuasisse.

144. De numero vero corruptorum librorum quid tenendum sit, non est expeditum certi quidquam statuere: mihi quidem exiguus videtur. Nam, vivo Elipando, id unum constabat, cum orationes quasdam e libris liturgicis Toletanis citasse, quas sue causæ favere contendeat. Easdem omnino quas Felix laudabat. At libri illi nec episcopis Gallicanis, cum in synodis, de erroribus Felicis et Elipandi agerent, nec viris idoneis unquam fuerunt exhibiti, ut examinentur, an corrupti fuerint, an bona fide citati, an plures essent, et sibi invicem consentientes. Nihil horum tum, cum oportebat, actum est. Episcopi Gallicani, de extirpanda adoptivorum heresi duntaxat solliciti, parum curarunt quid in libris Mozarabicis legeretur, nec inquirere voluerunt an Felix et Elipandus hosce libros bona fide, an mendaciter, citassent. Quamvis optime noverant non deesse Hispanos qui negabant ea in suis libris liturgicis legi quæ auctores hæresis, ut male causæ patrocinarentur, ex illis citaverant. Asserebantque in illis ipsis orationibus, in quibus Felix et Elipandus siebant *adoptionem*, et *adoptivi hominis* inveniri, Codices suos *assumptionem* et *assumpti hominis*, orthodoxe legere (d).

145. Exstincta autem, cum suis auctoribus, adoptivorum hæresi, Joannes papa X, anno 918 (e), et rursus Alexander II, in concilio Mantuano, anno 1064, libros liturgicos atque Mozarabum liturgiam approbarunt (f). De libris vero istis ab Elipando et Felice laudatis, nihil post concilium Francofurtense amplius auditum est. Quos proinde minus multos exstitisse conicere licet: si enim corruptorum Codicum major fuisset copia, frequenter veperissent in manus ecclesiasticorum, eorum notitia certior, et mentio frequentior recurreret. Pauci itaque fuerunt,

(a) Vide Germonium, de veteribus hæreticis Sacri, et ecclesiasticorum Codicum corruptioribus, part. II, cap. 1.

(b) Vide notam ad sanctum Hieronymum, lib. II de Trin., p. 97, Edit. Maurin.

(c) Est observandum Felicem et Elipandum non citasse Codices Bracarenses, Corubenses, aut Urgelitianos, sed solummodo Toletanos. Num quia hos solos corrumpere potuerunt? et fortasse Felix minus tutam putavit suæ Ecclesiæ Codicibus manus inferre, aut eos mala fide citare, ne productis Ecclesiæ Tarraconensibus libris, in cujus provincia erat Urgelitana, falsi convinceretur.

(d) Apud Alcuinum adversus Felicem, lib. VII, operum col. 395, libri Toletani haud ignoti erant Alcuino, qui videtur opinatus Elipandum et Felicem eos non recte citasse, tamen noluit hac de re questionem instituere, nec inquirere voluit an Felix et Elipandus, an alii, Codices vitaverint.

(e) Card. Baronius, Annal. t. X, ad ann. Chr. 918, et de Aguirre, Conc. Hisp., t. III, pag. 147.

(f) Card. Baron., in Annal., ad ann. Chr. 1064, et de Aguirre, Conc. Hisp., tom. III, pag. 147.

(g) Lib. I, cap. 3, Ed. Erasmi.

A fortasse duo, aut tres, quæ peritæe potius opinandum est, quam censendum libros liturgicos Mozarabum, ut vulgo lectatur, opera catholicorum episcoporum fuisse emendatos, quin eorum, qui Codices vitatos emendarunt, aut temporis quo emendatio facta est, nulla ad posteros notitia pervenerit. Atque hæc ad ea diluenda quæ contra Missale Mozarabum obijciuntur dixisse sufficiat. Nunc de liturgia Missalis nostri agendum. Eam a Gothe-Hispanæ, a Gallicanæ et a Mozarabica, haud diversam esse superius indicavi: modo ejus origo [xxxvii] indaganda, ejusque in Hispania perpetuus usus vindicandus, tum de auctoribus Missalis Mozarabi disputandum, et tandem de libris liturgicis Gallicanis hæctenus editis pauca adjicienda, ut, comparatione cum Missali Ximenii facta, ejus utilitas atque præstantia magis dignoscatur.

§ IX. An liturgia Missalis Ximenii apostolica sit.

146. Christi fidem primis Ecclesiæ sacculis altis in Hispania radices posuisse Irenæus, Tertullianus et Cyprianus aperte docent. Sanctus Irenæus, in libris adversus hæreses, Ecclesiæ in Iberis, et in Celtis fundatas commemorat (g). Tertullianus, adversus Judæos (h) scribens, *Hispaniarum omnes terminos et Galliarum diversas nationes in Christum jam credidisse* testatur, et sanctus Cyprianus, in epistola quadam synodica, Ecclesiæ Hispanas et Hispanos episcopos suis nominibus appellat (i). Exstat etiam apud Gruterum, in Thesaurò (j), lapis quidam Lusitanus, unde inferunt Neronis persecutionem, rem Christianam, in Hispania antea florentem, pene contrivisse, eoque tempore passim tradantur martyres Calaguritani Emeterius et Celidonius (k).

147. Non est igitur ambigendum, quin Ecclesiæ in Hispania mature constituta fuerint, sed initia evangelicæ prædicationis, in illis regionibus altius potenda, ad apostolos eorumque proximos successores haud temere referenda videntur.

148. Nam, præter Jacobum Majorem, quem omnium primum Hispaniam evangelizandi causæ adiace vetusta (l) et hæctenus inconcussa Hispanorum persuasio tenet (m), Paulum apostolum in Hispania præ-

(h) Cap. 7, Ed. Pamel.

(i) Epist. 67, Ed. Pamel.

(j) Pag. 258, 9.

(k) Acta præsidentialia martyrii sanctorum Emeterii, et Celidonii, Prudentii ævo non exstabant; a persecutoribus enim ex actis publicis et ab Ecclesiarum scriniis sublata fuerant; quæ superest, a viris fide dignis conscripta, passionis eorum historia tradit eos passos esse, quando Gallicia cum Tarraconensi sociata, ceterioris Hispania habebatur; unde consequitur, eos martyrium fecisse priusquam Hispania in quinque provincias divideretur, quæ divisio Adriano principi tribuitur.

(l) Sanctus Isidorus, in libro qui *Vita et mors sanctorum Novi Testamenti* inscribitur, tradit sanctum Jacobum Majorem Hispaniæ et Occidentaliū locorum populis Evangelium prædicasse. Hunc librum plerique sancto Isidoro adjudicant, alii contendunt letum esse genuinum hujus sancti doctoris, inter hos est Nicolaus Antonius, in Bibliotheca veteri Hispaniæ, et em. de Aguirre, Conc. Hisp., tom. I, pag. 156, excurs. 2.

(m) Consulas, si vacat, em. de Aguirre mox citatum a pag. 154, et Bollandianos socios, tom. VI

dicasse, antiquorum plurimi testantur (a), et ipse Apostolus huic opinioni plurimum favet, [xxxviii] de sua in Hispaniam profectione, tanquam de itinere, haud dubie suscipiendo ad Romanos scribens (b).

149. Clara quoque apud Hispanos est septem apostolicorum virorum memoria, quos Romæ ordinatorum, et ab apostolis in Hispaniam missos, multas Ecclesias fundasse vetus traditio prodit (c), quorum nomina Torquatus, Secundus, Indaletius, Ctesiphon, Euphrasius, Hesichius, et Cæcilius. Eos, Kalendis Mali, Mozarabes missa et officio proprio colunt. Cum itaque Hispania apostolos eorumque discipulos fidei præcones habuerit, eosdem liturgiæ suæ auctores habuisse censenda est. Quæ enim potest esse Christi Ecclesia sine sacrificio et sine sacramentis Christi? At certe sacramenta confici nequeunt, nec sacrificium offerri sine forma quadam et ordine celebrandi conficiendique, hoc est, sine liturgia.

150. Ratio itaque suadet originem liturgiæ ad Ecclesiarum conditores referendam esse. Nec ratio tantum, sed praxis quoque ævi apostolici persuadet eosdem liturgiam tradidisse, qui Ecclesias constituerunt; apostoli enim, teste sancto Clemente (d), solebant primitias eorum, qui crederant, in episcopos et diaconos eorum qui credituri erant constituere, quibus et formam sanctorum verborum (e), fidei Symbolum, formam et ordinem offerendi sacrificium, et sacramenta conficiendi administrandique tradebant. Morem hunc apostolicum in Gallia tenuisse primos ejus gentis apostolos auctor est Gregorius Turonensis (f): *De horum discipulis quidam Biturigis civitatem [xxxix] aggressus, salutare omnium, Christum Dominum populi nuntiavit; ex his ergo pauci admodum credentes, clericis ordinati, ritum psallendi suscipiunt, et qualiter ecclesias construant, vel omnipotenti Deo solemniter celebrare debeant, imbuuntur.* Nec aliter in Hispania

Julii, a pag. 69, qui aliorum criticorum difficultatibus satisfacere conantur.

(a) In horum numero recensentur sanctus Clemens, epist. I ad Cor. cap. v. Paulum ad extremos terminos Occidentis, *ἐπὶ τὸ τέλος τῆς ὁδοῦ* evangelizando pervenisse scribit; sanctus Athanasius, epist. ad Dracontium, oper. t. I, part. I, pag. 265, num. 4, Edit. Maurin: *Paulus, inquit, non metuit Romam ire, neque usque ad Hispanias pergere.* Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, cat. xvii, n. 28, Edit. Maur., testatur Paulum Evangelii prædicationem in Hispaniam extendisse. Theodoretus, in ps. cxvi: *Paulus, inquit, in Italiam venit, et in Hispanias pervenit.* Sanctus Chrysostomus, in epist. II ad Tim. hom. 40, in illud vers. 20: *Trophimum reliqui infirmum Mileti, scribit: Paulus, nempe, in Judæam navigans, reliquit Trophimum Mileti ægrotantem, aut id fecit, postquam fuisset Romæ, rursus in Hispaniam profectus.* Idem Chrysostomus, hom. 75, aliis 76, in Matthæum: *Vides, inquit, Paulum Hierosolymis in Hispaniam currentem.* Sanctus Hieronymus, in Isaïæ cap. xi, de apostolo Paulo scribit: *Ad Italiam quoque, et, ut ipse scribit, ad Hispanias, alienigenarum portatus est navibus.* Sanctus Gregorius Magnus, lib. xxxi Mor., in Job cap. xxi: *Paulus, cum nunc Judæam, nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romanam, nunc Hispanias peteret, ut in peccati mortis jancentibus æternæ vitæ gratiam nuntiaret.* . . .

(b) Epist. ad Rom., xv. 24: *At, inquit, nobis non constat apostolum Paulum in Hispaniam Roma*

A factum, testatur fragmentum celebre, Codici Scorialensi annexum (g), in quo Torquatus, ejusque socii, sicut ab apostolis missam, doctrinamque acceperunt, per Hispaniam ordinatis episcopis tradidisse leguntur, et sanctus Gregorius VII scribit (h) ordinem in divinis officiis tenendum eosdem Hispanos docuisse, qui labore suo et sanguine Ecclesias constituerunt. Atque inde facile deduceretur liturgiam Missalis Ximenii apostolicam esse, si constaret primævam Hispanorum sacrificandi normam eam fuisse, quam concilium Toletanum iv suis decretis confirmavit, quamque Gotho-Hispanam dicimus.

151. Sed non desunt viri erudit qui contendunt liturgiam quam Hispani una cum fide Christiana susceperunt, Romanam fuisse, eam vero, quam B Gotho-Hispanam et Mozarabicam appellarunt, auctores habuisse viros celeberrimos Leandrum et Isidorum, approbatores vero concilii Toletani iv Patres, qui hanc formam officia divina celebrandi Ecclesiis omnibus Hispaniæ et Galliæ Gothicæ imposuerunt. Hic igitur examinandum est an liturgia quam apostoli virique apostolici Hispanis tradiderunt Romana fuerit; an potius primæva liturgia Hispana ea censenda sit, quæ postea Gotho-Hispana et Mozarabica dicta est.

§ X. An primæva Hispanorum liturgia eadem fuerit atque Romana.

152. Quamvis antiquorum nemo aperte docuerit liturgiam Romanam a primis gentis apostolis Hispanos accepisse, tamen recentiores hanc opinionem pluribus nec contemnendis argumentis persuadere conati sunt. Primum enim, inquit, si manifestum sit, ut sanctus Innocentius scribit, nullos in Hispania, in Gallia, in Africa, et in adjacentibus insulis, Ecclesias constituisse, præter eos quos venerabilis apostolus Petrus, aut ejus successores, constituerunt (i) sacerdo-

profectum esse. Esto id non constet nobis ex ullo Scripturæ textu, at antiquorum Patrum testimoniis constat, quibus id notum erat. Sanctus Hieronymus aperte testatur Paulum scripsisse se *alienigenarum navibus in Hispaniam delatum* esse; et sanctus Gregorius VII, in epistola ad reges Hispaniæ, apud Baron., Ann. ad an. 1070, scribit: *Beatus Apostolus Hispaniam se adiisse scribit.* In quam epistolam Apostolus ista scripserit, nobis modo ignotum est; at sancti Hieronymi ætate, imo et ætate sancti Gregorii supererant monumenta quæ ad nos non pervenerunt. Qui vero minime dubitanter tradiderunt apostolum Paulum Hispanias adiisse, videntur certi fuisse de itinere Pauli in Hispaniam, non quia ipse ad Romanos scripserat: *Cum in Hispaniam proficisci caperem, spero quod præteriens videam vos, et a vobis deducar illuc*, Rom. xv. 24; sed quia ab antiquis scriptoribus acceperant Apostolum, re ipsa in Hispaniam profectum, in illis regionibus prædicasse.

(c) Vide notas pag. 572.

(d) Epist. I ad Corinth., n. 42.

(e) Sanctus Paulus Apost., Ep. II ad Tim., c. 1. 15.

(f) Hist. lib. I, cap. 31.

(g) Exstat apud Pinium, in tract. hist. chron., de antiq. Liturg. Hisp., n. 9.

(h) Apud em. de Aguirre, Conc. Hisp. tom. III pag. 248.

(i) Sancti Innocentii I, epist. ad Decentium Eugubinum.

tes, consequens videtur Romanam liturgiam non A modo in tota Italia, sed in Africa quoque, in Hispania, et in Gallia, a primis fidei præconibus propagatam fuisse; credibile enim est primos illarum gentium apostolos, ad fidem conversis populis, eam tradidisse sacrificandi, orandi et sacramenta efficiendi administrandique [et] formam, quam ipsi in sinu Ecclesie Romanæ didicerant. Hoc argumentum prima specie efficax, auctoritate sancti Isidori, et sancti Gregorii VII confirmant, adduntque fragmentum Scorialense, et concilia Hispana Illiberitanum et Toletanum primum.

153. Præterea, inquit, sanctus Leander, et sanctus Isidorus composuerunt liturgiam, quam concilium Toletanum IV approbavit, et, ut sola in Ecclesiis regni Visigothorum observaretur, suis decretis mandavit. Hanc liturgiam, quam postea Mozarabicam appellarunt, negant esse primævam formam celebrandi divina, quam apostoli in Hispaniam attulerunt, utpote quæ, sæculo duntaxat VII, concilii Toletani IV auctoritate inducta est.

154. Hæ sunt præcipua hujus sententiæ rationes, quam suspiciosam facit priscorum auctorum silentium, neque fundamenta quibus innititur tam firma sunt quam apparent. Nam non satis constat eos solos in Hispania constituisse Ecclesias, quos beatus apostolus Petrus ejusque successores illic evangelizatum miserunt: ex hoc enim numero Hispani excipiunt sanctum Jacobum Majorem, et ab antiquorum testimonio excipiendus est apostolus Paulus, imo et ipse apostolorum princeps Petrus, quem in Hispania prædicasse aliqui contendunt (a). Discipulos aliquot in Hispania reliquisse sanctum Jacobum apostolum fama prodit. Paulum apostolum, nullos in Hispania constituisse Ecclesias, siquidem in iis regionibus evangelizaverit, creditum difficile est. Idemque de apostolo Petro dicendum videtur. Unde non est cur dicamus Hispanos liturgiam Romanam una cum fide Christi suscepisse. Imo suspicari licet eos aliam quandam divinam obeundi normam a Jacobo, et a Petro, vel a Paulo apostolo, accepisse.

155. Sed ponamus apostolorum neminem in Hispania prædicasse, fideinque Christi Hispanos accepisse ab iis quos apostolus Petrus ejusque successores illic evangelizatum miserunt, non inde continuo sequitur primævam Hispanorum liturgiam Romanam fuisse, nam haud incredibile est apostolicos viros, Roma ad prædicandum missos, quandoque formam liturgicam tradidisse Romanam, quandoque formam a Romana diversam instituisse. Quod tum maxime contigisse opinor, cum apostolici illi episcopi, qui Romæ constituti fuerant sacerdotes, fide Christiana, in Ecclesiis Asiæ, Syriæ aut Palestinæ, imbuti, disciplinæ et

ritibus liturgicis earum Ecclesiarum assueverant in quibus baptizati fuerant.

156. De sanctis Trophimo et Irenæo refert anonymus Spelmani, ambos Roma in Galliam ad evangelizandum missos esse, Irenæum quoque, a sancto Clemente papa episcopum ordinatum, et Trophimum prodiit *cursum Romanum* Gallis tradidisse, Irenæum vero *cursum Asiaticum*, eamque normam divinam celebrandi quæ postea liturgia Gallicana dicta est, in Gallia omnium primum [XII] instituisse.

157. Aliis quoque Occidentis et Africæ Ecclesiis, quid simile contigisse reor; nam, ut concedamus eorum apostolos Romæ missionem et sacerdotium suscepisse, fateri tamen debemus in illis ritus et caeremonias liturgicas a Romanis discrepantes inveniri.

Quæ cum vetustæ sint, et earum origo ignoretur, haud temere ad Ecclesiarum conditores referuntur. Sic Mediolanensis Ecclesia suam habuit liturgiam, a Romana in multis dissentientem, quæ, etiam Ambrosiana denominetur, tamen est sancto Ambrosio antiquior (b). Africani suam quoque habebant, in qua erant benedictiones episcopales (c), preces diaconicæ (d), aliique ritus a Romanis diversi, quorum unus erat sollemnis formula poscendi Spiritum sanctum, ad consecrandum sacrificium corporis et sanguinis Domini (e). Galli quoque suam et Hispani suam liturgiam a Romana dissentientem habebant, quibus planum est viros apostolicos, Roma ad evangelizandum missos, ritus Romanos aliquando non tradidisse Ecclesiis a se in nationibus fundatis. Quare etiam constaret (quod plane non constat) Hispanos non alios habuisse fidei præcones quam quos apostolus Petrus aut ejus successores constituerunt sacerdotes, non inde legitime deduceretur eos ab initio imbutos fuisse liturgia et ritibus Romanis. Opponunt tamen sanctum Isidorum, qui misse Hispaniensis sanctum Petrum agnoscit auctorem, unde concludunt missam hanc non aliam fuisse quam Romanam. Quam enim aliam sanctus Petrus Hispanis traderet, quam quæ ab eo Romanis tradita fuerat? En verba sancti doctoris, e libro primo de Officiis ecclesiasticis, capite decimo quinto, cui titulus *De missa et orationibus*, desumpta: *Ordo missæ vel orationum quibus oblata Deo sacrificia consecrantur primum a sancto Petro est institutus, cuius celebratio uno eodemque modo universus peragitur orbis. Hunc locum difficilem esse nemo non vidit; nam sanctus doctor loquitur de missæ ordine ejus celebratio uno eodemque modo universus peragitur orbis: quænam autem hæc fuerit liturgia, quisnam ordo missæ, difficile dictum est? Utique sanctus Isidorus optime noverat plures et inter se dissidentes liturgias suo tempore exstistisse. Quænam igitur ea missa fuit quam arbitratus est omnes Ecclesias uno eodemque*

(a) Bollandiani, tom. V Jun., pag. 403, num. 16; Gaspar Sanctus, de Prædicatione apostolorum Petri et Pauli in Hispania.

(b) Joseph Vicecomes, de antiq. missæ Sac., lib. II, cap. 12. Em. Bona, divina Psalm., cap. 18.

(c) Optatus, contra Parmenien. lib. VI; epist. concilii Carth. ad Innocentium I papam, inter epistolas

sancti Augustini epist. 175, Ed. Maurin.

(d) Tertull., de Anim., cap. 9; idem. Apolog. cap. 39, et ad Scapulam, cap. 2. Sanctus Cypr., ad Demetr.; idem, epist. 15 et 55.

(e) Sanctus Fulgentius, ad Monim., lib. I, c. 2; lib. II, cap. 6, 8, 9, 10, 12.

modo celebrare? Hæc nec missa Hispana, neque missa Romana fuit. Non enim ignorabat quantum missa quæ suo tempore in Hispania celebrabatur diversa erat a Romana, et quantum Romana diversa erat a Gallicana, ab Hispaniensi, et ab Orientalium missis. At si sanctus Isidorus, hoc loco, nec [XII] de Hispania, neque de Romana missa loquatur, exinde probari nequit liturgiam primævam Hispanam eandem fuisse atque Romanam.

158. Em. Bona (a) opinatur sanctum Isidorum de re et substantia missæ locutum esse, non de verbis tenore et caeremoniis. At, cum de liturgiarum varietate agitur, non de ipsa re et substantia missæ, quam eandem ubique esse omnes norant, sed de ritibus et caeremoniis sermo est, de quibus si sanctus Isidorus non loquatur, locus citatus ad rem præsentem omnino non pertinet.

159. Eruditissimus Mabillonius (b), cum hunc locum ex Euthymio et Beato (c), retulisset, eum putat intelligendum esse de liturgia Ecclesiæ universalis, secundum eas partes acceptæ quæ in omnibus missis inveniuntur, quales sunt Scripturarum lectio, elementorum oblatio et consecratio, communio, et aliæ quædam partes, quæ in omnibus omnium gentium liturgiis inveniuntur. Ponit (d) enim vir eruditus Ecclesiæ tam Orientis quam Occidentis in celebrando sacramento missæ sacrificiis modum quemdam in summo communem ab initio habuisse (e); et simul Ecclesiæ singulas ritus aliquos singulares et diversos ab initio etiam habuisse. Subditque eos qui ad ritus singulos Ecclesiæ seu regionibus proprios attenderunt, multum discriminis in sacris officiis agnovisse, non tantum inter Orientalem et Occidentalem Ecclesiæ, sed etiam inter Latinas trescent Ecclesiæ. Eos vero qui attenderunt ad modum illum communem, missæ ordinem ubique uniformem esse dixisse. In horum vero numero una cum sancto Isidoro reponit Euthymium et Beatum, qui, ipsis sancti Isidori verbis usi, asserere non dubitarunt missæ ordinem uno eodemque modo orbem universum peragere. Non ignorant, inquit, eruditi illi auctores discrepantiam liturgiæ Hispanicæ a Romana, sed ita loquebantur, habita ratione modi illius generalis uniformis.

160. Non hic inquiri an partes illæ præcipuæ,

(a) Rerum liturgicarum, lib. 1, cap. 3.

(b) De Liturg. Gallic., lib. 1, c. 2, n. 2.

(c) Adversus Elipand., lib. 1.

(d) Mabill., de Liturg. Gallic., lib. 1, cap. 2, n. 1 et 2.

(e) Eusebius Renaudotus, in dissertatione præmissa tomo primo suæ Collectionis liturgiarum Orientalium, cap. 3, conatur ostendere veteres liturgias Græcæ et Orientales Latinis convenire, et utrasque apostolicæ mysteriorum celebrandorum formæ in præcipuis capitulis respondere.

(f) Sanctam Isidorum, in toto hoc capite, agere de missa Hispana, non quacunque, sed de ea quæ suo tempore celebrari solebat, ex contextu apparet. Nam cum dixisset missæ et orationum ordinem, quibus oblata Deo munera consecrantur, sanctum Petrum instituisse, subdit: *Prima earundem* (scilicet orationum quibus oblata Deo munera consecrantur) oratio,

A quæ, tanquam puncta quidam fixa et certa, in omnibus omnium gentium liturgiis locum habent, dici debeant *modus communis* et *ordo* quidam generalis *ubique uniformis* celebrandi Eucharistiam, quod fortasse non deerunt qui negabant. Sed, admissio hoc loquendi modo, inde acquiritur sanctum Isidorum, quando scripsit *missæ ordinem*, a sancto Petro institutum fuisse, nec de Romano neque de Hispano ordine intelligendum esse, sed de missæ præcipuis partibus, quæ, a divina et ab apostolica traditione profectæ, in omnibus tam Orientis [XIII] quam Occidentis liturgiis, eadem recurrunt. At nobis quæstio est de his quibus Hispana liturgia discriminatur a Romana, non vero de his in quibus omnes liturgiæ conveniunt.

161. Sed concedamus, quod vix negari potest (f), sanctum Isidorum locutum esse de missa quam, suo tempore, in Hispania celebrant, ejus primum auctorem sanctum Petrum agnoscat. Num inde confici possunt liturgiam quam a sancto Petro Hispani acceperunt Romanam existisse? haud puto. Neque id in mentem doctori Hispaniæ venire potuit, quem non latebat quantum a Romana distabat liturgia Hispaniensis.

162. Quid ergo ex hoc sancti Isidori testimonio confici potest? Duo hæc, ni fallor, dummodo locus integer sit, nec interpolatus. Primum, sanctum Isidorum opinatum esse apostolorum principem in Hispania prædicasse Evangelium, et Ecclesiæ constituisse, eisque eum liturgiæ ordinem tradidisse qui Gotho-Hispanus, et deinde Mozarabicus dictus est. Alterum, quod ex primo consequitur, sanctum Isidorum opinatum esse apostolos uni eidemque formæ liturgiæ constanter non adhæsisse, sed (demptis quibusdam punctis quæ in omni liturgia, cum quadam tamen varietate, inveniuntur), pro temporum, locorum et gentium, ad fidem venientium, varia ratione, modo unam formam celebrandi divina, modo aliam tenuisse, et Ecclesiis tradidisse (g), atque proinde Petrum aliam Romanos, aliam, eamque diversam, liturgiam Hispanos docuisse. Sed quidquid sit de hac conjectura, hoc textu sancti Isidori ea opinio minime confirmari potest, quæ tenet Hispanos cum fide Christi liturgiam Romanam ab initio suscepisse.

D admonitionis est erga Deum. Secunda invocationis adest, etc., et cæteras orationes, quibus missa Gotho-Hispana præcipue constat, et a cæteris distinguitur, singillatim enumerat, easque concludit *Apostolica et Evangelica doctrina* commendari. Ut dubitare vix possimus quin de missa Gotho-Hispana loquatur, quam suis propriis indicibus ab aliâ quacunque distinguit.

(g) Apostolus Petrus in Palestina, Antiochie, et in Syria, in Ponto, in Galatia, Romæ, in Italia et in aliis Orientis et Occidentis provinciis, Eucharistiam non semel celebravit. Num eodem ubique ritu? Si anuis, quæro num Romano, num Hierosolymitano? Si Romano, cur in Oriente liturgia Romana nullibi obtinuit? Si Hierosolymitano, cur hic ritus Romæ et in Occidente admissus non fuit? Est igitur credibile sanctum Petrum et alios apostolos uni eidemque liturgiæ constanter non adhæsisse.

163. Sed neque epistola sancti Gregorii VII, neque monumentum Scorialense eidem sententiae magis favet. In regia Scorialensi bibliotheca conservatur insignis manuscriptus Codex conciliorum, e monasterio sancti Amiliani, illic, anno 1598, delatus. In hoc Codice legitur celebre illud monumentum ad originem liturgiae Hispanicae pertinens. Joannes Pinus, in suo tractatu historico [XLIV] chronologico de Liturgia antiqua Hispana (a), locum integrum dedit. E quo ea referam quae ad rem nostram faciunt. Monumenti, sive auctori, sive scriptori, praemisso hoc titulo: *De missa apostolica in Hispaniam ducta Julianus et Felix*, tradit sanctos Torquatam ejusque socios (b), apud urbem Romam a sanctis apostolis Petro et Paulo sacerdotium suscepisse, in Hispaniam venisse, ibique Ecclesias constituisse, et sicut ab apostolis missam doctrinamque acceperunt, per Hispaniam ordinatis episcopis tradidisse, et sic crevit fides catholica paulisper (c), donec de orthodoxis et catholicis viris fuit illustrata, id est, Fulgentio, Petro, Leandro, Isidoro, Fructuoso, Juliano. Ab illis exemplum tenuerunt, et (d) nobis reliquerunt. Aera 965 (e). Ex hoc monumento nonnulli conficiunt liturgiam Romanam eam fuisse quam apostolici illi episcopi Hispaniae intulerunt. Quia, inquit, viri illi Romae sacerdotalem dignitatem adepti sunt, et Roma in Hispaniam Evangelium praedicaturi venerunt.

164. Sed huic argumentationi superius satisfactum est, ostendendo apostolicos viros, Roma ad Evangelizandum profectos, aliquando liturgiam tradidisse Ecclesiis quas fundaverant a Romana dissentientem. Quam responsionem monumentum Scorialense, si quid valet, splendide confirmat, ostendendo missam illam apostolicam, quam Torquatus ejusque socii ordinatis per Hispaniam episcopis tradiderunt, ipsisimam Gotho-Hispanam exstitisse.

165. Ea enim missa, seu liturgia, fuit quam Fulgentius, Petrus, Leander, Isidorus, Fructuosus et Julianus, usu atque operibus editis illustrarunt. Hi autem sanctissimi Hispaniensis Ecclesiae episcopi, in missarum celebratione, liturgia Gotho-Hispana usi sunt. De Ildefonso, Fructuoso et Juliano, ambigendum non est, utpote qui post concilium Toletanum IV Ecclesiis regendis admoti fuerunt. Eadem liturgia usum esse sanctum Isidorum, insigne ejus opus de

(a) Cap. 1, sect. 1, n. 9, 10.

(b) In hoc monumento ita nominantur: *Torcatius, Tisifon, Indalecius, Secundus, Eufasius, Caecilius et Isicius*.

(c) Fortasse paulatim.

(d) Forte legendum, qui nobis reliquerunt.

(e) Anno Christi 925, quo monumentum hoc scriptum fuit.

(f) Exstat inter epistolas sancti Gregorii VII, lib. II, epist. 68, et apud Baronium, in Annal., ad ann. 1074, et apud em. de Aguirro, Conc. Hisp. tom. III, pag. 248.

(g) Ita enim scribit: *Cum beatus apostolus Paulus Hispaniam se adiisse significet, ad postea septem episcopos ab urbe Roma ad instruendos Hispaniae populos, a Petro et Paulo apostolis directos fuisse, qui, destructa idololatria, Christianitatem plantaverunt, ordinem et officium in divinis cultibus agendum ostenderunt,*

Officiis Ecclesiasticis persuadet, idemque de ejus fratribus Leandro, Fulgentio et Petro sentiendum. Neque enim sanctus Isidorus unam, aliam vero fratres ejus normam celebrandae Eucharistiae habuerunt. Unde sit liturgiam quam viri apostolici, Roma in Hispaniam ad praedicandum Evangelium missi, Ecclesiis Hispaniae tradiderunt Gotho-Hispanam fuisse, non vero Romanam.

166. Sanctus Gregorius VII, ad Alfonsum VI, Castellae et Legionis regem, et ad Sancium IV (f) Navarrae [XLV] regem scribens, aperte asserit sanctum Paulum in Hispania praedicasse (g), et priscam Hispanorum traditionem de septem illis apostolicis episcopis, Roma in Hispaniam ad Evangelium praedicandum missis, distincte commemorat; unde, inquit, conjicere licet *quantam concordiam cum Romana urbe Hispani in religione et in ordine divini officii habuerint*.

167. Sane ultro conceditur quod sanctus pontifex asserit. Notum enim est quanta sollicitudine Hispaniae episcopi concordiam cum sede Romana constanter foverunt, non in his modo quae ad fidem et mores spectant, sed etiam in his praecipue capitibus quibus divini officii ordo maxime constat. Quae, ut antea dictum est, in liturgiis omnibus, tam Orientis quam Occidentis, eadem observantur. Verumtamen, cum varietas liturgica sita non sit in illis officii divini partibus quae ubique eodem observantur, sed in aliis multis ritibus et caeremoniis quae salva catholica pace et ecclesiastica communione, antiquitas et, ut viris quibusdam eruditus videtur (h), aevo apostolico, ipsis apostolis saltem non repugnantibus, introducta fuerunt, concordia Ecclesiarum Hispaniae cum Romana sede etiam in ordine divini officii retineri potuit, quamvis Hispani propria uterentur liturgia, a Romana diversa.

168. Quod autem aiunt liturgia Romanae usum in Hispania saeculo IV et V vixisse, sine sufficienti probatione asserunt. Primum eorum argumentum est canon vigesimus sex Illiberitanus, quo decernitur ut diebus Sabbati jejunium observetur (i). Unde deducunt Hispanos ineunte saeculo IV ritibus Romanis usos esse, quos utique una cum religione Christi acceperunt. Fatemur quidem Hispanos et die Sabbati jejunasse, et quotidie Eucharistiam sumpsisse (j), quae utraque consuetudo in Romana Ecclesia vigeat.

et sanguine suo Ecclesias dedicaveris, vestra diligentia non ignoret, quantam concordiam cum Romana urbe Hispania in religione et in ordine divini officii, habuerit satis patet, etc.

(h) Josephus Vicecomes, de antiq. missae Ritibus, lib. II, cap. 1, fusa contendit varietatem liturgicam aevo apostolico incepisse. Eandem opinionem tenet Lazarus Boquilot, in tractatu historico de Liturgia sacra, lib. I, cap. 2.

(i) Verba canonis sunt: *Errorem placuit corrigi, ut, omni Sabbati die, jejuniorum superimpositionem celebremus*.

(j) Sanctus Hieronymus, epist. 71, ad Lucinium, Edit. Veron. n. 6, col. 432: *De Sabbato quod quaeris, utrum jejunandum sit, et de Eucharistia, an accipienda quotidie, quod Romana Ecclesia et Hispaniae observare perhibentur, scripsit, etc.*

At mihi ne probatur Hispanos has consuetudines ab A
Ecclesia Romana accepisse. Nam jejunium Sabbati,
hoc ipso canone Patres Illiberitani instituerunt, cum
antea minime observaretur. Etenim, ut animadvertit
Gabriel Albaspinus (a), jejunii [XLVI] *superimpositio-*
nem celebrare, est jejunium imponere, quod antea
non observabatur. Unde apparet Hispanis consuetudi-
nem hanc jejunandi die Sabbati ab initio non fuisse;
et ex hac unica consuetudine, quæ ad liturgiam non
pertinet, male inferri Hispanos Romanis ritibus,
 sæculo IV, deditos fuisse. Altera vero consuetudo
quotidie Eucharistiam accipiendi, præter Romanam
et Hispanicæ Ecclesias, ab aliis quibusdam observa-
batur.

169. Aliud argumentum e concilio primo Toletano
desumunt. In eo enim, canone secundo, permixtum fuit B
penitentes ad gradum lectoris assumere, ubi aut neces-
sitas ita exigebat, aut approbabat consuetudo, ita ta-
men, ut ille *Evangelium et Apostolum non legerent*. Et ca-
none quarto mandatum fuit ut subdiaconus, qui defun-
cta priore uxore secundam duxerat, ad gradum lectoris
detraderetur, ita ut *Evangelium et Apostolum non legat*.
Unde inferunt Hispanos, ineunte sæculo V, missam
ritu Romano celebrasse, in qua binæ tantummodo
legebantur Scripturæ lectiones, Evangelium scilicet,
et Apostolum, sive Epistolam.

170. Sed id male colligunt. Nam Patres Toletani
nec lectori penitentem e numero assumpto, neque
subdiacono bigamo officium lectoris interdiciunt, sed
solummodo prohibent ne libros Novi Testamenti legant.
Unde consequitur in missa Hispana, præter Testa- C
mentum Novum, lectum fuisse Testamentum Vetus,
quod lectori penitenti et subdiacono, qui secundam
duxerat uxorem, legere concessum fuit. Atque adeo
missam Hispanam, anno quadringentesimo æræ
Christianæ, in lectionum numero, cum liturgia
Missalis Ximenii, non vero cum Romanæ concor-
dasse.

171. Hæc sunt argumenta quibus demonstrare co-
nati sunt Hispanos a viris apostolicis liturgiam Ro-
manam una cum fide Christi accepisse, quorum alia
incerta, alia levia, alia sunt quæ in contrariam par-
tem facile deducuntur. Nunc ad eas rationes exami-
nandas transeo, quibus persuadere volunt liturgiam
Gotho-Hispanam, seu Mozarabicam, sæculo VII ex-
cogitatam fuisse, et a viris sanctis Leandro et Isidoro
in eum quem postea ordinem retinuit digestam fuisse
atque dispositam.

§ XI. An sanctus Leander auctor habendus sit liturgiæ
Gotho-Hispanæ.

172. Cum circa originem liturgiæ Hispanicæ du-
plex hactenus sententia fuerit, alia eorum qui tenent
primævam liturgiam Hispanorum a Romana distin-
guendam non esse, alia, huic opposita, eorum qui
tenent Hispanos ab initio ea sacrificandi forma usos
quæ postea Mozarabica dicta est, exclusa prima, quæ

A est de liturgiæ [XLVII] Romana, consequens est ut
dicamus liturgiam Gotho-Hispanam, sive Mozarabi-
cam, diu ante natiuitatem Leandri et Isidori usitatam
fuisse. Sed quia non defuerant, nec desunt, viri eru-
diti quibus persuasum est liturgiam Mozarabicam,
seu Gotho-Hispanam, auctores habuisse sanctum
Leandrum, aut sanctum Isidorem, aut utrosque, eorum
argumenta hoc loco examinanda sunt, ut, iis amotis,
antiquitas liturgiæ Missalis nostri clarius appareat.

173. Est autem animadvertendum aliquos com-
positionem Missalis et Breviarii a liturgiæ composi-
tione minime distinguere, et ita de auctoribus Mis-
salis et Breviarii loqui, ac si iidem fuerint liturgiæ
Mozarabum conditores, cum tamen satis perspi-
cuum sit aliud esse Missale aliquod aut Breviarium
componere, et aliud liturgiam condere. Quare hæc
duo ita distinguo, ut modo de auctoribus liturgiæ
Gotho-Hispanæ, seu Mozarabice, agatur, postea vero
ut sermo fiat de auctoribus Breviarii et Missalis
Mozarabum.

174. Primum itaque volunt sanctum Leandrum
fuisse auctorem liturgiæ hujus, quia, aiunt, aptissimus
fuit sanctus Leander, qui liturgiam genti Visigothorum
conderet (b), siquidem ejus industria ad fidem catho-
licam revocati fuerant, et addunt sanctum Isidorem
scripsisse (c) Leandrum, in Ecclesiasticis Officiis,
non parvo studio laborasse, quæ verba putant ad li-
turgiæ Gotho-Hispanæ compositionem alludere. Sed
undenam habuerunt Hispanos episcopos formam li-
turgiæ novam, ob reditum Visigothorum ad catholi-
cam communionem, in suas Ecclesias intromittere
voluisse? Quis unquam antiquorum de hac innova-
tione mentionem fecit? At si sine antiquorum aucto-
ritate excogitata est hujus novæ liturgiæ, in gratiam
gentis Gothorum compositio, nonne tanquam merum
figmentum rejici debet? maxime cum plura sint nec
levia argumenta quæ persuadent catholicam Hispano-
rum ecclesias eandem retinuisse formam liturgi-
cam post conversionem gentis Gothorum, quam antea
frequentaverat.

175. At, inquit, liturgiæ appellationes supplent
defectum antiquorum scriptorum, et ostendunt eam
in gratiam gentis Gothorum conditam fuisse: nam et
Gothica appellari solet, et Gotho-Hispana. Recte. Sed
hæ appellationes apud recentiores tantummodo in-
veniuntur, apud scriptores antiquos, qui ante annum
septingentesimum scripsere, minime recurringunt.

176. Deinde, qui pro argumento liturgiæ ejus no-
mina producant, utique norunt eam Mozarabicam di-
ctam esse, non quidem quia in gratiam Mozarabum
composita fuerat, sed quia Mozarabes ea in sacris
officiis utebantur. Eadem ratione Gotho-Hispana dicta
est, et Gothica, non quia apud Gothos orta, aut apud
eos, priusquam in Hispaniam venissent, in usu fue-
rat (d); sed quia Hispani [XLVIII] et Visigothi in unam
quodammodo gentem et in unam catholicam commu-

(a) In observationibus ad canonem 26 concilii Eli-
beritani.

(b) Guilielmus Cave, Historia scriptorum eccle-

siasticorum litteraria, ubi de sancto Leandro agit.

(c) De Viris illustribus, cap. 41.

(d) Gothos, tempore Gallieni Augusti, Christi re-

ationem coalescentes, hanc sacrificandi formam retinuerunt, eamque solam in omni Visigothorum imperio adhiberi voluerunt, satis apte a Neoteris et *Gothica*, et *Gotho-Hispana* dicta est. Sed inde male colligit eam in gratiam gentis Gothorum a sancto Leandro, aut ab alio quocunque, fuisse compositam.

177. Quod autem addunt, sanctum Leandrum, Isidoro teste, in *ecclesiasticis Officiis*, non parvo laborasse studio, verum quidem est, sed ad missam Mozarabicam, seu Gotho-Hispanam nihil pertinet, ut infra ostendam, quando de auctore Missalis Mozarabici sermo erit (a), ea enim verba tantummodo respiciunt Oratoralem librum, quem sanctus Leander composuerat.

178. P. Petrus Le Brun non modo assumit sanctum Leandrum liturgiam Gotho-Hispanam composuisse, sed methodum quoque tradit quam in ea componenda secutus est (b). Non enim, inquit, putandus est Leander ordinem omnino novum excogitasse, imo potius magnam partem veterum rituum Ecclesiarum Hispaniae retinuisse, quibus plures Orientalis Ecclesiae consuetudines, plures etiam Gallicanas, inseruit, ut liturgiam conderet quae omnibus placeret. At contra Honoratus a Sancta Maria opinatur sanctum Leandrum novum ordinem liturgiae apposuisse (c), cui ante eum multi sancti episcopi manus adhibuerant.

179. At ne dicamus sanctum Leandrum novum ordinem novamque [XLIX] dispositionem liturgiae, praeter allatas rationes, prohibet silentium sancti Isidori, et Patrum conciliorum Toletani III et IV. Is enim, cui certe gesta praecleara fratris sui optime nota erant, non praetermisit Leandri fide atque industria factum esse ut populi gentis Gothorum ab Ariana insania ad fidem catholicam reverterentur, operaque ab eo composita accurate recenset, de liturgia tamen eo composita, de novo ordine ab eo veteri liturgiae dato, ne verbum quidem profert, quamvis locus monebat ut cum de conversione Gothorum, Leandri

A industria perfecta, mentionem fecisset, de liturgia Gotho-Hispanae auctore loqueretur, nec ambigendum videtur, quin de eo mentionem fecisset, si sanctus Leander is fuisset qui novam liturgiam condiderat, aut veteri novum ordinem in gratiam gentis Visigothorum tribuerat.

180. Neque putandum est Patres concilii Toletani IV sanctum Leandrum innominatum praetermissuros fuisse, si eam formam liturgiae Gotho-Hispanae tribuisset quam suis decretis comprobarunt. Cur enim auctorem ejus liturgiae silerent, quam ab omnibus Ecclesiis Hispaniae et Galliae Gothicae in posterum observari voluerunt? At nullus erat istiusmodi auctor quem laudarent, si enim is exstisset, utique tempus inutiliter, tot decretis circa rem liturgicam B condendis minime trivissent, sed ratione quadam magis expedita rem totam paucis verbis confecissent, praecipiendo ut secundum ordinem atque methodum a sancto Leandro (aut ab alio quocunque, si ullus ejusmodi exstisset) traditam, res divina in posterum fieret. At illi plures canones quibus ritus emendarent condidere, iisque, quasi totidem testibus, probarunt liturgiam a sancto Leandro compositam nullam omnino exstissee.

181. Ad conjecturas vero quibus indulget P. Le Brun si quis attenderit, is profecto inveniet eum sibi in eo contradicere, quod dicat Leandrum ritus plures Gallicanos liturgiae Gotho-Hispanae inseruisse, et in eo quod addit (d) ordinem antiquum, quem in C liturgia Gotho-Hispana observare licet praecipue a prisco ritu Gallicano venire. Si enim, quod P. Le Brun fatetur (e), liturgia Gallicana eadem olim fuerit atque Hispana, ordo antiquus liturgiae Hispanae non proveniebat a liturgia Gallicana, sed ipse liturgia Gallicana dicendus est. Nec opus erat ut sanctus Leander liturgiae Gotho-Hispanae compositioni ritus Gallicanos insereret, siquidem iidem erant Gotho-Hispani.

ligione imbuī cōepisse, Sozomenus, lib. II, cap. 5, prodidit, a fidelibus edocti, quos e Gallatia, Ponto et Cappadocia, captivos duxerant, inter quos aliqui fuerunt presbyteri et episcopi, qui sanctitate morum et miraculorum dono multos e barbara gente ad rectam fidem perduxerunt, quibus baptisma contulerunt. Conventus, more Christianorum, agere cōeperunt, et ecclesias constituerunt, in quibus episcopi, presbyteri, diaconi, clerus, monachi et plebs Christiana fuerunt, atque procul dubio illis liturgia non defuit, nec defuere martyria. Sanctus Hieronymus, ad Letam, epist. 107, scribit Gothorum exercitus ecclesiarum circumtulisse tentoria. Gothi fidem catholicam ab initio susceperunt, postea vero, opere Valentis Augusti, ad sectam Arianam ii saltem transierunt qui, patria pulsi, in Italia, et in Hispania, et in Gallia, Gothorum regna constituerunt. De Theodorico secundo Visigothorum rege Sidonius Apollinarius, lib. I, epist. 2, scribit: *Antelucanos sacerdotum suorum caelus minimo comitatu expetit, grandi sedulitate veneratur, quanquam, si sermo secretus, possis animadvertere quod seruet ista pro consuetudine, potius quam pro religione. Quenam autem fuerit liturgia Gothorum, nemo hactenus, nisi divinando, statuere potuit, an liturgiam mutaverint postquam in haeresim Arianam dilapsi sunt, et, patria pulsi, in Thracia, in Italia, in Gallia, et Hispania domicilium*

collocarunt, an liturgia Constantinopolitana in Thracia; an Romana, an Mediolanensis, in Italia; an Gallicana et Hispana in Gallia et in Hispania usi sint; an Ostrogothis et Visigothis eadem fuerit, an diversa liturgia. Omnia incerta et obscura. Haud incredibile videtur Gothos patriam linguam in sacris officiis usos esse, hinc eorum ritus Italici, Gallici et Hispanici, minus noti fuerunt, quibus etiam, ob impietatem Arianam, contemptui erant et detestationi.

(a) Honoratus a Sancta Maria, Animad. in usum crit., tom. III, lib. V, dissert. III, art. 3, pag. 146, scribit sanctum Isidorum animadvertisse sanctum Leandrum inculcasse ecclesiasticis officiis, et missae caeremoniis restituendis. Sed haec ultima verba apud sanctum Isidorum non leguntur.

(b) P. Petrus Le Brun, Expos. miss., t. II, diss. V, art. 1, pag. 279.

(c) Animad. in usum crit., tom. III, lib. V, diss. III, art. 3, sec. 4, pag. 146. In hac re, inquit, magis veri simile est multos sanctos episcopos liturgiam huic operam dedisse; sanctum Leandrum ei novum ordinem apposuisse, atque additionibus quibusdam ditasse.

(d) Explic. missae, tom. II, diss. V, art. 3, p. 334.

(e) Ibid., art. 4, p. 334, distincte scribit liturgiam Gallicanam ferme integram, saltem quoad formam, in Missali Ximenii, adhuc vigere.

182. In eo vero quod ait, sanctum Leandrum liturgiæ Gotho-Hispanæ ritus et consuetudines Ecclesiæ Orientis intulisse, et antiquum ordinem, quem in ea videre est, partim ab Ecclesiis Orientis devenisse (a), egregie fallitur. [L] Nam ne unum quidem ritum, in tota liturgia Gotho-Hispana demonstrare potest qui Græcorum aut Orientalium dici debeat (b).

183. Statim occurrit Symbolum Constantinopolitanum, quod secundum formam Orientalium Ecclesiarum Gotho-Hispani et Mozarabes in missa recitant. Sed primo recitatio Symboli Constantinopolitani in liturgiâ Hispanam decreto concilii Toletani ni illata fuit, non vero a sancto Leandro.

184. Secundo, Symboli in missa recitatio censi non debet ritus proprius Ecclesiarum Orientis; quippe quæ speciali edicto Justinii Junioris Augusti liturgiis jam olim constitutis addita fuit. Tertio, ritus recitandi Symboli, in missa Gotho-Hispana, adeo discrepat a recitandi modo Græcorum et Orientalium, ut proprie Gotho-Hispanus sit, nec dici debeat Græcus, aut Orientalis, neque verba illa, secundum formam Orientalium, quæ in canone secundo concilii Toletani in leguntur, referuntur ad ritum recitandi, sed ad formam ipsam Symboli.

185. Nam sacerdos Gotho-Hispanus, juxta citatum canonem concilii Toletani in (c), peracta donorum consecratione, priusquam dicat orationem Dominicam, elevans altius panem sanctum, ut a populo videri possit, elata voce, dicit: *Fidem, quam corde credimus, ore autem dicimus*, et continuo populus recitat Symbolum Constantinopolitanum (d). At sacerdotes Græci et Orientales Symbolum ante consecrationem elementorum recitant (e), et Græci quidem primum pacem faciunt, et deinde Symbolum dicunt (f), Orientales vero primum recitant Symbolum, et deinde pacis osculum sibi invicem tribuunt (g). Sed nec Græci, neque Orientales aut donorum elevationem, aut solemnem formulam, *Fidem*,

A *quam corde credimus, etc.*, recitationi Symboli præmittere solent; unde apparet ritum Gotho-Hispanum recitandi Symboli plane alium esse atque diversum a Græcorum et Orientalium ritibus (h). Consulto autem [L] Hispani inter suum ritum recitandi Symbolum et ritum Græcorum discrimina constituisse videntur, ne crederentur, suscepta consuetudine recitandi Symboli in missa, legibus imperatoris Græci obtemperare voluisse. Hinc, nulla facta mentione edicti Justinii, aperte dicunt hunc ritum synodus statuuisse *consultu piissimi ac gloriosissimi Reccaredi regis*, et addunt rationes peculiare cur Symbolum recitari in missa præceperint, adeo illis cordi erat ne aut dignitatem Ecclesiæ suæ, liturgiâ alienis ritibus interpolando, aut maiestatem regni, violasse viderentur, ritum quemdam admittendo qui imperatoris Græci edictis antea fuerat in Oriente susceptus.

186. Præter Symbolum Constantinopolitanum, quod in argumentum rituum ab Orientalibus desumptorum afferri solet, preces diaconicæ, et solemne illud *Sancta sanctis* in missa Gotho-Hispana et in Orientalium Anaphoris inveniuntur; sed perperam inde concludunt sanctos episcopos, Leandrum Hispanensem, Martinum Dumiensem et Joannem Gerundensem hocce ritus e Græcia in Hispaniam attulisse. Illi quidem Constantinopoli aliquandiu versati, Græcis litteris probe imbuti fuerunt; at eam ob causam (nam nulla alia profertur) male (i) in suspicionem vocantur, perinde ac si patriam liturgiâ alienis Græcorum ritibus interpolassent.

187. Nam preces diaconicæ Gotho-Hispanorum et numero et ordine differunt ab iis quas Græci et Orientales recitant, ut minime censendi sint Gotho-Hispani hunc ritum ab Orientalibus desumpsisse. Quin potius *Officium precum* ex iis haberi debet, quæ a primis liturgiâ conditoribus instituta fuerunt, nam et in liturgiis Gallorum Mediolanensium, Afrorum et Hispanorum, inveniebatur. Verba autem solemnissima *Sancta sanctis* in liturgiis Gotho-Hispana, Constantinopoli-

(a) Explic. missæ, tom. II, diss. v, art. 3, p. 334.

(b) Huic lapidi etiam P. Joannes Pinus impexit, qui in tractatu historico-chronologico de Liturgia antiqua Hispana, cap. 2, sect. 3, num. 83, vestigia P. Le Brun premens, integra sectione hæc tertia liturgiâ Romano-Hispanam, ex Orientali commistam esse contendit.

(c) Concilium Toletanum III, can. 2: *Pro reverentia sanctissimæ fidei, et propter corroborandas hominum invalidas mentes, consultu piissimi ac gloriosissimi domini nostri Reccaredi regis, sancta constituit synodus ut per omnes Ecclesias Hispaniæ, et Galliæ, secundum formam Orientalium Ecclesiarum, concilii Constantinopolitani, hoc est, centum quinquaginta episcoporum, Symbolum fidei recitetur, et priusquam Dominica dicatur oratio, voce clara, a populo prædicetur, quo et fides vera manifestum testimonium habeat, et ad Christi corpus, et sanguinem prætibandum pectora populorum fide purificata accedant.*

(d) Missale Mozarabum, pag. 3 et p. 236, et notæ, pag. 342.

(e) Euchologium Græcorum Goarii, p. 6, ed. Vernet. 1730; et Renaudot., Liturg. Orient., tom. I, p. 336.

(f) Euchol., ibid.

(g) Renaudotius, ibid.

(h) Erit fortasse qui opponet Græcos et Orientales olim Symbolum in missa ante orationem Dominicam recitasse. Et sane Joannes Biclarenensis, in Chronico, huic assertioni aperte favet; scribit enim Justinum Juniorem, anno primo imperii sui, intromisisse Symbolum Constantinopolitanum, in omni Ecclesia catholica cantandum a populo, priusquam Dominica dicatur oratio. At nunc, ut ex eorum libris liturgicis apparet, nec Græci, neque Orientales, Symbolum ante orationem Dominicam, sed, uti superius monui, ante consecrationem elementorum, recitant. Num dicendum eos edicto imperatoris, in hac parte, nunquam obtemperasse? Hoc creditur difficile est. Num putandum eos ritum suum postea mutasse? Neque hoc, de tot Ecclesiis facile concedendum, maxime cum non appareat ratio mutandi locum Symboli. At esto dicantur liturgiæ Orientalium hoc in loco mutationem passæ; tamen discriminaretur ritus Gotho-Hispanus ab Orientali, et elevatione corporis Domini, præmissa Symboli recitationi, et solemnibus formula *Fidem, etc.*

(i) P. Le Brun, Expl. miss., dis. v, art. 1, pag. 278. P. Jol. Pinus, in tract. de Lit. Hisp. cap. 2, sect. 5.

tana et Orientalium diversas actiones liturgicas constituant. Nam Græci prius *Sancta sanctis* dicunt, et deinde hostiam frangunt (a); quem morem liturgia Alexandrina sancti Marci retinet (b). At Gotho-Hispani prius panem sanctum frangunt, et tum *Sancta sanctis* dicunt (c). Præterea tam Græci quam Orientales, quando *Sancta sanctis* dicunt, corpus Domini attollunt, ut à populo videatur, et adoretur (d); [LII] at Gotho-Hispani ad ea verba hostiam non elevant, sed fragmentum hostiæ in calicem dimittunt (e). Non est igitur cur aures patulas iis præbere debeamus qui persuaderent nilituri liturgiam Gotho-Hispanam à sancto Leandro, aliisque celeberrimis viris, Græcorum caeremoniis fuisse inspersam, cum ne unum quidem ritum assignare queunt quem necesse sit fateri Gotho-Hispanos à Græcis aut ab Orientalibus mutuatos esse.

§ XII. An sanctus Isidorus auctor fuerit liturgiæ Gotho-Hispanæ.

188. Alia opinio, quæ sanctum Isidorum liturgiæ Gotho-Hispanæ auctorem agnoscit, apud recentiores magis accepta et pervulgata est (f). Ea duplici argumento fulcitur. Primum est recepta hominum persuasio, liturgiæ appellatione quæ *Isidoriana* nominatur confirmata. Aliud est concilii Patres Toletani iv hæc provinciam sancto Isidoro dedisse, ut formam liturgiæ componeret, quam, amota varietate rituum, Ecclesiæ omnes Hispaniæ et Galliæ Gothiæ in posterum observarent.

189. At hæc etiam opinio antiquorum auctoritate caret, et meris conjecturis nititur. Neminem enim antiquorum hactenus laudare potuerunt qui liturgiam Gotho-Hispanam nominaverit *Isidorianam*. Guilmundus episcopus Aversanus, qui anno octogesimo supra millesimum æræ Christianæ defunctus traditur, omnium antiquissimus citatur qui sanctum Isidorum Missale quoddam Hispanum scripsisse dixerit (g), ut mirum sit Nicolaum Antonium, virum doctum et accuratum scripsisse (h) *Isidorianum* nomen Breviario et Missali Mozarabico ab ultima antiquitate attributum esse.

190. Neque aliud quo utuntur argumentum majoris momenti est. Vulgo quidem jactatur concilium Toletanum iv curam condendi novam Liturgiam sancto Isidoro imposuisse; at hæc assertio antiquorum auctoritate minime fulcitur, de ea silet concilium Toletanum iv, quod, si id muneris sancto Isidoro tribuisset, canonem de ea re, ut fieri solet, utique constituisset. Canon autem ejusmodi nullus exstat. Braulio quoque, et Hildephonsus, qui de operibus sancti

A Isidori scripserunt, de eorum condenda liturgiæ illi imposita, et de conscripta ab eo [LII] liturgiæ mentionem facere debuissent, de utraque tamen altum siluerunt.

191. Neque causa erat cur Patres concilii Toletani iv munus componendæ novæ liturgiæ formam sancto Isidoro ullive committerent. His sane maxime cordi erat ut una et eadem forma celebrandi mysteria et ecclesiastica obeundi officia in omni Visigothorum regno æqualiter observaretur, eamque introduxerunt quam postea Ecclesia Gotho-Hispana constanter retinuit. Sed forma liturgica nova non erat, neque Ecclesiis Hispaniæ et Galliæ ignota, sed ea ipsa, cui immemorabili consuetudine assueverant. Cum igitur Patres Toletani id unum assequi vellent, ut antiquum Hispanorum ordinem, sublati innovationibus, omnes Ecclesiæ regni Visigothorum retinerent, nulla illis causa supererat cur provinciam sancto Isidoro imponerent novum aliquem rituum et caeremoniarum ordinem componendi.

192. Præterea, satis manifestum est liturgiam illam quam sanctus Isidorus in libris suis de ecclesiasticis Officiis illustrat et explicat non aliam quam Gotho-Hispanam esse, illam scilicet quam concilium Toletanum iv sua auctoritate confirmavit, et stabilivit, et etiam satis certo constat sanctum Isidorum libros de ecclesiasticis Officiis scripsisse antequam concilium Toletanum iv celebraretur, eos enim libros Fulgentio Astigitano episcopo, fratri suo, inscripserat, qui, prius quam concilium hoc conveniret, pie obierat, sedemque Abentio cesserat, uti ex subscriptionibus episcoporum apparet. Jam vero planum est Patres hujus concilii non demandasse sancto Isidoro curam componendi liturgiam, quam optime noverant, diu antea compositam fuisse, et usu frequentatam, neque credibile est ut Cassander, ad Pamelium scribens, animadvertenter sanctum Isidorum, libris illis de Officiis ecclesiasticis, eam explicasse et illustrasse liturgiam quam ipse condiderat.

193. Demum sanctus Isidorus, in brevi prologo quem libris de Officiis ecclesiasticis præmisit, professus dicturum se quibus auctoribus orta fuerint ea quæ in Officiis ecclesiasticis celebrantur, non semetipsum, non Leandrum, nec alios liturgiæ Gotho-Hispanæ auctores agnoscit, quam Scripturam sacram, apostolorum traditionem, eorum nimirum qui in Hispania Ecclesias constituerunt et Ecclesiæ consuetudinem.

194. Nihil igitur auctoritatis hisce opinionibus tribuendum est quæ sanctum Leandrum, aut san-

(a) Euchol. Græc., pag. 66. Ed. Ven. 1730.

(b) Renaudot., Lit. Orient., tom. I, pag. 161, 162.

(c) Missale Mozarab., pag. 6, pag. 232, et nota pag. 545.

(d) Euchol. Græc., pag. 65. Renaudot., Lit. Or., tom. I. p. 23 et 265, tom. II, p. 40, 141.

(e) Missale Mozarabum, p. 6, 232.

(f) Card. Baronius, in Annal., ad an. 635. Mabillonius, de Liturg. Gallic., lib. I, cap. 4, num. 8. Nicolaus Antonius, Bibl. vet. Hisp., part. I, pag. 269, n. 194.

Joannes Mariana, de rebus Hispaniæ, lib. vi, cap. 3, et alii auctores Hispani, bene multi, quos omnes nominatim recensere nimis longum foret, quorum plerique auctorem liturgiæ ab auctore Missalis Mozarabici non distinguunt.

(g) Guilmundus, de Corporis et Sanguinis Christi in Eucharistia veritate, ubi de Missali Hispano, non autem de liturgia, loquitur.

(h) Bibliothec. vet. Hisp., lib. v, cap. 4, n. 199, pag. 269.

eum Isidorum liturgiæ Gotho-Hispanæ auctores et conditores prædiant. Sunt enim mera recentiorum fragmenta, post x et xi sæculum nullo certo auctore orta, ab iis deinde propagata qui ritus patrios celeberrimis sanctorum Leandri et Isidori nominibus. Tanquam scuto quodam, contra impugnatores protegere atque tutari nitebantur.

195. At, inquit, saltem concedendum est datam fuisse sancto Isidoro curam expurgandi veterem liturgiam ab innovationibus quæ, episcoporum incuria, in eam irrepserant, eamque ob causam liturgiam Gotho-Hispanam [LIV], haud immerito *Isidorianam* esse appellatam. Equidem opinor non modo in iis quæ ad liturgiam pertinent, sed in cæteris quoque hujus concilii canonicis condendis præcipuas partes sancti Isidori fuisse; is enim synodo præfuit, et magna doctrinæ et sanctitatis fama vigeat; nihilominus, cum liturgia Gotho-Hispana, apud antiquos scriptores *Isidoriana* non appelletur, et canones omnes concilii Toletani IV communi Patrum nomine editi sint, emendatio liturgiæ videtur potius toti concilio quam sancto Isidoro tribuenda.

§ XIII. An liturgia Gotho-Hispana ab apostolorum ævo ad excidium regni Visigothorum in Hispania constanter obtinuerit.

196. Jam vero liturgiam quam concilii Toletani IV Patres emendarunt, et solam, ab omnibus, in missarum celebratione, et in matutinis vespertinisque precibus, aliisque ecclesiasticis officiis, adhiberi voluerunt, eam esse, quam ab apostolis suis acceptam Hispana Catholicorum Ecclesia perenni usu retinuerat, præter hæcenus dicta, plura sunt quæ persuadent. Nam in decretis hujus concilii, quæ circa liturgiæ constitutionem versantur, hæc voces, *nonnulli, quidam*, aliæque similes, frequenter recurring, quæ haud obscure indicant abusum et innovationes quæ emendantur fuisse paucorum, ritus vero et cæremonias quæ constituuntur, et communi Patrum voce approbantur, a maxima Ecclesiarum parte antea fuisse longo usu receptas et confirmatas. Sic, exempli causa, canon septimus habet: *Comperimus, quod per nonnullas Ecclesias, in die sextæ seriæ passionis Dominicæ, clausis basilicarum foribus, nec celebratur officium, nec passio Domini populus prædicatur*. Tum communi omnium nomine præcipitur ut die Veneris sancto fiat officium, mysterium crucis prædicetur, et crininum indulgentia clara voce ab omni populo postuletur. Sic canon nonus habet *lucerna, et cereus in pervigiis Paschæ apud quasdam Ecclesias non benedicuntur, etc.*, præcipitur deinde ut quotannis lucerna et cereus benedicantur. Sic canone duodecimo in quibusdam quoque Hispaniæ Ecclesiis laudes post Apostolum decantantur, prius-

A *quam Evangelium prædicetur, etc.*, et præcipiunt ut laudes post lectum Evangelium cantentur. Hæc voces, cum admodum frequenter in hisce decretis recurrant, ostendunt, quod aiebam, ritus quos Patres approbarunt nec recentes, neque ignotos fuisse, sed jam antea passim receptos, abusus vero paucos admisisse, ut qui *nonnulli et quidam* dici potuerint

197. Neque prætermittendum videtur, in tot decretis, quæ de rebus liturgicis concilia Hispana edidere, ne unum quidem inveniri, [LV] quo aut numerus, aut ordo, constituitur illarum septem solennium orationum, quibus liturgia Gotho-Hispana maxime constat, et ab aliis secernitur, cujus rei non alia ratio apparet quam quia hæc præcipua et maxima pars liturgiæ constanti usu in omnibus Hispaniæ Ecclesiis eodem ordine semper celebrata fuit. Si enim in hanc partem varietas aliqua aut abusus irrepsisset, procul dubio episcopi in synodis remedium statim adhibuissent, quemadmodum a concilio Toletani IV Patribus factum est, qui canone decimo insignem paucorum abusum castigarunt, a quibus oratio Dominica diebus duntaxat Dominicis recitabatur, contra quos decrevit synodus ut *quisquis sacerdotum, vel subjuventium clericorum, hanc orationem Dominicam quotidie, aut in publico, aut in privato officio præterierit, propter superbiam judicatus, ordinis sui honore mulctetur*.

198. Præterea, liturgiæ Gotho-Hispanæ multa et insignia occurrunt vestigia, tam in conciliis Hispanis quam in scriptoribus, et maxime in Breviario et in Missali nostro, et in Orationali Gothico *Blanchinii*, ut minime dubitandum sit quin hæc ea sit liturgia cui a suscepta fide Christiana Hispani constanter adhererint. Et ut a concilio Toletano IV (a) incipiam, in eo mentio fit sollemnis formulæ, *Erigite vos*, qua diaconus populum monebat ut erecti orarent, eandemque Missale Ximenii retinuit.

199. Canone nono fit mentio de lucerna et cereo paschali, qui juxta vetustam Hispaniæ consuetudinem (b) in vigiliis paschalibus solemniter benedicuntur. Canone undecimo agunt de *alleluia* canendo, quem ritum apud Hispanos vetustum esse testatur sanctus Isidorus (c).

200. Canone decimo tertio agitur de missis, de precibus, de hymnis, de orationibus, seu de manuum impositionibus quæ, inquit, ut fierent, *admonet atque hortatur Timotheum Apostolus*, quibus verbis auctorem suæ liturgiæ agnoscunt Paulum apostolum.

201. Concilium Toletanum III, anno 589, in minori doxologia *Gloria et honor*, vetusto Hispanorum ritu, dicendum esse indicavit (d). Canone secundo decrevit ut ante orationem Dominicam Symbolum Constantinopolitanum recitetur. Canone undecimo emendavit de impositione manuum super penitentes, et

(a) Can. 4. Rursus dicat archidiaconus ERIGITE VOS, et confestim omnes surgant.

(b) De hac consuetudine testis est Prudentius in hymno quinto Cathemerinon.

(c) De eccles. Offic., lib. I, cap. 13.

(d) Anathematismo 14 habet : Si quis non dixerit

GLORIA ET HONOR PATRI, ET FILIO, ET SPIRITUI SANCTO, anathema sit, formam integram Gotho Hispanam minoris doxologiæ concilium Toletanum IV, can. 13, tradidit : Gloria, et honor Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in sæcula sæculorum. Amen.

canonē vigesimo tertio de festivitibus sanctorum A
egit.

202. Concilium Bracarense II, anno 572, canone primo mandavit ut catechumeni Symbolum fidei, per dies viginti ante Pascha doceantur; quo etiam tempore ad purgationem exorcismi eos concurrere iussit, eamque consuetudinem vetustam [LVI] fuisse docet (a).

203. Concilium primum Bracarense, anno 561, capitulo tertio, formam tradidit qua sacerdos populum salutatur, et qua populus respondere debet (b), praecepitque ut eadem salutandi formula episcopi et presbyteri utantur. Idem concilium capitulo 16, 17 et 21, de commemoratione defunctorum, quae in oratione post nomina, et dum diptycha recitantur, sit, et de cantu psalmorum in funeribus adhibendo meminit.

204. Concilium Valentinum, anno 646, capit. 1, constituit ut in ordine lectionum legeretur Evangelium post Apostolum, et ut catechumenis permittatur interesse concioni sacerdotis, qui mos postea invaluit, cum antea diversa fuerit disciplinae ratio.

205. Concilium Barchinonense, anno 540, constituit (c) ut psalmus quinquagesimus ante Canticum dicatur, et ut benedictio in matutinis precibus tribuatur fidelibus (d), quae ii aegre intelligent quibus Breviarium Mozarabum Ximenii, et ratio persolvendi divina officia apud Gotho-Hispanos ignota sunt. Eodem quoque spectat canon trigesimus concilii Agathensis; nam antiquitus cursus Gallicanus idem ferme erat qui Gotho-Hispanus, ad quem etiam pertinet canon decimus concilii Gerundensis, anno 517 celebrati, quo praecipitur ut oratio Dominica in matutinis et vespertinis precibus quotidie dicatur.

206. Concilium Tarraconense, anno 516, cap. 4, liturgiam Hispanam *statuta Deo solennia* appellavit, utpote quae statuto numero, et certo ordine dispositarum lectionum Scripturae, orationum, hymnorum, precum et antiphonarum constabat. Concilium Toletanum primum, anno 400, canone primo et quarto, indicat Hispanos in missa tres aut plures lectiones recitasse, et canone quinto, missam quotidie cele-

(a) Conc. Brac. II, can. 1: *Episcopi debent hoc modis omnibus praecipere, ut, sicut antiqui canones jubent, ante dies viginti baptismi, ad purgationem exorcismi, catechumeni currant, in quibus viginti diebus, omnino catechumenis Symbolum, quod est, CREDO IN UNUM DEUM PATREM OMNIPOTENTEM, specialiter doceantur.* In Orationali Gothico, dies viginti qui Dominicam paschalem praecedunt, de Traditione appellantur, quia iis diebus Symbolum privatim tradebatur catechumenis competentibus.

(b) Forma salutandi, uti modo in concilio Bracarenensi primo, can. 1, legitur, ea est: *Dominus sit vobiscum*, respondendi vero: *et cum Spiritu tuo.* De hac nulla est difficultas; at cum Missale Mozarabum constanter habeat *Dominus sit semper vobiscum*, et Galli olim eadem forma usi sint, quemadmodum ex sancto Germano habemus, aut in dicendum illud semper in textu concilii delicere, aut in formula salutandi aliquam varietatem olim exstitisse.

(c) Can. 1.

(d) Ibid., can. 2.

(e) Concilium Caesaraug., can. 4: *Viginti et uno*

brari solitum fuisse, et canonē nono officium ecclesiasticum celebrare, *antiphonas facere* dixit, quia uti modo Mozarabum officium, ita tunc Hispanorum cursus ecclesiasticus ex antiphonis, cum suis orationibus, praecipue constabat.

207. Concilium Caesaraugustanum primum, anno 380, canone quarto, de Adventu Domini agit, quem in Hispania festive celebrabant (e). Concilium Illiberitanum, anno 305, [LVII] prohibet, canone vigesimo nono, ne energumēni nomen ad altare cum oblatione recitetur, quo indicat nomina ad altare olim in Hispania recitata fuisse, quem morem adhuc ritu proprio Mozarabes retinuerunt. Et canone quadagesimo octavo prohibet ne sacerdotes pedes lavent recenter baptizatorum, erat enim mos vetustissimus Hispaniae, et Galliae, lavare pedes neophytorum e sacro lavacro egredientium, qui ritus hoc canone non prohibetur, sed tantummodo, ne sacerdotes, hoc est ne episcopi, lavent pedes neophytorum interdicitur, non vero, ne a presbyteris, levitisque laventur (f). Alia plura vestigia liturgiae Gotho-Hispanae in conciliis Hispanis recurrunt, sed ea praetereo ne eadem saepius repetantur.

208. Alia vero ejusdem liturgiae vestigia in Missali et in Breviario Mozarabum, atque in Orationali Gothico inveniuntur, quibus et horum librorum antiquitas, et liturgiae Gotho-Hispanae perpetuus in Hispania usus comprobantur, et primum omnium occurrit illatio missae Natalis Domini, *Vere dignum... quia: post multa tempora, in hac die, ANTE NON MULTA TEMPORA... nobis natus est Christus Jesus Unigenitus tuus...* quae verba vetustissimam antiquitatem pra se ferre videntur, nec quidquam prohibet quominus a primis liturgiae conditoribus, aevo apostolico, scripta fuerint, quibus non ante multa tempora Christus natus dici potuit.

209. Occurrunt in Missali et in Breviario Mozarabum orationes quae conscriptae apparent quando cultus profanorum numinum adhuc vigeat, cum cruentis sacrificiis et omni apparatu insanæ superstitionis (g); magnam quoque antiquitatem sapit oratio [LVIII] Missa quae Dominica quarta post Pascha recitatur,

die, a xvi Kal. Januarii, usque ad diem Epiphaniae, quae est vi Idus Januarii, continuis diebus, nulli liceat de ecclesia se absentare, nec latere in domibus; nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad ecclesiam; qui non observaverit, anathema sit. Ab universis episcopis dictum est, *Anathema sit.* Est haec antiquissima memoria, quae exstat, sollemnitate Adventus Domini, quae, ut videtur, antea instituta fuerat. Deinde Gotho-Hispani ejus initium ad festum sancti Aciseli protraxerunt. Missale Mozarab., pag. 407.

(f) Mediolanenses quoque solebant pedes neophytorum lavare, ut sanctus Ambrosius in libro de Mysteriis, cap. 6, et de Sacramentis, lib. III, cap. 1, n. 4, indicat. Usus Romanae Ecclesiae contrarius erat, ut auctor de Sacramentis, lib. III, c. 1, n. 5, testatur.

(g) In Missali Mozar., pag. 68, est illatio missae Dominicae secundae post octavas Epiphaniae, in qua, missae auctor confersens sacrificium eucharisticum cum cruentis sacrificiis, inquit: *Non hic blatus ovium, non mugitus boum, non volatiliū vox, sub ictu mortis dolorem inculit, non horror est sanguinis, non fastidii cruditas, sed mirabilis atque stupenda est Ho-*

scripta cum, præ multitudine paganorum, fideles pauci essent, crux Christi populo derisioni foret, et persecutio imminens metueretur (c).

210. Acta sanctorum Fructuosi, Angurii et Eulogii, qui Tarracone, anno 259 in persecutione Valeriani et Gallieni, passi sunt, antiqua quædam vestigia liturgiæ Hispanæ exhibent (b). Nam, præter vetustam Hispanorum consuetudinem jejunandi feria quarta et sexta, referunt etiam, sanctum Fructuosum episcopum, cum ad amphitheatrum comburendus duceretur, cui-dam, a quo rogabatur ut sui memor foret, respondisse: *In mente me habere necesse est Ecclesiam catholicam ab Oriente usque in Occidentem diffusam*; quo responso, quod sanctus Augustinus magnifice laudat (c), martyr aperte alludebat ad formulam solemnem diaconicarum precum, *Ecclesiam catholicam*, in orationibus, in mente habemus, etc., que adhuc in missa Mozarabica dicitur (d), et circa medium sæculi III in missa Hispana dicebatur, unde inferre licet hæc preces, rata et præscripta forma, antea in Ecclesiis recitari consuevisse (e).

stia, ut incruenta sit, cum viva sumatur... Eadem comparatio instituitur in oratione post Sanctus, missa dominica pro adventu sancti Joannis Baptiste, Miss. Mozar. p. 329: *Non enim magitum pecudum, tristis hostia taurus occiditur; aut hircus de gregibus immolatur, sed Hostia, quam verus Dominus et Sacerdos instituit omnipotens...* de idololatria aperte meminit oratio, sive capitulum quod sub florem laudum præmittitur orationi Dominice, die prima jejuniorum Kalendarum Januarii. In Breviario Mozar., p. 85: *Dilectissimi fratres, qui omnia idola gentium, cum Psalmista, demonia esse creditis, illorum, quæro, et ritus, et monstruosos actus, omnimode respuamus. Et si aliquem ex Ecclesia filiis talia aut agere, aut delectari perspicitis, vestra admonitione corripite, et ad viam salutis ab erroribus revocate.* Eodem spectat oratio que, hac die ad primam in Breviario Mozarab., pag. 88, legitur: *Domine... da... ut misericordia tua de Ecclesia cætu simulacra excludat, et veritas ad cultus sui cognitionem dubia corda convertat...* Hæc autem orationes eo tempore compositæ videntur que cruenta sacrificia palam habant, et idolorum cultus splendide celebraretur, et quo nonnulli fideiolum (de quibus conquerebatur Tertullianus, de Idololat., cap. 6) ab idolis orandis scalpendisque ad Ecclesiam veniebant, et alii pompis, ludis et festiuitatibus, idolorum delectabantur.

(a) Miss. Mozarab., p. 341: *Offeramus, dilectissimi fratres, panes propositionum, qui desideramus accedere ad mensam Dei omnipotentis. Nec de morte Christi coram populo erubescere, sed de gloriosa cupiamus Resurrectione gaudere. Nulla nobis desperationis caligo nascatur, sed lucernam fidei mens serenior contempletur, ut viam vitam simpliciter ambulantes, quandoque Christus visitaverit, non inveniat dubitantes, nec arguat infideles. Demus hospitalitati studium, recepturi in celestibus premium...* Ea verba, a nullo nobis desperationis caligo nascatur, videntur dicta ob periculum quoddam Christianis imminens.

(b) Acta sanctorum Fructuosi, Angurii et Eulogii, apud D. Theod. Ruinart, inter Acta martyrum sincera et selecta, pag. 222, Ed. Parisica.

(c) In sermone 275, de Sautis.

(d) Miss. Mozar., p. 5, 224.

(e) Non ignoro virum eruditum Eusebium Renaudotium, in dissertatione præmissa tom. I suæ Collectionis liturgiarum Orientalium, cap. 1, p. 2, 3, et fusius cap. 2, p. 8, contendere Christianos prius Ecclesiæ seculis nullas habuisse liturgias scriptas,

211. In Breviario Mozarabum [LIX] die tertia jejuniorum Kalendarum Januarii, post antiphonam primam, ad primam, existat oratio que composita fuit quando pagani, quorum pauci antea aures veritati præbuerunt, frequentes ad Ecclesiam confluxebant (f), quemadmodum tempore Constantini Magni illorumque ejus contigit. Neque diu post ea compositæ videntur orationes illæ Orationalis Gothici, et Brevarii Mozarabum (g), et officium ad quod in Missali canitur die Epiphaniæ, quibus mentio fit baptismatis solemniter eo die collati (h), quam consuetudinem Siricius papa sustulit, decretali suæ epistolæ ad Himerium Tarraconensem data.

212. Exeunte sæculo IV Prudentius hymnum scripsit (qui in libro Cathemerinon quintus legitur) in laudem luminis paschalis, quod annis singulis, juxta morem vetustum Ecclesiarum Hispaniæ, solemniter accendebatur. Hunc autem hymnum Prudentium non panxisse in laudem lucernarii quod, in ecclesiis, ad preces vespertinas accendebatur, ut alii volunt (i), neque ad commendandam quotidianam lucernarum accen-

quas, inquit, sero admodum admisere. In hanc Renaudotii sententiam, quem innominatum prætermisit, P. Petrus Le Brun descendit, Expl. Missæ, I. II; diss. 1, art. 1, quem P. Joan. Pinus secutus est, tract. hist. chron. de antiq. Liturg. Hispan., cap. 1, sect. 2 et 3. Ajunt isti Christianos ab initio ratas et solemnes formulas habuisse consecrandi Eucharistiæ, et Sacramenta conciliendi, nec illis defuisse ritus solemnes, neque sine orationibus precibusque constitutis et ordine certo digestis mysteria celebrasse, segmenta quoque Scripturarum in missa legisse, et hymnos psalmosque cantasse. Attamen eorum nihil scripto consignasse, sed rem omnem liturgicam fidei episcoporum, presbyterorum ministrorumque memorie consignatam, sola traditione viguisse. At hæc singularis opinio prorsus rejicienda est. Nam præter alia, assumit rem incredibilem, omnes scilicet sacerdotes, etiam ingenio, et memoria debiles, etiam senio confectos, multas variasque orationes, solemnes formulas et preces, pluribus ceremoniis distinctas, expedite et ordinatim sine libro recitasse, quoties aut baptismus solemniter, aut Eucharistia celebranda erat. Cumque hæc monstra devoranda proponant, sententiam suam nulla auctoritate et argumentis plane debilibus confirmant.

(f) Pag. 145: *Domine, qui es super omnes gentes excelsus... ac sicut Ecclesia tua, que erat sterilitatis vitio impedita, nunc est, in te credens, virtutum meritis plena, et filijs numerosa, etc.* Hæc oratio legitur etiam in Orationali Gothico, p. 18, orat. 5.

(g) In Orationali Gothico, pag. 48, orat. 4 et 5, mentionem faciunt de baptismo die Epiphaniæ collato. Et in Breviario Mozarabum, pag. 141: *Deus omnipotens, cujus continuo Filii efficiuntur dum tinctione salutaris aquæ purgamur... ei qui nos renovasti benedictionis aqua per lavacrum...* et in Missali Mozarabum, pag. 59, officium ad missam: *Vos qui in Christo baptizati estis Christum induistis, etc.*

(h) Circa annum 584, Himerius Tarraconensis episcopus ad sanctum Damasum papam scribens, inter alia conqueritur de abusu conferendi solemniter baptismum die Epiphaniæ aliisque diebus solemnioribus. Huic epistolæ respondit Siricius papa; et quanquam abusus continuo sublatus non fuit, nam de eo est canon quartus concilii Gerundensis, tamen, post epistolam decretalem Siricii, vix credibile est scriptores liturgicos in Orationibus et Missis consuetudinem illam laudasse.

(i) Inter eos qui putarunt hunc hymnum Prudentii

sionem in privatis Christianorum ædibus, ut Nicolao Heinio placuit (a), contextus hymni abunde comprobatur, satis aperte indicans eum scriptum fuisse in laudem lucernæ quæ accendebatur, non singulis diebus, sed vigiliis quibusdam solemnioribus, [LX] quibus post noctem insolemnem Eucharistia celebrabatur, ita enim habet: *Nos festis trahimus per pia gaudia, noctem consiliis, vota quoque prospera, certatim vigiliis congerimus prece, exstructoque agimus liba sacrario*. Has autem vigilias paschales fuisse hymnus pariter docet, nam nocte illa celebrabantur,

.... Qua redit Deus stagnis,
Ad superos, ex Acherociliis;

et qua

Marcent supplicibus tartara militibus,
Exsultatque sui carceris olio
Umbrarum populus liber ab igitibus.

Quæ vigiliis paschalibus unice competunt. Nam, ut nonnullorum antiquorum ferebat opinio, damnati apud inferos penitus vacabant ea nocte qua singulis annis Christi Resurrectio celebrabatur. Non est igitur cur a recepta antiquorum sententia recedamus quæ tenet Prudentium scripsisse hunc hymnum in laudem paschalis luminis.

215. Circa finem sæculi IV (b) Asterius, episcopus Toletanus, corpora martyrum Complutensium Justi et Pastoris delexit, illis basilicam erexit, et missam eorum, quæ in Missali Mozarabum legitur, composuit.

216. Ineunte sæculo V, ingens barbarorum colluvies, depopulata Gallia, Hispaniam inundavit. Sacra profanæque pessumdedit, et primum cum Hispanis, et cum milite Romano, deinde inter se pugnando,

de lucernario quotidiano scriptum fuisse, est Hugo Menardus, in concord. Regul., lib. XXII, sect. 2, cui subscribit Mabillonius, de Liturg. Gallic., lib. II, p. 142, hac duplici ratione nisi. Prima est libri Titulus qui ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΝ inscribitur, hoc est de iis quæ per diem, sive quæ quotidie fiunt. Talis non est accensio luminis paschalis. Ad hymni non correspondent libri titulo. Nam ex duodecim hymnis quibus liber constat quinque duntaxat spectant ad eas actiones quæ quotidie redeunt. Sic ex titulo libri nihil conficitur. Nec quidquam conficitur ex ordine quem hymni in libro occupant. Quæ est secunda ratio. Nam ordo ille ab arbitrio librorum pendet, quorum oscitantie tribuendum est quod hymnus ad incensum lucernæ locum ultimum non occupet, uti debet. Quandoquidem prius est de Nativitate Christi agere, de qua est hymnus 11, tum de Epiphania, de qua est hymnus 12. Deinde de miraculis Christi, de quibus est hymnus 9, ac demum de lumine paschali, de quo est hymnus 5.

(a) In notis ad Prudentium, illi ratio est, quia, inquit, ritus solemniter accendendi lumen paschale post ætatem Prudentii exortus est. Sed fallitur. Nam sanctus Augustinus, qui ætate Prudentii vixit, in libro de Civit. Dei, lib. XV, cap. 22, Ed. Maur., testatur se laudem cerei paschalis versibus scripsisse.

(b) Vide notas, p. 584.

(c) De his plura occurrunt in missa, sancti Clementis papæ et martyris, Miss. Mozar., p. 24 et seq., puta in oratione alia legimus: *Nobis miseris parcens mereamur, repulsis adversariis, tibi Domino deservire*. Et in oratione ad pacem: *Clemens et mitissime Domine... salutare intendas afflictis reliquiis Christianorum, qui, veram pacem pacifice predicando, durissimum et sensuale a diversis nationibus sufferimus ju-*

A sanguine et cædibus cuncta replevere. De malis quæ ab his, hoc tempore, Hispani, maxime catholici (patrique enim barbarorum erant Ariani, multi quoque Pagani) perpassi sunt frequenter mentio recurrit in orationibus Missalis et Breviarii Mozarabum, et Orationalis Gothici, quæ apparent tum conscriptas fuisse dum hæc in Hispania gererentur (c).

215. Circa hæc tempora missa sancti Martini [LXI] Turonensis, quæ in Missali nostro exstat, videtur composita. Nam in oratione post nomina hæc habet: *Hunc virum, quem, cæciliis admirandum, martyribus adgregandum ætatis nostræ tempora protulerunt jubeas auxilium nostris ferre temporibus* (d). Quæ scripta videtur quando virtutum sancti Martini recens erat memoria, et eorum qui virum admirabilem de facie noverant saltem aliqui adhuc vivebant. Unde coniecere licet hanc missam triginta aut quadraginta annis post mortem sancti Martini compositam fuisse.

216. P. Petrus Le Brun opinatur hanc missam non nisi post annum quingentesimum sexagesimum esse conscriptam (e), scilicet postquam Suevi ad catholicam communionem redierant. Tum enim opinatur cultum sancti Martini Hispanos suscepisse. At quis unquam diceret eum hominem ætatis nostræ tempora protulisse, quem ante annos centum et sexaginta mortuum esse constaret? Præterea, etsi veneratio sancti Martini plurimum apud Hispanos aucta sit post Suevorum reditum ad catholicam communionem, tamen diu antea sanctus Martinus in Hispania colebatur, uti a sancto Gregorio Turquensi docemur (f).

gum... ubi illud consensu fugum idem sonat atque jugum sensu præditum, quomodo etiam a Luerio accipitur. Et in oratione præmissa orationi Dominice: *Clemens et immense, et admirabilis Deus... libera nos de aquis multis, et de manu filiarum alienorum, ut qui per te renati sumus ex aqua et Spiritu sancto, non patiamur ab Ethnicis et irregnatis diavoli a sancto proposito, sed arcum eorum inconvertibilem contere, sagittas destrue, pharetras retunde, gladios perime, lancias divelle, consilia quæ in nos acunt maligna confunde, et in ipsos, si crades noluerint, retorquendo, converte, atque nos fidei acuto prolege, qualiter, quia hic propter nomen Filii tui... diversa a gentibus sustinemus opprobria, portamus infanda ludibria, illic, pro fide, quam credimus, et pro qua usque ad mendicitatem et mortem distrahimur, concedatur remissio peccatorum, etc.* Eodem spectat altera oratio Dominice tertie post Pascha, Miss. Mozar., p. 239, et Orationalis Gothicum, p. 85, orat. 9: *Emitte manum tuam, Domine, et libera nos de manu filiarum alienorum*. Et ibid., p. 85, orat. 19, quæ etiam habetur in Breviario Mozarabum: *Deus... tempera jam tandem miserationum nostrarum ærumnas, ac ne gladio maligno nostras feriantur cervices, gladio verbi tui nos reddito efficaces*. Plura ejusmodi in orationibus et missis occurrunt. Quorum aliqua alludent ad loca munita, in quæ Hispani se recipiebant, dum barbari omnem agrum depopularentur.

(d) Em. Bona, Rer. liturg. lib. I, cap. 11, sect. 1, ex hoc loco missæ sancti Martini acite animadvertit Murgam Mozarabicam ætatem sancti Isidori longè superare.

(e) Explic. Miss. tom. II, pag. 284.

(f) De Mirac. sancti Martini, lib. III, cap. 2.

217. Mabillonius, qui contendit liturgiam Mozarabicam, hoc est, Gotho-Hispanam, minus antiquam esse quam Gallicanam (a), contra hunc locum missæ sancti Martini duo opponit. Primum, inquit illud ætatis nostræ posse protrahi longius quam ad unum sæculum. Fateor, si sermo foret de longævis illis hominibus qui ante deluvium vixerunt. Sed quoniam tempore sancti Martini hominum vita non fuit diuturnior quam modo est, ea quæ ante annos centum acciderunt non ætate nostra, sed patrum, aut avorum, ætate gesta dicebantur, quemadmodum modo dicantur.

218. Deinde opponit verba illa ætatis nostræ ex antiquiori liturgia desumpta fuisse. Si vir eruditus nomine liturgiæ intelligat Missale aliquod aut Sacramentarium, non repugno. Planum enim est plerasque missas, quæ modo in Missali Mozarabico habentur ex antiquiori aliquo Missali Gotho-Hispano fuisse depromptas. Sed Missale illud ejusdem erat ritus cujus est missa sancti Martini, scilicet Hispanici, atque adeo missa sancti Martini, quamvis olim in antiquiori Missali descripta fuerit, in argumentum antiquitatis ritus Hispani recte adducitur. Sin nomine liturgiæ ritum ab Hispano Ordine diversum intelligat, illi non assentior, eique missa sancti Martini opponitur, quæ ubique ritum Gotho-Hispanum representat, et argumenta hactenus prolata fidem faciunt liturgiam Gotho-Hispanam, [LXII] ante annum Christi quadringentesimum in Hispania obtinuisse.

219. Ad sæculum v referri potest missa Dominicæ quintæ post Pascha, quamvis valde probabile sit ante annum quadringentesimum scriptam fuisse. Ejus enim initio (b) haud obscure alludit ad opinionem illam quam Missale Gallicanum vetus (c) et Missale Gallo-Gothicum (d) aperte tradunt, et antiquorum non pauci tenuerunt (e). Moriente Christo Domino non modo animam humanam, sed Verbum quoque divinum, soluta ad breve tempus hypostatica unione, a carne humana sejunctum fuisse, et corpus dominicum ab anima et Verbo separatum jacuisse in sepulcro. Hæc autem opinio hæresi Apollinarij et quorundam Arianorum erroribus nimis favens post concilium Chalcedonense adeo deseri cœpit, ut vix putandus sit auctor hujus missæ sæculo vi scripsisse.

(a) De liturgia Gallicana, lib. 1, cap. 4, num. 10. D

(b) Miss. Mozar., pag. 245 : *Et spoliatus carne Verbum, liber ad inferos pergis, etc.*

(c) Pag. 448, in immolatione missæ clausum Paschæ.

(d) Pag. 348, Ed. Rom. 1680, in immol. missæ clausum Paschæ.

(e) Vide notas pag. 549, 550.

(f) Miss. Mozar., pag. 5 : *Accedam ad te, etc.*, et pag. 224.

(g) Ex ipsis Apologiæ verbis apparet eam ante concionem recitatam fuisse; rogant enim ut seraphim mentem sacerdotis enubilet, docendique materiam subministret, etc.

(h) Miss. Mozar., pag. 591, in qua quædam sunt quibus inducor ut credam hanc missam ante annum quadringentesimum scriptam esse.

A Notum enim est receptam in Ecclesia disciplinam non permisisse ut in missis et in orationibus publice recitandis opiniones suspiciosæ insererentur.

220. Ad sæculum vi (nisi forte, quod credibile est, antiquior sit) pertinet forma confessionis, seu apologiæ, quam in missa sacerdotes Hispani faciebant, et quam adhuc in missa Mozarabica recitant (f): Ea enim scripta fuit quando concio sacerdotis habebatur post apologiam (g), atque adeo post oblationem munerum. Sed cum concilium Valentinum, anno 546, ordinem missæ Hispanæ in hac parte mutaverit, præcipiendo ut concio sacerdotis in missa catechumenorum haberetur, apparet formam hanc confessionis, sive, uti aiebant, apologiæ, compositam fuisse saltem circa initium sæculi vi.

B 221. Ad hæc tempora (nisi forte antiquior sit) pertinet missa sancti Vincentii martyris (h), in qua est, præter consuetam, alia oratio ad pacem, antiquitus, uti videtur, peculiaris Ecclesiæ Cæsaraugustanæ, quæ tunicam sancti Vincentii diligenter conservabat (i).

222. Eodem sæculo vi defluente, anno 538, (j) Vigilius epistolam decretalem scripsit ad [LXIII] Profuturum, Bracarensem episcopum, de qua infra recurrit sermo. In ea epistola innuit inter liturgiam Romanam et Hispanam id discriminis intercedere, quod Hispana, pro dierum festorum numero, missas orationesque diversas haberet, Romana vero (quod de canone missæ intelligendum est) nullo tempore, nullave interveniente festivitate, preces haberet diversas, sed semper eodem tenore oblatio munera consecraret. Cumque eandem orationum missarumque varietatem in liturgia Mozarabica Missalis Ximenii inveniamus quæ in liturgia Hispana ineunte sæculo vi, observabatur, haud temere asserere possum liturgiam Gotho-Hispanam et Mozarabicam a prisca Hispanorum liturgia minime dissentire.

223. Occurrunt in Missali nostro, in Breviario Mozarabum et in Orationali Gothico, orationes quæ alludent ad persecutiones quas Catholici ab Arianis patiebantur, quarum aliquæ referri possunt ad persecutionem imperante Constantio adversus clerum catholicum motam, aliæ ad persecutionem ab Eurico Gothorum rege motam (k). At nullæ posteriores hæ-

(i) Sanctus Gregor. Turonen., Hist. Franc. lib. III, cap. 29. Vide etiam notas, pag. 560.

(j) Epistola Vigili ad Profuturum in aliis exemplaribus data est Kalendis Martii, Volusiano et Joanne consulibus; in aliis Wilisario et Joanne VV. CC. cons.; in Codice Colbertino (ut in nota marginali apud Harduinum, Concil. t. II, col. 1429, legitur) data est Romæ III, Kal. Jul., Flavio Joanne VC. consule. Silverius, die 20 Junii 538, ærumnis confectus obiit; quare si epistola data fuit Kalendis Martii, a Vigilio nondum pontifice scripta fuit; sed si exemplari Colbertino fides habeatur, Vigilius potuit esse pontifex legitimus quando hanc epistolam decretalem scripsit.

(k) Euricus, qui et Eoricus, et Evarix, Visigothorum regnum, fratre Theodorico interfecto, occupavit, æra 504, ut habet sanctus Isidorus in Chron. Gothorum, servamque in Catholicos persecutionem

nendæ sunt persecutione Leovigildi, qui ultimus A regum Visigothorum Ecclesiam Hispanam persecutus est.

224. Eo enim extincto, Visigothi, cum rege suo Reccaredo, ad Ecclesiam catholicam redierunt. Et simul cum Gothis magna Suevorum multitudo (a) a perfidia Ariana ad orthodoxam fidem conversa est. Concilium Toletanum III convocatum fuit, in quo, quod ad rem liturgicam pertinet, constitutum fuit ut in missa Symbolum Constantinopolitanum recitaretur priusquam Dominica diceretur oratio (b). Quem ritum Gotho-Hispani et Mozarabes constanter retinuerunt.

225. Post conversionem gentis Gothorum ad catholicam communionem sanctus Isidorus, jam episcopus, hortante fratre suo Fulgentio, Astigitano episcopo, libros duos de ecclesiasticis Officiis, scripsit, quibus liturgiam Gotho-Hispanam illustravit. Hos libros, ut ipse testatur, ex scriptis vetustissimorum auctorum composuit, quorum etiam verbis quandoque usus est. Dolendum sane ne nomina quidem istorum [LXIV] scriptorum superesse, at hoc saltem ex testimonio sancti doctoris habemus, non defuisse scriptores qui ritus et caeremonias Ecclesie Hispanæ vetustissimis temporibus scripto consignaverunt.

226. Elipandus Toletanus, in epistola ad Albinum (c), locum quemdam citat ex oratione quæ *Benedictio lucernæ* inscribitur (d), quem sancto Isidoro attribuit. Et nunc ad concilium Toletanum IV redimus, a quo liturgia Gotho-Hispana, quem tot indiciis semper apud Hispanos viguisse deprehendimus, ita constituta et confirmata fuit, ut ea in posterum Ecclesie omnes Hispaniæ et Gallie Gothici sola usum sunt; exciso autem, Saracenorum armis, regno Visigothorum, Hispani, qui et Mozarabes appellati sunt, eandem solam, per trecentos et amplius annos, in sacris celebrandis adhibuerunt. Cumque hæc eadem sit atque liturgia Misalis Ximenii, hanc quæque apostolicam sortitam esse originem asserere possumus.

§ XIV. An liturgia Romana ab Ecclesiis provincie Bracarenensis in concilio primo Bracarenensi suscepta fuit.

227. Liturgiam Gotho-Hispanam apud catholicos

movit, de qua Sidonius Apollinaris, auctor synchronus mentionem facit Epist. lib. VII, epist. 6, et sanctus Gregorius Turonensis, Hist. lib. II, cap. 25. *Truncabat, inquit, passim perversitati suæ, hæresi Arianae, non consentientes. Clericos carceribus subiebat. Sacerdotes vero alios dabat exilio, alios gladio truncabat.* Serviente Eurici persecutione, fortasse scripta est missa Dominicae tertiæ post octavas Epiphaniæ, cujus illatio, Miss. Moz. pag. 71, post præclaram mysterii Trinitatis explicationem, e qua in Symbolum Athanasianum multa translata sunt, ita concludit: *Per te unum verumque Deum constantiam fides accipit. Per te virtutem sumit infirmitas, et quidquid est in persecutionibus sævum, quidquid in morte terribile, nominis tui confessione facis faciliter superare, etc.*

(a) De his Reccaredus rex in concione coram concilio habita: *Et Suevorum gentis, ait, infinita multitudo ad veritatis originem revocavimus.*

Hispanos solam obtinuisse, præter hactenus dicta, persuadet scriptorum Hispanorum, et maxime sancti Isidori, silentium de alia quacunque liturgia quæ in illis regionibus aliquando in usu fuerit. Si enim unus excipitur canon, quem mox examinabo, nihil in scriptoribus, nihil in conciliis Hispaniensibus invenire est quod suspicionem moveat aliam liturgiam eos unquam suscepisse præter hanc unam quam Gotho-Hispanam et postea Mozarabicam appellaverunt.

228. Canon quem proxime indicavi est vigesimus secundus, aut, ut in aliis Codicibus ponitur, capitulum quartum concilii primi Bracarenensis: *Item placuit ut eodem ordine missæ celebrentur ob omnibus quomodo. Profuturus (e)* (alii, cum Garsia Loaisa, legunt quæ *Profuturus*) *quondam hujus metropolitani sedis episcopus ab ipsa apostolicæ sedis auctoritate suscepit scriptum.*

229. Mabillonius (f) ex hoc canone constare putat Romanum ritum, saltem in provincia Bracarensi, Vigilio pontifice maximo susceptum fuisse. Et Cajetanus Cenni (g), ex eodem canone, et ex Codice canonum (h) in quo hic canon [LXV] refertur, putavit probari posse liturgiam Romanam in omne Gothorum regnum intromissam fuisse.

230. At canon Bracarenensis, etsi *Missam ab omnibus eodem ordine celebrandam esse* præscribat, et, interposita apostolicæ sedis auctoritate, varietatem rituum et caeremoniarum a missarum celebratione auferre conetur, Romanam tamen liturgiam suscipiendam esse aperte non præcipit. Non ignoro viros eruditos contendere canonem hunc ad epistolam decretalem Vigili, Profuturo Bracarensi inscriptam, alludere, in qua epistola existat articulus de Ordine Romano. Attamen, si patres Bracarenenses voluerunt liturgiam Romanam in Suevorum regnum inducere; quare tam obscure locuti sunt? Quare aperte non dixerunt: *Item placuit ut omnes ordine Romano missas faciant?* Si, hoc uno canone, et rituum concordiam, et liturgiæ Romanæ susceptionem complecti voluerunt, quare tam distincte primum edixerunt, ut de eo nemo dubitare possit, secundum adeo obscure, ut etiam a nomine liturgiæ Romanæ abstinerint? Neque ex Decretali Vigili (i) eruitur Braca-

(b) Can. 2.

(c) Inter opera Alcuini, t. II, col. 917, Ed. Paris.

(d) Miss. Mozarab., pag. 176.

(e) Antiquæ Conciliorum Editiones habent quomodo, Editiones vero Labbe, Harduini et de Aguirre, in textu habent quæ, in margine quomodo.

(f) De Liturg. Gallicana, lib. I, cap. 4, pag. 31.

(g) De Antiquit. Eccles. Hispan., dissert. VII, n. 15, pag. 350.

(h) Lib. IV, tit. 15, ubi hæc, *quod juxta auctoritatem apostolicæ sedis a Profuturo metropolitano susceptam missarum ordo debeat celebrari.* Brac. I, tit. 4, a cap. 61, et rursus, infra, de Paschæ annuntiatione, de precum ordine, et de missarum solemnitate. Epist. Vigili ad Profut., tit. 5, a c. 98.

(i) Exstat hæc epistola Vigili apud em. de Aguirre, Conc. Hisp. t. II, pag. 275, apud Labbe, Conc. t. V, col. 311, et apud Harduinum, Conc. t. II, col. 1429.

rensis provincie Ecclesias hoc tempore liturgiam Romanam admisisse.

231. Profuturus Bracarenensis episcopus Silverio Pontifici scripserat, eumque de die futuri Paschatis, de forma baptismatis, de Ecclesiarum consecratione, aliisque de rebus, interrogaverat, inter quas etiam de ordine missæ Romanæ, an pro solemnitate et festorum numero diversus esset, an idem semper foret? Huic epistolæ (Silverio jam aut mortuo, aut in exilium deportato) Vigilius respondit.

232. Et, quod ad rem nostram facit, hæc habet: *Ordinem quoque precum, in celebritate missarum, nullo nos tempore, nulla festivitate, significamus habere diversum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties vero Paschalis, Pentecostes, Epiphaniæ, senatorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus apta subjicimus, quibus commemorationem sanctæ solemnitas, aut eorum facimus quantum natalitia celebremus. Cætera vero ordine consueta prosequimur. Quapropter et ipsius canonice precis textum direximus subter adjectum quam, Deo propitio, ex apostolica traditione accepimus. Et ut charitas tua cognoscat quibus locis aliqua festivitibus apta connectos, paschalis diei preces similiter adjecimus.*

233. Quæ Vigiliæ verba ad missæ canonem, non autem ad integræ missæ Romanæ, pertinere perapionum est. Nam solus missæ Romanæ canon eodem tenore constanter recitatur, non vero ea quæ canonem præcedunt et consequuntur. Certo, tempore Vigiliæ, multa et diversæ præstationes in missa recitabantur, et orationes multe varietate ante præstationem, et absoluto canone, dicebantur, quemadmodum Sacramentaria vetusta, [LXVI] Leonianum et Gelasianum, demonstrant. In canone quoque capitula diebus apta inserebantur infra actionem, uti in Sacramentario Gelasiano videre est.

234. Hoc autem ex responsione Vigiliæ satis aperte patet, liturgiam quæ Bracarenensis provincia utebatur in eo a Romanâ fuisse dissimilem, quod hæc canonem haberet, præcum ordinem, et verborum tenorem eundem constanter retinentem, illa vero nullam missæ partem haberet quæ variabilis non fuerit; quo apparet missam Bracarenisiam eandem fuisse atque Gotho-Hispanam, in qua ista missarum, precum et orationum varietas manifeste cernitur.

235. At, cum in decretali epistola Vigiliæ nulla fiat mentio de liturgia Romanâ suscipiendâ, ac ne minus quidem indicium sit Bracarenis episcopo in animum venisse receptum suæ provincie ordinem liturgicum mutare, ex hac epistola deduci nequit regni Suevorum Ecclesias, abdicata Hispana, Romanam liturgiam hoc tempore admisisse.

236. Neque alia videtur fuisse causa cur Vigilius de liturgia Romanæ canone mentionem fecerit, quam ut Profuturi curiositati satisfaceret, qui, ritus Romanos noscendi cupidus pontificem interrogaverat, an, quemadmodum in Hispania, pro liturgico-

(a) De Liturg. Gallic., lib. 1, cap. 4, pag. 31.

(b) De antiquitate Ecclesiæ Hispanæ, t. II, diss.

A rum dierum multitudinem, missas haberent diversas, Romanis mos similis fuerit, et æqualis missarum multitudo atque varietas. Cui respondet Vigilius Ecclesiam Romanam hanc orationum et precum varietatem non admittere, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Eique textum canonice præcis (nam de canone missæ loquebatur) et exemplar missæ paschalis misit, ut, iis inspectis, seriem liturgiæ Romanæ, ejusque ab ordine Hispano discrepantiam, clarius dignosceret.

237. At, inquit, canon Bracarenensis clare precipit ut missæ ab omnibus eo ordine celebrentur quem profuturus Roma missum accepit. Quod idem est ac si præcepisset ut missæ ab omnibus ordine Romano fierent, atque adeo ut liturgia Romana in tota Gallæcia reciperetur. Mabillonius minime dubitat quin ordo ille fuerit Gelasianus (a). Nec negari potest Romanam Ecclesiam, sedente Vigilio, Sacramentario Gelasiano usam esse.

238. Sed ne dicamus Sacramentarium Gelasianum ad Profuturum missum esse, obstat Vigiliæ epistola, in qua scribit se missæ canonem et missam paschalem misisse, de Sacramentario Gelasiano prorsus ailet. Unde Cajetanus Conni (b) recte quidem negat Sacramentarium Gelasianum Profuturo fuisse missum; at in eo quod addit, integrum ordinem missæ Romanæ Vigilius in Hispaniam non misisse, viro erudito minime assentior; mihi enim certum est missam etiam paschalem, quam Vigilius Profuturo misisse constat, integrum ordinem missæ Romanæ complexam esse.

239. Cennius etiam peculiarem opinionem [LXVII] habet circa ordinem Romanum quem opinatur Bracarenenses, omnesque Hispanos, hoc tempore, suscepisse (c). Putat enim orationi post sanctos integrum canonem Romanum subiectum fuisse, quæ absoluto, orationem post secretum, sive post pridie, recitatum esse, et reliqua, usque ad missæ finem, more consueto Hispano fuisse peracta. Sed hujusmodi ordo, nec Romanus, neque Hispanus dici potuit. Sed confusus quidam, ex utroque confusus, qui, usque ad finem orationis post sanctos ritum Hispanum retinebat, tum ad finem usque canonis Romanum, ac demum quæ canonem consequuntur more Hispano perficeret.

240. Verum, cum hic confusus ordo Romanus non sit, nec a Vigilio, neque ab apostolicæ sedis auctoritate, in Hispaniam missus, de eo canon Bracarenensis intelligi nequit. Sed neque de Gelasiano ordine intelligendus est; nam etsi missa Paschalis, quam Vigilius ad Profuturum miserat, Gelasiani ordinis fuerit, non ideo tamen miserat ut, ejus instar, Profuturus missas Gelasianas componeret, quæ in Gallæciæ Ecclesiis recitarentur. Si enim hoc illi curæ fuisset, integrum Sacramentarium Gelasianum, non unicam ejus missam, in Hispaniam misisset, facilius namque et expeditius erant Sacramentarium,

vi, pag. 334.

(c) Ibid.

transcribere, et ad usus Hispanorum accommodare, A

241. Causam vero ob quam Vigiliis Romanum canonem et missam paschalem in Hispaniam misit, ipse in epistola hanc unam assignat, ut Profuturo, diligenti alienorum rituum indagatori, non modo præcipuam partem, quæ in canone sita est, sed omnem missæ Romanæ ordinem sub aspectu ita poneret ut seriem ejus atque dispositionem oculis etiam percipere facile posset.

242. Canonem vero Bracarensem vigesimum secundum conditum fuisse, non ut in Suevorum regno liturgia Gelasiana susciperetur, sed duntaxat ut concordia in Missarum celebratione induceretur, persuadent canones decimus nonus, vigesimus, et vigesimus primus, ejusdem synodi, qui omnes agunt de rituum concordia omnesque sanciti fuerunt postquam fuisset relecta auctoritas sedis apostolicæ ad quendam Profuturum directæ episcopum.

243. Præterea silentium episcoporum Galliciæ qui concilio Toletano iv interfuerunt luculenter probat Ecclesias Galliciæ, tempore illius concilii, Romanis ritibus minime addictas fuisse. Nemo enim ignorat auctoritate concilii Toletani iv concordiam liturgicam Ecclesiis totius imperii Visigothorum restitutam esse, et priscum Hispanorum celebrandi ordinem ita confirmatum, ut hoc uno in posterum uti permissum fuerit. Quomodo autem factum est ut Galliciæ præsules muti et elingues sederent, quando usum liturgiæ Romanæ sibi Ecclesiisque suis interdici animadverterunt, cui jam, ut assumitur, per annos supra septuaginta adhæserant? quare totius provinciæ consuetudinem [LXVIII] concilii celebris auctoritate inductam, et Romanæ Ecclesiæ venerationem non opposuerunt? Hujus sane silentii non alia ratio afferri potest quam quia liturgia Romana apud Galliciæ populos usu et praxi nunquam obtinuerat.

244. Denique cura peculiaris quam concilium Toletanum iv posuerat in iis consuetudinibus provinciarum evellendis quæ liturgiæ concordie obesse poterant, plane persuadet ritus Romanos in Gallicia usitatos minime fuisse. Nam, ut hoc uno exemplo utar, cum concilium primum Bracarense auctoritatem Laodicensi concilii (a) secutum, prohibuisset (b) ne hymni humano ingenio compositi in Ecclesia canerentur, Patres Toletani canonem hunc Bracarensem, contra receptum morem Ecclesiarum Hispaniæ et Galliciæ conditum, suo decreto (c) abrogarunt, imposita excommunicationis poena iis qui hymnos rejicare eo nomine ausi fuerint, quod humano ingenio compositi fuissent, nec in divinis Scripturis legerentur.

(a) Can. 59.

(b) Can. 31, alias 12.

(c) Can. 13, alias 12.

(d) Exstat apud Surium mens. Octob. pag. 639, Ed. Colonien.

(e) Henricus Spelmanus, tom. I Concil. Magn. Brit., pag. 477, scriptorem quemdam edidit, cui titulum fecit *Cantuum et cursum ecclesiasticorum origo, ex codice ms. vetustissimo*. Codex, inquit Spelmanus, scriptus erat caractere non plane saxonico, sed in-

245. Patres igitur Toletani, qui in hac re, longe minoris momenti, adeo severi se exhibuerant, si in Gallicia vigentem deprehendissent liturgiæ Gelasianam, eam inopinatam utique non prætermisissent. Sed aut aperte sustulissent; aut, quod, pro Hispanorum erga Romanam Ecclesiam reverentiam, magis credibile est, ejus usum in Gallicia suis decretis confirmassent. Sed quandoquidem concilium Toletanum iv altum silet de Romanis ritibus, et constat solam liturgiæ Gotho-Hispanam in Hispania et in Gallia Gothica post hoc Concilium obtinuisse, minime dubitandum videtur quin Catholici in Gallicia eidem liturgiæ semper adhæserint quam reliquæ Hispaniarum provincie constanter retinuerant.

§ XV. De primæva origine liturgiæ Gallicanæ inquiri-
ritur. Et an ex Hispania in Galliam, an potius e Gallia in Hispaniam propagata fuerit.

246. Liturgiæ Gallicanæ adeo similem fuisse Gotho-Hispanæ, ut una atque eadem haberi potnerit, ex hactenus dictis satis aperte constat. Nunc de primis ejus auctoribus ejusque primæva origine breviter agendum, de qua duplicem opinionem inveni. Alia Hilduini, Sandionysiani abbatis qui liturgiæ Gallicanæ fidei in Galliis prædicationi corævam facit. Alia anonymi Spelmani, qui eam post susceptam fidem Christianam in Galliam venisse docet. Hilduinus, ad Ludovicum Pium scribens de rebus gestis sancti Dionysii (d), [LXIX] Parisiorum episcopi, inter auctores qui Acta sancti martyris, scriptis commendaverant, cum Vesbium quemdam laudasset: *Huic, inquit, ascripti videntur antiquissimi et nimia vetustate pene consumpti Missales libri, continentes missæ ordinem more Gallicano, qui ab initio receptæ fidei in hac occidentali plaga est habitus, usque quo tenorem quo nunc utimur Romanum susceperit*. Aliaque subdit, quibus antiquitas Missalium istorum confirmatur, et innuit sanctum Dionysium formam hanc liturgiæ Galliis tradidisse, ut planum sit, juxta mentem Hilduini liturgiæ Gallicanæ una cum fide Christiana in Gallia natam, aut saltem illuc a primis gentis apostolis delatam fuisse, nec Gallos, præter hanc unam, formam celebrandi divinam ullam agnovisse, antequam Pipinus et Carolus Magnus liturgiæ Gregorianam, abrogata Gallica, Ecclesiis intulerant.

D 248. At anonymus Spelmani (e) tradidit primam et vetustissimam Gallorum liturgiæ Romanam fuisse, auctoremque habuisse sanctum Petrum apostolorum principem (f). Hunc ordinem, inquit, sanctus Trophimus, Arelatensis episcopus, et sanctus Photinus, episcopus Lugdunensis, et martyr, apostoli Petri discipulus, ecclesiis quas in Gallia constituerant primi tradidere.

suelo; frequenter mutilus erat, et erroribus grammaticalibus scatebat. Etas hujus scriptoris anonymi ejusque patria ignote sunt. Videtur monachus Luxoviensis, qui seculo vii scripserit. Hoc anonymo scriptore utitur Mabillonius, in Disquisitione de cursu Gallicano, et animadvertit eum cursu ecclesiasticos cum liturgia confundere.

(f) Anonymus: *Beatus Trophimus episcopus Arelatensis, et sanctus Photinus martyr, episcopus Lugdunensis, discipulus sancti Petri Apostoli.... cursum*

249. Sed, ut idem subdit, post mortem sancti Photini, sanctus Irenæus, qui Romæ a sancto Clemente papa fuerat ordinatus episcopus Lugdunensis, diversum ordinem celebrandi divina Gallos docuit (a), qui, per omnes Galliarum Ecclesias propagatus, *liturgiæ Gallicanæ* nomen obtinuit.

250. Hujus liturgiæ primævum auctorem anonymus perhibet sanctum Joannem apostolum et evangelistam, qui hanc formam obeundi divina Ecclesiis Asiæ tradidit, additque sanctum Polycarpum, Smyrnensem episcopum et martyrem celebrem, eodem ordine officia divina perfecisse, eidemque assuevisse sanctum Irenæum, dum in Asia discipulus Polycarpi versaretur.

251. Quare, si vetusto huc scriptori fides habeatur, *cursum* [LXX] sive *ordo*, *Gallicanus* in Asia ortus est, a sancto Joanne apostolo institutus. Sed quoniam Paulus apostolus omnium primus Evangelium in Asia prædicavit, et Ecclesias constituit, quibus utique liturgiæ ordinem dedit, haud incredibile est ordinem Asiaticum a sancto Joanne institutum, plurimam retinuisse primigeniæ illius liturgiæ Asiæ a Paulo traditæ.

252. Qualis autem fuerit ordo ille Asiaticus sancti Joannis, anonymus non docet, nec nobis, in tanto temporum intervallo, et rituum sacrorum vicissitudine, conjicere licet. Id unum videtur credibile, eum magnam affinitatem habuisse cum illa liturgia quæ sæculo vi exeunte in Gallia vigeat. Nam anonymus aperte ait sanctum Joannem evangelistam *primum cursum Gallorum* decantasse, inde postea beatum Polycarpum, discipulum apostoli Joannis, et demum sanctum Irenæum tertium *ipsum cursum* in Gallia cantasse. Cum autem *cursum Asiaticum Gallicanum* nominet, verisimile est *cursum Gallorum sæculi vi et vii*, quo tempore anonymus scripsisse creditur, haud dissimile fuisse *cursum Asiatico sancti Joannis*.

253. An vero idem prorsus habendus sit ordo ille Asiaticus atque Gallicanus sæculi vi, aut vii, ambiguum est. Nam anonymus videtur indicare *cursum Asiaticum*, postquam in Gallia receptus est, opere doctorum virorum lectiones, modulationes, antiphonas, responsoria, sonos et *alleluias*, recepisse, e sacra Scriptura desumptas, atque adeo nonnihil mutatum fuisse. Sed, quod dolendum est, in textu anonymi, hoc loco, lacunæ inveniuntur (b), quæ scriptio- nis seriem abruptant, et impediunt ne dignoscamus an liturgia Gallicana formam Asiaticam puram et

A putam retinuerit, an ab ea aliquantulum recesserit.

254. Ex iis vero quæ adhuc in textu anonymi supersunt facile est percipere *cursum* hunc, sive Asiaticum, sive Gallicanum dixeris, eundem fuisse atque Gotho-Hispanum, uterque enim iisdem constabat partibus, scilicet modulationibus, sonis, laudibus, responsoriis, antiphonis, cum suis orationibus, et Scripturarum lectionibus, quemadmodum descriptionem anonymi *cursum Gallicani* cum Breviario Mozarabum conferenti patebit. Unde nobis colligere licet liturgiæ Asiatico-Gallicanæ haud diversam extitisse a Gotho-Hispana.

255. Hilduinus quoque haud ægre anonymo conciliari potest, ambo enim conveniunt in asserenda antiquitate liturgiæ Gallicanæ, et in ejus cum Gotho-Hispana consensu indicando. At Hilduinus cum sciret liturgiæ Gallicanæ apud Parisienses a suscepta fide Christiana in usu fuisse, quibus a sancto Dionysio, Ecclesiæ conditore, tradita fuerat, in eo erravit, quod putaverit [LXXI] sanctum Dionysium ætate apostolica vixisse, et inter primos fidem Christianam in Gallia prædicasse. At si cum recepta opinione ponamus sanctum Dionysium, imperante Decio, Galliam illustrasse, nihil erit in opinione Hilduini quæ anonymo contradicat.

256. Eruditissimus Mabillonius quætionem serio instituit (c), an liturgia Gallicana ætate præcesserit Hispanam, vel, ut ille loquitur, *Mozarabicam, eique formam et exemplum præbuerit*. Nec dubitavit secundum Gallicanam pronuntiare. *Quam, inquit, antiquiorem esse Gotho-Hispanam multa persuadent*. Scilicet (d) liturgiæ Gallicanæ auctores habuisse *Hilarium, Musarum et Sidonium*, Mozarabicam vero ipsos Hispanos ad *Leandrum et Isidorum sæculi vii episcopos*, tanquam ad suos auctores, revocare. Eandem quætionem retractat P. Joannes Pinus (e), argumenta Mabillonii fuse refert, eaque evincere negat ordinem Gallicanum antiquiorem esse Hispano, eive formam aut exemplar præbuisse.

257. Sane argumenta Mabillonii debilia sunt, etenim constat liturgiæ Hispanam diu ante Leandrum et Isidorum in Hispania obtinuisse, et liturgiæ Gallicanæ ætatem Hilarii, Sidonii et Musæi præcessisse. Qui, quanvis libros liturgicos ediderint, tamen auctores habendi non sunt liturgiæ Gallicanæ.

258. Sed cum Mabillonius docuerit (f) liturgiæ Gallicanæ et Toletanæ, seu Gotho-Hispanæ, eandem esse, miror virum eruditum serio inquirere

Romanum in Galleis... tradiderunt. Hæc cum distincte in anonymo legantur, nescio quomodo Mabillonius, in *Disq. de curs. Gall.*, pag. 580. scripserit *cursum Asiaticum* in Gallias propagasse sanctum Trophimum Arelatensem, sanctum Photinum, et sanctum Irenæum episcopos Lugdunenses?

(a) Anonymus, postquam retulerat sanctum Irenæum, Romæ, a sancto Clemente papa ordinatum fuisse episcopum, de *curso Gallicano* subdit: *Sanctus Joannes evangelista primum cursum Gallorum decantavit, inde postea beatus Polycarpus, discipulus sancti Joannis, inde postea Hieronymus, qui fuit episcopus Lugdunensis Gallei, tertius ipse, ipsum cursum decantavit in Galleis...*

(b) Anonymus: *Hieronymus, qui fuit episcopus Lugdunensis Gallei, tertius ipse, ipsum cursum decantavit in Galleis... inde e modulationibus, series Scripturarum Novi ac Veteris Testamenti diversorum prudentium... virorum paginis non de propriis, sed de sacris Scripturis receperunt antiphonas, et responsoria, seu sonos... et alleluias composuerunt, et per universum orbem terrarum ordo cursus est.*

(c) De Liturg. Gallic., lib. 1, cap. 4, n. 4.

(d) Ibid., n. 7 et 8.

(e) Tract. Hist. Chron. de antiq. Liturg. Hisp., cap. 3, sect. 6, a n. 145.

(f) De Liturg. Gallic., lib. 1, cap. 3, n. 9.

voluisse utra harum antiquior fuerit, et alteri exemplar præbuerit. In eumdem lapidem impexit P. Petrus Le Brun, qui cum docuisset (a) liturgiam Gallicanam, *saltem quoad formam*, in Missali cardinalis Ximenii adhuc vigere, et pluribus ostendisset liturgiam Mozarabicam Gallicanæ simillimam fuisse (b), Gallosque, sæculo ix, persuasum habuisse eandem liturgiam qua Hispani utebantur in Gallia obtinuisse, priusquam Pipinus et Carolus Magnus Romanum ordinem in Galliam intulerunt, idem nihilominus asseruit liturgiam Gallicanam exemplar exstitisse Gotho-Hispanæ, et sanctum Leandrum plures ritus Gallicanos in liturgiam Hispanam transtulisse (c), adeo ut ea vetustatis species quæ in liturgia Mozarabica cernitur ab ordine Gallicano mutuata fuerit.

259. His igitur et similibus prætermissis, quæ serio de una atque eadem liturgia agitari nequeunt, quæri potest an vetusta hæc forma divina officia celebrandi, quam constat eandem aliquando in Hispania, et in Gallia viguisse, primævam suam originem Hispaniæ, an potius Galliæ debeat, et deinde an e Gallia in Hispaniam, an potius ex Hispania in Galliam devenierit.

[LXXII] 260. Quibus interrogationibus, nisi fides adhibeatur anonymo Spelmani, nihil, non dicam certi, sed quod probabile sit, responderi potest. At si placuerit anonymo credere, interroganti an liturgia Gotho-Hispana, quæ et Gallicana est, orta sit in Hispania, an potius in Gallia, responsio facilis est et expedita, eam neque in Gallia, neque in Hispania, sed in Asia initium cepisse, ubi a sancto Joanne apostolo instituta fuit, unde in Galliam a sancto Irenæo translata est.

261. Ad alteram vero interrogationem, an e Gallia in Hispaniam translata fuerit, difficilior est et magis intricata responsio. Nam non apparet, præter hanc unam, apud Hispanos antiquos aliam quancunque formam liturgicam in mysteriis Catholicorum usitatam fuisse: constat etiam, tempore sancti Irenæi, et etiam antea, Ecclesias in Hispania fuisse constitutas, quæ utique liturgia non carebant. E quibus consequitur, et tempore sancti Irenæi, et ante ejus ætatem, Hispanos hæc forma liturgica quæ in Hispania Gotho-Hispana, in Gallia, Gallicana dicta est usos esse, quin ea ex Gallia in Hispaniam devenierit. Quandoquidem sanctus Irenæus eam in Gallia adhibere cepit postquam episcopus ordinatus est, ut anonymus testatur, quem unum in hac re ducem habemus.

262. Igitur, quoniam vetusta hæc liturgiæ forma e Gallia in Hispaniam propagata non est, et anonymus dicit eam ex Asia in Galliam opere sancti Irenæi devenisse, incredibile non est eandem aliquanto citius ex Asia in Hispaniam quoque delatam fuisse,

A ab iis episcopis quos, juxta vetustam Hispanorum traditionem, Romæ ordinatos apostoli Petrus et Paulus in Hispaniam prædicatum miserunt. Qui hæc formam Asianam, utpote haud dissimilem liturgiæ qua apostolus Paulus in Hispania usus fuerat, Ecclesiis a se constitutis tradiderunt. Hæc ut in re admodum obscura, et cujus nullam pene notitiam habemus, tanquam prorsus non incredibilia dicta sint, nunc ad auctores Missalis Mozarabici devenio.

§ XVI. An sanctus Leander, aut sanctus Isidorus, aut sanctus Julianus auctor fuerit Missalis Mozarabici.

263. Apud Hispanos aliasque gentes passim admissa atque vulgata opinio est, quæ Missale Mozarabum, hoc est Gotho-Hispanum, aut a sancto Leandro, aut a sancto Isidoro, aut ab utroque editum fuisse tenet. Et alii quidem in hoc insigni opere primas partes sancto Leandro, secundas sancto Isidoro tribuunt, alii contra Leandrum opus inchoasse, Isidorum perfecisse volunt.

264. Sed hæc opiniones antiquis ignotæ erant, nec enim pro iis ullus citatur Auctor qui ante excidium regni Visigothorum scripserit. Qua unica ratione argumentationes omnes et conjectura recentiorum falsi convincuntur. Quomodo enim sine [LXXIII] antiquorum testimonio innoscere potuit recentioris ævi scriptoribus sanctos Leandrum et Isidorum Missalis Gotho-Hispani auctores exstitisse? sanctus Isidorus, in libro de Viris illustribus (d), opera sancti Leandri recenset, quin de Missali mentionem faciat:

C In ecclesiasticis officiis non parvo laboravit studio: in toto enim Psalterio, duplici Editione, orationes conscripsit, in sacrificio quoque laudibus atque Psalmis multa dulci sono composuit. Nimirum sanctus Leander Orationale scripsit, quod bis edidit, librum quoque Sacrificiorum, antiphonarum scilicet quem canebantur dum populus offerbat. Librum Laudum, quæ lecto Evangelio canebantur, et Psalmorum librum, eorum scilicet, qui in missa canebantur (e), composuit. In his autem nullus est liber Missalis, quem profecto sanctus Isidorus non omisisset.

265. Eodem argumento conficitur sanctum Isidorum auctorem non esse Missalis Gotho-Hispani, seu Mozarabici. Operum ejus catalogum texuere sanctus Braulio Casaraugustanus episcopus (f), qui sancto Isidoro anhis ferme decem superstes vixit, et sanctus Hildefonsus (g), episcopus Toletanus, qui nullam ejus commemorant librum liturgicum, præter duos de Officiis ecclesiasticis. Hi igitur cum Missale a sancto Isidoro conscriptum non agnovissent, recentiores qui post sæculum xi vixere audiendi non sunt, quando nobis persuadere conantur Missale Mozarabum a sancto doctore compositum fuisse.

266. Horum e primis fuit Guitmundus, Aversanus episcopus, qui in opere quod contra Berengarium

(a) Explic. Missæ, tom. II, dissert. v, art. 4, pag. 271.

(b) Ibid., pag. 339.

(c) Ibid., pag. 334.

(d) Cap. 41.

(e) De sacrificio, sive offertorii, de laudibus et de psalmis egit sanctus Isidorus Off. I. 1, c. 14, 13, 5.

(f) In elogio operibus sancti Isidori præmisso.

(g) De Viris illustribus, cap. 9.

scripsit (c) Missale Mozarabum citans, illud sancto Isidoro attribuit. Guitmundus autem anno octogesimo supra millesimum obisse traditur.

267. At hæc opinio videtur in Hispania sæculo xi nata, et in vicinam Galliam, et etiam in Italiam, ab iis propagata qui ritus Mozarabicos contra impugnatores, auctoritate sancti Isidori, tueri satagebant. Liturgia enim Gotho-Hispana, qua Mozarabes utebantur, cum apud Romanum pontificem accusata fuisset, Hispani in Italiam episcopos aliquot miserunt, qui causam rituum Mozarabicorum agerent, eorumque normam consecrandi Eucharistiam legitimam esse demonstrarent. Li anno millesimo sexagesimo, in concilio Mantuano, coram Alexandro II pontifice et episcopis congregatis, libros suos liturgicos examinandos exhibuere, omnemque causam ita egerunt, ut a pontifice et universo concilio liturgia Mozarabica approbata fuerit (d). Exinde in Italia quoque compositio Missalis Mozarabici sancto Isidoro tribui cepta est [LXXIV].

268. Nonnulli putarunt concilium Toletanum iv præcepisse ut in omni Visigothorum regno unum esset Missale, et unum Breviarium, eorumque librorum componendi curam sancto Isidoro mandatam fuisset (e). Sed hæc opinio antiquorum suffragio minime fultur qui Breviarii aut Missalis a sancto Isidoro compositi mentionem non fecerunt. Præterea, qui in ea sunt opinione, putant varietatem Missalium et Breviariorum a liturgiæ discrepantia sejungi non posse, Patresque Toletanos statuentes ut unus modus in missarum solemnitatibus, unus in matutinis vespertiniæ officiis teneatur, consequenter Missalium, Lectionariorum, Orationarium, Antiphonariorum, aliorumque librorum liturgicorum varietatem omnem sustulisse.

269. At plane constat, concordiam liturgicam una cum varietate librorum liturgicorum consistere posse (d), idque Patribus concilii Toletani iv experientia notum erat. Hispani enim, quamvis una eademque liturgia omnes uterentur, tamen iisdem libris liturgicis ubique non utebantur. Imo singulæ provinciæ videntur suos habuisse proprios Lectionarios et Missales libros (e). Hanc autem qualentemque librorum liturgicorum discrepantiam concilium Toletanum iv

(a) Guitmundus, lib. iii, de corporis et sanguinis Christi veritate in Eucharistia, hæc habet: *In quodam Missali Hispano, quod vixit dictasse sanctum Isidorum, quæ verba dicta quidem sunt de Missali Mozarabico, non tamen asseveranter dicuntur, sed tanquam opinio nullo certo auctore vulgata referuntur.*

(b) Baronius, Annal., ad an. 1693; de Aguirre, Conc. Hisp. t. III, a pag. 174.

(c) Mariana, de Reb. Hisp., lib. vi, cap. 5, inter decreta concilii iv Toletani hoc etiam refert: *Missale et Breviarium unum esto in Hispania. Ejus rei perficiendæ curâ, quoniam Isidoro creditur demandata, usus obtinuit ut Breviarium et Missale Mozarabum illi tribueretur. At ejusmodi canon nullus unquam a concilio Toletano iv conditus fuit.*

(d) De hac re, n. 88, quedam dicta sunt.

(e) Huc spectat can. 20, vel, ut alii habent, cap. 2, concilii primi Bracarënsis, relatus in Codicem ca-

non abstulit, sed singulis provinciis suas, in hac re, consuetudines retinere intactas permisit.

270. Et hinc aliud argumentum desumitur ad probandum neque sanctum Leandrum, neque sanctum Isidorum auctores esse Missalis Mozarabici. Hoc enim Missale non erat commune toti Hispaniæ, neque proprium provinciæ Beticæ, sed Toletanæ, hoc est, Carthaginensis provinciæ peculiare. Nulla autem erat ratio cur metropolitanus Beticæ curam assumeret conscribendi Missale usibus provinciæ Toletanæ singulariter destinatum.

271. Demum Elipandus, cum Missale hoc citaret, ejus auctores non Leandrum, non Isidorum, nominavit, sed prædecessores suos episcopos Toletanos, Eugenium, Hildefonsum et Julianum (f). Iisque potius quam sancto Isidoro tribuenda est Breviarii et Missalis Mozarabici compositio.

272. Attamen si nomine auctoris hujus Missalis is intelligatur qui Missas quæ in eo continentur conscripserat, nec sanctus Isidorus, neque sanctus Hildefonsus, [LXXV] neque sanctus Julianus, neque unus aliquis ejus auctor dicendus est. Quicumque enim Missale Mozarabicum paulo attentius evoletur, inveniet illud neque unius scriptoris, neque unius ævi opus esse. Nam præter styli varietatem, quæ in eadem missa nonnunquam deprehenditur, plures sunt missæ quæ ante ætatem sancti Isidori compositæ fuerunt. Plures etiam sunt quæ post mortem sancti doctoris conscriptæ sunt.

273. Harum vero omnium missarum eandem hominem auctorem esse nemo dixerit. Sed si nomine auctoris Missalis Mozarabici is intelligatur qui Missale Toletanum emendaverit, aut qui una aut altera missa a se composita auxerit, plures hujusmodi auctores inter episcopos Toletanos inventiuntur. Elipandus, Eugenius, Hildefonsus et Julianus nominavit, et Julianus opera sancti Hildefonsi enumerans (g), eorum partem tertiam missarum, agnoscimusque atque sermonem esse ait.

274. Nemo tamen, ut mihi quidem videtur, auctor Missalis et Breviarii Mozarabici meliore jure quam sanctus Julianus nominatur, de quo Felix, et ipse episcopus Toletanus, prædecessoris sui opera recensens, scripsit (h): *Item librum Missarum, de toto circulo anni in quatuor partes divisum, in quibus*

nonum Ecclesiæ Gotho-Hispanæ, lib. 4, tit. 15, de non legendis diversis lectionibus per solemnium dierum missas et vigiliis. Unde consequitur diebus non solemnibus permissum fuisse diversas lectiones legere, atque adeo non modo in diversis, sed in eadem provincia quandoque existisse Lectionaria diversa. Et siquidem fas erat habere diversa Lectionaria, cur non etiam Missalia, et Antiphonaria, etc.

(f) Elipandus, in epistola ad Albinum: *Testimonia sanctorum Patrum venerabilium Toletano disservientium in missarum oraculis edita sic dicunt. Et concilium Francofurtense verba Elipandi ex libello ejus refert: Item prædecessores nostri Eugenius, Hildefonsus, Julianus Toletanæ sedis antistites, in suis dogmatibus dixerunt, etc.*

(g) Ad finem operis sancti Hildefonsi de Viris illustribus, inter opera sancti Isidori editi.

(h) Ibid.

aliquas vetustatis incuria vitiatas et semiplenas emendavit atque complevit; item librum orationum de festivitibus anni, quas Toletana Ecclesia, per totum circulum anni, est solita celebrare, partim stylo sui ingenii depromptum, partim correctum, in unum congressit, atque Ecclesie Dei usibus, ob amorem reliquit sanctæ religionis. Quibus apparet sanctum Julianum libros liturgicos Ecclesie suæ diligenter recognovisse, atque emendasse.

275. Duo enim opera commemorat Felix, quorum primum erat *liber missarum*, sive Missale, quod in partes quatuor divisit, et, in quibusdam missis, amanuensium incuria, vitiatum emendavit, et in aliis missis, quæ semiplenæ erant complevit, eas orationes addendo quæ defecerant. Integras tamen missas novas Julianum adjecisse Felix minime tradidit. Aliud vero ejus opus *liber erat orationum, de festivitibus anni*, sive *Sanctorale* Breviarium Toletani, quem librum non modo emendavit, sed etiam auxit, adjectis orationibus quorundam sanctorum quæ deerant (a).

276. Missale hoc sancti Juliani idem fuisse atque illud quod *Missale Mozarabum* postea dictum est, asserere non audeo. Nam Missale Mozarabum est perfecte mistum, sive plenarium, qualis, ut puto, non fuit liber missarum sancti Juliani (b); et præterea missas habet nonnullas post excidium [LXXVI] regni Gothorum compositas. Attamen puto Mozarabes antiquiores libro missarum sancti Juliani usos esse (c) in solemnibus missarum celebratione, et ex eo compositum missale hoc mistum, quod Mozarabicum audit.

277. Quinam autem ejus compositores fuerint, pro certo dicere nequeo. Sed quicumque fuerint, videntur de suo operam tantummodo et industriam contulisse, missasque ab aliis antea compositas ita disposuisse, ut sacerdotes sacra privatim facientes, et qui in ecclesiis ruralibus et minime opulentis deserviebant, quibus librorum et ministrorum copia deerat, in hoc uno libro Lectionarium, Antiphona-

(a) De hoc volumine, an adhuc supersit in bibliotheca Ecclesie Toletanæ, consule Nicolaum Antonium, Bib. vet. Hisp. l. v, c. 7, n. 445, pag. 509.

(b) Missalia mista, sive plenaria, ante sæculum viii, in usu fuisse probat Sacramentarium Bobiense, quod ejus generis est. Ejusmodi Missalia sacerdotibus privatim, sine ministrorum concurrenda sacra facientibus, non modo commoda atque utilia, sed ferme necessaria erant. Quare, cum apud Gotho-Hispanos, sacra privatim facere solitum fuerit, credibile est Missalia mista apud eos in usu fuisse. Tamen non puto librum missarum a sancto Juliano emendatum, mistum fuisse, tum quia Felix hanc qualitatem non prætermississet, tum etiam quia sanctus Julianus librum missarum ad usum Ecclesie Toletanæ emendaverat. In splendidioribus vero Ecclesiis, in quibus erat sacrorum librorum et ministrorum copia, inhonestum habebatur et sordidum missale mistum altari admovisse, dum missa solemniter canebatur.

(c) Mozarabes provincie Toletanæ libro missarum sancti Juliani aliisque ejusdem Ecclesie libris liturgicis usos esse certum videtur. Mozarabes vero, sive Hispanos, qui Christianis principibus subditi

erant, Benedictionales, librosque ordinum, orationum, et precum haberent, apte ordinatimque, in singulis missis, ita dispositos, ut nihil ad expeditam mysteriorum celebrationem deficeret. Missale Mozarabicum non semel auctum fuisse credibile est, novis quibusdam missis receptis. Rubricas quoque nonnullas recentiores Mozarabes adjecisse apparet, ut negandum non videatur plures existisse qui illius compositioni manus adhibuerint.

§ XVI. *Missale Mozarabum cum libris liturgicis Gallicanis comparatur.*

278. Nunc demum breviter de libris liturgicis Gallicanis hactenus editis dicendum est, quos etiam cum Missali Ximenii comparare lubet, inde enim et præstantia Missalis nostri, et quantum res liturgica, non modo Hispanorum, sed Gallorum etiam, debeat optimo cardinali, splendidius apparere. Septem omnino in lucem prodierunt libri ad liturgiam Gallicanam pertinentes, quatuor libri Missales, Lectionarius unus, et duo Officiales, admodum breves. Eminentissimus [LXXVI] Thomasius, omnium primus, e Codicibus Vaticanis (d) tres libros Missales Gallicanos Romæ, anno 1680, edidit.

279. Quorum uni *Missale Gothicum*, alteri *Missale Francicum*, tertio *Missale Gallicanum vetus*, titulum præfixit. Mabillonius, cum in monasterio Luxoviensi detexisset *Lectionarium Gallicanum*, hosce tres Missales, et simul librum *Lectionarium*, Parisiis anno 1685 iterum vulgavit, et opus de *Liturgia Gallicana* inscripsit. Idem nunquam satis laudandus Mabillonius in monasterio Bobiensi invenit librum Missalem, quem in secunda parte sui Musei Italici edidit, præmisso titulo *Sacramentarium Gallicanum*.

280. Denique eruditissimi viri Edmundus Martinius, et Ursinus Durandus, in tomo V sui *Thesauri novi Anecdotorum*, e ms. Codice monasterii sancti Martini Augustodunensis, duas epistolas edidere, explicationem quandam liturgie Gallicanæ continentes. Primæ harum epistolarum pro titulo est: *Quomodo*

erant, in sacris officiis libros liturgicos Ecclesie Toletanæ adhibuisse, habemus ex Luca Tudensi, qui, æra 828, anno scilicet Christi 790, scribit: *Adefonsus castus... omnem Gothorum ordinem, sicut Toletus ferat, tam in ecclesia, quam in palatio, Oveto d'peri ordinari*. Et rursus agens de morte Ferdinandi, cognomento Magni, Castellæ et Legionis regis, qui anno circiter 1065 obiit: *In ipsa celebri Nativitatis Domini nocte, cum clerici festivo more natalitium matutinum canerent, affuit inter eos dominus rex... advenit nobis versus, quem tunc temporis more Toletano canebant, succentoribus respondentibus FRUIMINI OMNES, QUI JUDICATIS TERRAM*. In Breviario Mozarabum, ad matutinas laudes, die Natalis Domini, post canticum *Benedictus*, adhuc idem versus in sono canitur, quæ ostendunt Hispanos, tam sub imperio Saracenorum, quam sub principibus Christianis, degentes, libris liturgicis Toletanis in missa et in officiis ecclesiasticis usos esse.

(d) Hi tres Missales libri e Bibliotheca monasterii Floriacensis ab Hugonotis, anno 1562, directe ablati, varia fortuna, in bibliothecam Vaticanam venire. Vide Mabil., de Lit. Gallic., in præf. sect. 12.

solemnis ordo in Ecclesia agitur, quibus vel instructionibus canon ecclesiasticis decoratur. Alteri vero præmittitur Incipit epistola secunda de communi officio. Eruditi Editores harum epistolarum auctorem agnoscunt sanctum Germanum, Parisiensem episcopum; hos secutus, epistolas istas frequenter sub nomine sancti Germani citare soleo, quamvis mihi incertum sit an sanctus Germanus, an alius, e spissiori aliquo libro officiali eas composuerit. Scatent enim mendis, quæ sancto Germano vix tribui possunt. Sed quicumque sit earum auctor, is certe vetustus est, ejusque opus, etsi mendosum, magno rei liturgicæ Gallicanæ bono editum fuit. Etenim plura quæ antea in obscuro erant eo innotescunt, et plerique ritus Gotho-Hispani eorumque cum Gallicanis affinitas confirmantur.

281. Liber Missalis quem Mabillonius in monasterio Bobiensi invenit, quemque *Sacramentarium Gallicanum* inscripsit, integer est, et ex eo Missalium genere quæ *mista*, aut *plenaria* dicuntur, habet enim, præter orationes missales, lectiones Scripturarum, singulis missis proprias, frequenter binas, non raro ternas (a). Lectiones istæ nonnunquam cum iis conveniunt quas iisdem diebus assignat Lectionarium Luxoviense, nonnunquam etiam cum iis quas missale Ximenii assignat. Sed plerumque tam ab his quam [LXXVIII] ab illis dissentiunt. Orationes missales hujus Sacramentarii non raro desumuntur e Missali Gothico, sive Gallo-Gothico, nonnunquam etiam e Missali Mozarabico, aut potius e vetusto Sacramentario quo ii usi sunt qui Mozarabicum composuerunt. Missæ Sacramentarii Bobiensis ad ritum Gallicanum strictè non pertinent.

282. Nam ordinem quemdam e Gallicano et Romano commistum atque confusum tenent. Lectiones tres, et Orationes omnes, usque ad finem *contestationis*, hymnum *Gloria in excelsis*, canticum *Benedicite*, et alia quædam, ex ordine Gallicano desumunt. At, absoluta contestatione, nulla illis est oratio *post Sanctus*, sed pro ea, *contestationi* continuo subjungitur integer canon Romanus; quo expleto, recitatur oratio Dominica, et, facta communione, oratio *post communionem*, quam alia excipit *consummatio missæ* inscripta.

283. Hic ordo *Romensis* denominabatur, quemadmodum ex titulo missæ primæ conficere licet, ea enim pro *ordinario missæ* ponitur, et *missa Romensis cotidiana* inscribitur. Ritus hunc Romensem sequitur longe maxima pars missarum Sacramentarii Bobiensis, quæ in *contestationem* desinunt, quibus canon Romanus et alia ad finem usque missæ recitanda adduntur, e *missa Romensi cotidiana* petenda. Sed præter has, sunt in Sacramentario Bobiensi septemdecim missæ quæ ritum Gregorianum sectantur,

(a) De hoc Codice Mabillonius in præfatione sect. 8 ita scribit: *Codicem antiquum, ex quo subsequentem ordinem Gallicanum descripsimus, invenimus in bibliotheca percelebris et perantiqui monasterii Bobiensis. Scriptus est Codex ante annos mille, et quidem litteris majusculis BERTULFUS alicubi legitur in ora folii ejusdem, quem putamus esse ipsum Bertulfum loci abbatem medio sæculo VII. Illud in Codice magni facien-*

A quibus tres sunt orationes ante canonem. Prima nomine proprio caret. Secunda inscribitur *secreta*, *tertia contestatio*, quam canon Romanus aliæque orationes ad finem missæ de more consequuntur.

284. Missale illud, quod em. Thomasius *missale Francorum* inscripsit (quia in missa *pro regibus* Deum orant *pro regni Francorum principibus*, et *pro statu regni Francorum*) integrum non est, sed ab initio et in fine mutilum. Habet autem, præter orationes missales pleraque ad ordinationem et benedictionem episcopi, presbyteri, diaconi, et inferiorum clericorum, pertinentia. Consecrationem quoque altaris, ejusque ministerii, et virginum, atque viduarum benedictionem, exhibet, omnia ex Sacramentario Gelasiano em. Thomasi desumpta, ut conferenti patebit, lib. I, n. 95, 20, 98, 103, 88, ubi quædam occurrunt quibus Gelasianum supplet ea quæ Missali Francorum desunt, et plura quæ e missali Francorum in Gelasianum transferri queunt.

285. Ordinem quem in missa tenet Missale Francorum, nec ad Romanam, nec ad Liturgiam Gallicanam pertinet, sed ad confusum quemdam ritum e Romana et Gallicana liturgia compactum, ab eo tamen diversum quem tenet Sacramentarium Bobiense. Habet autem orationem *post prophetiam*, scilicet *post canticum Zachariæ Benedictus Dominus Deus Israel*, etc. Tum unam *post precem*, quam absolutis precibus diaconicis recitabant, postea duas *ante nomina*, deinde duas *super oblata*; has consequitur *contestata*, quam ritu Romano [LXXIX] *præfationem* appellant, *contestata* subjicitur *canon actionis*; facta autem communione, recitatur oratio *post communionem*, quam alia ad *plebem* excipit.

286. Joannes Morinus (b) opinatus est Missale hoc olim pertinuisse ad Ecclesiam Pictaviensem, quia nullius sancti, præter sancti Hilarii missam specialiter continet, ipsius nomine in orationibus, in *præfatione*, et *infra actionem*, expresso. Addidit exaratum fuisse ante annum quingentesimum sexagesimum, Gallis nondum in unum populum cum Francis coalescentibus, ter enim pro regni Francorum nomine *preces sunt*, alias pro Francorum principatu, alias pro principibus Francorum, et *semel* pro salute et incoluntate regni Francorum. At mihi liber non adeo vetustus videtur, sed eo tempore exaratus quo reges inertes regni Francorum habenas majoribus domus moderandas tradiderant. Nam et majores domus principes Francorum denominabantur. Neque argumenta probant Codicem ad usum Ecclesiæ Pictaviensis fuisse descriptum. Si enim unica supersit missa sancti Hilarii, id contigit quia liber omnino mutilus est. Quod nomen sancti Hilarii in canone

dum, quod integer sit, non mutilus, ut in illis vetustis libris evenire solet. Porro continet collectiones, lectiones propheticas, apostolicas et evangelicas, atque contestationes ad missam per totum annum. In fine etiam (quod rarissimum est, et pene singulare) habetur liber penitentialis, in quo multa scitu digna occurrunt, ad veteris disciplinæ ecclesiasticæ cognitionem.

(b) De sacris ordinationibus, pag. 261.

legatur, non magis pro Pictaviensi Ecclesia facit, quam nomen Martini, quod in eodem canone occurrat, faciat pro Ecclesia Turonensi. Demum, quod nomen Hilarii in missa sæpius recurrit, probat quidem eam missam esse propriam sancti Hilarii, at non probat librum ad Ecclesiam Pictaviensem aliquando pertinuisse.

287. Missale cui em. Thomasius nomen imposuit *Gallicanum vetus* paucas habet missas integras, e quibus missa sancti Germani Antissiodorensis et missa secunda Adventus formam Gallicanam retinuerunt. Aliæ vero missæ hujus libri ritum quemdam e Romano et Gallicano commistum sequuntur. Harum aliæ pro oratione post *Sanctus* partem Romani canonis subiiciunt: talis est missa prima Adventus, in qua contestationi subjicitur canon Romanus, ab his verbis *Hanc igitur oblationem*, etc. Aliæ vero integrum canonem Romanum recipiunt.

288. Talis est missa in *Cena Domini*, in qua canon Romanus subjicitur contestationi, causa festivitatis, hoc modo interpolatus: *Te igitur*, etc. *Communicantes*, et diem sacratissimum celebrantes, quo traditus est Dominus noster Jesus Christus, sed et memoriam venerantes, etc. *Hanc igitur oblationem*, quam tibi offerimus ob diem jejunii *Cenæ dominicæ*, in qua Dominus noster Jesus Christus Filius tuus in Novo Testamento sacrificandi ritum instituit, dum panem ac vinum (quæ Melchisedech in præfiguratione futuri mysterii sacerdos obtulerat) in sacramento sui corporis et sanguinis transformavit, quæsumus, Domine, ut placatus accipias, diesque nostros... qui pridie quam pro omnium salute pateretur, hodierno die, stans in medio discipulorum suorum accepit panem, etc. Expleto canone, recitatur oratio Dominica, quam excipit benedictio [LXXX] ad populum, tum communio, quam una et altera oratio consequuntur. Atque hunc ordinem pars maxima missarum hujus Missalis retinuerunt.

289. Sunt qui suspicantur Missale hoc ad Ecclesiam Antissiodorensensem spectasse, quia missa sancti Germani in ejus initio statim occurrit. Sed cum pars maxima Codicis temporis injuria perierit, quod ex pluribus sanctorum missis quas utique complectebatur unica supersit missa propria sancti Germani, non evincit librum ad usum Ecclesiæ Antissiodorensis fuisse conscriptum.

290. De tempore autem quo liber compositus fuit, opinatur em. Thomasius, nec dissentit Mabillonius, auctorem ejus vixisse priusquam Galliarum provincie a Romano imperio avulsa in ditionem Barbarorum transiverunt, quia, inquit, inter solemnes orationes quæ feria quarta majoris hebdomadæ recitantur una est pro Romano imperio. At hoc argumentum mihi minime satisfacit. Nam plane apparet hoc Missale scriptum esse post Magni Gregorii pontificatum. Deinde orationes illæ solemnes quæ feria quarta, in hoc Missali habentur, in omnibus Sacramentariis

Gregorianis aut feria quarta, aut feria sexta, majoris hebdomadæ recitandæ exstant, quo loco etiam exstant in Missali sancti Pii V. Unde apparet eas e libris liturgiæ Romanæ in hoc Missale translatas fuisse, et quidem verbatim, nec ex iis tempus quo liber hic compositus est indicari posse. Ea vero oratio quam in argumentum adducunt, in Gregorianis Codicibus Rhemensi, et Ratoldi, et in Gelasiano Thomasi, habet: *Respice ad Romanorum sive Francorum benignum imperium*; et in Codice Ottoniano: *Respice ad Christianum benignum imperium*; et Ordo Romanus vetustus: *Et postea dicit pro rege Francorum sive pro imperatore*. Quare cum illud Romanum imperium non aliud significet quam *Francorum imperium* Caroli Magni et nepotum ejus, conjicere licet hunc librum ætatem Caroli Calvi non superare.

291. Præstantissimum Missale Gallicani ritus, hactenus editum, illud censendum est, quod em. Thomasius *Missale Gothicum* inscripsit, non alia de causa, quam quia recentiori manu hunc titulum Codici vetusto inscriptum invenerat. Neque Mabillonius hunc titulum in Editione Parisiensi mutandum pulavit. Ambo tamen fatentur (quod antea em. Bona (a) monuerat) librum hunc ad Ecclesiam aliquam Gallicanam olim pertinuisse.

292. Et Mabillonius quidem hoc Missale in usu fuisse putavit apud Gallos Gothorum imperio subiectos (b). Ab eadem opinione alienus non erat em. Thomasius (c), eamque P. Le Brun amplexus est (d).

293. Merito, inquit, *Gotho-Gallicanum* Missale hoc a Mabillonio nuncupatum est, quia usitatum fuit in Gallia Narbonensi, quæ Gothis parebat; ego Missale hoc Gallo-Gothicum appello, etsi mihi persuasum sit illud non in Gallia Gothica, [LXXXI] sed in Gallia Francorum imperio subdita, usitatum fuisse. Occurrant enim in hoc Missali consuetudines quædam ecclesiasticæ quas Ecclesia Gotho-Hispana non admittebat. Puta Rogationes triduo ante Ascensionem celebratæ, et jejunium quadragesimale, integris quadraginta diebus esurialibus constans. Notum autem est Ecclesiæ Gallicæ Gothicæ eosdem ritus easdemque consuetudines ecclesiasticas habuisse atque Gotho-Hispanas.

294. De Rogationibus minime ambigendum, quandoquidem ante missam ascensionis in Missali Gothico, seu Gallo-Gothico, inveniuntur tres missæ totidem diebus Rogationum celebrandæ. De jejunio vero quadragesimali, quod ab iis qui hoc Missali utebantur diebus integris quadraginta esurialibus celebratum fuerit, haud obscure indicat oratio post *Sanctus* illius missæ quæ initio Quadragesimæ assignatur. Nam, cum ibi dictum sit Christum Dominum in Moyse et Elia, per quadraginta dies jejunantibus, Quadragesimam dedicasse, subditur: *Deinde etiam in suo ipse jejunio eandem numero dierum jejunii solemnitatem significavit, ut quod ipse Dominus in sacramentorum præmissa.*

(d) Expl. miss., tom. II, diss. IV, art. 2, pag. 233

(a) Rerum liturg. lib. I, cap. 2, sect. 6.

(b) De Liturg. Gallic., lib. III, pag. 175.

(c) In præfatione Editioni Romanæ Codicibus Sa-

in corporis infirmitate pro nobis jugiter in quadraginta diebus explevit, id nos vel minutatim, eodem numero dierum, calculo distributa observantia, vespertinis refectionibus studeamus imitari. Quibus apparet hoc solenne quadagesimale jejunium, non diebus sex et triginta, sed integris diebus quadraginta esurialibus, quibus vespere reficiebantur, constituisse. Atque adeo non quadagesimam, sed quinquagesimam, et fortasse sexagesimam, aut septuagesimam observasse. Non enim jugiter quadraginta dierum jejunium observabant, sed minutatim, hoc est interpolatis quibondam diebus non esurialibus. Sunt et alia plura que afferri possunt, sed hæc duo sufficiunt ad probandum Missale hoc in Gallia Gothica usitatum non fuisse.

295. Missale Gothicum, aive Gallo-Gothicum ordinem Gallicanum in missis plerumque retinuit, de quo superius satis dictum est. No dicam omnes hujus libri missas formam Gallicanam retinere, prohibet rubrica die tertia Rogationum post immolationem adjecta: *Post Sanctus, per totas tres missas dicis: Hanc igitur oblationem famulus tue tibi attantis*, etc. Et subiungitur canon Romanus causa sollemnitate Rogationum interpretatur, qui saltim ab his verbis, *Hanc igitur*, etc., recitabatur; unde apparet missas Rogationum Gallicanas non fuisse, sed Romanenses, et liturgia Gallicana et Romana compositas.

296. An præter missas Rogationum, alie sint missæ hujus libri ad ordinem Romanensem pertinentes, nec asserere pro certo, neque negare volo. Dubium movent missæ plures, in contestationem desincentes, et exemplar missæ *coëstidiana Romanensis*, in fine Codicis appositum. Cur enim illud apponerent, nisi ut inde desumerent canonem Romanum, et orationes aliquot que missis quibusdam deficiebant.

297. Sacramentarium Bobianum et Missale Gallicanum (xxxii) vetus haud paucæ desumunt e Missali Gallo-Gothico, quod propterea hisce duobus antiquis haberi debet. Et vicissim missale Gallo-Gothicum plura habet e Missali Gotho-Hispano desumpta (a). Sunt etiam nonnulla in Sacramentario Bobienso a Missali Gotho-Hispano translata, quæ in Gallo-Gothico non inveniuntur (b). Adeo ut nemini dubium esse possit, qui hos libros attentius

A contulerit, quia Sacramentarium illud Gotho-Hispanum, e quo Missale nostrum Mozarabicum compositum fuit, Galli probe cognitum habuerint, eo-que plurimum usi sint compositores librorum Missalium Gallicanorum, qui hætenus in lucem prodierunt. An vero Sacramentarium illud Toletanum idem fuerit atque liber Missalis sancti Juliani, an alter antiquior quem ipse emendavit, nihil statuo.

298. Liber Lectionarius ordinis Gallicani quem Mabillonius in monasterio Luxoviensi repertum in libro secundo de Liturgia Gallicana, a pag. 106, edidit, in initio et in fine, deficientibus membranis, mutilus est (c). Legenda quoque ab initio Quadagesimæ usque ad Dominicam Palmarum et alia nonnulla deficiunt. Segmenta scripturarum quæ in hoc libro legenda proponuntur quandoque cum his conveniunt quæ in Missali Mozarabum leguntur, quemadmodum in notis monui, at frequenter ab his secedunt.

299. Illud autem singulare habet Lectionarium hoc Luxoviense, quod etiam in Sacramentario Bobienso observare licet, missarum legendis frequenter primam lectionem, quam prophetam et prophetiam appellabant, omnino deficere. Adeo ut missarum sanctorum pars ferme media duas tantummodo Scripturarum lectiones habeat, utramque e novo fœdere, et missis dominicalibus pleræque primæ lectione e Veteri (lxxxiii) Testamento priventur. Eiusmodi sunt missæ quinquæ dominicales post clausum Paschæ, missa dominicæ post Ascensionem Domini, et unica illa missa dominicalis, quæ post Pentecosten assignatur. Ex aliis vero missis ea quæ in projectione itineris celebratur, et alia quæ est de redeundo ab itinere primæ lectione carent, quæ etiam carent missa in consecratione presbyteri, missa de uno confessore, et alia nonnullæ.

300. Hujus autem defectus causa, cum Codex in his locis integer sit, aut revocanda videtur ad varietatem quamdam liturgicam, aut forte in eo rependenda, quod lectiones prophetiæ ex Lectionario proprio, et ab hoc distincto, legi solerent. Sed ne, hæc de causa, putemus, missis affatis nulla segmenta e Veteri Fœdere legenda attribui, prohibet ipsum Lectionarium, in quo frequenter lectiones prophetiæ assignantur. Quare haud incredibile videtur, in his locis

(a) Eiusmodi sunt collectio sequitur, die sanctorum Infantum, verbatim desumpta ab oratione post nomina Missalis nostri; die Epiphaniæ oratio post mysterium, desumpta ab oratione post nomina; contestatio missæ, initio Quadagesimæ, desumpta ab oratione Gotho-Hispanæ feriæ sextæ hebdomadis secundæ Quadagesimæ; immolatio missæ feriæ quintæ in Conna Domini, desumpta ferme ex oratione Gotho-Hispanæ ejusdem diei; collectio sequitur, et oratio post nomina missæ sancti Saturnini, desumpta a Missali nostro, hæc enim est pars prima orationis missæ; illa verbatim ferme, est alia oratio ejusdem festivitatis. Denique et alia hujus generis omittam, præfatio missæ, et contestatio, die sanctæ Eulaliæ, sunt segmenta orationis missæ Gotho-Hispanæ quæ in Missali nostro die sanctæ Eulaliæ Emeritensis recitatur.

(b) Eiusmodi sunt oratio ad pacem die sanctorum Innocentium, ex oratione Gotho-Hispanæ, pariter ad

D pacem, desumpta; oratio missa die sancti Martini, desumpta ex oratione post nomina Missalis nostri; orationes missæ ejusmodi desumptæ e missa Gotho-Hispana ejusdem cognominis, et orationes omnes quæ in missa Sancti Joannis de passione recitantur, ex unica oratione missa Gotho-Hispana, in partes dissecta, composita.

(c) Mabillonius, in præf. ad lib. ii liturg. Gallicæ, sect. 1, exhibuit Codicem hunc litteris Franco Gallicis sed Merovingicis ante annos mille scriptum fuisse. Et in præfatione ad librum primum de liturgia Gallicana, sect. 7, scribit: *Hand scio, an ullum sit Lectionarium hoc Gallicano antiquius, si excipias librum comitis indicantem lectiones ad usum Ecclesiæ Romanæ, de quo libro mentio fit in charta cornutiæna*. De versione scripturarum autem Lectionarii Luxoviensis ibidem ait, *cum nec multum a vulgata recedere, nec omnino cum ea convenire*.

in quibus ritus ille ex Gallicano et Romano confusus, quem appellabant Romensis, invaluerat, uti etiam receptum fuisse, contra morem Gallicanum, in certis quibusdam missis duas tantummodo lectiones, easque e Novo Testamento, legere.

301. Jam vero e quatuor Missalibus libris Gallicanis hæcenus editis, si Sacramentarium Bobiense excipitur, nullus est cui aliquid non desit. Nam Missali Gallicano veteri et Missali Francorum plura deficiunt quam quæ supersunt. Missali vero Gallico-Gothico nonnulla initio, plura in fine, desiderantur. Præterea, dempto Sacramentario Bobiensi, in quo sunt lectiones propriæ missarum, Missalia Gallicana nihil præter orationes quæ in missa recitantur et benedictiones continent. Neque lactentis liber Antiphonarius Gallicanus detectus est sine quo missa Gallicana celebrari nequit.

302. At Missale Mozarabum cardinalis Ximenii integrum est, missas omnes integras habet, tam eas quæ de tempore dicunt, quam votivas, mortuales, sanctorum proprias, et communes, quibus nihil deest ad expeditam earum celebrationem.

303. Deinde Missale Ximenii, in totius liturgiæ ordine atque dispositione ritum Gotho-Hispanum constanter retinet, sine ulla commistione Romani, Ambrosiani, aut alterius cujuslibet ritus. At e libris Gallicanis nullus est qui ritum antiquum Gallicanum in omnibus missis purum et sincerum conservavit. Nam qui horum perfectissimus est, Missale Gallico-Gothicum, ab interpolatione liturgiæ Romanæ immunes non est.

304. Quare, siue integritas antiqui ritus spectetur, siue spectetur usus, cujus in hujusmodi libris ratio

præcipua habetur, fieri debemus Missale Ximenii libris omnibus Gallicanis hæcenus editis longe præstare. His enim tam multa adhuc deficiunt ad expeditam missarum celebrationem necessariam, ut nemo istis libris, quantumvis bene instructus, sine Missali Ximenii auxilio, vel unicam missam Gallicanam recitare poterit, sacerdos vero Mozarabicus, cui unicum adest Missale Ximenii, missas Mozarabicas, atque adeo Gotho-Hispanas, et Gallicanas, [LXXXV] quotidie, si libuerit, expedito facere potest. Unde, quod ab initio dicebam plane conficitur, optimum cardinalem Ximenium, Missali Mozarabico, typis edito, non modo Hispanorum, sed Gallorum etiam, prisco sacrificandi ritui splendide consuluisse.

305. Porro, in hac Editione, textus Missalis Mozarabici talis exhibetur, qualis anno millesimo quingentesimo Toleti prodiiit. Sunt quidem plura quæ tuto emendari poterunt, et quæ libenter emendassem, sed satius visum est textum Editionis Toletanæ, cum omnibus anni mendis exhibere, quam, corrigendi studio, quidquam mutare quod lector scrupulosus intactum voluisset.

306. Notas scripsi in margine aut in extremitate cujusque paginæ edendas, sed quas typographus ad finem libri adiecit. In his brevitatem optans, nec omnia quæ dici poterunt ingero, sed ea tantummodo refero quæ sufficere videbantur. In antiquis ritibus explicandis raro sine scriptorum veterum auctoritate quidquam mihi assumo. Eos per quos profecerim sæpe ac libenter laudo, eorumque verba quandoque profero, eos autem a quibus dissentio, aut lauto nomine, aut etiam palam refello. Cætera iudicio lectoris permitto.

EPISTOLA DEDICATORIA

EDITIONI TOLETANÆ PRÆMISSA.

[LXXXV] Ad reverendissimum in Christo Patrem et dominum D. præstantissimum FRANCISCUM XIMENIUM, archiepiscopum Toletanum, Alfonsi Ortis, divini et humani juris doctoris, et canonici Toletani, præfatio incipit.

Immortales tibi, antistes celeberrime, referant gratias sæculi nostri homines oportet, cum vetera et quasi obsoleta nostræ religionis arcana tanto studio renovare institueris, ut incipiant nostrates majorum sanctorum monumenta incultis characteribus hæcenus obtrusa ingenii tui igniculo respicere ac propius intueri. Beatissimi Isidori nostri ecclesiastica Officia, quæ in urbe regia Toletana, cui tu præses archiepiscopus, quondam Maororum irruptione, cunctis absorptis simul cum Christianis, ceu captiva superfuerant, nostra ætate propriis sumptibus restaurare ac in lucem promovere decreveras. Ac non immerito quidem, ne tam illustria fidei nostræ mysteria abdita jam penitus interirent, quæque adeo situ et vetustate fuerant exesa, et errorum caligine reïpersa, ut vix callidus lector congruas sententias multorum librorum indagine rimari potuerit. Quam profecto durissimam provinciam mihi servorum tuorum minime mandare

non dubitasti, quatenus summa cum diligentia missarum in primis solemnium recenserent, ac vigili lucubratione quæ a vero characterum ruditate dimissa jam diu fuerant styli non imitato ductu rescirem, servatque verborum dignitate, antiquorum majestatem custodirem. Nam quæ præ æ antiquitatem serebant intacta esse jusseras, et tandem sic actum est. Nam dispersis in ordinem redactis, vitis abrasis, debili que enucleata veritate iustratis, et cæcis abolita multa resarciens, tuo jussu, ut valui, omnia illustravi. Unde conflatus liber iste fuit, præbenibus ad id opem mihi venerabilibus presbyteris [LXXXVI] ejusdem officii peritioribus Antonio Roderico, Alfonso Martino, ac Hieronymo Guterio, beatorum Justæ et Eulaliæ, ac beati Luce evangelistæ ecclesiarum rectoribus, quorum basilicæ inter pressuras Christianorum Toleti fluctuaverant, cum Hispania pene omnis Arabum inundatione tabesceret. Quo fit ut habitantibus Chris-

tanis Toleti inter Arabes ejus urbis imperio potitos A ctorum pro fide certantium et martyrum gesta præ-
nomen Mozarabes inductum hucusque permanserit, clara intueri licebit, cum nullibi profecto copiosus ac
ut opior dicti sunt Mozarabes, hoc est inter Arabes præclarior reperire queat, dummodo singula propen-
degentes. Ut autem ecclesiastica eorum officia me- sius perlustret, qui si fidem mihi præbere recusaverit,
moratu digna neminem de cætero laterent, litteris credat Isidoro clarissimo auctori. Tu quoque testis
Latinis, explosis Gothicis, imprimenda nobili viro locupletissimus adsis, reverendissime pater, ejus lu-
Melchiori Gorricio Novariensi tribuisti (a). Cujus mini pervigili adnota sunt omnia quæ probata sta-
opera et impensis ars impressoria in ea urbe valde tuisti omnibus doctis communia reddere, cum im-
illustrata est. Adsit huc igitur lector, qui fidei Chris- primi solertius ea jusseris. Sis felix oro atque diu
tiane mirifica nosse cupit sacramenta, ubi etiam san- superstes, magnificentissime domine.

(a) Missale Mozarabum impressum fuit opere Petri Hagembach, impensis Melchioris Goricii (Vide pag. 474).

Hagembach, impensis Melchioris Goricii (Vide pag. 474).

CALENDARIUM MOZARABICUM

SÆPIUS AUCTUM.

JANUARIUS.

Aureus numerus.		KAL.		Habet dies xxxi, luna xxx. Nox habet horas xv, dies vero ix.	
iii. A	JAN.			Circumcisio Domini.	iii capp.
b	III.			Octava sancti Stephani.	iii capp.
xi. c	III.			Octava sancti Joannis.	iii capp.
d	II.			Octava Innocentium.	iii capp.
xix. e	Nonas.			Vigilia.	
viii. f	VIII.			Epiphania Domini.	vi capp.
g	VII.			Juliani et Basilisse Martyrum.	iii capp.
xvi. A	VI.			Sanctorum quadraginta martyrum.	ix lect.
v. b	V.			Pauli primi heremite.	ix lect.
c	III.			Juliani presbyteri.	ix lect.
xiii. d	III.			Sancti Hilarii episcopi.	ix lect.
ii. e	II.			Octava episcopi.	iii capp.
f	Idus.			Sancti Hilarii episcopi.	ix lect.
Kal. Februarii.					
x. g	XIX.			Felices impincis confessor. et martyris.	ix lect.
A XVIII.					
				Mauri abbatis.	ix lect.
				Post x luna Dominica fac Septuagesima.	
xviii. b	XVII.			Marcelli Pape et martyris.	ix lect.
vii. c	XVII.			Spensippi et Eleusippi, martyrum.	ix lect.
				Antonii monachi.	iii capp.
d	XV.			Prisce virginis.	ix lect.
xv. e	XIII.			Juliani episcopi et confessoris.	ix lect.
iii. f	XIII.			Fabiani et Sebastiani martyrum.	vi capp.
				Sancti Luciani presbyteri et martyris.	ix lect.
g	XII.			Agnethis virginis.	vi capp.
vii. A	XI.			Vincetii martyris.	iii capp.
vi. b	X.			Hildefonsi confessoris.	vi capp.
c	IX.			Babyle episcopi et trium puerorum.	ix lect.
				Timothei episcopi, discipuli Pauli.	ix lect.
				Sancte Marie de Pace.	vi capp.
ix. d	VIII.			Conversio sancti Pauli.	vi capp.
				Projecti martyris.	ix lect.
e	VII.			Polycarpi episcopi et martyris.	ix lect.
				Tirsi martyris.	ix lect.
xvii. f	VI.			Johannis Crisostomi episcopi.	ix lect.
vi. g	V.			Johannis presbyteri et	

B

		confessoris.	IX lect.
		Agnetiſ II.	IX lect.
A	III.	Valerii epiſcopi.	IX lect.
xiiii. b	III.	Sancſte Baſilidis regine.	IX lect.
		Octava ſancti Ildoſonſi.	III capp.
iii. c	II.	Sanctorum Ciri et Jo-	
		hanniſ martirum.	IX lect.

FEBRUARIUS.

Aureus numerus.		KAL.		Habet dies xxviii, luna xxvii. Nox habet horas xiv dies vero x.	
xiii. b	III.			Ignatii episcopi et martyris.	ix lect.
iii. c	II.			Brigide virginis.	ix lect.
				Purificatio sancte Marie.	vi capp.
xix. f	III.			Blasii episcopi et martyris.	vi capp.
viii. g	II.			Gilberti confessoris.	ix lect. dr.
A	Nonas.			Agate virginis et martyris.	vi capp.
xvi. b	VIII.			Vedasti et Amandi episcoporum.	ix lect.
v. c	VII.			Dorothee virginis et martyris.	ix lect.
d	VI.			Apolonie virginis et martyris.	ix lect.
xiii. e	V.			Scolastice virginis.	vi capp.
ii. f	III.			Eulalie virginis Barchinonensis.	ix lect.
g	III.			Fructuosi, Angurii et Eulogii, ejus comitum.	ix lect.
x. A	II.				
b	Idus.				
Kal. Martii.					
xviii. e	XVI.			Valentini martyris.	ix lect.
vii. d	XV.			Juliane virginis et martyris.	ix lect.
e	XIII.			Pantaleonis martyris sociorumque ejus.	vi capp.
xv. f	XIII.				
iii. g	XII.				
A	XI.			Columbani abbatis.	ix lect.
xii. b	X.				
i. c	IX.			Cathedra sancti Petri.	vi capp.
d	VIII.			Vigilia.	
ix. e	VII.			Mathie apost.	
f	VI.			Locus bisexti in anno bisexti quacumque die evenit festum sancti Mathie in tali jejunetur vigilia ejus; et in	
xvii. g	V.				
vi. A	III.				
b	III.				

*sequenti die celebretur;
et servetur festum; et si
Sabbato evenierit ipso
Sabbato celebretur; et
jejuneur vigilia ejus
et servetur in sequenti
die Dominico.*

MARTIUS.

Aureus KAL. Habet dies xxxi, luna xix. Nox
numerus. habet horas xii, dies vero xii.
iii. d MART. Adriani martyris. ix lect.
e VI. Donati martyris. ix lect.
xi. f V. Emeterii et Celedonii
martyrum. iii capp.

g III.
xix. A III.
viii. b II.

c Nonas.

xvi. d VIII. Thome de Aquino :
Perpetue et Felicitatis.
Juliani episcopi et con-
fessoris.

vi capp.

ix lect.

vi capp.

v. e VII. Apolonie virginis.
f VI. Facundi et Primitive
martyrum.

ix lect.

ix lect.

xiii. g V.
ii. A III. Gregorii pape et con-
fessoris.

vi capp.

ix lect.

iii capp

ix lect.

b III. Leandri episcopi et
confessoris.

x. c II. Leonis pape.

d Idus.

Kal. Aprilis.

xviii. e XVII.

vii. f XVI.

" XV.

xv. A XIV.

iiii. b XIII.

c XII.

xii. d XI.

i. e X.

f IX.

ix. g VIII.

A VII.

xvii. b VI.

vi. c V.

d III.

xiii. e III.

iii. f II.

APRILIS.

Aureus KAL. Habet dies xxx, luna xxix. Nox
numerus. habet horas xi, dies vero xiii.

g APRILIS.

xi. A III.

b III. Theodosie martyris.

ix lect.

xix. c II. Ambrosii episcopi.

vi capp.

vi capp.

viii. d Nonas.

xvi. e VIII.

g VI.

xiii. A V.

Fructuosi episcopi Bra-
charenensis.

ix lect.

ix lect.

ii. b III. Eleutherii episcopi et
martyris.

ix lect.

c III.

x. d II. Victoris Bracharensis
martyris.

ix lect.

A e Idus. Eufemie virginis et
martyris. ix lect.
Kal. Madii. Tiburtii et Valeriani
martyrum. ix lect.

xviii. f XVIII.

vii. g XVII.

A XVI.

xv. b XV.

iiii. c XIII.

d XIII.

xii. e XII.

i. f XI.

g X.

ix. A IX.

Georgii martyris.

iii capp.

b VIII.

Sancti Proclii marty-
ris.

ix lect.

xvii. c VII.

Marci evangeliste.

vi capp.

vi. d VI.

Cleti martyris.

ix lect.

e V.

Sancti Georgii marty-
ris.

ix lect.

xiii. f III.

Vitalis martyris.

ix lect.

iii. g III.

Petri martyris ordinis
Predicatorum.

vi capp.

A H.

Eutropii episcopi et
martyris.

ii capp.

MADIUS.

Aureus KAL. Habet dies xxxi, luna xxx. Nox
numerus. habet horas ix, dies vero xv.

xi. b MADI.

Apostolorum Philippi et
Jacobi.

vi capp.

Torcati et comitum ejus
episcoporum.

ix lect.

c VI.

Athanasii episcopi et
confessoris.

vi capp.

xix. d V.

Inventio sancte crucis.

vi capp.

Alexandri, Eventii, mar-
tyrum.

ix lect.

viii. e III.

Quiriaci episcopi et
martyris.

ix lect.

f III.

Johannis ante Portam
Latinam.

vi capp.

xvi. g v. A

Nonas. Inventio clavorum do-
minicorum.

vi capp.

Sancte Trepote virgi-
nis.

ix lect.

b VIII.

Revelatio Michaelis.

vi capp.

Isidori Militis.

ix lect.

xiii. e VII.

Gregorii Nazianzeni.

ix lect.

Eodem die, Translatio
sancti Nicolai.

vi capp.

ii. d VI.

Gordiani, et Epimachi
martyris.

ix lect.

e V.

Pontii martyris.

iii capp.

x. f III.

Nerei, et Achilei, atque
Pancratii martyris.

ix lect.

g III.

Victoris et Coronæ mar-
tyrum.

ix lect.

xviii. A II.

Bonifacii martyris.

ix lect.

Idos.

Kal. Junii.

c XVII.

xvi. d XVI.

xiii. e XV.

f XIII.

potentiane virginis.

ix lect.

xii. g XII.

i. A XI.

b X.

ix. c IX.

d Translatio sancti Domi-
nici.

ix lect.

xvi. e VIII.

Urbani pape et martyris.

ix lect.

		Translatio sancti Francis.	ix lect.	A	b	V.	Visitatio sancte Marie.	vi capp.
vi. f.	VII.	Augustini Anglorum episcopi.	ix lect.		xvi. c	III.		
g	VI.				v. d	III.		
xiii. A	V.	Germani episcopi et confessoris.	ix lect.		e	II.	Octava apostolorum Petri et Pauli.	iii capp.
m. b	III.				xiii. f	Nonas.	Marcialis episcopi.	ix lect.
c	II.				ii. g	VIII.		
xl. d	II.	Petronilla virginis.	ix lect.		A	VII.	Octava Visitationis virginis Marie.	iii capp.
		JUNIUS.			x. b	VI.	Septem fratrum martyrum.	ix lect.
Aureus numerus.	KAL.	Habet dies xxx, luna xxix. Nox habet horas xiii, dies vero xvi.			c	V.	Translatio sancti Benedicti.	vi capp.
e	Idus.	Nicomedia martyris.	ix lect.		xviii. d	III.	Sancte Marciane virginis.	ix lect.
xix. f	III.	Marcellini et Petri martyrum.	ix lect.		vii. e	III.	Margarite virginis.	ix lect.
xiii. g	II.				f	II.		
xvi. A	Nonas.				xv. g	Idus.	Quirici martyris.	ix lect.
v. b	VIII.			B	Kal. Augusti.			
c	VII.				iii. A	XVII.	Sancti Alexii confessoris.	ix lect.
xiii. d	VI.	Modardi et Geraldii episcoporum.	ix lect.		b	XVI.	Triumphus Crucis.	vi capp.
ii. e	V.	Primi et Feliciani martyrum.	ix lect.		xii. c	XV.	Iuste et Rufine virginum et martyrum.	ix lect.
f	III.				i. d	XIV.	Marine virginis et martyris.	ix lect.
x. g	II.	Barnabe apostoli.	vi capp.		e	XIII.	Margarite virginis et martyris.	ix lect.
A	I.	Quintus confessoris.	ix lect.		ix. f	XII.	Praxedis virginis.	vi capp.
xviii. b	Idus.	Basilidis Cimini Nabonis martyrum.	ix lect.		xvii. A	XI.	Mariae Magdalene.	vi capp.
xiii. c	Idus.	Antonii de Padua confessoris.	ix lect.		v. b	X.	Apolinaris episcopi et martyris.	ix lect.
Kal. Julii.	XVIII.	Basilii episcopi.	ix lect.		c	IX.	Christine virginis et martyris.	ix lect.
xv. e	XVII.	Viti et Modesti martyrum.	ix lect.			VIII.	Jacobi apostoli.	vi capp.
iii. f	XVI.	Ciriaci et Julite martyrum.	ix lect.	C			Christofori et Cucufati et comitum ejus martyrum.	ix lect.
g	XV.	Adriani atque Natalie martyrum.	ix lect.		xiii. d	VII.	Anne matris Marie.	vi capp.
xii. A	XIII.	Marci et Marcelliani martyrum.	ix lect.		ii. e	VI.	Septem dormientium.	ix lect.
a. b	XIII.	Gervasii et Prothasii martyrum.	ix lect.		f	V.	Nazarii, Celsi et Pantalaeonis martyrum.	ix lect.
c	XII.	Florentin virginis.	ix lect.		xi. g	III.	Felices episcopi.	ix lect.
ix. d	VI.	Silvestri pape et martyris.	ix lect.				Simplicii, Faustini et Beatrix, martyrum.	ix lect.
e	X.	Consortie virginis cum xii milium martyrum.	ix lect.		xix. A	III.	Marthe virginis.	vi capp.
xvii. f	IX.				b	II.	Abdon et Sennen martyrum.	ix lect.
xvi. g	VIII.	Vigilia.					Germani episcopi et confessoris.	ix lect.
A	VII.	Nativitas sancti Johannis Baptiste.	vi capp.					
xiv. b	VII.	Translatio sancti Eligii episcopi et confessoris.	ix lect.	D	Aureus numerus.	KAL.	Habet dies xxx, luna xxix. Nox habet horas x, dies vero xiii.	
iii. e	VI.	Johannis et Pauli martyrum.	ix lect.		viii. c	August.	Vincula Petri.	vi capp.
d	V.				xvi. d		Machabeorum martyrum.	ix lect.
xi. e	III.	Leonis episcopi et confessoris.	ix lect.		v. e	III.	Stephani pape et martyris.	ix lect.
f	III.	Apostolorum Petri et Pauli.	vi capp.		t	II.	Inventio sancti Stephani martyris.	ix lect.
	II.	Commemoratio sancti Pauli.	vi capp.		xiii. g	Nonas.	Petri episcopi Exomensis.	iii capp.
		JULIUS.					Dominici confessoris de ordine Predicatorum.	vi capp.
Aureus numerus.	KAL.	Habet dies xxxi, luna xxx. Nox habet horas ix, dies vero xv.			ii. A	VIII.	Sancte Marie de Nivibus.	vi capp.
xix. g	Idus.	Octava sancti Johannis Baptiste.	vi capp.				Transfiguratio Domini.	vi capp.
vii. A	VI.	Processi et Martiniani martyrum.	ix lect.		b	VII.	Justi et Pastoris. Sixti pape, Felicissimi et Agapiti martyrum.	ix lect.
							Donati episcopi martyris.	ix lect.
							Mammetis martyris.	ix lect.

x. e	VI. Ciriaci Largi socio-	IX lect.
d	V. rumque ejus.	
	Vigilia.	
xviii. e	III. Sancti Laurentii mar-	VI capp.
	tyris.	IX lect.
vii. f	III. Tiburtii martyris.	
g	II. Clare virginis de ordi-	VI capp.
	ne Minorum.	IX lect.
xv. A	Idus. Ipoliti sociorumque	
	ejus.	
Kal. Septembris.	Eusebii presbyteri et	IX lect.
iii. b	XIX. confessoris.	
	Vigilia.	
c	XVIII. Assumptio sancte Ma-	VI capp.
	rie.	
xii. d	XVII.	
i. e	XVI. Octava sancti Laurentii.	IX lect.
f	XV. Agapiti martyris.	IX lect.
ix. g	XIII.	
A	XII. Bernardi abbatis.	VI capp.
xii. b	XI.	VI capp.
vi. c	XI. Octava sancte Marie.	
	Timothei et Simpho-	IX lect.
	riani martyrum.	
d	X. Vigilia.	
xiii. e	IX. Bartholomei apostoli.	VI capp.
iii. f	VIII. Genesii martyris.	IX lect.
g	VII. Gerontii episcopi et	IX lect.
	confessoris.	IX lect.
xi. A	VI. Rufi martyris.	IX lect.
	Victoris episcopi	IX lect.
xix. b	V. Angustini episcopi et	VI capp.
	confessoris.	VI capp.
c	III. Decollatio Johannis Ba-	IX lect.
	piste.	
viii. d	Sabine virginis.	
	III. Felicis et Adaucti mar-	IX lect.
	tyrum.	
e	II.	
SEPTEMBER.		
Aureus KAL.	Habet dies xxx, luna xxix. Nox	
numerus.	habet horas xii, dies vero xii.	
xvi. f	SEPT. Egidis abbatis et confesso-	II capp.
	ris	
	Vencentii et Leti marty-	IX lect.
	rum.	VI capp.
v. g	III. Antonini martyris.	
A	II.	IX lect.
xiii. b	II. Marcelli martyris.	IX lect.
ii. c	Nonas. Odulii virginis.	VI capp.
d	VIII.	
x. e	VII.	
f	VI. Nativitas beate Marie virgi-	VI capp.
	nis.	IX lect.
xviii. g	V. Gregorii martyris.	
vii. A	III.	IX lect.
b	III. Proti et Jacinthi martyrum.	
xv. c	II.	
iiii. d	Idus.	
Kal. Octobris.	Exaltatio sancte crucis.	VI capp.
e	XVIII.	
	Cornellii et Cipriani.	IX lect.
xii. f	XVII. Octava sancte Marie.	III capp.
	Nicomedis martyris.	IX lect.
	Sancti Vincentii.	IX lect.
i. g	XVI. Eufemie virginis et marty-	IX lect.
	ris.	
A	XV. Lamberti episcopi et marty-	IX lect.
	ris.	
ix. b	XIII.	
c	XIV.	
xvii. d	XII. Vigilia.	
vi. e	XI. Mathei apost.	VI capp.
f	X. Mauriti et sociorum ejus.	II capp.
xiii. g	IX. Clete virginis.	IX lect.
iii. A	VIII.	

A	b	VII.
ix. c	VI. Fortunati episcopi et confes-	IX lect.
	soris.	
xix. d	V. Cosme et Damiani marty-	IX lect.
	rum.	
e	III. Fausti et Januarii et Martia-	IX lect.
	lis martyrum.	VI capp.
viii. f	II. Michaelis archangeli.	
g	II. Hieronymi presbyteri et con-	VI capp.
	fessoris.	
OCTOBER.		
Aureus KAL.	Habet dies xxxi, luna xxx. Nox	
numerus.	habet horas xii, dies vero xi.	
xvi. A	OCTOB. Verissimi Maximi et ejus	IX lect.
	sociorum martyrum.	
v. b	VI. Leodegarii episcopi et mar-	IX lect.
	tyris.	
xiii. c	V.	
ii. d	III. Francisci confessoris.	VI capp.
e	III.	
x. f	II.	
g	Nonas. Martii episc. et confessoris.	IX lect.
	Sergii et Bachii martyrum.	IX lect.
	Marcelli martyris.	IX lect.
xviii. A	VIII.	
vii. b	VII. Dionysii sociorumque ejus	II capp.
	martyrum.	
c	VI.	
vv. d	V.	
iiii. e	III.	
f	II. Geraldii confessoris.	IX lect.
xii. g	II. Calixti pape et martyris.	IX lect.
i. A	Idus. Untrani episcopi.	IX lect.
Kal. Novemb.		
b	XVII. Sancti Michaelis.	IX lect.
ix. c	XVI. Victoris martyris.	IX lect.
	Lupi episcopi et confes-	IX lect.
	soris.	VI capp.
xv. d	XV. Luca evangeliste.	
xvii. e	XIII.	
vi. f	XII. Irene virginis et martyris.	IX lect.
	Caprasii martyris.	IX lect.
g	XII. Ursule et xi millium virgi-	II capp.
	num.	
xiii. A	XI.	
iii. b	X. Servandi et Germani marty-	IX lect.
	rum.	IX lect.
e	IX. Fructi confessoris.	
xi. d	VIII. Crispini et Crispiniani mar-	IX lect.
	tyrum.	
xix. e	VII. Vedasti et Amandi episco-	IX lect.
	porum.	VI capp.
f	VI. Vincentii et Sabine et Cri-	
	stote martyrum.	
	Vigilia.	
viii. g	V. Apostolorum Simonis et	VI capp.
	Jude.	
A	III. Eustachii sociorumque ejus	IX lect.
	martyrum.	VI capp.
xvi. b	III. Bellum de Benomarin.	IX lect.
	Claudi et sociorum ejus.	IX lect.
v. c	II. Quintini martyris.	IX lect.
	Vigilia.	
NOVEMBER.		
Aureus KAL.	Habet dies xxx, luna xxix. Nox	
numerus.	habet horas xiv, dies vero x.	
d	NOVEM. Festivitas omnium sancto-	VI capp.
	rum.	
xiii. e	III. Commemoratio omnium fi-	
	delium defunctorum.	
ii. f	III.	
g	II.	
x. A	Nonas.	
b	VIII.	
xviii. c	VII.	

VII. d	VI. Octava omnium Sanctorum.	III. capp. A	II. g	III. Sancte Anastasie virginis.	IX lect.
	Quatuor Coronatorum martyrum.	IX lect.		III.	IX lect.
e	V. Theodori martyris.	IX lect.	x. b	II. Barbare virginis et martyris	VI capp.
XV. f	III. Nenne martyris.	IX lect.	c Nonas.		
IV. g	III. Martini episcopi et confessoris.	VI capp.	XVIII. d	VIII. Nicolai episcopi et confessoris.	VI capp.
A	II. Emiliani abbatis.	IX lect.	VII. e	VII. Octava sancti Andree.	III capp.
XII. b	Idus. Britii episcopi et confessoris.	IX lect.	f	VI. Conceptio virginis Marie.	VI capp.
Kal. Decembr.	Clementini et Theodoren martirum.	IX lect.	XV. g	V. Leocadie virginis.	VI capp.
I. c	XVIII.		III. A	III. Eulalie virginis et Martyris.	IX lect.
d	XVII. Eugenii archiepiscopi Tolani martyris.	VI capp.	b	III. Damasi pape.	IX lect.
IX. e	XVI. Sancti Sperati vel comitum ejus martyrum.	IX lect.	XII. c	II. Eugenie virginis.	IX lect.
f	XV. Aciscii et Victorie Martyrum.	IX lect.	i. d	Idus. Lucie virginis et martyris.	VI capp.
XVII. g	XIII. Octava sancti Martini. Romani monachi martyris.	III capp.	Kal. Januarii.		
VI. A	XIII. Elisabeth de Ungaria.	VI capp.	e	XIX.	
b	XII. Olenis abbatis.	IX lect.	IX. f	XVIII. Octava conceptionis sancte Marie.	III capp.
XIII. c	XI. Presentationis virginis Marie.	VI capp.	g	XVII. Octava sancte Leocadie.	III capp.
III. d	X. Cecilie virginis et martyris. Octava sancti Eugenii.	III capp.	XVII. A	XVI.	
e	IX. Clementis pape et martyris.	VI capp.	VI. b	XV. Annunciatio sancte Marie de la O.	VI capp.
XI. f	VIII. Crisogoni martyris.	IX lect.	c	XIII.	
XIX. g	VII. Catharine virginis et martyris.	VI capp.	III. d	XIII. Vigilia.	
A	VI.		III. e	XII. Thomae apostoli.	VI capp.
VIII. b	V. Vitalis et Agricole. Facundi et Primitive Martyrum.	IX lect.	XI. f	XI.	
c	IV.		g	X.	
XVI. d	III. Saturnini martyris. Vigilia.	VI capp.	XIX. A	IX. Vigilia.	
v. e	II. Sancti Andree apostoli.	VI capp.	b	VIII. Natiuitas Domini nostri Jesu Christi.	III capp.
DECEMBER.			VIII. c	VII. Stephani martyris.	VI capp.
Aureus numeris.	Kal. Habet dies XXI, luna XXX. Nox C	III. A	d	VI. Johannis apostoli et euangeliste.	VI capp.
XIII. f	Decembr. Sancti Eligii Episcopi et		XVI. e	V. Sanctorum Innocentium.	VI capp.
			v. f	III. Thome archiepiscopi et martyris.	III capp.
			g	III. Translatio sancti Jacobi apostoli.	VI capp.
				II. Silvestri pape et confessoris.	III capp.
				Columbe virginis.	IX lect.

BENEDICTIO AQVE.

[XIII] †. Adjutorium nostrum in nomine Domini.
 a. Qui fecit celum et terram.

* *Benedictio aque.* Consuetudinem benedicendi et sanctificandi aquam apud fideles vetustissimam esse si soli ignorant qui nesciunt Ecclesias, tam Orientis, quam Occidentis, aquam baptismatis ab initio consecrasse. Sed præter aquam regenerationis (quam fideles in ædibus, in vineis, in agris spargere solebant) et aquam, quam in consecratione ecclesiarum benedicebant, cujus meminere Vigilius (*Epist. ad Profuturum*, n. 2) et Gregorius Magnus (*Epist.* 71, lib. ix), mos consecrandi aquam ad malos demones auerruncandos, ad eorum vires cohibendas, ad præstigia dissipanda, ad morbos pellendos, et ad ea omnia amouenda quæ fidelium incolumitati oberant, aut quieti, jam inde a sæculo iv, et fortasse antea, in Ecclesia obtinuit. Hanc aquam aut benedictam, aut sanctam, aut exorcizatam, aut asperisionis appellabant, et apud Gotho Hispanos et Gallos *salis sparsum*, et *salis sparsio* dicta est, eamque recentiores grammatici, vocabulo Latino potius quam ecclesiastico, *lustralem aquam* dixere. Cypranus, in Vita sancti Cæsarii Arclatensis (*Mat., sac. i Bened.*, p.

†, Sit nomen Domini benedictum. ‡. Ex hoc nunc et usque in seculum.

667, n. 24), refert sanctum hunc episcopum asperisione aque benedictæ ab ædibus Elphii diaconi malum demonem fugasse. Et sanctus Braulio Cæsaraugustanus archiepiscopus, in Vita sancti Emiliani Cuculati (*Mat., ibid.*, p. 214, n. 24), scribit Emilianum, a viro quodam nobili rogatum uti malum demonem, qui ædes suas ipsestas habebat, orationibus expelleret, salem exorcizasse, et aque commiscuisse more ecclesiastico, eumque aspergendo, demone in fugam acto, ædes ab omni immundi spiritus molestia immunes reddidisse. Orientales salem in aquam asperisionis non immittunt, at apud Occidentales Ecclesie, prisco ritu, aqua benedicta salem miscent. Hunc morem in Hispania obtinuisse locus Braulionis, in citata Vita sancti Emiliani, probat: *Salem exorcizat et aqua commiscet more ecclesiastico.* Unde etiam apparet ritum immittendi salem in asperisionis aquam, in Hispania, ævo Braulionis recentem non fuisse, eundemque Romæ obtinuisse, ex Sacramentario Gelasiano *Em. (Thomasii lib. iii, n. 75)* conijcere licet, nam de sale benedicendo, et

Hic faciat sacerdos signum crucis in ipso sale, et A
insufflet tribus vicibus: et postmodum dicat hunc se-
quentem exorcismum:

Exorcismus salis.

Exorcizo t^r, creatura salis. In nomine Pa & tris
et Filii & et Spiri & tus Sancti, qui te per Elizeum
in aqua mitti iussit, ut sanarentur b aqua steriles.
Quique divina oris tui voce ait. Vos estis sal terre.
Et per Apostolum suum c vas electionis: d sermo
vester sit sale conditus. Ideoque effluere sal exorci-
zatum: e ut sis f in remissionem peccatorum et
sanitatem mentium. In protectionem animi atque
[xcv] corporis: in confirmationem salutis ad expel-
lendas et excludendas omnes demonum tentationes.
g In nomine Dei Pa & tris omnipotentis & et Jesu
Christi Filii ejus h qui in Trinitate unus vivit et
regnat in secula seculorum. Amen.

Oratio. i Virtutis tue i invictam fortitudinem de-
precamur Domine sancte, Pater k eterne, omni-
potens Deus, qui inter omnia l necessaria: que per
Jesum Christum Dominum m meum procreare ius-
sisti. Non minimam gratiam conferre dignatus es
sali: ut ex illo possint universa condiri n omnibus
ad escam: filium tuum Dominum nostrum procrea-

in aquam immittendo, expressa ibi sit mentio. Ex
eodem pariter (Ibid.) habemus, non tantum salem,
sed vinum quoque et oleum sanctificatum in asper-
sionis aquam nonnunquam immissa fuisse. Rubrica
enim Gelasiana monet: Hic mittis vinum in ipsam
aquam; et deinde: Post hac mittis de oleo sanctifi-
cato in aquam; et sic aspergis eam cum hyssopo per
domus. Hispani et Galli benedictionem aquam asper-
sionis, ab exorcismo salis inchoabant, uti ex hoc
loco Missalis nostri, ex Braulione, in Vita sancti
Emiliani, et ex Bobiensis Sacramentario (P. 336)
apparet. In quo titulus exorcismum ad salis sparsum
faciendum, cui primum subijcitur exorcismus; et be-
nedictio salis, tum exorcismus, et benedictio aque,
ad eundem benedictio salis et aque, postea quam
suerunt commista. Quem ordinem Missale Ximenii
retinuit. At ritu Romano primum aqua, atque deinde
sal benedicitur. Denique Mozarabes, in concilio Com-
postellano, anno 1051 (cap. 3), decreverunt ut pres-
byteri omnibus diebus Dominicis salis sparsione
sacerent.

Exorcizo. Forma eadem exorcizandi salem ex-
stat in Sacramentario Bobiensis, qua Galli uteban-
tur.

b Aquæ steriles. Bobiense, ut sanaretur sterilis.

c Vas electionis. Bobiense deficit.

d Sermo vester. Bobiensi, noster.

e Ut sis. Forte legendum cum Bobiensi: Ut ubi-
cunque fueris aspersus, sis, etc.

f In remissionem peccatorum In Bobiensi ista desit-
ciunt, et reliqua paulo aliter quam in nostro Missali
leguntur.

g In nomine. Hæc formula concludendi exorci-
smum plane Gotho-Hispana est. Sacramentarium Bo-
biense aliter, sic: Per Dominum nostrum Jesum Chri-
stum, qui venturus est judicare sæculum per ignem.

h Qui in. Num forte legendum qui, de Trinitate
unus, cum Spiritu sancto vivit, etc.? Concilium Tole-
tanum iv, in professione fidei, habet: Idem Domi-
nus Jesus Christus, unus de sancta Trinitate, etc.

i Virtus. Eadem oratio exstat in Sacramentario
Bobiensis, exstat quoque in Pontificali Helinardi ar-
chiepi. copi Lugdunensis, in benedictione aque, præ-
missa O. dini dedicationis Ecclesiar, apud Menardum
(De antiq. Eccl. Rit., tom. II, lib. II, cap. 13, ord. 9,
col. 754).

k Invictam. Ita Pontif. Helinardi, at Bobiense Sa-
cramentarium, invictissimam.

l Eterne omnipotens Deus. Ita Helinardi Pontific.
Bobiense vero: Domine sancte, Pater omnipotens,
eternus Deus.

sti. o Te supplices exoramus: ut p hoc sal digneris
aspicere. Quatenus q majestatis tue virtute contra
omnes spiritus immundos r valorem possit acci-
pere; expellat t ab omni loco ubi tua fuerit invo-
catione adpersum: quicquid potest esse pestiferum;
ut exhibeat plenum salutis effectum. u Deterreat
omnes prestigias v inimici: et omnia x monstrosorum
genera longius faciat y effugere. Gravedines
omnes: fantasiasque z compescat, et per aa signum
Crucis Filii tui Domini nostri tutelam fidelissimam
desiderantibus bb prestet. q. cc Amen.

Deinde deseri aquam in urceo ad sacramandam: et in-
sufflat ibidem tribus vicibus et dicit exorcismum.

Exorcismus aque.

Oratio. dd Discede immunde Spiritus ab omnibus
quibus fides nostra usura est ee religionis officii sacra-
mentis, nec pretendas culpam criminis: qui agnos-
cis potentiam Salvatoris. ff Non ex meriti confiden-
tia: sed gg precepto. Licet ipsa potestas [xcv] mini-
sterii dignitas sit ministri. Te igitur hh communem
Dominum aque ii creatura convenio: ut j) conser-
vante motus sensibilitatis intelligens subijci servitio:
kk quod placere Deo ll utimur non recuses. Omnem
a te communionem demonum: omne collegium ini-

1 Necessaria. Ita Pont. Helinardi, at Bobien. Sa-
cram. breviter sic: Qui inter cuncta que procreari ius-
sisti.

m Meum. Helin., Dominum nostrum.

n Omnibus. Lege, ut in Pont. Helinardi: Que om-
nibus ad escam, per eundem Filium tuum Dominum
nostrum procreasti. Sac. Bobien.: Que hominibus ad
escam per Filium tuum Dominum nostrum, dignatus es
largiri.

o Te supplices. Pont. Helin.: Ideoque te supplices,
etc. Sac. Bobien., per quem, Domine, supplices exo-
ramus, etc.

p Hoc sal. Ita Helin. et Bobien.

q Aspicere. Ita Helin., at Bobien., sanificare.

r Majestatis. Pont., Helin.: Ex majestatis tue vir-
tute. Sac. Bobien.: Ut ex vultu majestatis tue vir-
tutem, contra omnes immundos spiritus possit acci-
pere.

s Valorem. Ita Helin., at Bobien., virtutem.

t Ab omni loco. Ita Pont. Helin.; at Bobien., a
tabernaculis sanctorum tuorum.

u Deterreat. Ita Helin.; at Bobien., detergas.

v Prestigias. Ita Bobien.; at Helin., omnia præ-
stigia.

x Monstrosorum. Ita Helinard., Bobien., monstro-
rum.

y Effugere. Ita Bob., Helin., effugari.

z Compescat. In Bobiensi additur: Et tranquillitatis
in omnibus conferat gratiam, quod in nostro Missali,
et in Pontif. Helinardi desideratur.

aa Et per. Ita Helin. At Bobien., per, omisso et.

bb Prestet. Ita Helin., Bob., prestat.

cc Amen. Helin. Qui tecum, etc. Bobien. nihil
addit.

dd Discede. Formam hanc exorcizandi aquam e
Pontificali Helinardi Martenensis, superius citatus
(Col. 754) exhibuit. At in Sacramentario Bobiensi,
loco hujus, habetur consnetta forma Gregoriana:
Exorcizo te, creatura aque, etc.

ee Religionis. Pont. Helin., Religiosi.

ff Non ex. Helin. recte habet non est.

gg Precepto. Lege, ut in Pontificali Helinard., sed
precepti.

hh Communem. Lege, ut in Pont. Helinard., per
communem Dominum, etc.

ii Creatura. Lege creatura, ut in Helin.

j) Conservante. Pont. Helinardi, ut, conservato motu
sensibilitatis, intelligens subijci servitio, quo placere
Deo nitimur, non recuses.

kk Quod. Helin., quo.

ll Utimur. Helin., nitimur.

quitas expurges. Totam fantasmatum abem: capax dominice protectionis extermines: ut gratia sanctificationis indepta: tuo nostroque pariter creatori debito famulatu deservies: omnem spirituum pravorum nequiciam: quocumque loco fueris ^a adsparsa deficiat: et sancte copiam benedictionis ^b inducas. *q. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster: qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *q. Amen.* Humiliate vos benedictioni. *y. Dominus sit semper vobiscum. q. Et.*

Benedictio. ^a Domine sancte Pater omnipotens eterne Deus: institutor et conditor omnium elementorum: qui per Jesum Christum ^b Dominum nostrum elementum hoc aque in salutem humani generis esse voluisti: te supplices deprecamur: ut exauditis orationibus nostris: ^c illud tue pietatis respectu sanctifices: atque ita ab ea omnium spirituum immundorum recedat incursio: ut ubicumque fuerit in nomine tuo adspersa: gratia tue benedictionis adveniat: et mala ^d omnia te propiciante recedant. *q. Amen.* Per misericordiam, etc. Dominus sit semper, etc.

Hec aqua jam sanctificata in cruce salis ponitur et dicitur. Commixto salis et aque. In nomine Patris et Filii et Spiritus ^e Sancti qui regnat Deus in secula seculorum. *q. Amen.*

Post mixtionem salis et aque.

Oratio. ¹ Eterne omnipotens Deus: qui nobis a te conditam creaturam aque: ² ubi distinxisti ut liquorem simplicem ad lavacrum: salsam soliditatem preberes ad condimentum: quatenus et sordida possint abui: et satius imbui: quo et noxa tolleretur originalis: et corrigeretur error ad viam salutis. Te officii nostri functione: immeriti deprecamur: ut hec salis et aque in tuo nomine facta permixtio elementis tue sanctificetur oblatu, quodque materiali-

ter baptismo ³ ad commodum: [xvii] culpe tradidit inimicum sapientie actum erroris manifestas adversum: Sancti Spiritus tui sanctitate reddas sanctificatum. Nec ullo contagio reddatur immundum: quod tua fieri credimus maiestate ventum: sed ita per te plenum prebeat sanctificationis effectum: ut ubicumque invocato nomine tuo fuerit manu emissum vel modo quolibet assumptum: expulsi et explosi omnibus insidiis contrarie partis: non solum cuncta demonum machinamenta ex eodem loco fugata deficiant: ⁴ sed etiam Sanctorum Angelorum custodia semper ibi mansura consistat. *q. Amen.* Per misericordiam, etc. Dominus sit semper vobiscum. *q. Et.* Benedictio Dei Patris omnipotentis et Filii, et Spiritus Sancti descendat et maneat super hanc creaturam salis et aque. *q. Amen.*

Antiphona. ^a Sparsit nos Deus hyssopo: et mundabitur: lavabis nos et super nivem dealbabis nos. *y. Misere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam: et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Presb. Lavabis. y. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui. Presb. Lavabis. y. Ostende nobis Domine misericordiam tuam: q. Et salutare tuum. y. Beati qui habitant in domo tua Domine. q. In secula seculorum laudabunt te. y. Domine exaudi orationem meam. q. Et clamor. Dominus sit semper vobiscum. q. Et cum spiritu.*

Oremus.

Oratio. Exaudi nos Domine sancte Pater eterne Deus et mittere dignare sanctum Angelum tuum de celis, qui nos custodiat: foreat: protegat: vivitet: et defendat omnes habitantes vel convenientes in hoc habitaculo Dei. Per Christum Dominum, etc.

ejuntur; deinde in Missali nostro solemne illud Gothe Hispanum per misericordiam tuam, etc., et sacramentum populi Dominus sit semper, etc., que in Pontificali Helinardi et etiam Bobiensi Sacramentario desiderantur.

¹ Eterne. Hæc oratio in Pontificali Helinardi extat, et apud Martenium (Col. 875) edita, apud quem Benedictio aquæ inscribitur. At in Sacramentario Bobiensi, oratio, que Benedictio aquæ inscribitur, est consueta Gregoriana: Deus, qui salutem humani generis, etc. Hæc vero nostra, sed interpolata, et nonnihil mutata, post commissionem salis et aque in Bobiensi exhibetur. Non omittendum, solemne illud Humiliate vos, et salutationem consuetam populi Dominus sit semper vobiscum, que in Missali Ximenii legitur, nec in Pontificali Helinardi, nec in Sacramentario Bobiensi, inveniri.

² Ubi distinxisti. Lege ita distincti; in Pont. Helinardi in fide distincti.

³ Ad commodum. Forte accommodum. Pont. Helin., commodum.

⁴ Sed etiam. Pont. Helin., et.

^a q. Amen. Pont. Helin., per Dominum, etc., in nostro subsequuntur per misericordiam, etc., et salutationis populi, et benedictio salis et aque, que omnia Pontificali Helinardi desunt.

^b Sparsit. Forte, asperges.

^a Adsparsa. Helin., aspersa.

^b Inducas. Helin., infundas.

^c q. Amen. Helinardi Pontificale habet: per Dominum nostrum Jesum Christum, qui venturus est iudicare vivos, et mortuos, et seculum per ignem.

^d Domine. Hanc orationem, que in Pontificali Helinardi extat, Martenius (Col. 875) editit, apud quem Benedictio aquæ inscribitur. At in Sacramentario Bobiensi, oratio, que Benedictio aquæ inscribitur, est consueta Gregoriana: Deus, qui salutem humani generis, etc. Hæc vero nostra, sed interpolata, et nonnihil mutata, post commissionem salis et aque in Bobiensi exhibetur. Non omittendum, solemne illud Humiliate vos, et salutationem consuetam populi Dominus sit semper vobiscum, que in Missali Ximenii legitur, nec in Pontificali Helinardi, nec in Sacramentario Bobiensi, inveniri.

^e Dominum nostrum. Helin., filium tuum.

^f Illud. Helin., cam.

^g Omnia. Helin., nostra.

^h q. Amen. In Helin., per Dominum, etc., subi-

MISSALE MIXTUM

SECUNDUM REGULAM B. ISIDORI

DICTUM MOZARABES.

Part prima.

1 DOMINICA PRIMA • ADVENTUS DOMINI.

Ad Missam • Officium.

• Ecce super montes pedes evangelizantis pacem alleluja. Et annunciantis bona alleluja : celebra Juda festivitatis tuas alleluja. Et redde Domino vota tua alleluja. *ŷ.* ⁴ Dominus dabit verbum evangelizantibus in virtute multa. *P.* Et redde. *ŷ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Et redde.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ŷ.* Amen.

In adventu Domini non dicimus : Gloria in excelsis Dominica diebus et feriis : sed tantum diebus festiis.

• *Oratio.* Deus qui per angelicos choros adventum filii tui Domini nostri Jesu Christi annunciare voluisti : qui per Angelorum preconia gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bone voluntatis adclamantibus demonstrasti : concede ut in hujus Dominice Resurrectionis Festivitate : pax terris reddita convalescat : et fraternae delectionis charitate innovata permaneat. *ŷ.* Amen.

Dicat Sacerdos. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ŷ.* Amen. *ŷ.* Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum spiritu tuo.

Lectio libri Esayae prophetae (1^a Cap. X, XI).

ŷ. Deo gratias.

Ecce dominator Dominus exercituum confringet lagunculam in terrore : et excelsi statura succidentur : et sublimis humiliabuntur : et subvertentur condensa saltus ejus ferro : et Libanus cum excelsis cadet. Et egredietur virga de radice Jesse : et flos de radice ejus ascendet : et requiescet super eum spiritus Domini : spiritus sapientie et intellectus : spiritus

• *Adventus.* Missale et Breviarium Mozarabum sex Dominicas Adventus numerant, quot Ecclesia Mediolanensis retinet.

• *Officium.* Antiphona quae in Missali Romano introitus dicitur, in hoc nostro officium ad missam nominatur.

• *Ecce super.* Naniqum, IV, 15 : Annuntiontis bonum, ex Isaiâ, LII, 7.

• *Dominus dabit verbum evangelizantibus.* Ps. LXVII, 12.

• *Oratio.* Nulli orationi Missalis Mozarabum praemittitur Oremus. Bis, in tota missa, sacerdos dicit

*A consilii et fortitudinis : spiritus scientie et pietatis : et replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem oculorum judicabit : neque secundum auditum aurium arguet : sed judicabit in justiciis pauperes : et arguet in equitate pro mansuetis terre. Et percuciet terram virga oris sui : et spiritu labiorum suorum interficiet impium. Et erit justicia cingulum lumborum ejus : et fides cinctorium renium ejus. Habitabit lupo cum agno : et pardus cum hodo acubabit. Vitulus et leo et ovis simul morabuntur : et puer parvulus minabit eos. Vitulus et ursus praecutur : simul requiescent catali eorum : et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere super foramina aspidis : et in caverna reguli : qui ablactatus fuerit : marum suam mittet. Non nocebunt ei non occident in universo monte sancto meo : quia repleta est terra scientia Domini : sicut aquae maris operientis. In die illa radix Jesse qui stat in signum populorum : ipsum gentes deprecabuntur : et erit sepulchrum ejus gloriosum. *ŷ.* Amen.*

Dicat Presb. in cornu sinistrum Altaris. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum.

• *Psallendo.* Qui dat nivem sicut lanam : nebulam velut cinerem spargit : qui emittit crystallum suum sicut frusta panis. Ante faciem frigoris ejus ¹ qui subsistet ? *ŷ.* Mittit verbum suum et liquefaciet ea : ² fiat spiritus ejus et fluent aquae. *P.* Ante. *Dicat Sacerdos.* Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Romanos (Cap. XV¹).

Respon. Chorus. Deo gratias.

Frares. Certus sum ego ipse de vobis : quoniam et ipsi pleni estis dilectionis : repleti omni scientia : ita ut possitis alterutrum monere. Audacius autem

Oremus : semel ante Agios, et iterum ante capitulum quod orationi Dominicae praemittitur.

¹ *Cap. X. A versiculo 33 ad versiculum 11 capituli XI.*

• *Psallendo.* Psal. CXLVII, 16.

² *Frusta panis.* Ita Italica apud Thomas.

¹ *Qui subsistet.* Aliæ omnes, quis.

¹ *ŷ.* Ps. CXLVII, 18.

² *Plur.* Vulgata et LXX, stabit. Arabica, fiat ventus ejus. Syriaca et Hebraea tempore praesenti enuntiant.

¹ *Cap. XV. Vers. 14-29.*

scripsi vobis fratres ex parte : tanquam in memoriam A vos reducens : propter gratiam que data est mihi a Deo : ut sim Minister Christi Jesu in gentibus : sanctificans Evangelium Dei : ut fiat oblatio gentium accepta et sanctificata in Spiritu Sancto. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum. Non enim audeo aliquid loqui eorum que per me non efficit Christus : inobedientiam gentium. In verbo : et factis : in virtute signorum et prodigiorum : in virtute Spiritus Sancti : hinc ut ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim evangelium Christi. Sic autem predicavi hoc evangelium : non ubi nominatus est Christus : ne super alienum fundamentum edificarem : sicut scriptum est. Quibus non ² est annunciatum de eo videbunt : et qui non audierunt intelligent. Propter quod et impediabar plurimum venire ad vos : et prohibitus sum usque adhuc. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus : cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam precedentibus annis : cum in Hispaniam proficisci cepero : spero quod preteriens videam vos : et a vobis deducar illuc : si vobis ex parte primum fructus fuero. Nunc igitur proficiscar in Hierusalem ministrare sanctis. Probaverunt enim Macedonia et Achaya collationem aliquam facere in pauperes sanctorum qui sunt in Hierusalem. Placuit enim eis et debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles : debent et in carnalibus ministrare eis. Hoc igitur cum consummavero et assignavero eis fructum hunc : proficiscar per vos in Hispaniam. Scio autem quoniam veniens ad vos : in abundantia benedictionis Christi veniam. ³ Amen.

Dicit Sacerdos. Dominus sit semper vobiscum. ⁴ Et cum.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (^a Cap. III).

^a *Chorus.* Gloria tibi Domine.

^b Anno quintodecimo Imperii Tiberii Cesaris : procurante Pontio Pilato Judeam : Tetrarcha autem Galilee Herode : Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Ituree et Traconitidis regionis : et Lisania Abilene Tetrarcha : sub principibus Sacerdotum Anna et Caipha. Factum est verbum Domini super Johannem Zacharie filium in deserto. Et venit in omnem regionem Jordanis : predicans baptismum penitentie in remissionem peccatorum : sicut scriptum est in libro sermonum Esaye prophete. Vox clamantis in deserto : parate viam Domini : rectas facite semitas ejus. Omnis vallis implebitur : et omnis mons et collis humiliabitur. Et erunt prava in directa : et aspera in vias planas : et videbit omnis caro salutarem Dei. Dicebat ergo ad turbas ^c qui exierant ut baptizarentur ab ipso. Genimina viperarum : quis ostendit vobis fugere a ventura ira ? Facite ergo fructus dignos penitentiae : et ne coperitis dicere : patrem habemus

Abraam. Dico enim vobis : quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahe. Jam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum : excidetur et in ignem mittetur. Et interrogabant eum turbe dicentes. Quid ergo faciemus ? Respondens autem dicebat illis. Qui habet duas tunicas : det non habenti. Et qui habet escas : similiter faciat. Venerunt autem et publicani ut baptizarentur : et dixerunt ad illum. Magister quid faciemus ? At ille dixit ad eos. Nihil amplius quam quod constitutum est vobis : faciat. Interrogabant autem eum et milites dicentes. Quid faciemus et nos ? Et ait illis. Neminem conculcatis : neque calumniam faciat : et contenti estote stipendiis vestris. Existimante autem populo et cogitantibus omnibus in cordibus suis de Johanne : ne forte ipse esset Christus. Respondit Johannes dicens omnibus. Ego quidem aqua baptizo vos : venit autem fortior me post me : cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus : ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto et igni. Cujus ventilabrum in manu ejus : et purgabit aream suam : et congregabit triticum in horreum suum : paleas autem comburet igni inextinguibili. Multa quidem et alia exhortans : evangelizabat populo. ⁵ Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ⁶ Et cum. *Dicit Chorus.* ^a *Lauda.* Alleluja. ⁷ Mitte nobis Domine auxilium de sancto : et de Syon tuere nos alleluja.

Interim quod Chorus dicit alleluja : offert Sacerdos hostiam cum calice et cum orationibus que sequuntur.

Acceptabilis sit majestati tue omnipotens eterne Deus hec oblatio : quam tibi offerimus pro reatibus et facinoribus nostris : et pro stabilitate sancte catholice et apostolice fidei cultoribus : per Christum Dominum nostrum. In nomine Patris ⁸ et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Dimittendo patenam super corporales. Deinde accipiat calicem sanctificando sic. In nomine Patris ⁹ et Filii et Spiritus Sancti amen.

Oratio. Offerimus tibi Domine calicem ad benedicendum sanguinem Christi filii tui : ³ deprecamurque clementiam tuam : ut ante conspectum divine majestatis tue : cum odore suavitatis ascendat. Per eundem Christum Dominum nostrum amen.

Ponat calicem super aram : et accipiat ¹⁰ filiolam sine sanctificatione et ponat super calicem dicendo sic.

Oratio. Hanc oblationem quesumus Domine placatos admitte : et omnium offerentium eorum pro quibus tibi offertur peccata indulge. Per Christum Dominum nostrum amen. *Et dicat junctis manibus inclinando se.*

Oratio. In spiritu humilitatis et in animo contrito suscipiamur Domine a te : et sic fiat sacrificium no-

^a Cap. III. Vers. 1-18.

^b Idem Evangelium legitur in Missali Romano Dom. 4 Adventus.

^c Qui exierant. Vulgata et alie quas vidi versiones habent exierant.

^a *Lauda.* Ps. xix, 3. Textus Scripturæ accommodatur ad præsens officium.

¹⁰ *Filiolam.* Hispanis *filola* dicitur palla qua calix legitur.

strum : ut a te suscipiamur hodie : ut placeat tibi Domine Deus. Veni Sancte Spiritus sanctificator : sanctifica hoc sacrificium de manibus meis tibi preparatum.

Hic ponat incensum in thuribulo et incenset sacrificium si placuerit : postea inclinet se Sacerdos in medium altaris iuncta manibus : et dicat alta voce. Adjuvate me fratres in orationibus vestris et orate pro me ad Deum. *Chorus respondeat.* Adjuvet te Pater et Filius et Spiritus Sanctus.

Et Sacerdos vertat se ad populum : et faciat offertorium et dicat Chorus.

Sacrificium. Regnabit Dominus in Hierusalem : et in conspectu seniorum alleluja. *ꝑ.* Nec dicit Dominus : erit quasi pater habitantibus Hierusalem : et qui inhabitat in Syon : et dabo clavem domus David super humeros ejus et aperiet : et non est qui claudat Hierusalem alleluja.

Hic accipiat Sacerdos aquam in manibus et dicat silentio super oblationem cum tribus digitis. In nomine Patris & Filii et Spiritus Sancti regnas Deus in secula seculorum amen.

Inclinet se ante Altare et dicat in silentio istam orationem.

Accedam ad te in humilitate spiritus mei : loquar te : quia multam spem fortitudinem dedisti me : tu ergo fili David qui revelatus mysterio : ad nos in carnem venisti : clave crucis tue secreta cordis mei adaperi : mittens unum de Seraphim qui candens carbo ille qui de altari tuo sublatus est : sordentia labia mea emundat : mentem et jubilet : docendi materiam subministrat : ut lingua que proximorum utilitati per charitatem servit ne erroris insonet casum : sed veritatis resultet sine fine preconium : per te Deus meus : qui vivis et regnas in secula seculorum amen.

Incipit Missa. Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ꝑ.* Et cum.

Oratio. Adventum Domini nostri Jesu Christi fratres dilectissimi votis omnibus prestolantes : Dei patris omnipotentiam imploremus : ut corda nostra purificet : et corpora immaculata conservet. Det abilitatem fidelium mentibus fideliter querere : quod salutis possit prodesse. Expectemus conscientia securam venturum : quem super omnem principatum et potestates credimus exaltatum. Simus etiam per singula momenta solliciti : ut mereamur habere propitium quem credimus et fatemur ad iudicandos nos vivos et mortuos in gloria esse venturum. *ꝑ.* Amen.

Dicit Presb. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ꝑ.* Amen.

Dicit Presb. elevando manus. Oremus. *ꝑ.* Chorus.

Incipit Missa. Hæc oratio proprio nomine missa appellatur, estque prima illarum septem orationum, quas sanctus Isidorus, lib. 1 de Off. eccl., cap. 14, Etherius et Beatus, adv. Elipandum Archiep. Tolitanum in Missa recensent. *Prima oratio,* inquit Etherius et Beatus laudati, lib. 1, *admonitionis erga populum est, ut omnes excitentur ad orandum Deum.*

Prima orationem. Est hæc secunda illarum septem

Agyos : agyos : agyos. Domine Deus Rex eterno tibi laudes et gratias. *Postea dicat Presbiter.* Ecclesiam sanctam catholicam in orationibus in mente habeamus : ut eam Dominus fide et spe et charitate propitius ampliare dignetur : omnes lapsos captivos infirmos atque peregrinos in mente habeamus : ut eos Dominus propitius redimere : sanare et confortare dignetur. *ꝑ.* Chorus. Presta eterne omnipotens Deus. *Dicit Chorus* *aliam orationem.*

Purifica Domine Deus Pater omnipotens pectorum archana nostrorum : cunctasque propitius maculas ablue peccatorum : ac presta Domine : ut beneficio pietatis tue nostris criminibus emundati : metuendum, terribilemque adventum Domini nostri Jesu Christi filii tui expectemus interitii. Sicque te miserante : hic percipere mereamur omnium veniam delictorum : ut tuum in futuro iudicium nobis sentiamus omnino mitissimum : et dextere tue participes facti : a te mereamur perpetue vite percipere premium : tumque consequamur invictum infinitum et fortissimum regnum. *ꝑ.* Amen. *Dicit Presb.* Per misericordiam tuam Deus noster in cujus conspectu sanctorum Apostolorum et Martyrum Confessorum atque Virginum & nomina recitantur. *ꝑ.* Chorus. Amen. *Dicit Presb.* Offerunt Deo Domino oblationem Sacerdotes nostri : Papa Romanensis : et reliqui pro se et pro omni clero ac plebibus ecclesie sibi met consignatis : vel pro universa fraternitate : item offerunt universi Presbiteri Diaconi : Clerici ac populi circumstantes : in honorem sanctorum pro se et suis. *ꝑ.* Chorus. Offerunt pro se et pro universa fraternitate.

Dicit Sacerdos. Facientes commemorationem beatissimorum Apostolorum et Martyrum : gloriosæ Sanctæ Mariæ Virginis. Zacharie. Joannis. Infantum. Petri. Pauli. Joannis. Jacobi. Andree. Philippi. Thome. Bartholomei. Matthei. Jacobi. Symonis et Jude. Matthei. Marci et Luce. *ꝑ.* Chorus. Et omnium Martyrum. *Dicit Sacerdos.* Item pro spiritibus pauperum. Hilarii. Athanasii. Martini. Ambrosii. Augustini. Fulgentii. Leandri. Isidori. David. Jollani. Item Juliani. Petri. Item Petri. Joannis. Servi Dei. Visitani. Viventi. Felici. Cipriani. Vincentii. Gerontii. Zacharie. Cenapoli. Dominici. Justi. Saturnini. Salvati. Item Salvati. Bernardi. Reimundi. Joannis. Celebruni. Gundisalvi. Martini. Roderici. Joannis. Guterii. Sancio. Item Sancio. Dominici. Jollani. Philippi. Stephani. Joannis. Item Joannis. Felicii. *ꝑ.* Chorus. Et omnium pauperum. *Dicit Presb.*

Post nomina. Te quesumus Domine Jesu Christe : ut dilectio adventus tui ita in nobis permaneat : ne a te corda nostra unquam recedant. Sicque nos jam in eternam invocationem ascribe : ut ad futurum non

orationum, de qua iidem : *Secunda invocationis ad Deum est, ut clementer suscipiat preces fidelium, oblationemque eorum.*

Post nomina. Hæc oratio post nomina dicitur, quia post diptycha recitari consueverat. *Tertia autem,* inquit sanctus Isidorus, *effunditur pro offerentiis, sive pro defunctis fidelibus, ut per id sacrificium veniam consequantur.*

confundamur : cum ad iudicandum veneris orbem. *A. Chorus. Amen.*

Dicit Presb. Quia tu es vita vivorum : sanitas infirmorum : ac requies omnium fidelium defunctorum in eterna secula seculorum. *A. Chorus. Amen.*

Dicat Presb.

Oratio. ad patrem. Domine Deus omnipotens : qui pro humani generis redemptione coeternum tibi coequalemque filium angelica annuntiatione : per Marie Virginis uterum usque ad nos voluisti transmittere : atque ante ipsius filii tui adventum Johannem dignatus es destinare preconem. Ut per eius veridicam in deserto heremi predicationem : populus penitens veterum facinorum acciperet veniam : per novi autem hominis Dei Regnum evangelizantis divine Trinitatis plenam mundus consequi mereretur ineffabilem gratiam. Dona nobis in hoc tempore adventus unigeniti tui eandem pacis gratiam : quam in preterita largire dignatus es secula : et illis nos in occursum fidei socies numerandos : quos in fidei primordio a Johanne in Jordane penitentie undis aquarum ablutos : a te postremo per filium in Spiritu Sancto et igni cognoscimus baptizatos. *Respondent Chorus. Amen. Dicit Presb.* Quia tu es vera pax nostra et charitas indisrupta vivis tecum et regnas cum Spiritu Sancto unus Deus in secula seculorum. *A. Chorus. Amen.*

Dicit Presb. elevatis manibus in celum. Gratia Dei Patris omnipotentis : pax ac dilectio Domini nostri Jesu Christi : et communicatio Spiritus Sancti : sit semper cum omnibus nobis. *A. Chorus.* Et cum hominibus bone voluntatis. *Dicit Presb.* Quomodo agatis pacem facite. *A. Chorus.* Pacem meam do vobis : pacem meam commendo vobis : non sicut mundus dat pacem do vobis. *Y.* Novum mandatum do vobis ut diligatis invicem. *Relegetur.* Pacem meam do vobis. *Y.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *Relegetur.* Pacem meam. *Interim quod Chorus dicit.* Pacem meam : accipiat Sacerdos pacem de patre dicendo sic. Habete osculum dilectionis et pacis : ut apti sitis sacrosanctis mysteriis Dei. *Et statim det pacem Diacono vel puero : et puer populo. Postea inclinet se Sacerdos junctis manibus et dicat.* Introibo ad altare Dei mei. *Respondent Chorus.* Ad Deum qui iustificat juventutem meam. *Presbyter ponat manus super calicem et dicat.* Aures ad Dominum. *A. Chorus.* Habemus ad Dominum. *Dicit Presb.* Sursum corda. *A. Chorus.* Levemus ad Dominum. *Dicit Presb. inclinando se junctis manibus.* Deo ac Domino nostro

Ad patrem. Cor. ad pacem. Error est typograph. Hæc quarta oratio suo nomine ad pacem dicitur. Quarta post hæc, ait sanctus Isidorus, inferitur pro seculo pacis. Ea enim absoluta astantes fideles sibi invicem pacem dant.

Fidel. Forjasse, filii.

Inlatio. Que illatio Mozarab. Romano Missali præfata dicitur, Gallis olim contestatio, aut missæ immolatio. Sanctus Isidorus : Quinta inferitur illatio in sanctificatione oblationis, in quam etiam Dei laudem, terrestrium creaturæ, virtutum celestium universitas,

A Jesu Christo filio Dei qui est in celis dignas laudes dignasque gratias referamus. *Et dicendo.* Gratias referamus. *Elevat Sacerdos manus in altum. A. Chorus.* Dignum et iustum est. *Postea dicat Presbyter.*

Y. Inlatio. Dignum et iustum est. Nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Quem Johannes fidelis amicus processit nascendo : precessit in desertis heremi predicando : processit baptizando. Viam quoque preparans iudicii ac redemptoris : convocavit peccatores ad penitentiam : et populum salvatori adquirens baptizavit in Jordane peccata propria confitens. Non homines innovando plenam conferens gratiam : sed piissimi Salvatoris ammonens expectare presentiam. Non remittens ipse peccata ad se venientibus : sed remissionem peccatorum ad futurum pollicens esse credentibus. Ut descendantibus in aqua penitentie : ab illo speraretur remedium indulgentie : quem venturum audiebant plenum dono veritatis et gratie. Baptizatus igitur ab eo Christus ex elemento visibili et spiritu invisibili. Ucebantur per obedientiam ad misericordiam per filium sterilis : ad filium virginis. Per Johannem hominem magnum : ad Christum hominem Deum. Quem cum Patre, et Spiritu Sancto adorant angeli atque archangeli : throni dominationes : et potestates ita dicentes. *A. Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus Dominus Deus Sabaoth : pleni sunt celi et terra gloria majestatis tue : osanna filio David : osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini : osanna in excelsis.

Dicat Presbyter.

Post Sanctus. Vere sanctus et gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Quem olim credimus incarnatum fuisse pro salute humani generis : et nunc expectamus ad iudicium venturum in gloria claritatis cum omnibus sanctis : ipse Dominus ac redemptor eternus. *Deinde dicat Presb. in silentio junctis manibus inclinando se ante altare hanc Orationem.*

Adesto adesto Jesu bone pontifex in medio nostri : sicut fuisti in medio discipulorum tuorum : sancti X hanc oblationem : X ut sanctificata X sumamus per manus sancti angeli tui sancte Dominus ac redemptor eterne. Dominus noster Jesus Christus in qua nocte tradebatur accepit panem : et gratias agens bene X dixit ac fregit : dedique discipulis suis dicens. Accipite et manducate. Hoc est : corpus : meum : quod : pro : vobis : tradetur. Hic

et Osanna in Ecclesiis cantatur. Terminatur illatio solemnii trisagio Latine et Græce pronuntiatio et excipitur oratione post sanctus dicta.

In aqua. Corrige, aquam.

Adesto. Hic incipit canon, qui est brevissimus.

Dominus noster. Hoc certe loco aliquid deest : quod sine manuscriptorum auctoritate supplere non audeo.

Forma ista consecrationis ponitur, ne a quibus ignoretur, sed hodie servetur Ecclesiæ traditio, quæ est ista : Hoc est : enim : corpus : meum. Hic

elevatur corpus. Quotiescumque manducaveritis : hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam cenavit dicens. Hic est : calix novi testamenti : in meo : sanguine : qui : pro : vobis : et : pro : multis : effundetur : in remissionem peccatorum. Hic elevatur calix cooperitus cum filiola. Quotiescumque biberitis hoc facite in meam commemorationem. Et cum percipent fuerit ubi dicit. In meam commemorationem. Dicat presb. alta voce omnibus diebus preter festis : pari modo ubi dicit in claritatem de celis. Et qualibet vice respondeat Chorus. Amen. Quotiescumque manducaveritis panem hunc et calicem istum biberitis : mortem Domini annuntiabitis donec veniet. In claritatem de celis. Chorus. Amen.

Dicat Presb.

Post pridie. Oratio. Domine Jesu Christe hanc hostiam vivam illustratione adventus sanctifica ut ex ea libantes : mundemur a crimine : et tuam gratiam mereamur percipere sine fine. Amen. Postea dicat presb.

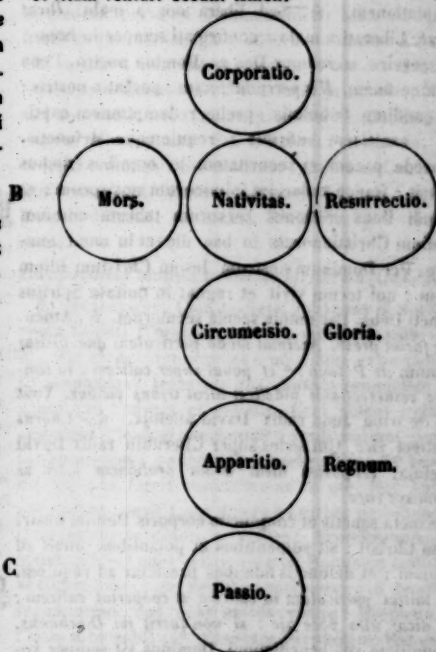
Te prestante sancte Domine : quia tu hec omnia nobis indignis servis tuis : valde bona creas : sancti fias : vivificas benedi cis ac prestat nobis : ut sit benedicta a te Deo nostro in secula seculorum. Amen. Et tunc Presb. accipiat corpus Domini de patena et ponat super calicem discooperitum : et dicat alta voce omnibus diebus videlicet patens et Dominica : preter in locis in quibus erit antiphona propria ad confractionem panis. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum. Dicat presb. Fidem quam corde credimus : ore autem dicamus. Et elevet Sacerdos Corpus Christi ut videatur a populo. Et dicat Chorus symbolum huius ac huius videlicet.

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem. Factorem celi et terre. Visibilem omnium et invisibilem conditorem. Et in unum Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei Unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia secula Deum ex Deo. Lumen ex lumine. Deum verum ex Deo vero. Natum non factum. Omnisoni Patri hoc est ejusdem cum Patre substantie. Per quem omnia facta sunt que in celo et que in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de celis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine et homo factus est. Passus sub Pontio Pilato. Sepultus tertia die resurrexit. Ascendit ad celos sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Inde venturus est judicare vivos

et : enim : calix : sanguinis : mei : novi : et : eterni : testamenti : mysterium : fidei : qui : pro : vobis : et : pro : multis : effundetur : in : remissionem : peccatorum.

Post pridie. Sic enim hæc oratio vocatur in Missali nostro, a sancto Isidoro confirmatio sacramenti : in liturgiis Gallicanis, aliquando post mysterium, aliquando post secreta dicitur. Exhinc sentia succedit, ait sanctus Isidorus, confirmatio sacramenti, ut oblatio, quæ Deo offertur, sanctificata per Spiritum sanctum, corpori Christi, et sanguini confirmetur, ita in Edit., at in Codicibus omnibus missæ. teste Hitorpio (in variis lectionibus, pag. 591, adjectis operi de divinis catholicæ Ecclesiæ Officiis) legitur corporis et sanguinis confirmetur.

A et mortuos. Cujus regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem : et ex Patre et Filio procedentem. Cum Patre et Filio adorandum et glorificandum. Qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam. Constitute unum baptismum in remissionem peccatorum. Expectamus resurrectionem mortuorum : et vitam venturi sæculi. Amen.

Et deinde faciat Presbyter sic. Frangat Eucharistiam per medium : et ponat mediam partem in Patena : et de alia parte faciat quinque particulas et ponat in Patena : et accipiat aliam partem et faciat quatuor particulas et ponat in Patena similiter per ordinem facite per rotas istas que supra sunt. Et statim purget bene digitos : et cooperio calice fiat memento pro viols. Postea dicat Presbyter ad orationem Dominicam equaliter istam orationem.

Oremus. Verbum Patris : quod cum factum es ut habitares in nobis. Presta nobis ut qui te venisse jam credimus : ab omni peccatorum crumam contagione : cum preceptionis tue oraculis proclamaverimus e terris.

Ut sit. Lege ut sint.

Credimus. Concilium Toletanum III, can. 2, jussit ut ante orationem Dominicam recitaretur Symbolum Constantinopolitanum. Sanctus Isidorus Nicenum appellat, quia ita vulgo vocari solebat.

Oremus. Post divisam in partes Eucharistiam sacerdos dicit Oremus, et subdit capitulum, quod est quasi introductio ad orationem Dominicam, que statim adjungitur, et hæc est ultima earum septem orationum quarum sanctus Isidorus in missa facit mentionem, qui addit : Hæc sunt itaque septem sacrificii orationes commendatæ apostolica evangelicæ doctrina.

Quod cum factum es. Lege, quod caro factum es.

Pater noster qui es in celis. *ñ*. Amen. Sanctificetur nomen tuum. *ñ*. Amen. Adveniat regnum tuum. *ñ*. Amen. Fiat voluntas tua : sicut in celo et in terra. *ñ*. Amen. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. *ñ*. Quia tu Deus es. Et dimitte nobis debita nostra : sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. *ñ*. Amen. Et ne nos inducas in temptationem. *ñ*. Sed libera nos a malo. *Dicat Presb.* Liberati a malo : confirmati semper in bono : tibi servire mereamur Deo ac Domino nostro. Pone Domine finem. *Hic percutiat pectus* : peccatis nostris : da gaudium tribulatis : prebe redemptionem captivis : sanitatem infirmis : requiemque defunctis. Concede pacem et securitatem in omnibus diebus nostris : frange audaciam inimicorum nostrorum : et exaudi Deus orationes servorum tuorum omnium fidelium Christianorum in hac die et in omni tempore. Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus. Per omnia secula seculorum. *ñ*. Amen. *Sic faciat presb.* Accipiat modo particulam que dicitur regnum de Patena : ^a et ponat super calicem : in tempore resurrectionis videlicet dicat tribus vicibus. Vicit leo de tribu Juda radix David alleluja. *ñ*. Chorus qualibet vice. Qui sedes super Cherubin radix David alleluja. *Et postea dicat istam orationem inter se submissa voce.*

Sancta sanctis et conjunctio corporis Domini nostri Jesu Christi : sit sumentibus et potantibus nobis ad veniam : et defunctis fidelibus prestetur ad requiem. *Et mittat particulam in calicem et cooperiat calicem : et dicat alta voce sic* : si non fuerit ibi Diachonus. Humilitate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu. ^b *Benedictio.* Illustret vos unigenitus filius Dei lumine adventus sui : qui vos redimere non dedignatus est precio sanguinis proprii. *ñ*. Amen. Accingat vos virtutibus pacis : et diet muneribus copiosis. *ñ*. Amen. Ipsumque Dominum semper habeatis protectorem : quem omnipotens Pater suscitavit de tribu Juda victorem. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit **7** et omnia regit in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate et videte quam suavis est Dominus alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Benedicam Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore meo. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Redimet Dominus animas servorum suorum : et non derelinquet omnes qui sperant in eum. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen.

^a *Et ponat.* Ad hæc intelligenda notandum quod a Paschate usque ad Pentecosten, et in festo Corporis Christi sacerdos tenens supra calicem particulam Regnum ter alta voce, quasi canens, dicit : Vicit leo de tribu Juda radix David ; quibus singulis vicibus respondetur : Qui sedes super cherubim radix David, alleluja. Aliis autem diebus, accepta particula Regnum injicit calicem dicens, Sancta sanctis, etc. : ut in

A *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. *In dicendo.* Gustate et videte. Accipiat Presbyter aliam particulam sequentem que dicitur Gloria. *Et ponat super calicem et dicat cum silentio istam orationem.*

Panem celestem de mensa Domini accipiam : et nomen Domini invocabo. *Et dicat sacerdos.* Memento pro mortuis : tenendo illam particulam super calicem : et dicto Memento dicat istas orationes que sequuntur.

Domine Deus meus : da mihi corpus et sanguinem Filii tui Domini nostri Jesu Christi ita sumere : ut per illud remissionem omnium peccatorum merear accipere : et tuo sancto Spiritu replei Deus noster : qui vivis et regnas in secula seculorum. Amen.

Oratio. Ave in evum sanctissima caro Christi im- **B** perpetuum summa dulcedo : panem celestem accipiam et nomen Domini invocabo. *Hic faciat signum cum hostia et sumat particulam quam in manu habet et cooperiat calicem et veniat ad Patenam : et consumat omnes particulas per ordinem. Et deinde accipiat patenam et ponat super calicem et purget bene cum digito pollicis et dicat hanc orationem.*

Ave in evum celestis potus : qui mihi ante omnia et supra omnia dulcis es.

Alia oratio. Corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat corpus et animam meam in vitam eternam. Amen. *Hic accipiat sanguinem : et dum Sacerdos sumpserit sanguinem dicat immediate hanc orationem.*

C Domine Deus meus Pater et Filius et Spiritus Sanctus : fac me te semper querere et diligere : et a te per hanc sanctam communionem quam sumpsi nunquam recedere : quia tu es Deus et preter te non est alius in secula seculorum. Amen. *Cantet Chorus comm.* Refecti corpore et sanguine te laudamus Domine. Alleluja : alleluja : alleluja. *Eat Sacerdos ad cornu altaris et dicat hanc orationem.*

Refecti Christi corpore et sanguine pariter : quia sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eandem refectionem et sanctificationem habentes hic : et in futuro seculo gloriam percipiamus.

ñ. Amen. *Dicat Presb.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. *Dicat Presb. vel Diachonus.*

D Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias. *Ista oratio supradicto sit in medium altaris. In ista Missa et in aliis non venit Sacerdos ad populum nisi quando dixerit.* Adjuvate me fratres in orationibus vestris.

oratione que sequitur. **ROBLES.**

^b *Benedictio.* Concilium Toletanum IV, can. 18, sancivit ut : Post orationem Dominicam et conjunctionem panis et calicis benedictio in populum sequatur, et tum demum corporis et sanguinis Domini sacramentum sumatur. Juxta Missal: Romanum benedictio datur peracta Missa.

IN SECUNDO DOMINICO DE ADVENTU DOMINI. A

Ad Missam. Officium.

Super montem altissimum ascende tu qui evangelizas Syon : exalta in fortitudine vocem tuam qui evangelizas Hierusalem. Dic civitatibus Juda alleluja : alleluja. ¹ ² Deus manifeste venit et Deus noster et non silebit. P. Dic civitatibus. ³ Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Dic civitatibus. *Dicat Presb.* Per omnia semper secula seculorum. ⁴ Amen. *Dicat Presb.*

Oratio. Deus qui per angelicos choros : ut supra in prima Missa. Et dicta oratione *dicit Presb.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. ⁵ Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. ⁶ Et cum. Sicut dictum est in prima Missa. *Dicat Chorus.*

Lectio libri Esaye prophete ⁷ (Cap. LI).⁸ ⁹ Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Audite qui scitis justum : populus meus : lex mea in corde eorum. Nolite timere obprobrium hominum : et blasphemias eorum ne metuat. Sicut enim vestimentum : sic comedet eos vermis : et sicut lanam : sic devorabit eos tinea. Salus autem mea in sempiternum erit : et iusticia mea in generatione generationum. Consurge, consurge : induere fortitudinem brachium ¹⁰ Domini : consurge sicut in diebus antiquis : in generationibus seculorum. Numquid non tu percussisti superbum : vulnerasti draconem ? Numquid non tu siccasti mare : aquam abyssi vehementis ? Qui posuisti profundum maris viam : ut transirent liberati : Et nunc quid redempti sunt a Domino : revertentur et venient in Syon laudantes : et leticia sempiterna super capita eorum. Gaudium et leticiam obtinebunt : et fugiet dolor et gemitus. Ego ego ipse consolabor vos. ¹¹ Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. ¹² Et cum spiritu. ¹³ *Dicat Chorus.* ¹⁴ Excita potentiam tuam Domine. ¹⁵ Et veni ad liberandum nos. ¹⁶ Qui regis Israel intende qui deducis velut ovem Joseph ¹⁷ appare. P. Et veni. *Dicat Presb.* Silentium facite. *Dicat Chorus.*

Sequentia epistole Pauli apostoli ad Romanos.
(Cap. ¹⁸ XIII).

¹⁹ Deo gratias.

Fratres. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi a Deo. Que au-

²⁰ Super montem. Ex Isaia. XL. 9.²¹ Psal. XLIX. 5.²² Cap. LI. Vers. 7-12.²³ *Dicat Chorus.* Adde psallendo. Psal. LXXIX. 4.

²⁴ Et veni ad liberandum nos. Vulgata, LXX et Italica : Et veni, ut salvos nos facias. Chal. : Tuum est enim a iudicio nos redimere.

²⁵ Appare. Ita Ital. LXX, *ipsi veni.* Chal. et Vulg., manifestare.

²⁶ Cap. XIII. Vers. 1-8.

²⁷ Ideo enim. Illud enim non legitur in Vulgata, neque in Syriac., nec in textu Græco.

²⁸ Propter constantiam. Lege, propter conscientiam, ut in Græc., Syriac. et Vulgata, legitur.

²⁹ Et tributa prestantes. Syr. : propterea etiam pecuniam capitulis datis. Vulgata et Græc., ideo et tributa

tem sunt a Deo : ordinata sunt. Itaque qui potestati resistit : Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt : ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis : sed mali. Vis autem non timere potestatem : bonum fac : et habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris : time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est : vindex iram ei qui malum agit. ³⁰ Ideo enim necessitati subditi estote : non solum propter iram : sed etiam ³¹ propter constantiam : ³² et tributa prestantes. Ministri enim sunt Dei : in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita. Cui tributum : tributum. Cui vectigal : vectigal. Cui timorem : timorem. Cui honorem : honorem. Nemini quicquam debeatis : nisi ut ³³ invicem diligatis. ³⁴ Amen. *Dicat Presbyter vel Diaconus.*

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (Cap. ³⁵ XXI).

In illo tempore. Cum audisset Johannes in vinculis opera Christi : mittens duos de discipulis suis : ait illi. Tu es qui venturus es : an alium expectamus ? Et respondens Jesus ait illis. Euntes renunciate Johanni que audistis et vidistis. Ceci vident : claudi ambulant : leprosi mundantur : surdi audiunt : mortui resurgunt : pauperes evangelizantur. Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Illis autem abeuntibus : cepit Jesus dicere ad turbas de Johanne : Quid existis in desertum videre ? Arundinem vento agitatam ? Sed quid existis videre ? Hominem mollibus vestitum : Ecce qui mollibus vestiuntur : in domibus regum sunt. Sed quid existis videre ? Prophetam ? Etiam dico vobis : et plusquam Prophetam. Hic enim est de quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam : qui preparabit viam tuam ante te. Amen dico vobis : non surrexit inter natos mulierum major Johanne Baptista. Qui autem minor est in regno celorum major est illo. A diebus autem Johannis Baptiste usque nunc regnum celorum vim patitur : et violenti rapiunt illud. Omnes enim prophete et lex : usque ad Johannem prophetaverunt. Et si vultis recipere : ipse est Heli as qui venturus est. Qui habet aures audiendi audiat. ³⁶ Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. ³⁷ Et cum spiritu tuo. *Dicat Chorus.* ³⁸ Lauda. Alleluja. ³⁹ Deus convertens vivificabis nos : et plebs tua letabitur in te. P. Alleluja. *Dicat Presb.* Adjuvate me fratres.

⁴⁰ *præstatis.*
⁴¹ Cap. XI. Vers. 2-16. Hoc Evangelium in Evangelistario Vaticanæ basilicæ, sæc. XII (Apud Em. Thom., in Capitulario Evangeliorum, signato littera S), legitur Dominica secunda Adventus, ut modo in Missali Romano sancti Pii V legitur. Olim legebatur Dominica secunda ante Natale Domini, quæ cadit in Dominicam tertiam Adventus, qua die legitur in Missali Toletano, anno 1550, Lugduni, in Gallia, edito. In Mozarabico lectio Evangelii prolixior est quam in cæteris Missalibus.

⁴² Lauda. ⁴³ ⁴⁴ Psal. LXXIV. 7.

⁴⁵ Deus convertens. Ital., Deus tu convertens. Tr. sancti Hier., nonne tu revertens ? Vulgata, Deus tu conversus vivificabis nos :

tres in orationibus vestris : et orate pro me ad Deum. *A* *Dicat Presb.* Quia tu es vita vivorum. *Ut supra col. 115.*
Respondent Chorus. Adjuvet te Pater et Filius et Spiritus sanctus. *Dicat Chorus.* Sacrificium quod dicitur offertarium. Venient ad te populi multi alleluja : et reges gentium per portas tuas ingredientur : et vocaberis civitas Domini. Fidelis Syon ultra non eris derelicta alleluja : alleluja. *¶* Hec dicit Dominus dabo in pace principes tuos Syon : et Sacerdotes tuos in exultatione : et letabuntur in solutare muri tui in eternum et in seculum seculi. *P.* Fidelis Syon. *Dum dicitur sacrificium offert hostiam Sacerdos in calice cum orationibus. Hic incipit Missam dicendo.* Dominus sit semper vobiscum. *¶* Et cum spiritu tuo.

Miss. Accedentes ad mensam terribilis omnipotentis Dei : cum summo gaudio Domino Deo nostro illibatam hostiam offeramus frates charissimi : quia dignatus est illi sui adventum per Johannem Baptistam hominibus nunciare. Sic enim affatur. *¶* Venit et fortior me post me : ejus non sum dignus corrigam calcamenti solvere. Quos ego tingo *b* in aqua baptismi : *¶* ipse baptizat in Spiritu Sancto et igni. Quia ipse est filius Dei : quam princeps angelice *d* milicie per uterum Virginis sacre *e* in mundo annuntiavit venire. Poseamus ergo Deum Patrem : ut hec que ob solemnitatem adventus Filii sui offerimus holocausta : non discutens nostra peccata : in suo conspectu efficiat gratiosa.

¶ Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis etc. *ut supra fol. 3.*

Postea dicat Orationem.

Oratio. Jocundatur Domine et tripudiat terra : quia Verbum caro factum habitat in sacre Virginis membra. In ejus adventu omnis de captivitate redimitur terra : que detinebatur per transgressionem Ade in obscura gehenna. Nunc moveatur mare et omnia *f* que in eis sunt : montes exultent et omnia ligna silvarum : quia Deus homo dignatur per uterum Beate Virginis Marie : de celo in mundum venire. Per ipsius igitur adventum te deprecamur omnipotens Deus : ut nostre carnis fragilitatem a vinculis peccatorum absolvas : et presenti familie tue misericordia plenus occurras.

¶ Amen.

Dicat Presbyt. Per misericordiam tuam Deus noster in ejus conspectu. *Ut supra fol. 4.*

Post nomina. Domine Jesu Christe quem venturum esse credimus judicem : qui jam dudum in primo adventu glorie tue propter nostra scelera humilis venire dignatus es : Petimus : ut dum adventus clementie tue secundus advenerit : nostra nomina ab eterno peccato : cum sanctis tuis facias prenotari.

¶ Amen.

a Venit et fortior me. Illud et abundat.

b In aqua Baptismi. Adde penitentiam.

c Ipse baptizat. Fortasse legendum baptizant.

d Milicie. Corrige militie.

e In mundo. Lege in mundum.

f Que in eis sunt. Lege que in eo sunt.

Dicat Presb. Quia tu es vita vivorum. *Ut supra col. 115.*

Ad pacem. Jesu virtus infirmitatis nostre : *¶* qui sine manibus precedentium lapis verus es abscisus a monte : quo omnis latitudo repleta est terre. Tu corda nostra reple dono pacis et gratie : ut qui incarnationis tue celebramus solennia : per pacis bonum future examinationis liberemur a pena.

¶ Amen.

Dicat Presb. Quia tu es vera pax nostra, etc. Gratia Dei Patris, etc. *Et postea dicat.* Introibo ad Altare Dei mei, etc. *Quere supra fol. 4.*

Introitus. Dignum et justum est : vere equum et salutare est : Domini nostri Jesu Christi adventum in mirabilibus predicare : quem inter homines nasciturum celestis nuncius nuntiavit. Virgo terrena dum salutaretur audiit : Spiritus Sanctus in utero : dum veniret creavit : ut Gabriele pollicente : Maria credente : Dei verbo Spiritu cooperante : sequeretur salutationem Angelicam securitas : promissionem perficeret veritas : ut altissimi obumbrante virtute : *b* didicisset se esse secunda virginitas. Ecce concipies in utero et paries filium : Angelus predicavit : et quomodo fiet istud Maria respondit. Sed quia hec credendo non dubitando respondit : implevit Spiritus Sanctus quod Angelus spondidit. Virgo ante conceptum : Virgo semper futura post partum. *¶* Deum suum prius mente : dehinc ventre concepit : salutem mundi prima suscepit. Virgo plena gratia Dei : et *C* ideo vera mater Filii Dei : quem adorant Angeli. Throni. Dominationes. Et Potestates ita dicentes.

Dicat Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Dicat Presb.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus postea Jesus Christus Filius tuus. Qui cum in forma Dei esset : semetipsum exinavit : formam accipiens servi : cum incarnatus in utero Virginis abscondens Divinitatem suam : suscepit infirmitatem nostram : ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Postea dicat. Adesto adesto Jesu bone. *Ut supra fol. 5.*

Deinde dicat

Post pridie. Deus qui sic dilexisti mundum : ut Filium tuum unigenitum dares pro mundo. Tu hec libamina tibi benedicenda assume : et nobis tue benedictionis dona largire. Ut qui ob mysterium incarnationis tue hec tibi sacrificia veneranda litamus : horum sacrificiorum propiciationibus : ab omnibus criminibus expiemur. *¶* Amen.

Dicat Presb. Te prestante Sancte Dñe. *Ut supra fol. 5.* Dñus sit semper vobiscum. *¶* Et **10** cum spiritu. *Sicut dictum est retro et omnia alia.*

Ad Orationem Dominicam. Confortamini manus

a Qui sine manibus. Daniel. ii. 35.

b Didicisset. Lege, discreti se esse secunda Virginitas.

c Deum suum. Sanctus Leo serm. 20, qui primus est de Nativitate Domini, edit. Quesn.

fatigate : reboramini pusillanimes. Hilarescite : nolite timere. Extollite ad Deum manus vestras : et excitate corda. Quia ecce jam in proximo est ralempcio nostra. Cujus incarnatio nos redemit : cujus processio natiuitatis illuminabit : cujusque etiam preceptum nos docuit orare semper et dicere. Pater noster qui es in celis. *Totum sicut scriptum est retro fol. vi.*

Dicat Presb. Sancta Sanctis : et conjunctio corporis. *Dicat Presb.* Humiliate vos benedictioni.

Benedictio. Unigenitus Filius Dei qui incarnatus in mundo oculos illuminavit cecorum : ipse spiritalem in cordibus nostris impertiat intellectum. *ñ. Amen.*

Quique natus de Virgine adimplevit legem : impleat in nobis omne promissum gratie sue. *ñ. Amen.*

Ut ejus sine confusione mereamini contueri faciem : cujus Incarnationis solennitatem celebratis amanter. *ñ. Amen*

Dicat Presb. Per misericordiam ipsius Dei nostri. *Ut supra. Dicat Chorus.* Gustate et videte. *Et omnia alia que sequuntur ut in primo Dominico de adventu fol. 6.*

Oratio. Refecti Christi corpore. *Et dicat Presb.* In nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum in pace. *ñ. Deo gratias.*

DOMINICA TERTIA ADVENTUS DOMINI.

Ad Missam. * Officium.

Ecce revelabitur gloria Domini^b gentibus alleluja. Et videbit omnis caro alleluja. Quod os Domini locutum est alleluja alleluja. * *ñ. Deus manifeste veniet : Deus noster et non silebit. P. Quod os. ñ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Quod os*

Oratio. Deus qui per angelicos. *Ut supra in prima Missa.*

Lectio libri Esayæ Prophete (d Cap. LI).

Aec dicit Dominus. Audite me qui sequimini quod dictum est : et queritis Dominum. Attendite ad petram : unde excisi estis : et ad cavernam laci de qua precisi estis. Attendite ad Abraham patrem vestrum : et ad Sarram que peperit vos : quia unum vocavi eum : et benedixi eum : et multiplicavi eum. Consolabitur ergo Dominus Syon : consolabitur omnes ruinas ejus. Et ponet desertum ejus quasi delicias : et solitudinem ejus quasi orium Domini. Gaudium et leticia invenietur in eo : gratiarum actio : et vox

^a *Officium.* Isayæ xl. 5.

^b *Gentibus.* In Vulgata, LXX, Syr. et Chaldaica, non legitur.

^c *ñ. Psal. XLIX, 5*

^d *Cap. LI. Vers. 1-6.*

^e *Psallendo. l's. LXXXIV, 8. Vide quæ ad laudam notata sunt pag. 2.*

^f *Cap. XI. Vers. 25-36. Hæc eadem epistola legitur Dominica tertia Adventus in hodierno Missali Ambrosiano.*

^g *In secula seculorum.* Ita Syriaca : illud æreolorum nre in textu Græco, nec in Vulgata versione apponitur.

^h *Cap. XXI. Vers. 1-17. Dominica tertia Adventus ritu Mozarabico et Ambrosiano cadit in Dominicam quartam ante Natale Domini, sive in Domini-*

A laudis. Attendite ad me popule meus : et tribus mea me audite. Quia lex a me exiit : et judicium meum in lucem populorum requiescet. Prope est justus meus : egressus est Salvator meus : et brachia mea populos judicabunt. Me insule expectabant : et brachium meum sustinebunt. Levate in celum oculos vestros : et videte sub terra dorsum. Quia celi sicut fumus liquescent : et terra sicut vestimentum atteretur : et habitatores ejus sicut hec interibunt. Salus autem mea in sempiternum erit : et justitia mea non deficiet. *ñ. Amen.*

* Psallendo. Ostende nobis Domine misericordiam tuam. Et saluare tuum da nobis. *ñ. Deus tu conversus vivificabis nos : et plebs tua letabitur in te. P. Et salutare.*

B Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos (1 Cap. XI).

ñ. Deo gratias.

Frates nolo vos ignorare mysterium hoc : ut non sitis vobis ipsis sapientes : quia cecitas ex parte contigit in Israel : donec plenitudo gentium intraret : et sic omnis Israel salvus fieret. Sicut scriptum est. Veniet ex Syon qui eripiat et avertat impietatem ab Jacob : et hoc illis a me testamentum : cum abstulero peccata eorum. Secundum evangelium quidam inimici propter vos : secundum electionem autem charissimi propter patres. Sine penitentia enim sunt dona et vocatio Dei. Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo : nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem : ita et isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam : ut et ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia incredulitate : ut omnibus misereatur. O altitudo divinarum sapientie et scientie Dei : quam incomprehensibilia sunt judicia ejus : et investigabiles vie ejus. Quis enim cognovit sensum Domini : aut quis consiliarius ejus fuit ? Aut quis prior dedit illis : et retribuetur ei ? Quoniam ex ipso : et per ipsum : et in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in secula seculorum.

ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum (1 Cap. XXI).

Illo in tempore. Dominus noster **II** Jesus Christus cum venisset Bethphage ad montem Oliveti : mi-

cam primam Adventus, qua Romæ et in aliis Ecclesiis olim legebatur Evangelium Matthæi cap. xxi. de ingressu solenni Christi Domini in urbem Hierosolymitanam, obviam eunte populo cum ramis palmarum, et festivo clamore *Mosanna* *ñ. so David*, ut habeant tam Kalendarium Frontonis, et Capitulare Evangeliorum em. Thomasi, quibus quatuor Dominice ante Natale Domini, quot habet Sacramentarium Gregorianum, numerantur, quam Bomiliarium Augiense, apud Mabilionium, tom. IV Anal. veter., pag. 631; Kalendarium apud Martenium, tom. V Anecdotor. novor., pag. 63, et liber Comitum Danelii, a quibus quinque recensentur Dominice ante Natale Domini. Hodiernum Missale Ambrosianum Dominica sequenti, quarta illis Adventus, habet Evangelium de ingressu Christi Hierosolymam. Micrologus,

ait quos discipulos dicens eis. Ite in castellum quod contra vos est : et statim inveniatis asinam alligatam : et pullum cum ea ; solvite et adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit : dicite quia Dominus his opus habet. Et confestim dimittet eos. ^a Hoc autem factum est : ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem. Dicite filio Syon : ecce Rex tuus venit tibi mansuetus : sedens super asinam et pullum filium subjugalis. Eunt autem discipuli : fecerunt sicut præcepit illis Jesus. Et adduxerunt asinam et pullum : et imposuerunt super eos vestimenta sua : et eum desuper sedere fecerunt. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via. Alii autem cedebant ramos de arboribus : et sternerant in via. Turbe autem que precedebant , et que sequebantur : clamabant dicentes : Osanna filio David : benedictus qui venit in nomine Domini : osanna in altissimis. Et cum intrasset Hierosolimam : commota est universa civitas dicens. Quis est hic ? Populi autem dicebant. Hic est Iesus propheta a Nazareth Galilee. Et intravit Jesus in templum Dei : ^b et eiecit omnes ementes et vendentes in templo , et mensas nummulariorum : et cathedras vendentium columbas evertit. Et dicit eis. Scriptum est : domus mea : domus orationis vocabitur : vos autem fecistis illam speluncam latronum. Et accesserunt ad eum cecum et claudum in templo : et sanavit eos. Videntes autem principes Sacerdotum et Scribe : mirabilia que fecit : et pueros clamantes in templo et dicentes. Osanna filio David : indignati sunt : et dixerunt ei. Audis quid isti dicunt ? Jesus autem dixit eis. Utique. Nunquam legistis : quia ex ore Infantium , et lactentium perfecisti laudem. Et relictis illis : abiit foris extra civitatem in Bethaniam : ibique mansit.

¶ Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum. ^a *Dicit Chorus.* Alleluja. ¶ Cantate Domino canticum novum : bene psallite ^k in jubilatione. P. Alleluja. *Dicit Presb.* Adjuvate me fratres. fol. 8.

Chorus dicat °.

Sacrificium. Ingressus est Daniel in domum Domini , et elevavit sacrificium populo in loco sanctificationis ejus dicens. Benedicite Dominum et confitemini ei alleluja. ¶ Confortabit me similitudo filii hominis : et dixit Daniel veritatem annuncio tibi : ego sum Michael princeps magnus , et dixi ad eum :

cap. 3. cum dixisset alios Dominica tertia Adventus legere initium Evangelii sancti Marci , alios erunt signa in sole , subdit : Nos autem ex antiqua traditione cum APPROPINQUARET legimus , non utique sedi apostolica si aliter jussit præjudicantes , quibus ostendit illud Evangelium jam inde a sæculo XII Romanæ legi desuisse in missa hujus Dominica : et sane Evangelistarum basilicæ Vaticanæ sæculi XII , ab em. Thomasio Capitulari Evangeliorum annexum , Dominica prima Adventus ponit Evangelium ex sancto Luca , cap. XXV , 7 : Erunt signa in sole , et in benedictione palmarum ex sancto Mattheo , cap. XXI : Cum appropinquasset Jesus Hierosolymis , quem mo-

A quomodo potest servus Domini loqui cum Domino suo et locutus est dicens. P. Benedicite.

Missæ. Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Confortentur queso Domine Jesu Christe in adventu tuo corda fidelium : tuoque in nomine genu roborentur debiliu : tua visitatione curentur vulnera egrotorum tuoque tactu oculi illuminentur cecorum : tuo regimine vestigia firmentur claudorum : tuæque miseratione vincula absolvantur peccantium : quosque perspicis adventum olim ^r mystice peractæ incarnationis tuæ nunc promptissima devotione suscipere : hos facio in secundum judicii tui adventum ad te exultantibus animis pervenire : atque in amenitate paradisi jocundaturos inducere : ut ab eternis penis tua clementia liberati : viteque eterne participes facti : glorie tuæ decantent laudis canticum coronati.

¶ Amen.

Alia. Domine Jesu Christe qui olim venisti occultus cum apparueris manifestus : assiste propitius liberaturus populum tuum ab impiorum et a criminum jugo : ut tibi plebs tua serviat in equitate : a quo liberantur ab omni malorum oppressione.

¶ Amen.

Post nomina. Christe Dei filius : cujus incarnatio reparavit mundum : cujusque nomen angelica est voce denuntiatur. Tu offerentium nomina illuc ascribe : quo ipse precepisti in corpore. Ut quos hic adventus primi gratia redemisti : in secundi adventus examinatione : nulla exurantur pena supplicii : sique nunc pro defunctorum fidelium quiete exaudiamur : quo te opulante eterno cum illis pariter fruamur consortio beatorum.

¶ Amen.

Ad pacem. Domine Deus Omnipotens Christe Rex glorie : qui es pax certa et charitas sempiterna : quæsumus nostra archana splendore tuæ pacis irradiare : nostramque conscientiam charitatis tuæ dulcedine redde purissimam : ut pacifice pacis expectemus ¹² auctorem , et in adversis hujus mundi te semper custodem habeamus et protectorem. Quatenus tua custodia septi : ita pacis studia certissime diligamus. Ut cum in gloriam adventus tui equus retributor advenis : eterno potiamur gaudio exultationis.

¶ Chorus. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere dignum et honorificum est Domine Jesu Christe Deus noster

rem servat Missale Romanum jussu sancti Pii V editum.

^a Hoc autem factum est. Vulgata et Syriaca : Hoc autem totum factum est.

^b Et eiecit. Ita Syriaca , at Vulgata et Græca , eiciebat.

^c Dicit Chorus. Adde Laudam. Ps. XXXII , 3.

^d In jubilatione. Ita Italica. In vociferatione LXX et Vulgata.

^e Sacrificium. Ex verbis Danielis interpolatis , cap. III , 90 ; cap. X , 17 , 18 ; cap. XII , 4.

^f Mystice. Fortasse. mirifice.

adventum glorie tue : et Incarnationis : et Nativitatis mysterium solenni devotione recolere : nostrequē salutis insignia : que tantis sunt prolata virtutibus cum tripudio animi predicare. Sed quis dignas valeat dignationi tue rependere laudes ? Cujus opera : nec mirabilia numerare possumus nec virtutes. Quantus tamen ipse vel qualis sis : nullus * credo audeat dicere : quoniam quantitatem tui vel qualitatem humane sapientie non est datum scire. Sed cujus immensitatem humani sensus capacitas non valeat terminare : unum solummodo est : † ut Trinitate Delatis atque omnipotentie tue simpliciter credamus : et veraciter predicemus. Tu itaque clementissime Deus vere credulitatis in sensibus nostris incrementum multiplica : et imaginis ac similitudinis tue ‡ formam magisque restaura : ut te quem dudum venisse credimus pro remediis captivorum : in secundo adventu tuo te in majestate venturum sustinentes videre mereamur : concessa nobis indulgentia peccatorum : presta unitas equalis et indivisa Trinitas : Deus noster. Quem celorum multitudo et ineffabilis numerus : quem omnium Angelorum milicia cum senioribus et Virtutibus cum Thronis et Dominationibus laudare non cessant. In cujus preconium quadriga illa senarum remigio suffulta alarum intrinsecus et extrinsecus : minutatim oculis § liminata : cum Cherubin hymnum cantici novi concinnant laudantes atque dicentes.

Dicat Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Dicat Presb.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui non ex virili semine natus : sed ex Spiritu Sancto a Deo Patre conceptus qui dedit mundo per Incarnationem adventus sui novum fidei lumen : reserans viam que obstrusa fuerat homini primo prothoplausto ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Hic dicit Presb. Adesto adesto. *Sicut scriptum est in prima Missa fol. 5.*

Post pridie. Veni Domine et noli tardare : relaxa facinora plebis tue : conferens omnibus vite premium repromisse. Ut sicut incarnatione tua olim reparati sumus : ita quoque te ad judicium venientem placabilem sentiamus. His quoque te quesumus sacrificiis nostris ita sanctificationem tuam infunde : quo ex his sumpturi nullo decidamus in crimine : sed sanctificati tuum mereamur Domine adventum impavidis sustinere.

¶ Amen.

Te prestante. fol. 6.

Ad Orationem Dominicam. Domine Jesu Christe qui pro nobis carnem de Virgine suscepisti : et pre-

* Credo. Id est, reor, opinor.

† Trinitate. Forte, Trinitatem.

‡ Formam. Lege : Et imaginis, ac similitudinis tue formam magis, magisque restaura.

§ Liminata. Lege, luminata.

¶ Ut integer. Hisdem verbis sanctus Paulus Thesalonicensibus benedictionem impertitus est (I Thess. v, 23).

† Cap. XXIV. Vers. 16-25.

cepta nobis tribuisti orandi : tu que nos te docente exposcimus propiciatus exaudi, ut qui dies istos Incarnationis tue cum summa veneratione suscipimus : dono Sancti Spiritus muniamur proclamantes in terris : Pater noster qui es in celis. Totum sicut dictum est in prima Missa.

Dicat Presb. Sancta Sanctis.

Postea dicat benedictionem. Deus pacis sanctificet vos ad perfectum : cujus Incarnationis ovando celebratis mysterium. ¶ Amen. Idem quoque vos castificet mente et corpore : qui se voluit nasci de Virgine. ¶ Amen. ¶ Ut integer spiritus vester anima et corpus sine querela servetur in adventum ipsius. ¶ Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui vivit et omnia regit in secula seculorum.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate et videte. fol. 7.

IN QUARTA DOMINICA DE ADVENTU DOMINI.

Ad Missam. Officium.

Ecce super Montes pe. *Require retro in primo Dominico Adventus.*

Oratio. Deus qui per Angelicos Choros.

Lectio Libri Esayæ Prophete (I Cap. XXIV).

¶ Deo gratias.

13 A Finibus terre laudes : audivimus gloriam justi : Et dixi : Secretum meum mihi. Secretum inquit mihi. Vhe mihi. Prevaricantes prevaricati sunt : et prevaricatione transgressorum prevaricati sunt. Formido et fovea et laqueus super te : qui habitator es terre. Et erit qui fugerit a facie formidinis : cadet in foveam : et qui se explicaverit de fovea : tenebitur laqueo : quia calaracte de excelsis aperte sunt : et concucientur fundamenta terre. Confractioe confringetur terra : contritione conteretur terra : commotione commovebitur terra. Agitatione agitatibit terra sicut ebrius : et auferetur quasi tabernaculum unius noctis. Et gravabit eam iniquitas sua et corruet : et non adjiciet ut resurgat. Et erit in die illa : visitabit Dominus super miliciam celi in excelsis : et super reges terre qui sunt super terram. Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum : et claudentur ibi in carcere : et post dies multos visitabitur. Et erubescet Luna et confundetur Sol : cum regnaverit Dominus exercituum in monte Syon et in Hierusalem. Et in conspectu seniorum suorum fuerit glorificatus.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum

¶ Et cum.

Dicat Chorus.

¶ Psallendo. Exultabunt omnia ligna silve ante

a A facie formidinis. Chal., a facie timoris. Vulgat., a voce formidinis. LXX : Et erit, fugiens timorem cadet in foveam.

b Psallendo. Psal. xcvi, 13.

c Silve. Chal. : Omnes arbores silve. Aquila, nemoris. LXX, τοῦ δρυμὸς. Italica et Vulgata, silvarum.

d Ante faciem Dei, quia veniet. Vulgata et LXX : A facie Domini quia venit. Chaldaica et Italica : Ante faciem Domini, quoniam venit.

faciem Dei quia veniet. * *†*. Cantate Domino canticum novum canticum Deo omnis terra. P. Quia veniet.

Dicit Presb. Silentium facite.

Chorus respondet.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios. prime
(*Cap. XV.*).

Chorus Resp. Deo gratias.

*Fratres. In Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in ordine suo: primitus Christus. Deinde hi qui sunt Christi: qui in adventum ejus crediderunt. Deinde omnes cum tradiderit Regnum Deo et patri: cum evacuaverit omnem principatum et potestatem et virtutem. Oportet autem illum regnare, donec perdat omnes inimicos sub pedibus ejus. Omnia enim subjecta sub pedibus ejus. Novissime autem inimica destruetur mors. Cum autem dicat omnia subjecta sunt ei: sine dubio preter eum qui subiecit ei omnia. Cum autem subjecta fuerint illi omnia: tunc ipse filius subjectus erit illi qui sibi subiecit omnia: ut sit Deus omnia in omnibus. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis. Si omnino mortui non resurgunt: ut quid et baptizantur pro illis. Ut quid * et non periclitamur omni hora? *†* Quotidie morior propter vestram gloriam fratres quam habeo. In Christo Jesu Domino nostro.*

†. Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum.

†. Et cum spiritu.

Lectio Sancti Evangelii secundum Marcum (* Cap. XII).

*Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Cavete a Scribis: qui volunt in stolis ambulare: et saluari in foro: et in primis cathedris sedere in Synagogis: et primos discubitus in cenis. Qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixae orationis. Hi accipient prolixius iudicium. Et sedens Jesus contra gazophilacium: aspicebat quomodo turba jactaret es in gazophilacium. Et multi divites jactabant multa. Cum venisset autem una vidua pauper: misit duo minuta: quod est quadrans. Et convocans discipulos suos ait illis. Amen dico vobis; quoniam vidua hec pauper: plus omnibus misit: qui miserunt in gazophilacium. Omnes enim ex eo quod abundabat illis miserunt. Hec vero *†* de pecunia sua omnia que habuit misit totum victum suum. *Cap. XIII.* Et cum *†* egrederetur de templo: ait illi unus ex discipulis suis. Magister: aspice quales lapides et quales structure. Et respondens Jesus ait illi. Vides has magnas edificationes? Non relinquetur lapis super lapidem: qui non destruat. Et cum sederet in monte Olivarum: interrogabant eum separatim Petrus et Johannes: et Jacobus et Andreas. Dic nobis quando*

A ista fient et quod signum erit quando hec omnia incipient consummari? Et respondens Jesus: cepit dicere illis: Videte ne quis vos seducat. Multi enim venient in nomine meo dicentes quia ego sum: et multos seducunt. Cum audieritis autem bella et opiniones bellorum: ne timeatis. *†* Oportet enim hec fieri: sed nondum finis. Exurgit gens contra gentem: et regnum super regnum. Et erunt terremotus per loca et famas. Initium dolorum hec. Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis et in synagogis vapulabitis: et ante Presides et Reges stabitis propter me in testimonium illis. *†* Et in omnes primum oportet predicari Evangelium. Et cum duxerint vos tradentes: nescite precogitare quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illa hora: id loquamini. B Non enim vos estis loquentes: sed Spiritus Sanctus. Tradet autem frater fratrem in mortem: et pater filium et consurgent filii in parentes: et morte afficient eos. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem: *†* salvus erit. Cum autem videritis abominationem desolationis stantem ubi non debet: qui legit intelligat. Tunc qui in Judea sunt fugiant in montes. Et qui super tectum: ne descendat in domum: nec introeat ut tollat quid de domo sua. Et qui in agro erit: non revertetur retro tollere vestimentum suum. Ve autem pregnantibus et nutriendis in illis diebus. Orate vero: ut hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationis tales: quales non fuerunt ab initio creature: quam condidit Deus usque nunc: neque fient. Et nisi breviasset Dominus dies: non fuisset salva omnis caro. Sed propter electos quos elegit: brevavit dies. Et tunc si quis vobis dixerit: ecce hic est Christus: ecce illic: ne credideritis. Exurgent enim pseudochristi: et pseudoprophete: et dabunt signa et portenta ad seducendos si potest fieri: etiam electos. Vos ergo videte. Ecce predixi vobis omnia. Sed in illis diebus post tribulationem illam: Sol contenebrabitur, et luna non dabit splendorem suum: Et stelle ceciderunt decedentes: et virtutes que sunt in celis movebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa et gloria. Et tunc mittet angelos suos: et congregabit electos suos a quatuor ventis a summo terre: usque ad summum celi. A sicut autem discite parabolam. Cum jam ramus ejus tener fuerit: et nata fuerint folia: cognoscetis quia in proximo sit estas: Sic et vos: cum videritis hec fieri: scitote quod in proximo sit in ostiis. Amen dico vobis: quoniam *†* non transiet generatio hec: donec omnia ista fiant. Celum et terra transibunt: verba autem mea non transibunt. De die autem illa vel hora. Nemo scit: neque Angeli in celo:

* *†*. Psal. xcvi. 1.

† Cap. XV. Vers. 22-31.

† Et non. Corrige et nos.

† Quotidie morior propter vestram gloriam. Vulgata, per vestram gloriam. Syriaca: Juro per vestram gloriam. Græcus Textus, καὶ τὴν ὑμῶν δόξαν.

* Cap. XII. Vers. 38, ad capitis xiii, vs. 32.

† De pecunia. Lege de penuria sua, ut omnes aliae versiones habent.

* Egrederetur. Incipit hic caput xiii, juxta Vulgatam.

† Et in omnes. Vulgata et Græca addunt gentes. Syr., in omnibus gentibus.

† Salvus erit. Vulg., Syr. et Græca, hic salvus erit.

† Non transiet. Vulgata non transibit. Græc., non præterit.

neque filius hominis : nisi pater. Videte : vigilate et orate. Nescitis enim quando tempus sit. ^b Qui habet aures audiendi audiat.

ñ. Amen.

Dicat Chorus. ^a *Lauda. Alleluja.*

ñ. Qui regis Israel intende qui deducis Joseph velut ovem. *P. Alleluja.*

Dicat Presb. Adjuvate me fratres in orationibus vestris. *ut supra fol. 8.*

Dicat Chorus.

^a *Sacrificium.* Ecce ostendit mihi Angelus Jesum Sacerdotem magnum stantem ante faciem Domini : et Angelus Domini loquebatur ad eum dicens : tu conservabis populum tuum et custodies eum. Usque in eternum *Alleluja Alleluja.*

ñ. Locutus est Angelus Zacharie dicens. Revertar ad Hierusalem in misericordia : et domus mea restaurabitur : et affluent civitates mee bonis : et multiplicabo populum meum et salvabo eum. *P. Usque in eternum.*

Missa. Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum spiritu.

Oratio. Adventum Domini et Redemptoris nostri : quem ab antiquis Patribus Patriarchis scilicet et Prophetis : vaticinantibus olim pronunciatum : ac pro salute nostra dudum constat impletum : omni quidem nos tempore concedet charissimè fratres cum gaudio merare : sed precipue in hiis diebus annua vice recurrentibus : oportet nos votis solemnibus celebrare. Nam quia diem illum celeberrimum in quo pro nobis est de Virgine natus : jam jamque revoluti anni circulo appropinquare sentimus : dignum est ut adventum ejus qui in eo natus est : mente devotissima recolentes ; nunc jam festa solemnia alaeres solemniter agamus.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster etc. *ut supra.*

Alia. Deus qui Unigenitum tuum pro nobis in **15** carne venturum : ac de Virgine nasciturum prophetis vocibus promisisti : et in novissimis temporibus que promiseras adimplesti : presta quesumus : ut qui eum jam venisse mundumque redemisse credimus : fitemur : et predicamus : rursumque venturum ad judicium speramus : ejus præsentiam cum venerit sine confusione cernamus.

ñ. Amen.

Post nomina. Sanctorum tuorum Domine communicantes memorie Patriarcharum , Prophetarumque tuorum non sumus immemores : ipsis enim renun-

^a *Neque filius hominis. Nihil hominis in Vulgata, Græca et Syriaca, non legitur.*

^b *Qui habet, etc. In Vulgata, Græca et Syriaca, hoc loco non apponitur.*

^a *Lauda. Psal. LXXXI, 1.*

^a *Sacrificium. Ex Zacharie III, 1.*

^a *ñ. Ex Zacharie I, 14, 16, 17.*

^a *Protestantes.* Fortasse legendum *precantes*, ut earum vitam cursum, et perfectionem consummes, itaque adjungas quos sanctos apud te in celesti habitaculo cautos perfectosque jam retines

cliantibus : adventus tuus claruit mundo. Memoramus etiam Apostolos tuos : qui adventum tuum a Prophetis, Patriarchisque predicatum : oculis suis cernere meruerunt. Facimus quoque et tuorum Martyrum mentionem : qui te Dominum redemptionem jam venisse confessi : ad mortem usque sunt certati pro veritate. Fidelium preterea tuorum in hoc adhuc peregrinatione degentium nomina recensemus : ^a protestantes : ut eorum vite cursum et perfectionem consummes : quos Sanctos tuos apud te in celesti habitaculo cautos perfectosque jam retinas. Non obliviscimur quoque defunctos aptare nostre ac fidei socios. Sed precamur te Dominum amplissime pietatis : ut eis refrigeria tribuas sempiterno quietis.

ñ. Amen.

^B *Dicat Presb.* Quia tu es vita vivorum, etc.

Ad pacem. Christe Domine : in cujus adventum pax est reddita terris : pax collata hominibus bone voluntatis : concede quesumus ^b ut per primum adventum ad nos in humanitate veniens : et mundum tibi in pace reconciliare dignatus es : reconciliatos per te in tua pace prestes jugiter permanere : quatenus in secundo adventu tuo dum in majestate et gloria veneris facias heredes pacis eterne : ^c et quos hic tue pacis depositum feceris : inviolabiliter facias custodire.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Quia tu es vera pax nostra totum cum gratia Dei Patris. *ut supra in prima Missa. Totum cum Introitu ad Altare Dei mei. ut supra dictum est fol. 4.*

^C *Introitus.* Dignum et justum est : vere et nobis per omnia e. pedibile : tuam nos clementiam Omnipotens Pater : quibus possumus semper laudibus predicare : qui bonitate nos ^d ingenuitateque condidisti : ac serpentis antiqui fraude ^e decepti : gratuita miseratione a morte ^f velis eripere : qui filium tuum quem pro nobis in carne missurus eras : ad terras venturum nasciturumque de Virgine longe antea predixisti : ejus nativitatis adventum pretonantibus Sanctis pronunciasti : ut expectatus diu qui fuerat repromissus : magnum mundo faceret gaudium in plenitudine temporum presentatus. Unde petimus et rogamus : ut qui plasma tuum : sicut vere pius : et misericors ^D perire non passus es : sed per humilem adventum filii tui Domini nostri : quod perierat revocasti : quod jam inventum et reparatum : ac revocatum est : sic protegas : sic custodias : sic sanes : sic defendas : sic liberes. Ut in illo adventu terribili quo iterato illos venturus est judicare : a quibus et pro quibus

^a *In cujus adventum. Lege aeveniu.*

^b *Ut per primum adventum. Lege : Concede, quesumus, ut qui per primum adventum ad nos in humanitate veniens, mundum tibi in pace reconciliare, etc.*

^c *Et quos hic tue pacis. Lege. Et quos hic tue pacis depositarios feceris, eosdem inviolabiliter facias, tuum depositum custodire.*

^d *Ingenuitateque. Forte, ingenua.*

^e *Decepti. Lege deceptos.*

^f *Velis. Lege voluisti.*

est judicatus: tales inveniat quos redemit: ut in eternum possideat quos precio sui sanguinis acquisivit: ut cum ignobilis affectibus redemptorum: tecum et Sancto Spiritu sine fine laudetur parili concentu: cum Angelis et Archangelis laudantibus atque ita dicentibus. *Dicat Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus, etc.

Dicat Presbyter.

Post Sanctus. Oratio. Vere sanctus: vere benedictus qui venit in nomine Domini: Rex Israel. qui jam venit humilis: et adhuc venturus est in maiestate terribilis. Qui jam venit ut iudicaretur in mundo: et adhuc venturus est ut iudicet mundum. Qui jam venit ut redimeret a morte: quos ad vitam predestinavit: et adhuc venturus est: ut remuneret quos redemit: ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Deinde dicat Presbyter in silentio. Oratio. Adesto adesto Iesu bone pontifex. *Ut supra fol. 5. Postea dicat orationem.*

Post pridie. Facimus Domine Filii tui Domini nostri Iesu Christi commemorationem: quod veniens ad nos humanam formam assumpsit: quod pro hominibus quos creaverat redimendis **16** passionem Crucis perpassus est. Quod superatus atque conculcatus debita mortem nostram: mortem ultra suscepit ipse indebitam: quod infernum ex parte expoliavit relinquendo impios: et sanctos qui ibidem tenebantur: resurgens secum in celestibus sublevando. Quod rediens ad celum viam nobis patefecit: per quam conscendamus in celum. Quod venturus sit iterum ad iudicium vivorum et mortuorum scelera-
tores et peccatores eterno supplicio damnaturos: suisque fidelibus sua precepta servantibus eternitatis sue gloriam collaturus. Per ipsum te ergo summe Pater exproscimus: ut hanc tue placationis hostiam: quam tibi offerimus: e manibus nostris placatus accipias: ^a eamque de celis a sede placato vultu respiciens benedicas: ut quotquot ex huius sumptu libaverimus: salubritatem ac remedium anime et corporis hauriamus. *ñ. Amen.*

Et dicto memento pro vivis et perfecto simbolo dicat Presbyter orationem Dominicam equaliter.

Summe summe et omnipotens Deus Pater ingenitus: qui unigeniti tui in assumptione carnis: adventum reconciliationis nostre voluisti esse remedium: ^b ut cum eo gratiam reciperemus adoptionis. qui a te ante omnia secula sine initio ineffabiliter genitus: in natura deitatis tibi extat equalis. Ut efficeremur tui adoptivi filii: qui servi ex nostro merito eramus

^a *Eamque de celis a sede.* Legendum fortasse: *Eamque, de celesti sede placato vultu respiciens, benedicas.* Ceterum hæc oratio eadem Christi mysteria complectitur quæ in canone missæ Romanæ sacerdos statim post consecrationem calicis commemorat oratione illa quæ incipit *unde et memores, Domine.* Uirque oratio eadem petitione terminatur, ut scilicet: *Deus dignetur oblata vultu placato respicere, et ex his sumentibus dona celestia imperire.*

^b *Ut cum eo.* Huc refert illud Apostoli ad Galatas, III, 5, et ad Romanos, VIII, 32.

^c *Cap. XVI. Vers. 1-6.*

indigni. Dignos quesumus rōs effice tante dignitatis solemnitate: ut possimus ad te non immerito proclamare et dicere.

Dicat Presb. Pater noster. Totum. Et postea dicat benedictionem. Humiliate vos. Benedictio.

Benedictio. Adveniat super vos placidus gratie superne respectus: et illustret vos Iesu Christi Domini nostri et Salvatoris adventus. *ñ. Amen.*

Non recedat a cordibus vestris: qui nasci dignatus est ex utero Virginis matris.

ñ. Amen.

Quatenus in vestro maneat pectore placidus: mansionem ibidem cum Patre et Spiritu Sancto perpetui habiturus. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Per misericordiam ipsius Dei nostri, B qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. Et Refecti Christi corpore. *Et oratio ut supra in primo Dominico fol. 7.*

IN QUINTO DOMINICO DE ADVENTU DOMINI.

Ad Missam. Officium.

Super montem altissimum. *Require in secundo Dominico de Adventu Domini fol. 7.*

Lectio libri Esaye Prophete (° Cap. XVI).

ñ. Deo gratias.

^a Emitte agnum dominatorem terre: de petra deserti ad montem filie Syon. Et erit sicut avis fugiens: et pulli de nido advolantes. Sic erant filie Moab in transgressu Arnon: ini consilium: coge concilium. Pone quasi noctem umbram tuam in meridie. Absconde fugientes et vagos ne prodas: habitabunt apud te profugii mei. Moab esto latibulum eorum: a facie vastatoris. Finitus est enim pulvis: consummatus est miser: defecit qui conculcabat terram. Et preparabitur in misericordia solium: et sedebit super eam in veritate: in tabernaculo David. Judicans et querens iudicium: et velociter reddens quod justum est. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Dicat Chorus Lauda. ^a Ut inhabitet gloria in terra nostra: misericordia et veritas occurrerunt sibi: ^b iusticia et pax ^c complexerunt se. ^d *ñ. Veritas de terra orta est. Et iusticia de celo prospexit: etenim Dominus dabit ^e benedictionem: et terra nostra dabit fructum suum. P. Iusticia.*

^a *Emitte agnum.* Ita LXX. Vulgata addit *Domine.*

^b *Psallendo.* Psal. LXXXIV, 10.

^c *Complexerunt.* Corripuit, de laudibus Justiniani:

Portum quam geminæ complexant brachia ripæ;

et alii ejusdem et posterioris ævi scriptores *complexo* pro *complexor* dixerunt: ceterum Italica versio habet *complexa sunt se.* Chald., *conjuncta sunt.* Vulgata, *osculata sunt.*

^d *ñ. Ps. LXXXIV, 12.*

^e *Benedictionem.* Vulg., *lial.* et LXX, *benignitatem.* Chald., *beatitudinem.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Thessalonicenses
(^a I. Cap. V).

¶ Deo gratias.

Fratres : rogamus vos : corripite inquietos. Consolamini pusillanimes : suscipite infirmos. Patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat. Sed semper quod bonum est sectamini invicem : et in omnes : semper gaudete. Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. Nec enim voluntas Dei est in Christo Jesu in omnibus nobis spiritum nolite extinguere : prophetiam nolite spernere. Omnia autem probate : et quod bonum est retinete. Ab omni specie mala abstinete vos. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia : **17** integer spiritus vester : anima et corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur. ¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum spiritu.

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (^b Cap. XVII).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus interrogatus a Phariseis : quando venit Regnum Dei ? Respondit eis et dixit. ^d Non veniet Regnum Dei cum observatione : nec dicent : ecce hic : aut ecce illic. Ecce enim Regnum Dei intra vos est. Et ait ad discipulos suos. Venient dies : quando desideretis videre unum diem filii hominis : et non videbitis. Et dicent vobis. Ecce hic et ecce illic. Nolite ire : neque sectemini. Nam sicut fulgur corruscans de sub celo : in ea que sub celo sunt fulget : ita erit filius hominis in die sua. ¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Cantet chorus * Lauda. alleluja Alleluja. ¶ Respice Domine de celo : et vide et visita vineam istam. P. Alleluja.

Dicat Presb. Adjuvate me fratres in orationibus vestris. fol. 3.

Cantet chorus † Sacrificium. Aparebit tibi Dominus qui in charitate perpetua dilexit te virgo Israel alleluja. ‡. Dominus Deus tuus adduxit te ad misericordiam et miserationem : adhuc edificaberis et edificabis. P. Virgo Israel alleluja.

Missa. Hilarescite queso dilectissimi fratres : et letabunda sursum attollite corda ; quia jam in proximo est redemptio vestra : parate illi viam in cordibus vestris : ut eo veniente : remuneremini donariis sempiternis. ¶ Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam. ut supra fol. 3.

Dicat Presb. Oremus. Et chorus ¶. Agnos. et Presb. dicat Ecclesiam sanctam catholicam. Et chorus ¶. Presta eterne omnipotens Deus.

^a Cap. V. Vers. 14-23.

^b Cap. XVII. Vers. 20-24.

^c Respondit eis, et dixit. Ita in Græco ; et Vulgata, respondens eis dixit.

^d Non veniet. Ita Græc. et Syriac. Vulgata, non

A *Et Presb. dicat aliam orationem.*

In proximo quidem est Domine dies adventus tuus : sed quesumus ut antequam venias : expiari mereamur ab omni contagione delicti. Prius dilue rogamus in nobis omne quod in illa futura examinatione puniturus es : ut cum justus advenieris iudex : non in nobis invenias quod condemnes. ¶ Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster in cujus conspectu. Ista et alia que sequuntur usque ad orationem que dicitur post nomina.

Dicat Presb.

Post nomina. Te quesumus Jesu Domine Deus noster : ut nos qui fideliter prestolamur adventum tuum : non incurramus supplicium sempiternum, quo adventu tuo et offerentibus venia : et defunctis requies condonetur eterna. ¶ Amen. Dicat Presb. Quia tu es. Ut dictum est.

Dicat Presb.

Ad pacem. Pax tua Redemptor ac Deus noster : que te nascente olim proclamata est ab Angelis : habitet in mentibus nostris : quo ejus fulti presidii : mereamur cum veneris tue contueri presentiam visionis. ¶ Amen. Presb. dicat. Quia tu es vera pax. Et omnia alia usque inlatio.

*Inlatio. Dignum et justum est. Nos tibi gratias agere : Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Cujus incarnatio salus facta est mundi : et passio extitit redemptio hominis procreati. Ipse igitur nos omnipotens pater quesumus perducatur ad premium : qui redemit de tenebris infernorum. Ipse carnem nostram a delectis emaculet : qui eam suscepit ex Virgine. Ipse nos lesos tue restituat majestati : qui nos tibi per sanguinem suum reconciliavit. ¶ Ipse nos secundi adventus examinatione iustificet ; qui in primo contulit donum gratie sue. Ipse ad iudicandum veniat mitis ; qui olim apparuit humilis. Ipse in iudicium ostendatur nobis mitissimus, qui dudum venit occultus ; cui merito omnes Angeli, et Arcangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. *Dicat Chorus. Sanctus.**

Dicat Presb.

Post Sanctus. Vere Sanctus et gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui nos et prioris adventus sui gratia reparavit : et in secundo daturum se nobis regnum cum sanctis Angelis repromisit. ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Dicat Presb. Adesto adesto. ut supra. Postea dicat.

*Post pridie. Veni Domine relaxa facinora nostra, et hec oblata tibi pro ipsis facinoribus benedicenda assume libamina. Ut horum perceptione expiemur a crimine : et tui adventus gloriam **18** mereamur interriti prestolare. ¶ Amen.*

Dicat Presb. Te prestante. et Dominus sit semper

venit.

^a Lauda. Psal. LXXIX, 15.

^b Sacrificium. Jeremie xxxi, 3, 4.

^c Ipse nos secundi adventus examinatione iustificet. In secundi adventus examinatione iustificet.

vobiscum. Et postea tenendo corpus Domini super ealica dicat alta voce. Fidem quam corde credimus. Dicit Chorus. Credimus in unum Deum totum. Et tunc faciat illas particulas : ut supra dictum est in prima Missa. Et Presb. faciat Memento pro vivis. Et perfecto simbolo dicat Presb. ad Dominicam equaliter.

Oratio. Venisse te Domine pro nostra in terris salute credimus : venturum te quoque ad iudicium sustinemus : et ideo cum fiducia que docuisti : proclamamus e tervis. Pater noster. Ut supra. Post Orationem Dominicam dicat Presb. Liberati a malo. Post dicat benedictionem. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Benedictio. Adventus sui vos Dominus illustratione sanctificet. *ñ.* Amen. Vincula vestra dissolvat antequam veniat. *ñ.* Amen. Ut liberati a vinculis peccatorum : intirriti expectetis ejus adventum. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. Et tunc dicat Chorus. Custate et videte. Et hic faciat Memento pro mortuis. et post Memento dicat illas orationes que dicte sunt in 1. Missa. Et sumat corpus et sanguinem : et hoc facto dicat Presb. orationes ut in prima Missa. Et in fine orationis dicat. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace.

ñ. Chorus. Deo gratias.

IN SEXTO DOMINICO DE ADVENTU DOMINI.

* Officium.

Sanctus Dominus Deus omnipotens. Qui erat et est et venturus est alleluja alleluja. *ñ.* Deus manifeste veniet : Deus noster et non silebit. P. Qui erat. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Qui erat.

Oratio. Deus qui per Angelicos Choros. fol. 1.

Lectio libri Esaye prophete (* Cap. XXXV).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Letabitur deserta et inopia : et exultabit solitudo : et florebit quasi liliū. Germi-
nans germinabit : et exultabit letabunda et laudans. Gloria Libani data est ei : decor Carmeli et Saron. D

^a Officium. Apocal. iv, 8.

^b *ñ.* Psal. XLIX, 3.

^c Cap. XXXV. Vers. 1-10.

^d Pusillanimes. Ita LXX. Vulgata, pusillanimes, Chald., festinus corde.

^e Deus noster..... et salvabit nos. Ita LXX. At Vulg. et Chald., Deus vester.... et salvabit nos.

^f Et erit ibi. Vulgata : et erit ibi semita, et via, et via sancta vocabitur. LXX : erit illic via pura, via sancta vocabitur. Missale accedit ad Vulgatam, sed illud via non duplicatur, in quo cum LXX convenit.

^g Convertentur, et venient, et laudabunt Dominum in Sion cum laude. Vulgata et Chald. : Et venient in Sion cum laude. LXX : Et venient in Sion cum latitia. Syriac. : Et ingradientur in Sionem cum gloria. Hebr., ad litteram : Et venient in Sion in praeracione.

A Ipsi videbunt gloriam Domini : et decorem Dei nostri. Confortate manus dissolutas : et genua debilia roborate. Dicite ^d pusillanimes confortamini : et nolite timere. Ecce ^e Deus noster ultionem adducet retributionis : Deus ipse veniet et salvabit nos. Tunc aperientur oculi eorum : et aures surdorum patebunt. Tunc saliet sicut cervus claudens : et aperta erit lingua mutorum. Quia scisso sunt in deserto aque : et torrentes in solitudine. Et que erat arida in stagnum : et siliens in fontes aquarum. In cubilibus in quibus prius dracones habitabant : orietur viror calami et junci : ^f et erit ibi semita : et via sancta vocabitur. Non transibit per eam pollutus : et hec erit vobis directa via : ita et stulti non errent per eam. Non erit ibi leo : et mala bestia non ascendet per eam : nec inveniatur ibi. Et ambulant qui liberati fuerint et redempti a Domino. ^g Convertentur et venient : et laudabunt Dominum in Sion cum laude : et letitia sempiterna super caput eorum. Gaudium et letitiam obtinebunt. Et fugiet dolor et gemitus. *ñ.* Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

^h Psallendo. Suscipiant Domine montes ⁱ et colles populo tuo pacem justitiam : ^j iudicabit egenos populo. ^k Ut salves filios pauperum. ^l *ñ.* Deus iudicium tuum ^m dona Regi : et justitiam tuam filio Regis : ut iudicet populum tuum cum iusticia et pauperes tuos in iudicio. P. Ut salves filios.

Dicit Presb. Silentium facite.

C Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Thessalonicenses (n. II. Cap. II).

ñ. Deo gratias.

Fratres rogamus vos per adventum Domini nostri Jesu Christi et nostre congregationis in ipsum : ut non cito moveamini a vestro sensu : neque terreamini. Neque per spiritum : neque per sermonem : neque per epistolam : tanquam per nos missam : quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat illo modo. Quoniam nisi venerit discessio primum : et revelatus fuerit homo peccati ¹⁹ filius perditionis. qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus : aut quod colitur : ita ut in templo Dei sedeat : ostendens se tanquam sit Deus. Non retinetis quod cum essemus apud vos : hec dicebam vobis ? Et nunc quid detineat scitis : ut reveletur in suo tempore.

In harum nulla, neque in Arabica versione, nec in versionibus recentioribus inveniuntur verba illa : Et laudabunt Dominum.

¹ Psallendo. Psal. LXXI, 3, 4.

² Et colles. Illic error typographicus subesse videtur. Italica : Suscipiant montes pacem populo tuo, et colles justitiam. LXX et Vulgata habent : Pacem populo et colles justitiam.

³ Iudicabit egenos populo. Vulg., LXX et Chald., pauperes populi. In Græco, mendicos populi. Italica, in sua iustitia iudicabit pauperes huius populi.

⁴ Ut salves. Vulgata, Italica, LXX : Et salves faciet filios pauperum. Chald., filios miserorum.

⁵ *ñ.* Psal. LXXI, 1, 2.

⁶ Dona Regi. Vulg., LXX, Ital., Regi da.

⁷ Cap. II. Vers. 1-14.

* Nam ministerium jam operatur iniquitatis tantum : A ut qui tenet : nunc teneat : donec de medio fiat. Et tunc revelabitur ille iniquus quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui : et destruet illustratione adventus sui eum : cujus est adventus secundum operationem Sathane. In omni virtute : signis et prodigiis mendacibus : et in omni seductione iniquitatis : his qui pereunt : eo quia charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo ^b mittet illos Deus in operationem erroris : ut credant mendatio : ut judicentur omnes qui non crediderunt veritati : sed consenserunt iniquitati. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis fratres dilecti a Deo : ^c quod elegerit nos Deus primitias in salutem : in sanctificationem spiritus : et fidem veritatis. In qua et vocavit nos per Evangelium nostrum : in acquisitionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Principium Sancti Evangelii secundum Marcum.
(^d Cap. I).

Initium ^e Sancti Evangelii Jesu Christi filii Dei : sicut scriptum est in Esaya propheta. Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam : qui preparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto parato viam Domino : rectas facite sentias ejus. Fuit Johannes in deserto baptizans : et predicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum. Et egrediebatur ad illum omnis Judæe regio : et Hierosolimitæ universi : et baptizabantur ab illo in Jordanis flumine : confitentes peccata sua. Et erat Johannes vestitus pillis cameli : et zona pellicia circa lumbos ejus. Et locustas et mel silvestre edebat : et predicabat dicens. Venit fortior me post me : cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calcamentorum ejus. ^f Ego baptizo vos in aqua : ille vero baptizabit vos in Spiritu Sancto.

¶ Amen.

Dicat Presb. in medium Altaris. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum spiritu.

Dicat Chorus ^g Lauda. Alleluja. ¶ Venite exultemus in Domino jubilemus Deo salvatori nostro alleluja.

* Nam ministerium. Est fortasse error aut amanuensis, aut typographi : nam Vulgata, Syriac. et Græc. *ministerium* habent, et ita Primasius, sanctus Chrysostomus, et interpres vetustus sub nomine sancti Ambrosii, legunt.

^b Mittet illos Deus in operationem erroris. Vulg., Græc. et Primasius : Mittit illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio. Interpres apud sanctum Ambrosium legit : In hoc ut credant mendacio. Syriaca : Immittet illis Deus efficaciam seductionis.

^c Quod elegerit nos Deus. Et infra : In qua et vocavit nos. Vulg., Syr. et Græc. habent vos, et ita, puto, est legendum.

^d Cap. I. Vers. 1-8.

^e Sancti. Deest Vulg., Græc. et Syr.

^f Ego baptizo vos in aqua, ille vero baptizabit vos in Spiritu sancto. Vulgata : Ego baptizo vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sancto. Syriac. : Ego baptizo vos aqua, ille vero baptizabit vos Spiritu sanctificati. Græc. : Ego quidem baptizavi vos in aqua, ille

Dicat Presb. Adjuvate me fratres etc. ¶ Adjuvate pater. *Dicat Chorus.*

^h Sacrificium. Prope est dies Domini : quia preparabit Dominus sacrificium : sanctificabit vocatos suos alleluja. ¶ ⁱ Lauda filia Syon : jubila tu Israel : letare et exulta filia Jerusalem : abstulit Dominus iudicium tuum : avertit inimicos tuos Rex Israel Dominus : in medio tui sanctificare. *Dicat Presb.*

Missa. Solennia tui adventus mysteria celebrantes : tibi Christe Domine supplices fundimus preces : ut nos primitivi adventus incarnatione redemptos : in secunda tua apparitione glorifices coronandos.

¶ Amen.

Alia Oratio. Sincera nos quesumus Domine tue incarnationis semper fide corroborata : et in tua dilectione firmatos nunquam nos expugnare valeant callidus inimicus.

¶ Amen.

Post namina. Oratio. Omnipotens sempiterna Deus : fidelium lumen : rector animarum : qui nos verbi tui illustratione ^j preparatum materis Virginis consecras. Veniat quesumus super nos virtus Spiritus tui Sancti : et misericordia Altissimi obumbret nos.

¶ Amen.

Ad pacem. Oratio. Charitatis tuæ Domine in nos distribue ^k unitatem : et una perpetim dilectionis copula jungat : quod unius fidei sacramenta locupletant. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere equum et salutare est : nos te Deum nostrum ac Dominum colaudare : qui pietatis tue magnitudinem a nostre humilitatis inopia ^l distulisti : sed errorum nostrorum miseratus ^m piacula : unigenitum tuum ob nostre infirmitatis redemptionem misisti. Qui nobis vite eterne januam patefecerit : et omnes pravi seductoris a nostris mentibus dominatum excluderet : nosque sue opitulationis advocacione tibi Deo nostro per sancti operis exercitia reconciliaret. Cui merito ⁿ omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. *Chorus.* Sanctus.

Post Sanctus. Veram tue Trinitatis omnipotentiam Domine concinentes : tui semper nominis confessione locupleta : ut ^o quod tibi Cherubin ac Seraphin in-

vero baptizabit vos in Spiritu sancto.

^g Lauda. Psal. xciv, 1.

^h Sacrificium. Sophonie iii : et ibi Vulgata : *Iuxta est dies Domini.*

ⁱ ¶. Sophon. iii, 14, 15.

^j Preparatum. Locus mendosus. Fortasse legendum : Qui nos Verbi tui incarnatione, ac partu beatæ Mariæ virginis consecrasti. In Ambrosiana liturgia Pamelii oratio super populum, ineunte die Nativitatis Domini, est : Deus, qui hunc diem sacratissimum per incarnationem Verbi tui et partum Mariæ virginis consecrasti, da populis tuis, etc. Vide Missale Gallo-Goth., in oratione post pacem, die Natalis Domini.

^k Unitatem. Hoc est animarum concordiam, quo sensu Seneca in libro de Vita beata, cap. 9, hanc vocem usurpavit, et etiam lib. iv, cap. 18, de Beneficiis.

^l Distulisti. Videtur deesse particula non, et legendum non distulisti, id est non amovisti.

^m Piacula, id est crimina, delicta.

ⁿ Quod. Lege quæ.

cessabiliter jubiliat : Spiritus Sanctus nos igne perflagens : hæc incorrupte mentis statuta nos tibi a jubeas concinere. Quia tu es Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Preceptorum tuorum Domine mysteria recolentes : oblationis hujus libamina sanctificare dignor : ut tue gratie sanctificatione respersa : abluta sumentium cordibus omne delictum. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Oremus. Exurge Domine et prevale in virtute tua : et ad nostram defensionem excita potentiam tuam. Respice propicius nostri cordis presumptionem : et ex presentium calamitatum angustiis paternam nobis exhibe pietatem.

Pater noster. *Dicat Presb.* Humiliate vos benedictioni.

Benedictio. Domine Jesu Christe qui discipulis tuis tuum spiritum tribuisti : Ecclesie tue Catholice ipsius muneris dona largire. *ñ. Amen.* Ut quicumque ex aqua et Spiritui Sancto renati sunt : te semper induant ejus protectione muniti. *ñ. Amen.* Redundet in eis charitas diffusa per Spiritum Sanctum : qui operiat ac superet multitudinem peccatorum. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Per misericordiam tuam etc.

IN • SANCTI CLEMENTIS PAPE ET MARTYRIS.

Ad Missam. d. Officium.

De profundis clamavi ad te Domine alleluja. Domine exaudi vocem meam alleluja alleluja. *ñ. Fiant aures tue intendentes in vocem deprecationis mee. P. Domine exaudi. ñ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Domine exaudi.*

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum.

a Jubeas. Lege : Ut quæ tibi cherubim ac seraphim incessabiliter jubiliat, Spiritus sanctus nos suo igne perflagens, hæc incorrupte mentis statuta nos tibi jubeat concinere, etc.

b Recolentes. Adde quæsumus.

c Sancti Clementis Papæ et Martyris. Sanctus Clemens, patria Romanus (*Liber Pontificalis, Sacram. S. Leonis, ad 9 Dec.*), fidei mysteriis fortasse a sancto Barnaba (*Leo Ostien., ex Actis, apud Bolland., tom. II Meriti, p. 14*), certe ab apostolis, imbutus (*Irenæus, lib. III, c. 5*), a sancto Petro Cæsareæ in Palestina baptizatus (*Leo Ostien., ibid.*), Paulo apostolo comitem peregrinationum, et in Evangelii prædicatione adiutorem se adjunxit (*Philip. IV, 5; S. Hier., de Viris illustr., c. 15; Chrysostomus, I Tim., in præf.*). Romam redux, a sancto Petro episcopus ordinatus est (*Tert., de Præscrip., c. 32*), die X Kal. Februarias, quo olim festivitas Cathedralis sancti Clementis celebrabatur (*Leo Ostien., ibid.*). Post apostolorum Petri et Pauli martyrium et brevem Lini pontificatum, Clemens summam recepit Civitatis propriam dignitatem, cum anno Christi 68, Trachalo et Italico cos., Romanam Ecclesiam regendam suscepit (*Sac. S. Leonis, ibid.; Catalogus Bucherii; Liber Pontificalis; Blanchinus, in Chronolog., ad an. 67, et in notis ad Anastasium, tom. II, p. 27, et 31, 35*), quam ad annum Christi 76, Vespasiano VII et Tito V cos., san-

A ñ. Gloria in excelsis Deo. Chorus. Et in terra pax. totum.

Iterum dicat Presb. Per omnia semper secula.

Oratio. Gloria nostra Deus noster : qui in celis ab Angelis demonstraris : et in perpetuum decantaris : hic fideliter ac solenniter predicaris : presta nobis amplissima pietate tua a malis propriis liberari : et semper in tuis laudibus gloriam. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Per misericordiam tuam etc. totum.

Lectio libri Sapientie Salomonis (• Cap. IIII).

Justus si morte preoccupatus fuerit : anima ejus in refrigerio erit. Senectus enim venerabilis est : non diuturna nec numero annorum computata. Cui sunt autem sensus hominis : et etas senectutis vita immaculata. Placens Deo factus dilectus : et vivens inter peccatores translatus est. Raptus est ne malicia mutaret intellectum ejus : aut ne fictio malicie deciperet animam illius. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona : et inconstancia et concupiscentia transvertit sensum sine malicia. Consumatus in brevi explevit tempora multa : placita enim erat Deo anima illius. Propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum. Populi autem videntes et non intelligentes : nec ponentes in precordiis suis talia. Quoniam misericordia Dei et gratia in sancto illius ; et respectus in electo ipsis. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

C d Psallendo. Salvum me fac Domine : quoniam ingressi sunt aque usque ad animam meam. *ñ. Influxus sum in limo profundi et non est substantia : veni in altitudinem maris : et tempestas demersit me. P. Quoniam ingressi.*

Dicat Presb. Silentium facite.

clissime rexit (*Catalogus Bucherianus, et alter Catalogus, Justiniano imperatore compactus, apud Bolland., t. I April.*). Eo autem anno, sive inductus desiderio Evangelii, per varias gentes, apostolorum more, disseminandi, sive ut quieti Ecclesie, sua causa, a quibusdam sollicitate, prospiceret, sponte pontificatum abdicavit (*S. Epiphani., hæc. 27; Bolland., tom. I April., et in propileo Maii; Franc. Blanchinus, in Anastasium, ibid.*). Exinde nulli sedi affixus, propagationi fidei omnem operam impendit, eamque ob causam primum relegatus, demum tertio Trójani anno martyr occubuit (*Catalog., apud Bolland., ibid.; Fr. Blanchinus, ibid.; Euseb., Hist. Eccl. lib. III, c. 34; S. Hieron., de Vir. illustr., c. 15, Edit. Veronen.*).

d Officium. Psal. cxxxix, 1.

e Cap. IV. Vers. 7-15.

f Anima ejus. Hæc verba desunt in Græc. et in Vulgata.

g Concupiscentia. Græc. et Vulg., *concupiscentiæ.*

h Quoniam. Sensus idem, sed verborum dispositio diversa est in Græc. et Vulgata, in quibus in sanctis ejus et in electis ejus legitur.

i Psallendo. Psal. lxxviii, 1.

j Domine, quoniam ingressi sunt aquæ. LXX, Ital. et Vulg. : Deus, quoniam intraverunt aquæ.

k ñ. Psal. lxxviii, 3, 4.

• *Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Timotheum.*
(b II, cap. II).

Charissime. Confortare in gratia que est in Christo Jesu : que audisti a me per multos testes. Hec commendat fidelibus hominibus qui idonei sunt : et alios docere. Labora sicut bonus miles Jesu Christi. Nemo militans Deo : implicet se negotiis secularibus : ut ei placeat cui se probavit. Nam et qui certant in agone non coronantur : nisi legitime certaverint. Laborantem agricolam : oportet primum de fructibus accipere. Intellige que dico : dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. Memor esto Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David : secundum Evangelium meum in quo laboro usque ad vincula quasi latro : sed verbum Dei non est alligatum. Ideo omnia sustineo propter electos : ut et ipsi salutem consequantur. • In Christo Jesu Domino nostro.

¶ Amen.

21 *Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.*
¶ Et cum.

1 *Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem*
(a Cap. XII).

Una dierum Dominus noster Jesus Christus cum ascendisset in naviculam et discipuli ejus : ait ad illos : Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt et navigaverunt in regionem Gerasenorum : et cum egressus esset ad terram : dixit discipulis suis. Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit : ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit : multum fructum affert. Qui amat animam suam : perdet

• *Sequentia.* In Missali Toletano, Edit. ann. 1550, lectio in missa sancti Clementis est ex epistola ad Hebræos, cap. xiii, 9 : *Doctrinis variis et peregrinis notis abduci, usque ad vers. 17 : Talibus enim hostis promeretur Deus, quæ una est ex iis lectionibus quas in natali unius confessoris pontificis legunt.*

¶ Cap. II. Vers. 1-10.

• *Idonei sunt.* Græc. et Vulgata, *idonei erunt*; et ita legit sanctus Ambrosius.

¶ *Quasi latro.* Ita vetus interpret inter opera sancti Ambrosii. Syriaca, *fascinatorius*. Vulgata, *male operans*. In Græco, *κακοποιος*.

• *In Christo Jesu Domino nostro.* Vulgata : *In Christo Jesu cum gloria cælesti*. Ita etiam Primasius legit. Syriaca et Græc. : *In Christo Jesu cum gloria æterna*.

¶ *Lectio.* In Missali Toletano lectio est ex Evangelio Joannis, cap. xii, 24 : *Nisi granum frumenti, usque ad vers. 27 : Honorificabit eum Pater meus*; quæ est ex iis lectionibus quas in natali unius martyris legere solent.

• *Cap. XII.* Lectio hæc, centonis instar, ex pluribus fragmentis con-uta est. Initium capit ex Evangelio Lucæ, cap. xiii, 23 : *Factum est autem in una dierum, et statim adnectitur versiculus 27 ejusdem capituli : Et cum egressus esset in terram. Tum ex Joanne, cap. xii, 24, 25, 26 : Nisi granum frumenti, ut modo in Missali Toletano legitur. Deinde ex Joanne, cap. xiii, 16, 17, 20; ac demum ex eodem, cap. xv, 6, 12, 13.*

¶ *Inveniet eam.* Joan. xii, 25. Vulg., Græc. et Syr., *custodit eam*.

1 *Sic, quem misero.* Vulg. et Græc. : *Se quem misero.* Syr. : *Quisquis recipit quem ego misero.*

1 *Et quodcumque petierit.* In Græc. et Syr., *quodcumque petieritis*. Vulg., *petieritis Patrem*. Sanctus Augustinus, in hunc locum, *quæcumque petieritis*.

¶ *eam.* Et qui odit animam suam in hoc mundo : in vitam eternam inveniet eam. Si quis mihi ministrat : me sequatur : et ubi sum ego : illic et minister meus erit. Si quis mihi ministraverit : honorificabit eum Pater meus. Amen amen dico vobis : non est servus major Domino suo. Neque Apostolus major : eo qui misit illum. Si hec scitis : beati eritis si feceritis ea. Qui accipit sic quem misero : me accipit. Qui autem me accipit : accipit eum qui me misit. Ego sum via : veritas et vita. Qui credit in me : opera que ego facio et ipse faciet : et majora horum faciet. Et quodcumque petierit in nomine meo : hoc faciam : ut clarificetur pater in filio. ¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

¶ *Lauda.* Alleluja. ¶ De profundis clamavi ad te Domine : Domine exaudi vocem meam. P. Alleluja.

Dicat Presb. Adjuvate me fratres.

¶ *Sacrificium.* Fulgebit justus sicut splendor firmamenti : et sicut stelle celi dantes claritatem lucis ita et justus splendebit : in perpetua eternitate alleluja. ¶ Fulgebit et tanquam scintille in aridineto discurrunt judicabit nationes : et dominabitur populis et regnabit cum Domino. P. In perpetua.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Missæ. Clementissimum et invictissimum clipeum Dominum nostrum Jesum Christum : fratres charissimi deprecemur : ut convenientibus nobis in hodierna Clementis sui sollemnitate, clementem et inef-

¶ *Lauda.* Ps. cxxxix, 1.

¶ *Sacrificium.* Ex Daniele, xii, 3. ¶ Ex Sapientia, iii, 7.

¶ *Hodierna die.* Die ix Kal. Decembris celebris in Occidente, et vetustus est cultus sancti Clementis papæ et martyris. De eo hac die missam propriam et proprium officium celebrant Gotho-Hispani : eodemque die missam propriam habet in Sacramentario sancti Leonis, in Gelasiano et in Gregorianis vulgaris. De eodem, die 25 Novembris, agunt Kalendarii Frontonis, Capitularia Evangeliorum, apud Georgium, de Litr. Rom. pont. t. III, in appendice; vetusta quoque Martyrologia Gelonense et Corbeïense Acherii, utrumque Antissiodorense Martenii, Bedæ genuinum, apud Bollandistas, tom. I Martii, collatum cum Codice Veronensi a clariss. P. Blanchino, in proleg. ad tom. IV Anastasii; Usuardi Sollerii Romanum Parvum; Adonis Georgii, et Romanum Baronii. In Africa eodem die ix Kal. Decembris festività sancti Clementis celebratur, ut ex vetusto Kalendario Carthaginiensi suspicari licet, in quo....

Kal. Decemb. sancti Clementis legitur, et quamvis corrosa membrana abstulerit diei notam, tamen cum continuo sequatur... *Kal. Decemb. sancti Chrysogoni*, quem non alium quam sanctum Chrysogonum Mabilonius et Sollerius, harum rerum periti, esse contendunt, quem tam Latini quam Græci viii Kal. Decembris colunt, verosimile est sanctum Clementem die ix Kal. Decembris. Carthaginiensi Kalendario inscriptum fuisse. Galli olim, fortasse quia nullas sanctorum festivitàtes in Adventu celebrabant, missam sancti Clementis, ut est in Gallo-Gothico, inter eas reposuerunt quæ ab octava Epiphaniæ ad initium Quadragesimæ celebrantur. Kalendarius Bucherii sanctum Clementem martyrem una cum Semproniano, Claudio et Nicostrato, v. Id. Novembris commemorat. Sed hunc esse Clementem papam, alii incertum esse fa-

fabilem ab arce sui numinis in his quibus degimus A
seculi pressuris perpetuum porrigere gaudium : et
evadere prestat inferni supplicium. *A. Amen.*

Alia. Clementissimo et per te Clementi tuo Do-
mine lachrimosas fundimus preces : ut suo intercessu
a te Deus : qui sine initio clemens et pius : quos ju-
bes clementes in bonis actibus efficiis. Prestetur Ec-
clesie tue pax indeficiens : bonitas affluens : clemen-
tia regens : pietas benefaciens : protectio exuberans :
lenitas mulcens : patrocinium defendens : mansue-
tudo corripis : tranquillitas iustificans : visitatio
salvans : a misericordia subveniens : et consueta
subventio : nobis miseris parcens : quo mereamur
repulsis adversariis tibi Domino deservire : et ad
tuam clementiam quandoque sine merito iustificati
letabundi attolli. *A. Amen.*

Post nomina. Clemens et clementissime Deus : qui
per Clementem Romuleum Episcopum plurimos tue
divinitatis congregas aggeres Martyrum : et multi-
modam catervam accumulans confessorum : dona pro
tua miseratione spiritibus fidelium requiem defun-
ctorum : et nobis omnibus exoptatam remissionem
omnium peccatorum. *A. Amen.*

Ad pacem. Clemens et mitissime Domine : qui pa-
cem tuam per Clementem Episcopum cordibus radi-
casti fideliem : pace tua quo ipse es : salvare inten-
tentur. In Martyrologio Hieronymiano Lucensi, die
21 Novembris, legitur : *Roma, natalis sancti Clementis.*
Sed an etiam hic sit Clemens papa, in dubium merito
vocatur. Vide notas clarissimi Florentinii in hunc
diem et in diem 25 Novembris, quo in eodem Mar-
tyrologio recurrit natalis sancti Clementis episcopi et
martyris. Græci, in Menais, et in Brevis Menologio
metrico, sanctum Clementem colunt die 24 Novem-
bris. In Menologio Basilii, die 25 ejusdem mensis,
quo die Moschi in suo calendario figurato (*Bolland.,*
tom. I Maii) de sancto Clemente agunt, an sanctus
Clemens die 25 Novembris passus sit, neque asse-
rere, neque refellere in animo est. Acta Græco-La-
tina, apud Cotelierum, diem passionis præmittunt.
Latina apud Montherium edita, et Mss. in Codice
Berberino, passum testantur ix Kal. Decembris. Li-
ber Pontificalis et Catalogus veteris pontificum
Romanorum tempore Justiniani Augusti compactus
(*Bolland., tom. I April.*) Sancti Clementis elogium
concludunt his verbis : *Obiit martyr tertio Trajani*
anno, sepultus est in Græcia viii Kalendas Decembris,
In dubium relinquentes, an eodem die passus sit quo
est sepultus, an pridio, ut Latini videntur opinari.

Sensuale. Hoc est *sensus prædium*, quæ significa-
tione eodem vocabulo utitur Lucretius. Rogant Hi-
spani ut, intercedente sancto Clemente, ab eorum
cervicibus amoveatur barbarorum hominum jugum,
Alanorum, Suevorum, Vandalorum, Gothorum, alia-
rumque gentium, quæ, his permixta, Hispaniam in-
vaserant, et sacra omnia et profana pessumdabant.

Apostoli tui Petri. Sanctum Clementem apostolo-
rum discipulum appellat Origenes (*Principior. lib.*
11, pag. 82 oper., Edit. Maurin.; Gr. Kal., tom. I.).
Sancti Pauli discipulum, et in Evangelio cooperato-
rem Clementem agnoscit ipse Apostolus (*Philipp. iv,*
3). Hunc esse Clementem, postea papam, testantur
Eusebius (*Hist. lib. iii, c. 4*) : sanctus Chrysostomus
(*In præfatione I Tim.*) : sanctus Hieronymus (*In Epist.*
ad Philipp. iv, et de Viris illustr., c. 15, Ed. Vero-
nen.) : Primasius (*In Epist. ad Philipp. iv, 3*). Sancti
Petri discipulum Clementem appellat Origenes (*Tom.*
11 oper. Gr. Lat., Ed. Maurin.) in Genesim scri-
bens (*Pag. 20*) : Zosimus papa (*Epist. 3, ad Afri-*

das afflictas reliquias christianorum. Ut quia veram
pacem pacifici predicando darissimum et a sensuale
a diversis nationibus sufferimus jugum : per te qui
vera et firmissima pax es pervenire mereamur ad
paradisi gaudium sempiternum. *A. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est : clementem et
pium : equum et vere salutare est : Domine sancte
pater inestimabili et incomprehensibili clementie tue
perennes gratias agere : qui beatissimo Clementi
apostoli tui Petri discipulo nihilominus a tertio ejus
in loco : cathedrali honore sublimasti : hanc gratiam
conferre dignatus es : ut suavissimo oris ejus allo-
quio : cultu relicto ydolorum et simulachrorum
figmento : quamplurimos populos ex toto orbe credu-
los signaverit crucis tue tropæeo. Ipse enim ad cul-
tum vere fidei : et ceremonias magistri Romuleos
simul et Italicos convocans cives : tyrannum Sisi-
nium et o similes sui cepit sustinere cruentissimos
hostes. Quem ad instar Sauli 22 quod sonat tenta-
tio : postea Pauli quod interpretatur mirabilis : cæci-
tate confusum : cum Theodora conjugæ predici Si-
sinnii predicatione pontificali : Christiana effecta pari-
ter orantes meruerunt saluti reddere celitus casti-
gatum. Unde et cum apud Augustum rei hujus
gestum : a per Mamertinum administratorem Rômu-
leum fuisset delatum : tali relatione cepit impo-
nere : Missale Gallo-Gothicum (*In immolatione*
missæ sancti Clementis), ubi hæc : *Nam beatissimi*
Petri mox traditur discipulis, quæ ex Sacramentario
sancti Leonis verbatim transumpta sunt (Miss. S.
Clementis).

Tertio ejus loco. Sanctus Irenæus (*Adv. Hæres.,*
lib. iii) scribit : *Tertio loco ab apostolis episcopatum*
sortitur Clemens, qui et vidit ipsos apostolos, et con-
sultit cum eis. Eusebius (Lib. iii, c. 4) : Clemens Ro-
manorum Ecclesie tertius episcopus. Acta martyrii
sancti Clementis (Gr. Lat. : apud Cotelierum, Patres
Apostolici, tom. V, pag. 801) : Tertius Romanæ Ec-
clesiæ præfuit Clemens. Gregorius Turonensis (Hist.
Francor. lib. i, c. 17, sub Trajano). Clemens tertius
Romanæ Ecclesiæ episcopus passus est.
Magistri. Lege magistri sui, nimirum divi Petri
apostoli.

Similis tui. Confer Epitomæ Clementinæ, n. 165,
apud citatum Cotelierum.

Quod sonat tentatio, et rursus, mirabilis, glo-
semata sunt a sancto Isidoro (Origin. lib. vii, c. 9),
Beda et S. Hieronymo (De nominibus Hebraicis).

Cælitus castigatum. Sisennius, vel Sisinnius, isto
in Epitomæ Clementinarum, n. 152, apud Cotelierum
(*Patres Apostolici, tom. I*), Nervæ Augusti familiaris
dicitur. De eodem, et de ejus uxore Theodora, fusa
mentio fit in martyrio sancti Clementis, apud Cote-
lierum, et in Epitome Clementinarum, ubi hæc eadem
narrantur. Singulare est quod Galli olim, ut constat
ex Missali Gallo-Gothico (*Pag. 218, Edit. Parisien.*)
recurrere festo sancti Clementis, quotannis, pro
Sisennio et Theodora ejus uxore orare consueverunt
(*In collectione post nomina*), ubi hæc : *Memores*
etiam sinus fidelissimorum suorum Sisennii, atque
Theodora, ut quibus per beatum martyrem fidem ac
credendi inseruit, eis paradisi regna participet : num
forte Galli fuerunt ? cæterum hinc, ut notat Mabillon-
ius, probatur antiquitas Actorum sancti Clementis,
in quibus laudatur Sisinnius Nervæ imper. familiaris,
ejusque uxor Theodora, a Clemente ad fidem conversi,
nec facile credendum asserentibus Acta sancti Cle-
mentis ante sextum sæculum cognita non fuisse.

Per Mamertinum. Mamertinus, qui hoc loco ad

jale commonitum: hoc Publium a Tarquinium constat accipere in responsum: ut eum trans pontum mare mittere non moretur in heremi crudele exilium. In quo cum vir Domini Julianus cum ceteris Rome plebibus deplorantes: sui pastoris absentiam devenissent: et sanctos ibidem ex diuturno tempore causa nominis Christi ad metalla precipienda impiissime tentos reperissent: inter lues annosas et penales quas ibidem sustinebat perniciēs. Hunc intollerabilem flendo et mugiendo dederunt responsum: ^a qui a clivoso miliario aque sibi deportant laboriosissimum poculum. Ad hoc Sanctus Clemens solari incipiens ex divinis oraculis grave eorum exilium: gratias agens Deo: qui communicaverit necessitatibus: orationis statim petit juvamentum. Nec mora solus inter homines aspiciet Dei agnum occultum aque venam: ostendere dextro pede levato. ^b Qui ad instar Mosaycum inter cunctos manu propria: non virgam apprehendens metuentem: sed sarculum fidelium corda exculpentem: modice fossorium in terra defixum: affluentes inundaverunt gurgites aquarum. Ad hoc et tale miraculum omnis conveniens turba civitatum vicinium laudant et magnificant procul dubio Dominum: quem olim spreverant concreti cultus demoniorum. Unde labefactus de tantis miraculis diabolus seditio: ad interpellandum Trajanum excitat populum. Qui statim perfidum mittens ^c Ausidium: eum ancora ferri gravatum: marinis fluctibus procepit demergendum. Cumque eum discipuli cum omnibus sanctis tali viderent martyrio coronatum: ceperunt per immensum mare ponere visum: si forte prospicerent eum ad littora maris vagis fluctibus reciprocantem. Quod mare videns expavescebat collidi Christi discipulum: ^d fere tria milia per

ministrator Romulens, et ab em. Baronio (*Annal.*, tom. II, ad ann. Chr. 100) praefectus Urbis appellatur, a scriptore Graeco martyrii sancti Clementis ἐπαρχος τοῦ πολιτικῆς ὁράου, et in Epitome Clementinarum, n. 166, ὁ τῆς πόλεως ἐπαρχος, quae utroque loco Cotelerius praefectus Urbis interpretatus est.

^a P. Tarquinium. In Martyrio, n. 18, et in Epitome Clementin., n. 164, iste Tarquitanus appellatur.

^b Trans pontum mare. Ado (*In libello Festivitatum*) ait sanctum Clementem deportatum fuisse trans pontum mare in eremo, qui adjacet civitati Chersonae. Beda, in Martyrologio, trans pontum maris. Martyrium sancti Clementis Epitome Clementin., n. 166, Nicophorus (*Hist.* l. III, c. 18), Menaea Graecorum (*Die 24 Novembris*) habent, sanctum Clementem in exilium pulsum esse in desertum trans pontum adjacens oppidulo Chersonae. Caeterum de loco exsilii sancti Clementis consulendi Baronius in notis ad Martyrologium Romanum, Rosweyda in notis ad libellum Adonis de Festivitatibus Apostolorum (*Bibl. Patrum*, tom. XVI, pag. 917), Bollandistae ad diem 9 Martii agentes de sanctis Cyrillo et Methodio (*T. II*, nota 12, ad Vitam S. Clementis, pag. 535 et seq.).

^c Et sanctos. Epitome Clement. christianos ad opus in marmoris lapidicinis damnatos ad mille sanctum Clementem invenisse testatur, n. 167, quem numerum ad duo milia augeat scriptor martyrii, n. 19.

^d Qui a clivoso miliario. Locus mendosus. Fortasse legendum: Qui clivos tenere a miliario sexto aquae sibi deportant laboriosissimum poculum: nam in martyrio, n. 21, aquam distasse sex miliaribus, in Epitome Clement., stadiis quinque et quadraginta

A septem quo mundus voluit dies: eum inivium signum apparens demonstravit ejus iudicii altissimi locum: nitido sarcophago tumulatum. Quod hoc divino jussu prestitit beneficium: et annuali recursu in ejus solemnitate hunc elementum martyri deferat famulatum. O quam mirabile testibus tuis Christo tribuisti adiutorium: ut nihil sibi quod his non cotuleris evenisse applaudat plebs Judeorum. Nihil Domine ante tua incarnationis mysterium: ulli mortalium prestitisti solacium: quem non tuis sanctis post crucis exaltationem praestiteris in emolumento. Unde merito omnes angeli et archangeli: throni: dominationes: virtutes: principatus: et potestates: cherubin ac seraphin in quorum sorte omnis constituit numerus electorum: te glorificare et magnificare atque laudare non cessant: ita dicentes.

Chorus dicat. Sanctus.

Bicat Presb.

Post Sanctus. Vere sanctus et clemens: vero benedictus et justus: vere admirabilis et gloriosus Dominus Jesus Christus filius tuus: qui inestimabili clementie tuae dono nullum perire jubet: sed omnes pietatis gremio convocat ad salutem: Christus Dominus ac Redemptor aeternus.

q. Amen.

Post pridie. Clementissime ac sanctissime Domine: sanctifica haec munera: impurijs manibus tibi delibata. Per que et offerentium accipias vota: et ex ea sumentium cuncta dimittas peccata.

q. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Clemens et immense et admirabilis Deus: cui omnia elementa famulantur et omnes elationes maris deserviunt: libera nos de aquis multis: et de legimus.

^a Ostendere. Logo ostendentem.

^b Qui ad instar. Locus mendosus. Fortasse restituendum sic: Quare, ad instar Moysis, inter cunctos, manu propria apprehendens, non virgam metuentem, sed sarculum, fidelium corda exculpentem, modice fossarium in terram defixit, unde repente affluentes inundaverunt gurgites aquarum. Confer Acta martyrii, n. 21.

^c Quem. Logo: In quem aperaverunt, olim concreti cultus demoniorum.

^d Ausidium. Ado, in libello de Fest. apost. Ausidium hunc ducem appellat.

^e Fere tria milia. Est vulgatum apud omnes miraculum, de quo lege Tillemontium (*Citat. pag. 565*), et, apud Cotelerium (*Patres Apostolici*, tom. I, in fine). Homiliam sancti Patris nostri Ephrem archiepiscopi Chersonae, de quo etiam Allatus in Diatriba de tribus Simeonibus meminit. Sanctus Gregorius Turonensis (*De Glor. martyrum*, lib. I, c. 35) de hoc miraculo, tanquam de re certa, loquitur, quod suo tempore annis singulis contingebat: Nunc autem, inquit, die solemnitate ejus (S. Clementis) redditis mare ad tria milia sicum ingredientibus iter praebens usque ad sepulcrum martyris: ibique vota reddentes et orantes populi regrediuntur ad littus. Et capite sequenti refert de parvulo, qui, casu relictus a parentibus, post annum incolumis repertus est in ade martyris.

^f Et de manu. Hic optime conveniunt cum populo statu rerum Hispanicarum, cum Barbari primum contra militem Romanum et indigenas, tum inter ad bellum aevissime gererent (*Vide Idatum*, in *Chro-*

manu filiorum alienorum. Ut qui per te renati sumus ex aqua et Spiritu Sancto: non patiamur ab ethnicis et irregeneratis divelli a sancto proposito: sed arcum eorum inconvertibilem contere: sagittas destrue: pharetras retunde: gladios perime: lanceas divelle: consilia que in nos acunt maligna confunde: et in ipsos si credere noluerint: et in ipsa retorquendo **23** converte: atque semper fidei scuto nos proteges. Qualiter qui hic propter nomen filii tui novum quod in margaritum fulgidum: id est in ^a calculum candidum scripsisti: diversa a gentibus sustinemus opprobria: portamus infanda ludibria. Illic pro fide quam credimus et pro ea usque ad mendacitatem et mortem distrabimur: concedatur remissio peccatorum: ut potius infinitus locus justorum proclamando ac dicendo in terris. Pater noster qui.

De fide. Clemens et plissimus Dominus: Clementis tui teneatur amminiculo: et liberet ab omni peccato. **A.** Amen.

Clementie sue dono vos letificet in hoc seculo et ab omni sorde purificatos restituat paradiso. **A.** Amen.

Ut sicut Clemens papa ^b per martyrii gratiam hostem vincendo gloriosus migravit e seculo: ita vos

nico, ab Olympiade 297). Huc etiam refert quæ Avitus presbyter scribit papæ Falconio, episcopo Bracarum (Apud Mabillonium, *Analect. veter.*, tom. IV, p. 181), cum illi per Orosium mitteret reliquias sancti Stephani nuper detectas: *Tribulationibus vestris, inquit, compatiens, et pro discidio [excidio] patriæ incessabiles lacrymas fundens, ut et [aut] vobis Dominus restituat libertatem, quos admonere voluit, aut illis tribuat mansuetudinem, quos prævalere permittit.*

^a Calculum candidum. Apocal. II, 17. Quæ et quantia pro sana fide et Dei cultu passi sint Hispani catholici a barbaris istis nationibus, conicere licet ex his quæ de Vandalica persecutione scripsit Victor Vitensis (*De Pers. Vand.*), Sidonius Apollinaris (*Lib. VII, cap. 6*), et Gregorius Turonensis (*Hist. lib. II, cap. 2*) de persecutione Evarici, et sanctus Isidorus (*Chron. Goth.*) de persecutione Leovigildi, traxerunt.

^b Per martyrii gratiam. Sanctum Clementem papam inter martyres numerandum esse, præter antiquitatem cultus, et vetustatem ejus memorie Romæ struam ecclesiam (*S. Hier., de Vir. illustr., cap. 15*), et locum quem in canope missæ Romanæ obtinet, facit expressa auctoritas Zosimi papæ (*Epist. 3 ad Africanos*), Rufini (*De adulteratione libr. Originis*), et Ecclesie Carthaginensis in suo Calendario, cui nullus, nisi martyr, dies natalis inscribitur. Neque obstat silentium Calendarii Bucheriani, et sancti Irenæi; nam ad catalogum Bucherianum quod attinet, ab eo sanctus Telesphorus papa, celeberrimus martyr, alicui non pauci taciti prætermittuntur: quorum unus est sanctus Clemens, nisi forte inter martyres ^c *per Idus Novembris* recensitus fuerit. Sanctum autem Irenæum, qui Vitas Romanorum pontificum non tenebat, necesse non erat docere quæ morte obierit sanctus Clemens, maxime cum is pluribus ante mortem annis pontificatum abdicaverit.

^c Bini hæc die 29 Novembris coluntur martyres Saturnini, alter Romæ via Salaria, de quo Calendarium Frontonis, Sacramentaria Gelasianum et Gregorianum, et Martyrologia ferme omnia agunt. Alter Saturninus Tolosanus episcopus, ritu duplici sex capparum, missa et officio proprio in Missali, Bre-

A devicto diabolo saturo letemini de triumpho. **A.** Amen.

Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. **A.** Et eum.

Chorus dicat. Gustate et videte.

Communio. Refecti Christi corpore. et Oratio. *omnino ut in prima Missa quere. fol. 7.*

IN NATALE • SANCTI SATURNINI EPISCOPI.

Ad Missam. ^a Officium.

Gloriam et magnum decorem impones super eum alleloja: et dabis eum in benedictione. In seculum seculi alleloja alleloja. **Y.** Beatus vir qui timet Dominum: in mandatis ejus cupit nimis. **P.** In seculum. **Y.** Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. **P.** In seculum.

Dicat Presb. Gloria in excelsis.

Oratio. Gloria nostra Deus noster: qui in celis ab Angelis demonstraris: et in perpetuum decantaris: hic fideliter ac sollemniter predicaris: presta nobis amplissima pietate tua a malis propriis liberari: et tuis semper laudibus gloriam. **A.** Amen.

viario et Orationali Gothico a Mozarabibus collitur. De eo agunt Missale Gallo-Gothicum propria missa quæ post Epiphaniam celebratur, et III Kal. Decembris Martyrologia Adonis, Usuardi, Flori, Romanum Baronii, Lucense Hieronymianum Florentinii, Gellonense, Fuldense Georgii, et quædam alia. Acta sancti Saturnini Tolosani a scriptore, tantum non synchrono, exarata habentur apud Sarum die 29 Novembris, et castigata apud D. Theodor. Ruinart., inter Acta sincera et selecta martyrum, pag. 469. Venantius Fortunatus (*Lib. II, carm. 8*) et Sidonius Apollinaris (*Lib. IX, epist. 16*) sanctum Saturninum Tolosanum versibus celebrarunt. Eiusdem mentionem facit sanctus Gregorius Turonensis (*Hist. Franc. lib. I, cap. 30*; de *Glor. martyrum, lib. I, cap. 28*). De mense ac die passionis sancti Saturnini silent Acta, quæ annum quoque martyrii ejus in dubio relinquant; ita enim habent: *Ante annos quinquaginta, sicut actis publicis continetur, id est Decio et Grato consulibus, sicut fidei recordatione retinetur, primum ac summum Christi Tolo-a civitas sanctum Saturninum habere cœperat sacerdotem.* Quæ videntur potius indicare annum quo sanctus Saturninus sedem suam Tolosæ fixit, quam annum quo est martyrio coronatus. Sane si de anno martyrii intelligantur, passus ^d est anno æræ vulgaris Christi 250, et verosimilius est Tolosam venisse imperante Philippo. At si cum sancto Gregorio Turonensi (*Hist. Franc. lib. I, cap. 30*) intelligenda sint de anno quo sanctus Saturninus Tolosæ sedem episcopalem constituit, probabile est, eum imperante Valeriano martyrium fecisse, scriptoremque actorum passionis ejus ea quæ oculatus testis vidit posteris tradidisse. De Ecclesiis in Hispania a sancto Saturnino fundatis, consule Ambrosium Morales (*In Chronico, lib. IX, cap. 14*), Franciscum Padilla (*Hist. Eccles. Hisp., centur. I, cap. 20*), Sausalium (*In Martyrologio Gallicano*), Franciscum Diego (*Lib. II Antiq. oseren.*).

^a Officium. Ps. III, 1. *In mandatis ejus cupit nimis. Vulg., LXX et sanctus Augustinus, vult nimis. Psalterium Romanum, editum a ven. Thomasio (Oper. tom. II, Ed. Rom.), quod italicam versionem appello, cupit nimis. Psalterium Mozarabum, cupiet nimis.*

Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum amen.

Dominus sit semper vobiscum :

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (^a Cap. L).

¶ Deo gratias.

Vir iste conservavit legem Dei excelsi : et in tentatione inventus est fidelis. Et statuit ei Dominus testamentum eternum : et dedit illi sacerdotium gentis : et beatificavit illum in gloria. Et circumcinxit illum zonam gloriæ : et induit illum in vasis virtutum. Qui curavit gentem suam : et liberavit illam a perniciē. Qui prevaluit edificare civitatem : qui adeptus est gloriam in conversatione gentis : et ingressus domus et atrii amplificatus est. Quasi stella matutina in media nube : et quasi luna plena in diebus suis lucet. Et quasi sol refulgens : sic ille refulsit in templo Dei. Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ : et quasi flos rosarum in diebus verni. Quasi lilia que sunt in transitu aque : et quasi thus redolens in diebus estatis. Quasi ignis refulgens : et thus ardens igni. Quasi vas auri solidum : ornatum omni lapide precioso. Quasi oliva pullulans : et cypressus in altitudinem se tollens. In accipiendo ipsum stolam gloriæ : et vestiri consummatione virtutis. In ascensu altaris sancti : gloriam dedit sanctitatis amictam. In accipiendo autem partes de manu sacerdotis : et ipse stans iuxta aram circa illum corona fratrum. Quasi plantatio cedri in monte Libano : sic circa illum steterunt quasi rami in palma. Porrexit manum suam in libatione : et libavit de sanguine uve : et fudit in fundamentum altaris odorem divinum excelso principi. Tunc exclamaverunt filii Aaron : in tubis percutilibus sonaverunt : et auditam fecerunt vocem in memoriam coram Deo. ¶ Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. ^b *Psallendo.* Posuisti super caput ejus coronam de lapide precioso. ¶ Saper salutare tuum Domine exultabit vehementer desiderium anime ejus dedisti ei : et voluntate labiorum ejus non fraudasti ei. *P.* Coronam. *Presb.* Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Timotheum (II, ^c cap. IIII).

¶ Deo gratias.

Charissime. Omnis scriptura divinitus inspirata : utilis est. Ad docendum. Ad arguendum. Ad corrigendum. Ad erudiendum in justiciā : ut perfectus sit homo Dei : ad omne opus bonum instructus. Testificor coram Deo et Christo Jesu : qui judicaturus est vivos et mortuos : et adventum ipsius : et regnum ejus. ²⁴ Predica verbum. Insta. Opportune importune. Argue : obsecra : inrepa in omni patientia

^a Cap. L. Hæc prophetia est cento consutus ex fragmentis libri Ecclesiastici, cap. XLIV, 20; cap. XLV, 8; cap. L, 4, 14, 16, 19. Initio adicitur vir iste, quod ad Scripturæ textum non pertinet.

^b *Psallendo.* Ps. xx, 4, ¶ Ibid., 2, 3.

^c Cap. IIII. Vers. 16, ad cap. IV, vers. 8.

^d *Imple.* Addit Vulgata, sobrius esto. Ambrosiaster legit : Tu vero sobrius esto, in omnibus patiens,

A et doctrina. Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt : sed ad sua desideria concervabunt sibi Magistros prurientes auribus : et a veritate quidem auditum avertent : ad fabulas autem convertentur. Tu vero vigila : in omnibus labora. Opus fac Evangelistæ : Ministerium tuum ^d imple. Ego enim jam delibor : et tempus resolutionis mee instat. Bonum certamen certavi : fidem servavi : cursum consummavi. In reliquo reposita est mihi corona justiciæ : quam reddet mihi Dominus in illa die illa. Non solum autem mihi : sed et his qui diligunt adventum ejus.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (^e Cap. XIX).

In diebus illis. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis et turbis dicens. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum et reverti. Vocatis autem decem servis suis : dedit illis decem mnas. Et ait ad illos. Negociamini dum venio. Cives autem ejus oderant illum : et miserunt legationem post eum dicentes. Nolumus hunc regnare super nos. Et factum est ut rediret accepto regno : jussit vocari servos quibus dedit pecuniam : ut sciret quantum quis negociatus esset. Venit autem primus dicens : Domine : mna tua decem mnas acquisivi. Et ait illi. Euge serve bone : quia in modico fidelis fuisti : eris potestatem habens supra decem civitates. Et alter venit dicens : Domine : mna tua fecit quinque mnas. Et huc ait. Et tu esto supra quinque civitates. Et alius venit dicens. Domine : ecce mna tua : quam habui repositam in sudario. Timui enim quia homo austerus es : tollis quod non posuisti : et metis quod non seminasti. Dicit ei. De ore tuo te iudico serve nequam : sciebas quia ego austerus homo sum : tollens quod non posui : et metens quod non seminavi : et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam : et ego veniens cum usuris utique exegissem illam ? Et astantibus dixit. Auferte ab illo mnam : et date illi qui decem mnas habet. Et dixerunt ei. Domine : habet decem mnas. Dico autem vobis : quia omni habenti dabitur et abundabit. Ab eo autem qui non habet : et quod habet auferetur ab eo. Verumtamen : inimicos meos illos qui noluerunt me regnare super se : adducite huc : et interficite ante me. Qui habet aurem audiendi audiat.

¶ Amen.

^f *Lauda.* Alleluja. ¶ Tu es Sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech alleluja.

^g *Sacrificium.* Stans Sacerdos ad altare in circuitu ejus : corona fratrum quasi germen cedrorum in

opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. At Græc., Syr., Primasio et pluribus Latinis Codicibus hæc verba, sobrius esto, desunt.

^e Cap. XIX. Vers. 12-27.

^f *Lauda.* Ps. cix, 4.

^g *Sacrificium.* Ex Ecclesiastico, cap. L, 13. ¶ Ibid., 6, 7, 8, 9.

Libano : circumdederunt eum sicut arbores palmarum : et obtulit oblationem Domino in conspectu universe Ecclesie alleluja. ⁷ Exaltatus est resurgens in templo Dei : quasi stella matutina in media nube : et sicut luna plena in diebus suis : sicut areus pacis illuminans in nubibus gloriæ : et sicut oliva germinans fructum accepit stolam sanctam. *P.* Et obtulit oblationem.

Missa. Magnum nobis semper festivum ^a summi pontificis et martyris Saturnini : fratres charissimi depensis fideliter precibus excolamus : qui Salvatoris nostri precepta custodiens : non solum sacerdotium ac vite beatitudinem meruit : sed etiam tanti honoris officium felici martyrio consecravit. Ad ejus presertim tanto demonum sagacitas timore contulit : ut largis victimis invocati : solita cultoribus suis responsa non redderent. Cujus rei gentilis furor succensa comprehendere : ad supplicium vesano furore non timuit : quem in Dei confessione constanter evincere : presentis mortis interminatione non potuit. Proinde debemus in tanti martyris laudem Deo vivo et placationis hostiam adolere : quo per hunc cunctis nobis impartiat quod rogatur : qui per eum dedit populus : quo solus in Trinitate Dominus crederetur. Amen.

Alia. ^b Bebitas tibi Domine eterne referimus gratias : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro. In ejus similitudinem beatissimus Saturninus : dum offert victimam : ipse est victima. Dumque ²⁵ electus agit martyrium devotus implevit : ut per eminentiam justitiæ atque victoriæ et testis fieret et antistes. In quo proficiens fidei latitudo, dum cathedram suscepit sanctitatis, coronam rapuit passionis. ^c Probus ad officium : improbus ad triumphum. Dum unguis consecrans : dum occiditur consecratur. Prius fidei predicans sermone : post sanguine. Lector ad altarium : victor ad regnum. Exiit ad laudem : quos erudiat ad salutem. Ambulans vere de virtutibus in virtutem. Ut qui conversatione contulerat intellectum : conferret consummatione suffragium. Obiineat igitur Deus Summe apud te dare miseris indulgentiam post delictum : qui meruit post Sacerdotium subire martyrium.

A. Amen.

Post nomina. Oratio. Domine Jesu Christo : qui es ineffabilis bonitas : et invicta potestas : pro ejus

^a Summi Pontificis. Episcopum intellige. Antiquiores episcopatum summi sacerdotii ministerium (*Sacr. Gelas., in ord. episc.*), sacerdotale culmen (*Missal. Ambros., in pref. missæ ord. S. Ambrosii*), et ipsos episcopos summos antistites (*S. Leo, ser. 10 de Quadrage.*), summos sacerdotes (*Acta S. Saturnini, Tert., de baptismo, cap. 17*), summos Dei sacerdotes (*Conc. Tol. ix, c. 17*), summos pontifices (*Pass. Marcul., apud Mabillonium, Analect. vol. I, IV, p. 196*), et similibus honorum titulis ornare consueverunt.

^b Bebitas. Initium hujus orationis eadem est in Gallo-Gothico Edit. Paris., pag. 219.

^c Probus. Lege : Probus ad officium, probus ad triumphum, dum unguis consecrans, dum occiditur consecratur, prius fidei doctrinam predicans sermone, post

A nomine beatissimus Saturninus, Præsul et Martyr : dum litare aris demoniacis renuit : ad Capitolium a turbis attrahitur : furentisque tauri supplicio consecratur. Tu ejus meritis offerentium suscipe vota : et omnes in commune pro tua justificatione communica. Quo exauditi pro nobis requiem etiam apud te mereamur impetrare defuncti.

A. Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Deus omnium gratiarum largitor : qui ^d primum ac summum Tolosanæ civitatis Sanctum Saturninum Sacerdotem instituit : Ad ejus prædicationem atque virtutem ita ora demonum siluerunt : ut se consulentium cultoribus suis obstrusa veluti absentia probarentur. Tu ora nostra preconio vere predicationis accinge et viciorum insolentium similitudines a nostris pectoribus abjice. Ut ita pacis monumento convalescamus ad invicem : quod dum ea quæ predicamus sermonibus : opere impleverimus : ad te qui es retributor justissimus sine confusione perveniamus. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : optimum sane est, nobisque speciali devotione præcipuum : ut tibi Domine incessanter gratias : dum martyres tuos mirabiliter excolimus referamus. Neque enim Domine diabolici furoris impetum humane fragilitatis infirmitas sustineret : nisi subiectum inimicorum tentationibus corpus : anima spiritualis evinceret : tuisque confirmata doctrinis imbecillum habitaculi sui domicilium fidei munimine roboraret. Nam cum præsentia antistitis tui et martyris Saturnini garra demonum loquacitas siluisset : neque solutis laxarent ora fallacis : ad aras demonum horrendo gentilis populi furore pertractus est : et eum sacrificare mortis interminatione compulerunt. Ad ejus imperium repressa demonum suorum fallacia siluissent : qui eum correptum ^e ad Capitolium ducerent : et Sancti Spiritus dono presentem perituræ carnis exitium non paveret : te unum in Trinitate Dominum confiteri : in tanta perverse plebis ^f seditione non timuit. Ad ejus constantiam acrior nefande vociferationis tumultus exarsit : in necem beatissimi Sacerdotis cunctus populus unico clamore conspirat. Cujus pedes protinus vinculis inligantes : ad posteriora tauri quem victimæ procuraverant nefanda neccere temeritate non trepidant : eumque acrioribus stimulis verberant : et multitudinis clamore succensum per gradus quibus

sanguine.

^d Primum ac summum. Hæc ex actis desumpta sunt, quæ, si vacat, confer ; in iis enim quæ in orationibus et in illatione referuntur, de sancti Saturnini martyrio fideliter descripta invenies.

^e Ad Capitolium. Non modo Roma, sed etiam in præcipuis quibusdam provinciarum civitatibus erant Capitolia, maxime in iis quæ colonie Romanæ dignitate fruebantur. Præter Tolosanum hoc, apud scriptores leguntur Carthagine, Capuz, Narbonne, Augusta Vindelicorum, Treveris, etc. Vide Baronium (*In notis ad Martyrologium, die 29 Novembris*), Glossarium du Fresne, verbo *Capitolium*, aliosque.

^f Seditione. Non enim sententia judicis, sed seditione plebis ad supplicium raptus est.

Cepit. Nam descendebatur turba precipitat. * Statimque inter ipsos primordii gradus : confractis capitulis compagibus soluta cerebri interna disillunt. Nec prius laetorum corpus trahi destitit : quam ruptus fructuosus corsibus fontis conlita tumultu membra laxaret. Victricemque animam et gloriosa professione sublimem : ad beate sedis amenitatem tendentem : in Habrahe suscipiendam gremio securus emisit. Unde merito cunctis ille angelice congregationis exercitus : in hac martyris tui congressione : tuam Domine diebus ac noctibus virtutem magnificare non desinit : proclamans atque ita dicens.

Dicat Chorus. Sanctus.

Poi Sanctus. Vere sanctus : gloriosus : potens et admirabilis Dominus noster Jesus Christus filius tuus : cujus **26** confessionem in martyribus illatus furor non admittit : cujusque amorem insipientium cruciatio non extinguit. Rejus itaque nomen beatissimus Saturninus martyr tuus : et ante supplicium predicavit : et inter supplicia non denegavit. Cum persequentium circumdatus obicibus : coactusque sacrificare demonibus renuit : te unum et verum Deum voce clara se testatus est credere : pro quo etiam et animam posuit usque ad mortem : per ipsum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Oblatum tibi hoc sacrificium Deus Pater in hujus martyris tui Saturnini solennitate serenus accepta : et illius invisibilis gratie tua benedictione sanctifica. Et sicut idem martyr participatione tua graciosus presentia sua demonifica fecit simulacra sibi : ita nos horum Sacramentorum perceptione extirpemus in nobis omnem diabolice temptationis horrorem.

¶ Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Ecce dilectissimi fratres fide relata cognovimus : beatissimum Saturninum : et **26** gladii pontificalis Sacerdotio functum : et ad terga tauri illigatum pedibus martyrio consecratum. Unde omnipotentem Deum qui ei geminam coronam Sacerdotis scilicet et martyrii largitus est deprecemur. Ut vel fides nos apud

^a *Statimque.* Consule Acta, Venantium Fortunatum, et Sidonium Apollinarem citatos.

^b *Gladii Pontificalis.* Num forte legendum gradus pontificalis : tamen episcopi juxta gladii spiritalis a Christo acceperunt, et ab initio eo jure sui sunt.

^c *S. Andrea.* Kalendarium Bucherianum silet de festivitate sancti Andreae apostoli, fortasse quia sedente Liberio pontifice nondum erat Romae basilica ejus nomini dicata. Simplex enim, qui anno 468 pontifex ordinatus est, translata ad hunc usum basilica Siciniana, primus ecclesiam sancto Andreae consecravit, ut versus musivo opere apside basilicæ inscripti demonstrant. Vide Ciampinum *Veter. Monument. part. 1.* c. 7, 17). De eodem sancto apostolo silet pariter Kalendar. apud Bolland. (Tom. VII Junii, pag. 1). Festivitas sancti Andreae apostoli et martyris inscribitur vetusto Carthaginiensi Kalendario. De eodem agunt die 30 Novembris Martyrologia Latihorum, Græcorum Menologia, et libri liturgici, Missale et Breviarium Mozarabum, Orationale Gothicum, et Missale Gallo-Gothicum, in quo missa sancti Andreae post Epiphaniam cum aliis quibusdam quæ in Adventum cadunt collocatur.

A Deum commendat : qui supplicium nullum patitur propter fidem. Ut spes nos non destituit minores : quos non efficit effusio sanguinis gloriosos. Atque recreati per momenta : divinis consolemur sermonibus : cum ad Deum proclamaverimus et terris. Pater noster qui es in cælis.

Benedictio. Christus Dominus : cujus nomen beatissimus Saturninus inter furores gentium clara voce confessus est : consteatur nomina vestra eorum Patre suo et eorum Angelis ejus. *¶ Amen.*

Quique in prædictum martyrem habitans simulacris demoniacis ademit responsum : ipse orationibus vestris aperiat sue pietatis auditum. *¶ Amen.*

Ut cum eo post illud sæculum vitam æternam perpetuam : ob cujus amorem presentis diei celebratis so'ennia. *¶ Amen.*

Per misericordiam ipsius Dei nostri qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *¶ Amen.*

Hic dicat Chorus : Gustate et videte. *Oratio post communionem.* Gustantes Domine suscitatis. Cetera omnia ut in prima Missa.

IN SANCTI * ANDREE APOSTOLI.

Ad Missam. * Officium.

Sancta Crux antequam te Dominus ascenderet timorem terrenum habuisti : modo vero amorem celestem obtines alleluja alleluja. * *¶ Domine probasti me et cognovisti me tu cognovisti passionem meam et resurrectionem meam. P. Modo vero. ¶ Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. P. Modo vero.*

Dicat Presb. Gloria in excelsis.

Oratio. Gloria nostra Deus noster : qui in cælis ab Angelis demonstraris : et in perpetuum decantaris : hic sollemniter ac fideliter predicaris : presta nobis amplissima pietatis tue a malis propriis liberari : et semper in tuis laudibus gloriari. *¶ Amen.*

Per misericordiam, etc.

Prophetia. Justus si morte occupatus. *Requie vtro in Sancti Clementis fol. 20.*

¹ *Psall.* Magnificavit Dominus sanctam suam : Dominus exaudiet me dum clamaverò ad eum. *¶ Cum*

^a *Officium.* Desumptum est ad missam officium ex vulgata epistola presbyterorum et diaconorum Achabæ, quæ, inquit Sollierus (*In Martyrolog. Usuardi, ad diem 29 Novembr.*), omni ferme Christiano in vno circumlata est. Ex hac epistola locum insignem de sacrificio eucharistico depromunt Etherius et Beatus (Lib. 1. adv. Elipandum). Nonnulla ex eodem fonte hauserunt Missale Gallo-Gothicum, Antiphonarius Gregorianus in introitu missæ sancti Andreae, et prælatio ejusdem missæ in Gregoriano Menardi, quibus, ut notant eruditi Editores operum sancti Gregorii, corroborantur Acta sancti Andreae, probaturque non ita recentem esse eorum publicationem. De hac re plura lege apud Tillemontium (Tom. II, not. 2 in S. Andreaem), Bartholomeum German. (*De veter. Hærel. sacr. Cod. corruptor., lib. II, pag. 221*), Natalem Alexandrum (Tom. I, pag. 46), Andream Saussalum episcopum Tullensem, in Viudiciis quas pro historia passionis adjecti duodecim libris de gloria sancti Andreae.

^c *¶ Ps. CXXXVIII, 1.*

^d *Psallendo. Ps. IV, 5.*

invocarem te exaudisti me Deus iusticie mee in tribulatione. P. Dominus exaudi.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Galathas
(^a Cap. VI).

Fratres Bonum facientes ne desiciamus : tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus : operemur bonum ad omnes homines : maxime autem ad domesticos fidei. Videte qualibus literis : scripsi vobis manu mea. Quicumque volunt placere in carne : hi cogunt vos circumcidi : tantum ut crudis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circumciduntur, legem custodiunt : sed volunt vos circumcidi : Ut in vestra carne gloriantur. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem mihi mundus crucifixus est : et ego mundo. In Christo enim Jesu : neque circumcisio aliquid valet : neque preputium : sed nova creatura. Et quicumque hanc regulam secuti fuerint : pax super illos : et misericordia et super Israel Dei. De cetero : nemo **27** mihi molestus sit. Ego autem stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro.

A. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum
(^b Cap. XVI).

Illo in tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si quis vult post me venire abneget semetipsum : et tollat crucem suam et sequatur me. Qui enim voluerit animam suam salvam facere : perdet eam. Qui enim perdidit animam suam propter me : inveniet eam. Quid enim prodest homini ut mundum universum lucretur : se autem ipsum perdat : et detrimentum sui faciat ? Nam qui me arguerit et meos sermones : hunc filius hominis erubescet : cum venerit in maiestate sua : et Patris et sanctorum Angelorum. Dico autem vobis vere : sunt aliqui hic astantes : qui non gustabunt mortem : donec videant regnum Dei.

A. Amen.

Lauda. Alleluja. ♀. Loquebar de testimoniis tuis in conspectu Regum et non confundebar alleluja.

Sacrificium. Fulgebit justus. Require in Sancti Clementis fol. 21.

Missa. Anniversaria beati Andree apostoli ac martyris natalicia celebrantes : consideremus dilectissimi fratres quanta mentis alacritate isdem vir sanctus sequi cepit Salvatorem. Nam sicut Evangelia sacra testantur : dum secus mare ambulans hunc et Petrum

^a Cap. VI. Vers. 9-18.

^b Cap. XVI. Pars prima hujus Evangelii est ex Matthei xvi, 24 ; pars altera ex Lucae ix, 25.

^c *Egeam.* In Actis sancti Andree *Ægeas* dicitur proconsul, nec obstat quod nomen Romanum non sit. Romani enim nonnunquam Græca cognomina habebant. In hymno Bedæ de sancto Andrea *Ægeas* dicitur *dux Achæus*, quod illis favet qui opinantur, sanctum Andream passum esse postquam Nero Achæos libertati restituerat ; ii *Ægeam* alium fuisse hominem Græcum Achæorum magistratum. In libello de Vi-

A vocare Dominus dignaretur : audita voce vocationis Christi : terrena omnia dereliquentes : cunctaque simul vitia vite veteris respuentes : a mundanarum jamque rerum curis expediti et liberi : atque ab omnium vitiorum nexibus absoluti : Salvatoris ac Domini vestigia sunt secuti. Horum ergo nos exemplis accensi : sequamur Christum : contemnamus mundum : cum suis operibus transiturum. Nolla nos cupiditas mundana retineat : nec periturarum amor rerum a Salvatoris nostri nos amore dijungat. Quatenus Sanctorum sequendo vestigia : pervenire mereamur ad gaudia sempiterna.

A. Amen.

Alia Oratio. Supplices te rogamus clementissimo Deus : ut Sancto tuo Andrea apostolo ac martyre obtinente : tue cognitionis gratiam uberiori copia atque eminentiori perspicacia consequamur. Nec enim hoc rogantes : eodem interveniente nos adepturos esse diffidimus : quem tanto tue dilectionis calore succensum agnoscimus. Ut non solum eis qui eo predicante in te credebant salutaris verbi pocula ministraret : sed ipsum quoque impiissimum ^c Egeam persecutorem : ut ab idolorum vanissimo cultu recederet : et verum Deum agnosceret : piis adhortationibus ammoneret. Verum quia nepharius ille ac perfidus gratiam tue cognitionis : quam ceca superbaque mente contempsit : quia non meruit : utique nec accepit. Presta nobis humillimis servis tuis : ut qui te Deum tuo dono credentes agnoscimus : et agnoscere fatemur : a te nunquam penitus recedamus. Sed dum tibi subijcitur : tibi que fideliter inhæremus eternitatis tue munera sortiamur.

Chorus resp. Amen.

Post nomina. Oratio. Nominibus Sanctorum Martyrum offerentiumque fidelium : atque eorum qui ab hoc seculo transierunt : a Ministris jam sacri Ordinis recensitis : te Dominum Deum nostrum per intercessum sancti tui Andree apostoli et martyris deprecamur. Ut et martyrum patrocinia nobis semper opulentur : et offerentium obsequia a te clementer accipiantur : ac defunctorum fidelium animabus celestium receptacula mansionum : et sempiterna quietis tutamina tribuantur.

A. Amen.

Ad pacem. Redemptor noster et Domine Omnipotens Jesu Christe : qui per sanguinem crucis tue omnia pacificare dignatus es : sive que in celis sunt : sive que in terris. Dum discordiam que inter Angelos et homines per culpam primi parentis contracta fuerat : verum hominem assumendo : ac pro omnibus

tis Apostolorum, versioni Græcæ libri sancti Hieronymi de Viris illustribus adnexo, cruci affixus dicitur sanctus Andreas ab *Ægea*, τοῦ βασιλέως Ἐδουανῶν, rege Edessenorum, et in translatione Latina, a *præfecto Edessenorum*. Fortasse huic narrationi error aliquis subest : constat tamen, ipsos Augustos aliquando, honoris causa, gessisse magistratus municipales ; quid mirum igitur si regulus ille suscepit summum apud Achæos magistratum, ut adularetur Neroni, qui Achaiam liberam esse jusserat.

moriendo: per crucis tue tropheum resolvisti: et pacem inter celestes terrestresque creaturas factor et reparator omnium: atque Angelorum conditor reformasti: **28** acclines te cum omni humilitate deposcimus: ut per obtentum sancti Apostoli et martyris tui Andree pacem tuam: que exuperat omnem sensum non solum hominum: sed etiam ipsorum Angelorum in nostris cordibus perhenniter exultare concedas.

¶ Amen.

Infatio. Dignum et justum est: nos tibi gratias agere: te semper benedicere: teque laudare: summe et omnipotens Deus Pater. A quo beatus Andreas apostolus insuperabili protectione munitus: convertens ad fidem populos gloriam crucis Christi predicavit intrepidus: et crucis cruciamenta pro crucifixo Domino suscepit letus atque securus. Dumque de passionis tue cruciatibus letaretur: de persecutoris sui tantummodo interitu condolebat: eundemque persecutorem: ut eternas penas evaderet ^a exortabat. Sed quod plerumque magis ac magis damnationis pena augmentaretur: quo veritatis ejus predicatio non taceat. Unde apostolus et martyr salutaria ^b honoramenta illi non tacuit: et inde persecutoris inhumani majori crudelitatis atrocitate sevens in necem apostoli quasi more frenetici: ad vindictam medicis consulens exarsit: atque antidotum saluti congruum quod illi medicus obtulit: quasi vitam medici perempturus: ipse medico furens eger bibendum dedit. Dum patibulum gloriose crucis: quod omni laude predicans apostolus exultit: persecutor crudelis eundem apostolum subire precepit. Sed letus gaudensque hoc medicus sumpsit: quod eger insanabilis non credendo abiecit. Noscens miser quia hoc antidotum licet in gustu ^c parum sentiat amarum: in suavitate tamen dulce est ac jocundum. Dum per hoc et salus habita perhenniter habenda servatur: et salus amissa nunquam penitus amittenda recipitur. Per eum quem tecum et cum Sancto Spiritu unum Deum colaudant Angeli: omnesque superne virtutes sine intermissione ita dicentes.

Dicat Chorus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus: vere benedictus Redemptor noster et Dominus Jesus Christus. Qui amarum passionis poculum ideo quasi verus medicus pregustavit: et ut admissam nostre salutis nobis copiam restauret: et nos ad hoc sumendum prior

^a Exortabat. Lege exhortabatur.

^b Honoramenta. Forte, hortamenta.

^c Parum sentiat amarum, in suavitate tamen. Tolle parum sentiat amarum, et illud in suavitate, et lege: Licet gustu amarum, pereuntibus dulce tamen est, ac iurandum fidelibus sanctis.

^d Quo expleto. Lege quo exemplo.

^e Crucis. Nihil magis vulgatum quam quod sanctus Andreas crucis supplicium obierit. De figura crucis cui affixus est disputant Lipsius (*De Cruce*, cap. 7), Joannes Jacobus Chiffletius (*In Historia civitatis Visuntine*, part. 1, c. 4). Si fides pseudo-Hippolyto, sanctus Andreas crucifixus est rectus in arbore olea;

et ipse summe provocaret: ipse Dominus ac Redemptor eternus.

¶ Amen.

Post pridie. Credimus pariter et fatemur summo ac credulitatis impulsu tacere non sinimur: te Deum Redemptorem: quem nostrum pro nobis miseris in cruce fuisse suspensum. Descendisse etiam in infernum: ut nos resurgens elevares ad celos. Reliquisae etiam nobis exemplum: ut te sequentes Dominum: passiones tolleremus in mundum. ⁴ quo expleto beatus Andreas discipulus tuus ac martyr et apostolus informatus: ⁵ crucis pro te supplicium devota mentis portavit. Fac nos quesumus Domine ipso intercedente hoc tui corporis sanguinisque mysterium spiritus tui rore sanctificatum: ad nostrarum remedium sumere animarum.

¶ Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Oratio. Deus a quo ¹ unicus tuus in hunc mundum missus: ac pro nobis in cruce suspensus: nostra redemptionis precium dedit sanguinem suum: ut reconciliati per ejus mortem filiorum apud te promereremur adoptionem: ejusdem nostri mediatoris obtentu nobis nec merentibus ² tribuat: ut possimus te patrem fiducialiter appellare: et orationem quam ipso docente didicimus: ad te non solum vocibus: sed et meritis proclamare in terris. Pater noster qui es in celis.

¶ Amen.

Benedictio. Sanctus Andreas apostolus: qui pro crucifixo Domino ac Redemptore nostro: est in cruce suspensus: pro vobis ipsi Domino gratia providus existat semper patronus. ¶ Amen.

Et ob cujus celebrandam solennitatem alacer est hodie vester conventus: sit pro peccatis vestris ante Deum intercessor assiduus. ¶ Amen.

Ac sicut hic sanctus virtute fretus Dei crucifixi per crucis victoriam diabolum **29** superavit: ita vos per mortificationem crucis cuncta vitia consilietis. ¶ Amen. Per misericordiam ipsius etc.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum spiritu.

Dicat Chorus. Gustate et videte. ut supra in prima Missa.

cui favet sanctus Petrus Chrysologus (*Serm.* 133), cum ait: Petrus namque crucem, arborem Andream ascendit. Crux sancti Andream, quam apud Massilienses in celebri sancti Victoris conobio vidi, ex duobus lignis dedulatis compacta est, ad angulos rectos conjunctis, adeo ut, pro situs varietate vel hanc ³ figuram, vel illam ⁴ efficiat: est autem longa pedes circiter octo, et totidem lata, de quo Saussanins (*Martyrol. Gallican.*, die 30 Nov.; lib. de gloria S. Andree, p. 11, lib. 11, c. 2, art. 2).

¹ Unicus tuus. Fortasse, unicus Filius tuus.

² Tribuat. Lege tribus.

IN * SANCTE EULALIE VIRGINIS.

Ad Missam. ^b Officium.

Alleluia : ortus conclusus soror mea : fons signatus emissiones tue alleluja. Paradisus cum pomorum fructibus. Alleluja. Alleluja. †. Specie tua et pulcritudine tua intende prospere procede et regna. P. Paradisus. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Paradisus cum.

Dicat Presb. Gloria in excelsis.

Oratio. Gloria nostra Deus noster : qui in celis ab Angelis demonstraris : et in perpetuum decantaris : hic fideliter ac solenniter predicaris : presta nobis amplissima pietate tua à malis propriis liberari : et semper in tuis laudibus gloriam. †. Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. †. Amen.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (* Cap. XXIV).

†. Deo gratias.

Sapientia laudabit animam suam : et in Domino honorabitur. In medio populi sui gloriabitur : et in

* S. Eulalie. In Martyrologiis tres invenio Eulalias virgines et martyres, unam Romanam, et binas Hispanas, alteram Barcinonensem, Emeritensem alteram. III Idus Decembris, Romæ, sanctæ Eulalie Traxonis, alii Traxonis Pontiani, etc., in Lucensi Florentini, in Corbeiensis Acherii, et in vetustissimo Antuerpiensi, apud Florentinum, in notis, legitur. Rursus in Martyrologio Antissiodorensis monasterii: II Idus Decembris, Romæ, Eulalie; eademque die Eulalam hanc colunt Morbacense et Laurishamense Georgii, in quo virgo et martyr dicitur. Sancta Eulalia Barcinonensis pr. Idus Februarii colitur, in vetustissimi Martyrologii Hispani fragmento (Apud Bolland., tom. VI Julii), in Romano Parvo, et in aliis, de quibus in Sanctorali agam. Eulalam Emeritensem tabule ecclesiasticæ Latinorum omnes ferre celebrant. Solus Beda, ex Martyrologiorum scriptoribus, insignem hanc martyrem ignorasse videtur, inquit Solterius (In Martyrol. Usuardi). Sed cum apud omnes occidentales Ecclesias gentes celebrata esset Eulalia Emeritensis, factum est ut ejus nomen prid. Id. Decembris, sanctæ Eulalie Romanæ sacre, Lucensi Florentinii, Antuerpiensi, aliisque quibusdam Martyrologiis, inscriberetur; at contra, eadem tamen de causa, accidit ut IV Idus Decembris, qua die colitur Eulalia Emeritensis, in Bedæ genuino Martyrologio, in Corbeiensis Martenii, et in Stabulensi, legatur Eulalia Barcinonensis. Porro sanctam Eulalam Emeritensem passam esse IV Idus Decembris optimæ et vetustissimæ Ecclesiarum tabule indicare videntur, quibus ea die inscribitur natalis ejus. Carthaginense Kalendarium, IV Idus Decembr.: Sanctæ Eulalie; Corbeiensis Martyrologium Acherii, IV Idus Dec.: In Hispania civitate Emerita, passio sanctæ Eulalie; Lucense Martyrologium Florentinii, IV Idus Dec.: In Hispania civitate Almeri [lege Emerita], sanctæ Eulalie virginis et martyris. His unum Wandelfertum addam, quibus reliqui subscribent:

Eulalam sancto quartis veneramus amore,
Hispaniam Emeritam cuius cruor ossaque servant

Sanctus Gregorius Turonensis (De Gloria martyrum, lib. I, c. 91) scribit passionem sanctæ Eulalie Emeritæ celebrari medio mense decimo, fortasse quia diebus octo celebraretur, a decima ad diem decimam octavam Decembris. Prudentius integro hymno tertio de coronis martirum sanctæ Eulalie cecinit. De eadem rursus, hymn. 4 de coron. canit:

A ecclesiis altissimi aperiet os suum : et in conspectu virtutis illius honorabitur. In medio populi exaltabitur : et in plenitudine sancta admirabitur. In multitudina electorum habebit laudem : et inter benedictos benedicetur dicens. Quasi cedrus exaltata sum in Libano : et quasi cypressus in monte Syon : et quasi palma exaltata sum in Cades : et quasi plantatio rose in Hiericho. Quasi oliva speciosa in campis : et quasi platanus dilatata sum juxta aquam. In plateis sicut cinamomum et affaltum aromatizans odorem dedi : quasi mirra electa dedi suavitatem odoris. Quasi storax et gallanus : et ungula et gutta : et quasi Libanus non incisus. Vaporavi habitationem meam : et quasi balsamum non mixtum odor meus. Ego quasi terebinthus expandi ramos meos et rami mei honoris et gratie. Ego quasi vitis fructificavi odorem suavitatis : et flores mei flores honoris et honestatis. Ego mater pulcre dilectionis : et timoris et agnitionis et sancte spei. In me grati omnis vite et veritatis. Transite ad me omnes qui concupiscitis me : et a generationibus meis implemini. Spiritus enim meus super mel dulcis : et hereditas mea super mel et favum. Memoria mea

Lusitanorum caput oppidorum
Urbs adoratæ cineres pulvis
Oblivum Christo rapient, ad aram
Porriget ipsam.

Hymno II de coron., passionem et festum sancti Hippolyti describens, inter solemnes Cypriani, vel Chelidonii, reponit diem festum Eulalie. Sanctam Eulalam Emeritensem mentionem quoque fecerunt Idatius, in Chron. (Olymp. 202, 209), et sanctus Isidorus (In Chron. Goth., ær. 491) Theodoricum a depredanda Emeritensi urbe beatæ Eulalie ostentis prohibuit, mox adversis sibi nuntiis teritum, de Emerita egressum Gallias repetisse scribit. Paulus Diaconus Emeritensis, in libello de Vitis Patrum Emeritensium, plura passim commemorat de sancta Eulalia ejusque ecclesia, et c. 12 meminit de tunica sanctæ Eulalie, quam Massona episcopus renuit tradere Leovigildo regi, qui eam Toleti in basilica Arianorum asservari volebat. Venantius Fortunatus (lib. viii, carm. 4) et Adelhelmus (De Gloria virginum) sanctam Eulalam carmine celebrant; eamque Mozarabes, in suo Missali et in Breviario, officio proprio, et in Orationali Gothico pluribus orationibus, IV Id. Decembris colunt. Est etiam in Missali Gallo-Gothico missa propria sanctæ Eulalie; at an Emeritensis Eulalie, an potius Barcinonensis, alibi inquiram. Sancta Eulalia Emeritensis passa esse creditur in persecutione Diocletiani anno ær. Christianæ 305, sub Calphurniano præside, ut habent Acta martyrii ejus, apud Tamajum de Salazar. (In Martyrol. Hispan., tom. VI, pag. 445), interpolata quidem, non tamen in omnibus rejicienda.

^b Officium. Cantic. iv, 12. †. Ps. xlv, 5.

^c Cap. XXIV. Vers. 1-31.

^d Quasi cedrus. Vers. 17.

^e Dilatata. Vulg., exaltata.

^f Affaltum. Vulg., balsamum. Syr., thus aromaticum. In Græco, ἀσπάλθος; est aspalathus, teste Plinio (Hist. nat. lib. xii, § 52, Edit. Harduini) spina candida, flore rosæ, ad modicæ arboris staturam in Ægypto crescens. De eadem rursus, lib. xxiv, § 69, Plinius agit, et, ibid., § 68, scribens de spina quam hyppophæston appellant : Illa, inquit, per Hispanias multi inter odores et ad unguenta utuntur, aspalathum nominantes. Unde patet aspalathum apud Hispanos usitatum fuisse vocabulum; ab aspalatho autem corruptione vulgi natum puto affaltum.

in generatione seculorum. Qui edunt me adhuc esurient : et qui bibunt me adhuc sitiunt. Qui audient me : non confundentur : et qui operantur in me : non peccabunt. Qui elueiant me vitam eternam possidebunt.

ñ . Amen.

*Dicit Chorus. • Psallendo. Audi filia et vide : quia
concepit rex decorem tuum. Et ipse est Deus tuus.
y. Lingua tua calamus scribe velociter scribens :
diffusa est gratia in labiis tuis propterea benedixit te
Deus in eternum. P. Et ipse est Deus tuus.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios (b II, cap. X).

✠. Deo gratias.

Charissimi. Qui gloriatur : in Domino glorietur :
 non enim qui seipsum commendat : ille probatus sit :
 sed quem Deus commendat. * Utinam sustineretis
 modicum quid insipientie mee : sed et suppetite me.
 emulor enim vos Dei emulatione. Despondi enim vos
 uni viro : virginem castam exhibere Christo. Timeo
 autem ne sicut serpens Evam seduxit astutia sua :
 ita corrumpantur sensus vestri ut excidant a simplici-
 tate et caritate que est in Christo. Nam si is qui
 venit alium Christum predicat quem non predicavi
 vobis : aut alium spiritum accipitis quem non accipi-
 stis : aut aliud evangelium quod receperitis : rocte
 pateremini. Et extimo enim nihil me minus fecisse in
 vobis a magnis Apostolis. Et si imperitus sum ser-
 mone : sed non scientia. In omnibus autem mani-
 festus sum vobis : ^d per fidem que est in Christo Jesu
 Domino nostro.

३. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Matthæum (* Cap.
XIII).

Illo in tempore dixit Dominus Jesus discipulis suis :
parabolam hanc. Simile est **30** Regnum celorum
thesauro abscondito in agro : quem qui invenit homo
abscondit : et pre gaudio illius vadit : et vendit uni-
versa que habet : et emit agrum illum. Iterum simile
est regnum celorum homini negotiatori : querenti
bonas margaritas. Inventa autem una preciosa mar-
garita : abiit et vendidit universa que habuit : et
emit eam. Iterum simile est regnum celorum sagene
misse in mare : et ex omni genere piscium congre-
ganti. Quam cum impleta esset : educentes et secus
litus sedentes : elegerunt bonos in vasa sua : malos
autem foras miserunt. Sic erit in consummatione se-
culi. Exibunt Angeli et separabunt malos : de medio
iustorum : et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit
fletus et stridor dentium. Intellexistis hec omnia ?

* *Psallendo*. Ps. XLIV, 11, 12. γ. *Ibid.*, 2, 3. Verba autem aliter disposita sunt quam in textu Scripturae.

^b *Cap. X. Vers. 17, ad cap. xi vers. 6.*

^c *Utinam*. Initium capitis undecimi.

^d *Per fidem.* Hæc, et quæ supersunt hujus Epistolæ, in Vulgata, Græca, Syriaca non leguntur.

• *Cap. XIII. Vers. 44-52.*

¹ *Lauda*. Sophon. iii, 14.

* **Sacrificium.** Ex Ecclesiastici xxiv, 17, 20. †.

A Dicunt ei. Etiam. Ait illis. Ideo omnis scriba doctus in regno celorum similis est patrifamilias : qui profert de thesauro suo nova et vetera.

ŕ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *¶* Et cum spiritu tuo.

Cantet Chorus. † Lauda. Alleluja. ‡. Lauda filia Syon letare et exulta filia Hierusalem. P. Alleluja.

Dicat Presb. Adjuvate me fratres.

¶ *Sacrificium*. Sicut cedrus exaltata sum in Libano et quasi cypressus in monte Syon : quasi mirra electa dedi suavitatem odoris alleluja. ¶ Sicut storax et galbanus et onix et gutta : et quasi Libanus ^b non incensus vaporavi habitationem meam : ego quasi terebintus expandi ramos : et rami mei honoris et gratiæ : ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris : in me spes omnis vite et virtutis : transite ad me omnes qui concupiscitis me : et a generationibus meis adimplemini ; spiritus enim meus super me dulcis. P. Quasi mirra electa dedi suavitatem odoris alleluja.

Missa. Omnes qui sub impugnantium certamine
victorum : aut vulnerati turpiter : aut perempti de
carnis fragilitate conquerimur : ¹ quique ignavie
mentis excusatione corporee imbecillitatis oculos
fratres charissimi : et propositum asplectamus Eulalie
virginis : et triumphum. Que nec sexui subjecta nec
corpori : virile contemnendo contagium : sit virilis.
In qua non fuit corruptelle portio : ut esset gratie
plenitudo. ¹ Quam credulitatem fide : libidine
castitate vincentem : et ornavit virginem admiratio
castitatis : et coronavit martyrem gloria passionis :
que dum vitis repugnat et gladiis. dum et ferrum
spernit : et coluit. et credulitatis sue hostem pertu-
lit : et etatis. Hujus ergo intercessu omnipotentiam
summi patris oremus : ut sicut ab eo ejus invicta
virginitas locari meruit in regione celorum : ita nobis
concessa venia delictorum : concedatur locus in re-
gione viventium.

н. Амен.

Alia Oratio. Letetur in te Domine quæso virginitas: et huiusmodi bella: sed animum. Non sexum querunt huiusmodi bella: sed animum. Non mueronis conscientiam: sed pudoris. Non etiam personas discussuras: sed causas. impune inter armatas transit acies innocens conscientia: que superavit crimina: superat et metalla. Facile vincit alios: quisquis se vicerit. et cum laudabile ait viro fecisse virtutem: maioris tamen præconii est fecisse virginem rem virilem. Prophanum sacra ingreditur puella concilium: et solum Deum in pectore gestans

Ibid., 20-27.

^b *Non incensus* Lege *non incensus*.

¹ *Quique*. Lege : *Quique ignaviam mentis*.

1 Quam credulitatem fide. Lege crudelitatem fide.

^k *Huic proxima. Auctor de Bono pudicitiae, inter opera sancti Cypriani: Sed enim pudicitia locum primum in virginibus tenet, secundum in continentibus, tertium in matrimoniis, verum in omnibus gloriosa est cum gradibus suis.*

Infert violentiam passioni. Nec deest licitor tam impudens quam crudelis : * qui sponsam (secure dixerim) Christi : fornicantium verberibus oculorum : supplicio libidinante torqueret. Ut que penas in adulterio non luebat : saltem penas adulteras sustineret. Dudum quod gravis carnis expectantium oculis corpus exponit : et per divaricatas viscerum partes : icium sulcos cursus fusi sanguinis antecedit. Perit tunc tortoris iniqui commentum : sola patiuntur tormenta ludibrium. Habet quidem virginem nostram nuditas : ^b sed pudicam. Discat ergo : discat uterque sexus ex virgine : non pulchritudinem colere : sed virtutem. Fidem amare : non formam. Placiturus Domino : non decoris exspectare iudicium : sed pudoris. Sed quia tuum est **31** Christe totum quod hec virgo vicerit : tuum quod meruit : tuum etiam quod peregit. Nec enim tela repellimus adversantium : nisi tue divinitatis beneficio sublevemur. Nunc presta nobis ut sicut hec beatissima martyr tua pugnando primum adeptas est castitatis : ita nos commissorum nostrorum ad te dimissis contagiis : adipiscamur premia tue promissionis.

ñ. Amen.

Post nomina. Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : in cuius nomine beate Eulalie virginis ac martyris tue solennia celebramus : que * dum ad confessionem duceretur : non illam mortis timor intravit : nec vultus pallor obsedit. Non ira terruit comminantis : non dira vox : non cruenta manus : non etiam turbidus aspectus a proposita passione submovit. Tu nobis martyris hujus gaudentibus de triumpho : et ad te convertendi aditum prebe : et sancte conversationis tribuito dignitatem. Concedens per hanc oblationem tibi a nobis oblatam : et offe-

* Qui sponsam. In Actis apud Joannem Tamajum beatissima Eulalia sanctimonialis puella dicitur. In Orationali Gothico (Pag. 20, oral. 5) orant Gotho-Hispani : Domine Jesu Christe, cui virgo et martyr Eulalia integritate jungitur, et sanguine sociatur, dum tibi et castimoniam vovit, et pro te sanguinem fudit, presta famulis tuis, etc. Demum Prudentius, in hymno de ejus martyrio eadem docet, cum non virginem, sed aperte sacram virginem appellat Eulaliam.

^b Sed pudicam. Lege sed pudica.

c. Dum. Sanctam Eulaliam Emeritensem in fundo Porcejano, vel, ut alii legunt, Percejano, vigesimo, aut vigesimo quarto, lapide ab Emerita dissito (Itinerar. Antonin. edit. Wesselingi, pag. 432), latentem, a conquisitoribus detectam, et publica vehiculo impositam, ut Calphurniano præsidi sisteretur, perductam esse Emeritam testantur Acta ejus martyrii apud laudatum Tamajum (In Martyrologio Hispano) et in antiquis Breviariis apud Franciscum Padilla (Hist. Eccl. Hispan., cent. 4). Actorum auctoritatem firmat sanctus Eulogius (Memorial. sanct., lib. 1), qui cum illustribus exemplis indigeret ad tuendam causam martirum Cordubensium, Justum et Patorem, Eulaliam Barcinonensem et Babilam episcopum compellat, de Eulalia Emeritensi tacet : quam illustrem martyrem utique silentio non prætermisisset, si ea sponte se tormentis et morti Christi causa objecisset. Egrege quoque eorumdem Actorum fidem corroborant Missale nostrum hac oratione, in qua sanctam Eulaliam dum ad confessionem duceretur mortem non timuisse legitur : et Orationale Gothicum (Orat. 5, pag. 20) in quo legitur Christum Do-

A rentibus perhennis gratie lucrum : et defunctis eterne pausionis solatium.

ñ. Amen :

Ad pacem. Deus eterne : cuius gratia protecta virgo Eulalia inter flammam non erubuit confiteri : quod ex flamma tui amoris haurire promeruit. Tu nos ejus precatu inter mundi hujus flammam procellosa discrimina protege : et tue pacis multiplici incremento adimple. Quo et hic bene vivamus : et ad te de hac vita remuneraturi secunda conscientia properemus.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Quia tu es vera pax nostra etc.

Inlatio. Dignum et justum est Domine Deus : ^d qui tam prudentem virginem fidei sociata apice glorie consecrasti : tibi gratias agere. Ut per quem facta est mater Maria : fieret martyr Eulalia : illa pariendi affectu felix : ista moriendi. Illa implens incarnationis officium : ista rapiens passionis exemplum : illa credidit angelo : ista resistit inimico. Illa electa per quam Christus nasceretur : ista assumpta per quam diabolus vinceretur. Dignare Eulalia martyr et virgo placitura Domino suo : que Spiritu Sancto protegente * tenero sexu bellum forte sudaverit : et ultra opinionem humane virtutis ad tolerantiam penarum zelo tui amoris se obtulerit : cum in specie preciosi Unigeniti sanguinem suum sub testimonio bone confessionis effuderit : et incorrupta flammis viscera in odorem suavissimi thimiamatis adoleverit. ^f Vadit ad tribunal cruenti presidis : non quesita. In qua tam solum fuit animus incontinentens ad secretum : quam locus competens ad triumphum. Lucratura regnum : contemptura supplicium : inventura quesitum : visura confessum. Non tre-

minum sanctam Eulaliam ita impavidam reddidisse, ut persecutionem sequentium impiorum (conquisitores intelligo) non fugeret, nec declinaret. Ea autem quæ non fugit insequentes, quæ ducit ad confessionem, profecto se in periculum sponte non conjicit. Adde quod Prudentius, qui ex duabus Eulaliis unam fecit, cum virgunculam tenellam, ætatis ferme puerilis, laceris pedibus, nocte obscura, millia multa, viginti ut minimum, emensam esse scribit, rem incredibilem narrat : addit ille quidem, jure poetarum, angelos comites, sed hos Eulaliam portasse non ait, quod tamen necesse erat, ut iter tam prolixum per loca senta situ et vepribus nocte una conficeret. Illud etiam non prætermittendum, Ecclesiæ legibus vetitum fuisse ne quis se sponte persequentibus objiceret. Nec aliter quam speciali Dei impulsu excusatur factum Eulaliæ Barcinonensis et aliorum quorundam, qui contra hanc legem ecclesiasticam fecerunt.

^d Qui tam. Hæc, usque ad illa verba, dignare Eulalia martyr, verbatim eadem habentur in præfatione missæ sanctæ Eulaliæ Missalis Gallo-Gothici.

* Tenero sexu. Hæc et sequentia ibidem, isdem ferme verbis, habentur in immolatione missæ sanctæ Eulaliæ, ut opinor, Barcinonensis.

^f Vadit. Hæc ad Eulaliam Barcinonensem pertinent, quæ sine ullo miraculo tria aut quatuor passuum millia una nocte facere potuit. Ast Eulalia Emeritensis ad tribunal non quesita minime accessit, sed ducta ad confessionem mox pro Christo non timuit.

pida de pena : non ambigua de corona : non defessa de eculeo : non diffusa de premio. Interrogatur : confitetur : occiditur : coronatur. Ingentique miraculo majestas tua exalatum virginis spiritum : ^a quem assumpsit per flammam : suscepit per columbam. Ut hoc prodigio in celis martyr ascenderet : quo in terris filium pater ostenderat. Siquidem nec inhorum patientur elementa corpusculum : quod deciduis nix aspersa velleribus : et virtutis rigorem et virginitatis tecta candorem eluceret. vestiret. absconderet : superni velaminis ^b operimento. celum funeri prestat exequias. et per misericordiam Redemptoris daret anime sedem : pro sepultura redderet dignitatem. Ipse quem collaudant omnes Angeli : omnesque Sancti ita dicentes. *Dicat Chorus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : pro cujus nomine beatissima martyr Eulalia cremandum corpus suum obtulit flammis : suscipiens candentis olei supplicium in mammillis : ac per reliqua suppliciorum genera finem faciens passionis. illa etenim eculeo imposita crucique appensa : te unum et verum Deum in Trinitate professam est in voce sue confessionis : et laudem tui honoris : Ob hoc te petimus immensa bonitas summe Deus : ut qui eam de tot penarum generibus triumphare fecisti : **32** nos ejus precibus et hic in seculo protegendo salvifices : et peracto luctamine mundi : sanctis tuis efficias coheredes : Christus Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie Oratio. Deus qui servens ^c supplicium plumbi ante oculos illatum Eulalie virgini tue frigidum effecisti : tu e celis ignem illum tui amoris enitte : qui nunquam novit frigescere : quo et hanc

^a *Quem assumpsit.* Eadem in Gallo-Gothico, ibid., habentur. De columba quæ, moriente sancta Eulalia Emeritensi, visa est in cælum volans, testes sunt Prudentius, sanctus Gregorius Turonensis (*De Gloria martyrum*) alique non pauci. Refert Paulus Diaconus Emeritensis (*In Vita Patrum Emeritensium*, cap. 1), sanctam Eulalam Emeritensem specie columbæ candidissimæ apparuisse Massonæ Emeritensi episcopo catholice fidei causa in exilium a Leovigildo rege pulso, eique reditum ad Ecclesiam suam prædixisse; de columba quæ, moriente Eulalia Barcinonensi, in cælum evolavit, testantur ejus Acta plane sincera, et Beda genuinus, in Martyrologio.

^b *Operimento.* Idem utrique Eulaliæ Hispanæ contigisse traditur.

^c *Supplicium plumbi.* De supplicio plumbi liquati et olei candentis, de quo in oratione *post Sanctus*, meminere acta vulgata ejus martyrii. Silet de his Prudentius.

^d *Simbolo.* Symbolum Constantino politanum ante orationem Dominicam, ex decreto Concilii Toletani III recitant Mozarabes.

^e *Parcendum.* Hoc est Christum Dominum, quem speramus fore ut parcat.

^f *Coronavit post flammam.* Acta sanctæ Eulaliæ Emeritensis habent, eam, accenso circa crucem, in qua pendeat, rogo, tandem vivicomburio martyrium, hausta flamma, consummasse; et quamvis Prudentius eam igne lampadarum, et flamma quam comæ conceperant, extinctam esse dicat, quod de Eulalia Barcinonensi testantur ejus Acta, tamen actis sanctæ Eulaliæ Emeritensis patrocinantur Missale et Breviarium nostrum, et Orationale Gothicum, in qui-

bus *flammæ, rogas et ignis* tam frequenter recurrunt ut amplius aliquid videantur indicare quam tormentum haud inusueum lampadarum.

^g *Amen.*

Ad orationem Dominicam. Recensito dilectissimi fratres ^d simbolo nostre credulitatis : Eulalie virginis intueamur robur fidei vel etatis. Quæ inter flammam jam in consummatione suppliciorum unum et verum Deum in Trinitate predicat adorandum. Et ideo accedamus ad Deum cum lachrimis : ad quem illa accessit consummato supplicio passionis. Conquerentes apud eum de infirmitate nostra : qui ejus roboravit infantiam. Petentes ab eo quod precipit : ut ipse tribuat quod promisit. Invocantes cum ea pietatis intentione ^e parcendum miserie nostre : qua miseratione nos docuit orare semper et dicere. Pater noster qui es in.

Benedictio. Jesus Christus Dominus qui martyrem suam Eulalam ^f coronavit post flammam : ipse in vobis male cupiditatis restringat incendia. Et qui ejus corpusculum nivei candoris velavit amictu : ipse vos a peccato purificet et delicto. *A. Amen.* Quique ejus spiritum celesti locavit in regno : premium vobis tribuat sempiternum. *A. Amen.*

Hic dicat Chorus. Gustate et videte. *Ut supra in Dominica prima Adventus.*

*** IN FESTIVITATE ANNUNCIATIONIS SANCTE MARIE VIRGINIS**

Que dicitur ^h de la O. Ad Missam. ⁱ Officium.

Alleluja : Christi generatio sic erat : cum esset desponsata Mater ejus Maria Joseph. antequam convenirent inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. *Alleluja. †. Spiritus Sanctus superveniet*

bus *flammæ, rogas et ignis* tam frequenter recurrunt ut amplius aliquid videantur indicare quam tormentum haud inusueum lampadarum.

^g *In festivitatem.* Quæ Græcis festivitas *ἡ ἑκτα τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς πύρας*, ut, can. 52, loquitur concilium Trullanum, *sacra sanctæ Nuntiationis dies*, vel absolute *εὐαγγελισμός* Nuntiatio appellatur, Latinis *Annuntiatio*

^h *De la O.* Solemnitas Annuntiationis beatæ Virginis bis in Missali et Breviario Mozarabum recurrit, et quotannis bis celebratur ab iisdem, sub ritu duplici sex capparum, die 18 Decembris, ex decreto citato concilii Toletani x, et 25 Martii, ut receptæ in Ecclesia Romana consuetudini sese adaptarent. Hæc, quæ recentior apud illos festivitas est, modo *Annuntiationis* nomen obtinet ; illa vero antiquior solemnitas, modo vel *Expectatio partus*, vel usu vulgi *Sancta Maria de la O* appellatur : quam denominationem non ideo sortita est, quia a xv Kal. Januarii sollemnes antiphonæ ab O littera incipientes in vespertinis precibus decantentur, harum enim antiphonarum nulum apparet vestigium in Breviario Mozarabum ; sed causa nominis petenda est ex peculiari usu Ecclesiæ Toletanæ, quem ex P. Ribadineira (*Flos sanctorum*) refert Joannes Tamajus (*Martyrol. Hisp. T. VI, p. 485*). Absolutis namque vespers festivitatis Expectationis partus, omnes, quotquot adsunt, in choro, clerici, sine ordine, voce clara O longum proferunt, ad flagrans illud desiderium significandum quo sancti omnes in limbo, in cælo angeli, totusque orbis tenebatur Nativitatis Redemptoris.

ⁱ *Officium.* Matthæi i, 18. †. Lucæ i, 35.

in te : et virtus altissimi obumbrabit tibi : P. Ante-
quam convenirent. ψ . Gloria et honor Patri et Filio
et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen.
P. Antequam.

Dicat Presb. Gloria in excelsis.

Oratio. Gloria tibi Deus : tibi semper gloria : cu-
jus assumptorem hominem vidimus quasi gloriam
Unigeniti a Patre plenum gratia et veritate. α Presta
ergo nobis Domine amplissime tue pietatis gratiam :
et coeternum tibi permanentem in gloria deitatis.

β . Amen.

Per misericordiam, etc.

Lectio libri Ezechielis Prophete (ψ Cap. XLIII).

α Facta est super me manus Domini : et elevavit
me spiritus : et duxit me ad portam : que respicie-
bat ad viam orientalem. Et ecce gloria Dei Israel
 β ingrediebatur : et vox erat Dei quasi vox aquarum
multarum : et terra splendebat α a maiestate ejus.
Et cecidi super faciem meam : et maiestas Domini
ingressa est Domini domum : et audiui loquentem
ad me de domo. Et vir qui stabat juxta me : dixit

nuntiatio, vel Adnuntiatio dicitur. In Hieronymiano
Lucensi Florentini scribitur Adnuntiatio sanctae Ma-
riae de Conceptione. In Corbeiensi Dacherii est An-
nuntiatio sanctae Mariae per angelum. Kalendarium
Frontonis habet Adnuntiatio Domini. Romanum Par-
vum Adoni praemissum Annuntiatio dominica. Hispani
olim festivitatem dominicae Matris, aut festum sanctae
virginis Mariae, ut ex concilio Toletano x, cap. 1, et
ex Codice legum Visigothorum (Lib. xii, tit. 3, l. 6)
colligitur. Quibus haec festivitas in toto Gothorum
imperio die xv Kal. Januarii sacra celebrare servari
praecipitur. Festivitatem hanc Annuntiationis, sive
Incarnationis Filii Dei, praecessisse decretum concilii
Toletani x, ex ipsius concilii verbis patet : *Invenitur
etenim, inquit Patres Toletani, in multis Hispania
partibus hujus sanctae Virginis festum non uno die agi ;
quare, cum dies ipsa Annuntiationis angelicae eadat
frequenter in Quadragesimale, et nonnumquam in
tempus Paschale, quo festiva solemnitates non cele-
brantur, statutum fuit ut, sublata omni varietate, so-
lemnitas dominicae Matris die xv Kal. Januariarum
omnimodo celebretur, eamque non minori solemnitate
frequenter volunt quam ipsa Christi Nativitas. Quod
inquit non sine exemplo statutum est : in multis
namque Ecclesiis a nobis et spatiis remotis et terris hic
mos agnosceatur retineri. Nihilominus suspicor myste-
rium Annuntiationis peculiari festivitate coli coepisse
non diu ante initium saeculi vii ; quae enim antiquiora
pro ea citantur testimonia vel dubia sunt, vel con-
jecturis tantummodo nituntur. Concilium Trullanum,
anno 682 celebratum, can. 5, statuit ut in omnibus
sanctae Quadragesimae jejuniis diebus, praeterquam sab-
bato et Dominica, et sancto Annuntiationis die, fiat
praesantificatorum sacra liturgia. Quibus evincitur
festum Annuntiationis in Oriente tempore Quadre-
simae celebratum esse. Romae pariter die 25 Martii
festum Annuntiationis celebrabant. At de hac so-
lemnitate silent Kalendaria Bucherianum et Cartha-
ginense ; unde videtur sancti Augustini aevi in Africa
nonnumquam agi consuevisse. De eadem silet Missale Gal-
lo-Gothicum ; unica enim quam habet de beata Vir-
gine missa est in Assumptione sanctae Mariae matris
Domini nostri, quae ejus mors et in caelum translatio
commemoratur : in contestatione cuius sicut gratulati
sumus ortu, tripudiamus partu, ita glorificamus in
transitu. Quibus videntur Galli innuere se festum
Nativitatis Virginis celebrasse, de qua festivitate ni-
hil in Missalibus Gallicis reperitur. In Sacramentario
Bobienensi sunt binae Missae de beata Virgine, quarum*

ad me. Fili hominis : locus solii mei et locus ve-
stigi pedum meorum : ϵ ubi habito in eternum.
 ζ Post haec converti me ad viam porte η sanctuarii :
que respiciebat ad Orientem : que erat clausa. et
dixit Dominus ad me. Porta ista quam vides clausa :
non aperiatur : et vir non transibit per eam : quo-
niam Dominus Deus Israel ι ingreditur per eam : et
erit clausa principi. Et princeps ipse κ sedet in ea :
ut comedat panem coram Domino. Rursumque vidi :
et ecce gloria Domini implevit domum Dei. Et λ au-
divi vocem dicentis. Benedicta gloria Domini. De
loco sancto suo. μ . Amen.

ν Psallendo. Mater Syon dicit homo : et homo
factus est in ea : et ipse fundavit eam excelsus. ψ .
Dominus narravit scripturas populorum suorum et
principum eorum qui fuerunt in ea. P. Et ipse fun-
davit eam. *Dicat Presb. Silentium facite.*

*Sequentia epistolae Pauli Apostoli ad Philippenses
(μ Cap. IIII).*

Fratres gaudete in Domino semper : iterum dico
gaudeate. Modestia vestra nota sit omnibus homini-

prima in sanctae Mariae solemnitate ad Annuntiationis
solemnitatem haud obscure pertinet ; altera est missa
in assumptione sanctae Mariae. In Lectionario Luxo-
viensi est legenda in festivitate sanctae Mariae, quae
fortasse ad Annuntiationem spectat. Caeterum missae
haec Gallicae non ante Nativitatem Domini, sed post
Epiphaniam celebrantur ; quo argumento, si alia
deessent, probatur libros hosce Liturgicos Gallicos
esse, non Gotho-Hispanos.

α Presta. Fortasse legendum : Presta ergo nobis,
Domine, amplissima tuae pietatis gratia, te pro nobis
humilem fide agnoscere in sinu Matris, et coeternum
Patri permanentem in gloria Deitatis. (Vide Orat.
Goth., p. 44, orat. 5.)

β Cap. XLIII. Prophetia haec ex laciniis Ezechie-
lis prophetae cap. xl, xlii, xlii, et ex cap. ii et iii
consuta est.

γ Facta est. Initium prophetiae desumptum est ex
cap. xl, l. 1, cap. xlii, l. 5.

δ Ingredebatur. Vulg. et LXX addunt per viam
orientalem.

ϵ A maiestate ejus. Post haec omittuntur lineae
aliquot.

ζ Ubi habito. Vulg. et Chal., ubi habito in medio
stilorum Israel in aeternum, LXX, in medio domus
Israel in aeternum.

η Post haec. Desumptum est ex capite xlii, l. seq.

θ Sanctuarii. Vulg. et LXX addunt exterioris.

ι Ingrederetur. Vulg., ingrederetur est.

κ Sedet. Vulg., Chal., LXX, sedebat. Omittuntur
aliquot lineae.

λ Et audiui. Prima pars hujus desumpta est ex Ezech.
ii, 2, et secunda ex eodem, cap. iii, 12.

μ Psallendo. Ps. lxxiv, 5. Vulg., nunquid Sion.
At Italica, mater Sion. ψ . Ps. lxxvi, 6.

ν Cap. IV. In Lectionario Luxoviensi, et in Sacra-
mentario Bobienensi binae tantummodo lectiones huius
festivitati assignantur. In Luxoviensi Epistola est ex
Apostolo I Cor. vii, 25-40, Evangelium ex sancto
Luca, cap. i, 39-56. In Bobienensi Epistola est ex
Apostolo, Ephes. vi, 1-10, Evangelium ex sancto Luca,
cap. ii, 41-50. In Missali Toletano legitur Epistola
ex Isaia, xi, 1-5, quod olim, ut et in libro Comitum,
legebatur in Ecclesia Romana ; modo in Missali san-
cti Pii V legitur ex Isaia, vii, 40. Evangelium autem
tam in Toletano, quam in Missali sancti Pii V, legi-
tur ex sancto Luca, i, 26-38.

ous : Dominus prope est. Nihil solliciti sitis : sed in omni oratione et obsecratione : cum gratiarum actione : petitiones vestre innotescant apud Deum. Et pax Dei que exuperat omnem sensum custodiat corda vestra et intelligentias ³³ vestras : in Christo Jesu. De cetero fratres : quecumque sunt vera : quecumque pudica : quecumque justa : quecumque sancta : quecumque amabilia : quecumque bone fame. Si qua virtus. ^a Si qua laus : hec cogitate que et didicistis : et accepistis : et audistis : et vidistis in me. Hec agite : et Deus pacis erit vobiscum.

ñ. Chorus. Amen

Principium Sancti Evangelii secundum Matth.

(^b Cap. I).

Liber generationis Iesu Christi filii David : filii Abraam. Abraam genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. ^c Jacob autem genuit Joseph virum Marie ^d de qua natus est Christus. Omnes ergo generationes ab Abraam usque ad David : generationes quatuordecim. Et a David usque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim : et a transmigatione Babylonis usque ad Christum generationes quatuordecim. Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater ejus Maria Joseph : antequam convenirent : inventa est in utero habens de Spiritu Sancto. Joseph autem vir ejus cum esset justus : et nollet traducere eam : voluit occulte dimittere eam. Hec autem eo cogitante : ecce Angelus Domini in somnis apparuit ei dicens : Joseph fili David : noli timere accipere Mariam conjugem tuam : quod enim in ea natum est : de Spiritu Sancto est. Pariet autem filium : et vocabis nomen ejus Jesum : ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Hoc autem totum factum est : ut adimpleretur quod dictum est a Domino per ^e Esaiam prophetam dicentem : Ecce virgo in utero habebit et pariet filium : et vocabunt nomen ejus Emanuel : quod est interpretatum : nobiscum Deus.

ñ. Amen.

^f *Lauda.* Alleluja. A dextris tuis Domine adsisit regina : in vestitu deaurato circumamicta varietate alleluja.

^g *Sacrificium.* Confortamini et jam nolite timere : ecce

^h *Si qua laus.* Ita sanctus Chrysostomus et textus Græcus : accedit Syriaca versio, in qua si qua laudabilia. At Vulgata, Ambrosiaster et Theodoretus, si qua laus disciplina, Primasius, si qua laus tolerantia, legunt.

ⁱ *Cap. I. Vers. 1-24.* Prætermissa tamen sunt multa.

^j *Jacob.* A versiculo 2 ad 16, omnia prætermissa sunt.

^k *De qua natus est Christus.* Vulg., Syr., Gr. : De qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.

^l *Esaiam.* Prophetia est quidem Isaia vii, 14. Ejus tamen nomen in Vulg., Gr. et Syr., non legitur.

^m *Lauda.* Ps. xlv, 10. Sanctus August., circumamicta. Vulg., circumdata.

ⁿ *Sacrificium.* Isaia xxiv, 4. y. Ibid. vii, 13.

^o *Non pusillum.* Vulg., nunquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo. Versio Missalis nostri nec cum Vulgata, nec cum ulla ferme ex editis Scripturæ versionibus convenit.

^p *Abjurgat.* Joannes Tamajus (*In Martyr. Hispan.*, t. II, pag. 585) habet *abjurgat*; fortasse legendum *abijgit* gemitum. Sanctus Ephrem (*Orat. de margar. præl.*) :

A enim Deus noster retribuit judicium. Ipse venit et salvos nos faciet alleluja. Audite itaque domus David : ^a non pusillum vobis certamen prestare hominibus quoniam Dominus prestat certamen propterea dabit vobis signum : ecce virgo in utero concipiet et pariet filium : et vocabitis nomen ejus Emanuel. P. Ipse venit.

Missæ. Erigamus queso fratres charissimi in sublimem oculos nostros : visuri gloriam Salvatoris. Quomodo Virginem dignatus : ut concipiat, quomodo matrem remuneratur : ut pariat. Ipse et munus factus et filius : qui et infusus confert quod deerat : et effusus non aufert quod donarat. Qui nec gerentem bonore fraudat : nec genitricem labore contristat. Qui et nascendi ¹ abjurgat gemitum : et nati consignat affectum. Neque enim fas erat ut haberet illa suspiria : que omnium gaudium pariebat : aut origo exultationis nosceret vim doloris. In recensu peccatorum sermonem credulitas calefecit : indubitatumque verbum stringit auditus. Et ad virtutem Dei spem repositionis fides secunda congruit. Sic concepit animus : quod credidit : sic implevit spiritus quem elegit : ut in Redemptore nostro non distaret hominis veritas : ² sed potestas. O ineffabilis divinitatis opera : sic interior portio addite virtutis sensit augmentum : ³ ne exterior statum integritatis amitteret unigenitus filius Dei in maternis visceribus pariendi viam nec invenit : nec reliquit. Sic conceptus atque editus : signat virginis uterum non desinat. In quo quantum ad remedium salutis nostre pertinet : ⁴ ipsa natura victoria est. Nam adversarium hominis partum superat ⁵ quacum in conceptione mysterii didicit regnaturum. Talis itaque homo habet vite potestatem : qua alios muneratur : qui eam non accepit aliunde qua utitur. Nec mirum est cum nascendo recipere quos creavit : qui antequam nasceretur habuit quos redemit.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Domine Jesu Christe quo ita Verbum caro factum est : ut in conceptionem tui virginis uteris altissimi obumbratione susceperet : et ad pariendum te : porta materni corporis non pateret : solennitatis hujus obsequia propicius suscipe : ac

Beatam Virginem conveniebat matrem absque dolore fieri. Apud Sacramentarium Bobiense, in contestatione missæ in assumptione sanctæ Mariæ legitur quod Dei Genitrix non subdita fuit labori per partum, non dolori per transitum. Plura lege apud Petavium (*De Theol. dogm.* tom. VI, lib. xiv, cap. 6, § 13).

¹ Sic concepit animus quod credidit. Sanctus Augustinus, in Enchiridio, citatus a sancto Hildephonso (*Hom. adv. assertent. B. Virginem contra legem Dominum perperisse*) docet, Christum non talem natum esse qualis de utroque sexu nascitur per concupiscentiam carnis cum obligatione maledicti, cujus reatus regeneratione diluitur, sed qualem de Virgine nasci oportebat, quem fides matris, non libido conceperat.

² Sed potestas. Fortasse, nec potestas deitatis.

³ Ne exterior. Sanctus Petrus Chrysologus, (*Hom. 42*) de Virgine ait : Beata que divinum pignus sic suo suscepit et servavit in pectore, ut illud tota corporis externa nescirent.

⁴ Ipsa natura. Fortasse ipsa naturæ victoria est, nam adversarium hominis partum superat...

⁵ Quacum. Locus mendosus vocum quarundam, ut videtur defectu.

nostrum quoque cor **34** dignatus ingredere. Tibi soli sit pervium : cui soli id esse cupimus preparatum. Ut cum nostrarum mentium puritatem beneplacitam tibi ipsi fecerimus : operis tui custos et perpetuus habitator esse digneris. *ñ. Amen.*

Post nomina Oratio. Eterne Dei filius : qui virginæ matris uterum sic intrasti ne rumperes. sic aperuisti : ne signata ullo modo violares. Suscipe benignus hoc sacrificium : quod tibi ob incarnationis tue delicamus mysterium. Tribuens per hoc et vivis anime corporisque salutem : et defunctis eterne reparationis felicitatem.

Respondent Chorus. Amen.

Ad pacem Oratio. Christe verbum summi patris : qui caro factus es : ut habitares in nobis : illabere sensibus nostris : quo omnes qui tue incarnationis mysterio sumus redempti : perpetue maneamus pacis societate connexi. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est : nos tibi omnipotens Pater gratias agere. Si debitoribus qui reddere debeant dignatus fueris prorogare per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Ex te Deo Patre sine initio natum : tibi que indifferenter : atque ^a indemutabiliter coeternum ac per omnia coequallem. ^b Non adoptione sed genere : nec gratia sed natura. Qui in utero sanctificate sanctæ ac virginis elementis illapsus : et sine ulla sorde peccati ineffabiliter natus. ^c Vidi virginem : ut matrem se diceret : aut virginem qui diligeret dubitabat. Quia duplex homo ^d in formam hominem ligabat. Includitur intra hominem Deus : cui totus parvus est mundus : illic tenebatur utero matris : ^e illic tecti pudoris pulsatur tumoris invidia : et secunda est conscientia. Mater nomen accepit : et damnum virginis nescivit. Maria quid agis. Elige jam quid voceris. Sic castitatis potestas obumbrari : nec virginitas aliquando mentiri. Tuus est enim uterus : ^f et alienus est partus. Novum denique miraculum vidi in virgine : ^g ut nomen virginis non amitteret : nec genitricis ferre pondera didicisset. Hec sola meruit ferre Deum post celum : et sola meruit virgo inveniri post partum. Hec sola meruit Deum et hominem : ^h Deum imperiis suis lacte uberis portat. Hunc diem nobis quem devotissime celebremus instituit : ⁱ et homo redimendis

^a Indemutabiliter, hoc est immutabiliter, ut indemutabilis pro immutabili legitur.

^b Non adoptione. Concilium Toletanum XI (In præfatione, ses. 8) definivit : *Hic etiam Dei filius, natura est filius, non adoptione.* Sanctus Hildephonsus (De perpet. Virginit. sanctæ Mariæ) de Christo ait : *Non est ille adoptivus filius, sed adoptator, ut ita dicam cæterorum, qui cum sint corruptæ naturæ filii, et filii iuxta, indigent sacramento baptismatis, per quod solvantur ex Christi gratia a delictis primæ damnationis, et adoptentur in filios Dei ; at vero Christus non adoptivus, sed proprius Dei filius, in plenitudine temporum, venit, missus a Patre, natus ex muliere...., et in Hymno Breviarii ad vespas festi circumcisionis Christus canitur Patri non adoptione, sed coeternus genere.*

^c Vidi. Fortasse vidi virginem, quæ an matrem se diceret, an virginem, quid eligeret dubitabat.

^d In formam. Fortasse, in forma.

A hominibus factus de secreto utero virginali immaculatus emicuit. Nunciatus est concipiendus ab Angelo : conceptus fidei singularis arcano : et natus sine ullo peccato. Cujus fuit solius sine corruptione nova et inusitata conceptio : et sine dolore de matre virgine inviolabilis i partitudo. Huic solum possibile fuit sine semine mirabiliter concipi : et sine corruptione feliciter nasci. Propter quod eundem Salvatorem nostrum unigenitum tuum : tecum semper et cum Spiritu Sancto regnantem : celi celorum et angelice potestates sine cessatione conlaudant ita dicentes. *Respondet Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Christus Jesus filius tuus : Ipse est qui castitatem contulit : virginis decus non abstulit matri. Qui et pro nobis ex eadem dignatus est nasci : et pro nostra adoptione non abhorruit suscipere mortem. Ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Nunciamus Domine quod credimus : nec tacemus. Te totis visceribus deprecantes : ut qui genitrici prestitisti ut mater esset et virgo : tribuas Ecclesie tue ut sit fide incorrupta : et castitate fecunda : atque hec libamina ita tue gratie dulcedo sanctificet : ut summentibus et salutem corporum : et delictorum veniam prestant. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam. Deum cuius magnitudo divinitatis capi non potest : quique sine initio Deus summus et pater est : deprecemur dilectissimi fratres : ut idem pater qui nasci filium suum voluit ex utero Virginis matris : mundet nos ab omni inquinamento carnis et sanguinis. Quo sicut divina **35** obumbratione concepit virgo ut pareret : ita nos divina inspiratione accensi : conceptum Spiritus Sancti quem ipso Domino Jesu Christo docente accepimus : proferamus publice et dicamus. Pater noster.

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui in seculorum fine processit ex virgine cor vestram : virginis incorrumpite nitore clarificet. *ñ. Amen.*

Et qui nunciante Angelo Virginis ingressus est uterum, ejusdem vos mysterii et instruat et muniat Sacramentum. *ñ. Amen.* Quique hodie virginæ festum ^k conceptionis devotissime celebratis : ad nativitatem nostri Redemptoris exultantibus animis et mundo corde perveniat. *ñ. Amen.*

^e Illic tecti. Lege, illic tectum pudoris pulsatur tumoris invidia.

^f Et alienus. Fortasse, nec alienus est partus.

^g Et nomen. Lege, et nomen Virginis non amisit, et genitricis ferre pondera didicit.

^h Deum imperiis. Lege, hæc sola meruit Deum et hominem subditum imperiis suis lacte uberis potare.

ⁱ Et homo. Lege : Hunc diem nobis, quem devotissime celebremus, instituit, qui homo, redimendis hominibus, factus de secreto uteri virginis immaculatus emicuit.

^j Partitudo. Vox Plautina.

^k Conceptionis, nimirum, qua beata Virgo Christum concepit. Tradunt sanctum Hildephonsum dum, hujus festivitatis die recurrente, noctu, in basilica Toletana, oraret, a beata Virgine vestem illam accepisse, qua in sacris solemnitatibus postea usus est, eamque ob causam, teste *Loaisa*, hæc festivitas majori cum solemnitate Toleti celebrari consuevit.

Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Hic dicat Chorus. Gustate.

Post Communio. Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus : et te Deum benedicimus de die in diem : qui nos hac die sancte solennitatis tue perducere dignatus es, fac nos diem istum annunciationis per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere cum fidei populo tuo. *ñ. Amen.*

Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

IN DIE A SANCTI THOME APOSTOLI.

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Require in sancti Saturnini. fol. 23.*

Oratio. Gloria nostra Deus noster. *Require in eodem festo.*

Prophetia. Justus si morte preoccupatus. *Require in Sancti Clementis. fol. 20.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

Chorus ñ. et cantet. b Psallendo. Posuisti super caput ejus coronam de lapide precioso. *c y.* Super salutare tuum Domine exultabit vehementer. Desiderium anime ejus tribuisti ei : et voluntate laborum ejus non fraudasti eum. *P.* Coronam de lapide precioso. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia epistolæ Pauli Apostoli ad Collossens.

(1 Cap. I).

Fratres gaudeo in passionibus pro vobis : et adimpleo ea que desunt passionum Christi in carne mea pro corpore ejus quod est Ecclesia. Cujus factus sum ego minister : Secundum dispensationem Dei : que data est mihi in vos : ut impleam verbum Dei myste-

a Solemnitas sancti Thomæ apostoli ante finem æræ Christianæ sæculi iv, in Ecclesiis Orientis passim frequentabatur (Hom. 36, inter opera S. Chrysostomi tom. VI). Edessæ in Osroena spatiosa sancti Thomæ basilica, imperante Magno Theodosio, dedicata est, in quam, an. 394, sacrum ejus corpus die 22 Augusti illatum est (Chron. Edess., apud Assemanum, Bibl. Orient. tom. I, pag. 399; Socrates, lib. iv, c. 18; Sozomenus, lib. vi, c. 18). Mense autem Julii, ut scribit sanctus Gregorius Turonensis (De Glor. martyrum, cap. 51, lib. i), solennitas sancti Thomæ per multos dies agebatur Edessæ, ad quam undique confluebant fidei et gentium turbæ. Sed antequam ampla hæc basilica edificaretur, stabat Edessæ alia quædam sancti Thomæ Ecclesia, ad cujus fores sanctus Ephrem paralyticum sanitati restituit. Si qua fides est Vitæ ejusdem sancti levitæ, apud Assemanum (Bibl. Orient. t. I, p. 49), reliquiarum sancti Thomæ, quæ late per Orientem sparse erant (Hom. 36, inter oper. S. Chrys., tom. VI), quædam fragmenta sanctus Gaudentius Brixiensis episcopus in Occidentem detulit, primus fortasse (S. Gaudentius, Tr. de dedic. basil., pag. 334, Edit. Brixiensis). Exinde cultus ejusdem apostoli in Italia et in reliquo Occidente propagari cepit. In vetusto Lectionario Ambrosiano em. Thomasi, post

a rium quod absconditum fuit a seculis et generationibus. Nunc autem manifestum est Sanctis ejus : quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ Sacramenti hujus in gentibus : quod est Christus in vobis spes gloriæ quem nos annunciamus. Corripientes omnem hominem et docentes in omni sapientia : ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu : In quo et laboro certando secundum operationem ejus quam operatur in me in virtute. *o* Cui est honor et gloria in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem (1 Cap. XX).

B Illo in tempore Thomas unus ex duodecim qui dicitur Didymus non erat cum eis quando venit Jesus. Dixerunt ei alii discipuli : vidimus Dominum. Ille autem dixit eis : nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum : et mittam digitum meum in locum clavorum : et mittam manum meam in latus ejus : non credam. Et post dies octo iterum erant discipuli ejus intus : et Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis et stetit in medio : et dixit eis. Pax vobis. Deinde dicit Thomæ : infer digitum tuum huc : et vide manus meas : et affer manum tuam : et mitte in latus meum et noli esse incredulus : sed fidelis. Respondit Thomas : et dixit : Dominus meus et Deus meus. Dixit ei Jesus : quia vidisti me Thomas credidisti. Beati qui non viderunt : et crediderunt. *ñ. Amen.*

c Lauda. Alleluia. *y.* Loquebar de testimoniis tuis in conspectu Regum et non confundebam. *P.* Alleluia.

b Sacrificium. Fulgebit Justus. *Require retro in Sancti Clementis fol. 21.*

C *Missa.* Ad Deum fratres charissimi puras mentes erigite : ejusque pietatem suppliciter implorate : ut qui per primum nos redemit adventum a labe peccati : ipse nos sic in evo degere faciat : ut in secundo adveniens in Supernis coronandos attollat. Sicque patrocinante nobis **36** suffragio beatissimi Apostoli sui *1* Didimi : et hic per ejus exempla vitam ducentes :

natale sanctorum Petri et Pauli consequitur in sancti Thomæ apostoli : fortasse die 5 Julii festivitas ejus celebrabatur, qua, ut animadvertit (*Ibid.*) ven. Thomasius, Translationis sancti Thomæ sit mentio. Sero festivitas sancti Thomæ recepta est Romæ, si standum sit silentio Kalendarii Frontonis, et Capitularii Evangeliorum Thomasi. De eadem festivitate tacent Missale Gallo-Gothicum, Sacramentarium Bobianum, Lectionarius Luxoviensis, et Orationale Gothicum : unde sero, ut suspicor, celebrata est in Gallia et in Hispania. Tamen memoriam sancti Thomæ celebrant die 24 Decembris Missale et Breviarium Mozarabum, Sacramentaria Gelasianum Thomasi, et Gregoriana, Martyrologia Bedæ, Adonis, Usuardi, Hieronymiana, et Romanum Baronii ; Græci vero die sexto Octobris.

b Psallendo. Ps. xx, 4.

c y. Ps. xx, 2, 3.

d Cap. I. Vers. 24-29.

e Cui honor. Hæc in textu Apostoli hoc loco non legitur.

f Cap. XX. Vers. 24-30.

g Lauda. Ps. cxviii, 46.

h Sacrificium, ut in sancti Clementis.

i Didimi. Joann. xx, 24 : Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis. Thomas

ejus mereamur esse sequipedes : et illic felicitatis
eius inveniamur consortes.

¶ Amen.

Alia Oratio. Te te igitur summe et admirabilis Deus : totis precordiis deprecamur. Ut qui beatissimo Thomæ et sagacitatem ^a inquirendo inspiras : nobis et indulgentiam peccaminum tribuas : et donis tuis inspirando prevenias. ^b Quique sanctissimi Thomæ dubitatione nos roboras ejus quesumus merito nos in fide ita stabiles operibus solida : ut judicante te digne invenias quos coronando : etherea sustollas in patria. Quatenus et fidelium servorum tuorum acceptes libamina : quæ hodierno die plebs tibi Deo nostro mente offerunt grata : et pro quibus te submisso obsecrant capite tue pietatis elementiam sese adeptos congaudeant.

¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui tantum Thomam, ^a egregium prediciis architectum : et in foro non dedignas ambulare venialium : tu nos ex illis lapidibus effice vivis : a quibus illa visio pacis instauratur celestis. Quæsit candore castitatis niveo renitentes : Sanctorum qui nos in Domino jam precesserunt possimus esse in participatione æquales : ut qui pro peccatoribus ab illa sublimi sede descendisti ad terras : precibus nostris placatus assistas : omnibus requiem donatus fidelibus prestes.

¶ Amen.

Ad pacem. Oratio. Clementissime Deus qui in pacis

Syris idem sonat quod *Δίδυμος* Græcis, geminum enim, sive *gemellum* significat. Porro sanctum hunc apostolum nomine appellatum esse *Judam*, cognomine *Thomam* Syris, *Didymum* Græcis, aperte docent sanctus Ephrem Syrus (*Hymn. 7, de fide, apud Assemanum, Bibl. Orient., tom. 1, p. 101, et Eusebium, Hist. Eccl. lib. 1, cap. 13*), et in *Periodis Thomæ (apud Cotelierum, Paires Apostolici, t. 1, p. 501)* legitur *Judam, qui et Thomas* dicitur, sortitum esse Indiam, et rursus *Judam qui et Thomam*.

^a *Inquirendo. Lege in inquirendo.*

^b Quique sanctissimi Thomæ dubitatione. Huc spectat effectum illud sancti Gregorii Magni (*Hom. 26, in Joannem*) : *Plus nobis infidelitas Thomæ ad fidem quam fides credentium discipulorum profuit, quia dum ille ad fidem palpando reducit, nostra mens, omni dubitatione postposita, in fide solidatur.* Singularis autem est opinio sancti Gaudentii Briziensis (*Tract. in Dedicatione basilicæ, pag. 536, edit. Brizien.*) cum asserit sanctum Thomam de veritate Resurrectionis Christi minime dubitasse, atque illud, *Nisi videro et conrectavero, non credam, fuisse desiderii, non incredulitatis vocem* : si enim, inquit, infidelitatis fuisset, Christus illi post Resurrectionem apparere non dignatus fuisset. Tum ad rem nostram subdit : *Sancti Thomæ apostoli curiositas ambiguitatis futuræ scrupulo satisfecit : quod enim abens fuit, quod audis et videre et atrectare Dominum perquisivi, totum nostræ procurabatur salutis, ut evidentius nosceremus resurrectionis dominicæ veritatem.*

^c Egregium prediciis architectum. Refert Pseudo-Abdias sanctum Thomam, cum Hierosolymis diutius moraretur, a Domino non semel jussum esse in Indiam proficisci, ut in ea regione Evangelium disseminaret. At cum ille iter differret, et Dominum rogaret ne ad eam gentem, quam valde nequam esse audierat, mitteretur, accidit Abbati quendam a rege Indorum missum Hierosolymam venire, ut servum peritum architectum emeret; huic autem Christus Dominus, in forma humana apparens, dixit : *Est mihi ser-*

Unitate letaris : scilicet qui auctor es pacis : et pax ab angelicis conclamatus es choris. Concede per hujus intercessionem allecte : ut ipsius dilectionis vinculo quo discipulos ad celos remeans conglobasti : ipso nos almisco nexu in tuâ et proximi dilectione constringe.

¶ Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere suave ac pulcrum est : te pater omnipotens per Jesum Christum Dominum nostrum : ineffabiliter conlaudare hanc creaturam tuam in terris : qui etiam a celestibus virtutibus indesinenter preconis sublimaris. Merito enim nullus sermo tibi attingit laudes deferre, quia pax tua sensum exuperat omnem. Quis namque creatus creatori exhibere dignam carminum laudem ? Cum se horis cunctis indigere tuam prospicit opem : et signum suum recolat fragilem ac sumptum ex pulvere : cum nec illa pulverea virtus sufficienter tibi insonet laudem. In cuius laude Thomas Apostolus tuus populos convertit ^d judæicos a pristino cultu erroris : et in filios adoptavit sacro gurgite functionis miracula operum : fides extitit perditorum. Operabatur visibilis in corporibus virtus : et invisibilis curabat magnalia intrinsecus morbos : redditur sentire lumen corporeum : ut secum illuminat cecum ^e Treptie merito ulcerosus curatur : ut strabedo idolorum ab omnibus effugetur. ^f Solis corruiat idolum : ^g ut auctor ejus edificeat thronum. ^h Rex terrenus per fugam dilabitur : ut eter-

vus talis, quem si volueris comparabis, eique Thomam ostendit, quem emptum Abba secum duxit. Hæc Abdias, et Hisce similia in Menæis, et Menologiis Græcorum, in Niceta Paphlagonæ, et in Orientalium libris liturgicis de sancto Thomâ passim leguntur.

^d *Judæicos. Lege Indicos.* Sanctum Thomam in Mesopotamia, Chaldaea, Assyria, Perside, Media et Hircania, prædicasse Evangelium constans est Orientalis et Occidentalis Ecclesiæ scriptorum opinio ; in Indiam penetrasse, et apud eas gentes fidem Christi disseminasse, monumenta omnia Ecclesiastica, Græca, Latina, Syriaca, testantur, inquit Assemanus (*Bibl. Orient., t. III, part. II, pag. 335*), et Florentinius (*In notis ad Indictum apostolorum, pag. 146*). Nihil certius apud sanctos Patres inveniri quam Thomam Indis Evangelium vulgasse. Vide apud ipsum citatos Nazianzenum, Ambrosium, Hieronymum, et Gaudentium ; et adde Paulinum (*Nat. XI, vers. 81*), Gregorium Magnum (*In Evang. hom. 15*), Gregorium Turonensem (*De Glor. mart. lib. 1, cap. 32*), Nicephorum (*Cap. 40, lib. II*), et Martyrologia Epternacense (*Passio S. Thomæ in India*), Bedæ Genuinum, Corbeïense Acherii, Gellonense, etc.

^e *Treptie.* In Hagiographo apud Florentinum et in Pseudo-Abdia Threpsia est uxor Regis Indorum.

^f *Solis corruiat idolum.* Sanctus Thomas cum a rege ad templum solis ductus fuisset, ut solem adoraret, imperavit dæmoni latenti in idolo ut statum committeret : statimque quasi cera juxta ignem posita liquefactum idolum resolutum est, refert Pseudo-Abdias. Subdit Hagiographus, apud Florentinum, p. 149, relictus : Pontifex autem templi, elevans gladium, transverberavit apostolum, cujus corpus cum honore tumulatum fuit.

^g *Ut auctor ejus edificeat thronum.* Lege : *ut auctori ejus ædificetur thronus.*

^h *Rex.* Hagiographus Florentinii et Pseudo-Abdias referunt regem, statim atque vidit solis statum esse liquefactam, præ timore e templo fuga lapsus esse.

nus in eorum mentibus innovetur. Tua sunt rector ista miracula : que in tuo nomine sancti mente impetrant cernua. Quia et tuum unigenitum eum fidelem denunciat servum : et architectum asserit esse peritum. Vere in edificationem ductus Ecclesie : et in congregandum populum tibi laudabilis valde. ^a Terrena erogas ut celestia largiaris : argentum indigentium visceribus congerens et cetus amplissimos in celestibus instruens. Carcere intriditur ut virtus ejus in omnibus propaleatur. ^b Bat migrat a seculo : ut Apostolus liberetur a vinculo. Occiditur temeratrix ^c puella que percutere ausa est apostolum palma : presentatur a cane comesa : ut omnis illa sit salva cetera. Honoratur a bestia : quem natura desepit humana. Et miro modo ab irrationabili rationabilis perdocetur. ^d Consecrantur juvenes benedictione celesti per venerationem animalis bruti : quos antea brutorum more federa conjunxerant nuptialia. ^e Ut alicui arioli confunditur olim insipientia per animal insensatum : ita nunc et istorum corrigitur **37** per hujus meritum. Tunc per locutionem inauditam res agitur nec corrigitur : nunc per virtutem virtus geritur et curatur : hoc nempe tuo ab Unigenito agitur qui cum Sancto Spiritu unus Deus ab invisibilibus et visibilibus conlaudatur ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus

^a *Terrena erogas. Lege : Terrena erogans ut celestia largiatur.* Alludit enim ad illud quod de sancto Thoma narrat Pseudo-Abdias, eum pecuniam quam ad impensas palatii regis edificandi acceperat, in pauperes erogasse, quam ob causam in carcerem triditur.

^b *Bat. Num hoc nomine frater regis appellabatur?* In periodis Thomæ legitur fratrem regis gravi correptum febri e seculo migrasse, et ab apostolo vitæ restitutum fuisse. At Pseudo-Abdias scribit fratrem regis, mortui instar, triduo jacuisse, in se tandem reversum mira narrasse de splendore palatii quod extruxerat Thomas : qua visione illectus rex, ejusque frater, Christi fidem amplectuntur. Thomas cum honore de carcere educitur, rex, ejusque frater, et multi de populo, baptizantur. Huc etiam respicit Wandelbertus in Martyrologio suo canens :

Translati Thomæ celebrat duodenus honorem
Aurei, quo structore Dei cognoscere regna
laici promeruit signis comitata tremendis.

^c *Puella.* Apud Pseudo-Abdiam, Hagiographum Florentini, et juxta libros Manichæorum, apud divum Augustinum (*Lib. xxii contra Faustum*, cap. 79, et contra Adimantum, cap. 17, num. 2), sanctus Thomas non est percussus a puella, sed a pincerna regis, quod, cum interesset convivio nuptiali, puellam Hebræam calamis canentem inspicere. Nec percussori imprecatus est apostolus, ut apud sanctum Augustinum narrabant Manichæi, sed, teste Abdia, dixit : *Indulget tibi Dominus in futuro judicio, fili.* Egressus autem pincerna ad aquam hauriendam, a leone, ut prædixerat Thomas, occiditur, ejusque manus dextera a cane in convivium delata omnibus timorem ingentem intulit.

^d *Consecrantur.* Rogatu regis Thomas filia ejus cum sponso benedixit. Illi castitatem profitentur, et fidem Christi prædicant. Rex primum irascitur, deinde ad fidem conversus diaconus ordinatur. (*Pseudo-Abdias, et liber Responsorialis S. Gregorii, festo S. Thomæ, oper. S. Gregorii tom. III, col. 842,*

A Dominus noster Jesus Christus qui est filius tuus natura non adoptione nec gratia : sed generatione. Qui in utraque natura unus filius creditur : ¹ et tertia in Trinitate persona tecum et cum Spiritu Sancto unus Deus creditur et adoratur : Christus Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Concede nobis Domine interventu apostoli tui Thome et remissionem peccaminum : et bone vite inspirato nobis peragere cursum. Ut et sacrificia in ² hujus solennitate passionis acceptes : et summentibus ea sanctificationis gratia tue inlustres.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

*C*hriste qui beatissimis Apostolis tuis orandi precepta instituis : presta ut suffragio apostoli tui Thome digni effecti : ipsa tua deifica verba proclamantes mereamur exaudiri e terris. Pater noster.

Benedictio. Christus Dominus qui apostolo suo Thome copiam dimicandi concessit virtutis : ipse emundet vos ab omni contagione facinoris. *ñ. Amen.* Quique etiam in agone eum fecit victorem : ipse vobis sui auxilii porrigat opem. *ñ. Amen.* Ut qui in illius festivitate letamini interventu ejus eterno premio muneremini. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius.

Hic Chorus dicat. Guspate.

Edit. Maurin.).

^e *Ut sicuti.* Ad ea spectant quæ pseudo-propheta Balaam acciderunt (*Num. xiii*).

^f *Et tertia.* Modus loquendi apud Patres et theologos infrequens tantum, non verbatim ex sancto Hildephonso (*De perpet. Virgin. Mariæ*) desumptus est : Personam vero hominis ideo non assumpsit Dei Filius, sed tantum hominem, quia ipse persona tertia cum Patre et Spiritu sancto in Trinitate Deus unus semper fuit (*Bibl. Patr. Colonien., t. VII, pag. 448, col. 2, E.*). Et sanctus Isidorus, ad sororem Florentiam (*In libro de Nativitate Domini, Passione, etc., cap. 4*), scribit : *Post hæc de tertia persona, id est, de Filio, ita subiicit, etc. Et Paulo infra : Ecce dum personæ Dominus et Spiritus ejus qui militant, et tertia persona ejusdem Domini qui militat.*

^g *Hujus sollemnitate Passionis.* Sanctum Thomam apostolum martyrem occubuisse, præter Græcorum Menologia, Martyrologia Latinorum et constans Ecclesiarum Orientis persuasio aperte testantur : sanctus Asterius (*Hon. 10*), sanctus Gaudencius (*Tr. in Dedic. basil.*), Theodoretus (*De cur. Græc. Affect., cap. 8*). Neque audiendi sunt qui in dubium vocant ejus martyrium, nisi auctoritate Heracleonis vetusti hæretici sectæ Valentianorum. Apud Clem. Alexandrinum (*Strom. lib. iv*), in India passum esse plerique scriptores testantur, alii gladio, alii lancea percussum aiunt. De anno passionis nihil certi constat. Locum martyrii Calaminam designant auctores sub nomine Sophronii, ad calcem libri sancti Hieronymi (*De Viris illustribus*) editus (*Edit. Veron. oper. S. Hier. t. II, pag. 940*), anonymus apud Eusebium, aliique. At urbem Calaminam in India apud præcos geographos frustra quaerieris. Fortasse locus olim obscurus, fortasse alio vocabulo appellata urbs. Recentiores Calaminam eam urbem esse contendunt, quæ modo *Meliapor* appellatur, in qua urbe glorianatur Chaldæi apud se repositas esse reliquias sancti Thomæ apostoli (*Bibl. Orient. t. III, part. II, pag. 24*), et Lusitani a se inventum corpus sancti Thomæ in urbe Meliapor cum vase fictili et lanceæ cuspidem

IN NATIVITATE DOMINI NOSTRI JESU
CHRISTI.

Ad Missam. ^b Officium.

Alleluja. Benedictus qui venit alleluja in nomine Domini alleluja alleluja. ^γ. Deus Dominus et iuxit nobis. P. In nomine Domini. ^γ. Gloria et honor Patri et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. In nomine Domini.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. ^η. Amen.

Dicat Presb. Gloria in excelsis Deo. Postea dicat Gloria in excelsis, dicat hanc Orationem.

Hodie nobis thesaurus natus est. Hodie nobis luccerna virginis quam Spiritus Sanctus ignivit verum lumen apparuit. Hodie eorum medicus natus est. Hodie paraliticorum sanitas. Hodie debiliu firmamentum. infirmantium virtutes. Hodie resurrectio mortuorum Salvator noster advenit. Hodie nobis inter noctem ignitam lux nova apparuit. Hodie nobis Salvator advenit quem prophete predixerant ex Maria virgine nasciturum. Hodie nobis presepio positus perpetuus panis lucis ostenditur : qui dixit ego sum panis verus qui de celo descendi. Si quis autem de pane isto manducaverit non esuriet in eternum. Presta nobis

Goam transtulisse. Maffeus (*Rer. Indic. lib. viii*), Orosius (*Lib. iii*), et alii qui res Lusitanorum in India gestas litteris consignarunt. At luce clarius constat, inquit Baronius (*In Martyrol., die 3 Julii*), corpus sancti Thomæ Edessam translatum fuisse. Rufinus (*Lib. ii, c. 5*) Edessam sancti Thomæ apostoli reliquis ornari scribit, tanquam de re certa ; ipse, qui circa an. 371 in Syria presens fuit, Baronius (*In Martyrol., ibid.*, et in *Annalibus*, ad an. 236) non integrum corpus fuisse Edessam translatum ait, ut omnibus satisfaciatur ; alii, brevi post martyrium ejus, corpus sancti Thomæ Edessam translatum aiunt ; alii imperante Severo Alexandro, probabilis est imperante magno Theodosio, Edessam delatum fuisse. Sane Chronicon Edessenum (*Bibl. Or., t. I, pag. 394*) habet : Anno 705 Græcorum, mense Augusti, die 22, adveherunt arcam mar. Thomæ apostoli in templum magnum eidem dicatum. Hæc anno ær. vulgaris 394, nec antea quidquam de reliquiis sancti Thomæ commemoratur a scriptore Chronici, etsi plura minoris momenti referat. Quare opinor tum primum, aut certe brevi antea, corpus sancti Thomæ delatum esse Edessam. Huic opinioni favet sanctus Gregorius Turonensis, qui (*Lib. i, cap. 3, de Glor. marty.*) scribit corpus sancti Thomæ multum tempus post ejus martyrium Edessam translatum esse. Illius translationis memoria die 3 Julii celebratur.

^a In Nativitate. Concilium Toletanum x (*Cap. 4*) statuit ut Nativitas Domini nostri Jesu Christi octavo Kalendarum Januarii celebretur, quo tamen decreto nihil novæ consuetudinis inductum est ; nam procul dubio ante annum 636 solemnitas Natalis Domini fixa erat ad diem 25 Decembris in omnibus Ecclesiis Hispaniæ. Joannes episcopus Nicænus, incertæ ætatis scriptor, apud Combellisium (*Hist. Monothelit.*) ait Julium pontificem Romanum Ecclesiis omnibus die 25 Decembris Natalem Christi celebrandum tradidisse : magis credibile est festivitatem hanc ab apostolis et apostolicis viris, qui fidem Christi in Occidente disseminaverunt, et institutam, et viii Kal. Jan. celebratam esse. Sane Chrysostomus (*Hom. in nat. Domini, tom. II oper., p. 353, Edit. novæ*) aperte asserit cunctos a Thracia Gades usque incolentes fideles, atque adeo Hispanos, Nativitatem Christi a principio

A Domine per gloriam nativitatis tue a malis propriis liberari : et in tuis laudibus semper gloriarī. ^η. Amen. Prophetia. Lectio libri Esayæ prophete. (^c Cap. IX): ^η. Deo gratias.

Primo tempore alleviata est terra Zabulon et terra Neptalim : et in novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galilee gentium. Populus qui sedebat in tenebris : vidit lucem magnam : habitantibus in regione umbre mortis : lux orta est eis. Multiplicasti gentem : sed non magnificasti leticiam. Letabuntur coram te : sicut qui letantur in messe. Et sicut exultant victores quando dividunt spolia. Jugum enim oneris ejus et virgam humeri ejus et acceptum excacioris ejus superasti : sicut in die Madian, quia omnis violenta predatio cum tumultu : et vestimentum mixtum sanguine erit in combustione et cibus ignis. Parvulus enim natus est nobis : filius datus est nobis : et factus est principatus ejus super humeros ejus. Et vocabitur nomen ejus : Admirabilis. Consiliarius. Deus. Fortis. ^d Dominator. Pater futuri seculi. Princeps pacis. Multiplicabitur ejus imperium : et pacis ejus non erit finis. Super solium David sedebit : et super regnum ejus. Ut confirmet illud : et corroboret in judicio et in justitia : amodo

evangelicæ prædicationis die viii Kal. Jan. celebrasse. In Kalendario Bucheriano, quod circa annum 360 compactum creditur, viii Kal. Jan. natus Christus in Bethlehem Judæ legimus. Sanctus Chrysostomus, qui circa an. Christi 386 Antiochiæ homiliam citatam in Natal. Domini habuit (*Montfaucon., in prænot. ad hanc Homil., p. 355, tom. II oper. S. Chrys.*), in ea aperte testatur hanc solemnitatem in Oriente ante decennium celebrari ceptam esse. In Ecclesiis Ponti et Cappadociæ citius, in Egypto serius idem mos receptus est. Anno 425, lex Theodosii Junioris de spectaculis edita est (*L. Dominico 5, Th. de Spectaculis*), qua spectacula edi prohibentur die Natali Domini, die Epiphaniarum, Paschæ, et Pentecostes diebus. In Kalendario apud Bollandistas (*Tom. VII, Junii, pag. 178*), quod anno 448 exaratum est, viii Kal. Jan. signatur Natalis Domini corporalis. Apud eosdem (*Ibid., pag. 186*) sunt fasti consulares ad an. ær. vulgaris 495 pertinentes, in quibus, Augusto XII, et Syllano (lege Sulla) cos., legitur : Christus natus est viii Kal. Jan., luna 14. Calendarium Carthaginense habet : viii Kal. Jan. Domini nostri Jesu Christi Filii Dei Natalis. Sacramentarium sancti Leonis : viii Kal. Jan. Natale Domini. In Hispania concilium Bracarense i, anno 561 (*Can. 4*), sancivit : Si quis Natalem Domini non bene honorat..... anathema sit, et legibus Visigothorum (*lib. II tit. 1, de Indicis et Judiciis, lege 11, et lib. XII, tit. III, de novellis legibus Judæorum, leg. 6*) forum vacare die Natalis Domini, et festum sollicita devotione celebrari jubetur.

^b Officium. Ps. cxvii, 26. ^γ. Ibid., 27.

^c Cap. IX. Vers. 1-8. In Lctionario Gallicano Luxoviensi prophetia centonis instar consueta est ex fragmentis Isaiæ (*vii, 40 ; ix, 9*). In Bobiensi brevisima est ex Isaiæ (*ix, 6-8*). In Missali Toletano ad singulas missas Nativitatis legenda, apponitur prophetia, præter Epistolam et Evangelium. In prima missa legitur ex Isaiæ (*ix, 2-8*), omissis tribus versiculis, deinde canitur tractus, et postea legitur homilia que prophetia inscribitur, quæque in missa secunda et tertia omittitur, et statim post homiliam legitur Epistola. In secunda missa prophetia est ex Isaiæ (*LXI, 1-5, LXII, 11, 12*). In tertia missa legitur prophetia ex Isaiæ (*LII, 6-11*).

^d Dominator. In Vulgata et LXX non legitur.

et usque in sempiternum. Zelus Domini exercituum **A** Et dixit illis angelus. Nolite timere. Ecce enim evangelizo vobis gaudium : quod erit omni populo :

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. **A**.

Et cum. *Dicat Chorus.* **a Psallendo.** **38** Dominus dixit ad me filius meus es tu : ego hodie genui te. **†** Pete a me : et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terre. **P.** Ego.

Dicat Presb. Silentium facite.

Principium epistolae Pauli apostoli ad Hebræos

(**a** Cap. I).

A. Deo gratias.

Fratres. Multifarie multisque modis olim Deus locutus est patribus nostris in Prophetis. Novissimis diebus locutus est nobis in filio suo : quem constituit heredem universorum. Per quem fecit hec secula. Qui cum sit splendor glorie : et figura substantie ejus : portansque omnia verbo virtutis sue : purgationem peccatorum faciens : sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Tanto melior angelis effectus : quanto differentius pre illis nomen hereditavit. Cui enim dixit aliquando angelorum. Filius meus es tu : ego hodie genui te? Et rursus : ego ero illi in patrem : et ipse mihi erit in filium. Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terre dicit. Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad angelos quidem dicit. Qui facit angelos suos spiritus : et ministros suos flammam ignis. Ad filium autem. Thronus autem tuus Deus in seculum seculi. Virga equitatis virga regni tui. Dilexisti iusticiam et odisti iniquitatem : propterea unxit te Deus : Deus tuus **a** in eternum oleo leticie pre participibus tuis. Et tu in principio Domine terram fundasti et opera manuum tuarum sunt celi, ipsi peribunt : tu autem permanebis : et omnes sicut vestimentum veterascent. Et velut amictum mutabis eos : et mutabuntur. Tu autem idem ipse es : et anni tui non deficient. *Respondent Chorus.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (**a** Cap. II).

Factum est autem cum essent ibi : impleti sunt dies ut pareret : et **a** peperit filium suum primogenitum : et pannis eum involvit et reclinavit eum in presepio : quia non erat **a** ibi locus in diversorio. Et pastores erant in regione eandem vigilantes et custodientes vigilas noctis : super gregem suum. Et ecce angelus Domini stetit iuxta illos : et claritas **D** Dei circumfulsit illos : et timuerunt timore magno.

a *Psallendo.* Ps. II, 7. **†** Ibid., 8.

Cap. I. Vers. 1-15. Eadem Epistola legitur in Lectionario Luxoviensi, in Sacramentario Bobiensi, in quo ad vers. 6 tantummodo pertingit, et ad tertiam missam in Missali Toletano.

a *In eternum.* In Vulg. et Gr. non legitur.

Cap. II. Vers. 6-22. Idem Evangelium legitur in Luxoviensi Lectionario, et ad primam missam in Missali Toletano, in quibus a vers. 1 incipit. In Sacramentario Bobiensi bina leguntur Evangelia ex Evangelio sancti Matthæi : primum ex cap. I, 1, ad finem capitis, pluribus prætermisissis ; aliud ex cap. II, 1-7.

a *Ibi locus.* Vulg. et Gr., non erat eis locus. Missale Toletanum, non erat ei locus.

† Amen. Ex præscripto concilii Bracarensis II

Quia natus est vobis hodie Salvator : qui est Christus Dominus in civitate David : et noc vobis signum. Invenietis infantem in pannis involutam : et positum in presepio. Et subito facta est cum angelo multitudo militie celestis laudantium Deum et dicentium. Gloria in altissimis Deo : et in terra pax hominibus bone voluntatis : et factum est ut discesserunt ab illis angeli in celum pastores loquebantur ad invicem dicentes. Transeamus usque in Bethleem : et videamus hoc verbum quod factum est : quod Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinanter : et invenerunt Mariam et Joseph et Infantem positum in presepio. Videntes autem cognoverunt de verbo **B** quod dictum erat illis de puero hoc : et omnes qui audierunt mirati sunt de his que dicta erant a pastoribus ad ipsos. Maria autem conservabat omnia verba hec : conferens in corde suo. Et reversi sunt pastores glorificantes et laudantes Deum in omnibus que audierant et viderant : sicut dictum est ad illos.

A. Amen.

a *Lauda.* Alleluja. **†** Redemptionem misit Dominus populo suo : mandavit in eternum testamentum suum : sanctum et terribile nomen ejus. **P.** Alleluja.

Dicat Presb. Adjuvate me fratres in orationibus vestris.

a *Sacrificium.* Parvulus natus est nobis : et filius datus est nobis : et factus est principatus ejus super humeros ejus. Alleluja alleluja.

a *Missæ.* Ecce nunc tempus acceptabile : ecce nunc dies salutis : lux a terra prodit : exeat a tenebris. Advocatus e celo descendit : quod oportet agamus. Redemptor mundi apparuit : pro libertate clamemus : venit ad egrotos medicus : vulnera proferamus. Panis vivus credentibus datus est : hunc sumamus. Fons perennis fidelibus ortus est : animas impleamus. Cujus misericordia virtute et gratia in illo fidei processu iusticie cultu confessionis gradu castitatis affectu : stare **39** nos faciat : in quo animas floruisse sibi non aruisse convincat. Atque in illo statu illum vita nostra delectetur, nobisque fructificet : in quo se generis non criminis nostri permanens Deus in nobis nasciturus insperat : et pro nobis moriturus apparuit. **A**. Amen. Concedente

(*Can. 9*) post lectum Evangelium, episcopus, aut, si episcopus non aderat, presbyter, populo astanti clara voce nuntiabat quo mense et quota die mensis jejunium quadragesimale incipiebat, ut introitum Quadragesimæ nullus ignoraret.

a *Lauda.* Ps. cx, 9, 10.

b *Sacrificium.* Isaia, ix, 6.

a *Missæ.* Unicam missam festo Natalis Domini attribuit Missale Gallo-Gothicum, Lectionarius Luxoviensis, et Sacramentarium Bobiense. At Romæ, vetusto more, tres missæ in Natali Domini celebrantur : unam nocte, aliam mane primo, tertiam de die : confer Sacramentaria sancti Leonis, Gelasianum, et Gregorianam, et simul Kalendaria Frontonis et Martenii et Capitularia Thomasi et Georgii.

gratia miserationis illius : cuius regnum et imperium iuge et gloriosum in secula seculorum. *¶ Chorus.* Amen.

Alia Oratio. Te Domine Jesu Christe : te Deum pluraliter homines salvantem : et hominem in Deo singulariter potentem invocamus, laudamus, rogamus. Ut adsis : parcas : miseraris : ignoscas. Des in corde vota que complexus : des in ore verba que exaudias : des in opere facta que benedicas. Non petimus renovari nobis : sicut in hac die olim acta est corporalis natiuitas tua : sed petimus incorporari nobis invisibilem divinitatem tuam : quod prestitum est carnaliter : sed singulariter tunc Mariæ : nunc spiritualiter prestat Ecclesie. Ut te fides indubitata concipiat : te mens de corruptione liberata parturiat : te semper anima virtute altissimi obumbrata contineat. Ne discedas a nobis : sed procedas ex nobis : Sis revera Emanuel noster nobiscum Deus. Bigneris manere in nobis : et pugnare pro nobis. Te enim pugnante : nos vicimus. Solve nos quesumus a pannis putribus peccatorum : qui te pro peccatis nostris dignatus es putredine ligari pannorum. Lac tuum Ecclesie tue parvulos nutria. Adeo infirmos ^a delicatus olerum citius pascat : ut ad percipiendum fortiorem ac solidum cibum : validiores quotidie vires crescant. Et ita noverimus delectatam voluntatem : et fidem exhibere firmissimam : ut jugiter enitamur auxilio tuo ad vitam pervenire perpetuam.

¶ Amen.

Post nomina. Famuli tui indigni et exigui sacerdotes tremende majestati tue spirituales victimas immolantes. ^b Offerimus tibi Deus hostiam immaculatam : quam maternus uterus impolluta virginitate produxit : pudor edidit : sanctificatio genuit : integritas fudit. Hostiaque immolata vivit : et vivens jugiter immolatur. Hostia que sola Deo placere pro valet : quia Dominus est. Hanc tibi summe pater offerimus pro sancta Ecclesia tua : pro satisfactione seculi delinquentis : pro emundatione animarum nostrarum : pro sanitate omnium infirmorum : ac requie : vel indulgentia fidelium defunctorum. Ut mutata sorte tristem mansionem : felici perfruantur societate iustorum.

¶ Chorus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Excelsum te Deum pariter atque humilem hominem Christum Jesum : acclives servuli supplices deprecamur : ut pacem quam ascensurus ad celos : tuis charis notitia commendasti : dones : augmentes : perficias : atque custodias. Atque ita fiat pax tua in virtute : et abundantia in turribus tuis : ne officii oscula sint tegmina virus occulti. Sed qui decantantibus angelis pacem tri-

^a *Delicatus.* Hic est minime gravis, et qui facile concoquatur cibis.

^b *Offerimus.* Egregius plane locus de veritate corporis et sanguinis Christi in eucharistico missæ sacrificio a sacerdotibus pro vivis et defunctis oblato.

^c *Ante non multa tempora.* Animadvertite quam vestigia sit hæc illatio, atque adeo ipsa liturgia Moz-

abnisti hominibus bone voluntatis : in hoc die patialis efficias nos nuncios ac filios pacis.

¶ Amen.

Introitus. Dignum et justum est : nos omnipotentem et pietati tue referre quas posse donaveris laudes elementissime pater. Quia post multa tempora in hac die ^e ante non multa tempora : que tibi vel sibi semper erat : nobis natus est Christus Jesus unigenitus tuus. Factus est ancille filius : Dominus Matris sue. Partus Mariæ : fructus Ecclesie. Qui ab illa editur : ab ista suscipitur. Qui per illam pusillus egreditur : per istam mirificus dilatatur. Illa salutem populis creavit : hec populos. Illa utero vitam portavit : hec lavaero : in illius membris Christus infusus est : in istius aquis Christus indutus est.

^B Per illam qui erat nascitur : per istam qui perierat invenitur. In illa redemptor gentium vivificatur : in ista gentes vivificantur. Per illam venit ut peccata tolleretur : per istam tulit peccata propter que venit.

⁴⁰ Per illam nosploravit : per istam nos curavit : in illa infans : in ista ^d gigans : ibi exulat : hic triumphat. Per illam crepundia gestavit : per istam regna subiecit. Illam parvuli jocunditate demulsit : istam sponsi credulitate despondit. Extant denique preciosi amoris incorrupta commercia. Dedit sponsæ sponse sue munera : ^e aquas vivas : id est Christus Ecclesie : e quibus semel ad placendi meritum lavaretur. Dedit ^f oleum leticie : pro odorifero unguento crismatis ungeretur. Vocavit eam ^g ad mensam suam : adipe frumenti satiavit illam. Vini suavitatis implevit : justicie imposuit ornamentum. Donavit deauratum virtutum varietate vestitum. Animam suam pro illa posuit. Sucepte et calcæ mortis spolia in dotem ille regnaturus victor exhibuit : se ipsum ille in cibo ac potu indumentoque concessit. Promisit ei se illi daturum regnum eternum. Ipsam pollicitus est statuendam in dextera sue parte reginam. Concessit ei ipsi : quod concessum est genitrici : impleri : non violari. Parere : non corrumpi : illi semel : isti semper : sedere tanquam sponsam in thalamo pulcritudinis : et multiplicare filios gremio pietatis. Fectosam esse prolem : non fetidam voluntate. Sic et ipsa in ipso per ipsum dives effecta : sponso ac domino suo humilia referi munera. Hoc enim de proprio suo offerendo quod em-

^C didit. hoc de exemplo quod cum redamavit. Hoc de dono ipsius id ipsam potuisse quod voluit : id ipsam voluisse quod potuit. Dedit illi tanquam rosas martyres : velut lilia virgines , quasi violas continent. Hec ad illam per ministros voluntatis ejus apostolos : conferta operis sui impensa transmissit. Unde nunc a dextris ejus felici : et gloriosa perennitate consistens : eum tecum omnipotens Pater et con-

^D arabum.

^a *Gigans.* Vox haud temere excludenda.

^e *Aguas vivas.* Sacramenti baptismatis.

^f *Oleum.... chrismatis.* Sacramentorum confirmationis, ordinis, extreme unctionis.

^g *Ad mensam.* Sacramenti eucharistici.

Sancto Spiritu regnantem: cum omnibus angelis confitendo conlaudat et dicit. *Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Dicat Presb.

Post Sanctus. Vere sanctus: vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus qui venit ecclesie: ut conversaretur in terris: caro factus est ut habitaret in nobis Christus Dominus ac Redemptor eternus.

Dicat Presb.

Post pridie. Hec Domine dona tua et precepta servantes: in altare tuum panis ac vini holocausta proponimus. Rogantes profundissimam tue misericordie pietatem: ut in eodem spiritu quo te in carne virginis incorrupta concepit: has hostias Trinitas indivisa sanctificet: ut cum a nobis fuerit non minori trepidatione quam veneratione percepta: quicquid contra animam male vivit interest: quicquid interierat nullatenus reviviscat.

Chorus. Amen.

Dicat Presb. ad orationem Dominicam.

Quod via: ut sequeremur ostendit: quod vita: ut loqueremur edocuit: quod veritas: ut teneremus instituit: tibi summe Pater cum tremore cordis proclamemus et terris. Pater noster.

Dicat Presb.

Benedictio. Dominus Jesus Christus: qui olim pro nobis hodie dignatus est nasci: ipse vos sua Nativitate vivificet. *Chorus.* Amen. Et qui infantiam sumens humanitatis: vilibus indutus est pannis: celestium virtutum vos vestiat indumentis. *Chorus.* Amen. Sitque vestrorum cordium interior pastus: qui in presepio positus credentibus se voluit monstrari

et descendit. *Chorus.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *Chorus.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte.

Post communio. Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus: et te Deum benedicimus de die in diem: qui nos in hac die sancte solennitatis tue perducere dignatus es. fac nos diem istum nativitatis tue per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere cum fidei populo tuo. *Chorus.* Amen.

Chorus. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus: et vivis et omnia regis in secula seculorum. *Chorus.* Amen. *Chorus.* Dominus sit semper vobiscum. *Chorus.* Amen. Et cum. *Chorus.* Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi: votum nostrum sit acceptum cum pace. *Chorus.* Deo gratias.

41 • IN SANCTI STEPHANI LEVITE ET MARTYRIS.

Ad Missam. b Officium:

• Fremebant cordibus suis adversus Stephanum. Stridebant dentibus in eum: ipse autem plenus Spiritu Sancto intendens celos: vidit gloriam Dei alleluja alleluja alleluja. *Chorus.* Beatus vir qui timet Dominum: in mandatis eius cupit vivere. *P.* Stridebant. *Chorus.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Stridebant.

Dicat Presb. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Laudamus te Domine cum angelis: benedicimus te cum virtutibus sanctis. Glorificamus cum potestatibus supernis. • Et qui te opificem nostrum nos subsistere non hesimus recte honore tui nominis

• In S. Stephani. De sancto protomartyre Stephano prolise agit sanctus Lucas in Actis (vi, 8 seq. et integro cap. vii); auctor Constitutionum Apostolicarum (Lib. viii, cap. 33, Edit. Lat. Turriani, et Gr. Lat. Cotelerii, Patres Apostolici, tom. I) sanctum Petrum inducit aliis festivitibus diem sancti Stephani annuerantem. Vetustam quidem esse etiam in Occidente apostolorumque predicationis coævam solennitatem sancti Stephani, suscipiari haud temere licet ex iis quae sanctus Augustinus (Serm. 335, tom. V, edit. nov.) refert de lapide quo percussus est sanctus Protomartyr, a fidei quodam homine, qui forte ejus passioni interfuit, sublato, et Anconae, quae celebris est in Piceno, ad mare superum, civitas, ab eodem pio viro, Dei nutu, deposito, utique apud fideles; nam ex illo caput esse Anconae basilica, seu memoria sancti Stephani, in qua Deus multa operabatur miracula. Haec enim potuerunt fieri viginti circiter aut viginti quinque annis post sancti Stephani martyrium. Basilicae hujus sancti Stephani, quae juxta urbem Anconam in edito colle stabat, sanctus Gregorius (Dial. lib. I, c. 3) meminit; modo in ejus ruinis, ut ipse saepius vidi, exstructum est non inelegans sancti Stephani sacellum, et lapis cum aliis reliquiis sanctorum et cuspidis lanceae qua latus Christi in cruce apertum est servatur in thesauro ecclesiae cathedralis Anconitanae. Detectis anno aerae Christianae 475 reliquiis sancti Stephani, cultus ejus per omnem Ecclesiam mirum in modum auctus est, Deo per primum martyrem suum ingentia et crebra patrante miracula (Libri duo de Mirac. S. Steph., in append. tom. VII Oper. S. Augustini, Edit. novae; S. Augustinus, de Civit. Dei, lib. xxii, cap. 8). Nec audiendi sunt heterodoxi nonnulli; et, si qui sint, e Catholicis pseudo-

critici, qui integrum hoc caput octavum de sancto Augustino auferunt. Sancti Stephani reliquias primus in Occidentem misit Avitus presbyter Hispanus, qui tum Hierosolymis degebat. Has reliquias ad Ecclesiam Bracarensem deferendas tradidit Orosio presbytero Hispano, cui etiam tradidit narrationem Latine scriptam totius revelationis factae Luciano presbytero, et inventionis corporum sanctorum Stephani, Gamalielis, Nicodemi, et Abibbonis (Epist. Aviti ad papam Palconium, apud et. Mabillonium Analect. veter. t. IV p. 118, et in appendice tom. VII oper. S. Aug.), ubi epistola legitur scripta ad Palchonium Bracarensem episcopum. Narratio revelationis et detectionis corporum sancti Stephani et aliorum exstat t. VII, oper. sancti Augustini, Ed. nov., in appendice; an vero reliquiae illae sancti Stephani, quas Orosio tradiderat Avitus, aliquando in Hispaniam devenissent, incertum est (Nicol. Anton., Bibl. vet. Hisp., lib. III, pag. 187, n. 43, et lib. III, pag. 180, n. 19). Est nihilominus valde credibile festivitatem sancti Stephani ex Africa in Hispaniam delatam esse, et brevi post annum 415 celebrari consuevisse.

b Officium. Act. vii, 54, 55.

• Fremebant. Vulg. et Gr., discabantur cordibus suis.

d Ps. III, 1.

• Et qui. Fortasse legendum: Et qui per te opificem nostrum nos subsistere non hesimus, recte honorare, per officium creaturae creatricem tuam potentiam non negamus. Quare nostrum facito bonae voluntati tuae placere scriptum, et vel in caelis cum angelis, vel in terris cum hominibus pacifice gloriar, in tuam glorificationem ascensum orantes.

per officium creature creatricem tuam potentiam non negamus : pro qua re nos facito bone voluntati tue placere servitium. Et vel in celis cum angelis et vel in terris cum hominibus pacifice gloriari in tua glorificatione assensum. *ñ. Amen.*

Per misericordiam. Prophetia. Justus si morte. Require in S. Clementis fol. 20.

Psallendo. Posuisti Domine. Require retro in Sancti Saturnini fol. 23.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (a Cap. VI).

ñ. Deb gratias.

In illis diebus : crescente numero discipulorum ^b in Hierusalem : factum est murmur grecorum adversus hebreos : eo quod despicerentur in ministerio quotidianiano vidue eorum ^c a ministris hebreorum. Convocantes autem ^d apostoli multitudinem discipulorum : dixerunt. Non est equum ^e vos relicto verbo Dei ministrare mensis. Eligite ergo fratres viros ex vobis boni testimonii septem : plenos Spiritu Sancto et sapientia : quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi et ministerii verbis instabimus. Et placuit sermo coram omni multitudine : et elegerunt Stephanum plenum fide et virtute et Spiritu Sancto : et Phylippum et Prochorum : et Nicanorem et Timonem : et Parmenam : et Nicolaum advenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum. Et orantes imposuerunt eis manus : et verbum Domini crescebat et multiplicabatur numerus discipulorum in Hierusalem valde. Multa etiam turba Sacerdotum obediebat fidei. Stephanus autem plenus gratia et fortitudine faciebat ^f signa in populo. Surrexerunt autem quidam de Synagoga que appellabatur Libertinorum et Cirenensium et Alexandrinorum : et eorum qui erant a Cilicia et Asia disputantes cum Stephano : et non poterant resistere sapientie et spiritui : qui loquebatur. ^g Propter quod arguerentur ab eo cum omni fiducia. Tunc summisserunt viros qui dicebant se audisse eum dicentem verba blasphemie : in Moysen et Deum. Commoverunt itaque plebem : et Seniores et scribas : et concurrentes raperunt eum : et adduxerunt eum in concilio. Et statuerunt testes falsos dicentes. Homo

A iste non cessat loqui verba adversus ^h locum sanctum hunc et legem. Audivimus eum dicentem : quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum : et mutabit traditiones : quas tradidit nobis Moyses : et intuentes eum omnes qui sedebant in concilio : viderunt faciem ejus tanquam faciem angeli. ⁱ Dixit autem princeps Sacerdotum Stephano. Si hec ita se habent ? Qui ait. Dura cervice : et incircumcisi corde et auribus : vos essemis Spiritui Sancto resististis : sicut patres vestri ita et vos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri ? Et occiderunt eos qui prenunciabant de adventu justi : cujus vos nunc proditores et homicide fuistis. Qui accepistis legem in dispositione angelorum : et non custodistis : ^k ut viveretis. Audientes autem hec : **B** dissecabantur cordibus suis. Et stridebant dentibus in eum. Cum autem esset plenus Spiritu Sancto : intendens in celum vidit gloriam Dei : et Jesum stantem a dextris Dei. Et ait. Ecce video celos apertos : et filium hominis stantem a dextris ^l virtutis Dei. Exclamantes autem voce magna : continuerunt aures suas : et impetum fecerunt unanimiter in eum. Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant : et testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis qui vocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum invocantem et dicentem : Domine ^m Jesu : suscipe spiritum meum. Positis autem genibus : clamavit voce magna. Domine : ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset : obdormivit in Domino. ⁿ Saulus autem erat consentiens neci ejus. **C** Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia que erat Hierosolimis : et omnes dispersi sunt per regiones Judee et Samarie : preter apostolos ^o qui remanserunt in Hierusalem. Curaverunt autem Stephanum viri timorati : et fecerunt planctum magnum super illum. Saulus autem devastabat Ecclesiam per domos intrans : viros ac mulieres tradebat in custodiam. Illi igitur qui dispersi erant : pertransibant evangelizantes verbum Dei.

ñ. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum

(o Cap. XXIII).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus

¹ Dixit autem. Incipit caput septimum, juxta Vulgatum.

¹ Qui ait. Et statim, ommissa magna parte proluxæ concionis sancti Stephani, transit ad vers. 51, *Dura cervice*.....

^k *Ut viveretis.* In Gr., Syr. et Vulg., non legitur. ^l *Virtutis Dei.* Illud virtutis in textu Vulg., Syr. et Fr., non habetur ; legitur in margine aliquorum Codicum Latinorum.

^m *Saulus eum.* Initium capitis octavi...

ⁿ *Qui remanserunt in Hierusalem.* In Syr., Gr. et Vulg., non reperiuntur.

^o *Cap. XXIII.* Vers. 1-59. Missale Toletanum, Kalendarium Frontonis, liber Comitum Pameli et Missale Romanum sancti Pii V, Evangelium ex sancto Mattheo (xxiii, 34-39) legunt. In Lectionario Luxoviensi ex sancto Mattheo (xvii, 23-xviii, 12), In Bobiensi Sacramentario legitur ex sancto Mattheo (xvii, 23-26).

^a *Cap. VI.* Vers. 1-viii, 4, pluribus tamen prætermisiss. In Lectionario Luxoviensi eadem est Lectio, quæ perfringit tantum ad cap. viii, 2. In Bobiensi nulla est prophetia ad miss. in sancti Stephani, uti nec in Luxoviensi. Epistola autem desumitur ex Epist. ad Rom. i, 15-18.

^b *In Hierusalem.* Hæc non habentur in Vulgata et Græc.

^c *A ministris Hebreorum.* Hæc verba in Vulg. et Græc. non leguntur.

^d *Apostoli.* Syr., duodecim apostoli. Vulg. et Gr., duodecim, ommissa voce apostoli.

^e *Vos.* Lege nos, ut in Vulg. et Gr.

^f *Signa.* Vulg. et Græc., prodigia et signa magna. Syr., signa et miracula.

^g *Propter quod arguerentur ab eo cum omni fiducia.* Deest in Vulg. Gr. et Syr. In margine quorundam Codicum legitur.

^h *Locum sanctum hunc.* Illud hunc legitur in Syriaco. In Vulg. et Gr. non legitur.

loquebatur discipulis suis dicens. Super cathedram A
Moyse sederunt Scribe et Pharisei. Omnia ergo que-
cunque dixerint vobis : servate et facite : secundum
vero opera eorum : nolite facere. Dicunt enim : et
non faciunt. Alligant autem onera gravia et impor-
tabilia : et imponunt in humeros hominum : digito
autem suo nolunt ea movere. Omnia vero opera sua
faciunt : ut videantur ^a ab hominibus. Dilatant enim
philateria sua : et magnificant fimbrias. Amant au-
tem primos recubitus in cinis : et primas cathedras
in sinagogis : et salutationes in foro : et vocari ab
hominibus rabbi. Vos autem nolite vocari ab homi-
nibus rabbi. Unus est enim magister vester : omnes
autem fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis
super terram : unus est enim pater vester qui in
celis est. Ve vobis Scribe et Pharisei hypocrite : quia
mundatis quod de foris est calicis et parapsidis : in-
tus autem pleni estis rapina et immundicia. Pharisee
ecce ihuda prius quod intus est calicis et parapsi-
dis : ut fiat id quod de foris est mundum. Ve vobis
Scribe et Pharisei hypocrite : quia similes estis se-
pulchris dealbatis : que foris parent hominibus spe-
ciosa : intus vero plena sunt ossibus mortuorum : et
omni spurcicia. Sic et vos : foris quidem paretis
hominibus iusti : intus autem pleni estis hypocrisis et
iniquitate. Ve vobis Scribe et Pharisei hypocrite :
qui edificatis sepulchra prophetarum : et ornatis
monumenta iustorum : et dicitis. Si fuissetus in
diebus patrum nostrorum : non essemus socii eorum
in sanguine prophetarum. Itaque testimonium estis
vobismetipsis : quia filii estis eorum qui prophetas
occiderunt : et vos implete mensuram patrum ve-
strorum. Serpentes : genimina viperarum : quo fu-
gietis a iudicio gehenne ? Ideo dico vobis. Ecce ego
mitto ad vos Prophetas et Scribas : et ex illis occi-
detis et crucifigitis : et ex eis flagellabitis in sin-
agogis vestris : et persequimini de civitate in civita-
tem : ut veniat super vos omnis sanguis iusti qui
effusus est super terram : a sanguine Abel iusti :
usque ad sanguinem Zacharie filii Barachie : quem
occidistis inter templum et altare. Amen dico vobis :
venient hec omnia super generationem istam. Jeru-
salem Jerusalem : que occidis Prophetas : et lapidas
eos qui ad te missi sunt : Quotiens volui congregare
filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos
suos sub alas : et noluisti ? Ecce relinquetur domus
vestra deserta. Dico enim vobis : non me videbitis
amodo : donec dicatis. Benedictus qui venit in no-
mine Domini : ^b Rex Israel.

^a Ab hominibus... Hæ voces desunt in Vulg. et Græc.

^b Rex Israel. Deest Vulgate.

^c Lauda. Ex Ps. cxlix, 5, ad usum festivitatis apud.

^d Sacrificium. Ex Daniele, ix, 2, 9. ^e Ibid., vii, 13.

^f Sub. Lege : sub eadem passionis forma.

^g Impresserit. Lege præcesserit.

^h Exiit. Adde Christus.

ⁱ Qui. Hoc est, quomodo.

^j Perfecta. Contra calumnias paganorum, Mani-

q. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

q. Et cum spiritu.

^c Lauda. Alleluja. ^d Exultabit iustus in gloria : et gaudebit in leticia sempiterna. P. Alleluja.

^e Sacrificium. Ego Daniel intellexi numerum an-
norum in quo factus est sermo Domini : tibi autem
Domino Deo nostro propitiatio et misericordia alle-
luja. ^f Dum aspicerem in nubibus celi : ecce quasi
filius hominis amictus auro purissimo veniebat :
principatus et honor et regnum. P. Tibi autem Do-
mino Deo nostro.

^g Missa. Primum licet hominibus dilectissimi fratres
^h sub eadem passionis formam crux Christi in qua
cunctorum martyrum primitie continentur ⁱ impres-
serit : sed tamen in similitudine carnis peccati : con-
formis ^j nobis ^k extitit non equalis. Nam inter
homines nostre pravitate : nostreque conditionis :
nativitatis : legis : vel sortis . primus hanc viam Ste-
phanus martyr intravit : duriciam ardui itineris
vicit : palmam propositi muneris occupavit : ^l qui
Deum et hominem sequeretur ostendit. Ante ipsum
quidem Christus : sed tamen primus ipse post Chri-
stum. Hic homo fecit adjutus a Deo : quod ibi homo
perfectus unius in Deo. Ille servo previus : iste can-
servis. Ille generaliter pro magisterio : iste specialiter
pro magistro. Hic egit suum martyrium : ille multo-
rum. Iste in se non ingloriosus : ille pro omnibus
gloriosus. ^m Perfecta igitur fides honoret testem :
laudet auctorem et sua cuique debita discretis reddat
officiis : et zelo imitationis accensa : et adjutorio
proficiat et exemplo : si distincte et Domino serviat
et patrono.

q. Amen.

ⁿ Alia Oratio. Te Domine Jesu Christe benedi-
mus : teque laudamus : ^o qui tam beatum tamque
perfectum martyrem tuum Stephanum tui imitatione
fecisti : ut quod etiam in reliquis sanctis rarum at-
que difficile est : sic persecutionis tormenta porta-
ret : ut ultionis vota de persequentibus non haberet :
et eorum impunitatem intrepide in persecutione
peteret : quorum impietatem inter saxa sentiret.
Utique cum illi lapides mitterent super eum : ille
pro eis preces fundebat ad Deum. Domine Jesu : ne
hoc illis statuas ad peccatum. Certabat impatientia :
cum indulgentia. Illi vulnera inferre : iste odia non
referre. Illi doloribus non cedere : iste pro hostibus
supplicare. Postremo erat in benignitate martyris :
quod non erat in voluntate carnificis. Nolle hos pu-

chæorum et Priscillianistarum, breviter et dilucide
proponitur doctrina Ecclesie Gotho-Hispanæ de cultu
sanctorum.

^o Qui tam beatum. Sanctus Augustinus (Serm. 315,
319, oper. tom. V, Ed. nov.) pluribus ostendit mar-
tyrium sancti Stephani dominicæ passioni existisse
simile. Et in Gelasiano em. Thomasi legitur (Orat.
3, de S. Stephano) : Præsta... ut beatus Stephanus...
sicut ante alios imitator dominicæ passionis et pietatis
enituit, ita sit fragilitatis nostræ promptus adjutor. Ea-
dem de sancto Stephano missa septima in Sacramen-
tario sancti Leonis legitur.

hiri : per quos se videbat coronari. Hec igitur tam gloriosa pietas : tam perfecta benignitas : que pro illis prece fundebat : credentium populorum vota commendat : fideliū spem confortat : spectantium necessitates adjuvat : supplicantium culpas excuset : et pro Ecclesie unitate et pace catholice plebis invigilet. Hic semper pro subjectis dum rogat obtineat : qui pro inimicis dum lapidaretur orabat.

ñ. Amen.

Post nomina. Gratia. Domine Jesu Christe : qui beatissimo primoque martyri tuo Stephano : post ietus lapidum concessisti premium sempiternum : tu sereno vultu respice hoc sacrificium nostrum : et presta nobis famulis tuis : ut prece hujus martyris tam viventibus quam defunctis donetur indulgentia

* In die S. Stephani. Festivitas sancti Stephani primi martyris in Missali et Breviario Mozarabum, in Orationali Gothico, in Missali Gallo-Gothico, Sacramentario Bobiensi et Lectionario Luxoriensi, statim consequitur festum Nativitatis Domini, quo die jam inde a seculo iv celebrabatur in Ecclesiis Ponti et Cappadocie, ut ex sancto Gregorio Nysseno eruitur (*Laudatione altera S. Stephani, inter collectanea el. Zacagni, tom. I, pag. 350, et Oratione fnebri in S. Basilium ejusdem S. Greg. Nysseni, apud el. Zacagnium, in præf., pag. 40*) : cui adscriptulatur sanctus Asterius (*Hom. de S. Stephano*) : nec alio die celebrabatur memoria sancti Stephani in Ecclesiis Africanis. Testes sunt Kalendarium Carthagenense, in quo : *VIII Kal. sancti Stephani primi martyris*, et sermo inter opera sancti Fulgentii, de sancto Stephano, in quo : *Heri celebravimus temporalem sempiterni Regis nostri Natalem, hodie celebramus triumphalem militis passionem* : et ipse sanctus Augustinus, in quo his similia leguntur (*Serm. 314, tom. V oper., Ed. nov., part. II, col. 1260*), tractat de sancto Stephano. Eodem pariter die sollemnitas sancti Stephani agebatur in aliis Occidentis Ecclesiis. Pro Italia et Gallia testantur sanctus Maximus Taurinensis, sanctus Casarius Arelatensis, aliive auctores sermonum 1, 2 et 6, de sancto Stephano, inter opera sancti Augustini (*In Appendice tom. V, col. 350 et seq.*) : Kalendarium vetustum (*Bolland., tom. VII Junii, p. 178*) anno ær. Chr. 448 exaratum, in quo : *VII Kal. Jan., sancti Stephani primi martyris*, cui subscribitur Martyrologia Corbeiense Dacherii, Lucense Florentinii, Gellonense, in quibus omnibus : *VII Kal. Jan., passio sancti Stephani*, distincte legitur, et in Bedæ genuino : *Natale sancti Stephani*. Demum Sacramentaria Gelasianum, Gregorianum et Ambrosianum, Capitularia Evangeliorum, et Lectionaria vetusta : quibus omnibus sanctus Stephanus die 26 Decembris colitur. Non desunt viri docti qui hac die non passionem, sed translationem reliquiarum sancti protomartyris e villa Capharagamala Hierosolymam anno ær. Christi 444 factam commemorari opinantur. Sed hauc opinionem evertit auctoritas Patrum, Sacramentarium, et Martyrologiorum, in quibus de passione omnino agitur : ex his autem sanctus Asterius et Gregorius Nyssenus ad beatam vitam ante detectas reliquias sancti Stephani transierant. In epistola Luciani presbyteri (*Oper. S. August., tom. VII, in append., nov. Ed.*) scribitur : *Translatæ sunt reliquie martyris septimo Kalendas Januariæ* : sed inde solummodo evincitur translationem factam fuisse ipso die quo passio ejusdem celebrari consueverat. In pluribus Martyrologiis Latinis *in Non. Augusti* commemoratur translatio reliquiarum sancti Stephani : ita in Adonis, Usuardi, Notkeri, et in apographis Hieronymianis, Lucensi Florentinii, Corbeiensi Dacherii, in Martyrologio Baronii, et in aliis legitur, et epistolæ Luciani in Ms.

A criminum : per quem olim confutata est infidelitas Judeorum.

ñ. Amen.

Ad pacem. Deus qui Stephanum plenum gratia et virtute levitici ordinis ministerio per Apostolorum tuorum electionem vel impositionem manuum consecrasti : tu presta nobis ut qui adducti sumus in sortem tue vocationis : simus filii pacis : tenoremque retineamus perfectæ dilectionis : quo gratia tua que in Stephano martyre vere predicationis jecit fundamina : in nobis sincere pacis et charitatis multiplicet nutrimenta. ñ. Amen

Inlatio. Dignum et justum est : pulcrumque satis est : nos tibi * in die sancti martyris tui Stephani annuo nobis circulo revoluta : laudis hostias immo-

B Floriacensi (*Append. oper. S. Ang., tom. V, Ed. nov.*) additur : *Inventæ sunt autem reliquie beatissimi Stephani III Non. Augustas* : quod vel ipso Luciano teste falsitatis evincitur, qui primam apparitionem Gamalielis sibi factam esse scribit *de Parasceve, id est, feria sexta in Nonas Decembris, Honorio x et Theodosio vii (lege vi) consulibus*. Ideo autem, ut suspicatur em. Baronius (*In Martyrol. Rom., die 3 Augusti, pag. 346*), in Ecclesiis nonnullis Occidentis celebrata est Translatio, sive Inventio, reliquiarum sancti Stephani, quæ diverso anni tempore festa est, quia, diu ante hanc reliquiarum solemnem inventionem, Aneonæ, et fortasse in quibusdam aliis Ecclesiis, ea die celebris erat memoria sancti Stephani, ut testatur vetustum sancti Cyriaci Martyrologium, in quo *iv Non. Aug.* nulla fit mentio inventionis reliquiarum, sed sancti Stephani protomartyris in Ancona, ubi haberi dicitur unus de lapidibus, quo percussus est, distincte legitur. Eadem in additamentis Martyrologio Bedæ leguntur, sed pro Ancona Antiochia scribitur. In Bedæ genuino nihil hac die de sancto Stephano recurrit. Ad ultimum notandum quod in Kalendario Bucheriano de sancto Stephano protomartyre nihil. De eo etiam in Sacramentario sancti Leonis, vii Kal. Januarii siletur. At mense Augusti in eodem Sacramentario litteris quadratis legitur : *IV NON., Natale sancti Stephani in cæmeterio Callisti via Appia*. Hunc autem esse Stephanum papam probant Kalendarium Bucherianum, ubi inter *depositiones episcoporum* legitur : *IV Non. Aug., Stephani in Callisti* : Corbeiense Dacherii, *IV Non. Aug. : Romæ, in cæmeterio Callisti sancti Stephani martyris* : Lucense Florentinii : *Romæ sancti Stephani martyris* : et in notis (*Ibid.*) citatum vetustissimum Martyrologium : *IV Non. Aug. : Romæ Stephani episcopi* : Gellonense : *sancti Stephani episcopi et martyris*. Prædicto tamen titulo antiquus consarcinator illius Sacramentarii subjecti missas novem, non omnes integras, nec omnes ejusdem ætatis : omnes vero sunt de sancto Stephano protomartyre, præter octavam, quæ nihil peculiare de eo continet, nulla de sancto Stephano papa. Harum septima in præfatione clare ostendit festum protomartyris celebratum esse postridie Nativitatis Christi. Nona est de Dedicatione ecclesiæ in honorem sancti Stephani : fortasse pertinet ad dedicationem spatii illius ecclesiæ forma rotunda, quam in monte Cælio in honorem sancti protomartyris Simplicii papa consecravit (*Anastas., in Simplicio*). Hæc animadverti, ne auctoritas libri incautos decipiat, ut credant die secunda Augusti olim Romæ protomartyris Stephani coli consuevisse diem passionis, cum sex primæ missæ de passione agant. Recentiores Græci, et cum his Moschi, in suis Menæis et Menologiis, præcipuam sollemnitatem sancti Stephani protomartyris die vigesimo septimo Decembris celebrant : nam postridie Nativitatis beatam Virginem, et fugam in Ægyptum peculiari devotione colunt.

lare sacrificium solenne persolvere. Quem ita Domini nostri Jesu Christi filii tui gratia elegit : doctrina erudit : potentia confirmavit. Ut inter Levitas premium : inter discipulos regnum : inter martyres teneat principatum. Qui veritatis verbo errantes confidentius arguendo : ibi staderet ponere causam : ubi intelligeret pendere victoriam. Ut objecto in faciem Judeis impietatis elogio : si non corripere devios : non timeret iratos. Sciens in alterutrum fructuosam predicationem esse justicie : si aut illi suscepta penitentia placeret oblatio sanitatis : aut sibi excitata invidia fieret occasio passionis. Erat ibi Christi et proximorum in tali voluntate dilectio aut de emendatis gaudium optare cognatis : aut de illatis premium expectare supplicii : suum quidem honorem aliene crimine non querebat : sed videbat B utrumque sibi sine gloria non futurum. Si autem per veritatem ipse alios predicando acquireret : aut se pro veritate quispiam persecuter occideret. Agnoscebat locum suum : cogitabat officium, ^a quia altare se esse noverat : semetipsum hostiam preparabat. Plenus Spiritu Sancto sacramenta ructabat : volens calicem bibere ^b quem tradebat. Stabat inter illos populos : qui servis non parcere : Domini morte didicerat, aut qui magis usque ad Domini necem servorum morte prevenerant. O ingens Domini desiderium charitatis : quid est nisi occidi velle pro Domino : et occisi amorem inter homicidas impavida devotione fateri ? Noverat se illi moriendo jungendum : cui se dolebat ^c superbiendo disjunctum. Tenebat Magistri precepta que didicerat : non sibi dignum esse discipulum : qui se non portata cruce sequeretur. Volebat pervenire quo erat : qui cupiebat levare quod jusserat. nec fallit sua opinio jam paratum. Ecce illi qui in Christo tanquam in lapidem offenderunt : in Stephanum cum lapidibus ir-

A ruerunt. Hoc illis furor jecit : quo cecus error impegit. Inde obruerat docentem : unde ceciderant non credentes. Qui illis factus est petra scandali : Stephanus factus est corona martyrii. Cui merito inter gloriosos angelos : celestesque virtutes : hymnum laudis debite sine cessatione proclamant : atque dicit.

Dicat chorus. Sanctus Sanctus Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere in altissimis gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tui. A quo Stephanus martyr primus atque levita coronari promeruit passione suscepta : dum et cum ceteris consecrandus Apostolorum electione in ministerio eligitur septimus et singulariter pro Christo martyrium adeptus est primus. Qui ideo lapideri se voluit saxeis ictibus perfidorum : ut facilius pervenire possit ad lapidem preciosum. Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Omnipotens Deus pater : qui post oblationem unigeniti tui hostiam vivam Stephanum primum martyrem. suscepisti : tu nos ad ejus exemplum facito esse victimam placationis : et hostiam puritatis. Quo dum ipsi per trictionem spiritus immolamur : hec libamina in ablutionem peccaminum a te sanctificata sumamus. *A. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Eterne Dei filius Domine Jesu : quem Stephanus dum lapidaretur : ut ejus spiritum susceperes invocabat : quem positis genibus pro inimicis orabat : tu nos facito et amicos in te fidenter diligere : et pro inimicis te sinceriter postulare. Quo dum debentibus nobis ex corde dimittimus : ea que precepisti fidelialiter proclamemus o terris. Pater noster qui es in celis. *A. Amen.*

^a *Quia altare se esse noverat.* Hoc eodem sensu dictum est, quo sanctus Chrysostomus (*Hom. 20 in II ad Corint.*) dixit : Cum pauperem fide præditum, atque adeo quemcumque plium Christianum cernis, existima te altare videre; et Origenes (*Hom. 4 in Levit.*) eos dixit altare Dei, in quibus semper ardet divinus ignis charitatis, et quo Clemens Alexandrinus (*Strom. vii*) dixit aram vere sanctam esse animam justam; et sanctus Augustinus (*Enarr. in Ps. xciv*) ait: Si nos sumus templum Dei, ara Dei anima nostra est, et plura istiusmodi, quæ apud Patres passim recur-

^b *Quem tradebat.* More antiquo diaconus calicem populo communicanti porrigebat (*S. Cyprianus, de Laps.*; *S. Ambr., lib. 1 de Off., c. 41*) nec tantum sanguinem, sed aliquando corpus quoque Christi tradebant diaconi communicantibus (*Iustinus, apolog. 2*). Concilium Ancyranum (*Can. 2*) hunc morem aperte indicat. Sed a concilio Nicæno (*Can. 18, et 16*) Arelatensi II (*Can. 15*), et Carthaginensi IV (*Can. 58*), vetitum fuit ne diaconi, aut presbyteri traderent corpus Christi, aut alii traderent, præsentem presbytero. Mansit tamen diaconis jus tradendi calicem saltem Romæ, in Hispania, et in omni Occidente. Sanctus Isidorus (*De Officiis, lib. II, cap. 8*) scribit : *Ipsis enim sacerdotibus non licet a mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit a diacono.* Romæ, et in aliis quibusdam Ecclesiis, episcopi non ad altare, sed ad sedem corpus Christi et sanguinem

sumebant. Sumpto autem corpore Domini, archidiaconus calicem deferebat ad sedem pontificalem, et ante pontificem manibus tenebat; e quo pontifex fistula, seu clypeo, aut pipa ex auro, vel argento, sanguinem sumebat. Ordo Romanus VI (apud Mabillonium, *Mus. Ital. tom. II, pag. 75*) : *Ipsæ autem diaconus tenens calicem et fistulam stet ante episcopum usque dum ex sanguine et corpore Christi quantum voluerit sumat; et Honorius Augustodunensis (Lib. I, c. 63) ait : Diaconus calicem tenet dum papa sanguinem sumit. Hæc, et nihil aliud, innuunt Ordines Romani; primus (Ibid. p. 14) cum ait : et pontifex confirmatur ab archidiacono. Tertius vero (Ibid., p. 59) distinctius, eum ait : Et ipse pontifex confirmatur ab archidiacono de calice sancto. Lege si vacet el. Georgium (De Liturg. Rom. Pontif. tom. I, disquis. de sacro ministerio, cap. 18, et tom. III, cap. 18, pag. 164 et seq.). Modum communicandi in Hispania, concilium Toletanum IV (*Can. 18*) constituit. Quod ad rem præsentem spectat, episcopus ante altare sacerdotes et diaconos communicabat, clerum vero in choro, extra chorum in senatorio et matroneo splendidiores civium utriusque sexus; populum vero presbyteri corpore Domini reficiebant, his autem quibus episcopus corpus Domini tradiderat calicem porrigebat archidiaconus, reliquo populo diaconi. Vide Ordinem Romanum tertium (N. 16 et seq. pag. 53, 60).*

^c *Superbiendo. Lege superviando.*

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus A
sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu.

Benedictio. Christus Dei filius: pro cuius nomine Stephanus martyr lapidatus est innocens: contra incurantium demonum ictus vos efficiat fortiores. *ñ.* Amen. Quique eum pro inimicis orantem consummato martyrio provexit ad celum: conferat in vobis ut sine confusione ad eum veniatis post transitum. *ñ.* Amen. Ut illic letatura post istud seculum accedat anima vestra: quo predictus martyr spiritum suum suscipi exorabat. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Post Communio. Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem quesumus: ut sit nobis hoc in remissionem peccatorum et sanitatem mentium. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster: qui es benedictus et omnia regis in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Presb. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi: votum nostrum sit acceptum cum pace.

ñ. Deo gratias.

• IN SANCTI JOHANNIS APOSTOLI ET EVANGELISTE.

Ad missam. 1. Officium.

Gloriam et magnum decorem impones super eum alleluja: et dabis eum in benedictionem. Et in seculum 45 seculi alleluja alleluja. *ñ.* Vitam petiit a te tribuisti ei Domine in longitudinem dierum in eternum. *P.* Et in seculum. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Et in seculum.

In S. Johannis. Ephesi, et in Ecclesiis Asiae credibile est sanctum Joannem apostolum ab initio peculiari festivitate donatum esse. De eo silet Kalendarium Bucharianum, et Carthaginense; in hoc quidem legitur: VI Kal. Jan., sancti Joannis Baptistae, et Jacobi apostoli, quem Herodes occidit; quo loco subesse errorem Amanuensis Baptistam pro evangelista scribentis suspicatur Mabillonius: Sollierius (*In Usuardum*) de errore certus est. Alii tamen nullum hic agnoscunt errorem. In hoc enim Kalendario soli scribuntur martyres, nec in eo sanctus Andreas, et sanctus Lucas, nisi sub martyris titulo leguntur. Ephesi ante concilium Ephesium erat ecclesia sancti Joannis. In Ponto ejus festivitas una cum sanctorum Petri, Pauli et Jacobi, eadem die celebrabatur. Romae Hilarius Papa, voti reus, sancto Joanni liberatori suo ædem in baptisterio Lateranensi erexit, ut inscriptio epistylis quæ insculpta fidei facit: *Liberatori suo beato Joanni evangelistæ Hilarius episcopus famulus Christi.* Aliam sancto Joanni ecclesiam erexit ex voto Galla Placidia Augusta, quod anno ær. Chr. 425 immani tempestate in Adria cum liberis jactata emiserat, de qua inscriptio apud Agnellum (*Pontific. Ravenat., in Joanne I*), et Gruterum (*P. 1048, 1*), alioque: *Sancto ac beatissimo apostolo Joanni evangelistæ Galla Placidia Augusta cum filio suo Placidio Valentiniano Augusto, et filia sua Justa Grata Honoraria Augusta liberationis a periculo maris votum solvit.* Exinde cultus sancti Joannis apostoli per Ecclesias Occidentis magis propagari cepit. Incertum plane est quo die in Domino dormiverit. Græci 27

Hic dicat Presb. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Hodie nobis thesaurus natus est: *Require in Natale Domini fol. 37.*

Prophetia. Lectio libri sapientie Salomonis (Cap. X).
ñ. Deo gratias.

Sapientia justum deduxit per vias rectas: et ostendit illi regnum Dei: et dedit illi scientiam sanctorum. Honestavit illum in laboribus: et complevit labores illius. In fraude circumvenientium illum affuit illi: et honestum fecit illum. Custodivit illum ab inimicis: et a seductoribus tutavit illum. Et certamen fortium dedit illi ut vinceret: et sciret quoniam omnium potentior est sapientia: Hæc venditum justum non dereliquit: sed a peccatoribus liberavit illum. Descendit cum illo in foveam: et in vinculis non dereliquit illum: donec afferret illi sceptrum regni et potentiam adversus eos qui eum deprimebant: et mendaces ostendit: qui maculaverunt illum: et dedit illi claritatem eternam. Et reddidit justis mercedem laborum suorum: et deduxit illos in via mirabili: et fuit illis in velamento diei: et in luce stellarum nocte. Et transtulit illos per mare rubrum: et transvexit illos per aquam nimiam. Dominus Deus noster.

ñ. Amen.

Psallendo. Factus est in pace locus ejus: et habitatio ejus in Syon. *ñ.* Notus in Judea Deus: in Israel magnum nomen ejus. *P.* In Syon.

Sequentia epistole Pauli apostoli ad Thessalonicenses (Prime, Cap. IIII).

ñ. Deo gratias.

Frates. Nolo vos ignorare de dormientibus: ut non contristemini: sicut et ceteri qui spem non habent. Si enim credimus: quod Jesus mortuus est et resurrexit: ita et Deus eos qui dormierunt per Je-

Septembris memoriam ejus colunt; et rursus die 8 Maii festum celebrant ob pulverem, seu mannam, quæ ex sepulcro ejus Ephesi ebulliebat (*Menol. Basil. Græc. Lat. Ed. Urbini; Ephemer. Græco-Moschi, apud Boland., tom. I Maii*). In Missali Gallo-Gothico duas missas proprias habet sanctus Joannes: alteram post festum sancti Stephani, qua ambo fratres Jacobus et Joannes commemorantur; alteram post *Inventionem sanctæ crucis*, quæ solius sancti Joannis evangelistæ est. At præcipua ejus festivitas in Occidente die 27 Decembris celebratur, ut auctor est sanctus Gregorius Nyssenus (*Laudat. altera in S. Stephanum, et Oratione funeb. in S. Basil. apud cl. Zacagnium, Collect. tom. I, p. 350, et in oratione, pag. 40*); et sæculo XI, eadem die, in Ecclesiis Egypti colebatur (*Zacag., Collect. t. I, p. 716*). Die quoque 27 Decembris in Misali et Brevario Mozarabum in Ambrosiano *Pamelii*, in Sacramentariis sancti Leonis, Gelasii, et sancti Gregorii, in Lectionario Luxoviensi, et Martyrologiis inscribitur. In Sacramentario Bobiensi, fortasse per errorem, post Infantes apponitur *missa Jacobi et Joannis*. In quibusdam Martyrologiis, ut in Corbeiensi Dacherii hac die cum sancto Joanne commemoratur ordinatio sancti Jacobi fratris Domini.

b Officium. Ps. xx. 6, 7. ñ. Ibid., 4.

c Cap. X. Vers. 10 - 1.

d Psallendo. Ps. LXXV. 3. ñ. Ibid., 1.

e Cap. IV. Vers. 12 - 17. In Luxoviensi Epistola est ex Apocal. xiv, 1 - 7. In Bobiensi Sacramentario legitur ex Actibus, xii, 1 - 3.

sum addūctet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in A verbo Domini : quod nos qui vivimus qui residui sumus in adventu Domini : non preveniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in jussu et in voce Archangeli : et in tuba Dei descendet de celo : et mortui qui in Christo sunt resurgent primi. Deinde nos qui vivimus : qui relinquimur : simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aera : et sic semper cum Domino erimus.

¶ Amen.

*Lectio sancti evangelii secundum Joannem
(^a Cap. XXI).*

¶ Gloria tibi Domine.

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus : dixit Simoni Petro : Simon Johannis diligis me plus his? Dicit ei. Etiam Domine : tu scis quia amo te. Dicit ei. Pisce agnos meos. Dicit ei iterum. Simon Johannis diligis me? At ille : etiam Domine : tu scis quia amo te. Dicit ei. Pisce agnos meos. Dicit ei tertio. Simon Johannis amas me. Et dicit ei : Domine : tu omnia nosti : tu scis quia amo te. Dicit ei. Pisce oves meas. Amen amen dico tibi : cum esses junior cingebas te : et ^b ibas ubi volebas : cum autem senueris : extendes manus tuas : et alius te cinget : et ducet quo tu non vis : hoc autem dixit : significans quia morte clarificaturus esset Deum. Et hoc cum dixisset : dixit ei. Sequere me. Conversus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Jesus sequentem : qui et recubuit in cena super pectus ejus ^c, et dixit. Domine : hic autem quid? Dicit ei Jesus : sic eum volo manere donec veniam. Quid ad tu? Tu me sequere. Exivit ergo sermo iste inter fratres : quia discipulus ille non moritur : et non dixit Jesus : non moritur : sed sic eum volo manere donec veniam : quid ad te? Hic est discipulus qui testimonium perhibet de his : et qui scripsit hec. Et scimus quia verum est testimonium ejus.

¶ Amen.

^d *Lauda.* Alleluja. ¶ Deus meus es tu : et confitebor tibi : Deus meus es tu : et exaltabo te. P. Alleluja. Adjuvate me fratres.

^e *Sacrificium.* Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus dicit Dominus : confitebor eum coram Patre meo alleluja : ¶ Et quicumque perderit animam suam propter me : in vitam eternam inveniet eam. P. Confitebor.

Missa. Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum spiritu.

^a *Cap. XXI.* Vers. 15-24. In Luxoviensi Evangelium de sancto Marco (*Cap. x*) desumitur. In Bobiensi Sacramentario de sancto Matthæo (*Cap. xx*, 20-24).

^b *Ibas.* Vulg., ambulabas.

^c *Est dixit.* In Vulgata et Gr. sic legitur : *Et dixit, Quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Jesu : Domine, hic autem, quid?*

^d *Lauda.* Ps. cxvii, 28.

^e *Sacrificium.* Matth. x, 32. ¶ Ibid., 39; Joan. xii, 26.

^f *Assumptionis.* Transitus sancti Joannis apostoli in Menologio Basilii ἡ μεταστάσις, translatio; in Mar-

PATROL. LXXXV.

48 Considerantes dilectissimi fratres beatissimum Johannem apostolum inter ceteros a Domino plus dilectum : offerentis ipsi Christo Deo et Salvatori nostro singularis victimæ hostiam : ob ipsius sancti apostoli sacrate ^f assumptionis memoriam. Petentes ab eo : ut hunc nobis concedat esse patronum : quem suum voluit dilectum esse discipulum : Efficiatque eum ruentis evi sustentatorem : quem sui pectoris fecit recubam esse. Exaudiens illum pro membris totius Ecclesiæ : quem matris sue voluit curam habere.

¶ Amen.

Alia Oratio. Genite ingenti filius Dei summi : qui sacrum illud archanum pectoris tui dilecto tuo Johanni apostolo reserasti : cum in sinu tuo recubans evangelii sui fluentia ex ipso pectoris sui fonte hauriri promeruit. Tu nos intuerere propicius : ut per te abdita cognoscamus : per te bona que manifesta sunt impleamus. Reserans nobis pectoris tui occulta : quibus possimus cognoscere : et conditionis nostre infirmitatem : et ad tue divinitatis pervenire cognitionem. Manifestans de te quid amemus : indicans de nobis quid corrigamus. Quo hujus dilecti tui suffragiis : moribus nostris in melius commutatis : aufugiat pestis : dispareat languor : pellatur mucro : quicquid adversum est fidei christiane intreat : quicquid prosperum : convalescat. Arceantur fames : sedentur lites : heresum obrudantur fautores. Fecundetur frugibus terra : vestiatur virtutibus anima : atque cuncta nobis in commune proveniant bona. Quo tibi Deo nostro fideliter servientes : et his sine peccato utamur concessis : et post delictis fruamur eterne possessionis.

¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Jesu Rex noster et Domine : qui es vita mortalium : tu spes unica redemptorum : suscipe hoc sacrificium quod tibi in honorem Johannis apostoli tui dedicandum offertur : ac presta propicius : ut sicut olim idem dilectus tuus presenti in seculo degens : exanimata corpora revocavit et ad vitam : ita nunc suffragio suo : et viventium torpentes animas suscipiat ad virtutem : et defunctorum spiritus liberet a penali conditione. Quo per istum a te Deus tam vivi quam defuncti speciale se gaudet invenisse remedium : quem manere predixisti donec venias incorruptum.

D ¶ Amen.

Ad pacem. Novimus Domine quod pax multa sit diligentibus nomen tuum : neque sit in illis scanda-

tyrologio Lucensi Florentinii, Corbeiensis Dacherii, Gellonensi, Vaticano præfixo Sacramentario sancti Gregorii, in Fuldensi, et Ottoboniano Georgii, et in aliis *Assumptio sancti Joannis* dicitur : quem loquendi modum in Hispania receptum fuisse colligere licet ex fragmento chronologico quod ex Calendario Hispano desumptum edidit cl. Muratorius (*Tom. II Script. rer. Ital., part. II, pag. 1024*), ubi legitur : *Æra 138, Joannes evangelista assumptus est.*

^g *Ad vitam.* Apollonius, apud Eusebium (*Lib. v Hist. Eccles., cap. 17, al. 18*) scribit sanctum Joannem Ephesi mortuum suscitasse.

sum : sicuti fatebatur fuisse Johannem apostolum tuum : qui de pectoris tui archano vividus alterius dilectionis rivulus hauriens predicat omnes in commune : non solum sermone diligere : sed opere et veritate. Cujus veridica precepta sanctione communit : te ^a simpliciter quesumus *Al Del* : ut ea nos facias implere que predicat : ea de te sentire que ipse sentit : ea veritate et te diligere : et a te diligere mereamur : qua ipse vel te dilexit : vel a te constat esse dilectus. Ut in pace viventes : et pacis gloriam amplectentes : ad te perveniamus fructibus plenipacis : et copia benedictionis.

ñ. Amen.

Introitus. Dignum et iustum est omnipotens Deus : tibi in omnibus ac pro omnibus sanctorum tuorum meritis : ex tuis scilicet donis quantum possumus semper agere gratias : tuasque predicare virtutes. Qui excelsus humilia respicit : et attollis humiles in excelsis. Qui nobis post manifestationem in carne redemptoris nostri Domini Jesu Christi Salvatoris : verbi predicatorum : censui pauperes : Spiritu Sancto locupletes : apostolos predestinasti. Inter quos gloriosissimus Evangelista Johannes doctrina vitasque insignis multum emicuit : qui in exordio evangelii sui in principio verbum tuum apud te Deum esse semper docuit. Cui Dominus jam crucifixus quem cecidem elegerat : matrem suam virginem ^b commendavit , eique revelatione mirifica quid mystice doceret ostendit. Quem sine effusione sanguinis efficiens gloriosum usque ad adventum suae claritatis conservat sustinet : incorruptum. *47* Qui nunc tibi met spiritu junctus : inter sanctorum angelorum innumeras legiones splendisco apostolorum in choro refugens : te Deum cum Cherubin ac Seraphin sine cessatione confundat et dicat.

Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

^a *Simpliciter.* Fortasse, te suppliciter.

^b *Commendavit.* Sanctus Hieronymus (epistola 127, tom. I, Ed. Veron.) ad Principium scribit : Virginem matrem Joannes filius virgo suscepit. Et tom II (Lib. 1 adv. Jovinian., n. 26) ut : A Domino virgine mater virgo Joannis virginis discipulo commendatur. Sancto Epiphanio (Hær. 78, Antidicom.) asserit quod manifestum est Joanni propter virginitatem Christum Dominum de cruce matrem virginem commendasse. Plura similia apud sanctos Patres recurring.

^c *Incorruptum.* De morte sancti Joannis evangeliste mira est dissensio inter antiquos et recentiores scriptores : longe credidit eorum videretur opinio qui sanctum Apostolum mortuum, et Ephesi sepultum tradunt. At contrarie opinionem non carent magni nominis fautoribus : Florentinus (In Indic. apostolica, exerc. 3, p. 135 et seq.), Tillemontius (Tom. I, art. 10, 11, de S. Joanne Apostolo, et not. 17). Missali nostro astipulantur sanctus Hilarius (Lib. vi de Trin.), scribens : Joannes sic usque ad adventum Domini manens, et sub sacramento divina voluntatis relictus deputatur : et alii apud Florentinum citati, quibus addamus sanctum Maximum Taurinensem (Hom. de nat. Sancti. Martyr., apud cl. Muratorium, Anecd. t. IV, pag. 26), ubi hæc, ut alia prætermittam : Joannis tamen apostoli habemus exemplum, quem tumultus susceptum claudere potuit, custodire non potuit.

Qui profluentibus. Inter præfationes a Pamelio

Post Sanctus. Vere sanctus : vere pius : vere inestimabiliter gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. ^a Qui profluentibus ex ventre suo fluminibus recumbentem in sinu suo dilectum Johannem sic irrigavit : sic docuit : sic replevit : ut corpore illius ad enarrandum incorruptibile principium ascendere posset : quo alius non valuit penetrare. Ille vera de verbo sentiens predicamenta conscripsit : cui ideam unigenitus filius tuus : et matrem moriens ^c commendavit. Et rursus eum maternæ honori consimilem reddidit : cum uno eodemque munere : et matrem glorificat : et discipulum inter fratres exaltat : cum matrem gloria pariendi honorat : et discipulum recumbendi honore glorificat. O quam felix venter qui talem genuit prolem : quam honorabile caput : quod et alias recubavit in pectore. ^b Gloriosa quidem Maria que genuit Christum. Sed et Johannes qui recubavit supra Christum. O parile premium in utriusque virginis : quod sic commendatur in exitu suis cum et Maria nullo persecutionis mortis sue conagustata tormento letanter ex hac vita subducitur : ^c et Johannes diem recessus sui antea prescians effodi ipse sibi præcepit locum sepulchri. In quo valedicens fratribus : sine nullo mortis dolore ingressus : requiescit usque ad adventum Domini incorruptus. Tam extraneus a tormento mortis : quam alienus a corruptionis exitu : carnis. Hinc igitur quia preciosa est in conspectu tuo Domine mors huius sanctorum tuorum : te deprecamur et hæc holocausta nostra suscipiens : nostris criminalibus veniam prestes. Quo ad instar Apostoli tui : et te incorrupto sequamur ex corde : et tu ad nos veniens apud nos facias mansionem Deus noster ac Redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Christe filius Dei : qui elevatus in cruce discipulum matri : matremque discipulo

(Liturgicorum tom. II), ea quæ (Pag. 581) festo sancti Joannis attribuitur, magnam habet cum initio hujus orationis similitudinem.

^c *Commendavit.* Missale Ambrosianum, in præfatione sancti Joannis : Quem Dominus Jesus Christus non solum peculiari semper decore ornavit, sed et in cruce positus tanquam hereditario munere prosequatur vicarium pro se matri filium clementer attribuit . . . . Eadem verbatim in Ambrosiano Pamelii leguntur.

^d *Et Johannes.* Eadem habentur apud sanctum Augustinum (Tr. 124, in Joannem) : in Menologio Basilii, die 27 Septembris (Edit. Gr. Lat. Urbini) : in libro de Vita et Morte sanctorum (Cap. 75), inter opera sancti Isidori.

^e *Carnis.* Sanctus Augustinus (Tr. 124, in Joannem) ostendit suo tempore credidit fuisse sanctum Joannem revera non esse mortuum, sed in illo sepulchro ejus, quod est apud Ephesum, dormire cum potius quam mortuum jacere : qui vero in hac erant opinione pro argumento aiebat illis terram sensim scatere, et quasi bullire, atque hoc ejus anhelitu fieri, et post non paucos tandem concludit : Cedamus opinioni quam certis documentis refellere non valeamus. Hæc terræ ebullitio ad sancti Joannis sepulchrum, quam sanctus Augustinus (Ibid.) testatur se a non levis hominibus accepisse, adeo certa erat, ut Ecclesia Græca, eam ob rem, die octava Maii (Menol. Basil.) festivitatem celebraverit.

commendans : passionis nostre calicem ebibens consumasti : tu nos placabiles efficitis tibi : ut tam oblationes quam oblatores ita respiciendo sanctifices : vivificandoque tibi ipse commendes : quo Johannem apostolum tuum dilectio tua fecit honorabilem inter fratres. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Vide vite Deum quibus gravati deficiis obrumur : qualiterque nobis ipsi quotidie efficitur causa veneni et pena supplicii : dum cum quotidiano carnis nostre veneno polluitur : et de reparatione melioris vite nullo modo cogitamus. Sed quia certum est quod hoc videas : qui semper es clemens : et ideo per confessionem nos ad te redituros expectas : ideo suggerimus. ut apostolo tuo Johanne intercedente : qui invocato nomine tuo lethale ebibens virus : non solum ipse evasit : sed etiam affos ex eodem extinctos periculo suscitavit. Procul a nobis efficias : et incentivam carnis nostre Mididem : et virus persuasionis hostis antiqui. Ut fide te colentes : sicut Johannem apostolum non nocuit oblatum venenum : ita nos non noceat latentium vtriorum virus oculorum : proclamantes atque ita dicentes. Pater noster qui es, etc.

Benedictio. Deus eternus : qui Johannem apostolum suum pre ceteris plus dilexit discipulis : efficiat vos sue participes charitatis. *ñ. Amen.* Quique per eum ^b Drusianam suscitavit a somno mortis : suscitet vos a torporibus vite carnis. *ñ. Amen.* Ut cum semper retineatis in pectore : in cujus sinu ipse promeruit recubare. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Chorus. Gustate et videte.

Post communionem Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus et te Deum benedictissimum de die in diem : qui nos in hac die sancte solennitatis tue perducere dignatus es : fac nos diem ⁴⁸ istam sancti Johannis apostoli tui et evangeliste per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere cum fidei populo tuo. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster

^a *Ebibens virus.* Sanctus Isidorus (*de Vita et morte sanctorum*, cap. 75) eadem habet : et Passio sancti Joannis, quæ nomen Melliti Laudocie episcopi præfert, apud cl. Florentinum (*In Indic. apostol.*, pag. 150), de eadem re fusa agit.

^b *Drusianam.* Apollonius, apud Eusebium, sanctum Joannem mortuum Ephesi suscitasse scribit, ut supra monui. Mellitis ille Laudocie episcopus (*In Passione S. Joannis*) refert apostolum Drusianam suscitasse.

^c *Natale sanctorum Innocentium.* Hæc festivitas, quæ in aliis *Natalis sanctorum Innocentium*, aut *sanctorum Innocentium*, in aliis *Natale Infantum*, aut *sanctorum Infantum*, in quibusdam *Necatio Infantum*, aut etiam *Allisio Infantum*, inscribitur, a Græcis die 29 Decembris celebratur (*Menol. Basilii*), a Latinis die 28 Decembris, quamvis de die quo interfecti sunt nihil certi constet. In vetustissimo Carthaginiensi Calendario : *V. Kal. Jan., Natale sanctorum Infantum*, quos occidit Herodes. Corbeienae pariter

qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.* Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

IN • NATALE SS. INNOCENTUM.

Ad Missam, & Officium.

Dabo sanctis meis primam sessionem alleluja : in resurrectione eterna et exquiram filios in gaudio meo : et lux perpetua lucebit alleluja : et eternitas temporum preparata est alleluja alleluja. *ñ. Domine probasti me et cognovisti me : tu cognovisti sessionem meam et resurrectionem meam. P. Et lux perpetua. ñ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Et lux.*

^B *Oratio.* Hodie nobis thesaurus natus est. *Requirere retro in Natale Domini. fol. 37.*

Lectio libri Hieremie prophete (1 Cap. XXXI).
ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. *ñ* Vox in Rama audita est : lamentationis sletus et luctus : ploratus et ululatus multus. Rachel plorans filios suos : et noluit consolari super eos quia non sunt. Hec dicit Dominus. Quiescat vox tua a ploratu : et oculi tui a lacrimis : quæ est merces operi tuo : ait Dominus. Et revertentur de terra inimici. Et erit apes novissimus tuus. ait Dominus. Et revertentur filii tui ad terminos suos. Audiens audivi Ephraim transmigrantem. Castigasti me et eruditus sum : quasi juvenculus ^a in domibus. Convertite me : et revertar : quia tu es Deus meus. Postquam enim conversisti me : ego penitentiam : et postquam ostendisti mihi : percussit semper meum. Confusus sum et erubui : quoniam sustinui obprobrium adolescentie mee : si filius meus honorabilis mihi Ephraim : si puer delicatus : quia ex quo locutus sum Deo adhuc recordabor ejus. Ideo conturbata sunt viscera mea super eum. Miserebor miserans ejus : ait Dominus omnipotens. *ñ. Amen.*

^c *Psallendo.* Ex ore infantium et lactantium perfecisti laudem propter inimicos tuos. Ut destruas inimicum et ð defensorem. *ñ. Quoniam videbo celos tuos : opera digitorum tuorum : lunam et stellas quas tu fundasti. P. Ut.*

vetustissimum Martyrologium : *V. Kal. Jan., Betlehem, Natalis sanctorum Infantum et lactantium, qui sub Herode pro Christo passi sunt.* Eadem quoque Sacramentaria sancti Leonis, Gelasiani, Gregoriana, et Ambrosiana Pamelli horum martyrum memoriam recolunt. In Orationali Gothico (*Pag. 52*) per oscitantiam quamdam orationes de *allisio Infantum* post festum sancti Juliani collocantur.

^d *Officium.* Eod. IV, II, 23, 35.

^e *ñ. Ps. cxxxviii, 1.*

^f *Cap. XXXI.* Vers. 15-20. In Lectionario Luxoviensi eadem prophetia legitur. In Bobiensi Sacramentario hac die nulla est prophetia.

^g *Vox in Rama.* *Matth. II, 18, et LXX.* Vulgata cum Hebræo : *Vox in excelso.*

^h *In domibus.* Vulgata, *indomitus.*

ⁱ *Psallendo.* *Ps. viii, 3. ñ. Ibid. 4.*

^j *Defensorem.* Ita Ital. et sanctus Augustinus Vulg., *ultorem.*

Sequentia epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios
(^a II, cap. I).

¶ Deo gratias.

Fratres. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi: Pater misericordiarum et Deus totius consolationis: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus et ipsi consolari eos qui in omni pressura sunt: per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo. Quoniam sicut abundant passionibus Christi in nobis: ita et per Christum abundet consolatio nostra. Sive autem tribulamur: pro vestra exhortatione et salute. Sive consolamur pro vestra consolatione. Sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute: que operatur tolerantiam earundem passionum: quas et nos patimur: et spes nostra firma pro vobis. Scientes quoniam sicut socii passionum estis: sic eritis et consolationis.

¶ Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum
(^b Cap. XVIII).

In diebus illis: oblatus est Domino nostro Jesu Christo parvulus: ut manus eis poneret: et oraret. Discipuli autem increpabant eos. Jesus vero ait eis: sinite parvulos: et nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum celorum. Et cum imposuisset eis manus: abiit inde. In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum dicentes. Quis putas major est in regno celorum. Et advocans Jesus parvulum: statuit eum in medio eorum. Et dixit. Amen dico vobis: nisi conversi fueritis: et efficiamini sicut parvuli: non intrabitis in regnum celorum. Quicumque humilaverit se sicut parvulus iste: hic est major in regno celorum. Et qui suscepit parvulum talem in nomine meo: me suscepit. Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt: expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus: et demergatur in profundum maris. Videte **49** ne condemnatis unum ex his pusillis. Dico enim vobis: quia angeli eorum semper vident faciem Patris mei: qui in celis est. Venit enim filius hominis salvare quod perierat. ¶ Amen.

^a Cap. I. Vers. 2-7. Lectionarius Luxoviensis, et Sacramentarium Bobiense Epistolam ex Apocalypsi, vi, 9-12, exhibent.

^b Cap. XVIII. Evangelium ex Lacinis cap. xix, xviii, Matth. consultum est. Incipit a capite xix, 13-15; tum adnectitur caput xviii, 1-6; ad ultimum versiculi 10, 11, ejusdem capituli, adjiciuntur. In lectionario Luxoviensi, pro Evangelio legitur integrum caput secundum sancti Matthæi. In Sacramentario Bobiensi legitur ex eodem capite sancti Matthæi 13-25. Idem Evangelium in Calendario Frontonis legitur.

^c *Lauda.* Ex Sapientia, xix, 9.

^d *Sacrificium.* Apocal., vi, 9.

^e *Catholicam.* In Liturgia Gregoriana consueta lætitiæ signa in festivitate Innocentium præmittuntur. In officio non dicitur *Te Deum*, in missa non canitur *Gloria*, nec *Alleluia*, sed ejus loco tractus dicitur, nec in fine *Ite*, sed *Benedicamus Domino* ca-

A *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

^f *Lauda.* Alleluja. ¶ Ambulabunt sancti gaudentes velut agni pleni pascue. P. Alleluja.

^g *Sacrificium.* Vidi sub ara Dei animas occisorum propter verbum Dei et martyrium suum: et magno clamore dicebant salus Deo nostro alleluja alleluja.

Missa. Catholicam dilectissimi fratres religiosa fides ammonet pietatem: interemptis pro Christo infantibus cultum exhibere non luctum: honoris impendere ceremonias: non doloris. Sacramentis dare vota: non lachrymis. Quia ipsum mortis causam habeant quem corone. Ipsum odio constet interesse: quem premio. Recte enim in illis a credentibus laudabatur: inter quos a persequentibus querebatur. Etiam nocentes Christum non putabant esse: nisi inter innocentes: cum tamen hoc non haberet veneratio pro fide: sed estimatio pro etate. Quos incerto falsitas perdebatur: hos pro certo veritas acquirebat. Ubi crudelitas impietatis errabat: ibi hostiam suam Salvatoris pietas agnoscebat. Scientes igitur illos: sic melius moriendo crevisse: et quod tunc annis defuit: non meritis deesse. Rogemus ut qui sub persecutorum manibus perire non dubitant parvuli: in supplicantium precibus dignentur intervenire perfecti.

¶ Amen.

Alia oratio. Deus cujus misericordia per utrumque sexum et per omnem ecurrit etatem: ita plurimum infantibus affectum paterne pietatis indulgens: ut parvulos nec ab Ægypto teneri sineres: nec ab evangelio prohiberi: dum in lege cum patribus evaderent mundum: et in gratia cum perfectis vocarentur ad regnum: atque institutione doctrine: innocentia expers mali forma induceretur exempli. Dona nobis famulis tuis: ut malicie viribus defecti: in usum concupiscentie carnalis invalidi: docibilem servemus disciplinis voluntatem. Quo mens nec rigida nec superba: sic sit blanda: ne facilis: sic innocens: ne imprudens: sic humilis: ne imbecillis. Quatenus maturo discretionis iudicio sic sufficiat probare quod placeat: ut affectare nesciat quod delinquit. Atque ita salubrem sumat temperantiam moderante consilio: ut et simplicitatem

D nitur: et Benedictus, ille sancti Petri Canonicus (qui circa annum 1140 librum Pollicitum scripsit, quem cl. Mabillonius inter Ordines edidit, Musæi Ital. tom. II) tradit (*Ibid.*, p. 130) quod Romani Innocentium die non comedunt carnem, nec sagimen nisi venerit in Dominico die: rationes mysticas lege apud Micrologum (cap. 36), Amalarium, aliosque. Porro ista consuetudo hoc loco improbari videtur. Sane sanctus Chrodegangus, in regula (Cap. 74), festivitatem Infantum inter precipuas solemnitates recenset. Et in Ecclesiis Galliarum, teste Amalarium, et in monasteriis, in officio Innocentium *Te Deum* canebatur, et in Missa *Alleluia* et *Gloria*. Soli quidem clerici usum Romanum imitabantur.

^f *Pro etate.* Sanctus Cyprianus (Epist. 56): *Ætas nequum habilis ad pugnam idonea exstitit ad coronam, ut appareret Innocentes esse qui propter Christum necantur. Infantia innocens ob nomen ejus occisa est.*

^g *Ægypto.* Exodi x, 9; xiv, 37.

imitetur infantum : et fortitudinem vindicet pugnantium. *ñ. Amen.*

Post nomina. * Deus omnipotentie ac benignitatis : Deus misericordie ac pietatis : qui bethleemitice ac dominice civitati pro temporalibus erumis gaudia eterna tribuisti : ut Rachel sanctos plorans filios suos : que proferebat ex dolore luctum : nollet ex consolatione solatium : que licet videretur de presentis infantum amissione contrita : erat tamen beata : ac de martyrum perpetuitate secunda. Da cunctis Domine in hoc loco consistentibus et universe plebi istius loci : ut sic habeant ex sancte vite conversatione palmam : sicut habuerunt parvuli ex passione victoriam : quo eorum meritis : et salus viventium : et defunctorum requies impetretur.

ñ. Amen.

Ad pacem. ^b Deus qui martyrio innocentium parvulorum triumphalem hunc diem esse fecisti : et exempla ad augendam ecclesie tue fidem proficientibus tribuere dignatus es : dum beatissimi infantes illi etiam passionem hodie prompte ^c vicerunt. Da huic populo tuo nomini consecrato per consimilis gratie admirationem meritorum similium dignitatem : ut ad hanc sanctorum infantum beatitudinem et profectum fidei et pacis semper ascendat.

ñ. Amen.

Introitus. Dignum et justum est omnipotens Pater : nos tibi gratias agere semper : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro : cuius susceptae in carne natiuitatis infantiam sic rex impius ac profanus expavit : ^c ut cogeretur metuere, quem non merebatur agnoscere. Et habet conscientia dejecta tremendum : quem non habebat superbia peritura dejectum. Hic ipsum specialiter perire volens : quo invenire posset : ignarus omnes iussit infantes interfici : si fortuito usque ad ipsius caput membris ⁵⁰ pereuntibus perveniret : et ^d regalem necem vagantis gladii funera prebella compingeret. Sic decepti furoris insania fecit martyres esse per mortem : qui adhuc confessores non erant per etatem. Et ubi non accessit possibilitas iudicandi : cessit felicitas pereundi : Christum igitur in omnium visceribus ceca litioris manus mucrone querebat : et cum non inveniret ignorantia quem interrogaret : non discernebat imprudentia quem feriret. Erat decretum ad occidendum : ^d qui non erat idoneus ad loquendum. Sed nihil laudis derogat infantibus non loquentibus. Plus est enim causa clamare quam lingua. Nec prejudicat : quod

illis defuit sermo : quos constat perire pro verbo. Locuit esse vocem sanguinis mors fraterna : infantiam quam intellectus non adiit : exitus coronavit : O nefandi furoris immanitas ipso quo perinebatur vulnere : portabatur occisus et tenerum pendebat cadaver in capillum : plus lactis ^e egrediens : quam cruoris. Sic dulcia Christi ubera parvulorum labia suxerunt. Et qui tunc non poterant discernere quid sitirent : nunc habent in gaudio quod biberunt. Unde merito tibi Domine omnes angeli non cessant clamare ita dicentes. *Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es Nazarene : qui ex ore infantum perfectisti laudem. ut non humana sed divina confessio nasceretur : et immatura loquendi etas agnosceret : quem peritili lege nescirent. Fer te Domine ac Redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Tibi soli Christe Domine a nobis gloria et honor gratiarumque actio datur : qui fecisti parvulos per ignotam temporis mortem pervenire ad eternitatis beate hereditatem. Qui glorificatus es melius in eorum sanguinis voce : quam in etatis professione. Apud quem non est quesita cognitio rationis : in quibus coronata est materia parvuitatis. Tribus proinde nobis illis intercedentibus : et decessu in quo male sumus : et adesse in quo semper bene tecum vivamus. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Oratio. Fratres charissimi Martyrum parvulorum exempla incitent nos ad virorum fortium acta. Et sicut illorum vox sanguinis clamavit ad Deum : ita nos unita pietatis voce exclamemus ad celum : et dicamus in terris. Pater noster, etc.

Benedictio. Dominus Jesus Christus : cui parvulorum non vox etatis : sed effusio sanguinis laudem dedit : clamorem vestre confessionis miseratus accendat. *ñ. Amen.* Qui illos moriendi actione : non expugnationis certamine coronavit : ipse det vobis contra omnia spiritualia nequie gloriari spirituali victoria. *ñ. Amen.* Et qui illos non ex etate : sed ex sanguine consecravit : ipse vos non pro opere condemnet : sed pro sua miseratione iustificet. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum.

Chorus. Gustate et videte.

Oratio. Post Communio. Gratias agimus tibi. *Quere in natale Domini fol. 40.*

* *Deus.* Hæc oratio eadem est atque collectio sequitur in missa Infantum Missalis Gallo-Gothici. In Sacramentario Bobiano eadem quoque est, sed brevitate causa dimidiata.

^b *Deus.* Initium hujus orationis in Sacramentario Bobiensi pro tota oratione post pacem adhibetur.

^c *Vicerunt.* Ecclesia hosce infantes Christi causa interfectos inter martyres ab initio recensuit. Sanctus Irenæus (Lib. III, cap. 18) : Christus ipse infans cum infantibus hominum martyres parans.... Sanctus Cyprianus (Epist. 56) scribit : Christi natiuitas a

martyris Infantum statim cepit. Sanctus Hilarius (In cap. 1 Math.) de infantibus ab Herode occisis ait : Non enim ii erant qui mortui putabantur : in aeternitatis enim profectum per martyris gloriam efferebantur. His similia apud Patres tam Latinos quam Græcos recurrunt passim, cum de iis infantibus loqui contingit.

^d *Regalem necem.* Sanctus Leo (Serm. 3 de Epiphania) : Herodes enim in omnes Bethlehæm pueros rabiem crudelitatis effundit..... estimans fore ut nullo illic puerulo non occiso occideretur Christus.

^e *Egrediens.* Lege egerens.

• IN SANCTI JACOBI FRATRIS DOMINI.

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Require in sancti Saturnini fol. 23.**Oratio.* Hodie nobis thesaurus. *Require in natale Domini fol. 37.**Lectio libri sapientie Salomonis (b Cap. XVIII).*

A. Deo gratias.

Tentasti a justum tentatio mortis : et commotio in hæreom facia est multitudinis : sed non diu permansit ira tua. Proferans enim homo sine querela ^d propugnauit proferens seruitutis sue scutum orationem : et per incensum deprecationem alligans. Restitit ire et finem imposuit necessitati : ostendens quoniam tuus est famulus. Vicit autem turbas non virtute corporis : sed ^e armature potentieque verbo vexatorem subiecit : ^f iuramenta parentum commemorans : cum enim jam ^g catervatim cecidissent super alterutrum mortui : interstitit : et amputauit impetum et diuulsi illam que ad vivos ducebat viam. In veste enim poderis quam habebat : totus erat orbis terrarum : et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta : et magnificentia tua in diademate capitis illius inscripta. A. Amen.

^h *Psallendo.* Os iusti meditatatur sapientiam : et lingua ejus loquatur iudicium. *¶* Lex **51** Dei ejus in corde ipsius : et non supplantabuntur gressus ejus. P. Et lingua.

Sequentia epistole Pauli apostoli ad Timotheum

(1. Cap. I, II).

Deo gratias.

Charissime. Hoc preceptum commendo tibi fili Timothee secundum precedentes in te prophetias : ut milites in illis bonam miliciam : habens fidem et bonam conscientiam. Quam quidam repellentes : circa fidem naufragauerunt : ex quibus est Hymeneus

^a *In sancti Jacobi fratris Domini.* Minime dubium est quia Mozarabes hac die in Missa et officio celebrant natalem passionis sancti Jacobi fratris Domini, cognomento Justi, Hierosolymorum episcopi, etsi titulus qui summis paginis inscribitur, et Kalendaria, tam Breviario quam Missali præfixa, festum Translationis sancti Jacobi exhibeant. Vide plura de hac re in nota ad Breviarium.

^b Cap. XVIII. Vers. 20-24.^c Justum. Vulg. et Græc., *Justos.*^d Propugnauit. In Vulg. et Gr. non reperitur.^e Sed armaturæ. Vulgata : *Nec armaturæ potentia, sed verbo illum qui se vexabat subiecit.*^f Iuramenta parentum. Vulgata addit : *Et testamentum commemorans.*^g Catervatim. Vulg., *acervatim.*^h *Psallendo.* Ps. xxxiv, 50. *¶* Ibid., 51.ⁱ Cap. I. Vers. 18. II, 1-8.^j Obsecro. Initium capituli secundi.^k *Et Magister.* Nec in Vulg. nec in Græco legitur, neque apud Theodoretum, Primasium et divum Chrysostomum.^l *Lauda.* Ps. xciii, 12. Vulg. et sanctus Augustinus, *erudieris et docueris* habent.^m *Sacrificium.* Ps. xxxix, 11, 12, a congregatione multa legit sanctus Augustinus. Vulgata, *concilio multo.* LXX, a *Synagoga* multa.ⁿ *¶* Ps. xxxix, 9; xxx, 10.

A et Alexander : quos tradidi Sathane : et discant non blasphemare. *¶* Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes : orationes : postulationes : gratiarum actiones. Pro omnibus hominibus : pro regibus : et pro omnibus qui in sublimitate sunt : ut quietam et tranquillam vitam agamus : in omni pietate et castitate. Hoc enim bonum est et acceptum coram Salvatore nostro Deo. Qui omnes homines vult salvos fieri : et ad agnitionem veritatis venire. Dominus enim Deus : unus et mediator Dei et hominum homo Christus Jesus. Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus : testimonium temporibus suis. in quo positus sum ego predicator et apostolus *et* magister. Veritatem dico : non mentior. Doctor gentium in fide et veritate.

B A. Amen.

*Evangelium.*Una dierum Dominus noster Jesus etc. *Quere in festo Sancti Clementis Pape fol. 21.*¹ *Lauda.* Alleluja. *¶* Beatus homo quem tu erudisti Domine : et de lege tua docuisti eum. P. Alleluja.² *Sacrificium.* Justiciam tuam Domine non abscondi in corde meo : veritatem tuam et salutare tuum dixi. non celavi misericordiam tuam et veritatem tuam. A congregatione multa alleluja. *¶* In capite libri scriptum est de me ut faciam voluntatem tuam : Deus meus volui et legem tuam in mediis cordis mei : bene nunciavi justiciam tuam in Ecclesia magna. P. A congregatione.C *Miss.* Letare sterilis que non parit : gaude nimium quod habes premium : non tantum per integritatem mentis : sed et per dignitatem illibato carnis. Magnum tibi siquidem est premium : si servas pudicitiam corporis : magnificentius si conserves et cordis. Intuere gloriam Jacobi : qui dignus est nuncupari ^o frater Domini. Estoque constans in Domino :

^o *Frater Domini.* Sanctum Jacobum primum Hierosolymorum episcopum divus Paulus (Galat. I, 19) et antiqui omnes *fratrem Domini* constanter appellant. Josephus quoque (*Antiquitat.*, lib. x, cap. 9) Jacobum hunc dicit *fratrem illius Jesu qui dicebatur Christus*. Unde et a Græcis ἀδελφεός, *frater Dei*, et Ecclesia Hierosolymitana honoris causa *sedes Theadelphica* cognominatur. Id autem appellationis sancto Jacobo adhesit, non quod ex Deo natus fuerit, ut Christus Dominus (*Dial. impatibilis, inter opera Theodoretii*), neque quod beatam Virginem matrem habuerit, ut impii quidamasserere non dubitaverunt, de quibus sanctus Hilarius (*In Math. c. 1*), sanctus Hieronymus (*Adv. Helvidium*), sanctus Epiphanius (*Har. 78 Antidicomar.*), Ambrosiaster (*In Epist. ad Galat. c. 1, 19*), sed, vel quia erat filius sancti Josephi ex alia uxore, ut antiquorum plurimi tenuerunt : in his Eusebius (*Hist. l. II, c. 1*), sanctus Epiphanius (*Har. 66, 78*), sanctus Gregorius Nyssenus (*Orat. 2 de Resurrect.*), Ambrosiaster (*In Epist. ad Galat. c. 1*), sanctus Gregorius Turonensis (*Hist. Franc. l. I, c. 22*) ; vel, ut alii melius docent, quibus evangeliste (*Math. xlvii, 55; Marc. xv, 14; xvi, 1*) favent, quia Jacobus natus erat ex Maria, sorore beate Virginis, et Cleopha fratre sancti Josephi. In his sunt sanctus Chrysostomus (*In Epist. ad Galat. c. 1*), Theodoretus (*In Epist. ad Galat. c. 1, 19*), sanctus Hieronymus (*De Viris illustribus, cap. 2*).

et ejus mereberis computari collegio. Illi etenim soli ingredi licuit ^a sancta sanctorum et merito. Ut qui ^b ex utero matris gestabat castimonie puritatem: adipisceretur in interiora templi veram a Domino claritatem. Ideoque hunc digne sustulit hec passio ad paradysum: et castitas exaltavit usque ad celum. Nam et si qui similia ascendunt certamina si inlesi viriliter duricando permaneant: parili exornantur corona.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Multa quidem erant replicanda quantum habeat castimonia gratiam: sed quod ex conservato pudore confertur a Deo: humana lingua non valet proferre in medio. Cum et inestimabile sit quod speratur: et gloriosum quod acquiritur. Qui enim carnem mentemque suam gestat: ^c ut Johannes et Iacobus pudicam: pectoris Christi Domini esse merebitur ^d recuba. Nec enim quispiam in sanctum pectus poterit recumbere: qui non suum domicilium mundum certaverit custodire: illosque solum puto quod ^e digne suscipiet Christus in requiem: quos aut integritas mentis commendat: aut eruoris effusio juste delibat. Unde precamur te Christe Dei filius et Salvator noster: ut hujus viri justis suffragio ecclesiam tuam liberes ab adversis: qui eam ejus dignatus es ampliare doctrinis.

ñ. Amen.

Post nomina. Exultans plebs tua Domine in hoc

^a *Sancta Sanctorum.* Hegesippus, apud Eusebium (lib. II, c. 22), sanctus Epiphanius (Hær. 29), sanctus Hieronymus (*De Vir. illustr.*, cap. 2) aperte scribunt sancto Jacobo fratri Domini soli licitum fuisse ingredi sancta sanctorum. Scalligerus, in suis animadversionibus ad Chronologica Eusebii (Pag. 177, col. 2 et seqq.), multa congerit ad auctoritatem Hegesippi infringendam: quæ fuscæ postea persecutus est Arnaldus, cujus difficultates Gallicæ editæ sunt ad calcem tomi primi Hist. Eccles. Tillemontii. Contra Scalligerum Petavius conatur tueri Hegesippum in notis ad Epiphanium (Hær. 78 Antidicom., n. 4, p. 352 et seq.), et Tillemontius eundem tuetur (Tom. I) tam in Vita sancti Jacobi (Art. 5 et 7) quam in notis 40, 17, et in notis marginalibus contra difficultates Arnaldi. Hanc rem totam ad examen iterum vocat reverendissimus Pater F. Antonius Orsi, ordin. prædicatorum sacri palatii apostolici magister, in erudito et præclaro opere quod de Historia Ecclesiastica Italice edidit (Tom. I, lib. II, p. 214 et seq.). Nodus sane Gordio indissolubilior est. Nam si fidem Hegesippo habes, ut alia plura omitam, incredibile videtur concessum fuisse soli Jacobo, episcopo Christianæ plebis, ingredi sancta sanctorum, quod lex non nisi summo Judæorum pontifici, idque semel in anno, permittebat. Difficultatem quidem minuit, sed non diluit, quod notat P. Halloix (*In Hegesippum*, p. 722) in textu Græco scriptum τὰ ἅγια, sancta, et ita revera legitur in Editione Valesii; additque Petavius sancta aliquando sancta sanctorum denominari. At ex alia parte si Hegesippum mendacii damnas, quod durum est, cogeris simul omnem antiquitatem, quæ ei fidem habuit, et inter cæteros Eusebium Cæsariensem, et sanctum Hieronymum, viros rerum et consuetudinum Judaicarum peritissimos, temere credulitatis damnare.

^b *Ex utero matris.* Hegesippus apud Eusebium (L. II, c. 22) de sancto Jacobo ait: Hic ab utero matris sanctus fuit.

^c *Ut Johannes et Jacobus.* Sanctus Epiphanius

A festum Jacobi apostoli tui summe te flagitat precibus ut sicut idem ab omnibus cognominari promeruit ^f justus: ita nos mereamur in melius mutatis moribus remota vanitate: et esse et appellari tam justicie cultores: quam misericordie sectatores. Obtinentes apud te dum vivimus: et nobis pietatis tue solacium: et defunctis beatitudinis locum, quo et hic misericordia tua in nobis miseris ostendatur: et post justificantis in nobis remuneratio declaretur.

ñ. Amen.

Ad pacem Oratio. Deus qui beatissimum Jacobum Apostolum tuum a Phariseis ex alto precipitatum: valentem effecit et robustum, cum fides tua inter undas evexerit Petrum: hunc ex alto salvatæ elapsam. Tu ecclesiam tuam inter procellosas commotionum ^B secularium undas pius gubernator tuere, et quotidie gubernationis amminiculo ad portum salutis eam facito pervenire, quo hic libera a malorum pressuris: ad te perveniat in abundantia pacis. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est: equum vero et pulchrum est: nos tibi gratias agere: Domine sancte Pater omnipotens: et Jesu Christo filio tuo Domino nostro. Cujus ineffabilibus divitiis ditatus est nomine Jacobus: qui semper vocatus est justus: ut qui promissa justis premia populis predicabat: justum nomen merito ^g subjearet. Nec defuit nomini sancto pronomini sacro martyrium a plebe impia irrogatum:

(Hær. 58, Valesianorum) scribit: Joannes quidem et Jacobus filii Zebedæi manserunt in virginitate, neque nuptias contraxerunt. Suspicio hanc orationem desumptam esse ex missa quæ olim (ut est in Missali Gallo-Gothico et in Sacramentario Bobiensi) de duobus fratribus Jacobo et Joanne apostolis dicebatur, et sane suspicari licebit in quibusdam Ecclesiis Hispaniæ olim una cum sancto Joanne celebrari consuevisse diem passionis, aut ordinationis sancti Jacobi fratris Domini die 27 Decembris. Sane ex Epiphanio constat (Hær. 78, Antidicom.) hos tres apostolos celibes vixisse, et de sancto Jacobo fratre Domini scribit sanctus Hieronymus (*Adv. Helvidium*) eum perpetuæ virginitatis cultorem exstitisse.

^d *Recuba.* Fortasse, *recubus*.

^e *Digne suscipiet Christus.* Non ait Christum omnino non suscepturum in requiem quos aut martyrium aut integritas mentis non commendat: sed opinando ait Christum *digne* non suscepturum in requiem, nisi quos, etc. Cæterum castitas, ut auctor est sanctus Cyprianus, si modo ille auctor sit libri de Bono pudicitie, ad omnes omnino pertinet: ea enim non solum in virginibus, sed in continentibus, et etiam in matrimoniis invenitur. Qui autem fornicati aut mœchati fuerant, ægre, nec nisi post multorum annorum exaciam penitentiam, ad communionem Ecclesiæ recipiebantur. At si iterum in eadem prolapsi fuissent peccata, penitentia illis minime concedebatur. Non igitur mirandum si antiqui, juxta suorum temporum disciplinam loquentes, dura de his sentire videntur qui in conservanda mentis et corporis integritate negligentiores fuerint. Lege quæ sanctus Cyprianus in tractatu de disciplina et habitu virginum scribit, qui sane longe abuit a dogmate Novatiani.

^f *Justus.* Eusebius (*Hist. Eccl. lib. II, c. 4*): Jacobus, qui ob eximiam virtutem Justus est ab antiquis cognominatus.

^g *Subjearet.* Lege: Justum nomen merito eum subsequeretur.

eum ab eis et templi sublimatus ^a pinaculo et inde deiectus pro nomine filii tui lapidibus impressis obruitur. ^b Qui dum tot tunderetur saxis quotque flagellis : inter suprema supplicia advocat misericordiam tue pietatis amicam : non immemor preceptorum Magistri et Domini persecutoribus ad percipiendum terga prebebat : et parciurum te Dominum his flebili oratione rogabat. In hujus ergo honore oblationes quas sancto nomini tuo offerimus omnipotens Deus : libenter suscipe mitis atque placabilis : nosque tuis semper facito inherere mandatis. per ipsum quem collaudant omnes angeli atque archangeli : throni : dominationes : et potestates ita dicentes. ^q. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius qui libram gemitibus sui in Jacobo tanta sublimitatis gloria extulit : ut eum et ^c sacerdotio dignum : et martyrem pro se efficeret gloriosum. Cum idem vir Dei sanctus et commissus predicatione presentes imbuat populos : et passionis exemplo instruit securos. His igitur Deus Pater ecclesiam quam vivens edocuit verbo : nunc

^a Pinaculo. Notat P. Halloix (*In Hegesippum*, pag. 726) pinnaeum hoc loco non accipiendum esse pro suprema interioris templi pinna in acumen desinente, sed pro edito quodam loco exterioris templi, in quo plures simul consistere poterant.

^b Qui dum. Sanctum Jacobum lapidibus obrutum fuisse testatur Josephus (*Antiq. lib. xx, cap. 9*), Eusebius (*Demonst. Evang. lib. vii, cap. 1*; *Hist. Eccl. lib. ii, cap. 22*), sanctus Hieronymus (*De Viris illustribus*, cap. 2), Hegesippus et Clemens Alexandrinus, apud Eusebium (*Hist. Eccl. ii, c. 1, 22*), qui addunt sanctum Jacobum, de edito templi loco deiectum, cum pro populo, a quo lapidibus petebatur, Deum oraret, fullonis vecte capite percussum interisse : id autem inter Hegesippum et Josephum dissimulatio est, quod Hegesippus sanctum Jacobum a plebe, seditione concitata, sine ullo magistratus imperio, interfectum exhibet, nec de ullo qui cum eo passus sit loquitur. At Josephus (*Antiq. lib. xx, c. 9*) scribit Ananum Juniorem, secta Saduceum, Pontificem, cum nactus esset opportunitatem quod Festus mortuus esset, et Albinus, quem Nero procuratorem Judaeae constituerat, adhuc in itinere versaretur, convocato judicum concilio, sanctum Jacobum aliosque quosdam impietatis damnandos curavisse, et eosdem statim populo tradidisse lapidandos.

^c Sacerdotio dignum. Hoc est episcopatu, ut sanctus Isidorus (*De off. Eccl., i, ii, cap. 5*), concilia Toletana, et Missale nostrum passim loquuntur. Sanctus Chrysostomus (*Hom. 58, in Epist. ad Galatas*) sanctum Jacobum ab ipso Christo episcopum ordinatum scribit, cui consentire videtur sanctus Hieronymus (*In Epist. ad Galatas*). Eusebius (*Hist. Eccl. lib. vii, c. 14*) ait Jacobum a Christo et apostolis fuisse ordinatum, idemque ipse Jacobus apud auctorem Constitutionum apostolicarum (*lib. viii, c. 35*) testatur. Ut aliis placeat, ab apostolis constitutus fuit episcopus Hierosolymitanus. Ambrosiaster (*In Epist. ad Galatas*), Eusebius (*Hist. Eccl. i, ii, c. 1*), Clemens Alexandrinus, apud Eusebium (*Ibid.*). Nec ab hac opinione multum recedit quod idem Clemens Alexandrinus (*Ibid.*) tradit, sanctum Jacobum fratrem Domini episcopum ordinatum esse ab apostolis Petro, Joanne et Jacobo Zebedaei, additque Eusebius (*Ibid.*) hoc conigisse post martyrium sancti Stephani.

^d Passionis ejus. Vel hinc aperte patet Gotho-His-

pano regat suffragio. Cuique olim remunerandam predicans exhibuit fidem : nunc precibus impendat salutem : ut eam tueatur patrocinio indefesso : ob cujus edificationem meruit de consummato exultare martyrio. Per te Domine ac Redemptor eterne.

Post pridie. Conserva Deus in nobis tue misericordie donum : qui in Jacobo et meritorum et nominis beneficium gratie conservasti collatum. Cum non immerito cognominatus es justus : qui iusticie operibus habeatur idoneus. Et ideo te rogamus et petimus : ut in hac solennitate ^d passionis ejus hoc sacrificium serenus accipias : sanctifices : et pietate solita benedicas sumentibusque ex eo donum sanctificationis impendas. ^q. Amen.

Ad orationem Dominicam.

^B Sit Christe Deus Jacobus Apostolus tuus apud te emundator facinoris nostri : qui carne frater extitit tibi : sit pro nobis advocatus piaculis : qui tibi fuit affinis. Sitque nobis patronus : qui tuus fuit ex advocazione ^e discipulus. Ut precepta orandi que in terris positus discipulis ostendisti : hic tuus martyr tibi commendet prece : qui ea a te propria percepit

panos hac die memoriam passionis sancti Jacobi fratris Domini recolere, et sane die prima Maii nihil de eo agunt. Sanctus Jacobus diebus paschalis martyrium subit, et in antiquissimis Occidentis Martyrologiis Epternacensi, Corbeiensi Dacherii, Gelonensi, Lucensi Florentinii, sancti Cyriaci ad Thermas, aliisque bene multis dies passionis ejus viii Kal. Aprilis inscribitur; sed quia circa hoc tempus passio Christi in universa Ecclesia colitur, credibile est Gotho-Hispanos in finem mensis Decembris festum sancti Jacobi fratris Domini transulisse, et sane in plerisque Martyrologiis ordinationis ejus dies 27 Decembris commemoratur.

^c Discipulus. Eusebio (*Hist. Eccl. i, i, c. 12*) sanctus Jacobus aperte unus septuaginta discipulorum dicitur. Sanctus Epiphanius (*Har. 79, Colligridian.*) nominatim recenset duodecim apostolos, et in his Jacobum Alphaei, tum extra hunc numerum Paulum, Barnabam et Jacobum fratrem Domini nominatim compellat. Sanctus Hieronymus (*In cap. xvii Isaiæ, vers. 7*) præter duodecim apostolos Jacobum fratrem Domini et Paulum recenset, ut sint quatuordecim qui Apostoli nominabantur, idemque (*In Epist. ad Galatas*), scribens : Quod autem, exceptis duodecim, quidam vocentur apostoli, illud in causa est, omnes qui Christum viderant, et illum postea prædicabant, fuisse apostolos appellatos, satis clare innuit se opinari sanctum Jacobum fratrem Domini fuisse solum et discipulorum numero. Cæterum an Jacobus Alphaei distinguendus sit a Jacobo fratre Domini, vetusta est et sæpius agitata quaestio, de qua consule Henschenium (*Apud Bolland., tom. I Maii, p. 48 et seq.*), Florentinum (*In Breviar. Apostol. exercitatione secunda*), Tillemontium (*Collect. ad Hist. Eccl., tom. I*). In Vita sancti Jacobi fratris Domini, pro utraque opinione citatur divus Paulus, qui tamen neutri aperte patrocinatur; nam ex eo quod (*I Cor. xv, 7*) dicat Christum a morte suscitatum visum esse undecim... deinde... Jacobo, deinde apostolis omnibus, non bene colligitur Jacobum ex numero undecim apostolorum non fuisse, sed solummodo quod Jacobo singillatim visus est Christus; neque ex eo quod Apostolus (*Galat. i, 19*) scribat : Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini, recte inferitur ex numero duodecim apostolorum Jacobum fratrem Domini fuisse : nam, ut animadvertunt sanctus Hieronymus et sanctus Chrysostomus,

In aure : quo effectum capiamus in his verbis cum A ad patrem proclamaverimus e terris. Pater noster qui es in celis.

Benedictio. Christus Dominus quem predicare inter Phariseorum cuneos Jacobus non veretur : intrepidus vos pro sui nominis defensione efficiat ad loquendum. *ñ.* Amen. Ejusque precibus vos sustollat in celo : quem pro se passus est persequentium moribus precipitari ab alto. *ñ.* Amen. Ut ad eum presentem respuentes vitam remuneraturi perveniat : cum quo nunc idem apostolus collis cerebris letatur de consummata gloria passionis. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Gustate et videte.

Post communio. Gratias tibi agimus. fol. 40.

• IN CIRCUMCISIONE DOMINI.

Ad Missam. b Officium.

Dominus regnavit decorem * induit alleluja. *ñ.* Induit Dominus fortitudinem et precinxit se. P. Alleluja. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Alleluja.

Oratio. Hodie nobis thesaurus. *Quere in Natale Domini fol. XXXVII.*

Lectio Esaye prophete (Cap. d XLVIII).

Hec dicit Dominus. Audi me Jacob : et Israel quem ego voco. Ego ipse ego primus : et ego no-

aliqui, qui non erant de numero duodecim, apostoli vocabantur, et in his ipse divus Paulus qui se constanter Apostolum appellat. Græci Jacobum Alphæi a Jacobo fratre Domini distinguunt : hunc colunt die 25 Octobris, Jacobum Alphæi die 9 Octobris (*Menol. Basil., Menæa*). In Martyrologiis quoque antiquioribus Latinorum Jacobus Alphæi signatur die 22 Julii : ita in Epternacensi, in Corbeicensi Dacherii, in Gelonensi, in Lucensi Florentini, et in aliis haud paucis. Dies vero passionis sancti Jacobi fratris Domini in iidem aliisque tabulis ecclesiasticis die 25 Martii legitur. Quare cum dies passionis diversus inveniat, cum plurimi ex antiquis Jacobum Alphæi in numero duodecim aperte recenseant, et aliquid Jacobum fratrem Domini ex numero duodecim apostolorum excludant, mihi, spectata antiquorum auctoritate, credibile videtur Jacobum fratrem Domini alium esse a Jacobo Alphæi ; et libri liturgici Latinarum, quamvis a pluribus sæculis eosdem distinguere non videantur, raro tamen eosdem distinguendos esse negant. Neque ex eo quod in aliquibus Martyrologiis die 1 Maii signetur festivitas sancti Jacobi fratris Domini, in aliis sancti Jacobi Alphæi, sequitur hunc unum eundemque esse apostolum Jacobum, qui pluribus nominibus appellatur. Sed tantum sequitur in aliis Ecclesiis et Martyrologiis commemorari Jacobum Alphæi, in aliis vero Jacobum fratrem Domini.

* In Circumcisione Domini. Ineunte sæculo vii Gotho-Hispani Kalendis Januarii novum annum cum jejuniis incipiebant (*Conc. Tolet. iv, can. 11 ; S. Isidori, de offic. lib. 1, c. 40*) et ad vesperam missam Circumcisionis celebrabant (*Orat. Goth. pag. 46*). Idem mos in Gallia servabatur (*Conc. Turonen. ii, can. 1*). Sed ante mortem sancti Isidori, quæ anno 636 contigit, Kalendis Januarii solemnitas Circumcisionis celebrari coepit (*S. Isidori, Reg. mon., cap. 12*), quæ circa medium hujus sæculi vii legibus Visigothorum inter præcipuas festivitates, quibus etiam forum vacabat, relata est (*Cod. leg. Visigoth. l. ii, t. 1, l. 11 ; lib. xii, tit. iv, l. 6*), ante quam epocham difficile erit invenire

vissimus. Manus quoque mea fundavit terram : et dextera mea mensa est celos. Ego voco eos et stabunt 53 simul. Congregamini omnes vos : et audite : quis de eis annuntiavit hec ? Dominus dilexit eum. Faciet voluntatem suam in Babylone : et brachium suum in Chaldeis. * Ego locutus sum et vocavi eum : adduxi eum : et directæ est via ejus. Accedite ad me et audite hoc : non a principio in abscondito locutus sum : ex tempore antequam fieret ibi eram. Et nunc Dominus Deus misit me : et Spiritus ejus. Hec dicit Dominus Redemptor tuus sanctus Israel. Ego Dominus Deus tuus docens te utilia : gubernans te in via qua ambulas. Utinam attendisses mandata mea : facta fuisset quasi flumen pax tua : et justitia tua sicut gurgis maris. † Et fuisset quasi arena semen tuum : et stirps uteri tui ut lapilli ejus : non interisset : et fuisset nomen ejus attritum a facie mea. Egredimini a Babylone : fugite a Chaldeis. In voce exultationis annunciate : et auditis facite hoc : et ferte illum usque ad extremum terre. Et dicite. Redemit Dominus servum suum Jacob. *ñ.* Amen.

‡ Psallendo. Notum fecit Dominus salutare suum : ante conspectum gentium revelavit justiciam suam. *ñ.* Viderunt omnes fines terre salutare Dei nostri : jubilate Domino omnis terra : cantate et exultate et psallite. P. Ante.

hujus solemnitatis certum aliquod testimonium. Nam concilium Turonense ii (*Can. 17*) aperte Kalendas Januarii de festorum numero excipit, et statuta Ecclesiæ Rhemensis (*Aput Labbe, Concilior. t. V, col. 1695*) quæ Sonnatio episcopo, ei qui an. 625 concilio Rhemensi præfuit, tribuuntur, opus sunt recentioris ævi, ut animadvertit P. Longueval, eruditus Historiam Ecclesiasticam Gallicanæ scriptor (*Hist. Eccl. Gall. tom. III, l. ix, p. 459*), ex Hispania brevi in Galliam, inde in Germaniam festivitas Circumcisionis propagata est, ut probant statuta sancti Bonifacii Germaniam apostoli et martyris (*Spicil. Dacher. tom. IX, p. 66*), quibus præscribitur, ut Circumcisio Domini Kal. Januarii observetur immuni ab omni opere servili. Et antea, Missale Gallo-Gothicum, Sacramentarium Bobiense, et Lectionarius Luxoviensis Kal. Januarii celebrant Circumcisionem Domini. Libri antiquiores Liturgici et Martyrologia, vel octavas Domini, ut Gelasianum em. Thomasi, et Ambrosianum Pamelli, vel Circumcisionem Domini, ut Missale et Breviarium Mozarabum, vel utrumque, ut pluraque Martyrologia commemorant. Cæterum, qui circumcisionis mysterium distincte colunt, non pauca de incarnatione, de Infantia Christi, et de octavis Nativitatis miscent, ii vero qui octavarum Domini diem celebrant, Circumcisionem non prætermittunt, et in omnibus vetustioribus liturgiis, hæc die, aliqua invenire est quibus fidelium mentes contra profanos paganorum ritus præmuniantur.

b Officium. Ps. xcii, 1.

c Induit. Ita Ital. Vulg., indutus est

d Cap. XLVIII. Vers. 12-20. In Luxoviensi legitur prophetia ex Isaia, XLIV, 24-XLV, 1-7. In Bobiano nulla est prophetia.

e Ego locutus sum. Vulg. et LXX, ego, ego locutus sum.

† Et fuisset. Vulg., et non fuisset. Cæterum hæc lectio spectat ad fideles ad idolorum vanitatem et a ritibus paganorum avertendos.

‡ Psallendo. Ps. xcvi, 2. *ñ.* Ibid., 3.

Sequentia epistolae Pauli apostoli ad Philippenses A
(² Cap. III).

¶ Deo gratias.

Fratres. Gaudete in Domino. Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum : vobis autem necessarium. Videte canes : videte malos operarios : videte concisionem. Nos enim sumus circumcisio : qui spiritu deservimus : et gloriamur in Christo Jesu : et non in carne fiduciam habentes : quamquam et ego habeam confidentiam in carne : si quis alius videtur confidere in carne : ego magis circumcisus octavo die ex genere Israel de tribu Benjamin. Hebreus ex Hebreis : secundum legem Phariseus : secundum emulationem persequens ecclesiam Dei : secundum justiciam que ex lege est conversatus sine querela, sed que mihi fuerunt lucra ? hec arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Domini nostri Jesu Christi, ¶ Amen.

Secundum Lucam. (¹ Cap. II).

Illo in tempore : postquam consummati sunt dies octo : ut circumcideretur puer : vocatum est nomen ejus Jesus : quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur. Et postquam impleti sunt dies purificationis ejus : secundum legem Moysi tulerunt illum in Hierusalem : ut sisterent eum Domino. Sicut scriptum est in lege Domini : quia omne masculinum adaperiens vulvam : Sanctum Domino vocabitur. Et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini : par turturum aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Hierusalem : cui nomen Simeon : et homo iste justus et timoratus expectans consolationem Israel : et Spiritus Sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu Sancto : non visurum se mortem : nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum : et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus : ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo. Et ipse accepit eum in ulnas suas : et benedixit Deum et dixit. Nunc dimittis servum tuum Domine : secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium : et gloriam plebis tue Israel. Et erat pater ejus et mater mirantes super his que dicebantur de illo. Et benedixit illi Simeon : et dixit ad Mariam matrem ejus. Ecce positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum in Israel : et in signum cui contradicetur : et tuam ipsius animam pertransibit gladius : ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser. Hec processerat in die-

bus multis : et vixerat cum viro suo annos septem a virginitate sua. et hec vidua usque ad annos octoginta quatuor. que non descendebat de templo : jejuniis et orationibus serviens nocte et die. Et hec ipsa hora superveniens confitebatur Domino : et loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hierusalem. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini : reversi sunt in Galileam : in civitate sua Nazareth. Puer autem crescebat et confortabatur plenus sapientia : et gratia Dei erat in illo.

¶ Amen.

⁵⁴ *Lauda. Alleluja.* ¶ Omnes gentes laudite manibus : jubilate Deo in voce leticie. P. Alleluja.

• *Sacrificium.* Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui : secundum nomen tuum Deus : ita et laus tua in finibus terre alleluja alleluja. ¶ Justicia plena est dextera tua : letetur mons Syon et exultent filie Jude alleluja. P. In finibus.

Missa. Deus qui nobis id prespicit convenire : ut eum debeamus jugiter conlaudare : tota poscamus dilectissimi fratres mentis intentione. ut concedat nobis hodierna die redemptionis et Domini nostri Jesu Christi filii sui preconis solennibus exultare : ut mysterium incarnationis ejus pro nostre salutis redemptione celebratum : augeat in nobis gaudia nunquam ulterius finienda : et vota multiplicet indisrupta : ut dum officiis impensius mancipamur : celestium sacramentorum participium consequi mereamur. ¶ Amen.

Alia oratio. Perfecta ingenti sapientia Patris mentibus celesti munere inlabere nostris : contemnendo quod offendimus et condonando te inspirante quod querimus. Abscede quesumus cordium nostrorum auriumque prepuccia : qui pro nobis dignatus es infante gestare crepundia. Ut quod in tua carne secundum legis litteram fieri circumcisione voluisti corporea : id nostre salutis competenter impendens : ab omni substitutione voluptatum absterge nostra precordia. Læ tuum nutriat parvulos : qui fieri dignatus es pro nostra redemptione pusillus. Ut sicut in te cum ista prestares nullum sensit omnipotentia detrimentum : ita et fides nostra tuo munere confortata : nullum patiaturs aliquando defectum : sed ad solidum gratie tue perveniat firmitermentum. ¶ Amen.

Post nomina. Domine Jesu Christe qui mortalitatis hominem sic assumpxisti : ut mortem nostram consumeres. sic jugum legis in tua carne suscepisti : ut a nostra carne eum discuteret : sic circumcisus in carne corporis es : ut nos sine vulnere carnis in corde purgares : atque utroque sexui proficeret circumcisio spiritualis : cum ex virginitate genitricis

Lucæ, 21-24.

• *Redemptionem Hierusalem.* Ita Syr. Græc., in *Jerusalem* Vulg. *redemptionem Israel.*

• *Lauda.* Ps. xlvj, 2.

• *Sacrificium.* Ps. xlvj, 10. ¶ Ibid., 11, 12.

• *Celebratum.* Hæc oratio est de octavis Domini.

• Cap. III. Vers. 1-8. Sacramentarium Bobianum Epistolam ex eodem cap. 1 ad Philipp., 3-6, desumit. Luxoviensis contra superstitiones paganorum legit ex I Cor. x, 14-15.

• Cap. II. Vers. 21-40. Idem Evangelium in Luxoviensi legitur : in Bobiensi legitur ex eodem capite II,

pse tanquam sponsum procederes : et utrumque sexum in sacramentum incarnationis amplecterer : suscipiens scilicet virum natum ex femina. Unde veneranda illa senectus in Simeone atque Anna purgata iam etas et defecata : sincereque etiam in viro feminaque canities te suscipiens non destitit conlaudare. Te quesumus ut sacrum circumcisionis diem solennitate vota nobis prosequentibus : orationes supplicum placatus exaudias : et offerentium sacrificia sanctificanda suscipias : atque spiritus quiescentium quorum est facta commemoratio nominum in requiem electorum perducas. *ñ. Amen.*

Ad Pacem. Oratio. Christe finis ad iusticiam omni credenti et honorum omnium limes : qui ex circumcisione preputioque venientibus lapis effectus angularis : olim mysterio figurante : cum Jacob capiti unctus est suppositus lapis : cum et Abraham in se uno ostendit : cum alios ex circumcisione : alios ex fide sua venire portendit : quatenus ex utraque gente unam in se faceret plebem. Te quesumus : te rogamus : ut pro quibus precepta legis implesti : ut absolveres : preceptorum tuorum efficias effectores : ut in pace tua acquisiti : pace potiamur majestati tue placabili. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est : te ineffabilis immenseque sapientie Deum debitis conlaudare preconis : cum precipue hoc die vel tempore transacta pro nobis circumcisione te recordamur infantie. Et sicut dignum est laudare virtutem tue omnipotentie non valeamus. Non enim in te Domine aliquid superfluum in suscepto homine ipse creaveras : quod necessario circumcidi debere mandares. Sed ut te Dominum legis natum fuisse sub lege : nec legem destruxisse probares. Universa enim que carnali populo figuris pretereuntes adumbrata mandasti : etiam in te ipso secundum litteram fieri permisisti. Qui tamen in nobis per evangelicam veritatem etatemque perfectam sacramentis digulioribus perfecisti. Cum circumcisio nostri cordis non in cultro imprimitur : sed votis spiritualibus celebratur. Illis nos expens videlicet 55 pellibus quibus Adam involutus a paradisi beatitudine extruditur moriturus : ut continentie virtus desideriis carnalibus amputatis : non corporis pelle : sed confusionis tegmine exuatur. Et reformetur paradiso virginitas mentis et corporis : unde eliminata fuerat corruptio transgressoris. Pro quibus iudiciis impensius commendandis adest ille mortificato in corpore grandævus meritisque sanctissimus Simeon : amplexumque senilibus ulnis ingentem parvulum : salutare Domini se vidisse testatur. Sed et illa cui nomen gratia resonat continentie : candore resplendens consimilis Anna preconiorum officio Dominum confitetur. offeruntur deinde in sacrificio par turturum ; vel

A pulli gemini columbarum. Ut in combinatione mundissimarum avium tam anime quam corporis puritatem litandam Deo exemplis evidentibus doceremur. Et in his sacrificiis que acceptari desiderant : non imis inhereant : sed erigantur jugiter in supernis. Pro quibus omnibus mirabilibus omnes angeli celorumque virtutes tibi Deo Patri et Filio et Spiritui Sancto cum cherubin et seraphim sine cessatione proclamant : ita dicentes.

Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere incomparabiliter te esse sanctum Domine omnis profiteatur a te condita creatura : a quo et creantur et sanctificantur omnia. Hinc quesumus ut quibus iussis preceptisque tuis ad instar sanctitatis tue jubes esse nos sanctos : ob circumcisionis unigeniti tui diem cum oblati sacrificiis sanctifices indignos. Quia tu es Domine ac Redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Deus auctor omnium et conditor creaturarum : qui et circumcisionem ex fide : et preputium per fidem justificare dignatus es : tu Ecclesiam tuam que ex circumcisione vel preputio veniens in te solidata consistit litatione hostie huius : et vitulis facito circumcidi : et spiritali leticia innovari. Benedicens et nobis famulis tuis : et his sacrificiis tibi oblati : qui solus pro cunctis factus hostia immolaris. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam. Unigenite Dei filius : qui nos non carne sed corde cupiens circumcidi : omne preputium circumcisionis in suscepto homine adiunxisti : tu a cordibus nostris omne quod tibi non militat gladio verbi tui dissecando abscide : et virtutibus spiritualium actionum nos elementer accinge. Quibus potentialiter roborati : ad te proclamare possumus et terris : ea que nobis petenda instituisti : ut dicamus. Pater noster qui.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui ut legem adimpleret : suscepta carne circumcisionem suscepit corpoream : ipse cordibus vestrorum abscidat illecebras. *ñ. Amen.* Et qui in Simeonis justis manibus est susceptus : vos sibi vel associet benedictione perpetua letabundus. *ñ. Amen.* Ut tam corporis quam anime vitulis dissecatis : ad eum sine confusione perveniatis : qui ad confirmandas promissiones petrum minister confirmatus est circumcisionis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei etc.

Oratio post communio. Gratias tibi agimus Domine. *Require in Natale Domini fol. 40.*

IN DOMINICA ANTE EPIPHANIAM DOMINI.

Officium.

Dominus regnavit decorem. *Require in Circumcisione Domini fol. 52.*

Oratio. Ille est justus noster : in quo sperabamus : fidem precinente propheta : et ad quem pervenimus

vel respondens, sive donans, aut donatio, interpretatur.

ñ. Jussis. Lege justis.

Ante Epiphaniam. Eodem modo in Breviario Nazarethum inscribitur. In Lectionario Luxoviensi : In Dominica post Circumcisionem Domini. De hac Dominica nihil invenitur in orationali Gothico, aut in Sa-

^a Ut absolveres. Fortasse ut fideles a legis iugo absolveres.

^b Exuatur. Lege : sed confusionis tegmine exuto.

^c Corruptio. Fortasse, corruptione.

^d Gratia. Apud sanctum Hieronymum et Bedam (De Nominum Interpretatione) Anna gratia,

apparentem per gratiam : proinde poscimus clementiam ejus : ut liberet nos : et peccata populo suo dimittat : qui pro nobis impendi dignatus est totus. *A. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *A. Amen.*

Dominus sit semper vobiscum.

A. Deo gratias.

Lectio libri Esaye propheta (a Cap. XLIX).

Hec dicit Dominus. *b* Audite insule et attendite populi de longe : Dominus ab utero vocavit me : de ventre matris mee recordatus est nominis mei. Et posuit os meum quasi gladium acutum : in umbra manus sue protexit me : et posuit me sicut sagittam electam, in pharetra sua abscondit me : et dixit mihi. Servus meus es tu Israel : quia in te glorificabor. Et ego dixi : in vacuum laboravi sine causa : et vane fortitudinem meam consumpsi. Ergo iudicium meum cum Domino : et opus meum *56* cum Deo meo. Et nunc dicit Dominus. Formans me ab utero servum tibi : ut reducam Jacob ad eum : et Israel non congregabitur. Et glorificatus sum in oculis Domini : et Deus meus factus est fortitudo mea. Et dixit. Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob : et feces Israel convertendas : dedi te in lucem gentium : ut sis salus mea usque ad extremum terre. *A. Amen.*

c Psallendo. Laus tua Deus in fines terre : justitia plena est dextera tua. *g.* Letetur mons Syon et exultent filii Juda : propter iudicia tua Domine. *P. Justicia.*

Sequentia epistolae Pauli apostoli ad Hebreos

(d Cap. VI).

A. Deo gratias.

Frates. Abrahe promittens Deus : quoniam neminem habuit per quem juraret maiorem : juravit per semetipsum dicens. Nisi benedicens benedicam tibi : et multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens adeptus est repromissionem. Homines enim per maiorem suum jurant : *e* et omnes controversie eorum finis ad confirmationem est juramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere *f* pollicitationes heredibus : immobilitate consilii sui interposuit iurjurandum. Ut per duas res immobiles quibus

cramentario Bobiensi ; in Missali Gallo-Gothico, deficiente membrana, integra missa quae Circumcisionem Domini consequitur deficit, praeter benedictionem. Hanc ego missam, non ad prohibendum ab Idolis, de qua nulla est mentio in Lectionario Luxoviensi, qui hoc loco integer est, sed ad Dominicam post Circumcisionem Domini, de qua meminit Lectionarius ille Gallicanus, pertinuisse crediderim. Caeterum missa quam in Dominico ante Epiphaniam canunt Mozarabes ea ipsa est quam olim Kalendis Januarii, ineunte novo anno, celebrabant, antequam Circumcisionis solemnitas instituta fuisset, ut aperte patebit legenti orationes huius missae. Lectiones scripturae temporis maxime conveniunt quod cadit Nativitatis inter et Epiphaniae festivitates, divinam enim Christi humanamque ejus naturam et sacerdotium praedicant, adumbratum in regio Melchizedechi sacerdotio, ipsamque Messiam ad Iudeos et gentes per se ipsum loquentem ostendunt.

A impossibile est mentiri Deum : fortissimum solatium habeamus : qui confugimus ad tenendam propositam spem : quam sicut ancoram habemus anime tutam ac firmam : et incedentem usque in interiora velaminis. Ubi precursor pro nobis introivit Jesus secundum ordinem Melchisedech Pontifex factus in eternum. Hic enim Melchisedech Rex Salem Sacerdos Dei summi : qui obviavit Abrahe regresso a cede Regum. Et benedixit ei. Cui decimas omnium divisit Abraham. Primum quidem qui interpretatur Rex justicie. Deinde autem et Rex Salem : quod est Rex pacis. Sine patre : sine matre : sine genealogia. Neque initium dierum : neque finem vite habens. Assimilatus autem filio Dei : manens sacerdos in perpetuum. *A. Amen.*

B Principium sancti evangelii secundum Joannem (c Cap. I).

In principio erat verbum : et verbum erat apud Deum : et Deus erat verbum. Hoc erat *ip*s principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt : et sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso : vita erat. Et vita erat lux hominum : et lux in tenebris lucet : et tenebre eam non comprehenderunt. Fuit homo missus a Deo : cui nomen erat Johannes. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine. Ut omnes crederent per illum. Non erat ille lux : sed ut testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat : et mundus per ipsum factus est : et mundus eum non cognovit. In propria venit : et sui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt eum : dedit eis potestatem filios Dei fieri : his qui credunt in nomine ejus. Qui non ex sanguinibus : neque ex voluntate carnis : neque ex voluntate viri : sed ex Deo nati sunt. Et verbum caro factum est : et habitavit in nobis. Et vidimus gloriam ejus : gloriam quasi unigeniti a patre : plenum gratie et veritatis. Johannes testimonium perhibet de ipso : et clamat dicens. Hic erat quem dixi : qui post me venturus est : ante me factus est : qui prior me erat. Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus : gratiam pro gratia : quia lex per Moysen data est : gratia et veritas per Jesum Christum facta est.

A. Amen.

D a Cap. XLIX. Vers. 1-7. In Luxoviensi legitur prophetia ex Ezechiele, XLIII, 18 ; XLIV, 4.

b Audite insule. Totam hanc prophetiam de Christo intelligendam esse consentiunt Patres. Sanctus Hieronymus (In Isaia, XLIX, 4) : Scio, inquit, haec omnia ex persona Christi debere accipi. Lege, si vacat, P. Cornelium a Lapide, in hunc locum.

c Psallendo. Ps. XLVII, 11. g. Ibid. 12.

d Cap. VI. Vers. 13-17, 1-3. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Ephesios, 1, 3-14.

e Et omnes. Vulg., omnis.

f Pollicitationes. Primasius, pollicitationes ; Ambrosiaster, pollicitationem ; Syriacus, pollicitationem suam immutabilem ; Vulg., pollicitationis hereditas, Graec., pollicitationis immobilitatem.

g Cap. I. Vers. 1-18. In Luxoviensi ex Matth. ix 32-35 desumitur.

• *Lauda.* Alleluja. †. Timebunt gentes nomen A
tuum Domine : et omnes reges terre gloriam tuam.
P. Alleluja.

• *Sacrificium.* Paratum panem de celo prestitisti
filiis tuis Domine : omne delectamentum in se habentem
odore suavitatis alleluja alleluja.

Missa. Principium exorientis anni : quod hodierno
die cum Jejuni voto celebrandum suscepimus : humi-
li devotione fratres dilectissimi Deo muneribus
dedicemus. Poscentes ut idem Christus qui est caput
omnis principatus : ac Dominus det nobis ita venien-
tis anni spacia fideli mente transigere : qualiter ocu-
lis pietatis ejus mereamur in omnibus complacere.
†. Amen.

Alia Oratio. Deus qui idem Ipse es ejus anni non
deficient : prebe nobis ita hunc annum cum placita B
tibi servitutis devotione 57 transigere : qualiter et
substantiis non privemur : et divinis obsequiis devo-
tione optabili obsequamur. †. Amen.

Post nomina. Christe qui es alpha ° et o : Initium
et finis : tu benedicito his sacrificiis ob principium
presentis anni tibi oblatis : et ita offerentium voca-
bula in libro vite conscribis : ut defunctis requiem
prestes. quo omnes qui initia hujus anni tripudia
laudationis attollimus : reliquum excursus ejus in
tua servitute transigere mereamur. †. Amen.

Ad pacem. Benedic Domine coronam anni benigni-
tatis tue : ut et campi tui ubertate pinguedinis re-
pleantur. et nos qui in convallem plorationis consi-
stimus : abundantia pacis ac dulcedinis redundemus.
†. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est nos tibi gratias
agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus
per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum.
Qui ante tempus natus ex te Deo patre tecum pari-
ter et cum Spiritu Sancto condidit tempora : digna-
tus est nasci et ipse sub tempore ex utero virginis
Marie. Qui tamen cum sit sempiternus : statutos an-
norum discrevit recursus : per quos evolutus deduce-
retur hic mundus. Distinguens annum certis atque
congruentibus vicissitudinibus temporum : quibus Sol
certa cursus sui dimensione anni orbem in confusa
varietate distingueret. Illi etenim Deo vivo hodie et
finem expleti anni : et subsequentis initium oblatis
muneribus dedicamus. per quem et decursus anno-
rum transegimus : et principium alterius inchoa-
mus. Hunc igitur quia in annum nos ad supplican-
dum sancta et communis fecit devotio convenire :
tibi Deus Pater simplices fundimus preces. Ut qui in
nativitate ejusdem filii tui presentis temporis curri-
cula consecrasti : prebeas nobis hunc annum habere
placabilem : et dies ejus in tua transigere servitute.

• *Lauda.* Ps. ci, 16.

• *Sacrificium.* Sapientia, xvi, 20.

• Et o, id est, alpha et omega, ut est in Apoca-
lypsi, i, 8.

• *Vespertini.* Hinc apparet hanc missam olim die
jejunii dictam fuisse.

• *In jejuniis Epiphaniæ.* Feriæ Kalendarum Janua-
rii pluribus diebus celebrabantur (Gothorf., in lib. ii
Cod. Th., tit. 8, de feriis), quibus ad conculcandam

Terram quoque fructibus reple : animas corporaque
facito morbis delictisque carere. Scandala remove,
contendere hostem. Cohibe famem : et omnes in com-
mune nocivorum casum eventus a nostris finibus
procul excludere. Per Dominum nostrum Jesum Chri-
stum filium tuum : quem in unitate trinitatis throni
dominationes et potestates sine cessatione conlau-
dant : ita dicentes. †. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Oratio. Vere sanctus : vere benedi-
ctus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : quo
inspirante janua presentis anni in confessione in-
tramus : quoque acti compungimur : ut reliquos ex-
cursus temporum in divinis obsequiis transigere de-
lectemur. Ipse est vere Salvator noster et Dominus
Jesus Christus filius tuus : qui est et consecratio
temporum : et conditor seculorum : Christi Domini
ac Redemptoris eterni.

Post pridie. ^d Vespertini hujus sacrificii litatione
placari te cupientes omnipotens Deus : quesumus ut
appositum tibi hoc holocaustum : ita placide acce-
ptare digneris : quo omnes qui a te sanctificari hujus
anni initia cupimus : in sanctis eum nos transegisse
actibus gratulemur. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Domine qui magnos dies es angelorum : parvus in
die hominum. Verbum Deus ante omnia tempora
verbum caro opportuno in tempore conditus. Sub sole
conditor solis : da nobis hujus diei in tuis laudibus
ecclesiasticæ dignitatis solennem conventum. Ut qui
initium anni talibus primitiis tibi met consecrasti :
C benedic nobis famulis tuis : et sanctifica his sacrifi-
ciis tibi oblatis : ut totius temporis spatium tibi pla-
ciis excursibus : atque operibus facias immolari :
qui nos docuisti orare et dicere e terris. Pater no-
ster qui es etc. †. Amen.

Benedictio. Omnes qui initium presentis anni lau-
dibus excolendum attollitis Salvatoris nostri munus
presidiis : absque crimine ad finem ejus usque per-
veniat. †. Amen. Idem quoque Redemptor noster
ita contribuat vobis hunc annum habere placidum ac
jocundum : ut cor vestrum semper sibi met efficiat
preparatum. †. Amen. Ut benedicti a Deo qui fecit
celum et terram : quod nunc inchoatis in lacrymis :
post in canticis spiritualibus expleatis. †. Amen.

58 Per misericordiam ipsius Dei etc.

D Dominus sit semper vobiscum.

Post Communio. Oratio. Gratias tibi agimus. Re-
quire in Natale Domini fol. 40.

• IN JEJUNIO EPIPHANIE

Ad Missam prophetia.

Lectio libri ecclesiastici Salomonis (Cap. i IIII).

Fili conserva tempus et devota a malo pro anima
gentilium consuetudinem Ecclesia triduanum jejuniis
indixerat (Conc. Turon. ii, c. 17), de quo Jejuniis san-
ctus Augustinus (Serm. 198, oper. i, V, Ed. nov.),
concilium Toletanum iv (Can. 11) et sanctus Isidorus
(De Off.

^c Cap. IV. Vers. 23-31. In vigiliis Epiphaniæ Le-
ctionarius Luxoviensis prophetiam ex Isaia lx, 1-16,
desumit.

tua. Non confundaris dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum : et est confusio adducens gloriam et gratiam. Nec accipias faciem adversus faciem tuam : nec adversus animam tuam mendacium. Non reverearis proximum tuum in casu suo : nec retineas verbum in tempus salutis. Ne abscondas sapientiam tuam in decore ejus. In lingua enim cognoscitur sapientia : et sensus scientie. Et doctrina in verbo ^a veritatis : et firmamentum in operibus justicie. Non contradicas veritati ullo modo : et de mendacio inruditionis tue confundere. Non confundaris confiteri peccata tua : et ne subicias te ^b omnino peccato. Noli resistere contra faciem potentis : nec coneris contra ictum fluvii. Pro justicia agonizare : pro anima tua : et usque ad mortem ^c certare pro justicia : et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

¶ Amen.

Lectio libri Numeri (4 Cap. XXIII).

¶ Deo gratias.

In diebus illis. Levans Balaam oculos : vidit Israel commorantem per tribus suas. Et introeunte in se spiritu Dei : assumpta parabola ait. Dixitque Balaam filius Beor. Dixit homo : cujus obduratus est oculus. Dixit auditor sermonum Domini : qui visionem omnipotentis intuitus est. Qui cedit et sic aperiantur oculi ejus. Quam pulchra tabernacula tua Jacob : et tentoria tua Israel. Ut valles memorose : ut horti juxta fluvium irrigui : et tabernacula que ^a finxit Dominus. Quasi cedri juxta aquas : fluet aqua ^r distillata ejus : et semen illius erit in aquas multas. Accubans dormivit sicut leo : et quasi leena quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi erit ipse benedictus : qui maledixerit tibi : in maledictione reputabitur. Sumpta igitur rursus parabola ait. Dixit Balaam filius Beor. Dixit homo cujus obturatus est oculus. Dixit auditor sermonum Dei. Qui novit doctrinam Dei altissimi : et visiones omnipotentis videt : qui cadens apertos habet oculos. Videbo eum : sed non modo : intuebor illum : sed non prope. Orietur stella ex Jacob : et consurgit virga ex Israel. Et percutiet duces Moab : vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumea possessio ejus : et hereditas Seyr cedet inimicis suis. Israel vero fortiter ^t ait. De Jacob erit qui dominetur : et perdat reliquias Civilitatis. Assumptaque parabola : et iterum locutus est.

^b En qui venturus est : quando ista faciet Deus. Ve-

niens in trieribus de Italia superabunt Assyrios : vastabuntque Hebreos : et ad extremum etiam ipsi peribunt. Surrexitque Balaam : et reversus in locum suum. Balaam quoque via qua egressus : iterum rediit.

¶ Amen.

ⁱ Psallendo. Propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum Domine : nequando dicant gentes ubi est Deus eorum. ¶ Propter honorem nominis tui Domine libera nos. P. Nequando.

Sequentia epistolæ Pauli apostoli ad Corinthios (1 I, cap. XV).

¶ Deo gratias.

Fratres. Nolite seduci. Corruptum mores bonos colloquia mala. Evigilate juste : et nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent. Ad reverentiam enim vobis loquor. Sed dicit aliquis. Quomodo resurgunt mortui ? Quali autem corpore veniunt ? In-sipiens : tu quod seminas non vivificatur : nisi prius moriatur. Et quod seminas non corpus : quod futurum est seminas. Sed nudum granum ut puta tritici : aut alicujus ceterorum seminum. Deus autem dat illi corpus sicut voluit : et unicuique ^b seminum proprium corpus. Non omnis caro : sed alia hominum : alia pecudum : alia volucrum : alia autem piscium. Et corpora celestia : et corpora terrestria. Sed alia quidem celestium gloria : alia autem terrestrium. Alia autem claritas solis : alia claritas lune : alia claritas stellarum. Stella enim ab stella differt in claritate. Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione : surgit in incorruptione. ⁵⁵ Seminatur in ignobilitate : surgit in gloria. Seminatur in infirmitate : surgit in virtute. Seminatur corpus animale : surgit corpus spirituale. Si est corpus animale : ¹ et spirituale. Sicut scriptum est. Factus est primus homo Adam in animam viventem : novissimus autem in spiritum vivificantem. Sed non prius quod spirituale est : sed quod animale est. Deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus. Secundus homo de celo celestis. Qualis terrenus : tales et terreni. Qualis celestis : tales et celestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni : portemus et imaginem celestis. ¶ Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Johannem (1 I).

Deum nemo vidit unquam : ^a nisi unigenitus filius : qui est in sinu patris : ipse enarravit. Et hoc testi-

(De Off. lib 1, cap. 40) mentionem fecerunt. At postquam Kalendis Januarii Circumcisio Domini solemniter celebrari cepit, triduanum hoc jejunium in dies tertium, quartum et quintum Januarii translatus est, et modo jejunium Kalendarum Januarii, ut olim denominabatur, modo jejunium Epiphaniæ, a festivitate quæ proxime sequitur, et cujus vigilie cadunt in diem tertium hujus Jejunii appellari consuevit. Vide quæ de vigilia Epiphaniæ notavi ad Breviarium.

^a Veritatis. Vulg., in verbo sensati.

^b Omnino peccato. Vulg., omni homini pro peccato.

^c Certare. Vulg., certare.

^d Cap. XXIV ad XXVI; plura tamen præmittuntur.

^e Finxit. Vulg., fixit.

^f Distillata. Vulg. et Hebr., de strata.

^g Ait. Vulg., agit.

^h En qui venturus est. Vulg., heu ! quis victurus est ? Hebr., ve ! quis vivet ?

ⁱ Psallendo. Ps. LXXVIII, 9, 40. ¶ Ibid., 9.

^j Cap. XV. Vers. 55-56. Luxoviensis desumit ex Epistola ad Ephesios, 1, 5-14.

^k Seminum. Ita Syr. Vulg. et Græc. vox illa deficit.

^l Et Spirituale. Lege, cum Vulgata, est spirituale.

^m Cap. 1. Vers. 18-34.

ⁿ Nisi. Vox illa neque in Vulgata neque in textu Græco legitur.

monium Johannis quando miserunt Judaei ab Hierosolymis Sacerdotes et Levitas ad eum; ut interrogarent eum: tu quis es? Et confessus est et non negavit: et confessus est: quia non sum ego Christus. Et interrogaverunt eum. Quid ergo? Helyas es tu? Et dicit. Non sum. Propheta es tu? Et respondit. Non. Dixerunt ergo ei. Quis es tu: ut responsum demus his qui miserunt nos? Quid dicis de te ipso? **Ait.** Ego vox clamantis in deserto: dirigite viam Domini: sicut dixit Esayas propheta. Et qui missi fuerant: erant ex Pharisaeis. Et interrogaverunt eum et dixerunt. Quid ergo baptizas: si tu non es Christus: neque Helyas: neque propheta? Respondit eis Johannes dicens. Ego baptizo in aqua: modius autem vestrum stetit: quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est: qui ante me factus est. Cujus ego non sum dignus: * ut solvam calciamenta. Haec in Bethania facta sunt trans Jordanem: ubi erat Johannes baptizans. Alio die vidit Johannes Jesum venientem ad se: et ait. Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dixi: b post me factus est qui prior me erat: et ego nesciebam eum. Sed ut manifestetur in Israel: propterea veni ego in aqua baptizans: et testimonium perhibuit Johannes dicens. Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de celo: et mansit super eum: Sed qui misit me baptizare in aqua: ille mihi dixit. Super quem videris spiritum descendentem et manentem super eum: hic est qui baptizat in Spiritu Sancto. Et ego vidi: et testimonium perhibui. Quia hic est filius Dei. **ñ. Amen.**

* *Ut solvam calciamenta.* Vulg. et Gr.: *Ut solvam ejus corrigiam calciamenti.*

b *Post me.* Vulg. Gr., Syr.: *Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat.*

c *Lauda.* Ps. cxli, 1.

d *Sacrificium.* Deut. xxvii, 45; Josue viii, 34.

e *In Apparitione.* Breviario Mozarabum inscribitur: *In festo Apparitionis Domini;* Orationali Gothico: *Orationes in die apparitionis Domini;* fragmento veterasti Kalendarii Gotho-Hispani, viii Id. Januarii: *Apparitio, quod est Epiphania;* Codici legum Visigothorum (Lib. ii, tit. i, leg. 11): *Epiphania;* et lib. xii (Tit. iv, leg. 6): *Apparitio Domini.* Scilicet Gotho-Hispani utraque appellatione aut *Apparitionis Domini* aut *Epiphaniae* promiscue utebantur. Sanctus Isidorus (Orig. lib. vi, c. 48): *Epiphania Graeco, Latine apparitio sive manifestatio vocatur.* Eadem solemnitas passim Theophania etiam a Latinis nuncupatur et a Gotho-Hispanis peculiari illis vocabulo *Acceptatio*, de quo infra recurrit mentio. De solemnitate Epiphaniae silet Kalendarium Bucherianum: de ea meminit Kalendarium Carthagenense: VIII Id. Jan., *sanctum Epiphania.* Est enim vetustissima festivitas, quae ante finem saeculi iii in Occidente seorsim a Nativitate Domini celebrabatur. De ea distincte mentionem faciunt Acta sancti Philippi Hieracae episcopi, quem credibilis est ante Immanem Diocletiani persecutionem passum esse, cum vix persuasibile sit edicta persecutionis non nisi post decem menses e Bithynia in Thraciam allata esse. De eadem festivitate, in Gallis celebri, meminit Ammianus Marcellinus (Lib. xxi). Plurimae supersunt Patrum conciones et homiliae hac die ad populum habitae: inter quas est oratio 59 sancti Gregorii Nazianzeni (*In sacra lumina, eis τὰ ἅγια φῶτα*); a Graecis enim Epiphania ἡ ἐστὶν τῶν φωτῶν,

a *Lauda. Alleluja.* **ñ.** Laudate Dominum de caelis: laudate eum in excelsis. P. Alleluja.

d *Sacrificium.* Vos qui transaturi estis Jordanem: edificate altare Domino ex lapidibus quos ferrum non tetigit: et offerite coram eo holocausta et hostias pacificas alleluja.

Missae. Principium exorientis. Et omnia alia requirere in Dominico ante Epiphaniam Domini fol. 56.

Oratio. Post Communio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinem plenitudinem: quosumus ut sit nobis haec in remissionem peccatorum: et sanitatem mentium. **ñ.** Amen. Per misericordiam tuam Deus noster: qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. **ñ.** Amen. Dominus sit semper vobiscum. **ñ.** Et cum.

b *Dicat. Presb.* In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. **ñ.** Deo gratias.

* IN APPARITIONE SEU EPIPHANIA DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

Ad Missam. Officium.

Vos qui in Christo baptizati estis: Christum induistis alleluja. **ñ.** Benedicti vos a Domino qui fecit celum et terram. P. Christum. **ñ.** Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. P. Christum.

Oratio. Rex omnium seculorum Christo Deus altissime: qui in diebus Herodis regis de virgine natus: Magis querentibus novo sidere declaratus: appareat in nobis virtutis tue presidium ad depellendos omnes principes tenebrarum: quo sic maiestatis tuae sidus in nobis resplendet: ut ad te querendum

festum luminum, appellatur; quo nomine sanctus Agellius (Hom. in fest. Kalendar.) ulitur. Legibus Visigothorum citatis prohibetur ne festo Epiphaniae forum contentiosum frequentetur; et Theodosius Junior Augustus (Cod. Th. leg. Dominico 5 de spect.) prohibet ne hac solemnitate spectacula ederentur. Ceterum, apud scriptores ecclesiasticos Epiphania numero singulari et genere feminino passim legitur, et nonnunquam Epiphania numero singulari genere neutro, et pariter numero multitudinis genere neutro apud eosdem recurrit.

f *Officium.* Ex Epistola Pauli ad Romanos, vi, 3. **ñ.** Ps. cxm, 15. Hoc officium indicium est antiquitatis Missalis Mozarabum, et simul ostendit Hispanos more vetustissimo missam diebus festis psalmodiam cantu inchoasse, quem ritum in Ecclesia Romana Coelestinus papa I instituisse perhibetur; pertinet enim hoc officium ad ea tempora quibus in Hispania baptismus solemniter conferebatur, in vigilia, aut in solemnitate Epiphaniae. Hujus consuetudinis exstant haud obscura indicia in Breviario Mozarabum; et in Orationali Gothico (pag. 48, orat. 6). De eadem Himerius, Tarraconensis episcopus, tanquam de abusu conquestratus est in Epistola ad Damasum papam. Mos idem in Africa (Vid. Viten., de Persec. Vandul., lib. vi), et in quibusdam Occidentis provinciis olim vigeat, et in Oriente adhuc viget, ubi die Epiphaniae solemniter benedicuntur fontes et flumina. At in Hispania sublati sunt decretis concilii Gerundensis (Can. 4). Siricii pape (Epist. ad Himer. Tarracon., cap. 2), aliisque, in Codice canonum Ecclesiae Gotho-Hispanae (Lib. iv, Tit. xxvi) relatis, quem si lubet consulas, a viro clarissimo Cajetano Cenni, in libro de Antiquitate Ecclesiae Hispaniae (Tom. I) editum, et ab em. de Aguirre (Gonc. Hisp. t. III).

multi se nobis errorum obices interponant : quo ad A te videndum curramus : et te viso jocundemur instanter. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Dominus sit semper vobiscum.

Lectio libri Esaye prophete (* Cap. LX).

ñ. Deo gratias.

SS Surge illuminare Hierusalem : quia venit in-
men tuum : et gloria Domini super te orta est. Quia
ecce tenebre operient terram : et caligo populos.
Super te autem orietur Dominus : et gloria ejus in
te videbitur. Et ambulant gentes in lumine tue :
et reges in splendore ortus tui. Leva in circuitu oculo-
s tuos : et vide. Omnes isti congregati sunt : vene-
runt tibi. Filii tui de longe venient : et filie tue a
latere surgent. Tunc videbis et afflues : et mirabitur
et dilatabitur cor tuum. Quando conversa fuerit ad
te multitudo maris : fortitudo gentium venerit tibi.
Inundatio camelorū operiet te : dromedarii Madian
et Ephā. Omnes de Sabba venient : aurum et thus
deferentes : et laudem Domino annunciantes. Argen-
tum et aurum eorum cum eis : nomini Domini Dei
tui : et sancto Israel qui glorificavit te. Et edificabunt
filii peregrinorum muros tuos : et reges eorum
ministrabunt tibi. In indignatione autem mea per-
cussi te : et in reconciliatione mea misertus sum
tui. Et aperientur porte tue jugiter : die et nocte :
et non claudentur. Ut auferatur a te fortitudo gen-
tium : et reges eorum adducantur. Gens enim et
regnum quod non servierit tibi peribit. Et gentes soli-
tudo vastabuntur. Gloria Libani ad te veniet :
abies et buxus et pinus simul : ad ornandum locum
sanctificationis mee : et locum pedum meorum glori-
ficabo. Et venient ad te curvi filii eorum : qui hu-
miliaverunt te : et adorabunt vestigia pedum tuorum.
Non audietur ultra iniquitas in terra tua : vastitas aut
contritio in terminis tuis. Sed occupabit salus muros
tuos : et portas tuas laudatio. Non erit tibi Sol am-
plius ad lucendum per diem : nec splendor Lune illu-
minabit te. Sed erit tibi Dominus in lucem sempiter-
nam : et Deus tuus in gloriam tuam.

ñ. Amen.

Psallendo. Omnis terra adoret te et psallat tibi. *ñ.*
Psalmum dicam nomini tuo altissime super filios homi-
num. *P. Et psallat.*

* *Cap. LX. Vers. 1-20*, quibusdam omissis. Eadem
prophetia in Lectionario Luxoviensi, sed ad versum
17 tantummodo pertingit. Eadem quoque olim in Ec-
clesia Taurinensi, die hac legebatur, ut ex homilia 6
in Epiphaniā sancti Maximi Taurinensis colligere
licet. Sic enim incipit : *Ait prophetarum precipuus
Esaias, sicut audistis, fratres charissimi : Illuminare,
illuminare, Jerusalem, adest enim lumen tuum et ma-
jestas Domini in te exorta est ; ubi etiam animadver-
tenda Scripturæ lectio diversa a versione Vulgata,
quam Lectionarius Luxoviensis, et Missale Moza-
rabum sequuntur ; cæterum in Bobiano deficit pro-
phetia.*

Psallendo. Ps. LKV, 4. *ñ. Ibid., 5. P. 60, altis-*

*Sequentia epistolæ Pauli apostoli ad Galatas
(* Cap. III).*

ñ. Deo gratias.

Fratres. Quicumque in Christo baptizati estis :
Christum induistis. Non est Judeus : neque Grecus :
non est servus : neque liber. Non est masculus neque
femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.
Si autem vos Christi : ergo Abrahe semen estis : se-
cundum promissionem heredes. Dico autem. Quanto
tempore heres parvulus est : nihil differt a servo :
cum sit Dominus omnium : sed sub tutoribus et au-
ctoribus : usque ad prefinium tempus a patre. Ita
et nos cum essemus parvuli : sub elementis hujus
mundi eramus servientes. At ubi venit plenitudo
temporis : misit Deus filium suum ^d natum ex mulie-
re : factum sub lege : ut eos qui sub lego erant re-
dimeret : ut adoptionem filiorum reciperemus. Quo-
niam autem estis filii Dei : misit Deus spiritum filii
sui in corda vestra : clamantem abba pater. Itaque
jam non est servus : sed filius. Quod, si filius : et
heres per Deum.

ñ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Mattheum (* Cap. II).

Illo in tempore. Cum natus esset Jesus in Be-
thleem Jude : in diebus Herodis Regis : ecce Magi
ab Oriente venerunt Hierosolymam dicentes. Ubi est
qui natus est Rex Judeorum ? Vidimus enim stellam
ejus in Oriente : et venimus adorare eum. Audiens
autem Herodes Rex : turbatus est : et omnis Hiero-
solyma cum illo. Et congregans omnes principes Sa-
cerdotum et Scribas populi sciscitabatur ab eis ubi
Christus nasceretur. At illi dixerunt. In Bethleem
Jude. Sic enim scriptum est per Prophetam. Et tu
Bethleem terra Juda : nequaquam minima es in prin-
cipibus Juda. Ex te enim exiet dux qui regat popu-
lum meum Israel. Tunc Herodes clam vocatis Magis :
diligenter didicist ab eis tempus stelle : que apparuit
eis. Et mittens illos in Bethleem dixit. Ite et inter-
rogate diligenter de puero : et cum inveneritis : re-
nunciate mihi : ut et ego veniens adorem eum. Qui
cum audissent Regem : abierunt. Et ecce stella quam
viderant in Oriente : antecedebat eos : usque dum
veniens staret supra ubi erat puer. Videntes autem
stellam : gavisus sunt gaudio magno **61** valde. Et
intrantes domum : invenerunt puerum cum Maria
matre ejus. Et procidentes adoraverunt eum : et
aperitis thesauris suis : obtulerunt ei in munera. Au-

sime. Ita legit sanctus Augustinus ; in Vulgata vox illa
deficit.

* *Cap. III. Vers. 27-iv, 1-7.* In Luxoviensi, et
Bobiano legitur ex Epistola ad Titum, cap. II. In Luxo-
viensi lectio prolixior a vers. 11 ad cap. III, 8, per-
tingit ; in Bobiano brevior a vers. 11 ad 14. Et hic
cum Mabillonio, si lubet, nota pseudographiam vocis
Epiphaniæ quæ in Bobiano Epiphania, in Lectionario
Luxoviensi et Missali Gallo-Gothico Epiphania pin-
gitur.

^d *Natum. Vulg., factum.*

* *Cap. II.* In Luxoviensi et Bobiano Evangelium
consutum est ex fragmentis Matth. III, 15-17 : Lucæ
III, 23 ; Joannis II, 1-11.

rum : Thus : et Mirram. Et responso accepto in somnis : ne redirent ad Herodem : per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Qui cum recessissent : ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens. Surge et accipe puerum et matrem ejus et fuge in Egyptum : et esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim : ut Herodes querat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens accepit puerum et matrem ejus nocte : et recessit in Egyptum. Et erat ibi : usque ad obitum Herodis. Ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem. Ex Egypto vocavi filium meum. Tunc videns Herodes : quoniam illusus esset a Magis : iratus est valde. Et mittens occidit omnes pueros : qui erant in Bethleem : et in omnibus finibus ejus : a bimatu et infra : secundum tempus quod exquisierat a Magis. Tunc adimpletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem : Vox in Rama audita est : ploratus et ululatus multus : Rachel plorans filios suos : et noluit consolari : quia non sunt. Defuncto autem Herode : ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Egypto dicens. Surge : accipe puerum et matrem ejus : et vade in terram Israel : defuncti sunt enim qui querebant animam pueri. Qui consurgens : accepit puerum et matrem ejus : et venit in terram Israel. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Judea pro Herode patre suo : timuit illuc ire. Et admonitus in somnis : recessit in partes Galilee : et veniens habitavit in civitate que vocatur Nazareth : ut adimpleretur quod dictum est per prophetam : quoniam Nazareus vocabitur. *ñ. Amen.*

• Lauda. Alleluja. ♯. Laudate Dominum Sol et Luna : laudate eum omnes stelle et lumen. P. Alleluja.

• Sacrificium. Omnes de Sabba venient offerentes : aurum et thus et lapides preciosos : salutare Domini evangelizabant alleluja alleluja. ♯. Viri excelsi ad te transibunt et tui erunt servi subsequentes te colligati vinculis : et adorabunt te. quia in te est Deus : et preter te non est alius : renovamini insule Israel et salvamini a Domino in salute eterna. P. Salutare.

Missa. Omne dilectissimi fratres in laudem Dei

• Lauda. Ps. cxxviii. 3.

• Sacrificium. Isaia vi. 8.

• Assumptæ matris. Lege, ut habet codex Eminen- tissimi Corsini, assumptæ carnis.

• Nativitatem. Etiam in Gallia die Epiphaniæ Christi Nativitatem ex Virgine iterum celebrabant (Miss. Gall. Goth., præf. in vigil. Epiph.), et ordo Romanus, quintus Hilitorpii (P. 21), Epiphaniam secundam Christi nativitatem appellat. Ubi Nativitas accipienda est pro festo Nativitatis, sic enim ait : Nec hoc prætermittendum quod secunda Nativitas Christi, tot illustrata mysteriis, sit honoratior quam prima, nimirum majori cum solemnitate in quibusdam Ecclesiis celebrabatur Epiphania, quam festum Natalis Christi, quia præter Natalem Christi, in Epiphaniæ solemnitate pleraque alia celebrabantur mysteria. At sanctus Isidorus (Orig. lib. vi, cap. 18) vocem Epiphania pro numinis præsentia, apparitione et manifestatione usurpans (quo sensu ἐπιφάνεια etiam ab auctoribus profanis usurpatur), Natalem Christi primam ejus Epiphaniam

A Salvatoris Redemptorisque nostri charitatis excitetur officium. Spei ponatur integritas : fidei surgat devota confessio. Qui nobis per istam suam *• assumptæ matris* *4* nativitatem : illam ingenti patris dignatus est significare naturam. Quia verbum caro factum inde in agnitionem Dei locum generationis ostendit : unde in virginem initium originis introduxit. Ea Christus proclitus virtute : qua genitus. novoque sidere daret infantie signum : potentie ministerium : ignorantie documentum. Et qui terram factus ex muliere : lege parturitionis inviseret : celum indiscreto patris jure coherens possideret : Novamque elementi : quam creaverat claritatem habuit Deus in officio. parvulus in testimonio : mundus in nuncio. Reges in miraculo : pastores in gaudio. Gentilitas in stupore : credulitas in munere : crudelitas in timore. In hac tremuerunt impii : in hac exultaverunt commoniti : in hac adorare subjecti. Hac inluminante qui fuerat salvandus occurrit. hac terrente qui fuerat periturus expavit. Sic celo nova lampade corruscante : et illuminata fides est : et cecata perfidia.

ñ. Amen.

*Alia Oratio. Deus qui nobis ad *• revelandos istius vite labores diversa donorum tuorum solatia et gaudia contulisti : quibus insignis annuis recursibus dies agimus. Ut Ecclesie tue vota solennia presenti festi- vitate celebremus. Unde et proxime Natalem Domini Salvatoris peregrinus : qui nobis natus in tempore est : qui de te natus sine tempore : omnium seculorum et temporum est antecessor et conditor. Deinde subse- cutum diem circumcissionis octavam : unigeniti luce signatum pari observantia recolentes : sacrificiis so- lennibus honoravimus. 62* Nunc Epiphaniæ diem reve- lante in homine divinitate excolimus : diversa Domini nostri Jesu Christi filii tui in hoc mundo suum adventum manifestantia insignia predicantes. *1* Sive quod stellam ortus sui nunciam misit e celo : quam stupentibus Magis usque ad conubula sue carnalis infantie præviam fecit. Sive quod aquas baptismate suo ad omnium gentium lavationem Jordanis alveum sanctificaturus intravit. Ubi ipsum esse filium uni- genitum dilectum spiritu columbe specie advolante monstrasti : et paterna insuper voce docuisti. Sive*

dixit : Duæ sunt, inquit Hispania doctor, Epiphaniæ, prima in qua natus Christus pastoribus Hebræorum angelo nuntiante apparuit : secunda, in qua ex gentium populis stella indice ad præsepe conubula magos adora- tuos exhibuit. Utramque hanc Epiphaniam una ea- demque festivitate Orientales et Egyptii die viii Idus Januarii olim celebrabant (Cassian., coll. 10, cap. 1). At modo Ecclesiarum Occidentis consuetudinem imi- tantur, quæ ab initio utramque hanc festivitatem sub die viii Kal. et viii Idus Januarii singulatim colue- runt.

• Revelandos. Lege relevandos.

1 Sive quod. Sanctus Isidorus (Orig. lib. vi, c. 18, Offic. lib. 1, c. 6), Maximus Taurinensis (Hom. 6 de Bapt. Christ.), Sanctus Petrus Chrysologus (Serm. 157, 160, Edit. Rainaud.), Missale Gallo-Gothicum (In mis- sa Epiph.), Sanctus Paulinus (Carm. 9), ordo Roma- nus quintus Hilitorpii, eandem causam hujus solemnita- tis celebrandæ afferunt.

quod primum in Chana Galilee prodidit signum : cum ^A que in festivitate presenti : in qua multimoda mirabilium tuorum preconia celebrantur : ex totis precordiis venerari. Et licet ex ipsa que perstringere de pluribus pauca presumimus : sacramentis sint preciosa quam factis. Eoque fiat : ut quod meus non concipit : lingua non pariat. attamen si qua vel forinsecus ammiratio fuisse perspicua convenit memorare. Hodie igitur die quod incarnationis tue testimonium perhibet igneritum : lucellatum : contemplatione placidum : expectatione votivum : nativitate mirabile : significatione terribile aidus apparuit. cuius splendoris magnitudinem expavit subito Chaldeorum cervicosa curiositas : et in omni Babyloniorum ritu vetusta superstitione calcata : Magi sagaces viderunt quantis jacerent in tenebris : qui nisi discuterent visibilibus luminum qualitate nescissent lucis auctorem. Neque ultra supercilio gentis Assyria colendos homines inter celestia quesierunt : qui caelo iudice adorandam divinitatem inter humana reppererunt. Addiit his quod Jordanis aquas sanctificaturus intrasti ad humilitatem exempli : non ad necessitatem peccati. ¹ Et vox patris de filio testificantis audita est : atque novum Adam spiritus gratie septiformis insedit : hinc in quo baptizari Baptista passit ostendit. Nec hunc eundemque Jordanem oculis anterioribus illustratum esse plus dixerim : cujus gurgitibus abruptis undifluis fluctibus qui precesserant in mare reconditis. Hinc exaltatis qui subisterant : et in ethera fastigiatis juxta scevam liquentis elementi secures tribus per vada pulverulenta transduxit. Insuper infudisti aquas hydriis : aquis vinum : atque ad tue jussionis imperium ¹ votivi distinguantur in aquis : et vindemie ⁶³ oriuntur ex hydriis. Nec minori miraculo quondam largitas

^A. Amen.

Post nomen. Oratio. ⁴ Ecclesie tue quesumus Domine munera propitius intueri : quibus non jam aurum : thus : et mirra proferatur : ⁵ sed iidem muneribus unigenitus tuus declaratur : offertur : immolatur : et sumitur. Offerentibus quoque Domine gaudia tribus sempiterna : et refrigerium quietis defunctis accumula.

^A. Amen.

Ad pacem Oratio. Christe qui ad humana veniens humilis Deus in sidere declararis : inlabere sensibus nostris quo Ecclesia tua quo apparitionis tue festum hodie die ovando concelebrat : in pace tua jugi tempore solidata consistat. Ut et hic opera charitatis instanti devotione retinetur : ¹ sed ad te s. remuneratura parveniat gaudens : qui olim ad liberationem ejus per ⁴ ammirabile sidus apparere dignatus es.

^A. Amen.

Infusio. Dignum et justum est : omnipotentiam tuam Domine Jesu Christo per vite nostre vel minimae spacia : vel minima momenta laudare. Maxime

⁴ Connubio. Forte, convivio.

⁵ *A secunda.* Forte , a caris. Ordo Romanus Hittorpli, haud dissimili sensu, eidemque celesti sponso Ecclesiae conjuncta est, de Epiphania habet.

⁶ *Ac vinum.* Aliquid videtur hic deesse. Fortasse supplementum et aqua prudentiae carnalis in vinum spiritualis saporis, umbra legalis in fidem veritatis esset mutanda. Galli, in Missali Gallo-Gothico apertius de Eucharistia loquuntur quando (*In praef. Epiphania*) Dominum rogant ut qui tunc aquas in vina mutavit, nunc in sanguinem suum oblationum vina convertat.

⁷ *Ecclesie.* Eadem ferme est oratio post mysterium missae Gallo-Gothicae, et secunda oratio in Sacramentario Gregoriano, et in Missali Romano sancti Pii V, quae fortasse e liturgia Hispana aut Gallicana in Sacramentario Gregoriano translata est : certe in Sacramentario Gelasiano hac die non legitur.

⁸ *Sed iidem muneribus.* Forte, sed munera quibus, etc.

⁹ *Sed. Lege et.*

¹⁰ *Remuneratura.* Lege remuneranda. Frequenter in hoc Missali participium futurum terminationis activae pro participio terminationis passivae usurpatur.

¹¹ *Ammirabile.* Lege admirabile. Ejusdem rationis sunt ammiratio, pro admiratio, ammiror, pro admiror, et similia quae haud raro occurrunt.

¹² *Et vox Patris.* Praetermissa est apparitio sancti Spiritus instar columbae, et ignis ille in flumine accensus, de quo forte sanctus Ephrem Syrus (*Apud Assemanum, Bib. orient. t. I, p. 104*), in hymno de fide cecinit : *En ignis et Spiritus in flumine quo baptizatus fuisti* ; et sanctus Justinus (*Dial. cum Tryph., sect.*

88, Edit. Maurin.) clare locutus est : *Cumque tunc ad Jordanem fluvium venisset, ubi Joannes baptizabat, descendente Jesu in aquam, et ubi ignis accensus est in Jordane, et ei, de aqua prodessit, Spiritum sanctum instar columbae volasse scripserint hujus Christi nostri apostoli.* Hic autem animadvertendum, sanctum Justinum utrumque miraculum particula copulativa *et*, et, conjungere, eodemque contextu utramque apparitionem ignis et columbae complecti : et sine ulla discrimine, pro utroque miraculo auctoritatem apostolorum, id est, evangelistarum, citare : attamen, cum Evangeliorum testimonio constet de apparitione sancti Spiritus instar columbae, de igne in Jordane accenso in Evangeliiis, paucis admodum Codicibus exceptis, altum silentium est. At olim ignis miraculum in quibusdam Evangeliorum Codicibus legebatur, ut auctoritas minime dubia sancti Justinus evincit : et in Codicibus vetustissimo Vercellensi a sancto Eusebio, ut creditur, exarato, Matth. iii, 15, legitur : *Et cum baptizaretur, lumen ingens circumfulsit de aqua, ita ut timerent omnes qui venerant ;* et in Codice Sangermanensi (apud cl. virum Josephum Manichium in Evangelistario quadruplici) : *Et cum baptizaretur Jesus, lumen magnum fulgebat de aqua, ita ut timerent omnes qui congregati erant ;* nam forte, ab hac luce, festum Epiphaniae, quo baptismus Christi colebatur, festum luminis dictum est ? Baptizare a Graecis *φωτίζω, illuminare* (*Hebr. x, 32*), ab apostolorum aeo, et baptismus illuminatio, *φωτισμός*, dicuntur, quarum appellationum alia quidem afferuntur rationes, sed hac fortasse primae fuit.

¹³ *Votivi.* Lege votivi.

tua flumen irriguum de visceribus aride : cuius elici-
cui. sed non amplius est verbo liquorem stecis :
quam saporem accidis indidisse. ^b Quinque quoque
panibus et pisce geminato quinque virorum millia
infra deserta pavisti. Hoc potentialiter tue benedi-
ctionis operatus : ut tantus populus qui magno
impleri vix poterat : parvo posset impleri. Ita in
ora hominum cibus ipsa sui imminutione proficiens :
incrementum proprium inter detrimenta sumebat :
ut : edulibus ampliatas fragmine crescente : ^d fru-
strorum plurima relata sunt cophinis : ^e quæ non
suerant illata conviviis. Operante hoc omnipotentia
tua ad magnificandam gloriam, tuam : cui omnes
angeli non cessant clamare ita dicentes.

Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Deus :
qui observationem diei hujus : atque reverentiam
toto orbe venerabilem tripliciter ^f et acceptionis et s
luminationis et declarationis honore donasti. Appare
in his solennitatibus : et accepta oratione plebis tue :
qui solennitatem hanc ipso acceptionis nomine conse-
crasti. Illumina sacrificantem cultui tuo populum :
qui festa hec etiam ^h vocabulo illuminasti : declara
cordibus nostris veritatis tue lucem : qui et ipsam
appellationem dedisti his solennitatibus claritatem :
Quia tu es Deus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Appare Domine : cognoscere
Domine : sicut apparuisti manifestus in carne : ortus
ex virgine : inventus a pastoribus : cognitus in vir-

^a *Cutis. Lege cautis.*

^b *Quinquæ.* Miraculum multiplicati panis, festo Epi-
phanie, celebratum esse testantur Hymnus Breviaril
Mozarabum, Missale Gallo-Gothicum in Benedictione
huius diei, ordo Romanus Hitorpii, sanctus Petrus
Chrysologus (Serm. 160), aliique.

^c *Edulibus. Lege eduliss.*

^d *Frustrorum. Lege frustrum.*

^e *Que non. Lege quam que fuerant.*

^f *Et acceptionis.* Rursus, infra, ^g *qui solennitatem*
hoc ipso Acceptionis nomine consecrasti. In Hispania
igitur Epiphania Acceptio et festum Acceptionis appel-
labatur. Huic appellationi alludunt orationes in Bre-
viario Mozarabum et in Orationali Gothico (P. 51;
orat. 3, 7). Ratio autem nominis inde fortasse peten-
da est, quemadmodum citatæ orationes innunt, quod
hac die Christus Dominus in magis adoratoribus pri-
mitias gentium acceptavit.

^h *Luminationis. Lege illuminationis.*

ⁱ *Vocabulo illuminasti.* Sanctus Petrus Chrysologus
(Hom. 157) Epiphaniam diem illuminationis Christi
appellavit.

^j *Favo mellis. Addo et lacte.* Sanctus Barnabas (In
Epistola, sect. 3, Ed. Menard.) : Quid ergo lac et mel?
Quia mīstrum infans lacte et melle vivificatur, sic et
nos fide promissionis et verbo nutrimur. Alludit autem
ad ritum vetustum occidentalem Ecclesiarum dandi
neophytis lac et mel, quem in Hispania receptum
fuisse, præter alia, suadet quod aptissimus fuerit ad
Manichæos atque adeo Priscilianistas, detegendos,
qui, teste sancto Augustino (Hæres. 40, tom. VIII,
Ed. Maur., col. 16), lactis alimonia non vescuntur. Ut
in Missali nostro fatuus mellis, ita in aliis scriptoribus
lac tantum commemoratur. Zeno Veronensis (Tr. 32)
proxime baptizandos alloquens : Intrate ergo, inquit,
intrate felices mox omnes simul subito futuri lactentes,
et tract. 42 : Ecclesia, inquit, communis omnium
mater, ne quem plus amare videatur, aut minus, unam

A tute. Declaratus in credere : adoratus in munere.
Ostensus in flumine : creditus in fide : habitus in
nube : promissus in iudice. Ut sacræ solennitatis
gratia ita suscipiat ecclesia tua nunc gaudia : ut pre-
tulit quondam mysteria. ^k Amen :

Ad orationem Dominicam.

Christe Deus qui virginali prodians ex utero no-
vum hodie lumen apparuisti : in mundo agnitus in
stella : adoratus per munera. ciba nos ^l favo mellis
et sermonibus bonis : orationibus iustis ac respon-
sionibus pietatis. Ut dulcedo auditus tui sanitas sit
animæ vel corporis nostri : Ut gustantes et videntes
quam suavis es Domine : nequaquam percogamur ad
amaritudinem seculi declinare : sed celestibus sus-
spensi oraculis : cordibus et vocibus per patrum in-
petremus e terris. Pater noster qui es in celis.

Dical Presb. Humiliatæ vos benedictioni. Dominus
sit semper vobiscum.

Benedictio. Jæsus Christus Rex noster qui ^m prola-
num Regem suæ nativitate terruit : Ipse in vobis cum
suis virtutibus regnet. ⁿ Amen. Cuiusque signum
stella radiante Magis apparuit : ejus vos gratia sine
fine clarifcet. ^o Amen. Dæt vobis spirituales in-
telligentiam : qui aqurum naturam vni in suavitatem
fecit esse saporem. ^p Amen. Et qui populorum
millia exiguo panis fragmine satiavit : corda vestra
doctrinæ suæ alimentis implete. ^q Amen. Con-
ferens vobis veram innocentiam : qui Spiritus Sancti
tranquillam simplicitatem demonstrare voluit per

G nativitatem, unum lac, unum stipendium, unam Spi-
ritus sancti præstat omnibus dignitatem. Et sanctus Pe-
trus (I Petr. II, 2) : Quasi modo geniti infantes, rationa-
bile, sine dolo, lac concupiscite. Nihilominus lac et mel
non seorsim dabantur, sed simul commista ad me-
dum potus neophytis porrigebantur : unde sanctus
Hieronymus (Contra Luciferian., n. 8) lavaero agre-
sos lactis et mellis præparatus concordiam dixit. Tertul-
lianus (De Coron. milit., c. 3) inter traditiones apo-
stolicas et hanc enumerat quod a fonte suscepti lactis
et mellis præparatus concordiam : et (Lib. I, adv.
Marcion., cap. 14) idem Tertullianus lactis et mellis
societatem potum hunc mysticam nuncupavit, ad mo-
dum enim potus eam missionem lactis et mellis datam
fuisse neophytis probat etiam vetusta formula benedi-
cendi lac et mel, quæ in Sacramentario sancti Leonis
exstat (Tom. IV Anastas., proleg. 2, pag. 19), eadem
atque illa quæ exstat in ordine Romano Hitorpii (Pag.
79) : Benedic, Domine, has creaturas fontis mellis et
lactis, et pota famulos tuos ex hoc fonte.... et nutri
eos de hoc lacte et melle.... conjunge, Domine, famu-
los tuos Spiritui sancto, sicuti conjunctum est lac et
mel, etc. Et in Epistola Joannis Diaconi (jesus qui Vi-
tam sancti Gregorii scripsit, et opinatur Mabillonius)
ad Senarium (Musæ Ital. part. II, pag. 72) legitur :
Lac ergo et mel potantur novi homines, etc., atque adeo
seculo IX in Italia mos potandi neophytos lacte et
melle adhuc vivebat. Adverte tamen, et eadem epi-
stola, quod seculo IX Itali lac et mel in sacro calice of-
ferebant, et benedicebant, cum olim Romæ, et in
Italia, lac et mel nec in sacro calice, nec ad altare,
sed in baptisterio benedicerentur, in Africa autem lac
et mel semel quotannis in mysterio infantum : ad al-
tare offerebantur, non tamen eadem qua sacramentum
dominici corporis et sanguinis benedictione sanctifica-
bantur (Cod. Eccl. Afric., c. 37), quem ritum ex Afri-
ca in Italiam venisse credibile est.

^l *Profanum regem.* Herodem, scilicet, Matth. II, 3

columbam. *ñ.* Amen. Quod ipse prestare dignetur : A
ejus regnum et imperium sine fine manet in secula
seculorum. *ñ.* Amen.

Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Post communio. Oratio. Verbum ante secula ineffa-
biliter patris ore prolatum : et in tempore hominem
pro nobis ex virgine ortum : humili prece poscimus :
ut invocationem nostram de monte sancto suo pla-
catus exaudiat : ejusque benedictio pectora creden-
tium repleat. Ac sicut incerta secretorum sapientia
manifestans ad se agnoscendum corda excitet nostra :
ita catholicam plebem alarum suarum protectione
defendat : eisque cum iudex venerit existat placabi-
lis : pro quibus redimendis in carne apparuit hu-
milis. *ñ.* Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster : qui es be-
nedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum.
ñ. Amen.

Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Presb. Solemnia completa sunt in nomine
Domini Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum
cum pace.

ñ. Chorus. Deo gratias.

64. IN PRIMO DOMINICO POST OCTAVAM EPIPHANIE DOMINI.

Officium.

Dominus regnavit decorem induit alleluja. *ñ.* In-
tuit Dominus fortitudinem et precinxit se. *P. Alleluja.*
ñ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui
Sancto in secula seculorum amen. *P. Alleluja.*

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum.
ñ. Amen.

Gloria. Chorus. *ñ.* In excelsis Deo.

Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen.

Officium. Ps. xcii, 1. Cantus ille, quem vetusta
consuetudine Ecclesie Gotho-Hispanica divinorum
mysteriorum celebrationi prænitebat, in Missali Mo-
zarabarum, et in Missali Toletano, aut simpliciter *offi-*
cium, aut certe *officium ad missam* denominatur, qua
appellatione in Missali Carthusianorum, teste P. Le
Brun, et in Ponticali Arelatensi, teste Martenio (*De*
ant. Eccl. Rit., l. iv, c. 15) denominatur; apud Gal-
los aut *prælegere* aut *antiphona ad prælegendum* dicitur,
teste sancto Germano Parisiensi (*Theo. novus*
anecd., t. V, col. 94). In Missali Ambrosiano in-
gressa, in Ecclesia Romana introitus, vel *antiphona ad*
introitum, ab aliis *invitatorium*, ab Amalario (*De eccl.*
Off., l. iii, c. 5) describitur *officium* quod dicitur *in-*
troitus missæ. Constat hoc officium apud Mozarabes
antiphona, versu, psalmo et *Gloria*; additur *alleluia*
his temporibus quibus canitur. Officium ad missam
his profertur, semel ante *Gloria et honor*, et iterum
post *Gloria et honor*. A Coelestino primo cantum ante
initium missæ institutum tradunt qui de rebus litur-
gicis scripserunt, quibus prævit liber Pontificalis, in
Coelestino : *Hic constituit, ut psalmi David centum*
quingenta ante sacrificium psallerentur antiphonatum
ab omnibus, quod antea non fiebat, sed tantum Episto-
lae Pauli recitabantur, et sanctum Evangelium, scilicet,
ut interpretantur, ante Coelestinum missa a lectione
Scripturarum incipiebat, quemadmodum adhuc apud
Mozarabes, diebus jejunii, incipit; ille autem instituit
ut cantus psalmodum antiphonatum lectioni Scriptura-
rum præmitteretur. In Africa, sancti Augustini ævo,
missam a Scripturarum lectione etiam diebus Domini-
cis incepisse, ex iis quæ sanctus doctor (libro xxii de

Oratio. Te excelsa laus in altissimis decet : tibi o
terris gloria Ecclesia canit : atque hujus caterve
concentu ad astra hymnum emittit. Rogamus omni-
potens Deus : ut sicut tuas solenniter porrigitur
laudes : ita precumstrarum jubeas efficaciter sus-
cipere voces. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam
Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis
in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper
vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio libri Esaye prophete (b Cap. LII)

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Consurge consurge : induere
fortitudine tua Syon induere vestimentis glorie tue
Hierusalem *civitas sancta*. Quia non adjiciet ultra :
ut pertranseat per te incircumcisus et immundus.
Excute de pulvere : consurge : sede Hierusalem :
solve vincula colli tui captiva filia Syon : quia hec
dicit Dominus. Gratis venundati estis : et sine ar-
gento redimemini. Quia ego ipse qui loquebar : ecce
adsum. Quam pulcri super montes pedes annuncian-
tis et predicantis pacem. annunciantis bonum : pre-
dicantis salutem : dicentis Syon : regnabit Dominus
Deus tuus. Quia oculus ad oculum videbunt : cum
converterit Dominus Syon. Gaudete et laudate simul
deserta Hierusalem : quia consolatus est Dominus
populum suum : redemit Hierusalem. Paravit Domi-
nus brachium sanctum suum in oculis omnium ge-
tium. Et videbunt omnes fines terre : salutare Dei
nostri. *ñ.* Amen.

Psallendo. Deus docuisti me a juventute mea et
usque ad senectam et summam senectutem ne dero-
linquas me Domine. *ñ.* Ne projicias me in tempore
senectutis cum defecerit virtus mea. *P. Ne derelinquas.*

Civ. Dei, cap. 8 scribit em. Thomasius (*Disquis. de*
antiph. ad introitum missæ) animadverit; alii autem
cantum psalmodum ante initium missæ, dum populus
conveniret, et Pontifex ad altare procederet, insti-
tuisse sanctum Coelestinum concedunt. Antiphonas
autem ad introitum missæ, eo ferme ordine quo modo
canuntur sanctum Gregorium digessisse (*Bona, Rer.*
liturg. l. ii, c. 3). Sed quidquid sit de Ecclesia
Romana, Hispanos ante Coelestini tempora missam
cantu incepisse suadet officium ad missam quod die
Epiphaniæ canitur, quodque manifeste ad ea tempora
pertinet quibus baptismus solemniter die Epiphaniæ
conferebatur, ut supra, pag. 59, notavi, quo etiam spe-
ctat sacrificium quod pridie in missa canitur : *Vos qui*
transituri estis Jordanem, etc. Et sane, cum prisco-
rum Patrum auctoritate et Plinii secundi (*Lib. x,*
epist. 103) testimonio constet fideles olim in sacris
conventibus psalmos et hymnos cantasse, ad quam
consuetudinem alludere videtur Apostolus (*I Cor. xiv;*
Ephes. v), non video cur tam sero, hoc est sæculo v,
psalmos ante initium sacrificii canere coeperint, cum
apertissimus sit psalmodum cantus ad populum, dum in
ecclesiis convenitur, pie detinendum, et hinc fortasse
Dionysius ille, quisquis tandem sit, vetustus scriptor
(*Eccles. Hierar. cap. 3, n. 2*) statim post thuris in-
censum missam a psalmodum cantu orditur.

Cap. LII. Vers. 1-10, quibusdam omissis.
In Lectionario Luxoviensi die Dominico post Epipha-
niam prophetia ex Isaia legitur cap. LX, Vers. 1-16.

civitas Sancta. Ita LXX. At Vulgata, sancti.

Psallendo. Ps. LXX, 17, 18. *ñ.* *ibid.*, 9.

Principium epistolæ Pauli apostoli ad Romanos
(^a Cap. I).

¶ Deo gratias.

Paulus servus Jesu Christi vocatus apostolus : segregatus in evangelium Dei : quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis suis sanctis de filio suo. qui factus est ex semine David secundum carnem : qui prædestinatus est filius Dei in virtute : secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri. Per quem accepimus gratiam et apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus : in quibus estis et vos vocati Jesu Christi : omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei vocatis sanctis. Gratia vobis et pax a Deo patre nostro et Domino Jesu Christo. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis : quia fides vestra annunciat in universo mundo. Testis enim mihi est Deus : qui servo in spiritu meo in evangelio filii ejus : quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis. Obsecrans si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Desidero enim videre vos : ut aliquid impartiar gratie vobis spiritualis ad confirmandum vos : id est simul consolari in vobis per eam que invicem est fides vestra atque mea. Nolo autem vos ignorare fratres quia sepe proposui venire ad vos et prohibitus sum usque adhuc : ut aliquem fructum habeam in vobis : sicut et in ceteris gentibus : Grecis ac Barbaris : sapientibus atque insipientibus debitor sum. Itaque in me promptum est et vobis qui Rome estis evangelizare. Non enim erubescio evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti : Iudeo primum et Greco. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem. Sicut scriptum est. Justus autem ex fide vivit. ¶ Amen.

^a Cap. I. Vers. 1-18. In Luxoviensi, Ex I Cor. 1, 6-31.

^b Cap. II. Vers. 42-52. In Luxoviensi ex Lucæ IV, 16-22.

^c Inter cognatos. Vulg. et Gr. addunt et notos.

^d Interrogantem. Vulg. et Gr. addunt eos.

^e Lauda. Ps. cxxxiv, 5.

^f Dominicos. Primus septimane dies quique ethnicis Latine dies Solis, Judæis, una Sabbati, vel Sabbatorum, et prima Sabbati dicebatur, Christianis dies Dominicus dictus est. Cod. Th., leg. 5, de spectaculis : Dominico die, qui septimane totius primus est ; et leg. 3, tit. 8. Solis die, quem Dominicum rite dicere majores. Sanctus Marcus in Evangelio (Cap. xvi, 9) : Surgens autem mane prima Sabbati, apparuit, etc. Sanctus Joannes in Evangelio (Cap. xx, 1) : Una autem Sabbati, et ibid. (Vers. 19) : Cum sero esset, die illo, una Sabbatorum. Apostoli, abdicato Judaico Sabbato, qui dies ultimus hebdomadis erat, in ejus locum diem primum hebdomadis substituerunt, quia eo die Christus a mortuis resurrexit, quia de causa et diem hunc speciali modo Dominicum appellaverunt, et cultui divino sacrisque conventibus habendis dedicaverunt (Act. xx, 7 ; I Cor. xvi, 2). Sanctus Joannes in Apocalypsi : Fui in spiritu die Dominico. Sanctus Irenæus epist. ad Victorem (Euseb. lib. v, c. 24). Sanctus Justinus (Apol. 2, ad. 1). Sanctus Dionysius, Corinth. episc., epist. ad Sanctum Soterem (Euseb. lib. iv, c. 23). Sanctus Augustinus, epist. 36,

A Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (^b Cap. II).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus cum factus esset annorum duodecim : ascendentibus illis in Hierosolimam secundum consuetudinem diei festi : consummatisque diebus eum redirent : remansit puer Jesus in Hierosalem : et non cognoverunt parentes ejus. Existimantes autem ⁶³ illum esse in comitatu : venerunt iter diei et requirebant eum : inter cognatos. Et non inventientes regressi sunt in Hierosalem requirentes eum. Et factum est post triduum : invenerunt in templo sedentem in medio doctorum audientem illos et ^d interrogantem. Stupebant autem omnes qui eum audiebant : super prudentia et responsis ejus. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum. Fili : quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus et ego dolentes querebamus te. Et ait ad illos. Quid est quod me querebatis? Nesciebatis : quia in his que patris mei sunt : oportet me esse. Et ipsi non intellexerunt verba que locutus est ad illos. Et descendit cum eis : et venit Nazareth : et erat subditius illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hec in corde suo. Et Jesus proficiebat sapientia et etate et gratia apud Deum et homines.

¶ Amen.

Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum spiritu.

• Lauda. Alleluja. ¶ Laudate Dominum quia benignus est Dominus : psallite nomini ejus quoniam suave est. P. Alleluja.

^c Sacrificium. Formavit Dominus Deus hominem de limo terre : et inspiravit in faciem ejus spiraculum vite : et factus est homo in animam viventem alleluja alleluja. ¶ Plantaverat Dominus Deus paradisum voluptatis a principio in Eden ab Oriente in quo posuit hominem quem formaverat. P. Et factus est.

Missa. ^f Dominicos dies dilectissimi fratres sancte

ad Casulanum. Sanctus Leo epist. ad Turibium, cap. 4. Sanctus Isidorus (Off. eccl. l. 1, c. 24). Sanctus Augustinus (Serm. 169, de verb. Dom.) : Domini resuscitatio consecravit nobis diem Dominicum, qui vocatur Dominicus, quia eo die Dominus resurrexit. A fidelibus singulari veneratione dies Dominicus semper habitus est, et tanquam festum Christianorum semper et ubique celebratus. Christiani omnes, inquit Eusebius (De Laud. Constantini), per orbem universum dispersi, sive in mari, sive in terra versantur, diem Dominicum cultu festivo celebrant, qui in agris, et qui in urbibus degunt, die solis, ad Ecclesiam conflunt. Justinus (Apol. 2). Plinius Junior (Epist. 10, lib. 97). Neque id tempore persecutionis omissum, etiam cum vite periculo (Acta SS. Saturnini, Dacii, etc.). Die Dominico nefas erat opera servilia aut ipsis facere, aut servis eorum. (Const. apol. lib. viii, cap. 33 ; concil. Laod., can. 29 ; Cod. leg. Visigoth., lib. xii, tit. xiii, l. 6 ; Cod. Just., leg. 3, tit. de feriis), nisi forte quæ aut charitas, aut necessitas exigebat ; nefas quoque erat negotiis forensibus vacare (Cod. Th., leg. 8, de feriis ; Cod. leg. Visigoth., lib. ii, tit. 1, leg. 11), nisi causa charitatis, ut servum manumittere, aut necessitatis, ut proditorem accusare. Die Dominico elegantiori cultu corporis, et lautiori mensa utebantur fideles (Tert., de Idolol., cap. 14 ; Apol., c. 16 ; Euseb., de Resurrect. et Ascensione, lib. ii ; Sirm., oper. t. 1, col. 85). Solebant quoque Agapæ et collectiones pecuniarum facere die Domi-

religionis legibus consecratos; grandi diligentia mens ad solenne officium parata concelebrat. Non sint hinc studio despicabiles: quod in numero sint frequentes. Nec ex eo exiguis eorum cultus: quo assiduus sit recursus. Desiderabile enim debet esse omnibus tempus quod humana fragilitas tante majestatis ministerio iubetur assistere: quo in offerendis sacrificiis Deus hominem dignatur assumere. Cum mortalibus immortalitas per fidem quesita^a participat: que patris hac vice oblatione suscepta gratia sanctificationis aspectum corporis Christi ac sanguinis munere fidelibus^b representat. Et dum celesti benedictione creatura visibilis: animatur: credentium viscera invisibilis creator ingreditur: qui ad hoc inferri sibi imperat: que dicavit. Ut ad salutem nostram illa redeant: que requirit: et ad beatitudinem illa proficiant que promissit. *¶ Amen.*

Per misericordiam ipsius Christi Dei nostri qui cum Patre et Spiritu Sancto unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. *¶ Amen.*

Alia Oratio. Deus quem omni tempore colere et laudare sine intermissione debemus. Dona ut quatenus perpetim serviendi curam per negligentiam non implemus: saltem Dominicorum dierum festivitatem diligentius excolamus. Cedat cura seculi: pereat causa peccati. Convalescat potentia fidei: vigeat gratia Sacramenti. Sibi homo prestat: quod tibi debet. Ut dum Dominicorum dierum jocunditate perfruitur: intollerabilem occupationum onere non prematur. Anima dominantibus sibi vitis voluptatis sue lassa servitio: in tristitia refectionem inveniat. Et que libertatis sue arbitrio patitur: quod laborat pietatis tue beneficio: pareat ut quiescat. Negotium bonis: otium malis ponat. Sint excubie precum serie peccatorum: salubriori se animus commutatione distendat: ut in eo se reficiat: si ad meliora converstat. Et bonorum actuum saltem habeat vicem: si non habeat iugitatem. *¶ Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster^c qui in tuo conspectu sanctorum Apostolorum.

nico (I Cor. xvi. 1, 3), et divites mensa tenuiores excipere: die Dominico nec jejanare, nec genua flectere mos erat (Conc. i. Casarag., can. 4; Bracar. 1, cap. 4; Tertull., de Coron. mil., c. 3; Isid., de Offic. l. i, c. 24). Nefas erat die Dominico spectacula publica edere (Cod. Th., leg. 2, 3, de spectaculis; Cod. Just., leg. 11, de feris), aut eadem, relicto Ecclesie conventu, frequentare (Conc. iv Carth., can. 88). Demum concilium Cojacense, anno Christi 4050, nondum abrogata liturgia Gotho-Hispana, celebratum (Cap. 9) statuit ut omnes Christiani, die Sabbato advesperascente, ad Ecclesiam concurrant, et die Dominica, Matutina, Missas et omnes horas audiant, opus servile non exercent, nec sententur itinera nisi orationis causa, aut sepeliendi mortuos, aut visitandi infirmos, aut pro regis secreto, aut pro Sacerdotum impetu..... si quis autem hanc nostram constitutionem fregit, per septem dies penitentiam agat: quod si noluerit, si major persona sit, per annum integrum communione careat, si inferior persona fuerit, centum flagella accipiat.

^a Participat. Lege participatur.

^b Representat. Id est presentem reddit, vel presentem, re ipsa, exhibet. Vox Tertulliano, hoc sensu,

Post nomina. Dicato solenniter famulatu: omnipotentiam tua Domine supplices imploramus: ut concessio nobis sanctorum omnium patrocinio: oblationes populi tui clemens accipias: et propitius benedicas. Prestes etiam prosperitatem vivis: refrigerium et quietem fidelibus defuneris. Et qui ad testimonium devotionis defuerunt consecranda: ad remedium salutis mereantur recipere consecrata. *¶ Amen.* Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Deus omnipotens: qui docuisti humilitatis bono et charitatis studio posse servari: respice ad membra Ecclesie⁶⁸ tue: atque ea que emulatione discreta: aut indignatione violata sunt in pacem revoca atque compone. *¶ Amen.* Quia tu es vera pax nostra.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Deus qui tibi credulitatem cordis: confessionem oris: devotionem laudis: obedientiam voluntatis: quam in potestate nostra ponere dignatus es exhibere. Atque utinam tam continua: quam debite: tantoque studio^c aucti: quanto beneficio sublimati. Quamque abundantia gratia vivimus: tam cura perpetim serviremus. Ut qui totum accepimus: aliquid redderemus. Per te hominem facis: quamvis in opere non labores. Inclinat pietas: quem necessitas non fatigat. Tuis illis gloriosis manibus^d luto tractas: limo imaginem divinitatis imponis: vultus fingis: membra discriminas: statum tui oris inspiras: atque animam ratione secum exstante vivificas. Totam tamen ante mundi machinam parans: cunctas futuri orbis delicias concervas: ad quas eum quem tibi amabilem: non solum factum sed faciendum feceras: h^e introduceas. Ut bonorum omnium copia serviret oculo. Et ut domum^f ad iudicium nosset esse: sed Deo auctori^g debiturus beatitudinem: non labori. Ponit lex precepti: ne mens fieret ignora consilii. Dicitur quod preceperit: quid vitaret: ne nesciret quid esset: si non metueret quicquid didicisset. Sed quamvis iubentis imperium temeritas plectenda i transiret: et concupiscentie culpam secuta sit mortis

familiaris. Unum de exemplum ex libro de Patientia (cap. 3). Loquens de illo oppido Samaritanorum in quo non est receptus Christus (Luc. ix, 54), inquit: Cum etiam discipuli tam contumelioso oppido celestes ignes representare voluissent.

Animatur. Scilicet cum verbis Christi Domini panis et vinum in ejus corpus et sanguinem transubstantiatur, creatura visibilis animatur, est Eucharistia panis vivus (Joan. vi).

Qui in tuo. Fortasse, quia in tuo. In libro omnium Offerentium: In cuius conspectu sanctorum apostolorum, etc.

^c Aucti. Lege acti.

^d Tuis illis. Est contra Manichaeos et Priscillianistas, qui negabant corpus humanum et creationem universae carnis esse opus Dei, sed contra aiebant opus esse pravorum angelorum. (Conc. Brac. 1, in decreto contra Priscillianistas n. 7, 12, 13.)

^e Luto. Lege lutum.

^f Introduceas. Lege Introducis.

^g Debiturus. Lege debiturum.

^h Transiret. Lege Transierit.

pena: rediit tamen in damnatum pietatis affectus. A est nostre salutis: sic dicere mereamur e terris, Pater noster.

67 Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

Benedictio. Multiplicet vos Dominus copia benedictionis: et confirmet propitius in spe regni celestis. *A.* Amen. Id vos in presenti seculo diligere non libet: quod e celestis paradisi hereditate dividat. *A.* Amen. Atque his repleamini beneficiis: quibus omnipotenti Deo in perpetuum placeatur. *A.* Amen. Per misericordiam Iesu Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum.

Post Sanctus. Osanna in excelsis quanta nobis omnipotens pater hoc sacrificium reverentia metuendum: quo adeundum tremore: quo honore sit celebrandum: iste dominici laudibus perhenniter servientes celestium voces ammonent potestatum: quibus nos agere officii sui similitudinem contestantur: ut ad faciendam Dei voluntatem: eos pro nostris viribus imitemur: quos ad predicandam Dei maiestatem nostris vocibus imitatur. Ad instar superni altaris: hoc nobis ad quod accedimus constitutum panem nos angelorum accipere manducandum: cum illorum statum meritis gloriosum: nostrum peccatis obstitum noverimus. Illi nunquam peccant: et semper laudant: nos et crebro peccamus: et raro laudamus. Rel per frequentiam criminum: rel per negligentiam gratiarum. Sed ab his nos conscientie peccatis debitis: unci tui hostia in sanguine suo tibi oblata mundavit. Illa nobis etiam post redemptionem delinquentibus: hac spe et confessione subveniat: que etiam usque ad ultimum iudicii diem solum in spiritu non peccantibus tribuit gratiam reverendi. Ut qui ad redimendos nos se fecit apud Patrem advocatum: ipse pro nostris iniquitatibus sit interceptor Christus Dominus ac Redemptor eternus.

A. Sanctus. Sanctus. Sanctus

A. Amen.

Post pridie Oratio. Domine sacrificia dependentes supplices flagitamus: ut effundas in his hostili sancti tui spiritus largitatem. Ut dum a te benedicta sumus: omni nos benedictione relectos: et a criminum vinculis liberatos: omnibus modis gaudeamus.

A. Amen. Te prestante sancte Domine: per quem tu hec omnia nobis indignis etc.

Ad orationem Dominicam.

Diligentes Deum fratres charissimi: pietatis ejus in nos petamus operari dilectionem: ut divine virtutis dono repleti: orationem dominicam in qua spes

A. Amen.

Post pridie Oratio. Domine sacrificia dependentes supplices flagitamus: ut effundas in his hostili sancti tui spiritus largitatem. Ut dum a te benedicta sumus: omni nos benedictione relectos: et a criminum vinculis liberatos: omnibus modis gaudeamus.

A. Amen. Te prestante sancte Domine: per quem tu hec omnia nobis indignis etc.

Ad orationem Dominicam.

Diligentes Deum fratres charissimi: pietatis ejus in nos petamus operari dilectionem: ut divine virtutis dono repleti: orationem dominicam in qua spes

a Contractare. Forte, *contractare reum*, hoc est jus Domini exercere in reum.

b In secundo. In Missali et Breviario Mozarabum, nulla facta mentione ejus Dominice quæ infra octavam Epiphaniæ cadit, ab octava Epiphaniæ usque ad Dominicam primam Quadragesimæ, Dominicæ novem recensentur, quarum ultima *Dominica ante diem cineris*, vel *Dominica ante Carnes tollendas* appellatur. In Lectionario Luxoviensi, hinc temporis spatio, quæque Dominicæ assignantur, quarum binæ post Epiphaniam, tres reliquæ post Cathedrali sancti Petri, a festivitibus quas proxime consequuntur nomen sortitæ sunt; at in Missali Gallo-Gothico et

in Sacramentario Bobiano nullæ sunt Dominicæ ejus missæ Dominicales huic anni temporis specialiter attributæ, neque ulla mentio sit Septuagesimæ, Sexagesimæ, aut Quinquagesimæ, in libris liturgicis Gallorum, aut Gotho-Hispanorum, quas concilia Aurelianensia primum (Can. 24) et secundo (Can. 2) prohibuerant.

c Cap. LXV. Vers. 1-7-25. In Lectionario Luxoviensi *Dominica secunda post Epiphaniam* prophetia legitur ex Jeremia xvi, 9-15.

d Et opera. In Vulgata et LXX: *Et opera manuum eorum inveterabunt, electi mei non laborabunt frustra.*

Post Communio. Refecti Christi corpore et sanguine pariterque sanctificati Deo patri omnipotenti gratias referamus: ut nos in eadem refectione sanctificationem habentes: hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. *A.* Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum.

Dicat Presb. In nomine Domini Jesu Christi perfruiamus cum pace. *A.* Deo gratias.

IN SECUNDO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE.

Officium.

Dominus regnavit. *Quere in Circumcisione Domini fol. LII.*

Oratio. Hic est justus noster. *Quere in Dominico ante Epiphaniam fol. LV.*

Lectio libri Esaye prophete (c. Cap. LXV).

Hec dicit Dominus. Ecce ego creo celos novos et terram novam: et non erunt in memoria priora. Et nos ascendent super eam: sed gaudebitis et exultabitis usque in sempiternum in his que ego creo. Quia ecce ego creo Hierusalem exultationem: et populum ejus gaudium. Et exultabo in Hierusalem: et gandebo in populo meo. Et non audietur in eo ultra vox fletus: et vox clamoris. Non erit ibi amplius infans dierum: et senes qui non implent dies suos. Nam puer centum annorum morietur: et peccator centum annorum maledictus erit. Et edificabunt domos et habitabunt: et plantabunt vineas et comedent fructum earum. Non edificabunt: et alios habitabunt. Non plantabunt: et alius comedet. Secundum enim dies ligni: erunt dies populi mei: et opera manuum eorum inveterabunt electis meis. Non laborabunt frustra: neque generabunt filios in conturbatione. Quia semen benedictorum Domini est:

in Sacramentario Bobiano nullæ sunt Dominicæ ejus missæ Dominicales huic anni temporis specialiter attributæ, neque ulla mentio sit Septuagesimæ, Sexagesimæ, aut Quinquagesimæ, in libris liturgicis Gallorum, aut Gotho-Hispanorum, quas concilia Aurelianensia primum (Can. 24) et secundo (Can. 2) prohibuerant.

c Cap. LXV. Vers. 1-7-25. In Lectionario Luxoviensi *Dominica secunda post Epiphaniam* prophetia legitur ex Jeremia xvi, 9-15.

d Et opera. In Vulgata et LXX: *Et opera manuum eorum inveterabunt, electi mei non laborabunt frustra.*

et nepotes eorum cum eis. Eritque antequam clament : ego exaudiam. Adhuc illis loquentibus : ego audiam : dicit Dominus omnipotens. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Psallendo. Paratum cor meum Deus paratum cor meum : cantabo ^b et psallat tibi gloria mea. ^a *ñ.* In me sunt Deus vota mea^aque reddam : laudationes tibi : quia liberasti animam meam de morte ^a oculos meos a lachrimis pedes meos a lapsu ut placeat tibi. *P.* Et psallat.

Sequentia epistole Pauli Apostoli ad Romanos
(*Cap. VI*).

ñ. Deo gratias.

Frates. Non regnet peccatum in vestro mortali **B** corpore : ut obediat is concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato : sed exhibete vos Deo tamquam ex mortuis viventes : et membra vestra arma justicie Deo. Peccatum enim in vobis non dominabitur. Non enim sub lege estis : sed sub gratia. Quid ergo ? ^c Peccavimus : quoniam non sumus sub lege : sed sub gratia ? Absit. Nescitis quoniam cui ^e exhibuistis vos servos ad obediendum : servi estis ejus cui obedistis : sive peccati ad mortem : sive obeditionis ad justitiam. Gratias autem Deo quod fuistis servi peccati : obedistis autem ex corde in eam formam doctrine : in qua traditi estis. Liberati autem a peccato : servi facti estis justicie. ^b In Christo Jesu Domino nostro. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (*Cap. VIII*).

Illo in tempore : Dominus noster Iesus Christus regressus est in virtute spiritus in Galileam. Et fama exiit per universam regionem de illo. Et ipse docebat in synagogis eorum : et magnificabatur ^a ab hominibus. Et venit Nazareth : ubi erat nutritus : et intravit secundum consuetudinem suam die sabbati in synagoga : et surrexit legere. Et traditus est ei liber *Esaye* prophete. Et ut revolvit librum : invenit locum ubi scriptum erat. Spiritus Domini super me : propter quod unxit me : evangelizare pauperibus ^b misit me. Predicare captivis remissionem : et cecis visum. Dimittere contractos in remissionem : predicare annum Domini acceptum : et diem retributionis. Et cum plicisset librum : reddidit ministro : et sedit. Et omnium in ^c **68** synagoga oculi erant intendentes in eum. Cepit autem dicere ad illos : quia hodie impleta est hec Scriptura in auribus vestris. Et omnes testimonium illi dabant : et mirabantur in

A verbis gratie : que procedebant de ore ipsius. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

¹ *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Laudate Dominum in tympano et choro : laudate eum in cordis et organo. *P.* Alleluja.

^m *Sacrificium.* Edificavit Noe altare Domino et sumpsit ex omni pecude mundo : et ex omni ave munda et obtulit hostias ad altare : et immolavit et cremavit : et odoratus est Dominus odorem suavitatis alleluja. ⁿ *ñ.* Locutus est Dominus ad Noe dicens : egredere de archa tua tu et ^o omnis cognatio tua et cuncta animantia que sunt apud te ex omni carne : tam in volucribus quam in bestiis universis reptilibus que erant super terram : crescite et multiplicamini super eam : et egressus est Noe. *P.* Et immolavit.

Missa. Si credimus fratres charissimi divinum esse quod agimus : studium affectumque placendi hominibus omnibus modis respiciamus. Offeramus Deo si non acceptabiles hostias : voces saltem ^p patientie lachrymosas. Non debemus hic quasi nullo reatu obnoxii impudentes assistere : sed velut in presentia metuendi iudicis cum timore saltem diebus dominicis convenire. Ne idcirco Deum latuisse que gerimus suspicemur : quod in presenti non puniamur : cur ideo forsitan ad penas posteras differamus : quia momentanea emendatione corrigi non meremur. Si igitur filii sumus : dulciora nobis sint verbera paterna : quam mella. Si servi solliciti : panem Domini cum non debemus comedere ociosi. Hec nostrum singuli quique prout universitati congruit cogitantes : aut debemus plangere si defecimus : aut de aliis sollicitudinem gerere : per gratiam Domini qua valemus.

ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei.

Alia Oratio. Deus sine principio qui fecisti ^q eterna : principis perpetua condidisti : sine conditione perpetuus : te fuis ex affectu mentis precibus imploramus. Ut concessa nobis in presenti seculo venia : dignos misericordie eterne nos facias. Illudque nobis dum miseris indulgeas : unde in nobis propter quod semper miserearis invenias. *ñ. Amen.*

Post nomina Oratio. Attende Deus omnipotens devotionem populorum fidelium : et propicius accipe hoc munus oblatum. Sit nobis oramus ita Sanctorum tuorum commemoratio in suffragium : ut eorum meritis impetremus et remedia viventium : et requiem fidelium defunctorum. *ñ. Amen.*

¹ *Cap. IV. Vers. 14-22.* In Lectionario Luxoviensi legitur ex Matth. xxii, 36-xxiii, 1-12.

ⁱ *Ab hominibus.* Vulg. et Gr., *ab omnibus.*

^k *Misit me.* Vulg. et Gr. addunt *sanare contritos corde.*

¹ *Lauda.* Ps. cl., 4.

^m *Sacrificium.* Genesis cap. viii 20

ⁿ *Ibid.,* cap. viii, 15, 16, 17.

^o *Omnis cognatio tua.* Vulgata, *et uxor tua, et filii tui, et uxores filiorum tuorum.*

^p *Patientie.* Fortasse, *Penitentie.*

^q *Eterna.* Forte, *externa.*

^a *Psallendo.* Ps. lvi, 8.

^b *Et psallat.* Vulg. *Cantabo et psalmum dicam, exsurge gloria mea.*

^c *ñ.* Ps. lv, 12, 13.

^d *Oculos meos a lachrimis.* Ita LXX. At hæc verba in Vulgata non leguntur, nec in sancto Augustino.

^e *Cap. VI. Vers. 12-18.* In Luxoviensi (*I Cor. i, 6-31*).

^f *Peccavimus.* Vulg., *peccabimus.*

^g *Exhibuistis.* Vulg. et Gr., *exhibetis.*

^h *In Christo.* Sunt verba quibus finis sectioni imponatur.

Ad pacem Oratio. Deus honorum omnium copia : A cessabili voce proclamant : ita dicentes. *ā . Sanctus, Sanctus, Sanctus.*

et Sanctorum indeficiens charitas : presta nobis in bona voluntate concordiam : ut tua semper pacifici sequamur : et faciamus precepta. *ā . Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : vere equum et salutare est : nos tue pietati semper gratias agere omnipotens Deus : et omnium solennitatum in tuo nomine mysteria celebrare : et offerre tibi hoc sacrificium : quod nulli possunt digne preconia conlaudare : ad offerendum populo facite : delectabile ad sumendum. Non hic balatus ovium : non mugitus bovium : non volatiliū vox sub ictu mortis ^a dolorem incurrit. Non horror est sanguinis : non fastidii cruditas : sed tam mirabilis atque stupenda est hostia : ut incrementa sit : cum viva sumatur. Nam licet verum corpus edatur : et sanguis manifestissimus hauriatur : nullus tamen horror inculitur : cum salus animarum ^b in spiritali cibo et poculo ministratur. Benedictus enim Dominus noster Jesus Christus filius tuus : in nomine tuo veniens : hec tibi sacrificia deferri mandavit. Cujus nos precepta tenentes : et jussa meminimus : et gesta memoramus. Quem merito tecum et cum Spiritu Sancto laudant celestia pariter ac terrena : Cherubin quoque ac Seraphin in-

^a *Dolorem.* Adde *exprimens.* Videtur hæc illatio scripta esse cum adhuc in Hispania fierent cruenta gentiliū sacrificia.

^b *In spiritali.* Non igitur opponitur veritati corporis et sanguinis Christi quod cibus spiritalis sit, nam verum corpus editur, et sanguis Christi manifestissimus hauritur. Cibus autem spiritalis dicitur, quia cibus est quo anima reficitur, quia cibus est qui modo spiritali existit; quia instar spiritus, sine ullo sui dispendio; et omnibus, et singulis dispensatur; demum spiritalis dicitur cibus, quia corpus est Dei, ut sanctus Ambrosius (*De Myster.*, cap. 9) docet : In sacramento Christus est, quia corpus est Christi, non ergo corporalis esca, sed spiritalis : unde et Apostolus de typo ejus ait quia Patres nostri escam spirituales manducaverunt ; et potum spirituales biberunt, corpus enim Dei, corpus est spirituale, corpus Christi corpus est divini Spiritus.

^c *Qui sacrificandam.* Sanctus Isidorus, *Offic.* l. 1, cap. 18; *Sacrificium quod a Christianis Deo offertur Christus Dominus noster et magister instituit.*

^d *Et a nobis jussit offerri.* Scilicet a nobis sacerdotibus, aut presbyteris. Christum Dominum præcepisse ut in sui memoriam offeratur sacrificium eucharisticum, liturgiæ passim testantur, de quo præcepto distincte sanctus Paulus (*I Cor.* xi, 24) et evangelista sanctus Lucas (xxiii, 19) mentionem fecerunt : *Hoc facite in meam commemorationem.* Quare Theodoretus (*In Epist. ad Heb.* viii, 4, 5), scribit, sacerdotes non aliud sacrificium offerre quam quod Christus obtulerat : *Hoc enim, inquit, præcepit ipse Dominus : Hoc facite in meam commemorationem ; et sanctus Chrysostomus (Hom. 34, in Ep. I ad Cor.) : Christus, inquit, mutavit sacrificium, et pro cede brutorum animalium seipsum jussit offerri. Sanctus Cyprianus (Ep. 63, Ad Cæciliū) : Jesus Christus, Dominus Deus noster, ipse est summus Sacerdos Dei Patris, et sacrificium seipsum obtulit, et hoc fieri in sui commemorationem præcepit. Tertullianus (Apol. cap. 30) : Deo offerre optimam et majorem hostiam quam ipse præcepit. Sanctus Justinus (Dial. cum Tryph., Edit. Maur., n. 41) docet quod oblatio similæ a lege præscripta pro iis qui a lepra purgabantur offerenda figura erat panis Eucharistiæ, quem Dominus noster Jesus, in recordationem passionis, pro iis qui ab omni pravitate purgantur susceptæ, fieri*

Post Sanctus. Oratio. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Ille patriarcharum fides. ille plenitudo legis. ille umbra veritatis. ille predicatio prophetarum. ille ⁶⁹ apostolorum magister : ille omnium credentium pater. Ille debiliū firmamentum : ille infirmantium virtus : ille redemptio captivorum : ille hereditas redemptorum. Ille vivendum salus : ille morientium vita. ^e Qui sacrificandam novam legem Sacerdos Dei verus instituit : hostiam se tibi placitam et ipse obtulit : et ^d a nobis jussit offerri : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Vitam nostram Domine unigeniti tuū mortem votiva confessione promerentes : ^e in resurrectionem ejus et ascensionem in celis vita indubitata fatemur : vetus quoque rursus : ac pro meritis singulos judicaturus reatu licet trepidi : sed tua freti misericordia prestolamur. Ob hoc ergo quæsumus famulantes : ut oblationem hanc spiritus tui permixtione sanctifices : et corporis ac sanguinis Domini nostri Jesu Christi plena transformatione ^f conformes. Ut hostia qua nos redemptos esse meminimus : mundari

præcepit, et rursus (Ibid., n. 70) cum retulisset locum Isaie (Cap. xxxvi, 16), panis ei datus est, subdit : Liquet, in hac quoque propheta et de pane illo prædici, quem nobis Christus noster in memoriam corporis a se assumpti... et de calice quem in memoriam sanguinis sui cum gratiarum actione fieri præcepit. Eandem doctrinam tradit sanctus Irenæus, tum alibi, tum lib. iv adv. Hæc. (Cap. 32, Edit. Erasmi). Sanctis Patribus astipulantur liturgiæ. In liturgia sancti Chrysostomi (Euchol. Græc. pag. 77) post verba Christi subdit Sacerdos : Memores igitur salutaris hujus mandati... tua de tuis tibi offerimus. In liturgia quæ libro octavo constitutionum Apostolicarum inseritur : Offerimus tibi Regi et Deo nostro secundum ipsius Christi mandatum, et in aliis, ut in liturgiis Nestorianorum præceptum dicitur, in aliis monitum, aut doctrina divina Christi, ut in liturgiis pluribus Syrorum (Apud Renaudot., Liturg. Orient. tom. II). In canone Romano, post recitatum Christi mandatum, subdunt : Unde et memores, alludentes ad præcedens mandatum, eodemque modo in liturgiis Coptitarum et in sancti Marci Alexandrinæ, et in liturgia sancti Jacobi tam Græca quam Syriaca, de hoc præcepto Domini mentionem faciunt.

^e *In Resurrectionem.* Tolle illud in et lego Resurrectionem et Ascensionem in celos fide indubitata fatemur.

^f *Conformes.* Lego : Et corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi plenam transformationem confirmes. Hic transformatio corporis et sanguinis Christi idem sonat atque transformatum corpus et sanguinem Christi, eadem analogia quæ consecratio nonnunquam rem consecratam, sanctificatio rem sanctificatam, et alia similes voces non ipsam actionem, sed effectum actionis significant. Postulant igitur ut Deus hostiam oblatam benedicat, eaque verba adhibent quæ in aliis rebus benedicendis adhiberi solebant, et ut palam faciant oblationem suam non illam esse quam ipsum Christum, speciebus sacramentalibus tectam, subdunt, eandem petitionem aliis verbis repetentes. Et corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi plenam transformationem confirmes. Quod autem legendum sit confirmes, eruitur tum ex ipso orationis contextu quæ, si retineatur conformes, sensu caret, tum etiam quia hic aperte alluditur ad modum loquendi Isidorianum (*Offic. lib. 1, cap. 15*), ubi Hispanice doctor de hac ipsa oratione (quæ post pridie constanter in

a sordibus facinorum mereamur : nec nos transfixus vulnere : a tua reprobis curatione. Medici enim es : egri sumus. Misericors es : nos miseri. Ergo qui tibi nostra non abscondimus vulnera quibus placearis : sana nos sacrificio. *ñ. Amen.* Presta Pater ingente per unigenitum tuum Dominum nostrum Jesum Christum : per quem tu hec omnia nobis indignis servis etc.

Ad orationem Dominicam.

Preceptorum Domini memores fratres charissimi orationis Dominice verba dicturi : majestatem ejus deprecemur acclives : ut peccatorum misericorditer obliviscens : doto gratie sue corpora nostra cordaque sanctificet. Quatenus omnium criminum labe purgati : libera voce dicamus et terris. Pater noster.

Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

Benedictio. Omnipotentis Dei nostri benedictionibus repleamini : cujus estis sanguine precioso redempti.

ñ. Amen. Ejus vos indeficiens gratia repleat : cujus ineffabilis plasmavit potentia. *ñ. Amen.* Et quibus in hoc mundo presitit conditionem nascendi : in re-

Missali appellatur) loquens ait : *Ex hinc sexta oratio succedit, confirmatio sacramenti : ut oblatio, quæ Domino offertur sanctificata per Spiritum sanctum corporis Christi et sanguinis confirmetur : in editis quidem libris corpori Christi et sanguini legitur, at, ut monet Hittorpius (in variis lectionibus ad calcem operis de divinis Ecclesie officiis adjectis), omnes codices manuscripti corporis Christi et sanguinis confirmetur legunt.* Ceterum plenam transformationem corporis et sanguinis Christi, sive, quod in idem recidit, corpus Christi et sanguinem ejusdem plene transformatus, transsubstantiatumque confirmari intelligebant per divini Spiritus benedictionem, non qua elementa transmutantur, siquidem transsubstantiata supposebant, sed qua, donis jam rite transmutatis, omnia æternorum et temporalium beneficiorum copia infunderetur, inter communicantes disperienda, hoc, et nihil aliud, magna quidem varietate verborum, nam orationes post pridie omnes ferme diversæ sunt, sed eadem mente continuo flagitabant : duo enim præcipue in Eucharistia spectabant, quorum aliud ad sacrificium, aliud ad sacramentum pertinet : transsubstantiationem panis et vini in corpus et sanguinem Christi, et Spiritus sancti dona rite communicantibus conferenda : sive, ut nunc loquimur, effectus sacramentales : horum primum solis Christi verbis consecratoris perfici per certo habebant, ut vel ex hoc Missali constat : alterum vero speciali oratione postulabant, quæ Gotho-Hispanis post pridie, Gallis post mysterium, aut post secreta denominabatur, neque hoc illis peculiare fuit, siquidem in omnibus liturgiis exstant orationes quibus effectus sacramentales postulabantur, cum hoc discrimine, quod in aliquibus, ut in Romana, et in Constantinopolitanis, orationes istæ et ante, et post consecrationem recitantur, in Gotho-Hispana et Gallicana consecrationem plerumque consequuntur : idem tamen omnium sensus, quavis modi loquendi diversi sint, aut locum diversum in sacrorum mysteriorum celebratione occupant. Antiqui enim catholici episcopi circa Eucharistiam idem sentiebant quod modo docet Ecclesia, etsi verbis nonnunquam uterentur diversis. Ceterum Gallos etiam voces transformare et transformatio adhibuisse ad transsubstantiationem elementorum significandam ex eorum liturgiis aperte constat.

• Lectio. Apud Gotho-Hispanos, ut ex sancto Isidoro (*Ep. ad Ludfred.*) et ex Missali nostro eruitur, le-

ctio eterno tribuat mansionem sine fine vivendi. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Post Communio. Oratio. Refecti Christi corpore. *Require in primo Dominico post octavas Epiphaniae.* fol. 67.

IN TERTIO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam Officium et oratio : ut in primo Dominico post octavas Epiph. fol. 64.

• Lectio libri Esayæ prophete (Cap. b LXVI).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Celum sedes mea est : et terra scabellum pedum meorum. Que ista domus quam edificabitis mihi : et quis iste locus quietis mee ? Omnia hec manus mea fecit : et facta sunt universa ista dicit Dominus. Ad quem autem respiciam nisi ad pauperem et contritum spiritu : et tremorem sermones meos. Qui immolat bovem : quasi qui interficiat virum. Qui maneat pecus : quasi qui excuret canem. Qui offert oblationem : quasi qui sangu-

ctiones tres e Sacra Scriptura cunctis diebus Dominicis, et festis, et ferialibus per annum in missa legebantur : una e veteri Scriptura, quam prophetiam appellabant : binæ e Novo Testamento, quarum una dicebatur *Epistola*, aut *Apostolus* ; altera *Evangelium*. Diebus vero Dominicis, dempta prima, et ferialibus Quadragesimæ, diebus quæ jejuniis quatuor, in missa, recitabantur lectiones, binæ e Veteri, binæ e Novo Testamento. Est tamen notandum, quod a Paschate ad Pentecosten nullæ sunt lectiones e Scriptura Veteris Testamenti, sed prima lectio ex Apocalypsi deponitur, quæ ex decreto concilii IV Toletani (*Can. 17*) hoc tempore legitur. Gallos quoque tres olim in missa legisse lectiones diebus Dominicis et ferialibus per annum, quarum una ex Antiquo Testamento, binæ e Novo, suadent Lectionarius Gallicanus, et Sacramentarium Bobianum, a nunquam satis laudando Mabillonio edita. Consuetudo quoque Gallorum erat, pro veteri Scriptura, Apocalypsim tempore Paschali legere : solebant etiam, diebus festis sanctorum, pro prima lectione, Acta eorum legere : hinc in Lectionario Luxoviensi hujusmodi diebus binæ plerumque assignantur lectiones. Hæc satis constant : minus certum est an diebus jejuniis mos Ecclesie Gallicanæ fuerit tres lectiones in missa legendi, an potius quatuor : de qua re aliqua jam in præfatione notavi. Romana autem, paucis quibusdam diebus exceptis, duas tantum in missa lectas esse lectiones vetusta omnia Lectionaria, et Capitularia comprobant. Porro lectoris erat prophetiam (ita primam lectionem appellant) legere, ut aperte sanctus Isidorus (*Epist. ad Ludfredum Cordubensem*) docet, legitur, absoluta prima oratione, quæ post cantatum hymnum angelicum *Gloria in excelsis Deo*, etc., funditur, sacerdos, more consueti, populum salutari, tum lector de loco superiore prophetiam, voca clara, legebat, et primum libri titulum pronuntiabat, poia lectio libri *Exodi*, aut dicendo *lectio Isaiæ prophete*, et deinde textum legebat. Populus autem, audito libri titulo statim respondebat *Deo gratias*, et facto silentio, atque signo crucis fronte præsignato, attente audiebat (*S. Isid. Offic. l. 1, c. 10, et l. 2, c. 11*). Lectione autem absoluta, populus amen dicebat.

• Cap. LXVI. Vers. 14. Sed tres versiculi prætermittuntur. In Lectionario Luxoviensi die Dominico post *Cathedram sancti Petri* prophetia legitur et Osea, IV, 1-19.

oem nullum offerat. Qui recordatur thuris : quasi qui benedicit idolo. Hec omnia elegerunt in viliis suis : et in abominationibus suis anima eorum delectata est. Unde et ego eligam illusiones eorum : et que timebant adducam eis. Quia vocavi : et non erat qui responderet. Locutus sum : et non audierunt. Feceruntque malum in oculis meis : et que nolui elegerunt. Audite verbum Domini : qui tremitis ad verbum ejus. Dixerunt fratres vestri odientes vos : et abijciantes propter nomen meum. Glorificetur Dominus et videbimus in leticia vestra : ipsi autem confundentur. Letamini cum Hierusalem : et exultate in ea omnes qui diligitis eam. Gaudete eum ea in gaudio universi qui laetis super eam : ut suggatis et replamini ab ubere consolationis ejus. Ut mulgatis : et deliciis afficiatis : ab omnimoda gloria ejus. Quia hec dicit Dominus. Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis : et quasi torrentem inundantem gloriam gentium : quam suggetis. Ad ubera portabimini : et super genna blandietur vobis. Quomodo si cui mater blandiatur : ita ego consolabor vos : et in **70** Hierusalem consolabimini. Videbitis : ei gaudebit cor vestrum : et ossa vestra quasi herba germinabunt. **A.** Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. **A.** Et cum spiritu tuo.

Psallendo. Adjutor meus esto Domine : ne derelinquas me : et ne despicias me Deus salutaris meus. **Y.** Quoniam pater meus et mater mea derelinquerunt me : Dominus autem assumpsit me. **P.** Et ne despicias.

Sequentia epistolae Pauli apostoli ad Romanos (Cap. VI).

A. Deo gratias.

Fratres. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestre. Sicut enim exhibuistis membra vestra servae immundicie : et iniquitati ad iniquitatem. Ita et nunc exhibete membra vestra servae justicie in sanctificationem. Cum enim servi essetis peccati : liberi eratis justicie. Quem enim fructum habuistis tunc in quibus nunc erubescitis ? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati a peccato : servi autem facti Deo : habetis fructum vestrum in sanctificationem : finem vero vitam eternam. Stipendia enim peccati mors. Gratia autem Dei : vita eterna. In Christo Jesu Domino nostro. **A.** Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (b Cap. XI).

A. Deo gratias.

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis et turbis dicens. Generatio hec generatio nequam est. Signum querit : et signum non dabitur illi : nisi signum Jone prophete. Nam sicut Jonas fuit signum Ninivitis : ita erit et filius hominis generationi isti. Regina austri surget in iudicio cum viris generationis huius : et condemnabit

A illos : quia venit a finibus terre audire sapientiam Salomonis : et ecce plusquam Salomon hic. Viri Ninivite surgent in iudicio cum generatione hac : et condemnabunt illam : quia penitentiam egerunt a predicatione Jone : et ecce plusquam Jonas hic. Nemo lucernam accendit : et in abscondito ponit : neque sub modio : sed super candelabrum : ut qui ingrediuntur videant lumen. Lucerna corporis tui est oculus tuus : si oculus tuus fuerit simplex : totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit : etiam corpus tuum tenebrosus erit. Vide ergo ne lumen quod in te est : tenebre sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum erit : non habens aliquam partem tenebrarum : erit lucidum totum : et sicut lucerna fulgoris illuminabitur. Hec cum loqueretur **B** rogavit illum quidam phariseus : ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit. Phariseus autem cepit intra se reputans dicere : quare non baptizatus esset ante prandium ? Et ait Dominus ad eum. Nunc vos pharisei quod deforis est calcis et parapneumatis et castini mundatis : quod autem intus est vestrum : plenum est rapina et iniquitate. Stulte : nonne qui fecit quod deforis est : etiam id quod deintus est fecit ? Verumtamen quod superest : date elemosynam. **A.** Et hec omnia munda sunt vobis. **A.** Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. **A.** Et cum.

a Lauda. Alleluja. **Y.** Laudabo nomen Dei mei cum cantico : magnificabo eum in laude. **P.** Alleluja.

C *a Sacrificium.* Edificavit Abraham altare in locum quem ostenderat ei Deus : et obtulit super illud Isaac filium suum : et elevans oculos vidit post tergum arietem quem accepit : et obtulit holocaustum pro filio alleluja. **Y.** Dixit Dominus ad Abraham : tolle filium tuum unigenitum : quem diligis Isaac : et vade in terram visionis : et offeres mihi illud holocaustum super unum montium quem ostendero tibi. Tunc Abraham consurgens concidit ligna ad holocaustum : et abiit ad locum quem ostenderat ei Deus. **P.** Et elevans.

Missa. Ad obtinendam Domini misericordiam fratres charissimi : tota mentis nostre dirigatur oratio : et unite voluntatis societate : vel votis : ad eum a quo audiri cupimus exclamemus : ut ecclesia sua sancta catholica utilitatumstrarum mater atque virtutum : ita omnium desideria in suo amore contineat : ut omnibus bene desiderata dispenset. Sit confessione una : dilatatione numerosa : singularis Sacramento : non loco. Diffusa sit : non divisa. Sit in Sacerdotibus gloriosa : in doctoribus circumspecta : in fraternitate pacifica : in ministris sancta : in ministeriis inlibata. In virginibus incorrupta : in viduis fructuosa. **71** In credentibus fecunda : in gentibus libera : in languentibus medicina : in penitentibus

xvii, 1-9.

a Et hec omnia. Vul. Gr., et ecce omnia.

a Lauda. Ps. lx, 31.

a Sacrificium. Gen. xxi, 9-12. **Y.** Ibid., 2, 2-3.

a Psallendo. Ps. xvi, 9. **Y.** Ibid., 10. infra, Cap. VI. Vers. 19-23. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Galatas, v, 13-vi, 1, 2.

b Cap. XI. Vers. 19-32. In Luxoviensi ex Math.

absoluta : in errantibus clemens : in egentibus dives. A in pauperibus humilis : in divitibus liberalis. Sicque omnis omnibus repleatur : ut in nobis potens facta pro nobis : et redimat quos requirit : et custodiat quos redemit. *ñ. Amen.*

Atia. Deus cujus ineffabilis est clementia : profunda pietas : infinita miseratio : inestimabilis magnitudo. Qui irasceris : ut corrigas : castigas : ut revoces. corripis : ut emendes : invitas : ut diligas : flagellas : ut parcas. Preces populi tui libenter amplectere : et propitius intueri. Et quoniam quid meremur : vel quid patimur agnoscis : per te nobis tribue quod rogaris. Ut ab omnibus tentationibus inimici quibus adversus animam nostram illius sine cessatione grassatur invidia : virtutis tue dextera liberati : in regnum tuum mereamur admitti. *ñ. Amen.*

Post nomina. Adesto Domine supplicibus tuis : et famulorum tuorum oblationibus presentiam tue virtutis interfere : nullus sit vacua postulatio : nullus sit irritum votum. Ut quod singuli obtulerunt ad nominis tui honorem : cunctis viventibus proficiat ad salutem : et defunctis omnibus fideliter prestetur ad requiem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Adesto Deus pater omnipotens precibus nostris : et plenitudinem nobis tribue charitatis et pacis. Ut omnes nos qui de misericordia tua confidimus : in spe semper et charitate sine fine vivamus. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est eterne omnipotens Deus : nos te semper laudare : tibi que quantas possumus indesinenter gratias agere : qui cum unigenito filio tuo Domino nostro et Spiritu Sancto unus es Deus in personarum trinitate : et trinus es in unitate substantie. * Quod enim de gloria tua revelante te credimus : hoc de filio tuo Domino nostro Jesu Christo : hoc etiam de Spiritu Sancto sine ulla discretionem sentimus. Ut in confessione vere sempiternae deitatis : et in personis proprietates : et in maiestate unitas : et in deitate adoretur equalitas. Per te enim unum verumque Deum constantiam fides accipit : per te virtutem sumit infirmitas. Et quicquid est in persecutionibus aevum : quicquid in morte terribile : nominis tui facis confessione feliciter superare. Unde merito tibi omnes angeli et archangeli proclamare non cessant : ita dicentes

Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus es Domine : et sanctorum omnium sanctitate preclarior : quem celestium et terrestrium creatura suum Dominum confitetur et laudat. Tu enim es propitiatio peccatorum et omnium fidelium : per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Sanctifica Domine oblate ho-

* Quod enim. Hæc nostra illatio e fragmentis conciliorum Hispaniae, et maxime e Toletanis vi, xi, xvi, compacta est. Eadem ferme inter præfationes apud Pamelium (*Liturg. Tom. II, p. 572*) legitur, et in Missali Romano sancti Pii inter præfationes relata est die festo Trinitatis canenda.

stie munus : et votis fidelium adesto propitius. Ut et que offeruntur acceptes : et offerentes propitius sanctifices. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Deum vite nostre auctorem fratres charissimi : et creatorem rerum omnium Dominum agnoscentes : pietatem ejus supplici confessione : ac sedula observatione poscimus : ut et peccatis nostris clementer ignoscat : et ex toto cordis affectu semper clamare nos faciat : ita dicentes. Pater noster qui es in celis. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Benedictio vos Domini comitetur ubique : sibi que vos semper faciat adherere. *ñ. Amen.* Ipse vos benedictione sua salvificet : qui dignatus est plasmare potenter. *ñ. Amen.* Atque ita vos prestet fideliter vivere : ut sanctorum omnium efficiat coheredes. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Chorus. Gustate et videte.

Post communio. Constantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem : quesumus : ut sit nobis hæc in remissionem peccatorum et sanitatem mentium. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivit et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.* 72 Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Dicat Presb. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

IN QUARTO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam Officium et oratio ut in primo Dominico fol. 64.

Lectio libri Hieremie prophete. (b Cap. XXXI.)

ñ. Deo Gratias.

Ecce dies veniunt dicit Dominus : et feria domus Israel : et domui Juda sedes novum. Non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum : ut ducerem eos de terra Egypti. Pactum sive testamentum quod irritum fecerunt : et ego dominatus sum eorum dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel. Post dies illos dicit Dominus : dabo legem meam in visceribus eorum : et in corda eorum adscribam eam. Et ero eis in Deum : et ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum : et vir fratrem suum : dicens cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me : a minimo eorum usque ad maximum ait Dominus. Quia propitiabor iniquitati eorum : et peccati eorum non ero memor amplius. *ñ. Amen.*

b Cap. XXXI. Vers. 31-34. In Luxoviensi secunda Dominica post Cathedram sancti Petri prophetia est ex Jeremia, xxxv, 45-xxxvi, 1-5, quibusdam omissionibus.

c Sive Testamentum, in Vul. et LXX deficit.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et A cum spiritu tuo.

Psallendo. Ubi sunt misericordie tue antique Domine : Sicut jurasti David in veritate tua. *ÿ.* Quoniam dixisti Domine in eternum misericordia edificabitur in cellis : preparabitur veritas tua : disposuisti testamentum electis tuis. *P.* Sicut jurasti.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistole Pauli Apostoli ad Romanos.

(*b* Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

Frates. Scimus quod lex spiritualis est : ego autem carnalis sum venundatus sub peccato : quod enim operor : non intelligo. *e* Non enim quod volo hoc ago : sed hoc illud quod odi facio. Si autem quod nolo illud facio : consensio legi quoniam bona est. Nunc autem jam non ego operor illud : sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quod non habitat in me : hoc est in carne mea bonum. Nam velle adjacet mihi : perficere autem bonum non invenio. Non enim *d* quod volo hoc facio : sed quod nolo malum hoc ago. Si autem quod nolo illud facio : *e* non ego operor illud : sed quod habitat in me peccatum. Invenio autem legem volentem mihi facere bonum : quoniam mihi malum adjacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem. Video autem alteram legem in membris meis repugnantem legi mentis mee : et captivantem me in lege peccati : que est in membris meis. Infelix ego homo : quis me liberabit de corpore mortis hujus ? *f* Gratia Dei vita et pax : per Jesum Christum Dominum nostrum. *ñ.* Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (8 Cap. XII).

ñ. Gloria tibi Domine.

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Omnis qui dixit verbum *b* suum in filium hominis : remittetur illi. Ei autem qui Spiritum sanctum blasphemaverit : non remittetur ei. Cum autem induxerint vos in Synagogas ad magistratus et ad potestates : nolite solliciti esse qualiter : aut quid respondeatis : aut quid dicatis. Spiritus enim Sanctus docebit vos in ipsa hora que oporteat dicere. Alit autem *d* homo de turba. Magister : dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem. At ille dixit ei : *o* homo quis me con-

Psallendo. Postquam lecta est prophetia, canitur hymnus trium puerorum, et versiculus primus psalmi *Confitemini*. Tum canitur *psallendo* quod sanctus Isidorus (*Off. l. i, c. 8*) responsoria, et Galli psalmum responsorium nominaverunt (*S. Greg. Tur. Hist. l. viii, c. 3*). Olim in pulpito caneatur, ab uno præcentore. Viri eruditi *psallendo* Gotho-Hispanum cum graduati Romano passim confundunt, cum quo nihil ferme commune habet, præter cantum responsorium. Plura de hac re in præfatione vide, et alia de *psallendo* satis fuisse discussa.

b Cap. VII. Vers. 15-25. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Ephesios, v, 3-31.

e Non enim. Ita Ambrosiaster, Theodoretus, cum textu Græco legunt ; Primasius vero cum Vulgata : Non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio.

d Quod volo. Vulgata, quod volo bonum. Ambro-

stituit judicem aut divisorem super vos ? Dixitque ad illos. Videte et cavete ab omni avaritia : quia non in abundantia cujusquam vita ejus est : ex his que possidet. Dixit autem similitudinem ad illos dicens. Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager tulit, et cogitabat intra se dicens. Quid faciam quia non habeo : quo congregem fructus meos ? Et dixit. Hoc faciam. Destruam horrea mea et majora faciam : et illuc congregabo omnia que nata sunt mihi et bona mea : et dicam anime mee. Anima habes multa bona reposita in annos plurimos. Requiesce : comede : bibe : et epulare. Dixit autem illi Deus. Stulte : hac nocte animam tuam *f* repetent a te : que autem parasti cujus erunt ? Sic est : qui sibi thesaurizat : et non est in Deo dives. Dixitque ad discipulos suos.

B Ideo dico vobis nolite solliciti esse anime quid manducetis : neque corpori quid vestiamini. Anima plus est quam esca : et corpus quam vestimentum. Considerate *73* corvos quia non seminant : neque metunt : quibus non est cellarium neque *g* orreum : et Deus pascit illos : quanto magis vos pluris estis illis ? Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum ? Si ergo neque quod minimum est potestis : quid de ceteris solliciti estis ? Considerate lilia quomodo crescunt : neque laborant, neque nent. Dico autem vobis quia nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut unum ex istis. Si autem fenum quod hodie in agro est et eras in clibanum mittitur : Deus sic vestit : quanto magis vos pusilli fidei. Et vos nolite querere quid manducetis aut quid bibatis et nolite in sublime tolli. Hec enim omnia gentes mundi querunt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis. Verumtamen querite primum regnum Dei et justiciam ejus : et hec omnia adjicientur vobis.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

1 Lauda. Alleluja. *ÿ.* Firmetur manus tua Deus et exaltetur dextera tua. *P.* Alleluja.

m Sacrificium. Edificavit Moyses altare Domino offerens super illud holocaustumata : et inferens victimas fecit sacrificium matutinum in odorem suavitatis Domino Deo. In conspectu filiorum Israel alleluja. *ÿ.* Locutus est Dominus ad Moysen dicens :

siaster, non enim quod volo facio bonum.

e Non ego. Vulg., Gr., Ambrosiaster, jam non ego.

f Gratia Dei. Hæc ad textum Scripturæ non pertinent.

g Capit. XII. Vers. 40-51. In Luxoviensi ex Lucæ x, 25-37.

h Suum. Vox illa nec in Græc., nec in Vulgata existat.

i Homo de turba. Vulgata, quidam de turba.

j Repetent. Vulg., repetunt.

k Orreum. Lege horreum.

l Lauda. Ps. LXXXVIII, 4. Vox Deus in Vulgata non legitur.

m Sacrificium. Ex Exodi XXIV, 4-5. *ÿ.* Ibid., XXIV, 12 ; XXXIV, 2, 4, 5, 8, 9. Verbis Scripturæ et alienis permistis constat.

ascende ad me in montem Sina : stabis super cacumen ejus : audiens Moyses ascendit in montem : ibi constituit ei Deus et descendit ad eum Dominus in nube et adstitit ante faciem ejus. Videns Moyses procidens adoravit dicens : obsecro Domine dimitte peccata populi tui : et ait ad eum Dominus : faciam secundum verbum tuum. P. In conspectu.

Missa. * Accedentes ad Domini mysterium fratres charissimi : debemus deferre ad publicum crimina : si ad iudicium nolumus sustinere tormenta. Debemus hominibus humiliter : si volumus coram angelis gloriari. Debemus lugere in seculo : si volumus regnare cum Christo. Debemus honorem temporalem spernere : si volumus sempiternam gloriam obtinere. Non nobis hec verba sunt querenda : sed meritis : non labiis pronuncianda : sed lachrymis. * Non vestium agenda abiectione : sed mentium. * Non sola crinum nuditate : sed criminum. In * regionis profes-

sione testimonium habeat habitus non proventus. Non ovium velleries luporum nec occultanda rapacitas : quo simulata innocentia credulum calcat : eviscerat. Non candidis parietibus fetidi cadaveris est vestienda corruptio : que mentis species admirantem dum exteriori nitore provocat : interiore parte corrumpat. Non pravi mellis erate fellis claudenda perniciēs : quo fucate suavitatis illecebra : dum gustantem insidioso sapore blanditur : amicitia labiorum amaritudo sit viscerum. Timeamus Deum occultum in conscientia testem : et publicum in examinatione censorem. Non ille querit pro ignorantia : sed pro misericordia confitentem. Et qui potest in occulto scelere habere noticiam non vult in prodito proferre vindictam. Sic sic absolvet pietas humiles : et punit severitas contumaces. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui vivit et omnia regit in secula seculorum. Amen.

* *Accedentes.* Septimo saeculo deficiente ; vivebat adhuc in Hispania frequens Eucharistiae usus ; quare sanctus Isidorus (*Off. lib. 1, cap. 18*), asserentes, nisi aliquo interveniente peccato Eucharistiam quotidie accipiant esse, recte sentire pronuntiavit, si hoc cum religione, et devotione, et humilitate suscipiant ; non, si deinde hoc salutiferum medicamentum sumendum .... Si tanta non sunt peccata ut excommunicandus quisque iudicetur, non se debet a medicina domitici corporis separare, ne dum forte diu abstinens prohibetur (lege probetur) a Christi corpore separari. Et infra subdit : Qui peccare jam quiescit communicare non desinat. Supra legi diu abstinens probetur, quia sensus, in vulgatis Editionibus agere constat. Hoc viderat Hincmarus ; quare ille edidit *namque forte diu abstinens prohibetur communicare, a Christi corpore separari*. At sic remedium non attulit, imo vulnus auxit, nam sanctus Isidorus de eo loquitur qui sponte sua, nullius delicti mortalis conscius, ad Eucharistiam non accedit ; at ille abstinens dicitur qui, non sua sponte, sed episcopi jussu, ob crimen aliquod, vel saltem ob suspicionem criminis, a corporis Christi participatione amovetur. Igitur si legatur : Ne, dum forte diu abstinens probetur, a Christi corpore separari, sententia scilicet episcopi, recte constat sensus ; canones enim, quibus ejus temporis disciplinae ecclesiasticae rogebatur, statuebant ut ii qui diebus festis, aut Dominicis, sacrificio frequenter interfuisse deprehensi erant, quin communicarent, jussu episcopi abstinereant (*Cod. can. Gotho-Hispanus, lib. iv, tit. 11, apud card. de Aguirre, tom. III Concil. Hisp.*), nec nisi post peractam legitimam poenitentiam ad communionem admittantur (*Concil. Antioch. can. 2*). Jam vero contigebat ut nimis multi, gravissimorum criminum sibi conscii, quorum tamen convinci minime poterant, ad mensam Domini accedebant, metu humano ducti, ne, si a communione frequenter abstinuisse deprehenderentur, cogerentur poenitentiam agere, ut canones praescribebant. De his sancti Augustinus, Chrysostomus, alique, passim et gravissime conqueuntur, eosque de suo periculo et implete admonent. Eodem spectat haec missa, ut qui occulte scelera adjuverant prius poenitentiam publicam agant, quam ad corporis Christi participationem accedant.

* *Deferre ad publicum* qui poenitentiam agebant publicam ob delicta occulta, confitebantur quidem se peccasse, et graviter peccasse, et indefinita peccata sua confitebantur, at particulatim nullum crimen

nominatim prodebat ; satis illis erat ed confessio quam illo et sacerdoti clam fecerant. Sanctus Leo (*Ep. 136, Ed. Ques.*) episcopos Samnii, Piceni et Campaniae, graviter reprehendit, qui crimina a poenitentibus singulatim palam exprimenda esse contendebant.

* *Non vestium.* His similia, apud sanctum Cassianum Arelatensem (*Hom. 59*) leguntur. Vestis poenitentium propria ex Concilio Barcinonensi, circa annum 540 celebrato (*Can. 6*), habitus religiosus dicitur, et a sancto Gregorio Turonensi (*Hist. lib. 12, c. 33*) vestis religiosa. Hujus indumenti pars erat cilicium, quod capitibus poenitentium solemniter imponebatur ab episcopo (*Conc. Agath., can. 15*), quo tempore etiam cinere aspergebantur (*S. Isid., Off. l. II, c. 16*).

* *Non sola.* Viris saecularibus poenitentibus omnino tondentur capilli. Concilium Agatheense (*Can. 13*) poenitentes, tempore quo poenitentiam peiunt, impositionem manuum et cilicium super caput a sacerdote, sicut ubique constitutum est, consequantur, si autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutaverint, abiciantur. Concilium Barcinonense (*Can. 6*) statuit ut poenitentes viri, tonsa capite, religioso habitu utantur. Et concilium Tolosanum III (*Can. 12*) diligenter praescribit ut viri poenitentes comas dependant, a mulieribus vero id tantum requirit, ut habitum teneant. Quicunque ad episcopum, vel presbyterum, sanus, vel infirmus, poenitentiam postulat ; id, ante omnia episcopus observet, et presbyter, ut, si vir est, prius eum tondent, et sic poenitentiam tradat. Si vero mulier fuerit, non accipiat poenitentiam, nisi prius mutaverit habitum. At sanctus Ambrosius (*Ad Virg. laps., cap. 8*) voluit ut lapsae virgini amputetur crines ; qui per vanam gloriam occasionem luxuriae praestiterunt. E contra, Fabiola, teste sancto Hieronymo (*Epist. ad Ocean.*) cum inter poenitentes saret sparsim habuisset crimem ; et Ursicino Cadurensi episcopo, ut dactor est sanctus Gregorius Turonensis (*Hist. lib. VII, cap. 20*) inunctum fuit ut tribus annis quibus poenitentiam agere debebat neque capillum neque barbam tonderet. Deum sanctus Isidorus (*Offic. lib. II, cap. 18*) ut tincte scribit : Hi qui poenitentiam agunt, capillos et barbam nutriunt. Nimirum hac in re varia erat Ecclesiarum disciplina, non modo pro temporibus, sed etiam pro personarum et locorum varietate.

* *Regionis.* Lege religionis, ubi legendum in religionis professione testimonium habeat proventus, non habitus.

* *Calcat.* Lege palpat et eviscerat.

Alia oratio. Portantur Domine onera iniquitatum nostrarum dura cervice: vultu dimisso: corde contrito. Et vix tandem in supplicio nostro didicimus penitere: qui reatum nostrum nolebamus ante cognoscere. Sed tu Domine qui mansuetus fecisti in vivario feras: et refrigerasti in fornacis medio flammam: alleva manum tuam in adiutorium nostrum: et totissimum nobis presta defensionis tue in afflictione suffragium. Ut quos peccatorum pondus inclinat: misericordie tue virtus attollat. Et quamvis propter peccata nostra ad terram corruimus: per ineffabilem bonitatem tuam misericorditer sublevarmur. Ut quos diversarum iniquitatum arguant actiones: indulgentia pietatis tue faciat innocentes. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster qui in tuo conspectu sanctorum etc.

Post nomina. Oratio. Omnipotens eterne Deus qui nos ad eternam vitam confessione tui nominis et sacramento baptismatis clementer invitas: votis nostris quesumus presentiam tue virtutis intersere: et offerentium *74* munera dignanter intende. Ut et his sanctificationis gratiam: et defunctis fidelibus tribuas requiem sempiternam. *ñ. Amen.*

Ad pacem Oratio. Deus pacis conditor et charitatis individue attributor: presta quesumus omnipotens fideles vinculo charitatis astringi: ut pacifici pacis perseverantiam teneant: et discordes dono misericordie tue ad charitatem sese convertant. *ñ. Amen.* Quia tu es *vera* pax nostra.

Introitus. Dignum et iustum est nos tibi semper gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum qui tecum in origine mundi et cum spiritu sancto mundo prebuit lucem. Extendit celum virtute: fundavit aridam sapientia: divisit aquas intellectus: simulque in eis universa creavit. Extremo

A hominem ad imaginis et similitudinis sue formam constituens: spiraculo vite rationalis animavit. Et nunc Domine tu es humani generis conditor et omnium in te credentium in assumpto homine sanguinis effusione redemptor. Te metuunt potestates: tibi omnes famulantur virtutes. Te duodenis acinum chorus: ordo te etiam conlaudat ineffabilis angelorum: ac multiplex legio. Tibi Cherubin ac Seraphin senarum volatus stridore alarum: eterne laudis trigemina continentes incessanti voce cantum laudis exsolunt: ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus: vere gloriosus es Domine Deus noster. Te in celestibus spiritus: te in terrenis humana venerantur. Et dum in superis majestas glorie tue attollitur: in his potentia virtutis augeatur. *ñ. proferantur obsequia mentium:* illis gaudia relaxantur animarum. Christum igitur rogemus auctorem: quem scimus nobis celebrandum esse post mortem. Ipsum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Habemus quidem Domine relictum a te viaticum: sed promissum nostri desiderii expectamus effectum. Et qui corpus tuum illud accepimus ad edendum: in quo es humiliatus in terra: illud concupiscimus ad videndum: in quo es exaltatus in gloria. Nunc enim videmus in speculo et enigmatem: tunc autem facie ad faciem tuam habebit gloriam contueri. Ubi nemo cibum requirit: quia nullus esuriat. Nemo peregrinum suscipiet: quia omnes in patria sua vivant. Nemo visitabit egrotum: ubi eterne salutis permanebit hereditas. Nemo operiet nudum quia omnes luce perpetua vestientur. Nemo mortuum sepeliet: ubi omnes sine termino vivant.

b Sed tu Domine hic ista que a nobis sunt percipienda

a In quo es humiliatus. Certum est, Christum Dominum, qui sedet gloriosus ad dexteram Dei Patris in celis, eum esse qui pro hominibus natus, et passus, et cruci affixus est in terris, et qui vere substantialiter in Eucharistiae sacramento, sub speciebus panis et vini, præsens in ecclesia adest, et adoratur a fidelibus, a quibus et comeditur, et bibitur: atque adeo certum est, corpus Christi, in quo est humiliatus in terra, illud idem esse in quo est exaltatus in celo, et quod in Eucharistia sacramento re ipsa adest. Hinc sancti Patres, librique liturgici, de Christo in Eucharistia existente modo ut de passibili, modo ut de immortali loquuntur. Sic sanctus Chrysostomus (*Hom. 3, in Epist., ad Eph.*): Accedentes ad communionem, inquit, cogitemus quod illius sanguinem bibimus qui supra in celis sedet, qui adoratur ab angelis, et qui virtuti immortalis Dei Patris assidet. Sanctus Ambrosius (*De Off. lib. 1, c. 48*): Ante agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem. Etherius et Beatus (*Lib. 1, advera. Eliand.*): Quid tam acceptum et aptum immolari quam caro Christi mortalis? Domum Sanctus Augustinus (*Enarr. 2 in ps. xxi*), proxime ad modum loquendi Missalis nostri accedens, Eucharistiam corpus humilitatis Domini appellavit. Divites seculi manducaverunt corpus humilitatis Domini sui, nec sicut pauperes saturati sunt usque ad imitationem, sed tamen adoraverunt. Synonyma enim pene sunt corpus humilitatis Domini, et

corpus in quo Christus est humiliatus in terra. Rursus idem sanctus Doctor (*Epist. 120, ad Honoratum*) dixit: Divites seculi manducantes Christum pauperem dedignantur esse pauperes: et (*Enarr. 2 in ps. xxxii*) docet quod nos manducando crucifixum et bibendo illuminamur. Qui modi loquendi veri omnes sunt, nam cum Christus Dominus in hoc Eucharistiae sacramento revera præsens continetur, ex omnibus quae de eo, secundum se spectato, cum veritate dicuntur, de eo etiam prout est in Eucharistia cum veritate dici possunt: quare qui Eucharistiam sumit cum veritate dicitur sumere aut manducare corpus Christi in quo est glorificatus in celo, et etiam sumere corpus Christi in quo est humiliatus in terra. Non enim sunt ista duo corpora, sed unum atque idem corpus Christi, una atque eadem Christi humanitas, Verbo d.vino unita, quae in terra fuit aliquando passibilis, in celo et in Eucharistia existit immortalis, in Eucharistia modo invisibilis, sensibus minime perceptibilis, in celo sanctis suis visibilis, ubi et eos beatos facit. Quare hac oratione rogant Gotho-Hispani ut aspectu Christi in celo regnantis aliquando illis frui concedatur, quem in terra, speciebus eucharisticis lectum vera fide ac pietate susceperant.

b Sed tu Domine. Hæc oratio una est ex his quibus evincitur Gotho-Hispanos in orationibus post-pridie orasse pro elementis consecratis.

autem hanc similitudinem. Arborem scilicet habebat quidam plantatam in vinea sua. Et venit querens fructum in illa et non invenit. Dixit autem ad cultorem vinee. Ecce anni tres sunt ex quo venio querens fructum in ficulnea hac : et non invenio. Succide ergo illam : ut quid etiam terram occupat ? At ille respondens dixit illi : Domine dimitte illam et hoc anno : usque dum fodiam circa illam : et mittam stercora : siquidem fecerit fructum : sin autem in futuro succido eam. Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. Et ecce mulier que habebat spiritum infirmitatis annos decem et octo. Et erat inclinata nec poterat omnino sursum respicere. Quam cum vidisset Jesus vocavit ad se et ait illi. Mulier dilata es ab infirmitate tua : et imposuit illi manum : et confestim erecta est et glorificabat Deum. Respondens autem archisynagogus indignans quia sabbato curasset Jesus. Dicebat turbe : sex dies sunt in quibus oportet operari : in his ergo venite et curamini : et non in die sabbati. Respondit autem ad illum Dominus et dixit. **76** Ipocrite unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum aut asinum a presepio et ducit adquare ? Hanc autem filiam Abrahe quam alligavit Sathanas : ecce decem et octo annis : non oportuit solvi a vinculo isto die sabbati ? Et cum hec diceret erubescerant omnes adversarii ejus : et omnis populus gaudebat in universalis que gloriose fiebant ab eo. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lauda. Alleluja. *ñ.* Domine exaudi orationem nostram : et clamor noster ad te perveniat. *P.* Alleluja.

Sacrificium. Deprecatus est populus faciem Dei et exaudivit illum Dominus et dedit eis salutem. Et immolavit Sacerdos holocaustum matutinum in odorem suavitatis alleluja. *ñ.* Oravit Ezechias in conspectu Domini dicens : Domine Deus qui sedes super Cherubin inclina aurem tuam et audi : aperi oculos tuos et vide : et salva nos de manu mortis : ut avertant omnia regna terre quia tu es Dominus. *P.* Et immolavit.

Missa. Rogaturi Deum secretorum omnium conditorem fratres charissimi : hoc primum rogemus : ut det affectum quo eum vehementer oremus : et munera placitura offeramus. Ne nobis perfunctorie et non veraciter supplicantibus : extra hoc sit animus quod oramus. Ne intus sancti desiderii virtute vacui : foris eloquii vanitate conspicui. Credamus sufficere honestas preces : etiamsi habeamus improbas voluptates. Det quoque hoc ipsum religionis veritate plenum esse : quod diximus : ne studio humane laudis inlecti : aliud mente : quam voce proferamus : capiamus. Et labia cordis officio destituta : inutiliter reddant velut cimbala sonitum : aut eramenta tinni-

tum. Sed illum nobis amorem suum celestis pietas dignetur infundere qui totam conscientiam linguamque possidet : qui orationem cogitatione non deserat : qui aliud quam quod significat : non requirat. Pro qua nostra professio talis ante Deum studeat fieri : qualis inter homines vult videri. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Exaudi nos Domine Deus noster : et humane iniquitatis oblitus : divine solius misericordie recordare. Exaudi quesumus : dum peccare non pateris : dum emendare nos precipis : dum rogare permittis. Dum patientia redditum querens correctionis expectat : dum justitia metum future discussionis insinuat : dum misericordia locum evadendi mortis ostendit. Invenient ante oculos tuos sacrificia nostra gratiam : peccata veniam : vulnera medicinam. Suspiria pietatem : flagella consolationem : lamenta temperiem : tempora quietem : officia diligentem : vota mercedem. Mereatur peticio effectum : contritio solacium : consecratio sacramentum. Oblatio sanctificatione pinguescat : trepidatio securitate discedat : benedictio salubritate proficiat : ut in omnibus multiplici pietatis tue gratia redundante erigas plebem : dum laudificas Sacerdotem.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Oblationem familie tue sereno quesumus Domine vultu dignare respicere : et petitionibus eorum fave clementer : ut dono tue clementie premuni : et vivis mereantur impetrare presentis vite suffragia : et defunctis omnibus fidelibus requies prestetur eterna. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui unanimitem amplecteris : et in corde pacifico requiescis : da quesumus puram omnibus pacem : da cunctis fidelibus mutuan charitatem. Tribue fidelia oscula : sincera conloquia. Ut nec publicis quicquam inimicitias liceat : nec secretis. Atque odisse nesciat fratrem : qui te suum cepit amare factorem. *ñ. Amen.* Quia tu es vera pax.

Infatio. Dignum et justum est omnipotens Deus : nos tibi gratias agere per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui homo factus quod homo deliquerat : amputavit. Et in deitate paterna indemutabilis mansit. Qui novissimus Adam effectus in spiritu vivificavit quos Adam primus mortificaverat damnatione peccati. Denique et per obedientiam eterno Deo nos reconciliavit : et patri : quos a consortio beatitudinis : ⁴ transgressio terreni removerat genitoris : atque illo singulari remedio incarnationis sue passionisque sanguine innovatam reddidit creaturam : unde nos debilis vetustas expulerat. Peregit hec omnia humiliatus in **77** homine : qui nunquam probatur a paterna degenerasse virtute. Sic homo factus est : ut homini subveniret : et a paterna substantia nunquam recederet. Permansit in divinitatis natura : cum homines reconciliaret ex gratia.

terminis.

⁴ *Transgressio.* Hæc illatio aperte agit de peccato originali contra Pelagium.

^a *Erepta.* Vulg., *erecta est.*

^b *Lauda.* Ps. ci, 1.

^c *Sacrificium.* Ex libro IV Regum, xiii, 4, 5 ; ex Levitico, i, 13. *ñ.* Issie xxxvii, 15-20, multis pre-

Similis effectus est nobis : qui nunquam est a paterna potestate dissimilis. Ac sic preluit hominibus assumendo humanitatem : ut nunquam naturalem amitteret deitatem. Quem tecum pater et cum Spiritu sancto omnes angeli laudare non cessant : ita dicentes. *¶* Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus. Unigenitus tuus * primogenitus noster. Primogenitus in gratia : unigenitus in natura. Primogenitus quia nemo ante ipsum : unigenitus quia nemo post ipsum. Qui cum in forma Dei esset : non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo : sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens : perfectus in tuis : et verus in nostris. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Fratres commemorationem passionis : mortis : et resurrectionis Domini nostri Jesu Christi tui precamur omnipotens pater : ut has hostias sancto altario tuo superpositas intendas propitius : sanctifices et benedicas ac sumentibus ad salutem pertinere concedas. *¶* Amen. Presta pater sancte per quem tu hec omnia nobis indignis.

Ad Orationem Dominicam.

Sit licet fratres charissimi peccatorum nostrorum plurima multitudo : non tamen est de misericordia Domini dissidendum, sic totis ad eum nisibus convertamur. Quia ergo melius cordis humilitate : et oris confessione placatur : quam victimis : humilemus nos ante eum omnes : et cum toto affectu mentis clamemus e terris. Pater Domine qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *¶* Et eum spiritu tuo.

Benedictio. Benedicat vobis Dominus : et propitius sanctificare dignetur. *¶* Amen. Fidem vestram roboret promissis donorum celestium. *¶* Amen. Ipse quoque glorificet premio eternitatis qui redimere dignatus est precio passionis. *¶* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *¶* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *¶* Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte.

Post communio. Oratio. Christi Domini nostri gra-

* *Primogenitus noster.* Huc refer illud concilii XI Toletani, in expositione fidei, art. 23: *Hinc qui ante secula unigenitus est vocatus, temporaliter primogenitus factus est : unigenitus propter deitatis substantiam, primogenitus propter assumptione carnis naturam ; et concilii Mediolanensis, an. 679, relati in concilio vi oecumenico (Apud Hard., tom. III Concil., col. 1054) : Ideo et unus Dominus Jesus Christus habens in semetipso perfectionem divinæ naturæ, et perfectionem humanæ naturæ, et unigenitus quidem, et Verbum, utpote ex Deo Patre natus, et primogenitus in multis fratribus, Filius enim Dei filius hominis factus est.*

† *Cujus Sanguine.* Est verborum transpositio. Lega : Christi Domini nostri gratia satiati, cujus sanguine sumus redempti, gratias agamus perpetuæ Trinitati, etc.

‡ *Cap. III. Vers. 22-iv, 1, 2.*

§ *Si epimenis.* Vulg., si reverteris. LXX, si conversus fuerit Israel.

¶ *tia satiati : gratias agimus perpetuæ trinitati : cujus sanguine sumus precio magno redempti. Petimus itaque sacramentorum tuorum meritis : ut de hoc seculo nequam eripiamur illesi. ¶ Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. ¶ Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. Et in nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus eum pace. *¶* Deo gratias.

IN SEXTO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam Officium et oratio ut in primo Dominico. fol. 64.

Lectio libri Hieremie prophete (c. Cap. III, IV).

¶ Deo gratias.

B *Hec dicit Dominus.* Convertimini filii revertentes : et sanabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te : tu es enim Dominus Deus noster. Vere mendaces erant colles et multitudo montium. Vere in Domino Deo nostro salus Israel. Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra. Greges eorum et armenta eorum filios eorum : et filias eorum. Dormiemus in confusione nostra : et operiet nos ignominia nostra. Quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos et patres nostri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc : et non audivimus vocem Domini Dei nostri. *¶* Si converteris Israel ait Dominus : ad me convertere. Si abstuleris offendicula tua a facie mea : non commoveberis et jurabis vivit Dominus in veritate : et in judicio et in justitia. Et benedicent eum gentes : ipsumque laudabunt.

¶ Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *¶* Et.

• *Psallendo.* Pone Domine custodiam ori meo et ostium circumstantie labii meis : ut non declinet cor meum. In lingua mala. *¶* Custodi me Domine a laqueo quem statuerunt mihi : et a scandalis operantibus iniquitatem : quia ad te Domine oculi mei : in te speravi non tradas animam meam. *P. In lingua. Hic dicat Presb.* Silentium facite.

† *Sequentia epistolæ Pauli ad Corinthios (c. I, cap. I).*

¶ Deo gratias.

78 Fratres. Obsecro vos per nomen Domini nostri Jesu Christi : ut id ipsum dicatis omnes : et non

• *Psallendo. Ps. cxl, 3, 4. ¶ Ibid., 10.*

† *Sequentia.* Post lectionem Veteris Testamenti, et cantum hymnorum psalmodiarumque, apud Gotho-Hispanos Apostolus legebatur, quæ appellatione in Gallia quoque, in Italia, in Africa, Romæ, et in Oriente et Novi Testamenti lectio significabatur, quam modo Epistolam nominare solemus. Apostolus autem dicebatur, quia perquamque ex Epistolis sancti Pauli desumebatur; nonnunquam tamen aliorum apostolorum Epistolæ, et a Paschate ad Pentecosten librum Actuum apostolorum legunt. Apostolum olim in Hispania Lectores legebant, at jam tempore sancti Isidori moris erat ut diaconus Apostolum legeret; igitur diaconus lectorus Apostolum cum libro ambonem ascendeat, et primum quidem silentium indicet, elata voce clamans : *Silentium facite*; tum titulum lectionis

• *Cap. I. Vers. 40-48.*

sint in vobis scismata. Sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia. Significatum est enim mihi de vobis fratres mei ab his qui sunt Cloes: quia contentiones inter vos sunt. Hoc autem dico quod unusquisque dicat. Ego quidem sum Pauli: ego autem Apollo: ego vero Cephe: ego autem Christi. Divisus est ergo Christus. Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis: aut in nomine Pauli baptizati estis? Gratias ago Deo quod neminem vestrum baptizavi nisi Crispum et Cajum. Ne quis dicat: quod in nomine meo baptizati estis. Baptizavi autem et Stephanum domum. Ceterum nescio si quem alium baptizaverim. Non enim misit me Christus baptizare: sed evangelizare. Non in sapientia verbi: ut non evacuatur crux Christi. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam

(*Cap. XIII*).

Deo gratias.

Nō in tempore: Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si quis venit ad me: et non odit patrem suum et matrem uxorem et filios fratres et sorores adhuc et animam suam: non potest meus discipulus esse. Quis enim ex vobis volens turrem edificare et non sedens prius computat sumptus qui necessarii sunt: si habeat ad perficiendum: ne postea quam posuerit fundamentum: et non potuerit perficere omnes qui viderint incipiant illudere: dicentes quia hic homo cepit edificare et non potuit consummare: Aut quis Rex iturus committere bellum adversus alium Regem: non sedens prius cogitat si posset eum decem militibus occurrere ei: qui cum viginti militibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens rogat ea que pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus que possidet: non

A potest esse meus discipulus. Bonum est sal: Si autem sal quoque evanescit in quo conditur? neque in terra: neque in interquillino utile est: sed foras mittetur. Qui habet aurem audiendi audiat.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

• *Lauda. Alleluja. ÿ. Domini est terra et plenitudo ejus: orbis terrarum et universi qui habitant in ea. P. Alleluja.*

• *Sacrificium. Edificavit Gedeon altare Domino et vocavit nomen loci illius pax Dei alleluja et apparuit ei Dominus dicens: tolle sacrificium et offeres super illud holocaustum mihi in odorem suavitatis alleluja B alleluja alleluja. ÿ. Alleluja. Venit angelus Domini ad Gedeon et dixit ad eum: Dominus tecum virorum fortissime: et ille respondens dixit ad eum: si nobiscum est Dominus: quare apprehenderunt nos omnia mala: ubi sunt mirabilia ejus que narraverunt patres nostri: in die qua eduxit eos de Egipto? et aspexit ad eum Dominus: et duxit ad eum: tu liberabis populum meum de manu inimicorum ejus: quia ego ero tecum: et obtulit Gedeon victimas Domino. P. Et apparuit ei.*

Nissa. Deum a quo averti: cadere est. ad quem converti: resurgere est. A quo exire: mori: in quo manere: vivere et consistere atque vivescere est. Quem nemo querit nisi ratione commonitus: nemo invenit nisi corde purgatus: nemo amittit nisi errore deceptus: intentis fratres charissimis precibus orando rogemus. Ut in nobis quesitus existat: neque cum fuerit invocatus abscedat: sed sensibus nostris studio misericordie sue se inserat. ñ. Amen.

lectionis pronuntiabat dicendo, v. g. *Sequentia Epistolae primae Pauli ad Corinthios*, aut: *Lectio libri Actuum Apostolorum*, etc. Populus respondebat *Deo gratias*, et quisque se crucis signo muniens, aures attentas lectori praebebat: absolutaque lectione dicebat amen, et lector, de ambone descendens, librum in sacristiam referebat, aut ei cui sacrarii cura erat mandata tradebat.

• *Cap. XIV. Vers. 26-35, omisso integro versu 27.* In Hispania olim Evangelium a lectoribus legebatur, deinde munus legendi Evangelii diacono mandatum est. Sanctus Isidorus (*Epist. ad Ludifr.*) docet, ad diaconum pertinere *praedicare Evangelium et Apostolum*; eadem disciplina in Gallia vigeat (*Greg. Turon., Hist. lib. vii, cap. 4*). Diaconus lecturus Evangelium submissa voce hanc orationem dicebat: *Munda cor meum, corpusque et labia mea, omnipotens Deus, etc.*, ut in libro omnium Offerentium (*pag. 219, l. 78*), tum ad episcopum accedens benedictionem petebat, dicendo: *Jube, domine, benedicere*; et episcopus benedictionem impertiens dicebat: *Corrobores Dominus sensum tuum ac labia tua ut recte pronunties nobis eloquia sancta sua* (*Vid. p. 219*). Accepta benedictione, diaconus ad altare accedens, inclinato capite, Evangelium veneratus, elata voce dicebat: *Lauda tibi, et continuo populus et clerus respondebant: Laus tibi, Domine Jesu Christe, Rex aeternae gloriae*; tum elevans Codicem de altari ad ambonem procedebat, praeventibus cereis accensis, et fortasse thuribulo, quamvis de hure Etherius sileat; ad ambonem per-

veniens ascendebat in supremum pulpiti gradum, et inde clara voce titulum lectionis pronuntiabat dicendo: *Lectio sancti Evangelii secundum Lucam*, aut secundum *Matthaeum* aut *Joannem*, et populus respondebat: *Gloria tibi, Domine*, et signum crucis faciebat; tum diaconus incipiebat lectionem dicendo: *In illo tempore, aut in illis diebus, Dominus noster Jesus loquebatur discipulis suis, aut ambulabat, etc.* Absoluta lectione, populus respondebat amen; omnes autem, tam episcopus quam clerus, et populus, erecti stabant cum legeretur Evangelium, et attento audiebant. Diaconus de ambone descendens cum Evangelio ad altare redibat. Codicem tamen super altare non deponebat, sed apertum alteri tradebat, qui eum osculandum ad episcopum deferrebat. Episcopus autem osculandum Evangelium dicebat: *Ave, verbum divinum, reformatio virtutum et restitutio sanctorum*, infra (*Pag. 219*). Galli, saltem in nonnullis Ecclesiis, procedente ad ambonem Evangelio, cantabant Graece *Hagios*, et redeunte Evangelio ab ambone Sanctus Latine cantabant.

• *Deo gratias. Lege Laus tibi, Christe.* Oscitanter hoc loco *Deo gratias* irrepit, hae enim respondebat ehorus, aut populus, cum titulus Apostoli legeretur.

• *Lauda. Ps. xlv, 1.* Statim post lectionem Evangelii canebatur *Lauda*; a psalmistis autem canebatur, neque unquam omitebatur, nam tempore quadragesimali, omisso *alleluia*, canitur *Lauda*.

• *Sacrificium. Judicum vi, 20, 24. ÿ. Ibid., vi, 12 seq.*

Alia oratio. Domine Deus a qui tu a nobis indesinenter rogaris; et clementer tribuis: ut rogeris. Qui das votum optanti: et pie viventibus nihil denegas: preroga quod audias: aut pericias quod acceptas. Da nobis quod ames in nobis: ut digneris semper exaudiri pro nobis. Tribue vota fidelia: sancta desideria prompta officia sedula mysteria: verba supplicia grata eloquia: preconia indefessa. Sint pure preces petitiones commode supplicationes iuste: rogationes crebre: laudes assidue: ut ad salutem eternam omnia prestes omnibus dum invocaris ab omnibus. *ñ. Amen. Post nomen.*

Omnipotens sempiterne Deus: adesto quesumus precibus supplicantium tibi propicius: et humilitatis sancte oblationem adtende placatus: ac presta Domine ut sacrificium hoc quod offerimus: et nobis omnibus proficiat ad salutem: et defunctis prestetur ad requiem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Omnipotens Domine a quo est humilitatis bonum et charitatis studium. **79** Da quesumus nobis omnibus charitatis et humilitatis affectum: ut humiles ac pacificos in charitate Dei et proximi: nos vivere gratulemur. *ñ. Amen.*

Introitus. Dignum et iustum est te Domine orare semper et invocare: qui servorum tuorum precibus ab initio propicius annuus: et placatus ostenderis. Quibusque te invocantibus et beneficia prorogas: et mirabilia patras: indulgentiam non denegas: benevolentiam prestas: et providentiam monstras. Sic Moyses manibus in tipum crucis te orando porrectis in Amalech diabolum superavit. Sic Josue invocans Deum in tanto nomine: dum hostem prosternit: diem tetendit: ut Jesus noster lux vera cresceret: venturus in exordio tepebrarum semper excresceret. Sic Samuel teste Christo Dei evangelicis intonans monitis: populi dura precordia precibus emissis turbine terrore tonitruaque concessit. Sic David hynnicis orationum gratiam psalmorum modulatione reddidit dulciorem. Sic Salomon extensis et ipse manibus dum orando crucis figuram expressit: templum Domini dedicavit. Sic Asaph et Josaphat nobilissimi reges: dum pie Dei populo presunt hostium catervas immensas prece potius quam ense prostrarunt. Sic Ezechias

A flendo dum de morte rediit ad vitam: solis occiduas horas convertit in ortum. Sic Helias quasi clavem etheris ore gestaret: oratione celum clausit et reseravit. Sic Heliseus exanimis incumbendo calefaciens artus: vivificavit oratione defunctum. Sic Jonas pelago immersus per cetum voratus nequaquam ab oratione cessavit: quem in sinuosi ventris antro precantem: nec bellua potuit ledere: nec procella. Sic tres orantes pueri incendia non sensere rotancia: et crepitantium flammarum strepitum precum concentu vicere. Sic in lacu Danielis oratio leonum avidos rictus et edacia ora restrinxit. Sic diem Dominus noster Jesus Christus fidelis in verbis suis: et sanctus in omnibus operibus suis: sequentibus se orandi normam in qua sit summa salutis instituit. Sed orare et nunquam deficere apostolis imperavit. Sic pie fideliterque poscentibus quicquid oratione credentes petierint: se prestatum spondit. Sic ante passionem orando non solum patri discipulos commendavit: sed etiam in passione pro inimicis oravit. Sic in Dei dextera exaltatus perpetim regnat: et pro nobis jugiter interpellat. Quem tecum pater in unitate Spiritus Sancti celorum ille exercitus innumerabilis creatorem laudat: extollit: precatur: adorat: glorificat: honorat: veneratur: exultat: atque indefesso preconio benedicit: attollit: constituit: ac dicit. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus: vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui repudiata immundorum cogitatione libaminum: simplicem ritum **b** nove sanctionis instituit: docuitque discipulos suos: inter hec sacrosancta solennia innocentiam puram vovere et Deo soli hostiam laudis offerre. *c* Ipso Domino redemptorique nostro eterno.

Post pridie. Oratio. Credentes Domine universa mirabilia Domini nostri Jesu Christi filii tui: atque incarnationis ejus: et divinitatis potentiam confitentem in tuis laudibus exultamus tibi que sacrificium laudis offerimus. Rogamus clementiam tuam summa Trinitas Deus et infinita majestas: ut hec oblatio quam in sancto altario tuo deferimus. pro nostrorum expiatione facioquum: sit oculis tuis placita: *d* sit semper accepta: simulque efficiatur illo seculo su-

a Qui tu. Tolle illud tu, et lege: Qui a nobis indesinenter rogaris.

b Novae sanctionis. Hoc est Novi Testamenti. Hoc spectat illud Missalis Gallicani in oratione post sanctus, feria 5 in Coena Domini: Hanc igitur oblationem quam tibi offerimus ob diem jejunii Coenae dominicae, in qua Dominus noster Jesus Christus Filius tuus in Novo Testamento sacrificandi ritum destituit, dum panem et vinum, quae Melchizedech, in praefiguratione futuri mysterii, sacerdos obtulerat, in sacramento sui corporis et sanguinis transformavit, quæsumus, Domine, ut placatus accipias, etc.; et illud sancti Irenaei (Adv. Hær., lib. iv, cap. 32, Edit. Erasmi), docentis, Christum Dominum, repudiatis Judaeorum sacrificiis, Novi Testamenti novam instituisse oblationem, quando in ultima coena panem in corpus, vinum in sanguinem transformavit: Discipulis suis dans consilium primitias Deo offerre... Eum qui ex creatura panis est acceptus, et gratias egit dicens: Hoc est corpus meum; et calicem similiter qui est ex ea creatura, quæ est, se-

c undum nos, vinum, suum sanguinem confessus est, et **NOVI TESTAMENTI NOVAM DOCUIT OBLATIONEM**, quam Ecclesia ab apostolis accipiens in universo mundo offert Deo.... De quo, in duodecim prophetis, Malachias sic præsignavit: Non est mihi voluntas in vobis, etc. Malach. 1, 10, 11.

d Ipso Domino. Lege ipse Dominus et Redemptor eternus.

e Sit semper accepta. In omnibus liturgiis habetur vel expressa vel tacita oratio pro donis sacris consecratis. Hujusmodi est in canone Missæ Romanæ: Supra quæ propitio ac sereno vultu respicere digneris, et accepta habere, etc., quibus in hac nostra oratione post pridie correspondent: Sit oculis tuis placita, sit semper accepta, quæ minime dicuntur nomine principalis et primarii offerentis, qui est Christus Dominus, neque ratione victimæ, sed nomine secundarii offerentis proferuntur, sacerdotis nimirum mortalis, peccatis et imperfectionibus plurimis obnoxii. Rogat igitur sacerdos, minister Christi, ut sacrificium, quod

perveniente a septiformi spiritu benedicta b quo ubi A que Deus veraciter manifestetur c in eo. Ut te hanc hostiam benedicente : si qui ex ea libaverint te largiente : et in hoc seculo percipiant medicinam et in futuro consequantur vite eterne coronam. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Simus ad Deum fratres charissimi solliciti : qui de meritorum nostrorum non sumus felicitate securi. Et quia omnibus opus est indulgentia redemptoris : ad impetrandam ejus misericordiam omnes unanimiter clamemus e terris. Pater noster.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Clementissimus Dominus in cujus manu est universa prosperitas : caritatis semper et pacis B vobis tribuat incrementa. *ñ. Amen.* 80 In bonis actibus unanimes atque concordēs sitis : ut a preceptis Domini nullatenus devietis. *ñ. Amen.* In timore Domini mens vestra firma permaneat : et ejus vos misericordia perenniter regat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Hic dicat Chorus. Gustate et videte. *Post communie alia oratio.* Require retro in Dominico quinto Epiphanie. fol. 77.

IN SEPTIMO DOMINICO POST OCTAVAS EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam officium et oratio ut in primo Dominico. LXVIII.

Lectio libri Hieremie prophete (1 Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

Verbum quod factum est ad Hieremiam a Domino dicens : Sta in porta domus Domini et predica ibi verbum istud : et dic. Audite verbum Domini d domus Juda : qui ingredimini per portas has : ut adoretis Dominum. Hoc dicit Dominus exercituum : domus Israel : bonas facite vias vestras et studia vestra : et habitabo vobiscum in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacii dicentes. Templum Domini templum Domini : templum Domini est. Quoniam si benedixeritis vias vestras et studia vestra. Si feceritis iudicium inter virum et proximum ejus : advene et pupillo et vidue non feceritis calumniam : nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc et post Deos alienos non ambulaveritis in malum vobismet ipsis : habitabo vobiscum in loco isto a seculo et usque in seculum. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

ratione victimæ et primarii offerentis non potest non esse gratissimum, et maxime acceptum Deo, sit etiam suo nomine Deo gratum, placitum et acceptum.

a Septiformis (Sic). Adde gratia, et lege : Illo sancto superveniente septiformis gratia Spiritu. Benedictio enim quam petunt ad effectus sacramentales spectat, scilicet ut dona Spiritus sancti rite Eucharistiam susipientibus conferantur.

b Quo ubique. Scilicet ut Deus in hac oblatione ubique tam quoad effectus sacrificii, quam quoad effectus sacramenti manifestetur, condonando peccata,

c Psallendo. Deus virtutum convertere nunc respice de celo et vide et visita vineam istam. *ñ. Extendisti palmites ejus usque ad mare et usque ad flumen propagines ejus. Quare Domine destruxisti maceriam vinee tue : et vindemiant eam omnes transcentes viam : devastavit eam aper de silva et singularis ferus depastus est eam. P. Respice.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolæ Pauli ad Corinthios (1 Cap. II, III).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Nobis revelavit Deus per Spiritum suum sanctam. Spiritus enim omnia scrutatur etiam profunda Dei. Quis enim scit hominum que sunt hominis : nisi spiritus hominis : qui in ipso est. Ita et qui Dei sunt : nemo cognovit nisi spiritum Dei. Nos autem spiritum mundi non accepimus : sed spiritum qui ex Deo est : ut sciamus que a Deo donata sunt nobis : que et loquimur. Non in doctis humane sapientie verbis : sed in doctrina spiritus spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea que sunt Spiritus Dei. Stulticia est enim illi : et non potest intelligere. Quia spiritualiter examinatur. Spiritualls autem judicat omnia : et ipse a nemine judicatur. Quis enim cognovit sensum Domini : aut quis instruat eum. Nos autem sensum Christi habemus. Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus : sed quasi carnalibus : tanquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi : non escam. Nondum enim poteratis : sed nec nunc quidem potestis : adhuc enim estis carnales. Cum enim sit inter vos zelus et contentio : C nonne carnales estis : et secundum hominem ambulatis : cum enim quis dicit : ego quidem sum Pauli : alius autem : ego Apollo : nonne homines estis ? Quid igitur est Apollo ? quid vero Paulus ? Ministri ejus cui credidistis : et unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi : Apollo rigavit : et Dominus incrementum dedit.

ñ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (1 Cap. XV).

In diebus illis. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis in parabolis dicens. Homo quidam habuit duos filios : et dixit adolescentior ex illis patri. Pater da mihi portionem substantie que mihi contingit. Et divisit illi substantiam suam. Et non post multos dies congregatis omnibus : adolescentior filius D peregre profectus est in regionem longinquam : et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose. Et postquam omnia consummasset facta est fames valida in regione illa : et ipse cepit egere. Et abiit et adhesit uni civium regionis illius : et misit illum in vil-

et conferendo gratiam, sive ut omnipotentia manifestetur per transsubstantiationem elementorum, et divina beneficentia per septiformis gratia donum.

a In eo. Lege in ea, scilicet oblatione.

b Cap. VII. Vers. 1-8.

c Domus Juda. Vulg. et LXX, omnis Juda.

d Benedixeritis. Vulg., bene direxeritis.

e Psallendo. Ps. LXXXIX, 15. *ñ. Ibid., 12.*

f Cap. II. Vers. 10-11, 1-7.

g Cap. XV. Vers. 11-32.

lam suam ut pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem de siliquis quas porci manducabant : et nemo illi dabat. In se autem reversus dixit. Quanti mercenarii a patris mei abundant panibus : ego autem fame pereor ? Surgam et ibo ad patrem meum et dicam illi. Pater peccavi in celum : et coram te. Jam non sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad servos ejus. Cito proferte stolam primam et induite illum : et date annulum in manum ejus et calcamenta in pedibus ejus : et occidite vitulum saginatum et manducemus et epulemur : quia hic filius meus mortuus fuerat : et revixit : perierat et inventus est. Et ceperunt epulari. Erat autem filius ejus senior in agro. Et cum veniret et appropinquaret domui audivit symphoniam et chorum : et vocavit unum de servis : et interrogavit quid hec essent. Et dixit illi. Frater tuus venit : et occidit pater tuus vitulum saginatum : quia salvum illum recepit. Indignatus est autem : et volebat introire. Pater illius egressus cepit rogare illum. At ille respondens dixit patri suo. Ecce tot annis servo tibi : et nunquam mandatum tuum preterivi : et nunquam dedisti mihi edum : ut cum amicis meis epularer. Sed postquam filius tuus hic qui devoravit substantiam suam cum meretricibus venit : occidisti illi vitulum saginatum. At ipse dixit illi. Fili tu mecum semper es : et omnia mea tua sunt. Epulari autem et gaudere te oportebat : quia hic frater tuus mortuus fuerat et revixit : perierat et inventus est. *¶ Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

¶ Lauda. Alleluja. ¶ Dextera Domini fecit virtutem : dextera Dei exaltavit me. P. Alleluja.

¶ Sacrificium. Accipit librum Moyses coram altare Domini : et recitavit in aures populi dicens : hic est sanguis testamenti. In omnibus preceptis que constituit vobis Dominus alleluja. *¶ Convocavit Moyses omnem synagogam filiorum Israel : et dixit ad eos : hec sunt verba que precepit mihi Dominus : ut faciatis ea : et sumite vobis ipsis decimationem Domino : et omnis qui suscipit : ex toto corde of-*

¶ Patris mei. Ita in Græco. Vulgata legit in domo Patris mei.

¶ Lauda. Ps. cxvii. 16.

¶ Sacramentum. Ex Exod. xxiv. 6, 7, 8. *¶ Ibid., xxv. 15 seq., quibusdam mutatis, aliis omissis.*

¶ Ium. n. e. (Sic). Lege immenso, qui tam misericorditer, etc.

¶ Non nisi. Huc speciat quod (Lib. ii advers. Etipandum) Etherius scribit : Omnes intra Ecclesiam per eam salvari credo, extra illum, sicut quanta bona quis videatur agere, etiamsi pro Christi nomine sanguinem fuderit, saluus e se non poterit, nisi ad Ecclesiam redierit catholicam, quæ sola recte credit, sola diligit proximum, sola patitur pro Christo, sola moritur pro eo.

A ferat munera : et si quis in vobis sapiens est et rectus corde : veniens operetur. P. In omnibus.

Missæ. Deum qui est eternitas angelorum : pax beatorum : et vita fidelium fratres charissimi atente rogemus. Ut quia ipso inspirante percepimus : ut hunc veraciter invocemus : ipso favente impetrare possimus : quod ab illo fideliter postulamus. *¶ Amen.*

Alia Oratio. Deus une et *¶* immense tam misericorditer lapsorum defectum reparas : quam potenter eorum que non erant statum edificas. Da Ecclesie tue Catholice fidelitatem plenitudinem : quam illi dedisti perfecte tenere : et his qui per lapsum operis in illa succumbunt : ex miseratione reparationem adesse. Quo et eternitatem per fidem acquirant : et glorie dignitatem per opus obtineant. *¶ Amen.*

Post nomina. Oratio. Eternum te Deum et indeficiens bonum acclives servi tui humiliter obsecramus. Ut qui et beatitudinem fidelibus : et remissionem delinquentibus : non nisi intra sanctam ecclesiam conferri posses sanxisti : dea et viventibus in ea sine lapsu consistere : et defunctis per ejus supplicationem a debitis suppliciis liberari. Ut et viventium te lingua simul et vita glorificet : et defunctorum quies eterna exultatione concelebre. *Amen.*

Ad pacem. Oratio. Pax indiscissa et premium perpetue pacis eterne Deus : qui et pacem angelis eterno federe collocasti : et ad hujus participium pervenire aditum etiam hominibus prebui : da nobis servis tuis et pacem temporis sequi : et pacem eternitatis habere. Ut dum in pacis voto transeunt tempora : in pacis regno conquiratur possessio sempiterna. *¶ Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est magnarum virtutum terribilis Deus : et copiosarum *¶* miserationum ineffabilis Dominus te benedicere : te glorificare : et vobis quibus possumus perenni devotione laudare. Qui Ecclesiam tuam sanctam Catholicam : tanto tibi redemptionis ejus mysteriorum celebritate junxisti : quanto et illam tibi conjungendam eternitatis consilio diffinisti. *¶* Que quoniam nescit aliene perfidie contagio sauciari : merito tibi inherens : teque diligens atque sequens : in suis precibus te invocat : teque rogat in hujus sacrificii singularis sacramento : per Sancti Spiritus acceptum pignus : veram fiduciam tenens : ut ab eis sinceritatis statu omnem contradictionem omnesque contradicentes avertas. Tollas questiones heresum : dissipes impugnationes

¶ Tanto. Lege tanta.

¶ Que, quoniam nescit aliene perfidie contagio sauciari. Rationem dat sanctus Augustinus : quia Ecclesia pugnare potest, expugnari non potest, quia manet inconcussa in radice sua, quia portæ inferi non prevalent adversus eam (De Symbolo ad catechumen., lib. 1, in fine) : Ipsa est Ecclesia sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia catholica, contra omnes hæreses pugnans : pugnare potest, expugnari non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa, ipsa tamen manet in radice sua, in charitate sua, in vite sua : portæ inferorum non vincunt eam.

temptationum. Abjicias ^a erectiones insultantium : A omnia adversus veritatem ejus falsa loquentium : et comminus prorsus omne quod in contradictionis : vel conturbationis ejus acie aut venosum serpit : aut falsum insurgit : aut heretum substat : aut exortum turbat : aut quodlibet recte fidel et sancte operationis dignitatem impugnat. Non lingua verbis elata : non manus gladii plena : non temptatio crebra vel valida. Non potestas quolibet quocumque ictu nocendi pavenda insurgat : vel noceat : aut improbe convalescat. Sed elisis ac destructis adversantibus cunctis : tanto tibi in hac vita tranquilla serviat libertate : quanto tibi veritatis preconio eum universitate militie celestis : hunc laudis hymnum concinit : et proclamatur : ita fideliter dicens. *¶ Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus vere gloriosus : vere multe pietatis Dominus Unigenitus Jesus Christus filius Dei vivi. Qui cum Patre manens eternitatis tue prospectu ^a diffinieras unam tibi de genibus congregandam ecclesiam copulare : Cujus copulationis mysterium in hoc ^a Sacramentum corporis et sanguinis tui vera exhibitione complexi : ad inherendum tibi emundans illam aqua baptismatis : exhilarans oleo unctionis : satians pane corporis : et letificans vino effusi cruoris. Ipse redemptor ejus : ipse pro ea factus precium emptionis. Non dans pro ea quamlibet preciosam rem : que tamen esset : que emenda erat : neque vetustatis putredine : et villitatis sorde poterat quandoque satisfacere : sed vere te ipsum dans : et eternum atque immortalem ad mortem humilians ^a emisisti illam ita ^a erudiens eam a ditione mortis : ut conformares eam immortalitatis tue gloriam et beatitudinem sempiternam. Unde et hec talium beneficiorum indesinenter memor existens : cum fide et gratulatione sincera tue institutionis et sue redemptionis verba commemorat Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Deserentes altaribus tuis Domine oblationum vota non merita : precamur multarum misericordiarum tuarum gloriam tuam : et illa que se omnibus offert : si sit qui eam mereatur accipere pietatis tue omnipotentissimam bonitatem. Ut sit rationabile obsequium ^a vestrum : et fiat hec oblatio in remissionem peccatorum : per viscera misericordie charitatis divine : faciasque hanc hostiam vivam placentem tibi sanctam ac benedictam. Referatur in sacrificio justitie : ex quo in excelsis suavitatis odor ascendat : et holocaustum igne fidei ardens per membra populi dividendum : ^b quod

^a Erectiones. Apud sanctum Augustinum (Serm. in vigil. Pentec.) legitur : De summa erectionis ultima despectio.

^b Heretum. Lege erectum.

^c Diffinieras. Lege definieras.

^d Sacramentum. Lege sacramento.

^e Emisisti. Lege emisisti.

^f Erudiens. Lege eripiens. Fortasse totus hic locus legi poterit : Non dans pro ea, qua tamen redimenta erat, quamlibet rem preciosam, qua aut vetustatis putredine, aut villitatis sorde, poterat quandoque satisfacere,

omnium sanctorum nobis patrocinia acquirat : et per eorum fortissimas preces firmamenta auxilii celestis obtineat. *¶ Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Sit jugis ad Deum fratres charissimi nostre humilitatis intentio : et pro quotidianis peccatis indefensa precatio. Ut corde creduli : et devotionis strenui fideliter clamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *¶ Amen.* Et cum.

Benedictio. Largitor gratiarum Dominus Jesus Christus benedictionis sue nobis remedia largiatur. *¶ Amen.* Abstergat propitius mala omnia que gessistis : et tribuat veniam quam ab eo deposcitis. *¶ Amen.* Ejusque concedente clementia : et indulgentiam criminum : et celestis glorie mereamini percipere regnum. *¶ Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit *83* in secula seculorum. *¶ Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *¶ Amen.* Et cum. *Dicat Chorus.* Gustate.

Post communio. Passionis Domine calicem delibantes : et sacrosancti corporis suavitatem gustantes : gratias ei laudem ei referamus : in domo ejus leti et hilares ambulantes. *¶ Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *¶ Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *¶ Amen.* Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *¶ Amen.* Deo gratias.

C IN OCTAVO DOMINICO POST EPIPHANIE DOMINI.

Ad Missam officium et oratio ut in primo Dominico. fo. 64.

Lectio libri Hieremias prophete (1 Cap. XVII, XIV). *¶ Amen.* Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Benedictus vir qui confidit in Domino : et erit Dominus fiducia ejus. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas : quod ad humorem mittit radices suas : et non timebit cum venerit aestus. Et erit folium ejus viride : et in tempore siccitatis non erit sollicitum : nec aliquando desinet facere fructum. Maledictus homo qui confidit in homine : et ponet carnem brachium suum : ut a Domino recedat cor ejus. Erit enim quasi mirra in deserto : et non videbit cum venerit bonum. Sed habitabit in deserto et in terra salsuginis et inhabitabili. Pravum est cor hominis et inscrutabile : quis cognoscet illud ? Ego Dominus scrutans cor : et probans renes : qui do unicuique juxta viam suam : et juxta

sed te ipsum dans emisisti illam, ita eripiens eam a ditione mortis, ut conformares immortalitatis tue gloriam ac beatitudini sempiternam.

^a Vestrum. Lege nostrum.

^b Quod. Videtur illud quod abundare.

^c Cap. XVII. Hæc prophetia consueta est locis capitulum XVII et XIV Jeremie. Inchoatur ab extremitate versiculi 7 capituli XVII : Benedictus vir : mox adjungitur versiculus 5 ejusdem capituli : Pravum est cor hominis : tum, ex capite XIV, pars media versiculi 18 : Prophetia quoque, et pars ultima versiculi 9 : Tu autem,

fructum ad inventionem suarum. Perdix fovit que non peperit: fecit divitias et non in iudicio. In dimidio dierum suorum derelinquet eas: et in novissimo suo exit insipiens. Solum glorie altitudinis a principio locus sanctificationis nostre. Expectatio Israel. Domine omnes qui te derelinquunt: confundentur. Recedentes a te in terra scribentur: quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum. Propheta quoque et Sacerdos abierunt in terram: quam ignorabant. Numquid proficiens abiecasti Judam: aut Syon abhominata est anima tua? Quare ergo percussisti nos: ita ut nulla sit sanitas. Expectavimus pacem et non est bonum: et tempus curationis: et ecce turbatio. Cognoscimus Domine iniquitates nostras: impietatem patrum nostrorum qua peccavimus tibi. Ne nos des in opprobrium propter nomen tuum: neque facias nobis contumeliam. Solum glorie tue recordare: ne irritum facias sedes tuum nobiscum. Tu autem in nobis es Domine et nomen tuum invocatum est super nos: ne derelinquas. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Psallendo. Deus Iudex iustus fortis et patiens: non iram inferens per singulos dies. *ñ. Confitebor Domino secundum iustitiam ejus paullam nomini Domini altissimi. P.* Per sin.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolæ Pauli apostoli ad Corinthios (Cap. XII, XIII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Vos estis corpus Christi et membra de membro: et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia. Primum Apostolos. Secundo Prophetas. Tertio Doctores. Deinde Virtutes. Exinde gratias curationum. Opilulationes. Gubernationes. Genera linguarum. Numquid omnes Apostoli? Numquid omnes Prophete? Numquid omnes Doctores? Numquid omnes virtutes? Numquid omnes gratiam habent curationum? Numquid omnes linguas loquentur? Numquid omnes interpretantur? Emulamini autem charismata meliora: et adhuc excellentiorem viam vobis demonstrabo. Si linguas hominum loquar et angelorum charitatem autem non habeam: factus sum velut es sonans: aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam: et noverim mysteria omnia et omnem scientiam: et habuero omnem fidem ita ut montes transferam: charitatem autem non habuero nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: et si tradidero corpus meum ita ut ardeam: charitatem autem non habeam: nihil mihi prodest. Caritas patiens est: benigna est. Caritas non emulatur: non agit perperam. Non inflatur: non est ambiciosa: non querit que sua sunt: non

irritatur: non cogitat malum. Non gaudet super iniquitate: congaudet autem veritati: omnia suffert: omnia credit: omnia sperat: omnia sustinet. Caritas nunquam excidit: que est in Christo Jesu Domino nostro. *ñ. Amen.*

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (Cap. XVI).

Illo in tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Homo quidam erat dives qui habebat villicum: et hic diffamatus est apud illum: quia dissipasset bona ipsius. Et vocavit illum: et ait illi. Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis: jam enim non poteris villicare. Ait autem villicus intra se: quid faciam: quia Dominus meus auferet a me villicationem. Fodere non valeo: mendicare erubescio. Scio quid faciam: ut cum amotus fuero a villicatione: recipiant me in domos suas. Convocatis itaque singulis debitoribus Domini sui: dicebat primo. Quantum debes Domino meo? At ille dixit. Centum cados olei. Dixitque illi. Accipe cautionem tuam: et scribe quinquaginta. Deinde alii dixit. Tu vero quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi. Accipe litteras tuas: et scribe octoginta. Et laudavit Dominus villicum iniquitatis: quia prudenter fecisset: quia filii huius seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Ego dico vobis facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut cum defeceritis: recipiant vos in eterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo: et in majori fidelis est. Et qui in modico iniquus est: et in majori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod vestrum est: quis credet vobis? Etsi in alieno fideles non fuistis: et quod vestrum est: quis dabit vobis? Nemo potest duobus dominis servire. Aut enim unum odio habet: et alterum diligit: aut unum adherebit et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammoni. Audiebant autem omnia hec Pharisei: qui erant avari et deridebant illum. Et ait illis. Vos estis qui justificatis vos coram hominibus. Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est: abhominatio est ante Deum. Qui habet aurem audiendi audiat. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lauda. Alleluja. ñ. Lauda Hierusalem Dominum: conlauda Deum tuum Syon. P. Alleluja.

Sacrificium. Sacerdotes Domini et levite: et omnis Israel qui convenerant ad Dominum: ambulabant ante arcam: et immolabant victimas Domino alleluja: alleluja: alleluja. *ñ. Venerunt omnes seniores ex Israel: et tulerunt arcam Domini et portaverunt in tabernaculum testimonii: et omnia vasa sanctuarii que erant in tabernaculo. P. Et immolabant vi.*

Cap. XVI. Vers. 1-15.

Villicationis. Vulg. et Græc. addunt tuæ.

Cautionem tuam. Vulg. Et vade cito scribe.

Nemo. Vulg. et Gr. addunt servus.

Lauda. Ps. cxlvii. 1.

Sacrificium. Ex lib. III Reg. viii. 1-5. ñ. Ibid. 5.

Psallendo. Ps. vii. 12. ñ. Ibid. 18.

Cap. XII. Vers. 27-xiii. 1-8.

Genera linguarum. Vulgata, Theodoretus, et Ambrosiaster addunt interpretationes sermonum. Textus Græcus cum nostro Missali convenit.

Demonstrabo. Vulg. et Gr. demonstro.

Missæ. Custodientes ordinem rei fratres charissimi prius ad Deum pro peccatis nostris preces fundamus. Quid compunctio cogitationum habeat: quid vanitas secularis extorqueat confitentes. Quo ^a saltem hic diaboli vincatur astucia: ubi omnipotentis est Dei exoranda clementia. *ñ. Amen.*

Alia oratio. Deus qui vastatoris antiqui perfidiam virtute filii tui: et Spiritus Sancti dona distribuendo vicisti: et dedisti nobis de captivitate victoriam: concede quesumus: ut qui nos impetere moliantur: tue potentie dextera refrenentur. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Offerentium Deus pater quesumus vota suscipito: quo viventium oblatione suscepta: defunctis fidelibus requies impetretur eterna. — *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Effice nos Domine filios pacis: quos fecisti filios tue adoptionis. Ut pacifici viventes in terra: ad promissa pervenire mereamur celestia. — *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est: equum et salutare est: nos tibi semper laudes et gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus. Una divinitas. Trina majestas. Natura inseparabilis: ^b persona individua. Deus unus: ^c et non solus: unitas triplex: trinitas simplex: sapientia multiplex. ^d Inconfusa conjunctio: et indivisa distinctio. Quem unum substantialiter confitemur: et trinum personaliter nunciamus: Patrem et Filium et Spiritum Sanctum. Qui in uno trinus apparet: et in trino unus agnosceris. Quem conlaudant Angeli et Archangeli una voce ita dicentes. — *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Osanna in excelsis benedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus ³⁵ et inluxit nobis: Deus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Sanctifica Domine ministerium: exilata ministrantem: inlustrat templum: orna altarium: ordina populum: cura morbum: dona remedium: proba votum. Ut omnes de diabolica astucia liberati: non insidiantem timeant sed eurentem. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

^a Preceptorum suorum: quesumus quod Christus suis commendavit discipulis: nos quoque fratres cum genitu cordis proclamemus et terris. Pater noster.

¶ Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Deus conditor vester innovet in vobis dignitatis originem quam creavit. *ñ. Amen. Idem*

^a Saltem. Lege saltem; frequenter ^e pro i, et vicissim i pro e exarata occurrunt.

^b Persona individua. Forte personæ individua, id est, inseparabiles. Concilium Toletanum vi, de vera fide Catholica, n. 2: Credimus Trinitatem discretam inseparabiliter personis; et concilium Toletanum xi, in præf., docet tres personas dici ut cognoscantur, non ut dividantur et infra additur: inseparabiles enim inveniuntur et in eo quod sunt, et in eo quod faciunt, aut forte personalitate individua.

^c Et non solus. Forte, non solitarius. Concilium Toletanum vi, de Plen. Cath. fid., n. 2: Credimus Trinitatem Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, unum Deum solum, non solitarium.

^d Inconfusa. Confer concilium Toletanum xi, in

A redemptor conservet operationem gratia: quam redemit. *ñ. Amen.* Ipse omnium iudex pro nullo vos reatus examinatione futura condemnet. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Hic dicat Chorus. Gustate et videte.

Post communia. Oratio. Requira retro in septimo Dominico. fol. 81.

IN DOMINICO ANTE DIEM CINERIS.

Ad Missam. Officium.

Dominus regnavit decorem induit alleluja: alleluja. [¶] Induit Dominus fortitudinem et precepsit se. P. Alleluja: alleluja. [¶] Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Alleluja.

Dicit Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ. Amen.*

Oratio. Te excelsa laus in altissimis decet: tibi e terris gloriam ecclesia cant: atque hujus cetero concentu ad astra hymnum emittit. Rogamus omnipotens Deus: ut sicut tuas solemniter porrigimus laudes: ita precum nostrarum jubeas efficaciter suscipere voces. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Esayæ prophete (2 Cap. LV).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Audite audientes me: et comedite bonum: et delectabitur in crassitudine anima vestra. Inclinate aurem vestram: et venite ad me: audite me et vivet anima vestra. Et seriam vobiscum pactum sempiternum: misericordias David fidelis. Ecce testem populis dedi eum: ducem ac preceptorem gentibus. Ecce gentem quam nesciebas: vocabis: et gentes que te non cognoverunt: ad te current propter Dominum Deum, tuum et sanctum Israel qui glorificavit te. Querite Dominum dum inveniri potest: invocate eum: dum prope est. Derelinquat impius vias suas: et vir iniquus cogitationes suas: et revertatur ad Dominum: et miserebitur ejus et ad Deum nostrum: quoniam multis est ad ignoscendum. Non enim cogitationes mee: cogitationes vestre: neque via vestra: via mee: dicit Dominus. Quia sicut exaltantur celi a terra: sic præfat.

^a Preceptorum. Lege: Preceptorum Sacrorum, quæ quondam Christus suis commendavit discipulis, memores, nos quoque fratres... proclamemus et terris.

^b In Dominico. Hæc Dominica, quæ ritu Romano Dominica quinquagesimæ in Missali Mozarabum Dominica ante diem Cineris, et etiam Dominica ante carnes tollendas appellatur: porro Dominica in carnes tollendas Mozarabum distinguenda est a Dominica in carnes tollendas Gotho-Hispana, quæ, ut habet Orationale Gothicum (Pag. 63), est Dominica 1 Quadragesimæ. Est etiam distinguenda a Dominica carnis privii Græcorum, quæ cadit in Dominicam Sexagesimæ.

^c Cap. LV. Vers. 2-13.

exaltate sunt vie mee a viis vestris : et cogitationes mee a cogitationibus vestris. Et quomodo descendit imber et nix de celo : et illic ultra non revertetur : sed inebriat terram et infundit eam : et germinare eam facit : et dat semen serenti : et panem comedenti : sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo. Non revertetur ad me vacuum : sed faciet : quodcumque volui : et prosperabitur in his ad que misi illud. Quia in leticia egrediemini : et in pace deducemini. Montes et colles cantabunt ^a coram Deo laudem : et omnia ligna regionis plaudent manu. Pro salicunca ascendet abies : et pro urtica creseat myrthus. Et erit Dominus nominatus in signum eternum : quod non auferetur. *ñ. Amen. Dicat Presb.* Dominus sit semper. *ñ. Et cum.* ^b *Psallendo.* Deus virtutum convertere nunc. *P.* Respice de celo et vide et visita vineam istam. *ñ.* Extendisti palmites ejus usque ad mare et usque ad flumen propagines ejus. Quare Domine detruixisti maceriam vinee tue : et vindemiant eam omnes transeuntes : devastabit eam aper de silva : et singularis ferus depastus est eam. *P.* Respice. *Dicant Presb.* Silentium facite.

Sequentia epistole Pauli apostoli ad Romanos

(^c Cap. I, 11).

ñ. Deo gratias.

Fratres. ^a Revelabitur ira Dei de celo super omnem impletatem et injustitiam **86** hominum eorum ^a qui veritatem in injusticia detinent. Quia quod notum est Dei : manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea que facta sunt intellecta, conspiciuntur. Semperiterna quoque ejus virtus ac divinitas : ut sint inexcusabiles. Quia cum cognovisset Deum : non sicut Deum : glorificaverunt : aut gratias egerunt : sed evanuerunt in cogitationibus suis : et obsecratum est insipiens cor eorum dicentes enim se esse sapientes : stulti facti sunt : et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis : et volucrum : et quadrupedum : et serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immundiciam : ut contumeliis afficiant corpora sua in semet ipsis. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium : et coluerunt et servierunt creature potius quam creatori : qui est Deus benedictus in secula. Amen. Propter quod tradidit illos Deus in passionem ignominie. Nam femine eorum immutaverunt naturalem usum : in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi relicto naturali usu feminarum : exarserunt in desideris suis in invicem masculi in masculos turpitudinem operantes. Et mercedem quam oportuit erroris sui, in semet ipsos recipientes. Et sicut non probaverunt Deum

A habere noticiam : tradidit illos Deus in reprobum sensum : ut faciant que non conveniunt. Repletos omni iniquitate. Malicia. Fornicatione. Avaricia. Nequicia. Plenos invidia. Homicidiis. Contemptions. Dolo. Malignitate. Susurriones. Detractores. Deo odibiles. Contumeliosos. Superbos. Elatos. Sibi placentes. Inventores malorum. Parentibus non obediētes. Insipientes. Incompositores. Sine affectione : absque federe. Sine misericordia. Qui cum iustitiam Dei cognovissent : non intellexerunt. Quoniam qui talia agunt : digni sunt morte : non solum qui ea faciunt. Sed et qui consentiunt facientibus. Propter quod inexcusabilis o homo es omnis qui judicas : in quo enim judicas alterum : te ipsum condemnas. Eadem enim agis : que judicas. Scimus enim quoniam **B** iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimans autem hoc o homo qui judicas eos qui talia agunt : et facis ea quia tu effugies iudicium Dei. An divitias bonitatis ejus : et patientie : et longanimitatis contemnis ? Ignoras quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit ? Secundum duritiam autem et impenitentem cor thesaurizas tibi iram in die ire : et revelationis iusti iudicii Dei : qui reddet unicuique secundum opera ejus. ^b His quidem qui secundum patientiam : boni operis gloriam et honorem et incorruptionem querentibus vitam eternam. His autem qui ex contemptione sunt et qui non acquiescunt veritati : credunt autem iniquitati : ira et indignatio. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum : Judei primum et Greeci. Gloria autem et honor et pax omni operanti bonum **C** Judeo primum et Greco. Non est enim personarum acceptio apud Deum. Quicumque enim sine lege peccaverunt : sine lege peribunt. Et quicumque in legem peccaverunt : per legem judicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum : sed factores legis justificabuntur. Cum enim gentes que legem non habent : naturaliter ea que legis sunt faciunt : huiusmodi legem non habentes : ipsi sunt lex : qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Testimonium reddentes illis conscientia ipsorum : et inter se invicem ^c cogitationum accusantium : aut etiam defendentium in die qua iudicabit Deus occulta hominum : secundum evangelium meum **D** per Jesum Christum Dominum nostrum.

ñ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Lucam (1 Cap. XVI).

Illo in tempore ; Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Homo quidam erat dives : et induebatur purpura et bysso : et epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus : qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus : et cupiens saturari de micis que cade-

^a Coram Deo. Vulg. Coram vobis. LXX, montes et colles exsultant expectantes vos in gaudio.

^b Psallendo. Ps. LXXIX, 15. ^ñ Ibid. 12.

^c Cap. I. Vers. 18-11, 1-16.

^d Revelabitur. Vulg. revelatur.

^e Qui veritatem. Ita in Græco, Vulgata, Ambrosias-ter, qui veritatem Dei.

^f Contemptions. Lege contentione.

^g Incompositores. Vulg. incompositos.

^h His quidem qui. Ita Ambrosias-ter, et Primasius. Vulgata : His quidem qui querunt.

ⁱ Cogitationum accusantium. Verbatim e Græco.

Vulgata, cogitationibus accusantibus.

^j Cap. XVI. Vers. 19-31.

bant de mensa^a divitis. Sed et canes veniebant et lingebant ulcera ejus. Factum est autem ut moreretur mendicus et portaretur ab angelis in sinum Abrahe. Mortuus est et dives : et sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos : **87** cum esset in tormentis : vidit Abraam a longe et Lazarum in sinu ejus : et ipse clamans dixit. Pater Abraam miserere mei : et mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aqua : ut refrigeret linguam meam : quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraam : Fili recordare quia receptisti bona in vita tua : et Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur : tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est. Ut hi qui volunt hipec transire ad vos non possint : neque inde huc transmeare. Rogo ergo te pater ut mittas eum in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres : ut testetur illis ne et ipsi veniant in locum tormentorum. Et ait illi Abraam. Habent Moysen et prophetas : audiant illos. At ille dixit. Non pater Abraam : sed si quis ex mortuis lerit ad eos penitentiam agent. Ait autem illi. Si Moysen et prophetas non audiunt : neque si quis ex mortuis resurrexerit credent. Qui habet aurem audiendi audiat.

¶ Amén.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. ^γ. Respice Domine de celo : et vide visita vineam istam. *P.* Alleluja.

^c *Sacrificium.* Accepit librum Moyses. *Requie* retro in Dominico septima post Epiphaniam Domini. *factio* 81.

Missa. Ecce jam in proximo sunt dies illi salutis : in quibus revoluta anni circulo : per salutis abstinentie opus : remedia cupimus suscipere pravorum actuum nostrorum. Etenim sicut ait Apostolus : hoc est acceptabile tempus : et hi sunt dies salutis. In quibus spiritualis medela exquirenti adveniat anime : et mala dulcia : scabra peccaminum evellantur a mente. Ut qui consuetudine noxia semper cogimur deorsum fluere : tandem divina nos erigente clementia conemur sursum surgere. Ut horum dierum votiva exhibentes susceptione : et malorum nostrorum levemur a crimine : et beatitudinis electorum mereamur compotes esse. ¶ Amen.

Alia oratio. Quantum nos divina clementia fratres **D** charissimi expectat ad penitentiam : in hoc debemus cognoscere : in quo dum nos prospicit prava sine termino agere scelorum nostrorum : in hujus vite spacio terminationem dignetur concedere. Cum in ipsa etiam anni spacia statuta decrevit tempora : in qua nos ad bonorum operum acta invitat. Ut caro^d que se ad sue combustionis incendia^e crapulationi

dedita : immoderata grassatur ruina : et indiscreto^f temulentia vicio non solum incenditur culpa : sed etiam fuscata memoria creatoris sui obliviscitur benevolentiam : a quo statim non recipit secundum culpam : verum dum in utroque vicio refrenata consistit : quid aliud agit nisi quod ab imis ad sursum ascendit. Qui dudum corporali gravidine onerata : tetro herebi profundo devenerat mancipanda. Sed dum abstinentie miseratio conjungitur elemosyna : tanquam pinnato more sive mens ipsa : sive oratio elevatur in ethera. Et cum tanta superna beneficia nostra nobis non ambiant desideria : saltem adornante nos gratia divina alacres debemus occurrere ad hec celestia medicamenta. Ut concessio nobis penitendi spacio : sic delectamus commissa : ne iterum admittamus descenda : sed hoc seminemus in lacrimis : quod metamus in gaudiis. ¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Recensita Domina tuorum fidelium nomina : quesumus ut liber vite eterne contineat. Ut qui misericorditer cuncta regis ac moderas : et vivis preates feliciter vivere : et defunctis cruas a tenebrosa infernali caligine. ¶ Amen.

Ad pacem. Oratio. Christo Dei filius qui per supplicium susceptis crucis pacificasti omnia que sunt in celis et in terris : quesumus ut nos paco illa completes : in qua electos tuos consistere facias. Ut pacato mentis receptaculo sic tibi in cordibus nostris dignum preparemus hospitium. Ut semper ad nos **88** venias : et apud nos cum Patre mansionem facias. Et ita nos tibi penitenciam efficias : ut semper **C** Spiritus Sancti gratiam^g in nos habitare concedas. ¶ Amen.

Inlatio. Dignum et justum est equum et salutare est : nos tibi gratias agere Domine Deus noster. A quo indigni digne protegimur : et protectionis munera cecato cordis oculo non pensamus : dum sepe proni in culpa labimur : et nihil justum agimus : ex quo surgamus. Cum ergo nos tua larga clementia et per digna Patriarcharum invitat exempla : et per prophetarum salubria docet oracula : et per rutilantia incarnationis Domini nostri Jesu Christi illustrat miracula : adhuc etiam et Apostolorum ejus melliflua predicamenta^h nostra inserit corda. Ut eternam amantes vitam : desideria abjiciamus vana : et ea sequamur quam illuminati sine fine manere scimus perpetua. Sic Enoch perniciosa pravorum execrans vitam : delectabilia paradisi obtinet arva. Sic Noe justitiam servans in opere : rector arce factus est in diluvii tempestate. Sic Habraam divino precepto obediens : dum domum reliquit et patriam : amicus Dei effectus beatitudinem obtinet infinitam. Sic Isaac castimonie dono prefulgens in semine suoⁱ hereditat omnes gentes. Sic Jacob hu-

^a Divitis. Vulgata addit : Et nemo illi dabat.

^b *Lauda.* Ps. lxxix. 45.

^c *Sacrificium.* Ex Exod. xxxiii, 6, 7, 8. ^γ. Ibid., xxxv. 1, 3, 10.

^d Qua se (sic). Lege quasi.

^e *Crapulationi.* Id est, *crapula*.

^f *Temulentia.* Lege *Temulentia*.

^g In nos. Lege in nobis.

^h *Nostra.* Lege *nostris inserit cordibus*.

ⁱ *Hereditat omnes gentes.* Apud scriptores ecclesiasticos *heredito* accusandi casu junctum non raro legitur.

militatis et sufferentis gratia fretus : promissum A dilatavit paternum. Sic Joseph prava suadenti objecta repellens : dum nepharium recusaret stuprum : a principari meruit in Aegypto. Sic Moyses negando se esse filium Pharaonis : dum temporales respuit delectationes : magis eligens cum populo Dei habere afflictionem : extitit in miraculorum patratiōe. Dum et Egyptum decem quassit plagis : et virga equora divisit rubri maris. Producit limpha ex saxis : et quadraginta dierum vel noctium spacia continuando jejunii legem promulgat in populis. Sic Josue dum hostes conterit populi Dei : Solis cursum retinet in climata celi. Sic David dum misericors extat in gloria regni : regnare cum Christo in sempiternum promeruit. Sic Helias et ipse quadraginta dierum vel noctium spacia jejunans : igneo B curru evehctus alacriter paradisum defertur. Sic Daniel Propheta dum abstinentie inservit legibus : profunda et secreta mysteria enarrat legibus. Sic etiam Salvator noster ac Dominus noster Jesus Christus : ut temptatoris destrueret signenta : quadraginta dierum vel noctium jejunavit spacia. Sic tristitiam animi obtinuit passionis tempore. Sic etiam sacrum corpus sue divinitatis conexum flagellis : apulis : clavis : lanceis : jaculis prebuit vulnerandum. Et hic in illo accessu adversitatis : nostras diluit veterosas maculas pravitatis. Jam vero post hec : quid Apostolorum numerus doctrinis premisit virtutum : sedule sancta ecclesia prodeat in publicum. Sed quis nos ob hanc gratiam tibi elementissime Domine valeamus respondere : nisi ut C cum toto cordis affectu majestatis tue imploremus respectum. Ut non nos abjicias velut immundos : qui nos agnoscimus nimis squaloribus esse pollutos : sed exhibe nos ut tuos ministros : qui sepe de immundis jubes efficere mundos. Ut alacres occurramus ad hos dies : quos pro nostra purificatione tu ipse instituiti colendos : et sic in eis jussa tuorum impleamus preceptorum : ut semper te conlaudemus admixti in choro Sanctorum proclamantes atque ita dicentes.

ñ. Chorus. Sanctus. Sapetus. Sanctus.

Post sanctus. Vere sanctus vere benedictus es Domine Deus noster. Qui nos per penitentiam invitas ad veniam : ut purificatis concedas vitam eternam. Christe Domine ac redemptor eterne.

a Principari. Lege principare. Lactantius principans dixit, Sidonius Appollinaris carm. 9, vers. 48, Regnis principantem; vox eadem in sancto Augustino, in concilio Toletano ix, et in aliis occurrit.

b In damnatione. Lege in damnationem. Non raro in hoc Missali casus accusativus pro ablativo, et vicissim ablativus pro casu accusativo. Præpositioni in juncuntur legitur.

c Feria. In Missali Mozarabum, et in Missali Toletano idem titulus legitur, at de feria quarta Cinerum, aut de feria quarta in capite jejunii silent Orationale Gothicum, sanctus Isidorus et concilia Gotho-Hispana, silent pariter libri liturgiæ Gallicani, lectionarium Luxoviense, Sacramentarium Bobianum, et Missale Gallo-Gothicum; etiam Gotho-Hispani, uti et Galli, non plures quam quadraginta duos dies in quadagesima numerabant, et in his non nisi dies

Post pridie. Oratio. Christe Domine ejus passionis mortis et resurrectionis ideo facimus commemorationem : quia per id nos agnoscimus recepisse redemptionem : qui in prothoplausti parentis improba consensione eramus condemnati b in damnatione. Purifica nos ea miseratione : qua 39 dudum redemisti per sanguinis effusionem. Ut gratiam corporis et sanguinis tui suscipiari : careamus noxia : piaculi consueti suscipientes medelam salutis : quod est mysterium nostre redemptionis : in visceribus nostris. ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Prope sunt ecce fratres charissimi dies illi salutis : in quibus nos convenit cum litatione jejunii : elemosynam et pietatem conferre indigenti. Ut caro adteatur jejuniis : et misericordie opera exhibeantur afflictis. Ut dum in his operibus occupati manemus : liberis semper vocibus ad Deum exclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Divina nos gratia benedictione superna locupletet : qui vos prospicit proximos abstinentie dies amabiliter prestolare. ñ. Amen. Ipse in cordibus vestris sibi beneplacitum preparat habitaculum : qui dies ipsos consecravit abstinentia ciborum. ñ. Amen. Ut tollentes crucem vestram sequamini eum : qui sponte pro vobis suscepit mortis supplicium. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Hic dicat chorus. Gustate.

Post communio. Oratio. Refecti Christi corpore et sanguine pariter : quia sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eadem refectio- ne et sanctificationem habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace ñ. Deo gratias.

• FERIA QUARTA IN CAPITULO JEJUNII.

Antiphona. d Exaudi nos Deus quoniam benigna, est D misericordia tua : secundum multitudinem miserationis

sex et triginta esuriales (S. Isid. Off. lib. 1, cap. 36; concil. Tolet. viii, can. 9). Quare Quadagesimam a die Dominica, quæ prima Quadagesimæ dicitur, incipiebant, et Jejunium a feria 2 proxime subsequente. Mozarabes igitur, cum in liturgia Gotho-Hispana nihil de feria quarta Cinerum invenirent, officium benedicens cineres, eosque capitibus fidelium imponendi a Missali Toletano desumpserunt, prophetiam et Apostolum a feria 4 post Dominicam Quadagesimæ, Evangelium et orationes a Dominica Quadagesimæ mutati sunt, idque tanta oscitantia præstiterunt, ut plerique intacta remanserint, quæ nec diei sollemnis jejunii, neque feriæ quartæ cinerum conveniunt; et pulcherrimum ordinem Missarum quadagesimalium everterunt, quem in præfatione restituere conatus sum.

d Exaudi. Ps. lxxviii, 17. y. Saluum. Ps. vi, 2.

nam tuarum : respice in nos Domine. *℟*. Salvum me fac Deus : quoniam intraverunt aque usque ad animam meam. *℣*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. *℟*. Amen. *P*. Exaudi hos Deus. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison. Pater noster *℟*. Et ne nos inducas. *P*. Deus misereatur nostri. Totum cum Gloria et honor Patri. *℣*. Ostende nobis Domine misericordiam tuam. *℟*. Et salutare tuum da nobis. *℣*. Peccavimus cum patribus nostris. *℟*. Injuste egimus : iniquitatem fecimus. *℣*. Domine exaudi orationem meam. *℟*. Et clamor meus ad te veniat. *℣*. Dominus sit semper vobiscum. *℟*. Et cum spiritu tuo.

Oratio. Oremus. *℣*. Concede nobis quesumus Domine presidia militie christiane sanctis inchoare jejuniis : ut contra spirituales nequicias pugnaturi : continentie muniamur auxilio. Per Christum. *Et postea Sacerdos benedicat cineres*. *℣*. Adjutorium nostrum in nomine Domini. *℣*. Qui fecit celum et terram. *℣*. Dominus sit semper vobiscum. *℟*. Et cum.

Oratio. *℣*. Deus qui non mortem sed penitentiam desideras peccatorum : fragilitatem conditionis humane benignissime respice : et hos cineres quos causa proferende humilitatis : atque promerende venie : capitibus nostris imponi decrevimus : bene *℟* dicere pro tua pietate digneris : ut qui nos cinerem esse : et ob pravitalis nostre meritum in pulvere reversuros cognoscimus : peccatorum omnium veniam : et premia penitentibus repromissa misericorditer consequi mereamur. Per Christum.

Oratio. Omnipotens sempiterne Deus qui misereris omnium : et nihil odisti eorum que fecisti : dissimulas peccata hominum propter penitentiam : qui etiam misericorditer subvenis clamantibus ad aures clementie tue : bene *℟* dicere : et sanctificare digneris hos cineres : quos super capita nostra : causa sanctorum religionis : et humilitatis pro peccatis nostris more Niniivitarum ferre constituisti : da per invocationem sancti tui nominis : ut omnes qui eos ad pre-

a Deus misereatur. Ps. LXVI.

b Concede. Hæc oratio, quæ in omnibus Sacramentalis Gregorianis hac die legitur, in Gregoriano Pamelii inscribitur collecta ad sanctum Anastasiam.

c Deus qui non mortem. Hæc oratio legitur in vetusto Pontificali Arelatensi, apud Martene (*De antiqu. Eccl. Discip.*, lib. iv, cap. 17).

d Immutemur. Juxta priscam Ecclesie disciplinam, qui publicam suscipiebant penitentiam, habitum mutabant, illis cilicium solemniter imponebatur, et aspergebantur cinere. Hinc, cum de penitentia loquuntur Patres, adeo frequenter sacrum, cinerem et cilicium commemorant. Tertullianus (*de Pudic.*, cap. 5) penitentes in sacco et cinere describit. Sanctus Cyprianus (*De laps.*) penitentes in cilicio et sordibus voluntantes, eosdemque cineri et solo stratos, et sanctus Ambrosius (*Ad Virg. laps.*, c. 8) vult ut corpus penitentis sit incuria maceratum, cinere aspersum, et opertum cilicio : quam vetustam disciplinam hæc antiphona in memoriam revocat : olim enim solis publice penitentibus cinis solemniter imponebatur, deinde alii, pietatis causa, ad accipiendos cineres accedebant, qui illis seorsim a publicis penitentibus dabantur : demum Urbanus papa II, in concilio Beneventano, anno 1080 (*Can. 4*) statuit ut omnes tam viri quam mulieres, tam clerici quam laici cinerem super capita sua acciperent : exinde mos ac-

candam misericordiam tuam super capita sua tolerint : mereantur a te Domine Jesu Christo omnium delictorum suorum veniam percipere : et hodie aie sancta inchoare jejunia : ut ad diem resurrectionis purificatis mentibus digne mereantur accedere : et in futuro perpetuum *℟* et immarcescibile accipere gloriam. Per Dominum nostrum Jesum Christum, Benedictio. Benedictio *℟* Dei Patris omnipotentis : et Filii *℟* et Spiritus *℟* Sancti descendat : et maneat super hos cineres. *℟*. Amen.

Hic aspergit aquam benedictam super cineres. Benedictis cineribus incipiat cantor Antiph. a Immutemur habitu : in cinere et cilicio jejunamus : et ploremus ante Dominum : quia multum misericors est : dimitte peccata nostra Deus noster.

b Dicitur tribus vicibus : deinde dicitur alia Antiph. Inter vestibulum et altare plorabant Sacerdotes et Levite. Ministri Domini dicentes : parce Domine : parce populo tuo : et ne dissipe ora canentium ad te Domine. *℣*. Gloria et honor Patri. *℟*. Emendemus in melius qui ignorant peccavimus : ne subito preoccupati die mortis : queramus speculum penitentiae : et invenire non possimus. Attende Domine et miserere nostri : quia peccavimus tibi. *℣*. Adjerva nos Deus salutaris noster : et propter honorem nominis tui Domine libera nos. *P*. Attende. *℣*. Gloria et honor Patri. *P*. Attende.

c Interim dum cantaverint Clerici has Antiphonas accipiant Clerici et laici cineres da manu Archiepiscopi vel Sacerdotis et dicat Sacerdos dum posuerit Antiph. *a* Memento homo : quia cinis es : et in cinerem reverteris : age penitentiam : et prima opera fac. *℣* Hæc facta eant omnes ad processionem : finita processionis fiat sermo quo finito incipiant ad Missam *℣* Officium. Misereris omnium Domine Deus : et nihil odisti eorum que fecisti : dissimulas peccata hominum propter penitentiam : et parcens illis quia tu es Dominus Deus noster. *℣*. Miserere mei Deus : Miserere mei : quoniam in te confidit anima mea. *P*. Et par-

ciendi ab omnibus indiscriminatum cineres ubique susceptus est. Ceterum hæc antiphona, Inter vestibulum et altare, et hæc alia, immutemur habitu, in Antiphonarum Gregoriano Thomasi scribuntur Antiphona per viam processionis, quæ, Romæ, a sancta Anastasia, ubi erat collecta, ad sanctam Sabina ducebatur, ubi missam pontifex celebrabat. Consulo ordines Romanos, in quibus etiam invenies quod pontifex, feria *4* cinerum hanc processionem, cum clero, et populo, nudis pedibus faciebat.

d Memento. Eadem formula integra in Missali Tolitano legitur : ultima pars habet admonitionem ad penitentes ex Apocalypsi (*Cap. ii, 5*).

e Hoc facta. Eadem est rubrica in Missali Tolitano : processio instituta fuerat ad publicos penitentes ad fores ecclesie deducendos, vel ut populus, ab ecclesia in qua collecta celebrata fuerat, ad aliam ecclesiam, in qua missa celebranda et concio habenda erat, duceretur. Concio, sive sermo habebatur ad populum de jejuniis quadragesimali rite servando, et de aliis pietatis officiis, hoc tempore obeundis, commonendum. In Breviario Mozarabum exstat sermo de carnes tollendas, et de elemosyna.

f Officium. Sapientie xi, 24, 25. *℣*. Ps. lvi, 1. Ritu Gottho-Hispano missæ quæ diebus jejuniis celebrantur a Scripturarum sectione incipiunt.

cons illis. *ŷ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Et parcens illis. *Dicat Presb.* Per omnia semper secula seculorum. *ŷ.* Chorus. Amen.

Oratio. Convertito nos Deus salutaris noster : et averte iram tuam a nobis : ac super populum tuum pacem presta quam loqueris : ut plebs tua letetur in te : ac salutare tuum custodiat : salutem intelligens vel misericordiam tuam temporum prosperitate cognoscat : vel benignitatem tuam fructum fecunditatis suscipiat. *ŷ.* Amen.

Dicat Presb. Per misericordiam tuam Deus noster. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum.

Lectio libri Sapientie Salomonis a Proverb. I.

ŷ. Deo gratias.

Fili. Convertimini ad correctionem meam^a et proferam vobis spiritum meum : et ostendam verba mea. Quia vocavi : et renuistis. Extendi manum meam : et non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum : et increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interiora vestro ridebo et subsannabo : cum vobis quod timebatis advenerit. Cum inruerit repentina calamitas : et interius quasi tempestas ingruerit : quando venerit super vos tribulatio et angustia : tunc invocabunt me et non exaudiam. Mane consergent^b et non invenient me. Eo quod exosam habuerint disciplinam : et timorem Domini suscepierint : tunc acquiescent consilio meo : et detraxerint universas correctioni mee. Comedent igitur fructus vite sue : solisque consiliis saturabuntur. Aversio parvulorum interficiet eos : et prosperitas stultorum perdet illos. *ŷ.* Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum.

a Psallendo. Ecce veniet dies Domini magni elemosyne et jejunii : estote parati benefacere oppressis : viduis et orphanis. *P.* Ut recipiatis mercedem in novissimis temporibus dicit Dominus. *ŷ.* Quiescite agere perverse : discite benefacere : querite iudicium : subvenite oppresso. *P.* Ut re. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia epistolae Jacobi Apostoli ad duodecim tribus (Cap. I).

ŷ. Deo gratias.

Charissimi. Nemo enim tentatur dicat quoniam a Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est. Ipse autem neminem tentat. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et inductus. Deinde concupiscentia cum conceperit : parit peccatum. Peccatum vero cum consummatum fuerit : generat mortem.

^a Cap. I. Vers. 23-33.

^b Et proferam. Vulg. En proferam.

^c Et ostendam. Vulgata addit vobis.

^d Psallendo. Est certe ex verbis Scripturae et alienis consiliis. *ŷ.* Isaia 1, 16, 17.

^e Cap. IV. Vers. 1-12. Hoc Evangelium olim legi consuevisse Dominica prima Quadragesimae orationes quae consequuntur ostendunt, et in Sacramentario Bobiano (Pag. 309) hoc idem habetur Evangelium, cui titulus praemittitur : *Lectio Evangelii secundum Mattheum, quae legitur initio Quadragesimae.* Idem denique Dominica prima Quadragesimae legitur in Mis-

saem. Nolite itaque errare fratres mei delectissimi : omne datum optimum : et omne donum perfectum de sursum est : descendens a patre luminum apud quem non est ¹ transmutatio : nec vicissitudinis obumbratio. Voluntarie genuit vos verbo veritatis : ut sitis initium aliquod creature ejus. Scitis fratres mei delectissimi : sit autem omnis homo velox ad audiendum : tardus autem ad loquendum : et tardus ad iram. Ira enim viri iustitiam Dei non operatur. Propter quod abicientes omnem immunditiam et abundantiam malicie : in mansuetudine suscipite insitum verbum : quod potest salvare animas vestras.

ŷ. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Mattheum

(^a Ca. IIII).

Hic in tempore : Dominus noster Jesus Christus ductus est in desertum a spiritu : ut tentaretur a diabolo. Et cum jejunasset quadraginta diebus : et quadraginta noctibus : postea esurit. Et accedens tentator dixit ei. Si filius Dei es : dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit ei. Scriptum est. Non in pane solo vivit homo : sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem : et statuit eum supra pinnaculum templi : et dixit ei. Si filius Dei es mitte te deorsum. Scriptum est enim. Quia angelis suis mandavit de te : et in manibus tollent te : ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Jesus rursum. Scriptum est. Non tentabis Dominum Deum tuum. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde : et ostendit ei omnia regna mundi : et gloriam eorum : et dixit illi. Hec omnia tibi dabo : si cadens adoraveris me. Tunc dixit ei Jesus. Vade Sathana. Scriptum est enim. Dominum Deum tuum adorabis : et illi soli servies. Tunc reliquit eum diabolus : et ecce angeli accesserunt : et ministrabant ei. *ŷ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ŷ. Et cum.

^f Lauda. Alleluja. *ŷ.* Memento nostri Domine in beneplacito populi tui : visita nos Deus in salute tua. *P.* Alleluja. *Dicat Presb.* Adjuvate me fratres.

^g Sacrificium. Hi dies orationis sancti erunt vobis : et humiliabitis animas vestras applicantes holocausta Domino Deo vestro.

^h Missa. ⁱ Appropinquantibus beate quadragesimo diebus : oremus Deum delectissimi fratres corpore et mente prostrati. Et licet omni vite nostre tempore ejus operi cujus imaginem accepit anima de-

soli Toletano, in Calendario Frontonis, in libro comitis Pamelii, et in Capitularibus Evangeliorum Georgii et Thomae.

^j Lauda. Ps. cix, 4. Alleluja canitur, quod diei sollemnis jejunii non convenit.

^k Sacrificium. Est compactum ex verbis Scripturae (Judith iv, 8 et seq.) et alienis.

^l Appropinquantibus. Haec oratio Dominicae primae Quadragesimae recte conveniebat quando jejuniū quadragesimale die luna proxime sequenti incipiebat.

beat mancipari : tamen specialiter quamdam observationem horum dierum esse debere : patrum docemur exemplis : qui non solum sermone : sed et opere : quid nobis imitandum esset egerunt : e quibus primus Moyses legislator occurrit : qui in hoc numero dierum excelsi montis verticem conscendit : nihil in his diebus nisi tantum verbo Dei pascabatur : quod ex ore Domini procebat. Secundus vero occurrit nobis Hellas propheta : ^a qui unicus esse virtutem contestans : quadraginta diebus montium excelsa lustravit : ubi sacri oris alloquium de Israelitarum salute audire promeruit. Tertius autem ipse nobis Dominus noster Jesus Christus occurrit : qui totis quadraginta diebus heremi secreta penetrans : omnia diabolica tentamenta destruxit. Horum igitur nos exemplis edocti laborantes per hos dies quadraginta : ejiciamus a nobis malicie fermentum : quo animi sinceritatis et veritatis inventri postmodum mereamur. *ñ. Amen.*

Alia oratio. Salutaris vie initia hodiernae solennitatis sacrificio cupientibus consecrare : occurrat Deus Pater unigenitus Filius tuus : qui olim callidi tentatoris astuciam : trimoda se suasionis incipientem sacri oris alloquio reprobavit ^b ac pertulit. Ipse a nobis virulenta tentationum semina pellat : ipsa consensum malarum suggestionum a nobis retrudat. Ipse ariditatis nostre inedia ^c divinis pedibus foveat. Protegat nos contra hujus tentatoris insidias : lorica justicie : et galea salutis eterne. Exhibens de celorum edibus fragilitati nostre fortitudinem cibi perennis : quo et hodie validius roborati : ^d inditum e crastino abstinence tempus incipientes : pecculencie carnalis libitus in nobis decedant : ira diffugiat : voracitas pereat : temulentie vitium evanescat. Secedant doli : *ññ* corpora salus habeat : animas vis divina. Utraque servant in opera pacem jejunii actu : virtutem in voto : constantiam in affectu : actuum disciplinam. Quo spiritualiter suscipientes predictae abstinence tempus : per eum nobis salubriter efficiatur pervium : per quem id ad expiationem novimus institutum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Christe Dei filius quo docente didicimus : non in solo pane vivere : sed in omni verbo quod tuo procedit ex ore. Presta nobis ut qui magisterium tuum sequentes presentis quadragesime initia hodierna die incipimus festivis consecrare in canticis : optata remedia a te impetrare possimus : tam viventibus quam defunctis. Quo et nobis ser-

^a Qui unicus. Fortasse qui unus panis. Confer. III Regum, xix, 6.

^b Ac pertulit. Est verborum transpositio, qualis non raro in hoc Missali occurrit. Lege : Qui olim callidi temptatoris astuciam pertulit, ac trimoda se suasionis incipientem sacri oris alloquio reprobavit.

^c Divinis pedibus. Lege de vivis panibus foveat. Immolatio missae Initio Quadragesimae in Missali Gallo-Gothico de Christo Domino haec habet : Ipse enim est panis vivus et verus qui de caelo descendit, et habitat semper in caelo, qui est substantia aeternitatis et eca virtutis... hunc panem, Domine, nobis per hos quadraginta dies... ministrare digneris, cujus carne a te ipso sanctificata dum pascimur roboramur, et sangu-

A viendi tibi concedatur cum affectu effectus : et illis a te prestatu eterne beatitudinis locus. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus cui transferendus Hellas quadraginta dierum jejunium consecravit : et spiritualiter donec ad celestia mereretur ascendere jejunavit : prophetalem quesumus gratiam, dona populis christianis : in qua superemus delectationes carnis et sanguinis. Fac in omnibus et per omnia continentes fac pacificos : fac celestia precepta servantes : quibus et in hoc sacrificio benignus appareas : et humiliter te invocantibus propiciatus occurras.

ñ. Amen.

Introitus. Dignum et justum est nos tibi gratias agere trinitas Deus : qui das escam omni carni : et implem omnem animam benedictione. Tuere nos Dominum qui non solum carnalibus cibis pascis : sed et spiritualibus escis alis. Ut non in solo pane vivamus : sed in omni verbo tuo vitalem habeamus alimoniam. Nec tantum epulando : sed etiam jejunando pascamur. Nam ut dapibus : et poculis corpora : sic jejunis et verbis tuis anime sagiantur. ^a Magnam enim in hoc munere corporibus salubritatem : et sanitatem mentibus prebuit : jamque ab initio seculi nobis jejunium venerabile dedicasti. Quod si illa generis humani mater Eva ^b interdictam sibi arborem custodisset : et immortalitatem retinisset : et patriam. Sed peccatum matris antiquae : quod inflicta signi vitii usurpatione commisit : in nostris ^c abluo jejunio. Ut qui de paradiso ^d per inobedientiam Adae non abstinendo cecidimus : nunc autem per obedientiam Christi jejunando surgamus. Qui nobis ex eodem materia calicem salutis remiscuit de qua mortis poculum hiberamus. Ut quibus per cibum signi acquisiti mors venerat : per crucis lignum salus perdit redderetur. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes :

ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus et benedictus in altissimis Jesus Christus filius tuus Dominus noster. Qui assumpta humane fragilitatis natura : non solum infidelium sterilitatem convertendo fecundavit : verum etiam antiquissimum serpentem seductionibus blandis inlecebrantem : totiusque mundi copiam promittentem sterilitate ^e tibi promissa post jejunium peracta solemnibus omnipotenti brachio supplantavit. Docens discipulos suos : nostros autem apostolos non numerositate laurorum : aut hircorum : non

ne, dum haysio sitienter potamur, abluimur.

^d Inditum. Lege indictum.

^e Magnam enim. Idem in Gallo-Gothico legitur in illatione missae jejunii, n. 23, et in Sacramentario Bobiano, p. 304, in illatione missae jejunii, in nostro autem illatione integra legitur, quae in citatis Missalibus Gallicanis ab initio et in fine decurritur.

^f Indictum (Sic) sibi arborem custodisset. Ita Gallo-Gothicum et Bobianum legunt.

^g Abluo. Gallo-Gothicum et Bobianum, absolvo.

^h Per inobedientiam Adae. In Bobiano et Gallo-Gothico haec missa sunt vel illa, per obedientiam Christi.

ⁱ Tibi permissa (Sic). Lege sibi permissa.

vitulorum ubertate : non agnorum pinguium victimis tuam placare clementiam : sed puris mentibus lotiatis innocentie manibus sacrificia libare tue serenitatis supplicia. Quia tu es Deus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Adsunt Domine Deus dies illi quas colendos nobis documento tui exempli : sub quadragenaria jejuni decursione ^a signasses. Proinde tam pietatem poscimus et rogamus ut hodiernae solennitatis sacrificio delibutus : largiaris supplicanti- bus famulis spiritualis alimonie cibum : et tue sermocinationis edulium. Quo ad instar prophete tui Helie hujus sacrificii libatione muniti : ita ^b a crastino laboriosa divine institutionis salubriter expediamus jejunia : ut sermocinationis tue mereamur potiri loquela. *Chorus. Amen.*

93 Ad orationem Dominicam.

Ecco Salvator noster : et Domine : qui per paginam veteris testamenti offerri tibi decimas rerum precipis annuales : tibi ^c dierum decimas consecrare conamur. Pie largissimam tue pietatis clementiam implorantes : ut in congressione vie hujus instruas nos documentis justicie : et perceptionibus legis tue. Quibus instructi : et hodierni diei suscepta solennia expleamus et devotissime a crastino instituta jejunia inchoemus. *Pater noster. Dicit Presb. Humiliate vos. benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.*

Benedictio. Christus Dei filius qui quaterdecies diebus in abstinentiam devolutis : se tentari permittit : ipse vos non patitur ullis tentationibus a sancto proposito submovi. *A. Amen.* Quique eidem callido tentatori non in solo pane : sed in verbo Dei hominem vivere posse respondit : celestis vos reficiat alimonia cibi. *A. Amen.* Ut dapibus satiati divinis : indictas a crastino parsimonie leges

^a Signasset. Legi signasti.

^b A crastino. Ita supra, in alia oratione : Indictum a crastino abstinentie tempus ticipientes, et infra orationem Dominicam : Quibus instructi et hodiernae diei suscepta solennia expleamus, et devotissime a crastino instituta jejuni inchoemus ; et rursus (Ibid.) in Benedictione : Ut dapibus satiati divinis indictas a crastino parsimonie leges exple possitis. Hæc tam sæpe repetita ostendunt, et hæc missam olim propriam fuisse Dominicæ primæ Quadragesimæ, et Gotho-Hispanos jejuni quadragesimale incepisse non feria quarta quæ præcedit, sed feria secunda quæ proxime subsequitur Dominicam primam Quadragesimæ.

^c Dierum decimas. Concilium Toletanum VIII (can. 9) Quadragesimam appellat totius anni decimas quæ in oblatione jejunii Domino consecrantur. Eadem sanctus Isidorus (de Offic. Eccles. lib. 1, c. 36). Et ante istos sanctus Gregorius papa (Hom. 16, in Evang.) distincte scribit : A præsentis die usque ad Paschæ festivitatis gaudia sex hebdomadæ veniunt, quarum videlicet dies quadraginta duo sunt, ex quibus cum sex dies dominici ab abstinentia subtrahuntur, non plus quam dies sex et triginta remanent, dum vero per trecentas sexaginta dies annus ducitur, nos autem per triginta et sex dies affligimus, quasi anni nostri decimas Deo damus. Nec aliter Cassianus (Collat. 2, cap. 24) Quadragesimale jejuni anni decimas nuncupavit.

^d Dominico. Hæc dominica in Missali et breviario

A exple possitis. *A. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum : *A. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum. Dicit Chorus. Gustate.*

Post communio. Oratio. Gustantes Domine adavitatis dulcedinis plenitudinem : quesumus ut sit nobis hic in remissionem peccatorum et sanitatem mentium. *A. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *A. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.* In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *A. Deo gratias.*

^d DOMINICO PRIMO IN QUADRAGESIMA.

Ad missam. Officium.

B Ecce nunc tempus acceptabile alleluja. *P.* Ecce nunc dies salutis alleluja. *Y.* Dominus regnavit decorem induit : induit Dominus fortitudinem et precinxit se. *P.* Ecce nunc dies. *Y.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. *A. Amen.* *P.* Ecce. *Dicit Presb.* Per omnia semper secula seculorum. *A. Amen.* *Hic dicatur.* Gloria in excelsis. *Dicit Presb.* Per omnia semper secula seculorum. *A. Amen.*

Oratio. Audiant simul te Domine omnes gentes et dives ac pauperes aurem tibi cordis accommodent. Nec timesamus in die mala : neque fidei onere relictis : jumentis insipientibus comparemur. Ut te solum intelligentia nostra adsequens ambiat : quem eterno in gaudio cum sanctis omnibus laudans premla sempiterna suscipiat. *A. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *A. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum. Prophetia.* Audite audientes me.

Require in Dominica ante diem cinerum. fo. 85. *Dicit Presb.* Dominus sit semper vobiscum.

Mozorabum prima Quadragesimæ scribitur in Orationali Gothico Dominica in carnes tollendas, quia proxime antecederat jejunium quadragesimale, die luna subsequente inchoandum, ut ex orationibus quæ olim hac die recitabantur, et modo in Missali feria 4 cinerum leguntur, constat. Vulgo etiam appellatur Dominica in Alleluia, quia festiva ab omnibus celebratur, unusquisque pro facultatibus splendide epulatur, et in ecclesia magna cum solemnitate Alleluia canitur, de quo orationes Missalis, Breviaril et Orationalis Gothici fidem faciunt. Apud Græcos Dominica prima Quadragesimæ festiva celebratur ob restitutum cultum sacrum imaginem, atque peculiari nomine ea de causa *ἡ νηπρωχὴ τῆς ὀρθοδοξίας, Dominica Orthodoxia*, nuncupatur : sed hæc festivitas apud Græcos instituta est post eversum imperium et Ecclesiam Gotho-Hispanam. Ex decreto concilii xvi Toletani Dominica prima Quadragesimæ clauderetur baptisterii fores, et sigillo episcopi muniebantur, feria 5 in Cœna Domini aperienda. De hoc ritu meminit sanctus Hildephonsus (Lib. adnot. de cog. bapt. cap. 107). Eadem quoque erat Galliarum Ecclesiæ disciplina (S. Germ. de comm. Offic.). Eadem pariter erat Ecclesiæ Alexandrinæ, atque adeo totius Ægypti (Lect. Græc. Alexand. apud Zaccagnium).

^e Prophetia. Juxta rubricam prophetia hujus Dominicæ ea legenda est quæ Dominica ante feriam 4 cinerum lecta fuerat. At, ut alibi dixi, olim hac die prophetia ex III Regum xix, 3-14, lecta est.

can. a. Et cum. * *Tractus*. b. Daniel Propheta. A tunc illi tres quasi ex uno ore hymnum canebant : et benedicebant Dominum de fornace dicentes, *Hic incipiat Sacerdos. Benedictus*. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum : et admirabilis et superexaltatus in secula. Amen. y. Et benedictum nomen maiestatis tue illud sanctum. P. Et super. y. Benedictus es qui vides abyssos : sedes super cherubim et laudabilis. P. Et super. y. Benedictus es in solidamento celi : et laudabilis et gloriosus in secula. Amen. P. Et super. y. Benedicite omnia opera Domini Dominum : benedicite angeli Dei Dominum : benedicite stelle celi Dominum. P. Hymnum dicite et superexaltate eum in secula. Amen. y. Benedicite filii hominum Dominum : benedicite Sacerdotis Dei Dominum. Benedicite sancti et humiles corde Dominum. P. Hymnum dicite. y. Benedicite Anania Azaria et Misael Dominum. Hymnum dicite et superexaltate eum in secula. Amen. y. Quia liberavit nos ab inferis et de manu mortis salvavit nos et eripuit nos de medio camino ardentis flammæ et a medio ignis eduxit nos. *Dicat Presb. Confitemini*. y. Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in seculum misericordia ejus.

* *Psallendo*. Ne memor fueris Deus iniquitatum nostrarum antiquarum : cito apprehendat nos misericordia tua Domine. y. Quoniam pauperes facti sumus valde : adjuva nos Deus salutaris noster. P. Cito apprehen. a. *Hic Sacerdos debet preparare calicem cum vino et aqua et hostiam in patena posita super calicem et accipiat illud* 94. *et prostratns se ad pedem altaris flexis genibus et dicat has preces que*

* *Tractus*. Aut hæc vox omnino delenda, aut legenda *tractum*, quia præfatio hymni trium puerorum tractum canebatur.

b. *Daniel Propheta*. Sic in Lectionario Luxoviensi, n. 8, *Daniel cum benedictione* legitur. Hæc enim indicant hymnum trium puerorum ; qui non modo in Gallia (S. Germ. in *Explic. missæ*), sed etiam in Hispania in omnium missarum solemnitate de pulpito canebatur ex decreto concilii IV Toletani (Cen. 14). Canebatur autem tam a Gallis quam a Gotho-Hispanis antequam Apostolus legeretur. Plura in libris liturgicis existant hujus hymni exemplaria, quorum vix unum occurrit quod cum alio perfecte, quoad voces, conveniat, etsi omnia, quoad sensum, e capite octavo Danielis deprompta sint. Absoluto hymno trium puerorum, canebatur psalmus centesimus quintus, *confitemini*, cujus primum versum sacerdos canebat, reliqua psalmista et populus.

* *Psallendo*. Ps. LXXVIII, R.

a. *Hic Sacerdos*. Ista omnia recentiora sunt, nec ad munus sacerdotis olim pertinebant. Sanctus Isidorus (*Epist. Ludifr. Cordub.*) ad Diaconum pertinet... oblationes inferre, et disponere in altari... ad ipsum quoque pertinet officium precum. Latini officium precum, aut simpliciter preces nominabant orationes illas, quæ pro diversis hominum statibus necessitatibusque funduntur. A Græcis *pacifice* dicuntur, quia ab his vocibus incipiunt, in pace Dominum precemur, aut *diagonica*, quia a diacono recitatur. Adhuc apud Græcos, et Orientales, et olim apud Gotho-Hispanos diaconus preces recitabat, populus autem respondebat apud Græcos *Kyrie eleison*, apud Gotho-Hispanos, *placare, miserere*, aut tantummodo *placare*, et aliquando, ut est in libro offertorium, *præsta, æterne omnipotens Deus*. Apud Mediolanenses

PATROL. LXXXV.

A sequitur. Indulgentiam postulamus. Christo exaudi. Placare et miserere. y. Jesu unigenite Dei patris filius : qui es immen-e bonitatis Dominus. P. Placare. y. Cuncti te gemitibus exorantes poscimus : cunctique simul deprecantes quesumus. P. Placare. y. Tua jam clementia mala nostra superet : tuo jam sereno vultu in nos respice. P. Placare. y. Remove propitius tuam irarundiam : da peccatis finem : da laboris requiem. P. Placare. y. Tranquillitatem temporum : rerum abundantiam : pacis quietem : et salutis copiam. P. Placare. y. Illius Pontificis porrigere presidium : atque universo supplicanti populo. P. Placare. y. Remissionem omnium peccatorum quesumus : indulge clemens mala que commisimus. P. Placare. *Hic dicat Sacerdos : Orationem* B *submissa voce*.

Exaudi orationem nostram Domine : gemitusque nostros auribus percipe : nos enim iniquitates nostras agnoscimus : et delicta nostra coram te pandimus tibi Deus peccavimus : tibi que condientes veniam exposcimus. Et quia recessimus a mandatis tuis : et legi tue minime parvimus. Convertere Domine super servos tuos quos redemisti sanguine tuo. Indulge quesumus nobis : et peccatis nostris veniam tribue : tueque pietatis misericordiam in nobis largire dignare. a. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. a. Amen. *Hic elevet Sacerdos et dicat*. Silentium facite.

Sequentia epistolæ Pauli ad Corinthios (II, cap. V, VI).

a. Deo gratias.

respondet modo chorus, olim populus respondebat, vel Latine, *Dominus, miserere*, vel Græco, *Kyrie eleison*. Harum precum usus apostolicus est, in liturgiis Græcorum Orientalium, in Ambrosiana, Gallicana et Gotho-Hispana inveniuntur, erant olim fortasse in Africana, in liturgia Romana nullum harum exstat vestigium, præter eas que in majori hebdomada recitantur ; at in officio divino quotidie preces Romæ recitabantur, et in Breviario Romano ad laudes, ad vespas, et ad completorium preces dicuntur. Cæterum in Ecclesia Mediolanensi preces adhuc recitantur in missa diebus Dominicis Quadragesimæ, exceptis prima, et Dominica Olivæ, sive Palmarum ; recitantur autem statim post ingressum, sive introitum.

* *Illius Pontificis*. Olim, loco vocis *illius*, quam litteræ III. exprimebant, nomen episcopi distincte recitabant.

* *Orationem*. In liturgiis Gallicanis hæc oratio post precem appellatur. A sacerdote recitatur, qui missam celebrabat. Rubrica nostra præscribit ut *secreto*, id est, submissa voce, dicatur ; et sane, in liturgia sancti Chrysostomi, orationes secreto recitantur, quæ post synaptas a sacerdote funduntur.

* *Ad Corinth. cap. V. Vers. 20-vi, 1-11*. In Sacramentario Bobiano Apostolus legitur ex II Cor. vi, 2-11 ; prophetia autem ex lib. III Regum, xix, 3-15. In Lectionario Luxoviensi, in initium *Quadragesimæ*, propheta igitur ex Isaiâ, LVIII, 1-14 ; Apostolus ex II Cor. ii. Finis lectionis cum membrana deficit. Eadem lectio ex Apostolo in Missali nostro, et in libris Gallicanis hæc die legitur ; at, in nostro, lectio ab initio prolixior est.

Fratres. Pro Christo legatione fungimur tanquam deo exhortante per nos. Obsecramus: pro Christo reconciliamini Deo. Cum qui non noverat peccatum: pro nobis peccatum fecit: ut nos efficeremur iusticia Dei in ipso. Adjuvantes autem exhortamur: ne in vacuum gratiam Dei recipitis. Ali enim. Tempore accepto exaudivi te: et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis. Neini dantes ullam offensionem: ut non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia. In tribulationibus. In necessitatibus. In angustiis. In laboribus. In plagis. In carceribus. In seditionibus. In vigiliis. In jejuniis. In castitate. In scientia. In longanimitate. In suavitate. In Spiritu Sancto. In charitate non ficta. In verbo veritatis. In virtute Dei. Per arma iusticie a dextris: et sinistris. Per gloriam et ignobilitatem. Per infamiam et bonam famam. Ut seductores et veraces. Sicut qui ignoti: et cogniti. Quasi morientes: et ecce vivimus. Ut castigati: et non mortificati. Quasi tristes: semper autem gaudentes. Sicut egentes: multos autem locupletantes. Tanquam nihil habentes: et omnia possidentes. In Christo Jesu Domino nostro.

A. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem (2 Cap. 111).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus reliquit Judream: et abiit in Galileam. Oportebat autem eum transire per Samariam. Venit ergo in civitatem Samarie: que dicitur Sichar juxta predium quod dedit Jacob Joseph filio suo. Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere sedebat sic super puteum: hora erat quasi sexta. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus. Da mihi bibere. Discipuli autem ejus abierant in civitatem: ut cibos emerent. Dicit ei mulier illa Samaritana. Quomodo tu Judæus cum sis: bibere a me poscis: que sum mulier Samaritana. Non enim eorumque Judei Samaritanis? Respondit Jesus: et dixit ei. Si scires donum Dei: et quis est qui dicit tibi: da mihi bibere: tu forsitan posisses ab eo: et dedisset tibi aquam vivam. Dicit ei mulier. Domine neque in quo haurias habes: et puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam. Nunquid tu major es patre nostro Jacob: qui dedit nobis puteum hunc: ipse ex eo bibit: et filii ejus et pecora ejus. Respondit Jesus: et dixit ei. Omnis qui biberit ex

A aqua quam ego dabo ei: non sitiet in eternum. Sed aqua quam ego dabo ei: fiet. 95 in eo fons aque salientis in vitam eternam. Dicit ad eum mulier. Domine da mihi hanc aquam: ut non sitiam: neque veniam hoc haurire. Dicit ei Jesus. Vade voca virum tuum et veni huc. Respondit mulier et dixit. Non habeo virum. Dicit ei Jesus. Benedixisti: quia non habeo virum. Quinque enim viros habuisti. Et hunc quem habes: non est tuus vir. Hoc verum dixisti. Dicit ei mulier. Domine video quia propheta es tu: patres nostri in monte hoc adoraverunt: et vos dicitis quia Hierosolymis est locus ubi adorare oportet. Dicit ei Jesus. Mulier crede mihi: quia venit hora quando neque in monte hoc: neque in Hierosolymis adorabitur pater. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus: quia salus ex Judæis est. Sed venit hora et nunc est: quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate. Nam et pater tales queris: qui adorant eum. Spiritus est Deus: et eos qui adorant eum: in spiritu et veritate oportet adorare. Dicit ei mulier. Scio quia Messias venit qui dicitur Christus. Cum ergo venerit: ille nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Jesus. Ego sum qui loquor tecum. Et continuo venerunt discipuli ejus: et mirabantur quia mulieri loquebatur. Nemo tamen dixit: quid queris: aut quid loqueris cum ea. Reliquit ergo idriam suam mulier: et abiit in civitatem: et dicit illis hominibus. Venite et videte hominem qui dixit mihi omnia quecumque feci. Nunquid ipse est Christus? Exierunt de civitate et periebant ad eum. Interea rogabant discipuli dicentes. Rabbi manduca. Ille autem dixit eis. Ego cibum habeo manducare: quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli ad invicem. Numquid aliquis attulit ei manducare? Dixit eis Jesus: meus cibus est: ut faciam voluntatem ejus qui misit me. Ut perficiam opus ejus. Nonne vos dicitis quod adhuc quatuor menses sunt: et messis venit? Ecce ego dico vobis: levate oculos vestros et videte regiones: quia albe sunt iam ad messem. Et qui metit mercedem accipit: et congregat fructus in vitam eternam. Et qui seminat: simul gaudeat: et qui metit. In hoc est enim verbum verum: quia alius est qui seminat: et alius est qui metit. Ego misi vos metere: quod vos non laborastis. Alii laboraverunt: et vos in laboribus eorum introistis. Ex civitate autem illa multi crediderunt Samaritanorum: propter verbum mulieris testimonium perhibentis: quia dixit mihi omnia quecumque feci. Cum venissent autem ad

^a In Christo Jesu Domino nostro. Verba eadem in Bobiano leguntur, quibus scilicet finis imponebatur lectioni.

^b Cap. IV. Vers. 543. Hoc Evangelium revera spectat ad sequentem Dominicam, ut alibi ostendi, ad hanc vero illud quod ferit 4 Cinerum legitur. In Lectionario Luxoviensi, deficiente membrana, deficiunt legenda usque ad Dominicam Palmarum. In Sacramentario Bobiano (P. 301, col. 2), inter alias lectiones que initio Quadragesimæ leguntur, est Evangelium secundum Matthæum, vi, 1-9. Rursus

extra ordinem in eodem Sacramentario (Pag. 300, col. 1) occurrit lectio sancti Evangelii secundum Matthæum IV, 1-12, quæ legitur initio Quadragesimæ. Porro, ut animadvertit Nabilliohus, Galli illius ævi Quadragesimæ et Quadragesimalis dicebant, ut libri eorum liturgiæ probant.

^c Abiit in Galileam. Vulgata, Codex Vercellensis et Veronensis, legunt, iterum in Galileam.

^d Ego dico vobis. Vulgata, Codices Vercellensis, Veronensis et Brixiensis, illud ego non legunt.

illum Samaritani rogaverunt eum : ut ibi maneret : A et mansit ibi duos dies. Et multo plures crediderunt propter sermonem ejus et mulieri dicebant. Quia jam non propter tuam loquelam credimus : ipsi enim audivimus : et scimus quia hic est vere Salvator mundi.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

• *Lauda.* Alleluja. ¶ Attende popule meus legem meam. P. Alleluja.

• *Sacrificium.* Multiplicabit vos Dominus sicut astra celi diligite illum : et observabitis precepta ejus : et ceremonias omni tempore : ut discant filii vestri disciplinam Domini Dei alleluja. ¶ Locutus est Moyses universo Israeli dicens : dum descenderem de monte : et tabulas federis in manibus tenerem : et vidissem vos relinxisse vias Domini quas vobis ostenderam : projecit tabulas de manibus meis : et confregi eas ad radicem montis : et procidi ante Deum quadraginta diebus et quadraginta noctibus : panem non comedens : et aquam non bibens propter peccata que fecistis ante Deum et timens pro vobis oravi ad illum : et exaudivit me. P. Ut dicam.

Missa. Solliciti queso dilectissimi fratres redemptionis nostre perpendentes mysterium : reddamus ut possumus Salvatori nostro gloriam : offerentes ei hostiam vivam : • et qui ex gentibus unam in se voluit congregari ecclesiam. In muliere etenim illa Samaritana : in qua dudum est gentilitas figurata : nos ipsos advocatos ex gentibus agnoscamus : et pro illa Deo contriti cordis hostiam immolemus. Novit ille suffragantibus adsistere : qui se • nascenti jam seculo dignatus est subvenire. Dabit • precantibus efficaciam : qui in se suscepit infirmitatem nostram : Atribuit postulationi effectum qui lassus sedit ad puteum. Componet nobis in oratione precem : qui Samaritane mulieri inspiravit ut crederet. Dabit in eterna beatitudine premium acquisitis : qui misertus est quam voluit parituris. ¶ Amen.

Alia oratio. Jesu Redemptor noster et Domine qui ad salvandum genus humanum : • sexta etate seculi venisti : ab hujus extremitatis nostre profundo conserva atque sanctifica ecclesiam tuam in unitate sancte fidei : quam olim a tenebrosa profunditate eruens putei : tibi illam copulare per gratiam voluisti. Da cunctis in ea manentibus : ut sicut ad te fide venerunt : ita eterno solacio potiantur. Ut per te introducamur ad regnum eterne vite : per quem accepimus fidei inlumptionem. Tribue nobis sicientibus eterni fontis ita bibere potum : ut nunquam sitiamus in eternum. Expelle a cordibus nostris omnem profunditatem tenebrosam errorum : nequando operiat super nos puteus os suum. Te te Christe inveniamus ad puteum relevantem qui nostro ex vicio quocum-

que lapsi fuerint in crimine : ut toties releveretur tue pietatis dono : quoties cecati labimur in delicto. Amove a cordibus nostris inveterata vetusta vitia maliciam : qui novitate spiritus in Samaritanam illam fidei operatus es incrementa. Da quesumus omnibus in commune Jesu bone : ita dies istos sancti desiderii plenitudine gratiosos habere : sicut illa promeruit dono sancte fidei te in veritate cognoscere. Ut in horum celebritate dierum te custodiente : non libidine polluamur : non malicia sanctemur : non scandalis discindamur. Sed in sancte fidei omnes unitate collecti ita spiritus tui sancti defensione protecti : et inluminati mundemur a criminibus nostris. Qualiter ad sanctum pascha pervenientes : et ardentius suscipiamus mysterium nostre redemptionis : et veraciter reparatos nos gratulemur in statu eterno lucis.

¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Christo filius Dei vivi : cuius virtute mulier illa Samaritana prenoscere meruit : cuius fidem casto corde concepit : cuiusque nomen abiens in civitatem celebre nunciavit. Da nobis ut ea veritate nomen nostrum eternis ascribatur in paginis : • que veritate nomen glorie tue ob miraculum deitatis ammirabile factum est Samarie in populis. Presta etiam sancte Deus ut omnes qui fidei intentione fatemur et credimus nomen tue sanctissime trinitatis : nunquam eternis mancipemur suppliciis. Quique in eadem quam a te percepimus fide vocati sunt : nullis flammarum adustionibus crucientur. Sed concede eis : ut sicut in hac vite inconcussae statum vere fidei tenuerunt : ita illius vite gaudiis eterno munere potiantur. ¶ Amen.

Ad pacem. Oratio. Salvator mundi verbum Patris eterni : qui post acceptam fidem mulieris : rogatus a Samaritanis bideum apud eos facis : ut in illorum duorum figura dierum mystice commendaretur duorum numerus preceptorum : charitatis videlicet Dei ac proximi : munda cor nostrum omni crimine : omnique ignorantie cecitate. Qualiter mundissimam tibi in cordibus nostris preparantes mansionem : tribuas nobis quod illis tribuisti : proximi dilectionem veraciter retinere : per quam possimus pervenire ad te : et tuam omnimodo nosse dilectionem : cum qua perveniamus ad gaudia vite eterne. ¶ Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui ad salvationem humani generis veniens et celo : sitiens atque fatigatus sedisse ad puteum dicitur. Ille etenim in quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter permanebat : quia nostro mortalitatis corpus assumpserat : veritatem assumptio carnis quibusdam significationibus demonstrabat

• *Lauda.* Ps. LXXVII, 1.

• *Sacrificium.* Ex Exod. x, 22. *Ibid.*, ix, 15-20.

• *Et qui ex gentibus.* Illud et abundat, aut forte legendum qui ex Juda's et gentibus.

• *Nascenti. Lege nocenti.*

• *Sexta etate.* Confer sanctum Isidorum (*Orig.* lib. v, cap. 38, 39).

• *Qua. Lege qua.*

Fatigatum enim eum non aliter credimus ab itinere : **97** Exiit quippe ad currendam viam : per significationem carnis assumptæ. Ideo igitur etiam fatigatus ille in carne : non tamen nos sinit infirmari in sua infirmitate. Nam quod infirmum erat illius : fortius est hominibus. Ideoque per humilitatem veniens eripere mundum a potestate tenebrarum : sedit et sitiit quando aquam mulieri petiit. Ille etenim humiliatus erat in carne : quando sedens ad puteum loquebatur cum muliere. Sitiit aquam : et exegit fidem ab ea. In ea quippe muliere : fidem quam quesivit : quamque petiit : exegit atque venientibus dicit de ea discipulis : Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis. Ille jam qui in eam creaverat fidei donum : ipse poscebat atque sibi ab ea porrigi potum. Quicquid enim dilectionis sue flamma cremabat : ipse ab ea poculum quo refrigeraretur sitiens postulabat. Ob hoc nos ad ista tantarum virtutum miracula quid apponemus sancte et immaculate et piissime Deus : nisi conscientiam mundam : et voluntatem dilectioni tue omnimodo preparatam. Tuo igitur nomini offerentes victimam mundam : rogatus atque expositus : ut opereris in nobis salutem : sicut in muliere illa operatus es fidem. Operare in nobis extirpationem carnalium viciorum : qui in illa idolatria pertulisti fumentum. Sentiamus quoque te in illa futura examinatione mitissimum : sicut illa te promeruit invenire placatum. Opus enim tuum sumus : qui nisi per te salvari non possumus. Subveni nobis vera redemptio : pietatis indeficiens plenitudo. Non perdas quod tuum est : quibus dedisti rationis naturam : da eternitatis gloriam indefectam. Ut qui te in hac vita laudamus : in eterna quoque beatitudine multo magis glorificemus. Tu es enim Deus noster : non nos abijcias a facie tua : sed jam respice quos creasti miseratione gratuita : ut cum abstuleris a nobis omne debitum culpe : et placitos reddideris aspectibus gratie tue. Eruti ab illa noxialis putei profunditate facinorum : a idriam nostrarum relinquentes cupiditatum : ad illam eternam civitatem Hierusalem post hujus vite transitum convelemus. Et cum omnibus Sanctis nomen tuum celebre nunciemus : atque ita dicamus. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere Sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Cujus presentia visionis mortificationem operatur sceleris. Non est enim homo : qui ejus contueatur faciem : et suo possit remorari in crimine. Mulier quippe ista ejus presentiam cernens : verborum quoque ejus fluentia mirabiliter capiens : postquam manifestissime cognovit Jesum : reliquit idriam viciorum. Sicque abiens in civitatem : non tacet quod experta erat : de virtute ejus miraculum. Sit gloria ipsi : sit laus et honorificentia : Domino nostro et Salvatori. Cujus potentie cedunt retinacula criminum : ex quo etiam emendatior sit vita post lapsum. Reddamus

A ergo ei in quantum possumus contriti cordis asseritium : per quod ipse testatus est : se posse inveniri placatum. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Deus qui in corde mulieris Samaritanæ spiritum tue sanctificationis dedisti : quo te crederet : quo te inspirata sentiret : quo etiam posset tue majestatis potentiam fidei intentione narrare. Emitte spiritum tuum de sanctis celis tuis : quo sanctificentur oblata : suscipiantur vota : expientur delicta : et cunctis ex hoc sumentibus doneatur criminis indulgentia : atque eterne promissionis gaudia sempiterna. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

B Fons vite perennis Jesu filius Dei Patris : da nobis aquam vivam : da sitiientibus vitam eternam. Efficiamur quesumus templum tuum : in quibus habitabiles in eternum : ut et ipsi intra nos habeamus regnum tuum. Tu nos Christe Jesu exaudi de summis : cum Patrem sicut nos jussisti : exoraverimus e terris. Pater noster. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Christus filius Dei qui Samaritanæ mulieris sitire dignatus est fidem : ipse in vobis sitim accendat dilectionis sue. *ñ. Amen.* **98** Idem Redemptor qui operatus est in illam : quod ad regnum vocaret : operetur in vobis quod in eterna remuneratione coronet. *ñ. Amen.* Quicquid discipulis suis orandi dedit precepta : ipse vos quocumque eum loco exoraveritis : exaudiat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

* Ad confractionem panis dicat chorus. Qui venit ad me non esuriat : qui credit in me non sitiet unquam. *ñ.* Ego sum lux mundi : et qui sequitur me non ambulabit in tenebris : sed habebit lucem vite. *P.* Qui venit ad me. *ñ.* Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem : in me manet et ego in illo. *P.* Qui venit. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. *Amen.* *P.* Qui bibit et credit in me non morietur in eternum.

D *Com.* Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oraio. Reple Domine cor nostrum leticia : qui nobis dare dignatus es sacri corporis tui Eucharistiam. ut qui esarum perceptione reficimur : spiritualibus beneficiis adimpleri feliciter mereamur. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.* In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace.

* Idriam. Lego hydriam.

ñ In illam. Lego in illa.

* Ad confractionem panis. Tolle ista oscitanter huc inirura, et lege ad accedentes.

• **FERIA III. IN PRIMA EBDOMADA QUADRAGESIME.**

Lectio libri Proverbiorum Salomonis (Cap. XIII, XV).

Fili: Bonus reliquit heredes: filios et nepotes: et custoditur iusto substantia peccatoris. Multi cibi in novalibus patrum: et aliis congregantur absque iudicio. Qui parcit virge: odit filium suum. qui autem diligit illum: instanter erudit. Justus comedit et replet animam suam: venter autem impiorum insaturabilis. Sapiens mulier edificat domum suam: insipiens extructam quoque destruet manibus. Ambulans recto itinere: et timens Deum: despicitur ab eo qui infami graditur via. In ore stulti virga superbie: labia sapientium custodiunt eos. Ubi non sunt boves: presepe vacuum est: ubi autem apparent plurime segotes: ibi manifesta fortitudo bovis. Testis fidelis non mentitur: profert mendacium testis dolosus. Querit derisor sapientiam: et non inveniet: doctrina prudentium facilis. Vade contra virum stultum: et ne-cit labia prudentie. Sapientia callidi: est intelligere viam suam: et imprudentia stultorum errans. Stultus illudet peccatum: et inter justos morabitur gratia. Cor quod novit amaritudinem anime sue: gaudio ejus non miscbitur extraneus. Domus impiorum delebitur: tabernacula autem iustorum germinabunt. *ñ. Amen.*

Lectio libri Exodi (* Cap. XXXIII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Scribe tibi verba hec: quibus et tecum et

cum filiis Israel pepigi fedus. Fuit ergo ibi cum Domino Moyses: quadraginta dies et quadraginta noctes: panem non comedit: et aquam non bibit. Et scripsit ^a in tabulas verba federis decem. Cumque descenderet Moyses de monte Sinay: tenebat duas tabulas testimonii: et ignorabat quod cornuta esset facies sua: ex consortio sermonis Domini. Videntes Aaron et filii Israel cornutam faciem Moysi: timebant prope accedere. Vocatique ab eo: reversi sunt: tam Aaron quam principes sinagoge. Et postquam locutus est: venerunt ad eum: etiam omnes filii Israel. Quibus precepit cuncta: que audierat a Domino in Monte Sinay. Impleisque sermonibus: posuit velamen super faciem suam. Quod ingressus ad Dominum et loquens cum eo: auferere donec exiret. Et tunc loquebatur ad filios Israel omnia: que sibi fuerant imperata. *ñ. Amen. Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.*

• *Tractus.* Threnos Hieremie prophete: ubi civitatis sue ruinas quadruplici plangit alphabeto. factum est postquam captivus ductus est Israel: nam et Hierusalem desolata: sed et Hieremias Propheta fletus et lamentans lamentum hoc Deo et dixit. *ñ.* Quis dabit capiti meo aquam: et oculis meis aperiet fontem lachrymarum: ut plangam die ac nocte vulnera anime mee. *ñ.* Effundam lachrymas sicut aquas ante faciem Dei mei: extollam ad eum manus meas *ññ* pro remedio peccatorum meorum *ñ.* Propter multitudinem iniquitatis mee: quia multiplicante sunt prevaricationes.

• *Feria IV.* Gotho-Hispani omnibus diebus Dominicis, et qualibet feria quarta, et sexta (dempta feria sexta authenticam hebdomadam) tempore Quadragesimæ sacrificium offerebant, aliis diebus quadragesimalibus (excepto Sabbato sancto) missam non celebrabant. Varia erat, hac in re, aliarum Ecclesiarum disciplina. Mediolani per Quadragesimam quotidie celebrant, feria sexta cuiusque hebdomadis excepta, ut ex Missali Ambrosiano, ann. 1548 typis edito, constat: quam vetustam eorum disciplinam sanctus Carolus Borromeus confirmavit, vetuitque ne feriis sextis Quadragesimæ missæ, etiam pro defunctis, dicerentur; nihilominus vetustum Capitulare epistolarum Ambrosianum, quod em. Thomasius edidit, prætermis-^{is} diebus ferialibus, præter feriam 5 in Cena Domini, eas tantum lectiones signat quæ Dominicis diebus recitabantur. Romæ, si standum fuerit Sacramentario Gelasiano em. Thomasii, tempore Quadragesimæ, solæ feriæ quintæ alyturgicæ erant, præter feriam 5 majoris hebdomadæ; quæ consuetudo ad Gregorium secundum obtinuit, qui ab anno 715 sedit; is enim, teste Bibliothecario, instituit ut Quadragesimali tempore in quinta feria jejunium atque missarum *rel-^{is} brias feret, quod ante non agebatur.* Quidquid sit de Quadragesimali jejunio feriæ 5, quod magis vetustum videtur, sane in omnibus sacramentalis Gregorianis hæcenus editis, et in Capitularibus Evangeliorum, missæ, Quadragesimæ tempore, quotidie dicende signantur, neque feria ulla præteritur, excepta feria 6 in Parasceve. De prisco Gallorum more illud tantummodo constare videtur, Gallos per Quadragesimam sacrificium obtulisse non modo diebus Dominicis, sed etiam ferialibus, quibus autem ferialibus diebus, et quoties singulis septimanis obtulerint, mihi incertum est. Lectionarum Lutoviense ab initio Quadragesimæ ad Dominicam Palmarum mutilum est; nihilominus,

computatis numeris, et Mabillonius recte deducit nulla in hoc lectionario singularia officia pro feria Quadragesimæ esse assignata (*De Litur. Gall. l. II, pag. 124*). Cave tamen inde concludas Gallos a sacrificando diebus ferialibus Quadragesimæ abstinuisse; nam in Sacramentario Bobiano sunt quatuor missæ jejunii et una quadragesimalis: in Missali Gallo-Gothico sunt pariter quatuor missæ jejunii et hinc quadragesimales, quæ omnes cum diebus jejunii, et quidem ante Dominicam Palmarum, dicenda fuerint, probant, Gallos per Quadragesimam diebus etiam ferialibus sacrificium Eucharisticum obtulisse; at an semel tantum, aliquibus septimanis, an aliis bis, ut de prima septimana valde credibile est, nihil certi statuo. Ad Gotho-Hispanos redeo. Illi, ex decreto concilii Bracarensis (*Can. 9*), initio Quadragesimæ convenientes in unum vicinæ Ecclesiæ, per tri-duum cum psalmis, per sanctorum basilicas ambulant, celebrabant litanias, tertio autem die (nimirum feria 4 post primam Dominicam Quadragesimam) celebratis hora nona, sive decima, missis, dimisso populo præcipientibus Quadragesimæ *tervare jejunia.* Illic etiam colligitur quod Gotho-Hispani feria secunda et feria tertia hebdomadæ primæ Quadragesimæ missas non celebrabant; at Galli videntur ipsa feria secunda, qua jejunium quadragesimale inceperant, missam celebrasse. Plura sane occurrunt in missa quæ initio Quadragesimæ in Sacramentario Bobiano et in Missali Gallo-Gothico assignatur, unde inferre licet, eam ad diem jejunii pertinuisse.

^a *Cap. XIII.* Vers. 22-xiv, 1-12. Alibi dixi olim hac die prophetiam lectam esse ex capite primo Proverbiorum, quæ modo feria 4 Cinerum legitur.

^c *Cap. XXXIV.* Vers. 27-34.

^d *In tabulis. Vulg., in tabulis.*

• *Tractus.* In vetustissimis libris liturgiis invenitur tractus. Canebatur in ambone ab uno psalmista serio

Epistola. Nemo cum tentatur dicat. *Evangelium.* A. Verissime valeamus quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejulare. Post peractam vite hujus quadagesimam recepturi vitam sine fine perpetuam. Nunc igitur Deum nostrum tota mentis devotione poscamus : ut ita nos sua preveniat gratia : et misericordia protegat : qualiter ad celestia semper festinemus promissa. *A.* Amen.

Requirere in quarta feria in capite jejunii fol. 91. *Dicit Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum. *Lauda* Laudate Dominum quoniam bonus est psalmus : Deo nostro sit jocunda laudatio. *Y.* Precante Domino in confessione : psallite Deo nostro in fide.

Antequam. *Sacerdos faciat ablutionem manuum : prosterneat se ad pedes Altaris flexis genibus : et dicat has preces in hunc modum.* Penitentes orate : flectite genua Deo : deprecemur Dominum : ut remissionem peccatorum et pacem vobis donare dignetur. *Y.* Erigite vos in nomine Christi completa oratione vestra simul dicite Amen. *A.* Amen. Stare locis vestris ad Missam.

Sacrificium. Offerre Domino mundum sacrificium. *Y.* Offerre Domino gloriam et honorem. *P.* Mundum sacrificium. *Y.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum Amen. *P.* Mundum sacrificium. Kyrieleyson. Tribus vicibus.

Missa. Dies festus et Dominicus Passionis Reverentie venerat adventus fratres dilectissimi sentientes : umbelentes in humilitate : continentiam conservantes. Neque seculari voluptate pascatur : neque rerum adversitate frangatur. Ut dum ceperimus temporalia : sive bona sive mala contemnere : tunc

continua modulationis, nec intercurrentium responsionibus interrupta. Et hinc dicitur tractus, quia canebatur tractum, hoc est vocem in longum protrahendo, sine orationis intermissione, sive vocis percussione, sine susurro. Plura lege apud em. Thomam, in præfatione ad Antiphonarium Gregorianum (*P. 52 et seq.*). Addendum tamen quod tractus Gotho-Hispanus differt a Gregoriano in hoc quod Gregorianus statim subsequatur responsorium gradale, et vices suppleat alleluia, ejusque versiculi, at tractus Gotho-Hispanorum pro psallendo canitur : quare apud eos nunquam simulveniunt psallendo et tractus.

Epistola. Sive Apostolus. Idem legitur qui feria 4. *Cherum.*

Requirere. Imo potius videtur legendum Evangelium ex Math. 1-9.

Lauda. Ps. cxlvi. Vers. 1 *Y.* Ibid., 7.

Antequam. Hinc patet penitentiae publicae disciplinam in Ecclesia Gotho-Hispana viguisse usque ad excidium regni Visigothorum : illud quoque ipsam ostendunt Codex canonum Ecclesiae Gotho-Hispanae em. de Aguirre (*Concil. Hisp. t. III*), et Cenni (*Antiq. Eccl. Hisp. t. I*) et canon. 12 concilii xi Toletani, et concilium xvi Toletanum (*Can. 4*). Penitentes igitur (quo nomine omnes quidem, sed praecipue ii intelligebantur qui in subsistorum classe versabantur) quotiescunque sollemnis Ecclesiae conventus habebatur, ad impositionem manus accedebant, idque maxime diebus jejunii, ut in Codice canonum (*Lib. 2, t. xii, 19*) distincte praecipitur : *Omni tempore jejunii a sacerdote manus penitentibus imponenda.* Post concionem, aut homeliam, et ante illationem munerum, clamabat diaconus : *Penitentes, orate, flectite genua Deo ;* tum ad fideles conversos dicebat : *Deprecemur Dominum pro fratribus nostris penitentibus,* ut fletus eorum ac confessionem suscipere, illisque remissionem peccatorum et pacem Ecclesiae donare, dignetur. Omnes enim, episcopus, clerus, et populus fidelis, simul cum penitentibus prostrati orabant (*Soz., lib. vii, cap. 16, Edit. Vales.*). Post aliquod tempus orationi datum

verissime valeamus quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejulare. Post peractam vite hujus quadagesimam recepturi vitam sine fine perpetuam. Nunc igitur Deum nostrum tota mentis devotione poscamus : ut ita nos sua preveniat gratia : et misericordia protegat : qualiter ad celestia semper festinemus promissa. *A.* Amen.

Alia oratio. Exaudi nos Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : et secundum magnam misericordiam tuam : quam non negas pura mente petentibus : orationes omnium accepta propicius. Sanctifica ergo preces nostras : quas supplices ad te humilesque effundimus : et in effectum bonum nostri cordis desideria dignare convertere. Concede Domine jejuniū nostrum ita inculpabile apud te inveniri : ut nunquam diaboli laqueis teneamur adstricti : sed a peccatis nostris immaculati inveniamur ac liberi. *Quo tam anime quam corporis preparati :* sancto altario tuo ministrare mereamur intesi. *A.* Amen.

Post nomina. *Oratio.* Coram altario tuo Domine et fidelium deferantur vota : et jejuniorum obsequia, pro quo humili prece rogamus : ut hujus familiae itatione ita acceptentur a te obsequia familie tue : qualiter et universas fidelium tuis remuneretur ex donis : et defunctorum anime amicitiae foveantur in dulcedine beatitudinis.

iterum clamabat diaconus : *Erigite vos in nomine Christi,* omnisque clerus et populus ab oratione surgebant, et episcopus imponebat manus super poenitentes, et orationem fundebat. *Oratio* quae a sacerdote dicebatur nostro Missali, hoc loco, excidit. Fortasse ea erat quae sabbato sancto, post lectionem Jonae prophetae, pro poenitentibus funditur : certe hujus similis fuit. Absoluta oratione, diaconus clamabat : *Completa oratione vestra, poenitentes, simul dicite Amen.* Et continuo omnes una voce respondabant *Amen.* Confer Ordinem Romanum quicumque Hitorpii, ubi de scrutinio agitur (*pag. 33, col. 1*). Tum diaconus iterum clamabat : *Stare locis vestris ad missam,* hoc est ad missam faciendam ; quasi dixisset : nolite per ceterum fidelium vagare, sed per classes locis vestris stare, missionem ab Ecclesia faciendam expectantes, ut ordinatim et sine tumultu fiat. Deum clamabat : *Catechumeni, exite ; poenitentes, exite,* et ab ecclesia recedebant si qui erant infideles, haeretici, Catechumeni et poenitentes, omnes denique quibus sacris interesse fas non erat ordinatim abibant, remanebant soli fideles, qui etiam diligenter observabant ne quis remansisset eorum qui abiisse debebant. Ostiarii fores ecclesiae claudabant, et qui dimissi fuerant ante januam, in portico, tempore sacrificii orabant. Sanctus Augustinus : *Ecc post sermonem fit missa Catechumenis, manebant fideles.* Mos idem in Gallia. Sanctus Germanus : *Catechumeni diaconus ideo clamat ut... exirent foris qui digni non erant stare dum inferebatur oblatio.* Ceterum, ut dixi, preces diaconus imperabat, collectam sacerdos, qui manus imponebat, aut presbyter dicebat.

Antequam Sacerdos faciat ablutionem manuum. Hae preces, ut ex aliis locis Missalis appareat, debent dici antequam offeritorium, sive sacrificium dicatur, atque adeo antequam Sacerdos manus lavet.

Sacrificium. Ex psal. xxviii. *Y.* Ibid., 2.

Quo tam anime quam corporis preparati. Lege : *Quo tam anima quam corpore preparati.*

q. Amen.

Ad pacem. Extingue in nobis Domine omnes liberos carnalis concupiscentie: per abstinentie sacrate virtutem: Ut cum a nostris cordibus radicitus cuncta eraveris vitia: tua in nobis permaneat charitas sempiterna.

q. Amen:

Patris. Dignum et iustum est omnipotens Pater: nos tibi semper gratias agere: per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum: in quo mihi suum princeps mortis invenit: qui semper illius balidari jejuniis jejunare cognovit: Ut volentibus vivere continenter et sobrie: principis fieret forma justicie. Tunc posse repelli docens malignos spiritus: cum jejunis et orationibus exercetur affectus: Unde merito eum credendum terra tremuit: morientem corpore non invasit: resurgentem mundus credidit: et ascendente celestis exercitus adoravit: reversum vox angelica nuntiavit. Cui merito etiam omnes angeli clamare non cessant: Ita dicentes. q. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post sanctus. Oratio. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus: qui quadraginta diebus et noctibus jejunavit: et postea esurivit: Tantorum quippe dierum jejunando preteritionem expiens: quia Deus erat: et postea esuriens: quia hominem verum assumpserat: Christus Dominus ac Redemptor eternus.

100 *Post psalm.* Offerentes tibi Domine oblationem votu: celebrantesque jejuniorum festa supplicet corde: et propria voluntate de tua misericordia presumunt: rogantes: et hec nostris que a nobis indignis offertur: gratiam in conspectu maiestatis tue inveniat: benedictionumque tantum uberitate repleta: dum nostris fuerit percepta viscibus: cunctarum sordium aequaliter radices a nostris cordibus pellat: et remedium nostris membris: corporibusque salutem adquirat.

Ad constructionem pennis. Antiphona. usq. ad missam Quadragesimam. Fiat misericordia tua Domine super nos: sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Si vobis fratres charissimi Deum sibi decimas rerum velle offerri: noveritis etiam hos dies de diebus vite nostre: de expleto scilicet anno decimarum loco nos debere Deo persolvere. Ideoque preteritorum vestram implorentes: simul orationi et Jejunio unanimiter insistentes: atque orationis dominice memores: cordis animi et oris officio clamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

q. Et cum.

Benedictio. Confirmet Dominus in timore sui nominis corda vestra: et abstinentie vestre sanctificet obsequiam. q. Amen. Habitante quoque in vobis

^a Cap. XXXI. Vers. 1-16.

^b Fenerat proximum. Vulg., feneratur proximo

^a sanctificatione jejuni: ab omnibus mereamini criminibus expiari. q. Amen. Ut ei in vobis habitaculum mundissimum per abstinentiam preparatis: cujus fidel vexillum in fronte portatis. q. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. q. Dominus sit semper vobiscum: q. Et cum. *Dicit chorus.* Qui venit ad me non esuriet. Et oratio. Reple Domine cor. *Respire retro Dominica prima Quadragesimae. fol. 98.*

FERIA SEXTA AD MISSAM.

Lectio Libri Ecclesiastici Autonomi (a Cap. XXII).

q. Deo gratias.

III. Qui facit misericordiam: b fenerat proximum. et qui prevalet manu: mandata servet. Fenerat proximum in tempore necessitatis illius: et iterum reddo proximo in tempore tuo necessitatem. Confirma verbum: et adhelet age cum illo: in omni tempore invenies quod tibi necessarium est. Multi quasi inventiones estimaverunt fenus: et presiderunt molestiam his qui se asservaverunt. Donec accipiat osculator manum dantis: et in promissionibus humilitat vocem suam: et in tempore redditionis postulatib tempus: et loquitur verba sceclis et murmurationum: et tempus causabitur. Si autem potuerit reddere adversari solide: et vix reddet dimidium: et computabit illud quasi inventionem. Si autem fraudavit eum pecunia sua: et possidebit eum inimicum gratis: et convicia et maledicta reddet ei pro honore et benedictio: reddet ei contumeliam. Verumtamen super humilem patiens esto: et in elemosinam non pergrasias illum. Propter mandatum domus pauperum: et propter gloriam ejus ne emittas iram: vacuum. Conclude elemosinam in corde pauperis: et hoc pro te exorabit ab omni malo: q. Amen.

Lectio Libri Genese (a Cap. XXXI. XXXII).

In diebus illis. Surrexit Jacob: Et impollus liberis et conjugibus suis super camellos: et abijt. Tollitque omnem substantiam suam et greges: et quicquid in Mesopotamia quaesierat: pergens ad Isaac patrem suum in terra Chanaan. Et tempore Laban ierat ad tendendas oves: et Rachel fuerat est idola patris sui. Notuitque Jacob socero suorum quod rigeret. Cumque abisset tam ille quam omnia que fuerat ejus erant: et animo transmissis: pergerent contra montem Galaad: nunciatum est Laban die tertio: quod rigeret Jacob. Qui assumptis fratribus suis: persecutus est eum dies septem: et comprehendit eum in monte Galaad. Viditque in somnis dicentem sibi Deum. Caye: ne quicquam asperere rogaris contra Jacob. Jamque Jacob extenderat in montem inter ascensum. Cum ille consecutus eum fuisset cum fratribus suis in eodem monte Galaad: dixit ad Jacob. Quare ita egisti ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio? Cur ignorante me fugere voluisti: nec indicare mihi ut prosequerer te cum gaudio et canticis et tympanis et cithara? Non es passus: ut oscularer **101** filios meos ac

^c Vacuum. Omittuntur versiculi 13 et 14.

^d Cap. XXXI. Vers. 17-xxii, 1.

filias. stulte operatus es. Et nunc valet quidem manus mea reddere tibi malum. Sed Deus patris vestri heri dixit mihi. Cave : ne loquaris cum Jacob quicquam durtus. Et si tu ad tuos ire cupiebas : et desiderio tibi erat domus patris tui : cur furatus es Deos meos ? Respondit Jacob. Quod in scio te profectus sum : timui ne violentier auferres filias tuas. Quod autem furti me arguis : apud quemcumque inveniris Deos tuos : necetur coram fratribus nostris. Scrutare quicquid tuorum a erga me inveneris : et aufer. Hec dicens : ignorabat quod Rachel furata esset idola. Ingressus itaque Laban tabernacula Jacob et Lie et utriusque familie : non invenit. Cumque intrasset tabernaculum Rachelis : illa festinans abscondit^b idolum subter stramenta camelli : et sedit desuper. Scrutatique omne tentorium : et nihil inveniendi ait : Ne irascatur Dominus meus quod coram te surgere nequeo : quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. Sic delusa sollicitudo querentis est. Tumensque Jacob cum jurgio ait. Quam ob culpam meam : et ob quod peccatum sic exaristi post me et scrutatus es omnem suppellectilem meam ? Quid invenisti de cuncta substantia domus tue ? Pone hic coram fratribus meis et fratribus tuis : et judicet coram me et te. Idcirco viginti annos fui tecum : oves tue et capre non fuerunt steriles : arietes gregis tui non comedi nec captum a bestia ostendi tibi. Ego damnum omne reddebam. Quidquid furti perierat : a me exigebas. Die noctique estu^c arebam et gelu : fugebatque somnus ab oculis meis. Sic per viginti annos in domo tua servi tibi : quatuordecim pro filiabus : sex pro gregibus tuis. Immutasti quoque mercedem meam decem vicibus. Et nisi Deus patris mei Abraham et timor Isaac affuisset mihi : forsitan nudum me dimisisses. Afflictionem meam et laborem manuum mearum respexit Deus : et arguit te heri. Respondit Laban. Filii et filie et greges tui et omnia que cernis mea sunt. Quid possum facere filiis et nepotibus meis : Veni ergo et iniamus fedus : ut sit testimonium inter me et te. Tulit itaque Jacob lapidem : et erexit illum : dixitque fratribus suis. Afferte lapides. Qui congregantes : feceruntque tumulum : comederuntque super eum. quem vocavit Laban : tumulus testis. Et Jacob : acervum testimonii. uterque juxta proprietatem lingue sue. Dixitque Laban. Tumulus iste testis erit inter me et te hodie. Et idcirco appellatus est nomen ejus Galaad : id est tumulus testis. Intueatur Dominus et judicet inter nos : quando recesserimus a vobis. Si afflixeris filias meas : et si introduxeris uxores alias super eas : nullus sermonis nostri testis est absque Deo : qui presens respicit. Dixit rursus Jacob. En tumulus hic et lapis quem erexi inter me et te : testis erit tumulus inquam iste et lapis sit in testimonium. Si aut ego

A transiero illum pergens ad te : aut tu preterieris : malum mihi cogitans : Deus Abraham : Deus Nachor : judicet inter nos Deus patris eorum. Juravit Jacob per timorem patris sui Isaac : immolatusque victimis in monte : vocavit fratres suos : ut ederent panem. Qui cum comedissent : manserunt ibi. Laban vero de nocte consurgens : osculatus est filios ac filias suas : et benedixit illis : reversusque est in locum suum : Jacob quoque abiit itinere quo ceperat.

A. Amen.

Dominus sit semper vobiscum etc.

Tractus. Deducant oculi mei lachrymas : et palpebre mee fluant aquas : quia vox lamentationis audita est super me. [†]. Propterea amare flebo : anxietas possedit me : emarcuit cor meum : tenebre stupefecerunt me. [†]. Ve mihi quia defecit anima mea et sensus cordis mei turbati sunt in me.

Dicat. Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Jacobi Apostoli
ad XII tribus (4 Cap. II).

Deo gratias

Frates. Nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi glorie. Etenim si introierit in conventum vestrum : vir aureum aurum habens in veste candida. Introierit autem et pauper in sordido habitu : et intendatis in eum qui indutus est veste preclara : et dixeritis ei : tu sede hic : bene. pauperi autem **102** dicatis : tu sta illic aut sede sub scabello pedum meorum : Nonne judicatis apud vosmetipsos : et facti estis Judices cogitationum iniquarum ? Audite fratres mei dilectissimi. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo : divites in fide et heredes regni quod reponisit Deus diligentibus se ? Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos : et ipsi trahunt vos ad iudicium ? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen quod invocatum est super vos ? Si tamen legem perfecistis regalem secundum scripturas : diliges proximum tuum sicut te ipsum : benefacitis. Si autem personam accipitis : peccatum operamini : redarguti a lege quasi transgressores. Quicumque autem totam legem servaverit : offendat autem in uno : factus est omnium reus. Qui enim dixit non mechaberis : dixit et non occides. Quod si non mechaberis : occides autem : factus es transgressor legis. Propter quod sic loquimini : et sic facite : sicut per legem libertatis incipientes judicari. Iudicium enim sine misericordia : illi qui non fecit misericordiam. Superexaltat autem misericordia in iudicio. A. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem (1 Cap. VI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur Phariseis et turbis dicens. Operamini non

^a Erga me. Vulg., apud me.

^b Idolum. Vulg., idola.

^c Arebam. Vulg., urebar.

^d Cap. II. Vers. 1-14.

^e Iudicio. Vulg., iudicium.

[†] Cap. VI. Vers. 27-38. In Sacramentario Bobiano (Pag. 310) extra ordinem occurrit lectio Evangelii secundum Johannem quae legitur tertia Dominica, scilicet Quadragesimae. Est autem, satis proluxa, desumpta ex Joan. vi, 28-36. In Missali nostro, in trin

cibum qui perit : sed qui permanet in vitam eternam : quem filius hominis * dabit vobis. Hunc enim pater signavit Deus. Dixerunt ergo ad eum. Quid faciemus ut operemur opera Dei ? Respondit Jesus et dixit eis. Hoc est opus Dei : ut credatis in eum quem misit ille. Dixerunt ergo ei. Quod ergo tu facis signum : ut videamus et credamus tibi : quid operaris ? Patres nostri manna manducaverunt in deserto : sicut scriptum est. Panem de celo dedit eis manducare. Dixit ergo eis Jesus. Amen amen dico vobis : non Moyses dedit vobis panem de celo : sed pater meus dabit vobis panem de celo verum. Panis enim Dei est qui descendit de celo : et dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum. Domine : semper da nobis panem hunc. Dixit autem eis Jesus. Ego sum panis vite. Qui venit ad me : non esuriet. Et qui credit in me : non sitiet unquam. Sed dixi vobis : quia et vidistis me : Et non credidistis. Omne quod dat mihi pater : ad me venit : et eum qui venit ad me : non ejiciam foras. Quia descendi de celo : non ut faciam voluntatem meam : sed voluntatem ejus ^b qui misit me. *¶* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *¶* Et cum spiritu. * *Lauda.* Laudate Dominum qui timetis eum in medio Ecclesie. *¶* Laudabunt Dominum qui requirunt eum. *P.* In medio Ecclesie.

Preces : Penitentes orate. *Et Sacrificium.* Offerte Domino mundum.

Quere retro in quarta feria prime hebdomade. fol. 99.

Missa. Omnipotens Deus : tibi supplices fundimus preces : qui operis tui damno in deceptione primi hominis non letatus : salubre victoriae gaudium prestitisti. Quo in declinando auctorem criminis : ipsum ^a peccati fomitem e mentibus posteritatis extirparet. Ut ille hostis jejunii : haberet abstinencia vincente perniciem : qui in edulio habuerat gula precipitante virtutem. Precipuoque jejunii medicamine calcaretur suggestio perniciose serpentis : si precepti custodia premissis appetitum voluptatis. Et salutifero continentie rigore suscepto : atque edacis animi assentatione posthabita : hic caput anguis extingueret : qui principium damnaret erroris. Ergo Domine : qui sine te nec evadere nos constat nosse : nec vincere : tu in nobis operare pro nobis. Ut inter illum Adam qui perit in paradiso : et inter illum qui vicit in he-

A remo : non nobis imitabilis sit ille qui prior : sed iste qui melior. ac magis muneris consideratione quam temporis : ille * ad immolandum primus sit : qui secundus. Cujus sic in nobis exempli vivat utilitas : ut in tempore quo est anima sanctificanda jejuniis : liberante Auctore : temperie ita haberi natura substantiam : ne per incontinentiam veniat ad ruinam.

¶ Chorus. Amen.

Alia Oratio. Veni ad liberandum nos Domine Deus virtutum : et quicquid in conceptum desiderii nostri ^f illud pestilens **103** animal nocendi : arte ^g sollicitum : commentis blandimentibus innotavit : proposito terrore sententie sub imperio crucis : et testimonio redemptionis absolve. Ut nos in hac diversitate bonorum omnium que creati : ad speciem paradisi constituas : dulcia vini sui mala non capiant : et interdicto rei gustum : mens fraude corrupta, consilii non requirat. Sicque rigorem suum virilis animus : idest spiritus probabili virtute custodiat : ut deceptum semine fragilitatis hortatum : idest carnis libidinem non sequatur. Vocem tuam Domine : qui peccat accipiat : et nudum coram se suis oculis expavescat. Atque in conscientie sue agnitione confusus : penitentiae se velamine a facie tui terroris abscondat. Et ita arguentis increpatione conterritus : expavescat : quod audivit : ut corrigat quod deliquit. *¶* Amen.

Post nomina. Oratio. Recipe Domine jejunantium fidem : et offerentium propam devotionem. Ut quod te cum voto jejunii imploramus : tam in nobis quam defunctis fidelibus : necessaria remedia impetremus. *¶* Amen.

Ad pacem oratio. Jesu collatio vite perhennis : nostrum quesumus jejunium acceptabile fiat in oculis tuis. quo hujus jejunii litatione : et carnis nostra inedia convalescat : et anima donum perfecte dilectionis obtineat.

¶ Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vero et salutare est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus. Qui postea quam plasma tuum fallaci tibi intemperans appetitus : in transgressionem preceptionis abductum habitaculo concupiscentie ^h extruxit : ne succedam prolem peccati ex traduce lex teneret : verum nobis panem in filio : cujus esus vitam redderet conpulisti. Qui de celo descendens : ⁱ archana fidelium gratia sue confes-

Evangelia distributa. eodem lectio feria 6 hebdomade primae, feria 4 et 6 hebdomade secundae legitur.

^a Dabit. Vulg., Gr. : Dat vobis panem de celo verum. Cod. Vercellensis : Dat vobis panem de celo illum verum. Cod. Veronen. : Dat vobis panem de celo, illum verum panem.

^b Qui misit me. Ita etiam legit Vulgata ; at Sacramentarium Bobianum legit qui misit me Patris. Codex Vercellensis, qui me misit Patris. Veroneusis, sed voluntatem Patris qui me misit.

^c Lauda. Ps. xxi. 24. *¶* Ps. xxi. 27.

^d Peccati fomitem. Gula appellat peccati fomitem.

^e Ad immolandum. Forte ad imitandum.

^f Illud pestilens animal. Diabolum indigitat ; antiquiores enim angelos tam bonos quam malos, ani-

mam humanam et hominem animalia appellabant. Sanctus Gregorius papa (Rom. 10 in Evang., quae est de Epiphania) angelum rationale animal dixit. Theodoretus (In Ezechielis caput 1, 1) : Est, inquit, animal rationale et homo, et angelus, sed ille rationale mortale animal, hic rationale immortale animal. Eodem sensu sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (Cat. 4) animam humanam definit animal rationale incorruptibile.

^g Sollicitum. Lege sollicitum.

^h Extruxit. Fortasse legendum : Qui postea quam plasmatum intemperans, fallaci sibi appetitu in transgressionem preceptionis abductum, habitaculo concupiscentie extruxit, etc.

ⁱ Archana. Lege arcana, sacra nimirum fidelium mysteria.

aliois impletur : et per verbi potentiam prestaret alimoniam : * nec sentiret expensam. Doceretque ita probabili jejuniis se querendum : ut non escis servire nos cupiat : sed preceptis. Solumque si esset simplex fides : victrix esset esuries. et vivere se credere posset in verbo : qui se redemptum nosset ex verbo. Ac fidei beneficium hoc sibi esset in cibo : quod fuisset in precio. Suique corporis oblatione vel sanguinis : qui erat vita : hoc daret ad vitam : unde redimeret vitam. Et per hoc maneremus in illum : per quod maneret in nobis. Sic potentiam retinens deitatis : sic gratiam dilectionis ostendens : ut per cuius cibi substantiam in eternum vellet vivere : quos vocasset : sed in ipsum vellet vivere : quos pavisset. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes. *q. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui subsistendi nobis in labore fortitudinem donat : cum in edie nostre ubertatem sue dulcedinis admittit : ipse Dominus noster Redemptor eternus.

Post pridie. Pelle Domine a corde nostro scandalum : et oblationem tibi huius jejunii nostri suscipe sacrificium. Quo mundati delictis horum sacramentorum perceptione : et parsimonie apud te mereamur inventio mercorem : et virtutum spirituum consequi dignitatem. *q. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam. Redemptor fortissime Deus noster : qui inspicis confitionis nostre affectum : probabile tibi effice hoc jejunium nostrum : Ut qui te Patrem habere dignoscimur : paternitatis a te gratia exaudiri promoveamur a terris. Pater noster qui. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *q. Et. Benedictio.* Sanctificet Dominus corda et corpora vestra : et sibi vos faciat ministrare per abstinentiam. *q. Amen.* Eo quippe auxiliante ab illicitis abstinere possitis : quo inspirante jejuniis vos incedatione asstigitis. *q. Amen.* Ab eo quoque redemptum spiritibus epulis : qui nostris apud Patrem intercessor est pro peccatis. *q. Amen.* Per misericordiam etc.

Dica Chorus. Qui venit ad me non esuriat : qui credit in me non sitiet. *104. unum.* *q. Ego sum*

* *Nec sentiret.* Fortasse, quia nec sentiret expensam. Sanctus Chrysostomus (Hom. 17, in Epist. ad Hebr.) Eucharistiam appellat victimam quae consumi non potest. Ex in Missali Gallo-Gothico (In contestatione fer. 4 post Pascha) de Christo dicitur : *Hic est agnus Dei... qui se pro nobis offerendo non desinit, nosque apud te, Deum Patrem, perpetua advocacione defendit, quia nunquam moritur immolatus, et semper vivit occisus.* Eadem prorsus in veteri Missali Gallicano leguntur (Fer. 4 post Pascha in immolatione missae) et in Sacramentario Bobiano, in tertia missa paschali.

* *Sed preceptis.* Catholicis enim non jejunat, neque a vino, a carnium esu, a lacte et similibus abstinere, quia alimenta in usum hominum a Deo creata mala esse putat et detestanda, haec Priscillianista-

lux mundi : et qui sequitur me non ambabit in tenebris : sed habebit locum vite. *P. Qui venit ad me. q. Qui manducat carnem meam et bibit meum sanguinem : in me manet et ego in illo. P. Qui venit. q. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum Amen. P. Qui bibit et credit in me non morietur in eternum.*

Hec Antifona dicatur post communionem. Repletum est gaudium os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Reple Domine cor nostrum leticia : qui nobis dare dignatus es sacri corporis tui Eucharistiam : ut qui escarum perceptione reficimur : spiritualibus beneficiis adimpleri feliciter mereamur. *q. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *q. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *q. Et.* In nomine Domini nostri Jesu Christi perficamus cum pace.

DOMINICA SECUNDA IN QUADRAGESIMA.

Ad Missam. Prophetia.

Lectio libri proverborum Salomonis (Cap. XLIII, IV).

q. Deo gratias.

Fili : in corde prudentis requiescit sapientia : et indoctos quoque erudit. Justicia elevat gentem : miseros facit populus peccatum. Acceptus est Regi Minister intelligens : iracundiam ejus multis sustinebit. Responsio molis frangit iram : sermo durus suscitatur furorem. Lingua sapientium ornat scientiam. Os fatuorum ebullit stulticiam. In omni loco oculi Dei contemplantur bonos et malos. Lingua placabilis lignum vite : quae immoderata est conteret spiritum. Stultus irridet disciplinam patris : qui autem custodit increpationes : astutior fit. Domus justis plurimum fortitudo : et in fructibus ipsius conturbatio. Labia sapientium disseminabunt scientiam : cor stultorum dissimile erit. Victimae impiorum abominabiles Domino : vota justorum placabilia.

q. Amen.

Lectio libri Genesis (Cap. XLI).

q. Deo gratias.

In diebus illis. Post duos annos vidit Pharaon somnium : Putabat se stare super fructum : de quo ascendebant septem boves pulchre et grasse nimis : et

rum et Manichaeorum insania est : sed jejunat et Dei ejusque Ecclesiae preceptis obtemperat.

* *Cap. XIV.* Vers. 55-xv, 1-8. In Sacramentario Bobiano (Pag. 309) habetur : *Lectio sancti Evangelii secundum Lucam, quando historia de Joseph legitur, et subicitur Evangelium de filio prodigo (Luc. xv, 1-32).* Est ibid. (Pag. 308) satis proluxa contestatio de Joseph. Historia Josephi apud Gotho-Hispanos hac die legebatur, et fortasse Dominica tertia Quadragesimae Galii legebant Evangelium de filio prodigo, quod in nostro Missali legitur Dominica 8 post octavas Epiphaniae.

* *Patris. Vulg. Patris sui.*

* *Cap. XLI.* Vers. 1-46.

* *Grasse. Lege crasse.*

pascebantur in locis palustribus. Aliæ quoque septem **A** mergebant de flumine : fæde confectæque maciæ pascebantur in ipsa amnis ripa in locis virentibus. Devoraveruntque eas : quarum mira species : et habitudo corporum erat. Expergefactus Pharaos : rursus dormivit : et vidit aliud somnium. Septem spice pululabant in culmo uno plene atque formosæ. Aliæ quoque totidem spice tenues et percussæ uredine oriebantur : devorantes omnem priorem pulchritudinem. Evigilans post quietem : et factis mane : pavore perterritus : misit ad conjectores Egypti : cunctosque sapientes. Et accessitis narravit somnium : nec erat qui interpretaretur. Tunc demum reminiscens pincernarum magister ait. Confiteor peccatum meum. Iratus rex servis suis : me et magistrum pistorum retrudi iussit in carcerem principis militum. Ubi una nocte uterque vidimus somnium presagum futurorum. Erat ibi puer hebreus : ejusdem ducis militum famulus. Cui narrantes somnia audivimus quicquid postea rei probavit eventus. Ego enim redditus sum officio meo : et ille suspensus est in patibulo. Protinus ad Regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt : ac veste mutata obtulerunt ei. Cui ille ait. Vidi somnia nec est qui edisserat : quæ audiavi te sapientissime conjicere. Respondit Joseph. Absque me Deus respondebit prospera Pharaoni. ^a Narravit ergo quod viderat. Putabam me stare super ripam fluminis : et septem boves de amne conscendere : pulcras nimis et obesis carnibus : quæ in pastu paludis virentia carpebant. Et ecce assequabantur aliæ septem boves in tantum deformes et macilentæ : ut nunquam tales in terra Egypti viderim. Quæ devoratis et consumptis prioribus : nullum saturitatis dedere vestigium : sed simili maciæ : et squalore torpebant. Evigilans rursus sopore depressus : vidi somnium aliud. Septem spice pululabant in culmo uno plene, atque pulcherrime : aliæ quoque septem tenues et percussæ uredine oriebantur et stipula : **105** quæ priorem pulchritudinem pariter devorabant. Narravi conjectoribus somnium : et nemo est qui edisserat. Respondit Joseph. Somnium regis unum est : quod facturis est Deus ostendit Pharaoni. Septem boves pulere et septem spice plene : septem ubertatis anni sunt : eandemque vim somnii comprehendunt. Septemque boves tenues atque macilentæ : quæ ascenderunt post eas : et septem spice **D** tenues et vento urente percussæ : septem anni sunt venturæ famis : qui hoc ordine complebuntur. Et septem anni venient fertilitatis magne in universa terra Egypti. Quos sequentes septem anni alii tante sterilitatis : ut oblivioni tradantur cuncta retro abundantia. Consumptura est enim fames omnem terram. Et ubertatis magnitudinem perditura est inopie magnitudo. Quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium : firmitatis ^b judicium est : eo quod fiat sermo Domini : et velocius impleatur. Nunc ergo provideat rex virum sapien-

tem et industrium : et prediciat eum terre Egypti. qui constituat prepositos per singulas regiones : et quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis : qui jam nunc futuri sunt : congreget in horrea : et omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur. Serveturque in urbibus : et pareat fature septem annorum fami : quæ oppressura est Egyptum : et non consumetur terra inopia. Placuit Pharaoni consilium : et cunctis ministris ejus. Locutusque est ad eos. Nunc invenire possumus talem virum : qui spiritu Dei plenus sit? Dixit ergo ad Joseph : quia ostendit tibi Dominus Deus omnia quæ locutus es : nonquid sapientiorum et similem tui invenire potero? Tu eris super domum meam : et ad tui oris imperium cunctus populus obediet. Uno tantum regni solio te precedam. Dicensque rursus Pharaos ad Joseph. Ecce constitui te super universam terram Egypti. Tollitque arctum de manu sua : et dedit eum in manu ejus : vestitusque eum stola byssina : et collo torquem auream circumposuit. Fecitque ascendere super curram suam secundum ^c clamantem preconem ut omnes coram eo gens stecierent : si prepositum esse scirent universæ terre Egypti. Dixit quoque Rex ad Joseph. Ego sum Pharaos : absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem : in omni terra Egypti. Vertique nomen illius et vocavit eum lingua Egyptiaca : Salvatorem mundi.

A. Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum.

A. Et cum spiritu.

^d **Psallendo.** Quam preciosa est misericordia tua Domine : Deus meus. ^e **Aurabæ** misericordiam tuam volentibus te : et **justitiam tuam rectis corâs.** **P.** Deus. ^f **Ne veniat mihi pes superbie :** et **manus impiorum non me commoveat.** **P.** Deus.

Hic dicit Sacerdos sequentes præces illo modo : ut dictum fuit in primo Dominico Quadragesimæ fol. 93. **Præcæ:** Misere et parce clementissimè Domine populo tuo : quia peccavimus tibi. ^g **Prostrati omnes lachrymas producimus :** pendentes tibi decemur quæ admisitimus : ^h **et te Deus ventum deposcimus.** **P.** Quia. ⁱ **Orationes sacerdotum accipe :** et quæque postulant affluenter tribue : ac tunc plebi misere Domine. **P.** Quia. ^j **Furorem tuum adduxisti super nos :** hostia delicta ista corruerunt nos : et atque illa spe defecimus. **P.** Quia peccavimus. ^k **Trastul sumus malis quæ nescimus :** et omne malum intravit super nos : et invocamus : et non audivimus. **P.** Quia. ^l **Omnes clamamus :** omnes te requirimus : te penitentes lachrymis prosequimur : cuiusque iram ipsi provocavimus. **P.** Quia. ^m **Te deprecantes te gementes poscimus :** te Jēsu Christe prosternam petimus : tua potestas jam sollevet miseros. **P.** Quia. ⁿ **Confessionem tue plebis accipe :** quam lamentantes coram te effundimus : et pro admissis corde ingemiscimus. **P.** Quia. ^o **Pacem rogamus pacem no-**

^a Narravit ergo. **Vulg.** narravit ergo Pharaos.

^b Judicium. **Vulg.** indicium est.

^c Clamantem preconem. **Legit clamante præcone.**

^d Psallendo. **Ps.** xxv, 8, 11, 12.

his tribus : ammove bella et nos omnes erue : humili prece postulamus Domine. *P.* Quia. *ψ.* Inclina aurem Deus clementissime jam abluentur delictorum macule : et a periculis tu benignus exime. *P.* Misereere et parce.

Totum. Oratio. Exaudi orationem nostram.

Et omnia alia require in primo Dominico Quadragesime fol. 94. Presb. Silentium facite.

106 *Sequentia epistolæ Jacobi Apostoli ad XII tribus (a Cap. II).*

ā. Deo gratias.

Fratres. Quid prodest si fidem quis dicat se habere : opera autem non habeat. Num potest fides salvare eum ? Si autem frater aut soror nudi sunt : et egeant victu quotidiano : dicat aliquis : ite in pace : calefacimini : et saturabimini : et non dederitis autem eis que necessaria sunt corpori : quid proderit ? Sic et fides. Si non habeat opera : mortua est in semetipsa. Sed dicit aliquis. Tu fidem habes : et ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus : et ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quoniam unus est Deus : bene facis. Et demones credunt : et contremiscunt. Vis autem scire o homo inanis : quoniam fides sine operibus ociosa est. Abraham pater noster : nonne ex operibus iustificatus est : offerens Isaac filium suum super altare. Vides quoniam cooperabatur operibus illius : et ex operibus fides consummata est : et suppleta est Scriptura dicente. Credidit Abraham Deo : et reputatum est illi ad iusticiam : et amicus Dei appellatus est.

ā. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem (Cap. 4 IX).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus cum exiret de templo : vidit hominem cecum a natiuitate. Et interrogauerunt eum discipuli sui. Rabbi : quis peccavit : hic aut parentes ejus : ut cecus nasceretur ? Respondit Jesus. Neque hic peccavit : neque parentes ejus : sed ut manifestarentur opera Dei in illo. Me autem oportet operare opera ejus qui misit me : dum adhuc dies est. Veniet nox : quando nemo potest operari. Quandiu in mundo sum : lux sum mundi. Hec cum dixisset : expulit in terram : et fecit lutum ex sputo : et linivit lutum super oculos ejus : et dixit ei. Vade : et lava in natatoria Syloe : quod interpretatur Missus. Abiit ergo : et lavit : et venit videns. Itaque vicini et qui viderant eum prius : quia mendicus erat : dicebant. Nonne hic est qui sedebat et mendicabat ? Alii dicebant : quia hic est. Alii autem. Nequaquam : sed similis est ei. Ille autem dicebat : quia ego sum. Dicebant ergo ei. Quomodo aperti sunt oculi tui ? Respondit. Ille homo qui dicitur Jesus : lutum fecit et unxit oculos meos : et dixit mihi. Vade ad natatoria Syloe : et lava. Et abiit et

lavi : et ecce video. Dixerunt ergo ei. Ubi est ille ? Ait. Nescio. Adducunt eum ad phariseos qui cecum fuerat. Erat autem sabbatum quando lutum fecit Jesus : et aperuit oculos ejus. Iterum ergo interrogabant eum pharisei : quomodo vidisset. Ille autem dixit eis. Lutum posuit mihi super oculos et lavi : et video. Dicebant ergo ex phariseis quidam. Non est hic homo a Deo : qui sabbatum non custodit. Alii dicebant : Quomodo potest homo peccator hec signa facere ? Et scisma erat in eis. Dicunt ergo ceco iterum. Tu quid dicis de eo qui aperuit oculos tuos ? Ille autem dixit. Quia propheta est. Non crediderunt ergo Judei de illo : quia cecus fuisset et vidisset : donec vocaverunt parentes ejus qui viderat : et interrogaverunt eos dicentes. Hic est filius vester : quem vos dicitis quia cecus natus est ? Quomodo ergo nunc videt ? Responderunt eis parentes ejus : et dixerunt. Scimus quia hic est filius noster : et quia cecus natus est. Quomodo autem nunc videt : nescimus. aut quis ejus aperuit oculos : nescimus. Ipsum interrogate : etatem habet : ipse de se loquatur. Hec dixerunt parentes ejus : quia timebant Judæos. Jam enim conspiraverant Judei : ut si quis eum confiteretur Christum : extra sinagogam fieret. Propterea parentes ejus dixerunt : quia etatem habet : ipsum interrogate. Vocaverunt ergo rursus hominem qui fuerat cecus : et dixerunt ei. Da gloriam Deo. Nos scimus quia hic homo peccator est. Dixit ergo ille. Si peccator est nescio : unum scio quod cecus cum essem : modo video. Dixerunt ergo illi. Quid fecit tibi : quomodo aperuit oculos tuos ? Respondit eis. Dixi vobis : jam audistis. Quid iterum vultis audire ? Numquid et vos vultis discipuli ejus fieri ? Maledixerunt ei : et dixerunt. Tu discipulus illius **107** sis : nos autem Moysi discipuli sumus. Nos scimus quia Moysi locutus est Deus. Hunc autem nescimus unde sit. Respondit ille homo et dixit eis. In hoc enim mirabile est : quia vos nescitis unde sit : et aperuit oculos meos. Scimus autem : quia peccatores Deus non exaudit. Sed si quis Dei cultor est : et voluntatem ejus facit : hunc exaudit. A seculo non est auditum : quis aperuit oculos cecum nati. Nisi esset hic a Deo : non poterat facere quicquam. Responderunt et dixerunt ei. In peccatis natus es totus : et tu doces nos ? Et ejecerunt eum foras. Et audivit Jesus quia ejecerunt eum foras. Et cum invenisset eum : dixit ei. Tu credis in filium Dei ? Respondit ille et dixit. Quis est Dominus : ut credam in eum ? Et dixit ei Jesus. Et vidisti eum : et qui loquitur tecum ipse est. At ille ait. Credo Domine : et procidens adoravit eum. *ā.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ā.* Et cum. *⁎* *Lauda.* Laudabo nomen Dei mei cum cantico :

minica de cæco tertia quoque numeratur : est tamen revera quarta : primam enim in capite Quadragesimæ in numerum Dominicarum quadragesimalium non recensent.

⁎ *Lauda.* Ps. LXVIII, 34. *ψ.* Ibid. 35.

⁎ Cap. II. Vers. 14-25.

⁎ Ociosa est. Vulg. Græc., mortua est.

⁎ Dicente. Lego dicens.

⁎ Cap. IX. Vers. 1-36. Evangelium hoc, de cæco nato, in Ecclesia Gotho-Hispana legebatur Dominica tertia Quadragesimæ. In Ecclesia Mediolanensi Do-

et magnificabo eum in laude. *†*. Laudent illum celi ac terra et mare et omnia que in eis sunt.

Hic dicat Sacerdos. Penitente orate etc. Illo modo ut dictum est retro feria quarta prime hebdomade folio 93.

* Sacrificium. Hi dies exorationis sancti erunt vobis : et humiliabitis animas vestras : applicantes holocausta Domino Deo vestro. *†*. Omnis anima quecumque non se observaverit : exterminabitur de populo suo : isti enim vobis sunt dies. *P.* Exorationis.

Missa. Erigamus queso dilectissimi fratres corda nostra : ad consideranda divini mysterii sacramenta. Lectio etenim sancti Evangelii : que hodierna die *b* ad audiendum vos esse sollicitos : efficiet etiam eternitatis fructibus opulentos. Et sicut auditu eam fide integra percepistis : ita quoque fidei devotione quiddam in illa mysticum requiratis. Ea quippe que fecit Dominus noster Jesus Christus obstupenda atque miranda : et opera fuerunt et signa. Quia et operatio extitit in virtute : et signum in visione. Si ergo quod significet hoc quod factum est requiramus. Omne genus humanum significat iste cecus. Hanc enim piaculi cecitatem traductam ducimus ex homine primo : de quo non solum originem trahimus ** nationis* : sed et pondus iniquitatis. Ideoque si ex illo lumen amisimus : quod nostro ex merito in nobis reparare non possumus. Ecce adest Jesus ultroque ad sanandum : qui cor contritum spectat et humiliatum : qui lacrymantibus dare promittit eterne consolationis remedium. Deferamus nos ei vota : munemus corda : proferamus suspiria. Offeramus Deo victimam mundam : lacrymis pedes ejus rigemus : et cum internis ei rugitibus supplicemus. Ut jam auferat a nobis tenebras nostri cordis, et ita in nobis firmet v. m. sue dilectionis : ne ullatenus deflectamus ad lapsum proprie cecitatis.

Alia oratio. *†* Deus qui humanarum mentium lux eterna : tu paternis iniquitatibus obscuratos illumina : ut restauret gratuita gratia : quicquid perdidit viciata natura. Ut qui in nobis aliquando tenebre fuimus : in te semper lucidi esse possimus. Nulla nobis amplius delictorum nebula dominetur : nulla nox iniquitatis in nobis te jugiter lucente nascatur. Esto famulis tuis perpetuus dies : in quo ambulantes non erremus ulterius : sed proficiamus in melius. Ut jam Christi tui dilatato corde currentes : et vestigia Salvatoris cum eo qui cecus natus est amplectentes. Hec est enim victima salutaris : hec est oblatio sacrificii singularis. Adorare unigenitum tuum in veritate nostri corporis natum : et spreta malignantium synagoga : cognoscere te in gentibus exaltatum.

†. Amen.

Post nomina. Jesu Redemptor humani generis :

* Sacrificium. Ex Levitico, xxv, 27, 29.

b Ad audiendum. Lege ad audiendum vos fecit esse sollicitos, efficiet, etc.

* Nationis. Ille est, *nativitatis, generis.* Vide du Cange, in glossario Latino, verb. *Natio.*

† Deus qui. Lege *Deus qui es*, etc.

A restaurator eterne lucis. Presta nobis famulis tuis : ut sicut abluti annus originali peccato per tinctionem baptismatis : cujus significationem habuit piscina illa : que oculis lumen prestitit cecis : ita quoque nos ** secundo lacrymarum baptismate purifices* a delictis. Sique mereamur precones effici laudis tue sicut cecus ille annunciator factus est gratio. Et sicut ille ad constituendum te verum Deum adimpletus est fide : ita nos quoque repleamur boni operis confessione. Atque tanta excellentia pietatis occurras te invocantibus pius : ut per hec libamina que tibi offerimus : et vivi obtineamus remedium salutare : et defuncti percipere mereamur eternum gaudium sine fine.

†. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui tanta pace et dilectione hunc mundum dilexisti : ut per unigenitum filium tuum cuncta terrestria celestibus sociare miseracione gratuita : que cecitate primi hominis *†* facta fuerunt inter se dissidentia. Da nobis ut qui obscuritate nostrorum criminum : a proximi dilectione avertimur : te in nobis perpetualiter lucente : ita in nominis tui dulcedine solidemur. Quatenus et amicos in te et inimicos propter te : alterne dilectionis vinculo amplectamur.

†. Amen.

Introitus. Dignum et justum est nos tibi gratias agere : Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui inluminatione sue fidei tenebras mundi expulit : et fecit filios esse gratie : qui tenebantur sub legis justa damnatione. Qui ita in iudicium in hoc mundo venit : ut non videntes viderent : et videntes cecis essent. qualiter et hi qui in se tenebras confiterentur errorum : perciperent lumen eternum : per quod carerent tenebris delictorum. Et hi qui de meritis suis arrogantes lumen in semetipsos habere justicie *†* extimabant : in semetipsis merito tenebrececerent. qui elevati superbia sua et de justicia confisi propria : ad sanandum medicum non querebant. Per Jesum enim qui ostium *†* esse dixit ad Patrem : poterant introire. Sed quia de meritis elevati sunt improbe : in sua remanserunt nihilominus cecitate. Proinde humiles nos venientes : nec de meritis nostris presumentes aperimus ante altare tuum sanctissime Pater vulnus proprium : tenebras nostrorum fatemur errorum : conscientie nostre aperimus archanum. Inveniamus quesumus in vulnere medicinam : in tenebris lucem eternam : innocentie puritatem in conscientia. Cernere etenim totis visibus volumus faciem tuam : sed impedimur cecati tenebra consueta. Celos aspiciere cupimus : nec valemus : dum cecati tenebris peccatorum : nec hos pro sancta

* Secundo lacrymarum baptismate. Sanctus Isidorus (*De Off. Eccl.*, l. ii, c. 16) docet quod lacrymarum penitentium apud Deum pro baptismate reputantur et poenitentia passim dicitur secunda post naufragium tabula.

† Extimabant. Lege *existimabant.*

ita attendimus : qui propter excellentiam vite celi A nomine nuncupati sunt. Accurre igitur Jesu nobis in templo tuo orantibus : et cura omnes in hac die qui in vigiliis facientes : noluisse sabbatum custodiri. Reges ante gloriam nominis tui aperimus vulnera nostra : tu appone nostris infirmitatibus medicinam. Succurre nobis ut promissis precantibus : qui ex nihilo fecisti quod amus. Fac collirium et tange oculos nostri cordis et corporis : ne cecique labamur in tenebrarum erroribus consuetis. Ecce pedes tuos rigamus flebilis : non nos abicias humiliatos. O Jesu bone : a vestigiis tuis non recedamus : qui humilis venisti a in terris. Audi jam nostrorum omnium precem : et evellens nostrorum criminum cecitatem : videamus gloriam faciei tue in illa pacis eterne beatitudine proclamantes : atque ita dicentes.

Dicit Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Oratio. Vere dies sempiternus : vero lucifer verus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui sis luce dignitatis sue claruit mundo : ut eum tenebrarum sciperet dominatu. Ut nos qui aliquando eramus tenebre : efficeremur in eo verum lumen. Qualiter eum cognosceremus per illuminationem Adei aue : qui pro nobis omphus animam suam tradidit usque ad mortem : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Tange quatuor Jesu fili Dei tenebras cordis nostri digitis tuis : ut ita te in nobis lucente peccatorum eruiamur a tenebris : 109 qualiter ea que tibi offerimus luce perluatras eterne sanctificationis. Et nos ita mundes a viciolorum inlecebris : ut sanctificari percipere mereamur eucharistiam corporis tui in visceribus nostris. Amen.

Ad confectionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad Orationem Dominicam.

Oratio. Jesu preceptor : occurre nobis ambulanti-bus viam : cupientibus pervenire ad patriam. Ut precedente luce tua ambulemus in viam rectam : nec oberremus in tenebram istius noctis horrendam : te in nobis lucente : qui es via veritas et vita. Da igitur nobis : ut sicut cecus ille per confessionem vere credulitatis obtinuit donum indulte salutis : ita nos adipiscamur in istius verbis effectum pie petitionis : cum ea que nos docuisti proclamaverimus e terris. Pater noster qui es in celis. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et.

Benedictio. Omnipotens Jesus Christus qui virtute potentie sue cecis oculis prestitit medicinam : ipse oculos vestros ab omni vanitate avertat. Amen. Et qui illi prestitit se in veritate cognoscere : ipse corda vestra in sui nominis dilectione confirmet. Amen. Quique se per hoc miraculum ostendit admirabilem populis : ipse vos ita dono impleat

a In virtutibus facientes. Lege in virtutibus faciendis.
b Qui ex nihilo. Hæc sæpe contra Priscillianistas inepitanc. Deum esse hujus mundi auctorem. hominisque creatorem.
c In terris. Lege in terris

sancte virtutis : qualiter ad eternam vitam sine macula pervenire possitis. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. Amen. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et.

Dicit Presb. ad accedentes. Antifona. Ego sum ostium dicit Dominus : si quis per me introierit salvabitur : et ingredietur et egredietur et pascua inveniet. Amen. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem : in me manet et ego in illo. P. Et ingre. Amen. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Ego sum.

Com. Repletum est gaudium nostrum : et lingua nostra exultatione.

Oratio post Com. Reple Domine cor nostrum etc.

B. Requira retro in primo Dominica Quadragesime. folio 98.

FERIA QUARTA.

Ad Missam.

Lectio libri proverborum Salomonis (* Cap. XXVII. XXVIII).

a. Deo gratias.

Fili. Diligenter agnosce vultum pecoris tui : inque greges considera. Non enim habebis iugiter potestatem : sed corona tribuetur tibi in generatione et generatione. Aperta sunt prata : et apparuerunt herbe virentes : et collecta sunt fena de montibus. Agni ad vestimentum tuum : et bedi agri precium. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos : et in necessaria domus tue : et ad victum ancillis tuis. Fugit impius nemine persequente : justus autem quasi leo confidens absque terrore erit. Propter peccata terre : multi principes ejus : et propter hominis sapientiam : et horum scientiam que dicuntur vita ducis longior erit. Vir pauper calumniis pauperi : similis est im-bri vehementi : in quo paratur fames. Qui derelinquunt legem : laudant impium : qui autem custodiunt : succeduntur contra eum. Viri mali non cogitant iudicium : qui autem requirunt Dominum : animadvertunt omnia. Qui declinat aures suas ne audiat legem : oratio ejus erit execrabilis. Qui decipi justos in via mala : in interitu suo corruiet : et simplices possidebunt terram. Amen.

Lectio Libri Exodi (Cap. 11).

D. In illis diebus. Postquam creverat Moyses egressus ad fratres suos : vidit afflictionem eorum : et virum Egyptium percutientem quemdam de Hebreis fratribus suis. Cumque circumspexisset huc atque illic. et nullum adesse videret : percussus Egyptium abscondit sabulo. Egressus die altera conspexit duos Hebreos rixantes : dixitque ei qui faciebat injuriam. Quare percutis proximum tuum? Qui respondit : quis te constituit iudicem : aut principem super nos? Numquid occidere me tu vis : sicut occidisti Egy-

a In viam rectam. Lege in via recta.

b Cap. XXVII. Vers. 23-xxviii. 1-11.

c Cap. II. Vers. 11-12, 1-15.

d Sicut occidisti. Vulg., sicut heri occidisti.

pium? Timuit Moyses et ait. Quo palam factum est : verbum istud? Audiensque Pharaon sermonem hunc : querebat occidere Moysen. Qui fugiens de conspectu ejus : moratus est in terra Madian : et sedit juxta puteum. Erant autem Sacerdotes **110** Madian septem filie que venerant ad hauriendas aquas. Et impletis canalibus : adquare cupiebant greges patris sui. Superveneruntque pastores : et eiecerunt eas. Surrexitque Moyses a indefensis puellis : et adquavit oves earum. Que cum revertissemus ad Raguel patrem suum : dixit ad eas. Cur velocius venistis solito. Responderunt. Vir Egyptius liberavit nos de manu pastorum : insuper et hausit aquam nobiscum : potumque dedit ovibus. Et ille. Ubi est inquit : quare dimisit hominem? Vocate eum : ut comedat papem. Juravit ergo Moyses ut habitaret cum eo. Accepitque Senhoram filiam ejus uxorem. ^b Que peperit filium : quem vocavit Gersam : dicens. Advena sui in terra aliena. Post multum vero temporis mortuus est Rex Egypti : et ingemiscentes filii Israel propter opera vexationis sunt. Ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus : et audiuit gemitum eorum : ac recordatus est federis quod pepigerat cum Abraham : Isaac : et Jacob : Respexit filios Israel et cognovit eos. Moyses autem pascibat oves Ietro : cognati sui Sacerdotis Madian. Cumque minasset gregem ad interiora deserti : venit ad montem Dei Oreb. Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi : et videbat quod rubeus arderet : et non comburetur. Dixit ergo Moyses. Yadam et videbo visionem hanc magnam : quare non comburatur rubus. Cernens autem Dominus quod pergeret ad videndum : vocavit eum de medio rubi : et ait. Moyses. Moyses. Qui respondit. Adsum. At ille. Ne approprieris inquit huc. Solve calciamentum de pedibus tuis : locus enim in quo stas : terra sancta est. Et ait. Ego sum Deus Patris tui : Deus Abraham : Deus Isaac : et Deus Jacob. Abscondit Moyses faciem suam : non enim audebat aspiciere contra Deum. Cui ait Dominus. Vidi afflictionem populi mei in Egypto : et clamorem ejus audiivi propter duriciam eorum qui presunt operibus. Et sciens dolorem ejus : descendi : ut liberarem eum de manibus Egyptiorum : et educerem de terra illa in terram bonam et spaciosam. In terra que luit lacte et melle : ad locum Chananei et Cethei et Amorrei et Epherisei et Etei et Jebusei. Clamor ergo filiorum Israel venit ad me : vidique afflictionem eorum : quomodo ab Egyptiis opprimuntur. Sed veni : mittam te ad Pharaonem : ut educas populum meum filios Israel de Egypto. Et dixit Moyses ad Deum. Quis ego sum : ut yadam ad Pharaonem : et educam filios Israel de Egypto? Qui dixit ei. Ego ero tecum. Et hoc habebis signum quod miserim te. Cum eduxeris populum meum de Egypto :

Ammolabis Deo super montem istum. Ait Moyses ad Deum. Ecce ego yadam ad filios Israel : et dicam eis. Deus patrum vestrorum misit me ad vos : Si dixerint mihi : quod est nomen ejus : quid dicam eis? Dixitque Deus ad Moysen. Hec dices filiis Israel. Ego sum qui sum ait. Sic dices filiis Israel. Qui est : misit me ad vos : Dixitque iterum Deus ad Moysen. Hec dices filiis Israel. Dominus Deus patrum vestrorum : Deus Abraham : Deus Isaac : et Deus Jacob misit me ad vos. Hoc nomen mihi est in eternum : et hoc memoriale meum in generatione et generatione.

a. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

a. Et cum.

Tractus. Ecce ego deprecabor Deum et placabilis mihi erit : et videbo faciem ejus in exultatione. ^y Consumpta est caro mea a supplicis : abominabilis est mihi panis : contabuit cor meum : et ossa mea emarcuerunt. ^y Erue me a corruptione et illumina in lucem viventium.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolae Jacobi Apostoli ad duodecim tribus (1 Cap. 111).

a. Deo gratias.

Fratres. Fructus iusticie in pace seminatur facientibus pacem. Unde bella et lites in vobis? Nonne ex concupiscentiis vestris : que militant in membris vestris? Concupiscitis : et non habetis : occiditis et zelatis : et non potestis adipisci. Litigatis et belligatis : et non habetis : propter quod non postulastis. ^Q Petitis : et non accipitis : eo quod male petatis : et in concupiscentiis vestris consummamin. Adulteri : nescitis **111** quod amicitia hujus mundi : inimica est Dei? Quicumque ergo voluerit amicus esse seculi hujus : inimicus Dei constituitur. Aut putatis quia inaniter Scriptura dicat : ad invidiam concupiscit Spiritus : qui habitat in vobis? Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit : Deus superbis resistit : humilibus autem dat gratiam. Subdit igitur estolet Deo. Resistite autem diabolo : et fugiet a vobis. ^f Appropiate Deo : et appropinquabit vobis. Emundate manus peccatores : et purificate corda : duplices animo miseri estolet. Luge et plorate. Risus vester ^g in luctu convertatur : et gaudium ^h in merore. Humiliamini in conspectu Domini : et exaltabit vos. a. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (1 Cap. V).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur phariseis et turbis dicens. Ecce voluntas ejus : qui misit me patris : ut omne quod dedit mihi : non perdam ex eo : sed resuscitem illud in novissimo die. Hec est enim voluntas patris mei : qui misit me : ut omnis qui videt filium et credit in

^a Indefensis. Vulg., et defensis.

^b Que peperit filium. Vulg., et peperit ei filium. Omititur media pars versiculi 23, in qua de alio Moysis filio fit mentio.

^c Cognati sui. Vulg., socii sui.

^d Cap. 111. Vers. 18-19-1-10.

^e Consummamin. Vulg., insumatis.

^f Appropiate. Vulgata legit appropinquate.

^g In luctu. Lega in luctum.

^h In merore. Lege in marorem.

ⁱ Cap. VI. Vers. 59-47.

eum : habeat vitam eternam. Et ego resuscitabo eum in novissimo die. Murmurabant ergo Judei de illo : quod dixisset ^a ego sum panis qui de celo descendi : et dicebant. Nonne hic est Jesus filius Joseph : cujus nos novimus patrem et matrem ? Quomodo ergo dicit hic : quia de celo descendi ? Respondit ergo Jesus : et dixit eis. Nolite murmurare in invicem. Nemo potest venire ad me : nisi pater qui misit me traxerit eum. Et ego resuscitabo eum : in novissimo die. Est scriptum in prophetis. Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audivit a Patre : et didicit : venit ad me. Non quia patrem vidit quisquam : nisi is qui est a Deo : hic vidit patrem. Amen amen dico vobis : quia qui credit in me : habet vitam eternam. ^q. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ^q. Et cum.

^b *Lauda.* Laudabo nomen Domini cum cantico : et magnificabo eum in laude.

Preces. Penitentes orate.

Et Sacrificium. Offerite Domino mundum. *Requiritur retro in feria IIII. prime ebdomade. Fol. 99.*

Missa. Omnipotenti Deo fratres charissimi : totis sensibus supplicemus : qui superbis resistere : et humilibus dare gratiam reprovocat. Ut nos in horum dierum observatione : quos jejuniorum depositus ordo vel traditio dedicavit : humiliatos corpore et contribulatos corde dignanter intendat. et quibus prestitit humiliationis obsequium. ^q. Amen.

Alia oratio. Domine misericordiarum : et Deus summe perfecte bonitatis : qui peccatorum propiciationem jejuniis : orationibus : et elemosynis querendam et obtinendam esse monstrasti : respicere dignare ad hanc humilitatis nostre confessionem. Ut qui inclinamur conscientia nostra : erigamur misericordia tua. ^q. Amen.

Post nomina. Oratio. Intuere piissime Domine jejunii nostri devotissimam precem : et offensis nostris propiciatus ignosce. Quo et humilitatis abstinentie tibi gloriam deformat : et oblatio hujus sacrificii requiem defunctis impertiat. ^q. Amen.

Ad pacem. Piissime Deus : arentes jejunio dilectionis vel pacis tue refice incremento. Ut qui tue adoptionis filii sumus : et scandalis careamus : et sincero alterne pacis osculo sociemur. ^q. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Dominum nostrum : Qui est vita perentium animarum : refectio abstinentium : salus debiliu : et consolatio contritorum : Qui corpora fessa in labore sustentat : qui animas in periculis salvat : et omnium humilium precibus quesite suffragationis remedia subministrat. Per ipsum ergo nos Deus Pater sanctifica : per quem nobis donare dignatus es vitam. Per ipsum apud te sit no-

stri jejunii parsimonia acceptabilis : qui nos tibi reconciliavit per oblatum sui sacrificii corpus. Ut ligno Crucis sue in hujus mundi procellosa fluctuatione portemur : et ad eum repulsis vitiis : ac repleti virtutibus veniamus. Cui merito omnes angeli et Archangeli non **112** cessant clamare quotidie una voce dicentes.

Dicat Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctius : vere gloriosus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui sanat contritos corde : et merentes erigit sospitate. Qui cor contritum et humiliatum non spernit in nobis. qui per spiritualis parsimonie abstinentiam : et animam salvat : et corpus liberat a ruina. Quia ipse est Deus noster ac redemptor eternus.

^B *Post pridie.* Emitte Christe Fili Dei dei sanctis celis tuis copiam tue benedictionis : quo et jejunium nostre devotionis gratum efficiatur in oculis tuis : et hec libamina benedictione dignificentur virtutis.

^q. Amen.

Ad confractionem panis dicat Presbiter. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : quemadmodum speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Ad fontem lucis et originem bonitatis : te summe Deus concurrentes : precamur ut arentem jejunie carnem : tue foveas claritatis amore. affectum quoque nobis dona petitionis : exaudi nos de celis : cum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster. Humilitate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

^C ^q. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus : inediam vestram reficiat miseratione gratuita. ^q. Amen. Respiciatque petitionis vestre clamorem : cum afflicti invocaveritis in tempore. ^q. Amen. Ut ad eum puras semper manus cum cordibus extendatis : a quo vobis dari solacium jejunii litatione deprecitis. ^q. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. ^q. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ^q. Et cum.

Hic dicat Chorus. Qui venit ad me non esuriet. *Post. com. Oratio.* Reple Domine cor nostrum. *Requiritur in primo Dominico Quadragesime. Fol. 98.*

FERIA SEXTA.

Prophetia.

Lectio libri Sapientie Salomonis (° Cap. XVIII).

^q. Deo gratias.

Fili : Omnipotens sermo tuus Domine exiliens de celo a regalibus sedibus : durus debellator in medio exterminii terram proslivit. Gladius acutus in simulatum imperium tuum portans : et stans replevit omnia morte : et usque ad celum attingebat ^d stans in terram. Tunc continuo visus somniorum malorum turbaverunt illos : et timores supervenerunt insperati. Et alius alibi projectus semivivus : propter

^a *Ego sum panis qui de celo descendi.* Ita legunt Codices Vercellensis et Veronensis, et ita Bobianum legit. Vulgata legit *ego sum panis vivus*, etc.

^b *Lauda.* Ps. LXVIII, 31.

^c *Cap. XVIII.* Vers. 15-22.

^d *Stans in terram. Lego in terra.*

quam moriebatur : eam demonstrabat mortis. Visiones enim que illos turbaverunt : hec premonebant : ne inscii quare mala patiebantur perirent. Tetigit autem tunc et justos tentatio mortis : et commotio in heremo facta est multitudinis : sed non diu permansit ira tua. Properans enim homo sine querela ^b propugnabit proferens servitutis sue scutum orationem : et per incensum deprecationem allegans. Restitit ire et finem imposuit necessitati : ostendens quoniam tuus est famulus.

¶ Amen.

(*Lectio libri Exodi • Cap. XIII, XIII.*)

¶ Deo gratias.

In illis diebus. Cum dimisisset Pharaon populum : non eos duxit Dominus per viam terre Philistinim que vicina est : reputans ne forte peniteret eum : si vidisset adversum se bella consurgere : et revertetur in Egyptum : sed circumduxit per viam deserti : que est juxta mare Rubrum. Et armati ascenderunt filii Israel de terra Egypti. Tulitque Moyses ossa Joseph secum : eo quod adjurasset filios Israel dicens. Cum visitaverit vos Deus : afferite ossa mea hinc vobiscum. Profectique de Socho : castrametati sunt in Etham : in extremis finibus solitudinis. Dominus autem precedebat eos ad ostendendam viam : per diem in columna nubis : et per noctem in columna ignis : ut dux esset itineris utroque tempore. Nunquam defuit columna nubis per noctem coram populo. Locutus est Dominus ad Moysen dicens : loquere filiis Israel : et dices ad eos. Reversi castrametentur in regione Phaiirot : que est inter Magdalem et mare contra Beelsephon. In conspectu ejus castra ponetis super mare : dicensque est Pharaon super filiis Israel : Coartati sunt in terra : conclusit eos desertum. Et indurabo cor ejus ac persequentur vos : **113** et glorificabor in Pharaone : et in omni exercitu ejus scientique Egypti quia ego sum Dominus. Fecerunt ita. Et nuntiatum est Regi Egypti quod fugisset populus. Immutatumque est cor Pharaonis et servorum ejus super populum et dixerunt : Quid volumus facere : ut dimitteremus Israel : ne serviet nobis ? Junxit ergo currum et omnem populum suum assumpsit secum. Tulitque sexcentos currus electos : et quicquid in Egypto curruum fuit : et duces totius exercitus. Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Egypti : et persecutus est filios Israel. At illi egressi erant in manu excelsa. Cumque perquerentur Egyptii vestigia precedentium : repererunt eos in castris super mare : omnisque equitatus : et currus Pharaonis : et universus exercitus erat in Phiaroth contra Beelsephon. Cumque appropinquasset Pharaon : levantes filii Israel oculos viderunt Egyptios post se : et timuerunt valde. Clamaveruntque ad Dominum et dixerunt ad Moysen. Forsitan non erant sepulchra in Egypto : ideo tulisti nos : ut moremur

A in solitudine ? quid hoc facere voluisti ? ut edueres nos ex Egypto ? Nonne iste est sermo quem loquebamur ad te in Egypto dicentes : recede a nobis ut serviamus Egyptiis. Multo enim melius est servire eis : quam mori in solitudine. Et ait Moyses ad populum. Nolite timere. State et videte magnalia Domini : que facturus est hodie. Egyptios enim quos nunc videtis nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum. Dominus enim pugnabit pro vobis : et vos tacebitis.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum.

Tractus. Quis est homo ut immaculatus sit : et ut justus appareat. Ecce inter Sanctos nemo immaculatus. Et celi non sunt mundi in conspectu ejus. ¶ Quanto magis omnis homo qui bibit : quasi aquas iniquitatis. Memento quod sicut lutum feceris me : et in pulverem deduces me. ¶ Signasti quasi in sacculo delicta mea : sed curasti iniquitatem meam.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolae Jacobi Apostoli ad duodecim tribus (Cap. V).

¶ Deo gratias.

Charissimi. Nolite ingemiscere in alterutrum : ut non judicemini. Ecce Judex ante januam adstitit. Exemplum accipite fratres : laboris et patientie exitus mali ^d et longanimitatis. Prophetas qui locuti sunt in nomine Domini : ecce beatificamus qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis : et finem Domini vidistis : quam misericors est Dominus et miserator. Ante omnia autem fratres mei nolite jurare neque per celum neque per terram neque per aliud quodcumque juramentum. Sit autem verbum vestrum est : non non : ut non sub judicio decidatis. Affligitur aliquis vestrum : oret equo animo et psallat. Infirmitur quis ex vobis ? inducat presbyteros Ecclesie : et orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini : et oratio fidei salvabit infirmum : et allevabit eum Dominus. Etsi in peccatis sit : dimittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra. et orate pro invicem ut salvemini. Multum enim prevalet deprecatio justis assidua. Helias homo erat similis nobis passibilis : et oratione oravit : ut non plueret super terram. Et non pluit annos tres et menses sex. Et rursum oravit : et celum dedit pluviam et terra fructum suum. Fratres mei si quis ex vobis erraverit a veritate : et converterit quis eum : scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore vie sue : salvat animam ejus a morte : et cooperit multitudinem peccatorum. ¶ Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (• Cap. VI).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur Phariseis et turbis dicens. Ego sum panis vite. Patres vestri manducaverunt in deserto manna :

^a Eam. Lege causam.

^b Propugnabit. Lege propinquavit.

^c Cap. XIII. Vers. 17-xiv, 1-14.

^d Et longanimitatis. Ita Syriaca. In Vulg. et Græc. deficit.

• Cap. VI. Vers. 48, 56.

et mortui sunt. Hic es, panis de celo descendens, et si quis ex ipso manducaverit: non morietur. Ego sum panis vivus qui de celo descendi. Qui manducaverit ex hoc pane: vivet in eternum. Et panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi vita. Litigabant ergo Judei ad invicem dicentes. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Jesus. Amen amen dico vobis. Nisi manducaveritis carnem filii hominis: et biberitis ejus sanguinem: non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem: habet vitam eternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die. *ñ. Amen.*

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lauda. Laudabo nomen Dei cum cantico: et magnificabo eum in laude.

Preces. Penitentes orate.

Sacrificium. Offerite Domino.

Require retro in IIII. Feria. I. hebdomade folio 99.

Missa. Deum regem omnipotentem catholice legis et religionis auctorem consona fratres oratione poscimus: preces nostras religiosaque jejunia que corde contrito famulantes offerimus: illo quo primum voluit: quove primum docuit amore suscipiat: nos quoque famulos suos ab omni genere peccatorum absolutos et liberos paradiso reddat et celo. *ñ. Amen.*

Alia oratio. Deus cui militare consuevit abstinentia corporalis: ut expugnetur nequicia spiritualis: supereminentem nostris cordibus infunde dulcedinem: que beate vite desiderant mansionem. Nulla jejunantium iracundie repentine amaritudo subripiat: nullaque cogitationum noxiarum conscientia remaneat. Memor esto sacrificii quod offerimus: et concede propicius misericordiam quam rogamus.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerentium Domine suscipe votum: nostrumque jejunium facito coram te esse acceptum. Quo nostra delens peccata: propicius ita defunctis fidelibus refrigerium prestes: ut beatorum consortio eos sine fine letifices. *ñ. Amen.*

Et si quis. Vulg. et Codices Verceilensis et Veronensis legunt ut si quis, etc.

Lauda. Ps. lxxviii, 5.

Inlatio. Hæc inlatio, paucis exceptis, eadem est atque immolatio missæ quæ initio Quadragesimæ habetur (Pag. 228) in Missali Gallo-Gothico, et (Pag. 363) in Sacramentario Bobiano.

Et verus. In Gallo-Gothico, et in Bobiano additur: Qui de celo descendit, et habitat semper in celo, qui est substantia, etc.

Et valens. Hoc deficit in Gallo-Gothico et in Bobiano.

Bibebat. In Gallo-Gothico videbat. In Bobiano: Cujus dulcedine vivebat in spiritu.

Inde nec famem sensit. In Gallo-Gothico et Bobiano, inde nec famem corporis sensit.

Glorificabat. In Gallo-Gothico et in Bobiano, clarificabat aspectus, et, influente spiritu, Dei sermo pascerebat. Deficit illic vox interioris.

Hunc panem. Hoc loco in Gallo-Gothico et Bobiano quedam adduntur, alia mutantur, ut sensus

Ad pacem. Oratio. Familie tue quesumus omnipotens Deus absolve peccata: mentesque purifica. Ut venerabiles jejunii dies congrua devotione repetentes: pacem et misericordiam quam fideliter poscimus: impetrare feliciter mereamur. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est: equum verè et salutare est: nos tibi gratias agere omnipotens Pater et Jesu Christo filio tuo Domino nostro. In quo jejunantium fides alitur: spes provehitur: charitas roboratur. Ipse enim panis vivus et verus qui est et substantia eternitatis: et esca virtutis. Verbum enim tui est: per quod facta sunt omnia: quia non solum humanarum mentium: sed ipsorum quoque panis est angelorum: hujus panis alimentum Moyses famulus tuus quadraginta diebus ac noctibus legem suscipiens jejunavit: et a carnalibus elis: ut tue suavitatis capacior esset: abstinuit. De verbo tuo vivens et valens: cujus et dulcedinem bibebat in spiritu: et lucem accipiebat in vultu. Inde nec famem sensit et terrenarum est oblitus escurum: quia illum et glorie tue glorificabat aspectu: et influente Spiritu Sancto sermo pascerebat interioris: Non panem etiam nobis ministrare non desinit: sed ut eum indeficiente esuriamus hortaris. Cujus carne dum pascimur: roboramur: et sanguinem domini potamus: abluimur. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie haec dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere Sanctus verè benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus, qui dono pietatis indulte refovet miseriam carnis nostre: quam affligit desudatio abstinentie interdictæ. Ipse est enim a quo et nunc in labore relinimur: et post mercedem repromissæ beatitudinis expectamus. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Omnipotens Deus Pater qui Filium tuum pro nobis omnibus tradidisti: non parcens illi: ut per illum parceres nobis. Ignosce nostris delictis: et jejunium quod offerimus fiat tibi victima salutaris. Virtus quoque tua de celis descendens quesumus: ut et nos ob perceptionem ho-

aptetur initio Quadragesimæ.

Sed ut eum indeficiente esuriamus hortaris. In Gallo-Gothico et Bobiano est quem ut illumus indesinenter hortaris.

Cujus carne. In Gallo-Gothico et Bobiano est: Cujus carne, a se ipso sanctificata, dum pascimur roboramur, et sanguine dum haurio sicut potamus abluimur.

Virtus quoque. In hac oratione post pridie petunt ut Deus purificet ab omni labe peccati animas eorum qui corpus et sanguinem Christi suscipiunt erant, et simul, ut infundat oblati specialia sanctitatis dona, conferenda communicantibus. Hoc enim, et nihil aliud est quod petunt, quando rogant Deum, ut oblata libamina sanctificationis dono perlustraret, aut ut dignificentur benedictione virtutis, etc. De cælis autem ista sibi ut mittantur petunt, quia omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est. Sic in Sacramentario Gelasiano, n. 40, benedictes oleum infirmorum dicunt: Emitte Spiritum sanctum de cælis in hanc pinguedinem olei, etc.

rum sacramentorum purificet : et hec ipsa libamina A que tibi litamus sanctificationis dono perlustret.

¶ Chorus. Amen.

115 Ad confectionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Miserere nostri fili David ne decidamus in via : nec laboris subruamur pressura : ne sine fructu perveniamus ad patriam. Ut parsimonie nostre propiciatus ex victimis : exaudias vocem nostre confessionis : cum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum :

¶ Et cum.

Benedictio. Jesus filius Dei qui est panis vivus : inediaem vestram donis spiritualibus repleat. ¶ Amen. Mentem consilio salutari premuniat. carnem vicis eluat. votum acceptet. jejuniumque benedicto sanctificet. ¶ Amen. Ut ejus dono omni actu mereamini esse felices : cui abstinentie desertis humilimas preces. ¶ Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum.

¶ Amen.

Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum.

Hic dicat Chorus. Qui venit ad me non esuriet.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Require retro in VI. feria. I. hebdomada Quadragesime. Fol. 98.

IN TERTIO DOMINICO QUADRAGESIME:

Ad Missam.

Lectio libri Proverborum Salomons (Cap. " XX).

¶ Deo gratias.

Fili : suavis est homini panis mendacii : et postea implebitur os ejus calculo. Cogitationes consilii roborantur : et gubernaculis tractanda sunt bella. Et qui revelat mysterium : et ambulat fraudulentem : et qui dilatat labia sua : ne commiscearis. Qui maledicit patri suo et matri : extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris. Hereditas ad quam festinator in principio : in novissimo benedictione carebit. Ne dicas reddam malum ^b pro malo. expecta Dominum et liberabit te. Abominatio est apud Deum pondus et pondus. statera dolosa non est bona. A Domino diriguntur gressus hominis. ^c Si quis autem hominum intelligere poterit viam suam. Ruina est homini devolare Sanctos : et post vota retractare. Dissipat impius rex sapiens : et incurvat super eos fornicem. Lucerna Domini inspiraculum hominis : qui investigat omnia secreta ventris. Misericordia et veritas custodiunt regem : et roborabitur clementia thronus ejus.

^a Cap. XX. Vers. 7-23.

^b Pro malo. Vulg., illud pro malo non legit. LXX, ne dicas, Ulciscar inimicum.

^c Si quis. Illud si in Vulgata non legitur.

¶ Amen.

Lectio libri Numeri (4 Cap. XXII, XXIII).

¶ Deo gratias.

In illis diebus : videns Balaam filius Sephor omnia que fecerat Israel Ammorreo : et quod pertinuisset eum Moabite : et impetum ejus ferre non possent : dixit ad majores natu Madian. Ita delevit hic populus omnes qui in nostris finibus commorantur : quomodo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore Rex in Moab. Misit ergo nuncios ad Balaam filium Beor arborum : qui habitabat super flumen terre florum Ammon : ut vocaret eum et diceret. Ecce egressus est populus ex Egypto : qui operuit superficiem terre sedens contra me. Veni igitur et maledicte populo huic : quis fortior nunc est : si quo modo possim percutere eum : et ejicere de terra mea. Novi enim quod benedictus sit cui benedixeris : et maledictus in quem maledictis contigeris. Perrexerunt seniores Moab et majores natu Madian habentes divinationis preclum in manibus. Qui cum venissent ad Balaam et narrassent ei omnia verba Balaac ille respondit. Manete hic huc nocte et respondebo quicquid mihi dixerit Dominus. Manentibus illis apud Balaam : venit Deus et ait ad eum. Quid sibi volunt homines isti apud te? Respondit. Balaac filius Sephor Rex Moabitum misit ad me dicens. Ecce populus qui egressus est de Egypto operuit superficiem terre. Veni et maledicte eis si quomodo pugnans possim abigere eum. Dixit Dominus ad Balaam. Noli ire cum **116** eis neque maledicas populo : quia benedictus est. Qui mane consurgens dixit ad principes. Ite in terram vestram : quia prohibuit me Dominus ire vobiscum. Reversis principes dixerunt Balaac. Noluisti Balaam venire nobiscum. Rursum ille multo plures et nobiliores quam ante miserat : misit. Qui cum venissent ad Balaam dixerunt. Sic dicit Balaac filius Sephor. Ne cuncteris venire ad me : paratus sum honorare te : et quicquid volueris dare. Veni et maledicte populo isti. Respondit Balaam. Si dederit mihi Balaac plenam domum suam auri et argenti : non potero immutare verbum Domini Dei mei : ut vel plus vel minus loquar. Obsecro ut hic maneatis etiam hac nocte : ut scire queam : quid mihi rursum respondeat Dominus. Venit ergo Dominus ad Balaam nocte et ait illi. Si vocare te venerunt homines isti : surge et vade cum eis. Ita dimittat : ut quod tibi precepero facias. Surrexitque Balaam mane et stravit asinam : profectusque est cum eis : et iratus est Dominus. Stetitque Angelus Domini in via contra Balaam qui ^a sedebat asinam : et duos pueros habebat secum. Cernens asina Angelum stantem in via evaginato gladio : avertit se de itinere : et ibat per agrum. Cumque verberasset Balaam asinam et vellet ad semitam reducere : stetit Angelus in angustis duarum macerarum quibus

^a Cap. XXII. Vers. 2-xiii, 1-11.

^b Sedebat asinam. Dicebant sedere cathedram, et similia : in Vulgata, insidebat asina.

vinee eingeantur. Quem videns asina junxit se parietali : et attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam : et nihilominus Angelus ad locum angustum transiens : ubi neque ad dexteram neque ad sinistram poterat deviari : obvius stetit. Cumque vidisset asina stantem angelum : concidit sub pedibus sedentis. Qui iratus vehementius cedebat fuste latera ejus. Aperuit Dominus os asine : et locuta est asina. Quid feci tibi : cur percusis me ecce jam tertio ? Respondit Balaam. Quia commeruisti et inlusisti mihi : utinam haberem gladium : ut te percuterem. Dixitque asina. Nonne animal tuum sum : qui semper sedere consuevisti usque in presentem diem. Dic quid simile unquam fecerim tibi ? At ille ait. Nunquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam et vidit Angelum stantem in via evaginato gladio : adoravitque eum pronus in terram. Cui Angelus. Cur inquit tertio verberasti asinam tuam ? Ego veni ut adversarer tibi : quia perversa est via tua mihiq[ue] contraria. Et nisi asina declinasset de via dans locum resistenti : te occidissem et illa viveret. Dixit Balaam. Pecavi. Nesciens quod tu stares contra me. Et nunc si displicet tibi ut vadam : revertar. Ait Angelus. Vade cum istis et cave : ne aliud ^a quam precepero tibi loquaris. Fuit igitur cum principibus. Quod cum audisset Balaac egressus est in occursum ejus in oppido Moabitarum : quod situm est in extremis fluminibus ^b Armon. Dixitque Balaac ad Balaam. Misi nuncios ut vocarent te : cur non statim venisti ad me ? An quia mercedem adventui tuo reddere nequeo ? Cui ille respondit. Ecce adsum. Numquid loqui poterio aliud : nisi quod Deus posuerit in ore meo. Perrexerunt ergo simul et venerunt in urbem que in extremis regni ejus finibus erat. Cumque occidisset Balaac oves et boves : misit ad Balaam et principem qui cum eo erant munera. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal : et intuitus est extremam partem populi. Dixit Balaam ad Balaac. Edifica mihi hic septem aras : et para totidem vitulos : ejusdemque numeri arietes. Cumque fecisset juxta sermonem Balaam : imposuerunt simul vitulum et arietem super aram. Dixitque Balaam ad Balaac. Sta paulisper juxta holocaustum tuum : donec vadam si forte occurrerit mihi Dominus : et quodcumque imperaverit : loquar tibi. Cumque abiisset velociter : occurrit ei Deus : locutusque est ad eum Balaam. Septem inquit aras erexi et imposui vitulum et arietem desuper. Dominus autem posuit verbum in ore ejus. Et ait. Revertere ad Balaac : et hec loqueris. Reversus invenit Balaac stantem juxta holocaustum suum : et omnes principes Moabitarum. Assumptaque parabola sua dixit. De Aram adduxit me Balaac Rex Moabitarum de montibus orientis.

^a *Quam precepero.* Vulg., *quam quod precepero tibi.*

^b *Armon.* Vulg., *Arnon.* In Sacramentario Bobiano extra ordinem (Pag. 308) est titulus : *Item contestatio in medio Quadragesima*, cui subjicitur *contestatio* quæ alludit ad hanc historiam Balaam et Balac, quam in aliquibus Ecclesiis Gallicanis legebant Dominica

A Veni inquit et maledic Jacob : et properea et detestare Israel. Quomodo maledicam cui non maledixit Deus ? qua ratione detester quem Deus non detestatur ? De summis **117** silicibus videbo eum : et de collibus considerabo illum. Populus solus habitavit : et inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare possit pulverem Jacob : et nosse numerum stirpis Israel ? Moriatur anima mea morte justorum : et fiant novissima mea horum similia.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum spiritu.

^c *Psallendo.* Genua mea infirmata sunt. ÿ. Jejunio et caro mea immutata est ^d propter misericordiam. ÿ. Et ego factus sum obprobrium illis : viderunt me et moverunt capita sua. ÿ. Adjuva me Domine Deus meus : et salvum me fac in tua misericordia. ÿ. Libera me quia egens sum et pauper ego : et cor meum conturbatum est intra me.

Et hic sequentes preces dicantur modo ut dictum est in primo Dominico Quadragesime fol. 94.

Preces. Rogamus te rex seculorum Deus sanete jam miserere peccavimus tibi. ÿ. Audi clamantes pater altissime : et que precamur : clemens attribue : exaudi nos Domine. P. Jam miserere. ÿ. Bone Redemptor supplices quesumus de toto corde flentes : requirimus adsisse propicius. P. Jam. ÿ. Emitte manum Deus omnipotens : et invocantes potenter protege ex alto piissime. P. Jam. ÿ. Fertilitatem et ^e pacem tribue : remove bella : et famem cohibe : Redemptor sanctissime. P. Jam. ÿ. Indulge lapsis : indulge perditis : dimitte noxia : ablue crimina : aclinis tu libera. P. Jam. ÿ. Gemitus vide : fletus intellige : extende manum : peccantes redime. P. Jam. ÿ. Hanc nostram Deus hanc pacem suscipe : supplicum voces placatus suscipe : et parce piissime. P. Rogamus.

Oratio. Exaudi orationem nostram.

Quere retro in primo Dominico Quadragesime fol. 94.

Principium epistole Petri Apostoli. († I, cap. I).

ñ. Deo gratias.

Petrus Apostolus Christi Jesu electis advenis dispersionis Ponti. Galicie. Cappadocie. Asie. et Bithynie : secundum prescientiam Dei Patris in sanctificatione spiritus : in obedientiam et aspersionem sanguinis Jesu Christi : gratia vobis et pax adimpleatur. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Christi : qui per magnam misericordiam suam regeneravit nos ^f in spem vite eterne : per resurrectionem a mortuis Jesu Christi. In hereditatem incorruptibilem : et immarcescibilem conservatam in celis in vobis : qui in virtute Dei custodimini per fidem in salutem paratam revelari in tempore novis-

mediante.

^c *Psallendo.* Ps. cviii, 24, 25, 26, 22.

^d *Propter misericordiam.* Vulg., LXX et sanctus Augustinus, propter oleum.

^e *Pacem. Lege precem.*

^f *Cap. I. Vers. 1-12.*

^g *In spem vite eterne.* Vulg., in spem vivam.

simo. In quo exhibitis modicum : nunc si oportet A contristari in variis tentationibus. Ut probato vestre fidei multo preciosior sit auro quod per ignem probatur : inveniat in laudem et gloriam et honorem in revelationem Jesu Christi. Quem cum non videritis : diligitis : in quem nunc quoque non videntes creditis : credentes autem exultatis leticia inenarrabili et glorificata : reportantes finem fidei vestre salutem animarum vestrarum. De qua salute exquisierunt atque scrutati sunt prophete : qui de futura in vobis gratia Dei prophetaverunt. Scrutantes in quod vel quale tempus significaret : qui in eis erat spiritus Christi : prenuuncians eas que in Christo sunt passiones et posteriores glorias : quibus revelatum est : quia non sibi ipsis : vobis autem ministrabant ea que nuntiata sunt vobis : per eos qui evangelizaverunt vobis : Spiritu Sancto misso de celo in quem concipiscunt angeli prospicere.

¶ Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem

(^b Cap. XI).

Illo in tempore. Erat quidam languens Lazarus a Bethania de castello Marie : et Marthe sororis ejus. Maria autem erat que unxit Jesum unguento : et extersit pedes ejus capillis suis : cujus frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes : Domine : ecce quem amas infirmatur. Audiens autem **118** Jesus dixit eis. Infirmus hec non est ad mortem : sed pro gloria Dei : ut glorificetur filius Dei per eum. Diligebat autem Jesus Martham et sororem ejus Mariam et Lazarum. Ut ergo audivit quia infirmatur : tunc quidem mansit in eodem loco duos dies. Deinde post hec dixit discipulis suis. Eamus in Judeam iterum. Dicunt ei discipuli. Rabbi : nunc querebant te Judei lapidare : et iterum vadis illuc ? Respondit Jesus. Nonne duodecim hore sunt diei. Si quis ambulaverit in diem non offendet : quia lucem hujus mundi videt ? Si autem ambulaverit in noctem : offendet quia lux non est in eo. Hec ait et post hec dixit eis. Lazarus amicus noster dormit : sed vado ut a somno suscitem eum. Dixerunt ergo discipuli ejus. Domine si dormit salvus erit. Dixit autem Jesus de morte ejus : illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo dixit eis Jesus manifeste. Lazarus mortuus est et gaudeo propter vos : ut credatis quoniam non eram ibi : sed eamus ad eum. Dicit ergo Thomas qui dicitur Didimus ad condiscipulos. eamus et nos : et moriamur cum eo. Venit itaque Jesus et invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem. Erat autem Bethania juxta Hierosolimam quasi stadiorum quindecim. Multi autem ex Judeis venerunt ad

Martham et Mariam : ut consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo ut audivit quod Christus venit : occurrit illi. Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Jesum. Domine si fuisses hic : frater meus non fuisset mortuus : sed nunc scio quia quicumque poposceris a Deo : dabit tibi Deus. Dicit illi Jesus. Resurget frater tuus. Dicit illi Martha. Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die. Dicit ei Jesus. Ego sum resurrectio et vita. Qui credit in me etiamsi mortuus fuerit vivet. Et omnis qui vivit et credit in me : non morietur in eternum. Credis hoc ? Ait illi. Utique Domine : ego credidi : quia tu es Christus filius Dei : qui in hunc mundum venisti. Et cum hec dixisset : abiit et vocavit Mariam sororem suam : silentio dicens. Magister adest : et vocat te : Illa ut audivit : surrexit cito et venit ad eum. Nondum enim venerat Jesus in castellum : sed erat adhuc in illo loco ubi occurrerat ei Martha. Judei ergo qui erant cum ea in domo et consolabantur eam : cum vidissent Mariam quia cito surrexit et exiit : secuti sunt eam dicentes : quia vadit ad monumentum ut ploret ibi. Maria ergo cum venisset ubi erat Jesus videns eum : cecidit ad pedes ejus et dixit ei. Domine : si hic fuisses : non esset mortuus frater meus. Jesus ergo ut vidit eam plorantem : et Judeos qui erant cum ea plorantes : fremuit spiritu et turbavit se ipsum et dixit. Ubi posuisti eum ? Dicunt ei. Domine veni et vide. Et lachrimans est Jesus. Dixerunt ergo Judei. Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem dixerunt ex ipsis. Non poterat hic qui aperuit oculos cecis : facere ut hic non moretetur ? Jesus ergo rursus fremens in semetipso venit ad monumentum. Erat autem spelunca : et lapis superpositus erat ei. Ait Jesus. Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror ejus qui mortuus fuerat. Domine jam fetet : quatruiduanus enim est. Dicit ei Jesus. Nonne dixi tibi : quia si credideris videbis gloriam Dei ? Tulerunt ergo lapidem. Jesus ergo elevatis oculis sursum dixit. Pater : gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego autem sciebam : quia semper me audis. Sed propter populum qui circumstat dixi : ut credant quia tu me misisti. Hec cum dixisset : voce magna exclamavit. Lazare veni foras. Et statim prodiiit qui fuerat mortuus ligatus pedes et manus institis : et facies illi sudario erat ligata. Dicit eis Jesus. Solvite eum : et sinite abire. Multi ergo ex Judeis qui venerant ad Mariam et viderunt quod fecit : crediderunt in eum : Quidam autem ex ipsis abierunt ad Phariseos : et dixerunt eis : quod fecit Jesus. Collegerunt ergo Pontifices et Pharisei concilium et dicebant. Quid faciemus : quia hic homo multa signa facit ? Si dimittimus eum sic : omnes

^a Que nuntiata sunt vobis. Vulg., Gr. : Ea que nunc nuntiata sunt vobis.

^b Cap. XI. Vers. 1-53. In Missali Romano sancti Pii V, et in omnibus Capitularibus Evangeliorum Georgii hoc Evangelium legitur feria sexta post quartam Dominicam Quadragesimæ ; in Missali Mediolanensi, anno 1548 edito, legitur Dominica 4 Quadragesimæ, quæ aliis est Dominica 5 et Dominica

Passionis in Missali Romano appellatur. Gotho-Hispani hoc Evangelium Dominica 5 Quadragesimæ, sive Dominica post vigesimam, ut Orationali Gothico inscribitur, olim legebant, ut ex eodem Orationali Gothico (Pag. 8) et seq.) colligitur.

^c In diem. Vulg., in die. Cod. Vercel., interdie. Cod. Veron., interdius.

credent in eum : et venient Romani et tollent nostrum locum et gentem. Unus autem ex ipsis Cayphas cum esset Pontifex anni illius dixit eis. Vos nescitis quicquam nec cogitatis : quia expedit vobis : ut unus 119 moriatur homo pro populo : et non tota gens pereat. Hoc autem a semetipso non dixit : sed cum esset Pontifex anni illius prophetauit : quia Iesus moriturus erat pro gente. Et non tantum pro gente : sed ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum.

A. Amen.

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

A. Et cum spiritu tuo.

* *Lauda.* Ps. cviii, 30, 31.

* *Penitentes.* Neque obstat quod die Dominica flexis genibus non sit orandum, siquidem *Penitentes etiam diebus remissionis genua flectere debebant*, et ad manus impositionem venire (*Carth. iv, can. 82*).

* *Sacrificium.* Josue xii, 27. §. Ibid. xii, 6. Sacrificium in ordinibus Romanis *offeritorium*, in Antiphonario Gregoriano *antiphona ad offerenda* appellatur. Sanctus Isidorus, in epistola ad Ludifram, *sacrificium* ; at libro i de ecclesiasticis Officiis (*Cap. 44*) numero multitudinis *offeritoria* dixit. A Gallis *sonus* dicebatur. Amotis ab Ecclesia iis quibus sacrificio interesse non licebat, diaconi pallium, quo eo usque tectum fuerat, de altari auferbant, et corporalia extendebant. *Quis fidelium* (inquit Optatus, lib. vi contra Parmenionem) *nescit in peragendis mysteriis ipsa signa altaris hinc inde operari* ? Exstat in Missali nostro (*Fol. 219, col. 2*) oratio ad extendenda corporalia, sed quæ tum dicenda erat quando, altari composito, super oblata extendebatur *coopertorium* ; nam et hoc etiam *palla corporalis*, et simpliciter *corporeale* dicebatur. *Palla illa corporalis*, quæ super altare extendebatur, syndon munda erat e puro lino texta, quæ totam mensam altaris cooperiebat, et undequaque deluebat (*S. Isid. Palus*, epist. 123, ad Dorotheum comitem ; *Greg. Turon.*, lib. vii *Hist.*, c. 22 ; *Optatus Milevitanus*, lib. vi contra Parmen. ; *Ord. Rom. Mobil. ii, n. 9*). Postquam diaconi altari imposuerant corporalia, ritu Gallicano, et etiam, ut mihi credibile est, ritu Gotho-Hispano e sacrario prodibat diaconus corpus Domini in capsâ, siue, ut Galli loquebantur, in turri deferens, illudque supra aram deponebat (*S. Greg. Turon.*, de *Glor. martyrum*, lib. i, cap. 86 ; *S. Germanus*, in *libello Quomodo sollemnis ordo Ecclesie agitur*, artic. de sono). Chorus canebat sacrificium, et episcopus cum presbyteris et diaconis oblationes populi accipiebat, panem scilicet et vinum ; et primum quidem xiri, incipiendo a dignioribus, tum feminæ et demum presbyteri, diaconi et clerici offerebant, singuli suam oblationem deferentes. Panem accipiebant episcopus et presbyteri, quem in oblatorium deponebant, quod acolyti pone sequentes gerebant. Erat *oblatorium* siue *offeritorium* vas ingens ex argento, aut auro, aut cupro, aut certe, in Ecclesia Romana, erat syndon munda, quam extensam, ad excipiendos panes, acolyti deferabant ; populus autem panes quos afferebant velo mundo tectos porrigebant, ne ipsi manibus impuris oblationem tangendo macularent. Velum illud *funon* dicebant (*Ord. Rom. i *Historg.**). Vinum autem accipiebant diaconi, et amulas, ureculosque, vasa scilicet in quibus populus vinum offerebant, in calicem majorem infundebant, quem subdiaconi ferebant, et cum calix ille plenus erat, illum in scyphum refundebant. Vinum Gotho-Hispani probum offerebant, non mustum, non acetum, et in vase mundo ; panes quoque plerumque fermentatos, integros, mundos, ex optimo et candido frumenti polline factos offerre solebant, raro azymos. Oblatas vero, pro

* *Lauda.* Confitebor Domino nimis in ore meo : et in medio multorum laudabo eum. §. Quoniam assistit a dextris pauperis : ut salvam faceret a persequentibus animam meam.

Preces. Penitentes orate.

Requie retro 1111, feria. L. hebdomada Quadragesime fol. 99.

* *Sacrificium.* Serviamus Domino Deo nostro : et juris nostri sit offerre holocausta et victimas : et pacificas hostias. §. Confortamini et estote solliciti : ut custodialis cuncta que scripta sunt in volumine legis Moysis. P. Et juris.

Missæ. Ecce dilectissimi fratres audivimus verba

pane, nunquam (*Conc. Tol. xvi, can. 6*). At Mozarabes, altarum Occidentis Ecclesiarum disciplinam secuti, pro fermentatis panibus oblatis azymas altari admovebant. Post populum clerici, incipiendo a presbyteris, et demum episcopus omniū postremus afferebat, populus extra cancellos altaris, clerici in choro, aut in sanctuario oblationes porrigebat ; omnes tamen ad altare offerre dicebantur. Diaconi ex tota oblatione tantum panis et vini spargebant quantum communioni sufficere videbatur, reliquum suis usibus seponebant. Et panem quidem in grandiori patena, siue disco, decenter compositum altari imponebant, vinum in grandiori calice aqua miscebant, et calicem juxta discum statuebant, et aliquando plures discos et calices in altari collocabant. Gotho-Hispani enim et Mozarabes panem nunquam super corporale deponebant, sed semper in patena, siue disco retinebant. Quare, quod ritu Romano fit, nec patenam sub corporali abscondunt unquam, neque subdiacono tenendam tradant. Demum diaconi pallio amplo, et textura spisso, dona sacra ipsūque altare cooperiebant. Pallium hoc, quod plerumque sericum erat, et frequenter auro textum *coopertorium* et *Pallam*, et *pallam corporalem* appellabant (*S. Isidorus, Off. lib. ii, cap. 8 ; Gregor. Turon., Mir. S. Mari., cap. 25*). Exstat in Missali nostro (*Fol. 219, col. 2*) oratio ad extendendum corporalia quam diaconus dicebat cum *coopertorio* dona sacra regebat ; hujus autem orationis partem secundam tum, ut puto, dicebat cum *coopertorium* tollebat. Exstant etiam in Missali orationes ad *offerendam hostiam cum calice*, et quando *ponit vinum in calice*, quando *ponit hostiam in patena* et quando deponit calicem super altare, et filiola cooperit, etc. Sed reuera hæc orationes, quamvis in vetustissimis Codicibus harum alique, aut his simillimæ reperiantur, Gotho-Hispanæ non sunt, sed a Mozarabibus postea adjunctæ, nam sacerdos Gotho-Hispanus nec vinum in calicem fundebat, neque panem in patena collocabat, neque horum aliquid altari inferebat, quare credibile est oblationem munerum et compositionem altaris sine ulla oratione a Gotho-Hispanis et Gallis transactas esse, quemadmodum et Romæ transigebantur. Ordinibus Romanis, et ipso Micrologo (*Cap. 10*) testibus ; aut si apud Gotho-Hispanos oratio aliqua dicta est, a diacono potius quam ab episcopo dici debuit. Absoluta igitur munus oblatione, sacerdos ad thronum rediit, et manus lavat. Est hic ritus plane antiquus : de eo constitutiones apostolicæ (*Lib. 8, c. 41*) et sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (*Cath. myst. 5*) meminerunt. In Hispania diaconus episcopo aquam lavandis manibus infundebat, subdiaconus vero presbyteris et diaconis aquam præbebat cum ad altare manus lavarent. Episcopus post hæc ad altare rediit : lineam canendo sacrificio imponebat, tum elata voce dicebat : *Adjungite me, fratres, in orationibus vestris*, etc. Et ipse inclinat versus altare dicebat, submissa voce, orationem *Accedam ad te*, etc., quam *apologia* sacerdotis appellabant, qua absoluta, populum salutabat.

dominice lectionis : avidè percipiamus illa in precordiis nostris : quia quedam sunt in ea figuraliter intelligenda pro nobis. Lazarum etenim quem suscitatum a Domino ex mortuis sanctum evangelium recensivit : nos sumus omnes ceno voluptatis et miserie ita sordentes : qui dum peccatis originalibus adgravamur : aliisque quod ipsi pati non volumus : impertimus. Legemque pristinam atque sanctum evangelium contemnendo transcendimus : propria nos voluptate quatríduanos in delicti sepultura dejicimus. Quaterdecim diebus quodammodo retenti in monumento sub morte quasi quaterna : divinarum legum devicti transgressione. Quid ergo nobis agenda est dilectissimi fratres : nisi ut credamus in illum qui Martham et Mariam de resurrectione letificavit fraterna ? Et ille nos eximet a tumuli dimerisione obnoxia : et voce sua ut Lazarum attrahet ad superna. *Chorus. Amen.*

Ant. Oratio. Opitulare Jesu precibus supplicantium : et fletum lugentium verte in gaudium. Ipsi etenim ad te Domine cum Martha clamamus : ut adsis nobis semper per presentiam deitatis : ne unquam decidamus sub pressura damnationis. Jam solve Christe nostrorum pedum ligamenta facinoris : ut et manus nostre resolute restituant tibi sacrificium laudis : et os nostrum in decantando tibi non obstruat sudario adversantis. *Chorus. Amen.*

Post nomina. Oratio. Christe Jesu qui es resurrectio mortuorum et vita : omnibus nobis subveniat misericordia tua. Et sicut occultis consiliis tuis Lazarum quatríduanum revocasti ad vitam : ita quoque miserationibus consuevis : et vivis morum correctionem attribuas post ruinam : et defunctis eterne mansionis gaudia indefessa. *Chorus. Amen.*

Ad pacem. Oratio. O virtus et refugium spei Salvator noster Christe filius Dei vivi : qui veniens ad Lazarum suscitandum spiritu fremit : lachrimas producis : in temetipso turbaris : da nobis ut ad evadendos laqueos perniciose deceptionis fremitum det in nobis spiritus tuo dulcedinis. Lachrimemus in nobis : et effectum a te optabiliter capiamus. Turbemur quoque a te pro te : et ita nos in compunctionis et patris unione connecte : ut per eam pacem quam tu es : videamus te in gloria : veniamus ad premia repromissa : et laudemus cum Lazaro majestatem tuam. *Chorus. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Ille etenim discipulos ut per diem ambularent instituit : ac duodenarias horas esse diei sub sacramento predixit. Verè illum credimus esse diem in quo inluminati sunt hore. Nam cum dies

A noster Jesus Christus ortus est in mundum per susceptam humanitatem : ex tunc ceperunt hore id est dies suo Domino nostro aptius coherere. Et inluminati sunt hore ab increata filii luce. Ob hoc Jesu bone per te qui dies et lucifer veris es : introire ad patrem querimus : non nos patiaris offendere : sed fac nos coram **120** Patre tuo sicut promissisti eterne vite pascua invenire. Ut aperiens nobis omnibus janua veniendi ad te : videamus faciem tuam in eterna exultatione : et cantemus tibi cum omni militia angelorum canticum redemptionis nostre proclamantes atque dicentes.

Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere benedictus et gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Cujus nos gratia liberavit a pondere legis : et fecit filios sue esse adoptionis. Qui ad suscitandum veniens Lazarum : tollite lapidem clamat : ut pressura auferretur ab eo damnationis : quem jam seculum reddiderat horrenda actio sepulchralis. Tollite ab eo ait Jesus pondus legis : quod eum deprimat in morte : ut succurrat illi gratia vocis mee. Gratia quippe Dei est : cum vocem ejus audimus : ut cum Lazaro rectis Jesum gressibus adsequamur. Quia ipse est Deus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Domine Jesu unigenite filius Dei Patris : qui Lazarum resuscitaturus elevatis sursum oculis Patri tuo gratias agis : presta nobis famulis tuis : ut eo fremitu spiritus quo illum suscitasti ad vitam : ea quoque modificatione digneris hec oblata sanctificare libamina. Ut percipientes gratiam corporis et sanguinis tui in visceribus nostris : habeamus partem tecum in seculis sempiternis. *Chorus. Amen.*

Ad confractionem panis Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

O Jesu bone amabilis et ammirabilis auctor accipe sacrificium servorum tuorum. Et qui prestitisti Lazaro : ut audiens vocem tuam : surgeret e sepulchro : presta nobis ut te auditu capientes interno : resurgamus per gratiam a proprii sceleris nostri profundo. Quo vocem pie orationis qua nos te exorare docuisti in terris : sicut eam nunc coram te fiducialiter premiserimus : ita quoque effectum ipsius petitionis a te percepisse nos gratulemur e terris. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *Chorus. Amen.* Et cum.

Benedictio. Jesus Christus filius Dei qui mortuum Lazarum vite reddidit pristinae : ipse vos nove vite sanctificatione perlustret. *Chorus. Amen.* Et qui illum solutus manuum ac pedum nexibus abire precepit :

corporis et sanguinis ejus, ad regnum eternum perducantur. Certe nemo unquam dixit formam elementa Eucharistica consecrandi sitam esse in eo spiritus fremitu quem Christus, Lazarum resuscitaturus, precepit, atque adeo hinc constat oratione ista non potestari consecrationem elementorum.

^a *Quam. Lege qua.*

^b *In mundum. Lege in mundo.*

^c *Ut eo fremitu.* Vide notam fol. 69, et etiam fol. 69. Modus loquendi in hisce orationibus frequenter mutatur, sed sensus idem ubique est. Hic autem petunt ut Christus, oblata sanctificando, ea Spiritus sancti dona illis infundat quibus, percipientes gratiam

vestrorum compedum resolutio ligamine : rectis vos semper semitis faciat ambulare. *ñ*. Amen. Quique pro tante rei miraculis manifestam fecit populis gloriam suam : ipse vos introducat ad gaudia sempiterna. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Ad accendendum. Hic est panis de celo descendens : si quis ex ipso manducaverit : non morietur : sed habebit vitam eternam : et ego suscitabo eum novissimo die. Si quis sitit veniat ad me : et bibat. Qui credit in me flumina de ventre ejus fluent aque vive. *γ*. Sic dilexit Deus mundum : ut filium suum daret pro mundo : ut omnis qui credidit in eum non pereat. *P*. Sed habebit. *γ*. Gloria et honor Patris et filio et Spiritui Sancto in secula seculorum Amen. *P*. Sed habebit.

Communio. Repletum est gaudium.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Require retro in I. Dominico Quadragesime. Folio 98.

FERIA QUARTA.

Ad Missam.

Proverbiorum Salomonis (a Cap. XXI).

ñ. Deo gratias.

Fili. Civitatem fortium ascendit sapiens : et destruet robur fiducia ejus. Qui custodit os suum et linguam suam : custodit ab angustiis animam suam. Superbus et arrogans vocatur indoctus : qui in ira operatur superbiam. Desideria occidunt pigrum : noluerunt enim quicquam manus ejus operari. Tota die concupiscit et desiderat : qui autem justus est : tribuit et non cessabit. Hostie impiorum abominabiles : *b* quia offeruntur ex scelere. Testis mendax peribit : vir obediens loquetur victoriam. Vir impius proacriter *c* affirmat vultum suum : qui autem rectus est : corrigit viam suam. Non est sapientia : non est prudentia : non est consilium contra Dominum. Equus paratur ad diem belli : Dominus autem salutem tribuat. *ñ*. Amen.

121 Principium libri Judicum (d Cap. I).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : post mortem Josue consulerunt filii Israel Dominum dicentes. Quis ascendet ante nos contra Chananeum , et erit dux belli ? Dixitque Dominus. Judas ascendet. Ecce tradidi terram *e* in manu ejus. Et ait Judas Symeoni fratri suo. Ascende mecum in sorte mea : et pugna contra Chananeum : et ego pergam tecum in sorte tua. Et abiit cum *e* Symeon. Ascenditque Judas et tradidit Dominus Chananeum ac Ferezeum in manus eorum : et percusserunt in Bezech decem millia virorum. Invenieruntque Adonibezech et in Bezech : et pugnaverunt contra eum : ac percusserunt Chananeum et Ferezeum. Fugit autem Adonibezech quem persecuti comprehenderunt : cecis summitatibus manuum ejus ac pedum. Dixitque Adonibezech : septuaginta

A reges amputatis manuum ac pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias. Sicut feci : ita reddidit mihi Dominus. Adduxeruntque eum in Hierusalem : et ibi mortuus est. Oppugnantes ergo filii Juda Hierusalem : coperunt eam et percusserunt in ore gladii : tradentes cunctam incendio civitatem. Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananeum : qui habitabat in montanis : et ad meridiem in campestribus. Pergensque Judas contra Chananeum qui habitabat in Hebron : cui nomen fuit antiquitus Chariatharbe : et percussit Sesai et Hayman et Tholmai. atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir : cujus nomen vetus erat Cariathsepher : id est civitas litterarum. Dixitque Caleph. Qui percusserit Cariathsepher et vastaverit eam :

B dabo ei Axam filiam meam uxorem. Cumque cepisset eam Othoniel filius Cene frater Caleph minor : dedit ei Axam filiam suam conjugem. Quam pergentem in itinere monuit vir suus ut peteret a patre suo agrum. Que cum suspirasset sedens in asinio : dicit ei Caleph. Quid habes ? At illa respondit. Da mihi benedictionem : quia terram arentem dedisti mihi : da et irriguum aquis. Dedit ergo Caleph irriguum superius et irriguum inferius. Filii autem Cinei cognati Moysi ascenderunt de civitate palmarum cum filiis Juda in desertum sortis ejus : quod est ad meridiem *f* Arach : et habitaverunt cum eo. Abiit autem Judas cum Symeone fratre suo : et percusserunt simul Chananeum : qui habitabat in Sephat : et interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis

C Orma : id est anathema. Cepique Judas Gazam cum finibus suis et Adascalonem atque Accaron cum terminis suis. Fugerunt Dominus cum Juda et montana possedit : nec poterat delere habitatores vallibus : quia falcatis curribus abundabant. Dederuntque Caleph Hebron : sicut dixerat Moyses. Qui delevit ex ea tres filios Enach. Jebuseum autem habitatorem Hierusalem non deleverunt filii Benjamin. Habitavitque Jebuseus cum filiis Benjamin in Hierusalem usque in presentem diem. Domus quoque Joseph ascendit in Bethel : fuitque Dominus cum eis. Nam cum obsiderent urbem : que prius Luza vocabatur : viderunt hominem egredientem de civitate : dixeruntque ad eum. Ostende nobis introitum civitatis . et faciemus in te misericordiam. Qui cum ostendisset eis : percusserunt urbem in ore gladii. Hominem autem illum et omnem cognitionem ejus dimiserunt. Qui dimissus abiit in terram Ethim : et edificavit ibi civitatem. Vocavitque eam Luzam que appellatur usque in presentem diem. *ñ*. Amen.

D *Dicat Presbit.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Tractus. Peccavi : quid faciam o custos hominum : quare me posuisti contrarium tibi : et factus sum mihimetipsi gravis. *γ*. Cur non tollis peccatum meum : et quare non auferis iniquitatem meam : eo-

a Cap. XXI. Vers. 22-32.

b Quia offeruntur. Lege quæ offeruntur.

c Affirmat. Vulg., obfirmat.

d Cap. I. Vers. 1-27.

e In manu. Vulg., in manus.

f Arach. vulg., Arad.

ce nunc in pulvere dormiam : et si mane me queris non subsistam. *ŷ.* Parce ergo mihi : nihil enim sunt dies mei.

Dicat Presbit. Silentium facite.

*Sequentia Epistolae Petri Apostoli (a I, cap. II, III).
ŷ. Deo gratias.*

Charissimi : eratis sicut oves errantes : sed conversi estis nunc ad pastorem : et episcopum animarumstrarum. Similiter et mulieres subdite sint viris suis. Ut si qui non credunt in verbo : per mulierum conversationem sine verbo lucrificentur. Considerantes in timore castam vestram **123** conversationem : *b* quarum si non extrinsecus capillorum implicatio et circumdatio auri : aut indumenti vestimentorum cultus : sed qui absconditus corde est homo in incorruptibilitate quiete et modesti spiritus : qui est in conspectu Dei locuplex. Sic enim aliquando et sancte mulieres sperantes in Deo ornabant se subjecte viris suis. Sicut Sara obediebat Abrae : Dominum eum vocans. Cujus estote filie benefacientes : et non timentes ullam perturbationem. Viri similiter cohabitantes secundum scientiam : quasi infirmiori *c* vaso muliebri impartientes honorem tamquam coheredibus gratie vite : ut non impediatur orationes vestre. In fine autem omnes unanimes compatientes. Fraternalitatis amatores. Misericordes. Humiles. Non reddentes malum pro malo : nec maledictum pro maledicto : sed contrario benedicientes. Quia in hoc vocati estis : ut benedictionis hereditatem possideatis. *ŷ.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (d Cap. VI).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus oquebatur discipulis suis et turbis dicens : Caro enim mea vere est cibus : et sanguis meus vere est potus. Qui manducat meam carnem : et bibit meum sanguinem : in me manet : et ego in illo. Sicut misit me vivens pater : et ego vivo propter patrem. Et qui manducat me : et ipse vivet propter me. Hic est panis qui de celo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna : et mortui sunt. Qui manducat hunc panem : vivet in eternum. Hec dixit in synagoga docens in Capharnaum. Multi ergo audientes ex discipulis ejus : dixerunt. Durus est hic sermo : quis potest audire eum ? Sciens autem Jesus apud semetipsum : quia murmurarent de hoc discipuli ejus dixit eis. Hoc vos scandalizat ? Si ergo videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius : spiritus est qui vivificat : caro autem non prodest

A quicquam. Verba que ego locutus sum vobis : spiritus et vita sunt : sed sunt quidam ex vobis : qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus qui essent credentes : et qui traditurus esset eum et dicebat. Propterea dixi vobis quia nemo potest venire ad me : nisi fuerit ei datum a Patre meo. Ex hoc multi discipulorum ejus abiierunt retro : et etiam non cum illo ambulabant. Dixit ergo Jesus ad duodecim. Nunquid et vos vultis abire ? Respondit ergo Simon Petrus. Domine ad quem ibimus ? Verba vite eterne habes. Et nos *e* credimus et cognovimus : quia tu es Christus filius Dei. *ŷ.* Amen.

Dicat. Presb. Dominus sit semper vobiscum. ŷ. Et cum.

Lauda. Confitebor Domino nimis in ore meo in medio multorum laudabo eum.

Preces. Penitentes.

Sacrificium. Offerte Domino.

Quere in IV. feria I. Heb. Quadrag. fo. 99.

e Missa. Si gustatis : dilectissimi fratres quam suavis sit Dominus : quamque in omittendis iniquitatibus sit piissimus : ad eum ex fide accedite : et votum jejunii vestri ante altare suum exolventes exposcite : ut deleat delicta nostra : et conferat gratiam suam. Qualiter abstinence nostre votum accumulet : et desideria nostre petitionis clementer subeat acceptare. ŷ. Amen.

Alia Oratio. Memento Domine miserationum tuarum : quas semper mentibus clementer impendis : ut tui nos auxilii gratia prosequente tale tibi spiritualis continentie jejunium persolvamus : in quo non inveniantur nostre voluntates a tua voluntate dissimiles. ŷ. Amen.

Post nomina. Deus cujus nomen magnum est : atque mirabile : tu et nomina offerentium in libro vite adscribe : et defunctorum animas eterne quietis amenitatibus refove. Quo abstinente nostre auspicans precem : omnibus in commune a te concedatur donum indulgentie sempiternae. ŷ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui jejunantium humilitate placaris et humilantium se tibi precibus libenter inflecteris. Exaudi quesumus preces nostras et diversorum turbinum quibus quatimur tempestate discussa : pacem nobis tue serenitatis infunde : ut quam peccatorum nostrorum nimietate perdidimus : tue pietatis indulgentia consequamur. ŷ. Amen.

123 Introitus. Dignum et justum est nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus.

a Cap. II. Vers. 25 m, 1-10.

b Quorum si non extrinsecus. Vulg., quarum non sit extrinsecus.

c Vaso. Vulg., vasculo.

d Cap. VI. Vers. 56-71.

e Credimus. Vulg., credidimus.

f Lauda. Ps. cvm, 30.

g Missa. Postquam sacerdos apologiam ad altare secreto absolvit, elevans se populum salutabat dicendo *Dominus sit semper*, etc., et respondebat populus *Et cum spiritu tuo* ; de qua responsione plebis meminit sanctus Isid. Pelusiot. (Lib. I, cap. 122), et statim Sacerdos primam orationem, quam missam

proprio nomine appellant, recitabat. In Sacramentario Bobiano haec oratio frequenter titulo caret, semel inscribitur *missa*, nimirum pag. 375 ; semel *collectio simpliciter*, et bis *præfatio*. Missali Gallicano vetere *præfatio* quoque inscribitur, et Missali Gallo-Gothico *præfatio missæ* et simpliciter *præfatio*, estque prima earum septem orationum in missa Gotho-Hispana, de qua sanctus Isidorus (*Off. lib. I, c. 15*). Prima, inquit, *oratio admonitionis est erga populum, ut excitentur ad impetrandum Deum*. Dicitur autem *missa* quia est prima oratio quæ in missa fidelium funditur. Aliquando petitiones habet pro diversis populi necessitatibus, sed hoc raro contingit.

* Qui parvas adinventiones tuas sapienter ; et disponis omnia suaviter. Qui ascendisti super oceanum : Dominus nomen est tibi. Tu panis es vivus et verus, qui descendisti de celo : ut dares escam esurientibus : imo ut ipse eses esca viventium. Qui es nobis in pane : quo corda firmanjur : ut in virtute panis hujus per hos dicatos nomini tuo dies : sine impedimento carnis et sanguinis jejunare valeamus : te ipsum panem habentes. Qui pauperes tuos celestibus saturas panibus : qui Moysi et Helie per quadraginta dies jejunia contumacibus : quadragenum numerum dedicasti. Deinde etiam ipse jejunans eundem nobis dierum numerum jejunii solennitate signasti. Ut quod ipse in nostri corporis infirmitate pro nobis jugiter in quadraginta diebus vel noctibus impleri : nos vel minutatim eundem numerum dierum adimplentes : ^b calculi distributa observantia vespertinis semper orationibus terminemus : te nos adjuvante atque salvante. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. *A. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere in altissimis gloriosus. Cujus melior est misericordia super vitam : qui dives est in misericordia. Ille etenim jejunis visceribus spiritualis alimenti epulum donat : et animabus vitio abstinentibus : gratie celestis donaria subministrat. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Sanctifica Domine quod per manus nostras tibi cum abstinentie contritione litamus : ut benedictionis tue foveamur ex donis : qui majestati tue cum jejunii contritione offerimus hoc sacrificium laudis. *A. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos : sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui nos spe repromisse beatitudinis foves : et panem illum celorum e sedibus porrectum : nostre abstinentie hereditati impartis : atque concedis : tu plus nobis et in presenti jejunii erumna consolationem tribue : et orantibus atque clamantibus ad te verba doctrine tue : patule pietatis accomoda aurem. Pater noster.

Dicat. Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Jesus Salvator ac Dominus noster emundet vos per abstinentie puritatem ab omni delicti contagione. *A. Amen.* Quicque est vestrorum redemptionis animarum : sit remunerationis vestrorum jejuniorum. *A. Amen.* Ut ab eo donetur vobis eterna gloria : a quo sanctificari vultis per abstinentiam. *A. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum.

* Qui parvas. Hæc et quæ sequuntur satis ostendunt aliquid hoc loco deesse, vel certe his verbis, *V. D. et Domine sancte Pater omnipotens æternæ Deus* Christum Dominum designari, cæterum pleraque hujus illationis leguntur in oratione post Sanctus Missalis Gallo-Gothici, in *Missio Quadragesimæ.*

^b Calculi. Forte calculo, ut in Gallo-Gothico legitur.

* Cap. VIIII. Vers. 4-14, omissis versiculis qua-

A. rum. A. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.*

Hic dicat Chorus. Qui venit ad me.

Com. Repletum est cor nostrum.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Quere retro in I. Dominico Quadragesimæ. Fol. 98.

SEXTA FERIA.

Ad Missam.

Ecclesiasticum Salomonis (Cap. c VIIII).

A. Deo gratias.

Fili. Non zeles mulierem sinus tui : ne ostendas super te maliciam doctrine nequam. Non des mulieri potestatem anime tue : ne ingreditur in virtute tua : et confundaris. Ne respicias mulierem multivolum : ne forte incidas in laqueis ejus. Averte faciem tuam a muliere composita : et non circum inspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt : et ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit. Omnis mulier que est fornicaria : quasi stercus in via computatur. Speciem mulieris aliene multi admirati : reprobi facti sunt : colloquium enim illius quasi ignis exardescit. Cum aliena muliere non sedas omnino : nec adcubes eam ea super cubitum. Et non alterceris cum ea in vino : ne forte declinet cor tuum in illa et sanguine tuo labores in perditionem. ^d Non te pretereat narratio seniorum : ipsi enim didicerunt a patribus suis quoniam ab ipsis disces doctrine intellectum. *A. Amen.*

124 Lectio libri Judicum (Cap. XVI).

A. Deo gratias.

In illis diebus. Abiit Samson in Gazam. Et vidit ibi meretricem mulierem : ingressusque est ad eam. Quod cum audisset Philistini et percubisset apud eos intrasse Samson urbem : circumdederunt eum : et positis in porta civitatis custodibus : et ibi tota nocte cum silentio prestolantes : ut facto mane exeuntem occiderent. Dormivit autem Samson usque ad noctis medium. Et inde consurgens apprehendit ambas porte fores cum postibus suis et sera. ^f Impositisque humeris portavit ad verticem montis qui respicit Hebron. Post hæc ^e amabat mulierem que habitabat in valle Sorech : et vocabatur ^h Dalida. Veneruntque ad eam principes Philistinorum atque dixerunt. Deici eum et disce ab illo : in quo tantam habes fortitudinem : et quomodo eum superare valeamus : et vincum affligere. Quod si feceris dabimus tibi mercedem singuli ⁱ mille centum argenteos. Locuta est ergo Dalida ad Samson. Dic mihi obsecro in quo sit tua maxima fortitudo : et quid sit quo ligatus erumpere nequeas. Cui respondit Samson. Si septem ^j nervis funibus : neodum siccis et adhuc humentibus

tuor, 4 ad 7.

^d Non te. Hæc ex Ecclesiastici viii, 11, 12

^e Cap. XVI. Vers. 4-51.

^f Impositisque. Lege impositasque.

^g Amabat. Vulg., amavit.

^h Dalida. Vulg., Dalila.

ⁱ Mille centum. Vulg., mille et centum.

^j Nervis. Vulg., nervicis.

ligatus fuero : infirmus ero ut ceteri homines. Attuleruntque ad eam Satrape Philistinorum septem funes ut dixerat. Quibus viavit eum : latentibus apud se insidiis in cubiculo sinem rei expectantibus. Clamavitque ad eum : Philistim super te Samson. Qui rupit vincula : quomodo si erumpat quis filum de stappa : et tortum putamine cum odore ignis acceperit. Et non est cognitum in quo esset fortitudo ejus. Dixitque ad eum Dalida. Ecce intusisti mihi : et falsum locutus es. Statim nunc indica mihi : quo ligari debeas. Cui ille respondit. Si ligatus fuero novis funibus : qui nunquam fuerunt in opere : infirmus ero : et aliorum hominum similis. Quibus rursum Dalida viavit eum et clamavit. Philistim super te Samson : in cubiculo insidiis preparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum. Dixitque Dalida rursum ad eum. Usquequo decipis me : et falsum loqueris ? Ostende de quo vinciri debeas. Si inquit septem crines capitis mei cum licio plexueris ; et clavum his circum ligatum terre fixeris infirmus ero. Quod cum fecisset Dalida dixit ad eum. Philistim super te Samson. Qui consurgens de somno extraxit clavum cum crinibus et licio. Dixitque ad eum Dalida. Quomodo dicis quod amas me : cum animus tuus non sit mecum ? Per tres vices mentitus es mihi : et noluit dicere in quo sit tua maxima fortitudo. Cumque molesta ei esset : et per multos dies jugiter adhereret : spacium ad quietem non tribuens : defecti anima ejus : et ad mortem usque lassata est. Tunc aperiens veritatem rei dixit ad eam. Ferrum nunquam ascendit super caput meum : quia Nazareus idest ^a consecratus sum de utero matris mee. Si rasum fuerit caput meum recedet a me fortitudo mea : et deficiam : eroque ut ceteri homines. Videns illa quod confessus ei esset omnem animam suam : misit ad principes Philistinorum atque mandavit. Ascendite adhuc semel : quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt adsumpta pecunia quam promiserant. At illa dormire fecit eum super genua sua : et in sinu suo reclinare caput. Vocavitque tonsorem : et rasi septem crines ejus : et cepit abigere eum et a se repellere. Statim enim ab eo fortitudo decessit. Dixitque Philistim super te Samson. Qui de somno consurgens dixit in animo suo. Egre diar sicut antea feci : et me executiam : nesciens quod Dominus recessisset ab eo. Quem cum apprehendissent Philistim statim eruerunt oculos ejus : et adduxerunt eum in Gazam vinctum catenis : et clausum in carcere molere fecerunt. Jamque capilli ejus renasci ceperant : et principes Philistinorum conveniunt in unum : ut immolarent hostias magnificas Dagone Deo suo : et epularentur dicentes. Tradidit Dominus inimicum nostrum Samson in manus nostras. Quod etiam populus videns : laudabant Deum suum eademque dicebant. Tradidit Deus noster in manus nostras adversarium : qui delevit terram nostram : et occidit plurimos. Letantesque per convivia sumptis jam epulis preceperunt : ut vocarent Samson : ut ante

A eos luderet. Qui adductus de carcere ludabat ante eos. Feceruntque eum stare inter duas columnas. Qui dixit puero : dimitte me ut tangam columnas quibus omnis imminet domus : ut recliner super eas et paululum requiescam. Domus autem plena erat virorum ac mulierum : et erant ibi omnes principes Philistinorum ac de tecto et solario circiter tria millia utriusque sexus : spectabant ludentem Samson. At ille invocato Domino ait. Domine Deus memento mei : et redde mihi nunc pristinam fortitudinem Deus meus ut alciscar me de hostibus meis. Et pro amissione duorum luminum : unam ultionem recipiam. Et apprehendens ambas columnas : quibus immincebat domus alteramque earum dextera et alteram leva tenens ait. Moriatur anima mea cum Philistim. Concussisque fortiter columnis : cecidit domus super omnes principes et ceteram multitudinem que ibi erat. Multoque plures interfecit moriens : quam antea vivus occiderat. Descendentes autem fratres ejus : et universa cognatio tulerunt corpus ejus et sepelierunt in terra sua in ^b Asthal in sepulchro patris sui Manue. Judicavitque Israel viginti annis. *ñ . Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ . Et cum spiritu tuo.

Tractus. Audito obsecro omnes : et videte dolorem meum quia iratus est super me Deus propter multitudinem iniquitatis mee. *¶* Complievit furem suum in me et effudit iram indignationis sue : et oppressit me amaritudine. *¶* Sed et cum clamavero ad eum : exclusit orationem meam.

C *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Petri Apostoli (c. I, cap. V).

ñ . Deo gratias.

Charissimi subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate : quia Deus superbis resistit : humilibus autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti Dei manu : ut vos exaltet in tempore visitationis sue : omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum : quoniam ipsi cura est de vobis. Sobrii estote. Vigilate : quia adversarius vester Diabolus tanquam leo rugiens circuit querens quem devoret : cui resistite fortes in fide : nihil verentes. Scientes eandem passionem ei qui in mundo est vestre fraternitati fieri. Deus autem omnis gratie qui vocavit vos in eternam suam gloriam in Christo Jesu modicum passus : ipse perficiet. Confirmabit : solidabit : ipsi imperium in secula seculorum.

ñ . Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem (d. Cap. VIII).

ñ . Deo gratias.

Ille in tempore. Dominus noster Jesus Christus venit in templum : et omnis populus venit ad eum. Et sedens docebat eos. Adducunt autem scribe et pharisei mulierem in adulterio deprehensam : et statuerunt eam in medio : et dixerunt ei. Magister hec mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem

^a Consecratus. Vulg. addit Deo.

^b Asthal. Vulg.; inter Saara et Asthal.

^c Cap. V. Vers. 5-12.

^d Cap. VIII. Vers. 2-12.

Moyſes mandavit nobis hujusmodi lapidare : tu ergo quid dicis ? Hec autem dicebant tentantes eum : ut poſſent accuſare eum. Jeſus autem inclinans ſe deorſum : digito ſcribebat in terra. Cum autem perſequerentur interrogantes eum : erexit ſe et dixit eis. Qui ſine peccato eſt veſtrum : primus in illam lapidem mittat. Et iterum ſe inclinans ſcribebat in terra. Audientes autem unus poſt unum exhibant incipientes a ſenioribus : et remansit * ſolus : et mulier in medio ſtans. Erigens autem ſe Jeſus dixit ei. Mulier : ubi ſunt qui te accuſabant ? Nemo te condemnavit. Que dixit. Nemo Domine. Dixit autem Jeſus. Nec ego te condemnabo. Vade et amplius jam noli peccare.

ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus ſit ſemper vobiscum.

ñ. Et cum ſpiritu tuo.

^b *Lauda.* Conſtebor Domino nimis in ore meo : in medio multorum laudabo eum.

Preces. Penitentes.

Sacrificium. Offerre Domino.

Quere in IV. feria I. hebdomade Quadrageſime fol. 99.

Miſſa. Ungentes oleo miſericordie caput cordis interni fratres chariſſimi : et mentis faciem ſpiritualis : atque nitore mundantes acceptabile Deo ſacrificium **126** precepti evangelici memores offeramus : non vultu ſed corde contrito : non hominibus appareamus jejunantes : ſed Domino : nec hypocritarum more faciem noſtram triſtis ſqualor exterminet : ſed cum tribulato corde exultatio pura letiſcet. Ut intrinſecus humiles : et extrinſecus hilares jejunium quale ipſe Dominus precepit impleamus. ñ. Amen.

^c *Alia oratio.* Omnipotens ſempiterna Deus : qui nos humilitatis formam exemplis unigeniti ſui docuiſti : ut quod ille jejuniorum continuatione complevit : nos per dierum partes et intervalla virium imitemur. Da queſumus noſtre fragilitati firmitatem : da infirmis conatibus effectum. Ut excluſis cogitationum carnalium ſuadellis : placabile tibi contriti cordis holocauſtum in odorem ſuavitatis valeamus offerre. ñ. Amen.

Post nomina. Deus qui ſanare omnibus modis peccata populi tui cupiens : obſervantiam jejuniorum ſanctitatem jejunantium eſſe dixiſti. Da ut jejunium noſtrum ſit et ſalvatio animarum : et humiliatio corporum : et veniam obtineat omnium delictorum. Atque ita exhomologeſis hec populo tuo proſit : ut pro univerſe Eccleſie membris et pro totius mundi corpore tibi ſupplicantes exaudiamur. Ac dum pro omnibus preces effundimus : ſalutem viventium : et requiem defunctorum impetrare facilius mereamur. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Da nobis queſumus omnipotens

* *Solus.* Vulg., *Solus Jeſus.*

^b *Lauda.* Ps. cvm, 50.

^c *Alia oratio.* Abſoluta prima oratione miſſa, ſacerdos in medio altaris dicebat *per miſericordiam*, etc. Tum diaconus elevando manus clamabat *Oremus*, et inchoabat *preces*, de quibus vide notata pag. 93. Iſis abſolutis, ſacerdos dicit *aliam orationem*, quæ ſic

A Deus : jejuniorum magnifica ſacramenta : et dignis ſemper tractare myſteris : et puris pacificisque precordiis celebrare. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et juſtum eſt nos tibi gratias agere Domine ſancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jeſum Chriſtum filium tuum Dominum noſtrum. Qui eſt veritas. Vita. Principium. Verbum. Sapientia. Plenitudo. Innocentia. Charitas. Lux. Ex aſſumpto dilectus : in proprio glorioſus. Exemplum patientie. Conditor diſcipline. Eſuriens non fame umbratili : ſed humani neceſſitate jejunii : ubi certa ad deſiderium panis ambitione tentantem ſubſtantia deitatis invenit : et cum nihil falſum ſictomve perpatuit : fallenti facta eſt veritas ipſa confuſio. Ipſe eſurientium cibis eſurit : ipſe inanes animas ſatiabit in ſua eternitate perennis : et pro noſtra immortalitate mortalis. Cui merito omnes angeli et archangeli non ceſſant clamare quotidie una voce dicentes.

ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere ſanctus : vere benedictus Dominus noſter Jeſus Chriſtus filius tuus. Qui nobis precepta ſalutaris abſtinentie dedit : per quem adjuncta oratione : et incurſus demum pelleremus : et emundati a vitiiſ in ſanctitate et juſtitia ſerviremus. Ipſi Domino Redemptorique noſtro.

Post pridie. Oratio. Descendat Domine de ſedibus tuis benedictio tua : qua et noſtri jejunii oblatio ſanctificetur : et te hec libamina benedicente a nobis ſanctificata ſumantur. ñ. Amen.

Ad conſractionem panis Antif. Fiat miſericordia tua Domine ſuper nos : ſicut ſperavimus in te.

Ad orationem Dominicam.

Exaudi Domine vocem precis noſtre : et hujus jejunii noſtri litationem propicius acceptare dignare. Quo ſemper te propicius habeamus : cum te patrem piſſimum invocaverimus : ita dicentes. Pater noſter.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus ſit ſemper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Omnipotentis Domini vos gratia protegat : ſamemque veſtram ſpirituali cibo reſiciat. ñ. Amen. Situm quoque veſtram juſticie fluminibus irriget : atque novum dulcedinis ſue animis veſtris infundat ſaporem. ñ. Amen. Ut tam carne contriti : quam ſpiritu vivificati : ab eo mereamini celeſti dono repleri. ñ. Amen. Per miſericordiam ipſius Dei noſtri etc. Dominus ſit ſemper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Qui venit ad me.

Communio. Repletum eſt gaudium noſtrum.

Oratio. Reple Domine cor noſtrum.

Quere retro in I Dominico Quadrageſ. folio 98.

vocatur tanquam proprio nomine, ut in liturgiis Gallicanis collectio ſequitur nuncupatur, de qua ſanctus Iſidorus (*Off. l. I, c. 15*) : Oratio ſecunda invocationis eſt ut Deus clementer ſuſcipiat preces fidelium, oblationeſque eorum. Hac oratione ſemper gratiam aliquam peculiarem a Deo poſtulant, et non raro oblationem Deo commendant.

127 • IN III. DOMINICO QUADRAGESIME.

*Mediante die Festo.**Ad Missam.**Ecclesiasticum Salomonis (b Cap. XIV).*

ñ. Deo gratias.

Fili. Si habes benefac : et Deo bonas oblationes offer. Memor esto quoniam mors non tardat : et testamentum inferorum jam demonstratum est tibi. Testamentum enim hujus mundi e mortem operatur. Ante mortem benefac amico tuo : et secundum vires tuas extendens da pauperi. Non defrauderis in die bona : et particula boni doni non te pretereat. Nonne aliis relinques dolores et labores tuos. In divisione sortis : da et accipe : et justifica animam tuam : ante obitum tuum operare justiciam : quoniam non est apud inferos invenire cibum. Omnis caro sicut fenum veterascit : et sicut folium fructificans in arbore viridi. Alia generat : et alia decedit. Sic generatio carnis et sanguinis. Alia finitur : et alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet : et qui illud operatur ibit cum ipso. Et omne opus electum justificabitur : et qui operatur illud ^d justificabitur.

ñ. Amen.

Lectio libri • Samuelis prophete (Cap. I).

ñ. Deo gratias.

¶uit vir unus de Ramathaim Sophim de monte Ephraim : et nomen ejus Helcana filius Hieroboam filii Heli filii Thau : filii Suph Eufatheus : et habuit duas uxores. Nomen uni Anna : et nomen secunde Fenenna. Fueruntque Fenenne filii : Anne autem non erant liberi. Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus : ut adoraret et sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant ibi autem duo filii Heli : Ofni et Finees sacerdotes Domini. Venit ergo dies ut immolaret Helcana. Deditque Fenenne uxori sue et cunctis filiis ejus et filiabus partes. Anne autem dedit partem unam tristis quia Annam diligebat. Dominus autem concluderat vulvam ejus. Affligebat quoque eam emula ejus : et vehementer angebat. In tantum ut exprobraret : quod conclusisset Dominus vulvam ejus. Sicque faciebat per singulos annos. Cum redeunte tempore ascenderent templum Domini : et sic provocabat eam. Porro illa flebat et non capiebat cibum. Dixit ergo ei Helcana vir suus. Anna cur fles : et quare non comedis : et quamobrem affligitur cor tuum? Numquid non ego melior sum tibi : quam decem filii? Surrexit autem Anna

^a In IV Dominico. Hæc Dominica, quæ sine addito Missali Romano quarta Quadragesima, Missali nostro inscribitur quarta Quadragesima MEDIANTE DIE FESTO. Quod nomen sortita est tum a verbis illis quæ in Evangelio leguntur : Jam autem die festo mediante ascendit Jesus in templum ; tum etiam quia jejunium quadragesimale bifariam dividit. Nam Gotho-Hispani, alique antiquiores, triginta sex dies in Quadragesima jejunabant, quarum decem et octo ante hanc quartum Dominicum absolverant, et totidem jejunio transigendæ supererant. Dominica hæc mediante in Orationali Gothico denominatur Dominica in vigesima, eodemque modo in comite Thomasi designatur, quia

A postquam comederat in Silo et biberat : et Heli Sacerdote sedente super sellam ante postes templi Domini. Cum esset amaro animo : oravit Domino flens largiter : et votum vorit dicens. Domine exercituum si respiciens videris afflictionem famule tue ; et recordatus mei fueris nec oblitus ancille tue : dederisque servæ tue sexum virilem : dabo eum Domino omnes dies vite ejus : et novacula non ascendet super caput ejus. Factum est ergo cum illa multiplicaret preces coram Domino : et Heli observaret os ejus. Porro Anna loquebatur in corde suo : tantumque labia illius movebantur : et vox penitus non audiebatur. Estimavit igitur eam Heli temulentam : dixitque ei. Usquequo ebria eris? Digere paulisper vinum quo mades. Respondens Anna : Nequam Domine mi inquit : nam mulier infelix ego sum. Vinum et omne quod inebriari potest : non bibi : sed effudi animam meam in conspectu Domini. Ne putes ancillam tuam : quasi unam de filiabus Bellai : quia ex multitudine doloris et meroris mei locuta sum usque in presens. Tunc Heli ait ei. Vade in pace : Dominus Deus Israel det tibi petitionem quam rogasti eum. Et illa dixit. Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam : et comedit : vultusque ejus non sunt amplius in diversa mutati. Et surrexerunt mane : et adoraverunt coram Domino. Reversique sunt et venerunt in domum suam in Ramatha. Cognovit autem Helcana Annam uxorem suam : et recordatus est ejus Dominus. Et factum est post circulum dierum concepit Anna : et peperit filium : vocavitque nomen ejus Samuel : eo quod a Domino postulasset eum. ñ. Amen.

^C Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^f Psallendo. Tu es patientia mea Domine spes mea a juventute mea. ÿ. Deus quis similis tibi? quia ostendisti mihi tribulationes multas et malas : et conversus consolatus es me. P. Domine. ÿ. Qui custodiebant animam meam : consiliati sunt in unum dicentes : 128 persequimini et comprehendite eum : quia non est qui liberet eum. Deus meus ne elonges a me. P. Domine. ÿ. Quia firmamentum meum et refugium meum es tu : Deus meus eripe me de manu contra legem agentis et iniqui : quia tu es patientia mea. P. Domine.

^D Hic dicat Presb. preces sequentes modo ut supra scriptum est in I. Dominico Quadragesime fol. 94.

Vide Domine humilitatem meam : quia erectus est inimicus. P. Miserere pater juste : et omnibus in-

ab hoc die ad Dominicam Resurrectionis dies omnino viginti supererant, denominatur etiam Dominica de traditione quia ab hac die catechumenis Symbolum memoriter mandandum tradebatur (Conc. Brac. II, can. 1) ; demum ab hac die passionem Domini specialiter colebant.

^b Cap. XIV. Vers. 11-22.

^c Mortem operatur. Vulg., morte morietur. In Græco deficit.

^d Justificabitur. Vulg., honorabitur in illo. In Græco deficit.

^e Samvelis. I Regum I, 1-21.

^f Psallendo. Ps. LXX, 9, 20, 10, 11, 3, 4.

delgentiam dona. *†* A patre missus veni perditos **A** requirere et hoste captivatos sanguine redimere: plebs dira abiecit me. *P.* Miserere *†*. Predictus a prophetis: natus sum ex virgine: adsumpsi formam servi dispersos colligere: venantes ceperunt me. *P.* Miserere. *†*. Mihi pro bonis mala reddita sunt plurima: adversum me dederunt iniqua consilia venditum pecunia. *P.* Miserere. *†*. Spineam coronam ^a posuerunt capiti: sputis sordidato: inluserunt impii afflictum crudeliter. *P.* Miserere. *†*. Cum noxiis latronibus suspensum patibulo: amaro cibo patum: et acerbo poculo traditum supplicio. *P.* Miserere. *†*. Quos veni liberare: hi accusaverunt me: flagellis verberatum cruci affixerunt me: lancea percusserunt me. *P.* Miserere. *†*. Qui impio latroni dimisisti scelera: tu solve vincula nostra et relaxa crimina: salva nos cruce tua. *P.* Miserere. *†*. Traditus sum sepulchro: confregi portas inferi: eeci ^b vinculatos et reduxi ad superos. Ostendi in victima. *P.* Miserere. *†*. Dimitte illis noxia pater clementissime cuncta: dele peccata: et relaxa crimina ignorantium quid faciant. *P.* Miserere.

Oratio. Exaudi orationem nostram Domine.

Quere retro in I. Dominico Quadragesime fol. 94.

Dicat Presb. Silentium facite.

Principium Epistolæ Petri Apostoli (* II, cap. I).

†. Deo gratias.

Symon Petrus servus et Apostolus Jesu Christi: his qui coequalem nobiscum adepti sunt fidem in justitia Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi: Gratia vobis et pax adimpleatur ^c in regeneratione Dei et Christi Jesu Domini nostri. Sicut omnia nobis Divine virtutis sue: quæ ad vitam et pietatem pertinent: donata sunt per cognitionem ejus: qui vocavit nos in propria gloria et virtute. Per quem maxima et preciosa vobis promissa donavit: ut per hæc efficiamini divine consortes nature: fugientes ejusque in mundo est concupiscentiæ corruptionem. Sed et vos sollicitudinem omnem subinferentes. Ministrare in fide vestra: virtutem. In virtute vero: scientiam. In scientia autem: ^e continentiam. In continentia autem: patientiam. In patientia vero: pietatem. In pietate autem: amorem fraternitatis. In amore vero fraternitatis: charitatem. Hæc enim cum vobis pre-
sto sint et superent: non vacuos nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi agnitione. Cui enim non presto sunt hæc: cecus est et manu tentans: oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres mei magis satagite: ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciat. Hæc enim facientes: non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi.

†. Amen.

^a Posuerunt. Forte, imposuerunt.

^b Vinculatos, id est, victos.

^c Cap. I. Vers. 1-12.

^d In regeneratione. Vulg. et Gr., in cognitione.

^e Continentiam. Vulg., abstinenciam.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
([†] Cap. VII).

Illo in tempore: proximus erat dies festus Judeorum Scenophegia. Dixerunt autem ad Jesum. fratres ejus. Transi hinc et vade in Judæam: ut et discipuli tui videant opera tua que facis. Nemo enim in occulto quid facit: et querit ipse in palam esse. Si hæc facis: manifesta te ipsum mundo. Neque enim fratres credebant in eum. Dixit ergo eis Jesus. Tempus meum nondum advenit: tempus autem vestrum semper adest paratum: Non potest mundus odisse vos. Me autem odit quia ergo testimonium perhibeo de illo: quia opera ejus mala sunt. Vos ascendite ad diem festum hunc. Ego non ascendam ad diem festum istum: quia meum tempus nondum impletum est. Hæc cum dixisset: ipse mansit in Galilea. Ut autem ascenderunt fratres ejus: tunc et ipse ascendit ad diem festum: non manifeste: sed quasi in occulto. Judei autem querebant eum in die festo: et dicebant. Ubi est ille. Et murmur

129 magnum de eo erat in turba. Quidam enim dicebant: quia bonus est. Alii autem dicebant: non: sed seducit turbas. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judeorum. Jam autem die festo meditante: ascendit Jesus in templum: et docebat. Et mirabantur Judei dicentes: Quomodo hæc litteras scit: cum non didicerit? Respondit eis Jesus et dixit. Mea doctrina non est mea: sed ejus qui misit me. Si quis voluerit voluntatem ejus facere: cognoscat de doctrina utrum ex Deo sit: an ego a me ipso loquar? Qui a semetipso loquitur: gloriam propriam querit. Qui autem querit gloriam ejus qui misit illum: hic verax est: et injustitia in illo non est. Nonne Moyses dedit vobis legem: et nemo ex vobis facit legem? Quid me queritis interficere? Respondit turba et dixit. Demonium habes: quis te querit interficere? Respondit Jesus: et dixit eis. Unum opus feci: et omnes miramini. Propterea Moyses dedit vobis circumcisionem: non quia ex Moyse est: sed ex patribus: et in sabbato circumciditis hominem. Si circumcisionem accipit homo in sabbato: ut non solvatur Lex Moyse: mihi indignamini: quia totum hominem sanum feci in sabbato? Nolite judicare secundum faciem: sed ^d rectum

D judicium judicate. *†*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.

†. Et cum spiritu.

^a *Lauda.* Gaudebunt labia mea dum cantavero tibi: et anima mea quam redemisti. *†*. Sed et lingua mea annuntiabit justiciam tuam: tota die laudem tuam. *†*. Dum confusi et reveriti fuerint omnes qui querunt animam meam.

Preces. Penitentes oratæ etc.

Require fol. 99.

[†] Cap. VII. Vers. 2-15.

^a Rectum. Vulg., Codd. Vercel., Veron., Britten. et Corbelen., justam.

^b *Lauda.* Ps. lxx, 26, 28.

* *Sacrificium.* Sacrificium Deo spiritus contribu-
latus : cor contritum et humilatum Deus non despi-
cit. y. Benefac Domine in bona voluntate tua Syon ;
ut edificetur muri Hierusalem. P. Cor contritum.

Miss. Expectantes beatam illam spem passionis
ac resurrectionis filii Dei fratres charissimi : et in-
manifestationem glorie vestri et Salvatoris nostri Jesu
Christi resumite virum fortitudinem : et non quasi
futuro terreamini de labore : qui ad paschalis Do-
minice cupitis antehac pervenire celebritatem. Sa-
crate etenim quadragesime tempore meditante arripite
de futuro labore fiduciam : qui praeteriti jejunii iam
transegitis erumnas. Dabit Jesus lassus fortitudinem :
qui pro nobis dignatus est infirmari. Tribuet per-
fectionem futuri : qui initia donavit preteriti. Aderit
in auxilio filii : qui suae nos cupit prestolari gloriam
passionis.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Deus conditor et reparator vite hu-
mane : repara in nobis quod nascatur ex nobis :
nec tamen reparari potest a nobis. Da igitur : ut qui
ad horum medietatem dierum te annuente perveni-
mus : ad paschalis gaudii dies te propiciante cele-
brius accedamus. Reliciamur quesumus bonae Deus
pane lachrymarum in hac jejunii via : ut deponentes
veteris hominis indumenta : expiam mereamur sa-
cro-sanctum pervenire ad Pascha. Crea in nobis de-
sideria visionis tue : quo excellentem in cordibus
nostris : et praesentibus non terreamur laboribus :
et beate spel premia avidius prestolemur.

Post nomina. Ecce Jesu his diebus salutaris absti-
nente mediatis : deferimus tibi hoc sacrificium nos-
tre redemptionis. Ob hoc te poscimus et rogamus :
ut per hujus sacrificii oblationem gratissimam : et
vivis bonorum tribuantur spiritualium incrementa :
et defunctis fidelibus requies concedatur eterna.

Ad pacem. Christe cujus doctrina in templo me-
diantie die festo ammirabilis visa est : fac nos in
doctrinis tuis jugi meditatione manere : atque ea
semper ex ipsis memorie nostre commendabilia esse :
que et ad amorem nos fraternum absque ullius si-
multatis vitio pertrahant : et in tui dilectione desi-
derio ardentiori succendant.

ñ. Amen.

Intatio. Dignum et iustum est nos tibi gratias agere
Domine sancte pater omnipotens Deus : per Jesum
Christum filium tuum Dominum nostrum. Ille quippe
diei festi tempore mediantie : ascendit in templum
docere : cujus doctrinam ammirabantur turbe : oc-
cultam divinitatis in eo nescientes **130** esse virtu-
tem. Quo enim sic loqueretur litterarum elementa
nesciens : ammirabantur videntes hominem : et

Deum omnimodo nescientes. Ecce omnes amira-
bantur : nec tamen omnes convertebantur. Omnibus
quidem erat in verbis Domini admiratio : sed non
omnibus in factis ejus credulitas fuerat plenitudo.
Unde quia ignoraverunt : ignorati sunt : et qui Deum
in carne positum videntes non cognoverunt ignoran-
tie suae obsecati malicia : in suis tenebris remane-
runt. Nos igitur quamlibet eundem Dominum Jesum
Christum filium tuum corporalibus oculis non vide-
rimus in carne : veraciter tamen scimus credimus et
fatemur eum verum et cum Spiritu Sancto unum
Deum esse in Trinitate. **B** Assumptaque carne nostre
mortalitatis pro pignore nostre salutis deporta-
se in celis. Ob hoc te quesumus sancte et piissi-
me Deus : ut hec nos confessio perducat ad gloriam :
hec credulitas servet a morte secunda : hec spes et
in his erumnis lugentibus consolationem exhibeat :
et in eternum gaudia conferat sempiterna. Ut cum
post vite hujus excursum pervenerimus ad superius
vocationis bravium destinatum : et viderimus pignus
carnis nostre glorificatum esse in Deum : glorificen-
tur corpora nostra a capite : sicut glorificatum caput
nostrum viderimus in gloria divinitatis suae. Sic et
nos qui sumus membra capitis nostri Jesu Christo
Domino nostro pro acceptis munibus gratie suae
concelebremus hymnum redemptionis nostre : pro-
clamantes atque ita dicentes.

ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus uni-
genitus filius tuus Dominus noster. Qui passione cru-
cis suae allevat pondus iniquitatis nostre : et dat si-
nem placulis per oblationem officii singularis. Unde
tali spei robore solidati : cum magna fiducia : et ea
que non reprobet salubriter impetremus : et ea que
diligit : gratissime deferamus : potamus interim in
illo spem nostram : confidentes de misericordia sua.
Ipse enim qui hos jejuniorum dies fecit nos pietatis
sue beneficiis mediare : faciat ad efficiendam passionis
sue : et nunc immaculatos accedere : et ad sanctum
Pascha ablatis delictorum sordibus pervenire :
Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Jesu Dei filius : qui noster factus es
advocatus : qui sine tempore natus a Patre : in tem-
pore processisti ex Virgine : * Accipe hoc sacrificium
quod tibi offerimus : praesentis quadragesime tem-
pore mediantie : ut a te sanctificentur oblata : a te
nostra expiantur delicta : a te quoque donetur omni-
bus eterne promissionis felicitas exoptata.

ñ. Amen.

Ad confractionem panis. Ant. Tu Domine da escam
nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam et
imple omnem animam benedictione.

* *Sacrificium.* Ps. L, 19. Vulg., non despicies. LXX,
non despiciet. S. August. non spernit.

^a Assumptaque carne. Lege assumptaque carnem.

^b Accipe hoc sacrificium. Huc refer illud sancti
Fulgentii Ruspensis episcopi (De Fide, ad Petrum
Diaconum, cap. 19) scribentis : Firmissime tene, et
nullatenus dubites, ipsum unigenitum Deum Verbum
carnem factum, se pro nobis obtulisse sacrificium et

hostiam Deo in volentem suavitatis. Cui, cum Patre et
Spiritu sancto, a patriarchis, et prophetis, et sacerdo-
tibus tempore Veteris Testamenti animalia sacrificaban-
tur, et cui nunc, id est, tempore Novi Testamenti, cum
Patre, et Spiritu sancto, cum quibus illi est una divi-
nitas, sacrificium panis et vini in fide et charitate san-
cta Ecclesia catholica, per universum orbem terrarum,
offerre non cessat.

Ad orationem Dominicam.

Christe qui es omnium creaturarum conditor et redemptor : repara queque sunt in nobis lassa virtutis tue potentia. Ut qui te duce retroacte abstinentie dies peregrinus : futura que supersunt jejuniorum obsequia : te adjuvante celebrius impleamus. quo te et in bonorum principis laus a nobis debita subsequatur : et in mediis vel ultimis ^a obsequiis : honorificentie tibi gratie deferantur. Accipe ergo quesumus hujus jejunii tempore mediante prolatam a nobis hanc ^b perceptionis tue hostiam : tribuens nobis per illam et presentibus non defici in erumnis : et futuris revelari de gaudiis : eum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat. Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dei filius : qui mediante die festo admirabilis visus est docens in templo : ipse vos mundet ab omni contagione peccaminum. ñ. Amen. Det vobis in his mediatis jejuniorum obsequiis obtinere que poscitis : ut cum fructu bonorum operum ad sacrosanctum Pascha pervenire possitis. ñ. Amen. Cujusque presidio retroactorum dierum transigistis jejunia : ejus quoque opitulatione que restant parcimonie perficiatis obsequia. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedendum. Antiphona. Amen dico vobis si manducaveritis carnem filii hominis et biberitis ejus sanguinem : habebitis vitam **131** in vobis. *P.* Qui venit ad me non esuriat : et qui credit in me non sitiet unquam. *ÿ.* Ego sum lux mundi : qui sequitur me non ambulabit in tenebris : sed habebit lumen vite. *P.* Qui venit. *Com.* Repletum est gaudium nostrum : et lingua nostra in exultatione. *Oratio post Com.* Reple Domine cor nostrum. *Require in I. Dominico Quadragesime fol. 98.*

QUARTA FERIA.

Ad Missam.

Lectio libri proverbiorum Salomonis (c Cap. XIII).

ñ. Deo gratias.

Fili : Lex sapientis fons vite : ut declinet a ruina mortis. Doctrina bona dabit gratiam : in itinere ^a contentorum vorago. Astutus omnia agit cum consilio : qui autem fatuus est : aperit stulticiam. Nuncius impij cadit in malum : legatus fidelis sanitas. Egestas et ignominia ei qui deserit disciplinam : qui autem acquiescit arguenti glorificabitur. Desiderium si compleatur : delectat animam : detestantur stulti eos qui fugiunt mala. Qui cum sapientibus graditur : sapiens erit :

^a Obsequiis. Lege obsequiis.

^b Perceptionis. Forte præceptionis, hoc est, præcepti tui, sive hostiam quam tu, ut offeratur, præcepisti. Cæterum, hæc oratio formam quamdam exhibet orationis post pridie.

^c Cap. XIII. Vers. 14-22.

^d Contentorum. Lege contemptorum.

^e Sequentur. Vulg., persequentur.

^f Cap. XII. Vers. 1-24.

^g Et collocavit. Hoc loco quædam prætermissa

A amicus stultorum efficitur similis. Peccatores sequentur malum : et justis retribuentur bona. ñ. Amen. *Lectio libri Samuelis id est Regum I. (1 Cap. XII).*

ñ. Deo Gratias.

In illis diebus : dixit Samuel ad universum populum Israel. Ecce audivi vocem vestram : juxta omnia que locuti estis ad me : et constitui super vos Regem. Et nunc Rex gradietur ante vos : ego autem senui et canui. Porro filii mei vobiscum sunt : itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc. Ecce presto sum. Loquimini de me coram Domino : et coram Christo ejus. Utrum bovem ejusquam tulerim : an asinum : si quempiam calunniatus sum : si oppressi aliquem. Si de manu ejusque munus accepi : et contemniam illud hodie : restituamque

B vobis. Et dixerunt : Non es calunniatus nos : neque oppressisti : neque de manu alicujus quippiam tulisti : dixitque ad eos. Testis est Dominus adversum vos : et testis Christus ejus in hac die : quia non inveneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt. Testis. Et ait Samuel ad populum. Dominus qui fecit Moysem et Aaron : et eduxit patres nostros de terra Egypti. Nunc ergo state : ut iudicio contendam adversum vos coram Domino de omnibus misericordiis Domini : quas fecit vobiscum et cum patribus vestris. Quorum ingressus est Jacob in Egyptum : et clamaverunt patres vestri ex Egypto : ^e et collocavit eos in loco hoc. Qui oblitus sunt Domini Dei sui : et tradidit eos in manu Sisare magistri milicie ^h Asor : et in manu Philistinorum : et in manu Regis Moab : et pugnaverunt adversum eos. Postea autem clamaverunt ad Dominum et dixerunt. Peccavimus : quia dereliquimus Dominum : et servivimus Baalim et Astaroth. Nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum : et servemus tibi. Et misit Dominus Hierobaal : et ⁱ Badam : et Barach : et Jephthe : et Samuel : et eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum : et habitastis confidenter. Videntes autem quod Naas Rex filiorum Ammon venisset adversum vos : dixistis mihi. Nequaquam : sed Rex imperabit nobis. Cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. Nunc ergo presto est Rex vester quem elegistis et petistis : ecce Dominus dedit vobis Regem. Si timueritis Dominum et servieritis ei : et audieritis vocem ejus : et non exasperaveritis os Domini : eritis vos et Rex vester qui imperat vobis sequentes Dominum Deum vestrum. Si autem non audieritis vocem Domini : sed exasperaveritis os Domini : erit manus Domini super vos : et super patres vestros. Sed et nunciate et videte rem istam grandem : quam facturus est Dominus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est. Hodie invo-

sunt. Lege ex Vulgata : *Et clamaverunt patres vestri ad Dominum, et misit Dominus Moysen, et Aaron, et eduxit patres vestros de Egypto et collocavit in loco hoc.*

^h Asor. Ita LXX. Vulg., Hasor. Hebr., Chasor.

ⁱ Badam et Barach. Ita LXX. Vulg. et Hebr., Baddan et Jephthe et Samuel. Syr. et Arab. misit Dominus Deborah, Barac, et Gedeonem, et Neviath, et Sampsonem.

cabo Dominum : et dabit voces et pluvias : et scietis et videbitis quod grande malum feceritis vobis in conspectu Domini : petentes super vos Regem. Et clamavit Samuel ad Dominum : et dedit Dominus voces et pluviam in die illa. Et timuit omnis populus Dominum nimis et Samuelem. Dixitque universus populus ad Samuelem. Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum : ut non moriamur. Addidimus enim universis peccatis nostris malum : ut peteremus nobis Regem. Dixit autem Samuel ad populum. Nolite timere : vos fecistis universum malum hoc. **132** Verumtamen nolite recedere a tergo Domini : et servire Domino in omni corde vestro : et nolite declinare post vana : que non proderunt vobis : neque eruent vos que vana sunt : et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum : quia juravit Dominus facere vos sibi populum. Absit autem a me hoc peccatum in Domino : ut cessarem orare pro vobis : et docebo vos viam bonam et rectam. Igitur timete Dominum : et servite ei in veritate : et ex toto corde vestro.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Tractus. Vide Domine et considera quoniam factus sum vilis : vide afflictionem meam quia erectus est inimicus. ý. Aperuerunt super me inimici ora sua : et exprobrantes percusserunt maxillam meam : sibilaverunt et fremuerunt : dixerunt devorem eum. ý. Ipse autem gemens et conversus retrorsum.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistolæ Petri Apostoli (1. cap. II, III.)

ñ Deo gratias.

Charissimi. Novit Dominus pios de tentationibus eripere : iniquos vero in diem iudicii cruciandos reservare. Magis autem eos qui post carnem in concupiscentiam immundicie ambulant : damnationemque contemnunt. Audaces. Sibi placentes. ^b Majestatem non metuunt. Blasphemantes. Ubi angeli fortitudini et virtute cum sint majores : non portant adversum se a Domino execrabile iudicium. Hi vero velut irrationalia pecora naturaliter in captionem et in perniciem : in his que ignorant : blasphemantes in corruptione sua peribunt. Percipientes mercedem iniustitie : estimantes voluptates diurnas delicias. Quo inquinati et commaculati deliciis affluentes : et in conviviis suis luxuriantes vobiscum. Oculos habentes plenos adulteriis et indesinenter delictis illicientes animas instabiles. Cor exercitatum avaricie habentes : maledictionis filii dereliquerunt rectam viam : erraverunt secuti viam Balaam ^c filii Beor qui mercedem iniusticie dilexit. Increpationem vero habuit sue vesanie : subjugale mutum in hominis voce : loquens perhibuit prophetie insipientiam. Hi sunt fontes sine aqua : et nequie turbini exagitare : quibus caligo tenebrarum

^a Cap. II. Vers. 9-III, 1-5.

^b Majestatem. Vulg., sectas non metuunt introducere blasphemantes.

^c Filius Beor. Num. XXII, 5. Balaam dicitur filius Beor.

reservatur. ^d Superbia autem vanitatis loquentes inliciti in desideriis carnis luxurie eos qui paululum effugerunt : qui in errore conversantur. Libertatem aliis promittentes : cum ipsi sint servi peccati. A quo enim quis superatus est : hujus et servus est. Si enim refugientes coinquinationes mundi in agnitionem Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi : et rursus impliciti superantur : facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam justicie : quam post agnitionem retrorsum converti a tradito sibi sancto mandato. Contigit enim illis res veri proverbii : canis reversus ad suum vomitum : et sus lota in volutabro ceni. Hanc ecce vobis charissimi secundam scribo epistolam : in quibus excito vestram in commonitione sinceram mentem : ut memores sitis eorum que predixi verborum sanctorum Prophetarum et Apostolorum vestrorum preceptorum Domini et Salvatoris nostri. ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Joannem (1. Cap. VIII.)

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur phariseis et turbis dicens. Ego sum lux mundi. Qui sequitur me non ambulabit in tenebris : sed habebit lucem vite. Dixerunt ergo pharisei. Tu de te ipso testimonium perhibes : testimonium tuum non est verum. Respondit Jesus et dixit eis. Et si ego testimonium perhibeo de me ipso : verum est testimonium meum : quia scio unde veni et quo vado. Vos autem nescitis unde venio : aut quo vado. Vos autem secundum carnem judicatis : ego non iudico quemquam : et si iudico ego : iudicium meum verum est : quia solus non sum : sed ego et qui me misit pater. Et in lege vestra scriptum est : quod duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso : et testimonium perhibet de me : qui misit me pater. Dicebant ergo ei. Ubi est pater tuus ? Respondit Jesus. Neque me scitis : neque patrem meum. Si me sciretis : forsitan et patrem meum sciretis. Hec verba locutus est in Gazophylatio : docens in templo. Et nemo apprehendit eum : quia necdum venerat hora ejus. Dixit ergo eis iterum Jesus. **133** Ego vado et queritis me : et in peccato vestro moriemini. Quo ego vado : vos non potestis venire. Dicebant ergo Judei : Numquid interficiet semetipsum ? Quia dicit : quo ego vado : vos non potestis venire. Et dicebat illis. Vos de deorsum estis : ego ^e de superius sum. Vos de hoc mundo estis : ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis : quia moriemini in peccatis vestris. Si enim non credideritis quia ego sum : moriemini in peccato vestro. Dicebant ergo ei : Tu quis es ? Dixit eis Jesus. Principium qui et loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui et iudicare : sed qui misit me verax est : et ego que audi ab eo : hec loquor in mundo : et non cognoverunt : quia patrem eis dicebat Deum. Dixit ergo eis Jesus. Cum exaltaveritis filium hominis tunc cognoscetis :

^d Superbia. Lege superbi.

^e Cap. VIII. Vers. 12-31.

^f De superius. Gr., de sursum, ἐκ τῶν ὀψων. Vulg., de supernis.

quia ego sum : et a me factum est nihil. Sed sicut docuit mihi pater : hec loquor. Et qui misit me : in eum est : et non relinquet me solum : quia et ego quo placita sunt ei facio semper. Hec illo loquente : multi crediderunt in eum. *A. Amen.*

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum spiritu tuo.*

A. Lauda. Gaudebunt labia mea cum cantavero tibi : et anima mea quam redemisti.

Preces. Penitentes.

Sacrificium. Offeris Domino.

Require retrò in quarta feria I. hebdomade XL. fol. 99.

Miss. Omnis conventus dominice plebis : et coadunatio christiane religionis effundite coram Domino corda vestra : pandite *probra* : solvite vota. Nam acceptabit hujus jejunii votum : qui inspicit intentionis vestre affectum. Tantum est ut ita humillimitas sub manu Dei potentis : qualiter vos exaltet in tempore tribulationis. *A. Amen.*

Alia Oratio. Jesu filius Dei : qui contritu cordis sacrificio placaris : nostris quesumus parce offensis. Da nobis et abstinenti devotionem : et abstinentie promereri virtutem. Quo et voluntate habeamur idonei : et corporali robore inveniamur condigni. *A. Amen.*

Post nomina oratio. Offerentium tibi Deus pater vota sanctificas : sic jejunantium precibus adesto propicius : ut defunctis fidelibus eterne concedatur beatitudinis locus. *A. Amen.*

Ad pacem oratio. Pace tua Domine poscimus : imbuantur illius pectoris nostri : que et jejunantibus fiat in permitione sanctificationis : et non jejunantibus maneat in expiatione facinoris. *A. Amen.*

Introit. Dignum et justum est nos tibi semper gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum dominum nostrum. Qui per jejunium spirituales effecti : liberius copulamur : Angelisque suis adiungimur. Per jejunium enim et sacramenta mysteriorum celestium revelantur : et tela demoniorum fortissima destruitur. Eo quippe et vivificatur anima : et corpora atteruntur superba. Quo homo exterior exhibens abstinentie votum : interior facilius per orationem penetret celum. Unde quia tu es summus Deus : per quem ista et ordinata aguntur : et admirabili potentia exercentur. Te acclivi ex oratione precamur : ut per jejunium hoc quod agimus : vel orationem : quam coram te fundimus : ejiciantur a nobis cuncta in commune tentamenta demoniorum : ut nullis sordidati malis : tuis deseruendo preceptis : proclamemus tibi semper atque ita dicamus. *A. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere ammirabilis et Sanctus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui nobis instituit nostrum coram hominibus non ostendere jejunium : ne labentis vite transitoria laude bona

A male uloremur. Nec jam esset in fribili natura : quos hic subsecuta fulset merces vanitatis admittens. Ob hoc perlargissime te Deus pater exposcimus : ut te propiciante et jejunium nostrum : habentur a vanitate disjunctum : et merces nobis non hic ore hominum : sed post in concilio prelargiatum Sanctorum : per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Ante te Domine effundentes desiderium cordis nostri precamur : ut ita hec quo offerimus benedicas : qualiter ex his *potantes* et repulsa inedia convalescant : et concessa speciali virtute : celesti desiderio inardescant. *A. Amen.*

Ad confractionem panis. Antiphona. Tu Domine discescam.

B *134. Require retrò in Dominico quarto XL. fol. 130.*

Ad Oratorem Dominicam.

Domine Jesu Christe : cujus in fide pascimur verbo : cujus in siti recreamur aliquo tuo : et jejunium nostrum sanctifica tue gratie incremento : et vocem nostram exaudi e summo celo : qua te jubente dicimus e terris. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.*

Benedictio. Omnipotenti Domino obtemini per jejunii puritatem : et copulemini per mentis afflictionem. *A. Amen.* Eum quoque habeatis in munere : quem consortem videmini habere in labore. *A. Amen.* Ut ab eo remuneretur jejunium vestrum : a quo in vobis conlatum est fidei incrementum. *A. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.*

Ad accendendam. Qui venit ad me non esuriet. *Quere in I. Dominico XL. fol. 98. Com. Repletum.*

Oratio. Reple Domine. *Quere ut supra.*

FERIA SEXTA.

Lectio libri proverborum Salomonis (a Cap. XXVI, XXVIII).

A. Deo gratias.

Fili : sicut noxius est qui mittit lanceas ac sagittas in mortem : sic vir qui fraudulenter nobet amico suo. Et cum fuerit deprehensus : dicet : ludens feci. Cum descenderint ligna : extinguitur ignis : et susurro substracto jurgia conquiescunt. Sicut carbonem ad prunas et ligna ad ignem : sic homo iracundus provocat rixas. Verba susurronis quasi simplicia : et ipsa perveniunt usque ad intima ventris. Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile : sic laus timentia cum pessimo corde solent. Labia suis intelligit inimicus : cum in corde tractaverit dolum. Quando submisserit vocem suam : ne credideris ei quoniam septem nequicie sunt in corde illius. Quod operit odium fraudulenter : revelabitur malicia ejus in convellio. Qui fodit foveam : incidit in eam : et qui revolvit lapidem : revertetur ad eum. Lingua

A. Lauda. Ps. LXX. 23.

B. Probra. Fortasse, ora.

C. Potantes. Lege edentes et potantes.

D. Cap. XXVI. Vers 18, ad hunc capitulum.

Sequentia Epistolæ Petri Apostoli (a II, cap. III).

Deo gratias.

Charissimi : adveniet autem dies Domini sicut fur : in qua celi magno impetu transcurrent. Elementa vero calore solventur : et terra et que in ipsa sunt opera exurentur. ^b His ergo pereuntibus : quales oportet esse vos in sanctis conversationibus et pietatibus expectantes : et properantes ad presentiam diei Domini : per quem celi ardentes solventur : et elementa ignis ardore talescent. Novos vero celos et novam terram secundum promissa ipsius expectamus : in quibus iusticia inhabitat. Quapropter charissimi hec expectantes : satagite immaculati et inviolati apud eum inveniri in pace : et Domini nostri longanimitatem salutem arbitramini. Sicut et charissimus **136** frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis : sicut et in omnibus epistolis loquens in eis de his in quibus sunt quedam difficultia intellectu : que indocti et instabiles depravant. sicut et ceteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Vos igitur fratres prescientes cavete : ne insipientium errore seducti : excidatis a propria infirmitate. Crescite vero in gratia et in cognitione Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi. Ipsi gloria et nunc et in die eternitatis.

¶ Amen.

*LECTIO sancti Evangelii secundum Joannem
(c Cap. VIII).*

Illo tempore : Dominus noster Jesus Christus dicebat ad eos qui crediderunt ei Judeos. Si permanseritis in sermone meo : vere discipuli mei estis. Et cognoscetis veritatem : et veritas liberabit vos. Responderunt ei. Semen Abrahe sumus : et nemini servivimus unquam. Quomodo tu dicis liberi eritis ? Respondit eis Jesus. Amen amen dico vobis : quia omnis qui facit peccatum : servus est peccati. Servus autem non manet in domo in eternum : filius manet in eternum. Si ergo filius vos liberaverit : vere liberi estis. Scio quod filii Abrahe estis : sed queritis me interficere : quia sermo meus non capit in vobis. Ego quod vidi apud patrem meum : loquor. Et vos que vidistis apud patrem vestrum : facitis. Responderunt et dixerunt ei. Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus. Si filii Abrahe estis : opera Abrahe facite. Nunc autem queritis me occidere : hominem qui veritatem vobis locutus sum : quam audiavi a Deo : hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei. Nos ex fornicatione non sumus nati : unum patrem habemus Deum. At illis Jesus. Si Deus pater vester esset : diligeretis utique me. Ego enim a Deo processi et veni. Neque enim a meipso veni : sed ille me misit. Quare loquelam meam non cognoscitis ? Quia non potestis audire sermonem meum. Vos ex patre diabolo estis : et

A desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio : et in veritate non stetit : quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendacium : ex propriis loquitur : quia mendax est et pater ejus. Ego autem qui veritatem dico : non creditis mihi. Quis ex vobis arguet me de peccato ? si veritatem dico : quare non creditis mihi ? Qui ex Deo est : verba Dei audit. Propterea vos non auditis : quia ex Deo non estis. Responderunt Judei : et dixerunt ei : Nonne bene dicimus nos : quia Samaritanus es tu : et demonium habes ? Respondit Jesus. Ego demonium non habeo : sed honorifico patrem meum : et vos inhonorastis me. Ego autem non quero gloriam meam : est qui querat et judicet. Amen amen dico vobis : si quis sermonem meum servaverit : mortem non videbit in eternum. Dixerunt ergo Judei. Nunc cognovimus quia demonium habes. Abraham mortuus est et propheta : et tu dicis si quis sermonem meum servaverit : non gustabit mortem in eternum. Numquid tu major es patre nostro Abraham qui mortuus est : et propheta mortui sunt. Quem te ipsum facis ? Respondit Jesus. Si ego glorifico me ipsum : gloria mea nihil est. Est pater meus qui glorificat me : quem vos dicitis quia Deus vester est : et non cognovistis eum. Ego autem novi eum : et si dixero quia non scio eum : ero similis vobis mendax. Sed scio eum : et sermonem ejus servo. Abraham pater vester exultavit : ut videret diem meum : et vidit et gavisus est. Dixerunt ergo Judei ad eum. Quinquaginta annos nondum habes : et Abraham vidisti. Dixit eis Jesus. Amen amen dico vobis : antequam Abraham fieret ego sum. Tulerunt ergo lapides : ut jactarent in eum. ^d Et nemo extendit in illum manus : quia nondum venerat hora ejus.

¶ Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum.

^c *Lauda. Gaudebunt labia mea cum cantavero tibi : et anima mea quam redemisti.*

Preces. Penitentes orate. folio 99.

Sacrificium. Offerte Domino. Quere ut supra.

*Missu. Omni cura fratres charissimi jejuniorum nobis est observanda devotio : et tamquam cum ^f allophilis quotidiana congressio diebus ac noctibus pugna cum diabolo. **137** Quia in opere decipere non valuit : cogitationibus pravis subvertit. Et quem tentare non potuit vigilantem falsis illusionibus sollicitat dormientem. Nemo ergo jejunium violet. Nemo contemnat. Ut cum Dominus noster Jesus Christus advenierit : ^h saciet quos invenerit jejunantes.*

¶ Amen.

Alia Oratio. Audivimus et cognovimus Domine per abstinentiam sacri jejunii : quanta virtutum premia collata sint patribus nostris. Ex hoc tue ma-

^a Cap. II. Vers 10, ad finem capitis.

^b His ergo pereuntibus. Vulg., cum igitur hæc omnia dissolvenda sint.

^c Cap. VIII. Vers. 54-59.

^d Et nemo. His finis imponebatur lectioni.

^e *Lauda. Ps. LXX. 25.*

^f *Allophilis. Hoc est, alienigenis. Hæc vox Græca apud Prudentium et sanctum Paulinum legitur.*

^g *Quia. Lege qui querit.*

^h *Saciet. Fortasse sacros faciat.*

jestati Moyses adscriptus est fidelis amicus. Ob hoc Helias raptus igneis curribus obsequentibus flammis paradiso deputatus est vivus. Per ejus quoque quadragesime perpetuitatem jejunii tentator a Christo devictus est inimicus. Ex hoc Johannes enituit in deserto precipuus. Ob hoc te quesumus sanctissime Deus : ut hoc salutiferum opus prestes nobis jugiter frequentare : per quod ad promissa mereamur premia future beatitudinis pervenire.

ñ. Amen.

Post nomina Oratio. Pro delictis nostris jejunio humiliatis corporibus : tuam te quesumus Deus gratiam concede placatus : quo tam vivis : quam defunctis remedia poscimus impetrare salutis. ñ. Amen.

Ad Pacem Oratio. Dilatetur omnipotens Deus anima nostra in pace tua : et caro obsequatur tibi per abstinentie parcimoniam. Ut utraque tibi fideliter obsequendo : charitatis tue remuneretur ex dono. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui gloriosus de diabolo triumphum jejunis obtinuit : et certandi formulam militibus propriis suo exemplo monstravit. Quadraginta igitur diebus et quadraginta noctibus Deus et Dominus omnium jejunavit : ut et verum Deum et hominem suscepisse monstraret : et quod Adam per escam perdiderat : suo jejunio repararet. ^a Adgreditur itaque diabolus virginis filium : Dei quoque nesciens unigenitum. Et licet veteriosa caliditate : eisdem machinis quibus Adam primum deiecerat : etiam secundum seducere ^b obtineret : tamen hoc non valuit : nec fortissimum bellatorem in ulla potuit omnino fraude subripere. Ille etenim quadraginta diebus vel noctibus jejunavit : et postea esuriit : qui quadraginta dudum annorum temporibus innumeratis pane celesti multitudines saginavit. Ille est qui virtute propria fretus : cum diabolo tenebrarum principe dimicavit : et eo prostrato victorie trophæum ad celos magnifice portavit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie una voce d. centes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : a quo et

A abstinentium vita et contritorum remunerantur obsequia. Qui est et refectio abstinentium : et panis indeficiens Angelorum. Nunc igitur quia ipso est per quem datur esca esurientibus : te Deus pater exposcimus et rogamus : ut per eum nobis concedas : et digna tibi soli per jejunium complacere : et dignissime tibi hostiam in nobis abstinentie immolare. Deus Domine ac Redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Oblatis tibi Domine libaminibus : respice humilitatis nostre jejunium. Ut et hec oblata sanctifices : et sumentium ariditatem tue benedictionis ubertate sustentens. ñ. Amen.

Ad confractionem panis. Antifona. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam et imple omnem animam benedictione.

B *Ad Orationem Dominicam.*

Satis dulcis est Domine solennitas jejuniorum : qua vivi homines perducuntur ad celum. Dona ergo nobis Christe Deus semper illa sectari : per que a te mereamur facillime audiri : quia te jubente dicimus. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

Benedictio. Deus apud quem est misericordia copiosa : efficiat vos sibi per jejunium vasa mundissima. ñ. Amen. Quique est indeficiens divinitatis natura : ipse spiritualibus deliciis reficiat infirmitatem vestram. ñ. Amen. Ut corda vestra eum semper esuriant : ad quem vota nostre abstinentie ¹³⁸ clamant. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

C *Ad accedendum.* Qui venit ad me.

Com. Repletum est. Oratio. Reple Domine cor. *Quere in I. Dominico Quadragesime. fol. 98.*

• IN QUINTO DOMINICO QUADRAGESIME.

Ad Missam.

Jesu filii Sirach id est Ecclesiasticus (4 Cap. XLVII).

ñ Deo gratias.

Fili : Deus non derelinquet misericordiam suam : et non corrumpet : neque delebit opera sua : neque perdet ab stirpe nepotes electi sui : et semen ejus qui diligit Dominum non corrumpetur. Dedit autem reliquum Jacob et David de ipsa stirpe : • et requievit Salomon cum patribus suis. Et reliquit post se de semine suo gentis stulticiam : et imminutum a pru-

^a Adgreditur. Lege aggreditur.

^b Obstineret. Forte, speraret.

^c In quinto Dominico Quadragesime. Ita simpliciter inscribitur in Breviario nostro, et in vetustioribus libris liturgicis. In Gelasiano Sacramentario Thomasi quinta Dominica additur *quæ pro scrutinio celebratur*. In Kalendario Frontonis : Hebdomada 6, die Dominica, ad sanctum Petrum ; in Capitularibus em. Thomasi : Hebdomada 5, die Dominico, a sanctum Petrum ; in Capitularibus Georgii signatur : Ebd. 5. Dominica, ad sanctum Petrum ; in Ordine Romano Benedict. sancti Petri canonici, circa annum 1150 compositio, et in aliis posterioribus *Dominica de passione* scribitur : et sic in Gregorianis Menardi, Pamelii, Muratorii, et Rocce, in Antiphonario Gregoriano Thomasi, et in Kalendario Marienii et Durandi (In tomo V *Thesauri novi anecdotarum*, col. 72) legunt. In Missali Ambro-

siano, anno 1548 edito, est *Dominica quarta Quadragesime de Lazaro*, et in vetusto Capitulari epistolarum Ambrosiano em. Thomasi simpliciter in *Dominico IV.* Mediolanenses enim quinque tantummodo Dominicas in Quadragesima numerabant. In Orationali Gothico signatur *Dominica post vigesimam*. Jam vero illud animadvertendum, quod Gotho Hispani hac quinta Dominica Evangelium de Lazaro legebant, quam modo Dominica 3 legunt, hoc autem Evangelium de bono pastore, et orationes, quæ nihil ad Evangelium pertinent, Mozarabes huc intulerunt ad numerum missarum quadragesimalium supplendum, quibus una deerat, ob foriam 4 Cinerum adjeciam, quemadmodum alibi præmonui.

^d Cap. XLVII. Vers. 24-30 ; XLVII, 24-25.

• Et requievit. Ita in Græco. Vulg. legit et finem habuit Salomon.

dentis Roboam qui avertit gentem consilio suo. Et Hieroboam filium Nabat : qui fecit peccare Israel : et dedit Efram sicut peccandi : et plurima redun-
 A verunt peccata ipsorum * valde. Tunc mota sint corda : et manus ipsorum : et doluerunt quasi par-
 turientes mulieres. Et invocaverunt Dominum mi-
 sericordie : et patientes manus extulerunt ad celum : et sanctus Dominus Deus audivit vocem ipsorum. Non
 est commemoratus peccatorum illorum : neque de sit
 illos inimicis suis. † Usque dum perveniret ad eos
 defensio : et ab omnibus peccatis eorum liberavit eos
 Dominus. ‡. Amen.

Lectionis Libri Samuelis idest I. Regum (* Cap. XXV.).

¶. Deo gratias.

In illis diebus : Venerunt Ziphei ad Saul in Gabaa :
 dicentes. Ecce David absconditus est in colle * Achille
 qui est ex adverso solitudinis † in via. Et surrexit
 Saul et descendit in desertum Ziph : et cum eo tria
 millia viro-
 rum de electis Israel : ut quæreret David in
 deserto Ziph. Et castrametatus est Saul in Gabaa
 Achille quod erat ex adverso solitudinis in via.
 David autem habitabat in deserto. Videns autem
 quod venisset Saul post se in deserto misit explo-
 ratores et didicit quod venisset certissime. Et sur-
 rexit David etiam : et venit ad locum ubi erat Saul.
 Cumque vidisset locum in quo dormiebat Saul et
 Abner filius Ner princeps milicie ejus : Saulem dor-
 mientem in tentorio et reliquum vulgus per circuitum
 ejus : ait David ad Abimelech ‡ Cetheum et
 Abisai filium Barvie fratrem Joab dicens. Quis de-
 scendet tecum ad Saul in castra ? Dixitque Abisai.
 Ego descendam tecum. Venerunt ergo David et Abi-
 sai ad populum nocte : et invenerunt Saul jacentem
 et dormientem in tentorio : et hastam fixam in terra
 ad caput ejus. Abner autem et populus dormientes in
 circuitu ejus. Dixitque Abisai ad David. Conclusit
 Deus hodie inimicum tuum in manus tuas. Nunc ergo
 perfodiam eum lancea in terram semel : et secundo
 opus non erit. Et dixit David ad Abisai. Ne interfici-
 as eum : quis enim extendit manum suam in Chri-
 stum Domini et innocens erit ? Et dixit David : vivit
 Dominus quia nisi Dominus percussisset eum : aut
 dies ejus venerit ut moriatur : aut § in infernum
 descendens perierit : propicius sit mihi Dominus : ne
 extendam manum meam in Christum Domini. Nunc
 autem tolle hastam que est ad caput ejus et scyphum :
 atque abeamus. Tulit ergo hastam et scyphum aque :
 qui erat ad caput Saul : et abierunt. Et non erat
 quisquam qui videret : et intelligeret et vigilaret :
 sed omnes dormiebant : quia sopor Domini irruerat
 super eos. Cumque transisset David ex adverso : et
 stetisset in vertice montis de longe : et esset grande
 intervallum inter eos : clamavit David ad populum

et ad Abner filium Ner dicens. Nonne respondebis
 Abner ? Et respondens Abner ait. Quis es tu qui
 clamas et inquietas Regem ! Et ait David ad Abner.
 Numquid non vir tu es ? et quis alius similis tui in
 Israel ? Quare ergo non custodisti Dominum tuum
 Regem ? ingressus est enim unus de turba : ut in-
 terficeret Dominum tuum Regem. Non est bonum hoc
 quod fecisti. Vivit Dominus quia illi mortis esis
 vos : qui non custodistis Dominum vestrum Christum
 Domini. Nunc ergo vide ubi sit hasta Regis : et ubi
 scyphus aque qui erat ad caput ejus. Cognovit au-
 tem Saul vocem David et dixit. Numquid vox tua
 est hec fili mi David ? Et ait David. Vox mea domine
 mi Rex. Et ait. Quam ob causam Dominus meus per-
 sequitur servum suum ? Quid feci ? aut quod est ma-
 lum in manu mea ? Nunc ergo audi ore Domine mi
 Rex verba servi tui. Si Dominus incipiat te aduersum
 me : 139 odoretur sacrificium. Si autem filii homi-
 num maledicti sunt in conspectu Domini : qui eje-
 cerunt me hodie ut non habitem in hereditate Domi-
 ni dicentes : vade : servi diis alienis. Et tunc non ef-
 fundatur sanguis meus in terra coram Domino : quia
 egressus est Rex Israel : ut quærat pulicem unum :
 sic persequitur perdux in montibus. Et ait Saul. Pec-
 cavi. Revertere fili mi David : nequaquam ultra
 male tibi faciam : eo quod preciosa fuerit anima mea
 in oculis tuis. Hodie appareat quod stulte egerim :
 et ignoraverim multa nimis. Et respondens David
 ait. Ecce hasta Regis : transeat unus de pueris et
 tollat eam. Dominus autem retribuet unicuique se-
 cundum justiciam suam et fidem. Tradidit enim te
 Dominus in manu mea : et nolui levare manum
 meam in Christum Domini. Et sicut magnificata est
 anima tua hodie in oculis meis : sic magnificetur
 anima mea in oculis Domini : et liberet me de omni
 angustia. ¶. Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶. Et cum.

¶ *Psallendo. Ne derelinquas me Domine Deus meus*
 ne dereliqueris a me. ¶. Quia anima mea completa
 est inlusionibus : et non est salus in carne mea. P.
 Deus. ¶. Quoniam ego ad flagella paratus sum : et
 dolor meus contra me est semper. P. Deus. ¶. Et
 multiplicati sunt qui me oderunt injuste : qui retri-
 buebant mala pro bonis detrahebant mihi : quoniam
 D sequebar justiciam : et projecerunt me dilectum tan-
 quam mortuum abominatum. P. Deus meus.

Preces sequentes dicantur modo ut scriptum est in
I. Dominico Quadragesime fol. 34. Insidiati sunt
mibi adversarii mei gratis. P. Tu pater sancte mise-
rere et libera me. ¶. Portatus sum ut agnus inno-
cens ad victimam : captus ab inimicis ut avis in mu-
scipulam magis gratis. P. Tu pater. ¶. Aperuerunt

† Cetheum. Ita LXX. Hebr., Chitheim, Vulg., He-
 theum.

§ In infernum. Vulg., LXX et Hebr., in prælium
 descendens.

¶ *Psallendo. Vers. 22, 8, 13, 20.*

¶ *Anima mea. Ita sanctus Augustinus et Ital. Em,*
 Thomasii Vulg., lumbi mei. •

* Valde. Ita in Græco, et in Vulgata illud valde
 pertinet ad versum sequentem.

† Uque. Sunt verba quibus finis imponebatur le-
 ctioni, desumpta ex Ecclesiastico, xlvii, 31.

‡ Cap. XXVI. Vers. 1-25.

§ Achille. Vulg., Achilla. Hebr., Chachlach.

¶ In via deest Hebr., LXX et Vulg.

omnes ora sua contra me : dentibus fremuerunt : et me deglutire me magis gratis. P. Tu pater, *†*. Sibillantes clamabant et morebant capiti iracundia de me falsa proferre testimonia : magis gratis. P. Tu pater. *†*. Suspensum cruci damnant : fixum clavis ferreis : venditum a Iudeis pro triginta argenteis magis gratis. R. Tu pater. *†*. In latere confossus : gladio harridus : illico fuit latex cum sanguine laniatio : magis gratis. P. Tu pater. *†*. Omnes inundaverunt quasi aque super me dimersum in sepulchro : adposuerunt lapidem : magis gratis. P. Tu pater. *†*. Confusa palluerunt cuncta celi sidera : dies obtenebratur : cum vidi pati Dominum : magis gratis. P. Tu pater. *†*. Sic Iudeorum turba ceca dissidentia deposcunt a Pilato milites pro custodia : magis gratis. P. Tu pater. *†*. Tunc milites dividunt vestem meam sortibus : cernentes in me flagra injusta et sevissima : magis gratis. P. Tu pater. *†*. In te pater et succurre miseris pro quibus tam acerbis afflictor suppliciis : magis gratis. P. Tu pater.

Oratio. Exaudi orationem nostram. Quere in I. Dominico Quadrage. fol. 94.

Dicat Presb. Silentium facite.

Principium Epistolæ Johannis Apostoli (b Cap. I)

†. Deo gratias.

Charissimi : * quod erat ab initio : quod audivimus : quod vidimus oculis nostris : quod perspeximus : et manus nostre contrectaverunt de verbo vite : et vita ^d manifestata est nobis : et vidimus : et testamur : et annunciamus vobis vitam eternam : que erat apud Patrem : et apparuit nobis. Quod ergo vidimus : et audivimus annunciamus vobis : ut et vos societatem habeatis nobiscum : et societas nostra sit cum Patre et Filio ejus Jesu Christo. Et hec scribimus vobis : ut gaudium vestrum sit plenum : et hec est annunciatio quam audivimus ab eo : et annunciamus vobis. Quoniam Deus lux est : et tenebre in eo non sunt ulla. Si dixerimus nos societatem habere * cum eo : et in tenebris ambulamus : mentimur : et non facimus veritatem. Si autem in luce ambulamus : sicut et ipse in luce est : societatem habemus cum eo : et sanguis Jesu Christi filii ejus mundet nos ab omni peccato. *†. Amen.*

LECTIO sancti Evangelii secundum Johannem

(† Cap. X).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur Phariseis et turbis dicens. Amen amen dico vobis. Qui non spirat per ostium in ovile ovium : sed ascendit aliunde : ille fur est et latro. Qui autem intrat per ostium : pastor est ovium. Huic ostiarius aperit : et oves vocem ejus audiunt : et proprias

aves vocat nominatione : et adducit eas. Et cum proprias oves omiserit ante eas vadit : et oves illum sequuntur : quia sciunt vocem ejus. Alienum autem **140** non sequuntur : sed fugiunt ab eo : quia non novērunt vocem alienorum. Hoc proverbium dixit Jesus : illi autem non cognoverunt : quid loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Jesus, Amen amen dico vobis : quia ego sum ostium ovium : omnes quotquot venerunt : fures sunt et latrones : sed non audierunt eos oves. Ego sum ostium. Per me si quis introierit salvabitur : et ingredietur et regredietur : et pascua inveniet. Fur non venit nisi ut furetur : et thacet : et perdat : Ego veni ut vitam habeant : et abundantius habeant. Ego sum pastor bonus. Bonus autem pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem et qui non est pastor : cuius non sunt oves proprie videt lupum venientem : et dimittit oves et fugit : et lupus rapit : et dispergit oves. Mercenarius autem fugit : quia mercenarius est : et non perinet ad eum de ovibus. Ego sum pastor bonus : et cognosco meas : et cognoscunt me mee. Sicut novit me pater : et ego agnosco patrem : et animam meam pono pro ovibus meis. Et alias habeo oves : que non sunt ex hoc ovili : et illas oportet me adducere : et vocem meam audient : et fiet unus grex et unus pastor. *†. Amen.*

Dicat. Presb. Dominus sit semper vobiscum.

†. Et cum spiritu.

†. Lauda. Eripe me Domine ab homine malo : a viro iniquo libera me. †. Qui cogitaverunt malicias in corde suo : tota die constituunt prelia. †. Accurrunt linguas suas sicut serpentes : venenum aspidum sub labiis eorum. †. Custodi me Domine de manu peccatoris : ab hominibus iniquis libera me.

Preces. Penitentes. Quere in quarta Feria I. Hebdomada Quadragesime fol. 99.

†. Sacrificium. Isti sunt dies : quos debetis custodire temporibus suis : quartadecima die ad vesperum Pascha Domini est : et in quinta decima solennitatis celebrabitis altissimo Deo vestro. †. Locutus est Moyses filiis Israel dicens : in die octavo venturo sumite vobis ramos palmarum : et exultate in conspectu Domini et secundum legem quod vobis precepi. P. Solennitatem.

Missæ. Deus qui mystico olim presagio famulo tuo D Moysi inter alias preceptorum tuorum gerimonia : etiam horum dierum solennia in monte Synai propicius ostendisti : ut octavo die venturo amarent diversarum arborum fructus : ramos quoque palmarum : et exultarent in conspectu Domini Dei sui cum hymnis. Concede nobis famulis tuis : ut innocentie et fidei veritate sinceri : tuis semper coram altaribus assistamus. Sicque tibi parcimoniam corporum offer-

ctus Augustinus.

† Cap. X. Vers. 1-17.

†. Lauda. Ps. cxxxix. 1-6.

†. Sacrificium. Ex Levitico, xliii, 4, 56. †. Ibid. 40, 41. Hoc sacrificium alludit ad proximam festivitatem Paschæ, quæ post dies quindécim, et ad Dominicam Palmarum quæ octava die futura erat.

* Gladio. Imo lancea, sed gladius pro telo hoc loco similior.

† Cap. I. Vers. 1-8.

* Quod erat. Ita in Græco, et in sancto Augustino. Vulg., quod fuit.

* Manifestata est nobis. Ita Syriaca. Illud nobis deest Vulgat. et Græc.

* Cum eo. Vulg. et Gr., ad invicem, et ita legit san-

ramus : ut actuum plenitudinem : perfectis apud nos **A** pulus Dei a necis periculo liberatur. Per hoc jejunium Sancti ad celestia regna perveniunt. Per hoc jejunium peccatores ad veniam revocantur. Per hoc jejunium fugantur demonia : comprimuntur vitia : concrescunt virtutes. Per hoc jejunium Angelis copulatur sancta virginitas. Per hoc jejunium impartitur viduis continentia. Per hoc jejunium potentibus inspiratur iusticia : et omnibus conjugatis prudentia. Presta ergo nobis omnipotens Deus : ut mortificato corde et corpore et hic legem tuam splendide observemus : et illic cum Sanctis tuis intra paradisi aulam sollemniter gaudeamus : consona voce proclamantes ac dicentes. **A.** Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Alia Oratio. Omnipotens Deus qui per abstinentiam sacri jejunii ^a in mensa patribus nostris virtutum premia condonasti : presta nobis famulis tuis : ut eorum mereamur esse sequipedes : quorum exemplis ad meliora perducti : et carnalibus inlecebris maneamus invicti : et in tuis jugiter insistamus preceptis indefessi. **A.** Amen.

^b **Post nomina Oratio.** Deus qui omnium nomina : temporumque mensuras : pia semper largitate dispensas : Sanctorum tuorum nos quesumus recitatis nominalibus purifica precibus : absolve a criminibus : et salutaris continentie ditia muneribus : ut per hoc sacre festivitatis jejunium sincerissimum : tibi nostri cordis offeramus holocaustum. Hanc itaque fidelium tuorum oblationem : propicius ac sereno vultu Domine dignare respicere : ut decurrente jam jejuniorum nostrorum tempore : hec nos oblatio : et a preteritis delictorum sordibus abluat : et a futuris ut caveamus : te miserante custodiat : ut occursuri obviam tue majestati : non pedum passibus : sed contriti cordis nostri gressibus : conclamare tibi puro mentis affectu gloria in excelsis Deo cum Hebreorum pueris mereamur. **A.** Amen.

Ad pacem Oratio. Fidei nostre omnipotens Deus crescit augmentum : si sedulum jejuniorum nostrorum tue majestatis solvimus votum. Ac per hoc pervenire poterimus tue claritati occursum : si pacifici semper manentes : a nobis custodita fuerit parcimonia jejuniorum : quibus opprimimur : et tollantur omnia pondera vitiorum. Pacem itaque perfectam nobis omnibus benignus concede : ut quam tui jam Sancti fruuntur in celis : nos quoque meditemur jugiter in terris. **A.** Amen.

Inlatio. Dignum et justum est vere sanctum et pulchrum est : nos tibi semper hic et ubique gratias agere : laudesque referre **141** per unigenitum filium tuum Dominum nostrum. Qui hoc sacrum jejunii tempus famulis tuis Moysi et Helie propicius olim concessit. Per quod unus legem accepit : alius igneo curru transvectus paradisi secreta rimavit. Ipse quoque mediator Dei et hominum Dominus noster Jesus Christus filius tuus : quod dudum servis concessit hoc in sue majestatis clementia postea consecravit. **D** Per hoc enim jejunium Ninnivitis venia datur : per hoc jejunium leonum ora concluduntur. Per hoc jejunium Amorreus devincitur. Per hoc jejunium clades a terra depellitur. Per hoc jejunium Aman superbus in ligno suspenditur. Per hoc jejunium po-

pus Dei a necis periculo liberatur. Per hoc jejunium Sancti ad celestia regna perveniunt. Per hoc jejunium peccatores ad veniam revocantur. Per hoc jejunium fugantur demonia : comprimuntur vitia : concrescunt virtutes. Per hoc jejunium Angelis copulatur sancta virginitas. Per hoc jejunium impartitur viduis continentia. Per hoc jejunium potentibus inspiratur iusticia : et omnibus conjugatis prudentia. Presta ergo nobis omnipotens Deus : ut mortificato corde et corpore et hic legem tuam splendide observemus : et illic cum Sanctis tuis intra paradisi aulam sollemniter gaudeamus : consona voce proclamantes ac dicentes. **A.** Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere hec illa preclara et ammirabilis supernarum creaturarum eterna laudatio. Que in celestibus sine defectu psallitur ab Angelis : et hic sollemniter decantatur a populis. Illic conlaudent celestia : hic adorant terrestria. Illic sanctis tuis eterna retribuis premia : hic fidelibus largam prestat misericordiam. Illa non deseris : ista non despicias : quia redemptorem nostrum piissime pater pro totius mundi salute ad nos misisti : Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Recitatis Domine unigeniti tui sacramentorum preceptis : simulque preclare passionis et resurrectionis et in celos ascensionis memoriam facientes majestatem tuam supplices rogamus ac petimus. Ut in his sacrificiis benedictionum tuarum plenitudo descendat : et infundas in eis imbrem Spiritus tui Sancti de celis. Ut fiat hoc sacrificium secundum ordinem Melchisedech : fiat hoc sacrificium secundum ordinem Patriarcharum et Prophetarum tuorum. Ut quod ab illis tipice facientibus unigeniti filii tui significantibus adventum : tua majestas acceptare dignata est : sic hoc sacrificium respicere et sanctificare digneris : quod est verum corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi filii tui : qui pro nobis omnibus factus est Sacerdos et hostia. Hanc itaque hostiam tu piissime pater de tue claritatis respectu ^c sanctifica : ut sumentibus eam : et hic delictorum veniam : et eternam in celis conferas vitam. **A.** Amen.

Ad confractionem panis. Antifona. Tu Domine das escam nobis in tempore opportuno. Aperi manum tuam : et imple omnem animam benedictione.

Ad orationem Dominicam.

Omnem fratres charissimi : qui conditos nos ac redemptos Domini pietate gaudemus : orationis Dominice memores : precibus indefessis ejusdem Domini

^a In mensa. Lege Immensa.

^b Post nomina. Absoluta alia oratione et dicto *Per misericordiam tuam Deus noster*, etc., diaconus diptycha, sive, ut loquebantur, nomina recitabat, sanctorum scilicet, et vivorum (inter quae nomina offerentium) et defunctorum : quibus recitatis, sacerdos orationem fundebat, quae post nomina tam in Missali nostro quam in libris liturgicis Gallorum constanter appellatur : hac autem oratione orant pro oblationibus, ut Deus benigne eas accipere dignetur, pro offerentibus et pro defunctis. Sanctus Isidorus (*Off. I.*

I, c. 15) : Tertia, inquit, oratio effunditur pro offerentibus, sive pro defunctis fidelibus, ut per idem sacrificium veniam consequantur. Sunt quaedam, sed admodum paucae, orationes post nomina in quibus non fit aperta mentio defunctorum, harum una haec est, in aliis quandoque pro oblationibus non erant, sed in omnibus vel est commendatio oblationum, vel petitio pro offerentibus, vel supplicatio pro defunctis.

^c Sanctifica. Hinc clare patet Gotho-Hispanos pro donis consecratis orasse ut Deus illis sanctitatem infunderet conferendam rite suscipientibus.

miseri cordiam imploremus clamantes e terris. Pater A
noster.

Dicat Presbit. Humiliate vos benedictioni. Domi-
nus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Benedictionis gratia vos semper pro-
tegit : et ab omni malo defendat. ñ. Amen. Mundet
vos Dominus ab omni crimine peccatorum : et sibi
placere faciat in eternum. ñ. Amen. Ubique vos
Dominus placatus occurrat : et sue benedictionis
opem dignanter attribuat. ñ. Amen. Per misericor-
diam ipsius Dei nostri etc.

Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Ad accedentes. Amen dico vobis ego sum panis
vite : qui de celo descendi : si quis ex ipso manduca- B
verit : non morietur in eternum : et qui biberit ex
aqua quam ego dabo ei : non sitiet unquam : sed
fiet in eo fons aque salientis in vitam eternam. P.
Sicut misit me vivens pater : et ego vivo propter
patrem : et qui manducat me : ipse vivet propter
me. P. Si quis ex. ñ. Gloria et honor Patri. P.
Siquis.

Com. Repletum est gaudium nostrum : et lingua
nostra in exultatione.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Quere in I. Dominico XL. fol. 98.

142 FERIA QUARTA.

Ad Missam.

Proverbiorum Salomonis (a Cap. XXXIII).

ñ. Deo gratias.

Fili : quando sederis ut comedas cum principe
diligenter adtende que posita sint ante faciem tuam.
Et statue cultum in gutture tuo : si tamen habes
potestatem in animam tuam. Ne desideres de cibis
ejus : in quo est panis mendacii. Noli laborare ut
diteris : sed prudentie tue pone modum. Ne erigas
oculos tuos ad opes : quas non potes habere : quia
facient sibi pennas quasi aquile et volabunt in ce-
lum. Ne comedas cum homine invidio : et ne deside-
res cibos ejus. Quoniam in similitudinem arioli et
conjectoris estimat quod ignorat. Comede et bibe
dicit tibi : et mens ejus non est tecum. Cibos quos
comederas : evomes : et perdes pulchros sermones
tuos. Ingrediat ad doctrinam cor tuum : et aures D
tue ad verba scientie. Noli subtrahere a puero disci-
plinam : si enim percusseris eum virga : non morie-
tur. Tu virga percuties eum : et animam ejus de in-
ferno liberabis. ñ. Amen.

*Lectio libri Malachim id est Regum (b II, cap. XIII,
XIV).*

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Venit Absalon ad regem David : et

ait ad eum. Ecce tendentur oves servi tui : veniat ore
Rex cum servis suis ad servum suum. Dixitque Rex
ad Absalon. Noli fili mi. noli rogare ut veniamus et
gravemus te. Cum autem cogeret eum : et noluisset
ire benedixit ei. Et ait Absalon. Si non vis venire :
veniat obsecro nobiscum saltem ^a Annon frater
meus. Dixitque ad eum Rex. Non est necesse ut
vadat tecum. Cogit autem Absalon : et dimisit cum
eo ^d Annon et universos ^e filios Regis. Preceperat
autem Absalon pueris suis dicens. Observate cum
temulentus fuerit Annon ^f vino : et dixeris vobis
percutite eum : et interficite : nolite timere. Ego
enim sum qui precipio vobis. Roboramini : et esote
viri fortes. Fecerunt ergo pueri Absalon adversus
Annon sicut preceperat eis Absalon. Surgentesque
filii Regis ascenderunt singuli mulas suas : et fuge-
runt. Cumque adhuc pergerent in itinere : fama per-
venit ad David dicens. Percussit Absalon omnes fi-
lios Regis : et non remansit ex eis saltem unus.
Surrexit itaque Rex : et excidit vestimenta sua : et
cecidit super terram et omnes servi ipsius : qui ad-
sistebant ei exciderunt vestimenta sua. Respondens
autem Jonadab filius Semmæ fratris David dixit.
Ne estimet Dominus meus Rex : quod omnes pueri
filii Regis occisi sunt : Annon solus mortuus est :
quoniam in odio Absalon erat positus : ex die qua
oppressit Thamar sororem ejus. Nunc ergo ne ponat
Dominus meus Rex super cor suum verbum istud di-
cens : omnes filii Regis occisi sunt : quoniam Annon
solus mortuus est. Fugit autem Absalon : et levavit
C puer speculator oculos suos et aspexit : et ecce popu-
lus multus veniebat per iter devium ex latere mon-
tis. Dixit autem Jonadab ad Regem. Ecce filii Regis
adsunt juxta verbum servi tui : sic factum est. Cum-
que cessasset loqui apparuerunt filii Regis : et in-
trantes levaverunt voces et flevērunt. Sed et Rex et
omnes servi ejus flevērunt ploratu magno nimis.
Porro Absalon fugiens abiit ad Tholomai filium
^a Amiur Regem Gessur : luxit ergo David filium suum
^b multis diebus. Absalon autem cum fugisset et ve-
nisset in Gessur : fuit ibi tribus annis. Cessavitque
Rex David persequi Absalon : eo quod conso-
latus esset super Annonis interitu. Intelligens au-
tem Joab filius Sarvie : quod cor Regis versum
esset ad Absalon : misit Thecuam et tulit inde mu-
lierem sapientem : dixitque ad eam. Lugere te si-
mula et induere vestem lugubri : et ne ungaris oleo :
ut sis quasi mulier plurimo jam tempore lugens
mortuum : et ingredieris ad Regem : et loqueris ad
eum sermones hujuscemodi. Posuit autem Joab ser-
mones in ore ejus. Itaque cum ingressa fuisset mu-
lier Thecutes ad Regem : cecidit coram eo super
terram et adoravit et dixit. Serva me Rex. Et

salon convivium quasi convivium regis, quod in He-
braico et in nostro deficit.

^f Annon. Lege Ammon.

^a Amiur. Vulg., Amim. LXX, Ἐμοὺς. Hebr., Ham-
nichud.

^b Multis diebus. Ita Syr. et Arab., at Vulgata cum
Hebr. legit cunctis diebus.

^a Cap. XXIII. Vers. 1-15, amissis versiculis a
vers. 8 ad 12.

^b Cap. XIII. Vers. 24, ad finem sequentis capi-
is XIV.

^c Annon. Lege Ammon.

^d Annon. Lege Ammon.

^e Filius Regis. In Vulgata additur feceratque Ab-

ait ad eam. Quid cause habes? Que respondit. **A** Heu mulier vidua ego sum : mortuus est enim vir meus : et ancille tue erant duo filii. Qui rixati sunt adversum se in agro : nullusque erat qui eos prohibere posset : et percussit alter alterum et interfecit eum. Et ecce consurgens universa cognatio **143** adversum ancillam tuam dicit : Trade eum qui percussit fratrem suum : ut occidamus illum pro anima fratris sui quem interfecit : et deleamus herodem. Et querunt extinguere scintillam meam que relicta est : ut non supersit viro meo nomen : et reliquie super terram. Et ait Rex ad mulierem. Vade in domum tuam : et ego jubebo pro te. Dixitque mulier Thecubias ad Regem : in me Domine mi Rex sit iniquitas et ^a in domo patris mei. Rex autem et thronus ejus sit innocens. Et ait Rex. Qui contraxerit tibi adduc eum ad me : et ultra non addet : ut tangat te. Que ait. Recordetur Rex Domini Dei sui : et non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum : et nequasquam interficiat filium meum. Qui ait. Vivit Dominus : quia non cadet de capillis filii tui super terram. Dixit ergo mulier. Loquatur ancilla tua ad Dominum meum Regem verbum. Et ait. Loquere. Dixitque mulier. Quare cogitasti istiusmodi rem contra populum Dei : et locutus est Rex verbum istud ut peccet : et non reducat electum suum. Omnes morimur : et quasi aqua dilabimur in terram : que non revertuntur. Nec vult perire Deus animam : sed retrahat cogitans ne penitus pereat qui abjectus est. Nunc igitur veni : ut loquar ad Dominum meum Regem verbum hoc presente populo : et dixit ancilla tua. Loquar ad Regem : si quo modo faciat Rex verbum ancille sue. Et audivit Rex : ut liberaret ancillam suam de manu omnium : qui volebant delere me : et filium meum de hereditate Dei. Dicit ergo ancilla tua : ut fiat verbum Domini mei Regis quasi sacrificium : sicut enim Angelus Dei : sic est Dominus meus Rex : ut nec benedictione nec maledictione moveatur. Unde et Dominus Deus tuus est tecum. Et respondens Rex dixit ad mulierem. Ne abscondas a me verbum quod te interrogo. Dixitque mulier. Loquere Domine mi Rex. Et ait Rex. Numquid manus Joab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier et ait. Per salutem anime tue Domine mi Rex : nec ad dexteram nec ad sinistram est ex omnibus his que locutus est Dominus meus Rex. Servus enim tuus Joab ipse precepit mihi : et ipse posuit in os ancille tue omnia verba hec : ut verterem figuram sermonis hujus. Servus tuus Joab precepit istud. Tu autem Domine mi Rex sapiens es : sicut habet sapientiam Angelus Dei : ut intelligas omnia super terram. Et ait Rex ad Joab. Ecce placatus feci verbum tuum. Vade igitur et revoca puerum Absalon. Cadensque Joab super faciem suam in terram : adoravit et benedixit Regi : et dixit

Joab. Hodie intellexit servus tuus : quia inveni gratiam in oculis tuis : Domine mi Rex : fecisti enim sermonem servi tui. Surrexit ergo Joab et abiit in Gessor : et adduxit Absalon in Hierusalem. Dixit autem Rex. Revertatur in domum suam : et faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalon in domum suam : et faciem Regis non vidit. Porro sicut Absalon vir non erat pulcher in omni Israel : et decorus nimis : a vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula. Et quando tondebat capillum : semel autem in anno tondebatur : quia gravabat eum cesaries : ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis pondere publico. Nati sunt autem Absalon filii tres et filia una nomine Thamar eleganti forma. ^b Hec fuit in matrimonio Roboam filio Salomonis : et peperit ei Abiam. Mansitque Absalon in Hierusalem duobus annis : et faciem Regis non vidit. Misit itaque ad Joab : ut mitteret eum ad Regem. Qui noluit venire ad eum. Cum que secundo misisset : et noluit venire : dixit servis suis. Scitis agrum Joab juxta agrum meum habentem messem order. Ite igitur et succendite eum igni. Succenderunt ergo servi Absalon segetem igni. Et venientes servi Joab scissis vestibus dixerunt : Succenderunt servi Absalon partem agri igni. Surrexitque Joab : et venit ad Absalon in domum suam et dixit. Quare succenderunt servi tui segetem meam igni? Et respondit Absalon ad Joab. Misi ad te obsecrans : ut venires ad me : et mitterem te ad Regem : ut diceres ei. Quare veni ad te de Gessor : melius mihi erat ibi esse. Obsecro ergo ut videam faciem Regis. Quod si memor est iniquitatis mee : interficiat me. **144** Ingressus itaque Joab ad Regem : nuntiavit ei omnia. Vocatusque est Absalon : et intravit ad Regem : et adoravit super faciem terre coram eo : osculatusque est Rex Absalon. **A. Amen.**

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum.

A. Et cum.

Tractus. Nunc ecce derident me inimici mei : nunc in eorum canticum versus sum : abominanter me : et longe fugiunt a me et faciem meam conspiciere non verentur. **Y.** Ad dexteram calamitatis mee illico surrexerunt : pedes meos subverterunt : et oppreserunt quasi fluctibus semitas meas. **Y.** Quapropter in memet ipso arescit anima mea : et possident me dies afflictionis.

Dicat Presbit. Silentium facite.

Sequentia epistole Johannis Apostoli (c. I, cap. II).

A. Deo gratias.

Charissimi. Non novum mandatum scribo vobis : sed mandatum vetus : quod habuistis ab initio. Mandatum vetus est verbum quod audistis. Iterum mandatum novum scribo vobis quod est verum et in ipso et ^d in nobis. Quoniam tenebre transierunt :

matrem habuisse Michaiam filiam Uriel de Galaa, quod etiam in LXX legitur.

^c Cap. II. Vers. 7-13.

^d In nobis. Vulg. et sanctus Augustinus, in vobis.

^a In domo. Vulg., in domum.

^b Hec fuit. Ita in LXX ; at in Vulgata, Hebr., Syr. at Arab. desunt. Imo Paral. II, xiii, 2, ut Vulgata legit. Abia, ille qui post Jeroboam regnavit, dicitur

et lumen verum iam lucet. Qui dicit se in luce esse et fratrem suum odit : in tenebris est usque adhuc. Nam qui diligit fratrem suum in lumine manet : et scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum : in tenebris est : et in tenebris ambulat et nescit quo eat : quoniam tenebre obcecaverunt oculos ejus. Scribo vobis illi : quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem

(*Cap. X.*)

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur phariseis et turbis dicens. Propterea me pater diligit : quia ego pono animam meam ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam a me : sed ego pono eam a me ipso. Potestatem habeo ponendi animam meam : et potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi a Patre meo. Dissensio itaque facta est inter Judeos propter sermones hos. Dicebant enim multi ex ipsis : Demonium habet : et insanit : quid enim auditis ? Alii dicebant : hec verba non sunt demonium habentis. Numquid demonium potest cecorum oculos aperire ? Facta sunt autem encenia in Hierosolymis et hyems erat. Et ambulabat Jesus in templo ^b in porticum Salomonis. Circumdederunt ergo eum Judei et dicebant ei. Quousque animam nostram tollis ? Si tu es Christus : dic nobis palam. Respondit eis Jesus. Loquor vobis : et non creditis. Opera que ego facio in nomine patris mei : hec testimonium perhibent de me. Sed vos non creditis : quia non estis ex ovibus meis : oves mee vocem meam audiunt : et cognosco eas et sequuntur me. et ego vitam eternam do eis : et non peribunt in eternum : et non rapit eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi : majus omnibus est : et nemo potest rapere de manu patris mei. Ego et pater unum sumus. Susulerunt lapides Judei : ut lapidarent eum. Respondit eis Jesus. Multa bona opera ostendi vobis a patre meo : propter quod opus me lapidatis ? Responderunt ergo Judei. De bono opere non lapidamus te : sed de blasphemia. Et quia tu homo cum sis : facis te ipsum Deum. Respondit eis Jesus. Nonne scriptum est in lege vestra : quia ego dixi Dij estis ? Si illos dixit Deos ad quos sermo Dei factus est : et non potest solvi scriptura : quem pater sanctificavit : et misit in hunc mundum. Vos dicitis quia blasphemias : quia dixi filius Dei sum. Si non facio opera patris mei : nolite credere mihi : si autem facio et mihi non vultis credere : operibus credite : ut cognoscatis et credatis quia in me est pater et ego et in patre.

ñ. Amen.

Dicit Presbit. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Lauda. Eripe me Domine. Quere retro in V. Dominico fol. 140.

Preces. Penitentes.

Sacrificium. Offerte Domino. Quere in IV. feria.

I. hebdomade quadragesime fol. 99.

a Cap. X. Vers. 17-39.

*A Missa. Memores delictorum nostrorum fratres charissimi : peccata postea coram Domino desicemus ; seminantes lachrimis : quod metamus in gaudiis. Simus in oratione assidui : jejuniis prompti : in elemosynis **145** liberales : ut promissae retributionis gloriam : devota fide et fructuosa devotione mereamur percipere. *ñ. Amen.**

*Alia Oratio. Deus cui cor mundum : et corpus placet intactum, Cuique puritas mentis et sinceritas non displicet carnis subjugata : quesumus per abstinentie rigorem apime : carnem : atque per effectum timoris et dilectionis animam tibi adsocia. Ut tu solus domineris in omnia nobis : qui conditor noster esse agnosceris. Posside ergo et redime nos Domine : ut qui hoc jejunium studiose agimus : te tribuente satietate incorruptibilis tue glorie perfruamur. *ñ. Amen.**

*Post nomina. Oratio. A te Deus piissime benedicantur jejunantium vota : sacrificiorumque libamina. Acceptentur quoque orationes fidelium ac suscipia contritorum : ut votiva abstinenti devotio : et cunctos in commune fideles sanctificet : et defunctis omnibus requiem presiet. *ñ. Amen.**

*Ad pacem. Oratio. Foveat omnipotens Deus charitas tua jejunantium ariditatem internam : ut dono assuamus dilectionis : qui tibi afflicte immolamus hostiam carnalis. *ñ. Amen.**

*Introitio. Dignum et justum est equum et salutare est : nos te magnificare in diebus sanctificationis tue : et venerabile nomen sanctum tuum Domine sancte pater omnipotens eterne Deus. Quoniam hoc est tempus acceptabile : et hi sunt dies salutis. In quibus Moyses famulus tuus : ut legem tuam mereatur accipere : dies quadraginta in Sinay monte jejunavit. Similiter Jesus Salvator noster Christus in deserto : jejunatis quadraginta diebus et quadraginta noctibus : omnia diaboli tentamenta destruxit : nobisque abstinentie exemplum reliquit. Nunc igitur quia te docente Domine : beati sunt qui esuriunt : et sitiunt iustitiam : quoniam ipsi saturabuntur : precamur ut in vigiliis et jejuniis : carnis desideria et universas mundi concupiscentias te propiciante a nostris corporibus abscindamus. Quo ab omnibus vitiis ac voluptatibus profanis nos omnibus modis cavemus : ut in diebus jejuniorum non inveniantur voluntates nostre : sed etiam tuam Domine per singulos dies operemur in omnibus voluntatem : proclamantes atque ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.**

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui nos et vitiis abstinere et cibis edocuit. Ab illo quippe et abstinendis docemur exemplis : et abstinentie remuneramur ex donis. Proinde te Deus pater rogamus : ut per illum sit nobis : et in presentia hujus mundi labore consolatio : et in eterna vita docetur beatitudinis plenitudo. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Deus qui es sanctificator oblationum

b In porticum. Lege in portica.

et substantiatio abstinentium : tu benedictione gratie et appositum tibi sacrificium ^a sanctifica : et jejunantium pectora ab omni contagione delictorum emunda. Quo hec oblata uberius benedicens : horum perceptione inedia nostre debilitationis subistentes : internaue sanctifices. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam : et imple omnem animam benedictione.

Ad orationem Dominicam.

Christe Deus qui jejunii non renuis votum : qui nobis per te magnam abstinendi prebuiisti exemplum : quique docuisti te per orationem petere : per lectionem querere : elemosynis etiam vel lachrymis propulsare : accipe nostram petitionem : que in nobis et amorem lectionis enutrit : et lachrymas nostras tibi commendabiles reddat. Ut cum te petierimus orando : te nos invenisse gratulemur querendo. Cumque lacrimando pulsaverimus : a te exaudiri promereamur. Pater noster.

Dicat Presbit. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Christus Dei filius ob cujus exemplum corporale jejunium exerceatis : animas vestras virtutum repleat sacramentis. *ñ. Amen.* Idem quoque Dominus cordibus vestris atque corporibus jejunio aridis : vitam tenere tribuat sanctitatis. *ñ. Amen.* Ut cum abstinentia servantes unitatem spiritus in vinculo pacis : perveniat ad eum recipientes ab illo premium eterne salvationis. **146** *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc.

Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Ad accedentes. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudium.

Oratio. Reple Domine cor nostrum.

Quere in I. Dominico fol. 98.

FERIA SEXTA ANTE ^b RAMIS PALMARUM.

Ad Missam.

Jesu filii Sirach : id est Ecclesiasticus (° Cap. XLIIII XLVI).

ñ. Deo gratias.

^a Fili : Laudemus viros gloriosos et parentes nostros in generatione sua. ° Dilectus a Domino Samuel propheta Domini renovavit imperium et unxit ^b principes in gente sua. ° Et post hec dormivit : et notum fecit Regi : et ostendit illi finem vite sue. ° Post hec surrexit Nathan propheta in diebus David Regis : et quasi adeps separatus est a carne : sic David a filiis Israel. In leonibus luit : quasi ^c cum hedis : in ursis similiter fecit : sicut agnis ovium. In ju-

ventute sua numquid non occidit gigantem : et sustulit obprobrium de gente ? ^d Ubi invocavit Dominum potentem : et dedit dexteram ejus tollere hominem fortem in bello : et exaltare cornu gentis sue. ^e De omni corde suo laudavit Dominum : et dilexit Deum qui fecit illum : ut ^f laudaret sanctum nomen Domini : et amplificaret mane diei sanctitatem ^g. Christus purgavit peccata ipsius : exaltavit in eternum cornu ipsius et dedit illi testamentum Regum et sedem glorie in Israel. Post ipsum surrexit filius sensatus : et propter illum deiecit omnem potentiam inimicorum. Salomon imperavit in diebus pacis : cui subiecit Deus omnes hostes : ut conderet donum in nomine suo : et pararet sanctitatem in sempiternum. Quemadmodum eruditus est in juventute sua : et impletus est quasi flumen sapientia. *ñ. Amen.*

Lectio libri Malachim. Id est Regum (° III, cap. I, III.)

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : ait David. Benedictus Dominus Deus Israel : qui dedit hodie sedentem in solio meo. Videntibus oculis meis. Territi sunt et surrexerunt omnes qui invitati fuerant ab Adonia : et ivit unusquisque in viam suam. Adonias autem timens Salomonem surrexit et abiit in tabernaculum Domini : tenuitque cornu altaris. Et nuntiaverunt Salomoni dicentes. Ecce Adonias timens Regem Salomonem tenens cornu altaris dicens. Juret mihi hodie Rex Salomon : quod non interficiat servum suum gladio. Dixitque Salomon. Si fuerit vir bonus : non cadet nec unus quidem capillus ejus in terra. Sin autem malum inventum fuerit in eo : morte morietur. Misit ergo Rex Salomon et eduxit eum ab altari. Et ingressus adoravit Regem Salomonem. Dixitque ei Salomon : vade in domum tuam. Appropinquaverunt autem dies David ut moreretur. Precepitque Salomoni filio suo dicens. Ecce ego ingredior viam universe terre. Confortare et esto vir. Et observa custodias Domini Dei tui : ut ambules in viis ejus : et custodias ceremonias ejus : et precepta ejus : et testimonia et judicia : sicut scriptum est in lege Moysi : ut intelligas universa que facis : et quocumque te verteris. Ut confirmet Dominus sermones suos : quos locutus est de me dicens : si custodierint filii tui vias meas : et ambulaverint coram me in veritate in omni corde suo : et in omni anima sua : non aufertur tibi vir de solio Israel. Tu quoque nosti que fecerit mihi Joab filius Sarvie : que fecerit duobus principibus exercitus Israel Abner filio Ner et Amase filio ^h Lether : quos occidit et effudit sanguinem belli in pace : et posuit cruorem in baltheo suo : qui erat

^a Sanctifica. Hoc est, acceptum habe, idem enim Deo est sacrificium accipere, atque illud sanctificare.

^b Ramis. Lego Ramos.

^c Cap. XLIV. Hæc prophetia contexta est ex fragmentis Ecclesiastici, XLIV, 46, 47.

^d Fili. Eccl. XLIV, 4.

^e Dilectus. Ibid., XLVI, 16.

^f Et post hec. Ibid., 25.

^g Post hoc. Ibid., XLVII, 1-5.

^h Cum hedis. Ita in Græco. In Vulgata legitur quasi cum agnis.

ⁱ Ubi invocavit. Ibid., 6.

^j De omni. Ibid., 10.

^k Laudaret. Ibid., 12-16.

^l Christus. Vulg., Dominus.

^m Cap. I. Vers. 28-v, 1-15.

ⁿ Lether. Vulg., Jether.

circa lumbos ejus : et in calciamento suo quod erat in pedibus ejus. Facias ergo ei juxta sapientiam tuam : et non deduces canicem ejus pacifice ad inferos. Sed et filiis Berzelai Galaditidis reddes gratiam eruntque comedentes in mensa tua. Occurrerunt enim mihi : quando fugiebam a facie Absalon fratris tui. Habes quoque apud te Semei filium Jera filii Hiemini de Baurim : qui maledixit mihi maledictione pessima quando ibam ad castra. Sed quia descendit mihi in occursum : cum transirem Jordanem et juravi ei per Dominum dicens : non te interficiam gladio. Tu noli pati eum esse innoxium. Vir autem sapiens es : et scies quid facies ei : deducesque canos ejus cum sanguine ad infernum. Dormivit igitur **147** David cum patribus suis : et sepultus est in civitate David. Dies autem quibus regnavit David super Israel : quadraginta anni sunt. In Hebron regnavit septem annis : et in Hierusalem triginta tribus annis. Salomon autem sedit super thronum David patris sui : et firmatum est regnum ejus nimis.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Tractus. Tu Domine demonstrasti mihi : et ego cognovi : ostendisti mihi studia inimicorum adversum me. ¶ Quasi agnus mansuetus : qui portatur ad victimam : et nunc cognovi que super me cogitaverunt mala. ¶ Ne propicietur iniquitati eorum : et peccata eorum non deleantur.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia epistole Johannis Apostoli (^a I, cap. IIII, V). **C** ñ. Deo gratias.

Charissimi. ^b Si Deus dilexit nos : et nos debemus alterutrum diligere : Deum nemo vidit unquam. Quodsi diligimus invicem : Deus in nobis manet et charitas ejus in nobis perfecta est. In hoc intelligimus : quoniam in eo manemus et ipse in nobis : quoniam ^c de Spiritu Sancto dedit nobis. Et nos vidimus et testificamur : quoniam pater misit filium suum Salvatorem mundi. Quisquis confessus fuerit : quod Jesus est filius Dei : Deus in eo manet et ipse in Deo. Et ipsi cognovimus et credimus charitati : quam habet Deus in nobis. Deus charitas est : et qui manet in charitate in Deo manet et Deus in eo. In hoc perfecta est charitas Dei in nobis : ut fiduciam habeamus in diem judicii : ut sicut ille est et nos simus in hoc mundo. Timor non est in charitate : sed perfecta charitas foras mittit timorem : quoniam timor penam habet. Qui autem timet : non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum : quoniam Deus prior dilexit nos. Si quis dixerit : quoniam diligo Dominum : et fratrem suum oderit men-

^a Cap. IV. Vers. 1-v, 1-13.

^b Si Deus. Vulg., si sic Deus. Sanctus Augustinus, ita Deus.

^c De Spiritu Sancto. Vulg. et Gr., de Spiritu suo. ^d Ab eo. Ita Gr., Syr. Sanctus August., ab ipso. Vulg., a Deo.

^e Cap. XII. Vers. 35-50.

^f Et abscondit. Vulg., Gr., Syr. : Et abiit et abscondit se ab eis.

A dax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt : Deum quem non videt quomodo potest diligere ? Et hoc mandatum habemus ^d ab eo : ut qui diligit Deum : diligit et fratrem suum. Omnis qui credit : quod Jesus Christus ex Deo natus est : et omnis qui diligit genitorem : diligit eum qui ex eo natus est. In hoc cognoscimus : quoniam diligimus filios Dei : cum Deum diligimus : et mandata ejus servamus. ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(^e Cap. XII.).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur phariseis et turbis dicens. Ambulate dum lucem habetis : ut tenebre vos non comprehendant. Et qui ambulat in tenebris nescit quo vadat. Dum lucem habetis credite in lucem : ut filii lucis sitis. Hec locutus est Jesus ^f et abscondit se ab eis. Cum autem tanta signa fecisset coram eis : non credebant in eum : ut sermo Esaie imple-retur quem dixit. Domine quis credidit auditui nostro : et brachium Domini cui revelatum est ? Propterea non poterant credere : quia iterum dixit Esaias : ^g excce-pit oculos eorum et cor : ut non videant oculis et non intelligant corde : et convertantur et sanem illos. Hec dixit Isaias : quando vidit gloriam ejus : et locutus est ad eos de eo. Verumtamen et ex principibus multi crediderunt in eum. Sed propter Phari-seos non confitebantur : ut de synagoga non ejice-rentur. Dilexerunt enim gloriam hominum : magis quam gloriam Dei. Jesus autem clamavit et dixit. Qui credit in me : non credit in me : sed in eum ^h qui misit me. Ego lux in mundum veni : et omnis qui credit in me : in tenebris non manet. Et si quis audierit verba mea et non custodierit ea : ego non judico eum. Non enim veni ut judicem mundum : sed ut salvificem mundum. Qui spernit me : et non accipit verba mea : habet qui judicet eum. Sermo quem locutus sum : ille judicabit eum in novissimo die. Quia ego a me ipso non sum locutus : sed qui misit me pater : ipse mihi mandatum dedit : quid dicam : et quid loquar. Et scio quia mandatum ejus vita eterna est.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. *Lauda.* Eripe me Domine. *Quere in I. Dominico Quadragesime.* fol. 140. *Preces.* Penitentes. *Sacrificium.* Offerte Domino. *Quere in IV. feria. I. hebdomade Quadrages.* fol. 98.

Missa. Salvatoris nostri : et Domini fratres dilectissimi precepto deservientes : **148** vigilanter at-tendamus justiciam : ne justiciam nostram hominibus ostendamus : nec jejuni videamur ab eis : qui nos possint demulcere oleo transitorie laudis. ⁱ Nos igitur quia intus est qui coronet : si tamen talem inve-

^g Excceavit. Syr. : Abcecati sunt oculi eorum, et tenebris offusa sunt corda eorum. Vulg. et Gr. : Induravit cor eorum.

^h Qui misit me. Vulg., Gr., Syr., addunt : Et qui videt me, videt eum qui misit me.

ⁱ Nos igitur. Fortasse nos igitur (quia intus est qui coronet, si tamen talem inveniat quem remuneret) prout possumus, intus in corde nostro, etc.

nias quem remuneret : prout possumus iustus in corde nostro : sic nos Domino nostro in omni virtute spiritali exhibeamus : ut intra nos semper habeatur regnum ipsius. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Christe qui incursionem malorum spirituum superari posse per jejunium docuisti : tu a carne nostra et potulantiam libidinis pelle : et gula libitum refrenando compesce : ut corpus nostrum per abstinentiam subiciatur : quod per ingluviem mantipatum est inolebris viciorum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus immortalis atque eterne tu votis offerentium propicius occurre : ut sacrificii hujus litatione : sic jejunii nostri acceptetur precatio : qualiter quiescentibus defunctis donetur beatitudinis plenitudo. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Christe qui es origo et auctor pure dilectionis : pacem tuam quesumus permisce parcimonis nostris : quo tibi : et per jejunium obsequamur : et per dulcedinem copulemur. *ñ. Amen.*

Introitus. Dignum et iustum est : nos tibi gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Cujus juvenamine fessum corpus reficitur : cujus verbo anima secundatur. Cujus Daniel ille trium hebdomadarum jejunio diebus visione roboratur. Per jejunium quippe ejus fœdem videre meruit : cujus in captivitate postius leges nullo modo violavit. Igitur quia hæc et talia non humano merito : sed solius aguntur divine gratie dono. Te Deus quesumus et rogamus : ut sis nobis illuminatio et salus. Quo te nobis inspirante : et intelligere possimus quid agere debeamus : et intellecta subsequente nos gratia tua opere impleamus : qualiter te cum omni militia angelorum conlaudemus atque ita dicamus. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui et consolatio nobis est in labore : et promissor possessionis

A eterne. Per eum te igitur flagitamus omnipotens pater : ut a eo intercedente sanctificans jejuniâ nostrâ : dones nobis vitam beatam : quem pro nobis oblatum suscepisti in hostiam vivam. Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Hoc sacrificium jejunii litatione dicatum : quesumus Deus pater sanctifica : ut ex eo libantibus sit correctio morum : sit indulgentia criminum : concedatur etiam : et celestis glorie summa virtutum. *ñ. Amen.*

Ad confectionem panis. Ant. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam : et imple omnem animam benedictione.

Ad orationem Dominicam.

Memento Domine : quod terra sumus : et aspice contritionem nostri spiritus : ut qui carnis infirmitate ad terram prosternimur ad celos castigatione spiritualis jejunii sublevemur. Et quia ex nostro est ut cadamus : ex tuo sit ut surgamus. Pater noster. *Dicat Presb.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Omnipotens Dominus qui per abstinentiam vos fecit esse devotos : efficiat castitate mundissimos. *ñ. Amen.* Quique vobis inspiravit jejunii votum habere : tribuat apud se mercedem beatitudinis invenire. *ñ. Amen.* Ut sitis spiritu fructificantes : qui carnales per jejunium cupitis extinguere passionnes. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vob. *ñ. Et cum.*

Ad accendendum. Qui venit ad me non esuriat. *Com.*

C Repletum est gaudium. *Oratio.* Reple Domine cor nostrum. *Quere retro in I. dominico Quadrage. fol. XCVIII.*

IN DOMINICO RAMIS PALMARUM AD BENEDIGENDOS FLORES VEL RAMOS.

Adjutorium nostrum in nomine Domini. *ñ. Qui fecit. 7. Sit nomen Domini benedictum. ñ. Ex hoc nunc. 7. Dominus sit semper vob. ñ. Et cum.*

Palmarum, et in Sacramentario Bobiensi existat *Benedictio Palmæ et Olive super Introitu*. In eodem Sacramentario et in Missaliis Gallo-Gothico, et Gallicano, quamvis titulus sit in traditione Symboli, Evangelium, contestatio, et altera et collectis sunt de Palmis. De festo Palmarum concilium Francofurdense, an. 794, et sanctus Adelinus, exeunte sæculo vii, meminit. In oriente magis vetustum est festum Palmarum, de quo Cyrillus Scythopolitanius mentionem facit in Vita sancti Euthymii, qui anno 473 obiit. Grecis hæc Dominica *ἡ τῶν βλατῶν ἑορτή*, *Palmarum festum*, aut, ut est in Lictionario Graeco-Alexandrino Zaccagni, denominatur *ἡ ἐξ ὁρόπων τῆς ἐξ ὁρόπων*, *Dominica Palmifera*, aut simpliciter *ἡ βλατῶν ἑορτή*, *Palmifera*, qua etiam commemorant Lazari ad vitam a Christo revocati miraculum, quod et Galilæabant, ut ex Missali Gallo-Gothico et Sacramentario Bobiano habemus. Gotho-Hispanorum vulgus *Capitularium* vocant, quia huius erat capitula infantium, qui ungendi sunt lavandi, ne forte observant *Quadragesimæ sordidatæ*, ad unguentum accedere, inquit sanctus Isidorus (*Off. I. I. c. 27*), et hinc vides poenitentes, quorum e numero erant catechumeni, a balneo abstinuisse.

Ad benedigendos. Nullam apud auctores mentionem fieri benedictionis palmarum ante sæculum viii, vel

^a *Eo intercedente.* Huc refer illud Joan. I, 11, 2 : *Advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum.*

^b *In Dominico.* Lege in Dominico in ramis Palmarum. Nam et ita Breviario Mozarabum inscribitur, et Orationali Gothico in Ramis Palmarum, etsi in Orationali et in Breviario officium fiat de traditione Symboli, et de Passione. Sacramentario Gelasianum. Thomasius inscribitur *Dominica in Palmis de passione Domini*. Sacramentariis Gregorianis Menardi, Paucelli, Roberii et Muratorii et calendario Martenii et Durandi, signatur *Dominica in palmis*. At in vetusto Lictionario Ambrosiano Thomasi, in calendario Frontonis, in Capitularibus Evangeliorum Thomasi, Georgii et Alati, nulla sit de palmis mentio, illi nec in codice Thomasi, in quo *Dominica in Palmis* legitur, et tamen illustrissimus Georgius opinatur Codices suos, qui antiquissimi sunt, non præcedere pontificatum Adriani I. Quare suspicari licet sæculo viii exeunte ne nomen quidem *Dominica in Palmis* Palmarum Romanæ Ecclesiæ libris liturgicis notum fuisse. Sed in Hispania et Gallia longè antiquior erat cultus *Dominicae Palmarum*. Sanctus Isidorus (*Orig. lib. vi. cap. 43; Offic. eccl. lib. I. cap. 27*), de festis agens, diem 1 aprilium commemorat; in Gallia, Lictionarius Luxoviensis habet *legenda in Dominica*

149 Oratio. Domine Jesu Christe qui ante mundi principium cum Deo patre et Spiritu Sancto regnās et regni tui non erit finis qui pro mundi salute in plenitudine temporum veniens: sicut per legem et prophetas fueras promissus: et veniente te in civitatem Hierusalem ad diem festum turbe multe occurrerunt tibi: gaudentes acceperunt ramos palmarum clamantes Osanna filii David. Ideo et nos supplici obsecratione deposcimus majestatem tuam: ut qui nostra venisti redemptione: solvas nos a vinculis peccatorum nostrorum: Amen. Morbos omnes expelle. Amen. Infirmitates cura. Amen. Aerum temperiem presta. Amen. Securitatem temporum cum remissione peccatorum omnibus nobis dona. Amen. Antiph. Hos quoque ramos et flores palmarum quos populus tuus per manus servitutis nostre accepturus est: hodie tua benedictione sanctifica: Amen. Ut quicumque ex eis acceperint tua in omnibus repleantur gratia: et salutis consequantur medelam. Amen. Et sicut pro hujus diei solennitate letantur: ita eorum habilitata tua bene dictione repleas corporaque et animas ab omni contagione mundas efficias: atque spiritualium eis tribuas charismata gratiarum. Amen. Ut paschalia festa te auxiliante cum omni

ix asserit Edm. Martenius (*De antiq. Eccl. Rit.*, tom. III, lib. iv, cap. 20, col. 196), atque Amalarium Metensem, qui an. 826 scribebat, omnium primum de ramis arborum hac sollemnitate gestari solitis locutum esse (*De eccl. Off.* t. 1, cap. 10), ubi de die palmarum agens: In memoriam illius rei, inquit, nos per ecclesias nostras solenius portare ramos, et clamare hosanna. Sanctus Adelmus (*De laud. virgin.*, cap. 15) ait se instituisse ut dupliet choro in Ecclesia sua Hosanna cantaretur, innuit etiam festum Palmarum in Anglia vetustum fuisse. Sanctus Isidorus (*Off.* t. 1, cap. 27) expressis verbis non dicit, Gotho-Hispanos ramos palmarum gestasse, aut hac die hosanna cantasse, utrumque tamen innuere videtur. Galli hac Dominica traditionem Symboli, miraculum Lazari a sepulcro excitati, et triumphum Christi Hierosolimam cum hosanna et famis palmarum ingreditus celebrabant, et in Sacramentario Bobiano (*Pag.* 590) exstat benedictio palmae et olivae super altario, quae, paucis mutatis, est illa oratio quam ex Ponticali Narbonensi primo loco Martenius exhibet. Eam autem ad palmas et olivarum ramos benedicendos adhibitam fuisse die ipsa Palmarum, ex ipsa oratione patet: atqui, si qua fides est Mabillonio de antiquitate Codicis Iudicanti, Codex Bobianus ante annos mille, atque adeo ante annum 685, exaratus fuit. Idem Mabillonius (*Analect. vet.*, tom. IV, pag. 454) ex Codice Augustano, sancti Udalrici ordinis officii in domo sancti Benedicti exhibet, in quo dies Palmarum designatur Dominicae in olive benedictionem. Sic habet in Dominica quae est in olive benedictionem: Introitus, et lectio Apostoli, et gradalis, ad ipsum diem pertinentes, et Evangelium de Ramis palmarum, et benedictio olivae, et incipit antiphonam Hosanna filio David. Hic Codex, inquit Mabillonius, ante annos nongentos exaratus erat. Non igitur quam fallax sit argumentum chronologicum, quod sola characterum figura nititur, at auctoritas Mabillonii me movet ut credam Codicem Bobianum ante saeculum viii exaratum esse, atque adeo collaudinem benedicendi arborum ramos die Palmarum ante finem saeculi vii tam in Hispania quam in Gallia receptam esse.

^a Domine Jesu. Eadem oratio, paucis mutatis, in

A alacritate suscipere mereantur. Pater noster qui es in celis. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui per legem et prophetas veniens: assumpsit formam filii hominis: ipse vos benedicat: et sua protectione custodiat. Amen. Et qui hujus diei solennitatem elegit: tribuat vobis suam gratiam: ut nunquam sitis servi peccati. Amen. Corda quoque vestra et corpora ab omni delicti mundet contagione: ut participes efficiamini cum Sanctis omnibus in regno eterno. Amen. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum. Benedictio Dei patris omnipotentis et filii et Spiritus Sancti descendat: et maneat super hos ramos vel palmas. Amen. Chorus. Amen. Ramis sis benedictis aspergat aquam benedictam super illos: et super circumstantes. Et statim incipiat Cantor antiph. S. Sparsit nos Deus. sine Gloria et honor patri. Deinde dicat antiph. Pueri Hebreorum tollentes ramos olivarum. Duobus vicibus. Dicitur etiam alia antiph. Pueri Hebreorum vestimenta prosternebant. Semel. Quibus peractis progreditur ad processionem: in exitu chori antiph. Dum appropinquaret Dominus. Antiph. Cum audisset populus. Antiph. Veniente Domino.

benedictione palmarum habetur in Missali Toletano, et parum discrepat ab ea quam ex vetusto sexcentorum annorum Missali Turonensi exhibet Martenius (*De ant. Eccl. Rit.* tom. III, lib. iv, cap. 20, col. 197, Ed. fol.). In Codice Turonensi oratio incipit ab his verbis: Domine Jesu Christe, qui pro salute mundi, sicut promiseras, etc. In Toletano et in nostro Missali, oratio intersecatur responsionibus amen, quae in Turonensi non habentur. Ceterum in antiquioribus libris unica oratio palmis benedicendis attribuitur, in aliis minus antiquis binæ, in aliis plures assignantur.

^b Humiliate. Hæc et consequens benedictio sunt Gotho-Hispanæ, nec in missali Toletano inveniuntur.

^c Sparsit. Antiphona petenda est integræ a benedictione aquæ benedictæ.

^d Gloria, laus et honor. Hymnus est notissimus, sed diu post eversum Gotho-Hispanarum regnum compositus. Anonymus quidam apud Menardum (*In not. ad Sacram. Greg.*, pag. 59) hunc hymnum, tanquam auctori, tribuit Rainaldo (qui potius Renardus aut Hugo appellandus fuit), episcopo Lingonensi, anno 1085 extincto, viro Græce et Latine egregie docto (*Gallia Christ.*, Edit. Maur. tom. V, col. 580, 562). Sed cum Lupus Ferrariensis; qui ducentis, et amplius, annis ante Renardum Lingonensem vivit (*epist.* 20, Edit. Baluz.) auctorem hujus celebris hymni citet Theodulphum, et hymnus ipse loquitur apud Andegavos collatum esse (*Vide Strimundum, in notis ad Theodulph.*, carmen iii, lib. ii, et Baluzium, in notis ad *epist.* 20 Lupi Ferrariensis), non est cur a recepta opinione recedamus, quæ autumat, Theodulphum, ob conjunctionem initam cum Bernardo Italice rege contra imperatorem Ludovicum Plum, sententia episcoporum depositum, Andegavi, ubi in custodia detinebatur, hunc hymnum anno 818 composuisse. Nec tamen ea de causâ, ut vulgo fertur, libertati pristinae restitutus est; id enim aliquot annis postea contigit; eum; ob nuptias Lotharii cum Irmenegarda, Ludovicus Augustus Pius, anno 821, in conventum Theodori Villani, conjuralis penam omnem condonasset, ejus amnestiam beneficio Theodulphi ad Ecclesiam suam redire permisit fuit.

Antiph. Ceperunt omnes. Et debent exire ab Ecclesia per portam olive ad dexteram : et pervenire ad plateam ante januam venie : et finita antiph. pueri stent supra dictam portam et cantent hunc versum S. Gloria laus et honor. Quibus finitis Pontifex vel Decanus ascendat ad januam indulgentiarum : que debet esse clausa : et percutienda cum baculo vel ligno crucis : et dicat alta voce hunc y. Attollite portas principes vestras : et elevamini porte eterne : et introibit Rex glorie. Deinde duo Canonici intra Ecclesiam stantes : respondeant in eodem tono. Quis est iste Rex glorie. Deinde pontifex dicat. Dominus fortis et potens. Iterum Pontifex vel Sacerdos percutiat portam et dicat magis alte elevando vocem. Attollite portas. Et respondeant illi qui sunt intra Ecclesiam alius ut prius S. Quis est iste Rex glorie. Et tunc Pontifex vel Sacerdos dicat. Dominus potens in prelio. Et iterum Sacerdos percutiat portam et magis alte elevet vocem et dicat. Attollite portas. Et respondeant illi qui sunt intra Ecclesiam alius. Quis est iste Rex glorie. Et tunc respondeat Sacerdos. Dominus virtutum ipse est Rex glorie. Quo finito aperiantur volve : et cantor incipiat. a. Ingentiente Domino. Quere ante sol. 150. Et sic pervenit prope altare beate Marie : ad stationem fendam inter choro : et ibi dicitur antiph. Ave Rex noster. a Cantore cum ceptro in manibus : ter flectendo genua : exaltando in utraque vice vocem in choro respondente. Fili David Redemptor mundi. In tertia responsione perficiatur tota antiph. Cum qua ingreditur choro. Deinde dicitur tertia in qua dicitur a duobus Diaconis. a Circumdejerunt. cum suo y. et finita tertia Diaconus petita benedictione a Presbytero dicat * Etang. S. Cum appropinquasset Iesus Hierosolymis. 150 Quo finito dicat Sacerdos hanc orationem. Alme pater omnipotens rerum omnium creator etc. Hic dicatur. Ingentiente Domino cum aliis sequentibus : et postea incipiat cantor. Sparsit nos Deus. Et subsequantur omnia per ordinem. Ingentiente Domino in sanctam civitatem sedens super pullum asine festinans pervenire ad passionem : ut adimpleret legem et prophetas : pueri Hebreorum cum ramis et palmis vestimenta prosternebant : intonabile hymnum novum cantantes Osanna in altissimis Deo. II. Ant. Cum appropinquaret Dominus Hierosolymam : misit duos ex discipulis suis dicens : ite in castellum quod est contra vos : invenietis pullum asine alligatum super quem nemo hominum sedit : solvite et adducite mihi : Siquis vobis interrogaverit dicite ei. Opus Domino est. Solventes adduxerunt ad Jesum imposuerunt illi vestimenta et sedit super eum. Alii expandebant vestimenta sua in via : alii ramos de arboribus externebant : et qui sequebantur clamabant : Osanna benedictus qui venit in nomine Domini benedictum regnum patris

A nostri David Osanna in excelsis miserere nobis fili David. III. Ant. Cum audissent turbe que venerant ad diem festum : quia venit Iesus Christus : acceperunt ramos palmarum : et exterunt obviam ei : et clamabant : Osanna benedictus qui venit in nomine Domini. IIII Ant. Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bone voluntatis : Osanna filio David benedictus qui venit in nomine Domini. b Finita processione dicat Presb. hanc orationem. Alme pater omnipotens rerum omnium creator Domine : cuius super ethera sedes est : quem nullus cernit : et omnis laudat in excelsis angelica dulci fragore potestas : qui ut genus humanum a discrimine mortis erueres : et paradisi gaudiis participem faceres : unicum filium. tuum Dominum nostrum Jesum Christum : ineffabili pietate plenum ad terras mittere es dignatus : ut prisce legis sacramenta et prophetica adimpleres vaticinia : sedens super pullum asine Hierosalem civitatem intraret : et ab omni populo laudis concentu consona voce : Osanna clamantibus audiret. Ob hoc et nos indigni ejus in laude cum omni leticia concinentes : te supplices quesumus : te humiles flagitamus : ut nos a amminiculo dextere tue : a cunctis malis liberare digneris a. Amen.

Qua finita oratione incipiat Chorus ad Missam.

Jesu filius Sirach. Ideat Ecclesiasticus (a Cap. III).

a. Deo gratias.

Judicium patris audite filii dilecti : et sic facite ut salvi sitis. Deus autem honoravit patrem in filiis : et iudicium matris exquirens in filios. Qui diligit Deum : exorabit pro peccatis : et continebit se ab illis. In oratione dierum exaudietur : et sicut qui thesaurizat : ita et qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem : jucundabitur in filiis. Qui honorat patrem suum vitam vivet longiorem. Et qui obaudit patri : refrigeravit matrem. Qui timet Deum : honorat parentes : et quasi dominis serviet his : qui se genuerunt in opere et sermone et in omni sapientia. Fili : honora patrem tuum ut superveniat tibi benedictio a Deo : et benedictio illius in novissimo manet. Benedictio patris firmat domos filiorum. Maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumelia patris tui : non est enim tibi gloria : sed confusio : gloria enim hominis ex honore patris : et dedecus filiis pater sine honore. Fili suscipe senectam patris tui : et ne contristes eum in vita illius. Et si defecerit sensu : da veniam : et ne spernas eum in tua virtute. Elemosyna enim patris non erit in oblivione : nam pro peccato matris restituetur tibi bonum. Et in iustitia edificabitur tibi : et in die tribulationis memorabitur tui. Sicut in sereno glacies solvantur tua peccata

a. Amen.

a Evangelium cum appropinquasset. Hoc Evangelium habetur Dominica tertia Adventus.

b Finita processione. De hac processione in qua crux deferabatur, et in aliquibus locis Evangelium, in aliis sacra Eucharistia. Plura habes apud Marten-

nium (Lege de antiq. Rit. tom. III, l. iv, cap. 20, col. 199 seq.)

c Amminiculo. Lege amminiculo.

d Cap. III. Vers. 2-18.

Dicat Presbit. ^a Erigite vos. Dominus sit semper A vobiscum. ^q Et cum.

Lectio Libri Deuteronomii (^b Cap. II).

^q In Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filiis Israel: et dices ad eos. Ponite hec verba mea in cordibus et in animis vestris: et suspendite ea pro signo in manibus: et inter oculos vestros ^a collocare. Docete filios vestros: ut illa meditentur. Quando sederis in domo tua: et ambulaveris in via: et accubueris atque surrexeris: scribes ea super postes et januas domus tue: **151** ut multiplicentur dies tui et filiorum tuorum ^d in terram: quam juravit Dominus patribus tuis: ut daret quamdiu celum imminet terre. Si enim custodieritis mandata que ego precipio vobis: et feceritis ea: ut B diligatis Dominum Deum vestrum: et ambuletis in viis ejus adherentes ei: disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram: et possidebitis eas que majores et fortiores vobis sunt. Omnis locus quem calcaverit pes vester: vester erit. A deserto et Libano a flumine magno Eufrate: usque ad mare occidentale erunt termini vestri: nullus stabit contra vos. Terrorem vestrum et formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram: quam calcaturi estis: sicut locutus est vobis. En propono hodie in conspectu vestro benedictionem et maledictionem. Benedictionem: si obedieritis mandatis Domini Dei vestri: quia ego hodie precipio vobis. Maledictionem: si non audieritis mandata Domini Dei vestri. sed recesseritis de via: quam ego nunc ostendi C

^a Erigite. Hoc olim proclamabat diaconus catechumenos alloquens, qui genuflexi orabant. Vide Ordinem Romanum Hittorpii ubi de scrutinio agitur (Pag. 35, col. 4).

^b Cap. II. Lege Cap. XI. Vers. 18-32. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Isaia xxxi, 1-34. Deficit enim lectionis initium. In Bobiano legitur quoque ex Isaia cap. xxxvii, 1-5, et in fine adjicitur pars versiculi 15.

^d Collocare. Lege collocare.

^a In terram. Lege in terra.

^q Ut benedicat. Sunt verba quibus finis imponatur lectioni.

^f Psallendo. Ps. xxxiii, 12, 2, 3, 4.

^g Venite. Huc spectat illud sancti Petri Chrysologi (Serm. 59), qui est de traditione Symboli: Audistis Patris vocem, vocem vocantis audistis; venite, filii, venite, quia venit tempus fidei, credulitatis dies, confessionis hora; venite, petitores fidei, offerite sincerum pectus, cor mundum, ut quod per nos sermo salutaris insinuat, vos sancto accipiatis auditu. Quare haud temere suspicari licet, psalmum hunc trigesimum tertium etiam Ravennae esse cantatum ante traditionem Symboli. Cæterum de die quo Symbolum competentibus erat tradendum, non eadem erat omnium Ecclesiarum disciplina, de qua consule Martenium (*De antiq. Eccl. Ritib. tom. I, lib. 1, cap. 1, art. 11, col. 86*) ubi ex Ordine Romano eruit Romæ Symbolum traditum fuisse feria 4 Hebdomadæ quartæ Quadragesimæ; in Africa vero, ex sancto Augustino, sabbato ante Dominicam 4 tradi consuevisse; Constantinopoli, ex Theodoro Lectore, in Parasceve tantum traditum esse baptizandis Symbolum; at Hierosolymis, ex sancto Hieronymo (*Epist. 61, ad Pammachium*), id moris obtinuisse, ut per quadraginta dies baptizandi sacra doctrina imbue-

vobis: et ambulaveritis post Deos alienos quos ignoratis. Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram: ad quam pergis habitandam: pones benedictionem super montem Garizin: Maledictionem super montem Hebal: qui sunt trans Jordanem post viam que vergit ad solis occubitus in terram Chananei: qui habitat in campestribus contra Galgalam que est juxta vallem tendentem et intrantem procul. Vos enim transibitis Jordanem: ut possideatis terram quam Dominus Deus vester daturus est vobis: et habeatis ac possideatis illam. Videte ergo ut impleatis cerimonias: atque judicia: que ego hodie ponam in conspectu vestro: ^a ut benedicat vobis Dominus Deus vester ^q. Amen.

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum.

^q Et cum spiritu tuo.

^f Psallendo. Venite venite filii audite me: timorem Domini docebo vos. ^g Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo. P. ^g Venite. ^g In Domino laudabitur anima mea: audiant mausueti et letentur. P. Venite. ^g Magnificate Dominum mecum: et exaltemus nomen ejus in unum. P. Venite filii.

Hic ^b fiat sermo ad populum.

Charissimi: accipite regulam fidei: quod Symbolum dicitur. Et cum acceperitis in corde scribite: et quotidie apud vosmetipsos dicite. Antequam dormiatis: antequam procedatis vestro Symbolo vos munite. Symbolum nemo ¹ scribit: ut legi possit. Sed ² ad recensendum: ne forte deleat oblitio: quod non tradidit lectio: sit vobis ³ quod ex vestra memoria.

rentur. Quod ad Gotho-Hispanos et Gallos attinet, illi Symbolum publice tradebant omnes uno eodemque die, scilicet ultima Quadragesimæ Dominica, sive Dominica Palmarum (*Concil. Agath. can. 13; Codex Canonum Ecclesiarum Gotho-Hisp. lib. iv, tit. 6*); sanctus Isidorus (*Offic. l. i, cap. 27*), ubi de Dominica Palmarum agens: *Hac autem die, inquit, Symbolum competentibus traditur.* Quibus addenda Missale Mozarabum, Sacramentarium Bobianum, et Missalia Gallicanum, et Gallo-Gothicum, quibus omnibus testatum invenimus Symbolum die Palmarum traditum esse solemniter competentibus. Eodem quoque die Mediolani olim tradebatur, ex sancto Ambrosio (*Epist. 20, Edit. Maur. ad Marcellinum*). Decretum autem concilii II Bracarensis (*Cap. 1*) non ad solemnem Symboli traditionem, ab episcopo exsequendam, sed ad privatam catechumenorum institutionem pertinet, ut alibi explicavi.

^b Fiat sermo. Sermo ejusmodi exstat in sacramentario Bobiano (*Pag. 312*); alius ab hoc diversus in Missali Gallicano (*N. 11*). Plures autem de traditione Symboli exstant sermones inter opera sancti Augustini, sancti Petri Chrysologi, sancti Maximi Taurinensis et aliorum Patrum.

¹ Nemo scribit. Eadem prohibitio ne Symbolum scribatur apud citatos Patres frequenter recurrit. Missale Gallicanum (*N. 11*): *Symbolum non in tabulis scribitur, sed in corde susceptum memoriter retinetur.* Et rursus infra (*N. 16*): *Symbolum non atramento depingitur, sed memoria retinetur.* Sacramentarium Gelasianum: *Symbolum, quod vobis, sicut accepimus, tradidimus, non alicui materia que corrumpi potest, sed paginis vestri cordis ascribite.*

² Ad recensendum. Lege ad recensendum.

³ Quod ex. Lege Codex.

Quod audituri estis : hoc credituri. Et quod credituri : hoc etiam lingua ⁂ reddituri. Ait enim Apostolus. Corde creditur ad iusticiam ⁂ oris confessio fit ad salutem. Hoc enim Symbolum quod retenturi estis et credituri. ⁂ Signate ergo vos et ⁂ respondete.

⁂ *Fides.* Credo in Deum patrem ⁂ omnipotentem. Et in Jesum Christum filium ejus ⁂ unicum Dominum nostrum. Natum de Spiritu Sancto ⁂ ex utero Marie Virginis. Passus sub Pontio Pilato. ⁂ Crucifixus et sepultus : tertia die resurrexit ⁂ vivus a mortuis. Ascendit ⁂ in celum. Sedet ad dexteram Dei patris ⁂ omnipotentis. Inde venturus ⁂ iudicaturus vivos et mortuos. Credo in sanctum Spiritum : Sanctam Ecclesiam Catholicam : ⁂ Sanctorum communionem : re-

⁂ *Reddituri.* Nimirum feria quinta in Cœna Domini Symbolum reddere debebant. Codex Canonum (*Lib. iv, tit. 26*) statuit ut baptizandi Symbolum discant, quod quinta feria Paschæ sacerdotibus reddant, et sanctus Hildephonsus (*Adnot. de cognit. baptism., cap. 34*) distincte docet : Hoc autem Symbolum quod competentes in die unctionis accipiunt, aut per se, et majoris ætatis sunt, aut per ora gestantium, si parvuli sunt, feria quinta ante Pascham sacerdoti recitant.

⁂ *Signate ergo vos.* Hoc est, signum crucis facite. Confer sanctum Petrum Chrysologum (*Sermon. 60*).

⁂ *Et respondete.* Hoc est simul mecum Symbolum pronuntiate. Primum enim elata voce, et tantum non cantando, episcopus integrum Symbolum recitabat, et simul cum eo competentes, et qui astabant, fideles Symbolum pronuntiabant; tum iterum, ac tertio, submissiore voce, integrum Symbolum, omnes repetebant, et post tertiam hanc repetitionem episcopus singillatim articulos Symboli singulos primum dicebat, et deinde explicabat, demum totam explicationem brevi peramnesi concludebat.

⁂ *Fides.* Idem est fides ac fidei Symbolum. Romæ competentibus Symbolum Constantinopolitanum tradebant, ut est in Ordine Romano v Hiltorpii, et in Sacramentario Gelasiano, ubi articulum de Spiritu sancto ita legunt : et in Spiritum sanctum Dominum et vivificantem ex Patre procedentem. In latino Hiltorpii est : Ex Patre Filioque procedentem; at in Græcæ ejusdem legitur solum ex τὸν Πατὸς ὑπογενόμενον. Symbolum enim Romæ Græcæ et Latine recitabant ob magnum Græcorum numerum qui Urbem incolebant, at Gotho-Hispani et Galli Symbolum Apostolorum competentibus tradebant, quod antiquitas etiam Romæ factum esse opinor.

⁂ *Omnipotentem.* Ita sanctus Hildephonsus (*Adnot. cap. 36*), Etherius et Beatus (*Contra Elipandum*), Rufinus (*De Symb.*), sancti Augustinus, Maximus et Petrus Chrysologus; at Missale Gallicanum, in utroque Symbolo, et Sacramentarium Bobianum addunt creatorem cæli et terræ.

⁂ *Unicum Dominum nostrum.* Ita Rufinus, sanctus Augustinus, sanctus Maximus, sanctus Petrus Chrysologus, ita etiam secundum Symbolum Missalis Gallicani, et secundum Bobianum; at Etherius et Beatus (*Contra Elipand., lib. 2*), et sanctus Hildephonsus (*Adnot., cap. 39*) habent : Filium ejus unicum Deum ac Dominum nostrum, et in primo Symbolo Gallicani Missalis, et in primo Symbolo Sacramentarii Bobiani legitur : Et in Jesum Christum filium ejus unigenitum sempiternum. Advertendum in Sacramentario Bobiano (*Pag. 312, col. 1*) exstare Symbolum integrum, et ibid. (*Col. 2*) exstare aliud Symbolum quod explicatur; pariter in Missali Gallicano (*Pag. 339*) exstare Symbolum quod cum primo Symbolo Bobiano verbatim ferme convenit,

A missionem ⁂ omnium peccatorum. Carnis ⁂ hujus resurrectionem : et ⁂ vitam eternam : amen.

Submissa voce. Ut facile memorie vestre possint inherere que dicta sunt : textum Symboli ordinemque repetamus. Credo in Deum patrem omnipotentem.

Submissa voce. Tertio quoque textum Symboli recenseamus : ut quia fidem divine Trinitatis Symbolum in se continet : ipse numerus repetitionis cum sacramento conveniat Trinitatis. Credo in Deum patrem omnipotentem.

Submissa voce. Hanc sancte fidei regulam : quam vobis nunc tradidit sancta Mater Ecclesia : firmissima mentis vestre retinetis sententia : ne aliquando

et (*Pag. 348*) aliud quod a secundo Bobiano in nonnullis differt.

⁂ *Ex utero Mariæ Virginis.* Illud ex utero peculiare est nostro Missali, fortasse contra errores Priscillianistarum positum est; certe sanctus Hildephonsus, et ipse Toletanus episcopus (*Cap. 40*) quocum conveniunt Etherius et Beatus, recitat : Qui natus est de Spiritu sancto et Maria virgine.

⁂ *Crucifixus et sepultus.* Ita Etherius, sancti Maximus Taurinensis et Chrysologus; at in utroque Bobiano et utroque Gallicano legitur : Crucifixus, mortuus et sepultus. In sancto Hildephonso (*Cap. 49*) legitur : Descendit ad infera. In Etherio et Beato, in utroque Bobiano Symbolo, et in primo Gallicano, ad infera; in secundo Gallicano et in nostro deficit. Rufinus hunc articulum habet in suo Aquileiensi Symbolo, sed monet illum non inveniri in Symbolo Ecclesiæ Romanæ, neque in Symbolis Orientalium. Cæterum descensum Christi Domini ad infera non uno in loco Missale nostrum prædicat.

⁂ *Vivus.* Convenit illatio die secunda Paschæ, Resurrexit ergo vivus a mortuis. Et ita legitur in sancto Hildephonso (*Adnot. cap. 50*), in Etherio et Beato, alibi autem non inveni.

⁂ *In celum.* Ita sanctus Hildephonsus (*Adnot. de cognit. bapt., cap. 51*). Gallicani Missalis Symbolum secundum habet : Ascendit victor ad cælos.

⁂ *Omnipotentis.* Ita sanctus Hildephonsus (*Cap. 54*), Etherius, utrumque Bobianum et utrumque Gallicanum; at deficit vox omnipotentis in Symbolo Aquileiensi Rufini.

⁂ *Judicaturus.* Sanctus Hildephonsus (*Cap. 53*). Etherius, utrumque Bobianum et Gallicanum utrumque, judicare.

⁂ *Sanctorum communionem.* Ita primum Bobianum et utrumque Gallicanum. Sed hic articulus non legitur in sancto Hildephonso, in Etherio, in Aquileiensi Symbolo Rufini, in sanctis Augustino, Chrysologo, Maximo Taurinensi, neque in Symbolis Orientalium vetustioribus.

⁂ *Omnium.* Ita in Etherio et Beato. Vox omnium non invenitur in sancto Hildephonso (*Cap. 81*) nec in aliis Symbolis.

⁂ *Hujus.* Hæc vox, teste Rufino, peculiaris erat Symbolo Aquileiensi; certe in sancto Hildephonso (*Adnot. de cognit. bapt., cap. 83*) nec in Etherio legitur. Tamen concilium Toletanum iv (*Cap. 1, de evidenti catholica fidei veritate*), docendo nos resurrecturos in ea in qua nunc vivimus carne, revera docuit hujus carnis resurrectionem esse credendam.

⁂ *Vitam æternam.* Ita sanctus Hildephonsus (*Cap. 83*), Etherius, Bobianum et Gallicanum utrumque. Hunc tamen articulum aliqui prætermittunt, alii explicationibus instar adjiciunt. Missale Gallicanum (*Pag. 339*) concludit : Qui fidem cum operibus habuerit in hoc sæculo, vitam æternam recipiet in futuro.

dubitationis scrupulum in corde vestro oriatur. Quia si quod absit in hoc vel tenuiter dubitatis : omne fidei fundamentum subruitur : et anime periculum generatur. Et ideo si aliquem vestrum inde quippiam movet : reputet quia hoc intelligere non possit. Vera tamen esse credat omnia que audivit. Deus autem omnipotens ita cor **152** vestrum inlomet ut intelligendo et credendo que diximus : et fidem rectam custodiatis : et sanctis operibus fulgeatis : ut per hec ad beatam vitam pervenire possitis. *ñ. Amen.* Ipso prestante et auxiliante : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Galatas
(*a* Cap. 1.)

ñ. Leo gratias.

Frates. Gratia vobis et pax a Deo patre nostro : et Domino Jesu Christo. Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris : ut eriperet nos de presenti seculo neque secundum voluntatem Dei et patris nostri : cui est gloria in secula seculorum amen. Miror quod sic tam cito transferimini ab eo : qui vos vocavit in gratiam Christi in aliud evangelium : quod non est aliud : nisi sunt aliqui qui vos conturbant : et volunt ^b subvertere Evangelium Christi. Sed licet nos aut Angelus de celo evangelizet vobis : preterquam evangelizavimus vobis : anathema sit amen. Sicut predixi et nunc iterum dico. Siquis vobis evangelizaverit preter id quod accepistis : anathema sit ^c amen. Modo enim hominibus suadeo : ^d audeo : aut quero hominibus placere ? Si adhuc hominibus placerem : Christi servus non essem. Notum enim vobis facio fratres Evangelium : quod evangelizatum est a me : quia non est secundum hominem : neque enim ego ab homine accepi illud : neque didici : sed per revelationem Jesu Christi. *ñ. Amen.*

Lectio Sancti Evangelii secundaum Joannem
(*c* Cap. XI, XII).

Illo in tempore. Proximum erat Pascha Judeorum. Et ascenderunt ^f multi de regione ante Pascha : ut sanctificarent se ipsos. Querebant ergo Jesum et conloquebantur ad invicem in templo stantes. Quid putatis : quia non venit ad diem festum ? Dederant autem Pontifices et Pharisei mandatum : ut si quis eum cognovisset : ubi esset : indicarent et apprehenderent eum. Jesus ergo ante sex dies Pasche venit Bethaniam ubi fuit Lazarus mortuus : quem suscitavit Jesus. Fecerunt autem ei cenam ibi : et Martha mini-

strabat. Lazarus autem unus erat de discumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi : et unxit pedes Jesus : et extersit capillis suis pedes ejus : et domus impleta est ex odore unguenti. Dixit ergo unus ex discipulis suis Judas ^g Scariothes qui erat eum traditurus. Quare hoc unguentum non venditur trecentis denariis : et datum est egenis. Dixit autem hoc non quia de egenis pertinebat ad eum : sed quia fur erat et loculos habebat : et que mittebantur ^h exportabat. Dixit ergo Jesus : sinite illam : ut in die sepulture mee servet illud. Pauperes enim semper habebitis vobiscum : me autem semper non habebitis. Cognovit ergo turba multa ex Judeis : quia ille est : et venerunt non propter Jesum tantum : sed ut et Lazarum viderent : quem ⁱ suscitavit a mortuis. Cogitaverunt autem principes Sacerdotum : ut et Lazarum interficerent : quia multi propter illum abibant ex Judeis et credebant in eum. In crastinum autem turba multa que venerat ad diem festum : cum vidissent quia venit Jesus Hierosolymam : acceperunt ramos palmarum et processerunt obviam ei et clamabant. Osanna benedictus qui venit in nomine Domini rex israel. *ñ. Amen.*

Dicat Presbit. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

ⁱ *Lauda.* Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in seculum misericordia ejus. *ñ. Confitemini Deo Deorum. P. Quoniam in seculum. ñ. Confitemini Domino dominorum. P. Quoniam.*

^j *Sacrificium.* In tempore illo proximum erat Pascha et ascenderunt multi ^k Hierosolymis de regione : ut sanctificarent seipsos : *P. Clamantes Osanna : benedictus qui venit in nomine Domini. ñ. Venit Jesus Bethaniam ante sex dies Pasche cum discipulis suis : et fecerunt illi cenam magnam et discumbentibus cum eo : accepit Maria libram unguenti nardi pistici preciosi : et unxit pedes Jesu : domus enim impleta est ex odore unguenti. P. Clamantes.*

^m *Missa.* Catholicam fidem fratres charissimi cordis integritate servantes. Deum patrem Deum Alium Deum fateamur et Spiritum Sanctum. Nec tamen deos plures affirmare gentiliter audeamus : sed in tribus unum Deum fiducialiter adoremus. Una quippe est Trinitatis essentia : nec est altera creatrix et eterna substantia. Nullus ergo ibi differentes potestates : **153** ubi unam potestatem permanere cognovimus : temeraria disputatione confingat. Nullus imparis gradus : ubi summa equalitas reperitur intererat. Non

horum Georgii legitur Passio secundum Matthæum.

^f *Multi.* Vulg. et Gr. addunt Hierosolymam.

^g *Scariothes.* In Bobiano, Scariothis ; Syriace, Scario. Græc. Judas Simonis Iscariotes. Vulg., Iscariotes.

^h *Exportabat.* Vulg., portabat.

ⁱ *Lauda.* Ps. 117, n. 1. *ñ. Ps. xxxv, 2, 3.*

^j *Sacrificium.* Joan. xi, 55.

^k *Hierosolymis.* Lege Hierosolymas.

^l *ñ. Joan. xii, 1 seq.*

^m *Missa.* Eadem missa habetur Dom. 1 post Pentecosten.

^a Cap. 1. Vers. 3-13. In Luxoviensi legitur ex Epist. ad Hebræos, cap. xi, 3-31. In Sacramentario Bobiano legitur ex Epist. sancti Petri, II, II, 21, 22.

^b *Subvertere.* Vulg., convertere.

^c *Amen.* Hoc amen nec in Vulgata nec in Græco legitur.

^d *Audeo.* Lege an Deo.

^e Cap. XI. Vers. 58-xii, 1-14. Idem Evangelium in Bobiano et in Luxoviensi legitur, in quibus incipit a capite xii, 1, et in Sacramentario Bobiano extenditur ad vers. 17 ; in Lectionario Luxoviensi ad 21. In comite Pamelii et in capitularibus Evange-

est Pater a Filio quem generavit antiquior : neque Filius est gignente posterior. Non est etiam donatoris : doni : vel potestas separata naturaliter vel voluntas. Simul individua Trinitas condidit tempora : simul pereuntia restauravit. Simul Pater et Filius et Spiritus Sanctus ad fideles veniunt : simul impios deserunt : simulque super humiles requiescunt. Istam proinde fidem delectemur usque ad sanguinem vindicare : si volumus Dei Patris heredes existere. Ut hac fidei firmitate muniti ad celeste regnum perveniamus inles.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Deus fidelis qui fidelia promissa confirmas : dum vocatas gentes ex fide iustificas : tu cognitionem nobis tribue Trinitatis : ut pacifici conversemur inter filios unitatis : quo istius sancte confessionis sacrificio competenter oblato : visitationem tuam mereamur obtinere ex alto. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, etc.

Post nomina. Oratio. Offerentium quesumus Domine vota multiplica : et omnes in commune vere credulitatis instrumento perlustra. Sicque nobis per hoc sacrificium quod tibi cum voto fidei dedicamus adesto placatus : ut et viventibus veniam : et sepultis requiem impetremus eternam. ñ. Amen. Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Oratio. Deus qui es unitas sancta et Trinitas indivisa adauge in nobis fidei donum : et beate charitatis affectum. Quo utroque a te ditati ex munere heredes efficiamur promissionis eterne. ñ. Amen. Quia tu es vera pax nostra etc.

Inlatio. Dignum et iustum est omnipotens Pater : nos tibi semper gratias agere : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Quem tu clementissime pater ante secularia tempora genuisti : nec divisionem vel mutationem generando sensisti. Sed essentialiter totus in Filio : totus in temetipso sine ulla tui diminutione mansisti. Nihil tibi retrahens : cum condidisse omnia cognoscaris : ut existens unigenitus ab ingenito consubstantialis : coeternus : equalis una tecum divinitatis plenitudinem possideret. Una et perpetuitate gauderet et unius dominationis qualitate regnaret. Simul cum Spiritu Sancto regnante : a qui procedens de utroque non est genitus aut creatus : sed creator universitatis et Dominus. Ipse etiam creavit carnem Christi : quando pro salute gentium crucem voluit pati. Quem pro pignore celestis hereditatis accepimus : cuius nomen in baptismo confiteri salutiferum credimus : ut regnati ad imaginem Trinitatis : computari mereamur filii Dei Patris omnipotentis : quem conlaudant omnes angeli ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Hoc cantant angeli : hoc resonant celi : benedictus qui venit in nomine Domini : bene-

^a Qui procedens de utroque. Sanctus Hildefonsus (Lib. adnot. de cognit. bapt., cap. 59) hanc distinctionem inter Filium et Sp. sanctum constituit, quod Filius nascatur de uno Patre, Spiritus sanctus de Patre et Filio procedat. Hoc interest inter nascentem Filium et procedentem Spiritum sanctum, quod Filius

A dictum quod venit regnum patris nostri David osanna in excelsis. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Christe Dei filius quem olim ob hodiernae solennitatis festum turba multiplex Hebreorum ramis et palmis ostantibus animis susceperunt. Concede nobis : ut sicut illi presentia tua gavisi sunt : ita hec sacrificia pietatis tue obtutu sanctificentur. Quo ex his libantes : ita per veram fidem rectamque dilectionem : vivam tibi preparemur in hostiam : ut securi accedamus ad tue passionis sacratissimam cenam. ñ. Amen.

Ad confractionem panis. Antifona. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam : et imple omnem animam benedictione.

B *Ad orationem Dominicam.*

Emunda Domine conscientias nostras fidei Catholice confessione sincera : et cordis contritione continua : ut semper a te exaudiamur et celis : cum pro nostris delictis ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Respiciat vos placata divinitas : et sensum vobis sapientie salutaris infundat. ñ. Amen. Catholice fidei vos documentis ¹⁵⁴ enutriet : et sanctis operibus perseverabiles reddat. ñ. Amen. Gressus vestros ab errore convertat : et viam vobis pacis ostendat. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Memento nostri Domine dum veneris in regno tuo. ÿ Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum celorum. P. Memento. ñ. Gaudete et exultate : quoniam merces vestra copiosa est in celis. P. Memento. ÿ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Memento.

Com. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Reple Domine cor nostrum leticia : qui nobis dare dignatus es sacri corporis tui Eucharistiam. Ut quia escarum perceptione reficimur : spiritualibus beneficiis adimpleri feliciter mereamur. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. ñ. Deo gratias.

FERIA QUARTA POST RAMOS PALMARUM.

Ad Missam.

Ecclesiasticum Salomonis (Cap. XLVI, XLVIII).

ñ. Deo gratias.

Fili. Magnus et sanctus est Deus in saxis : a gran-

ex uno nascitur, Spiritus sanctus ex utroque procedit.

^b Regnati. Lege regenerati.

^c Cap. XVI. Vers. 6-9. : LVIII, 1-16.

^d Grandis. Lege cum Vulgata, grandinis.

dis virtutis : valde fortis. Impetum fecit contra gentem hostilem : et ^a in descensum perdidit contrarios. Ut cognoscant gentes potentiam ejus : quia contra Deum pugnare non est facile. Qui ^b suscitavit prophetam Heliam quasi ignem : et verbum ipsius quasi fax ardens. Qui induxit in illos famem : et irritantes illum ^c invidia pauci facti sunt : non poterant enim sustinere precepta Domini. ^d Verbum Domini exaltavit celum : et dejecit a se ignem ^e terre. Sic amplificatus est Helias in mirabilibus suis : et quis potest similiter gloriari tibi ? Qui sustulisti mortuum ab inferis : de sorte mortis in verbo Domini Dei. Qui dejecisti Reges ad perniciem : et confregisti facile potentiam ipsorum et gloriosos ^f delicto suo. Qui audis in Sinay iudicium : et in Horeb iudicia defensionis. Qui ungis reges ad penitentiam : et prophetas facis successores post te. Qui receptus es in turbine ignis in curru equorum igneorum. Qui inscriptus est in iudiciis temporum linire iracundiam Domini. Et conciliare cor patris ad filium : et restituere tribus Jacob. Beati sunt qui te viderunt : et in amicitia tua decorati sunt. Nam nos qui vita vivimus tantum : post mortem non erit tale nomen nostrum. ^g Helias qui in turbine tectus est : et in Heliseo completus est spiritus ejus. In diebus suis non pertimuit principem : et potentia nemo vicit illum. Nec superavit illum verbum aliquod : et mortuum prophetavit corpus ejus. In vita sua fecit monstra : et in morte mirabilia opera ejus.

¶ Amen.

Lectio libri Malachim. idest Regum (IV, ² cap. II).

¶ Deo gratias.

In illis diebus. Factum est cum levare vellet Dominus Heliam per turbinem in celum : ibant Helias et Heliseus de Galgalis. Dixitque Helias ad Heliseum. Sede hic quia Dominus misit me usque Bethel. Cui ait Heliseus. Vivit Dominus et vivit anima tua : quia non derelinquam te. Cumque descendissent Bethel egressi sunt filii Prophetarum qui erant in Bethel ad Heliseum et dixerunt ei. Numquid nosti quia hodie Dominus tollet Dominum tuum a te ? Qui respondit. Et ego novi : silete. Dixit autem Helias ad Heliseum. Sede hic quia Dominus misit me in Hierico. Et ille ait. Vivit Dominus et vivit anima tua. quia non derelinquam te. Cumque venissent Hierico : accesserunt filii prophetarum qui erant in Hierico ad Heliseum : et dixerunt ei. Numquid nosti quia hodie Dominus tollet Dominum tuum a te ? Et ait. Et ego novi : silete. Dixit autem Helias ad Heliseum. Sede hic quia Dominus misit me usque ad Jordanem. Qui ait. Vivit Dominus et vivit anima tua : quia non derelinquam te. Jerunt ergo ambo pariter : et quin-

^a In descensum. Vulg., in descensu.

^b Suscitaret. Vulg. Et surrexit Elias Propheta quasi ignis.

^c Invidia. Vulg., invidia sua.

^d Verbum. Legi verbo.

^e Terræ. Vulg. et Gr., ter.

^f Delicto suo. Vulg., Gr., de lecto suo.

^g Helias qui. Ita in Græco et in sancti Hieronymi versione. Vulgata legit Helias quidem.

A quaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos. Qui et steterunt e contra longe : illi autem ambo stabant super Jordanem. Tulitque Helias pallium suum : et involvit illud : et percussit aquas : que divise sunt in utraque parte : et transierunt **155** ambo per siccum. Cumque transissent Helias dixit ad Heliseum. Postula quod vis ut faciam tibi : antequam tollar a te. Dixitque Heliseus. Obsecro ut fiat duplex spiritus tuus in me. Qui respondit. Rem difficilem postulasti. Attamen si videris me quando tollar a te : ¹ erit quod petisti. Si autem non videris : non erit. Cumque pergerent : et incedentes sermocinarentur : ecce currus igneus et equi ignei diviserunt utrumque : et ascendit Helias per turbinem in celum. Heliseus autem videbat : et clamabat.

B Pater mi. Pater mi. Currus Israel : et auriga ejus. Et non vidit eum amplius. Apprehenditque vestimenta sua et accidit illa in duas partes. Et levavit pallium Helie : ¹ quod ceciderat ei. Reversusque stetit super ripam Jordanis : et pallio Helie quod ceciderat ei et dixit. Ubi est Deus Helie etiam nunc ? Percussitque aquas : et divise sunt huc atque illuc : et transiit Heliseus. Videntes autem filii prophetarum qui erant in Hierico de contra : dixerunt. Requievit spiritus Helie super Heliseum. Et venientes in occursum ejus : adoraverunt eum proni in terram. Dixeruntque illi. Ecce cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes : qui possint ire et querere Dominum tuum : ne forte tulerit eum spiritus Domini : et projecit eum in uno montium aut in una vallium. Qui ait. Nolite timere. Coegeruntque eum donec acquiesceret : et diceret mittite. Et miserunt quinquaginta viros. Qui cum quæssent tribus diebus : non invenerunt : et reversi sunt ad eum. At ille habitabat in Hierico. Dixitque eis. Numquid non dixi vobis nolite mittere ? Dixerunt quoque viri civitatis ad Heliseum. Ecce habitatio civitatis hujus optima est : sicut tu ipse Domine perapicis : sed aque pessime sunt et terra sterilis. At ille ait. Afferte mihi vas novum et mitte in illud sal. Qui cum attulissent : egressus ad fontem aquarum misit in eum sal : et ait. Hec dicit Dominus. Sanavi aquas has : et non erit ultra in eis mors : neque sterilitas. Sanate sunt ergo aque usque ad diem hanc juxta verbum Helisei : quod locutus fuerat. ¶ Amen.

D *Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.*

¶ Et cum.

¹ Psallendo. Cogitaverunt adversum me. Ne derelinquas me Domine ne forte exaltentur. ¶ Eripe me Domine ab homine malo : a viro iniquo libera me. Qui cogitaverunt ¹ injusticias in corde : tota die constituebant ² bella. P. Ne derelinquas.

² Cap. II. Vers. 24-25.

¹ Erit. Vulg., erit tibi.

¹ Quod ceciderat ei. Addit Vulgata : Percussit aquas, et non sunt divise.

² Psallendo. Ps. cxxxii, 9. ¶ Ibid., n. 1, 2.

¹ Injustitias. Ita S. August. LXX, ἀδικίας. Vulg., iniquitates.

² Bella. Ita sanctus Augustinus. Vulg., prælia.

Dicit Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Johannis Apostoli (1ª cap. II).

ñ. Deo gratias.

Scribo vobis filiioli. Quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. Scribo vobis patres : quoniam cognovistis eum qui ab initio est. Scribo vobis juvenes : quoniam vicistis malignum. Scribo vobis adolescentes : quia fortes estis : et verbum Dei in vobis manet et vicistis malignum. Nolite diligere mundum : nec ea que in mundo sunt. Si quis diligit mundum : non est charitas patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo : concupiscentia carnis : et concupiscentia oculorum est : et superbia vite : que non est ex patre : sed ex hoc mundo est. Et mundus transiit et concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei manet in æternum : ^b quomodo Deus manet in æternum.

ñ. Amen

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (1^a Cap. XVI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus : dixit discipulis suis. Scitis quia post bidden pascha fiet : et filius hominis tradetur ut crucifigatur. Tunc congregati sunt principes Sacerdotum : et seniores populi in atrium principis Sacerdotum : qui dicebatur Cayphas : et consilium fecerunt : ut Jesum dolo tenerent : et occiderent. Dicebant autem. Non in die festo : ne forte tumultus fieret in populo. Cum autem esset Jesus in Bethania in domo Simonis leprosi : accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti preciosi : et effudit super caput ejus recumbente ipso. Videntes autem discipuli indignati sunt dicentes. Ut quid perditio hec ! potuit enim hoc venundari multo et dari pauperibus ? ^a Sciens autem Jesus ait illis : quid molesti estis ^a mulieri ? Opus bonum operata est in me. Nam semper pauperes habebitis vobiscum : me autem non semper habebitis. Mittens autem in corpus meum : ad sepeliendum me fecit. Amen dico vobis : ubicumque predicatum fuerit evangelium hoc in toto mundo : dicetur et quod hoc fecit in memoriam ejus. Tunc abiit unus de duodecim qui dicitur Judas Scariot ad principes Sacerdotum : et ait illis. Quid vultis mihi dare et ego vobis illum tradam ? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde querebat opportunitatem : ut eum traderet. ñ. Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et eam.

^a *Lauda. Diligam te Domine fortitudo mea. ÿ. Domine firmamentum meum et refugium meum et liberator meus.*

^b *Sacrificium. Ingressus Dominus Jesus in domum : discubuit : et ecce mulier habens alabastrum unguenti preciosi stans retro secus pedes ejus : et oscu-*

^a Cap. II. Vers. 12-18.

^b *Quomodo Deus. Sanctus Augustinus, sicut ipse manet in æternum, sed in Vulgata et in Græco desinit.*

^c Cap. XVI. Vers. 2-17.

^d *Mulieri. Ita in Græco, Vulgata legit huic mu-*

li. labatur eos : et lacrimis suis rigans : et capillis suis extergebat eos : et ungebat unguento. ÿ : Quod cum vidissent qui cum eo erant : dicebant intra se. Hic si propheta esset : sciret mulierem que tangit eum : quia peccatrix est. Sciens Dominus cogitationes eorum dixit ad eos : quid molesti estis mulieri ? quia bonum opus operata est in me : propter quod dico vobis remissa sunt ei peccata multa : quia dilexit multum. P. Et ungebat unguento.

Missæ. Accessuri in crastinum dilectissimi fratres ad Dominicam cenam hodie faciem Domini Jesu ac redemptoris nostri preveniamus in confessione cum omni fiducia. Petentes ab illo cum lacrimis : ut expiatis nos ab omnibus criminibus nostris : faciat in crastinum accedere ad calicem sue sacratissime passionis. ñ. Amen.

Alia oratio. Non nos abicias Jesu bone in crastinum : per inveteratæ vestis abjectionem a convivio mense tue. Hodie dona nobis nuptialis dignitatis vestimentum : quo cras lecti accedamus ad tue passionis epulum preparatum. Hodie sit in nobis vera confessio : et cras peccatorum celerrima subsequatur remissio. Hodie accipe vota : eras votorum tribue premia. Hodie nos propina gustu tue dulcedinis : et in crastinum attribue plenitudinem charitatis. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Conditor et redemptor humani generis Christe filius Dei Patris concede nobis famulis tuis : ut hodie tam viventibus quam defunctis criminum donetur remissio : qualiter cras omnibus in commune sit exaltationis omnimoda plenitudo.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Prepara nos tibi Salvator noster ac Domine per pacis bonum hostiam vivam : ut qui in crastinum sumpturi sumus dominicam cenam : nulla ad invicem convellamur discordia : sed fructu pleni tue dilectionis : sumamus in crastinum flumina charitatis : que profusius decurrunt e visceribus tuis. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere Domine sancte pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui pati pro impiis voluit : et pro sceleratis indebite condemnari. Qui latroni deprecanti omisit delictum : promittens ei voluntate gratissima paradisum. Cujus mors delicta nostra deteruit : et resurrectio justificationem nobis exhibuit. Ob hoc te Deus noster exposcimus : ut hodie dimittas nobis peccata nostra : et cras reficias nos dulcedine tua. Hodie nostrorum peccaminum confessione accepta : et cras donorum spiritualium tribue incrementa. Hodie quicquid odis a nostris corporibus abjice : et cras nos refice vulneribus crucis tue. Hodie os nostrum reple gaudio : et lingua nostra exulta-

lieri.

^a *Lauda. Ps. xvii, 2, 5.*

^b *Sacrificium. Luc. vii, 37, 38.*

^c ÿ. Luc. vii, 39. Math. xxvi, 40 ; Luc. vii, 47.

tionem : qualiter nunc et usque in seculum laudemus te piissimum Salvatorem proclamantes : atque ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere gloriosus et pius : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui suam pro nobis posuit animam : et tribuit mundo novam per effusionem sui sanguinis vitam. Ipse ergo hodie humiliatum **157** cor in laudis sacrificium immolamus : petentes ab eo : ut hodie vel cras seu cunctis vite nostre diebus : ablutis criminibus : calicem supplicii sui expiati bibere mereamur. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Sanctifica summe Deus hec libamina : que tibi offerimus mente devota. Ut hodie perceptione sui sumentibus exhibeant omnium criminum expiationem : et cras mundatis cordibus preparent exundantem tue dulcedinis ubertatem. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Ant. Tu Domine das escam nobis in tempore opportuno : aperi manum tuam : et imple omnem animam benedictione.

Ad orationem Dominicam.

Jesu redemptor piissime cura vulnera nostra stigmatum crucis tue. Hodie nos oratio quam ipse docuisti reddat idoneos : et cras passio tua efficiat in tue mortis unione connexos. Hodie bone Christe exaudi nos e celis : cum ea que nos docuisti proclamaverimus e terris. Pater noster qui es in celis. *Dicat Presb.* Humilitate vos benedicioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Unigenitus filius Dei Patris hodie vos sibi in vivam preparet hostiam : et cras in sui dilectione consolidet corda vestra. *ñ. Amen.* Hodie vos sanctificet ad perfectum : et cras merito accedere faciat ad convivium suum. *ñ. Amen.* Hodie ^b omittat plus peccata vestra : et cras ostendat vobis passionis sue abscondita sacramenta. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

^a Cum ea. Lege cum ea, quam nos docuisti, oratione, proclamaverimus.

^b Omittat. Lege Demittat.

^c In cena Domini. Ita inscribitur Orationali Gothico (Pag. 97), Lectionario Luxoviensi, Missali Gallo-Gothico, Gallicano, Sacramentario Bobiano, et Lectionario Ambrosiano Em. Thomasii, sed Breviario Mozarabum, capitularibus Evangeliorum Georgii et Sacramentario Gelasiano Thomasi simpliciter inscribitur *seria quinta*. Ante medium sæculi v denominabatur *natalis calicis*, ut ex calendario apud Bolland., tom. VII Junii, pag. 478, habemus. Rationem reddit sanctus Eligius Noviomensis, aut alius, ejus sub nomine (*Bib. Patr. Colon. tom. VII*), editus (*Hom. 10, de cena Domini*), ubi hæc habet : Vocatur enim hæc dies *cena Domini*; vocatur et *natalis calicis*, et merito, quia hæc die mysticum pascha Dominus cum discipulis suis celebrans, sacramenta corporis et sanguinis sui illis, atque per illos nobis tradidit, et ipse celebrationis initium fecit. In aliquibus locis olim, hac die, jejunium quadragesimale solvebatur causa solemnitatis, et in aliis, quia feria quinta omnino non jejunabant (*Alto Vercellens., Capitular., cap. 70; S. Augustinus, epist. 54, ad Januarium*). Priscillianistæ, in contemptum dominicæ passionis, non modo, hac die, solvebant jeju-

Ad accedentes. Qui venit ad me non esuriat. Com. Repletum est gaudium nostrum et lingua nostra.

Require retro in I. Dominico Quadragesime. folio 98.

FERIA QUINTA IN CENA DOMINI.

Ad missam.

Sapientie Salomonis (4 Cap. I, II, III).

ñ. Deo gratias.

Fili. Deus mortem non fecit : nec letatur in perditione vivorum. Creavit enim ut essent omnia et sanabiles esse voluit nationes orbis terrarum. Et non est in illis medicamentum exterminii : nec inferorum regnum in terra viventium. Justitia enim immortalis est : injusticia enim mortis est acquisitio. Impii autem verbis et manibus accenserunt illam : estimantes illam amicam defluerunt. Et sponsonem posuerunt super illam : quoniam digni sunt quia sunt ex parte illius. Dixerunt apud se cogitationes non recte : exiguum et cum tedio tempus vite nostre : et non est refrigerium in fine hominis : et non est qui agnoscit sit reversus ab inferis. Venite ergo et fruamur bonis que sunt : et utamur creatura : tanquam in juventute celeriter. Circumveniamus ergo justum : quoniam inutilis est nobis et contrarius operibus nostris : et impropere nobis peccata legis : et diffamat in nos peccata discipline nostre. Promittit scientiam Dei se habere : et filium Dei se nominat. Factus est nobis ^b in contradictione cogitationum nostrarum : ^c gravis est nobis : etiam ad videndum. Quoniam dissimilis est aliis et vita ejus : et immutata sunt vis ejus : tanquam nugaces estimati sumus ab illo : et abstinet se a viis nostris : tanquam ab immunditiis. Et profert novissima iustorum : et gloriat patrem Deum se habere. Videamus si sermones ejus veri sunt : et tentemus que ventura sunt illi : et aciemus que erunt novissima illius. Si enim verus est filius Dei : suscipiet illum : et liberabit eum de manu contrariorum. Contumelia et tormento interrogemus eum : ^d nium Quadragesime, sed missas defunctorum celebrabant. Hos concilium Bracaraense (*Can. 16*) repressit, statuens : Si quis, feria paschali, quæ est cena Domini, hora legitima, post nonam jejunium in ecclesia missas non tenet, sed secundum sectam Priscilliani festivitatem diei, ab hora tertia, per missas defunctorum, soluto jejunio, coll. anathema sit. Ad hunc abusum ex Hispania penitus exterminandum in Codice canonum Ecclesie Gotho-Hispanæ (*Lib. IV, tit. XIX*) nonnulla leguntur conciliorum decreta. Jam vero ex sancto Isidoro (*Off. lib. I, cap. 27*) hæc die conficiebatur sanctum eucharistia, episcopus pedes subditorum suorum lavabat, altaria, vasa sacra, templorum pavimenta et parietes lavabantur. Ostia baptisterii ex decreto Concilii xvii Toletani (*Can. 2*) aperiebantur, missa quoque post nonam, in qua fideles omnes communicabant, celebrabatur.

^d Cap. I. Vers. 1-iv, 1-15. Est autem prophetia centonis instar ex fragmentis horum quatuor capitulum consuta.

^e Esse voluit. Vulg., fecit.

^f Viventium. Deest Vulgate.

^g Cogitationes. Lege cogitantes.

^h In contradictionem. Vulg., in traductionem, LXX, in redargutionem.

et sciens reverentiam illius : et probemus patientiam ipsius. Morte turpissima condemnemus eum : erit enim respectus ex sermonibus illius. Hec cogitaverunt et erraverunt : excecavit enim illos malicia ipsorum : et nescierunt sacramenta Dei. Nec mercedem speraverunt justicie : nec judicaverunt honorem animarum sanctarum. Quodiam Deus creavit hominem ^a inestimabilem : et ad imaginem sue similitudinis fecit illum. Qui confidunt in illum : intelligunt veritatem : **156** et fideles in dilectione acquiescent illi. Quoniam donum et pax est electis illius : impii autem secundum quod cogitaverunt : correptionem habebunt. Qui neglexerunt justum : et a Domino recesserunt. Mulieres eorum insensate sunt : et nequissimi illorum filii : maledicta creatura eorum. Ex illis autem omnes filii qui nascuntur : testes sunt nequicie adversus parentes in interrogatione sua. Placens Deo factus est dilectus : et vivens inter peccatores translatus est. Populi autem videntes : et non intelligentes nec ponentes in precordiis suis talia. Quoniam misericordia Dei et gratia in sanctos illius : et respectus in electos ipsius. *ñ. Amen.*

Lectio Libri Hieremie Prophete (b Cap. XI. XII).

ñ. Deo gratias

Hec dicit Dominus. Quid est quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa ? Numquid carnes sancte auferent a te malicias tuas : in quibus gloriata es ? Olivam. Uberem. Pulchram. Fructiferam. Speciosam ^a vocabit Dominus nomen tuum. Ad vocem loquelse grandis exarsit ignis in ea : et combusta sunt fructeta ejus. Et Dominus exercituum qui plantavit te : et locutus est super te malum pro malis domus Israel : et domus Juda : que fecerunt sibi ^d ad invitandum me : libantes Baslam. Tu autem Domine demonstrasti mihi : et ego cognovi. ^e Nunc ostendisti mihi studia eorum : ^f et salvam fecisti a persequentibus animam meam. Et ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam : et ^g nunc cognovi quia super me cogitaverunt consilia. Dixerunt : venite mittamus lignum in panem ejus : et eradamus eum de terra viventium : et nomen ejus non memorabitur amplius. Tu autem Domine Sabaoth qui iudicas iuste et probas renes et corda. Videam ultionem tuam ex eis. Tibi enim revelavi causam meam. Propterea hec dicit Dominus ^h ad viros qui querunt animam tuam : et dicunt : non prophetabis in nomine Domini : et non morieris in manibus nostris. Propterea hec dicit Dominus exercituum. Ecce ego visitabo super eos : et juvenes eorum morientur gladio : et filii et filie illorum morientur in fame : et reliquie non erunt ex eis. Inducam enim *malum* super viros illos et annum

A visitationis ejus. Justus quidem tu es Domine : si disputem tecum. Veruntamen juste loquar ad te. Quare via impiorum prospera facta est : bene est omnibus qui prevaricantur : et inique agunt ? Plantasti eos et radicem miserunt : proficiunt et faciunt fructum. Prope es tu ori eorum : et longe a retribus eorum. Et tu Domine nosti me : et vidisti me : et probasti cor meum. Congrega eos quasi gregem ad victimam : et sanctifica eos in die occisionis. Uaquequo lugebit terra : et herba omnis regionis siccabitur : propter maliciam habitantium in ea ? Consumptum est animal : et volucres : quoniam dixerunt : non videbit novissima nostra. Si cum peditibus currens laborasti : quomodo contendere poteris cum equis ? Cum autem in terra pacis ⁱ securi non fueris : quid facies in superbia Jordanis ? Nam et fratres tui et domus patris tui etiam ipsi pugnaverunt adversum te : clamaverunt post te plena voce. Ne credas eis cum locuti fuerint tibi bonum. Reliqui domum meam. Dimisi hereditatem meam. Dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus. Facta est mihi hereditas mea quasi leo in silva : dedit contra me vocem suam : ideo odi vi eam. Numquid avis discolor hereditas mea mihi ? Numquid avis distincta per totum ? Venite congregamini omnes bestie terre : properate ad devorandum. ^j Peccatum Juda scriptum est in stilo ferreo : in ungue adamantino exaratum super latitudinem cordis eorum. Pastores multi demoliti sunt vineam meam : concalcaverunt partem meam : dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis. Posuerunt eam in dissipationem luxuriam super me. Desolatione desolata est omnis terra : quia nullus qui recogitet corde. Super omnes vias deserti venerunt vastatores : quia gladius Domini devorabit ab extremo terre usque ad extremum ejus. Non est pax universe carni dicit Dominus omnipotens.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

^k **159 Psallendo.** Dominus regit me : et nihil mihi deerit : in loco pascue ibi me conlocavit. ^l Superaquam refectionis educavit me : animam meam ibi convertit. ^m Deduxit me super semitam justicie propter nomen suum. ⁿ Nam etsi ambulavero in medio umbre mortis : non timebo mala : quoniam tu mecum es. ^o Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt. ^p Parasti in conspectu meo mensam : adversus eos qui tribulant me. ^q Impinguasti in oleo caput meum : et calix meus inebrians : quam preclarus est. ^r Et misericordia tua subsequatur me : omnibus

^a Inestimabilem. Vulg., inextimabilem.

^b Cap. XI. Vers. 18-21, 4-13. Sed capite XII. post versiculum nonum, inseritur versiculus primus capituli XVII : Peccatum Juda, etc. in Lectionario Luxoviensi deficit legenda in missa cene Domini. In Sacramentario Bobiano deficit prophetia. Hec nostra prophetia ex Isaia, in Lectionario Luxoviensi legitur feria 6 in Parasceve ad tertiam, sed minus proluxa est quam in nostro Missali.

^c Vocabit. Lego, vocavit.

^d Ad invitandum. Lego ad irritandum.

^e Nunc. Vulg., tunc.

^f Et salvam fecisti a persequentibus animam meam. In Vulg. et Gr. non legitur.

^g Nunc cognovi. Vulg. et LXX, et non cognovi.

^h Ad viros. Addunt Vulg. et LXX, Anatol.

ⁱ Securi non fueris. Vulg., securus fueris. LXX, in terra pacis tu confidisti.

^j Peccatum Juda. Jerem. XVII, 1.

^k Psallendo. Ps. XLII, 1-7.

diebus vite mee. Et ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum.

Dicit Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ beati Pauli Apostoli ad Corinthios (I, a Cap. XI).

¶ Deo gratias.

Fratres. Convenientibus ergo vobis in unum jam non est Dominicam cenam manducare. Unusquisque enim suam cenam presumit ad manducandum. Et alius quidem esurit : alius quidem ebrius est. Numquid domos non habetis ad manducandum : et bibendum ? aut Ecclesiam Dei contemnitis . et confunditis eos qui non habent ? Quid dicam vobis ? Laudo vos : in hoc non laudo. Ego enim accepi a Domino : quod et tradidi vobis. Quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur accepit panem et gratias agens : fregit et dixit. Accipite et manducate : hoc est corpus meum : quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam cenavit dicens. Hic calix novum testamentum est in meo sanguine : hoc facite quotiescunque biberitis in meam commemorationem. Quotiescunque enim manducaveritis panem hunc : et calicem istum biberitis : mortem Domini annuntiabitis : donec veniat in claritatem de celis. Itaque quicumque manducaverit panem vel biberit calicem Domini indigne : reus erit corporis et sanguinis Domini. Probet autem se homo : et sic de pane illo edat : et de calice bibat. Qui enim manducat et bibit indigne : iudicium sibi manducat et bibit : non dijudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi et imbecilles : et dormiunt multi. Quodsi nosmetipsos iudicaremus : non utique iudicaremur. Dum iudicamur autem a Domino corripimur : ut non cum hoc mundo damnemur. Itaque fratres mei dum convenitis ad manducandum : invicem exspectate. Siquis esurit : domi manducet : ut non in iudicium conveniatis. Cetera autem cum venero : disponam vobis.

¶ Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (a Cap. XXII).

In diebus illis : Venit dies pasche : in quo oportebat immolari pascha. Et misit Jesus duos ex discipulis suis : Petrum et Johannem : dicens eis. Euntes parate nobis pascha : ut manducemus. Et illi dixerunt ei. Ubi vis paremus ? Dixit autem ad eos. Ecce introeuntibus vobis in civitatem : occurret vobis homo amphoram aque portans. sequimini eum in domum qua introierit. Et ingressi januam : dicite patrifamilias domus. Dicit tibi Magister. Tempus meum est in proximo est : apud te facio pascha. Ubi est ergo

^a Cap. XI. Vers. 20-34. In Sacramentario Bobiano Epistola est eadem, I Cor. xi, 20-27. In vetusto Lctionario Ambrosiano em. Thomasi Epistola est I Cor. xi, 23.

^b Biberitis. Vulg. et Gr., bibetis.

^c In claritatem de celis. Nec in Vulg. nec in Græco, et vix alibi invenitur.

^d Cap. XXII. Hoc Evangelium complectitur historiam passionis Christi ab initio usque ad negationem et fletum sancti Petri contextam ex verbis omnium evangelistarum.

A diversorium : ubi pascha cum discipulis meis manducem ? Et ipse vobis ostendet cenaculum grande stratum : ibi parate nobis. Euntes autem discipuli : venerunt in civitatem : et invenerunt sicut dixerat illis Jesus : et paraverunt pascha. Vespere autem facto discubuit Jesus et duodecim Apostoli cum eo : et ait illis. Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. Dico autem vobis : quia ex hoc non manducabo illud : donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice gratias egit et dixit. Accipite et dividite inter vos. Dico autem vobis : quod non bibam de generatione vitis usque in diem illum : quo illud bibam vobiscum novum in regno patris mei. Accepitque pane gratias agens dedit eis dicens. Hoc est corpus meum : quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. Similiter postquam cenavit accipiens calicem : 160 gratias egit et dedit illis dicens. Hic est calix novum testamentum in sanguine meo : qui pro vobis : et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Sciens vero quoniam venit hora ejus : ut transiret de hoc mundo ad patrem. Cum dilexisset suos : qui erant in hoc mundo : usque in finem dilexit eos. Et cum sciret quia omnia dedit ei pater in manus : et quia a Deo exivit : et ad Deum vadit : surgit a cena : et ponit vestimenta sua. Et cum accepisset linteum precinxit se. Deinde misit aquam in pelvim : et cepit lavare pedes discipulorum : et extergere linteo quo erat precinctus. Venit ergo ad Simonem Petrum : et dicit ei Petrus. Domine tu mihi lavas pedes ? Respondit Jesus : et dixit ei. Quod ergo facio : tu nescis modo : scies autem postea. Dicit ei Petrus. Non lavabis mihi pedes in eternum. Respondit ei Jesus. Si non lavero te : non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus. Domine non tantum pedes : sed manus et caput. Dicit ei Jesus. Qui lotus est : non indiget lavari : sed est mundus totus. Et vos mundi estis : sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum : propterea dixit : non estis mundi omnes. Postquam ergo lavit pedes eorum : accepit vestimenta sua. Et cum recubisset iterum dixit eis. Scitis quid fecerim vobis ? Vos vocatis me Magister et Domine : et benedicitis. Sum etenim. Si ergo ego lavi pedes vestros Dominus et Magister vester : et vos debetis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi vobis : ut quemadmodum ego feci vobis : ita et vos faciatis. Amen amen dico vobis non est servus major Domino suo : neque Apostolus major eo qui misit eum. Si hoc scitis beati eritis : si feceritis ea. Non de omnibus vobis dico. Ego enim scio

^a Dies Pasche. Vulg., dies azymorum. At Codd. Vercellensis et Veronensis, dies Pasche legunt.

^b Qua. Ita Cod. Vercellensis, sed Codd. Veron., Brixian., et Vulg., in quam intrat, Lucæ xxii, 10.

^c Et ingressi januam. In Vulg. et Gr. non legitur.

^d In proximo est. Vulg. et Gr., prope est. Matth. xxvi, 18.

^e Non indiget lavari. Cod. sancti Gratiani Turonensis : Non indiget ut lavet sed est... Vulg. et Gr. : Non indiget nisi ut pedes lavet. Joan. xiii, 10.

quos egerim : sed ut impleatur scriptura. Qui manducat mecum panem : levabit contra me calcaneum suum. Amodo dico vobis : antequam fiat : ut credatis cum factum fuerit : quia ego sum. Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa : et filius quidem hominis secundum quod definitum est vadit. Ve autem homini illi : per quem filius hominis tradetur : bonum erat ei : si natus non fuisset homo ille. Amen amen dico vobis : quia unus ex vobis tradet me. Et contristati sunt discipuli. Aspiebant autem ad invicem hesitantes de quo diceret. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu quem diligebat valde. Innuit ergo huic Simon Petrus : et dicit ei. Quis est de quo dicitur ? Itaque cum recubisset ille supra pectus Jesu dicit ei. Domine : quis est ? Respondit Jesus : Ille est : cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem : dedit Jude Simonis Scariothis. Et post bucellam : introivit in illum Sathanas. Et dicit ei Jesus. Quod facis : fac citius. Hoc autem nemo scivit discumbentium : ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant : quia loculos habebat Judas : eo quod diceret ei Jesus : eme ea que opus sunt nobis ad diem festum : aut ut egenis aliquid daret. Respondit autem Judas qui tradidit eum dicens. Nunquid ego sum Rabbi ? Dixit ei Jesus. Tu dixisti. Et cum accepisset bucellam : exivit continuo. Erat autem nox. Cum ergo exisset : surrexit Jesus a cena cum discipulis suis : et hymno dicto exierunt in montem Oliveti : et ait illis Jesus. Omnes vos scandalum patiemini hac nocte in me. Scriptum est enim. Percutiam pastorem : et dispergentur oves gregis. Postquam autem resurrexero : precedam vos in Galileam. Respondit Petrus : et ait illi. Etsi omnes scandalizati fuerint in te : ego autem nunquam scandalizabor. Nam paratus sum et in custodiam : et in mortem ire : et animam meam pro te ponere. Respondit ei Jesus. Animam tuam pro me pones ? Amen dico tibi quoniam hac nocte antequam gallus cantet : ter me negabis. At ille abundantius loquebatur dicens. Etiam si oportuerit me mori tecum : non te negabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt. Tunc venit Jesus cum eis in villam que dicitur Gethsemani : et dixit discipulis suis. Sedete hic donec vadam illuc et orem. Et assumpto Petro et duobus filiis Zebedei : cepit contristari et mestus esse. Tunc ait illis : Tristis est **161** anima mea usque ad mortem. Sustinete hic : et vigilate. Ipse vero discessit ab eis : quantum lapidis jactus. Et ponens genua sua : procidit in faciem super terram : orans et dicens. Pater : omnia possibilia tibi sunt : si vis transfer calicem hunc a me. Verumtamen non sicut ego volo : sed sicut tu vis. Et venit ad discipulos suos : et invenit eos dormientes. Et ait Petro. Simon dormis ? Sic non potuisti una hora vigilare mecum ? Vigilate et orate : ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus : caro autem infirma. Iterum secundo abiit : et oravit dicens. Pater mi : si non potest calix iste

A transire nisi bibam illum : fiat voluntas tua. Exurgens ab oratione venit ad discipulos suos : et invenit eos dormientes pro tristitia. Erant autem oculi eorum gravati : et nesciebant quid ei responderent. Et relictis illis : iterum abiit tertio. et oravit. Sublevatisque oculis in celum dixit. Pater venit hora : clarifica filium tuum : ut filius tuus clarificet te. Apparuit autem illi Angelus de celo : confortans eum : Et factus est sudor ejus : sicut gutte sanguinis fluentis in terram. Tunc venit ad discipulos suos : et dixit illis. Dormite jam et requiescite : ecce appropinquavit hora : et filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite eamus : ecce appropinquavit qui me tradet. Et egressus est cum eis trans torrentem Cedron : ubi erat hortus in quem introivit ipse et discipuli ejus. Sciebat autem et Judas qui tradebat eum ipsum locum : quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis. Judas ergo : cum accepisset cohortem : venit illuc et cum eo turba multa cum gladiis et fustibus : missi a principibus Sacerdotum et senioribus populi. Dedit autem eis signum dicens. Quem osculatus fuero : ipse est tenete eum : ^b et ducite. Jesus itaque sciens omnia que ventura erant super eum : dixit eis. Quem queritis ? Responderunt. Jesum Nazarenum. Dicit illis. Ego sum. Stabat autem et Judas qui eum tradebat cum illis. Ut ergo dixit : ego sum. abierunt retrorsum : et ceciderunt in terram. Iterum interrogavit eos dicens : Quem queritis ? Illi autem dixerunt : Jesum Nazarenum. Respondit Jesus. Dixi vobis : ego sum. Cum autem dixisset : ego sum : accessit ad eum Judas et dixit. Ave Rabbi : et osculatus est eum. Jesus autem dixit ei. Ad quid venisti amice ? Juda osculo filium hominis tradis ? Si me queritis : sinite hos abire : ut adimpleretur sermo quem dixit. Quia quos dedisti mihi : neminem ex ipsis perdidisti. Simon itaque Petrus habens gladium eduxit eum : et percussit servum principis Sacerdotum : et amputavit auriculam ejus dextram. Dixit ergo Jesus Petro. Remitte gladium tuum in vaginam. Omnis enim qui gladio fuerit operatus : gladio peribit. An putas : quia non possum rogare patrem meum : et exhibebit mihi modo plusquam duodecim millia legiones Angelorum ? Quomodo ergo implebuntur Scripture ? quia sic oportet fieri. Et contingens auriculam servi Dominus : sanavit eam. Ait autem his qui ad eum venerant. Quasi ad latronem venistis cum gladiis et fustibus comprehendere me ? Quotidie eram apud vos in templo docens : et non tenuistis me. Sed hec est hora vestra et potestas tenebrarum. Hoc totum factum est : ut complerentur scripture prophetarum. Cohors igitur et tribunus et ministri Judeorum comprehenderunt Jesum : et ligaverunt eum : et adduxerunt eum ad Annam primum. Erat enim socer Cayphe : qui erat Pontifex anni illius. Erat autem Cayphas qui consilium dederat Judeis : quia expedit unum hominem mori pro populo. Tunc discipuli omnes relinquentes Jesum : fugerunt. Adole-

^a Diligebat valde. Ita Cod. Corbeien., at Vulg. legit quem diligebat Jesus. Joan. xiii, 23.

^b Et ducite. Syr., abducite. Gr., abducite tuto. Vulg., et ducite caute. Marci xiv, 44.

acens autem quidam sequebatur illum : amicus autem eius super nudo : et tenuerunt eum. At ille relicta sindone : nudus fugit. Sequebatur autem Jesum Simon Petrus : et alius discipulus. Discipulus autem ille notus erat Pontifici : et introivit cum Jesu in atrium Pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiit autem discipulus ille alius : qui erat notus Pontifici : et dixit ostiario : et introduxit Petrum. Dixit ergo Petro ancilla ostiaria. Numquid et tu ex discipulis es hominis istius ? Negavit ille dicens. Non sum. **162** Stabant autem servi et ministri ad prunas : quoniam frigus erat : et calefaciebant se. Erat autem cum eis et Petrus stans : et calefaciens se. Princeps igitur Sacerdotum : interrogavit Jesum de discipulis suis : et de doctrina ejus. Respondit Jesus. Ego palam locutus sum mundo : ego semper docui in synagoga et in templo : in quo omnes Judei conveniunt : et in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas ? Interroga eos qui audierunt : quid locutus sum eis. Ecce sciunt hi que dixerim ego. Hec autem cum dixisset : unus assistens ministrorum dedit aliam Jesu : dicens. Sic respondes Pontifici ? Respondit illi Jesus. Si male locutus sum : testimonium perhibe de malo. Si autem bene : quid me cedis ? Misit ergo illum vincitum : ubi scribe et pharisei convenerant. Petrus autem sequebatur a longe : usque in atrium principis Sacerdotum. Et ingressus intus : sedebat cum ministris : ut videret finem rei. Summi vero Sacerdotes et omne consilium : querebant adversus Jesum testimonium : ut eum morti traderent : nec inveneant. Multi falsum testimonium dicebant adversus eum : et convenientia testimonia non erant. Novissime autem venerunt duo falsi testes : et dixerunt. Nos audivimus eum dicentem. Ego dissolvam templum manufactum : et per triguum non manufactum edificabo. Et non erat convenientia testimonium illorum. Exurgens autem summus Sacerdos in medio : dixit ad Jesum. Non respondes quicquam ad ea : que tibi obijciuntur ab his ? Ille autem tacebat : et nihil respondit. Dixitque ei summus Sacerdos. Adjuro te per Deum vivum : ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei ? Dixit illi Jesus : Tu dixisti. Verumtamen dico vobis : amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei : et venientem in nubibus celli. Tunc summus Sacerdos acindens vestimenta sua : ait. Quid adhuc desideramus testes ? Ecce nunc audisti blasphemiam : Quid vobis videtur ? At illi dixerunt. Reus est mortis. Tunc expulerunt in faciem ejus : et colaphis eum cederunt. Et velantes faciem : a palis eum cedebant : et dicebant. Prophetiza nobis Christo : quis est : qui te percussit ? Et

^a Misit ergo illum vincitum. Hoc loco quedam verba deficiunt. Cod. Verel. legit : Misit ergo illum Anna vincitum ad Caiphan principem sacerdotum. Vulgata : Misit eum Annas ligatum ad Caiphan pontificem. Joan. xviii, 24. Illud autem, ubi Scriba et Pharisei convenerant, est ex Matthæi xxvi, 57, ubi Scriba et seniores legitur.

^b Lauda. Ps. cviii, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 21.

^c Impii. Vulg., peccatoris.

^d Locutus fuit. Vulg., locuti sunt adversus me lin-

A multa alia blasphemantes dicebant in eum. Erat autem Petrus in atrio deorsum. Qui edebant autem : dixerunt ei. Et tu ex discipulis ejus es : nam et loquela tua manifestum te facit. Iterum negavit ille cum juramento dicens. Nec vidi eum. Et intervallo facto quasi hore unius : dicit unus ex servis principis Sacerdotum : cognatus illius ejus absciderat Petrus auriculam. Nonne ego te vidi in horto cum illo ? Tunc Petrus cepit detestari : et jurare : quia non novisset hominem. Et statim gallus cantavit. Conversus autem Jesus : respexit Petrum. Et quia dixerat ei : priusquam gallus cantet : ter me negabis. Egressus foras Petrus : flevit amare. Et recordatus est verbi Domini : quod locutus fuerat ad eum. ^a. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ^a. Et cum.

^b Lauda. Deus laudem meam ne tacearis : quia os ^c impii et os dolosi contra me apertum est. II. ^d Locutus fuit de me verba mendacii : verbis odii circumdederunt me : et expugnaverunt me gratis. III. Pro eo ^e quia eos diligebam adversabantur : ego autem orabam ^f pro eis. IV. Posuerunt adversum me mala pro bonis : et odium pro delectatione mea. V. Constitue super eum ^g diabolum : et satan stet a dextris ejus. VI. Cum judicatur exeat condemnatus : et oratio ejus fiat in peccatum. VII. Tu autem Domine fac mecum ^h misericordiam propter nomen tuum : quia suavis est misericordia tua libera me.

Et statim Sacerdos Missam celebrans accipiat duas hostias : unam de qua communicet : et aliam ad reservandum in monumento in crastinum : et accipiat vinum et aquam et offerat sicut mos est. Deinde faciat alias ceremonias que fieri solent in aliis diebus. Quibus factis inclinet se Sacerdos junctis manibus et dicat. Adjuvate me fratres in orationibus vestris : et orate pro me ad Deum.

Chorus respondeat. Adjuvet te Pater et Filius et Spiritus Sanctus.

Postea dicat Chorus.

163 ⁱ Sacrificium. Edificavit Moyses altare sub monte ex duodecim lapidibus : et misit de filiis Israel et obtulerunt holocaustomata : et immolaverunt hostias pacificas Deo. ^j. Dixit Dominus ad Moysen : ecce ego veniam ad te in columna nubis : ut audiat populus loquentem me ad te : et credat tibi in sempiternum. Descende nunc testare populo : purifica illos hodie : et cras lavent vestimenta sua : et sint parati in diem tertium : tertia autem die descendet Dominus in monte Syna coram omni populo. Descendens Moyses ad populum purificavit illos. P. Et immolaverunt hostias.

qua dolosa, sermonibus odii, etc.

^k Quia eos diligebam. Ita translatio sancti Hieronymi. Vulgat. et LXX, pro eo ut me diligere.

^l Pro eis. In Vulg., LXX et Hieron. non legitur.

^m Diabolum. Vulg., LXX : Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet a dextris ejus.

ⁿ Misericordiam. In Vulg., LXX et Hieron., deficit.

^o Sacrificium. Exod. xxiv, 4. ^p. Ibid., xix, 9-14, omisso 13.

Missa. Diligamus et sequamur fratres charissimi iustitiam sempiternam : manducare cupientes dominicam cenam. Veniente enim patrefamilias : in exteriores tenebras reprobatus conviva projicitur : et sine nuptiali veste repertus dannatur. Nemo pravis cogitationibus sordidatus adveniat : nemo sacramenta celestia simulator accipiat. Imitemur potius patientiam Salvatoris : a quo sic videmus toleratam esse fraudulentiam traditoris : ut malignis cogitantem : rerum omnium prescius Dominus Jesus Christus secum cenare permitteret : nec sanctificato pane fraudaret. Imitemur ejus humilitatem : qui discipulorum pedes humiliter lavit. Imitemur bonitatem ejus : qui neganti Petro fructuosas lachrymas donavit. Caveamus inquietos fratres corporaliter declinare : et charitatem humilitatemque omnibus delectemur simpliciter exhibere. Sacrificium penitentie jejunantes orantesque solvamus : ut securi semper ad celeste convivium festinemus. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Alia oratio. Occurrentes Domine cum ceto totius populi : ut ^a solenne pascha celebremus initium nos propiciatus attende : supplicantes humiliter et orantes : ut qui ab hujusmodi operibus fatigati : et corporis amictu sordentes : ad tuam sacratissimam convenimus cenam : expurgatos nos ab omni cibo malicie in novam convertas prosapiam. Ut cum tua gratia : et victa terreno : et celesti pane mereamur in tuo saturari convivio. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Pietatis tue Christe Domine rogamus clementiam : ut hec ad altare tuum nomina recitata : liber vite contineat : fiatque hoc cene tue sacrificium defunctis ad requiem : et viventibus ad salutem. *ñ. Amen.* Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Oratio. Pax nostra omnipotens Christe sincere nobis osculum pacis attribue : ut non cum Juda proditore rei : sed tue mereamur pacis haberi discipuli. *ñ. Amen.* Quia tu es vera pax nostra etc.

Et Sacerdos dicat omnia alia ut in aliis diebus usque ad gratia Dei Patris omnipotentis. Et chorus respondeat. Pacem meam do vobis. *Et ^b non detur pax nec Presbyter accipiat.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi Domine sancte pater omnipotens gratias agere : et Jesu Christo filio tuo. Cujus nos humanitas colligit : humilitas erigit : traditio solvit : pena redimit : crux salvificat. Sanguis emaculat : caro saginat. Qui se ipsum pro nobis hodie tradidit : et culpe nostre vincula relaxavit. Qui ad commendandam fidelibus bonitatis sue : humilitatisque magnificentiam : etiam traditoris

A sui non dedignatus est pedes abluere : cujus jam manus previdebat in scelere. Sed quid mirum : si dum ministerium forme servilis voluntarie morti vicinus adimplet : posuit vestimenta sua : qui cum in forma Dei esset : semetipsum exinanivit. Quid mirum si precinxit se ^a linteo : qui formam servi accipiens : habitu est inventus ut homo? Quid mirum si misit aquam in pelvim : unde lavaret pedes discipulorum :

164 qui in terra sanguinem suum fudit : quo immundicias dilueret peccatorum : Quid mirum si linteo quo erat precinctus : pedes quos laverat tersit : qui ^a carne qua erat indutus evangelistarum vestigia confirmavit. Et linteo quidem ut se precingeret : posuit vestimenta que habebat : ut autem formam servi acciperet : quando semetipsum exinanivit : non quod habebat deposuit : sed quod non habebat accepit. Crucifigendus sane suis expoliatus est vestimentis : et mortuus involutus est linteis : et tota illa ejus passio credentium est facta purgatio. Passurus igitur exitia : premisit obsequia. Non solum eis pro quibus subiturus venerat mortem : sed etiam illi qui fuerat eum traditurus ad mortem. Tanta quippe est humane humilitatis utilitas : ut eam suo commendaret exemplo divina sublimitas. Quis homo superbus in aeternum periret : nisi illum Deus humilis inveniret. Ut qui periret superbia deceptoris : salvaretur humilitate piissimi redemptoris. Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui traditus ac mortuus est pro peccatis nostris : et resurrexit propter justificationem nostram. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Predicamus Domine : ^a nec tacemus pro nostra redemptione traditum : mortuum : et sepultum : ad celos ascendisse post transitum : et ad iudicandum in fine venturum. Unde petimus ut hec oblata sanctifices : et sumentium pectora propiciatus emacules.

ñ. Amen.

Ad contractionem panis. Antifona. Dominus Jesus misit discipulos suos et dixit ad eos. Euntes parate nobis pascha : ut manducemus : quia desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar. II. Cenantibus autem illis : accepit Jesus panem et benedixit : deditque discipulis suis et dixit : accipite et comedite. P. Desiderio etc. ^γ. Accepit et calicem postquam cenavit : deditque discipulis suis et dixit. Accipite ex hoc omnes : hic est enim sanguis meus novi testamenti : qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum : non bibam amodo cum illud dicam vobiscum novum in

desumpta ritibus Mozarabicis satis male aptatur.

^a *Linteo.* Eadem leguntur in immolatione missae Missalis Gallo-Gothici.

^a *Carne.* Eadem in Missali Gallo-Gothico verbatim leguntur.

^a *Nec.* Fortasse : *Nec tacemus te pro nobis, etc.*

^a *Solenne Pascha initium.* Ita enim seriam hanc quintam appellabant. Missale Gallo-Gothicum : Inchoande Pasche solemnitate. Sacramentarium Bobianum : Da, quæsumus, plenius atque perfectius omnia festi paschalia introire mysteria. Eadem verbatim in Sacramentario Gelasiano leguntur.

^b *Non detur pax.* Hæc rubrica e Missali Toletano

regno patris mei. *P. Quia desiderio desideravi.*

Ad Orationem Dominicam.

Oratio. Cogitationes et delicta nostra cernentes : non cruentas tibi Domine victimas immolamus ; sed supplicibus votis tibi sempiterni Sacerdotis corpus offerimus. Memorare itaque Domine ; ^a quod pro nobis pertulerit ; quia peccata nostra portavit. Indue ergo nos justicie stola : ut in cena tua sine veste nuptiali nullus accumbat ; gaudiisque celestibus novi testamenti convivium floreat. Procul absit dolus ; quo deceptus est malus ille discipulus. Sit in omnibus fides vera : spes certa ; et charitas pura. Ut spiritualibus sacramentis non dannetur conscientia ; sed per pacis charitatisque tue dulcedinem ab omnibus emundati vitis ; ad te proclamemus e terris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Christus Dominus qui pro salute omnium se tradi permisit ; ipse vos sue gratie dono locupletet. *ñ.* Amen. Et qui per bucellam panis suum prodidit traditorem ; ipse vos sui panis perceptione sibi met faciat complacere. *ñ.* Amen. Quique discipulorum pedes eluere dignatus est hodie ; ipse vos ab omnibus delictis emaculet ; et cetui discipulorum associet. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri ; qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ.* Amen.

Ad accedentes. Antiphona. Memor esto nostri Christe in regno tuo : et dignos fac nos de resurrectione tua. *ñ.* Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum : antequam patiar. *ñ.* Euntes parate nobis pascha ut manducemus. *P. Antequam patiar. ñ.* Ecce introeuntibus vobis in civitatem occurret vobis homo amphoram aque **165** portans : sequimini eum in domum in qua introierit. et ingressi januam : dicite patrifamilias domus. *P. Quia desiderio. ñ.* Dicit tibi magister : tempus meum in proximo est : ubi est ergo diversorium ubi pascha cum discipulis meis manducem. *P. Antequam patiar. ñ.* Et ipse vobis ostendet cenaculum grande stratum : ibi parate nobis. *P. Antequam patiar. ñ.* Euntes autem discipuli venerunt in civitatem : et invenerunt sicut dixerat illis Jesus : et paraverunt pascha. *P. Desiderio desideravi. ñ.* Vespere autem facto discubuit Jesus et duodecim Apostoli cum eo : et ait illis. *P. Desiderio desideravi. ñ.* Dico enim vobis ; quia ex hoc non manducabo illud : donec impleatur in regno Dei. *P. Desiderio. ñ.* Accepit panem et benedixit ac fregit : deditque discipulis suis et ait illis. *P. Desi-*

derio. ñ. Accipite et manducate : hoc est corpus meum ; quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. *P. Desiderio. ñ.* Similiter et calicem postquam cenavit dicens : accipite : et gratias egit : deditque illis dicens. *P. Desiderio. ñ.* Bibite ex hoc omnes ; hic est enim sanguis meus novi testamenti : qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. *P. Desiderio. ñ.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P. Desiderio.*

Com. Repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra in exultatione.

Dicat Presbiter.

Communio Oratio. Corpus Domini Nostri Jesu Christi quod accepimus : et sanctus sanguis ejus quem **B** potavimus : adhereat in visceribus nostris eterne omnipotens Deus : ut non veniat nobis ad iudicium nec ad condemnationem : sed proficiat ad salutem et ad remedium animarum nostrarum in vitam eternam. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis et omnia regis etc.

^b *Et postquam Sacerdos communicaverit : accipiat calicem bene mundatum : et ponat intus in calicem ^c filiolam cum qua calix cooperitur : et reverenter accipiat corpus Christi Sacerdos : et ponat intus in calicem supradictam filiolam. Deinde accipiat aliam filiolam cum qua cooperiat calicem : et desuper ponat patenam calicis : et supra dictam patenam et calicem ponat unam ^d implam pulcram : que quidem impla cooperiat totum calicem. Et ponat eam super humeros : et sic honorifice deferat Eucharistiam ad monumentum can-*

C *sando ; ^e Hoc corpus totus chorus humiliter et devote precedentibus cereis et incenso coram Eucharistia : et unus puer deferat ^f esquillam pulsando. Et velum seu pallium super corpus Domini honorifice deportetur a quatuor vel a sex dominis de nobilioribus civitatis qui deferant ^g pallium vel velum. Et sic unus de operariis Ecclesie ; qui continue ab exitu chori projiciat ^h annovam viridem subtus pedes portantium seu deferentium corpus Domini. Et sic fiat alia die in reversione corporis Domini de monumento ad altare. Et cum perventum fuerit ad monumentum : ascendant Pontifex seu Presbyter in superpelliceis : Decanus vel ejus locum tenens Thesaurarius : vel in ejus absentia alia dignitas. Vel antiquior Canonicus ipsius Chori.*

D *Et posita eucharistia in monumento : Pontifex vel Presbyter debet discooperire calicem : et humiliter monstrare istis duobus dominis hostiam consecratam : et cooperto calice ut prius et positis in dicto monumento cruce et Missali mixto vel biblia et thuribulo sine prubus in locis superhumerali dicitur.*

^a *Hoc corpus. Missale Toletanum : Hoc corpus quod pro vobis tradetur, hic calix novi testamenti est in meo sanguine, dicit Dominus, hoc facite quotiescunque sumitis in meam commemorationem.*

^b *Esquillam. Campanulam, quæ etiam squilla et skella dicitur.*

^c *Pallium. Vulg., baldachinum.*

^d *Annovam. In Missali Toletano annovam legunt, nimirum virides arborum frondes.*

^a *Quod. Lege quid.*

^b *Et postquam.* Tota hæc rubrica, quæ exstat in Missali Toletano, Mozarabica est. Nam Gotho-Hispani et Galli ante susceptos ritus Romanos, sequenti biduo nullas missas, et nequidem presanctificatorum communionem celebrabant (*Concil. Tolet. xvi, can. 8*).

^c *Filiolam.* Hoc est palla qua calix tegitur.

^d *Implam.* Aliter *Guimpla*, et *Wimpla*, hoc loco est velum quo calix tegitur, sed aliquando velum majus est, quod humeros sacerdotis, et simul pixidem sacram, tegit cum Eucharistiam deferat, et quod aliqui-

nis : et *navea* cum incensu et campanella : et incenset cum alio thuribulo monumentum reverenter : et cum summa diligentia claudatur cum duobus clavibus et cum cera rubra sigilletur cum duobus sigillis : que sigilla et claves servant dicti duo domini : et debet esse lunien semper coram sepulchro. Sepulto Domino clausoque monumento : dum Sacerdos cum Ministris revertitur ad altare : pulsetur ad vespereos cum ^a mastratis ligneis : et reversis ad altare : ab ^b Archidiacono clara voce dicetur. ^c Pro hymno audiendo ^d locis vestris accedite. Ac deinde stante Episcopo. vel Sacerdote iuxta cancellum altaris vadunt ad preparatorium : et acceptis duodecim cereis cum canolis argenteis fixis modicam moram facientes **166** progrediuntur sex Levites precedentes ante crucem et alii sex post crucem properantes ad altare. Dum vero circumdatum fuerit altare ab omnibus Presbyteris : ingrediuntur Levites cum cereis a parte sinistra usque ad dextram. Venientes prius ab Archidiacono erux ponenda est super mensam altaris : deinde sex Levites pariter et stans in medio Episcopus imponit hanc Antiphonam. Quomodo ad latronem cum gladis et fustibus venistis comprehendere me : vobiscum fui docens et non tenuistis me : unus ex vobis traditurus est me, P. Responderrunt discipuli dicentes : numquid ego Domine ? qui mecum ait manum misit in parapside ille me traditurus est hodie. Psalm ^e Deus laudem meam ne taceris. Usque ubi dicit. Et ejiciantur de habitationibus suis. Relegetur Antiphona. Responderunt discipuli. Iterum. ^f Scrutetur fenerator. Usque ubi dicit. Et compuncti corde morti tradidit. Relegetur Antiphona. Responderunt discipuli. Iterum. ^g Et dilexit maledictionem. Usque ubi dicit. Et tu Domine fecisti. Iterum. ^h Maledicent illi et tu benedices. Totum usque in finem. Relegetur Antiphona. Responderunt discipuli. Si quis hic psalmus in quatuor clausis : et quinta gloria ab utrisque omnibus recitatur : et caput iterum repetitur. Et post hec dicit Episcopus vel Sacerdos orationem tantum sine patena.

Oratio. Quas tibi Domine Jesu Christe pro cruce lachrymas ? que pro sanguinis effusione suspiria vel lamenta reponamus : que premia : que vota reddamus ? Ecce nunc caperis pro nobis penis cruciandus indebitis. En caperis expuendus : expueris. Flagellandus : flagellaris. Crucifigendus : crucifigeris. Deridendus : derideris. Acceto propinandus : propinaris.

^a Mastratis. Machina malleolis ligneis instructa, qua hisce diebus pro cappana utuntur.

^b Archidiaconus. Hæc rubrica in Toletano non legitur.

^c Pro hymno. Nimirum *Pange lingua* e Breviario petendo, quem alii Venantio Fortunato, alii Claudiano Mamerto, presbytero Viennensi, tanquam auctori tribuunt : huic opinioni favet Sirmundus in notis ad Sidonium (Lb. iii, epist. 4) et pro ea citat Gennadium, ut in Cod. mss. sancti Michaelis de Tomba auctior legitur.

^d Locis vestris. Viri a mulieribus segregati, plebs a magistratu, clerus a populo, poenitentes a fidelium turba.

^e Deus laudem. Ps. cxxviii.

^f Ad lavandas. Neque hæc rubrica exstat in Missali

A Consumandus : consumaris. Mirabiliter surrecturus. Parce nobis Christe Domine : parce rogamus per admirabilem sancte passionis ac resurrectionis tue virtutem. Et sicut paradisi civem redditisti latronem : ita per crucis tue victoriam : omnem a malo liberes mundum : atque universam redimas hominum creaturam. Ut nos quos conscientiarum obscuritas postravit in luctum : resurrectionis claritas attollat in gaudium. *ñ*. Amen.

Alia oratio. Expia quesumus Domine nostrorum cunctas facinorum culpas : ut depositis veteris hominis indumento : per magnificentissimo tue passionis exemplum : divine resurrectionis tue innovati leticia : celestibus nos sentiamus operibus illustrari. *ñ*. Amen. Postea dicit Diaconus. Eamus cum pace. *ñ*. Amen.

¹ Ad lavandos pedes.

Post peracta hec omnia vadit Episcopus cum Presbyteris et Diaconibus vel omni clero ad atrium : et sedilia juxta consuetudinem posita : clausis ostiis et laicis omnibus foris projectis. Succingit se Episcopus linteo : et imponit albam : et presbyteri quibus pedes lavantur cantant hanc Antiphonam : Bone Magister lava me ab injusticia mea : et a peccato meo munda me. *ñ*. Si enim ego lavi pedes vestros Magister et Dominus : exemplum enim relinquo vobis : ut quemadmodum ego facio : et vos similiter faciatis. P. Bone magister lava. Pro versibus autem littere dicantur in ordine. id est Psalmus Beati immaculati in via. totum. cum Gloria Patri. et locis competentibus Antiphona replicatur. Cui vero pedes lavantur : mox illum Episcopus cum pedes aqua laverit ¹ osculatur : ille cui pedes lavantur similiter in caput ipsi Episcopus osculatur. Postea vero Archipresbyter succinctus linteo extergit pedes eorum : et ita ipsi alternatim sibi faciunt. Qua expleta : Abbates Presbyteri et Levite vel qui non occurrerunt aut pedibus infirmi sunt aquam manibus tantum ab Episcopo accipiunt : et ab utrisque similiter caput vel manus deosculantur. Post hec expleta : dicit Episcopus hanc orationem.

Oratio. Unigenite Dei Patris Filius : qui pro mundi salute nostre humilitatis assumere dignatus es carnem : qui misericorditem hominem quem formaveras deceptum a persuasionem diaboli : per humilitatis tue **167** gratiam ad paradisi iterum fecisti revocare januam : qui discipulorum tuorum pedes non digne gnasti lavare : ut nos imitando exemplum salutare :

Toletano. Lotio pedum, feria 5 in Coena Domini, in quibusdam Ecclesiis Hispanie et Gallie vetusta consuetudine recepta fuerat, in aliis aut nunquam admissa, aut desidia episcoporum in desuetudinem abierat, quare concilium Toletanum xvi, cap. 3, præcepit ut episcopi per omnem Hispaniam et Galliam, Christi Domini exemplum secuti, feria quinta in Coena Domini pedes suorum subditorum lavent, proposita in negligentiores poena suspensionis a communione per duos menses. Exinde ritus lavandi pedes pauperum ubique etiam a principibus Christianis frequentari coepit.

¹ Et osculatur. Hinc in concilio Aquisgranensi, anno 817, capite 24, statutum ut in Coena Domini pedes fratrum abbas lavet, et osculetur, et demum propria manu potum eis vorrigat.

tecum faceres conregnare, Petimus clementiam tuam a omnipotens Deus : ut nostrorum deleas facinora peccatorum : quatenus abluti a delictis : mereamur sanctis effici participes in regno celorum. *ñ. Amen.*

a Deinde prostrati omnes cum Episcopo in terram plorant modicum. Et illi similiter plorantes cum eo : sicque consurgentes : postea ad cenam conveniunt. Consumptis autem omnibus escis vel potis : accedant Presbyteri et Diacones ad Episcopum et accipiant ab eo cerea incensa : et precadunt eum usque ad cellam : et ipse manu sua Presbyteris et Diaconibus vinum ad bibendum tribuit : ac post simul omnes propriis domibus revertuntur. Eadem vero nocte nullo jam lumine perlustratur nisi coram sepulchro.

b In Parasceve *a* ad Nonam pro indulgentia.

Oratio. O Sancta Crux in qua salus nostra pependit : per te introibimus ad patrem : veniam mereamur : per te apud Christum habeamus indulgentiam et veniam. *ñ. Amen.*

Mox autem cum Episcopus cum Presbyteris et Diaconibus decincti juxta consuetudinem ascenderint ad sedes : et Levite in ordinem suum quem supra notatum est in via sacra steterint. A Clerico incipitur prophetia.

Lectio libri proverborum Salomonis (Cap. *a* III).

Fili : si dormieris : salvus eris. *a* Quiescis : et savia erit somnus tuus. Ne paveas repentino terrore . et fruentes tibi potentias impiorum. Dominus erit in latere tuo : ut custodiat pedem tuum : ne capiaris *a* a malo. *ñ. Amen.* Post hec ab Archidiacono dicatur. Erigite vos. Deinde *a* salutat Episcopum dicendo. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Deinde dicat Episcopus *b* *ñ. Popule meus quid feci tibi : aut in quo contristavi te : responde mihi. Quia eduxi te**

a Deinde. Neque hanc rubrica legitur in Missali Toletano. Hinc autem discimus, episcopos Gotho-Hispanos, feria 5 in Cœna Domini, peracto divino officio, clerum ad mensam invitasse, et post cenam poculum sua manu præbuisse presbyteris et diaconis, quem morem in monasteriis Gallie concilium Aquisgranense citatum confirmavit.

b In Parasceve. In Orationali Gothico (Pag. 98) scribitur in parasceven, et in Lectionario Luxoviensi in parasceven. Sanctus Isidorus (De off. Eccl. l. 1, c. 29) : Parasceve, id est sexta Sabbati, ideò in festivitatem habetur, quia eo die Christus mysterium crucis explevit. Apud Gotho-Hispanos et Gallos nolite hac die missæ antiquitus celebrabantur, idemque Romæ, traditione ecclesiastica, mos obtinuerat, teste Innocentio I, in epistola ad Decentium Eugubinum (Cap. 4). Unde in libris liturgiis Gallicanis neque orationes, neque lectiones ad missam assignantur. In quibusdam etiam Ecclesiis diem Passionis Domini, clausis basilicis, cum merore transiebant : in aliis autem ab hora nona soluto jejunio epulis indulgebant, utrumque bene abusus concilii Toletani IV Patres sustulerunt, statuentes, can. 7, ut feria sexta Passionis Domini omnibus prædicetur mysterium crucis, atque ut omnis populus Indulgentiam criminum postulet, ut penitentia compunctione mundati, venerabilem diem Dominicæ resurrectionis remissis iniquitatibus suscipere mereamur, corporisque ejus et sanguinis sacramentum mundi a peccatis sumamus : et canone octavo statuentes ut si quis, exceptis parvulis et languentibus, jejuniū solvat ante peractas indulgentiæ orationes, a

de terra Egypti : parasti crucem mihi. Respondetur a clero caput similiter per singulos versos. *ñ* Audite que Dominus loquitur : surge et contende judicium adversus montes : et audiant colles vocem tuam. *P.* Quia eduxi te. *ñ.* Audite montes judicium Domini et fortia fundamenta terra : quia judicium Domini cum populo suo et cum Israel altercabitur dicams. *P.* Quia eduxi te. *ñ.* Popule meus quid feci tibi aut in quo te contristavi : aut in quo tibi molestus fui : responde mihi. quia eduxi te de terra Egypti : et de domo servitutis liberavi te : et misi ante faciem tuam Moysen Aaron et Mariam. *P.* Parasti crucem mihi. *ñ.* Si affiget homo Deum : quia vos confixistis me et dixistis : in quo confiximus te : invaluerunt super me verba vestra : et confixistis me gens tota. *P.*

B Parasti crucem mihi. *ñ.* Quid dignum offeram Domino : curvabo genua Deo excelsio : numquid offeram ei holocaustomata : aut vitulum anniculum numquid placari poterit Dominus in millibus arietum : aut in multis millibus hircorum pinguum. *P.* Parasti crucem mihi. *ñ.* Numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo : fructum ventris mei pro peccato anime mee. *P.* Parasti crucem. *ñ.* Indicabo tibi homo quid sit bonum : aut quid Dominus querat a te : utique facere judicium et diligere misericordiam : et sollicitum ambulare cum Deo tuo. *P.* Parasti crucem.

Lectio libri Esaya Prophete. (*b* Cap. LII, LIII).

ñ. Deo gratias.

Hec dixit Dominus. Ecce intelliget servus meus : exaltabitur et elevabitur et sublimis erit valde. Sicut obstupuerunt super te multi : sic *a* gloriosus erit inter viros aspectus ejus : et forma ejus inter filios hominum. Iste asperget gentes multas : super ipsum continebunt Reges os suum. Quia quibus non est nunciatum de eo viderunt : et qui non audierunt :

gaudio et communione paschali repellatur. Exinde in omnibus Ecclesiis, Gothorum imperio, in Hispania et Gallia, subditis, feria sexta Passionis Domini publice poenitentes reconciliabantur, et Passio Domini legabatur, quibus postea adjecta sunt adoratio crucis, et communio, seu missa præsanctificatorum.

a Ad nonam. In Breviario Mozarabum, ad nonam pro Indulgentia : in Sacramentarii Gelasiani rubrica legitur : Hora nona procedant omnes ad ecclesiam et ponatur crux supra altare. Et in vetusto Breviario ecclesiastici ordinis, quo monasteria quædam sæculo VII in Gallia utebantur (Thes. nov. Anec. tom. V, col. 105) : In Parasceven autem quod est feria sexta Passionis Domini hora nona colliguntur omnes in ecclesiam. Igitur, post Concilium Toletanum IV, Gotho-Hispani, eorumque exemplo aliæ Ecclesiæ, ante nonam horam, hoc est ante horam tertiam pomeridianam, officium passionis Domini non incipiebant, quod proinde ad noctem usque, cum jejunio, protrahabant.

a Cap. III. Vers. 24-27.

a Quiescis. Lege quiesces.

a A malo. Sunt voces quibus finis imponebatur lectioni.

a Salutat. Gotho-Hispani hisce diebus consuetam populi salutationem Dominus sit semper, etc., non omitebant.

b Cap. LII. Vers. 45-LIII, 1-12. In Lectionario Luxoviensi, ad secundam leguntur eadem.

a Gloriosus. Vulg., inglorius.

contemplati sunt. * Domine quis credidit auditui nostro : et brachium Domini cui revelatum est ? Et ascendet sicut virgultum coram eo : et sicut radix de terra sitiienti. Non est species ei : nec decor. Et vidimus eum : et non erat aspectus : et desiteravimus eum despectum : et novissimum virorum. Virum dolorum et scientem infirmitatem : et quasi absconditus vultus ejus et despectus : unde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit : et dolores nostros ipse portavit. **168** Et nos putavimus eum quasi leprosum : et percussus a Deo et humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras : et attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostre super eum : et livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus : unusquisque in viam suam declinavit : et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrorum. Oblatus est : quia ipse voluit : et non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur : et quasi agnus coram tondente se obmutescet : Et non aperiet os suum. De angustia et de judicio sublati est : generationem autem ejus quis enarrabit ? quia abscissus est de terra viventium. Propter scelus populi mei percussus eum : et dabit impios pro sepultura sua : et divites pro morte sua. Eo quod iniquitatem non fecerit : neque dolus fuerit in ore ejus. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam : videbit semen longevum : et voluntas Domini in manu ejus dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus : videbit et saturabitur. In scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos : et iniquitates eorum ipse portabit. Ideo ^b dispersi ab eis plurimos : fortium dividet spolia. Pro eo quod tradidit mortem animam suam : et cum sceleratis deputatus est. Et ipse peccata multorum tulit : et pro transgressoribus rogavit. ^a Amen. *Deinde ascendet cantor cum sociis ad sedes : et dicat singularis hunc prologum voce.* Pro susceptione matutina vicesimus primus in finem psalmus ipsi David. *Finito dicunt hunc psalmum tacentibus omnibus in choro duo ^c psallendo.* Deus Deus meus intende in me quare me dereliquisti. [†] Longe a salute mea verba delictorum meorum. [†] Deus meus clamabo per diem : nec exaudies : et nocte : et non ad insipientiam mihi. *Dicat ^d Presbiter.* Silentium facite. [†] Ego autem sum vermis et non homo : opprobrium hominum et abjectio plebis. [†] Omnes qui videbant me subsanabant me : locuti sunt labiis et moverunt caput. [†] Speravit in Domino eripiat eum : salvum faciat eum quoniam vult eum. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. ^a Quoniam tu es qui eduxisti me de ventre : spes mea ab uberibus matris mee. [†] In te jactatus sum ex utero de ventre matris mee : Deus meus es tu ne discedas a me. [†] Quoniam tribulatio est proxima : et non est qui adjuvet. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. [†] Circum-

^A dederunt me vituli multi : tauri pingues obsederunt me. [†] Aperuerunt in me os suum sicut leo rapiens et rugiens. [†] Sicut aqua effusus sum : et dispersa sunt omnia ossa mea. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. [†] Factum est cor meum tamquam cera liquecens in medio ventris mei. [†] Biaruit sicut testa virtus mea : et lingua mea adhesit faucibus meis : et in pulvere mortis deduxisti me. [†] Quoniam circumdederunt me canes multi : concilium malignantium obsedit me. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. [†] Foderunt manus meas et pedes meos : dinumeraverunt omnia ossa mea. [†] Ipsi vero consideraverunt et conspexerunt me : dividerunt sibi vestimenta mea : et super vestem meam miserunt sortem. [†] Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum a me : ad defensionem meam Deus meus respice. *Dicat Presbiter.* Silentium facite. [†] Eripe a framea animam meam : et de manu canis unicum meam. [†] Libera me Domine de ore leonis : et a cornibus unicornium humilitatem meam. [†] Narrabo nomen tuum fratribus meis : in medio ecclesie laudabo te Domine

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Corinthios (I, Cap. V, VI).

^a Deo gratias.

Frates. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit ? Expurgate vetus fermentum : ut alitis nova conspersio sicut estis azimi. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur. Non in fermento veteri : neque in fermento malicie et nequie : sed in azimis sinceritatis et veritatis. Scripsi vobis in Epistola : ne commisceamini fornicariis. Non itaque fornicariis hujus mundi : aut avaris : aut rapacibus : aut idolis servientibus. Alioquin debeuerat de hoc mundo exire. Nunc autem scripsi vobis : **169** non commiseri. Si is qui frater nominatus est fornicator : aut avarus : aut idolis serviens : aut maledicus : aut ebriosus : aut rapax : cum ejusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de his qui foris sunt judicare ? Nonne de his qui intus sunt vos judicatis ? Nam eos qui foris sunt : Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis. Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum judicari apud iniquos : et non apud sanctos ? An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt : et si a vobis judicabitur mundus : indigni estis qui de minimis judicetis ? Nescitis quoniam angelos judicabimus : quanto magis secularia ? Secularia igitur judicia si habueritis : contentibiles qui sunt in ecclesia : illos constituite ad judicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam : qui possit judicare inter fratrem suum : sed frater cum fratre iudicio contendit : et hoc apud infideles ? Jam quidem omnino delictum est in vobis : quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis ? Quare

porro *silentium* tam sæpe hoc loco indicitur ob singultus et fletus penitentium, et totius populi Christo Domino suo commiserantis.

* Cap. V. Vers. 6-vii, 1-12.

^a Domine. Ita LXX. In Vulgata non legitur.

^b Dispersi ab eis. Vulg., dispersi sunt eis.

^c Psallendo. Ps. xxi.

^d Presbiter. Olim diaconus silentium indicabat :

non magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis : et fraudatis : et hoc fratribus. An nescitis : quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare : neque fornicarii : neque idolis servientes : neque adulteri : neque molles : neque masculorum concubitores : neque fures : neque avari : neque ebriosi : neque maledici : neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hec quidem fuistis : sed abluti estis : sed sanctificati estis. In nomine Domini nostri Jesu Christi : et in spiritu Dei nostri. Amen.

Lectio sancti evangelii secundum Mattheum
(^a Cap. XXVII).

Mane facta ^b cena pura : quod est ante sabbatum : concilium fecerunt summi sacerdotes et seniores populi de Jesu : ut interficerent eum. Et victum eum duxerunt : et tradiderunt Pontio Pilato presidi. Tunc Judas traditor eum videret : quoniam ^c ad iudicium jam perductus est : penitentia motus : revocavit triginta argenteos summis Sacerdotibus et senioribus dicens. Peccavi : quia tradidi sanguinem iustum. Cui dixerunt. Quid ad nos? tu videris. Et projecta pecunia in templo abiit : et laqueo se suspendit. Sacerdotes autem accepta pecunia illa : dixerunt. Non licet mittere illam in corbonam : quia precium sanguinis est. Sed consilio accepto emerunt agrum figuli : in sepulturam peregrinorum. Propter quod appellatus est ager ille Aceldemach : hoc est ager sanguinis : usque in hodiernum diem. Tunc impletum est quod dictum est per ^d Hieremiam prophetam dicentem. Et acceperunt triginta argenteos precium estimati : quod estimaverunt filii Israel : et dederunt eos in agrum figuli sicut precepit mihi Dominus. Jesus autem stetit ante presidem : et interrogavit eum pressus dicens. Tu es Rex Judeorum? Respondit Jesus. Tu dicis quia Rex sum. Ego ad hoc natus sum et ad hoc veni in hunc mundum : ut testimonium perhibeam veritati. Omnis qui de veritate est : audit vocem meam. Pilatus autem produxit foras Jesum : et sedit pro tribunali in loco qui dicitur Licostratus : hebraice autem Gabatha. Erat autem preparatio pasche : hora quasi sexta. Et ait Judeis Pilatus. Ecce Rex vester. At illi clamaverunt dicentes. Tolle : crucifige eum. Ait illis Pilatus : Regem vestrum vultis ut crucifigam? Responderunt principes sacerdotum. Nos non habemus Regem nisi Cesarem. Sedente autem illo pro tribunali : misit ad eum uxor sua dicens. Nihil tibi et iusto illi : multa enim passa sum hodie in somnis propter eum. Principes autem sacerdotum et seniores persuaserunt turbis : ut peterent Barrabam : Jesum autem perderent. Respondit Pilatus : et dixit illis. Quem vultis ex duobus dimittam vobis? Illi autem dixerunt. Barrabam. Dicit illis Pilatus. Quid ergo faciemus de Jesu qui dicitur Christus? Dicunt omnes.

^a Cap. XXVII. Sancti Matthæi nomen præfigitur lectioni Passionis Christi, etai contexta sit ex verbis omnium evangelistarum. Idem observare licet de Saceramentario Bobiano, in quo nomen sancti Joannis præponitur lectionibus de Passione Christi, quæ ex omnium Evangeliorum sententiis compactæ sunt.

^b Cena pura quod est ante Sabbatum. Hæc in nulla Evangeliorum versione inveniri, forte mane, facta cena

A Crucifigatur. Dicit illis Pilatus. Quid enim mali fecit? Illi autem magis clamabant dicentes. Crucifigatur : crucifigatur. Cum vidisset autem Pilatus quia nihil proficit : sed magis tumultus sit : accepit aquam et lavit manus coram populo dicens. Innocens ego sum a sanguine iusti hujus : vos videritis. Et respondens **170** universus populus dixit. Sanguis hujus super nos : et super filios nostros. Tunc dimisit illis Barrabam : Jesum autem flagellis eorum tradidit eis : ut eum crucifigerent. Tunc milites presidis eum accipissent Jesum in pretorio : congregaverunt ad eum totam cohortem : et vestierunt eum clamidem coccineam : et purpura circumdederunt eum. Et intextos coronam de spinis : imposuerunt super caput ejus : et arundinem in dextera ejus. Et pedibus ejus provoluti : irridebant eum dicentes. Ave Rex Judeorum. Et conascentes in faciem ejus : accipiebant arundinem et percutiebant caput ejus. Jesus autem portans ipse sibi crucem : pervenit in locum qui appellatur Calvaria : quod dicitur hebraice Golgotha : ubi eum crucifixerunt. Et cum eo duos latrones : hinc atque illinc : medium vero Jesum. Scripsit autem et titulum Pilatus : et posuit supra crucem. Erat autem scriptum. Jesus Nazarenus Rex Judeorum. Hunc ergo titulum multi leguntur Judeorum : quia prope civitatem erat locus ubi eum crucifixerunt. Tunc dixerunt Pilato. Noli scribere Rex Judeorum : sed quia ipse dixit Rex sum Judeorum. Respondit Pilatus. Quod scripsi scripsi. Milites ergo cum crucifixerant Jesum : acceperunt vestimenta ejus : et fecerunt quatuor partes : unicuique militi partem. De tunica autem quæ de superiori parte non consutis : sed per totum textilis fuit : dicunt ad alterutrum. Non scindamus eam : sed sortiamur de illa cuius sit. Ut scriptura impleatur quæ dicit. Diviserunt sibi vestimenta mea : et super vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hec fecerunt. Preterea autem blasphemabant eum : moventes capita et dicentes. Vah qui destruis templum : et post triduum edificas illud. Salvum fac temetipsum : et descende de cruce. Similiter autem et unus de latronibus : qui cum illo simul crucifixi erant blasphemabat illum : dicens : Nonne tu es Christus? libera te et nos. Respondens autem alius : increpabat illum : dicens. Nec sic times Deum : cum in eadem damnatione es? nos quidem iuste : digna enim factis nostris recipimus : hic vero nihil mali fecit. Et dicebat ad Jesum. Domine memor esto mei : cum veneris in regno tuo. Dicit ei Jesus. Amen dico tibi : hodie mecum eris in paradiso. A sexta autem hora tenebre factæ sunt in totam terram usque in horam nonam. Circa nonam autem horam : exclamavit Jesus voce magna dicens. Heley :

pura, quod est...

^c Ad iudicium jam perductus esset. Verbatim e versione Gothica; confer Evangelium Gothicum Junii. Vulgata et Gr. legunt quod damnatus esset. Matth. xxvii, 5.

^d Hieremiam. Modo textus e Zacharia citatur xi, 12. Confer sancti Hieronymi notam in hunc locum.

Post hec dicat Archidiaconus. Deprecemur Dominum.

Episcopus dicat. Te deprecamur. P. Indulgentia, y. Nos Patri reconciliet. P. Indulgentia. y. Christi confirmet gratia. P. Indulgentia. 172 y. Confirmet Sancto Spiritu. P. Indulgentia. y. Medelam egris conferat. P. Indulgentia. y. Captivos reddat patrie. P. Indulgentia. y. Vices aerum temperet. P. Indulgentia. y. Te deprecamur Domine indulgentiam.

Post hec dicat Diaconus. Erigite vos.

Et Sacerdos legit hanc orationem.

Oratio.

Unigenite fili Dei Patri: qui celum rediturus in terris dignatus es nasci: ut nos elevares ad celos. Qui ideo in ligno crucis manus proprias extendisti: ut nos ad lignum vite propicius revocares. De quo Adam gustare non meruit: posteaque crimen prevaricationis incurrit. Crux ergo tua Deus: vite arbor est: in eternum vivificet: quemquo ex ea gustaverit. Tuam ergo clementiam petimus: ut auferantur ab oculis tuis mala nostra preterita: et bona futura nascentur. Hujus mundi lux infida negligatur: et perennitatis tue a nobis eternitas requiratur. *A. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster: qui vivis cum Beo Patre et regnas cum Spiritu Sancto in secula seculorum. y. Amen. Post hec decantat hunc a. Psalmum cum Antiphona sua ab Episcopo imposita. Antiphona. Parce Deus quia sprevimus precepta tua: qui das post peccata indulgentiam. P. Miserere mei Deus secundum magnam. Dicto Psalmo una cum b. Gloria Patri. dicit Diaconus.*

a. Psal. 1.

*b. Gloria. Hinc constat Gotho-Hispanos non omis-
sisse, tempore Passionis, solemnem psalmorum clau-
sulam Gloria et honor Patri, etc.*

c. Indulgentia. Antiquitus post ultimum hoc indulgentia orationem a sacerdote recitatam fuisse constat ex Orationali Gothico, in quo (Pag. 98) exstatoratio dicenda in paraseben post Indulgentias explicitas, quae incipit, Ingeniti Patri unigenite Christe, etc., et in Breviario Mozarabum (Fol. 229, col. 5) legitur. Quare credibile est non aliter olim officio Paraseves finem factum esse quam adhuc in Breviario Mozarabum terminatur: nimirum, postquam populus ultimum indulgentia clamasset, diaconus de more dicebat Erigite vos, et sacerdos orationem fundebat Unigenite Filius Dei Patri, etc., aut ejusmodi aliam, quam oratio Dominica excipiebat, et Erui a malo, quo dicto, sacerdos populum salutabat, quem diaconus, solemni formula, Eamus cum pace, missum faciebat. At postquam crucis adorationem et missam praesantificatorum adjungere placuit, orationes illae quibus olim officium hujus diei concludebatur, a loco suo longius remotae quidem sunt, non tamen praetermissae.

d. Finitis precibus. Haec rubrica, cum reliquis ad crucis adorationem pertinentibus, in Missali Toletano legitur in Breviario Mozarabum. Ante nonam legitur hymnus ad salutationem signi domini, de quo vide not. p. 165, Pange, lingua, gloriosi praelium certaminis. Hymnum oratio una et tres antiphonae consequuntur, sed nihil de adoranda cruce adjicitur: fortasse quia reliqua e Missali petenda erant: tamen ritum adorandi crucem Domini feria 6 in Paraseve haud puto Gotho-Hispanum aut Gallicanum esse: de eo certe silent sanctus Isidorus, orationale Gothicum, libri liturgici Gallicani, et concilia Gotho-Hispana. Graeci quidem crucem Domini adorant, sed Dominica

tertio. Indulgentia. non plusquam centum vicibus. C. Et dicat Episcopus. y. Tu pastor bone, etc. Miserere mei Deus quia omnia potes: tu enim discipulos peccata hominum propter penitentiam. Deinde dicat Presbyter. Deprecemur Dominum, etc. Dicat Episcopus. Te precamur Domine. P. Indulgentia. y. Restitui paradiso. P. Indulgentia. y. Claustra celorum reseret. P. Indulgentia. y. Removeat supplicium. Indulgentia. y. Exstinguat gehenne incendia. y. P. Indulgentia. y. Defunctis donet requiem. P. Indulgentia. y. Locum quietis conferat. P. Indulgentia. y. Sanctis consortes faciat. P. e. Indulgentia. Finitis precibus duo nobiles Presbyteri in superpelliceis accipiant crucem cooperatam panno nigro versus S. Crucifixum: et ascendant ad sinistram eorum altaris et cantent ambo hanc Antiphonam. Populus meus quid fecit tibi aut in quo contristavi te. Responde mibi quia eduxi te de terra Egypti in signis magnis et prodigiis excelis: et parasti crucem Salvatori tuo. Et cum dixerit. Parasti crucem Salvatori tuo. In fine Antiphonae duo Diaconi induunt superpelliceis in medio chori ante altare majus incipiunt et cantant. a. Agyos. Otheos. Agyos. Inquiras. Agyos. Athanatos. Eleyson. Ymas. Quibus finitis: chorus respondet flexis genibus ut sequitur. Sanctus Deus: Sanctus fortis. Sanctus et immortalis. miserere nobis. Finita prima statione duo supradicti Presbyteri qui crucem tenent pergant ad dextrum cornu altaris cum cruce sicut prius. Et cantent secundam Antiphonam sequentem, Quia eduxi te per desertum quadraginta annis: et manna cibavi te: et introduxi in terram salis optimam. P. Parasti crucem salvatori tuo.

quarta Quadragesimae, quia die, et per totam hebdomadam quartam crucem Domini adoranda solemniter proponitur, illamque omnes, inquit Leo Allatus (*De Domin. et fest. Graecor., sect. 18*) prius se signo crucis signantes, adorant, ac demum deosculantur. Est etiam plane vetusta consuetudo feria 6 in Paraseve adorandi crucem Christi, nam saeculo aera Christianae iv, ut ex epistola 31 sancti Paulini episcopi Nolani ad Severum scripta conjicere liceat, Hierosolymis, qua die crucis ipsius mysterium colebatur, episcopus ejus urbis, crucem Domini quotannis adorandam proponebat, princeps ipse venerantium. Ex Oriente consuetudo haec in Occidentem delata in Sacramentalis Gelasiano, et Gregorianis, in Ordinibus Romanis, in Amalario, Rabano, vulgato Aleui-o, aliisque his recentioribus rerum liturgicarum scriptoribus, commemoratur.

*e. Agyos. Hymnum hunc, quem *εὐδαίμων, trisagium*, appellant Graeci, quotidie in divinis officiis canunt, et apud eos, populus insigni pietatis affectu frequenter ingeminat. In Occidente autem semel quotannis feria 6 Paraseves, cum crux adoratur, et Graece et Latine canitur. Constantinopoli primum, tempore Junioris Theodosii, in Ecclesiis cani coepit est. Petrus, cognomine Gnapheus, episcopus Antiochenus, hymnum corruptum, adieciendo qui crucifixus est pro nobis, quibus, pietatis specie, haeresim Theopaschitarum, quae ipse affectus erat, plebi instillabat: pulso in exilium Gnapheo, Catendio, ejus successor, additamentum non sustulit, sed de suo adjecit *Christe Rex*, et canebatur in Oriente *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis, Christe Rex, qui passus es pro nobis, miserere nobis*, at in Occidente hymnum sine additamentis canebant, quae tandem canone 18 concilii quinti sexti sublata sunt, hymnusque, etiam in Oriente, primae simplicitati restitutus est.*

Et cum perventum fuerit ad finem dicendo. Parasti crucem salvatori tuo. supradicti Diachoni ut prius cantent. Agyos. Per totum ante altare ut supradictum est. Quibus finitis chorus flexis genibus cantet. Sanctus Deus. ut prius modo et forma supradicta. Et dum chorus cantat Sanctus. duo supradicti Presbyteri cum cruce veniant ad medium altaris: et tenentes crucem cantent tertiam Antiphonam sequentem. Antiphona. Quid ultra debui facere tibi et non feci. Ego quidem plantavi vineam meam speciosissimam: et tu facta es mihi nimis amara: aceto namque sitim meam potasti: et lancea perforasti latus Salvatori tuo. Et cum dixerint Salvatori tuo. Diachoni supradicti ut prius cantent Agyos. Et chorus flexis genibus cantet. Sanctus Deus. sicut prius. Interim quod ita finietur: paretur stratum coram altare: cum pannis sericis et aliis ornamentis ad adorandum crucem. Et finitis stationibus prout dictum est superius: Sacerdos faciens officium exuat cappam et accipiat crucem velatam de manibus duorum Presbyterorum canentium: qua suscepta accedat Sacerdos ad dextrum cornu altaris verso Crucifixo ad populum: incipiat Antiphonam. Ecce lignum crucis. Discooperiendo brachium dextrum 173 crucis. et continuo chorus respondeat. In quo salus mundi pependit: venite. Et dum chorus cantat supradictam antiphonam Sacerdos transeat ad sinistram cornu altaris: et iterum incipiat supradictam antiphonam scilicet. Ecce lignum crucis. Elevando vocem aliquantulum altius quam prima vice: discooperiendo aliud brachium crucis. Chorus vero respondeat. In quo salus mundi. Et populus flectat genua ad quamlibet extensionem cujuslibet brachii crucis. Et dum chorus cantat antiphonam. S. In quo salus. Presbyter veniat ad medium altaris et incipiat tertio supradictam antiphonam. Scilicet. Ecce lignum crucis. Elevando vocem altius quam aliis vicibus: et tunc discooperiat crucem totaliter: elevando ipsam cum brachiis quantum potuerit. Et dum chorus cantat antiphonam: Presbyter

A pergat cum cruce devote et honeste ad stratum et ibi cum maxima reverentia ponit eam: et statim Presbyter cum suis Ministris * adorent crucem flectendo genua ter: cum summa reverentia et humilitate osculando terram: et offerant oblationem cruci: ut aliis prebeant exemplum.

Et dicat Presbyter osculando: hanc orationem.

Oratio ad Crucem. Domine Jesu Christe adoro te in crucem ascendentem: et spineam coronam portantem in capite: Deprecor te: ut ipsa cruz liberet me de angelo percutiente. Domine Jesu Christe adoro te in cruce vulneratum: felle et aceto potatum. Deprecor te ut tua vulnera sint remedium anime mee. Domine Jesu Christe: in sepulchro te adoro positum. Deprecor te: ut tua mors sit vita mea. Domine B Jesu Christe adoro te venturum ad iudicium: et iudicaturum vivos et mortuos. Deprecor te: ut in tuo sancto adventu non intres in iudicium cum me indigno et misero peccatore: sed pro tua magna clementia peccata mea dimittas mihi: qua iuste iudices. Qui vivis. Et chorus cantet antiphonam. Crucem tuam adoramus Domine. Cum aliis antiphonis ad hoc deputatis. Et dum Clerus et populus adorant crucem: Sacerdos cum Ministris descendat ad Sacramentum et ibi se calciet. Et presbyter accipiat casulam nigram: et Diachonus et Subdiachonus dalmaticis nigris: et veniant ad portam chori majoris precedentibus cereis et thuribulo. Et adorata cruce a Clero et populo: duo supradicti Presbyteri qui prius crucem tenebant: reverenter accipiant eam de stratu cum suo panno: et C pergant cum ea ante medium altaris: incipientes hanc antiphonam. Super omnia ligna cedrorum tu sola excelsior: in qua vita mundi pependit: in qua Christus triumphavit: et mors mortem superavit in eternum. Et per istos supradictos Presbyteros finietur. Qua finita reverenter ponant crucem in altare: quod dimissa Sacerdos et Ministri: Clerus et populus in processione silentio facto: precedentibus. S. alia cruce

* Adorent Crucem. Propter eos qui nodum querunt in scripto animadvertendum quod in libris liturgicis promiscue, tanquam synonyma adhibentur *crucem adorare*, et *salutare crucem*. In Sacramentario Gelasiano em. Thomasi rubrica: *Et venit sacerdos ante altare adorans crucem Domini et osculans*; rursus eadem rubrica: *his expletis adorant omnes sanctam crucem, et communicant*. In Sacramentario Gregoriano Menardi rubrica: *Venit pontifex, adoratum deosculatur crucem*; infra eadem rubrica: *Salutante pontifice vel populo crucem canitur antiphona*, etc. In ordine Romano, quem citat Amalarus (*De eccl. Off.*, lib. 1, cap. 14), legebatur: *Præparetur crux ante altare, quam salutant et osculantur omnes*. In hirsvario Mozarabum hymnus legitur ad salutandum lignum Domini. In Missali Mozarabum adorare crucem legitur. Idem igitur significat crucem adorare ac lignum Domini salutare.

b Cum clerus. Hæc rubrica in Missale nostrum translata est postquam Mozarabes feria hac sexta communionem præsanctificatorum celebrare cœperunt, de qua nihil apud sanctum Isidorum, aut in conciliis Gotho-Hispanis legitur. Apud Græcos concilium in Trullo, c. 82, statuere ut omnibus sanctæ Quadragesimæ diebus, Sabbato et Dominica, et sanctæ Annuntiationis die exceptis, sacra præsanctificatorum missa. In Occidente præsanctificatorum, semel quotannis,

die Passionis, missa, seu communio usu et consuetudine recepta est, in eorum gratiam qui quotidie communicabant; at quo tempore, quæ in Ecclesia primum cœpta, nihil certi constat. Mihi credibile est in monasteriis originem habuisse, post medium sæculi vii. Regula Magistri, sæculi vii scripta, obscure loquitur; nam (*Cap. 53*) agens de sexta feria Passionis, requirit, non tamen præscribit, ut omnes, præter infantes, infirmos et senio confectos, diem Passionis sine ulla refectione transigant; eos vero qui relicti volunt eo die, communionem privat. Statuti itaque ut Sacramenta altaris in patena majori vitrea finiantur, et post pauca addit: *Qui sexta feria refecturi sunt sine communionem reficiant*; quibus satis clare patet, Monachos hosce feria sexta Passionis communicasse, quoniam illi qui vespere refecturi erant non communicabant. At non adeo certum est an præsanctificatorum communionem celebraverint, an potius ipsa sexta feria Parasceves missam celebraverint. Mabillonius (*Comment. in Ord. Rom.* pag. 73) hunc locum pro antiquo usu præsanctificatorum assert: *Sacramenta vero altaris in patena majori vitrea finiantur*, id est, ait Mabillonius, recondantur. Sed viro doctissimo de hac interpretatione non assentior; nam Magister agens de Coma Domini nihil dixit de Eucharistia in diem sequentem conservanda, et hoc loco manifeste agit

nigra et cereis : et thuribulo ^a cum brasīs : veniant usque ad monumentum. Et cum perventum fuerit : ascendat Presbyter cum duobus dominis qui habent claves monumenti et sigillo. Et interim provideatur de brasīs in thuribulo : et aperto sepulchro accipiat Presbyter de incenso quod est intus : et ponat in thuribulo et incenset statim corpus Domini. Quo facto excooperiat calicem et ostendat secreta et humiliter dictis dominis hostiam consecratam : et cooperto calice cum corpore Domini : reverenter deferat cum sua impla ut pridie portavit : Ministris videlicet Diacono et Subdiacono jurantibus : alias sustentantibus eum : ut levius et securius pergat cum corpore Domini. Et velum sericum ut supradictum est portetur a quatuor vel sex nobilibus dominis civitatis super corpus Christi : semper cruce precedente cum cereis : et incenso et thuribulo : et proficiendo de annonā viridē ut dictum est. Et quidam ^b Portionarius de antiquioribus indutus superpelliceo albo : deferat vexillum nigrum in medio processionis scilicet inter Canonicos et Portionarios : et sic ordine isto perveniat ad altare majus. Cum perventum fuerit : Diaconus expandat corporalia sua per aram : et Sacerdos maxima cum reverentia ponat corpus Christi cum calice **174** in quo venit super aram : quō posito descendat ad gradum altaris : et ibi faciat confessionem. Qua facta ascendat ad altare et lavet manus. Deinde accipiat corpus Christi reverenter de calice : et ponat super aram ad pedem calicis : et provideat de vino et aqua ut moris est aliis diebus. Tamen videant et revident : si forte aliqua pars hostie maneant plicata filiole corpo-

ralium : que erat in calice. Calice collocato super aram cum vino et aqua : cooperiat eum filiola : quo facto dicat hanc Orationem.

Unigenitus filius Dei Patris : de quo ante tam innumeros annos propheta cantavit hunc versum : In medio duorum animalium cognosceris. Cognitus placeat est non solum inter duos latrones pendens in ligno : vel duorum testamentorum in medio : verum etiam fuga solis : occasu diei : concussionē terrarum. Tu Christe descendisti ad inferos : et sanctos sepulchra laxarunt. Pietatem ergo quesumus (nam : ut intelligere possimus quantum nobis resurgens prestabis in regno : qui nos moriens resuscitasti cum gloria de inferno. Pater noster. Cantando : et cum peremerit ad Panem nostrum quotidianum : ostendat populo corpus Christi ^c in suo loco super aram. Et cum Sacerdos dixerit : Et ne nos inducas in tentationem. ^d Chorus. Sed libera nos a malo. ^e His peractis Sacerdos accipiat corpus Christi : et faciat novem particulas : et ponat eas per ordinem in patena : ut fieri solet : et accipiat unam ex illis que dicitur regaum : et mittat illam in calicem. Et deinde accipiat aliam particulam que dicitur gloria : et ponat eam super calicem : et dicat illas orationes que aliis diebus dicebantur : et finitis accipiat illam particulam et cooperiat calicem : et cooperto : accipiat alias particulas que sunt in patena per ordinem. Et deinde accipiat patenam et mundet eam super calicem cum pollice : et mundatam ponat eam sub mento : et posita sumat vinum de calice cum sua particula : que ^f secundum quosdam consecrat vinum

de his quæ feria sexta Passionis peragenda erant : et cum inter alia præscribit ut, ob diem tristitiam, sacramenta altaris non in patena argentea, sed in vitrea finiuntur, de consecratione sacramentorum loqui videtur. Est sane modus loquendi Græcus in Latinum translatus, *celato enim, quod est finis, perficio*, cum de Eucharistia sermo est, frequenter idem atque consecro significat : quare Magister (Cap. 55) præscribit ut die Passionis missæ in suis Monasteriis celebrantur, ita tamen ut sacramenta finiuntur, hoc est consecrantur, in patena vitrea. Sed de præsanctificationum ritu distincte loquitur Sacramentarium Gelasianum : *Isis orationibus superscriptis expletis, ingrediuntur diaconi sacramentum, procedunt cum corpore et sanguine Domini, quod ante die remansit, et ponunt super altare, et venit sacerdos, adorans crucem Domini, et osculans, et dicit oramus : et sequitur Præceptis salutaribus moniti, et oratio dominica : inde Libera nos quesumus : his omnibus expletis, adorant omnes sanctam crucem et communicant. Nec minus distincte de eodem ritu loquitur Breviarium Ecclesiastici ordinis a Martenio et Durando (Tom. V. Theas. nov. Anecdol.) editum, et quod ad usum monasterii ejusdem sæculo viii fortasse compositum fuit. Agens autem de Parasceve hæc habet : Rectis orationibus dicat presbyter Oremus, et dicit orationem Præceptis salutaribus moniti cum oratione Dominica, et sequitur oratio Libera nos, quesumus, Domine, et accipit diaconus corpus Domini, quod ante die Cæna Domini remansit, et consecratum fuit, et communicant omnes corpus et sanguinem Domini cum silentio, nihil cunentes. Hæc sunt antiquissima testimonia de hujus ritus usu in Ecclesia Latina, eaque, quod animadvertendum est, ostendunt sæculo viii sanguinem simul cum corpore feria quinta in Cæna Domini consecratum repositum fuisse in diem sequentem, omnesque, feria sexta Passionis Domini, verum corpus verumque Christi sanguinem sumpsisse, atque*

adeo sæculo viii nondum introductam fuisse consuetudinem vinum non consecratum, in calice, ad altare deferendum, quod in verum Christi sanguinem per commixtionem particula consecratae transmutari haud pauci docuerunt.

^a Cum brasīs. Id est cum ignitis carbonibus.

^b Portionarius. Alias, beneficiarius.

^c In suo loco. Hic duas lineas integras omiserunt. Lege ergo ut habet Missale Tolosanum : *Et cum pervenit ad Panem nostrum quotidianum, ostendat populo corpus Christi, cum summa reverentia, ita ut ab omnibus videri possit, et adorari, quo ostenso ponat illud in loco suo super aram.*

^d His peractis. Hæc rubrica, quæ in Missali Tolosano non exstat, eo spectat ut missa præsanctificationum juxta ritus Gotho-Hispanos fiat.

^e Secundum quosdam. Opinio multorum fuit, vinum non consecratum, quod feria sexta Parasceves altari inferebatur, per solam commixtionem et contactum corporis Domini, seu per solem immissionem particulae consecratae in calicem, vere consecrari, et in verum sanguinem Christi transmutari. Hæc opinio, quæ sæculo viii nota est, unice nitebatur auctoritate Ordinis Romani, in quo olim legebatur, ut modo apud Hittorpiam (Pag. 67) legitur : *Sanctificatur quantum vinum non consecratum per sanctificatum panem, quod cum plures Ecclesie, aliæ totidem verbis, aliam quibusdam mutatis, in libro suo Rituales retulissent, opinionem ex errore ortam sua auctoritate adeo confirmarunt, ut eidem quamplurimi, et in his viri docti, tanquam veritati adhæserint. Porro verba illa (supra allata, quæ errori huic occasionem dederunt) ut contendit Mabillonius, ad Ordinem Romanum minime pertinent, cum sint merum glossema, privata auctoritate Codicibus quibusdam insertum, nec in melioribus Codicibus, quibus ille usus est, inveniantur. Sed esto glossema non sint, nam in Codice,*

in calice : * communione facta lavet manus ut moris est dicendo. Quod ore sumptimus Domine. Et non dicatur. Corpus Domini nostri Jesu Christi. Nec Placeat tibi sancta Trinitas. Et his omnibus peractis dicat Presbyter hanc Orationem.

Erunt a malo : stabilit semper in bono : tibi adherere mereamur Deo et Domino nostro Jesu Christo. Da veniam peccatis nostris : et requiem famulis tuis omnibus fidelibus defunctis. Frange et percutite omnes insidias inimicis nostris. Defende nos ab omnibus operibus malis : et confirma in cunctis bonis. Accipe jesunium vel votum nostrum : et exaudi orationem nostram in his diebus et in totis temporibus. Tribue nobis pacem et securitatem : pietatem : et sinceram charitatem : ac gratiam per misericordiam tuam. Quod usus est Amalaris inveniebatur, certe de vera consecratione intelligenda non erant, sed de externa quadam sanctitate, per contactum corporis Domini sequenda ; maxime quod in ordine Romano legebatur sanctificationem autem, non vero, ut in quorundam Ecclesiarum Missalibus, consecratur autem vinum non consecrationem per sanctificationem panem. Ceterum opinio de hac fidelis consecratione, quae a longe majori parte Ecclesiarum semper rejecta fuerat, nec antiquitatis auctoritate fovebatur, delecto errore paulatim evanescit. Meminimus inquit Jacobus a Vitriaco (Hist. Occid. cap. 58) qui dicitur quod die Parasceves corpus Christi et contactu mutat vinum in sanguinem. Ex eodem capite paulo supra agens de vino ablutionis quam aliqui in sanguinem converti docebant : Non dicimus quod ex contactu sanguinis vinum ablutionis convertatur in sanguinem, sed remanet purum vinum ; licet, inquit, ex contactu sanctae vel sit sanctificatum, sicut aqua sumpta aqua benedicta commista, dicitur sanctificari. Plura de hac opinione vide si lubet apud Mabillonium (Comment. in Ord. Roman., pag. 76 seq.) copiose et erudite de ea tractantem, et apud Martenium (De antiq. Eccles. Ritibus, tom. 1, lib. 1, c. 5, col. 435 seq.).

* Communione autem. Haec recentiora. Certe orationes Quod ore sumptimus et Placeat tibi in fine missae dicenda ad ritus Gotho-Hispanos non pertinent.

† Erant. Eadem oratione Anis officio vigiliae diei imponitur juxta Breviarium Mozarabum.

‡ In vigilia. Orationali Gothico inscribitur in vigilia Paschae. Lectionario Ambrosiano Thomasii, et Sacramentario Bobiano, in vigilia Paschae, Missalibus Gallicano, et Gallo-Gothico, in vespera Paschae. Breviario Mozarabum, Capitularibus Georgii, et Lectionario Luxoviensi, in Sabbato Sancto.

§ Hora diei nona. In Sacramentario Bobiano assignantur Evangelium Altera autem die, quae est parasceven, convenerunt, etc., et orationes dicenda die Sabbato sancto mane ; at in Breviario Mozarabum, in Orationali Gothico, et in Missali nihil invenitur ante vespas hac die recitandum in ecclesia. Antiquitus autem non nisi post solis occasum, postea vero hora nona, hoc est hora tertia post meridiem, conveniebant in ecclesiam ; neque hoc recens, nam in Gelasiano Thomasi rubrica praescribit ut hora octava procedant ad ecclesiam.

* Diaconus. Lege diacones.

† Anaboladus. Anaboladus, anaboladium, anabolagium, anagolagium, anaglojum, ambolagium, etc., idem significant : vestem sacram quam amicum, aut asperhumale appellant. Ordo Romanus, apud Hittorpium (Pag. 41, col. 1) : Tunc ceteri subdiaconi regionarii secundum ordinem suum accipiunt ad induendum pontificem ista vestimenta, alius lineam, alius cingulum, alius anabolagium id est amicum, alius lineam dalmaticam, alius planetam, et per ordinem sic induunt pontificem. In ordine vero Romano (Apu. Hittorp., p. 1, col. 49) qui tertius est Mabillonio (Pag. 54), le-

diam tuam : stigmatem passionis tue Deus noster filius Dei : qui vivis cum Deo Patre et regnas cum Spiritu Sancto in Trinitate unus Deus permanens in secula seculorum. §. Amen. Dominus sit semper vobiscum. §. Et cum. Et statim Diaconus dicat. Eamus cum pace. §. Deo gratias.

* In Vigilia gloriosae Dominicae Resurrectionis Sabbato hora diei nona signum sonat : et congregatis omnibus : induunt semitipos. Diaconus vel Clericus albis cum anaboladus : et ingrediuntur processum : atque a primicerio accipiunt Diacones in ordinem suum lectiones : quae in tribunal ab ipsis legendae sunt. Dum vero secundum et tertium sonaverit signum : et juxta consuetudinem posita sede Pontifici in processu : atque eo vadente : accedunt Abbates Presbyteros

B gatur : Alius ambolagium id est amicum, quod dicitur humerale : alius lineam dalmaticam quam dicimus albam, alius dalmaticam, alius orarium ; et advertit quod rubrica nostri Missalis majorem antiquitatem aspit, quam ordines isti Romani, quippe quae simpliciter et sine interpretatione adhibet vocem anabolagium quam illi interpretari coguntur, utpote jam antiquatam. Hic etiam advertit, quod anaboladium supra albam, juxta rubricam, induitur ; hinc enim patet nostrae rubricae antiquitas, siquidem Amalaris aro, ut ipse (De eccl. Offic., lib. II, cap. 17 et 18) ostendit, contraria consuetudo invaluerat, quae etiam modo obtinet, ut amicum sive anabolagium infra albam induatur. Ceterum sanctus Isidorus (Orig. I. XIX, cap. 25) primariam et profanam vocis hujus significationem tradit docens anabolagium esse amictorium lineum feminarum, quo humeri operiuntur, quod Graeci et Latini chitonem vocant.

C § Processum. Processio et processus idem sunt, et primum processus, et processio, significat incessum militum, populi, cleri, ad locum aliquem ordinatum euntis, hinc cum Imperatores aliquo irent, pata in villam, processionem, aut processum facere dicebantur. Trebellius Pollio in Gallieni cap. 17 : Saepae ad tibicenem processit, ad organum se recepit, cum processu et recessu cani juberet. Hinc processiones religiosae, quae et litaniae, cum cleris, monachi, populus ordinati incedentes per urbem, aut agros, aut Basilicas Deo supplicant, aliae etiam processiones religiosae, cum clerus et sacratio ordinati ad altare, ad chorum, ad Ecclesiam incedit. Deinde processio et processus significat aliquando ipsam synaxim, congregationem et conventum, sive sacram, sive profanum, sive mistam populi ; hoc sensu a Tertulliano (De Praescrip. cap. 45) usurpatur processio modesta pro ipsa Ecclesia, seu pro modesto fidelium in ecclesia conventu ; deum processio et processus locum significat in quo si qui processuri erant congregabantur, quemadmodum Ecclesia, et conventum, seu congregationem, fidelis populi, et locum in quo congregantur, significat, quo sensu hic accipitur, cum dicitur clerus ingredi processum, et sedes pontificis in processu pontificis. Erat autem locus iste aula quadam vel in sacratio, vel tam prope sacratio posita, ut, ex infra dicendis, pro ipso sacratio accipitur.

‡ Tribunal. Lege tribunali. Tribunal autem pro pulpito, seu ambone ponitur ; et hinc discit, lectiones Sabbati sancti a diaconis, apud Gotho-Hispanos lectas esse, non vero ab inferioris ordinis clericis, easdemque pro tribunali legi consuevisse.

§ Accedunt Abbates, Presbyteres, Diacones Clerus. Scilicet abbates monasteriorum diocesis ad solemnitatem paschalem cum episcopo suo celebrandam in urbem conveniebant, quibus locus honoris supra presbyteros concedebatur, post abbates ergo presbyteri, postea diaconi, et post hos clerus quisque suo ordine accedunt.

Diachones Clerus omnisque populus per gradus suos ad Episcopium : et accipiant ab eo ceram. Diacones vero locale accipiunt ab eo et duodecim cereos : et stantibus in loco suis ingreditur Episcopus cum Diaconibus tantum in sacrarium : et clausis ostiis vel foris videntur. Offeritur vero episcopo petra et cera et candelarium ignis : et cum mox ipse manus suas ignem excussisset : accenditur stupa et inde candela : et ex ea iterum lucerna tenente cum Diachono qui post eum in choro benedicturus est : et nullo uno cereo.

176 *concedente. Sed procedentes Diachoni lucernam et Episcopus sequens eam ingreditur processum. Et mox posita Pontificis sella : prius accendit cerum unum : ac deinde accendit omnis Clerus ad lucernam et accendunt ceram suam. Post hac accedens Diachonus cum lucerna ad Episcopum : dat ei benedictionem Episcopus quem voluerit : ille vero osculetur Episcopo manum.*

Oratio. Exaudi nos tamen indeficiens Domine Deus auctor lucis : tamen lumen : Fons luminis lumen. Auctor luminis : qui creasti et illuminasti. Lumen angelorum tuorum : et ceterum. Dominationem.

Locale. Lege locale, scilicet annulum episcopalem, gemmis ornatum : nam inter ornamenta episcopalia sanctus Isidorus (De scol. Off., lib. II, cap. 5) annulum enumerat, quem episcopo, cum ordinatur, dari ait propter signum pontificalis honoris : et concilium Tolosanum (Can. 20) decrevit ut episcopo, gradu suo iniusta amissa, eum, detecta inopentia, redintegraret, annulum cum baculo et pectorio, coram altario, restitueret. Annulum igitur episcopus digito detrahens tradit diacono, qui postquam ornamentis pontificalibus illum indult, annulum quoque digito reponit : et autem locale retineatur, de munere aut altario quod hac occasione ab episcopo diacono conferitur, fortasse accipiendum erit (De Cange in Glossario Latino.)

Ut ne modicum. Nimirum cavebat ne novus ignis ab his qui foris expectabant cerneretur, antequam accederetur lucerna.

Petra. Mos erat apud Hispanos antiquus novum ignem e silice petere : quare Prudentius Hymn. 5 cantherem. cecinit :

*Incussu silicis lumina nos tamen
Monstras saxigeno semine querere,
Ne nosceret homo spem sibi luminis
In Christi solido corpore conditam
Qui disci stabilem se voluit petram,
Rursus igniculis unde genus venit,
Pinguis quos olei rore madentibus
Lychnis, aut facibus poscimus arida.*

In Gallia ignem novum aut e silice excutebant, aut collectis crystallo solis radiis accendebant. Mos idem erat Ecclesie Viennensi, atque adeo Mediolanensi, aut certe illi Ecclesie pro qua Eusebius benedictiones cerei scripsit, iis vero qui ritus Romanos sequebantur mos erat feria quinta, aut sexta, pro diversitate Ecclesiarum, unam aut plures lampades, in secreto quodam ecclesie loco, continuo ardentes habere : unde Sabbato sancto novum ignem accendebant. Vide epistolam Zacharii papae sanctum Bonifacium (Epist. 142, inter epist. S. Bonif., Bibl. Patr. Colon., tom. VIII, p. 455) ad Breviarium ecclesiastici ordinis (Theor. Anecd. tom. V). Itemum adverte in aliquibus Ecclesiis singulis diebus huius ieiunii, nimirum feria 5, 6 et Sabbato maioris hebdomade, excitatum esse novum ignem : in Hispania non nisi Sabbato sancto ignem novum e silice excitatum inveni.

Principatum. Potestatem : et omnium intelligibilem qui creasti lumen sanctorum tuorum. Sicut tu coram te anime nostre. Accendatur a te et illuminetur ab te. Luceant veritate. Ardeant veritate. Luceant et non tenebreant. Ardeant : et non tenebreant. Benedic hoc lumen. O lumen : qui et hoc quod portamus in manibus tu creasti : tu donasti. Ac sicut per hec lumina que accendimus de hoc loco expectamus noctem : sic et tu expecte tenebras de cordibus nostris. Simus domus tua lucens de te : lucens in te. Sine defectu lucemus : et te semper colamus. In te accendamus : et non extinguamur. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui vivis et omnia regis in secula seculorum. Amen. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum spiritu tuo. In nomine Domini nostri Jesu Christi : sanctificationem perueniet cum pace. Amen. Deo gratias. tribus vicibus.

Deinde benedicit quinque grana thuris infundenda in cereo benedicens incipiens absolute. Veniat quoniam omnipotens Deus super hoc incensum larga tua benedictionis infusio : et hunc nocturnum splendorem invisibilis Regnator accende : ut non solum sacrificium quod in nocte hac litatum est archana

Et mox. Episcopus ignem e silice excutit, quo lucernam et cerum paschalem accendit, deinde in processum redit, ibique, posita pontificale sella, ipse sedet, accenditque diacono, cum lucerna paschali, benedictionem impertit, et prius cerum admodum lucernam accendit : deinde accendit omnis clerus ad lucernam, et accendunt ceram suam : tum episcopus orationem ad benedicens lucernam dicit. Exaudi nos, lumen indeficiens, qua Orationali Gothico (Pag. 99) inscribitur. Oratio que die Sabbato sancto ad benedicens lucernam in sacrario dicitur. Qua absoluta, aliam orationem Offerimus tibi, Domine, cerei digni, etc., supra cerum paschalem fudit, qua in Orationali Gothico (Pag. 99) exstat sub hoc titulo : Item oratio, qua in eodem die, Sabbato sancto, ad benedicens cerum, in sacrario similiter dicitur, et deinde omnes ordinati ad ecclesiam procedebant, ceros accensos gerentes. Lucerna et cerus paschalis imponuntur candelabris grandioribus, quales adhuc, in vestibus ecclesiis, iuxta pulpita altaris cernuntur. Episcopus antiphonam Lumen verum incipiebat : qua expleta, benedicebantur diaconi, qui laudes lucernae et cerei dicturi erant, deinde canebantur benedictiones, sive laudes, lucernae et cerei, quas orationes ab episcopo lumen excipiebant : ac tandem lectiones solennes legebantur. Hoc ordine, si fallor, olim officium Gotho-Hispani paragebatur : at Mozarabes, quia Romanos imitantes, prae se ipsum ordinem perturbant, et ceremonias quasdam inseruerunt, quae cum orationibus quas recitant non bene cohaerent.

Concedens. Feria, concedens, si simul accendens.

Oratio. Eadem oratio exstat in Orationali Gothico (Pag. 99).

Sedum. Id est Thronorum.

Deinde benedict. Hic ritus Gotho-Hispanus non videtur. Formula benedicendi desumpta est e Sacramentario Gelasiano. Ven. Thomasi, cui inscribitur Benedictio super incensum, cerum scilicet : est enim extrema pars benedictionis paschalis cerei, neque ibi sermo ullus est de thuris benedictione, de quo nullibi.

Hoc incensum. In Gelasiano, hunc incensum, subintelligendo cerum : at in Missali incensum pro thure accipitur.

i Accende. Lege intende, ut in Gelasiano legitur.

luminis tui ammissione resurgat : * sed in quocum-
que loco hujus sanctificationis mysterio fuerit depor-
tatum : expulsa diaboli fraudis nequicia : virtus tue
majestatis assistat. Per Christum Dominum nostrum.
ñ. Amen. ^b Benedictio Dei Pa tris omnipotentis :
et Fi tris et Spiritus tris Sancti : descendat et maneat
super hoc lumen et incensum latud. ñ. Amen.

Et mox cum tota cera accensa fuerit precedunt Cle-
rici vel Lætae lucernam : et lucerna. Episcopum atque
Presbiteros. Et vadunt * per bubata ad chorum : dum-
que ascenderint iuxta tribunal ab Episcopo imponitur
Antiphona. Lumen verum illuminans omnem homi-
nem in hunc mundum venientem. †. Populus qui
sedebat in tenebris vidit lucem magnam : habitan-
tibus in regione umbrae mortis : lux orta est eis. P.
Illuminans. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spi-
ritui Sancto in secula seculorum amen. P. Lumen
ve. Cumque venerit Episcopus cum Presbyteris Dia-
conibus et Clero psallendo ad altare : ponitur lucerna
a Diacono in stillo : dicanturque a Clero hi versus.
Populus qui sedebat. Stantes ^d in locum ubi solent
sacrificium canere : cui suscipitur a Clero qui in choro
sinistro iuxta vestibulum adstant. Lumen verum. Qua
expleta, caput supradictæ Antiphonæ replicatur. Lumen
verum. Et statim egrediuntur Clerici et psallendo ve-
niunt ad chorum. Dum hæc Antiphona secundo fuerit
replicata : accedet Episcopus vel Sacerdos ad altare et
dicat sequentem orationem. Ad cereum benedicendum.

* Oratio. Offerimus tibi Domine cerei hujus ruti-
lantis speciem : Divino igne succensam : † per quem
multimodam materiam nutu tuo produci jussisti :

^a Sed in quocunque loco. In Sacramentario Gelasia-
no paulo aliter legitur : Sed quocunque loco ex hujus
atque sanctificationis fuerit mysterio deportatum, ex-
pulsas, etc. Rogant enim Deum ut dignetur specialem
virtutem cereo infundere contra vires et nequicias
diaboli, ut etiam particula a cereo avulsa vi pol-
leant malos demones et ab illa illata damna et incom-
moda averruncandi. Quo etiam spectat illud Ennodii
in sua prima benedictione cerei paschalis (Apud Sir-
mundum, oper. tom. I, col. 1724), cum Deum orat :
In hujus autem cerei luminis corpus te, Domine, pos-
tulamus, ut superna benedictionis munus accomodes,
et si quis hinc sumpserit adversus flabra ventorum,
adversus spiritus procellarum, tua jussa faciens, sit il-
li singulare profugium, sit murus ab hoste fidelibus.
Notat autem in hunc locum Sirmondus quod Domi-
nica in Albis solebant antiquitus post communionem
populo distribuere particulas e cereo paschali discer-
ptas, quibus in domibus, agris, vineis suis sufflitum
faciebant, ad præstigia demonum, ad fulgura, tur-
bines ventorum, aerisve tempestates avertendas. Cæ-
terum de benedictione thuris infligendi cereo paschali
sileat Orationalis Gothicum et libri liturgici Gallicani,
neque de ea quidquam habet Sacramentarium Gelasia-
num, aut ordo Romanus Hittorpii.

^b Benedictio. Hæc benedictio in Sacramentario
Gelasio non legitur.

* Per bubata. Bubata, Bobeta et Boveta idem si-
gnificant atque fornix, sive opus, aut ædificium con-
cameratum, et processu, sive e sacario ad Ecclesiam
aut per porticum concameratam, quæ vulgo Bubata
dicebatur.

^d In locum. Lege in loco.

* Oratio. Exstat hæc oratio in Orationali Gothico
(Pag. 99).

^f Per quem. In Orationali Gothico (Pag. 99, orat. 7)

atque his eum s indignis manibus nostris oblatum
incendimus : precantes bonitatem tuam : ut emissione
Spiritus Sancti : qui quodam in similitudinem ignis :
divisionemque linguarum in Apostolorum tuorum
corda perspicuus fulgensque apparuit : eum bene †
dicere et sancti † scire digneris. Et sicut hic cereus
exuberans larga visione noctis hujus jugulat cecita-
tem : et devotissime plebis tue resplendet obtutibus :
ita et nos Domini nostri Jesu Christi Filii tui splen-
dore repleti : internis mentibus fulgemus : et pec-
catorum cecitate deteresa : lux in nobis sempiterno
fidei perseveret.

ñ. Amen.

176 Ad benedicendos Diacones.

^b Oratio. ¹ Prima tibi et principalia Deus Pater
B omnipotens hec luminum munera in exordio vene-
rande hujus noctis offerimus : et ob honorem Domi-
nice Resurrectionis : lucernam et cereum claritatis
aptavimus : quam unigenitis filius tuus Dominus no-
ster Jesus Christus adventus tui faciat mysteriis in-
luminatam. Per quem te, Deus supplices exoramus :
ut hoc sanctum luminis munus libens accipias : per-
vigilem in nos devotionem flagrantia spiritali succen-
das. Simulque omnipotens Deus commendamus pio
dilectionis affectu sanctos fratres nostros et ² Con-
diacones. A. et A. tue majestatis laudes inenarra-
biles narrare cupientibus. Ut eis scientie ac sapientie
de tuis thesauris accomodes plenitudinem. Ut quic-
quid itaque mente conceperunt : aut sensu excogi-
taverunt : vel certe meditationibus crebris memoriter
tenuerunt : oblivionis caligine depulsa : titubationis-

legitur quam per multimodo materia nutu tuo prodici
jussisti. Lege tamen per quam multimodam materiam
prodigi jussisti. Cereus enim grandis erat.

^c Indignis manibus. Nam antiquitus episcopus suis
ipse manibus cereum accendebat.

^d Oratio. Hæc oratio in Orationali Gothico (Pag. 100)
exstat, sed minus proluxa, sive potius est oratio Mis-
salis nostri in compendium redacta : titulum in ora-
tionali præterit : Item oratio quæ in eodem die Sabbati
post lumen lebatum ante altare dicitur. Habet etiam
preceationem pro diaconis qui lucernam et cereum
benedicturi erant. Olim postquam lucerna et cereus
grandioribus candelabris infixi fuerunt, et clerici anti-
phonam Lumen verum absolvit, episcopus hanc oratio-
nem fundebat, qua et Deo offert lucernam, et cereum,
et diaconos, qui laudes novi luminis dicturi erant
Deo commendat.

¹ Prima tibi et principalia. Principium hujus oratio-
nis Prudentius (Hym. 5. catheher.) versibus com-
plexus est :

O res digna, Deus, quam tibi roscede
Noctis principio grex tuus offert,
Lucem qua tribus illi pretiosus,
Lucem qua reliqua præmia cernimus.

Et alludens ad antiphonam quam cantabant cum lucer-
na et cereus inferrentur, subdit :

Tu lux vera oculis, lux quoque sensibus,
Intus tu speculum, tu speculum foris,
Lumen quod famulas offero suscipe
Tinctum pacifici chrismatis unguine
Per Christum genitum, summe Pater, tuum.

² Lucernam et cereum. Hinc patet non modo lucer-
nam, sed etiam cereum accensum delatum esse in
ecclesiam.

³ Condiacones. Lege condiacones. Hoc loco novi-
nabantur diaconi, qui lucernam et qui cereum erant
benedicturi.

que formidine calcata : dicant voce canora : et oratione depromant luculentissima. Nihil quousum in eis humanitatis operetur fragilitas : sed totum eis subministret tue clementie largitas. Dona eis post palloris genuum rubicundum sinceritatem : lingue volubilitatem : laetorum firmissimam soliditatem. Ut in omnibus tuorum beneficiorum adiutorium sentientes : benedictionem lucerne cereique immurent : ac depromant maximam laudem. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis, etc.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et. In nomine Domini nostri Jesu Christi : a votum vestrum sit acceptum cum pace. ñ. Deo gratias.*

Post hec vadit Episcopus post altare : et sedet in sella. Presbyteri vero iuxta eum stantes : ac deinde Diaconus ante vestibulum juxta cancellos adstant : in ordinem eum : silentium admonent septies. Post hec accedunt Diacones : et benedictum lucernam hac benedictione.

Benedictio lucerne. Dignum et justum est : vere dignum et sanctum est : nos tibi semper gratias agere laudesque referre. Domine sancte Pater omnipotens et Christe Deus : Quo mihi tribuas : ut in tuis laudibus semper resonent fauces meae : qui origo a terra inopem : et ab stercore exaltas pauperem. Da directum et benedictantem in ore meo ministrari sermonem. Omnipotentem Deum substantie vitalis exordium : creature universalis auctorem Dominum : Salvatorem opificem : vocalis Ecclesie personet canora laudatio : ut ipsi rependat lingua mysterium : de cujus imperio sumpsit officium. Dignum est et sponsi coruscantis adventum accensis preloletur fidelis turba luminibus : ne nuptialis habitaculi respuat habere consortes : quos sub veterum umbraculo peccatorum invenerit dormientes. Quid dignus? Quidve sublimius? Quam ut tibi vigilet in spe eternitatis resuscitata mortalitas : cui totum ex origine : totum debet ex munere : vel quod formatur ex nihilo : vel quod reparatur ex perditio. Tu vas quod pronum culpa dederat in ruinam : sigili miserantis affectu de favillis cineribusque collectum spiritu vivificantem salvasti : ut faceres ex adoptione liberos : quos retineri videras ex prevaricatione captivos. Tu novelle vitis germis secunda plantasti : ut antiquorum tabesceret suavitas amara pomorum. Nunc de cibo sumitur : vita non labitur. Solvit gratia : quos vinxit

a Votum vestrum. Nimirum nova lumina lucernam et cereum.

b Quam creasti. Lege quam creasti, aut quos creasti.

c Induit. Hunc locum citat Elipandus in epistola ad Albinum, inter opera Alcuini (*Ed. Paris. t. II, col. 917*). Nam et ipsi, inquit, cantinus in vigilia Pasche, beato Isidoro dicente : *Induit carnem, sed non exuit majestatem, nostram substantiam expetens, sed propriam non relinquens, quibus hanc lucernam benedictionem sancto Isidoro tribuit.*

d Extremitas. Forte, iniquitas.

e Deus. Eadem oratio legitur in Orationali Gothico (*Pag. 100, orat. 2*), cui titulus praelegitur : item oratio quae post benedictionem lucernae ante altare similiter dicitur.

A Inlecebra. De arbore creata nox criminis : sed de ligno genita lux salutis. Votivisti opera manuum tuarum clementis operator : interfecti perpetuo mortis excidio. Paradisi januum quam pisculem letale dannerat : dextra mysterii celestis aperuit. Id perfecte Judicans esse pietatis : ut quibus ad vitam fueras largitus introitum : tribueres et regressum. Mortificantur ex lapsu : qui vivificantur ex precio. Redempti clementis : *b* quam creasti. Namque ibi Deus operatus ut faceret : hic passus est ut proderet. *c* Induit carnem : sed non exuit majestatem : nostram substantiam expetens : sed propriam non relinquens. Cum corpore editus : sed intemerato *177* pudore conceptus. Temporalis ex virginis : sed coeternus ex patre. Humilians divina : ut possit elevare terrestria. Cui tanti fuit salvatio : ut ne nos perderemus celum : ille pateretur infernum. Suscepit mors : quem tenere non potuit. Amplificata successus : sed evacuata spolia. Exultavit in raptu : sed occidit in tropheo. In se refusa defecit *d* extremis : postquam vite appetere tentavit auctorem : et dum ambigit illicita : perdidit adquisita. Adest nox lumine donata : perpetuo Dominicis sanctificata victoribus. Quo reeldivum mundi sortita natalem : debellata funeris regione : triumphos Christi resurgentis excipit. Quo transgressionis maculas fluente lavaci salutaris abstergit. Quo vetermosa criminis indumenta tactu liquidi resolvit elementi. In qua mercedem sanguinali presentat unda baptismatis : et dum votus culpa decedit : novus homo consurgit.

Oratio quae ante Altare dicitur.

e Deus qui filios Israel educis ex Egypto : palpabiles Egypti tenebras relinquendo. Deus *f* qui dum luminis gratia : pondus horrendae noctis exterminas : Deus *g* qui precedente Angelo tuo in columna nubila in diem : eoque in columna ignis in noctem posteriora servantem : curam nostre salutis exoneris : teque nobis in eo prestas in quo lucere nos luminis scientie tue jubas. Fac nos divinitatis tue fieri consortes : et larga tua pietate ex invisibilibus bonis visibilia bona concede : quae nos et offerri doceant : et tuam in omnibus compleri faciant voluntatem.

ñ. Amen.

*Hec quinque grana incensi a Diacono influntur cereo in modum crucis. Post hanc explicitam *h* accedet Diaconus ipse et de ipsa lucerna accendit cereum. Post hec a Diaconibus tribus vicibus silentium datur. Deinde accedunt Diaconi ad cereum : qui ad dextera*

i Qui ducis luminis gratia. Forte : Qui hujusce luminis gratia.

g Qui, precedente angelo. Confer Exod. xiii, 21, 22, et adde Prudentium (*Hymn. 5 cath.*) laudes paschalis luminis canentem.

Hunc ignem populus sanguinalis lactyl
Majorum meritis tutus, et impotens,
Suetus sub dominis vivere barbaris
Jam liber sequitur longa per avia ;
Qui grassum tolerat, contraque cerula
Noctis per medium concita moverat.
Plebem pervigilum fulgure praevo
Ducebat radius sole nicanter.

h Accedet Diaconus. Hinc rubricam, quam recentioribus est avi, contradicant orationes quae recitantur, qui-

gan cornu altaris adoleat, benedicant eum benedictione hac. Siqua ^a alii duo cerei cum eo accenduntur : unus iuxta cornu altaris a parte sinistra : et alius post altare stantes.

^b Benedictio cerei. *Exultet jam angelica turba, etc.*

^a Equum et iustum est : vere Domine satis dignum et pulchrum est : in quantum nos manere tuo illustras : tibi semper gratias agere : apud quem est fons vite : in cuius lumine videlicet lumen. Previa tot tantisque victimis circa tuo maiestatis resplendens altaris serenat lux cerei. Premittunt ^d iudicia ignea, miraculi accura lympharum. Nancitur ex lumine : quod nascitur ex fonte. Patescunt actu : quo fuerant figurata mysterio. Inter columne veteris fumes iste ^e perfusget : aquis populum docet esse salvandum : per quos et liberatio tribuitur ad pulchrum : et regeneratio donatur ad requiem. Ascen-

bus docemur, non diaconum, sed episcopum suisque omnibus eorum paschalem accendisse (Pag. 176). Idem docemur, cereum non fuisse accensum in ecclesia, sed in sacrario, aut in processu atque in accessu in ecclesiam, simul cum lucerna accensa, delatum vero fuisse esse candelabro (Vid. not. ad pag. 676, 476). Denum hac ipse benedictione infra, docemur cereum paschalem ritu Gotho-Hispano, thus non admisisse. Sed neque ritu Romano olim (Vid. not. ad pag. 175), cereo inguebantur thuris grana. Suscipitur autem hinc veritas, in huius igitur noctis gratiam accipere, sancti Patris, incensi huius sacrificium perpetuum, qui in vulgari cerei paschalis benedictione recitantur, occasionem praebuisse grana thuris cerei ingebant; nam rubrica Missalis Toletani, Missalis Romani sancti Pii V, et aliorum recentiorum Missalium praescribit ut diaconus infuset quinquaginta grana incensi cereo, antequam dicat In huius igitur noctis gratiam, etc. Sed cum verba ista in benedictione cerei Gotho-Hispani, qua Mozarabes constanter uti sunt, non legantur, et si inveniuntur de cereo paschali, non de thure, illi infuso, intelligantur, haud puto antiquiores Mozarabes grana thuris cereo suo infuisse; neque ceferum in ecclesia a diacono a quo benedicendus erat accensum fuisse.

^c Alii duo cerei. Est quidem ritus vetustus, ut duo alii cerei, admodum cereo paschali, accendatur. De eo ordo Romanus Hittorpii, et plura antiqua Missalia et Pontificalia apud Marientium meminerunt, tamen hunc ritum Gotho-Hispanum esse haud puto.

^b Benedictio cerei. Orationali Gothico (P. 100, art. 1) inscribitur laus luminis, et a sancto Augustino (lib. xv de Civit. Dei, cap. 52) dicitur Laus cerei. Huiusmodi benedictionum tantae apud Ennodium habentur : una exstat in Sacramentario Gelasiano, Deus mundi conditor, qui apud Hittorpium (Pag. 66) in quinto suo ordine Romano; inter orationes quibus novum lumen benedictur prima est; ab hac differt laus sive benedictio cerei, quam sanctum Augustinum, cum esset diaconus, pronuntiasset ferunt, Exultet jam angelica turba, etc., atque vulgaris; et notissima cerei paschalis benedictio, quae in Sacramentario Bobiano, in Missalibus Gallicano, et Gallo-Gothico, in Ambrosiano Romani, in Missali Toletano, in Romano sancti Pii V et passim in Missalibus aliis Gregorianis, cum aliqua tamen varietate, legitur. Illic recentiores quidam sancto Leoni, tanquam auctori, tribuant, sed libri liturgici antiquiores sancto Augustino ascribunt, et sane sanctum Augustinum benedictionem cerei aliquando scripsisse, hinc (De Civit. d. xv, c. 22) haud obscure innuit : In laude quidem cerei breviter, inquit, versibus disti. Haec tua sunt, bona sunt, quia in bonis ista creasti, nil nostrum est in eis, nisi quod pec-
catis amittit. Ab his omnibus benedictio cerei Mis-

dat Domine in conspectu glorie tuae obsecratio devote famulorum. Visitentur benedictionis dono : quae sacro dedicantur obsequio. Non hic tureis adoleat flamma virgulis : nec in tabeclis proscinduntur ligna : nemoribusque surculatim cinamomi ^f orantes exhalant. Sed cerea famulatur ex lumine : quae non polluitur ex parente. Cujus natura de flore : ejus ortus ex virgine. Cui filia dat genitrix natiuitatis originem : quae corruptionis nescit errorem. Pharus cum etiam niveo adoperta sub tegmine : flammam exequitur incremento. Neque hoc sine celestis agitur operatione virtutis : quod facit ignibus res ^h nutrita gurgitibus. Amoenius cunctis de Dominum : tibi quoque se accipit debere quod nata sunt. Disti pie opifex creaturae sensum : quae sensum possit intelligere et honorare factorem. Istam de propitius Domine ad huius cerei devotissimam servitium ⁱ

satis Mozarabell diversa est, quam Ellipandus sancto Isidoro attribuit (Ep. ad Albinum, oper. Albinum col. 917). Laus, seu benedictio cerei a diacono in Ecclesia Gotho-Hispana canebatur. In Ecclesia Romanam, si addeat tibi rubricae Sacramentarii Gelasiani qua, Thomasi, aut ordini Romano quinto Hittorpii, cereus a primo diacono, sixa ab archidiacono benedicebatur. Sanctus Gregorius papa (Lib. ix, epist. 23) permittit Marignano episcopo Ravennati ut preces quas supra cereum in Ravennati ecclesia dicebantur, et expositiones Evangelii, quae, circa festum Paschae, a sacerdote fieri consueverunt, per alium faceret; inde tamen minime consequitur episcopos Ravennates solitos fuisse cerei benedictionem canere; nam atque erant orationes quas episcopus super cereum funderet, de quibus hic sanctus Gregorius agit, alia erat laus luminis quae a diacono canebatur.

^e Equum et iustum. Gotho-Hispani solenni illationum formula benedictionem cerei ineipiunt, et Ennodius eodem modo benedictiones cerei orditur. Galli in Sacramentario Bobiano, in Missali Gallo-Gothico, et in Missali Galicano praemittunt praefationem Exultet jam angelica turba, deinde, alto vocis tono, dicunt Sursum corda, etc., ac deinde dignum et iustum est, et reliqua benedictionis prosequuntur ferme ut in Sacramentarii Gregorianis exstant; at in Sacramentario Gelasiano, ommissa omni praefatione, et solenni Vers dignum, simpliciter inchoatur benedictio ab his verbis : Deus mundi conditor.

^d Iudicia. Forte, iudicia.

^e Perfusget. Forte, praefusget.

^f Rorantes. Lega : Non hic tureis adoleatur flamma virgulis, nec in tabeclis proscinduntur ligna nemoribus, quae surculatim cinamomi rorantes exhalant.

^g Pharus. Est ceror Amoenius, aut typographi; lege igitur (ut in Missali Mozarabum severa legitur) papyrus, quae etiam pro ellychnio in caudis et cereis adhibebatur, hinc illud sancti Paulini (Natal. 3) :

Lumina ceratis adoleantur odora papyris. Et Prudentius (Cathem. hym. 5) de cereo paschali cantavit.

Quin et sic favis scirpis floreis,
Presso melle prius, collata sanguinis.

De papyro autem consule Plinium Seniores (Hist. nat. lib. xiii, sect. 22, Edit. Harduin), Theophrastum (Hist. plant. lib. iv, cap. 9).

^h Nutrita gurgitibus. Plinius (Lib. xiii, sect. 22) : Papyrus nascitur in palustribus Egypti, aut quiescentibus Nili aquis, ubi evagat stagnant, duo cubita non excedente altitudinem gurgium. Huc etiam refer illud Ennodii, in Benedict. 1 cerei paschalis, papyrus ad alimenta ignium lympa transmisit.

ut qui flammam gignere cernitur : usuali tue benedictionis serenatus ex limine : cunctis sit expeditis ad salutem. ^b Resolvit gravium fomenta languorum. Asperitatis casuum remediis tranquillitate confringat. Omnia votis largiantur humanis : qui de tuis benedictionibus sumpsero officium. Tribue etiam Domine sancte Pater omnipotens Deus : ut diei huius solennia sacre paschalis : in qua redemptoris nostri gloria predicatur et gratia : cum antistite nostro A. cum ^c gloriosis Principibus : cum Presbyteris Diaconibus Clero atque omni fidei populo : sub multorum **178** celebrare curriculo mereamur annorum. ^d Amen. Presta per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : cum quo tibi est una et coequalis essentia in unitate Spiritus Sancti : in secula seculorum. ^e Amen. Amen amen amen ad te descendat. ^f Amen. Pax in celo. ^g Amen. Pax in terra. ^h Amen. Pax et plenitudo tua Domine super nos descendat. ⁱ Amen. Pax Regibus et potestatibus fidelibus seculi huius. ^j Amen. Pax Ecclesie tue catholice : que est in hunc locum constituta : et per universum orbem terrarum in pace diffusa.

^k Amen. Deinde dicat Episcopus orationem ante Altare.

^l Oratione. Expectati temporis dilectissimi fratres festa sollemnitas : et annuum per secula sacre resurrectionis archanum votive noctis advenit. Hoc illud

^m Ut qui flammam. Lege ut CERES, qui flamma igniri cernitur usuali (i. e., consueta) tua benedictionis serenatus ex lumine, etc.

ⁿ Resolvit. Lege resolvat.

^o Qui. Lege qua.

^p Officium. Fortasse, initium.

^q Gloriosi principibus. Reges Gotho-Hispani gloriosi et gloriosissimi passim appellabantur. In benedictione cerei Sacramentarii Bobiani, Missalis Gallo-Gothici et Gallicani, Deo commendatur clerus et populus : de episcopo, rege, aut pontifice nulla fit mentio. In benedictionibus Emodii pro solo episcopo oratur. In benedictione cerei Sacramentarii Gelasianus nullus Deo specialiter commendatur, ne clerus quidem et populus : at in benedictione, que ordini Romano Hittorpii (P. 72) inseritur : *Procuramus ergo te, Domine, ut nos famulos tuos, omnem clerum, et devotissimum populum, una cum beatissimo papa nostro N. et gloriosissimo rege nostro N., nec non antistite nostro, in his paschalis gaudiis conservare digneris.* Porro si hæc benedictio nostri Missalis tribuatur sancto Isidoro, gloriosissimi principis fortasse intelligendi sunt Suinthilla, et filius ejus Riccimirus, quem in consortium regni a patre assumptum scribit sanctus Isidorus, in *Chronico*, apud Labbeum (*In Bibl. t. I, p. 69*).

^r Oratione. Eadem oratio legitur in Orationali Gothico (Pag. 100, orat. 3), sub hoc titulo : *Item oratio que post benedictionem cerei ante altare dicitur.*

^s Qua. Ita etiam in Orationali Gothico legitur, attamen aliquid deesse videtur : fortasse suppleendum qua cereis, qua funeralibus crebris. Sanctus Gregorius Nazianzenus (*Or. 19, tom. I oper.*) vigilias Paschatis splendidissimam illam noctem appellat, qua nos magna luminis copia salutis nostræ festum celebramus : et Prudentius (*Hym. 5 cathem.*) morem Hispanum sui ævi describens, ea que in Missali nostro leguntur carne repræsentat.

Nos festis trahimus per pia gaudia
Noctem conciliis, vota que prospera
Certatim vigili congerimus prece

est quod in perennem memoriam consecratum credentibus populis altissima de celis gratia spiritalis attribuit. Hilares vigilias gloriosis laudibus perferamus : diemque vincentes et qua funeralibus crebris Ecclesia sancta resplendens coruscet : in lumine precationis Domini passionis indefensis precibus celeberrimus. Intendentes auditu lectionibus sanctis : ac oculis obsecrationibus patientiam non negantes. Ut ille regalis solis habitator altissimus a sede arcis ethereæ populo suo : qui solennia redditurus ad hæc festa convenit : per Spiritum suum Sanctum clementer insipsum placabilis ac propicius adspiciat. ^t Amen. Per misericordiam tuam Deus auctor : qui visis et omnia regis in secula seculorum.

^u Amen. Dominus sit semper vobiscum.

^v Et cum.

^w Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^x Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^y Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^z Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{aa} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{ab} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{ac} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{ad} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{ae} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{af} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{ag} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{ah} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{ai} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{aj} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{ak} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{al} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{am} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{an} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{ao} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{ap} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{aq} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{ar} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{as} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{at} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{au} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{av} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{aw} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{ax} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{ay} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{az} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

^{ba} Deinde dicatur prophetia. Lectio *Hier. Generis*

^{bb} Deo gratias. In principio creavit Deus celum et terram. Terra autem erat inanis et vacua : et tenebre erant super

faciem abyssi : et spiritus Domini ferebatur super aquas. Dixitque Deus : Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona : et divinis lucem a tenebris. Appellavitque lucem diem : et tenebras noctem.

Factumque est vespere et mane ^a dies primus. Dixit A quoque Deus. Fiat firmamentum in medio aquarum : et dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum : divisitque aquas que erant sub firmamento : ab his que erant super firmamentum. et factum est ita. Vocavitque Deus firmamentum celum. Et factum est vespere et mane dies secundus. Dixit vero Deus. Congregentur aque que sub celo sunt in locum unum : et appareat arida. Factumque est ita. Et vocavit Deus aridam terram : congregationesque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus quod esset bonum : et ait. Germinet terra herbam virentem et facientem semen : et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum. Cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentem : et afferentem semen juxta genus suum : lignumque faciens fructum et habens unumquodque semen secundum speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum : factumque est vespere et mane dies tertius. Dixit autem Deus. Fiant luminaria in firmamento celi : et dividant diem ac noctem : ut sint in signa et tempora et dies et annos : ut luceant in firmamento celi et inluminent terram. Et factum est ita. Fecitque Deus duo magna luminaria. Luminare majus ut precesset diem : et luminare minus ut precesset noctem : et stellas. Et posuit eas in firmamento celi : ut lucerent super terram : et precesset diem ac noctem : et dividerent lucem a tenebris. Et vidit Deus quod esset bonum : et factum est vespere et mane dies quartus. Dixit etiam Deus. Producant aque reptile anime viventis : et volatile super terram : sub firmamento celi. Creavitque Deus cetera grandia et omnem animam viventem atque motabilem : quam produxerant aque in species suas : et omne volatile secundum genus suum. Et vidit Deus quod esset bonum : benedixitque eis dicens. Crescite et multiplicamini : et replete aquas maris. Avesque multiplicentur super terram. Et factum est vespere et mane dies quintus. Dixit quoque Deus. Producat **179** terra animam viventem in genere suo : jumenta et reptilia : et bestias terre juxta species suas. Factumque est ita. Et fecit Deus bestias terre juxta species suas : et jumenta et omne reptile in genere suo. Et vidit Deus quod esset bonum : et ait. Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram : ut presit piscibus maris et volatilibus celi : et bestiis universe terre : omnique reptili quod movetur in terra. Et creavit Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam : ad imaginem Dei crea-

vit illum : masculum et feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus : et ait. Crescite et multiplicamini et replete terram : et subjicite eam : et dominamini piscibus maris et volatilibus celi : et universis animalibus que moventur super terram. Dixitque Deus. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram : et universa ligna que habent in semetipsis sementem generis sui : ut sint vobis in escam et cunctis animalibus terre : omnique volucri celi et universis que moventur in terra : et in quibus est anima vivens : ut habeant ad vescendum. Et factum est ita. Viditque Deus cuncta que fecit : et erant valde bona. Et factum est vespere et mane dies sextus. Igitur perfecti sunt celi et terra : et omnis ornatu eorum. Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat. Et requievit die septimo ab universo opere quod patrarat. Et benedixit Deus diei septimo : et sanctificavit illum. Quia in ipso cessaverat ab omni opere suo quod creavit Deus ut faceret:

A. Amen.

Dicat Diaconus. ^b Pro solennitate paschali. Flectamus genua. Levate

Oratio. Pro solennitate paschali flexis genibus : te Pater omnipotens obsecramus : ut mors unigeniti tui Domini nostri : qui vitam omni contulit mundo : toti gratiam conferat populo christiano. Resurrectio quoque ejus nos ad celestia sublevet : et a corruptione vite hujus ereptos immortalitati eterne consociet.

A. Amen :

C Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum.

A. Amen.

Lectio libri Genesis (Cap. I - VIII).

A. Deo gratias.

In diebus illis. Noe cum quingentorum esset annorum : genuit Sem. Cham. et Japhet. Cumque cepissent homines multiplicari super terram et filios procreassent : videntes filii Dei filias hominum : quod essent pulcre : acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. Dixitque Deus. Non permanebit spiritus meus in homine in eternum : quia caro est. Eruntque dies vite illius : centum viginti annorum. Videns autem Deus quod multa malicia hominum esset in terra : penituit eum quod hominem fecisset in terra. Dixitque Deus ad Noe. Finis universe carnis venit coram me. Fac tibi arcam de lignis levigatis : et ingredere in ea tu et filii tui : et uxor tua et uxores filiorum tuorum tecum : et ex

^a Dies primus. Vulg., Hebr., LXX, dies unus.

^b Pro solennitate. Post singulas lectiones singule consequuntur orationes, in quibus non est minor varietas quam in lectionibus. In Missali nostro, absoluta lectione, de more Amen respondetur, et continuo diaconus elata voce titulum orationis, sive id pro quo orandum sit, proponit, additque *Flectamus genua*, omnesque se prosternunt : et post breve tempus, orationi datum, iterum clamat diaconus *Levate*, et omnes surgunt ab oratione, et sacerdos orationem, sive collectam, dicit. At in orationali Gothico, et in

Missalibus Gallicano et Gallo-Gothico occurrit primum prefatio quedam, quæ in Orationali oratio, in Missalibus Gallicanis prefatio nominatur. Hac absoluta, diaconus titulum orationis proponit, at non dicit *Flectamus genua*, nec *Levate* ; sed, proposito orationis titulo, sacerdos *collectam*, sive orationem, dicit. In Sacramentario Bobiano, vox diaconi non auditur, et orationes ipse sine titulo, instar prefationum leguntur.

Cap. V. Vers. 1-viii, 1-21, pluribus omissis.

cunctis animantibus universe carnis. Te enim vidi A
justum coram me in generatione hac : ut salvetur
semen super faciem universe terre. Adhuc enim et
post dies septem : ego pluviam super terram quadra-
ginta diebus et quadraginta noctibus : et delebo
omnem substantiam quam feci de superficie terre.
Fecit ergo Noe omnia que mandaverat ei Dominus.
Factumque est diluvium : et delevit omnem sub-
stantiam : que erat super terram. Adduxit vero Deus
spiritum super terram : et imminuit sunt aque et
prohibite sunt pluvie de celo : requievitque arca
die septimo. Aperiens Noe fenestram arce quam fe-
cerat : dimisit corvum. Qui egrediebatur ^a et rever-
tebatur donec siccarentur aque super terram. Emi-
sit quoque columbam post eum : ut videret si jam
cessassent aque super faciem terre. Que cum non
invenisset ubi requiesceret pes ejus : reversa est ad
eum in arcam. Extenditque manum : et apprehen-
sam intulit in arcam. Expectatis autem ultra septem
diebus aliis : rursum dimisit columbam ex arca. At
illa venit ad eum ad vesperum : portans ramum
olive virentibus foliis in ore suo. **180** Intellexit
ergo Noe quod cessassent aque super terram. Et ape-
riens tectum arce aspexit : viditque quod exsiccas-
set superficies terre. Locutus est autem Dominus
ad Noe dicens. Egredere de arca tu et uxor tua : et
filii tui et uxores filiorum tuorum tecum : cunctaque
animantis que sunt apud te ex omni carne. Egressus
ergo Noe : fecit ut dixerat ei Deus. Edificavitque
altare Domino : et tollens de cunctis pecoribus et
vo'cribus mundis : obtulit holocausta super altare.
Odoratusque est Dominus odorem suavitatis.

ñ. Amen.

Dicat Diaconus. ^b Pro his qui variis necessitati-
bus detenti : pasche interesse non possunt. Flectam
mus genua. Levate.

Oratio. Deprecamur te Pater eterne omnipotens
Deus pro his : qui diversis necessitatibus detenti :
solennitate paschali interesse non meruerunt. Ut
quia gaudio presentium sunt exsortes : mereantur
sanctorum meritis adesse participes. Ut sicut passio
unigeniti filii tui Domini nostri pro multorum salute
occurrit : ita et hec celebritas annue festivitatis : et
presentibus tribuat gloriam : et absentibus conferat
veniam. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus :
qui vivis et omnia regis in secula seculorum.

ñ. Amen.

Lectio libri Genesis (* Cap. XXII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. ^d Loquutus est Dominus ad Ab-
raam dicens. Abraam Abraam. At ille respondit.
Adsum : Ait illi. Tolle filium tuum unigenitum quem
diligis Isaac : et vade in terram visionis : atque offe-

res eum tibi in holocaustum super unum montium :
quem monstravero tibi. Igitar Abraam de nocte con-
surgens stravit asinum suum : ducens secum duos
juvenes : et Isaac filium suum. Cumque concidisset
ligna in holocaustum : abiit ad locum quem prece-
perat ei Deus. Die autem tertio elevatis oculis vidit
locum procul. Dixitque ad pueros suos. Expectate
hic cum asino : ego et puer vadam illuc usque pro-
perantes. Postquam adoraverimus : revertemur ad
vos : Tulit quoque ligna holocausti : et imposuit su-
per Isaac filium suum. Ipse vero portabat in manibus
ignem et gladium. Cumque duo pergerent simul :
dixit Isaac patri suo : Pater mi? At ille respondit.
Quid vis filii? Ecce inquit ignis et ligna : ubi est
victima holocausti? Dixit autem Abraam. Deus pro-
videbit sibi victimam holocausti filii mi. Pergabant
ergo pariter : veneruntque ad locum : quem osten-
derat ei Deus. In quo edificavit altare : et desuper
ligna composuit. Cumque conligasset Isaac filium
suum : posuit eum in altare super struem lignorum.
Extenditque manum et arripuit gladium : ut immo-
laret filium suum. Et ecce angelus Domini de celo
clamavit dicens. Abraam Abraam. Qui respondit.
Adsum : Dixitque ei. Non extends manum tuam su-
per puerum : neque facias illi quicquam. Nunc co-
gnovi quod timeas Deum : et non pepercisti filio tuo
unigenito propter me. Levavitque Abraam oculos :
viditque post tergum arietem inter vepres : heren-
tem cornibus suis. Quem adsumens : obtulit holocau-
stum pro filio. Appellavitque nomen loci illius :
Dominus videt. Unde usque hodie dicitur : in monte
Dominus videbit. Vocavit autem Dominus Abraam
secundo de celo dicens. Per memetipsum juravi
dixit Dominus : quia fecisti rem hanc : et non pe-
percisti filio tuo unigenito propter me : benedicam
tibi : et multiplicabo semen tuum sicut stellas celi :
et velut arenam que est in litore maris. Possidebit
semen tuum portas inimicorum suorum : et benedi-
centur in semine tuo omnes gentes terre : quia obe-
disti voci mee. Reversus est Abraam ad pueros
suos : abieruntque Bersabe simul : et habitavit ibi.

ñ. Amen.

Dicat Diaconus. ^e Pro Sacerdotibus ac ministris.
Flectamus genua. Levate.

Oratio. Sacerdotes tuos Domine indec justiciam :
et ministri tui leventur. Illos doctrinis et vite exem-
plis munifica : hos sanctitatis cultu officii locu-
pleta : ut dum utrique a te augmenta virtutum per-
ceperunt : sine offensione tuis **181** altaribus fa-
mulentur. ñ. *Chorus.* Amen. *Dicat Presbiter.* Per
misericordiam tuam Deus noster : qui vivis et omnia
regis in secula seculorum.

ñ. Amen.

^a Et revertebatur. Ita Hebr. et Arab. legunt. At
Vulg., LXX et Syr., non revertebatur.

^b Pro his. In Orationali Gothico post quintam lec-
tionem orant pro his qui sanctae festivitatis interesse
non possunt, inter quos aegrotos comprehendunt.

^c Cap. XXII. Vers. 1-19. Lectionario Luxoviensi
binæ lectiones primæ deficiunt ; tertia est de Noe

(Gen. vii, 1-viii, 1-23) ; quarta est de Abraham
(Gen. xii, 1-19).

^d Locutus. Vulg., tenuit.

^e Pro Sacerdotibus In Orationali Gothico ad ter-
tiam orationem clamat diaconus : Pro sacerdotibus
et ministris precemur Dominum.

Lectio libri Exodi (* Cap. XII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Loquutus est Dominus ad Moysen et Aaron in terra Ægypti dicens. Mensis iste vobis principium mensium : primus erit in mensibus anni. Loquimini ad universum cetum filiorum Israel : et dicatis eis. Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias et domos suas. Sin autem minor est numerus : ut sufficere possit ad vescendum agnum : adsumet vicinum suum qui junctus est domui ejus : juxta numerum animarum que sufficere possunt ad esum agni. Erat autem agnus absque macula : masculus anniculus. Juxta quem ritum tollitis et hedum : et servabitis eum usque ad quartadecimam diem mensis hujus. Immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vespertum. Et sument de sanguine : ac ponent super atrumque postem : et insuper liminaribus domorum : in quibus comedent illum. Et edent nocte illa carnes assas igni : et azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crulum quid : nec coctum aqua : sed assum tantum igni. Caput cum pedibus ejus et infestis vorabitis : nec remanebit ex eo quicquam usque mane. Siquid residui fuerit : igni comburetis. Sic autem comedetis illum. Renes vestros accingetis : et calciamenta habebitis in pedibus : tenentes baculos in manibus : et comedetis festinanter. Pascha enim Domini est.

ñ. Amen.

Postea dicit Biechanus. Pro unitate fidei catholica. Flectamus genua : levate.

Oratio. Ecclesia tua Christo que dilatata per universam terram diffusa est : omnis tua gratia in unitatis gremio colligatur. Et quævis anathemam in gentium varietate diffundat : fidei tuam divisionem non amittat. Dissolve hæresis coisuncta : que salvatorem cupiunt fidem : que nituntur corrumpere veritatem. Ut sicut tu in celis atque in terra unus atque idem dignoscere Dominus : ita tibi in unitate fidei serviat cunctarum gentium populus.

ñ. Amen.

Lectio libri Exodi (* Cap. XIV).

ñ. Deo gratias.

* Quinta progenie benedixerunt filii Israel de terra Ægypti. Dixitque Dominus ad Moysen. Quid clamas ad me ? Dic filiis Israel ut proficiantur. Tu autem eleva virgam tuam : et extende manum super mare : et divide illud : et gradientur filii Israel in medio maris per siccum. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum : et persequantur vos. Et glorificabo in Pharaone et in omni exercitu ejus : in curribus et in

Æquibus ejus. Et scient Ægyptii : quia ego sum Dominus : cum glorificatus fuero in Pharaone et in curribus atque equibus ejus. Tollensque Angelus Domini qui precedebat castra Israel : abiit post eos. Et cum eo pariter columna nubes : priora dimittens post tergum. Stetitque inter castra Ægyptiorum : et castra Israel. Et erat nubes tenebrosa : et inluminans noctem : ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent. Cumque extendisset Moyses manum super mare : abstulit illud Dominus flante vento vehementi : et urente tota nocte : et everit in siccum. Divisaque est aqua : et ingressi sunt filii Israel per medium maris sicci. Erat enim aqua quasi murus : ad dexteram eorum et levam. Persequentesque Ægyptii : ingressi sunt post eos omnis equitatus Pharaonis : currus ejus et equites per medium maris. Itaque adveherat vigilia matutina : et ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum : per columnam ignis et nubes : interfecit exercitum eorum : et subvertit rotas currum : ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptii Fugiamus Israel : Dominus enim pugnat pro eis contra nos. Et ait Dominus ad Moysen. Extende manum super mare : et revertantur aque super Ægyptios : super currus et equites eorum. Cumque extendisset Moyses manum contra mare : 182 reversum est primo diluculo ad priorem locum. Fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aque : et involuit eos Dominus in mediis fluctibus. Reverseque sunt aque : et aperuerunt currus et equites cuncti exercitus Pharaonis : qui sequentes ingressi fuerant mare : nec unus quidem superavit ex eis. Filii autem Israel pertransierunt per medium maris sicci : et aque eis exiit quasi pro mare a dextris et a sinistris. Liberavitque Dominus in die illo Israel de manu Ægyptiorum : et viderunt Ægyptios mortuos super litus maris. Et nannam magnam quam exercuerat Dominus contra eos. Timuitque populus Domini : et crediderunt Domino et Moysi servo ejus. Tunc cantavit Moyses canticum hoc Deo : et dixit.

Tractus. Cantemus Domino : gloriose enim honorificatus est. †. Equum et ascensorem projecit in mare. P. Gloriose. †. Adjutor et protector mihi fuit Dominus in salutem. P. Gloriose. †. Ille Deus meus et honorifico eum : Deus patris mei et exaltabo eum. P. Gloriose enim homo.

Prosequatur prophetia ab Acolita. Sumpsit Maria soror Aaron prophetissa tympanum in manu sua : et exierunt cum ea universæ mulieres cum tympanis et choris. Preibat autem eas Maria dicens. Canticum,

cum et Missale Mozarabum hac in re intercedit.

* Cap. XIV. Vers. 14-xv, 1-12, sed plurima prætermittuntur in Lectionario Luxoviensi, de transitu maris, et submerso Pharaone, septima lectio est ex Exod. xiv, 14-xv, 1-22, non pauci omissis.

* Quinta progenie. Confer Genesis, xv, 16. Sanctus Hieronymus : Quinta vero generatione agressi sunt : et LXX, apud Liranum : Quinta generatione.

* Cap. XII. Vers. 1-12. In Luxoviensi septima lectio est de agno paschali (Exod. xii, 1-50).

* Pascha enim. Vulg. : est enim Pîque, id est transitus Domini.

* Pro unitate. In Orationali Gothica secunda oratio est pro pace Ecclesiarum et quinto populi. In liturgicis libris tam in numero quam in ordine harum orationum haud exigua est varietas, mihi autem satis visum notasse discrimen quod inter Orationale Gothi-

Cantemus Domino gloriosa enim honorificatus est. A
Diachonus dicat. Flectamus genua. Levate.

Oratio. Pro virginibus flectentes genua te Pater omnipotens Deus postulamus : ut hanc illustrem portionem Christi tui : in qua maxime gaudet catholica Ecclesia : ampliori fecunditate enutrias : ut quanto plus numerosior et inextinguibilior numerus existat : tanto gaudium matris Ecclesie augeatur.

Amén.

Lectio Libri Esayae Prophetae (4 Cap. II).

Deo gratias.

Verbum Domini quod vidit Esayias filius Amos, Prophetam super Judam et Hierusalem. Et erit in novissimis diebus preparatus mons : domus Domini in vertice montium : et elevabitur super colles. Et fluent ad eum omnes gentes : et ibunt populi multi et dicent. Venite ascendamus ad montem Domini : et ad domum Dei Jacob. Et docebit nos vias suas : et ambulabimus in semitis ejus. Quia de Syon exiit lex : et verbum Domini de Hierusalem. Et iudicabit gentes : et arguet populos multos. Et conflabunt gladios suos in vomeres : et lanceas suas in falces. Non levabit gens contra gentem gladium : nec exequuntur ultra ad prelium. Et nunc ingredimini in petris : et abscondite vos in terra : a facie timoris Domini : et a gloria maiestatis ejus. Cum surrexerit confringere terram : et incurvabitur altitudo virorum : et exaltabitur Dominus in die illa. Illa etiam die Domini projiciet homo idola argenti sui : et simulacra auri sui : que fecerat sibi : ut adoraret vanam et nocivam. Dominus autem ad iudicium veniet cum senioribus populi sui : et principibus ejus. In die illa erit germen Domini in magnificentia et in gloria : et fructus terre sublimis : et exultatio his qui salvati fuerint de Israel. Et erit omnis qui relictus fuerit in Syon : et residuus in Hierusalem sanctus vocabitur : omnis qui scriptus est in Hierusalem. Si abierit Dominus de domo filiorum Syon : et sanguinem Hierusalem laverit de medio ejus : spiritus iudicii et spiritus ardoris. Et creabit Dominus super omnem locum montis Syon : et ubi invocatus est nomen per diem : et sumum et splendorem ignis flammantis per noctem. Super omnem enim gloriam protectio et tabernaculum erit in umbraclum diei ab estu : et in securitatem et absconctionem a turbine et pluvia. Tunc cantavit Esayias propheta canticum hoc Deo. Et dixit. Amen.

Oratio. Hoc loco desistit titulus. Lege pro virginibus, et sane in Orationali Gothico septima oratio est pro virginibus et continantibus. In Sacramentario Bobiano, et in Missali Gallo-Gothico, quarta oratio simpliciter pro virginibus inscribitur, ut, in Missali Gallicano, quinta oratio.

Pro virginibus. In hac oratione quinta distincte legitur : Pro virginibus flectentes genua te, Pater omnipotens, postulamus, etc. Et supra, in oratione prima : Pro solemnitate paschali flexis genibus te, Pater omnipotens, obsecramus. Et infra, oratione decima : Pro regibus sæculi hujus, atque principibus tibi, Pater, flectentes genua, obsecramus, etc. Quare videtur Gotho-Hispanos, saltem provincie Carthaginensis, ad singulas hasce orationes flexis genibus orasse. No credam hunc morem ubique receptum

Canticum. Cantabo nunc dilecto meo canticum dilecte vinee me. Vine facia est dilecto in cornu et in loco uberi. Et maceria circumdedit : et circumfodi et plantavi vineam Soreth : et edificavi turrim in medio ejus. Et torcular fodi in ea et sustinui ut faceret uvas : fecit autem spinas. Et nunc homo Juda : et qui habitatis Hierusalem iudicate inter me et vineam meam. Vine enim Domini Sabaoth domus est Israel : et domus Juda novellum dilectum. Sustinui ut faceret iudicium : fecit autem iniquitatem : et non iusticiam sed clamorem.

Dicat Diachonus. Pro his qui elemosynas faciunt. Flectamus genua. Levate.

Oratio. Deprecamur te Domine pro his qui misericordie fructibus egentium subsidia conferunt : et vicerantur ex hac terrena dispensatione celestem percipere remunerationem : Et quicquid in vobis indigentium conferunt : proficiat illis ad fructum celestium premiorum. Amen.

Lectio libri Esaiæ Prophetae (Cap. XLVIII).

Deo gratias.

Facta est super me manus Domini : et eduxit me in spiritu Dominus. Et dimisit me in medio campi : quærat plenus ossibus : et circumduxit me per eam in giro. Erant autem multa valde super faciem campi : siccæque vehementer. Et dixit ad me. Fili hominis : putasne vivant ossa ista ? Et dixi. Domine Deus tu nosti. Et dixit ad me. Vaticinare de ossibus his : et dicas eis. Ossa arida audite verbum Dei. Hac dicit Dominus Deus ossibus his. Ecce ego intromittam in vobis spiritum : et vivetis : et dabo super vos nervos : et suberescere faciam super vos carnes : et subextendam in vobis cutem : et dabo vobis spiritum et vivetis : et scietis quia ego sum Dominus. Et prophetavi sicut preceperat mihi. Factus est autem somnus prophetae me : et ecce commotio. Et accesserunt ossa ad ossa : unusquisque ad juncturam suam. Et vidi : et ecce super ea nervi et carnes ascenderunt : et extensa est in eis cutis desuper : et spiritum non habebant. Et dixit ad me. Vaticinare ad spiritum : vaticinare fili hominis : et dices ad spiritum. Hoc dicit Dominus Deus. A quatuor ventis venit spiritus : et insula super interfectos istos : et revivescant. Et prophetavi sicut preceperat mihi. Et ingressus in ea spiritus : et vixerunt. Steteruntque super pedes suos emeritis grandes nimis valde : et dixit ad me. Fili hominis, facium Orationali Gothico, et libri liturgici Gallicani, quibus solemne illud Flectamus genua Deo, et illud Erigite vos, ut Levate, omittuntur. Scrupulum autem injicit quod diachonus hic dicat simpliciter Flectamus genua et Levate, cum sit in locis dicat Flectite genua Deo, et rursus Erigite vos, sed fortasse aliter poenitentes, aliter totum cœtum fidelium alloqui mos erat.

Portionem. Adde gregis.

Cap. II. Vers. 1-7, 1-8, multis omissis.

Tunc cantavit, in Vulgata non legitur.

Qui elemosinas. In orationali Gothico septima oratio est pro his qui elemosinas faciunt.

Cap. XXXVII. Hæc Lectioario Lugdunensi octava lectio est.

Somnus. Vulg. sonitus.

humilis ossa hoc universa domus Israel est. Ipsi di-
cunt. Aroerunt ossa nostra : et perit spes nostra :
et abscisi sumus. Propterea vaticinare : et dices ad
eos. Nec dicit Dominus Deus. Ecce ego aperiam tu-
mulus vestros : et educam vos de sepulcris vestris
populus meus : et inducam vos in terram Israel : et
scietis quia ego sum Dominus. Cum aperuero sepul-
era vestra : et eduxero vos de tumulis vestris populus
meus : et dederō spiritum meum in vobis et dixeritis
: et requiescere vos faciam super humum ve-
stram.

¶ Amen.

Dicit Diaconus. Pro peregrinantibus * et navigan-
tibus. Flectamus genua. Levate

Oratio. Concede Pater omnipotens cunctos pere-
grinantes patrie fieri reduces. Et ^b quoscunque tur-
bulenti maris pervenit fluctus : ad tranquillitatis re-
voca portum. Mereantur in hac solennitate utrique :
et terre exilium : et maris evadere exitium. Ut com-
mune huius leticie votum : cunctis generale sit gau-
dium. ¶ Amen.

Lectio libri Abacuc prophete (Cap. 1).

¶ Deo gratias.

Visio quam vidit Abacuc propheta. Usque quo Do-
mine clamo : ut non exaudies? Vociferabor ad te vim
patiens : et non salvabis? Quare ostendisti mihi in-
iquitatem et laborem : videre predam et injusticiam
contra me? Et factum est iudicium : et contradictio
potentior. Propter hoc lacerata est lex : et non per-
venit usque ad finem iudicium : quia impius prevalet
adversus justum. Propterea egredietur iudicium pro-
versum. Aspice in gentibus et videte : et admira-
mini et obstupescite : quia opus factum est in diebus
vestris : quod nemo crederet cum narrabitur. Quia ecce
ego suscitabo Caldeos : gentem amaram et velocem
ambulantem super latitudinem terre : ut possideant
tabernacula non sua. Quia lapis de pariete clamabit :
et lignum quod inter juncturas edificiorum est res-
pondebit. Ve qui edificat civitatem in sanguinibus :
et preparat urbem in iniquitate. Numquid non hec a
Domino sunt exercituum? laborabunt enim populi in
multo igni : et gentes in vacuum et ¹⁰⁴ deficient.
Quia replebitur terra ut cognoscant gloriam Domini :
quasi aque operientis mare. Quid prodest sculpsit :
quia sculpsit illud fractor suus : et conflavit illud
imaginem falsam? Quia speravit in figmento fictor
ejus : ut faceret simulacra muta. Ve qui dicit ligno
expergiscere : surge lapidi jacenti. Numquid ipse do-
cere poterit? Ecce iste coopertus est auro et argento :
et omnis spiritus non est in visceribus ejus. Dominus
autem in templo sancto suo : sileat a facie ejus om-

* Et navigantibus. In Orationali Gothico (pag. 102),
oratio decima est pro peregrinantibus et navigantibus,
sed in oratione siletur de navigantibus.

^b Quoscunque. Lego ad quoscunque.

^c Cap. I. Vers. 1-m, 1-3, multis omissis.

^d Tunc cantavit. In Vulgata non legitur.

^e Cognosceris. Ita LXX et Arab. ; sed Vulg., Hebr.
et Syr., notum facies.

nis terra. * Tunc cantavit Abacuc propheta canticum
hoc Deo : et dixit.

Canticum. Domine audivi auditum tuum et timui :
consideravi opera tua et expavi. ¶ In medio duorum
animalium * cognosceris : dum appropinquaverint
anni : innotesceris. ¶ Deus a Libano veniet : et san-
ctus a monte opaco et condenso. ¶ Operuit celos
virtus ejus : et laudis ejus plena est terra.

Dicit Diaconus. Pro ^f Egrotis. Flectamus genua.
Levate.

Oratio. Miserere Domine his : quos corporalis egi-
tudinis validudo involvit. Sana cunctos in nobis men-
tis corporisque languores : atque omnibus indulgeas :
solitam impertire medelam. Ut tibi cuncti in salute
ministerium explant fidei : tibi que referant laudes :
qui solus et peccata cordis emundas : et languorem
corporum sanas. ¶ Amen. Per misericordiam tuam
Deus noster qui vivis et omnia regis in secula seculo-
rum.

¶ Amen.

Lectio libri Iona prophete (Cap. I, IIII)

¶ Deo gratias.

Factum est verbum Domini ad Jonam filium Ama-
thi dicens. Surge : vade contra Ninnivem civitatem
grandem : et predica in ea : quia ascendit malicia
ejus coram me. Et surrexit Jonas ut fugeret in Thar-
sis a facie Domini. Et descendit Joppam : et invenit
navem euntem in Tharsis : et dedit naulum ejus. Et
descendit in ea ut iret cum eis in Tharsis a facie Do-
mini. Dominus autem misit ventum magnum in mari
: et facta est tempestas magna in mari : et navis
periclitabatur. Conterriti sunt naute : et clamaverunt
viri ad Dominum suum : et miserunt vasa que erant
in navi in mare : ut alleviaretur ab eis. Et Jonas des-
cendit ad interiora navis : et dormiebat sopore gravi.
Et accessit ad eum gubernator : et dixit ei. Quid tu
sopore dormieris? Surge invoca Deum tuum : si forte
cogitet Deus de nobis : et non pereamus. Et dixit vir
ad collegam suum. Venite et mittamus sortes : et
sciamus : quare malum hoc sit nobis. Et miserunt
sortes : et cecidit sors super Jonam. Et dixerunt ad
eum. Indica nobis cujus causa malum istud sit nobis?
Quod est opus tuum : que terra tua : quis vel ex quo
populo es tu? Et dixit ad eos. Hebreus ego sum : et
Dominum Deum celi ego timeo : qui fecit mare et
aridam. Et timuerunt viri timore magno : et dixe-
runt ad eum. Quid hoc fecisti? Cognoverunt ergo viri
quod a facie Domini fugerat : quia indicaverat eis. Et
dixerunt ad eum. Quid faciemus tibi : et cessabit ma-
re a nobis? Quia mare ibat et intumescabat. Et dixit
ad eos. Tollite me : et mittite in mari : et cessabit
mare a vobis. Scio enim ego quoniam propter me

^f Egrotis. In Orationali Gothico nulla est specialis
oratio pro egrotis, quos, oratione quinta, cum aliis
complexi sunt. In Sacramentario Bobiano septima
est pro egrotis. in Gallo-Gothico eadem pro infirmis,
et in Gallicano pro egrotantibus.

^g Cap. I. vers. 1, ad finem capitis quarti, multis
omissis. In Luxoviensi Lectionario lectio 11 est e
prophetia Jonæ, a cap. 1.

tempestas hec grandis super vos est. Et remigabant viri ut reverterentur ad aridam : et non valuerunt : quia mare ibat et intumescibat super eos. Et clamaverunt viri ad Dominum : et dixerunt. Quesumus Domine : ne pereamus in animam viri istius : et ne des super nos sanguinem innocentem : quia tu Domine sicut voluisti fecisti. Et tulerunt Jonam : et miserunt in mari : et stetit mare a fervore suo et timeerunt viri timore magno : et immolaverunt Hostias Domino : et voverunt vota. Et preparavit Dominus piscem grandem : ut deglutiret Jonam. Et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus : et tribus noctibus. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis : et ^a evomuit in aridam. Et factum est verbum Domini ad Jonam secundo dicens : Surge et vade ad Ninnivem civitatem magnam : et predica in ea predicationem : quam ego loquor ad te. Et surrexit Jonas : et abiit in Ninnivem juxta verbum Domini. Et Ninnive erat civitas magna : **185** itinere trium dierum. Et cepit Jonas introire civitatem : itinere diei unius : et clamavit : et dixit. Adhuc quadraginta dies : et Ninnive subvertetur. Et crediderunt viri Ninnivite in Deum : et predicaverunt jejunium. Et vestiti sunt saccis a majore usque ad minorem. Et pervenit nuncius ad Regem Ninnive : et surrexit de solio suo : et abiecit vestimentum suum a se : et indutus est sacco. Et sedit in cinere : et clamavit dicens. In Ninnive ex ore Regis et principum ejus : dicens. Homines et jumenta : et boves et pecora non gustent quicquam : nec pascantur : et aquam non bibant. Et operiantur saccis homines et jumenta : et clament ad Deum in fortitudine. Et convertatur vir a via sua mala : et ab iniquitate que est in manibus eorum. Quis scit si convertatur : et ignoret Deus : et revertatur a furore ire sue : et non peribimus? Et vidit Deus opera eorum : quia conversi sunt a via sua mala. Et misertus est Dominus super maliciam : quam locutus fuerat : ut faceret eis : et non fecit. Et afflicti sunt Jonas afflictione magna : et iratus est. Et oravit ad Dominum : et dixit. Obsecro Domine : numquid non hoc verbum est meum : cum adhuc essem in terra mea? Propter quod preoccupavi : ut fugerem in Tharsis. Scio enim quia tu Deus clemens et misericors es : patiens et multe miserationis : ignoscens super maliciam. Et nunc Domine queso : tolle animam meam a me : quia melior est mihi mors quam vita. Et dixit Dominus. Putasne bene irascaris tu? Et egressus est Jonas de civitate : et sedit contra orientem civitatis. Et fecit sibi met umbraculum : et sedebat subter illud in umbra donec videret : quid acciderit civitati. Et preparavit Dominus Deus hederam : et ascendit super caput Jone : ut esset umbra super caput ejus : et protegeret eum : laboraverat enim : et letatus est Jonas super hederam leticia magna. Et preparavit Dominus Deus vermem ascensu diluculi in crastinum :

Et evomuit in aridam. Vulgat., evomuit Jonam in aridam.

^b Sed parcam. His verbis finis imponebatur lectioni.

Pro penitentibus. In Orationali Gothico nona

PATROL. LXXXV.

et percussit hederam : et exaruit. Et cum ortus fuisset Sol : precepit Dominus vento calido et urenti : et percussit Sol super caput Jone : et estuabat. Et petivit anime sue ut moreretur : et dixit. Melius est mihi mori : quam vivere. Et dixit Dominus ad Jonam. Putasne bene irascaris tu super hederam? Et dixit. Bene irascor ego usque ad mortem. Et dixit ei Dominus. Tu doles super hederam in qua non laborasti : neque fecisti ut cresceret : que sub una nocte nata est : et una nocte perit. Et ego non parcam Ninnive civitati magne : in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum : qui nesciunt quid sit inter dexteram et sinistram suam : et jumenta multa? ^b Sed parcam et miserebor eis : quia magnum est nomen meum.

¶ Amen.

^B *Dicat Diaconus. * Pro penitentibus. Flectamus genua. Levate.*

Oratio. Conectorum penitentium Pater omnipotens suscipe fletus : et quos hactenus diabolus variis viciorum sordibus inquinavit : respectu pietatis tue purifica. Tribue cunctis preterita peccata desistere : et futura non admittere. Ab illis misericordia tua preveniente mudentur : ab istis tua custodiens gratia liberentur.

¶ Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster : qui vivis et omnia regis in secula seculorum. ¶ Amen.

Lectio libri Danielis Prophete (4 Cap. III).

¶ Deo gratias.

^C In illis diebus. Nabuchodonosor Rex fecit statuum auream : altitudine cubitorum sexaginta : latitudine cubitorum sex. Et statuit eam in campo Duran provincie Babylonis. Itaque Nabuchodonosor Rex misit ad congregandos Satrapes : et magistratus et Judices : duces et tyrannos et perfectos : omnesque principes regionum : ut convenirent ad dedicationem statue : quam erexerat Nabuchodonosor Rex. Tunc congregati sunt Satrape : magistratus : et Judices : et tyranni et optimates : qui erant in potestatibus constituti : et universi principes regionum : ut convenirent ad dedicationem statue : quam crexerat Nabuchodonosor Rex. Stabant autem in conspectu statue quam posuerat Nabuchodonosor Rex : et prece clamabant valenter. Vobis dicitur populis tribus **186** et linguis : in hora qua audieritis sonitum tube et fistule et cithare : sambuce : et psalterii : et simphonie : et universi generis musicorum : cadentes adorate statum auream : quam constituit Nabuchodonosor Rex. Si quis autem non prostratus adoraverit : eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Post hec igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tube : fistule : et cithare : sambuce : et psalterii : et simphonie : et omnis generis musicorum : cadentes omnes populi et tribus et lingue adoraverunt sta-

oratio funditur pro penitentibus et confitentibus

^d Cap. III. Vers. 1, ad finem capituli, multis in cantico, et a vers. 25 ad 46, omissis omnibus. In Lectionario Luxoviensi lectio 42 est ex cap. III Danielis.

nam auream : quam constituit Nabuchodonosor Rex. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldei : accusaverunt Judeos. Dixeruntque Nabuchodonosor Regi. Rex in eternum vive. Tu Rex posuisti decretum : ut omnis homo qui audierit sonitum tube : fistule : et cithare : sambuce et psalterij et simphonie et omnis generis musicorum : prosterneret se et adoret statuam auream. Siquis autem non prociens adoraverit : mittatur in fornacem ignis ardentis. Sunt autem viri Judei quos constituisti super opera regionis Babylonis : Sidrac : Misac : et Abdenago. Viri isti contempserunt Rex decretum tuum : deos tuos non colunt : et statuam auream quam erexisti non adorant. Tunc Nabuchodonosor Rex in furore et in ira precepit : ut adducerent Sidrac : Misac : et Abdenago. Qui confestim adducti sunt in conspectum Regis. Pronunciansque Nabuchodonosor Rex ait eis. Vere Sidrac : Misac : et Abdenago : Deus meus non colitis ? et statuam auream quam constitui : non adoratis ? Nunc ergo si estis parati : quacumque hora audieritis sonitum tube : fistule : cithare : sambuce : psalterij : et simphonie : et omnis generis musicorum : prosternite vos et adorare statuam auream quam feci. Quodsi non adoraveritis : eadem hora mittimini in fornacem ignis ardentem. Et quis est Deus qui eripiat vos de manu mea ? Respondentes Sidrac : Misac : et Abdenago dixerunt Regi. Nabuchodonosor Rex non oportet nos de hac re respondere tibi. Ecce enim Deus noster quem colimus : poterit eripere nos de camino ignis ardentis : et de manibus tuis Rex liberare. Quod si noluerit : notum sit tibi Rex : quia Deos tuos non colimus : et statuam auream quam erexisti non adoramus. Tunc Nabuchodonosor Rex repletus est furore : et aspectus faciei ejus immutatus est super Sidrac : Misac : et Abdenago. Et precepit ut succenderetur fornax septuplum quam succendi consueverat. Et viri fortissimis de exercitu suo jussit : ut legati pedibus Sidrac : Misac : et Abdenago mitterent eos in fornacem ignis ardentem. Et confestim viri illi vineti cum brachiis suis et tiaris : et calciamentis et vestibus : missi sunt in medium fornacis ignis ardentis : non jussu Regis urgebat. Fornax autem succensus erat nimis. Porro viros filios qui miserant Sidrac : Misac : et Abdenago : interfecit flamma ignis. Viri autem non id est tres : Sidrac : Misac : et Abdenago : ceciderunt in medio camino ignis ardentis. Et non cessabant qui miserant eos succendere fornacem : ^b napa : stappa : pice : et melleolis. Et effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem : et erupit : et incendit quos reperit juxta fornacem de Caldeis. Angelus autem Domini descendit cum Azaria et sociis ejus in fornacem. Et excus-

at sit flammam ignis de fornace : et fecit medietatem fornacis quasi ventum roris flantem. Et non tetigit eos omnino ignis : neque contristavit : nec quicquam molestie intulit. Tunc il tres quasi ex uno ore laudabant : et glorificabant et benedicebant Dominum de fornace dicentes

Benedictio. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum : et laudabilis et superexaltatus in secula amen. ^γ. Benedicite omnia opera Domini Dominum : hymnum dicite et superexaltate eum in secula amen. ^γ. Benedicite Sacerdotes Domini Dominum : hymnum dicite et superexaltate eum in secula. ^γ. Benedicite sancti et humiles corde Dominum : hymnum dicite. *P. Et. γ*. Benedicite Anania : Azaria : et Misael Dominum. *P. Hymnum.*

Prosequitur prophetia.

Tunc Nabuchodonosor Rex obstupuit et surrexit prope : et ait optimatibus suis. Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos ? Qui respondentes dixerunt Regi. Vere Rex. Respondit ¹⁸⁷ et ait. Ecce ego video quatuor solutos et ambulantes in medio ignis : et nihil corruptionis in eis est : et species quartj similis filio Dei. Tunc accessit Nabuchodonosor Rex ad ostium fornacis ignis ardentis et ait. Sidrac : Misac : et Abdenago servi Dei excelsi : egredimini et venite. Statimque egressi sunt Sidrac : Misac : et Abdenago de medio ignis. Et congregati Satrape : magistratus : et judices : et potestates Regis : contemplabantur viros illos : quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum : et capillus capitis eorum non esset adustus : et sarabellae eorum non fuissent ^c imminuta : et odor ignis non transisset per eos. Et erumpens Nabuchodonosor ait. Benedictus Deus eorum : Sidrac videlicet : Misac : et Abdenago : qui misit Angelum suum : et eruit servos suos : qui crediderunt in eo : et verbum Regis immutaverunt. Et tradiderunt corpora sua ne servirent : et ne adorarent Deum : excepto Deo suo. A me ergo positum est hoc decretum : ut omnis populus et tribus et lingue quecumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrac : Misac : et Abdenago dispareat : et domus ejus vastetur. Neque enim est Deus alius : qui possit ita salvare. Tunc Rex promovit Sidrac : Misac : et Abdenago in provincia Babylonis. Nabuchodonosor Rex : omnibus populis gentibus et linguis qui habitant in universa terra : pax vobis multiplicetur. Signa et mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi predicare signa ejus : quia magna sunt : et mirabilia ejus : quia fortia. Et regnum ejus regnum sempiternum : et potestas ejus in generatione et generationem.

^h. Amen. *Diachonus dicat.* ^d Pro pace populi et Regum. Flectamus genua. Levate.

est pro pace regum, et in Missali Gallicano quarta pro regibus et pace.

^e Et Regum. In omnibus hisce titulis liturgicis ad Hispaniam et Galliam pertinentibus pro regibus nonovo multitudinis rogatur. Unde credibile est has liturgias, aut saltem has orationes, ad ea tempora pertinere quibus plures simul reges tam in Gallia,

^a Cum brachiis. Lege cum bracciis suis.

^b Napa. Lege naphtha.

^c Imminuta. Vulg., LXX. immutata.

^d Pro pace. In Gratianelli Gothico oratio quarta est pro prosperitate principum, et tranquillitate temporum, in Sacramentario Bobiano decima est pro pace populi et regum, in Missali Gallo-Gothico decima

Oratio. Pro Regibus seculi hujus atque principibus tibi Pater flectentes genua : obsecramus ut tribus illis moderamen justicie : amorem pacis : virtutem pietatis : studium bene regende plebis. Ut in correptione et rectitudine eorum : pax simul et requies fidelium proveniat populorum.

ñ . Amen.

^a *Psallendo.* Sicut cervus sitiens desiderat ad fontes aquarum : ita desiderat anima mea ad te Deus.
^ñ . Sitiivit anima mea ad Deum vivum : quando veniam et apparebo ante faciem Dei. P. Ita desiderat.

Et prophetis et orationibus ^b cum tractibus dictis : ordinata processione in choro duo Cantores induci capis albis : ^c cereos in manibus tenentes : incipiant ^d litaniam in medio Cruciarj Ecclesie dicendo.

Kyrieleyson. Christeleyson.

Kyrieleyson. Christe audi nos.

Christe exaudi nos. Christe defende nos.

Christe parce peccatis nostris.

Pater de celis Deus.

Fili redemptor mundi Deus.

Spiritus Sancte Deus.

Sancta Trinitas unus Deus.

Sancte Sanctorum Deus.

Sancta Maria.

Sancta Dei genitrix.

Sancta Virgo virginum.

Miserere nobis.

Miserere.

Miserere.

Miserere.

Miserere.

Ora pro nobis.

ora.

ora.

Hic exeat Subdiachonus cum cruce hoc ordine. Cereferarij cum cereis pergant eoram crucis : et cereis pascualis coram cereis et serpens eoram cerebro : et sic procedant ad fontem ordinatum : et sic stent processionaliter : et cantent litaniam usque ad propicius esto.

Sancte Michael.

Ora pro nobis.

Sancte Gabriel.

ora.

Sancte Raphael.

ora.

Sancte Cherubin.

ora.

quam in Hispania regnabant. Oratio Missalis Mozarabici pro regibus seculi hujus, atque principibus, puta pro Leuba et Leovigildo, funditur : si enim pro Recaredo et Recimiro, pro Chinda suinto, et Recassinto orassent, aut pro catholicis Gothorum regibus, eosdem non simpliciter reges seculi hujus, sed vel gloriosos reges, aut certe catholicos, aut fideles, appellassent, quemadmodum in cerei consecratione rogant pro gloria principibus, et rursus pacem precantur regibus fidelibus. In Orationali Gothico haud obscure pro Imperatoribus Romanis precantur, nam pro prosperitate principum orantes, Deum rogant ut adsit in ordinatione sua catholicis ducibus, et barbaras gentes refrenet. Unde etiam docemur librum hunc ad Ecclesiam quandam pertinuisse eorum quæ in Hispania Romanorum presidii tenebantur. In Missali Gallo-Gothico orant ut, mitigatione horum (regum) mentibus, requies nobis congregationis istius perseveret : et rursus : Ut nobis regno tuo celesti liberius liceat deservire : quibus apparet, librum pertinuisse ad Ecclesiam quæ reges habebat barbaros, et hereticos, Burgundos puta, aut Gothos, qui ante Recaredum regnarunt. At demum in Missali Gallicano orant, ut regum nostrorum exercitum ita sua virtute corroboret, ut, per eorundem gentibus subditis vel fugatis, Deo viro juxta serviamus : et in collecta eosdem reges Dei famulos appellat : Respice famulos tuos, Domine, quibus orbis regimen et rerum habenas dedisti, etc.

A Sancte Seraphin.

Omnes sancti Angeli et Archangeli Dei.

Oratio pro nobis.

Omnes sancti beatorum spirituum ordines.

Oratio pro nobis.

Sancte Joannes Baptista.

ora.

Omnes sancti Patriarche et Prophete.

Oratio pro nobis.

Sancte Petre.

ora.

Sancte Paule.

ora.

Sancte Andrea.

ora.

Sancte Jacobe.

ora.

Sancte Joannes.

ora.

Sancte Thoma.

ora.

Sancte Jacobe.

ora.

B Sancte Philippe.

ora.

Sancte Bartholomee.

ora.

Sancte Mathee.

ora.

Sancte Simon.

ora.

Sancte Thadæe.

ora.

Sancte Mathia.

ora.

Sancte Barnaba.

ora.

Sancte Luca.

ora.

Sancte Marce.

ora.

188 Omnes sancti Apostoli et Evangeliste.

oratio.

Omnes sancti Discipuli Domini.

oratio.

Omnes sancti Innocentes.

oratio.

Sancte Stephane.

ora.

Sancte Line.

ora.

Sancte Laurenti.

ora.

C Sancte Vincentii.

ora.

Sancte Clemens.

ora.

Sancte Eugeni.

ora.

Sancte Sebastiane.

ora.

Sancte Fabiane.

ora.

Sancte Christophore.

ora.

Sancte Genesii.

ora.

Nimirum liber iste ad Ecclesiam quandam Gallicanam pertinebat, quæ sub Francorum regibus pace catholica fruebatur.

^a *Psallendo.* Ps. xli, 2. Absolutis Lectionibus canebatur psalmus xli : quo absoluto, clamabat diaconus : Pro competentibus flectamus genua, et deinde Levate, et oratio Contede, Domine, etc., quæ, nescio quo faio, loco suo, nota, pag. 180 legitur. Exstant in Sacramentario Bobiensi, et Missali Gallicano oratio pro competentibus, et in Gallo Gothico pro catechumenis, proxime, scilicet, baptizandis, et quidem oratio, quæ in Gallicano pro competentibus dicitur, aperte alludit ad psalmum hunc xli, quem in Gallia quoque cantatum esse ostendit. Exstat etiam in Sacramentario Gelisiano oratio post psalmum xl, quæ pro proxime baptizandis orabatur.

^b *Cum tractibus.* Forte, tractatibus. Hujusmodi breves tractatus inter opera sancti Zenonis Veronensis inveniantur.

^c *Cereos.* Est error typographicus : in Missali legitur cepros, in Toletano, acceptos. Lege sceptris.

^d *Litaniarum.* Rubrica Sacramentalis Gelasii : Inde procedant ad fontes cum litania.

^e *Eugeni.* De sancto Eugenio episcopo Toletano et martyre die 15 Novembris agit Martyrologium Romanum.

^f *Genesii.* De sancto Genesio Arelatensi exstat missa propria in hoc Missali.

Sancto * Romane.
 Sancto Blasi.
 Sancto * Zoyle.
 Sancte Antonine.
 Sancte * Saturnine.
 Sancte Georgi.
 Sancte * Juste et Pastor.
 Sancte Germano.
 Sancte * Fernande.
 Omnes sancti Martyres.
 Sancte Silvester.
 Sancte Hylari.
 Sancte Martine.
 Sancte Augustine.
 Sancte Hieronyme.
 Sancte Ambrosi.
 Sancte Gregori.
 Sancte Leander.
 Sancte Isidore.
 Sancte Illefonse.
 Sancte Iuliane.
 Sancte Nicolae.
 Sancte Benedicte.
 Sancte Egid.
 Sancte Francisce.
 Sancte Dominice.
 Sancte Antoni.

ora. A Sancte Bernarde.
 ora. Omnes sancti Confessores.
 ora. Sancta Maria Magdalena.
 ora. Sancta Anna.
 ora. Sancta Felicitas.
 ora. Sancta Perpetua.
 ora. Sancta Agnes.
 ora. Sancta Cecilia.
 ora. Sancta * Cristina.
 orate. Sancta * Justa.
 ora. Sancta Rufina.
 ora. Sancta * Leocadia.
 ora. Sancta Eulalia.
 ora. Sancta Marina.
 ora. Sancta * Columba.
 ora. B Sancta Barbara.
 ora. Sancta Lucia.
 ora. Sancta Agatha.
 ora. Sancta Eufemia.
 ora. Sancta * Fides.
 ora. Sancte * Quiteria.
 ora. Omnes sancte virgines.
 ora. Omnes sancti et sancte Dei.
 ora. Hic sileant omnes : et Sacerdos accedat ad fontem :
 et incipiat benedictionem hoc ordine. ¹ Insufflet in
 aqua tribus vicibus et dicat hunc exorcismum. = Exor-
 cizo te creatura aque : per Deum Patrem omnipo-

* Romane. De sancto Romano monacho et mar-
 tyre Antiocheno Missale hoc Mi sam habet.

* Zoyle. Zoilyus martyr Cordubensis.

* Saturnine. Sanctus Saturninus, episc. Tolo-
 sanus et martyr, missam propriam habet in hoc
 Missali.

* Juste et Pastor. Fratres Complutenses martyres,
 quibus est missa propria in Missali hoc.

* Fernande. Forte, Servande. De sanctis Germano
 et Servando exstat missa in hoc Missali.

* Cristina. De sancta Christina martyre in Sabinis,
 ad lacum Velinum, passa, exstat missa in Missali
 nostro.

* Justa. Justa et Rufina sorores martyres Hispa-
 lenses, quarum sunt missa in hoc Missali.

* Leocadia. Sancta Leocadia martyr, aut confessor
 Toletana, in carcere obiit; ejus in Missali exstat
 missa.

* Columba. Sanctae Columbae virginis et martyris
 Senonensis exstat in Missali propria missa.

* Fides. Fides virgo et martyr Agennensis, de
 qua Tamaius, in Martyrologio Hispano, et Baro-
 nius, in Martyrologio Romano, die sexto Octobris,
 agunt.

* Quiteria. De sancta Quiteria virgine et martyre
 Hispana Tamaius, in Martyrologio Hispano, et Baro-
 nius, in Romano, die 22 Maii, meminere.

¹ Insufflet. Ritus insufflandi a Christo Domino
 originem ducit, qui (Joan. ix, 24), facultatem re-
 mittendi peccata apostolis conferens, insufflavisset
 et dixit: Accipite Spiritum sanctum, quorum, etc. In-
 sufflatio praeis fidelibus frequenter in usu erat, tum
 ad malos demones in fugam vertendos (S. Cyrill.
 Hier., catech. 22. Tertullian., de Idolol. cap. 11,
 Apologet. c. 53), tum ad Spiritus sancti dona confe-
 renda. Sic in Sacramentario Gregoriano Pamelii
 rubrica praescribit: Insufflet in aquam tribus vicibus,
 et additur: Descendat in hanc plenitudinem fontis
 virtus Spiritus sancti, etc. De insufflatione in fontis
 baptismalis benedictione sileant Sacramentaria Ge-
 lasianum, et Bobianum, et Missale Gallicanum. At

insufflationem distincte praescribunt Missale Moza-
 rabum, missale Gallo-Gothicum, et Graecorum
 Euchologium (Offic. bapt., Edit. Goarii, pag. 355).
 Gotho-Hispanum insufflatio cum exorcismo conjuncta
 erat (S. Isid., Orig. lib. vi, c. 19; Offic. lib. ii,
 cap. 20). Gallos quoque insufflationem cum exorcismo
 conjunxisse ostendit Missale Gallo-Gothicum (N. 35,
 pag. 248, col. 2, Ed. Paris.). Demum Missale Am-
 brosianum Pamelii praescribit exorcismum cum in-
 sufflatione.

² Exorcismo. In sanctificatione fontis adhibitum
 esse Exorcismo liturgiae vetustissimae, tam Orientis
 quam Occidentis Ecclesiae, probant. Praeter Missale
 nostrum et Euchologium Graecorum, Missalia Gallo-
 Gothicum, et Gallicanum, et Sacramentarium Bobia-
 num, Missale Ambrosianum Pamelii, Sacramentaria
 Gelasianum, et Gregoriana, in fonte benedicendo
 exorcismos habent. Mos idem in Africa, teste sancto
 Gypriano (Epist. 7 ad Januarium): Oportet ergo prius
 mundari, utique exorcismis, et sanctificari aquam a
 sacerdote, ut possit baptismo suo peccata hominis qui
 baptizatur ablueri; et sanctus Ambrosius, aut certe
 auctor libri de Sacramentis (Lib. i, cap. 8) scribit

Ubi primum ingreditur sacerdos, exorcismum facit
 secundum creaturam aquae, postea invocationem et
 precem deseri, ut sanctificetur fons. Porro formulæ
 exorcizandi et ritus diversi sunt: Gotho-Hispani pri-
 mum insufflabant et faciebant signum crucis, tum
 aquam alloquebantur: Exorcizo te, creatura aquae,
 etc. Aquam quoque Galli, in Sacramentario Bobiano:
 Exorcido (sic) te, creatura aquae, etc., et in Missali Gal-
 licano, alloquuntur: Exorcizo te, fons aquae perennis,
 etc. At, in Missali Gallo-Gothico, aquam simul et
 potestates tenebrarum alloquuntur: Exorcizo te,
 creatura aquae. Exorcizo te, omnis exercitus diaboli,
 omnis potestas adversaria, omnis umbra demonum,
 etc. Et, absoluto exorcismo, aquam ter insufflant.
 In Sacramentario Gelasiano deprecatoria est formula
 exorcismi: Procul ergo hinc, te jubente, Domine,
 omnis spiritus immundus abscedat, procul tota nequi-
 tia diabolicae fraudis absistat, etc. Apud Graecos etiam

tentem : rerumque omnium conditorem : qui te pro generatione humani generis et per officium nostre humilitatis consecrare precepit : et per Iesum Christum Dominum nostrum Dei et hominis filium : qui super te pedibus ambulavit : et se pro nostra salute in te a Johanne baptizari ostendit : et Spiritum Sanctum qui super eum in specie columbe in Jordane apparuit : ut, excluso a te omni malo spiritus nequicie : his qui a te vel ex te perfusi a nobis : et in nomine trine majestatis baptizati fuerint : precepta divina gratia : in numero fidelium mereantur ascribi. *A. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.*

Benedictio. Deus qui solus habes immortalitatem : cuique ne solus possideres : nobis quoque renovata per Iesum nativitate tribuisti : cum humano generi post admissam transgressionem : pristino originis dignitatem reformare in melius : per *a* bapti-

a smatis tinctionem voluisti. Adiste quesumus ad invocationem nominis tui. *A. Amen.* Sancti *✠* fice fontem hunc sancti *✠* ficator generis humani. *A. Amen.* Fiat locus iste dignus : in quem Spiritus sanctus influit. *A. Amen.* Sepeliatur hic ille Adam vetus : resurgat novus. *A. Amen.* Moriatue hic omne quod carnis est : resurgat omne quod est spiritus. *A. Amen.* Exuantur sordidissimis vitis et discisis criminibus amictus : ut splendoris et immortalitatis tue indumenta sumantur. *A. Amen.* Quicumque in Christo baptizantur : induant Christum. *A. Amen.* Quicumque hic renunciant diabolo : da eis triumphare de mundo. *A. Amen.* Quicumque in hoc loco confessus fuerit : tu eum recognoscas in regno. *A. Amen.* Sic in hunc fontem extinguantur crimina : ne resurgant. *A. Amen.* Sic invalescant aque istius beneficia : ut eterni ignis extinguantur incendia. *A. Amen.* Mittant fontes altaribus tuis : quos altaria regnis tuis emittant. *A. Amen.* Totus

(In officio baptismatis Euchol. Goarii, pag. 353) forma exorcizandi est deprecatoria. Primum insufflando in aquam signum crucis faciunt, tum orant : *Conterantur sub signo figuræ crucis tuæ adversaria cunctæ potestates. Ter dicunt. Tuio : discedant a nobis aerea cuncta et invisibilia idola. Gotho-Hispanos benedictionem fontis baptismalis ab exorcismo inchoasse inquit sanctus Gregorius Turonensis (De Glor. mar. gr., lib. 1, cap. 24), quod rubrica Missalis Mozarabum aperte docet, et sanctus Hildefonsus (Lib. adnot. de cogn. bapt., cap. 109) confirmat : Accedit sacerdos ad fontem... signaculo ligni crucis contingit aquas... exorcismum apponit nequid illic lateat ex contagione sinistræ partis admistum... oleum infundit... benedictionem profert. Ubi animadvertendum quod sanctus Hildefonsus insufflationem omiserit, ut in missali nostro omiserunt signum crucis, sed quoniam insufflando signum crucis faciebant, satis erat alterutrum nominasse. Singulare est quod rubrica Missalis Gallo-Gothici præscribat ut ante exorcismum faciat crucem de chrismate, nimirum ut pollice, aut digitis chrismate linitis aquam in formam crucis signet, et, absolutis exorcismis, insuffletur in aquam, et deinde chrisma rursus infundatur. Neque Gotho-Hispani singulare erat ab exorcismo oriri fontis sanctificationem, sic enim in Gallia fiebat, ut ex Sacramentario Bobiano et ex Missali Gallicano habemus, in quo quidem præmittitur præfatio; sed hæc ad sanctificationem fontis stricte non pertinet. In Italia quoque ex libro primo de Sacramentis, cap. 5, inter opera sancti Ambrosii, et in Africa, ex sancto Cypriano; epist. 7, fontis consecrationem ab exorcismo incipiebant. Sed in hac re diversa erat Ecclesiarum disciplina, in quibusdam Gallie locis, ut ex Missali Gallo-Gothico colligere licet (N. 36), fons primum benedicebatur, deinde exorcismi fiebant, post exorcismos chrisma fons infundebatur. At Romæ, ut est in Sacramentariis Gelasiano et Gregorianis, et Constantinopoli, ut est in officio sancti baptismatis Euchol. (Pag. 353), exorcismos faciebant circa medium consecrationis fontis, quod etiam in Ambrosiano Pamelii observare licet.*

a In te vel ex te perfusi. Forte, in te mersi, vel ex te perfusi. Duplicem baptizandi modum indigit, alium immergere in aqua, alium infundendo aquis : ritus immergendi apud antiquos magis in u-u erat, eosque, qui baptismum aqua infusa consecuti erant superfluos, grabatarios, et clinicos appellabant veteres, contemptus causa; hos concilium Neocæsariense (Can. 12) ad presbyteratus dignitatem promovere vetat, concilium vero Parisiense anno 829

celebratum (Can. 8) prohibet ne in ægrotidine baptizati in clerum cooptentur. Certe non deferunt qui de istius modi baptismate dubitaverunt an validum fuerit necno (S. Cornelius papa, epist. ad Fabium Antiochenum, apud Euseb., Hist. Eccl. lib. vi, cap. 43; S. Cyprianus, epist. 76, ad Magnum). Immerito tamen, ut sanctus Cyprianus (Ibid.) fuisse ostendit, solvitque contraria argumenta. Et sane Ecclesia nunquam censuit baptismata infusa aqua, in nomine Trinitatis, collatum minus validum esse, aut iterandum. Modo, raro immersione, plerumque autem infusione aqua, baptizant, nimirum ut teneræ infantum ætati et adultorum pudori melius consulatur.

b Benedictio. Eadem exstat in Missali Gallicano (N. 25, pag. 363), ibique contestatio fontis inscribitur, et contestationis instar canitur. In nostro Missali instar Benedictionis recitatur in varias petitiones divisa.

c Deus. In Missali Gallicano, Domine Deus æterna.

d Baptismatis tinctionem. Missale Gallicanum : Reformare in melius tam pretioso quam felici baptismatis munere voluisti.

e Exuantur. Lege : Exuant sordidissimis vitis et discisis criminibus amictus, ut, etc. Missale Gallicanum : Exuantur sordentes vitis et discisis criminibus amictus, splendoris et immortalitatis indumenta sumantur. Alludit ad ea quæ contingebant baptizandis, qui vestibus quibus antea induti fuerant exuebantur, nudi in fontem mergebantur, et de fonte exeuntes veste candida induebantur. Sanctus Cyrillus Hieros. (Catech. myst. 2, n. 2) : O rem admirabilem ! nudi iustis coram oculis omnium, nec pudore tangebantur. Sanctus Zeno, episc. Veronensis (Tr. 35, quæ est invitatio ad fontem), proximo baptizandos alloquens : In fontem quidem nudi, inquit, mergimini, sed æthereæ veste vestiti mox candidati surgetis, quam qui non polluerit regna celestia possidebit.

f Quicumque in hoc loco. Fortasse : Quicumque te in hoc loco confessus fuerit. Miss. Gall. : Quicumque te in hoc loco invocaverit, tu eum cognoscas in regno.

g In hunc fontem. Lege in hoc fonte, ut in Gallicano.

h Mittant fontes. Hinc corrigitur textus Missalis Gallicani, mitte fontis altariibus. Alludit ad morem veterum, qui neophytos et baptisterio in basilicam introductos seorsim a cætu fidelium, circa altare collocabant. Sanctus Ambrosius, de his qui myst. initiant., cap. 8 : His abluta plebs, dives insignibus ad Christi contendit altaria, et sanctus Paulinus,

hic horror mortis * terridat. *ñ. Amen.* Quicumque hic se sibi negaverit : te lucrificat. *ñ. Amen.* Qui unquam hic tuus esse cepit : tuus esse non desinat. *ñ. Amen.* Ut per ministerium nostrum tibi consecratus : eternis ad te virtutibus : eternis promissis consecreretur. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sis semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Oratio. Te deprecamur Domine Sancto Pater eterne omnipotens Deus : qui intonas super aquas : ut exultent deserta Jordanis. *ñ. Et vox tua preparat cedrus : ut hanc aquam benedicas ad gratiam.* Et perfusa famuli tui nova restituantur in infantia : ut remissis sordibus delictorum : participes fiant vite eterne et regni colorum. *ñ. Amen.* *Et antequam Christum et oleum parantur in fonte : omnes qui causa devotionis voluerint accipere aquam benedictam de fonte ad aspergendum in domibus suis : sumant secundum decretum Alexandri Pape. Deinde effundat chrismum et oleum super vasculum in modum crucis et dicat.*

epist. 42, ad Severum :

Unde patens sacro ductis de fonte sacerdos
Infantes pueros, corpore, corde, habitu,
Circumdansque rudes fessis altisibus agnos,
Cruci salutariter insubul ora citis.

Nam neophyti offerrebat et communicabant : unde in Sacramentario Gregoriano Menardi monet rubrica ut infantes non prohibeantur lactari ante communionem, et a cessa fuerit. At in Ordine Romano Historpii (Pag. 77) cavetur ne parvuli ante communionem lactentur sine summa necessitate. Nimirum ea tunc erat disciplina Ecclesie ut neophyti omnino communicarent statim a lavacro, etiamsi jejuni communicare non poterant, quod parvulis haud raro contingebat. Ceterum consuetudo dandi Eucharistiam recentibus baptizatis, quae vetustissima erat, ut ex sexcentis Patrum testimoniis constat, adhuc saeculo ix, in Occidente vigeat, neque saeculo xiv, quibusdam in Ecclesiis, in usu esse desierat. Infantes autem sacerdos solus vini specie communicabat. Vide Menardum (De Ritib. Eccl. lib. i, cap. 1, art. 15).

* Interdict. Miss. Gall., intercat.

ñ. Et vox tua preparans cervos. Verba desumpta sunt a psalmo xlviii, 6, cum Vulgata et LXX legunt : Vox Domini preparans cervos. Sanctus Augustinus, perficientis cervos. Hebr., obstetricans cervos.

* Ad gratiam. Videtur aliquid deesse : fortasse : Te deprecamur... ut hanc aquam benedicas ad gratiam regenerationis conferendam preparatam, et in eam immeris, aut ea perfusa, famuli tui nova restituantur infantia.

* Infantia. Lege infantia. Neophyti omnes, etsi etate senes, infantes appellabantur. Hinc octava Pasche, apud sanctum Augustinum, octava infantum appellatur, quotquot enim baptizati erant, ut pote regenerati, novam vitam ingressi erant. Hinc infantes, hinc etiam infantia. Hec refer illud Sacramentarii Gelasiani, in consecratione fuitis, cum orant ut fons immolationis concepta, ab immaculato divini fontis utero in novam re nata virtutem, progenies celestis emerget, et quae, aut recens in corpore, aut etas discessit in tempore, omnes in unam pariat gratia mater infantiam.

* Et antequam. Eadem rubrica in Toletano et in

A Signo te sacratissime fons unctione sacri chrismatis : in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti regnantis Dei in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Dicit Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

ñ. Oratio. Adjecit et humiles licet vitiorum labe sordentes : te Pater Domine gloria : te Deum omnipotentem deprecamur : pro tua miseratione adeste benignus, Tu libens aspirator : ut has simplices aquas tua sanctificatione benedicas : et ex tuis sedibus Angelum tuum sanctum dirigas : qui eas sanctificet : ut qui in tuo et in Jesu Christo filio tuo et Spiritu Sancto in Trinitatis nomine in hac fuenta descenderint : in quo sanctificato oleo chrisme mixto et aque benedictione perpetuitatis confirmati : a vinctis mundi vitiis repurgentur : et in hoc lavacro sancto remissionem peccatorum suscipiant : et salutem consequantur eternam. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Et benedictio Dei Patris omnipotentis et Filii et Spiritus Sancti descendat asper istam fontem. *Et peracta benedictione fontis : bapti-*

Missali Romano sancti Pii V. Idem praescribitur in Capitularibus regum Francorum (Lib. vi, tit. 77), in Sacramentario Moiscensi, et passim in vetustis et recentioribus Missalibus. Sed in hac, ut in aliis quibusdam consuetudinibus, disciplina Ecclesiarum diversa fuit : imo pro varietate temporum varia fuit ejusdem Ecclesiae disciplina. In Lusitania olim aquam hauriebant de fonte post conspersum desuper chrisma, teste sancto Gregorio Turonensi (De Glor. mart., cap. 35), scribens de multis Lusitanis quotannis lusiis miraculo repleri aqua solitis. Tunc, inquit, cum exorcismo sanctificatum fontem, conspersum desuper chrisma, omnis populus pro devotione haurit, et nas plenum domi pro salvatione reportat, agros vineasque aspersione saluberrima luiturus. Rubrica in Gregoriano Pamelii aquam ad aspergendum in domo hauriri permittit, postquam immixtum fuerit chrisma in fontem.

* Deinde. De chrismate silet Sacramentarium Gelasianum ep. Thomasi, Sanctus Hildephonus (Lib. de annot. bapt., cap. 109) de consecratione fontis agens, meminit de oleo, de chrismate silet. Scilicet Gotho-Hispani non oleum solum, neque solum chrisma, sed oleum et chrisma communis, ex eodem vasculo infundebant. Illic aliquando simpliciter oleum, ut in sancto Hildephono, aliquando simpliciter chrisma, et aliquando oleum chrisma mixtum, ut in sequentibus, appellatur.

* Super vasculum. Lege super fontem et vasculo. Ceterum in Missali Gallo Gothico, et in Sacramentario Bobiano, praescribitur ut chrisma in modum crucis infundatur, et in Missali Gallico ut fiant tres cruces super aquam de chrisma.

* Oratio. Sanctus Hildephonus (Lib. qd. ad. de cog. bapt., cap. 109) benedictionem fontis tribus constare ostendit : exorcismo, infusione olei et benedictione. Quare quod benedictionem ultimo loco, post infusionem olei chrismatis ponat, videtur aut hanc orationem nomine benedictionis intellexisse, aut forte brevem illam precatorem quae orationem hanc consequitur : Et benedictio Dei Patris omnipotentis, etc.

* Baptizetur. Reliqua ad baptismum pertinentia aliunde petenda sunt : illud unum addo, Hispanos vetusto more pedes recenter baptizato lavare consuevisse (Conc. Iliber., can. 48), quod etiam Galli faciebant.

zantur infantes si ibi sunt. * Quo facto; supradicti duo Cantores incipiant et cantent tractum. Cantemus Domino gloriose. Tunc Chorus redat cum Processione ut fuerat; et sacerdos cum Cruce et Ministris accedant ad Altare majus; et Processio in suo ordine vadat ad Chorum canendo Tractum. Cantemus Domino: gloriose enim honorificatus est; equum et ascensorem projecit in mare. †. Adjutor et protector factus est mihi in salutem. ‡. Hic Deus meus et honorificabo eum: Deus patris mei: et exaltabo eum. Et cum parvulum fueris ad Chorum: supradicti Cantores incipiunt ut sequitur.

Propicius esto. Parece nobis Domine.
Ab omni malo. Libera nos Domine.
Ab insidiis diaboli. Libera.
A periculo mortis. Libera.
Ab omni mala voluntate. Libera.
A damnatione perpetua. Libera.
A morte subitanea et eterna. Libera.
A fulgure et tempestate. Libera.
Per Passionem et sanctam Crucem tuam. Libera.
Per admirabilem Ascensionem tuam. Libera.
Per gratiam Sancti Spiritus Paracliti. Libera.
In die iudicii. Libera.
Peccatores. Te rogamus audi nos.
Ut pacem nobis dones. Te rogamus.
Ut Ecclesiam tuam regere et defensare digneris. Te rogamus.

Ut fontem istum benedicere et consecrare digneris. Te rogamus.

Fili Dei. Te rogamus.
Fili Dei. Te rogamus.
Fili Dei. Te rogamus.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Parce nobis Domine.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi. Exaudi nos Domine.

* Quo facto. Aliiter Gotho-Hispani. Ii enim, baptismate peracto, in gratiarum actionem hymnum *Gloria in excelsis Deo* canebant. Deinde neophytos ungebant, lisdemque impositione manuum episcopi Spiritum sanctum conferebant. Post hæc eosdem in ecclesiam et ad altare deducebant, canentes canticum Moysis, Exod. xv, *Cantemus Domino*. Domini orationem pro neophytis dicebant. Quibus omnibus expensis, missam incipiebant. Confer Prudentium (*Hym. 5 cathem.*), sanctum Mildefonsum (*Adnot. bap., cap. 122; de itin. desert., cap. 6*), Sacramentarium Bobianum, et Missalia Gallicanum et Gallo-Gothicum. Eadem in hoc Missali habentur, sed perturbata et aliis mista.

† Confessionem. Sacerdos ad altare ascendit, et omisso *Officio ad missam*, statim dicit *Gloria in excelsis Deo*, etc.; sed hæc recentiora sunt.

‡ Nigris. Nam tempore Quadragesimæ, et diebus Jejunii, vestes sacræ et pallia altaris, nigri coloris erant, quæ modo sunt violaceæ.

§ Pro competentibus. Nescio quia oscitantia, recentiores Mozarabes hanc dæconi admonitionem et subiectam orationem suo loco motas huc intruserint (*Vid. not. pag. 187*). Quorsum enim oratio pro competentibus, quos jam omnes baptizatos esse oportebat? Adverte, apud Gotho-Hispanos et antiquiores Mozarabes, Missam Sabbati sancti a lectione Scri-

pturæ Dei qui tollis peccata mundi. Miserere nobis.

Et interim quo *Litania* perficitur; Sacerdos cum Ministris cruce et cereis et cereo paschali et serpente eo ordine quo prius ascenderunt: sic descendant ad sacrarium. Et deponat Sacerdos cum ministris ornamenta quadragesimalia: et accipiant ornamenta 100 alba et veniant ad altare isto ordine. Cruces remanente in sacrario. In primis precedant duo Ceroferarii cum cereis æternis. Scilicet cereo paschali et tribus lucernis quæ sunt in serpente. Et cum pervenerint ad altare majus: Sacerdos faciat confessionem ut moris est. Et facta confessione Sacerdos solenniter dicat hymnum *Gloria in excelsis Deo*. Et statim pulsantur omnes campanæ tam majores quam minores. Et discooperiantur altaria frontalibus nigris: et retabula aurea: et omnia appareant sollemniter. Et finito hymno angelorum *Dichonus* dicat: Pro competentibus. Flectamus genibus. Levato.

Et Sacerdos dicat.

Oratio. Concede Domine omnibus qui hunc altare intraverunt cognoscere veritatem: salutaris lavacri percellere innovationem. Sicque eos a cunctis peccatorum sordibus baptismi undæ purificet: ut ultra eos pravi operis inquinamenta non maculent.

¶ Amen. Per misericordiam tuam Deus nostro.

Dicat Diaconus. Silentium facite.

* *Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos* (Cap. I VI).

¶ Deo gratias.

Fratres: Quid ergo dicemus? Permanebimus in peccato: ut gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato: quomodo adhuc vivimus in illo? An ignoratis quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu: in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum: in morte. Ut quomodo resurrexerit Christus a mortuis per gloriam patris: ita et nos in novitate vite ambulemus. Si enim complantati et salvi facti sumus similitudini mortis ejus:

pturarum incepisse, atque adeo *Officio ad Missam*, hymno *Gloria* et oratione consequente, caruisse, erat enim missa Jejunii, notæque celebrabatur; sed, postquam Sabbato sancto missa clara luce, imo et ante meridiem, celebrari cœpta est, recentiores Mozarabes disciplinam Ecclesiæ Tolitanæ, circa pulsationem campanarum, imitantes, missam tunc die ab hymno *Gloria*, etc., incepisse, eique, loco orationis, collectam pro neophytis subiecisse, præmissa etiam solenni proclamatione *Flectamus genibus*, quæ tempore paschali minime conveniebat, et dum *Gloria* caneretur campanas pulsasse.

* *Sequentia*. Huic missæ deficit prophetia non modo in Missali nostro, sed etiam in Lectionario Luxoviensi, et in Sacramentario Bobiano. Fortasse illis visum erat lectiones quæ ante baptismum e Veteri Testamento lectæ fuerant vicem prophetiæ supplere posse.

† Cap. VI. Vers. 4-12. Eadem in Lectionario Luxoviensi, sed incipit tantum a vers. 3: *An ignoratis*. In Sacramentario Bobiano legitur ex Ep. 1 ad Corinthios, v, 6-9, ubi notandum quod particula *non* de industria omissa est, initio lectionis.

‡ *Salvi facti*. Vulgata legit: *Si enim complantati et salvi facti sumus similitudini mortis ejus*, etc. Illud *salvi* neque Primasius, neque Ambrosius legit.

simul et resurrectionis erimus. Hoc scientes quia A
vetus homo noster simul crucifixus est : ut destrua-
tur corpus peccati : ut ultra non serviamus peccato.
Qui enim mortuus est : justificatus est a peccato. Si
enim mortui sumus cum Christo : credimus quia simul
etiam vivemus cum illo. Scientes quod Christus resur-
gens ex mortuis jam non moritur : mors illi ultra non
dominabitur. Quod enim mortuum est peccato : mor-
tuum est semel. Quod autem vivit : vivit Deo. Ita et
vos estimare vos mortuos quidem esse peccato : vi-
ventes autem Deo : * in Christo Jesu Domino nostro.
ñ. Amen.

^b *Lauda.* Dicant qui redempti sunt a Domino in
eternum et in seculum seculi. †. Populus qui so-
debat in tenebris vidit lucem magnam.

*Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (c. Cap.
XXVIII).*

Vespere autem Sabbati que lucescit in prima Sab-
bati : venit Maria Magdalena et altera Maria videre
sepulcrum. Et ecce terremotus factus est magnus.
Angelus enim descendit de celo : et accedens revol-
vit lapidem : et sedebat super eum. Erat autem
aspectus ejus sicut fulgur : et vestimenta ejus sicut
nix. Pre timore autem ejus : exterriti sunt custodes :
et facti sunt velut mortui. Respondens Ange-
lus : dixit mulieribus. Nolite timere vos. Scio enim
quod Jesum qui crucifixus est queritis : non est hic :
surrexit enim sicut dixit. Venite et videte locum :
ubi ^d positus erat. Et cito euntes discipulis dicite
quod surrexit : et ecce precedet vos in Galileam :
ibi enim videbitis. Ecce predixi vobis. Et exierunt
mulieres cito de monumento : cum timore et gaudio
magno : currentes nunciare discipulis suis. Et ecce
Jesum occurrit illis dicens. Avete. * Illi autem acce-
serunt et tenuerunt pedes ejus : et adoraverunt eum.
Tunc ait illis Jesus. Nolite timere. Ite dicite fratri-
bus meis : ut eant in ^f Galileam : ibi me videbunt.
Que cum abiissent : ecce quidam de custodibus vene-
runt in civitatem : et nunciaverunt principibus
sacerdotum omnia que facta fuerant. Et congregati
cum senioribus consilio accepto : pecuniam copio-
sam dederunt militibus dicentes. Dicite quia discipuli
ejus nocte venerunt : et furati sunt eum vobis dormi-
entibus. Et si hoc auditum fuerit a preside : nos
suadebimus ei : et securos vos faciemus. At illi ac-

^a In Christo. Illis finis imponitur lectioni.

^b *Lauda.* Ps. cvi. 25. †. Matth. iv. 6; Isai. ix. 2, qui,
teste sancto Hieronymo, proprie de vocatione gen-
tium loquitur. Ceterum locus nullus esse potest pro
lauda inter Epistolam et Evangelium, fortasse hæc,
quæ nunc lauda appellatur, olim pro psallendo can-
ebatur.

^c *Cap. XXVIII.* Vers. 1, ad finem capitis. Idem
Evangelium in Lectionario Luxovicensi, et Sacramen-
tario Bobiano, legitur; idem pariter legitur in Ka-
lendario Frontonis et in capitularibus Georgii, sed
in his est minus prolixum.

^d *Positus erat.* Vulg., Gr. et Sacram. Bobianum
addunt Dominus.

^e Illi. Vulgata, illæ.

^f Galileam. Vulg. et Gr., et Sacram. Bobianum, ad-

cepta pecunia : fecerunt sicut erant docti. Et divul-
gatum est verbum istud apud Judeos : usque in ho-
diernum diem. Undecim autem discipuli abierunt in
Galileam : ubi constituerat illis Jesus. Et videntes
eum adoraverunt. Quidam autem dubitaverunt. Et
accedens Jesus locutus est eis dicens. Data est **191**
mihi omnis potestas in celo et in terra. Euntes ergo
docete omnes gentes : baptizantes eos in nomine
Patris et Filii et Spiritus Sancti : docentes eos ser-
vare omnia quecumque mandavi vobis. Et ecce ego
vobiscum sum omnibus diebus usque ad consuma-
tionem seculi. ñ. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

^a *Lauda.* Alleluia. †. Ego sum primus et ego no-
vissimus : et fui mortuus : et ecce sum vivens in se-
cula seculorum. P. Alleluia.

^b *Sacrificium.* Alleluia. Angelus Domini descendit
de celo : et accedens revolvit lapidem ab ostio mo-
numenti alleluia alleluia. †. Alleluia. Erat respectus
ejus sicut fulgur : et vestimenta ejus candida quasi
nix : et dixit mulieribus nolite timere. P. Et accedens.

Missa. Istam ⁱ istam noctem qui tenebris fidebat
aspiciat : istus cernat splendoris decorem : qui carceris
minabatur horrorem. Mundum illuminat lux ista :
non diabolum. Libet Christe ergastulis tua virtute
contractis spoliatis insultare custodibus : et servien-
tis tyranni contemptam irridere jactantiam. Dulcior
semper captivis est restituta libertas. Quis tuam ex-
hausit Judee vigilans sepulchrum : soporem passus
es : an timorem ? Fraude deceptus es : an virtute ?
Non tuam inertiam miser accuses. Non fuisti negli-
gens : sed crudelis. Adhuc certe cecitatem tuam
pertinax excusares : si depositum tuum vel inferna
servassent. Agnosce infelix : agnosce quid feceris.
Corpus illud morientis affectum habuit : non defe-
ctum. Visceribus illis non infirmitas fuit clausa :
sed pietas. Quod pendit ex homine est : quod re-
surrexit ex numine. Nihil dubites : nihil mireris.
Hospitium Domino suo terra esse potuit : non sepul-
crum. Mea tunc cum illis manibus delicta figebas :
I meam necem tuamque salutem : cum osculandis ai-
liceret corporaliter plantis clavis transverberantibus
conversabas. Tuum facinus celum tremuit : Sol expa-
vit : tellus ingemuit : et testantia factoris sui poten-
tiam (terribile quoddam) montium prærupta sonue-

dunt in montem.

^e *Lauda.* †. Apoc. i. 18.

^b *Sacrificium.* Matth. xviii. 2. †. Ibid., 3. Missa
Sabbati sancti ritu Romano caret offertorio, sed ejus
loco olim *Credo in unum Deum* cantabant (Vid. An-
tiph. Gregor. em. Thomasii).

ⁱ *Istam noctem.* Missam hac nocte celebratam
fuisse apud omnes antiquos constat : unde in Missali
Gallo-Gothico sacrosanctæ noctis istius gratia, tenebris
sæcularibus liberati, etc. Sacramentario Gelasiano
inscribuntur orationes et preces ad missam de nocte,
et in Sacramentario Gregoriano communicantes et
noctem sacratissimam celebrantes.

ⁱ *Meam necem.* Lego tuam necem, meamque salutem,
diabolus enim alloquitur.

runt. Inferi vim pleni Deo corporaliter non tulerunt. A Clamabant elementa de vivo : tatiara de defuncto. Oportuit talia fieri miracula credituria : talia dari signa salvandis. Ut opera suum correcta nossent artificem : in quo se homo perditum : nisi fuisset inventus nesciret. *ñ. Amen*

Alia Oratio. Esurientes corpus tuum Domine : ac sanguinem sitiennes : ut hoc nobis in remissionem peccatorum sumendum tribuas deprecamur. Quia nostra virtus et salus sit : si tamen non quod indigni sumus : irascaris. Sed facis vinci gaudio metum : et cedere exultationi terrorem. Nemo enim est in hoc numero concilioque fidelium : qui non accedere ad mensam tuam in hac gloriosa per totum mundum nocte desideret. Ut si firmus est : habeat custodiam. Si infirmus est : medicinam. Sit igitur quesumus *B* apud te Domine placitum : sit cunctis donare quod cupiunt : ut digneris parcere quod presumptum. Quis non optet illa carne : animam suam tangere : pascere : confortare : *a* in qua se per gratiam credat esse transfusum ? Que corruptionem non vidit : et vim mortis passione mortis absorbit. Quis non ambiat propter te suum de tuo : quod te videat propter nos assumpsisse de nostro. *B* Indita hac ex pietate fiducia : ut quod in defunctis dignatum est vivificare mortuum : in reis dignetur purificare corruptum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Christe redemptio nostra qui olim noctem istam tue resurrectionis inluminasti potentia : precamur : ut in hac qua ipse vivus resurrexisti a mortuis : et expiationem criminum visus : ut requiem jubeas prestare defunctis. *ñ. Amen.* Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Oratio. Deus qui Neophitos tuos : majori animarum *a* quam vestium nitore vestisti : ut plus acciperent quam habere se noverant : presta ut sicut donum tuum eorum intellectum exuperat : ita ultra etatem fides cum intelligentia placitis tibi operibus convalescat. Nobis quoque per mortem Jesu Christi Filii tui **192** pacis dona largire : et veniam culparum attribue. *ñ. Amen.* Quia tu es vera pax nostra etc.

Inlatio. Dignum et justum est sancte Pater omni-

a In qua. Lege in quam.

b Indita. Lege : *Indito hanc ex pietate fiduciam.*

c Quam vestium nitore. Alludit ad albas vestes quibus neophyti induebantur, ob quas a sancto Zenone, tract. 30, omnes candidati appellantur. Fortunatus, lib. iii, carm. 7 : *Fulgentes animas vestis quoque signal.* Et sanctus Augustinus, serm. 235 : *Infantes isti, quos cernitis exterius dealbatos, interiusque mundatos, qui candore vestium splendorem mentium præfigurant.* Græci, dum neophytus induitur (*Euchol. Coar. p. 355*), alludentes ad candorem vestis, *Tunicam mihi præbe lucidam*, canunt. Galli autem dum neophytum veste candida induebant, illi, ut est in Missali Gallo-Gothico, et in Sacramentario Bobiano, dicebant : *Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal Christi.* Omnibus neophytis communis erat candida vestis, quam tenuioribus episcopus præbebat, aut charitas fidelium. Sanctus Gregorius papa (*Epist. 1, lib. viii*) scribit Mariniano Raven-nati episcopo se illi transmisisse quinquaginta solidos ad vestimenta eorum qui baptizandi erant com-

potens eterne Deus : pietatem tuam omni quidem tempore : sed in hac nocte, *d* vel die, profusius exultantibus animis conlaudare. Nox enim ista non tenebrarum sed luminis mater est : in qua exortus est *e* in eternum diei resurrectio nostra : Dominus Jesus Christus. Ille verus agnus qui abstulit peccata mundi. Qui non in figura veteri : alio offerente mactatus est : sed in corpore veritatis adveniens : adimplevit figuras carnalium sacrificiorum : approbavit et prophetas miraculorum celestium. Sed vivam et veram hostiam novissimis seculorum temporibus idem Sacerdos et sacer agnus exhibuit. Elevatusque in cruce manibus : sacrificium vespertinum pendit in ligno : et beneficium matutinum surgens prebuit et sepulcro. *f* Unde venerandi sacra imitatione mysterii : in eternam modo vitam filii lucis oriuntur : quos matutino partui per gratiam spiritalem hac nocte progenerat mater Ecclesia. Sine corruptione concipiens : et cum gaudio pariens. Exprimens in se utique formam Virginis genitricis absque ullo humane contagionis secunda conceptu. In cujus magnitudine resurget Christo : mors occidit delictorum : et exorta est vita credentium. Propter quod ei celestia atque terrestria cantant canticum novum cum omni exercitu Angelorum : et cum Cherubin ac Seraphin : sine cessatione sic dicunt. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Oratio. Vere Sanctus et verus Jesus filius Dei : qui ascendit patibulum crucis : ut omnes vires suas mors in sua perderet morte. Descendit ad inferos : ut hominem veteri errore deceptum : et *C* regno peccati servientem victor abstraheret : arasque portarum potenti manu confringeret : et secularis sue resurrectionis gloriam demonstraret. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

[*Dicat Presbyter.*

Post pridie. Oratio. Habentes ante oculos omnipotens Pater sancte tante passionis triumphos : supplices exoramus : ut pascha hoc quod nobis Dominus noster Jesus Christus filius tuus *e* hostiam vivam constituit : atque complevit : fiat nobis in protectionem salutis et vite. Ut sanctificatus his solennitatibus populus : Altaribus tuis oblationis sue munera placitura consignet. Fiat nobis Eucharistia pura *h* atque paranda.

d Vel die. Illud adjectum est, postquam officia divina Sabbato sancto celebrari desiderant noctu.

e In eternum. Missale Gallo-Gothicum in immolatione missæ hujus noctis : *Hac nocte in eternum diem renascentes populi procreantur* : et infra : *Nox in qua exorta est resurrectio in eternum.*

f Unde venerandi. Alludit ad baptismum, per quod mors, sepultura et resurrectio Christi Domini mystice repræsentantur. Confer Apostolum (*Rom. vi, 3; Coloss. ii, 12*). Hæc etiam illud Constitutionum apostolicarum (*Lib. vii, cap. 45*) spectat, ubi, de consecratione fontis agentes, orant : *Sanctifica hanc aquam, da ei gratiam et virtutem, ut qui baptizatur, secundum mandatum Christi tui, cum eo crucifigatur, et commoriatur, et consepeliatur, et consurgat in adoptionem filiorum Dei, quæ est in ipso, ut mortuus quidem sit peccato, vivat autem justitiæ.*

h Hostiam vivam. Forte, hostia viva.

h Atque legitima. Modus hic loquendi non semel in Missali Gallo-Gothico recurrit. Ita n. 36, in orat.,

agilita in nomine unigeniti tui. Ut cum nostris fuerit percepta pectoribus; fidem nutriat: mentem sanctificet atque confirmet. *A. Amen.*

Ad confractionem panis. Antiphona. Hic est panis verus Dei qui de celo descendit: et vitam tribuit mundo: qui manducaverit ex eo: permanet in eternum: et panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi vita. Qui credit in me: non esuriet: neque sitiet unquam: ecce disponam vobis sicut disposui mihi Pater regnum: ut edatis et bibatis super mensam meam in regno alleluia.

Ad Oracionem Dominicam.

Oratio. Oremus. a Excellentissimam in hac nocte tue resurrectionis celebrantes solennitatem: in qua Ipse nobis dies novo de tumulo surgens: veteranosam antiquae noctis caliginem celestem convertisti in claritatem: te quibus possumus lachrymosos rugibus imploramus: ut qui nos redemisti preclo tui sanguinis: instituta a te precepta acceptes nostre orationis. Sit indulgentia criminum: concedatur etiam et celestis glorie summa virtutum. Memento Domine quod terra sumus: et accipe contritionem nostri spiritus. Ut qui carnis infirmitate ad terram prosterimur: ad celos castigatione spirituali jejuniis subleventur. Et quia ex nostro est ut cadamus: ex tuo sit ut surgamus: quia te iubente dicimus. Pater noster qui es in celis. *Hic Presbyter accipiat particulam que dicitur regnum: et ponat eam reverenter super calicem. Et dicat alia voce. Vicit Leo de tribu Juda radix David alleluia. Dicatur tribus vicibus. Et chorus respondant qualibet vice. Qui sedes super Cherubin radix David 193 alleluia. Deinde mittat Presbyter particulam in calicem et dicat. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.*

Benedictio. b Christus Dominus qui ascendit patibulum crucis: sua vos redemptione et passione conservet a malis. *A. Amen.* Dotique vobis sua dulcedinis sapientia renovari: qui se amaro permisit foliis poculo propinari. *A. Amen.* Ut ejus laudes

post Sanctus, vigiliis Paschae orant Deum, ut hoc sacrificium sua benedictione benedicat et Spiritus sui rore perfundat, ut sit omnibus legitima Eucharistia: porro legitima Eucharistia ea est quam sanctus Cyprianus, epist. 65, sacrificium verum et plenum appellat, ea nimirum quae omnibus rite peractis Deo offertur, et populo distribuitur, atque adeo quae non modo legitimam consecrationem suscepit, qua verbis Domini elementa in corpus et sanguinem Christi transformantur, sed etiam quae larga Dei benedictione repleta communicantibus medicina animae et corporis et pignus vitae aeternae foret. Sum qui putant, eam communionem, quam poenitentibus, peccata legitima, hoc est publica, et solemniter poenitentia, concedebatur, denominatam esse Eucharistiam legitimam, neque id negaverim. Sed hoc loco legitima Eucharistia ea nuncupatur quae non solum poenitentibus, sed omni casti fidelium distribuitur.

a Excellentissimam. Eadem oratio Sabbato sancto ad vespas in Breviario Mozarabum legitur.

b Christus Dominus. Eadem benedictio Sabbato sancto ad vespas in Breviario Mozarabum legitur.

c Adhaereat. Lege ita adhaereat: porro hanc orationem in Missale Romanum, paucis mutatis, transtulerunt, a sacerdote, dum secundam orationem su-

a Ecclesia cuncta celebravit orando: ejus conservari mereamur magno crucis vexillo. *A. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri: qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *A. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum. Ad accedendum.* Gaudete populi et letamini: Angelus sedit super lapidem Domini: ipse vobis evangelizavit. Christus surrexit a mortuis Salvator mundi: et explevit omnia caritate: gaudete populi et letamini. *Y.* Erat autem aspectus ejus sicut fulgur: et vestimenta ejus sicut nix: et dixit. *P.* Christus surrexit a mortuis. *Y.* Et exierunt mulieres cito de monumento cum timore et gaudio magno: currentes nunciare discipulis ejus quia resurrexit. *P.* Christus. *Y.* Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum: amen. *P.* Gaudete populi et letamini. *Communio.* Refecti Christi corpore at sanguine: te laudamus Domine alleluia, alleluia: alleluia.

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi quod accepimus: et sanctus sanguis ejus quem potavimus: a auferat visceribus nostris: eterno omnipotens Deus: ut non veniat nobis ad judicium nec ad condemnationem: sed proficiat ad salutem et ad remedium animarum nostrarum in vitam eternam. *A. Amen.*

a Expleta Missa post hoc ad Vespas dicuntur laudes. Dicant qui redempti sunt a Domino in eternum: quos redemit de manu inimici in eternum et in seculum seculi. *Y.* Populus qui sedebat in tenebris et umbra mortis: vincet in mendicitate et ferro. *P.* Quos redemit. *Y.* Quis contrivit portas ereas: et vectes ferreos confregit. *P.* Quos redemit. *Dicit Presbyter.* Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum. *Lauda.* Alleluia: Ego sum primus et ego novissimus: et fui mortuus. *P.* Et ecce sum vivens in secula seculorum: alleluia. *Y.* Dignus es Domine Deus noster accipere librum: et solvere signacula ejus: quoniam occisus es: et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu: et lingua. *P.* Et ecce.

mit, secreto dicebam.

a Expleta. Eadem vespertinae preces in Breviario Mozarabum Sabbato sancto leguntur. De vespas absoluta missa recitandis silent libri liturgici Galliani, quia aliunde petendae sunt vespertinae preces. Silent pariter Sacramentalis Gelsianum, et Gregorianum: quia, teste vulgato Afcuino, in hac nocte de vespertinali synaxi, apud Romanos, nil agitur, neque ante, neque post missam. In Orationali Gothico nulla sit vespertinarum mentio: tamen cum in eodem Orationali (Pag. 105) extant orationes de Resurrectione Domini ad Matutinum: et ex ipsis orationibus (quae etiam in Missali Mozarabum habentur) constat eas nocte recitatas fuisse, omnemque Ecclesiae conventum, ut Christum ab inferis resurgentem exciperet, matutinis precibus interfuisse, valde credibile est illam, de more, preces vespertinas praemissas fuisse. Certe postquam officium Sabbati sancti hora nona, id est hora tertia post meridiem, inchoare placuit, et numerus baptizandorum, variis de causis, immixtus est, supererat tempus non modo precibus vespertinis, sed et nocturnis horis ante diluequum Domineque dei absolvendis, quo tempore Christus a mortuis resurrexisset credebatur.

†. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto in secula seculorum amen. P. Et ecce, iterum dicat, Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum, Lauda. Alleluja : Angelus Domini descendit de celo. P. Et accedens revolvit lapidem ab ostio monumenti alleluja : alleluja, Lauda II. Alleluja. Erat aspectus ejus sicut fulgur : et vestimenta ejus candida quasi nix : et dixit mulieribus : nolite timere. P. Et accedens. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Et accedens. Capitula. Excellentissimam in hac nocte. *Requiere retro in Missa. fol. CXCII. Benedictio.* Christus Dominus qui ascendit patibulum crucis, ut supra, Lauda. Alleluja. Locutus est Angelus Domini mulieribus dicens. P. Scio quia crucifixum queritis : surrexit sicut dixit : venite et videte ubi positus erat Dominus. †. Cantate Domino canticum novum : quia mirabilia fecit. P. Scio quia. A. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Scio quia.

Oratio. Dominus noster Jesus Christus Filius tuus : qui solus verbo virtutis emuncta moderans : et omnia crucis stigmata portans : veteres ferro comminuit : portarumque crearum claustra perfregit : tartari profunda descendit : sedentibus in umbra mortis ignote lucis claritate resplenduit : et Sol justicie de tumulto : corpore suscitato procedens radiis suis tenebras nostras mirabiliter * illustravit. A. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. A. Amen. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum spiritu. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. A. Deo gratias.

* *Benedictio Agni in illaria Pascha.*

Domine Jesu Christe : qui per Moysen famulum

* *Illustravit.* Videtur aliquid deesse, eodem modo legitur oratio hæc in Breviario : forte legendum illustrare dignetur.

* *Benedictio agni.* Non est recens consuetudo benedicendi carnes agni in Paschate. In Sacramentario Bohiano extat *Benedictio ad agnum benedicendum in Pascha* : est et in Ord. de Romano apud Hittorpium. *Benedictio agni in Pascha*, et Ordo Romanus *Benedictio* canonici meminit de benedictione agni assati, qui convivio pontificis apponebatur. Et Micrologus (Cap. 54) observat quod *juxta Romanam auctoritatem agnus in Pascha benedicatur, non ad altare, sed ad communem mensam.* Unde apparet quam inepta fuerit illa Græcorum contra Romanam Ecclesiam accusatio, quod tempore paschali agnum simul cum corpore et sanguine Christi in ara more Judæorum offerrent. Walfridus Strabo (*De reb. Eccles.*, cap. 18) damnat superstitiosam quandam consuetudinem (quæ in Germania, et fortasse in vicina Gallia, suo tempore vigebat) adrum qui agni carnes in Pascha, juxta vel sub altari eas ponentes, benedictione propria consecrabant, et in ipsa Resurrectionis die, ante ceteros corporales cibos de ipsius carnibus percipiebant. Sed hic pageorum error non officii pietatis fideliū, qui agnum in Paschate, tanquam cibum communem, a sacerdote benedicendum curabant, consuetudine non ut sacrificium, peculiari quadam oratione, Deo offerebant.

* *Applicandum te in Agnum.* Lege ad placandum

Agnum et typicam prefigurationem ob tui extensionem sanctum pascha in agni aasi atque immaculati immolatione renibus accinctis baculusque in manibus 106 cum lactucia agresibus : populum tuum celebrare jussisti : quique etiam per Samuelem vatem formidante populo tuo * applicandum te in agnum lactentem piam ac sinceram tibi orationis hostiam offerri precepisti. Offerimus etiam et nos indigni famuli tui. A. post sacra solennia hujus diei paschalis hanc creaturam agni : quam nobis exactis jejuniorum diebus * preparandis paulisper corporibus in iulgero jussisti. Precamur ut cum per nos famulos tuos de ministris ore sancto tui benedicat : et dextera tua sanctifices amen. Sique illum nobis percipere jubas : ut baculos spei habentes in manibus : * renibus accinctis turpibus rebus renovati : in novitate vite sic amaritudines seculi pretereuntis omittamus : ne retro respicientes a tramite justicie recedamus amen. Sedque vitam presentem tuis acibus amamus : ut te protectorem ac defensorem nostrum semper in oculis habeamus amen. Ut ad terram beatam quam illis promisti per figuram : nobis reserati per gratiam : te quæ cum operum bonorum fructu exultamus perveniamus, Amen. *Deinde dicit.* Deo gratias tribus vicibus. *Et post hæc dicit.* In nomine Domini nostri Jesu Christi : sanctificatis hic agnus permaneat.

* IN DIE RESURRECTIONIS DOMINI.

Ad Missam, * Officium.

Libera nos filius Dei Salvator noster. alleluja : alleluja : alleluja. †. Cantate Domino canticum novum : quia mirabilia fecit. P. Alleluja. †. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. alleluja. In medium altaris dicat Presbyter. Per omnia semper secula seculorum, A. Amen. Gloria in excelsis Deo. *Finis Gloria dicatur*

te unum Agnum. Confer Reg. I, vii, 9.

* *Preparandis.* Lege pro reparandis.

* *Renibus.* Lege : *Renibus accinctis a turpibus rebus, renovati in novitate vite, etc.*

* *In die.* In Orationali Gothico, pag. 183, *Resurrectio Domini*, in Breviario Mozarabum *Letatio Pascha*, in Sacramentario Bohiano *Die Pascha*, in Missali Galicano et Gallo-Gothico *die sanctæ Pasche*, in Lectionario Ambrosiano em. Thomæ in solemnitate Pasche, in Sacramentario Gelasiano *Domineum Pascha*, in Capitulari Evangeliorum Georgii in Pascha *Dominicus sancta*. Apud veteres *Resurrectio Domini* distinguebatur a Paschate, nam Pascha erat festum mobile, et die *Dominica* celebrabatur : at *Resurrectio Domini* die vi Kalendas Martii ab his omnibus colebatur, qui diem passionis dominicæ viii Kal. Martii statuebant. Ita in vetusto Calendario, anno 446 compositi (Apud Bolland. tom. VII Junii, part. II, pag. 174), legitur : *IX Kal. Aprilis, Natalis calicis. VIII Kal. Aprilis, Christus passus. VI Kal. Aprilis, Resurrectio.* In Martyrologio Hieronymiano Lucensi Florentini legitur : *VI Kal. April. Resurrectio Domini nostri Jesu Christi.* Vide plura apud Florentinum, hile, in notis, et ad diem viii Kal. Aprilis. Cæterum festivitas paschalis apud Gotho-Hispanos diebus quindecim celebrabatur (Cod. leg. Visig. lib. II, tit. I, leg. 11).

* *Officium.* †. Ps. xcvi, 1.

isti versus. * Sanctus Deus qui sedes super Cherubin. Solus invisibilis. Sanctus fortis qui in excelsis glorificaris vocibus angelicis. Sanctus immortalis qui solus es immaculatus: Salvator miserere nobis: alleluia. †. Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam et honorem et virtutem. P. Sanctus fortis. †: Quoniam omnes gentes venient et adorabunt in conspectu tuo Domine et dicent. P. Sanctus immortalis. †. Benedictio et honor et gloria virtus et potestas tibi Deo nostro in secula seculorum amen. P. Miserere nobis alleluia. Si placueris dicat Presbyter hymnum trium puerorum. Benedictus es Domine. Invenies eos in omnium offerentium. Iterum dicat Presbyter in medium altaris. Per omnia semper secula seculorum: †. Amen.

Oratio. * Tibi gloriam concinimus Domine Deus noster: tuamque potentiam postulamus: ut sicut pro nobis peccatoribus dignatus es mori: et clarificatus secundo post tertium diem apparuisti in gloria resurrectionis: ita per te absoluti in te mereamur habere perpetuum gaudium: ita ut nobis precessit vere resurrectionis exemplum. †. Amen.

Alia Oratio. † Te excelsa laus in altissimis decet: tibi o terris gloriam Ecclesia canit: atque hujus ceterve concentus ad astra hymnum emittit. Rogamus te omnipotens Deus: ut sicut tuas solenniter porrigimus laudes: ita precum nostrarum jubeas efficaciter suscipere voces. †. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum.

Principium * Apocalypsis Iohannis Apostoli.

†. Deo gratias.

Apocalypsis Jesu Christi quam dedit illi Deus palam facere servis suis: que oportet fieri cito. Et signavit mittens Angelum suum servo suo Johanni: qui testimonium perhibuit verbo Dei: et testimonium Jesu Christi quaecumque vidit. Beatus qui legit et qui audit verba prophetie: et servat ea que in ea scripta sunt. Tempus enim prope est. Johannes septem Ecclesiis que sunt in Asia. Gratia vobis et pax ab eo qui est: et qui erat: et qui venturus est: et a septem spiritibus qui in conspectu throni ejus sunt: et ab Jesu Christo qui est testis fidelis: primogenitus D

mortuorum: et princeps regum terre. Qui dilexit nos: et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri suo. Ipsi gloria ¹ in secula. Ecce venit cum nubibus: et videbit eum omnis oculus: et qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terre. Ego sum Alpha et Omega: principium et finis: dicit Dominus Deus. Qui est: et qui erat: et qui venturus est omnipotens. †. Amen. Dicat. Presb. Dominus sit semper vobiscum. †. Et cum.

195 ¹ Psallendo. Hec est dies quam fecit Dominus: exultemus et letemur in ea. †. Dextera Domini fecit virtutem: Dextera Domini exaltavit me. P. Exulte. †. Aperite mihi portas justicie. Deo gratias. P. Exultate.

Dicat Presbyter Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (¹ Cap. II).

†. Deo gratias.

In illis diebus: Stans Petrus in medio plebis: locutus est eis dicens. Viri fratres liceat audenter dicere ad vos: de patriarcha David: quoniam defunctus est et sepultus: et sepulchrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem. Propheta igitur cum esset et sciret quia jurejurando jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sederet super sedem ejus. Previdens locutus est de resurrectione Christi: quia neque derelictus est in infernum: neque caro ejus vidit corruptionem. Hunc Jesum resuscitavit Deus: cujus nos omnes testes sumus. Dextera igitur Dei exaltatus est promissione Spiritus Sancti accepta a Patre: effudit hoc donum quod vos videtis et auditis. Non enim David ascendit in celum. Dixit autem ipse. Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos: scabellum pedum tuorum. Certissime ergo sciat omnis domus Israel: quia et Dominum ² meum et Christum fecit Deus hunc Jesum quem vos crucifixistis. His autem auditis compuncti sunt corde: et dixerunt ad Petrum et ad reliquos Apostolos. Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ad illos: Penitentiam inquit agite: et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi: in remissionem peccatorum vestrorum: et accipietis donum Spiritus Sancti. Vobis enim est re-

* Sanctus. Galli in singulis Missis, post prælegere, sive introitum, caneant trisagium Græce et Latine.

¹ Hymnum trium puerorum. Imo canticum Zacharie. Benedictus Dominus Deus Israel, quod a Gallis in singulis missis caneatur.

* Tibi gloriam. Hæc oratio etiam dicitur feria tertia et quarta infra octavam Paschæ et diebus Dominicis a Paschate ad Ascensionem.

² Te excelsa laus. Dicitur etiam feriis secunda, quinta et sexta, et septima, infra octavam Paschæ, et diebus Dominicis post Pentecosten.

* Apocalypsis. Cap. I, 1-9. Ex decreto concilii Toletani IV, can. 17, a Paschate ad Pentecosten legebatur liber Apocalypsis. Idem in Gallia observabatur. Expositio missæ antiquæ Galliarum, quæ sancto Germano Parisiensi episcopo tribuitur (Thes. nov. Anecd. T. V, col. 94): Actus autem apostolorum vel Apocalypsis Joannis pro novitate gaudii

paschalis leguntur. In Lectionario Luxoviensi, avulso folio, deficit Prophetia, quæ in Sacramentario Bobiano legitur ex Apocalypsi I, 1-18.

¹ In sæcula. Vulgata et Sacramentarium Bobianum legunt: Ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen. At Primasius hæc verba omnino prætermisit.

* Terra. Vulg., Bobianum et Primasius addunt etiam amen.

² Psallendo. Ps. cxvii, 24. †. Ibid., 16, 19

¹ Cap. II. Vers. 29-40. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Epistola I ad Corinth., xv, 1-29. In Sacramentario Bobiano ex Actorum I, 1-9.

² Effudit hoc bonum. Ita Syr. Græc. Effudit hoc, quod vos nunc videtis et auditis. Vulgat., effudit hunc quem.

* Meum. Vulg.: Quia Dominum eum et Christum. Græc.: Quia et Dominum et Christum eum Deus fecit.

promissio et filiis vestris : et omnibus qui longe A sunt : quoscumque advocaverit Dominus Deus vester. *ñ. Amen.*

Lectio sancti evangelii secundum Joannem (b Cap. XX). Gloria tibi Domine.

Una Sabbati Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebre essent ad monumentum : et vidit lapidem sublatum ab ostio monumenti. Caeurit ergo et venit ad Symonem Petrum : et alium discipulum quem amabat Jesus et dixit eis. Tulerunt Dominum de monumento : et nescimus ubi posuerunt eum. Exiit ergo Petrus et ille alius discipulus : et venerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul : et ille alius discipulus praececurrit citius Petro : et venit prior ad monumentum. Et cum se inclinasset : vidit posita linteamina : non tamen introivit. Venit ergo B Symon Petrus sequens eum : et introivit in monumentum. Et vidit linteamina posita et sudarium quod fuerat super caput ejus non cum linteaminibus positum : sed separatim involutum in unum locum. Tunc ergo introivit et ille discipulus qui venerat prius ad monumentum : et vidit et credidit. Nondum enim sciebat scripturam : quia oportebat eum a mortuis resurgere. Abierunt ergo iterum ad semetipsos discipuli : Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fletet inclinavit se : et perspexit in monumentum : et vidit duos Angelos in albis sedentes : unum ad caput : et unum ad pedes : ubi positum fuerat corpus Jesu. Dicunt ei illi. Mulier : quid ploras ? Et dixit eis. Quia tulerunt Dominum meum : et nescio ubi posuerunt eum. Hoc cum dixisset conversa est retrorsum : et vidit Jesum stantem : et nesciebat quia Jesus esset. Dicit ei Jesus. Mulier quid ploras ? Quem queris ? Illa extimans quia hortulanus esset : dicit ei : Domine si tu sustulisti eum : dicito mihi ubi posuisti eum : et ego eum tollam. Dicit ei Jesus. Maria. Conversa illa : dicit ei. Rabboni : quod dicitur Magister. Dicit ei Jesus. Noli me tangere : nondum enim ascendi ad Patrem meum. Vade autem ad fratres meos : et dic eis. Ascendo ad Patrem meum et ad Patrem vestrum : et ad Deum meum et ad Deum vestrum. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis suis : quia vidi Dominum : et haec dixit mihi. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. D Et cum.

• *Lauda. Adleluja. ÿ. Redemptionem misit Dominus populo suo : mandavit in eternum testamentum suum : sanctum et terribile nomen ejus. P. Alleluja.*

• *Sacrificium. Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi alleluja. ÿ. Dicant qui redempti sunt a Domino quos redemit de manu inimici. ÿ. De regionibus congregavit eos a Solis ortu et occasu : ab aquilone et mari. P. Qui. ÿ. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Qui tollit peccatum.*

^a Vester. Vulg. et Gr., *noster.*

^b Cap. XX. Vers. 1-19. In Luxoviensi et Bobiano Evangelium legitur ex Lucae xiv, 1-10.

*Missa. Letetur celum : et exultet terra : rideat mare : Sol fulgeat : serenitas rediit : pestis fugiit. Tempestas desinit. Cessit obacuritas : aerem crux purgavit : tellurem sanguis abstersit : lignum correxit. Affixus Deus : hominem sic redemit. Sed quantum ad immutabilitatem majestatis * expectat : munere non labore. Quia cum perditioni nostre miseratione consulens doluisset : non ad hoc corporee imaginem vililitatis assumpsit : quasi contra degeneris adversarii tyrannidem non posset aliter subvenire : sed propter id quod eisdem prophetarum vaticinia erant complenda miraculis. Eo magis ut liberandis esset indubitata cognitio : quod in primi transgressoris offensam mors operata est. Non imbecillitate artificii : sed iniquitate peccati. Quod male utendi pereundi causa non fuit fragilitas : sed voluntas. Quod originem supplicii non operis habuit corruptela : sed criminis. Quod conditionem pene non sensus statuit : sed consensus. Quod habentis vicium contumacia fuit creati : non negligentia creatoris. Te ipsum mihi interrogare liceat : redimente Domino meo : jam auctor extranee qua te primum diabolus parte corripit ? Numquid in facientis manibus ruinam corporis tui fractura contraxerat ? Fueras certe stabilis membris si non fuisses instabilis in preceptis. Animum tuum tentator obtinuit : in quo tibi major portio credita fuerat dignitatis. Judicium tuum in quo fueras dimisiss : exegit. Vides non Domini : sed tui fuisse arbitrii : quod peristi. Dicam omnipotens Deus : fassus veteris hominis pravitatem : non tamen de presenti statu libertatis ingratus : non fuisset captivitati obnoxius : si libertatis dominus non fuisset. Et in hoc utique elemens arbiter : et tue potestatis eminentiam : et presumptionis nostre licentiam confidentes : petimus ac rogamus : ut dicta preceptionis tue consentientes : facias esse judicio : ut nobis ultra nec libeat peccare nec liceat. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam etc.*

Alia oratio. Benedic anima mea Domino : et tota fidelis Christo plebs gaudia religiose gratulationis consequere. Amisit vetustas opprobrium : mors aculeum. Custodia reum. Catena damnatum. Non nobis in prejudicio caro rebellis adsurgat : non in damnatum sanguis paricidalis jure criminis intumescat. Homo est qui perdidit : Deus homo factus est qui redemit. Majorem tibi exegit Domine pietatem nostra calamitas : quam perdidit prothoplastorum effusa libertas. Tunc servi dicebantur futuri : nunc filii. Tunc obedientibus immortalitas promittebatur : nunc augetur et dignitas. Tunc portio habenda cum deliciis : nunc communio futura cum Angelis. Tunc cum creatura vivendum : nunc cum creatore regnandum. Tunc evitandus diabolus : nunc et subjiendum ediscitur. Tunc erat ammonitio de cautela precepti : nunc adhortatio de pompa judicii. Tunc proponebatur in lege metus : nunc in voluntate suggestus.

• *Lauda. Ps. cx, 9-10.*

• *Sacrificium. Joan. 1, 29. ÿ. Psal. cvi, 1-3.*

• *Expectat. Lege spectat.*

Tunc non licuit paradisum habere per culpam: nunc celum sperare datur per gratiam. Melius ergo multoque melius brevius post rogamus. Propter quod humillimi sine cessatōne rogamus: ut donec nos tua curatione perficias: nostris tuam vulneribus non subtrahas inefficaciam.

¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Auditis nominibus offerentium: te pietatis Dominum deprecamur: Ut digneris nobis oratus assisterē: adesse quesitis: aperire pulsatis: Offerentium nomina celestibus scribis in paginis: promissionem tuam manifestes in Sanctis: misericordiam ostendas in peccatis. Et quia imbecilla est nostre infirmitatis oratio: ut quid orare oporteat nescimus: * advocamus in suffragio precum nostrarum receptos in celesti collegio Patriarchas: repletos divino spiritu Prophetas. Martyres confessoris floribus coronatos: Apostolos ad officium predicationis electos. Per quos oramus te Dominum nostrum: ut omnes metu territos: inopia afflictos: tribulatione vexatos: **197** morbis obrutos: supplicis deditos: debitis obligatos: presentia tue resurrectionis absolvas: spirituum quoque pausantem metior esse digneris: ut illis criminum suorum indulgentia relaxata: ad sinum patriarcharum liceat pervenire. ¶ Amen. Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Oratio. Domine Jesu Christe Sanctorum claritas meritorum: et vera beatorum felicitas amaram: dona ut qui resurrectionis tue diem letando colimus: et litando resurgere ipsi per gratiam tuam bene sancteque vivendo: et paci tue consentiendo: ante nostrum obtutu mereamur. Et sicut tibi pro tante festivitatis officio: sanctus in nobis candidos exhibendus: ita per indulgentiam tuam dealbati supra nivem: atque mundati et gemine dilectionis dulcedine satiati: universi criminis nigredine

* *Advocamus.* Gotho-Hispanos diptychis suis non solum recitasse nomina sanctorum apostolorum et martyrum, sed etiam patriarcharum et prophetarum, hęc oratio et oratio post nomina Dominice & Adventus probant. Mos idem erat Ecclesie Gallicę: unde Venantius Fortunatus, lib. x, carm. vii.

Nomina vestra legat patriarchis atque prophetis
Quos hodie in templo diptychus edit ebur.

et collectio post nomina Missalis Gallo-Gothi, die sancti Leudigarii (N. 65, pag. 287). Idem apud Gręcos observare licet in liturgia sancti Basilii (Euch. Gr. Gorii, pag. 170; ibid., pag. 76). In liturgia sancti Chrysostomi: *Offerimus tibi hunc rationalem latriculum pro... patriarchis, prophetis, apostolis*, etc. Et apud Syros in liturgia sancti Jacobi (Henaud., Liturg. Orient. t. II, pag. 56); apud Cophitas et Aegyptios: in liturgia sancti Marci Alexandrina (Ibid., tom. I, pag. 149) et in liturgia sancti Basilii Cophita (Ibid., pag. 18). Porro in liturgiis commemorationis sanctorum Veteris Testamenti duplici maxime de causis sit: prima ut sanctorum communio integra retineatur, quod aperte Missale nostrum (Pag. 15) in oratione post nomina citata docet: Sanctorum tuorum, Domine, COMMUNICANTES memorie patriarcharum, prophetarum, ue tuorum non sumus immemores. Et liturgia sancti Basilii Cophita (Apud Henaud., t. I, pag. 18): Nunc, Domine, ex precepto

A caseamus. ¶ Amen. Quia tu es vera pax nostra etc. Gratia Dei Patris etc. Quomodo adstatu pacem facies. ¶ Chorus. Pacem meam do vobis: pacem meam commendando vobis: non sicut mundus dat pacem do vobis. ¶ Novum mandatum do vobis ut diligatis vos invicem. P. Pacem meam ¶. Si manseritis in me: et verba mea in vobis manserint: quocumque petieritis Patrem in nomine meo: petite et fiet vobis. P. Pacem meam. ¶. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. P. Pacem meam. Introibo ad altare Dei mei. ¶. Ad Deum qui sedet. Aures ad Dominum. ¶. Habemus ad Dominum. Surrexerunt corda. ¶. Levemus ad Dominum. Deo ac Domino Jesu Christo etc.

Introitus. Dignum et iustum est: nos tibi gratias agere Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus: et Jesu Christo Filio tuo Domino nostro: qui tecum simul et cum Spiritu Sancto hanc diem gemino luminis decore sanctificans: et luci eam dedicavit pariter et saluti. In hanc non extantia creans: in hanc creatura redimendo salvificans. Hanc in conditione temporum primam: hanc in reparatione hominis efficiens gloriosam. In ea lucem istam visibilem creans: in ea hodiernę resurrectionis gloriam manifestans. In hac quippe ipse solutus doloribus: Inferni devicto diabolo: triumphavit cum morte mortens victi: et sanguine suo terrę celestibus reconciliavit. Unde merito illi omnes Angeli: omnesque Sancti non cessant clamare quotidie: ita dicentes. Te celi celorum. Te potestates. Te throni et virtutes laudant. Tibi cętus Angelorum in excelsis concinunt hymnum. Tibi Cherubim ac Seraphim incessabili voce proclamant dicentes. Agyos. Agyos. Agyos. Kyrie. Otheos. Sanctus. Sanctus. Sanctus: Dominus Deus Sabaoth. Pleni sunt celli et terre gloria majestatis tue: osanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini: osanna in excelsis. Agyos. Agyos. Agyos. Te Domine

Filii tui COMMUNICANTES memoria Sanctorum tuorum patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, etc. Altera causa est ut Sanctorum intercessionem, qui ab origine mundi floruerunt, apud Deum adjuvemur, quam causam Missale nostrum hic assignat: *Advocamus in suffragio precum nostrarum receptos in celesti collegio patriarchas, repletos divinis spiritu prophetas*, etc. Eandem offerunt Galli in citata oratione post nomina die sancti Leudigarii recitata solita, Domini majestatem deprecemur... ut per interventum sanctorum patriarcharum, prophetarum... oblatio... viventibus emendationem, et defunctis remissionem obtineat peccatorum. Eandem causam dat sanctus Hierosolymitanus (Cat. myst. 5): *Recordamur*, inquit, *patriarcharum, prophetarum... ut Deus eorum precibus et intercessione orationem nostram suscipiat.*

¶ *Letando. Lege letando.*

* *Amictus.* Non modo neophyti et clerus ad altare veste candida induebantur, sed fideles omnes tempore paschali, quisque pro facultate sua, splendido amictus, ad ecclesiam conveniebant, idque solemnitati diei convenire opinabantur. Vestis enim candida eadem erat atque vestis festiva (Ferrarius, de Re vest., lib. I, cap. 22).

¶ *In hanc. Lege in hac; et rursus linea sequenti* ubi idem error recurrit.

laudat omnis virtus celorum : et exercitus angelorum. Tibi hymnum depromunt mellifluis carmina Sanctorum. Tibi psallunt choree Virginum : et cœtus Chœre sordum. Tibi genua curvant cœlestia. Terrestria. Et inferna. Laudant te Regem omnium sæculorum. Osantia in excelsis.

Post Sanctus. Oratio. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : quem die terribi defleximus mortuum : et hodie gaudentem virtute propria ab inferis suscitatum. Qui per mortem suam diabolum non virtute : sed justitia vicit : et per gloriam resurrectionis suæ : viam revertendi ad cœlum peccatoribus patefecit. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Precamur nunc Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : ut quemadmodum Dominus noster Jesus Christus filius tuus in illa ineffabilem gratiarum actione semetipsum tibi pro nobis offerens : mortem nostram suscepturus auditus est : ita nunc et nos qui ipsum et vitam ejus querimus exequendo ministerialiter : te instituit audiamus. Ut hic tibi panis cum hoc calice oblatum in filii tui corpus et sanguinem te benedicente dicescat. Ac largo oris tui perfusus spiritu : indulgentiam nobis omnium peccatorum largiatur et gratiam : et consolat

* Non virtute. Hoc loco aliquid deficere suspicor. Fortasse legendum : Qui morte sua, quam non in virtute divinitatis, sed in infirmitate humanitatis, pertulit, diabolum justitia vicit. Confer. concil. Tolet. iv, cap. 4.

† In illa, quam postridie mortuorum celebravit. ‡ Se ipsum. Christum Dominum, cum pridie quam pateretur, Eucharistiam institueret, semetipsum Deo, verum sacrificium, obtulisse, tam in antiquis futuris quam apud Patres frequenter legitur. Peculare tamen sancto Gregorio Nysseno est, quod (Hom. 1 de Resurrectione, oper. Lat. tom. II, pag. 821) asserit, triduum mortis Christi enumerandum non esse a feria sexta, qua in cruce expiravit, sed a feria quinta, quando corpus suum, discipulis congregatis, ad edendum, et sanguinem suum ad bibendum, præparavit; tunc enim, inquit, præveniens naturam Judæorum, cum ipse haberet potentem ponendi animam suam, seipsum pro nobis hostiam obtulit, et victimam immolavit sacerdos simul et sacer Agnus; vere autem mactatum fuisse inde probat, quod victimæ corpus non sit ad edendum idoneum si animatum sit, ac tandem concludit : Itaque si quis triduum mortis Christi ab eo tempore incipiat demetri quo sacrificium factum est a magno Sacerdote, ille a veritate non recedet.

§ Audiamus. Lege audiamus. ¶ In filii tui corpus et sanguinem. Lege : Ut hic panis, cum hoc calice in filii tui corpore et sanguine tibi oblatum, te benedicente, cœlestium bonorum copia nobis dicescat. Sic difficultas omnis evanescit. Animadvertite quod in hoc Missali casus oblativus præeunte præpositione in frequenter pro accusativo ponitur, et vicissim, eadem præpositione in præmissa, accusativus pro oblativo non minus frequenter legitur, ut hoc loco contigit, quo Gotho-Hispani, alludentes ad illud sancti Lucæ, xxii, 20, et Apostoli, I Cor. xi, 25 : Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, scriperunt : Ut hic tibi panis cum hoc calice in filii tui corpore et sanguine oblatum. Quod idem est ac si dixissent : Ut corpus et sanguis filii tui tibi oblata te benedicente dicescant. Siquidem apud apostolum Paulum et Lucam evangelistam

a se salutis dono : donec in semetipso perficiat : custodiam adhibeat indefessam. n. Amen.

198 Ad confractionem panis. Accipiat Presbyter corpus Domini reverenter : et ponat eum super calicem discooperitum : et dicat. Dominus sit semper vobiscum. n. Et cum. Fidem quam corde credimus : ore autem dicamus. Chorus respondeat. Credimus in unum Deum. Totum

Ad Orationem Dominicam.

Christe Jesu bone : qui ad Patrem de cruce clamasti : tu nos in hac die qua ipse de tumultu surrexisti : ad te clamantes exaudi. Quo resurrectionis tue hilaritate : gaudentium ora replentur jubilo laudis : et corda effectum percipiant exorationis. Cum nunc exoraverint ea que precepisti : clamantes atque ita dicentes e terris. Pater noster qui. Hic discooperiat calicem et accipiat particulam que dicitur Regnum : et ponat eam super calicem et dicat. Vicit leo de tribu Juda radix David alleluja, tribus vicibus, Respondent Chorus qualibet vice. Qui sedes super Cherubin radix David alleluja, hic mittat particulam in calicem. Postea dicat Presbyter vel Diaconus. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. n. Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui pro totius

idem significat hic calix novum testamentum est in meo sanguine, quod apud Matthæum, xxvi, 28 : Hic est enim sanguis meus novi testamenti, sonat. Pariter animadvertendum est Gotho-Hispanis et Gallos (quod ex hoc Missali et ex liturgiis Gallicanis aperte constat) orasse pro elementis consecratis, et jam antea transsubstantiatis, ut Deus ex sanctificet, illis benedicat, in ea immittat spiritum sanctitatis, etc. Eo autem spectant hæ orationes ut sanctificatio elementis consecratis conferatur, quæ tota redundet in corpus et animam fide communicantis. Neque scrupulum movere debet quod hic Eucharistia panis et calix dicitur, quemadmodum etiam in post pridie Nativitatis Domini, et in quibusdam aliis orationibus hujus Missalis dicitur. Nam panis ille, panis communis non est, sed panis vinctus qui de cælo descendit : et calix ille non est vulgari vino plenus, sed est in sanguine Christi. Sanctus Augustinus (Serm. 228, tom. V oper., Edit. Maur. col. 979) infantes, id est, recentiter baptizatos, de sacrificio altaris et de Eucharistia institutus : Debetis, inquit, scire quid accipistis, quid accepturi estis, quid quotidie accipere debetis, PANIS ILLE, quem videtis, in altari sanctificatus per verbum Dei, CORPUS EST CHRISTI; CALIX ILLE, imo quod habet calix, sanctificatus per verbum Dei, SANGUIS EST CHRISTI. Et sanctus Isidorus (Off. eccl. libr. 1) : PANIS quem frangimus corpus Christi, VINUM autem sanguis ejus est. Vix antea sanctus Justinus (Apol. 1, Ed. Maur. n. 65) præmonerat, fideles panem et vinum consecratum, non tanquam communem cibum, aut tanquam communem potum, sed, ut edendi et bibendi, tanquam carnis et sanguinis Jesu Christi sumptis : quare quotiescumque in liturgiis (saltem Occidentis) post prolata verba Christi, quibus elementa transformantur, Eucharistia panis et calicis aut vini nominibus appellatur, sensu, sermonem esse de eo pane quem lignum crucis coxit, et de eo vino quod torcular passionis expressit, ut Euthymius et Beatus, in his Missalis nostri verbis nitentes, loquuntur.

¶ Dicescat. Panem quædam verba hic fortasse omissa sunt. Fortasse legendum : Omnium honorum copia nobis dicescat, aut quid simile.

zatus fuerit: salvus erit. Qui vero non crediderit: A
condemnatur. Signa autem eos qui crediderint hec
sequentur. In nomine meo demonia ejicient: lin-
guis loquentur novis. Serpentes tollent. Et si morti-
ferum quid biberint: non eis nocebit. Super egros
manus imponent: et bene habebunt. Et Dominus
quidem Jesus postquam locutus est eis: assumptus
est in celum: et sedit a dextris Dei. Illi autem pro-
fecti predicaverunt ubique: Domino cooperante et
sermonem confirmando: sequentibus signis. *ñ*.
Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

* Lauda. Alleluja. *ñ*. Hec est dies quam fecit
Dominus: exultemus et epulemur in ea. *P.* Alleluja.

ñ *Sacrificium.* In Pascha Domini erit vobis solen-
nitas septem diebus: quarum dies prima venerabilis
erit alleluja alleluja. *ñ*. Tunc Pontifex offeret obla-
tionem pro peccato: ut expietur pro vobis preter
holocaustum sempiternum: quod semper offertis.
P. Septem diebus.

Missa. In eternum dilectissimi fratres permanet
benedictio Christi filii Dei: quam idem secundus
homo gentibus contulit: ut transgressio primi homi-
nis nihil noceret parvulis nascentibus: periret ju-
venibus: evacuaretur in senibus. Secunda ergo dies
ex quo resurrexit: resurrectio mortuorum celebra-
tur eodem jubente: cum leticia populorum fidelium.
Proinde non dominetur amplius iniquitas: quibus
gratiam superne vocationis indulsit secunda nativi-
tas. Ipse etenim Jesus Christus Dominus noster se-
cundum multitudinem miserationum suarum pre-
stare solus credentibus potest: ut secunda in nobis
mors non habeat potestatem. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Pridie te Dominum ab inferis surrexisse
plenissima fide cognitione facientes: ovari voto de-
poscimus: ut qui olim in hac die fluida in celis
aerarum elementa distinguens in earum medio firm-
amentum fieri elegisti: ita nos efficias firmamen-
tum tue Ecclesie: ut Angelis tuis mereamur consi-
miles esse. Quo mortis ac resurrectionis tue victo-
ria roborati: que sursum sunt semper querentes ita
vivamus: ut te opulante celeste firmamentum effe-
cti credentes tibi ad desideranda celestia inflam-
memur.

ñ. Amen.

Post nomina. *Oratio.* Clarum nobis Domine post
resurrectionem filii tui majus solito lumen ethereum
jubar elatum: et perpetue illius 200 noctis horrore
discusso temporalium: licet diem cum eterna jam
luce radiantem testificata virtutum tuarum gloria
celebramus. Tu ergo omnipotens Deus Pater Domini
nostri Jesu Christi: orantis populi tui in celum vota
surgentia placidus ac serenus acceptans: munimina
tribue: spei dona concede. Offerentibus quoque tri-

bue pacem: et defunctis eterne pausionis quietem.
ñ. Amen. Quia tu es vita vivorum etc.

Ad pacem. Oratio. Deus qui honorem pristinum
reddidisti per crucis opprobrium: quibus noluisse
mortis inferre supplicium: repromissa nobis benedi-
ctionum celestium largire subsidia: ne paschalis
adimatur repente leticia: da regeneratis ex spiritu
bonam vitam: donec veniamus feliciter ad gloriam
sempiternam. Sit in oculis tuis acceptabile quod of-
ferimus: sit salubre quod poscimus: quo per san-
guinem Crucis tue in pace tua spe solidati vivamus.
ñ. Amen. Quia tu es vera pax nostra etc.

Inlatio. Dignum et justum est: nos tibi omni-
potens Pater et unigenito Jesu Christo filio tuo Domino
nostro gratias agere. Qui eousque descendens humi-
liavit semetipsum: quousque suum latitantem rep-
perit fugitivum. Non ut inventum perimeret: sed
ut a vinculis diaboli dationis ereptum proprio
dominio misericorditer reformaret. In quo descen-
denti intelligentia: dationem voluntarie mortis
non obnoxie necessitatis ostendit. Quia non invitus
atrahitur: qui inferos itinere descendenti ingredi-
tur. Cui enim sine exigenti instantia descendere
vacat: redire subiacet cum delectat. Resurrexit ergo
tertia die vivus a mortuis: quia inventus est solus
liber in mortuis. Implens prophete vaticinium tanto
ante predictum: vivificabit nos post duos dies: in
die tertio suscitabit nos: et vivemus in conspectu
ejus. Secundum quam prefigurationem et Jonas ven-
tre piscis tribus diebus detentus egreditur: ut trini-
tatis sibiimet cooperantis mysterium quod solius filii
persona susciperet noscatur. Resurrexit ergo ** vivus*
* mortuis: quia non erat subditus leto qui erat va-
cuus a delicto. Nec poterat mors tenere captivum
quem non invenerat transgressoris debitis obliga-
tum. Surgit vivus a mortuis: qui locum mortis jure
redemptoris adiit: non scelere peccatoris. Herebat
in omnipotentis adventum mortem suam timens:
mortis impietas: et vite Dominum occasus sui for-
midine confusa miratur: metu ita formidat: quem
intelligit innocentem. Timebat vindicem: quem non
probaverat debitorem. Quia scriptum erat: ero mors
tua o mors: ero morsus tuus inferne. His igitur
omnibus quemadmodum veracium vatum preconia
tonuerunt probabiliter adimpletis: non solum celi
celorum cum omni beatorum exercitu Angelorum:
verum etiam qualiumcumque peregrinantium fide-
lium studia famulorum cum Seraphin hymnum de-
bite confessionis exultant et dicunt. *ñ*. Sanctus.
Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus et benedictus es Deus
Pater omnipotens: qui Dominum nostrum Jesum
Christum filium tuum in assumptionem humanitatis
mortem fecisti subire: ut nostrorum solveret vin-
cula peccatorum: et triumphans de inferis liber re-

cebant, Gotho-Hispani recitabant: Tertia die resur-
rexit vivus a mortuis.

* Lauda. Ps. cxvii, 24.

ñ *Sacrificium.* Ex Levit. xxiii, 7, 3.

* Vivus. Etiam in Symbolo, quod baptizandos do-

mearet ad solum tuum. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Hoc agentes apud te Pater sancte redemptricem nostram unigeniti tui mortem: sicut ipse precepit usque in adventum ipsius nuntiamus. Nos cum pro nobis annuntiamus mortuum esse: tu commoriendi tribus dignitatem. Nos cum resurrexisse credimus: tu presta ut quotidianis nostris liberemur a lapsibus. Nos cum credimus et annuntiamus ad iudicium esse venturum: tu presta talem conversationem ut ejus terribilem adventum propitium mereamur habere. Hanc quoque oblationem ut acceptam habeas et benedicas supplices exoramus: sicut accepta habuisti munera Abel pueri tui justi: et sacrificium patriarche nostri Abrahæ: et quod tibi obtulit Summus Sacerdos tuus Melchisedech. Descendat hic queso invisibiliter **201** benedictio tua sicut quondam in patrum hostiliis descendebat. Ascendat odor suavitatis in conspectu divine majestatis tue: ex hoc sublimi altario tuo per manus Angelii tui: et deferatur in ista solennia Spiritus tuus Sanctus qui tam ^a adstantis quam offerentis po-

^a Sicut ipse precepit. Alludit ad præceptum Christi: *Hæc quotiescunque feceritis.* Vide notam pag. 69.

^b Descendat. Sic Galli. In Sacramentario Bobiano, sanctificantes vasa domestica in qua immundum aliquid ceciderat, orabant: *Omnipotens æternus Deus, descendat benedictio tua in horum vasorum pollutionem, id est in hæc vasa polluta, emundans ea ab omni inquinamento.*

^c Deferatur. Eodem ferme modo in Sacramentario Gelasiano, dum benedicunt fontem baptismalem, orant: *Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus Spiritus tui.* Ea exempla afferro ad ostendendum, Gotho-Hispanos in hac oratione post *pridie* (in qua pro elementis consecratis Dei benedictionem postulant) iis verbis uti quæ, in aliis rebus, etiam inanimatis, benedicendis, liturgiæ antiquiores adhibere solebant.

^d Adstantis. Hæc divisio populi fidelis in astantes et offerentes ostendit, hæc orationem post initium sæculi vi scriptam esse, postquam iis qui non communicabant sacrificio interesse permissum fuit. Populus offerens is dicebatur qui ad altare panem et vinum offerebat et communicabat; astantes populus is erat qui nec offerebat, neque communicabat. Astantes quidem sive *consistentes* si denominabantur qui in quarta penitentis statione positi, seclusa facultate offerendi et communicandi, fidelium precibus et sacrificio intererant (*Em. Bona, Rer. liturg., l. i, c. 17, n. 4*). Sed hic de illis sermo non est. Ad fideles pleno jure pertinet Missale nostri oratio, quibus jus erat offerendi et communicandi, quo se sponte privabant. Antiquitus fideles quotquot sacrificio intererant, diebus saltem Dominicis et festivis, communicabant (*S. Justinus; Apol. 1; S. Cyrillus, de lapsis; S. Cornelius papa, epist. 11, ad Fabium Antiochenum; apud Eusebium, Hist. Eccl. lib. vi, c. 43; Clemens Alexandrinus, Strom. 1*). Quare, peracto sacrificio, unicuique presentium partem ejus distribuabant sacerdotes, et diaconi calicem singulis porrigebant: quod adeo notum erat, ut plerique (*Apud Tertullianum, de Orat., cap. ult., quos ille reprehendit*), opinantes, jejunium suscepto corpore Domini solvi, diebus stationum a sacrificio abstinebant, ne scilicet communicando jejunium violarent. Atque hæc disciplina sæculo iv adulto vigeat non modo in Oriente, sed in Hispania quoque, ut ex can. 2 concilii Antiocheni an. 341, canone 10 apostolorum, et canone 13

A puli: et oblata pariter et vota sanctificet. Ut quicumque ex hoc corpore liberaverimus sumamus nobis medelam animæ: ad sananda cordium vulnera: ad expellendas de cogitationibus cordis nostri omnes imagines vanitatis. Ad eradicanda funditus odia vel vicia terrena: ad plantandam perpetuam charitatem: que operit multitudinem peccatorum. Ut vere hic sanguis sacer filii tui Domini nostri ita peccata nostra diluat potatus: sicut quondam nos redemit effusus. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Congregati universi fratres charissimi qui peccatorum mole depressi et mundanis onerati cogitationibus suspiramus: consideremus qualiter noster mediator ignominiosam deportatus ad mortem: sustulit manibus crucem: nihil persequentibus aut interrogantibus inimicis respondens: sed humilitate plissima dum pro nostris laboraret iniquitatibus tacens. Ob hoc ergo quia mitis et humilis corde est: discamus in hoc: quid oporteat fieri. Mortificemus cum vititis membra nostra: crucifigamus desideria carnalia: resurgamus in anima: sicut ille justus concilii i Toletani, habemus, quibus præcipitur ut a communione sponte abstinentes penitentiam agere cogantur. Hæc etiam pertinet quod sanctus Chrysostomus (*Hom. 1 in epist. ad Ephes.*), hoc alloquens, ait: *Impudenter agis astando; audis præconem clamantem: Qui estis in penitentia abile. Si tu ex peccatoribus es, quare cum peccatoribus non recedis? nam qui non participat est in penitentia.* Hanc consuetudinem diu in Hispania rezentam esse suadet codex canonum Gotho-Hispanus (*Apud em. de Aguirre, tom. III can. Hisp., et clar. Centi, de Antiq. Eccl. Hisp., tom 1*), in quo (*Lib. iv, tit. 14*) præscribitur de iis qui ecclesiam intrant et non communicant, ut excommunicentur. Sed cum numerus istorum qui sponte a communione abstinebant in dies augetur, et si jam non amplius in ecclesia tempore sacrificii remanebant, sed post lectionem Scripturarum, ante illationem munerum, abibant, episcopi cum illis mitius agendum esse duxerint; maxime quod eadem non erat omnibus causa abstinendi a communione, sed aliqui se differre communionem aiebant, ut majori cum devotione et animi munditia accederent; alii penitentis studium causabant. Sunt, inquit sanctus Ambrosius (*De Pen. l. ii, n. 89*) qui arbitrantur hoc esse penitentiam, si abstinere a sacramentis celestibus. Alii insignem erga sacra mysteria reverentiam et timorem. Multis conjugatis dictum illud Apostoli, 1 Cor. vii, 8, exensatio erat. At revera plerima pars eorum erat, qui, de oculis peccatis sibi conscii, nec penitentiam agere volebant, juxta ejus temporis disciplinam, nec audent corpus et sanguinem Domini sibi ad iudicium et condemnationem sumere; quare, ommissa antiquis disciplinis severitate, primum hos non communicantes sine molestia sacrificio interesse permiserunt, deinde conciliorum decretis prohibitum fuit ne quis fidelium de ecclesia decedat ante sacerdotis benedictionem (*Conc. Agath., can. 4; Aurelianus 1, can. 26; et Aurel. iii, can. 29*), quæ in Codice canonum Ecclesie Gotho-Hispanæ recepta sunt (*Cod. can. lib. iv, tit. 26*). Et sane in Hispania et Gallia magis necessaria fuit disciplina mitigatio; nam, cum in illis regionibus conciliorum decretis vetitum esset pe quis, tempore Quadragesimæ, aut festis solemnibus, ab ecclesia abesset (*Agathen., can. 22; Aurelian. 1, can. 27; Cod. can. lib. iv, tit. 19, et lib. vi, tit. 2*), metuendum erat ne multi indigni ad communionem accederent, si omnes communicare cogerentur.

rexit in gloria. Quia tunc paschalis unanimiter poterit honorari solennitas cum hec sacrificia eidem Deo summo vite nostre commendaverit probitas : qui nos in terris positus sic docuit orare : et dicere. Pater noster.

Hic dicat Presb. Vixit leo : tribus vicibus modo ut dictum est in *I. die Pasche*; fol. 198. Humilitate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Exurgat in vobis Dominus : et omnes vestri dispareant inimici. ñ. Amen. Veteris hominis indumentum in expoliatione criminum depotentes : induamini novitatem spiritus in decore virtutum. ñ. Amen. Quique morte sua mortem devicit : ipse vos de secunde mortis potestate defendat. ñ. Amen. Et qui resurgens vitam prebuit mundo : ipse vos de presenti et futuro liberet a malo. ñ. Amen. Ut qui spem resurrectionis per Christum victorem suscepistis : eternitatem beatitudinis ejusdem dono capiat. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivis : et omnia regit in secula seculorum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi et letamini.

Communio. Refecti Christi corpore.

Require retro in vigilia Resurrectionis : folio 193. Oratio. Expletis Domine : ut in *die sancto Pasche* : fol. 198.

FERIA TERTIA POST PASCHA.

Ad Missam Officium.

Dicite in nationibus. *Require in II. feria Resurrectionis : folio 198. Oratio.* Tibi gloriam concinimus. *Require retro in die Resurrectionis : folio 194.*

Apocalipsis Joannis Apostoli (a Cap. II).

ñ. Deo gratias.

Angelo Smyrne Ecclesie scribe. Hec dicit primus et novissimus : qui fuit mortuus et vivit. Scio tribulationem tuam et pauperatam : sed dives es : et blasphemaris ab his qui se dicunt Judeos esse et non sunt : sed sunt synagoga Sathane. Nihil horum timeas : que passurus es. Ecce missus est diabolus ex vobis in carcerem : ut tentemini : et habeatis tribulationem diebus decem. Esio fidelis usque ad mortem : et dabo tibi coronam vite. Qui habet aurem audiat : quid spiritus dicat Ecclesiis. Qui vicerit : non ledetur a morte secunda.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^b *Psallendo.* Ego dormivi et quievi : et resurrexi. P. Quoniam Dominus suscitavit me. ð. Non timebo

^a *Cap. II. Vers. 8-12.* Eadem prophetia in Luxoviensi assignatur : est paulo prolixior, a vers. 8 ad 18 pertingens.

^b *Psallendo.* Ps. III, 6. Vulgata legit et soporatus sum. ð. Ibid., 7.

^c *Cap. II. Vers. 12, ad finem capituli.* In Luxoviensi legitur ex Actuum I, 15, ad finem capituli.

^d *Cap. XXIV. Vers. 13-17.* In Luxoviensi legitur

A millia populi circumdantis me. P. Quoniam Dominus. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (a Cap. II).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : erant perseverantes in doctrina Apostolorum et communicatione fractionis panis : et orationibus in Hierusalem. Fiebat autem omni **202** anime timor. Multa quoque prodigia et signa per Apostolos fiebant in Hierusalem : et metus erat magnus in universis. Omnes etiam qui credebant : erant pariter et habebant omnia communia. Possessiones et substantias vendebant : et dividebant illa omnibus : prout cuique erat. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo : et frangentes por domos panem : sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis : conlaudantes Deum et habentes gratiam ad omnem plebem : Dominus autem augebat : qui salvi fierent quotidie in idipsum. ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (4 Cap.

XXIII).

In illis diebus. Post resurrectionem Domini nostri Jesu Christi duo viri ibant in castellum quod erat in spacio stadium sexaginta ab Hierusalem nomine Emmaus. Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus que acciderant. Et factum est : dum ambularent et secum querebant : et ipse Jesus appropinquans ibat cum illis. Oculi autem illorum tenebantur : ne eum agnoscerent. Et ait ad illos. Qui sunt hi sermones quos confertis : ad invicem : et estis tristes? Et respondens unus cui nomen Cleophas dixit ei. Tu solus peregrinus es in Hierusalem : et non cognovisti que facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit. Que? Et dixerunt. De Jesu Nazareno qui fuit vir propheta potens : in sermone coram Deo : et omni populo : et quomodo tradiderunt eum summi Sacerdotes et principes populi in damnationem mortis : et crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus : quia ipse esset redempturus Israel. Et nunc super hec omnia : tertia dies est hodie quod hec facta sunt. Sed et mulieres quedam ex nostris truerunt nos : que ante lucem fuerant ad monumentum. Et non invento corpore ejus : venerunt discentes : se etiam visionem Angelorum vidisse : qui dicunt eum vivere. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum : et ita invenerunt sicut mulieres dixerunt : ipsum vero non viderunt. Et ipse dixit ad eos. O stulti : et tardi corde ad credendum in omnibus que locuti sunt prophete : nonne hec oportuit pati Christum : et ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moysse et Prophetis : interpretabatur illis in omnibus scripturis que de ipso erant. Et appropinquaverunt castello quo ibant : et ipse se finxit ex Marci xvi, 12, ad finem capituli.

^a *Dum ambularent.* Vulg. et Gr., dum fabularentur, et secum querebant.

^b *Ad invicem.* Vulg. et Gr., addunt ambulantes.

^c *In sermone.* Vulg. et Gr., potius in opere et sermone.

^d *Non viderunt.* Vulg., non invenerunt

ongius ire : et coegerunt eum dicentes. Mane nobis- cum Domine : quoniam ad vesperum jam declinat dies : et intravit cum illis. Et factum est dum recumberet cum illis : accepit panem et benedixit : ac fregit et porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum et cognoverunt eum : et ipse evanuit ex oculis eorum. Et dixerunt ad invicem. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis : dum loqueretur in via : et aperiret nobis scripturas ? Et surgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem : et invenerunt congregatos undecim : et eos qui cum ipsis erant dicentes. Quod surrexit vere Dominus : et apparuit Symoni. Et ipsi narrabant que gesta erant in via : et quomodo cognoverunt eum in fractione panis. *ñ. Chorus. Amen.*

Hic dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

a. Lauda. Alleluja. *ñ. Jubilate* Domino omnis terra : servite Domino in leticia.

P. Alleluja.

Sacrificium. Solennem habebitis istum diem festum Domino : et offeretis septem diebus fructum holocausti in odorem suavitatis Domino : alleluja : alleluja.

Missa. Occurramus omnes dilectissimi fratres qui carere mortis dominio delectamus : ut triumphum Christi post mortem prosequamur. Ecce visitatis inferis : rediit rursus ad carnem : quam resurgens efficit immortalē. Nihil ipsi passionis inrogate violentia nocuit : totum tamen nobis gloriosa virtus resurrectionis indulsit. Ille nunquam deterior in humilitate suscepta : nos tamen misericorditer meliores fecit divinitate conlata. Gaudeamus igitur gaudiis christianis : non sepeliāmur voluptatibus vanis. Nihil habeat dilectissimi nostra festivitas indecorum. Debet populorum fidelium multitudo de sepulcris procedere vitiorum : debet etiam **203** dealbata per gratiam parere oculis renatorum : debet imitationem suis infantibus prebere virtutum. Tunc est enim sine fermento malicie paschalis oblatio : si in azimis sinceritatis et veritatis epuletur religiosa devotio. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui Dominice resurrectionis temporali solennitate letificas : quos ad gaudia sempiternae festivitatis inflammas : hodiernae quesumus congregationis attende conventus : et celeriter postulantis tribus quicquid sanctus exoptat affectus. Dona singulis temperantiam. Repelle tristitiam. Fac regeneratos perenniter in fide consistere. Fac fideles in pace proficere. Discant illi vehementer servare per gratiam : quod dedisti : discant isti diligere : quod quotidiana dilectione servasti. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Jesu Dei filius qui pro nobis voluntarie moriens seiva inferorum ergastula potentiali brachio penetrans confregisti : tu fidelium de-

A functorum spiritus a foecis penalibus exime : et eterne eos amenitate simul et muneris jocunditate suscipe. Et quia ex latere tuo te moriente novi profuxit laticis unda : que in his diebus paschalibus horum renatorum est progenies consecrata : te poscimus et rogamus : ut et in illis sacre regenerationis puritatem conserves : et in nobis confessionum emolumenta multiplices. Quo et illi conlatum sibi baptismi donum teneant absque culpa : et nos in eandem quam violavimus gratiam reintegremur saltem ex venia post ruinam.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui fideles semper adjuvas populos : et regeneratos tibi consecras parvulos. Inchoatis in hoc populo perfice sanitates : repellendo **B** adversarias potestates. Ut virtute hujus sacrificii : dñm superbus inimicus eliditur : resurrectionis tue celebritate adoptivus in pace populus ampliatur. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui in via discipulos ambulantes : et a via fidei recedentes alloquens : ipse factus est eisdem credentibus via. Dolentesque tanquam mortuum : vivens veritas increpavit : nec agnoscere permisit : antequam crederent : quibus scripturas aperire dignatus est cum timerent. Sue gratiam visionis differendam judicans ad officia charitatis. Ut quod hospitalitas mereretur ostenderet : et exemplum benefaciendi *d* hospitali daret. Ideo die tertia manifestus : quia ipse *e* trinitate fuerat homo Deus ab Angelis adorandus. Ideo jam confracto pane precognitus : quia ipse fuerat inter sacra veneranda altaris ministeria comedendus. Cui merito omnes Angeli non cessant clamare ita dicentes.

ñ. Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Dignus es Domine Jesu eternis Angelorum et hominum conlaudari preconis : qui terrena cupiens celestibus sociari : humanum genus precio tui sanguinis redemisti. Etenim pro nobis mortem crucis excipiens : latus illud tui sacri corporis confossus lances aperitur : et continuo duo illa magifica sacramenta : sanguis scilicet et aqua fluxerunt. Sanguis ille plane qui in remissionem **D** fusus est peccatorum : et aqua que salutare temperans poculum : et lavacrum pariter prestat et potum. Hac et originalis primoplastorum noxa detergitur : et reconciliationis gratia exhibetur. His proinde fluminibus ex latere tuo fluentibus : qui olim nos regeneratos ac salvatos meminimus : pro noviter regeneratis infantibus postulamus. Ut te optulante ita fidei nutrimento proficiant : ut honorum operum effectu nobiscum pariter ad te remuneraturi perveniant. Christe Domine ac redemptor eterne.

a. Lauda. Ps. lxxv. 1.

b. Sacrificium. Ex Exod. xii. 14.

c. Que. Lege qua.

d. Hospitali. Lege hospitibus aliis daret.

e. In trinitate. Lege unus in trinitate. Concilium Toletanum iv. cap. 1 : Solus idem Dominus. Jesus Christus, unus de sancta trinitate, anima et carne perfectum suscipiens hominem, etc.

Post pridie. Oratio. Paschaliū gaudiorū delicia delectati : offerimus tibi Domine sancte Pater corpus et sanguinem filii tui : quod ipse placatus benedicendum assumens : **204** largiaris nobis quesumus cum regeneratis infantibus conscientie puritatem ita habere dum vivimus : ut ex hoc post vite hujus excursū cum eisdem a te pariter coronemur. Quo omnes qui nunc tue resurrectionis victorias ovando excolimus : in resurrectionis ultimo die : in hujus hostie litatione salvemur.

ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Ad terribilem thronum altaris cursu concito Pater omnipotens properantes : vestigia agni viventis cum lacrimis osculantes : unguentorum ac ^B flectuum libamenta offerimus. Poscimus itaque piissime Deus : ut penitentie flectibus omnium peccata laventur : et indulgentiali unguento ossa Ecclesiastici corporis solidentur. Quo possimus omnes cum renatis infantibus respirare : et cum mortuis suscitatis Hierusalem celestem modulata portantes sacrificia introire mereamur proclamantes e terris. Pater noster qui es in celis. *Hic dicat Presbyter.* Vicit Leo de tribu Juda. Tribus vicibus. *Require in die sancto Pasche.* Folio 198

Deinde dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus ex cujus latere profuxit sanguis et aqua : horum sacramentorum participatione et neofitos enutrit fide : et vos a peccatis emaculet. ñ. Amen. Ad instar quoque renatorum infantium : ita precium redemptionis vestre sumatis : ut parem cum illis innocentiam retentetis. ñ. Amen. Quo rationabiles ac sine dolo effecti : dies istos paschalis leticie mereamini celebrare inlesi. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi. Com. Refecti Christi corpore.

Require retro in vigilia Resurrectionis Domini. Fol. 199. Oratio Expletis Domine. Require in die Resurrectionis. Fol. 198.

^a *Corpus et sanguinem.* Animadvertite quod hic sit expressa oblatio Deo corporis et sanguinis Filii sui, quæ verba correspondent solemnibus formulis : *Tua de tuis offerimus.* Græcorum ; *Offerimus tibi hoc sacrificium terribile et incruentum.* Syrorum ; *Offerimus tibi hæc dona ex bonis tuis.* Copitarum ; *Offerimus tibi sacrificium hoc vivum sanctum et incruentum.* Chaldeorum ; *Sacrosancta munera nostræ salutis offerimus.* Gallorum (*Miss. Gall. Goth.*, n. 20) ; demum : *Offerimus præclaræ Majestati tue de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vite æternæ, et calicem salutis perpetuæ,* canonis Romani ; *Et offerimus tibi hunc panem et hunc calicem,* Æthiopum ; in qua formularum varietate unus est atque idem omnium sensus, videlicet hostiam hanc, quæ, post prolata verba con-

FERIA QUARTA PASCHE.

Ad Missam Officium.

Dicite in nationibus. *Require retro in II. feria Resurrectionis Domini. folio 195. Oratio.* Tibi gloriam concinimus.

Require retro in die Resurrectionis Domini. folio 194.

Apocalypsis Johannis Apostoli (1 Cap. II).

ñ. Deo gratias.

Angelo Pergami Ecclesiæ scribe. Hec dicit qui habet rompheam ex utraque parte acutam. Scio ubi habitas : ubi sedes est Sathane : et tenes nomen meum : et non negasti fidem meam. Et in diebus Antipas testis meus fidelis qui occisus est apud vos : ubi Sathanas habitat. Sed habeo adversus te pauca : ^B habes illic doctrinam Balaam : qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel : edere et fornicari. Ita habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Similiter penitentiam age : si quominus venio tibi cito : et pugnabo cum illis in gladio oris mei. Qui habet aurem audiat : quid Spiritus dicat Ecclesiæ. Vincenti dabo ^a edere manna absconditum : et dabo ei calculum candidum : et in calculo nomen meum scriptum : quod nemo scit nisi qui accipit. ñ. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^c *Psallendo.* Deus noster in celo : et in terra. Omnia quæcumque voluit fecit. ^d In exitu Israel de Egypto domus Jacob de populo barbaro. P. Omnia quæcumque.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (2 Cap. III).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : Petrus et Johannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam. Et claudens ex utero matris sue bajulabatur : quem ponebant quotidie ad portam templi quæ dicitur Speciosa : ut peteret eleemosynam ab introeuntibus in Templum. Is cum vidisset Petrum et Johannem ingressuros in Templum : rogabat ut eleemosynam acciperet. Intuens autem in eum Petrus cum Johanne dixit. Aspice in nos. At ille intendebat in eos sperans se aliquid accepturum ab eis. Petrus autem dixit. Argentum et aurum non est mihi : quod autem habeo ; hoc tibi ^D do. In **205** nomine Jesu Christi Nazareni surge et ambula. Et apprehensa manu ejus dextera : allevavit

secretoria, solemniter Deo offertur, non aliam esse quam ipsum Christum, Dei Filium, speciebus panis et vini tectum.

^b *Flectuum.* Lege stetum. Eadem cæcographia infra flectibus pro flectibus occurrit exaratum.

^c *Cap. II. Vers. 12-18.* In Lectionario Luxoviensi legitur ex Apocalypsi, xv, 1-15.

^d *Habes.* Vulg. et Gr., quia habes illic tenentes doctrinam Balaam.

^e *Edere.* Gr., dabo ei edere. In Vulgata illud edere non legitur.

^f *Psallendo.* Ps. cxiii, 5. *Et in terra.* Ita LXX ; at in Vulgata hæc verba non leguntur.

^g *Cap. III. Vers. 1-10.* In Luxoviensi assignatur ex I. Cor. xv, 47.

eum. Et protinus consolidate sunt bases ejus et plante. Et exiliens stetit et ambulabat : et introivit cum illis in Templum ambulans et saliens et laudans Deum. Et vidit eum omnis populus ambulantem et laudantem Deum.

¶ Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam

(*Cap. XXIV.*).

Illo in tempore. Dominus noster Iesus Christus postea quam resurrexit a mortuis stetit in medio discipulorum suorum et dixit eis. *¶ Pax vobiscum amen.* Ego sum : nolite timere. Conterriti vero et contriti estimabant : se visum videre : et dixit eis. Quid turbati estis : et cogitationes ascendunt in corda vestra ? Videte manus meas : et pedes. Palpate : et videite quia spiritus carnem et ossa non habet : sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset : ostendit eis manus et pedes. Adhuc etiam illis non credentibus et mirantibus pro gaudio dixit. Habetis hic aliquid quod manducetur ? At illi obtulerunt ei partem pascis assi : et fenum mellis. Et cum manducasset coram eis : sumens reliquias dedit eis : et dixit ad eos. Hoc sunt verba que locutus sum ad vos : cum adhuc essem vobiscum. Quoniam necesse est impleri omnia que scripta sunt in lege Moysi : et prophetis : et psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum : ut intelligerent scripturas : et dixit eis. Quoniam sic scriptum est : et sic oportebat Christum pati et resurgere a mortuis die tertia.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

¶ Lauda. Alleluja. ¶. Quis Deus magnus sicut Deus noster : tu es Deus qui facis mirabilia. *P. Alleluja.*

¶ Sacrificium. Erit hic vobis dies memorialis alleluja : et diem festum celebrabitis solennem Domino in progenies vestras : legitimum sempiternum diem : alleluja : alleluja.

Missa. Dominum Iesum Christum perditorum quesitorem : inventorum reducem : mortuorum vivificatorem : qui pro redemptione captivorum solus ipse solam incorruptam carnem animamque mortaliū suscepit : portavit : posuit : et resumpsit. Quique nature : glorie : justicie : potentie sue jure : Deus in hoc corpore pro pertulit : nobis vixit : obiit : resurrexit : toto animarum affectu : verborum : famulatur : studio- rum impendio fratres charissimi deprecemur. Ut ad contuenda mirabilia de lege sua visum nostre mentis enubilet : aciem cordis expurget : et in eo quo nos vivere precepit : spiritu revaleret. Faciatque se intelligentie nostre in sua invisibilitate visibilem : dans plūm in fidei veritate congressum : informatione colloquium. Gratia nobis opitulante particeps : verba nostra ad se directa suscipiat. Non interrogantes nos audiat : sed rogantes. Largitate nobis muneris pro

A sermonis vice respondet : qui non datur tangi : dignetur inlabi. Veli infundi : qui non valet comprehendere. Sic qui per totam Ecclesiam credentibus creditur : credituris credendas apparet : ut nullis per cecitatem erroris aut ignorantibus lateat : aut dubitantibus evanescat. Nec videndi stulticiam : nec credendi moram commotos accuset. Sed ita sanctarum scripturarum secreta mysteria indita nobis sapientie facultate imprimens : profectum doctor aperiat : ut in virtute celestis panis benedicti corporis sui : fragmenta distribuat. Ut in vivificatione animarum divini verbi et cibi alimonia concurrente : nec instructionis nobis desit copia : nec salutis.

¶ Amen.

Alia oratio. Credimus Domine Iesu Christe unigenite a Patre divinitati tue : credimus corporee assumptioni : credimus passioni : adplaudimus redeunti ab inferis postrata morte : invictissime majestati. Rogamus te per ipsius diei magna et amabilia sacramenta : ut sicut nos resurrectio tua non habet dubios : ita nos nostra per misericordiam tuam habeat absolutos. Et eo modo exultemus te fuisse regressum : quomodo non ambigimus rediturum. Sicque nos sine pena jubeas manere dum venis : **206** ut ad veniam facias pervenire : cum veneris. ¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Domine Iesu Christe qui es testis fidelis primogenitas mortuorum : tu requiem dona spiritibus defunctorum fidelium. Quo verus Pontifex per hoc sacrificium populi delicta omittens : sicut olim te moriente mortua corpora sarrexerunt : ita nos in hac resurrectionis tue festivitatis sepultos in eternam requiem transferas. ¶ Amen.

Ad pacem. Oratio. Unigenite fili Dei qui pro nobis voluntarie sanguinem effudisti : quo terrestria cum celestibus pacificasti : facito nos ita redemptionis nostre ac resurrectionis tue venerari mysterium : ut in pace que tu es perenniter vivere mereamur. ¶ Amen.

Infatio. Dignum et justum est. Valde tibi debitum : valde nobis congruum omnipotens Pater : te cum Filio tuo nostroque Domino Iesu Christo equali religionis fide : pietatis substantia : potestatis virtute laudare. Ut ibi sit par officiositas : ubi est probata par dignitas. In quo per assumptionem corpoream : virtutis charitas confitenda est : non paupertas. Quia non se honore subiciens : sed amore. Affectum voluit probare : non meritum. Mundoque sibi pereunte : non quo augetur quesivit : sed quo obsequeretur invenit. Terrena suspiciens : sed celestia non deprensens. Ingressurus uterum : non exiturus a solio. Certus se in inferioribus non posse decescere : qui in superioribus non poterat invenire quo cresceret. Multi contentus : qui venire conatus est. Et per hanc equalitatem non duo potentes : sed una potentia : quia solius Deitatis est inaequalem filium non habere.

ba desiderantur.

¶ Sevism. Vulg. se spiritum.

¶ Lauda. Ps. LXXVI. 14, 18.

¶ Sacrificium. Ex Exod. XII, 14.

¶ Cap. 24. Vers. 36-47. In Luxoviensi ex Joan. XI, 1-45.

¶ Pax vobiscum amen. Vulg., pax vobis. In vetustissimis Vercellensi et Veronensi Codicibus hæc ver-

Per eundem homo tuus adiit. Sensit. Credidit. Pro-
bavit. Agnovit. In hoc mediator suscepit injuriam :
in quo habuit officinam. Pro hoc Deus dignatus est
carne vestiri : quam non dedignatus est fabricare.
Sic per dignationem Domini qui fuit dignus artificio
fit idoneus vestimento. Neque enim dissimilem po-
térat habere redemptorem : qui talem meruit habere
factorem. In quo transuentibus veteribus : nova
sunt omnia : quibus fuit dies insidiosa : facta est
nox libera. Nec timet commutationem temporum :
damnatione qui caruit tenebrarum. Unde evidenti-
sime liquet communem in Christo esse Dei hominisque
substantiam : qua corrupta restaurat. Cujus huma-
num genus crux salvat : sanguis innovat : caro
vivificat. Summa etenim est prerogativa virtutis
sanctificasse penas glorie sustentantis : quem conlau-
dantes Angeli : non cessant clamare ita dicentes. *ñ.*
Sanctus. Sanctus. Sanctus.

a Post Sanctus. Hec te *b* nox Domine mixta luce
comitatur : que cum in supernis Domini perennitatem
exerceat : celebrationem tanti nominis innox *c* in
terris : ut huiusmodi preconia si homines tacerent :
saxa clamarent. Viderunt te inferi Deus. Viderunt
te : et tremuerunt a voce tonitru tui : dicentes. Ab-
sorpta est mors in victoria. Ubi est mors victoria
tua *d* ? Ubi est mors aculeus tuus ? Propter quod
attonita paululum steterunt supplicia miserorum. *e*
Nec habeant eruentium tormenta sic vicisse carnen-
tia crucifixum : et iudicem suum ipsa etiam pena
contremuit. Quia natura horribilium tenebrarum pre-
sentia sui fulgoris : et *f* vetata jam tunc timuit judi-
cari. Exultaverunt Sancti in gloria letantes in
cubilibus suis : quod auctorem promissæ sibi lucis
agnoscerent : quorum tu Domine stipatus agminibus :
g et tu tanto nobis splendoris candore perfusus : sa-
crificia per te instituta sanctifica. Non *h* invocantis
merito : sed instituentis magisterio vel exemplo.
Ut cunctis rite perfunctis : Salvatore nostro ab In-

a Post Sanctus. Eadem ferme est oratio post San-
ctus Missalis Gallo-Gothici die sancto Pasche.

b Nox. Lege vox, ut est in Gallo-Gothico.

c In terris. Gallo-Gothicum, *invenit et terris.*

d Ubi est mors victoria tua. Gallo-Gothico deficit.

e Nec habeant. In Gallo-Gothico : *Nec habuerent*
tormenta cruciatum. Eodem spectat illud Prudentii
(Hym. 5 cathem.) canentis :

Sunt et spiritibus, sæpe nocentibus
Pœnarum celebros sub stygo ferim
Hæc morte, sacer qua redit Deus
Stagnis ad superos ex Acherontels.

f Vetata. Gallo-Gothicum, *habita*. Lege *hebetata*.

g Et tu tanto. Gallo-Goth., *et tibi tantum noto*
splendore perfusus.

h Invocantis. Gallo-Goth., *invitantis*.

i Restitutam. Lege *restitutam*.

j Mortificationis. Mortem Christi mortificationem
nostram appellant : ea enim Ecclesia Dei peccato
mortificatur. Sacrificium mortificationis nostræ idem
sonat atque sacrificium mortis Christi, quod, quoad
substantiam, idem est atque sacrificium Eucharistiæ ;
nam non re ipsa, sed modo offerendi differunt crucis
et altaris sacrificia.

k Hec est hostia. Aperte hic docent Gotho-Hispani
sub speciebus panis et vini, sive, quod idem est, in

A feris jam regresso : et mors se lugeat victam : et
vita tripudiet *l* restitutam. Per te Dominum ac re-
demptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Resurgente Christo resolutis
inferni doloribus : etiam nos Deus Pater omnipotens
solutis peccatorum delectionibus et resurgere con-
cede propicius : *207* et *l* mortificationis nostræ sa-
crificium tibi principaliter offeramus. Reconciilet te
quesumus Domine pro peccatoribus sanguis iusti
et humilitas Domini nostri. *k* Hec est hostia que
pependit in ligno. Hec est caro que sarroxit de so-
pulo. Quod pro nobis obtulit Sacerdos noster :
in veritate hoc conferimus in panis et vini suavitate.
Cognosce precamur omnipotens Deus victimam : qua
intercedente placatus es : et suscipe in adoptionem :
B quibus Pater per gratiam factus es. Sic quoque Do-
mine *l* sanctificatio et benedictio tua : defensio est
et mundatio nostra. Ut et peccatorum nobis veniam
tribuas : et præceptis tuis semper obedientes officias.

ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Respice Domine tuorum fidelium multitudinem :
quam per adoptionis gratiam filio tuo facere digna-
tus es coheredem. Erue cunctos de faucibus voran-
tis gehenne : pro quibus idem redemptor clementis-
simus tribus diebus latuit in inferioribus terre. Tolle
a nobis duram perniciem : et beate resurrectionis
quam in fine speramus redde mercedem : per eum
qui nos docuit orare et dicere. Pater noster qui es
in celis.

C Hic dicat Presbyter Vicit Leo. tribus vicibus ut
dictum est in die Resurrectionis. folio 198. Humiliate
vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui pro deli-
ctis nostris : et crucem pertulit et sepulcrum : in-
corrupte vos faciat observare redemptionis vestre
mysterium. *ñ.* Amen. Et qui pro vobis moriens

suavitate panis et vini, Deo offerri eam ipsam hostiam
que pependit in ligno crucis ; atque adeo corpus
Christi in Eucharistia illud ipsum esse quod de so-
pulo vivum sarroxit, quod de Virgine natum, pro
redemptione generis humani in ara crucis Deo obla-
tum est. Neque omittemus Gallos, in contestatione
ser. 4 post Pascha, similia his tradere de victima
sacrificii crucis et altaris. Hic est, inquit, Agnus
Dei unigenitus Filius tuus qui tollit peccatum mundi,
qui se pro nobis offerendo (offerre) non desinit, nosque
apud te perpetua advocacy defendit, qui nunquam
moritur immolatus, sed semper vivit occisus, pascha
enim nostrum immolatus est Christus, ut non jam in
fermento veteri, neque in carnalium sanguine ricina-
ram, sed in azimis sinceritatis et corporis veritatis (ve-
ritate) immolemus.

l Sanctificatio et benedictio tua. Lege : *Fit quoque,*
Domine, benedictio et sanctificatio tua, defensio et
mundatio nostra, ut peccatorum nobis veniam tribuas
precamur, et præceptis tuis semper obedientes efficiamur.
Orant nimirum ut Dei benedictio et sanctificatio, in
gratiam rite communicantium, Eucharistia infusa,
eosdem ab omni periculo defendat, et ab omnibus
vitiis mundeat. Hinc autem patet Gotho-Hispanis his
orationibus post pridie effectus sacramentales postu-
lasse.

surrexit die tertio de sepulcro : sanguine suo vos A purificet a delicto. *ñ. Amen.* Ut sicut ei consequuti estis baptismate : ita vobis omnia donantem : partem mereamini in prima resurrectione habere. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Chorus.* Et cum spiritu tuo. *Ad accedentes.* Gaudete populi et letamini. *Communio.* Refecti Christi corpore. *Require retro in vigilia Resurrectionis. fol. 193. Oratio.* Expletis Domine.

Require in die Resurrectionis. folio 198.

FERIA QUINTA PASCHÆ.

Ad Missam Officium.

Dicite in nationibus. *Require retro in II. feria Paschæ. folio 193. Oratio.* Te excelsa laus. *Require retro in die Resurrectionis folio 194.*

Apocalypsis Johannis Apostoli. (* Cap. II).

ñ. Deo gratias.

Angelo Tiathire Ecclesia scribe. Hec dicit filius Dei : qui habet oculos ut flammam ignis : et pedes ejus similes auricalco. Novi opera tua et charitatem et fidem : et ministerium et patientiam tuam : et opera tua novissima plura prioribus. Sed habeo adversum te : quia permittis mulierem ^b Gezabel : que se dicit prophetam docere : et seducere servos meos fornicari : et manducare de idolotitis. Et dedi illi tempus ut penitentiam ageret : et non vult penitere a fornicatione sua. Ecce mitto eam in lectum : et qui mechantur cum ea in tribulationem maximam : nisi penitentiam egerint ab operibus ejus : et filios ejus interficiam in morte. Et scient omnes Ecclesie quia ego sum scrutans corda et renes : et dabo unicuique vestrum secundum opera vestra. Vobis autem dico et ceteris qui Tiathire estis : ^c quicumque non cognoverit altitudinem Sathane : quemadmodum dicunt : non mittam super vos aliud pondus. Tandem in quod habetis tenete : donec veniam. Et qui vicerit : et qui custodierit usque in finem opera mea : dabo illi potestatem super gentes : et reget illas in virga ferrea. Tanquam vas figuli confringentur : sicut et ego accepi a Patre meo : dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem audiat : quid spiritus dicat Ecclesiis. *ñ. Amen.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. D

ñ. Et cum.

^d *Psallendo.* Dominus virtutem populo suo dabit : Dominus benedictet plebem suam in pace. *ñ. Vox Domini super aquas : Deus majestatis intonuit : Dominus super aquas multas. P. Dominus benedictet.*

Dicat Presbyter. Silentium facite.

208 *Lectio libri Actuum Apostolorum (* Cap. III).*

ñ. Deo gratias.

^a *Cap. II. Vulg., Vers. 18, ad finem capitis. In Luxoviensi legitur ex Apoc. xiv. 1-7.*

^b *Gezabel. Vulg., Jesabel.*

^c *Quicumque. Vulg., Gr. et Primasius legunt : Quicumque non habent doctrinam hanc non cognoverunt, etc.*

^d *Psallendo. Ps. xxviii, 41. ñ. ibid. 3.*

In illis diebus. Petrus ait ad plebem. Viri Israelite quid miramini in hoc : aut nos quid intuemini : quasi nostra virtute : aut potestate fecerimus hunc ambulare ? Deus Abraam : et Deus Isaac : et Deus Jacob : Deus patrum nostrorum : qui glorificavit filium suum Jesum : quem vos quidem tradidistis : et negastis ante faciem Pilati : judicante illo dimitti : vos autem sanctum et justum negastis : et magis petistis virum homicidam vobis donari : auctorem vero vite interfecistis. Quem Deus suscitavit a mortuis : cujus nos testes sumus : et in fidem nominis ejus : hunc quem videtis : et nostis : confirmavit nomen ejus : et fides qui per eum est dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrorum. Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis hoc malum : sicut et principes vestri. Deus autem qui prenunciavit per os omnium prophetarum pati Christum suum : implevit sic. Penitemini igitur : et convertimini ut deleantur vestra peccata. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (* Cap. XXIV).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus postea quam resurrexit a mortuis : dixit discipulis suis. Oportebat Christum pati : et resurgere a mortuis die tertia : et predicari in nomine ejus penitentiam : et remissionem peccatorum in omnes gentes incipientes ab Hierosolima. Vos autem estis testes eorum : et ego mittam promissum Patris mei in vobis. Vos autem sedete in civitate : quoadusque induamini virtutem ex alto. Eduxit eos autem foras in Bethaniam. Et elevatis manibus suis benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis : recessit ab eis : et ferebatur in celum. Et ipsi adorantes reversi sunt in Hierusalem cum gaudio magno : et erant semper in Templo laudantes et benedicentes Deum. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

^a *Lauda. Alleluja. ñ. Qui emittit fontes in convallibus : per medium montium pertransibunt aque. P. Alleluja.*

^b *Sacrificium. Alleluja quasi carmen musicum. P. Quam suave est et dulce : sono canitur : alleluja : alleluja. ñ. Aque ejus de sanctuario egredientur : et erunt fructus et folia ejus ad medicinam omnibus. P. Quam suave.*

Missæ. Habeant dilectissimi fratres vota cautelam : festa diligentiam : gaudia disciplinam. Exultare decet : quod resurrexerimus : sed timere convenit ne cadamus. Inter novam vitam veteremque mortem oportet scire quid evasimus : oportet eligere quid amemus. Non enim error : sed ⁱ contentus est peccare commonitum. Major post veniam pena sequitur contumaces : gravius est captivos fieri jam redem-

^a *Cap. III. Vers. 12-20. In Luxoviensi, ex Actuum 1, 1-15.*

^b *Cap. XXIV. Vers. 46, ad finem capitis. In Luxoviensi legitur ex Joan. 1, 1-9.*

^c *Lauda. Ps. ciii, 10.*

^d *Sacrificium. Non est ex Scriptura.*

ⁱ *Contentus. Lege contemptus.*

pios. Habet ista pietas potestatem : habet potestas ista terrorem : habet terror iste vindictam. ^a Non enim fuisset pius in homine : nisi prius iratus fuisset in demone. Confortamur gratia doni : ^b si non corrumpamur lege peccati. Ratio parcendi est previsio corrigendi. ^c Non mutamur indulgentia : si non renovetur offensio. Qui nobis quod peccavimus indulsit : et ne ultra peccaremus admonuit. Profuit clementia : si profecit disciplina. Jam quidem hominem gratia adoptavit : sed nec dum demonem ^d gehenna suscepit. ^e Violentia peccatum perdidit : non naturam. Dimicandi est facultas : non securitas ^f octiandi. Spoliatus est adversarius : non extinctus. Gravius necesse est ut frendeat in amissis quibus preerat dominando subjectis. Accepimus castra per fidem : arma per crucem : signa per carnem : vexilla per sanguinem : restat causa certaminis. Qui enim ^g afferre necessitatem noluit pugne : spem voluit probare victorie. Precessit quidem in adoptione donum : sed adhuc restat in conversatione iudicium. Hic promissio est de munere : illic vicissitudo futura est post laborem. Sit itaque ille ante oculos nostros Domini miserantis affectus : quod in taxatione nostra non argenti pondus : non auri talentum dedit : non gratiarum fudit ornatum : sed convitio subdidit se ^h patibulo : ⁱ sepulcro : sustinens carneam injuriam : ^j sepulturam. **209** Nihil majus potuit dare : nihil melius. Ut utique sit probandum : quod diligentius nos sibi servire voluit : qui preciosius non redemit. Ergo ut in nobis redemptionis sue beneficia dignetur perficere : constanter nos convenit ac perseveranter orare. *ñ. Amen.*

Alia oratio. Omnes qui redemptionis nostre causam colimus : perditionis opera respuamus. Quique

^a Non enim. Fortasse : Non enim fuit pius in homine nisi qui prius fuit iratus in demone, nimirum Deus, qui misericors fuit in genus humanum, angelis peccantibus non pepercit.

^b Si non. Id est nisi.

^c Non mutatur. Hoc est : Deus sua gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Conc. Trid., de Justific., cap. 11.

^d Gehennam. Dæmones ante diem iudicii abyssi carceribus non claudendos esse plerique Patrum tradunt. Lege Bellarminum (*De Beatitud. sancti. lib. 1, cap. 6*).

^e Violentia. Hic error aliquis subest. Loquitur de baptismo quem docet peccatum sustulisse, non peccati fomitem, hinc remanere vigilandi et pugnandi necessitatem.

^f Octiandi. Lege *octiandi*.

^g Afferre. Lege : Qui enim afferre necessitatem noluit pugne, spem voluit præbere victoriæ.

^h Patibulo. Lege *patibuli*.

ⁱ Sepulcro. Lege *sepulcri*.

^j Sepulturam. Videtur abandare.

^k Traduci. Hoc est peccato originis, quod in primo parente contraximus.

^l Impendendum. Forte, imputandum.

^m Ut aut excurrat. Forte, ut aut tuto excurrat fides circumspiciat navigantium.

ⁿ Inlusi. Lege *inlusiit*, id est illisit.

^o Penalis combustio. Ignis scilicet purgatorii.

^p Ad pacem. Oratio ad pacem ea est quæ consequitur orationem post nomina, et osculum pacis præcedit. Sanctus Isidorus (*De Eccl. Offic. lib. 1, cap. 15*) :

A diem veneramur munerum : noctem criminum non sequamur. Qui probavimus ^k traduci imputandum esse : quod perimus : noverimus redemptori nostro ^l impendendum esse quod vivimus. Ad eternam nobis vitam quasi quoddam pelagus : data est temporalis navigatio : ut inter bonorum et iniquitatis excursum : aut peccatum pereat : aut peccator. ^m Ut aut excurrat fides circumspiciat navigium : aut incurrat securitas incauta naufragium. Satis est quod per tot seculorum spatia genitalium funes traximus peccatorum : quod in gule scopulos prejudicialie arboris stateram vento precipitante mendatii : libertatis statum inutilis gubernator ⁿ inlusiit. Lignum nos decepit in diabolo : lignum reparavit in Christo. Abyssi unda nos mersit : baptismi unda nos redemit. Pio igitur Domini subiciantur imperio : humilia mite jugum colla suscipiant. Norunt quippe proficere onera ista portantes : quibus data est ex liberalitate absolutio : reddatur ex humilitate conditio. Inclina ergo precamur Christe Jesu tibi animas nostras : ut tuum potius quam nostrum sequamur arbitrium : quia melius est libertatem per diligentiam querere : quam per confidentiam non habere.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Eterne Dei filius qui pro nobis mortem excipiens crucis : vivus tertia die resurrexisti a mortuis : placatus suscipe hec apposta tibi paschaliurn sacrificiorum libamina. Hec, tibi et offerentium devotionem : et sepulorum spiritus obnixæ commendent. Quod per Resurrectionis tue victoriam : et in viventibus mors vitiorum intereat : et in defunctis ^o penalis combustio evanescat.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus Pater omnipotens qui

Quarta post hec infertur oratio pro osculo pacis, ut charitate omnes reconciliati invicem digne sacramentis corporis et sanguinis Christi associantur. Oratio ad pacem mutabilis est, et ad singulas missas varia : ea autem pax, et sincera fidelium concordia postulatur. Nonnunquam oblatio commendatur, et frequenter de pacis osculo mentio fit. In omnibus liturgiis Gallicanis exstat oratio ad pacem, quam, ut in Missali Mozarabum, in singulis missis mutare solebant. Orationem post nomina consequentem, et *illationem*, sive *contestationem*, præcedebat. In liturgiis Syrorum et Coptitarum, et in liturgiis Græcis Alexandrinis exstat oratio ad pacem, quæ in liturgia sancti Jacobi Syriaca (*Apud Renaudotium, liturg. Orient. tom. 11, pag. 29*) inscribitur oratio ante pacis osculum. In liturgiis Ægyptiis Coptitarum (*Ibid., tom. 1, pag. 10, 26, 39*), dicitur oratio amplexus, aut oratio osculi pacis. In liturgia Græca Alexandrina sancti Basilii (*Ibid., pag. 60*) et in sancti Gregorii (*Ibid., pag. 97*), post Symbolum Constantinopolitanum sequitur *ὡς ἂν ἀσπασμοῦ*, oratio amplexus, et deinde, ea absoluta, fit amplexus, *γίνεται ὁ ἀσπασμός*. At in liturgia sancti Marci (*Ibid., pag. 142*) diaconus clamat : *Amplectimini invicem*, deinde sacerdos orat amplexum *ὡς ἂν τὸν ἀσπασμόν*, postea offert incensum, et orat, ac demum post osculum pacis, sive amplexum, diaconus clamat : *Ad oblationem modeste state*, unde videtur quod juxta hanc liturgiam amplexum amplexum recitatur dum populus se mutuo amplectuntur. In liturgiis Constantinopolitanis sancti Chrysostomi et sancti Basilii, pacis osculo non præmittitur oratio, neque olim ulla erat oratio ante pacem in missa Romana eum pax

lanta charitate mundum dilexisti : ut pro eo unigenitum tuum volueris crucifigi : precioso nos filii tui sanguine redemptos : ita opulentos charitatis fructibus effice : ut per hoc et in resurrectione prima habeamus partem : et potestatem non timeamus mortis secunde.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est : vere salutare nobis est : atque conveniens gratias agere : laudes impendere : intelligere munera : vota deferre tibi omnipotens Pater : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro. Qui pietati tue per adsumpti hominis passionem : quasi quasdam in prescitis populi acquisitione manubias cum non exegerit e celo : exhibuerit e triumpho. Et cum non habuerit divinitas immutabilis pugnam : habuerit fragilitas assumpta victoriam. Magis irridens diabolum carnem carne vincendo : ut ipse Zabuus et in eodem homine se probaret postquam offenderat esse degenerem : in quo putabat postquam deceperat fortiozem. Ne vel id sibi heulisse crederet improbus appetitor : si non peccatum quod sidebat peccati similitudo damnaisset. Que quidem Domine acquisitio non adquirentis auxit potestatem : sed acquisitis contulit dignitatem. Quia nec damnatum sentit immutatio : nec lucrum recipit plenitudo. Neque enim Deo in se aut debiti cura manebat aut premij : sed ut quod virtutibus prodesse non poterat : laudibus non periret. Neque enim egeret poterat celorum Dominus possessione terrarum : sed ut quæ tibi esset operis portio preconiium adderet non profectum. Id utique recipis : quod fecisti : quod perdidit pietas : non potestas. Quia misericordis est Domini id solum juris extimare proprij : quod meruit non puniri. Vide igitur unigeniti tui in nobis Pater affectum : quamvis idoneus in creatura estimari non potuerit creatori. Elsi flect merito quantum ad usum pertinet : extraneum dici posset : quicquid indignum est. **210** Extraneum utique non opere : sed honore. Ergo ut tibi reddat tua : suscepit aliena. Utique ut repetam non fictiure alterius sed nature. Hoc modo te nobis Pater

A absentem ostendit : per eundem se nobis majestas tua etiam non visa monstravit. Ipse docuit que tibi esset gloria in celis. Potentia in aquis. Sapientia in terris. Virtus in abyssis. Claritas in Angelis. Voluntas in Patriarchis : dignitas in Prophetis. Sublimitas in Evangelistis. Pietas in Apostolis. Auctoritas in preceptis. Placabilitas in templis. Festivitas in holocaustis. Largitas in ministris. Quis tibi solus in discipulis : Cultus in subditis : Respectus in miseris : Affectus in parvulis : Horror in idolis : Amor in sanctis : Terror in perditis : Favor in confessione : Splendor in baptismo : Honor in cruce : Sapor in fide : Honor in crismate : Cui merito omnes angeli et archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. **ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.**

Post Sanctus. Dignus es Domine Jesu ab omnibus acclpere gloriam : et honorem : qui pro nobis dignatus es improprium passionis suscipere. Dignus es predicari per mundum : qui per crucem pereuntem subvenire dignatus es mundo. Dignus es paterno dextere equalitati sustolli : qui pro servulo non es dedignatus occidi. Dignus es a celestibus : et terrestribus in veritate cum Patre et Spiritu Sancto adorari : qui celum terramque ab initio cum Patre creasti. Digne quoque illud adeptus es : quod esses super omne nomen : qui supernam moriendo ac resurgendo preparasti humano generi mansionem. Totum tibi omnipotens Pater quod sibi redemit : acquirit : cui totum quod interest nihil amittendo : naturaliter tradidisti. Christo Domino redemptorique nostro.

Post pridie. Oratio. Jesu Salvator omnium qui propter salutem humani generis : voluntarie suscipiens exitium crucis : pro nobis Deo Patri oblatas es in sacrificio laudis. Ad hac hostias benedicendas illa propiciatione jube respicere : qua olim humanum genus prospiciens proprio redemisti cruce. Quo omnes qui tue mortis ac resurrectionis in hoc dies triumpho attollimur : his munit paschalibus epulis : in vivam tibi hostiam preparemur. **ñ. Amen.**

daretur ad hæc verba *Pax Domini sit semper vobiscum*, et modo, et ab aliquot sæculis, in missa Romana oratio Domine Jesu Christe, qui dixisti apostolis tuis *pacem meam relinquo vobis*, etc., pacis osculo præmitti solet (*Georg.*, de Liturg. Rom. pont. tom. III, lib. iv, cap. 16, pag. 459).

Inlatio. Apud Gotho-Hispanos *inlatio*, aut *illatio*, constantiter dicitur ea prolata oratio quæ in liturgiis Romana, et in Ambrosiana, *præfatio* appellatur, in liturgiis Gallicanis *contestatio*, aut *immolatio missæ*. Sanctus Isidorus (*de Off. eccl.*, lib. I, c. 15) : Quinta oratio inferitur *ILLATIO* in sanctificatione oblationis, in qua etiam ad Dei laudem terrestrium creatura virtutum celestium universitas provocatur, et *Osanna* in excelsis enuntatur. Illationem sanctus Isidorus ad orationem *post pridie*, sive, ut ille loquitur, ad confirmationem sacramenti extendit, atque adeo complectitur etiam orationem *post Sanctus*, et consecrationem, et hinc fortasse a Gallis dicta est *immolatio*, quia ea oratio verba institutionis Christi habet, quibus transsubstantiantur elementa, et sacrificium immolatur. Atamen tam in nostro Missali quam in libris Gallicanis oratio

post Sanctus proprio titulo ab *illatione*, aut ab *immolatione* distinguitur. Illatio sive præfatio in omnibus liturgiis extat : at in liturgiis Orientalium et Græcorum proprio titulo caret. Goarius (*In not. ad Euchol.*, pag. 435) opinatur eam orationem *velaminis* denominari : at certe in liturgiis a viro erudito Eusebio Renaudotio editis *oratio velaminis* ab hac quam præfationem dicimus distinguitur. Est præfatio oratio antiquissima, et haud immerito ad apostolorum ætatem referenda. A solemnî formula *sursum corda* incipit, et solemnî acclamatione *Sanctus* atque *Osanna* proprie terminatur. In Missali nostro et in libris Gallicanis, singulæ missæ propriam illationem habent. Nos idem in Africa olim vigeat, ut ex Concilio M.levitano (*Can. 12*) eruitur, et etiam Romæ, ut ex Sacramentario sancti Leonis et Gelasiano colligitur, quare nec fides habenda est supposititiæ Pelagij II epistolæ ad episcopos Germaniæ, quæ apud Gratianum (*De Consecr.*, dist. 1, c. *Invenimus*, 82) Gelasio tribuitur, quæ vulgatus novem præfationum numerus statuitur. Vide Georgium (*De Litur. Rom. pont. tom. III, dissert. 2, n. 5*).

Ad orationem Dominicam.

Eccē Jesu bone qui nos Patri tuo per sanguinem tuum reconcillasti : pro nobis patiēdo innocens crucem : et solus inventus inter mortuos liber : tuum sicut ipse docuisti Deitatis natura : nostrum adoptionis gratia Patrem poscentes : affectu quo possumus imploramus : ut resurgentes a malorum nostrorum sepulcris : a tuis Christe non recedamus vestigiis proclamantes e terris. Pater noster qui es in cellis.

Dicat Presbyter. Vicit leo. Triens vicibus. Ut in die Resurrectionis. Folio 198.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus ac redemptor vester qui solutis doloribus inferni : potentialiter surrexit a mortuis : liberos ac solutos vos efficiat a peccatis. A. Amen. Quique sui corporis statura terruit : resurrecturus custodes : resurrectione sua munificet venerantes, A. Amen. Ut et hic vos precio sui sanguinis dignos efficiat : et ultime resurrectionis tempore glorificandos attollat. A. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. A. Amen. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

Com. Refecti Christi corpore.

Quere in vigilia Resurrectionis, Folio 193.

Oratio. Expletis Domine :

Quere in die Resur. Fol. 198.

FERIA SEXTA PASCHE

Ad Missam Officium.

Dicite in nationibus. Quere in secundo die Pasche. Fol. 198.

Oratio. Te excelsa laus. Quere in die Resurrectionis. Fol. 194.

Apocalypsis Johannis Apostoli (a Cap. III.).

A. Deo gratias.

Angelo Sardis Ecclesie scribe. Hec dicit qui habet septem spiritus Dei : et septem stellas. Scio opera tua quia nomen habes **211** quod vivas : et mortuus es. Esto vigilans et confirma in te cetera : que moritura erant. Non enim ^b inveni opera tua plena coram Domino meo. In mente ergo habes qualiter ^c hec ceperis et audieris : et serva : et penitentiam age. Si ergo non vigilaveris veniam tanquam fur : et nescies qua hora veniam ad te. Sed habes pauca nomina in Sardis : qui non inquinaverunt vestem suam : et ambulabunt mecum in albis quia digni sunt. Qui vixerit sic : vestiatur vestimentis albis : et non delebo nomen ejus de libro vite. Et confitebor nomen ejus coram Patre meo : et coram Ange-

A lia ejus. Qui habet aurem audiat : quid spiritus dicat Ecclesiis. A. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.

a Psallendo. Dominus memor fuit nostri. P. Et benedixit nobis. V. Benedixit domum Israel : benedixit et domum Aaron. Benedixit omnes viventes Dominum : pusillis cum magnis. P. Et.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (o Cap. III.).

A. Deo gratias.

In illis diebus : ait Petrus ad plebem. Penitentiam igitur et convertimini ut deleantur vestra peccata. Et cum venerint tempora refrigerii a conspectu Domini : et miserit eum qui predicatus est vobis Dominum Jesum Christum : quem oportet celum suscipere usque in tempus restitutionis omnium : que locutus est Dominus per os Sanctorum suorum a seculo prophetarum. Moyses quidem dixit ^f ad patres nostros. Quia prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester : de fratribus vestris tanquam me ^e ipsum audite : juxta omnia quecumque locutus fuerit vobis. Erat autem omnis anima que non audierit prophetam illum : exterminabitur de plebe. Et omnes prophete a Samuele et deinceps : qui locuti sunt et annuntiaverunt dies istos. Vos estis filii prophetarum et testamenti : quod disposuit Deus ad patres vestros dicens ad Abraham. In semine tuo benedicentur omnes familie terre. Vobis primum Deus suscitavit filium suum : misit eum benedicentem vobis : ut convertat se unusquisque a nequicia sua. A. Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem

(b Cap. XXI.).

Mo in tempore. Dominus noster Jesus Christus posteaquam resurrexit a mortuis : manifestavit se discipulis suis ad mare Tiberiadis. Manifestavit se autem sic. Erant simul Symon Petrus et Thomas qui dicitur Didimus : et Nathanael qui erat a Cana Galilee : et filii Zebedei : et alii ex discipulis ejus duo. Dicit eis Symon Petrus. Vado piscari. Dicunt ei. Venimus : et nos tecum. Et exierunt : et ascenderunt in navem : et illa nocte nihil ceperunt. Mane autem jam facto : stetit Jesus in littore : non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus esset. Dicit ergo eis Jesus. Pueri numquid pulmentarium habetis ? Responderunt ei. Non. Dicit eis. Mittite in dexteram navigii rete : et invenietis. Miserunt ergo rete. Et non valebant illud trahere a multitudine piscium. Dicit ergo discipulus ille quem diligebat Jesus Petro. Dominus est. Symon Petrus cum audisset quia Dominus est : tunica succinxit se : erat enim nudus : et misit se in mare. Alii autem discipuli navigio venerunt. Non enim longe erat a terra : sed quasi cubitis

vicini. Act. v. 17-41.

^f Ad patres nostros. In Græco : Moses quidem ad patres dixit. Desunt in Vulgata.

^e Ipsum audite. Ita Syr. ; Vulg. et Gr. ; ipsum audietis.

^b Cap. XXI. Vers. 1-15. In Latiniensi, Joann. xxi. 11-16.

^a Cap. III. Vers 1-7. In Luxoviensi legitur ex Apocalypsi, xxi, 5-16.

^b Invent. Ita in Græco et in Primasio. Vulgata legit invenio.

^c Hæc ceperis. Vulg., acceperis.

^d Psallendo. Ps. cxiii, f2. V. ibid., f3.

^e Cap. III. Vers. 49, ad finem capituli. In Luxo-

ducentis trahentes rete piscium. Ut ergo descenderunt in terram : viderunt prunas positas et piscem superpositum : et panem. Dicit eis Jesus. Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Ascendit Symon Petrus : et traxit rete in terram plenum magnum piscibus : centum quinquaginta tribus. Et cum tanti essent non est scissum rete. Dicit eis Jesus. Venite prandete : et nemo audebat discumbentium interrogare eum : tu quis es : scientes quia Dominus est. Et venit Jesus : et accepit panem et dabat eis et piscem similiter. Hoc jam tertio manifestatus est Jesus discipulis suis : cum surrexisset a mortuis.

¶ Amen.

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
¶ Et cum.

a Lauda. Alleluja. ¶ Memento nostri Domine in beneplacito populi tui : visita nos Deus in salutem. P. Alleluja.

b Sacrificium. Isti sunt dies festi Domino alleluja : et hec sancta vocabitis. P. In temporibus suis **212** alleluja alleluja. ¶ Possidebitis terram vestram dicit Dominus : et ego dabo vobis eam in possessionem : terram manantem lac et mel. P. In temporibus.

Missa. Procellosum mare fluctuantis seculi fratres charissimi transeunt : lignum crucis fiducialiter ascendamus : et secundis Sancti Spiritus flatibus : vela fidei committamus. Super litus namque Christus assistens gloriosam sine macula Ecclesiam figuravit : quando magnis piscibus indurptum rete complevit. Nec a parte dextera iussit deviare navigium : quod tunc solum bonorum portendebat indicium. Subsequamur igitur sacramenti ammirabilis veritatem diligentes : ac tenentes principaliter unitatem. Nullus ad *a* scismata nephanda prosiliat : vel dominica retia : nec dum littori presentatur abruptat. Ut connumerati inter *d* mysticos pisces : cibus esse Domini : qui nos ex profundo est dignatus eruerre : mereamur : et specialiter membra ejus effecti sacrificiis salutaribus expiemur.

Respondent Chorus. Amen.

Alia oratio. Ecce Jesu mediator Dei et hominum Christus redemptor ac Domine : hominem illum quem cum Patre : et Sancto Spiritu unus Deus sexto die ad tuam condidisti speciem : sexta demum etate per assumptam visitans carnem : reformationem mentis eidem tribuisti : per evangelij veritatem. Proinde

a Lauda. Ps. cv. 4.

b Sacrificium. Ex verbis Scripturæ hinc inde collectis.

c Schismata. Alludit forte ad schisma Gregorii Bætiæ, aut potius ad illud quod sedente Innocentio I in Hispania vigeat, de quo sanctus Innocentius (Epist. 3) scribit ad episcopos synodi Toletanæ.

d Mysticos pisces. Et Christiani pisces, et Christus piscis a primævis fidelibus appellabantur : utrumque leviter, more suo, complexus est Tertullianus (Lib. I de Bapt., cap. 1) : At nos pisciculi secundum IΧΘΥΝ nostrum Jesum Christum in aqua nascimur, nec aliter quam in aqua permanendo salvi sumus. Unde in monumentis Christianorum aliquando piscis insculpitur et aliquando vox Græca ΙΧΘΥΣ scalpro aratur, quæ,

A hoc die tam pro conditione humani generis : quam pro redemptione : hanc tibi offerimus victimam sacrificij singularis : in quo ipse pro nostra salute ligno conflixit es crucis. Aceto potaris : lancea latere perfoderis : Inferna moriens penetrans : resurgendo spolians. Pro quibus mysteriis ac miraculis huic dien. apud tuam clementiam sacrificiis commendantes : petimus a te redemptore pio et Domino : ut hodierni mysterij recordatus : spolians nos veterem hominem cum actibus suis : induas illum qui secundum Dominum creatus est in justitia et sanctitate veritatis. Decidant a nobis carnalium libitus voluptatum : et intereant extincte passionis varie viciorum. Qui nobis te dedisti esse in munere : non nos sinas nobis ipsis esse ulterius in dolore. Ut in novitate vite ambulantes : sicut tuo redempti sumus ex sanguine : ita cruci tue affixi perenniter : et perditionis deinceps respuamus errorem : et concessæ dignitatis retineamus absque crimine libertatem.

Respondent Chorus. Amen.

Post nomina. Oratio. Redemptio nostra et salus Christe Domine Deus : qui pro nostris moriens peccatis : resurrexisti pro justificationibus nostris : tu resurrectionis tue celebritate letantibus occurre benignus. Morte tua redemptos tuis semper facito inherere vestigiis : tuis perenniterque inservire preceptis. Ut sicut tecum baptismate consepulti exultant : ita se tibi opere placituros exhibeant. Virtus quoque illa divinitatis : que olim te carne moriente novo inferis effulsit ex lumine : nunc defunctis te opitulante promicet ad quietem. Quo paschali gaudiorum a te hac oblatione suscepta : et vivi resurgant a vitilis : et defuncti *e* eruantur a penis.

Respondent Chorus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Ad viventis Jesus sepulcrum : voto hilari concurrentes : et Christi resurgentis lintamina contemplantes : obsecramus benignissime Pater omnipotens Deus : ut dum tanta solennitatis mysteria celebramus : nihil in nobis adversitatis eveniat : nihil tristitie ac calamitatis occurrat. Sed cunctos fideles ob dierum paschali festa jucunditas eterna possideat : eorum quoque suffragantibus meritis qui cum unico filio tuo vivi meruerunt surgere de sepulcris : concordia in novis vigeat charitatis : ut hoc sacrificium laudis placibili pietate suscipiatur e manibus nostris.

Respondent Chorus. Amen.

ut loquitur Optatus (Lib. vi contra Parmenionem), per singulas litteras turbam sanctorum nominum continet. Est enim composita ex initialibus litteris harum vocum : Ιησους Χριστος Θεου Υιός, σωτήρ, Jesus Christus Dei Filius Salvator. Eadem ferme apud sanctum Augustinum (De Civit. Dei, lib. xviii, cap. 23) leguntur. Demum ab hoc pisce baptisterium piscina dicebatur.

e Eruantur. Fuit paucorum opinio, animas fidelium quæ purgatorium attigerant non nisi die extremi iudicii poenæ expiatoriis tandem eximendas esse. Iidem aiebant, poenæ expiatorias sine ulla imminutione, easdem constanter, ad extremum diem perdurare, atque adeo frustra esse orare pro defunctis. His aperte contradicit Missale nostrum, seu potius fides Ecclesiæ Gotho-Hispanæ.

Inlatio. Dignum et iustum est : sanctum et salutare est : nos te gloriosissime Pater Domini nostri Jesu Christi : inenarrabilibus **213** triumphis attollere : completisque erga nos promissorum suorum beneficiis in quantum se mens parvulorum : te inspirante repleti senserit : propensius conlaudare. Ut cui plus dimissum est : amplius diligat : et potiora iam federa accumulet : qui tanta necdum credenti donavit. Postquam igitur Verbum caro factum : et habitavit in nobis : fecitque prius cuncta que docuit : perfectum divinis operibus virum necessarie nobis : sibi que voluntarie tradidit passioni. Ut quemadmodum mundo huic predicationis sue claritate effulserat : ne errorum inretitis tenebris fluctuaret : ita etiam infernali carcere mancipatis sua resolvendis descensione succurreret. ^a Neque regnum usque in finem seculi dilataret. Et spolia que quondam predo attraxerat fraudulentus : ad celos secum reveheret innocens crucifixus. Et liberaret virtute iusticie : quos humilitatis sue redemerat passione. Emissa itaque spiritu : et paternis : ut scriptum est : manibus commendato : hospitium divinitatis immense : quem virginea conceperant atque ediderant viscera : virgo interim sepultura suscepit. Sed mansit illic nihilominus incorruptus : quia non fuerat ex Adamnati seminis corruptione conceptus. Judeis quoque petentibus custodes monumento deputantur a Preside : quorum testimonio et fides firmaretur credentium : et confunderetur impietas perfidorum. Quid enim illi obesse potuit humana custodia : cui et dum requiesceret celeste vigilavit excubium ? et cum resurgeret : Deus inerat Verbum. Quod immaculate anime inseparabiliter copulatum ^b adiit : exterruit : subiecit : et domuit : et vinxit cunctas hujus aeris in lacu novissimo potestates. Illic mors habetata contremuit seseque ^c perentam acris : quam stimulaverat sensit. Queque se humani generis dominam letitabat : ancillam mox crucis ^d affectam Christo triumphante lugebat. Fracta est confestim virtus seva carnicum : et ad nihilum redacta est : exhausta ^e crassatio cruentorum. Inclinata est harum tenebrarum Christi humilitate superbia : et diabolica malicia divini agni est simplicitate restinta. Amisit e manibus subito : quod se crudelissimus hostis credebat perpetim possessurum : cernens humanum genus per hominem Deum paradiso : unde prevaricatione Ade eliminatum fue-

A rat restitutum. Propter quod ei cum Patre et Spiritu Sancto regnanti. Omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes.

ñ . Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

^f *Post Sanctus.* Vere gloriosus : et admirabilis Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui plasmatis sui providens miseratus occasum : captivum hominem a destinata mortis sententia compassus exemit. Formam accipiens servi : contubernium carnis assumpsit : ne operis ratio super moreretur auctori. Ipse quippe hominem dignatus induit : humiliatus erexit : traditus redemit : crucifixus absolvit. Innovavit resurgens : consecravit ascendens. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Deus Pater omnipotens qui misisti unigenitum tuum non habentem peccatum : pro nobis peccatum factus est pro delicto totius mundi : eum tibi offerimus et in verum sacrificium propiciatus benedicendum assume : et celestis sanctificationis aspergitio largitate. Quo ex hoc sumentes : redemptionis nostre in his diebus celebrantes mysterium : et operibus sepeliamur mortiferis : et actibus resurgamus perpetue sanctitatis.

Respondeat Chorus. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Redemptos primitus Domine quos occisi Redemptoris sanguis innocens comparavit : nunc propicius visita : quos anniversaria resurrectionis ejus solennitas congregavit. Repleamur universi benedictione dulcedinis : liberati de molestia sempiternae formidinis. Ut cum Christo resurgentes peccatis omnibus eruanur : et futura **214** gaudia consequamur proclamantes et terris. Pater noster.

Dicat Presbyter Vicit leo. tribus vicibus : modo ut in die Resurrectionis. fol. 198.

Postea dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum.

Benedictio. Christus Dei filius : qui sua vos redemit morte : sue vos Resurrectionis celebritate sanctificet. ñ . Amen. Quique pro salute mundi amaro potatus est poculo : passionis ac Resurrectionis sue vos innovet sacramento. ñ . Amen. Ut Resurrectionem ejus cum Maria vel ceteris discipulis veraciter predicantes : ad beatam vitam perveniat indennes. ñ . Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

nyma quidem, sed quæ orationi *post Sanctus* Gallorum et Gotho-Hispanorum correspondet. In liturgiis Gallorum oratio *post Sanctus* frequenter delicit, at in Missali nostro in omnibus missis invenitur *post Sanctus* peculiaris, quæ frequenter de sacrificio fit mentio ; non raro orant pro elementis consecrandis, quod etiam in libris Gallorum et in liturgiis Orientalium observare licet. Est autem nonnunquam admodum brevis, aliquando etiam oratio satis prolata.

^g *Deus pater.* Omnia voce misisti, lego Deus Pater omnipotens qui Unigenitum tuum non habentem peccatum, sed pro nobis peccatum factum et pro delicto totius mundi, tibi in verum sacrificium offerri voluisti, eum tibi propitiatus benedicendum assume, et celestis sanctificationis aspergitio largitate, etc.

^a *Neque regnum. Lege ne Salanæ regnum.*

^b *Adiit. Lege inferna adiit.*

^c *Perentam. Forte pereuntem.*

^d *Affectam. Lege effectam.*

^e *Crassatio. Lege grassatio.*

^f *Post Sanctus.* Absoluto hymno triumphali subiungitur oratio quæ, ex re ipsa nomen sortita, in nostro Missali, et in libris liturgiis Gallorum constanter *post Sanctus* appellatur, diversa autem est pro missarum varietate. Frequenter inchoatur *Vere Sanctus*, et desinit in oratione *Adesto*, aut potius in ipsa verba consecratoria elementorum. In liturgia Romana præfationem excipit canon ; at in omnibus Græcorum, Orientalium et Ægyptiorum, liturgiis inter præfationem et verba institutionis Christi mediat oratio, ano-

Com. Reflecti Christi corpore.

Require in Agilla Resurrectionis folio 193. Oratio. Expletis Domine. Require in die Resurrectionis. fol. 198.

* SABBATO PASCHÆ.

Ad Missam Officium.

Dicite in nationibus. Require retro in II. feria Pasche. Oratio Te excelsa laus. Require in die Resurrectionis Domini. folio 194.

Apocalypsis Joannis Apostoli (P. Cap. III).

¶ Deo gratias.

Angelo^a Laodite Ecclesie scribe. ^a Hec dicit testis fidelis et verus: qui est principium creature Dei. Selo opera tua: quia neque frigidus es: neque^a calidus. Sed quia tepidus es: neque frigidus es: neque calidus es. Incipiam te^a ejicere ex ore meo: quia dicitis quia dives sum et locupletatus: et nullius ego: et nescis quia tu es miser et miserabilis: et pauper et cecus et nudus. Suadeo tibi jam emere a me aurum ignitum probatum: ut locuplex fias: et vestimentis albis induaris: Et non appareat confusio nuditatis tue. Et colliris^a frunge oculos tuos: ut videas. Ego quos amo: arguo et castigo. Emulare ergo et penitentiam age. Ecce sto ad ostium: et pulso. Siquis audierit vocem meam: et aperuerit januam: Introibo ad illum: et cenabo cum illo et ipse mecum. Qui vixerit dabo et sedere mecum in throno meo: sicut et ego vici: et^a sedeo cum Patre meo in throno ejus. Qui habet aurem audiat: quid spiritus dicat Ecclesie.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

¶ Et cum.

^a *Psallendo. Quam magnificata sunt opera tua Domine. P. Omnia in sapientia fecisti. V. Repleta est terra creatura tua Domine. P. Omnia.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (I. Cap. VII).

¶ Deo gratias.

In his diebus: Angelus Domini locutus est ad Philippum dicens. Surge et vade contra meridianum ad viam que descendit ab Hierusalem in Gazam: et

^a *Sabbato. In Missalibus Gallicano et Gallo-Gothico, præter Missas quæ singulis diebus octavæ Paschæ assignantur, una invenitur sub hoc titulo: Missa matutinalis per totum Pascha pro parentis qui renati sunt: et in Missali Gallicano additur mature dicenda: unde colligere licet in Gallia binas missas per octavas Paschæ singulis diebus dictas esse: alteram, bene mane, pro infantibus, seu pro neophytis: alteram, hora consueta, pro populo. Nec idem erat Ecclesie Mediolanensis, in cuius Missali singulis hujus octavæ feriis binæ missæ assignantur: altera in ecclesia minori, pro recentior baptizatis: altera, in majori ecclesia, coram populo dicenda. In nostro Missali unica est, singulis diebus octavæ Paschæ, missa, in qua frequenter infantum mentio fit. An olim in Hispania hujus dicebantur missæ, ut in Gallia, mihi incertum. Unica missa pariter invenitur, intra hanc octavam, in Sacramentariis Gelasiano et Gregoriano. Nec omitendum quod in Lectionario Luxoviensi lectiones tantummodo assignantur pro unica missa quotidiana in octava Paschæ, fortasse missa infan-*

*A est deserta: et surgens abiit. Et ecce vir Ethiops eunuchus potens Candacis Regiæ Ethiopum: qui erat super omnes gazas ejus venerat adorare in Hierusalem et revertebatur sedens super currum suum: legensque prophetam Esayam. Dixit autem spiritus Philippo. Accede et adjuuge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus audivit illum legentem Esayam prophetam. Ex dicit. Putas ne intelligis que legis? Qui ait. Et quomodo possum: si non aliquis ostenderit mihi^a has scripturas? Rogavit que Philippum ut ascenderet secum. Locus autem scripture quem legebat erat hic. Tanquam ovis ad occisionem ductus est: et sicut agnus coram tondente se sine voce: sic non aperuit os suum: in humilitate iudicium ejus sublatum est. Generationem autem illius quis enarrabit? Quoniam tolleitur a terra vita ejus. Respondens autem eunuchus dixit. Obsecro te de quo propheta hæc dicit? De se an de alio? Aperiens autem Philippus os suum: et incipiens ab scriptura ista: evangelizavit illi Jesum. Cum autem iter facerent: venerunt ad quoddam stagnum. Et ait eunuchus Philippo. Ecce aqua: quid est: quod prohibet me^a baptizare? Dixit autem Philippus. Si credis ex^a totis precordiis tuis licet: et respondens dixit. Credo filium Dei esse Jesum Christum. **215** Et jussit stare currum: et descenderunt ambo in aquam: et baptizavit eum Philippus. Et cum ascendissent ab aqua: spiritus Domini rapuit Philippum ab eo: et amplius non vidit eum eunuchus. Ibat enim viam suam gaudens. Philippus autem inventus est adventisse in Azoto. Unde reversiens evangelizabat per totas civitates: usque dum venisset in Cesariam. *Respondet Chorus. Amen.**

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (P. Cap. XXI).

Mo in tempore: Dominus noster Jesus Christus posteaquam resurrexit a mortuis: dicit Symoni Petro. Symon Johannis diligis me plus his? Dicit ei. Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce agnos meos. Dicit ei iterum. Symon Johannis diligis me? Ait illi. Etiam Domine: tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce agnos meos. Dicit ei tertio. Sy-

mon quibusdam in Ecclesiis tantummodo celebrabatur.

^a *Cap. III. Vers. 14, ad finem capituli. In Luxoviensi legitur ex Apocalypsi, xxi, 1-8.*

^a *Laodite. Vulg., Laodiceæ; Primasius, Laodiceæ, et ita legendum.*

^a *Hec dicit. Vulgata, hæc dicit Amen; Primasius, hæc dicit qui est Amen.*

^a *Calidus. Vulg., Gr. et Primasius addunt: Utinam callidus esset aut frigidus.*

^a *Ejicere. Vulg. et Primasius, evomere.*

^a *Sedeo. Ita Primasius. Vulg., sedi.*

^a *Psallendo. Ps. civ, 28. Creatura tua legit etiam sanctus Augustinus: et Vulgata, possessione tua.*

^a *Cap. VII. Corrig. vii, 26, ad finem capituli: in Luxoviensi legitur ex I. Cor. xxi, 45.*

^a *Has Scripturas. In Vulg. et Gr. deficit.*

^a *Baptizare. Lege Baptizari.*

^a *Totis precordiis. Vulg., Gr., tote corde.*

^a *Cap. XXI. Vers 15-19. In Luxoviensi legitur ex Joan. xxi, 1-15.*

mon Johannis diligis me? Contristatus est Petrus: A
quia dixit ei tertio: amas me? Et dicit ei. Domine
tu omnia nosti. Tu scis quia amo te. Dicit ei. Pasce
oves meas. Amen amen dico tibi: cum esses junior
cingebas te: et ibas ubi volebas. Cum autem senue-
ris: extendes manus tuas: et alius te cinget: et du-
cet quo tu non vis. Hoc autem dixit significans qua
morte clarificaturus esset Dominum. *ñ. Amen.*

Dicas Presbyter, Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

*a Landa, Alleluja. ÿ. In die resurrectionis mee
dicit Dominus congregabo gentes: et colligam omnia
regna terre. P. Alleluja.*

*b Sacrificium. Sacerdotes qui appropinquant Do-
mino: illi ponant sancta sanctorum et sacrificium
pro peccato. P. Quia locus sanctus est alleluja alle-
luja. ÿ. Alleluja. Claritas Dei veniebat per viam que
est ad orientem: et vox ejus sicut vox aquarum mul-
tarum: et terra splendebat in circuitu alacritate. P.
Quia.*

*Missa. Omnes qui septiformis gratie Spiritu ado-
ptati: Resurrectionis Christi celebratis solennia: hunc
diem septimum inlustrem quiete dominica parili
quam primum venerari vos concedet obsequela. In
hoc quippe olim ipse Deus creatis expletisque omni-
bus que mundana tenentur compage: requievit ab
opere quod patrarat: ut faceret. In hoc peractis que
creata sunt: quies est illi: in hoc pro redimendis
in sepulcro moriens requievit. In hoc ab opere ces-
sat: in hoc sepultus suum opus quieti perpetue don-
nat. Hic terminus operum: hic salus est redemptio-
rum. Hic septimo consecratur ex numero: hic legis
veteris iubetur sanctificari precepto. In hoc servitu-
tis operam fugere: in hoc otia sanctitatis percipi-
mur custodire. In quo ipse Dominus sepulcri deten-
tus loculo: spoliavit inferna: cum predestinatam ex
predonis faucibus abstulit predam. Unde ad apte gra-
tie spiritu provocati rogemus dilectissimi fratres pa-
storem magnam et ammirabilem Jesum Christum. Ut
nos in hoc die ita concedat peccatorum servitutem
atque operam fugere: quo sanctitatis muniti quiete:
Resurrectionis dominice festum in hujus diei septi-
mi excursum: et lacrimis queamus litare: et mune-
ra sacrificiorum. *Resp. Chorus. Amen.**

*Alia Oratio. Deus qui delicta nostra Christi morte
mortificas: et justificationem nostram Christo resur-
gente confirmas. Salutaria populi sacrificia miseri-
coriter suscipe: honorum omnium desideria que
dedisti celeriter perfice. Sit hoc Sabbatum illumina-
tio in deliciis nostris: ut cuncti cum regeneratis
infantibus mereamur sacramentis vivificari pascha-
libus. Coruscet quesumus in pane: quod popendit
in cruce: micet in calice: quod manavit ex latere.
Fiat quesumus acceptabile: fiat annue solennitatis
intercessu mirabile.*

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus cujus operatio non ha-

a Landa, Sophonia, iii, 8.

b Sacrificium. Ex Ezechiele, xix, 19. ÿ. ibid.,

bet laborem: misericordia donat quietem: salusque
parturit salutem: atque inimicam Deo procul effu-
gat voluptatem. Sana nos: et sanabimur. Salvos nos
fac: et salvi erimus: ut Sabbatum nostrum spiri-
tualis benedictione sanctificatum: paschilibus cogno-
scatur gaudiis esse perfectum. Quo mortis ac Re-
surrectionis tue leticia functi: et viventium salutem
et defunctorum a te mereamur impetrare quietem.
ñ. Amen.

216 *Ad pacem. Oratio. Christe qui es cetera labo-
rum: et fessarum relevatio animarum. Qui septimo
hoc die et creata perficendo quiescis: et humana
redimendo: in quiete sepulcri corporaliter degis.
Facito nos ut qui tue mortis ac Resurrectionis in hoc
die tibi sacrificium exhibemus: servitutis opera res-
puamus. Repelle quesumus a nobis fermentum mæ-
licie: et per charitatis opera in nostris cordibus
requiesce. Quo in hoc Sabbatum sacrificium criminum
non portemus: sed in obsequio sancte pacis paschales
tibi hostias immolemus.*

ñ. Amen.

*Inlatio. Dignum et justum est: nos tibi semper
cum Patre et Spiritu Sancto individua divinitate re-
gnanti: gratias agere Domine Jesu Christe. Qui nos
tam admirabiliter condidisti: tam clementer rede-
misti. Non laboribus in faciendo fatigatus: non pas-
sionibus in redimendo consumptus. Fecit virtus
potencialiter: quos redemit pietas tam clementer.
Totum tibi est in veritate possibile: quia hoc ipsum
tibi excepto humanitatis privilegio cum Patre et Spi-
ritu Sancto: est essentialiter coequale. Ita tamen
posse te manet: quod velle te decet. Id est ut omni-
potens cuncta facias facienda: justus equitate cen-
seas judicanda: misericors clementer perficias co-
ronanda. Qui cum solo majestatis terribili nutu
nostrum potueris conterere vexatorem: malivisti
eum humilitatis objectione prosternere. Ex hoc ma-
gis approbans: nullam majestati tue contrariam
nobis subsistere aerorum principum tyrannidem:
cum sic nostrorum infirmitate membrorum omnem
inimici ad nihilum redegeris vanitatem. Etenim su-
perbus: tuus se ingemuit gravius corruisse: quan-
do se elisum sensit ab humilitate fuisse. Atque ideo
tali divina sapientia antiqui serpentis astuciam con-
silio vicit: ne violenter addiceret sed legaliter qua-
teretur. Ut qui transgressorem eo se fore possidere
jactabat: quem suis consentientem persuasionibus
obligaverat. Sic eum justo superatus judicio redde-
ret: cum istum in quo suum nihil reppererat: occi-
disset. Quapropter amisit merito reum: qui tollen-
tem mundi peccata crucis supplicio agnum non
timuit mortificare divinum. Disruptis igitur cruce
inferni catenis legibusque solutis: ad eclos migravit
cum Christo credentes in Christo. Et cruciandi per-
manent in inferno: qui delectati sunt inviscerari
diabolo. Rediit ecce post biduum victor e mortuis
vividus: qui ad hoc pro nobis est crucifixus. Innume-*

XLIII, 2.

c Tuus. Forte, superbus tyrannus.

ris captivorum ovantium stipatur agminibus : qui passionis tempore etiam discipulorum suorum fuerat societate nudatus. Agitur eo resurgente tremefacta funditus terra : quo descendente concussa sunt et inferna. Cohors militum terrenorum celestis regis terribili regressu percussa diffluit : et quem dudum inluserat velut reum : jam et ipsa terribilem victa iudicem verum constituitur : et Deum. Sanctorum corpora vivificata consurgunt : habitaculum quod paulisper jacuerat : resurgit gloriosum : eodem resuscitante : a quo anima derelicta in inferno non fuerat. Angeli proprio famulantur auctori : splendidus universo mundo oritur dies. Tripudiant inspirato Resurrectionis die : qui mestificati fuerant passionis ejus vulnere repentino. Agnoscit mater membra : que genuit. Maria Magdalene Angelo increpante respicit : ne viventem cum mortuis querere debuisset. Ad monumentum Petrus cum Johanne concurrat : recentique in linteaminibus defuncti : et resurgenti vestigia cernit. Latro Christum confessus : possessor paradisi factus est : primitivus. Impletum est quod fuerat de filio hominis : tot ante secula prophetatum : ut scilicet peccatorum pro nobis manibus traderetur : crucifigeretur : moreretur. Inferna terribiliter penetrasset : superbos dejiceret : humiles misericorditer exaltaret. Cum triumpho inenarrabili a mortuis resurgeret : et cum Patre et Spiritu Sancto omnipotentia cunctis dominando regnaret. Cujus virtutis immensitate permoti etiam septem

A vexilla regia beatorum innumeras lucifluarum mittit plebium catervas ad 217 laudem : ac suum quisque pio preveniens officio : locum debitum exsolvit : carhem triumphantis Regis per evum submissequē adorat : et glorificatis vultibus agnum : suasque rutilantibus gemmis eximias prefert cum laude coronas. Seraphin quoque divine sedis terribilem thronum alarum trino tegmine velant : sui famulatus unum te fatendo cum Patre et Spiritu Sancto Deum trine confessionis preconio declarandum in sede sydereā permanentem regnantemque in secula seculorum incessabili jugitate dicunt. Sanctus. Sanctus. sanctus.

Post Sanctus. Vere Sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Per quem nobis veram destinasti salutem : ut homo serpentis fraude deceptus illo resurgente mortem evaderet : et vitam quam amiserat repararet. Egerat diabolus fraude ut jugularet incautum : sed curavit Dominus vulneratum : dum fudit sanguinem preciosum. Tunc enim velito ligno letale vulnus accepit : nunc vero per crucis lignum perpetua gaudia acquisivit. Hæceperat quidem seducta mulier virum : sed redemptus est venerabilium flixione clavorum. Quia eripuit nos Deus de inferis : et liberavit de manu mortis : qui sedet ad dexteram Patris. Christus Dominus ac Redemptor eternus.

* *Post pridie. Oratio.* Ad tumulum vigilantes unici Redemptoris : qui pro nostra redemptione

* *Post pridie.* Peracta consecratione subjicitur oratio quæ in nostro Missali constanter *post pridie*, in libris liturgicis Gallicanis *post secreta*, et non raro *post mysterium*, denominatur. Eandem sanctus Isidorus (*Off. eccl. lib. 1, c. 15*), et ex eo Etherius et Beatus (*Adv. Elipand., lib. 1*) videntur confirmationem sacramenti tanquam proprio nomine appellasse. *Ex hinc*, inquit sanctus Isidorus, *sexta oratio succedit, CONFIRMATIO SACRAMENTI, ut oblatio, quæ Domino offeritur, per Spiritum sanctum sanctificata, Christi corporis et sanguinis confirmetur.* Legendum esse Christi corporis et sanguinis ex Hippotrio antea notavi (*P. 69*). In Sacramentario Bobiano nulla est oratio *post secreta*, aut *post mysterium*. Missæ enim omnes illius Sacramentarii lris carent quæ *contestationem* consequuntur. Paucæ orationes *post secreta* in Missali Gallicano leguntur : multæ etiam in Missali Gallo-Gothico desiderantur, in quo nihilominus pleræque orationes, *post mysterium*, aut *post secreta* inscriptæ, adhuc supersunt. At in Missali Mozarabum nulla est missa quæ sua oratione *post pridie* careat, cumque illæ orationes sint inter se diversæ, hinc illis haud exigua inest varietas. Porro hac oratione Gotho-Hispani et Galli expresse commemorant mortem, passionem, resurrectionem, in cælos ascensionem, et alia quædam Christi Domini mysteria : eaque de causa, ejus mandato obtemperantes, se Eucharistie sacrificium offerre profitentur, deinde solemnem faciunt hostiæ oblationem, victimamque sacrificii, Christum Dominum, sub speciebus panis et vini latentem, Deo offerunt, addunt postea supplicationem, ut Deus munus oblatum dignetur benigne acceptare, ac demum rogant ut Deus dignetur benedicere et sanctificare species consecratas, easque divinæ munificentie donis ac gratis omnibus affatim replere, inter communicantes dispartiri. Verum quidem est quod in singulis orationibus *post pridie* quatuor istæ, saltem explicitè commemorata, non reperiuntur : singulis

C tamen horum unum, aut plura, haud paucis, omnia distincte inseruerunt : neque ulla ferme occurrit quæ effectus sacramentales, vel, quod in idem recidit, quæ benedictionem aut sanctificationem hostiæ consecratae non postulent. Sunt etiam nonnullæ quibus effectus sacrificii petunt, etsi pro his ante consecrationem plerumque orare soleant. Sunt alia quibus petunt ut dona gratiæ conferantur offerentibus, et simul ut benedicantur eorum oblationes, atque ut vota precesque populi suscipiantur. Jam vero oratione *post pridie* modo æternum Patrem, modo Dei Filium, Dominum nostrum Jesum Christum, modo Spiritum sanctum, aliquando individuum Trinitatem, frequenter nullam e divinis personis nominatim, sed Deum rogant : et inter orandum easdem, aut similes adhibent loquendi formulas, quæ in Sacramentariis passim adhibentur, cum res etiam sensu et vita carentes, quales sunt aqua baptismatis, oleum unctionis, cineres, candelæ, lumina paschalia, altare, ejusque ministeria, vestesque benedicuntur. Hinc præter consuetas voces benedicendi et sanctificandi, orant ut dona oblata sint divinæ gratiæ sanctificatione respersa, sint Dei benedictionis plenitudine repleta : Christum rogant ut sacrificiis propitiatus illabi dignetur, iisque benedicturus descendat. Aliquando orant ut immittat in ea spiritum sanctitatis, ut infundat in ea imbrem Spiritus sancti de cælis, ut Deus a spiritus sui permissione sanctificet. Quibus orandi modis re ipsa nihil amplius significabant quam quod voces benedicere et sanctificare sonant, eos tamen adhibebant tum ad ostendendum se postulare sanctitatem rebus ipsis inhærentem, tum etiam ad affectum erga Deum morendum, dum ea pro quibus supplicabant sensibus quodammodo subiciebant. Orabant autem pro effectu sacramentali, ut ipsæ orationes *post pridie* et *post mysteria* probant, et consensus liturgiarum Occidentis et Orientis confirmat, quibus omnibus insunt orationes pro effectu sacramentali, peracta con-

aepultus : ^a et a mortuis est mirabiliter suscitatus : A eujus virtutem et gloriam serenata cordis acie contemplamur : cum novelli gregis ^b ovibus acclissima in ara tua Domine pasena circumdamus. Universi pariter exorantes : ut hujus sacri corporis alimentum cruorisque suavissimum poculum : ^c ad premium satietatis perpetue nobis tribuas possidentum. ^d Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Devotione geminata fratres charissimi passo pro nobis Domino mestificati cordis hostias offeramus ; meroris operibus fructum leticie comparantes. Ut dum paschale sacrificium aedulitatis studio agere procuramus : in adventum ipsius strenue servitutis testimonium reportemus : quo jubente dicimus. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Vicit leo tribus vicibus modo ut in die Resurrectionis folio 198.

secratione, fundenda. Fuerunt pauci recentiores, viri eruditi, qui circa efficientiam verborum Christi in elementis eucharisticis transsubstantiandis, asseruere Gotho-Hispanos et Gallos in eadem fuisse opinionem quam illi recentioribus Græcis attribuiunt : scilicet divina Christi verba ad elementa eucharistica consecranda non sufficere, nisi adsit oratio *post pridie*, qua, instar invocationis Græcorum et Orientalium, Spiritus sanctus invocatus panem et vinum in Christi corpus et sanguinem transsubstantiet ; at viri eruditi debebant animadvertisse partem maximam orationum *post pridie* ad Spiritum sanctum non spectare, illisque aut Patrem æternum, aut Christum Dominum Dei Filium, aut adorandam Trinitatem invocari. Quid igitur fiet de tot missis quarum *post pridie* nullam habent Spiritus sancti invocationem ? Num sine elementorum consecratione celebrabuntur ? Absit ; illæ ipsæ missæ contrarium probant. Concedendum igitur est Gotho-Hispanos, idem et de Gallis sentiendum, nunquam dubitasse quin solis Christi verbis, sine ulla Spiritus sancti invocatione, elementa eucharistica plene et legitime consecrarentur. Non est necesse, inquit, Spiritus sancti invocatio ; sufficit quod Deus aut divina aliqua invocetur persona, ut in *post pridie* sit ; at sine istiusmodi invocatione sola Christi verba non sufficiunt ad elementorum transmutationem. Ita ne ? Sed hæc non est opinio recentiorum Græcorum ; illi enim non Trinitatem, non Deum Patrem, aut Filium, sed solum Spiritum sanctum invocandum esse tenent, ut eucharistia legitime consecratur. Præterea illud discriminis est inter recentiores Græcos et Gotho-Hispanos, quod Græci, in libris suis liturgicis, formulas certas, solemnes, immutabiles habeant, quibus invocatur Spiritus sanctus ad elementa eucharistica transsubstantianda, et apud Gotho-Hispanos et Gallos nullæ inveniuntur solennes et canonice formulæ invocationis, nam in eorum orationibus *post pridie* et *post mysterium* nihil fixum et stabile est ; voces sensusque varii sunt, quemadmodum orationes ipsæ, pro missarum diversitate, variant et mutantur. Quare si oratio *post pridie* illis fuisset consecratoria, aut totam orationem, aut saltem aliquam ejus partem, eandem in omnibus missis, recitassent. Est enim prorsus incredibile eos formam consecrandi elementa incertam habuisse, et mutabilem. Sed quid multis opus est ? sunt orationes *post pridie* quibus aperte orant pro sanctificatione elementorum quæ antea plene consecrata et transsubstantiata fuerant. Sic Dominica 5 Quadragesimæ : *Hoc sacrificium respicere et sanctificare dignetur quod est verum corpus et sanguis Filii tui, etc.* Sic feria tertia post Pascha : *Offerimus tibi... corpus et sanguinem Filii tui, quod ipse placatus be-*

Postea dicat. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

Benedictio. Dei Patris Filius qui vestra peccata per corpus suum cruci adfixit : suo carnes vestras adfigat ^d timori. Amen. Quique vos filios sibi redemptionis adoptavit ex gratia : nulla vos patiat se judicante mancipari gehenna. Amen. Quo salvati per crucem : ad futuram quandoque mercedem pervenire mercedem. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. Amen. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

Com. Refecti Christi corpore. Quere in vigilia Resur. fol. 193. Oratio. Expletis Domine in hac. Quere in die Resurrectionis. fol. 198.

8

* Quando ¹ preparatus sit Sacerdos ad Missam

*NEDICENDUM assumens, etc. Sunt orationes post pridie in quibus nulla est invocatio, nulla occurrit mentio de benedictione aut sanctificatione elementis tribuenda, atque istæ, quæ paucæ non sunt, convincunt hanc orationem ad transmutationem panis et vini nihil prorsus conferre. Nam primi generis orationes, quibus invocatio quædam inest, ostendunt elementa, ante eam invocationem, fuisse transmutata, atque in corpus et sanguinem Domini conversa. At secundi generis orationes, quibus nulla inest invocatio, probant Gotho-Hispanos et Gallos pro certo habuisse elementa eucharistica, sine ulla invocatione, solis Christi verbis legitime et plene transsubstantiari. Quare frustra laborant qui Gallos et Gotho-Hispanos in recentem Græcorum errorem vel invitos trahere conantur. Siquidem eorum orationibus *post pridie* et *post secreta* non petunt a Deo elementorum transmutationem, sed rogant ut elementis consecratis sanctitas infundatur et gratia, quæ rite communicantibus prosit. Paucis effectus postulatur sacramentales.*

^a Et a mortuis. Tolle illud et, quod abundat.

^b Ovibus. Forte, agnis. Cæterum hinc etiam probatur quod (Pag. 189) supra notavi, neophytos a fonte baptismatis in ecclesiam deductos circa altare constitui consuevisse, de quo ritu meminit sanctus Hieronymus Pictaviensis, aut alius vetustissimus tractator (Apud Martene et Durand., veter. script. Coll. ampliss. tom. IX, col. 78), in tractatu die Paschalis ad Neophytos habito : Solemnitas Paschæ est, et innovationis mysteriorum iste dies, in quo deponentes in baptismo veterem hominem, novi homines effecti, sanctum altare circumdant.

^c Ad premium. Hæc una est eorum orationum post pridie quibus non postulatur benedictio, aut sanctificatio pro donis consecratis, sed pro communicantibus beneficia directe flagitantur.

^d Timori. Forte, timore.

* Quando. Quæ sequuntur regulæ generales (ut in Missali Toletano appellantur) in Missali Romano sancti Pii V ordinarii missæ, et in Missali Mozarabum præparatio pro missa et liber omnium offerentium, denominantur : ea autem conieciuntur quæ in omnibus ferme missis aut agenda sunt, aut certe recitanda, et generales quasdam rubricas et libro officiali depromptas.

*¹ Quando preparatus sit sacerdos. Præparatio ad missam celebrandam alia est remota, alia proxima : remota præparatio hic præsupponitur rite præmissa. De qua vid. em. Bona (Rer. Liturg. lib. II, cap. 1). Ad præparationem proximam pertinent rubricæ, quæ subnectuntur. ¹ Igitur sacerdos manus lavat dicendo orationem *Largire sensibus nostris*, etc. ² Antequam sacerdos vestes induit, flexis genibus orat. ³ Surgent*

celebrandam : Ingressus ad sacrarium • lauet manus A
dicendo.

Oremus. *Oratio.* • Largire sensibus nostris quesumus Domine omnipotens Pater : ut sicut exterius inquinamenta mayum abluantur : sic per te mentium sordes misericorditer emundentur : et crescat in nobis augmentum sanctarum virtutum. Per Christum Dominum nostrum.

Postea flectat genua coram vestibus : et dicat quatuor Ave Maria. Et de intimo corde commendet se gloriose Virgini Marie : ut offerat illud acceptabile mysterium Deo Patri et Filio et Spiritui Sancto. Et ut ipsam in hoc sacrificio mediatricem et adiutricem habeat. Deinde muniat se signo crucis et super quamlibet vestem dicat. In nomine Patris & Filii et Spiritus Sancti. Amen.

• *Ad amictum.*

Oratio. Pone Domine galeam salutis in capite meo : ad expugnandas et superandas omnes diabolicas fraudes : omniumque inimicorum meorum seviciam superandam. Per etc.

216 *Ad albam.*

Oratio. Indue me Domine vestimento salutis : ac tunica iusticie : et indumento leticie circumda semper. Per Christum.

ab oratione signum crucis facit dicendo : *In nomine, etc., vestesque sacras ordinatim induit, et ad singulas orationem propriam dicit. 4° Indutus vestibus sacris, preces quasdam et orationem Deus qui de indignis, etc., recitat. 5° Iunctis coram pectore manibus ad altare procedit.*

• *Lauet manus.* Velutissimus Christianorum mos erat manus ante orationem lavare, ut puras ad Deum levare possent (*1 Tim. ii, 8; Tert. de Orat., cap. 2*). Qua de causa ante ecclesias fontes erant lavandis manibus aquam ministrantes, ut quis illotis manibus in ecclesiam intraretur (*Euseb., Hist. lib. x, cap. 4; S. Paulinus Nolanus, epist. 53*). Hinc sacerdoti missam celebraturo prescribitur lotio manuum : est autem hæc ceremonia ex se indifferens, ut animadvertit sanctus Chrysostomus (*Hom. 73, el. 72, in Joan.*), non tamen, invaditiei causa, prætermittenda.

• *Largira.* Hæc oratio, ad manus lauvandas, a sacerdote dicenda in missa Illyrici prescribitur. Eadem in Missali Toletano habetur.

• *Quatuor Ave Maria.* Rubrica Missalis Toletana præscribit ut dicat quinquies Ave Maria. Salutatio Angelica in liturgia sancti Jacobi (*Bibl. Patr. Gr.-Lat. Paris., tom. II, pag. 46*) dicitur post consecrationem et invocationem Spiritus sancti. In liturgia sancti Marci (*Renaud., tom. I tit. Orient., pag. 149*) dicitur ante consecrationem : Ave, gratia plena ; Dominus tecum ; benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui, qui peperisti servitutem animarum nostrarum. Cæterum eadem rubrica habetur in Missali Toletano anno 1530 Lugduni typis edito.

• *Acceptabile mysterium.* Corrige acceptabilem minitrium.

• *Ad amictum.* De amictu, alba, cingulo, manipulo, stola et casula, sive planeta, vestibus sacerdotalibus vide em. Bonam (*De Reb. liturg., lib. 1, cap. 24*) erudite disserentem. Ad rem nostram adde concilium i Cojeense, anno 1050, vigente adhuc liturgia Gotho-Hispana (*Cap. 5*), statuisse : Vestes autem presbyteri in sacrificio habebantur amictus, alba, cingulum, stola, casula, manipulus. Easdem vestes sacras recenset Amalarius Metensis (*De Eccl. Off. lib. II, cap. 17 seq.*), nisi quod (*Cap. 24*) pro manipulo sudarium

Ad cingulum.

Oratio. Precinge Domine cingulo fidei : et virtute castitatis lumbos mei corporis : et extingue in eis humorem libidinis : ut iugiter maneat in me tepor totius castitatis. Per Christum.

Ad manipulum.

Oratio. Merear queso Domine deportare manipulum iusticie : et ferre cum patientia : ut illum cum exultatione deferendo cum tuis Sanctis portionem accipiam. Per Christum.

Ad stolam.

Oratio. Redde mihi Domine obsecro stolam immortalitatis : quam perdidisti in prevaricatione primi parentis : et quia cum hoc ornamento quarvis indignus accedere ad tuum sanctum pressimo mysterium : presta ut cum eodem letari merear in perpetuum. Per etc.

Ad casulam.

Oratio. Jugum tuum Domine suave est : et onus tuum leve : presta ut sic illud deportare valeam : ut consequi possim tuam gratiam. Per Christum.

Postea quam Sacerdos sit indutus dicat hæc.

• Pater peccavi in celum et coram te : jam non sum dignus vocari filius tuus. Fac me sicut unum de mercenariis tuis. • Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus : ego autem hic fame pereco : surgam et ibo ad patrem meum et dicam ei.

dixit. Amalarius autem anno 836 extinctus est. Amictum Gotho-Hispani anacholadium appellabant (*Vid. not. pag. 174*). Alba sancto Isidoro (*Orig. lib. xix, cap. 21*) dicitur est tunica sacerdotalis linea, quæ vulgo camisia vocatur. De cingulo sanctus Isidorus (*Orig. lib. xix, cap. 54, apud Em. de Aguirre, Conc. Hist. tom. III, pag. 149*). Existat donatio Rudisigdi episcopi facta anno 935 monasterio sancti Salvatoris Celles nove in Galliecia, quæ, inter alia, recenset angulos auro-gemmatos duos, alios argenteos sexaginta, ex quibus unum gemmatum, alios lineos decem. Cingula autem gemmata proprie strophia dicebantur (*S. Isid., Orig. lib. xix, cap. 53*). De manipulo, stola et planeta fit mentio in Actis dedicationis ecclesie sancte Mariæ Viripuleusis, anno 688, apud de Marca, in appendice ad Mirram Hispanicam (*pag. 217*). De stola et alba meminit sanctus Germanus Parisiensis, aut alius sub ejus nomine vetus scriptor (*Id. epist. de communi officio, Theol. nov. Anecd. tom. V, col. 98*). Stola vero antiquioribus orarium dicebatur (*Conc. Bracar. I, can. 27; Bracar. III, can. 5; Toletanum IV, can. 59*). De eadem, veste sacerdotali, fit mentio in testamento sancti Perpetui Turonensis, quod ipse anno 475 scripsit (*Spicil., tom. V, p. 106*), et apud Paulum, diaconum Emeritensem (*De vitis Patrum Emeritensium, cap. 5*). Eadem planeta dicebatur (*S. Isid., lib. xix Orig., cap. 24*), et apud Gallos *amphibatium*. Sanctus Germanus, in laudata epistola de communi officio : *Casula, quam amphibatium vocant, et sanctus Remigius Rhemensis amphibatium albam paschalem testamentum legavit (Test. S. Remigii, apud Labbeum, Bibl. I, pag. 806)*. Porro orationes istæ, quæ hic dicende apponuntur dum sacerdotes vestimenta sacra induit, eadem leguntur in vetustis Codicibus sancti Gatiiani Turonensis, Sacramentarii Moysacensis octingentorum annorum, apud Martenium (*De antiq. Eccl. Ritib. tom. I, lib. 1, cap. 4, art. 12, col. 534, 537*). Orationes siquidem ad amictum, ad albam, ad cingulum eadem sunt in Sacramentarii sancti Gatiiani Turonensis, et ferme eadem in Moysacensi. Ad manipulum, ad stolam et casulam, eadem in Moysacensi leguntur.

P. Fac me, Kyrieleyson. Christeleyson. Kyrieleyson. A Pater noster. *ŷ.* Ab occultis meis munda me Domine. *ŷ.* Et ab alienis parce servo tuo. *ŷ.* Domine exaudi orationem meam. *ŷ.* Et clamor.

Oremus. *Oratio.* * Deus qui de indignis dignos: de peccatoribus justos: et de immundis facis mundos: munda cor meum et corpus meum ab omni sordide et cogitatione peccati: et fac me dignum atque strenuum sanctis altaribus tuis ministrum: et presta ut in hoc altari ad quod indignus accedere presumo: acceptabiles tibi hostias offeram pro peccatis et offensionibus: et innumeris quotidianis meis excessibus: et pro peccatis omnium viventium: et defunctorum fidelium: et eorum qui se meis commendaverunt orationibus: et per eum tibi meum sit acceptabile votum: qui se tibi Deo Patri pro nobis obtulit in sacrificium: qui est omnium opifex et solus sine peccati macula Pontifex. Jesus Christus filius tuus Domine noster. Qui tecum vivit etc.

Et statim manibus junctis coram pectoribus humiliter exeat: et eat ad altare: et faciat confessionem * dicendo prius. Ave Maria. In nomine Domini nostri Jesu Christi. Amen. Sancti Spiritus adsit nobis gratia. *ŷ.* Introibo ad altare Dei. *ŷ.* Ad Deum qui letificat juventutem meam. P. Judica me Deus. totum. cum Gloria Patri. Et iterum dicat. Et introibo ad altare Dei. *ŷ.* Dignare Domine die isto. *ŷ.* Sine peccato nos custodire. *ŷ.* Confitemini Domino quoniam bonus. *ŷ.* Quoniam in seculum misericordia ejus. *ŷ.* Ora pro nobis sancta Dei genitrix. *ŷ.* Ut digni efficiamur etc.

Confessio. Confiteor omnipotenti Deo et * beate Marie Virgini: et Sanctis Apostolis Petro et Paulo

* *Deus qui de indignis.* Hæc oratio in Sacramentario sancti Gaiiani Turonensis inter alias apologias exstat. Ejusmodi apologiæ plures leguntur in Sacramentario Gregoriano Menardi, quæ vetustis Missalibus libris orationes ante missam nonnunquam inscribuntur. Dicuntur apologiæ sacerdotis, quia illis sacerdos excusat sese, quod indignus cum sit audeat ad sacra mysteria celebranda accedere. Ad calicem Missalis Toletani adijcerunt ordinem celebrandi missam, in quo arbitrio sacerdotis relinquunt ut, si voluerit, orationem Deus qui de indignis, etc., dicat antequam vestes sacerdotales induat; at juxta rubricam Missalis nostri hæc oratio dicenda est a sacerdote postquam vestes sacras induit; deinde, quod singulare est, orationi præmittuntur antiphona, Kyrie et oratio Dominica, quibus, tanquam collecta, subjicitur Deus qui de indignis. Cæterum hæc distinguenda est ab alia apologia quam facit sacerdos statim ante orationem missam.

Et statim. Eadem rubrica legitur in Missali Toletano, ubi notandum sacerdotem calicem ad altare non deferre, ut modo plerumque fit, cum missa privata celebranda est.

Dicendo prius. Eadem in Missali Toletano legitur, cæterum vetustum esse consuetudinem recitandi psalmum Judica me Deus cum versiculo Introibo, probat P. Le Brun (*Explic. missæ* t. 1, part. 1, art. 5, n. 4, pag. 111). De hac consuetudine Pontificale Prudentii Trecentis, apud Martenium (*De antiq. Eccl. Ritib. tom. 1, col. 530*), habet: Hæc dicat, sacerdos osculatur altare, dicat: Introibo ad altare Dei, etc. P. Judica me, Deus. Orat. Aufer a nobis, etc. D:

et omnibus Sanctis: et vobis fratres manifesto me graviter peccasse per superbiam: in lege Dei mei: cogitatione: locutione: opere et omissione: mea culpa: mea culpa: gravissima mea culpa. Ideo precor beatissimam Virginem Mariam: et omnes Sanctos et Sanctas: et vos fratres orare pro me.

Absolutio. Misereatur vestri omnipotens Deus: et dimissis omnibus peccatis vestris: perducatur vos ad vitam eternam. Amen.

Absolutio ad populum. Indulgentiam absolutionem et remissionem omnium peccatorum vestrorum cum emendatione morum et vite: per gratiam Sancti Spiritus tribuat vobis misericors Dominus. Amen. *ŷ.* Deus tu conversus vivificabis nos. *ŷ.* Et plebs tua letabitur in te. *ŷ.* Ostende nobis Domine misericordiam tuam. *ŷ.* Et salutare tuum da nobis. *ŷ.* Sacerdotes tui induantur iusticiam. *ŷ.* Et Sancti tui exultent. *ŷ.* Domine exaudi. *ŷ.* Et clamor. *ŷ.* Dominus vobiscum. *ŷ.* Et.

Oremus. *Oratio.* * Aufer a nobis quesumus Domine: cunctas iniquitates nostras: et spiritum superbie et elationis cui resistis: et reple nos spiritu timoris: et da nobis cor contritum et humilitatum: quod non spernis: ut ad Sancta Sanctorum puris mereamur mentibus introire. Per Dominum nostrum **219** Jesum Christum filium tuum: qui tecum vivit et regnat in unitate ejusdem Spiritus Sancti Deus: per omnia secula seculorum. Amen.

Et statim accedat ad altare: et faciat crucem super aram dicendo. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Et osculetur aram: et osculans eam dicat Ant. *ŷ.* Salve crux preciosa que in corpore Christi dedicata

eadem in missa Illyrici, apud Martenium (*Ibid.*, col. 495) et apud Micrologum (*Cap. 23*).

Confessio. Confessionis formulæ plures et variæ in vetustis Missalibus libris inveniuntur. Hæc, paucis mutatis, in Missali Toletano (*Fol. 114, col. 2*) legitur. Adverte quod omnibus præcipuis diebus festis, sacerdos, antequam faciat confessionem, dicit: Per gloriam nominis tui, Christe fili Dei vivi, et per intercessionem sanctæ Mariæ virginis, et beati Jacobi et omnium sanctorum tuorum, auxiliare et misereere indignis servis tuis, et esto in medio nostri Deus noster, qui visis et regnas in secula seculorum; et respondetur Deo gratias.

Beate Marie Virgini. In formula Toletana legitur semper virgini.

Per superbiam. In Toletana paulo aliter: Et manifesto omnia peccata mea, quia peccavi nimis cogitatione, locutione, opere et omissione: mea culpa, etc.

Aufer. Hæc oratio longe prolixior est illa quæ in Missali Toletano legitur. Sacerdos accedit deinde ad altare et 1° facit crucem super aram, eamque osculatur, dicendo Salve crux, etc.; addique aliquam ex subsequentibus orationibus, Exaudi, etc., Per virtutem, etc. 2° Extendit corporalia, et orat. 3° Mundat calicem et patenam, et orat. 4° Vinum aqua miscet in calice, et hostiam in patena collocat; imponitque calici, eamque filiola tegit, ac demum calicem et patenam in media ara collocat, et velo tegit.

Salve crux. Osculando aram sacerdos dicit Salve crux, etc. Consuetudo vetusta erat crucem in ara aut collocare, aut suspendere, quam sacerdos et Getho-

es : et ex membris ejus tanquam margaritis ornata : A
salva presentem catervam in tuis laudibus jugiter
congregatam. *γ*. Adoramus te Christe et benedici-
mus tibi. *α*. Quia per sanctam crucem tuam rede-
misti mundum.

Oremus. *Oratio*. Exaudi nos Deus salutaris noster :
et per triumphum sancte crucis : a cunctis nos de-
fende periculis. Per Christum.

Oratio. Per virtutem sancte Crucis : et per inter-
cessionem beate Marie Virginis : et beati Petri Apo-
stolorum Principis : et omnium Sanctorum : absolve
quesumus Domine nostrorum vincula delictorum : et
quicquid pro eis meremur : propiciatus averte : et
ad beneficia recolenda quibus nos instaurare digna-
tus es : tribue venire gaudentes. Per Christum.

Alia. Consientias nostras.

Alia Oratio. Adsit nobis Domine.

Ad extendendum corporalia dicat Sacerdos. In tuo
conspetu quesumus Domine hec nostra munera
tibi placita sint : ut nos tibi placere valeamus : at-
tollite portas principes vestras : et elevamini porte
eternales : et introibit Rex glorie. Quis est iste Rex
glorie? Dominus fortis et potens in prelio : Dominus
virtutum ipse est Rex glorie.

¶ Mundando calicem dicat. Dignare Domine mun-
dare *α* vas istud : in quo sumere preciosum *α* san-
ctum corpus tuum valeam. Qui cum Patre et Spiritu
Sancto vivis et regnas Deus per omnia secula secu-
lorum.

Quando ponit vinum. Misco quesumus Domine in C
calice isto quod manavit ex latere tuo : ut fiat in re-
missionem peccatorum nostrorum. Amen.

Benedictio aque. Jube Domine benedicere.

Dicat minister. Ab illo benedicatur : cujus Spi-
ritus super aquas ferebatur. In nomine Patris et Filii
et Spiritus Sancti. Amen.

Oratio. *α* Ex latere Domini nostri Jesu Christi
sanguis et aqua exiisse perhibentur : *†* hec ideo nos
pariter commiscemus : ut misericors Deus utrumque
ad medelam animarum nostrarum sanctificare di-
gnetur. Per eundem Christum Dominum nostrum.
Amen.

Quando ponit hostiam in patena dicat. Benedictio
Dei Pa *✠* tris omnipotentis et Filii et Spiritus Sancti :
descendat super hanc hostiam tibi Deo Patri offe-
rendam. Amen.

Hispani, ad aram accedentes, salutare solebant. De
cruce in ara collocata Sozomenus (*Hist. Eccl. lib. II, cap. 5*). Sanctus Gregorius Turonensis (*De Mir. S. Juliani, cap. 43*) scribit : Pendebat autem super ipsum
altare crux holochrysa, etc.

Ad extendendum corporalia. Vide notam fol. 119.
Corporalia nec initio misse, neque a sacerdote olim
extendebantur, sed, lecto Evangelio, iisque qui sa-
crificio interesse non debebant dimissis, a diacono
mensa Domini sternebatur. *Oratio Sub tuo conspectu*,
etc., ex duabus orationibus compacta videtur, quarum
prima fortasse dicebatur cum diaconi palla tegerent
oblata, in altari composita : altera, *Attollite portas*,
tum dicebatur cum iidem, ante orationem *post no-
mina*, pallium attollerent quo munera operiebantur.

Ante Evangelium dicat Sacerdos. *Oratio*. Conforta
me Rex Sanctorum summum tenens principatum :
da sermonem rectum et bene sonantem in os meum :
ut placeam tibi et omnibus circumstantibus.

Inclinat se in medium altaris : et dicat. Jube
Domine benedicere. Dominus sit in corde meo et in
ore meo et in labiis meis : ad pronunciandum san-
ctum Evangelium divinum.

Diachonus vero dicat. Munda cor meum corpusque
ac labia mea : omnipotens et misericors Deus : qui
labie Esaye prophete calculo mundasti ignito. Ita et
me tua gratissima miseratione mundare digneris :
ut sanctum Evangelium valeam nunciare. Per Chri-
stum Dominum nostrum. Amen.

Quando petit benedictionem a Sacerdote. Jube do-
mine benedicere

Dicat Sacerdos. *α* Corrobores Dominus sensum
tuum ac labia tua : ut recte pronuncies nobis elo-
quia sancta sua.

Quando osculatur Evangelium. *Dicat Presb.* Ave
Verbum divinum : reformatio virtutum : restitutio
sanitatum.

Ad hostiam offerendam. *Oratio*. Acceptabilis sit
majestati tue omnipotens Deus : hec nostra oblatio.
quam tibi offerimus : pro reatibus et facinoribus no-
stris : et pro stabilitate sancte Catholice et Aposto-
lice Ecclesie. Per Christum Dominum nostrum.
Amen.

Ad offerendum Calicem. *Oratio*. Offerimus tibi Do-
mine : Jesu Christi filii tui calicem : humiliter im-
plorantes clementiam tuam : ut ante conspectum Di-
vine majestatis tue : cum odore suavitatis ascendat.
Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

Ad ponendam filiolam. *Oratio*. Hanc 220 oblatio-
nem quesumus omnipotens Deus placatus accipe : et
omnium offerentium : et eorum pro quibus tibi offer-
tur peccata indulge. Per Christum.

Inclinat se junctis manibus et dicat hanc orationem.
Domine Deus omnipotens Pater : bene *✠* dic et sanctifi-
ca hoc sacrificium laudis : quod tibi oblatum est ad ho-
norem et gloriam nominis tui : et parce peccatis po-
puli tui : et exaudi orationem meam : et dimitte mihi
omnia peccata mea. Per Christum Dominum no-
strum. Amen.

¶ Mundando calicem. Adde et patenam, sive dis-
cum.

α Vas istud. Lege vasa ista, calicem scilicet et dis-
cum.

α Sanctum. Lege sanguinem et corpus tuum va-
leam, etc.

α Ex latere. Hæc oratio exstat in sacramentario
Moysacensi, apud Martenium (*Deant. Eccl. Rit., tom. I, col. 530*), ubi ad *mistum* inscribitur.

† Hec ideo. Scilicet vinum et aquam commiscemus.
In Moysacensi Codice apud Martenium citatum illud
hæc deficit.

α Corrobores. Eadem benedictio ad Evangelium le-
gitur in Codice Moysacensi (*Marten., ibid., col. 539*).

• *Benedictio incensi.* Jube Domine benedicere. Ab A

illo benedicatur : in cujus honore cremabitur. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Incensando dicat Sacerdos. Oratio. Placare Domine per hoc incensum mihi et populo tuo : parcens peccatis nostris : et quiescat ira et furor tuus : presta propicius : ut bonus odor sinus tibi in vitam eternam. Amen.

Ad offertorium populi dicat Sacerdos offerenti. Centuplum accipias : et vitam eternam possideas in regno Dei. Amen.

Benedictio panis. ♀. Adjutorium nostrum in nomine Domini. ♀. Qui fecit. ♀. Sit nomen Domini. ♀. Ex hoc.

Oratio: Bene ✕ dic Domine creaturam istam panis : sicut benedixisti quinque panes in deserto : ut omnes gustantes ex eo recipiant sanitatem tam animo quam corporis. Per Christum. Bene ✕ dictio Dei Patris omnipotentis : et Filii : et Spiritus Sancti : descendat super hunc panem : et super omnes ex eo comedentes.

Ad lavandum manus. Lavabo inter innocentes manus meas : circumdabo altare tuum Domine : ut audiam vocem laudis tue : et enarrem universa mirabilia tua. Ne perdas cum implis Deus animam meam : et cum viris sanguinum vitam meam.

In fine Missæ dicitur Antifona in laudem gloriose Virginis Mariæ. Ant. Salve regina misericordie. Vita dulcedo et spes nostra salve. Ad te clamamus exules filii Eve. Ad te suspiramus gementes et flentes in hac lachrymarum valle. Eya ergo advocata nostra : illos tuos misericordes oculos ad nos converte. Et Jesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende. O clemens. O pia. O dulcis Virgo semper Maria. ♀. Post partum.

• *Benedictio incensi.* Usus thuris in Ecclesia Dei vetustissimus est, et a Malachia propheta (Cap. 1, 2, juxta LXX) prædictus : Ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσφίεται τῷ ὀνόματι μου καὶ θυμίαμα καθαρόν, ut sanctus Justinus in dialogo cum Tryphone legit : In omni loco thymiana offertur nomini meo et sacrificium mundum. Hinc in omnibus Orientalium liturgiis thus et thuribulum tam frequenter recurrit, templum enim et altare, dona sacra, Evangelium, sacras imagines, sacerdotes, presbyteros, clerum et populum, mortuorumque fidelium cadavera thurificare solent. Præter liturgias, videtur sanctum Basilium (Hom. de S. Gordio martyre), sanctum Ephrem (In Testamento suo), Dionysium Areopagitam, sive alium auctorem (De ecclesiastica Hierarchia, cap. 3), canones apostolorum (Can. 3), etc. In occidente Thus in funeribus adhibebatur (Tert., Apol. cap. 40). Thuribulum sacerdotem præcedebat cum ecclesiam sacrificaturus adiret. Ordo Romanus primus Ilitorpi, de processione pontificis et secretario ad aram describens : Tunc ministri, cum thymiamaterio et thuribulis : non amplius ternis, procedunt ante ipsum pontificem, mitentes incensum. Paulus diaconus Emeritensis (De Vita Patr. Emeritens., cap. 6), de Fidele episcopo Emeritensi agens : Moxque ille consurgens, diaconibus ex more thuribula gerentibus, et ante eum præcedentibus, cum universis qui aderant, ad ecclesiam perrexit, quatenus, Deo adjuvante, missarum solemniam celebrarent, etc. Thus quoque præcedebat Evangelium ab altare ad ambonem procedens, et ab ambone ad

• OMNIUM OFFERENTIUM.

Dicat Presb. ante Altare antequam faciat confessionem in omnibus Festis precipuis.

Per gloriam no-minis tu-i Chri-ste fi-li
De-i vi-vi et per intercessi-onem sancte
Mari-e Vir-gi-nis et
bea-ti Jacobi et omnium Sanctorum
tu-orum auxi-li-a-re et miferere in-
dignis servis tu-is et esto in medi-o
nostri Deus no-ster qui vi-vis et
re-gnas in se-cula
se-cu-lorum. De-o gra-ti-as.

Ad Missam e Officium.

Hec dicit Dominus : ego tuli te et fui tecum : al-leluja. Et interfeci omnes inimicos tuos al-leluja. Fecique tibi nomen grande : al-leluja : al-leluja. ♀. Beatus vir qui timet Dominum : in mandatis ejus cupit nimis. P. Feci. ♀. Gloria et honor.

altare rediens (Ord. Rom. citatus, et Micrologus, cap. 9). In quibusdam Ecclesiis altare thurificabant, et oblata. Testis est sanctus Ambrosius, in Lucam (Lib. 1, cap. 1) : Atque utinam nobis quoque adolescentibus altaria, sacrificium deferentibus assistat angelus. Imo præbeat se videndum ; non enim dubites assistere angelum quando Christus assistit, quando Christus immolatur. Porro quotiescunque incensum thuribulo imponeret, sacerdos illud prius benedicebat. Harum benedictionum formulæ plures apud Martenium leguntur (De ant. Eccl. Ritib. tom. 1, l. 1, cap. 4, art. 12), inter quas (Pag. 552) est hæc in Pontificali Prudentii Trecensis episcopi : Hoc incensum ad omnem putorem nocivum extinguendum Dominus benedicat, et in odorem suavitatis suæ accendat.

• *Officium. Regum II, vii, 9. ♀. Psal. cxi, 4.* De officio ad missam vide quæ notavi pag. 64, et animadvertite quod missa sancti Jacobi hoc loco ponitur tanquam exemplum missæ Mozarabicæ.

221 Et proseguatur a choro usque in fin. per totum annum preter in adventu Domini in Quadrag. et in diebus feriis.

In excelsis Deo. Et in terra pax hominibus bone voluntatis. Laudamus te. Benedicimus te. Adoramus te. Glorificamus te. Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam. Domine Deus Rex celestis: Deus Pater omnipotens. Domine Fili unigenite Jesu Christe. Domine Deus agnus Dei Filius Patris. Qui tollis peccata mundi: miserere nobis. Qui tollis peccata mundi: suscipe deprecationem nostram. Qui sedes ad dexteram Patris: miserere nobis. Quoniam tu solus Sanctus. Tu solus Dominus. Tu solus altissimus Jesu Christe. Cum Sancto Spiritu in gloria Dei Patris. Amen.

Dicit iterum. Per omnia semper secula etc.

Oratio. Christe cujus virtus atque potentia tantum in Apostolo tuo Jacobo emicuit: ut in nomine tuo emissis se demoniorum catervis: potentialiter meruerit imperare: tu Ecclesiam tuam ab adversantium impugnatione defende: virtute Spiritus exuperando adversa: ut illius doctrine opere compleat: cujus hodie exempla pie passionis honorat. *ñ. Amen.*

In Adventu Domini.

Oratio. Deus qui per Angelicos choros adventum illi tui Domini nostri Jesu Christi annunciare voluisti: qui per Angelorum preconia gloriam in excelsis Deo et in terra pacem hominibus bone voluntatis adimplementibus demonstrasti: concede ut in hujus Domini Resurrectionis festivitate: pax terris redita convalescat: et fraternae dilectionis charitate innovata permaneat. *ñ. Amen.*

In solemnitatibus et in Dominicis quando festivitates Martyrum celebrantur.

Per omnia. Postquam finis canendo officio ad missam factus est, sacerdos in medio altaris canit *Per omnia semper secula seculorum*, et statim pariter canendo subdit *Gloria*, reliqua vero proseguat choros. Hanc acclamationem liturgicam *Per omnia*, etc., antiquissimam esse, ex sancto Irenæo (*Advers. Hæres. lib. 1, cap. 3*) constat. In missa Romana præmittitur præfationi. Adverte discrimen inter Romanum et Gotho-Hispanum hymnum, hi enim *per omnia semper secula seculorum* canunt. Origo huius *Gloria in excelsis* (qui hymnus *Angelicus*, et a Grecis *Doxologia magna* denominatur) e celo est: angeli enim primam ejus partem in Nativitate Domini cantarunt, reliqua, inquit Patres Conc. Tol. iv (*Can. 12*), ecclesiastici doctores adjecerunt. Plerumque sancto Hilario Pictaviensi tribuuntur, at an ipse composuerit, an e graeco in Latinum transulerit, non est adeo certum. Consuetudine vetusta in Hispania canebatur hymnus *Angelicus*, ut concilium Toletanum iv (*Can. 12*) aperte innuit, canebatur autem non solum *Dominicis diebus*, sed quibuscunque *festivitatibus*, ut Etherius et Beatus (*L. 1, advers. Elip.*) scribunt: quare recentioris instituti apud Mozarabes est, quod tempore Adventus et Quadragesimæ, diebus *Dominicis* hymnus *Angelicus* omitatur. Hymnus *Angelicus* canebatur pariter in Gallia, ut ex Sacramentario

A *Oratio.* Gloria nostra Deus.

Quere in festo Sancti Clementis fol. XX.

In Sancte Marie et in Circumcisione.

Oratio. Tibi semper Domine gloriam omnipotens Jesu Christe: cujus in celo et in terra laudes: confesso permanet: dum tibi gloria in excelsis decantatur: et in terra pax hominibus nunciatur. Bonam quesumus voluntatem nobis famulis tuis et populis supplicantibus tribue: ut ab omnibus nos mundes peccatis: et pacem tuam perpetuam nobis propicius et omni populo largiaris. *ñ. Amen.*

De Natale Domini.

Oratio. Hodie nobis thesaurus natus est: hodie nobis lux ex utero virginis: quam spiritus ignivit verum lumen apparuit. Hodie recorum medicus lumen natus est. Hodie paraliticorum sanitas. Hodie debillium firmamentum: infirmantium virtus. Hodie resurrectio vivorum Salvator advenit. Hodie nobis inter noctem nubes ignita lucis apparuit. Hodie Salvator noster advenit: quem prophete ante promiserant: ex Maria Virgine nascitur. Hodie nobis in presepio positus perpetue Christianis ostenditur Christus: qui dixit: ego sum panis verus Dei qui de celo descendi. Siquis autem de pane isto manducaverit: non esuriit in eternum. *ñ. Amen.*

In solemnitatibus et in Dominicis quando festivitates Martyrum celebrantur.

Oratio. Laudamus te Domine cum Angelis: benedicimus te cum virtutibus sanctis. Glorificamus cum potestatibus supernis. Et qui te episcopes martyres nos subsistere non desinimus: recte honore tui nominis per officium creature creatrici tue potentie non negamus: pro qua re tibi nos facio bone voluntatis tue placere servitium. Et vel in celis cum Angelis: et vel in terris cum hominibus pacifice aglutinari in tua glorificatione adscensum. *ñ. Amen.*

In Illaria Pasche post gloria in excelsis.

Oratio. Tibi gloriam concinimus Domine Deus noster: tuamque potentiam postulamus: ut sicut pro

Bubiano (*Pag. 281, 282*) constat, ubi Integer legitur, et adduntur binæ orationes, quarum una, de more, post hymnum recitabatur. Absoluto hymno, sacerdos iterum dicit *Per omnia semper secula seculorum*, et Diaconus olim clamabat *Oremus*, et tum sacerdos orationem fundebat: modo autem, silente diacono, sacerdos, omnia solemniter admonitione *Oremus*, orationem dicit, quæ omnibus diebus *Dominicis Adventus* eadem est. *Deus, qui per angelicos choros: Dominicis post octavam Epiphaniæ ad Quadragesimam usque, Te excelsa laus in altissimis decet: Dominicis Quadrage-imæ, Audiant simul te, Domine, omnes gentes: ex Dominicis a Paschate ad Pentecosten, Tibi gloriam concinimus: a Pentecoste ad Adventum, Tibi gloriam concinimus.* In missis sanctorum, et in festivitatibus Domini aut beatæ Virginis, hæc oratio frequenter peculiaris est ejus diei, alludens ad festum quod celebrant.

b *Emissis se. Lege missæ ad se. Confer Pseudo-Abdian (Hist. apost. lib. iv).*

c *Lux ex utero.* Lege ut pag. 37. In missa Natalitatis legitur: *Hodie nobis lucerna Virginis.*

d *Perpetue.* Lege ut pag. 37. In missa Nativ. legitur: *Hodie nobis in presepio positus perpetuus panis lucis ostenditur.*

nobis peccatoribus dignatus es mori : et ^a clarifica- A
tus secundo post tertium diem apparuisti in gloria
Resurrectionis : ita per te absoluti in te mereamur
habere perpetuum gaudium : ita ut nobis processit
vere Resurrectionis exemplum. *ñ. Amen.*

222 *Dicat Presb. in medium altaris.* ^b Per mis-
ericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et
vivis et omnia regis in *secula seculorum*. *ñ. Domi-*
nus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Lectio libri Sapientie Salomonis (c. Cap. IIII).

ñ. Deo gratias.

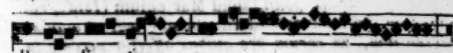
Justus si morte preoccupatus fuerit : anima ejus in
refrigerio erit. Senectus enim venerabilis est : non
diuturna neque annorum numero computata. Cui
sunt autem sensus hominis : et etas senectutis : vita
immaculata. Placens Deo factus dilectus : et vivens
inter peccatores translatus est. Raptus est : ne ma-
licia mutaret intellectum ejus : aut ^d afflictio decii-
peret animam illius. Fascinatio enim nugacitatis
obscurat bona : et instantia concupiscentie transvertit
sensus ^e sicut malicia : consumatus in brevi explevit
tempora multa. Placita enim erat Deo anima illius :
propter hoc properavit educere illum de medio ini-
quitatum. Populi autem videntes : et non intelligen-
tes : nec ponentes in precordiis suis talia. Quoniam
misericordia Dei et gratia in sancto illius : et respec-
tus in electo ipsius. *ñ. Amen.*

Iterum dicat. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.*
El.

Hym-nus tri-um-phe-ram.

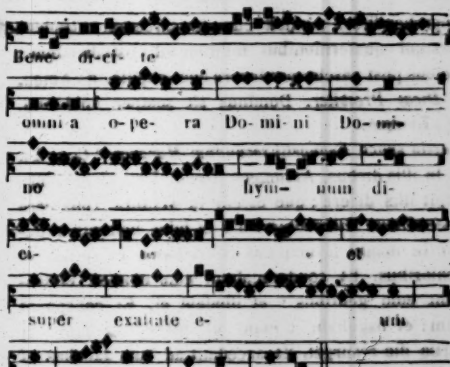
Angelus Domini similiter descendit cum Anania et
sociis ejus in fornacem. Et exussit flammam ignis de
fornace : et fecit medium fornacis : tanquam spiritus
roris flantem. Et non tetigit eos omnino ignis : nec
contristavit : nec quicquam moleste eis intulit. Tunc
illi tres quasi ex uno ore laudabant : et magnifica-
bant : et benedicebant Dominum de fornace dicentes.
Domine Deus patrum nostrorum et laudabilis es et
supereffluatus in secula. Amen.

Bene-dictus es.

^a *Clarificatus.* Ita etiam pag. 104 legitur : fortasse
tamen legendum *crucifixus* : nam Christus Dominus
die Jovis captus est, die Ven-ri, secundo passionis,
crucifixus, et post Sabbatum, id est, post tertium ab
inita passione diei, resurrexit.

^b *Per misericordiam.* Absoluta oratione post hym-
num Angelicum, sacerdos dicit *per misericordiam*, ac
tum populum salutat dicendo *Dominus sit semper vo-*
biscum, et ab omnibus olim, modo a choro aut a mi-
nistro, respondetur *Et cum spiritu tuo*. Mos idem
salutandi et respondendi in Gallia vigeat, ut auctor
est sanctus Germanus in explicatione missae Galli-
cane : *Sacerdos benedicit plebem dicens DOMINUS SIT*
SEMPER VOBISCUM, et ab omnibus benedicitur ET CUM
SPIRITU TUO. Concilium Bracarense I (Cap. 3) statu-
erat ut episcopi et presbyteri populum eodem modo
salutarent dicentes *Dominus sit vobiscum*. Sed faten-
dum est aut vocem *semper* in hoc decreto olim lec-

B in se-cula. Amen. Bene-
dicite Anania. Azaria. Misael Dominum. Hymnus.
Quia eripuit nos Deus ab inferis : et de manu mortis
salvavit nos : et eripuit nos de medio camino arden-
tis : flamen in medio ignis eduxit nos.

Dicat Presb. Confitemini Domino quoniam bonus
quoniam in seculum misericordia ejus. *ñ. Amen.*
ñ. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et. Tunc can-
tant. ^c *Psallendo.* Posuisti Domine super caput ejus :
coronam de lapide pretioso. *ñ. Super salutem tuam*
Domine exultabit vehementer : desiderium animus
ejus tribuisti ei : et voluntate labiorum ejus non
fraudasti eum. *P. Coronam.*

Dicat diaconus. Silentium facite. *Hic 223 ponat*
ritum in calice dum dicitur epistola :

Lectio Actuum Apostolorum (c. Cap. XI).

Deo gratias.

In illis autem diebus : supervenerunt ab Hie-
rosolymis propheta Antiochiam. Et surgens unus ex
eis nomine Agabus : significabat per spiritum famem
futuram magnam in universo orbe terrarum : que
facta est sub Claudio. Discipuli autem prout quisque
habebat : proposuerunt singuli in ^d monasterium
mittere habitantibus in Judea fratribus. Quod et fe-
cerunt : mittentes ad seniores per manus Barnabe et
Sauli. Eodem autem tempore : misit Herodes Rex
manus : ut affligeret quosdam de Ecclesia. Occidit
autem Jacobum fratrem Johannis gladio. Videns au-
tem quia placeret Judeis : apposuit apprehendere et
Petrum. Erant autem dies azimorum. Quem cum

D tam fuisse, aut decretum contrario usu fuisse abro-
gatum.

^e *Cap. IIII.* Vers. 7 - 45. Eadem prophetia que
in festo sancti Clementis legitur. De Scripturarum
lectione et de prophetia vide notam pag. 69.

^d *Afflictio.* Vulg., *au' ne fictio.*

^e *Sicut malitia.* Vulg., *sine malitia.*

^f *Hymnus.* De hymno trium puerorum et subse-
quente, *Confitemini* vide notam pag. 93 : et adverte
hymnum integrum hic non exstare, sed ea tantum
que ad rite canendum hymnum necessaria videban-
tur, adjectis notis musicis, apponi.

^g *Psallendo.* Ps. xx, 4. *ñ. Ibid.* 2, 3. Vide notam
pag. 72.

^h *Cap. XI.* Vers. 27 : XII, 1 - 5.

ⁱ *In monasterium.* Lege cum Vulgata in *minis-*
terium. De epistola vide notam pag. 77.

apprehendisset : misit eum in carcerem : tradens autem quatuor quaternionibus militum ad custodiendum : volens post pascha producere eum populo. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio sancti Evangelii secundum Marcum (Cap. X).

In illis diebus. Assumens iterum Jesus duodecim : cepit illis dicere : que essent ei ventura. Quia ecce ascendimus Hierosolymam : et filius hominis tradetur in manus principibus Sacerdotum et scribis et senioribus. Et condemnabunt eum morte : et tradent eum gentibus : et illudent ei. Et conspuent eum : et flagellabunt eum : et interficient eum : et tertia die resurget. Et accedunt ad eum Jacobus et Johannes filii Zebedei dicentes. Magister volumus : ut quodcumque petierimus : facias nobis. At ille dixit eis : quid vultis ut faciam vobis ? Et dixerunt. Da nobis ut unus ad dexteram tuam et alius ad sinistram : sedeamus in gloria tua. Jesus autem dixit eis. Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum ? Aut baptismo quo ego baptizor baptizari ? At illi dixerunt. Possumus. Calicem quem ego hibo bibetis : et baptismo quo ego baptizor baptizabimini. Sedere autem ad dextram meam vel sinistram : non est meum dare vobis : sed quibus paratum est. Et audientes decem : indignati sunt de Jacobo et Johanne. Jesus autem vocans eos : ait illis. Scitis quia hi qui videntur principari gentibus : dominantur eis : et principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita est in vobis. Quicumque voluerit fieri major erit minor : et quicumque voluerit in vobis primus esse erit omniū servus. Nam et filius hominis non venit ut ministraretur ei : sed ut ministraret : et daret animam suam redemptionem pro multis. *ñ. Amen.*

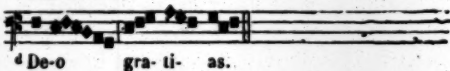
^a Cap. X. Vers. 32 - 46. De Evangelio vide notam pag. 78 ; et adde quod sacerdos, missam privatam celebrans, antequam Evangelium legat, dicit orationem *Conforta me, Rex sanctorum*, etc. Tum inclinatus, in medio altaris, dicit *Jube, Domine*, etc. (Pag. 219).

^b *Tunc offert.* Occurrunt hic oppositae rubricae ; nam haec rubrica praescribit ut, salutato populo, tunc offert sacerdos hostiam, et deinde signatur lauda dicenda ; at pag. 2 alia rubrica habet : interim dum chorus dicit ALLELUIA, offert sacerdos hostiam cum calice cum orationibus quae sequuntur. Demum, infra, rubrica praescribit : *Et dum canitur sacrificium, offert hostiam in calicem [lege ei calicem] cum orationibus quae sequuntur.* Ad hunc nodum dissolvendum ritus antiquus Gotho-Hispanus a recentiori Mozarabico ritu distinguendus est, et rursus ritus Mozarabicus missae privatae distinguendus est a ritu missae solennis. Igitur ritu antiquo dum canebatur sacrificium, populus et clerus sua munera offerebat, panem scilicet et vinum, et munera altari inferebantur (Vide notam pag. 119). Ritu vero Mozarabico cum missa solennis celebratur, sacerdos offert hostiam et calicem, orationesque consuetas dicit, et interim chorus canit laudam ; at quando missa privata celebratur, sacerdos primum dicit laudam, deinde offert hostiam et calicem ; cum autem offert hostiam, dicit *acceptabilis sit Majestati tuae*, etc. (Pag. 219). Oratio legitur in Codice Narbonensi, et in Moysacensi, sed recentiori manu, ante sexcentos annos exarata (Martens, de ant. Eccl. Rit., t. I, col. 540), et quando calicem offert, dicit *Offerimus tibi, Domine*, etc. (Pag. 219), quae habetur in citato Sacramentario Narbonensi et

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

^b *Tunc offert Sacerdos hostiam.*

^c *Lauda.* Alleluia. *ñ.* Ecce servus meus suscipiam eum : electus meus complacuit sibi in illo anima mea. Postea dicat.

^d De-o gra-ti-as.

Sacrificium. Fulgebit justus sicut splendor firmamenti : et sicut stelle celi dantes claritatem lucis : ita et justus splendebit. *ñ.* In perpetuo eternitate.

Et dum cantatur sacrificium : offert hostiam in calicem cum orationibus quae sequuntur.

^B *Oratio.* Acceptabilis sit majestati tue omnipotens eterne Deus hec oblatio : quam tibi offerimus pro reatibus et facinoribus nostris : et pro stabilitate sancte Catholice et Apostolice fidei cultoribus. Per Christum etc. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Dimittendo patenam super corporales. Deinde accipiat calicem sanctificando sic. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti Amen.

Oratio. Offerimus tibi Domine calicem : ad benedicendum sanguinem Christi Filii tui : deprecamur quesumus clementiam tuam : ut ante conspectum divine Majestatis tue cum odore suavitatis ascendat. Per eundem.

^C *Ponat calicem super aram et accipiat filiolam sine sanctificatione et ponat super calicem dicendo.* *Oratio.* Hanc oblationem quesumus Domine placatus admitte : et omnium offerentium eorum pro quibus tibi offertur peccata indulge. Per Christum.

in Moysacensi, in quo tamen per oscitantiam amanuensis irrepsit Christi Filii tui sanguinem, cum tam in nostro quam in Narbonensi legatur Christi Filii tui calicem. Calicem deinde in aram deponit, eumque filiola, hoc est palla, quam Hispani *bijuela* dicunt, tegit, additque orationem *Hanc oblationem*, etc., quae in Moysacensi Sacramentario, ante annos octingentos exarata, legitur sub hoc titulo : *quando panem et vinum super altare ponit*, apud Martenium (*Ibid.*, col. 539) ; et animadvertendum ibidem legi et omnium offerentium, et eorum pro quibus offertur peccata indulge, ut in Missali nostro, pag. 220, legitur ; at pag. 3, et rursus pag. 223, illud et Missali nostro excidisse. Demum inclinando se in medio altaris dicit *In Spiritu humilitatis et reliqua*, quae pag. 2 integra leguntur, additurque *Veni sancte Spiritus sanctificator*, etc. (*Ibid.*), quod teste Micrologo (Cap. 2), juxta ordinem Gallicanum recitatur ; ceterum pag. 220, dicit : *Domine Deus omnipotens*, etc. De oratione *Veni Spiritus sancte sanctificator* silet.

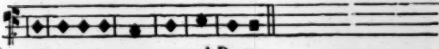
^d *Lauda.* Isaia XLII, 1. Ex decreto concilii IV Tolentani (Can. 12) lauda non canitur ante Evangelium ; sed nunquam post Evangelium omittitur. Constat ex Alleluia et versiculo, qui ut plurimum e psalmis desumitur, et deinde repetitur alleluia. Hinc sanctus Isidorus (*Off. lib. 1, c. 13*) laudas idem esse dixit ac alleluia ; at tamen tempore Quadragesimae sine alleluia canitur lauda.

^e *Deo gratias.* Illud *Deo Gratias* ad laudem non spectat, sed suo loco motum hic casu positum est. Adjiciuntur notae musicales, ut sciant quomodo canendum, si quando opus fuerit.

Hic dicat. In spiritu humilitatis. ^a Postea offerat A
populus : posito incenso dicat Presb.

Adjuvate me fratres in ora-ti-o-ni-bus vestris

et ora-te pro me ad Deum.

^a Postea offerat. Hoc loco tria simul congeruntur quæ distinguenda sunt, et eo ordine a sacerdote ad altare peraguntur, quæ hic recensentur. Primum igitur sacerdos thurificat oblata; deinde petit auxilium fidelium, dicendo, *Adjuvate me, fratres*, etc., ac tertium, versus ad populum, eorum dona et oblationes suscipit. De thure rubrica (Pag. 3) præscribit: *Hic sacerdos ponat incensum in thuribulo, etc. Incenset sacrificium, si placuerit. Gotho-Hispanos tunc in ecclesia incendisse sanctus Isidorus clare innuit, cum in epistola ad Ludifredum Cordubensem, incensi præparationem thesaurario et curam incensi archidiacono commisit (Vide notam ad pag. 220). Haud puto tamen eos incensum aræ admovisse. Mozarabes quoque de thure ad aram incendendo nihil certi statuisset hæc rubrica ostendit, qua thurificare oblata, aut a thure abstinere arbitrio sacerdotis permittitur. Ecclesia Romana vero ad altare tunc inferre permisit. Amalarium, in fine secundæ præfationis ad librum de ecclesiasticis Officiis, de Ecclesia Romana scribit quod post Evangelium non offerunt incensum super altare. Nec de thurificatione oblatorum ulla sit mentio in ordinibus Romanis primo et tertio. Immo Micrologus, qui sæculo xi scriptus (De eccl. Observ., cap. 9), animadvertit quod ordo Romanus præcipit ut incensum semper præcedat Evangelium, cum ad altare sine ad ambonem portatur, non autem concedit ut oblato in altari thurificetur, quavis modo a pluribus, imo pene ab omnibus, usurpetur. Postquam oblata thurificavit, rubrica (Pag. 3) præscribit ut sacerdos inclinet se in medium altaris junctis manibus, et dicat alta voce ADJUVATE ME, FRATRES, etc. De hac, ut ejusdem significationis, oratione mentio recurrit apud Amalarium, apud vulgatum Alcuinum, in ordinibus Romanis, in missa Illyrici, et passim in vetustis libris Missalibus. Apud Gotho-Hispanos, ut opinor, sacerdos, prius quam apologiam oraret, dicebat *Adjuvate me, fratres*, et dum ille pro se, populus etiam pro eo orabat; at Mozarabes hæc ita diviserunt, ut *Adjuvate me*, etc., diceretur post oblationem elementorum, apologia vero post manuum lotionem. Demum tertium quod distinguendum erat ad oblationem populi spectat, de qua rubrica (Pag. 3) hæc habet: *Et sacerdos vertat se ad populum, et faciat offertorium, si voluerit. Duplex antiquitus distinguebatur populi oblatio, alia panis et vini in usu sacrificii, alia pecuniæ, aut earum rerum quæ alimento cleri et pauperum inserviebant: utrumque hoc oblationis genus frequenter scriptores ecclesiastici commemorant et distinguunt. De secundi generis oblationibus concilium primum Bracaraense (Can. 21, alias 39) statuit ut quæ fideles per festivitates martyrum, aut per commemorationem defunctorum, obtulerant, apud quemdam clericum deponantur, et semel aut bis in anno inter clericos dividantur; nam non modica ex ipsa inequalitate discordia generatur, inquit Patres, si unusquisque sibi attribere voluerit quod in sua septimana oblatus fuerat. Sanctus Isidorus (epist. ad Ludifredum Cordubensem) curam hanc archidiacono attribuit: *Collectam pecuniam de communione ipsæ, archidiaconus, accipit, et episcopo deferit, et clericis proprias partes idem distribuit. Concilium Emeritense, anno 666 celebratum, (Cap. 14) statuit ut pecunia communicationis tempore a fidelibus oblata fideliter collecta episcopo præsentetur, et in tres partes dividatur, quarum una cedat episcopo, alteram presbyteri et diacones consequantur,***

^b Hic accipiat aquam in manibus: et dicat
silentio super oblationem cum tribus digitis. In nomine
Patris & Filii et Spiritus Sancti regnas Deus in
secula seculorum.

ñ. Amen.

Inclinat se Sacerdos ante altare et dicat silentio istam
orationem.

Oratio. Accedam ad te in humilitate spiritus mei:

quam inter se, ut dignitas et ordo poposcerit, dividant, tertia subdiaconis et clericis distribuatur. Hanc pecuniam in altario oblata esse discunt canones 14 et 15 concilii i Aurelianensis; non quod in altare deposita fuerat (quanquam hoc aliquando contigisse non negaverim), sed quia per manus sacerdotum Deo fuerat oblata. Apud antiquos non invenio quo tempore, et an omnino tempore sacrificii, pecuniam, vestem, aliasque res in usum pauperum et cleri offerre mos erat. Concilium Emeritense docet Gotho-Hispanos tempora communicationis pecuniam obtulisse, et sanctus Isidorus hanc collectam de communione pecuniam dicit. Num forte illis in more positum erat pecuniam offerre, cum ad accipiendum corpus Domini accederent? Sane concilium Compostellanum, anno 1056, nondum abrogatis ritibus Gotho-Hispanis, celebratum, statuit ut per omnes communionis majores Nativitatis Domini, Paschæ et Pentecostes, quisquis de quo habuerit offerat. Sacerdos igitur post dictum *Adjuvate me, fratres*, etc., convertit se ad populum, et si quis voluerit pecuniam aut alia quælibet offerre, accedens offert sacerdoti, qui, offerenti beneprecatus, ait: *Centuplum accipias, et vitam æternam possideas in regno Dei*, et ille, deosculans stolam sacerdotis, recedit, et alteri offerenti locum dat. Interim canitur sacrificium juxta rubricam (Pag. 5). In Gallia, recentiori ævo, ejusmodi oblationes faciendæ erant antequam legeretur Evangelium (Hinemar., cap. 1, c. 16; Regino, Discip. eccl. l. 1, c. 72).

^c Hic aquam accipiat. Nimirum post susceptas oblationes sacerdos manus lavat. Ritus lavandi manus ad altare est plane antiquus: de eo sanctus Dionysius (Hierarch. eccl. l. iii, n. 10), Constitutiones apostolicæ (Lib. viii, c. 11), sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (Catech. myst. 6). Auctor Questionum veteris et Novi Testamenti, inter opera sancti Augustini (Quæst. 101), asserit hunc ritum per omnes Ecclesias servari. Aquam lavandis manibus in aliquibus ecclesiis ministrabant diaconi, in aliis subdiaconi, in aliis acolythi, in Hispania, teste sancto Isidoro (Epistola ad Ludifredum Cordubensem), ad subdiaconum pertinebat presbyteris et levitis pro lavandis ante altare manibus aquam præbere, ad diaconum autem infundere aquam manibus episcopi, quod sanctus Isidorus innuit, cum dicat subdiaconum urceolum quoque et aquam, mantile et mantergium tenere episcopo, non tamen ejus manibus aquam infundere: id scilicet muneris diaconi erat. In libris liturgicis passim occurrunt orationes dicendæ dum sacerdos manus lavat. Fol. 220, assignatur ad lavandum manus oratio *Lababo inter innocentes*; de qua, præter Missales libros, sit mentio in liturgia sancti Chrysostomi (pag. 60), in communi liturgia Syrorum (Renaud., tom. 11, pag. 11), et in sancto Cyrillo Hierosolymitano (Catech. myst. 5). Igitur sacerdos, lotis manibus, et interim dicta hæc oratione, quam rubrica (Pag. 5, 224) prætermiserunt, ad medium altaris reversus, tribus digitis facit signum crucis super oblata, submissa voce dicens *In nomine Patris*, etc. Tum, ad altare inclinatus, dicit orationem *Accedam*, quæ in nostro Missali titulo caret, recte tamen apologia sacerdotis nuncupari potest, est enim ejusdem generis atque illa oratio quæ Missali Gallo-Gothico (Num. 37), die Paschæ, describitur apologia sacerdotis, eundemque locum in liturgia occupat, in vetustis libris Sacramentorum, apud Martini (De ant. Rit., lib. 1, cap. 4, art. 12), sancti Dio-

loquar ad te quia multam spem in fortitudine dedisti me. Tu ergo fili David qui revelasti mysteria ad nos in carne venisti : clave crucis tue : secreta cordis mei aperi : mittens unum de Seraphim : qui candenti carbone illo : qui de altari tuo sublatus est : sordentia labia mea emundet : mentem enubilet : docendique materiam subministret : ut lingua que proximorum utilitati per charitatem servit : nec erroris insonet casum : sed veritatis resulet sine fine preconium. Per te Deus meus : qui vivis et regnas in secula seculorum. Amen.

Incipit Missa.

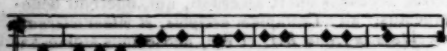

Do-minus sit semper vo-bis-cum.

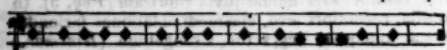
Sequens oratio non dicatur equaliter.

Oratio. Christo cuius virtus atque potentis tantum in Apostolo tuo Jacobo emicuit : ut in nomine tuo emissis a se demoniorum catervis : potentialiter meruerit imperare. Tu Ecclesiam tuam ab adversantium impugnatione defende : ut virtute spiritus exuperando adversa : illius doctrina opere compleatur : cuius hodie exemplum pie passionis honorat. Amen.

Dicit Presb.

Per mis-ericordiam tuam Deus noster qui

es benedictus et vivis et omni-a regis in

angelis, et sancti Theodorici Rhemorum. At in Pontificali Prudentii Trecentis (Ibid.) huc oratio inscribitur confusio sacerdotis, cum Prudentii Sacramentario rubricis prescribit et dicatur antequam sacerdos suscipiat oblata : in missa Ilyrici prescribitur ut dicatur dum cantatur gradatim.

In fortitudine. Ego quia multam spem in fortitudine tua dedisti mihi. Etiam antequam manus lavaret, sacerdos Eulogias benedicebat tempore communionis in distribuenda qui ad communicandum apti non erant. Pag. 220, existit Benedictio panis, scilicet Eulogiei, quae et brevissima est et aptissima. Porro eulogiae, Graecis antidoron, cum, instar communionis, eucharistiae vice distribuuntur, a jejuniis accipiebantur, et reverenter consumebantur : solis fidelibus dabantur, non paganis, non catechumenis, neque Christianis excommunicatis, publice poenitentibus, aut haereticis, schismaticisve. Petenti eulogias negasse injuria erat, in enim pro excommunicato habebatur qui negare fuerant eulogiae (Greg. Turon., Hist. lib. v, cap. 14). Eulogias a Judeis, ab haereticis, aut schismaticis accipere nefas ; erat enim cum istis communicasse. Plura de eulogiis vide apud em. Bonam (Rerum lit. lib. i, c. 15 ; lib. ii, cap. 19).

Incipit Missa. Scilicet fidelium.

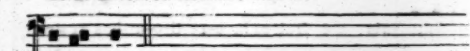
Oratio. Haec oratio plerumque missa, tanquam proprio nomine, appellatur. De hac oratione vide notam pag. 221. Porro oratio missa propria sancti Jacobi nihil discrepat ab oratione post Gloria ejusdem.

Agyos. Absoluta oratione missa, sacerdos in medio altaris dicit Per misericordiam tuam, etc. Tum, ut rubrica praescribit, elevando manus, dicit Agios, etc., et sic preces inchoat : ita enim orationes illae solemnes quae pro Ecclesia, pro clero, pro rege, pro populo, variisque hominum conditionibus fiebant, appellantur, quae a Graecis εὐχαριστία, collectae aut conjunctae

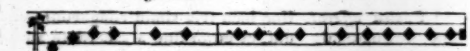
secula seculorum. Amen.

Dicit Sacerdos elevando manus.

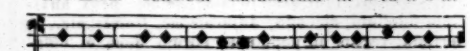

O-re-mus.

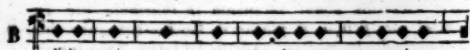
Agyos. Agyos. Agyos. Domine Deus Rex eterne tibi laudes et gratias.

Ecclesiam sanctam Catholicam in o-ra-ti-o-ni-

bus in asse-cte hab-eamus ut eam Dominus

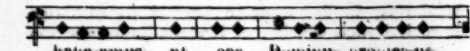
fide et spe et chari-tate pro-pi-cius

ampli-are dignetur. Omnes lapsos captivos

infirmos atque peregrinos in mente

habeamus ut eos Dominus propi-cius

respicere redimere sanare et confortare dignetur.

225 Respondeat Chorus. Presta eterne omnipotens Deus. Postea dicat Presb.

Oratio. Vocantem nos ad se Jesum fratres dilectis-

orationes denominantur. Olim apud Gotho-Hispanos diaconus preces recitabat (S. Isidor., cp. ad Ludifr.) Apud Graecos quoque et Orientales a diacono recitabantur : unde et diaconicae dicte sunt. A Gallis et a Gotho-Hispanis preces non semel inter Missarum solemnia recitabantur, et in liturgiis Graecorum synapte saepius repetuntur (Vide pag. 95).

Ecclesiam. Solemne est in omnibus liturgiis pro Ecclesia orare. Canon Romanus : In primis quae tibi offerimus pro Ecclesia tua sancta catholica : In liturgia sancti Chrysostomi : Pro stabilitate sanctorum Dei Ecclesiarum. Hinc Optatus (Lib. ii. cont. Parmen.) urget Donatistas : Quis dubitat vos illud legitimum in sacramentorum mysterio praeterire non posse, offerre vos dicitis pro Ecclesia quae una est... et offerre vos dicitis pro Ecclesia una quae sit toto terrarum orbe diffusa. Hinc etiam sanctus Fructuosus, Tarraconensis episcopus, cum anno 259 ad amphitheatrum, pro fide Christi, comburendus duceretur, cuidam ut suum memor foret roganti respondit : In mente me habere necesse est sanctam Ecclesiam catholicam ab Oriente usque ad Occidentem diffusam (Apud D. Th. Ruinart., Act. martyrum, pag. 223).

Presta. Cum preces a diacono fierent, aut populus ad singulas petitiones respondebat Domine, misere-re, ut in liturgia sancti Chrysostomi ; aut in fine precum respondebat Presta, aeterna, etc., ut in Missali nostro ; aut tacitus apud se orans omnino non respondebat, ut in liturgia Constitutionum apostolicarum observatur.

Vocantem. De hac, quae alia oratio inscribitur, vide notam pag. 126. Adverte hic praesupponi sanctum Jacobum Majorem auctorem esse Epistolae canonicae quae plerumque sancto Jacobo fratri Domini tribuitur, in qua opinione fuit sanctus Isidorus, si ille sit auctor libri de Vita et morte sanctorum Novi Testamenti.

simi agnoscens : qui beatissimum Jacobum Apostolum suum vetia componentem in mari : ad se vocans : ejusdem nos postmodum spiritualibus doctrinis admonet atque docet : ut postulant in fide nihil hesitemus : omni mentis devotione cum lacrymis eundem Dominum flagitemus, Ut postulatio nostra apud eum ea nobis obtineat adimplere : que in ipso Apostolo decente cognovimus. *ñ. Amen.*

Dicit Presb.

Per ^a misericordiam tuam Deus noster in
cujus conspectu Sanctorum Apostolorum et
Martyrum ^b Confessorum atque Virginum

^a Per misericordiam. Hic incipiunt diptycha, sive nominum recitatio. Olim in Hispania recitatio nominum, sive diptychorum, ad diaconum pertinebat (S. Isid., *epist. ad Ludif.*). Sacerdos igitur, præmisso Per misericordiam, etc., salutabat de more populum; tum diaconus elata voce dicebat In conspectu Dei nostri, etc., et nomina quædam sanctorum Veteris et Novi Fœderis recitabat. Insuper adverte, diptycha sacra, de his solis loquor, distinguenda esse a precibus quæ pro vivis et defunctis inter sacrarum solemniam fiunt. Finit et usus præcipuus diptychorum erat ut retineretur catholica communio tum vivorum inter se, tum vivorum et mortuorum; hinc usus diptychorum sacrarum antiquissimus. Diptychis sacris nomina vivorum et defunctorum inscribebantur. Defunctorum nomina in tres classes dividuntur: prima est sanctorum Veteris et Novi Testamenti qui publice colebantur; altera in duas classes subdividebatur, in quarum prima erant nomina omnium episcoporum ejus Ecclesie in qua solemniam celebrabantur, iis solis exceptis qui hæresis, aliisve criminis, legitime damnati fuerant; his accedebant nomina presbyterorum, aliorumque e clero ejusdem Ecclesie. In secunda classe erant nomina aliorum episcoporum defunctorum, aliarum Ecclesiarum et regionum, quorum fides et pietas ab universa Ecclesia laudabatur: tales erant Athanasius, Chrysostomus, Leo papa, etc. Tertia classis habebat nomina laicorum defunctorum, non omnium sane, sed præcipuorum, et eorum pro quibus ea die specialiter offerebant. Diptycha vivorum habebant nomina Romani pontificis, metropolitani, episcopi ejus Ecclesie ad quam spectabant, in Oriente patriarchæ præterea habebant nomina quorundam episcoporum qui speciali nota digni habebantur; post hos habebant nomina imperatoris aut regis cui civitas parebat, reginæ, prolis reginæ, præceptorum magistratum, fundatoris ecclesie, et nomina quorundam offerentium, dignitate aut pietate conspicuorum, aliorumque quos diaconus pro suo libito nominare volebat. Beum in Oriente, saltem Constantinopoli, e diptychis legebantur nomina quatuor conciliorum Nicæni, Constantinopolitani, Ephesini et Chalcedonensis. In Hispania et Gallia diptycha ante consecrationem elementorum, imo ante orationem post nomina legebantur; ante consecrationem leguntur quoque in liturgia Græca sancti Marci (Renaudot., tom. 1, pag. 150) et sancti Cyrilli Coptica (Ibid., pag. 42). Olim quoque Constantinopoli diptycha ante consecrationem recitabantur (Concil. Const. sub Menna, act. 5); at modo in liturgiis sancti Chrysostomi et sancti Basilii post consecrationem et invocationem leguntur. Post consecrationem diptycha recitantur in liturgia sancti Jacobi Syriaca, in sancti Basilii Coptica,

nomina recitabantur. Amen. Offerunt Deo
Domino oblationem * Sacerdotes nostri ^a
Papa Romensis * et reliqui pro se et
pro omni Clero et plebibus Ecclesie
si bimet consignatis ^f vel pro universa
fraternitate ^g item offerunt universi

et Græca Alexandrina, et in liturgia Theodori Mopsuesteni Nestoriana. In Sacramentariis Gelasiano et Gregorianis diptycha vivorum ante consecrationem, mortuorum vero post consecrationem, recitabantur; cæterum diptycha, pro Ecclesiarum facultatibus, magis aut minus pretiosa erant: frequenter eburnæ, non raro argenteæ, nonnunquam aureæ, et aliquando gemmata inveniuntur. Charta donationis Rutiliindi episcopi (Concil. Hisp. tom. 111, pag. 179), anno 935 facta, inter alia donaria, diptychos argenteos imaginatos et deauratos recenset; unde etiam habemus, sæculo x Mozarabes, nam eorum liturgia in Hispania adhuc vigeat, usum diptychorum ad nomina in ecclesia recitanda retinuisse.

^b Confessorum. Præter horum adjugebant etiam nomina patriarcharum et prophetarum (Vide pag. 196). In Missali Gallo-Gothico (N. 66), oratione post nomina, cum patriarchis, prophetis, apostolis et martyribus, monachorum et virginum recensentur; confessorum vero, *ὁμολογητῶν*, Constitutiones apostolicæ (Lib. viii, cap. 10), liturgiæ sancti Marci Alexandrina, sancti Jacobi Græca, aliæque passim Græcorum et Orientalium liturgiæ, et sanctus Epiphanius (Hæc. 77, Heriorum) mentionem faciunt.

* Sacerdotes nostri. Puta episcopi Toletani, qui tum sedebat, cujus nomen diaconus clare pronuntiabat, aliorumque metropolitani Hispaniæ, Hispaniæ et Galliæ Gothici, quorum nomina pariter recitabantur.

^d Papa Romensis. Hoc loco nomen pontificis Romani recitabatur (Con. Vasion., can. 4).

* Et reliqui. Hæc verba indicant nomina quorundam episcoporum præcessisse, puta Carthaginensis in Africa, Mediolanensis, Lugdunensis, etc.

^f Vel pro universa. Hoc est pro iis omnibus qui pace et communionem Ecclesie catholice fruantur.

^g Item offerunt universi Presbyteri. Hic recitabantur nomina presbyterorum, diaconorum, subdiaconorum, et omnium clericorum illius Ecclesie, iis exceptis qui hæresis aut capitalis criminis convicti erant. Hinc sanctus Augustinus (Ep. 78, Edit. Maur.), clero et senioribus Ecclesie Hippoensis de Bonifacio quodam presbytero scribens, permittit ut nomen ejus e diptychis publice non recitetur, si ita presbyteris et senioribus Hippoensis visum fuerit: Quid enim, inquit, obest homini quod ex illa tabula non vult cum recitari humana ignorantia, si de libro vivorum non eum delet iniqua conscientia. Siquidem Bonifacius accusatus fuerat de gravi peccato, quod ille se admisisse constanter negabat; quare sanctus episcopus acre clamoribus populi et cleri concesserat ut nondum convicti nomen de diptychis tolleretur.

Presbyteri Diaconi Clerici ac populi
circumstantes, in honorem Sanctorum pro
se et suis.
Chorus.
Of ferunt pro se et pro u-ni-versa fraterni-tate.
Dicit Sacerdos.
Facientes commemorati-onem be-a-tissimorum
Apostolorum et Martyrum glori-ose Sancte
Mari-e Virginis, Zachari-e, Joannis, Infantum,
Petri, Pauli, Johannis, Jacobi, Andree.

A
Philippi, Thome, Bartholomei, Mat-thei.
Jacobi, Symonis, et Jude, Matthei, Marci.
et Luce
226 Chorus. Et omnium Martyrum.
Dicit Sacerdos.
I-tem pro spi-ri-tibus e pa-san-tium, I-la-ri-i.
B
Athana-si-i, Merti-i, Ambrosi-i, Augustini.
Fulgenti-i, Leandri, I sidi-ri, David, Ju-li-ani.
Item Ju-li-ani, Petri, Item Petri, Johannis
Servi Dei, Vi-si-tani, Viven-ti, Fe-lici.

Ac populi circumstantes. Hoc loco recitabantur nomina offerentium, de quibus in Missali nostro et in libris liturgiis Gallicanis recurrit mentio. Regis etiam et principum magistratum nomina recitabantur. Canon Romanus, in Missali sancti Pii: *Et omnium circumstantium, quorum tibi fides cognita est et nota devotio, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis pro se suisque omnibus, etc.*; ubi notat Georgius (*De Liturg. Rom. Pont.*, tom. III, diss. III, pag. 49), in variis lectionibus Canonis, Codices ad unum omnes circumstantium, vel circumstantium legere; at Sacramentarium Gelasianum, Missale Francorum, Sacramentarium Gallicanum, Sacramentarium regine Suecorum 337, Florum Lugdunensium, et Sacramentarium Palatinum 495, omisit pro quibus tibi offerimus, legere quorum tibi fides cognita est et nota devotio, qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis, etc. Populus enim fidelis vere, sed suo modo, offert sacrificium eucharisticum, tum quia offert materiam sacrificii, panem scilicet et vinum; tum quia par sacerdotes et presbyteros Deo sacrificium offert. Nam quamvis sacerdos proprio fungatur officio, ille tamen (populus scilicet) offerre dicitur cujus nomine agit sacerdos; ipsi enim imputatur cuius munera offeruntur, inquit auctor Questionum Veteris et Novi Testamenti, inter Opera sancti Augustini; at solius sacerdotis et presbyteri est eucharistiam consecrare.

Martyrum. Hoc loco, præter apostolorum nomina, etiam quorundam martyrum, eorum maxime qui in Hispania passi fuerant, nomina recitabantur, quæ postea brevitate causa omisa sunt.

Pasantium. Fideles mortuos appellat pasantes, sive quiescentes, ut Apostolus eosdem dormientes dixit (I Thess. IV, 13). Inter pasantes celebres aliquot episcopi tum Hispaniæ, tum aliarum nationum, recensentur, sed hic etiam diptycha male detruncata sunt.

Athanasii, episc. Alexandrini; Martini, episc. Taronensis; Ambrosii, episc. Mediolanensis; Augustini, episc. Hipponensis Regiæ; Fulgentii, forte episc. Ruspensis, forte episc. Astigitani, fratris sanctorum Leandri et Isidori; Leandri, episc. Hispalensis; Isidori, episc. Hispalensis; David, forte episc. Hispalensis; Juliani, item Juliani. In catalogo episcoporum Toletanorum, ante dominatum Saraceno-rum in Hispania, bini censentur Juliani; alter,

episcopus decimus nonus, Montano successit; alter, trigesimus tertius, morum sanctitate et doctrina notus, qui conciliis Toletanis XII, XIII, XIV et XV, interfuit. Petri, item Petri; et hi fortasse episcopi Toletani, alter decimus sextus, alter vigesimus primus. Johannis, abbatis Biciarensis, episcopi Gerundensis, scriptis et fidei confessione, sub Leovigildo rege, noti. Servi Dei, forte episc. Calabriensis, qui concilio Toletano IV interfuit. Felici [lege Felicis], forte episc. Toletani trigesimi quinti; interfuit concilio Toletano XVI. Dominici, forte episc. Iriensis, qui concilio Toletano III interfuit. Justii, episc. Toletani vigesimi octavi, qui interfuit concilio Toletano IV. Apud J. Tamaium de Salazar, in Martyrologio Hispano (T. V, pag. 634), exstat catalogus episcoporum Toletanorum copiosior illo quem em. de Aguirre (*Concil. Hisp. t. III, pag. 67*) et Garzias Loaisa (*Coll. concil. Hisp. p. 21*) ediderunt: in hoc autem Joannis Tamaii catalogo, inter episcopos Toletanos recensentur David, Julianus, Julianus, Petrus, Petrus, Joannes cognomine Servus Deus, [F. Servusdei], Visitanus, Viventius, Felix, Cyprianus, Vincentius, Gerontius, Zacharias, Zenopolus, Dominicus cognomine Justus, Saturninus, Salvatius et Salvatius; at cum hic catalogus scriptoribus rerum Hispanicarum accuratis non probetur, mihi incertum est quinam ii fuerint quorum nomina in hac parte diptychorum recitantur; metuo sane ut ullus eorum fuerit Toletanus episcopus, imo ut ullus omnino episcopus Toletanus ante Bernardum hisce diptychis inscriptus sit. Bernardi, episc. Toletani; is, recepta urbe Toletana, primus constitutus fuit archiepiscopus. Raimundi; is successit Bernardo. Joannis; is successit Raimundo. Celebrum; in catalogo Cerebruni scribitur, successit Johanni. Gundesalvi, cognomine Perez, sextus, a recepta urbe archiepiscopus Toletanus, successit Petro de Cardona, quem omiserunt. Gundesalvo Perez, eodem quo hic ordine recitantur, successere archiepiscopi Martinus Lopes de Pisuerga, Rodericus Ximenes de Rada, scriptis notus, Johannes de Medina, Guterius, cui successit Pascasius, quem omiserunt, Pascasio Sancius filius sancti Ferdinandi regis, et huic, anno 1206, Sancius filius Jacobi regis Aragoniæ, qui ultimus in diptychis episcopus nominatur, nam quæ subsequuntur nomina benedictorum Ecclesiarum Mozarabicarum esse videntur.

Cypriani. Vincenti. Geronti. Zacharie.

Cenapoi. Dominici. Justi. Saturnini. Salvati.

Item Salvati. Bernardi. Reynmundi. Johannis.

Celebruni. Gundisalvi. Martini. Roderici.

Johannis. Guterri. Sancti. Item Sancti.

Dominici. Juli. a. m. Juli. a. m. Philippi.

Stephani. Johannis. Item Johannis. Felici.
A. Chorus.

Et omnium Pasantium.

Dicat Presb.

Post nomina. Oratio. a Vivant in nobis Jesu Domine Apostoli tui Jacobi prædicamenta doctrine: quibus docemur illum beatum esse: qui inlatus tentationis valuerit equanimitè supportare: quo dum presentia mala patientissime toleraverimus: in pace et charitate nunc: et in eternum tecum sine fine vivamus.
A. Amen.

Quia tu es vita vivorum: sanctas inhr-

morum: ac requies omnium fide-lium de-

functorum. In eterna se-culo-rum. A. Amen.

Postea dicat b ad pacem. Oratio. Suscipe Jesu bone: in hoc natali Jacobi Apostoli tui offerentium vota:

^a *Vivant in nobis.* Est hæc oratio *post nomina*, de qua pag. 140. Sed in hac missa sancti Jacobi, oscitantia insigni, hæc oratio quæ reipsa *ad pacem* dicenda est, pro oratione *post nomina* hoc loco ponitur, et vicissim loco orationis *ad pacem* eam reposuerunt quæ *post nomina* recitanda erat.

^b *Ad pacem.* De hac oratione, vide pag. 209.

^c *Quia tu es.* Absoluta oratione *ad pacem*, sacerdos in medio altaris dicit *Quia tu es vera pax nostra*; tam elevando manus solemniter populo beneprecatur dicens *Gratia Dei Patris*, etc. Formula hæc benedicens, ab Apostolo (II Cor., xiii, 13) desumpta, in liturgiis Græcorum et Orientalium celeberrima est, sed hi plerumque eam præfationi præmittunt; Gotho-Hispani autem, et, ut reor, Galli, osculo pacis. Postquam chorus respondit *Et cum hominibus*, etc., presbyter dicit *Quomodo statis*, etc.; sed, nisi de missa privata sermo sit, apud Gotho-Hispanos diaconus clamabat *Quomodo astatis pacem facite*, ut ex epistola sancti Isidori ad Ludifr. patet. Imo eadem erat Mozarabum, sæculo xi, disciplina, ut ex concilio Compostellano an. 1056 (can. 1) habemus: *Ad omnes missas, dum dixerit DIACONUS: INTER VOS PACEM TRADITE, omnibus intra Ecclesiam stantibus pacis osculum*

A et refrigerium presta spiritibus defunctorum: ut eo apud te intercedente: et viventibus et defunctis tue pietatis gratia impendatur: cujus doctrina duodecim tribuum commemorantium edocetur. A. Amen.

227 *Postea dicat Sacerdos.*

Quia e tu es vera pax nostra et charitas

indisrupta: vivis tecum: et regnas cum

Spirito Sancto unus Deus in se-cula

se-culo-rum. A. Amen.

B

Dicat Presb. elevando manus.

Grat-ia Dei Patris omni-po-ten-tis pax

ac dilecti-o Domini nostri Je-su Christi:

et communicati-o Spi-ri-tus San-cti

sit semper cum omnibus no-bis.

A. Chorus. Et cum hominibus bone voluntatis.
Dicat Presb.

C

Quo-mo-asto- tis pacem fa-ci-te.

A. Chorus. Pacem meam do vobis: pacem meam commendo vobis: non sicut mundus dat pacem: do vobis. ⁊: Novum mandatum do vobis: ut diligatis invicem. *Reiteretur.* Pacem meam do vobis. ⁊. Gloria et honor Patri. P. Pacem. *Interim quod Chorus dicit.* Pacem meam. accipiat Sacerdos pacem de patena dicendo sic. Habete osculum dilectionis et pacis:

invicem tribuatur. Nunc autem sacerdos dicit *Quomodo astatis*, etc. Quo dicto, ipse pacem de patena accipit, dicens *Habete osculum*, etc., et ministro tradit, a quo populo traditur proxime astantem osculando. Sed hæc recentiora. Olim diaconus clamabat

D

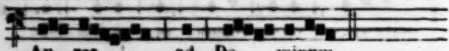
Quomodo astatis, etc.; quo signo dato, omnes quotquot in Ecclesia aderant, ut astabant, sibi mutuo pacis osculum tradebant, viri viros, feminae feminas osculando; erant enim viri a feminis loco segregati. Clerus in choro, et intra altaris cancellos dabat pacem, cujus initium diaconus faciebat osculando episcopum, aut presbyterum, et ille proxime sibi astantem. Interim chorus canebat: *Pacem meam do vobis*, etc. Apud Gotho-Hispanos, et Gallos, Græcos et Orientales, ante consecrationem inuperum pacem faciebant; ad Romæ, in Italia, et in Africa, paulo ante communionem tradebatur pacis osculum. Sanctus Augustinus (Oper. tom. V, serm. 227, Edit. Maur.): *Post sanctificationem sacrificii dicimus orationem Dominicam, post ipsam Pax vobis, et osculatur se Christiani in osculo sancto.* Est autem hic ritus antiquissimus, in omnibus liturgiis invenitur, et de eo apostoli non semel videntur fecisse mentionem (I Cor. xvi, 20; xiii, 12; I. Pet. v, 14).

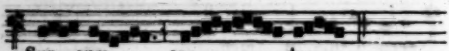
ut apti sitis sacrosanctis mysteriis Dei. Et statim det A pacem Diacono vel puero : et puer populo. Postea inclinet se Sacerdos junctis manibus et dicat.

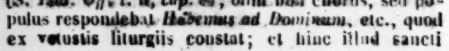
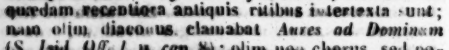
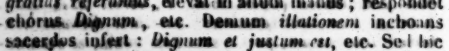
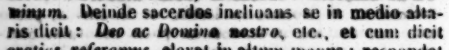
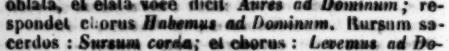
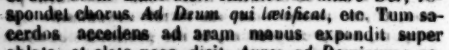
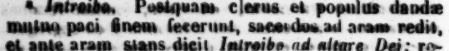
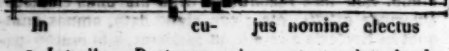
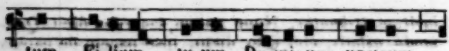
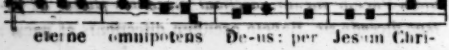
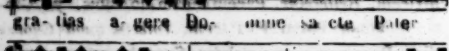
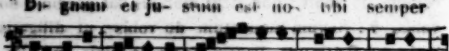
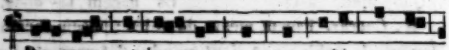
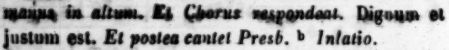
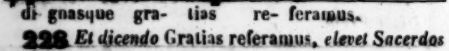
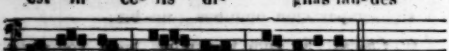
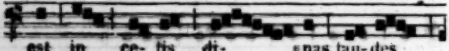
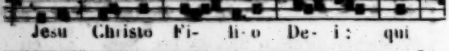
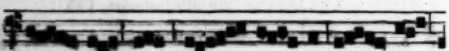
In- troi- to ad alta- re De- i me- i.
A. Chorus. Ad Deum qui letificat juventutem meam. et ponat Presb. manus super Canticum et dicat.

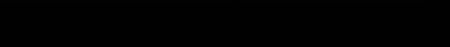
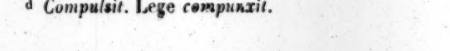
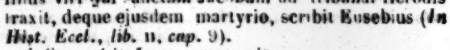
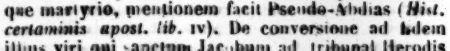
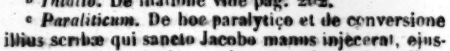
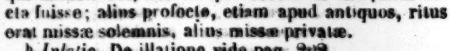
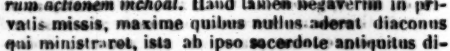
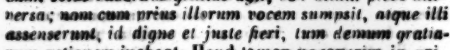
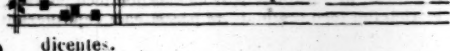
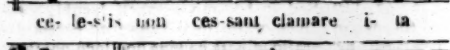
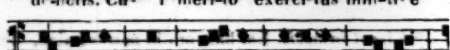
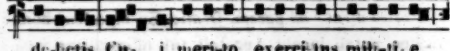
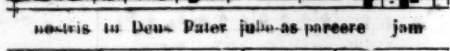
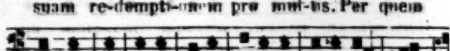
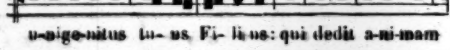
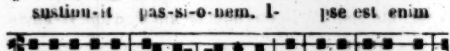
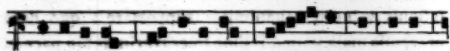
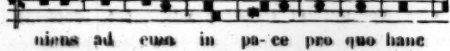
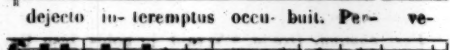
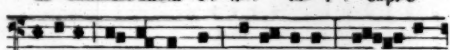
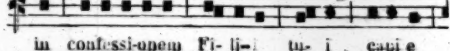
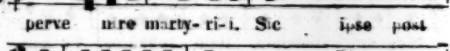
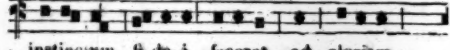
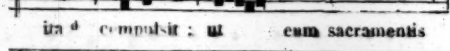
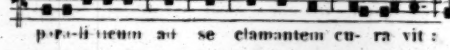
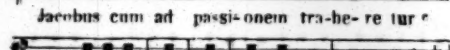
Au- res ad Do- minum.
A. Chorus. Habemus ad Dominum.
Dicat Presb.

Sur- sum cor- da.
A. Chorus. Levenus ad Dominum.
Dicat Presb. junctis manibus inclinando se in me- dium altaris.

^a Introito. Postquam clerus et populus dandæ multæ paci finem fecerunt, sacerdos ad aram rediit, et ante aram stans dicit Introito ad altare Dei; respondet chorus. Ad Deum qui letificat, etc. Tum sacerdos accedens ad aram manus expandit super oblata, et elata voce dicit Aures ad Dominum; respondet chorus Habemus ad Dominum. Rursus sacerdos: Sursum corda; et chorus: Levenus ad Dominum. Deinde sacerdos inclinans se in medio altaris dicit: Deo ac Domina nostro, etc., et cum dicit gratias referamus, elevat in altum manus; respondet chorus Dignum, etc. Denum illationem inchoans sacerdos infert: Dignum et justum est, etc. Sed hic quædam recentiora antiquis ritibus intertexta sunt; nam olim diaconus clamabat Aures ad Dominum (S. Isid. Off. l. II, cap. 84); olim non chorus, sed populus respondebat Habemus ad Dominum, etc., quod ex vetustis liturgiis constat; et hinc illud sancti

Chrysostomi (Hom. 18, in Epist. II ad Cor.). Neque enim solus sacerdos gratias agit, sed etiam plebs univ- versa; non cum prius illorum vocem sumpsit, atque illi assenserunt, id digne et juste fieri, tum demum gratia- rum actionem inchoat. Haud tamen negaverim in pri- vatis missis, maxime quibus nullus aderat diaconus qui ministraret, ista ab ipso sacerdote antiquitus di- cta fuisse; alius profecto, etiam apud antiquos, ritus erat missæ solemnæ, alius missæ private.

^b Introito. De illatione vide pag. 262.

^c Paralyticum. De hoc paralytico et de conversione illius scribit qui sancto Jacobo manus injecerat, ejus- que martyrio, mentionem facit Pseudo-Abdias (Hist. certaminis apost. lib. IV). De conversione ad eum illius viri qui sanctum Jac- bum ad tribunal Herodis traxit, deque ejusdem martyrio, scribit Eusebius (in Hist. Eccl., lib. II, cap. 9).

^d Compulsit. Lege compunxit.

229. Respondet * Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus. Dominus Deus Sabaoth : Pleni sunt celi et terra gloria maiestatis tue. Osanna filio David. Benedictus qui venit in nomine Domini. Osanna in excelsis. Agyos. Agyos. Agyos. Kyrie. O theos.

Postea dicat Presbyter.

Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster

Je-sus Christus Fi-li-us tu-us. Quedi Jacob s

ri-ligio Zehede-o pa-tre it-a seculus est :

ut e-um ob-ni-ve-di-ligendo fi-e-ret e-lectus

in vi-ta tu-mus in consi-sten-tia : pro-ba-

bi-lis in do-ctri-na. Po-stremo e-i-ta

scien-tiam commendans ex o-pe-re : ut pro

* Dicat chorus Sanctus. Sanctus olim non a choro, sed a populo, canebatur, tam in Hispania quam in Gallia; hinc Missale nostrum, in oratione post Sanctus Dom. 5 Quadragesimae, dicit quod hymnus iste triumphalis in celestibus sine defectu psallitur ab angelis, et hic solemniter decantatur a populo. Hinc etiam sanctus Gregorius Turonensis (*De mir. S. Mart., l. II, c. 14*) scribit : *Ubi expedita contestatione omnis populus Sanctus in Dei laudem proclamavit.* Mos idem in Oriente, testibus sancto Chrysostomo (*Hom. in Seraph.*), sancto Gregorio Nysseno (*Orat. de non differend. baptism.*), Constitutionibus apostolicis (*Lib. VIII, cap. 12*), et liturgiis passim, quamvis modo etiam in Oriente Sanctus a choro cantetur, nec tantum Latine, sed etiam Graece Gotho-Hispani hymnum triumphalem cantant, quod etiam in Gallia observatum esse credibile est. Neque obstat quod sanctus Gregorius, supra citatus, dicat populum in Dei laudem Sanctus cantasse; non enim negat *agios*, huiusmodi Graece etiam fuisse cantatum.

* Vere Sanctus. Illationem excipit oratio post Sanctus, de qua pag. 243. Haec oratio cum in singulis missis diversa sit, et modo prolixior, modo brevior occurrat, non video cur ab aliquibus eruditissimis liturgicis canonum appelletur.

* Haec scientiam. Fortasse ita scientia commendatus et opere.

* Cui honor. Galli nonnuquam orationem post Sanctus concludunt *Per Christum Dominum nostrum, qui pridie*, etc. At neque Galli, neque Gotho-Hispani hanc orationem solemnem doxologia concludere solebant.

* Adesto. Gotho-Hispani orationem post Sanctus his aut similibus vocibus claudunt : *Ipse Dominus ac Redemptor aeternus. Christus Dominus ac Redemptor aeternus*; aut, pro varietate constructionis, *Christo Domino et Redemptori aeterno*; aut : *Per Christum Dominum et Redemptorem aeternum, qui pridie*, etc., statim enim verba consecratoria subiungebant, quod etiam Galli observabant. At Mozarabes orationem post Sanctus a verbis Christi consecratoris sejungunt interposita orationem *Adesto*, quae suo adeo imperite, ut interpolatio manifesta sit; nam orationes post Sanctus integras et intactas reliquerunt, cum illis vocibus *Christus Dominus ac Redemptor*

e-o truncato inter-i-e-rit ei-pite. Quem

pro se vel pro omnibus noverat animam

posu-isse Christum Do-minum. Cui est honor

et glori-a in secula se-culorum. Amen.

Deinde dicat Sacerdos in silentio junctis manibus inclinando se ante Altare. Oratio. Inclinet se Presbyter ante Altare.

* Adesto adesto Jesu bone Pontifex in medio nostri : sicut fuisti in medio discipulorum tuorum : et sancti + fida hanc oblationem + ut sanctificata + sumamus per manus sancti Angeli tui sancte Domine et redemptor aeternus. Dominus noster Jesus Christus in qua nocte tradebatur accepit panem **230** et gratias agens bene + dixit ac fregit : dedique discipulis suis dicens. Accipite et manducate.

* Hoc est. corpus meum. quod, pro. vobis. tradetur.

aeternus, aut similibus, quas denique repetunt, in oratione Adesto, quae semper concluditur *Sancte Domine et Redemptor aeternus*. Et hinc accidit ut his cogantur, subitanea constructionis permutatione, filium orationis intersecare, primum cum verbis illis, puta *per Christum Dominum et Redemptorem aeternum*, subduant suum *Adesto, adesto*; et rursus cum illis *Sancte Domine et Redemptor aeternus* adiungunt *Dominus noster Jesus Christus*, etc. Praeterea, quod P. Petrus Le Brun, et ex eo P. Joannes Binius observant, voces illas Gotho-Hispanis, Galli, et Romanis, solennes, *Qui pridie*, sustulerunt, et simul intactum reliquerunt titulum orationis, quae post consecrationem funditur, quaeque constanter post *pride* inscribitur, quod palam fit, vocem illam pridie processisse; quare minime dubium est, orationem *Adesto*, Gotho-Hispanis ignotam, Mozarabes libris suis Missalibus inseruisse : haud tamen puto interpolationem recentem esse, aut illi attribueundam quibus cardinalis Ximenes edendi Missalis Mozarabici curam commisit. Igitur absoluta oratione post Sanctus, sacerdos Mozarabicus inclinando se versus aram junctis manibus, submissa voce orationem *Adesto* profert, cui verba consecratoria subiungit, quae in canone Romano habentur; at sacerdos Gotho-Hispanus extremis vocibus orationis post Sanctus addebat qui *pride* quam pateretur, et fortasse etiam in ipsa nocte qua tradebatur accepit panem, etc., et verba profert partim ex Epistola I ad Corinthios (*Cap. XI, 23, 24*), partim ex Evangelio (*Matth. XXVII, 27; Luc. XXII, 19*) deproposita.

* Hoc est. Verba haec consecratoria desumpta sunt ex Epistola I ad Corinthios (*Cap. XI, 24*), ubi Vulgata legit quod pro vobis tradetur. Verba consecratoria in liturgia sancti Chrysostomi (*Euch. pag. 76*) ex eadem Epistola Apostoli desumpta sunt : τοῦτο μὲν ἔστι

* Forma ista ponitur consecrationibus ne antiquitas ignoretur. Sed hodie servetur Ecclesiae traditio.

Hoc : est : enim : calix : sanguinis : mei : novi : et :

aeterni : testamenti : mysterium : fidei : qui : pro : vobis : et : pro : multis effundetur : in : remissionem : peccatorum.

Hic elevetur Corpus. Quotiescumque manducaveritis : hoc facite in meam † commemorationem.

^a Similiter et calicem postquam cenavit dicens.

Super calicem. Hic. † est. calix. novi. testamenti. in meo. sanguine. qui. pro. vobis. et. pro. multis. effundetur. in. remissionem. peccatorum.

Ἰστί τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον εἰς ἄριστον ἁμαρτωῶν. Hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum. In textu Græco, in sancto Chrysostomo, et in Theodoro, κλόμενον, fractum, legitur. In liturgia sancti Jacobi Græca additur καὶ διδόμενον, pro vobis frangitur et datur; et in liturgia Græca Alexandrina sancti Marci, apud Renaudotium (Lit. Or. t. I, p. 155), verba consecratoria panis sunt: Τοῦτο γὰρ ἵστί τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλόμενον καὶ διδόμενον εἰς ἄριστον ἁμαρτωῶν. Hoc est enim corpus meum quod pro vobis frangitur et distribuitur in remissionem peccatorum. In canone Romano verba consecratoria panis sunt: Hoc est enim corpus meum. Vox enim γὰρ in liturgia sancti Marci inter consecratorias habetur; desideratur tamen in Vulgata, et in Sacramentario reginæ Suecorum, ut notat Georgius. Verba Gallorum consecratoria panis eadem fuisse videntur atque Romana: Hoc est corpus meum. Certe anonymus ille, sive sanctus Germanus Parisiensis, sive alius vetustus scriptor, qui missam Gallicanam explicavit, non alia tradidit verba consecratoria panis, hæc autem pro consecratoriis tradidisse plane videtur.

^a Similiter. Hæc ex I ad Cor. (Cap. xi, 24), et ex Evangelistis (Luc. xxii, 20; Matth. xxvi, 28). Verba consecratoria calicis, Hic est calix novi testamenti in meo sanguine, nullibi in Vulgata exstant, si verbatim sumantur; legantur tamen olim in versione Latina; nam Sedulius Scotus (In Epist. I ad Cor.) ita legit: Hic est calix novi testamenti in meo sanguine, et Gregorius II papa, scribens ad sanctum Bonifacium episcopum Moguntinum (Inter Epist. S. Bonifac. epist. 126), hunc textum ita refert: Hic calix novi testamenti est in meo sanguine. In Liturgia sancti Chrysostomi verba consecratoria calicis sunt: Τοῦτο ἵστί τὸ αἶμα μου τὸ τὰς κακὰς διαθήκας τὸ ὑπὲρ ὑμῶν, καὶ πολλῶν, ἵχθυόμενον εἰς ἄριστον ἁμαρτωῶν. Hic est sanguis meus, novi testamenti qui pro vobis, et pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Eadem leguntur in liturgiis Græcis sancti Jacobi, et sancti Marci, nisi quod in ambabus addatur καὶ διδόμενον, et distribuitur, et in sancti Marci τοῦτο γὰρ ἵστί, hic est enim calix, etc., legatur. In canone Romano verba consecratoria calicis sunt: Hic est enim calix sanguinis mei novi et eterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Gallis haud absimilia erant verba consecratoria calicis; ita enim habet laudatus sanctus Germanus: Sanguis vero Christi ideo specialiter offertur in calice, quia in tale vasum consecratum fuit mysterium Eucharistiæ pridiæ quam pateretur Dominus, ipso dicente: Hic est calix sanguinis, MYSTERIUM FIDEI, QUI PRO MULTIS EFFUNDETUR IN REMISSIONEM PECCATORUM. Animadvertendum, hæc verba forma ista ponitur, etc., et verba consecratoria Romana, quæ ad calicem paginæ 250 adiciuntur, ab initio Missali Mozarabico typis edito apposita non fuisse, sed, ut quorundam scrupulis satisfaceret, postea glutinè esse affixa, ut cuilibet Codices antiquos inspicienti patet.

^b Hic elevetur. Præscriptib rubrica ut statim atque panis fuerit consecratus elevetur, et rursus ut, postquam fuerit consecratus, elevetur calix filiola, id est, palla, tectus. Ritus elevandi Eucharistiam in missa, eamque solemniter adorandi, omnium Ecclesiarum, tam Orientis quam Occidentis, est: discrepant tamen in hoc, quod non omnes eodem missæ loco elevent, et quod alii corpus et sanguinem, alii solum corpus Christi, sive, quod idem est, alii solas species con-

^b Hic elevetur calix coopertus cum filiola. Quotiescumque biberitis : hoc facite in meam † commemorationem. Et cum perventum fuerit ubi dicitur. In meam commemorationem. dicat Presb. alta voce omnibus diebus preter festis. Pari modo ubi dicit. In claritatem de celis. ° Et qualibet vice respondeat Chorus.

secrati panis, alii tam panis quam vini, elevent. Romæ olim ad ea verba canonis per ipsum et cum ipso, diaconus calicem elevabat, et sacerdos duas oblatas, quibus latera calicis tangebatur. Ordo Romanus i Mabillonii, n. 16, et ordo Romanus iii Hittorpii: Cum sacerdos dixerit Per ipsum, et cum ipso, archidiaconus leat cum offertorio calicem per ansas, et tenet exaltans illum juxta pontificem, pontifex autem tangit a latere calicem cum oblatis dicens Per ipsum et cum ipso, usque Per omnia sæcula sæculorum; et ponit pontifex oblationes in loco suo, et archidiaconus calicem juxta eas, demisso offertorio in ansas ejusdem. Adverte autem quod archidiaconus elevabat calicem cum offertorio per ansas, quo loco offertorium significat pallam, sive sindonem, qua calix tegebatur, et Hispani filiola dicitur: palla autem, qua olim tegebatur calix, non alia erat quam sindon illa quæ excipiebat panes a populo oblatos, atque proinde offertorium vulgo nuncupabatur, quam plicatam solebant calici, pro tegumento, imponere. Hæc in gratiam eorum notavi qui ritum Mozarabicum elevandi calicem cum filiola tanquam recentem et barbarum damnant, cum reipsa antiquus sit et Romanus. Redeo ad specierum eucharisticarum elevationem. Micrologus, sæculo xi ad finem vergente (Cap. 17), scripsit: Cum dicimus Per omnia sæcula sæculorum, corpus cum calice levamus, et statim in altare deposita cooperimus, nimirum, demisso offertorio in ansas calicis, etiam oblata, juxta posita, eodem velo tegebantur. Gotho-Hispani ante confectionem, ut fusius explicabo, hostiam altius elevabant, ut ab omni populo videri et adorari posset. Græci quoque ante confectionem sanctam elevationem, τὴν ἐκτενὴς ὑψώσιν, faciunt (Vid. Euch., pag. 81, et notas Goarii, pag. 145); non elevant calicem, sed solum τὸν βαῶν ἄρον, panem divinum, majorem scilicet hostiæ partem. De Copitis, Syris, aliisque Orientalibus Christianis, diligentissime scripsit Eusebius Renaudotius (Lit. Orient. tom. I, pag. 265 seq.; tom. II, pag. 114 seq.). Elevant autem partem præcipuam hostiæ consecrati, ad ea verba, Sancta sanctis, atque, ut præscribit Gabriel patriarcha Alexandrinus, sacerdos debet corpus dominicum sursum elevare quantum brachii sua extendere poterit, et voce quantum poterit maxima clamare Sancta sanctis, et populus cum lacrymis adorat, et pectora tundens veniam peccatorum petit, et rogat ut in fide orthodoxa usque ad extremum ritum a Deo confirmetur. Eodemque tempore accenduntur cerei, et attolluntur; hæc Orientales Christiani. In Gallia, post medium sæculi xi, ob hæresim Berengarii, coeperunt statim post consecrationem panis attollere corpus Domini, illudque adorare, et pariter post consecrationem calicis, sanguinem altius attollere, et adorare; hæc consuetudo e Gallia in alias regiones Ecclesiæ Latine paulatim penetravit. De ea circa initium sæculi xii meminit Hildebertus Cenomanensis (In expositione missæ). De eadem (In speculo Ecclesiæ, inter opera Hugonis Victorini) meminit Robertus Paululus, qui anno 1184 vivebat. Sæculo autem xiii, hic ritus passim in usu erat. Exinde Mozarabes bis in missa corpus et sanguinem Domini elewant, primum statim post prolata consecrationis verba, et iterum ante confectionem, aut cum Symbolum recitant. Juxta rubricas Missalis Romani sancti Pii V, corpus et sanguis elewantur statim peracta consecratione, et rursus ante ea verba omnis honor et gloria, et tum etiam sacerdos genuflectit.

° Et qualibet vice. Gotho-Hispani mandatum Christi (I Cor. xi, 24-26) addunt tam verbis consecrato-

Amen. Quotiescumque manducaveritis panem hunc et calicem istum biberitis : mortem Domini annuntiabitis : donec veniat. ^a In claritatem ⁊ de celis. ^h Amen.

Oratio ^b post pridie. Subjuga Deus nostras tuo leve iugo cervices : ut onus tuum : quod amantibus est : ita optabili devotione feramus : sicut Jacobus Apostolus tuus : innexo collo suo fune ad passionem tractus

riis panis, quam consecratoris vini, sic verbis istis, *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur*, subjungunt : *Quotiescumque manducaveritis, hoc facite in meam commemorationem*; vocesque has, *In meam commemorationem*, omnibus diebus præter festivas elata voce proferunt, et chorus respondet Amen. Rursus verbis istis, *Hic est calix*, etc., illico addunt *quotiescumque biberitis, hoc facite in meam commemorationem*, et chorus respondet Amen. Demum tertio idem mandatum repetunt, dicentes : *Quotiescumque manducaveritis panem hunc, et calicem biberitis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat, in claritatem de calis*; et respondetur Amen. An Gotho-Hispani et Galli olim verba consecratoria submissa, an elata vocem protulerint, non satis constat. Si constaret hanc rubricam, qua præscribitur *ut omnibus diebus præter festis elata voce dicatur in meam commemorationem*, esse antiquam, suspicari haud temere liceret reliqua submissa voce esse prolata, sed de antiquitate hujus rubricæ merito ambigitur. Quod autem dicunt, titulum orationis post mysterium et post secreta, quæ in libris Gallicanis legitur, probare, Gallos verba consecratoria submissa voce protulisse, fundamento labili nititur, nam oratio illa post mysterium denominata est, quia verba illa *mysterium fidei* quæ in consecratione calicis proferuntur, consequitur, ab aliis vero post secreta eadem oratio dicitur, quia *secretum* Latine idem significat quod Græce *mysterium*; quare denominatum post mysterium et denominatio post pridie, a populo orationibus quæ consecrationem consequuntur impositæ, indicare videntur verba consecratoris, tam in Gallia quam in Hispania, alta voce a sacerdotibus fuisse olim prolata. Siquidem eæ denominationes non aliam causam habuisse videntur quam quod Gotho-Hispani, quoties missæ sacrificio interfuerint, voces hæc, post pridie, et Galli illas, *mysterium fidei*, cum aliis consecratoriis verbis, clare a sacerdote prolatas audierint.

^a In claritatem. Lege in claritate. Cæterum hæc, in claritatem de celis, Gotho-Hispanos in suis Codicibus legisse palam facit Apostolus, quem ex Epistola I ad Corinthios (Cap. xi) ieria quinta in cena Domini legebat.

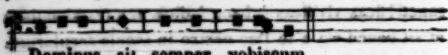
^b Post pridie. De hac oratione vide quæ notavi pag. 69, 197, 217.

^c Te præstante. Huic simillima est oratio canonis Romani, sed in canone Romano verba ad æternum Patrem diriguntur, in Missali nostro aut ad Christum Dominum, aut ad totam individuum Trinitatem. Hæc autem oratione Ecclesia proficitur maximum Eucharistiæ beneficium a Deo sibi esse collatum, a quo panis et vinum, elementa eucharistica consecranda, creantur; creata, cum altari admoventur, sanctificantur; sanctificata vivificantur, cum in corpus et sanguinem Christi transsubstantiantur; vivificata benedicuntur, donisque Spiritus sui sancti affatim repleantur, atque ita benedicta, nobis, indignis servis suis, fruenda traduntur : quam explicationem Missale Ambrosianum confirmat; in quo hæc oratio ita concluditur : *Et nobis famulis tuis largiter prestas, ad augmentum fidei et remissionem omnium peccatorum nostrorum*. Unde apparet totam hanc orationem a Gotho-Hispanis, tanquam orationis post pridie complementum, super elementa consecrata fuisse esse. Non ignoro viros eruditos opinatos esse orationem canonis Romani *Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas*, etc., ad fruges novas benedicendas pertinere, quæ, in hac missæ parte, ante hanc ora-

tionem, altari benedicendæ inferebantur, de qua re sanctissimus Dominus noster papa Benedictus XIV copiose et erudite, more suo, disserit in opere de sacrosancto missæ Sacrificio (Lib. II, cap. 18, a n. 10, Edit. Rom. pag. 191). Huic tamen opinioni assentiri nequeo : nam, ut sanctitas sua animadvertit, frugum novarum benedictio non amplius sit in hæc parte missæ, neque unquam erat universaliter receptum ut in ea missæ parte benedictio novarum frugum fieret; præterea rubrica Missalis Romani, nulla facta mentione novarum frugum, præscribit ut sacerdos *ter signet super hostiam et calicem*, dicens *Sanctificas*, etc., et Missale Ambrosianum : *Hic signet sacrificium Sanctificas*, etc. Haud tamen negaverim, in vetustis quibusdam Sacramentariis prædictam orationem novis frugibus benedicendis adhibitam fuisse; sed hoc privata quorundam episcoporum auctoritate statutum esse puto, qui verba illa *per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas*, quæ, ex intentione Ecclesiæ, ad sacra dona consecrata referuntur, etiam novis frugibus benedicendis aptari posse perspexerant.

^d Tunc Presbyter accipiat. Absoluto Te præstante, respondetur Amen. Tunc presbyter calicem detegit, et tollens hostiam de patena illam calici discooperto imponit, manu sua ita elevatam, supra os calicis, sustinens, ut a populo videri commode possit, calicem vero non elevat, neque ab altari de loco suo movet. Facta elevatione, hostiam deponit super patenam (nam nunquam super corporeale deponitur), et, si missa fuerit privata, dicit antiphonam ad *confractionem panis*, qua recitata, hostiam frangit; si missa fuerit solemniter, facta elevatione hostiæ, chorus canit antiphonam ad *confractionem*, et interim sacerdos frangit hostiam. Olim in patena hostiam frangebatur, modo autem frangit in ore calicis detecti, atque hæc circa elevationem hostiæ, ejusque confractionem observantur omnibus diebus serialibus, Dominicis, et festis, quibus est propria antiphona ad *confractionem*; ast aliis diebus Dominicis, et festis præcipuis, quibus post antiphonam ad *confractionem panis* Symbolum Constantinopolitanum recitatur, postquam recitata est oratio Te præstante, et responsum est Amen, sacerdos, de more, salutatur populum : *Dominus sit semper*, etc., et respondetur *Et cum*, etc. Tum calicem detegit, illique, ut supra explicavi, hostiam imponit, quam ita elevat, ut a populo videri commode queat, calicem tamen de loco suo non movet neque attollit. Ex vetusta Gotho-Hispanorum disciplina, apud quos, teste sancto Isidoro (Off. lib. II, cap. 8), diaconi erat calicem sacrum de mensa Domini movere, ipsis enim sacerdotibus, propter præsumptionem, non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus sit a diacono. Itaque, calice immoto, super os ejus elevatam tenens hostiam, aut cantando, aut elata voce, dicit : *Fidem, quam corde credimus, ore autem dicamus*; et statim chorus recitat Symbolum Constantinopolitanum; et dum Symbolum recitatur, sacerdos hostiam frangit. Ritus frangendi panem consecratum a Christo Domino originem ducit, qui, Eucharistiam insituens, prius panem benedixit, et in sui corporis substantiam transtulit, ac deinde fregit, deditque discipulis suis. Unde hanc caeremoniam Ecclesiæ omnes, tam in Oriente quam in Occidente, constanter retinuerunt, etsi cum aliqua varietate circa tempus et modum frangendi. Nam in Occidente, panem eucharisticum, antequam consecratur, omnino non frangunt, quod

palena : et ponat super calicem discoopertum : et dicat A
alta voce omnibus diebus videlicet festis et Dominicis :
preter in locis in quibus erit Antiphona propria ad con-
fractionem panis. Postea dicat Presb. sic.

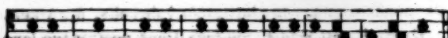
Dominus sit semper vobiscum.

etiam in Oriente observatum esse reor, quando
populus panes integros ad altare offerre consuevit.
Modo autem, et a pluribus sæculis, Græcis et Orientalibus
solemne est oblatas suas in prothesi, antequam
altari inferantur, in plures partes scindere. Copitilis
insuper mos est partem præcipuam oblatæ
in tria fragmenta pariri cum, verba consecratoria
proferentes, ad vocem *fregit* pervenerint (*In litur.*
S. Basil. Copt., pag. 15, apud Renaud., t. I.). In
liturgiis Copitilis sancti Basilii, sancti Gregorii, et
sancti Cyrilli, et in Alexandrinis sancti Basilii, et
sancti Gregorii (*Renaud.*, *Lit. Orient.*, tom. I.), in
liturgia Æthiopica (*Ibid.*, pag. 518), in liturgia
communis Chaldaeorum (*Ibid.*, t. II, pag. 503, 594),
et in quibusdam liturgiis Syrorum (*Ibid.*, tom. II),
hostia frangitur antequam recitetur oratio Dominica;
at in canone Romano, in liturgia Græca Alexandrina
sancti Marci (*Renaud.*, t. I, pag. 162), in liturgia
sancti Chrysostomi (*Euchol.*, pag. 88), in liturgia
Græca sancti Jacobi (*Bib. Patr. Gr.-Lat.*,
tom. II), in liturgia Syriaca sancti Jacobi (*Ren.*,
tom. II, pag. 41), hostia frangitur post recitatum
orationem Dominicam. Jam de modo frangendi,
Gotho-Hispani, Galli et Mediolanenses, et Romani,
olim in patena frangebant, et Romani olim, dum
panis consecratus a diaconis frangeretur, *Agnus Dei*
canebant (*Ord. Rom.* 1, et in *Hittorp.*); at modo
Romæ, et saltem a sæculo XIV, hostia frangitur, non
in patena, sed in ore calicis, post absolutam orationem
Libera nos, quæsumus, Domine, ab omnibus malis, etc. Sed antequam clausula subjungatur *Per eundem Dominum nostrum*, etc., Mediolanenses dicunt
quando hostiam frangunt : *Corpus tuum frangitur, Christe*. Apud Græcos, in liturgia sancti Chrysostomi,
diaconus dicit : *Divide, Domine, panem sanctum*;
et sacerdos illam attente et devote in quatuor partes
frangens, dicit : *Frangitur et dividitur Agnus Dei Filius Patris, qui frangitur, at non comminuitur, qui semper comeditur, at non consumitur, sed eos qui sunt participes sanctificat* (*Euch.*, p. 82). De fractione
Eucharistiæ distincte loquitur sanctus Chrysostomus
(*Tom. X Oper.*, Ed. Maur., pag. 215), in Homilia 24, in
Epist. I ad Corinth., ubi explicans illud, *Panem quem frangimus, nomine communicatio corporis Christi est?* interrogat : *Cur autem addidit QUAM FRANCIMUS?*
Et sibi respondet : *Hoc enim in Eucharistia fieri videtur est; in cruce vero non item, imo contrarium; ait enim Os non comminuetur. Sed quod non passus est in cruce, hoc propter te patitur in oblatione (sive in missa), et frangi patitur ut omnes impleat. Demum, pro Ecclesiarum consuetudine, hostia, sive oblata, in plures aut pauciores partes frangitur; Mozarabes (nam hunc ritum Gotho-Hispanis ignotum fuisse reor, utpote introductum postquam oblatas ad altare offerre usu receptum erat) hostiam in novem partes dividunt, quibus singulis proprium nomen imponunt. Ritu Romano, in tres partes; Græci præcipuum oblatæ partem in partes quatuor; Copitæ partem præcipuam primum in tres, tum hæc singulas in plures frangunt. Syri quoque et Chalki majorem hostiæ partem in plures partiuntur.*

• *Dicat chorus symbolum.* Justinus Junior, anno 568, imperii sui primo, symbolum Constantinopolitanum in omni Ecclesia catholica a populo canendum intramissit, ut scribit Joannes Biclarensis, in Chronico. Antea quidem Petrus Fullo Antiochenus patriarcha, qui anno 488 obijt, ut Symbolum diceretur in singulis collectis instituerat (*Theod. Lect.*, *Collect.* I, ii); et post hunc

Respondet Chorus. Et cum spiritu tuo.

Dicat Presb.

Fidem quam corde credimus o-re autem di-camus.

Et elevet Sacerdos corpus Christi ut videatur a populo. Et dicat Chorus symbolum bini ac bini : videlicet.

Timotheus, cognomine Colon, qui ab anno 511 ad 547 tenuit sedem Constantinopolitanam, instituit ut fides Nicæna in omni synaxi recitaretur (*Theod. Lect.*, *ibid.*). Sed horum instituta, hominum hæreticorum, a paucis suscepta, brevi tempore in desuetudinem abiire; quare exordium ritus recitandi Symboli Constantinopolitani, inter missarum solemniam, Justino Juniori Augusto tribuendum est, quo adveniente, in Græcia et Orientis Ecclesiis Symbolum in collectis recitari cœpit; at in Occidente Gotho-Hispani, omnium primi, statuerunt ut Symbolum in missa diceretur. Patres enim synodi Toletanæ III, de consilio Recaredi regis, canone secundo, decreverunt ut, per omnes Hispaniæ et Galliæ Gothicæ provincias, Symbolum Constantinopolitanum prius quam Dominica dicitur oratio, voce clara, a populo decantetur, quo fides vera manifestum testimonium habeat, et ad Christi corpus et sanguinem prælibandum, pectora populorum fide purificata accedant. Exinde ritus recitandi Symboli in missa per Galliam et vicinas provincias propagatus est, et tandem anno 1014, Benedictus VIII papa concessit precibus sancti Henrici I Imperatoris, ut Romæ in missa Symbolum caneretur, quod Beruo Augiensis abbas, auctor synchronus, prodidit (*De Reb. ad miss. spect.*, cap. 2). Non desunt qui putant Ecclesiam Romanam Symbolum in missa legisse ante sæculum IX, quia de Symbolo post Evangelium cantando Ordines Romani apud Mabillonium II, v, vi, aperte mentionem faciunt; at Beruo Augiensis, testis oculatus, distincte asserit : Symbolum Romanum usque ad hæc tempora diuæ memoriæ Henrici imperatoris NULLO NOVO cecinerunt. Cui non contradicunt citati Ordines Romani, qui non tradunt disciplinam basilicæ Urbis, sed Ecclesiarum Galliæ in quibus ritus Gelasianus, aut Gregorianus receptus quidem erat, sed ritibus quibusdam Gallicanis immixtus, ut facile est hos Ordines diligentius inspicienti apprehendere. Neque obstat quod Amalarius in ecloga titulum habeat de *Credo in Deum*, quo de Symbolo post Evangelium recitari solito tractat, siquidem hoc loco ritum Romanum purum non exhibet, nam inquit : *Convenit populo post Evangelium, quo Christi verba audit, intentionem creduli atis suæ præclaro ore proferre*; siquidem populus in Gallia et in Hispania Symbolum in missa recitabat, non item Romæ. Certe idem Amalarius (*Lit. in de Eccl. Offic.*) fere singulas missæ Romanæ partes exponens, de Symbolo tacet, et Ordines Romani genuini III et IV Hittorpi, atque is quem illustrissimus Blanchinus in prolegomenis ad tomum III Anastasi (*Opusc.* 3) edidit, quique olim ad usum Basilicæ Urbis fuerant exarati, non modo silent de Symbolo, sed nullum Symbolo recitandi locum vacuum in missa relinquunt. Jam vero Gotho-Hispani, ex decreto concilii in Toletani, Symbolum recitant ante orationem Dominicam. Galli Francorum in erig subit videntur statim post Evangelium Symbolum cantasse, postquam usus cantandi Symboli apud eos invaluit; incertum enim est an omnes Ecclesiæ Gallicanæ ante sæculum VIII Symbolum in missa cantaverint. Certe de Symbolo silet libellus sancti Germani de missa Gallicana. Græci primum osculum pacis dant, tum dicunt Symbolum, quod excipit prælatio (*Euch.*, pag. 75). In liturgiis Syrorum, Copitarum, et in liturgiis Græcis Alexandrinis Symbolum ante osculum pacis recitatur, præterquam in liturgia sancti Marci, in qua, nisi subsit error, Symbolum post osculum pacis dicitur.

« Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem. ^A Factorem celi et terre. Visibilem omnium et invisibilem conditorem. Et in unum Dominum ^b nostrum Jesum Christum Filium Dei unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia secula. Deum de Deo. Lumen ex lumine. Deum verum ex Deo vero. Natum non factum. « Omnisio Patri hoc est ejusdem cum Patre substantie. Per quem omnia facta sunt que in celo et que in terra. Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit ^d de celis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex ^e Maria Virgine et homo factus est. Passus sub Pontio Pilato. Sepultus tertia die resurrexit. Ascendit ad celos : sedet ad dexteram ^f Dei Patris omnipotentis. Inde ^g venturus est judicare vivos et mortuos. **231** Cujus regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum vivificantem et ex Patre et Filio procedentem. Cum Patre et Filio adorandum et ^h conglorificandum. Qui locutus est per Prophetas : et unam sanctam Catholicam et Apostolicam Ecclesiam. ⁱ Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Expectamus resurrectionem mortuorum et vitam ^j venturi seculi. Amen.

« Credimus. Dicunt Credimus, quia olim a toto populo dicebatur Symbolum. Apud Gotho-Hispanos et apud Mozarabes chorus dicit Symbolum bini et bini. Syri quoque dicunt Credimus (Renaudot., t. II, p. 11). At in liturgia Græca Alexandrina (Ibid., t. I, pag. 60) præscribit Rubrica : Populus dicat Credo in unum Deum. Græci etiam (Euch., p. 75) dicunt Credo in unum Deum, quemadmodum etiam Romæ dicunt Credo in unum Deum. Apud Græcos vero chorus Symbolum recitat, apud Orientales populus. Rubrica in liturgia Coptica sancti Basilii (Renaud., t. I, pag. 12) præscribit : Populus dicet Symbolum fidei orthodoxa ; et rubrica liturgiæ Græcæ Alexandrinæ ejusdem san-

^k Post hæc frangat Presb. Eucharistiam in medium : et ponat mediam partem in patena : et de alia parte faciat quinque particulas et ponat in patena : et accipiat aliam partem et faciat quatuor particulas et ponat in patena similiter per ordinem factas per perscriptas rotas. Et statim purget bene digitos. Et cooperito calice faciat Memento pro vivis. Et perfecto Symbolo dicat Presb. ad orationem Dominicam equaliter.

cti Basilii (Ibid., pag. 60) habet : Populus dicit Credo in unum Deum. Ritu romano, in missa privata sacerdos Symbolum integrum recitat, et olim Alexandrinæ sacerdos Symbolum in missa dicebat. Juxta rubricam liturgiæ Græcæ Alexandrinæ sancti Marci sacerdos signans cruce discos et calices, elata voce dicit Credo in unum Deum (Renaud., tom. I, pag. 143). Modo Romæ, et in toto Occidente, cum missa solemniter celebratur, sacerdos inquit Credo in unum Deum, reliqua chorus canit. Sæculo XIII inuenit, ut monet Alexander Halensis (Tract. de Offic. Miss., part. 1), Romano Pontifice solemniter celebrante, fidei Symbolum non cantores in choro, sed subdiaconi ad altare decantabant. Cæterum Symbolum quod Gotho-Hispani in missa cantabant, etsi a sancto Isidoro (De Offic. eccl. lib. 1, cap. 36) a conciliis XIII Toletano, et Bracarensi in (in præf.) et ab Etherio et Beato (Lib. adv. Elipand.) dictum sit Symbolum Nicaenum, est revera Symbolum Constantinopolitanum, ut fides ipsa, et concilium Toletanum III clare manifestat, tamen dictum est Nicaenum, vel quia prima ejus pars a Nicæna synodo condita est, vel quia fama concilii Nicæni vulgo clarior erat quam Constantinopolitani. Existat autem Symbolum hoc in conciliis Toletanis VII, XII et XIII, in concilio Bracarensi III, et in libro I Etherii et Beati adversus Elipandum, in quibus aliquæ varietates inveniuntur, quarum præcipuas adnotavi.

^b Nostrum. Conciliis Toletanis, et Bracarensi et Etherio, deficit.

^c Omnisio. Ita Toletana et Bracarense III concilia; Etherius et Beatus, homousion.

^d De cellis. Non legunt Toletana et Bracarense III concilia, neque Etherius et Beatus.

^e Ex Maria Virgine. Ita Toletana et Bracarense III concilia; at Etherius et Beatus, et Maria virgine legunt.

^f Dei Patris omnipotentis. Toletana concilia; et Etherius et Beatus, sedet ad dexteram Patris. Bracarense III, Dei Patris; illud omnipotentis omnibus deficit.

^g Venturus. Ita concilia Toletana et Bracarense III; Etherius et Beatus, inde venturus in gloria.

^h Conglorificandum. Ita concilia Toletana et Bracarense III; Etherius et Beatus, glorificandum.

ⁱ Confiteor. Lege confitemur.

^j Venturi. Ita concilia Toletana et Bracarense III; Etherius et Beatus, futuri.

^k Post hæc. Rubrica ista pertinet ad modum frangendæ hostiæ, Mozarabibus peculiarem. Circa nomina particularum hostiæ fractæ, adverte quod corporatio idem significat atque incarnatio, et quod apparitio idem atque epiphania, sive manifestatio, Filii Dei. Absoluta fractione hostiæ, et purgatis digitis, præscribit rubrica ut sacerdos cooperiat calicem, quem statim post elevationem non tæxat, quia recentiori disciplina Mozarabes, ritus Romanos imitantes, hostiam non, ut olim, in patena, sed in ore calicis frangunt. Deinde rubrica monet ut fiat Memento pro vivis; et hoc recens institutum, in quo neque cum ritibus Romanis, neque cum Gotho-Hispanis conveniunt, nam ritu Romano Memento vivorum fit ante consecrationem, ritu autem Gotho-Hispano Memento tam vivorum quam mortuorum fit quando diptycha leguntur, et oratione post nomina concluditur. Cæterum fractio hostiæ, partium ejus distributio in patena, Memento pro vivis, et alia, a rubrica indicata, fieri debent dum chorus Symbolum canit, aut dum antiphonam ad confractionem in missa solemniter ca-

• *Oratio.* Oremus. Apostolo tuo Jacobo Domine edoceante premonemur : ut si quis nostrum indiget sapientia : postulet a te : quia das omnibus affluenter : et non impropere. Sed quia ad te pervenire cupimus per Christum : qui est virtus tua et sapientia : id agere præoptamus. Poscentes clementiam tuam : per eum qui apud te advocatus factus est noster. Ut pervenire nos ad te facias : et oratione quam ipso Domino instruente didicimus : ad te introire permittas : proclamantes e terris.

Pater noster qui es in celis. ñ. Amen. Sancti-

fi- cerur nomen tuum. ñ. Amen. Adveniat regnum

tuum. ñ. Amen. Fiat voluntas tua sicut in celo

et in terra. ñ. Amen. Panem nostrum quotidi-

anum da nobis hodie. Quia Deus es. Et dimitte

nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debito-

ribus nostris. ñ. Amen. Et ne nos inducas in

tentati-onem. ñ. Sed libera nos a malo.

Postea dicat Sacerdos.

Libera-ti a malo : confirmati semper in bono :

tibi servire mere-amur Deo ac Domino nostro :

nit. In missis vero privatis post recitatam antipho-

nam confectionis, aut pro diei qualitate, post dictum Symbolum, hæc omnia ordinatim, a sacerdote fiunt.

• *Oremus.* In missa Mozarabum sollemnis vox

Oremus bis tantum a sacerdote dicitur, primum ante agnos, et rursus ante capitulum hoc quod ora-

tionem Dominicæ præmittitur, quibus locis illud Oremus per errorem irrepsit : nam ritu Gotho-Hispano sacerdotis non erat populum admonere cum oran-

dum erat, proclamando Oremus, sed ad diaconum id muneris pertinebat. Sanctus Isidorus (De Off. eccl., l. II, c. 8) de diaconis ait : Hi voces tonitruorum,

ipsi enim, clara voce, in modum præconis, admovent cunctos sive in orando, sive in flectendo genua, sive in psallendo, sive in lectionibus audiendo, etc. Et hinc discimus quod apud Gotho-Hispanos diaconus dice-

bat Oremus, idem flectamus genua, et rursus Erigite vos, aut Levate ; idem clamabat Aures ad Dominum. At voces quibus utebatur cum admoneret populum ad psallendum et ad lectiones audiendas hortaretur, penitus exciderunt, si præter illud, Silentium facite, quod, in Missali nostro, ante lectionem Apostoli, remansit, et de quo etiam sanctus Germanus, in missæ Gallicanæ explicatione, meminit, diaconus aliquid ad attentionem conciliandum dixerit. Apud

A pone Domine finem.
Hic percutiat Sacerdos pectus.

Pecatis nostris da gaudium tribulatis : prebe

redemptionem captivis : san-ctatem infirmis :

requiemque defunctis concede pacem et securi-

tatem in omnibus di-ebus nostris frange audaciam

B i-nimicorum nostrorum et exaudi Deus ora-

ti-ones servorum tuorum omnium fide-li-um

christi-a-norum in hac di-e et in om-ni

tempore. Per D-ni-um nostrum Jesum Christum

Fi-li-um tu-um qui te-cum vivit et re-gnat

C in u-ni-tate Spiritus Sancti Deus per

omnia semper secu-la se-culo-rum. ñ. A-men.

232 Accipiat modo primam particulam de patena :

et ponat super calicem dicendo. • Vicit leo. quere

fol. 198. et dicat istam orationem inter se submissa

Græcos, ut est in liturgia sancti Chrysostomi, diaconus ante lectionem Apostoli clamat *Attendamus*, et postquam lector titulum lectionis proposuit, iterum *Attendamus* clamat, et ante Evangelii lectionem sacerdos ipse clamat *sapientia, recti audiamus, sanctum Evangelium*. Et postquam diaconus titulum Evangelii legendi proposuit, et chorus *Gloria tibi, Domine*, respondit, rursus sacerdos clamat *Attendamus*. Etherius Oxomensis episcopus (*lib. I adver. Elipandum*) ait diaconum ante lectionem Evangelii silentium imperasse, neque sit eum quidquam ad attentionem populi conciliandum addidisse ; quare credibile est, apud Gotho-Hispanos et Gallos diaconum, ad singulas lectiones, *silentium facite*, nec quidquam aliud, imperasse. Certe sanctus Germanus, ille de quo sæpe redit sermo, explicans missæ Gallicanæ ritus, docet diaconum silentium imperare tum ut populus lectorem audiat, tum ut lectioni sacræ attentionem præbeat. *Silentium autem diaconus pro duabus rebus annuntiat, scilicet ut tacens populus melius audiat verbum Dei, et sileatur nostrum (lego, et ut sileat mens nostra) ab omni cogitatione sordida, quo melius recipiatur verbum Dei.*

b *Pater noster.* De Oratione Dominica, vide infra (*Pag. 24^a*).

c *Vicit Leo.* De hac rubrica, vide pag. 6.

voce. ^a Sancta sanctis et ^b conjunctio] corporis Domini nostri Jesu Christi : sit sumentibus et potantibus

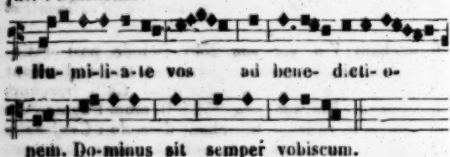
bus nobis ad veniam : et defunctis fidelibus prestantur ad requiem. Et mittat particulam in calicem : et

^a Sancta sanctis. Est hæc in omnibus Græcorum et Orientalium liturgiis notissima formula. Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (*Cat. myst.* 5) : *Sacerdos dicit SANCTA SANCTIS... et vos subiectis UNUS SANCTUS, UNUS DOMINUS JESUS CHRISTUS.* Constitutiones apostolicæ (*Lib. viii, c. 13*) : « *Episcopus Sancta sanctis ; populus Unus Sanctus, unus Dominus, unus Christus in gloriam Dei Patris benedictus in sæcula.* » Liturgia Sancti Chrysostomi : « *Clamat sacerdos Sancta sanctis ; chorus Unus Sanctus, unus Dominus, Jesus Christus in gloriam, etc. ὁ ὁ Θεός, Dei Patris.* » In liturgia sancti Jacobi (*Bib. Patr. Gr.-Lat. Paris., t. II*) : « *Sacerdos Sancta sanctis clamat, et populus Unus Sanctus, unus Dominus Jesus Christus in gloriam Dei Patris, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.* » In liturgia Græca Alexandrina sancti Basilii (*Heinaud., t. I, pag. 82*) sacerdos elevat apudicon, sive partem majorem hostiæ consecratæ (quæ in aliis rubricis despoticon dicitur, nimirum corpus dominicum, *δυσποτικόν σῶμα*), et clamat Sancta sanctis, et populus Unus Pater Sanctus, unus Filius Sanctus, unus Spiritus Sanctus; atque ita in liturgiis Copticis, Syriacis, Ethiopicis, Chaldeis, et Græcis Alexandrinis, in quarum nonnullis confessioni Trinitatis additur doxologia, in aliis prolixior, brevior in aliis; in omnibus tamen, tam Græcorum quam Orientalium, liturgiis Sancta sanctis elata voce profertur. Atque ita prolatum fuisse apud Gotho-Hispanos, et Gallos, ut a toto populo audiri potuerit, nihil certum est, quamvis rubrica nostri Missalis præscribat ut submissa voce dicatur, nam modo partem efficit orationis, quam ad communionem corporis et sanguinis Domini fundunt. Ast olim ab ea oratione sejunctum erat, et populus; vel chorus, post dictum Sancta sanctis, quædam canebat quæ Missali nostro omnino exciderunt. Suspicio tamen post Sancta sanctis id tantum fuisse quod Galli trecanum appellabant, completebaturque fidei catholicæ confessionem de unius Deitatis trium personarum distinctione, optimum contra hæreses Arianorum et Priscillianistarum antidotum : Trecanum vero quod psallitur, inquit sanctus Germanus, signum est catholicæ fidei de Trinitatis credulitate procedere; sic enim prima in secunda, secunda in tertia, et rursum tertia in secunda, et secunda notatur in prima; ita Pater in Filio, mysterium Trinitatis completi; Pater in Filio, Filius in Spiritu sancto, Spiritus sanctus in Filio, et Filius rursum in Patre. Unde patet hæc Trinitatis confessionem haud absimilem esse illi quam post Sancta sanctus populus in Oriente proferebat : Unus Pater sanctus, unus Filius sanctus, unus Spiritus sanctus, etc. In pervetusto Codice insignis Ecclesiæ Andegavensis, teste Martenio (*de antiq. Eccl. Ritib., lib. i, cap. 4, art. 9, n. 2*), ad hostiæ in calicem immisionem leguntur hæc verba : Sanctum cum sanctis, hæc sacrosancta commistio, etc. Et in altero ejusdem Ecclesiæ Missali : Sancta cum sanctis, et commistio corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi prosit edentibus et bibentibus in vitam æternam. Amen. Quæ a vetusto Gallicano ritu profecta esse facile est diguoscere.

^b Conjunctio Corporis. Adde et sanguinis. Canon Romanus : Hæc commistio et consecratio corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi fiat accipientibus nobis in vitam æternam. Missale Ambrosianum : Commistio consecrati corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi nobis edentibus, et sumentibus proficiat ad vitam et gaudium sempiternum. In nostro Missali est sumentibus et potantibus sit ad veniam, ubi illud sumentibus, idem significat ac edentibus, quamvis in Mediolanensi idem significet ac potantibus. Ex his tamen constat vocem sanguinis hic, et pag. 6, Missali nostro delicere. Jam vero Gotho-Hispani ante orationem Dominicam hostias, sive oblationes

frangebant (*Vid. not. pag. 230*). Deinde, post orationem Dominicam elevando partem oblationis dicebant Sancta sanctis, et caneatur quod Galli trecanum appellaverunt (*Vid. not. pag. 232*). Demum fragmentum oblationis in calicem mittebant dicendo : *Conjunctio Corporis et sanguinis, etc., nullum tamen faciebant crucis signum, de quo ordo antiquus Blanchiuii, et primus ordo Mabillonii silent.* Sanctus Germanus, in Explicatione missæ Gallicanæ communionem corporis et sanguinis Domini, nomine tenus attigit : *Confractio vero, inquit, et commistio corporis Domini... declarata antiquitus sanctis Patribus fuit... Sacerdote autem frangente... clerus psallet antiphonam.* Commistio panis et calicis ritus est plane antiquus, et omnibus liturgiis communis. A Gotho-Hispanis (*Conc. Tol. iv, can. 18*) dicta est *conjunctio panis et calicis*. B Ab Amalario (*Eccl. Off. l. iii, c. 31*) dicitur *inmissio panis in cinum.* A Micrologo, cap. 18, *inmissio panis in calicem*; a Gallis, ut ex sancto Germano colligitur, a Mediolanensibus et a Romanis, *commistio corporis et sanguinis Domini*; a Græcis *ἡ ἑκτα ἰσως, sacra unio*, quo vocabulo in liturgia Græca sancti Jacobi, in liturgiis Copticis et Syriacis, designatur, in quibus etiam *consignatio* et *commistio mysteriorum* appellatur. Sed quamvis hic ritus ex iis sit qui in omnibus liturgiis præscribuntur, tamen diversimode transigitur. Nam, in Græcorum et Coptitarum liturgiis, Sancta sanctis præmittitur fractioni, et continuo fractioni conjungitur *consignatio* et *commistio mysteriorum*. At apud Gotho-Hispanos fractio præcedit orationem Dominicam, ejusque præfationem, et appendicem Libera, etc. Deinde consequitur Sancta sanctis, ac tandem *conjunctio panis et calicis*, quæ proinde a *confractione* procul s-jungitur. Gallos eodem ordine has actiones fecisse reor, quamvis sanctus Germanus *commistione* illico subjungat *confractioni*, et postea de oratione Dominica loquatur; hic enim nonnunquam actiones alio ordine narrat quam quæ gestæ sunt. Romæ pontifex inter missarum solemnias post sumptum corpus Domini *commistione* facit, reliqui autem sacerdotes ad ea verba, *Pax Domini sit, etc.*, partem hostiæ in calicem mittunt. Ordo Romanus v Mabillonii, qui verbatim ferme ex Amalarii ecloga desumptus est (*Confer apud Georgium, de liturg. Rom. Pont., t. III, p. 361, in appendice monumentorum*) distincte (*Pag. 62*) habet : Pontifex deinde dicit *Pax Domini sit semper. Non mittit partem de sancta in calicem, sicut cæteris sacerdotibus mos est.* Et infra : *Quando communicat dominus apostolicus, partem sibi mordet, et reliquam in calicem mittit, faciens crucem de ea tribus vicibus super calicem nihil dicens.* Hinc patet pontificem, saltem in missa solemnī, sæculo ix defluente, particulam hostiæ in calicem non misisse ad ea verba, *Pax Domini, etc.* Sed neque sæculo xiii. Testis est Innocentius III (*lib. vi, cap. 9*) clare negans pontificem ad ea verba, *Pax Domini*, particulam hostiæ dimittere in calicem, *sed eam post trinum crucis signaculum in patenam reponere, et infra, agens de communionē pontificis in missa, docet pontificem partem majorem oblatæ, sibi a subdiacono in patena exhibitam, dividere, unamque particulam sumere et aliam mittere in calicem, quem tenet coram ipso diaconus, de quo sanguinem haurit cum calamo.* Demum neque adhuc sæculo xiv pontifex mittebat partem hostiæ in calicem ad dicta verba *Pax Domini, etc.* Constat ex ordine Romano xiv Mabillonii (*Pag. 339*); sic enim Jacobus cardinalis Cajetanus scribit : *Cum ipsa particula ter signet super calicem dicendo pax Domini, etc.... adjungat particulam illam aliis particulas quæ sunt in patena.* Aque adeo particulam illam non mittit in calicem. De *commistione* vero infra, agens de communionē, distincte meminit : Pontifex cum reverentia accipiat de patena majorem partem hostiæ, et dicat PANEM CO-

cooperiet calicem : et dicat alta voce sic : si tibi non fuerit Diaconus.

Benedictio. Christus Deus Dei Patris Filius : quem Jacobum relicto Patre in navi tota seculus est intentione cordis : indesinenter vos faciat suis inherere

LESTEM ACCIPIAM, etc., tenens partem prædictam hostiæ, cum quatuor digitis, super sanguinem et calicem, Uicat reuerenter tribus vicibus, DOMINE NON SUM DIGNUS, etc. Postea signet se cum ipso corpore, et reuerenter sumat totum illud quod est extra digitos prædictos, et quod infra digitos remanet ponat in calice cum sanguine, dicens : FIAT COMMISTIO, ET CONSECRATIO CORPORIS ET SANGUINIS, etc. At XIV seculo exeunte, aut cerie seculo XV, pontifex, more aliorum sacerdotum, particulam hostiæ in calicem mittebat ad ea verba, *Pax Domini*, etc. Testis est liber Cæremoniarum S. R. E. (Lib. II, cap. 14) citatus a Georgio (Liturg. Rom. Pont. I, III, lib. IV, c. 14, pag. 131), ubi hæc : *Pax Domini*, etc. Et signat ter cum particula super calicem ; deinde eam in calice deponit. Atque hunc morem etiam nunc tenet pontifex in missa solemniori, vetustiore abdicatione. At, inquis, unde natum est ut alii sacerdotes ritu Romano celebrantes per tot sæcula communionem facerent ad hæc verba, *Pax Domini sit semper vobiscum*, cum ipse Romanus pontifex non nisi post sumptum corpus Domini communionem faceret? Mihi quidem hæc varietas orta videtur ex antiquissimo ritu Romano bis faciendi communionem, primum ad ea verba, *Pax Domini*, etc., et rursus, inter communicandum, postquam pontifex corpus Domini sumpserat ; nam, cum deinde semel tantum in missa communionem panis et calicis facere placuisset, alii sacerdotes ad ea verba, *Pax Domini*, etc., particulam hostiæ in calicem mittebant : Romanus autem pontifex consuetudinem immittendi corpus in sanguinem Domini tempore communionis ad sæculum usque xv retinuit. Porro Romanum pontificem bis in eadem missa communionem antiquitus fecisse, observavit Amalarius (Eccl. Off. lib. III, cap. 34), quamvis ejus ævo ritus ille jam antiquatus fuerat. Et post Amalarium Mabillonius (Comment. ad ord. Roman., pag. 36 et 34), et antiquiores Ordines Romanum primum et secundum Mabillonii, primum et tertius Hittorpii, et Ordo Romanus Blanchinii, editus inter prolegomena ad tom. III Anastasii (Opusc. 3), duplicem hanc communionem corporis et sanguinis Domini in eadem missa fieri solitum in clare ostendunt, atque in prima communionem ad ea verba, *Pax Domini*, etc., pontificem in calicem misisse partem oblationis in anteriori missa consecratam, eam scilicet quam ad altare processurus inspexerat et adoraverat ; in secunda vero communionem, quam inter communicandum faciebat, pontificem in calicem demississe partem sacrificii ejusdem diei, ut supra, ex Ordinibus Romanis explicavi. Demum adverte, juxta Ordinem Blanchinii, et primum, et tertium Hittorpii (quibus magis fido quam Ordini primo Mabillonii), pontificem nihil dixisse, neque crucem fecisse cum ad verba, *Pax Domini*, etc., fragmentum sacrum in calicem mitteret ; at, cum tempore communionis communionem faceret, dixisse : *Fiat commistio, et consecratio corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi accipientibus nobis in vitam æternam*, crucem vero nullam fecisse. Mos immittendi partem sacrificii anterioris in calicem, ad ea verba, *Pax Domini*, etc., tempore Amalarii in usu esse desiderat, ut plane constat ex Ordine Romano, quem eclogæ

vestigiis. Amen. Quique per hunc Apostolum suum cultores demonum convertit ad fidem : concedat vobis vana hujus seculi respondendo se in veritate diligere. *ñ. Amen.* Ut ejus remuneremini presidiis : cujus hodie triumphum excolitis passionis. *ñ. Amen.* Quod ipse prestare dignetur : per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum.

ñ. Amen. Postea statim dicat. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Quo dicto cantet Chorus. b Gustate et videte quam

suæ inseruit, estque quartus Mabillonii. Desiisse autem hunc ritum puto, cum partem Eucharistiæ prioris sacrificii ostendi pontifici sacra facturo et ad altare deferri desit. In Gallia, consuetudo deferendi Eucharistiæ ad altare, cum missa solemniter fieret, sæculo vi adulto vixit ; quo tempore Roma fuerit abrogata mihi non constat. Moderno ritu, ut præscribit rubrica Missalis sancti Pii V, sacerdos cum ipsa particula signat ter super calicem dicens *Pax tibi Domini sit tibi semper vobis tibi cum ; et respondeat et cum spiritu tuo, et particulam ipsam imponit in calicem, dicens secreta : Hæc commistio, etc.* Neque aliter, in missis privatis, sæculo XI, faciebat (Microlog., cap. 17) ; atque hæc de ritu Romano. Juxta liturgiæ Constantinopolitanæ, sacerdos Græcus, peracta fractione corporis Domini, accipit partem unam sancti panis, et manu tenet, et diaconus, ostendens eum stola sanctum calicem, dicit *IMPLE DOMINE, SANCTUM CALICEM. Sacerdos dicit PLENTUDO FIDELI SPIRITUS SANCTI. Mox signum crucis facit, et mittit particulam in sanctum calicem, et diaconus dicit AMEN (Euch. Goar., p. 82).* Hæc pars liturgiæ, que apud Græcos et Latinos simplex est et expedita, apud Orientales, Syros et Copitas proluxa est et operosa, de qua vide notas eruditæ Renaudotii (Tom. I Lit. Orient., pag. 258 ; tom. II, pag. 108, et alibi). Syri, ut est in liturgia Syriacæ sancti Jacobi (Renaud., tom. II, pag. 41), a majori parte hostiæ consecratæ particulam auferunt, eamque sanguini intingunt, atque, ita sanguine sacro madidam, ac alia fragmenta, in quæ oblatam dividerunt, signant, dicens : *Inspersit (sic) sanguis Domini nostri Jesu Christi corpori ejus : tum illam particulam calicis immittunt, dicens : Miscuisti, Domine, divinitatem tuam cum humanitate nostra, et humanitatem nostram cum divinitate tua... tibi gloria in sæcula.* Chaldei, sive Nestoriani (Renaud., tom. II, pag. 594), præter alias caeremonias, hostiæ partem majorem in duas partes frangunt, quarum aliam in disco deponunt, alia vero, quam dextra tenent, calicem signant dicens : *Signatur sanguis pretiosus corpore sancto Domini nostri Jesu Christi, in nomine Patris, etc., et respondeat Amen.* Tum eandem hostiæ partem usque ad medium in calice intingunt et signant cum ea corpus quod est in patena, dicens : *Signatur corpus sanctum sanguine propitiatoris Domini nostri Jesu Christi, in nomine Patris, etc.* Sacerdos Copticus (Liturg. S. Basil. Coptic., apud Renaud., t. I, p. 19, et apud eundem Gabriel Alexandrinus citatus, ibid., 159) partem præcipuam hostiæ consecratæ, quam isso-dicon appellant, vola manus sinistræ sustinens digito manus dextræ tangit, dicens : *Corpus sanctum ; tum eandem digitum indicem immergit calici, eoque, in sanguine, crucem format, dicens : Et sanguis pretiosus Christi, ipsius omnipotentis Domini Dei nostri ; demum educens indicem e calice, sanguine tinctum, eo corpus Domini signat nihil dicens, quibus apparet Copitas communionem mysteriorum facere, partem tamen hostiæ in calicem non immittere.*

^a Humiliate. De benedictione, vide pag. 246

^b Gustate. Hæc antiphona, ex psalmo xxxiii, 9, desumpta, Missali nostro Ad occedentes inscribitur

suavis est Dominus : alleluja : alleluja : alleluja. A lam super calicem. Et perfecto Memento dicat silentio hanc orationem.

✠. Benedicam Dominum in omni tempore : semper
hujus ejus in ore meo : alleluja : alleluja : alleluja.
✠. Redimet Dominus animas servorum suorum : et
non relinquet omnes qui sperant in eum : alleluja :
alleluja : alleluja. ✠. Gloria et honor Patri : et Fi-
lio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen.
Alleluja : alleluja : alleluja.

* Quo dicto occipiat Presbyter aliam particulam se-
quentem et dicat sic. Oratio. Panem celestem de
mensura Domini accipiam : et nomen Domini invo-
cabo.

Dicit Memento pro mortuis : tenendo illam particu-

quæ olim, dum populus ad communionem accedebat, canebatur. Constitutiones apostolicæ (Lib. viii, cap. 45, alias, cap. 20) præscribunt ut, cum Eucharistia distribuatur, canitur psalmus xxxiii ; sed jam tempore sancti Cyrilli, Hierosolymis non integer psalmus xxxiii, sed segmentum ejusdem canebatur, ut catechesis mystagogica 5 indicare videtur : *Andivisti deinde vocem psallentis, divina quadam melodia vos ad sanctorum mysteriorum communionem invitantis : GUSTATE ET VIDETE QUONIAM BONUS EST DOMINUS ; et sanctus Ambrosius (De is qui myst. init., cap. ult.) : Unde et Ecclesia, videns tantam gratiam, hortatur filios suos... GUSTATE ET VIDETE quoniam suavis est Dominus ; beatus vir qui confidit in eo, etc.* In Antiphonario Gregoriano singulis missis sua est antiphona ad communionem, quæ Misali Romano sancti Pii V simpliciter communio inscribitur. In Missali nostro antiphona ad accedentes ab Adventu ad Quadragesimam, et a vigilia Epiphaniæ ad Adventum eadem est *gustate et videte, etc.*, quæ etiam in sanctorum missis canitur. At Dominicæ Quadragesimæ singulæ propriam habent antiphonam ad accedentes, quæ Dominica 1 Quadragesimæ est *Qui venit ad me non esuriat, qui credit in me non sitiet unquam, etc.* (Pag. 98) ; ubi advertit quod per errorem inscribitur ad confectionem panis, cum sit antiphona ad accedentes, quæ hæc Dominica et omnibus feriis quartis et sextis Quadragesimæ canitur. Feria 5 in cœna Domini suam habet antiphonam propriam ad accedentes, deinde a Sabbato sancto usque ad vigiliam Pentecostes antiphona ad accedentes, vel ad accedendum est *Gaudete populi et letamini, etc.* (Pag. 135), quæ Dominicæ Resurrectionis, singulis diebus octavarum Paschæ, Dominicæ a Paschate ad Ascensionem, die Ascensionis et sequenti Dominicæ canitur. Denique advertendum, eundem ordinem liturgicum in Missali Mozarabum observari, quem concilium IV Toletanum (Cane. 48, alias 17) præscribit, scilicet ut post orationem Dominicam, et conjunctionem panis et calicis, benedictio in populum sequatur, et tunc demum corporis et sanguinis Domini sacramentum sumatur. Apud Gallos, ut ex Missali Gallo-Gothico patet, orationem Dominicam consequatur benedictio, et benedictionem communio, et sanctus Germanus aperte scribit quod ante communionem benedictio traditur, ille quidem de confectione et de commistione corporis et sanguinis Domini prius agit, et tum de oratione Dominicæ ; unde suspicari liceret Gallos, in nonnullis saltem Ecclesiis, hujus confectionem et commistionem panis et calicis præmissis orationi Dominicæ, si constaret hunc autorem de recto ordine servando sollicitum fuisse.

* Quo dicto, in missa privata sacerdos prius dicit antiphonam ad accedentes, et deinde communicat, in missa solemniori tempore communionis canitur antiphona ad accedentes. Dicta igitur antiphona illa, sacerdos de patena tollit particulam octavam, dictam gloriam, dicens Panem celestem, et tenendo eam supra

calicem facit Memento pro mortuis. De quo idem sentiendum quod de Memento vivorum, scilicet utrumque, præter antiquum morem Gotho-Hispanum, et Missali Romano huc translatum esse. Facto autem Memento mortuorum, dicit submissa voce orationem Domine Deus meus, etc. ; Tum dicit Ave in ævum. In Pontificali Prudentii, Trecentis episcopi, apud Martenium (De ant. Eccl. Ritib., l. 1, c. 4, art. 12, tom. 1), habetur oratio dicenda quando sumitur corpus Domini : Ave in ævum, sanctissima caro, mea in perpetuum summa dulcedo. Huic orationi (Pag. 7) additur Panem celestem accipiam, et nomen Domini invocabo. Insuper addit Roblesius, tam in Vita cardinalis Ximenii (Cap. 28) quam in Missa sancti Jacobi, quod, dicto Ave in ævum, sacerdos, ter pectus tundens, dicit Domine, non sum dignus, etc., de quo nihil exstat in rubricis Missalis, neque apud Pisam ; tamen Roblesio, ut pote paracho Mozarabico, et viro satis erudito, in iis quæ ad ritus sui rubricas spectant credendum est. Igitur sacerdos primum dicit Ave in ævum, etc., tum dicit Domine, non sum dignus, etc., pectus tundens, tertio dicit Panem celestem accipiam, etc. ; demum sacram particulam, quam manu tenet, facto siguo crucis, sumit. Deinde cooperit calicem, omnesque particulas singillatim consumit, tum discooperit calicem, et supra calicem patenam diligenter abstergit, fragmenta in eum deliciens, et postea dicit Ave in ævum, celestis potus, etc. (quæ oratio in Pontificali Prudentii Ad sanguinem Domini accipiendum inscribitur), et sanguinem sumit, quo hausto dicit Corpus et sanguis, etc. ; et dum abluitionem sumit, dicit Domine, Deus meus, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, etc. De abluitione nihil est in rubricis Missali ; at Roblesius, et Pisa dicunt quod hæc oratio, Domine, Deus meus, dicitur dum sacerdos oblationem sumit et digitos lavat. Deinde sacerdos, cum missam privatam celebrat, dicit Refert Christi corpore, etc., et tempore Quadragesimæ Repletum est gaudio os nostrum, etc. At in missa solemniori ista cantat chorus. Inscribitur autem communio. His dictis aufertur ab altari liber omnium offerentium, et Missale ad cornu Epistolæ deferitur, et sacerdos dicit orationem quæ post communionem inscribitur, Corpus Domini nostri Jesu Christi, etc. (De his, vide pag. 284). Ea oratione absoluta, sacerdos dicit Per misericordiam Dei nostri, etc. Deinde salutatur populum : Dominus sit semper, etc. Respondetur Et cum, etc. ; quibus dictis, si dies fuerit Dominicus, aut festivus quatuor aut sex capparum, et missa solemniori, diaconus cantando dicit. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi, votum nostrum acceptum sit cum pace. Sin missa fuerit privata, eadem sine cantu a sacerdote dicuntur ; at si dies fuerit ferialis, aut festivus duarum capparum, aut novem lectionum, dicit Missa est, in nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus (perficimus) cum pace, et chorus, aut minister respondet Deo gratias, et in hæc misse additur Salve, regina, etc.

C

D

Christi custodiat corpus et animam meam in vitam eternam. Amen.

Et sumat particulam quam in manu habet : et cooperiat calicem et veniat ad patenam : et consumat omnes particulas per ordinem. Et deinde accipiat patenam et ponat super calicem : et purget bene cum pollice et accipiat sanguinem. Et dum Sacerdos sumpserit sanguinem dicat immediate hanc orationem.

Oratio. Domine Deus meus : Pater et Filius et Spiritus Sanctus : fac me te semper querere et diligere : et a te per hanc sanctam communionem quam sumpsi nonquam recedere : quia tu es Deus : et preter te non erit alius in secula seculorum. Amen.

Cantet chorus. Communio. Refecti Christi cor. Quere sol. 195. Dum Sacerdos dixerit Corpus Domini nostri Jesu Christi. eat ad cornu altaris dextram.

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi quod accepimus : et sanctus sanguis ejus quem potavimus : adhereat visceribus nostris eterne omnipotens Deus : ut non veniat nobis ad iudicium : nec ad condemnationem : sed proficiat ad salutem et ad remedium animarum nostrarum in vitam eternam. Amen. Per misericordiam. etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

a Item orationes que sequuntur dicuntur per totum annum tam diebus Dominicis quam in festis post Eucharistiam. Refecti Christi corpore et sanguine pariter : quia sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eadem refectioe et sanctificatione habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. *ñ.* Amen.

Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem quesumus : ut sit nobis hoc ad remissionem peccatorum et sanitatem mentium. Amen.

Oratio. Christi Domini nostri gratia satiati gratias agimus perpetue Trinitati : cujus sanguine sumus precio magno redempti. Petimus itaque sacramentorum tuorum meritis : ut de hoc seculo eripiamur inles.

ñ. Amen.

Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus : et te Deum benedicimus de die in diem : qui nos in hanc diem sancte solennitatis tue perducere dignatus es. Fac ut diem istum Nativitatis tue : Conceptionis : Circumcisionis : Apparitionis : Resurrectionis : Ascensionis per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere mereamur cum fidei populo tuo. *ñ.* Amen.

Post communionem in XL. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

a Item orationes. Præter has orationes alie quædam post communionem dicuntur.

Oratio. Reple Domine cor nostrum leticia : qui nobis dare dignatus es sacri corporis tui Eucharistiam. Ut quia escarum perceptione reficimur : spiritualibus beneficiis adimpleri feliciter mereamur. Amen.

Vi cit le o de tri bu Ju da

ra dix David al le lu ya.

b Nota quod non dicitur Vicit leo. nisi in tempore Resurrectionis.

B Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sancti tui N. Sanctorum tuorum. N. Sancteque Virginis tue. N. Sancti Confessoris tui. N. tibi obtulimus misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus : ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium **234** sempiternum. Concedente divinitate tua Deus noster : qui es vita vivorum et corona Sanctorum in eterna secula seculorum. *ñ.* Amen.

C Oratio. Passionis dominice calicem delibantes : et sacrosancti corporis suavitatem gustantes : gratias et laudes ei referamus : in domo ejus leti et hilares ambulantes. *ñ.* Amen.

Oratio. Deus sempiternæ salutis beatorum : beatitudo inestimabilis : concede queso : ut ineffabili munere tuo sancta ac beata qui sumpserunt : sancti ac beati esse mereantur. *ñ.* Amen. Per ineffabilem tue divinitatis potentiam Deus : qui es benedictus in secula seculorum. *ñ.* Amen.

In Assumptione Sancte Marie.

Oratio. Omnes qui huic tante Assumptionis solemnitati convenistis : et sacrosancta communionem mortalia corpora vivificastis : mereamini per interventum sancte et gloriose genitricis Dei : et hic ab omnibus malis eripi : et in futuro cum Christo sine fine jocundari. *ñ.* Amen.

In Illaria Pasche.

Oratio. Expletis Domine in hac sancta solennitate nostre servitutis officiis : gratias tibi laudesque referimus dono tue miserationis adjuti. Precantes te Deus : ut a peccatis nos ablvas : et in tuis laudibus exultare concedas. *ñ.* Amen.

De Sancta Barbara.

Oratio. Deus cujus dilectionem beata Barbara virgo

b Nota quod. Vide pag. 6.

et martyr omni terreno anteposuit : presta quesumus : ut ejus martyrii triumphum recolimus : ejus suffragiis ad celestia regna pervenire possimus. *ñ. Amen.*

* In Octava Pasche ad Missam. * Officium.

Dicite in nationibus alleluja : Dominus regnavit a ligno alleluja : Et correxit orbem terre alleluja alleluja. *ñ. Cantate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra. P. Et Corre. ñ. Gloria et honor. P. Et corre.*

Oratio. Tibi gloriam condecimus Domine Deus noster : tuamque potentiam postulamus : ut sicut pro nobis peccatoribus dignatus es mori : et clarificatus secundo : post tertium diem : apparuisti in gloria resurrectionis : ita per te absoluti in te mereamur habere perpetuum gaudium : ita ut nobis precessit vere resurrectionis exemplum. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc.

Apocalypsis Johannis apostoli (* Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Ego Johannes fui in spiritu : et vidi in dextera sedentis supra thronum librum scriptum intus et foris : signatum sigillis septem. Et vidi Angelum fortem predicantem voce magna. Quis est dignus aperire librum : et solvere signacula ejus ? Et nemo poterat in celo neque in terra neque subtus terram aperire librum : neque aspicere illum. Et ego flebam multum : quoniam nemo dignus inventus est aperire librum : nec videre eum. Et unus de senioribus dixit mihi. Ne flevieris. Ecce vicit Leo de tribu Juda radix David : aperire librum : et solvere septem signacula ejus. Et vidi : et ecce in medio throni et quatuor animalium : et in medio seniorum agnum stantem tanquam occisus : habentem cornua septem : et oculos septem : qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. Et venit : et accepit de dextera sedentis in throno librum. Et eum aperuisset librum :

* In octava Pasche. Breviarium Mozarabum, et Orationale Gothicum habent *Dominica in octavas Pasche.* Sacramentarium Gelasianum Thomasi die Dominico, *octavas Pasche*; Gregorianum Menardi, *Dominica oct. Pasche*. Et ita in Capitularibus Evangeliorum Georgii legitur. In Lectionario Luxoviensi, et in Missalibus Gallicano, et Gallo-Gothico *clausum Pasche* appellatur : in Sacramentario Gregoriano Pamelii appellatur *Dominica post albas* : in vetusto Lectionario Ambrosiano ab em. Thomasi edito, *Dominica post albas depositas* : et in Missali Mediolanensi anno Domini 1548 edito, *Dominica in albis depositis*. Ratio hujus nominis petenda est ab antiqua plurium Ecclesiarum disciplina, qua, per dies octo post susceptum baptismum, neophyti seorsim a cœtu fidelium habebantur, quibus fidei mysteriis et regulis morum peculiariter imbuebantur, quotidie missæ sacrificio intererant, et communicabant, toto hoc tempore albis vestibus induebantur, quas exeuntes de sacro lavacro acceperant. Hinc seræ omnes octavarum Pasche, Sacramentariis Gregorianis Pamelii, et Menardi inscribuntur *in albis*, puta, *seria 2 in albis, seria 3 in albis*, eodemque modo Missali Ambrosiano inscribuntur : at, pro varia Ecclesiarum consuetudine, aut Sabbato *in albis* vespere, aut certe

A quatuor animalia et viginti quatuor seniores : ceciderunt coram agno : habentes singuli cytharas et flautas aureas plenas odoramentorum : que sunt orationes Sanctorum. Et cantabant novum canticum dicentes. Dignus es accipere librum : et aperire signacula ejus : quoniam occisus es : et redemisti nos Deo in sanguine tuo : ex omni tribu et lingua et natione et populo : et fecisti nos Deo nostro regnum et Sacerdotes : et regnabimus super terram. Et vidi et audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni et animalium et seniorum. Erat numerus eorum millia millium dicentium voce magna. Dignus est agnus qui occisus est accipere virtutem : et divinitatem : et sapientiam : et fortitudinem : et honorem : et gloriam : et benedictionem. Et omnem creaturam que B in celo et super terram et sub terra et que sunt in mari. Omnes audivi dicentes seculenti in throno et agno : benedictio : et honor : et gloria : et potestas Deo nostro : in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

* Psallendo. Domine Dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra. 235 *ñ.* Quoniam elevata est magnificentia tua supra celos. Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem. P. In universa terra.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (* Cap. XIII).

In illis diebus : ait Paulus ad plebem. Viri fratres C filii generis Abraham : et qui in vobis timent Deum : vobis verbum salutis hujus missum est. Qui enim habitant in Hierusalem et principes ejus hunc ignorantes : et voces prophetarum que per omne sabbatum leguntur : judicantes impleverant. Et nullam causam mortis invenientes ^t in eum petierunt Pilato : ut interficerent eum. Cumque consummassent omnia que de eo scripta erant deponentes eum de ligno : posuerunt eum in monumento. Deus vero

Dominica sequenti, octava die post Pascha, neophyti albas suas deponebant, et fidelium turbæ miscabantur (S. Aug., *serm.* 250, 7, 5, *Ed. Maur.*, alias 2, *de temp.*). Apud Gotho-Hispanos alba solemniter deponerantur. In libro Adnotationum de cognitione baptismi sancti Hildefonsi (Cap. 140) exstat *oratio propter albas tollendas*, et capite sequenti 141, exstat specialis *benedictio*, quam super neophytos episcopus fundebat : et cap. 142, exstat ab episcopo *sermo dicendus ad infantes, die tertia post Pascha, propter albas tollendas*. Quod hac occasione sermo haberetur, constat etiam ex Sancto Augustino citato : at illud *die tertia* videtur per errorem in titulo irrepsisse pro die octava.

* Officium. Ps. xcvi. 10. A ligno deficit in Vulgata, legitur in sancto Augustino, et in Psalterio Mozarabico. *ñ. Ibid., 1.*

* Cap. V. Vers. 1, ad finem capituli. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Isaia Lxi, 1-8.

* Psallendo. Ps. viii, *ñ. Ibid., 23.*

* Cap. XIII. Vers. 26-40. In Luxoviensi ex 1 Cor. xv, 12-29.

^t In eum. Vulg., in eo.

suscitavit eum ^a a mortuis : qui visus est per dies multos : his qui simul ascenderant cum eo de Galilea in Hierusalem : qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem. Et nos vobis annunciamus eam ^b de patribus nostris repromissio facta est. Quoniam hanc Deus adimplevit filiis ^c vestris : suscitans Jesum sicut et in psalmo scriptum est. Filius meus es tu : ego hodie genui te. Quod autem suscitaverit eum a mortuis : amplius non reversum in corruptionem : ita dixit. Quia dabo vobis sancta David fidelia. Ideoque et alias dicit. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. David autem ^d sua generatione cum administrasset voluntati Dei : dormivit et adpositus est ad patres suos : et vidit corruptionem. Quem vero Deus suscitavit a mortuis : non vidit corruptionem. Notum igitur sit vobis viri fratres : quia per hunc Jesum vobis remissio peccatorum adnunciatur ^e ab omnibus : quibus non potuistis in lege Moysi justificari. In hoc enim omnis qui credit justificabitur.

¶ Amen.

LECTIO sancti Evangelii secundum Johannem (1^a Cap. II).

Ille in tempore : una sabbatorum cum fores essent clausae ubi erant discipuli propter metum Judeorum : venit Jesus et stetit in medio et dixit eis. Pax vobis. Ex cum hoc dixisset : ostendit eis manus et latus. Gavisii sunt ergo discipuli : viso Domino. Dixit ergo eis iterum. Pax vobis. Sicut misit me pater : et ego mitto vos. Hoc cum dixisset : insufflavit et dixit eis : Accipite Spiritum Sanctum. Quorum remiseritis peccata : remittantur eis. Et quorum retinueritis : retenta erunt. Thomas autem unus ex duodecim : qui dictus Didimus : non erat cum eis quando venit Jesus. Dixerunt ergo ei alii discipuli. Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis. Nisi videro in manibus ejus fixuras clavorum : et mittam digitum meum in locum clavorum : et mittam manum meam in latus ejus : non credam. Et post dies octo : iterum erant discipuli ejus intus : et Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis : et stetit in medio eorum : et dixit. Pax vobis. Deinde dicit Thome. Infer digitum tuum huc et vide manus meas : et affer manum tuam et mitte in latus meum : et noli esse incredulus : sed fidelis. Respondit Thomas : et dixit. Dominus meus et Deus meus. Dicit ei Jesus. Quia vidisti me Thoma : credidisti. Beati qui non viderunt : et crediderunt.

^a A mortuis. Ita in Graeco. Vulgata addit *tertia die*.

^b De patribus. Vulg. Gr. ad patres.

^c Vestris. Vulg. nostris. Gr. filiis eorum.

^d Sua. Vulg. in sua : Gr. propria.

^e Ab omnibus. Vulg. Gr. et omnibus.

^f Cap. II. Lege cap. XX, vers. 19, ad finem capituli in Lectionario Luxoviensi, Joan. xx, 19, fortasse etiam ad finem capituli : finis enim Lectionis deficit.

^g Lauda. Luc. xxiv, 36.

^h Sacrificium. Ex I Paralip., xvi, 24. ¶ Ibid., Lor. xx, 26.

ⁱ Completo. Legibus Visigothorum (Cod. leg. Visigoth., lib. II, tit. 1, de Judiciis et Judicatis ; leg. 2, de diebus festis), dies paschales Dominica Palmarum incipiebant, et Dominica octavarum Paschae

Multa quidem et alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum : quae non sunt scripta in libro hoc. Nec autem scripta sunt : ut credatis quia Jesus est Christus filius Dei. Et ut credentes vitam habeatis in nomine ejus. ¶ Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

^s Lauda. Alleluja. ¶ Apparuit Dominus Jesus discipulis suis dicens pax vobis : ego sum qui resurrexi : nolite timere. P. Alleluja.

^h Sacrificium. Alleluja. Celebravit David pascha et offerebat holocausta Domino : et constituit Sacerdotes in opere domus Domini alleluja alleluja. ¶ Alleluja : congregati sunt omnes filii Israel in loco sanctificationis : ibi enim benedixerunt Dominum : propterea vocaverunt nomen loci hujus Convalle benedictionis in opere domus Domini : alleluja : alleluja.

Missa. 1 Completo dilectissimi sacre solennitatis salutarium dierum numero : potius quam peracto : multique Deo presule lustratorum cursibus celebrando compotes obsequae 1 gerimus de perfectis : spei titulum capiamus de futuris. Oremus ergo ut sic apud clementissimum Patrem vota nostra haec legatio presentium festorum insinuet : quo diuturnum plebi suae hujus vite commercium annue litationis reditiva gaudia subministrant. ¶ Amen.

236 Alia Oratio. Ingeniti genitoris ^k genite filii : qui in eo nobis diei hujus octavi renovas cultum : in quo te discipulorum aspectibus hodie prebuiisti palpandum. Nam licet hic dies sit prior pre ceteris conditus : octavus post septem efficitur revolutus. Quo ipse sicut ammirabiliter e sepulchro surrexisti a mortuis : ita ad discipulos inestimabiliter intrasti januis obseratis. Initium videlicet pasche : ac finem exornans congruis sacramentis : cum et Resurrectio tua custodibus terrorem inculceret : et manifestatio discipulorum corda dubia confortaret. Quaesumus ergo ut nos his sacramentis imbutos : fides qua te credimus : post istud seculum tibi representet inlesos. Nullum nobis de te scrupulum dubitationis : errorisque : aut ^l ocium pariat : ^m aut questio incauta enutriet. Serva in nomine tuo : quos redemisti sanguine precioso. Contemplandum te nostris sensibus prebe : nostrumque cor dignatus ingredi. Esto

terminabantur. Sic enim praescribitur : Diebus paschalibus nulla patitur quolibet executione teneri, id est per dies quindecim, septem qui paschalem praecedunt, et septem alios qui sequuntur.

¹ Gerimus. Fortasse : Gaudium gerimus de perfectis.

^k Genite. Forte, Unigenite.

^l Ocium. Orat ut negligentia, ea addiscendi, quae Christianum de fide sua scire oportet non pariat ullum c. rea fidem errorem.

^m Aut questio incauta. De hac re legendus Tertullianus, libro de praescriptionibus adversus haereticos, ubi inter alia hoc praeclarum monitum, cap. 14 : *Cedat curiositas fidei, cedat gloria saluti, et illud aliud, cap. 12 : Nobis et si quaerendum esset... quaeramus in nostro, et a nostris, et de nostro, idque duntaxat quoad salva regula fidei potest in questionem devenire.*

semper in medio nostri : qui hodie pacem nuncians discipulorum in medio astitisti. Quique in eis insufflasti spiritum vite : nobis largire ejusdem spiritus consolationem. ^a Quod sacrum pascha quod evolutis septem dierum cursibus immolavimus : hujus octavo diei curriculo presenti sacrificio consummavimus. Ut in hoc die a quo Resurrectionis tue cepimus excolere mysterium : presens pasche peragamus legitimum sacramentum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Dies istos Domine quos in leticia celebramus Christi tui Resurrectio gloriosa depinxit : nobisque in generatione perpetua celebrandos ^b doctrina Apostolica dereliquit. Astantes ergo ante tuam majestatem clementissime Pater pascha legitimum frequentamus : et ut nobiscum sit sponsus eternus jugi obsecratione deprecemur. Eripe itaque nos et familiam tuam ab iniquitatibus cunctis : ab scandalo et diebus malignis. Prepara nobis mensam venerandi altaris : quam circumdemus velut soboles magni Regis. Ut offerentes propiciatorium libenter pro nobis et famulis tuis exaudiri apud te mereamur : tam pro viventibus : quam pro defunctis fidelibus.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Dei filius : qui censeris aeris ad discipulos intras : eterna eos pace confirmas : prebe in his solennitatibus obsequenti caterve : et simultatis vicium fugare : et charitatis vere concordiam veraciter retinere. Quo tui discipuli per dilectionem effecti : illis peracta pasche solennia sacrificii honoremus : quibus ipsi purificari a nostris criminibus mereamur. *ñ. Amen.*

Introitus. Dignum et justum est nos tibi gratias agere : Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Omnium magistrum et formam doctrine prebentem in humilitate : et majestatem Deitatis ostendentem in divina virtute. Qui per infirmitatem carnis mori dignatus est : et resurrexit per divinam Spiritus Sancti virtutem. Qui pluribus modis et multis argumentis se discipulis suis vivum exhibuit : ut videri : tangi : tractarique potuisset : ne crederetur assumpti hominis carnem in inferis reliquisse. Qui octavo die resurrectionis sue : pro metu Judeorum discipulis domi januis clausis apparuit : et omnem diffidentiam ad nostre credulitatis exempla destruxit. Hic cum improvisus in medio circumsedentium appareret : putabant omnes se spiritum cernere : qui possit clausis januis introire. Quorum cum corda turbata previderet : illum superflua priori sollicitudine pernegantem affari dignatus est. Ut clatus per fossam lancea : manibus attraheret : et fixuras cla-

A vorum in suis palmis aspiceret. Ut non perniciose incredulitate tabesceret : sed celeri confessione gauderet. Isto proinde : qui cum videret credidit : beatiores illos qui non vidissent credidissent : definita sententia declaravit. Vere fidelis Dominus in verbis aui : et sanctus in omnibus operibus suis. Pati et resurgere se promisit : et docuit : et legis **237** oracula non solvit : sed potius adimplevit. Quis enim hec sufficienter poterit enarrare miracula ? qualiter homo verus corpore solidatus clausis claustris intraverit : aut tremula molique aquarum orbita sicca planta discurrerit ? Cui cum januam introiret non obfuit corporis ^c pondus : et cum maria sicco pede transcurveret : carnis non obstitit pondus. Ut vere summus in suis mirabilibus Deus : et qui in utero **B** virginali ingreditur egredique potuit : claustris pudicicie permanentibus : ipse inferos penetravit inlesus : et resurrexit sine ulla carnis corruptione securus. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui clausa ostia dum discipulos visitaret : introivit ut Deus : ut ^d cum de veritate corporis sui dubitantibus peteret panem et manducaret : homo esset verus inventus. Illud faciens mirabiliter : hoc misericorditer. Illud ad glorificandam potentiam divinitatis : hoc ad asserendam substantiam carnis : oportebat quippe **C** eos illum in utraque natura conspiciere : quem mediatorum jubebantur Dei atque hominum predicare. Qui favum mellis simpliciter offerentes : fidem suam locuti sunt : donis mysticis nos docentes. Sic est enim ex duabus rebus simplex savi confecta materia : sic ^e in naturis duabus una Christi creditur existisse persona. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Facimus Domine commemorationem Domini nostri Jesu Christi filii tui : qui nos morte sua redemit : et Resurrectione erexit. Quique hodie ad discipulos januis clausis intravit : et unecorum hesitanti : corporea attractione se palpandum exhibuit. Unde per ipsum te Deus Pater exposcimus : ut illo spiritu hec oblata sanctifices : quo olim in discipulos insufflasti credentes. Sicque nos **D** participatione hostie hujus percipiamus meritum sanctitatis : sicut illi te insufflante adepti sunt verbum predicationis. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Omnis conventus Dominice plebis : qui ad peragenda paschalis leticie solennia convenistis : pace illa qua hodie dudum januis clausis intrante Domino discipulorum corda firmata sunt : vestrorum etiam

^a Quod. Lege quo.

^b Doctrina apostolica. Constitutionum apostolicarum (Lib. viii, cap. 53, edit. Turniani). Sanctus Petrus, inter alia, statuit ut servi tota magna hebdomada et proxima sequenti vacent; hoc est, integra hebdomada ante, et alia integra post Pascham.

^c Pondus. Hoc est, moles corporis.

^d Cum de veritate corporis. Non tanquam phantasma. Est contra Manichaeos, Priscillianistas, aliosque veritatem carnis Christi negantes.

^e In naturis duabus. Est contra haereses Nestorii, et Eutychetis. Vide concilium Illipense II, cap. 13, et Toletanum XI, cap. 1, de fide.

abblita pectorum roborentur : quo in peragendis A paschaliū sacramentorum officiis pacificati per sanguinem crucis proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Vicit Leo.

Tribus vicibus. Ut in die Resurrectionis. Quere fol. 198

Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui octavo post resurrectionem die obseratis ostiis : suis se demonstravit discipulis : ignorantie obicibus abdicatis : contemplandum se prebeat sensibus vestris. ñ. Amen. Quique illis hodie insufflando Spiritum contulit Sanctum : in vos respiciendo celestis gratie conferat donum. ñ. Amen. Quo celebritatem paschalem pia consummantes devotione : et fide probabiles : et opere inveniamini apud Deum indesinenter felices. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

Com. Refecti Christi corpore. Quere in vigilia Resurrectionis. Fol. 198.

* IN TERTIO DOMINICO POST PASCHA.

Ad Missam. Officium.

Dicite in nationibus. *Oratio.* Tibi gloriam concinimus. *Require in Octava Pasche. fol. 234.*

Lectio libri Apocalypsis Johannis Apostoli (b Cap. III).

ñ. Deo gratias.

Angelo Philadelphie Ecclesie scribe. Hec dicit sanctus et verus qui habet claves David. Qui aperit et nemo claudit : et claudit : et nemo aperit. Scio opera tua : ecce dedi coram te ostium apertum : quod nemo potest claudere : quia modicam habes virtutem : et servasti verbum meum : et non negasti nomen meum. * Ecce dedi te Synagoga Sathane : qui dicunt se Judeos esse et non sunt : sed mentiuntur. Ecce faciam illos : ^d et veniant : et **238** adorent ante pedes tuos : et sciant quia ego dilexi te : quoniam servasti verbum patientie mee. * Ego servabo ab hora tentationis que ventura est in orbem universum tentare habitantes in terram. ^d Venio cito : tene quod habes : ut nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit faciam illum columnam in templo Dei mei : et foras non egredietur amplius.

* *In dominico tertio.* In his, ut tres sint, ipsa Dominica paschalis numerari debet.

^b *Cap. III. Vers. 7-11.*

* *Ecce dedi te.* Vulgat., et Gr., et Primasius : *Ecce dabo de synagoga Satana.*

^d *Et veniant.* Lege ut veniant ; nam sigla T quod alias monui, modo ei, modo ut legitur.

* *Ego servabo.* Vulg. et Gr., *ego te servabo* ; Primasius, *ego te tuebor.*

^f *Venio cito.* In Græco. Primasius ; *veniam cito.* Vulgata, *ecce venio cito.*

^g *Psallendo.* Ps. xlii, 7. ^h *Ibid., 8.*

Et scribam super illum nomen Dei mei : et nomen civitatis Dei mei nove Hierusalem : que descendit de celo a Deo meo : et nomen meum novum. Qui habet aurem audiendi audiat : quid spiritus dicat ecclesiis.

ñ. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

* *Psallendo.* Psallite Deo nostro. Psallite Regi nostro : psallite. ^h Quoniam Rex omnis terre Dominus : psallite sapienter. P. Psallite. *Dicat Presbyter.* Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (b Cap. IIII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Factum est cum congregarentur principes Sacerdotum et seniores et scribe in Hierusalem : et Annas princeps Sacerdotum et Cayphas : et Jonathas et Alexander : ⁱ eo quod erant de genere sacerdotali. Et statuantes eos in medio : interrogabant in qua virtute : et in quo nomine fecistis hoc vos ? Tunc Petrus repletus Spiritu Sancto : dixit ad eos. Principes populi et seniores Israel audite. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi : in quo iste salvus factus est : notum sit hominibus et omni plebi Israel : quia in nomine Jesu Christi Nazareni : quem vos crucifixistis : quem Deus suscitavit a mortuis : in hoc iste stat coram vobis sanus hodie : ^j in alio autem nullo. Illic est lapis qui reprobatus est a vobis edificantibus : qui factus est in caput anguli. Et non est in alio salus : nec enim nomen aliud est sub celo datum hominibus : in quo oporteat nos salvos fieri.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (b Cap. V).

Illo in tempore. Erat dies festus Judeorum : et ascendit Jesus Hierosolimam. Est autem Hierosolymis probatica piscina : que cognominatur hebræe Bethsaida quinque porticus habens. In his jacebat multitudo languentium : cecorum : ^k claudorum expectantium aque motum. Angelus autem secundum tempus descendebat in piscinam : et movebatur aqua : et qui prior descendisset in piscinam post motionem aque : sanus fiebat a quacunque detinebatur infirmitate ^m sua. Hunc cum vidisset Jesus jacentem : et cognovisset quia jam multum tempus haberet : dicit ei. Vis sanus fieri ? Respondit ei languidus. Domine : hominem non habeo : ut cum turbata fue-

^b *Cap. IV. Vers. 5-13.*

ⁱ *Eo quod erant.* Vulg., et quotquot erant. Græc. : *Et quotquot erant de genere pontificali.*

^j *In alio autem nullo.* Hæc neque in Vulgata, neque in Græco reperitur.

^k *Cap. V. Vers. 1-19.*

^l *Claudorum.* Vulg. et Gr. addunt *aridorum.*

^m *Sua.* Est hæc ultima vox versiculi quinti, qui per oscitantiam prætermisus est, cum ad reliquis intelligenda sit necessarius. Igitur supple : *Erant autem quidam homo ibi triginta et octo annos habens in infirmitate sua.*

rit aqua : mittat me in piscinam. Dum venio enim ego : alius ante me descendit. Dicit ei Jesus. Surge : tolle grabatum tuum et ambula. Et statim sanus factus est homo : et sustulit grabatum suum et ambulabat. Erat autem sabbatum in illo die. Dicebant Judei illi qui sanus fuerat factus. Sabbatum est : non licet tibi tollere grabatum tuum. Respondit eis. Qui me fecit sanum : ille mihi dixit : tolle grabatum tuum et ambula. Interrogaverunt ergo eum. Quis est ille qui dixit tibi : tolle grabatum tuum et ambula ? Is autem qui sanus fuerat affectus : nesciebat quis esset qui dixit ei : tolle grabatum tuum et ambula. Jesus autem declinavit a turba constituta in loco. Postea invenit eum Jesus in templo : et dixit illi. Ecce sanus factus es : jam noli peccare : ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo et nunciavit Judeis quia Jesus est : qui fecit eum sanum. Propterea persequerantur eum Judei : quoniam hec faciebat in sabbato. Jesus autem respondit eis. Pater meus usque modo operatur : et ego operor. Propterea magis querebant eum Judei interficere : quia non solum solvebat sabbatum : sed et patrem suum dicebat Deum : equalem se faciens Deo. *ñ. Amen.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

a. Lauda. Alleluja. *ñ.* Jubilate Domino omnis terra : servite Domino in leticia. *P.* Alleluja.

b. Sacrificium. Alleluja. Temporibus illis postquam resurrexit Dominus Jesus : exierunt mulieres cito de monumento. Cuni timore et gaudio magno. Nunciare discipulis ejus dicentes alleluja. *ñ.* Alleluja : ecce Jesus occurrit illis dicens avete : illi autem accesserunt et tenuerunt pedes ejus : et adoraverunt eum. *P.* Cum timore. *ñ.* Alleluja : tunc ait illis Dominus dicens : **239** nolite timere : ite nunciate fratribus meis : ut eant in Galileam ibi me videbunt : quia sic oportebat Christum pati et resurgere a mortuis die tertia : et sedere in gloria sua : egressa de monumento currebant. *P.* Nunciare discipulis.

Missa. Deum Dei filium qui amore hominis *a* in hominem non solum nasci dignatus est : verum etiam crucifigi fratres charissimi deprecemur : ut nos a passione carnalium viciorum evictis etiam nequiciarum spiritualium mundi principibus : ipse munere suo nos eripiat : et vivere in crucis sue voluntaria crucifixione nos faciat. Eamque nobis : que sibi placeat servitutem attribuat : quam nec oppressio tribulationis impediatur : nec iners securitas in torporem introducat. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Domine Jesu Christe qui *a* vivificatus occideris : qui resurrecturus sepeliris. Dum morte mortuos solvis : dum penam superas cruci-

A fixus. Tu ad preces nostras illa qua totum pateris pietate convertere : et nostris jam calamitatibus finem pone. Sicque reddita nobis indulgentia misere. Et qui adversum te gravium culparum impressione nos egisse sentimus : iterum ad te nos misericordia parcente conversi : redeunte quietis statu *e* et melioribus in rerum commodis potiamur. *ñ. Amen.*

Post nomina. Inluminatorem diei hujus te Dominum Jesum Christum qui nos ad sacra Resurrectionis tue festa perduxisti. Per ipsa sacrorum solennium suffragia deprecemur : ut sacrificia hec que tibi ob sacramenta divini corporis offeruntur : tam acceptabilia tibi nostra facias *f* obsequia : quam sunt divino instituta mysterio. Simulque universam ecclesiam tuam sanctificatione perfundens : et offerentibus remunerationem : et *e* sanctificantibus veniam : et sumpturis salutem perpetuam largiaris.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Quesumus unigenite Dei filius : ut quos redemisti sanguine sacro : pacis et charitatis munifices sacramento. Sicque omnes qui te veraciter resurrexisse fatemur : resurgere post mortem non ad penam : sed ad gloriam mereamur.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est vere equum et salutare est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum : Regem sempiternum tecumque regnantem : qui tanta ac talia pro salute nostra dignatus est supportare. Judicatus a Judeis : qui judicaturus est vivos ac mortuos. Ante tribunal presidis stetit : cujus metuenda tribunalia universi sunt celi. Sputis faciem suam passus est liniri : qui sputo suo paulo antea aperuit oculos cecis nati. Spinis dignatus est coronari : a quo meruerunt martyres coronis celestibus decorari. Felle et aceto permisto dignatus est potari : qui *b* de petra durissima fecit populum melle saturari. Lancea latus suum sustinuit penetrari : cujus gladio devicti sunt inferi. Manus et pedes clavis dignatus est infligi : cujus manus fecerunt fabricam celi. Depositus de cruce voluit sepeliri : cujus verbo confestim suscitati sunt *D* mortui. Se ipsum pro nobis jussit offerri : ne ultra jam irrationabilium pecudum sanguis sacris altaribus funderetur. Ipse Sacerdos dignatus est esse et hostia : per quem cuncti credentes vitam consequerentur eternam. Propter quod ei omnes Angeli omnesque Sancti non cessant clamare : ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus unigenitus tuus Dominus noster et medicus. Qui non solum egritudinem nostram : quam paradisi exules

a. Lauda. Ps. xcix, 1.

b. Sacrificium. Matth. xxvii, 8-10 ; Luc xxiv, 25.

c. In hominem. Fortasse, inter homines.

d. Vivificatus. Scilicet genus humanum.

e. Et melioribus. Lege : Et melioribus in rerum mutatione commodis potiamur.

f. Obsequia. Lege : Nostro facias obsequia.

g. Sanctificantibus. Nota discerni inter sacerdotem et populum : utriusque est offerre, sed solius sacerdotis est sanctificare oblata.

h. De petra. Deut. xxxii, 43, ps. lxxx, 17.

^a debebamus absolvit : verum etiam mortem primi parentis errore contraxit : pro sua pietate miserationis divina potestate superavit. Dum nobis et formam morum vivendo prebuit : et remissionem peccatorum moriendo concessit. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Christe qui pro nobis Deo Patri in sacrificium es oblatas : qui sanguine tuo terrena celestibus socias : resurrectione tua nos doces sperare superna : his sacrificiis propiciatus inlabere : hisque benedicturus descende. Sint hec que tibi offerimus libamina ita plenitudine benedictionis tue referta : ut resurrectionis tue festa celebrantibus optatam pariant medicinam. *ñ. Amen.*

240 Ad Orationem Dominicam.

Redemptor noster et conditor : cujus in sepulcro caro non vidit corruptionem : sed gloriflata surrexit Dei Patris roborata virtute : tu omnia corruptionum carnalium in nobis vulnera propiciatus interime : et gloriose castitatis cingulo nos astringe. Quo devictis victorum carnalium incentivis : ea que nos docuisti exclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Vicit leo. Tribus vicibus, ut in die Resurrectionis, folio 198.

Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. *Benedict.* Crux Domini nostri Jesu Christi : sit sublimitas vestra. *ñ. Amen.* Sanguis ejus maneat in vos redemptio vera. *ñ. Amen.* Resurrectio ipsius : sit vobis claritas sempiterna. *ñ. Amen.* Ipso prestante qui vivit cum Deo Patre et Spiritu Sancto in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Ad accedentes. Caudete populi.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in vigilia Resur.* fol. 193.

Oratio. Expletis Domine. ut supra in die Resurrectionis. fol. 198.

IN QUARTO DOMINICO PASCHE.

Officium. Dicite in nationibus. *Oratio.*

Tibi gloriam concinimus. *Quere in Octava Pasche.* fol. 254.

Apocalypsis Johannis apostoli (* Cap. XIIII).

Ego Johannes fui in spiritu et vidi : et ecce agnus

^a *Debebamus.* Fortasse, ferre debemus.

^b *In quarto dominico.* In Missali et in Breviario Mozarabum, a Resurrectione Christi ad festum Ascensionis, sex Dominice recensentur : in Orationali Gothico Dominice quatuor post octavam Pasche et in Lectionario Luxoviensi Dominice quinque post clausum Pasche : in hac tamen varietate loquendi numerus idem Dominicarum invenitur : nam in Missali et Breviario Mozarabum, in sex illis Dominicis, computantur ipsa Dominica Resurrectionis, et Dominica octavarum, quas Orationali Gothicum non computat, et in Lectionario Luxoviensi, in quinque illis post clausum Pasche, computatur Dominica octavarum, quibus si addatur Dominica paschalis, completur senarius numerus Dominicarum quot Missale nostrum numerat. In Missali Gallicano inveniuntur binæ mis-

stabat supra montem Syon : et cum illo centum quadraginta quatuor millia : habentes nomen ejus et nomen patris ejus scriptum in frontibus suis. Et audivi vocem de celo tanquam vocem aquarum multarum : et tanquam vocem tonitruum magni. Et vocem quam audivi sicut citharedorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant canticum novum ante sedem et ante quatuor animalia et seniores. Et nemo poterat dicere canticum : nisi illa centum quadraginta quatuor millia : qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati : virgines enim sunt : hi sequuntur agnum quocumque ierit. Illi empti sunt ^d ex omnibus : primicie Deo et agno : et in ore ipsorum non est inventum mendacium : sine macula enim sunt. Et vidi alterum Angelum volantem per medium celum : habentem evangelium eternum : ut evangelizaret sedentibus super terram : et super omnem gentem : * tribum : et populum : dicens magna voce. Timete Dominum et date illi honorem : quia venit hora ejus judicii : et adoret eum qui fecit celum et terram : mare et fontes aquarum. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu.

^f *Psallendo.* Jubilate Domino omnis terra : psallunt dicite homini ejus : date gloriam laudi ejus. *ñ.* Benedicite gentes Deum nostrum : et obaudite voci ejus. *P.* Date gloriam.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (* Cap. IIII).

In illis diebus. Videntes principes Sacerdotum Petri constantiam et Johannis : comperto quia homines essent sine litteris et idiote admirabantur : et cognoscebant eos : quoniam cum Jesu fuerant. Hominem autem videntes stantem cum eis qui curatus fuerat : nihil poterant contradicere. Jusserunt autem eos foras extra concilium sedere : et conferebant invicem dicentes. Quid faciemus hominibus istis? Quoniam quidem notum signum factum est super eos : omnibus qui habitant in Hierusalem manifestatum est : non possumus negare. Sed ne amplius divulgetur in populum : comminetur eis ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. Consentientibus autem omnibus : et vocantes eos denunciaverunt ne omnino loquerentur : neque docerent in nomine

sæ post clausum Pasche, quæ missæ post Pascha inscribuntur, nullæ autem missæ dominicales post clausum Pasche exstant in Gallo-Gothico, et in Sacramentario Bobiano, ne quidem ad clausum Pasche missa ulla est.

^c *Cap. XIV.* Vers. 1, 8. Illud *Ecce ego Johannes fui in Spiritu*, desumptum ex capite 1, 9, 10. Instar proemii lectioni præmittitur. In Lectionario Luxoviensi desciunt hujus dñei legenda.

^d *Ex omnibus.* Ita Primasius legit. Vulg. et Gr., ex hominibus.

^e *Tribum.* Vulg. et Gr. addunt et linguam.

^f *Psallendo.* Ps. LXX. 1. *ñ.* Ibid., 8.

^g *Cap. IV.* Vers. 12-25.

Jesu. Petrus vero et Johannes : respondentes dixerunt ad eos. Si justum est in conspectu Dei : vos potius audire quam Deum judicate. Non enim possumus nos que vidimus et audimus : non loqui. At illi comminantes dimiserunt eos : non invenientes quomodo punirent eos propter populum : quia omnes clarificabant id quod factum fuerat : in eo quod acciderat. Annorum enim erat^a quadraginta homo : in quo factum est istud signum sanitatis. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(Cap. ^b 1111).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus cum venisset in Galileam : exceperunt eum Galilei : cum omnia vidissent que fecerat Hierosolymis in die festo : et ipsi enim venerant in diem festum. Venit enim iterum Chanaam Galilee : **241** ubi fecit de aqua vinum. Erat quidam Regulus : cujus filius infirmabatur Capharnaum. Ille cum audisset quia Jesus veniret a Judea in Galileam : abiit ad eum et rogabat illum : ut descenderet et sanaret filium ejus. Incipiebat enim mori. Dixit ergo Jesus ad eum. Nisi signa et prodigia videritis : non creditis. Dicit ad eum Regulus. Domine : descende priusquam moriar filius meus. Dicit ei Jesus. Vade filius tuus vivit. Credidit ergo homo sermonem quem dixerat ei Jesus : et ibat. Jam autem eo descendente servi occurrerunt ei : et annuntiaverunt dicentes : quia filius ejus viveret. Interrogabat horam ab eis in qua melius habuerat. Et dixerunt ei. Quia heri hora septima reliquit eum febris. Cognovit ergo pater : quia illa hora erat in qua dixerat ei Jesus : filius tuus vivit. Et credidit ipse : et domus ejus tota. Ille iterum secundum signum fecit Jesus cum venisset a Judea^c in Chanaam Galilee.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

^d *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Quis Deus magnus sicut Deus noster. Tu es Deus qui facis mirabilia. *P.* Alleluja.

^e *Sacrificium.* Hec dicit Dominus qui erat : et qui est : et qui venturus est omnipotens : primus et novissimus qui mortuus est et resurrexit : et ecce vivens est. Lavit nos supra lignum sanguine suo. Ipsi gloria in secula seculorum alleluia. *ñ.* Audivi voces Angelorum multorum dicentium ante agnum : qui est primogenitus mortuorum : et princeps regum terre : salus Deo nostro sedenti supra thronum : et omnes Angeli in circuitu stabant et seniores prostraverunt se : et adoraverunt Dominum sedentem supra celos clamantes voce magna. *P.* Ipsi gloria.

Missa. Offeramus dilectissimi fratres panes propositionis : qui desideramus accedere ad mensam Dei omnipotentis. Nec de morte Christi coram po-

A pulis erubescere : sed de gloriosa cupiamus resurrectione gaudere. Nulla nobis desperationis caligo nascatur : sed lucem fidei mens serenior contempletur. Ut per viam vite simpliciter ambulantes : quodcumque Christus visitaverit : non inveniatur dubitantes : nec arguat infideles. Demus potius hospitalitati competens studium : recepturi in celestibus premium. Mundi quoque eidem Christo cordis hospitium preparemus : et in nobis mansionem sapientie fabricemus. Ut in fractione panis ab omnibus cognoscendus : resurrectionem suam manifestare dignetur : in eterna Dei Patris gloria simpliciter adorandus. Dies enim leta tunc transibit si solennitati devotio gloriosa concordet.

ñ. Amen

B *Alia Oratio.* Benedicte Deus et Pater universitatis : et substantie omnis creator concedens unicuique nature demutabilem legem : et ipse liber a lege nature mortem perimens : diabolum infirmans : sanctificationem tribuens : et immortalitatem. Perficiens et infirmitatem : atque immensitatem tuam capacem fidelium tibi animarum accomodans sanctitati. Qui ad repellendos mundi hujus errores : et omnem maligne potentie naturam coarguendam : verbum et virtutem et sapientiam tuam : Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : consortem caduce carnis nostre esse voluisti. Per quem tibi gratias agimus : ob hunc verum et consummatum et ad salutem generis humani preciosa sua passione perfectum pasche diem. In quo inferos adiit : mortem vicit : diabolum coarguit : et leges tartari solvit in homine suo : a quo mortis conditione discesserat coexitaturus universe carnis : que in se esset generanda naturam. Ob quod facto nos omnipotens Pater : ut hunc sanctum in progenies et memorabilem in generationem diem confidentes : non in amaritudine veterum azimorum : neque in anteriori malicie fermento : sed in nova et sincera renate innocentie conspersione celebremus. Liberati : regenerati : sanctificati : et coronati. *ñ. Amen.*

Post nomina Oratio. Deus qui in electis tuis exististi funditus inmortem : qui mortem te inferni pronuntians esse : illos solum ex averni claustris eruesti : quos tuos in fide et actibus recognoveris.

D **242** Da presenti populi Christiani conventui resurrectionis tue solennitate ovanti legis tue preceptis inviolabiliter inherere : et indesinenter estu tue dulcedinis anhelare. Ut semper nos tuos operarios esse cognoscas : et eternis penis solutos secunde resurrectionis felicitate sustollas. Quo presenti sacrificio et Resurrectionis tue gaudia celebrantibus se nobis majestas tua invisibilis : visibilem prebeat : et defunctorum spiritibus ad requiem adesse ostendat. *ñ. Amen.*

^a *Quadraginta.* Vulg. Gr., *plusquam quadraginta.*

^b *Cap. V.* Vers 45, ad finem capitis.

^c *In Chanaam Galilee.* Vulg. Cod. Vercel. et Vercell. legunt in Galileam.

^d *Lauda.* Ps. LXXVI, 14.

^e *Sacrificium.* Ex Apocalypsi 1, 8, 18, 5, 6. *ñ.* Ibid. v. 11 : 1, 5 ; vii, 10, 11.

^f *Illos solum.* Refer huc illud Concilii Toletani IV, de fide : *Descendit ad inferos, ut sanctos qui ibi tenebantur erueret.*

Ad pacem. Oratio. Christe Deus qui inter iniquos suspendi passus es : crucis sustinendo injuriam : dato nobis perfecte vite tolerantiam. Ut charitate illa qua ipse mundum diligens : pro eodem mortem subiisti : inveniamur ipsi te optulante perfecti. Sicque passionis tue exemplo inlata toleremus scandala : ut sanguine crucis tue omnia pacificante : capitis nostri mereamur effici membra. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias laudesque referre : qui cum Spiritu Sancto regnando manes in Patre. Quique magno pietatis tue amittendoque mysterio manifestatus in carne : justificatus in spiritu : ostensus in Angelis : predicatus in gentibus : creditus in hoc mundo : assumptus in gloria : de inferni nos periculis liberasti. Chrismatis et carismatis tui dona disperciens : ad sacerdotales infusus : et ad regie nobilitatis insignia. *•* Tanquam electum genus et populos acquisitionis invitans : sociam humani generis : consortiumque naturam carnis assumptione dignatus : justus pro injustis : pius pro impiis : nullius reatus forte suspensus reconciliasti nos Deo. Humilitate tua nos erigens : contumeliis honorans : vulneribus sanans : morte vivificans. Quicquid in nobis mors habebat juris evacuans : obliterato quod adversus nos est deletoque chirographo in celestis gratie beatitudinem spem nostre libertatis extendis. Victorie tue : Resurrectionisque primiciis : ad dona nos eterne beatitudinis provocasti : volens redemptos in celestibus collocare : ad Deum Patrem vocationum nostrarum precursor ascendis. Ut Redemptor in terris : propitiator in celis additus : passionem absolvas : captivos advocacione defendas. Insuper ad communionem corporis ac sanguinis tui non solum accipiendi : sed etiam consecrandi per gratiam *•* indulte sanctificationis admittas. Ut panis istius viniq. institutas a te : tibi ac Deo. Patri hostias offeramus : *•* que etsi non habeant veram creaturæ diversitate materiam : accipiant tamen debitam spirituali benedictione potentiam. Per quam originem quamdam evangelice imitationis adepti : celestium secretorum sacramenta discantes : laudes quas tibi

A in gloria Patris cum Sancto Spiritu permanenti Angelis et Archangelis canunt : nos quoque imitationi celestium beatitudinem persolvamus cum Seraphin ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui moriens secula avari claustra destruxit : et resurgens : januas nobis celestis regni aperuit. Ipse Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Commemoramus Domine passionem Jesu Christi Domini nostri : qui se tibi per crucis destinam in verum sacrificium offerens : contractis avari obicibus cum glorificata carne tercia die rediens a mortuis : vivus suis postmodum apparuit discipulis gloriosus. Et ideo per ejus te mortem poscimus et rogamus : ut his sacrificiis ita propiciatus inlabi jubeas. Quo omnes pro quibus offeruntur : et fermento malicie careant : et novitate spiritus paschalis gaudiorum mereantur peragere sacramenta. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Omnipotens eterne Deus : qui filium tuum pro nostra redemptione misisti verbo editum : virginalli utero procreatum. Ut carnem *•* induceret : *•* et nos de peccatorum vinculis liberaret : et penas crucis pertulit : diversa tormenta sustinuit : et nos sua passione salvavit : simulque Resurrectione **243** redemit. Miserere igitur nostri : ut orationem quam nos ipse docere dignatus es : sic dicere mereamur. C Pater noster.

Dicat Presb. Vicit leo. Tribus vicibus, sicut in die Resurrectionis, folio 198.

Dicat Presbiter : Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Omnipotens Deus qui eterna dispensat : in isto gloriose Resurrectionis sue die vos uberius benedicat. *ñ. Amen.* Claritatis sue vos splendore perfundat : et mentes vestras paschali leticia repleat. *ñ. Amen.* Inrigentur pectora vestra dono Spiritus

• Tanquam. Sanctus Isidorus (*De eccl. Off. l. II, c. 25*) post alia de chrismate, subdit : Sed postquam Dominus noster verus Rex et Sacerdos eternus a Deo Patre celestis mystico unguento est delibutus, jam non solum pontifex et reges, sed omnis Ecclesia unctione chrismatis consecratur, pro eo quod est membrum eterni Sacerdotis et Regis; ergo quia genus regale et sacerdotale sumus, ideo post lavacrum unguimur, ut Christi nomine censeamur. Plura etiam huc congressit sanctus Hieronymus libro de Adnot. baptism. (*Cap. 122, 123, 124*).

• Indulte sanctificationis. Scilicet, ut loquimur, sacerdos potestate ordinis Eucharistiam consecrandi facultatem habet. Sacerdos Græcus, in liturgia sancti Chrysostomi, dum hymnus cherubicus canitur, orat : *Fac me, virtute Sp. sancti, indutum gratia sacerdotii, idoneum ut tuum sanctum corpus, et pretiosum sanguinem consecrem.* His similia in aliis liturgiis occurrunt.

• Que etsi. Panis enim et vinum non sunt, natura sua, corpus et sanguis Christi, sed benedictione celesti, qua transmutantur, vere in corpus et sanguinem Domini convertuntur. Egregie sanctus Ambrosius

(*De iis qui myst. init., c. 9*) cum virgæ in serpentem, et aquæ Nili in sanguinem converse, aliaque exempla protulisset, subdit : Si tantum valuit humana benedictio ut naturam converteret, quid dicimus de consecratione divina, ubi verba ipsa Salvatoris operantur ? et infra : Ipse clamat Dominus Jesus : HOC EST CORPUS MEUM. Ante benedictionem verborum celestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit SANGUINEM SUUM ; ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et in libro de Sacramentis (*Lib. IV, cap. 1*), ille idem, aut alius, ejus doctrinæ inherens : Panis iste, panis est ante verba Sacramentorum ; ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Et infra : Non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi quia jam Corpus est Christi. Et sanctus Augustinus (*Serm. 227, Ed. Maur.*) discipulus magistro subscribens : Panis ille, inquit, quem videtis in altari SANCTIFICATUS per verbum Dei corpus est Christi ; calix ille, imo quod habet calix SANCTIFICATIONEM, per verbum Dei, sanguis est Christi.

• Induceret. Lege indueret.

• Et nos. Lege ut nos.

Sancti : ac sicut terra alieni satientur imbre celesti. *A. Amen.* Ut conscientie purgati maculis : paschilibus vos dignos efficiat sacramentis. *A. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.*

Ad accedentes. Gaudete populi. *Communio.* Refecti Christi corpore. *Quere in vigilia Resurrectionis. fol. 195.*

Oratio. Expletis Domine. *Require in omnium Offerentium. fol. 198.*

IN QUINTO DOMINICO PASCHE.

Ad Missam. Officium.

Dicite in nationibus. *Oratio.* Tibi gloriam concinimus. *Quere in Dominico octavo Pasche. folio 194.*

Apocalipsis Joannis Apostoli (° Cap. XIX).

A. Deo gratias.

Ego Joannes fui in spiritu : et vidi celum apertum. Et ecce equus albus : et qui sedebat super eum vocabatur fidelis et verax : et justiciam judicat et punit. Oculi autem ejus sicut flamma ignis : et in capite ejus diademata multa habens : et nomen scriptum quod nemo novit nisi ipse. Et vestitus erat vestem adpersam sanguine : et vocatur nomen ejus Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in celo : sequebantur eum in equis albis vestiti bissinum album mundum et de ore ipsius procedebat ^b gladius acutus : et in ipso percussit gentes : et ipse reget eos in virga ferrea. Et ipse calcit torcular vini furoris ire Dei omnipotentis : et habet in vestimento et in femore suo scriptum : Rex Regum et Dominus dominantium. *A. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.*

Psallendo. Psallite Deo nostro. *Require in III. Dominico Pasche fol. 198.*

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio Actuum Apostolorum (° Cap. IIII).

A. Deo gratias.

In illis diebus. Dimissi Apostoli venerunt ad suos : et annuntiaverunt eis quanta ad eos principes sacerdotum et seniores dixissent. Qui cum audissent : unanimiter levaverunt vocem suam ad Dominum et dixerunt. Domine qui fecisti celum et terram mare : et omnia que in eis sunt : qui per Spiritum Sanctum per os patris nostri David pueri tui dixisti. Quare fremuerunt gentes : et populi meditati sunt inania. Adstiterunt reges terre : et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus. Convenerunt vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum : quem unxisti : Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus et populis Israel facere que manus tua et consilium decreverunt fieri. Et nunc Domine Deus respice in minas eorum : et da

^a Cap. XIX. Vers. 11-17.

^b Gladius acutus. Vulg., Ex utraque parte acutus.

^c Cap. IV. Vers. 23-32.

^d Omni volenti. Sunt verba quibus finis imponebatur lectioni.

^e Cap. VIII. Vers. 41. ix, 1-3. Illud cum d. ascendisset de navi pertinet ad versiculum 27 capitis hujus.

A servis tuis cum fiducia loqui verbum tuum in eo : cum manum tuam extendas sanitates et signa et prodigia fieri per nomen sancti filii tui Jesu Christi. Et cum orasset motus est locus : in quo erant congregati. Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto : et loquebantur verbum Dei cum fiducia ^d omni volenti credere. *A. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (° Cap. VIII).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus cum descendisset de navi : excepit illum turba : et erant omnes expectantes eum. Et ecce venit vir cui nomen Jairus : et ipse princeps Synagoge erat. Et cecidit ad pedes Jesu rogans eum : ut intraret domum ejus : quia filia unica erat illi fere annorum duodecim : et ecce moriebatur. Et contigit dum iret a turbis comprimebatur. Et mulier quedam erat in profluxu sanguinis ab annis duodecim : que in Medicos erogaverat omnem substantiam suam nec ab ullo potuit curari. Accessit retro : et tetigit ambriam vestimenti ejus. Et ait Jesus. Quis est qui me tetigit ? Negantibus autem omnibus dixit Petrus : et qui cum illo erant. Preceptor ²⁴⁴ turbe te comprimunt : et affligunt : et tu dicis quis me tetigit ? Et dixit Jesus. Tetigit me aliquis ? Nam ego novi virtutem a me exisse. Videns autem mulier quia non latuit : tremens venit et cecidit ante pedes ejus : et ob quam causam tetigerit eum : nuntiavit coram omni populo : et quemadmodum sanata sit. At ipse dixit illi : filia fides tua te salvam fecit : vade in pace. Adhuc illo loquente : venit quidam ad principem synagoge dicens ei : quia mortua est filia tua : noli vexare eum. Jesus autem audito hoc verbo respondit patri puellæ. Noli timere : crede tantum : et salva erit. Et cum venisset ad domum non permisit intrare secum quemquam : nisi Petrum et Johannem et Jacobum et patrem et matrem puellæ. Flebant autem omnes : et plangebant illam. At ille dixit. Nolite flere non est mortua : sed dormit : et deridebant eum scientes quia mortua esset. Ipse autem tenens manum ejus : clamavit dicens. Puella surge : et reversus est spiritus ejus : et surrexit continuo : et jussit illi dare manducare. Et stupuerunt parentes ejus. Quibus precepit : ne alicui dicerent quod factum erat. Convocatis autem duodecim Apostolis dedit illis virtutem super omnia demonia ejicere : et ut languores curarent. Et misit illos predicare Evangelium Dei et sanare infirmos. *A. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.*

^f *Lauda.* Alleluja. ^g Memento nostri Domine in beneplacito populi tui : visita nos Deus in salute tua. *P. Alleluja.*

^h *Sacrificium.* Stetit Angelus ante aram Dei habens thuribulum aureum : et date sunt ei supplicationes

In Lectionario Luxoviensi, deficiente Codice, deficiunt lectiones omnes trium Dominicarum præcedentium , et dux prima hujus ; Evangelium autem legitur ex Marci vii, 31-37.

ⁱ *Lauda.* Ps. cv, 4.

^k *Sacrificium.* Ex Apoc., viii, 3 seq. ^l Ibid., v, 1-6.

mulie ut daret de orationibus sanctorum ad altare Domini : quod est ante thronum. Et ascendit fumus supplicationum de manu Angeli. In conspectu Dei : alleluja : alleluja : alleluja. *¶* Vidi librum in dextera Dei sedentis supra thronum : scriptum intus et retro : signatum signis septem : et audiui Angelum fortem predicantem voce magna : quis dignus est aperire librum et videre signa ejus ? Nec quisquam poterat : neque in celo neque in terra neque sub terra aperire librum aut prospicere illum : et ego flebam multum quod nemo dignus inventus esset : qui aperiret librum aut videret illum : et dixit mihi unus ex senioribus : ne flevas : ecce vicit Leo de tribu Juda : radix David aperire librum : et septem signa ejus. *P. In conspectu Dei*

Missa. *¶* Hic est dies quem fecit Dominus : exultemus et letemur in eo. Hic est dies : quem tenebre comprehendere nequiverunt. Hic est dies : quem alia non precessit : nec nox ulla conclusit. Hic est dies : in quo qui ambulat : non offendit. Hic est dies : quem nulla unquam delevit oblivio : nec seculorum vetustas obduci. Qui cum maneat semper in Patre : nobis tamen hodie rediens ab inferis immortalis refulsit ex lumine. Ipsum igitur possideamus in mente. Exultemus in voce. Adoremus in spiritu. Glorificemus et portemus in corpore. Intentaque prece rogemus : ne nos secunde patiarum mortis interitu comprehendat : quos ereptos a prime mortis imperio : per crucis et carnis sue passionem reddidit libertati.

¶ Chorus. Amen.

Alia oratio. Resuscita nos Domine a concupiscentiarum nostrarum sepulchris : qui devicto diabolo resurrexisti triumphator a mortuis. Non in nobis patiaris perire bonorum tuorum noticiam : quam dedisti qui in salutem perditos excitasti. Constitue inter nos : et inconvertibilem diabolum odium perfectum : non quo nobis nocere te propiciante prevaleat : sed quo agnitione tue veritatis illuminatos supplantare ulterius non prevaleat. Eumque ita malorum ejus crescente fastigio relinquamus : ne unquam ad vomitum nostrarum sordium redeamus. Illoque virtutis tue vigore expulso ineradicabilem mentibus nostris dilectionis tue infunde dulcedinem.

¶ Hic est dies. Totum hoc tempus, quod a Paschate ad Pentecosten fuit, speciali devotione solebant fideles, tanquam continuatam quamdam festivitatem, celebrare : hinc in hac oratione dicitur *Exultemus et letemur in eo*. Præterea quilibet dies Dominicus ut imago quædam solemnitatis paschalis colebatur. Diem Dominicum (inquit Innocentius, *epist. ad Decent. Eugeb.*, cap. 4) ad venerabilem Domini nostri Jesu Christi resurrectionem non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum, ipsius diei imaginem frequentamus.

¶ Mercatur. Forte, mirentur.

¶ Insuper. Adde Dei Fili, quod addendum mutatio constructionis et inopinata transitio a tertia ad secundam personam suadet.

¶ Et spolians carne verbum. Duo hic notanda, unum ad modum loquendi, aliud ad sensum verborum pertinet. Quod ad modum loquendi, sanctus Hilarius

A nem : donec ad societatem plenitudinis veniamus beatè.

¶ Chorus. Amen.

Post nomina. Oratio. Facilo nos omnipotens Deus : ut carnali devicta concupiscentia : veraciter gloriamur in cruce tua. Per illam et vivendum probra : et defunctorum abdicentur exitia. Per eam acceptentur oblationes fidelium : per eam confusa ad Christum redeat infidelitas perfidorum. Quo qui te resurrexisse fideliter credimus : ita ex nostris tibi actibus placeamus : ut per hoc sacrificium : placabilem te nobis ostendas et viventibus pacem et sepultis optatam conferas mansionem.

Respondet Chorus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Super corpus benevoli redemptoris spirituales aquile volantes et resurgentes Domini claritatem radiante fidei obtutu cernentes : debitas tibi offerimus clementissime grates. Et ideo deprecamur ut ad hujus delectabilis mense celestis epulas invitati : dono pacis eterne in hoc paschali mereamur convivio recreari.

¶ Chorus. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere pulcrum atque sublime est : nos confessione pectoris : vocis organo : oris officio : innumerabilium tuorum Deus munerum dona proferre : et amaritudinem nostrarum faucium beati eloquii sapore condire. Sed angustum est ad tam immensa preconia pectus hominis : et quo te quisque interius aspexerit : major semper adcrescit : quia semper novus : semper antiquus es. Misisti in hunc mundum filium tuum lege nascendi : qui priusquam nasceretur in utero virginali : tecum ante secula cuncta formavit. Viderunt eum elementa nascentem : quem cum disponentur : viderant ordinantem. Teneram ejus populi mereantur etatem : quorum patres antiquam jam intellexerunt virtutem. Quodsi grande est pulcrum quæ mysterium : res illa cum nascitur : quanto majoris miraculi est res illa : cum moritur. Capta enim mors est corporis fraude : ei dum carne contactum Deum non agnovit interius latentem sub esca fauce hamum suscepti : et in cruce clavis fixa contremuit. O quam preclara habilitatem draconis antiqui arte *¶* lusiit : ut dum ei ostenderes corporis prædam : ipse confingeretur in ligno : *¶* et spolians carne verbum : liber ad inferos pergis : confRACTISQUE portarum claustris : victos laxas e vincu-

(*Lib. ix de Trin.*, n. 11) explicans Apostolum (*Coloss.*, ii, 15), quem juxta versionem quamdam antiquam legit : *Exutus carnem, et potestates ostentui esse fecit, triumphans his in semetipso*, dixit : *Quæro a te quis sit carne se spolians, et quæ sit caro spoliata.* Et post plura : *Spoliata enim caro Christus est mortuus* : eodemque loquendi modo hic (*N. 10, 11*) non semel utitur. Præterea sanctus Ambrosius (*Tract. de Symb.*, cap. 15) eundem loquendi modum ex Apostolo exhibet : sic enim citat laudatum textum : *Spolians se carnis principatus et potestates exspoliavit.* Fatendum tamen est hunc tractatum, quem Editio Romana, Petavius, aliique eruditi sancto Ambrosio attribuerant, in Editione Maurina in appendicem re ectum esse. Aium quidem eruditi Editores hunc esse tractatum antiqui scriptoris, ut putant, sæculi v, non autem sancti Ambrosii. Jam vero quod ad sensum verborum pertinet, cum Missali nostro conveniunt Missalia Gallicanum et Gailo-Gothicum.

lis : et inter mortuos liber tenebras nova luce perfundis. Non subiacebat majestas tua Domine huic necessitati : ut ista patereris : sed nos eramus necessitas tua. Perierat enim Domine via nostra : nisi filii tui morte fuisset inventa. Misisti super nostrorum criminum captionem : sanguinem unigeniti filii tui : et delesti eam jure victoris. Vulneribus ejus sanasti vulnera nostra : ut nos redimeres per filium tuum absque divinitatis injuria : ipsudque precium hominis idem factum est. Quid ergo faciemus nunc tam inagno talique redempti precio ? que nostra opera compensavit hoc precium ? qualiter serviemus tui Domino : a quo nobis est promissa libertas : et offertur hereditas ? Operare in nobis Domine : quod tibi placeat : ut te possidere possimus : ipse nos posside. Non discedemus a te : vivificabis nos : et nomen tuum invocabimus. Nomen illud est super omne nomen : quod conlaudant Angeli et Archangeli una voce proclamantes : atque ita dicentes. *A. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere Sanctus vere benedictus Domi-

thicum, quæ in immolatione Missæ clausum Pascha habent : Spirituale Verbum (verbum scilicet divinum) crucem spontanea voluntate, propter redemptionem humani generis, de inimico tyranno triumphaturus, ascendit, et, relicto paulisper corporis templo, inferorum claustra confringens, penetravit, ac deinde se pristina, ut antea fuerat, vitæ restituit. Quæ satis aperte alludunt ad eam sententiam cui antiquorum plurimi faverunt, quæ tenet, Dei Verbum triduo mortis se a suscepta humana carne disjunctis. Ariani et Apollinaristæ hanc opinionem acriter propugnabant ; his enim (qui negabant in Christo esse animam rationalem humanam, sed pro anima Verbum divinum inesse perperam docebant) necesse erat asserere, Verbum divinum triduo mortis a corporis sui templo recessisse, siquidem Christum vere mortuum esse fatebantur, neque aliter hominem mori quam animæ a corpore separatione apud ipsos etiam constabat. At Catholici, etsi Apollinaris et Arianorum hæretica dogmata rejicerent, et profiterentur, Christum integrum hominem animam rationalem et corpore constantem assumpsisse, haud pauci tamen opinabantur, ad veritatem mortis Christi non sufficere separationem animæ ejus a corpore, sed insuper necesse esse ut ab eodem corpore pariter separaretur deitas ; neque enim, si eam, corpus illud revera mortuum esse censeri debet, cui intus unita remanet atque conjuncta fons ipsa et origo vitæ ; et inde concludebant, moriente Christo vinculum illud quo Verbum divinum carni humanæ erat conjunctum fuisse dissolutum, post breve tempus in perpetuum reparandum. Ille etiam referebant et verba illa a Christo in cruce prolata : *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* et citatum textum Apostoli quem in Codicibus suis sanctus Ambrosius (In Luc. lib. v, n. 107) et sanctus Augustinus (Lib. i de peccat. Merit. et remiss., cap. 27) legebat : *Exuens se carne.* Porro hanc opinionem, ineunte sæculo vixitque adultio, plurimos habuisse fautores in Gallia, Hispania et Africa, probat libellus sive epistola Leporii (Apud Garnerium, in not. ad Marcum Merc., pag. 224), cui, approbante synodo Africana, subscribere sanctus Aurelius Carthagenensis, sanctus Augustinus Hippunensis, alique duo episcopi Africani, Florentinus et Secundus. Quæ proinde nihil alienum a recepta Africanorum episcoporum doctrina continebat ; in eo autem, cum de morte Christi Servatoris agitur, legitimus quod *terrenum corpus pro tempore erat relinquendum non solum a Deo, verum etiam ab anima sua,*

A nus noster Jesus Christus filius tuus. Qui solus verbo virtutis cuncta moderans : et omnia crucis destina portans : vectes ferreos comminuit : portarumque crearam claustra perfregit : tartari profunda descendit : sedentibus in umbra mortis ignote lucis claritas resplenduit : et Sol justitie de tumulo corpore suscitato procedens : radiis suis tenebras nostras mirabiliter illustravit. Ipse Dominus ac Redemptor eternus

Post pridie. Oratio. Constemur Domine constemur : et credimus pro nostro scelere te corporaliter mortis subisse supplicium : et pro omnium salute prostrato mortis interitu triumphantibus Angelis celestem Patris : ex qua veneras : ad mansionem reversum. Pro quo te Deus omnipotens rogamus et 248 petimus : ut oblata in conspectu tuo nostre servitutis libamina : ipse tibi acceptabilia facias : et accepta discurrente sancto Angelo tuo nobis sanctificata distribuas : ut dum corda nostra corporis et sanguinis filii tui Domini nostri commixtione purifi-

que erat unita cum Deo : hoc ipsum priusquam fieret nobis moriens testatus est, etc. Et infra : *Corpus, in morte et juxta legem excessus humani, divinitas cum unita sibi anima reliquit.* Hæc Leporius, cujus libellus, eisi duobus tantum episcopis inscribitur, Proculo Massiliensi, et Cilinio, fortasse Aquæsexensi, tamen, ut auctor est Cassianus, ad omnes Gallie civitates missus est. At certe Galliarum episcopi nec sine examine admiserunt epistolam hominis ob hæresin et pravas opiniones e Gallia pulsi, neque omnino suscepissent, si in ea quidquam suspiciosi dogmatis invenissent. Deinde quod eadem opinio hoc tempore in Hispania sectatores haberet, testes sunt Vitalis et Constantius, Episcopi Hispani, scribentes Capreolo, Carthaginensi episcopo (Apud em. de Aguirre, Conc. Hisp. tom. II, pag. 195), in qua epistola, cum de quibusdam hæreticis mentionem fecissent, asserentibus purum hominem, a quo Deus recesserat, crucifixum esse : Quibus, inquit, parvitas nostra sic dicit : *Nunquam Deus recessit ab homine assumpto, nisi quando dixit Heli, Heli, lama sabbatani,* etc. Testis etiam est auctor tractatus de Symbolo, inter opera sancti Ambrosii, qui, si quidquam valet conjectura eruditiorum virorum sancti Ambrosii Editorum, haud temere creditur Hispanus, siquidem scribit adversus Priscillianistas pro tuenda expositione fidei conciliorum i Toletani et Bracarensis. Is autem cum retulisset (Cap. 15), Christum in cruce clamasse *Deus meus, Deus meus,* etc., subdit : *Clamavit homo divinitatis separatione moriturus ; nam cum divinitas morte sit libera, utique mors esse non poterat, nisi vita discederet, quia vita divinitas est, que nunquam patitur vel mortem, vel corruptionem ;* et ut ostenderet Dei Verbum sponte reliquisse corpus quod assumpserat, adducit ex Apostolo textum illum (Coloss., ii, 15) quem ipse legebat : *Spoliatus se carne,* etc. Atque hæc dicta sint ad ostendendum illi opinioni ad quam Missale nostrum alludit, quamque Gallicana Missalia aperte tradunt, fautores non defuisse eo tempore quo hæc missæ scriptæ sunt, exeunte iv aut v sæculo defluente. Cæterum nemo ignorat, eidem adversarios multos, et magni nominis, non defuisse, inter quos sanctus Athanasius et sanctus Gregorius Nyssenus, et post concilium Chalcedonense, in quo (Sess. 5.) statutum fuit, Dei Verbum inseparabiliter naturæ humanæ esse unitum, eam a suis fautoribus deserui cepisse, ac tandem ab omnibus esse proscriptam, prævalente axiomate illo : Dei Filium quod semel assumpsit nunquam demisisse.

cas: petitiones nostras in odorem suavitatis accipias. A mine supplices exoramus: ut nos ab omni infestatione adversarii tutos atque defensos custodias: ut nunquam tuum contristemus Spiritum Sanctum: sed ipsum semper habeamus advocatum. Ut officiis misericordie et humilitatis insistentes: divitias celestes ab eo in futuro percipere mereamur: proclamantes. Pater noster qui es in celis. *Hic dicat Presb. Vicit leo. tribus vicibus. ut in die Resurrectionis. folio 198. Postea dicat.* ^b Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.*

^a Ad Orationem Dominicam.

Inestimabilem tue magnificentie bonitatem in nujus Resurrectionis illi tui solennitate: cum veneratione deposcimus Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus: cujus bonitatis imago est Christus: per quem nobis tale munus condonare dignatus es: ut nos ejus passione ac Resurrectione ex servis filios adoptares. Per ipsum te Do-

^a Ad Orationem Dominicam. Nonnulli sacerdotes in Hispania diebus Dominicis tantum solebant orationem Dominicam in missa recitare, contra quos concilium Toletanum IV (Can. 10) statuit ut quotidie patenter pronuntiaretur (Cod. can. lib. IV, tit. 15). Apostolos in missa orationem hanc recitasse scribit sanctus Gregorius (Lib. VII, epist. 64). Imo sanctus Hieronymus hoc eos praestitisse ait a Christo Domino edoctos (Lib. in dial. adv. Pelag., n. 15, Edit. Veron.). Christus, inquit, sic docuit discipulos suos, ut quotidie in corporis illius sacrificio credentes audeant loqui: Pater noster, qui es in caelis, etc. Hinc in omnibus liturgiis invenitur oratio Dominica, de qua sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (Catech. myst. 5), explicans liturgiam Hierosolymitanam; sanctus Optatus (L. II contr. Parm.), tanquam de parte non praetermittenda liturgiae Africae; sanctus Ambrosius, aut certe auctor libri de Sacramentis (Lib. V, cap. 4), ut de parte liturgiae Italiae loquuntur; quare sanctus Gregorius non adiecit credendum est orationem Dominicam liturgiæ Romanae, sed locum quem antea occupabat missae. Romæ autem, saltem a tempore sancti Gregorii, sacerdos orationem Dominicam recitat, præter ultimam petitionem, *Sed libera nos a malo*, quam chorus cantat. Mos idem Mediolani observatur. In Africa quoque sacerdos ad altare voce elata orationem Dominicam pronuntiabat, ut a populo audiretur (S. August., serm. 58). Constantinopoli olim, teste sancto Gregorio, populus, modo chorus, juxta liturgiam sancti Chrysostomi, Dominicam orationem integram dicit. Eundem ritum tenent Coptitæ, Æthiopes et Chaldaei. Apud Syros sacerdos dicit: *Pater noster, qui es in caelis*; reliqua prosequitur populus, quamvis juxta rubricam liturgiæ Græcæ sancti Jacobi populus integram dicat. Apud Gallos in missa recitatum fuisse orationem Dominicam et Missalibus eorum libris et ex sancto Germano constat, recitatum vero fuisse a populo innuit sanctus Gregorius Turonensis (De mir. S. Mart., lib. II, cap. 50). Gotho-Hispani orationem Dominicam non modo in missa, sed etiam in vespertinis et matutinis precibus quotidie recitabant (Cod. can., lib. IV, tit. 15), estque orationum quæ illis in missa recitatur septima et ultima (S. Isid., Off. lib. I, c. 15). Eam vero sacerdos recitat, sed populus recitantes frequenter interpellat respondendo *Amen*. Et cum dixerit: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, respondet populus: *Quia tu Deus es*. In omnibus liturgiis præmittitur oratio quædam, tanquam præfatio aut introductio orationis Dominicæ; hæc in liturgiis Copticis et Alexandrinis oratio fractionis inscribitur, siquidem hostiæ fractionem consequitur. Apud Gallos et Gotho-Hispanos varia est, pro missarum varietate. Libris Gallicanis plerumque inscribitur ante orationem Dominicam, Missali vero nostro ad orationem Dominicam. Orationi Dominicæ subjungitur, tanquam ejusdem appendix, oratio quæ in Missali nostro, et in aliis liturgiis, excepta Gallica, eadem semper recitatur; in libris autem liturgicis Gallicanis, varia et mutabilis occurrit; quoad sensum tamen, et nonnunquam quoad verba, cum oratione Missalis Mozarabici convenit. Igitur post ultimam petitionem, ritum Mozarabico, sacerdos prosequitur eodem vocis tono: *Liberati a malo, et confirmati in bono, etc.*

et cum dicit: *Pone, Domine, finem peccatis nostris*, ipse et omnis populus pectus tundunt, in signum compunctionis. In Ecclesia Africana ad ea verba: *Demitte nobis debita nostra*, clerus, sacerdos et populus pectus tundeant (S. August., serm. 351, 358). Gotho-Hispani non solebant tradere Dominicam orationem competentibus, sed post susceptum baptismum neophytos illam docebant (S. Hildephon., de Cogn. bap., c. 132).

^b Humiliate. Concilium Toletanum IV (can. 18), contra eos qui vetustum ritum Hispanum alienis consuetudinibus interpolabant, decrevit ut post orationem Dominicam et conjunctionem panis et calicis, benedictio in populum sequatur, et tum demum sacramentum corporis et sanguinis Domini sumatur. Quam disciplinam Gotho-Hispani et Mozarabes in posterum constanter retinuerunt. Igitur, postquam partem hostiæ in calicem immiserit, si missa fuerit privata, sacerdos ipse, sin fuerit missa sollemnis, diaconus, elata voce, dicit *Humiliate*, etc., et sacerdos salutat populum more consueto, et deinde benedictionem recitat, ad cujus singulas petitiones populus respondet *Amen*. Eadem erat olim Gallorum disciplina, ut ex eorum libris liturgicis apparet. Forma benedictionis episcopalis, tam apud Gallos quam apud Gotho-Hispanos, varia erat et mutabilis; et apud Gotho-Hispanos eadem benedicendi forma utebatur presbyter, qua episcopus; sed presbyter nefas erat presente episcopo populum benedicere (Conc. Hispan., can. 7). At apud Gallos non eadem erat forma benedictionis episcopalis et benedictionis presbyteri. Nam etsi concilium Agathense (Can. 44) facultatem benedicendi presbyteris penitus interdixerat, ea tamen disciplina ubique recepta non est, et in provinciis Gothorum imperio non subditis mansit presbyteris facultas illis a concilio Regensi an. 459 data, non modo benedictiones privatim sponte petentibus impertiendi, verum etiam in Ecclesiis plebibus, per loca tamen magis quam per urbes, benedictiones publice fundendi (Conc. Regen., c. 5), sed forma quadam breviori, et a benedictionibus episcopalibus diversa. Sanctus Germanus: *Propter servandum honorem pontificis, sacrali canones constituerunt ut longiorem benedictionem episcopus, breviorum presbyter funderet*. Voleverunt etiam ut forma benedictionis presbyteri permixta constanter eadem atque invariabilis foret. Est autem hujusmodi: *Pax, fides, charitas et communio corporis et sanguinis Christi sit semper vobiscum*. In liturgiis Græcorum et Orientalium nullæ sunt benedictiones episcopales post orationem Dominicam fundendæ, nullas quoque ejusmodi benedictiones recipit liturgia Romana, testibus Mabillonio (Comment. in Ord. Rom., n. 7) et Georgio (De liturg. Rom. Pont., t. III, cap. 5, sect. 6, pag. 117). Atque adeo benedictiones episcopales quæ in Sacramentario Gregoriano Menardi alique inveniuntur, probant hosce libros ad usum Gallicanos adaptatos fuisse. In Ecclesia Africana recepta erat consuetudo episcopales benedictiones super populum fundendi, ut ex epistola concilii Carthaginensis ad Innocentium I papam contra Pelagium et Coelestinum, et ex epistola 179 (Ed. Maur.) sancti Augustini ad Joannem Hierosolymitanum eruitur, ubi etiam earum benedictionum forma indicatur,

Benedictio. Christus Dominus qui vos redemit sanguine crucis sue mortificet in vobis concupiscentias carnis vestre. *ñ.* Amen. Et qui moriens triumphavit ex inferis : victores vos efficiat criminis. *ñ.* Amen. Quo sicut ille gloriosam resurgens assumpti hominis carnem reportavit in celo : ita vos in die Resurrectionis assistatis ante oculos ejus gloriosi : absque ullo peccato. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et eum.

Ad accedentes. Gaudete populi. *Communio.* Refecti Christi corpore. *Require retro in vigilia Resurrectionis.* fol. 195. *Oratio.* Expletis Domine. *Quere in fine omnium Offerentium.* fol. 198.

IN SEXTO DOMINICO PASCHÆ.

Ad Missam. Officium.

Dicite in natio. fol. 196. *Oratio.* Tibi gloriam concinimus. *Quere in Octava Pasche.* folio 194.

Apocalypsis Joannis Apostoli (^a Cap. XXII).

ñ. Deo gratias.

Ego Joannes fui in spiritu : et ostendit mihi Dominus flumen ^b aque vive splendidum : tanquam cristallum procedentem de sede Dei et agni. In medio ^c plantæ ejus : et ex utraque parte fluminis lignum vite afferens fructus duodecim : per menses singulos ^d reddentia fructum suum. Et folia ligni ad sanitatem gentium : et omne maledictum non erit amplius : et sedes Dei et agni in illa erunt : et servi ejus servient illi. Et videbunt faciem ejus : et nomen ejus in frontibus eorum. Et nox ultra non erit : et ^e non negabit lumen lucerne : neque lumen Solis. Quoniam Dominus Deus Israel inflammat illos : et regnabunt in æculum seculi. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et eum.

Psallendo. Jubilate Deo omnis. *Quere in. IV. Dominico Pasche.* fol. 240.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (^f Cap. V).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Per manus Apostolorum fiebant signa et prodigia multa in plebe. Erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. Ceterorum autem nemo audebat conjungere se illis : sed magnificabat illos populus. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum ac mulierum : ita ut in plateis ejicerent infirmos : et ponerint in lectulis et grabatis : ut veniente Petro saltim umbra illius obumbraret quemquam eorum : ^g et liberarentur ab infirmitatibus suis. Concurrerat autem multitudo vicino-

^a Cap. XXII. Vers. 1-6. In Lectionario Luxoviensi prophetia deficit.

^b Aquæ vivæ. Ita Primasius. Vulg. et Gr., aquæ vitæ.

^c Plante. Lege plateæ.

^d Reddentia. Lege reddens.

^e Negabit. Vulg., non egebunt. Gr., opus non habent. Primasius, et non opus erit.

^f Cap. V. Vers. 12-35. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Act. Apost. xvi, 9-37.

^g rum civitatum Hierusalem afferentes egrotos et vexatos ab spiritibus immundis : qui curabantur omnes. Exurgens autem princeps Sacerdotum et omnes qui cum illo erant : que est hereses Saduceorum. Repleti sunt zelo : et iniecerunt manus in Apostolos : et persuerunt eos in custodi in publicam. Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris educens eos dixit. Ite et ^h 267 stantes in templum loquimini plebi omnia verba ⁱ vite. Qui cum audissent : intraverunt diluculo in templum : et docebant. ^j Audiens autem princeps Sacerdotum et qui cum eo erant : convocaverunt concilium et omnes seniores Israel et miserunt ad carcerem : ut adducerent eos. Cum advenissent autem ministri : et aperto carcere non invenissent illos : renunciaverunt dicentes. Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia et custodes ad januam carceris stantes. Aperientes autem neminem intus invenimus. ^k Audierunt autem hostros sermones ^l seniores templi : et principes Sacerdotum ambigebant de illis : quidnam esset istud. Adveniens autem quidam nuntiavit eis : quia ecce viri quos posuistis in carcerem : in templo sunt stantes et docentes populum. Tunc abiit magistratus cum ministris : et adduxit illos sino vi. Timebant enim populum : ne lapidarentur. Et cum adduxissent eos : statuerunt in concilio. Et interrogavit eos princeps Sacerdotum dicens. Precipiendo precepimus vobis : ne doceretis in nomine isto ? Et ecce replestis Hierusalem doctrina vestra : et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius ?

^C Respondens autem Petrus : et Apostoli dixerunt. Obedire oportet Deo magis : quam hominibus. Deus Patrum nostrorum suscitavit Jesum : quem vos interemistis suspendentes in ligno. Hunc Deus principem et Salvatorem nostrum exaltavit dextera sua : ad dandam penitentiam Israel in remissionem peccatorum. Et nos sumus testes horum verborum : et Spiritus Sanctus quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Marcum (^l Cap. II).

In illo in tempore. Egressus Jesus ad mare : omnisque turba veniebat ad eum : et docebat eos. Et cum preteriret : vidit Levi Alphei sedentem ad telonium et ait illi. Sequere me. Et surgens secutus est eum. Et factum est : cum advenberet in domum illius multi publicani et peccatores simul discumbebant cum Jesu et discipulis ejus. Erant enim multi qui sequebantur eum. Et scribe et pharisæi videntes : quia manducaret cum publicanis et peccatoribus : dicebant discipulis ejus. Quare cum publicanis et

^g Et liberarentur. Vulgata addit omnes.

^h Vite. Vulg. et Gr., vitæ hujus.

ⁱ Audiens. Vulg. et Gr., adveniens.

^j Audierunt autem. Vulg. et Gr., ut autem audierunt.

^k Seniores Templi. Vulgata, magistratus Templi. Græca, prætor Templi, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ ἱεροῦ. Syriaca, præfectus Templi.

^l Cap. II. Vers. 13-25. In Luxoviensi legitur ex Marci vii, 31-37.

peccatoribus * manducat magister vester? Hoc audito Jesus ait illis : Non necesse habent sani medicum : sed qui male habent. Non enim veni vocare justos : sed peccatores : et erant discipuli Johannis et pharisei jejunantes et veniunt : et dicunt illi. Cur discipuli Johannis et pharisei jejunant : tui autem non jejunant? Et ait illis Jesus. Numquid possunt filii nuptiarum : quandiu sponsus cum illis est jejunare? quanto tempore habent secum sponsum non possunt jejunare. Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus : et tunc jejunabunt in illis diebus. Nemo adumentum panni rudis adsuit vestimento veteri. Alioquin auferi supplementum novum a veteri : et major scissura fit Et nemo mittit vinum novellum in utres veteres. Alioquin dirumpet vinum utres : et vinum effunditur in illis diebus. Sed vinum novum in utres novos mitti debet. Qui habet aurem audiendi audiat.

ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. [†] Laudate Dominum quia benignus Dominus : psallite nomini ejus quoniam suave est. *P.* Alleluja.

^c *Sacrificium.* Aspexi et vidi animas interemptorum propter verbum Dei : omnes veste alba induti ante tribunal agni : et obtulerunt memoriam sanctorum in conspectu Domini : alleluja : alleluja. [†] Vidi in medio seniorum tribunal candidum : et agnum quasi occisum : ante cujus conspectum fuit celum dicens mihi : hec est Resurrectio prima : et quatuor animalia : et seniores adoraverunt Deum. *P.* Et obtule.

Missa. Semper quidem dilectissimi fratres pia ad Deum gratulatione : et sollicita ad Deum suum respicere debet affectio. Sed nunc precipue mens ardentior : spes promptior : mysterii recordatione vegetatior : celesti et religioso gaudio et modesta debet exultare leticia : et usque ad presentiam Domini affectum pii cordis extendere. Ut quicumque desidia aut inertia ²⁴⁸ jacuit : in hac die saltem ab actu et humilitate terrena Dominum suum imitaturus exurgat. Hic est dies quem fecit Dominus : rerum glorie : elementorumque principium : vite ac salutis exordium. Creatorem suum mundus hac die factus agnoscat : et redemptionem se homo eadem die liberatus intelligat. Letentur celi et exultet terra : discant inferi mortuos non tenere : discant vivi viam mortis evadere. Lux splendidior incipiat esse : Sol clarior. Et ipse etiam Resurrectionis tempus inludet : qua hora refugerat passionis. Sit pro Eccle-

siis cunctis ac mysteriis : omnibusque Ecclesie membris fidelis oratio absque dubitatione confidens interpellatio : quo in hoc presenti mysterio invocata pietatis miseratio : sit futura presentior. ñ. Amen.

Alia Oratio. Cum tibi omnipotens Pater omne quod in nobis vel creatoris ope vel munere redemptionis ratione potest esse : et vividum jugi inseruire famulatu rerum magnitudine provocetur : hodierno presertim vel die vel tempore : ut affectuosius aliquid cum nihil egeas tue bonitati, votis ac studiis offerre possimus : fenerare dignare : quod conveniat reddidisse. Quia majoris multo est gratie reformasse perditum : quam fecisse futurum. Ut enim crearemur vel non crearemur : non precesserat culpa judicem : non prevenerat materia creatorem.

^B At vero ut offensus postmodum ad misericordiam veritatis : et vas peccatorum precipitatione confractum : tuis denuo manibus redderetur solidatum. Quid nisi infinitus pietate : immensus misericordia : inenarrabilis bonitate in omni progenie et generatione predicandus es et colendus? Unde precamur ut quibus conditionis atque redemptionis prerogasti beneficia : tribuas indulgentiam criminum manifestam. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Christe qui moriens peremisti imperium mortis : et resurgens spem Resurrectionis prebuisisti indignis. Presta nobis ut hec oblatio offerentium : et mortificationem nostrorum operetur facinorum : et a criminibus resurgendi nobis preparet comestum. Sit hujus litationis gaudium in celis : securitas in terris : indulgentia vivis : requies defunctis. Ut hoc die quo ipse victor rediisti ab inferis : plenissimum amorem crucis impertias populis Christianis. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Conserva Domine in pace tua quos redemisti effusi sanguinis unda. Libera ab scandalo : pro quibus pendisti in ligno. Efflicto charitatis opere dignos : quos tibi preunte gratia, adoptasti in filios. Ut quotquot Resurrectionis tue victorias celebramus : ultimo judicii tempore resurgentes coronandi a dextris tuis cum ovibus collocemur. ñ. Amen.

^d *Inlatio.* Dignum et justum est nos ^e Dominice potestatis preferre virtutem : et in filio ^f paterno plenitudinis agnoscere majestatem. Per quem cuncta ^D restituit : et universa restauras. ^g Quem in hominis effugie misisti in seculo : ut amares in nobis quod diligebas in filio. ^h Impleta sunt que propheticeis vocibus antea mandaveras. Perfecta sunt cuncta que de adventu ejus ipse predixeras. ⁱ Hic namque est leo de tribu Juda fortis in prelio. Hic catulus leonis victor resurgens a mortuis. Hic agnus immaculatus

* *Manducat.* Vulg. et Gr., *manducat et bibit.*

^b *Lauda.* Ps. cxxxiv. 5.

^c *Sacrificium.* Ex Apocalypsi, vi, 9. [†] Ibid., v, xx.

^d *Inlatio.* In Sacramentario Bobiano (pag. 377) extat *contestatio Dominicalis*, que in multis hanc illationi similis est.

^e *Dominica.* Bobianum : *Et in Christo Dominica*

sublimitatis præferre virtutem.

^f *Paterna.* Bobianum : *Et in filio misericordem prædicare pietatem.*

^g *Quem.* Hæc in Bobiano desunt.

^h *Impleta.* Bobianum : *Sublata sunt omnia.*

ⁱ *Hic.* In Bobiano *tu*, nam in Mozarabico hæc tota illatio dirigitur ad Patrem æternum, at in Sacramentario Bobiano dirigitur oratio ad Dei filium.

Itu questus ad victimam. Hic lapis ab edificantibus A
spretus: postmodum ammirabilis factus: et in Ec-
clesie capite constitutus. * Hic dux militie celestis et
princeps. Hic Ecclesie Sponsus et Dominus. Hic in
Noe non solum arche: sed Ecclesie gubernator. In
Abraam fidelissimum patriarchalis privilegii fasti-
gium: in Isaac gloriose hostie sacramentum. In Ja-
cob summum patientie documentum. b In Sancti
omnibus totius justicie plenitudo: quem conlaudant
omnes Angeli et Archangeli ita dicentes. a. San-
ctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus Domi-
nus noster Jesus Christus filius tuus. In quo cruci-
fixo vera fuit infirmitas carnis: et in quo vivente
virtus vera latuit 249 Deitatis. Quod humanum est
habens homo in veritate humane nature: et quod
divinum est habens Deus in veritate divine substan-
tie. Hic comprehensibilis in vulnere: hic impartibi-
lis in virtute. Immortalis predicator in morte: qui
sic potuit moriendo mortem vincere: ut mortem
sentiret: sed patiendo et a mortuis resurgendo: vi-
tam fidelibus condonaret. Christus Dominus ac re-
demptor eternus.

Post pridie. Oratio. Hec est pia et salutaris hostia
Deus Pater: qua tibi reconciliatus est mundus. Hoc
est corpus illud: quod pendit in cruce. Hic etiam
sanguis: qui sacro profluxit ex latere. Pietati tue pro-
inde gratias agentes: ex hoc quod nos filii tui morte
redemeris: et Resurrectione salvaveris: acclives men-
te te Dominum pietatis oramus: ut hec libamina:
Spiritus tui sancti benedictione * respergens: su-
mentium visceribus sanctificationem accommodes. Quo
purificati a criminum labe plenissime jocundemur in
hoc Resurrectionis Dominice die. a. Amen.

* Hic Dux. In Bobiano: Tu Sacerdos excelsus [For-
tasse excelsi legendum] et verus Minister, tu virga de
radice Jesse, tu templum verum, quod pro nostra re-
demptione prostratum est, tu post triduum resurgens
vires a mortuis.

b In sanctis omnibus. Loco hujus in Bobiano legi-
tur: In Joseph misericordie predicator, in Moysē
laudabilis dux, in David patriarcha preclarus, in
Salomone abundantissimus fons sapientie, in Isaia
auctor omnium prophetarum, in Joanne primus Baptis-
ta, in Stephano primus martyr, in Petro negantium
fides, in Paulo Sp. sanctus Paracletus, quod merito tibi,
Domine, collaudant opera illa viginti quatuor seniores,
et quatuor animalia senas alas habentes [Legē habentia]
dicentes: Sanctus.

c Respergens. Hinc manifestum est, Gotho-Hispanos
orasse pro donis consecratis, ut Deus illis infunderet
gratiam Spiritus sancti, communicantibus impetien-
dam. Sane de elementis non consecratis dici nequit:
Hoc est corpus illud quod pendit in cruce, et tamen
orant ut Deus hac libamina, nimirum corpus illud
quod pendit in cruce, et hunc sanguinem qui
sacro profluxit ex latere, Sp. sancti benedictionibus
respergens, sumentium visceribus sanctificationem
accommodet.

d In Ascensione Domini. Breviario Mozarabum et
Orationali Gothico dies Ascensionis Domini inscribitur
Ascensionis Dominice solemnitas, quemadmodum et
Isidoro (De eccl. Off., l. 1, cap. 32). Lectionario
Luxoviensi, et Missali Gallo-Gothico Ascensio Domini.
Sacramentarii sancti Leonis, Gelasiano et Grego-
riano, et Capitularibus Evangeliorum, Ascensa Do-

Ad Orationem Dominicam.

Erige nos ante conspectum tuum omnipotens Deus:
in quo vivimus. Cui solenne sumus. Cujus beneficium
nostra salus est. Cujus donum nostra festivitas. Cu-
jus munus vita credentium. Cujus redemptio resurre-
ctio mortuorum. Adesto sacrificiis: que docuisti.
Adesto gaudiis: que dedisti: qui spem resurrectionis
ac redemptionis nostre: filii tui Resurrectione signasti.
Conserva in nobis inter omnia hoc munus tuum: ut
hunc Resurrectionis Dominice diem dignis concinen-
tes carminibus: ad te e terris sic dicere mereamur.
Pater noster.

Dicat Presb. Vicit leo, tribus vicibus. Quere in die
Resurrectionis. fol. 498.

Deinde dicat. Humiliate vos benedictioni. Dominus
sit semper vobiscum. a. Et cum spiritu.

Benedictio. Christus Dominus qui exaltandus pe-
pendit in ligno. Coronaturus vos humiliatis adtollet
triumpho. a. Amen. Cujusque in sepulcro caro non
vidit corruptionem: procul a vobis efficiat omnes li-
bitus carnis vestre. a. Amen. Ut cum eo sine fine
vivatis: quem resurrexisse fideliter creditis. a. Amen.
Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit
semper vobiscum.

a. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

Com. Refecti Christi corpore.

Quere in vigilia Resur. fol. 493.

Oratio. Expletis Domine. ut id die Resur. fol.
498.

d IN ASCENSIONE DOMINI.

Ad Missam * Officium.

Vidi sedem magnam alleluja: et qui sedebat super
eam: ipse vocatur testis fidelis: et vox de throno exi-

mini. Græcis, ἀνάψας τοῦ Κυρίου, Assumptio Domini
appellatur, nec reus est apud eos hæc appellatio,
ut ex lib. viii apostolicarum Constitutionum, et ex
homilia sancti Chrysostomi εἰς τὴν ἀνάψας τοῦ Κυρίου
in Assumptionem Domini, quam adhuc sacerdos ha-
buit, apparet (Oper. t. II, pag. 447, Edit. Maurin.)
Apud Cappadoces, peculiari illis gentilibus voca-
bulo Ἐπισκοπία appellabatur (Allat. de dom. et
fest. Græc. n. 28): et sanctus Chrysostomus homi-
liam habuit Dominicam Episcopen, scilicet die
Dominica infra octavam Ascensionis. Festivitas As-
censionis vetustissima est, et ex his quas apostolica
traditione servat Ecclesia (S. August., epist. 118,
alias 51). Auctor Constitutionum apostolicarum (lib.
viii, cap. 33, edit. Turriani) inducit sanctum Petrum
de festis observandis precipientem, et, ad rem præ-
sentem, die Assumptionis Christi ut servi ab opere
vacent jubentem. Celebrabatur autem festivitas As-
censionis die quadragesima post Resurrectionem,
atque adeo die Jovis (S. Aug., ser. 2 de Ascensione,
oper. t. V, col. 109, n. 3), et inter præcipuas
solemnitates habebatur. Sanctus Augustinus (Ser. 5
de Ascensione, ibid., col. 1079): Ascensum Domini in
celum hodie solemniter celebramus: et ser. 3 de
Ascensione Domini (Ibid., col. 1071): Resurrectio-
nem Christi, inquit, Pascha Dominico celebra-
mus, ascensionem hodie celebramus, festus nobis dies uter-
que. Gotho-Hispani lesio Ascensionis foris civile
vacare

* Officium. Apoc., iv, 4-5; iii, 14; xix, 5. 7. Ps.
xxviii, 6. Non erubescunt. Ita sanctus Augustinus.
Vulg., non confundentur.

vit dicens. P. Adorate et conlaudate Dominum omnes servi ejus. Alleluja. *ŷ*. Accedite ad eum et inluminamini : et facies vestre non erubescunt. P. Adorate. *ŷ*. Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Adorate etc.

Oratio. Salvator noster et Domine qui ascendens in celos intuitum clarificatus apparere dignatus es oculis : dum ita de quo ascenderas te venturum ad iudicium polliceris : fac nos hodie Ascensionis tue festum pura cordium devotione suscipere : ut ita in te semper ad melius vita nostra ascendendo proficiat : qualiter te ad iudicium veniente inconfusibili contuitu te semper visionis aspiat. *ŷ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum.

ŷ. Et cum.

Apocalypsis Johannis Apostoli (*a* Cap. IIII).

ŷ. Deo gratias.

Ego Johannes fui in spiritu et vidi : et ecce ostium apertum in celo. Et vox prima quam audivi tanquam tube loquentis mecum dicens. Ascende huc : et ostendam tibi que oportet fieri post hec. Statim fui in spiritu : et ecce sedes posita erat in celo. Et supra sedem sedens. Et qui sedebat similis erat aspectui lapidis jaspidis et sardinis. Et iris erat in circuitu sedis similis visionis smaragdine. Et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor. Et supra thronos viginti quatuor seniores sedentes circumamicti vestimentis albis : et in capitibus eorum corone auree. Et de throno procedunt fulgura et voces et tonitrua et septem **250** lampades ante thronum : qui sunt septem spiritus Dei. Et in conspectu sedis tanquam mare vitreum simile cristallo. Et in medio sedis : et in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante et retro. Et animal primum simile leoni. Et secundum animal simile vitulo. Et tertium animal habens faciem quasi hominis. Et quartum animal simile aquile volanti. Et quatuor animalia singula eorum habebant alas senas. Et in circuitu plena sunt oculis : et requiem ^b non habent die et nocte dicentes. Sanctus. Sanctus. Sanctus. Dominus Deus omnipotens : qui est : et qui erat : et qui venturus est. Et cum darent illa animalia gloriam et honorem et benedictionem sedenti supra thronum : viventi in secula seculorum. Procedebant

A viginti quatuor seniores ante sedem in throno : et adorabant viventem in secula seculorum. Et mittentes coronas suas ante thronum dicentes. Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam et honorem et virtutem : quia tu creasti omnia : et propter voluntatem tuam erant et creata sunt.

ŷ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

ŷ. Et cum.

Psallendo. Ascendens in altum cepit captivitatem : ^a dona dedit hominibus. *ŷ*. Visi sunt ingressus tui Deus : ingressus Dei mei Regis : qui est in Sancto ipsius.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

B *Principium libri Actuum Apostolorum.*

ŷ. Deo gratias.

Primum quidem sermonem feci de omnibus : o Theophile : de quibus cepit Jesus facere et docere usque in diem : qua precipiens Apostolis per Spiritum Sanctum : quos elegit ^c et precepit predicare evangelium : quibus et prebuit se ipsum vivum post passionem suam in multis argumentis : per dies quadraginta appares eis : et loquens de regno Dei. Et cum ^d conversaretur cum illis : precepit eis ab Hierosolymis ne discederent : sed expectarent promissionem Patris : quam audistis per os meum. Quia Johannes quidem baptizavit aqua : vos autem baptizabimini Spiritu Sancto : quem accepturi estis non post multos hos dies. Igitur qui conveniant : interrogabant cum dicentes. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel ? Dixit autem eis. Non est vestrum nosse tempora vel momenta que Pater posuit in sua potestate. Sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos : et eritis mihi testes in Hierusalem : et in omni Judea et Samaria et usque ad ultimum terre. Et cum hec dixisset videntibus illis elevatus est : et nubes suscepit eum ab oculis eorum. Cumque intuerentur in celum euntem illum : ecce duo viri adstiterunt juxta illos in vestibus albis : qui et dixerunt eis. Viri Galilei quid statis aspicientes in celum ? Hic Jesus qui adsumptus est a vobis in celum : sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in celum.

ŷ. Amen.

vacare voluerunt (*Cod. leg. Wisig., lib. II, tit. 1, lege 2, die Dominico*). Chrodegangus, Metensis episcopus (*In regula, cap. 74*), inter precipuas festivitates *Ascensionem Domini* recenset. Et paulo antea sanctus Bonifacius Moguntinus festum Ascensionis inter eas solemnitates reponit, quibus ab opere servili abstinentium (*Spicileg. Dacherii, t. IX, p. 66*). Ceterum in Missali nostro nulla est mentio Rogationum ante Ascensionem, quæ Gotho-Hispanis ignotæ erant.

^a Cap. IV. Vers. 1 ad finem capituli. In Lectionario Luxoviensi, ex Act., I, 1-12. In Bobiano binæ tantummodo sunt lectiones : altera ex Apocalypsi, VII, 9-13 ; altera ex Evangelio.

^b Non habent. Vulg. et Primasius, non habebant. Gr., non habent.

^c Psallendo. Ps. LXIX, 9. Ascendens. Ita Ital. et

Hebr. : at Vulg., sanctus August., Psalt. Mozarab., ascendisti in altum.

^d Dedit dona hominibus. Ita Psalterium Mozarabum ; ac Vulgata legit : *Accipisti dona in hominibus* ; ita quoque sanctus Augustinus et Theodoretus, qui tamen fatentur Apostolum (*Ephes. IV, 6*) legisse : *Dedit dona hominibus*.

^e *ŷ*. Ps. LXIX, 25. Ingressus. Vulg. et Theodoretus, viderunt ingressus tuos. Sanctus August., Psalt. Mozar., visi sunt gressus tui, Deus.

^f Actuum. Cap. I, 1-12. In Luxoviensi legitur ad Ephesios, IV, 1-14.

^g Et præcepit predicare Evangelium. In Vulg. et Græc. non legitur.

^h Conversaretur. Vulg., convalescens. Græc., et congregans mei συναλιζομενος.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(^a Cap. XVI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Vado ad eum qui misit me : et nemo ex vobis interrogat me quo vadis. Sed quia hec locutus sum vobis : tristitia implevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis : expedit vobis ut ego vadam. Si enim non abiero : Paraclitus non veniet ad vos. Si autem abiero : mittam eum ad vos. Et cum venerit ille : arguet mundum de peccato : et de iusticia : et de iudicio. De peccato quidem : quia non crediderunt in me : de iusticia vero : quia vado ad Patrem : et jam non videbitis me. De iudicio autem : quia princeps huius mundi iudicatus est. Alhuc multa habeo vobis dicere : sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis : docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso : sed quaecunque audiet loquetur : et que ventura sunt annuntiabit vobis. Ille me clarificabit : quia de meo accipiet : et annuntiabit vobis. Omnia quaecunque habet Pater mea sunt : propterea dixi : quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. Modicum et jam non videbitis me : et iterum modicum et videbitis me : quia vado ad Patrem. Dixerunt ergo discipuli ejus ad invicem. Quid est hoc quod dicit nobis : **251** modicum et non videbitis me : et iterum modicum : et v. videbitis me : quia vado ad Patrem ? Dicebant ergo. Quid est quod dicit modicum ? Nescimus quid loquitur. Cognovit autem Jesus : quia volebant eum interrogare : et dixit eis. De hoc queritis inter vos : quia dixi vobis : modicum et non videbitis me : et iterum modicum et videbitis me : quia vado ad Patrem. Amen amen dico vobis : quia plorabitis et flebitis vos : mundus autem gaudebit. Vos autem contristabimini : sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cum parit tristitiam habet : quia venit hora ejus. Cum autem peperit puerum : jam non meminit pressure propter gaudium : quia natus est homo in mundum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis : iterum autem videbo vos : et gaudebit cor vestrum. Et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. *ñ. Amen.*

Hic dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum spiritu.

^b *Lauda. Alleluja. ÿ. Ascendit Deus in jubilatione : Dominus in voce tube. P. Alleluja.*

^c *Sacrificium. Vidi in celo turbam quam dinumerare nemo poterat : et clamabant voce magna : salus Deo nostro ascendenti in thronum. Et adorabant Deum dicentes : honor gloria et sapientia virtus et potestas data est Deo nostro in eternum : alleluja. ÿ. Audivi tanquam tubam loquentem mecum et dicentem : ascende huc : et ostendam tibi que oportet fieri post hec : et ecce sedes posita erat in celo : et*

A supra sedem sedens similis aspectui lapidis jaspidis : et supra sedem sedentes seniores amici veste alba. P. Et adorabant.

*Missa. Placeat dilectissimi fratres secularium cogitationum fasce deposito erectis in sublime mentibus subvolare : et impositam etheris fastigio assumpti hominis communionem sequacibus cordis oculis contueri. Ad incomparabilem nobis claritatem attollitur vocandus aspectus : est Jesus Dominus : noster humilitatem nobis terrarum colorum dignitate commutat : acutus necesse est visus esse : respicere quo sequimur. Hodie Salvator noster post assumptionem carnis : sedem repetit Deitatis. Hodie hominem suum intulit Patri : quem obtulit passioni. Hunc exaltans in celis : quem humiliaverat in infernis. **B** Hic visurus gloriam : qui videret sepulturam. Et qui adversus mortem mortis sue dedit beneficium ad spem vite donavit Resurrectionis exemplum. Hodie rediit ad Patrem : cum tamen sine Patris : qui sibi equalis est : potestate non venerit. Hodie ascendit in celum : qui obsequia celestium cum descenderet : non amisit. Ita in Patris natura unitate consistens : ut cum homo celum novus intraret : novum tamen Deus hominem non haberet. Petamus igitur ab omnipotentia Patris per nomen Filii Salvatoris : gratie spiritualis ingressum : eterne beatitudinis donum : beate mansionis ascensum : catholice credulitatis augmentum : heretice infidelitatis excidium. Audiet profecto in confessione : quos in perditione quesivit. Adstitit suis : qui non destitit alienis. Aderit agnitis : qui non defuit agnoscendis. **C** Non patietur orphanos esse devotos qui filios facere dignatus est inimicos. Dabit effectum supplicationis : qui promisit Spiritum sanctitatis. *ñ. Chorus. Amen.**

*Alia Oratio. Domine Deus virtutum : qui transgressus occasum transcendisti super celos celorum ad orientem : captiva spolia de captivitate duxisti : ut genus humanum quod tua morte redemerat : tuaque Resurrectione vivificaveras : tua Ascensione glorificares : et promissione ditares : dona Ecclesie tue et ad te perveniendi iter prosperum : et quotidianum de die in diem profectum. Ut magnificentie tue reddat : quod tantam virtutem concesseris. Ut obtineat devicto hoste : et libertatem de tuo auxilio : et gloriam de triumpho. *ñ. Chorus. Amen.**

252 *Post nomina. Oratio. Domine Rex gloria qui patefactis : et adimpletis prophetarum oraculis : tanquam elevatis eternalibus portis paternam repetis sedem. Quo dum tua Deitas eo quo nunquam discessit regreditur : humano generi celorum aditus aperiat. Dona ut illuc extendatur nostra intentio : quo processit nostra redemptio. Nec inhepamus captiva delectatione terrenis : qui te regnantem constitemur in celis. Quo prece humilitatis nostre placatus : ex*

^a *Cap. XVI. Vers. 5-25. In Lectionario Luxoviensi Evangelium partim ex sancto Joanne, partim ex sancto Luca desumptum est. Incipit Joan. xiii, 33-35, tum Joan. xiv, 1-14, deum Luc. xxiv, 49-53.*

In Bobiano legitur ex Luc. xxiv, 36-53.

^b *Lauda. Ps. xlvj, 6.*

^c *Sacrificium. Apoc., vii, 9 seq. ÿ. Ibid., iv, 1 seq.*

illa majestatis tue qua resides sede : et viventes repleas donis : et pausantium spiritus consoleris

A. Chorus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui assumptum hominem evecturus ad celos : inter precipua mandatorum tuorum mysteria concordissimam pacem tuis Sanctis reliquisti Apostolis : suscipe inlata sacro altario munera in hostiam pacificam : largiente tua gratia reputanda. Nobisque tuis famulis tribue sectari per exterioris hominis osculum : interioris hominis indisruptum pacis et gratie sacramentum.

A. Chorus. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Pater : nos tibi agere gratias per Jesum Christum Filium tuum. Qui post ^a secunde nativitatis verissimum sacramentum : post humane passionis gloriosum triumphum : post dignabilem susceptę mortis ad inferna descensum : post vivificantem reassume Resurrectionis ad superna regressum : post manifestatam mirabilem virtute potentiam : post immensam infirmantium medicinam : post celebratam in Apostolorum communione doctrinam : ad illam equalem sibi majestatis tue sedem ereptam : de inimici faucibus predam reportans : captivum diabolum : suum socium hospitem fecit. Dignum celi habitatione constituit : qui perfrui paradisi jocunditate non potuit. Opus tuum : onus suum est. Cum nec illa labori : nec ista sint ponderis. Qui inter profunda tenebrarum : debitum aliene corruptionis exsolvit : inter excelsa nubium premium servande incorruptionis indulsit. Tantis ergo nos beneficiis sua pietate crescentibus : ut parum putaret hominem terram recepisse : quam perdidit : nisi et celum quod non habuerat recepisset. Multiplicatoque fenore interceptum usum beatus compensaret augmentum. Non sufficit abundantissime bonitati : quod ad cruciandam spoliati hostis invidiam : faciendis virtutibus potestate permessa : venire ad te super aquas discipulo cupienti famulantia contra naturam elementa subiecit : dum gravem gradientis corporei ponderis molem nequaquam ^b credentium undarum dorsa portarent : cum ad imperantis obsequium fieret itineris soliditas non liquoris. Et equorussione libratum non mutaret cursum : et mutaret officium. Atque ad vocantis edictum euntes vie currerent : et progredientis vestigia freta insignia sorberent : immersumque pelagus ascendentis limitem inviolata equalitate nesciret : et figentis pedem plenitudine in se manente non mergeret. Non in aliquam craterem materia gelu stricta concreverat : nec fluminum more superjecta fluentis frigore tegumenta pendebant. Cum natabilis illa mobilitas pervia : et velis pateret : et plantis. Inestimataque profunditas simul : et viatorem ferret : et remigem. Majori miraculo hominem pati jussa : quam navem. Uberiori Dei laude gressibus adita : quam ratibus.

^a *Secundę nativitatis.* Scilicet qua de Virgine homo natus est, qui prima et æterna nativitate de Deo Patre Deus nascitur.

^A Ac nisi fides paululum pavefacta nutasset : reversa in ipsum ad legem suam natura equoris non fuisset. Qua credulitatis constantia recedente : diffidentiam dubitantis nimis appropinquantis periculi castigaret : et circa presumpse spei defectum verberantium pelago fluctuum quasi mensura distringeret. Domini tamen auxilium metu discriminis invocantem tangeret tempestas magistra : non tegeret. **253** Fuerint licet magna ista vel grandia : cedant tamen his beneficiis illa miracula : quod invisibili Deo : homo visibilis corporatus æreum iter non gradu superat sed volatu : et Deus in carne manens per creaturam suam ventorum pennis evehitur : non membrorum. Nullus eundem conatus fatigat : cui aura pro via est. Quem tamen non fert levitas : sed potestas. Deficit nisus : et currit ascensus. Ille cepit hujus altitudinis gloriam : qui crucis portavit injuriam. Ille intravit in regno : qui pendit in ligno. Ille consendit ad dexteram Patris : qui causa nobis factus est pacis. Ipse illos ascendenti secum homini celos aperuit : quos ut propter hominem descenderet inclinavit. Quem laudant benedicunt adorant atque glorificant Throni Potestates ac Dominationes. Cui merito omnes Angeli : et Archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. *Respondent Chorus.* Sanctus. Sanctus. Sanctus. Dominus Deus Sabaoth etc.

Post Sanctus. Vere sanctus : et benedictus Jesus Christus filius tuus Dominus noster. Qui sub hodiernę expectatione virtutis redeunt ad se homini viam prestitit : ipse dum via est. Qui indemutabilitate divinitatis sue in se manente substantia : peracto Incarnationis Nativitatis Circumcisionis Passionis : Resurrectionis Ascensionis atque admissio Spiritus Sancti Paracliti officio : cum in celis regnaturus ^c imponit : quem infernis liberaturus imponit. Nihil dubitationis volens relinquere : nihil erroris : si cum eo visibiliter ascenderet : pro quo invisibiliter descendisset. Ut incredula ac dura cervice corda plebis Judaice multitudinis essent confusa : dum reverteretur : que non fuerat confessa : dum nasceretur. Et qui non meruit confiteri dum venisset : posset erubescere dum rediret. Ut videret in Deum hominem : quomodo Deum in homine non vidisset. Non quod peniteret dum ostenditur : sed ut erubesceret dum miraretur. Christum Dominum ac Redemptorem æternum.

Post pridie. Oratio. Indicavimus plane : nec unquam tacebimus passum te Christe pro redemptione miserorum : resurrexisse pro salute fidelium : celos ascendisse pro virtute meritorum : venturum te esse Judicem mortuorum atque viventium. Quod scientes Domine : ut nobis dies illa terribilis aliquantulum ex tua propitiatione mitior adveniat : hec munera offerimus. Quo ut nobis in salutem precepta contingant : visitet ea Spiritus tuus Sanctus qui in similitudinem

^b *Credentium.* Forte, *cedentium.*

^c *Imponit.* Forte, *intulit.*

flamme * manus dona suscepit. Visitet et vivificet A
ea Spiritus tuus Sanctus : qui per vaporem incen-
dii Helle prophete holocaustum adsumpsit. Visitet
et vivificet ea Spiritus tuus Sanctus : qui ignearum
divisione linguarum in Apostolorum tuorum cordi-
bus commisit. Ut recepta in visceribus nostris : et
presentem nobis : et eternam present saluten.

¶. Chorus. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Quis loquetur potentias tuas Domine : aut quis
enarrare poterit omnes laudes tuas? Ad humana
descendisti : celestia non relinquens. Ad superna
regressus : humana non deserens. Ubique totus.
Ubique mirabilis. Non interceptus carne : ut non
esses in Patre. Non ereptus Ascensione : ut non es-
ses in homine. Respice ad orationem plebis tue san-
cte Domine misericors Deus : ut in hac die Ascen-
sionis tue sicut data est tibi gloria in excelsis : ita
nobis gratia prestetur in terris. Pater noster qui es
in celis.

Hic dicat Presbiter : Vicit leo.

Tribus vicibus. Ut in die Resurrectionis Domini. Fo-
lio 198.

Postea dicat. Humiliate vos benedictioni. Domi-
nus sit semper vobiscum. ¶. Et cum spiritu.

Benedictio. Jesus Christus Dominus pacem quam
ad celos remeans discipulis suis tradidit : integram
in vobis inlibatamque 254 conservet. ¶. Chorus.
Amen. ^b Angelos quoque Sanctos quos suo elegit
obsequio : vobis deputet in presidium. ¶. Chorus.
Amen. Ut ipso auctore illie erigamini fide : quo vos
adsumendos speratis in requiem. ¶. Chorus. Amen.
Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus
sit semper vobiscum. ¶. Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi.

Communio. Refecti Christi corpore.

Require retro in vigilia Resurrectionis. Folio
195.

Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus : et te
Deum benedicimus de die in diem : qui nos in hanc
diem sancte solennitatis tue perducere dignatus es :
fac nos diem istum Ascensionis tue per multa curri-
cula annorum in pace et tranquillitate suscipere cum
fidei populo tuo. ¶. Chorus. Amen. Per misericor-
diam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vo-
biscum. ¶. Et cum spiritu. Solennia completa sunt
in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum no-
strum sit acceptum cum pace. ¶. Deo gratias.

IN DOMINICO POST ASCENSIONEM DOMINI.

Ad Missam. Officium.

Dicite in nationibus. Quere folio. 198. Oratio. Tibi
gloriam concinimus. Require retro in Octava Pasche.
Folio 194.

* Manus. Lego Manus (Judic. xiii, 23).

^b Angelos. Sanctus Chrysostomus (Hom. VII, de
laudibus S. Pauli), alique Patres passim docent,
angelos custodes a Deo hominibus deputatos esse.
Eandem fuisse Ecclesie Gotho-Hispanæ doctrinam
hoc nostri Missalis loco plane comprobatur.

Apocalipsis Joannis Apostoli (* Cap. VII).

¶. Deo gratias.

Ego Johannes fui in spiritu : et vidi turbam mag-
nam quam dinumerare nemo poterat ex omnibus
gentibus et tribubus et populis et linguis stantes
ante thronum in conspectu agni : amici stollis al-
bis : et palme in manibus eorum : et clamabant voce
magna dicentes. Salus Deo nostro : qui sedet super
thronum : et agno. Et omnes Angeli stabant in cir-
cuito throni et seniorum : et quatuor animalia ceci-
derunt in conspectu throni in facies suas : et adora-
verunt Deum dicentes : amen. Benedictio et claritas
et sapientia et gratiarum actio et honor : et virtus :
et fortitudo Deo nostro in secula seculorum : amen.

¶. Chorus. Amen.

B Hic dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

¶. Et cum.

^d Psallendo. Quis dabit mihi pennas sicut colum-
be : et volabo : ut requiescam. ¶. Timor et tremor
venerunt super me : et contexerunt me tenebre : et
dixi. P. Volabo.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio Actuum Apostolorum (* Cap. XIII).

¶. Deo gratias.

In illis diebus. Paulus et Barnabas commoran-
tur Listris. Et quidam vir in Listris infirmis pedibus
sedebat claudus ex utero matris sue : qui nunquam
ambulaverat. Ille audit Paulum loquentem : qui
intuitus eum et vidit quia haberet fidem : ut salvus
fieret : dixit magna voce. Tibi dico surge super pe-
des tuos rectos. Et exilivit : et ambulavit. Turbe
autem cum vidissent quod fecerat Paulus : levave-
runt vocem suam Lycaonie dicentes. Dii similes fa-
cti hominibus descenderunt ad nos. Et vocabant
Barnabam Jovem : Paulum vero Mercurium : quo-
niam ipse erat dux verbi. Sacerdos vero Jovis qui
erat ante civitatem : tauros : et coronas ante ja-
nuam afferens cum populo : volebat sacrificare.
Quod ubi audierunt Apostoli Barnabas et Paulus
conscissis tunicis suis exilierunt in turbas : claman-
tes et dicentes. Viri quid hec facitis? Et nos morta-
les sumus : similes vobis homines : adnunciantes
vobis ab his vanis converti ad Deum vivum : qui fe-
cit celum et terram mare et omnia que in eis sunt.
Qui preteritis generationibus dimisit omnes gentes
ingredi in vias suas. Et quidem non sine testimonio
semetipsum reliquit benefaciens : de celo dans plu-
vias et tempora fructifera : implens cibo : et leticia
corda vestra. ¶. Chorus. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Marcum

(* Cap. IX).

In diebus illis. Dominus noster Jesus Christus ve-
niens ad discipulos suos : vidit turbam magnam
circa eos et scribas conquirentes cum illis. Et confe-

* Cap. VII. Vers. 9-13. In Lexionario Luxoviensi,
die Dominico post Ascensionem, nulla est prophetia.

^d Psallendo. Ps. LIV, 7. ¶. Ibid., 6.

* Cap. XIV. Vers. 7-15. In Luxoviensi legitur ex
Actibus, xviii, 22-19, 1-12.

[†] Cap. IX. Vers. 15-29.

atim omnis populus videns eum : stupefactus est et expaverunt. Et occurrentes salutabant eum. **255** Et interrogavit eos quod inter vos conquiritis ? Et respondens unus de turba dixit. Magister attuli filium meum ad te habentem spiritum inmundum. Qui ubique eum apprehenderit allidit eum et spumat et stridet dentibus et arescit. Et dixi discipulis tuis : ut ejicerent illum : et non potuerunt. Qui respondens eis dicens. O generatio incredula : quandiu apud vos ero : quandiu vos patiar. Afferte illum ad me. Et tulerunt illum. Et cum vidisset eum statim spiritus conturbavit eum : et elisus in terram voluptabatur spumans. Et interrogavit patrem ejus quantum temporis est ex quo ei hoc accidit. At ille ait. Ab infantia. Et frequenter eum et in ignem et in aquam misit : ut eum perderet. Sed siquid potes adjuva nos misertus nostri. Jesus autem ait illi. Si potes credere omnia possibilia sunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri cum lachrimis aiebat. Credo Domine : adjuva incredulitatem meam. Et cum videret Jesus concurrentem turbam comminatus est spiritui immundo dicens illi. Surde et imunde spiritus ego tibi precipio exi ab eo : et ne amplius introcas in eum. Et clamans et multum discerpens : exiit ab eo et factus est sicut mortuus : ita ut multi dicerent : quia mortuus est. Jesus autem tenens manum ejus elevavit et surrexit. Et cum introisset in domum : discipuli ejus secreto interrogabant eum. Quare nos non potuimus ejicere eum ? Et dixit illis. Hoc genus in nullo potest exire : nisi in orationem et jejunio : **q̄. Amen.**

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. **q̄. Et cum.**

a Landa. Alleluja. **q̄.** Misit ex alto et accepit me : assumpsit me Deus Pater : et conlocavit ad dexteram suam. **P. Alleluja.**

b Sacrificium. Tollite hostias : et introite in atria Domini : alleluja : alleluja. **q̄.** Afferte Domino gloriam et honorem : afferte Domino gloriam nomini ejus. **P. Et introite.**

Missa. Mystero Resurrectionis impleto : et corporibus fratres charissimi cuncti exultemus et cordibus. Nec jam cum sepulchri custodibus sacri corporis defleamus excubias : sed cum Angelis qui redivivum nunciant Salvatorem nostra gaudia misceamus. Etenim deinceps curam sibi funeris excusat impendi : qui rediens ad Patrem vacuante mortis excubias vult privari. Simus sane de spei nostre consumptione securi : nam qui in altum remeans captivitatem duxit : dabit dona hominibus que promisit. **q̄. Amen.**

Alia Oratio. Christe Deus qui ascendendo in celos presentiam corporalem tuis subtraxisti discipulis : permittit nos ut te spiritu diligamus quem in carne nunc videre nequimus : et tamen ad judicium fide-

A liter expectamus. Crea in nobis cor novum et spiritum rectum. Ut qui jam Ascensionis tue celebravimus festum : promissum a te mereamur suscipere Spiritum Sanctum. **q̄. Amen.**

Post nomina. *Oratio.* Ascendisse te in celos ad Patrem Dei Filium creatura tua letatur. Et ideo suppliciter cordis contritione exposcimus : ut et in nobis pollicitationem tui spiritus impleas : et defunctis donum eterne quietis impertias. **q̄. Amen.**

Ad pacem. *Oratio.* Deus qui ascendisti in altum : captivam ducens captivitatem : da dona hominibus pacis eterne. Ut qui te humanis obtutibus ad celos ascendens corporaliter subtraxisti : in nostris cordibus digneris propiciatus infundi. **q̄. Amen.**

Infatio. Dignum et justum est : nos tibi semper **B** gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui nobis ideo presentiam subtraxit nativitatis corpore : ut eum spiritualiter disceremus amare. Quique discipulis intra ^c suarum mentium claustra tandiu presidere precepit : quousque supervenientis firmarentur presentia Spiritus Sancti. Cui cum Patre et Filio uni Deo jugiter in sempiternum regnanti omnes Angeli famulantes una voce proclamant ita dicentes. **q̄. Sanctus. Sanctus. Sanctus.**

Post Sanctus. Vere Sanctus et vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui Angelorum evectus ^d ulnis : ascendit **256** in celos : et nunc sedet ad dexteram Dei Patris. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

C *Post pridie.* *Oratio.* Contueri tuam Christe cupientes presentiam : qui humana non deserens : appetisti superna : petimus et rogamus : ut qui pignus assumpte carnis intulisti in celos : consolationem nobis Sancti Spiritus largiaris. Cujus nunc presentia et apposita hec tibi oblata sanctifices : et nostrorum cordium arcana perlustres. **q̄. Amen.**

Ad Orationem Dominicam.

Deus Dei Filius qui cum ad Patrem ascenderes : venturum te iterum ad nos voce ^e promissisti : veni ad nos : et apud nos facito mansionem. Manifestans te ipsum nobis : quibus precepisti sic exorare e terris. Pater noster.

D *Dicat Presbiter.* Vicit leo. *tribus vicibus, ut in die Resurrectio. fol. 198. Postea dicat.*

Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **q̄. Et cum.**

Benedictio. Christus Dominus sit auxiliator vestri : qui adsumptus in celos : sedet nunc ad dexteram Patris. **q̄. Amen.** Corpus quoque vestrum nullis torpentibus patiat passioibus mancipari : qui illud glorificatum in celos adsumpsit. **q̄. Amen.** Ut qui ascenditis vidimus gloriam : judicantis non puniamur sententia. **q̄. Amen.** Ipso prestante qui cum Deo Patre vivit et regnat in unitate Spiritus gustino tribuitur : *Dum audis elevatum, cognosce militie celestis obsequium. Sermo exstat in appendice tom. V (Serm. 176, Ed. Maur.).*

^e *Promissisti.* Fortasse, voce angelorum promissisti.

^a *Landa.* Ps. xvii, 17.

^b *Sacrificium.* Ps. xcvi, 8, **q̄.** Ibid., 7.

^c *Suarum mentium.* Forte, intra suorum manium claustra. Vide Act. i, 4; Luc. xxiv, 49.

^d *Ulnis.* In sermone de Ascensione qui sancto Au-

Sancti in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Ad accedentes. Gaudete populi. *Communio.* Refecti Christi corpore. *Quere in vigilia Resurrectionis fol. 493.* *Oratio.* Expletis Domine. *ut in die Resurrectio. fol. 498.*

• IN VIGILIA PENTECOSTES.

Ad Nonam pro Missa.

Sapientia Salomonis.

ñ. Deo gratias.

Fili. Spiritus timentium Domini queretur : et in respectus illius benedicetur. Spiritum eorum salvantem illos diligit : et oculi Domini super diligentes se. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. *Postea dicat.*

Lectio libri Numeri (4 Cap. XI).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel : quos tu nosti : quod senes populi sint ac magistri : et duces eos ad tabernaculum federis : faciesque illos stare tecum : ut descendam et loquar tibi. Et auferam de spiritu tuo : iradamque eis : ut sustentent tecum onus populi : et non tu solus graveris. Venit igitur Moyses et narravit populo verba Domini : congregans septuaginta viros de senioribus Israel quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem : et locutus est ad eum. Auferens de spiritu quod erat in Moyse : et dedit septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus : prophetaverunt : nec ultra cessaverunt. Remanserunt autem in castris duo viri : quorum vocabatur unus Heldat : et alter Medat : super quos requievit spiritus. Nam et ipsi descripti fuerant : et non exierunt ad tabernaculum. Cumque prophetarent in castris : cucurrit puer et nuntiavit Moysi dicens : Heldat et Medat prophetant in castris. Statim Josue filius Nun minister Moysis : et electus a pluribus ait. Domine mi

Moyses prohibe eos. At ille. Quid inquit agis pro me ? Quis tribuat hoc : ut omnis populus prophetet : et det eis Dominus Spiritum Sanctum. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Psallendo. Propter gloriam nominis tui Domine libera nos : et propicius esto peccatis nostris propter nomen tuum. *ñ.* Memento plebis tue : quam creasti ab initio : animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. *P.* Et propicius.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Lectio Actuum Apostolorum (4 Cap. XIII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Factum est cum Apollo esset Corinthi : ut Paulus peragratis superioribus partibus : veniret Ephesum : et inveniret quosdam discipulos : dixitque ad eos. Si Spiritum Sanctum accepistis credentes ? Aiant illi ad eum. Sed neque si Spiritus Sanctus est : audivimus. Ille vero ait. In quo ergo baptizati estis ? Qui dixerunt : in Johannis baptismate. Dixit autem 257 Paulus. Johannes baptizavit baptismate penitentiae populum dicens. In eum qui venturus esset post ipsum : ut crederent : hoc est in Jesum. His auditis baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et cum imposuisset illis Paulus manus : venit Spiritus Sanctus super eos : et loquebantur linguis et prophetabant. *ñ.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (1 Cap. III).

Illo in tempore. Erat homo ex Phariseis Nichodemus nomine : et ipse erat princeps Judeorum. Ille venit ad Jesum nocte et dixit ei : Rabbi : scimus quia a Deo venisti magister. Nemo potest hec signa facere que tu facis : nisi fuerit Dominus cum eo. Respondit Jesus et dixit ei. Amen amen dico tibi : nisi quis renatus fuerit denuo : non potest videre regnum Dei. Dicit ad eum Nichodemus. Quomodo potest homo nasci cum senex sit ? Numquid potest in ventrem matris sue iterato introire : et nasci ? Respondit Jesus. Amen amen dico tibi : nisi quis

In vigilia. Hispani olim inter Pascha et Pentecosten non jejunabant. Sanctus Isidorus (*De Off. Ecl., lib. 1, c. 53*). Hinc item sanctus Isidorus, in regula (*Cap. 11*), monachos alia die post Pentecosten jejunium inchoare præcipit, quo die omnes Hispani, ex præscripto concilii Gerundensis (*Cap. 2*), litanias et solenne jejunium triduanum celebrabant : post a vero (foriasse causa baptismatis, quod solemniter Sabba ante Pentecosten, noctu, ut in Paschat, conferebatur) institutum fuit ut solenne illud jejunium festivitati Pentecostes pramitteretur, et ut quatuor diebus constaret. Ita enim præscribit Rubrica Breviarii Mozarabum : In nomine Domini nostri Jesu Christi incipit officium jejuniorum, observantur 4 feria, et 5 feria, et 6 feria, et Sabbato ante Pentecosten. Porro hoc jejunium Pentecostes translatio, etsi posterior sit ætate sancti Isidori, est tamen antiqua in Orationali Gothico (*Pag. 116*). Exstat item completoria die quo missa dicitur ad vespas, quæ cum festivitati Pentecostes pramittatur, ostendit usum jejunandi ante Pentecosten jam susceptum fuisse cum Orationale hoc exaratum fuit. In Ecclesia Mediolanensi quadriduo ante Pentecosten jejunant, ut ex Missali Ambrosiano anni 1548 eruitur.

Ad nonam. Diebus jejunii hora nona missa celebrabatur, qua absolutum jejunium solvebant, exceptis diebus Quadragesimæ, quibus vespas missa dicebatur, et postea reficiebantur cibo. In aliquibus Ecclesiis Hispanie jejunium Pentecostes, more quadragesimali, ad vespas productum esse indicat titulus in Orationali Gothico citatus supra (*Pag. 116*), de completori, quod missa dicitur ad vespas.

Dicat Presbyter. In missa privata scilicet, nam in solemnibus ad diaconum pertinet monere cum genua flectere et cum se erigere debeant.

Cap. XI. Vers. 16-30, quibusdam omissis. In libris liturgicis Gallicanis nullum exstat indicium jejunii aut vigiliæ Pentecostes.

Ad tabernaculum. Vulg., ad ostium tabernaculi fœderis.

Illos. Vulg., ibi.

Quod. Lege qui.

Agis. Vulg., amularis pro me.

Psallendo. Ps. lxxviii, 9. *ñ.* Ps. lxxiii, 2, 19.

Quam creasti. Vulg., quam possidisti.

Cap. XIX. Vers. 1-7.

Cap. III. Vers. 1-16.

renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto : non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne : caro est : et quod natum est ex spiritu : spiritus est. Non mireris quia dixi tibi : oportet vos nasci denuo. Spiritus ubi vult spirat : et vocem ejus audis : sed nescis unde veniat : et quo vadat. Sic et omnis qui natus est ex spiritu. Respondit Nichodemus : et dixit ei. Quomodo potest hoc fieri ? Respondit Jesus : et dixit ei. Tu es magister in Israel et hec ignoras ? Amen amen dico tibi : quia quod scimus : loquimur : et quod vidimus : testamur : et testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis et non creditis : quomodo si dixero vobis celestia : credetis ? Et nemo ascendit in celum : nisi qui descendit de celo : filius hominis qui est in celo. Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto : ita exaltari oportet filium hominis : ut omnis qui credit in ipso non pereat : sed habeat vitam eternam. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

a *Lauda.* Alleluja. *ñ. Laudate Dominum de celis ; laudate eum in excelsis. P. Alleluja.*

Sacrificium. Tollite hostias. *Quere in Dominico post Ascensionem Domini fol. 255.*

Missa. Semper quidem dilectissimi fratres crebre orationes esse debent unanimitalis : charitatis : et simplex fraterne dilectionis affectio. Sed nunc precipue omnis de nostris exhaurienda pectoribus est odiorum amaritudo cum Sancti Spiritus expectatur infusio : et advenienti Domino nitens est paranda possessio. Et quia patres doctoresque nostri in quorum corda vel viscera omnipotens Deus hoc donum promissae remunerationis infudit : ut reminiscamur diem magnum : unanimitalate connexi : divinam expectare Sancti Spiritus visitationem : qui Deo obtulerant charitatem.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Imple nos Deus Spiritu Sancto : in quo signati sumus : et a quo *b* tangimur ut salvemur. Ut hodie nos idem Spiritus preveniens in miseratione a delictis emundet : et cras in muneris conlatione glorificet. Hodie *c* maculas abluat : cras dona distribuat. Hodie linguam nostram in voce *d* confessionis aperiat : et cras eandem faciat predicare magnalia tua. Quo jam hodie per ipsum tacti : ita eruamur a crimine : ut cras dignanter in nostris jubeat cordibus habitare.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Emitte Domine spiritum adoptionis : in quo clamemus tibi : abba Pater. Ut confiteamur : quoniam tu es unigeniti tui verus Pater : et cognoscamus quia nullus ei similis inter Filios Dei. Quem non tibi adoptio : sed generatio consubstantialis : neque gratia similem : sed na-

a *Lauda.* Ps. CXLVIII, 1.

b *Tangimur.* Lege a quo tingimur.

c *Maculas abluat.* Alludit ad baptismum quod Sabato Pentecostes conferebatur, more vetustissimo

tura signat equalem. Per hujus enim fidei inviolabile mysterium : custodiamus spei nostre immutabile sacramentum. Ex hoc te quesumus : ut cum nostris qui jam a seculo precesserunt : qui etiam ipsius Spiritus tui Sancti dono renati sunt : quorumque ante altare tuum mentionem cum tremore facinus : simul obviam in secundi adventus Domini nostri claritate feliciter occurramus.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Offerentium eterne Deus susceptis oblationibus : effice nos spiritu serventes et charitate locupletes. Quo unitatem spiritus **258** servantes in vinculo pacis : illius dono jam impleamur in terris : ejus infusionem advenire vobis expectamus in celis. *ñ. Amen.*

Intatio. Dignum et justum est : ut te Deum et celestia et terrena conlaudent. Qui nos spiritu tuo doces terrena respuere : celestia sectari : carnem coercere jejuniis insolentem : corda purgare continua lamentatione. Non attolli in prosperis : non deijci in adversis. Veritatis sperare promissum : spiritus prestolari solacium : Paracliti sustinere adventum. Ex hoc Domine tuorum premissorum nos gaudiis preparantes rogamus : ut descendat super nos gratie tue virtus et benedictio Sancti Spiritus. Quo innovati atque mundati eum tecum et cum Patre equali deitate regnantem laudemus : magnificemus : atque ita dicamus. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere Sanctus vero benedictus es Domine Jesu Christe. Qui daturum te nobis illum Spiritum promissisti in munere : quem tibi cum Patre novimus coequalem existere. Per te Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Spiritus Sancte qui a Patre et Filio procedis : his propicius inlabere holocaustis. Quo qui a Patre es repromissus : sanctificationem *e* humanis exhibeas presentatus : repleasque sponsonis mercede : quos te promissum inspicias expectare.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominican.

Descendat Domine ad nos Spiritus Sanctus : per quem et mundata pectora nostra cum eo ipse possideas : et institutam a te orationem suscipias. Ut ita non per nos : sed per illum nostra accipias postulata : sicut per illum non per nos nostra deles facinora. Quo eo qui tecum et cum Patre regnat equalis interpellante pro nobis : per eum ad te proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Expectantes se : Spiritus efficiat immaculatos a sordibus. *ñ. Amen.* Repleat munere : quos se inspicit sustinere. *ñ. Amen.* Ut cum vene-

(*Tert., de Baptismo, cap. 3*).

d *Confessionis.* Alludit ad fidei confessionem, quam baptizandi palam facebant.

e *Humanis.* Forte, humanissimus.

rit impleamur sanctitate ejus : cujus adventum amabiliter expectamus. *ñ*. Amen. Ipso prestante et auxiliante : qui cum Patre et Filio unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. *ñ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ* Et cum spiritu tuo.

Ab hinc usque in Quadragesimam dicitur. Gustate et videte quoniam suavis est Dominus : alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Benedicam Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore meo. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Redimet Dominus animas servorum suorum : et non derelinquet omnes qui sperant in eum. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum amen. *P.* Alleluja : alleluja : alleluja.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem : quesumus. ut sit nobis hoc in remissionem peccatorum : et sanitatem mentium. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. Et cum, in nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. Deo gratias.

• IN DIE SANCTO PENTECOSTES.

Ad Missam. b Officium.

Vos qui in Christo baptizati estis. *P.* Christum induistis : alleluja. *ñ*. Benedicti vos a Domino : qui fecit celum et terram. *P.* Christum. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Christum induistis.

Oratio. O *e* Spiritus Sancte qui a Patre Filioque procedis : doce nos facere veritatem. Ut qui de Patre Filioque accepisti *d* promissionem : invisibili nos his a quibus tam ineffabiliter procedis adsocias charitate. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Apocalipsis Joannis Apostoli (e Cap. XXII).

ñ. Deo gratias.

a In die. Breviarium Mozarabum et Orationale Gothicum : In diem sanctum Pentecosten. Missale Gallogothicum, Lectionarium Luxoviense, Sacramentarium Gregorianum Menardi, etc., habent : In die sancto Pentecosten, quo modo etiam Capitularibus Evangeliorum Georgii inscribitur, et videntur vocem Pentecosten indeclinabiliter adhibuisse. Est autem festivitas hæc una ex præcipuis et antiquissimis, ab apostolis utique celebrata. De ea sanctus Isidorus (*Offic. 1. 1, c. 33*) fuse tractat, pluresque exstant Patrum homiliarum et sermones, hæc die recitati. Leges Visigothorum (*Lib. II, tit. 1, leg. 11*) prohibent ne forum contentiosum die Pentecosten frequentetur, et lege Dominico (*Cod. Theod. 5, de spect.*) ne theatri aut circi edantur spectacula.

b Officium. Ad Romanos, vi, 3. *ñ*. Ps. cxiii, 15. Idem officium ad missam canitur in festivitate Epiphaniæ, quia olim in Hispania hæc diebus solemniter baptizabant.

c Spiritus. Hæc oratio exstat in Breviario Mozarabum (*Pag. 218*) et in Orationali Gothico (*Pag. 116, orat. 8*).

d Promissionem. Lege processionem cum Breviario et Orationali citatis : est vox qua utitur concilium

A Ego Johannes fui in spiritu : et audiui vocem dicentem mihi. Hæc verba fidelissima et vera sunt. Et Dominus Deus spiritum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis : que oportet fieri cito. Et ecce venio velociter. Beatus qui custodit **259** verba prophetie libri hujus. Et ego Johannes qui audiui et vidi hæc : et postquam audissem et vidissem : cecidi ut adorarem ante pedes Angeli : qui nunc hæc ostendebat. Et dixit mihi. Vide ne feceris : Conservus tuus sum : et fratrum tuorum : et eorum qui servant verba libri hujus : Deum adora. Et dixit mihi. Ne signaveris verba prophetie libri hujus : tempus enim prope est. Qui nocet : noceat adhuc. Et qui in sordibus est : sordescat adhuc. Et justus justificetur adhuc. Ecce venio cito : et merces mea mecum est : reddere unicuique secundum opera sua. Ego sum primus : et ego novissimus : principium et finis. Beati qui lavant stollas suas : ut sit potestas eorum in ligno vite : et fortes intrent in civitatem. Foris canes : et venefici et impudici et homicide : et idolis servientes : et omnis qui amat et facit mendacium. Ego Jesus misi Angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum genus et radix David : stella splendida et matutina : et sponsus et sponsa dicunt : veni. Et qui audit dicat : veni. Et qui sitit : veniat : et qui vult : accipiat aquam vite gratis.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

C *a* Psallendo. Emitte spiritum tuum Deus : et creabuntur. Et renovabis faciem terre. *ñ*. Sit gloria Domini in seculum seculi : letabitur Dominus in operibus suis. *P.* Et renova.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (b Cap. 11)

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Cum completerentur dies Pentecostes : erant omnes Apostoli pariter in eodem loco. Et factus est repente de celo sonitus : tanquam

Toletanum xi, in professione fidei.

e Cap. XXII. Vers. 6-18. In Lectionario Luxoviensi prophetia ex Joel, ii, 2-32. In Sacramentario Bobiano binæ exstant lectiones tantum, prima ex Apocalypsi, xxi, 9-21 : altera ex Evangelio.

f Qui nunc. Vulg. et Primasius, qui mihi.

g Psallendo. Ps. ciii, 50. *ps. Ibid.*, 51.

h Cap. 11. Vers. 1-25. In Lectionario Luxoviensi, ex Act., ii, 1-22. Eadem pro Epistola, ut puto, legebantur in Sacramentario Bobiano, in quo nunc non reperiuntur. In vetusto Sacramentario sancti Leonis Blanchini, missæ binæ exstant, una in Pentecosten ascendentibus a fonte, quæ noctu, aut summo mane, celebrabatur : altera in Dominicam Pentecosten. In Missali Ambrosiano binæ sunt missæ : una in die sancto Pentecostes pro baptizatis, in qua binæ tantum lectiones leguntur, ex Act., iii, 1-9, et ex Evangelio Joan. vii, 37-43 : altera in ecclesia majori, quæ tres lectiones habet, primam ex Act., ii, 1-12 : alteram ex I Cor., xii, 1-12 : quæ olim quoque legabatur in Ecclesia Mediolanensi, quemadmodum ostendit vetustus Lectionarius Ambrosianus em. Thomasi : tertia lectio est ex Evangelio Joan., xiv, 15-27.

advenientis vehementis spiritus : et implevit omnem domum ubi erant sedentes Apostoli : et apparuerunt illis disperse lingue tanquam ignis. Seditque supra singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu Sancto : et ceperunt loqui variis linguis : prout Spiritus Sanctus dabat illis eloqui. Erant autem in Hierusalem habitantes Judei ^a religiosi ex omni natione : que sub celo est. Facta autem hac voce : convenit multitudo : et mente confusa est : quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes et mirabantur dicentes. Nonne ecce omnes isti qui loquuntur Galilei sunt ? Et quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram in qua nati sumus ? Parthi : et Medi : et Elamite : et qui habitant Mesopotamiam : et Judeam : et Cappadociam : Pontum : et Asiam : Phrygiam : et Pamphylia : Egyptum : et partes Lybie : que est circa Cyrenen : et advene Romani : Judei quoque et Proseliti : Cretes : et Arabes : audivimus loquentes eos nostris linguis magnalia Dei. Stupebant autem omnes et mirabantur ad invicem dicentes. Quidnam vult hoc esse ? Alii autem irridentes dicebant : quia musto pleni sunt isti. Stans vero Petrus cum undecim discipulis : levavit vocem suam : et locutus est eis. Viri Judei : et ^b qui habitant Hierusalem universi hoc vobis notum sit : et auribus percipite verba mea. Non enim sicut vos estimatis hi ebrii sunt cum sit hora diei tertia. Sed hoc est quod dictum est per Prophetam Joel. Et erit in novissimis diebus dicit Dominus effundam de spiritu meo super omnem carnem : et prophetabunt filii vestri : et filie vestre : juvenes vestri visiones videbunt : et senes vestri somnia somniabunt. Equidem super servos meos : et super ancillas meas in diebus illis effundam de spiritu meo : et prophetabunt et dabo prodigia in celo sursum : et signa in terra deorsum : sanguinem : et ignem : et vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras : et Luna in sanguinem : antequam veniat dies Domini magnus et terribilis. Et omnis quicumque invocaverit nomen Domini : salvus erit.

℟. Chorus. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(^c Cap. XXIIII).

In illis diebus Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si diligitis me mandata mea servate **260** et ego rogabo Patrem : et alium Paraclitum dabit vobis : ut maneat vobiscum in eternum. Spiritum veritatis quem mundus non potest accipere quia non videt eum nec scit eum. Vos autem cognovistis eum : quia apud vos manet et in vobis est. Non reliquam vos orphanos : veniam ad

A vos. Adhuc modicum et mundus me jam non videt : vos autem videtis me : quia ego vivo : et vos vivetis. In illo die vos cognoscetis me : quia ego in Patre meo : et vos in me : et ego in vobis. Qui habet mandata mea ^d servat ea : ille est qui diligit me. Qui autem diligit me : diligitur a Patre meo : et eo diligam eum : et manifestabo ei me ipsum. Dicit ei Judas non ille Scariothes : Domine : quid factum est quia nobis manifestaturus es te ipsum : et non mundo ? Respondit Jesus et dixit ei. Si quis diligit me : sermonem meum servat : et Pater meus diligit eum : et ad eum veniemus et man-ionem apud eum faciemus. Qui non diligit me : sermones meos non observat. Et sermonem quem audistis : non est meus : sed ejus qui misit me Patris. Hec locutus sum vobis apud vos. **B** manens Paraclitus autem Spiritus Sanctus quem mittet Pater in nomine meo : ille vos docebit omnia : et suggeret vobis omnia quecumque dixerō vobis. Pacem meam relinquo vobis : pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat : ego do vobis. Non turbetur cor vestrum : neque formidet. ℟. Chorus. Amen.

Hic dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

℟. Et cum.

^d Landa. Alleluja. ℣. Da nobis Domine leticiam salutaris tui : et spiritu principali confirma nos. P. Alleluja.

^e Sacrificium. Completur hodie Pentecostes in quo descendit Spiritus Sanctus : et Apostolis infusus apparuit : loquentibus variis linguis magnalia Domini : alleluja. ℣. Factus est repente de celo sonus : tanquam advenientis spiritus vehementis : et implevit omnem domum ubi erant sedentes Apostoli : et loquebantur magnalia Domini : alleluja.

Incipit Missa. Quanta possumus fratres charissimi fide : intentione : virtute : gaudio : exultatione. preconio. devotione : obsequio : puritate : promissa nobis per filium Dei : Sancti Spiritus munera hodie transmissa predicemus. Reseretur nostrorum compago viscerum. Purgentur corda credentium : et pateant omnes sensus : atque recessus animorum. Quia nequaquam immensi laudem atque adventum : pectora angusta narrare sufficiunt. Ille etenim consors Patris : et Filii unius ejusdemque substantie ^f tertius in persona : sed unus in gloria. Quem celorum regna non capiunt : quia non eum circumscribunt neque claudunt : hodie ad angustum cordis nostri descendit hospitium. Et quis nostrum fratres dilectissimi tali se dignum hospite recognoscit ? Quis condigna advenienti exhibeat alimenta ? Cum et Angelorum et Archangelorum : et omnium Virtutum

^a Religiosi. Vulg., viri religiosi.

^b Qui habitant. Vulg., qui habitatis ; Gr., habitantes.

^c Cap. XIV. Vers. 15-28. In Luxoviensi ad vers. 30. In Bobiano ad vers. 22. In Ambrosiano ad missam in ecclesia majori, in Missali Romano sancti Pii V, et omnibus Capitularibus Evangeliorum, apud Georgium, legitur.

^d Landa. Ps. LVI, 14. Da nobis. Vulg., redde mihi.

^e Sacrificium. Act., II. ℣. Ibid. 2 seq.

^f Tertius. Concilium Toletanum XI, in pref. : Spiritum quoque sanctum, qui est tertius in Trinitate persona, cum Deo Patre et Filio credimus esse Deum ; et Concilium Toletanum XVI, in edicto Aegiciani regis, n. 19, Spiritus sancti vocabulo Tertius, quæ est in Trinitate, persona significatur ; et rursus : Spiritus sanctus, qui, in sancta prænosceatur Trinitate, tertius esset persona.

celestium ipse sit vita. Et ideo quia nos impares tali A habitatore cognoscimus : ut in nobis locum habitaculi sibiimet prepararet supplicemus. *R. Chorus.* Amen. Ipso prestante qui in Trinitate unus Deus vivit : et regnat in secula seculorum.

R. Chorus. Amen.

Alia Oratio. Oramus indefessis precibus omnipotentiam tuam : Deus sancte Pater omnipotens : ut repleas nos munere Unigeniti tui : gaudio inenarrabili : visitatione : atque vivificatione tui atque ejus Spiritus Sancti. Ut quos creasti vel redemisti per Filium : perficere digneris per Spiritum Sanctum. * Non quo inconjuncta vel dissimilis sit tue operatio Trinitatis : sed quo personarum existentium evidenter appareat inconfusa equalitas Deitatis. Hac igitur te Deus omnipotens inspirationis tue confessione : manifestatum fidelibus impende propitium : demonibus exerce terrificum : prosequentibus obvium penitentibus placabilem : peccatoribus patientem. Hereticis ^b convictorem : custodem virginibus : defensore viduis : **261** orphanis protectorem : oppressis vindicem : consolatorem mestis : dulcis ductorem. Sit nobis in eo indeficiens consolatio : in quo tibi filioque tuo est indivisa conjunctio et immensurabilis plenitudo. Sanctisque omnibus inexpugnabilis fortitudo tanquam certa nobis sit de tua gubernatione fiducia : numquam se sentiat anima muniminis tui presidio destituta. Ita vigore tuo nostra adversus diabolum fragilitas muniatur : ne ullatenus in certamine superetur. Sic corda tu scientia posside : sic conscientiam rege : ut et consilio providi efficiamur : et opere probi : et prudentes sermone : et ferventes inextinguibili charitate.

R. Chorus. Amen.

Post nomina. Oratio. Domine qui virtute Spiritus tui : et eorum qui veteris confusionis superbie turrem edificabant perturbasti auditum : et surgentis Ecclesie tue novitate diffusis linguis multiplicasti insignibus : ut quod fuerat in condemnatione : esset in munere. Atque inde construeres fidem : unde destruxeras vanitatem. Da super hunc familie tue cetum Spiritus Sancti tui quem es pollicitus adventum. Qui in nobis e contrario ^c mollicionis studia adversa dispergat : et meritum sanctificationis accumulet. Sisque munerator in promissione : qui es promissor in munere. Quo Ecclesia tua ejus igne succensa : in ipso veram teneat fidem : a quo omnem percipit veritatem. Ipseque offerentium nomina celestibus scribat in paginis : ac requiem dignetur præstare defunctis : qui in unitate Deitatis tecum permanet semper equalis.

R. Chorus. Amen.

Dicat Presbiter. Quia tu es vita vivorum : sanitas infirmorum : ac requies omnium fidelium defunctorum in eterna secula seculorum.

^a Non quo. Juxta illud concilii Toletani xi (In præf., n. 20) et Toletani vi (N. 4, de fide) : Quoniam inseparabilia sunt opera Trinitatis.

^b Convictorem. Scilicet qui convincit.

R. Chorus. Amen.

Dicat Presbiter Orationem ad Pacem. Mirabilem tuorum Domine ovantes insignia predicamus : et ideo inlapsu illo Sancti Spiritus repleti nos credimus : qui bis a te olim fuit in discipulos distributus. Cum et ante Ascensionem tuam in eorum cordibus indeptus proximi dilectionem : et post e celis emisus : tenendam in illis tuam impressit charitatem. Ex hoc te clementissime Deus oramus : ut hoc quod his sacramentis figuratum fore cognoscitur : in nostris cordibus impleatur. Quo spiritu ferventes et spiritualia locupletantes : et proximis connectamur in pace : et tua ubertim serveamus dulcedine. Ut in charitate illa que per Spiritum Sanctum nostris est diffusa in cordibus firmissime radicati : consolationem promerentes Paracliti : coronari mereamur in adventu judicii tui.

R. Chorus. Amen.

Introitus. Dignum et justum est omnipotens Deus : pro possibilitate carnali munerum tuorum beneficia confiteri : et indultum hodierno die donum salutis eterne anniversaria semper commemoratione celebrare. Etenim pro adventu Spiritus tui Sancti tacere quis audeat : cum omnis per Apostolos tuos : etiam gentium barbararum lingua non taceat. Quis enim enarrare valet hujus hodierno die ignis inlapsum : sic distributa discipulis genera universa linguarum : ut nec Latinus Hebreo nec Grecus Egyptio : nec Scitha Indo propria dum quisque et peregrina audiens ^d loquitur lingua : detrimentum vel alienigeni fecerit : vel sui senserit intellectus ? Quaque virtute sit actum : quod dicentis veritatis preconibus per spacia immensa terrarum unius atque indivisibilis donum doctrinæ celestis per potestate voluntaria partiretur ? Nihil agens unitati fidei dissonum : quamvis multiplici scientie distributione pulcherrimum : et multimoda mirificum extiterit varietate sermonum. Ostendens quod confessioni Dominice * non impedit diversitas lingue : nec interest quod vario quis sermone fateatur : **262** dummodo unus sit ille qui creditur. Obsecramus igitur Domine : ut hec nostra confessio de cordibus filiorum promissionis emissa : tibi Pater glorie semper accepta sit : et ad speranda ac promerenda ea que tuis fidelibus promisisti : sensus nostros divini Spiritus infusione benedicas atque sanctifices. Effusa etenim ad nostram indulgentiam tue glorie largitate inter innumera dona atque opera Sancti Spiritus : nihil sublimius Ecclesie exordiis conlatum fuisse cognoscimus : quam ut preconium evangelii tui ora linguis universarum gentium loquerentur. Et hoc non nisi Sancti Spiritus tui gratia revelante : qui nobis post Resurrectionis filii tui gloriam transactis septem hebdomadibus venit : ostendens quod etsi septiformis est : tamen in uno gradu omnium concordantium sibi

^c Mollicionis. Lege malitiæ omnis.

^d Loquitur. Forte, loquentes.

* Non impedit. Id e. t., impedimento non est.

virtutum summa consistit. Ac sicut septem unum in numeris est : sic septem inveniuntur in singulis. Illi sunt sine dubio septem gradus templi tui : per quos ad celorum regna conscenditur. ^a Illic est quinquagesimus remissionis annus olim in legis tropologiis predicatus. Illic est fructus messis nove : qui hodie mandatur offerri. Qui licet ante omnia secula semper eternus sit : tamen nobis : cum innotuit : tunc novus effectus est. Nec illud sine mysterio esse significans : quod post Ascensionem filii tui decima nobis die hoc munus infunditur : ostendens quod cultoribus vinee hic esset a patre familias denarius repromissus. Magnum autem et pre omnibus necessarium fuit hoc tibi divini muneris signum : quod cum super capita discipulorum ignea conscendisset forma linguarum : de cordibus credentium nec dissonum aliquid faceret prodire nec tepidum. Sed predicatorum verbi tui : et intelligentia essent unanimes : et charitate ferventes. O ignis exurendo fecundans : Hunc igitur omnipotentem esse Dominum omnis intellectualis creatura vivificatione fatetur : cujus etiam Cherubin et Seraphin ferventes copiosius igne : speciali ejus vocabulo sanctitatis divine magnificantes equalitatem atque omnipotentiam Trinitatis : requiem non habentes : nec tali unquam officio lassescentes celestium exercituum precinentibus choris : perenni jubilatione decantant : adorant : atque magnificant : ita dicentes.

ñ. Chorus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

^a Post Sanctus. Vere sanctus Deus Pater. Sanctus unigenitus Filius : sanctus quoque unus utriusque Spiritus. Hujus ecce virtute inestimabili discurrit Evangeliorum toto orbe ardentium quadriga rotarum : radiorumque flammigerantium rutilans fulgoribus axis gestatur animalium circumquaque corporibus oculatis. Cujus in rotarum auriga ipse vite spiritus manens : proprie potestatis imperio cunctum subjecit Christi pedibus mundum : divinis scilicet perhibens testimonium virtutibus Patris unigenito Verbo : quod caro factum est : et habitavit in nobis. Hoc est illud paterni pignoris sibi simile munus : quod se filium pollicitus fuerat transmissurum : dum suos ad Patrem rediens orphanos diceret nullatenus relinquendos. In ejus scilicet presentia suam Patrieque docens consistere majestatem. Hoc illud ^b unguentum est quo pre consortibus unctus est Christus a Patre. Cujusque vetus illud crisma pretendebat figuris transeuntibus veritatem : quo delibuti quoque

^a Hic est. Confer Levit. xxv, 9 seq.

^b Unguentum. Id est, unguentum. Ita antiquiores, qui aliquando etiam unguentarium pro unguentario dicebant.

^c Suscipe. Ariani negabant, sacrificium debere Dei Filio offerri, aut Spiritui sancto, sed soli Patri supremum cultum sacrificii offerendum esse docebant, contra quos catholici Gotho-Hispani Filio et Spiritui sancto sacrificium eucharisticum distincte offerunt, ut re ipsa ostenderent omne cuiuslibet honorificentiae et sacrificii salutaris obsequium et Patri, et Filio, et Spiritui sancto, hoc est sanctae Trinitati, ab Ecclesia catholica pariter exhiberi (S. Fulgent., lib. ii ad Maxim., cap. 5).

A Sacerdotes : et Prophete constituebantur et Reges : unus veri Regis et Sacerdotis et prophete imaginem preservantes Christi Domini Redemptoris eterni.

Post pride. Oratio. ^c Suscipe quesumus Spiritus Sancte omnipotens Deus sacrificia te auctore institute decreta : qui inlibate Virginis in utero quondam membra : ^d in qua Verbum caro fieret : quibus hoc rite sacrificium competeret immaculata formasti. ^e In cujus hec similitudinem corporis et sanguinis munera ingerimus : et ut plenitudinem debite sanctificationis te deificante obtineant supplicamus. Quia tu vere ille ignis es : qui patrum nostrorum acceptans sacrificia divinitus consumpsisti. Quemadmodum Helie quoque victimam aquis circumfluentibus nativatem cum lapidibus et lignis exurens : etiam madafacti pulveris rivulos **263** calore inconsummabili arefactos inextinguibiliter absumendo floisti. Simili nunc quesumus has hostias dignatione suscipias : divinitatis tue igne salvifico omnium pectorum nostrorum affectionem exurens : atque ad percipiendam celestis cibi potusque substantiam vividans corda mortalium : et in custodiam nostri deputans. sanctorum multitudinem Angelorum : nunquam nos eorum privari consortio patiaris. ñ. Amen.

Ad confractionem panis. Antiph. Terram dedit fructum suum : benedicat nos Deus Deus noster : benedicat nos Deus : alleluja.

Ad Orationem Dominicam. Paraclite Spiritus : qui cum Patre et Filio unus in Trinitate permanes Deus : nostris hodie inlabere sensibus : ut te postulante pro nobis : cum magna fiducia proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ Et cum.

Benedictio. Spiritus Sanctus qui olim in hoc die super Apostolos igneis apparuit linguis : cor vestrum cunctis enaculet vitis. ñ. Amen. Et quo insidentes cunctarum gentium verbis edocti sunt : verborum spiritualium vobis detur instructio : et mystice intelligentie omnimoda plenitudo. ñ. Amen. Quique fuit Apostolis doctrine celestis instructor : culparum omnium vobis efficiatur indultor. ñ. Amen. Ipso prestante et auxiliante qui cum Patre et Filio unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

^a In qua. Lege in quibus.

^e In cujus, adverte transpositionem verborum, quae ita construenda sunt : In cujus similitudinem ingerimus haec munera corporis et sanguinis. Munera, corpus et sanguinem Christi sub speciebus panis et vini existentia esse similitudinem, symbola, sacramentum et antitypa corporis et sanguinis Christi naturaliter existentium, theologi, ex Patribus, ostendunt. Consule Bellarminum (De Euch., lib. ii, cap. 15). Quod autem munera corporis et sanguinis significant ipsum corpus et sanguinem Christi, ea probant quae immediate praecedunt, cum aiunt, Spiritum sanctum in utero beatæ Virginis membra formasse, quibus hoc sacrificium rite competeret.

Com. Refecti Christi Corpore.

Et omnia alia que sequuntur : require retrò in vigilia Pentecostes. Fol. 257.

Oratio. Gratias tibi agimus Domine Deus : et te Deum benedicimus de die in diem qui nos in hanc diem sancte solennitatis tue perduere dignatus es : fac nos diem istum Sancti Spiritus immissione per multa curricula annorum in pace et tranquillitate suscipere : cum fidei populo tuo. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

• IN DOMINICO PRIMO POST PENTECOSTEN.

Ad Missam. ^b Officium.

Dominus regnavit decorem induit : alleluja. *ñ.* Induit Dominus fortitudinem et precinxit se. *P. Alleluja. ñ. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. P. Alleluja.*

Oratio. Te excelsa laus in altissimis decet : tibi e terris gloriam Ecclesia canit : atque hujus catervæ concentu ad astra hymnum emittit. Rogamus omnipotens Deus : ut sicut tuas solenniter porrigimus laudes : ita precumstrarum jubeas efficaciter suscipere voces. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio Ezechielis Prophete (c. Cap. IX-XI).

ñ. Deo gratias.

Facta est super me manus Domini : et elevavit Spiritus Domini me : et vidi et ecce vir qui indutus erat lineis : qui habebat attramentarium in dorso suo : respondit verbo dicens. Feci sicut precepisti mihi. Et vidi et ecce in firmamento quod erat super caput Cherubin : quasi lapis Saphirus : et quasi species similitudinis Solis apparuit super eum. Et dixit ad virum qui indutus erat lineis : et ait. Sume ignem de medio rotarum que sunt inter Cherubin. Et ingressus vidi : et ecce quatuor rote juxta Cherubin. Rota una juxta Cherub unum : et rota alia juxta Cherub unum. Species autem erat rotarum quasi visio lapidis Chrysoliti. Stantibus illis : stabant : et cum elevatis : elevabantur : spiritus enim vite erat in eis. Et egressa est gloria Domini a lumine templi : et stetit super Cherubin. Et elevavit me spiritus : et introduxit me ad portam domus Domini orientalem : que respicit Solis ortum. Et ascendit **264** gloria Domini de medio civitatis : stetitque super

A montem : qui est ad orientem urbis : et gloriæ Dei Israel erat super ea. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.

^a Psallendo. Redde mihi leticiam salutaris tui. Et spiritu principali confirma me. *ñ. Cor mundum crea in me Deus : et spiritum rectum innova in visceribus meis. P. Et spiritum. ñ. Ne projecias me a facie tua : et Spiritum Sanctum tuum ne auferas a me. P. Et Spiritum. Silentium facite.*

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Ephesios (c. Cap. I, II).

ñ. Deo gratias.

Fratres : memoriam vestri faciens in orationibus meis : ut Deus Domini nostri Jesu Christi Pater **B** glorie det vobis spiritum sapientie et revelationis in agnitionem ejus : inluminatis oculis cordis vestri : ut sciatis que sit spes vocationis ejus : que divitiæ glorie hereditatis ejus in Sanctis : et que sit supereminens magnitudo virtutis ejus : cui credidimus. Secundum operatorem potentie virtutis ejus : quam operatus est in Christo. Suscitemus eum a mortuis : et constituens ad dexteram suam in celestibus supra omnem principatum : et potestatem : et virtutem : et dominationem : et omne nomen quod nominatur. Non solum in hoc seculo : sed in futuro. Omnia subiecit sub pedibus ejus : et ipsum posuit caput supra omnem Ecclesiam : que est corpus ipsius plenitudo ejus qui omnia in omnibus adimpletur. Et vos cum essetis mortui delictis et peccatis vestris : in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi hujus : secundum principem potestatis aeris hujus spiritus : qui nunc operatur in filios diffidentie. In quibus et nos omnes aliquando conversati sumus : in desideriis carnis vestre facientes voluntatem carnis et cogitationum : et eramus natura filii ire sicut et ceteri. Deus autem qui dives est in misericordia propter nimiam charitatem suam dilexit nos. Et cum essemus mortui peccato convivificavit nos in Christo. Cujus gratia salvi facti sumus et concrescivimus : et condesere fecit in celestibus in Christo Jesu. Ut ostenderet in seculis supervenientibus abundantes divitiis gratie sue : in bonitate super nos in Christo Jesu. Gratia enim **C** salvati per fidem : et hoc non ex nobis. Dei enim donum non ex operibus est : ut ne quis gloriaretur. Ipsi enim sumus factura creati in Christo in operibus bonis : que preparavit Deus : ut in illis ambulemus **D** per Spiritum Sanctum : qui datus est nobis. *ñ. Amen.*

^a In Dominico. In Missali Mozarabum octo missæ

assignantur Dominicis post Pentecosten, quarum ultima dicitur die Dominica ante jejunium Calendarum Novembrii : in Brevis officia quatuor dominicalia exstant. Monent tamen, eadem repetenda esse si opus fuerit. In Lectionario Luxoviensi lectiones habentur pro sola Dominica proxima post Pentecosten. Ad calcem Missalis Gallo-Gothici inveniuntur missæ sex dominicales, et in Sacramentario Bobiano septem, aut octo, quarum tres quotidiane appellantur.

^b Officium. Ps. xcii, 1.
^c Cap. XI. Vers. 11-xi, 1-23, pluribus omissis ; prophetia enim ex textibus capituli ix, xi, xii, consultata est ; in Lectionario Luxoviensi deficit prophetia.

^d Psallendo. Psal. I, 14. ñ. Ibid., 12.
^e Cap. I. Vers. 17-ii, 1-11. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Galatas, vi, 8-11.

^f Salvati. Vulg., salvati estis.
^g Per Spiritum Sanctum. Illis finis imponebatur lectioni.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam
(^a Cap. XIX).

In illis diebus Dominus noster Jesus Christus perambulabat Hierico : et ecce vir nomine Zacheus : et hic erat princeps publicanorum : et ipse dives. Et querebat videre Jesum : quis esset : et non poterat pre turba : quia statura pusillus erat. Et precurrens ascendit in arborem sycomorum : ut videret eum : quia inde erat transiturus. Et cum venisset ad locum suspiciens Jesus : vidit illum et dixit ad eum : Zachee festinans descende : quia hodie in domo tua oportet me ^b prandere. Et festinans descendit : et excepit illum gaudens. Et cum viderent omnes murmurabant dicentes : quod ad hominem peccatorem divertisset. Stans autem Zacheus dixit ad Jesum. Domine : ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus : et siquid aliquem defraudavi : reddo quadruplum. Ait Jesus ad eum. Quia hodie salus domui huic facta est : eo quod et ipse filius est Abrae. Venit enim filius hominis querere : et salvum facere quod perierat. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

Lauda. Alleluja. ÿ. Spiritus tuus Domine deducat nos in ^d viam rectam. P. Alleluja.

§ Sacrificium. Celebrentur filii Israel diem festum benedicentes Deum : qui liberavit eos : misericordie initium stillans super eos : alleluja : alleluja : alleluja. ÿ. Alleluja. Vidi summum Sacerdotem ante altare manus ^f procedentem et orantem pro omni populo. ÿ. Misericordie.

§ Missa ista non est legenda hic. Sed quere eam in Dominico in ramis Palmarum. Videlicet folio 152. que incipit Catholicam Fidem. Et ista legatur in III. feria infra octavas Sancte Trinitatis.

Appropinquantes ad sacrosanctum Domini eterni Regis altarium : unanimes atque concordēs fratres charissimi Deum **265** deprecemur eternum : ut delictis nostris ponat misericordie sue terminum : et preces nostras perducere dignetur ad sue maiestatis indulgentissimum regnum. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Summe atque ineffabilis Deus : qui non vocis : sed cordis auditor esse dignosceris. Qui mentes probas : non etates. Qui non in labiis : sed in corde timeri optaris. Qui benigna consolatione nos ne pereamus amplecteris : insuper et perditos sub alarum tuarum umbraculo colligis : dignare cor nostrum a vitiorum maculis emundare : ut ab omni iniquatione purgati : et a seculi voraginibus exempti : habitaculum esse mereamur Spiritus Sancti. *ñ. Amen.*

^a Cap. XIX. Vers. 1-11. In Luxoviensi ex Matthæi xvi, 24-27.

^b Prandere. Vulg. et Gr., manere.

^c Lauda. Ps. cxlii, 11.

^d Viam rectam. Vulg., LXX, et sanctus Augustinus, in terram rectam.

^e Sacrificium. Ex II Machab. viii, 27. ÿ. Ibid., xv, 12.

^f Procedentem. Loge protendentem.

A *Post nomina. Oratio.* Offerentium pius Christe suscipe vota : Sanctorumque tuorum nobis concede suffragia : et defunctis in pace requiem largire luci suam. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui fidelium pace letaris : dona servulis tuis pacem : omnesque eorum actus qui tibi servire cupiunt placabili miseratione compone. *ñ. Amen.*

Introitus. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : tibi laudis hostias immolare Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Cujus figuram Abel instituit. Agnus quoque legalis ostendit. Abraham celebravit. Melchisedech exhibuit. Sed verus agnus et eternus Pontifex Dominus noster Jesus **B** Christus implevit. Pro quibus beneficiis Cherubin exultant : Seraphin quoque pennigera tripudatione augustius gloriantur. Sex quaternus numerus seniorum : bis bina illa animalia oculata bis ternis alis alata summoque in gaudio dilatata in celestibus regnis : egregiis vocibus unimodum carmen personant : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Te laudat Domine omnis virtus celorum : et innumerabilis multitudo Sanctorum. Tibi omnis creatura famulatur : et sequitur beatorum exercitus Angelorum. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Suscipe omnipotens Deus sacrificium hujus sacre solennitatis : et imposita hec **C** altaribus tuis munera : benedicere nobis et sanctificare dignare. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam. Inclinemus Deo fratres charissimi corda nostra cum lacrimis : et confitentes peccata nostra clementissimo conditori jugi obsecratione clamemus e terris. Pater noster. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Benedicat vobis omnipotens Deus : qui vos dignatus est psalmare de nihilo. *ñ. Amen.* Ipse sanet languores vestros : qui vester est solus Dominus et redemptor. *ñ. Amen.* Atque ipsi semper sit cura de vobis : in quo omnis est plenitudo vestre salutis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri **D** qui est benedictus et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat chorus. Gustate et videte. *Require retro in vigilia Pentecostes. Communio.* Refecti Christi corpore. fol. 287.

§ Missa ista. Festivitas sanctissimæ Trinitatis sero instituta, neque statim certo die celebrata, neque ubique recepta. In Missali et Breviario Mozarabum locum non obtinuit. At in gratiam eorum qui Dominica prima post Pentecosten hanc festivitatem celebrant, apposita est rubrica qua monentur ut orationes petant a Dominica Palmarum, in quibus plura de fide Trinitatis leguntur.

Oratio. ^a Christi Domini nostri gratia satiati : gratias agimus perpetue Trinitati : ejus sanguine sumus precio magno redempti. Petimus itaque sacramentorum tuorum meritis : ut de hoc seculo eripiamur inlesi. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

^b IN FESTO CORPORIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

Ad Missam. e Officium.

Cibavit eos ex adipe frumenti : alleluja. Et de petra melle saturavit eos : alleluja : alleluja. *ñ.* Exultate Deo adjutori nostro : jubilate Deo Jacob. *P.* Et de petra. *ñ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. *P.* Et de petra. *Dicat Presb.* Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen. *Gloria in excelsis.*

Oratio. Deus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tue memoriam reliquisti : tribue quesumus ita nos corporis **266** et sanguinis tui sacra mysteria venerari : ut redemptionis tue fructum in nobis jugiter sentiamus. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio libri Proverborum Salomonis

(^d Cap. VIII, IX).

ñ. Deo gratias.

Beatus homo qui audit me : et qui vigilat ad fores ^C meos quotidie : et observat ad postes ostii mei. Qui me invenerit : inveniet vitam : et hauriet salutem a Domino. Qui autem in me peccaverit : ledet animam suam : et omnes qui me odorent ^e diligant mortem. Sapientia edificavit sibi domum : excidit columnas septem : immolavit victimas suas : miscuit vinum : et posuit mensam suam. Misit servos suos : ut vocarent ad arcem et menia civitatis : dicens. Si quis est parvulus : veniat ad me : et insipientibus locuta est. Venite comedite panem meum et bibite vinum : quod miscui vobis. Relinquit infantiam et

^a Christi. Est verborum transpositio. Lege : *Satiati gratia Christi Domini, ejus sanguine, precio magno, redempti sumus, gratias agimus perpetue Trinitati, petimusque, etc.*

^b In festo. Festum Corporis Christi sive institutionis Eucharistiae olim feria 5 majoris hebdomadae celebrabatur, quæ Natalis calicis ea de causa appellata est. Recentiori instituto Robertus episcopus Leodiensis, in synodo diocesana, statuit ut festivitas sanctissimi Sacramenti quotannis celebraretur feria 5 post Dominicam Trinitatis, ut pridie jejunarent, et ut, die solemnitatis, ab operibus servilibus vacarent, atque ita, anno 1247, primum Leodii, in ecclesia sancti Martini, festivitas Corporis Christi celebrari coepta est. Leodiensium morem in hac solemnitate celebranda paucæ Ecclesie secutæ sunt. At Urbanus IV (qui sedit ab anno 1264) festivitatem Corporis Christi feria quinta quæ primam Dominicam post Pentecosten proxime consequitur ab universa Ecclesia celebrari jussit. Bullam Urbani IV, quæ multis in locis executioni non fuerat mandata, Clemens V, in concilio generali Viennensi, anno 1311, confirma-

^A videte : et ambulate per vias prudentie. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

^c Psallendo. Potens est Deus parare mensam in deserto. *ñ.* Quoniam percussit petram : et fluxerunt aque : et torrentes inundaverunt. *P.* In deserto. *V.* Precepit nubibus desuper : et porte celi aperte sunt et pluit illis manna. *P.* In deserto. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios
(^e 1 Cap. XI).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis : quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur : accepit panem : gratias et agens fregit et dixit. Accipite et manducate. Hoc est corpus meum ^B quod pro vobis tradetur : hoc facite in meam commemorationem. Similiter et calicem postquam cenavit dicens. Hic est calix novum testamentum in meo sanguine : hoc facite quotiescumque biberitis in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducaveritis panem hunc : et calicem istum biberitis : mortem Domini annunciabitis : donec veniat in claritatem de celis. *ñ.* Amen.

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem

(^b C. VI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis et turbis dicens. Caro mea verus est cibus : et sanguis meus verus est potus. Qui manducat meam carnem : et bibit meum sanguinem : in me manet : et ego in illo. Sicut misit me vivens Pater : et ego vivo propter Patrem. Et qui manducat me : et ipse vivet propter me. Hic est panis qui de celo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna : et mortui sunt. Qui manducat hunc panem : vivet in eternum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. ⁱ *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Tu es Sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. *P.* Alleluja.

^j Sacrificium. Paratum panem de celo prestitisti filiis tuis Domine : omne delectamentum in se habentem in odorem suavitatis : alleluja : alleluja.

vit, et ut festum Corporis Christi ubique celebretur præcepit. Eandem bullam Urbani IV Joannes XXII, anno 1316, iterum confirmavit, quæ tandem ubique ^D recepta est, et paulo post hæc tempora missa Corporis Christi a Mozarabibus composita videtur.

^e Officium. Ps. l, 17. *ñ.* Ibid., 1. Officium et consequens oratio eadem leguntur in Missali Toletano.

^d Cap. VIII. Vers. 34-ix, 1-7. In Missali Ambrosiano prophetia legitur ex lib. IV Regum, xix, 3-9.

^e Diligant. Lege diligunt.

^f Psallendo. Ps. lxxvii, 19. *ñ.* Ibid., 23.

^g Cap. XI. Vers. 25-27. Est eadem Epistola quæ feria 5 in Cæna Domini legitur, sed minus proluxa. Eadem autem in Missalibus Toletano, Ambrosiano ac Romano sancti Pii V, hæc die legitur.

^h Cap. VI. Vers. 55-59. Est autem initium Evangelii quod legitur feria 4 post Dominicam tertiam Quadragesimæ : idem autem legitur in Missali Romano sancti Pii, et in Toletano : in Ambrosiano ac paulo prolixior.

ⁱ *Lauda.* Ps. cix, 4.

^j Sacrificium. Ex Sapientie xvi, 20.

Missa. Propitiare Domine cunctis iniquitatibus nostris: et redime nos et de incorruptione vitam nostram: gravia sunt enim nostra delicta: sed tu misericors a nobis debita prolonga flagella: et cum suspensa fuerit iracundia tua: corrigantur que in nos conspiciunt esse non recta.

Alia Oratio. Deus quem esurimus: et sitimus: tua quesumus dulcedine satiemur. Ut hoc sacrificium quod tibi cum solennitatibus Corporis Christi offerimus: et presenti vita nos a delictis mundos efficiat: et eterna post cum Sanctis omnibus felicitate sustolant. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Acceptum habe pie Pater sacrificium populi offerentis. Quo et vivis gratiam: et sepultis requiem largiaris eternam. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Tuam Domine misericordiam qui das pacem assiduis preconis immolamus. Quia tu es pax vera: qui pacificas universa: et tua pace commemorantia omnia perseverant in opera bona. *ñ. Amen.*

Intatio. Dignum et iustum est: nos tibi gratias agere Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus. Qui paras adinventiones tuas sapienter: et disponis omnia suaviter. Qui ascendisti super occasum: Dominus nomen est tibi. Tu panis es vivus et verus: qui **267** descendisti de celo: ut dares ^b esurientibus: ^a ipso ut ipse esses esca viventium. Qui es nobis in pane quo corda firmantur: ut in virtute panis huius per hos dedicatos homini tuo dies: sine impedimento carnis et sanguinis jejuare valeamus: te ipsum paucum habentes. Quia pauperes tuos celestibus saturas pauperibus. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus: vere benedictus Dominus Jesus Christus filius tuus: qui repudiata immundorum contagione libaminum: simplicem ritum nove functionis instituit. Docuitque discipulos suos inter sacrosancta solennia innocentia pura vivere: et Deo soli hostiam laudis offerre. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Complentes igitur atque servantes preceptum Unigeniti tui: precamur omnipotens Pater: ut his creaturis superpositis altario tuo spiritum sanctificationis infundas: ut per transfusionem celestis atque invisibilis Sacramenti panis: hic transmutatus in carnem: et calix transformatus in sanguinem: sit offerentibus gratia: sumentibus medicina. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Ant. Tu Domine da escam nobis in tempore opportuno. Aperi manum tuam: et imple omnem animam benedictione.

Ad orationem Dominicam. Preceptum orationis

Intatio. Eadem illatio est ferie 6 post Dominicam tertiam Quadragesime. Mozarabes paucas admodum missas post eversam Ecclesiam et regnum Gothorum Missali suo adiecerunt: earum autem orationes ipsi de suo non composuerunt, sed a Gotho-Hispanis antea compositas, aliquando integras, aliquando paucis mutatis, aut detractis, adhibuerunt, quasdam

A quod Christus suis commendavit Discipulis: nos quoque fratres qua genitu cordis exclamemus et teris Pater noster.

Dicat Presb. Vicit leo. *tribus vicibus modo ut in die Resurrectionis folio 198.*

Postea dicat. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Fides qua creditis Christum: perducet vos ad regna celorum. *ñ. Amen.* Spes qua speratis eterna per patientiam: vos faciat adversa sustinere presentia. *ñ. Amen.* Charitas indeficiens: et hic dulcedinem hominum: et post consortium vobis prelargiatur Angelorum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

B *Dicat Chorus.* Gustate et videte quam suavis est Dominus: alleluja: alleluja: alleluja. *ñ. Benedicamus Dominum: in omni tempore semper laus ejus in ore meo: alleluja: alleluja: alleluja. ñ. Redimet Dominus animas servorum suorum: et non derelinquet omnes qui sperant in eum: alleluja: alleluja: alleluja. ñ. Gloria et honor Patri: et Filio: et Spiritui Sancto in secula seculorum amen alleluja: alleluja: alleluja.*

Com. Refecti Christi corpore: et sanguine te laudamus Domine: alleluja: alleluja: alleluja.

Post Communio. Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi: quod accepimus: et sanctus sanguis ejus quem potavimus: adhaereat visceribus nostris eterne omnipotens Deus: ut non nobis veniat ad iudicium neque ad condemnationem: sed proficiat ad salutem: et ad remedium animarum nostrarum in vitam eternam. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solemnia completa sunt in nomine Domini Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace.

ñ. Deo gratias.

DOMINICO II. POST PENTECOSTEN.

Ad Missam. Officium.

Dominus regnavit. Oratio. Te excelsa laus. *Requirere retro in. I. Dominico post Pentecosten. folio. 242.*

Lectio libri Hieremie Prophete (d Ca. XVIII).

ñ. Deo gratias.

D Verbum quod factum est ad Hieremiam a Domino dicens. Surge descende in domum figuli: et ibi audies verba mea. Et descendi in domum figuli: et ecce ipse faciebat opus super rotam. Et dissipatum est vas: quod ipse faciebat e luto manibus suis. Conversusque fecit ille vas alterum sicut placuerat in oculis ejus: ut faceret. Et factum est verbum Domini ad me dicens. Numquid sicut figulus iste non potero

etiam orationes e Missali Romano sumpserunt, quare facile est ea que ad eam sunt dignoscere.

^a *Esurientibus.* Adde escam.

^c *Complentes.* Est verbatim desumpta a Dominica antijuniun Kalendrarum Novembriun (Pag. 281).

^d *Cap. XVIII. Vers. 1-12.*

facere vobis domus Israel ait Dominus? Ecce sicut A lutum in manu figuli : sic vos in manu mea domus Israel. Repente loquar adversus gentem : et adversus regnum : ut eradicem et destruiam : et disperdam illud. Si penitentiam egerit gens illa a malo suo quod locutus sum adversus eam : agam et ego penitentiam super malo : quod cogitavi ut facerem ei. Et subito loquar de gente et de regno : 268 ut edificem et plantem illud. Si fecerit malum in oculis meis : ut non audiat vocem meam : penitentiam agam super bono quod locutus sum : ut facerem ei. Nunc ergo dic viro Juda et habitatoribus Hierusalem dicens. Ille dicit Dominus. Ecce ego fingo contra vos malum : et cogito contra vos cogitationem. Revertatur unusquisque a via sua mala : et dirigite vias vestras : et studia vestra et habitabo vobiscum. Ait Dominus omnipotens. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

* *Psallendo. In toto corde meo Domine narrabo omnia. Mirabilia tua. ÿ. Letabor et exultabo in te : psallam nomini tuo altissime. P. Mirabilia.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios (b Cap. XIII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Cum * convenitis unusquisque vestrum psalmum habet. Doctrinam habet. Apocalypsim habet. Linguam habet : interpretationem habet. Omnia ad edificationem fiant. Sine lingua quis loquitur secundum duos : aut ut multum tres et per partes : et unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres : taceat in Ecclesia. Sibi autem loquatur : et Deo. Prophete duo aut tres dicant : et ceteri dijudicent. Quodsi alii revelatum fuerit sedenti : prior taceat. Potestis per singulos prophetare : ut omnes discant : et omnes exhortentur : et spiritus prophetarum prophetis subjectus est. Non enim est dissensionis Deus : sed pacis : sicut in omnibus Ecclesiis Sanctorum doceo. Mulieres in Ecclesiis taceant. Non enim permittitur eis loqui : sed subditas esse sicut lex dicit. Siquid autem volunt discere : domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia. An a vobis verbum Dei processit : aut in vos solos pervenit? Siquis videtur propheta esse aut spiritualis : cognoscat que scribo vobis quia Domini sunt mandata. Siquis autem ignorat : ignorabitur. Itaque fratres emulamini prophetare : et loqui linguis nolite prohibere. Omnia autem honeste et secundum ordinem fiant. *Respondet Chorus. Amen.*
Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum a (Cap. III).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus ambulans juxta mare Galilee vidit duos fratres : Symonem qui vocatur Petrus : et Andream fratrem

A ejus : mittentes rete in mare : erant enim piscatores. Et ait illis. Venite post me : et faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relicta retibus : secuti sunt eum. Et procedens inde : vidit alios duos fratres Jacobum Zebedei et Johannem fratrem ejus in navi cum Zebedeo patre eorum relicta retia sua : et vocavit eos. Illi autem statim relicta retibus et patre : secuti sunt eum. Et circuebat Jesus totam Galileam docens in sinagogis eorum : et predicans evangelium regi : et sanans omnem languorem : et omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio ejus in totam Syriam : et obtulerunt ei omnes male habentes variis languoribus : et tormentis comprehensos : et qui demonia habebant : et lunaticos : et paraliticos : et curavit eos. Et secute sunt eum turbe multe de Galilea. *Respondet Chorus. Amen.*

Hic dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. Respondet Chorus. ñ. Et cum

* *Lauda. Aleluja. ÿ. Lauda Hierusalem Dominum et conlauda Deum tuum Syon. P. Aleluja.*

† *Sacrificium. Alleluja. ÿ. Offerent Sacerdotes super altare holocausta vestra : qui pro pace facient sacrificia : et placabitur vobis Dominus Deus vester : alleluja : alleluja : alleluja. ÿ. Alleluja. Sacerdotes et Levite qui custodierunt ceremonias sanctuarii mei : dum errarent Filii Israel a me : ipsi accedent ad me ut ministrent mihi. Stabunt in conspectu meo : ut offerant mihi sacrificium. P. Et placabitur vobis.*

Missa. Appropinquant ad sacrum.

Require retro in primo Dominico post Pentecosten. fol. 265.

Dicat Chorus. Gustate et videte.)

Com. Refecti Christi corpore.

Require retro in festo Corporis Christi. folio 267.

Oratio. Christi Domini nostri.

269 *Require in I. Dominica post Pentecosten folio 262.*

IN TERTIO DOMINICO POST PENTECOSTEN.

Ad Missam. Officium.

Dominus regnavit. fol. 263.

Oratio. Te excelsa laus in altissimis decet : tibi a terris gloriam Ecclesia canit : ad astra hymnum emittit. Rogamus omnipotens Deus ut sicut tuas solenniter porrigimus laudes : ita precum nostrarum D jubeas efficaciter suscipere voces. Respondet Chorus. Amen. Per misericordiam tuam. etc.

Lectio libri Hieremie Prophete (c Cap. XXXIII).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Clama ad me : et exaudiam te : et annuntiabo tibi grandia et firma : que pascis. Quia hec dicit Dominus exercituum Deus Israel ad domos hujus Urbis : et ad domos Regis Jude : que destructe sunt : et admonitiones : et gladium venientium : ut dimicent cum Caldeis : et impleant eas

^a *Psallendo. Ps. ix; 2. Ibid. 3.*

^b *Cap. XIV. Vers. 26, ad finem capituli.*

^c *Convenitis. Vulg. et Gr., convenitis.*

^d *Cap. IV. Vers. 18-25.*

^e *Lauda. Ps. CXLVII. 1.*

^f *Sacrificium. Ex Ezeghielem, XLIII. 27. ÿ. Ibid. XLIV. 15, 16.*

^g *Cap. XXXIII. Vers. 3-11.*

cadaveribus hominum : ^a quas percussi in furore meo : et in indignatione mea. Abscondens faciem meam a civitate hac propter omnem maliciam eorum. Ecce ego obducam eis cicatricem et sanitatem : et curabo eos : et revelabo illis deprecationem pacis et veritatis. Et convertam conversionem Hierusalem : et edificabo eos sicut a principio : et mundabo illos ab omni iniquitate sua : in qua peccaverunt mihi. Et propicius ero iniquitatibus eorum : in quibus dereliquerunt me : et spreverunt me. Et erit mihi in nomen : et in gaudium et in laudem : et in exultationem cunctis gentibus terre : que audierint omnia bona : que ego facturus sum eis : et pavebunt et turbabuntur in omnibus bonis : et in omni pace : quam ego faciam eis. Hec dicit Dominus. Adhuc audietur in loco isto quem vos dicitis esse desertum : eo quod non sit homo nec jumentum in civitatibus Juda : et foris Hierusalem : que desolate sunt absque homine : et absque habitatore : et absque pecore. Vox gaudii : et vox leticie. Vox sponsi : et vox sponse. Vox dicentium : confitemini Domino exercituum : quoniam bonus : quoniam in seculum misericordia ejus. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^b *Psallendo.* Factus est Dominus refugium pauperum : adiutor in opportunitatibus : in tribulatione. *ñ*. Sperent in te qui noverunt te : quia non derelinques quærentes te Domine. *P.* In tribulatione.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios (II^a cap. III, IV).

ñ. Deo gratias.

Frates. Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum. Non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis : sed sufficientia nostra ex Deo est : qui et idoneos nos fecit ministros novi testamenti. Non littere : sed spiritus. Littera enim occidit : spiritus autem vivificat. Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria : ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi : per gloriam vultus ejus : que evacuatur : quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloriam ? Nam si ministratio damnationis in gloria est multo magis abundat ministerium justicie in gloriam. Nam nec glorificatum est : quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod evacuatur per gloriam est : multo magis quod manet in gloria est. Habentes autem talem spem : multa fiducia utimur. Et non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam : ut non intenderent filii Israel in faciem ejus : quod evacuatur : sed obtusi sunt sensus eorum usque in hodiernum diem. Id ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum : quoniam in Christo evacuatur. Sed usque in hodie-

num diem cum legitur Moyses velamen positum est super cor eorum. Cum autem conversus fuerit ad Deum : auferetur velamen. Dominus autem spiritus est. Ubi autem spiritus Domini : ibi libertas. Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformamur : a claritate in claritatem tanquam a Domini spiritu. **270** Ideo habentes hanc amministrationem juxta quod misericordiam consecuti sumus. Ideo ^d defecimus : sed abdicamus occulta dedecoris. Non ambulantes in astutia : neque adulterantes verbum Dei : sed in manifestatione veritatis : commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo. Quodsi etiam opertum est Evangelium nostrum : in his qui pereunt est opertum : in quibus Deus hujus seculi excæcavit mentes infidelium : ut non fulgeat illuminatio Evangelii glorie Christi : qui est imago Dei. Non enim nosmetipsos commendamus : sed Jesum Christum Dominum. Nos autem servos vestros per Jesum. Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere : ipse inluxit in cordibus nostris ad illuminationem scientie claritatis Dei in facie Jesu Christi Domini nostri. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (° Ca. VIII)

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus : ascendit in naviculam : et secuti sunt eum discipuli ejus. Et ecce motus magnus factus est in mare : ita ut navicula operiretur fluctibus : ipse vero dormiebat. Et accesserunt et suscitaverunt eum dicentes. Domine : salva nos : perimus. Et dicit eis. Quid timidi estis modice fidei ? Tunc surgens imperavit ventis et mari : et facta est tranquillitas magna. Porro homines mirati sunt dicentes : Qualis est hic : quia venti et mare obediunt ei. *ñ*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^f *Lauda.* Alleluja. Aperiam in parabolis os meum : loquar propositiones ab initio seculi. *P.* Alleluja.

^g *Sacrificium.* In universis solennitatibus domus Domini offeret Sacerdos sacrificium pro peccato : et holocausta pacifica ad placandum Dominum pro populo Israel alleluja. *ñ*. Mundabit Sacerdos sanctuarium Domini : et tollet de sanguine : quod est pro peccato : et ponet in postibus domus Domini : et in quatuor angulis crepidinis altaris. *P.* Ad placandum Dominum.

Missæ. Deum : qui Ecclesie sue fide : et utilitate letatur fratres charissimi deprecemur : ita nos in ea perenniter conservande possideat : quod in eterna gaudia introducat. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Deus qui Ecclesiam tuam inter adversa crescere voluisti inobedientium intra eam prosterne superbiam : et veritatis tue subjuga propicius unitati.

^a Quas. Lege quos.

^b Psallendo. Psal. ix, 10. *ñ*. Ibid. 11.

^c Cap. III. Vers. 4-iv, 1-7.

^d Defecimus. Vulg. Gr., non defecimus.

^e Cap. VIII. Vers. 23-28.

^f Lauda. Ps. xvii, 2.

^g Sacrificium. Ezech. xlv, 17. *ñ*. Ibid. 18, 19.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Acceptum habe pie Pater sacrificium populi offerentis : quo et vivis gratiam et sepultis requiem largiaris eternam. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Tribue nobis Domine pacis tue solamen : cum quo et hic tui ab hoste : et in eternum vivere possimus beati.

ñ. Amen.

Infatio. Dignum et justum est : omnipotens Pater : nos tibi gratias agere per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : verum eternumque Pontificem : et solum sine peccati macula Sacerdotem. Cujus sanguine omnium corda mundante placationis tibi hostias : non solum pro delictis populi : sed etiam pro nostris offensionibus immolamus : ut omne peccatum quod carnis fragilitate contrahitur : summo interpellante pro nobis Antistite absolvatur. Cui merito omnes Angeli non cessant clamare ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. In cujus nomine etiam tibi Domine hec sacra libamus : orantes : ut que offerimus libens suscipias : et Spiritus tui Sancti infusione benedicas. Deus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Benedic Domine huic hostie in honorem tui nominis tibi oblate : et sumentium ex ea sanctifica mentem : et purifica voluntatem. ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Malorum nostrorum fratres charissimi memores lachrymosas preces : Domini dirigamur ad aures. Quo mundati a vitis liberi ad eum proclamemus e terris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum spiritu.

271 *Benedictio.* Christus Dominus : qui est vita mortalium : auferat a vobis maculas delictorum. ñ. Amen. Induat vos decore virtutum : et donet vobis consortium beatorum. ñ. Amen. Ut probabiles fide : et opere immaculati perveniat ad eternam hereditatem. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Communio.* Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Oratio. Refecti Christi corpore et sanguine : pariterque sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eandem refectionem et sanctificationem habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace.

ñ. Deo gratias.

^a Cap. XLIII. Vers. 16-26.

^b Faciam. Vulg., LXX, facio.

^c Glorificavit. Lege glorificabit.

^d Structiones. Lege struthiones.

A IN IIII. DOMINICO POST PENTECOSTEN.

Ad Missam. Officium.

Dominus regnavit. *Oratio.* Te excelsa laus. *Quere retro in I. Dominico post Pentecosten. fol. 263.*

Lectio Esaye Prophete (a Cap. XLIII).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Qui dedit in mari viam : et in aquis torrentibus semitam. Qui eduxit quadrigam et equum : agmen et robustum : simul obdormierunt nec resurgent. Contriti sunt quasi lignum : et extincti sunt. Ne memineritis priorum : et antiqua ne intueamini. Ecce ego ^b faciam nova : et nunc orientur : utique cognoscetis ea. Ponam in deserto viam : et in invio flumina. ^c Glorificavit me bestia agri : dracones : et ^d structiones : quia dedi in deserto aquas : flumina in invio : ut darem potum populo meo electo meo. Populum istum formavi mihi : laudem meam ^e narravit. Non me invocasti Iacob : nec laborasti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui : et victimis tuis non glorificasti me. Non te servire feci in oblatione : nec laborem tibi prebui in thure. Non emisti mihi argento calamum : et adipe victimarum tuarum non inebriasti me. Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis : prebuiisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Ego sum : ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me : et peccatorum tuorum non recordabor amplius. ñ. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

C *Psallendo.* Cantabo Domino qui dona tribuit mihi : psallam nomini Domini altissimi. ñ. Ego autem in misericordia tua sperabo : exultabit cor meum in salutari tuo. *P. Psallam.*

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Galathas (a Cap. III).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Christus nos redemit de maledicto legis : factus pro nobis maledictum : quia scriptum est : Maledictus omnis qui pependit in ligno : ut in gentibus benedictio Abrahe fieret in Christo Jesu : ut pollicitationem spiritus accipiamus per fidem. Fratres secundum hominem dico : tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit : aut superordinat. Abrahe dicte sunt promissiones et semini ejus. Non dicit et seminibus : quasi in multis : sed quasi in uno : et semini tuo qui est Christus. Hoc autem dico testamentum confirmatum a Deo : que post quadringentos et triginta annos facta est lex. Non irritam fecit ad vacuandam promissionem. Nam si ex lege hereditas : jam non est ex promissione. Abrahe autem per promissionem donavit Deus. Quid igitur lex ? propter transgressionem posita est : donec veniret semen : cui promiserat ordinata per angelos

^e Narravit. Lege narrabit.

^f Psallendo. Ps. 12. 6. ñ. Ibid.

^g Cap. III. Vers. 13-26.

in manu mediator. * Mediator autem unus non est. Deus autem unus est. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex : que posset vivificare : vere ex lege esset justitia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccato : ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. Priusquam veniret fides : sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem : que revelanda erat. Itaque lex pedagogus noster fuit in Christo : ut ex fide justificaremur. At ubi venit fides : jam non sumus sub pedagogo. Omnes enim filii Dei estis per fidem que est in Christo Jesu Domino nostro. *ñ. Amen.*

272 *Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (b Cap. XII).*

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Qui non est mecum : contra me est. Et qui non congregat mecum : spargit. Ideo dico vobis : omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus. * Spiritus autem blasphemie non remittetur eis. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei. Qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum : non remittetur ei : nec in hoc seculo nec in futuro. Aut facite arborem bonam : et fructum ejus bonum : aut facite arborem malam : et fructum ejus malum. Siquidem ex fructibus arbor cognoscitur. Progenies viperarum : quomodo potestis bona loqui cum sitis mali? Ex abundantia autem cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona. Et malus homo de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum : quod locuti fuerint homines : reddent rationem de eo in die judicii. Ex verbis enim tuis justificaberis : et verbis tuis condemnaberis. Tunc respondebant ei quidam de scribis et phariseis dicentes. Magister volumus a te signum videre. Qui respondens ait illis. Generatio mala et adultera signum querit : et signum non dabitur ei : nisi signum Jone prophete. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus : sic erit filius hominis in corde terre tribus diebus : et tribus noctibus. Viri Ninivite surgent in judicio cum generatione ista : et condemnabunt eam : quia penitentiam egerunt in predicatione Jone : et ecce plusquam Jonas hic. Regina Austri surget in judicio cum generatione ista : et condemnabit eam : quia venit a finibus terre audire sapientiam Salomonis : et ecce plusquam Salomon hic. Cum autem spiritus immundus exierit ab homine : ambulat per loca arida : querens requiem et non invenit. Tunc dicit. Revertar in domum meam : unde exivi. Et veniens invenit vacantem scopis mundatam et ornatam. Tunc vadit et adhibet septem alios spiritus secum nequiores se : et intrantes habitant ibi : et sunt novissima hominis

A illius pejora prioribus. Sic erit generationi huic pessime. Adhuc eo loquente ad turbas : ecce mater ejus : et fratres stabant foris querentes loqui ei. Dixit ei quidam. Ecce mater tua : et fratres tui foris stant querentes te. At ille respondens dicenti sibi ait. Que est mater mea : et qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos dixit. Ecce mater mea : et fratres mei. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei : qui in celis est : ipse meus est frater et soror et mater est.

ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

^d Lauda. Alleluja. Aperiam in parabola. Requirat retro in Dominico. III. post Pentecosten. folio 270.

* *Sacrificium.* Sacerdotes Domini offerunt incensum Domino pro peccato : pro delicto legitimum sempiternum est in generationibus : alleluja. De sacrificiis Domini : alleluja : alleluja. *ñ. Alleluja :* dixit Dominus ad Moysen : Sacerdos cum ad sacrosanctum accesserit : offeret oblationem in odorem suavissimum Domino : et ponet in tabernaculo testimonii. *P. De sacrificiis.*

Missa. Omnipotentem Deum fratres charissimi deprecemur : ut illam nobis Deus ad se orandum precem inspirat : quam ipse premio immortalitatis remuneret.

ñ. Amen.

C *Alia Oratio.* Deus qui infirmitatis nostre factus es particeps : fac nos tui regni esse consortes. Ut quibus participari voluisti assumendo hominem participium conferas glorie tue.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Inlabere Domine oblati tibi hostiis : et susceptis fidelium votis requiem jube rogari defunctis.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Multiplica nos Domine humilitatis bono et charitatis studio : ut viventibus in pace fructum tibi exhibeamus justicie. *ñ. Amen.*

Inlatio. Equum et satis justum est omnipotens Pater : ut tibi plebs tua deferat laudem : quam unici Filii tui redemisti sanguine. Ut enim opus tuum usquequaque non teneretur **273** captivum : eundem unigenitum tuum dedisti *f* vicarium : ut crucis perpressus injuriam : perditum hominem repararet ad vitam. Propter quod Evangelice potestates non cessant laudare : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui solus

ces alterius adimplendas suscipit : unde Cicero Succedam ego vicarius, suscipiam partes tuas : et alibi, Do te vicarium : quo sensu Deus Pater dicitur Unigenitum suum, hominis peccatoris, dedisse vicarium, ut vicem ejus suscipiens, pro eo, divinæ justitiæ satisfaceret.

^a Mediator. Lege in manu mediatoris.

^b Cap. XII. Vers. 50, ad finem capituli.

^c Spiritus autem blasphemie. Vulg. et Gr. : Spiritus autem blasphemia ; Syr. : Blasphemie in spiritum.

^d Lauda. Ps. cxxiv. 1.

^e Sacrificium. Ex Levit. vii. 5.

^f Vicarium, Vicarius etiam dicitur quicumque vi-

est vita mortalium : et immortalitas redemptorum. **A** *Sequentia Epistolæ Pauli ad Philippenses* (* Cap. II).

Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post præd. Sanctificetur quesumus Domine hec oblat in honorem tui nominis victima : ut libantes ex ea hereditatem capiamus eternam. *ñ. Amen.*

All orationem Dominicam. Preceptionis Divine memores dilectissimi fratres : orationem quam Christus suos Patrem docuit semper orare discipulos : nos quoque e terris proclamemus ad celos. Pater noster qui.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Fides qua creditis Christum : perducat vos ad regnum celorum. *ñ. Amen.* Spes qua speratis eterna : per patientiam vos faciat sustinere presentia. *ñ. Amen.* Caritas indeficiens : et hic dulcedinem hominum : et post consortia vobis prelargiatur Sanctorum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi Corpore. Quere retro in festo Corporis Christi. fol. 267.

Oratio. Refecti Christi Corpore. fol. 271.

IN QUINTO DOMINICO POST FESTUM PENTECOSTES.

Officium. Dominus regnavit.

Oratio. Te excelsa laus.

Quere in primo Dominico post Pentecosten. fol. 265.

Lectio Libri Esayæ Prophete (* Cap. XL):

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Levate in excelsum oculos vestros : et videte quis creavit hec. Qui educit in numero milliciam eorum : et omnes ex nomine vocat. Pre multitudine fortitudinis et roboris virtutisque ejus : neque unum reliquum fuit. Quare dicis Jacob : et loqueris Israel : abscondita est via mea a Domino : et a Deo meo iudicium meum transibit ? Nunquid nescis aut non audisti ? Deus sempiternus Dominus qui creavit terminos terre non deficiet neque laborabit : nec est investigatio sapientie ejus. Qui dat lasso virtutem : et his qui non sunt : fortitudinem et robur multiplicat. Deficient pueri et laborabunt : et juvenes in infirmitate cadent : qui autem sperant in Domino : mutabunt fortitudinem. Assument pennas ut aquile : current et non laborabunt : ambulabunt et non deficient. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

ñ. Psallendo. Ab oculis meis munda me Domine : et ab alienis pareo servo tuo. *ñ. Si mei non fuerint dominati tunc immaculatus ero : et mundabor a delicto magno. P. Et ab alienis.*

Dicat Presbiter. Silentium facite.

^a Cap. XL. Vers. 26, ad finem capituli.

^b Psallendo. Ps. XVIII 13. *ñ. Ibid.*, 11.

Fratres. Hoc sentite in vobis : quod et in Christo Jesu. Qui cum in forma Dei esset : non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo : sed semetipsum exinanivit : formam servi accipiens in similitudinem hominum factus : et habitus inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem : mortem autem crucis. Propter quod et Deus illum suscitavit : et donavit illi nomen super omne nomen : ut in nomine Jesu omne genu flectatur : celestium : terrestrium : et infernorum. Et omnis lingua confiteatur : quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Itaque fratres mei sicut semper obedistis : non in presentia mea tantum : sed multo magis nunc in absentia mea : cum metu et tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis : et velle et perficere pro bona voluntate. Omnia autem facite sine murmurationibus : et hesitationibus : ut sitis sine querela : et simplices in adventu filii Dei : sine reprehensione in medio nationis prave et perverse : inter quos lucetis sicut luminaria in mundo : verbum vite continentis ad gloriam meam in die Christi. Quia non in vacuum cucurri : neque in vacuum laboravi. Sed etsi immolor supra sacrificium et obsequium fidei vestre : gaudeo et congratulor omnibus vobis. Idipsum et **274** vos gaudeo : et congratulamini mihi. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (* Cap. VIII, IX).

No in tempore. Dominus noster Jesus Christus cum venisset trans fretum in regionem Cæsarienorum : occurrerunt ei duo habentes demonia : de monumentis exeuntes seculi nimis : ita ut nemo posset transire per viam illam. Et ecce clamaverunt dicentes. Quid nobis et tibi Jesu Fili Dei ? Venisti huc ante tempus torquere nos ? Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens. Demones autem rogabant eum dicentes. Si ejecis nos hinc : mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis. Ite. At illi exeuntes : abierunt in porcos. Et ecce magno impetu abiit totus grex preceps in mare : et mortui sunt in aquis. Pastores autem fugerunt. Et venientes in civitatem : nuntiaverunt hec omnia : et de his qui demonia habuerant. Et ecce tota civitas exiit obviam Jesu : et viso eo : rogabant eum : ut transiret a finibus eorum. Et ascendens Jesus in naviculam : transfretavit et venit in civitatem suam. Et ecce offerebant ei paraliticum jacentem in lecto. Videns autem Jesus fidem illorum : dixit paralitico. Confide fili : remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se. Hic blasphematur. Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum : dixit. Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris ? Quid est facilius dicere : dimittuntur tibi peccata tua : an dicere : surge et ambula ? Ut autem sciatis : quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata.

^c Cap. II. Vers. 5-19.

^d Cap. VIII. Vers. 28-ix, 1-9.

Tunc ait paralitico. Surge : tolle lectum tuum : et A
vade in domum tuam. Et surrexit : et abiit in do-
mum suam. Videntes autem turbe timerunt : et
glorificaverunt Deum : qui dedit potestatem talem
hominibus. *ñ. Amen. Incat Presb.* Dominus sit
semper vobiscum. *ñ. Et cum. a Lauda.* Alleluja.
y. Non nobis Domine non nobis : sed nomini tuo
da gloriam. P. Alleluja.

b Sacrificium. Accedentes Sacerdotes filii Levi ad
altare : quos elegit Dominus Deus tuus ut ministrent
ei. Et benedicant in nomine ejus : alleluja. y. Di-
xit Moyses ad Sacerdotes Levitici generis : ad om-
nem Israel : attende et audi Israel : hodie factus est
populus Domini Dei tui audiens vocem ejus : et fa-
ciens mandata ejus atque justiciam : quam ego pro-
cipio tibi. Et bene.

Missa. Deum fratres charissimi prece flagitemus
continua : ut illam nobis tribuat in oratione fidu-
ciam : que impetret postula. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Exaudi Domine devotam tue familie
precem : et oblatum tibi hoc sacrificium in remissio-
nem nostrorum peccaminum propiciatus assume.
ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Adspira Domine offerentium
votis propicius : et requiem defunctis concede be-
nignus. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Solve Christe Deus nostrorum crim-
inum nodos : et in pace quam ipse docuisti fac nos
semper esse connexos. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est Deus Pater omni-
potens : te et terrestrium et celestium creaturarum
preconio laudis attoli : qui nos unigeniti tui san-
guine redemisti. Quique nos tibi per ejus mortem
reconciliasti : ut regni sui essemus heredes : qui
corporis nostri factus est particeps : quem conlau-
dant omnes Angeli : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post sanctus. Vere sanctus vere benedictus Domi-
nus noster Jesus Christus Filius tuus. Quem celestia
pariter et terrena conlaudant : qui est agnus Dei : et
tollit peccatum mundi. Ipse Dominus ac Redemptor
eternus.

Post pridie. Offerentes tibi Deus sacrificium laudis
rogamus : ut oblata acceptes : et oblatores sanctifi-
ces. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam. Oremus Deum dilectis-
simi fratres : ut nos efficiat coram se e exorabiles :
quo puras manus cum conscientia ad eum levemus
proclamantes et terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus
sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Sit vestri Dominus : adjutor in omni-
bus. *ñ. Amen.* Preces vestras exaudiat : et peccata
dimittat. *ñ. Amen.* Que poscitis : conferat : et que
pavetis : procul a vobis repellat. *ñ. Amen.* Per mi-

^a Lauda. Ps. cxiii, 1.

^b Sacrificium. Deuteron. xxi, 5. y. Ibid., xxvii, 9.

^c Exorabiles. Hoc loco exorabilis active sumitur,
idemque significat quod exorator; quo sensu Valerius
Flaccus (L. i, 772) dixit carmen exorabile.

^d Cap. XXI. Vers. 12-xxii, 1-5; deinde, xxv, 4-7.

sericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit sem-
per vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Communio.* Re-
fecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi*
fol. 267.

275 Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulce-
dinis plenitudinem quesumus : ut sit nobis hoc in
remissionem peccatorum : et sanitatem mentium.
ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc. Domi-
nus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* In nomine Do-
mini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ.*
Deo gratias

IN SEXTO DOMINICO POST PENTECOSTEN.

Officium. Dominus regnavit. *Oratio.* Te excelsa
laus. *Quere fol. 163.*

B Lectio Libri Hieremie Prophete (d Cap. XXI XXV).

Hec dicit Dominus. Judicate mane judicium : et
eruite oppressum de manu calumniantis : ne forte
egredietur ut ignis indignatio mea : et succendantur :
et non sit qui extinguat propter maliciam studiorum
vestrorum. Et ego ad te habitatricem vallis solide :
atque ° campestrium. Qui dicitis quis percutiet nos :
et quis ingreditur domos nostras ? Ego visitabo su-
per vos juxta fructum studiorum vestrorum : dicit
Dominus. Et succendam ignem in saltum ejus : et
devorabo omnia in circuitu ejus. Hec dicit Dominus.
Descende in domum Regis Juda : et loqueris ei ver-
bum hoc : et dices. Audi verbum Domini Rex Juda :
qui sedes super solium David : tu et servi tui et po-
pulus tuus : qui ingredimini per portas istas. Hec
dicit Dominus. Facite judicium et justitiam : et libe-
rate oppressum de manu calumniatoris : et advenam
et pupillum et viduam nolite contristari : neque op-
primatis inique : et sanguinem innocentem ne effun-
datis in loco isto. Si enim facientes feceritis verbum
istud : ingredietur † per portas hujus Reges seden-
tes de genere David super thronum ejus : ascenden-
tes super currus et equos : ipsi et servi et populus
eorum. Factum est verbum Domini ad me : et locu-
tus sum ad vos de nocte consurgens et loquens : et
non audistis. Et misit Dominus ad vos omnes servos
suos Prophetas. Consurgens diluculo mittensque non
audistis : neque inclinastis aures vestras ut audire-
tis. ¶ Hec enim dicit Dominus. Revertimini unusquis-
que a via sua mala : et a pessimis cogitationibus
vestris. Et habitabitis in terra quam dedit Dominus
vobis et patribus vestris : a seculo et usque in secu-
lum. Et nolite ire post Deos alienos : ut serviat
eis : adoretisque eos : neque me ad iracundiam pro-
vocetis in operibus manuum vestrarum. Et non affli-
gam vos : h neque auferam a vobis misericordiam
meam : dicit Dominus. *ñ. Amen.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

° Campestrium. Vulg., campestris.

† Per portas hujus. Vulg., LXX, per portas domus
hujus.

¶ Hec enim dicit Dominus. Vulg., Et audiretis cum
diceret revertimini, etc. LXX : Dicens revertimini.

h Neque auferam. His finis lectioni imponebatur.

^a *Psallendo.* Delicta juventutis mee et ignorantie ne memineris Domine. ^γ. Secundum magnam misericordiam tuam memor esto mei. *P. Domine.*

Pauli Apostoli ad Corinthios (I, ^b ca. III, IV).

Fratres. Nemo vos seducat. Siquis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo : stultus fiat : ut sit sapiens. Sapientia hujus mundi : stulticia est apud Deum. Scriptum est enim. Comprehendam sapientes in astutia eorum. Et iterum. Dominus novit cogitationes sapientium : quoniam vane sunt. Itaque nemo glorietur in hominibus : omnia enim vestra sunt. Sive Paulus : sive Apollo : sive Cephas : sive mundus : sive vita : sive mors : sive presentia : sive futura : omnia enim vestra sunt. Vos autem Christi : Christus autem Dei. Sic nos existimet homo : ut ministros Christi et dispensatores ministeriorum Dei. Hic jam queritur inter dispensatores : ut fidelis quis inveniat. Mihi autem pro minimo est : ut a vobis iudicer : aut ab humano die : sed neque me ipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum : sed non in hoc justificatus sum. Qui autem iudicat me Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare : quoadusque veniat Dominus : qui et inluminabit abscondita tenebrarum : et manifestabit consilia cordium : et tunc laus erit unicuique a Deo. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (c. C. XIII).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Exiit qui seminat seminare. Et dum seminat quedam ceciderunt secus viam : et venerunt volucres et comederunt ea. *C* Alia autem ceciderunt in petrosa : ubi non habebant terram multam : et continuo exorta sunt : quia non habebant altitudinem terre. Sole autem orto estuaverunt : et quia non habebant radicem : aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinis : et creverunt spine : et suffocaverunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam : et dabant fructum aliud centesimum aliud sexagesimum : aliud trigesimum. **276** Et accedentes dixerunt ei. Quare in parabolis loqueris eis? Qui respondens : ait illis. Quia vobis datum est nosse mysteria regni celorum : illis autem non est datum. Vos autem audite parabolam seminantis. Omnis qui audit verbum regni : et non intelligit : venit malus : et rapit quod seminatum est in corde ejus : hic est qui secus viam seminatus est. Qui autem super petrosa seminatus est : hic est qui verbum audit : et continuo cum gaudio accipit illud. Non habet autem in se radicem : sed est temporalis. Facta autem tribulatione et persecutione propter verbum : continuo scandalizatur. Qui autem est seminatus in spinis : hic est qui verbum audit : et sollicitudo seculi istius et fallacia divitiarum suffocat verbum : et sine fructu efficitur. Qui vero in terram bonam seminatus est : hic est qui verbum audit et intelligit : et fructum affert. Et facit aliud quidem centesimum : aliud

A sexagesimum : porro aliud trigesimum. Qui habet aures audiendi audiat. *ñ. Amen. Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Lauda. Non nobis Domine. Require in Dominica precedenti. fol. 274.*

Sacrificium. Offerte Sacerdotes ad altare Dei nostri holocausta : et orate : ut sunt dies vestri sicut dies seculi super terram. Et dabit vobis Dominus fortitudinem : alleluja. ^γ. Domine propter nomen tuum ne perdas thronum honoris tui : memor esto : noli dissipare testamentum tuum : quod est nobiscum super terram. *P. Et da.*

Missa. Ecclesie tue preces quesumus Domine placatus intende : ut destructis adversitatibus universis : secura tibi serviat libertate. *ñ. Amen.*

B *Alia Oratio.* Omnipotens sempiterna Deus qui nos sacra Evangelii tui institutione confirmas. Presta quesumus : ut cuncti fideles tui veraciter apprehendant : que ex ejus predicatione suscipiunt.

ñ. Amen.

Post nomina. Mirabilia tua quesumus Domine circa nos clementer operare : que ideo semper immensa sunt. Dum indulgentiam reis : et beneficia largiaris indignis. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Da fidelium tuorum mentibus Deus : ut studeant obedire celestibus disciplinis : et ordinem pacis sequi divinitus instructi. *Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : vere dignum et sanctum est : nos tibi semper hic et ubique gratias agere : et sacrificia spiritualia celebrare Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. ^a Per quem majestatem tuam conlaudant Angeli : adorant Dominationes : tremunt Potestates. Celi celorumque virtutes : ac beata Seraphin : socia exultatione concelebrant. Cum quibus ut nostras voces admitti jubeas deprecamur : supplici confessione dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui divino Spiritu procreatus uteri virginalis viscera habitare dignabili adjecto voluit : et hoc caducum corpus induere : ut nos in terra peccatores servaret. Christus Dominus ac redemptor eternus.

D *Post pridie. Oratio.* Agentes itaque pietati tue maximas gratias omnipotens Deus : petimus et rogamus : ut conlata suscipias : suscepta benedicas : benedicta sanctifices : sanctificata distribuas : et nobis famulis tuis misericordiam largiaris. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam. ^a Divino magisterio edocti : et salutaribus monitis instituti : audemus dicere : quia jubere dignatus es. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Benedicat vobis Dominus : et custodiat

^a *Per quem.* Eadem habentur in contestatione missae Remensis Cotidianae Sacramentarii Bobiani.

^a *Divino.* Eadem ferme oratio ante Orationem Dominicam exstat in Missali Gallo-Gothico (p. 297).

^a *Psallendo.* Ps. xxiv, 7. ^γ. Ibid., 8.

^b *Cap. III.* Vers. 18-iv, 1-6.

^c *Cap. XII.* Vers. 3-25, omissis seu versiculis 12-18 integris.

vos. *ñ. Amen.* Ostendat Dominus faciem suam vobis : et misereatur vestri. *ñ. Amen.* Convertat Dominus vultum suum ad vos : et det vobis pacem. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus ait semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicit Chorus. Gustate et videte. Com. Refecti Christi corpore : et cetera omnia : quere in V. Domini a post Pentec. fol. 274.

IN SEPTIMO DOMINICO POST PENTECOSTEN.

Officium.

Dominus regnavit. *Oratio. Te excelsa laus. Require in primo Dominico post Pentecosten. fol. 262.*

Lectio libri Hieremie prophete (a Cap. XXII).

Deo gratias.

Hec dicit Dominus. *Ve* qui edificat domum suam, *b* in iusticia : et cenacula sua non in iudicio. Amicum suum opprimet frustra : *277* et mercedem ejus non reddet. Qui dicit edificabo mihi domum latam : et cenaculum spaciosum. Qui aperuit sibi fenestras : et facit laquearia cedrina : pingitque sinopide. Nunquid regnabis : quoniam conferes tē cedro ? Pater tuus nunquid comedit et bibit : et fecit iudicium et iustitiam ? Tunc cum bene erat ei : iudicavit causam pauperis et egeni in bonum suum. Nunquid non ideo quia cognovit me dicit Dominus ? Tui verò oculi et cor ad avariciam : et sanguinem innocentem fundendum : et ad calumniam et ad concursum mali operis ? Propterea hec dicit Dominus. *Ve* pastoribus qui dispergunt et dilacerant gregem pascue mee dicit Dominus. Ideo hec dicit Dominus Israel ad pastores : qui pascunt populum meum. Vos dispersistis gregem meum : et eiecistis eos : et non visitatis eos. Ecce ego visitabo super vos maliciam studiorum vestrorum dicit Dominus. Ecce ego congregabo reliquias populi mei : ab omnibus terris ad quas eieceraui illum. Et convertam ad rura sua : et crescent et multiplicabuntur. Et suscitabo super eos pastores : et pascent eos. Non formidabunt ultra : et non pavebunt : et nullus queretur ex numero : dicit Dominus. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.

Psallendo. Circumdabo altare tuum Domine : ut clara voce enarrem laudem tuam. ÿ. Domine dilexi decorem domus tue : et locum habitationis glorie tue. P. Ut clara.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Corinthios (I. 4. ca. I, II).

ñ. Deo gratias.

Frates. Verbum crucis pereuntibus quidem stulticia est. His autem qui salvati sunt id est nobis : virtus Dei est. Scriptum est enim. Perdam sapientiam sapientium : et prudentiam prudentium reprobabo.

a Cap. XXII. Vers. 13-18 ; xxii, 1-5.

b In iustitia. Lege in iustitia.

c Psallendo. Ps. xxv, 7, 8. ÿ. Ibid., 8.

d Clara voce. Non exstat in Vulg. et LXX, in quibus legitur : *Ut enarrem universa mirabilia tua*

e Cap. I. Vers. 18-n, 1-40.

f Nam quia. Vulg. et Græc. Ambrosiaster, Prima-

A Ubi sapiens ? Ubi scriba ? ubi conquistator seculi huius ? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi ? Nam quia in Deum sapientia non cognovit mundus per sapientiam : placuit Deo per stulticiam predicationis : salvos facere credentes. Quoniam Judei signa petunt : et Græci sapientiam querunt. Nos autem predicamus Christum crucifixum : Judeis quidem scandalum : gentibus autem stulticiam. Ipsi autem vocatis Judeis atque Græcis Christi Dei virtutem et Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei : sapientius est hominibus. Et quod infirmum est Dei : fortius est hominibus. Videte enim vocationem vestram fratres : quia non multi sapientes secundum carnem : non multi potentes : non multi nobiles. Sed que stulta sunt mundi : elegit Deus : ut confundat sapientes. Et infirma mundi elegit Deus : ut confundat fortia. Et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus et que non sunt. ut ea que sunt destrueret. Ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu vocati : qui factus est nobis sapientia a Deo : et iusticia : et sanctificatio : et redemptio. Ut quemadmodum scriptum est. Qui gloriatur : in Domino gloriatur. Et ego cum venissem ad vos fratres : veni non in sublimitate sermonis : aut sapientie : adnuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicavi scire me aliquid inter vos : nisi Christum Jesum : et hunc crucifixum. Et ego in infirmitate et timore et tremore multo fui apud vos. Et sermo meus : et predicationis mea non in persuasibilibus humane sapientie verbis : sed in ostensione spiritus et virtutis : ut fides vestra non sit in sapientia hominum : sed in virtute Dei. Sapientia autem loquimur inter perfectos. Sapientia vero non in huius seculi : neque principum huius seculi : qui destruuntur. Sed loquimur Dei sapientiam in ministerio : que abscondita est : quam prædestinavit Deus ante secula : in gloriam nostram : quam nemo principum huius seculi cognovit. Si enim cognovissent : nunquam Dominum glorie crucifixissent. Sicut scriptum est. Quod oculus non vidit : nec auris audivit : nec in cor hominis ascendit : que preparavit Deus iis qui diligunt illum. *ñ. Amen.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum (I. C. XIII).

D Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Simile factum est regnum celorum homini : qui seminat bonum semen in agro suo. Cum autem dormirent homines : venit inimicus ejus : et superseminavit zizania in medio tritici : et abiit. Cum autem crevisset herba : et fructum fecisset : tunc apparuerunt zizania. Accedentes autem *278* servi patris familias dixerunt ei. Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo ;

sus, etc., legunt : *Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum.*

e Infirmitate. Lege in infirmitate.

b Non in huius seculi. Alud in Gr., et Vulg. non legunt.

c In ministerio. Lege in mysterio.

d Cap. XIII. Vers. 24-45.

unde ergo habet zizania? Et ait illis. Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei. Vis imus et colligimus ea? Et ait. Non: ne forte colligentes zizania: eradicetis simul cum eis et triticum. Sinite utraque crescere usque ad messem. Et in tempore messis dicam messoribus: colligite primum zizania: et alligate ea in fasciculos ad comburendum. Triticum autem congregate in horreum meum. Aliam parabolam proposuit eis dicens. Simile est regnum celorum grano sinapis: quod accipiens homo seminavit in agro suo. Quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creverit: majus est omnibus olivis: et fit arbor: ita ut volucres celi ventant et habitent: in ramis ejus. Aliam parabolam locutus est eis. Simile est regnum celorum fermento: quod acceptum mulier abscondit in farine satis tribus: donec fermentatum est totum. Hec omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas. Et sine parabolis non loquebatur eis. Ut impleteretur quod dictum est per Prophetam dicentem. Aperiam in parabolis os meum: eructabo abscondita a constitutione mundi. Tunc dimissa turbis: venit in domum. Et accesserunt ad eum discipuli ejus dicentes. Domine: edisere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui respondens: ait. Qui seminat bonum semen est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen hi sunt filii regni. Zizania autem filii sunt nequam. Inimicus autem qui seminavit ea: est diabolus. Messis vero consummatio seculi est. Messores autem Angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania: et igne comburantur: sic erit in consummatione seculi. Mittet filius hominis Angelos suos: et colligent de regno ejus omnia scandala: et eos qui faciunt iniquitatem: et mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc justi fulgebunt sicut Sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi audiat. Amen. Dominus sit semper vobiscum.

^a *Lauda.* Alleluja. *ŷ.* Qui posuit fines tuos pacem: et adipe frumenti satiat te. *P.* Alleluja.

^b *Sacrificium.* Alleluja. Oblatio Domini est: odor suavissimus victima Dei: alleluja: alleluja: alleluja. *ŷ.* Alleluja. Locutus est Dominus ad Moysen dicens: pones altare ante arcam testimonii coram propitiatorio: ubi loquar ad te: et ponet incensum Sacerdos super eum delectabile fragrans. *P.* Odor suavissimus.

Miss. Omnipotentem Deum qui humanum genus condidit ad gloriam: et post ruinam reparavit ad vitam: fratres charissimi humiliter exoremus. Ut

^a *Lauda.* Ps. cxlvii, 14.

^b *Sacrificium.* Ex Exod. xxix, 41 *ŷ.* Ibid., xxx, 6.

^c *Aliud.* Forte, altum.

^d *Veritatis.* Forte addendum carnis nostrae.

^e *Amborum.* Num ambo.

^f *Proximus.* Sanctus Gregorius papa frequenter ingerebat mundi hujus instare finem (*Vide Hem.* 1, 3, in *Evangelio*). Antea sanctus Ambrosius (*lib. x in Lucam*) explicans illud cap. xxi, 9: Cum audieritis praelia, etc.: Verborum, inquit, caelestium nulli magis quam nos testes sumus, quae mundi finis invenit: et infra Ergo

impleat reparationis perfectionem: qui originis condidit dignitatem. Amen.

Alia Oratio. Deus omnipotens qui angelicam humanamque naturam creans: aliud preselendo iudicii reprobatione condemnas: aliud praedestinando: veritatis assumptione glorificas. Tribue nobis te per redemptionis humane sacramentum habere propitium: et societate felicitatis angelice perpetuis laudibus attolere gloriosum. Amen.

Post nomina. Accipe Domine offerentium munera atque vota: ut qui tibi sacrificium: quod te singulariter placare potest: confidentia pie servitutis offerimus: et sacrificii ipsius propitiatione: in tuam rediisse nos gratiam: uberius exultemus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus perennis pax: cujus electum munus pacis est premium. Quique pacificos esse tuos filios docuisti: infunde nobis dulcedinem pacis. Ut omne quod discordie est: funditus evanescat: et omne quod pacis est: eterna in nos suavitate dulcescat. Amen.

Introit. Dignum satis vere est: et omni dignitate conspicuum: tibi dare gloriam et honorem omnipotens Deus Pater: qui cum filio tuo et cum Spiritu amborum unus in Trinitate equalis Deus creasti non stantem hominem: et in assumptione carnis unius persone redimisti perditum hominem: reparator occurrens in ejus occasum: qui bone conditionis perdidit statum. Proinde in hac tantundem victima salutari confidentiam habentes: obsecramus et petimus: ut quia dies temporalis declinat ad vespem: et status mundi properat ad occasum: et vivere corruptibiliter nostrum tendit ad terminum: repares nos in tempore. Veniant dies ad laudem tuam: sustententes et defectum mundi per spem beatitudinis re-promissum: concedas et in diem extremum vite presentis pervenire ad indulgentiam consequendam. Ut quia et diei et mundi et vite nostre finis proximo venit: in cunctis hoc sacrificium singulare nobis ad remedium se indesinenter dignetur opponere: ut nec occasus diei pre successione tenebrarum nos vel polluat: vel anxios reddat: vel proximus finis mundi reos secum ad interitum ducat: nec brevis vite nostre immundos usquequaque detineat: sed quod deficit dies: in consolationem nostram renovata lux reparet: et quod mundus tendit ad finem: spes futuri regni confoveat. Ut quod vivere nostrum resolutionis sue sustinet debitum: transitus pacis et leticia consequatur eterne beatitudinis. Ut quicquid in occasu nostro est: hec salutaris victima in eterne

quia in occasu seculi sumus; et addit rationes afferendi mundi finem adesse, scilicet jam per universum orbem praedicatum esse evangelium. *John Gohst.* Inquit, et Armeni crediderunt, et ideo finem mundi videmus. Additque barbarorum in imperium Romanum irruptiones, etc. Idem argumentum sanctus Cyprianus (*Ad Demetrianum*) fuisse prosequitur, eademque opinio tempore apostolorum plurimum mentibus incederat (*II Thess.* 2), et vix ulla oblatio est etas, quin aliquis eandem promovere conatus fuerit.

salutis statum reducat et in nos redemptionis nostre ministerium fiat : et nos tibi domus perennis glorie hymnum : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere bone Deus : vere pie Domine Deus : te solum gloria decet. Qui pro nobis te ipsum a te ipso uno heredeque Christo ante secula filio Dei : et in fine seculorum filio hominis super aram crucis Deo Patri expiationem peccatorum nostrorum offerri voluisti : docens nos ^a celebritate sacramenti hujus et pia fide et munda operatione gratissima frequentare. Largire ergo : ut quicquid in occasu diei : quicquid in defectu mundi : quicquid in resolutionis defectu libimur : pietas tua et indesinenti consolatione confoveat : et ad eterne exultationis participationem adducat : Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Completis nostre redemptionis et tue gratie documentis. Referentes tibi gratias : benedicimus te Domine Jesu Christe fili Dei vivi : qui sanas vulnera peccatorum nostrorum : qui ad vitam reparas nostrum occasum : qui spem beatitudinis dedisti nobis in consolationis pignore Spiritum Sanctum : qui dabis eternam mansuetudinem in regione vivorum : dum ergo illam resurgendi tempus adducit : hic nos dignare in die consolari : laboris immundi non perire pernicie : et in transitu nostro ad te venire in tue dilectionis dulcedine : et in tua laude atque benedictione tecum persistere sine fine. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam. Omnipotentem Deum fratres charissimi deprecemur : ut propinquantem termino seculi : sollicitiores nos efficiat momento omnium diei. Ut adsumens hostiam quam ei in hoc fine diei offerimus : severitatem a nobis futuri examinis arceat quam timemus : quod fiducialiter ad eum preconio oris et vocis proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus det vobis misericordiam : que conferat vitam. *ñ*. Amen. Inspiret petitionem que obtineat salutem. *ñ*. Amen. Donet dulcedinem sue dilectionis : que vos extollat in laudem sue eternitatis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi Corpore. *Quere in festo Corporis Christi fol. 267.*

Oratio. Presta Domine omnipotens : ut qui per fiduciam tue pietatis propter redemptionem animarum nostrarum ad gloriosi Corporis et Sanguinis tui salutare munus accessimus : non ex reatu penam

^a Celebritate. Forte, celebritatem.

^b Officium. Ps. LXLII. 1.

^c Psallendo. Ps. LXXVIII, 8. Ne memor fueris. Vulg. et Psalt. Mozar., ne memineras.

^d Apprehendat. Vulg., anticipet ; Psalt. Mozar., præveniat.

A sumamus : sed veniam criminum . et spem eternitatis : terminum adipisci mereamur. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc. *ÿ*. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace.

IN DOMINICO ANTE JEJUNIUM KALENDARUM NOVEMBRIUM.

^b Officium.

Dominus regnavit decorem induit : alleluja. *ÿ*. Induit Dominus fortitudinem et precinxit se. *P.* Alleluja. *ÿ*. Gloria et honor etc. *P.* Alleluja.

Oratio. Te excelsa laus. *Require in Dominico post Pentecosten. fol. 263.*

B *Prophetia.* Hec dicit Dominus. Audite me. *Require in Dominico ante Carnes tollendas. 85. Dicit Presb.* Dominus sit semper vobiscum.

^c *Psallendo.* Ne memor fueris Deus iniquitates nostras antiquas : cito ^d apprehendat nos misericordia tua Domine. *ÿ*. Quoniam pauperes facti sumus valde : adjuva nos Deus salutaris noster. *P.* Cito.

280 *Dicat Presbiter.* Silentium facite.

^e *Epistola.* Revelabitur ira Dei. *Require in Dominica ut supra.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (1 Cap. XV).

Illo in tempore : erant appropinquantes ad Dominum Jesum publicani et peccatores : ut audirent illum. Et murmurabant pharisei et scribe dicentes : quia hic peccatores recipit : et manducat cum illis.

C Et ait ad illos parabolam istam. Quis ex vobis homo qui habet centum oves : et si perdidit unam ex illis : nonne dimittit nonaginta novem in deserto : et vadit ad illam que perierat : donec inveniat illam ? Et cum invenerit illam : imponit in humeros suos gaudens. Et veniens domum : convocat amicos et vicinos dicens illis. Congratulamini mihi : quia inveni ovem : quam perdideram. Dico vobis : quod ita gaudium erit in celo super uno peccatore penitentiam agente : quam supra nonaginta novem justis : qui non indigent penitentia. Aut que mulier habens dracmas decem : si perdidit dracmam unam : nonne accendit lucernam et everrit domum : et querit diligenter donec inveniat ? Et cum invenerit : convocat amicas et vicinas dicens. Congratulamini mihi : quia inveni dracmam meam : quam perdideram. Ita dico vobis. Gaudium erit in celo coram Angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^e *Lauda.* Alleluja. *ÿ*. Lauda Hierusalem Dominum : conlauda Deum tuum Syon. *P.* Alleluja.

Sacrificium. Hi dies exorationis sancti erunt

^e *Epistola.* Petenda est a Dominica ante carnes tollendas.

^f Cap. XV. Vers. 1-11.

^g *Lauda.* Ps. CALVII, 7.

vobis : et humiliabitis animas vestras : applicantes A holocausta Domino : alleluja. †. Omnis anima que-
cunque se non observaverit : exterminabitur de
populo suo : isti enim vobis sunt dies. P. Exoracionis.

Missam. Inter sacra mysteria constituti : et laten-
tissimo nostre conscientie testimonio vulnerati : sic
peccata deileamus preferita : ut presentia non agamus :
et futura sollicite caveamus. Gravis quippe pena
subsequitur : quando ibi rursus offensa contrahitur :
ubi venia postulatur. Nullus ergo pravis cogitati-
onibus aliquando consentiat : nemo secularium vo-
luptatum delectamenta perficiat. Repellamus mala
conloquia : cum velocitate divina compleamus im-
peria : sit in nostris operibus charitas : in sermonibus
gravitas : in oratione compunctio : sub religione
devotio. Lachrymarum sacrificia jungamus : ut
in bono salari nostra desideria gaudemus. †. Amen.

Alia Oratio. Iterata legatione rogamus : ut tu
Deus Pater omnipotens servos atque ancilas tuas
propicia majestate custodias. Ut ab infestantis in-
imici insidiosis laqueis liberatos : diu nocturne de-
fendas : ne nos occultus inimicus corde et corpore
opprimat : ne terrena cogitatione decipiat : sed vera
lux filii tui faciat spiritali luce pervigiles. Ecclesiam
tuam fundamentum veritatis contra omnes mundi
impetus : contra heretice pravitatis scandalum : ce-
lesti tranquillitate gubernes et regas : et omnes qui
in sublimitatibus agunt Catholica fide fundatos :
ordinatione compositos : pietate precipuos : patientia
mites : pace quietos efficias : universumque mundum
propicia bonitate conserves. †. Amen.

Post nomina. Oratio. Illis nostris quesumus pla-
care libaninibus clementissime Deus : et offerentium
votis adesto propicius. Hec tibi litat in Ecclesia tua
Catholica tuorum officiositas Sacerdotum : in honore
et commemoratione Sanctorum tuorum pro remo-
vendo universe cladis interitu : ac tribuenda salute
populorum. Pro totius quoque mortis occasu : vel
requie et indulgentia peccatorum. Ut et illos in pace
refrigeres : et nobis omnibus immaculate vite sub-
sidium prestes. †. Amen. Quia tu es vita etc.

Ad Pacem. Oratio. Placabilis es Domine qui es
pax certa et charitas indisrupta : pacem nobis om-
nibus largire plenissimam. Ut et pacifici tui servantes
precepta : ad vitam mereamur pervenire perpetuam.
†. Amen. Quia tu es vera pax etc.

Inlatio. Bignum et justum est : nos tibi gratias
agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus :
per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum.
Cujus divinitatis immensitas sic ineffabiliter cir-
cumplectitur omnia : ut in singulis creaturis 261
permaneat tota : et in omnibus habitet universa.

* *Transformatus.* Eodem sensu in Missali Gallo-Gothico. In post-mysterium festi Circumcisionis et Cathedrae sancti Petri legitur : In transformatione corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi, et in Assumptione beatæ Mariæ virginis, orant ut translata fruge in corpore, calice in cruore, proficiat meritis quod ob-

Non minoratur in minimis : non augetur in magnis.
Non concluditur tempore : non adstringitur quanti-
tate. Non initio cepta : non termino finienda. A quo
totus homo et creatus est ad justiciam sine peccato :
et reparatus est post ruinam sacrificio ejusdem
Christi mundissimo. Per ipsum quem in unitate
trine virtutis conlaudant celestia pariter et terrena :
hymnum dulci modulatione proclamantia : atque
ita dicentia. Sanctus.

Post Sanctus. Utinam ad hoc opus mens humana
per misericordiam tuam inluminata sufficiat : ut Do-
mini nostri unigeniti tui : per quem facti ac redempti
fuimus : qui secularum est conditor : credentium libe-
rator : doctrinam recolamus et gratiam. Qui humi-
liatus usque ad mortem : mortem autem crucis : pati
pro nobis voluit : et tecum regnare non distulit : idem
hostia et in eternum Sacerdos verus. Christus Domi-
nus ac redemptor eternus.

Post Pridie. Complentes igitur atque servantes
precepta unigeniti filii tui precamur omnipotens Pa-
ter : ut his creaturis superpositis altario tuo sancti-
ficationis munus infundas. Ut per transfusionem
celestis atque invisibilis sacramenti : panis hic
transmutatus in carnem : et calix * transformatus in
sanguinem : sit offerentibus gratia : et sumentibus
medicina. †. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Accepturi fratres charissimi intra mortalia viscera
celestis sacrificium : et intra cubiculum humani pe-
toris hospitem Deum : mundemus conscientias no-
stras ab omni labe viciorum : ut nihil sit in nobis
subdolum vel superbum : sed in humilitatis studium :
et charitatis assensum per escam et sanguinem Do-
mini : corporis fraternitas cuncta copuletur : ut cum
fiducia dicere mereamur e terris. Pater noster
qui es.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Do-
minus sit semper vobiscum.

Benedictio. Intendat Dominus ad orationem vestre
humilitatis : et det vobis omnibus premium sempi-
terne salutis. †. Amen. Omni loco et tempore pro-
piciam Dominum habeatis : et in ejus semper lau-
dibus exultetis. †. Amen. Omnibus peccatis vestris
D Dominus clementer ignoscat : et pervenire vos
feliciter faciat ad gloriam sempiternam. †. Amen.
Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit
semper vobiscum. †. Et cum. *Dicat Chorus.*
Gustate.

Com. Reflecti Christi Corpore. *Quere fol. 277.*

Oratio. Presta Domine omnipotens.

Require folio 279.

tulimus pro delictis, et in sexta missa dominicali :
Precamur mente devota, Majestas eterna, ut, operante
virtute, panem mutatum in carne, poculum versum in
sanguine illum sumamus in calice, qui defluxit in cruce
de latere. Quibus fides transsubstantiationis, tam a
Gallis quam a Gotho-Hispanis clare docetur.

• IN JEJUNIO KALENDARUM NOVEMBRIUM.

Ad Nonam pro Missa.

*LECTIO libri Proverborum Salomonis. (b Ca. III).
ñ. Deo gratias.*

Fili: habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo: et ne innitaris prudentie tue. In omnibus viis tuis cogita illum: et ipse diriget gressus tuos. Ne sis sapiens apud teipsum. Time Dominum: et recede a malo. ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

LECTIO libri Levitici. ñ. Deo gratias (c Ca. XXVI).

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad omnem cetum filiorum Israel: et dice ad eos. Ego enim sum Dominus Deus vester. Si in preceptis meis ambulaveritis: et mandata mea custodieritis: et feceritis ea: dabo vobis pluvias temporibus suis: et terra gignet germen suum: et pomis arbores replebuntur. Apprehendet messium tritura vindemiam: et vindemia occupabit sementem. Et comedetis panem vestrum in saturitate: et absque pavore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis: et non erunt qui exterreant. Auferam malas bestias: et gladius non transibit terminos vestros. Persequimini inimicos vestros: et corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos: et centum ex vobis decem millia. Cadent inimici vestri in conspectu vestro gladio. Respiciam vos et crescere faciam: multiplicabimini et firmabo pactum meum vobiscum. Comeditis vetustissima veterum: et vetera novis supervenientibus projicietis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri: et non abjiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos: et ero vester Deus. Vos eritis populus meus: et ego Dominus Deus vester: d qui sanctifico vos. ñ. Amen.

282 • *Psallendo. Propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum: nequando dicant gentes: ubi est Deus eorum? y. Propter honorem nominis tui Domine libera nos. P. Nequando.*

*Dicat Presbiter. Silentium facite.**Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios (II, t ca. XII).*

ñ. Deo gratias.

Fratres: • Ecce tertio paratus sum venire ad vos: et non ero gravis vobis. Non enim quero que vestra sunt: sed vos. Neque enim debent filii parentibus

^a In jejunio Kalend. Novemb. Jejunium hoc triduo mense Novembri observandum instituit concilium Gerundense (Can. 5). De eo sanctus Isidorus (De eccl. Off., lib. 1, c. 39) meminit: primum institutum fuit, ut Kalendis ipsis Novembris jejunium inciperet, sed quia non raro contingebat ut, in hebdomadam sequentem transferri deberet, eo quod intra triduo dies Dominica caderet, postea statutum fuit ut triduo ante festum sancti Martini observaretur. Et hinc jejunium sancti Martini cognominatum est. In libris tamen liturgicis pristinum nomen retinuit. Breviarium Mozarabum, in rubrica: Incipit officium jejuniarum Kalendarum Novembrium, quod observantur tribus diebus ante festum sancti Martini.

^b Cap. III. Vers. 5-8.^c Cap. XXVI. Vers. 5-15.

^A thesaurizare: sed parentes filiis. Ego autem liberrime impendam: et superimpendar pro animabus vestris. ^b An putatis quod excusemos nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur. Omnia autem charissimi propter vestram edificationem. Timeo enim ne forte cum venero: non quales volo inveniam vos: ¹ sed ego inveniar a vobis qualem non vultis. Ne forte contentiones: emulationes: animositates: dissensiones: detractiones: susurraciones: inflationes: seditiones sint inter vos. Ne iterum cum venero: humiliet me Deus apud vos: et loquam multos ex his qui ante peccaverunt: et non egerunt penitentiam super immundiciam et fornicationem et impudicitiam: quam gesserunt. Ecce tertio hic venio ad vos: et in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum. Predixi et predico: ut presens vobis: et nunc absens his qui ante peccaverunt et ceteris hominibus: quoniam si venero iterum: non parcam. An experimentum queritis ejus: qui in me loquitur Christi? Quia in vobis non infirmatur: sed potens est in vobis. Nam et crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam et nos infirmi sumus in illo ex virtute Dei in vobis. Vosmetipsos ² tentantes: si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos: quia Jesus Christus in vobis est? Nisi forte reprobis esis. Spero autem quod cognoscitis: quia nos non sumus reprobi. Oramus autem Deum: ut nihil mali faciat. Non ut nos probati ³ pereamus: sed ut vos quod bonum est faciat. ñ. Amen.

LECTIO Sancti Evangelii secundum Mattheum (m Ca. XIIII).

Illo in tempore: accesserunt ad Dominum Jesum Christum discipuli ejus dicentes. Desertus est locus: et hora jam preterit. Dimitte turbas: ut euntes in castella: emant sibi escas. Jesus autem dixit eis. Non habent necesse ire: date illis vos manducare. Responderunt ei. Non habemus hic nisi quinque panes: et duos pisces. Qui ait eis. Afferte illos mihi huc. Et cum jussisset turbam discumbere supra fenum: acceptis quinque panibus et duobus piscibus: aspiclens in celum benedixit et fregit: et dedit discipulis panes: discipuli autem turbis. Et manducaverunt omnes et saturati sunt: et tolerant reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenas: manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum: exceptis mulieribus et parvulis: et ⁴ magnificabant

^d Qui sanctifico vos. Illis imponebatur finis lectioni.^e Psallendo. Ps. LXXVIII, 9, 10. y. Ibid. 9: quibusdam omissis.^f Cap. XII. Vers. 14-18, 1-8.^g Ecce tertio paratus sum. Vulg. et Gr. hoc paratus sum non legitur.^h An putatis. Syr., num adhuc putatis. Vulg., olim putatis. Græc., iterum putati.ⁱ Sed ego. Vulg., Gr., et ego.^j Ex virtute Dei. Aliquid deficit. Vulg., sed vicemus cum eo ex virtute Dei.^k Tentantes. Vulg., tentate.^l Pereamus. Vulg. et Gr., appareamus.^m Cap. XIV. Vers. 15-22.ⁿ Et magnificabant. Iis illis imponebatur lectioni.

Deum Israel. *ñ*. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

• *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Laudate Dominum de celis : laudate eum in excelsis. *P.* Alleluja.

• *Sacrificium.* Custodietis custodienda Sanctorum et custodias altaris : et jam non erit ira super filios Israel : alleluja.

Missæ. • Adest jejunium divina nobis fratres dilectissimi auctoritate preceptum : quod Hieremie vatis testimonio declaratur : cum precipiente tibi Domino noni mensis predicato jejunio per ministrum collectis in Hierusalem populis : volumen sacrum legendum innotuit : ex quo ammoniti vitam corrigerent : et parati sibi celestis vindictæ sententiam temperarent. Nos igitur talibus doctrine informati exemplis congregati in unum : corporali concursu votorum : etiam coadjuvemur affectu. Revochemus ante oculos mala que fecimus : criminum abdita publicemus. Jejunii abdicata caro marcescat : ne eternam amaritudinem sentiat in vindictam. Cito ille flectetur ad veniam : si nostre penitudinis prospexerit vota. Precemur ergo : ut in hoc die contriti cordis votum accipiat : et nobis omnibus peccata dimittat. *ñ*. Amen.

Añæ Oratio. Deus qui olim hoc tempore Israelitico populo : per Hieremiam vatem salubre pietatis consilium contulisti : quo pristinos **283** errores abjicerent : quem cum prius permonita non audissent : convocatum in Ecclesia tua Sacerdotum ac populorum conventum accendit. Cognoscimus mala que fecimus : sed veniam postulamus. De vindicta solliciti : causas publicamus delicti. Ne puniamur justicia : si non confitemur errata. Quia ergo pius es : miserere lugentibus : parce peccantibus : indulge penitentibus. Non nos interimas pro peccato : adest enim nostra confessio. Quia voluptuose contra te egimus amaricati jejunio ad te refimus. Unde quamlibet sint immensa mala que gessimus : sed tu multo plus immense pietatis es Dominus quem rogamus. Dato ergo te nobis per gratiam : ne redeamus ad culpam : et deficiamus in pena. Ut indulto nobis pietatis beneficio parcens : et nostro donec pluviam semini : et corda nostra repleas seminibus verbi tui, quo et correctæ floreant nostra moribus vita : et famis non atteratur ruina. *ñ*. Amen.

Post nomina. Accipe Deus Ecclesie tue lamentabilem prece[m], que hujus instituti jejunii hodierno die agit celebritatem. Suscipe confessionem : qua miseris placatus ignoscas : et preces : quibus defunctis miseratus indulgeas. Ut in hoc die humiliationis nostre : et jejunia penitentium accipias : et sepulorum vincula miseratus absolvas. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Scindentes corda nostra et non vestimenta : tuam Deus summe imploramus elementiam : ut qui hoc die in hoc loco convenimus : deffere mala que gessimus : et celestis flamme igniculo concre-

• *Lauda.* Ps. CXLVIII, 1.

• *Sacrificium.* Num. XVIII, 3.

A memur. Quo dum vis charitatis tue in nostris cordibus estuat : peccata nobis potentia detrudator exusta.

ñ. Amen.

Intatio. Dignum et justum est : nos tibi Deo gratias agere : et spirituales hostias immolare. Qui non continens in ira misericordias tuas : qui peccata hominum miseratus dissimulas. Mira quidem dispensationes discipline atque misericordie erga nos te et justum pariter et misericordem ostendis : cum et culpas insequeris ammonendo : et vindictam abrogas miserando. Quos enim ferire poteris joste : corrigendos ammones pietate. Iratum te primum indicas , ne judicium per vindictam exerceas. Sic quippe olim delinquentis populi : ac gentium conversionem expectans : hunc diem jejunio dedicandum vatis tui testimonio declarasti. Cum ad correctionem prioris populi idem propheta tuus audita ex ore tuo conversionis monita : in volumine coartavit : atque confluenti in Hierusalem multitudini recensendo innotuit : ut aversus a te Israel reverteretur ab iniquitatibus suis : et non tuis ulcisceretur judiciis. Salubri quippe illos pietatis dignatus es subvenire consilio : quos confessionis volebas sublevare remedio. Premittebas quippe vocem : ut averteres ultionem. Minabaris sententiam : ut temperares vindictam : publicabas iram : reversus ad veniam. Jejunium predicabatur : ut iniquitas solveretur. Nam cum ad vindictam movereris justicia : per eam tamen quamonebas : temperabas misericordiam. Nulla te nostrorum scelera vincunt : nulla crimina a pietate divertunt. Unde quia tante pietatis Dominus es : ut non solum dissimulata non punias : sed etiam ad regnum correctæ perducas. Te quesumus ut contritionis nostre confessionem accipias : et delictis pius ignoscas. Inflexte cor nostrum ad diligendas justicias tuas : et exhorrendas iniquitates nostras. Ut Ecclesie tue placatus suffragio : per eum cuncta que rogaris attribuas : per quem nos in unis sancte fidei soliditate conservas. Ipse quippe est Dominus noster unigenitus Filius tuus. Cui merito omnes Angeli non cessant clamare ita dicentes.

ñ. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es Domine Deus noster. In cujus manu est ultionis censura : et sanitatis medela. Qui penitentibus parcis : qui lachrymosis indulges : qui gementes exaudis. Qui jejunantium contritionem comprobas : qui votum contriti cordis acceptas. Quiescat jam quesumus **284** indignatio tua : et placare super hec sacrificia tibi oblata : ut totius delicti nostri delens chirographum : institutum a te hoc nostrum jejunium acceptetur. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Multe sunt aversiones nostre : quibus impediti a te recessimus : nec oculos ad caelum sublevare audemus. Sed tu qui inspicias nos de-

• Adest. Confer sanctum Isidorum (*De eccl. Off.*, lib. I. cap. 39).

jei conscientia nostra: alleva nos miseratione gratuita. Ut hoc sacrificium pro delictis nostris miseratus accipiens: ab omni nos crimine propiciatus emundes. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Fiat misericordia tua Domine super nos: sicut speravimus in te.

Ad orationem Dominicam. Erubescimus D mine te Patrem vocibus appellare, qui filiorum amissimus dignitatem. Sed quia paterno affectu nos salvas: cum de propriis delictis non iudicas: ideo etsi indigni filii paterne tamen precem fundimus pietati. Petentes ut in hoc nostre afflictionis tempore: nostrum juveas peccatum omittere: Quos eisi meritis nequimus: saltem affectu cordis te Patrem invocemus atque dicamus. Pater noster. Homiliate vos etc.

Benedictio. Omnipotens Deus cui ob indictum hoc jejunium: nostra pandimus crimina: ab omni vos

A delicto immunes efficiat. *ñ. Amen.* Suscipiens vestre abstinence precem: nunquam vos patiatur a suo dividi corpore. *ñ. Amen.* Ut sicut ammonitio ejus vos prevenit: qua divine animadversionis evasisis sententiam: ita miseratione subsequatur: qua perducamini ad coronam. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum.

Dicat Chorus. Gustate. *Com.* Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 237.*

Oratio. Refecti Christi Corpore et Sanguine pariterque sanctificati Deo Patri omnipotenti gratias referamus: ut nos in eadem refectioe et sanctificatione habentes: hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* In nomine Domini nostri Jesu Christi: perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

MISSALE MIXTUM

SECUNDUM REGULAM BEATI ISIDORI

DICTUM MOZARABES.

Pars secunda.

* INCIPIT SANCTORALE.

284 IN NATALE SANCTORUM MARTYRUM ^b JULIANI ET BASILISSE CONJUGIS EIUS: quorum festum facimus cum quattuor cappis.

Ad Missam. c Officium.

Dabo sanctis meis primam sessionem: alleluja:

* *Incipit Sanctorale.* Sanctorale dicitur ea pars Missalis Plenarii quæ missas proprias et communes sanctorum continet. In Sacramentario Gelasiano Thomasi liber secundus orationes et preces de natalitiis sanctorum simul collectas exhibet, quæ in Sacramentariis sancti Leonis, sancti Gregorii, Bobiano, et in Missali Gallo-Gothico sparse reperiuntur.

^b *Juliani et Basilisse.* Celebris est tam in Oriente quam in Occidente memoria sanctorum martyrum Juliani et Basilisse. De iis agunt notissima Martyrologia Lucense Florentini, Corbeienſe Dacherii; Gelonense, Romanum parvum, Adonis, Usuardi, et Romanum Baronii; Menologium Basilii, die 21 Junii, et Menologium Metricum Gottfredi Seberi, die 8 Januarii; quibus addenda Missale, et Breviarium Mozarabum, vetustum Calendarium Gotho-Hispanum Pinii, aut potius Francisci de Pisa, sæpius citatum, Orationale Gothicum, et Lectionarium Luxoviense, n. 18. Horum martyrum Acta exstant apud Lipomannum, tom. VII; Surium, tom. I; Membrum, tom. II, et Bollandum (*Tom. I., Jan., pag. 576*). Leo Allatus Græca se vidisse testatur Acta, quæ exstant, Latina a scriptore Synchrono, et ut ipse ait, ab oculato teste vulgata sunt, ea tamen Henschenius et Papebrochius (*T. I Maii, pag. 8, col. 1*), agentes de Ephemeridibus Græco-Mosis, conficta esse pronuntiant, et Papebrochius, in responsione ad accusationem decimam

C in resurrectionem eterna; et exquiram illos in gaudio meo: et lux perpetua lucebit eis alleluja: alleluja: et eternitas temporum preparata est eis: alleluja: alleluja. *ñ. Domine probasti me et cognovisti me: tu cognovisti sessionem meam et resur-*

octavam P. Sebastiani a sancto Paulo ord. Carmel. (*Resp. part. II, art. 15, pag. 216*), asserit esse merum commentum, seu piam parabolam, ad commendandam virginitatem, compositam ab aliquo scriptore Latino sæculo, forsitan VII. Dies, et locus martyrii sanctorum Juliani et Basilisse, sociorumque, diversimode in Martyrologiis leguntur. Alia die sexta, alia septima, Menologium Metricum Græcum die octava, alia cum Adonis et Usuardi Martyrologiis nova Januarii, ac demum Menologium Basilii 21 Junii, passos volunt. Locum autem passionis alia Antiochiam, Syriæ metropolim, ubi certe sanctus Julianus tempore sancti Chrysostomi colebatur (*Hom. 47, tom. I*), alia Antiochiam in Ægypto appellant, urbem alias vix cognitam. Romanum parvum in *Mauritania Casariensi*, omisso ubi vocabulo, Julianum Basilissam, Celsum, Martianillam, passos exhibet. Demum Menologium Sirleti die 21 Junii Antiochiæ, in Ægypto, sub Marciano præside, Julianum martyrum Iccisse commemorat. Gotho-Hispani festum sancti Juliani et Basilisse die septimo Januarii celebrabant. Calendarium Gotho-Hispanum, apud Bolland (*T. VI Julii in tract. hist. chron. de liturg. antiq. Hisp. pag. 76*), vii id. Januarii: *Sancti Juliani vel comitum Martyrum Antiochiæ.*

Orationale

* *Officium.* Ex Esdræ IV, II, 25. *ñ. Ps. CXXXVIII, 2.*

rectionem meam. P. Et lux. per. ♀. Gloria et honor A Patri. P. Et lux.

Oratio. Sancti tui itaque Domine Julianus et Basilissa ut rosa germinaverunt in te qui es verus dies; et ut germen olive per noctem meruerunt in certamine adipisci premium salvationis eterne. Eorumque labor fuit in pena: quorum manet merces in gloria. Et nos qui Sanctorum tuorum meritis impari sumus: illorum intercessione: te juvante tuo in regno mereamur esse consortes. ♀. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. ♀. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ♀. Et cum.

Prophetia. Justorum anime in manu Dei sunt. *Requie in natale plurimorum Martyrum. fol. 428.* Dominus sit semper vobiscum. ♀. Et cum.

* *Psallendo.* Transivimus per ignem et aquam et induxisti nos in refrigerium. ♀. Probasti nos Deus sicut probatur argentum: posuisti tribulationes in dorso nostro. P. Et in.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Hebræos (b Cap. XI, XII).

♀. Deo gratias.

Fratres: Sancti per fidem vicerunt regna Operati sunt iusticiam: adepti su (sic) repositiones. Obtulerunt ora leonum. Exstinxerunt impetum ignis. Effugaverunt aciem gladii. Convaluerunt de infirmitate. Fortes facti sunt in bello. Castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distent sunt: non suscipientes redemptionem, ut maiorem invenirent resurrectionem. Alii vero ludibria et verbera experti: insuper et vincula et carceres. Lapidati sunt. Secti sunt. Tentati sunt. In occasione gladii 285 mortui sunt. Circumierunt in melotis: et in pellicibus caprinis. Egentes: angustiati. afflicti: quibus dignus non erat mundus. In solitudinibus errantes: in montibus: et in speluncis: et in cavernis terre. Et hi omnes testimonio fidei probati: non acceperunt repositionem a Deo pro nobis melius aliquid d providentie: ut ne sine nobis consummarentur. Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testimonii: deponentes omne pondus: et circumstantes nos peccatum: per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. Aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum: qui proposito sibi gaudio: sustinuit crucem confusione contempta: atque in dextera sedis Dei sedet. ♀. Amen.

Orationale Gothicum (Pag. 52: VII Id. Jan., oratio vel benedictio de festivitate sancti Juliani; et Calendarium Neapolitanum marmoreum, die VII: Pas. sancti Juliani et Basilisse. Porro Acta sanctorum Juliani et Basilissæ, sive confecta illa, sive interpolata habeantur, recentia non sunt; nam in Lectionario Luxoviensi, n. 8, in vigiliis Epiphaniæ legenda exstant. Eadem Acta citat sanctus Eulogius (Lib. 1 memor. Sanctorum), adversus obtretractores martyrum Cordubensium. Erat haud procul ab urbe Toletana ecclesia, sancti Juliani sita in monasterio Agalensi, cui abbas aliquando praeerat sanctus Hildefonsus. Erat et Con-

Evangelium. Ecce ego mitto vos sicut oves etc.

Quere in communi plurimorum Martyrum. Folio 126.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ♀. Et cum.

* *Lauda.* Alleluja. ♀. Gaudete justi in Domino: rectos decet laudatio: alleluja.

† *Sacrificium.* Omnes viri atque mulieres mente devota obtulerunt donaria: ut fierent opera que jussit Dominus per manum Moysi cunctis filiis Israel voluntarie: alleluja.

Missæ. Accedentes ad Domini nostri Jesu sacratissimi mensam fratres charissimi: oportet nos spiritali jocunditate letari: quia sancti Martyres Julianus et socii ejus meruerunt a Domino coronari. Et eorum labor fuit in pena: quorum merces manet in gloria. Propter celestem quippe coronam: presenti sustinuerunt in seculo penam: et per penam pervenerunt feliciter ad coronam. Contempserunt vitam: quam communis mors terminat: ut possiderent vitam: quam preciosa mors inchoat. Hi enim ne vivendo morerentur: moriendo vivere voluerunt. Ne timendo mortem: denegarent vitam: sed ut amando vitam contemnerent vitam. Ut negaretur Christus vitam promittebat inimicus: sed non qualem Christus. Credentes ergo quod a Salvatore promittebatur: irriserunt quod a persecutore comminabatur. His namque duobus modis in micus illicit quoscunque deceperit: ut aut cruciando capiat: aut blandiendo decipiat. Sed quia fideles anime nec terrendo frangi poterunt: nec incliando decipi: ob hoc maluerunt Christo crucifigi: quam seculo reservari. Quorum merita etsi indigni non sufficimus honorare: in suffragio tamen nostre orationis exposcimus omnipotentem Deum principaliter exorantes: ut illam suarum gratiarum & diversa diversitas tribuat: reis indulgentiam: piis tutelam: laicis compunctionem: clericis disciplinam. Ut qui Sanctorum ejus sumus meritis impares: ipsorum intercessione eo juvante in regno suo mereamur esse consortes. ♀. Amen.

Alia Oratio. Celestis gratie largitor omnipotens Deus individua Trinitas: apiritualibus leticie adoramus obsequiis: qui Sanctorum tuorum mentibus: et insinuas omne quod cupiunt: et tribuis omne quod poscunt. Cum in martyrii certamine constituti acquisierunt de supplicio gloriam: de morte victoriam. Sibi negantes: ne sibi Deus postmodum negaretur. Julianus inter ea et socii ejus animas suas promptissima devotione perdentes: ut eas in eternum te restant inopoli basilica sanctorum Juliani et Basilissæ (Du Cange, Constantinop. Christ., part. II, lib. IV, p. 127). Est et Romæ ecclesia sanctis Celso et Juliano dicata.

* *Psallendo.* Ps. LXX, 12. ♀. Ibid. 10.

† *Cap. XI.* Vers. 35-XII, 1-3.

‡ *Effugaverunt.* Ait Primasius. At Vulgat. effugerunt legit.

§ *Providentie.* Vulg., providentie.

* *Lauda.* Ps. XXXII, 1.

† *Sacrificium.* Exod. XXXV, 9.

‡ *Diversa.* Lege diversam diversitatem.

stistente recipiant. Et enim separare eos a charitate Christi : nec mors : nec vita prevaluit : quod ad illustri pugne certamen sublimasti : fallacias et mias mundi fortissima congressione vicerunt : vilissimamque judicantes hujus temporis vitam : pro testamentis Dominicis preciosas animas tradiderunt. Oramus ergo inclite Deus : ut eorum illustribus meritis : ob facinora peccatorum : veniam condonare digneris. *q. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus omnipotens eterne : quo juvante athleta tuus Julianus mortem promeruit succitare * ab inferis invocato nomine Trinitatis : tu placata solita et offerentium suscipe vota : et coepita corda a mortali acto exsuscita. Tribus quoque his sacrificiis largam tue benedictionis impensionem : quo et vivi ^b et mortui reviviscant in operibus bonis : et defuncti carne : supplicis exuantur eteris.

q. Amen.

1886 Ad pacem. Oratio. Trinitas vera et indivisa : Deum summe tue et trine : qui inter Julianum et Basilissam magnum et ^a spiritale connubii fedus statuit : quo una conjuncti in gratia : spiritu non carne fructificarent : presta nobis : ut et spiritum adoleamus : et desideria carnis non perficiamus. Respuentes jurgia : amplectentes ac perficientes ea : que ipse docuisti charitatis precepta. Ut dum charitas Dei que data est per Spiritum Sanctum : se in nostris diffuderit cordibus : exemplo ^d martyrum Juliani et Basilissae tu inherebendo vestigiis coronemur.

q. Amen.

Introitus. Dignum et justum est : vere equum et salutare est omnipotens Deus : nos tibi gratias agere : spiritualia sacrificia celebrare : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Cujus temporalem heri celebravimus apparitionem : et ^a hodie celebramus corporalem militis sui Juliani Martyris passionem. Heri etenim Rex noster : magis advenientibus demonstratus est trabea carnis indutus : hodie ejus miles carne est mortalitatis exutus. Dudum jam de aula atri virginis egrediens Christus : heri novisidere est demonstratus ^e in mundum : hodie Martyr

^a *Ab inferis.* De hoc miraculo lege Acta apud citatum Bollandum (Tom. I Januarii). De eodem meminit Menologium Basilii die 21 Januarii, in sancto Juliano. Iste, a mortuis excitatus, baptismate deinde lavatus, imposito Anastasii nomine, cum sancto Juliano, martyr iterum occubuit. Ille Acta.

^b *Et mortui.* Sublato et, lege quo vivi mortui reviviscant. Ille autem vivi mortui dicuntur qui nomen quidem habent quod vivam, sed mortui sunt (Apoc. iii, 1), qui mundo vivi, Deo mortui sunt : orant igitur ut hi aliquando Deo reviviscant.

^c *Spiritale.* Confer Acta, in quibus Julianus et Basilissa matrimonio juncti leguntur, sponte tamen integritatem servasse virginitalis, hinc Basilissa aliquando virgo appellatur, aliquando uxor.

^d *Martyrum.* In Vulgatis eorum Actis Basilissa ante persecutionem obisse legitur. At Missale nostrum et antiquera Martyrologia eam distincte martyrem nominant, et Menologium Metricum Graecum a Gottifredo S-bero editum habet Basilissam capite amputato cum Juliano, Celso et Antonio, martyrium fecisse die 8 Januarii.

^e *Hodie.* Die univrsim septima Januarii, qua Ili-

A de tabernaculo corporis exiens triumphator migravit ad celum. Ille sempiternae majestatis deitate servata : servile ^a tentorium carnis in hujus seculi campo pugnaturs intravit. Iste depositis corporeis corruptibilibus indumentis : ad celi perenne palacium regnaturus ascendit. Ille descendens apparuit carne velatus : iste consendit suis cum sociis sanguine laureatus. Heri gloriam in excelsis Deo apparente Domino sancti Angeli cecinerunt : hodie cum suis commilitonibus Julianum latantem in suo consortio suscepunt. Heri alacriter advenientes Magi adoraverunt in presepio Christum Dominum Salvatorem infantem : hodie immensitas celi suscepit Martyrem Julianum per omnia triumphantem. Illi Christo munera obtulerunt : huic Christus factus est munus. Illorum oblatio munus mystice fidelibus Dominum Christum Deum et hominem ^b non negavit. Hi admoniti per aliam viam Herodem ^c inludentes : isto orante demonum ^d simulacra subversa sunt. Dominus ergo Rex noster cum sit altissimus pro nobis humilis venit : sed inanis venire non potuit. Attulit namque secum donum charitatis : que ^e superduceret homines ad consortium Deitatis. Charitas ergo que ^f ad terras deposuit Christum : ipsa Martyrem Julianum de terris eleavit ad celum. Charitas que processit in Domino : ipsa subsequenter refulsit in servo. O ammiranda ubique potentia Salvatoris : ostendit in matre virginitalis eterne miraculum : demonstravit in Martyre Juliano invictae charitatis indicium. Integritas quippe intemerata permansit in Virgine : dilectionis virtus integra permansit in Martyre. Propter quod mortui eo tempore celorum regna conscendere : quo Christus Dominus in hoc mundo oculis carnalium carnaliter dignatus est apparere. Ipsum quem in unitate Trinitatis celestia pariter et terrena sine cessatione conlaudant : ita dicentes. *q. Sanctus Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere in Sanctis gloriosus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Cujus potentia virtutis pro nomine suo certantibus Juliano athleta sociisque suis tantum donum attribuit

spani festum sanctorum Juliani et Basilissae celebrabant. Dies passionis est plane incertus : a pluribus tamen vetustis Martyrologiis, et a scriptore Actuum martyrii viii Idus Januarii passu exhibentur. At quia eo die festum Epiphaniae celebratur, horum martyrum memoria, pro Ecclesiarum commodo, in alios dies delata est. Ceterum scriptor hujus relationis sibi invitandum proposuit initium sermonis sancti Fulgentii de sancto Stephano protomartyre.

^f *In mundum.* Lege in mundo.

^a *Tentorium.* Lege ex sancto Fulgentio : *Servile cinctorum carnis assumens in hujus seculi campum pugnaturs intravit.*

^b *Non negavit.* Hoc loco aliquid deficit : forte : *Illorum oblatio munus mystice fidelibus Christum Deum et hominem praeclavit : ille, pro munere, Christum coram hominibus non negavit.*

^c *Inludentes.* Adde reversi sunt.

^d *Simulacra.* Consule Acta, cap. 6, v. 12.

^e *Superduceret.* Sanctus Fulgentius : *Quae perduceret homines ad consortium Deitatis.*

^f *Ad terras.* Sanctus Fulgentius : *Quae de caelo ad terras.*

laudis : ut omnia que vellent fiducialiter ^a in eum : ac per eum facere possent. Illum etenim predi-
 Martires credendo atque sequendo : ardentibus di-
 mersi ^b in cuppis : illesi post ignes rutilanti claritate
^c resplendere fulgoris. E quibus Julianus admirabili
 virtutum specialitate prepollens : in nomine ejus cui-
 dam cedentij oculum rutilum reformat : corpus exa-
 nime suscitatur : presentiaque sua in pulverem redigit
 idolorum vanissima simulacra. Humana laudarunt :
 celestia per emissam desursum vocem potentialiter
 ictorantur. Per hos ergo Martires quibus tantam
 prestiti-ti magnificentiam laudis : indivisa Trinitas
 Deus sit tibi gloria : sit nobis obsequantibus pecca-
 torum venia acceptata. Ut quorum passionibus conlau-
 datis : eorum precibus delecteris : exaudiendo eos
 pro nobis : qui pro omnibus incarnari voluisti in ter-
 ris. Christo Domine ac redemptor eterna.

267 *Post pridie. Oratio.* Ecce Domine dilecti tui
 Juliani : vel ^d spiritualis conjugis sue Basilissae iracu-
 lorum insignia predicantes : has hostias divinitati tue
 benedicendas offerimus : qui se tibi exhibentes in sac-
 crificium verum : alios tibi exemplo suo in holocau-
 stum veri sacrificii litaverunt : cum et per Julianum
 multorum Monachorum milium ^e Patrem : et per
 Basilissam Sanctarum Virginum coruscantem :
 copiosam utriusque sexus Monachorum scilicet ac
 Virginum in celesti gloria susceperis congregationem.
 Ex hoc igitur inmensam bonitatis tue potenciam
 obsecramus : ut qui per utrosque electa animarum
 munera suscepisti : per nos humiles tuos hanc
 hostiam pro nostris peccatis oblatam digne sus-
 cipias : impendens benedictionem oblati : et ex-
 piationem sumptoris. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Christe amator castitatis et conlator eterne posses-
 sionis : qui beatissimum Martyrem Julianum ad te pro
 corpore exanimato clamantem exaudire dignatus es :
 precibus ejus per celestem vocem sine mora respon-
 dens : quod eundem dilectum tuum in nullo contris-
 tare volueris : in quo sic ipse cum Patre et Spiritu
 Sancto latetaris. Tu nobis concede ut ita in veritate
 vivamus : ne spiritum contristemus : in quo signati
 sumus. Quo ah eo per momenta compuncti et creati
 per eum tibi relatura exhibeamus orandi verba : que
 ipse nos docuisti ut dicamus. Pater noster qui,

D *Dicit Presbiter.* Humiliate vos benedictioni, Do-
 minus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Omnipotens Deus qui Julianum et Ba-
 silissam ita gratie sue opibus premunivit : ut sig-
 spirituali conjugio naterentur : ne carnis com-
 mixtio ullatenus misceretur. Ipse vos ad eorum
 exemplum efficiat castimonie dono sublimis : et in

A diligendo se fervore Sancti Spiritus ita coequales.
ñ. Amen. Et sicut per illos effecit sibi vasa mundissi-
 ma : sic carni in vobis voluptate devicta :
 plurimos exemplo vestro accendat ad celestia regna.
ñ. Amen. Quique in eis donum contulit perfecte virgi-
 nitatis : ipse vos purificet a delictis. *ñ. Amen.*
 Ut eos in commune omnes mereamur in illa beati-
 tudine habere socios : quos in hac vita cernimus :
 atque immortali habere comites vel patronos. *ñ.*
Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit
 semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

D *Dicit Chorus.* Gustate et videte quam suavis est
 Dominus : alleluja : alleluja : alleluja. *ñ. Benedicam*
 Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore
 meo. *P. Alleluja : alleluja : alleluja. ñ. Redimet*
 Dominus animas servorum suorum : non derelinquet
 omnes qui sperant in eum : alleluja : alleluja : allelu-
 ja. *ñ. Gloria et honor. P. Alleluja : alleluja : alle-
 luja.*

*Com. Refecti Christi corpore et sanguine te lau-
 damus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.*

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita et
 salus fidelium : quem venturum iudicem credimus
 verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblatio-
 nem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expia-
 tione nostrorum peccatorum in honorem Sanctarum
 Martyrum tuorum Juliani et Basilissae tibi obtulimus :
 misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus :
 ut qui jam refecti sumus ad mensam tue convivii :
 dono tui muneris consequi mereamur premium sum-
 pteptum. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus
 pater etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et*
cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu
 Christi : perficiamus cum pacis. *ñ. Chorus. Deo*
gratias.

In festo Sancti Lugiani Presbiteri.

Omnia dicantur de uno Confessore simplici. fol.
452.

In festo Sancti Pauli primi Eremitae.

Omnia dicantur ut supra.

In festo quadraginta Martyrum.

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 450.

In octava Epiphania.

Omnia dicantur ut in die. fol. 50.

In festo Sancti Marti Episcopi.

Omnia dicantur de uno Confessore Pontifice. fol.
452.

In festo Sancti Felici in Placidia Martyris.

Omnia dicantur unius Marti. fol. 451.

In festo Sancti Mauri Abbatis.

Omnia dicantur de uno Confessore simplici. fol.
422.

vanda virginitate.

^e *Patrem.* De ingenti hoc monasterio, quod a per-
 secutoribus cum omnibus monachis incensum fuit,
 meminit Monologium Basilii, die 24 Junii, in sancto
 Juliano, qui is, procul dubio. est cui prior tribuitur
 Basilissa, etsi de ea sileat Monologium, quam alii
 etiam pratermittunt. De monasterio virginum a Ba-
 silissa excitato, consule Acta, apud Bollandum.

^a *In eum.* Lege in eo.

^b *In cuppis.* Consule Acta citata, apud Bollandum
 (Cap. 10).

^c *Resplendere.* Lege rutilant in claritate splendidi
 fulgoris.

^d *Spiritualis conjugis.* Confer Acta eorum, apud
 citatum Bollandum. Basilissa dicitur spiritualis con-
 jux, quia cum Juliano sponte convenit de conser-

In festo S. Marcelli Pape et Martyris.

Omnia dicantur unius Martyris pontificis fol. 425

In festo Sancti Antonii Abbatis.

Omnia dicantur de uno Confessore precipuo non Pontifice. fol. 432.

288 In festo S. Prisce Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. Folio 436.

In festo S. Juliani Episcopi et Confessoris.

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. Fo. 432.

In festo Sanctorum ^a Fabiani et Sebastiani, et ejus comitum.

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 426. preter Missam.

Omnes filii Dei et probati milites Christi : hunc diem ^b beatissimi Sebastiani laudibus attollamus : votis colamus : piisque affectibus consecremus. Rogantes prelargissimam Domini pietatem : ut hujus predicti Martyris prece : eriamur a cunctis inlecebris viciorum : ejus predicamento Sanctorum cor in exultata sunt ad triumphum. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui per beatissimum Sebastianum Martyrem tuum tuorum fidelium animos roborasti : dum tibi illum latentem sub clamide terrena

A imperii : militem perfectum exhibuisti. Fac nos semper in tuis laudibus militare : os nostrum arma documento justicie : cor illustra tue dilectionis amore : atque carnem nostram erutam libidine clavis tue crucis adlige. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Solve Salvator noster et Domine nostrorum vincula peccatorum : qui olim resolvisti per Sebastianum Martyrem tuum os ancille tue ^c Zoe ad loquendum. Ut nomina tam offerentium : quam defunctorum qui nostro sunt ore prolata : eterna sint in annotatione adfixa. Quo sicut illa per predicamentum predicti martyris te meruit cognoscere Christum : sic nos mereamur eodem pro nobis suffragante penitentie percipere fructum. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Martyris tui Sebastiani precibus eterne omnipotens Deus nobis pacis dona largire. Per eum donans nobis habere integritatem pure dilectionis : per quem tuos accendisti Martyres ad amandam gloriam eterne felicitatis. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui sic os Martyris sui Sebastiani veritatis armavit preconio : ut et nutantium in fide animas ^d confor-

^a Fabiani et Sebastiani, et ejus comitum. Eodem modo Breviario Mozarabum inscribitur. In Calendario Bucheriano inter depositiones Martyrum : XIII Kal. Febr., Fabiani in Calisti, et Sebastiani in catacumbas. Martyrologium Lucense Florentinii, XIII Kal. Febr. : Romæ, in cæmeterio, Fabiani episcopi et Sebastiani. Corbeiense Dacherii, XIII Kal. Febr. : Romæ, in cæmeterio, Fabiani episcopi et passio sancti Sebastiani martyris. Gellonense, XIII Kal. Febr. : Romæ, Fabiani et Sebastiani martyr. Sacramentaria Gelasianum et Gregorianum, eodem die XIII Kal. Febr. duas missas exhibent, quarum, in Gelasiano prima est sancti Sebastiani, in Gregoriano prima est sancti Fabiani, altera est sancti Sebastiani. Capitularia Evangeliorum Georgi sancti Sebastiani primum, tum sancti Fabiani missam indicant. In multis Kalendaris nulla est mentio sancti Fabiani. In fragmento vetusti Kalendarii Gotho-Hispani : XIV Kal. Febr., sancti Sebastiani et comitum Roma. In missa et officio Mozarabico de sancto Fabiano silent. In Kalendario Carthaginensi Mabillonii, XIII Kal. Febr. : sancti martyris Sivastiani. In Lectionario Ambrosiano Thomasi legitur in sancti Sebastiani. In Missali Mediolanensi in sanctorum Sebastiani et Solutoris ; et in Kalendario marmoreo Neapolitano, die 20 Januarii : Euthimii et Sevastiani. Cæterum de sancto Fabiano in vetusto Romanorum pontificum catalogo, e bibliotheca imperiali Viennensi, a Bucherio edito, legitur : Fabianus annos quatuordecim, mense uno, diebus decem fuit temporibus Maximini, Gordiani, et Philippi, a consulari Maximini et Africani usque Decio et Grato : passus est XIII Kal. Febr. Et tamen Blanchinius non nisi annos XIII, mensem unum, et dies X, concedit, quot illi imagines sancti Pauli Basilicæ tribuunt, ordinatum enim vult die 11 Decembris an. ær. vulg. 236, passum die 20 Januarii anno 250 (Vide Blanch., in notis ad sanctum Fabianum, tom. II Anastasii).

^b Beatissimi Sebastiani laudibus. Celeberrimum in Ecclesia Occidentis nomen est sancti Sebastiani. Acta ejus exstant apud Bullandum (Tom. II Januarii, pag. 465) quæ ab aliis sincera, ab aliis, in aliquibus, interpolata, ab aliis ab auctore quidem antiquo, sed non synchrono exarata censentur. Colitur sanctus Sebastianus a Gotho-Hispanis die 19 Janua-

rii, ut ex fragmento citati Kalendarii habemus, quo die in Hieronymiano Florentinii : Romæ, sancti Sebastiani martyris legitur, ab aliis Latinis passim die 20 Januarii ejus festivitas agitur. Græci in Menologio Metrico Seberi, et in Ephemer. Græc.-Mæsis (Bolland., tom. I Maii, p. 56), eundem 12 Decembris commemorant, et quidem in Menologio Seberi illi comites adjunctum Zoen, Tranquillinum, Claudium, Castorem, Tiburtium, Castulum, Marcellinum et Marcum. In Menologio Basilii de eo silent. Annus passionis sancti Sebastiani hactenus incertus est, credibile est circa initia imperii Diocletiani passum esse. Certe Acta ostendunt sanctum Sebastianum martyrium subisse, cum Romæ Diocletianus præsens adesset. Sanctus Ambrosius (Enar. in ps. cxviii, serm. 20, num. 5) populum ad persecutiones ferendas exhortans : Utamur exemplo Sebastiani martyris, cujus hodie natalis est, hic Mediolanen is oriundus est. Fortasse aut jam discesserat persecutor, aut adhuc non venerat in hæc partium, aut mitior erat, advertit hic aut nullum esse aut tepere certaminem, Romam profectus ubi propter fidei studium persecutiones acerbe servabant, ibi passus est hoc, est ibi coronatus. Itaque illic quo hospes advenit domicilium immortalitatis collocavit. Et paulo infra : Sicut enim unus persecutor flex multis persecutionis præcepta mittebat, et per singulas vel civitates vel provincias erant diversi persecutores, etc. Quæ videntur persecutionem, non localem, sed generalem indicare, eamque ab uno rege hoc est uno imperatore excitatam. Cæterum pars reliquiarum sancti Sebastiani anno 826 in Gallias translata, in monasterio sancti Medardi, apud Suessiones, cum honore deposita est. (Bolland., die 20 Januar.; Eginardus, de Gestis Ludovici Pii, apud Andream du Chesne, Hist. Franc. script. coetani., tom. II, pag. 270.) Romæ, via Appia celebris et vetusta est basilica sancti Sebastiani supra catacumbas excitata, ubi reliquie ejus hactenus coluntur.

^c Zoe. Consule Acta sancti Sebastiani, et Martyrologia quæ de sancta Zoe martyre die sexta Julii agunt.

^d Confortaret. Marcum scilicet et Marcellinum fratres, pluresque alios, quos suis exhortationibus in fide Christi sanctus Sebastianus confirmavit.

taret : et obstrusum beatissime Zoe sermonis ostium aperiret. In utroque quippe laudabilis : quia et in utroque prestabilis. Nam absconsum se militem exhibens Christo : Sanctorum animas veritatis confortabat ex verbo. Quæ nec momentaneis tribulationibus cederent : nec blandimentis carnalibus subjugarentur. Et hoc quidem ut se militem occultaret absconditum non suum aufugiendo supplicium : sed pro roborandis hoc agebat nutantium animis bellatorum. Eo sibi a Domino credens dona tribui cumulantia : quo non solus meruisset perungere ad coronam. Proinde te quesumus altissime summe Deus : ut interuentu hujus Martyris tui Sebastiani : precibus nostris adesse digneris. Omitte culpam : tribue gratiam. Languorem expelle : vite commoda tribue. Imperti pacem : petulantium quoque nostre carus extingue. Bone vite studiis nos atque acerbis refove : et perennitatis nobis felicitatem tribue. Ut gloriam tuam quam tuus Martyr Sebastianus laudat in munere : nos quoque laudemus ex confessionis proprie voce proclamantes : atque ita dicentes. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. O quam gloriosum est nomen Filii tui Deus Pater in Sanctis : in quo beatus hic Martyr Sebastianus cum sociis Martyribus suis : et obscura mutorum ora solvit et contractionibus podagrice * nodositatis medellam infudit. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Sanctifica Domine hanc nostre oblationis hostiam puram : quam tibi in honorem Martyris tui Sebastiani offerimus dedicandam. Ut quotquot ex ea libaverimus : illo repleamur documento virtutum : quo per hunc Martyrem confortata sunt in fide corda nutantia beatorum. *ñ. Amen.*

* *Nodositas.* Tranquillus, pater Marci et Marciliani, in Actis sancti Sebastiani (N. 56), et (*Ibid.*, n. 56) Chromatius, morbo ariculari laborantes, a sancto Sebastiano sanitati restituti leguntur.

Intercedentium. Acta ejus testantur sanctum Sebastianum sagittis confossum, ac pro mortuo derelictum, cura Christianorum convaluisse, sed demum fuste percussum occubuisse. Erat autem fustuarium, poena militaris cum infamia conjuncta, certam mortem inferens, de qua consule Lysium (*De milit. Roman.*, lib. v, dial. 18). Menologium Græcum Seberi, de morte sancti Sebastiani, refert : Τόττετα τὸ σπαιον, caro percutitur, fuste scilicet, quod Seberus carne gladio cæditur, contra Actorum fidem, transulit.

* *Sancti Luciani.* Eodem modo Breviario Mozarabum inscribitur. Græci sanctum Lucianum presbyterum et martyrem die 15 Octobris colunt (*Menolog. Basil.*, *Ephem. Græc.-Mosæ*, apud Bolland., tom. I Maii). Latini, ut plurimum, eundem die 7 Januarii commemorant, quæ die olim Antiochiæ colebatur (*S. Chrys.*, *hom. de S. Lucian.*). Ita Martyrologia Lucense Florentini, Corbeienae, Epternacense, Romanum parvum, Adonis, Usuardi, et Romanum Baronii. Gotho-Hispanorum. Alii festum sancti Luciani die 8 Januarii celebrant. Fragmentum Kalendarii Piniani, iv Id. Jan. : Sancti Luciani presbyteri martyris Eliopoli [lege Helenopoli]. Alii, et fortasse tota provincia Carthaginensis, die 20 Januarii, quæ die in Missali et Breviario Mozarabum officio et missa gaudet. De sancto Luciano Eusebius, in Historia ecclesiastica (Lib. viii, cap. 13, lib. ix, cap. 6, Edit.

Ad Orationem Dominicam.

Erigite fratres oculi ad celum petentes a Deo perenne auxilium : qui hunc beatissimum Sebastianum Martyrem tuum insutum ictibus sagittarum post exceptum supplicium : eternum convocavit ad regnum. Clamate ad illum : et nullo modo detis ei silentium. Nam ostendet in vobis indulgentie pietatem : si pia eum invocaverimus ex voce proclamantes : atque ita dicentes. Pater noster.

289 *Dicat Presbiter.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Salvator noster ac Dominus pro ejus amore Sebastianus Martyr confixus est vulneribus sagittarum : procul a vobis efficiat omnes sagittas aerarum potestatum. *ñ. Amen.* Quique animam ejus *b* intercedentium manu vocavit ad regnum : ipse vos o mundo evocet ad superne vocationis bravium gloriosum. *ñ. Amen.* Ut cum eo in illa die pariter de visione Domini gaudetis : ejus hic hodie festum amabiliter celebratis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi.

Oratio. Domine Deus omnipotens.

Quere in Sancti Juliani et Basilissæ. Folio

287.

IN FESTO • SANCTI LUCIANI PRESBITERI ET MARTYRIS.

Omnia dicantur sicut unius Martyris. Fol. 425.

C *Excepta Missa que sequitur.*

Beatissimi Martyris sui Luciani Presbyteri agonem divina virtute perfectum : votis solennibus fratres dilectissimi celebremus. Ut qui triumphalem palmam

Valesii), sanctus Chrysostomus (*Hom. de sancto Luciano*, tom. II, pag. 524, *Oper. Edit. Maur.*), sanctus Hieronymus (*De Vir. Illustr.*, cap. 77), alique plures meminere. Ejus Acta ab incerto auctore composita exstant apud Bollandum (*Tom. I Januar.*, pag. 359). Sanctus Lucianus patria Samosatenus fuisse traditur, domo nobilis, parentibus fidelibus ortus, a quibus ab infantia fide Christiana, castis moribus, bonisque artibus in patria sedulo imbutus est. Mortuo utroque parente, Ede-sam ceresit : qua in urbe sacrarum litterarum studio inculcavit, Macro quodam præceptore : deinde baptizatus, a sacro fonte vitam ascetarum more instituit, a vino et ab esu carum abstinnit, frequenter etiam jejunare assuevit. Antiochiæ scholam aperuit, frequentia auditorum celebrem : ad presbyteri ordinem, in Ecclesia Antiochena, promotus novam Septuaginta interpretum versionem edidit, de qua sanctus Hieronymus (*Apet. ad. Ruf. l. ii, n. 2*) : Alexandria et Ægyptus Hesiychium laudat auctorem : Constantinopolis, usque ad Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat, media inter has provincie Palestinos Codices legunt, quos ab Origene elaboratos Eusebius, et Pamphilus vulgaverunt. Hæc ille breviter veriones Septuaginta interpretum recensens. De hac versione auctor Synopsis sacre Scripturæ, inter opera sancti Athanasii, in fine, scribit : *Septima et postrema interpretatio sancti Luciani Magni Ascetæ et martyris est.* Cum igitur talis esset sanctus Lucianus vitæ continentia, et sacrarum litterarum scientia conspicuus, Antiochiæ a persecutoribus detentus, Nicomediam perducitur : de secta et vitæ ratione interrogatus, celebri

pro fidei munimento Christo opitulante promeruit obtinere: patrocinii nobis suum intercessum apud eum cuius iam presentis gratulatur: dignetur impendere. Et ipse nobis peccatorum tributum veniam: qui eidem contulit immortalitatis coronam. *ñ. Amen.*

Adia Gratia. Meritis precibus te Dominum Deum nostrum suppliciter deprecamur: cuius honor sanctitatis est: quem diligere salus est: quem amare perfectio. Concede in omnem Ecclesiam tuam sancti Martyris tui Luciani Presbyteri lucere vasa: ut te regente omnium gressus: ea uos via perducat ad vitam: que Martyrem tuum extulit ad coronam. *Amen.*

Post nomen. Oratio. Deus qui Sancto ac beatissimo Martyri tuo Luciano Presbytero id numeris contulisti: ut qui propter te peregit inlata passionis liberaliter curam: huius multitudinis mereretur occursum. Prosta nobis: ut ejus suffragio offerentium vota suscipias: et requiem defunctis impertias. Donans nobis ita tui Martyris Luciani Presbyteri imitari fidem: ut consimilem a te post transitum mereamur percipere mercedem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Dona nobis omnipotens Deus Martyris tui Luciani Presbyteri celebrantibus festum: sincere pacis et charitatis affectum. Ut qui in honorem ejus tibi sacrificium deferimus laudis: nobis a te impetremus donaria charitatis. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Deus: ut pro virtutibus Martyris tui Luciani Presbyteri tibi laudes dicamus: et honoremus nomen sanctum tantum studiis animorum. Qui tantum fidei robor tuo militi prestitisti: ut corpori flamma cederet: ferrum sterneret in pectore: et suis vincerentur tela vulneribus. Tantis enim in eo exitit amor nominis tui: ut non avari morus ferarum: non rabies ursorum: non leonum insatiabilis furor eidem metum mortis incussari: non laceratum ferro corpus animos inclinauit: non scissum suleis latus fidem professu virtutis exclusit: nec ille sanguinis fluxus ungularum ardore revocatus: vocem supplicationis ex-

oratione, fidel Christiane dogmata explicavit et defendit coram principe, ipso Maximino audiente (*Eus. Hist. l. ix, c. 9, et lib. viii, cap. 13*). in carcerem inde raptus, cum diebus duodecim super testas pollinis extensus jacuisset, tertia decima die obiit, ut scribit anonymus auctor in Job, inter opera Origenis (*Tom. II, lib. II, pag. 885, Edit. Maur.*) ut alii tradunt, multis, et diversi generis, tormentis, et dira fame tortus, ad singulas interrogationes id unum responderebat: *Christianus sum, et cum hac voce vitam finivit, obituque, saltem referens Christum depositum.* Hæc sanctus Chrysostomus in citata homelia. Passus est sanctus Lucianus die septima Januarii, anno ære vulgaris 312, imperante Maximino, pridie autem quam obiret, jacens in carcere, sacra mysteria celebravit, pectore suo, pro altari, usus, ut Acta ejus testantur. Defuncti corpus in mare projectum, indeque a Christianis extractum Drepani sepultum est, quem locum Constantinus in honorem sancti martyris restauravit, ad urbis dignitatem extulit, et a Martiris nomine Helenopolim nominavit, concessa immunitate vestigalium, quo usque ante urbem prospectu pateret. An sanctus Lucianus martyr is sit quem sanctus Alexander, episcopus Alexandrinus, in epistola ad sanctum Alexandrum Constantinopolitanum (*Theod. Hist. eccl. l. I, c. 5*) tanquam Ariane

agit. Hec est corona Martyris tui Luciani Presbyteri. Hec est celestis pompa virtutum. Fortiora sunt vulnera Martyris tui Luciani Presbyteri: quam tela carnificis. Rogamus ergo te Domine: ut sicut ejus virtutibus victoris prestijisti triumphum: ita nobis favorem auxilii tui perpetuum largiaris: et prestes nobis hunc in solacium: quem prebere dignatus es in exemplum. Per te cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie: ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus: vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus: qui Martyri suo Luciano Presbytero: et dimicandi virtutem: et regnandi tribuit potestatem. Quo illi esset consors in regno: pro quo animam tradidisset supplicio. Haberetque eum in munere: quem consortium habuisset in passione. Vere solus ipse est Dominus et Salvator noster Jesus Christus: qui et Sanctis conferat premium: et peccatoribus penitentie fructum. Ipse est **290** Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oblatas tibi omnipotens Deus ob honorem Martyris tui Luciani Presbyteri victimas propitius attende: ut qui justis tui memoriam facientes votivum sacrificium exhibemus: nostrorum criminum a te indulgentiam consequi mereamur. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Cum ex lege tua Domine noverimus: in memoria eterna esse justum: non pro illius sed pro nostri commendatione hæc tibi offerimus holocaustum. Peccantes ut qui ejus animam fecisti in passione victorem: nostrum votum efficias in confessione victorem: quo eodem suffragante: clamorem nostre accipias vocis. Pater noster.

Dicit Presbiter. Humiliate vos benedictioni, Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

Benedictio. Christus Dominus qui Martyri suo Luciano Presbytero patientie contulit votum: patientiam vobis tribuat contra omnes inlecebras viciorum. *ñ. Amen.* Ut qui illi donavit peracta passione

hæresis parentem tradidit, merito in dubium vocatur: is enim Lucianus, teste sancto Alexandro, partes Pauli Samosatani secutus, post ejus mortem a communione ecclesiastica, diuturno trium episcoporum, Domni, Timæi, et Cyrilli tempore segregatus fuit, nec nisi sub Tyranno episcopo (qui ab anno 306 ad 310 sedit) ad rectam fidem et catholicam communionem rediit, et martyr Lucianus a doctrina Pauli Samosatani, ut Symbolum ejus nomine editum ostendit, et ab ejusdem vitæ ratione, ut omnes fatentur, alienus fuit. Paulus enim moribus dissolutus, Lucianus castus, et omni vita sanctissimus; Paulus Christum merum hominem, Lucianus Christum Deum de Deo, unigenitum, et perfectum, imaginem Patris professus est. Sed de recta sancti Luciani martyris fide vide, si lubet, quæ ad Breviarium notavi.

a Morus ferarum. Ad bestias damnatum fuisse sanctum Lucianum, auctor est sanctus Chrysostomus, in citata homelia, aliaque tormenta recens: quæ in Actis ejus omittuntur, quemadmodum in hac illatione ubi de dira fame illa dicitur, quam tanta eloquentia sanctus Chrysostomus describit.

b Tradidisset. Loge tradiderat.

c Habuisset. Loge habuerat.

coronam : vobis conferat peracto luctamine mundi A
gaudia repromissa. *ñ. Amen.* Ut qui in hoc die
tanti Martyris ovantes solennia celebratis : cum eo-
dem post transitum collocat : in celestibus sedi-
bus gaudentis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ip-
sius etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et*
cum.

Dicit Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi Corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens.

Quere in S. Juliani et Basilise. F. 287. Et ubi di-
citur Sanctorum Juliani et Basilise. dicatur Sancti
Martyris tui Luciani Presbyteri.

IN FESTO * SANCTE AGNETIS VIRGINIS ET MARTYRIS

Omnia dicantur unius Virginis. Fol. 456. excepta B
Missa que sequitur.

Agnescentes dilectissimi fratres beatissimam Agne-
tem Virginem plus animo valuisse : quam corpore :
plus fide : *b* quam germine : plus etiam spiritali
robore : *c* quam etate. Que Christum sibi specialem
sponsum suo in corpore vindicans : nec persuasione

* *Sancta Agnetis.* De sancta Agnete virgine et
martyre Romana Kalendarium Bocherianum inter
martyrum dispositiones : *XXII Kal. Febr., Agnetis*
in Nomentana : existat enim Roma via Nomentana
vetusta, et celeberrima sanctæ Agnetis basilica.
Kalendarium Carthaginense : *XII Kal. Febr., sanc-*
tæ martyris Agnes. Marmorum Neapolitanum :
XXI. N S AGNE, Vigesimo primo Januarii Natale
sanctæ Agnæ : nam et Agna et Agnes scriptoribus
passim appellatur : ejus autem memoria in Menolo-
gio Basili Græci, die 5 Julii : in Meneis, et in Me-
nologio Scleri, die 14 et 21 Januarii et die 5 Julii
colitur. Latini ferme omnes in vetustissimis Marty-
rologiis sanctam Agnetem die 21 Januarii, qua passa
est, commemorant. Lucense Florentini, et Cor-
bilenæ Bocherii, xii Kal. Febr. : *Romæ, passio*
sanctæ Agnetis Virginis. Accedunt Beda, Ade, Usuar-
dus et Baronius, in suis Martyrologiis, Gotho-
li-spani alii die 21 Januarii festum sanctæ Agnetis
celebrant, alii die vigesima Januarii. Causa discre-
pantiæ oritur ex ob festivitatem sanctorum Fructuosi,
Augurii et Eulogii, qui eodem die Tarracone passi
sunt quo Romæ sancta Agnes. In Missali et Brevia-
rio Mozarabum, atque adeo Toleti olim, et fortasse
in tota Carthaginiensi provincia sancta Agnes die suo
21 Januarii colitur, et festivitas sanctorum Augurii,
Eulogii et Fructuosi in diem 13 Februarii transfer-
tur : at in Tarraconensi provincia, ut dies 21 Januarii
servetur integer sanctis Fructuoso, Augurio et Eulo-
gio Tarraconensibus, festivitas sanctæ Agnetis die
20 Januarii agitur, ut ex fragmento Kalendarii Go-
tho-Ispani a Francisco de Pisa primum, et deinde
a Joanne Pisis edito habemus : *XIII Kal. Febr.,*
sanctarum Agnetis et Emerentiane, Romæ : et die se-
quenti : *XII Kal. Febr., sanctorum Fructuosi episc.,*
Augurii et Eulogii diaconorum Tarracon. mor. Apud
Romanos his quotannis, mense Januarii oditur san-
cta Agnes die 21, quo passa est, et die 28, quo nata
est. Prima festivitas Sacramentario Gelasiano, et ve-
tustis Capitularibus Evangelicorum : *Natale sanctæ*
Agnetis virginis de pns ione ; altera vero : *Natale sanc-*
tæ Agnetis de natiuitate, que modo sanctæ Agnetis
secundo dicitur, de qua vide Baronium (*In notis ad*
Martyrol.). Hollandus (*Tom. II Jan.*) die 21 sanctam
Agnetem in persecutione Valeriani passam esse opi-
natur ; alii ad immanem Diocletiani persecutionem
ejus martyrium retrahunt, que opinio probabilior
est Sollierio (*In not. ad Usuard. Mart.*), eique favere

seducitur : nec muneribus inclinatur : quo carnalis
conjugii copula neceretur. Omnipotenti Dominus
supplicemus : ut idem qui spiritali copula spon-
sus hujus est virginis : in suis nos delectari semper
faciat amplexibus castitatis.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Deus qui nudatum corpus Agnetis
Virginis tue : celestis stola *a* obtexit ex tegmine :
vestiatur quesumus Ecclesia tua clavis vastibus in-
nocentie : et justicie claritate. Quo in ea et Sacerdo-
tum vita nitore castitatis prepollent : et utriusque
sexus conditio ea que postulaverit *a* adipiscatur.
ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Conditor et reparator hu-
mani generis Christus Filius Dei : qui capiti Virginit
tue : quod jam erat celesti rore perfusum : magnum
contulisti gratiam capillorum : quo eis videretur
ad honorem *c* crinibus tecta : que propriis fuerat ad
contumeliam vestimentis exuta. Tu plus offerentium
accipe vota : defunctis requiem prestans : et cunctas
in commune ejusdem Virginis preces fac pervenire
ad eternam salvationem. *ñ. Amen.*

videtur sanctus Augustinus (*Serm. 351, tom. V*
Oper., Ed. Maur., col. 1577), cum sanctam Agne-
tem eadem persecutione passam dicas qua celebris
martyr Thebestina Crispina : *Hoc cogitare tempore*
persecutionis non solum Agnem fuisse coronatam virgi-
nom, sed et Crispinam mulierem. Crispina autem, ut
constat, Annulino proconsule passa est, sub Diocle-
tiano. Martyrium sanctæ Agnetis carmine descripsit
Prudentius (*Hymn. 14, de coronis*). Exstant Acta
ejus, que sancto Ambrosio vulgo tribuuntur. De
sancta Agnete plura habet sanctus Ambrosius (*Lib.*
1 de Virginibus). Est et sermo sancti Maximi Tauri-
nensis, quo passio sanctæ Agnetis describitur (*Edit,*
P. Rainaudi, p. 225). De eadem sanctus Augustinus,
Adelmus, et Venantius Fortunatus meminere. Est
etiam in Missali Gallo-Gothico missa propria sanctæ
Agnetis.

b *Quam germine.* Sancta Agnes genere nobilis ex-
stitisse creditur. Prefatio missæ sanctæ Agnetis, in
Missali Gallo-Gothico : *O vera nobilitas que sis ter-*
rena generationis processit ut ad divinitatis consortium
perveniret !

c *Quam etate.* Sanctam Agnetem tenera etate
passam esse omnes fatentur. Prudentius eam descri-
bit, *jugali vir habilem toro, primis in annis puellulam.*
Immutatio missæ Gallo-Gothicæ, in tenero adhuc cor-
pore, et nondum puellare flore maturo fortiter, Sanctus
Ambrosius (*lib. 1 de Virg., c. 2*) scribit : *Hæc duode-*
cim annorum maritrium facisse traditur. Acta vulgata
et sanctus Augustinus (*Serm. 285, tom. V Oper.*)
eam tredecim annorum fuisse perhibent, aliorum
que, completo duodecimo, annum decimum tertium
agebat. Sanctus Maximus ait diabolum arripisse
juvenem contra *infantiam Agnetis.*

d *Obtexit.* Confer Acta vulgata et homeliam sancti
Maximi, in qua : *Nam expoliata virgo legitur*
crinibus, expoliata ab hominibus malis, vestitur ab
angelis bonis.

a *Adipiscatur. Lege adipiscatur.*

c *Crinibus tecta.* De ea re memoriam retinet præ-
clarus lapis, olim in cryptis juxta basilicam sanctæ
Agnetis effossus : deinde, ut credebatur, doperditus,
tandem anno 1728, dum pavimentum basilicæ relice-
retur, detectus, et modo parieti basilicæ affluxus le-
gendusque prostat.

Fama refert sanctos dudum retuisse parentes
Agnem cum lugubris cantus tuba concupulso

Ad pacem. Quanta sit dilectio tue charitatis Deus in Sanctis: in hac Virgine evidentibus probamus indicis. Que amplexibus tuis castis adstricta: etiam a generosi hominis execraviti personam: cum oblata sibi ab eo pro nectendo conjugio repulit ornamenta. Da igitur nobis in sola tui nominis dilectione fructu: ut tantum in tua pace letantes: tua in nobis semper dilectio vivat: tuasque in nobis charitas requiescat. *Chorus.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est: nos tibi gratias agere omnipotens Deus: per Jesum Christum Filium tuum: Dominum nostrum. Qui huic virgini et Martyri sue factus est lux nova: cum eam in tenebris perlustrare non destitit constitutam. Illa etenim ethereo ac perpetuo ejusdem Filii tui lumine circumfusa: ad se in lupanar. Intransibiles: geminis miraculis effecta est gloriosa. *b* Cum et ii qui tremuerunt divinum lumen sani regressi sunt de illa: et improbus filius perfecti moris mulctatus est immatura. Obscenis quippe cupiditatibus ac ludibriis acti utrique intrarunt: sed non utrique viso lumine gloriam Deo dederunt. O quantum valet pietas Redemptoris: qui et illorum corda mortua ante tegit: quam perirent: et istum per culpam postratum **291** in morte vite reddidit *a* pristina. Hinc te Deus pater exposcimus: visita nos jam gratie dono: qui in isto mundo degimus tenebroso. Libera nos de mortalibus actibus: et erue a supplicis sempiternis. Refice quoque nos crucis vulneribus: ut cum te in illa die sine confusione viderimus: proclamemus atque ita dicamus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus: vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui Agnetem sponsam suam: et precioso vestimento induit: et luce ei perpetua in tenebris refulsit. Ipse est enim lumen verum: splendor celestium siderum: via errantium: salus debiliu: remuneratio Virgi-

Nutricis gremium subito liquisse puellam
Sponte truces calcasse minas rabieque tyranni
Urere cum flammis voluisset nobile corpus
Viribus immensum parvis superasse timorem,
Nudaque perfusum cinem per membra dedisse
Ne Domini templum facies peritura videret.
O veneranda mihi sanctum decus alma pudoris
Ut Damas precibus faveas, precor, inclita virgo.

Hujus lapidis littere omnes quadratae, voces nullis interpunctionibus distinguuntur.

a Generosi hominis. Ambrosius ille, qui Acta sanctae Agnetis scripsit, et sanctus Maximus (*Hom. de sancta Agnete*) tradunt eam a juvene nobili in sponsam esse petitam. Sanctus Ambrosius (*De Virg.* l. 1, c. 2) a pluribus petitam fuisse innuit.

b Cum et ii. Prudentius in hymno:

Stantem refugit moesta frequentia,
Aversa vultus, ne petu antius
Quisquam verendum conspiceret locum.
Intenda unus forte procaeciter
Os in puellam, nec trepidat sacram
Spectare formam, lunulae lubrico,
En alex, ignis fulminis in modum,
Vibratur ardens, atque oculos ferit,
Cecos, corusco lumine corruit,
Atque in plateae pulvere palpat.
Tollunt sodales seminecum solo,
Verbisque deflent exsqualibus.

Non igitur sola Acta sanctae Agnetis illi angelum adfuisse custodem testantur, qui eam immenso lumine

num: et corona immarcessibilis beatorum. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Exemplo beatissime virginis tue Deus Pater: qui se tibi in vivam obtulit *a* hostiam: dum nec de nuditate confunditur: nec ceteris inlatis supplicis deterretur: has tibi pro nostrorum criminum veniam offerimus victimas: quas tu quesumus omnipotens Deus bonitate solita benedicas: impertiendo et his sacrificiis gratiam: et nostris offensis veniam copiosam. *Chorus.* Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Sit nobis ad Deum fratres dilectissimi deprecandi pura devotio: et confitendi omnimoda penitudo. Vestiet vos ille vestimento justicie: qui sponsam suam Agnetem: induit stola claritatis eterne. Abluat maculas sceleris nostri: qui per eam ab inferis juvenem devocavit: dabit effectum orationis nostre: si nos devotissime ad se prospexerit clamare: et dicere. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *Chorus.* Et cum.

Benedictio. Copulet sibi Dominus animas vestras nexu perpetuo: qui beatam Agnetem sibi sociavit federe sempiterno. *Chorus.* Amen. Per eam quoque obtineatis apud Deum vestrorum veniam criminum: per quam juvenis ille promeruit suscitari a tenebris inferorum. *Chorus.* Amen. Ut ipsius post hanc vitam mereamini adunari consortiis: cujus nunc festum devotissime celebratis. *Chorus.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *Chorus.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Communio.* Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens. Quere in sancti Juliani et Basilise. Folio 287. Et ubi dicitur Sanctorum Martyrum tuorum: dicatur sancte Agnetis Virginis et Martyris.

circumdedit, sed et Prudentius, et sanctus Maximus, qui lumen istud, splendorem celestem, quod illatio Gotho-Hispana lumen divinum, angelum scilicet a Deo deputatum, appellat.

a Pristinæ, precibus sanctae Agnetis exoratus Deus vitam juveni restituit. Prudentius:

Sunt qui rogant (Agnetem) retulerit preces
Fudisse Christo, redderet ut reo
Lucem jacenti, tum juveni habitum
Vitæ innovatum visibus integris.

b Hostiam. De mortis genere sanctae Agnetis Græci in Menologio Basilii flammis exustam tradunt. A Beda, in Martyrologio genuino dicitur ignibus injecta: sed his, per orationem ejus, extinctis, gladio percussa est. Eadem Ado in suo Martyrologio, et fuscus sanctus Maximus, in homelia de sancta Agnete, refert, nec dissentit inscriptio vetusta superius citata, in qua tyrannum legimus voluisse corpus virginis exurere, non tamen re ipsa exustum. Ambrosius ille, quisquis tandem sit, Actorum ejus scriptor, prodidit, sanctam Agnetem rogo impositam fuisse, verum, cum non combureretur, jugulata esse. Prudentius de rogo et flammis silet, uno ictu caput illi amputatum fuisse clare scribit. Sanctus Ambrosius (*lib. 1 de Vir. in. cap. 2*) flammam et rogam præterit, decolatam fuisse satis aperte innuit: Stetit, oravit, cervicem inflexit, ce neres trepidare percussoris dexteram, pallere ora alieno timentis periculo cum puella non timeret suo, etc.

*In festo a Sancti Vincentii Martyris.**Ad Missam. b Officium.*

De profundis clamavi ad te Domine : alleluja. Domine exaudi vocem meam : alleluja : alleluja : alleluja. *ŷ*. Fiant aures tue intendentes in orationem meam. *P. Domine ex. ŷ*. Gloria et honor. *P. Domine.*

Oratio. Domine Deus presta propicius : ut beatissimus Vincentius Martyr tuus vineat suis meritis nostra flagitia : qui non suis sed divinis viribus : sevientium potuit superare supplicia. Ut qui dudum in illis vicit impietatis atrocitatem : in nobis male cupiditatis superet voluntatem. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Esaye Prophete (c Cap. XLIII, XLIV).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Creans te Jacob et formans te Israel. Noli timere quoniam redemi te : et vocavi te nomine tuo : meus es tu. Cum transieris per aquam tecum ero : et flumina non operient te. Cum ambulaveris in igne non combureris : et flamma non ardebit in te. Quia ego Dominus Deus tuus : sanctus Israel Salvator tuus. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis : et gloriosus : ego dilexi te. Ego dabo homines pro te : et populos pro anima tua. Noli timere : quoniam tecum ego sum. Hec dicit Dominus. Faciens et formans te ab utero auxiliator tuus. Noli timere serve meus Jacob rectissime : quem elegi.

a Sancti Vincentii. De Sancto Vincentio levita et martyre Casaraugustano die 22 Januarii agunt Missale et Breviarium Mozarabum, Orationale Gothicum, Sacramentarium Gregorianum, Lectionarius Ambrosianus eminentissimi Thomasi et Capitularia Evangeliorum Georgi, quibus patet vetusta consuetudine festum sancti Vincentii celebratum esse Romæ, et Mediolani ; nec dissentiunt Kalendaria et Martyrologia. Beda in Martyrologio genuino *XI Kal. Febr.*, in Hispania, sancti Vincentii levitæ et martyris. Fragmentum Kalendarii Gotho-Ispani sapientius laudandum : *XI Kal. Febr.*, sancti Vincentii levitæ et Mart. Valentia. Kalendarium Carthaginense : *XI Kal. Febr.*, sancti martyris Vincentii. Apographa Hieronymiana frequenter sancto Vincentio præponunt sanctum Valerium episcopum, illicque plures martyres socios addunt. Lucense Florentinii, *xi Kal. Febr.* : In Hispania, civitate Valentia, sancti Valerii episcopi, et Vincentii diaconi, et martyrum xviii, cum sociis suis. Corbeienſe Dacheri : *xi Kal. Febr.* In Hispania, civitate Valentia, passio sancti Valerii episcopi et Vincentii diaconi et martyris, et martyrum xviii, etc. At hi omnes eadem die passi non sunt. Consule Bollandum (Tom. II Jan., ad diem 22), et Florentinium (In notis ad Martyrologium), qui verisimile putat hos octode im martyres Casaraugustanos eos esse quos in hymno quinto de coronis Prudentius recenset, certe pleraque nomina conveniunt, quædam tamen in Martyrologiis corrupta leguntur. Græci, in Menologio Basilii, die 22 Januarii de sancto Vincentio agunt. Celebris erat in Africa cultus sancti Vincentii ut, præter Kalendarium Carthaginiense, declarant quatuor sancti Augustini Sermones de eo habiti, in quorum tertio, qui est sermo 276 (Tom. V, Edit. Maur.), hæc leguntur : *Quæ hodie regio, quæve provincia est, quo usque vel Romanum imperium, vel Christianum nomen, extenditur, quæ nativum non gaudet celebrare Vincentii.* Nihilominus in Sacramentario Gelasiano, et in libris liturgicis Gallicanis nihil invenitur de sancto Vincentio qui procul dubio

A Effundam enim aquam super sitientem : et fluentem super aridam. Effundam enim spiritum meum super semen tuum : et benedictionem meam super stirpem tuam. Et germinabunt inter herbas quasi salices juxta fluentes aquas. *ñ*. Amen. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

d Psallendo. Sanctus iste quem elegisti et assumpsiſti Domine inhabitavit in tabernaculis tuis. *ŷ*. To decet hymnus Deus in Syon : 292 et tibi reddetur votum in Hierusalem : quia ad te omnis caro venit : exaudi Deus deprecationem meam. *P. Inhabita. ŷ*. Campi tui replebuntur ubertate : pinguescent fines deserti et exultatione colles accingentur : induti sunt arietes ovium : et convalles abundabunt frumento. *P. Inhabita.*

B *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios (II, c. ca. XI).

Deo gratias.

Fratres. Libenter enim suffertis insipientes : cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis autem : si quis vos in servitutem redegit. Siquis devorat. Siquis accipit : si quis extollitur : si quis in faciem vos cedit. Secundum ignobilitatem dico : quasi nos infirmi fuerimus. In quo quis audet in insipientiam dico. Audeo et ego. Hebrei sunt : et ego. Israelite sunt : et ego. Semen Abraæ sunt : et ego. Ministri Christi sunt : ut minus sapiens dico : plus ego. In laboribus plurimis : in carceribus abun-

a Gallis colebatur. Passus est sanctus Vincentius Valentie, sub præside Daciano, anno æræ vulgaris 304. Acta passionis ejus præsidialia nulla fuerunt, quippe quæ litterarum apicibus annotari iudex noluit, ne scilicet inhumanis sævitia suæ et invictæ martyris patientiæ certa memoria exstaret, ut scriptor synchronus passionis sancti Vincentii animadvertit. Martyrium sancti Vincentii describit Prudentius hymno quinto de coronis. Exstat præterea passio sancti Vincentii apud Bollandum (Tom. II Jan., ad diem 22) et apud Du. Th. Ruinari (Act. Martyr. sinc. et select., pag. 389) ab auctore synchrono, brevi post restitutum Ecclesiæ pacem, scripta, quæ in ecclesiis legebantur, ut ex sancto Augustino (Serm. 247, tom. V, ed. nov.) constat. Est autem animadvertendum, sanctum Vincentium levitam et martyrem Casaraugustanum, qui Valentie passus est, distinguendum esse ab alio sancto Vincentio pariter levita et martyre, qui in eadem persecutione, sub eodem præside Daciano, Abulæ, cum duabus sororibus, Sabina et Christeta, passus est, de quo vi Kal. Nov. in Breviario Mozarabum agitur, et a sancto Vincentio, qui Agenni in Aquitania, anno incerto, passus est, de quo Gregorius Turonensis (Hist. Franc. lib. vii, cap. 55) et Vincentius Fortunatus (lib. i, carm. viii, ix) meminere ; nonnullæ enim in Gallis ecclesiæ, ut notat P. Longuevall. (Hist. de l'Eglise gallicane, t. I, liv. 1, p. 455) primitus in honorem sancti Vincentii Agennensis erectæ, postea sibi sanctum Vincentium Casaraugustanum diaconum, utpote celebriorem, patronum asciverunt.

b Officium. Ps. cxxi. *ŷ*. Ibid., 2.

c Cap. XLIII. Vers. 4-6, quibusdam omissis, et cap. XLIV, 2-5.

d Psallendo. Ex Ps. lxiv, 5. *ŷ*. Ibid., 1, 2, 12, 15, 14.

e Cap. XI. Vers. 19-33.

f Infirmi fuerimus. Ita in Græco. Addit Vulgata, *In hac parte.*

dantius. In plagis supra modum : in mortibus frequentius. A Judeis quinquies quadragenas : una minus accepi. Ter virgis cesus sum. Semel lapidatus sum. Ter naufragium feci. Nocte et die in profundum maris fui. In luteribus sepe. Periculis fluminum : periculis latronum : periculis ex genere : periculis ex gentibus : periculis in civitate : periculis in solitudine : periculis in mare : periculis in falsis fratribus. In labore et erumna. In vigiliis multis. In fame et siti. In jejuniis multis. In frigore et nuditate. Præter ea que extrinsecus sunt : instantia mea quotidiana : sollicitudo omnium Ecclesiarum. Quis infirmator : et ego non infirmor ? quis scandalizator : et ego non uror ? Si gloriari oportet : que infirmitatis mee sunt gloriabor. Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi sancti : qui est benedictus in sæcula sæculorum. *¶* Amen. Evangelium. Homo quidam nobilis. *Requirit retro in Sancti Saturnini. fo. 24.*

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

¶ Landa. Alleluja.

Dicit. ¶ Salvum me fac Domine quoniam intulerunt aque usque ad animam meam. *P. Alleluja.*

¶ Sacrificium. Hec dicit Dominus formans te ex utero auxiliator tuus : non timere serve meus rectissime quem elegi : quia ego secum sum : alleluja : alleluja. *¶* Edendam spiritum meum super te : et super semen tuum benedictionem meam : et gemitibus inter herbas quasi salices juxta fluentes aquas. *P. Quia.*

Missæ. Cunctorum licet dilectissimi fratres gloriosas martyrum passiones : quas distincta regionibus loca meruerunt : una fides faciat omnibus indideret honore venerabiles : meritoque eis non sit dispar reverentia colendi : quibus par fuit causa moriendi : tamen proprium sibi quiddam in ipso celebratis officio civilis amor vindicat : et cognita provincia ad illam gratie dignitatem nature jungit religionem. Quia major sit leticie ambitus : in quo patriæ servus affectus. Quoque nos Sancto beatissimoque Vincentio : cuius ita sumus : ut noster est : jure debemus. Qui gentilis soli atomam plebem : et patrocinio erexit et tulit. Magnus confidentia divine protectionis existens : qui vernaculos populos ornaturus assereret : asserturus ornaret. Qui eorum devotionem Deo ingereret : quorum obsidem se dedisset. Ut inter diversas mundi partes : quo semine Apostolice predicationis suscepto : perfectam frugem

A in Martyribus obtulerunt : hec quoque hujus operis muneris gratia non careret : et domesticum Sanctorum municipatum in illa celi statione non perderet. flabens in prorogandis : accipendisque reliquit et ipsa quod redderet. Hanc ergo amplius propria venerentur : quam peregrinam mirantur. Ut pro eis se potentiores ostendat in beneficiis : quibus amabiliorem se agnoscit in gaudiis. Suoque interventu et incolam letificaturus et advenam : equale tuitionis auxilium reddat pro cineribus mundo : civibus pro sepulchro. Amoveat a regione plagam : a religione perfidiam. Et qui fuit Ecclesie victor : patrie sit defensor. Et in eo sic fidei protectione laboret : in qua fuit infidelitate : ut contradictione noceret. *293* quoniam hujus virtutibus tu Deus Pater omnipotens auctor esse dignosceris : clementiam tuam imploramus acclives. Ut qui Martyri tuo Vincentio victorie dedisti coronam : nobis peccatoribus indulgentiam de tua larga pietate concedas. *¶* Amen.

Alia Oratio. Convertere Domine ad preces familie tue : quas pro tuo honore per eum deferimus : per ejus confessionem et mortem : te predicatum incredulis sine cunctatione cognovimus. Ideoque clementia patientie tue ita nostris adsit petitionibus : ut nostris per eum patiaris se imprecari orationibus. Quicquid enim per eum speratur : a te expectatur. Ipse nobis de te quod in se redundat exhibeat. Ipse ad te preces nostras portitor deferat. Ipse nobis placabilitatem tuam intercessor obtineat. Te autem alme Vincenti vernole Martyr cuncta cohort alumnus lachrymabili prece circumdat : te hujus æstere *C* toga submissa flagitat mente. Universis de te pluralis devotio : singulisque in se diversa necessitudo est. Alius ovans vota persolvit. Alius plorans mestitudinis questus exponit. Tua sanctitas : et vota suscipiat : et tediosis succurrat. Beatitudo enim tua omnibus anxilis remedia a te venari compellit. Obtinendi namque pro singulis apud Dominum Jesum Christum : et nostrum est fidere : et tuam cunctationem oper ferre que poposceris : et tuum libenter prestare que imploreris. Duo freti intercessu recurrant ad penitentiam lapsi : ad indulgentiam rei : ad leticiam mesti : ad medelam languidi. Suos ad cospites exiles : ad portum tranquillitatis naufragi : regiones ad proprias peregrini : ad redemptionem captivi : ad hospitalem cives : ad quietem hospites. Tuo obtentu fugis adherat clementia Regibus. Potestatibus patientia. Militibus modestia. Tuo interventu adsuescant avari misericordiam. Luxuriosi continentiam. Petulantes pudicitiam. Tuo suffragio perfruantur

¶ Landa. Ps. LXXI. 4.

¶ Sacrificium. Ex levi. XLIV. 1. ¶ Ibid. 3, 4.

*¶ Cognita. Forte, cognata. Tres provincie Tarraconensis urbes de sancto Vincentio contendebant : Oeca, ubi in domo in qua natum asserbant ejus solemnina celebrabantur : Cæsaraugusta, pro qua aperte pugnat Prudentius (*Hymn. 5 de coron. et Hymn. 4 de xvi martiribus Cæsaraugustani*) et sanctus Eugenius Toletanus episcopus (*In epigr. apud Sirmundum*) ; Valentia demum, in qua urbe passus*

est et juxta quam sepultus. Scriptor autem missæ, hac invidiosa contentione prætermittenda, sanctum Vincentium, tanquam civem suum toti provincie Tarraconensi, imo toti Hispania, colendum proponit.

¶ Infidelitate. Lege infidelitati.

¶ Toga. Num forte togata. Tarraco enim dicta est cognomine togata, sed potius toga hoc loco idem est atque frequentia.

¶ Adsuescant. Num forte, addiscant.

ceci corde fidei luce. Hebrei Catholica fide. Ere-
ctione oppressi. Solutione victi. Correctione devii.
Salute inconvulsibili furiosi. Tuo adjuti auxilio am-
biant : teneantque Clerici sanctitatem. Monachi cu-
stodiam. Religiosi castimoniam. Perfectissimam Laici
honestatem. Teque intercedente perfectum habeat
sapientia intellectum. Terra profectum. Anima lu-
crum. Vita judicium.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Inter Patriarcharum inclite
memorie titulos : Prophetarumque sublimes vatici-
nio fascēs : atque Martyrum illustres sacram per
mortem triumphos : eximiam in agone celesti pro-
batumque ocium : atheletam Sanctum Vincentium
amore vernulo plebs alumna veneratur. Ob cujus
annua festa quesumus omnipotens Christe : ut offe-
rentium nomina volumen vite contineat : et eternis
sedibus tua mansuros clementia censeat. Ad quos
precedentium nos in pace Dominica animas pax per-
petua confoveat : et quies eterna possideat. ñ. Amen.
Quia tu es vita etc.

Ad pacem. Oratio. Christe cujus magnitudo poten-
tie Vincentii Martyris tui corpus : quod vesano ^a Da-
tiani furore fuerat marinis projectum in fluctibus :
undis advenientibus honorandum revocavit litoribus.
Tu nos eodem Martyre suffragante a procelloso
salsus seculi profundo : manu pietatis in supernis
attolle. Ut qui inimico impellente in hoc mare exere-
scitibus delictis cecidimus : et per charitatem que
est cooptio peccatorum ad portum salutis quando-

^a *Datiati.* Sanctum Vincentium, præside Datiano,
vel, ut alii malant, Duciano, passum esse, Acta ejus
passionis et sanctus Augustinus (Serm. 276, tom. V,
Ed. Maur.) testantur.

^b *Alia oratio.* Erat hæc oratio ad pacem propria,
ut opinor, Ecclesie Casaraugustanae in qua tunica
sancti Vincentii magna veneratione colebatur. San-
ctus Gregorius Turonensis (Hist. Franc. lib. III,
c. 29) refert quod, cum Francorum reges Childeber-
tus et Clotarius, regnante apud Hispanos Thouda,
Casaraugustam obiderent, cives, induti ciliciis, ab-
stinentes a cibis et poculis, cum tunica beati Vincentii
martyris muros civitatis psallendo circumierunt; mulieres
quoque amictu nigris palliis, dissoluta casaria, super-
posito cinere, ut eis putaretur viatorum funeribus deservire,
plangendo sequebantur, ita totam spem locus
iste ad Domini misericordiam retulit, nec frustra fuerit
preces, nam, soluta obsidione, reges Francorum,
acquisita maxima Hispania parte, cum magnis spoliis
in Gallias redierunt, quas tamen sanctus Isidorus (In
Chron. Goth.) non inultos abissiis scribit. Fama est
Childbertum, inter alia spolia, in Galliam tulisse
tunicam sancti Vincentii, quam ab episcopo Casaraugustano
acceperat, pro munere; atque juxta
Parisios basilicam sancti Vincentii struxisse, in qua
insignem hanc reliquiam repositi, de qua re Gregorius
Turonensis prorsus silet. Est apud Andream de
Chesne (Hist. Franc. script. Coar., tom. I, pag. 680)
anonymus scriptor, qui circa annum septingentesimum
Gesta regum Francorum litteris commendavit; is
refert Childbertum regem ab episcopo Casaraugustano
reliquias sancti Vincentii postulasse: At ille
dedit ei stolam ejus, et infra: Childbertus vero Pa-
risios veniens ecclesiam in honorem beati Vincentii
martyris edificavit. Non igitur tunicam sancti Vin-
centii sed stolam ejus in Galliam retulerunt Franci,
quæ sive idem ac orarium, ut putat Mariana (De

A que perveniamus : letaturi cum omnibus invicem :
quos dilectio tuo jungit in hac presenti Martyris tui
solemnitate.

ñ. Amen.

^b *Alia Oratio* que dicitur si Sacerdos voluerit; Deus
cujus tunica desuper totum contexta : unitate fidei
pacisque sacramentum designat : concede causa ob-
sequie : quam pro tuo nomine huic deferimus tunicæ
pacem in te Ecclesie tue : pacem populis et geni-
bus : pacem nobis omnibus presenti in cætera con-
venientibus : quam ipse instituit : et quem disci-
pulos tuos servare mandasti : et sine qua neminem
tibi placere docuisti. Presta Pater perpetue per
294 Jesum Christum Filium tuum Dominum nos-
trum : qui es vera pax nostra et caritas indisrup-
ta : vivens tecum et regnans cum Spiritu Sancto :
in Trinitate unus Deus in secula seculorum.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : justum et dignum
est : nos tibi agere gratias omnipotens Deus. Pro
cujus nomine ille noster gloriosus toto orbe Vincen-
tius levitici honoris gradu potissimus : in stola miles
tuus : albe vestis ^c candidatus furentem in Christo
rabidi hostis insaniam interritus addit : modestus
sustinuit : securus inrisit. Sciens paratus esse : ut
resisteret : nesciens elatus esse quod vinceret. Cum in
sede sua numerofo solum comite : terribilibus præ-
sidem verbis ferocientem confidentia provocantem :
contemns : predicatione tui nominis referret : et
ad iram contempti verecundie dolor cresceret : quod

C reb. Hisp. lib. v), sive fuerit vestis sacra quam supra
albam diaconus induit, ut loquitur sanctus Germanus
Parisiensis (De officio communi), a tunica certe di-
stinguenda est. Adde Eugenium tertium Toletanum
episcopum, loqui de tunica sancti Vincentii non
aliter ac si suo tempore annis centum et amplius,
post hanc Casaraugurum in Hispaniam irruptionem) in
Ecclesia Casaraugustana, cum honore, conservaretur.
ut ex apposito ejus epigrammate, a Sirmundo
edito, apparet (De tunica sancti Vincentii in Casaraugusta),
ubi dicitur cruor ejus fluxisse.

Macte decus proprium, Vincentii martyris alumne,

Unica spes nobis macte decus proprium.

Purpureis vivunt meruisti sanguine celum,

Et sequeris Aquam purpuream alveum.

Passio sacra tuum prorexit ad æthera nomen,

Conservet populum passio sacra tuum.

Hic jacet hic cruor, quævis das pro corpore pigram,

Nare fluente tuus hic jacet ille cruor,

Hic ita sene tunica quod Christi indurta prestat

Tacta non salvas, hic tuæ sunt tunicæ.

Hic veniam culpe mereantur vota favorem,

Gaudia summa ferat qui petit hic veniam.

Cæterum Francorum irruptio contigit anno 541,
teste Mariana, aut, ut placet, de Marca (Hist. de
Bearn., lib. I, cap. 23, num. 4), anno 542; alii ad
annum 545 referunt.

^c *Candidatus.* Diaconi albis tunicis, quæ nullo
cingulo constringebantur, induti, supra quas stolam
gerebant, altari stabant. Sanctus Isidorus (De
eccl. Off. lib. II, cap. 8), sanctus Germanus Pari-
siensis, si modo ille sit, vel alius vetustus scriptor
Gallus de communi Officio. Hinc sanctus Vincentius
Prudentio (In hymno) dicitur

Minister Altaris Dei
Septem e columnis lacteis.

despectus sui ipse esset arbiter : qui minister : ipse testis foret : qui satellites. Illudque concilium sanctum miraretur : per quod persequens minaretur. Videbat namque alto defossatas in visceribus verberum scrobes : et in severitis supplicio ferientis narium plus vulneris invenire : quam corporis. Nudaque ossa non jam carnem ictibus probare : sed sanguinem. Solumque vigentem spiritum : eo stulticiam exprobrare iudicis : qui potentiam provocaret auctoris. Carceris queruntur angustie : et obstrusus omnino locus : quo detruderetur eligitur. Non jam qui pestem persecutionis auget : sed qui laudem confessionis absconderet. Credens quod causam confessionis averteret : si personam qui se spreverat absentaret. Minusque Datianus erubesceret : si Vincentium populus non videret. Contuse subternuntur : teste : quo jaceat : quarum ad nocendum natura hinc acuitur : si frangatur. Ut reddita membra tormentis ea sustinerent fragmina : que secarent : atque in vim se acuminis mole sua superjacens corpus urgeret : sed fallitur iudicii sui opinione crudelitas. ^a Nam majestas tua famulo suo amplius in confessione comitata : infert novam veteribus tenebris lucem : et tabernaculum sibi : amici sui reddidit ergastulum. Foveat laceros artus : medicat Dei manus : et ad venustiore soliditatem suppletis plagarum fossis ultra laterum damna compensat insolita tanti luminis claritate : perculsi obstupere custodes. Vocem hymni concinentis mens palidi janitoris expavit : currit exanimis metu minister ad presidem : gravior reverentis relatio auctoris percussura quam gladii. Cum nec posset ex magnitudine rei tacere : quod viderat : et non auderet Domino dicere : quod volebat. Mox in sermone narrantis tremor occupat : dolor lacerat : furor inflammat. Mortis pena subtrahitur : cui pompa carceris invidetur. Profana inferendi exitus complementum suspendit industria : non volens parcere si desistat : sed timens coronare si puniat : profertur ex illo celestis gratie secum atque in secreto habitantis recessu : et pulchrior si adhuc sit passurus : et fortior. Sed ubi desiderium viri ad regnum Dei anime oblatione tendentis intelligit : hoc detrahendum meritis credidit. Quod tormentis quoque titulum contraheret laudis : si numerum incideret questionis. Nec tantam gloriam iusticia redderet : si vita penam non tolleretur. Sulcatis per ungulam costis : et patentibus sejuncta nervorum erate compagibus : lenis ac blandioris strati fulcra substituit. Et cum deficere eum odio sancte confessionis exoplet : tamen eum vivere adhuc mendacio sue miserationis infamei : ac si amoto paululum modicumque carnifice animam quietus exalet : dicatur non cecidisse fuisse : sed mortuus. Quasi non eum pena consumpserit : in quo et pena consumpta est. Gratias ergo tibi Jesu bone : quod anima tuo

A digna consortio : que pertinax tulit supplicium : ei mendax fuit obsequium. Et que fuit contenta quod fureret : hoc sit designata quod parceret. Sic redeuntem ad Dominum suum celestis suscepit aula Vincentium : ut eodem in supernis penetralibus jam recepto : Datianum corpus ejus vinceret : quem Datianus etiam in corpore non vicisset. Comperto sancti transitu : ejus sibi permittit cadaveris expiatione vindictam : cuius gemit ex **295** virtutis perfectione victoriam. Exponi semesa comedentibus furore suo membra litoribus : avibus mandat et canibus. Ut tali pastu eorum impleat ventrem : quorum gereret mentem. Illis tamen parentibus : ille deterior : ut majori meritorum miraculo eorum consuetudo mutaretur : quorum natura non tollitur. Mittitur ^b avis generaliter inhumatis inimica corporibus : que eo persequatur improba quo alatur. Sed quo in laudem Dei cresceret gratiam victoribus rependens : prohibitas appositi corporis dapes jejuna servaret : ac ne hoc quasi spreta fecisset : non solum non contingeret : sed vetaret. Eo nimirum obtinens Vincencius prestante : ne comedat : quo Helyas meruit suscipere transmittente quod comedat. laud procul aura corporis lupus cadaver odoratur : quod cum jam forte contiguum excubiis avis discreta rostro pinno unguibus retro ageret : faciem ingruentis verberat. Siccis fere fauces posite retorsere cervices : et reciduo post tergum capite jacentibus in collo auribus mansueto lumine strictis dentibus rictus reportat. Id in similitudinem penitentis : ostendens quod spectaculi auxisset pompam non corpori fecisset injuriam. Vicit Datianum etiam bellua intellectu : cum in Datiano belluam Vincencius vicisset spiritum. O impudens furor et stulta vesania corvus obsequitur : lupus veneratur : Datianus irascitur. Ad occidendam igitur ejus laudem non jam secretum elegit : sed profundum. Credens sibi ad delitescendam Martyris gloriam : non jam claustra fidem servatura : sed maria. Quasi te Domine elementa prohiberent : cui addita patuissent. Et cum illa que ipse obstruxerat penetrasses : ista que tu fundaveras non adires. Datur nautis mergendum corpus in fluctibus : ut in auxilium suum equora perficerent : cui ad vincendum militem tuum terra defecerat. ^c Projicitur e navigatis magna freti parte fervoribus : cum et sacco premere tur et saxo. Que inter ferventes undas potens brachii tui magnus secuta : que spiritum intulit ad celum corpus retulit ad sepulchrum. Hoc te in preconio tui victoris addente : quod allatum in altum mersus emergeret. Et laudabilis sursum ascenderet : quam deorsum amplius descendisset. Sed non in longum est in submersi mora letata gentilitas : protinus ejecto in litoris quiete Vincencio : insultationis sue passa naufragium vidit non predam fluctibus se dedisse : sed sarcinam disposuit vincere mundum.

^a Nam majestas tua. De insigni hoc miraculo fuisse scribunt auctor passionis sancti Vincentii, et Prudentius (*Hymn. 6 de coron.*)

^b Avis. Corvus erat. Confer Prudentium (*In hymno*)

et Acta passionis sancti Vincentii.

^c Projicitur. Confer Passionem, Prudentium et sanctum Augustinum (*Serm. 274, 276, t. V*), ubi Vincencius mortuus maria transnatare dicitur.

Quem vehendum mare accepit : non tenendum : A cumque sic evomeret : ne voraret : ita Domine ad te Vincentius tuus inlatus est celo : et solo probatus et pelago. Ut cum multiplices pugnas expediret secuta victoria : venerabilius reliquias digna servaverit sepultura. Per te quem in unitate Trinitatis conlaudant Angeli atque Archangeli : hymnum semper dicentes.

¶ Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui est gloria Sanctorum : et corona Martyrum : promissionis inultor : et pollicitationis Redemptor. Amicus Apostolorum : et gratia triumphatorum. Tutela certantium : et victoria dimicantium. Exortator ad vitam : et incitator ad premium. Quo inspirante fidelis tuus Vincentius non ignorabat athleta fortissimus Levitico honore perfunctus : quod et premium possit accipere ex merito passionis : et bravium ex officio dignitatis : quia erat et de victoria fidus : et de corona non dubius. Ideoque nunc non lamine : ^a igniteque sartagine : non eculei : sublimeque castate : non ungule fereque manus : non ergastule : carceresque densis suppleti tenebris : non stridor catenarum : ac ponderatio gravis cujusque metalli. Non foci fragor : et strepitus passim copia salis patentibus visceribus inlecta internis : nec fragmen te nudo adhibitum corpori : Datiani nequiverunt subicere passioni. Et cum in tantum persecutoris recordia ferocisset : ut inhumatum corpus fluctibus deputaret : repente muneris ossa preciosi ambientibus terris : salvum unda famulante restituit. Quapropter ob hoc Divino nutu maris profunda tetigerunt : ut ex equalibus officium etiam ipsum possit servire naufragio. **296** Tua sunt Domine ista miracula : qui fortis et potens es : ac invictus in prelio. Unde precamur : ut istic ubi nobis reposita est ejus reliquiarum portio : erecta sit patrocinii plenitudo. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Concede tuis pro delictis supplicantibus famulis venie proventum : qui ob passionis premium coronam beato Vincentio contulisti. Tribue quesumus nostris ejus intercessione medelam ulceribus : cujus vulneribus mirificum carnificem superasti. Extingue Sancti Spiritus rore nostrorum incentiva viciorum : qui justis fide ignitas sartagine glaciasti. Depelle fidei munere nostre infidelitatis caliginem : qui profundi carceris noctem ob sancti

^a Igniteque sartagine. Hoc tormenti genus, quod in Passione sancti Vincentii dicitur ignis patibulum et questio legitima, unde is qui illud passus fuerat legitime coctus dicitur a Lactantio (*De mort. persecut.*, c. 13), a Prudentio denominatur *Palestra gloriæ* (*Hymn.* 5 de cor.) :

Ventum ad palestram gloriæ :
Spes certat, et Crudelitas,
Lucamen anceps conseruit.
Hinc martyr, illinc cariofex
Serrata lectum regula
Dente frequenti exasperat,
Cui multa carbonum strues
Vivum vaporat halitum.

PATROL. LXXXV.

merita celesti jubare radiasti. Et qui athlete tui Domine corpus exanime voracitas : te obsistente vorare non valuit : nobis tua protectione defensio nulla saltem suggestio inimici vestigium infugat delicti. Pelagus Christe tui testis factus feretrum eum te juvante revexit ad litus : supplicium tuorum cursus vite : te opitulante redeat ad salutem. Illos immaculate conscientie meritum : et fidei virtute consummata passione : religio te presule perduxit ad celum : nos confessio flebilis te miserante eripiat ab inferno. Ut per hoc sacrificium quod tibi in honore predicti Martyris tui dedicandum offerimus : cum Martyribus tuis retributionis effluerit gloria : eorum suffragiis evasisse peccatores gaudeant securi a penis. ¶ Amen. Te prestante Jesu bone : quia tu hec omnia nobis B indignis servis tuis valde bona etc.

Ad Orutionem Dominicam.

Deus qui Levitam tuum Vincentium tanto virtutum munere decorasti : ut mysterii sacri fretus officio : quo filium tuum Dominum nostrum secuturus esset in passione : ejusdem ^b Christi calicem ministraret prius creditibus in salutem. Tu nos facito coram te digne tractare suscepta ministeriorum officia : quorum gerendam suscepimus obsequiam. Quo Martyr tuus Vincentius divino auctus spiritu : qui persequentem Datianum objetibus duris adgreditur : cum contra Valerium episcopum suum leviter insultasse conquereretur : meritis tuis tribuat omnibus in hac vita feliciorum excursus : et in futura regnum beatitudinis infinitum. Ut sicuti eum inter penas suscepisti te confitentem : ita nunc jubeas exaudire pro nobis orantem : cum ad te proclamaverimus o terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Benedictio. Deus lumen eternum : qui novam lucem Martyri suo Vincentio posito refulsit in carcere : inlucescat in cordibus vestris ad eternam remunerationem. ¶ Amen. Et qui corpus ejus in medio mari dimersum marinis gurgitibus revocavit ad litus : revocet vitam vestram ab interitu et noxiis acutibus. ¶ Amen. Quique corvo obsequente : dilatavit predicti Martyris gloriam : devotionem vestram solita propitiatione suscipiat. ¶ Amen. Per misericordiam D ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita.

Subdit auctor Passionis : *Intrepidus Dei athleta candentis ferri machinam nitro conscendit, torquetur, flagellatur, exurit, et distentus membris crescit in penam; nam vi ignis additur tortorum crudelitas; nec tantum exuruntur membra martyris, sed eodem tempore lacerantur asperitate ferri, extenduntur ut in catasia, adduntur flagella, et ne quid desit, Salis ignibus sparsi crepitantes minutim per membra dissiliunt, et decidens de corpore martyris arvina ignis fervorem adauget.*

^b Christi calicem. Diaconorum enim erat calicem ministrare.

Requirat fol. 287. Mutando nomen : et dicatur Sancti Martyris tui Vincentii.

In Feste Sancti Idefonsi Archiepiscopi Toletani : Officium et omnia alia unius Confessoris Pontificis. Fol. 432.

In Feste Sancte Marie de Pace :

Omnia dicantur ut in Assumptione Beate Marie. Fol. 361.

In Feste Sancti Babile Episcopi et Martyris et trium Puerorum :

Omnia dicantur ut in plurimorum Martyrum fol. 430. Excepta Missa.

Adsit dilectissimi fratres pretiose mortis Babile : triumque puerorum revehenti anni gloriosa illa celebratis recursio **297** in qua licet omnibus exultare conveniat : concedet tamen : ut eorum trophea predicare ora mortalium non desistant. Hic enim Babylas : ille est : qui presulatus honore potissimus : eruditor plebium : caput insigne et venerabile Cleri-

corum ex grege commisso : partem sui laboris pre-
viam oblationem Christo Domino obtulit conse-
crandam. Cum eterno triumpho infantium de profecta
sollicitudo : quos studio noscendi instruxerat : pasto-
rali sollicitudine ad passionem coortat. Et cum
eis qui ejus obedierant verbo : uno passionis poi-
rentur triumpho. Proinde in horum amore totus
noster excitetur affectus : et lamentabilis erugat
confessio. Id precipue omnipotenti Domino sup-
plicantes : ut vita nostra et horum imitatione pro-
ficiat : et ad sempiternam gloriam remuneratura
perveniat. A. Amen. Per misericordiam tuam
Deus etc.

Alia oratio. Deus qui es conlator dignitatum : attri-
butor honorum : et sanctificatio Sacerdotum. Quo
accinctus ac roboratus Babylas Sacerdos tuus Eccle-
siam tuam : quam tuendam acceperat : exemplo
erigit : doctrinis erudit : adituque domus tue * Num-
meriano locum sanctum calcare volenti : eximius

* S. Babile. De sancto Babyla, episcopo Antio-
cheno, Latini die 24 Januarii, Græci 4 Septembris
agunt in Menologio Basilii, in quo sub Numeriano
cum tribus pueris jugulatus legitur. De eodem, hoc
die, agunt Menologium Metricum Seberi et Ephe-
merides Græco-Mosci (Bolland., t. I Martii). Latini
vero Martyrologium Corbeense Dacherii, ix
Kal. Febr. : In Antiochia, passio sancti Babili episcopi
cum tribus parvulis. Lucense Florentinii, ix Kal.
Febr. : In Antiochia, passio sancti Babili [lege sancti
Babylæ] cum tribus parvulis. Ratisviensi (Bolland.,
t. vi Junii), ix Kal. Febr. : In Antiochia sancti Babili
episcopi cum tribus parvulis. Bedæ genuinum, ix
Kal. Febr. : In Antiochia sancti Babylæ cum tribus
parvulis. Demum Goltho-Hispani, in fragmento Ka-
lendarii a Francisco de Pisa editi, ix Kal. Febr. :
Sancti Babylæ episcopi et trium puerorum, in Antio-
chia. Vetustum enim apud Goltho-Hispanos sancti Ba-
bylæ cultum probant, præter citatum Kalendarium,
Missale et Brevarium Mozarabum, in quibus missa
et officio propriis gaudent. Eusebii (Hist. eccl. t. vi,
c. 25) ait sanctum Babylam, imperator Decio, Antio-
chie post confessionem in carcere vitam cum morte
commutasse. Et sanctus Hieronymus (De Vir. illust.,
cap. 54), in Origene, agens de persecutione Decii
Alexander Babylasque, Hierosolymorum et Antiochie
Ecclesie pontifices, in carcere pro confessione Christi
dormierunt. Sanctus Epiphanius (De Pond. et Mens.,
cap. 19) scribit : In persecutione Decii martyrium sub-
it Babylas Antiochie. Sanctus Chrysostomus, in li-
bro contra Julianum et gentiles, de causa martyrii
sancti Babylæ fuse agit (Oper. tom. II, pag. 536, Ed.
Maur.), quem capite plexum esse indicat. Eodem
Philostorgius (Lib. vii, cap. 8) et Suidas fuse scri-
bunt, voce Babylas. Acta passionis ejus triplicia
edidit Bollandus (Tom. II Januar. ad diem 24), quæ
Boschius, in tractatu historico-chronologico de patri-
archis Antiochenis (Apud Bolland., tom. IV Julii)
præmissio (Parerg. 1), contra objectiones Tillemonti
egregie tuerit. Passus est sanctus Babylas cum
tribus pueris, anno 250 aut 251, cum sedem Antio-
chenam tenuisset, ut alii volunt xii, ut alii, xiii au-
nos : ejus corpus trans Orontem sepultum fuit, quo
in loco illi magnifica basilica extructa est (S.
Chrys., hom. de S. Babyla, Enagr., lib. 1, cap. 6).
At, imperante Constantio, Gallus Cæsar, qui rebus
Orientis præerat, reliquias sancti Babylæ Daphnim,
in basilicam a se in eo vico constructam, transtulit
(Soz., t. v, c. 18). Exinde Apollo, qui, in celebri
Daphnitico templo colebatur, oracula reddere desiit,
quare Julianus Augustus, cum Antiochie versaretur,

ut Apollini vocem redderet, corpora sanctorum Ba-
bylæ et trium puerorum, non ea etiam Gallus Da-
phnim transtulerat, amovenda curavit, quæ proinde
celeberrima pompa, ingenti civium Antiochenorum
frequentia, in basilicam in qua prius confecta fuerant
juxta urbem relata sunt (Sozrat., lib. vi, c. 16 ;
Soz., t. v, c. 18 ; Theodoretus, lib. v, c. 9 ; Rufinus,
t. ii, c. 2 ; Chrys., hom. in S. Babylam, t. ii, p. 131).
At brevi postea templum profani numinis igne cœ-
lesti conflagravit, et statua ejus comminuta est
(Sozrat. ibid., Soz. et Rufinus, ibid.). Quærum inter
episcopos Antiochenos unus tantum existit Babylas,
qui, imperatore Decio, martyri occubuit (Baronius,
in notis ad Martyrol., et anab. an. 211, 253 ; Bo-
schiu, in tract. de Patr. Antioch., parerg. 9). Quare
fides nulla addibenda est interpolatori Chronici
Alexandri (Olymp. 257, indict. 14 ; Ol. 266, ind. 3)
et recentioribus Græcis, qui duos Babylas martyres,
episcopos Antiochenos, constituent, alterum sub
Decio, alterum sub Carino et Numeriano passum.
Nam, ut animadvertit Boschius, nec Eusebii, nec
Georgii Syncellus, nec Nicephorus patriarcha
Constantinopolitani, nec illius qui patriarcharum
Antiochenorum seriem tradit, alterum sub Num-
eriano Babylam martyrem inter eos recenset. Atque
adeo pro hoc secundo Babyla, episcopo Antiocheno
et martyre, solum stat Chronicon Alexandrinum,
votis citatis, misere vitium.

b Trium. De sribus pueris cum sancto Babyla
martyrio coronatis, præter Martyrologia et Acta
sancti Babylæ, mentionem faciunt sanctus Chryso-
stomus (Hom. in Sanctis Joventium et Maximin.,
D tom. II Oper., p. 578), Theodoretus (Ecc. Hist.,
lib. iii, c. 6), Philostorgius (Lib. vii, cap. 8), Suidas,
verbo Babylas, qui eos tres fratres ait fuisse, et
plura de eorum et sancti Babylæ martyrio refert. In
Actis (Apud Bollandum) Urbanus, Prilidianus et
Eupotoniis appellatur.

c Coortat. Lege cohortatur.

d Omnipotenti. Lege ab Omnipotente.

e Numeriano. Circa causam martyrii sancti Ba-
bylæ difficultates occurrunt hactenus inextricabiles,
exinde ortæ quod sanctus Chrysostomus, qui totam
hanc historiam non semel alibi et fusc in libro contra
Julianum et gentiles (Oper. t. II, p. 536,
n. 5 seq.) tractat, nullibi imperatorem quem Babylas
reprehendit, et sub quo passus est, nominatim ap-
pellat, contentus dixisse : Erat quidam imperator
majorum nostrorum memoria, cui, Ecclesiam Chri-
stianorum ingredi cupienti, sanctus Babylas con-
stanter se opposuit, eumque tandem a foribus do-

palestra repugnaturus obstruit. Quo per hoc subjecto A gregi obseratis januis maneret tuta custodia : per quod a divinis foribus persequentis foret potestas eliminata. Assiste precibus supplicantis familie tue : ut Martyris tui prece : inimici suggestio introeundi in nostris cordibus non habeat facultatem. Quo securi intra sinum sancte Ecclesie residentes : ita claustris dominicis habeamur muniti : ut correctis nobis non pateat ulterius via errandi : quatenus per angustum gradientes iusticie callem : regionis eterne mereamur latitudinem introire. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster : in cuius conspectu etc.

Post nomina. Oratio. Ecce antistes verissimus et Martyr tuus Babilas incomparabili illo tue Christe dilectionis affectu permotus : gliscit animo : exultat voto : ac laudationis jocundatur tripudio. Quod pro

mus Dei amovit, atque ob eadem regis refusam filii (qui obess, quamvis tenera etate, traditus fuerat) inique patratam, graviter reprehendit. Quare imperator ira percitus sanctum episcopum, ferro onustum, in carcerem tradi iussit, diis sacrificare reuentem tormentis subiecit, ac demum episcopo damnavit. Hunc autem imperatorem, quem innotuit sanctus Chrysostomus dimisit, Acta sancti Babilae aliique plures Numerianum nuncupant. Animadvertit eruditus Editor operum sancti Chrysostomi quod ubi in testu libri contra Julianum et gentiles legitur *ἡγήτορ τῆς βασιλείας*, erat quidam imperator, in margine Codicis regii scribitur *Νουμριανός*, Numerianus. Nec recens est traditio hac, siquidem a seculo IV non defuerunt qui mortem Babilae Numeriano tribuerunt, ut ex Philostorgio discimus, qui (I. VII, cap. 8) prodidit sanctum Babilam morte multatum esse quia Numerianum imperatorem, vel, ut quidam aiunt, Decium, ab ingressu ecclesie prohibuisset. Similia habet Suidas, verbo *Babylas*. At quis iste Numerianus? Nam inter imperatores Romanos unus hoc nomine legitur, Carus Augusti filius, sub quo neque vixit ullus, nec passus est Babilas Antiochenus episcopus. Fortasse, per errorem, Numerianus pro Decio in velustis Codicibus scriptus est. Siquidem quidam aiunt Decium ab ingressu ecclesie rejectum esse a Babilae; at ne hoc de Decio eruditor, praeter alia, facit quod ille in Oriente post susceptam purpuram versatus non sit. Fortasse Numerianus iste sub quo passus est Babilas tyrannus aliquis fuit, qui tempore Decii in Oriente imperatoris nomen et dignitatem assumpserat. De Jotapiano quodam Aurelius Victor (*De Cæs.*, in *Decio*) meminit, qui, *Alexandri* tumens stirpe, purpuram in Syria induit; est et Papianus, apud *Zozimum*, in Syria tyrannus, sub finem imperii Philippi. Quid si horum aliquis, si modo diversi sint, Numerianus dictus fuerit, et sanctum Babilam morte affecerit? Chronicon Alexandrinum (*Olym.* 257, indic. 14), Leoniti episcopi Antiocheni auctoritate fultum, prodit, sanctum Babilam a Decio interfectum esse non solum ob Christi religionem, sed quod Philippum imperatorem ejusque conjugem, uti Christianos, ab aditu ecclesie prohibuerit, ob eadem a Philippo patratam. Hunc locum corruptum esse primus Chronici hujus Editor *Matthæus Raderus* monet. Et exinde *Tillemontius* occasionem arripuit dicendi, Acta sancti Babilae a Leonitio corrupta fuisse. Ille tamen, Acta illa corrupta secutus (*Tom. III, p. 401*), asserit Philippum imperatorem eum esse quem Babilas ab ecclesie ingressu rejectit; atque hac opinio, quae nulla antiquorum auctoritate nititur (*Jac. Goltfredus*, in I. VII, c. 8, *Philostorgii*), cum iis quae narrat sanctus Chrysostomus convenire nequit. Mitto, valde ambiguum esse an Philippum Christianus fuerit necne?

nomine a bojarum ponderibus inligatus : pedibusque revictus in rota : quasi luiturus quod professus fuerat jubetur urbe monstrari : quo potius plus inde sumeret gaudii : quod pro tuo nomine dignus esset contumeliam pati. Ob hoc in tanti Martyris gloriose celebratis solennitate : inferentes tibi Christe humilitati cordis : et vivorum vota offerimus : et sepultis requiem flagitamus. Rogantes : ut qui Martyrem tuum liberum effecisti ab inlatis suppliciis : et viventes et defunctos a tormentis eruas et presentibus et futuris. *ñ. Amen.* Quia tu es vita etc.

Ad pacem. Fortis est ut mors dilectio tua Christo : quae animam a presenti separat vita. Hanc in testis tui Babilae pectore nimium exuberasse fatemur : qui ad passionem tractus trium puerorum quos nutritur B consortium sitiens : maluit unita cum eis pro tuo

Sed si Philippum Christianum fuisse cum Eusebio adducitur, simul dicendum erit cum eodem (*Hist. eccl.*, lib. VI, cap. 54), Philippum aequo animo repulsam et reprehensionem episcopi tulisse, quem Babilam fuisse Eusebius non dixit. At, apud Chrysostomum, imperator ira furens Babilam in carcerem primum, tum affectum tormentis, ad mortem duci iussit. Praeterea Philippum non obidem, regis ejusdem filium, sed Gordianum imperatorem occidisse; Babilam sub eodem principe passum esse, quem ab ecclesia reject. Demum praeterea quod ille idem et Babilam jussit diis sacrificare, et in Ecclesiam persecutionem moverit, quorum nihil Philippo imperatori convenit. Bernardus de Montfaucon, eruditus Editor Operum sancti Chrysostomi, opinionem Tillemontii amplexus, auctoritatem sancti Chrysostomi in hac re aperte rejicit (*Admonit. in hom. de S. Babilae*, et in *librum contra Julianum*, et *gent.*, Oper. t. II, pag. 630), asserendo eum, quod de genere et causa mortis sancti Babilae affert ex populi rumore potius quam ex vera rerum gestarum historia protulisse, atque in hac narratione plerumque veritatem desiderari. Unde eruditissimo viro immutescere potuerit narrationi Chrysostomi veritatem delictare non satis video. Certe sanctus doctor, explicans Epistolam ad Ephesios (*Hom. 9, in Ep. ad Eph.*), tanquam rem certam, et omnibus notam, breviter indicat, sanctum Babilam vincula et mortem passum esse, quod regem inique se gerentem, instar Joannis Baptistae, arguerit. Idemque (*Hom. de S. Babilae*, tom. II, pag. 651) haud obscure docet, se, non ex ore vulgi, sed ex certa majorum traditione, accepisse ea quae de martyrio sancti Babilae scripserat : *Quantam*, inquit, *fiduciam cum imperatorem alloqueretur, prae se tulit Babilas, et quo pacto pro oculis suis vitam suam posuerit, ac beatam illam eadem subierit, haec et alia presbyteris doctoribus commemoranda, et communi Patri nostro, relinquemus.* Quibus breviter complexus omnia est quae fusi in libro contra gentiles de morte sancti Babilae, ejusque causa, prosecutus erat, de quibus eadem se tradidisse ostendit quae ab antiquioribus Ecclesiae Antiochenae presbyteris et ab ipso episcopo tradebantur, quos in martyrio celeberrimo, inter ipsos patrat, nec ab eorum mate valde remoto, turpiter errasse, aegre putandum est, maxime cum ex tabulis ecclesiasticis, et ab Actis publicis magistratum totius rei gesta certam notitiam facili negotio consequi poterant.

a Bojarum. Confer Acta, in quibus hac vox recurrit. Sunt autem boiae vincula graviora forrea, aut lignea, quibus collum et pedes nectebantur. Sanctus Chrysostomus (*Hom. 9 in Ep. ad Ephes.*, Oper. tom. IX, pag. 70) refert, sanctum Babilam mandasse ut corpus cum vinculis appelliretur, et nunc, inquit, siti sunt compedes cum cinere.

nomine persecutoris morte mulctari : quos salutaribus disciplinis erudiens tue unierat charitati. Proinde quia tu es hujus dilectionis largitor : te postulamus : ut unita per te in pacis societate connexi exemplo Martyrum tuorum : et invicem sine crimine vivamus : et te ex bonis actibus in eterna pace laudemus. *ñ*. Amen. Qui tu es vera pax.

Inlatio. Dignum et iustum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui es laus perpetua Sacerdotum : corona infantium : et sustentatio infirmorum. Per eum quippe sacratissimus Babilas Martyr et presul persequentis Numeriani impetum modestus calcavit : infantium teneritudo non timuit : sexus infirmior non expavit. Dum quippe previus atque magister Babilas trium puerorum presentiam expetiit : per quam confutaretur iniusta verborum Numeriani. * Qui dum cum matre accersiti venerunt : interrogati una cum matre : Babilam sibi patrem esse testati sunt. Cum tamen mulier secunda charitate divina : non uteri sui partus exponeret : sed etiam divini Spiritus progeniem enarraret. Quo ex coitu genitoris vel genitricis non nascitur : sed divinis profectibus utero celestis vulve formatur. Cum etiam matrem persequens furor ante filios : quos non agnosceret : verberari alapis mandat : sed una trium infantum societas voce clamabat : quod Babilas sibi esse dominus atque pater : pro quo eorum mater talia sustineret. Illico ceduntur et parvuli : pro quorum cesione mater ante Dominum orationis sue questus exponit. Illi respiciendam filiorum commendans etatem : pro quo eis inlata esset mortis questio immature. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere benedictus et sanctus : et ammirabilis Dominus Jesus Christus Filius tuus. Qui predictum Sacerdotem suum : trino fultum comite coronavit : et in *b* eculei penis positum non reliquit. His igitur veri Pontificatus peragens cursum : *c* lotis inter innocentes manibus verum divinum sacrificium litavit altario : dum se cum his quos nutrierat salutarem victimam *d* per gladii animadversionem obtulit Christo. Pio Domino redemptorique nostro.

Post pridie. Oratio. Omnipotens eterne Deus : D quem verus Sacerdos tuus Babilas parvulis sibi in passione comitantibus tribus : bojarum ponderibus adjicitur : vinculis arctioribus conligatur : eculeoque suspenditur. Ut eos et se tibi in verum sacrificium Sacerdos venerabilis exhiberet : quo numerosa tor-

* Qui dum. Confer Acta apud Bollandum (T. II Jan., pag. 574).

b Eculei penas. Acta apud Bolland (T. II Jan., pag. 575).

c Lotis. Alludit ad solemnem precationem sacerdotis dum manus ad altare lavat.

d Per gladii animadversionem. Ensebins (L. VI, cap. 23) et ex eo sanctus Hieronymus (De Vir. illustr., cap. 54), scribunt sanctum Babylam in carcere obiisse. At sanctus Chrysostomus (De Babyl., contra Jul. et gentiles, Oper. t. II) ait, sanctum Babylam e

A mentorum genera pro tuo Christe nomine pertulisset. Tu oblati tibi sacrificiis benedicens : exemplo Babile Sacerdotis tui : carnales a nobis inlecebras pelle : et suffragio trium infantum gloria nos eternitatis attolle. *ñ*. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Intendite fratres charissimi Sacerdotis Babile inconvulse spei virtutem : triumque puerorum robustiorem animi fidem : quam valentem corporis qualitatem. Quos predictus Doctor egregius gladio continuo percussuros sacris ulnis congeminando complecti : gratias flebiliter refertis Creatori : quod eos quos de manu ejus acceperat : coronandos obtulerit illi. Horum igitur exemplum constantie imitantes : mores corrigamus in melius : charitatem te-nearum ad invicem : per dilectionem exceptum ministerium expleamus : et ad servitum Dei ceteros inflammemus. Operari justiciam delectemur : noxia fugiamus : spiritu oremus atque dicamus. Pater noster qui.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Babile precibus solvantur vestra peccata : cujus virtute Numeriano domus Dei obserata sunt limina. *ñ*. Amen. Ejusque suffragio animarum vestrarum vos gaudeatis obtinuisse lucrum : cujus documento trium puerorum societas meruit subire martyrium. *ñ*. Amen. Ut sicut iidem infantuli magistro subsequente gladio pro Christo parili animadversione truncati sunt : sic vos unita vincti societate divinum semper agatis obsequium. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et vi.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens. Quere retro in Sancti Juliani et Basilisse. Fo. 287. Et ubi dicitur Juliani et Basilisse : dicatur Sancti Babile et trium Puerorum.

Timothei Episcopi discipuli Pauli :

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. Fo. 432.

Conversio Sancti Pauli :

Omnia dicantur de uno Confessore. Fo. 432.

Projecti Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. Folio. 421.

In Festo * Sancti Tirsii Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. Folio. 421. Excepta Missa subsequente.

Missa. Ad constituendum nomini Domini lingua no-

carcere ad mortem jussu imperatoris ductum esse. Auctoritas autem sancti Chrysostomi in re ad Ecclesiam Antiochenam pertinente, et quam non perfunctorie, sed fusa nec semel, describit, preferenda est. Eadem quæ sanctus Chrysostomus scripsit de genere mortis sancti Babylæ sensisse videntur quotquot cum tribus pueris martyrium fecisse prodiderunt. Mortem sancti Babylæ egregie describit Suidas, verbo Babylas.

* Sancti Tirsii. De sancto Tyrso Missale et Brevarium Mozarabum agunt viii Kal. Februarii. A

stra, meditetur dilectissimi fratres justiciam ejus : pro triumphis beati Martyris Tirsi : qui hausto fideliter calice passionis : prius eum meruit tenere : quam nosse : ac fructum glorie participatione gratie prevenire : ante conspiciere regnantem : **299** quam suscipere redimentem. Proinde deprecemur clementiam ejus : ut nos exaudiat : et exauditis petita tribuat. Et cujus honoribus speciale debitum proprii amoris impendimus : ejus patrocinii peculiare suffragium incolatus saltem consortio capiamus.

ñ. Amen.

Acta Oratio. * Celestibus satiari cupientibus : occurre omnipotens Deus beatissimo Tirso tuo gentili adhuc misertus. Inter ceteras quas pro tuo nomine sustulisti penas : paratum supplicium plumbi in adversarios ejus : oratione ipsius Martyris retorsisti. Pro quo flebilibus te Deus rugitibus imploramus : ut per hunc Martyrem a quo predicti metalli supplicium detorsisti : detergas massam totius nostri peccati. Atque te opitulante qui inlatam sibi penam : in se persequentes dejecit : ministret sibi obsequentibus tutelam patrocinii indisrupti. Ut per eum famulantes obtineant veniam : per quem persequentium est devicta audacia. Ac per quem infidelitas penali consumpta est igne : per eum credulitas flamma ardeat charitatis divine.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui tanta severitate judicii ultor fuisti in persecutoribus beatissimi Martyris tui Tirsi : ut ^b eorum defuncta corpora terra recusaret suscipere : que ferocitas eorum viri justii sanguine cruentasset : tu pius ac benignus offerentium obsequiis delibutus : sepulcorum spiritibus eterna refrigeria prebe. Ut ita predicti Martyris suffragio : habeant fideles defunctorum anime premium : sicut per eum corpora damnatorum meruerunt invenire sepulcrum. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Salutis nostre compendium expetentes omnipotens Deus precamur : ut qui beatissimum Athletam tuum Tirsum : sectoribus trahentibus serram duabus in partibus non permisisti

A secari : nulla nos facias ab invicem malicie similitudine discindi. Quo sicut * novem pene exemplis horis : nec capillus motus est a sectoribus de capite tui Martyris : sic per omne tempus vite nostre nullis permoti scandalis : septi semper maneamus munimine charitatis. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum satis et justum est : ut tibi Deo nostro laudes et gratias in quantum possumus referamus. Qui beatissimum Tirsum provenisti in benedictione gratie tue : ostendens illi in tenebris lumen : et perfectionem gratie post laborem. Etenim te opitulante plumbatis tunditur : nec terretur : crureque fracto potentius roboratur. Hunc gracilioris lori ligature non dissipant. Hunc pertinax furor ^d vibicibus acutissimis non exsecat. Hic in frustra discerpi ^B jussus gladio constans : hic in parato sibi torrentis plumbi supplicio invenitur exultans. Quod in illis retorserit virtus tua tormentum : qui sibi venerant inlaturi supplicium. Is quippe vir ad manifestandam gloriam potencie tue Deus : carceris revinctus ergastulo : mirabili progressu alipatus : collegio educitur Angelorum. Nam cum intempesta nocte loco quo detinebatur multitudo supernorum inrueret civium : illico ostia carceris reserantur : et subito novum refulsit illo in loco ad honorem Martyris lumen : quod onera catenarum ejus dissolveret. * Ductoribus deinde Angelis lumine precedente : baptismum tuum suscepturus iter aggreditur : usque dum perveniret ad locum : quo celestis fontis lavacro tingereur. Et merito talia suscepturo : tali luminis claritate anteitur. Ut qui nivei fontis purificatus esset ex gurgite : celesti letaretur obsequio precedente. Innovatus post inde unda celesti : redditur carceri purificatus ex lavacro : consummato potiturus triumpho. Hunc exeuntem quia custodes carceris non viderunt : regredientem mirati sunt. Unde ^f in ferociam concitati : carceris disrupti prosiliunt vindictam cum gladiis inlaturi. Sed mox inlesum quem fixerant : ut repererunt sigillum illico prociac insaniam mitigatur : et suos vaginis gladios condiderunt. Proprios auditus suspendentes in canoram Martyris vocem :

fragmentum Kalendarii Gotho-Hispani v Kal. Febr. sancti Tyrsi, vel conitum mart., Græcia. De eodem v Kal. Febr. agunt Romanum Parvum, Ado, Usuardus, Romanus Baronii, et alia quædam Martyrologia. Hieronymiana sanctum Tyrsum xviii Kal. Jan. commemorant. Lucense Florentiniæ et Corbeïense Dacherii xvii Kal. Febr. in *Egypto, Crisconi, Tyrsi, Leuci, Gainiti*, etc. Quædam, aliis diebus, Tyrsum colunt : Græci vero, in Menologio Basilii, die 14 Decembris. Comites sancto Tyro adduntur Lucius et Callinicus, de quibus videndus Baronius, in notis ad Martyrologium. Sed de iis, hac die, aut de Tyro, nihil est in Bedæ genuino. Acta sancti Tyrsi et sociorum, præter citata a Baronio, exstant apud Bollandum (*Tom. II Januarii, pag. 803*). Celebris et vetustus in Hispania cultus ejus. Erat illi basilica juxta Toletum. Unde reliquæ Oviæ translatione sunt. Cæterum sancti Tyrsi et sociorum martyrum nomina diversimode in Martyrologiis scripta leguntur. De loco martyrii et die passionis haud exigua est varietas. Sunt etiam qui sanctum Tyrsum Hispanum genere et civem Toletanum dicunt. De sancto Tyro silet Orationale Gothicum Blanchinii.

^a *Celestibus.* Lege *celesti cibo*. More prisco fideles celestis eucharistiæ cibo, solemnitatibus martyrum recurrentibus, reficiebantur. Sanctus Basilius (*Epist. 93, alias 289*), ad Cæsarium patriciam de frequenti communione scribens : *Nos quidem, inquit, quater singulis hebdomadibus communicamus, Dominica die, quarta die, in Parasceve, et Sabbato, et aliis diebus si sancti aliusque memoria reculatur.*

^b *Eorum corpora.* Combricii scilicet et Silvani. Confer Acta sancti Tyrsi.

^c *Novem.* Ita in tertius Actis (*Apud Bollandum*). At in primis et secundis (*Apud eundem*) legitur ministros tribus horis serram frustra duxisse.

^d *Vibicibus.* Fortasse, *vulsellis*. In Actis secundis sancti Tyrsi citatis Combricitus jussisse legitur *uncinis acutis palpebras ejus evelli*; at uncus non est aptus ad evellendum, quare legendum puto *volsellis*, aut *vulsellis acutis*; est enim *vulsella*, aut *volsella*, instrumentum quibus pilos evehebant.

^e *Ductoribus.* Plura de hac re lege, si vacat, in secundis et tertiis sancti Tyrsi Actis, apud Bollandum.

^f *In ferociam.* Lege : *Ferociam nimia concitati*. Confer prima sancti Tyrsi Acta citata.

eum te idem ableta tuis novo cantu carminis conlaudaret: ita proclamans atque dicens. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus: vere benedictus in excelsis: ammirabilis: et preclarus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui beatissimum Martyrem Tirsum prius martyrio consecravit: quam lavacro: prius fide: quam regeneratione: prius etiam supplicio: **300** quam baptismo. Ostendens illi inter penas constantiam: inter carceres lumina: inter adversantes vindictam. Cum a cesores suos ante pena consumeret: quam ipsum penaliter lacerarent. Ante cedentes deficerent: quam ceso vitam extorquerent. Is etenim incomprehensibili sinus tui inlustratus archano: trino persecutus iudice vita non caruit: in qua tamen ludibriosum eorum finem ante predixit. Sicque eos horribili mortis exitu citius premisit ad penam: quam sibi extorquerent vitam. Deinde tuis adiutus omnipotens Pater iudiciis: placito tibi tempore sacratum consignavit spiritum: quem inter adversa mundi constantia servaret inlesum pariter et invictum. Unde te in hujus Martyris solenni festo rogamus: ut precibus ipsius dones tibi confidentibus veniam: qui manifestam ostendisti in persecutoribus ejus vindictam. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Prospiciens de excelso sancto tuo summe Deus: hec holocausta placatus attende: qui beatissimum Tirsum tuum delatis Angelorum obsequiis: et in carcere visitasti: et ex profundo maris eripuisti. Quo omnes nos qui ex his sacramentis libaverimus: cunctis veniam impetrantes: et inter istius mundi fluctus tuorum Angelorum custodiis muniamur: et remuneraturi ad te de hujus vite carcere exeamus. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Deus cuius magnitudinis fuit: ut contra naturam beatissimus Martyr tuus liberandus sub aquis emitteret vocem: cum constipato capite cervice tenus vase pelvis arctatus consisteret. Libera nos de aquis

* Cesores. Hoc vocabulo utuntur sanctus Hieronymus et alii sequioris ævi: idem atque *cadens* significat, aut *cadere imperans*.

† Purificationis. Ita etiam inscribitur Breviario Mozarabum. De hac festivitate plura apud em. Baronium, in notis ad Martyrologium, apud Martenium (*De antiq. Eccl. Ritib.*, l. iv, c. 15); et præ omnibus legenda quæ sanctissimus Dominus noster Benedictus XIV, in opere de Dominicis et Festis D. N. Jesu Christi, beatæ Mariæ Virginis, et quorundam sanctorum (*Oper. tom. X, Ed. ad Roman. lib. II, cap. 2*), de festo Purificationis erudite digesta edidit. Quod Hierosolymis primum celebratum tradunt, alii circa medium sæculi v, alii citius, postea vero Constanti-nopoli a Justiniano institutum ut die secunda Februarii celebraretur. At in Occidente alii festum Purificationis institutum a Gelasio papa (qui ab anno 492 ad 496 pontificatum tenuit), sublatis Lupercalibus, contendunt; at Gelasius ipse, in libro contra Andromachum, se quidem prohibuisse scribit ne Christiani in urbe Roma-Lupercalia celebrarent, at de festo Purificationis aliove a se instituto silet. In libro Pontificali, Sergius papa I, qui anno 701 obiit, constituisse legitur ut die sancti Simeonis, quod Hypapanem Græci appellant, litania exeat a sancto

A multis: et de manu filiorum alienorum. Quo lingua nostra ab undis odiorum sit extera: et in sola sibi tui nominis confessione sufficiat: quo jubente dicimus. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Omnipotens Deus qui beatissimum Tirsum ante fide prevenit: quam lavacro: fidei dona et baptismi vos conservet ac munificet sacramento. *ñ. Amen.* Quique corpus ejus nec serra dividi passus est: nec gladio desecari: a gremio matris Ecclesie nulla vos patiatur occasione divelli. *ñ. Amen.* Et cum illis civibus post hanc vitam mereamini habere consortium: quorum hic predictus Martyr meruit invenire obsequium. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. *Quere in sancti Juliani et Basilisse. fo. 287. commemorando nomen Beati Tirsi Martyris.*

Polycarpi Episcopi et Martyris:

Omnia dicantur unius Pontificis. fo. 423.

Johannis Crisostomi Episcopi:

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fo. 432.

Agnets secundo:

Omnia dicantur unius Virginis. folio. 436.

Valerii Episcopi et Martyris:

Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 435.

Octava Sancti Itefonsi:

Omnia dicantur ut in die fo. 296.

Sancte Batildis Regine:

Omnia dicantur unius Virginis. folio 436.

Sanctorum Ciri et Johannis Martyrum:

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.

Ignatii Episcopi et Martyris:

Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 423.

Brigide Virginis:

Omnia dicantur unius Virginis. folio 436.

In Festo b Purificationis Beate Mariæ.

Adriano, et ad sanctam Mariam populus occurrat. De candelis silet. Cæterum de festivitate hac agunt vetusta Martyrologia Lucense Florentini, Corbeiense Dacherii, aliaque Hieronymiana, in quorum aliis *Purificatio sanctæ Mariæ*, in aliis *Susceptio Domini in templo*, in aliis *Solemnitas sanctæ Mariæ quando Dominum nostrum in templo præsentavit*, dicitur. In Martyrologio Bedæ genuino *Hypopante Domini*, in Sacramentario Gregoriano Pamelii Ypanti, in Capitularibus Evangeliorum Ypanti, et in Sacramentariis Gelasiano Thomasi et Gregoriano Menardi scribitur *Purificatio sanctæ Mariæ*. Denominatur etiam *Festum sancti Simeonis*, et nonnunquam *Occursus Domini*, appellatione a Græcis petita: ii enim hanc τὴν τῶς ὑπαπαντῆς ἱορτὴν, τὴν τοῦ σωτῆρος ὑπαπαντῆν, *Saluatoris occurrum*, nuncupant. Jam vero ad Gotho-Hispanos et Gallos quod spectat, mihi credibile est eos festum Purificationis, aut Hypopantes, non celebrasse: ejus enim nulla exstat mentio in sancto Isidoro, in fragmento Kalendarii Gotho-Hispani, in conciliis Gotho-Hispanis, in Orationali Gothico, aut in Codice legum Visigothorum (*Lib. II, tit. I, leg. 11 aut lib. XII, tit. 4, lege 6*), ubi recensentur festivitates quæ a Judæis ad fidem conversis observandæ erant, et inter alias *Inventionis crucis Dominicæ* festivitas.

^a Ordo ad benedicendum candelis.

Veniat Sacerdos in charum cum Ministris et cruce et thuribulo : ceterariis : et aqua benedicta. Et cerei portentur extincti in candelabris : donec illuminentur a ^b novo igne benedicto. Et sculptatur novus ignis cum scilicet et ex lavone. Et benedictiones et orationes sequentes usque ad prefationem dicantur lenta voce ad modum orationis.

Benedictio. ^c Domine sancte Pater omnipotens eterne Deus bene & dicere et sanctis & eae dignoris ignem istum : quem nos **301** indigni per invocationem Unigeniti tui Domini nostri Jesu Christi bene & dicere presumimus : tu elementissime Pater tua bene & dictione sanctifica : ^d et ad profectum humani generis pervenire concede. Per eundem Dominum nostrum Jesum etc.

^e Post benedictionem ignis benedicantur Cerei. ^f Adjutorium nostrum in nomine Domini. ^g Qui fecit. ^h Sit nomen Domini benedictum. ⁱ Ex hoc. ^j Domine exaudi. ^k Et clamor. ^l Domine vobiscum. ^m P. Et cum.

Oratio. Oremus. ⁿ Omnipotens sempiternus Deus : qui hodierna die Unigenitum tuum Israelitice legi carnaliter subjectum : cum mysticis hostiarum oblationibus in templo presentari fecisti : quique justus Symeonis longam expectationem : ipsius visione : atque ulnarum deportatione impfesti : da super hos cereos in honorem tui nominis consecrandos benedictio & nem : et presta : ut qui eos hodie ob amorem tui nominis gestaverint : per sancte Dei Genitricis intercessionem a presentibus periculis eruantur. Per eundem.

Oremus. Oratio. ^o Adesto supplicationibus nostris omnipotens Deus : has candelas tua benedictio & ne perfunde : quatenus fidelis populus eas in quibus portans : non solum exteriori lumine gaudeat : sed neque de ea ulla sit mentio in libris liturgicis Gallicanis ; nam festivitatis Sanctae Mariae. quae in Lectionario Luxoviensi inter Epiphaniam et Cathedram sancti Petri recurrit, non est Purificationis festum, sed Assumptionis sanctae Mariae, ut in Missali Gallo-Gothico scribitur, quam solemnitate, ut animadvertit Mabillonius, Galli mense Januarii celebrabant. Demum in vetusto Lectionario Ambrosiano ens. Thomasi omittitur festum Purificationis. Neque obstant sermones qui sancto Hildephonso archiepiscopo Toletano, et sancto Eligio Noviomensi de Purificatione tribuuntur. Hos enim aliosque sermones, qui vulgo horum sanctorum nomina praefertunt, ad eos minime pertinere animadvertunt Nicolaus Antonius (*Ly Bibl. vet. Hisp.*, lib. v, pag. 291, num. 306, et pag. 301, num. 363), et Oudin (*Suppl. de script. Eccl.*, pag. 172), qui hosce sancti Eligii sermones scriptori cuiusdam saeculi re restituendos ait.

^a Ordo. Eadem rubrica in Missali Toletano exstat. Ceterum in Vulgato Alcuino, in Amalario et Valfrido Strabone nulla est mentio benedictionis candelarum, de qua etiam silent Sacramentaria Gelasianum et Gregorianum. De cereis tamen mentionem facit in festo Purificationis a pontifice distributis Alcuinus (*De eccl. Off.*, cap. 7), et de cereis accensis quos in *προσφύ*, quod est Presentatio Domini, accensos manibus portamus, Amalarius (*De eccl. Off.*, lib. iv, c. 34.)

^b Novo igne. Idem praescribit Missale Toletanum, et adhuc in quibusdam Ecclesiis Galliae observatur, idemque in ms. Codicibus ecclesiasticis Narbonensi,

A cecitate cordis expulsa : sic lumen quod in tenebris lucet apprehendat : ut nequaquam a via veritatis deviet. Per Dominum.

^b Praefatio.

Per omnia secula seculorum. Dominus

vobis : cum. Sursum corda. Gracias agamus

Domino De-o nostro. Vere dignum et iustum

est : equum et salutare nos tibi semper et

^B ubique gratias agens. Domine sancte Pater

omnipotens eterne Deus, Fons et origo totius

luminis : qui mundum illuminasti lumine tuo

claritatis mittendo nobis Unigenitum per

utrum intemerate Virginis Mariae et quem

^C longe ante promissisti Prophetarum ⁱ o-raculis :

temporibus novissimis, ipsum misisti lucem

populis sedentibus in tenebris et ambulantibus

Arelatensi, aliisque, apud Martonium (*De ant. Eccl. Rit.*, t. ix, c. 45), recurrit.

^e Domine. Oratio eadem benedictio ignis Missali Toletano, anno 1550, Lugduni in Gallia typis edito, et Pontificali ms. Arelatensi, apud Martonium, inscribitur. Idem quoque in ms. Codice Narbonensi (*Mart.*, *ibid.*) initium est benedictionis novi ignis, at reliqua dissentiunt ; expressam enim commemorationem faciunt festivitatis Presentationis Christi in templo, et luminum quae manibus geruntur.

^d Et ad profectum. Ita etiam in Missali Toletano. In Pontificali Arelatensi ms. : Et ad profectum atque illuminationem sanctae tuae Ecclesiae pervenire concede ; per, etc.

^e Post benedictionem ignis. Eadem rubrica in Missali Toletano exstat.

^f Omnipotens. Oratio eadem exstat in Missali Toletano, in ms. Pontificalibus Arelatensi et Narbonensi citatis, in quibus benedictio cereorum scribitur, aut candelarum.

^g Adesto. Oratio eadem in Missali Toletano, et in supra citatis ms. Narbonensi et Arelatensi exstat.

^h Praefatio. Hinc etiam constat, hoc officium Gotho-Hispanum non esse, neque Gallicanum ; nam Gotho-Hispani illationem dixissent, Galli contestationem. Ceterum eadem praefatio exstat in Missali Toletano, et in ms. Codicibus Arelatensi et Narbonensi citatis.

ⁱ Oraculis. Ita in Toletano. At in Narbonensi ms. legitur : Quem longe antea promissisti prophetarum oraculis venturum temporibus novissimis, etc.

in regi one umbre mortis : et in ipso
claritas ex-orta est e-is. Tu quo-que
benedictione tu-a digne-ris benedi-cere
has can-delas nomini tu-o preparas : qui nos
transuli-ti a potesta-te tenebrarum in lucem :
et regnum dilecti Fi-li-i tu-i : per quem
exortum est in tenebris lumen rectis corde :
et gaudium salutis eterne. Et qui iustum
Symeonem fide li replesti expec-tati-one : ut
non videret prius mortem : antequam Christum
Domini videret indutum carne : totius mundi
lumen et salu-tare : ipse nos lumine tue
clari-tatis sic repleas : ut omnes in-fide-li-tatis
tenebras a nobis repellas. Et sicut hodi-e
servum tuum dimisisti in pace : sic nos in
pace sancte Ecclesi-e tue digneris gubernare :
ut portum quietis eterne vale-amus intrare.
Quatenus vere lucis per-fusi radicis : ubi in
di-e iusti exa-minis le-ticum hym-ni-dicis
Ange-lo rum choris vide-re va-le-a-mus fa-ciem

^a *Hic aspergat.* Et infra, *venite*, etc. Eadem sermo rubrica in Toletano et in citatis Arelatensi et Narbonensi legitur, cum hoc discrimine, quod in Arelatensi cantor incipit: *Venite et accendite lampades.* In Arelatensi vero: *Diaconus tenens candelam accensa in novo igne versus ad populum incipit, suppressa voce: Venite, accendite; et chorus respondet: Aptate vestras lampades, ecce sponsus venit, exite obviam.*

ind-les-si Solis. Per e- om-dem Dominum
nostrum Je-su-m Christum Fi-lium tuum. Qui
tecum vivit et re-gnat in u-ni-ta-te Spiritus
San-cti Deus. Per omni-a semper se-cula
se-cu-lorum.

^a *Hic aspergat aquam benedictam super candelas et super circumstantes : et statim incipiat Cantor. Ant. Venite et accendite. Tribus vicibus repetatur. Deinde alia Ant. 303 Lumen ad revelationem. Psal. Nunc dimittis. Et per singulos versus repetatur Ant.*

Postea dicatur.

Benedictio. ^b Domine Deus Pater omnipotens lumen inefficiens : qui es conditor omnium luminum : bene ^c dic hoc lumen tuum a fidelibus in honorem tui nominis portandum : quatenus a te sanctificatum sit : atque benedictum : et ut lumine claritatis tue accendamus : et illuminemur : propicius concedere digneris : et veluti eodem igne quondam illuminasti Moysen famulum tuum : ita illumina corda et sensus nostros : ut ad visionem claritatis eterne pervenire valeamus. Per Christum.

Qua finita itur ad processionem. Finita processione incipietur Missa.

^c *Officium.*

Symeon in templo elevavit vocem dicens : nunc dimittis Domine servum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare populi tui. ^γ. Notum fecit Dominus salutare suum : ante conspectum gentium revelavit iusticiam suam. *P.* Quia viderunt. ^γ. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. *P.* Quia viderunt.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. ^η. Amen. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Omnipotens Deus Pater et Domine : largire credenti populo pacem : et in templo tuo salutare tuum : quem Symeon iustus unius suis accepit : ut qui lumen ad revelationem gentium extitit : indultor criminum sibi met credentium sentiat. ^η. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis : et omnia regis in secula seculorum. ^η. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. ^η. Et cum.

Lectio Libri Malachie Prophete (^d Cap. III).

^η. Deo gratias.

^b Domine. Eadem in Toletano inscribitur *benedictio*. In Narbonensi vero brevior est.

^c *Officium.* Ex Evang. Luc. II, 28. ^γ. Ps. xcvi, 2. *Oratio Omnipotens est e Breviario, p. 76.*

^d *Cap. III.* Vers. 1-5. Hæc prophetia pro Epistola legitur in Lectionario Missæ em. Thomasi, in Missaliibus Toletano, et Romano sancti Pii V.

Hec dicit Dominus. Ecce ego mitto Angelum A meum : et preparabit viam ante faciem tuam. Et statim veniet ad templum suum dominator : quem vos queritis : et Angelus testamenti quem vos vultis. Ecce veniet : dicit Dominus exercituum. Et quis poterit cogitare diem adventus ejus ? Et quis stabit ad videndum eum ? Ipse enim quasi ignis conflans : et quasi herba fullonum. Et sedebit conflans et emundans argentum : et purgabit filios Levi. Et colabit eos quasi aurum : et quasi argentum. Et erunt Domino offerentes sacrificia in iusticia. Et placebit Domino sacrificium Juda et Hierusalem : sicut dies seculi : et sicut anni antiqui. ^b Dicit Dominus omnipotens. *ñ*. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^c *Psallendo.* Vidimus gloriam Domini : gloriam quasi unigeniti a Patre : plenum gratia et veritate. *ñ*. Sicut audivimus : ita et vidimus in civitate Dei nostri in monte sancto ejus. *P.* Unigeniti a Patre.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

^d *Epistola.* Fratres gaudete in Domino. *Require in Circumcisione Domini.* Folio 53.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (* Cap. II).

Illo in tempore : postquam impleti sunt dies purificationis Marie : secundum legem Moysi : tulerunt illum in Hierusalem : ut sisterent eum Domino : sicut scriptum est in lege Domini. Quia omne masculinum adaperiens vulvam : sanctum Domino vocabitur. Et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini : par torturum : aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Hierusalem : cui nomen Symeon : et homo iste justus et timoratus : expectans consolationem Israel : et Spiritus Sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu Sancto : non visurum se mortem : nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum. Et cum inducerent puerum Jesum parentes ejus : ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo. Et ipse accepit eum in ulnas suas : et benedixit Deum : et dixit. Nunc dimittis servum tuum Domine : secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutarem tuum. Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium : et gloriam plebis tue Israel. Et erat pater ejus et mater mirantes super his que dicebantur de illo. Et benedixit illi Symeon : et dixit ad Mariam ma-

^a *Tuam.* Vulg. et LXX. *meam.*

^b *Dicit Dominus omnipotens.* Hæc verba ad textum Scripturæ non pertinent, sed ea sunt quibus olim finis imponebatur lectioni : leguntur tamen non modo in nostro, sed etiam in Missalibus Toletano, et Romano sancti Pii, et in Lectionario em. Thomasi.

^c *Psallendo.* Joan. 1, 14. *ñ*. Ps. XLVII, 9.

^d *Epistola.* Petita est a festivitate Circumcisionis.

^e *Cap. II.* Vers. 22-41. Est pars Evangelii quod legitur die Circumcisionis : idem autem legitur in Missalibus Toletano, et Romano sancti Pii V, sed minus prolixum.

^f *Lauda.* Lauda, sacrificium et oratio missu et festo

trem ejus. Ecce positus est hic in ruinam : et resurrectionem multorum in Israel : et in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius : ut revelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel : de tribu Asser. Hec processerat in diebus multis. Et vixerat cum viro suo 304 annos septem a virginitate sua. Et hec vidua usque ad annos octoginta quatuor : que non decebat de templo : jejuniis : et orationibus serviens nocte et die. Et hec ipsa hora superveniens confitebatur Domino : et loquebatur de illo omnibus : qui expectabant redemptionem Israel. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini : reversi sunt in Galileam : in civitatem suam Nazareth. Puer autem crescebat et confortabatur plenus sapientia : et gratia Dei erat in illo. *ñ*. Amen.

^f *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Omnes gentes plaudite manibus : jubilate Deo in voce leticie. *P.* Alleluja.

Sacrificium. Suscepimus Deus misericordiam tuam.

Et Missa. Deus qui nobis id prespicit.

Quere retro in die Circumcisionis Domini. Folio 54.

Alia Oratio. *ñ* Tu es Deus : et in te est Deus : et non est alius preter te. Ab ore egressum verbum : non regreditur : quia utique natus Filius : non ipse qui Pater est creditur : dum tamen ipsum esse quod Pater est fateatur. Dona ergo nobis : ut qui Verbum a te : nasciturum misisti in carne : nos in te renatos : sic nunc a criminibus exuas : ut tibi soli eum veneris sine fine conjungas. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. ^h Laudent te Domine celi et terra : quia misertus es populo tuo. Dum montes et colles coram te laudem fecisti clamare : cum tota viventia in te approbasti. Concede ergo nobis : ut laudes quas glorioso nomini tuo offerimus : acceptas tibi semper ipse efficias. Ut qui mundum redempturus in salutis signo ostensus es : mundum iterum judicaturus non ultorem : sed liberatorem te nostris oculis manifestes. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. ⁱ Domine Jesu Christe : qui figuris crebescens in lege veteri nunciatus : in te impleta omnia ostendisti : dum in te vero Deo et homine : et purificatio secundum legem exprimitur : et veritas nominis approbatur. Adesto plebi tue ad te ex purificatione venienti : et presta incrementum muneri : et gratia benedictionis multiplicetur in abundantia pacis. *ñ*. Amen.

^j *Inlatio.* Dignum et justum est : te ineffabilis immenseque sapientie Deum : debitis conlaudare

Circumcisionis petita sunt.

^k *Tu es Deus.* Hæc oratio desumpta est ex Breviario (pag. 76). Exstat in Orationali Gothico (Pag. 18, or. 8).

^h *Laudent.* Hæc oratio e Breviario desumpta est (Pag. 77).

ⁱ *Domine.* Et hæc e Breviario desumpta (Pag. 77). Exstat in Orationali Gothico (pag. 46, or. 4). Hæc tres orationes spectant ad officium Circumcisionis.

^j *Inlatio.* Et hæc a festo Circumcisionis huc translata. Quibusdam, que speciali modo ad mysterium Circumcisionis pertinent, omissis, ab eadem missa Circumcisionis desumpta est oratio *post sanctus*.

preconis. Cum precipue hoc die vel tempore transacta pro nobis Circumcisione: tue recordemur infantie: at sicut dignum est laudare virtutem tue omnipotentie non valemus: non enim in te Domine aliquod superfluum in suscepto homine ipse creaveras: quod necessario circumcidi debere mandares. Sed ut te Dominum legis: natum fuisse sub lege: nec legem destruxisse probares. Universa enim que carnali populo figuris pretereuntibus adumbrata mandasti: etiam in te ipso secundum litteram fieri permisisti: que tamen in nobis per evangelicam veritatem: etatemque perfectam: sacramentis dignioribus perfecisti. Pro quibus indicis impensius commendandis: adest ille mortificato in corpore grandævus: meritisque sanctissimus Symeon: amplexumque senilibus ulnis ingentem parvulum: salutare Domini se vidisse testatur. Sed et illa cujus nomen gratia resonat: continentie candore resplendens consimilis Anna: preconiorum officio Dominum confiteatur. Officiuntur deinde in sacrificium parvulum: vel pulli gemini columbarum. Ut in combinatione mundissimarum avium: tam anime quam corporis puritatem: litandam Deo exemplis evidentibus duceremur. Et in his sacrificiis qui se accepturi desiderant: non his inserantur: sed erigantur iugiter in supernis. Pro quibus omnibus mirabilibus omnes Angeli: celorumque virtutes tibi Deo Patri: et Filio: et Spiritui Sancto: cum Cherubim et Seraphim sine cessatione proclamant: ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere incomparabiliter. Quere in Circumcisione Domini. Folio 55.

Post pridie. Vidimus gloriam tuam Domine: gloriam quasi unigeniti a Patre: unigenitum Deitate: primogenitum munere. Ille unicum Patris: hic preceptum inter fratres. Ibi cum Patre unum: hic in fratribus primum. Illic equaliter subsistentem et in sinu Patris manentem: hic socios non derelinquentem. Largire ergo tui fieri participes regni: quibus es propiciatus 305 in mundo. Quibusque advenisti prius redemptor: existe in futuro remu-

* Vidimus. E Breviario (Pag. 77). et ex Orationali Golbica (Pag. 59, or. 1) desumpta. Additamentum illud et his sacrificiis lege ut in Circumcisione (Pag. 55): Benedicas et nobis famulis tuis, et his sacrificiis tibi oblatis.

b Jesu. E Breviario (P. 76) petita.

* Dominus. Illic Benedictio e Breviario petita est (Pag. 76). Illic autem minister Presentationis: at in Breviario minister Circumcisionis legitur.

d Beatus. Et hæc e Breviario petita (Pag. 77). Hæc quatuor orationes ad officium Circumcisionis pertinent.

* Sancte Agathe. Sancta Agatha, virgo Sicula spectabili genere, parentibus divitibus nata, post gravia tormenta et mamillarum abscissionem, ob fidem Christi, passa. Catania in carcere obiit, sub Decio principe, anno æræ vulgæ 251. Tam a Latinis quam a Grecis die quinta Februarii colitur, Kalendarium Gotho-Hispanum: Nonis Februarii, sanctæ Agathæ virg. mort. Catania. Kalendarium Carthaginense: Nonas Febr., sanctæ martiris Agathæ. Lu-

A nerator. Et his sacrificiis tibi oblatis: qui solus pro cunctis factus hostia immolaris.

Ad Orationem Dominicam.

b Jesu Domine: cujus admirabile nomen Angelus predixit: mater imposuit: Symeon cognovit: Anna laudavit. Salva populum tuum in universo mundo: cujus extat nomen magnificum in celo. Ut qui solus es potentia gloriosus: sis etiam perditis miserationis indulgentia pius. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. * Dominus Jesus Christus qui ad confirmandas promissiones Patrum: minister presentationis voluit esse: ipse cordium vestrorum inmundicias dignetur auferre. ñ. Amen. Item qui precepto legis sue: signum desecte carnis accepit: omnes a vobis sordes: sui amoris connexione depurget ñ. Amen. Et qui vos filios Abrahæ in se ipso: qui est semen ejus: benedicere promisit: hereditatis beata vos conlatione munificet. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicit Chorus. Gustate et videte. Require in festo Corporis Christi. fo. 267.

Com. Refecti Christo corpore et sanguine te laudamus Domine: alleluja: alleluja: alleluja.

Oratio. d Beatus Domine illam justi Symeonis vocem: fac in nobis pari diligentia personare. Ut quia vidimus et credimus salutare tuum: in pace cum jussis dimittamur: non quo a te dimissos: finis vite accipiat: sed per te absolutos a debito: in fine pax sempiterna possideat. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi: votum nostrum sit acceptum cum pace. ñ. Chorus. Deo gratias.

Blasii Episcopi et Martyris.

Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fo. 422.

Gilberti Confessoris:

Omnia dicantur unius Confessoris simplicis. fo. 432.

In Festo * S. Agathæ Virginis et Martyris:

cenae Hieronymianum Florentinii, Nonas Februarii: In Sicilia, Catania civitate, passio Agathæ virginis. D Cellonense Nonis Febr. Siciliæ passio Agathæ virginis. Beda, in Martyrologio gemino, Nonis Febr.: Sanctæ Agathæ virginis in Sicilia, sub Quintiana consule, tempore Diocletiani. Sacramentarium Gelasianum: In Nat. sanctæ Agathæ Nonis Februarii. Sacramentarium Gregorianum: Nonis Februarii natale sanctæ Agathæ. Capitularia Evangeliorum Georgii, die 5 mensis Februarii: Natalis sanctæ Agathæ. Et demum Kalendarium Neapolitanum marmoreum: V. P. S. ACATHE, it est Die quinta Februarii passio sanctæ Agathæ. Græci prius in Menologio Basilii et in Menæis sanctam Agatham quinta Februarii colunt. Eiusdem nomen inter celebres martyres in canone missæ Romanæ legitur. Misam et officium proprium habet sancta Agatha in Missali et Breviario Mozarabum, de qua tamen Orationalis Gothorum et libri liturgici Gallicani silent. Ejusque festum Mediolani antiquitus celebratum esse ostendit Lecionarium Ambrosianum em. Thomasi, in quo lectio in sanctæ

Omnia dicantur unius Virginie. folio. 436. Excepta A Missa que sequitur.

*Missa. Beate Agathe a Virginis festum: quod in Dei laudibus annuis recursibus suscepimus inco-
lendum: placationis Deo vivo fratres dilectissimi
adolescimus libamina: et ad commemorandam Virgi-
nis gloriam: et ad nostram commendandam miseri
obsequiam. Hec enim generosis orta natalibus exor-
nata: atque speciei venustate decora: non minus
hostem fidei: quam anime superando: et pudicitie
consecrata est merito: et sacre passionis decorata
triumpho. Ob hoc in tante Virginis gloriose solenni-
tatis recursu: Creatori nostro Jesu Christo Domino
supplicemus: ut qui eam sibi consecravit ex san-
guine: nos ex confessione iustificet. A. Amen.*

*Alia Oratio. Deus qui tantam famule tue Agathe
contulisti constantiam: ut nullis suasionibus cederet:
quo semetipsam petulo a adversantis concu-
bitu macularet: quique ejus meritis celsiorem
gloriam virtutis accumulans: cives suos atrociis ignis
combustionibus liberas: tu Ecclesiam tuam donis
spiritualibus auge: ut et virginitate prepolleat: et
nullis inimici propulsetur tentationibus ad ruinam.
Sed carens incendiis voluptatum horrendis: in te
ardeat desiderio: et obsequiali coalescat ex voto.
A. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc.*

*Post nomina Oratio. Generose Virginis tue Agathe
Deus Pater passionem famosissimam celebrantes:
petimus ut ejus presidio viventium apud te suscepta
oblato: sepultos submoveat a tormento. Quo sicut
predicte Virginis sepulcri a cooperimentum immensa
restrinxit incendia: sic patrona ejus oratio defunctis
adimens flammam: eterna eos refrigerii commoditate
sustollat. A. Amen.*

*Ad pacem. Christe Deus eterne salvator: et salu-
tis integerrima plenitudo. Pro quo ancilla tua ea
deseata parte corporis cruciatur: qua a infamibus
succus lactis ingeritur: facito nos ut ubera sug-
gentes matris Ecclesie: nunquam precidamur ab*

*Agathe natali legenda exstat. Acta sanctae Agathae,
hanc sane contemnenda, interpolata licet, apud
Bollandum (Tom. I Februarii, pag. 615 seq.) ex-
stant, apud quem etiam sancti Methodii (qui ab an.
842 sedem patriarchalem Constantinopoli tenuit) ho-
melia de sancta Agatha legitur, qua pleraque ad ejus
martyrium pertinentia complexus est.*

*a Virginis. Sancta Agatha, omisso titulo martyris,
in Martyrologiis plerique virgo simpliciter scribitur,
in Actis apud Bollandum virgo, Deo dicata, nobilissi-
mis orta parentibus, in Calendario autem Carthagi-
nensi martyris tantum, in Calendario Gottho-Hispano
virginis et martyris titulo ornatur.*

*b Atque speciei venustate decora. In Menologio Ba-
siliensi sancta Agatha praedicatur rûπορροσ νεκραι σπαιρα,
formosa admodum et pulchra.*

*c Adversantis. Quintianum scilicet proconsulem,
sub quo passa est sancta Agatha, intelligit; haud
enim puto Quintianum voluisse Agatham uxorem
ducere, nam per leges Romanas fas non erat binas
habere uxores, neque id Acta Latina sanctae Agathae
inveniunt, sed potius sibi eam in concubinam sumere
volebat. Quintianum autem uxorem habuisse Acta
ostendunt, cum referunt Agatham ei respondisse:
Sic uxor tua talis qualis dea tua Venus fuit; quo dicto*

*invicem. Quo alterne charitatis lacte potati: eterno-
rum signis civium societate condigni. A. Amen.
Quia tu es vera pax.*

*366 Inlatia. Dignum vere et pulcrum est:
ut tibi Deo ac Domino nostro immensas laudum
gratias referamus: et spirituales hostias immo-
lemus. Qui Agatham Virginem tuam amplexibus so-
ciatam: pudicitia ornas: virginitate ditas: morte
glorificas. Dando ei de honestis moribus lacrum:
de virginitate trophaeum: de passione triumphum.
Etenim a te in illa glorificatus pudor virginialis
exultat: nam carceris trusa angustiis f siderae visi-
tata consolatur ex lumine: eculeo imposita rboratur
ex fide. Que etiam dum non erraretur de abscissione
mamille: illico celestem consequitur sanitationem. Ob
cujus meritum Deus Pater exposcimus: ut per
eam et nostra acceptetur oratio: et votis obse-
quentibus concedatur celestis gratie plenitudo. Te
prestante summe Deus: cui omnes Angeli atque
Archangeli non cessant clamare: ita dicentes. A.
Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

*Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus:
Dominus noster Jesus Christus filius tuus. A quo
gloriosus predicta virgo meritorum titulis inlustrata:
et vivens exemplo passionis emicuit: et defuncta
a adfines ab incendiis liberavit. Ipsa Dominus ac
redemptor eternus.*

*Post pridie. Excelse Domine: qui beate Virgini
Agathe et viventi et defuncte celsa nuncios emisisti.
Quo et vivens ab inlatis mederetur vulneribus:
et defuncta ex obitus sui memoria commendaretur
preclarius: cum mores ejus per celestem nuntium
ad memoriam futurorum b conscripti marmore desti-
nantur. Tu nobis atribue: ut emissis de celo Ange-
lorum tuorum custodiis: et vita nostra liberetur
a malis: i et sacrificia spiritus suscipiant sanctita-
tis: quo participatio holocaustorum presentium: et
corporibus gratiam: et animabus celestem imperialis
medicinam. A. Amen.*

Jesus, eam alapis caedi jussit.

*a Cooperimentum. De hoc miraculo (quod puto sub
principibus Christianis contigisse, sed cum pl-ibz ru-
stica idolorum cultui adhuc dedita esset) agunt om-
nia Acta sanctae Agathae, sanctus Methodius in homo-
lia, et primus hymnus, apud emin. Thomassium
(Oper. tom. II, p. 384), qui sancto Damaso tribuitur;
ceterum velum sanctae Agathae a voracibus Aetnae
flammis non semel lutalum esse Catanenses constat.*

*b Insanctus. Mamillam dicit, quae Agathae abscissa
est.*

c Siderae. Lege sidero.

d Adfines. Lege affines, cives suos Catanenses.

*e Conscripti marmore. De epitaphio sanctae Agathae
ab angelo marmori insculpto lege, si vacat, Acta ejus,
homeliam sancti Methodii, et hymnum secundum
apud em. Thomassium (Tom. II Oper., pag. 385),
qui sancto Ambrosio tribuitur.*

*f Et sacrificia spiritus suscipiant sanctitatis, scilicet
angel, qui orationes fidelium suscipiunt, et Deo
exhibent, hoc secus in canone missae Romanae orant:
Supplices te rogamus, omnipotens Deus, jube hanc per-
ferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum,
ut quoquoque ex hac altaris participatione sacrosanctum
Fili tui corpus et sanguinem sumpserimus, omni bene-*

Ad Orationem Dominicam.

Deus conlator justicie et castimonie prorogator : a quo predicta famula tua visitata se fore prospiciens : et in vulneratis membris recipit sanitatem : et noctis medio revincta carcere : celesti promeretur inlustrari ex lumine. Tu luce illa Sancti Spiritus nostram irradians mentem : ad videndum te et corpore valentes : et animo puriores nos effice. Quo dum spiritualis affectus interno se diffuderit corde : fidelia ad te ora conlaudando proclamant. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Animarumstrarum Christus vulnera tergat : qui beatissime Agathe pro suo nomine abscissam non destitit curare mamillam. *ñ. Amen.* Atque cujus meritis ex ejus sinibus removet : ac restrixit incendia : ejus nunc opitulatione flammam a vobis male cupiditalis retorquet. *ñ. Amen.* Ut que celesti inscriptione liberatio annotata est patrie : omnes in commune patrocinio indefesso conservet. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus ait semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus qui es vita et salus. *Quere in Sanctorum Juliani et Basilisse. fo. 288. Et ubi*

dictione celesti et gratia repleamur ; eodemque sensu Græci in Liturgia sancti Chrysostomi. Diaconus : Pro oblati et sanctificati pretiosis donis Dominum precemur. Chorus : Domine, miserere. Diaconus : Ut clemens Deus noster, iis, in sanctum, et super celeste, intellectuale altare suum in odorem suavitatis susceptis, nobis divinam gratiam, etc., et sanctissimi Spiritus donum rependat, Dominum precemur. Chorus : Domine, miserere.

a Curare mamillam. Sanctam Agatham in carcere Dominus per apostolum suum Petrum visitavit, eique mamillam abscissam et corpus plagis laceratum sanum restituit, ut Acta ejus, sanctus Methodius, Beda in Martyrologio, et præfatio missæ ejus Ambrosiana testantur.

b Dorothea. Sancta Dorothea, virgo Deo sacra et martyr, sub Diocletiano, Cæsarea, in Cappadocia, passa, a Latinis plerumque die sexta Februarii colitur. Martyrologium Hieronymianum, Lucense : VIII Id. Febr., in Cæsarea, Cappadocia, passio sanctæ Dorotheæ. Corbeïense Dacherii, vii Idus Febr. : In Cæsarea, Cappadocia, passio sanctorum Dorotheæ et Theophili. Romanum Parvum, viii Idus Febr. : Apud Cæsaream, Cappadocia, sanctæ Dorotheæ virginis, et Theophili scholastici. Ad eam prolixo elogio in Martyrologio prosecutus est ; in quibusdam Martyrologiis Dorothea et Theophilus sine loco passionis commemorantur. Gotho-Hispani, apud quos missa et officio proprio sancta Dorothea colitur, eam die septima Februarii celebrant. Fragmentum Calendarii Gotho-Hispani : VII Id. Febr., Dorotheæ, vel comitum martyrum, Cappadocia. Græci, quod mirandum, de celebri hac virgine et martyre silent. Ejus Acta exstant apud Bollandum, tom. I Februarii, ad diem sextum (Pag. 773). De eadem Baronius, in notis ad Martyrologium, sanctus Adelmus (De laud. virgin., cap. 25). Est et alia Dorothea Alexandrina, de qua, in quibusdam Martyrologiis, vii Idus Februarii, in aliis, pridie Idus Februarii, agitur. Lucense Florentinii, ii Id. Febr. : In Alexandria, Juliani, Victoris, Felicitis, Secundi, Severiani, Carponi, Germi, Ammonis, Pam-

A dicitur Juliani et Basilisse : dicatur Sancte Virginis et Martyris tue Agathe.

Vedasti et Amandi Episcoporum.

Omnia dicantur plurimorum Confessorum. fo. 434.

b Dorothee Virginis.

Omnia dicantur unius Virginis. Quere fo. 436. vretur Missam.

Certaricis beate Dorothee : fratres charissimi fidem famosissimam predicantes : holocaustum oblationes pio Regi ac Domino offeramus. Qui hujus famule sue cor tanta sui amoris vulneravit ex gratia : ut nullis inlecta discipulis : etiam illorum corda celesti ad Deum suasionem converterit : a quibus inlicebatur tumentis evi terroribus a Christicolarum proposito submoveri. Hanc ergo gloriosam unici filii Dei sponsam : que et fidem verbo : et virginitatem consecravat ex merito : acclives precibus impetremus. Ut venerabilem passionis sue diem susipientibus occurrat : prestatura omnibus que rogatur : abdita vulnerum curans : prece supplicantes justificans : ac vota nostra Jesu Salvatori nostro commendans. Quo per eam nobis et plenitudinis fructus : et votorum concedatur effectus. *ñ. Chorus. Amen.*

307 *Alia oratio.* Deus ^d desperantium salus : errantium via : et peccantium medicina. Qui beatissimas Virgines tuas Christetem et Callistem : quas virus

phili, Dorotheæ, Theophili. Eadem verbatim in Corbeïensi Dacherii leguntur, nisi quod, pro Theophilo, Corbeïense Theophilum exhibet ; aliquibus hinc nata est suspicio Dorotheam Cappadocem per errorem martyribus Alexandrinis permistam esse, cum non raro similes errores a Martyriologographis admittantur, alii nihil erroris hic agnoscunt, sed aliam esse Dorotheam quæ Cæsariæ in Cappadocia passa est, aliam quæ Alexandriæ, distinctos quoque esse Theophilos. Vide Florentinum, in notis ad diem 12 Februarii. Erat sane celeberrima virgo Alexandrina quam Eusebius (Lib. viii, cap. 14) pluribus laudat innotinam, Rufinus (Hist. Eccl. lib. viii, c. 17) Dorotheam appellat ; quæ cum esset familia nobili (ab Eusebio dicitur clarissima, λαμπροτάτη) orta, ingentibus divitiis et propinquis nobilibus polleret, formæ decore et pulchritudine plane singulari, ingenio et doctrina multiplex ornata foret, nec aliter manus se Maximini evasuram speraret, nocui cum paucis fidelissimis servis fugiens, tyrannum elusit, inquit Rufinus ; Eusebius vero, bonis spoliata in exilium pulsam scribit. Hanc ipsam celeberrimam virginem Catherinam, seu Hæcatherinam, putavit em. Baronius, ad an. 307, quam opinionem nec Bollando nec Pagio per-udere potuit, etsi, quæ de hac Dorothea tradidit Rufinus, divitiæ, nobilitas, doctrina, pietas et pulchritudo, summa sint iis quæ de sancta Catharina vulgo produntur ; sed hæc, sive Catharina, sive Dorothea Alexandrina, in aliis cum Dorothea Cappadocæ minime convenit, et præcipue in eo quod virgo Alexandrina ; pro fide et castitate tuenda, exilium, Cæsariensis vero post tormenta, etiam mortem passa est.

c Discipulis. Lege decipulis, id est, laquei deceptionibus.

d Desperantium salus. Sancta Dorothea post confessionem fidei, jubente præside, ad Callistam et Christetem sorores, quæ a fide defecerant, ducitur, ut earum exemplo et hortamentis deos profanos colere disceret ; at illa duabus sororibus persuasit primum ut bene sperarent de Christi erga peccatores

hostis antiqui a proposito submoverat : Christi tui A
predicantis simul ac precibus famule tue Dorothee
ad cultum Christiane fidei revocasti : pietas tua a
nobis ita peccandi casum pellat : ac peccati causas
removeat : ut desperationis laqueos nec incurramus
defluentes per vicia : nec attingamus oberrantes per
ignorantiam. Quo sicut ille post lapsum promote
sunt ad martyrii palmam : ita nobis post crimina
donetur te miserante corona. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Christe Domine attributor
perennalis gratie et conlator. Qui Virginum tuarum
Christetis et Calliste penitentiam : per gloriosam fa-
mulam tuam Dorotheam suscipiens : eas igne exami-
nando glorificas : dum in ipsa crematione torrentis
ignis : jam pene perditas eis restaurares coronas :
supplicum tuorum precibus benignus intendens : et
penitentium intueri lamenta : et offerentium sancti-
fica holocausta. Quo per penitentiam nos tibi facias
complacere : et per honestos mores tibi conjungere.
Ut per quam predictarum Virginum tuarum peniten-
tiam dignatus fuisti suscipere : per eam pius conlator :
et viventibus et defunctis destines eternam salvatio-
nem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Deus qui virginis tue Dorothee fidem :
ita exuberantis constantie dono glorificas : ut catasta
imposita : et vultu placida : et animo ostenderetur
jocunda. Tu nobis spiritalem confer leticiam : qua
repleti a que muniti : et delictorum sordibus carea-
mus : et pacis abundantia te concedente locuplete-
mur. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est nos tibi semper gra-
tias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens
Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum
nostrum. In quo fidens predicta virgo Dorothea leto
inter penas ostendit vultu : et ovanti exultat aspe-
ctu. Ipsius etenim gratie preventu respecta ornatur :
fide adjuvatur : et opere consecratur in passione. Hec
quippe supremo triumphatura supplicio : voti sui
compos efficitur : antequam gladio feriat. *a* Nam
sponsionis sue completura promissum : tria cum
rosis mala : que Theofilo e paradiso sponsi sui se
directuram promiserat : subito celitus allata sibi co-
minus intuetur : eidem cui promiserat per celstem
destinavit alumnam. His nempe visis Domine Theo-
philus tuus nare illa spiritali : et fidem pariter atra-
hit : et odorem. Innovatur subito ex ostensione
miraculi : et continuo efficitur Martyr predicans no-
men Christi tui. Quod ante inrisioni deputans : exhi-
beri sibi e paradiso mala aut rosas virginem popo-
scerat : quod tamen fieri desperabat. Hec est immu-
tatio dextere excelsi : qui et electos inter penas
confortat : et peccatores sine mora justificat. O mi-
sericordia, deinde ut fidem Christi coram preside
profiterentur : quo factum est ut ambe, ad ignem
damnatae, palmam martyrii, quam amiserant, con-
sequerentur. Confer Acta apud Bollandum.

a Nam sponsionis. Confer Acta, quibus Missale
nostrum inhæret. Neque criticis quibusdam, nimis
moris, aures præbende, qui hanc Actorum partem,
de rosis et malis, fabulam sapere dicunt.

b Prævia. Num forte Præviam?

miranda et predicanda iusticia tua Deus : ecce su-
pernus hic nuncius e celis : utrorumque inlaturus
commodum destinatur : quo tribus malis totidemque
rosis : et Dorothee votis expetita concederet : et
Theophilum regno Christi efficeret coheredem. Per te
cui merito omnes Angeli : et Archangeli non ces-
sant clamare : ita dicentes. Sanctus. Sanctus. San-
ctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do-
minus noster Jesus Christus filius tuus. Qui volunta-
tem timentium se facit : et orationes eorum exaudit.
Quique ammirabili clementia ita se diligentem desi-
deriis favet : ut eorum votis postulata non denegat.
Etenim ingenita bonitas ejus sacratissimam Doro-
theam Virginem exaudire non destitit imprecantem :
B cum non solum de proprie passionis attollitur palma :
sed etiam : et de sororum quas Christo adquisierat
tripudiatur corona. Per ipsum Dominum ac redem-
ptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Deus eterne cui beatissima
Dorothea Virgo previos conquisitionis sue manipulos
destinavit : cum Christetem et Callistem sorores ante
se in passione premiserit : et sic ipsa gladio conse-
crata successerit. 308 Tu de tuis sanctis aedibus
benedictionem his holocaustis impertiens : concede
supplicibus tuis : ut hec oblatio *b* previa sanctifica-
tionem se summentibus conferat. Quo exemplo Virginis
tue : ita nostrorum actuum placitos tibi fructus ante
nostrum obitum pius ipse suscipias : ut nos sequen-
tes in eterna tabernacula introducas. *ñ. Amen.*

C Ad Orationem Dominicam.

Satia nos Deus cibo justicie : et eternitatis amore :
qui Theophilum Martyrem tuum ad te converti feci-
sti : ex aspectu delectabilis pomi. Quo sicut menti
ejus in tribus malis totidemque rosis sacramentum
insinuas Trinitatis : ad culmen eum perfecte fecisti
pertingere passionis : supplicio eum glorificans *c* cru-
cis : sic nos odore charitatis tue reficiens : et actu
fac tibi esse placabiles : et corpore fortiores. Ut
utraque virtute valentes post te in odorem unguen-
torum tuorum curramus : et paternis affectibus im-
ploratum te erga nos semper placabilem sentiamus :
cum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Illuminate vos benedictioni. Domi-
nus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Redemptor noster ac Dominus : Doro-
thee vos Virginis suffragio munit : qui per eam
Christetis et Calliste : penitudinis accepit lamenta.
ñ. Amen. Ac sicut ille post lapsum ad salutis viam
reverse sunt : sic vos relictis superstitionibus mundi
sequamini Christum. *ñ. Amen.* Ut ejus sequendo
vestigia : exemplo Theofili odoris Christi repleamini

c Crucis. Cave hinc credas sanctum Theophilum
crucis supplicio occubuisse : ille enim gladio tandem,
post dira tormenta, martyrium complevit : quod au-
tem hac in oratione dicatur Deus eum supplicio crucis
glorificasse, alluditur ad dictum illud Theophili, qui,
in equuleo suspensus : Ecce modo, inquit, factus sum
Christianus, quia in cruce suspensus sum. Siquidem
equuleus formam crucis non raro exhibebat.

gratia. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

Dicat Chorus. Gustate. *Com. Relicti Christi corpore.* *Oratio.* Domine Deus omnipotens. *Quere in Sanctorum Juliani et Basilise fo. 287. Et ubi dicitur Juliani et Basilise: dicatur Sancte Dorothee Virginis.*

Apollonie Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. fo. 456.

Scolastice Virginis.

Omnia dicantur ut supra.

In a Sancte Eulalie Virginis et Martyris Barcinonensis.

Omnia dicantur unius Virginis et Martyris. fo. 456.

Missa. Adest dilectissimi fratres famosum illud beate Virginis Eulalie festum: quod annuis recursibus suscipimus incolebimus: in quo eadem Martyr Barcinonensem civis et incola: genitale solum quod

Sancte Eulalie. Binas celebres virgines et martyres Eulalias Hispania colit, genera ætate sub Diocletiano et Maximiano passas: Emeritensem aliam, de qua supra (Pag. 29), alteram Barcinonensem, de qua modo legendum. Magna plane est harum virginum ad invicem similitudo ætatis, conditionis et martyrii, ut non defuerint viri eruditii qui dubitarent an binæ fuerint, et nonnulli qui asseruerint unam tantummodo existisse Eulalias, quibus occasionem præbuit Prudentius, qui (Hym. 3, 4, de coron.) unicam laudet Eulalias Emeritensem, cui etiam quædam, quæ Barcinonensi sunt propria, attribuisse haud immerito insinuat. Quæ tamen in Hispania, sæviente immani Maximi persequutione, Eulalias martyrio coronatas fuisse, auctoritas minime dubia Ecclesiæ Gotho-Hispanæ persuadet, cum in Missali et Breviarii suo, distinctis hæcibus, singulis harum missam et officium proprium attribuerit, et Emeritensem iv Idus Decembris, Barcinonensem prid. Idus Februarii celebret. Quibus accedit fragmentum Kalendarii Gotho-Hispani in quo legitur, n Id. Febr.: *Sanctæ Eulalie virg. mart., Barcinona.* Tandem Eulalias Barcinonensem nominatim commemorant sanctus Eulogius (Lib. i Mem. sanct.) et Martyrologia Latina. Romanum Parvum: 11 Id. Febr., Barcinone, Eulalie virginis et martyris, eodemque die Adonis, Ursardi, Notkeri, Rabani Mauri, et Wandolberti anniversarii:

*Eulalie festum præfere sanguine corruet
Urbs Barcinon eximia qua Martire gaudet;*

et, sine expresso urbis Barcinonensis nomine, Trevirense, apud Martenium et Durandum (Script. veter. col. max., col. 637), Augustanum et Labeanum Sollierii (Apud Bolland., part. 41, tom. VI Junii), pr. Idus Febr. Eulalias laudant. His adde Stabulense, apud Martenium et Durandum (Col. max. script. veter., col. 679), in quo, iv Id. Decembris: *In Barcinona civitate, in Spania, Sanctæ Eulalie virginis et martyris;* et Kalendarium Corbeïense, apud eodem (Tom. III. Theaur. anecdot., col. 1595) tempore Ratoldi abbatis, qui anno 981 obiit, exaratum, iv Id. Decemb.: *Barcinonia, passio sanctæ Eulalie virginis.* Idem, in Quobiano et Vaticano ab illustrissimo Georgio ad calcem Adonis editis, et in aliis, legitur, quibus, per errorem, Eulalia Barcinonensis iv Id. Decembris colitur, inter quæ Bedæ genuinum (Apud Bolland., tom. II Martii præmissum), iv Id. Decembris: *Natale sanctæ Eulalie virginis in Barcelona civitate Hispaniæ, quæ, cum esset tredecim annorum, post plurima tormenta decollata est, et, resiliens ab ea capite, columba de corpore ejus exire visa est.* Quibus

A meritum titulis protulit: honore etiam illustravit sepulcri: dum quod vive vocis edificat verbo: effusi sanguinis docet exemplo. Nec enim ad passionem leta prosiliens: forum adiit intrepida: et verbis tonantibus profanum iudicem correptura: passioni se obtulit non quesita. Recognoscamus ergo per vulnera Martyrem: per obsequia civem: per pietatis studia genitricem. Obventu precis intime flagitantes: ut qui ejus fortiter tenello vicit in corpore: victorem se in nostris prebeat efficacem. Et qui illi post flammam contulit celum: nobis post lapsam consortium tribuat Angelorum. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus virtutum: corona Martyrum: conlato gratiarum. Suscipe tantille plebis precum obsequia: quæ ob honorem Virginis tue Eulalie tibi deferimus dedicanda. Tu enim eam ultra etatem facis esse victtricem: quam nullis precedentibus meritis: jam olim feceras tui nominis confessorem.

Beda, si modo ipse sit, Eulalie Barcinonensi diem natalem tribuit Eulalie Emeritensis, et genus mortis Eulalie Romanæ, de qua p. 38. In notis pauca adieci. In Martyrologio Bedæ, quod ex Codice monasterii sancti Maximi Trevirensis ediderunt Martenius et Durandus (Tom. Col. veter. script. col. 637) de Eulalie Barcinonensi legitur, n Id. Febr.: *Passio sanctæ Eulalie virginis;* et de Emeritensi Eulalia, iv Idus Dec.: *Natale sancti Melchias papæ et Eulalie virginis.* Acta sanctæ Eulalie Barcinonensis edidit Bollandus (Tom. II Febr., pag. 517), et Tamaius de Salazar (Martyrol. Hisp. tom. II, pag. 105) ex ms. Codice Toletano, apud quem citatos invenies scriptores Hispanos qui de ea mentionem faciunt. Passa est sancta Eulalia Barcinonensis prid. Idus Februarii, anno 304, præside Daciano. De translatione reliquiarum ejus circa annum 878, ex ecclesia sanctæ Mariæ extra urbem sita, in ecclesiam metropolitanam Barcinonensem, et de alia ejusdem reliquiarum translatione an. 1531 facta, consule Bollandus (Tom. III Febr., p. 376 seq.).

Non quesita. Hanc esse propriam laudem Eulalie Barcinonensis testatur sanctus Eulogius (Mem. sanct. l. i): *Sic Justus et Pastor, sic Eulalia virgo Barcinonensis, sic Babyloni pontifex, multique alii se sponte obtulerunt, et coronati sunt.* Historia sanctæ Eulalie Emeritensis procul dubio sancto Eulogio nota erat, quæ certe, si se sponte passioni obtulisset, eam quoque in exemplum adduxisset. In Missali Gallo-Gothico exstat *Missa in natale sanctæ Eulalie virginis,* quæ an ad Emeritensem potius spectet quam ad Barcinonensem ambiguum est. Tamen ad Barcinonensem Eulalias spectasse suspicio: nam, cum Eulalia Barcinonensis passa sit in provincia Gallie proxima, credibile est, eam apud Gallos celebriorem existisse quam alia Eulalia, quæ Augusta Emeritæ, in Provincia, procul a Gallia remota, passa est. Præterea in immolatione missæ legitur: *Vadit ad tribunal cuncti presidis nec quesita, quod Eulalias Barcinonensem fecisse Acta ejus testantur;* at Eulalia Emeritensis, a conquistatoribus capta, et publico vehiculo imposita, sistitur tribunali iudicis. Prudentius quidem, qui pro duabus unam descripsit Eulalias, hanc partem historię ex Actis Eulalie Barcinonensis desumpsit. Vide notam pag. 59.

Tenello. Acta testantur, Eulalias Barcinonensem passam esse cum ad annos pubescentes pervenisset.

Confessorem. Fortasse alludit ad fidei confessionem quæ in baptismo fit. Certe Acta ejus silent de priori talis fidei confessione ab ea coram iudice facta.

Sit ergo Domine eadem Virgo sanctissima ante conspectum glorie tue: nostrorum criminum et intercessor: pariter et assertrix. Ut et diluenda proponat: et proposita precibus diluat. Qualiter se confessionem delictorum accipiens ante culpas singulorum: ad emolumentum venie asserat: et intercessorem se pro his que asseruerit interponat. Sit in saluationem terre: sit in defensionem patrie. Gubernet civem: eliminet hostem. Subruat pestem: arceat famem: morbos dissipet: adversum omne repellat: optata queque perficiat. Sicque per eam a factorem te semper nostris precibus prebe: ut et hic intercessione ejus pectora nostra habeant finem: et in futuro suis meritis mereamini invenire quietem.

¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Et te altissime redemptor noster et Domine in tuis operibus conlaudamus. Qui dum Virginem Eulaliam ad 309 nominis tui dilectionem accendis: b proditorem eam sui nominis facis. Ut et robustior ad passionem consurgeret: quo nomen suum furem judicii non taceret. Quosumus proinde: ut que nominis sui facta est proditrix: in prolatione nostrorum nominum ante te: non efficiatur elinguis. Ut que vocabulum suum non taceat iudicii: vocabula fidelium rehotanda eterne imprimat mansioni. Ut quotquot in illum credimus: quem ipsa veraci corde professas est: et presentis vite tutelam: et in futuro eum defunctis fidelibus mereamur beatorum omnium promereri consortia. ¶ Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Dei Filius: qui exanime

a *Facilem.* Forte, facilem, aut faciliorem.

b *Proditorem.* Nuntium a iudice interrogata, nomen suum prodidit: Ego sum Eulalia, etc., ut in Actis legitur.

c *Niveo vultore.* Dacianus cornens Eulaliam exstinctam esse, jussit ut torus ejus pendens in cruce, id est in equaleo, relinqueretur, donec ab avibus devoraretur; et ecce subito nix de celo descendens, et cooperuit eam, et post idem tertium clam sublatum captivitate traditum fuit. De nive idem in Eulalia Emeritensi scribit Prudentius, et nihil obstat quominus id aurbibus contigerit; Dei enim providentia circa martyres, maxime virgines, plane mirabilis exstitit, nisi forte Prudentius, quod cu picari licet, eiam hanc partem historie ex Actis Eulalie Barcinonensis, ad suam Eulaliam orandam, in hymnum transtulerit. Sunt tamen alia quibus hae virgines ab invicem discriminantur: nam prater patriam et etatem, quae major videtur fuisse Eulalie Barcinonensis, in mortis genere non conveniunt, neque in iudice sub quo passae sunt: Dacianum enim cognominatum fuisse, qui exterris principatus Diocletiani amicus privigile Tarracensis praefuit, ex Actis sancti Vincentii et auctoritate sancti Augustini constat, et sub Daciano passam esse Eulaliam Barcinonensem testantur Acta ejus; at in aliena provincia, qualis erat Lusitania, Daciano jus dicere fas non erat, atque adeo Eulalia Emeritensis ab aliquo alio morti addicta est, quem Acta ejus Calpurnianum appellant. Exstisse autem hoc tempore Dacianum quemdam, omnium Hispanie provinciarum praesidem, merum commentum est. Circa mortis genus apud omnes constat, Eulaliam Emeritensem flamma et igni mortem obisse, vel, accenso circa crucem, sive equuleum in qua pendebat, rogo, ut habent Acta, quibuscum conveniunt orationes quas Gotho-Hispani die natalis ejus recitabant; vel, ut scribit Pruden-

A beate Virginis corpus a niveo candore vestisti: dignare nos vestire justicie stolis: et operibus sanctitatis. Ut per hec que tibi offerimus munera: sic niveo alterne dilectionis vestimur amictu: ut eterne pacis lumine cum ea que professas est posuamur. ¶ Amen.

Inlatio. Dignum et justum est: nos tibi semper gratias agere omnipotens Deus: per Jesum Christum Donatum nostrum. Qui discretis flammis Martyrem Eulaliam probat: dum clementer eam flammarum diversitate glorificat. Eratque in pectus Virginis flamma: sed flammis quoque urebatur et latera. Sed longe aliter flamma illa erat: que flammis his temporalibus cedere nesciebat. Illa enim refrigerando fervebat: hoc cruciando plus defiebat. Illa in corpore vigore sempiterna perdurat: hec corporea accensione occasum suum frequenter ostendit. Illa eternitatem parat in mente: hec plerumque defectus sui sentit in corpore. Illa semel concessa nescit frigescere: hec etsi studiosius accendatur: adustionis suae aliquando materia caret. Illa calor sui terminum nescit: hec semper vigoris proprii statum amittit. Illa quosquos incendit: perire non sinit: ista vel se ipsam cum nocentibus perimit: vel innocentibus sese submittit. Illa semper pollicetur sine tempore refrigerii gloriam: hec aliquando in tempore supplicii interrogat penam. Illa istam semper superat et extinguit: ista illi sepe famulatum sui subiecit ac deseruit. Inde est ergo: quod celestis flamma temporalibus flammis victa non defiebat: et victrix potius potestatem hujus materialis ignis sibi subiecit: ac

C tius (Hym. 3 de corona), igne, lampadarum et flamma quam connexerat coma. At Eulalia Barcinonensis mors aliter contigit: illa enim, ut in ejus Actis legitur, cum admote fuissent lampades, Dominum verbis Psalmiste rogavit: Ecce Deus adjuva me, etc., et cepit flamma in ministris converti: quod videns Eulalia, et vicem eorum dolens, clarior voce oravit: Domine Jesu Christe, exaudi deprecationem meam, jube me suscipi inter electos tuos, faciens mecum signum in dono ut credentes in te videant, et collaudent potentiam tuam; quibus diabolus, exstinctis sunt facula ardentes, quae, infuso oleo, nimis glomerabant flammam in ministros, qui tremefacti ceciderunt in facies suas, et sancta Eulalia emisit spiritum; columba ex ore ejus exiens volavit in caelum, quod videntes populi mirati sunt. Est et aliud non pratercundum discrimen. Eulalia Barcinonensis nihil contra imperatores protulisse legitur: non aras, non deos subvertit, in faciem Daciani non exiit; at Eulalia Emeritensis maledictum Cesari et diis suis, et rursum: Caesaribus et diis eorum maledico. Ita Acta ejus, et inhaerent Prudentio, aiebat:

Maximibus et ipse nihil est.

Et:

Maximianus opem Dominus
Prostituit, vocaque suis
Numinibus caput ipse suum.

Et infra:

Martyr ad ista nihil: sed enim
Infernit, inque igni oculos
Spota jacti, simulacra dehinc
Dissipat, impositaque molam
Thuribulis pede prosuegit.

Atque haec fortasse de causa sancta Eulalia Emeritensis, tamquam sacriega, vivicombarie addicta est, non item Barcinonensis.

submittit. Cum enim in Virginis pectore divinum A
vicit incendium : apposite forinsecus flammaram fa-
cule ^a deferunt. Quia igitur tu Deus noster ignis
consumens es : qui nisi in corde ejus flammigera
combustione arderes : victorem te in ejus passioni-
bus nullo modo demonstrares. Te quesumus : te ro-
gamus : ut facias nos simili accensione amoris tui
serenos : et sanctitatis perfectione idoneos. Ut qui
in hoc die tante Martyris : et passionem veneramur
pariter : et sepulcrum : a passionibus nostris : vel
sepulcris nostrorum criminum liberati perducamur

^a Defecerunt. Quod Eulaliæ Emeritensi contigisse
Prudentius non commemorat : videtur tamen ad hoc
miraculum alludere, cum de ætate sanctæ Eulaliæ
agens (*Hym. 3 de coron.*) scribit :

Corriculis tribus atque novem
Treis hiemes quater attigerat,
Cum, crepitante pira, trepidos
Terruit aspera carnifices,
Supplicium sibi dulce rata.

Atque hinc coniecere licet Prudentium vidisse Acta
Eulaliæ Barcinonensis, in quibus legitur et ipsam
lætiam esse quando audivit Dacianum jubentem ut
ardentes faculæ admoventur, et carnifices terrores
in facies suas conciliasse.

^b Flammæ Lampadarum, scilicet, quas epistola
Ecclesiæ Smyrnenensis, de martyrio sancti Polycarpi,
equulei flammæ et crepitantia tormenta flammaram
appellat. De his in Actis martyrum frequenter re-
currit mentio.

^c Beato confessori Felici. Confer Acta, in quibus
Dacianus legitur prohibuisse ne corpus exanimatum
sanctæ Eulaliæ deponeretur de equuleo. Post diem
vero tertium viri religiosi obtulerunt corpus ejus, non
tentantibus custodibus. Sanctus vero Felix, qui in con-
fessione unanimis ejus fuerat, cum magna exultatione
dixit : Domine, tu prior palmam meruisti, cui Eulalia
subrisit. An beatus ille Felix confessor ille fuerit qui
Gerundum nobili martyrio decoravit (*Prud. Hymn. 4
de coron.*) mihi incertum est : id unum constat, eum
confessorem fuisse : confessores autem generatim
denominabantur tam illi qui ob Christi fidem carceres,
vincula et graviora tormenta, citra mortem, passi
erant, quam illi qui pro Christiana catholica religione,
aut re ecclesiastica, tribulationes passi fuerant, aut
patiebantur (*Conc. Carth. iv, can. 45*). Magnus olim
erat confessorum numerus, præcipue in majoribus
Ecclesiis, ob assiduas paganorum, Judæorum et
hæreticorum persecutiones, quorum haud pauci,
aut privatum a fidelibus, aut publice ab Ecclesiis
alebantur (*S. Cypr., epist. 6, Ed. Pam., concil.
Carth. iv, can. 45*). Confessorum numerus, quo ma-
jor erat, eo majori ornamento erat Ecclesiis, nam
populus fidelis ab initio assueverat Christi confesso-
res peculiari observantia, et veneratione quadam
prosequi. Magno honore dignus est qui confessus est
nomen Dei, et Christi ejus, in conspectu gentium et
regum, aiebat sanctus Jacobus Alphei apud scripto-
rem Constitutionum apostolicarum (*lib. vii, cap. 23,
Ed. Cotel.*) : et concilium iv Carthaginense anno 394,
can. 43, decrevit : Catholicum Christianum, qui pro
catholica fide, et Christiana religione, et re ecclesi-
astica, tribulationes patitur, honore omni a sacerdoti-
bus honorandum, etiam per diaconum ei victum ad-
ministrandum. Confessores non raro ad gradus ec-
clesiasticos promovebantur. Titulus confessoris ab
episcopis qui confessores fuerant, honoris causa,
usurpabatur (*Synod. Carth. de Bapt. hæ., inter Op.
S. Cypr., Ed. Pam., pag. 399*), et confessores meri
laici ceterum peculiarem et honoris gradum post cle-
rum constituebant : hinc clerus Romanus (*In epist.
S. Cypr., inter epist. S. Cypr. 31, Ed. Pam.*) et
confessores Romani eidem scribentes (*Ibid., epist.*

ad celum. Qualiter et hic et in eternum cum omni
militia Angelorum devotis mentibus concinamus pro-
clamantes : atque dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do-
nus noster Jesus Christus Filius tuus. Cujus doni est :
quod Eulalia virgo cesa non trepidat : cujus gratie :
quod inter ^b flammæ non estuat : cujus muneris :
quod post obitum sic exultat. Cum eternam vultu
jam quodammodo leniciam preferentes : in hac ad-
huc substantia carnali ostenderet : quanta illi animi
pace gauderet : cum ^c beato Confessori Felici : sic

26) recensent episcopos, presbyteros, diaconos, con-
fessores, et stantes laicos. Et in Sacramentariis
Gelasiano et Gregorianis : *Uremus, et pro omnibus
episcopis, presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, acoly-
this, exorcistis, lectoribus, ostiariis, confessoribus,
virginibus, viduis, et pro omni populo sancto Dei*, ubi
confessores virginibus etiam præponuntur. Cæteris
hic confessorum apud sanctum Cyprianum (*Epist. 6,
7, 11, lib. de Laps., etc.*) dicitur chorus, societas, et
numerus confessorum. Confessores unius Ecclesiæ
ad collegas in confessione aliter Ecclesiæ tanquam
ad ceterum particularem scribebant (*S. Cypr., epist.
23*). Et ipsi confessorum communiter ad episcopos
scribebant, et ab illis epistolæ accipiebant (*S. Cypr.,
epist. 7, 11, et epist. 26, inter epist. S. Cypr.*). Confes-
sorum quidem longe major pars sui nominis digni-
tatem plus ac castis moribus ornabant : erant tamen
inter eos nonnulli, qui post fidei confessionem, imo
post tormenta Christi causa perpressa, in capitalia
crimina, in fraudes, in stupra, in adulteria labe-
bantur, et alii qui ad schismaticos et hæreticos abibant
(*S. Cypr., epist. 7, lib. de unit. Eccl., etc.*) : atque
huc spectat singularis præfatio quæ in sacramentario
sancti Leonis (*Pag. 14*) legitur : *Vere dignum.....
cujus Ecclesiæ sic veris confessoribus falsisque per-
mixta nunc agitur, ut tamen fragilitatis humanae
semper cavenda mutatio, et nullius sit desperanda con-
versio ; quo magis supplices te rogamus ut quia sine te
non potest solide consistere devotio, et firmis perseve-
rantiam et respicientiam largiaris infirmis, per, etc.*
Hæc, quæ sub initium schismatis Novatianorum
fortasse scripta fuerunt, ostendunt in Ecclesia Ro-
mana haud exiguum exstitisse confessorum nume-
rum, eorumque plures a sanctitate suæ confessionis
desecisse. Sane episcopi Hispani et Galli in conciliis
Illiberitano, Arelatensi et Toletano, canones quos-
dam sanciverunt ad abusus quosdam præcavendos
tollendosque a falsis istis confessoribus inductos. Pre-
querentur accidebat ut confessorum solum vertere exilii
causa cogerentur. De sexaginta quinque confessoribus
qui ex Africa ad portum Romanum appulerant (quos
omnes Numeria et Caudida Matronæ suscepunt, alue-
runtque), ut mentio in epistola Celerini ad Lucianum
(*Epist. S. Cypr. 21*). Istiusmodi igitur confessoribus,
peregre profecturis, dabatur litteræ confessorie, sive
confessionis, quibus scilicet fidem faciebat episcopus,
latorem earum litterarum (cujus et nomen inscribe-
bat) Christi confessorum esse, et Ecclesiæ catholicæ
communione frui : tormenta etiam, si quæ passus
fuerat, describebat : his munitis litteris, confessor ab
Ecclesiis et fidelibus cum honore ubique suscipiebatur,
eique quibuscunque indigebat rebus subministraban-
tur. Const. Apost. (*L. 8, cap. 45, Ed. Col.*) : *Eos qui
persecutionem patiuntur fidei causa et de civitate in ci-
vitatem fugiunt.... suscipite.... suppediate illis quæ
sunt necessaria. Non deerant tamen qui insolenter se
gererent et præclaro confessionis nomine ad quæ-
stum abuterentur ; quare Patres Illiberitani (Can. 23)
statuerunt ut si quis peregrinus litteras confessorias
attulerat, Episcopus hæc litteras ab eo auferat, eo
quod sub hac nominis gloria passim concutiant simplices,
eique litteras communicatorias tradat, quales scilicet*

de eterna per corpus felicitate subderet. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Omnipotens Deus : qui inlibatum Virginis corpus intactum servas a flammis : emittis in his hostiis spiritum sanctitatis. Qui et oblata sanctificet : et oblatores propiciabili respectu perlustret. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Deus qui beatissimam Eulaliā antequam passionis gradum scanderet : quid oraret misericorditer docuisti. Dum in ea non facis perire : quidquid a te edocta fortiter credidisset : da nobis : ut quod de scindis et credimus : ad eternam profectis nobis leticiam gratulemur. Ut quod **310** illa in effusione promeruit sanguinis : nos in his filii tui Domini nostri mereamur adipisci verbis. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Christus Dominus qui Eulaliā Virginem inter flammās fecit esse victricem : faciat vos ejus precibus : et incentiva carnis vestre devincere : et perfectam devicto mundo victoriam in celestibus reportare. *ñ. Amen.* Et qui insepultum Virginis corpus nivalibus pruinis vestivit ad gloriam : ipse corda vestra et corpora ad perfectionem sanctitatis accingat. *ñ. Amen.* Ut cum illa per confessionem mereamini palmam : cujus nunc obsequentes celebratis solennitatem. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. *Quere in Sanctorum Juliani et Basilisse. fol. 287. Et*

cuiuslibet fidei laico peregrinanti dari solebant. His ferme similia concilium i Arelatense decrevit. Ad confessorēs vero quos fideles in agris aut domi suae aiebant, pertinent concilii Toletani i can. 6, quo prohibetur ne puella Dei, sive sacra virgo, familiaritatem habent cum confessore, aut cum laico sanguinis alieni, ad periculum et malam famam vitandam : et can. 9, quo prohibet ne ulla vidua, absente episcopo aut presbytero, antiphonas domi cum confessore, vel servo suo, faciat : nam confessorēs quos domi aiebant, meri laici, non debebant munera clericorum propria usurpare, cujusmodi erat celebratio officii divini : id enim significat antiphonas facere. Non ignoro viros eruditos, inter quos Hugo Menardus, in notis ad Sacramentarium Gregorianum (Pag. 61), et Natalis Alexander (Sæc. V) agens de concilio primo Toletano, opinatos esse confessorē in citatis canonibus conciliorum, et in oratione Ecclesiæ idem significare atque psalmem sive clericum juniorem : nam, inquit, in Scripturis confiteri non raro significat Dei laudes canere. Sed hæc ratio minus firma est, nam primum erat ostendere confessorē et psalmem synonyma esse, ac tum demum rationem reddere cur idem significant. Alii dicunt : In libris Missalibus quibus etiam nunc utitur Ecclesia exstat oratio pro confessoribus, qui modo nulli sunt si hæc vox clericos cantores non significet. At qui ista serio obijciunt animadvertere debebant libros liturgicos nomina antiqua quædam retinere, quamvis res nominibus illis significata esse desierunt. Deinde adhuc sunt, et ad finem mundi erunt,

ubi dicitur Juliani et Basilisse dicatur Sancte Eulalie Virginis et Martyris tue.

In festo Sanctorum * Fructuosi : Agurii : et Eulogii Martyrum et ejus comitum :

Omnia dicantur ut in communis plurimorum Martyrum. fol. 430. Excepta Missa subsequente.

Missa. Omnipotentis Dei ineffabilem majestatem mente devota : exultatione religiosa : fide integra : spe pura fratres charissimi laudando rogemus : rogando laudemus : qui nobis Sanctorum Tarraconensium Fructuosi : Agurii : et Eulogii per beatissimam passionem : magna Ecclesiæ presidia donavit et patriæ. Quorum in amore Dei consors animus : divisa vite hujus officia in unius glorie societate collegit. Dum in ipso Sacerdotii capite coherentia Levitarum latera : victimam Christo sanctificati in se corpori exhiberent : et ad destruendum demonum cultum : veram omnipotentis Dei confessionem carnis sue suppliciis alligantes : sanguine suo scriberent : quod docerent. Atque inter edaces carceris ligatas : religionis inexpugnabili disciplina : quod innovandam crederent spem : eorum explendam servarent esuriam : et potandi oblatione relictæ : qui Christi calicem biberent : refectionem seculi non starent. Quibus ita nos rectissime supplicemus : ut eorum valida ac præciosa suffragia : fidem in conversatione provehant : Ecclesiæ ab impugnatione defendant. Instituant Sacerdotes ad laudem : Levitas ad officium : Reges ad pietatem : populos ad quietem. Et cum illa eis in delectatione sit regio : que suscepit : ita non sit in oblivione que genuit. Habeat illa in collegio quos coronavit : habeat ista in patrocinio quos transmisit.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Magna nobis hodie Domine succurrit te auctore immolandi fiducia. Quia adest Christi tui coheres examinatus igne sacerdos : cujus sacrificium

aliqui qui catholicæ fidei, et veræ pietatis causa, a paganis, ab hæreticis, a schismaticis, ab impiis, aut aperta vi, aut subdola fraude, persecutionem et tribulationes patiuntur, atque adeo nunquam deerit causa orandi pro confessoribus.

* *Fructuosi.* Sunt hi celeberrimi martyres Tarraconenses, qui anno 259 persecutione Valeriani passi sunt, die Veneris, xii Kalend. Februarii. Horum Acta præsidialia exstant apud Bollandum (Tom. II Jan., pag. 340) et D. Theod. Ruinart (Act. martyrum, pag. 340), quæ Prudentius (Hymn. 4 de coron.) carmine complexus est. Martyrologia eos commemorant die 24 Januarii : at in missa et Breviario Mozarabum die 16 Februarii coluntur missa et officio proprio (Vid. not. ad pag. 290), ut sanctæ Agneti diem suum integrum servarent. Hi martyres in libris Gallicanis prætermittuntur, et etiam in Calendario Carthaginensi, quamvis constet ex sancto Augustino (Serm. 273, tom. V oper., col. 1409, Ed. Maur.) eorum festum in Africa celebratum esse : neque dubito quin Galli idem celebraverint. In quibusdam Martyrologiis vetustis horum nomina perperam exarata inveniuntur : in Calendario Piniano, oscitantia amanuensis, nomen Augurii prætermittitur : idem contigit Martyrologio Gellonensi, in quo præterea locus martyrii et tituli dignitatis deficiunt. In Martyrologio Fuldensi Augurius per errorem presbyter designatur : et apud Rabanum, martyr Fructuosus monasticæ regulæ auctor perperam dicitur.

non spernas. Adsunt enim Levite sanctissimi : qui amici stolis agni sanguine lotis altare tuum circumdare valeant : et sacris muneribus honorare. Quibus quodlibet omnium in te credentium gerendam iunxeris curam : hunc peculiaris loco^a et populo venerabilium reliquiarum presentia^a consecrato : et assistere et opitulare jubeas Rex summe precamur. Nunc tibi Fructuosus tuus in commendatione nostri ac totius plebis hujus fructus suorum ingerat meritum. Nunc Agurius et Eulogius immaculati tui sanguinis^b ministrent poculum credentibus in salutem. Ut tam victicium ducum vel eruditi magisterio : vel virtute defensi : nec presentium pro tuo nomine penarum formidine terreamur : nec futurorum bonorum extorres usquequaque reddamur. *ñ . Amen.*

Post nomina. Oratio. Adesto nobis omnipotens Deus : Sanctorum tuorum Fructuosi : Agurii : et Eulogii triumphalem celebrantibus diem : et leticiam spiritualium tribue gaudiorum : concedens eorum intercessione sepultis requiem : offerentiumque tibi corporibus sospitatem. Quorum sic fides membris igne decidentibus arsit : ut sentirent corruptibilis nature defectum : et nescirent celestis animi mutare propositum. *ñ . Amen.*

311 *Ad pacem. Oratio.* Deus une et Trine : simplex et iuste : ammirabilis et preclare : quem societas illa triba et indivisa Sanctorum Fructuosi : Agurii : et Eulogii : sic unita laudis voce inter flammam concelebrat : ut quamlibet exusta ignibus membra deciderent : eorum tamen anime divino flante Spiritu plus calerent. Concede nobis tuorum Martyrum intercessione : ut per quotidiana temporum incrementa tua in nostris cordibus dilectio coalescat : charitas ferveat : ac legis tue meditatio convalescat. Ut odiorum sopitis jurgilis : vigeat in nos flamma divina : et extinguantur male cupidinis nutrimenta. Quo sicut predicti Martyres injecti camino : suis te in passionibus laudaverunt : sic nos te opitulante ex omnium bonorum fructu tibi placere : ante nostrum obitum mereamur. *ñ . Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est omnipotens Deus : nos tibi ex toto corde gratias agere : et unitatem Trinitatis tue sub una trium Martyrum passione laudare. Quorum equalis fides : similis fortitudo : indiscreta confessio per individuas personas : graduum individuas et penas rapuit : et coronas. Quos inter gentiles errores velut quibusdam paleis quasi probatum aurum non minus charitatis divine : quam persecutio-

^a *Consecrato.* Hæc ad populum Tarraconensem spectant, cum eorum martyrum reliquiæ Tarraconæ sepultæ essent. Quæ postea in monasterium ordinis sancti Benedicti in Liguria, inter Portum Delini, *Portofino*, et Recliam, *Recco*, situm, delatæ sunt (*Bolland. tom. II Jan., pag. 359*).

^b *Ministrent.* Nam diaconorum erat calicem ministrare populo.

^c *Quin potius.* Referunt Acta eorum martyres, die dominico captos, XVII Kal. Februarii, statim in carcerem ductos fuisse : in carcere a sancto Fructuoso baptizatum fuisse Rogatianum catechumenum, die Mercurii, quo stationem ibidem celebraverunt : die Veneris ad tribunal Præsidis Emiliani perductos, constanter deos profanos adorare reuentes ad

nis inimice flamma conflagravit : et in celestibus thesauris massam ejusdem fornacis ignis condidit : qui voravit. Libenter enim fidelium animarum ardor tuo amore succensus : sanctificatorum corporum ferebat incendium : quos se ulque non exinaniri : sed clarificari posse amplius confidebat. Et cum illo acris Sancti Spiritus calore ferventes : terrene adustionis materia cingerentur : exinde flammam sibi deputant in favillas. Sed faciebat hoc sustinendi virtus : non urendi defectus. Cum infirmitatem carnis fides excederet : non vim sua natura ignis amitteret. Imposita super ardentem ignis struem membra tabescentia liquescebant : et contractæ viscera partes crescentibus in cumulis carbonibus inherebant. Inter ambustos torres mixtus cineri sanguis fumabat : sed euntes ad Dominum animo plus calebant. In quibus pro societate corporis potuit dolor esse qui tangeret : non potuit esse qui vinceret. Dum illis divini adjutorii virtute prestatur : ut ejus pene superaverint crudelitatem : cujus non timuerunt passionem. Dignum ammodum quo Hebreis pueris Azarie et comitibus ejus similis vox divina signaret : qui in camino Babylonii Regis illi : atque securi : novo laudes tuas carmine decantantes : Angelico atque celesti officio clamaverunt : atque dixerunt : Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus et ammirabilis es Deus summe : qui te in his tribus Sanctis : perfecta Trinitatis unitas demonstrasti. Non corporum visibillum dissimilitudine : sed unita mentium voluntate. Non officiorum distantium ordine : sed concertantium militum inseparabili charitate. Non etatum alternantium tempore : sed animorum persistentium indiscreta virtute. Condecet enim ut qui bella Domini preliantur sui : secum Regis exhibeant additissima lura : quia et illic certa sperabitur ex hoste victoria : ubi armorum victicium signa fuerint comitata. Illi igitur una cum principe glorioso Levite : animo paterno consimiles effecti sunt : continuo celestis glorie coheredes : in quibus bone voluntatis immutabilem manere concordiam : furibundus carnifex cernens : nihilque posse in eis prevallere : penarum conspiciens : mox atrocibus exurendos deputat flammis. Sed eo fit militum tuorum fides ardentior : quo fuit ardentior sententia cruentorum. Quos tamen ita indisrupto sibi met vinculo tua charitas vinxit : ut nec estuantia camini : dum traherentur procul conspecta formidarent incendia : nec tristitia saltem dum illic projicerentur contraxerint vota. ^c Quin potius solignem damnatos esse. Cumque multi ex fraterna charitate eis offerrent, uti ex conditi pervisti poculum sumerent, Fructuosus ait : *Nondum est hora solvendi jejunii, agebatur enim hora diei quarta, et jejunium ante horam nonam non solvebatur. Prudentius (Hym. 6 de coron.) :*

Quosdam de populo videt sacerdos
Libandum sibi poculum offerentes :
Jejunamus, ait, recuso potum,
Nondum nona diem resignat hora.

Et hinc etiam patet quam vetusta fuerit consuetudo in Hispania recepta jejunandi et stationes celebrandi feriis 4 et 6. Cæterum potio illa medicata dabatur vivicomburio damnatis, ut sensus sopirentur, et ignis dolor minueretur.

vende stationis tempus adesse cernentes : celestium A
dapium desiderio traci : prope perveniunt ad sue
compendia mortis. Dumque mediis urentur sacra
corpora flammis : a acceptabilia Deo reddunt hymnis
sonantibus vota. b Nec dumque fuerunt ignibus divina
sacrificia concremata : 312 et jam anime Angelo-
rum ovanium gregibus choris conserti : perpeti con-
ceptunt ethera in arce volatu. Ut apud te Deum
solverent servatam esuriam : a quo se fidenter spe-
raverant refici perpetua charitate. Per Christum
Dominum ac Redemptorem eternum.

Post prae. Omnipotens Deus qui sanctis tuis
Fructuoso Episcopo : Agurio : et Eulogio Diachoni-
nibus tantam virtutum gloriam tribuisti : ut sic eo-
rum corpora injecta camino liquecerent : ne anime
doloribus carnis perarmate Divino Spiritu cederent :
sic exusta deciderent ignibus membra : ne unquam
silerent preconium tuorum veracia verba : sicque
humanorum corporum exterminata species : ne ta-
men aliquando a confessionis fervore frigerit ignea
fides. Tu hec oblata tibi libamina calore Sancti Spi-
ritus perfians : benedicenda assume : horumque
participatione fac nos charitate fervere : delictisque
frigesce. Quo in divino amore succensi : sit in no-
bis ignis : qui exurat peccata : non qui augeat vicio-
rum carnalium incentiva. n. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus eterne qui beatissimos Martyres tuos Fructuo-
sum : Agurium : et Eulogium igne examinasti : eo-
rumque animas perustis membris ad eternam requiem
perduxisti. Dum in illis tribus Trinitas vera inhabitat :
quos unitos in passione unitas sancta coronat. Respice
nos de excelso throno glorie tue : dans nostris crimi-
nibus finem : et terre nostre finibus pacem. Ardea-
mus spiritu : sanctificemur ex actu. Operemur justi-
ciam : teneamus castimonie disciplinam. Ut eo fervo-

a Acceptabilia. Huc refer quæ in Actis eorum leguntur : Cumque exusta fuissent fasci- lae quibus manus eorum fuerant colligatae, orationis divinae solite consuetudinis memores, gaudentes positus genibus, de resurrectione securi, in signo trophæi Domini constituti, Dominum deprecabantur donec simul animas effunderent. Scilicet exustis fasciis quibus ad palos colligati stabant, positus genibus, et extensis brachiis in modum crucis, ut Christianis orare meo erat, simul orantes beatas animas effuderunt.

b Nec dum. De hac visione Prudentius (In Hymno) et Acta testantur : Post hæc, solita Domini non desuere magnalia : apertum est cælum, videntibus Babylon et Mygdonia fratribus nostris, ex familia Emiliani præsidis, qui etiam filia ejusdem Emiliani, dominæ eorum carnali, ostendebant sanctum Fructuosum episcopum cum diaconibus, adhuc stipitiibus quibus ligati fuerant permanentibus, in cælum ascendentes coronatos. Et infra : Emiliano etiam qui eos damnavit Fructuosus pariter cum diaconibus se ostendit, in solisrepromotione.

c In Cathedra. Circa hanc festivitatem tria hic notanda. Primum, festivitatem antiquissimam esse, etiam Romæ, Kalendarium Bucherianum : VIII Kal. Mart. Natale Petri de Cathedra. Kalendarium Gotho-Hispanum, sive potius fragmentum ejus Pinianum : VIII Kal. Mart., Cathedra sancti Petri apostoli. Orationale Gothicum (Pag. 62, or. 1), viii Kal. Mart. : Incipiunt orationes de Cathedra sancti Petri. Huic adde Missale et Breviarium nostrum, quibus, viii

re cordis quo te predicti Martyres in medio ignis positi laudaverunt : nos quoque institutionis divinae oraculum compuncti : coram te depromere mereamur : ita dicentes. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. n. Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Deus unus et trinus : qui se in unitate trium Martyrum Fructuosi : Agurii : et Eulogii passionem gloriosum ostendit : glorificari se in vestris cordibus faciat : et ad instar illorum in sue pacis unionem connectat. n. Amen. Quicque illis gloriam adauxit per passionem : temporalium igne : calore Sancti Spiritus peccata vestra expurget. n. Amen. Ut in illo vestra semper spes permaneat fixa : quo illis est eterna post esuriam refectio attributa. n. Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. n. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Communio. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens. Quere in Sanctorum Juliani et Basilise. fol. 287, et ubi dicitur Juliani et Basilise : dicatur Sanctorum Martyrum tuorum Fructuosi : Agurii : et Eulogii.

Valentini Martyris.

Omnia dicantur unius Martyris. folio 421.

Juliane Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. folio 436.

Pantaleonis Martyris et Sociorum ejus.

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 426.

Columbani Abbatis.

C Omnia dicantur unius Confessoris simplicis. fol. 452.

c IN CATHEDRA SANCTI PETRI.

Ad Missam. d Officium.

Benedicam te dicit Dominus : adscribam, super te nomen meum novum : et nomen civitatis magne nove

Kal. Martii missa et officium in Cathedra sancti Petri inscribitur. Missale Gallo-Gothicum, v. 20, et Sacramentarium Bobianum : Missa in Cathedra sancti Petri. Lectionarium Luxoviense, n. 23 : Legenda in Cathedra sancti Petri. Aliud quod notandum est, duplicem festum Cathedrae sancti Petri in vetustissimis apographis Hieronymianis signari, alterum xv Kal. Febr., quo Cathedra Romana, alterum viii Kal. Martii, quo Antiochena Cathedra celebratur. Sic Epternacense, Lucense Florentinæ, Corbeienæ Dacherii, quibus adherent Gellonense, Romanum Parvum, et his recentiora, Alonis, Usuardi, Romanum Baronii, alia ne plura Martyrologia. Atque adeo incertum est quod viri aliqui eruditissimi tanquam certum prodiderunt, unicam olim celebratam esse Cathedrae sancti Petri festivitatem, neque ad hoc probandum satis est quod in plerisque libris ecclesiasticis unica inveniat festivitas Cathedrae signata, nam inde id solummodo evincitur in quibusdam Ecclesiis unicam celebratam esse sollemnitatem Cathedrae sancti Petri. Sed quid illis libris facient in quibus nulla prorsus signatur Cathedrae festivitas ? Utique exinde vix inferri potest Romanos Cathedram sancti Petri non celebrasse. Tertium igitur quod animadvertendum est, Kalendarium Carthaginense, Sacramentarium Gelasianum Thomasi, Gregorianum Muratorii, quod e Codice sæculi ix editum est, Antiphonarium Gregorianum, Gradale

d Officium. Apoc. iii, 7.

Iherusalem : alleluja. *ŷ*. Benedicam te Domine qui A fecisti celum et terram. P. Adscribam. *ŷ*. Gloria et honor Patri. P. Adscribam.

Oratio. Deus Dei filius : qui in te solidissima petra exaltasti Petrum : et per Petrum Ecclesiam : effectus illi in tribulatione fiducia : quo possit adversa cuncta superare presentia : porrige nobis auxilium dextere tue : ut ^a per eum qui in te post negationem reditus : saluti meruit solidari : per eum nos digneris a viciorum tentationibus ^b erui : ac fides nostra in nullo coram te apparens notanda : et animas et corpora pertrahat ad superna. *ŷ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ŷ*. Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

Lectio libri Esaye Prophete (2 Cap. XXXII).

ŷ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Ecce in iusticia regnabit Rex : et principes ejus in iudicio preerunt. Non caligabunt oculi videntium : et aures audientium diligenter auscultabunt : et cor stultorum intelliget scientiam : et lingua balborum **313** velociter loquetur et plane. Non vocabitur ultra is qui incipiens est princeps : neque ^d fraudulenter appellabitur major. Stultus enim fatua loquitur : et cor ejus faciet iniquitatem : ut perficiat simulationem : et loquatur ^e ad eum fraudulenter : et vacuum faciat animam esurientis : et potum sitienti auferat : fraudulentum vasa pessima sunt. Ipse enim cogitationes concinabit ad perdendos milites in sermone mendacii : cum loquitur ^f pauperi iudicium. Princeps vero ea que digna sunt principe cogitabit : et ipse super duces stabit. Mulieres opulente surgite : et audite vocem meam. Filie confidenter percipite auribus eloquium meum : donec effundatur super nos spiritus de excelso. Et erit desertum Charnel : et Charnel in saltum reputabitur. Et habitabit in solitudine iudicium : et iusticia in Charnel sedebit. Et erit opus justicie pax : et cultus justicie silentium : et securitas usque in sempiternum. Et sedebit populus in pulchritudine pacis : et in tabernaculis fiducie in requie opulenta. *ŷ* Ait Dominus omnipotens. *ŷ*. Amen.

Gradale Modoetianum, Lectionarium Ambrosianum Em. Thomasi et Capitularia Evangeliorum Em. Thomasi et ill. Georgii, utramque festivitatem Cathedralis prætermisisset, quod aliis quibusdam libris liturgicis contigit. Cæterum credibile est in quibusdam Galliarum Ecclesiis mense Januario, in aliis mense Februario, hanc festivitatem esse celebratam. Neapoli olim die 12 Februarii celebrabatur, ut ex Calendario marmoreo Neapolitano habemus, in quo, 12 Febr. : D. Q. ELECTUS EST S. PETRUS PAP., sculptum est, nimirum : *Die duodecimo Febr. dies quo electus est sanctus Petrus papa.* Demum quod, omissa mentione Cathedralis, in laterculo Polenii Silvii legitur *viii Kal. Martii, depositio sancti Petri et Pauli*, vel oscitantia insertum est, vel de translatione quadam reliquiarum Apostolorum intelligendum.

^a Per eum. Hæc verba videntur abundare.

^b Erui. *Legè eruerè.*

^c Cap. XXXII. Vers. 1-19. Pluribus omissis. In

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

^a Psallendo. In manibus portabunt te : ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum. *ŷ*. Quoniam Angelis suis mandavit te : ut custodiant te in omnibus viis tuis. P. Ne unquam.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Petri Apostoli (I, 1 cap. V).

ŷ. Deo gratias.

Fratres. Seniores qui in vobis sunt obsecro senior et testis Christi passionum : qui et ejus que in futuro revelanda est glorie communicator. Pascite qui est in vobis gregem Dei : providentes non coacte : sed spontaneæ secundum Deum. Neque turpis lucri gratia : sed voluntarie. Neque ut dominantes in clericis : sed forma facti gregis ex animo. Ut cum apparuerit princeps pastorum percipiat immarcescibilem glorie coronam. Similiter adolescentes subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate. Quia Deus superbis resistit : humilibus autem dat gratiam. *ŷ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Matheum (1 Cap. XVI).

In diebus illis : Dominus noster Jesus Christus venit in partes Cesareæ Philippi : et interrogavit discipulos suos dicens. Quem dicant homines esse filium hominis? At illi dixerunt. Alii Joannem Baptistam. Alii autem Helyam. Alii vero Hieremiam : aut unum ex prophetis. Dicit illis Jesus. Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Symon Petrus dixit. Tu es Christus filius Dei vivi. Respondens autem Jesus dixit. Beatus es Symon Barjona : quia caro et sanguis non revelavit tibi : sed Pater meus qui in celis est. Et ego dico tibi : quia tu es Petrus : et super hanc petram edificabo Ecclesiam meam. Et porte inferi non prevalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni celorum. Et quodcumque ligaveris super terram : erit ligatum et in celis : et quodcumque solveris super terram : erit solutum in celis. *ŷ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum.

^a Lauda. Alleluja. *ŷ*. Tu es Sacerdos in eternum

Sacramentario Bobiano et in Lectionario Luxoviensi deficit prophetia.

^d Fraudulenter. Vulgata, *fraudentus*.

^e Ad eum. Fortasse, *ad Deum*. Vulgata, *ad Dominum*.

^f Pauperi. Vulg., *cum loquetur pauper iudicium*.

^g Ait Dominus omnipotens. Sunt verba quibus finis imponebatur lectioni.

^h Psallendo. Ps. xc, 12.

ⁱ Cap. V. Vers. 1-6. In Sacramentario Bobiano legitur ex Epistola beati Petri Apostoli *ad gentes*, scilicet ex prima Epistola sancti Petri, cap. 1, 5, 4. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Actibus, xii, 1-17. In comite Pamellii legitur ex Epistola ad Hebræos, v, 1.

^j Cap. XVI. Vers. 13-20. Idem Evangelium in Sacramentario Bobiano, in comite Pamellii, et in Missali Toletano legitur. At in Lectionario Luxoviensi partim ex Mathei xvi, 13-20, partim ex Joanne xxi, 15-20, compactum est.

^k Lauda. Ps. cix, 4.

secundum ordinem Melchisedech. P. Alleluja. *a* *Sacrificium.* Ego Daniel intellexi numerum annorum in quibus factus est sermo Domini: tibi autem Domino Deo nostro propiciatio et misericordia: alleluja. *†*. Dum aspicerem in nubibus celi: ecce quasi filius hominis amictus auro purissimo veniebat: principatus ei honor et regnum. P. Tibi autem Domino.

Missa. *b* Diem in quo beatissimo Petro Apostolorum omnium principi in se primum Ecclesie electione fundate: et cathedra commissa est: et cetera religionis in laudem Dei dilectissimi fratres quibus ipse docuit officiis celebremus. Pias illi preces et cantica festa reddentes: ut primum nos longe sibi merito impares: satisque conversatione dissimiles ejusdem: quod ipse digne complēvit: ministerii susceutores *B* apud omnipotentem Dominum: tanquam pius magister ab omni contagione delicti excuset. Deinde pro omni Ecclesia: cujus ipse fundamentum factus est: cujus principatum indeptus est: intercedat. Dominicarum ovium curam bonus etiam nunc pastor impendat: accepto privilegio *314* potestatis ligata dissolvat. Prevalere nobis intercessionis sue studio portas inferi non permittat: sed ad regni celorum nos atriā: de quo claves accipere meruit: introducat. *†*. Amen.

Alia Oratio. Christe fili Dei vivi: qui Apostolum tuum Petrum ita confessione justificans: revelasse illi Patrem tuum: hanc ipsam tui intelligentiam esse docuisti: cum alia atque alia de te hominibus incerta opinione narrantibus: ille te non secundum carnem et sanguinem metuendo intelligeret: crederet: predicaret: hujus te intercessione supplices deprecamur: ut in desiderio nos ad te veniendi po-

a *Sacrificium.* Ex Danielis ix, 2-9. *†*. Danielis vii, 13.

b *Diem.* Antiquiores illi non alia de causa hanc festivitatem celebrasse videntur, quam ut Deo gratias solemniter agerent quod in Ecclesia sua cathedram principalem, sive, quod idem est, episcopatum Ecclesie, cum plena ligandi atque solvendi potestate, instituerit, eamque cathedram beato Petro apostolo, et, per eum, Romanis pontificibus, successoribus ejus ad finem sæculorum, tenendam tradiderit. Gotho-
Hispani, in missa: *Diem*, inquit, celebramus quo beatissimo Petro, apostolorum principi, Ecclesie cathedra commissa est. Et in Orationali Gothice (Pag. 63, or. 4), populum benedicentes, dicunt: *Unigenitus Dei Filius qui beatissimum Petrum caput voluit esse Ecclesie sue...* et qui illi commisit cathedram pontificalis fastigium... ut idem Petrus qui potestatem accepit peccata demittere... regni, de quo claves accepit, vos faciat participes esse. Neque aliter Galli in Sacramentario Bobiano: *Solemnissimum*, inquit, diem in quo omne jus gentium et Judæorum sortitus est beatissimus Petrus, quem diem ipsa Divinitas consecravit, delegando illi celorum claves, vel pontificalis cathedre contulit dignitatem, fratres charissimi, exultantes in Domino celebremus. Et in sermone 96 sancti Leonis, si tamen ejus sit (Oper. t. I, p. 180, Ed. Quen.), legitur: *Adest, dilectissimi fratres, beati apostolorum principis gloriosa sollemnitas...* in ista vero, exultantibus undique fidelium turmis, pontificali cathedra cum magna gloria est sublimatus... adeptus est sancte Ecclesie principatum... Et in oratione quæ hæc die in Sacramentariis Gregorianis Pamellii et Menardi, et Rocche,

A sitos fides modica mundo turbante non subruat: sed auxiliatricem dexteram ad liberandos nos prius, quam ad dubietatem valida tentatione deducti mergi forsitan incipiamus: extende. Ac si propter fragilitatem nostram: quod titubamus increpites: non tamen propter iniquitatem nostram: ut pereamus expectes.

†. Amen.

Post nomina. Sancte Domine qui Apostolum tuum Petrum ad domum Cornelii Centurionis accersitum: ne gentilem hominem quasi immundum pollutumque respueret figuratiter monuisti: cum in visione sopore modico quiescenti: vas quoddam universorum animalium permixtione completum: quatuor initiis ab excelsa celi parte depositum: maciandi et comedendi lege preponeres: eumque velut contaminationis edulium recusantem: immundum dicere quod creaveras vetuisses: significans scilicet in omnibus nationibus Ecclesie tue conversam plebem: Apostolis predicantibus eibum facturam: quam tamen quatuor mundi partibus quatuor Evangeliiis invitatum: in uno fidei receptaculo congregasti. Hanc quesumus mundum in oculis tuis statue: dignamque sanctis altaribus effice. Atque ita oblationes ejus suscipe in sacrificium tuum: et hostias deputa: ut ipsa tibi sacrificium: *a* ipsa sit hostia. Beatorum quoque Angelorum: Patriarcharum: Prophetarum: Apostolorum: Martyrum: omniumque Sanctorum: qui de Ecclesie corpore gloriosa Christi membra facti sunt suffragiis: rogantibus nobis requiem fidelium spiritibus tribue defunctorum. Ut facta per caros suos commemoratio: illis refrigerium conferat: his proventum. *†*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Jesu fili Dei qui Petro Apostolorum omnium principi: plus ceteris Discipulis dili-

recitatur: *Deus, qui beato Petro, collatis clavibus regni celestis, ligandi atque solvendi pontificium tradidisti.* Demum, Sacramentarium Bobianum et Missale Gallo-Gothicum: *Deum, qui beato Petro tantam potestatem contulit, ut si ipse ligaverit non sit alter qui solverit, et quæ in terra solverit item in celo soluta sint, precibus imploremus, ut, etc.* Huc etiam spectat modus hanc festivitatem enuntiandi in Calendario marmoreo Neapolitano: *die quo electus est sanctus Petrus papa, id est, in papam, seu in summum Ecclesie pontificem; et illud sermonis 190 (Append. tom. quinti Oper., Edit. Maur.) sancti Augustini: Institutum sollemnitate hodiernæ a senioribus nostris Cathedræ nomen accepit, ideo quod primus apostolorum Petrus hodie episcopatus cathedram suscepisse referatur.* Et illud serm. 191 (Ibid.), qui etiam sancto Augustino tribuitur: *Dum natalem Cathedræ colimus, episcopatum Petri apostoli veneramur. Recte enim addit auctor serm. 190 (In append. tom. V Oper. S. Augustini): Ecclesie natalem sedis illius colunt quam apostolus pro Ecclesiarum salute suscepit.*

c *Ipsa sit hostia.* Confer sanctum Augustinum (De Civit. Dei, lib. x, cap. 20) et sanctum Fulgentium (Lib. II ad Monimum, cap. 12) ubi, inter alia, hæc: *Solius igitur catholice veritatis communionis sacrificium Deus libenter accipit: quia dum charitatem suam per Spiritum sanctum diffusam, in ea custodit, ipsam Ecclesiam sibi gratum sacrificium facit, quæ ipsam semper possit gratiam spiritualis charitatis accipere, per quam se possit hostiam vivam, sanctam, Deo placente, jugiter exhibere.*

genti : oves tuas sub testimonio dilectionis commendas : cum amore ejus erga te Dominum : et te interrogante : et illo respondente declaras. Tu eo suffragante Ecclesiam : ^a cujus ipse caput factus es : ab scandalis libera : et in pace conserva. Et charitate ferveat. Fide crescat. Spe polleat : atque sancis operibus enitescat. Quo ejus indefesso muniatur patrocinio : cujus doctrina edificata est vel exemplo. *ñ. Amen.*

^b *Inlatio.* Dignum est omnipotens Deus : ut exaltet te in Ecclesia plebs : et in cathedra seniorum te omnis spiritus predicet. Uterque sexus conlaudat : etas tota concelebrat. Per quem ad evacuandam seculi inflationem : et destruendam mundane sapientie vanitatem : in sortem Apostolice Sedis illa inclita imperiis et inter Deos supersticiosius culta sacrificiis Roma succubuit. Cum in illa horrentium numerositate templorum : et diversorum numinum titulis prefixa statuis simulacra : humilem Petri sui Cathedralis ^c civitas legibus suis superba susciperet : veramque Dei sapientiam philosophis rusticus predicaret. Ut in illo venerari disceret penulam pauperis trabea consularis : cum nationibus scelerata scelerum impunitate collectis id ostenderet : infami libertate juris esse : quod criminis. Quibus maxima esset religio Romuleos colere manes : fratris cruore perfusus. Ille inquam ille vir retifex vel edifex regere navem solitus : ad officium capiendorum hominum gubernande plebis electus : illum esse Deum docuit : quem virgo peperit : non quos lupanar nutrit. Fit celi janitor mundi piscator. Cui post humidum linum committitur regnum divinum. Statuitur Christi editus seculi rusticanus. Cui artis fuit vela suspendere : potestatis sit peccata dimittere. In carne ignobilis : in elatione sublimis. Illi aperienda sanctis conclavia decernuntur : illum Christus participem sui concilii facit. Ille Christum amoris sui testem presumit : **315** ipse primum futurum Martyrem jubetur attrahere. Tanta a Domino charitate dilectus : ut ab ore ejus audiret inventum in ore capies piscis staterem : dabis pro me et te. Iste Petrus qui non habendo aurum neque argentum : in eleemosynas sanitates erogat : de quo claudus ex utero matris egressus : qui

^a *Cujus ipse caput.* Missale Gallo-Gothicum et Sacramentarium Bobianum, in collectione quæ sequitur hac die : *Deus, qui hodierna die beatum Petrum, post te dedisti caput Ecclesie,* etc. Hinc in Orationali Gothico (Pag. 65, or. 4) legimus : *Unigenitus Dei Filius, qui beatissimum Petrum caput voluit esse Ecclesie sue,* etc.

^b *Inlatio.* Eadem est in Sacramentario Bobiano et Missali Gallo-Gothico contestatio quoad sensum, sed in libris Gallicanis, quibusdam truncatis, aliis in compendium reductis, brevior est.

^c *Circa.* Illic refer celebre illud sancti Leonis (Serm. 1 de nat. apost. Petri et Pauli), qui urbem Romanam aliquis : Ad tunc, inquit, gloriam evecta es, ut per beati Petri sedem caput orbis effecta latius præsidere religione ævena quam dominatione terrena. Et plura ibidem.

^d *A te magistro.* Sanctus Isidorus scribit sanctum Petrum primum instituisse ordinem missæ et orationum quibus obla. a Deo sacrificia consecrantur (De

A stipem jaciturus speravit : salutem surrecturus accepit. Iste est Petrus qui Eneam octo annorum paralisi compeditum : in Jesu nomine vigori pristino fugata debilitate restituit. Iste est Petrus qui boni magisterii discipulam nomine Tabitam : alendis ac vestiendis viduis servientem : loto jam post vitam corpore quiescentem : et delatis funeri exequiis : exanimem suscitavit : cum in testimonio boni operis circumstantium pauperum fletus : monstratisque dare consueverant vestimentis : offerrent Apostolo in effectum mirabilem suffragium lachrymarum. Iste est Petrus : cujus vincula propter Dei nomen ligata : manus solvit Angelica : cum in medio custodum fluentibus sponte nexibus catenarum : excussis procul obicibus reserata carceris claustra patuerunt. **B** Postremo iste est Petrus : cujus lingua populos infirmos umbra curavit. Ut per divinitatem Dei gratia hoc ageret umbra Pontificis : quod sinitia Salvatoris. Ante ejus conspectum omnes Angeli atque Archangeli incessabiliter proclamant : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Verè Sanctus es Domine Jesu Christe : qui Apostolum tuum Petrum firmissimam statuens petram : edificare tibi in ea sanctam pronuncias Ecclesiam. Cui et porte inferi minime prevaleant : et celi jugiter absque ambiguitate paterent. Celorum etenim claves a te accipere meruit : ut veniendi ad te desiderium habentes : vite portas aperiat : et ad celeste tue majestatis palacium introducat. *Christe Domine ac redemptor eterne.*

Post pridie. Ista sunt Domine holocausta dulcia : ut mel de petra manantia : Apostoli tui Petri instituite doctrina : ut ^a a te magistro didicerat in commemorationem tue passionis libanda. Fiant ergo quesumus piissimo vultui tuo accepta : tue majestatis dextera sanctificata. Sint placabilitate pingua : et tui oris eloquio benedicta. Sint in percipientibus firma munimina : et infirmis exhibeant apime et corporis medicinam. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Salutare orandi preceptum : tuos magister bone docuisti discipulos : quorum principatum te jubente indeptus est Petrus. Ut rejecto orationis multiloquio :

Offic. eccl. l. i, c. 15. Subdit autem has orationes sanctum Petrum ita instituisse ut a Christo Domino magistro suo didicerat. Christum enim quædam circa oblationem Eucharistiæ, non modo quoad substantiam sacrificii, sed etiam quoad modum et ritum offerendi, apostolis tradidisse, sanctus Clemens (Ep. 1 ad Cor.) haud obscure prodidit, et auctor de Mortib. persecutorum addit Christum Dominum ista apostolis suis post resurrectionem tradidisse : dum enim *aperuit corda eorum, scripturas illis interpretatus est ; dogmatibus fidei, quæ orbi universo tradituri erant eos imbuat, disposuitque testamenti novi solemnem disciplinam : utique eam quæ ad sacrificii et sacramentorum confectionem et administrationem pertinet.* Profecto singularis illa uniformitas, in præcipuis rebus ad sacrificium Eucharisticum spectantibus, quæ apud omnes Christianos observatur, non alteri causæ magis apte quam divinæ huic traditioni ascribenda videtur.

tuum Deitatis natura * et Martyrum adoptionis gratia A
patrem : audeamus invocare et dicere. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui Apostolum suum Petrum principem constituit Apostolorum : et claves illi tradidit regni celorum : presentem benedicit clerum et populum. *ñ.* Amen. Illosque ad promerendam salutem Apostoli sui obumbret umbra : qui ex ejus devotione solennitatis venerantur cathedram. *ñ.* Amen. Ut qui ad ejusdem cathedre concurrunt solennitatem : libamen percipiant indulgentie ad eternam salvationem. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et vi.

Com. Refecti Christi corpore.

Quere in Sanctorum Juliani et Basilise. fol. 287. Et si venerit in tempore Quadrage. dicatur loco Gustate. Qui venit ad me.

Com. Repletum est cor nostrum. *Quere in primo Dominico Quadrage. fol. 98.*

Oratio. Christe Dei Fili : qui oves tuas sub testimonio dilectionis tue Apostolorum omnium principi Petro commendans : quo et te interrogante et illo respondente : dignus probaretur pastor esse Ecclesie : fac nos veridice amatores tuos semper existere. Ut per eum cujus claves date sunt regni : nos intrare mereamur januas paradisi. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

IN FESTO ^b SANCTI MATHIE APOSTOLI.

Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Quere in unius Martyris. fol. 421.*

316 *Oratio.* Concede omnipotens Deus : ut gloriosissimus Apostolus tuus Mathias : qui per Christum Dominum in Ecclesia devicit viriliter adversarium : in Christo Ecclesie destruat inimicum. Ut populo fidelium eterna pace obtineat gaudium : dum ad te quoque securitas conquirat proventum. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. *Prophetia.* Justus si morte.

* *Et Martyrum. Lege et nostrum.*

^b *S. Mathie* Sanctum Matthiam apostolum hac die, vi Kal. Martii, colunt in Sacramentariis Gregorianis Pamelii, Menardi et Rocche, in Breviario et Missali Mozarabum, et in Martyrologiis Corbeiensi Dacherii, Cellonensi Cod. sancti Galli, Romano Parvo, Ibedæ Genuino, Adonis, Usuardi, Flori, Notkeri, Wandelberti, et Romano Baronii. Pluribus tamen libris liturgicis, Martyrologiis et Kalendaris deficit festivitas sancti Mathie, inter alia Orationali Gothico, Sacramentario Gelasiano em. Thomasi, aliquibus Codicibus vetustis Sacramentarii Gregoriani, Capitularibus Evangeliorum Georgii, Kalendario Gotho-Hispano, et Kalendario Carthaginensi. Græci sanctum Matthiam die 9 Augusti in Menologio

Quere in festo S. Clementis. fol. 90.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Psallendo. Os justi meditabitur.

Quere in Sancti Bartholomei. fol. 363. c. Epistola. Charissime confortare.

Evangelium. Una dierum Dominus noster.

Quere in Sancti Clementis. fol. 20.

Lauda. Alleluja. *Et Sacrificium.* ut in Sancti Bartholomei. fol. 365.

Missæ. Largitorem eterni muneris fratres charissimi supplices imploremus : ut sacrificium quod offerimus hodie in honorem Apostoli sui Mathie : propiciatus acceptare dignetur. Ac sic preces omnium clementer accipiat : ut omnibus peccata dimittat. Et **B** qui prestare dignatus est eidem Apostolo suo Deus Pater omnipotens olim victorie palmam : nunc quesumus universis postulata concedat : et eterne vite premia dignanter attribuat. *ñ.* Amen.

Alia Oratio. In honorem beatissimi Martyris tui Mathie Apostoli : cujus hodie natalem glorie celebramus : his majestati tue omnipotens Deus laudibus servientes : solennia festa concinimus : supplices te deprecantes : ut cujus meritis obsequimur : ejus te propicio ac donante : apud clementiam tuam semper precibus adjuvemur. *ñ.* Amen.

Post nomina. Oratio. Pietatem tuam petimus sempiterna Trinitas Deus : et Sancti tui Mathie Apostoli et Martyris venerantes agonem : supplices imploramus : ut preces omnium clementer accipias : et omnibus peccata dimittas. Atque ita tibi sit offerentium devotio placita : ut defunctis etiam requies presietur eterna. *ñ.* Amen.

Ad pacem. Reple nos Domine tue pacis et dulcedinis dono : ut qui in hoc die amabiliter Martyris tui Mathie Apostoli veneramur triumphum : martyriali proficiamus affectu : et quia eidem Sancto tuo impendimus obsequelle honorem : ejus precibus per te fructificemus in charitate.

ñ. Amen.

Introitus. Dignum et justum est : equum et salutare est : te inconfusa Trinitas et unius essentie indivisa majestas : Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum : fontem beatitudinis eterne laudare : quem **D** scimus nullius servitutis obsequiis indigere : per quem beatissimus Martyr tuus Mathias Apostolus er-

Basilii, commemorant. Plura de sancto Matthia lege apud Bollandum (Tom. III Februarii, a pag. 431), quædam etiam apud Florentinum (In notis ad Martyrologium Lucense, die 31 Maii), apud P. Sollerium (In notis ad Usuardum, die 24 Februarii), et in Baronio (In notis ad Martyrologium Romanum).

^c *Epistola.* Epistola hæc eadem legitur in festo sancti Clementis ex epistola II ad Timotheum, cap. II, 1-10. In Codice Missali Mozarabici, quo utor, ad extremitatem pagine adjicitur hæc notula manu recentiori exarata : *Epistola exurgens Petrus CXCIX.* Scilicet Epistolam eandem legendam esse indicat ex Actuum apostolorum I, quæ feria secunda post Pascha legitur, fol. 498.

rores seculi sapientia vicit : terrores patientia superavit : et idcirco tam magnum tamque magnificum est quod fecit. Secutus quippe agnum : leonem vicit : quando persecutor seviebat : leo fremebat. Sed quia agnus sursum attendebatur : leo deorsum contemnebatur. Ipse enim intuebatur : qui mortem morte destruxit : in ligno pendit : sanguinem fudit : mundum redemit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus : " qui hodierno die animam sui testis Mathie Apostoli : devicto mundo egressus in celum. Ut que fuerat afflictis suppliciis : gaudiis frueretur eternis. Et que Dominice imitatrix extiterat passionis : celestis esset particeps regni. Huius perinde meritis Deus summe : terminum pone delictis : et finem scandalis. Ut qui Martyris tui Mathie Apostoli veneratores existimus : remotis adversariis imitatores effici mereamur. Per Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. " Nec tibi Domine tua servantes precepta : in altare tuum panis ac vini holocausta proponimus : et in commemoratione sancti tui Mathie Apostoli suscepta populi tui per has oblationes te iubente vota deferimus non nostris meritis : sed obsequio suscepti officii. Rogantes profusissimam tue misericordie pietatem omnipotens Deus : ut eodem spiritu quo te in carne virginis incorrupta concepit : has hostias Trinitas indivisa sanctificet. *ñ.* Amen.

* *Qui hodierno die.* De die emortuali sancti Mathie non una est omnium opinio : multi hac die, alii 31 Maii passum volunt. Vide Sollerium, in *Usuardum*, die 24 Januarii, et citatum Florentinum ad diem 31 Maii, in notis ad Martyrologium Hieronymianum Lucense.

" *Hec tibi.* Hæc oratio *post pridie* eadem recurrit in missa sancti Mathæi apostoli et evangeliste, in missa communi unius martyris, et paucis demptis, in missa Natalis Domini, estque una earum quibus recentiores nonnulli abutuntur ad persuadendum Gotho-Hispanos formam consecrandi Eucharistiam non in solis Christi Domini verbis solemnibus, sed simul in invocatione quadam reposuisse ; quod quantum a veritate alienum sit alibi satis fuisse ostendi (*Vid. not. pag. 217*). Ad præsentem vero orationem quod attinet alibi etiam notavi (*Vid. not. pag. 197, 195*). Panis et vini holocausta quæ sacerdos, suo munere, de mandato Domini, surgens, altari imponit, et per quæ vota populi coram Deo deferunt, reipsa esse corpus et sanguinem Christi, quilibet harum rerum peritus probe novit. Nam merum panem et vinum simplex aqua mistum altari inferre diaconorum erat, non sacerdotum. *Levite inferunt oblationes in altaria*, inquit Gotho-Hispanorum doctor (*De Off. eccl. l. II, c. 8*). at, inquit, sacerdos oblata sanctificat, quia in sacerdote consecratio est. Et rursus (*Epist. ad Ludifred.*) : Ad diaconum pertinet a tari oblationes inferre et disponere ; ad presbyterum vero pertinet sacramentum corporis et sanguinis Christi ad altaria Dei conficere. Præterea præceptum Christi, de quo in hac oratione sermo, utique illud est : *Hoc facite in meam commemorationem*, quo presbyteris et sacerdotibus præceptum datur, et simul potestas, conficiendi corpus et sanguinem Christi ; quare, cum in hac oratione dicitur : *Hæc tua, Domine, præcepta servantes, in altare tuum panis et vini holocausta proponimus*, non de pane aut de vino usuali, sed de

317 Ad Orationem Dominicam.

Deus qui in Sancti tui Mathie Apostoli corde flammam accendisti dilectionis tue : da mentibus nostris eadem fidei charitate fervere. Ut in cujus gaudemus triumphis : ejus provocemur exemplis : ad te proclamantes et terris. Pater noster. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Benedictio. Precibus justis tui Mathie Apostoli : vos Dominus ab omni reatu vestro justificet. *ñ.* Amen. Illius quoque vos efficiat imitari virtutem : ad cujus dedicationem solennitatem vestram excitavit devotionem. *ñ.* Amen. Ut participes vos ei in illa eternitate reddat in munere. ejus amabiliter hic prospicit celebrare solennitatem. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicit Chorus. Gustate

Com. Refecti Christi corpore.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita.

Quere in Sanctorum Juliani et Basilise, fol. 287. Et ubi dicitur Juliani et Basilise dicatur Sancti Mathie Apostoli tui. Et si venerit istud festum in Quadr. dicatur loco. Gustate. Qui venit ad me. *Com.* Repletum est cor. *quere folio 98. Oratio ut supra.*

Adriani Martyris* :

Omnia dicantur unius Martyris. folio. 421.

Donati Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. ut supra.

* *Emeterii et Celedonii :*

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 428.

supersubstantiali loquitur. Siquidem post prolata Christi verba *caro et sanguis, et panis de caelo, et granum tritici*, aliaque ejusmodi plura, unum et idem significant corpus Christi, ut Etherius et Beatus antea præmonuerant. Unde, cum in hac oratione rogant ut *Trinitas indivisa has hostias sanctificet, eodem spiritu quo Christum virginis incorrupta concepit*, pro elementis jam transsubstantiatis orant. Neque te moveat modus loquendi, primo aspectu singularis, nam similes verborum formulae in aliis rebus, etiam inanimatis benedicendis passim adhibentur, ut optime norant ii quibus libri liturgici familiares sunt. Sic in Sacramentario Gregoriani Menardi, p. 151, salem, ad aquam aspersionis faciendam, benedicentes, orant ut salem, sancti Spiritus sui sanctitate Deus sanctificatum reddat, et in benedictione calicis (*Pag. 155*) orant : *Precamur ut hunc calicem... emissionem sancti Spiritus tui, celesti benedictione sanctifices*, quibus idem significatur, quod verba *sanctificare et benedicere* denotant.

" *Emeterii et Celedonii.* Quinto Nonas Martii celebris est apud Hispanos memoria martyrum Calaguritano-rum Emeterii et Celedonii, quos Prudentius (*Hym. 1 de coron.*) fuisse celebrat, et rursus (*Hym. 4*) urbes singulas cum suis martyribus Christo iudici obviam prodeuntes describens, inquit :

*Nostra gestabit Calagurris ambos,
Quos veneramus,*

Emeterium nimirum et Celedonium. Acta præsidialis horum martyrum ævo Prudentii desiderabantur,

Chartulas blasphemus olim nam stellas abstulit, tempore persecutionis Diocletiani, ut credibile est. Sed defectum Prudentius, egregio hymno citato, supplevit. Supersunt quoque vetusta Acta, quæ in Ecclesiis Hispaniæ olim legebantur, et quæ, cum Prudentio et Missali nostro apprimè conveniunt ; ea Ta

Missa. ^a Sit dies hec nobis festa fratres : sit sacramtum gaudium : quod cara duorum pectora fratrum : fida sibi soliditate conjuncta : et in celesti ^b tirocinia pompa felicibus armis instructa : et hostem vicere simul et mortem. Nunc nobis illud par nobile in precibus Emeterius et Celedonius suffragentur : qui sibi regnum celorum quesierunt meritis tormentorum. Quorum corpora eternis titulis vivacis memorie consecrata Calagurritana custodit ^c Ecclesia. Et licet sacrarum passionum monumenta non extent : tanto tamen beatissimis Martyribus plus honoris accidit : quod persecutores sui virtutum prodi gesta timuerunt. In promptu est enim fidelibus existimare cujus fuerint passiones ille meriti : quas predicavit gentilitas non publicari. Non illas paginas negligentia perdidit : nec casus abolevit. Nec vetustas incuriosa corrumpit : sed malicia persecutoris invidit. Non est usitatum profecto : nec solemne : ac simplici peractum passione martyrium : quorum prodi in posterum gentibus formidatur exemplum. Sed prodeunt hec erubescens ex scriniis suppressa monumenta : et fidelis ^d inconscia posteriorum fama testatur. Plus quodammodo loquens tacendo : et silentii sui habens testimonia majora quam vocis. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc.

Alia Oratio. Adestote nunc gloriosissimi Christi testes ^e anniversa Christo sacris rite solvendis : et solite dignationis intuitu inter mysteria vos dicanda miscete. Sedis enim vestre est omne quod sacrum est : et in omni Ecclesia patrius incolatus. Peculiarem ergo a Christo Domino charismatum promeriti gratiam : peculiarem nobis exhibete tutelam. Ut hic ubi fidelium effluunt lachryme : et pro remedio murmura silenda funduntur : non diu graves incumbant gemitus : nec suspiria jugiter trahenda prestridant. Hic

maius de Salazar (*Martyrol. Hisp. t. II, pag. 95*), et Bollandiani (*Tom. I Martii, pag. 231*) ediderunt. De iisdem martyribus sanctus Gregorius Turonensis (*Lib. I de Glor. mart., cap. 95*), sanctus Eulogius (*Memor. sanct., lib. I, cap. 14*), et, e Martyrologiis, v Non. Martii, Romanum Parvum, Adonis, Usuardi, Wandelberti, Notkeri, Antissiodorensis Ecclesie, Romanum Baronii, et alia pleraque agunt : sed in quibusdam alter martyrum omittitur, in aliis, et nominatum in vetustis Hieronymianis, nomina eorum adeo corrupta sunt, ut vix agnoscantur. De tempore martyrii id tantum habemus, eos passos esse antequam Gallæcia a Tarraconensi provincia divideretur, atque adeo sub Nerone fortasse, certe non serius quam sub Trajano. Emeterius et Celedonius militasse in legione Romana signiferi perhibentur, fortasse in sexta victrice, aut septima gemina.

^a *Sit dies.* Prudentius ita hymnum 1 de coronis, qui est de sanctis Emeterio et Celedonio, concludit :

Sit dies hæc festa nobis, sit sacramtum gaudium.

^b *Tirocinia.* Lege *tirocinii*.

^c *Ecclesia.* Corpora martyrum haud procul a loco in quo passi sunt, juxta torrentem arenatum, deposita primum fuere : tum, reddita pace Ecclesie, Calagurritana translata sunt, qua in urbe, tempore sancti Gregorii Turonensis, colebantur : sed de Translationibus reliquiarum eorum vide apud Bollandianos (*Tom. I Mart., pag. 235*). Tempore Prudentii locus in quo passi sunt, et primum sepulti, frequentabatur (*Hym. 1 de coron.*) :

A non longis precibus curas secludat anxius : et languorem deponat infirmus. Hic demones non totis viribus sevant : et si quando majore furore se effuerunt : conflictu minore vincantur. Per vos Ecclesia Domini credentes omnes : aut pietatis gremio ambiat : aut fortitudinis robore custodiat. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Suscipite gloriosissimi Martyres sancti offerentium nomina : s sancto altario recitata : et horum devotionem auribus divine pietatis ingerite : atque pro eisdem affectu intentissimo Trinitatis omnipotentiam implorate. Ut nomina sua coram altario recensita : viventium inserat libro : septem signaculis presignato. Eorumque oblationem placida serenitate respiciens : gratam acceptam suscipiat : **B** pausantium animas quies perpetua teneat : offerentes ^a ex fructibus præsentis largitate ⁱ multiplicet : et in futuro eterna eos remuneratione perlustret. *ñ. Amen.*

318 Ad pacem. Pax superna que exuperas omnem sensum. Pax que emissa de excelsis pacificasti cuncta in terris et in celis : discordantium remove furorem : dissidentium repelle rancorem : insidiantium disturba cogitationem : atque ita omnes in unam contrahe pacem : ut omni sopito rixarum stimulo : digne se interserant solennitatis presentis gaudio : crudamque simultatis crapulam : dolumve reminiscendo : ita horreant erubescendo : ne repetant iterando. Quatenus paci tue perpetim inherendo in te : qui es finis et pax omnium : permaneant perenniter habitando. *ñ. Amen.*

C *Inlatio.* Dignum et justum est omnipotens Deus noster : nos tibi gratias agere et Jesu Christo Filio tuo Domino nostro. Pro cujus confessione beatissimi Martyres Emeterius et Celedonius relictis feliciter infelicibus castris : ad nova prelia repente conversi

Illitas cruore sacro nunc arenas incolæ Confregunt obsecrantes voce, votis, munere ; ubi procul dubio basilica erecta fuerat, aut certe domus aliqua orationis.

^d *Inconscia.* Lege *conscia*.

^e *Anniversa.* Lege *anniversarii*.

^f *Languorem.* Plura beneficia, his martyribus intercedentibus, Deum fidelibus concedere solitum esse innuit hac oratione. Missale nostrum, et aperte (*Hym. 1. de coron.*) Prudentius testatur :

Nemo puras hic rogando frustra congescit preces, Latis hinc tersis revertit supplicator flutibus ; Omne quod justum poposcit, impetratum sentiens : Tanta pro nostris periculis cura suffragantium est ; Non siccant inane ut ullus voce murmur fuderit ; Audiant, statimque ad aures Regis eterni ferunt, Inde larga, fonte ab ipso, dona terris influunt, Supplicum causas petitis que medellis irrigant. Nil suis bonus negavit Christus unquam testibus.

Et intra fusa describit ut demones ibi torquebantur, et obessa mortalium corpora cogebantur deserere.

^g *Sancto altario.* Lege *coram sancto altario*.

^h *Ex Fructibus.* Consuetudo Ecclesie vetusta es orare speciatim pro iis qui elemosynas dant. Hinc in Constitutionibus apostolorum (*Lib. viii, cap. 15*), Diaconus clamat : *Pro offerentibus fructus sanctæ Ecclesie et facientibus pauperibus elemosynam orate.* Similis oratio in liturgia Græca sancti Jacobi, et in aliis quibusdam recurrit, nomina publice in ecclesia recitabantur, ut alibi dixi, eorum qui faciebant elemosynas.

ⁱ *Multiplicet.* Lege *substantiam multiplicet*.

sunt : quos nec primeva etate fides insinuata perdo-
cuit : nec divinorum virtus operum : nec sacrarum
cognitio litterarum : sed a te nutu abditio ^a inspirati
martyrii ardor accendit. Deserunt aquilas : vexilla
convertunt. Projiciunt pila : signa destituunt : et ad
celestem procinctum : quem prius non noverant :
incitantur. Primordia in terminis ponunt : et quod
est finis incipiunt : initis suis perfectionis sum-
mam rapiunt : et fidem martyrii auspicantur. O
vere milites Dei : quibus potissimum visum est
ictum excipere : quam ferire. Sanguinem con-
secrare : dum funditur. Animam servare : dum
perditur. Pectus protegere : dum nudatur. Pro-
priis vulneribus corpus hostile perfodere. Consequi
gaudia per dolorem : victoriam parare per mortem.
Vobis ad ista venientibus ille celestis militie princeps :
a quo ^b Jesu Nave est confirmatus occurrit non ani-
mo sequendus trepido : nec visu ad dubitandum in-
certo. Et agnitione clarus : et nullius metu pavoris
adorandus. Nec interrogandus vobis ostenditur : sed
eredendus. Merito tam cito : merito tam fortiter
triumphastis. Nunquam enim occumbit victus : qui
sic procedit armatus. Stupet hic subito hebes et bruta
gentilitas ad novas acies veteranos milites advenisse.
^c Mutat stipendia : et sacramenta conversa. Incusat
mutatam fidem ^d fidelis infidelitate ^e perfida. Versat
se variis in ^f diversis conciliis herbas Dei promissis
primum aggressura : post penis. Furit gemino fello
^g accensibilis judicis : gemunt sepius repetita sup-
plicia : et reducta sensuum ipsorum exercuciabili di-
latione tormenta. Ingeniose peccantium pene : et
recrudescunt cicatricum sensum semper recissa
vestigia. Divisi per momenta cruciatus : et misere
neces artificii languore ^h lentate. Stridula catenarum
quera : cecum carcere profundum pedorem excogitata
acuminum stramenta : et inormitabilium vexationum

^a Inspirati. Lege inspirante.

^b Jesu Nave. Confer caput v, 15, libri Josue, hoc
loco. Angelus ille qui apparuit Josue, creditur Dei
verbum.

^c Mutat. Lege mutata.

^d Fidelis. Lege infidelis, scilicet mutatam fidem in-
fidelis incusat, fidelitate perfidiam.

^e Perfida. Lege perfidiam.

^f Diversis. Lege diversa.

^g Accensibilis. Corrig. accensibilis.

^h Lentate. Id est, tardata. Eo vocabulo sanctus Gre-
gorius, sanctus Ambrosius, et alii, hoc sensu usi
sunt, et Virgilius : (*Æn.* in) *lentandus remus in unda*,
quod alii *morandus*, *tardandus*, alii *curvandus*, inter-
pretati sunt.

ⁱ Tantum. Lege : Cum per ultimam sententiam duce-
rentur, non tantum, ut videbatur persecutoribus, ad
supplicium, quantum, ut videbatur Martyribus, ad
triumphum.

^j Destituta. Idem in Actis horum martyrum in
sancto Gregorio Turonensi (*Lib. 1 de Gl. mart.*, cap. 93)
et in Prudentio (*Hym. 1 de coron.*) legitur.

^k Ad instar. Si sermo sit de pane et vino nondum
consecratis, ea sunt figura, typus, et imago corporis
et sanguinis Christi in quæ sunt transmutanda. Sin
sermo sit de elementis consecratis sive de corpore et
sanguine Domini, sub speciebus externis panis et
vini existentibus, ea sunt figura corporis et sanguinis
Christi prout in suo statu naturali existunt. Confer

A inquietam quietem. Nihil non cruentum in Martyres
potuit inferre : qui suam seviciam pudit publicare.
Quia novorum Martyrum virtus solennitate confes-
sionis excessit furiam persequentis. Quamvis autem
causa versutia memoriam monumentorum tentaret
abolere : non potuit tamen cuncta subtrahere. Fra-
dantur annalia : mirabilia perseverant. Delentur
pagine : manserunt virtutes. Servavit fides majora :
quam perdidit. Siquidem post decursas omnium con-
flictuum questiones : cum per ultimam sententiam
ducerentur : tantum videbatur persecutoribus ad
supplicium : quantum Martyribus ad triumphum. In
conspetu omnium anulum atque orarium auris : ad
celum subvehenda miserunt. Suscipiuntur obsequente
flatu : in favoris divini testimonio feliium pignora
B ferculorum. Rareseunt diu sequentibus oculis stupe-
facta miracula : et evanescente jam summi aeris spa-
cio : fraudatur inspectio destituta. Intranstrorum
secreta dignanter suscipienda donaria : non precio
extimanda : sed merito. Anulus refert fidei signum :
orarium confessionis indicium. Martyrii munera
utraque testata : illud oris : hoc cordis. Quia juxta
divinam sententiam : et in corde fides est : et in ore
confessio. Hec circa Martyres nostros dignationis
divine fuere principia : sed nunc manent : eternaque
manebunt potiora premia consecuta. Per te Trinitas
Deus : cui omnes Angeli atque Archangeli 319 non
cessant clamare : ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es
Domine Deus noster : propiciatio fidelium : et
C redemptio animarum. Tu enim sanctus omnia sancti-
ficas : et sanctitate ad te conversa perlustras. Quem
recte et vere totius celi militia conclamant sanctum :
cujusque incorruptum ut sancti simus habemus
preceptum. Unde nos tibi rerum conditor : quamlibet
impuris offeramus hostiam meritis : ^k ad instar tui

Bellarminum (*De Euch.*, lib. II, cap. 15). Eodem
sensu Græci appellant elementa *ἀντίτυπα*, *antitipa*,
corporis et sanguinis Domini, quo vocabulo nonnun-
quam verum corpus et sanguinem significant ut cum
sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (*Cat. myst.* 5,
num. 20) dicit de communicantibus : *Qui enim gustant*,
non panem et vinum degustare jubentur, sed antitipa
corporis et sanguinis Christi, nonnunquam vero, scilicet
cum de elementis nondum consecratis loquuntur,
panem ipsum et vinum consecrandum significant. In
hac autem oratione, quam Gotho-Hispani supra ele-
menta nondum consecrata fundebant, loquuntur qui-
dem de pane et vino, sed cum respectu ad corpus et
sanguinem Christi, in quæ sunt mox transmutanda :
quare illa *hostiam* appellant, quod nomen stricte ac-
ceptum solis elementis consecratis convenit, corpori
scilicet et sanguini Domini speciebus sacramentalibus
tectis : illud etiam ad memoriam revocandum, sacrifici-
um eucharisticum esse quidem sacrificium commemora-
tivum, sed non pure commemorativum, sacrifi-
cii crucis, utpote quod habet cum commemoratione
veritatem ejusdem victimæ oblate conjunctam, atque
adeo, quod ad substantiam pertinet, non duo, sed
unum atque idem crucis esse et missæ sacrificium.
At si modus oblationis spectetur, duo sunt diversæ
sacrificia, utrumque, specie sua, sacrificium verum :
quare cum antiquiores illos, qui insaniam Berengarii
præcesserunt, multum differentes inveniis de my-
stico, de spirituali, de figurativo, de intellectuali de

corporis et sanguinis : in tuorum tamen gemino Martyrum festo : precibus deprecamur immensis : ut ad tuorum sanctificationem servorum : placido et sereno intuitu : tum mereamur cum benedictione respectum. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Intuere propicius summe clementissime Deus : et de illa ethere arcis quadri-formis machine sede : hec libationum munera vultibus attende serenis. Geminumque sanctorum Martyrum tuorum Emeterii et Celedonii sacrificium recolens et triumphum : hec que in eorum annuo natali litantur : solita benignitate sanctifica. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Ecce sacrorum fratrum sacra solennia celebrantes : te Deum pietatis intentione rogamus. Ut quorum conditione corporum Hiberam dedicas terram : eorum precibus in pace : omnem in tuo sanguine redemptam tuearis Ecclesiam. Quo eisdem suffragantibus a te promereamur audiri : a quo preceptum suspicimus exorandi. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum*

Benedictio. Omnipotens Deus ad quem neatissimi Emeterius et Celedonius Martyres : ob confessionis fideique signaculum orarium atque anulum celis subvehenda miserunt : conservet vos utroque munere gratiarum. *ñ. Amen.* Ut per eos et fidei et confessionis virtute pollentes : eterni celestis patrie habeamini cives : quorum hodie geminum festum celebratis ovantes. *ñ. Amen.* Quo sicut alumna plebs de eorum gemina susceptione corporum gratulatur : sic tota Ecclesia eorum se tueri ac defendi patrocinis gratulemur. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et. Dicit Chorus.* Gustate et videte. Com. Refecti Christi corpore. *Oratio.* Domine Deus omnipotens qui es. *Quere in Sanctorum Juliani et Basilisse.* fol. 287. *Et si venerit istud festum in tempore Quadr. dicatur loco.* Gustate. Qui venit ad me. Com. Repletum est gaudium nostrum. *Oratio ut supra.* fol. 98.

Thome de Aquino :

Omnia dicantur unius Confessoris Doctoris. fol. 432.

Perpetue et Felicitatis Martyrum :

Omnia dicantur plurimarum Virg. fol. 438.

sacramentali, etc., immolatione, sacrificio, oblatione, etc., ne credas eos quidquam derogare de veritate existentie corporis et sanguinis Christi tanquam veræ et unicæ altaris Christiani victimæ, hi enim, cum ista loquuntur, non de essentia sacrificii, sed de offerendi et immolandi modo sermonem habent.

* Fratrum. Hos fratres fuisse testatur Prudentius.

Hic duorum chara fratrum convalescant pectora, Fida quos per omne tempus junxerat sodalitas.

Eosdem milites, et quidem signiferos, et militibus præmiis olim donatos, Prudentius et Acta testantur ; dolendum quod de principe sub quo passi sunt altum sileant. Tradunt Acta eos martyrium fecisse

Apolonie Virginis et Martyris :
Omnia dicantur unius Virginis. fol. 436.

Facundi et Primitivi Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Mart. fol. 430.

Gregorii Pape :
Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Leandri Episcopi et Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris Pont. fol. 432.

Leonis Pape et Mart. :
Omnia dicantur unius Mart. Pontificis. fol. 423.

Patricii Episcopi :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 432.

In festo S. Gabrielis Archangeli :
Omnia dicantur ut in festo Michaelis. fol. 390.

Eduardi Regis et Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.

In festo S. Joseph Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Euchberti Episcopi et Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

In festo S. Benedicti Abbatis :
Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Pauli Episcopi et Confessoris :
Omnia dicantur unius Conf. Pont. fol. 432.

Annunciatio Beate Marie :
Omnia dicantur ut in alio festo quod dicitur S. Marie de la O. fol. 32.

Marcelli Pape et Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessor. Pont. fol. 432.

Theodosie Virginis :
Omnia dicantur unius Virginis. fol. 436.

S. Ambrosii Episcopi et Confess. :
Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

In festo S. Isidori Episcopi et Confessoris :
Omnia dicantur ut supra.

In Sancti Fructuosi Episcopi Bracharensis :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 432.

320 *Toribii Confessoris :*
Omnia dicantur unius Confessoris fol. ut supra.

Eleuterii Episcopi :
Omnia dicantur unius Confess. fol. 432.

Victoris Bracharensis Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.

Enfemie Virginis et Martyris :
Omnia dicantur unius Virg. fol. 436.

Tiburcii et Valeriani Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

quando Gallæcia adhuc cum Tarraconensi sociata Hispaniæ ceterioris haberetur, atque adeo antequam Ili-spania (ut creditur ab Adriano principe) in quinque provincias partita est ; quare martyrium Emeterii et Celedonii ad Neronis persecutionem referri potest. Sin minus persecutioni Domitiani, aut Trajani, circa legione Romanam cui ascripti fuerant. Si sub Nerone passi dicantur, credibile est eos in legione sexta victrice militasse, quæ extremis Neronis annis in Tarraconensi stativa habebat ; at si ad persecutionem Domitiani aut Trajani martyrium eorum differatur, fortasse in legione septima gemina stipendia fecerant ; hæc enim legio, a principatu Vespasiani, diu in ceteriori Hispania atque in Gallæcia castra habuit.

*Vitalis Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**Georgii Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**Felicia et Fortunati Martyrum :**Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.**Sancti Proficii Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**In festo Sancti Marci Evangeliste :**Omnia dicantur ut in festo Sancti Mathei Apostoli. fol. 382.**Cleti Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.**Marcellini et Petri Martyrum :**Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 421.**Sancti Georgii :**Omnia dicantur unius Martyris. 421.**Vitalis Martyris :**Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.**Petri Martyris de Ordine Predicatorum :**Omnia dicantur unius Martyris precipui, fol. ut supra.**In festo Apostolorum Philippi et Jacobi :**Omnia dicantur ut in festo Apostolorum Petri et Pauli. fol. 333.**In festo SS. * Torquati et Comitum ejus Episcoporum.**Officium.**Dabo Sanctis meis. fol. 426.**Oratio. Hi sunt Domine septem facule hujus Hesperie finibus indite : ad effugandam ejus tetre*

* *Torquati.* Kalendis Maii Gotho-Hispani memoriam colunt eorum septem episcoporum, qui post apostolos Evangelium in Hispania propagarunt. Horum nomina, ut fert prisca relatio, sunt Torquatus, Clesiphon, Hesyehius, Indaletius, Secundus, Euphrasius, et Cæcilius : hi Romæ, ab ipsis apostolis ordinati et in Hispaniam missi perhibentur. Hæc constans est et vetusta Hispanorum persuasio, quam hymnus Breviarj Mozarabum aperte tradit, et ex eo, Ado, in Martyrologio. Hinc sanctus Innocentius (*Epist. ad Decent. Eugubin.*) asserit neminem, exceptis scilicet apostolis, in Hispania, Gallia, Italia, Africa, aut in insulis interjacentibus instituisse ecclesias, nisi eos quos venerabilis apostolus Petrus, aut ejus successores, constituerint sacerdotes. Imperante Nerone credibile est hosce septem episcopos in Hispaniam venisse ; quæ adicienda supersunt ad locum depositionis, et diem cultus singulorum maxime spectant. Torquatus Acci, modo *Guadix*, sepultus, die prima Maii colitur. Clesiphon Kalendis Aprilis colitur, sepultus dicitur Vergi, quod *Verga* oppidum esse creditur in Vasconum finibus (*Mariana, lib. iv, c. 2*). Hesyehius Carchesie aut Carthæsie sepultus, in urbe olim haud procul Asturica Augusta sita (*Mariana, ibid.*), colitur Kalendis Martii. Indaletius sepultus est Urci, quæ sex ab Urbe Almeria miliaribus dissita, in colle olim stabat, locus postea dictus est *Pasquena*. Sæculo x labante, reliquæ sancti Indaletii in Ecclesia oppidi *Pasquena* reperiæ cum hac inscriptione :

HIC REQVESCIT INDALETIVS PONTIFEX VR-CITANÆ CIVITATIS ORDINATVS A SANCTIS APOSTOLIS ROMÆ.

Ad monasterium sancti Joannis de Pinna translate

A noctis infidelitatem celitus misse. Ob hujus ergo muneris gratia a te nobis conlata : reficiat nos fragrantia odoris evangelice doctrine a timiuate preceptorum digne redolentium. Ex quo dogmate plenius referti : id ipsum corda et mens nostra parturiat : quod a te judicii tempore remunerari merito digna petito nostra efflagitat. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (Cap. b XLIII).

Multam gloriam fecit Dominus : magnificentiæ suæ a seculo : dominantes in potestatibus suis homines magni virtute et prudentia sua prediti : nunciantes in prophetis dignitatem prophetarum. Et imperantes in presenti populo : et virtute e populi

B sanctissima verba. In puericia sua requirentes modos musicos : et narrantes carmina scripturarum. Homines divites in virtute : pulchritudinis studium habentes : pacificantes in domibus suis. Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt : et in diebus suis habentur in laudibus. Qui de illis nati sunt requirunt nomen narrantes laudes eorum : et sunt quorum non est memoria. Perierunt quasi non fuerint : et nati sunt quasi non nati : et filii ipsorum cum ipsis. Sed illi viri misericordes sunt : quorum pietas non defuit : et cum semine ipsorum perseverant bona : et hereditas nepotum illorum. Et in testamentis stetit semen illorum : et filii illorum propter illos. Usque in eternum manebit semen eorum : et gloria eorum non derelinquetur. Corpora eorum in pace sepulta sunt : et nomen eorum manebit in generatione et generatione. Sapientiam ipso-

sunt. Acta translationis a synchrono auctore scripta exstant apud Bolland. (*Tom. III Aprilis, a pag. 717*). Secundus juxta Abulam sepultus est : ea est urbs episcopalis in Castella veteri, ubi magna cum solemnitate colitur die secunda Maii ejus corpus, in vetusta ecclesia juxta dictam urbem anno 1519 detectum, die undecima Septembris, anno 1594. In ecclesiam Abulensem translatus fuit. Euphrasius, Illiturgi in Bætica, modo *Anduzarel Veio*, sepultus, die 14 Januarii colitur. Ejus reliquæ in Gallæciam translate olim sunt, unde, anno 1596, pars earum ad urbem *Anduzar* relata est. Denum Cæcilius Eliberi, modo *Elvire*, haud procul ab urbe *Granata*, in colle posita, sepultus, Kalendis Februarii colitur. De illis Idibus Maii agunt Romanum Parvum, Ado, Usuardus, et Notkerus, in suis Martyrologiis, et eodem die in Martyrologio Romano Baronii commemorantur. De his quidem Orationale Gothicum silet, sed in Orationali de aliis festivitatibus siletur quos constat Gotho-Hispanos celebrasse. Denum notandum ab aliquibus hos omnes indiscriminatim martyres dici, et aliquos eorum, cultu martyrum, in suis Ecclesiis, venerari. Sanctus Gregorius VII, scribens ad Alphonsum VI Castellæ regem, ait eos suo sanguine ecclesias dedicasse, attamen Missali et Breviario nostro episcopi tanum inscribuntur, et Missali Toletano episcopi et confessores. De his plura apud Bolland. (*T. III Maii, pag. 442 seq.*) lege.

b *Cap. XLIV. Vers. 2-16.*

c *Populi, Vulg. : Et virtute prudentiæ populis sanctissima verba.*

d *Hereditas. Vulg. : Hereditas sancta nepotes eorum.*

rum narrent populi : et laudem eorum nunciet Ecclesia. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Psallendo.* In omnem terram. *Epistola.* Fratres : gratia vobis. *Evangelium.* Si manseritis in me. *Lauda.* Alleluja. Celi enarrant. *Sacrificium.* Venite benedicti. *Require omnia in festo Apostolorum Petri et Pauli.* folio 555.

Missa. Diem hunc dilectissimi fratres : in quo memoria nostrorum vatum excolitur : quorum presentiam nostris urbibus auctoritate ^a Apostolica destinatum fuisse cognoscimus : devotis mentibus excolamus. Petentes a communi Domino et Salvatore nostro Jesu Christo : ut quorum doctrina occidue partis inlustrata est terra : eorum precibus a malis omnibus nostra expientur precordia. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Christe Dei fili : qui per totum mundum discreta predicantium presidia mittens : hos nostris partibus destinasti Doctores. Torcatum videlicet et Secundum. Indaletium. Tesefontem. Eufrasium. Celcium. et Esicium. quorum ignitis predicationum **321** jaculis error perfidie Hispaniarum partibus inlapsus abscederet : ^b exceptionis nostre suscipe votum : et hos nobis prepara in solacium : quos patronos sibi plebs vernula confitetur. Ut quorum predicatione fidei flamma nostris terris invecta est : eorum obtentu : et expiata coram te maneant corpora nostra.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus Dei fili cujus nomen **C** mirificum per ora predicantium dilatatur : da nobis : ut Torquati tui precibus : et sociorum ejus in odorem unguentorum tuorum post te usquequaque curramus. Qualiter obliviscentes ea que retro sunt : sic ad superne vocationis bravium precurramus : ut de nominibus nostris celesti pagina annotatis : perenni gaudio exultemus : id nobis specialiter conferens : ut pro defunctis omnibus nos exaudias postulantes.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Ingenti Patris unigenite Jesu Dei fili : qui septiformi illo gratiarum Spiritu discipulos implens : septem nostris partibus : turbas septem videlicet presules destinare dignatus es : qui septiformi gratiarum ubertate repleti : ceca portionis nostre vel nubila sui presentia enubilarent. Da in nobis serenum lumen justicie : eterni luminis pacem : sempiterna Sancti Spiritus ubertatem. Quo tue pacis commodio opulentius pleni : gloriosa faciei tue mereamur presentiam contemplari.

ñ. Amen.

^a *Apostolica.* Romæ enim ordinati in Hispaniam ad Evangelium disseminandum missi sunt, tempus missionis certum non est (*Bolland., ibid.*).

^b *Exceptionis.* Forte, *acceptionis.* Sunt autem vota *acceptionis* ea quæ quotannis Deo solemniter referebantur ob *acceptionem*, id est, ob vocationem ad fidem gentis Hispaniarum.

^c *Tisifontem.* Alibi, *Tesefontem*, et *Ctesefontem* scriptum invenies, horum enim sanctorum nomina

A *Inlatio.* Dignum et justum est : nos tibi gratias agere semper eterne omnipotens Deus. Cujus gloriosi nominis fidem doctorum ductiles preconciunt tube : et specialium locorum predicandi privilegio gaudent : ex quorum numero hos agnoscimus septem presulatus gratia preditos : et nostris partibus ab Apostolis destinatos. Torquatum videlicet : Secundum : Indaletium : ^e Tisifontem : Eufrasium : Celcium : et Esicium. Quos ob fidem Catholice institutionis tradendam : institutio Apostolica Hispanis destinat. Quorum prophetatio gloriosa et nostra urbibus jam vicina : ea nos gaudiorum innovat cultu : que miraculorum est acta profectu. Nam dum missi discipulis in ^d hujus urbis convicinitatem escarum emi parum aliquod precepissent : agunt a seclis precepta sibi : que jussa sunt. Sed ecce subito dum idolis homines sacrificare conspiciunt : agnitis perfidis religionis patulo cultu : fervido cursu usque ad fluvium perfidorum turba prosequitur. Sed pons illic antiqua mole constructus dat utrique partis terminum. Nam id instar antique historie cum transfretavit Israel mare rubrum : salutis iter porrigens : sic nunc fugientibus discipulis beatorum : pons ipse subito miraculo intercedente dissolvitur : et fugientes sanctorum populos salvans : persequentes prorsus perfidos labiles mergit in undas. Illic ad transitum Israelis unda maris dividitur : hic ad salvandos Christi famulos ingentis molis constructura resolvitur. Illic, marinis solis fluctibus persequentes intereunt : hic persecutorum cunei dissoluta pontis mole : in fluminis alveo demerguntur. Illic Egyptii cum curribus suffocantur : hic periti cum lapidibus submerguntur : Illic Israelite dimersis hostibus in profundum : Deo laudis canticum promunt : hic simili leticia liberatorum populus gratulatus : hymnum tibi cum sanctis Angelis proclamant : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : Qui discreta terris beneficia tribuens : nostrorum finium oblivisci non passus est : cum sic septeno Pontificum documento nos imbuat : ut septingratia innovati : has hostias illi pro tantis beneficiis exolvere debeamus devoti : quia ipse es Dominus ac redemptor eternus. *ñ. Amen.*

D *Post pridie. Oratio.* Deus omnipotens qui ad salvandum partis nostre conventum : septem missi specula Sacerdotum : eisdem intercedentibus ^e quorum sacratissime memorie tuo recitantur altario : Spiritum Sanctum de tuis sanctis sedibus mitte. Quo et oblati hostiis sanctificationem : et nostris

diversimode et nonnunquam perperam exarata inveniuntur.

^d *Hujus Urbis.* Accis, scilicet, quæ hodie Guadix nuncupatur.

^e *Quorum sacratissimæ memorie tuo recitantur altario.* Lege coram tuo, et totam hanc interpolationem tolle : certum enim est quod in oratione post pridie sanctorum nomina non recitabantur.

doctoribus profusissimam impercias sanctitatem.

ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Ece dilectissimi fratris mecum in sublime oculos attollite: hinc a Domino specialiter precatari. Ut qui gratia fidei Christiane 322 cor beate * Luparie dignatus est illustrare repente: nos in hoc momento ab omni criminum labe dignetur efficaciter expurgare: proclamantes ad te eteris: atque ita dicentes. Pater noster.

Dicat Presbiter. Vicit leo. Tribus vicibus. *Postea dicat.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui septeno presulum numero: occidue partis plagam dignatus est visitare clementer: ipse vos presentia sue maiestatis illuminet. ñ. Amen. Quique eos ad salvationem destinavit Hispanie: ipse vos eorum predicamentis simul: et precibus dignetur luminosos efficere. ñ. Amen. Ut quorum predicamenta suscepitis: quorumque nunc memoriam facitis: eorum post transitum participium habere valeatis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.

Dicat Chorus. Gaudete populi.

Com. Refecti Christi Corpore. *Quere folio 193.*

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. *Quere in festo Sanctorum Juliani et Basilisse. fol. 287. Et ubi dicitur Sanctorum Juliani et Basilisse dicatur Sanctorum Confessorum Torquati et Sociorum ejus.*

Athanasi Episcopi et Confessoris:

Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 432.

In festo b Inventionis Sancte Crucis:

Ad Missam. c Officium.

Dicite in nationibus: alleluja: Dominus regnavit a ligno alleluja. Et correat orbem terre: alleluja: alleluja. y. Cantate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra. P. Et correat. y.

* *Luparie.* Erat hæc nobilis femina quæ omnium prima, in Colonia Accitana, fidem Christi suscepit.

Inventionis. Festum Inventionis sanctæ crucis missa et officio proprio gaudet in missali et in Breviario Mozarabum. Missam propriam habet in Missali Gallo-Gothico, et in Sacramentalis Bobiano, Gelasiano et Gregorianis Pamelii, Menardi et Rocce. De eadem solemnitate agunt Antiphonarium Car. utense, comes Pamelii, et Martyrologia Latina ferme omnia, Inter quæ Lucense Florentini, Corbeense Dacherii, Gellonense, Bedæ genuinum, Romanum Parvum, et exinde Adonis, Usuardi, et Romanum Baronii, quibus accedit Kalendarium Marmoreum Neapolitanum, die 3 Maii: *INVENTIO S. CRUCIS;* ad libri liturgici hanc pauci antiquiores festum Inventionis sanctæ crucis prætermittunt, inter quos Orationale Gothicum, Lctionarium Luxoviense, Sacramentaria sancti Leonis Blanchinii, et Gregorianum Muratorii; monet etiam Pamelius in Codice Coloniensi Sacramentarii Gregoriani festum sanctæ Crucis desiderari; deest pariter in Kalendario Frontonis, in Capitularibus Evangeliorum Georgi, in Lctionario Ambrosiano Thomasi, et in comite ejusdem, denum in Menologiis Græcorum. Cæterum Gotho-Ispanos *Inventionis crucis dominicæ festum* solemniter celebrasse ex Codice legum Visigothorum constat (*Lib. xii, tit. 3, leg. 6*), et de hac solemnitate in Oratio-

A Gloria et honor Patri: et Filio: et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Et correat.

Oratio. Christe Dei Fili: in cujus nomine per Crucis mysterium omne genu flectitur: da nobis in Cruce tua copiosius exultare. Ut in ejus victoria et inlesi mare seculi transeamus: et ad te coronandi post nostrum transitum accedamus. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

* *Prophetia.* Ego Johannes fui in spiritu. *Quere fol. 246.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.

* *Psallendo.* Dominus regnavit a ligno. Etenim correat orbem terre: qui non commovebitur. y.

B Letentur celi et exultet terra. P. Qui non.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (1 Cap. X).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus: aperiens Petrus os suum dixit. In veritate comperi: quoniam non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente: que timet eum: et operatur justiciam: et acceptio est illi. Verbum enim suum misit filiis Israel enuncians pacem per Jesum Christum: hic est enim omnium Dominus. Vos autem scitis quod factum est verbum per universam Judeam: incipiens enim a Galilea post baptismum quo predicavit Johannes b Jesum Nazareth: quomodo unxit eum de Spiritu Sancto et virtute: qui pertransiit beneficiendo et sanando omnes oppressos a diabolo: quoniam Deus erat cum illo. Et nos testes sumus omnium que fecit in regione Judeorum et Hierusalem. Quem occiderunt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitavit tertia die: et dedit ei manifestum fieri non omni populo: sed testibus preordinatis a Deo: nobis qui manducavimus: et bibimus cum illo: postquam resurrexit a mortuis: c per dies quadraginta. Et precepit nobis nali Gothico nihil invenitur.

* *Officium.* Ps. xcv, 10. y. Ibid., 1. *Ilud a ligno,* quod in Psalterio Mozarabum legitur, in Vulgata non invenitur. Sanctus Justinus (*Dial. cum Tryph.*, n. 73, *Ed. Maur.*) hunc recenset inter ea Scripturæ loca quæ Judæi de industria vitaverunt: *Et psalmo Davidis nonagesimo quinto per paucos hæc abstulerunt a ligno,* cum textus integer fuerit: *Dicite in gentibus quia Dominus regnavit a ligno,* et ita adhuc in Italica legitur.

* *Prophetia.* Eadem quæ Dominica sexta post Pascha legitur, in Sacramentario Bobiano nulla assignatur prophetia hoc die.

* *Psallendo.* Ps. xcv, 10. y. Ibid., 11.

* *Cap. X. Vers. 34,* ad finem capitis, et additur versiculus primus capitis XI. In Bobiano legitur ex Epistola ad Philippenses, ii, 5-12, ut in Missali Ambrosiano edito an. 1518, et Romano sancti Pii V, ac in comite Pamelii Epistola legitur ex Epistola ad Galatas, v, 19: *Frates, confido de vobis in Domino.* In Missali Toletano edito an. 1530. Epistola ad Galatas v, 10, legitur, sed statim adnectitur ex cap. vi, 12-15.

* *Acceptio.* Vulg., *acceptus est illi.*

* *Jesum Nazareth.* Luge a Nazareth.

* *Per dies quadraginta.* In Vulg. et Gr. hoc loco non legitur.

predicare populo : et testificari quia ipse est : qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum. Huic omnes prophete testimonium perhibent : remissionem peccatorum accipere in nomine eius ^a qui credunt in eum. Adhuc loquente Petro verba hec : cecidit Spiritus Sanctus super omnes qui audiebant verbum : et obstupuerunt qui erant ex circumcisione fideles : qui venerant cum Petro : ^b quia hec in nationes gratia Spiritus Sancti effusa est. Audiebant illos loquentes linguis et magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus. Numquid aquam quis prohibere potest : ut non baptizarentur hi : qui Spiritum Sanctum acceperunt sicut et nos ? Et iussit eos in nomine Jesu Christi baptizari. Tunc rogaverunt eum : ut maneret apud eos aliquot diebus. Audierunt autem Apostoli et fratres qui erant in Judea : quoniam et gentes receperunt verbum Dei : ^c et honorificabant Deum. *ñ. Amen.*

323^d Evangelium. Dominus noster Jesus Christus perambulabat Hierico. *Quere in Dominico voss Pentecost. fol. 264.*

Dicas Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lauda. Alleluja. ÿ. Tu es Crux fidelis : in qua pendit salus nostra. P. Alleluja.

Sacrificium. Hec dicit Dominus qui erat et qui est. *Require retro in IV Dominico Pasche. fol. 241.*

Missa. e Hierosolimis inventio Sancte Crucis ab Helena Regina sub Constantino Imperatore : cuius et ipsa exiit mater. Inventionis autem preciosi Lingui historia cognita digna : ^f ita se habet. Adrianus ^g qui undecimus Cesar : et Imperator Rome erat : estimans se fidem Christianam loci injuria perempturam in loco passionis ^h simulacrum Jovis consecravat : et ⁱ Bethleem Adonidis fano profanatus est : ut quasi radix et fundamentum Ecclesie tolleretur :

^a Qui credunt. Vulg., omnes qui credunt. Græc., omnes credentes ment.

^b Quia hec. Vulg. et Gr., quia et.

^c Et honorificabant. Sunt verba quibus finis imponitur lectioni, desumpta ex versiculo 18 ejusdem capituli.

^d Evangelium. In Bobiano Evangelium legitur ex Matthæi xiii, 44-51. In comite Pameli legitur ex Joannis iii : *Erat homo ex Pharisæis Nicodemus nomine, ut in Missali Romano sancti Pii V. At in Missali Toletano citato legitur ex Joannis xii, 31-37 : Nunc iudicium est mundi, usque Ut filii lucis sis.* In Missali Ambrosiano edito an. 1548, ex Luce xi : *Loquente Jesu ad turbas, ecce quidam mulier extollens vocem deturba dixit, usque Ut qui ingreditur lumen videant.*

^e Hierosolimis. In Apographo Martyrologii sancti Hieronymi, Corbeiensis Dacherii, v. Non. Maii : *Hierosolimæ, Inventio sanctæ crucis Domini nostri Jesu Christi ab Helena regina.* In Romano Parvo : *Hierosolimis, Inventio sanctæ crucis.*

^f Ita se habet. Hæc narratio magna ex parte desumpta est ex epistola 11, alias 51, sancti Paulini Nolani ad Severum.

^g Qui undecimus. In hoc catalogo primus enumeratur Augustus, et, omisiss Galba, Otho et Vitellio, statim post Neronem sexto loco Vespasianus, et undecimus Adrianus recensetur.

^h Simulacrum Jovi. Ita sanctus Paulinus : at sanctus Hieronymus (Epist. 15, ad Paulinum, de institutione monachi) distincte scribit in loco passionis

si in his locis idola colerentur : in quibus Christus natus est : ut pateretur : passus est : ut resurgeret. Surrexit : ut regnaret. Iudex vel Rex ut judicaret. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Helena tamen Regina divinis admonita visionibus Hierosolimam petiit : atque ibi locum in quo sacrosanctum corpus Christi passibile affixum pependerat : ab incolis perquiri : qui deinceps ad inveniendam difficultis erat : quia ab antiquis persecutoribus simulacrum in eo Veneris fuerat defixum : ut si quis Christianorum in loco illo Christum adorare voluisset : Venerem videretur adorare : et ob hoc infrequens : et pene oblivioni datus fuerat locus. Sed cum ut supra diximus religiosa femina properasset ad locum : celesti sibi iudicio designatam : cuncta ex eo prophana et polluta deturbans : in altum purgatis terre sordibus : tres confuso ordine reperit cruces. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus amplius ineffabilis : quam inestimabilis : concede nobis unde te existimemus : quantum de te natura humana sufficit : ^k et enarrare possimus. Aspira placatus votis et sacrificiis omnium. Et qui in die Crucis et passionis tue sanctorum quiescentium de sepulchris corpora suscitasti : non permittas ab inferno inferiori fidelium animas detineri : sed in tuorum requie electorum facias collocari. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Christe Domine Dei atque hominum mediator : qui per sanguinem Crucis tue : cuncta que in celis et que in terris sunt : pacificare dignatus es. Hoc per tropheum passionis tue tua pietas egit : quod et initio tue secundum carnem natiuitatis Angelus nuntiavit : omnisque celestis exercitus proclamavit. Gloria semper Deo in excelsis : et in terra pax hominibus bone voluntatis. Hoc et post triumphum Crucis tua placabilitas suis : et commendavit

stetisse statuam Veneris : Ab Adriani temporibus usque ad Constantini, per annos circiter centum et octoginta, in loco Resurrectionis, simulacrum Jovis, in crucis rupe statua ex marmore Veneris, a gentibus posita, colebantur. Eadem habent Eusebius, in Vita Constantini (Cap. 41, lib. iii), Socrates (Lib. i, cap. 13), Sozomenus (L. i, cap. 1), Theodoretus (Lib. i Hist. eccl., cap. 18), Rufinus (Hist. eccl. lib. i, cap. 7) : et cum locus Resurrectionis tam prope esset loco in quo crux steterat, hæc non tam accurate distinguit sanctus Paulinus, quam sanctus Hieronymus et alii qui ista viderant.

ⁱ Et Bethleem. Lege, ex sancto Paulino, Et Bethleem Adonidis fano profanatus est. Sanctus Hieronymus in citata mox epistola : *Bethleem, nunc nostrum et augustissimum orbis locum, de quo Psalmista canit : Veritas de terra orta est, lucus inumbrabat Thammuz, id est Adonidis, et in specu ubi olim Christus parvulus vagiit Veneris amans plangebatur.*

^j Tres confuso ordine. Miror quod reliqua ad inventionem crucis Domini pertinentia prosecuti non sint. Cæterum in Bobiano prima oratio facit mentionem de inventionem crucis a Iudeis absconditæ : *Venerabilem toto mundo de Inventionem sanctæ crucis sacratissimi diem solemniter celebrantes, gratias agamus divinæ potentie, quæ tantæ salutis vexillum, quod Judaica nobis abscondebatur malitia, celestis hodie revelavit clementia, etc.*

^k Et. Lege : *Ut enarrare possimus*

discipulis : et donavit. Ut in hoc hominibus tui ministri apparerent : si perfectam pacem et concordiam invicem custodirent. Presta igitur Domine : ut illi qui vexillum crucis tue in frontibus gestant : puram atque sinceram cum fratribus retineant charitatem : et nos ^a in osculo sancto digneris reconciliare perenniter. *ñ. Amen.*

^b *Inlatio.* Dignum et iustum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : tibi sacrificiorum vota persolvere : te in laudis preconio indesinenter attollere : et in conspectu admirande clementie tue preteritorum temporum acta recolere. Ac de utriusque ^c Ade : illius scilicet habitatoris paradisi : et istius redeemptoris humani generis exempla proponere. Ille quidem prior : iste melior. Ille terrenus : iste celestis. Ille de limbo fictus : isto de verbo conceptus. Tunc diabolo suadente Eva decipitur : nunc Angelo nunciante Maria clarificatur. Tunc per invdiam serpentis : homo qui creatus fuerat perimitur : nunc per misericordiam redimentis homo qui perierat liberatur. ^d Ille per transgressionem legis paradysum amisit : iste per passionem Crucis mundum adquisivit. Ille per indictæ arboris gustum mortem incurrit : iste per gloriose Crucis triumphum mortem devicit. Ille post admissum peccatum sub arbore absconditur : iste propter delictum nostrum in Cruce levatur. Tunc post vetite arboris contagionem Sol meridie friguit : nunc in nostre Crucis manifestatione medio die Sol occidit. Tunc homo mandatum non custodiendo de paradiso pellitur : nunc latro Christum confitendo ^e in paradiso introducit. Unde rogamus **324** et supplices quesumus clementissime Pater : per inclite Crucis inenarrabile sacramentum : per Domini nostri Jesu Christi filii tui ammirabile regnum : ^f in hodiernum diem in quo Crucis ejus festivitatem inventionis celebramus : nos cum leticia spiritali : et modesta exultatione peragere concedas : et inter celestium virtutum laudes humilitatis nostre voces suscipias : supplici confessione dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : et benedictus Domi-

^a *In osculo sancto.* Alludit ad osculum pacis, quod inter solemnia missarum, vetusto more, traditur.

^b *Inlatio.* Contestatio missæ Gallicanæ hujus diei ex hac illatione Gotho-Hispana desumpta est, ut eas conferenti facile patebit, etsi illatio Gotho-Hispana quædam habeat quæ in contestatione Gallicana, brevitalis causa, prætermittitur.

^c *Ade.* Vox illa deficit Missali Gallo-Gothico.

^d *Ille per transgressionem.* Hæc et quæ sequuntur usque ad *Tunc homo mandatum non custodiendo* in Missali Gallo-Gothico prætermittuntur.

^e *In paradiso.* Lege *in paradysum*. In Gallo-Gothico est : *Tunc latro Christum confitendo paradysum meretur.*

^f *In hodiernum.* Lege *ut hodiernum diem*. Cæterum contestatio quæ in Sacramentario Bobiano hæc die legitur, diversa omnino est. Versatur circa duplicem Christi naturam primum, tum circa victoriam relatum de diabolo, unde transit ad laudes crucis : *Adoramus*

A nus noster Jesus Christus filius tuus. Qui se pro peccatis nostris crucifigendum impiorum manibus tradidit : qui proprias manus in Cruce pro nobis extulit. Qui principatum et adversas potestates per Crucis mysterium abdicavit : ac totius humani generis delicta in ipsa Cruce transfigens : tibi se immaculatam hostiam obtulit : et a nobis exiguis servis pro sui commemoratione indesinenter ^g offerri precepit. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Meminimus quidem omnipotens Pater : et fidei mente retinemus Domini nostri Jesu Christi filii tui : traditum nobis nativitatibus ejus inenarrabile sacramentum : preclarum devicta per Crucem mortis triumphum : atque gloriosum ad celos post Crucis passionem ascensum. Credimus etiam immensum et **B** incomprehensibile consensum tecum ejus et consubstantiale principium : ipsum quoque venturum confitemur judicem mortuorum atque viventium. Unde quesumus tremende clementissime Pater : ut hanc hostiam ^h in similitudinem corporis et sanguinis ejus tibi oblatam : per signum Crucis ⁱ sanctifices : et benedicas : in signum Crucis suscipias et assumes : nobisque famulis tuis ejusdem Crucis vexillo prenotatis placatus distribuas : et benignus impercias. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Gratias tibi agimus omnipotens eterne Deus : et Domino nostro Jesu Christo filio tuo. Qui nos per sanguinem Crucis sue redemit : qui pro delictorum nostrorum indulgentia ad te de Cruce clamavit. Qui **C** discipulos suos antequam ad Crucis passionem veniret : sic docuit orare et dicere. Pater noster.

Dicat Presb. Vicit leo, tribus vicibus. *Postea dicat.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Christus Dominus : qui extensis manibus pependit in ligno : omni vos purificet a delicto. *ñ. Amen.* Repleatque vos vino prudentie : qui acciti poculum bibi appensus in Cruce. *ñ. Amen.* Ut per Crucem Crucifixi solemnitate inventionis sancte Crucis : celebrantes : nunc et in eternum salve-
Dmini. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei no-

crucis signaculum per quod salutis sumpsimus sacramentum.

^g *Offerri precepit.* Nam eadem est hostia quam Christus in cruce obtulit, et quam a sacerdotibus in missæ sacrificio offerri præcepit.

^h *In similitudinem.* Vide quæ notavi supra (Fol. 319).

ⁱ *Sanctifices.* Nemo ignorat Ecclesiam cuncta quæ benedicit et sanctificat, signo crucis sanctificare : notum etiam est quam frequenter super sacra dona signum crucis fiat a sacerdote rebus divinis operante. Hinc auctor ille sermonis de Symbolo, inter Opera sancti Augustini (Tom. VI Oper., append., col. 277, Edit. Maur.), dixit quod signo crucis consecratur corpus Domini : et ipse sanctus Augustinus (Tr. 118, in Joan., t. III Oper., Ed. Maur.) negat baptismum, aut Eucharistiam, rite perfici nisi signum crucis adhibeatur : *Quid est quod omnes noverunt ? Signum crucis Christi : quod signum nisi adhibeatur in frontibus credentium, sive ipsi aquæ quæ regenerantur, sive oleo quod chrismate unguuntur, sive sacrificio quæ aluntur, nihil horum rite perficitur.*

stri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. A
Dicat chorus. Gaudete populi. *Com.* Refecti Christi corpore. *Quere in vigilia Resurrectionis.* fol. 193.

Oratio. Christe Jesu qui mortalitatis nostre forma suscepta: mortis nostre et Crucis voluisti sustinere injuriam: da nobis: ut Crucis tue munimine circumsepti devincamus omnes laqueos inimici. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi: votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

Alexandri et Eventii:
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.

Quiriaci Episcopi et Martyris:
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.

Johannis ante Portam Latinam:
Omnia dicantur ut in alio festo: quod fit in Nativitate Domini nostri Jesu Christi. fo. 45.

S. Tripete Virg.:
Omnia dicantur unius Virg. fo. 436.

Domicile Virginis:
Omnia dicantur unius Virginis. fo. 436.

Revelatio S. Michaelis:
Omnia dicantur ut in alio festo S. Michaelis. fo. 390.

Isidori Militis:
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.

Gregorii Nazianzeni:
Omnia dicantur unius confessoris fo. 432.

Translatio S. Nicolai:
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fo. 432.

Gordani et Epimachi Martyrum:
Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 431.

Pontii Martyris:
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.

Nerei et Achilei atque Pancratii Martyrum:
Omnia dicantur plurimorum Martyrum.

Victoris et Corone Martyrum:
Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 430.

Bonifacii Confessoris.
fo. 432.

a Adriani atque Natalie. Græci eodem die 26 Augusti binos colunt sanctos Adrianos, ambos Nicomedie passos, ambos Argyropoli sepultos, alterum Probi Augusti, ut ipsi aiunt, filium, alterum Natalie virum (*Menol. Basilii, Martyrol. Seberi, Menæ*). Non desunt tamen e recentioribus critici qui, Tillemontium secuti, hos non binos exstistisse, sed unum eundemque Adrianum martyrem, Natalie maritum: quorum opinio, meris conjecturis fulta, non est tam facile contra antiquam receptamque, tam Græcorum quam Latinorum, sententiam admittenda; nam Latini etiam in suis Martyrologiis duos agnoscunt Adrianos martyres Nicomedie passos: alterum mense Novembri, aut vii Idus, ut in Martyrologiis Epternacensi, Lucensi Florentini et Corbeiensis Dacherii, aut viii Idus, ut in Antissiodorensi monasterii, Corbeiensis breviori, Morbacensi, etc.; alterum vero Adrianum, Natalie virum, vi Idus Septembris, colunt. Sic Epternacense, Lucense, Corbeiese, Augustanum, Romanum Parvum, Bedæ, Adonis, Usuardi, etc. Præterea Adrianus Natalie vir sub Galerio Maximiano, cum pluribus sociis, crurifragio martyrium fecit; alter vero Adrianus sub Licinio, solus, gladio coronatus

PATROL. LXXXV.

Potentiane Virginis et Mart.:
Omnia dicantur unius Virginis. fo. 436.

325 *Translatio S. Dominici:*
Omnia dicantur unius Confess. fo. 452.

Urbani Pape et Martyris:
Omnia dicantur unius Martyris Pont. fo. 423.

Translatio S. Francisci:
Omnia dicantur unius Confess. fo. 432.

Augustini Episcopi Anglorum:
Omnia dicantur unius Confess. Pont. fo. 432

Germani Episcopi et Confessoris:
Omnia dicantur unius Conf. Pont. fo. 432.

Petronille Virginis:
Omnia dicantur unius Virg. fo. 436.

Marcellini et Petri Martyrum.
B Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 430.

Medardi et Geraldii Episcoporum:
Omnia dicantur plurimorum Conf. fo. 434.

Primi et Feliciani Mart.:
Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 430.

Barnabe Apostoli:
Omnia dicantur ut in festo S. Mathie Apostoli fo. 382.

Enofri Confessoris:
Omnia dicantur unius Confess. fo. 432.

Basilidis. Ctrini. Naboris Mart.:
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.

Antonii de Padua Confessoris:
Omnia dicantur unius Confess. fo. 432.

Basilii Episcopi et Confessoris:
C Omnia dicantur unius Confess. Pont. fo. 432.

Viti et Modesti Martyrum:
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.

SS. Cirici et Julite Mart.:
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.

IN FESTO S. MARTYRUM *a* ADRIANI ATQUE NATALIE.

Ad Missam. b Officium.

Dabo vos nominatos in gloria: alleluja: in omnibus diebus vite vestre: alleluja: alleluja. *†.* Benedicti vos a Domino qui fecit celum et terram. P.

est. Sunt etiam alia quibus hi Adriani martyres discriminantur, sed hæc sufficiunt. Sanctum Adrianum martyrem quem Gotho-Hispani xv in Missali et Breviario, aut xvi Kalendas Julii colunt, ut in Orationali Gothico (*Pag. 119*), non alium esse quam Adrianum Natalie virum, ex orationibus quas recitant planum est; et simul cum Adriano eodem die Nataliam celebrant in Missali et Breviario, et in Orationali Gothico, ubi (*Pag. 119*) legitur: *Incipiunt orationes in die sanctorum Adriani et Natalie, completoria ad vespas, xvi Kal. Julias.* Græci quoque, in Menæis et Menologiis suis, et Neapolitani, olim simul cum Adriano Nataliam commemorabant. De qua plura Latina Martyrologia omnino silent; alia, ut Martyrologium Usuardi et Romanum Baronii de ea Kalendis Decembris agunt; at Romanum Parvum vi Idus Septembris simul cum Adriano Nataliam recenset. Acta martyris sancti Adriani tam Græce quam Latine exstant, de quibus consule Sillingum (*Bolland., tom. III Sept., pag. 209 seq.*), antiqua quidem, sed diu

b Officium. Soph. iii, 20. †. Ps. cxxx, 15.

in omnibus, *ŷ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in æcula seculorum : amen. P. In omnibus.

Oratio. " Omnipotens sempiterne Deus presta nobis : ut obtentu beatorum Martyrum tuorum Adriani atque Natalie salvemur in mundo : qui re pausatis sanctis tuis *b* existunt in ergastulo. Et qui plagis beatorum exhibuerunt diligentiam : peccantibus curam *c* prorogent indefessis. *ŷ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum.

ŷ. Et cum.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (4 Cap. XI, XXVI).

ŷ. Deo gratias.

Datio Dei permanet iustis : et profectus illius successus habebit in eternum. Mulieris bone beatus vir : numerus annorum ejus inestimabiles. Mulier fortis oblectat virum suum : et annos vite illius in pace implebit. Pars bona mulier bona in parte bona : timentium Deum : dabitur viro pro factis bonis. Gratia mulieris sedule delectabit virum suum : et ossa illius impinguabit. Disciplina illius datum Dei : mulier sensata et tacita : non est immutatio erudite anime. Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata omnis autem ponderatio non est digna continentis anime. Sicut Sol oriens in mundo in altissimis Dei : sic mulier bona species in ornamento domus est. Lucerna splendens super candelabrum sanctum species faciei super dialem stabilem. Columnæ auree super bases argenteas : et pedes firmi super plantas stabilis mulieris. Fundamenta eterna super petram solidatam : et mandata Dei in corde mulieris sancte. *ŷ*. Amen.

dixit ante Metaphrasten interpolata. Ea sub Galerio Maximiano sanctum Adrianum martyrium fecisse produnt, de anno martyrii silent. Circa diem autem quo passus est, tanta est varietas, ut nihil certi statui queat. Græci, in Menologio Basilii, in Menais, et in Martyrologio Metrico Seberi, die 26 Augusti natale sancti Adriani celebrant. Martyrologia Latina pleraque in Nonis Martii, quæ die Baronius passum opinatur, alia vi Idus Septembris, alia utroque die et 4 Martii, et rursum 8 Septembris natale ejus signant, a quibus omnibus dissentiant Kalendarium marmoreum Neapolitanum, cui, mense Martio, insculptum est : II NS. ADRIANI ET NATALEE, id est : Die secundæ Martii, Natale sancti Adriani et Natalie ; et Gotho-Hispani, quorum alii 16, alii die 15 Junii festum Adriani et Natalie celebrabant. Romæ autem postquam Honorius papa I, qui ab anno 626 ad annum 638 sedit, ædificandam curavit ecclesiam beato Adriano in tribus factis, quam et dedicavit, cultus sancti Adriani Romæ celebris esse cepit, hinc antiquiora Sacramentaria sancti Leonis, sancti Gelasii, et sancti Gregorii, Muratori, de eo silent ; au vero hic, cui basilicam erexit Honorius, sit Adrianus Nataliæ vir, cuius corpus Romæ translatum fuerat, ut habet Martyrologium Ecclesiæ Antissiodorensis, aliis examinandum relinquo. Cæterum in Kalendario Frontonis die 9 Septembris signatur festum Nativitatis beate Virginis, et eodem die sancti Adriani.

a Omnipotens. Hæc oratio extat in Orationali Gothico (Pag. 119, or. 8) et in Breviario Mozarabum, ad matutinum, in festo sanctorum Adriani et Nataliæ dicitur.

A Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum spiritu. *c Psallendo.* Mirabilis Deus in Sanctis suis. *ŷ*. Manda Deus virtutem tuam : confirma Deus quod operatus es. P. In Sanctis. *Dicit Presb.* Silentium facite. *Epistola.* Debitores sumus non carni. *Evangelium.* Nihil opertum. *Quere plurimum Martyrum.* *ŷ*. 429. *Dicit Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ŷ*. Et cum, *t Lauda.* Alleluja. *ŷ*. Ambulabunt sancti in albis : quoniam digni sunt : et non delebo nomina eorum de libro vite. P. Alleluja.

c Sacrificium. Regnum et potestas et magnitudo regni dabitur populo sanctorum : alleluja. *ŷ*. Consurget Michael princeps magnus : et salvabitur omnis qui inventus fuerit in libro scriptus : et qui ad iusticiam erudiunt multos : fulgebunt quasi stelle in perpetua eternitate : pertransibunt plurimi et multiplex erit scientia populo sanctorum.

Missæ. Adriani beatissimi atque Natalie dilectissimi fratres hodierno die : et predicanda nobis et adsequenda exempla sunt : qui conceptus Sancti Spiritus pleni : dum concessa inter se conjugii concubia servant : Christo nupturi spiritualem thalamum in suis cordibus parant. Cum et in 326 gloria fuerit dimicandi : et in illa felicitas obsequendi. Illum fidelis virorum turba concelebrat : huic femineus chorus hymnum dicat. Illum viri ad vincendum in sui imitatione proponant : hanc femine in obsequendo imitabilem habeant. Sit *a* in illum viri exemplum contemendi humana : sit in hanc feminis famulandi probitas adsequenda. Per illum *C* viri adjuvantur mundum despicere : per istam doceantur femine suis viris obtemperare. Discant per illum viri subire certamina passionis : discant per istam femine *t* obedire passuris. Quo utrorumque

b Existunt. *Lege existerunt.*

c Prorogent. *Lege prærogent.* In Orationali legitur præroget.

d Cap. XI. Prophetia hæc consuta est ex fragmentis capitis xi, xvi, libri Ecclesiastici ; incipit a cap. xi, 17, et statim adnectitur caput xxi, 1-4. Tum, omissis intermediis, a vers. 16 ad 25. Ad Nataliam autem ferme tota spectat.

e Psallendo. Ps. lxxvii, 36. *ŷ*. Ibid., 29.

f Lauda. Ex Apocal. vii, 4.

g Sacrificium. Dan. vii, 21. *ŷ*. Ibid., xii, 1-4.

h In illum. *Lege in illo ; et infra, in hanc, lege in hæc,* et animadvertite frequenter accidere ut casus accusativus pro oblativo, præeunte præpositione in, et vicissim oblativus pro accusativo positus legatur in libris vetustis.

i Obedire. Ex hæc oratione discimus, Nataliam specialem obedientiam exhibuisse marito suo Adriano, postquam ille ob Christi nomen in vincula coniectus est. Huc enim spectant ista : *hanc femine in obsequendo imitabilem habeant. Et : Per istam doceantur femine suis viris obtemperare. Et : Discant per istam femine obedire passuris ; et domum quod rogant, ut per ipsam obsequii capiamus mercedem.* Quidam illud fuerit quod Adrianus uxori suæ Nataliæ mandaverit, et quod illa viri mandatis obtemperans exsecuta sit, missa non docet, ut pote tunc, ex Actis, quæ præ manibus habebantur, notum. Sed neque in Actis vulgatis quidquam de ea re, aut de obedientia Nataliæ erga virum suum quidquam legitur.

exemplis imitati a virtutibus : et per illum superemus vitia : per quem devicti sunt pene . et per istam obsequii capiamus mercedem : per quam sanctorum curate sunt plage.

¶ Amen.

Alia Oratio. Eterne et inestimabilis Deus summe : in quo beatissima famula tua Natalia vehementi gaudio exultavit : cum sibi conjunctum beatissimum Adrianum ad te conversum tota fidelis devotione cognovit. Tu nos in te credentes ac de te sperantes utrorumque etiam suffragatione iustifica. Ille nos exemplo suo fortiores efficiat : hec et curandos regat : et curatos tibi exhibeat. Per illum turpes ad virtutes animi exerceantur : per hanc vulnerum aditus medeantur. Suscitandos ille suscipiat : quos vitandos ista custodiat. Ille curatis gloriam : hec curandis adhibeat medicinam. Colligat ille : quos ista non reprobet. Cuiusque ista : quos ille glorificet. Quo per utroque sic curandis adhibeantur salutis : ut curatis donetur eterne glorie plenitudo. ¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Jesu Dei Patris filii : qui es et victoria Martyrum et corona victorum : in hoc Sanctorum tuorum Adriani atque Natalie festo concede offerentibus indulgentiam pro delictis : et replebis beatorum animarum consortiis. Ut tamen nos quanti illi cum eis in futura vita mereamur habere partem : cum quibus idem tuus beatissimus Adrianus a gentili conversus errare : a sua voluit adobscari professione. ¶ Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui beatos Martyres tuos Adrianum atque Nataliam conjugali federe copulasti : ad tantam gloriam provexit : ut ei ille patiendi munere : et hec locupletaretur obsequendi mercede : presta nobis ut devictis viciorum carnalium incentivis : atque perfecte coram te exhibentes nostre mysterium servitutis : muneribus dicentur a te pacis eterne : atque dulcedinis. Quo ita tibi placebit similes charitatis ex opere : ut illic post transitum : qua idem Sancti requiescant : jocundemur in pace.

¶ Amen.

Introitus. Dignum et iustum est : nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui beatissimo Adriano cum suis sociis : et certandi confidentiam : et remunerationis exhibuit gloriam. Quique tanto fidei ardore : archa-

^a Exultavit. In hoc officio nullibi legitur sanctum Adrianum de carcere egressum domum suam ad conjugem venisse, ut eam de proximo ejus certamine certiorum faceret, neque hic quidquam eorum invenitur quae in Actis vulgaris minus creditis occurrunt.

^b Turpes. Lege torpentes.

^c Vitandos. Forte, vita donandos, id est communicandos. Vita enim Eucharistia, seu corpus Christi, Afris passim, Hispanis nonnunquam, dicta est.

^d Sua voluit. Alludit ad id quod in Actis legitur, Adrianum dixisse : Ponite, obsecro, et nomen meum cum sanctis hisce viris, nam et ego Christianus sum.

^e Cum suis sociis. Numerum sociorum sancti Adriani Acta (Apud Bolland., t. III Sept., pag. 218) non

num pectoris famule tue Natalia illustravit : ut que non exempli martyrii : martyrii tamen consequi mereretur effectum. Cum martyrium quod perferré ab hoste non timuit : ceteris sanctis predicationibus verbo amabile fecit. Illa quippe dum pietatis exhibuit cultum : pietatis caput premium. Et dum miserationis impendit solacium : ad misericordiam pervenit usque effectum. Quia quibus quantisque compassio- nis atque solaci exhibuit verbum : cum tot tantisque commune creditur suscepisse martyrium. Ac proinde digna et venerabilis femina sanctis omnibus obsequens : cum omnibus patiens : cum omnibus gaudens communiterque cum omnibus regna celestia tenens : exaudiat pro nobis a te Deus Pater : clemens atque sanctissimus. Quo per eam et facinorosi creamus lucentes : et regnum tenemus cum his omnibus Sanctis. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie ista dicentes.

¶ Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui ita fervore ignis sui sanctorum corda inflamat : ut sit illis omne quod cupiunt licitum : liceatque eis implere quod cupiunt : dum ea cupiunt implere que sancta sunt. Etiam Natalia sanctorum vulnera curans : eorumque in passionibus non in crudelitate sed compassione exhibens : cum per ultimum mortis sententiam Adrianus 327 cum sociis suis passi essent letale exitum : cucurrit illa ad virum : et despectam corporis ejus et manum sibi anteriori usurpavit in signum : ut ea pars membri in qua significabatur affectus operis : esset illi pro mentione in solacio charitatis. Quo per hanc amor viri semper in ejus viveret corde : et veram quodammodo ejus presentiam retineret. Sit et hoc gloria tibi Pater omnipotens : qui tot beneficia ancille tue erga Sanctos exhibita remuneraturus aspiciens : lacrimisque ejus ineffabili pietate respondens : illorum eam glorioso cetui adgregasti : quorum eadem hic degens plagis curationem exhibuit. Per Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Has tibi Domine in solennitate tuorum Sanctorum Adriani atque Natalie victimas offerentes : ad instanti supplicatione rogamus : ut eorum intercedentibus meritis : des veniam nostris peccatis. Quo exemplo Natalie : que viri sui sanguine se fecit perunctam : nos quoque de corpore ei san-

prodent. Plerumque ipse et viginti numerantur in Martyrologiis, sic in Romano Parvo, et in Adonis Martyrologio, ad diem 8 Septembris : in quibusdam tamen plures censentur. Corbeicense Docherii, ad iv Non. Martii, triginta tres, et Martyrologium Regium triginta quatuor numerat.

^f Martyrii tamen. Nunc habes cur Natalia martyr dicatur, quamvis pro Christo sanguinem non fuderit.

^g Menum. Unam manum abscissam fuisse Adrianum testatur Acta. Attamen in Martyrologio Sebeci, recentiores Græci, ad diem 26 Augusti, scribunt, Adriani et manus et pedes fuisse abscisos : ἄσπερον ἔσπερον γέρας καὶ πόδας. Eadem habent Epimerides Græci, apud Bollandianos (Tom. I Maii), die 26 Augusti

guine unigeniti filii tui libantes : consecutos nos A
gaudeamus spiritus unclione internam : et miseri-
cordiam copiosam. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Deus qui peccatores sine merito salvas : et justos
ex gratia precedente glorificas : quique Adrianum
ex infidelitate revocasti ad fidem : et Nataliam ob-
sequiali coronasti ex munere : nostris quesumus in
eorum festo et iniquitatibus parce et spirituali nos
ardore succende. Quo spiritualiter accensi in intimis
ad te proclamemus et terris. Pater noster.

*Si istud festum evenierit in tempore Resurrectionis
dicat Presb. Vicit leo. Tribus vicibus. Quere fo. 198.
Postea dicat. Humiliate vos benedictioni. Dominus
sit semper vobiscum. ñ. Et cum.*

*Benedictio. Omnipotens Deus respiciat vota vestra: B
qui Adrianum martyrii palma : et Nataliam obse-
quendi glorificavit ex gratia. ñ. Amen. Illorum quo-
que vos suffragio tueamini : quorum plagis Natalia
famulatus sui dependit obsequio. ñ. Amen. Ut in
presentis diei solennitate orantes : et hic et in fu-
turo eorum gaudii mereamini esse participes. ñ.
Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Do-
minus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.*

*Si venerit istud festum in tempore Resurrectionis
dicat Chorus. Gaudete populi.*

*Com. Refecti Christi corpore. Quere in vigilia Re-
surrectionis. fo. 195.*

*Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita.
Quere in festo Sanctorum Juliani et Basilisse. fo.
287. Et ubi dicitur Sanctorum Juliani et Basilisse
dicatur Sanctorum Adriani atque Natalie.*

*Marci et Marcelliani Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.*

*Gervasii et Prothasii Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.*

*Florentie Virginis :
Omnia dicantur unius Virginis. fo. 436.*

*Silvestri Pape et Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 421.*

*Consortie Virginis cum XI. millium Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 430.*

*In Dominico pro adventu Sancti Johannis ad
Missam. Officium. Dominus regnavit. Quere in Do-
minico post Epiphan. fo. 64. Dicat Presb. Per omnia
semper secula seculorum. ñ. Amen. ^b Dicat Presb.
Gloria. Benedictus Dominus Deus Israel. Et Chorus
cantet omnia alia usque in finem cantici sine Gloria.*

*Oratio. Domine Deus qui adventum unigeniti filii
tui : Johannem puerum precurrere voluisti : ut mis-*

*a In Dominico. Ita etiam Breviario Mozarabum
inscribitur; a) pellatur etiam Dominica Adventus sancti
Joannis Baptistae, de qua nihil in Orationali Gothico.*

*b Dicat. Galli canticum Benedictus, quod prophe-
tiam vocabant, in omni ferme missa cantabant; idem,
ut puto, a Gotho. Hispanis fiebat; at Mozarabes,
cum, brevitatis studio, ab aliis missis canticum Be-
nedictus sustulissent, loco hymni Gloria in excelsis
illud cantari voluerunt in missa hujus Dominice,
quam Dominicam Adventus sancti Joannis Baptistae
appellarunt.*

sus a te viam Christo • incredulorum cordibus pre-
pararet : et sanando contribulatos corde : et cecia
restituendo luminis claritatem. Suffragio ejus et cecit-
tatem cordis nostri inluma : et tribulationes cor-
dium nostrorum in eternum gaudium muta : ut qui
in nativitate unigeniti filii tui gaudio Christiano
attollimur : in adventu judicii ejus : nullis penarum
vinculis contristemur, ñ. Amen. Per misericordiam
tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

Lectio libri Esaye Prophete (a Cap. XL).

ñ. Deo gratias.

*Consolamini consolamini popule meus : dicit Do-
minus Deus vester. Loquimini ad cor Hierusa'em :
et vocate eam : quoniam completa est malicia ejus :
et dimissa est iniquitas illius. Suscepit de manu Domini
duplicia pro omnibus peccatis suis. Vox clamantis in
deserto : parate viam Domino : rectas facite semitas
Dei nostri 328 in solitudine. Omnis vallis exalta-
bitur : et omnis mons : et collis humiliabitur. Et
erunt prava in directa : et aspera in vias planas. Et
revelabitur gloria Domini : et videbit omnis caro
pariter quod os Domini locutum est. Vox dicentis
clama : et dixi. Quid clamabo? Omnis caro fenum :
et omnis gloria ejus quasi flos agri. Et siccatum est
fenum et cecidit flos. Verbum autem Domini Dei
nostri statit in eternum. ñ. Amen.*

*Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.*

*c Psallendo. Expectabam t Deum : qui me salvum
fecit a defectione et tempestate. h y. Ecce elon-
gavi fugiens et mansi in solitudine. P. A defectione.*

Dicat Presbyter. Silentium facite.

*Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Ephesios
(a Cap. IIII).*

ñ. Deo gratias.

*Fratres. Obsecro vos ego vinctus in Domino : ut
digne ambuletis vocatione : qua vocati estis. Cum
omni humilitate et mansuetudine. Cum patientia
supportantes invicem : in charitate solliciti servare
unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus : et
unus spiritus : sicut et vos vocati estis in una spe
vocationis vestre. Unus Deus : una fides : unum bap-
tismum. Unus Deus pater omnium qui super omnes
est : et per omnia et in omnibus i vobis. Unicuique
autem h vestrum data est gratia secundum mensuram
donationis Christi in qua ipsi vocati estis. Propter
quod dixit. Ascendens in altum captivum duxit capi-
vitatem : dedit dona hominibus. Quod autem as-
cendit : quid est nisi quia et descendit primum in*

c Incredulorum. Lege in incredulorum.

d Cap. XL. Vers. 1-9.

e Psallendo. Ps. LIV. 8.

f Deum. Vulg., cum. Psalt. Mozar., Dominum.

*g A defectione et tempestate. Vulg., a pusillanimitate
spiritus. Psalt. Moz., a pusillo animo et tempestate.*

h y. Ps. LIV. 8.

i Cap. IV. Vers. 1-14.

j Vobis. Vulg., et in omnibus vobis.

k Vestrum. Vulg., nostrum.

inferiores partes terre. Qui descendit ipse est : et qui ascendit super omnes celos : ut adimpleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos : quosdam autem Prophetas alios : vero Evangelistas alios autem pastores et doctores ad consummationem sanctorum in opus mysterii in edificationem corporis Christi. Donec occurramus omnes in unitatem fidei et agnitionem filii Dei : in virum perfectum in mensuram etatis plenitudinis Christi. *ñ. Amen.*

Evangelium. Initium sancti Evangelii Jesu Christi filii Dei. *Quere in Dominica sexta Adventus Domini. fo. 19. Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.*

a Lauda. Alleluja. *ñ. Laudem Domini loquetur os meum : et benedicat omnis caro nomen sanctum ejus. P. Alleluja.*

b Sacrificium. Vox clamantis in eremo : parate viam Domino : rectas facite semitas Dei nostri alleluja alleluja. *ñ. Alleluja.* Spiritus Domini super me : propter quod unxit me evangelizare hominibus : misit me sanare contribulatos corde : predicare captivis redemptionem : et cecis lumen reddere dicens. *P. Parate viam Domino.*

Missæ. Universitatis potentissimum Creatorem fratres charissimi congregati solenniter adoremus : et predestinati populi benignissimum patrem : coram ipso humiliati salubriter invocemus. Ut pro malis sicut *a Sol* : et bona retribuatur : et fideles suos in quacumque die tribulantur : exaudiat. Neque permittat innocentes sub calumniis laborare : sed dignetur universos evadere. Donec Regibus fidelibus cum mansuetudine et veritate iusticiam largiatur : populis tranquillitate concordiam. Servientes sibi Dominus sine iracundia dominari conveniet : ut vicissim servos ad obediendum sine murmuratione compellat. Exoretur etiam divites non amare divitias perituras : ut per bona opera delectentur acquirere sempiterna. Ipse pauperes pascat : ipse nudos vestiatur : ipse non habentes auxilio protegat. De conclusionem captivitatis exules revocet. Et de domo carceris suspirantes in vinculis liberet. Sit pupillis quotidianus adjutor : sit benignus et misericors : viduarum lachrymantium consolator. Beneficia pluviarum consueta non auferat : ut inebriata terra pinguescat. Faciat nos in oratione promptissime vigilare : et hoc sacrificium in remissionem peccatorum *a* frequenter offerre. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui presentium hominum vitam agnoscis : diversarum necessitatum passionibus subjacere : exaudi desideria supplicantium : suscipe vota credentium. Sacerdotum auge salu-

tem : ut cordis auferat morbos : aut corporis manus medica dolore mestique pestem pellat egroti. Si iudicis aut ira vexat : mitiga tu ira perditum : libera tu ira subjectum. **329** Si ad litem publicam discordes funesta intentio vocat : dissidentium animos pax amica preveniat. Si terreni itineris subeunda vexatio est : Angelum sanctum decerne custodem. Abigat demones : predam bestie : errorem vie : casum fovee : insidias furis : vim latronis. Si adire maria navigaturus fidelis exoptat : tu in invisibilis gubernatoris beneficio sentiendo ingredi. Ut nec mentem in peccatum cupiditas lucro precipitata demergat : nec navem in profundum tempestas vento exagitata dissolvat. Tunc enim felicem substantia pensavit questum : si innocentia non fuerit passa naufragium. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Precamur Domine sancte Pater omnipotens Deus : qui omnium corda perscrutaris : et vota perpendis : ut non solum pro dilectis petitionibus : verum etiam occultis desideriis nostris : benignus faveas : et adesse digneris. Ad quaecumque enim poscenda concurrimus : universa priusquam loquamur intelligis. Offerimus itaque obsecrationes nostras pro egestate inopum : pro laboribus pupillorum : pro injuria victorum : pro securitate viantium : pro consolatione et requie fidelium defunctorum : et pro his qui sulcandum navibus equor arripiunt : ut reddantur in adversa securi. Febres omnes passionisque languentium excludantur : neque in aliquos immundi spiritus tentatio potestate accipiat : sed cunctis celesti protectione defensis : oblatio subveniat tui altaris. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui dum sublimia deitatis ascendis : observare nos pacem auctoritate Evangelica precipis : da nobis placidam pacem tuam : ut discordie prona fugiamus : et per pacis bonum celorum ardua conscendamus. *ñ. Amen.*

Intatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine Deus noster : qui labantem animam et antiquo ulceris dolore confectam : non solum ad amissam revocas dignitatem : et in pristino nitore *a* restauras : sed etiam in partem glorie celestis admittis donando culpam prevaricationis : et remittendo perpetue injuriæ mortis. Quod ut ista prestares non te nostre pravitatis officiositas : sed illa ingenua bonitatis consuetudo commovit. Tu igitur victum afflictumque hominem captivitate depulsa : libertati donasti : et obnoxium lege moriendi vicario munere redemisti. Mittendo unicum filium tuum Dominum nostrum : qui compensatione commercii : dum nos

a Lauda. Ps. CXLV. 2.

b Sacrificium. Is. XL. 3. *ñ. Lucæ iv. 18.*

c Sol : et. *Lege sicut solet.*

d Frequenter offerre. Sacrificium in aliquibus Ecclesiis minus frequenter, in aliis magis frequenter offerebatur, in Hispania quotidie privatim, publice vero diebus Dominicis, festivis, feria item quarta et sexta, offerri mos erat.

e Restauras. Hoc refer illud sancti Chrysostomi Cateches. 1, ad illud., Oper. Ed. Maur. t. II,

pag. 215). Cum docuisset baptismum omnia remitti peccata, sibi opponit : *Ob quam causam, inq. is, si lavacrum nobis omnia peccata dimittit, non dicitur lavacrum remissionis peccatorum, nec lavacrum purificationis, sed lavacrum regenerationis?* Et respondet : *Quia non simpliciter a nobis peccata auferit, neque nos simpliciter mundat a delictis, sed ita purus efficit, plane ut generatos denuo; nos enim baptisma denuo condit et conficit. Et paulo infra : Neque enim nos simpliciter purgat, sed integrum de novo constit.*

liberare contendit : sanguinem fudit. Ita celestis dignitas dum nos indignos prospicit : contumeliis vultu subiecit : omniq; se injurie subdidit : dummodo hominem quem in nascendo suscepit : moriendo servaret. Per quem te quesumus et rogamus : ut intendas super hoc munus sincera libamina : que in hoc altare tuum sacrificiorum more detulimus. Ut in conspectu tuo offerentium vota custodias : et verus Sacerdos veram hostiam meritis celestibus benedicas : ac de istis temporalibus cibi immortalitatis sacramenta componas : que sue suavitatis gratia infirmitates corporum : et languores compescant animarum : per ipsum quem tecum et cum Spiritu Sancto in unitate Deitatis : omnes Angeli et Archangeli non cessant conlaudare : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : atque in excelsis mirabilis Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Per quem tibi Deus Pater omnipotens famulantes offerimus sacrificium laudis : et simplicem devotionem nostri cordis. Non enim hic horrido mugitu pecudum : tristis hostia taurus occiditur : aut hircus de gregibus immolatur : sed hostia quam verus Dominus et Sacerdos instituit omnipotens, Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Altare tuum Domine manus tue consecratione sanctifica : teque ipsum mentibus nostris leticie et gratie resurrectionis spe ostende. Omnibus tibi servientibus vota que acceptare digneris : inspirando largire : populum tuum placabilis respice : atque ad partem gratie salutaris admitte. Confluentibus parce. Letantibus fave : ac tristes per indulgentiam consolare. *ñ. Chorus. Amen.*

330 Ad orationem Dominicam.

Orationem dicturi Dominicam fratres charissimi nihil nostris mentibus cogitatio terrena subripiat : nihilque turpe vel lubricum horrende vanitatis occurrat. Sed penitentes de preteritis : et petentes veniam de futuris cum timore : et fiducia clamemus o terris, Pater noster.

Dicit Presbiter. Humiliate vos benedictioni, Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Benedictionis Domini gratia semper vos proleget : et ab omni malo defendat. *ñ. Amen.*

ñ. Secundi. Lega stant.

ñ. Nativitas. Die vigesima quarta Junii, in tabulis ecclesiasticis tam Græcorum quam Latinorum festivitas Nativitatis sancti Joannis Baptistæ signatur (*Menol. Basil., Menæa, Martyrologia Hi ronymiana vetustissima, quibus accedunt Bedæ, Adami, Nothæ, Usuardi, etc.*). Eadem in libris liturgicis celebratur, officium et missam propriam habet in Missali et Brevario Mozarabum. In Orationali Gothico (Pag. 120) plures sunt orationes de natalitate sancti Joannis Baptistæ dicendæ viii Kal. Jul. De eadem agunt libri Gallicani, Sacramentarium Bobiense, Missale Gallo-Gothicum, et Lectionarium Luxoviense, vetustissima etiam Sacramentaria Romana sancti Leonis, sancti Gelasii, et sancti Gregorii, viii Kal. Jul. Eandem demum Ecclesia Mediolanensis, ut ex Lectionario Ambrosiano Thomasi, et Africana, et ex Calendario Carthaginensi Mabillonii, et ex sermonibus sancti Augustini habemus, die viii Kal. Jul. celebrabant. In

A Mundet vos Dominus ab omni crimine peccatorum : et sibi met placere faciat in eternum. *ñ. Amen.* Ubique vobis Dominus placatus occurrat : et sue benedictionis opem dignanter attribuat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Dicit Chorus. Gustate.*

Com. Refecti Christi corpore. Quere in festo Corporis Christi. fo. 267.

Oratio. Credimus Domine Jesu : quod precursor tuus Johannes : quod propheta in enigmate prophetaverunt : ipse digito ostendit dicens. Ecce Agnus Dei : ecce qui tollit peccatum mundi : proinde quesumus et rogamus : ut qui primi adventus tui venturum tempus predicavit : in secundi adventus tui tempore dum judicare veneris vivos et mortuos : nos **B** ad dexteram tuam coronandos a statuas. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. ñ. Deo gratias.*

NATIVITAS SANCTI JOHANNIS BAPTISTE.

Ad Missam. c. Officium.

Angelus Domini dixit Zacharie : alleluja. Ecce Elisabeth in utero concipiet : alleluja : et pariet filium : et nomen ejus Johannes vocabitur : alleluja : alleluja. *ñ. Tu puer propheta altissimi vocaberis : preibis enim ante faciem Domini parare vias ejus. P. Et pariet. ñ. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Et pariet.*

G *Dicit Presb.* Per omnia semper secula seculorum, *ñ. Amen.* Gloria in excelsis.

Oratio. Deus qui nos in Nativitate precursoris tui Joannis voluisti gaudere : fac nos plenum gaudium a te in futura examinatione percipere. Ut meritis ejus qui adventum tuum in spiritu et virtute Hælie precessisse cognoscitur : et hic et in eternum gaudiis conletemur. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum, *ñ. Et cum.*

Lectio Hieremie Prophete. (d Cap. I).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Priusquam te formarem in utero : novi te : et antequam exires de vulva sancti-

D Sacramentariis Gelasiano et Gregoriano, in Lectionario Ambrosiano Thomasi, in vetustis Capitularibus Evangeliorum, et in quibusdam Martyrologiis huic festivitati vigilia præmittitur, de qua in Missali nostro, et in Orationali Gothico, et in libris Gallicanis, nulla sit mentio : tamen in Ecclesia Turonensi celebrabatur, ut scribit sanctus Gregorius (*Hist. Franc. lib. x, cap. 31*), ubi etiam Nativitas sancti Joannis Baptistæ antecederet natale sancti Petri episcopus, sive festum Cathedralis sancti Petri, et natale Passionis sancti Joannis Baptistæ, festum apostolorum Petri et Pauli : adeo verum est ista omni episcoporum arbitrium et Ecclesiarum commodum moderari consuevisse.

ñ. Officium. Lut. x, 13. ñ. Ibid. 76.

ñ. Cap. I. Vers. 5-11. D inde vers. 7 ad finem capituli. In Lectionario Luxoviensi legitur ex Isaie xl, 4-11. In Sacramentario Bobiano legitur ex Jeremia xix, 7-15, pluribus omissis.

scavi te : et prophetam in gentibus dedi te : et dixi. a. a. a. Domine Deus ecce nescio loqui : quia puer ego sum. Et dixit Dominus ad me. Noli dicere : quia puer ego sum. Quoniam ad omnia que mittam te ibis : et universa quecumque mandavero tibi : loqueris. Ne timeas a facie eorum : quia tecum ego sum : et eruam te dicit Dominus. Et misit Dominus manum suam ad me : et tetigit os meum. Et dixit Dominus ad me. Ecce dedi verba mea in ore tuo : ut constitui te hodie super gentes et super regna : ut evellas : et destruas : et disperdas : et dissipas : et edifies : et plantes. Tu ergo accinge lumbos tuos : et surge : et loquere ad eos omnia : que ego precipio tibi. Ne formides a facie eorum. Nec enim timere faciam vultum illorum. Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam : et in columnam ferream : et in murum ereum super omnem terram regibus Juda : principibus ejus : et sacerdotibus ejus : et populo terre. Et velabunt adversum te : et non prevalebunt : quia tecum ego sum : ait Dominus : ut liberem te. *ñ. Amen. Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et*

Psallendo. Tu es Domine qui eduxisti me de ventre : spes mea ab uberibus matris mee. *ñ.* In te jactatus sum ex utero : de ventre matris mee tu es Deus meus : in te est decantatio mea. *P.* Spes mea. *ñ.* Repleatur os meum Deus laude tua : ut possim cantare gloriam tuam.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Galathas
(*c. Cap. 1.*)

ñ. Deo gratias.

Fratres. Notum vobis facio Evangelium : quod evangelizatum est a me : quia non est secundum hominem : neque enim ab homine accepi illud : neque didici : **331** sed per revelationem Jesu Christi. Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo : quoniam supra modum persequabar Ecclesiam Dei : et expugnabam illam : et proficiebam in Judaismo supra multos coetaneos in genere meo. Abundantius emulator existens paternarum mearum traditionum. Cum autem placuit ei : qui me segregavit de utero matris mee : et vocavit me per gratiam suam : ut revelaret filium suum in me : et evangelizarem illum in gentibus : continuo non acquievi carni et sanguini. Neque veni in Hierosolimam ad antecessores meos Apostolos : sed abii in Arabiam : et iterum reversus sum Damascus. Deinde post annos tres veni Hierosolimam videre Petrum : et mansi apud eum diebus quindecim. Alium autem Apostolorum vidi neminem : nisi Jacobum fratrem Domini. Que autem scribo vobis ecce coram Deo :

a. Velabunt. Lege bellabunt.

b. Psallendo. Psal. xxi, 10. ñ. Ibid., 11. Jactatus sum. Ita in Italica Thomasi. Vulgata legit projectus sum. ñ. Ps. lxx, 8.

c. Cap. I. Vers. 11, ad finem capituli. In Luxoviensi Epistola legitur ex Actibus apostolorum, xiii, 46-48. In Bobiano ex Epistola ad Philippenses, iv, 4-10.

d. Cap. I. Vers. 57, ad finem capituli, omissis decem

A quia non mentior. Deinde veni in partes Syriae et Cilicie. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judee : quæ erant in Christo. Tantum autem auditum habebant : quoniam qui persequabantur nos aliquando : nunc evangelizant fidem : quam aliquando expugnabant : et in me clarificabant Deum. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (4. Ca. 1).

In illis diebus. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi : et peperit filium. Et audierunt vicini et cognati ejus : quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa : et congratulabantur ei. Et factum est in die octavo venerunt circumcidere puerum : et vocabant eum nomine patris ejus Zachariam. Et respondens mater ejus dixit. Nequaquam : sed vocabitur Johannes. Et dixerunt ad illam.

B Quia nemo est in cognatione tua : qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri ejus : quem vellet vocari eum. Et postulans pugillarem : scripsit dicens : Johannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. Apertum est autem confestim os ejus : et lingua ejus : et loquebatur benedicens Deum. Et factus est timor super omnes vicinos eorum : et super omnia montana Judee divulgabantur omnia verba hec. Et posuerunt omnes qui audierant in corde suo : dicentes. Quis putas puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater ejus impletus est Spiritu Sancto : et prophetavit dicens. Benedictus Dominus Deus Israel : quia visitavit et fecit redemptionem plebi sue. Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui : sicut locutus est per os Sanctorum qui a seculo sunt prophetarum ejus. Puer autem crescebat et confortabatur spiritu : et erat in deserto usque in diem ostensionis sue ad Israel. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lauda. Alleluja. ° ñ. Suavis sit Deo laudatio mea. Ego vero delectabor in Domino. *P. Alleluja.*

Sacrificium. Sacerdos Zacharias fuit de vice Abia : et uxor illi de filiabus Aaron : erant enim justii ambo ante Deum : incedentes in omnibus mandatis et justificationibus Domini sine querela : alleluja : alleluja. *ñ.* Apparuit Zacharie Angelus Domini stans a dextris altaris : dicens : ne timeas Zacharia : quoniam exaudita est deprecatio tua : et uxor tua Elisabeth pariet tibi filium : et vocabis nomen ejus Johannem : et erit tibi gaudium et exultatio : et multi in nativitate ejus gaudebunt : et erit magnus coram Domino. *P. Sine querela : alleluja.*

Missa. Expectationi nostre fratres charissimi Dominus Deus noster gaudia desiderata restituens :

integræ versiculis, a 70 ad 80. In Luxoviensi legitur ex Lucæ i, 5-25; deinde, 38-47; deinde, 57-67; deinde, Benedictus Dominus Deus Israel, et mox, Puer autem crescebat, etc., qui est ultimus versus cap. 1; idem Evangelium legitur in Sacramentario Bobiano.

° Ps. ciii, 34.

† Sacrificium. Ex Evang. sancti Lucæ i, 5, 6, *ñ.* Ibid., 11, 13, 14, 15.

natalem nobis precursoris sui Johannis : verum lumen lucerne preeuntis innoxit. Cum festivitate reciprocantium etiam temporum ipsorum vernante leticia : qua se nobiscum in gaudio omnis creatura adventum Domini auditura diffudit. Et qui ad nativitatem precursoris sui Johannis annua nos festivitate convocavit : ad suum quoque natale cum profectu totius Ecclesie : et defectu nequicie spiritualis : simili dignatione nos provocet Et qui tanti prophete ortum prius nobis dignatus est nomine manifestare : quam luce : et ante ostendere electionis ejus : quam conceptionis initium : supplicibus tribuat servulis adimplere predicationis ipsius sacratissimum verbum. Quia scilicet prece mirabilis preparandus ac previus prius ab eo preconium laudis : quam viam accipere meruit vocis. Atque ut ante ortum ab eo ostenderetur laudandus : quem post ortum ipse ostenderet ^a laudaturum. Precamur ergo corde prostrato et affectu humilitationis devoto : **332** ut aperiat nobis Dominus noster quicquid in cordibus nostris infidelitas claudit : quicquid promissionum ejus gratiam obscuritas lubrici timoris intercipit : et concedat ut natale Angeli sui ante faciem suam missi : os nostrum repleat confessione : cor nostrum roboraret fide : cursum nostrum dirigat voce : ^b contentum mortis instruat veritate : agnitionisque innocentiam populo suo ipse impetret : qui eum agnum Dei in populorum expectatione monstravit. Sit ejus laus in ore nostro : ut qui votis solemnia solvimus : verbi munera capiamus. *ñ. Chorus. Amen.*

Alia Oratio. Inter laudes tuas : et preces nostras omnipotens Deus : interest hodie beatissimi Johannis prestantissima in gaudiis populorum ordinata nativitas. In qua nobis multiplicis gratie tue dona venerantibus : dum in preconium vocatur ille : qui prestitit suffragium : queritur ille : qui meruit. Qui nobis naturarum omnium creatorem : necdum natus ostendit : ut expers vite sue fieret testis glorie tue. Haberetque prius cognitum lucis Dominum : quam communis luminis usum. Qui in illis coagulati corporis rudimentis : materni uteri lege vivescens : vocem Dominice matris salutantis exciperet : et quod a ministerio devotionis exiliens : motu exultanti responderet : qui ad opus Evangelii nasciturus : matrem de officio necdum editus commoveret. Qui predicaturus penitentiam : paterne discedente errorem intercepte vocis dispendio castigaret : et dubie mentis incredulitatem prophetatus clauderet : cum venture salutis fidem prophetaturus aperiret. In hujus ergo Domine natalicii diei solemnitate gaudentes : pacificas sacrificiorum tibi hostias immolamus : ut Sacerdotalis officii functionem sancti Angeli visitatione dignatus acceptes : faciasque promissa nos credere : credita predicare : predicata non perdere.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Christe Jesu qui virginali

^a Laudaturum. Lege laudatum.

^b Contentum. Lege contemptum.

A nasciturus de utero precursorem tuum Johannem senili fecisti exoriri ex alvo : quem lucernam ardentem tuo constituisti in templo : fac nos lucere in Ecclesia tua ardore fidei : et instructione docendi. Charitatis opere : et humilitatis perfectione. Orationis studio : et castimonie documento. Sicque nunc has oblationes offerentis populi fidelis accepta : ut cunctis congrua largiaris remedia. Per eum et spiritale gaudium vivis : et penarum evasionem conferendo defunctis : per quem tibi in cordibus incredulorum : et via est preparata : et indulte gratie primordia sunt ostensa. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui nobis per prophetiam precursoris tui Johannis obumbrantium significationum figuras : aperta veritatis tue manifestatione monstrasti : tribue nobis intelligentie lumen : et pacis perpetue charitatem. Ut gratia succedente pro gratia : sic gloriemur in ^c nobis : ut in charitatis unitate constituti : non abutamur antiquis. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Pater : nos tibi gratias agere. Qui humane salutis ita ex prima conditione : sicut ex secunda reparatione sollicitus : ne inopinato nos causa tanti muneris inveniret : ad manifestandum filii tui adventum electissimum Johannem nuncium destinasti. Qui nos de mirabilibus ejus : ipse jam per eum ex nativitate sua mirabilis commoveret : et magnitudinem sequentium rerum rudes adhuc populos credere sui ostensione consuesceret. Nunciaturus Christum : per Angelum nunciatur. Predicaturus in populo : predicatur in templo. Ante notus honore : quam tempore. Sic actum est tue dispensationis effectus : ut qui parentibus in incensi est oblatione promissus : gentibus in agnitione luminis sit premissus. Precursurus Verbum : silentium ponit incredulis : et ante processum vite sue : futura infidelitatis damna : muta patris voce loquebatur. Utique ut qui persuasionem veteri loquebatur : paterne traditionis obstructum in meliorem Evangelii doctrinam fidelium linguam : nomen novi heredis absolveret. Ecce exultat in utero : ut **333** in parentis visceribus native gentis pectora venturi regis predicatione concuteret. Erumpit in gaudio : ut desperate promissionis taciturnitas filii veritate convicta : in testimonium suscepti muneris exclamaret. Prophetat in spiritu : testificatur in Evangelio. Ministrat in Baptismo. Docet in populo. Degit in heremo. Proficit in deserto. Parat vie viam ^d venturum. Nunciat per quem venit : et priorem sibi quem secuturum diceret non tacebat. Erat speculum luminis. Initium baptismatis. Testimonium veritatis. Ut in plenitudine Christi signorum rem post rei signa monstraret. Nuncius salutis. Emulus passionis. Servit propheta baptismo. Baptista martyrio. Ut Christum Dei Filium pro mundi redemptione venturum : quem adnunciare se predicatione sermonis ostenderet : amare se effusione sanguinis

^c Nobis. Lege novis.

^d Venturum. Fortasse, venturæ.

comprobaret. Unde merito celi celorumque virtutes A
cum Angelis et Archangelis : hymnum tibi laudis
debite cum Seraphia exultant : ita dicentes. *ñ*.
Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es
Domine Deus omnipotens. Unitas distinctibilis : et
distinctio inseparabilis. Unitas Trinitatis. Et Trinitas
summe unitatis. Qui operibus tuis compatiens im-
passibilis : eo usque misericordiam porrigis : ut ad
notescendum salutare tuum : premitteres Johannem
puerum tuum previum vie : lucernam luminis : pre-
conem iudicis. Vocem Verbi : amicum sponsi. Unde
nos pro tuis donis : ejusque bonis tibi litationis vic-
timam offerentes : precamur : ut acceptabiliter eam
adsumas : et dignatione consueta benedicas. Atque
offerentes conformes ejus efficias : qui tibi in com-
memoratione Jesu Christi Filii tui Domini nostri :
devota et prosternata servitute persolvimus. Per
psuam Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Convaluisti : Domine Jesu
Christe in gratia : et incredulis gentibus sedula tes-
tatione claruisti. Te annuncians beatissimus doctor
ille Johannes : tam incomparabilis sanctitate : quam
singularis magisterii assertor : fontem lavacri siti-
entibus dabat : sed esse venturum te procul dubio
nunciabat. Ille descenderat aquis corpora purgaturus :
tu sperabaris corpora redempturus. Ex hujus enim
voce cognovimus : unigenitum te Dominum in cor-
poris forma et carne conspicuum : de quo nobis
dixit. Ecce agnus Dei : ecce qui tollit peccatum
mundi. Hic enim : cui et nomen antequam concepi-
retur dedisti : quem et Spiritu Sancto priusquam

nasceretur implesti : qui et sterilitatem matris con-
ceptus absternis : et patris linguam natus absolvit.
Oramus ergo te Domine ut hanc oblationem nostram :
respicere et benedicere digneris : sicut benedicere
dignatus es munus Abel justii pueri tui.

ñ. Amen.

Ad Oracionem Dominicam.

Deus qui per beatissimum Johannem precursorem
et Martyrem tuum : gentibus universis lumen bap-
tismatis intulisti : ut infidelitatem populorum : quam
vane observantie ritus intulerat : regeneratio celestis
absolveret : presta ut intercessio tanti valis que
nobis est indulta per lavacrum pie conscientie : pro-
ficiat ad exemplum. Ut salutaribus edocti preceptis :
sic dicere mereamur e terris. Pater noster.

B *Dicat Presbiter.* Illuminate vos benedictioni. Do-
minus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui in nati-
vitate precursoris sui : tribuit multis gaudium magnum :
dei vobis devicta omni tentatione remissionem om-
nium peccatorum. *ñ*. Amen. Et eadem se presule
virtus nunc resultat in voce supplicum : que prolato
Johannis nomine : os quondam reseravit paternum.
ñ. Amen. Ac sicut eo nascente matri est attributa
secunditas : ita menti vestre : quo sibi fructificet :
fidei impericiatur ubertas. *ñ*. Amen. Per misericor-
diam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vo-
biscum.

ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate.

C *Com.* Refecti Christi corpore. *Quere a in festo*
Corporis Christi. fol. 267.

^a *In festo.* Die 29 Junii, tam apud Græcos (*Menol. Basil., Menæa, Ephem. Græc., Mosc., Bolland. tom. I Maii, etc.*), quam apud Latinos, in Kalendaris, Martyrologiis, et in libris liturgicis, de festo sanctorum apostolorum Petri et Pauli agitur. Kalendarium Bucherianum in Kal. Jul., Petri in catacumbas, et Pauli Ostiense, et adjicitur Tusco et Basso cos. At consularis ille, qui in annum æræ vulgaris 258 cadit, ad diem passionis Apostolorum certe non pertinet, quare aut aliunde latus huc per errorem intrusus est, ut Bucherius opinatur, et est verisimillimum, aut appositus est ad annum indicandum quo tempore persecutionis Valeriani corpus sancti Petri e Vaticano in catacumbas translatus fuit, ut putavit Pearsonius (*Annal. Cypr., ad an. 258*) : cujus opinioni Antonius Pagius (*Crit. Baron., ad an. 258*) adiecit translationem esse factam eodem die quo olim apostoli passi sunt : egregie, nisi quod meritis conjecturis nituntur. Diem passionis sanctorum Petri et Pauli, quem Kalendarium Bucherianum distincte tradit, eundem exhibent Fasti consulares a Joan. Georgio Eccardo (*Corp. hist. med. ævi, tom. I*) editi : NERONE CÆS ET VETERE. *His consulis passi sunt Petrus et Paulus in Kal. Jul.* Et catalogus pontificum sedente Liberio exaratus : *Passus est autem Petrus cum Paulo die in Kal. Jul.* Et excerpta e Fastis Cuspinianis (*Bolland., tom. VII Jun., part. II, pag. 186 seq.*) a Sallerio edita : NERONE II ET PISONE. *His consulis passi sunt Petrus et Paulus Romæ, in Kal. Jul.* Et antiquus auctor, qui anno 296 scriberet, citatus ab Euthalio Sulcensi episcopo, in sua Editione Epistolarum sancti Pauli (*Apud Zacagn., Coll. tom. I, p. 555*) testatur sanctum Paulum, sub Nerone, capite amputato, in urbe Roma martyrium fecisse anno a passione Christi 36, quinta die mensis Panemii, secundum Syro-

Macedones, quæ apud Ægyptios dicitur quinta mensis Ephiphi, apud Romanos vero in Kal. Julii. Et ipse Euthalios (*Ibid.*) apud eundem Zacagn. (*Ibid., pag. 523*) ait Romanos martyrium Apostoli solemniter festivitatem celebrare in Kal. Julii, quæ est quinta Panemii mensis. Et in Codice Lolliniano (*Ibid., in not.*) habet : *II Kal. Julii, quæ est sexta mensis Ioi*, qui Asiaticorum erat, et a die 24 incipiebat. Kalendarium Carthaginense, deficiente membrana, diem passionis apostolorum non exhibet, habet enim..... *Jul., sanctorum.... apostolorum*, quibus indicat ambos eodem die passos esse. Jam vero Apographa Martyrologii Hieronymiani, pro quibus sufficit Lucense Florentini citasse : *III Kal. Jul., Romæ, natalis Petri et Pauli apostolorum. Petri in Vaticano, Pauli in Ostiensi. Romanum Parvum : III Kal. Jul., Romæ, apostolorum Petri et Pauli. Beda, in Martyrologio genuino : III Kal. Jul., Romæ, natalis apostolorum Petri et Pauli.* His accedunt Martyrologia Flori, Adonis, Rabani, Usuardi, Notkeri, Wandelberti, et Romanum Baronii, Sacramentaria quoque Gelasianum et Gregorianum, alique antiquiores recentioresque liturgici libri, quibus omnibus traditur sanctos apostolos Petrum et Paulum die 29 Junii Romæ, imperante Nerone, martyrium subiisse, et juxta eam urbem sepultos esse : quare, quod olim Caius ille catholicus (*Euseb., lib. II, cap. 25*) contra Cataphrygarum patrum disputans dicebat, idem quilibet civis Romanus hodie dicere potest : *Sive in Vaticanum, sive ad Ostiensem viam, pergere libet, occurrunt tibi trophæa eorum apostolorum qui Romanam Ecclesiam fundaverunt* : horum enim reliquias ab Urbe alio translatis aliquando fuisse nemo unquam prodidit, quæ cum certa et ab omnibus ferme admixta sint (pauci siquidem inveniuntur quibus eruditi viri Joannis Pears-

Oratio. Deus qui sterili Elisabeth senique infroe-
tuoos Johannem promissionis filium condonasti : qui
dam adhuc inclusus in ejus utero portaretur : Deum
in 334 hospitum virginis habitantem sua saluta-
tione prophetavit : te petimus : te rogamus : ut qui
predicatione ejus regni celestis aperuisti credentibus
januam : suffragio ejus nos perducas ad gloriam. *A.*
Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.
Dominus sit semper vobiscum. *A.* Et cum. Solennia
completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi :
votum nostrum sit acceptum cum pace. *A.* Deo gratias.

Translatio S. Eligii Episcopi et confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 432.

Johannis et Pauli :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

nii conjectura placet [Avin. Cypr., ad an. 258, n. 2, et *Oper. posth. Petri.*], opinantis apostolos viii Kal. Mart. passos esse), tamen circa annum quo passi sunt apostoli Petrus et Paulus difficile est quidquam certi statuere, propter varias et inter se dissonantes antiquiorum recentiorumque ea super re sententias; sunt enim qui primo Neronis anno; Nerone et Vetere coss. (*Fast. cons., apud Echarum*), sunt qui ultimo (S. Hier., de *Vir. illustr., cap. 1*), sunt qui tertio, Nerone ii et Pisone coss. (*Excerpt. Fast. consuli, apud Bolland.*), alii qui quarto, Nerone iii et Messala coss. (*Idem, in Fast.*), alii qui duodecimo (S. Epiph., *hier.* 27, n. 6), sunt qui undecimo ejusdem Neronis anno, Licinio Nerva et Vestinio Attico coss., apostolos martyrio coronatos tradidere, quæ ultima sententia mihi magis credibilis videtur; sed quocumque anno passi sint, diem natalem passionis eorum, statim a martyrio, Romæ celebratum esse, monumentis eorum frequentari cepisse, consuetudo Ecclesiarum circa insignes martyres, et aperta Juliani Augusti auctoritas (Apost. S. Cyrillum, lib. x contra Julian.) persuadet. Labente autem ære Christianæ sæculo iv, non modo Romæ et in Italia, sed ubique terrarum festivitatis sanctorum Petri et Pauli magna cum solemnitate celebrabatur (S. Asterius, *hom. in SS. Petrum et Paulum*). In Ponto et Cappadocia, auctor est sanctus Gregorius Nyssenus (Laud. *apud S. Steph., apud Zaccagnium, Collect. t. 1, p. 533*), post festum protomartyris Stephani, Petrus, Jacobus, Joannes, omnesque apostoli uno die simul colebantur; sed hæc solemnitas non ob natalem martyrii agebatur, sed ob peculiare rationes quas Nyssenus ibidem affert, at Petri et Pauli natalem martyrii, hodie, in Cal. Julii, per mundum universum omnes Ecclesie debite honoræ concelebant, ut scribit sanctus Gaudensius Brixienis (Serm. de Apost. Petro et Paulo), cui disciplina Ecclesiarum Ponti et Orientis ignota non erat. In Sacramentario sancti Leonis missæ octo et viginti exstant in natali apostolorum Petri et Pauli, quarum una de *Jejunio* inscribitur, et ultimæ tres ad sanctum Paulum; eodem enim die Romæ olim tribus in locis sollemnitas hæc celebrabatur. Trinis celebratur *eis festa tantorum martyrum*, inquit sanctus Ambrosius in hymno : nimirum via Appia, in catacumbis, de qua *Kalendarium Bucherianum*; via Triumphali in basilica Vaticana; et via Ostiensi, in basilica sancti Pauli, de quibus Martyrologium Hieronymianum, Lucense, et Prudentius (*Hymn. 12 de coron.*). Antiquius fortasse pontifex in hisce tribus basilicis sacrum faciebat; at Prudentii ævo jam pontifex desiderat missas in catacumbis die sanctorum Petri et Pauli celebrare, quare (*Hymn. citato*) festum hoc *bifidum* appellat. Vigiliis enim et missam matutinam papa celebrabat in basilica Vaticana sancti Petri; inde ad basilicam sancti Pauli,

Leonis Papa et Confessoris :

Omnia dicantur unius Confess. Pontificis. fol. 432.

IN FESTO APOSTOLORUM PETRI ET PAULI.

Ad Missam. a Officium.

Dabo Sanctis meis primam sessionem : alleluja : in resurrectione eterna : et exquiram illos in gaudio meo. P. Et lux perpetua lucebit eis : alleluja. Et eternitas temporum preparata est : alleluja : alleluja. *Y.* Benedicti vos a Domino qui fecit celum et terram. P. Et lux perpetua. *Y.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. P. Et lux perpetua.

Oratio. Hi sunt Christe Domine amici tui Petrus et Paulus qui tradentes corpora sua ad mortem :

B via Ostiensi, delatis sacris iterum eodem die operabatur.

Aspice, per bifidas plebs Romulea funditur plateas;
Lux in duobus fervet una festus.

Et infra :

Transiberina prius solvit sacra pervigil sacerdos,
Mox hæc recurrit duplicatque vota.

In Sacramentario Gelasiano (Lib. ii, n. 29) exstat missa in vigilia apostolorum Petri et Pauli, in Kal. Julias, quæ, reor, in omnibus basilicis in quibus vigilie celebratæ fuerant canebatur. Rursus (*Ibid., num. 39*) missa item in natali sancti Petri proprie, in Kal. Jul.; et hæc in basilica Vaticana a pontifice dicebatur. Rursus (*Ibid., num. 51*) missa in natali apostolorum Petri et Pauli, in Kal. Jul., quæ, ut patet, ab aliquo episcopo aut presbytero in catacumbis celebrabatur. Demum (*Ibid., num. 32*) missa item in natali sancti Pauli proprie, in Kal. Jul., quam pontifex in basilica sancti Pauli faciebat, ubi animadvertendum quanta diligentia singula hisce missis apponitur nota in Kal. Jul., tum ad ostendendum has omnes eadem die celebrandas esse (et revera die sequenti nihil in hoc Sacramentario, neque in Leoniano, quemadmodum nec in antiquioribus Martyrologiis, sit de sancto Paulo), tum etiam ad ostendendum apostolos eodem die in Kal. Jul. passos simul esse. Sed in omnibus Sacramentalibus Gregorianis aliter missæ inscribuntur disponunturque. IV Kal. Julii habentur binæ missæ, altera de sancto Leone papa, altera de vigilia sanctorum Petri et Pauli. Die sequenti, in Kal. Jul., in Codice Pameli et Muratori inscribitur *natale sancti Petri*, in Codice Martenii *natale ejusdem Petri et Pauli*; et revera missa est de ambobus, eadem prorsus quam, juxta Missale sancti Pii V, hæc die recitamus. Demum, prid. Kal. Jul. inscribitur *natale sancti Pauli apostoli*. Missa autem eadem est quæ in Missali sancti Pii legitur. Hoc recentius institutum, quod in omnibus Evangelicorum Capitalibus (Apost. Georgium, de Liturg. Rom. Pont., tom. III) observatum est, Micrologus sancto Gregorio Magno tribuit; ejus autem nullum apparet vestigium in libris liturgicis Gotho-Hispanorum et Gallorum. Gotho-Hispani in Breviario Mozarabum de festo apostolorum, uno die, proprio officio agunt, cui vigiliam præmittunt; et in Missali unica missa de ambobus exstat, de quibus pariter exstant plures orationes in Orationali Gothico, nec die sequenti ullam sancti Pauli peculiarem faciunt memoriam, id ipsum Galli faciunt. In Sacramentario Bobiano et in Missali Gallo-Gothicæ exstant Missæ in natali Petri et Pauli, uno eodemque die celebrandæ, et in Lectionario Luxoviensi lectiones quæ ad utrumque Apostolum pertinent legendæ assignantur, ne quidquam de sancto Petro aut sancto Paulo apud Gallos aut Hispanos singulatim agebatur.

a Officium. Ex Esdræ IV, u, 23. *Y.* Psal. cxiii, 16.

effecti sunt doctores gratie : fundatores Ecclesie. Quos ei unitas ^a precandi : felicitas moriendi nec dividi passa est : nec elidi. Quesumus ergo ut qui illorum doctrina populos fecisti esse credentes : eorum prece nos efficias regni celestis coheredes. *ñ . Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ . Et cum.*

^b *Prophetia.* Multam gloriam fecit Dominus. *Quere in festo Philippi et Jacobi. fol. 329.* *Dicat Presbiter.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ . Et cum.* ^c *Psallendo.* In omnem terram exivit sonus eorum : et in fines orbis terre verba eorum. *ñ . Non sunt loquere neque sermones : quibus non audiantur voces eorum. P. Et in fines orbis. Dicat Presb.* Silentium facite. ^d *Epistola.* Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi qui benedixit. *Quere in commune plurimorum Martyrum. fol. 450.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Johannem
(^e *Cap. XV.*).

In illis diebus : Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si manseritis in me : et verba mea in vobis manserint : quodcumque volueritis petite et fiet vobis. In hoc clarificatus est Pater meus : ut fructum plurimum afferatis : et efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me Pater : et ego dilexi vos : manete in dilectione mea. Si precepta mea servaveritis : manebitis in dilectione mea : sicut et ego precepta Patris mei servavi : et maneo in dilectione ejus. Hec locutus sum vobis : ut gaudium meum in vobis sit : et gaudium vestrum impleatur. Hoc est preceptum meum ut diligatis invicem : sicut dilexi vos. Majorem hac dilectionem nemo habet : ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Vos amici mei estis : si feceritis que ego precipio vobis. Jam non dico vos servos : quia servus nescit quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos : quia omnia quecumque audivi a Patre meo : nota feci vobis. Non vos me elegistis : sed ego elegi vos : et posui vos ut

^a *Precandi.* Forte : *Prædicandi et felicitas moriendi.*

^b *Prophetia.* Legitur ex Ecclesiastico, xlii, 2-16, ut in festo sanctorum Torquati et comitum (*Pag. 530*). In Lectionario Luxoviensi pro prophetia legitur passio sanctorum Petri et Pauli. In Sacramentario Bobiano nulla est prophetia, quia in Gallia legebantur passionis, aut Acta sanctorum.

^c *Psallendo.* Ps. xvii, 15. *ñ . Ibid., 4.*

^d *Epistola. Cap. I., vers. 2-15.* Exstat pag. 450. In Luxoviensi legitur ex Epistola ad Romanos viii, 15-27. In Bobiano ex eadem Epistola ad Romanos v, 7-17. In Lectionario Ambrosiano em. Thomasi legitur ex II Cor. xi, 19. Sanctus Augustinus (*Serm. 297, Oper. tom. V, Ed. Maurin., n. 5*) scribit : *Ad laudem apostolorum Paulum, quoniam et ipsius hodie dies festus est.... recolere verba que paulo ante, cum ipsius Epistola legeretur, audivimus : « Ego, inquit, jam immoror, » etc. Et sermone 299, n. 3, ait : De passione sua jam imminente et propinquantem prænuntiantem audivimus Paulum, cum ejus Epistola legeretur : « Ego enim jam delibor. » Uterque sermo in natali apostolorum dictus erat : quare videtur in Africa, saltem Hippone, Epistolam ex II Tim. iv lectam esse.*

^e *Cap. XV. Vers. 7-17.* In Luxoviensi Lectionario Evangelium desumitur ex Matthæi v, 1-16. In Sacramentario Bobiano legitur partium ex Matthæi iv, 18,

et fructum afferatis : et fructus vester maneat. Ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo det vobis. *ñ . Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ . Et cum.*

^f *Lauda.* Alleluja. *ñ . Cell enarrant gloriam Dei : et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. P. Alleluja.*

^g *Sacrificium.* Venite benedicti Patris mei percipite regnum : quod vobis paratum est ab origine mundi : alleluja. *ñ . Cum venerit filius hominis in majestate sui : et omnes Angeli cum eo : tunc fulgebunt justi sicut Sol in regno Dei : alleluja.*

Missa. Magnorum Apostolorum Petri et Pauli non varias diversasque virtutes : quas explicare digna predicatione non possumus revolentes : sed supremas et gloriosissimas passionis quas ^h exolvere annua devotione debemus : fratres charissimi : hodie celebrantes : Deum qui ipsorum et sanctorum omnium summa laus est : deprecemur. Ut sicut ipse ⁱ principaliter in eorum est laudatione laudandus : ita nobis liberet eorum intercessionem : qua placandum eum credimus : sit placatus. **335** Ecclesiam suam quam in illis elegit : edificavit : replevit : et docuit : ipsis jugiter pro ea supplicantibus tuestur : fundatam eam in solidissimam petram : tempestatis procella non subruat. Nihil ei per tartareas hereticorum eversiones porte prevaleant inferorum : quas ita humiliati tenebrarum principes tollent : ut elevatis eternalibus portis : quasi in templum suum : sic in nobis unus atque idem virtutum Dominus : et Rex glorie celestis introeat. Qui propositis in terrorem fidelium persequentium minas tremendas sue majestatis objectu radiantibus nova luce fulgoribus : vocem verbi perennis avertat. Sibi que per ipsam in se credentes humani generis susceptionem inferri : quod fideles suos pati pro suo nomine prospexit protestetur. In se nostri causa dolores excipiens : sibi fieri quicquid contra cultores Christiani nominis impli molliantur :

parium ex Joannis ii, 15-19, continetque vocationem Petri ad apostolatam, ejusdem in supremum pastorem constitutionem, et Christi vaticinium de ejus morte. In Africa, sancti Augustini ævo, hac die, legebant ex Joanne xxi, 15, et ex sermone 296, secundo in nat. sancti Petri et Pauli, eruitur : et sancti Ambrosii tempore Mediolani legebant ex Lucæ v, forsasse a versiculo primo : nam sanctus Ambrosius (*Lib. de Virgin., cap. 19, n. 124, 125, Ed. Maur.*) versiculum quintum ex Evangelio hujus diei citat. In omnibus Capitularibus Evangeliorum apud illustriss. Georgium (*De Liturg. Rom. pontif., t. III*) citatis legitur ex Matthæi xvi, 15-20, ut modo in Missali sancti Pii v legimus.

^f *Lauda.* Ps. xviii, 1.

^g *Sacrificium.* Matth. xxv, 34, 31; xiii, 43.

^h *Exolvere.* Forte, *excolere.*

ⁱ *Principaliter.* Iluc refer illud sancti Maximi Tau-
rinensis, hom. in nat. sanctorum Petri et Pauli : *Gloriosissimos Christiane fidei principes annuis solennitatibus honorantes, fratres charissimi, ipsum Dominum ac Deum nostrum, qui hujus auctor est fidei, debita religione veneramur : apostoli namque, Latino sermone, dicuntur missi : qui ergo honorant missos, manifestum est honorare eum mittentem.*

ostendat. Ut cunctis brachii sui magnitudine dominante: omnes se nobiscum in confessione Petri: et predicatione Pauli vivere gratulentur.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Domine qui beatissimos Apostolos tuos Petrum et Paulum diverso tempore vocationis beneficio elegisti: et uno die passionis merito coronasti: quorum ammirabilis singulorum fides ante obitum mortis inlata: unum fecit claves regni celestis accipere: alium usque in celum tertium penetrare. Cum ille censor credentium constitutus intro-mittendi illic probos: et excludendi improbos jus teneret. Hic in excessu: supra nubium raptus a recessu: ineffabilia divinorum secreta verborum gentium futurus Doctor hauriret: quodque alii Sanctorum passi: hoc isti meruere passuri. Illos nobis Domine facito esse patronos: quos fecisti esse magistros. Ut eorum obtentu: venie nostre suffragia sentiamus: quorum ducatu gratie tue instituta suscepimus. In Petro peccatorum nostrorum numerum amplificatè modus remissionis excedat: in Paulo venam obstructam postridie: Christi sermone lumine nobis veritatis aperiat. In illo nobis prestetur nutantis seculi fluctibus non demergi: in isto antiqui serpentis morsibus non noceri. Ut nec naufragio malorum perdit: nec veneno vipereo sauciati. Eodem auctore salvemur: quo ille undas superavit: hic viperas.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui Apostolis tuis: quorum hodie solennitate gaudemus: in sorte sanctificationis electis clariora nomina tu dedisti. Cum et ille Petrus diceretur: hic Paulus. Ille indito sibi vocabulo usus est: hic mutato: eorum nobis oratione ac favore concede: ut a^b natura^c utero segregati vim carnis et sanguinis superantes: facta habeamus fidelium: qui nomina tuorum accepimus filiorum. Ut in nobis et spiritalis addatur ambitus: et carnalis mutetur affectus. Quibus mereamur Sacerdotalium possidere instrumenta virtutum: qui permittimur officia electorum agere Sacerdotum. Has quoque Catholicorum oblationes: velut de captura et manu Petri pulmentarium tibi Christo gratifica: et quasi

A ex ore Pauli: cui loqui dignatus es benedictione ditifica. Omnibus eorum interventu salutaris leticie causa prestat: cunctosque necessaria ad Deum conversione convertendos ille pascat semper: hic doceat. Cum equalis gratie vicario munere: et ille sic^d possit: et iste sic pascere. Pro spiritibus etiam defunctorum: quorum nomina ore prolata sunt recitantium: utique pro culpis apud te intercessores existant.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Omnipotens conditor et redemptor: qui ad conversionem gentium et penitentium reconciliationem: duo magna luminaria Pauli litteras: et Petri lachrymas posuisti: ut gratia tua nec illum persecutio: quam amor legis intulerat: nec istum negatio: quam timor mortis exegerat: faceret alienos. Da quesumus respicere post ignorantiam: flere post culpas: gratiam recuperare post lachrymas. Asserat apud indulgentiam tuam errantium causas et Paulus: cui non obfuit quod nescivit: et Petrus cui non impedit: quod negavit. Potest nos misericordia tua sic sanare: **336** ut vulnera inlata non^e pareant. Sic restaurare: ut elisos nos adversarius noster fuisse non gaudeat: sic integros facere: ut fortiores expertos esse debiles non agnoscat. Valeat majestas tua absolutis nobis: etiam conscientiam delere peccati: si penam noluerit servare supplicii. Concordiam conferre unanimittatis: et pacem tempori largiri presenti. In te efficere charitate connexos: et a mundi scandalis te propugnante remotos.

C ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est: omnipotens Pater: nos tibi ingentes agere gratias: pro multiplici Apostolorum Petri et Pauli gloria: quam eis per diversas munerum distributiones larga satis pietate donasti. Quos et unigeniti tui discipulos: et gentium fecisti esse magistros. Qui ob Evangelii predicationem cum celorum preficiantur in regnis: carcerum clauduntur angustiis. Potestatem accipiunt peccata solvendi: et ferri vinculis alligantur. Sanitatem donant: et egritudines portant. Demonibus imperant: et ab hominibus flagellantur. Mortes fugant: et^f fugiunt persequentes. Super mare ambulant: et in

^a Recessu. Lege recessus.

^b Natura. Lege natura.

^c Utero. Forte, vitio.

^d Possit. Adde docere.

^e Pareant. Lege appareant.

^f Fugiant persequentes. Tertullianus, integro libro de Fuga in persecutione, contendit, cum Montanistis, ad quos defecerat, in persecutione fugiendum non esse: præceptum Domini: Cum autem persequantur vos in ista civitate, fugite in aliam (Matth. x, 23) eludat, dicendo temporaneum esse, nec ad omnes pertinere, apostolis tantum datum esse, et pro eo tempore quo in Judæa prædicaturi erant. At Christus Dominus non solum verbo, sed suo exemplo ostendit fugiendum esse in persecutione: quod et apostoli alique plures fortissimi martyres et sapientissimi episcopi præstiterunt, et Ecclesia, quamvis expresse, conciliorum decretis, non sanciverit fugiendum esse in persecutione, ad hoc enim satis erat præceptum Christi, tamen non semel prohibuit ne fideles se

sponte persecutoribus objicerent, et eos qui fidei causa D fugientes, fame, frigore, procella maris, aut feris perierant, inter confessores et martyres recensebat. Nam, inquit sanctus Cyprianus (Epist. 6), de iis qui in fuga mortui erant loquens: Non minor est martyrii gloria non publice et inter multos perisse, cum per-eundi causa sit propter Christum perire. Præceptum vero Christi temporale non esse docent sanctus Athanasius (Apol. pro fuga), sanctus Augustinus (Epist. 580), sanctus Cyprianus (56, et lib. de lapsis), et sanctus Petrus Chrysologus, qui (Serm. 151), de Christi fuga in Egyptum agens, paucis complexus est quid in his circumstantiis agendum sit: Martyr comprehensus debet tenere constantiam, non comprehensus d. bet fugere persequentem, ut et persecutori indulgeat tempus respiscendi, et sibi non auferat tempus supplicandi. Infra: Persecutorem qui provocat fuit, corrigit qui declinat: fugere ergo debemus, provocare non debemus.

labore desudant. ^a Montes verbo transferunt: et A propriis victum manibus querunt. Judicaturi Angelos: in questionem mittuntur. Cum Deo vivunt: in mundo periclitantur. Postremo Christus eis serviens pedes lavat: et facies eorum blasfemantium manus alapis collaphizat. Nihil sustentibus pene defuit ad tolerantiam: nihil superantibus victorie non adfuit ad coronam. Si recurramus: quot ad testificandum fidei veritatem erumnarum pertulerint in tormentis frequenter suis: superfuere Martyribus. Si in mirabilibus: hoc per Christum fecere: quod Christus. Si in passionibus: hoc sustinuerunt illi necessitate mortali: quod ille voluntate moriendi. Isti ejus viribus: ille suis. Prebantes doctrine auctoritatem similitudine: non equalitate doctoris. Implevit Petrus suo tempore: quod promiserat ante tempus. Posuit animam suam pro illo: quem se non crediderat negaturum. Quia ad ardue sponsonis celeritatem nimia charitate preventus non intellexit servum pro Domino dare non posse: quod pro servo ante Dominus non dedisset. Similiter non renuit crucifigi: sed equaliter non presumpsit appendi. Obiit ille rectus: iste subjectus. Ille ut majestatem ascendens sublimitate proferret: iste ut fragilita-

tem descendens humilitate monstraret. Nec Paulus affectu minor meminit: quem sibi arrogaverat dicens: mihi vivere Christus est: et mori lucrum. Gaudet insanientis ictibus percussor: domitas jugo Christo offerre cervices: et pro corporis sui capite: dare corporis sui caput. Diviserunt sibi passionis Domine vestimentum duo milites Dei: unus in patibulo: alter in gladio. Petrus in transfusione: Paulus in sanguine. His igitur dispari mortis genere: non dispari moriendi amore perfunctis. Exultet in eorum doctrinis Ecclesia Catholica: in exequiis religiositas universa: in memoriis Urbs Romana: in patrociniis omnis anima christiana. Hec autem omnia tu Domine operaris: qui a Prophetis demonstraris: ab Angelis adoraris: et in omni seculo Apostolorum lumine declararis. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. ^q. Sanctus.

^pest Sanctus. Osanna in excelsis: idem excelsus in excelsis. Idem humilis in terrenis Christe Fili Dei. Qui nebulosa ^b magicę artis in Symonis presumptione pre-stigia: Apostolice concertationis veritate prodita destruxisti. Quem frustra celorum ascensum aeris mollitionibus appetentem: decepta

^a Montes. Apostolos Petrum aut Paulum montes verbo transtulisse alibi non legi.

^b Nebulosa. Sanctum Petrum Romam profectum esse ad expugnandum Simonem Magum scribit sanctus Hieronymus (*De Vir. illustr. cap. 1*). Item tradit Eusebius (*Hist. Eccl. l. ii, c. 14*). Simonem vero in aera, spectante populo, elatum fuisse, indeque, orante sancto Petro, fugatis demonibus, delapsum esse, testantur e Latinis Lucifer Calaritanus, aliique legati Liberii pontificis ad Eusebium Vercellensem scribentes (*Apud Baron., ad ann. 355, n. 8*). Sanctus Ambrosius (*Hexam. lib. iv, cap. 8, num. 53, Ed. Maur.*), Philastrius (*De Hær., cap. 29*), sanctus Augustinus (*De Hæres., Op. t. viii, col. 6, et epist. 16, ad Casulanum, n. 21*), et Græcis auctor Constitutionum apostolicarum (*Lib. vi, cap. 9*), sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (*Cat. 6, n. 15*), Theodoretus (*Hær. Fab. l. i, hær. 1*), aliique plures, inter quos sanctus Isidorus, in Chronico: *Hujus, Neronis, temporibus, Simon Magus cum altercationem proposuisset cum Petro et Paulo apostolis, dicens se quamdam virtutem esse Dei magnam, medio die, dum ad Patrem volare promittit in cælum, a demonibus a quibus ferebatur in aere, adjurante eos Petro per Deum, Paulo vero orante, demissus crepuit*. At qui hic cum Simone Mago concertationi interfuisse utrumque apostolum Petrum et Paulum scribunt. Ita sanctus Isidorus, sanctus Cyrillus Hierosolymitanus, Sulpicius Severus (*Hist. eccl. l. ii, c. 24*) et hoc loco Missale nostrum. Alii de sancto Petro solummodo loquuntur. Sic Orationale Gothicum (*Pag. 121, orat. 4*), et verbatim in Breviario Mozarabum legitur: *Domine Jesu Christe, qui ad-versas potestates per summos apostolos tuos Petrum ac Paulum destruis et disturbas, ut prædicationi veritatis apostolico ore deprompte, nec nequitia malorum, nec versutia possit obviare magorum, dum Simonem Magum Petrus dejecit, et Elitiam Paulus cæcitate percussit, adesto nobis, etc.* Sic sanctus Ambrosius, sanctus Augustinus, et Theodoretus (*Hær. Fabul. lib. i hær. 1*), cum dixisset sanctum Petrum Romam u-que Simonem Magum insecutum esse, ac fraudis eum pennis nudasse, subdit: *Videntibus Romanis, magna illum ex altitudine precibus suis deturbavit, spectatoresque miraculi ad salutem perduxit*. Aliqui de Mago Simone loquuntur ac si continuo in terram decidens perierit. Sic

Isidorus Pelusiota (*Lib. i, epist. 13*) stupendum illum ac celeberrimum Simonis interitum, lapsum ejus appellat; et Sulpicius Severus citatus: *In terram delapsus populo inspectante disruptus est*. Alii non statim post lapsum mortuum esse Simonem prodiderunt. Omnes tamen fatentur causam mortis ejus extitisse lapsum ex aere, et hæ circumstantiæ non obstant quominus narratio vera sit. Quod autem scribunt recentiores critici, hanc narrationem e scriptoribus sublestæ fidei haustam esse, et de ea Irenæum, Tertullianum, Eusebium, Justinum silere, non ejus momenti sunt quæ rem, mirabilem quidem, sed tot præstantissimorum scriptorum auctoritate testatam, dubium reddere queant. Nam hi antiqui non omnia dixerunt, et quædam quibusdam in libris quæ ad nos non pervenerunt tradiderunt, quæ in aliis libris prætermittuntur. Esto autem in libris quibusdam apocryphis de volatu et lapsu Simonis fusa tractatum sit, non inde sequitur verum non esse Simonem a dæmone raptum esse, et, precibus apostolorum pulso dæmone, nequam hominem in terram dilapsam. Nam etiam scriptores isti nonnunquam vera narrat, neque hæc historia illorum auctoritate nititur, sed aliorum et probæ fidei scriptorum, qui de lapsu et volatu Simonis non tanquam de re obscura aut ab incertis auctoribus tradita loquuntur, sed tanquam de certa et omnibus probe nota, cum et illustram illam adversus Simonem congregationem, aut stupendum illum et celeberrimum Simonis obitum, commemorant, nec quaquam antiquorum est qui lapsum Simonis Magi tanquam fabulam rejecerit. At, inquit (*Cotelier., ad cap. 9 lib. vi Const. apost.*), sanctus Augustinus (*Epist. 31, alias 86, ad Casulanum*) asserit plerosque Romanorum dicere falsum esse quod de certamine sancti Petri cum Simone Mago traditur, quamvis contraria sit plurimorum opinio. Sed revera diversa est omnino mens sancti Augustini, ut epistolam citatam, n. 24, legenti patebit. Tradit quidem sanctus doctor Romanorum alios asserere, alios negare morem suum, jejunandi die Sabbati, cœpisse initium ab eo jejuniis quod cum Simone Mago die Dominica certaturus, sanctus Petrus pridie toti Ecclesiæ Romanæ indixerat: at nullibi asserit quemlibet Romanorum certamen sancti Petri cum Simone Mago falsum fictitumve, putare.

demonum inlusione jactantia altius extulit : gravius elidendum. Ut quo eum paulo longius sursum volandi audacia permissa sustolleret : multo validius in deorsum volantis insania dimissa disrumperet. Nescientem utique quod nisi laudatam Petri confessionem : nisi creditam Pauli fidem teneret : celi cujus claves Petrus habebat : et cujus Paulus intima penetraverat : januam non intraret. Immemor etiam illius servitutis atque censure : qui Ananiam et Saphiram **337** Sancto Spiritui mentientes prevaricationis et perfidie reos presentis mortis animadversione damnavit. Paris quoque Pauli in Evangelio potestatis ignarus : qui doctrine sue contradicentem Ellinam magum : iusta protinus cecitate percussit : et seducentem Pitbonis garrulum spiritum : imperata illico descensione migravit. Totum illis celestium athletarum viribus pro Jesu nomine : pro Salvatoris divinitate : pro Christi insinuatione pugnantibus : divina est clementia prestitutum. Quia ipse est Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. *Oratio.* Ob arcana mysterii tui Jesu Christe Deus noster a te conlata inspiratione poscuntur : debet in contuitu acies : in intellectu visus : in relatione virtus : in narratione sermo. Quis enim abs te convenienter qui possit dicere supereminenter charitatem : qua nos dignatus es redimere : qua ut ita dicam humiliter compulsus es incarnari descensione : qua electos jussisti Apostolos omnibus ad salutiferam nationibus mitti conversionem : qua eminentiores discipulis ceteris Petrum voluisti et Paulum efficere. Sed quia hec immensa in dignitate vite : et nature

* *Sacrificium.* Nunc etiam patet elementorum consecrationem peractam esse antequam oratio post pridie recitetur. Et simul patet Gotho-Hispanos pro elementis consecratis orasse.

b *Quod sacratissima.* Fortasse, quo sacratissima illa libamina : rogant enim ut elementa consecrata inenarrabili gratia illustrentur.

Annus recursibus. Sanctos apostolos Petrum et Paulum Romæ eodem die coronatos fuisse minime dubium est. An vero eodem anno passi sint, non adeo certum, præter auctoritatem Prudentii, qui (*Hym. 12 de cor.*) scripsit, anno integro martyrium subiti Petri passionem sancti Pauli præcessisse.

Unus utrinque dies, pleno tamen innovatus anno, vidit superba morte laureatum.

Et infra :

Prima Petrum rapuit sententia.

Prudentium æcclusus est Arator, subdiaconus Ecclesie Romanæ, et ipse poeta, in libro de Actibus apostolorum, cum sedente Vigilio publice recitavit. Eandem opinionem tenet auctor sermonis inter opera sancti Augustini (Tom. V, append., serm. 203, Ed. Maur.; alius serm. 28, de sanctis) : at sermo iste perperam sancto Augustino tribuitur, et sanctus Gregorius Turonensis (*De Glor. marty. lib. I, cap. 20*) : Paulus vero apostolus post revolutum anni circulum, ipsa die qua Petrus apostolus passus est apud urbem Romam, gladio percussus decubuit. At notis eruditus Editor D. Th. Ruinart incertum esse de hac lectio sit reipsa sincerior : nam illud, post revolutum annum, in omnibus Codicibus non reperitur, et huc contraria opinio in Gallia fuit magis recepta, et ex passione sanctorum Petri et Pauli, quæ in *Liberio* Læventis legitur, et ex *Fortuato* habemus. Gelasius papa, in decreto de libris

A corruptione digne non possumus replicare : presentis solennitatis officio : tuam omnipotens inestimabilem poscimus pietatem ut favore gemino Apostolorum tuorum patronorum scilicet nostrorum : acceptum habeas et efficias ratum hujus oblatum diei sacrificium. b Quod sacratissima illa inenarrabili gratia ita digneris illustrare : ut omnium percipientium receptum in pectoribus : sit in peccaminum expiatione : in mentis et corporis incolumitate : in hujus periculosissime vite custodia et munitione. Amen.

Ad orationem Dominicam

Preciosam in conspectu tuo Domine mortem Sanctorum Apostolorum tuorum Petri et Pauli : annis recursibus honorantes : damus gloriam laudi tue : quia luminaria preciosa a te vero lumine inefficiente succensa : non solum dum leguntur : sed dum coluntur illustant. Quia hi sunt duo olive : et duo candelabra aurea in conspectu tuo : atque in universam terram exiit sermo oris eorum : quorum intercessionis exoratos : dum suscipis devotionis officium : precum quæsumus largiaris effectum : dum clamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

A. Et cum.

Benedictio. Omnipotens Deus qui omnem remedium pietatis tribuit miseris : dei vobis Petri lachrymis emundati ab omnibus culpe contagis. Amen. Concedat doctrine Pauli : suscipere vos sapientiarum verbi. Amen. Ut illis per penitentiam : isle per doctrinam faciat vos pervenire ad vitam eternam.

recipiendis, hanc opinionem hæreticis quibusdam tribuit. Paulus, inquit, non diverso, sicut hæretici garrunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cæsare Nerone coronatus est. Eodem anno passos esse apostolos Petrum et Paulum tradidit Eusebius Cæsariensis (*Lib. II, cap. 25*), eamque opinionem confirmat auctoritate Dionysii, Carthiurum episcopi. Notat quidem hic Valesius Dionysium dixisse *κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, eodem tempore*, passos esse apostolos, quod, inquit ille, ad plurimum dierum intervallum extendi potest. Neque hæc ego negaverim; sed cum aliunde constet eos eodem die coronatos esse, de die quæstio non est. Quare nisi illud, *τὸν αὐτὸν χρόνον*, ad plures menses protrahatur, significat eodem anno mortuos esse; necne aliter sanctus Hieronymus intellexit, qui (*De Vir. illustr., cap. I*), cum dixisset Petrum decimo quarto Neronis anno cruci affixum fuisse, addit (*Ibid., cap. 5*) de Paulo : *Hic ergo quarto decimo Neronis anno eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatur.* Idem sentiunt ii omnes Antiqui quos pag. 25 citavi, qui, qualvis inter se de anno discrepent, in hoc tamen conveniunt, Petrum et Paulum eodem anno martyrium fecisse; quibus adde Idatium, in Fastis consularibus; Cassiodorum, in Chronicis; sanctum Epiphanium (*Ilar. 27, n. 6*), qui mortem eorum ad duodecimum Neronis annum refert; Asterium, episc. Amasenum, in fine homeliæ de sanctis Petro et Paulo, quos ait simul in carcere conjectos, et simul ambos jussu Neronis morte affectos; sanctum Augustinum, qui (*Serm. 200, n. 2, Ed. Maur.*) scribit Deum Petrum et Paulum apostolos, primum et novissimum passionem conjunxisse; et sanctum Leonem I papam, qui (*In pref. Cod. canon. Eccles. Rom.*) distiuncte ait sanctum Paulum uno quoque tempore cum Petro morte affectum fuisse.

ñ. Amen. Ipso prestante et auxiliante : qui in Trinitate perfecta unus Deus vivit et regnat in secula seculorum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Bicant Chorus. Gustate.

Com. Relecti Christi corpore. Quere in festo Corporis Christi. Fol. 367.

Oratio. Domine Jesu Christe qui Petrum et Paulum viriliter certantes : unum cruce : alterum gladio dignatus es consecrare : ut pro amore tui nominis fida dilectione : et ille crucis exitum : et hic gladii susceperet ictum : da nobis ut similiter dilectionem soam sequentes : et per Petrum crucis intremus secretum : et per Paulum spiritualis verbi semper gladio muniamur. Quo et per crucem Christi : cruciatus evadamus inferni : et per gladium spiritus penetremus abdita celi. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. ñ. Deo gratias.

Commemoratio Sancti Pauli.

Quere in natale unius Martyris. Fol. 421.

^a *In festo.* Est hæc Marciana, aut Martiana, illa virgo Deo dicata et martyr quæ, in municipio Rusteguriana nobili genere nata, Cesareæ in Mauritania, ob parricidium Diane simulacrum, quod fregerat, primum a tumultuante plebe graviter cæsa, deinde, sententia præsidis, in ludum gladiatorum data (in quo Christus Dominus insigni miraculo pudicitiam ejus intactam servavit), demum in amphitheatro bestiis tradita, coronam gloriæ obtinuit. A Gotho-Hispanis die iv Idus Augusti missa et officio proprio colitur; in Martyrologiis Adonis, Usuardi, Notkeri, et in Martyrologio Fuldensi, v Idus Januarii Marciana virgo et martyr in Mauritania Casariensi passa legitur. Illis prævisse creditur Romanum Parvum, in quo tamen Macra legitur : *V Idus Jan., in Mauritania Casariensi, Macra virginis et martiris.* In Romanoque Baronii v Idus Januarii, ob natalem passionis, et rursus iv Idus Augusti, ob translationem reliquiarum, ut in notis animadvertit em. Baronius, Marciana virgo et martyr commemoratur. In Martyrologiis Bedæ, Rabani, aut in Apographis Hieronymianis nomen ejus frustra quaeritur; de ea pariter silet Kalendarium Carthaginense, et quod v Idus Januarii Kalendarium Gotho-Hispani sæpius laudatum fragmentum de sancta Marciana sileat, nil mirandum, siquidem vetusto more a Gotho-Hispanis ejus festum iv Idus Augusti celebrabatur. Acta sanctæ Marcianæ edita sunt a Membrizio, et rursus ex Codice Andreae Du Chesne cum aliis collata edita sunt a Bolland (Tom. I Januarii, pag. 569). Sunt autem, non quidem præsidialia, sed ab auctore Christiano ædificata scripta; qui non diu post martyrium sanctæ Marcianæ in urbe Casariensi Mauritanicæ visisse videtur. Tillemontius, qui (*Hist. eccl. tom. V*) integro titulo de sancta Marciana agit, ait Acta pluribus annis post mortem sanctæ martyris exarata esse : quod haud ægre concedam, dummodo tempus illud non ultra triginta aut quadraginta annos protrahatur; et quod dicit, *facta plura particularia* in Actis illis legi quæ de eorum fide suspicandi occasionem præbent, nisi de vana suspitione loquatur, concedendum omnino non est, nec ille indicat quoniam facta illa sint quæ de auctoris veracitate suspicionem creant. Nam quod Marciana statum Diane, contra disciplinam Ecclesiæ, fregerit, Tillemontius ipse reponit

Octava Sancti Johannis Baptiste
Omnia dicantur ut in die. Fol. 350.

Visitatio Sanctæ Elisabeth :
Omnia dicantur ut in Assumptione. Fol. 361.

Processi et Martiniani Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 430.

Octava Apostolorum Petri et Pauli :
Omnia dicantur ut in die. Fol. 354.

Marcialis Episcopi :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. Fol. 432.

336 *Octava Visitationis :*
Omnia dicantur ut in die. Fol. 361.

Septem fratrum Martyrum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 430.

Translatio Sancti Benedicti :
Omnia dicantur unius Confessoris. Fol. 432.

^a *In festo Sanctæ Marcianæ Virginis et Martyris.*
Ad Missam. b Officium.

Omnia mandata tua ego custodivi Domine : sine causa persecuti sunt me : adjuva me : alleluja : alleluja : alleluja. y. Eructavit cor meum verbum bonum : dico ego opera mea Regi. P. Sine causa. y. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. P. Sine.

similia in Actis martyrum maxime authenticis inveniri. Miraculum illud parietis sese inter virginem et gladiatores interponentis, quoties illi nocti contra castitatem ejus quidquam attentarent, est plane singulare. At hoc a suspitione falsi vindicat Tillemontius, reponendo, Deum potentiam suam sæpe et mirabiliter exercuisse, cum integritas sacrarum virginum suarum a malorum hominum injuria vindicanda erat; additque: Si alia, hac occasione, patrata miracula diligenter quis recenseri velit, inveniet fortasse nonnulla hoc parietis miraculo creditu difficiliora, et sane angelo difficilius non est speciem induere parietis quam hominis. Quod sancta Marciana contra mansuetudinem Christianam non fecerit maledicendo archisynagogæ et ejus domui, eventus probavit, quo eam, non vindictæ desiderio, sed spiritu Dei actam, ultrius flammam in blasphemantis Judæi domum prædixisse potius quam imprecatam esse apparuit. Quibusdam displicet quod ad ludum gladiatorum damnata fuerit; sed cum feminas haud raro in arenam descendisse et gladio pugnasse non ignorant, incredibile illis videri non debet, si puellam impietatis, ut paganus videbatur, eam in ludum damnatam legant. Consule Lipsium (*Saturnal. l. II, c. 4*). Est tamen unus aut alter locus in Actis obscurus, ob vocum defectum, quæ fortasse ex aliis Codicibus, hactenus ineditis, supplebuntur. Ad fidem Actorum ista non minuunt. Cæterum de tempore martyrii sanctæ Marcianæ nihil certi constat; credibile est ante Diocletiani imperium contigisse. Dies passionis ejus v Idus Januarii, in actis a Bolland editis signatus, sed in Membrizio Idibus Januarii, et in Codice Du Chesne v Idus Julii, legitur. Hymnus Breviarium Mozarabum qui die sanctæ Marcianæ canitur ejus Acta breviter complexus est, indeque, et ex toto officio, patet, Marcianam quam Toleth Gotho-Hispani colebant, eam esse quæ Cesareæ in Mauritania passa est. Quare Tamaus de Salazar (*Martyr. Hisp. tom. IV, pag. 112, ad diem 12 Julii*) in hac re, alique recentiores, quos citat, audiendi non sunt, asserentes aliam esse Marcianam martyrem Tolethanam, aliam Mauritanam (*Vide Bolland., tom. III Julii, ad diem 12, in prætermisitis, pag. 224*).
^b *Officium.* Est cento comutus et facillis ps. cxviii, 168, 161, 86. y. Ps. XLIV, 2.

Oratio. Domine Jesu Christe : cui Virgo et Martyr Marciana et integritate jungitur : et sanguine sociatur : dum tibi et castimoniam vovit : et pro te sanguinem fudit : presta famulis supplicantibus : ut expiati a peccatis : tibi ita adhareamus : ne a te ulterius recedamus. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio libri Esaye prophete (a Cap. LIIII).

ñ. Deo gratias.

Nec dicit Dominus : lauda sterilis que non parit decanta laudem ^b et hymnum que non parietas. Quoniam multe filie deserte magis quam ejus que habet virum : dicit Dominus. Dilata locum tentorii tui : et pelles tabernaculorum tuorum extende : ne parcas. Longos fac funiculos tuos : et clavos tuos consolida. Ad dexteram enim tuam : et ad levam penetrabis : et semen tuum gentes possidebit : et civitates desertas hereditabit. Noli timere quia non confunderis : neque erubescas. Non enim te pudebit : quia confusiones adolescentie tue oblivisceris : et obprobrium viduitatis tue non recordaberis amplius. Quia dominabitur tui qui fecit te : Dominus exercituum nomen ejus : et redemptor tuus sanctus Israel : Deus omnis terre vocabitur. Quia ut mulierem derelictam et merentem spiritu vocavit te Dominus : et uxorem ^c ab adolescente abjectam dixit Dominus Deus tuus. Ad punctum in modico dereliqui te : et in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis mee abscondam faciem meam parumper a te : et in misericordia sempiterna misertus sum tui : ^d dixit redemptor eternus sanctus Israel Dominus omnipotens. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

^e *Psallendo.* Psalmum dicam nomini tuo Deus in secula : ut reddam vota mea de die in diem. *ñ.* Quia factus es spes mea : turris fortitudinis a facie inimici : habitabo in tabernaculo tuo Deus in secula. *P.* Ut reddam. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Ephesios (1 Cap. II).

ñ. Deo gratias.

Fratres : vos qui aliquando eratis longe : facti estis prope in sanguine Christi. Ipse est enim pax nostra : qui fecit utraque unum : et medium parietem mœrie ^f sepius solvens inimicitias in carne sua. Legem mandatorum decretis evacuans : ut duos condant in semetipsum : in unum novum hominem faciens pacem : et reconcilians ambos in uno corpore Deo per crucem interficiens inimicitiam in semetipsum : et

^a *Cap. LIV. Vers. 1-9.*

^b *Et hymnum.* Vulg. et Hebr., et himn. LXX, erumpe, et clama. Chald., gaude.

^c *Ab adolescente.* Vulg., ab adolescentia. LXX : non ut mulierem quæ ab adolescentia odiosa est, dixit Deus tuus.

^d *Dixit.* Vulgata tantum legit : dixit redemptor tuus Dominus.

^e *Psallendo.* Psal. LX, 9, *ñ.* Ps. LX, 45.

^f *Cap. II. Vers. 15 ad finem capitis.*

^g *Sepius.* Nec in Vulg. nec in Græco legitur. Cæterum et illud turris fortitudinis in psallendo, et hoc

veniens evangelizavit pacem vobis : qui longe fuistis : et pacem his qui prope. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno spiritu ad patrem. Ergo jam non estis hospites et advene : sed estis cives sanctorum et domestici Dei. Superedificati super fundamentum Apostolorum : et prophetarum : ipso summo angulari lapide Christo Jesu : in quo omnis edificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. In quo et vos coedificamini in habitaculum Dei in Spiritu Sancto. *ñ.* Amen.

Evangelium. Dominus noster Jesus Christus cum esset in Bethania. *Quere in commune unius Virginis. Fol. 436.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu.

^b *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Nequando rapiat ut leo animam meam : dum non est qui redimat : neque qui saluum faciat. *P.* Alleluja.

ⁱ *Sacrificium.* Alleluja. Magna facta es et preciosa filia Syon in universa terra : alleluja. *ñ.* Alleluja : benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Jacob : tu gloria Hierusalem : tu leticia Israel : tu honorificentia populi tui. *P.* In universa terra : alleluja.

Missa. Fortissimum auxiliatorem debellantium : eternorum conlatorem bonorum : Jesum Christum Dominum nostrum **339** continua supplicatione fratres charissimi imploremus : cui ad præstandum donum glorie ^j nec exercituum adversitas impedit sexum : sed consummatio tota præstanti in potestate ipsius redundat conlatoris ac Domini. Qui ad celorum regna conscendere nos provocans : tam castitatis mundicieque doctrinam : quam Martyrum nobis ^k præbuerunt gloriosa exempla. Hic namque ita ex utero virginali progressus matrem post suum egressum custodivit intactam : ut caro que sancta foret perpetuam de qua precesserat virginem servaret et sanctam. Et que sanctorum uniusque futura erat post partum : sanctitatis antea in se haberet commercium. Cujus hec quoque ^l sacra celebs : imitabilem cursum divino amore custodiens vim virilem suo in pectore gestans : illi concupivit equari virginitate : que genuit eum : qui corporali pro nobis interemptus est passione. Nos ergo humiles et abjecti qui nostre fragilitatis incuria : hujus sumus impares dono : quibus de actu nulla est audacia : saltem de penitentia : ut aliqua sit ejus intercessione fiducia : flebili cordis affectu Domino unanimes supplicemus : ut quia nos speramus de nostris malis suppliciorum perpeti penam : de illius nobis sentiamus postulatione indultam esse criminum veniam. Et qui nostrorum scelerum medium parietem, allidunt ad miraculum parietis quo sancta Marciana ab injuriis gladiatorum protegatur.

^b *Lauda.* Ps. VII, 3.

ⁱ *Sacrificium.* Ex Judith. XIII, 25 ; XV, 10.

^j *Nec exercituum.* Aliquid hic deficit ; forte : Cui ad præstandum donum gloriæ nec exercituum desideratur numerositas, nec diversitas impedit sexuum, sed consummatio tota præstantis in potestate posita, in laudem ipsius redundat collatoris ac Domini.

^k *Præbuerunt.* Lege præbuit.

^l *Sacra.* Forte, sacra virgo celebs,

admissionem premimur : per ipsius interventum apud Deum ejus amore tormenta sustinuit : remissione peccatorum aliquantula sublevemur. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Domine Deus Jesu Christi Domini nostri ante cuncta principia genitor : et in fine seculi demonstrator : te supplices humili imploratione precamur : ut nobis in hunc diem sacram Virginis tue Marciane collectis : nulla diabolice fraudis inlecebrosa inruptio subrepat : ut que vim sue carnis vincendo : sexum meruit transgredi genitalem : nos quoque sua tibi faciat esse placabiles prece : et que per carnis sue contemptum amoris conexa est tuo : nos suo adsociet te miserante consortio. Queve triumphalem palmam adeptam et sui sanguinis effusione : pro nobis apud te suffragetur in judicii futuri examine. Ut nos debita non puniamur ex pena : qui ejus suffragio : nostraque te placari credimus obsequela. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Unigenite Dei fili : qui beatissimam famulam tuam Marcianam gemina muneris claritate vestisti : ut et virginitalis entesceret merito : et martyriali adtolleretur triumpho : prebe eam suffragatricem esse mortalibus cunctis : que merito sui letatur in celis. Quo per eam et vivis et defunctis commoda tribuas : per quam nobis exempla castitatis insinuas. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Domine Jesu Christe ineffabilis pulcritudo justicie : qui inter lilia pascaris : et blandissimis delectaris Virginum choris : qui sponsaliam tibi Marcianam fortissimam Virginem : tanto charitatis amore junxisti : ut eam tibi et Virginem et Martyrem consecrasses : presta ut sicut illa in paradiso tuo : immarcescibilibus sanctimonie tue atque martyrii sertis coronata triumphat : ita nos assiduo ejus patrocinio : a conluvionibus peccatorum : et inlecebris carnalibus abstrahas : ac defendas. Et sic tibi acceptos efficias : ut eterne indulgentie compotes reddas : et pacis tue muneribus glorificandos adtollas. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : vere satis justum et pulcrum est : nos semper te in tuis operibus conlaudare : eterne Deus Pater omnipotens. Et cum non sit equum : ut pro sancta tua gloria a pollutis labiis nomineris : justum tamen est : ut nec etatis nec sexus infirmitas pro tuis immensis rebus : a tuis unquam debeat conticescere laudibus. Qui inter omnia que in hujus mundi officium libens creasti : hominem solum gloriosis tuis manibus ita formare jussisti : ut tue quoque similitudinis dignabili eum faceres pietate conformem. Ut ille interior habitus : qui ea quoque similitudine est formatus : quem ipse voluisti esse intelligibilem : sensum exteriorem suum habitu tuo faceret obedire precepto : et nequaquam uterque de tua laude sileret affectus : dum

utriusque in tua jussa servitutis **340** consummaretur profectus. Quem utique interiorem : sic tibi beata famula tua Marciana custodivit : ut feceras : ut non in aliquo degenerari in se pateretur : nec minui quod crearas : filioque tuo Christo Domino nostro se preparans : in ejus dilectione quam semper habuit roborata permansit. Quia illi se maluit moriendo conjungi : cui se vivendo obtulerat consecrari. Ipsi sponsalium custodivit pudorem : cujus semper concupivit habere amorem. Ipsi suam servavit fidem : cui se totam commisit devotione. Ipsi desideravi ornatum : cujus in se tenuit semper amplexum. Que parata ad nuptias venturum sperabat sponsum : adeptam est celestis thalami dignitatem per suum martyrium. Dumque eum quem diligebat anima ejus quereretur : ab eo qui eam in promptuarium paradisi introduceret inventa est : perfectam in se Christi retinens charitatem. Sanguinem non trepidavit suum effundi in terram : dum creatorem suum interioribus oculis videret : ^a intenta extenditur ligno : uritur flammis : laceratur ungulis. Stat mente immobilis : voce fortis : patientia laudabilis. De preteritis gaudens : de futuris exultans : de pollicitis non formidans. Contemnit temporalem penam : dum gloriam indubitata fide sperat sempiternam. Implentur sancto cruore ulcera laterum loca : et per sulcos cruentos liquor decurrit immaculatus. Dumque ad similitudinem crucis exaltatur ligno : animam immobiliter fixam tenet semper in celo. Merito ergo credimus hujus intercessu : tuum adesse nobis placatum aspectum : quem nostris sceleribus nobis fecimus esse adversum : per quod rogamus te : ut malorum nostrorum non recorderis : dum pietate solita parcis. Dumque ipsius semper ante te habes humillimas preces : quibus pro nobis incessabiliter exoraris : per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : ante ejus conspectum sanctorum millia Angelorum : multitudo Martyrum : chorus Virginum : omnisque innumera-bilis gloriosus exercitus beatorum non cessat clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : semper et benedictus : Dominus Deus omnipotens : quem providebant sancte tue in suo conspectu : qui a dextris eis fuisti ne unquam commoverentur. Teque laudat indesinenter omnis exercitus Angelorum. Quia tu es Dominus ac Redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Te omnipotens Deus petimus et rogamus : ut hanc oblationem quam tibi fidei et humili devotione offerimus : suscipere digneris propicius : et nostre servitutis libamina ipse tibi facias acceptabilia. ^b Ut accepta per mysterium Sancti Spiritus : nobis sanctificata tribuas postulatione nostre salutis : et in odorem suavitatis accipias.

^a *Intenta.* De equuleo, ungulis et lampadibus silent Acta Sanctæ Marcianæ, et vicissim nulla hic fit mentio bestiarum, leonis qui virginem non læsit, tauri a quo graviter vulnerata, neque pardi a quo dilaniata interfectaque est. De quibus in hymno Bre-

viarii distincte agitur.

^b *Ut accepta.* Lege : *Ut accepta et per ministerium sancti Spiritus sanctificata nobis tribuas, postulationemque nostræ salutis in odorem suavitatis accipias.*

q. *Ambr.*

Ad orationem Dominicam.

Domine Jesu Christe : cujus imperio rabidissimus leo non solum a nece beatissime Virginis et Martyris Marciane abstinuit : verum etiam feritate deposita : ejus immaculatum corpus adortus : moleste contingere non presumpsit : presta nobis : ut nitore tui Sancti Spiritus circumsepti : immanitatem non timeamus leonis horrendi : sed majestatis tue virtute repulsus : semper a lesione nostra maneat alienus. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. q. Et cum spiritu.

Benedictio. Omnipotens Dominus qui beatissimam Marcianam virginitatis ac pudicitie ornavit decore : mentes vestras explet ab omni mundana corruptionis contagione. q. Amen. Quique huic prestitit suam idolis non inclinare cervicem : a vobis arceat spirituum malignorum tentationem. q. Amen. Ac sicut illa post victoriam letatur cum Christo : ita eadem patrocinum : reducat vos gaudentis fieri parados. q. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum.

q. Et.

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Reflecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi.* fol. 267.

341 *Oratio.* Domine Jesu Christe : qui beatissimam Marcianam tibi testem : et Virginem consecrasti : dom te incorrupta sequitur : et pro te gloriosa vivit : annue nobis precibus ejus : ut eadem suffragante quavis indigent : et castitatis donum : et confessionis mercedem obtinere triumphum. q. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. q. Et cum. Missa acta est : in nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. q. Deo gratias.

^a *Juste et Rufine.* De sanctis virginibus et martyribus Hispanensibus Justa et Rufina xvi Kalendas Julius agunt Missale et Breviarium Mozarabum officio et missa propriis : et Orationale Gothicum, pag. 125 : *Incipiunt orationes in diem sanctarum Juste et Rufine*, xvi Kal. Aug. At in Romano Patro, Adonis, Usuardi, Romano Baronii, aliisque quibusdam Martyrologiis, die xiv Kal. Augusti coluntur. Martyrologium antiquum Ecclesie Antissiodorensis, xiv Kal. Aug. : Apud Hispaniam, Hispani civitate, sanctarum Juste et Rufine martyrio coronatarum. Ado prolixam, Usuardus brevis addunt elogium, quo tormenta quae passae sunt et mortis genus commemorantur. An in Apographis Hieronymianis de virginibus istis et martyribus mentio fiat, ambiguum est. In quibusdam xiv Kal. Augusti occurrit Juste nomen, in aliis Justa, in aliis utrumque omittitur, et in nullo Justa simul cum sorore Rufina legitur. Acta earum exstant apud Tamarum de Salazar, in Martyrologio Hispano (Tom. IV, pag. 165), ad diem 19 Julii, quae satis conveniunt cum iis quae de virginibus istis in libris liturgicis Gotho-Hispanis leguntur, et cum Actis quae Ado et Vincentius Bellovacensis (Spec. hist. lib. xiii, cap. 4) viderant. Erant igitur Justa et Rufina sorores virginis Hispanenses bonis fortunae pauperes, quae victim sibi, et unde egentibus subvenirent, labore manuum et fctilium mercimonia, querebant. Accidit ut plebs pagana Salambonem (est ea Venus Syria Adonidem

A

Margarite Virginis :

Omnia dicantur unius Virginis. Folio 436.

Quirici Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. Folio 430.

Triumphum Sancte Crucis :

Omnia dicantur ut in Exaltatione. Folio 375.

Alexii Confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris. Folio 432.

IN FESTO SANCTARUM VIRGINUM ET MARTYRUM • JUSTE ET RUFINE.

Ad Missam. b Officium.

Vias tuas Domine pronuntiavi : et exaudisti me. Docuisti me Deus justificationes tuas. Viam mandatorum tuorum cucurri Domine. q. Servavi mandata tua : et testimonia tua Domine. Quia omnes vie mee in conspectu tuo. P. Viam mandatorum tuorum. q. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. P. Viam mandatorum.

Oratio. Domine Deus : qui virginibus tuis glorioso amore flagrantibus concessisti : et querere et invenire dilectum : concede nobis ita a te ferventiori voto exquirere : ut fractuosi laboris mereamur reportare mercedem. q. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. q. Et cum spiritu.

Lectio Libri Proverbiorum Salomonis (Cap. XXXI).
q. Deo gratias.

Mulierem fortem quis inveniet ? Procul et de ultimis fructibus precium ejus. Consilii in ea cor viri sui : et spollis ejus non indigebit. Reddet ei bonum et non malum : omnibus diebus vite sue. Quaesivit solum : et solum : et operata est consilio manuum suarum : sicut est quasi navis institoris : de longe portans pauperum stum. Et de nocte surrexit : deditque predam domesticis suis et cibaria ancillis suis. Consideravit agrum et emit eam. De fructu matuum suarum plantavit vineam. Accinxit ^a fortiter lumbos suos : et ro-

plangens per urbem circumferens, stupem flagitaret. Cumque a Justa et Rufina vasa quaedam ex iis quae vendebant postulassent, reposerunt illas nefas sibi esse quidquam in cultum profani idoli conferre, quo repulsi incensa plebs, alii virginis incensere maledictis, alii vasa fictilia pedibus conterere coeperunt. Eo in tumultu Satamiba, de feretro decidens, contracta est. Pagani de comminuti suminis sui erimine virginis sorores accusantes, tanquam sacrilegas ad Diogenianum praesidem trahunt, a quo interrogatae, cum Christianas se esse professae fuissent, post equuleum, ungulas, atque tormenta, Justa in carcere, inedia, Rufina gladio, martyrii premium consecuta est. Apud Adonem Gabinius episcopus corpus Juste in puteum, projectum extraxisse, et in cimiterio Hispanensi deposuisse dicitur. Hunc ubi Sabinum episcopum Hispanensem esse contendunt, qui an. 285 ordinatus, concilio Illiberitano interfuisse creditur, atque inde colligunt Justam et Rufinam imperantibus Diocletiano et Maximiano passas esse. De reliquis et cultu harum virginum apud Hispanenses aliasque Hispaniae exterasque gentes, lege, si vacat, Bolland. (T. IV Julii, pag. 585).

^b *Officium.* Ps. cxviii, 26, 32. q. *Ibid.*, 168. *Pronuntiavi.* Vulg., *enuntiavi.*

^c *Cap. XXXI.* Vers. 10, ad finem capituli.

^d *Fortiter.* Ita LXX. *Fortitudine* Vulg.

coravit brachium suum. ^a Gustavit : quin bona est negociatio ejus : non extinguetur in nocte lucerna illius. Manum suam misit ad fortia : et digiti ejus apprehenderunt fusum. Manum suam aperuit inopi : et palmas suas extendit ad pauperes. Non timebit domui sue a frigidioris nivis : omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus. Stragulatam vestem fecit sibi : byssus et purpura indumentum ejus. Nobilis in portis vir ejus : quando sederit cum senatoribus terre. Syadonem fecit et vendidit : et cingulum tradidit Chananeo. Fortitudo et decor indumentum ejus : et ridebit in die novissimo. Os suum aperuit sapientie : et lex elementie in lingua ejus. Consideravit semitas domus sue : et panem ^b ociosa non comedit. Surrexerunt filii ejus : et beatissimam predicaverunt : vir ejus et laudavit eam. Multe filie congregaverunt divitias : tu autem supergressa es universas. Fallax gratia : et vana est pulcritudo : mulier timens Deum ipsa laudabitur. Date ei de fructu manuum suarum : et laudent eam in portis opera ejus. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

^c *Psallendo.* Spem dedisti mihi Domine : hec me consolata est in humilitate mea. *ñ.* Superbi inique agebant usquequaque : a lege autem tua non declinavi. Memor fui iudiciorum tuorum Domine. *P.* In humilitate. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios (^a II, cap. III).

ñ. Deo gratias.

Frates. Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus : ut sublimitas sit virtutis Dei : et non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur : sed non angustiamur. Aporiamur : sed non destituimur. Persecutionem patimur : sed non derelinquimus. Deficiamus : sed non perimus. Semper mortificationem ^e Jesu Christi in corpore nostro circumferentes : ut et vita Jesu in cordibus nostris manifestetur. Semper enim nos qui vivimus : in mortem tradimur Jesu : ut et vita Jesu manifestetur in **342** carne nostra mortali. Ergo mors in nobis operatur : vita autem in vobis. Habentes autem eundem spiritum fidei sicut scriptum est. Credidi propter quod locutus sum. Et nos credimus : propter quod et loquimur. Scientes quoniam qui suscitavit Dominum Jesum : et nos cum Jesu suscitabit : et constituet vobiscum. Omnia enim propter vos : ut gratia abundans ^f per multas gratiarum actiones abundet in gloriam Dei. *ñ. Amen.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (^g Cap. VII).

In illis diebus. Rogabat Jesum quidam Pharisæus : ut manducaret cum illo. Et ingressus domum discubuit. Et ecce mulier que erat in civitate peccatrix :

A ut cognovit quod accubuit in domo Pharisæi : attulit alabastrum unguenti. Et stans retro secus pedes ejus : lachrymis cepit rigare pedes ejus : et capillis capitis sui tergebat : et osculabatur pedes ejus : et unguento ungebat. Videns autem Pharisæus qui venerat eum : ait intra se dicens. Hic si esset propheta sciret utique : que et qualis est mulier : que tangit eum : quia peccatrix est. Et respondens Jesus dixit ad illum. Symon habeo tibi aliquid dicere. At ille ait. Magister dic : et ait. Duo debitores erant tui in feneratori : unus debebat denarios quingentos : alius quinquaginta. Non habentibus illis unde reddere : donavit utrique. Quis ergo eum plus diligit ? Respondens Symon dixit. Estimo : quia is cui plus donavit. At ille dixit. Recte judicasti. Et conversus ad mulierem : dixit Symoni. Vides hanc mulierem ? Intravit in domum tuam : aquam pedibus meis non dedisti. Hec autem lachrymis cepit rigare pedes meos : et capillis suis tersit. Osculum mihi non dedisti : hec autem ex quo intravit non cessavit osculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti : hec autem unguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi : remittuntur ei peccata multa : quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur : minus diligit. Dixit autem ad illum. Remittuntur tibi peccata. Et ceperunt qui simul accumbabant dicere intra se. Quis est hic qui etiam peccata dimittit ? Dixit autem ad mulierem. Fides tua te salvam fecit : vade in pace.

ñ. Amen.

C *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

^h *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Audi filia et vide. Quia concupivit rex pulcritudinem tuam : et ipse est Dominus tuus. *P.* Alleluja.

ⁱ *Sacrificium.* Offerte Domino holocausta et victimas vestras : decimas et primicias manuum vestrarum. Vota atque donaria : et comedite ex eis in conspectu Domini : ut benedicat vobis Dominus Deus vester. Alleluja. *ñ.* Locutus est Dominus ad Moysen dicens : dabo populo meo talem habere mentem : ut timeant me : et custodiant mandata mea : ut benedicam eis et filiis eorum in sempiternum. Vade et dic eis : revertimini in tentoria vestra. *P.* Ut benedicam.

Missa. Devotissimam Sanctarum ac beatissimorum Juste et Rufine Martyrum fidem : et famosissimas toto orbe victorias : debito honore venerantes : omni studio : omnique intentione fratres charissimi : Domino supplicemus : ut sicut earum virtutibus gratulamur : ita earum meritis copulemur. Neque nos desperare fas est : Martyris nobis gloriam quocumque in tempore posse donari. Namque secundum cohibuisse : insignis patientie est. Cupiditatem frenasse : palma virtutis est : et domuisse libidinem : corona martyrii est. Per hec diabolum infe-

^a Gustavit. Vulg., gustavit et vidit. LXX, gustavit quod bonum est operari.

^b Ociosa. LXX, et cibos ociosa non comedit.

^c Psallendo. Ps. cxviii, 49, 50. *ñ.* Ibid., 51, 52.

^d Cap. IV. Vers. 7-16.

^e Jesu. Vulg. et Græc., propter Jesum.

^f Per multas. Vulg., per multos in gratiarum actione. Græc., per multorum gratiarum actionem.

^g Cap. VII. Vers. 36, ad finem capituli.

^h Lauda. Ps. xlii, 11.

ⁱ Sacrificium. Ex Deuteronomio, xii, 6, 7. *ñ.* Deut. v, 29, 30.

stat : per que ista concreditor : et plerumque plus valent occulta bella : quam publica : dum minus erubescunt : qui sine teste operantur. Ad celum itaque oculos animumque vertamus : ut omnipotens Deus inspector cordis : cognitorque secreti cum probaverit sibi placere que querimus : voluntatem nostram sibi pro passione deputet : et vota pro sanguine. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Penitentia tuarum Domine Martyrum Juste et Rufine solennia celebrantes : que mercimonio scitilium vasculorum contempto : usque passionis meruerunt gloriam pervenire, Te acclives oramus : ut per eas apud te nostra accipiat oratio : quarum tu letatus es de triumpho. Per eas evincamus cupiditatis incendia : per quas **343** ipse tortoris ^a evincisti tormenta : ipsisque nos intercedentibus corrige : quarum te victorem ostendisti in passione. Ut que tibi per gloriam meritum : effecta sunt vasa virtutum : unumquemque nostrum apud te obtineat vas suum absque contagione possidere peccaminum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus qui nos per Apostolum tuum : propriis manibus victum querere precepisti : Sanctorum tuarum Juste et Rufine precibus spiritualem nobis attribue victum : et quotidianum pie miserationis subsidium. Ut he Virgines que suis manibus et proprie salutis : et indigentis provisores inopum extiterunt : suis suffragiis tam viventibus : quam defunctis congrua remedia largiantur. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Piissime redemptor et conditor universæ carnis : qui patientia tuarum Virginum antiqui hostis contrivisti impulsu : qui predictarum Virginum societatem turbare ex confractione ausus est vasculorum. Dona nobis : ut immobiliter in nostris cordibus radicans : infirma nostri corporis vasa fortia tibi per charitatis opera preparemus. Quo nullis elisi jaculis adversantis : indisrupte utamur muneribus pacis. *Respondetur. Amen.*

Introitus. Dignum et iustum est : equum vere et salutare est : nos tibi immensas agere gratias omnipotens Trinitas Deus. Qui Martyres tuas Justam et Rufinam : victum sibi scitili commercio requirentes : ^b nefandis idolorum monstruosis dissipatisque : in honorem vanitatis offerri sibi proposita perurgebant : eo usque ad consummationem martyrii perduxisti : ut nulla insultantis caterve procacitate turbate : nullaque infestantis ^c principis ferocitate mollite : postremo nec ipsis penarum atrocitatibus fracte : te verum Deum integra confessione clamando infula passionis ornate : regnis celestibus jungerentur. Magnum est itaque ante passionem miraculum jam premissum : frangebantur itaque vasa scitilia : quia celestia per passionem parabantur immutari Martyrum membra. Non fuit temporale commercium : sed Christi negotium per quod possent emere sancte Martyres celum.

^a Evincisti. Lege evicisti.

^b Nefandis. Forte (nefandis idolorum monstris dissipatis, cum in honorem vanitatis offerre stipem proposita poena perurgebantur) eo usque, etc.

A O furor sacrilegus : se ipsum frangit in vasis : et Christum facit triumphare de sanctis. Sua non sunt membra que destruxit quas cum eterno Rege vivere facit : cum punit. Ecce innumerabiles non cessant ^d pene : et sanctissime Virgines Christum Dominum non desinunt preconari. Coctum adversarius dissipat : quod a sanctissimis Virginibus venditur lutum. Quia crudelitatem suam gehenne parabat exurendam incendio. Talis atrocitas veritate devincitur : sic humilitas cum superbia dimicat. Ut martyres quas per confractionem vasculorum diabolus condemnasse credebatur : perfecta consummatione martyrii celeste regnum obtinuisse ^e gemescat. Unde majestatem tuam Pater piissime postulamus : ut quemadmodum illis in congressione passionis donasti constantiam : ita et nos vitiis carnalibus expiatis facias pervenire ad gaudia sempiterna. Per Christum cui merito omnes Angeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Quem sacre Virgines Justa et Rufina : vite operibus pariles : sociæque passionis consummatione felices. Ex illo ^f se questu pertenui scitilium vasculorum : vestierunt in paupere : collegerunt in hospite : satiarent in sitiēte. Sit igitur illi honor : et indefessa laudatio : qui horum munerum inspirator est pariter et susceptor. Cum ipse his se egere pronunciat : qui solus hec hominibus tribuenda inspirat. Ipse quippe horum inspirator : dum hic in membris suis pie reficitur : donata donantibus post multiplici fenore : se retribuyente largitur. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Ob honorem passionis famularum tuarum Juste et Rufine : has tibi Deus Pater hostias immolantes : precamur : ut illarum inventu : que se tibi vasa mundissima exhibuerunt : hoc tibi oblatum sanctifices holocaustum. Prestans supplicibus nobis : ut quarum mercimonio dudum saciasti inopiam : pauperum harum prece rata tibi efficias vota fidelium populorum.

ñ. Amen.

344 Ad orationem Dominicam.

Fac nos eterne Deus : ut unusquisque nostrum : vas suum in honore et sanctificatione possideat : qui Virgines tuas Justam et Rufinam ex questu scitilium vasculorum passionis perduxisti ad gloriam : quo emundatis conscientiis ad te proclamemus e terris. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

Benedictio. Christus Dominus vos sibi placita efficiat vasa : qui Justam et Rufinam sibi efficit vasa mundissima. *ñ. Amen.* Quique illas non passus est de scitilium vasculorum fractione tritari : nunquam

^c Principis. Forte, præsidis.

^d Pene. Lege poena.

^e Gemescat. Lege gemescat.

^f Se. Lege te.

vos patiatur dissolutis compagibus interne mentis A
inludi. *ñ*. Amen. Quo fortes corde et corpore : quarum nunc celebratis solemnia : perpetualiter percipiatis suffragia. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Reflecti Christi corpore. *Quere in fo.* 267.

Oratio. Confirma in visceribus nostris misericordie tue munera omnipotens Deus : ad augendam fidem nostram : ad corroborandam spem : ad illuminandam scientiam : ad multiplicandam charitatem : ad conservandam corporis et anime puritatem. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. B
Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

* SANCTE RUFINE VIRGINIS.

Ad Missam. Officium

Omnia mandata tua. *Oratio.* Domine Jesu Christe cui Virgo et Martyr Rufina. *Prophetia.* Lauda sterilis. *Require in Sancte Marciane.* fo. 338.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Psallendo. Letabor ego super eloquia tua Domine : sicut qui invenit spolia multa. *¶*. Iniquitatem odio habui : et abominatus sum : legem autem tuam dilexi. P. Sicut qui invenit. *Dicat Presb.* Silentium facite.

Epistola. Qui statuit in corde suo. *Quere in commentum unius Virginis.* folio 436.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (c. Cap. X).

In diebus illis Dominus noster Jesus Christus in quoddam castellum intravit : et mulier quedam Martha nomine excepit illum in domum suam : et huic erat soror Maria nomine : que etiam sedens secus pedes Domini : audiebat verbum illius. Martha autem satagebat circa frequens ministerium : que stetit et ait. Domine non est cure : eo quod solam reliquit me soror mea ministrare ? Dic ergo illi : ut adjuvet me. Et respondens dixit illi Dominus. Martha Martha sollicita es : et turbaris erga plura : porro unum est necessarium : Maria optimam partem elegit : que non auferetur ab ea. Et cum hec diceret : extollens vocem quedam mulier de turba dixit illi. Beatus venter qui te portavit : et ubera que tu suxisti. At ille dixit. *d* Utique beati qui audiunt verbum Dei : et custodiunt illud. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

a Sancte Rufine. In Breviario Mozarabum singillatim de Justa et de Rufina propriis officiis agunt. In Missali sunt pariter binæ missæ, quarum prima est de ambabus, altera sanctæ Rufinæ propria, illatio utrisque communis est, Orationale Gothicum unico officio ambas has sacras virgines colit.

b Psallendo. Ps. cxviii. 162. *¶*. Ibid., 163.

c Cap. X. Vers. 38, ad finem capitis, et cap. xi, 27, 28.

* Lauda. Lauda anima mea Dominum : laudabo Dominum in vita mea : alleluja.

Sacrificium. Munera accepta erunt. *Quere in Sancta Leocadia.* fol. 416.

Missæ. Adesto nunc precibus famulorum tuorum clementissime Deus : in hac celebritate gloriose Martyris tue Rufine : pro cujus invicto agone : tuis altaribus sacrificiorum libamina offerimus : et laudes cum exultatione cantamus. Tua est enim gratia : non solum viros : sed etiam feminas per fidei confessionem miris victoriis emicare : atque subacta nature conditione : hostem religionis agone justicie evincere. Hujus ergo in laudibus festisque solennibus : tuam clementiam flagitamus piissime Pater : ut adalt nobis suffragium glorie ejus auxilium : perveniatque nobis passio ejusdem ad veniam : quo illam eternam comitatur ad gloriam.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Sacratissimam passionem Martyris tue Rufine : tempore recuso celebrantes eterne Deus : hujusmodi *f* sacrificiis libamina tuis a te consecranda immolamus altaribus : invocantes clementiam tuam : ut **345** hoc sacrificium per intercessionem beatissime Martyris tue Rufine : repropiciationis nostre valeat coram te meritum obtinere. Atque ita pro nostris expiandis delictis : hujus libaminis ascendat oblatio : sicut Sancte tue Rufine per tolerantiam passionis : precessit gloriosa vocatio. *ñ*. Amen.

Post-nomina. Recensitis nominibus Sanctorum fideliumque viventium : ac defunctorum : tuam summe Pater clementiam flagitamus : ut qui Sanctis tuis pro laboribus prestat coronam : defunctis conferas sortem quietis fidelibus repromissam : nobis quoque pietatis tue donum tribuas eternorum. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Hec est fratres charissimi Ecclesie lex : et Christiani nominis forma : Deo atque hominibus pace conjungi : corde copulari. Pax sit in ore : pax sit in voluntate : pax sit in moribus : ac temporibus nostris. Ut dum per concordie vinculum unum sumus : Martyris tue Rufine meritis justicie fructibus decoremur : et in compagem : connexionemque Christi corporis maneamus. *ñ*. Amen.

Intatio. Dignum et iustum est : vere equum et salutare est : nos tibi omnipotens Deus gratias agere : sacrificia spiritualia celebrare : per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum. Cujus ob amorem Martyr tua Rufina : tanto vigore certaminis claruit : ut oblata *s* secum sui referentia ad palestram mirabilis prelii prestantior reperta viris : invicto agone consisteret : plus subjacens religioni : quam sexui. Imbecillitatem carnis exuperans con-

d Utique. Volg., *quin imo.* In vetustis Codicibus Vercellensi, Veronensi et Brixienti, legitur : *Beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt, omnis-particulis quin imo aut similibus, et in fine particula illud.*

e Lauda. Ps. cxlv, 2.

f Sacrificiis. Lege Sacrificii.

s Secum sui referentia. Tolle ista, et lege : *Ut oblata ad palestram mirabilis prelii, etc.*

stantia mentis : cujus compar prelii ^a gloriosaque non dissimilis ^b Rufina Martyr pervenit ad premium passionis, Utrique paupercule mundo : sed divites celo. Nihil habentes : sed omnia possidentes : gestantes in vasis fictilibus thesaurum non corruptibilem metallorum : sed celestium premiorum. Ex fragilli quodam hujus vite usu supernas mercantes divitias : ad passionem veloces : ad tolerantiam fortes : stadium mundi congresses : vires diaboli zelo fidei conciderunt. Non robore corporis : sed tue auxilio potestatis. ^c Infirmitas quippe earum natura : infustres coronas adeptae sunt : quia nec fragilitas femine accessit : nec virtus in dolore ^d deviegit. Quarumcumque tanta existerunt insignia laudis : ut ellio demonum ^e simulacro : te Deum clara voce predicarent mundo. Colendum te creatorem cunctiorum ostenderent : et redemptorem confessione mirabili adtestarentur. Sequipedes ^f Marie more comites existerunt : contentientes mundum et amantes Christum. Ille enim Apostolis denunciaverunt : Jesum ab inferis resurgentem : iste gentibus Christum in cellis regnantem. Atque ita dum pari funguntur officio : pariter nunc ^g conlectantur regno et merito. Per ipsum cui merito omnes Angeli non cessant clamare : ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus semper : et benedictus Dominus Deus omnipotens : quem providebant Sancte tue in suo conspectu : qui a dextris eis fuisti : ne unquam commoverentur. Te laudat indesinenter omnis exercitus Angelorum. Quia ipse es Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Te omnipotens Deus petimus et rogamus : ut hanc oblationem : quam tibi fidelis et humilis devotione offerimus : suscipere digneris propitius : et nostre servitutis libamina : ipse tibi facias acceptabilia. ^h Ut accepta per ministerium Sancti Spiritus nobis sanctificata : tribuas postulationem nostre salutis : in odoremque suavitatis accipias.

ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Oremus Patrem dilectissimi : sicut Magister do-

^a Gloriosaque. *Legi gloriisque.*

^b Rufina. Plerumque *Iusta* appellatur soror Rufinae.

^c Infirmitas. *Legi : Infirmae quippe natura illustres coronas adeptae sunt.*

^d Deviegit. *Legi est devicta.*

^e Simulacro. Simulacrum hoc Salambonis, seu Veneris Syrae aut Babyloniae plangentis Adonidem fuisse, Acta harum virginum produnt. Lampridius, in *Heliogabalo*, cap. 7 : *Salambonem omni planetis et jactatione Syriaci cultus exhibuit, omen sibi faciens imminentis exitii.* Hesychius (*In Lexico*) : *Σαλαμβών, ἡ Ἀποδὲξὶς παρὰ βαβυλωνίων.* Salambo, Venus apud Babylonios. De etymologia hujus vocis *Salambo*, consule, si lubet, *Salvasium* : hoc autem simulacrum cum prope apothecam sacrarum virginum *Iustae* et *Rufinae* in terram delapsam comminutumque fuisset, eisdem praecelsum martyrii obundi occasionem praebuit.

^f Marie. *Porte, Mariarum.*

^g Conlectantur. *Legi collatantur.*

^h Ut accepta. Eadem oratio est in missa sanctae Marciannae (*Pag. 340*). Vide ibidem notata.

ⁱ Domine. Haec eadem oratio in Breviario legitur ad matutinum officii sanctae Rufinae, ex hac autem

A cuit. Amica et familiaris oratio est : Deum de suo rogare : ad aures ejus ascendere Christi orationem. Agnoscat Pater filii sui verba : dum preceam fundimus : qui habitat intus in pectore : ipse sit et in voce : et cum ipsum habeamus apud Patrem advocatum pro peccatis nostris : quando peccatores pro delictis nostris petimus : advocati verba proclamemus : clamantes : atque ita dicentes. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni, Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Christum Dominum qui Virginem suam Rufinam : casto sibi desponsavit amore : indissolubiler vos sibi per suam charitatem **346** adsociet. ñ. Amen. Quique in illam virginis contulit donum : conferat in vobis sue gratie complementum. B ñ. Amen. Ut qui virginitate caretis : ex meritis virginis Rufinae potiimini gaudiis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore. Quare in festo Corporis Christi, fol. 267.

Oratio. ¹ Domine Jesu Christe : cui Virgo et Martyr Rufina : et integritate jungitur et sanguine sociatur : dum tibi et castimoniam vovit : et pro te sanguinem fudit : presta famulis supplicantibus : ut expiati a peccatis : tibi ita adhaereamus : ne a te ulterius recedamus. ñ. Amen.

Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. ñ. Chorus. Deo gratias.

Morine Virginis :

Omnia dicantur unius Virginis precipue. fol. 436.

Margarite Virginis et Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis ut supra.

Praxedis Virginis :

Omnia dicantur unius Virginis. fol. ut supra.

I IN FESTO SANCTAE MARIE MAGDALENE.

Ad Missam. ² Officium.

In omni opere suo dedit confessionem sanctam :

et ex aliis orationibus Breviarii, ac Missalis et Orationalis Gothici, apparet quantum a vero aberrant, il qui *Iustam* et *Rufinam*, non virgines, sed matronas appellaverunt.

D ¹ In festo. De sancta Maria Magdalene silent libri omnes, liturgici antiqui, praeter Missale et Breviarium nostrum. Silent Apographa vetusta Martyrologii Hieronymiani, et Gellonense Martyrologium. At sanctam Mariam Magdalenam die 22 Julii commemorant Martyrologia Bedae, Adonis, Usuardi, etc., et antea Romanum Parvum. Graeci quoque, in Menologio Basilii, et in Menais, die 22 Julii eandem colunt. Si excipiantur ea quae de sancta Maria Magdalene evangeliste in Evangelii et in libro Actuum tradiderunt, paucis persunt ad eam spectantia quae certo constant. Incertum est an fuerit mulier illa peccatrix de qua sanctus Lucas in Evangelio (*Cap. vii, 37*) an virgo fuerit, an vidua, an fuerit soror Marthae et Lazari, an martyr obierit, an reliquiae ejus Constantinopoli, an in Gallia habeantur. De quibus consule em. Baronium (*In Annal.*, ad *ann.*

² Officium. Ecclesiasten. XLVH, 9. γ. Ps. II, 2.

alleluja. Verbum glorie et in corde suo hymnum dixit: alleluja. *ŷ.* Confitebor tibi Domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. *P.* Verbum. *ŷ.* Gloria et honor Patri: et Filio: et Spiritui Sancto: in secula seculorum: amen. *P.* Verbum.

Oratio. Laudet te Domine lingua nostra: annuncians iusticias tuas. Et exaltent labia nostra precepia veritatis: ut non dissolvantur vaniloquio falsitatis. Sicque tibi confitendo remissis criminibus exultemus: ut in congregatione iustorum sacro agmine decantes: vite beate efficiamur heredes. *ŷ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum.

Prophetia. Mulierem fortem. *Require in Sanctarum Juste et Rufine.* fol. 341.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum spiritu.

Psallendo. * Confitebor tibi Domine in vasis psallorum: veritatem tuam psallam tibi in cythara Deus sancte Israel. *ŷ.* Sed et lingua mea annuntiabit iusticiam tuam: tota die laudem tuam. *P.* Psallam tibi in.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Romanos
(*Cap. X.*).

Deo gratias,

Clarissimi: hoc est verbum * filii Dei: quod predicamus: quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum: et in corde tuo credideris: quod Deus illum suscitavit a mortuis: salvus eris. Corde enim creditur ad iusticiam: oris autem confessio fit ad salutem. Dicit enim Scriptura. Omnis qui crediderit in eo: non confundetur. Non enim est distinctio inter Judeum et Grecum. Nam idem Dominus omnium: dives in omnibus: qui invocant nomen. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini: salvus erit. *ŷ.* Amen.

Evangelium. Rogabat Jesum quidam phariseus. *Require in festo Sanctarum Juste et Rufine.* fol. 342. *Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum.

Lauda. Alleluja. *ŷ.* Deus meus es tu et confitebor tibi: Deus meus es tu et exaltabo te. *P.* Alleluja.

* *Sacrificium.* Munera accepta apti super altare mentis: et domus orationis mee honorabitur: alleluja. *ŷ.* Letetur anima mea in Domino: induit enim me veste salutari: et tunica jocunditatis tanquam sponsus imposuit mihi mitram: ut aponsam deco-

an. 35). Sollerium (Apud Bolland., tom. V Jul., a p. 187), Tillemontium (Tom. II, Hist. eccl., a pag. 28, et a pag. 471), Natalem Alexandrum (Hist. eccl., sæc. I, diss. 17), aliosque bene multos apud hos citatos. Græci autem sanctam Mariam Magdalenam Ephesi obtinisse, e qua urbe corpus ejus Constantinopolim delatum fuit. A sæculo XII celebris erat cultus sanctæ Mariæ Magdalene Vezeliaci, in monasterio Burgundie, cujus reliquie illuc, ut aiebant, Hierosolymis translata fuerant. Eam sanctam Mariam Magdalenam, cujus reliquie in Ecclesia fratrum Prædicatorum oppidi sancti Maximini, in Provincia, coluntur. sororem es-

se Marthæ et Lazari perhibent. De qua plura vide apud Natalem Alexandrum (Hist. eccl., sæc. I, diss. 17, p. 2).

Missæ. Domine Jesu Christe: qui ad agnitionem tui nominis Mariam Magdalenam ducere dignatus es: et eam a nexu criminum tua bonitate solvere voluisti. Concede nobis famulis tuis de tua misericordia confitentibus: ut tua pietate soliti: et per eius merita puro corde et mente devoti: ad tui nominis confessionem pervenire mereamur valeant. *ŷ.* Amen.

Alia Oratio. Christe Jesu qui mentes et corda purificas: conscientias nostras petimus 347 ab omni contagione peccati abstergas: ut impolluti labiis confessionem veram de te plebi proderet conemur: sicut beata Maria Magdalena nomen tuum confitendo: meruit ab omnibus vitiis expiari: ita nos indignos et per peccatum maculatos: dignos et purificatos ad te per confessionem jubeas gratissime pervenire. *ŷ.* Amen.

Post nomina. Oratio. O bone redemptor qui miserando parcis: et parcendo remittis: te diligentes ab omni periculo libera. Etiam fidei populo nomen tuum vere confitenti: et Maria Magdalene festivitatem congaudenti: peccatorum omnium remissionem plenariam concede. Et sicut dignatus es post lachrymarum rigationem Magdalenam ab omni sordē peccaminum emundare: ita nos purgatis mentibus: et vitiis extirpatis: consortes fieri facias tui regni celestis. *ŷ.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Omnipotens et inæque Deus: qui Mariæ Magdalene peccatorum confessione: ad te animam ejus accedere jussisti: in pace tu nos: et pia peccatorum confessione salva: et fraternæ dilectionis amplexibus iustifica. Quo per Mariam Magdalenam et confessionis dono a vitiis emundemur: et pacis unitate tue visionis solacio potiamur. *ŷ.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens Pater: per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Cujus nec fides necessitate sexus variatur: nec virtus tēderitudine muliebrium artum enervata dissolvitur. Invictum enim Ecclesie Catholice caput: ita suis membris subrogavit virtutis augmentum: ut non solum viros sui nominis testes: in certamine victores per patientiam redderet: verum etiam feminis triumphalem coronam per tolerantiam condonaret. Implicabilis quippe carnificis furor exquisita supplicia membris muliebribus admovebat: sed virilis virtus inlata cruciamenta tenebat. Nec enim

se Marthæ et Lazari perhibent. De qua plura vide apud Natalem Alexandrum (Hist. eccl., sæc. I, diss. 17, p. 2).

* *Psallendo.* Ps. LXX, 22. *ŷ.* Ibid., 24.

* *Cap. X.* Vers. 8-14.

* *Fili Dei.* Vulg. et Græca, Primasius et Ambrosiaster, fidei legunt.

* *Lauda.* Ps. CXVII, 23.

* *Sacrificium.* Est cenio e verbi Scripturæ et alienis consultus.

* *Maria.* Lege Mariæ.

debut fremitum viri formidare tortoris : que intimo palacio mentis presenti fruebatur presidio Salvatoris : et que invicti Regis auxilio utebatur in corde : cruciatus fortiter vincebat in corpore. Sed in his omnibus Christus Dominus unigenitus tuus continuis laudibus est glorificandus : qui est ubique laudabilis : ubique mirabilis. Qui et Mariam Matrem inlibatam ab omni corruptione servavit : et Mariam Magdalenam sui nominis * fidelissimam testem in confessionem suscepit. Et sicut Mariam fecit Virginem permanere post partum : ita Mariam Magdalenam victtricem fecit post transitum. Quem conlaudant omnes Angeli et Archangeli : ita dicentes. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui celestium non solum hymnum tibi vis offerri : sed meritum. Et sanctorum Angelorum tam votis uti : quam carmina admittere. Qui supernarum virtutum concentum in tua predicatione sumimus : etiam superioris vite affectu : ex correctione vivamus. Per Christum Dominum ac Redemptorem eternum.

Post pridie. Precibus Confessoris tue Marie Magdalene omnipotens Deus : hoc tibi oblatum a nobis sacrificium suscipe : et tue benedictionis perlustra sanctificatione. Ut dum ex his sumpserimus : quicquid in confessione poposcerit lingua : prelargiri dignetur tua miseratio consueta. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam. Deus qui beate Marie Magdalene penitentiam ita tibi placitam gratamque fecisti : ut non solum ei peccata dimitteres : sed etiam in amore grata cordis ejus intima perlustrares : da nobis tue propiciationis abundantiam : ut ejus solennitate letemur : cujus precibus apud te a peccatorum nostrorum maculis emundemur. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Do-

* *Fidelissimam testem.* Gotho-Hispani est cultum sanctæ Mariæ Magdalene a Græcis accepisse videantur, tamen in officio Breviarii, et in hac missa, docent eam non aliam esse quam mulierem illam peccatricem de qua Luc. vii, 37 : quam opinionem sanctus Gregorius Magnus (*Hom. 35 et 33 in Evang.*) clare tenet, ejusque auctoritate adeo commendaverat, ut in Hispania et Gallia sæculo vii tanquam minime dubia recepta fuerit, quod ex Chrodoberti Turonensis episcopi judicio de muliere adultera, in notis ad sanctum Leonem (*T. II, pag. 489, Edit. Quesn.*) edito, et ex hoc officio Gotho-Hispano, colligere licet, in quo tamen nullibi innuunt Mariam Magdalenam sororem fuisse Lazari et Marthæ, eam autem aperte in oratione *post pridie* confessorum appellat, et in illatione tormenti pro fidei confessione passam esse ostendunt. Sane Modestus ille Hierosolymorum archiepiscopus (*Apud Photium, Bib. Cod. 275*) in homelia de myrophoris, seu de mulieribus ad sepulcrum Domini unguenta ferentibus, scribit in historia traditum esse Mariam Magdalenam virginem exstisise, et martyrium subisse, atque in urbe Ephesi cursum vite apostolicum per martyrium conficisse.

^b *Sancte Christine.* Non una apud hagiologos sancta Christina virgo et martyr legitur. Kalendarium marmoreum Neapolitanum 15 Martii P. S. CHRISTINE signal, id est, *Passio sanctæ Christine* de qua eodem die Menæa Græcorum, Martyrologium Seberi,

minus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Christus Dominus qui beatissimam Mariam Magdalenam se digne coram hominibus confiteri fecit : confiteatur et nos coram Patre suo : qui est in celis. *ñ. Amen.* Et qui in ore suo accepta sibi confessionis contulit cantica : ipse confessionem nostram remunerandam suscipiat. *ñ. Amen.* Ut exemplo beatissime Marie Magdalene confitentis : confitendo et laudando nomen **348** Jesu Christi in seculum : participes ejus quam confessi sumus : mereamur esse in celo. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Dicat Chorus.* Gustate. Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi. fol. B 267.*

Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum : in honorem Sanctæ Marie Magdalene tibi obtulimus : misericordie opem in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tuo muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Apollinaris Episcopi et Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. folio 423.

In sancte Christine Virginis et Martyris :
Ad Missam Officium.

Et omnia alia dicantur unius Virginis. fol. 436.

Missa. Plasmatores generis humani fratres charissimi Virginis filium : pro Virginibus deprecemur :

Menologium Sirlleti, et ex eo Martyrologium Romanum Baronii agunt, eam autem in Perside passam tradunt. Alia est Christina virgo et martyr, quam cum martyribus Lampsacenis 15 Maii referi Menologium Basilii ab em. Hannibale Albano editum, et alia quam idem Menologium die 30 Maii commemorat, simul cum Eusebio Charalampo aliisque martyribus passa; sed omnium celeberrima est sancta Christina illa quam Græci pariter et Latini die 24 Julii colunt. De qua Græci in laudato Menologio Basilii, Latini in vetustis Hieronymianis, in Romano Parvo, in Adonis, Bedæ genuino, Romano Baronii, aliisque passim Martyrologiis mentionem faciunt. Hanc Gotho-Hispani missa et officio proprio colunt. De patria ejus et loco martyrii ambigitur. Menologium Græcorum et Apographa Hieronymiana Christianam in civitate Tyro passam exhibent. Et Ado, ex Romano Parvo, 1x Kal. Aug., addit : *Apud Italiani in Tyro, quæ est circa lacum Vulsinum, natale sanctæ Christianæ virginis.* Et ex his Martyrologium antiquum Antissiodorensis Ecclesie : 1x Kal. Aug., in Italia, civitate Tyro, quæ est circa lacum Vulsinum, natale sanctæ Christianæ virginis et martyris. Difficultatem auget quod nulla exstet probata memoria hujus civitatis Tyri ad lacum Vulsinum; quare non desunt qui, cum Græcis, putent sanctam hanc Christianam Tyri in Phœnicia martyrium fecisse, ejusque reliquias, in Italiam translatis, in oppidum aliquod juxta lacum Vulsinum collocatas fuisse. Ut

ut in utroque sexu contra carnis incentiva ^a luctantes: diabolus compungatur: ^b in stimulis clipeum sue pietatis opponat: ^c famule vero Christine precibus: hec que in fidem passionis sue offerimus sacrificia: pariter omnibus nobis ornamenta concedat. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui Sanctam Martyrem tuam Christinam: celesti igne succensam lumen omnibus oblatione proprii corporis voluisti imitabilem demonstrare. Concede nobis: ut sicut illa superando spiritualium nequiciarum bella nomini tuo claruit: ita et nos devictis vitiorum criminibus perfecta cordium puritate tibi semper placere mereamur. *ñ. Amen.*

Post nomina. ^d Accipe venerabilis Martyr et Virgo Christina: etsi indigni culoris officia: tandem et vota totius populi precantis attende: ut que es de meritorum tuorum remuneratione secura: sis etiam de nostrorum criminum remissione sollicita. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui Virginum votis placaris: qui in martyrii oblatione letaris: dona nobis tibi offerre quo placeris: ut sancte Martyris et Virginis tue Christine consequamur auxilium: et tue propiciationis arbitrio tales efficiamur in die iudicii: quales nos delibatos protulisti. *ñ. Amen.*

Inlatio. Equum et iustum est: dignum et iustum est: nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus: per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui beatissimam Virginem et Martyrem suam Christinam: diversis certaminibus dimicantem: celestibus muneribus cumulavit. Arguitur quidem multis tormentis: sed corona ipsius diversis margaritis ornatur in celis. Prestat ei divinus amor audaciam: quia ipsa victrix existit in pugna: in confessorem Dei sententia mutatur: et devicto seculo cum Patre et Filio et Spiritu Sancto gloriatur. ^e Permanet ejus merces gloriosa in celestia regna: et inter innumerabiles multitudines Sanctorum leta exultat in gloria. Atque cum Angelis et Archangelis non cessant dicentes. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Deus qui nos celestium non solum hymnum tibi vis offerri: sed meritum: et sanctorum Angelorum tam vota petere: quam carmina admit-

tere. Qui supernarum virtutum concentum in tua predicatione sumimus: et etiam superioris vite affectum: fac ut ex correctione vivamus. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Hec igitur precepta servantes: ^f sacrosancta munera nostre salutis offerimus: obsecrantes te clementissime omnipotens Deus: ut infundere digneris Spiritum tuum Sanctum super hec libamina: ut fiat nobis legitima Eucharistia: in te filique tui nomine: et Spiritus Sancti benedicta: in transformatione ejusdem corporis Domini nostri Jesu Christi filii tui edentibus nobis in vitam eternam regnumque ^g perpetuum. *ñ. Amen.*

349 Ad orationem Dominicam.

B Deus a quo docente nos Spiritu paterno tuo Sancto: te nomine invocare presumimus: crea in nobis fidelium corda filiorum: ut promptam hereditatem mereamur ingredi: per devictam servitutem clamantes e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Respice Domine propicius hanc familiam tuam: ac sereni vultus illustratione: preces eorum suscipe: et hostias placatus adsume. *ñ. Amen.* Brachio tuo extento defende: et in gremio sancte Ecclesie fac permanere. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

C *Dicat Chorus.* Gustate.

Com. Refecti Christi Corpore. Quere in Festo Corporis Christi. fol. 267.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui es vita. Requiere in Festo Sancte Marie Magdalene. folio precedentis.

In Festo Sancti Jacobi Apostoli.

Officium et omnia alia quere in Omnium Offerentium. fol. 220.

In festo Beatissime Anne Matris Marie.

Omnia dicantur ut in festo Sancte Marie Magdalene. fo. 342. Preter Evangelium: quod est. Simile est regnum celorum decem virginibus. Quere fol. 430.

in re dubia, donec certiora proferantur, opinor sanctam Christinam Italiam esse atque in civitate Thora ad lacum Velinum passam. Nam de oppido Thora ad lacum Velinum posito exstat memoria antiqua; quo exciso, crevit oppidum *Pie de lugo* vulgo nuncupatum, et in Martyrologiis (ad diem 9 Julii, in civitate Thora passi sunt Anatolia et Audiflex) Tyro et Tyria pro Thora legitur, et facile erat Velinum in Vulsinum deformare. De tempore martyrii sancte Christinæ nihil certi constat.

^a Luctantes. Adde protegit.

^b In stimulis. Forte, illius stimulis.

^c Famule. Forte: Famulæ vero suæ Christinæ precibus exoratus, per hæc... ornamenta castitatis concedat.

^d Accipe. Plerumque ad altare Deus rogatur ut, intercedentibus sanctis suis, nobis dona sua et beneficia concedat; aliquando tamen, etiam inter missarum

D solemnia, oratio directe ad sanctos dirigitur, itque rogantur ut vota nostra suscipiant, nobisque, quæ petimus, Dei dona obtineant, quod in missis Latinis et in liturgiis Græcorum et Orientalium observare licet.

^e Permanet. Lego: In celestibus regnis, et cum innumerabilibus multitudinibus sanctorum, etc.

^f Sacrosancta. Nimirum corpus et sanguinem Christi, atque munera consecrata, et plene transformata. Non est necesse sæpius repetere Gallos, et Gotho-Hispanos, imo et Romanos, omnesque Christianos, in suis liturgiis pro elementis consecratis orasse; alibi etiam monui legitimam Eucharistiam Gotho-Hispanis et Gallis dictam esse, eam quæ et consecrata fuerat ad plenam transformationem elementorum, et insuper benedicta fuerat ad dona Spiritus sancti rite communicantibus conferendum.

^g Perpetuum. Adde collatura potentibus.

In festo ^a Sancti ^b Christophori et comitum ejus.

Officium.

Dabo sanctis meis. *Quere in festo Apostolorum Petri et Pauli. fol. 335.*

Oratio. Deus exultatio et palma sanctorum : Christophori vel comitum ejus Mariyrum tuorum : exaudi nos supplices tuos : et presta : ut quorum in tuo amore ^a reliquias veneramus : et ^a emolumenta recolimus : eorum meritis ab omnibus malis liberari : et conservari mereamur. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Prophecia. Justorum anime in manu Dei sunt. *Quere in communi plurimorum Martyrum. fol. 428.*

Psallendo. Transivimus per ignem et aquam : et induxisti nos refrigerium. *ñ. Probasti nos Deus sicut probatur argentum : posuisti tribulationes in dorso nostro. P. Et inexisti.*

Dicant presb. Silentium facte.

Sequentia Epistolæ Pauli ^a ad Corinthios (I, c. cap. II).

ñ. Deo gratias.

Fratern. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro : et Domino Jesu Christo, Benedictus Deus et Pater

a Sancti Christophori. Celebrerrimum est nomen sancti Christophori apud hagiographos tam Occidentis quam Orientis Ecclesiarum. In Apographis Hieronymensis, Lucensis Florentini, viii Kal. Aug. : *XPIS-TOFANI*; in Corbeiensis Dacherii, *Christofori*, ut in Missali nostro legitur. Bedæ in Martyrologio genuino, iv Kal. Maii, nat. sancti Christophori signatur, quem Otobonianum, atque nonnulla Martyrologia sequuntur. Non unus apud Græcos colitur sanctus Christophorus; hunc autem, sub Decio passum, in Menologio Basilii, die 9 Maii commemorant; idem in Calendario maximo Neapolitano his signatur viii Maii cum Græcis : N. S. CRISTOFORI. Natale sancti Christophori. Et iterum 24 Julii : N. S. CHRISTOPHORI. Natale sancti Christophori. Gotho Hispani sanctum Christophorum missa et proprio officio colunt, erant reliquie ejus Toleti, erant et basilica et monasterium Cordubæ, quorum sanctus Eulogius (*In Mem. sanct., lib. II, cap. 4, 9*) mentionem facit. Acta sancti Christophori, quæ circumferuntur, vitata prorsus sunt, de quibus plura apud Bollandianos (*Tom. VI Julii, a pag. 25*). His itaque prætermisissis, in hærendum est iis quæ Gotho-Hispani in hymno Breviarii Mozarabum, et in nonnullis Breviariis et Missalis orationibus de sancto Christophore tradunt. Fuit sanctus Christophorus gente barbarus, qui a conquistatoribus trorum a suis abstractus, et legionem Romanæ inscriptus, plures commilitonum, cum ipse Christianus esset, ad fidem Christi perduxit, cum quibus et ipse baptizatus est. Sed cum linguam Romanam non calleret, a Deo obtinuit ut Latine loqueretur, quo charismate munitus, multos e militibus atque multos etiam e populo ad Christum convertit. Hæc imperante Philippo conigiisse credibile est; quo sublato, cum a Decio principe edicta persecutionis proposita fuissent, sanctus Christophorus se diu latere non posse sentiens, ecclesiam adiit, Deumque rogavit ut si martyrio dignum judicaverat, virgam quam manu tenebat (erat fortasse vitis) frondescere juberet. Annuit Christus, illuc virga multa fronde repletur, et brevi postea Christophorus a militibus captus, tribunali Caesaris Decii sistitur, fidem Christi audacter prolequitur, quam ob causam, cum aliis decem, post multa tormenta, gladio puniunt, sed antea Gelonicam et Aquilnam, pugione confossos, ad palmam præmiserat. Hæc in Missali et Breviario Mozarabum de sancto Christophoro traduntur, quibus apparet in persecutione

A Domini nostri Jesu Christi : Pater misericordiarum : et Deus totius consolationis : qui consolatur nos in omni tribulatione nostra : ut pessimus et ipsi consolari eos : qui omni pressura sunt : per exhortationem : qua exhortamur et ipsi a Deo. Quoniam sicut abundent passiones Christi in nobis : ita et per Christum abundet consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute : sive exhortamur pro vestra exhortatione : que operatur tolerantiam earundem passionum : quas et nos patimur : et spes nostra firma pro vobis. Scientes quoniam sicut socii passionum estis : sic eritis et consolationis. *ñ. Amen.*

Evangelium. Ecce ego mitto vos sicut oves. *Quere in communi plurimorum Martyrum. fol. 426.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

B *Lauda.* Alleluja. *ñ. Ambulabunt sancti gaudentes velut agni pleni pascue. P. Alleluja.*

b Sacrificium. Omnes viri atque mulieres mente devota obtulerunt donaria : ut fierent opera que jussit Dominus per manus Moysi cunctis filiis Israel voluntarie : alleluja.

Missa. Adest Christe reducto anni circulo : votivus alumnæ plebis conventus ad eximii sanctissimi Chri-

Decii, forte anno 250, passum esse. In Mæsia martyrium fecisse credibile est, a Decio Augusto, aut certe a Decio Cesare, ob Christi fidem, morti traditus.

b Christophori. Lege intercessionem Christophori, etc.

c Reliquias. Erant Toleti reliquie sancti Christophori. Tammæus de Salazar (*Martyrol. Hisp., Tom. IV, pag. 245*).

C *d Emolumenta.* Beneficia. Præclare ad rem præsentem Theodoretus (*De Curat. Græc. affectionum, cap. 8*), de gloria martyrum agens : *Et animæ quidem beatorum martyrum in cælesti nunc patriæ vitam agunt, angelorum choris intersit; eorum vero corpora, non singula quidem singulis monumentis conduntur, sed civi aies, oppida, pagani que conventus hæc inter se partitii, laborantibus animis, ac agrotis corporibus salutares eos confiri non cessant... sectis itaque eorum corporibus, integra tamen vis et gratia perseverat. tennesque ac tantillæ reliquie parum habent vi talem toti martyri nullas in partes dissectas; gratia enim que polletens vigensque persistit petentibus dona distribuit, fidei supplicium liberalitatem quam commensat. Eodem argumento sanctus Gregorius Nazianzenus (*Carm. iam. 18*) paganos urget, inde probans veritatem religionis Christianæ, et Christi Dei nostri potentiam, qui tantam virtutem iis dedit qui fidei causa supplicia et mortem passi sunt, ut non tantum integra eorum corpora, sed minime etiam eorum reliquie, demones fugarent morbosque depellerent, tantumque valerent exiguæ reliquie quantum integrum corpus; nam, inquit : *Exiguus pulvis, vel ossum particula, aut paululum comæ, vestigium, aut sanguinis sparsi notæ, parum vim habent integro martyri. Cæterum in Oriente martyrum corpora in frusta secari, et per Ecclesias dividi, citius cæpta sunt quam in Occidente; tamen hujus contrarie disciplinæ eadem ratio fuit, scilicet Ecclesiarum erga martyres suos cultus et veneratio ne minueretur, in Occidente corpora intacta servabant; in Oriente autem, ut eorundem veneratio latius propagaretur, corpora martyrum in particulis sceabant, qui mos paulatim etiam in Occidente receptus est.**

e Psallendo. Ps. LXV, 12. *ñ. Ibid., 10, 11.*

f Ad Corinthios : I Cor. ad Corinthios II, cap. 1.

g Cap. II. Vers. 3-8.

h Sacrificium. Ex Exod. xxv. 21.

stophori tui Martyris ^a collectus inclitum festum. Te rerum omnium mirabilem conditorem : cernuo poscentes affectu : ut perspicuo illo claritatis tue lumine mereamur illustrari : per quod possit plebs tua colligine ignorantie carere : et sedere divino lustrata munere. In eo enim quod omnipotens cuncta ex nihilo creas : mirificus reperitis : ^b et dum ipsam creaturam variis dispositionum functionibus conspici prebes : miranda mirabiliter patras. Sed dum undique agnoscendum te verum Deum : per Catholicae Fidei rudimenta : in una copulando jungis ecclesia : hec nos eminentioribus mirabilibus misericordie **350** prospicimus referta muneribus. Dum enim predictum hunc Martyrem ^c aliene gentis lustratum fide : robustum mente invictum : efficit passione : spei nostre digna prebe subsidia gratie. ^d Quia per alios in aliis dona largiris : et in alios prebes unde aliorum indigentiam repleas. Unde acclives quesumus : ut hujus glorioso palastro tuis presidis tui : ex quo vanitati seculi dedita monent evellamus a mente : et victoribus manebamus conculcantes aereas potestates. Te pro nobis pugnante : et semper in nobis vivente. Sicque precepta tua impleamus solerter : ut fructum tibi beneplaciti exhibentes : dextere tue mereamur sine fine esse participes. *¶ Amen.*

Alia Oratio. Hec est Domine Deus noster devota plebs : votive mentis annue votis : devotum munus exhibendo convenit : frui desiderans tui gloriosi Martyris Christophori presidio : quem dignum tua agnoscit munere : munificum gratia. Ille etenim iste est Christophorus : quem seculi mundi hujus crudellum principum tela ^e a proprio gentis solo ^f expulsi : sibi subdere : ^g convenerat : letabunda magno illo dispensationis tue munere ignara. Que hunc ad se velut captum traheret : a quo postmodum se expulsi ^h et ⁱ rubore proprio evacuatam cernebat. Suscepit eum tanquam per captivam humiliorum : quem post paululum contra se reperit fortiolem. Captus namque : captorem suum vicit : et velut captum ex-

^a Collectus. Lege collectæ.

^b Et dum. Forte, sed dum (fatemur) undique agnoscendum te verum Deum, qui per Catholicae fidei rudimenta in una copulando nos jungis Ecclesia, hanc eminentioribus mirabilibus misericordie luce perspicimus refertam muneribus, dum enim, etc.

^c Aliene gentis. Scilicet gentis que imperio Romano subdita non erat. Infra, orat. ad pacem, dicitur aliena gentis et fidei, quo loco fides pro Sacramento militari accipitur : unde et mutare fidem dicuntur ii qui contra eos pugnant quibus antea militaverant. Sanctus Christophorus, in hymno Breviarii Mozarabum, describitur elegans statura, mente elegantior, visu fulgens, corde vibrans et capillis rutilans : quibus indicis, certe non Syrus aliquis, aut Palaestinus, sed Germanus, Gothus, aut Sarmata dignoscitur. In vulgatis Actis sanctus Christophorus gente Cananarus, atque etiam Cynocephalus fuisse traditur (Boiland., t. V. Jul., ad diem 25). Num forte sanctus Christophorus fuit gente Caninefatus? Certe in Palaestina, a pluribus sæculis ante principatum Decii, obliteratum fuerat Cananæorum nomen, et gens Cynocephala nulla nunquam extitit : ad Caninefatum haud ignota natio erat, ex ea gente ala et cohortes Romanis militabant, nec alienum fuit ab ingenio nugatorum illorum qui Acta illa fictitia sancti Christophori con-

A polliavit : cui paulo ante subditus mansit. Vere in omnibus se tibi Christe Domine imitabilem prebuit : qui gratiam nobis sortiri promeruit. Ex sacro etenim lavacro tinctus Christophorus est appellatus : quia Christum indutus : et Christi gratia jam refectus : Christi virtute firmatus : ut Christi etiam exemplo existeret gloriosus. Ut quia princeps hujus mundi diabolus : dum a paradiso subtractum genus humanum per carnis inlecebram gloriabatur subiectum : sibi nequiter copulare suo dominatus deputatum : velut victo dominans retineret : advenientem quoque pro redemptione ^j generis nostri : humanitate vestitum cerneret : velut ceterum genus humanum suo conebatur dominio mancipare : a quo captus et effusus omnem fidelium amisit cetum. Sic et Christophorus Christi virtute munitus : Decium Cæsarem a militibus suis expulsi : et a plebem agmine reddidit depopulatum. Hic Domine Martyr tuus a te et fide inflamatus : et nomine sublimatus : sit nobis patronus assiduus : sit defensor fortissimus. Et sic nos suo suffragio separet a mundi contagio : ut tibi copulando societ in regno superno. *¶ Amen.*

Post nomina. Nominis tui Christe gratia preclarum militem tuum Christophorum munificans : et ejusdem nominis virtute ditatum locupletas. Cum tibi per eum multitudinem fidelium adgregas populorum : quos dignos martyrii nomine consecratos in perpetua exultatione suscipis gloriosos. Proinde quesumus te Domine Deus noster : ut ^k gratia nominis tui in qua signati sumus : Inviolabiliter illam usque ad nostrum obitum conservemus. Ut gratia nobis succedente pro gratia : et fidem tibi inlibatam exhibeamus dum vivimus : et vite eterne premia capiamus post transitum. Sic etiam quesumus Domine predicto Martyre tuo suffragante : concessa sit requies fidelibus defunctis : ut mutata sorte tristium mansionum : celesti præsuarantur societate iustorum. *¶ Amen.*

Ad pacem. Oratio. Christe Dei filii : qui ^l stigmate passionis tue preclaro munere dilatando : diversa sarcinarunt Caninefatem in caninam (faciem deformare : atque inde sanctum Christophorum Cynocephalum, monstrum dicere, qualis fingitur intratus Anubis.

^d Quia. Forte, qui.

^e A proprio. Breviarium Mozarabum, in capitulo ad vespas, habet sanctum Christophorum alienigena a gente abstractum esse, ut belligeratior efficeretur fortissimus. Scilicet a conquistatoribus, cum ahis tyrannibus, a patria et parentibus longe abactus fuit, hinc etiam in hoc officio captus dicitur : non quod fuerit conditionis servilis, sed quia tiro, cum eligitur, miles capi dicitur. Conquistatores etiam solebant thronos vincire ne suggerent, quod sancto Martino Turonensi contigit : ille enim cum esset quindæcim annorum, a conquistatore raptus a suis, et catenatus, sacramenti militaribus implicatus est, ut Sulpicius Severus prodidit (Vit. S. Mart., c. 2).

^f Expulsi. Lege expulerunt, nisi forte tela singulari numero pro fraude accipitur.

^g Convenerat. Lege conata fuerant.

^h Rubore. Forte, robore.

ⁱ Generis nostri. Adde : Dei Filium humanitate vestitum cum cerneret, etc.

^j Gratia. Lege gratium.

^k Stigmate. Lege stigmata

nationum genera unitati ecclesie tue consocias adgregando. Inter quos beatum Christophorum aliene gentis et fidei : tui gratia ditas : et nominis gloria decoras : et passionis ornamento glorificas : fac nos quesumus ita unitati sancte Ecclesie conjunctos existere : ut nunquam ab ejus discedamus societate. Sed sic charitatis tue munere in ea perpetim conligemur : ut fide et opere tibi placere in perpetuum mereamur.

Inlatio. Dignum et justum est : vere Domine equum et congruum est : te Dominum Deum nostrum fontem eterne beatitudinis : et indeficientem gloriam sempiterni muneris conlaudare. Qui tanto luminis dono lustrasti hunc mundum : expellendo a cordibus fidelium principem tenebrarum : et largiendo credentibus charismata gratiarum. Ad quod munus non solum eos vocas qui humane conditionis integram retinent formam : sed etiam illos atrahis : **351** qui potentiorum more ^a dissimiles extant ab humana conditione. Cum enim misericordie tue munus non possit lege constringi : qui sicut inenarrabilis gloria immensus potentia preclarus gratia inextimabilis misericordia. Omnibus enim prestas quod tibi indeficienter extat : et digna prebes indignis : cum ipse largiendo non angustaris. Qui sanctum hunc Martyrem tuum Christophorum et corporali ostensione ^b terribilem : et gratia muneris eminentem : et gloria nominis tui demonstras potentem. Cujus initium fidei miraculis cepit ut primum incognite lingue loquelam acciperet : ut reserato vinculo oris promeret aliis eloquia predicationis. Tu enim Domine in hoc Martyre tuo hanc gratiam ostendisti virtutis : qui primum per sapientiam os mutorum aperuisti : et linguas infantium disertas fecisti. Sicque post hoc munus : duplici eum locupletas dono : dum militum ad se agmine intro-misso et ^c corpora cibo : et corda pascit eloquio. Adgreditur dehinc numeroso fultus comite Cesarem : ^d et insuper cibi omentis erectum mortali gloria circumdatum : et nimis superbie culmine elevatum. *Quem ita suo almifico terruit aspectu : ut properaret cadere de solio suo. Vere Christicolam intuens magnum : cujus vultu tefritus : in se confusus extiterat inimicus. Exequitur post hec crudelis officia tormentorum : in quo se semper aspiciens : prius defecit mente : quam jussione. Et herens lingua gutturi :

^a *Dissimiles.* Hoc est, qui non modo gentes quæ civiliter vivunt, sed barbaras etiam nationes, quæ humanitatem exuisse videntur, ad fidem vocas.

^b *Terribilem.* Apage ista, aliaque similia, ex vitiatæ Actis interpolata. Sanctus Christophorus non fuit monstrum aliquod, neque corpore fuit immanis et vastus. Immo fuit decorus, et elegans corpore, ut in hymno Gottho-Hispani officii legitur.

^c *Corpora cibo.* Sanctus, ut contubernales suos demereretur, peculiari cura illis cibos in castris præparabat.

^d *Et insuper.* Locus mendosus ; forte, in superbi throni ornamentis erectum.

* *Quem ita.* Et hæc interpolata.

^t *Ut per carnem.* Et hæc e vitiatæ Actis interpolata supponunt Aquilinam et Galonicam mulieres meretrices fuisse, quas, ut habent Acta apud Surium, ad sanctum Christophorum sollicitandum miserunt, easque adiut ejus opera ad Christum conversas marty-

A sensusque mentis turbato : omnis ejus jussio cassatur in disposito. Frustratur denique crudelitate penarum magistri sui diaboli, verum ^e exquirat laqueum ^f ut per carnis delectamenta deciperet animam sanctam. Et in hoc sibi concessa speravit frui victoria : si illicitis eum motibus traheret ad luxuriam. Sed quid agit : qui inaniter laborat : cui iniquitas procuratur ? Cum et sua perniciose dispositione foret evacuatus : et eas quas ad decipiendum preparaverat : per martyrii gratiam preparaverat laureandas. Jamque post hec Sanctus Martyr : et militum sibi copulavit sodalitatem ^g et reliqua fidelium multitudine cruce martyrii purpurata : celorum Domino premisit in aula. Cum quibus ipse post consummatam gloriam passionis : inseparabili Trinitati et sempiternæ divinitati : **B** glorie hymnum dulci modulatione depromit : ita fideliter dicens, Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es Domine Deus noster : qui ex omnibus gentibus gloriosam assumis Ecclesiam : que tue passionis et resurrectionis gloriam : et augmentum capit per fidem : et glorie suscipit retributionem : cum tibi indesinenter beneplacitam exhibeat operationem. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Preclaro Christe illo tue majestatis instructi oraculo : quem nos usque ad diem secundi adventus tui semper tue passionis : que est gloria nostre redemptionis : memorare jussisti. Ut hec nos commemoratio tibi faceret manere connexos : et a prave actionis nexibus absolutos. Obentu Martyris tui Christophori fac nos sequaces esse tue gloriosissime passionis : ut repleti gratia Spiritus Sancti : carnem subjugamus anime : et animam tibi. Ut purificato cordis receptaculo : sumamus precium nostre redemptionis : et ob hoc te sequamur ad gloriam resurrectionis.

ñ . Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Eximio eminentie munere immensa tua pietas eminet Christe : in quo sepe indignis dona largiris : dum et prevenis misericordia volentes : et provehis laureandos in celis. Qui Sanctum tuum Christophorum Martyrem : dum juxta quod in omnibus consueta species manet : ^h dissimilis extat : repositionem

D rium subisse ; sed Galonica et Aquilina erant milites, commanipulares sancti Christophori, qui, ob fidem Christi, pugione ante alios confossi, ad palmam pervenerunt, ut aperte in hymno Breviarii legitur :

Aquilinam tunc deinde, sanctumque Gelonicam Vehementer penis actum severiter dedicat. Pugione consecravit memoratos milites.

Pluraque autem nomina propria virorum apud Gotthos et Saxones antiquos in a desinebant, cujus rei ignorantia eos quoque decepit qui Summiam et Fretelam, ad quos epist. 106 (*Edit. Veron.*) sanctus Hieronymus scribit, sacras Virgines fuisse opinati sunt.

^g *Et reliqua.* Lege et reliquam.... multitudinem... purpuratam.... præmisit in aulam.

^h *Dissimilis.* Hæc etiam alludunt ad faciem caninam quam Acta vitiatæ sancto Christophoro tribuunt.

tanto fidei cremasti ardore : ut tuo fretum munere : A ligere salus est : et amare perfectio : inlabere in cor-
et inimicis eum ostenderis in terrore : et victorem
illum feceris in passionis agone. Prebe nobis quesu-
sum similem te sequendo obtinere amorem. Ut qui
nostro ex merito indigni sumus servi vocari : ejus
suffragio te Patrem mereamur adoptivum habere : ut
libera voce semper ad te clamemus e terris. Pater
noster.

352 *Dicat Presbiter.* Humiliate vos benedictioni.
Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Benedictio. Christus Dei filius : a quo cuncta con-
stat esse creata : faciat vos in beneplacito sibi ma-
nere opere. *ñ.* Amen. Ut qui beatum Christophorum
gratia sua prestat locupletem esse : faciat vos ejus
meritis sibi placabiles existere. *ñ.* Amen. Ut sicut
per ejus magnum certamen sibi adgregavit multitu-
dinem Sanctorum : ita ejus suffragio dignetur vestra
abolere omnia contagia peccatorum. *ñ.* Amen. Per
misericordiam ipsius Dei nostri. Dominus sit semper
vobiscum. *ñ.* Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in.* *Esto Cor-*
poris Christi. fol. 267.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui convertis
ignorantes : et reducis ad viam veritatis de errore
in scientiam : et commutas fera in humana : presta
misericordiam omnibus invocantibus nomen beato-
rum Christophori Martyris tui atque comitum ejus :
ut non tantum ab angustiis et tribulationibus hujus
seculi eruantur : sed ab illo loco in quo requies est
amara : et sempiternus dolor inhabitat. *ñ.* Amen. C
Per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum :
qui tecum et cum Spiritu Sancto unus Deus vivit et
regnat in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit
semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Missa acta est in no-
mine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus eum
pace. *ñ.* *Chorus.* Deo gratias.

In natale Sanctorum septem Dormientium :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 450.

In natale Sanctorum Nazarii : Celsi : et Pantaleonis :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. ut supra.

In festo a Sancti Felicis Martyris.

Ad Missam officium.

Gloriam et magnum decorem. *Quere in communi*
unius Martyris. fol. 421.

Oratio. Deus cujus honor sanctitas est : quem di-

a Sancti Felicis. De sancto Felice celebri martyre
Gerundensi Prudentius (*Hym. 4 de cor.*) canit :

Parva Felicis decus exhibebit
Artubus sacris locuples Gerunda.

De eodem sanctus Eulogius (*Mem. sanct. l. 1*), sanctus
Gregorius Turonensis (*De Glor. Mart. l. 1. c. 92*),
meminerunt. De eodem J. Tamaius (*Martyrol. Hisp.*
t. IV, p. 332) et Sollierius (*Apud Bolland. t. 1 Aug.*
gust., pag. 22) satis fuse agunt. Acta ejus ex Miss.
Codice Moissacensi (*Apud Bolland., t. 1 Aug. pag.*
26) edita sunt. Tamaius (*in Martyrol. Hisp., t. IV,*
p. 333) breviora dedit ex *vetusto Legendario Hispa-*
lensi). Apud Hispanos non uno die colebatur sanctus
Felix : nam in Missali Mozarabum 17 Kal. Augusti
missa propria, in Breviario Mozarabum pr. Nonas

ligere salus est : et amare perfectio : inlabere in cor-
dibus nostris : et da in omni Ecclesia tua Martyris
tui Felicis lucere vestigia. Ut te regente omnium
gressus : ea nos via perducat ad vitam : que beatis-
simum Martyrem tuum extulit ad coronam. *ñ.*
Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.
Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Profetia. Beatus vir qui non est lapsus verbo.
Quere in communi unius Martyris. 421.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum spiritu.

b Psallendo. Exurge Domine et intende iudicio
meo Deus meus : et Dominus meus in causam meam.
ñ. Effunde frameam : et conlude adversus eos qui
me persequuntur : dic anime mee : salus tua ego
sum. P. Deus meus.

Dicat Presbiter. Silentium facite. *Epistola.* Confor-
tare in gratia que est in Christo Jesu. *Evangelium.*
Una dierum Dominus etc. *Quere in com. unius Mar-*
tyris. fol. 423. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et
cum spiritu. *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Beatus homo. *Sa-*
cificium. Fulgebit justus. *Quere in com. unius Mar-*
tyris. fol. 422.

Missa. Omni cura : omni studio : omni que devo-
tione fratres charissimi diem hunc : quem beatissi-
mus Felix effusione sanguinis sui pro Christi nomine
felici martyrio consecravit : divinis officiis celebremus.
Qui Salvatoris nostri precepta custodiens : dum
studio secularium litterarum Cesarea degeret : per-
fectus in legem Domini Sanctam Hierusalem Felix
intravit. Et quod in ista de ambitione humane insti-
tutionis amisit : in illa Angelorum societatem divina
contemplatione promeruit. In ista reliquit tempora-
lem ac perituram stulticie sapientiam : in illa acqui-
sivit eternam in Deo manentem veram sapientiam.
Hujus igitur presidio Deum communi prece posca-
mus : ut qui illum ditavit virtutibus : nobis per eum
suis dignetur suffragare muneribus. *ñ.* Amen.

Alia Oratio. Deus qui beatissimum Felicem Marty-
rem tuum : ita Sancti Spiritus calore inflammasti :
ut contemptu rerum presentium : te sequeretur :
et promissionis tue donis celestibus ditaretur. Qui in
genitali solo tepescente persecutionis flamma : dum
miles tuus in quo pro tuo nomine certaretur : inqui-
reret : et inexascentem declinare a civitate in
civitatem sciret : **353** zelo tui amoris armatus :

Augusti, officio proprio gaudet ; at in Orationali Go-
thico (*Pag. 127*) titulus legitur : *Incipiunt orationes*
in diem sancti Felicis, ad vespertinum completurum, Kal.
Aug., et sane Kalendis Augusti commemoratur in
Martyrologiis Hieronymianis vetustioribus et in Mar-
tyrologiis Adonis, Flori, Usuardi, Notheri, et Romano
Baronii. Porro hic sanctus Felix distinguendus est
ab alio sancto Felice martyre Gerundensi, qui die 18
Martii colitur, quique, ut ferunt, diaconus fuit sancti
Narcissi episcopi.

b Psallendo. Ps. xxxiv, 23. *ñ.* Ibid., 3.

c Genitali solo. Eratenim sanctus Felix natione Afer,
qui cum in Hispaniam venisset ut sanguinem pro
Christo funderet (*S. Eulog., Mem. sanct. l. 1*) captus
Gerundæ, initio persecutionis, inter primos sævitiam
Baciani expertus est.

non ad ostium se elegit abscondere : sed in acie ubi certamen ageretur inmittere. His itaque patrie cedens ponti freta transcurrens : te qui ubique totos es querens : Gerundam usque pervenit. In qua ut bonus negotiator preciosam margaritam : quam distractis omnibus comparaverat : cunctis fidelibus preponebat. Per quam et fortes in fide construeret : et timidos fidei fideliter reformaret. Non formidando de presentibus penis : sed properando congaudentis presentis de eternis. Unde precamur te omnipotens Deus : ut ejus suffragio nos tuearis de celis : ejus martyrium cultu tuo celeberrimus de terris. *ñ . Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus qui auctor felicitatis eterne es : Felicis Sancti tui obtentu serenus recepta offerentis populi votum : et cunctis tribus remedium postulatum. Sicque per illum pius opitulator assiste precibus nostris : ut defunctorum spiritus beatorum consortis consolentis. Quo illo interveniente feliciter vivamus in seculo : qui nomine Felix et merito : felici est pro te consecratus martyrio. *ñ . Amen.*

Ad pacem. Oratio. Jesu Dei fili : qui felices animas beatorum in celestem Hierusalem feliciter locans : felices eos qui in ejus pace gaudent divina auctoritatis sententia prolata denuncias. Fac nos feliciter Felicis tui merito in ipsius superne Hierusalem perenni felicitate letari : atque illius de die in diem desiderii renovari : et sicut hujus civitatis avidus negotiator hic Sanctissimus extitit Felix : qui probitate morum possidimus : et patria exul et rebus tumentis seculi sapientiam deserturus : celestes accumulans fructus : ad illam conscendit cum his que adquisierat coronatus : ita quoque nos te opitulante strenui negotiatores in hac vita pacis et caritatis effecti : sic omnia que gerimus in tua et proximi dilectione agamus : ut dignum conquestum huic sancte patrie coronaturi post nostrum transitum deportemus.

ñ . Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : satis nobis conveniens : tibi que dignum est vere : ut gratias referamus tua creatura : tue majestati Domine omnipotens sempiternae Deus per Jesum Christum filium tuum : si tamen fueris dignatus inspirare : quas tibi possumus gratis persolvere. Nam nihil tibi dignum servitutis est nostre : nisi quod dignum effici possit dederis ipse. Unde cum in Sanctis tuis cernimus mirabilem te : mirabilia conspicimus a Sanctis fieri per te. *a* Tu es enim qui facis mirabilia solus. Quis enim veliceat laudes tuas ? quis nec intellectu colligere : nec lin-

a Tu es enim. Hoc loco quae ad laudem sancti Felicis pertinent congeruntur. A Gerundensis doctor et apostolus appellatur : incertum tamen est an monachus, an clericus fuerit. In Actis apud Joannem Tamaum sancti Cucufatis frater nuncupatur ; hoc loco tamen de ejus cum sancto Cucufate consanguinitate, et familiaritate cum sancta Eulalia Barcinonensi prorsus siletur. Videtur sanctus Felix fuisse homo laicus ; qui, merentem facilius praetextu, Christianis subveiebat, et Christi doctrinam spargebat. Sanctus Eulogius (*Mem. sancti, lib. 1*) de sancto Felice scribit : *Feliciissimus martyr Felix, cum fidei relatu persecutionem Catholicorum quae apud Gerundam, Hispaniae urbem, confinem Galliae, gerebatur comperrat, credi-*

A qua possumus dicere : et tamen obstestatione tui compellimur non reticere. Tu enim Felici tuo felicitatem conferens : primum Christi tui enim agnitione illustrem : dehinc lavacri unda prestantem. Post haec laudabilis vite moderamen continentem : postremo martyri fecisti congressione admirabilem. Cunctis similiter insinuans posse te imperiri : si similiter cuncti gratie tue vellent adherere. Aut si certa omnium merita : dispensatione tua per distributionem numerum : et multimoda actione tua : non ostenderes a semetipsis discreta. Quid sunt enim bona merita nostra : nisi dona tua ? Et ideo benedicimus te : gratias agimus tibi : magnificamus et conlaudamus te. Creasti enim omnia bonitate : redemisti miseratione : amas benignitate. Et cum in omnia opera tua : ab operibus tuis intelligaris omnipotens : miris de te profertur : quam sentitur : et plus est procul dubio : quam sentitur. Quid enim dignum loquetur caro de spiritu / natura lutea de opifice suo ? mortalis de vita ? temporalis de eterno ? homo de Deo ? sed quoniam in contemplatione tua deficit : non modo viciata : sed etiam illa superna et purgata creatura : nihil conducibilis nobis esse credimus : si in hac festivitatem Martyris tui Felicis : felicitate Felix : et nomine : redempti unigeniti tui Domini nostri Jesu Christi sanguine : votum nostrarum precum cum supernis virtutibus noveno numero consecratis : nos oves pascue tuae recepti in denarium : ut condignum clamantes : et dicentes. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

c **354** *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere gloriosus es et admirabilis Deus Pater omnipotens. Qui beatissimum Martyrem tuum Felicem : ita magisterio fecisti evangelice predicationis instructum : ut dum relicta patria : exul te luminum Patrem queres : ut non oblecta modio : sed super candelabrum lucerna fidei cunctis in Ecclesia perlucet : sevientem fidei persecutorem inimicum *b* non quesitus aufugit : sed quereus cum quo certaret invenit. Qui cum *c* comprehensores eruentis tribunalibus ob confessionem tui nominis *d* sisteret : et primum lenocinatione sermonum Sanctum tuum suasionibus inimici inlecebrare tentarent : pectus quod tu sera gratie tue firmaveras : telo reserare non valuerunt inimici. Ingerit itaque insatiata crudelitas imi squallorem carceris ferri pondera. Inedie tabem : flagellorum sulcam ungularum lacerationem : maris naufragia : totaque perversitate mentis terrere militum tuum attentat. Sed tu adjutor fortis : dum in omnibus facis victorem Martyrem

literque Ecclesiam Dei ibidem a paganis infestari cognosceret, exemplo, litteraturae liberalis studium derelinquens, quod in Caesare Mauritaniae positus excolebat, praepeti navigatione, aegre transmissis, praedictum oppidum adiit, ibique martyrium, quod patrie suae decerat, devotus Christi miles triumphabiliter consummavit.

b Non quesitus aufugit. Forte, quesitus non aufugit. Certe sanctus Eulogius enumerat Felicem hunc inter eos martyres qui sponte se obtulerunt et coronati sunt.

c Compréhensores. Lege comprehensus.

d Sisteret. Lege sisteretur.

taum : deficientibus penis : fatetur se etiam adversarius victum. Ut sentiret se divino iudicio penis subditum : qui vanis superstitionibus deditus egebat tormentis subdi Martyrem tuum. Insaniens itaque victa crudelitas Sanctum interfici iubet : carcere trusum : sed Felix triumphator Dominum Deum confessus in terris : felicem animam triumphantibus Angelis premisit in celis. Christo Domino Redemptori nostro.

Post pridie. Oratio. Unigenite Deus noster : qui pro beatissimi militis tui Felicis fide remuneraturus aspiciens : non eum solo deseris : non etiam pelago. Cum divinitatis tue auxilio ubique munus : et in terra consistens : adversarium conterit verbis : et mari adgrediens fluidas suis submittit undas vestigis. Quæstimus : ut hujus Martyris mollitus suffragio : vitam nostram eluens : tene eruas a profundo : conferendo sanctificationem oblati : et perpetuam benedictionem sumpturis : quo te Dominum nostrum et corde et labis perenniter confiteamur mundissimis : quem idem Martyr Angelis inimixtus conlaudavit vocibus suis. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Omnipotens Domine : qui es suctor felicitatis eterne : impetrante quæsumus Sancto tuo Felice : equalitatem à nobis nostre infelicitatis absterge : ut apud te in eternum cum ipso feliciter gaudeamus : ejus congaudentes felicitati : festa hodie solennia celebremus : proclamantes et terris. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Felices vos Dominus Martyris tui Felicis intercessione efficiat : et omnia mala a vobis depellat. *ñ. Amen.* Presentem vitam feliciter agere concedat : ac vobis benedictione perpetua benedicat. *ñ. Amen.* Nullum ex vobis infelicem esse permittat : sed felicibus vobis felicitas semper occurrat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicit Chorus. Gustate et videte.

* Justi et Pastoris. Justus et Pastor, fratres Complutenses, cum tenera adhuc ætate litterarum elementis imbuerentur, audientes Daclannum Complutum ad Christianos puniendos venisse, projectis in tuto elemehtario tabulis ad tribunal præsidis recto contenderunt, et se fidem legemque Christi amplexos, deos vanos non adorare, ultro professi sunt : quam ob causam statim cæsi, mox extra urbem ducti decollantur. Corpora martyrum, ut ceciderant, ab invicem sejuncta, fideles in eodem campo sepelierunt, ubi per annos supra octoginta, humo et longa temporis oblivione obruta, sine cultu jacuerunt, donec Asturius, episcopus Toletanus, divina revelatione commotus, diligenter quæsitâ tandem detexit (S. Ildeph., in addit. ad libr. S. Isid. de Vir. Illustr.). Asturius autem sacra pignora in iisdem tumulis repositis in quibus invenerat, ratus nullum locum condendis eorum reliquiis martyribus acceptionem fore illo ipso quem cruce suo olim consacraverant. Basilicam itaque erexit, et in ea binas Deo aras constituit, quarum una Justî, altera Pastoris, corpus tegebatur : exinde locus iste crebris atque ingentibus miraculis, Deo operante, clarescere cepit, cultusque Justî et Pastoris per omnem Hispaniam vicinasque regiones late diffusus est.

Com. Refecti Christi corpore. *Requie in feto Corporis Christi.* fol. 267.

Oratio. Presta nobis omnipotens Deus beatissimi tui Felicis assiduam patrocinium : ut ejus quoque preclarum assequi mereamur exemplum. Ut sentientes impensissime suffragantem : sequamur fortissime preliantem. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* In nomine Domini nostri Jesu Christi : persequamur cum pace. *ñ. Deo gratias.*

In feto Sanctorum Simplicii : Faustini : et Beatrix : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

In feto Sancte Marthe hospite Christi : Omnia dicantur unius virginis. fol. 436.

In feto Sanctorum Abdon et Sennen Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

In feto Sancti Germani Episcopi et confessoris : Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 432.

Vincula Sancti Petri : Omnia dicantur ut in Cathedra. fol. 312.

In feto Machabeorum Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

355 *In feto Sancti Stephani Pope et Martyris :* Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. 435.

Inventio Sancti Stephani Martyris : Omnia dicantur ut in alio feto majori. fol. 42.

In feto Sancti Petri Exomensis : Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. 432.

In feto Sancti Dominici de Ordine Predicatorum : Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Eodem die Sancte Mariæ de Nivione : Omnia dicantur ut in Assumptione. folio 361.

Transfiguratio Domini : Omnia dicantur ut in Dominico post Pentecosten. fol. 263. *In feto Sanctorum * Justî et Pastoris ad Missam officium :* omnia alia plurimorum Martyrum. fol. 426, excepta Missa.

Missa. Dominum Jesum Christum auctorem justicie : et celestis alimonie largiorem fratres charis-

Gotho-Hispani viii Idus Augusti missa et officio proprio Justum et Pastorem volunt. In Orationali Gothico (Pag. 130) exstat titulus : *Incipit oratio, vel benedictio, de festivitate sanctorum Justî et Pastoris, etc., viii Id. Aug.* Et in fæpide Catadignans, apud Hieronymum (Chron. gener. Hisp. lib. x, fol. 538, pag. 1), sexcenti monachi interfecti à Saracenis leguntur octavo Idus Augusti, die sanctorum martyrum Justî et Pastoris. Eodem quoque die horum festivitàs inscribitur Martyrologiis Adonis, Usuardi, Calicani Martenii, et Romano Baronii : at Martyrologia Hieronymiana, Lucense Florentinii, Corbeicæ Daeherii, Richemoviense, Augustanum, Reginæ, Labbeanum, utrumque Antissiodorensæ, Gellonense, Fuldense, Otobonianum, et fortasse alia quædam, viii Kal. Septembris de Justo et Pastore agunt. Acta præmunita horum martyrum nulla olim existiore, siquidem, he auditi quidem, nec pro tribunali a præside interrogati, gladio puniti fuerunt, quare quæ in missa et officio Gotho-Hispano de eorum martyrio traduntur certiora habenda sunt. Missa enim et officium sancto Astorio, Toletano episcopo, qui Justî et Pastoris corpora invenit, hæud vana conjectura, auctori tribuuntur. Exstant apud Bollandianos (Tom. II Augusti, pag.

simi unanimes deprecemur : ut nos in die electorum A Justī tui precibus respice misericors : et Pastoris suffragio consolare defunctos. Quo justitia pastoris summi concreta clementie : celesti pascat alimonia : quos creavit : pietate justificet : quos redemit. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Fons pacis : origo dulcedinis : initium charitatis Christe Deus : qui cara duorum parvulorum pectora fratrum Justī scilicet, et Pastoris tanto tue dilectionis implesti amore : ut ultra vires viriliter dimicarent : qui adhuc lactentis teneritudine agebantur infantie : presta nobis : ut alterne nexi vinculo pacis : nullis attentemur jaculis adversantis : quo sic in nobis justitia Justī precibus floreat : ut Pastoris consolatio se super nos in pace dilatata diffundat. ñ. Amen.

Alia Oratio. Domine qui es justus justorum : et pastor piissimus animarum : qui Justum et Pastorem innocentes : in regno tuo Martyres suscepisti : tribue in nobis innocentiam tenere : dum vivimus : et justiciam custodire : dum judicamus. Ut etiam defuncti in consortio tuorum Sanctorum sine fine vivamus. Quatenus eorum vestigiis inherentes : non ab illis per mala opera afficiamur exteri : qui te confitendo propter te mortui : tibi que sunt feliciter sociati. Ea fides te nobis reddat propitium : que illos gloriose pervexit ad regnum. Illi tuam contemplantur quotidie gloriam : nos flagitamus per momenta misericordiam. Illis conlata est post mortem victoria : nobis eorum interventu donetur facinorum indulgentia. Ut qui illos amicitie tue fecisti participes : nos indignos eorum gaudiis efficias sine fine consortes. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui justicie vindex : et pastor pius : redemptor ovium cognosceris esse : propiciatus in hac solennitate tuorum infantium Justī et Pastoris oblationes populi suscipe offerentis.

154) Acta sanctorum Justī et Pastoris : eadem ferme, paucis interpolatis, apud Tamaum (*Martyrol. Hisp. tom. IV, pag. 397*) legebantur. Sed mihi displicet præmium istorum Actorum, quo traditur quod *Dacianus instinctu serpentis universum percurreret, ut Christianos in diversis regionibus cruciaret, et ad sacrilegæ suæ religionis ritum omnium populorum converteret dignationem*. Displicet etiam quod de inventione corporum Justī et Pastoris omnino silent, et quod structuram basilicæ, cum duobus in ea altaribus, quæ, procul dubio, post reliquias a sancto Asturio inventas, ædificata est, cum prima martyrum sepultura conjungant. De inventione reliquiarum Justī et Pastoris ab Asturio facta scribit pseudo-Dexter, in Chronico *Apud Nicolaum Antonium, Bib. antiq. Hisp. t. II, pag. 277*). eam anno 410 contigisse ; sed cum Prudentius exente sæculo IV (*Hym. 4 de coron.*) detectis jam martyrum corporibus, scripserit :

Sanguinem Justī, cui Pastor hæret,
Ferculum duplex, geminumque donum
Ferre Complutum gremio juvabit
membra duorum ;

et sanctus Paulinus anno 391, aut 392, filium suum, octavo a nativitate die defunctum, juxta martyres Complutenses se tumulasse dicat (*Carm. 32, Edit. Veron. Muratorii, alias Carm. 13, de obitu Celsi pueri*), horum corpora ante annum 400 detecta fuisse

B *Inlatio*. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere omnipotens Deus : cujus potentia mundum regit : atque clementia in omnibus mundi partibus opportuna Sanctorum suffragia prebet. Postquam enim per orbem universum : notitiam tui nominis regeneratis inter populos tradidisti : Martyres quoque : qui te non solum voce : sed et sanguine testificati sunt : Ecclesiæ tue presules per loca quamplurima : velut preciosissima ornamenta disposuisti : ut fidelium congregatio : que peregrinatur in terris : haberet consolationem in Sanctis. Et que presentibus afficitur malis : tuitionem inveniat ^b vernacula in patronis. Inter quos dum Justī tui plena devotione adheret ^c exequiis : Pastoris simul **356** atque ejusdem se gubernari gaudet precibus indefessis. Quos ab occiduis partibus semper victuros : immaculatos pueros elegisti : ac propter nominis tui confessionem punitos : velut acceptabiles tibi hostias assumpsisti. Ipse etenim laudem ex ore infantium et lactentium perfecisti : qui ^d in sue infantie rudimentis : necdum loquendi habilem propter te punitam Sanctorum etatulam

censenda sunt. Quare credibile est, quod scribit Ferreras in Synopsi historica rerum Hispanicarum sanctum Asturium, sive Asterium, qui anno 400 concilio primo Toletano interfuit (*de Aguirre, tom. II, Conc. Hisp., dissert. 6, cap. 154*), anno circiter 388, corpora sanctorum Justī et Pastoris, Deo revelante, invenisse. De eorumdem reliquiarum translationibus, quæ, eversis in Hispania per Saracenos Gothorum regno et vero Dei cultu, primum in Galliam, deinde in Vallem Nocetam, diocesis Oscensis, ac demum Oscam delatæ fuerunt, consule Bollandianos socios (*Tom. II Augusti, pag. 148 seq.*) cuncta diligenter discutientes.

^a *Abnegat*. Hanc, circa intercessionem sanctorum, esse genuinam Hispanorum sæculo IV doctrinam, confirmat Prudentius (*Hym. 4 de coron.*) ubi de suis Caaguritanis martyribus canit :

Nil suis bonus negavit Christus unquam testibus.

Idem in Cappadocia docebat sanctus Gregorius Nazianzenus (*Orat. de S. Theodoro*) ; tum subdit : Hinc pius populus discat hoc : pretiosa et honorata est coram Domino mors sanctorum ejus.

^b *Vernacula*. Lege vernaculam.

^c *Exequiis*. Forte, obsequiis.

^d *Qui in suæ infantia*. Alludit ad innocentes martyres Bethlehemiticis.

coronasti : tueque dextere tactu parvulis benedicere : talium esse regnum celorum : voce veridica predixisti. Nullus itaque sexus nullaue non etas exornata efficitur premiis sempiternis : quia omne humanum genus redemptum est precio sanguinis tui. Propter quod Ecclesia Catholica : que accepit arram Paracliti tui : hec tibi ^a in Sanctis offert pignora perceptura gloriam tui regni. Quorum meritis bonorum universitas adjuvatur : horum memoriis nostra congregatio : nostraque inlustratur ex toto devotio. Quorumque ex progenie tanti nominis testes suscipiuntur in celo : eorum posteritati uberiora beneficia condonantur in seculo. Quique jam a te Domine post victoriam coronati : et in tua beatitudine constituti atque Angelorum cetibus adgregati : te piissimum redemptorem quotidie cum Cherubim ac Seraphim sine fine conlaudent : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui parvulorum suorum Justi et Pastoris roboravit infantiam. Quo eorum tenera etas persequentis posset sustinere tormenta. Quique in illis cum se invicem ad passionem exhortarentur : facti dignatus est per gratie donum. Qui non vigore corporis : sed spiritus optatum continuo adepturi erant martyrium. Pro quo debitas illi tecum atque Sancto Spiritui gratias referentes : qui solus abundans in dono gratie : ex ore infantium et lactentium perfecit laudem. Precamur : ut horum innocentiam mereamur tenere dum vivimus : quorum hodie festa solennia celebramus. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post nomina. Oratio. Deus lactentium fides : Spes infantium : Charitas puerorum. qui per innocentium tuorum Justi et Pastoris laudem : cunctos provocas ad salutem : infunde in nobis quesumus puritatem lactentis infantie. Ut dum sensu justicie parvulis adequamur : in illa remuneratione fidelium pariter gloriemur. Sicque eorum interventu : his hostiis benedicito : ut ex his sumentes : et peccaminum eluantur labe : et pure confessionis potiantur dulcedine. *ñ. Amen.*

^a In Sanctis. Forte, pro sanctus.

^b Tormenta. Hinc discas sanctos Justum et Pastorem revera tormenta sustinuisse, etsi vulgata Acta contrarium innuere videantur.

^c Innocentium tuorum. In hoc officio (quod a sancto Aslurio exeunte sæculo iv compositum tradunt, et sane est tanto auctore dignissimum) Justi et Pastoris tenera ætas tam frequenter istisque verbis exprimitur, ut minime dubitandum sit quin ante pubertatis annos martyrium fecerint. Nam et innocentes, et infantes, et parvuli, et lactentes, et pueri, aliisque nominibus appellantur, quæ iis tantummodo aptari possunt qui nondum pubertatem attingerunt. Cum Missali et Breviario Mozarabum, quoad teneram horum martyrium ætatem, convenit Orationale Gothicum, ut ex hac rubrica (Pag. 130) ad officium sanctorum Justi et Pastoris spectante apparet : Cæteræ tamen orationes de Matutino, de Antiphonis, id est, Sinite parvulos, et SAPIENTIA APERUIT OS MUTORUM, sive de Allelujatico Ex ore infantum, vel de Respon-

Ad orationem Dominicam.

Exultantes de tuorum Justi et Pastoris Deus Pater triumphis : quorum lactentium infantium etas, relictis scole tabulis : ad suscipiendum alacriter pervolvit braviū passionis : tibi creatori nostro et vota cum gaudiis : et scelera pandimus cum lamentis. Poscentes tuam piissimam majestatem : ut qui illorum innocentiam consecrasti martyrio : nostram miseriam repares innocentie bono. Quo eorum adjuti suffragiis : ad te proclamare mereamur e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

Benedictio. Deus qui pius redempti gregis est pastor : eterne justicie prerogator : sanctorum Justi et Pastoris precibus nos tueatur a malo. *ñ. Amen.* Justi sui obtentu faciat vos semitas tenere justicie : et Pastoris prece : super vos pius pastor invigilet. *ñ. Amen.* Quo utrorumque adjuti presidii : sic perenniter fulgeatis justicie cultu : ut sine confusione perveniat ad pastorem animarum vestrarum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Corporis Christi, fol. 267.*

Oratio. Suscipe Domine precem populi tui : et directam in spiritu tuo supplicationem : tanquam odorem incensi fragrantis assume. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Sixti Pape : Felicissimi : et Agapiti Martyrum : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

357 *In natale S. Donati Episcopi et Martyris : Omnia dicantur unius Mart. fol. 430.*

Eodem die Mammetis Martyris : Omnia dicantur ut supra.

In natale SS. Ciriaci et Largi et sociorum ejus : Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

In natale S. Laurentii Martyris.

Ad Missam. Officium.

sorio, qui ordine sequitur, superius in Missa quarta infantum factæ sunt quæ in isto die dicenda sunt. Sane pes et calceus sancti Justi, quem Bollandiani citati delineatum exhibent, non nisi ad teneræ ætatis puerulum pertinet : modo quidam aiunt reperiri ossa quædam grandiora inter reliquias sanctorum Justi et Pastoris, quibus, habita proportionis ratione, contendunt hos martyres juvenes fuisse, statura eminenti, senum pedum cum dimidio, et amplius. Sed de his ossibus quid statuendum sit legas apud citatos Bollandianos.

^d Sancti Laurentii. Celeberrimum in omni Ecclesia est, et semper fuit, sancti Laurentii martyrium. Unde sanctus Augustinus (Tom. V, serm. 303, Ed. Maur.) dixit : *Quam non potest abscondi Roma, tam non potest abscondi Laurentii corona.* A Græcis pariter et Latinis die decima Augusti colitur, ab illis quidem in Menæis et Menologio Basilii, a Latinis in Calendario Bucheriano, in Calendario Carthaginiensi, cunctisque Martyrologiis, et in Sacramentariis

Gloriam et magnum decorem. *Quere unius Mar-* A
tyris. fol. 421.

Oratio. Domine Jesu Christe : qui beatissimum
Laurentium Martyrem tuum : amplius resurgere me-
ritis : quam flammis affici prestitisti : * ut fortissi-
mus Martyr plus amore : quam ardore ferretur :
tribue : ut scintilla fidei ejus ita flammetur : ne ab
igne scilicet consumamur. *ñ. Amen.* Per miseri-
cordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper
vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (b C. XXXI).

ñ. Deo gratias.

Qui aurum diligit : non justificabitur. Et qui inse-
quitur : consummationem : replebitur ex ea. Multi
dati sunt in auri casus : et facta est ^a in facie ipsius
perditio illorum. Lignum offensivis est aurum sa-
crificantium. Ve illis qui sequuntur illud : et omnis
imprudens disperiet in illo. Beatus dives : qui in-
ventus est sine macula : et qui post aurum non abiit :
nec speravit in pecunia et thesauris. Quis est hic :
et laudabimus eum ? fecit enim mirabilia in vita
sua. * Quis probatus est in illo : et perfectus est ? et
erit illi gloria eterna. Qui potuit transgredi et non
est transgressus : et facere mala : et non fecit. Ideo
stabilita sunt bona ejus in Deo : et elemosynas il-
lius ^b enarravit Ecclesia sanctorum. *ñ. Amen. Dicit*
Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

ñ Psallendo. Beatus vir qui miseretur et commo-
dat : disponet sermones suos in iudicio : quia in
eternum non commovebitur. *†. Dispersit et dedit* C

Leoniano, Gelasiano, Gregoriano, in Missali et Bre-
viario Mozarabum, in Orationali Gothico, in Missali
Gallo-Gothico, in Capitularibus Epistolarum et Evan-
geliorum, aliisque libris liturgicis, paucis omnino
exceptis. In his sunt Sacramentarium Bobianum et
Lectionarium Luxoviense, quæ sancti Laurentii ex-
pressam non faciunt memoriam. Acta sancti Lau-
rentii genuina prorsus et sincera non habentur, ho-
rum tamen vicem supplent hymnus Prudentii secun-
dus de Coronis atque sanctus Ambrosius (*De Offic.*,
lib. 1, cap. 4, et lib. 11, cap. 28). Sanctus Augustinus,
sanctus Leo papa, sanctus Maximus Taurinensis, et
sanctus Petrus Chrysologus, in homeliis quas de sancto
Laurentio habuerunt, diem passionis omnes iv
Idus Augusti nominant. De anno et persecutione non
conveniunt : nam indiculus consulum, ex quo Solle-
rius excerpta quadam edidit Bolland. (*Tom. VII*
Julii, pag. 184), sanctum Laurentium anno 250
persecutione Decii passum exhibet : Decio xi et
Grato bis consulibus, passus sanctus Laurentius, in
Idus Augusti, ubi etiam in Idus pro iv Idus signa-
tur. Eusebius quoque, in Chronico, persecutioni
Decii martyrium sancti Laurentii ascribit : quem
sequuntur Bedæ Genium et quadam alia Martyro-
logia, Acta vulgata sancti Laurentii, et Menologium
Basili. Sed cum auctoritate sancti Ambrosii, Pru-
dentii, aliorumque, consistat sanctum Laurentium
triduo post sanctum pontificem Xistum II, cujus fue-
rat diaconus, passum esse, Xisti autem martyrium
an Idus Augusti Tusco et Basso consulibus, anno
era vulgaris 258, haud ambiguis argumentis signetur,
falsum est sanctum Laurentium, non sub
Decio, sed sub Valeriano et Gallieno principibus, iv
Idus Augusti, anno et consulibus superscriptis, mar-
tyrium celeberrimum fecisse coram prefecto Urbis
Cornelio Sæculari, cum ambo principes Roma abes-

sent. Ceterum Gotho-Hispani una eademque missa
sanctum Laurentium et sanctum Xistum colunt.

Galli vero, in Missali Gallo-Gothico, alteram sancto
Xisto, alteram missam sancto Laurentio propriam
attribuunt. In Martyrologio Metrico Seberi, et in
Menologio Basili, Græci eodem die Xistum, Lau-
rentium et Hippolytum commemorant, diversis die-
bus passos. Sanctus Cyrianus (*Epist. 82*) scribit :
Xistum in cæmeterio animadversum aciatu, octavo
Iduum Augustarum, et cum eo diacones quatuor ; ita
enim Manutius, Morellus et Balutius, in suis Edi-
tionibus legunt, et ita legendum esse propugnat
Balutius in notis ad hunc locum. Horum autem dia-
conorum unum fuisse sanctum Laurentium credibile
est ; neque enim necesse est ut dicamus quatuor
hosce diaconos omnes eodem die cum suo pontifice
martyrium obisse. Nam inusitatum non est ut eod-
emque die eorum memoriam in Ecclesia celebrari
qui distinctis diebus obierant.

a Ut fortissimus. Fortè : Quia ut fortissimus mar-
tyr plus amore quam ardore ferretur tribuisti, con-
cede, etc.
b Cap. XXXI. Vers. 5-12.
c Consummationem. Vulg., consumptionem.
d In facie. Vulg., in specie. Textus Græcus legit :
Multi ligati sunt gratia auri, et facta est perditio eo-
rum coram faciem ipsorum.
e Quia. Ita textus Græcus interrogative legit ; at
Vulgata, sine interrogatione, qui probatus, etc.
f Enarravit. Vulg., enarrabit.
g Psallendo. Psal. cxi, 5. *ñ. Ibid. 9.*
h Cap. IX. Vers. 7-13. Eadem epistola in vetusto
Lectionario Ambrosiano Thomasi huc festivitatis
assignatur.
i Cap. VI. Vers. 19-34.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum
(i Cap. VI).

In illis diebus : Dominus noster Jesus Christus :
loquebatur discipulis suis dicens. Nolite thesaurizare
vobis thesauros in terra : ubi erugo et tinea demo-

litor : et ubi fures effodiunt : et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in celo : ubi neque erugo : neque tinea ^a exterminat : et ubi fures non effodiunt : nec furantur. Ubi enim est thesaurus tuus : ibi et cor tuum est. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si fuerit oculus tuus simplex : totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit : totum corpus tuum tenebrosus erit. Si ergo lumen quod in te est tenebre sunt : ipse tenebre quante erunt ? Nemo potest duobus Dominis servire. Aut unum odio habebit : et alterum diligit : aut unum sustinebit : et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammoni. Ideo dico vobis ne solliciti sitis anime vestre : quid manducetis : neque corpori vestro : quid induamini. Nonne anima plus est quam esca : et corpus : quam vestimentum ? Respicite volatilia celi : quoniam non scrunt : neque metunt : neque congregant in horrea : et Pater vester celestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis ? Quis autem vestram cogitans potest **358** adiacere ad staturam suam cubitum unum ? Et de vestimento quid solliciti estis ? Considerate lilia agri quomodo crescent : non laborant : neque nent. Dico autem vobis : quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est : sicut unum ex istis. Si autem fenum agri quod hodie est ^b in agro : et cras in clibanum mittitur : Deus sic vestit : quanto magis vos ^c minime fidei ? Nolite ergo solliciti esse dicentes : quid manducabimus aut quid bibemus : aut quo operiemur ? Hec omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester : quia his omnibus indigetis. Querite autem primum ^d regnum Dei : et hec omnia adiacentur vobis.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^e *Lauda.* Alleluja. γ. Videant pauperes et letentur : querite Dominum et vivet anima vestra. P. Alleluja.

^f *Sacrificium.* Ego Dominus creavi te : et dixi tibi : puer meus es tu : elegi te : noli timere. Ege-

^a *Exterminat.* Vulg. *demolitur* ; at Codices Vercellensis, Corbeiensis et Veronensis legunt : *Ubi neque erugo neque tinea exterminat.* Brixianus : *Ubi tinea et erugo exterminant.*

^b *In agro.* Hæc verba neque in Vulgata, neque D in laudatis Codicibus Vercellensi, Veronensi, Corbeiensi et Brixiano leguntur.

^c *Minime fidei.* Ita Codex Corbeiensis ; at Codices Vercellensis, Veronensis et Brixianus, cum Vulgata legunt *modice fidei.*

^d *Regnum Dei.* Citati Codices omnes cum Vulgata adiungunt et *justitiam ejus.*

^e *Lauda.* Psal. LXVIII, 53.

^f *Sacrificium.* Est cento consutus ex verbis Isaiæ xli, 10, 17 ; xlii, 6, et alienis.

^g *Sixtum.* De sancto Sixto II, sive, ut alii scribunt, Xisto, catalogus Liberianus hæc breviter tradit : *Xistus, an. ii, m. xi, d. vi, cepit a cons. Maximi et Glabronis, usque Tusco et Basso ; passus est viii Idus Augusti.* Sixtus igitur sedit annos duos, menses undecim, dies sex. Pontificatum suscepit anno 256, Maximo et Glabronie consulibus ; martyrio affectus est die sexta Augusti anno 258, Tusco

et Basso consulibus, sub Cornelio Sæculari Urbis præfecto. De ejus martyrio, præter citatum catalogum, testis est sanctus Cyprianus (Epist. 82), ad Successum scribens : *Xistum autem in cæmeterio animadveram scias, octavo Iduum Augustarum die, et cum eo Quartum.* Ita Pamelius legit ; alii autem, quod supra monui, et cum eo diacones quatuor legunt. De eodem martyrio meminit Pontius diaconus in Vita sancti Cypriani : *Jam de Xisto, bono et pacifico sacerdotale, ac propterea beatissimo martyre, ab Urbe nuntius venerat.* Sanctum Sixtum Latini in Martyrologiis vii Idus Augusti colunt. Kalendarium Bucherianum : VIII Id. Aug., Syti in Gallisti. Kalendarium Carthaginense : VIII Id. Aug., sancti Syti episcopi et martyris Romæ. Greci autem die decima Augusti Xistum, Laurentium et Hippolytum simul colunt in Menologio Basilii, quos sub Decio passos optinant. In Missali Gallo-Gothico sanctus Sixtus missam propriam habet.

Missæ. Ad misericordie opera exequenda fratres charissimi : Christianas mentes hodierna solennitas excitavit ; que beatum Laurentium facultatis sibi ab antistite suo Sixto. Sancto commissas : Ecclesia sic misericorditer dispensasse narravit ; ut replens dexteram pauperum : illic poneret que custodienda susceperat : ubi violentus persecutor iurare non poterat. Imitemur proinde Martyris patientiam : cuius beatam approbavimus vitam. Transferamus nos etiam universa queque diligimus ad eterna tabernacula : qui migrare disponimus de hac temporali vita. Ut cum dies tentationis adveniet : nihil habeamus quod perdamus invidi : sed spiritali gaudia sapienter accincti : dimicemus fortiter ad effusionem sanguinis : contra perfidiam inimici. Reservantes constantiam veritatis : qua possumus devincere adversarium hostem in nomine Trinitatis. Hæc est enim victima Deo semper accepta : cuius per hæc sacrificium recordari compellimur : quando ejus salutis hostie perceptione mundamur. ñ. Amen.

Alia Oratio. Deus qui divinitatis tue potentia clarens : divinos ac celibes Ecclesie tuæ et Sixtum atque Laurentium elegisti gubernatores. Cum in unum Sacerdotii summam : in alterum Levitici ordinis contuleris gratiam : intentis te precibus supplicamus. Ut in tante diei solennitate : conventum familie tue placatus ipse respicias : et postulatus celer occurras, Sixtus officii sui non immerito sancificanda tibi offerat vota : similiter et Laurentius ministerii sui exequens curam supplicantibus nobis subministrat remedia postulata. Per illum discamus quod ipso egit : pro te Domino cervicem ponere : per istum cremantis seculi : ^b illum non subruui tempestate. Per mature discretionis iudicio fratri polleamus senio-

et Basso consulibus, sub Cornelio Sæculari Urbis præfecto. De ejus martyrio, præter citatum catalogum, testis est sanctus Cyprianus (Epist. 82), ad Successum scribens : *Xistum autem in cæmeterio animadveram scias, octavo Iduum Augustarum die, et cum eo Quartum.* Ita Pamelius legit ; alii autem, quod supra monui, et cum eo diacones quatuor legunt. De eodem martyrio meminit Pontius diaconus in Vita sancti Cypriani : *Jam de Xisto, bono et pacifico sacerdotale, ac propterea beatissimo martyre, ab Urbe nuntius venerat.* Sanctum Sixtum Latini in Martyrologiis vii Idus Augusti colunt. Kalendarium Bucherianum : VIII Id. Aug., Syti in Gallisti. Kalendarium Carthaginense : VIII Id. Aug., sancti Syti episcopi et martyris Romæ. Greci autem die decima Augusti Xistum, Laurentium et Hippolytum simul colunt in Menologio Basilii, quos sub Decio passos optinant. In Missali Gallo-Gothico sanctus Sixtus missam propriam habet.

^b *Illum.* Tolle hanc vocem, extra locum suum positam, et infra reponere, et lege : *Per istum cremantis sæculi non obrui tempestate, per illum mature discretionis iudicio, etc.*

Gloriam et magnum decorem. *Quere unius Martiris. fol. 421.*

Oratio. Domine Jesu Christe : qui beatissimum Laurentium Martyrem tuum : amplius refulgere meritis : quam flammis affici prestasti : et ut fortissimus Martyr plus amore : quam ardore ferveret : tribue : ut scintilla fidei ejus ita inflammetur : ne ab igne scilicet consummatur. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (b C. XXXI).

ñ. Deo gratias.

Qui aurum diligit : non justificabitur. Et qui insequitur : consummationem : replebitur ex ea. Multi dati sunt in auri casus : et facta est ^d in facie ipsius perditio illorum. Lignum offensiois est aurum sacrificantium. Ve illis qui sequuntur illud : et omnis imprudens disperiet in illo. Beatus dices : qui inventus est sine macula : et qui post aurum non abiit : nec speravit in pecunia et thesauris. Quis est hic : et laudabimus eum ? fecit enim mirabilia in vita sua. Quis probatus est in illo : et perfectus est ? et erit illi gloria eterna. Qui potuit transgredi et non est transgressus : et facere mala : et non fecit. Ideo stabilita sunt bona ejus in Deo : et eleemosynas illius ^e enarravit Ecclesia sanctorum. *ñ. Amen. Dicit Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Psallendo. Beatus vir qui miseretur et commo-
dat : disponet sermones suos in iudicio : quia in
eternum non commovebitur. *ñ. Dispersit et dedit*

Leoniano, Gelasiano, Gregoriano, in Missali et Bre-
viario Mozarabum, in Orationali Gothico, in Missali
Gallo-Gothico, in Capitularibus Epistolarum et Evan-
geliorum, aliisque libris liturgicis, paucis omnino
exceptis. In his sunt Sacramentarium Bobianum et
Lectionarium Luxoviense, quæ sancti Laurentii ex-
pressam non faciunt memoriam. Acta sancti Lau-
rentii genuina prorsus et sincera non habentur, ho-
rum tamen vicem suppleat hymnus Prudentii secun-
dus de Coronis atque sanctus Ambrosius (*De Offic.*,
lib. 1, cap. 4, et lib. 11, cap. 28). Sanctus Augustinus,
sanctus Leo papa, sanctus Maximus Taurinensis, et
sanctus Petrus Chrysologus, in homeliis quas de san-
cto Laurentii habuerunt, diem passionis omnes iv
Idus Augusti nominant. De anno et persecutione non
conveniunt : nam indiculus consulum, ex quo Solle-
rius excerpta quædam edidit Bolland. (*Tom. VII*
Julii, pag. 184), sanctum Laurentium anno 250
persecutione Decii passum exhibet : Decio xi et
Grato bis consulibus, passus sanctus Laurentius, in
Idus Augusti, ubi etiam in Idus pro iv Idus signa-
tor. Eusebius quoque, in Chronico, persecutioni
Decii martirium sancti Laurentii ascribit : quem
sequuntur Bedæ Genium et quædam alia Martyro-
logia, Acta vulgata sancti Laurentii, et Menologium
Basilii. Sed cum auctoritate sancti Ambrosii, Pru-
dentii, aliorumque, consistat sanctum Laurentium
triduo post sanctum pontificem Xistum II, cuius fue-
rat diaconus, passum esse, Xisti autem martirium
viii Idus Augusti Tusco et Basso consulibus, anno
era vulgaris 258, haud ambiguis argumentis signetur,
salandum est sanctum Laurentium, non sub
Decio, sed sub Valeriano et Gallieno principibus, iv
Idus Augusti, anno et consulibus suprascriptis, mar-
tyrium celeberrimum fecisse coram præfecto Urbis
Cornelio Sæculari, cum ambo principes Roma abes-

A pauperibus : iusticia ejus manet in seculum seculi.
P. Quia in eternum.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios
(11ª cap. IX).

ñ. Deo gratias.

Fratres : hoc dico. Qui parce seminat : parce et
metet. Et qui seminat in benedictionibus : de bene-
dictionibus et metet. Unusquisque prout destinavit
in corde suo : non ex tristitia aut necessitate. Hila-
rem enim datorem diligit Deus. Potens est enim
Deus omnem gratiam abundare facere in vobis : ut
in omnibus semper omnem sufficientiam habentes :
abundetis in omne opus bonum. Sicut scriptum est.
Dispersit dedit pauperibus : iusticia ejus manet in
eternum. Qui autem amministat semen seminanti :
et panem ad manducandum prestabit : et multiplica-
bit semen vestrum : et augebit incrementa frugum
justitie vestre : ut in omnibus locupletati abundetis
in omnem simplicitatem : quæ operatur per nos gra-
tiarum actionem Deo. Quoniam ministerium hujus
officii non solum supplet ea quæ desunt Sanctis : sed
etiam abundat per multas gratiarum actiones in Do-
mino. Per probationem ministerii hujus glorificantes
Deum in obedientiam confessionis vestre in Evan-
gelium Christi. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum
(1ª Cap. VI).

In illis diebus : Dominus noster Jesus Christus :
loquebatur discipulis suis dicens. Nolite thesaurizare
vobis thesauros in terra : ubi erugo et tinea demo-

sent. Cæterum Gottho-Hispani una eademque missa
sanctum Laurentium et sanctum Xistum colunt.
Galli vero, in Missali Gallo-Gothico, alteram sancto
Xisto, alteram missam sancto Laurentio propriam
attribuunt. In Martyrologio Metrice Seberi, et in
Menologio Basilii, Græci eodem, die Xistum, Lau-
rentium et Hippolytum commemorant, diversis die-
bus passos. Sanctus Cyprianus (*Epist. 82*) scribit :
Xistum in cæmeterio animadversum sciatis, octavo
Iduum Augustarum, et cum eo diacones quatuor : ita
enim Manutius, Morellus et Balutius, in suis Edi-
tionebus legunt, et ita legendum esse propugnat
Balutius in notis ad hunc locum. Horum autem dia-
conorum unum fuisse sanctum Laurentium credibile
est : neque enim necesse est ut dicamus quatuor
hosce diaconos omnes eodem die cum suo pontifice
martirium obisse. Nam insuetum non est ugo eo-
demque die eorum memoriam in Ecclesia celebrari
qui distinctis diebus obierant.

^a Ut fortissimus. Forte : Quique ut fortissimus mar-
tyr plus amore quam ardore ferveretur tribuisti, con-
cede, etc.

^b Cap. XXXI. Vers. 5-12.

^c Consummationem. Vulg., consumptionem.

^d In facie. Vulg., in specie. Textus Græcus legit :
Multi ligati sunt gratia auri, et facta est perditio eo-
rum coram faciem ipsorum.

^e Quis. Ita textus Græcus interrogative legit : at
Vulgata, sine interrogatione, qui probatus, etc.

^f Enarravit. Vulg., enarrabit.

^g Psallendo. Psal. cxl. 5. *ñ. Ibid.*, 9.

^h Cap. IX. Vers. 7-13. Eadem epistola in vetusto
Lectionario Ambrosiano Thomasi huc festivitatis
assignatur.

ⁱ Cap. VI. Vers. 19-34.

litor : et ubi fures effodiunt : et furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in celo : ubi neque erugo : neque tinea ^a exterminat : et ubi fures non effodiunt : nec furantur. Ubi enim est thesaurus tuus : ibi et cor tuum est. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si fuerit oculus tuus simplex : totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit : totum corpus tuum tenebrosus erit. Si ergo lumen quod in te est tenebre sunt : ipse tenebre quante erunt ? Nemo potest duobus Dominis servire. Aut unum odio habebit : et alterum diliget : aut unum sustinebit : et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammoni. Ideo dico vobis ne solliciti sitis anime vestre : quid manducetis : neque corpori vestro : quid induamini. Nonne anima plus est quam esca : et corpus : quam vestimentum ? Respicite volatilia celi : quoniam non serunt : neque metunt : neque congregant in horrea : et Pater vester celestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis ? Quis autem vestrum cogitans potest ³⁵⁶ adjicere ad staturam suam cubitum unum ? Et de vestimento quid solliciti estis ? Considerate lilia agri quomodo crescunt : non laborant : neque nent. Dico autem vobis : quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est : sicut unum ex istis. Si autem fenum agri quod hodie est ^b in agro : et cras in clibanum mittitur : Deus sic vestit : quanto magis vos ^c minime fidei ? Nolite ergo solliciti esse dicentes : quid manducabimus aut quid bibemus : aut quo operiemur ? Hec omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester : quia his omnibus indigetis. Querite autem primum ^d regnum Dei : et hec omnia adjicientur vobis.

¶ Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

^e *Lauda.* Alleluja. ¶ Videant pauperes et letentur : querite Dominum et vivet anima vestra. P. Alleluja.

^f *Sacrificium.* Ego Dominus creavi te : et dixi tibi : puer meus es tu : elegi te : noli timere. Ege-

^a *Exterminat.* Vulg. *demolitur* : at Codices Vercellensis, Corbeiensis et Veronensis legunt : *Ubi neque erugo neque tinea exterminat.* Brixianus : *Ubi tinea et erugo exterminant.*

^b *In agro.* Hæc verba neque in Vulgata, neque in laudatis Codicibus Vercellensi, Veronensi, Corbeiensi et Brixiano leguntur.

^c *Minime fidei.* Ita Codex Corbeiensis ; at Codices Vercellensis, Veropenensis et Brixianus, cum Vulgata legunt *modicæ fidei.*

^d *Regnum Dei.* Citati Codices omnes cum Vulgata addunt et *justitiam ejus.*

^e *Lauda.* Psal. LXVIII, 53.

^f *Sacrificium.* Est cento consulus ex verbis Isaiæ xli, 10, 17 ; xlii, 6, et alienis.

^g *Sixtum.* De sancto Sixto II, sive, ut alii scribunt, Xisto, catalogus Liberianus hæc breviter tradit : *Xistus, an. ii, m. xi, d. vi, cæpit a cons. Maximi et Glabronis, usque Tusco et Basso ; passus est viii Idus Augusti. Sixtus igitur sedit annos duos, menses undecim, dies sex. Pontificatum suscepit anno 256, Maximo et Glabrone consulibus ; martyrio affectus est die sexta Augusti anno 258, Tusco*

¶ *ni et pauperes querunt te : et tu exaltabis eos in Domino Deo tuo : alleluja. ¶ Vocavit te Dominus ad justiciam ; et tenens manum tuam confortavit te : et constituit te in lucem gentium : aperire oculos cecorum : ut populus directus et vastatus invocans me. P. Et tu exaltabis.*

Missa. Ad misericordie opera exequenda fratres charissimi : Christianas mentes hodierna solennitas excitavit : que beatum Laurentium facultates sibi ab antistite suo Sixto Sancto commissas : Ecclesie sic misericorditer dispensasse narravit : ut repleta dexteram pauperum : illic poneret que custodienda susceperat : ubi violentus persecutus lustrare non poterat. Imitemur proinde Martyris patientiam : cuius beatam approbavimus vitam. Transferamus nos etiam universa queque diligimus ad eterna tabernacula : qui migrare disponimus de hac temporali vita. Ut cum dies tentationis adveniret : nihil habeamus quod perdamus inviti : sed spirituali gaudio sapienter accincti : dimicemus fortiter ad effusionem sanguinis : contra periculum inimici. Reservantes constantiam veritatis : qua possimus devincere adversarium hostem in nomine Trinitatis. Hec est enim victima Deo semper accepta : cuius per hoc sacrificium recordari compellimur : quando ejus salutaris hostie perceptione mundamur. ¶ Amen.

Alia Oratio. Deus qui divinitatis tue potentia clarens : divinos ac celibes Ecclesie tue et Sixtum atque Laurentium elegisti gubernatores. Cum in unum Sacerdotii summam : in alterum Levitici ordinis contuleris gratiam : intentis te precibus supplicamus. Ut in tante diei solennitate : conventum familie tue placatus ipse respicias : et postulatus celer occurras. Sixtus officii sui non immerito sanctificanda tibi offerat vota : similiter et Laurentius ministerii sui exequens curam supplicantibus nobis subministrat remedia postulata. Per illum discamus quod ipse egit : pro te Domino cervices ponere : per istum cremantis sæculi : ^h illum non subgripi tempestate. Per mature discretionis iudicio fratri polleamus senio-

et Basso consulibus, sub Cornelio Sæculari Urbis præfecto. De ejus martyrio, præter citatum catalogum, testis est sanctus Cyprianus (Epist. 82), ad Successum scribens : *Xistum autem in cimiterio animadversum scitis, octavo Iduum Augustarum die, et cum eo Quartum. Ita Pamelius legit ; alii autem, quod supra monui, et cum eo diacones quatuor legunt. De eodem martyrio meminit Pontus diaconus in Vita sancti Cypriani : Jam de Xisto, bono et pacifico sacerdotale, ac propterea beatissimo martyre, ab Urbe nuntius venerat. Sanctum Sixtum Latini in Martyrologiis vii Idus Augusti colunt. Kalendarium Bacherianum : VIII Id. Aug., Syssi in Callisti. Kalendarium Carthaginense : VIII Id. Aug., sancti Syssi episcopi et martyris Romæ. Greci autem die decima Augusti Xistum, Laurentium et Hippolytum simul colunt in Menologio Basilii, quos sub Decio passos opinantur. In Missali Gallo-Gothico sanctus Sixtus missam propriam habet.*

^h *Illum.* Tolle hanc vocem, extra locum suum positam, et infra reponere, et lege : *Per istum cremantis sæculi non obrui tempestate, per illum mature discretionis iudicio, etc.*

rum : per istum valide juventutis luctamen arripien-
tes : fide extinguamus incentiva libidinum. Quo sic
per Sixtum sanctificandi tuis altaribus offeramur :
ut tradente nobis Laurentio calicem salutis in remis-
sionem peccatorum sumere mereamur

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Clementissime creaturarum
omnium Deus : pro cujus nomine beatissimi Sixtus
atque Laurentius Martyres viriliter certaverunt : et
diverso moriendi genere coronati sunt. Cum et Sixtus
tuo domitas jugo cervicis a gladio perempturus exhi-
buit : et Laurentius combustum in craticulam corpus
suum versari precipiens : spiritum vite inter flam-
mas efflavit. Te quesumus : te rogamus : ut horum
precibus corpus nostrum tentationum flammis non
ardeat : cor divinis flatibus concalescat. Sicque
Sixtus ex accepto Sacerdotali privilegio ligata cri-
minum nostrorum vincula solvat : ac defunctorum
nexus orationis favore dirumpat. Ut ministerii sui
curam cunctis Laurentio impendente : et vivi pia-
culis et sepulsi se noverint evasisse supplicia.

ñ. Chorus. Amen.

359 *Ad pacem. Oratio.* Deus qui beatissimi Levite
tui Laurentii fidem : nec igne subruí nec avaricia fecisti
corrumpi : cum et inter flammis invictus : et inter
nummos existeret a cupiditate intactus : perspicuam
tue majestatis potentiam imploramus. Ut fidem qua
tibi credimus in nobis adaugas : charitatis opes im-
pendas : cupiditates interimas : simultatum faces ex-
tinguas. Quo nec avaricia victi : nec odiis : ad te ve-
niamus inlesi : illo charitatis tue rore renovandi :
quo idem Martyr tuus decoctus igne meruit recreari.

ñ. Amen.

Introitus. Dignum et justum est : equum et salutare
est : sancto nomini tuo sempiterna Trinitas fortissime
Deus : pro electorum tuorum certaminibus gloriosis :
acceptabilem tibi : si pusillis possibile facis : laudis
hostiam immolare. Quicquid enim in his magnifi-
cum operante peragitur merito : totum tuis virtu-
tibus deputatur. Hujus siquidem congressio pugne :
nisi te duce et presule fuerit insituta : nec iniri cer-
tamen poterit : nec cum laude finire. Idcirco Domine
militum tuorum triumphalem victoriam celebramus :
quorum te et velle et perficere fuisse probamus. Ad-
sunt igitur Domine horum dierum tempore : tui
nominis confessione insuperabiles facti : et corona-
rum ammirabilium splendoribus decorati. Sixtus
Apostolorum tuorum cathedre dignus ascensor : ejus-
que Archidiaconus Laurentius triumphus celestis

^a *Gladio.* Sanctum Sixtum decollatum fuisse re-
cepta est opinio, quam Gotho-Hispani in hac missa
aperte sequuntur. Quam auctoritate sancti Cypriani
(*Epist.* 82) confirmant, scribentis, *Xistum in cameterio*
animadversum esse; idem enim est *animadversum* atque
gladio puniri. Nisi forte hoc loco sanctus Cyprianus
voce *animadversum* usus sit pro *puniri*. Prudentius
(*Hymn.* 2 de *Coron.*) Sixtum cruci affixum fuisse
prodit :

Fortē hęc sacerdos dixerat
Jam Xistus, affixus cruci,
Laurentium flentem videns
Crucis sub ipso stipite.

A ardentissimus assecutor. Sed et Ilipolitus velut utro-
rumque parentum bonis locupletior factus : his ad-
jungitur heres : quibus licet biduana vel triduana
fuerint intervalla : te ut oportuit dispensante subeun-
di certaminis : idem tamen in obtinendo premissio-
nem celestium bravio fidei viguit ardor. Sixtus qui-
dem ut bos jugo dominice mansuetudinis assuetus ;
submisso occurrit capite percussori : potentisque
canicie fulgenti cervice renovatus : ut aquila ad celos
juventute volavit. Quique Apostolorum choro do-
natum filium generose mentis Laurentium expecta-
bat. Quia sine eo proprii sanguinis victimam offerre
nolebatur : cui cuncta mysteriorum ministeria trans-
iendi commiserat. Qui cum de sua remansione pa-
tri querulus exitisset : ab eodem flere prohibitus :
quod post tres dies se sequeretur audivit. Nec debe-
re de sua desertione causari premonuit : quoniam
ei gloriosior diabolo seviente : inrisoque tyranno
triumphus maneret. O Martyrum tuorum Christe
infatigabilis fortitudo ! Quantum enim durioribus
fuerint cruciatibus seviente carnifice deputati : tan-
tum a te novarum virium augmenta triumphant con-
secuti. Ut et Sanctis tuis gloriam : et inimicis cu-
mules penam. Una denique eademque justitia : et
judicem inferna cruentum : et celi suscipiunt inno-
xium virum. Qui eo usque dum exureretur robu-
stior factus emicuit : ut carnificem tali inrisione
dammaret. Ut si cibus placeret quod jam assatum
fuerat : manducaret. Quibus verbis exemplum fide-
libus contemnende mortis insinuans : victricem ani-
mam patri et spiritum commendavit : et post sudo-
rem prelii : Christi refrigeratus amplexu : sub ara
celesti umbraculo requiescit. Hunc Ilipolitus dum
sibi traditum asservaret custodia militari : crucis tue
impressione stupuit miracula facientem : mox animi
ferocitate deposita : ad sequendum te fit ove mitior :
et ad perferenda pro tuo nomine graviora tormenta
leone robustig. Cujus tam subito mutatum mentis
propositum : judex impius cernens acriori sevitia
fertur : ut pote amissis propriis gemens : in quo con-
festim decernit penam omni crudelitate majorem.
Quemque distentum primitus cardis ferreis laniari :
ac deinde ferociorum jumentorum trahi per devia
precepit pedibus alligatum. Sed etiam sic felicem
Christe predicamus tuorum militum pugnam : quibus
nec comminatio cruenta defectum : nec pena suppli-
cium : nec mors intulit detrimentum. Cui merito
celi : et omnes virtutes debita laude confessionis
occurrunt : aureorumque candelaborum septifera

Videndum tamen an crucis nomine Prudentius equu-
leum intellexerit ?

^b *Operante.* Lege *operante te*.

^c *Horum dierum tempore.* His ostendunt Sixtum et
Laurentium diversis diebus coronatos fuisse, etsi una
missa unaque et eadem solemnitate eorum memoria
celebretur.

^d *Archidiaconus.* Sic quoque (*Tom. V Oper.*, serm.
302, 303, Edit. Maurin.) a sancto Augustino san-
ctus Laurentius archidiaconus nuncupatur.

coruscatione fruētes : perpetuis vocibus cantum A
suavitatis extendunt. Archangelorum quoque exerci-
tus **360** in tuo nomine letantes tripudiant : et au-
gustius triumphantes exultant. Cherubin quoque et
Seraphin aureo gestientes volatu perstrepunt : et
suavisono carmine : senarum alarum remigiis ae-
pennigerantes extollunt. Bis bina denique animalia
cum duodenorum felicitum numero seniorum : omnis
debita officia servitutis exsolvunt : et egregia can-
tica meditantes clamare non cessant : ita dicentes.
Sanctus.

Post Sanctus. Osanna in excelsis : vere dignum et
justum est : omni quidem tempore : sed precipue in
honorem Sanctorum tuorum : nos tibi gratias con-
sempiterna Trinitas et consubstantialis : et coopera-
trix omnium bonorum Deus : et pro beatissimi Mar-
tyris tui Laurentii celeberrimo die : laudum hostias
immolare. Cujus gloriosum passionis triumphum
anni circulo revolutum : Ecclesia tua leta concele-
brat : Apostolis quidem tuis in doctrina subparem :
sed in Domini confessione non imparē. Qui ^a ni-
veam illam stolam Leviticam : martyrii cruore pur-
pureo decoravit : cujus cor in igne tuo quem vene-
ras mittere super terram : ita flammasti : ut ignem
istum visibilem non sentiret : et appositus corpori
flamas mentis intentione superaret : ardentemque
globum fide validus non timeret. Quique craticule
superpositus : novum sacrificium tibi semetipsum
castus minister exhibuit : et veluti super aram ho-
locausti more decoctus : saporem ^b Dominus suavi-
tatis ingressit. In quo incomparabilis Martyr precordiis
pariter ac visceribus ^c medullis liquescentibus de-
sudavit ac defluentia membra torrerī invicta virtute
patientie toleravit. In quo extensus ac desuper flux-
us : ^d sub dictis jacuit ac pependit incendiis : et
holocaustum pietatis cruda coxit impletas : que su-
dorem liquescentium viscerum bibulis vaporibus
suscepit. Supra quam velut super altare corpus suum :
novi generis sacrificium celebrandum minister im-
posuit : et Levita predicandus ipse sibi Pontifex : et
hostia fuit. Et qui fuerat minister Domini corpori-
ris : in offerendo semetipsum : officio functus est
Sacerdotio. Tuam igitur Domine in eo virtutem :
tuamque potentiam predicamus. Nam quis crederet
corpus fragili compage conglutinatum : tantis sine
te sufficere conflictibus potuisse ? quis incendiorum
estibus humana estimaret membra non cedere : nisi
flagrantior ^e ad te veniens : interiorem hominem
lampas animasset : cujus potentia factum est : ut leta-
rore suo anima : coctione proprii corporis exulta-
ret : dum versari se Martyr precipit : et vorari : ne
et paratam coronam uno moriendi genere sequere-
tur : et sic lenitate cruciatuum vitalis tardaret in-
teritus : non existeret gloriosus coronatus. Per te

^a Niream. Alludit ad stolam albam qua diaconi
induebantur.

^b Dominus. Lege Domino.

^c Medullis. Lege medullisque.

^d Sub dictis. Forte, subjectis

Dominum qui es Salvator omnium : et Redemptor
animarum.

Post pridie. Oratio. Memores mirabilium tuorum
Domine : quomodo Levita tuus Laurentius nec minis-
cessit : nec flammis : qui sic in creditis sibi facultatibus
avariciam vicit : ut nullo modo posset inter
flamas positus superari. Rogamus : ut devictis in
nobis facibus malarum cupiditatum : a te sanctifi-
cata hec que offeruntur : horum precibus quorum
hodie solennia celebramus : sumantur. *A. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Deus qui in veri holocausti hostiam igne examina-
tum Levitam suscepisti Laurentium : quo more ho-
locausti decoctus ad te perveniret integer : pro mi-
seris rogaturus : ejus quesumus suffragiis in nobis
B omnibus ignis celestis facis ^f accendi. Ut purgata
conscientia : ad te mereamur proclamare : et dice-
re. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus
sit semper vobiscum. *A. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Christus Dominus vota vestra respi-
ciat : pro quo et Sixtus machera : et Laurentius
consumptus est flamma. *A. Amen.* Eoque favente
sic per Sixtum grex Catholicus tueatur : ut per Lau-
rentium salutaris calicis ^g potatione salvetur. *A. Amen.*
Quo et illo tuente : et isto suffragante sic
illius accendamus exemplo : istius relevemur suffra-
gio. *A. Amen.* Ipso prestante et auxiliante : qui cum
Patre et Spiritu Sancto unus Deus vivit et regnat in
eterna secula seculorum. *A. Amen.* Dominus sit
C semper vobiscum. *A. Et cum.*

361 *Dicat Chorus.* Gustate.

Com. Refecti Christi corpore. *Quere in festo Cor-
poris Christi. fol. 267.*

Oratio. Domine Jesu Christe : qui beatissimum
Laurentium Martyrem tuam respicientem villissimum
mundum : aurum ostendisti purissimum : quod
ignis utique non consumeret : sed probaret. Et quanto
plus arderet : tanto amplius rutilaret : tribue nobis
ut cupiditatis incendia non consumant : quos tam
fulgentia Martyris tui exempla clarificant. *A. Amen.*
Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus
sit semper vobiscum. *A. Et cum.* Solennia com-
pleta sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi.
Votum nostrum sit acceptum cum pace. *A. Deo
D gratias.*

Tiburii Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 430.

Clare Virginis de Ordine Minorum :

Omnia dicantur unius Virginis. fol. 436.

Sancti Hypoliti sociorumque ejus :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 428.

Sancti Eusebii Presbyteri :

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

^e Ad te veniens. Forte, a te veniens ; forte, ad te
venientem.

^f Accendi. Lege accende.

^g Potatione. Alludit ad morem antiquum juxta
quem diaconorum erat calicem communicanti po-
pulo porrigere.

• IN FESTO ASSUMPTIONIS SANCTE MARIE VIRGINIS.

Ad Missam. b Officium.

Inter medios cleros penne columbe deargente: alleluja. Et supra scapulas suas in viriditate auri: alleluja: alleluja. y: Specie tua et pulcritudine tua: intende prospere procede et regna. P. Et supra scapulas suas. y: Gloria et honor Patri: et Filio: et Spiritui Sancto: in secula seculorum: amen. P. Et supra scapulas suas.

Oratio. Tibi semper Domine gloria omnipotens Jesu Christo: ejus in celo: et in terra laudis confessio permanet: dum tibi gloria in excelsis decantatur: et in terra vix hominibus nunciatur. Bonam quesumus voluntatem nobis famulis tuis: et populis supplicantibus tribue: ut ab omnibus nos mundes peccatis: et pacem tuam perpetuam nobis propicius: et omni populo largiaris. a. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. a. Et cum.

Lectio libri • Sapientie Salomonis (d Cap. I, II, III, IV, VI).

a. Deo gratias.

O pulcra Dei Virgo inter mulieres egredere: et abi post vestigia gregum tuorum. Assimilavi te amica mea: pulcre sunt gene tue sicut turturis. Ecce tu pulcra es amica mea. Ecce tu pulcra es. Oculi tui columbarum. Surge propra amica mea et veni. Jam enim hyems transiit et recessit: flores apparuerunt in terra. Surge ostende mihi faciem tuam: et sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis: C

• In festo Assumptionis. Eodem modo inscribitur Breviario Mozarabum; in Sacramentario autem Bobiano exstat Missa in Assumptione sancte Mariæ, et in Missali Gallo-Gothico Missa in Assumptione sancte Mariæ matris Domini nostri. Festum Assumptionis beatæ Virginis antiquiores Galli mense Januarii celebrabant (Vide Mabillonium, de Liturg. Gallic., lib. II, pag. 118, 119). Unde in Missali Gallo-Gothico statim post Epiphaniam occurrit Missa in Assumptione sancte Mariæ matris Domini nostri, et in Lctionario Luxoviensi post Dominicam quæ Epiphaniam consequitur apponuntur legenda in festivitate sancte Mariæ, scilicet de ejus Assumptione; et in Sacramentario Bobiano, post missam Cathedralis sancti Petri, consequuntur binæ missæ, altera Missa sancte Mariæ, altera Missa in Assumptione sancte Mariæ; et sanctus Gregorius Turonensis (Lib. I de Glor. mart., c. 9) testatur quod Hujus festivitas sacra mediæ mense undecimo (quæ illi est Januarius) celebrabatur. Etiam in quibusdam Martyrologiis vetustis Hieronymianis Depositio beatæ Virginis die 18 Januarii commemoratur. Lucense Florentini, xv Kal. Febr.: Depositio sancte Mariæ Matris Domini nostri Jesu Christi. Kalendarium Corbeïense a Mabillonio (De Liturg. Gallic., lib. II, pag. 118) citatum, xv Kal. Febr.: Depositio sancte Mariæ virginis. Idem in Floriacensi, quod olim fuit Ecclesiæ Senonensis, signatur. Plura vide apud Florentinium, in notis ad Martyrologium Lucense, die 18 Januarii, et in exercitatione de Assumptione deiparæ (Ibid., pag. 265). In fragmento vetusti Kalendarii Gotho-Hispani menses Januarius et Februarius complectente quod, post Franciscum de Pisa, edidit Joannes Pinus (Tract. hist. chron. de Liturg. antiq. Hisp., cap. 9, sect. 5), nulla exstat mentio de festivitate Dormitionis aut Assumptionis beatæ Virginis; quare consuetudo celebrandi solemnitatem Assumptionis

et facies tua decora. Que est ista que descendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus mirrhe et thuris: et universi pulveris pigmentarii? Quam pulcra es amica mea: quam pulcra es: oculi tui columbarum: absque eo quod intrinsecus latet. Sicut turris David: tota enim pulcra es: et macula non est in te. Veni de Libano sponsa mea. Veni de Libano: coronaberis. Hortus conclusus soror mea sponsa: hortus conclusus. Fons signatus. Emissiones tue paradisi malorum puniceorum cum pomorum fructibus. Una est columba mea: perfecta mea: una est matris sue electa genitricis sue. Viderunt illam filie Hierusalem: et beatissimam predicaverunt: regine: et concubine laudaverunt eam. Que est ista que progreditur quasi aurora consurgens: pulcra ut Luna: electa ut Sol: terribilis ut castrorum acies ordinata? Que est ista que ascendit de deserto: de deliciis affluens enixa super dilectum suum? Pone me ut signaculum supra cor tuum: et quasi monile in brachio tuo: et vera Dei permanet dilectio. a. Amen.

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. a. Et cum.

• Psallendo. In manibus portabunt te: ne unquam offendas ad lapidem pedem tuum. y. Quoniam Angelis suis mandavit de te: ut custodiant te in omnibus viis tuis. Ne unquam.

Dicit Presbiter. Silentium facite.

† Epistola. De virginibus preceptum.

Quære in communi plurimarum Virginum. fol. 438.

Deipara die 15 Augusti admissa censenda est apud Gotho Hispanos; eodem die in Hieronymianis Apographis vetustissimis signatur. Sic in Lucensi Florentini, xviii Kal. Sept.: Assumptio sancte Mariæ. In Corbeïensi Dacherii, xviii Kal. Sept.: Assumptio sancte Mariæ matris Domini nostri. Iisdemque verbis in Martyrologio Celloniensi signatur, et in aliis passim hac die festivitas Assumptionis legitur. At xviii Kal. Septembris Romanum Bedæ genuinum, Adonis et Usuardi Martyrologia, de Dormitione sancte Mariæ agunt; a Græcis quoque, 15 Augusti, ἡ κοίμησις, Dormitio gloriosissime Domini nostri Deiparæ, in Menologio Basilii, et in Menæis, celebratur; de hac autem solemnitate nihil in Orationali Gothico et in Sacramentario sancti Leonis invenitur, utrumque enim inutile est. Deficit quoque vetusto Lctionario Ambrosiano em. Thomasii; at in Sacramentario Gelasiano est missa in Assumptione sancte Mariæ, xviii Kal. Sept., quo die in Sacramentariis Gregorianis Assumptio sancte Mariæ commemoratur, et die 15 Augusti in Kalendario Frontonis; et in Capitularibus Evangeliorum Georgii, signantur solemnitas de Pausatione sancte Mariæ. De hujus festivitatis antiquitate non satis inter se conveniunt scriptores; illud plane constat, sæculo saltem VII, in Ecclesiis Hispaniæ et Galliæ celebratum esse.

b Officium. Psal. LXIV, 14. y. Psal. XLIV, 5.

c Sapientie. Lege libri Cantici canticorum.

d Cap. I. Est potius cento consutus et facinis hic e inde dissectus e cap. 1, 8, 9, 15; II, 10, 11, 12, 11; III, 6; IV, 1, 4, 7, 8, 12; VI, 8, 9; VIII, 5, 6. In Bobiano et in Luxoviensi nulla assignatur prophetia.

e Psallendo. Ps. IX, 12. y. Ibid., 11.

f Epistola. Eadem epistola legitur in Lctionario Luxoviensi, sed in versiculum 40 desinit, atque ad o est paulo prolixior; in Bobiano legitur ex Apocalypsi XIV, 1-8.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (^a Cap. X).

In diebus illis : Dominus noster Jesus Christus : in quoddam castellum intravit : et mulier quedam Martha nomine **362** excepit illum in domum suam : et huic erat soror Maria nomine. Que etiam sedens secus pedes Domini : audiebat verbum illius. Martha autem satagebat circa frequens ministerium. Que stetit et ait. Domine non est tibi cure : quod soror mea reliquit me solam ministrare ? Dic ergo illi ut adjuvet me. Et respondens dixit illi Dominus. Martha Martha sollicita es : et turbaris erga plurima : porro unum est necessarium. Maria optimam partem elegit : que non auferetur ab ea. Et cum hec diceret : extollens vocem quedam mulier de turba : dicit illi. Beatus venter qui te portavit : et ubera que suxisti. At ille dixit. Utique. Beati qui audiunt verbum Dei : et custodiunt illud. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

ñ. Lauda. Alleluja. *ñ. Lauda anima mea* Dominum : laudabo Deum in vita mea. *P. Alleluja.*

c. Sacrificium. Sicut turris David edificata es : et reprehensio non est in te. Quam speciosa et decora facta es in ornameto tuo : et odor unguentorum tuorum sicut odor Libani super omnia aromata : alleluja.

ñ. Sicut columbe sedentes super abundantia aquarum : et sicut phiale aromatum gignentes unguentoria : et sicut lilia distillantia nitrham : et sicut cornutia aurea plena Tharsis : et sicut Libanus electus et sicut cedrus : et sicut colonne marmoree posite super bases aureas formosæ. *P.* Quam preciosa et decora.

Missæ. Omni studio omnique mentis voto fratres charissimi : Dominum deprecemur : ut quantum inopie possibile datur affari : grates in quantum possumus agamus : Accelives illius divinitati : que inter omnia divinitus inspirata : inter precipua atque eminentiora humano generi dona dignelargita : non parvum est : quod tribuit genitrici suæ sui gloriose Marie. Dumque ideo eam post mysterium vere incarnationis : Nativitatis : Passionis : ac patule ad celum Ascensionis : quamquam proflui temporis intercapedine gloriosam accessivit ad se gloria Assumptionis. Sic vero unita carnis natura virginitati consimilis. Hodie una cantilla illius conditione : sedem adit mirabiliter deitatis. Nec immerito quidem debuit feliciter cum filio gloriari : cui divinitus

A inemerato virginitatis pudore meruit inviscerari. Ibi namque cum sacris Virginitibus jocundari : cui etiam in unito carnis federe incentivis nevīs non potuit viciari. Ibi nempe perenniter ditata Martyrum victoria cum meruit eis adunari : dum eisdem ineffabiliter univit : cujus manu extenti sunt celi. Cui per integritatem carnis et spem sincerissimæ cordis : attolli digne concessum est in cælestibus regnis. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Ingenite Pater summe : qui tanta ac talia beneficii munera Virgini gloriose Marie contulisti. Cujus verbo attestante Angelo ditata : cujus spiritu inlillate sisit secunda. Cujus virtute divinitas obumbrata. Cujus munditia salvationem noscitur partura. Cujus voluntate virgo sisit ante partum : cujusque posse virgo mansit post partum. Cujus imperio ipsius candida castitas. Cujus miraculo immaculata virginitas. Indignis quesumus annue nobis : ejus favore tu eripe de nobis : sine merito mundari de propriis. Ac sicut illa hodie inter Angelorum Virginitumque choros interit assumi : sive dono libate carnis feliciter jocundari : sic nos stimulo perfecte extirpato carnali : beatiores ibidem misericorditer admitti. Frustrari nempe ibidem cum Angelis perennius regno : quibus hodie fuit per eam letabunda Assumptio. Ibidem semper sine termino permansuri : ubi omnis cælestis exercitus gloria tante assumptionis gavisus : indesinenter meruit jocundari.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Eterne Deus summe : accelives elementiam exoramus divinitatis tue : ut qui hodie inter Angelorum potentissimas legiones : Prophetarumque fulgentissimos fascies. Inter Apostolorum titulos lattores : Martyrum : Virginitumque cætervas dedicatas : gloriosissimam Virgineam assumptionem Mariam : **363** per unigenitum tuum : illumque suum Dominum nostrum ad superam et incommensurabilem celi sedem. Quo nemo hominum creditur sumptus : nullusque proter illum attolli nesciat sexus. Dum non sola merito ibidem pervenire potuit : nisi quod sola Virgo post parturitum mansit. Postquam sola celi ac terre Dominum divinitus parurit : et Deum caro factum ineffabiliter utero vexit. Te quesumus : te rogamus : ut sicut illum tanti incircumscripsi muneris fecisti dominum : ita facias Ecclesiam tuam per universum orbem diffusam : te

Angelico comitata chore petit æthera virgo,

nimirum xviii Kalend. Septembris.

c. Admitti. Lege admitti.

c. Per Unigenitum tuum. Adhuc ad receptam in Ecclesiis Hispaniæ et Galliæ opinionem quam sanctus Gregorius Turonensis (*De Glor. Mariæ*, l. i, cap. 4) refert, scilicet Christum Dominum morientis Matri suæ adfuisse, priusque animam ejus suscepisse, et deinde Corpus sanctum susceptum in nube deferri fuisse in paradysum, ubi nunc resumpta anima cum electis ejus exultans, æternitatis bonis nullo occisuris sine perfruatur.

c. Parturitum. Id est, post partum.

c. Caro. Lege carnem.

^a Cap. X. Vers. 38, ad finem capituli, et cap. xi, 27, 28. Idem Evangelium in Sacramentario Bobiano, in Missalibus Toletano, Ambrosiano, et Romano sancti Pii legitur, sed in his pertingit tantum ad finem capituli X. Idem quoque legitur Evangelium in Calendario Frontonis et in Capitularibus vetustis Evangeliorum Georgii, et cum Missali nostro hæc adjiciunt versiculos 27, 28, ex capite xi. In Luxoviensi legitur ex Luca 1, 59-60.

^b Lauda. Ps. cxlv, 2.

^c Sacrificium. Est cento consutus ex verbis Cantici canticorum, iv, 4, 7, 11. *ñ. Ibid.* v, 12 seq.

^d Illa hodie. Iluc refer illud Wandelberti :

Octava et decima, mundi lux flosque Maria

Deo presule omnem contra eam venientium respuere pravitatem. Nesciens in religione casum : abdicans in conversatione ^a deliquim. Sit quesumus Domine : in religiosis gloriosa : in clericis dedicata : in ministris sancta : in Martyribus prompta : in Virginibus inlibata : in continentibus secunda : in pauperibus affluens : in pupillis exuberans : in captivis et vinctis clemens : in viduis continens : in oppressis relevans : desperatis solamen impertiens : in lascivis refrenans : in luxuriosis evocans : in obstinatis evetans : in desperatis pia : in viventibus magistra : in fidelibus defunctis requies exoptata.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Domine Jesu Christe : qui ex Virgine natus : unicus Virginum permanes sponsus. Quarum in cætu prebuisi ducatum : ad celi sedem : ubi caput illarum esse voluisti assumendo matrem gloriosissimam Virginem : te quesumus et rogamus : ut obtentu illarum nigredine careamus omnium nostrorum facinorum. Divina namque illa et ineffabilis mansio que Virginem hodie sumpsit : sic permansuros in ea nos dextera tue virtutis censeat : ut letos gnæviter lumine speciei tue ibidem sine fine instituat. Nam si discreta donorum merita ibidem prerogant loca summa et ineffabilia : hodie adeptura noscitur Virgo Maria per te Domine : cui adsunt possibilia universa. Tu es itaque Domine : qui omnia ista disponis : qui etiam celestia ac terrestria precio pacificasti sacri laboris : et filios dignatus es facere gratuita dignitate.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : sanctum et pulcrum est : summe et ineffabilis Deus noster quantis possumus laudare preconis : et si potentes adsumus lumen tue claritatis pollutis contingere labiis : sed in quantum ipse donaveris : te benedicere et conlaudare digne licebit nobis. Qui etiam ab initio massam ^b faxiens fortiter electorum : nonnullis ex illis miracula dare jussisti pervitam : signa per mortem : portenta per assumptionem. Alios namque potenter resuscitans post carnis defectum : alios vero concremans per mentis excessum : dumque alios reddidisti dissimiles per obitum ineffabilem soporum. Illud enim vero Domine quod non dubium de Enoch creditur : vel Hælia certius : eo magis verius confitemur de ^c Johanne vel Maria. Dicam : dicam : hoc illi meruere ante sacrum adventum : quod et isti

A experti sunt ^d post eum paratum : dicam : plerique propter Christum. Quidve mirantur ? Ille Enoch nunquam comparavit : cum vates et ipse Israelita auriga simillime latuit : et corpore vivos mansio celestis utrosque detinuit. Complevit et ipsa : quod perfecit : et istis. Illis per indeclinabilem carnis statum : ^e post etiam sepulcri descensum pernicemque illinc Marie et ineffabiliter exitum : sicuti ibidem Johannis ingressum : sic permansurum incomprehensibiliter usque ad futurum adventum. O sacratissimum archanum : et inexpectabile provium : quod unumquemque illorum jam per disparem modum inter plurimos mire sublimavit ad celum. Merito quidem et gloriosa Virgo Maria : celi petivit intimum : dum celi et terre sola visceribus sacris portavit Deum et Dominum. **B** O ineffabilis castitas : et immaculata virginitas : que novo et ineffabili modo adsumi in superna meruit sede. Visura cum Angelis ibidem perpetim Deum : cujus Verbi in terra sacrum effecta est templum. Cui nullo modo ibidem incomprehensibilis frustratur sedes : sicuti incomprehensibilis partus non denegatur in terris. Talium est enim ibi divinitus ascendisse : qualium in novo Virginis partu hic similem non invenisse. Quid vero verius datur intelligi : hanc Christus elegit a qua natus est : **364** hic sic illam voluit mansisse. Merito diuque merito ibidem gloriosior fore pre cunctis : dum merito longeque digno dignior invisceratur ex ea Salvator. Hoc te Domine cooperante qui omnia que velis : facis : et de nullo nusquam ventilaris. Quem

C quoque ^f gemunt potestates : celicolique ammirantur cives. Cui multiplex celi illa Angelorum legio : catervaque Sanctorum : omnium Virginum : Martyrumque concio sive terrestris beatorum multitudo in hoc Assumptionis gloriose Virginis festo non cessant clamare : ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus eterne omnipotens Deus : Jesus Christus Filius tuus. Qui ^g tam visibilia ab initio instituens ^h infinita : tecum et Spiritu Sancto potentialiter creans : omnia felicius complevit : et divinitus peregit extremum. Figitur inter primevæ vel ultimæ seculi seriem : se cum in forma Dei esset exinaniens :

D ⁱ Deo equalem nostrum dignatus est contigium summere pulverem. Non quo ante illum eguisset i clipeo : sed quo vero letalia vulnera sanasset antidoto.

^a Deliquim. Forte, delictum.

^b Faxiens. Forte, faciens.

^c Johanne. Scilicet apostolo et evangelista, de quo vide pag. 64, in notis.

^d Post eum paratum. Num forte post ejus partum, aut post Virginis partum ?

^e Post etiam. Lege illis post etiam. Nimirum hic sequimur opinionem que tenet sanctum Joannem mortuum quidem et sepultum esse, sed deinde resurrexisse. Dei Genitricis Virginis corpus prius depositum esse in sepulcro quam in celum deferretur, non modo Gotho-Hispani, sed et Galli prædicant (*Miss. Gallo-Goth.*, n. 12, *miss. de Assumpt. sanctæ Mariæ*), cum in oratione post nomina dicunt : *Fratres*

charissimi, precibus Dominum imploremus, ut ejus indulgentia illuc defuncti liberentur a tartaro quo beatæ Virginis translatus corpus est de sepulcro : et cum (Ibid.) dicunt de beatâ Virgine quod nec, per Assumptionem, de morte sensit illuvium, quæ vitæ portavit auctorem ; et in illatione cum dicunt : Quæ nec de corruptione suscepit contagiū, nec resolutionem pertulit in sepulcro.

^f Gemunt. Lege tremunt.

^g Tam visibilia. Adde quam invisibilia instituens.

^h Infinita. Forte, infinita potentia.

ⁱ Deo æqualem. Forte, Deo æqualis.

^j Clipeo. Id est, indumento.

Non quo ante infirmus fulciret propria : * sed quo vero potentius celestia : terrestria salvasset : vel tartara. Non quo ante ullam passus esset inopiam : sed quo vero inopem gratia redderet divitem. Non quo ante imbecillius celestes : vel aerios domuisset exercitus : sed quo vero fortissimus novos ibidem reseraret introitus. Unde hoc ante nusquam Domine omne confitemur peractum : nisi et completum esset per Verbum caro factum : quod non natura humana : sed gratia adunivit assumptum. Accepit namque quod fecerat : in quo ante mirabili modo seseque factum predixerat. De quo mater Syon dicit : homo : et homo divinitus ammirabiliterque est factus. Talem multoque vere creditur mirabilem matrem creasse : * qualem divinitus per eam transiens : decus Virgineum non admisisset. Dum ab illo creari : ita est ^d ab ipso concipi. Hec autem Domine omnia si humanis viribus possent exequi : omnia divina nusquam probarentur oriri. Quis vero tandem hujus sancte mysterium approbare poterit tante Incarnationis : Nativitatis Filii : in celum Ascensionis : et matris tam incomprehensibilis inlimate Assumptionis : nisi recta de Patre et Filio atque Spiritu Sancto sinceriter credat : et de matris Assumptione mirabiliter sentiat. Dum et incomprehensibilia sunt utraque : et inde credenda utraque : qui vere confitemur utraque. Hec fides verissima : qua reconciliamur piissimo Deo : et adoptamur in filiis. Christo Domino redemptorique nostro.

Post pridie. Oratio. Virgo Dei genitrix Maria : cujus hodie veram Assumptionem celebramus in sede superna : quesumus indigni : et peccatores * ubi assumpta est novi miraculi gloria : beatiores quandoque mereamur attolli prece hac tua dicata. Roget quesumus ibidem pro nobis dignitas tui pudoris : qui te de terris ineffabiliter sumpsit ^f in celis post somnum quietis : et cursum consummatum vite temporalis. Adsit rogamus ibidem pro nobis indignis * plebs tua semper suffragatrix. Quatenus hic per eam ^h abluti ab omnibus facinorum contagiis : mereamur Angelorum compotes esse in celestibus regnis.

ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Domine Jesu Christe : qui sic Virginem matrem honorificasti : quousque Assumptionis gratia eam

^a Sed quo vero. *Oratio :* Sed qua vera potentia celestia, terrestria solveret, vel Tartara domaret.

^b Vero. *Lege vere.*

^c Qualem. *Lege qualis.*

^d Ab ipso. *Lege ab ipsa.*

^e Ubi. *Lege quo.*

^f In celis. *Lege in caelos.*

^g Plebs tua. *Lege prex tua, id est, oratio, precatio tua.*

^h Abluti. *Lege absoluti.*

ⁱ Coram te. Adde *exexisti, aut potius lege eam coram te EFFECISTI suffragatricem pro nobis incomparabilem.*

^j Celibem. *Forte, celebrem.*

^k Sancti Bartholomæi. De sancto Bartholomæo plura habet em. Baronius in notis ad Martyrologium

^l coram te suffragatricem incomparabilem : indigni quesumus divinitatis tue elementiam. Quatenus per obtentum illius beatissime genitricis : quam i celibem hodie fecisti in celestibus regnis : emundati ab universis contagiis audeamus exclamare : et dicere e terris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Exoratu Virginis sacre Marie vestra sint merita : et radicatus coram Christo abolita piacula. ñ. Amen. Et sicut illa hodie conletatur in sede superna cum Angelis Sanctis : sic vos gaudeatis adquisisse ³⁶⁵ paradisum eterne felicitatis. ñ. Amen. Quo anima simul et corpore sani et integri hinc exeuntes : ad illam feliciter et digne perveniatis sedem : quo ipso miserante ab eo divelli nullatenus possitis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Com.* Refecti Christi corpore. *Require in festo corporis Christi, fol. 267.*

Oratio. Omnes qui huic tante Assumptionis solennitati convenistis : et sacrosancta communione mortalia corpora vivificastis : mereamini per interventum Sancte et gloriose Dei genitricis : et hic ab omnibus malis eripi : et in futuro cum Christo jucundari. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostrum sic acceptum cum pace. ñ. Deo gratias.

Octava S. Laurentii Martyris :
Omnia dicantur sicut in die. fol. 357.

Agapiti Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.

Bernardi Abbatis :
Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Octava Assumptionis Beate Marie Virginis :
Omnia dicantur sicut in die. fol. 361.

SS. Timothei : et Simphoriani :
Omnia dicantur plurimorum Mart. fol. 426.

IN FESTO ^k S. BARTHOLOMEI APOSTOLI.

Ad Missam. ^l Officium.

Gloriam et magnum decorem impones super eum : ^D alleluja. Et dabis eum in seculum seculi : alleluja : alleluja. ^ñ. Vitam petisti a te : et tribuisti ei Domine

Romanum, die 25 Augusti. Fusc quoque de eo agunt Bollandiani, tom. V Augusti (*Pag. 7 seq.*), qui (*Pag. 14 seq.*) tenent sanctum Bartholomæum non alium esse quam Nathanaelem illum de quo sanctus Joannes in Evangelio (*Cap. 1*) agit. Passus dicitur in India, unde ejus reliquie Anastasiapolim primum, tum Liparim, delatæ sunt. Ex insula Lipari, opere Sicardi principis, Beneventum translate, ante medium sæculi ix, in ea urbe magno cum honore colebantur : hanc translationem alii anno 832, alii 838, alii 840, Bollandiani (*Ibid.*, *pag. 58*) contigisse putant anno 850. Demum jussu Othonis secundi imperatoris corpus sancti Bartholomæi Romam delatum, in periphetica

^l Officium. Ps. xx, 6, 7. ^ñ. *Ibid.*, 5.

longitudinem dierum in eternum : et in seculum seculi. *P.* Et dabis eum. *ŷ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. *P.* Et dabis.

Oratio. Eternum tue virtutis nomen omnipotens Deus oramus : ut nos a martyris tui Bartholomei Apostoli : et omnium Sanctorum meritis socios fide : pares devotione : extremos passione : et consimiles in resurrectione felicium facias coquari. *ŷ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum.

Prophetia. Justus si morie preoccupatus fuerit. *Require tetro in festo Sancti Clementis Papæ. fol. 20.*

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum.

Psallendo. Os justi meditabitur sapientiam : et lingua ejus loquetur judicium. *ŷ.* Lex Dei ejus in corde ipsius : et non supplantabuntur gressus ejus. *P.* Et lingua ejus.

Dicit Presbiter. Silentium facite.

Epistola. Charissime confortare.

Evangelium. Una dierum Dominus noster Jesus Christus. *Require ut supra.*

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ŷ.* Et cum.

Lauda. Alleluja. *ŷ.* Exultabit justus in gloria : et gaudebit in leticia sempiterna. *P.* Alleluja.

Sacrificium. Oravi Deum in eum ego Daniel dicens : exaudi Domine precem servi : inlumina faciem tuam super sanctuarium tuum : et propicius intende populum istum : super quem invocatum est nomen tuum Deus : alleluja. *ŷ.* Cum effunderem precem

pyretica urna conditum fuit, ut in Germaniam transferretur : at extincto Othonē, corpus apostoli Romæ remansit, ubi in insula Tiberina basilica : ejus homini dicata, hactenus die 25 Augusti Romani illud debito cultu venerant. De hac translatione acriter Beneventanos inter et Romanos contenditur, negantibus Beneventanis corpus sancti Bartholomei a sua urbe amotum esse, Romanis vero asserentibus non aliud quam sancti Bartholomei corpus Othonem illi abstulisse, quod in Germaniam transferret. Rationes et auctoritas neutri parti contendendum deficiunt : vulgo tamen, contrarium Heel Beneventani, corpus sancti Bartholomei Romæ esse creditur. Non uno eodemque die festivitas sancti Bartholomei ab omnibus Ecclesiis celebrata est. Armeni bis quotannis, 28 Februarii et 3 Decembris, Copti 18 Junii et 20 Novembris sanctum Bartholomæum prisco instituto colunt (*Assemanus, Bibl. orient. tom. III, part. 1, pag. 646, 648, 649, 654*). Græci die 11 Junii certamen sanctorum apostolorum Bartholomei et Barnabæ in Menologio Basilii commemorant, et rursus die 25 Junii de translatione reliquiarum ejus agunt Mart. rol. Seberi. In Hieronymianis, Lucensi Florentinii, et Corbeiensi Bacherii, et in Martyrologio Geltonensi, bis commemoratur sanctus Bartholomæus, Idibus Junii : In Perside, sanctus Bartholomæus apostolus, et 11 Kal. Sept. : In India, sancti Bartholomei apostoli. Modo autem plerumque de sancto Bartholomæo agitur die 24, Romæ vero die 25 Augusti : at olim Romæ, ut ex Martyrologio sancti Cyrilli ad Themas colligit em. Baronius (*Not. Martyr., die 25 August.*), de sancto Bartholomæo agebant die xii Kal. Septembris. De sancto Bartholomæo silent Sacramentaria Leonianum, Gelasianum, Bobianum et libri liturgici Gallici, Silet etiam Orationalis Gothicum, missam ta-

meam in oratione in conspectu Domini Dei mei pro peccato populi Israel : et pro loco sancto ejus in tempore sacrificii : Gabriel cito pervolans tetigit me : et locutus est mihi dicens : Daniel vir desideriorum : ab initio observationis tue : ego egressus sum : et veni ut dicam. *P.* Et propicius intende.

Missæ. Preciosissimam Martyris Bartholomei Apostoli solennitatem fratres charissimi : promptissima celebremus devotione : suppliciter orantes Dei nostri misericordiam. Ut qui beatissimam prefati Apostoli : et martyris sui annua festivitate : in hunc diem memoriam excolimus : etsi equari factis ejus non possumus : saltem ipso patrocinante imitari fidem ejus per omnia valeamus. *ŷ.* Amen.

Alia Oratio. In memoria eterna Beatissimi Apostoli tui Bartholomei Domine letamur : tempore recurrenti. Magnificantes ejus gloriam passionis : et beatitudinis ipsius facta celebrantes : que a te accepit : atque 366 in te possedit : largitore inexhausto : retributore perpetuo : fonte perfuso : thesauro sempiterno : da nobis quesumus venerabilibus tuis : ejus peculiare suffragium : et quibus dedisti nominis ejus titulum : presta patrocinium indisruptum. *ŷ.* Amen.

Post nomina. Oratio. In honorem martyris tui Bartholomei Apostoli : votivum tibi Deus sacrificium exhibentes : rogamus : ut ejus meritis : et offerentibus veniam : et sepultis requiem largiaris. Quo hujus suffragatione te utrobique paritum prebeas : cujus te in passione victorem fuisse demonstras. *ŷ.* Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui sancto Apostolo : et martyri tuo Bartholomæo tantum ardorem tue dulcedinis contulisti : ut non cederet penatibus flammis :

men propriam habet in Missali, et proprium officium in Breviario Mozarabum. Missam quoque propriam habet in Sacramentario Gregoriano Menardi, qui in nota admonet eandem inveniri in Codicibus Rheimensi, Ratoldi et Rodradi. Eadem exstat in Gregoriano Pamelii, sed apposito signo eorum quæ posteriori manu adjecta sunt : et sane in Capitularibus Evangeliorum Georgii nulla sit mentio hujus festivitatis.

Martyris. In Romano Parvo : IX Kal. Septembris Bartholomæi apostoli et martyris.

Psallendo. Ps. xxxvi, 50. *ŷ.* Ibid., 31.

Lauda. Ex Psal. cxlix, 5.

Sacrificium. Est cento consutus ex verbis Danielis ix. *ŷ.* Ibid.

Et quibus dedisti. Est pecuniæ petitio pro iis qui sancti Bartholomæi nomine vocabantur. Sanctos specialem curam gerere eorum quibuscumque est nominis communio, prisca est fidelium opinio, siquidem Christianis in clientelam ejus sancti quodammodo datur, cujus nomen in baptismo suscipiebatur. Hinc Juliana illa pia et illustris femina, apud sanctum Ambrosium (*Exhort. virg., cap. 3*), filium suum Laurentium hortabatur : Considera cui te muneri pater, tui nomine, designavi, qui te vocavit Laurentium.... redde martyri quod debes martyri, etc. Sanctos igitur quorum nomina gerebant fideles tanquam patronos venerabantur, rati vicissim sanctos illos patrocinio suo clientes fore. Quod a erit Theodoretus (*De curat. Græc. affecti. cap. 8, in fine*) docet : Quin et nascentibus filijs horum (sanctorum martyrum) nomina imponere (fideles) student, securitatem inde ipsis tutelamque comparantes.

Penatibus flammis. De genere mortis sancti Bartholomei apostoli, non una est opinio. Alii cruci

habitant in eo tue dilecti charitatis. Presta nobis : A
ut pacis bono accineat : careamus scandalis : expie-
mur delictis : et eterne semper prestolemur gloriam
visionis. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est vere Domine : quia
dignum et pulcrum est : nos tibi gratias agere per
Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui
gloriarı se in corona Martyris sui Bartholomei Apo-
stoli demonstravit : et persequentis inimici furorem
rabidum ad nihilum usquequaque redegit. Scindeba-
tur quidem pro Christo Rege militis corpus variis ge-
neribus tormentorum : sed anima ejus fontibus rigaba-
tur spiritualium gaudiorum : eternum evadens carce-
rem inferorum. Beatus Martyr cruciatur in terris : cu-
jus immarcescibili victorie corona potiretur in celis.
Vulnerabatur ejus corpus plagis : sed agonia in eo
non frangebatur spiritalis : sua viscera diversis tradi-
dit penis : ne filium tuum Dominum nostrum Jesum
Christum negare videretur in terris. Offerebat se Deo
sacrificium castum : ut posset centuplum de supe-
rioribus premiis accipere fructum per eum. Cui me-
rito omnes Angelı et Archangelı non cessant clamare
quotidie : ita dicentes. *ñ. Chorus.* Sanctus. Sanctus.
Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do-
minus noster Jesus Christus filius tuus. Qui Aposto-
lum et Martyrem suum Bartholomeum : et vita pro-
babilem : et potissimum reddidit passionem. Cujus ho-
dierna celebritas id nobis in affectum adducit : quod
idem Apostolus et Martyr tuus pro te sanguinem fu-
dit : supplicis caruit : vitam invenit. Cujus te ut
nostris Deus pareas sceleribus suffragatione roga-
mus : petentes ut hic Martyr tuus : qui veraciter
huc crucifixus est mundo : sit in auxilium populo
Christiano. Per Christum Dominum ac Redemptorem
eternum.

Post pridie. Oratio. Sanctifica Deus quod offeri-
mus : et tribue propicius : quod rogamus : ut qui
passionem Apostoli et Martyris tui Bartholomei vene-
rabiliter annua vice excolimus : suffragio ejus pe-
renniter possimur.

ñ. Amen.

affixum dicunt, quibus Greci in Menologio Basilii
savent. Alii inverso capite crucifixum, cum pseudo-
Hippolyto, addunt. Alii excoarctum tradunt cum
sancto Isidoro (si modo ejus sit liber de Vita et morte
sanctorum Novi Testamenti, cap. 76 : ejus autem
esse inter alios contendit Nicolaus Antonius, in Bi-
bliotheca veteri Hispanica). Auctor hujus officii San-
ctum Bartholomeum igne consumptum fuisse opi-
natus est.

S. Genesii. Præter celeberrimum illum Genesium
mimum, Thymelicæ artis magistrum, qui Romæ sub
Diocletiano passus est, quatuor Genesii martyres in
Gallia reperiuntur, quorum unus monachus a Danis
an. 888 interfectus est (Saus., append. Martyrol.
Galic., tom. II, pag. 1235) : alter, de quo meminıt
Gregorius Turonensis (De Glor. Martyr., lib. 1, cap.
74), est Genesius presbyter et martyr Behorritanus,
cujus passionis historia Turbæ (nunc Turbes) in urbe
episcopali apud loci incolæ legebatur. Tertius Ge-
nesius Arvernus est, qui juxta castellum Tigireuse,
in albis positus, per martyrium migravit ad cælum,
ut idem sanctus Gregorius Turonensis scribit (De

Ad Orationem Dominicam. Dominum Deum no-
strum fratres charissimi toto corde deprecemur : et
humili oratione poscamus : ut festivitatem hanc :
quam hodierno die in honorem Sancti ac beatissimi
Apostoli Bartholomei devotissime celebramus : in-
lustret : et nos consortes Sanctis effectos propo-
situm nostrum vitamque consumet. Et cui sumus in
hac nostra devotione fautores : esse mereamur du-
nante Christo participes : proclamantes e terris. Pa-
ter noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Domi-
nus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

Benedictio. Benedicat vobis omnipotens Dominus :
et tribuat per presentis Martyris suffragia patrocinia
sempiterna. *ñ. Amen.* Habeatis in Martyris inter-
cessionem presidium : hi recordationis die gaudium
sempiternum. *ñ. Amen.* Ut qui ad festivitatem
tanti Martyris fide integra : et mente devota venistis :
magna vobiscum gaudia et premia portetis. *ñ. A-
men.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Do-
minus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Reflecti Christi corpore et sanguine : te lau-
damus Domine alleluja : alleluja : alleluja.

367 *Oratio.* Deus immense et gloriose : quem in
passionibus Martyrum colimus : in beatorum solenni-
tatibus veneramus : atque in certaminibus vincientium
conlaudamus. Adesto precibus supplicantium inter-
ventu Martyris tui Bartholomei Apostoli : ut qui te
pro admissis terribilem metuimus : ejus precibus
exoratum in misericordia placitum inveniamus. *ñ. A-
men.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Do-
minus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Chri-
sti : perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

IN FESTO GENESII MARTYRIS.

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnam deorem. *Quære in sancto
Bartholomeo. fol. 345.*

Oratio. Presta nobis Deus beatissimi Martyris tui
Genesii assiduum patrocinium : ut ejus quoque pre-
clarum assequi mereamur exemplum. Ut sentientes

Glor. martyr., l. 1, c. 74. Quartus demum est Ge-
nesios Arelatensis, qui in officio judicis, monere
fungens notarii, seu exceptoris, edictum persecutio-
nis excipere venit, abjectisque ad pedes judicis ce-
ris, aufugit, quam ob causam, aliquandiu frustra
quæsitus ad penam, ab irato judice jussus est beccidi
in quocunque loco inventus fuisset : a percussoribus
tandem deprehensus, ut manus eorum evaderet,
cornu Rhodani fluminis tranavit. At vix aqua egres-
sus, in alios percussores incidit, a quibus illico in-
terfectus, suo sanguine baptizatus, evolavit in cælum.
Locus in quo percussus est, ut testis Passionis
ejus vetustus auctor, nunc oratione assidua et votis
nunquam irritis frequentatur. Corpus martyris, non
ubi passus est, sed in adversam fluminis ripam trans-
latum, fideles sepelierunt. Martyrologia de sancto
Genesio agunt die 25 Augusti, et quidem Romanum
Parvum, Otobonianum, Adonis, Usurdi, et alia
quædam utrumque Genesium Romanum et Arela-
tensem hac die colunt; alia vero Martyrologia, ut
Hieronymiana, Lucense, Corbiciense, Richenovienne,
Labbeanum, Fiori, item et Fuldense, die 24 Augusti

Impensissime suffragantem : sequamur fortissimum A
preliantem. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Do-
minus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*.
Et cum.

Prophetia. Sapientia justum deduxit.

Quere in festo S. Johannis Apostoli et Evangeliste.
fol. 45.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*.
Et cum.

* *Psallendo.* In memoria eterna erit justus : ab
auditu malo non timebit. *ÿ*. Paratum est cor ejus
sperare in Domino : confirmatum est donec videat
inimicos suos. P. Ab auditu.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Galathas
(*Cap. III*).

Deo gratias.

Fratres : qui tribuit vobis spiritum : et operatur
virtutem in vobis ex operibus legis : an ex auditu fi-
dei ? Sicut Abraam credidit Deo : et reputatum est
illi ad justiciam. Cognoscite ergo quia qui ex fide
sunt : hi sunt filii Abrae. Providens autem scriptura :
quia ex fide justificat gentes : Deus prenunciavit
Abrae quia benedicentur in eo omnes gentes. Igitur
qui ex fide sunt : benedicentur cum fidei Abraam.
Quicumque enim ex operibus legis sunt : sub male-
dicto sunt. Scriptum est enim. Maledictus omnis qui
non permanserit in omnibus : que scripta sunt in
libro legis : ut faciat ea. Quoniam autem in lege
nemo justificabitur apud Deum. Manifestum est :
quia justus ex fide vivit. Lex autem non est ex fide :
sed qui fecerit ea vivet in illis. *ñ*. Amen.

Evangelium. Si quis vult post me venire. *Quere in*
natale S. Andree. fol. 27.

Genesium nimum Romanum, die 25 Genesium Ex-
ceptorum Arelatensem commemorat. Acta passionis
sancti Genesii Romani, quæ sincera habentur apud
Ruinartium (*Pag.* 283), eum decollatum fuisse tradunt
viii Kal. Septembris, quo die Romæ colebatur in
basilica sua, quam Gregorius III restauravit : is enim,
procul dubio, Genesius est de quo Kalendarium Fron-
tonis, et Capitularia Evangeliorum Georgii meminere.
Est et sanctus Genesius in Kalendario Carthaginensi,
et in Lectionario Ambrosiano em. Thomasii : at in-
certum an Romanus, an potius Arelatensis. De neu-
tro horum exstat memoria in Kalendario Bucheria-
no, in Martyrologio Genuino Bedæ, in libris liturgicis
Gallicanis, et in Orationali Gothico. Attamen Gotho-
Hispanos Genesium Arelatensem coluisse certum
est : ejus enim in Missali exstat missa propria, et in
Breviario Mozarabum officium proprium. De eodem
Prudentius (*Hymn. 4 de Coren.*) cecinit :

Teque præpollens Arelas habebit,
Sancte Genesi.

Est autem animadvertendum cum Nicolao Antonio
(*Bibl. veter. Hisp. tom. I, pag. 399*) hunc excepto-
rem, seu notarium Arelatensem, et non alios Ge-
nesios coluisse Hispanos : quare audiendi non sunt
qui ex pseudo-Dextero, pseudo-Juliano et similibus,
intradunt Genesium militem et martyrem Cordubæ,
die 25 Augusti, et alium Mantuæ Carpetanorum. In
Bibliotheca Patrum (*Edit. Paris. tom VI, pag. 251*)
exstat martyrium sancti Genesii Arelatensis, auctore
beato Paulino, ut fertur, episcopo Nolano, et inter
ejus opera a Rosweydo et ab aliis editum est. Non

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*.
Et cum.

* *Lauda.* Beatus homo quem tu eruisti Domine : et
de lege tua docuisti eum : alleluja. *Sacrificium.* Ego
servus tuus et filius ancille tue dirupisti vincula
mea : tibi sacrificabo sacrificium laudis : alleluja.

Missæ. Fide pleni : spe robusti : voto alacres :
charitate ferventes predicemus Genesii Martyris vi-
ctorie gloriæ : simulque et victoriam gloriosam.
Qui gratia Christi Domini et Salvatoris nostri pre-
veniente : respectus et interior se monentem audi-
vit : et exterius jubentem sibi contempsit. Cum in
studio militie secularis exceptoris functus officio :
non eum qui mortifera : sed eum qui vitalia prece-
pta jubebat : audivit. Manum divinam porrigens
operi : et auditum suo preparans conditori. Illius
igitur exemplo reformari nos nostro cupientes arti-
fici : cum his victimis omnipotenti Domino suppli-
cantes : et Martyris coacinamus gloriæ : et nostro-
rum scelerum reseremus occulta. Dabit profecto ille
quicquid a nobis fuerit in confessione rogatus : qui
predictum Martyrem prevenit etiam non quesitus.
ñ. Amen.

Alia Oratio. Quid dignum tue clementie Domine
Deus pro tam gloriosissimi Martyris tui Genesii of-
ferri ab infimis celebranda poterit dignitate : nisi
ipse castrorum tuorum victoriosissimus miles : tam
triumphi sui non immemor merito : quam suppli-
cantium constrictus obsequio : quas placere tibi
optime comprobavit : ingerat laudes : qui specialis
gratie tuæ largitate preventus : prius te meruit in-
venire : **368** * quam querere. Prius potuit diabo-
lum vincere : quam : bellandum arte calcare. Prius
pro te animam ponere : quam ipsius fidei rudi-
menta subire. In quo anticipatum est perfectione :

desunt tamen qui tractatum hunc de martyrio sancti
Genesii tribuant Paulino Biticensi episcopo, qui Pau-
lino Nolano aliquanto antiquior fuit. Est etiam in
eadem Bibliotheca Patrum (*P. 670, tom. VI*) homelia
Eusebii Gallicani de Natali sancti Genesii quam alii
Fausto Reiensi, alii Eucherio Lugdunensi ascribunt.
Eundem Genesium celebrant Venantius Fortunatus
(*Lib. viii, carm. 4*), Gregorius Turonensis (*De Glor.*
Martyr., lib. 1, cap. 68, 69) et Prudentius citatus.
Sanctus Genesius passus creditur anno primo perse-
cutionis Diocletianæ æræ vulgaris 303, sed de die
et anno passionis ejus silet auctor Martyrii.

* *Psallendo.* Ps. cxl, 7. *ÿ*. Ibid., 8.

* *Cap. III.* Vers. 5-13.

* *Sicut.* Vulgata : sicut scriptum est Abraham cre-
didit Deo, etc.

* *Lauda.* Ps. cxv, 46, 47.

* *Quam querere.* Hic plura congeruntur ad statum
catechumenorum alludentia, quibus nec cum fide-
libus orare fas erat, nec fidelium mysteria suscipere,
ac ne fidei quidem Symbolum illis tradebatur, nisi
paucis aliquot ante baptismum diebus, idque non
omnibus, sed solis competentibus : quare cum Ge-
nesius infirmi gradus catechumenus foret, ille nec Deum,
oratione cum fidelibus facta, querere noverat. Nec
dæmonem bellandum, hoc est fidelium, arte, insti-
tutisque calcare didicerat, nec fidei rudimenta sive
Symbolum, adhuc susceperat.

* *Bellandum.* Lege bellantium.

* *Subire.* Forte, suscipere.

quod fuerat currendum per ordinem. Cui prius moriendi pro te insinuasti desiderium : quam ^a revelasses baptismi Sacramentum. Quem prius voluisti litare sanguinis ^b tui victimam : quam sacerdotis adscultare doctrinam. Unde quis nostrum comprehendere pusillus sensu prevaleat : quanta illi apud te maneant gloria : cui tanta in hoc seculo fidelium tuorum deserviat obsequia ? Quique timorem mortis spiritus tui vehementia supergressus : ita huic mundo ejusque inlecebrosis renunciaverat pompis : ut Principum quorum temporaliter cruentis subiebat imperiis : liberrime dignatus sit superfluis parere preceptis. Merito igitur dum baptismi inter medios ^c littores expeteret gratiam : consummatam obtinuit sui sanguinis sanctificatus ablutione coronam. Sed nec defuit martyrio : quod inerat voto. Idcirco dum suos ad te confugiendo fugerat percussores : Rodani medias inter undas sanctos Angelos reperit te baptizante ^d parentes : quos post triumphum certaminis eterne meruit claritatis invenire consortes. Pro quibus donis ac beneficiis tuis : et laudum tibi vota persolvimus : et nostrorum scelorum abdita publicamus. Poscentes tue majestatis clementiam : ut qui eum baptismo sui sanguinis ablutum assumpsisti in cales : nos lachrymarum alluvione eluas a delictis.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Tuam Domine in hac Martyris tui Genesii solennitate gloriam predicamus : quem et fidei indicem et consummatorem victorie : idem Martyr promeruit invenire. Qui prius fidei vota : quam regenerationis peditus sacramento : te unum et verum culturis demonum dando repudium assecutus est Deum. Acclives te igitur precibus imploramus : ut hec inspirata a te : nostrorum omnium vota subsequatur misericordia tua. Faciasque ut quos prevenisti credulitate : eterna remuneres ex mercede. Hujus Martyris suffragio preveniens defunctos ad requiem : ejus cor preventum est prius fide : quam baptismatis tinctione.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Unigenite Dei fili : ex cujus latere duo illa mirifica sacramenta : sanguis scilicet et aqua fluxerunt : que huic Genesio Martyri tuo ad susceptionem regenerationis conlata sunt. Cum non solum Rodani undis abluitur : sed etiam sanguinis sui effusione renovatur : precibus ut adsis quesumus supplicantium. Da regeneratis nobis vitam sine crimine ducere : scandalis carere : innovari tue dulcedinis ubertate. Quo baptismum quod in peccatorum

^a Revelasses. Haud ignotum Genesio erat baptismi sacramentum, quo ad salutem consequendam sibi opus esse persuasum habebat : nam ubi primum certior factus est se proscriptum esse, per fidos internuntias a catholica religionis antistite donum baptismatis postulavit : ei tamen ignotum erat quibus ritibus baptismus conferri solebat, et magis fortasse ignota erant alia sacramenta quae simul cum baptismo tunc conferebantur : ea enim tunc solummodo catechumenis revelabantur, cum eadem suscipere.

^b Tui. Lege sui.

^c Ablutione suscepimus : in pace : que tu es : inviolabiliter conservemus.

ñ. Amen.

Inlatio. Bignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : in honore Sanctorum tuorum : sed precipue in Sancti ac beatissimi Martyris tui Genesii : cujus hodie gloriosam de mundi hoste victoriam universalis Ecclesia festa exultatione concelebrat : qui adhuc cathecumenus : et nec dum mysteriis unde salutaris ablutus : sacrilegi commilitonis militiam detestatus : innocentibus ^e ceteris nefaria edicta nequaquam passus imprimere : cruentas impio ex ore sententias respuit : manu repudiavit : auditu refugit officio : et piam dexteram ^f ab incipiendo tanquam sacrificando retraxit : et annotare ceris sacrilega verba mens Deo vota contremuit. Qui incumbente persecutionis mole : insequentibus ministris diaboli : animum celo preparans : corpus Rodano dedit : tanquam Jordanis in eo sacramentum requirens : et ^g alteriori ripe Martyrem portans : ut illam sanguine : hanc corpore inlustraret. Sic itaque repletus gratia tua Domine : fideli spiritu fidei instituta preveniens : nondum baptismum consecutus : inter ipsa est religionis principia consecratus. Necdum manifestatis sibi Dei legibus : et jam Deo plenus. Nondum Sacramentorum conscius : et in sacrificium jam ipse preelectus. Necdum a Domino ^h libertati donatus : et jam pro Deo testis **369** adsumptus. Nondum publica professione vocatus ad gratiam : et jam raptus est ad coronam. Prius enim adoptatus est : quam renatus. Non quidem undam fontis ingressus : sed egresso ad se fonte perfusus. Abluitur sanguine : regeneratur morte. Damnatione absolvitur : gladio consecratur. Felix qui tali baptismo meruit baptizari : per quod et originale peccatum deleteret : et nunquam amitteret : quicquid ⁱ cruore hujusmodi condonaret. Nec ulla culpa in posterum macularet : quod semel sanguinis unda ^j dilueret. Qui in se ostium peccatorum fide clausit : fide dampnavit. Quique in se per undam sanguinis ^k geminato munere baptismi : sacramenta complevit : qui non tinctus est fonte : sed ablutus est passione. Donante Domino nostro Jesu Christo : quem conlaudant omnes Angeli : ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Quem predictus Martyr adiit fide : quesivit ex opere : assecutus est passione. Qui dum ob sui lavacrum Rodani se purgaturus ingereret undis : in baptizando se officio

^e Littores. Lege lictores.

^d Parentes. Hoc est sponsores et susceptiores.

^e Ceteris. Lege ceris.

^f Ab incipiendo. Forte, ab inscribendo.

^g Alteriori. Lege ulteriori. Ceterum in hac missa, non uno in loco, sensus et ipsa verba Passionis sancti Genesii exprimuntur.

^h Libertati. Lege libertate.

ⁱ Cruore. Lege quidquid cruor condonaret.

^j Dilueret. Lege diluerat.

^k Geminato munere, baptismi scilicet et martyrii.

functus est Sacerdotis. Hic igitur te Deus Pater pro nobis obtineat : cum rogaverit : qui donum fidei priusquam a te postularet accepit. Ex te Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Confitemur nomini tuo Domine gemino cordis ac votis obsequio : celebrantes gratiam tuam pro triumphis Genesii Martyris tui. Qui perbelens in infirmitate virtutem : eternam vitam prius lavacro sanguinis : quam regenerationis accepit. Non adoptatus baptismate : sed assumptus. Non admiscendus neophytorum turbis : sed consortis Angelorum. Hujus igitur intercessionibus exaudi nos : et adesto Domine his oblationibus nostris : ut te quem in Sanctis tuis colimus : per Sanctos tuos interpellare mereamur. *ñ. Amen.*

Alit orationem Dominicam.

Deus qui nolentes prevenis fide : atque credentes : subsequendo : facis non frustra te credidisse : quique beatissimum Genesium prius gratia prevenisti dulcedinis : quam regeneratione baptismatis : te suppliciter deprecamur : ut jam preveniamur misericordionibus tuis : qui ad te fiducialem possimus proclamare e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Gratia Christi : que beatissimum Genesium Martyrem prevenit fide : vos subsequatur in munere. *ñ. Amen.* Et que illum aquis Rodani originali solvit a vinculo : vos hujus calicis vivificet sacramento. *ñ. Amen.* Atque qui illum fluviali consecravimus ex gurgite : vos mundiali non sputat tempestate. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

^a Te postularet. Hoc est antequam inter competentes ascriberetur.

^b Assumptus. Forte addendum martyrio.

^c Turbis. Neophyti, per aliquot dies post baptismum, seorsim habebantur a consorcio communi fidelium, quibus diebus orationi vacabant, albis induebantur, quotidie communicabant, et fidei mysteria, maxime quæ ad sacramenta pertinebant, et ea quæ ante baptismum illis revelare nefas erat, docebantur. Ad hanc consuetudinem hic alludit, cum ait Genesium non turbis neophytorum statim a baptismo inmixtum esse, sed choris angelorum insertum.

^d Rodani. Forte addendum egressum.

^e Ex gurgite. Forte et hic addendum egressum.

^f Gerontii. Hujus sancti episcopi et confessoris memoriam Gotho-Hispani die 26 Augusti colunt, qua die inscribitur Kalendario premissio Missali et Breviario Mozarabum. Hymnus Breviarii prodit sanctum Gerontium episcopum ob fidem Christi ferro victum in carcere obisse, de die, anno et loco martyrii silet. Usuardus in Martyrologio, die 25 Augusti, scribit : In Hispania, civitate Italica, sancti Gerontii episcopi in carcere quiescentis. Sollierius (in notis, hic) putat Usuardum in itinere Hispano hujus sancti episcopi nactum esse notitiam. Aliquam etiam ejus notitiam fortasse ex Apographis Hieronymianis accepit. Nam in Lucensi Florentini, prid. Non. Maii, in civitate Gallia, beatissimi Gerontii confessoris, occurrit

Oratio. Sit Domine precedente et orante Martyre tuo Genesio : in nobis famulis tuis : ita te amandi prompta voluntas : ut in nullo impediatur carnis infirmitas : sicut eodem docente a nobis calcetur mundi cupiditas : ut eodem intercedente perveniat ad victoriam charitatis. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus poster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Presbiter. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

IN FESTO SANCTI GERONTII EPISCOPI ET CONFESSORIS.

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432. Preter orationem que sequitur immediate post officium et orationem immediate post com. videlicet. Domine Deus omnipotens qui.

Oratio. Deus Dei Fili : quem Gerontius antistes toto corde confessus : nomen tuum honorificando perductus est ad coronam : da in ore nostro confessionem : que nos expuret a crimine. Ut quicquid in tue laudis honore depromimus : in lucro nobis prodesse eterno munere sentiamus.

Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius : et qui hanc oblationem pro 370 nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem beatissimi Confessoris tui Gerontii tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ. Amen.*

Sancti Rufi Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 431.

Victoria Episcopi. :

Omnia dicantur unius Pontificis. fol. 432.

memoria ; et in Corbeiensi Dacherii, prid. Non. Maii : In Gallia civitate, natalis beatissimi Gerontii confessoris, ubi illud Gallia seu Gallicia, irrepsisse credibile est pro civitate Italica. Erat autem Italia (ubi in carcere, ut tradit Usuardus, mortuus est Gerontius) nobile municipium, ac deinde colonia provincie Beticæ ejus ruina exarsit dicuntur juxta pagum *Sevilla la vieja*, ad Bætim fluvium, aliquot miliaribus Hispani distans. Vetusti apud Hispanos cultus sancti Gerontii testis est basilica ejus nomini dicata ad quam sanctus Fructuosus (Bracarenensis, postea episcopus, qui vii sæculo sanctitate claruit) devotionis gratia, de civitate Spalensi navigio profectus est, ut apud Mabillonium (Sæc. xi Benedict., part. ii, pag. 586) scribit vetus auctor Vitæ sancti Fructuosi. De tempore quo vixit sanctus Gerontius, id solum in hymno Breviarii Mozarabum legitur :

Hic fertur apostolico
Vates fulsisse tempore,
Et prædicasse supremum
Patrem potentis Filii ;
Quique dum per occiduum
Percurreret clarus plagam,
Tandem ira gentiliū
Ad passionem trahitur ;

quibus innuunt, sanctum Gerontium proximum temporibus apostolorum vixisse, et in Hispania, nulli certe sedi affixum, Christi fidem disseminasse.

*Sancti Augustini Episcopi et Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. f. 432.*

IN FESTO DECOLLATIONIS SANCTI JOHANNIS BAPTISTE

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnam decorem. *Requie in Sangio Bartholomeo. folio 365.*

Oratio. Deus filius : qui in cruce tua et salutem Regibus donas : et humiles tuos ad victoriam semper armis : tempera jam tandem miseriarum nostrarum erumpnas. Ac ne gladio maligno nostre feriantur cervices : obtentu gloriosi Precursoris tui Johannis Baptiste : gladio verbi tui pos reddito efficaces. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Prophetia. Justus gl' morte preoccupatus fuerit. *Requie in Sancti Clementis Pape. fol. 20.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Psallendo. Educ Domine de carcere animam meam : ad confitendum nomini tuo. *ñ.* Deus canticum novum cantabo tibi : in psalterio decem chordarum psallam tibi : quia liberaisti servum tuum Deus de gladio maligno. *P.* Ad confitendum.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios (2^a II, cap. XII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Scio hominem in Christo ante annos qua-

a In festo decollationis. Die 29 Augusti a Græcis in Menologio Basilii, a Latinis in Martyrologiis Hieronymianis, in Gellonensi, in Bedæ, Adonis, Usuardi, Romano Parvo, aliisque passim, commemoratur passio, seu decollatio sancti Joannis Baptiste : at in Corbeisensi Dacherii, et in Codice Divionensi Bedæ, die 30 Augusti natalis utique passionis sancti Joannis Baptiste signatur. In Orationali Gothico (Pag. 133) exstat titulus : Incipiunt orationes de decollatione sancti Joannis Baptiste, ad vespertinum completoria, viii Kal. Octob., atque adeo die 24 Septembris Gotho-Hispani, in quibusdam saltem Ecclesiis, festum hoc celebrabant, et auctor ille, haud saue regens, qui, sub sancti Augustini nomine, scribit ad Bibianum *Sanctonica civitatis antistitem*, apud Mabillonium (*De Liturg. Gallie*, pag. 458), tres distinguit sancti Joannis Baptiste solemnitates : unam nativitatis ejus, aliam iv Kalendas Septembris, quando inventum legitur caput ejus, et præter has aliam viii Kalendas Octobris, pro eo quod eadem die Joannes præcursor Domini a majoribus nostris traditur et ab angelo nuntiante conceptus, et Herodis funesto gladio trucidatus. In Missali Gallo-Gothico Missa in diem passionis sancti Joannis Baptiste et martyris, missam sancti Sixti, et in Sacramentario Bobiano missam apostolorum Petri et Pauli præcedit ; unde suspicari licet Gallos hanc festivitatem diversis diebus, sed ante mensem Augusti celebrasse. In Africa, quantum ex Calendario Carthaginensi colligere licet, vi Kal. Jan. martyria sanctorum Joannis Baptiste et Jacobi majoris celebrantur. Ex his tamen colligitur, festum decollationis sancti Joannis Baptiste sæculo vi apud Gallos, Hispanos et Afros, diversis quidem diebus, ob Ecclesiarum commodum, tamen celebretur esse. In Italia et Romæ, an hæc festivitas adeo vetusta sit incertum reddit quod de ea Sacramentaria Leoniana et Gregoriana Muratorii, Kalendarium Frontonis, et Capitularia eum. Thomasi et illi. Georgii aileant. In Sacramentario Gelasianum exstat missa in

A tuordecim : sive in corpore sive extra corpus nescio : Deus scit : raptum ejusmodi usque ad tertium celum. Et scio ejusmodi hominem : sive in corpore sive extra corpus nescio : Deus scit : quoniam raptus est in paradysum. Et audivit archana verba : que non licet hominibus loqui : pro ejusmodi gloriamur. Pro me autem nihil gloriabor : nisi in infirmitatibus meis. Nam etsi voluero gloriari : non ero insipiens. Veritatem enim dicam. Parco autem : ne quis me existimet supra id quod videt me : aut audit ex me. Et ne magnitudo revelationum extollar me : datus est mihi stimulus carnis mee Angelus Sathane : qui me colaphiset : ut non extollar. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet a me : infirmitas carnis : et dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea : nam virtus in infirmitate perficitur : sed gloriabor in infirmitatibus meis : ut habet in me virtus Christi. *ñ.* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (1ª Cap. XIII).

Illo in tempore. Audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu : et ait pueris suis. Hic est Joannes Baptista quem ego decollavi : ipse surrexit a mortuis : et ideo virtutes operantur in eo. Herodes enim tenuit : et alligavit eum : et posuit in carcere propter Herodiadem uxorem fratris sui. Dicebat enim illi Johannes : non licet tibi habere eam. Et volens illum occidere : timuit populum. Quia sicut Prophetam eum habebant. Die autem natalis Herodis sal-

C die passionis sancti Joannis Baptiste, iv Kal. Septembris, sed hic Codex olim Ecclesie cujusdam Gallicane erat. In Gregorianis quoque Menardi, Pamelii et Rocca habentur missæ in decollatione sancti Joannis Baptiste, 29 Augusti, sed hæc secundo loco assignantur, quemadmodum et in posterioribus quibusdam Capitularibus Evangeliorum invenitur hujus festivitati Evangelium secundo loco assignatum (Vide illi. Georgium, de Liturg. Rom. pont., in append. tom. III, pag. 275). Demum, in vetusto Lectionario Ambrosiano Thomasi, inter festum sancti Genesii et sancti Cibriani, occurrit in sancti Joannis decollatione : at nulla assignatur Epistola legenda. Cæterum, in excerptis Sollerii et Iasii Cuspinianii (*Bolland.*, tom. VII Jun., pag. 186) legitur : Bassus et Pisone bis consulibus passus est Joannes Baptista. Sed per errorem Bassus pro Crasso irrepsit. Passus enim est an. ær. vulg. 27, M. Licinio Crasso Frugi et L. Calpurnio Pisone consulibus : sepultusque est Sebaste, que Samaria olim appellabatur, ubi sancti Hieronymi ævo (*Hier.*, epist. 27) sepulcrum ejus adhuc exstabat.

a Deus Filius. Forte. Dei Filius.

a Prophetia. In Lectionario Luxoviensi Galli prophetiam legunt ex Isaia XLIII, 1-5, quibus versiculis octo capitulis XLIII, 13-22. In Sacramentario Bobiano nulla legitur prophetia.

a Psallendo. Ps. cxli, 8. *ñ.* Ps. ciii, 9, 10.

a Cap. XII. Vers. 2-10. Luxoviense legit ex Epist. ad Hebr. xi, 33-xii, 1-7 : Bobianum ex Sapientia, id est, ex Ecclesiastice xxxi, 8-12.

a Ut non extollar. Ambrosiaster, ne extollar. In Vulgata non leguntur ista verba.

a Infirmitas carnis. Hæc neque Vulgata, neque Ambrosiaster legit.

a Sed gloriabor. Vulgata : Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis.

a Cap. XIV. Vers. 1-15. Idem Evangelium in Luxoviensi et Bobiano legitur.

tavit filia Herodiadis in medio : et placuit Herodi. **A** Unde cum juramento pollicitus ei dare quodcumque postulasset ab eo. At illa premonita a matre sua : da mihi inquit in disco caput Johannis Baptiste. Et contristatus est Rex : propter juramentum autem : et eos qui pariter recumbabant : jussit dari. Illisque et decollavit Johannem in carcere : et adlatum est caput ejus in disco : et datum est puelle : et tulit matri sue. Et accedentes ^a discipuli ejus : tulerunt corpus ejus : et sepelierunt illud. Et venientes discipuli nuntiaverunt Jesu. Quod cum audisset Jesus recessit inde in navicula in locum seorsum. Et cum audissent turbe : secute sunt eum pedestres de civitatibus. Et exiens vidit ^b turbam multam : et curavit languidos eorum. **ñ. Chorus. Amen.**

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. **ñ. Et cum spiritu tuo.**

371^c Lauda. Alleluja. **ñ.** Lauda anima mea Dominum : laudabo Dominum in vita mea. **P.** Alleluja.

^a *Sacrificium.* Justiciam tuam Domine non abscondi in corde meo : veritatem tuam et salutare tuum dixi : ^e nam zelavi misericordiam tuam : et veritatem tuam a congregatione multa : alleluja. **ñ.** In capite libri scriptum est de me : ut faciam voluntatem tuam : Deus meus volui : et legem tuam in medio cordis mei : ^f bene nuntiavi justiciam tuam in Ecclesia magna. **P.** Et veritatem tuam.

Missa. Grandi nobis fide fratres clarissimi et tota ad Deum conversione gloriosi Johannis ^g adoranda sanctitatis : celebranda solemnitas est : qui eo divine ^h lectionis nuntius munere : quo finitus : in hoc recessit celestis glorie testimonio : quo processit. ⁱ Cui toti in virtutem Sancti Spiritus amore translato : Christus fuit causa moriendi : cui Christus fuit causa nascendi. Nullum sibi tempus in eo nature infirmitas vindicavit : cui ^j in conceptu vaticinium : in actu baptismum : in obitu datum est implere martyrium. Per unam eandemque gratiam ^k accendit generatio quem promisit : conversatio quem docuit : passio quem amavit. Prophetat in utero : predicat in seculo : con-

^a *Discipuli.* In Vulgata hoc loco non legitur.

^b *Turbam multam.* Addit Vulgata et misertus est eis.

^c *Lauda.* Ps. cxlv, 2.

^d *Sacrificium.* Ps. xxxix, 11. **ñ.** Ibid.

^e *Nam zelavi.* Lege non celavi. Vulg. non abscondi.

^f *Bene nuntiavi.* Ita Italica, et Psalterium Mozarabum, at Vulgata legit annuntiavi.

^g *Adoranda.* Lege adoranda, et ita in Codice quo utor calamo emendatum est. In Sacramentario Bobiano : Deus cui sancta conversatione directa, gloriosi Joannis ornanda sanctitas, et celebranda solemnitas est.

^h *Lectionis.* Lege electionis.

ⁱ Cui toti. Hinc corrige quod in Bobiano, orat. secret., legitur : Cui totum in virtutem sancti Spiritus ab ore translatus, Christus fuit causa moriendi.

^j *In conceptu.* Et hinc corrige contestationem Bobianam in qua legitur cui in conspectu.

^k *Accendit.* Lege ex contestatione Bobiana ostendit, ubi legitur quo per unam eandemque dispensationem ostendit generatio quem promisit, etc.

^l *In gladio.* Bobianum, in gaudio, perperam.

^m *summatum* ⁿ in gladio. *A* ^o *justicia* ^p *erigitur* : de justicia loquitur : pro justicia decollatur. Nec mirum quod ^q *virum* tot sanctitatis meritis in Dei agnitione ^r *dispositum* : quem non cohibuit uterus matris : non interrui gladius imperantis. Et consequens fuit : ut Herodi pro castitate non cederet : qui patrem pro incredulitate non distrinxerat. ^s *P* ^t *et percuteret* verbo Regem : qui silentio percuterat Sacerdotem. Hunc ergo honestatis legisque censorem mores improbi ^u *non tulerant* : profanam ^v *petulantis* conscientiam ^w *abjectam* incesti : facinus exacerbat : et furor verecundia provocatus studet perdere : ^x *quo docetur* : dum nescit corrigere quod vetatur. Putat latere culpam posse : ^y *si ponat* in prohibentem custodiam. Tantus prophete splendor in carceris claustra detru- ^z *ditur* : et preciosus Deo sanguis meretricie saltationis mercede taxatur. Et inter gentiles ^{aa} *delicie* : et voluptatis epulas : sit ^{ab} *expectatum* : quo inter religiose confessionis hostias credentibus gaudium : credituris exemplum : terris presidium : celis fieret ornamentum.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Te Domine Jesu Christe in Precursoris tui nativitate laudamus : te in ejus predicatione ammirabiliter extollimus : te in illius morte quantum humana valet pusillitas : voce qua possumus honorificamus. Cujus nativitate ubera reserasti senilia : et patris linguam : quam incredulitas nexerat : absolvisti. Cujus predicatione te terris discipuli adesse crediderunt : et populi qui illis prestaret salutem saluberrimam audierunt. Cujus morte veritas patuit : et mens belluina virus quod in se latebat occultare non valuit. Ejus ergo precibus dignare inspirare cordibus : ut celorum regnum appropinquare credentes. Te semper penitendo rogemus : tibi preces lachryabili corde fundamus : tua promissa confidenter speremus : ut mundata mens nostra a pollutione delicti : Spiritum tuum Sanctum : quem in columbe adventu sub illius manibus suscepisti : venire in nobis : et manere eum sentiamus nobiscum. Ac filium te Dei dilectissimum voce : qua ipse audivit : audiamus : et equa-

^m *Erigitur.* Fortasse, eligitur, ut est in Bobiano.

ⁿ *Virum.* Lege vir.

^o *Dispositum.* Lege dispositus.

^p *Et percuteret.* Lege sed percuteret, atque integram sententiam sic legas : Nec mirum quod vir, tot sanctitatis meritis in Dei agnitione dispositus, quem non cohibuit uterus matris, non interrui gladius imperantis, ut consequens fuit, Herodi pro castitate non cederet, qui patrem pro incredulitate distrinxerat, sed percuteret verbo Regem, qui silentio percuterat sacerdotem.

^q *Non tulerant.* Lege non tulerunt.

^r *Petulantis.* Adde mulieris.

^s *Abjectam.* Lege objectam.

^t *Quo.* Id est, cum a quo.

^u *Si ponat.* Lege si ponatur prohibens in custodia.

^v *Delicie.* Lege delicias.

^w *Expectatum.* Lege spectaculum, et hinc corrige contestationem Bobianam, ubi legitur atque inter gentilitie voluptatis sit epulas speculum, cui merito omnes angeli, etc. Et adverte primam orationem secreta et contestationem, e quibus missa Bobiana constat esse meras lacinias ab hac unica nostra oratione Gotho-Hispana dissectas.

lem Patri cum Spiritu Sancto confiteamur : credamus : et semper oremus. *ñ. Chorus. Amen.*

Post nomina. Oratio. Unigenite Dei fili : quem beatissimus Johannes salutavit in utero : monstravit in heremo : precessit nascendo : preivit moriendo. Concede nobis : ^a tanti vatis ut in hoc die : quo idem capite ^b defectus occubuit : nos te miserante : capite nostro semel pro nobis mortuo a vitiis mereamur occidi : et spiritalis dono gratie innovari. Hic tibi Sanctus vir obsequentis vota deferat plebis : qui prece factus est iudicis : prece sua nostris lumen ingrat tenebris : qui lucerna extitit luminis. **372** Voxque illa pro defunctorum spiritibus erogatura opponat : que Domino mortuis preparavit in cordibus viam.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Gloriosum Precursoris tui Joannis Christe Deus passionis festum hodierno die voto concinimus : sacrificiis dedicamus. Qui iusticiam predicans legis : sententia mulciatur Herodis. Ob hoc te deprecamur : et petimus : ut idem qui terminus fuit prophetis : finem ponat scandalis. Et qui fuit baptismatis initium : pacis nobis preroget complementum. Regatque conservos prece : qui te Dominum precessit in morte.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater omnipotens Deus : teque mirabilem in Sanctis tuis predicare : eorumque memoriam sub tuis laudibus colere : quorum fuit in conspectu maiestatis tue et mors et vita ^C preciosa. Unde nos hodie passionem beatissimi Joannis Baptiste Martyris tui annua solennitate recolentes : altaribus tue pietatis assistimus : tibi que laudum hostias immolamus. Johannes enim tuus : qui Domino nostro Jesu Christo unigenito tuo : et in natiuitate fuit previus : et in passione Precursor : Sacerdotalis prosapie genus : et propheta ille vocatus Altissimi : cui emissum nomen e celo est : qui ipsum illum sue natiuitatis ortum prophetie precessit officio : et eterni presentia Domini priusquam ipse vel Christus nasceretur agnovit : atque intra viscera materna commotus in virtutem oraculi mentem parentis agitavit : ad cuius nomen edendum muta diu sancti patris ora laxata sunt. Hic heremi distincte habitator : et primus regnorum celestium prece : mundi fallentis inlecebras abstinence virtute calcavit : et Dominum maiestatis in corpore constitutum felici atque perfecto vaticiniorum fine monstravit. Talem profecto : talem esse oportebat : qui Dominum baptizaret : et cui se sacra illa divini germinis membra submitterent : qui conceptam Sancto Spiritu carnem aquas ^e potius affluentem : fluvio auderet immergere. Sit igitur fas : hunc talem sub tui nominis honore lau-

^a Tanti vatis. Adde intercessionem.

^b Defectus. Lege dissectus.

^c Potius. Fortasse : Aquis potius sanctitatem afferentem.

^d Quod illum crescere. Confer sanctum Augustinum.

^A dare. Cui tante gloriæ prestisti agonem : suffragia nobis ejus tua bonitate largire. Sonet pro nobis vox illa sublimis : qua parandas vias Domini : et semitas ejus rectas esse faciendas inter deserta clamavit. Loquatur lingua illa pro nobis : que nescit tacere iusticiam. Talis pro te ac plebe : talis precetur : qualem illum Jordanis fluentia viderunt : cum a te Spiritum Sanctum in columbe specie super unicum tuum descendantem videre promeruit. Ille pro populo tuo manus orent : quas Christus dignatus est sanctificare dum tangitur. Asserat tuorum vota famulorum sanguis ille benedictus : qui est fusus in carcere. Qui rubuit in disco : qui ad te cum Sanctis omnibus clamat : quos ex Abel nunc usque impie cesos eterna pietatis tue memoria conservat. Cui merito ^B omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : una voce dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Pro quo Johannes Baptista et Martyr : mystico vaticinii sui pronuntiavit oraculo : ^d quod illum crescere : se autem minui oportet. His etenim verbis et suam pariter : et Domini mortem vivens longe ante predixit : cum et idem filius tuus elevatus in cruce : et iste comminatus sit capite. Nam ille Dominus creature sublimitate prelatas est ligni : iste animadversione discis : est gladii. Illius caput crux in altum porrexit : istius cervicem mucro servus dissecuit. Ille spiritum emisit in cruce : hic animam efflavit in carcere. Sed ille in luce ^C qui vitam redditurus esset omnibus moritur : iste in abditis ^e qui nisi Christo moriente : et redempturus esset ex inferis : jugulatur. Sic sic plane decuit : ut per has mortium dissimilitudines : sacramentorum patescerent qualitates. Quo et in illo divinitas se exaltata ostenderet : et in isto humilitas se custodita monstraret. Ipso Domino redemptoreque nostro.

373 *Post pridie. Oratio.* Redempti Christe tui sanguinis precio : Precursoris tui : ut nobis parcas : exoramus suffragio. Tu per eum et nobis et his benedicto hostiis : per quem te manifestasti incredulis. ^f Ut qui tue fuit previus mortis : nostre sit prerogator salutis. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

^D Educ Domine de carcere animas nostras : qui beatissimum Johannem Herodiano gladio consecrasti. Detur per eum nobis penitentie optio : qui penitudinis extitit predicator. Conservet in fide populos : qui arguit de infidelitate superbos. Deferat ad te confessionem humilium : qui redargutor factus est contemptorum. Quique nuncios extitit Verbi : gratiam nobis preroget nuntiati : cum ad te nunc proclamaverimus e terris. Pater noster.

^e Qui nisi. Forte, qui non nisi Christo moriente redimendus esset ex inferis : participium enim in rus desinens non raro passive accipitur in hoc Missali.

^f Ut qui. Lege : Ut qui tibi fuit previus morte, nostræ sit, etc.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Domini sit semper vobiscum. *ñ.* Et.

Benedictio. Beatissimus Johannes : cujus caput cruento Regi hosti desectum inter pocula allatum est disco : sit pro vobis omnibus apud Deum intercessor. *ñ.* Amen. Idem quoque qui fraternum prohibens violare connubium : hodie in carcere peregit martyrium : suis vos precibus faciat incentiva superare libidinum. *ñ.* Amen. Et sicut idem Dominice Precursor factus est mortis : ita vestris intercessor existat previus pro delictis. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri, etc.

Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Educ Domine de carcere animas nostras : qui sputa pro nobis perpressus es : et flagella. Ut precibus justis hujus Joannis Baptiste Martyris tui : ex hoc mundo educti de carcere triumpho crucis tue debita post nostrum obitum tibi preconiis cum Sanctis omnibus precinamus cum laude assidua. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

Sabine Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis. Fol. 436.

Sanctorum Felicis et Audacti Martyrum :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 439.

Egidii Abbatis :

Omnia dicantur unius Confessoris. Fol. 432.

Sanctorum Vincentii et Leti :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. Fol. 430.

Antonini Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris precipui. Fol. 421.

Marcelli Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. Fol. 421.

Sancte Obdulie Virginis :

Omnia dicantur de una Virgine precipua. Fol. 436.

a In Nativitate. Festum Nativitatis beate Virginis Galli antiquitus colebant, ut distincte innuit Contestatio missae Assumptionis, in Missali Gallo-Gothico; sic enim de beata Virgine canebant : *Cujus sicuti gratulati sumus ortu, tripudiavimus partu, ita glorificemur in transitu;* attamen in libris liturgicis Gallicanis nulla exstat missa propria pro Nativitate Deiparae; quia fortasse missam communem beatae Mariae celebrabant, et ejusmodi missa communis exstat in Sacramentario Bobiensi ante missam Assumptionis. An Gotho-Hispani celebraverint festum Nativitatis beatae Virginis incertum haereo. Nud constat, nullum ejus festivitatis officium proprium exstare aut in Orationali Gothico, aut in Breviario Mozarabum. Missam autem hanc quae in Missali Mozarabico legitur, patet a Mozarabis esse consaccinatam. Caeterum Nativitatem beatae Virginis Graeci et Latini die viii Septembris colunt, illi in Menaeis et in Menologio Basilii, hi in praecipuis Martyrologiis omnibus, sancti Hieronymi, Bedae, Rabani, Adonis, Usuardi, in Gelloniensi, in Romano Parvo, et in Romano Baronii. Unicum exstat Hieronymianum

A. IN NATIVITATE GLORIOSE VIRGINIS MARIE.

Ad Missam. b Officium.

Gaude filia Syon : dicit Dominus. Spiritus meus qui est in te : et verba mea quae posui in corde tuo : non recedant de ore tuo : nec de ore seminis tui usque in sempiternum. *ñ.* Lauda Hierusalem Dominum : et conlauda Deum tuum Syon. *P.* Usque in sempiternum. *ñ.* Gloria et honor Patri et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum. Amen.

P. Usque in sempiternum.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Supplicationem servorum tuorum Deus miserator exaudi : ut qui in Nativitate Dei Genitricis et Virginis Mariae congregamur : ejus intercessionibus a te : de instantibus periculis eruumur. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Prophetia. Dominus possedit me. *Requie in Conceptione Virginis Mariae. Fol. 413.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Psalendo. Glorioso Virginis Mariae ortum dignissimum recolamus. *P.* Cujus Dominus humilitatem respiciens : et Angelo nunciante te concepit redemptionem mundi. *ñ.* Beatissime Virginis Mariae Nativitatem devotissime celebremus. *P.* Cujus Dominus.

374 Epistola. Fratres gaudete in Domino semper. *Requie in festo Sanctae Mariae ante Natale Domini quae dicitur de la O. Fol. 33.*

c Principium sancti Evangelii secundum Matheum. Liber generationis Jesu Christi filii David filii Abraam. Abraam genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Joseph virum Mariae : de qua natus est Christus. Omnes ergo generationes ab Abraam usque ad David : generationes quatuordecim. Et a David usque ad transmigrationem Babilonis : generationes quatuordecim. Et a transmigratione Babilonis usque ad Christum : generationes quatuordecim : Christi autem generatio sic erat. *ñ.* Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

D Epternacense, in quo 16 Augusti Nativitas Virginis enuntiatur; at cum ceteris Martyrologiis consentiunt Sacramentaria Gelasiana, et Gregoriana, et vetusta Evangeliorum Capitularia, quibus die 8 Augusti inscribitur Nativitas beatae Mariae. Sacramentarium sancti Leonis et Capitulare Epistolarum Mediolanense em. Thomasi festum Nativitatis beatae Virginis non enuntiant, quo etiam argumento Sacramentarii Leoniani probatur antiquitas. Sed de solennitatis hujus antiquitate plura, si vacat, apud em. Baronium, in notis ad Martyrologium, die 8 Septembris, legas, et adde in statutis sancti Bonifacii Moguntini episcopi, festum Nativitatis beatae Mariae inter eas solennitates numerari quibus ab opere servili abstinentum erat. VI Idus Septembris, atque adeo saeculo viii, in Germania, et vicinia Galliae inter praecipuas solennitates celebrabatur. De eadem festivitate meminit Anastasius Bibliotecarius, in Sergio I, quae Roma saeculo vii fluente agebatur.

b Officium. Isaia LX, 21. *ñ.* Ps. CXLVII, 1.

c Principium. Id est, 1, 1, 2, 16, 17.

Lauda. Nativitas tua Dei genitrix Virgo gaudium attulit universo mundo : quia ex te ortus est Sol iusticie Christus Deus noster : alleluja.

Sacrificium. Alleluja. *ŷ.* Magna facta es et preclara filia Syon in universa terra : alleluja.

Missa. Approbate ^a consuetudinis mos est apud Christianos : Sanctorum patrum dies natalicios observare diligenter : et ^b tunc precipue virtutes eorum assignatis litteris in Ecclesia recitare : ad Dei laudem : ex cujus munere sunt : et ad instrumenta morum. Inter omnes autem Sanctos : memoria beatissime Virginis eo frequentius agitur : atque festivus : quo majorem gratiam apud Deum credidit invenisse. Unde post alia quedam ipsius ^c antiquiora solemnia : non fuit contenta devotio fidelium : quin Nativitatis solemnem diem superadderet hodiernum. **B** Quesumus ergo : ut suffragiis ejus odore virtutum :

^a *Consuetudinis.* De hac consuetudine, Evangelicæ prædicationis cæva, alibi quædam notavi, modo autem animadvertendum festivitates non uno nomine in libris liturgicis designari. Nam frequenter *Natale* aut *Natalis*, et *Natiivum*, non raro *festum*, *festivitas*, aut *solemnitas*, aliquando *passio*, vel *dies* hujus aut illius martyris aut similibus nominibus appellantur. Deinde notandum quemlibet diem solemnem festivum apud antiquos *Natale* aut *dies Natalem* dici, quo sensu *Natalis adoptionis*, et *Natalis imperii*, apud Spartianum, in Adriano, significant diem festivum, quem ob ad-ptionem Adriani, et illum quem ob initium imperii ejusdem, quotannis agebant. Eodem sensu in Lacerulo Polemii Silvii, et apud alios, *Natalis calicis* imititur pro feria quinta in joris hebdomadæ, quam quotannis peculiari devotione et cultu fideles celebrant ob Eucharistiam ea die a Christo Domino institutam. Sic *Natalis martyris* in Actis sancti Polycarpi, *Natale sanctæ Agnetis de passione* in Sacramentario Gelasiano, *Natale sancti Polycarpi Gennini* in Actis sancti Pionii, sic *Natalis Ecclesiæ* festum dedicationis Ecclesiæ, *Natalis episcopi*, et *Nat lis cathedræ*, festum annuum ob episcopi ordinationem significant. Tertium quod notandum est, olim publice in Ecclesia denuntiabatur quæ die, in qua basilica, cæmeterio, aut oratorio, festum proximum martyris aliæque solemnitas celebranda erat. Formulæ hujus denuntiationis habes in Sacramentario Gelasiano (*Lib. II, init.*). Quartum, passionem martyrum, eorumque dies nates, frequenter ipso die quo passi sunt recurrente, frequenter etiam aliis diebus celebrari consuevisse. Ad priorem consuetudinem respicit illud Sacramentarii sancti Leonis, pag. 15, col. 1, n. 28 : V. D. qui nos beatorum martyrum palmas, in diebus quos suo sanguine signare venerantes, etc. Ad secundum Kalendarium Iucherianum respicit, in quo tam episcoporum quam martyrum non dies mortis, sed depositionis, sive quo sepulti sunt, signatur. Non raro etiam contingit ut festum celebretur de translatione reliquiarum, aut de dedicatione basilicæ, aut denique die ab episcopo, vel synodo, vel ab ipsa consuetudine, ob commodum populi, assignato. Tamen festivitas, quocunque tandem die recurrente celebretur, *dies natalis*, desique *passionis* plerumque nuncupatur : ab exemplis abstineo, quia obvia sunt.

^b *Tunc precipue.* Passiones martyrum et Acta sanctorum dictus eorum festis in Ecclesia publice legebantur, ut ex sancto Augustino (*Tom. V Oper., Edit. Maur., serm. 27*), sancto Gregorio Turonensi (*De Mart., lib. I, cap. 8 ; lib. II de Mirac. sancti Martini, cap. 29, 49*) ; et sane in Ecclesiis Gallicanis Acta sanctorum loco prophetiæ legebantur. Hinc in libris liturgicis Gallicanis missæ sanctorum plerumque

odores criminum fugiamus. Ut celesti illo spiramine recreati : a cunctorum vitiorum fetoribus exules reperiamur et sobrii. *ŷ.* Amen.

Alia Oratio. Beata ergo Domini Mater et perpetua Virgo Maria priusquam nasceretur ^d oraculis enuntiata est : et designata miraculis. Nata vero progenies divinitus ordinata : privilegio virtutum insignis exstitit : Salvatore edidit : a quo glorificata in celo nunquam terrigenis patrocinari desistit. Propositionem sequatur ordine suo narratio : jamque referamus unum de pretaxatis oraculis : ac inde paucis expediatur. Dixit eternus ad veterem : Deus ad serpentem : inimicitias ponam inter te et mulierem : et semen tuum et semen illius : ipsa conteret caput tuum. Ut per hoc quod de te que vera sunt credimus : **B** ad hoc quod te diligentibus tribuis : ardentius veniamus. *ŷ.* Amen.

prima lectione carent, quæ non e Scriptura, sed e passionario petenda erat, et in Lectionario Luxoviensi Acta sanctorum Petri et Pauli die natali eorum, loco prophetiæ, legenda assignantur. At Gottho-Hispani nihil nisi e Scriptura sacra, saltem in missa, legebant ; hinc Acta martyrum et sanctorum, aut omnino in officiis divinis non legebant, aut solus ad horas matutinas legebant, nam, hæc in re, diversam apud eos exstitisse Ecclesiarum disciplinam suspicio : certe in Missali et Breviario Mozarabum lectiones omnes e Scriptura depromptæ sunt, et missæ sanctorum nunquam deficit prima lectio e divina Scriptura. Neque obstat quod Braulio Cesarangustanus episcopus in epistola ad Fronimanum presbyterum, præmissa vite sancti Emiliani Cuculati (*Apud Mabii, Sac. Reg. I, pag. 205*) scribat se libellum de vita sancti Emiliani brevem conscripsisse, ut in missa ejus celebratis quantocius legi posset. Nam ibi sermo non est de missa quæ quotannis in festo sancti Emiliani celebrabatur, sed de prima missa illa quæ, ut nunc loquimur, in ejus canonisatione dicenda erat, et quæ, ut Braulio mandaverat, erat missa de communis confessoris non pontificis. Sed, his prætermis- sis, quæ alibi forsitan examinabo, ex hac epistola id, ad summum, sequitur, quædam ea in re exstis- sisse apud Gottho-Hispanos disciplinæ varietatem, apud quos plerumque Acta sanctorum ad altare non legebantur. Sed ne præclara eorum gesta populus ignoraret, mos erat illa hymnis et orationibus tam missæ quam officiis, et maxime Nationibus inserere, quæ proinde prolixiora frequenter in missis occur- runt. Hoc ex Breviario et Missali Mozarabum et Orationali Gothico planum est. Mos idem apud Gal- los olim in usu erat, ut missæ quædam Sacramenta- riis Bobini et Missali Gallo-Gothici probat, et Hil- duinus abbas, in epistola ad Ludovicum Pium, libris Are-pagiticis suis præmissa prodit ; ibi enim ait se juvenisse quosdam Missas ex libris nimis volutate consumptos continentes missæ ordinem more Gallico qui ab initio receptæ fide in hac Occidentali plaga est habitus, usquequo tenorem, quo nunc utimur, Romanum suscepit, in quibus voluminibus habentur duæ missæ, quæ sic in et celebrantur, ad provocandam divinam clementiam, et corda populi ad devotionis studia excitanda, tormenta martyris Dionysii sanctorumque ejus succinte commemorant, sicut et reliqua in usæ aliorum apostolorum vel martyrum, quarum passionem habentur, notissime decantant.

^c *Antiquiora solemnia.* Hinc apparet festivitatem Nativitatis beatæ Virginis sero apud Gottho-Hispanos susceptam esse.

^d *O aculis enuntiata.* Inter quæ est celebre illud Isaie vii, 14 : Ecce Virgo concipiet et pariet fili- um, etc.

Post nomina. Oratio. ^a Eterne Dei fili qui : Virginee Matris uterum sic intrasti : ne rumpeles : sic aperuisti : ne signata ullo modo violares. Suscipe benignus hoc sacrificium : quod tibi offerimus in honorem Nativitatis Genitricis tue. Tribuens per hoc et vivis : anime corporisque salutem : et defunctis eterne reparationis felicitatem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. ^b Christe Verbum summi Patris : qui caro factus es : ut habitares in nobis : inlabere sensibus nostris. Quo omnes qui festivitatem Nativitatis gloriose Virginis Marie celebramus : perpetue maneamus pacis societate connexi. *ñ. Amen.*

^c *Inlatio.* Dignum et iustum est : nos tibi omnipotens Pater gratias agere : ^d si debitoribus que reddere debeant dignatus fueris prerogare : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Ex te Deo Patre sine initio natum : tibi que indesinenter : atque indemutabiliter coeternum : ac per omnia coaequale. Non adoptione : sed genere : nec gratia : sed natura. Qui in utero ^e sanctificate ac Sancte Virginis inlatus : et sine ulla sorde peccati ineffabiliter natus : hec sola meruit ferre Deum post celum : et sola meruit Virgo inveniri post partum. ^f Hec sola meruit Deum et hominem : Deum imperiis suis : lacte uberis potat. Hunc diem nobis quem devotissime celebremus ^g instituit. Propter quod eundem Salvatorem nostrum unigenitum tuum : tecum semper et cum Spiritu Sancto regnantem : celi celorum et Angelice potestates sine cessatione conlaudant : ita dicentes. *ñ. Sanctus : Sanctus : Sanctus.*

375 *Post Sanctus.* ^h Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Ipse est qui castitatem contulit virginitatis : decus non abstulit matri. Qui et pro nobis ex eadem dignatus est nasci : et pro nostra adoptione non abhorruit suscipere mortem. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. ⁱ Nunciamus Domine quod credimus : nec tacemus. Te totis visceribus deprecantes : ^j ut qui Nativitate genitricis tue prestitisti ut mater esset et virgo : tribuas Ecclesie tue : ut sit fide incorrupta : ^k per castitatem secunda. Atque hec libamina ita tue gratie dulcedo sanctificet : ut su-

^a *Eterne.* Eadem oratio post nomina in festo Annuntiationis (Pag. 44) legitur, mutatis vocibus Incarnationis tue in Nativitatis genitricis tue.

^b *Christe.* Et hæc, paucis mutatis, desumpta est e D missa Annuntiationis.

^c *Inlatio.* E missa Annuntiationis desumpta est, pluribus tamen omissis.

^d *Si debitoribus.* Lege qui debitoribus quod reddere debent dignatus es prorogare.

^e *Sanctificate ac Sancte.* Pag. 44. legitur Sanctificatæ, sanctæ, ac virginis.

^f *Hec sola.* Lege : Hæc sola meruit Deum et hominem subditum imperiis suis lacte uberis potare.

^g *Instituit.* Adde, ex illatione Annuntiationis : Qui homo redimens hominibus factus, de secreto uteri Virginitatis immaculatus emicuit.

^h *Vere Sanctus.* Et hæc oratio e missa Annuntiationis desumpta est.

ⁱ *Nunciamus.* Et hæc e missa Annuntiationis.

^j *Ut qui.* Lege : Ut qui genitrici tue, cujus hodie Nativitatem celebramus, tribuisti, ut mater esset et virgo, etc.

mentibus et salutem corporum : et delictorum veniam present. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

¹ Deum : cujus magnitudo divinitatis capi non potest : quique sine initio Deus summus : et Pater est : deprecemur dilectissimi fratres : ut idem Pater qui nasci filium suum voluit ex utero virginis matris : mundet nos ab omni inquinamento carnis et sanguinis. Quo sicut divina ^m inspiratione nata est virgo : ita nos divina inspiratione accensi conceptum Spiritus Sancti : quem ipso Domino Jesu Christo docente accepimus : proferamus publice : et dicamus. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui olim ex Virgine dignatus est nasci : sue vos genitricis intercessu sanctificet. *ñ. Amen.* Quique matrem servavit a corruptele contagio : sinum vestri cordis emaculet a delicto. *ñ. Amen.* Et qui eam fecit virginem manere post partum : celum vobis tribuat possidere post transitum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Chorus.* Et cum spiritu tuo.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in festo Corporis Christi, fol. 257.*

Com. Relecti Christi corpore : et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. ⁿ Sumpsimus Domine celebritatis annue votiva sacramenta : presta quesumus : ut et temporalis nobis vite remedia prebeant : et eterne. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

• EXALTATIO SANCTE CRUCIS.

Ad Missam. P. Officium.

Dicite in nationibus : alleluja. Dominus regnavit a ligno : alleluja. Et correxit orbem terre : alleluja : alleluja. *ñ. Cantate Domino canticum : quia mirabilia fecit. P. Et correxit. ñ. Gloria et honor Patri :*

^k *Per castitatem.* Lege, ut pag. 45 legitur, castitate secunda.

^l *Deum.* Et hæc oratio, paucis mutatis, e missa Annuntiationis deprompta est.

^m *Inspiratione.* Forte, dispensatione.

ⁿ *Sumpsimus.* Desumpta videtur e Sacramentario Gregoriano.

^o *Exaltatio Sancte Crucis.* De hac solemnitate pauca in Missali, nihil in Orationali Gothico, et in Breviario Mozarabum habetur, quod proprium sit, sed omnia dicuntur ut in *Inventione sanctæ crucis.* At de Exaltatione sanctæ crucis, die 14 septembris tam Græci quam Latini agunt. Latini in Martyrologiis Hieronymianis, excepto Epternacensi, in Gellonensi, in Bedæ Genuino, in Romano Parvo, in Adonis, Usuardi, et in Martyrologio Romano Baronii, in Sacramentariis Gelasianis, et Gregorianis omnibus, et in omnibus Capitularibus Evangeliorum, quibus nunquam *Exultatio sanctæ crucis* inscribitur. Græci vero

r Officium. Ut in festo Inventionis.

et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : **A**gressio precepti de paradiso expulit : confessio nominis Christi sine dubio reformavit.

¶ Amen.

Oratio. Christe Dei Fili in cuius nomine per Crucis mysterium. *Require in Inventione Sancte Crucis.* fol. 322.

Prophetia. Ego Johannes fui in spiritu : et ostendit mihi Dominus. *Require in sexto Dominico post Sanctum Pascha.* fol. 246.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Psallendo. Dominus regnavit.

Epistola. Aperiens Petrus os suum dixit. *Require in Inventione Sancte Crucis.* fol. 322.

Evangelium. Perambulabat Hierico.

Require in Dominico primo post Pentecosten. fol. 264.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Lauda. Alleluja. ¶ Tu es Crux fidelis : in qua pependit salus nostra. P. Alleluja.

Sacrificium. Hec dicit Dominus qui erat et qui est. *Require in quarta Dominica post Resurrectionem Domini.* fol. 241.

Missa. Glorietur in Cruce Domini nostri Jesu Christi fratres dilectissimi : et tota mentis exultatione letetur : et hujus diei festivitatem cum grandi reverentia et spirituali gaudio celebremus. In qua Cruce ipse Dominus noster et Salvator pro nostra salute pependit : et de diabolo triumphavit. In istius namque altitudine Crucis primi hominis delicta suspensa sunt : et manus ille que velitum ori porrexerant cibum : clavorum impressione **376** transfixe sunt. Per hanc ergo Crucem male concupiscentie appetitum : quod dulcedo arboris inlesit : amaritudo fellis coercuit. Et gule desiderium quod suavitas pomi decepit : acetii asperitas refrenavit. Per hanc igitur Crucem venenum : quod serpens prothoplastis hominibus propinavit : medicamento quod de Christi latere manavit : a fidelium pectoribus expurgavit. Postremo per hanc Crucem : hominem quem trans-

vero de eadem in Menologiis Basilii et Sirleti, in Menæis et Ephemeridibus metricis agunt. Sed Græci, et Latini nonnulli, *Exaltationem sanctæ crucis* celebrare videntur ob primam sancti ligni inventionem, ab Helena imperatrice detectam, quam Gotho-Hispani et G-lli, et passim in Occidente, peculiari festivitate *Inventionis sanctæ crucis*, mense Maio commemorant. Hujus autem *Exaltationis sanctæ crucis* solemnitatis instituendæ duplicem causam affert vetus Romanum Martyrologium, quod Romanum Parvum appellant, alteram toti Ecclesiæ communem, alteram Romanæ Ecclesiæ peculiarem : XVIII. Kal. Octob. *Exaltatio sanctæ crucis*, ab Heraclio imperatore Hierosolymam reportatæ ; quando et Romæ lignum salutariter crucis a Sergio papa inventum ab omni populo veneratur. Eadem fusius Ado, brevis Usuardus prosequitur (Vid. Baron., in not. ad Martyr. Rom., hac die). Cæterum Heraclius, anno æræ vulgaris 629, crucem, a Persis receptam, Hierosolymam retulit (Ant. Pagius, crit. Bar., ad an. 628, n. 2). Aliqui putant Chrysostomum, in homelia de sanctis Berenice, Domnina, et Prosdoce (Oper. Gr. Lat. Edit. Maur., tom. II, p. 635) de festo *Exaltationis sanctæ crucis* locutum esse cum ait : *Nondum elapsi sunt dies viginti ex quo memoriam crucis celebravimus ; sed eruditus Editor, in præmonitione ad citatam homeliā, animadvertit,*

Alia Oratio. Domine Jesu Christe : qui in patibulo Crucis suspensus Patrem ex forma servi quam suscepas : iisdem fuisti verbis deprecatus. Ut quid te dereliqueret : cum ab eo non recederes : acclamasti : et ut iniquis ac accleratis persecutoribus veniam tribueret postulasti : atque ut spiritum tuum in suis gloriosis tibi tantummodo cognitis susceperet : manibus indicasti. Unde nos exigui famuli tui tuorum sermonum tramitem seculi : tuam supplices imploramus clementiam. Ut quod tunc pro susceptæ carnis humilitate a Patre expetere videbaris : nunc cum eodem connexa semper divinitatis potestate consistens prestare digneris. Ut Ecclesiam tuam Catholicam : quam precioso sanguine redemisti : nunquam derelinquens : nobis indignis in eadem concurrentibus : et Crucis tue solennia celebrantibus : ut criminum indulgentiam concedas precamur. Atque ut animas nostras in conspectu tuo semper auspicias : custodias : et benedicas : humillima prece deposcimus. Et qui latronis tecum in Cruce pendentis confessionem justificare dignatus es : omnium recte in te credentium fidem augeas : multiplices : et solita pietate conserves. ¶ Amen.

Post nomina. Oratio. Deus amplius ineffabilis : quam inestimabilis. et omnia alia præterquam ubi dicitur dicat Chorus. Gustate et. dicantur ut in *Inventione S. Crucis.* fol. 323.

Dicat Chorus. Gustate et.

Oratio. Christe Jesu mortalitatis nostre forma. *Require in Inventione Sancte Crucis.* folio 324.

In octava Beatae Mariæ :

Omnia dicantur ut in die. fol. 361.

¶ In Jejunio Sancti Cypriani.

Pro Missa.

Proverbiorum Salomonis (p. Cap. VII).

¶ Deo gratias.

hæc verba alludere ad memoriam crucis quod feria 6 in Parasceve celebrabatur. Demum, in Lectionario Ambrosiano em. Thomasi nulla fit mentio *Inventionis* neque *Exaltationis sanctæ crucis* : at in Ambrosiano Pamelii et in missali Ambrosiano an. 1548 edito exstat missa de *Inventione sanctæ crucis* ; de festo *Exaltationis sanctæ crucis* siletur.

¶ In Jejunio S. Cypriani. Breviario Mozarabum (fol. 256) inscribitur : *Incipit officium jejuniarum Calendarum Novembrium [lege Septembrium], quod observatur tribus diebus ante festum sancti Cypriani.* De jejunio septimi mensis meminit sanctus Isidorus (De Eccl. Off. l. II, c. 38) ; at quota die mensis incipiebat non indicat, neque docet a quo institutum fuit. De hoc sane jejunio silent concilia Hispanica ; nisi forte in concilio Toletano v, can. 1, error irrepserit, et pro a die Iduum Decembrium legendum sit a die Iduum Septembrium, quod haud ægre crediderim ; nam de jejunio illo mense Decembri nulla exstat memoria in Breviario, in missali, aut in Orationali Gothico, at de jejunio mensis Septembris, præter sanctum Isidorum, Missale et Breviarium expresse agunt. Celebratur autem tribus diebus ante festum sancti Cypriani, nimirum in, et pridie, et Idibus Septembris, b. Cap. VII. Vers. 1, 2.

Fili: custodi sermones meos: et precepta mea **A** incho: animas pauperum tuorum ne obliviscaris in recondere tibi. Serva mandata mea et vives. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Et Chorus dicat. Lectio libri Levitici (ñ Cap. XIX).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad omnem cetum filiorum Israel. Et dices ad eum. Sancti estote: quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Unusquisque patrem et matrem suam timeat: ¹ et ego Dominus Deus vester. Cum messueris segetes terre tue: non tondes usque ad solem superficiem terre tue: nec remanentes apicis colligas. Neque in vinea tua racemos et grana decidentia congregabis: sed pauperibus et peregrinis carpenda dimittes: ego Dominus Deus vester. Non facies furum: non mentiemini: nec decipiet unusquisque proximum suum. Non perjurabis in nomine meo: nec pollues nomen Domini Dei tui. Ego Dominus. Non facies calumniam proximo tuo: nec opprimes eum. Non morabitur opus mercenarii apud te usque mane. Non maledices surdo: nec coram ceco ponas offendiculum. Sed timebis Deum tuum. Quia ego sum Dominus. Non facies quod iniquum est: nec injuste iudicabis: sed nec consideres personam pauperis: nec honores vultum potentis: iuste iudica proximo tuo. Non eris erminator et susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo: sed publice argue eum: ne habeam super illo peccatum. Non queres ultionem: nec memor eris injurie civium tuorum. Diliges amicum tuum: sicut te ipsum: ego Dominus. Non declinetis ad magos: neque ab ariolis aliquid sciscitemini: ne polluatini **377** per eos. Ego Dominus Deus vester. Coram cano capite con-surge: et honora personam senis: et time Deum tuum. Ego sum Dominus. Si habitaverit advena in terra vestra: et moratus fuerit inter vos: ne exprobreis eum: sed sit inter vos quasi indigena: et diligetis eum quasi vosmetipsos. Foistis enim et vos advene in terra Egypti. Ego Dominus Deus vester. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio: et in regula: et in pondere: et in mensura. Justus erit modius: equusque sextarius. Ego Dominus Deus vester: ² qui sanctifico vos. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

³ *Psallendo.* Propter gloriam nominis tui Domine libera nos: et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. *ñ. Memento plebi tue quam creasti ab*

¹ *Cap. XIX. Vers. 1-57, pluribus omissis.*

² *Et ego. Vulgata: Ego Dominus Deus vester.*

³ *Qui sanctifico vos.* Sunt verba quibus finis imponebatur lectioni.

⁴ *Psallendo. Psál. LXXVIII, 9. *ñ. Ps. LXXIII, 2, 19.**

⁵ *Cap. V. Vers. 15-20.*

A incho: animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. *P. Et propitius.*

Bicat. Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Ephesios. (ñ Cap. V).

ñ. Deo gratias.

B *Fratres. Videte quomodo caute ambuletis. Non quasi insipientes: redimentes tempus: quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes: sed intelligentes quae sit voluntas Dei. Et nolite inebriari vino: in quo est luxuria: sed implemini spiritu: loquentes vosmetipsi. In psalmis et hymnis et canticis spiritualibus cantantes: et psallentes in cordibus vestris Domino. Gratias agentes semper pro omnibus vobis: in nomine Domini Jesu Christi Deo et Patri.*

ñ. Amen.

Evangelium. Erant appropinquantibus ad Dominum Jesum Christum.

Quere in Dominico ante jejunium Calendarum. fol. 279.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

¹ *Lauda. Alleluja. *ñ. Laudate Dominum de celis: laudate eum in excelsis: alleluja.**

² *Sacrificium. Si in preceptis meis ambulaveritis: et custodieritis mandata mea: et feceritis ea: dicit Dominus: dabo vobis pluviam temporibus suis: et terra gignet germen suum: et pomis arbores replebuntur: alleluja: alleluja.*

D *Missa. Ecce dilectissimi fratres: antiqui veteratoris invalescente graviter incentive flagitiorum diversorum: committitur facinus: ostenditur ulcus: propalatur infidelitatis immane deliquium. Quo et totius mundane molis machina labefacta subruitur: et Ecclesie Catholice vigor magna ex parte conteritur. Unde et totum potest id ipsum funditus evertere mundum: si penitentie lamento: nequaquam ad miserationem nomen flectatur divinum. ¹ Et ideo per singulorum mensium cursum: trium dierum jejunia devotis cordibus celebrantes preoccupemus faciem Dei in confessione: ne ob scelus assiduum fragore celi subruat mundum. Ne terra dissiliens universum absorbeat hominis genus: neve varia inlata clade: generaliter dispereat orbis. Profecto etenim ille cito flectetur ad veniam: si absque malicia contriti cordis perspexerit quotidiana peccamina. *ñ. Amen.**

Alia Oratio. Novimus: novimus: o summe pietatis Domine: quot innumere extent misericordie tue. Nam si quantis sedule criminibus sauciamur attenderes: nullus esset qui tuam posset evadere ultionem. Sed quia es incomparabiliter pius: ob hoc inextimabiliter parcis errantibus. Et quantum es pre omni-

¹ *Lauda. Ps. CXLVIII 1.*

² *Sacrificium. Levit. XXVI, 3, 4.*

³ *Deliquium. Forte, delictum.*

⁴ *Et ideo. De jeuniis, sive litanis singulis mensibus peragendis, exstat decretum concilii VII Toletani (Cap. 6), et hinc habemus litanias istas cum triduo jejunio conjunctas fuisse.*

bus gloriosus : tantum absque severitate intendis humanum scelus. Proinde miseratione tua ^a fidei omnipotentissimam tuam flagitamus clementiam ut Ecclesie tue fidem sub augmento corroborores : commoditatem principibus nostris tribuas : et equitatem eis in iudicando : atque mansuetudinem cumules : populo tuo fideli miseratus veniam dones : et ^b cunctorum prophanationem : diversorumque facinorum nota respersos corrigendo emacules : atque indulgendo sanctilices. Quatenus glorie eternitatem per fidem adquirant : et perpetue felicitatis dignitatem per opus bonum obtineant. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus qui solus es mundus : et respectu gratie tue de immundo efflicis mundum : absolve nos ab omni sorde facinorum. Quo brachio tuo justificati : **378** et nostrorum omnium nomina adscribantur in celo : et fidelium defunctorum spiritus de penali habitatione exempti : transferantur in locum lucis ac refrigerii.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Domine : qui spiritus tui inlapsu : pacis bonum in tuorum cordibus efficacius contulisti discipulorum : abijce a nobis per visionem pacis tue : simultates : cunctaque opera tenebrarum. Et quia frequenter nostrorum peccaminum mole offensus : pace tua privamur : ad tue nos dulcedinis concordiam revoca : et pacis fedus omnibus intemerato jure possidendum condona. Fraternaliter Sacerdotes tuos semper charitate connecte : cordisque eis et corporis mundiciam prelargire : et per viam eos tue deducito voluntatis. Quatenus datione donorum tuorum mereamur charitatis amplexibus in commune tibi inest indissolubili sociari.

ñ. Amen.

Iniatio. Dignum satis est omnipotens Deus : vere satis pulcrum : et inestimabiliter gloriosum est : nos incoessabiliter tibi Deo nostro gratiarum copiam pandere : et indesinenti fabulo in maiestatis tue iudiciis exultare. Indubie etenim liquet : quia et quando irascaris : errantes paternali pietate redarguis : et quando placaris : immeritis gratie tue donaria tribuis. Quis etenim maiestatem tuam condignis poterit votis extollere ? Cujus sublimitas vel misratio nulla potest ratione considerari. Numerosa etenim sunt operum carnalium scelera : que cum absque terrore ^d patrantur : nullus dignus est : qui : perhibente Apostolo tuo : regno celesti potiat. Nam fornicatio diversorum animas sauciatur : immundicia inquinat : luxuria sordidat : avaricia : que est idolorum servitus : deturpat. Beneficia pervertunt : contentiones disturbant prophanatio nominis tui : et iurandi transgressio graviter deijcit. Et quamplurima alia quibus turbulentis motibus corda hominum lancinan-

tur : que dum in perniciem nostri sepe crebescunt : mundo senescente aspicimus ollam peccatorum nostrorum igne succensam. Unde cernentes nos talibus incommodis circumseptos : quid debito nostro meritis coram te summe Pater pro solamine nostro loquamur : uspiam reperire : nequimus. Ligaverunt nos iniquitates nostre : et earum vinculis detinemur per omnia vincti. Nihil est ex nobis : quod merito prosperetur nobis. Sed quia nos de tua pietate confidere jubes : quia non vis mortem peccatoris : sed ut convertatur et vivat. Oh hoc sperantes in tuo nomine : non deficimus tolerantia bone spei. Trium etenim dierum per amicumque mensis curriculum : exomologesim facientes : pro totius populi delictis : hoc tibi libamen dedicamus sacrificii salutaris : poscentes : ut quicquid quotidianis diebus generaliter actu vel cogitatione offendimus : miseratus ignoscas. Manuum etenim tuarum opificium sumus : non nos in ira tua iudices : ut meremur. Principibus quoque nostris et potestatibus seculi : et hujus fidelibus commoditatem vite : simulque mansuetudinis temperantiam tribue : et universo populo tuo Christiano : quicquid contra tuam voluntatem agit : propiciatus omite. De infidelium sane ^d intimis prophanationis nodos resolve : et callidi hostis ab eis astutiam exclude : atque eos qui nequaquam sunt transgressionis experti scelus : ne atiquatenus perveriantur custodias. Pestilentiam : famem : varique cladis incursum : a nostris procul effice finibus : quietem terre : opulentiam frugum : et gratie tue tribue dona : atque infirmis salutare fomentum. Quatenus dum ea que os nostre mortalitatis a te piissime Pater expostulat : largitioneque tua extiterint attributa : totius populi criminis noxa deteresa : charitatis dono tibi inest glomerati : anereamur fiducialiter cum omni virtutum celestium frequentia proclamare. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanotus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui et iuste peccatores flagellat : et pietate solita a debiliis angustis liberat. **379** Proinde cernui te precamur clementissime Deus : ut et que male sunt consueta : a cordibus nostris procul expellas. Et per hec sacra libamina consecres nos tibi inest : in quibus habites vasa mundissima. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Inlabere quesumus omnipotens Deus super sacrificii hujus libationem : quam tibi deferimus : Et licet impuris hanc tibi manibus dedicemus ac meritis : respectu tamen clementie tue in conspectu tuo maneat acceptabilis. Quo dum quisque devotione promptissima et edulium sacri corporis et sanguinis tui perciperit : sentiat se dignus pro-

bus per universas Hispanie et Galliarum provincias, pro statu Ecclesie Dei, pro incolumitate principis nostri, atque salvatione populi, et indulgentia totius peccati, et ex cunctorum fidelium cordibus expiationi diaboli, exomologesim votis gliscentibus celebrentur

^d Intimis. Adde cordibus.

^a Fidei. Lege miserationi tue fidentes, etc.

^b Cunctorum. Lege cunctos.

^c Principibus. Concilium Toletanum xviij, cap. 6, cum premisset litaniis singulis mensibus priscorum patrum instituto esse decretas, subdit : Decernimus ut deinceps per totum annum in cunctis duodecim mensi-

meruisse custodiam : a indignus suorum criminum veniam : languidus fomenti medelam : contritus vel desperatus spem consolationis sibi impertitam : et hi qui non habent substantiam bonorum operum : a te mole dempto peccaminum : sese gaudeant percepisse consortium beatorum. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Quid poterit : o pissima Trinitas Deus noster : condigne tibi infirmitas humane fragilitatis tribuere ? que tantis facinorum ponderibus pregravatur quotidie ? Et quia non est ^b hora punctus atque momentum quo a nobis non offenderis Deus : ideo coartati angustiis ad domum tue majestatis tremende concurrimus. Scelera nostra confessione oris proprii patefacimus : adversum nos iniquitates nostras pronunciamus : vulnerum nostrorum infirmitates ostendimus : et a te vero medico malagna nostris ulceribus adhiberi expostulamus. Unde quia tu es agnus Dei : qui tollis peccatum mundi : ob hoc prostrati quesumus tue omnipotentiam deitatis : ut quoties a nobis offenderis : toties ignoscere digueris : quia te precipiente etsi indigni clamamus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Christus Dei filius : qui cum Patre et Spiritu Sancto deitatis obtinet unitatem : ipse in hoc indictum abstinentie jejunium triduanum : prostratu

^a *Indignus.* Eucharistiam peccata, non modo venialia, sed lethalia etiam aliquando demittere, et gratiam primam, ad theologi loquuntur, per accidens conferre, opinio vetusta est, quæ non semel in sanctis Patribus et in liturgiis recurrit.

^b *Hora punctus. Lege horæ.*

^c *In festo sancti Cypriani.* Sanctus Cyprianus episcopus Carthaginensis, die 14 Septembris in omni Occidenti colitur. *Kalendarium Bucherianum. XVIII Kal. Oct., Cypriani Africa, Romæ celebratur in Calisti. Kalendarium, Carthaginense : XVIII Kalend. Octob. sancti Cypriani episcopi et martyris Carthagine.* His adde Apographa Hieronymiana, Romanum Parvum, Gellonense, Bedæ Genuinum, Adonis, Usuardi, Rabani, et Romanum Martyrologium Baronii : *Kalendarium Marmoreum Neapolitanum : XIII. P. S. CIPR. ET. EXAL. SCE. CRVCIS : die decima quarta passio sancti Cypriani et Exaltatio sanctæ crucis ;* libros quoque liturgicos, Sacramentaria : *Leonianum, XVIII Kal. Octob., Natale sanctorum Cornelii et Cypriani ;* *Gelasianum, et Gregoriana, quæ eodem ferme modo inscribuntur ;* *Missale Gallo-Gothicum : Misa in natale sanctorum Corneli et Cypriani ;* *Missale et Breviarium Mozarabum, et Orationale Gothicum, in quo : XVIII Kal. Octob., incipit oratio, vel benedictio de festivitate sancti Cypriani, tam ad vespereum quam ad matutinum dicendum, ac demum Capitularia vetusta Epistolarum et Evangeliorum, inter quæ Thomasi Ambrosianum : In sancti Cypriani et Frontonis, die 14 Septembris : Natal. sancti Cornelii Pontificis, et Cypriani ;* quibus apparet Romæ et in Gallia sanctos Cornelium et Cyprianum eodem die eodemque officio celebratos esse ; in Hispania vero, Mediolani, et in Africa, solum sanctum Cyprianum. Celebrerrimum fuisse nomen sancti Cypriani non modo in Occidente et in Africa, sed etiam in Oriente, auctor est sanctus Gregorius Nazianzenus (*T. I Oper., serm. 18, de S. Cypriano*). Attamen ejus festivitas fastis Græcis recentioribus ignota est ; quem enim

A Ecclesie Dei : et totius populi salvatione : votum vestrum clementer acceptet. *ñ. Amen.* Quique solus pro nostra salvatione patibulum pertulit crucis : ipse cor vestrum emaculet ab omni appetitu vanitatis. *ñ. Amen.* Ut defecati ab universali conluviione delicti : premio ab eo potiamini indepte promissionis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Reflecti Christi corpore. Require in festo corporis Christi, fol. 267.

Oratio. Reflecti Christi corpore pariterque sanctificati : Deo Patri omnipotenti gratias referamus : ut nos in eadem refectione : et sanctificatione habentes : hic et in futuro seculo gloriam percipiamus. *B. ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

• IN FESTO SANCTI CIPRIANI.

Ad Missam. Officium.

Gloriam et magnum decorem. *Require in festo Sancti Bartholomei Apostoli, fol. 293.*

Oratio. Eternum tue virtutis nomen omnipotens Deus oramus : ut nos Martyris tui Cypriani Episcopi : et omnium Sanctorum meritis : socios fide pares : devotione ^d extrenuos : passione consimiles : et in resurrectione feliciam facias coequari. *ñ. Amen.*

^C illi colunt sanctum Cyprianum, is est qui ex mago Christianus Nicomediæ, cum sancta Justina, sub Diocletiano, gladio martyrium complevit. De sancto Cypriano, Carthaginensi episcopo, quatuor sermones exstant sancti Augustini, duo sancti Maximi Taurinensis, unus sancti Fulgentii et unus sancti Petri Chrysologi. Est et egregia oratio sancti Gregorii Nazianzeni de sancto Cypriano, sed, quod mirum est, sanctum Cyprianum Carthaginensem episcopum a sancto Cypriano Antiocheno Nicomediæ passo, qui magus fuerat, non distinguit. Prudentius quoque, hymno 15 de Coronis, martyrium sancti Cypriani Carthaginensis describens, quædam inmiscet quæ ad sanctum Cyprianum magum spectant. Exstat Vita sancti Cypriani episcopi a Pontio diacono suo scripta, et Acta proconsularia ejusdem, quibus constat eum passum esse xviii Kal. Octobris, Tusco et Basso coss., anno ær. vulg. 258. Idem confirmant excerpta ex fastis Cuspinianis (*Apud Bolland., tom. VII Junii, in quo : Tusco et Basso. His Coss. passus est Cyprianus Carthagine xviii Kal. Octobris*). Duplicem Carthagine basilicam sancto Cypriano erexerunt : alteram in loco ubi sanguinem fuderat, quæ dicebatur *mensa Cypriani* ; alteram in loco qui *Mappalia* nuncupabatur, in quo sacrum ejus corpus conditum jacuit, donec eversa per Saracenos religione Christiana in Africa, legati Caroli Magni, ex Perside, per Africam redeuntes, cum Carthagine basilicas derelictas cernerent, et rem gratissimam se imperatori suo facturos scirent, corpora sancti Cypriani et Scillitanorum martyrum a Saracenis obtinuerunt, et in Galliam secum anno 866 transtulerunt. Reliquiæ sancti Cypriani Arelate primum, tum Lugdunum delatæ sunt, ac demum Compendium, et in monasterio quod in palatio suo construxerat a Carolo Calvo depositæ fuerunt. Non omitendum sanctum Cypriani nomen in canone Romano quotidie recitari, quod plane probat eum in communionem Romanæ Ecclesiæ martyrium fecisse.

^d *Extrenuos. Lege strenuos.*

Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit A ergo solverit unum de mandatis istis minimis : et
semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Prophetia. Vir iste conservavit legem. *Require in natale sancti Saturnini, fol. 23.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

a Psallendo. Posuisti super caput ejus : coronam de lapide precioso. *ñ. Super salutare tuum Domine exultavit vehementer : desiderium anime ejus dedisti ei : et voluntatem laborum ejus non fraudasti ei. P. Coronam.*

380 *Dicat Presbiter.* Silentium facito.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Timotheum (II, b cap. I).

ñ. Deo gratias.

Charissime : noli erubescere testimonium Domini nostri : neque me vinctum ejus. Sed conlaborat Evangelium secundum virtutem Dei : qui nos liberavit : et vocavit vocatione sancta. Non secundum opera nostra : sed secundum prepositum suum et gratiam : que data est nobis in Christo Jesu ante tempora secularia. Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi : qui destruxit mortem : illuminavit autem vitam et incorruptionem per Evangelium : in quo positus sum ego predicator et Apostolus et magister gentium. Ob quam causam hec patior : sed non confundor. Scio enim cui credidi : et certus sum : quia *d* potens est custodire in illum diem. Formam habere sanorum verborum : que a me audisti in fide et dilectione in Christo Jesu. Bonum depositum custodi : *e* per spiritum qui habitat in nobis.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (I Cap. V).

In illis diebus. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita : neque accendunt lucernam et ponunt eam sub modio : sed super candelabrum : ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus : ut videant vestra bona opera : et glorificent Patrem vestrum : qui in celis est. Nolite putare quoniam veni solvere legem : aut prophetas. Non veni solvere : sed adimplere. Amen dico vobis. Donec transeat celum et terra : jota unum aut unus apex non pretiribit a lege : donec omnia fiant. Qui

a Psallendo. Ps. xx, 4. ñ. Ibid., 2, 3.

b Cap. I. Vers. 8-15.

c Evangelium. Lege Evangelio.

d Potens est. Adde, ex Vulgata, depositum meum, etc.

e Per Spiritum. Vulg., per Spiritum sanctum.

f Cap. V. Vers. 14-20.

g Lauda. Ps. cix, 4.

h Sacrificium. Ex Ecclesiast., I, 13. ñ. Ibid. 6, 7, 8, 9.

i Insensibilis. Forte, in sensibus.

j Hodierno die. Vetustam esse apud Hispanos solemnitatem sancti Cypriani ostendit Prudentius (Hym. 11 de Coron.), Valerianum episcopum alloquens :

docuerit sic homines : minimus vocabitur in regno celorum. Qui autem fecerit et docuerit : hic magnus vocabitur in regno celorum. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

k Lauda. Alleluja. ñ. Tu es Sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. P. Alleluja.

l Sacrificium. Stans Sacerdos ad altare in circuitu ejus corona fratrum : quasi germen cedrorum in Libano circumdederunt eum sicut arbores palmarum. Et obtulit oblationem Domino in conspectu universe Ecclesie : alleluja. *ñ. Exaltatus est et fulget in templo Dei quasi stella matutina in media nube : et sicut Luna plena in diebus suis : sicut arceus pacis inluminans in nubibus glorie. Et sicut oliva germinans fructum : accepit autem stolam sanctam. P. Et obtulit oblationem Domino.*

Incipit Missa. Omnipotentem Deum fratres charissimi : in honorem beatissimi Martyris sui Cypriani supplices postulamus : ut populorum concurrentium suscipiat vota : ac singulis quibusque propria desideriorum sperata distribuat. Et sicut illi palmam victorie triumphali titulo contulit : qui coruscantis ferri aciem propter amorem nominis sui : non est cunctatus excipere : ut fulgidum majestatis sue jubar : ejus reluceret *i* insensibilis : sic ipsius nunc vobis meritis atque universo populo suo : et eterna exultationis gaudia : ut tribuere dignetur : supplices deprecemur. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Prespicui excelsæ Domine Deus triumphum Cypriani Martyris tui : *i* hodierno die votis attollimus : sacrificiis honoramus. Qui Dominico commissoque sibi gregi in suprema jam passione pius pastor relicturus exemplum : *k* bisdenis temporalem comparavit aureis : mortem sanguine potius malens subditis : quam verbo scribere que doceret. Te proinde in hac ejus annua festivitate rogamus : ut qui eum conceptu mortis fecisti esse felicem : feliciores nos efficias actu beate vite. Quo omnia que de ejus virtutibus ammiranda cognovimus : effectum operis impleamus. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Tuam prout Domine immensam quesumus majestatem : quem unum et verum Deum predictus Martyr scientia pollens : **381** studio calens : virtute flagrans : passione triumphans : *l* commiste sibi catervæ verbo predicavit : et sanguine. Tribue nobis quod illi tribuisti : et virtutibus

Inter solemnes Cypriani, vel Chelidonii
Eulalieque dies, currat et iste tibi,

quo nimirum sanctus Hippolytus colitur.

k Bisdenis. Et infra, semel et iterum, viginti aureos speculatori datos esse repetit. Attamen in Actis passionis ejus viginti quinque aurei aut speculatori darentur sanctum Cyprianum mandasse clare legitur. Editores Anglicani Operum sancti Cypriani hanc liberalitatem amanuenses de suo addidisse suspicantur. Tamen clarissimus Ruinartius testatur : *Omnes Mss. quos videre licuit hanc Cypriani liberalitatem commemorant, eamque hæc oratio confirmat.*

l Commiste. Lege commissæ.

calumniter erigi: et adversitatibus non noceri. Quo
hujus Martyris beneficio fidelium favens votis: re-
quiem jubeas prestare defunctis.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pacis tue Deus nobis largire
donaria: qui in sancto Cipriano Martyre tuo tantam
tribuisti scientie gratiam. Reple nos fructu tue dul-
cedinis: qui ob ejus celestibus replesti doctrinis. Da
in nobis abundantiam: qui in illo contulisti scientiam
tui. Ut sicut ille predicata verbo: sanguinis effusione
complevit: ita nos ea que de tua pace scimus: non
solum verbo: sed et opere predicemus.

ñ. Amen.

Involutio. Dignum et justum est: equum vere et
justum est: nos tibi gratias omnipotens Domine
agere. Qui Sanctum Martyrem tuum Ciprianum et
Sacerdotibus infusis roditum: et passione mar-
tyrii coronatum: in hunc diem ad te: solita mise-
ratione evocare dignatus es: quem nulla severum
principum intermissio pavescit: non lugubris:
et aquellida ergastulorum obscuritas a proposito
sancte deliberationis retinuit: non denique extricti
cassis in jugulo descensurus mureo deterruit. Constan-
tia intrepida: fides indubitata: permanens perseve-
rantia. ^a Lucernum birrum: quo indutus sacrosancto
semper astabat altario sui prostravit genibus per-
cussoris: propter te Domine adventum expectans.
^b Qui viginti aureos quam mercedem operis sui mox
dari decernit: temporalem comparans mortem: per
quam lucraretur coronam vite perpetue: ^c trepida
conatus manu astringere nequivit tempora maribus:
^d nisi fratrem ^e Auxilii sacrum ^f vinisset: Christo-
que jam ^g dedit caput. Et licet humane fragilitatis
pavore turbatus: sed constanter spe fidei sue confi-
sus in te obtegit digitis lumina clausa suis: ut non
carneret coruscum: priusquam exiceret cervicibus
gladium. Strictoque ita ferro sue parato neci: non
dubitavit subdere collum presentis vite jactura:
naturam superans mortalem: ut immortalitatem
vite consequeretur eterne. Per Jesum Christum
Dominum nostrum. Cui merito omnes Angeli et
Archangeli non cessant clamare quotidie: ita dicen-
tes. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctum. Vere sanctus: et pius es Domine
Deus noster. Quem hodierno die presentis sacri-

ñ. Amen. ^a *ñ. Amen.* ^b *ñ. Amen.* ^c *ñ. Amen.* ^d *ñ. Amen.* ^e *ñ. Amen.* ^f *ñ. Amen.* ^g *ñ. Amen.* ^h *ñ. Amen.* ⁱ *ñ. Amen.* ^j *ñ. Amen.* ^k *ñ. Amen.* ^l *ñ. Amen.* ^m *ñ. Amen.* ⁿ *ñ. Amen.* ^o *ñ. Amen.* ^p *ñ. Amen.* ^q *ñ. Amen.* ^r *ñ. Amen.* ^s *ñ. Amen.* ^t *ñ. Amen.* ^u *ñ. Amen.* ^v *ñ. Amen.* ^w *ñ. Amen.* ^x *ñ. Amen.* ^y *ñ. Amen.* ^z *ñ. Amen.* ^{aa} *ñ. Amen.* ^{ab} *ñ. Amen.* ^{ac} *ñ. Amen.* ^{ad} *ñ. Amen.* ^{ae} *ñ. Amen.* ^{af} *ñ. Amen.* ^{ag} *ñ. Amen.* ^{ah} *ñ. Amen.* ^{ai} *ñ. Amen.* ^{aj} *ñ. Amen.* ^{ak} *ñ. Amen.* ^{al} *ñ. Amen.* ^{am} *ñ. Amen.* ^{an} *ñ. Amen.* ^{ao} *ñ. Amen.* ^{ap} *ñ. Amen.* ^{aq} *ñ. Amen.* ^{ar} *ñ. Amen.* ^{as} *ñ. Amen.* ^{at} *ñ. Amen.* ^{au} *ñ. Amen.* ^{av} *ñ. Amen.* ^{aw} *ñ. Amen.* ^{ax} *ñ. Amen.* ^{ay} *ñ. Amen.* ^{az} *ñ. Amen.* ^{ba} *ñ. Amen.* ^{bb} *ñ. Amen.* ^{bc} *ñ. Amen.* ^{bd} *ñ. Amen.* ^{be} *ñ. Amen.* ^{bf} *ñ. Amen.* ^{bg} *ñ. Amen.* ^{bh} *ñ. Amen.* ^{bi} *ñ. Amen.* ^{bj} *ñ. Amen.* ^{bk} *ñ. Amen.* ^{bl} *ñ. Amen.* ^{bm} *ñ. Amen.* ^{bn} *ñ. Amen.* ^{bo} *ñ. Amen.* ^{bp} *ñ. Amen.* ^{bq} *ñ. Amen.* ^{br} *ñ. Amen.* ^{bs} *ñ. Amen.* ^{bt} *ñ. Amen.* ^{bu} *ñ. Amen.* ^{bv} *ñ. Amen.* ^{bw} *ñ. Amen.* ^{bx} *ñ. Amen.* ^{by} *ñ. Amen.* ^{bz} *ñ. Amen.* ^{ca} *ñ. Amen.* ^{cb} *ñ. Amen.* ^{cc} *ñ. Amen.* ^{cd} *ñ. Amen.* ^{ce} *ñ. Amen.* ^{cf} *ñ. Amen.* ^{cg} *ñ. Amen.* ^{ch} *ñ. Amen.* ^{ci} *ñ. Amen.* ^{cj} *ñ. Amen.* ^{ck} *ñ. Amen.* ^{cl} *ñ. Amen.* ^{cm} *ñ. Amen.* ^{cn} *ñ. Amen.* ^{co} *ñ. Amen.* ^{cp} *ñ. Amen.* ^{cq} *ñ. Amen.* ^{cr} *ñ. Amen.* ^{cs} *ñ. Amen.* ^{ct} *ñ. Amen.* ^{cu} *ñ. Amen.* ^{cv} *ñ. Amen.* ^{cw} *ñ. Amen.* ^{cx} *ñ. Amen.* ^{cy} *ñ. Amen.* ^{cz} *ñ. Amen.* ^{da} *ñ. Amen.* ^{db} *ñ. Amen.* ^{dc} *ñ. Amen.* ^{dd} *ñ. Amen.* ^{de} *ñ. Amen.* ^{df} *ñ. Amen.* ^{dg} *ñ. Amen.* ^{dh} *ñ. Amen.* ^{di} *ñ. Amen.* ^{dj} *ñ. Amen.* ^{dk} *ñ. Amen.* ^{dl} *ñ. Amen.* ^{dm} *ñ. Amen.* ^{dn} *ñ. Amen.* ^{do} *ñ. Amen.* ^{dp} *ñ. Amen.* ^{dq} *ñ. Amen.* ^{dr} *ñ. Amen.* ^{ds} *ñ. Amen.* ^{dt} *ñ. Amen.* ^{du} *ñ. Amen.* ^{dv} *ñ. Amen.* ^{dw} *ñ. Amen.* ^{dx} *ñ. Amen.* ^{dy} *ñ. Amen.* ^{dz} *ñ. Amen.* ^{ea} *ñ. Amen.* ^{eb} *ñ. Amen.* ^{ec} *ñ. Amen.* ^{ed} *ñ. Amen.* ^{ee} *ñ. Amen.* ^{ef} *ñ. Amen.* ^{eg} *ñ. Amen.* ^{eh} *ñ. Amen.* ^{ei} *ñ. Amen.* ^{ej} *ñ. Amen.* ^{ek} *ñ. Amen.* ^{el} *ñ. Amen.* ^{em} *ñ. Amen.* ^{en} *ñ. Amen.* ^{eo} *ñ. Amen.* ^{ep} *ñ. Amen.* ^{eq} *ñ. Amen.* ^{er} *ñ. Amen.* ^{es} *ñ. Amen.* ^{et} *ñ. Amen.* ^{eu} *ñ. Amen.* ^{ev} *ñ. Amen.* ^{ew} *ñ. Amen.* ^{ex} *ñ. Amen.* ^{ey} *ñ. Amen.* ^{ez} *ñ. Amen.* ^{fa} *ñ. Amen.* ^{fb} *ñ. Amen.* ^{fc} *ñ. Amen.* ^{fd} *ñ. Amen.* ^{fe} *ñ. Amen.* ^{ff} *ñ. Amen.* ^{fg} *ñ. Amen.* ^{fh} *ñ. Amen.* ^{fi} *ñ. Amen.* ^{fj} *ñ. Amen.* ^{fk} *ñ. Amen.* ^{fl} *ñ. Amen.* ^{fm} *ñ. Amen.* ^{fn} *ñ. Amen.* ^{fo} *ñ. Amen.* ^{fp} *ñ. Amen.* ^{fq} *ñ. Amen.* ^{fr} *ñ. Amen.* ^{fs} *ñ. Amen.* ^{ft} *ñ. Amen.* ^{fu} *ñ. Amen.* ^{fv} *ñ. Amen.* ^{fw} *ñ. Amen.* ^{fx} *ñ. Amen.* ^{fy} *ñ. Amen.* ^{fz} *ñ. Amen.* ^{ga} *ñ. Amen.* ^{gb} *ñ. Amen.* ^{gc} *ñ. Amen.* ^{gd} *ñ. Amen.* ^{ge} *ñ. Amen.* ^{gf} *ñ. Amen.* ^{gg} *ñ. Amen.* ^{gh} *ñ. Amen.* ^{gi} *ñ. Amen.* ^{gj} *ñ. Amen.* ^{gk} *ñ. Amen.* ^{gl} *ñ. Amen.* ^{gm} *ñ. Amen.* ^{gn} *ñ. Amen.* ^{go} *ñ. Amen.* ^{gp} *ñ. Amen.* ^{gq} *ñ. Amen.* ^{gr} *ñ. Amen.* ^{gs} *ñ. Amen.* ^{gt} *ñ. Amen.* ^{gu} *ñ. Amen.* ^{gv} *ñ. Amen.* ^{gw} *ñ. Amen.* ^{gx} *ñ. Amen.* ^{gy} *ñ. Amen.* ^{gz} *ñ. Amen.* ^{ha} *ñ. Amen.* ^{hb} *ñ. Amen.* ^{hc} *ñ. Amen.* ^{hd} *ñ. Amen.* ^{he} *ñ. Amen.* ^{hf} *ñ. Amen.* ^{hg} *ñ. Amen.* ^{hh} *ñ. Amen.* ^{hi} *ñ. Amen.* ^{hj} *ñ. Amen.* ^{hk} *ñ. Amen.* ^{hl} *ñ. Amen.* ^{hm} *ñ. Amen.* ^{hn} *ñ. Amen.* ^{ho} *ñ. Amen.* ^{hp} *ñ. Amen.* ^{hq} *ñ. Amen.* ^{hr} *ñ. Amen.* ^{hs} *ñ. Amen.* ^{ht} *ñ. Amen.* ^{hu} *ñ. Amen.* ^{hv} *ñ. Amen.* ^{hw} *ñ. Amen.* ^{hx} *ñ. Amen.* ^{hy} *ñ. Amen.* ^{hz} *ñ. Amen.* ^{ia} *ñ. Amen.* ^{ib} *ñ. Amen.* ^{ic} *ñ. Amen.* ^{id} *ñ. Amen.* ^{ie} *ñ. Amen.* ^{if} *ñ. Amen.* ^{ig} *ñ. Amen.* ^{ih} *ñ. Amen.* ⁱⁱ *ñ. Amen.* ^{ij} *ñ. Amen.* ^{ik} *ñ. Amen.* ^{il} *ñ. Amen.* ^{im} *ñ. Amen.* ⁱⁿ *ñ. Amen.* ^{io} *ñ. Amen.* ^{ip} *ñ. Amen.* ^{iq} *ñ. Amen.* ^{ir} *ñ. Amen.* ^{is} *ñ. Amen.* ^{it} *ñ. Amen.* ^{iu} *ñ. Amen.* ^{iv} *ñ. Amen.* ^{iw} *ñ. Amen.* ^{ix} *ñ. Amen.* ^{iy} *ñ. Amen.* ^{iz} *ñ. Amen.* ^{ja} *ñ. Amen.* ^{jb} *ñ. Amen.* ^{jc} *ñ. Amen.* ^{jd} *ñ. Amen.* ^{je} *ñ. Amen.* ^{jf} *ñ. Amen.* ^{jj} *ñ. Amen.* ^{jk} *ñ. Amen.* ^{jl} *ñ. Amen.* ^{jm} *ñ. Amen.* ^{jn} *ñ. Amen.* ^{jo} *ñ. Amen.* ^{jp} *ñ. Amen.* ^{jq} *ñ. Amen.* ^{jr} *ñ. Amen.* ^{js} *ñ. Amen.* ^{jt} *ñ. Amen.* ^{ju} *ñ. Amen.* ^{jv} *ñ. Amen.* ^{jw} *ñ. Amen.* ^{jx} *ñ. Amen.* ^{ky} *ñ. Amen.* ^{kz} *ñ. Amen.* ^{la} *ñ. Amen.* ^{lb} *ñ. Amen.* ^{lc} *ñ. Amen.* ^{ld} *ñ. Amen.* ^{le} *ñ. Amen.* ^{lf} *ñ. Amen.* ^{lg} *ñ. Amen.* ^{lh} *ñ. Amen.* ^{li} *ñ. Amen.* ^{lj} *ñ. Amen.* ^{lk} *ñ. Amen.* ^{ll} *ñ. Amen.* ^{lm} *ñ. Amen.* ^{ln} *ñ. Amen.* ^{lo} *ñ. Amen.* ^{lp} *ñ. Amen.* ^{lq} *ñ. Amen.* ^{lr} *ñ. Amen.* ^{ls} *ñ. Amen.* ^{lt} *ñ. Amen.* ^{lu} *ñ. Amen.* ^{lv} *ñ. Amen.* ^{lw} *ñ. Amen.* ^{lx} *ñ. Amen.* ^{ly} *ñ. Amen.* ^{lz} *ñ. Amen.* ^{ma} *ñ. Amen.* ^{mb} *ñ. Amen.* ^{mc} *ñ. Amen.* ^{md} *ñ. Amen.* ^{me} *ñ. Amen.* ^{mf} *ñ. Amen.* ^{mg} *ñ. Amen.* ^{mh} *ñ. Amen.* ^{mi} *ñ. Amen.* ^{mj} *ñ. Amen.* ^{mk} *ñ. Amen.* ^{ml} *ñ. Amen.* ^{mn} *ñ. Amen.* ^{mo} *ñ. Amen.* ^{mp} *ñ. Amen.* ^{mq} *ñ. Amen.* ^{mr} *ñ. Amen.* ^{ms} *ñ. Amen.* ^{mt} *ñ. Amen.* ^{mu} *ñ. Amen.* ^{mv} *ñ. Amen.* ^{mw} *ñ. Amen.* ^{mx} *ñ. Amen.* ^{my} *ñ. Amen.* ^{mz} *ñ. Amen.* ^{na} *ñ. Amen.* ^{nb} *ñ. Amen.* ^{nc} *ñ. Amen.* nd *ñ. Amen.* ^{ne} *ñ. Amen.* ^{nf} *ñ. Amen.* ^{ng} *ñ. Amen.* ^{nh} *ñ. Amen.* ⁿⁱ *ñ. Amen.* ^{nj} *ñ. Amen.* ^{nk} *ñ. Amen.* ^{nl} *ñ. Amen.* ^{nm} *ñ. Amen.* ⁿⁿ *ñ. Amen.* ^{no} *ñ. Amen.* ^{np} *ñ. Amen.* ^{nq} *ñ. Amen.* ^{nr} *ñ. Amen.* ^{ns} *ñ. Amen.* ^{nt} *ñ. Amen.* ^{nu} *ñ. Amen.* ^{nv} *ñ. Amen.* ^{nw} *ñ. Amen.* ^{nx} *ñ. Amen.* ^{ny} *ñ. Amen.* ^{nz} *ñ. Amen.* ^{oa} *ñ. Amen.* ^{ob} *ñ. Amen.* ^{oc} *ñ. Amen.* ^{od} *ñ. Amen.* ^{oe} *ñ. Amen.* ^{of} *ñ. Amen.* ^{og} *ñ. Amen.* ^{oh} *ñ. Amen.* ^{oi} *ñ. Amen.* ^{oj} *ñ. Amen.* ^{ok} *ñ. Amen.* ^{ol} *ñ. Amen.* ^{om} *ñ. Amen.* ^{on} *ñ. Amen.* ^{oo} *ñ. Amen.* ^{op} *ñ. Amen.* ^{oq} *ñ. Amen.* ^{or} *ñ. Amen.* ^{os} *ñ. Amen.* ^{ot} *ñ. Amen.* ^{ou} *ñ. Amen.* ^{ov} *ñ. Amen.* ^{ow} *ñ. Amen.* ^{ox} *ñ. Amen.* ^{oy} *ñ. Amen.* ^{oz} *ñ. Amen.* ^{pa} *ñ. Amen.* ^{pb} *ñ. Amen.* ^{pc} *ñ. Amen.* ^{pd} *ñ. Amen.* ^{pe} *ñ. Amen.* ^{pf} *ñ. Amen.* ^{pg} *ñ. Amen.* ^{ph} *ñ. Amen.* ^{pi} *ñ. Amen.* ^{pj} *ñ. Amen.* ^{pk} *ñ. Amen.* ^{pl} *ñ. Amen.* ^{pm} *ñ. Amen.* ^{pn} *ñ. Amen.* ^{po} *ñ. Amen.* ^{pp} *ñ. Amen.* ^{pq} *ñ. Amen.* ^{pr} *ñ. Amen.* ^{ps} *ñ. Amen.* ^{pt} *ñ. Amen.* ^{pu} *ñ. Amen.* ^{pv} *ñ. Amen.* ^{pw} *ñ. Amen.* ^{px} *ñ. Amen.* ^{py} *ñ. Amen.* ^{pz} *ñ. Amen.* ^{qa} *ñ. Amen.* ^{qb} *ñ. Amen.* ^{qc} *ñ. Amen.* ^{qd} *ñ. Amen.* ^{qe} *ñ. Amen.* ^{qf} *ñ. Amen.* ^{qg} *ñ. Amen.* ^{qh} *ñ. Amen.* ^{qi} *ñ. Amen.* ^{qj} *ñ. Amen.* ^{qk} *ñ. Amen.* ^{ql} *ñ. Amen.* ^{qm} *ñ. Amen.* ^{qn} *ñ. Amen.* ^{qo} *ñ. Amen.* ^{qp} *ñ. Amen.* ^{qq} *ñ. Amen.* ^{qr} *ñ. Amen.* ^{qs} *ñ. Amen.* ^{qt} *ñ. Amen.* ^{qu} *ñ. Amen.* ^{qv} *ñ. Amen.* ^{qw} *ñ. Amen.* ^{qx} *ñ. Amen.* ^{qy} *ñ. Amen.* ^{qz} *ñ. Amen.* ^{ra} *ñ. Amen.* ^{rb} *ñ. Amen.* ^{rc} *ñ. Amen.* rd *ñ. Amen.* ^{re} *ñ. Amen.* ^{rf} *ñ. Amen.* ^{rg} *ñ. Amen.* ^{rh} *ñ. Amen.* ^{ri} *ñ. Amen.* ^{rj} *ñ. Amen.* ^{rk} *ñ. Amen.* ^{rl} *ñ. Amen.* ^{rm} *ñ. Amen.* ^{rn} *ñ. Amen.* ^{ro} *ñ. Amen.* ^{rp} *ñ. Amen.* ^{rq} *ñ. Amen.* ^{rr} *ñ. Amen.* ^{rs} *ñ. Amen.* ^{rt} *ñ. Amen.* ^{ru} *ñ. Amen.* ^{rv} *ñ. Amen.* ^{rw} *ñ. Amen.* ^{rx} *ñ. Amen.* ^{ry} *ñ. Amen.* ^{rz} *ñ. Amen.* ^{sa} *ñ. Amen.* ^{sb} *ñ. Amen.* ^{sc} *ñ. Amen.* ^{sd} *ñ. Amen.* ^{se} *ñ. Amen.* ^{sf} *ñ. Amen.* ^{sg} *ñ. Amen.* ^{sh} *ñ. Amen.* ^{si} *ñ. Amen.* ^{sj} *ñ. Amen.* ^{sk} *ñ. Amen.* ^{sl} *ñ. Amen.* ^{sm} *ñ. Amen.* ^{sn} *ñ. Amen.* ^{so} *ñ. Amen.* ^{sp} *ñ. Amen.* ^{sq} *ñ. Amen.* ^{sr} *ñ. Amen.* ^{ss} *ñ. Amen.* st *ñ. Amen.* ^{su} *ñ. Amen.* ^{sv} *ñ. Amen.* ^{sw} *ñ. Amen.* ^{sx} *ñ. Amen.* ^{sy} *ñ. Amen.* ^{sz} *ñ. Amen.* ^{ta} *ñ. Amen.* ^{tb} *ñ. Amen.* ^{tc} *ñ. Amen.* ^{td} *ñ. Amen.* ^{te} *ñ. Amen.* ^{tf} *ñ. Amen.* ^{tg} *ñ. Amen.* th *ñ. Amen.* ^{ti} *ñ. Amen.* ^{tj} *ñ. Amen.* ^{tk} *ñ. Amen.* ^{tl} *ñ. Amen.* ^{tm} *ñ. Amen.* ^{tn} *ñ. Amen.* ^{to} *ñ. Amen.* ^{tp} *ñ. Amen.* ^{tq} *ñ. Amen.* ^{tr} *ñ. Amen.* ^{ts} *ñ. Amen.* ^{tt} *ñ. Amen.* ^{tu} *ñ. Amen.* ^{tv} *ñ. Amen.* ^{tw} *ñ. Amen.* ^{tx} *ñ. Amen.* ^{ty} *ñ. Amen.* ^{tz} *ñ. Amen.* ^{ua} *ñ. Amen.* ^{ub} *ñ. Amen.* ^{uc} *ñ. Amen.* ^{ud} *ñ. Amen.* ^{ue} *ñ. Amen.* ^{uf} *ñ. Amen.* ^{ug} *ñ. Amen.* ^{uh} *ñ. Amen.* ^{ui} *ñ. Amen.* ^{uj} *ñ. Amen.* ^{uk} *ñ. Amen.* ^{ul} *ñ. Amen.* ^{um} *ñ. Amen.* ^{un} *ñ. Amen.* ^{uo} *ñ. Amen.* ^{up} *ñ. Amen.* ^{uq} *ñ. Amen.* ^{ur} *ñ. Amen.* ^{us} *ñ. Amen.* ^{ut} *ñ. Amen.* ^{uu} *ñ. Amen.* ^{uv} *ñ. Amen.* ^{uw} *ñ. Amen.* ^{ux} *ñ. Amen.* ^{uy} *ñ. Amen.* ^{uz} *ñ. Amen.* ^{va} *ñ. Amen.* ^{vb} *ñ. Amen.* ^{vc} *ñ. Amen.* ^{vd} *ñ. Amen.* ^{ve} *ñ. Amen.* ^{vf} *ñ. Amen.* ^{vg} *ñ. Amen.* ^{vh} *ñ. Amen.* ^{vi} *ñ. Amen.* ^{vj} *ñ. Amen.* ^{vk} *ñ. Amen.* ^{vl} *ñ. Amen.* ^{vm} *ñ. Amen.* ^{vn} *ñ. Amen.* ^{vo} *ñ. Amen.* ^{vp} *ñ. Amen.* ^{vq} *ñ. Amen.* ^{vr} *ñ. Amen.* ^{vs} *ñ. Amen.* ^{vt} *ñ. Amen.* ^{vu} *ñ. Amen.* ^{vv} *ñ. Amen.* ^{vw} *ñ. Amen.* ^{vx} *ñ. Amen.* ^{vy} *ñ. Amen.* ^{vz} *ñ. Amen.* ^{wa} *ñ. Amen.* ^{wb} *ñ. Amen.* ^{wc} *ñ. Amen.* ^{wd} *ñ. Amen.* ^{we} *ñ. Amen.* ^{wf} *ñ. Amen.* ^{wg} *ñ. Amen.* ^{wh} *ñ. Amen.* ^{wi} *ñ. Amen.* ^{wj} *ñ. Amen.* ^{wk} *ñ. Amen.* ^{wl} *ñ. Amen.* ^{wm} *ñ. Amen.* ^{wn} *ñ. Amen.* ^{wo} *ñ. Amen.* ^{wp} *ñ. Amen.* ^{wq} *ñ. Amen.* ^{wr} *ñ. Amen.* ^{ws} *ñ. Amen.* ^{wt} *ñ. Amen.* ^{wu} *ñ. Amen.* ^{wv} *ñ. Amen.* ^{ww} *ñ. Amen.* ^{wx} *ñ. Amen.* ^{wy} *ñ. Amen.* ^{wz} *ñ. Amen.* ^{xa} *ñ. Amen.* ^{xb} *ñ. Amen.* ^{xc} *ñ. Amen.* ^{xd} *ñ. Amen.* ^{xe} *ñ. Amen.* ^{xf} *ñ. Amen.* ^{xg} *ñ. Amen.* ^{xh} *ñ. Amen.* ^{xi} *ñ. Amen.* ^{xj} *ñ. Amen.* ^{xk} *ñ. Amen.* ^{xl} *ñ. Amen.* ^{xm} *ñ. Amen.* ^{xn} *ñ. Amen.* ^{xo} *ñ. Amen.* ^{xp} *ñ. Amen.* ^{xq} *ñ. Amen.* ^{xr} *ñ. Amen.* ^{xs} *ñ. Amen.* ^{xt} *ñ. Amen.* ^{xu} *ñ. Amen.* ^{xv} *ñ. Amen.* ^{xw} *ñ. Amen.* ^{xx} *ñ. Amen.* ^{xy} *ñ. Amen.* ^{xz} *ñ. Amen.* ^{ya} *ñ. Amen.* ^{yb} *ñ. Amen.* ^{yc} *ñ. Amen.* ^{yd} *ñ. Amen.* ^{ye} *ñ. Amen.* ^{yf} *ñ. Amen.* ^{yg} *ñ. Amen.* ^{yh} *ñ. Amen.* ^{yi} *ñ. Amen.* ^{yj} *ñ. Amen.* ^{yk} *ñ. Amen.* ^{yl} *ñ. Amen.* ^{ym} *ñ. Amen.* ^{yn} *ñ. Amen.* ^{yo} *ñ. Amen.* ^{yp} *ñ. Amen.* ^{yq} *ñ. Amen.* ^{yr} *ñ. Amen.* ^{ys} *ñ. Amen.* ^{yt} *ñ. Amen.* ^{yu} *ñ. Amen.* ^{yv} *ñ. Amen.* ^{yw} *ñ. Amen.* ^{yx} *ñ. Amen.* ^{yy} *ñ. Amen.* ^{yz} *ñ. Amen.* ^{za} *ñ. Amen.* ^{zb} *ñ. Amen.* ^{zc} *ñ. Amen.* ^{zd} *ñ. Amen.* ^{ze} *ñ. Amen.* ^{zf} *ñ. Amen.* ^{zg} *ñ. Amen.* ^{zh} *ñ. Amen.* ^{zi} *ñ. Amen.* ^{zj} *ñ. Amen.* ^{zk} *ñ. Amen.* ^{zl} *ñ. Amen.* ^{zm} *ñ. Amen.* ^{zn} *ñ. Amen.* ^{zo} *ñ. Amen.* ^{zp} *ñ. Amen.* ^{zq} *ñ. Amen.* ^{zr} *ñ. Amen.* ^{zs} *ñ. Amen.* ^{zt} *ñ. Amen.* ^{zu} *ñ. Amen.* ^{zv} *ñ. Amen.* ^{zw} *ñ. Amen.* ^{zx} *ñ. Amen.* ^{zy} *ñ. Amen.* ^{zz} *ñ. Amen.*

382 Post pridie. Oratio. Sanctifica Domine
oblata tibi ab infimis: qui solus glorificaris in
Sanctis. Ut in tanti viri solemnitate ante altare
tuum adstantes: illo repleamur charitatis tue ar-
dore: quo idem vir plenus non solum mortem pro
te capitalem preoptavit suscipere: sed ipsum quoque
qui se percussurus esset: voluntaria maluit remune-
rari mercede. ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Ece Domine redemptor noster et conditor:
hodiernis die incumbente festo Cipriani Martyris
tui copiosius jucundamur: et tamen pro ablutione
nostrorum criminum suspiramus. Huius quippe
gloriosos cineres ^a retinet Africana Carthago: sed
lingua toto pene claret in mundo. Unde quia hic
vir etsi loco teneatur in corpore: beneficiis

^a *Non lugubris.* Sanctum Cyprianum in carcerem
aliquando conjectum fuisse neque in Actis ejus ne-
que in Vita legitur. Legitur autem apud Prudentium
(Hym. 13 de Coron.), ubi carcerem quo inclusus est
graphice describit. Sed hoc ad al

tamen patet ubique. Te. rogamus et petimus : ut ejus nobis suffragio ea que tibi debemus omit- tas : cujus nos doctrinis : ut te oremus illustres. **Pater noster.**

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Do- minus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Intercessu Martyris sui Cipriani : a vitis omnibus liberemini : qui viginti aureos suo obtulit percussori. *ñ. Amen.* Ejus quoque fove- mini indesinenter presidis : cujus letamini in doctri- nis. *ñ. Amen.* Ut qui vos verbis instruit ad vitam : beneficiis perducet ad gloriam. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te lauda- mus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Debitas tibi Domine eterne referimus grates : et Jesu Christo Domino nostro : in cujus similitudinem beatissimus Ciprianus dum offert victi- mam : ipse est victima. Dumque sacerdotium eligit : martyrium devotus implevit. Obtineat igitur apud te Deus summe : de miseris indulgentiam post delictum : qui meruit post sacerdotium subire marty- rium. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Nicomedia Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.

S. Vincentii :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 424.

S. Eusebie Virginis et Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis. fol. 436.

S. Lamberti Episcopi et Martyris :

Omnia dicantur unius Mart. Pont. fol. 423.

In festo S. Mathei Apostoli ad Missam. Officium :
Et omnia alia dicantur ut in festo Mathe Apostoli.
fol. 346. Excepta Missa.

Missa. Omnes qui secularium curarum turbinibus ferimur aut forsan adlidimur : quique inlicitis evi sepe laqueis inreimur : eandem curarum paululum fasce deposito : ad considerandam Do-

Suffragio. Quanti faciendum sit sancti Cypriani patrocinium apud Deum Ennodius Ticinensis epi- scopus, in hymno de sancto Cypriano (*Carm. lib. 3, carm. 42*) exponit :

Orator orat, obtinet,
Et dura causis temperat,
Facit beatos ex reis
Peccata rumpens carmine.
Non flamma, carcer, vinculum,
Potest nocere quos juvat....

S. Mathei Apostoli. Apographa Martyrologii Hieronymiani sanctum Mattheum apostolum die 1 et 6 Maii, 21 Septembris, et 7 Octobris commemo- rant. Romanum Parvum, Beda, Florus, Ado, Usuar- dus, Martyrologium Romanum Baronii, et alia quæ- dam, eundem die 21 Septembris tantummodo enun- tiant. Græci pariter de eo semel quotannis die 16

Mini vocationem alacriter sublevemur. Placeat jam earundem curarum sub opprimentibus oneribus paululum respirare : placeat Christi vocationem in Sanctis Apostolis sollicite^d prodigare : et solerti cogi- tatu pendere. Erigatur mentis oculus ad consi- deranda divine gratie munera : et adflecti Christi servulorum pura citaque obsequia. Ecce etenim iste Mathens Apostolus Sanctus et Evangelista : cujus insigne celebrat hodie festum Ecclesia : una Christi voce vocationis audita : mundi contempsit hono- res et floscula. Non solum sequitur eam : quem se vocantem audivit : sed eidem etiam ex vocatione sua repletus leticia prandium fecit. Gravitata venit ad illum gratia Christi : et hinc ex publicano : scri- ptor factus est Evangelii. Ex publicanis quippe acerbis conversus sequitur Christum : et post predicator sanctus effectus : scribit veraciter Evange- lium. Unde igitur ejus conversio fuit tam citæ : nisi Christi Domini cooperante gratia gratulæ ? Hinc ideo Christum Dominum et Salvatorem omnium puro corde rogemus : ut gratia sua qua dignatus est vocare Apostolos : nos sibi placabiles faciat servos. **383** Inspiret sui amorem predicantibus Apostolis : quos elegit : et scelera ditius cul- pas his ipsis orantibus : quos martyrio coronavit. Det pium orandi se votum : et orationis commode- let clementer effectum. His largiri dignetur et tem- porum pacem : et criminum veniam : quibus Apostolis predicantibus : Evangelii novam viam dignatus est tegem. Nos ad se faciat feliciter perve- nire pro quibus sanguinem dignatus est fundere. Ipsis tribuat beatitudinis premium : pro quibus in carne visitare dignatus est mundum. Ut omnes qui ipso moriente redempti sumus : obtentu Mar- tyris sui sancti Mathei Apostoli et Evangeliste : cujus hodie festum^e incolimus : celeste regnum optantes intremus.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Dator et inspirator omnium munerum Christe fili Dei : qui Apostolorum predicatione uni- versos terrarum situs illustres : et evangeliarum amne quadristigis rigas : quique pro te mori posse Martyribus tribuis : eosque pro ultronea morte coro- nas : respice in hac festivitate Martyris tui Sancti Mathei Apostoli et Evangeliste tuorum adflectum vota :

Novembris in Menæis et Menologio Basilii agunt. Cum Græcis Neapolitani, in Calendario maronico, sculperunt : **XVI Novembris. S. MATHEI. EVAN.** Porro de sancto Mattheo silent Sacramentaria vestita Leonianum et Gelasianum, Lectionarius Ambrosia- nus em. Thomasi, vetusta omnia Evangeliorum Capitularia, libri liturgici Gallicani, et Orationalis Gothicum. In Sacramentariis Gregorianis Rocca et Menardi die 21 Septembris exstat missa sancti Mat- thei. In Gregoriano Pamelii pariter exstat, sed vir- gulis inclusa, utpote quæ recentiori manu addita fuerat : in Gregoriano Muratorii nulla est missa sancti Mathei apostoli.

^c Dicantur. Corr. dicantur ut in Missa unius mar- tyris sex copparum fol. 421.

^d Prestigare. Forte, vestigare.

^e Incolimus. Lege colimus.

eosque inlesos evi facito periculosi transire naufragia. Ut qui illum una vocationis tue voce : dignum tibi fecisti ministrum : qui regalem tuam sequens prosapiam : primus scriberet Evangelium : facias nos ad te sequendum idoneos : et in timore nominis tui perfectos. Instrue nos quesumus ejus doctrinis : quem fore voluisti scriptorem primum evangelice predicationis. Reple nos ejus meritis spiritali fervore : qui preconia veritatis tue : ejus voluisti audiri ex ore. Da nobis amorem tui : qui eidem dedisti gratiam Spiritus Sancti. Trahe nos ad te miserationibus consuetis : qui illum Evangelistam fecisti ex publicanis operibus. Illumina nostri cordis archana : qui illum ad ^a tholoneum sedentem vocasti gratia gratuita. Ejus interventu nobis adesto placatus : qui tuus factus est in veritate discipulus. Exaudi illum pro nobis : qui apud illum cum non egeres : pranderes. Ipse ad te nostra tibi placitura deferat vota : cujus predicatio toto mundo facta est gloriosa. Non nostris nos patiaris puniri pro meritis : qui illum replesti muneribus sanctis. Suscipe in ejus honore nostrum obsequium : qui illum post tanta preconia fecisti Martyrem gloriosum. Ut qui penam mereamur ex propriis : in ejus honore tibi oblati justificemur obsequiis. Qualiter dum ejus meritis vota famulantium suscipis : ejus obtentu facias eidem obsequentes cum illo consortes in celestibus regnis.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Via veritas et vita : qui incarnari voluisti : ut redimeres universa : redime nos a chirographo delictorum. Sancti tui Matthei Apostoli et Evangeliste : nec non et Martyris prece. Qui ^b Eufrenonem puerum invocatione nominis tui suscitavit a mortuis : suscitet nos quesumus a viciorum nostrorum sepulchris. Quique ^c cum Deus putaretur : non se esse Deum : sed Dei servum veridica voce reterre non distulit : et ut putantes : ad te Deum converterentur : relicto simulacrorum errore : instantes ac fortiter predicavit : ad te nobis redeundi post lapsus aditum prestat : nosque in veritate : quam predicavit : stabiles faciat. Suscitet mortuorum in sceleribus ad penitentiam corda : qui mortificata suscitavit sceleriter puerilia membra. Timori tuo nos subdat : qui virginum cuneos tuo servitio mancipavit. Conferat vivis tutelam : et defunctis amenitatis eterne quietem : quem inter omnes cum propriis discipulis : duodecim tribuum constituere dignatus es judicem.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pax omnium Christe : et cunctorum te diligentium charitas pura : simultatum quesumus a nobis radices abscede : nosque perenniter in tua pace consolida. Fac nos te amare in veri-

tate : fac tua sequentes et servantes precepta : odiorum vincula solve : lites remove : discordiam fuga : dissidia pelle : et quicquid pacem dirumpit : procul a nobis propicius effice. Pacem quam tuis discipulis commendasti in terris : hanc infundere nostris dignare pectoribus. Pax quam abs te traditam Sanctus iste tuus Mattheus Apostolus et Evangelista **384** personavit in mundo : nos tibi coniungens : consortes eidem facias in regno superno. Fidelium tuorum nullus per discordiam pereat : eorumque odium perimendo : nullum possideat. Sed ita omnes inviolabiliter in tua pace vivamus : ut ad te post coronandi cum Sanctis omnibus veniamus. Et ita pacis osculum demus ad invicem : ut eterni regni mereamur apud te consequi mansionem. ñ. Amen.

Introitus. Dignum et justum est : equum et salutare est : te inconflata Trinitas : et unius essentie indivisa majestas : Deum patrem et Filium et Spiritum Sanctum fontem beatitudinis eterne laudare : quem scimus nullius servitutis obsequiis indigere. Per quem beatissimus martyr tuus Mattheus Apostolus et Evangelista : errores seculi sapientia vicit : terrores patientia superavit : et idcirco tam magnum tamque magnificentum est quod fecit. Secutus quippe agnum : leonem vicit. Quando persecutor seviebat : leo fremebat. Sed quia agnus sursum attenebatur : leo deorsum contemnebatur. Ipse enim intuebatur : qui mortem morte destruxit : in ligno pependit : sanguinem fudit : mundum redemit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui hodierno die animam sui testis Matthei Apostoli et Evangeliste devicto mundo evexit in celum. Ut que fuerat afflicta suppliciis : gaudiis fruereetur eternis. Et que dominice imitatrix extiterat passionis : celestis esset particeps regni. Hujus proinde meritis Deus summe terminum pone delictis : et finem scandalis. Ut qui Martyris tui Matthei Apostoli et Evangeliste veneratores existimus : remotis adversitatibus imitatores effici mereamur. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. ^d Hec tibi Domine tua servantes precepta : in altare tuum panis ac vini holocausta proponimus : et in commemorationem Sancti tui Matthei Apostoli et Evangeliste suscepta : populi tui per has oblationes te jubente vota deferimus : non nostris meritis : sed obsequio suscepti officii. Rogantes profundissimam tue misericordie pietatem omnipotens Deus : ^e ut eodem spiritu : quo te in carne

stris curasset.

^d Hec tibi. De hac oratione vide (Pag. 571) quæ notavi ad pag. 316.

^e Ut eodem. Hoc loco, ut sæpius monui, agitur de sanctificatione conferenda tantummodo in ordine ad effectus sacramentales : rogant autem Christum Dominum, Dei Filium (ad eum enim refertur illud

^a Tholoneum. *Legè telonium.*

^b Eufrenonem. Hunc Abdias filium regis Æthiopum dicit.

^c Cum Deus putaretur. Scribit Abdias idem ferme contigisse sancto Matthæo in Æthiopia, postquam a mortuis suscitavit regis filium, quod sancto Paulo in Licaonia evenit (Act. xiv, 10) cum claudum Ly-

virginitas incorrupta concepit : has hostias Trinitas A
indivisa sanctificet. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Domine Jesu Christe : qui elegisti tua ex plebe
Mattheum : qui Levi sumit cognomen : Apostolum
et Evangelistam : itaque in vertice Ecclesie eum sta-
tuisti ex publicano a te Christe electum : primum
in Judea quidem evangelizare fecisti : et postmo-
dum * in Macedonia te predicans : pastorum sicque
requiescit in montibus : annue precibus nostris : ut
ejus interventu nos futuro liberet a tormento. Ut
verbum tuum quod ille gloriosis in mundo vocibus
sparsit : nos sanctificatum in receptaculum nostri
pectoris conservemus : qui nos docuisti orare et di-
cere. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus B
sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui ingenti
pietate : Apostolum suum Mattheum et Evangelistam :
ex publicano fecit ^b mirificum : nos de adversis fa-
ciat semper victoriam promereri. *ñ. Amen.* Et qui
illum exaltavit vocatione promptissima : ab omni

omnipotens Deus) ut Trinitas indivisa sanctificet has
hostias per Spiritum sanctum , tum qui indivisi sunt
opera Trinitatis , ut loquuntur concilia Toletana , tum
etiam quia quidquid facit Deus , id Spiritus sancti ope-
ra facit , ut loquitur sanctus Joannes Damascenus (*De*
Fid. orthod. l. iv, c. 13).

* In Macedonia. Sanctus Isidorus , in libro de Vita
et Morte sanctorum Novi Testamenti (*Cap.* 77), scri-
bit sanctum Mattheum primum in Judea , postmo-
dum in Macedonia prædicasse Evangelium , et re-
quiescere in montibus pastorum. Hunc librum esse
opus sancti Isidori contra alios contendunt Bollan-
diani et Nicolaus Antonius. pseudo-Abdias et ex eo
Venantius Fortunatus tradunt sanctum Mattheum
in Æthiopia , in civitate cui nomen Nadaser , inter-
fectum esse. Sanctus Paulinus (*Natal.* 18) canit :

Parthia Mattheum complectitur.

Recentiores Græci Hierapoli ad Euphratem obliisse
sermunt.

^b Mirificum. Addendum, forte, *Martyrem.*

* Cosme et Damiani. Græci , in Menologio Basilii,
et in Meneis , tria sanctorum anargyrorum paria com-
memorant , hoc est medicorum , qui sine mercede
medicinam exercebant , quibus singulis nomina Cosmi
et Damiani imposuerunt. Horum par unum ἀναργύρων
colunt die prima Novembris , filios Theodotæ feminae
sanctissimæ , qui in Asia confessores obierunt (*Me-
nol. Basil.*, *Ephem. Græc.-Mosc.*, apud Bolland., t.
I Maii, *Martyrol. Metrico Seberi*). Par aliud est
Cosmæ et Damiani fratrum Romanorum , qui , impe-
rante Carino , Romæ passi sunt. Hos Græci thauma-
turgos anargyros colunt Kalendis Julii (*Menol. Ba-
sil.*, *Ephem. Græc.-Mosc.*, Bolland., t. I Maii). Ter-
tium par Arabum fratrum est qui , imperante Dio-
cletiano , Ægeæ in Cilicia sub Lysia præside passi
sunt. Menologium Basilii hos die 11 Octobris signat ;
at in Græco Martyrologio Metrico Seberi agitur de iis
die 4 Octobris , et rursus die 28 ejusdem mensis. La-
tini 27 Septembris de his plerumque agunt. Roma-
num parvum , v Kal. Oct. : In Ægea civitate , Cosmæ
et Damiani Leontii et Exprepii. Consonant Beda , Ado ,
Rabanus , Usuardus ; Hieronymiana autem aliter lo-
cum passionis enuntiat. Corbeïense Dacherii legit
Adaucia civitate , at Lucense Florentini habet Ad
Acia. Socios, Martyrologium Seberi adjungit , Leon-
tium , Anthimum et Eutropium , quos omnes fratres
anargyros die 4 Octobris signat. kalendarium mar-

nos mundane conversationis dignetur eruere conta-
gio. *ñ. Amen.* Et qui voce predicationis et aposto-
latus gratia illum ditavit in mundo : nos spirituum
gaudiorum munificet incremento. *ñ. Amen.* Per
misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit
semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te lau-
damus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Gratio dicatur ut in festo sancti Mathie. folio 267.

In festo sancti Mauricii sociorumque ejus :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 450.

Sancte Cleto Virgini. :
Omnia dicantur unius Virginis. fol. 436.

385 Sancti Fortunati Episcopi et Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol.
432.

In festo Sanctorum * Cosme et Damiani.
Ad Missam. Officium.

Babo Sanctis meis. *Require in festo Apostolorum*
Petri et Pauli. fol. 534.

Oratio. Deus qui Sanctis tuis Cosme et Damiano

morem Neapolitanum Cosmum et Damianum his
commemoravit die 22 Octobris : P. S. COSM. ET DA-
MIA : Passio sancti Cosmæ et Damiani ; Et rursus
die 27 Septembris : P. S. COSM. ET DAMIA :
Passio sancti Cosmæ et Damiani. An idem qui am-
bobus diebus , an diversi sint qui commemorantur ,
incertum. Equidem puto Neapolitanos , Græcos se-
cutos , par unum anargyrorum medicorum martyrum
die 27 Septembris , par aliud 22 Octobris coluisse.
Vetus sane est et late diffusus cultus sanctorum Co-
smæ et Damiani. Stabat Theodoretus ævo templum
horum martyrum in Cyrensi diocesi. Erat aliud
Constantinopoli tempore Proculi patriarchæ. S. Ger-
manus Antissiodorensis monasterium et ecclesiam
sanctorum Cosmæ et Damiani erexit. Erat et Eccle-
sia sanctorum Cosmæ et Damiani , et monasterium
Agaliense juxta Toletum situm , cui sanctus Hilde-
fonsus aliquando præfuit abbas. Romæ exstat ædes
sanctorum Cosmi et Damiani , cujus pars anterior
olim templum fuit , ut tradunt , Romæ dicantur , in-
terior autem pars basilica est a sancto Felice IV ædi-
ficata , ut versus musivo opere in apside depicti pro-
dunt :

Aula Dei claris radiat speciosa metallis

In qua plus fidei lux speciosa micat.

Martyribus medicis populo spes certa salutis

Venit , et e sacro crevit honore locus.

Obtulit hoc Domino Felix , antistes dignum

Munus ut æthereæ vivat in arce poli.

Justinianus Augustus , horum martyrum ope ab ægri-
tudine gravi liberatus , basilicam illis amplam Con-
stantinopoli erexit. In Occidente autem , præter alia ,
horum martyrum cultum antiquum esse probant Mis-
sale et Breviarium nostrum in quibus propriam mis-
sam et officium habent , et Orationale Gothicum (P.
135) in quo exstant orationes in eorum festivitate di-
cende , quibus addenda Sacramentaria Gelasianum ,
et Gregoriana omnia , Capitularia quoque Evangelio-
rum , et capitularium Epistolarum Ambrosianum emin.
Thomasii. Eorum quoque meminere Adelinus (*De Laud.*
Virgin.) et sanctus Gregorius Turonensis (*Hist. lib.*
x, cap. ult.) ubi ait se reliquias sanctorum Cosmæ et
Damiani posuisse in cellula sancti Martini , eccle-
siæ ipsi contigua ; et rursus de Glor. Martyr lib. (cap.
98). Cæterum Acta quæ habentur horum martyrum
vitiata sunt. Neque satis constat an cum Græcis tria
admittenda sint paria anargyrorum medicorum , an

geminas contulisti ante mortem coronas : dando illis : * et immedendi arte affectum : et victoriam supplicii : te rogamus et petimus : ut anime atque corpori nostro horum interventu : salutem impericulis : et vita nostra : incentivorum careat morbis : et desideriorum conerescat spiritualibus documentis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Leanto libri Esaye Prophete (b Cap. LXI).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. c Vos omnes sancti Dei vocabimini : ministri Domini Dei nostri : dicetur vobis : fortitudinem gentium comeditis : et in gloria eorum d superbi esitis. Pro confusione vestra dupplicet et rubore laudabunt partem eorum. Propter hoc in terra sua duppliciter possidebunt : leticia sempiterna erit eis. Quia ego Dominus diligens iudicium : et odio habens rapinam. e in holocaustum. Et dabo opus eorum in veritate : et sedes perpetuam feriam cum eis. Et scietur in gentibus semen eorum : et germen eorum in medio populorum. Omnes qui viderint eos : cognoscent illos : quia isti sunt semen cui benedixit Dominus. *ñ*. Amen.

Dicant Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

c Psallendo. Da nobis auxilium Domine. In tribulatione. ñ. In Deo faciemus virtutem. Et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos. P. In tribulatione.

Dicant Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Romanos (a Cap. VIII).

Deo gratias.

Frates. Scimus quod diligentibus Deum : omnia cooperantur in bonum : his qui secundum propositionem vocati sunt sancti. Nam quos prescivit : et predestinavit conformes fieri imaginis filii eius : ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem predestinavit : hos et vocavit. Et quos vocavit : hos et iustificavit. Quos autem iustificavit : illos et b magnificavit. Quid ergo dicemus ad hec ? Si Deus pro nobis : quis contra nos ? Qui etiam filio suo non pepercit : sed pro nobis omnibus tradidit illum : quomodo non etiam omnia nobis cum illo donabit ? Quis accusabit adversus electos Dei ? Deus qui iustificat : quis est qui condemnet ? Christus Jesus qui mortuus est : imo qui resurrexit : qui sedet ad dexteram Dei : qui etiam interpellat pro nobis. Quis nos separabit a charitate Christi ? Tribulatio ? An angustia ?

unum tantum, quod contendit Baronius : ego sane puto Cosmam et Damianum quos Romae et in Occidente colunt. Romanos esse martyres quibus Acta martyrum Arabum attribuerunt quod aliis quoque martyribus contigit. Neque omittendum Cosmam et Damianum in Canone Romano quotidie recitari.

* Et immedendi. *Lego et in medendi arte effatum.*

b Cap. LXI. Vers. 6-10.

c Vos omnes. *Vulg. et LXX. nos autem.*

d Superbi esitis. *Vulg., superbiestis. LXX. Et in divitiis eorum eritis admirabiles.*

e In holocaustum. *Vulg., in holocausto. LXX. ex iniquitate.*

A stia ? An persecutio ? An fames ? An nuditas ? An periculum ? An gladius ? Sicut scriptum est. Quia propter te mortificati sumus : tota die estimati sumus : ut oves occisionis. Sed in his omnibus i separamur : propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim : quia neque mors : neque vita : neque Angeli : neque i principatus : neque instantia : neque futura : neque fortitudo : neque altitudo : neque profundum : neque alia creatura poterit nos separare a charitate Dei : quae est in Christo Jesu Domino nostro. *ñ*. Amen.

Evangelium. Convocatis duodecim Apostolis : dedit illis virtutem. Quere in communi plurimorum Martyrum. fol. 431.

k Missa. Oblatis super aram unigeniti filii Dei devota mente muneribus : amicos Dei victores seculi coheredes Christi spirituales medicos : medendi cura industrios Cosmam et Damianum fratres dilectissimi deprecemur : ut omnigenae infirmitati nostre : et medendi prerogent curam : et visitandi non auferant gratiam. Quo per eos consulemur positos in dolore : qui medicamento tacti iusticie : ad suscipiendum insuperabiles facti sunt passionem. ñ. Amen.

Alia Oratio. Deus sanator noster et medicus sempiternus : qui Cosmam et Damianum inconcussos fide : insuperabiles in virtute fecisti : ut per suscepta vulnera vulneribus maderentur humanis. Qui ante passionem ex terrene medicamine : salutem operati essent in populis. Hos quesumus nostris infirmitatibus 386 et custodes et medicos deputa. Per eos sanentur infirma. Per eos non recrudescant sanata. Per hos corpora : per hos anime medicinam adquirent. Hi tipicis anime egritudinibus finem : hi patulis celerem impendant egritudinis sanitatem. Hi putredines vulnerum orationibus defecent : hi manu preceationis : abditia vulneratorum exponant. Hi virtutem invalidis : roborem fessis : victum egenis : subventionem viduis : defensionem orphanis : tuitionem largiantur pupillis. Hi miseris humanis medelam inlaturi : occurrant : hi pressuris hominum concita levigatione subveniant. Hi etiam sic nos hic a peccati morbo servent inlesos : ut ad ecclesiam perducant patriam coronandos. ñ. Amen.

D Post nomina. Oratio. Recte Domine per hos Martyres tuos populis attribuis gratiam. sanitatum : qui insuperabiles in passione probati sunt. Ex hoc igitur tuam oblati victimis clementiam imploramus : ut

f Psallendo. Ps. l. 43. ñ. Ibid., 44.

g Cap. VIII. vers 28, ad finem capituli.

h Magnificavit. Vulg., glorificavit.

i Separamur. Vulg., separamus.

j Principatus. Vulgati addit : Neque virtutes. Grece, neque potestate, οὐτε δυνάμεις.

k Missa. Cixila Toletanus episcopus scribit sanctum Hildeosum, cum esset abbas monasterii sanctorum Cosmi et Damiani, duas missas in laudem ipsorum dictorum, quas in festivitate ipsorum psallerent, miro modulationis modo perfecisse (Cixila, in Vita S. Hildeph., apud em. de Aguirre, Conc. Hisp., t. II, pag. 658).

hec oblatio et viventibus gratie donum : et sepultis eterne quietis conferat refrigerium. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Mirabilis es Deus : mirabilis et preclarus : qui Sanctis Cosme et Damiano effectus adiutor fortis : non eos passus es adversantium interimi lapidibus vel sagittis. Nec enim fas erat : ut sublimitate crucis erectos : tela inimici redderent vulneratos. Pro quo pietatis tue cum tremore audentes clementiam postulamus : ut nos ista maiestas tua premuniat : quo nullis odiorum jaculis tacti : tibi qui verus lapis es : per pacis bonum mereamur sine fine conjungi. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere : Domine, sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum : qui sanctis gloriosisque Martyribus Cosme et Damiano geminas contulit ante mortem coronas : dando illis et *inimediendi* arte affectum : et victoriam per supplicium. Illi namque curationum compotes facti : hinc fesso medentur alieno corpori : illinc infirma sui affligunt corpora *b* crucifigi. Hinc aliorum infirmitates curant : illinc proprias egritudines tolerant. Alio *c* malama conferunt vulnere : se ultionee subijciunt passioni. Alterorum cruciatus *d* exiunt : et spontaneis se passionibus tradunt. In alienis perinunt : quod in se obvenisse letantur. Aliorum salutem signis virtutum : suam cumulant stigmatibus passionem. Aliorum egritudines verbo : suas temporali expiantes supplicio. *e* Illorum medicaminibus probis : suas passionibus improbis. Aliorum morbis *f* aque tepentis potione medentur : sibi marinis melius immergi gurgitibus consulunt. Per quas te Deus Pater rogamus : et petimus : ut anime atque corpori nostro : horum interventu salutem importiens : et vita nostra incentivorum careat morbis : et desiderium concreseat spiritualibus documentis. Cui merito omnes Angeli : et Archangeli non cessant clamare quotidie una voce dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui predictos Martyres suos et medicaminis arte industries : et

crucis efficit in patibulo gloriosos. In utroque igitur capitis sui imitantes exemplum : et curationum emittent gratia : et crucifixionis multati sunt pauci. Sic sic delitescenda virtus Martyrum : quo terris occultatur : in crucis porrecta patibulo exaltatur. Tenuit illic humilitas in abditiis : ne vanitati patesceret : quod hic crux patule omnibus ammirandum fore monstraret. Nec tamen hoc cruciatus Martyrum elahine vita : quo sua mortificare redemptor voluit membra. Ut quibus cruce *f* crucifixi : membra permittebant in cruce positi : non desicerent : sed gauderent. In te Domine ac redemptor eterne.

Post pridia. Oratio. Facta Domina commemoratione Martyrum tuorum Cosme et Damiani : qui pro te nervis cecis : marinis sactibus dediti : flammis *B* injecti : oculis impositi : cruci affixi : et per passionem invicti : et triumphatores existerunt per mortem. **387** Te votis supplicibus imploramus : ut in hoc eorum venerabilis festo oblatas tibi victimas sereno vultu respicias : sumentibusque ex eis Sancti Spiritus lumen infundas. Quo in hoc die passionis eorum : sit populo fidei spiritualis leticia : et gaudia tribuantur eterna. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Deus qui ad salutem humani generis filium tuum destinasti ad terras : cujus exemplum predicti Martyres : et virtute miraculorum : et passione ipsa secuti sunt : respice nos horum propiciatus suffragio : et confessionis proprie voto. Per hos infirmo nostro subveniens corpori : quos spirituales medicos elegisti. Quo nostra his intervenientibus *a* te accipiat oratio : quibus curationem attributa est optio. Ut per hos medicamine divino compuncti a te cum oraverimus mereamus ocelis exaudiri. Pater noster.

Dicit Presb. Humillate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Divina vestris precibus elementis fa-
veat : que Sanctos suos Cosmam et Damianum crucifixione glorificavit corpora. *ñ. Amen.* Hos quoque deprecet suffragio pereuntium : quos prerogatores esse voluit sanitarum. *ñ. Amen.* Quo eorum precibus *a* corruptione loti : *a* vulnere sanati corde : et corpore : regna cum illis mereamini celestia possi-

a Immediendi. Lege, ut supra, et in medendi arte effectum.

b Crucifigi. Lege illinc infirma sua affliguntur corpora cruci.

c Malama. Lege malagma.

d Exiunt. Forte, exhaerant.

e Illorum. Num, forte, *ILLorum*, hoc est *N. N.* ? et hoc loco eorum nomina recitabant qui ope martyrum salutem adepti erant. Sane insolens non erat eorum nomina palam recitare qui sanitatem aliave peculiaria beneficia a Deo, intercedentibus sanctis suis, consecuti fuerant (*S. August., de Civit. Dei, lib. xxii, cap. 7, n. 21, Ed. Maur.*). Nec tantum recitando nomina eorum in quorum gratiam patrata fuerant Dei miracula manifestare gaudebant fideles, sed vota etiam in ecclesiis appendebant, quibus eadem omnibus, etiam idiotis, ob oculos posuere gestiebant. Hujus rei testis est Iulianus Theodoretus, in libro octavo de Græcarum affectionum Curatione, ubi circa finem, cum plura dixisset de gratis curationum, aliisque

miraculis quæ Deus per martyres suos patrare solebat, et de fiducia qua solebant prisci fideles basilicas martyrum oraturi adire, subdit : *Pia vero fideliterque precatos ea maxime consequi quæ desiderant, testantur illa quæ, votorum rei, dona persolvunt, manifestaque adepte sanitatis indicia : nam alii quidem oculorum, alii vero manuum simulacra suspendunt, ex argento aureo, aliave materia confecta : gratissime namque accipit eorum Dominus qualiacunque sunt dona, nec exigua nec vilia designatur, quippe qui ea pro ferendis, animo facultate m. tiur. Hæc autem omnium oculis exposita, testantur morborum depulsiões, quantum sunt certissima signa, a sanitate consecutis aliata, et quæ si sepultorum ibi martyrum virtus ostendunt. Martyrum autem virtus quem ipsi coluerunt Deum verum esse Deum declarat. Hæc ille sui sæculi disciplinam referens, unde notandum consuetudinem appendendi vota in ecclesiis, non a paganis, ut quidam voluit, sed a priscis fidelibus, ad nos pervenisse.*

f Crucifixi. Lege affixa.

dere. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicit Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Deus sanator noster et medicus semper terri : qui Cosmam et Damianum inconcussos fide : et insuperabiles in virtute fecisti : ut per suscepta vulnera vulneribus mederentur humanis : qui ante passionem ex terreno medicamine : salutis opera essent in populis : hos quesumus nostris infirmitatibus et custodes et medicos deputa. Per eos sanentur infirma : per eos adquiratur anime medicina. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. *ñ*. Deo gratias.

* IN FESTO SANCTORUM FAUSTI JANUARI ET MARCIALIS.

Ad Missam Officium.

Dabo Sanctis meis. *Quere in festo Apostolorum Petri et Pauli.* fol. 334.

Oratio. Letifica Domine populum : in hac celebritate beatissimorum Martyrum tuorum Fausti Januarii et Marcialis : ut qui de nostris peccatis contristamur : eorum orationibus consolemur. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri Sapientie Salomonis (*b* Cap. XVI).

ñ. Deo gratias.

Passi sunt *c* iusti digne tormenta : et per multitudinem bestiarum exterminati sunt. Pro quibus tormentis bene disposuisti populum tuum : quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui. Novum saporem escam parans eis *d* origometram. Ut illi quidam concupiscentes escam : propterea que illis ostensa : et missa sunt : etiam a necessaria concupiscentia averterentur. Hi autem in brevi inopes facti : novam gustaverunt escam. Oportebat enim illis quidem sine excusatione : supervenire : in interitum exercentibus tyrannidem. His autem tantum ostendere : quemadmodum inimici illorum exterminarentur. Etenim dum pervenit illis seva bestiarum ira : morsibus perversorum serpentium exter-

* In festo. Die iv Kal. Octobris in Missali Mozarabum propria missa et in Breviario officio proprio coluntur martyres Cordubenses Faustus, Januarius et Martialis, de quibus eodem die iv Kal. Oct. agunt Romanum Parvum : Corduba, Fausti, Januarii, et Martialis, martyrum ; et exinde Ado, Notkerus, Florus, et Wandelbertus in suis Martyrologiis ; at Usuardus, et, ex eo, Martyrologium Romanum Baronii, Hieronymiana secutus, eosdem viii Octobris commemorant qua die Wandelbertus de iis rursus agit. Acta sanctorum Fausti, Januarii et Martialis reperiuntur die 13 Octobris, apud Tamaum (*In Martyrol. Hisp. tom. V, pag. 514*) et apud On. Th. Ruinart (*Act. Martyr., pag. 597*) prefatiuncula posteriori manu addita videtur : Acta ipsa aut praesidialia sunt, aut certe *e* praesidialibus deprompta, et congruunt cum iis quae in Missali et Breviario nostro leguntur. Tillemontius (*Tom. V, pag. 796*) opponit

A minabantur. Non in perpetuum permansit ira tua : sed ad correctionem in brevi turbati sunt. Signum habentes salutis ad commemorationem mandati legis tue. Qui enim conversus est : non per hoc quod videbat sanabatur : sed ver te omnium salvatorem. *ñ*. Amen.

Dicit Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

* Psallendo. Transivimus per ignem et aquam : et induxisti nos in refrigerium. *ñ*. Probasti nos Deus sicut probatur argentum : posuisti tribulationes in dorso nostro. *P.* Et induxisti.

Dicit Presb. Silentium facite.

Epistola. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi pater misericordiarum. *Quere in festo sancti Christofori et comitum.* folio 349.

388 *Evangelium.* Nihil opertum quod non reveletur. *Quere in communi plurimorum Martyrum.* fol. 428.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

† Lauda. Alleluja. *ñ* Ambulabunt Sancti gaudentes : velut agni pleni pascue : alleluja.

† Sacrificium. Locutus est Daniel Ananie Azarie et Misael : queramus misericordiam a facie Dei omnipotentis super sacramento isto. Tunc Danieli revelatum est mysterium et benedixit Deum : alleluja.

ñ. Throni positi sunt : et antiquus dierum sedit : vestimenta ejus quasi nix candida : et capilli capitis ejus sicut lana munda : thronus ejus flamma ignis : rote ejus ignis accensus : fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie Dei : millia millium ministrabant ei : et decies millia centena millia assistebant ei : iudicium sedit : et libri aperti sunt. *P.* Super sacramento.

Missae. Inlustrem atque triumphalem passionis diem : Martyrum Dei : Fausti : Januarii : et Marcialis : cum summa veneratione celebremus dilectissimi fratres : Deum Patrem omnipotentem humiliter exorantes : atque ante aulam sacrarii sui cum tremore adstantes. Legatione siquidem fungimur impositi officii : pro nostris peccatis non idonei cogimur interpellare pro sceleribus populi delinquentis.

sanctos se sponte periculo objecisse, et injuriosa verba contra praesidem protulisse, sed haec, cum in Actis maxime probatis inveniantur, et alia pauca quae ibidem congerit, auctoritati Actorum istorum officere nequeunt, maxime apud peritos harum rerum iudices. De tempore martyrii innuunt Acta illud contigisse cum plures simul principes reipublicae praesent. Horum sanctorum corpora, anno 1577, in cathedrali ecclesia Cordubensi reperta sunt.

b Cap. XVI. Vers. 1-9.

c Justi. Vulgata, digne.

d Origometram. Lege *ortygetras*, coturnices majores. Confer Numer. xi, 31.

e Psallendo. Ps. lxxv, 12. *ñ*. Ibid.

† Lauda. Ex Sap. xix, 9.

† Sacrificium. Danielis ii, 17, 18, 19. *ñ*. Ibid., vii, 9.

Non est itaque nostre presumptionis quod agimus : A sed sui est imperii quod audemus. Rogemus ergo ut mundans me indignum famulum suum a delicto proprio : veniam concedat ^a confitendi populo suo : et sanctificet hodie sacrificium in honore predictorum Martyrum suorum super suo altario positum. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Digna Domine Deus noster laus debetur Martyribus tuis : digna veneratio militibus tuis certis : dignum obsequium impendi debet fidelibus amicis. Tres hodie voluerunt mori : ut viverent : voluerunt occidi : ut regnarent : voluerunt ^b crucifigi : ut gehenne cruciatus evaderent : et divitias regni celestis perpetuo possiderent. O beatum consilium : quod inter tormenta et penas non est mutatum : sed sic Faustus Januarius et Marcialis : toto B animo et corde confortati sunt per Spiritum Sanctum : ut hodie vincerent diabolum : calcarent seculum : et mente et corpore sequerentur Regem eternum. Quorum expetimus interventu : ut ^c per ipsos prebeas te nobis Domine Deus noster propitium : et infundas super nos multimodas misericordias benedictionum tuarum. *ñ. Chorus. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus qui unum in trinitate possides nomen : oblatas tibi in hoc tuorum trium Martyrum festo has oblationes assume. Quo et offerentibus ad salutem : et defunctis proficiat ad quietem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Assistite nobis Sancti Martyres Dei : in quibus trina et indivisa charitatis societas : ignis est conflatione probata. Vestris quesumus suffragiis prebete nostris finibus pacem : et cunctis inconvulsibilem charitatem. Ut vestro interventu : cuncta in pace permaneant : que in hoc die passionis vestre copiose exultant. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere Trinitas Deus : per Jesum Christum Dominum nostrum : qui semper impari numero gaudens : in campum gloriosi certaminis tres hodie signiferos coronavit : ut nullus eorum dissonaret a fide : sed Marcialis faceret quod Januarius ^e vidisset : Januarius sequeretur Faustum celestia invadentem. Sic tres Trinitatis fide ^d repleti : tyrannicam superbiam calcaverunt : vana idola spreverunt : pompam seculi contempserunt : et ad celestia regna ipso Domino nostro filio tuo duce migraverunt. Tuum est Domine totum quicquid agitur bonum : tu vincis in homine : tu victor semper existis cum homine. Tu in tali prelio auctor es : tu hujus certaminis arma es : tu in tam gloriosa pugna virtus es. Tu in omnibus vincis : et magnitudinis victorie palmam concedis. In probatorum itaque Martyrum tuorum honore : dignum majestati tue laudis sacrificium offerentes : sanctificetur que-

sumus holocaustum tuo altario impositum : per signum filii tui : per descensum Spiritus Sancti : per presentiam 389 Angeli deputati. Sit tibi acceptum. Sit tibi gratum. Sit tibi sanctum. Venerabile gloriosum et pingue et vivum vitale et igneum. Unicuique nostrum cum degustaverimus : ^e carbo igneus efficiatur : quem vidit Esayas propheta Angelica manu : forcipe abstractum ab ara : labia nostra mundet : immunda polluta peccatis nostra tibi sanctificet corda. Sit credentibus vita. Sit contentibus venia. Sit tristantibus leticia. Sit egrotantibus sanitas. Sit malagma. Sit mortem timentibus vita. Sit ab errore redeuntibus bona via. Et languori anime atque infirmitati carnis a te Domino nostro confecta sanata et perpetua medicina. Per Dominum nostrum Jesum Christum. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Cujus vestigia hi tres inconcusso gradu fidei secuti sunt Martyres : Faustus fautor Patris legibus : Januarius januam vite adeptus : ac Marcialis Martyris sacra in probando potissimus. Hi vere servi Christi : et coheredes Regni : dum hic temporalis pene damno mulctati sunt : celesti in regione locati : palmas victorie acceperunt. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post nomina. Oratio. Indivisa Trinitas et una majestas : que predictorum Martyrum hodie in passione laudaris : et presentium sacrificiorum litatione placanda ascisceris : te votibus : votis : et orationibus imploramus : ut que illis inexpugnabilem tribuisti devicto hoste victoriam : hec nostra sanctifices propiciata oblata. *ñ. Chorus. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Conserva nos Deus in timore nominis tui : qui societatem trium Martyrum tuorum Fausti : Januarii : et Marcialis : inimici persuasionibus non passus es dividi. Quique illorum animas post eculeum inter flammam suscepisti : nostras post voces libitum carnis inter commotiones seculi fluctuantis exaudi : cum ad te nunc ea proclamaverimus : que nobis ipse instituisti. Pater noster.

D *Dicat Presb.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Intercessu Martyrum suorum Fausti. Januarii : et Marcialis : vos Trinitas tueatur altissima : que in illis tribus : se demonstravit unitas indivisa. *ñ. Amen.* Sicque Faustus vestris precibus faveat : ut Januarius januas vobis eterne vite aperiat. *ñ. Amen.* Quo ita Marcialis obtentu : seculi respuatis inlecebras : ut Christo judicante : immar-

^a Confitendi. Lege confitenti.

^b Crucifigi. Hoc est in equuleum tolli, non enim cruce, sed igne martyrium consummarunt. Equuleus nonnunquam figuram crucis habebat, sive littere T, hinc etiam crux dicta.

^c Vidisset. Forte addendum facientem.

^d Repleti. In Actis horum martyrum Martialis legitur dixisse : Confiteus et laudandus est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus.

^e Carbo igneus. Eucharistia non raro Orientalibus carbo dicitur, et in liturgia Græca sancti Jacobi Christus duplicis naturæ carbo appellatur.

cescibiles percipialis pro sancta conversatione coronas. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Com. Refecti Christi corpore. *Require in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Oratio. Domine Jesu Christe : cuius potentia sancti Martyres tui : rotantem ignis impetum ^a extinxerunt : et iusticiam operati sunt : peccatoribus nobis favorem tue pietatis imperti. Ut per fidem quam sancti vicerunt regna : per eam peccatores celestem mereamur obtinere coronam. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Missa hacta est etc.

IN FESTO SANCTI MICHAELIS ARCHANGELI.

Ad Missam. Officium.

Dabo Sancti meis. Quere in festo Apostolorum Petri et Pauli. fol. 354.

Oratio. O Michael princeps exercitus Angelorum : veni quesumus ad liberandas animas fidelium populorum : Ut et iusti iusticiam obtinendo : in bonis semper fructificent : et iniusti ad penitentiam con-

^a *Extinxerunt.* Alludit ad illud Apostoli (Hebr. XI, 34) cum hi tres moriendo in igne dicuntur extinxisse ignis impetum.

^b *In festo.* De sancto Michael archangelo silent Missale Gallo-Gothicum et Capitularia Ambrosianum em. Thomasi; ejus tamen et aliorum sanctorum angelorum cultus vetustus est in Ecclesia, neque illum reprehendit Apostolus (Ad Cor. II, 18), aut concilium Laodicenum (can. 35), ut vel ex ipsis Scripturae et concilii verbis facile eruitur, sed pravam Cerinthianorum superstitionem damnant. Graeci sanctum Michael et sanctos angelos die octava Novembris solemniter venerantur (Menol. Basil., Ephem. Graec. Mosc., Martyrol. Seberi Metricum). Frequentes autem existisse basilicas sancto Michaeli dicatas e lege Quondam (Cod. Just. 16, de Sacrosanct. Eccles.) liquido colligitur. Harum una, haud procul Bisantio, Constantini Magni tempore, stabat, in qua apparitiones et crebra fiebant miracula, ut scribit Sozomenus (Hist. Eccl. lib. II, cap. 3, Edit. Vales.). In Occidente autem celebris erat dedicatio basilicae sancti Michaelis via Salaria, septimo ab Urbe lapide sita (Vid. Bed. Genuin., apud Bolland. tom. II Martii). Illius dedicationis festivitas die 30 Septembris in Sacramentario sancti Leonis Blanchini commemoratur pridie Kalendas Octobris N (natalis) basilicae angeli via Salaria, at in Sacramentariis Gelasiano et Gregorianis signatur 29 Septembris, quo die Capitularibus Evangeliorum Georgii et Thomasi, et Calendario Frontonis inscribitur. Nam in antiquioribus istis libris liturgicis Romanis crediderim potius sermonem esse de basilica angeli via Salaria, quam de basilica ejusdem in monte Gargano, et hinc in quibusdam Martyrologiis, in quibus de utraque hac dedicatione fit mentio, primum locum occupat dedicatio basilicae in via Salaria. Lucense Florentini, in Kal. Oct. : Roma, dedicatio basilicae angeli Michaelis, vel (id est, et) in monte qui dicitur Garganus, ubi multa miracula Deus ostendit. Corbeiense brevius, in Kal. Octob. : Roma, milliario 6 (forte 7), dedicatio basilicae angeli Michaelis, vel in monte qui dicitur Garganus; nam saeculo IX celebris adhuc erat basilica sancti Michaelis in Salaria, ut ex Anonymo, apud Eckartum (De Reb. Franc. Orient., tom. I, part. II, pag. 831) habemus, qui loca sacra juxta Urbem Romam sita enumerans, inter alia via Salaria hanc quoque ecclesiam sancti

A versi : veniam accipere non desperent. Sicque nos invicem provocemur in melius : ut premium consequi mereamur eternum. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Apocalipsis (c. Cap. XII).

Illis in diebus. Factum est prelium magnum in celo. Michael et Angeli ejus preliabantur cum dracone : et draco pugnabat et Angeli ejus : et non valuerunt : neque locus inventus est eorum amplius in celo. Et projectus est draco ille magnus : **390** serpens antiquus : qui vocatur diabolus et sathanas : qui seducit universum orbem : et projectus est in terram : et Angeli ejus cum illo missi sunt. Et audivi vocem magnam in celo dicentem : nunc facta est salus et virtus : et regnum Dei nostri et potestas Christi ejus : quia projectus est accusator fratrum nostrorum : qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte : et ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni : et propter verbum testimonii sui : et non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Propterea ^d letamini et qui habitatis in eis.

ñ. Amen.

Michaelis septimo ab Urbe milliario positam recenset ; at, gliscente fama miraculorum quae in monte Gargano patrabantur, in plurimis Martyrologiis et libris liturgicis de sola deducti ne basilica archangeli in Gargano mentio occurrit. Corbeiense Dacherii III Kal. Octob. : Dedicatio basilicae sancti Michaelis in monte qui dicitur Garganus. Antissiodorensis Ecclesiae, in Kal. Octobris : In monte Gargano venerabilis memoria sancti Michaelis archangeli, ubi multa miracula Deus ostendit. Cui in aliquibus, adjungitur dedicatio ecclesiae, vel oratorii, sancti Michaelis in urbe Roma a Bonifacio IV facta, ommissa prorsus dedicatione basilicae angeli, via Salaria, quae ob distantiam ab Urbe jam minus frequentabatur. In Hispania quoque, ob dedicationem ecclesiae cujusdam in honorem sancti Michaelis, ejus festivitas quotannis celebrabatur. An Gottho-Hispani hanc solemnitatem die 29 Septembris celebraverint, an alia die, incertum mihi est : haud tamen negaverim credibile esse solemnitatem sancti Michaelis, quae alia fortasse die antea agebatur, a Mozarabis in diem 29 Septembris translatam esse, ut aliarum Ecclesiarum consuetudini sese accommodarent. Nam inde ab anno 813 concilium Moguntinum (Can. 36) inter alias festivitates diem dedicationis sancti Michaelis enumeraverat, eandemque Herardus Turonensis, Capitulario suo, anno 846 edito (Cap. 16) inseruerat. Non alia de causa, hisce decretis statutum esse reor ut dies sancti Michaelis celebraretur 29 Septembris, quam quia ea die dedicatio basilicae in monte Gargano commemorabatur. Eandemque ob causam dedicatio basilicae in via Salaria, quae die 30 Septembris apud sanctum Leonem in Sacramentario celebratur, in Gelasiano et Gregorianis Sacramentariis, et in Capitularibus Evangeliorum omnibus die 29 recollitur ; sed, quod pene omiseram, animadvertendum est ante concilium Moguntinum festum sancti Michaelis in Gallia, saltem in quibusdam Ecclesiis, celebratum esse, ut suadet Sacramentarium Bobianum in quo exstat missa propria in honorem sancti Michaelis, quae Missam communem in Dedicatione Ecclesiae consequitur.

^c *Cap. XII. Vers. 7-17.* In Sacramentario Bobiano haec prophetia, pro Epistola, legitur in missa sancti Michaelis.

^d *Letamini.* Vulgata addit cæli.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

a Psallendo. Confitebuntur celi mirabilia tua Domine : et veritatem tuam in Ecclesia Sanctorum. *ñ. Quoniam quis in nubibus equabitur Domino ? aut quis similis erit Deo inter filios Dei ? P.* In Ecclesia.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Thessalonicenses (II, cap. b I).

ñ. Deo gratias.

Frates. Gratias agere debemus Deo semper pro vobis : ita ut dignum est. Quoniam supercrescit fides vestra : et abundat charitas uniuscujusque omnium vestrum in invicem : ita ut et nos ipsi gloriemur in vobis in Ecclesiis Dei. Pro patientia vestra et fide in omnibus persecutionibus vestris et tribulationibus : quas sustinetis in exemplum justi iudicii Dei : ut digni habeamini regno Dei : pro quo hoc patimini. Si tamen est apud Deum retribuere tribulationem : his qui vos tribulant : et vobis qui tribulamini requiem *c* vobiscum in revelationem Domini Jesu de celo cum Angelis virtutis ejus et in flamma ignis : dantis vindictam his : qui non noverunt Deum : et qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi. Qui penas dabunt in interitu eternas a facie Domini : et a gloria virtutis ejus : cum venerit glorificari in Sanctis suis : et admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt. Quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo. In quo etiam oramus semper pro vobis : ut dignetur vos vocatione sua Deus noster : et impleat omnem voluntatem bonitatis : et opus fidei in virtute. Ut clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis : et vos in illo secundum gratiam Domini nostri et Dei Jesu Christi.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (d cap. XXV).

In illis diebus, Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Cum venerit filius hominis in maiestate sua : et omnes Angeli cum eo : tunc sedebit super sedem maiestatis sue : et congregabuntur ante eum omnes gentes : et separabit eos ab invicem : sicut pastor segregat oves ab hedis. Et statuet oves quidem a dextris suis : hedos autem a sinistris. Tunc dicit Rex iis : qui a dextris ejus erunt. Venite benedicti patris mei : possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim : et dedistis mihi manducare. Sitivi : et dedistis mihi bibere. Hospes eram : et collegistis me.

a Psallendo. Ps. LXXXVIII, 6. ñ. Ibid., 7.

b Cap. I. Vers. 3, ad finem capituli.

c Vobiscum. Vulg., nobiscum.

d Cap. XXV. Vers. 31, ad finem capituli. In Bobiano legitur ex Matthæi xvii, 1-17, ubi de Transfiguratione Domini agitur.

e Lauda. Ps. LXXIX, 13.

f Sacrificium. Dan. vii, 27. ñ. Ibid., xii, 1, 2, 3.

g Imploremus aspectum. Ille aliquid deest : forte : Dei Patris imploremus aspectum.

A Nudus : et cooperuistis me. Infirmus : et visitastis me. In carcere eram : et venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes. Domine : quando te vidimus esurientem : et pavimus ? Sitientem : et dedimus tibi potum ? Quando autem te vidimus hospitem : et collegimus te ? Aut nudum : et cooperuimus te ? Aut quando te vidimus infirmum : aut in carcere : et venimus ad te ? Et respondens Rex dicit illis. Amen dico vobis : quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis : mihi fecistis. Tunc dicit et his qui a sinistris ejus erunt. Discedite a me maledicti in ignem eternum : qui preparatus est diabolo et angelis ejus. Esurivi enim : et non dedistis mihi manducare. Sitivi : et non dedistis mihi bibere. Hospes eram : et non collegistis me. Nudus : et non cooperuistis me. Infirmus et in carcere : et non visitastis me. Tunc respondebunt ei et ipsi dicentes. Domine : quando te vidimus esurientem : aut sitientem : aut hospitem : aut nudum : aut infirmum : vel in carcere et non ministravimus tibi ? Tunc respondebit illis dicens. Amen dico vobis : quandiu non fecistis uni de minoribus istis : nec mihi fecistis. Et ibunt hi in **391** supplicium eternum : iusti autem in vitam eternam.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

* Lauda. Alleluja. ñ. Respice Domine de celo et vide : et visita vineam istam. P. Alleluja.

C ** Sacrificium.* Regnum et potestas et magnitudo regni dabitur populo sanctorum : alleluja. *ñ. Consurget Michael princeps magnus : et salvabitur omnis qui inventus fuerit in libro scriptus : et qui ad iusticiam erudiunt multos : fulgebunt quasi stelle in perpetua eternitate : pertransibunt plurimum : multiplex erit scientia populo sanctorum : alleluja.*

Missa. Communi voto et affectu connexi superno fratres charissimi *s* imploremus aspectum : cuius magnitudinis eminentiam humana non queit promere lingua. *b* Quia et ipsa cordis receptacula pensantur : ad agnoscenda superne maiestatis iudicia. Hoc solum nostro conceditur desiderio : ut ad solenne officium ardenti concurramus ex voto. Et subnixo genu cordis : petamus auxilium nostre salutis. Quia ausum nobis prebent suffragia summi nuntii salvatoris. Michaelis etenim Archangeli hodierni diei solenne *d* dedicamus : et excipimus festum : i quem devotus populus per ministerium alumnorum obtinet immensi Regis : perfruendo aspectu. Illius nos suffragatione quesumus Deus summe : facito tibi placere : cuius

b Quia et ; forte : Quia nec ipsa cordis receptacula pensantur (id est, sufficiunt) ad cognoscenda supernæ Maiestatis iudicia.

c Dedicamus. Forte, solenne dedicationis excipimus festum. Constat enim ex hymno Brevevicii festivitatem hanc celebratam fuisse die anniversaria dedicationis basilicæ in honorem sancti Michaelis.

d Quem. Locus corruptus ; fortasse : Quod devotus populus frequenter, ut per ejus ministerium alumnorum obtineat immensi Regis perfruendo aspectu presentari.

famulatum tuo efficit indefesso obsequio permanere. A
Ut quem elegisti principem militie Angelorum : di-
gneris prelargire patronum ad tuendas animas popu-
lorum. *ñ . Amen.*

Alia Oratio. Ecce fratres charissimi solennitas no-
bis hodie claruit summi nuntii : ^a quem olim quon-
dam nostrorum meruit obtinere fides majorum. Quia
cum sit ministerio eminens Angelorum : non habere
animus ^b extuavit nostrorum : ut fruere potius
Hlius intercessione et sociorum. Nam cum in condi-
tione omnium creaturarum individua Trinitas : ^c qui
est unius deitatis sempiterna majestas : conderet
Angelorum agmina : que primi operis lux est ap-
pellata : ^d eminentior Angelis qua preferretur ceteris.
Superba turgidus voluntate : ruit profundior. imma-
nissimus omni crudelitate. Cujus animadversio sicut
auctori culpe applicavit interitum : ita permansuris
in servitute donavit regnum beatitudinis indefessum.
Tantoque solidior aucta est fides manentium : quanto
crudelior facta est damnatio delinquentium. Amissa
claritate interiit : qui humilitatem servare nequivit.
Et sublimis in gloria pollet : cujus in ministerio per-
fectio manet. Apostata etenim Angelus ab eterna
beatitudine projectus : factus est humano generi
insidiens inimicus : ne locum quem perdiderat glo-
ria : humana potiretur. Fragilis glutinatio plasme :
prius enim decepit quem sexu fragilem vidit : et per
illam letale virus rudi et incauto obtulit viro. Cujus
^e protinus parens culpa juste damnationis intulit
penam : ^f a quo disseminata ex illis progenies : ob
noxam maneret abstricta. Sed vicit pietas Domini
creatoris : callidi anguis suadella ^g discipula : et
transgressoris ammissa piacula. Redemit enim mi-
sericorditer : quem dudum culpam damnaverat con-
decenter. Et libero arbitrio heredem contulit celo :
quem olim fore beatum plasmaverat in paradiso.
Namque prius conditus homo Angelorum fuerat so-
cietate locandus : si non fuisset inobediens factus.
^h Post vero suadenti obtemperat : et creatoris jussa
relinquit : consortium Angelorum amisit. Quod
quidem jam manet restauratum per Dei Patris omni-
potentis Verbum : unicum ⁱ caro factum. In cujus
incarnatione Angeli gloriam cecinerunt : et homines
bone voluntatis consimili laude secum sociandos de-

nunciaverunt. Horum ergo militie Angelorum Mi-
chael : eminentior manet in officio actionum. Ut or-
dinatim dispositi maneant in obsequio conditoris :
et vota deferant populi communi omnium creatori.

ñ . Amen.

Post nomina. Oratio. Recensita Domine tuorum
nomina famulorum : pietatis tue imploremus miseri-
cordie donum. Ut precumstrarum ⁱ portionem
tuum nuntium destines Michaellem. Ut petenda nos
que congruunt : doceat : et petitioni nostre **392**
ipse tibi intercessor adistat. Ut vivis impetrandò
tutelam : defunctis adquirat requiem sempiternam.

ñ . Amen.

Ad pacem. Oratio. Christe Dei fili : qui dissidium
pacis : quod inter Angelos et homines objecerat ne-
quam ille spiritus pravitatis : tue incarnationis
mysterio restaurasti. Ut illi Angeli nunquam dilapsi
reformatos per te ad gratiam homines conservos
agnoscerent : quos extorres pridem per culpam sen-
tirent. ^k Et qui se adorare prius non prohibebant :
^l postmodum ne fieret prolato clamore recusabant.
Tanto itaque beneficio redempti quesumus : ne am-
plius in pristino lapsu decepti cadamus. Sed reno-
vationem baptismi ita fide conservemus et opere : ut
sanctorum Angelorum tuorum societati semper stu-
deamus connexi manere.

ñ . Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : satis dignum et
pulcrum est : te indivisa Trinitas et unius essentie
discreta personaliter : una Deitas conlaudare. Cujus
imperio omnis subjacet creatura : et creatrici tue
potencie creditam exhibet obsequiam. Ex quibus
nos nimie exiguitatis pertenuis audere cupimus : si
valere possimus : ut a quo creati consistimus : licet
non ut debemus : quia minus valeamus : sed tamen
in quantum vires suppetunt : laudationis munera
deferamus. Nam cum Deus Pater cum Filio Sancto-
que Spiritu ante secula cuncta disponens : primam
in creaturarum conditione Angelorum conderet
electionem : utique ^m lucis lumine appellat : cum in-
defessi luce luminis perfuitur. Sed primus in Ange-
lis conditus ab auctore suo : munere glorie decoratus.
Dum non ei a quo acceperat deputavit quod pollebat :
sed suo turgidus sublevatus conatu : ruit profundior

^a Quem. Forte : Quera defensorem olim quondam
nostrorum meruit obtinere fides majorum.

^b Extuavit. Et hic locus corruptus ; num forte :
Eum habere animus extuat protectorem, ut fruatur
potiore illius intercessione et sociorum ?

^c Qui. Lege quæ.

^d Eminentior. Lege Lucifer eminentior angelis quo
præferitur cæteris, eo superba turgidus voluntate ruit
profundior, etc.

^e Protinus parens ; forte, cujus protoparentes.

^f A quo. Lege quæ.

^g Discipula. Lege decipula.

^h Post vero. Lege postea vero quam suadenti, etc.

ⁱ Caro factum. Lege carnem factum.

^j Portionem. Lege portitorem.

^k Et qui se adorare prius. Confer Gen. xviii, 2 ;
xix, 3 ; Josue v, 15, et sæpe alibi.

^l Postmodum. E san-to Gregorio (Hom. 8 in

Evang., n. 2) tota hæc oratio desumpta est quoad
sensum. Quid est, inquit sanctus pontifex, quod ante
Redemptoris adventum, angeli ab hominibus ad rentur
et tacent, postmodum vero adorari refugiunt, nisi quod
naturam nostram quam prius despexerant, postquam
hanc super se assumptam conspiciunt, substratam ibi
videre pertimescunt, etc. Angelus (Apo. xix, 10)
sancto Joanni, qui eum adoraturus erat, dixit : Vide
ne feceris ; conversus tuus sum, et fratrum tuorum ha-
bentium testimonium Jesu : Deum adora. At angeli
non prohibuerunt Abrahamum, Loth et Josuem, ne
ab iis adorarentur, ut sanctus Gregorius citatus ur-
get. Angeli enim, post Incarnationem Filii Dei sub
se veluti infirmam contemnere non audent naturam
humanam, quam supra se in cælesti Rege venerantur.

^m Lucis lumine. Lege lucis nomine appellantur. Con-
fer sanctum Augustinum (De Civitat. Dei, lib. xi, c. 9,
in fine).

sub omni : quicquid constat esse creatum : cujus **A** vicem glorie non superbie Michael adeptus est cum humilitate : ut illa celsa sublimaretur in arce : que creatori suo totum quod erat novarat deputare. Nec adhuc infidelis ille apostata Angelus se compescuit : dudum dannatus : sed ^a militie sue facibus accensus : prothoplaustorum beatitudinem invidendo : quibus ^b pene illos subdidit male suadendo : quibus ^a gaudiis paradisi exclusis : gavisum se fore arbitrabatur : ad sufferenda supplicia sociis adquisitis. Sed rediit in illis affectus pietatis : quos gravaverat plasma lutea corporalis. Ut ipse creator reformaret ex lapso : quem pridem juvenem plasmaverat ex limo. Nam quia deceptorem illum ad probationem hominum superna clementia pollicetur submittendum : ut augmentato malicie sue cumulo : atrocius ^c premeretur **B** divino iudicio. Ad eius inferendam necem summum nuntium ^d inquit mittere Michaellem : ut ejus districto rigore intreat princeps superbie : qui infirmus humilitate in obsequio conditoris studuit permanere. E celo missus : iniquum hostem perimens submittet in inferno : et ipse victor exultans victori plaudet : a quo victor manebit. Ecce quomodo superbia ruet : et humilitas gliscet. Superbia damnata in inferno perimitur : humilitas perfecta celorum gloria sublimatur. Discat queso : fratres charissimi : vestra benignitas : quantum valet perseverans humilitas. Que dum se ad futurum in cunctis subiecit creatori : ejus gratia aucta nomen participat conditoris. Michael enim dicitur : quis sicut Deus ? Eo quod nullus facere audeat : quod faciat Deus : dum ad debellandas aereas potestates vice Domini mittitur : cujus nominis participationem meruit ex adoptione. Attentius charissimi si fas est pensate : quantum in imis superbia jacet : aut quantum in summo humilitas pollet. Nec reor vobis hoc absque munere delatum : quod vatum oraculis dudum maneat predicatum. Audite : cognoscite : cognito bonis operibus decorate. Sicque vos metipsos exhibete Dei ministros : ut illorum mereamini ceteribus adunari : quorum devote videmini solennitatem excolere. Dominus enim Deus noster consortium nobis pollicetur Angelorum : tantum si ei placeamus de exhibitione operum bonorum. Ipse enim prestat opera digna indignis : qui super omnia gloriosus regnat in cellis. Cui merito omnes Angeli non cessant clamare **D** quotidie : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

393 *Post sanctus.* Vere sanctus : vere in omnibus gloriosus Christus Dei filius. Cui innumerabilis obsecundat numerus Angelorum : quem togatorum immensitas conlaudat sanctorum. Qui Michaeli tuo nuncio primatum gratie contulisti : et populi tui defensorem constituisti. Ob ejus merita quesumus : presenti in seculo defensari : et ad te post transitum beatorum numero adunari. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

^a Militie. Lege militie.

^b Pene. Lege panis.

^c Premeretur. Lege premeretur. Totus hic locus corruptus est ; sorte : Nam deceptorem hominum ad

Post pridie. Oratio. Recolentes Christe Deus gloriose passionis tue mysterium : in quo debellandas aereas potestates triumphare nos crucis tue vexillo de eorum nequitiis facis. Quia dum tu caput nostrum sublimaris in cruce : obstrusus quondam nobis reseratur aditus vite. Humanitas quippe tua ex terris assumpta : coeterna facta est Patri et Spiritui Sancto in secula. Ad te nos cum gemitu proclamamus : tibi et vota promimus : et mesitias propalamus. Tu enim nosti que desideramus : a quo ex nihilo plasmati maneamus. Nostro nos merito incusamus : qui ad te oculos digne erigere non audemus. Inde supplices flagitamus : ut precum nostrarum portitorem Michaellem Archangelum habere mereamur : qui te favente pacem fidelibus obtineat semper. Per hunc tempora quietem : et vite meliorationem. Per hunc Catholica Ecclesia firmitatem : et increduli fidei sancte percipiant credulitatem. Per hunc Pontificalis ordo aucto culmine polleat : et sublimatum apicem glorie virtutum meritis antecedit. Per hunc clerus floreat sanctitate. Per hunc monachi firmissimam obtineant religiositatem. Per hunc principum moderata in populis ira decreta consistant. Per hunc plebium fidelitas Catholice fidei munimine coalescat. Per hunc conjugati continentiam. Virgines studeant nobis perseverantiam. Per hunc turgida mens se conliget freno humilitatis. Per hunc adquirant solamen spei : criminibus nimis desperati. Per hunc ad penitentiam lapsi : ad veniam rei : ad misericordiam sevi : ad patientiam veniant iracundi : per hunc vineti absolutionem : captivi liberationem : vidue habeant defensionem : pupilli tuitionem. Per hunc tumentes marinarum fluctus blandum navigantibus prebeant cursum. Per hunc naufragi optatum tranquillumque inveniant portum. Per hunc exul ad solum remeare valeat suum. Per hunc discordes pacem : concordem perseverantie charitatem. Per hunc infirmi medelam : defuncti obtineant requiem eternam. Et ita per hunc tua pietas beneficia nobis concedat quesita : ut repulsa omni adversitate : inlecebra celesti nos faciat exultare in patria. *ñ. Amen.*

Ad Oratorem Dominicam.

Christum : Dei filium : cujus testimonio instructi manemus : eo quod una anima quemque ad suum tutamentum custodem habeat Angelum deputatum : quesumus : ut assidue nobiscum manente Angelo pacis : procul efficiatur refuga ille quondam Angelus auctor iniquitatis. Ut corde et corpore purificati : ad corporis et sanguinis sui sacramenta mereamur accedere beatificandi. Ut sic aurem cordis ad sua inclinemus precepta : ut semper ad eum fiducialiter clamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

probationem hominum pollere permittit, ut augmentato malitia sue cumulo, etc.

^d Inquit. Forte, libuit, id est, placuit mittere.

Benedictio. Benedicat vobis omnipotens Deus Jesus A
Christus Dei filius Rex eternus : et misereatur vestri.
ñ. Amen. Mittat vobis Angelum suum Sanctum Mi-
chaelem : qui custodiat corda et corpora vestra. ñ.
Amen. Maneat pax Domini nostri Jesu Christi vo-
biscum : ut in lumine pacis ambuletis : et in numero
Sanctorum computati sitis. ñ. Amen. Per miseri-
cordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper
vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et. *Require in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te lauda-
mus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Tuam clementissime Pater supplices exora-
mus clementiam : ut hodierna solennia que pro bea-
tissimi Archangeli tui veneratione suscepimus : ipse B
tibi commendes. 394 Et sicut illi coronam sancte
perfectionis tribuisti : ita nobis eius intercessione
omnium delictorum veniam et indulgentiam largiaris.
ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.
Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Solennia
completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi :
votum nostrum sit acceptum cum pace. ñ. Deo
gratias.

In festo Sancti Hieronymi Presbiteri et Confessoris :
Omnia dicantur unius Confess. fo. 432.

Verissimi et Maximi et sociorum ipsorum :
Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fo. 436.

Leodegarii Episcopi et Martyris :
Omnia ut unius Martyris Pontificis. fo. 423.

In festo Sancti Francisci Confessoris :
Omnia unius Confess. fo. 432.

Marci Episcopi et Confessoris :
Omnia unius Conf. Pontificis. Ut supra.

Sergii et Bachj et Marelli Martyrum :
Omnia plurimorum Mart. fo. 426.

Dionysii sociorumque ejus Martyrum :
Omnia plurimorum Martyrum. Ut supra.

Geraldi Confessoris :
Omnia dicantur unius Confessoris. fo. 432.

Calixti Pape et Martyris :
Omnia dicantur unius Mart. Pontificis. fo. 423.

Unfrani Episcopi :
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fo. 432.

Victoris Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 424.

^a *In festo.* Die 23 Octobris apud Hispanos memo-
ria Servandi et Germani martyrum celebratur, quo-
rum in Missali Mozarabum exstat propria missa, et
in Breviario officium. De iisdem hac die agunt Roma-
num Parvum, Adonis, Usuardi et Baronii Marty-
rologium Romanum, et præterea Tamaius de Sala-
zar in Martyrologio Hispano (Tom. V, a pag. 621)
de iisdem plura congerit. Eorum Acta quedam ex-
hibet, et plures recentiores qui de iis mentionem
fecerunt citat. Sed quæ certiora supersunt de his
martyribus e Breviario et Missali nostro petenda
sunt. Tradunt autem Servandum et Germanum ob
fidei confessionem in carcerem coniectos, reddita
pace Ecclesie, demissos fuisse; at postea, cum vitam
asceticam viverent, atque verbo et exemplo plures a
profano idolorum cultu averterent, iterum captos,

Lupi Episcopi Confessoris :
Omnia dicantur unius Conf. Pont. fo. 432.

In festo sancti Luce Evangeliste :
Omnia dicantur unius Confessoris. fo. 432.
addendo nomen ipsius Luce Evangeliste.

Sancte Herene Virginis et Mart.
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 424.

Sancti Caprasii Martyris :
Omnia dicantur unius Martyris. fo. 424.

Ursule et undecim millium Virginum :
Omnia dicantur plurimarum Virginum. fo. 438.

^a *In festo Sanctorum Servandi et Germani.*
Ad Missam. b Officium.

Deduxit eos Dominus in viam rectam : alleluja. Ut
irent in civitatem habitationis : alleluja : alleluja. [†]
Benedicti vos a Domino qui fecit celum et terram.
P. Ut irent. [†] Gloria et honor Patri et Filio et Spi-
ritui Sancto in secula seculorum. Amen. P. Ut
irent in.

Oratio. Deus qui sanctis tuis Servando et Germano
tantam gratiam in passione dedisti : ut insigniter
apertum fidei vincerent hostem : qui primum spiri-
tualiter in se bella sui corporis devicissent. Presta
nobis auxilium de tua pietate firmissimum : quo mu-
niti atque precincti : et rebellantem spiritui carnem
valeamus compescere : et nos ipsos intrepidos stu-
deamus bellis spiritualibus preparare. ñ. Amen.
Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus
sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^C *Prophetia.* Sancti iter fecerunt per deserta. *Quere*
in plurimorum Martyrum. fo. 426.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ.
Et cum.

^e *Psallendo.* Anima nostra sicut passer erepta est
de muscipula venantium, Laqueus contritus est : nos
salvati sumus. [†] Nisi quia Dominus erat in nobis :
dicat nunc Israel. Nisi quia Dominus erat in nobis.
Cum insurgerent homines in nos : forsitan vivos de-
glutissent nos. P. Laqueus contritus.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos
(d Cap. V).

ñ. Deo gratias.

^D *Frates.* Justificati ex fide : pacem habeamus ad
Deum per Dominum nostrum Jesum Christum. Per

post plura tormenta gladio cæsos esse ; reliquias
Servandi civitati Gaditanæ, Germani vero Emeri-
tensi cessare. De tempore passionis nihil certi con-
stat ; fortasse Christum sub Aureliano primum con-
fessi sunt, demum sub Diocletiano martyrii palmam
adepti. In Actis apud Tamaium judex sub quo passi
sunt Viator denominatur, qui vicariam agebat præfe-
cturam. Erat scilicet procurator Caesaris, cum iure
gladii ; qui procuratores vice præsidis dicebantur de
uno horum legitimus in Actis sanctorum Perpetuæ,
Felicis, Revocati, etc. : *Hilarinus procurator, qui*
tunc loco proconsulis Minucii Timiniani defuncti ius
gladii acceperat, inquit, etc.

^b *Officium.* Ps. cvi, 7. [†] Ps. cxiii, 15.

^c *Psallendo.* Ps. cxiii, 7. [†] Ibid. 2, 3.

^d *Cap. V. Vers. 1-12.*

quem accessum habemus per fidem : * in gratia in A qua stamus et gloriamur in spe glorie filiorum Dei. Non solum autem : sed et gloriamur in tribulationibus : scientes quia tribulatio patientiam operatur. Patientia autem probationem. Probatio vero spem. Spes autem nos non confundit. Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Ut quid enim Christus cum adhuc infirmi essemus secundum tempus pro impiis mortuus est : ^b justus pro injustis? Vix enim pro justo quis moritur. Nam pro bono forsitan : et quis audeat mori? Commendat autem Deus suam charitatem in nobis. Quoniam si cum adhuc peccatores ^c essemus : Christus pro nobis mortuus est : multo ergo ^d magis justificati sanguine ipsius : salvi erimus ^e ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus : reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus : multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem : sed et gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum : **395** per quem nunc reconciliationem accepimus. *ñ. Amen.*

Evangelium. Cum venerit filius hominis in maiestate sua : et omnes Angeli cum eo. *Quere in festo Sancti Michaelis Archangeli. fo. 390.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

* *Lauda.* Alleluja. *ñ. O Domine salvos nos fac : o Domine bona prosperare : alleluja.*

^f *Sacrificium.* Venite benedicti Patris mei : percipite regnum : quod vobis paratum est ab origine mundi : alleluja. *ñ. Cum venerit filius hominis in sede maiestatis sue : et omnes Angeli cum eo : tunc fulgebunt iusti sicut Sol in regno Dei. P. Alleluja.*

Missa. Gloriosa Martyrum Servandi et Germani fratres charissimi hec dies illuxit : in qua ipsorum operatio fructuosa laboris : supremo gladii ictu inuenta est in supernis. Dominum Deum igitur in horum passione laudantes rogamus : ut qui illorum instructione quam plurima idolorum sacra ^g comminuit : nos eisdem intercedentibus : calore fidei faciat ampliari. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui Sanctis tuis Servando et Germano tantam gratiam in passione dedisti : ut insigniter apertum fidei vinerent hostem. ^h Qui primum spiritualiter in se bella corporis sui devicissent : pre-

be nobis auxilium de tua pietate firmissimum. Quo muniti atque precincti : et rebellantem spiritui carnem valeamus compescere : et nospro (sic) intrepidos studeamus bellis spiritualibus preparare. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Unigenite Dei fili : qui melius contritione cordis quam munerum oblatione placaris : preces nostras respice effusas pro viventibus ac defunctis : ut in hoc die quo predicti Martyres pro te vibrantis gladii mucrone disecti sunt : utroque a te congrua remedia nobis flagitantibus largiantur. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui Martyrum tuorum corpore unius glorie remuneratione indivise fruentia : divisim in regionibus locas : et Servandum Gaditano situi donas : et Germanum Emeritensium civibus accommodas. Presta nobis : ut gratie tue luce inluminati : et corporaliter divisi : unitatem retentemus dulcedinis : et collecti in unum redundemus munere charitatis.

ñ. Chorus. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi gratias agere : Domine Sancto Pater eterne omnipotens Deus : per Christum Dominum nostrum. Pro quo beati Martyres Servandus et Germanus corporaliter lacerasti : fames : vincula : carceresque vicerunt. Hos vita felix invictos reddidit in pena : humiles in conscientia : probabiles in doctrina. Ili predicant idolorum sacra ⁱ subverti : et solum adorandum Christum filium Dei. ^j Post primam igitur quam meruerunt de triumphato hoste victoriam : rursus ad ungulas et tormenta : rursusque ad penas rapiuntur atque supplicia. Non hos ^k labor itineris : non coangustatio carceris : non totius inlate terruerunt supplicia passionis : sed ambo campum fidei constanter adgressi : quod mercati sunt fide : adepti sunt passione. Exceperunt quippe sacris cornu-secum cervicibus gladium : et pro tuo Deus nomine viriliter animas posuerunt. Sicque parili alternoque mysterio : dum divisi sacris inlastrant corporibus terras : indiviso meritum suffragio : et beneficia largiuntur popolis et coronas. Unigeniti tui concedente clementia : cui merito omnes Angeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

D Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do-

* *In gratia.* Vulg., in gratiam istam.

^b *Justus pro injustis.* Hæc in Vulgata non leguntur.

^c *Essemus.* Vulgata addit secundum tempus.

^d *Magis.* Vulg., multo igitur magis nunc justificati.

^e *Lauda.* Ps. cxvii, 28.

^f *Sacrificium.* Matthæi xv, 34. *ñ. Ibid., 31.*

^g *Comminuit.* Cum multos scilicet ad fidem ipsi converissent.

^h *Qui primam.* Hinc habemus hos martyres saltem post primam fidei confessionem vitam asceticam duxisse.

ⁱ *Subverti.* Quod de sacris privatis intelligendum ; quilibet enim ad fidem conversus idola sua comminabat, nam res paganorum sacras aut idola publica evertere, legibus Ecclesiæ vetitum erat.

^j *Post primam.* Hinc habemus hos martyres in duplici persecutione versatos esse.

^k *Labor itineris.* Non satis constat quando hoc iter susceptum erat ; nam quod in Actis apud Tanaum legitur, Viatorem martyres Emerite primum tortos in Mauritaniam, quo proficiscebatur, secum adduxisse, sed mutata sententia, cum in agrum Gaditanum venisset, eos capite ibidem truncari iussisse, magnam habet difficultatem. Nam nec Viator ille, qui tantum procurator erat, reos secum in alienam provinciam (Emerita enim ad Lusitaniam, ager Gaditanus ad Beticam spectant) trahere poterat, et multo minus fas illi erat eos in aliena provincia morte multare. In Missali et in Breviario Mozarabum nulla fit mentio neque Urbis in quo capti fuerunt, neque loci in quo gladio cæsi.

minus noster Jesus Christus filius tuus. A quo et Servandus servaturus compos effectus est voti : et Germanus germine nobilitatus est fidei. Ambo quippe dum fructibus germinarent justicie conlate e celis : servati victorie : eternam perducti sunt ad mercedem. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Intende pie Pater in oblatis sacrificiis : et benignus adspira precibus nostris. Quique predictorum Martyrum predicatione : idolorum contrivisti funesta : hec **396** nostra tui opulatione sanctifica holocausta. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

In hac tuorum Martyrum Servandi et Germani Christe Deus passione letantes : oblati tibi victimis veniam te nostris dare flagitamus offensis. Poscentes : ut qui eorum gladii animadversione non terruisti constantiam : nostra eisdem intervenientibus et ablus crimina : et suscipias postulata : quia te jubente dicimus e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Chorus. Et cum.*

Benedictio. Servandi prece Christus Dominus in sui vos timore nominis conservet : et Germani obtentu germinare vos faciat : et semine multiplicari justicie. *ñ. Amen.* Horum quoque et a instrumento floreatis pariter et suffragiis : qui divisi corpore : indivise fruuntur presentia veritatis. *ñ. Amen.* Ut ad instar eorum amabiliter vestris divinum suscipiatis cervicibus jugum : sicut illi suis pro Domino mernerunt suscipere gladium. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi. fo. 267.*

Com. Refecti Christi corpore : et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja.

a Instrumento. Forte, instructio.

In festo apostolorum. Græci apostolos Simonem et Judam distinctis diebus colunt, Simonem die 10 Maii, Judam 19 Junii, et rursus eodem cum cæteris apostolis die 29 Junii simul commemorant (*Mehol. Basil., Ephem. Græc. Mosc.*). Latini vero in Martyrologiis eorundem simul die 28 Octobris celebrant : ita Apographa Hieronymiana, Gellonense, Bedæ Genuinum, Adonis, Usuardi, Romanum Parvum, et Romanum Baronii Martyrologium : præterea in quibusdam Apographis Martyrologii sancti Hieronymi, ut in Corbeiensis Dacherii, et Richenoviensi, enuntiantur die 29 Junii simul cum apostolis Petro et Paulo ; in aliis vero, ut in Lucensi Florentinii, in Augustano, in Labbeanò, in Corbiensi Breviario et in Gellonensi signantur die 29 Junii et die prima Julii. In Sacramentariis Leoniano, Gelasiano et Gregoriano Muratori, in Capitularibus Evangeliorum Georgii, in Kalendaris Frontonis, Martenii et Allatii, in Capitulari Ambrosiano Thomassi, nulla exstat mentio solemnitate apostolorum Simonis et Judæ, neque Kalendario marmoreo Neapolitano insculpta est ; at die 28 Octobris in Missali Mozarabum apostoli Simon et Judas habent missam propriam et officium in Breviario. Missam quoque habent in Sacramentariis Gregorianis Pamelii, et Menardi, et die præcedenti in Sacramentario Menardi, et in Gellonensi signatur vigilia eorum, cum missa propria Evangelistæ (*Matth. xx,*

A Oratio. Deus filius Christe qui melius contritione cordis : quam munerum oblatione placaris : respice Deus ad preces serstorum (sic) tuorum : ut in hoc die quo predicti Martyres Servandus et Germanus pro te vibrantis gladii mucrone desecti sunt : utroque a te congrua remedia nobis flagitantibus largiantur. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Fructi Confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris. fo. 432.

Crispini et Crispiniani Martyrum :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. folio 428.

Vedastii et Amandi Episcoporum :

B Omnia dicantur plurimorum Confessorum. fo. 434.

Vincentii Sabine et Christele :

Omnia dicantur plurimorum Mart. fo. 426.

IN FESTO APOSTOLORUM SYMONIS ET JUDE.

Ad Missam. Officium.

Dabo sanctis meis : et omnia alia dicantur ut in festo Apostolorum Petri et Pauli fo. 334, *excepta Oratione et Missa.*

Oratio. Deus qui Sanctis Apostolis tuis Symoni et Jude durum martyrii gradum scandere et velle tribuis : et posse concedis : tu das voluntatis initium : tu operi largiris effectum. Exaudi nos famulos tuos : et tu nobis da e fervende devotionis initium : et tribue bone consummationis effectum. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Missæ. Sanctorum Apostolorum et Martyrum Symonis et Jude charissimi fratres : solemnna celebrantes : Salvatori Deo ac Domino nostro exhibeamus sacrificium laudis : eique addita pandamus cordis : si-

3; Marc. iii, 48) sanctum Simonem Cananæum appellant, quem sanctus Lucas in Evangelio (*Cap. vi, 15*) et in Actis (*Cap. i, 13*) Zelotem nominat, siquidem Cananæus idem significat atque Zelotes, teste sancto Hieronymo (*In cap. x Matth.*). Quem vero Matthæus et Marcus Thaddæum appellant, sanctus Lucas, in citatis locis, Judam Jacobi constanter appellat, qui etiam Zelotes apud sanctum Hieronymum (*Contr. Helvid. aliosque*) dictus est. Constans est Syrorum traditio binos existisse Thaddæos, sive Adæos apostolos, alterum e septuaginta discipulis, alterum e duodecim apostolis, et hunc etiam (quem 18 Octobris colunt) asserant in Syria, Osroena et Mesopotamia, Evangelium prædicasse (*Asseman. Bib. Or. tom III, p. ii, pag. 15, n. 4*). Cæterum an Simon et Judas apostoli fratres germani fuerint, an e fratribus Domini, an ambo dicti sint Simones, ambo Zelotes, an Simon is qui in episcopatu Hierosolymitano successit sancto Jacobo et qui sub Trajano passus est, sit Simon Cananæus, sive Zelotes, unus e duodecim apostolis, aliaque ad hos apostolos pertinentia, invenies discussa apud em. Baronium (*In Annal., tom. I, ad an. 68*), et in notis ad Martyrologium (*die 28 Octob.*) apud Florentinum, in notis ad Martyrologium Lucense (*Exercit. 4, 5, a pag. 64*), et Tillemontium (*Tom. I, a pag. 599, et a pag. 651*).

e Fervende. Lege ferridæ. Eadem oratio in Breviario legitur.

mul et mentis : ut qui ^a in eorum habetur auctor victoria : dignetur se pium ostendere precibus nostris. Hi enim sunt charissimi : qui inter ceteros Sanctorum aggeres in laudibus sunt habendi : et conloquiis Domini ac Salvatoris nostri honore precipue celebrandi : ^b qui si pro Domino non interissent sanguine fuso : solennes haberentur Domini sui doctrine documento. Sufficiens quippe erat illis : ad sanctitatis culmen ipsa frequens Domini visio : cum assiduo discipline documento. At cum illis inextimabilis et ineffabilis Spiritus Sancti datur infusio : et Ecclesiam primitivam instruunt : et corrigunt verbo : excellentior habetur illorum et mirabilis gloria : et eorum letior et vegetatior sancta Ecclesia suscipit incolenda solennia. Sed quantum ad rei magnitudinem et gratie gloriam ^c expectat : parum est et Dominum et magistrum suum corporaliter cernere : et ejus doctrinis per orbem universum mirabiliter fulgere. Quando usque adeo fidei gloria crevit : ut dulce fuerit pro eodem Domino sanguinem fundere. Et quod pro universis facere viderint magistrum : hoc illi faciendo ceteris reliquerint faciendi exemplum. Sollicita igitur in eorum festivitatibus convenire debet fidelium **397** ^d toga : et cum studio compunctionis eorum celebrare solennia. Excitentur corda suspiriis : et mens illorum doctrinis hilarior compungatur in gaudiis. Ut qui tanta valuerunt mirabiliter consequi : dignentur nobis jugiter adesse patroni. Et qui mirabiles effecti sunt per Christi doctrinam : dignentur meritis tueri Ecclesiam. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Magister omnium Apostolorum et ductor Ecclesie Christe : convenientibus nobis in honorem sanctorum tuorum Apostolorum et Martyrum Symonis et Jude : propicius adesse dignare. Fac nos eorum doctrine sequaces : fac amabiles : fac et docibiles : ut ab eis non inveniamur extorres : quos fidei scimus egregios educatores. Habeat cum illis spes nostra glorie premium : qui postquam magistri doctrinam fuderunt : meruerunt obtinere martyrium. Fulgeat Ecclesia illorum doctrina : quorum in illa habetur predicatio gloriosa. Adsint miseris nobis cum omnibus adjutores : qui Ecclesie mirabiles extiterunt Doctores. doceant nos normam tenere justicie : quorum prædicationibus fulget Ecclesia ut Sol et Luna. Erigant lapsos ad penitentiam : qui eximii facti sunt per doctrinam. Impetrent peccatoribus scelorum veniam : qui doctrinis fundaverunt Ecclesiam. Conferant Regibus modestiam : virginibus perseverantiam : clericis disciplinam : laicis continentiam : certantibus in fide constantiam : qui quasi in mari navem predicationibus gubernant Ecclesiam. Ut qui illorum victoriis excitati : eorum solennia celebramus : eorum meritis a criminibus absoluti : ad te post transitum veniamus. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Fidelis Domine in verbis

^a In eorum. Tolle illud in.

^b Qui si. Lege qui etsi.

^c Expectat. Lege spectat.

^d Toga. Idem hic significat toga atque concio, scilicet frequens concursus populi, qualis ad tribunalia

tuis et sancte in omnibus operibus tuis : occurre nobis pius : Sanctorum tuorum Symonis et Jude Apostolorum solennia celebrantibus. Et qui illis dedisti potestatem ejiciendi demonia per Spiritum Sanctum : tribue nobis ad te semper habere cor mundum et spiritum rectum. Detur abs te viventibus amor justicie : et defunctis post evasionem exilii : sessio beate vite. Qui in temporali permanent vita : illorum corriganur doctrinis : et qui jam exuti sunt carne : illorum meritis mereantur annumerari cum Sanctis. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Pax indeficiens Christe et origo dulcedinis : qui pacem tuam tuis tradidisti discipulis : dignare hanc plenissimam effundere pectoribus nostris. Ut non sicut mundus dat pacem : pacifici conversantes : mandata tua aut per odium : aut per oblivionem relinquamus , sed in dilectione Dei et proximi radicati : in observatione mandatorum tuorum mereamur inveniri perfecti. Ut pacis osculum inter nos decurrans : nos pacificos reddat : et per pacem ad te venire sine crimine faciat. Dulcedo pacis : odii in nobis amaritudinem vineat : et charitas multitudinem peccatorum operiat. Ut pax tua que tu ipse es exuperans omnem sensum : totius simultatis in nobis perimat vicium : et timorem foris militantis charitatis conferat gaudium. Ut precibus Apostolorum tuorum et Martyrum in pace perenniter custoditi : per pacis concordiam habeamur beati. *ñ. Amen.*

Inlatio : Dignum et justum est omnipotens Pater : vere satis equum et pulcrum est : nos tibi gratias agere : et Jesu Christo filio tuo Domino nostro : qui tecum et cum Spiritu Sancto unus in deitate consistens : extremis mundi spiritibus carnem pro redimendis servulis sumpsit : et moriens ac resurgens : nobis omnibus patientie documentum reliquit. Qui Sanctos Apostolos discipulos suos ad predicationis officium eligens : patienter et humiliter docuit : eisque sustinendo injurias perfidorum : patiendi normam monstravit. E quibus sunt isti : quorum festa celebramus Sancti Symon et Judas : qui et doctrinis veraciter sunt edocti : et patientie virtutibus mirabiles inventi sunt et perfecti. Qui demonibus in idolis silentium ponunt : et iterum ad derisionem pontificum idola colentium : idola loqui precipiunt. Qui futuram esse pacem mundorum nunciant : et patienter stultorum contradictiones sustinent. Qui verbo demones ligant : et stultorum hominum injurias tolerant. Qui per patientiam ne aliquid mali inrisores **398** et adversarii paterentur exorant : et Christi sequentes vestigia non malum pro malo reddere : sed inimicos debere diligere predicant. Qui celo jam divites : terrenas et terrenorum divitias spernunt : et spiritu pauperes et beati : has pauperibus distribui suggerunt. Omni gladio ancipiti penetrabilior magistratum, cum celebris aliqua causa a togatis, id est, a consudicis agitur, qua significatione, alibi in Missali nostro, et in sexti et septimi sæculi scriptoribus, adhibetur,

amor Christi : quis vel eorum qui sensu vigent hominum te eloqui possit ? quis de omnibus que in hominibus operaris : vel paucis verbis texere valeat ? Tantis et talis es : ut totus dici minime valeas : et tamen de te per omnia silere prohibeas. Ex hominibus illico Angelos facis : et de temporalibus quam subito ad eterna transducis. Ecce isti nostri Apostoli Sancti Symon et Judas electi de mundo : in mundum quasi mundum non noverint : currunt : et necessaria vite reibus et mercimoniis requirentes : traditas sibi divitiis spernunt : et non temporaliter divites : sed pauperes fieri eligunt. Ad extremum ne alii moriantur : ipsi feliciter mori capiunt : et Christi et Domini exempla sequendo : in virtute potentes persecutoribus cedunt. Mortui pro Christo et pro vindicanda veritate feliciter vivunt : et cum omnium turmis : cum celorum virtutibus exultant : et incessabiliter exclamant : et dicunt. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere gloriosus es in Sanctis tuis Christe Deus. Qui pro redimendis servilis : passionis ludibria sustines : et sustinentes Sanctos perpetuitatis decore glorificas. Dans illis pro te et velle et posse voluntarie et mori : et passionum tolerantia quasi diadematum pulcritudine decorari : ut mundo dantes repudium : te solum et vite sue : et mortis habeant lucem. Quia tu es Deus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Amator et conservator Sanctorum omnipotens Pater : ecce super altare tuum in honorem Sanctorum Apostolorum Simonis et Jude : panis ac vini ab unigenito tuo Domino nostro holocausta instituta proponimus : eaque Sancti Spiritus rore perfunde deposcimus. Dignetur quesumus super illa inlabi Spiritus Sanctus : dignetur illa sanctificata suscipere illorum institutor : tuus unigenitus filius. Ut quotquot ex illis libaverimus : non pro presumptione sustineamus vindictam : sed pro voto perfrui mereamur corona. Qualiter Christi Domini nostri filii tui perceptis sacrificiis communicantes : ad conspectum glorie tue perveniamus indemnes. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Omnis conventus Ecclesie : qui tolerantiam et virtutem Sanctorum Apostolorum et Martyrum Symonis et Jude audistis : mentis oculos mecum in intima ducite : et quid contemptus mundi valeat : pie per-

* Holocausta instituta. Modus loquendi huic similis occurrit in sancto Isidoro (*De Vocat. gentium*, cap. 26). Manifestum est autem Christum Dominum non instituisse holocaustum panis et vini, sed sub speciebus panis et vini sui corporis et sanguinis holocaustum instituisse et offerri jussisse : hinc apud Gallos, in Missali Gallo-Gothico et in Sacramentario Bobiano (*Immol. miss.*, in trad. *Symbol.*), Eucharistia dicitur panis immolatus et sanguis : sic enim concludunt : Adveni ergo, rogamus, et in medium nostri assiste : et qui nos tunc reparasti per crucem, per istum immolatum panem et sanguinem iterum lapsos repara, etc. Ille autem planum est immolatum panem idem esse atque immolatam carnem, ut voces et sanguinem produnt. Neque dicas tò panem repissam oscitantia scri-

pendite. Ecce divitie dantur et respuuntur : ecce vindicandi de persecutoribus licentia conceditur : et contemnitur. Et hinc est quod demonibus imperandi facultas et finitur et obtinetur. Non alias namque diabolus vincitur : quam cum mundus cum suis opibus tennitur. Respuamus igitur temporalia : ut devicto diabolo premia possimus perfrui sempiterna. Et orationem quam nos docuit habitator in celis : liberi possimus clamare e terris. Pater noster qui es.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dei Patris unigenitus filius, qui Sanctis Apostolis suis Symoni et Jude potestatem dedit demonibus imperandi : gratia vos sua protegere et munire dignetur Spiritus Sancti. *ñ. Amen.* Et qui illis dedit ut contemptis divitiis : temporalem appeterent pauperitatem : de presenti et temporali vita feliciter vos duci jubeat ad beatam. *ñ. Amen.* Ut qui pro illius amore : Sanctorum suorum memoriam recolitis : coram illo post cum eisdem in celestibus gaudeatis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo*

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in Festo Corporis Christi.* fol. 267.

Com. Reflecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

399 *Oratio.* Deus sub cujus altare Sanctorum Apostolorum Symonis et Jude anime placide requiescent : et stolam candidam charitatis accipiant : nos quoque famulos tuos in commilitonum numero fideles promissor adjuuge. Ut vita saltem nostra perveniat ad misericordiam : si mors non pervenerit ad corum nam. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.* Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Eustachii sociorumque ejus Martyrum :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 428.

Bellum de Benamarim :

Omnia dicantur ut in Exaltatione sancte Crucis. fol. 475.

Claudii et sociorum ejus Martyrum :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 428.

Sancti Quintini Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 424.

prioris, nam eadem verba tam in Missali Gallo-Gothico quam in Bobiano leguntur. Quare, quod alias dixi hic repetendum, panis nomen cum, post prolata verba Christi, pro Eucharistia significanda adhibetur, non aliud significat quam panem illum vite, panem supersubstantialem, Christum Dominum, ejusque corpus et sanguinem sub speciebus panis positum : itemque de vino dicendum. Hic autem panis in altari Ecclesie oblatum cum idem sit atque ille qui in ara crucis oblatum fuit, et ab eodem sacerdote offeratur, recte Galli rogant ut per istum immolatum panem et sanguinem iterum lapsi reparentur : reparatio enim ista, olim quidem per crucem parata, iterata est, re-late ad eos quibus denuo applicatur post lapsum.

* IN FESTO OMNIUM SANCTORUM.

Ad Missam. b Officium.

Dabo sanctis meis primam sessionem : alleluja : in resurrectione eterna. Et requiram illos in gaudio meo. Et lux perpetua lucebit eis : alleluja. Et eternitas temporum preparata est eis : alleluja : alleluja. †. Benedicti vos a Domino qui fecit celum et terram. P. Et lux perpetua. †. Glória et honor Patri et Filio et Spiritui Sancto in secula seculorum. A. Amen. P. Et lux.

Oratio. Deus qui sacra omnium Sanctorum tuorum pectora : tanto fidei ardore flammasti : ut carnis tormenta contemnerent : dum ad te vite auctorem toto vigore animi festinarent : exaudi preces nostras : et presta ut frigescat in nobis viciorum inimica dulcedo : et ferveat in nobis tue charitatis infusa dilectio. A. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis et omnia regis in secula seculorum. A. Amen. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.

Lectio libri Apocalypsis Beati Johannis Apostoli
(c Cap. VII).

In illis diebus. Ecce ego Johannes vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu Solis : habentem signum Dei vivi : et clamavit voce magna quatuor Angelis : quibus datum est nocere terre et mari dicens : Nolite nocere terre et mari neque arboribus : quoad usque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Et audiui numerum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati : ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Juda : duodecim millia signati. Ex tribu Ruben : duodecim millia signati. Ex tribu Gad : duodecim millia signati. Ex tribu Asser : duodecim millia signati. Ex tribu Neptali : duodecim millia signati. Ex tribu Manasse : duodecim millia signati. Ex tribu Simeon : duodecim millia signati. Ex tribu Levi : duodecim millia signati. Ex tribu Isachar : duodecim millia signati. Ex tribu Zabulon : duode-

cim millia signati. Ex tribu Joseph : duodecim millia signati. Ex tribu Benjamin : duodecim millia signati. Post hec vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat : ex omnibus gentibus : et tribubus : et populi : et linguis stantes ante thronum : et in conspectu agni amicti stolis albis : et palme in manibus eorum. Et clamabant voce magna dicentes : salus Deo nostro : qui sedet super thronum et agno. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni et seniorum et quatuor animalium : et ceciderunt in conspectu throni in facies suas : et adoraverunt Deum dicentes : Amen. Benedictio. Et claritas. Et sapientia. Et gratiarum actio : honor : et virtus. Et fortitudo Deo nostro in secula seculorum.

A. Amen.

B Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.

d Psallendo. Sancti tui Domine sicut palma flore-
bunt : plantati in domo tua Domine. †. Bonum est
confiteri Domino : et psallere nomini tuo altissime.
P. Plantati

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios
(II, * Cap. I).

Fratres. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro
et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus et Pater
Domini nostri Jesu Christi : pater misericordiarum :
et Deus totius consolationis : qui consolatur nos in
omni tribulatione nostra : ut possimus : et ipsi con-
solari eos qui in omni pressura sunt : per exhorta-
tionem : 400 qua exhortamur et ipsi a Deo. Quoniam
sicut abundant passionem Christi in nobis : ita
et per Christum abundet consolatio nostra. † Sive
autem tribulamur pro vestra exhortatione et salute :
sive exhortatione : que operatur in tolerantiam ear-
undem passionum : quas nos et patimur : et spes
nostra firma pro vobis. Scientes quoniam sicut socii

nianum, Gelasianum, vetustiora Apographa Sacramentarii Gregoriani, et Capitularia Evangeliorum vetusta; at festum omnium sanctorum Kal. Novemb. signant sacramentaria Gregoriana Pamellii et Menardi, et Martyrologia Bedae, Adonis, Usuardi, et Romanum Parvum. Ante dedicationem Panthei in quibusdam Ecclesiis festivitas omnium sanctorum martyrum celebrabatur. Hujus solennitatis aperta fit mentio in Kalendario, sive potius in Capitulari Evangeliorum, a Martenio et Durando edito (Theat. Anecd., tom. V, a col. 66). Festum hoc Gothi-Hispanos celebrasse ex hac missa patet, in qua, sub nomine omnium sanctorum, memoria omnium martyrum sollemniter colitur; quo etiam sententia P. Petri Lazari confirmatur asserentis (De Cons. Panth., sect. 2) Bonifacium IV Pantheon reipsa in honorem omnium sanctorum Deo consecrasse, etsi dedicatio nomina tantummodo beate Mariz Virginis et omnium martyrum prætulerit.

b Officium. Ex Esdr. IV, II, 25. †. Ps. cxiii, 15.

c Cap. VII, vers. 2-15.

d Psallendo. Ps. xci, 15. †. Ibid., 1.

e Cap. I. Vers. 2-8.

† Sive. Supple ex Vulgata : Sive consolamur pro vestra consolatione.

e Et spes. Vulg., ut spes.

* In festo. De festo omnium sanctorum videndi Baronius, in notis ad Martyrologium Romanum, die 15 Maii et 1 Novembris; Florentinus, in notis ad Martyrologium Lucense, die 1 Novembris; J. Fronto, in notis ad Calendarium suum; Martenius (De antiq. Eccl. Ritib., lib. IV, c. 51), et P. Petrus Lazzari, in duplici diatriba quam de consecratione Panthei a Bonifacio IV facta erudite scripsit. Origo hujus festivitatis tribuitur Bonifacio papae IV, qui cum Thermanum Agrippae Pantheon, quod ad lavandum in usu esse desiderat, ab imperatore Phoca obtinisset, complanato pavimento, solisque amotis, illud in formam ecclesiae redegit, et Idibus Maii, anno fortasse 609, in honorem beatae Virginis et omnium sanctorum martyrum Deo dedicavit; festivitas autem, non die ipsa dedicationis, sed proxima Dominica quotannis celebrabatur, ut expresse admovent vetusta Evangeliorum Capitularia Thomasi, Georgi, Frontonis, Alatii; at postea Gregorius papa IV, qui ab anno 827 ad 844 sedit, sollemnitate omnium sanctorum ad diem primum Novembris transtulit, et toti Ecclesiae communem reddidit (Usuard., in Martyrol., die 1 Nov.), atque ita paulatim hæc festivitas in omni Occidentem recepta, et Kal. Novembris celebrata est. De hac sollemnitate plerumque silent Martyrologia Hieronymiana; at in Corberensi Dacherii Kal. Novembribus enuntiatur. De ea silent Sacramentaria Leo-

passionum estis : sic eritis et consolationis. *ñ. Amen.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum (a Cap. V).

Ille in tempore. Dominus noster Jesus Christus videns turbas : ascendit in montem. Et cum sedisset accesserunt ad eum discipuli ejus. Et aperiens os suum docebat eos dicens. Beati pauperes spiritu : quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati mites : quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent : quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt et sitiunt iusticiam : quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes : quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici : quoniam filii Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam : quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati eritis cum maledixerint vobis : et dixerint omne malum adversum vos : mentientes propter me. Gaudete et exultate : quoniam merces vestra copiosa est in celis. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

ñ. Lauda. Gaudete iusti in Domino : rectos decet laudatio. *P. Alleluja.*

ñ. Sacrificium. Mirabilis Deus in Sanctis suis. Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi sue : benedictus Deus : alleluja : alleluja.

Missæ. Omnium Sanctorum prelati meritorum titulis : in honorem nominis Christi fratres charissimi : solennia celebremus. Hi sunt enim a Deo Patre ante constitutionem mundi predestinati : atque pre-sciti : *a* quorum sanguis adeptus antequam fusus. Hi sunt qui nunc in locis beatorum inter palmas immarcescibilium coronarum : *ñ* amici stolis perennibus premiorum gaudiis celestibus perfruuntur in regnis. Sumentes insignia que divino perceperunt ex munere dona. Non enim conscientia nostra pro illis audaciam sumit orandi : sed illos pro nobis excubantes optat audiri. Ut etsi palmarum non meremur in gloria : vel vitam habeamus in venia.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Agnoscentes Domine quid laudis Sanctis tuis dederis : quidve virtutis. Illos auctores rogamus ad veniam : quos tibi familiares scimus ad gloriam. Illis indulgentiam credimus ex supplicii pena : qui-

a Cap. V. Vers. 1-12. In citato Calendario, sive Capitulario, Martenii et Durandi assignantur sex lectiones legendæ in natali omnium sanctorum martyrum, quarum quarta hæc est ex Matth. xxiv.

ñ Lauda. Psal. lxxii, 1.

ñ Sacrificium. Ps. lxxvii, 36.

a Quorum sanguis. Hic plane de martyribus sermo est, uti et infra, in alia oratione, ut peccatoribus parcas, dum martyribus nihil excusas ; in oratione ad pacem : Adestote, dei testes ; in illatione : Qui sacras sanctorum tuorum passiones toties triumphorum laudibus innovas, quoties annuis vicibus representas ; et in Benedictione : Christus qui invictus victor in suorum sanctorum exultat passione, etc. In hac autem missa sanctorum omnium mentio frequenter fit ; tamen nomine sanctorum omnium non alios intelligi quam martyres planum est, tum quia soli martyres in tota hac missa nominantur, tum etiam quia non semel

bus te novimus ex hostibus indulsisse victoriam. Illos sequimur pro misericordia : qui te secuti sunt pro corona. Ut per ipsos recipias intercessionis officium : per quos insinuas devotionis exemplum. Ut non punias reos : dum non repudias advocatos. Ut peccatoribus parcas : dum Martyribus nihil excusas. Ut indulgentiam largiaris in perditis : dum amiciciam impertiris in Sanctis. Ut intercessionis fortes habeat patrocinium : quos confessio fideles habuit ad triumphum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Si nos Domine in oratione nostra : mali operis facta non premerent : difficilem obtinendi viam : preces quas tibi fundimus : non haberent. Sed necesse est impossibile esse : quod petitur : quibus sit contemptibile quod jubetur. Nam tibi iniquitas abrogat : quod prestare tua deitas non laborat. Votorum nostrorum studia vincunt negotia meritorum. Non habet efficax desiderium : qui fit pervicax ad reatum. Dumque res peccato plena nos cruciat : non habet fides opere vacua : quod expectet. Que etsi sit confessa : quod crederet : non tamen operata est : quod placeat. Sic nempe agitur : ut dum non servans instituta quod didicit : non accipiat improvida : que poposcit. Da igitur Domine ut dum in honorem omnium Sanctorum tuorum : sacro altario hostiam immolamus : nobis proficiat ad salutem : et defunctis fidelibus ad quietem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Adestote Dei testes : regni heredes : Christi comites : diabolique victores. Qui servorum conditione mutata : **401** amicorum familiaritate suscepta : regni celestis beatitudinem meruistis. Venerantibus favete supplicibus in salutem credentium : potentiam merite sanctitatis ostendite. Nostrum est officium probare quod colimus : vestrum obtinere suffragiis quod rogamus. Vobis proinde apud Deum intercedentibus : populis donetur divina cognitio : et pacis integerrima plenitudo. *ñ. Amen.* Quia ipse est vera pax nostra : et charitas indisrupta : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Infatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere Domine Deus noster. Qui sacras tuorum Sanctorum passiones : toties triumphorum laudibus innovas : quoties annuis vicibus representas. Ut in

D innuitur omnium sanctorum appellatione solos martyres significari. Sic in oratione post sanctus : Dominus Jesus Christus qui omnium sanctorum PASSIONES [Forte, passiones] ponit ad cultum ; et infra : Ut quod perierat PASSIONE, reviviscat in laude ; et in oratione post pridie : Deus cujus beneficii est sanctorum fides atque victoria, quem in omnium sanctorum PASSIONES [Loge, passionibus] colimus... adesto... qui illorum CERTAMINIBUS adjuvisti, etc.

ñ Amici stolis. Confer Apoc. vii, 13 seq., ubi ista de martyribus dicuntur.

1 Excusas. Forte, recusas ; unde quod Prudentius (De coron. hymn. 1) cecinit :

Nil suis bonus negavit Christus unquam testibus.

apud priscos fideles tanquam certum habebatur. Hinc eorum tam firma fiducia et tam crebra in eorum gratiam patrabatur miracula :

conversatione gestorum populi fidelis intentio : dum ammonetur celebrare quod creditur : videatur sibi expectare quod legitur. Seminatur ^a incorruptione : incorruptione fructificatur. Honore proficit : quod dolore deficit. Vivit festivitati : quod perit questioni. Persequentis impietas non resurgit : vincens felicitas non senescit. Sevitie non redditur iteratio : glorie non infertur oblivio. Crudelitas vite confunditur : credulitas coronata laudatur. Hoc de Christo omnes Sancti velut de capite membra traxerunt : mortificata sibi semel morte : pro morte : ut qui propter ipsum animam ponerent : cum ipso beatitudinem non finirent. Cui merito omnes Angeli : non cessant clamare quotidie una voce dicentes.

ñ . Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui omnium Sanctorum ^b passionem ponit ad cultum : perducit ad primum. Porrigit ad exemplum : proponit ad fidem : glorificat laude : exornat honore. Ut illorum mors dedicetur in laudibus : quorum fuit vita ^c commota virtutibus. Ut mentis adscribantur laudi : quorum vita confixa est cruci. Ut quod perierat passione : revivescat in laude. Et quod affectum est contumeliis : dedicetur obsequiis. Ut perpetuus vivat honor in Sanctis : et merces in miseris. Cum quicquid omnibus Sanctis impenditur ad honorem : obsequentibus proficiat ad salutem. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Deus : cujus beneficii est fides Sanctorum atque victoria : quem in omnium Sanctorum ^d passiones colimus : quia in illorum fide te predicantes : dom eorum merita complectimur : tua dona veneramus : adesto cunctis intercedentibus in hujus litatione sacrificii : qui illorum certaminibus adjuisti. Ac tribue precibus nostris : ut quorum prestitisti nos celebrare festa insignia : per eorum nos facias ambulare vestigia. ñ . Amen.

Ad orationem Dominicam.

Tribue nobis Domine veritatis apprehendere viam : et dimicandi tenere audaciam. Ut qui Sanctorum

A festa excolimus : per Sanctos tuos te interpellare valeamus. Quo per eos te nobis parcendum ostendat : per quos nobis affectum te rogandi insinuat. Ut effectum largiaris e celis : cum ad te cum gemitu proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum spiritu tuo.

Benedictio. Christus Dominus : qui invictus victor in suorum Sanctorum extitit passione : pietate solita vos adjuvet in labore : et consoletur in munere. ñ . Amen. Efficiatque vos sibi in conversatione placabiles : qui illos reddidit in certamine victores. ñ . Amen. Ut quorum festa nunc venerantes excolitis : cum eis partem in celestibus habeatis. ñ . Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Deus charitatis atque concordie : te per intercessionem omnium Sanctorum tuorum deprecamur : ut sicut illis triumphum victorie prestitisti : ita in nobis ⁴⁰² ignem tui amoris : et sinceritatem cordis ipsis suffragantibus largiaris. ñ . Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ . Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi : votum nostri sit acceptum cum pace. ñ . Deo gratias.

Octava omnium Sanctorum :

Omnia dicantur ut in die. fol. 399.

Quatuor Coronatorum Martyrum :

Omnia dicantur plurimorum Mart. fol. 430.

Theodori Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. 421.

Menne Martyris :

Omnia dicantur unius Martyris. fol. ut supra.

In festo ^a Sancti Martini Episcopi :

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432. *excepta Oratione et Missa.*

^a *In corruptione fructificatur. Lege : In incorruptione fructificat.*

^b *Passionem. Forte, passiones.*

^c *Commota. Forte, communita.*

^d *Passiones. Lege passionibus.*

^e *Sancti Martini.* Post apostolos celeberrimum in Occidente est sancti Martini nomen, neque Græcis ignotum. Gente Panonius, patre tribuno militum, Sabarie natus undecimo Constantini Magni principatus anno, in Italia pueritiam et pubertatem transegit, decimo ætatis anno cat-chumenus, quinto decimo sacramentum militare dicit. Sub Constantino, ejusque liberis, inter Alares stipendia fecit, nec nisi veteranus honestam missionem a Juliano Cæsare obtinuit, cum biennio ante baptismum suscepisset. Sacramento solutus, in Pannoniam rediit, matrem ab errore paganorum ad fidem Christi revocavit ; sed cum *adversus perfidiam sacerdotum Arianorum acerrime pro orthodoxa pietate pugnaret*, sibi Confessoris titulum fecit, multis suppliciis affectus. Ad ultimum publice virgis cæsus, atque in exilium pulsus Italiam repetiit, et Mediolani sibi monasterium statuit, sed neque ibi diu subsistere licuit ; ab Auxe-

ntio enim Arianorum præsule, cujus communionem respuebat, ab urbe eiecitur, in insulam Gallinariam abiit, ubi, anachoretarum more, agrestibus herbis victitans, magnum vitæ discrimen adiit, cum radicem quandam venenosam pro sana comedisset. Sanitati, ope divina, restitutus, in Galliam profectus, a sancto Hilario susceptus, et exorcista ordinatus, in locum dictum Logociacum secessit, monachos collegit, quos præceptis optimis, sed magis exemplo, instituit, crebra et ingentia miracula patravit, adeo ut duos mortuos ad vitam revocaverit, quibus per mortuos Turonensis, extincto sancto Lidorio, Martinum, etsi renuentem, sacerdotem elegit. Ordinatus est episcopus anno principatus Valentiniani et Valentis octavo, æræ vulgaris 371, die iv Nonas Julii, quo in Martyrologiis dies ordinationis ejus signatur. Ad solium Ecclesiæ promotus, pristinam vivendi rationem constanter retinuit. Monasterium (quod postea majus monasterium appellatum est) haud procul ab urbe Turonensi constituit, in quo ita cum monachis et ipse monachus vivebat, ut episcopatus munia sedulo obiret ; diocesium frequenter circumibat, Evangelium predicabat, sana paganorum evertebat, arbores dilis

Oratio. Jesu Deus noster et Domine : qui inlustrem meritis Martinum Confessorem atque Pontificem : ita fecisti sapientiam custodire : ut in gloria mereretur et jocunditate consistere. Da nobis vere sapientie intellectum : et sancte operationis studium. Ut pauperibus prerogantes substantiam : facinorum nostrorum et evadamus vindictam. *ñ*. Amen. Per

A misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Missa. Immensum preclarumque et omni laude dignissimum nomen Dei Patris omnipotentis : fratres charissimi suppliciter exoremus : ut hodierna solennia : que pro Sancti ac gloriosissimi Pontificis sui Martini a evocationis veneratione suscepimus :

profanis sacras lucosque abscindebat, idola comminebat, daemones ab obsessorum corporibus ejiciebat, gratia curationum adeo pollebat, ut nullus ferme ad eum egrotus necessarii qui non continuo receperit sanitatem. Mortuum quoque vite restituit. Ecclesiam Turonensem annos xvi menses iv dies xvii rexit, cuiusque ante ejus episcopatum pauci in illis regionibus, et maxime in plebe rustica, Christiani inventerentur, ejus opere factum est ut Christi nomen ubique veneretur, et vix nullus fuerit locus qui non aut ecclesiis frequentissimis, aut monasteriis sit repletus, nam ubi fama destruxerat, statim ibi aut ecclesias aut monasteria construebat. In Condatensi vico, quo, ad litem componendam, profectus erat, pace inter clericos restituta, in febrim incidit, animamque Deo reddidit, etatis anno octogesimo primo, vi Idus Novembris, media nocte, die Dominica, Caesario et Attico consensibus, anno aerae Christianae 597 (S. Greg. Turon., *Hist. Franc. lib. x, cap. 31*, et alibi haud semel; *Sec. Sulp.*, in *Vita S. Mart.*, cap. 13, et *epist. 3*, ad *Basiliam*). Sanctus Martinus statim a morte colli coepit est; corpus ejus, quod Pictavi sibi vindicare conabantur, somno sopitis Pictavis, Turonenses navi impositum ad urbem suam, per flumen Ligerini, devexere, illudque primum juxta ripam fluminis deposuerunt, inde, alio translatum, sepelierunt. Ejus sepulchrum, quo orationis causa populus frequens confluebat, Britius, qui illi in episcopatu successit, basilica textit, quae anno 41 a morte sancti Martini erecta est. Hanc basilicam sanctus Perpetuus diruit, et in eodem loco aliam longe majorem splendidioremque edificavit, quam anno circiter 472 dedicavit (*Sigisb.*, in *Chron.*) et in apsidem corpus sancti Martini transtulit. Haec quae erat una ex celeberrimis in omni Gallia ecclesiis, distabat ab urbe Turonensi passibus quingentis et quinquaginta. E Gallia in Hispaniam, Italiam et Britanniam, veneratio sancti Martini brevi propagata est. Romae Symmachus papa, qui ab anno 498 ad 514 sedit, ecclesiam sanctorum Silvestri et Martini exedificavit. Sanctus Benedictus, anno 528, cum Casinense fanum Apollinis aramque evertisset, in ipso templo oratorium sancti Martini, et ubi ara profani numinis stabat, oraculum sancti Joannis construxit (S. Greg., in *Vita*). Celebris circa hoc tempus erat imago sancti Martini in ecclesia sanctorum Joannis et Pauli Ravennae depicta, ante quam lampas ardebat, cujus oleo cum Venantius Fortunatus oculos unxisset, gravi ophthalmia illico liberatus est, ut ipse (*Lib. iv de Vit. S. Mart.*, in *fine*) testatur, et sanctus Gregorius Turon. (*L. i Mir. S. Mart.*, c. 15). Cultum sancti Martini in Hispaniam cito inductum esse, verba in oratione post nomina infra citanda ostendunt, et apud sanctum Gregorium Turonensem mentio fit de basilica in Hispania antiquitus in honorem sancti Martini extructa, et de infante mortua in eadem basilica, vite restituta (*Lib. iii de Mir. S. Mart.*, cap. 8). Sed cultus ille plurimum auctus est postquam Chararicus, qui et Theodimirus, Suevorum, in Gallicia, rex, cum omni gente sua, miraculis sancti Martini ad fidem catholicam, ejurata haeresi Ariana, conversus est (*Greg. Turon.*, *Mir. S. Mart. lib. i, c. 11*, et *lib. iv, cap. 7*; *Mariana*, de *Reb. Hisp. lib. v, cap. 9*). Deinde ad devotionem augendam jejunium triduanum festo sancti Martini praemitti placuit, de quo jejunio pauca notavi ad pag. 281. In Britannia, ut auctor est Beda (*Hist. Eccl. gentis Anglorum*,

libro i, cap. 21) sanctus Martinus colebatur cum adhuc Romani insulae dominarentur; erat enim prope civitatem Cantuariam ecclesia in honorem sancti Martini, antiquitus facta, dum adhuc Romani Britanniam incolerent, in qua sanctus Augustinus praedicare populo et baptizare primum coepit. Per Graeciam quoque et Orientem Aegyptum et Africam fama sanctitatis et miraculorum sancti Martini cito diffusa est (*Soz.*, *Hist. eccl. lib. iii, cap. 13*; *Sulpicius Severus*, *dial. 1, cap. 2*). Attamen in Calendario Carthaginiensi nomen sancti Martini desideratur, neque in Sacramentariis Leoniano et Gelasiano legitur nomen Martini, quod indicium est vetustatis istorum librorum; nam praeter Sacramentaria Gregoriana, in quibus omnibus est missa propria sancti Martini, de eo agunt Martyrologia omnia, et Capitularia Evangeliorum et Epistolarum. Menologium Graecum Basilii et Calendarium marmoreum Neapolitanum : XI. NT. S. MENNE. ET. MARTINI. Die undecima, natale sancti Menne et Martini. In Missali Mozarabum missam propriam habet, in Breviario officium, et plures orationes in Orationali Gothico (*Pag. 135*). Habet et missam propriam in Sacramentario Bobiano, et aliam in Missali Gallo-Gothico.

Evocationis. Bina antiquitus erant sapeti Martini festivitates, alia iv Nonas Julii, die ordinationis ejus in episcopum Turonensem, celebrabatur (*Greg. Tur.*, *lib. i Mir. S. Mart.*, c. 6), qua deinde et translatio corporis, et dedicatio basilicae, a sancto Perpetuo, extructae simul celebrari consueverunt (*Beda*, *Ado*, *Usuardus*, et alii, *hoc die*, in *Martyrologiis*). Alia festivitas sancti Martini celebrabatur iii Idus Novembris, eratque haec ejus praecipua festivitas, de qua Nicestius Trevirensis an. 565, ad Chlodosuinam Longobardorum reginam scribens, mentionem facit, et Gregorius Turonensis (*Lib. ii Hist. Franc.*, cap. 14). Ad hanc celebrandam convenerant Patres concilii Turonensis anno 461. De hac Orationali Gothico (*Pag. 135*) : Incipiunt orationes in die sancti Martini, 111 Idus Novembris; Martyrologia Bedae, Usuardi, Adonis, auctuarium Hieronymiana, et Romanum Parvum, in quo : iii Idus Novembris, Turonis, Martini episcopi miraculorum patris; quibus accedunt Sacramentaria et Capitularia Evangeliorum, quae iii Idus Novembris primum de sancto Menne, deinde de sancto Martino agunt, et cum his Calendarium marmoreum Neapolitanum. Porro animadvertendum in Calendario Frontonis; et in Capitulari Evangeliorum Georgii signari : 12 Novembris, Natale sancti Martini; et in Capitulari Allatii legi : *Prid. 1d. Novemb.*, Natale sancti Martini; quibus non de sancto Martino papa, sed de sancto Martino Turonensi agitur, cui diem duodecimum attribuerunt, ut undecimus integer sancto Menne servetur, eandemque opinionem ob causam in Menologio Basilii Graecis : *Die 12 Novembris, Commemoratio sancti Patris nostri Martini Franciae episcopi*, signatur. Jam vero haec praecipua sancti Martini solemnitas pluribus nominibus antiquitus appellabatur: In concilio Turonensi Receptio domini MARTINI; in Gregorio Turonensi (*Hist. lib. ii, cap. 14*) : Deposito. *Depositionem vero ejus iii Idus Novembris esse cognoscas*; in Missali nostro, in Missali Gallo-Gothico, et in Martyrologiis Gelloniensi, in Lucensi Florentini, Corbeiensi Dacherii, aliisque plurimis Hieronymianis, *Deposito* scribitur; Martyrologio Bedae, aliisque plurimis NATALE aut NATALIS, Lirinensi claritas; sancti Martini, inscribitur. Missali

ipse sibi commendare dignetur. Tribuatque : ut sicut A illi hodierno quondam die pro innumeris abstinente vel confessionis sue virtutibus : celorum regna patefecit : nobis quoque pro innumerabilibus peccatis consuetam misericordiam largiatur. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Eminentissimum nobis omnipotens Deus hunc diem venerabilem : ac plena ammiratione dignissimum Sacerdotis tui Martini transitus consecravit. Qui exutus corpore celum quod quesivit ex opere : invenit ex munere. Qui seculum calcavit in viis : regnum tuum intravit in gaudiis. Reddens tibi animam qualem dederas : qualem feceras ex lavacro : qualem tibi placere dixeras ex precepto. Qui ^a in pubescentia etatis exordio jam tibi in adolescentia benescebat : prius se perfectione : quam professione monstrando. Ut ante rem sanctitatis impletet : quam speciem religionis assumeret. Qui in frigore pauperem vestiendo : amore tuo ^b calcavit : et tibi vincebat miles ^c alienus : et tibi militabat victoria tuus. Sic preveniente gratia conscientiam : ut dum non videretur ^d electus : probaretur assumptus. Dignus valde cui te pro misericordia revelares : ut et tantum munus virtute cognosceret : et virtus remunerata plus cresceret. Cui operante gratia tua : hoc fuerit instituere : quod curare. Et per abundantem quam per te faciebat mirabilium suorum diversitatem : magis familiare habuerit exemplis docere : quam litteris. Qui in se crucis tue rigore suscepto : ita tibi verus cultor assisteret : ut laudis tue causas vite meritis ampliaret. Idoneus quippe cui te per Sacerdotii dignitatem Ecclesie spem : populorum salutem : singularem quoque virtutem committeres familiarem. Qui per arduum continencie fastigium : et amicum tue gratie blandimentum : futurorum prescius noveras in eo manentem humilem

nostro ACCEPTIO, Martyrologio Turonensi DEPRECATIO MARTINI EPISCOPI, Sacramentario Bobiensis DIES TRANSGRESSIONIS sancti Martini, in Missali nostro DIES TRANSITUS sancti Martini, demum in Martyrologio Richenoviensi DOMINITIO sancti Martini : quibus omnibus, licet diversis appellationibus, idem significatur, nimirum festivitas illa quæ 11 die Novembris agebatur, tum ob transitum ejus, tum ob depositionem, tum demum ob receptionem et acceptionem corporis ejus a Turonensibus, quod Pictavi auferre voluerant. Sexcentis autem exemplis probatur festivitates sanctorum, quamvis, pro ecclesiarum varia consuetudine, diversis diebus celebrabantur, tamen appellari dies passionis, depositionis, transitus, natalis eorumdem : quare ex hujusmodi locutionibus, cum in orationibus recurrunt, nihil certi argumenti desumi potest ad diem passionis, mortis, depositionis sanctorum statuendum. Neque prætermittendum præter has duas solemnitates sancti Martini, binas alias e-se recentioris instituti, aliam SUBVENTIONIS, sive AUXILII, dictam, quæ IV Idus Maii celebrabatur, ad gratias Deo agendum ob urbem Turonensem subventionem sancti Martini a Normannis liberatam, aliam RECEPTIO sancti Martini dictam, ob corpus sancti Martini, victo Normannorum, Antissiodorum translatum, tandem, anno 887 a Turonensibus receptum. Hæc die 13 Novembris celebrabatur.

^a In pubescentia. Forte, in pubescentis etatis exordio, et in adolescentia, jam tibi senescebat : alludit enim ad ea quæ refert Sulpicius Severus in Vita sancti Martini (Cap 2), cum esset annorum de-

rem potentem. Hic igitur tuum prece populum salvet : qui tibi placuit opere. Justificetque peccatores in vita : qui justificatus pervenit ad gloriam. Impetret ut a te non puniamur a nostris : qui ab eo meruit coronari de propriis. *ñ. Amen*

Post nomina. Oratio. Deus qui mirabilis es in Sanctis tuis : cujus cultui deputatur : quicquid amicis tuis honoris impenditur. Intenta oratione te poscimus : ut hunc diem quem Sancti et incomparabilis viri Martini inlustravit excessus : prosperum nobis et posteris in rebus nationum propicius indulgeas. Tribuasque ut cujus veneratores sumus : imitatores effici mereamur. ^e Hunc etiam virum quem celicolis ammirandum Martyribus ^f aggregatum ^g etatis nostre tempora protulerunt : jubeat auxilium nostris ferre temporibus. Dubium enim non est : quod sit Martyr in celo : qui fuit Confessor in seculo. Cum sciatur ^h non Martino martyrium : sed martyrio defuisse Martinum. Oramus Domine : ut qui tantum potuit tuis se equare virtutibus : ut vitam mortuis redderet : dignetur etiam defunctorum spiritus **403** consolari : ac viventes in tribulatione defendere : qui potens fuit mortuos suscitare. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Multis coram te Deus Pater exultantes in laudibus : Confessoris tui Martini hodierno die obitus memoriam facimus : doctrinam recolimus : opera memoramus. Qui licet totum vite sue cursum gloriosa decoraverit pace : finem tamen ineffabili charitatis bono reddidit : et probabilem : et inlustrum. Cum vicinum sui cernens terminum finis : pacem inter se discordantibus restituit clericis. Quo ad eternam continuo vocatus hereditatem : exemplo Domini tenendam suis pacem discipulis commendaret. Hujus ergo viri suffragiis : pelle a nobis Deus quicquid dividit ⁱ unitatem : et dona ut

cem, invitis parentibus, inter catechumenes nomen dedisse, et cum esset annorum duodecim ætatem concupivisse.

^b Calcavit. Forte, calcavit.

^c Alienus. Nam characterem Christi, qui in baptismo et confirmatione datur, nondum acceperat, et mundo militabat.

^d Electus. Erat tantum catechumenus, nondum electus, id est, inter competentes ascriptus.

^e Hunc etiam. Eadem ferme in Missa sancti Martini Sacramentarii Bobiani leguntur in prima oratione, ex nostro Missali desumpta.

^f Aggregatum. Forte, aggregandum, ut in Bobiano legitur.

^g Etatis nostre. Hinc patet quam vetustus fuerit in Hispania cultus sancti Martini, et quam vetusta sit hæc Missa.

^h Non Martino. Locus iste oscitantia et audacia amanuensium misere corruptus est. Lege igitur ut in Bobiano adhuc legitur, et olim in nostro legebatur : Cum sciatur non Martinum martyrio, sed martyrium defuisse Martino : recte autem in Bobiano est cum sciatur, si enim loquuntur qui sanctum Martinum cognoverant.

ⁱ Unitatem. Alludit ad schisma quo, ineunte seculo v, Ecclesiæ Hispaniæ laborabant : nam cum episcopi provinciarum Carthaginensis et Bæticæ improbarent indulgentiam concessam Symphosio, Diciano, aliisque quibusdam episcopis, qui hæresim Priscillianam ejuraverant, quos neque recipere, neque cum his communicare volebant, qui eos reci-

eidem consortes simus in premio : cuius hic dilectionis edocemur exemplo.

¶ Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : vere equum et justum est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : * in depositione anniversarie commemorationis Sancti Martini Episcopi et Confessoris tui : Quem pro pietate tua et servitute sua : tam beatum labore quam munere inter Sanctorum omnium florentissimas legiones : ac felicissimos Martyrum choros et illustres : et eminentium seniorum cathedras : dextri ordinis locum tenere confidimus. Quia bona arbor bonos fructus facit : et bonus homo de bono thesauro cordis sui bona profert. Cumque in eodem Evangelio ipse docueris : ex fructibus eorum cognoscetis eos. Hunc ergo inter justos iuste numerandum testantur facta per seculum : signa post transitum : opera dum vixit : mirabilia post recessum. Cum presertim ad unum sanctitatis culmen diversus mittat ascensus. Non una est virtutum via : que glorie tue ducit ad regnum. ^b Quid enim minus est crucem ferre per tempora : quam mortem subire per vulnera ? Quid inferius est mundum vincere : quam gladium non timere ? Cum plus letaminis habeat diuturnitas crucifixi : quam sceleritas interempti. Quid supereminet affectus martyrii consummatus : quam diutius custoditus ? Non distat propter te mortificatus a mortuo : cum in utroque sit gloriosum et abuti velle quod placeat. Pugnam sustinere sine defectu : an coronam rapere sine metu ? Propositum non mutare sub spacio : an implere desiderium sub momento ? Par est ut credimus inlecebris non cedere per dolorem : ubi equalis in dilectione animus. Percussor deest : fidei non Confessor. Voluit triumphare dum militat : qui militare non destitit dum consummat. Inter carnales pugnas et spirituales insidias : laboriosius est hostem occultum superare : quam publicum. Quia non sit levius sperare semper quem caveas : quam non formidare quem videas. Jugiter in prociectu providere cautelam : quam fortiter in congressu servare constantiam. Non interest in angustia vivere serviturus : aut in pena devicere ferendum. Quotidie declinare quod decipiat : aut cum compendio ambire quod finiat. Postremo in agone Martyrum ^c et extruendam fidem : hoc semper proponitur quod horreat : hic etiam quod delectat. Ibi tormenta terrore : hic etiam blandimenta discriminari. Ibi homo nititur expugnare per amara : hic diabolus inflaqueare per dulcia. Ibi mors securitatem prestat : hic

A securitas mortem facit : ibi aliene ire impietas : hic proprie nature mobilitas inimica est. Sed in his omnibus nihil sibi sine adjutorio tuo arroget humana fragilitas : tuis muneribus delectet unusquisque deputare quod vicit. Qui tuis viribus portavit : uterque quod pertulit. Horum tu verus arbitror Deus : quos propter nos supplices quesumus : ut sicut illi tibi accepti : ita nos illis mereamur esse suscepti. De quibus hoc nobis sufficit credere : quod una amoris tui causa per diversa merita : discreto vel fine vel tempore : feliciter afflicti : veraciter probati : potenter preclari : clementer assumpti : et equaliter sint beati. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie ita dicentes. ¶ Sanctus. Sanctus. Sanctus.

B 404 *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui solus servientium sibi et primordia consecrat : et fines glorificantes exornat. Qui illorum commendat exitum finis : quorum vitam ambitio exornaverit sanctitatis. Quique hujus Confessoris sui ita est glorificatus in opere : ut non pateretur eum confundi inimicis ^d in porta loquentem. Illic quippe vir ejus mundo vita in testimonium : discipulis extitit in exemplum ^e vidit eminus sevientem consistere adversarium : quem et apertis oculis exprobravit : quo se continuo in sinu Abrae recipi veridica inspiratione prescivit. Hunc tunc Deus summe coram te pro nostris facinoribus intercessorem statue : quem dono gratie tue et vita illustrem : et mortis interminatione constituisti insignem. Per te Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Placeat tibi Domine quod offerimus : et sanctifica que tibi sanctificanda litamus : ut hoc die quo beatissimus Presul Martinus gloriosus transmigrationis evocatus est obitu : donetur a te nobis omnibus indulgentia peccatorum. ¶ Amen.

Ad Orationem Dominicam. Deus qui animam viri Sancti : ac Confessoris tui Martini soluta carnali compage : celesti collocasti in requie : ut tuorum consors existeret Angelorum : qui vita calcaverat mundum : essetque paradisi possessor : qui eremi extiterat habitator : haberetque celestis gloriam vite : qui increpato diabolo triumpharet in morte : tu nos predicti viri obitus memoriam celebrantes : actu placabiles : cogitatione facito esse felices. Quo nec opere nec cogitatione sordentes : et corde : et lingua proclamemus ad te ita dicentes. Pater noster qui es in celis.

piebant, scissa est ecclesiastica unitas, et natum schisma, quod Innocentius I tandem sustulit (Vide Innocentii I epist. 43, ad episcopos synodi Tolosanæ [Tolitanæ] apud Sirmund., tom. I Concil. Gal., pag. 36).

^a In depositione. Lege in depositionis anniversaria commemoratione.

^b Quid enim minus. Hinc illud sancti Isidori (Orig. lib. vii, c. 41) docentis duo esse martyrii genera, unum in aperta passione, alterum in occulta virtute. Confer etiam, si lubet, sanctum Chrysostomum, in homilia de sancto Eustatio (Edit. Maur., tom. II,

pag. 608) docentem coronam martyrii non morte sola, sed etiam voluntate comparari.

^c Et extruendam. Lege ad extruendam, id est, ad edificandam, excitandam fidem.

^d In porta. Alludit ad illud Ps. cxxvi, 5: Non confundetur, cum loquetur inimicis suis in porta.

^e Vidit eminus. Imo vidit cominus. Severus Sulpicius (Epist. 3, ad Bassulam) describens mortem sancti Martini: Diabolum vidit prope assistere: Quid hic, inquit, astas, cruenta bestia? nihil in me funeste reperies. Abrahæ me sinus recipit.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus A
sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui per a Confesso-
rem suum Martinum; pacem discordanti restauravit
Ecclesie: faciat vos eodem intercedente: omni pec-
cato carere. ñ. Amen. Quique illum exprobatem
Zabulum: ammirabili glorificavit in transitu: justi-
ficeat vos proprie vocationis in exitu. ñ. Amen. Et in
eius sinu post obitum receptos: vos gaudeatis: quo
idem se recipi patulis prædixit oraculis. ñ. Amen.
Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus
sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. *Require in festo Corporis*
Christi. fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine: te lauda- B
mus Domine: alleluja: alleluja: alleluja.

Oratio. Deus perennis salus: beatitudo inextima-
bilis: da quesu: ut qui ineffabili munere tuo sancta

a *Confessorem.* Sanctus Martinus passim in Mar-
tyrologis et libris liturgicis confessor et episcopus
nominatur, quibus in locis vox *confessor* stricte su-
mitur, eo sensu quo ab antiquis adhiberi consuevit,
pro eo qui coram persecutore, aut pagano, aut hære-
tico, fidem orthodoxam confessus erat; nam sanctus
Martinus ab fidei catholicæ confessionem ab Arianis
sæpe palam verberibus casus, demum in exilium
pulsus, patria extorris factus est (Soz., lib. iii, p. 3;
Severus Sulpicius, in Vita S. Martini, cap. 6). Quare
illi merito competi titulus confessoris stricto illo et
rigoroso sensu quo sanctis Hilario, Athanasio, Vi-
cetricio, aliisque, ob exilia et pericula fidei causa
perpressa, tribuitur.

b *Sperati.* Sanctos Speratum et comites martyres
in Breviario Mozarabum xii Kal. Julii officio proprio,
in Missali vero xvi Kal. Dec. et Martyrologia comme-
morant, et de his agunt xvi Kal. Aug., quæ dies cum
in Hispania cultui sanctarum Justæ et Rufinæ
fuerit dicata, necesse erat Speratum et comites in
aliam transferre. Credibile est Gotho-Hispanorum
alios die 21 Julii, alios die 16 Novembris festum
sancti Sperati et comitum ejus celebrasse, at circa
festivitate horum martyrum, unde nata sit discre-
pantia inter Missale et Breviarium Mozarabum, plane
non assequor. Bollandiani (Tom. I Martii, p. 632,
n. 7) opinati sunt, sanctum Speratum episcopum fuisse
Carthagine martyrio coronatum cum multis utriusque
seculi comitibus qui passim Scillitani martyres appel-
lantur. Sane non desunt Martyrologia et Kalendaria
quibus sanctus Speratus episcopus inscribitur. Kalendarium
Vaticanum, ab angelo Rocca Sacramentario
Gregoriano præfixum, et rursum ab Illustrissimo
Georgi ad calcem Adonis editum: XVI. Kal. Jul.,
in Carthagine, Natalis sanctorum Sperati episcopi,
Martialis, Januarii, Felicis, Aquilini, Lactantii, Ge-
nerosi, Vestæ, Donatæ, Secundæ. Kalendarium Lau-
rishamense, ab eodem Georgi (Ibid.) editum: XVI
Kal. Aug., Nat. sancti Sperati episc. et mart. Marty-
rologium Bedæ, a Martenio et Durando (Tom. VI
Cdl. max. vet. script. et monum.) editum, xvi Kal.
Aug.: Natale sancti Sperati episcopi et martyris. Sta-
bulensis (Ibid. editum) xvi Kal. Aug., in Carthagine,
Natalis sanctorum Sperati episcopi, Martialis, Januarii,
Citi, et die sequenti reliquos Scillitanos vulgo appel-
latos enuntiat. Neque obstat quod in Actis sanctus
Speratus episcopus non dicatur, nam Acta illa inte-
gra non sunt. Manifesto enim prima martyrum inter-
rogatio eorumque Christiani nominis confessio defi-
ciunt, atque adeo deficiunt quæ ad eorum statum et
conditionem pertinent, de quibus rei primum inter-

ac beata sumpserunt: sancti. ac beati esse merean-
tur. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus no-
ster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.
Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu
Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace.
ñ. Deo gratias.

Emiliani Abbatis:

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

In festo Sancti Bricii Episcopi et Confessoris:
Omnia dicantur unius Confessoris Pontificis. fol. ut
supra.

Clementini et Theodori Mart.:

Omnia dicantur plurimorum Mart. fol. 430.

In festo Sancti Eugenii Archiepiscopi Toletani:
Omnia dicantur unius Martyris Pontificis. fol. 429.

In festo Sancti Sperati: et ejus comitum.

Ad Missam. Officium.

Dabo Sanctis meis. Require in festo Apostolorum
Petri et Pauli. fol. 334.

rogabantur. Sed ne credatur sanctum Speratum
episcopum esse prohibet Pontius diaconus, qui, in
fine Vitæ sancti Cypriani, aperte asserit, sanctum
Cyprianum omnium primum in Africa sacerdotales
coronas sanguine imbuisse; ex quo enim, inquit, Car-
thagini episcopatus ordo numeratur, nunquam aliquis,
quamvis ex bonis sacerdotibus, ante Cyprianum ad
passionem venisse memoratur; ac demum concludit,
sanctum Cyprianum, in civitate ipsa in qua multa præ-
clara fecerat, primum etiam sacerdotii celestis insignia
glorioso cruore decorasse. Quæ sane nunquam scrip-
sisset si sanctus Speratus fuisset episcopus, non
quidem Carthaginensis, sed vel Scillitanus, et mar-
tyr: nam memoria tam insignis martyrii adeo cito
deleri non potuit. At quamvis sanctus Speratus epi-
scopali dignitate insignitus non fuerit, præcipuus ta-
men inter martyres qui cum eo passi sunt habebatur,
et se tanquam eorum antesignanum gerebat: nam,
ut ab Actis martyrii habemus, ille proconsuli pro
omnibus respondebat, et postquam in omnes senten-
tia mortis prolata est, subdunt Acta, apud Baronium:
Speratus et qui cum eo erant omnes dixerunt: Deo
gratias; et cum e tabella proconsul sententiam dice-
ret, Speratum ante alios nominat, tanquam cætero-
rum instructorem et ducem; et in Martyrologiis Ro-
mano Parvo, sancti Cyriaci ad Themas, reginæ
Christinæ, Barberino, Genuino Bedæ (juxta optimum
Codicem Veronensem, qui distincte Sperati nomen
exaratum habet. [Vid. prol. ad tom. I V Anastasii, pag.
82]), Adonis, Usuardi, Ne'keri, aliisque, in quibus
Scillitanorum martyrum nomina signantur, sanctus
Speratus constanter primum locum tenet. Hinc sus-
picor, eum aut presbyterum, aut archidiaconum fuisse.
In hymno Breviarii Mozarabum, qui utique antiquus
est, sanctus Speratus se sociosque Christi ministros
appellat: Christi minister ego sum, quosque videtis
socios tales adesse credite; quod, nisi sensu translate
dictum sit, diaconis rite convenit. Et in Martyro-
logio Otoboniano ad calcem Adonis Georgi edito,
Speratus et socii diaconi scribuntur: XVI Kal. Aug.,
in Carthagine, Natalis sanctorum Sicala diaconorum
Sperati, Martialis, Chilai, Vestarii, Felicis, Aquilini
Lactantii, Generosi, Vestæ, Januarii, Donatæ, Secundæ,
sub Saturnino præfecto passi. Facile est animadver-
tere Sicala mendose scriptum esse pro Scilla, aut
Scillitia; at si omnes isti diaconi, nimis multi sunt,
et sane non omnes diaconi, nam Vestæ, Donatæ, et
Secunda feminae erant, fortasse Speratus de viris
tantummodo, qui secum capti fuerant, loquitur, ii
autem duo erant; siquidem Acta, apud Baronium,
in prima interrogatione quinque socios addunt Spe-

Oratio. Laudamus te Domine. *Requie in Omnium A* *minum. Quere in communi plurimorum Martyrum*
Offerentium. fol. 221.

Prophetia. Iusti in perpetuum vivent et apud Dom-

fol. 430.

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
a. Et eum.

rato, scilicet Narzalem, et Cithinum viros, Donna'am, Secundam et Vestinam feminas, quibus postea sex alii adduntur; nam in citatis Actis sententia mortis duodecim nominatim continet: Proconsul . . . dedit in eos sententiam, per exceptorem dicens sic: Speratum, Narzalem, Cithinum, Veturium, Felicem, Acyllinum, Latontium, Jannariam, Generosam, Vestinam, Donatam, et Secundam, Christianos se esse confitentes, et imperatori honorem et dignitatem recusantes, capite truncari precipio. Hæc cum essent e tabella recitata, Speratus et qui cum eo erant omnes dixerunt: Deo gratias, etc. Atque adeo comites sancti Sperati undecim fuere, sex viri, et quinque femine, quas simul cum Sperato Romanum Parvum, Bedæ, Adonis, et his recentiora Martyrologia, Scillitanos martyres appellant; at contra Martyrologia Hieronymiana hos a Scillitanis martyribus aperte distinguunt, eodem tamen die passos esse enuntiant quo Scillitani. Mirum quoque est quantum in nominibus horum martyrum Acta passionis eorum et Martyrologia inter se discrepent; hinc Florentini dubitationes circa Acta illa quæ em. Baronius (Annal. tom. 11, ad. an 202) edidit, an sint martyrum Scillitanorum, ut em. Baronius contendit, in cujus sententiam eunt D. Theodoricus Ruinart (Act. mart. pag. 75), Tillemontius (Tom. 111, pag. 15, 658), et Bollandiani (Tom. IV Julii, a pag. 204); an potius, ut Florentinus suspicatur (In not. ad. Mart. Lucense, die 17 Julii), sint Acta sancti Sperati et comitum ejus, Acta vero Scillitanorum nondum esse detecta. Neque ad scrupulum evellendum quem Florentinus movit satis est liberiorum incuriam et ignorantiam accusasse, aut contra auctoritatem Hieronymianorum, Bedæ, aliorumque eo recentiorum, Martyrologia citas-e: nam errores qui ex oscitantia amanuensium oriuntur lere nunquam ad omnes Codices pertingunt; at Apographa Hieronymiana cuncta sanctorum Speratum a Scillitanis distinguunt. Imo Gilonense Martyrologium de Scillitanis silet, quod in aliis quibusdam observare licet, quibus tamen sanctus Speratus enuntiat. Præterea duodecim illi martyres neque in Actis passionis eorum, neque in Missali aut Breviario nostro, neque in ullo monumento, Martyrologio Bedæ, aut Romano Parvo vetustiore Scillitani appellantur; unde igitur habuit Beda hos esse Scillitanos? Erat Carthagine celebris basilica Scillitanorum, quam Vandali suo cultui addixerunt (Vict. Vit. de Pers. Vand., lib. 1). De Scillitanis Kalendarium Carthaginense: XVI Kal. Aug., sanctorum Scillitanorum. Possidius (Indic. cap. 9) quoque ineminit de sermone sancti Augustini per natalem sanctorum martyrum Scillitanorum, qui adhuc latet: nam sermo 285 (Edit. Maur.) inscribitur de Martyribus Massilitanis, de quibus xi Kal. Augusti agit Kalendarium Carthaginense. Est et sermo 155 (Ed. Maur.) sancti Augustini de verbis Apostoli, qui, ut titulus præfert, habitus fuit in basilica sanctorum martyrum Scillitanorum. Eodem modo sine ulla nominum distinctione vetustissimis Hieronymianis tabulis xvi Kal. Augusti inscribuntur et Scillitanorum; nam fortasse usus obtinuerat ut Carthagine hoc nomine appellarentur omnes ii martyres quorum reliquæ in basilica Scillitanorum depositæ colebantur, etsi omnes Scillitani non forent; et duodecim illi martyres, quamvis aliqui eorum Carthaginenses forent, omnes Scillitani vulgo nuncupabantur; saltem hoc sensu sanctorum Speratum et Scillitanis martyribus unum fuisse est valde credibile. Nam nisi sub generali appellatione Scillitanorum sanctus Speratus comprehendatur, de eo nulla fit mentio in Kalendario Carthaginensi: est autem prorsus inverisimile insignem martyrem, qui gloria miraculorum Carthagine flore-

bat, a scriptore Carthaginensis Kalendarii prætermisum esse. De sancto Sperato canit hymnus Gottho-Hispanus

Hanc urbs præpollens Africæ
Carthago servat martyrem,
Amplectitur occiduis
Christo dicatus populus.
Floret ejusdem tumulus
Eximius virtutibus,
Ut passionis gloriam
Amplificent miracula.

Credibile autem est hosce martyres dictos esse Scillitanos ab oppido proconsularis provinciæ quod Scylla apud Notkerum (In Martyrol., ad 17 Julii) denominatur, ab aliis Scillita dicitur, eratque sede episcopali ornatum. In collatione Carthaginensi anno 411 occurrunt Faustinus episcopus plebis Scillitanæ, et ibidem Possidius ejusdem loci episcopus, et inter eos qui subscribunt epistolæ synodicæ ad Paulum Constantinopolitanum Patriar., gratia Dei, episcopus sanctæ Ecclesiæ Scillitanæ. Martyres Scillitani passi creduntur anno æræ vulgaris 200, Tib. Claudio Severo et Aulidio Victorino cons., jussu Saturnini proconsulis gladio decollati: utrumque ex Actis eorum habetur; is autem Saturninus qui primus in Africa gladium in nos egit, ut loquitur Tertullianus (Ad Scap., c. 3), postea lumina amisit, qui an Valgius, an Vigilius, an M. Gellius Saturninus dictus fuerit, videsis apud Panellum in notis ad citatum Tertulliani librum ad Scapulam, cap. 3. Pleraque exstant exemplaria Actorum martyrii, ut creduntur, Scillitanorum: prima edidit em. Baronius (Tom. 11 Annalium, ad an. 202), alia D. Th. Ruinart (Act. mart., a pag. 77), alia Bollandiani (Tom. IV Julii, a pag. 214), quorum optima, et quæ proxime ad proconsularia accedunt, Baroniana videntur. Cultum sanctorum Sperati et comitum vetustum esse in Hispania, præter hymnum Breviarii Mozarabum, qui ad ea tempora spectat quæ Vandalorum in Africa dominatum præcessere, probat Elipandus, qui in epistola ad Alcuinum (Opus. Alcuin., col. 917, Edit. Paris.) citat missam sancti Sperati. Advertendum autem, orationem quam citat, non in Missali, sed in Breviario, ad matutinas laudes sancti Sperati, legi, et notum est antiquiores horas canonicas missas appellasse. Illud etiam animadvertendum, Elipandum, levi mutatione, voces catholice scriptas ad sensum suum fraudulenter detorquere, quam ejus fraudem Alcuinus suboluerat. Sic enim in oratione legitur: ingeniti Patris, unigenite Filius Dei... qui ab arce sedis etheræ, hujus mundi infima petens, ad adoptivum hominem non horruisti vestimentum sumere carnis, et ad liberationem fidelium non es dignatus, etc.; at Elipandus scripsit: qui . . . hujus mundi infima petens, adoptivi hominis non horruisti vestimentum sumere carnis, etc. Cultus sancti Sperati, qui in Africa p-ne extinctus fuerat, incunte sæculo ix in Occidente plurimum crevit. Nam cum, anno 806, Rathbertus, Caroli Magni legatus, et Perside rediens, Carthagine appulisset, ibique, magno suo dolore, vidisset basilicas Christianorum desertas, concedentibus Saracenis, susulit corpora sanctorum Cypriani, Sperati, et caput sancti Pantaleonis, eaque secum in Galliam transtulit. Sacra reliquæ prius in Arelate depositæ sunt; deinde petenti Ledrado, Lugdunensi archiepiscopo, ab imperatore Carolo concessæ; ejus cura Lugdunum delatæ, in ecclesia sancti Joannis Baptiste conditæ fuerunt (Ado, in Chron., ad an. 806, et in Mart., ad diem 14 Sept.). Utriusque translationis, Arelatensis et Lugdunensis, historiam Agobardus carmine complexus est. (Agobard. op. r. tom. 11, pag. 320, Edit. Baluz.). Tillemontius

Psallendo. Sancti tui Domine sicut palma flore-
bunt. Plantati in domo tua Domine. *Ps.* Bonum est
confiteri Domino : et psallere nomini tuo altissime.
P. Plantati.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios
(II, 2 cap. I).

Fratres. Noramus vos ignorare de tribulatione no-
stra : que facta est in Asia. Quoniam supra modum
gravati sumus **405** supra virtutem : ita ut tederet
nos etiam vivere. Sed ipsi in nobis ipsis responsum
mortis habuimus ut non simus fidentes in nobis :
sed in Domino qui suscitavit mortuos. Qui de tantis
periculis eripuit nos : et eruit : in quem speravi-
mus quod et adhuc eripiet : adiuvantibus et vobis
in oratione pro nobis : ut ex multarum personarum fa-
cierum ejus que in nobis est donationis : per multos
gratiae agantur pro nobis. Nam gloria nostra hec est
testimonium conscientie nostre. Quod in simplicitate
et sinceritate Dei : et non in sapientia carnali : sed
in gratia Dei conversati sumus in mundo : abundan-
tius autem ad vos. Non enim alia scribimus vobis :
quam que legistis : et cognovistis. Spero autem quod
usque in finem cognoscetis : sicut et cognovistis nos
ex parte. Quia gloria vestra sumus : sicut et vos no-
stra in die Domini nostri Jesu Christi. *A.* Amen.

Evangelium. Vicens turbas ascendit in montem.
Quere in festo omnium Sanctorum. fol. 400.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
A. Et cum.

Lauda. Alleluia. Ps. Gaudete justi in Domino.

Sacrificium. Mirabilis Deus in.

Require in festo omnium Sanctorum. fol. ut supra.

Missa. Generalibus Sanctorum exemplis : ac bea-
torum Martyrum Sperati vel comitum ejus magiste-
riis eruditi : eterno Regi Domino fratres charissimi
supplicemus : ut nobis quoque fidei calore concessio
prestat etiam semper de inimicis nostris ferre trium-
phum. Eorumque nos quesumus tu Deus Pater omni-
potens imitatorum efficias quibus et victorie palmas :

(*Hist. eccl. tom. III, pag. 135*). et Baluzius, in notis
ad Agobardum (*Pag. 145*), ex Sigisberto (*in Chron.*),
statuunt, corpora sanctorum Cypriani, et Sperati, et
caput sancti Pantaleonis, anno 802, in Galliam ab
Isaaco Judæo, qui solus e legatis Caroli Magni super-
stes fuerat, delata esse. At potior est auctoritas Ado-
nis, qui temporibus quibus hæc contigerunt proxime
vixit, quique tradidit hæc reliquias anno 806 a Rat-
berto esse translata. Hollandiani (*Tom. IV Jul.*,
pag. 212) animadvertunt, vetustos chronographos
rerum Francicarum prodidisse, Carolum Magnum bis
misisse legatos in Persidem, atque e prima legatione,
duobus in itinere extinctis, solum rediisse Judæum
Isaac, anno 802; at e secunda legatione, anno 806,
Ratbertum cum aliis salvum rediisse; hæc bipas lega-
tiones Sigisbertum non distinctisse, eaque de causa
translationem corporum sanctorum Cypriani et Spe-
rati in an. 802 coniecisse. Mabillonius (*Annal. Be-
nedict. lib. xxxvii, n. 94, ad an. 877*) refert, corpora
sanctorum Cypriani, et Sperati, et caput sancti Pan-
taleonis, jussu Caroli Calvi, in monasterium Compen-
diense translata esse, quo etiam corpus sancti Cor-
nelii aliasque reliquias deferendas curaverat. Idem
refert D. Th. Ruinart (*Act. Mart., pag. 76*). Non desunt

A et immortalitatis eterne dedisti coronas. *A.* Amen.

Alia Oratio. Dignanter ad te Domine repetitas pre-
ces revolute supplicationes et ammittis : in hac que-
sumus Sanctorum Martyrum tuorum Sperati vel co-
mitum ejus celebritate benignus indulge. Ac presta
precamur omnipotens Deus : ut quicquid totius orbis
Dominus palmo mensus amplecteris : excelsæ etiam
virtutis tue brachio propicius tuearis. *A.* Amen.

Post nomina. Oratio. Martyrum tuorum Domine
virtutibus congaudentes : per eorum te gloriosa me-
rita precamur acclives : ut offerentium vota vel mu-
nera dignanter acceptes : et peccantium omnibus
remissione concessa : spiritus etiam defunctorum in
pace refrigeres. *A.* Chorus. Amen.

Ad pacem. Oratio. Quoties in tuis laudibus Do-
mine Martyrum tuorum Sperati : vel comitum ejus :
passionum deferuntur insignia : humanis toties oc-
currunt votis te miserante subsidia. Petimus ergo :
ut eisdem intercedentibus pacem tuam nobis domes
in terris : quam illi se gaudent te largiente possidere
in celis. *A.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Do-
mine : nos in tuis laudibus jugiter exultare : tibi que
semper gratias agere. Qui tantum fidei robor Mar-
tyribus : Confessoribus : Virginibusque tuis largitus
es : ut impressis flammis corporibus non cederent :
virili animo penarum ergastula vincerent : et inde
ultricia abdicarent tormenta : unde tibi propitiam
jam cernebant victoriam. Tantus est amor nominis
tui Domine : ut nihil ille mortis prevaluerit appa-
tus : nec cesserit inlata pena tortoribus. Non laceratum
ferro corpus animos fidelium inclinavit : non
scissum sulcis latus : fidem professam virtutis ex-
cludit : nec illis sanguine fluxus ungularum stridor
provocatus : vocem supplicantis exegit. Hec est tuo-
rum Martyrum Virginumque corona : et virtutum
celestium palma : quoniam fortiora sunt vulnera
militum tuorum : quam carnificum. Precamur ergo
Domine Deus noster : ut qui eorum virtutibus trium-
phum glorie prestitisti : nostris semper precibus pla-

tamen qui negent, corpus sancti Sperati Lugduno esse
amotum (*Tillem., Hist. eccl. tom. III, pag. 135, et*
tom. IV, pag. 197). Sane Ado, qui in Martyrologio,
ad diem 14 Septembris, juxta Codices quibus uti
sunt Rosweyda et Georgius, corpus sancti Cypriani
jussu Caroli Calvi ad Compendiense monasterium
translatum asserit, de translatione corporis sancti
Sperati omnino silet. Et die 17 Julii, in Codicibus
Georgii, de translationibus reliquiarum sancti Spe-
rati nullam facit mentionem; at in Codicibus Ros-
weydi aperte testatur : Eorum reliquias (Sperati et
Scillitanorum) venerantur Lugduni, in basilica beatis-
simi Joannis Baptistæ. Cæterum Romæ, in basilica
sanctorum Joannis et Pauli, Scillitanorum martyrum,
præter Sperati, depositas esse reliquias scribit Ba-
ronius, in notis ad Martyrologium, die 17 Julii.

a Psallendo. Ex psal. lxi, 13, 14. *Ps.* Ibid., 1.

b Cap. I. Vers. 8-15.

c Speravimus. Vulg., Speramus.

d Facierum. Delicti in Vulgata.

e Ammittis. Lege Admittas.

f Fortiora. Fortissime : Quoniam fortiora sunt ad
ferendum vulnera militum tuorum pectora, quam manus
carnificum ad inferenda.

catus occurras. Ut nos quoque te laudemus in terris : A sicut illi jugiter laudant in celis : ita dicentes.

ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : semper et benedictus tu Domine Deus omnipotens : quem providebant Sanctus Speratus : et socii ejus in suo conspectu : qui a dextris eis fuisti : ne unquam commoverentur : te laudat indesinenter omnis exercitus Angelorum. Deum Dominum ac redemptorem eternum.

406 *Post pridie. Oratio.* Mirabilem te in Sanctis tuis Domine confidentes : ac resurrectionis Domini nostri Jesu Christi gloriam predicantes : per eorum te deprecamur piissimas preces : quos in agone certaminis reddidisti victores : ut de illo invisibili ac profluo fonte : quo illi vitam eternam potare non cessant : a spiritum sanctificationis emittas : qui oblatum hoc sacrificium celesti rore pinguescere faciat. Quod dum a te Domine sumpserimus sanctificationem : tuoque munere fuerit visceribus nostris infusum : omni nos benedictione relectos : atque ab omni onere peccatorum absolutos : nos semper sentiamus atque liberos. ñ. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Peccatorum nostrorum consocii fratres charissimi : suffragia Sanctorum Martyrum Sperati vel comitum ejus instantes queramus. Et qui divino pro nostris meritis videmur egere auxilio : omnes pariter clamemus atque dicamus. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Benedictio vos Domini comitetur semper in terris : que suorum Martyrum Sperati vel comitum ejus animas assumpsit in celis. ñ. Amen. Quod ex ore nostro in officium benedictionis egreditur : Sanctorum meritis in vos divinitus compleatur. ñ. Amen. Quique ad hanc solennitatem hodie devotissime convenistis : optata vobiscum gaudia reportetis. ñ. Amen. Quod ipse prestare dignetur : cujus regnum et imperium sine fine permanet in secula seculorum.

a *Spiritum.* Sanctum Spiritum appellant Spiritum sanctificationis, qui a Deo mittatur ad oblatum hoc sacrificium sanctificandum, atque adeo ad dona consecrata omni celesti benedictione replenda, quæ rite communicantibus infundantur.

b *Acisceli.* Sanctum Aciscelum martyrem Cordubensem, sub Diocletiano et Maximiano, capite truncatum anno 303 Missale et Breviarium Mozarabum, Orationale Gothicum et Martyrologia Adonis, Flori, Usuardi, et Romanum Baronii, die 17 Novembris commemorant, die vero sequenti xiv Kal. Decembris Hieronymiana de eo agunt. Ex illatione hujus missæ habemus, sanctum Aciscelum antea fidei causa verbera, opprobria et exilium passum fuisse, an sub Diocletiano, an sub alio persecutore incertum, Prudentius (*Hymn. 4 de Coron.*) de Aciscelo canit :

Corduba Aciscelum simul et Zoellum
Tresque coronas.

Martyres scilicet Faustum, Januarium et Martialem, de quibus supra egimus. Sancti Acisceli ædes, in qua sacrum ejus corpus sepultum jacebat, haud procul ab urbe Corduba sita erat : hanc ædem et sepulcrum martyris, cum Agila rex Gothorum, in contemptum religionis catholicæ, profanasset, dignas impietatis

penas, brevi postea dedit. Nam erumpentibus Cordubensibus, quos obsidione gravi premebat, partem exercitus, interfecto filio, et thesaurum omnem cum insignibus opibus perdidit : soluta obsidione, ipse victus Emeritum se recepit, qua in urbe a suis interfectus est. hæc sanctus Isidorus in Chronico Gothorum, edito a Labbeo (*Bibl. manuscr. libr., tomo I, pag. 67*), quæ in vulgatis Editionibus frustra quæsieris. Adverte, apud Labbeum (*Loco citato*) errore amanuensis, *Beatissimi martiris Sacicli* perperam, pro *Acisceli*, nomen scriptum esse. Sancto Aciscelo martyri quædam Martyrologia addunt sanctam Victoriam : at Missali et Breviario nostro inscribitur *Acisceli et comitum*, inter quos forte Victoria fuit. Tradunt Ado et, ex eo, Usuardus, Cordubæ ob commendationem pretiosæ mortis eorum rosas ortas divinitus florescentes colligi die festo sancti Acisceli. Martyrologia Hieronymiana vetustiora de sancta Victoria silent : de rosas tamen Lucense Florentini meminit sic xiv Kal. Dec. : *In Spania, Corduba civitate, Acisceli martiris. Hac die colliguntur ibidem rosæ.* Similia in Gellonensi leguntur : at Corbeienae Bacherii silect de rosas. Plura de sancto Aciscelo, si vacat, legas apud Tamaum de Salazar in Martyrologio Hispano (*Tom. VI, pag. 204*).

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Propitiare Domine supplicationibus nostris : et exemplo Martyrum tuorum Sperati vel comitum ejus flammam in nobis accende claritatis. Et quorum nos jubes esse imitatores : ita presta esse participes.

ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis : et omnia regis in secula seculorum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. ñ. Deo gratias.

In festo Sancti b Acisceli et Victorie Martyrum :

Ad Missam. Officium :

Et omnia alia dicantur plurimorum Martyrum excepta Missa.

Missa. Beatissimi Acisceli magnam solennitatem fratres charissimi celebrantes : divine omnipotentie maximas exsolvamus laudes : post triumphum sui Martyris grates : et pro nostro certamine feliciter consummando pari affectu fundamus humillimas preces. Ejusque largissimam bonitatem suppliciter obsecremus : ut sicut ei non solum contulit meriti dignitatem : verum etiam martyrii incommutabilem tribuit charitatem : ita etiam nos quos adoptionis sue gratissimo munere decoravit : justitia indutos faciat ejus assequi dignitatem. Et peracto luctamine mundi : indulgentie beneficio : concedat nitorem charitatis perpetue adipiscere. Atque sicut ejus muneris : ut vite hujus ille premia contemneret : dum future perennem gloriam affectaret : ita ipsius sit gratie : ut temporales corde fixo inlecebras respiciamus : et sempiterna gaudia feliciter expectemus : ut hujus Martyris apud Deum suffragiis muniamur : ex cujus festivitate gloriosum incarnationis divine inchoamus celebrare adventum. ñ. Chorus. Amen.

Alia Oratio. Sempiternæ atque in Sanctis gloriose

et ammirabilis Deus : respice quesumus hujus fidelis A populi tui religiosissimum conventum : in recordationem tui Martyris Aciseli : ad laudandum te unanimiter congregatum. Et cunctorum qui prospicis votum : placidum accommoda paterne pietatis affectum. Reple singulorum corda dono spiritus principalis : et a cunctis expelle viciū infructuosi timoris. Ut pro veritate discamus indubitanter animas ponere : et ad celestem gloriam obtinendam totis viribus festinare. Hec vero pura libamina sacrificii salutaris sereno obtutu respiciens : ita nostris oramus precibus semper adesse digneris : quo et pro obsequiis **407** Martyris tui Aciseli largus nobis remunerator existas : et in die adventus tui faciem tuam nobis placatus ostendas. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. O quam admirabilis es hodie Domine : in oculis plebis tue Martyris tui Aciseli B palma triumphalis victoriae. Dum gloriosus hic dies festivitatis ejus : et adventus tui laudabilis ^a exornatur : et passionis ipsius titulus inlustratur. Pro quo quesumus Domine clementiam tuam : ut effusus ejus cruor tam offerentibus : quam defunctis obtineat criminum veniam : et adventus glorie tue inlustret pectora nostra. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Pax Domine quesumus servetur in famulis : que olim est habita plenissime in electis. Ut sicut per eam Sanctus Martyr tuus Aciscus : et dilectione adventus tui flagrabat : et passionis inlate verbera sustinebat : ita quoque nos per eam et carnalium viciorum inlecebras evincamus : et adventum incarnationis tue devotis mentibus celebremus. *ñ. Chorus. Amen.*

Inlatio. Equum et justum est : dignum : et pulcrum est : nos tibi semper gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui sancto suo geminam Acisclo coronam donavit : dum in eo et meriti honorem : et martyrii dignitatem mirabiliter consummavit. Qui secutus est ingressu impigro Dominum Salvatorem : et impios contempsit furore sacrilego sevientis. Currebat enim alacer per metas seculi ^b audientis : ut apprehenderet bravium perpetue claritatis. Toleravit exilia. Sustinuit obprobria : tantum ne fraudaretur celesti victoria. O beata passio sancti Martyris : qui caput calcavit tortuosi serpentis : et hostiam obtulit sui beatissimi sanguinis. Elegit caput mortalibus membris infixum abscisioni subicere : quo posset capiti sempiterno suum caput infigere : et cum ceteris Sanctis sanctam Domino gloriam decantare. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

^a *Exornatur.* Forte, *exordium* : nam Gotho-Hispani a festivitate sancti Aciseli Adventum inchoabant, ut patet ex oratione *Post Sanctus* in qua : *Ex cujus festivitate moris nostri est adventus Filii tui gloriam in laudibus inchoare* ; et rursus in *Benedictione* dicitur : *Omnes qui beati martiris Aciseli festum excolitis, et divinae incarnationis mysteria amodo celebranda in laudibus inchoatis, etc.*, et in *Breviario* similia leguntur. Sed circa initium Adventus varia fuit Ecclesiarum Hispaniae disciplina, ut in praefatione innotui.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus et ammirabilis : Dominus noster Jesus Christus Filius tuus. Qui beatum Martyrem suum Aciscum : et virtutum floribus exornavit : et passionis gloria extulit. Quesumus igitur Deus Pater : ut eo suffragante detur nobis perseverantia bone vite : ex cujus festivitate moris nostri est adventus filii tui gloriam in laudibus inchoare. Per ipsum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Oblatum tibi hoc sacrificium : inlustratione quesumus adventus tui omnipotens Deus sanctificetur. Quo mereamur omnes qui hunc diem Martyris tui Aciseli annua celebritate excolimus : nostrorum criminum veniam eo suffragante percipere : et horum perceptione libaminum mundati a crimine : regnum tuum ammirabiliter prestolare.

ñ. Amen.

Ad Oratorem Dominicam.

Omnes nos : qui terribilem adventum tuum Domine expectamus : refoveat et confortet ille veritatis spiritus : quo Martyr tuus Aciscus ad subeunde passionis certamen est roboratus. Ut sicut idem Martyr tuus eodem spiritu in se permanente : post consummatum supplicium meruit consortium beatorum : ita nobis eodem nunc pro nobis interpellante : mereamur nostrorum obtinere veniam delictorum : cum his quibus nos docuisti verbis exclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

C *Benedictio.* Omnes qui beati Martyris Aciseli festum excolitis : et divine incarnationis mysteria amodo celebranda in laudibus inchoatis : benedicamini dono spiritus principalis. *ñ. Amen.* Amor adventus Dei emaculet vos ab omni delicto : quo possitis post transitum Martyris sui Aciseli adunari consortio. *ñ. Amen.* Ut celebritas adventus Domini vos exuat a crimine : et obsequium Martyris eternam vobis preparet mansionem. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.*

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi.* fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine **408** te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio plurimorum Mart. fol. 426.

In octava Sancti Martini :
Omnia dicantur ut in festo ipsius. fol. 402.

In Sancti ^b Romani Martyris :
Ad Missam. c Officium.

Sanguinem justorum requiram ego : dicit Domi-

^b *Romani.* Sanctum Romanum exorcistam et diaconum Caesariensem, qui Antiochia, anno primo persecutionis Diocletiani, generoso, si quis unquam alius, martyrio coronatus est. Menologia Graecorum et Martyrologia Latinorum die 18 Novembris enuntiant. Antiquum esse ejus in Hispania cultum, probat hymnus

^c *Officium.* Ex ps. ix, 13 et Apocal. xxi, 3. *ñ. Sap. v, 17.*

nus : et habitabo cum eis in regno meo : alleluja : A Dominum est merces eorum. P. Et habitabo. ⁊ alleluja. ⁊. Iusti autem in perpetuum vivunt : et apud Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui San-

bat hymnus Prudentii 10 de Coron., in Gallia, homelia sancti Eucherii Lugdunensis episcopi (*De S. Romano*) quae sub nomine Eusebii Gallicani in Bibliotheca Patrum legitur (*Tom. VI, pag. 677, Edit. Paris.*), et ecclesiae Viennae et Lugduni ejus novissimi saeculis v et vi erectae (*Tillem. Hist. eccl. tom. III, pag. 624*), de Colonia, Hist. Ruer. Lugdunen. (*T. II, pag. 297*). In Missali Mozarabum missam propriam habet; in Brevevis officium proprium, et pleraque orationes in Orationali Gothica (*Pag. 6*). De eo tamen Martyrologium Bedae Genuinum, et libri liturgici Romani antiqui silent. Martyrium sancti Romani fide describit Prudentius (*Hymn. 10 de Coronis*). Insuper et lingua ejusdem diligenter scribit Eusebius Caesariensis (*Hist. eccl. lib. viii : de Mart. Palest., cap. 2. Edit. Vales.*), et rursus idem Eusebius (*Lib. II de Resur. et Ascens.*) attingit martyrium sancti Romani, et multa supplet quae in libro de Martyribus Palaestinis omiserat. Est hic liber, sive sermo, unum ex quatuordecim opusculis Eusebii Caesariensis editis a Sirmondio (*Opus. Sermon. tom. I*), quae, quamvis Latine tantum existat, tamen Sirmondus, Hen. Valesius, Tillemontius, Ruinartius, alique passim, tanquam genuinum Eusebii Caesariensis fetum, laudant (*Vid. Oudinum, de Script. eccl. tom. I, col. 373; Dupin, tom. II, p. 9; De Remigium Cellier, tom. IV, cap. 8, art. 13*). Gualterus Cave ea opuscula tribuit Eusebio Emiseno, cujus hac in re iudicium absurdum plane Oudinum pronuntiavit (*Ibid.*). Sunt praeterea Romani hinc hominibus inter opera sancti Chrysostomi (*Edit. Maur. tom. II, a pag. 611*). Harum prima, quae tota versatur circa sanctum Romanum, excisa lingua, loquentem, ut omnes fatentur, est fetus genuinum sancti Chrysostomi; alteram, ob styli, inquit, diversitatem, aliqui a sancto Chrysostomo abjudicant, alii, et hi harum rerum periti, sub nomine sancti Chrysostomi eam citant. Certe hanc styli diversitatem Fronto Duceus non animadvertit; et in Editione Maurina hae hominibus in appendicem rejecta non est. Tillemontius (*Tom. V, pag. 206*) eam presbytero Antiocheno tribuit, et D. Bernardus de Montfaucon (*In adiutorio, praevia*) putat ejus esse presbyteri cui munus concionandi alternatum cum Chrysostomo Flavianus imposuerat. Ad veritatem rerum quae de sancto Romano narrantur, parum refert an haec secunda homilia sit sancti Chrysostomi an presbyteri anonymi concionatoris, quandoquidem utroque historiae martyrii sancti Romani probe noverat. In hac homilia de pueri martyrio fusa agitur, et sanctus Romanus dicitur occasionem praebuisse passioni suae, se opponendo praefecto, cum in ecclesiam Christianorum sacrificaturus irrumpere vellet. Existat quoque homilia Eusebii Gallicani de sancto Romano, de qua supra mentionem feci, sive ea Eucherii Lugdunensis, et passim traditur, sive alterius aequae antiqui tractatoris sit, in qua etiam quaedam de infantis martyrio leguntur, et Romanus, sine lingua loquens, laudatur. Acta praesidialia martyrii sancti Romani olim legebantur, quae praefectus diligenter transcripta Diocletiano miserat. De iis meminit Prudentius (*Hymn. 10 de Coron.*) eaque perlegerat; horum etiam exemplaria in Ecclesia Antiochena conservabantur, ut par est credere. Acta quaedam sancti Romani apud Moubritium et Surium habentur, et pariter (*Tom. II, a pag. 17*) exstant inter Acta martyrum Orientalium et Occidentalium et Codice Syriaco in linguam Latinam translata ab illust. Stephano Evodio Assetano, archiepiscopo Apamensi; sed haec Acta praesidialia non sunt, imo medica manu indigent. Passus est sanctus Romanus anno aete vulgaris 305, anno primo persecutionis Diocletiani, die septimo decimo mensis Dii, quod est apud Romanos ante diem xv Kalendas Decembris, inquit Eusebius (*De Mart.*

Palest., cap. 1), et reipsa die 15 Novembris in vetustis Apographis Martyrologii sancti Hieronymi, Lucensi Florentinii, et Corbeiensi Bacherii enumeratur Ceterum Romanus, et die sequenti Antiochia Romanos, Barale, etc. Forte Eusebius morem Ecclesiae suae in annotanda morte sancti Romani secutus est. Certe in Menologiis Graecorum, et Martyrologiis Latinis coexistit, non die xv, sed xiv Kal. Decembris. Emendatissimus Baronius opinatus est duos existisse Romanos qui Antiochia passi sunt, quos in unum Prudentius conflaverat (*In not. ad Martir. Roman., die 18 Nov.*). In eandem sententiam ivit eruditissimus Florentinus (*Not. ad Mart. Lucense, die 17 et 18 Nov.*). Rationes illis sunt quod Graeci in Menologiis duos Romanos colunt; quod horum alter solus, alter cum puero passus sit; quod alter martyrium subit quia Christianus ad defabra decorum cunctis libera voce redargueret; alter quia praefectum ecclesiam ingredi volentem prohibuerit; demum quod alter Romanus fuerit clericus, alter monachus. Haec argumenta infra examinabo diligenter. Huic contraria sententia tenet, unum existisse Romanum martyrem Antiochensem. In hanc ivit Fronto Duceus (*In not. ad hom. 1 S. Chrys., ibi, pag. 99*), quem secuti sunt Valesius (*In not. ad Euseb. lib. de Mart. Palest., c. 2*), Tillemontius (*Hist. eccl. t. V, pag. 669*), Ruinartius (*Aet. Mart., pag. 379*), pluresque alii. Inter utramque hanc sententiam dubius haeret Sollerius (*In not. ad Usuard., die 18 Nov.*) omnemque difficultatem atque ingentem examinanda seponit. Mihi, ut in materia difficili, eorum opinio magis placet qui unicum admittunt Romanum martyrem, eundemque diaconum Caesariensem, Antiochia passum, nec potest Prudentium, aut incerta rerum, aut ostendi carmine evasa, e duobus unum finxisse Romanum, sed praecipua martyris gesta, et Dei miracula in ejus passione patrata, fidei narrasse, uti in Actis praefectoris legerat. Non tamen censendus est ipse Acta transcripserit, nam carmen panxit, eoque ob causam minuta quaedam praetermissit, et in concionibus proluxit est, in quibus credibile est eum dicere sancti Romani fusius explicasse. Nam et sanctum Romanum in tormentis positum plura in contemptum idolorum et ad Dei veri laudem dixisse, innuunt Prudentius cum eo *fortem Dei assertorem* dicit, et sanctus Chrysostomus cum ait, eum, instar citharae et cymbali percussit, carmen pietatis edidisse. Ceterum cardo hujus difficultatis in silentio Eusebii Caesariensis (*Lib. de Mart. Palest., cap. 2*) vertitur; at ille (*Ibid.*) haud obsecro se multa praetermisisse innuit; nam si nihil in passione sancti Romani contigerat praeter ea quae in citato libro refert, qua fronte dicere potuit, Romanum generoso, si quis alius unquam, martyrio decoratum esse? At si dixerimus Eusebium in libro de Martyribus Palaestinae pleraque ad martyrium sancti Romani spectantia de industria omisisse, difficultas omnis evanescit. Multa autem omisisse Eusebium et Prudentii (*Hymn. 10 de Coron.*), et Chrysostomi (*Hymn. 1 de S. Rom.*) et anonymi, qui forte Chrysostomus est (*Hymn. 2 de S. Rom.*), et ipse Eusebii (*Lib. II de Resur. et Ascens.*) probat auctoritas. De industria ista praetermissa esse haud dubitandum est, cum ea ignorasse Eusebium vix sit credibile; sed quia Romanus, cum Antiochia passus fuerit, inter Antiochenos martyres potius numerari debuit, quam inter Palaestinos, ad quos gente, non martyrio, pertinebat, certamen ejus brevis tantum, in libro de Martyribus Palaestinae, attingi, et excusationem quamdam facit quod omnino de eo locutus sit. De puero vero martyre prorsus silet, quia ille ad Palaestinos ne gente quidem pertinebat.

cto : in stēcula seculorum : amen. P. Et habitabo. A

Oratio. Laus tua Domine in Ecclesiis Sanctorum personet : et felicitum pectora in te semper exultent. Ut dum pro debito exultant : merito sancti letentur in gaudio fideles populi. Quique vero laudem in tuo honore deprecemur : cum Sanctis tuis promissa gaudia impetremus. R. Amen. Per misericordiam Domini sit semper vobiscum. R. Et cum.

Prophetia. Vos omnes Sancti Dei vocabimini ministri Dei nostri. *Quere in festo Sancti Cosme et Damiani. fol. 383.*

Psallendo. Transivimus per ignem et aquam : et induxisti nos in refrigerium. R. Probasti nos Deus : sicut probatur argentum : posuisti tribulationes in dorso nostro. P. Et induxisti.

Epistola. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus. *Quere in festo Sancti Christofori et comitum. fol. 349*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam
(*b* Cap. VI, XXIII).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus elevatis oculis in discipulos suos : dicebat. Beati pauperes : quia vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuritis : quia saturabimini. Beati qui nunc fletis : quia ridebitis. Beati eritis cum vos oderint homines : et cum separaverint vos : et exprobraverint et ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter filium hominis. Gaudete in illa die : et exultate : ecce enim merces vestra multa est in

^a *Psallendo.* Ps. LXXV, 42. R. Ibid., 70, 77.

^b *Cap. VI.* Vers. 20 24; XXI, 28-37.

^c *In multis.* Volg., in tentationibus meis.

^d *Sacrificium.* Danielis vii, 27. R. Ibid., xii, 1, 2, 3.

^e *Annua.* Sanctum Romanum martyrem anno 1 persecutionis Diocletiani die xv Kal. Decembris passum esse, ex Eusebio Caesariensi (*De Marr. Palest.*, cap. 1, 2, Ed. Vat.) eruitur; nam in fine capituli primi relatus est, martyrium Alphaei et Zacharii contigisse die 17 mensis Decembris. Quod est apud Romanos ante diem xv Kal. Decembris, illud subdit : Sed et memoria digni sunt in primis quae circa Romanum martyrem contra die Antiochiae gesta sunt. Haec cap. 2 (Ed. Vat.) aguntur : illud autem eodem die sumendum non esse de die quo caput est sanctus Romanus aut quo igni adductus, et deinde, a rogo abductus, lingua illi praecisa est; sed de die quo in carcere, in ipso interitus herod, fractis ligulis saucibus, martyrio, sicut optinebat, exornatus est, ipse Eusebius ostendit; nam in eodem capite scribit, sanctum Romanum, post abscissam linguam, diffusisse in carcere maceratum esse, jacentem in ligno, ad quatuor usque puncta distentem praeter haec tenentem; addidit necatum esse anno primo persecutionis, cum imperatoris vicinialia jam adessen; et ex solenni more universis qui in custodia habebantur infulgentia publice per praconem annunciata esset. Jam vero ex libro de Moribus persecutorum habetis vicinialia Diocletiani a die xii kal. Decembris anno erae vulgari 303 celebrata esse, atque adeo diem xv Kal. Decembris, de quo Eusebius, diem esse gloriosae mortis sancti Romani. De hoc re fustius aliquantulum dixi, quia modus loquendi hujus orationis Visalli nostri nomen similitudinis habet cum loquendi modo Caesariensis Eusebi; nam et in oratione dicitur : Annua celebratis recursio hunc diem nobis representat... quo cum beatissimus martyr Romanus, et miraculis claruit, et supplicis triumphavit, quod de die emortuali sancti

celis. Secundum haec enim faciebant prophetis patres eorum. Vos autem estis qui permansistis in eum in tentationibus multis. Et ego dispono vobis sicut disposui mihi Pater meus regnum : ut edatis et bibatis super mensam meam in regno : et sedetis super thronos judicantes : duodecim tribus Israel. R. Amen.

Lauda. Alleluja. R. Beati qui habitant in domo tua Domine : in secula seculorum laudabunt te. P. Alleluja.

^a *Sacrificium.* Regnum et potestas et magnitudo regni dabitur populo Sanctorum : alleluja. R. Consurget Michael princeps magnus : et salvabitur omnis qui inventus fuerit in libro scriptus : et qui ad justiciam erudiant multos : fulgebunt quasi stelle in perpetuas eternitates : pertransibunt plurimi : et multiplex erit scientia. P. Populo.

Missa. Annua celebratis recursio hunc diem nobis fratres charissimi representat : et lachrymis sacrandum et hostiis libandum. In quo olim beatissimus Martyr Romanus : et miraculis claruit : et supplicis triumphavit. Ipse quippe fores domus Dei fortiter observans : ad victicia martyrii bella incitavit fidelium populorum catervas. Quo et in fide Domini viriliter permaherens : et inimicum fidei linens domus Dei ingredi non sineret. Unde in honorem tanti Martyris : summi redemptoris clementiam flagitemus : et pia ei vota reddamus. Nam idem qui dedit in Martyre Romano repugnandi fidu-

Romani constat intelligendum esse; dies vero quo, felici morte, sanctus Romanus palmarum gloria adeptus est, in Martyrologiis Latinis, et in Menologiis Graecis, plerumque non xv, quo cum necatum esse asserit Eusebius, sed xiv Kal. Decembris signatur. Verum quidem est, in Apographis vetustioribus Martyrologii Hieronymiani sanctum Romanum die xv Kal. Decembris signari Caesarem in Palestina, die vero xiv Kal. Decembris Antiochia, simul cum Barile; et rursus simul cum Barile xv Kal. Martius, et in Menologio Basilii Graecis die 18 Novembris sanctum Romanum Antiochia, in carcere, hinc inde, et die 16 Martii sanctum Romanum diaconum Caesarem gladio passum referre; eodem die 18 Novembris in Menologio Cassii (*Lect. antiq. tom. II, vet. Ed.*) commemorari; haec tamen frustra adducuntur ad probandum duos existisse Romanos martyres Antiochenos; sexcentis enim et amplius exemplis constat Ecclesias pro suo comitatu, aut pro episcoporum libito, sanctorum festivitates diversis diebus ab iis quibus passi sunt celebrasse; etiam ubi nullus erat praetextus, aut translationis reliquiarum, aut dedicationis basilicae. Haec cum diligentius non attinuerint Martyrologiorum collectores, aliquid eundem sanctum distinctis diebus in tabulis suis invenerunt, nec tantum diversis diebus, sed etiam in eundem sanctum diversis ubi ubi antebant, ac si plures forent. Deinde advenit, in Oratorio Gothico (*Pag. 6*) esse titulum : *Oratio de sancto Romanus Decembris, quando et sancti Romanus festum habuit.* Illud autem decimo mense scriptum est pro decimo quarto Kalendas Decembris, ut ex serie ditionum subsequentium patet; nam immediata subsequens titulus inscribitur : *Decimo tertio Kalendas Decembris; tunc : XII Kal. Decembris; post illud : XI Kal. Decembris; deinde : X Kal. Decembris orationes in die sanctae Celsae, hoc est sanctae Caeleae; qui omnes tituli prima manu exarati sunt.*

^f *Inimicum.* Ita in Or. Goth., pag. 6, or. 2.

ciam : quo non permetteret hostem Domini intrare in aulam : dabit in nobis Spiritus Sancti virtutem invictam : quo et adversarium nostre anime superemus : et eum in nostri cordis hospitio introire minime permittamus. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui beatissimi Martyris tui Romani precibus ita adfuisti : ut paratum ad supplicium suum ignem sic celestium extingueres pluviarum ex gurgite : ne locus flammæ ullo modo videretur accense : tu in nos eo apud te suffragante petulantie divinis flatibus incentiva extingue : ut super nos ita stillent gutte tui amoris : quo mereamur fructum capere eterne felicitatis. *ñ. Amen*

* Fores ecclesiæ. Sanctum Romanum ab ingressu ecclesiæ conatum esse prohibere præfectum Asclepiadem, Missale nostrum et Orationale Gothicum non semel docent. Idem quoque docent Prudentius (*Hymn. 10 de Coron.*) et sanctus Chrysostomus (*Hom. 2 de S. Romano*). Uterque asseruit, sanctum Romanum, ob libertatem loquendi, qua hac occasione usus est, excruciatum fuisse ; at Eusebius (*De Mart. Palest.*) ait, cum Antiochiam eo ipso tempore venisset quo ecclesiæ destruebantur, multosque omnis sexus et ætatis, templa deorum, sacrificandi causa, adeuntes vidisset, propius accessisse, et elata voce oburgare eos cœpisse, ob cuius facinoris audaciam illico comprehensum igni addictum esse, etc. Hæc tamen non sufficient ad convincendum duos exsiliis Romanos martyres Antiochenos, alterum qui præfecto se opposuerit in ecclesiam irrumpenti, alterum qui plebem ad delubra deorum confluentem oburgavit. Nam, ut Fronto Duceus (*In not. ad hom. 1 S. Chrysostomi de S. Romano martyre*) animadvertit, Sæpe fit ut, dum eandem pugnam duo historici narrant, quædam ejus partes ab uno attingantur, quædam ab alio prætermittantur. Non tamen sibi invicem contradicunt isti, neque diversas pugnas, sed unam eandemque narrant. Idem de martyrio sancti Romani sentiendum. Sane si tot admittendi sunt Romani martyres, quot apud probatos scriptores causæ adducuntur quæ occasionem ejus martyrio præbuerunt, saltem tres et fortasse quatuor distincti Romani inveniuntur ; nam Eusebius citatus ait, Romanum comprehensum esse quod populum templa numinum adeuntem oburgavit. Prudentius vero et Chrysostomus quod præfecto in ecclesiam irrumpenti se objecerit ; at idem Chrysostomus, vel, si vis, alius (*Hom. 1 de S. Romano*), ait, sanctum martyrem cum Christianos Antiochiæ metu persecutionis fractos invenisset, et plerosque a pietate defecisse aliosque dubios comperisset, totum se ad exhortandum corroborandumque fideles dedisse, ac tantum apud eos profecisse, ut pagani, repente factam mutationem animadvertentes (nam fugitivos reduxit, metum expulit, et pro timidis audaces fecit), in Romanum, tanquam in auctorem ejus, virus omne effuderint, linguamque illi propterea amputatam fuisse, ut voce qua fruebantur martyris discipuli, et concilio destituti, atque admonitione privati timidiore evaderent. In igitur tertius Romanus. Dabo quartum. Eusebius Cæsariensis (*lib. xi de Resur. et Ascens.*) inter Opera Sirmundi (*Tom. I, col. 66*) scribit : *In Antiochenorum illa urbe Romanus quidam exsiliit martyr ; iste peregrinus advenerat illo ; cum autem jactari tempestativissimam tunc videret civitatem, invenerat enim jam multos milites Ecclesiæ cecidisse, non est passus dare diabolo locum ut exsultaret, sed exsultantem judicem de his qui fuerant superati aggreditur : non recedes lætus, habet enim Deus milites qui superari non possunt. Judex autem... præcepit eum induci.* Tormenta adhibentur, etc. Hic Romanus non rapitur ad tormenta et mortem quod sacrificantes increperat, non quia præfectum ab ingressu ecclesiæ avertebat, non quia fideles animaverat ad constantiam

A Post nomina. Oratio. Rex noster et Domine qui ex ore Theodoli infantuli Martyris tui fecisti laudem : dum linguam ejus concessisti esse disertam per donum gratiæ : qui adhuc plene fari non poterat per etatem : da in ore nostro ⁴⁰⁰ et sapiencie canticum : et petitionis effectum. Ut qui in hoc die Martyris tui Romani has tibi hostias immolamus : tam viventibus quam defunctis indulgentiam criminum impetremus. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Fac nos eterne Deus ea pace tibi conjungi : qua Sanctus Romanus Martyr tuus accensus : hostem a fores Ecclesiæ tue minime intrare permisit. Ut sicut ille per eam evicit tempo-

in fide, sed ipse sponte, ut ostendat Christo non deesse milites qui superari non possunt, judicem aggreditur, se tormentis et morti objicit. Num igitur quatuor sunt Romani? Minime ; sed dum martyrium unius Romani narratur a diversis, alii hanc, alii illam ejus partem describunt, cæteris prætermisiss. Romanus enim, cum Antiochiam venisset postquam edicta persecutionis proposita fuissent, et omnia terrore et sollicitudine plena invenisset, desertores fidei increpat, terret, et ad fidem revocat : en causam martyrii quam adduxit Eusebius (*Lib. de Mart. Palest.*). Stantes in fide laudat, hortatur, dubios animat ad bene sperandum, ad vitam præsentem contemnendam ut futuram assequantur : en causam quam Chrysostomus (*Hom. 1 de S. Rom.*) affert. Deinde cum præfectus vellet ingredi ecclesiam, Romanus, moriendi pro Christo cupidus, fideles hortatur ne elabi sinant oblatam occasionem rapiendi martyrii palmam ; neque satis illi fuit cunctos ita ad certamen fidei animasse ut viri, mulieres, parvuli que statuerent in eodem loco mortem, pietatis causa, oppetere, sed, præmissa brevi ad Deum oratione, de ecclesia exsiliens, prodit in vestibulum, et jam irrumpentem impietatis inundationem coercet, præfectum ipsum invadens : *Siste, inquit, tyranne, furiosum hunc cursum, imbecillitatis tuæ mensuram agnosce, crucifixi terminos reverere, etc.* : en causam quam Chrysostomus (*Hom. 2 de S. Rom.*) et Prudentius (*Hymn. 10 de Coron.*) volunt occasionem dedisse martyrio, et hoc tempore credibile est Romanum dixisse præfecto : *Haud lætus discedes, et habet Deus milites qui vinci nequeunt, et alia quæ refert Eusebius (De Res. et Ascens., lib. II).* At, inquis, persecutio incipiebat ab ecclesiarum eversione, atque adeo stantibus ecclesiis ad sacrificandum non compellebantur Christiani. Hinc sequitur, non eundem fuisse Romanum qui præfectum ab ecclesia amovit, et illum qui sacrificatos corripuit. Verum ista non satis solido nituntur fundamento. Nam, etsi Nicomediæ ecclesiæ diruta est antequam proponerentur edicta persecutionis, tamen in aliis urbibus idem factum esse credibile non est, imo rationi videtur magis consentaneum, prius proposita esse edicta Augustorum, et Cæsarium, ut omnes scirent professionem religionis Christianorum vetitam esse, et simul innotesceret quomodo erga Christianos quisque se gerere debebat, et tum demum eversas esse ecclesias ; at interim, procul dubio, haud pauci, tum ethnicorum, tum Christianorum, ad delubra sacrificaturi confluerent, quos Romanus redarguit, qui Antiochiam venerat, propositis jam edictis, cum in urbibus quibusdam, per quas transierat, ecclesiæ dirui cœperant. Quare ex hoc capite nulla suppetit ratio qua cogamur duos Romanos martyres admittere. Neque hoc prætermittendum, Chrysostomum (*Hom. 3 de S. Rom.*) aperte docere præfectum ad ecclesiam contendisse, eo animo, ut in ara incruentia victimas diis profanis mactaret, atque ideo, post sacrificium solemne, cum sacrificulis et omni pompa sacrificii ad ecclesiam pergebat stillantem sanguine mox facti sacrificii, præ se ferens securum, incruentum altare,

rale supplicium : ita quoque nos ea in nobis permanente : et mundi inlecebras respuamus : et devicto hoste eterna gaudia preestolemur. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Qui est admirabilis in Sanctis : et fidelis in verbis suis. Predixit quippe ille hos posse linguis eloqui ^a nobis : qui signati in eum credidissent stigmate crucis. Quo celestium dono verborum claruisse videmus etiam Martyrem suum hunc Romanum. Qui recessis meatibus lingue : nobis adorsibus Dominum meruit conlaudare. Furor namque sacrilegi persecutoris horrendus : volens in Martyre Christi extinguere fidem : radicitus desecavit loquacis ejus organum lingue. Putans quod illius non posset remanere fides in corde : cujus confessionis prolata non fuisset ex voce. Sed non abegit ab ore Martyris adorsum : qui a corde ejus non potuit dirimere ex parte perditum verbum. Ipse quippe verborum dator loquebatur in Martyre : in quo vivunt omnia rationis conditione. Namque linguis ori nunquam deest organum vocibus : si tamen habitat in eo cognitio veritatis. Ille etenim si precipit mutata nature lege tota membra omnisque humana artus possent percussos sonos formare verborum : qui fecit ut sola in homine lingua loquatur. Unde Romanus hic Martyr de amissione lingue non doluit : cum in se Dominum loquentem audivit. Sed protinus medico

A desecanti linguam : ab intus protulit et in sacrificio eam Domino litandam : offerre curavit. Ut hec quæ erat prenunciatio sensuum : expertrix secretorum : et totius corporis beneficium : prima Deo in laudis hostia offerretur : et sic reliqua subjecta membra corporis sequerentur. Proinde te sancte Pater exposcimus : ut ipse per os nostrum semper loquaris : et corda nostra repleas spiritualibus documentis. Ut quicquid nunc coram te in confessione peccatorum nostrorum deposcimus : tu accipias : et dona future gratie que speramus impertias. Crea quoque in nobis cor rectum : spiritum novum : noveque laudationis preconium : ut tam corde quam voce te cum omnibus Sanctis tuis conlaudemus : atque ita dicamus. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

B *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere benedictus in Sanctis tuis : vere inestimabiliter gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Ob cujus fidem fortissimus athleta Romanus animam posuit : et ^b puerulus Theodolus furenti gladio lactantis infantie collum subiecit. Pro quo te Deus Pater soli tibi debetur honor virtutis : et eterne gloria potestatis : quem et elinguis Romanus voce concelebrat : et infantulus Theodolus adorandum piis documentis insinuat. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Christe redemptor nostre mortalitatis : qui celestibus aquis emissis Romanum tuum olim ^c liberasti a flammis : immitte nunc su-

ad nefarium sacrificium perquirebat. At Prudentius silet de intentione quam habuit sacrificandi, et ait præfectum ad ecclesiam venisse ut aram everteret, et foribus sublatis, basilicam ipsam pessumdaret : ista autem conciliari possunt si dicatur Asclepiadem in animo habuisse prius in ara ecclesiæ sacrificare, ut hac etiam injuria Christianos et Deum verum afficeret, ac deinde basilicam evertere.

^a *Nobis. Lege novis adorsibus.* Id est, vernis novis, voce et loquela novis.

^b *Puerulus Theodolus.* De hoc puerulo fuse Prudentius (*Hymn. 10 de Coron.*), sanctus Chrysostomus, sive alter, inter ejus Opera (*Hom. 2 de S. Roman.*), Eusebius Gallicanus, sive Eucherius Lugdunensis (*Hom. de S. Rom.*). In Martyrologiis passim *Baralos* appellatur, in Missali et in Breviario Mozarabum *Teudolus*, in Orationali Gothico *Teudola*. Græci in Menologiis de eodem, omisso proprio nomine, meminere : de eo Eusebius silet in libro de Martyribus Palæstinis, quia Palæstinus non erat, et in lib. II de Res. et Ascens., quia ad materiam quam in eo libro tractat hujus martyrii non pertinet : eadem de causa sanctus Chrysostomus eum (*Hom. 1 de S. Romano*) omisit. Nam tota illa homilia agit de miraculo Romani loquentis excisa lingua. Occasionem martyrio hujus pueruli sanctus Romanus præbuit : cum enim assidue urgeretur a iudice ad cultum dæmonum, ut ostenderet ejusmodi cultum non esse rationi consentaneum, infantem e foro duci postulavit, ut eum de rebus quibus a iudice interpellabatur arbitrum constitueret. Annui præfectus, puerulum et turba astantium fortuito captum : in medio statui jubet, cui Romanus : « Fili, inquit, tibi videtur, unusne adorandus est Deus, an plures? » Subrisit infans, et : « Unus plane Deus omnipotens colendus » est, respondit, *genera deorum multa nec pueri putant.* Ad hæc, quæ omnino præter ejus expectationem audiverat, freudens Asclepiades : « Et quis te ista docuit? » et in-

C fans intrepide : « Mater, inquit, et matri Deus. » Erat enim parente Christiana genitus. Nec mora, infans in equuleum tolli et immaniter torqueri coram matre jubetur, ac deinde decollari : ut Prudentius et Chrysostomus distincte tradunt.

^c *Liberasti.* Sanctus Chrysostomus in utraque homilia de sancto Romano de supplicio ignis quo condemnatus silet. Eusebius Cæsariensis (*De Mart. Palæst.*, c. 3) scribit quidem, sanctum Romanum ad locum ubi comburendus erat hilari vultu processisse, et a rogo desententia Cæsaris, qui tum forte præsens aderat, esse revocatum, at de aqua cælitus immissa, ne rogos accendi posset, omnino silet. Sed Missale nostrum et hac oratione *post pridie*, et supra in *alia oratione*, et infra in *benedictione*, aquam e cælo immissam commemorat, ne accendi posset flamma ad martyrem Romanum urendum. De hoc miraculo Prudentius (*Hymn. 10. de Coron.*) et Eusebius (*Lib. II de Resur. et Ascens.*) fuse agunt. Ab utroque traditur, sanctum Romanum et infantem post tormenta carcere clausos fuisse, atque inde eductos iterum in equuleo suspensos et cruciatus fuisse : præfectus autem (qui a Prudentio et Menologio Basilii appellatur Asclepiades), inquit Eusebius, *volens flectere hunc juvenem, Romanum, scilicet, voce, et manibus, oculisque torquentes incitabat ; sed cum fatigaretur torquentes, et jam nulla esset derelicta tormentorum adinventio : Cur jam, tyranne, cessas? inquit martyr ; confessus sum verum regem esse Christum.* Quo dicto offensus præfectus (ita enim illud interpretatus erat ac si negasset imperatores et Cæsares veros reges esse), Romanum igne damnavit, quia ita de mortali ausus erat loqui, puerulum autem decollari jussit. Hunc inter tormenta Prudentius et Menologium Basilii exclamasse tradunt *Sitio*, et aquam postulasse, quem mater astans horata est ad sitim etiam fortiter tolerandam : « Brevi enim ad fontem vitæ perennis venies, » aiebat ; illum autem, matris voce excitatum alacri-

per hoc sacrificium imbres tue benedictionis : ut qui ex eo libaverim : et peccatis careant : et virtutum spiritualium copiam adipiscantur. *A. Amen.*

Ad orationem Dominicam. Memores dilectissimi fratres Romani beatissimi interitum fidem : et inconcussae spei soliditatem : qua se predixit paratum sibi incendium nullis modis esse visurum ; cor nostrum armis spiritualibus perarimus : et ea que a Deo postulaverimus : posse nos promereri credamus. Nam idem qui tunc propicius adfuit sui Marty-

*A*ris voto : et erit procul dubio nostre confessionis acceptor. Ut qui illi tribuit martyrii palmam : non rejiciat nostram in honore tanti Martyris obsequium. Extendamus ergo cum palmis ad ethera vocem : et ea que nos ipse insititit orare : proclamemus e terris cum summa mentis intentione. *Pater noster.* Humiliate vos benedictioni. *Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.*

410 Benedictio. Redemptor noster ac Dominus : qui a elinguem Romanum fecit insigniter eloqui :

ter et tormenta et similia superasse. Tradit etiam Prudentius, sanctum Romanum a sententia præfecti ad Christum iudicem appellasse, ac deinde prædixisse se comburendum non esse, et Missale nostrum in oratione altera innuit Deum id concessisse precibus sancti Romani et ab ignis supplicio liberaretur : *Deus qui beatissimi martyris tui Romani precibus ita adfuit, ut paratum ad supplicium suum ignem sic celestium extinguere pluviarum exurgite, ne locus flammæ ullo modo videretur accensæ, tu in nos, etc.* Romanus igitur procedit ad supplicium lætus, et coronatus sanguine.... portans in humeris crucem, et in fronte signum regale, crucis nimirum, quam, more Christianorum, fronti imposuerat (Euseb. de Res. et Ascens., l. II). Prudentius pariter scribit, sanctum Romanum, cum ad ignem rapere, gessisse furcam, cui alligandus aut clavis ligendus erat. Addit Eusebius (Ibid.) exstante populo illos dixisse : « Ubi est istorum Deus, o illos, et hi Judei erant, in memoriam revocasse Deum olim tres Hebræos ab igne illatos servasse, quæ cum in contemptum religionis Christianæ factarentur, ex nubibus, cum fragore et vento valido, ingentem vim grandinis et aquæ undatim effudit, congestum rogam dissipat, ignem exstinguit. Bustuarii cum turbine frustra luctantur, nec rogam reparare, neque ignem accendere queunt. Ad præfectum refertur, cœlum prolibere ne ad supplicium Romani rogam accendatur : præfectus de tota re Cæsarem certiores facit, quo inconsulto, sententiam mutare ausus non est. Hæc cum Galerius audivisset, quamvis graviter tolerat quod martyr dixerat verum regem esse Christum, tamen præfecto respondit cum Deo iurgandum non esse, sed istum quem Deus liberavit dimitti debere ; atque ita Romanus, Dei beneficio, rogam, uti prædixerat, evasit (Euseb., l. II de Res. et Ascens.). Imperatori presentem fuisse Antiochiæ : cum sanctus Romanus igne condemnatus esset, Eusebius Cæsariensis (Lib. de Mart. Palest., c. 2) aperte dicit, et rursus (Lib. II de Resur. et Ascens.) haud obscure innuit : fuit quidem *ὁ βασιλεὺς* appellat ; sed ex ipso Eusebio, aliisque ejus ævi scriptoribus, constat non modo Augustos, sed et Cæsares, promiscue apud Græcos *τοὺς βασιλεῖς* dictos esse. Et hunc imperatorem Valesius (In not. ad lib. de Mart. Palest.) Galerium esse opinatus est, quem secutus sum. At Acta martyrum Orientalium et Occidentalium, quæ e Syriaco in Latinum transtulit archiepiscopus Apamensis Evodius Assemanus (Part. II, pag. 178), habent, iudicem sanctum Romanum igni adjudicasse, quo majorem apud Diocletianum imperatorum principem, qui tunc Antiochiæ aderat, iniret gratiam, et infra : At Diocletianus latam a iudice sententiam inhibuit. Hæc clara sunt. Nihilominus a recepta sententia recedendum non est, quam satis efficaciter comprobant auctor libri de mortibus Persecutorum, ex quo habemus, Diocletianum anno 305 Nicomediæ hiemem transigisse, atque inde, forte mense Aprili, aut Maio, Romam versus perrexisse, Romæ a die 20 Novembris vicennalia celebrasse, atque XIII Kal. Januarii Roma decessisse, Ravennæ Kalend. s. Januarii 304 consul IX processisse. Hæc citatus Scriptor (Cap. 10, 13, 14, 15, 17). Galerius autem hiemem anno 305 transegit Nicomediæ : cum Diocletiano, quem

tandem impulit ad sævissimam persecutionem contra Christianos movendam, cui die 25 Februarii initium factum est, et die sequenti 24 edicta persecutionis proposita fuerunt Nicomediæ. Deinde, nequitia Galerii, ut scribit citatus auctor (Cap. 13), incendium in palatio Nicomediensi excitatum est, quo pars ejus conflagravit, ac quiddecim diebus interjectis, aliud rursus incendium motus est Galerius, qui tunc Nicomediæ decessit, contestans fugere se ne vivus arderet. Reflecto igitur Nicomediæ Diocletiano, Galerius post medium mensis Martii, et fortasse circa finem ejusdem mensis, Orientem versus profectus est. Diocletianus, post decessum Galerii, Nicomediæ aliquandiu remansit, torquendis Christianis occupatus, quos stabant palatium incendisse, ut Augustum et Cæsarem domi suæ vivos comburerent. Hoc igitur patrato scelere, Diocletianus, cum jam felicitas ab eo recessisset, perrexit statim Romam, ut illic vicennalia diem celebraret, inquit citatus auctor (Cap. 17), quibus apparet Diocletianum toto anno 305 Antiochiæ non fuisse, atque adeo imperator ille qui Antiochiæ aderat cum sanctus Romanus igni traditus est, non alius erat quam Galerius Maximianus Cæsar, qui ut rebus Orientis prospiceret, dum ambo Augusti in Italia versarentur, et pax cum Persis nondum composita erat, Antiochiam venerat.

a Elinguem. De ingenti hoc miraculo silet Eusebius (De Mart. Palest., cap. 2) ; ut idem fuit lib. II de Resur. et Ascens. describit. Idem miraculum Prudentius (Hymn. 10 de Coron.), sanctus Chrysostomus (Utraque Homilia de S. Romano), Eusebius Gallicanus (Hom. de S. Romano), Acta martyrum Orientalium et Occidentalium Syriacæ, et illatio Missalis nostri (In hac missa S. Romani), fuisse prosequuntur ; omnium tamen optime totius rei narrationem texiit Eusebius Pamphilus in citato libro, sive sermone secundo, de Resurrectione et Ascensione : refert autem, præfectum tyranno Galerio Maximiano blandientem, Romanum a rogo revocatum non dimisisse, sed ei linguam qua fuerat locutus in hominem incidi jussisse, et in carcerem reduci. Aderat forte quidam Christianus chirurgus, qui a fide, non sponte, sed tormentorum metu, defecerat, eumque, qui apud se parata habebat ad istam necessitatem serra, coegerunt linguam martyris excindere ; ille invitus quidem, tamen excidit, abscissam vero linguam non abiecit, sed, ut medicamentum, ad sanitatem illius delicti quod admiserat abnegando domi recondidit honorifice, ut solent reliquæ martyrum. Abscissa itaque lingua Romanus illico in carcerem reductus ; quo cum ingrederetur, custos carceris nomen suum proferre jubet, et ille : *Romanus, inquit, dicor.* Quam vocem omnium admiratio consequitur, et eorum maxime quibus notum erat Romanum esse blasum, nec nomen suum expedite pronuntiare, ob difficultatem litteræ capinæ. Illico nuntiatur iudici et tyranno præsentem Romanum, excisa lingua, expedite loqui. Præfectus suspicatus, medicum fraudem fecisse : *Etiā iste, inquit, Christianus adhuc est, et parcens fratri præceptum contempsit. Comprehensus itaque medicus ad iudicem ducitur. Accusator non recte functum esse munere suo, et Romanum etiam nunc expedite loqui. At ille, sibi conscius quod ma-*

ipso ora vestra faciat dignis virtutum predicamentis attolli. *ñ. Amen.* Quique imbro celesti extinxit incendium Martyris: ipse ardentes in vos extinguat omnis appetitus carnis titillationes. *ñ. Amen.* Ut eo duce inleso mereamini exire de mundo: quo beatissimus Romanus promeruit de consummate triumphare martyrio. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicit Chorus. Gustate.

Com. Refecti Christi corpore. Quere in Festo Corporis Christi. fol. 267.

Post communio. Domine Deus omnipotens qui es vita et salus fidelium: quem venturum iudicem credimus verum: esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute: vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sancti tui Romani tibi obtulimus: misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refectionis sumus ad mense tue convivium: dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ.*

jori mensura linguam inciderat ad internecionem potius quam ad precisionem, cupiens martyrem a tormentis liberare, prefecto indignanti, et mortem comminanti, respondit: *Habeo linguam quam incidi, producat alius, et secundum mensuram incisae linguae incidatur illi lingua; si vixerit, mihi impetetur quod loquatur Romanus. Producat quidam damnatus, cui ad eandem mensuram praeciditur lingua, et illico moritur. Quo experimento absolvitur medicus. At Romanus diffissime in carcere mactatus, quo tempore expedire semper locus est cum aliis de cruce, deque Christi victoria conferens, tandem fractis laqueo fustibus, die 17 Novembris palman consecutus est. Printemius, in hac parte martyris narranda, omisit Christianum fuisse qui linguam Romano excedit, etiam perfectum in reo damnato factum, et Romanum nomen suum pronuntiasse cum ingrederetur carcerem, omisit. Narrat autem, quod Eusebius omisit, praefectum voluisse experiri an revera Romanus expedire loqueretur: quare cum suo tribunali scilicet iuber, hortatur et habere loquatur, se patienter aures praebiturum promittit. Romanus vero cum tripodem accensum et thes pro tribunali posita (ut recenti edicto Diocletianus jussisset) vidisset, hanc primum insufflat eo ritu quo daemones exorcizare solebat, tunc alium dicens suspirium, sermonem habuit de potentia Dei, et Christi Domini, quem cum Asclepiades expedire loquentem audiret, admiratione et horrore captus, non habebat quid diceret, quidve de re tam insofita cogitaret.*

a Crispini Confessoris. De sancto Crispino silet Oratione Gothicum. De eo tanquam de confessore agunt die 21 Novembris Missale et Breviarium Mozarabum, eundem die 19 Novembris Martyrologia Usuardi et Romanum Baronii tanquam episcopum et martyrem, qui capite amputato palman adeptus est, commemorant. Et in hymno Breviarii Mozarabum martyr dicitur. Nam apud antiquos confessor et martyr promiscue aliquando sumebantur. Ceterum Colonia Julia, Augusta; Firma, Astigi, caput conventus Juridici, ad Singulum fluvium sita, olim urbs erat episcopalis; in Betica, modo, antea dignitate episcopali, oppidum est antea nomen Ecija, aut Ecija ad fluvium Xevit situm, sub archiepiscopatu Hispanensi. Primus episcopus Astigitanus censetur sanctus Crispinus, de quo plura, si vacat, legas apud Talmatum de Satazar (*Martyr. Hisp. t. VI, p. 24*), ubi etiam (pag. 227) catalogum episcoporum Astigitanorum invenies, quorum ultimus, Arvidius, concilio

Amen. Concedente divinitate tua Deus noster: qui es vita vivorum: et corona Sanctorum in eterna secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum paco. *ñ. Deo gratias.*

In Sancti a Crispini Confessoris.

Officium et omnia alia ut in communis antus Confessoris. Quere fol. 432. Preter Oratorem

Mirabilis in Sanctis tuis Domine virtutum exaudi supplices tuos: et peccatoribus nobis beatissimi Confessoris tui Crispini patrocinia largiri charitatis perpetue ubertatem adtribue. Ille coronam virtutis meruit: nos ejus suffragiis te donante veniam criminum: et pacem perpetue charitatis consequi mereamur. *ñ. Amen.*

In b Sancte Cecilie Virginis.

Ad Missam. c Officium.

Loquebar de testimoniis tuis: alleluja: in conspectu Regum: et non confundebar: alleluja:

xvi Toletano interfuit. Animadvertendum, in provincia Baetica hinc olim stetit urbes Astigitanas: alteram urbem Iberam dictam Astigi vocant, apud Plinium (*Lib. iii, cap. 3, Ed. Hard.*), modo Alhama dictam aiant; alteram Coloniam, de qua mox, urbem immunem, et caput conventus, modo Ecija, olim Astigi quoque dictam.

b Sancta Caecilia. Sancta Caecilia, cujus nomen quotidie in canone missae recitatur, Graecorum et Latinorum ecclesiasticis tabulis notissima est. Graeci in Menologio Basilii sanctam Graeciam cum Tiburtio, Valeriano et Maximo, die 21 Novembris, enuntiant. At Ephemerides Graecae (*Apud Bol. t. I Maii*) et Martyrologium Graecum Seberi die 22 Novembris eam commemorant. Latini in Martyrologiis Hieronymianis die 22 Novembris sanctam Caeciliam colunt, eique Valerianum, Tiburtium, et Maximum addunt socios, etsi de Tiburtio et Valeriano, die suo 14 Aprilis agant. Martyrologia Bedae, Romanum Parvum, Adonis, Usuardi, Flori, Notkeri, Vandelberti, et Romanum Baronii, sanctam Caeciliam die 22 Novembris signant; qua die pferumque in toto Occidente celebratur. Die x Kal. Decembris sancta Caecilia missam propriam habet in Missali Mozarabum, officium in Breviario, et orationes proprias in Orationali Gothico. Flores ejus missae exstant in Sacramentario sancti Leonis, una in Sacramentario Gelasiano, una in Missali Gallo-Gothico, et una in singulis Sacramentariis Gregorianis. Evangelia die sanctae Caeciliae exstant legenda in Capitularibus vetustis Evangeliorum Thomasi, Georgii, Alasti, et in Rationario Frontonis; in Martyrologiis Hieronymianis, Lucensi Florentini, Corbeiensi Dacherii, et in Corbeiensi breviori die 16 Septembris legitur: *Roma passio sanctae Caeciliae Virginis.* In Epitaphiis, *Roma Caecilia;* in Richenoviensi, Augustano, et Labbeano *Caecilia;* sine ullo loci aut rituali aditamento. Suscipitur et Florentinus (*Hic in notis*), non unam fuisse Caeciliam Virginem et martyrem Romanam. Quidquid sit de hac conjectura, puto de hac iterata enuntiatione sanctae Caeciliae ut de aliis similibus quae in Martyrologiis occurrunt, judicandum, eandem sanctam virginem et martyrem diversis diebus enuntiatam esse, quia olim diversis diebus memoria ejus in Ecclesiis quibusdam agebatur. De Actis sanctae Caeciliae, consule Baronium in notis ad Martyrologium Romanum (*die 22 Nov.*) et Alexium Synnuchum Mazochium,

c Officium. Ps. cxviii, 26. 7. Ibid., 1.

alleluja. *Ÿ*. Beati immaculati in via : qui ambulantes in lege Domini. *P*. Et non confundebat. *Ÿ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum amen. *P*. Et non confundebat.

Oratio. Christe Domine qui sacre Virgini tue Cæcilie tantam tribuisti fortitudinem : ut seculum vincentem : et carnem pro te mori festinet : intercessu ejus flammam in nos tue charitatis accende. Ut nec titillamenta nos carnis incilient : nec seculi blandimenta decipiant. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Prophetia. Longe Dominus.

Psallendo. Specie tua. *Quere in communi unius Virginis. fol. 436.*

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Colossenses
(*a* Cap. I).

Deo gratias.

Fratres. Gratias ago Deo Patri : quia dignos fecit vos in partem sortis Sanctorum : in lumine quia eripuit nos de potestate tenebrarum : et transtulit in regnum filii dilectionis sue : in quo habemus *b* redemptionem peccatorum : qui est imago Dei invisibilis : primogenitus omnis creature. Quia in ipso condita sunt universa in celis et in terra : visibilia et invisibilia. Sive Throni : sive Dominationes : sive Principatus : sive Potestates. Omnia per ipsum : et in ipso creata sunt. Et ipse est ante omnes : et

Mazochium, in eruditis notis ad Calendarium Neapolitanum (*die 14 Aprilis*). Maxima difficultas in eo sita est, quod Urbano I pontifice, sub Severo Alexandro, ea Acta videantur indicare sævam in Christianos persecutionem : at hæc difficultas evanescit, si cum Adone et Usuardo dicatur, sanctam Cæciliam passam esse sub Marco Aurelio. Fortasse ille Urbanus papa non fuit urbis Romæ episcopus, sed episcopus suburbanus. Nam ex ruderibus eorum constat plures fuisse circa urbem Romam vicos, vel pagos, magnitudine sua, multitudine populi, ædificiorum magnificentia et elegantia uribus haud impares : talis fuit utique pagus via Appia paulo ultra quintum lapidem situs, cui nec templa, neque aquæductus, nec amphitheatrum, neque alia, quæ magnas urbes ornant, ædificia deerant, ut rudera produnt. Locus autem, ut modo, ita olim forte *Statuaria*, a statuorum et ornamentorum multitudine, dictus est. In eadem via, sed Urbi propinquiore, haud procul ultra basilicam sancti Sebastiani, a sinistra ab Urbe proficiscentibus, ingentia rudera alterius pagi per apertos campos jacent, et in his circus, ut creditur, Gallieni opus : hic pagus, cui a *Camænis* nomen imposuit illustrissimus Fabrettus (*De Aq. et Aquæd., dissert. 2, n. 311*) suum habuit aquæductum, quo ab arcubus Claudiae aqua deferrebat. Via Latina circa sextum ab Urbe lapidem, dextrorsum Tusculum tendentibus, ad locum dictum *sette bassi* ingentis pagi rudera jacent, quibus conjuncta sunt rudera villæ imperialis magnificentie. Huic etiam suus erat ductus, arcuato opere, per passus quingentos, aquam ab anienis novæ arcubus deferens in villæ et pagi usum : et eadem via, propius Urbem, alia cernuntur pagi, fortasse Lemonii, rudera. Via Lavicana pagus erat sub *Augusta* dictus, cujus ruderibus vulgus nomen *Torre Pignatara* imposuit : aliæ etiam viæ suos habebant vicos, ad quartum, quintum, aut sextum lapidem positis (*Vide plura apud citatum illustrissimum Fabrettum, de aquis et aquæd., diss. 2, n. 296*). Jam vero credibile est celebriores hosce pagos suos habuisse proprios episcopos, quod de pago sub *Augusta* con-

A in illo constant omnia. Et ipse est caput corporis Ecclesie : qui est principium : primogenitus ex mortuis : ut sit in omnibus ipse primatum tenens. Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem *c* divinitatis habitare corporaliter : et per eum *d* reconciliare omnia in *e* ipsum : et vos cum essetis aliquando alienati et inimici sensu et in operibus malis : nunc autem reconciliavit vos in corpore carnis ejus per mortem : exhibere vos sanctos : et immaculatos et inreprehensibiles coram ipso. *f* Cui est honor et gloria in secula seculorum. *ñ*. Amen.

Evangelium. Simile est regnum celorum thesauro abscondito. *Quere in Sancta Eulalia. fol. 29.*

Dicat Præb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ* Et cum.

B *s* *Lauda*. Alleluja. *Ÿ*. Lauda filia Syon : letare et exulta filia Hierusalem. *P*. Alleluja.

a *Sacrificium*. Sicut turris David edificata es : et reprehensio non est in te. Quam speciosa *411* et decora facta es in ornameto tuo : et odor unguentorum tuorum sicut odor Libani super omnia aromata : alleluja. *Ÿ*. Sicut columbe sedentes super abundantia aquarum : et sicut fiale aromatum gignentes unguentoria. Et sicut lilia distillantia mirram : et sicut ornamenta aurea plena Tharsis : et sicut Libanus electus. Et sicut cedrus. Et sicut columne marmoree posite super bases aureas formosæ. *P*. Quam speciosa.

stat, cui proprii fuerunt episcopi, saltem ad initium sæculi vi. Igitur si Urbanus ille papa dicatur episcopus fuisse, non urbis Romæ, sed pagi Camænarum, aut pagi *Statuaria*, nihil obstat quominus dicatur sanctam Cæciliam sub Marco Aurelio martyrium fecisse. Neque obstat vox *papa* : nam non modo Romanum pontificem, sed alios quoque episcopos *papas*, et *beatissimos papas* dictos aliquando fuisse constat, et exempla passim occurrunt. Ad ultimum, de inventione reliquiarum sanctæ Cæcilie, earumque translatione sub Pascali I et Urbano VIII, videndus Baronius (*Ad an. 821, n. 4*). Neque omitendum, vetustum esse in Urbe titulum sanctæ Cæcilie, in quo reliquie ejus et reliquie sanctorum Tiburtii et Valeriani coluntur.

a Cap. I. Vers. 12-23.

b *Redemptionem peccatorum*. Vulgata legit : *In quo habemus redemptionem, per sanguinem ejus remissionem peccatorum*. Ambrosiaster et Chrysostomus : *In quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum*. Primasius et Theodoretus : *In quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum*. Primasius explanationis gratia inserit per sanguinem ejus, tanquam verba quæ ad textum non pertinent.

c *Divinitatis habitare corporaliter*. Ita etiam legit Primasius : at Vulgata, Ambrosiaster, sanctus Chrysostomus et Theodoretus : *Quia in ipso complacuit omnem plenitudinem habitare*. Addit Chrysostomus alios plenitudinem divinitatis legere, et ipse juxta hanc lectionem locum hunc explicat (*Vid. hom. 3 in cap. 1 ad Coloss.*).

d *Reconciliare*. Vulg., Ambrosiaster, Primasius, Chrysostomus et Theodoretus, *reconciliare*.

e *Ipsum*. Vulgata addit : *Pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in celis sunt*. Eadem addunt Ambrosiaster, Primasius, Chrysostomus et Theodoretus.

f *Cui est*. His verbis finis imponebatur lectioni.

s *Lauda*. Soph. iii, 14.

a *Sacrificium*. Ex Cantico, iv, 7, 4, 10. *Ÿ*. Ibid., v, 12, 13, 14, 15.

Missæ. a venerabilem hunc diem passionis triumphatricis Cecilie: cum summa dedecimus dilectissimi fratres devotione. In quo eadem Virgo et castitate fecunda: et effusione sanguinis martyrio est consecrata. Illa denique procul dubio poterit apud Deum veniam nostris impetrare offensis: que suam tegens cilicio carnem: multorum animas convertit ad fidem. Cum et sponsi carnalis connubii copulam repulit: et sibi eundem cum cetera Sanctorum multitudine passionis gloria sociavit. Precemur ergo eos omni cordis devotione: ^b per quos libido devicta: per quos etiam hostis insani est persecutio superata. Ut sint apud Christum: pro quo passi sunt: interventores pro nobis: sint refugium peregrinis. Absolutio vincularum. Relevatio oppressis. Reditus peregrinis. Suffragium absolutis. Reparatio infirmis. Subsidium viduis. Ac defensio quotidiana populis. Non igitur apud Deum sua in aliquo confundantur in prece: qui pro eo animas suas posuerunt usque ad mortem. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Omnipotens unigenite Dei fili Patris: qui ad corroborandam fidem Martyrum tuorum Valeriani: Tiburcii: atque Cecilie: splendeficos aspectus Angelicos destinasti ad terras: per quos illis concretas lillorum ac rosarum floribus destinasti coronas. Tu nos eisdem apud te intervenientibus: et vinculis piaculorum absolve: et donis spiritalibus reple. Ut sicut illi te tua gratia precedente martyrium ambiendo: secuti sunt: ita nos eodem precedente: atque subsequente: et hic adipiscamur penitentie fructum: et post consortium beatorum. Ut sine intermissione indulgeas miseris: cum nihil excusas beatis. Ut iustifices penitentes: cum pro peccatoribus exaudieris Martyres exorantes. Ut illorum consortio adjuvemur in celis: quorum nos hic obsequimur patrocinis. Quo possit nobis tunc cum eisdem socia esse leticia: cum eos viderimus in gloria sempiterna. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus eterne: te quesumus et rogamus: ut famula tua Cecilia apud te exaudiri mereatur pro celu omnium Christianorum: que suo exaudita est pro sponso. Ut per eam tam vivi quam defuncti levamen obtineant indulgentie: per quam sponsus ejus fidei tue meruit cognoscere veritatem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Christo Dei fili: qui per Ange-

^a *Venerabilem.* In Missali Gallo-Gothico venerabilem ac sublimem.

^b *Per quos.* Vide Acta sanctorum Tiburtii et Valeriani apud Bollandianos (Tom. II oper., pag. 205).

^c *Confidentes.* Lege confidentes.

^d *Cognati.* Scilicet Tiburtii, fratris Valeriani. Tiburtius erat Cecilie levir, illa vero Tiburtii glos, sed, ut pluribus probat el. Mazochius (In not. ad Kalend. Neapol., die 14 Apr.), etiam apud antiquos levir dicebatur cognatus, et similiter glos dicebatur cognata.

^e *Gesta.* Acta scilicet sancte Cecilie quibus etiam gesta sanctorum Tiburtii et Valeriani continentur: ea vero in Hispania et Gallia lecta fuisse ex hoc loco Missalis nostri et ex missa sancte Cecilie in Missali Gallo-Gothico habemus.

lum tuum destinato munere coronarum Valeriani: Tiburcii: atque Cecilie corda corroboras ad erodendum: ut hoc illis esset castimonie signum: et tue dulcedinis incrementum. Rogamus te: ut ad instar illorum: ita pax tua in nobis semper inhabitet: qua et seculente carnis valeamus pelleri incentiva: et dulcedinis tue renovari ubertate omni-modæ. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est: nos tibi semper gratias agere: Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus: per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui in se credentes efficit validos: et in se confidentes facit esse plena felicitate robustos. In quo omnis qui credit: non confunditur: cum uterque sexus in eo valentissime roboratur. In quo est et viris refugium: et feminis victorie triumphale tropheum. Qui tantam in beatissima Cecilia sua Virgine donum Sancti Spiritus contulit: quod dum se in sanctis operibus perfectum exhiberet in virum: virili animo: et sponsum suum Christi subderet ad fidem: et cognati duritiem divinarum legum affectionibus emolliret. Ac ne hoc etiam parum esset in tantum egit verbo cum illis: ut ardentibus eos efficeret ad suscipiendam gloriam passionis: quod factum evidenter eorundem Sanctorum gesta declarant. In quibus et eos pro Christo Domino gladio desectos comperimus: et gloriosam Virginem Ceciliam die integro et nocte tota **412** terminis inclusam: nec ullo modo lesam fuisse fatemur. Servari quippe meruit in balnei calore: que gestabat Christum in pectore. Due quippe ignium divise faces ardebant: una in Virginis corde: altera sub Virginis pede. Una combustioni parata: altera refrigerio debita. Una minabatur supplicium: pollicebatur altera regnum. Una morituris corporibus necem: altera vivituro spiritui futuram preparans libertatem. Una qua extinguitur vita: altera qua pervenitur ad vitam. In una refrigerabatur Christus: in altera exardescebat persecutor horrendus. Sed cum vicit ignis concrematus divinitus: cessi qui fuerat exaggeratus humanitus. Sic quippe divine potentie cessere persecutiones humane. Sed quis erutam eam flammis: ^f cruore sui sanguinis consecratam ad te in pace accessit jussisti: precamur sancte Deus: ut per eam tribuas Sacerdotibus concordiam: ministris perseverantiam: omnique clero

^f *Cruore.* Græci in Menologio Basilii tenent, sanctam Ceciliam capite truncatam fuisse. Beda, in Martyrologio Genuino, ferro occisam tradit: X Kal. Dec., Natale sanctæ Cecilie virginis, quæ et sponsum suum Valerianum, et fratrem ejus Tiburtium, ad credendum Christo ac ad martyrium perduxit, et ipsa deinde martyrizavit, ignem quidem superans, sed ferro occisa sub Almachio Urbis præfecto. Acta sanctæ Cecilie apud Baronium (Annal. tom. II, ad an. 252) de morte ejus habent, Almachium, cum cognovisset eam calore balnei extinctam non esse, jussisse ut ei caput amputaretur, spiculatorum autem tribus eam percussis ictibus, necdum truncato capite, consternatam, mortuam credens, reliquisset, ipsam tamen triduo adhuc vixisse, unde, in hac illatione, in pace a Deo accersita dicitur. Martyr autem constanter appellatur.

parcimonie disciplinam : a Regibus Christianis vir-
tam ; principibus modestiam : virginibus castimo-
niam : viduis continentiam : pudicitiam nuptis :
atque omnibus in commune delictorum veniam lar-
gis : per ipsum quem conlaudant omnes Angeli :
ita dicentes. *ñ. Sanctus, Sanctus, Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do-
minus noster Jesus Christus filius tuus. Pro quo
predicti Martyres viriliter certando animas posue-
runt : et nunc celestis glorie participatione letantur.
Qui tanto se dulcedinis amore effudit in Cecilie Vir-
ginis corde : ut funditus ab illa extirparet omnem
carneis titillationis ardorem. Quo carnalem sponsi
conubium respuendo : illi soli se exhiberet intactam :
qui per illam emollivit carnalis sponsi eius
durtiorem. Sit gloria et gratiarum actio Deo et Sal-
vatori nostro : qui hanc Virginem suam illo implevit
amore : quo nec divortium seminatur : et spiritua-
lis plenitudo charitatis augetur. Quia ipse est Domi-
nus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Exce. se celorum Deus ac Do-
mine qui Martyris tui Valeriani voluntatem per An-
gelum sciscitare dignatus es : ut per eundem quam
voluisset insinuares petitionem : effectumque capere
mereretur ex fide : quod et obtinere promeruit eni-
tendo pro fratris salvatione : per eandem tui An-
geli precem quesumus : ut nostris petitionibus pla-
cibilem accommodes aurem. Et per quem visitasti
illorum jam credula pectora : b per eum corda nostra
jubeas mederi infirma. Et per quem illorum suscepisti
precamina : per eum jubeas nostra sanctificare oblata.
Ut qui e celis directus illorum presentatus est oculis :
nunc a te dirigatur benedicturus hic sacrificijs no-
tris. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Attendite dilectissimi fratres quid Sanctorum ora-
tio valeat. Quidve pro impiis oppositis justorum in-
tercessionibus obtineant : cum orante Urbano : et
Virginis Cecilie vota implentur : et Valeriani atque
Tibureii fides aucta : martyrii gloria decoratur. Pro-
inde extensis ad celum palmis : petamus nobis auxi-
lium de superno invocantes eum ex pietate Patrem :
quem terribilem venturum expavescimus judicem.
Profecto etenim erit per illum nobis vita eterna :
per quem Virgo Cecilia non fuit in ardoribus con-
cremata. Qui enim illos in martyrii certamine posi-
tos exaudivit : exaudiet nos : cum ad eum fuderim-
us clamorem gemitus nostri : proclamantes atque
dicentes. Pater noster qui.

a *Regibus Christianis.* Gotho-Hispanis, scilicet,
puta Chindasvinto et Recessvinto.

b *Per eum.* In Missali Romano sancti Pii V (Fer 4
Ciner.) exstat oratio : *Omnipotens sempiterne Deus...
mittere digneris sanctum angelum tuum de celis qui
benedicat et sanctificet hos cineres, et in Missali Gallo-
Gothico in benedictione fontis baptismalis : Descen-
dat super has aquas angelus benedictionis tue. Quibus
loquendi modis rogant ut a Deo benedicantur ci-
deres, aqua baptismatis, et hic elementa consecrata.*

c *Ut horum.* Ex tota hac missa apparet, Gotho-

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni, Do-
minus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Omnipotens Deus qui inter Valeria-
num atque Ceciliam spirituale sanxit esse connu-
bium : ipse in vos celestis concordie tribuat incre-
mentum. *ñ. Amen.* Quique Tiburcium fratris prece
perduxit ad fidem : ipse per vos accendat plurimos
ad diligendam eterne glorie mansionem. *ñ. Amen.*
• Ut horum semper foveamini presidiis : quorum nunc
patula exultatione letamini de triumphis. *ñ. Amen.*
Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedi-
ctus : et vivit et omnia regit in secula seculorum. *ñ.*
Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

413 *Post communio. Oratio.* Domine Deus omni-
potens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum
judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et
qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute ;
vel pro expiatione nostrorum peccatorum : in hono-
rem Sancte Cecilie Virginis et Martyris tue tibi ob-
tulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sep-
tiamus : ut qui jam refecti sumus ad mense tue con-
vivium : dono tui muneris consequi mereamur pre-
mium sempiternum. *ñ. Amen.* Concedente divinitate
tua Deus noster : qui es vita vivorum : et corona
Sanctorum in eterna secula seculorum. *ñ. Amen.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum,
ñ. Et cum spiritu. Solennia completa sunt in no-
mine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit
acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

In Sancti Chrisogoni Martyris :

Omnia dicantur de uno iusto. fol. 400.

Catharine Virginis et Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis precipue. folio 436.

In festo Sanctorum Vitalis : et Agricole : Facundi :
et Primitivi :

Omnia dicantur plurimorum Martyrum. fol. 430.

Eligii Episcopi et Confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Barbare Virginis et Martyris :

Omnia dicantur unius Virginis precipue. folio 436.

Nicolai Episcopi et confessoris :

Omnia dicantur unius Confessoris. fol. 432.

Octava Sancti Andree :

Omnia dicantur sicut in die. fol. 26.

D IN CONCEPTIONE BEATÆ VIRGINIS MARIE.

Ad Missam. • Officium.

Speciosa facta es : alleluja : et odor vestimento-
rum tuorum super omnia aromata : alleluja. alleluja.
y. Conceptio tua Dei Genitrix Virgo gaudium annun-

Hispanes uno eodemque officio, eodem die, Cæci-
liam, Valerianum et Tiburtium celebrasse.

d In Conceptione. Festum Conceptionis beatæ Ma-
riæ virginis a sancto Anselmo primum in Anglia,
seculo xii ineunte, institutum fuisse, Patres concilii
Lundinensis, an. 1328 celebrati, tradunt. Confer
Spelman. (Concil. Angl. tom. II, pag. 494). In Gre-
cia, ex

• Officium. Est cento consutus ex vocibus Scri-
pturæ y. Desumptus est ex responsione ad lectio-
nem sextam officii Conceptionis beatæ Virginis.

ciavit universo mundo. P. Super omnia aromata. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. P. Super omnia aromata.

Dicat Presb. Per omnia secula seculorum. *ñ.* Chorus. Amen.

Dicat Presb. Gloria in excelsis.

Oratio. Tibi semper Domine gloria omnipotens Jesu Christe : cujus in celo et in terra laudis confessio permanet : dum tibi gloria in excelsis decantatur : et in terra pax hominibus nuntiatur. Bonam quesumus voluntatem nobis famulis tuis et populis supplicantibus tribue : ut ab omnibus nos mundes peccatis : et pacem tuam perpetuam nobis propicius : et omni populo largiaris. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum.

Prophetia. Lectio libri Sapientie Proverborum Salomonis (^a Cap. VIII).

ñ. Deo gratias.

Dominus possedit me in initio viarum suarum antequam quicquam faceret a principio : ^b uncta sum a seculo antequam terram faceret. Nec dum erant abyssi : et ego jam concepta eram. Nec dum fontes aquarum eruperant : nec dum montes gravi mole constiterant : ante colles ego parturiebar. Adhuc terram non fecerat : et flumina : et cardines orbis terre. Quando preparabat celos : aderam : quando certa lege et giro vallabat abyssos. Quando ethera firmabat sursum : et librabat fontes aquarum. Quando circumdabat mari terminum suum : et legem ponebat aquis : ne transirent fines suos. Quando appendebat fundamenta terre : cum eo eram cuncta componens : et delectabar per singulos dies : ^c ludens coram eo in orbe terrarum : et delicie mee esse cum filiis hominum. Nunc ergo filii audite me. Beati qui custodiunt vias meas. Audite disciplinam : et estote sapientes : et nolite abjicere eam. *ñ.* Amen.

^d *Psallendo.* Specie tua et pulchritudine tua intendente : prospere proceda et regna. *ñ.* Propter veritatem et mansuetudinem et justiciam : deducet te mirabiliter dextera Dei. P. Et regna.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Lectio libri Ecclesiastici Salomonis (^e Cap. XXIII).

ñ. Deo gratias.

In omnibus requiem quesivi : et in hereditate Do-

cia, ex decreto Manuelis Comneni imperatoris Constantinopolitani, ab anno 1166, inter eas festivitates quibus forum vacat celebrata est. Morem Græcorum Armeni, Orientales et Coptice imitati sunt. In Occidente die 8 Decembris, apud Græcos die 9 ejusdem mensis celebratur, apud quos *Conceptio sanctæ Annæ* inscribitur : sic enim Menologio Basilii : *ἡ σύλληψις τῆς ἁγίας Ἀννῆς τῆς πρὸς τὸν Θεοτόκον.* *Conceptio sanctæ Annæ Matris Deiparæ.* Festivitas ista ignota erat Gotho-Hispanis : eam a Gallis suscepisse videntur Mozarabes, quorum more die 8 Decembris in Missali missa propria et in Breviario Mozarabum officio proprio colitur : at tam missa quam officium ex orationibus hinc inde a missis et officiis Gotho-Hispanis desumptis composita sunt. Neapolitani tam in titulo festivitatis quam in die solemnem consuetudinem Græcorum olim secuti sunt, ut ex Calendario Neapolitano marmoreo discimus, in quo 8 Decem-

A mini morabor. Tunc precepit : et dixit mihi creator omnium : et ^a *14* qui creavit me : requievit in tabernaculo meo. Et dixit mihi. In Jacob inhabitata : et in Israel hereditare : et in electis meis mitte radices. Et sic in Syon firmata sum : et in civitate sanctificata similiter requievi : et in Hierusalem potestas mea. Et radicavi in populo honorificato : et in parte Dei mei hereditas illius : et in plenitudine sanctorum detentio mea. Quasi cedrus exaltata sum in Libano : et quasi cypressus in monte Syon. Quasi palma exaltata sum in Cades : et quasi plantatio rose in Hierico. Quasi oliva speciosa in campis : et quasi pignus exaltata sum juxta aquas. In plateis sicut cinamomum et balsamum aromatizans odorem dedi. Quasi mirrha electa dedi suavitatem odoris. *ñ.* Amen.

B *Lectio sancti Evangelii secundum Lucam* (¹ Cap. XI).

Illo in tempore. Loquente Domino Jesu ad turbas : extollens vocem quedam mulier de turba : dixit illi. Beatus venter qui te portavit : et ubera que suxisti. At ille dixit. Quinimmo beati qui audiunt verbum Dei : et custodiunt illud. *ñ.* Amen.

² *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Conceptio tua Dei Genitrix Virgo gaudium annuntiabit in universo mundo. P. Alleluja.

³ *Sacrificium.* Alleluja. *ñ.* Magna facta est et preclara filia Syon in universa terra : alleluja. *ñ.* Alleluja. Benedicta tu a Deo tuo in omni tabernaculo Jacob. Tu gloria Hierusalem : honorificentia populi tui. P. In universa.

C ¹ *Missæ.* Exurge gloria nostra Deus : et eripe ab hoste captivos : atque pro quibus magnificatus es usque ad celos : hos in te confidentes intueri placatus. Et ipse da in tribulatione auxilium : qui nostra salutis es complementum. Conceptionis gloriose Virginis Marie sic nos tuere subsidio : ne nostro exigente merito tradamur Inferno. Sicque remuneremur premio : ut confidentes producas in seculo. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster qui etc.

Alia Oratio. Deus qui in navem Ecclesie tue per mundi istius pericula fluctuantem : optimus navia gubernas : et ne infidelitatis procella obruator : vigilantissimus custos sollicitas : omnibus ejus lavacro renatis tribue per intercessum Conceptionis gloriose Virginis Marie : persecutionum tempestates in tui

bris : *CEPTIO S. ANE MARIE VIR.* sculptum legitur : *Conceptio sanctæ Annæ Mariæ virginis.*

^a Cap. VIII. Vers. 22-31.

^b Uncta sum. Vulgata, ordinata sum.

^c Ludens in orbem terrarum. Vulgata legit : *Ludens coram eo omni tempore, ludens in orbem terrarum.*

^d Psallendo. Ps. XLV. 3. *ñ.* Ibid., 5.

^e Cap. XXIV. Vers. 11-21.

^f Cap. XI. Vers. 27-29.

² *Lauda.* Ex responsione ad lectionem sextam officii Conceptionis beatæ Mariæ virginis.

³ *Sacrificium.* Cento ex verbis Scripturæ.

¹ *Exurgo.* Oratio desumpta ex Orationali Gothico (pag. 68, or. 3).

¹ *Navem.* Antiqua, sed obvia metaphora, juxta quam Ecclesia navis dicitur. Porro hæc oratio in Orationali Gothico (Pag. 17, or. 7) legitur.

nominis confessione devincere : et tibi placitum sacrificium nosmetipsos offerre. Quique mirabiliter projiciuntur in profundum : remigio dextere tue perducantur in celum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Domine Jesu Christe laudabilis nimis et magne : te implorantes exquirimus : et querentes exposcimus interventu Conceptionis gloriose Virginis Marie fac nobiscum misericordiam propter nomen tuum : et in quibus a te peccando recessimus : per confessionem humilem redeamus. Et pietate qua redemisti captivos : et misericordia adjuvas oppressos : ipsa nunc que gessimus dilue : atque in partem dextere tue : quos redemisti : statue. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Domine qui es magnus et gloriosus : da nobis famulis tuis indignis illam pacem : quam tu dedisti discipulis tuis : ut dum operum tuorum magnitudinem admiramur : magnificentiam tuam debita confessione laudemus. Atque per intercessionem Conceptionis gloriose Virginis Marie tue matris : tribue nobis perfectum intelligentie decus : timoris obedientiam agere : et mandata tua fidelia omni custodia cordis diligenter explere. *ñ. Amen.* Quia tu es vera pax nostra et charitas indurpta : vivens tecum et regnans cum Spiritu Sancto unus Deus in secula seculorum. *ñ. Chorus. Amen.*

Invitatio. Dignum et justum est : omnipotens Pater : tibi in honorem Conceptionis gloriose Virginis Marie gratias agere : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum : a merito quidem et gloriosior Virgo Maria celi petivit intimum : dum celi et terre sola visceribus sacris portavit Deum et Dominum. O ineffabilis castitas : o immaculata virginitas : que novo ineffabili modo : adsummi in superna meruit sede : visura cum Angelis ibidem perpetim Deum : cujus Verbi in terra sacrum effecta 415 est templum. Cui nullo modo ibidem incomprehensibilis frustratur sedes : sicuti incomprehensibilis partus non denegatur in terris. Talium est enim divinitus ascendisse : qualem in novo Virginis partu hic similem non invenisse. Quid vero verius datur intelligi : hanc Christus elegit a qua natus est : hic sic illum voluit mansisse. Merito dinque merito ibidem gloriosior fore pre cunctis : dum merito longeque digno dignior invisceratur ex ea Salvator. Hoc te Domine cooperante : qui omnia que velis : facis : et de nullo nusquam ventilaris. Quem quoque tremunt Potestates : celi coloque ammirantur cives. Cui multiplex celica illa Angelorum legio catervaque Sanctorum : omnium

^a Merito quidem. Hæc desumpta sunt ex illatione missæ Assumptionis beatæ Virginis.

^b Templum. Præclare ad rem præsentem sanctus Maximus Taurinensis, homil. de natali Salvatoris (que octava est inter eas quas el. Mabillonius Musæi Italici tom. II, edidit), Mariæ uterum templum dixit, cujus rei rationem reddit, quod in ejus utero Deus, Sacerdos et Hostia, continebatur : Hoc autem totum, in Christo agnoscimus, Deus enim est quod ad Patrem redit : pontifex quod se obulit : victimam, quod pro nobis occisus est. Mariæ ergo uterum non uterum dixerim, sed templum : templum plane est in quo habitat sanctum quicquid in celo est.

^A Virginum : Martyrumque concio : sive terrestres beatorum multitudo : in hoc Conceptionis gloriose Virginis festo : non cessant clamare : ita dicentes *ñ. Sanctus, Sanctus, Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus eterne omnipotens Deus : misericors et pie : qui decore virtutis glorificas justos : et sine opere justificas peccatores. Qui confitentes in mundo beatificas et confessores in celo glorificas : tribue nobis interventu Conceptionis tue : cujus solennia celebrantur : tibi Domino confiteri per cordis affectu. Ut propria pandentes piacula : inherere mereamur Christo Domino ac redemptori eterno.

Post pridie. Virgo Dei Genitrix Maria : cujus hodie veram Conceptionem celebramus : quesumus indigni et peccatores : ubi est novi miraculi gloria : beatores quandoque mereamur attolli : preceque tua ditati. Roget quesumus ibidem pro nobis dignitas tui pudoris : que te de terris ineffabiliter sumpsit in celos : et post somnum quietis et carsum consummatum vite temporalis : adsit rogamus ibidem pro nobis indignis plebs tua semper suffragatrix. Quatenus hic per eam abluti ab omnibus facinorum contagiis : mereamur Angelorum compotes esse in celestibus regnis. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

^b Domine Jesu Christe : qui sic Virginem matrem honorificasti : quousque Conceptionis ejus gratia eam coram te suffragatricem incomparabilem invenimus indigni : quesumus divinitatis tue clementiam : quatenus per obtentum illius beatissime Genitricis : emundati ab universis contagiis : audeamus exclamare et dicere e terris. Pater noster qui es in celis. *ñ. Amen.*

Benedictio. Exoratu Virginis sacre Marie : vestra sint merita radicatus coram Christo : et abolita piacula. *ñ. Amen.* Et sicut illa conleatur in sede superna cum Angelis sanctis : sic vos gaudeatis adquisisse paradisi eterne felicitatis. *ñ. Amen.* Quo anima simul et corpore sani et integri : hinc exeuntes ad illam feliciter et digne perveniat sedem : qua ipso miserante ab eo divelli nullatenus possitis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Dicit Chorus. Gustate et videte.*

^D *Post communio. Oratio.* Beata Dei Genitrix Virgo Maria : cujus Conceptionem hodie celebramus : que in Syon gloriosa consistit : quam ipse se dilexissetatur : et ex quo tibi non recessuram ultra mi-

^c Frustratur. Forte, frustra datur sedes.

^d Virgo. Eadem in missa Assumptionis.

^e Et post somnum. Tolle illud et, quod abundat.

^f Plebs. Lege prex : vox est antiquata, idem atque precatio significans.

^g Compotes. Forte, angelorum consortio.

^h Domine. Eadem in missa Assumptionis.

ⁱ Radicitus. Forte, vestra sint merita accepta coram Christo, et radicitus abolita piacula.

^j Beata. Ex orationali Gothico (Pag. 15, or. 2).

^k Quam ipse. Lege quem Deus ipse.

^l Recessuram. Lege : Ex quo tibi non recessuram ultro misericordiam pollicetur, etc.

sericordiam pollicetur : da nobis meritis tuis : ut A amore divino flagrantem in futuro iudicio inveniamur indemnes. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

IN SANCTE * LEOCADIE VIRGINIS

ET MARTYRIS.

Ad Missam. b Officium.

In omni opere suo dedit confessionem sanctam : alleluja. *P.* Verbum glorie : et in corde suo : hymnum dixit : alleluja. *ñ.* Confitebor tibi Domine in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua. *c P.* Verbum. *ñ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. *P.* Verbum.

Oratio. Deus qui scelera nostra figmentis operata denudas : qui incerta dubiis : et occulta cognitis : consulta pietate traducis : ut noxietate prodita : adspergas nos rore misericordie : et velut nivem dealbes : *d* da vie correptionem : averte quesumus faciem tuam a peccatis nostris : et omnes iniquitates nostras deleus : innova viscera nostra Spiritus tui Sancti infusione. Quo tali habitatore gaudentes aperiamus jugiter labia nostra ad annunciandam laudem tuam. *ñ. Amen.* Per misericordiam. **416** Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Hieremie Prophete (* Cap. XXXI).

ñ. Deo gratias.

* *Leocadia.* Sancta Leocadia, nobilis virgo Toletana, in persecutione Diocletiani, Christi fidem coram sæviante præside fortiter confessa, pœnis affecta, et ferro onusta in carcere, et in vinculis obiit. Ejus memoria v Idus Decembris missa et officio proprio in Missali, Breviario et Orationali Gotho-Hispano colitur, quo die memoriam ejus retinent Martyrologia Romanum Parvum, Adonis, Usuardi, Fuldense, Antissiodorensis Ecclesiæ metropolitanæ, Romanum Baronii, et alia quædam. Acta sincera sanctæ Leocadiæ hactenus nulla prodire; quare iis standum est, quæ de ea in hymno Breviarii et in orationibus Missalis et Orationalis Gothici leguntur. Circa diem et annum obitus sanctæ Leocadiæ, scrupulum movet quod animam ad Deum misisse legatur postquam de passione et morte sanctæ Eulaliæ audivit. Binæ autem sunt Eulaliæ; si sermo sit de Eulalia Emeritensi, ea colitur die 10 Decembris; sin de Eulalia Barcinonensi, ea 12 Februarii, utraque die sua quæ passa est. At martyria harum virginum omnis distant a die nona Decembris, ut credatur Leocadium tam diu latere potuisse. Haud incredibile puto, sanctam Leocadium obisse in vinculis, anno æræ Christianæ 304, mense Martio exeunte, aut saltem ineunte Aprilii, postquam de martyrio et tormentis Eulaliæ Barcinonensis certior facta est. Sed quia ejus sollemnitas celebrari non potuit suo die, ob jejuniū quadragesimale, in mensem Decembrem deferri placuit. Consuetudo celebrandi festum sanctæ Leocadiæ die nona Decembris vetusta est, ut ex Orationali Gothico (*Pag. 14*) discimus, ibi enim titulus legitur, prima manu exaratus : *Quinto Id. Decembris, quando et sanctæ Leocadiæ festum incurrit.* Sancta Leocadia a Patribus concilii Toletani vi simpliciter virgo appellatur, a Patribus concilii To-

Hec dicit Dominus. Invenit gratiam in deserto : populus qui remanserat gladio : vadet ad requiem suam Israel. Longe Dominus apparuit mihi : et in charitate perpetua dilexi te. Ideo attraxi te miserans : rursumque edificabo te : et edificaberis Virgo Israel. Adhuc ornaberis tympanis tuis : et egredieris in choro psallentium. Adhuc plantabis vineas in monte Sæmarie. Plantabunt plantantes : et donec tempus veniat : non vindemiabunt : quia erit dies in qua clamabunt custodes in monte Ephraim. Surgite : ascendamus in Syon ad Dominum Deum nostrum. Quia hec dicit Dominus. Exultate in leticia Jacob : et hincite contra caput gentium. Personate : canite : et dicit : salva Domine populum tuum : reliquias Israel. *ñ. Amen.*

B t Psallendo. Confitebor tibi Domine in vasis psallentium : veritatem tuam psallam tibi in cithara Deus sancte Israel. *ñ.* Sed et lingua mea annuntiabit justiciam tuam : tota die laudem tuam. *P.* Psallam tibi.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos (* Cap. X).

ñ. Deo gratias.

Charissimi. Hoc est verbum fidei : quod predicamus : quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum : et in corde tuo credideris : quod Deus illum suscitavit a mortuis : salvus eris. Corde enim creditur ad justiciam : ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim Scriptura : omnis qui crediderit in eo : non confundetur. Non enim est distinctio Judei et Græci. *C* Nam idem Dominus omnium : dives in omnibus :

tani v confessor, et a Patribus concilii iv Toletani beatissima et sancta confessor ; hæc enim concilia in basilica sanctæ Leocadiæ celebrata fuerunt. *Martyr* etiam dicitur sancta Leocadia, nec immerito. Nam ii etiam qui post fidei confessionem in carcere diem suum obibant, martyres passim nominantur. Sic in passione sanctarum Perpetuæ et Felicitatis (*N. 11*) apud D. Th. Ruinart (*Act. marty. sincer., pag. 92*) Saturnino et Artaxio martyribus, qui vivi arserunt, additur Quintus, qui et ipse martyr in carcere exierat ; et in passione sanctorum Montani, Lucii, etc. (*N. 2, ibid., pag. 233*), cum aliis recensetur et Donatianus catechumenus, qui baptizatus in carcere, statim spiritum reddit, ab aquæ baptismo ad martyrii coronam festinans. Confer etiam sancium Cyprianum (*Epist. 9, Ed. Pamel.*). De sancta Leocadia plura apud Tamaum de Salazar (*Martyr. Hisp. t. VI, p. 389*), si vacat, legas. Ejus reliquias Orietum primum, post irruptionem Maurorum, inde Suessionas in Galliam, ac tandem ad cellam sancti Geslini in Hanoniam delatas esse dicit, et Molanus, de sanctis Belgii, an. 1616. Duaci, recognitis et edius, ad diem 9 Decembris corpus sanctæ Leocadiæ apud Geslinianos servari asserit, quos a Carolo V, a Philippo II et a Ferdinando de Toledo, Albæ duce, frustra sollicitatos fuisse subdit, ut corpus sacrum Toletanis redderent.

b Officium. Cap. XLVII, 9. Vulgata legit : *Dedit confessionem sancto et excelso in verbo gloriæ. De omni corde suo laudavit Dominum.*

c ñ. Ps. ix, 2.

d Da viæ. Lege da vitæ.

e Cap. XXXI. Vers. 2-8.

f Psallendo. Ps. lxx. 22. ñ. Ps. xxxiv, 28.

g Cap. X. Vers. 8-14.

qui invocant illum. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini : salvus erit. *ñ. Amen.*

Evangelium. Cum esset in Bethania in domo Symonis leprosi. *Quere in communi unius Virginis. fo. 436.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

• Lauda. Alleluja. *ñ.* Deus meus es tu et confitebor tibi. Deus meus es tu et exaltabo te. *P. Alleluja.*

• Sacrificium. Munera accepta erunt super altare tuum : et domus orationis mee honorabitur : alleluja. *ñ.* Letetur anima mea in domino : induit enim me veste salutari : et tunica jocunditatis tanquam sponso imposuit mihi mitram : et ut sponsam decoravit me ornamento : sicut terra que producit flores suos : et sicut paradisi germina sua. *P. Et domus.*

Missa. Deus : qui se invicem diligentibus : neque malum pro malo reddentibus : sed pro suis inimicis orantibus : et amandis • adproprias et videndus : precamur ut hodierni sacrificii clementer intendas libamina : quibus rite mundati : secularium temptationum valeamus vitare discrimina. Talem glorie coronam misericorditer accipere : qualem in professione famule tue Leocadie fideliter prestitisti : postulamus igitur omnipotens Deus : ut orationem ejus pro nobis exaudias : et letitiam generalem tuis famulis in hac quesumus celebritate concedas. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Predicetur Domine credentibus populis : beate Confessoris tue Leocadie fidelis patientia : cujus prius est persequentibus inimicis predestata justitia. Gloriemur omnes fideliter triumphare ejus natalitium celebrantes : ut similiter efficiamur inter tribulationum temporalium tentamenta gaudentes. Auge singulis plenissimam fidem : dona constantiam : tribue charitatem. Atque ita quod corde credimus : ore confiteamur : ut cum tua confessor Leocadie coronam justicie fiducialiter expectemus. *ñ. Amen.* • Concedente divinitate tua Deus noster : qui es vita vivorum : et corona Sanctorum in eterna secula seculorum. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Hilaris Domine celebramus festa solennia confessoris tue Leocadie : cujus fiducialis oratio superbum confertuit inimicum. Ob hoc namque in sede letatur eterna : et gaudet felix in patria gloriosa. Ipsius meritis concede fiducialiter quesumus Domine nobis eternam celestis patrie sedem : et hanc de nostris manibus suscipe placatus oblationem. Ut facta patrum : fratrum : charorumque nostrum commemoratione : eos in eterna dignetur beatitudine collocare. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Omnipotens et immense Deus : qui Leocadie Virginis tue placatus confessione : ad te animam ejus accerssiri jussisti : • in pace tu nos et

A pia peccatorum **417** confessione salva : et fraterne dilectionis unitate iustifica. Quo per hanc Virginem et confessionis dono : a vitis emundemur : et pacis unitate tue visionis solacio potiamur. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Pater tibi in honorem confessoris tue Leocadie gratias agere : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum : cujus nec fides necessitate sexus variatur : nec virtus teneritudine muliebrium artuum enervata dissolvitur. Invictum enim Ecclesie Catholice caput : ita suis membris subrogavit virtutis augmentum : ut non solum viros sui nominis testes : in certamine victores per patientiam redderet : verum etiam feminis triumphalem coronam per tolerantiam exhiberet. Implacabilis quippe carissimus furor exquisita supplicia membris muliebribus admovebat : sed virilis in feminis virtus infata cruciamenta tenebat. Nec enim debuit fremitu viri formidare tortoris : que intimo palacio mentis presentii fruebatur presidio Salvatoris : et quoniam invicti Regis auxilio utebatur in corde : cruciatus fortiter vincebat in corpore. Sed in his omnibus Christus Dominus tinguendus tuus continuus laudibus est glorificandus : qui est ubique laudabilis : ubique mirabilis : qui et Mariam matrem inlibatam ab omni corruptione servavit : et Leocadiam famulam sui nominis fidelissimam testem in oratione suscepit. Et sicut Mariam fecit Virginem permanere post partum : ita Leocadiam victricem fecit esse post transitum. Quem conlaudant omnes Angeli et Archangeli : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : quem conlaudat omnis conventus Martyrum : et adolunt humilium preconia confessorum. Qui Virginem suam Leocadiam carcerali vinculo trusam : atque in oratione constitutam : in confessione sui nominis spiritum emittentem suscepit ad se : in gloriam sempiternam : Christum Dominum ac redemptorem eternum.

Post pridie. Oratio. Precibus confessoris tue Leocadie : omnipotens Deus : hoc tibi oblatum a nobis sacrificium suscipe : et tue benedictionis perlustra sanctificatione. Ut dum ex his sumpserimus : quicquid in confessione poposcerit lingua : prelargiri dignetur tua miseratio consueta. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Accipe Deus nostrorum confessionem labiorum : omniumque ligamenta solve facinorum. Quo hujus Virginis tue Leocadie prece : et vitis careamus : et muneribus ampliemur : cum ad te proclamaverimus e terris. Pater noster.

diptychorum.

• In pace. Hoc est non tantum in pace, et communionem Ecclesiae, sed etiam sine ulteriori tormentorum vexatione, aut morte sanguinolenta.

• Lauda. Ps. cxix, 28.

• Sacrificium. Ex Isaia lvi, 7. *ñ.* Isaia lxi, 10.

• Ad proprias. Forte, appropinquas.

• Concedente. Formula quae praemittitur recitationi

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus A sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Benedictio. Christus Dei filius : qui in confessione sui nominis spiritum suscepit Leocadie : vestram accipiat fidem remuneraturus devotionem. *ñ.* Amen. Quique confessoris hujus festum in canticis confessionum attollitis : donis a Deo remuneremini sempiternis. *ñ.* Amen. Ut illie remuneratura perveniat devotio vestra : quo beatissime Leocadie confessio perducta est muneranda. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri qui est benedictus : et vivit : et omnia regit in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate.

Post communio. Oratio. Domine Deus omnipotens : B qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute vel pro expiatione nostrorum peccatorum : in honorem Sancte Virginis Leocadie tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ.* Deo gratias.

418 IN SANCTE EUGENIE VIRGINIS ET MARTYRIS.

Ad Missam. Officium.

Loquebar de testimonis. *Quere in Sancta Cecilia.* fo. 410.

a Eugene. Sanctam Eugeniam Gotho - Hispani missa et officio proprio die 12 Decembris colunt. De eadem in Orationali Gothico (Pag. 42) habentur Oratio et benedictio : VI Kal. Jan., incipit oratio vel benedictio de festivitate sancte Eugenie dicenda tam ad vespem quam ad matutinum : ubi illud VI Kal. Jan. secundis curis appositum quidem est, recte tamen juxta dispositionem festivitatum quæ in eo Orationali exstat. Apud Gallos nomen sancte Eugenie celebre fuisse tam ex Aleimo Avito (Poem. lib. vi de consol., laud. castitatis), tum ex canone missæ Sacramentarii Bobiani, in quo Sancte Eugenie nomen recitatur, aperte constat, etsi in libris eorum liturgicis nulla ejus missa habeatur. Prope urbem Romani, via Latina, stabat olim celebris basilica sancte Eugenie, in qua reliquie ejus depositæ erant : de hac basilica meminit Willielmus Malmesburiensis (Lib. iv de gest. reg. Angl.) agens de locis sanctis via Latina sitis. Hæc prædixit a cæmeterio sancti Tertullini est, inquit, ecclesia beate Eugenie, in qua jacet, et Claudia mater ejus. De eadem ecclesia mentionem facit anonymus apud Joannem Georgium ab Echart (De reb. Francie Orient. tom. I, part. II). Juxta viam Latinam, inquit, est ecclesia sancte Eugenie ubi ipsa cum matre sua in uno tumulo jacet : et ante hos anonymus Mabillonianus (Analect. tom. IV, pag. 515) : at hic juxta viam Appiam eam collocat. Nam intra decimum lapidem viæ Appia et Latina tam prope invicem ducuntur, ut ædificia quæ ab aggeribus viarum paulo remotiora erant alterutri viæ tribui poterant. Græci Menolo-

Omnia ista vitas Virginis præter Missam cum subsequentibus, fol. 436.

Missæ. Sicque desiderio compuncta psallentium festinavit mutare viam : ut sequeretur viam qua perveniret ad vitam. Viam utique sæculi relinquendo : perducta est ad viam : que virginis processit ex utero. Vnde quia eadem virgo sic deinceps assecuta est Christum : ut nusquam repedaret ad seculum : sed magis fuso sanguine sui errore dignum pro Christo Domino dignoscetur suscepisse martyrium. Oportet nos in tanti diei veneranda festivitate : singulari placationis hostia Christum Dominum exorare. Ut qui eam fecit triumphare de mundo : ejus precibus nos efficiat heredes in celo.

ñ. Amen.

Atha. Domine Jesu Christe pro cujus amore beatissima Eugenia : et affectum parentum : et copias oblita est facilitatum. Cum relictis domo parentibus fratribus atque familiis : aufugiens : criminibus detonsis te sequendo adjungitur Christianis : tuis suscipiens sua colita subjugare præceptis : tu Ecclesie tue precibus adesto mitis atque placabilis : ut ad instar hujus martyris tue relinquamus seculum : contemnamus vanarum inlecebras voluptatum : affectus parentum : atque curas rerum periturarum. Ut ad te diligendum : te sequendum : teque fruendum nullis obicibus impediti : ita libentissime presentis sæculi evincamus mala : sicut hæc virgo fallentis Melancia valuit separare commenta. *ñ.* Amen.

Post nomina. Oratio. Domine offerentium vota : C et peccamentum sana discrimina. Ac presta nobis : ut sicut nomen sexusque Eugenie Virginis cognitionem tui perspicui Elehi non latuit Sacerdotis : ita nomina nostra ex oculis iudicis tuis : eternis jam adnotentur in paginis. Quæ in hujus Virginis æo-

gio Basilii die 24 Decembris sanctam Regentiam inscribere, Latini die sequenti 25 de ea agunt in Martyrologiis Hieronymianis, Romano Parvo, Bedæ, Adonis, Usuardi, aliisque recentioribus. Sub Galieno passam tradunt. Acta sancte Eugenie leguntur apud Lippomanum (Tom. V), Sorium (Tom. VI), et Græco opere Gentiani Hervelli translata, et apud Rosweydom (De Vita Patrum, pag. 340), incerto auctore, exarata. Eadem tamen, tam in Græcis quam in Latinis exemplaribus, res gestæ leguntur, et eodem ordine dispositæ, ut ab eodem auctore olim compositis manifestò appareant. Sunt quidem antiqua, et in Occidente ante finem sæculi IV recepta, ut ex Aleimo Avito Viennensi episcopo colligere licet : in enim (Lib. vi Poem. de consol., laud. castitatis, ad Fusciam sororem) pleræque ex hisce Actis sancte Eugenie refert. Eadem Acta Missale et Breviarium Mozarabum, et orationale Gothicum, in orationibus et missa sequuntur. Fatendum tamen est, ea præter scripturam fœdita esse, et quod sane dolendum, de martyrio sancte Eugenie nihil certi, præter ejus nomen et cultum, minime dubium, superesse. Vide Papebrochium (In respons. ad exhib. error., part. II, §. art. 16, n. 91), Tillemontium (Tom. IV, pag. 585), Bollandianos (Tom. III Septemb., pag. 762).

b Sicque. Hæc oratio principio caret. Alludit ad id quod in Actis sancte Eugenie scribitur, eam, cum forlè ad prædia paterna pergeret, audivisse Christianos canentes illud Davidicum : *Dii gentium demonia*, etc.

Martyris tui solennitate : et vivis solacia : et A
quiescentibus prestetur requies sempiterna.

ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Vox testimoniorum tuorum Domine : que Eugentiam Virginem ad tuum provexit amorem : cum Christianorum cantu dignosceret : omnes Deor gentium demonia esse : te autem solum Dominum celos fecisse : inflectat corda nostra ad penitentiam : et corpora in divina servitute constringat. Pellat quoque a nobis simultatum scandala : et alterne societatis enutriat incrementa. Quo ammonitionem legis tue celesti ab invicem potiamur dñcedine : per quam hec virgo compuncta Sancte Trinitatis promeruit cognoscere unitatem.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est : nos tibi gratias B
agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus. Qui ita Martyrem tuam Eugentiam amore castitatis armasti : ut sericas vestes et paternas infulas crederet esse timendas. O sanctus Christi amor accensus : per quem et secularis pompe ornatus et parentum extitit exclusus affectus. Elegit quoque gloriosa virgo abjectam in seculo gerere vitam : illo Davidico carmine docta : Elegi abjectus esse in domo Domini : magis quam habitare in tabernaculis peccatorum. Quam cum ille antiquissimus serpens viriliter pro corone premio cerneret : agonizantem solitam : suam per Melanciam ad instar Eve : voluit erga eam exercere maliciam. Perfecta quidem deceptrix invenitur ad suadendam Evam : sed novissimus noster Adam victor in Virginis mente perfectior invenitur. Ducitur quoque ad supplicium cum suis venerabilis Virgo comitibus : cujus certamen Christus letus expectaret sponsus. Introducuntur falsi accusatores : sicut in Stephani Martyris necem. Claruit concinnata falsitas : quia immaculata inventa est sancta virginitas. Ingens facta est parentum leticia : quia de triumpho Virginis exultat celestis militia. Gloriose enim Virgini ad hoc concessa sunt temporum spacia : ut ipsa multos secum provocaret ad celestia regna : quorum pariter castissimas tibi Domine animas in sacrificia consecrarentur munda. Quem in unitate Trinitatis adorant Angeli : benedicunt Archangeli : et universe metuunt potestates : consona voce incessabiliter clamantes atque D
dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

419 *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere gloriosus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui est custos virginittatis : et virginalis decus immensi pudoris. Qui et in matre Maria virginittatem servavit : et in Martyre Eugenia integritatem virgineam contulit.

* *Columba.* Columba virgo, Senonis sub Aureliano imperatore martyrii palmam adeptæ, in Missali et Breviario Mozarabum missa et officio proprio, et in Orationali Gothico pluribus orationibus, colitur pridie Kalendas Januarii : quo die eam enuntiant Martyrologia Hieronymiana, Bedæ, Romanum Parvum, Adonis, Rabani, Usuardi, Wandelberti, et Romanum Baronii. Orationali Gothico (Pag. 43) titulus inscribitur : *II Kal. Jan.*, incipiunt orationes in diem sanctæ Columbe. Notat cl. P. Joseph Blanchinius

et istam per deceptricis accusantis Melancie verba : Virginem manifestat. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Domine Jesu Christe fili Dei vivi : qui tantam gratiam in Virgine tua Eugenia contulisti : ut sicut evidentia ejus gesta declarant : quemcumque in dolore positum visitasset : et languoris ab eo pestis recederet : et optatam ad eum sanitatem revocaret. Tuum hoc sacrificium tibi appositum : ita tue visitationis benedictione sanctifica : ut ex eo summentibus : et criminum prestetur indulgentia : et perpetue salutis prelargiatur medela. ñ. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Videte : videte dilectissimi fratres—mirabilia operum Dei : qualiter Eugenia Virgo pro nomine Jesu martyrium sustinendo : nec undis subicitur : neque ardoribus concrematur. Hec sana fides augebat : pro qua Dominus noster predixit : quod in ea se rogantibus nihil difficile sit. Unde hac fide : que per dilectionem operatur : rogemus pii Patris clementiam : ut nostras recipiat lachrimas : diluat culpas : imperciat gratiam : et arceat quoque nobis videntur esse adversa. Si enim rogaverimus eum fiducialiter : spes nobis est : quod exaudiat vocem nostri clamoris : cum ad eum ea que Domino Jesu Christo edocente didicimus : proclamaverimus e terris. Pater noster.

Benedictio. Deus summus atque eternus : in cujus servitium Eugenia virili habitu detonsis crinibus se obtulit servitutam : faciat vos defectis atque recisis curis seculi : apprehendere vitam immaculatam. ñ. Amen. Quique ejus virginittatem Melanciam fallentem manifestam efficit cuneis populorum : ostendat in vobis divitias misericordiarum suarum. ñ. Amen. Atque cum illa post transitum mereamini partem habere : que pro Christo Domino suo meruit laureari cruore. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri : qui est benedictus : et vivit : et omnia regit in secula seculorum. ñ. Amen. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate

Post Communio. Oratio. Gustantes Domine suavitatis dulcedinis plenitudinem quesumus : ut sit nobis hoc in remissionem peccatorum : et sanitatem mentium. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. ñ. Beo gratias.

In Sanctæ Columbe Virginis et Martyris.

Omnia dicantur unius Virginis. Excepta Missa. fol. 436.

illud *II Kal. Jan.* secundis curis additum esse : tamen constat Gotho-Hispanos olim sanctam Columbam coluisse die secunda Januarii, nam hac die enuntiat in fragmento Piniano Calendarii Gotho-Hispani *III Non. Januarii, sanct. Columbe virg., Senonas.* Illius sanctæ virginis cultus vetustus est, et late diffusus : exstant quædam ejus Acta, sed in quibus sinceritatis notæ desiderantur, inquit Solle-rius. Credibile est, martyrium fecisse anno æræ Christi-annæ 273, aut ineunte anno 274, cum Aurelianus

Omnis unitas Ecclesie sancte que significata est in columba de qua dictum est. Una est columba mea: perfecta mea. Una est matris sue: manibus plaude: jubilo cane: exulta in omni corde, Quoniam pulsantis dilecti vocem mox ut hec Columba Virgo et Martyr: dicentem sibi audire promeruit. Aperi mihi soror mea: amica mea: columba mea: illico surrexit aperire dilecto. Inquiens: pulcher es dilecte mi et decorus: lectus noster floridus ac jocundus. Cujus in accubita dum dilectus consisteret: nardus virginis dedit odorem. Cum interrogata imperiali ex voce: quem coleret: Christum se testata est credidisse: cum jam vulnerata fuerat charitate. In hujus ergo Virginis festum dilectissimi fratres: et vota pandamus cum gaudiis: et crimina cum lamentis. Ut hec Virgo suis sanctam semper precibus tueatur Ecclesiam: que Jesu Christo Domino effecta est ex virginitate sponsa. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus Pater omnipotens: ^a super baptismum unigenitum tuum in aquis Jordanis Spiritum Sanctum in columbe specie ostendisti: atque per ipsius Sancti Spiritus donum cor Martyris ac Virginis tue Columbe tanto ardore tue dulcedinis inflammasti: ut usque ad consummationem meruerit pervenire martyrii. Effice nos quesumus columbarum simplicitate puros: malicia parvos: et prudentia serpentium circumspectos. Quo sicut hec Virgo: et simplicitate candida: et virginitate munda: **420** ac prudentia circumspecta: columba sine macula merito fuit: sic nos ejus intercessionem purificati: ac ejusdem Martyris palma accincti mereamur ad te pervenire: qui es redemptor eternus. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Auditis nominibus offerentium: pietatis Dominum deprecemur: ut per interventum beatissime Martyris et Virginis tue Columbe: nobis dignetur ^b ornatus assistere: adesce quesitus: aperire ^c pulsatus. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Impetret quesumus Domine fidelibus tuis auxilium: oratio juste Martyris et Virginis tue Columbe: ut in cujus hodie celebritate devoti sunt: in ejus fiant pace participes. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est: eorum et justum est: nos tibi gratias agere: Domine sancte Pater omnipotens Deus: per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui beatissimam Martyrem et Virginem suam Columbam diversis certaminibus dimicantem: celestibus muneribus cumulavit. Ar-

in Gallia, ob bellum contra Tetricum susceptum, cum exercitu versaretur. Ex hymno Breviarii Mozarabum, et orationibus Missalis, atque Orationalis Gotho-Hispani, habemus, sanctam Columbam, in lupanar datam, intactam evasisse, tormenta deinde et ignem lampadarum superasse, ac demum, in amphitheatro gladio cæsam, ad coronam gloriæ, ad quam clara voce e cælo delapsa fuerat vocata, evolasse.

^a Super. Lege qui super, etc.

^b Ornatus. Lege oratus.

^c Pulsatus. Forte, pulsantibus.

^d Et... gloriatur. Lege ut... gloriatur.

^e Emissa. De hac voce coelitus emissam mentionem

A guntur quidem multis tormentis: et corona ipsius diversis margaritis ornatur in celum. Prestat enim divinus amor audaciam: qua ipsa victrix existit in pugna. In confessorum Dei sententia mutatur: ^d et devicto seculo cum Patre: et Filio: et Spiritui Sancto in perpetuum gloriatur. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie: ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus: vere in altissimis gloriosus: Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui certatricem pro nomine suo Columbam: inter suprema supplicia: ^e emissam de celis voce ad se vocat: veni quippe ait columba: aperti sunt tibi celi. Ecce vox fit ad Virginem similis: que super baptismum Dominum extiterat singularis. Singularis plane vox illa: que illum dilectum Dei filium nunciabat: communis vel similis: que ex ipso celi climate processerat: que preciosam mortem Virginis populis commendabat. Hinc igitur quia nostris non debent meritis talia: te Deus quesumus ut vox: quam audivimus ab initio: in nobis permaneat. Ut dum apparueris: habeamus fiduciam: et non confundamur in ea: cum manifestata cunctis fuerit gloria tua Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Excellentissimam tue majestatis imploramus potentiam sancte Deus: qui Virginem tuam Columbam et ^f in amphitheatro bestia obsequente glorificas: et post in consummationis passionis emissam de celis voce confirmas. Ut has tibi jubeas propicias oblatas hostias intueri: atque celestis benedictionis sanctificas largitate. Ac prestes: ut omnes pro quibus hec offertur oblatio: et luerum tui sanguinis simus: et pretium nostre redemptionis: plenissima devotione sumamus. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Deus pater omnipotens: qui in expiatione parturientium: duos tibi offerri pullos precipis columbarum: tu precibus Columbe Martyris tue: ab omni nos lava sorde pollutionum. Ut hujus Virginis suffragio: ad te culparum possimus veniam promereri: cum nunc orationem coram te depromserimus filii tui: proclamantes atque ita dicentes. Pater noster.

Benedictio. Unigenitus Dei filius: qui Virginem Columbam inlesam servavit a flammis: ad omnium vitiatorum vos immunes reddat inlecebris. *ñ. Amen.* Precibus quoque hujus Columbe Virginis, et columbarum innocentiam retentis: et zelo Sancti Spiritus

faciunt hymnus Breviarii et benedictio in Orationali Gothico (Pag. 44).

^f In amphitheatro. In hymno Breviarii legitur:

Sic liberata ab ignibus
Locis retracta scenicis
Mucrone stricto plectitur.

que videntur potius theatrum quam Amphitheatrum indicare; at cum hic distincte Amphitheatrum dicatur, et addatur quod in hymno omiserunt, illud miraculum bestię mansuefactę, dicendum est, sanctam Columbam in Amphitheatro spoliario jugulatam fuisse; addę, ludos scenicis aliquando etiam in Amphitheatris exhibitos esse.

ardeatis. *ñ.* Amen. Quo intra sinum unius Columbe: *A* et sine offensione permaneat in seculum: et cum fructu bonorum operum perveniat ad Christum. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri: qui est benedictus: et vivit: et omnia regit in secula seculorum. *ñ.* Amen. Dominus sit semper vobiscum: *ñ.* Et cum.

Hic dicat Chorus. Gustate et videte.

^a INCIPIT COMMUNE.

421 IN PRIMIS OFFICIUM ^b UNIUS MARTYRIS.

Ad Missam. c Officium.

Gloriam et magnum decorem impones super eum:

^a Incipit. Solemnitates sacras, in honorem martyrum, prisca consuetudine, a fidelibus celebratas fuisse monumenta ecclesiastica passim ostendunt. Sanctus Gregorius, ob mirata miracula, Thaumaturgus appellatus, reddita pace Ecclesie, quam persecutio Decii turbaverat, ad incrementum pietatis erga Deum, apud omnes ubique populos dies festos instituebat, nomine eorum qui pro fide fortiter dimicaverant; cumque alii in hunc, alii in alium locum, corpora martyrum translatis, quotannis, in eorum martyrum honorem congregati, cum lætitia festa agebant, ut in Vita Thaumaturgi (*Oper. Gr. Lat. tom. II, pag. 1006*) scribit sanctus Gregorius Nyssenus. Attamen sanctus Gregorius Thaumaturgus festa Martyrum primus instituisse credendus non est; nam Acta sancti Pionii (*Ruinart., Act. Mart., pag. 123*), qui Dacio et Grato coss. passus est, tradunt, eum a persecutoribus captum esse, cum aliis quibusdam fidelibus, qui ad natalem sancti Polycarpi genuinum celebrandum convenissent; sed, ante hæc tempora, ex epistola Ecclesie Smyrnenensis de martyrio sancti Polycarpi (*Ruinart., Act. Mart., pag. 31*) festa sanctorum jam usu recepta fuisse patet: Nos, inquit, collegimus ut aurum gemmamque pretiosam, et sepulture ossa commendavimus; conventus itaque alacriter factus, ut præcepit Dominus, ad diem natalem martyrii. Paulo aliter apud Eusebium (*Hist. eccl. lib. IV, cap. 15*) ex eadem epistola legitur: Nos demum ossa istius, Polycarpi, gemmis pretiosissimis chariora, et quovis auro puriora, colligentes, ubi decebat condidimus; quo etiam in loco, nobis, si fieri poterit convenientibus, concedet Deus, natalem ejus martyrii cum hilaritate et gaudio celebrare. Hæc etiam antiquior est epistola quam de passione sancti Ignatii scribunt oculati testes, et in itinere, Romam usque, martyris comites (*Ruinart., Act. Mart., p. 14*), ubi de festo, in ejus memoriam agendo, hæc leguntur: Facta autem sunt hæc die ante xiii Kalendas Januarias. . . . horum ipsimet conspectores effecti. . . . manifestavimus vobis diem et tempus, ut, secundum tempus martyrii congregati, communicemus athletæ et virili Christi martyri. Quare audiendi non sunt heterodoxi quidam critici, qui festa in sanctorum honorem, aut igno: incertæque originis esse, aut circa annum 170 incæpisse contendunt (*Bingham., orig. eccles. tom. IX, lib. xx, cap. 7, sect. I, Edit. Lat.*): nam sanctus Ignatius anno 107 bestis traditus est, et epistola Smyrnenensis, et passio sancti Ignatii, de festorum martyrum celebratione tanquam de disciplina jam usu in Ecclesia recepta loquuntur; quæ proinde ad apostolos referri debet. Hæc Polycarpus et Ignatius ii non erant qui in Ecclesiis sibi commissas alios mores inducerent quam quos ab apostolis traditos acceperant. Jam vero diebus martyrum festis fideles convenire solebant, sacra mysteria celebrabant, et Eucharistia inter præsentes distribuebatur. Tumuli

Oratio. Refecti Christi corpore et sanguine: pariterque sanctificati: Deo Patri omnipotenti gratias referamus: ut vos in eadem refectioe et sanctificatione habeatis hic: et in futuro seculo gloriam percipiatis. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. ñ. Deo gratias.

alleluja: et dabis eum in benedictione: in seculum seculi: alleluja: alleluja. *ñ.* Vitam petiit ^d ad te: tribulsti ei longitudinem dierum ^e in æternum. *P.* In seculum seculi: alleluja. *ñ.* Gloria et honor Patri:

B martyrum altaria erant in quibus sacrificium Deo offerebatur. Pro natalitiis annua die facimus, inquit Tertullianus (*De Coron., cap. 5*). Et sanctus Cyprianus (*Epist. 31*) de Celerina et Laurentio martyribus ait: *Sacrificia pro eis, ut meministis, offerimus, quoties martyrum passiones et dies anniversarias commemoratione celebramus.* Et scribens ad clerum Carthaginensem (*Epist. 58*) mandat: *Dies eorum quibus excedunt notate, ut commemoratione: eorum inter memorias martyrum celebrare possimus; et infra, laudat Tertullum, quod scribit et significet nichi dies quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem transierunt; additque: Celebrantur hic a nobis oblationes, et sacrificia ob commemorationes eorum; quæ cito vobiscum Domino protegente celebrabimus.* Sacrificia autem ista, quæ ob solemnem sanctorum commemorationem offerebantur, missæ sanctorum dicte sunt. Circa quas alia in Occidente, alia in Græcia et Oriente disciplina observabatur. Ecclesiarum enim Occidentis mos erat orationibus, præfationibus, illationibusque missarum, quæ festis sanctorum diebus recitabantur, peculiaris gesta ejus martyris inserere, cujus dies sollemnis agebatur, quemadmodum ex Missalibus libris aperite patet, maxime ex iis quibus in Hispania et Gallia utebantur. Hinc omnes missæ sanctorum ab initio propriæ erant. Erant autem paucæ, cum ab Ecclesiis singulis suorum tantummodo martyrum festa annua colebatur, et in quibusdam Ecclesiis non omniump suorum, cum nimis multi essent, sed præcipuorum tantum sollemnitates celebrarentur. Deinde celebratæ sunt festivitates martyrum quorundam eximiorum primum vicinarum, postea etiam longe remotarum Ecclesiarum; quorum cum in dies augetur numerus, nec satis nota forent eorum Acta, necesse fuit missas communes componere, quæ, præter nomen martyris, aut martyrum, quorum colebatur memoria, nihil continebant quod Christi athlete non conveniret. Instar martyrum, festa confessorum adjecta sunt; atque, ut martyrum ita et confessorum missæ ab initio propriæ omnes fuerunt, deinde communes accedere; et hæc quidem Occidentalium Ecclesiarum Latine loquentium disciplina. Orientalium vero et Græcorum alia est ratio; illi enim, quovis sanctorum festo recurrente, liturgiam eadem tenore constanter recitant, additis tantummodo

^b Unius Martyris. In Sacramentario sancti Leonis exstat una missa de uno martyre; in Sacramentario Bobiano, in Lectionario Luxoviensi, in Missalibus Gallo-Gothico et Francorum exstat missa de uno martyre.

^c Officium. Ps. xx, 7. *ñ.* Ibid., 5.

^d Ad te. Lege a te.

^e In æternum. Vulg., in seculum seculi. Psalt Mozarab., in æternum et in seculum seculi.

et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : Amen. *P.* In seculum seculi : alleluja : alleluja.

Dicat Presbiter. Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen.

Gloria in excelsis.

In tempore Quadragesime. * Officium.

Famulo tuo prestitisti honorem magnum dicit Dominus : et omnes inimicos ejus humiliavit : et coronam dedit ei. *ñ.* Prevenisti eum Domine in benedictione dulcedinis. Posuisti in capite ejus coronam de lapide precioso. *P.* Et omnes inimicos. *ñ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Et omnes inimicos.

Oratio. Deus qui sanctam nobis hujus diei solennitatem beatissimi Martyris tui N. passione fecisti : adesto familie tue precibus : ut cujus hodie festa celebramus : ejus meritis intercessiope : ad ea que imitare cupimus : applicemur. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus et vivis : et omnia regis in secula seculorum : amen. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

LECTIO libri Ecclesiastici Salomonis (b Cap. XIV, XV).

ñ. Deo gratias.

Beatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo : et non est stimulatus in tristitia delicti, Felix qui non habuit animo suo tristitiam : et non excidit ab spe sua. Beatus vir qui in sapientia morabitur : et qui in justitia meditabitur : et in sensu suo cogitabit circumspectionem Dei. Qui timet Dominum : faciet bona : et qui continens est justicie : apprehendet illam. Et c. obviavit illi quasi mater honorificata : et quasi mulier a virginitate suscipiet illam. Cihavit illum pane vite : et intellectus : et aqua sapientie salutaris potavit illum. Et firmabitur in illo : et non delectetur. Et continebit illum apud proximos : et in medio Ecclesie aperuit os ejus. Ac implevit illum

et spiritu sapientie et intellectus : et stola glorie vestiet illum. Jocunditatem et exultationem thesaurizavit super eum : et nomine eterno hereditavit illum. *ñ.* Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Psallendo. Posuisti super caput ejus coronam de lapide precioso. *ñ.* Super salutare tuum Domine exultabit vehementer : desiderium anime ejus dedisti ei : et voluntate laborum ejus non fraudasti eum. *P.* Coronam de lapide.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Galathas (c Cap. VI).

ñ. Deo gratias.

B Fratres. Bonum facientes : non desiciamus. Tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus : operemur bonum : ad omnes homines : maxime autem ad domesticos fidei. Videte quilibet litteris scripsi vobis mea manu. Quicumque volunt placere in carne : hi cogunt vos circumcidi : tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circumcidentur : legem custodiunt : sed volunt vos circumcidi : ut in vestra carne gloriorentur. Mihi autem absit gloriari : nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi : per quem mihi mundus crucifixus est : et ego mundo. In Christo enim Jesu neque circumcisio aliquid valet : neque preputium : sed nova creatura. Et quicumque hanc regulam prosecuti fuerint : pax super illos : et misericordia super Israel Dei. De cetero nemo mihi molestus sit. Ego autem stigmata Domini nostri Jesu Christi in corpore meo porto. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. *ñ.* Amen.

Evangelium. Si quis vult post me venire abneget, Quere in natali sancti Andree. fol. 27.

tantummodo epistola, Evangelio, aliisque sacris lectionibus de sancto : sic, sive apostoli, sive martyris, sive confessoris festivitas agitur, liturgia puta sancti Chrysostomi, sancti Jacobi, aut sancti Basilii, aliave, pro Ecclesiarum diversa consuetudine, integra recitatur, quin in orationibus ulla fiat mentio sancti cujus celebratur sollemnitas, quem tantummodo inter sanctos, cum diptycha recitantur, commemorant, unde apud eos nullæ exstant missæ propriæ, quales in Ecclesia Occidentali celebrantur. Habent tamen et ipsi suas missas proprias et communes : sed hæc distinctio tota ferme sita est in diversitate lectionum sacrarum, non in varietate orationum que in liturgiis recitantur. De antiquitate autem missarum communium in Ecclesia Occidentali non idem omnes sentiunt : alii eas sæculo vii ineunte, alii post divi Gregorii Magni ætatem inventas putant ; ego, cum eas in vetustissimis Sacramentariis, Leoniano, Gelasianis, Gregorianis Menardi, Roeca et Muratorii, in Calendariis a Martenio et Durando (*Thes. nov. Anecd.*, tom. V, pag. 66), et ab Allatio, ad calcem tractatus de hebdomadis et festis Græcorum editis, in Missali et Breviario Mozarabum, in Lectionario Luxoviensi, Sacramentario Bobiano, et Missali Gallo-Gothico inveniam, facile inducor ut credam officia et missas de communis ante annum sexcentiesimum æræ Christianæ usu receptas fuisse ; nec me movet quod in Calendario Frontonis, in Capitalibus Georgii, et in Sacramentario Gregoriano Paulii

non inveniuntur missæ communes : credibile enim est, eas ab initio separatim habitas fuisse, unde nil mirandum quod in festusmodi libris non reperiantur.

a Officium. Ps. xx, 6. *ñ.* Ibid. 4. Cæterum hoc officium ad missam adjectum est postquam festivitates sanctorum tempore Quadragesimæ celebratæ sunt : quæ disciplina Gotho-Hispanis ignota erat (*Eod. canon.*, lib. iv, tit. 19, ex concil. in Bracor.).

b Cap. XIV. Hæc prophetia constat e versiculis 1, 2, 22 capituli xiv, et capituli xv, 1-7. In Lectionario Luxoviensi in festo unius martyris prophetia legitur ex Isaia, lx, 4-16. In Bobiano nulla est prophetia : fortasse ejus loco legebant fragmentum homilæ cujusdam.

c Obviavit. Lege obviabit. Familiare est Hispanis consonantem pro b scribere ; hinc infra cibant pro cibabit et potavit pro potabit, aliaque similia occurrunt.

d Psallendo. Ps. xx, 4. *ñ.* Ibid., 1.

e Cap. VI. Vers. 9, ad finem capituli. In Luxoviensi legitur ex II Tim. ii, 3-iii, 1-12. In Bobiano ex II Tim. iv, 17, 18. Animadvertite quod in edito legitur Epistola Pauli ad Corinthios.

f Evangelium. Illud idem est quod in festo sancti Andree legitur ; de quo vide pag. 34. In Luxoviensi legitur ex Joannis xv, 17-xvi, 1-4. In Bobiano ex Matthæi x, 32, ad finem capituli, aliquot versiculis prætermisiss.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. A majestas Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum : fontem beatitudinis eterne laudare : quem

scimus nullius servitutis obsequiis indigere. Per quem beatissimus Martyr tuus, N. errores seculi sapientia vicit : terrores patientia superavit : et

idcirco tam magnum tamque magnificum est quod fecit. Secutus quippe agnum : leonem vicit. Quando persecutor seviebat : leo fremebat. Sed quia agnus sursum adtendebatur : leo deorsum contemnebatur. Ipse enim intuebatur qui mortem morte destruxit : in ligno pependit : sanguinem fudit : mundum redemit. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui hodierno die animam sui testis. N. devicto mundo evexit in celum : ut que fuerat afflicta suppliciis : gaudiis frueretur eternis. Et que dominice imitatrix extiterat passionis : celestis esset particeps regni. Hujus proinde meritis Deus summe terminum pone delictis : et finem scandalis. Ut qui Martyris tui. N. veneratores existimus : remotis * adversitatibus effici mereamur. Per Christum Dominum ac redemptorem eternum.

¶ Amen.

Alia Oratio. In nonorem beatissimi Martyris tui N. ejus hodie natalem glorie celebramus : his majestati tue omnipotens Deus laudibus servientes : solennia festa concinimus : supplices te deprecantes : ut ejus meritis obsequimur : ejus te propicio ac donante : apud clementiam tuam semper precibus adjuvemur. *¶ Amen.*

Post nomina. Oratio. Pietatem tuam petimus : sempiterna Trinitas Deus : et sancti tui. N. venerantes agonem : supplices imploramus : ut preces omnium clementer accipias : et omnibus peccata dimittas. Atque ita tibi sit offerentium devotio placita : ut defunctis etiam requies prestetur eterna. *¶ Amen.*

Ad pacem. Oratio. Rep.e nos Domine tue pacis et dulcedinis dono : ut qui in hoc die amabiliter Martyris tui. N. veneramur triumphum : martyriali perficiamus affectu. Et qui eidem Sancto tuo impendimus obsequale honorem : ejus precibus per te fructificemus in charitate.

¶ Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum et salutare est : te inconfusa Trinitas : et unius essentie indivisa

* *Lauda.* Ps. xciii. 12.

¶ *Sacrificium.* Ex Daniele xii, 3. *¶ Ex Sapientia,* iii, 7.

* *Et. Lege ut.*

¶ *Martyrio. Lege Martyri.*

* *Adversitatibus.* Adde ejus glorie participes effici mereamur.

¶ *In altare tuum.* De hac oratione vide quæ notavi pag. 316.

* *Non pro illius.* Ad altare nominantur quidem martyres : Magnus enim honor est nominari Domino præente, dum mors illa perficitur, metuendum sacrificium, ineffabilia mysteria. Et infra : Quandiu prostant mysteria, omnibus honor maximus est in memoria haberi, inquit sanctus Chrysostomus (Hom. 21 in Act. apost., Oper. Gr.-Lat., Ed. Maur., tom. IX, pag. 176). Pro martyribus etiam offertur sacri-

ficium, ut illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem, ut quotidie in missa dicimus. Ecclesia tamen pro martyribus non orat quemadmodum orat pro cæteris defunctis : Habet ecclesiastica disciplina, quod fideles noverunt, cum martyres eo loco recitantur ad altare Dei, ubi non pro ipsis oratur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oratur ; injuria est enim pro martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendari. Hæc sanctus Augustinus (Serm. 439, de verb. Apost., Oper. t. V, Edit. Maur., col. 765), qui rationem reddit (Serm. 286, de sanct., t. V, col. 1147), hæc nimirum : Martyrum perfecta justitia est, quoniam in ipsa passione perfecti sunt ; ideo pro illis in Ecclesia non oratur, pro aliis fidelibus defunctis oratur ; tam enim perfecti exierunt ut non sint suscepti nostri, sed advocati.

contra omnes inlecebras viciorum. *ñ*. Amen. Et A qui illi donavit peracta passione coronam : vobis conferat peracto luctamine mundi gaudia repromissa. *ñ*. Amen. Ut qui in hoc die tanti Martyris ovantes solennia celebratis : **423** cum eodem post transitum conlocati in celestibus sedibus gaudeatis. *ñ*. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. Require in festo Corporis Christi. fo. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Fac nos Domine beatissimi Martyris tui N. sequipedes : ut ejus muviti suffragio : respuamus fallacias demonum : cujus instructi patrocinio : videamus bona Domini in regione vivorum. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. Deo gratias.

INCIPIT MISSA UNIUS MARTYRIS PONTIFICIS :
VEL SIMPLICIS.

Officium.

Hec dicit Dominus : Ego tuli te : et fui tecum : alleluja : et interfeci omnes inimicos tuos : alleluja. *P.* Fecique tibi nomen : alleluja : alleluja. *ñ*. Beatus vir qui timet Dominum : in mandatis ejus cupit nitens. *P.* Fecique. *ñ*. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. Amen. *P.* Fecique.

Dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. ñ. Amen. Gloria in excelsis.

Iterum dicat Presb. Per omnia semper secula seculorum. ñ. Amen.

Oratio. Domine Deus presta propicius : ut beatissimus Martyr tuus atque Pontifex N. qui pro te viriliter dimicavit et tuo munere vicit : ita nobis jugiter in tuo nomine adsit : ^b ut victores eculeo victo existant peccati : quotidianis abluit culpas : qui tot tantasque supergressus est penas. Ut qui pro Domino mirificus extitit triumphator : pro servis existat magnificus intercessor. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Prophetia. Tetigit justum tentatio. Require in Translatione Sancti Jacobi fratris Domini. fo. 50.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Psallendo. Beatus vir qui non abiit in consilium impiorum : sed in lege Domini fuit voluntas ejus. ñ. Et erit tanquam lignum : quod plantatum est secus decursus aquarum : et omnia quecumque fecerit prosperabuntur. P. Sed in lege Domini.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

^a *Officium. Regum II, 7, 9. ñ. Ps. cxl, 1.*

^b *Ut victores. Fortasse, ut victores, sæculo victo, existamus peccati.*

^c *Psallendo. Ps. I, 1. ñ. Ibid., 3.*

^d *Evangelium. Prophetia petenda est a festo quod inscribitur translationis sancti Jacobi (Pag. 69). Epi-*

Epistola. Confortare in gratia. Et^o Evangelium. Una dierum. Quere in festo sancti Clementis. fo. 21.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^e *Lauda. Alleluja. Exultabit justus in gloria : et gaudebit in leticia sempiterna. P. Alleluja*

^f *Sacrificium. Ego servus tuus et filius ancille tue : dirupisti vincula mea : tibi sacrificabo sacrificium laudis : alleluja. ñ. Preciosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus : alleluja.*

Missa. Beatissimi Martyris tui atque Pontificis. N. agonem : divina virtute perfectum : votis solennibus dilectissimi fratres celebremus. Ut qui triumphalem palmam per fidei munimenta Christo opitulante promeruit obtinere : patrocinii sui nobis intercessionem apud eum cujus presentia gratulatur : dignetur impendere. Ut ipse nobis peccatorum tribuat veniam : qui eidem contulit immortalitatis coronam. ñ. Amen.

Anta Oratio. Iteratis precibus te Dominum Deum nostrum suppliciter deposcimus : cujus honor sanctitatis est : quem diligere salus est : quem amare perfectio est. Concede in omnem Ecclesiam tuam Sancti Martyris atque Pontificis N. lucerne vestigia : ut te regente omnium gressus : ea nos via perducat ad vitam : que Martyrem tuum extulit ad coronam. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Deus qui Sancto ac beatissimo Martyri tuo atque Pontifici N. id muneris contulisti : ut qui propter te peregit inlate passionis libenter cursum : hujus multitudinis mereretur occursum.

Presta nobis : ut ejus suffragio offerentium vota suscipias : et requiem defunctis impercias. Donans omnibus nobis ita tui Martyris imitari virtutem : ut consimilem a te post transitum mereamur invenire mercedem. ñ. Amen.

*Ad pacem. Oratio. Dona nobis omnipotens Deus Martyris tui atque Pontificis N. celebrantibus festum : sincere pacis et charitatis affectum. Ut qui in honorem ejus tibi sacrificium deferimus laudis : nobis a te impetremus **424** donaria charitatis. ñ. Chorus. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : omnipotens Deus : ut pro virtutibus Martyris tui atque Pontificis. N. tibi laudes dicamus : et honoremus nomen sanctum tuum studiis animorum. Qui tantum fidei robur tuo militi prestilisti : ut corpori flamma cederet : ferrum stuperet in pectore : et suis vincerentur tela vulneribus. Tantus enim in eo extitit amor nominis tui : ut non avari morsus ferarum : non rabies ursorum : leonum insatiabilis furor eidem metum mortis incusserit. Non laceratum terro corpus animos inclinavit : non scissum sulcis latus fidem professæ virtutis exclusit : nec ille sanguinis fluxus unguularum stridore revocatus : vocem supplicationis exegit. Hec est corona

stola et Evangelium a festo sancti Clementis desumenda sunt (Pag. 24).

^e *Lauda. Ps. cxlix, 5.*

^f *Sacrificium. Ps. cxv, 16. ñ. Ibid., 15.*

^g *Lucerne vestigia. Adde sequi.*

Martyris tui atque Pontificis. N. Hec est celestis A pompa virtutum. * Fortiora sunt vulnera Martyris : quam tela carnificis. Rogamus ergo te Domine : ut sicut ejus virtutibus victorie prestitisti triumphum : ita nobis favorem auxilii tui perpetuum largiaris : et prestes nobis hunc in solacium : quem prebere dignatus es in exemplum. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui Martyri suo atque Pontifici. N. et dimicandi virtutem : et regnandi tribuit potestatem. Quo illi esset consors in regno : pro quo animam tradidisset supplicio. Haberetque eum in munere : quem consortem habuisset in passione. Vere solus ipse est Dominus et Salvator noster Christus Jesus : qui et Sanctis confert premium : et penitentibus fructum. Ipse Dominus ac redemptor sempiternus.

Post pridie. Oratio. Oblatas tibi omnipotens Deus ob honorem Martyris tui atque Pontificis. N. victimas propiciatus attende : ut qui justis tui memoriam facientes : votivum sacrificium exhibemus : nostrorum criminum a te indulgentiam consequi mereamur. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Beatissimi Martyris tui atque Pontificis. N. natalicia honore debito venerantes : dextere tue opem exquirimus : et gravati delictorum nostrorum pondere divinam potentiam tuam exposcere non metuimus. Quanteque fragilitas nostra vitionum obice verberetur : perpendere non valemus : qui recedendo a te et per abrupta gradiendo : facinorum cecitatem : et peccatum incurrimus : et te qui verum justicie lumen es contemnendo caruimus. Adsisce quesumus : nunc Trinitas incommutabilis Deus familie tue precibus exoratus. Cunctorum in hac solennitate suscipe vota : cunctorumque pius crimina laxa. Ut omnium facinorum labe deteresa : celestis patrie cunctis premia tribue repromissa. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Petitiones vestra superna divinitas suppleat : et desideria vestra Martyris sui atque Pontificis. N. intercessione perficiat. *ñ. Amen.* Omnium preces clemens auditor assistat : et cunctorum piacula bonitate propicia abluat. *ñ. Amen.* Sensus vestros nunc in bonis sibi adherere faciat : et in futuro suorum vos gaudiis jungat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

* *Fortiora.* Theodoretus (*De Curat. Grac. affect., lib. viii*), de Martyribus agens, magnam ait multitudinem existisse qui traditam sibi ab apostolis doctrinam inficiari nolentibus, non eloquentiam ad defensionem opposuerunt, sed flagris humeros, lampadibus ferreisque unguis latera et cervices supposuerunt : tympanis et fiduculis extenti sunt, palis infixi constituerunt igne fortiores, et immanibus feris laniari sese immobiles conspexerunt. Singulis quidem Martyri-

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 207.*

Com. Reflecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Presta nobis omnipotens Deus beatissimi testis tui atque Pontificis. N. assiduum patrocinium : ut ejus quoque preclarum adsequi mereamur exemplum. Ut sentientes impensissime suffragantem : sequamur fortissime preliantem. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace *ñ. Deo gratias.*

In Missa unius Martyris simplicis. b Officium.

Dabis eum Domine in benedictione in seculum seculi : alleluja. Letificabis eum in gaudium vultu tuo : alleluja : alleluja : alleluja. *ñ. Quoniam Rex sperat in Domino : et in misericordia Altissimi non commovebitur. P. Letificabis. ñ. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. P. Letificabis.*

425 *Oratio.* Deus qui es virtus indefessa : et Sanctorum inexpugnabile robur : tuam in Martyribus tuis constantiam prefer : inter quos et Sanctos Martyr tuus. N. patientia victrici * nitescit : tu ergo in ejus agonibus ^d laudantem Ecclesiam amplia felicitate perpetua : ut que fidei devotione honorat Martyrem : paritem cum eo te largiente obtineat sanctitatem. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

c Prophetia. Justus si morte preoccupatus. *Requiere in festo Sancti Clementis. fol. 21.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

* *Psallendo.* In memoria eterna erit justus. *P. Ab auditu malo non timebit. ñ. Paratum est cor ejus sperare in Domino : confirmatum est : donec videat inipicos suos. P. Ab auditu.*

Epistola. Fratres bonum facientes. *Quere in unius Martyris precipui fol. 421.*

Evangelium. Siquis vult post me venire. *Quere in festo Sancti Andree. fol. 27.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

1 Lauda. Alleluja. *ñ. Ecce servus meus : suscipiam eum : electus meus : complacuit sibi in illo anima mea : alleluja.*

* *Sacrificium.* Justiciam tuam Domine non abscondi in corde meo : veritatem tuam et salutare tuum dixi. *ñ. Non celavi misericordiam tuam : et veritatem tuam a congregatione multa : alleluja.*

Dominum Deum nostrum fratres charissimi : con-

bush omnia ista tormenta perpeti non contigit, singuli tamen horum aliqua et mortem saltem passi sunt.

b Officium. Ps. xx, 7. *ñ. Ibid., 8.*

c Nitescit. Splendet, fulget.

d Laudantem. Adde te.

e Psallendo. Ps. cxi, 7. *ñ. Ibid., 8.*

f Lauda. Isaiam xlii, 1.

g Sacrificium. Ps. xxxix, 11. *ñ. Ibid., 11.*

cordi prece et humilatione poseamus : ut festivitatem nostram : quam in honorem Sancti ac beatissimi Martyris sui N. devotissime celebramus : illustret. Ut nos Sancti ejus meritis consortes effectos : propositum nostrum vitamque consumet. Et cujus sumus hic nostra devotione fautores : esse mereamur donante Christo a participes.

Alia Oratio. Deus qui in Sancti ac beatissimi Martyris tui N. certamine gaudens : ejus victoriam usque ad martyrii gloriam sustulisti : ut inter supplicia constitutus : persecutores suos : te vocante despicere. Exaudi Domine preces nostras per hujus merita : ut nos qui persecutionibus hujus seculi ventilamur : ad superandas earum tentationum molestias Sancti Spiritus tui principali virtute confirmes. R. Amen.

Post nomen. Oratio. Offerentibus nobis ob honorem Sancti Martyris tui N. par illius dedicatur oblatio. Ille suis persecutoribus obtulit corpus : nos Deo judici probata corda d. vovemus. Ut cum fuerit in nobis humilitatis proba devotio : sicut hostia illius profuit ad corporam : ita postum sacrificium prosit ad veniam, R. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui dissidentes ad concordiam clementer invitas : et pacificorum mentes inhabitas. Pacem tuam nobis supplicantibus presta : ac nos in ejus confessione confirma. Ut eam intercessionem Sancti Martyris tui N. et veraciter habeamus : et inipsem nobis fideliter demus.

Introitus. Dignum et justum est : equum et salutare et pulchrum est. *Quere in prima Missa unius Martyris. fol. 422.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus. *Require retro in festo unius Martyris. fol. 422.*

Post pridie. Oratio. Inlabere Domine his sacrificiis ob honorem Martyris tui N. oblatiis . donans nobis : ut illius apud tuam clementiam commendemur suffragio : cujus hodierno die attollimur de triumpho. R. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Deus qui in Sancti tui N. corde flammam accendisti dilectionis tue : da mentibus nostris eadem fide et charitate fervere : ut ejus gaudemus de triumphis : ejus provocemur exemplis : quoniam ad te proclamamus e terris. Pater noster qui es in celis.

^a Participes. Forte addendum in celo.

^b Te vocante. Forte, te donante.

^c Despicere. Martyres non modo hilari vultu ac libenti animo gravissimos sustinuisse cruciatus non fidem proderent, sed inter tormenta doloris contemtionem exhibuisse apertam, deosque vanos, et nonnunquam presides, ad cultum impium hortantes, irrisisse atque despexisse, Acta eorum maxime sincera comprobant. Vide epistolam Ecclesie Smyrnenensis, de martyrio sancti Polycarpi et sociorum (Apud D. Th. Ruinart., Act. mart., pag. 28, et in notis Valesii, ad lib. IV, cap. 15, Hist. eccles. Eusebii Casariensis); Acta Claudii, Asterii et Neonis apud citatum D. Th. Ruinart. (Ibid., pag. 279); Acta Theodoti Ancyran, apud eundem (Ibid., a pag. 365); sancti Vincentii Levitæ (Ibid., a pag. 289); Acta sanctorum Tarachi,

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. R. Et cum.

Benedictio. Precibus justis. N. vos Dominus ab omni reatu sanctificet. R. Amen. Illius quoque vos efficiat imitari virtutem : ad cujus dedicandam solennitatem vestram excitavit devotionem. R. Amen. Et participes vos ei in illa eternitate reddat in munere : cujus amabiliter vos hic prospicit celebrare solennitatem. R. Amen. Per 426 misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. R. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja.

B Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sancti Martyris tui N. tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. R. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. R. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi perficiamus cum pace. R. Deo gratias.

Incipit Officium • plurimorum Martyrum sex caparum vel quatuor.

Ad Missam. • Officium.

Dabo Sanctis meis primam sessionem : alleluja : in resurrectione eterna : et exquiram illos in gaudio meo. Et lux perpetua lucebit eis : alleluja. Et eternitas temporum preparata est : alleluja : alleluja. V. Benedicti vos a Domino : qui fecit celum et terram. P. Et lux. V. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. P. Et lux.

Dicat Presbiter. Per omnia secula seculorum. Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Beatissimorum Martyrum tuorum N. et N. presidii animati : fida ad Dominum nostrum pergat oratio, Ut quorum in hoc seculo gloriosum celebramus triumphum : eorum in eternum precibus adu-

Probi et Andronici (Ibid., a pag. 497); Basilii presbyteri Ancyran (A pag. 650), quibus aliisque multis insignis patientie et invictæ fortitudinis exemplis, nos martyres docent veram esse religionem, sanctumque esse cultum, pro quibus ista perpessi sunt; nam quod diros cruciatus tam diu sustinere, ac tam fortiter superare potuerint, non virtuti humane, sed peculiari Dei auxilio tribuendum esse eorum Acta et orationes Ecclesie frequenter testantur.

^d Vovemus. Lege voveamus.

^e Plurimorum Martyrum. In Sacramentariis Leoniano et Gelasiano plures existant missæ plurimorum martyrum : tres in Missali Gallo-Gothico, et una in Sacramentario Bobiano.

^f Officium. Esdræ IV, II, 23. V. Ps. cxxx, 45.

venmur. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus A vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes : et simplices sicut columbe. Cavete ergo ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis : et in sinagogis suis flagellabunt vos : et ad presides et reges ducemini propter me in testimonium illis : et gentibus. **427** Cum autem tradent vos : nolite cogitare : quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora : quid loquamini. Non enim vos estis : qui loquimini : sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet autem frater fratrem in mortem : et pater filium : et insurgent filii in parentes : et morte eos afficient : et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseveraverit usque in finem : hic salvus erit. *ñ*. Amen.

ñ. Et cum.

Lectio libri Sapientie Salomonis (^a Cap. XI).

ñ. Deo gratias.

Sancti iter fecerunt per deserta : que non habitantur : et in locis secretis fixerunt ^b castra. Steterunt contra hostes : et de inimicis se vindicaverunt. Siderant et invocaverunt te : et data est illis aqua de petra altissima : et requies sitis de lapide duro. Et reddidit justis mercedem laborum suorum : et deduxit illos in via mirabili. Et fuit illis in velamento diei : et in luce stellarum tota nocte. Transtulit illos per ^c mare rubrum : et transtulit illos per aquam nimiam. Inimicos autem illorum dimersit in mare : et ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo **B** justi tulerunt spolia impiorum : et decantaverunt Domine nomen sanctum tuum : et victricem manum tuam laudaverunt pariter. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^d *Psallendo.* Sancti tui Domine sicut palma floreant : plantati in domo tua Domine. *ñ*. Bonum est confiteri Domino : et psallere nomini tuo Altissime. P. Plantati.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ^e *ad Corinthios* (^f Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur : quam edificationem habemus ex Deo : domum non manufactam sed eternam in celis. Nam et hoc ingemescimus habitationem nostram que de celo est : superindui cupientes : si tamen vestiti : et non nudi inveniamur. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo ingemescimus gravati : eo quod nolumus exspoliari : sed supervestiri : ut absorbeatur quod mortale est a vita. Qui autem efficit nos in ^g hoc ipsum : igitur et scientes quoniam dum sumus in hoc corpore : peregrinamur a Domino. Per fidem autem ambulemus : et non per speciem. Audemus autem et bonam voluntatem habemus : magis peregrinari a corpore : et presentes esse ad Deum. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (^h Cap. X).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis : dicens. Ecce ego mitto

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

ⁱ *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Ambulabunt sancti gaudentes : velut agni pleni pascue : alleluja.

^j *Sacrificium.* Venite benedicti Patris mei : percipite regnum : quod vobis paratum est ab origine mundi : alleluja. *ñ*. Cum venerit filius hominis in majestate sua : et omnes Angeli cum eo : tunc fulgebunt justi sicut Sol in regno Dei : alleluja. P. Quod vobis paratum.

Missa. Deum : qui immortales gloriosissimorum Martyrum N. N. palmas triumphali eruere perfudit : et beatam diem hujus solennitatem suis pro se vincentibus dedicavit : fratres charissimi suppliciter exoramus. Ut qui dedit nobis diem hujus solennem excursus : ^k det plenum solennitatis effectum. Quique contulit quod cultus festivitate amplectitur : donet volumi : quod patientia Martyrum imitemur. Ut quicquid Sancti sui hodierno die perceperunt in munere : nobis proficiat ad salutem. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Laudes tuas sancte omnipotens Deus ob gloriosissimas Martyrum passiones : sacris titulis ampliatas : solenni tibi cum devotione persolvimus : quas triumphum glorie tue passionis evexit : resurrectionis eternitas consecravit. Qui premium immortalitatis auxiliante te : suscipientes : et nobis dederunt viam vite : et sibi paraverunt palmam victorie. Horum nobis Domine obauditione det victoriam. Sit nobis eorum apud te patrona oratio : quorum ^l expectante te iudice : felicibus Sanctorum choris coronata meruit esse confessio. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus : cui acceptissima ac jo-

^a Cap. XI. Vers. 2-5 ; x, 17-21. In Lectionario Luxoviensi prophetia de plures martyres desumitur ex Isaie lxxv, 13-14, 1, 2. In Sacramentario Bobiano legitur ex Apocalypsi 14-17.

^b *Castra.* In Græco legitur *tabernacula* ; in Vulg. *casas*.

^c *Mare Rubrum.* Lege per *mare Rubrum*.

^d *Psallendo.* Ex Psal. xci, 13, 14. *ñ*. Ibid., 1.

^e *Ad Corinthios.* Adde II.

^f Cap. V. Vers. 1-9. In Luxoviensi pro Epistola legitur ex Apocalypsi vi, 9-vii, 1-17, ommissa enumeratione tribuum. In Bobiano Epistola legitur ex Apostolo ad Hebræos xi, 33, 34.

^g *Hoc ipsum.* Vulgata legit : *In hoc ipsum Deus, qui dedit nobis dignum spiritus, audientes igitur semper scientes quoniam, etc.*

^h Cap. X. Vers. 10-23. In Luxoviensi Evangelium legitur ex Lucæ xxi, 9-19. In Bobiano ex Mathæi i, 1-12, quod in festo omnium sanctorum in Missali Romano sancti Pii V legitur ; et sane hæc missa Bobiana (quæ formam missæ Gelasianæ induit) potius est omnium sanctorum quam communis martyrum ; nam in oratione *secreta* et in contestatione mentio fit patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, sacerdotum, omniumque sanctorum.

ⁱ *Lauda.* Ex Sapient. xix, 9.

^j *Sacrificium.* Math. xxv, 34. *ñ*. Ibid, 31 ; xiii, 43

^k *Det.* Fortasse, *da victoriam*.

^l *Expectante.* Lege *spectante*.

cundissima sanctorum Martyrum tuorum N. et N. **A** des est : atque devotio : adesto familie tue supplicii per Sanctorum tuorum te suffragia postulantium : offerentium vota amplifica : defunctis requiem dona : et da : ut qui te peccatorum suorum errore leserunt : placere tibi tuorum mereantur intercessione Sanctorum. **ñ**. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus : in quo est omnium Sanctorum requies : et pax certa Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. da nobis quesumus : in tua firmiter charitate letari. Ut perfectionem pacis : qua tui jam Sancti fruuntur in celis : hanc nos jugiter meditemur in tertiis. **ñ**. Amen.

Inlatio. Equum et iustum est : nos tibi gratias agere Deus Angelorum : Deus Martyrum : inestimabili gaudio predicare passionem : servorum tuorum triumphum : felicitum letitiam Angelorum. Quis enim hujus altitudinis digne possit enarrare misterium : ubi de supplicio beatitudo nascitur : de dedecore gloria procreatur : et de morte vita perficitur ? O mysticum religionis arcanum : ubi interfici laus est : et interfecisse damnatio. O sacratissimum bellum : in quo alii videntur occidi : et alter occiditur. O speciale certamen : in quo se percussor vulneratorum morte prosternit. Diabolus percutientem servicie furore succendit. Christus autem percutiendis patientie virtute succurrit : cum percussore diabolus punitur : cum percussis Christus ^a exultat. Diabolus ministrum suum secum precipitat in gehennam : Christus autem Martyres suos ad regna perducit celestia. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. **ñ**. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : et pius Domine Deus noster : qui tam justus es ad retribuendum : quam misericors ad donandum. Dum vis impendere pro meritis premia : merita facis esse pro premiis : et nobis digneris deputare quod tribuis : dum invenire desideras : que coronas. Christe Domine ac redemptor eterne.

428 *Post pridie. Oratio.* Audi Deus Pater omnipotens preces nostras : et sacrificiis a te institutis totus inlabere ac presta : ut interventu Martyrum tuorum N. et N. ad defensionem sit nobis : extemporalis vita pacis bone fecunda. Sit mors confessione potissima : et resurrectio cum Sanctis omnibus gloriosa. **ñ**. Amen.

Ad Orationem Dominicam.

Deus bonorum omnium delectatio : et claritas gloriosa Sanctorum : misericordiam tuam quesumus : ut nobis affectum dilectionis infundas. Atque interventu Martyrum superno munere conquisito : voluntati tue semper acceptos efficias. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

^a *Exultat.* Huc spectat illud sancti Cypriani (Epist. 9, ad Pam....) ad martyres qui jam tormenta passi fuerant scribentis : *Quam lætus illic Christus fuit, quam libens in talibus servis suis et pugnavit et vicit protector fidei.*

Benedictio. Sanctorum meritis tribuat vobis Dominus benedictionem semper : virtutem : et pacem. **ñ**. Amen. Gratia : que illos deduxit ad gloriam : vobis preveniat ad peccatorum omnium indulgentiam. **ñ**. Amen. Qui dedit eis de superato hoste victoriam : ipse vobis tribuat carnalia vitia : et mundi superare concupiscentiam. **ñ**. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Require in festo Corporis Christi. folio. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum in honorem Sanctorum Martyrum tuorum tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus : ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. **ñ**. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus : et vivis etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. **ñ**. Deo gratias.

INCIPIT MISSA PLURIMORUM MARTYRUM QUATUOR CAPPARUM.

Ad Missam. b Officium. Dabo vos nominatos in gloria : alleluja. **P.** In omnibus diebus vite vestre : alleluja : alleluja. **ñ**. Benedicti vos a Domino : qui fecit celum et terram. **P.** In omnibus. **ñ**. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. **P.** In omnibus diebus.

Oratio. Gaudium nostrum et salus nostra : virtus atque justitia Domine Deus omnipotens : fac nos quesumus placita tibi Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. sorte gaudere : et illic laudes tuas rectorum munere perpetim decantare. **ñ**. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. **ñ**. Et cum.

Lectio libri sapientie Solomonis (c Cap. III).

ñ. Deo gratias.

D Justorum anime in manu Dei sunt : et non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori : et extimata est afflictio exitus illorum. ^d Et ab itinere justo abierunt in exterminium : et quod a nobis est iter exterminii : illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt : spes illorum immortalitate plena est. Et in paucis vexati : et in multis bene disponentur. Quoniam Deus tentavit illos : et invenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probavit illos : et quasi holocausti hostiam accepit illos : et in tempore erit respectus illorum.

^b *Officium.* Ex Sophonia, III, 20, juxta LXX.

^c *Cap. III.* Vers. 1-9.

^d *Et ab itinere.* Ita versio sancti Hieronymi, at in Vulgata non legitur.

Fulgebunt iusti : et tanquam scintille in arundinetis discurrent : iudicabunt nationes : et dominabuntur populis : et regnabit illorum Dominus in perpetuum.
 ⁊. Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. ⁊. Et cum spiritu.

⁊ *Psallendo.* Transibimus per ignem et aquam. ⁊. Et induxisti nos in refrigerio. ⁊. Probasti nos Deus sicut probatur argentum : posuisti tribulationes in dorso nostro. P. Et induxisti.

429 *Dicit Presbiter.* Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos
 (⁊ Cap. VIII).

⁊. Deo gratias.

Fratres. Debitor es summi non carni : ut secundum carnem vivamus. Si autem secundum carnem vixeris : morieris. Si autem spiritu facta carnis mortificaveris : viveris. Quicumque enim spiritu Dei agitur : hi filii Dei sunt. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore : sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei. In quo clamamus : abba Pater. Ipse spiritus testimonium reddit Spiritui Sancto : quod sumus filii Dei. Si autem filii : et heredes heredes quidem Dei : coheredes autem Christi. Si autem compatimur : ut et glorificemur. Existimo enim quod non sunt condigne passionibus huius temporis ad futuram gloriam : que revelabitur in nobis. Nam expectatio creature revelationem filiorum Dei expectat. Vanitati autem creatura subiecta est non volens : sed propter eum qui subiecit omnia in spem. Quia et ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem glorie filiorum Dei. ⁊. Amen.

Leccio sancti Evangelii secundum Mattheum
 (⁊ Cap. X).

Ille in tempore. Dominus hostes Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Nihil opertum quod non revelabitur : et occultum quod non sciatur. Quod dico vobis in tenebris : dicite in lumine. Et quod in aure auditis : predicate super tectum. Et nolite timere eos : qui occidunt corpus : animam autem occidere non possunt. Sed potius eum timeate : qui potest animam et corpus perdere in gehennam. Nunne duo passeresset assere veneunt : et ⁊ unum ex illis non cadet super terram sine voluntate patris vestri. Vestri autem capilli capitis omnes dinumerati sunt. Nolite timere : multis passeribus meliores estis vos. Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo : ibi sum in medio eorum. ⁊. Amen.

Dicit Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ⁊. Et cum spiritu.

⁊ *Lauda.* Alleluja. ⁊. Gaudete, iusti in Domino : rectos decet collaudatio. P. Alleluja.

⁊ *Sacrificium.* Mirabilis Deus in Sanctis : Deus

⁊ *Psallendo.* Ps. LXV. 12, ⁊. Ibid., 10.

⁊ *Cap. VIII.* Vers. 42-52.

⁊ *Dei.* Ita Primasius : in Vulgata deficit.

⁊ *Cap. X.* Vers. 26-32 : et in fine additur versiculus 20 ex capite XVIII.

⁊ *Unum.* Lege unus.

⁊ Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi sue. Benedictus Deus : alleluja : alleluja. ⁊. Montem Dei montem uberem : mons coagulatus mons uber : ut quid suspicamini montes coagulatos : montem in quo placuit Deo habitare in eo. P. Benedictus Deus.

Missa. Eterne tue virtutis nomen omnipotens Deus rogamus : ut horum Martyrum tuorum N. et N. et omnium Sanctorum meritis socios fide : pares devotione : strenuus passione : similes in resurrectione feliciam nos facias coequari. ⁊. Amen.

Alia Oratio. In lares Domine celebramus solennia Martyrum tuorum N. et N. quorum fiducia fidei superbum conterruit hostem. Ideo nunc in sede festantur eterna : et gaudent felices in patria gloriosa. ⁊. Amen.

Post nomina. Oratio. Post Martyrum precibus : post offerentium ministeria : post quiescentium memoriam : pacem tuam Domine poscimus : pacem impetrari benignius. ⁊. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pacem tuam Apostolis tuis dedisti servandam. Presta Domine : ut pacem : quam in tuo nomine labiis propinquamus : fixam in cordibus nostris in perpetuum teneamus. ⁊. Amen.

Inlatio. Dignum et iustum est : omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Quem omnes Martyres omnesque Confessores serenis vultibus intuentur. Pro cuius nominis confessione offerunt colla manibus impiorum : ut juvent in eternum in congregatione Sanctorum. Vapulant : sed exultant : sciunt pro quo patiuntur : sed pro quo patiuntur Deo adjuvante non sentiunt. Torquentur in terris : sed gaudent in celis. Unde merito cuncti illi Angelice congregationis exercitus in hac Martyrum tuorum. N. et N. confessione : tuam Domine diebus ac noctibus virtutem magnificare non desunt : **430** ita dicentes. ⁊. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere Dominus. Quia pleni sunt celi et terra gloria maiestatis tue : osanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini : Christus Dominus ac redemptor sempiternus.

Post priate. Oratio. Famuli ergo tui exiguus Sacerdotes hanc salutiferam hostiam tuis coram propinent altaribus. Rogamus : ut de tuis celestibus thronis benignus inspicias placabiles : pius suscipias. Sanctus sanctifices : benedictos benedicenda respicias : sanctificataque nobis famulis tuis attribuas.

⁊. Amen.

Ad orationem Dominicam.

Divino magisterio edocti : et salutariis moniti institutis audeamus et dicere e terris. Pater noster qui es in celis.

⁊ *Sine voluntate.* Vulg., sine patre vestro.

⁊ *Lauda.* Ps. XXXI. 1.

⁊ *Sacrificium.* Ps. LXVII. 36. ⁊. Ibid., 16, 17.

⁊ *In lares.* Lege hilares.

⁊ *Conterruit.* Num potius contrivit ?

⁊ *Impetrari.* Lege impetire.

Benedictio. Omnipotens Deus in cordibus vestris studium sue dilectionis operetur. *ñ. Amen.* Sensusque vestros sibi in veritate jubeat adherere. *ñ. Amen.* Ut remoti ab omni labe villorum : sanctarum nobis tribuat incrementa virtutum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Alia Missa duarum capparum vel novem fractionum.

Ad Missam. « Officium.

Dignos eos fecit Deus in parte sortis Sanctorum : qui eripuit eos de potestate tenebrarum : et transtulit in regnum filii dilectionis sue. *ñ. Benedicti vos a Domino : qui fecit celum et terram. P. Et transtulit. ñ. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. P. Et transtulit.*

Oratio. Deus qui es in Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. in firmitate mirabilis : impende misericordiam tuam famulis tuis : et quia humilitas servientium tibi semper est tentationum obiecta certamina : eorum meritis premianti brands : ut nobis inoffensa indulgentiam largiaris. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri sapientie Salomonis (2 Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Justi in perpetuum vivunt : et apud Dominum est merces eorum : et cogitatio illorum apud altissimi : ideo accipient regnum decoris : et diadema speciei de manu Domini. Quoniam dextera sua teget eos : et brachio suo defendet illos. Tunc stabunt in magna constantia adversus eos qui se angustaverunt : et qui abstulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur terrore horribili : et mirabuntur in subitatione inasperate salutis. Dicent inter se penitentiam agentes : et pre angustia spiritus gementes. Hi sunt quos habuimus aliquando in derisum : et in similitudinem improprietatis. Nos insensati vitam illorum extimabamus insaniam : et finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei : et inter sanctos sors illorum inventa est. *ñ. Amen.*

Hic dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

« Psallendo. Mirabilis Deus in Sanctis suis. *ñ. Munda Deus virtutem tuam : confirma Deus quod operatus es. P. In Sanctis suis.*

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Evistole Pauli Apostoli ad Ephesios (4 Cap. 1).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro : et Domino Jesu Christo. Benedictus Deus : et Pater Domini nostri Jesu Christi : qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in celestibus in Christo :

« Officium. Ad Coloss. 1, 12, 13. *ñ. Ps. cxiii, 15.*

« Cap. V. Prophetia constat ex versiculis 16, 17, tum ex versiculis 1-5 hujus capituli.

« Psallendo. Ps. lxxv, 36. *ñ. Ibid., 29.*

« Cap. I. Vers. 2-15.

A sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem : ut essemus sancti : et immaculati in conspectu ejus.

« In charitate predestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum. In ipso secundum propositum voluntatis sue in laudem glorie gratie sue. In qua gratificavit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus : in remissionem peccatorum secundum divitis gratie ejus : que superabundavit in nobis. In omni sapientia et prudentia : ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis sue : secundum beneplacitum ejus : quod proposuit in eo **331** dispensationem plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo : que in celis et que in terra sunt in ipso. In quo etiam sorte vocati sumus : predestinati secundum propositum

B ejus : qui omnia operatur secundum consilium voluntatis sue : ut simus in laudem glorie ejus : qui ante speravimus in Christo. In quo et vobis cum audissetis verbum veritatis evangelium salutis vestre : in quo et credentes signati estis spiritu promissionis sancto. Qui est pignus hereditatis nostre : in redemptionem acquisitionis : in laudem glorie ipsius. *ñ. Amen.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Lucam (1 Cap. IX).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus convocatis duodecim Apostolis dedit illis virtutem : et potestatem super omnia demonia : et ut languores curarent. Et misit illos predicare regnum Dei : et sanare infirmos. Et ait ad illos : nihil tuleritis in via : neque virgam : neque peram : neque panem : neque pecuniam : neque duas tunicas habeatis. Et in quicumque domum intraveritis : ibi manete : et inde ne exeatis. Et quicumque non receperint vos : exeuntes de civitate illa etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos. Egressi autem circumferebant per castella evangelizantes : et curantes ubique. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

« Lauda. Alleluja. *ñ. Justi confitebuntur nomini tuo Deus : et habebunt recti cum facie tua. P. Alleluja.*

« Sacrificium. Vidi sub ara Dei animas occisorum propter verbum Dei : et martyrium suum : et magno clamore dicebant : salus Deo nostro : alleluja : alleluja. *ñ. Dignus es Domine Deus noster accipere claritatem et honorem et omnem creaturam : que est in celo : et in terra : et in mari : omnes audivi dicentes. P. Salus Deo nostro.*

« Missa. Preces nostras quesumus Domine propiciatus aduende : et ut digne famulemur altario : Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. quosumus nos intercessionem custodire digneris. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Propiciare Domine supplicationibus

« In charitate. Ita in Græco. Vulgata legit que in charitate.

« Cap. IX. Vers. 1-7.

« Lauda. Ps. cxxxix, 14.

« Sacrificium. Apocal. vi, 9. *ñ. Ibid., 3, 11.*

nostris : et suffragantibus Sanctorum martyrum tuorum N. et N. meritis : * ac qui nos evangelicis preceptis instruis : implere concede. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Deus : apud quem perfecta sunt sacrificia fidelium : pia vota et pure mentis obsequia. Tu ad preces familie tue placatus intende : atque in sensus eorum per inspirationem tui amoris inlabere. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus charitatis origo atque concordie : te per intercessionem Martyrum tuorum. N. et N. petimus atque supplices deprecamur : ut sicut illis triumphum glorie prestitisti : ita ^b in nobis glorie ignem tui amoris et sinceritatem cordis ipsis suffragantibus largiaris. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est : vere equum et salutare est : nos tibi semper hic et ubique gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Per quem gratia tua revelante cognoscimus : quantum apud te tuorum vita preclara sit Martyrum : quorum etiam nos mors preciosa letificat et tuetur. Et ideo cum Angelis et Archangelis proclamamus : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : et vere benedictus Domine Deus noster. Qui es corona Martyrum : et perpetua claritas Angelorum : Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Deus qui Sanctos tuos. N. et N. placita tibi devotione ascicis : dum eis pro te moriendi ardorem adtribuis : in oblati tibi sacrificiis * respice et Sanctorum tuorum solennia excellentibus ^d propiciatus indulge. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Supplices te omnipotens Domine deprecamur : et Sanctorum Martyrum tuorum. N. et N. precibus nos protege : et ab omni malo custodire digneris. Pater noster qui es in celis.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Benedic Domine hos famulos tuos Sanctorum Martyrum tuorum N. et N. passione letantes. *ñ. Amen.* Tribue eis ⁴³² Domine benedictionem : quibus donare dignatus es legem. *ñ. Amen.* Ut tibi offerant sacrificium laudis : et sibi reddant officia charitatis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte

* *Ac qui.* Fortasse supplendum : *Ac precibus quæsumus ut qui nos evangelicis preceptis instruis, eadem implere concedas.*

* *In nobis.* Lege nobis, sublato illud in.

* *Respice.* Hæc oratio clare præsupponit, elementa jam antea consecrata fuisse.

* *Propiciatus.* Lege propitiatus.

* *Unius Confessoris.* In Sacramentariis Leoniano et Gelasiano nulla exstat missa communis unius confessoris : at in Lectionario Luxoviensi habentur legenda de uno confessore. In Sacramentario Bobiano, et in Missali Gallo-Gothico : *Missæ de uno confessore* ; sed, ut in Missali Mozarabum, sine ulla

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Domine Deus omnipotens qui. *Quere in I. Missa plurimorum Martyrum sex capparum fo. 426.*

ITEM OFFICIUM • UNIUS CONFESSORIS PONTIFICIS : ET NON PONTIFICIS.

Ad Missam. Officium.

In omni opere suo dedit confessionem sanctam : alleluja. *P.* Verbum glorie : et in corde suo hymnum dixit : alleluja. *ñ.* Confitebor tibi Domine in toto corde meo : narra omnia mirabilia tua. *P.* Verbum glorie. *ñ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum. *Amen. P.* Verbum glorie.

Dicat Presbiter. Per omnia semper secula seculorum. *ñ. Amen.* Gloria in excelsis.

In tempore Quadragesime. Officium. Confessio et magnificentia opus ejus : et iusticia ejus manet in seculum seculi. *ñ.* Confitebor tibi. *ut supra.*

Oratio. Confessoris tui beatissimi N. annua recursione Domine memoriam solemniter recolentes : superne gratie adspersione locupleta. Ut qui nunc festa devoto prosequuntur adnisi : ejus quoque perpetim clementi regantur : et protegantur intuitu. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Esayæ Prophete (h Cap. XLII).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Ecce servus meus suscipiam eum : electus meus : complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum : iudicium gentibus ¹ profert. Non clamabit : neque accipiet personam : neque audietur foris vox ejus. Calamum quassatum non conteret : et ¹ lignum fumigans non extinguet. In veritate educet iudicium : non erit tristis : neque turbulentus : donec ponat in terra iudicium : et legem ejus insule expectabunt. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

* *Psallendo.* Confitebor tibi Domine in vasis psalmodum veritatem tuam : psallam tibi : in cithara Deus sancte Israel. *ñ.* Sed et lingua mea annuntiabit iusticiam tuam : tota die laudem tuam : *P.* Psallam tibi.

In tempore quadragesime ¹ psallendo. Factus est in pace locus ejus : et habitatio ejus in Syon. *ñ.* Notus in Judea Deus : in Israel magnum nomen ejus. *P.* Et habitatio.

distinctione inter confessorem pontificem et non pontificem.

¹ *Officium.* Ecclesiastici XLVII, 9. *ñ. Ps. ix, 2.*

² *Officium.* Ps. cx, 3. *ñ. Ibid., 1*

³ *Cap. XLII.* Vers. 1-5. In Lectionario Luxoviensi nulla est prophetia pro uno confessore : in Bobiano legitur ex Jeremia, ut titulus præfert : sed revera cento est consutus ex Proverbiorum x, 6. Ecclesiast. III, 15, aliisque Scripturæ locis.

⁴ *Profert.* Lege profert.

⁵ *Lianum.* Lege linum.

⁶ *Psallendo.* Ps. LXX, 25. *ñ. Ibid., 24.*

⁷ *Psallendo.* Ps. LXXV, 3. *ñ. Ibid., 3.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Timotheum
(¹ Cap. VI).

ñ. Deo gratias.

Charissime. Nihil intulimus in hunc mundum : haud dubium : quia nec ferre quid possumus. Habentes autem alimenta : et quibus tegamur : his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri : incidunt in tentationem et laqueum diaboli : et desideria multa inutilia et nociva : que mergunt hominem in interitum et perditionem. Radix omnium malorum est cupiditas. Quam quidam appetentes : erraverunt a fide : et inservierunt se doloribus multis. Tu autem homo Dei hec fuge. Sectare vero justitiam : pietatem : fidem : charitatem : patientiam : mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei. Apprehende vitam eternam : in qua vocatus es : et confessus es bonam confessionem coram multis testibus. Precipio tibi coram Deo : qui vivificat omnia in Christo Jesu : qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem : ut serves mandatum sine macula inreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi. ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum (² Cap. X).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Omnis qui constituitur me coram hominibus : constitetur et ego eum coram Patre meo : qui est in celis : qui autem negaverit me coram hominibus : negabo et ego eum coram Patre meo : qui est in celis. Nolite arbitrari : quia veni mittere pacem in terram. Non veni pacem mittere : sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum : et filiam adversus matrem suam : et nurum adversus socrum suam : et inimici hominis domestici ejus : qui **433** amat patrem aut matrem plusquam me : non est me dignus. Et qui amat filium aut filiam super me : non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam : et sequitur me : non est me dignus. Qui invenit animam suam : perdet eam. Et qui perdidit animam suam propter me : in vitam eternam inveniet eam. Qui recipit vos : me recipit. Et qui me recipit : recipit eum qui me misit. Qui recipit prophetam in nomine prophete : mercedem prophete accipiet. Et qui recipit justum in nomine justi : mercedem justi accipiet. Et quicumque potum dederit uni ex minimis istis : calicem aque frigide tantum : in nomine discipuli : amen dico vobis : non perdet mercedem suam.

¹ Ad Timotheum cap. I, Cor. I Cor. vi.

Cap. VI. Vers. 7-14. Epistola in Lectionario Luxoviensi legitur ex II Tim., III, 16-17, 1-8. In Bobiano, ut titulus prefert, ex Epistola ad Titum, sed reipsa, quod notavit Mabillonius, cento est e variis Scripturæ fragmentis consutus, quæ, neque ad verbum, neque ad sensum relata sunt. Ex Epistola ad Titum nihil habet.

² Cap. X. Vers. 32 ad finem capituli. Luxoviense legit ex Matthæi xxv, 24-32. Bobianum ex Matthæi xiv, 45-48.

³ Lauda. Ps. cxvii, 28.

⁴ Sacrificium. Matth., x, 32. ÿ. Ibid., 33.

A *Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.*

¹ Lauda. Alleluja. ÿ. Deus meus es tu : confitebor tibi. Deus meus es tu : exaltabo te. Alleluja. ÿ. Confitebor tibi Domine in toto corde meo : in consilio justorum : et congregatione : alleluja.

² Sacrificium. Omnis qui me confessus fuerit coram hominibus dicit Dominus : confitebor eum coram Patre meo : alleluja. ÿ. Et quicumque perdidit animam suam propter me : in vitam eternam inveniet eam. P. Coram Patre.

Missa. Diem hunc charissimi fratres omnibus nobis veneratione dignissimum : in quo beatissimus Confessor. N. quod corde credidit : ore professus : ad eternam gloriam vocatus est : debitis laudibus honoremus. Omnipotentis Dei clementiam postulantes : ut qui eum se confitentem hodie intulit in celis : nos credentes ac confitentes se iustificet a delictis. Ut qui hodierna die Confessoris veneramur solennia : ad confessionis mereamur pervenire coronam. ñ. Amen.

Alia oratio. Deus qui Confessorum remuneras fidem : et confitendi tibi preparas voluntatem : oblatas tibi in hoc festo Confessoris tui. N. hostias intuere. Ut qui ejus memoriam facientes : nostra tibi constentur delicta : Confessoris tui obtentu perducamur ad veniam. ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Christe Dei fili : qui non victima pascaris : sed pure mentis confessione placaris : offerentium fac tibi acceptabile votum : et defunctis dona consortium beatorum. Quo in hujus Confessoris tui. N. commemoratione : et confessiones a te acceptentur viventium : et requies concedatur spiritibus sepulorum. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui confitentium es corona : dissidentium perinie iurgia. Dans omnibus nobis ita pacis tue repleti ex munere : sicut Confessor tuus. N. confessionis claruit dignitate. ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui est corona justicie : arbor vite : palma victorie. A quo Confessorum directa fides non discreta martyrio : sed una martyriali promeretur decorari victoria. Cum etsi non sint adepti fuso sanguine martyrii necem : non tamen discreti sunt a Marty-

¹ Confessor. Hoc loco confessoris appellatione is intelligendus est qui, vitæ sanctitate et miraculorum gloria illustris, in pace Ecclesiæ catholicæ diem egit extremum. A Græcis *ὁμολογίτης* dicitur. Sic in concilio Chalcedonensi (Act. 2) segmenta citantur ex operibus sancti Hilarii episcopi et confessoris, καὶ ὁμολογίτου ; item sancti Ambrosii episcopi et confessoris, καὶ ὁμολογίτου ; at confessoris titulus non tribuitur sanctis Gregorio Nazianzeno, Joanni Chrysostomo et Augustino. Num forte quod ii publice nondum cohererent ? At obstat videtur solemnibus pompæ quæ Constantinopoli exceptæ fuerant reliquiæ sancti Joannis.

ribus in virtute. ^a Dum hostem : quem illi patula dimicatione exuperant : isti interius calcant. Et quem illi exterius per vulnera aperta devincunt ; hunc isti introrsus specialiter perimunt. Resistentes et coneluctantes adversus principem tenebrarum : et inlecebras aerarum potestatum. Ut temporali tribulatione purgati : quod Martyres sanguine : hoc isti inuneris ex confessione mereantur accipere. Quod etiam hunc virum vere beatum plenissima egisse devotione credimus et fatemur : te dilexit in vita : tenuit in conscientia : predicavit doctrina. Confessorum retinens gradum : confessionis pervenit ad triumphum : laborum suorum confessione : laudando potentiam tui unigeniti filii tui : quem non erubuit in corpore coram hominibus confiteri : ipsum Dominum et Salvatorem postum : quem conlaudant Angeli et Archangeli ita dicentes. *ñ. Sanctus, Sanctus, Sanctus*

Post Sanctus. Vere sanctus : pius : et admirabilis es Domine Deus noter. Qui hodierna die et Confessoris tui N. Episcopi innovas **434** gloriam : et confitentium excitas vota. Ut cum eidem qui tibi confessione placuit confidentes obsequimur : nostrum potius excitemus affectum. Dum quicquid illi impendimus laudis : nostre sit causa salutis. Has ergo hostias in tanti viri commemorationem offerentes : precamur : ut qui ejus hodie animam in confessione tui nominis suscepisti : nobis tribuas voluntatem te veraciter confitendi. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Confessoris tui Domine memoriam facientes : qui te inter adversa confiteri non destitit : actu placuit : oratione quesivit : perfectione invenit. Te quesumus : et rogamus : ut in his victimis tibi in honorem ejus oblati : clementer inlabi jubeas : et ex his sumentibus peccata dimittas ; atque confessionis gratia glorificandos attollas. *ñ. Amen.*

Ad Orationem Dominicam.

Christe Deus : qui per Apostolum tuum oris confessionem prodesse dixisti : Confessoris tui N. Episcopi precibus : consule nostre salutis : ut cum ea que corde credimus : ore professi fuerimus : ad te exaudiri oculus mereamur : quo ¹ubente dicimus. *Pater noster.*

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Domi-

^a *Dum hostem.* Huc spectat illud Missalis Gallo-Gothici in immolatione missæ de plures confessores : VERE DIGNUM, etc., qui non solum martyrum sed etiam confessorum tuorum ex virtute mirabilis, licet enim illi passionis sint clari qui manifestis acerbis supplicia sustinere tormentis, etiam isti tamen occulte proposito castigationis spiritualis observantia disciplinis illorum sunt vestigia subsecuti ; quæ verbatim in Sacramentario sancti Leonis (Missæ 9 de pluribus Confessoribus, pag. 45) leguntur. Eadem docent sanctus Augustinus (Serm. 296, Ed. Maur., de SS. Petro et Paulo), sanctus Chrysostomus (Hom. de S. Eustatio, Oper. tom. II, pag. 608, Ed. Maur.), sanctus Isidorus (Orig. lib. vii, c. 41).

^b *Plurimorum Confessorum.* In Sacramentario sancti

ñus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui est Confessorum remuneratio : Confessoris sui N. Episcopi suffragio vos sancte confessionis munificet dono. *ñ. Amen.* Detque vobis se confitendi votum : qui eidem confessionis contulit premium. *ñ. Amen.* Ut tanti Confessoris sui N. veraciter imitando exemplum : ad celeste mereamini pervenire promissum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Quere fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Tuam clementissime Pater supplices exoramus clementiam : ut hodierna solennia : que pro beatissimi Confessoris tui N. veneratione suscepimus ; ipse tibi commendes. Et sicut illi coronam sancte perfectionis tribuisti : ita nobis ejus intercessionem omnium delictorum veniam : et indulgentiam : largiaris. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solemnia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi, Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Incipit Missa ^b plurimorum Confessorum.

Officium. Dabo Sanctis meis. Quere in plurimorum Martyrum folio. 426.

Dicat Presbyter. Per omnia semper secula seculorum. ñ. Amen. Gloria in excelsis.

Oratio. ^c Deus qui nos Sanctorum Confessorum tuorum N. et N. confessionibus gloriosis circumdas et protegis : da nobis et eorum imitatione proficere : et intercessionem gaudere. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Prophetia. Justorum anime. Quere in plurimorum Martyrum quatuor capparum. fol. 427.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

^d *Psallendo.* Sacerdotes ejus induam salutari : et Sancti ejus exultatione exultabunt. *ñ. Illuc procedam cornu David : paravi lucernam Christo meo.*

P. Et Sancti ejus.

Dicat Presb. Silentium facite.

Leonis (Pag. 13) exstant binæ missæ de confessoribus, 9 scilicet, et 10. In Sacramentario Gelasiano em. Thomasi (Lib. II) missa 84 est de pluribus confessoribus ; in Missali Gallo-Gothico est missa de pluribus confessoribus ; et in Lectionario Luxoviensi habentur legenda de plures confessores ; in Sacramentario Bobiano nulla est missa de pluribus confessoribus.

^e *Deus.* Hujus similis, non tamen eadem, exstat oratio in Sacramentario Gelasiano (N. 74). Est æquanda in missa confessorum : Deus, qui nos et sanctorum martyrum sollemnitatibus, et confessorum gloria circumdas et protegis, præsta nobis eorum semper et imitatione proficere et emundatione fulgere, per, etc.

^d *Psallendo. Ps. cxxxi, 16. ñ. Ibid., 17.*

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Hebræos (c. VII). A tus suffragiis : et gratiam vivis : et refrigerium ju-
ñ. Deo gratias. beas largiri defunctis. *ñ. Amen.*

Frates. Plures facti sunt Sacerdotes secundum legem : idcirco quod morte prohiberentur permanere. Jesus autem : eo quod maneat in eternum : sempiternum habet sacerdotium. Unde et salvare in perpetuum potest. Accedens per semetipsum ad Deum : semper vivens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat ut nobis esset Pontifex : sanctus : innocens : impollutus : segregatus a peccatoribus : et excelsior cælis factus : qui non habet quotidie necessitatem quemadmodum Sacerdotes : prius pro suis delictis hostias offerre : deinde pro populo. Hec enim fecit semel se offerendo. Dominus noster Jesus Christus. *ñ. Amen.*

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (b. Cap. XII). B
ñ. Deo gratias.

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus con-
 quebatur discipulis suis dicens. Sint lumbi vestri
 precincti : et lucerne ardentes **435** in manibus
 vestris. Et vos similes hominibus expectantibus Do-
 minum suum : quando revertatur a nuptiis : ut cum
 venerit et pulsaverit : confestim aperiant ei. Beati
 servi illi : quos cum venerit Dominus : invenerit vi-
 gilantes. Amen dico vobis : quod præcinget se : et
 faciet illos discumbere : et transiens ministrabit illis.
 Et si venerit in secunda vigilia : et si in tertia vi-
 gilia venerit : et ita invenerit : beati sunt servi illi.
 Hoc autem scitote : quoniam si sciret paterfamilias :
 qua hora fur veniret : vigilaret utique : et non
 sineret perfodi domum suam. Ideoque et vos estote
 parati : quia qua hora non putatis : filius hominis
 veniet. *ñ. Amen.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

a Lauda. Alleluja. *ñ.* Sacerdotes tui induantur
 iusticia : et Sancti tui exultent. *P. Alleluja.*

a Sacrificium. Exultabunt Sancti in gloria : letabuntur
 in cubilibus suis : exaltationes Dei in faucibus eorum.

Missa. Sacra *a* Confessorum Deoque placencia fratres
 dilectissimi solennia celebrantes : omnipotenti
 Deo vota solvamus. Precantes ut hos : quos sui no-
 minis esse voluit Confessores : propicius apud se
 interventores placatus accipiat. Quo eorum preces
 nos peccatorum solvant a nexibus : quorum lingue
 sunt in veritate confesse. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui laus es Confessorum : et co-
 rona certantium : prebe nobis quicquid te nostrorum
 postulaverit confessio labiorum. Ut lingua nostra : et
 Confessorum prepolleat laude : et confessionis sancte
 fructificet opere. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Confessorum offerentiam :
 vel quiescentium recitatis vocabulis : te Deum im-
 mense exposcimus pietatis : ut Confessorum exora-

Ad pacem. Oratio. Ineffabilis bonitas auctor et
 Domine : qui Confessorum tuorum linguam imple
 confessione : et cor tua remuneras charitate. Dona
 nobis eorum meritis : ut tuum confidentes nomen in
 terris : pacem habeamus in diebus nostris. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et iustum est : nos tibi gratias
 agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus :
 per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum.
 Qui verbum caro factum est : ut habitaret in nobis.
 Ille quippe cum verbum sit Dei Patris : linguam ne-
 stre admoveans carnis : ad confessionem cui nominis
 verba format in nobis. Nam sicut ex illo datur Mar-
 tyribus dimicandi fiducia : ita per illum Confessori-
 bus confessionis conceditur gratia. Ut qui non su-
 beunt ex sanguinis effusione victoriam : habeant sta-
 tim ex confessione coronam. Cui merito omnes
 Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie
 ita dicentes. *ñ. Sanctis. Sanctis. Sanctis.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus Do-
 minus noster Jesus Christus filius tuus. Qui es Marty-
 rum vita : et Confessorum coronam. Confessionis col-
 lator : et Confessorum remunerator. Quique eorum
 animas in sui nominis confessione suscepit : quos
 ante constitutionem mundi ad eternam gloriam præ-
 destinavit : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Singularis victimæ oblatione te
 Deus : ut placeris : exposcimus : quem Confessorum
 remuneratorem ore fatemur. Ut eorum obtenta hec
 oblata sanctifices : quorum lingua te in veritate con-
 fessa est. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Omnipotens Deus : qui diversitates gratiarum in
 Ecclesia tua distribuens : alios martyriali ecclesiastica
 consecras : alios gratia confessionis exornas. Dona
 nobis : ut qui Confessorum tuorum hodie solennia
 celebramus : tibi placere ex confessione nostrorum
 actuum mereamur. Ut rogaturi ea que filio tuo decemta
 didicimus : exaudiamur : cum clamaverimus. Pater
 noster qui es in celis.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus
 sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Christus Dominus qui iustificationem
 decore : et penitentium confessione induit : Con-
 fessorum suorum concedat vobis : **436** ita per con-
 fessionem male gesta deferre : ut iustificationis ful-
 geatis decore. *ñ. Amen.* Quique se confidentem ju-
 stificat : vos per penitentiam provehat ad coronam.
ñ. Amen. Ut qui nunc in Confessorum recordatione :
 et vota promittitis : et lamenta in tribulatione : cum
 eis gaudia obtineatis perpetua. *ñ. Amen.* Per miseri-
 cordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper
 vobiscum. *ñ. Et cum.*

a Lauda. Ps. cxxxix, 9.

d Sacrificium. Ps. cxlix, 3, 6.

e Confessorum. Fortasse : Confessorum tuorum
 festa celebrantes, offerentiam, vel quiescentium, reci-
 tatis nominibus, etc.

a Cap. VII. Vers. 22-28. In Luxovienai prophetia
 legitur ex Jeremia (Thren. iv, 15-12). Epistola I,
 Tim. vi, 7-16.

b Cap. XII. Vers. 35-41. In Luxoviensi, Joan xv,
 4-16.

Dicat ^a *Gustate. Quere in festo Corporis A* Christi. fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Domine Deus omnipotens : qui es vita et salus fidelium : quem venturum judicem credimus verum : esto nobis propicius. Et qui hanc oblationem : pro nostra nostrorumque salute : vel pro expiatione nostrorum peccatorum : in honorem Sanctorum Confessorum tuorum N. et N. tibi obtulimus : misericordie tue opem in nos diffundi sentiamus. Ut qui jam refecti sumus ad mense tue convivium : dono tui muneris consequi mereamur premium sempiternum. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi : perficiamus cum pace. *ñ.* Deo gratias.

Incipit Missa a Unius Virginis.

Ad Missam. ^b *Officium.* Inter medios cleros penae columbe deargentate : alleluja. *P.* Et supra ^c scapulas suas in viriditate auri : alleluja : alleluja : alleluja. ^d *ñ.* Specie tua et pulchritudine tua intende : prospere procede : et regna. *P.* Et supra. *ñ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Et supra.

Dicat Presbyter. Per omnia semper secula seculorum. *ñ.* Amen.

Gloria in excelsis.

Oratio. Domine Jesu Christe : qui castimoniam diligis et virginitatem amplecteris : Sancta Virgine tua N. intercedente pro nobis nostris ignosce piaculis. Et nobis ita in presenti bonum tribue castitatis : ut letemur in futuro cum Angelis sanctis. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster : qui es benedictus etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio libri Hieremie Prophete (^e Cap. XXXI).

ñ. Deo gratias.

Longe Dominus apparuit mihi : et dixit. In charitate perpetua dilexi te : ideo adtraxi te miserans : rursumque edificabo te : et edificaberis virgo Israel. Adhuc ornaberis timpanis tuis : et egredieris in choro psallentium. Adhuc plantabis vineam in montibus Samarie : plantabunt plantantes : et donec tempus veniat non vindemiabunt. Quia erit dies : in qua clamabunt custodes in monte Effraim : surgite ascendamus in Syon ad Dominum Deum nostrum. Quia hec dicit Dominus. Exultate in leticia Jacob : et

inite contra caput gentium. Personate : canite : et dicite. Salva Domine populum tuum reliquias Israel.

ñ. Amen.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

^f *Psallendo.* Specie tua et pulchritudine tua. Intende : prospere procede : et regna. *ñ.* Propter veritatem et mansuetudinem et justiciam : et deducet te mirabiliter dextera tua. *P.* Intende.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios (^g Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Qui statuit in corde suo firmus : non habens necessitatem : potestatem autem habens sue voluntatis : et hoc judicavit in corde suo servare virginem suam : benefacit. Igitur et qui matrimonio jungit virginem suam : benefacit. Et qui non jungit : melius facit. Mulier alligata est quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus : liberata est a lege viri. Cui vult nubat : tantum in Domino. Beatior enim erit : si sic permanserit secundum meum consilium. Cogito autem quod ego spiritum Dei habeam : ^h qui est in Christo Jesu Domino nostro. *ñ.* Amen. *Lectio sancti Evangelii secundum Marcum* (ⁱ Cap. XIV).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus cum esset Bethanie in domo Symonis leprosi : et recumberet : venit mulier habens alabastrum unguenti nardi i pistici pretiosis. **437** Et fracto alabaistro effudit super caput ejus. Erant autem quidam indigne ferentes intra semetipsos : et dicentes. Ut quid perditio ista unguenti facta est? Poterat enim unguentum istud vendi plusquam trecentis denariis : et dari pauperibus? Et fremebant in eam. Jesus autem dixit. Sinite eam. Quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me. Semper enim pauperes habebitis vobiscum : et cum volueritis potestis illis benefacere : me autem non semper habebitis. Quod habuit : hec fecit : preventi ungere corpus meum in sepulturam. Amen dico vobis. Ubiunque predicatum fuerit hoc evangelium in universum mundum : et quod fecit hec : narrabitur in memoriam ejus. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum spiritu.

^k *Lauda.* Alleluja. *ñ.* Lauda filia Hierusalem. *P.* Alleluja.

^l *Sacrificium.* Sicut turris David edificata es : et reprehensio non est in te : quam speciosa et decora facta es in ornamento tuo : et odor unguentorum tuorum

^a *Unius Virginis.* In Lectionario Luxoviensi et in Missali Gallo-Gothico deficit missa communis unius virginis. In Sacramentario Bobiano exstat missa unius virginis, scilicet et martyris, ut ex orationibus apparet, qualis est hæc missa Gotho-Hispana.

^b *Officium.* Ps. LXVII, 14.

^c *Scapulas.* Vulg., et posteriora dorsi ejus in pallore auri. LXX, et posteriora ejus in virore auri. Hebr., et alæ ejus in flavo auri.

^d *ñ.* Ps. XLIV, 5.

^e *Cap. XXXI.* Vers. 3-8. In Bobiano deficit prophetia.

^f *Psallendo.* Ps. XLIV, 5. *ñ.* Ibid., vers. 6.

^g *Cap. VII.* Vers. 37, ad finem capitis. In Bobiano legitur ex I Cor., viii, 25-34.

^h *Qui est.* Sunt verba quibus finis lectioni imponitur.

ⁱ *Cap. XIV.* Vers. 3-10. In Bobiano Evangelium legitur Matth. XXIX, 1-14.

^j *Pistici.* Ita in Græco. Vulg., spicati.

^k *Lauda.* Sophon. iii, 14.

^l *Sacrificium.* Compactum est ex verbis Scripturæ, Cantic. iv, 4, 7, 10.

sicut odor Libani : super omnia aromata : alleluja.

Incipit Missa. Deus qui Sanctam Virginem tuam. N. a igne succensam lumen prebere omnibus nationibus oblatione proprii corporis voluisti : concede quesumus nobis : ut devictis viciorum criminibus : perfecta cordium puritate tibi semper placere mereamur : *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Deus qui salutem tuis tribuis Sanctis : presta : ut qui Martyris et Virginis tue N. celebramus solennia festa : ejus quesumus interventu liberemur ab omnibus malis. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Auditus nominibus offerentium : pietatis Dominum deprecemur : ut per interventum beatissime Martyris et Virginis sue N. nobis dignetur oratus assistere : adesse quesitus : aperire pulsantibus. *ñ. Chorus. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Impetret quesumus Domine fidelibus tuis auxilium oratio juste Martyris et Virginis tue N. ut in ejus hodie celebritate devoti sunt : in ejus fiant pace participes. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : equum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui beatissimam Martyrem : et Virginem suam N. diversis certaminibus dimicantem celestibus muneribus cumulavit. Arguitur quidem multis tormentis : et corona ipsius diversis margaritis ornatur in celum. Prestat enim divinus amor audaciam : qua ipsa victrix existit in pugna : in Confessorem Dei sententia mutatur : et devicto seculo cum Patre : et Filio : et Spiritu Sancto in perpetuum gloriatur. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus in excelsis : tu Domine Deus noster. Qui Sancte tue N. archana possidens ei : et Virginitatis pudorem : et passionis tribuisti roborem. Dum et pudica in secreto : et invicta in foro : et illic manet ut te promereatur : et hic vicit : ut a te coronetur : annue precibus ejus : atque conscientiam nostram pudor possideat : nec deserat fortitudo : Christe Domine ac Redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Rogamus te omnipotens Deus per intercessum beatissime Martyris et Virginis tue N. ut his sacrificiis oblati : tue benedictionis infundas gratiam : plebi quoque tue benignus tribuas opulentiam. *ñ. Amen.*

Ad orationem Dominicam.

Non agnoscentes Domine meritum : sed preceptum : aulemus dicere : te jubente e terris. Pater noster.

Dicat Presbyter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

a *Ignem succensam.* Nimis quæ igni damnata martyrium fecit : unde in benedictione dicitur qui martyrem suam coronavit post flammam.

b *Nivei candoris.* Hæc ad utramque Eulaliam pertinent.

c *Plurimarum Virginum.* Est hæc missa communis

A *Benedictio.* Dominus Jesus Christus : qui Martyrem suam N. coronavit post flammam : ipse in vobis male cupiditatis extinguat incendia. *ñ. Amen.* Et qui ejus corpusculum *b* nivei candoris velavit amictu : ipse vos purificet a delictis. *ñ. Amen.* Quique spiritum celesti locuta in regno : premium *438* vobis tribuat sempiternum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte. *Require in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Repleti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Deus largitor divitiarum celestium : et mirabilis parator munerum eternorum : qui beatissimam N. in seculo pauperem elegisti : sed pro te certando eternis operibus sublimasti : paupertatem spiritus nos sequi semper attribue : qua possimus tue majestati per omnia complacere. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ. Deo gratias.*

Incipit officium e plurimarum Virginum.

Ad Missam. d *Officium.* Afferentur Regi virgines post eam : proxime ejus afferentur in leticia : et exultatione. *P.* Adducentur in templum Regi Domino. *ñ.* Eructavit cor meum verbum bonum : dico ego opera mea Regi. *P.* Adducentur. *ñ.* Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto in secula seculorum : amen. *P.* Adducentur.

Dicat Presbyter. Per omnia semper secula seculorum. *ñ. Amen.* Gloria in excelsis Deo.

Oratio. Deus qui virginalem pudicitiam et titulo sacre passionis et vexillo beatas Virgines et Martyres tuas. N. et N. glorificasti : da nobis sic sacre castitatis floribus exornari : ut cum fructu bonorum : superno beatitudinis consortium attingamus. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Aliud e officium. Dabo vos nominatos in gloria : alleluja. In omnibus diebus vite vestre : alleluja. *ñ.* Cantate Domino canticum novum : quia mirabilia fecit. *P.* In omnibus diebus. *ñ.* Gloria et honor Patri etc. *P.* In omnibus.

Lectio libri Ecclesiastici (1 Cap. XXXIX).

ñ. Deo gratias.

Audite me divini fructus : et quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate. Quasi Libanus odorem suavitatis habete : florete flores quasi lilium : date odorem et frondete in gratia : et conlaudate canticum : et benedicite Dominum in operibus suis

plurimarum virginum et martyrum, ut ex orationibus constat.

d *Officium.* Ps. XLIV, 15, 16. *ñ. Ibid., 2.*

e *Officium.* Ex Sophonia, III, 20, juxta LXX, ubi Vulgata legit : *Dabo enim vos in nomen et laudem omnibus populis terræ.* *ñ. Ps. xcvi, 1.*

f *Cap. XXXIX. Vers. 17-22.*

Date nomini ejus magnificentiam : et confitemini illi in voce laborum vestrorum. In canticis laborum et citharis : et sic dicetis in confessione. Opera Domini universa bona valde. *ñ. Amen.*

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Psallendo. Laus tua Deus in fines terre. Justicia plena est dextera tua. *ñ. Letetur mons Syon : et exultent filie Jude propter judicia tua Domine. P. Justicia.*

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Corinthios
(*1. I, cap. VII.*)

ñ. Deo gratias.

Fratres. De virginibus preceptum Domini non habeo : consilium autem do. Tanquam misericordiam consecutus a Domino : ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem. Quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori : noli querere solutionem. Solutus es ab uxore : noli querere uxorem. Si autem acceperis uxorem : non peccasti. Et si nupserit virgo : non peccavit. Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco. Hoc itaque dico fratres : tempus breve est : reliquum est : ut qui habent uxores : tanquam non habentes sint. Et qui fient : tanquam non fientes. Et qui gaudent : tanquam non gaudentes. Et qui emunt : tanquam non possidentes. Et qui utuntur hoc mundo : tanquam non utantur. Preterit enim figura hujus mundi. Volo autem vos sine solitudine esse. Qui sine uxore est : sollicitus est : que Domini sunt : quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est : sollicitus est que sunt mundi : quomodo placeat uxori : et divisus est. Et mulier innupta et virgo cogitat : que Domini sunt : ut sit sancta corpore et spiritu. *ñ. Amen.*

LECTIO sancti Evangelii secundum Mattheum
(*Cap. XXV.*)

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis in parabolis dicens. Simile erit regnum celorum **439** decem virginibus : que accipientes lampades suas : exierunt obviam sponso et sponse. Quinque autem ex eis erant fatue : et quinque prudentes. Sed quinque fatue acceptis lampadibus : non sumpserunt oleum secum. Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Moram autem faciente sponso : dormitaverunt omnes et dormierunt. Media autem nocte clamor factus est : ecce sponsus venit : exite obviam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ : et ornaverunt lampades suas. Fatue autem sapientibus dixerunt. Date vobis de oleo vestro : quia lampades nostre extinguuntur. Responderunt prudentes dicentes. Ne forte non sufficiat nobis et vobis : ite potius ad vendentes : et emite vobis. Dum irent emere venit sponsus : et

A que parate erant : intraverunt cum eo ad nuptias : et clausa est janua. Novissime veniunt relique virgines dicentes. Domine : Domine : aperi nobis. At ille respondens ait. Amen dico vobis : nescio vos. *d Vigilate itaque et orate : nescitis diem neque horam.*
e Quia filius hominis veniet in majestate sua.

ñ. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

1 Lauda. Alleluja. *ñ. Letentur filie Syon : et exultent filie Hierusalem : P. Alleluja.*

2 Sacrificium. Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Secundum nomen tuum Deus : ita et laus tua in finibus terre : alleluja : alleluja. *ñ. Justicia plena est dextera tua : letetur mons Syon et exultent filie Jude : alleluja : alleluja.*

Missæ. Inter beatissimorum Martyrum gloriosas et admirabiles passiones : maximum tenere locum sacras Virgines Dei. N. et N. fratres dilectissimi gaudeamus : ob honorem nominis Christi veneremur : excolamus : atque laudemus : que fragili sexu inimici potentiam superantes : confessionis et virginitalis : geminam rapere coronam. Dum non minus hostem pudicitie : quam etiam perfidie superantes : summum apud Deum : et virginitalis donum obtinuerunt : et certaminis premium. Unde nunc hodierna die in earum festivitate exultantes supplices deprecamur : ut his pro nobis suffragantibus petitioni nostre : et fidei adhibeant meritum. Quo et fidem exemplis erigant : et petitionem beneficiis suppleant. Ut non immemores in Ecclesia Dei quid fuerint : specialem obtineant virginibus sanctioniam : conjugatis castimoniam : viduis perseverantiam : atque omni fidei populo generalem savorem impertiant : dum pro omnibus Christo Domino acceptabiles preces offerre non cessant. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Omnipotens unigenite Christe fili Dei Patris : qui tam viris quam feminis tropæo das triumphari certaminis. Cum et in illis virilis robur in certamine adjuvas : et in his minus valentem corporis fragilitatem exaltas. Ut hoc per te validus sexus valeat : quod infirmus. Presta nobis humillimis servis tuis : ut he virgines que sibi apud te obtinuerunt victorie palmam : delictorum nobis impetrent veniam. Ut que jam suo sunt canditate martyrio : delinquentes muniant niveo castitatis umbraculo. Et que tuo sunt indissolubilitate copulate amoris : indisrupta soliditate nos tibi copulent fidei. Ut qui earum passionis diem integra devotione suscepimus : ipsarum obtentu : inter mundi hujus procellosas turbines gubernemur. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Jesu redemptor noster et Domine : qui virgo ex virgine natus : virginitalitatem in virginibus remuneras incorruptis : in hoc festo tua-

a Psallendo. Ps. XLVII, 11. *ñ. Ibid.* 12.

Cap. VII. Vers. 25-34. Hæc epistola in Sacramentario Bobiano legitur in missa communi unius virginis.

c Cap. XXV. Vers. 1-17.

d Vigilate. His imponebatur finis lectioni.

e Quia. Fortasse, quia.

f Lauda. Ps. XLVII, 12. Vulg. et LXX legunt *filia* Juda, et ita, infra, in sacrificio legitur.

g Sacrificium. Psal. XLVII, 10. *ñ. Ibid.*, 12.

rum Virginum : acceptabile tibi facito quod offertur. **A** Acceptansque viventium vota : defunctos in pace refrigera. Ut qui tuarum Virginum obsequimur patrociniis : earum nos sentiamus adjuvari suffragiis. **¶** Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus : qui virginitatem diligis : ut tamen virginitatem ^a oderis : in qua non fuerit integritas charitatis. Ea nobis sic obulnere mundiciam carnis : ut repleti possimus abundantia pacis. Quo tuarum virginum obtentu : et pax in nobis vera permaneat : et castitatis mundicia convalescat. **¶** Amen.

440 Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi semper laudes et gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Dominum nostrum Jesum Christum unigenitum filium tuum. Cujus munere postquam virgo de virgine prodiit : sexus fragilis sit virilis : fragilis : efficitur fortis. Ut in quo fuit peccandi facilitas : in eo sit vincendi felicitas. Et sumat coronam : que meruit penam : sumat nempe in progenie : quod perdidit in radice : ut captiva serpentis conferat nunc serpentem. Et nunc victrix triumphet : que dudum vita succubuit : dum sezum imbecillum inimicus non superat bellicosus : dum fragile corpusculum quod non tormentis cederet : sed magis vinceret gemit : seseque toties victum : victor antiquissimus obstupescit. Ob hoc Domine dum elatum adversarium ita prosterne : redemptionem populum consolaris. Cum inter numerosas sacratissimas Virgines has : etiam **C** Virgines et Martyres tuas N. et N. de quarum triumpho gaudet Ecclesia : apud te habeamus in omnibus assertrices : quas de diabolo pariter et seculo voluisti esse victrices. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. **¶** Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus et Rex Regum est Dominus Jesus Christus filius tuus : cui oblate Virgines placent de pudoris integritate : de operis consummatione : de passionis certamine : de dilectionis integritate. Ille quippe et virginitatis conlator : et Virginum remunerator est. Qui Virgo de Maria semper Virgine natus : et Virginum integritatem remunerat : et corruptorum vulnera crucis sue vulnere sanat. Ipse Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Sacrarum Virginum excolentes solennia : hec tibi Domine offerimus holocausta : tuam postulantes clementiam. Ut qui septus Virginum choris : inter lilia pascaris : per hec libatilla : spiritum tue dirigas sanctitatis. Ut quod a nobis ob honorem Virginum tuarum N. et N. acceperis : hoc nobis sumendum ad nostrorum criminum indulgentiam largiaris.

¶ Amen.

^a **Oderis.** Ostendit Deo non placere integritatem corporis, nisi fuerit cum integritate mentis et charitate Dei et proximi conjuncta. Hanc sententiam in quibusdam Codicibus deletam inveni, nescio quam ob causam : certe virgini schismaticæ nihil ad salu-

Ad orationem Dominicam.

Deus qui virginum agmine soptus : quocumque ieris ab eisdem solis prosequeris conlaudandus : que te illo virginitatis cantico laudant : que dilecti ceteri audire queunt : te votis supplicibus imploramus : ut sic per ea que nos te exorare docuisti emundes : ut cantici ipsius canentis numerositati adsociet. Ut per compunctionem hic defendendo quod gessimus : per dilectionem quoque te Patrem invocemus : atque dicamus. Pater noster.

Dicit Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **¶** Et cum.

Benedictio. Christus Dominus qui Martyres suas N. et N. casto cibi desponsavit amore : indissolubiler vos sibi per suam charitatem adsociet. **¶** Amen. Quique in illis virginitatis contulit donum : conferat in vobis sue gratie complementum. **Respond.** Amen. Ut qui virginitatis decore nunc claretis ex meritis : Virginum suarum intercessu potiamini gaudiis. **¶** Amen. Quo etsi sint vobis discrete mansiones per meritum : una tamen vos habeat beatitudo post transitum. **¶** Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. **¶** Et cum.

Dicit Chorus. Gustate et videte. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Deus : qui omnem Virginum gloriam filiarum utique Regis intrinsecus esse vis : ut testimonium aliene laudis non appetant : quas virtus interna laudat : annue nobis harum Virginum precibus : et humanas laudes fugere : et boni operis intra nos testimonium reportare. Quo et virgines persistamus in fide : et incorruptam ex hoc capiamus hereditatem. **¶** Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. **¶** Et cum. Solennia completa sunt in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. **¶** Chorus. Deo gratias.

Incipit Missa ^b votiva omnimoda.

441 In primis faciat confessionem : et facta accedat ad altare et dicat. Dominus sit semper vobiscum. **¶** Et cum spiritu tuo. Et postea dicat chorus.

Ad Missam. ^c Officium.

Miserere nobis Domine : alleluja : alleluja : alleluja. **¶** Ad te levamus oculos nostros : qui habitas in celis. P. Miserere nobis. **¶** Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. P. Miserere.

In Quadragesima dicat Officium ut supra ante alleluja.

Oratio. Miserere nobis Domine : miserere nobis : et quia tu inspiras bonum quod petimus : tribue propicius misericordiam : quam a te semper rogamus.

tem proderit corporis integritas, si desit catholicae communionis charitas.

^b *Missa votiva omnimoda.* Est etiam in Sacramentario Bobiano missa omnimoda.

^c *Officium.* Tobie viii, 10. **¶** Ps. cxxii, 1.

ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. A¹ majestati supplicii devotione deosco : ut omnium malorum meorum vincula solvas : cunctisque meis criminibus clementer ignoscas. Et quia me indignum et peccatorem ad ministerium tuum vocare dignatus es : sic me idoneum tibi ministrum efficias : ut sacrificium de manibus meis placide ac benigne suscipias. Electorumque Sacerdotum tuorum me participem facias : et de preceptis tuis in nullo me oberrare permittas. ñ. Amen.

Lectio libri Esaje Prophete (^a Cap. XXXIII).
ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Oravit Esayas Bominum dicens : Domine miserere nostri : te enim expectavimus. Esto brachium nostrum in mane : et salus nostra in tempore tribulationis. ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

^b *Psallendo.* Convertere aliquantulum. P. Domine.
ñ. Et repropiciare super servos tuos. P. Domine.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistole Pauli Apostoli ad Romanos
(^c Cap. XV).

ñ. Deo gratias.

Frates. Deus spei repleat vos omni gaudio : et pace in se credendo : ut abundetis in spe : et virtute Spiritus Sancti. ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum
(^d Cap. VII).

Illo in tempore. Dominus Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Petite : et dabitur vobis. Querite : et invenietis. Pulsate : et aperietur vobis. Omnis enim qui petit : accipit : et qui querit : invenit : et pulsanti aperietur. ñ. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum.

^e *Lauda.* Alleluja. ÿ. Domine exaudi orationem C
nostram : et clamor meus ad te perveniat.

^f *In Quadragesima.* ¹ Laudabo nomen Dei mei cum cantico : magnificabo eum in laude.

² *Sacrificium.* Elevavit Sacerdos munera super altare dicens : suscipe Deus sacrificium pro populo tuo. Sanctifica hereditatem tuam : alleluja.

³ *In Quadragesima.* ^b *Sacrificium.* Offerte Domino : mundum sacrificium. ÿ. Offerte Domino gloriam : et honorem. ÿ. Gloria : et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. P. Mundum.

Dicat Presbiter. ¹ Kyrieleyson.

Et Chorus respondet. Christeleyson. Kyrieleyson.

Post hec ¹ *flectet genua Sacerdos : et dicit.*

Missa. ² Omnipotens sempiterne Deus : tue glorie D

^a Cap. XXXIII. Vers. 2. In Bobiano deficit prophetia.

^b *Psallendo.* Ps. LXXXIX, 13. ÿ. Ibid.

^c Cap. XV. Vers. 13. In Bobiano legitur ex epistola sancti Jacobi apostoli : revera I Joan. I, 8-II, 1-5, quibusdam omissis.

^d Cap. VII. Vers. 7, 8. In Bobiano legitur ex Mathaei IX, 9-14.

^e *Lauda.* Ps. CI, 4.

^f *Laudabo.* Ps. LXVIII, 31.

^g *Sacrificium.* Ex Levit. XXIII, 20 ; Machab. II, 1, 26.

^h *Sacrificium.* Ps. XCV, 7.

ⁱ *Dicat Kyrie.* De hoc ritu infra dicendum erit, cum de missis mortuorum sermo fiet.

^j *Flectet.* Hic etiam est ritus peculiaris hujus missae, de quo silent Roblesius, Pisa, alique, qui de ritibus Mozarabicis scripsere. Indicat diaconum olim solemne

illud *Flectamus genua* proclamasse, atque de more materiam orationis, sive id quod a Deo petendum erat suggessisse, tum illud *Erigite vos* dixisse, ac tandem presbyterum primam orationem, missam dictam, recitasse.

^k *Omnipotens.* Hæc et tres orationes quæ eansequantur, atque illatio *Missæ* hujus votivæ omnimodæ, eadem in Sacramentario Bobiano leguntur.

^l *Majestati.* In Bobiano pietatem.

^m *Et miserere viventium.* In Bobiano : *Et miserere fidelibus famulis tuis illis, ut cunctis eorum, etc.*

ⁿ *Miserere.* Bobianum, *concede etiam mihi indigno, etc.*

^o *Languares.* In Bobiano additur illi.

^p *Pareant.* Bobianum, *appareant.*

^q *Itineribus.* Bobianum, *in captivitate et peregrinatione constitutos.*

^r *Vel quolibet merore contritos.* In Bobiano deficit.

ut iustificati in sanguine ejus salvi simus at ira per ipsum. Qui peccata nostra portavit in corpore suo super lignum: ut a malis omnibus separati: cum iusticia vivamus: cujus sacro vulnere sanati sumus. Quique pacificavit omnia per sanguinem crucis sue: sive que in celis: sive que in terris sunt: ut in nomine ejus omne genu flectatur celestium: terrestrium: et infernorum: et omnis lingua consteatur: quia ipse est in gloria Dei Patris. * Per quem te eterne Pater: et Domine omnimoda intentione deponco: per ipsum qui pendit in ligno propter salutem nostram: qui factus est mediator tuus et noster: ut nos ad te perduceret. Quique nos reconciliavit tibi per sanguinem crucis sue: imo qui nobis hanc fiduciam dedit: ut omne quod petierimus a te Patre in nomine suo: des nobis. In ipsius dilecti filii tui comparis tibi per omnia: et coeterni Domini nostri Jesu Christi nomine: te invoco: ut omnibus malis meis ^b innocens: cunctas maculas criminum meorum abstergens: finem delictis meis omnibus hodie ponens: ab omnibus tentationibus sordidissimis: vanis libidinibus: et blasfemiis cor meum eluens: atque spiritualibus donis replens: et hanc oblationem quam tibi offero: ego indignus propter remedia animarum fidelium et pro conversione infidelium: atque pro Ecclesia tua Sancta Catholica: que est in oriente usque in occidentem: Septentrione et meridie: per universum orbem terrarum in pace diffusa: benigne suscipias. Jam tandem Domine exaudi eam clementer: sustentata eam in periculis: proteges in adversis: et moderare in prosperis. Ut nihil contra eam prevaleat noxium: dum in cunctis te meruit habere propitium. ^c Itinerantium famulorum tuorum N. vel omnium Christianorum adoptata desideria gressus perducere jubeas. Egrotantibus famulis tuis N. vel omnibus fidelibus Christianis infirmis medelam sanitatis impercias. Locum lucis ac refrigerii animabus famulorum tuorum N. vel omnium fidelium Christianorum defunctorum requiem tribuas. Nostrumque omnium humilitatem placatus intendas: et ubique nos te protegente custodias. Ut eruti ab adversitatibus mundi: et hic et in eternum sanctificati: te incessabiliter cum Angelis et Archangelis conlaudemus: ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

^d *Post Sanctus.* Vere sanctus: vere benedictus es tu fili Dei vivi: quia multum es incomparabiliter pius: et inestimabiliter gloriosus. Et ideo tue pietatis gloriam imploramus: et hanc tibi placationis hostiam immolamus. Ut nostras nunc orationes exaudias: crimina laxes: et peccata dimittas. Vel

^a *Per quem te.* In Bobiano statim post illa verba, *Et solum sine macula Sacerdotem*, additur: *Per quem te, eterne Pater et Domine, omnimoda intentione deponco ut oblationem hanc quam pro famulis tuis (ill.) benigne suscipias*, etc.; contestatio enim Bobiana verbatim ex illatione Mozarabica desumpta est, multis tamen prætermisissis quæ in Missali Mozarabum leguntur.

^b *Innocens. Lege indulgens.*

^c *Itinerantium. Lege: itinerantium famulorum tuorum*

^A quicquid a te secundum tuam voluntatem exposcimus: velociter et clementer impercias. Quantenus nos a malis omnibus eruas: et bonis repleti concedas. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Eredimus te Domine Jesu Christe: nostram esse salutem: nostramque redemptionem. Oramus te piissime Pater: ut hanc oblationem acceperis: atque sanctifices: * eamque apud tuam clementiam exposcimus digneris concedere: et summentium corda pietate solida a malis omnibus placatus emunda. Aufer a nobis Domine cuncta que gessimus mala: et concede nobis tempora quieta et pacifica. Bella omnia reprime: et famem averte: clades et omnes egritudines populo tuo suspende. Mentis letifica: captivos revoca: contractos **443** reintegra. Navigantes omnes ne pereant salva. Itinerantes in prosperitatem et salutem dirigere dignare: frugum abundantiam tribue: aerem prosperum concede: et iram tuam: ^f ob id quod nobis in alimoniam tribuisti: ut plus pater procul efficere jube. Ut in unum omnes scientes beneficia tua: et agnoscentes mirabilia tua: impavido animo conlaudare possimus gloriam tuam. Quo mereamur hic tibi Domine incessabiliter sine offensione servire: et vite eterne hereditatem percipere sine fine. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Suscipiatur Domine sacrificium nostrum in conspectu tuo: ut placeat tibi sicut speravimus in te.

Ad Orationem Dominicam.

^C Ignosce Domine: qui dum pro aliis rogare te compellor: et per immunda labia mea tuam sanctam communionem ^e adsume. Miserere mihi Domine mysterii tui secreta tractanti: nec indignum me misericordia tua judices: dum pro aliis interpellare permittis: ut absolutus a meis delictis: et viventium famulorum tuorum. N. vel omnium fidelium Christianorum in bonis tribuere digneris. Pater noster.

Postea dicat Presb. Erue. Libera. Protege. Muni. Salva. Ac defende nos ab operibus malis: stabilire fac in cunctis bonis. Da finem peccatis nostris: et requiem omnibus fidelibus defunctis: medelam infirmis: sanitatem egrotis: pacem et securitatem omnibus fidelibus Christianis in hac die: vel in omni tempore. Quia tuum est imperium et regnum: qui vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.*

^D *Dicat Presbiter.* Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Benedicat vos Dominus noster Jesus Christus: qui cumctorum est auctor mirificus. *ñ. Amen.* Precibus vestris occurrat placatus: et bona que poscitis: de sede majestatis sue conferat

gressus dirigere, vel omnium Christianorum pia desideria ad optatum finem perducere jubeas.

^d *Post Sanctus.* Hæc et quæ sequuntur orationes Bobiano deficiunt.

^e *Eamque.* Fortasse, eamque, apud clementiam tuam deprecimus, benigne digneris respicere.

^f *Ob id.* Hoc est ob Eucharistiam; ob corpus et sanguinem Christi, nobis in alimoniam concessa.

^e *Adsume.* Corr. *assume.*

pius. *ñ*: Amen. Vobis vel famulis suis : qui vivitis : veniam tribuat : in vestris et in eorum peccatis : et defunctis fidelibus impetire dignetur locum lucis. *ñ*. Amen. Per misericordiam Ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus: Gustate et videte. *Requie in festo Corporis Christi. fol. 267.*

In Quadrag. ÿ: Qui venit ad me.

Com. Repletum est. *fol. 88.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi : quod accepimus : et sanctus sanguis : quem potavimus : adherens visceribus nostris eterne omnipotens Deus. Ut non nobis veniat ad iudicium neque ad condemnationem : sed prosiciat ad salutem : et ad remedium animarum nostrarum in vitam eternam. *ñ*: Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. Missa acta est in nomine Domini nostri Jesu Christi. Votum nostrum sit acceptum cum pace. *ñ*. Deo gratias.

Item Missam a pro se ipso sacerdote.

ñ *Officium.* Respice in me Deus : et miserere mei : alleluja : alleluja. *ÿ*. Da potestatem puero tuo : et salvum fac filium ancille tue. *P.* Et miserere. *ÿ*. Gloria et honor Patri. *P.* Et miserere.

Oratio. Veniat super me Domine donum misericordie tue : et ne in me ira tua deserviat : habeam te in remedium salvatorem : quem pro piaculis meis merito habere iudicem. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster, etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

In Quadagesima. ñ *Officium.* Inclina Domine auram tuam : et exaudi verba mea : accelera ut eripias me. *ÿ*. Esto mihi in Deum protectorem : et in domum refugii : ut salvum me facias. *P.* Et exaudi. *ÿ*. Gloria et honor. *P.* Et. *Oratio ut supra.*

Lectio libri Thobie (a Cap. III).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. ñ *Oravit* Thobias Dominum dicens. Justus es Domine : et omnia iudicia tua justa sunt et omnes viae tuae misericordiae et veritas et iudicium. Et nunc Domine memor esto mei : ne vindictam sumas de peccatis meis : neque reminiscaris delicta mea : aut parentum meorum. Quoniam non obediimus preceptis tuis : et traditi sumus in direptionem et mortem : et improprium omnibus nationibus. Magna iudicia tua. Quia non egimus secundum precepta tua : et non ambulavimus sinceriter coram te. Et nunc Domine ~~444~~ secundum voluntatem tuam fac

a *Pro seipso Sacerdote.* In Sacramentario Bobiano existat missa quomodo sacerdos pro se orare debet.

ñ *Officium.* Ps. xiv, 26. *ÿ*. Ps. lxxxv, 16.

ñ *Officium.* Ps. lxxxv, 1. *ÿ*. Ps. xxx, 3, 4.

d *Cap. III.* Vers. 1-6. Et, reliquis omissis, additur pars versiculi 13. In Bobiano nulla legitur prophetia hujus missae.

ñ *Oravit.* Vulg. : cepit orare cum lacrymis.

f *In direptionem.* Vulg. addit et captivitatem.

s *Psallendo.* Ps. xxiv, 7 *ÿ*. *lbid.*, 8.

A mecum : et precipue in pace recipere spiritum meum. Quia cum iratus fueris : misericordiam facis. Et in tempore tribulationis : his : qui invocant te : peccata dimittis. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

s *Psallendo.* Delicta juventutis meae Deus : et ignorantias : ne memineris Domine. *ÿ*. Secundum magnam misericordiam tuam memor esto mei Domine. *P.* Et ignorantias.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Romanos (a Cap. XV).

ñ. Deo gratias.

B Fratres. Obsecro vos per Dominum nostrum Jesum Christum. Et per charitatem Spiritus Sancti : ut adjuvetis me in orationibus pro me ad Deum : ut liberer ab infidelibus : qui sunt in Judea : et obsequii mei oblatio accepta fiat Hierosolimis sanctis. Et ut veniam ad vos cum gaudio per voluntatem Dei : et refrigerer vobiscum. Deus autem pacis sit vobiscum : et cum omnibus vobis. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (a Cap. XV).

C Illo in tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis : dicens. Ego sum vitis vera : et Pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum : tollet eum : et omnem qui fert fructum : purgabit eum : ut fructum plus afferat. Jam vos mundi estis propter sermonem : quem locutus sum vobis : manete in me : et ego in vobis. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

l *Lauda.* Alleluja. *ÿ*. Miserere mei Domine : miserere mei : quoniam in te confidit anima mea : alleluja.

In Quadagesima. ñ *Laudabo* nomen Dei cum canticis : et magnificabo eum in laude.

1 *Sacrificium.* Quid dignum offeram Domino ? curva genua Deo excelso : alleluja.

In Quadagesima. m *Sacrificium.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum : et humillatum ne despicias Deus.

Missa. Ad tuum altare conturre eterne omnipotens Deus : et prece qua valeo : tuam misericordiam pro me : ac pro populo tuo salutem exposito : offerens hoc sacrificium majestati tue : quod grater dignetur ipse suscipere : cuius interventu : quia pius es :

a *Cap. XV.* Vers. 30, ad finem captis. In Bobiano est ex Epistola Jacobi i, 19-28, omissis versiculis 21-26.

1 *Cap. XV.* Vers. 1-4. In Bobiano Evangelium est Lucae xv, 4-8.

l *Lauda.* Ps. lvi, 2.

ñ *Laudabo.* Ps. lxiii, 31.

1 *Sacrificium.* Michea vi, 6.

m *Sacrificium.* Psal. lxx, 19.

petitioni mee effectum concede. Da mihi Domine peccatori confessionem : que tibi sit placita. Parturiant in corde meo inenarrabiles gemitus : qui aures possint pulsare tuas. Da mentis intentionem : quo suscipiam profundam bonitatem tuam. Da sic petere pro populo : ut tuo se gratuletur muneris presidio. Da mihi lachrymas ex tuo affectu : Internasque peccatorum exsolvere vincula : et acquirere gratiam postulanti. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Audi Deus meus : audi lumen oculorum meorum : audi que peto : et da que petam : ut audias. Audi me precantem pro populo tuo : et hoc munus oblatum suscipere dignare placido vultu. Concede mihi : et pro quibus te peto N. remedium flagitatum. Nam si despicias : pereo : si respexeris : vivo. Si iusticiam meam intenderis : mortuos fateor. Si misericordiam respexeris : fetentem me suscitabis de sepulchro. Suscipe ergo precem quam tibi defero : et tribue remedium : quod a te expeto. *ñ. Amen.*

Post nomina. Oratio. Presenti mihi aurem adpone tuam omnipotens Deus : et sacrificium accepta muneris huius. Corripe me in misericordia : et non in ira. Quod odis in me : prociui fac a me : et in tua voluntate intende in me. Hostem libidinis repelle a me : et castitatis spiritum insere in me. Omne vitium mortifica in me : et animam meam vivifica in te. Hoc da populo tuo petere : ut petitis implacita nunquam sit apud te. Hoc presta quod semper ipse custodias. Offerentium munera sint oculis tuis placita : eorumque vota ipse grater accepta : defunctis famulis tuis. N. requiem tribue : ut iudicii tempore alacres ad conspectum glorie tue valeant pervenire. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Deus qui es pacis auctor : et charitatis magnificus dispensator : ^a intende eorum : cunctique populi : igne charitatis et pacis : qua cunctos vepres peccatorum exurat. Non exardescat cor meum in me : sed refrigeretur in te. Totum tolle quod nocet : ipsum presta quod docet. Tolle nocentia **445** cuncta : doce perseverantia bona. Salus esto infirmitati mee : et verus suscitator anime mee. Ut ditatus dono tuo : merear sociari electorum tuorum consortio. *ñ. Chorus. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere omnipotens Deus. Qui cum Domino nostro Jesu Christo : Sanctoque Spiritu verus in Trinitate permanens unus. Qui humanas mentes ita igne tui amoris accendis : ut fideliter a cunctis queraris. Doce me Domine patientiam : ad sustinendum cuncta adversa. Doce me Domine scientiam scripturarum : ut sic loquar : ne superbiam : sic taceam : ne torpescam. Sic contine : ut non cadam. Sic constringe : ut nunquam dimittas. Placita tibi sunt hec sacrificia : eaque manu Angeli tui : ipse sanctifica. Populum

tuum Deus ut bonus pastor gubernas : et famulorum tuorum. N. requiem dona : et peccatorum vincula resolve gratia tua. Atque erutum a sordibus peccatorum : ⁴ collegio fac coheredem : Cui merito omnes Angeli et Archangeli : non cessant clamare ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es tu Domine Jesu Christe : qui et justos eternitatis premio ditas : et peccatores ne pereant per penitentiam salvas. Gemitus mei precem placatus intende : et postulantibus remedium benignus concede. Precipitem me esse non sinas : sed freno discipline tue prestringe me. Quod animi est ⁵ obivium repelle a me : et prosperam misericordie bonitatem largire in me. ⁶ Ipsud vita mea te habeat sufficientem. Ipsud est sanitas mea : te habeat medicinam. Vulnera mea patent tibi : medicinam tuam ne deneget mihi. Infusione Sancti Spiritus tui repleantur munera hujus sacrificii. Tu es Deus meus salvator : et redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Hec hostia ⁷ panis ac vini : que a me indigno tuo sunt imposita altario : ⁸ regalibus sedibus tuis eterne omnipotens Deus intueri vultu placabili : et benedic per manus Angeli gloriosi. Accipe conversionem stetus in sacrificio acceptabili tuo : et contritum fac cor : ut suspiret in vulnere suo. Medicinam qua sanetur infunde : et non deseratur vulnere. Sicque jugis petitio te medicum flagitat verissimum : in quo nulla ambiguitas de suscepto : quos suscipis : cura quos curas : sic contine ne dimittas. Ad exorandum clamor meus invalidus est : sic eum suscita : quod perveniat ad te. Crassam nubem sine de pectore meo : et sereno intuitu : hominis nubilum rumpe : adversum me. Ut sanatus per gratiam tuam merear tibi laudes persolvere placitas. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Antifona. Domine ne ponas mala mea coram oculis tuis. Quia gravia sunt onera mea : precor te Domine miserere mei.

Ad Oratorem Dominicam.

Agnosce omnipotens Deus flagitia que gessi : vulnera tibi ostende cordis contriti. Si mala mea respexeris : thartharea vix tormenta sufficiunt. Si pietate intenderis solita : poteris me commutare in melius. Quid non mali ego corruptibilis creatura : et quid non boni tu creator et creator fortissimus innovator ? Cecidi de manu tua vitio meo : potens es artifex : tibi iterum placitum figurare in melius. Queso omnipotens Deus : dignum me ex indigno tibi efficere a mei peccati crimine : ut merear tibi cum fidelis populo tuo e terris clamare libera voce. Pater noster.

Dicit Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

^a Implacita. Id est, non placita. Horatius, implacitum genus.

^b Intende. Lege incende.

^c Famulorum tuorum. Lege famulis tuis.

^d Collegio. Lege : In collegio sanctorum tuorum fac coheredem per Filium tuum, etc., cui.

^e Obivium. Forte, anime obnoxiium.

^f Ipsud est. Lege etiam.

^g Panis et vini. Panem et vinum, in hac oratione, esse corpus et sanguinem Christi, sub speciebus panis et vini Deo oblata, fuso satis alibi ostendi.

^h Regalibus. Lege e regalibus oculis.

Benedictio. Dominus Jesus Christus qui est omnium consolator : ipse nos benedictionis sue repleat dono. *ñ. Amen.* Et qui peccantes reducit ad viam salutis : ipse nobis concedat gratiam : quam ab eo postulamus. *ñ. Amen.* Quique nos subformavit opificio : ipse nos purget a crimine post multa annorum curricula : suo nos adtrahat in regno superno. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate et videte.

Require in festo Corporis Christi. fol. 267.

Com. Repleti Christi corpore et sanguine : te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

In Quadragesima. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudio os nostrum. *Quere in primo Dominico Quadragesime. fol. 88.*

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi. *Quere in prima Missa votiva omnimoda. fol. 444.*

Item Missa votiva a singularis.

446 *Ad Missam.* *Officium.* Miserere mihi Domine : alleluja. Miserere mihi : alleluja. *ÿ.* Respice in me Deus : et miserere mei. *P.* Miserere mihi. *ÿ.* Gloria et honor Patri etc. *ñ.* Miserere.

In Quadragesima a Officium. Veniat super me Domine misericordia tua : et salutare tuum secundum eloquium tuum. *ÿ.* *Et omnia alia ut supra.*

Oratio. Miserere mihi Domine : miserere mei : et quia tibi soli peccavi : indulgentiam criminum : et remissionem peccatorum a te consequi merear. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Regum III (4 Cap. VIII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus : oravit Salomon Dominum dicens. Domine : omnis homo qui cognoverit plagam cordis sui : et expanserit manus suas in domo hac : tu exaudies in celo : loco habitationis tue. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Psallendo. Disrumpe Domine vincula peccatorum meorum. *ÿ.* Colloca eum Domine in loco beatorum tuorum.

Dicat Presb. Silentium facite.

a Singularis. Scilicet, quæ celebratur pro una aliqua singulari persona, sive vir sit, sive mulier. In Sacramento Bobiano sunt quatuor *missæ votivæ*, quæ omnes pro *servo tuo ill.*, sive pro singulari persona celebrantur, omnesque formam *missæ Romanæ* induerunt, scilicet quæ duas tantum lectiones habent, Epistolam et Evangelium, et post primam orationem in illis sequitur oratio *secreta*, et post hanc *contestatio*, sive *præfatio*, cui subijciebatur canon Romanus : at omnes *missæ Missalis Mozarabici* typum genuinum Gotho-Hispanum retinuerunt.

b Officium. Ps. lvi. 6. *ÿ.* Ps. xxiv. 16

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos (4 Cap. XIII).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Offeramus hostiam laudis semper Deo : id est fructum labiorum nostrorum consentientium nomini ejus. Beneficentie autem et communionis nolite oblivisci : talibus enim hostiis promeretur Deus.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem (b Cap. XV).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Si manseritis in me : et verba mea in vobis manserint : quodcumque petieritis Patrem in nomine meo : petite et fiet vobis. *ñ. Amen.*

B *Dicat Presbiter.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

1 Lauda. Alleluja. *ÿ.* Miserere mei Domine : miserere mei : quoniam in te confidit anima mea.

In Quadragesima 1 Lauda. Confitebor tibi nimis in ore meo : in medio multorum laudabo eum.

2 Sacrificium. Averte Domine faciem tuam a peccatis meis : et omnes iniquitates meas dele.

In Quadragesima 1 Sacrificium. Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum : et humilitum non despicies Deus.

Missa. Aurem misericordie tue pande pulsanti famulo tuo N. eterne omnipotens Deus : et ejus precibus adesto propicius. Ange ei Domine fidem : atque ei omnia peccata dimitte. Accepta sint in oculis tuis Domine vota hujus : et oblationem quam tibi offert inspicere : et per intercessum Sanctorum tuorum N. imple petitiones ejus : et omnes ipsius exaudi orationes.

ñ. Amen.

Alia Oratio. Pie Domine ad majestatis tue concurrimus thronum : preces fundimus supplicantes : ut deleantur scelera : atque universa peccata famuli tui N. per hanc votivam oblationem sentiat indulgentie tue donum : ut per intercessum Sanctorum tuorum : beneficium consequatur eternum.

ñ. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerimus Domine hec munera famuli tui N. ut in tuo gloriatur nomine : et ejus vota propicius suscipias : peccata dimittas : salutem corporis et anime concedas : requiem defunctis tribuas : et celesti regno consortes efficias. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Domine Deus omnipotens : qui dixisti per Jesum Christum Dominum nostrum : pa-

c Officium. Ps. cxviii. 41.

d Cap. VIII. Vers. 38, 39.

e Psallendo. Ps. cxv. 16.

f Ad Romanos. Lege ad Hebræos.

g Cap. XIII. Vers. 16.

h Cap. XV. Breve hoc Evangelium ex versiculis 7, 16, constat.

i Lauda. Ps. lxxvi. Vers. 1.

j Lauda. Ps. cxviii. 3.

k Sacrificium. Ps. l. 11.

l Sacrificium. Ps. l. 19.

cem meam do vobis: pacem meam commendo vobis. Petimus Domine Deus noster: ut pacem quam in tuo nomine propinquamus: fixam in cordibus nostris in perpetuum teneamus. Et hanc votivam oblationem quam tibi offert famulus tuus N. suscipere digneris. Et propicius peccata dimitte: salutem concede: ejus languores placatus semper abstergas.

ñ. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est: equum vere et salutare est: nos tibi gratias agere et laudes: sacrificia spiritualia celebrare: Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus per Jesum Christum Dominum nostrum. Qui factus mundi sacrificium: expiavit effusione sanguinis sui peccata hominum. Ob hoc te deprecamur omnipotens Pater per ipsum: qui pendit in ligno propter salutem nostram: ut hanc oblationem **447** que pro famulo tuo N. a nobis offertur sanctificare digneris. Ut sicut Sanctis pervenit ad coronam: ita ei occurrat ad veniam. Ut mereatur per hoc sacrificium a cunctis emundari sordibus peccatorum: et reconciliatum tibi per Jesum: sereno vultu respicias: atque ei omnia peccata dimittas. Severitatem iudicii tui ab eo suspendas: et miserationis tue clementiam super eum infundas. Presta Pater perpetue per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum: quem conlaudant Angeli: atque Archangeli non cessant clamare quotidie: una voce dicentes. ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus: vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus: unigenitus tuus: primogenitus noster. * Primogenitus in gratia: unigenitus in natura. Primogenitus: quia nemo ante ipsum. Unigenitus: quia nemo post ipsum. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Recoletes Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus: preceptis tuis precamur inclitum tue clementie majestatem: et ^b mysterium passionis Jesu Christi filii tui Domini nostri: ut hic panis: quem lignum crucis ^c coxit: et hic calix: quem torcular passionis expressit: benedictionem tue divinitatis accipiant: veramque salutem sumentibus prestent: ut quicumque exinde sumpserimus: specialem gratiam consequi mereamur. ñ. Amen.

* *Primogenitus in gratia.* Ad hanc orationem alludere videtur quod, in epistola sua, dixerat Elipandus, Christum Dominum unigenitum in natura, primogenitum adoptione et gratia, ut apud Patres Francofurdenses legitur in epistola ad præsules Hispanie (Concilior. t. IV, col. 885, Ed. Hard.). Neque modum hunc loquendi improbant Francofurdenses. Est autem hæc doctrina concilii xi Toletani, in expositione fidei, et Mediolanensis anni 679, in expositione fidei ad Constantinum Pogonatium Augustum, quæ inter Acta concilii vi oecumenici referunt (Tom. III Concil., Ed. Hard., col. 1034).

^b *Et mysterium.* Videtur hic subesse verborum transpositio. Lege igitur: Recoletes, Domine sancte Pater omnipotens eterne Deus, mysterium passionis Jesu Christi filii tui, et præceptum ejus, precamur, etc.

^c *Coxit.* Hunc loquendi modum ab orationibus quæ

Ad confractionem panis. Ant. Patientiam habet in me Domine: quia tu fecisti me: posuisti mihi nomen novum: et dixisti mihi: vade et revertere velociter: quia pulvis es: et in pulverem reverteris.

Ad orationem Dominicam.

Exultent in te Domine anime nostre: et placabili pietate suscipiantur a te vota nostra: quesumus: resurrectio unigeniti tui gaudium mentibus nostris tribuat: et tristitiam de cordibus nostris expellat: ut cum jocunditate et voce exultationis obsequia deferamus in conspectu majestatis tue. Ut orationem: quam Dominus noster Jesu Christus filius tuus orare precepit: sic dicere mereamur e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Vota vestra atque sacrificia clementis Dei gratiam benigne suscipiant. ñ. Amen. Orationes vestras exaudiat: vestra peccata dimittat. ñ. Amen. Auferat a vobis omnia mala: que gessitis: et tribuat gratiam: quam ab eo deposcitis. ñ. Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri: qui est benedictus etc. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine: alleluja: allel. allel.

In Quadragesima. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudio. *Quere in I. hebdom. Quadragesime. fol. 98.*

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi. *Quere in prima Missa votiva omnimoda et omnia alia. fol. 444.*

Item Missa de itinerantibus.

Ad Missam. * Officium. Angelus Domini bonus comitetur tecum: alleluja: et omnia bona preparet itineri tuo: et iterum cum gaudio revertaris ad nos: alleluja. †. Mittat tibi auxilium de sancto: et de Syon tueatur te. P. Et omnia. †. Gloria et honor Patri etc. P. Et omnia.

Oratio. Viam iniquitatis amove a nobis Domine: et de lege tua miserere nobis: ut et peccandi a nobis consuetudinem tollas: et recte vivendi perseveran-

D in missa Gotho-Hispana recitabantur, Etherius et Beatus (Lib. 1 adv. Elipand.) deprompsisse videntur. Illum panem, inquit, quod corpus Christi est, lignum crucis coxit, etc. Et hinc quoque patet Gotho-Hispanos pro sacris donis, jam antea consecratis, orasse, ut benedictionem et sanctificationem, etc., acciperent. Manifestum enim est quod panis quem lignum crucis coxit, sit corpus et sanguis Christi, pro quibus tamen orant ut benedictionem divinitatis accipiant, communicantibus scilicet impertiendam, ut ex sequentibus clare patet.

^a *De itinerantibus.* Nimirum pro iis qui iter suscipiunt. In Sacramentario Bobiano existat missa pro iter agentibus, et in Lectionario Luxoviensi sunt legenda tum in processione itineris, tum etiam de redeundo itinere.

* *Officium.* Cap. v, 27. †. Ps. xix, 2, 3.

tiam tribuas. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lectio libri a Jone Prophete (b Cap. VI).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. State super vias : et videte : et interrogate de semitis antiquis que sit via bona : et ambulate in ea : invenietis requiem animabus vestris ait Dominus omnipotens. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

c Psallendo. Jacta in Domino cogitatum tuum : et ipse te enutriet. *ñ*. Revela Domino viam tuam : spera in eum. *P.* Et ipse te.

Dicat Presbyter. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Ephesios

(*a Cap. V*).

ñ. Deo gratias.

Fratres. *c* Eramus aliquando tenebre : nunc autem lux in Domino : sicut filii lucis ambulate in dilectione : sicut et Christus dilexit nos. Et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. *ñ*. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum

(*c Cap. VII*).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis : dicens : Petite : et dabitur vobis : querite : et invenietis : pulsate : et aperietur vobis. Omnis enim qui petit : accipit : et qui querit invenit : et pulsanti aperietur. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

ñ *Lauda.* Alleluja. *ñ*. Eduxit Dominus populum suum in exultatione : et electos suos in letitia. *P.* Alleluja.

b *Sacrificium.* Deprecatus est populus faciem Dei : et exaudivit illum Dominus : et dedit ei salutem : et immolavit Sacerdos holocaustum matutinum in odorem suavitatis : alleluja.

Missa. Jesum Christum Dominum nostrum : qui directa itinerantium via : et commeanantium salus est indefessa : fratres charissimi prece flagitemus contempne : ut hunc famulum suum. *N.* que egrediatur via : et corporali salute pollentem : et spiritualibus consiliis efficiat fortiorem. Quo et divinis nutibus placeat : et adgressum iter cum prosperitate expediat. *ñ*. Amen.

ñ *Alia Oratio.* Adesto Domine precibus nostris : et iter famulorum tuorum. *N.* in pace jube dirigere. Committetur eis gratia tua : infirmitas illis non accedat propria : adversitas eis non impediatur aliena. Sit eis

a *Jone. Lego Jeremiam.*

b *Cap. VI.* Vers. 16. In Luxoviensi et Bobiano nulla est Missis hinc prophetia.

c *Psallendo.* Ps. LIV. 25. *ñ*. Ps. XXXVI. 5.

d *Cap. V.* Vers. 8. 9. In Bobiano Epistola desumitur ex Epistola ad Ephesios v. 15, quæ, deficiente membrana, sine caret. In Luxoviensi, in professione iqueris legitur ex I Tim. III. 14-16, et in missa de redeundo itinere legitur ex Epistola ad Romanos xv. 17-19.

e *Eramus. Vulg., Gr. et Syr., erat.*

f *Cap. VII.* Vers. 7, 8. In Bobiano Evangelium le-

gitur ex Matthæi x. 11-16. In Luxoviensi, in professione itineris, legitur ex Lucae ix. 51-56, et de redeundo itinere legitur Joan. vi. 45-72.

g *Lauda.* Ps. CIV. 43.

h *Sacrificium.* Est cento e verbis Scripturæ consutus.

i *Hic scinditur. Lego discinditur.*

k *Fraternæ dilectionis. Lego fraterna dilectio.*

l *Que. Lego cui.*

m *Digneris. Lego dignaris.*

n *Effectum. Lego effectum.*

in comitatu visitatio Angelica : qui eos a delictis expiet : et ab adversis custodiat. Quo in omnibus tuo reborati auxilio : gratia a te instruantur : quid agent : per te acta perficiant : desiderata impleant : ad destinata perveniant : ad propria iterum cum prosperitate succedant. *P.* Amen.

Post nomina. Oratio. Propiciare supplicationibus nostris : et iter famulorum tuorum. *N.* precedat gratia tua : et subsequente tua pietate eis comitare. Ut de actu atque incolumitate sua misericordia tua pariter gaudeamus. Defunctorum spiritus et animas in locum refrigerii constituere : et nobis servis tuis. *N.* indulgentie fructus concede propicias. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Domine Deus patriæ nostri Abraam : deduc viam famulorum tuorum. *N.* in pace : et illo charitatis divine eos igne incende quo pacifici ad destinata perveniant : per pacem cuncta disponant : et ad desiderata pacis tuo fultu animo pergant. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi semper gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : cujus habitatio in charitate : et locus in pace est : per quem nec corporali absentia : catena dilectionis his scinditur : nec sancti amoris quotidianus ardor dum deest : i fraternæ dilectionis extinguitur : sed potius in desiderio recordationis augetur. Pro quo te petimus et rogamus : ut in nobis maneat vera puraque indefessis dilectio : que fraterne dilectione memorie semper commendat absentes : et de corde non excludat longius abeuntes. Dignare Domine prosperum facere iter famulorum tuorum. *N.* sicut prospere egit Thobias : cui deputasti Angelum Raphaellem. Custodi eos ac defende ab omnibus insidiis inimici : sicut Joseph a fraternis musculis eruens : in conspectu Regis gratiam tuitionis ei misericors condonasti. Per quem conlaudant te Domine Angeli atque Archangeli : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus es Domine, Deus noster : qui nec per spacia locorum : nec per intervalla temporum ab his quos tuos discendis. Adesto quasumus famulis tuis. *N.* in te ubique fidentibus : et per omnem quam ituri sunt viam : dux eis atque protector esse digneris. Nihil adversitatis eis noceat : cuncta eis sint prospera : ut sub opere tue dextere : quod justo petierint desiderio : celeriter consequantur effectum. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Accipe Domine hec famulorum

gitar ex Matthæi x. 11-16. In Luxoviensi, in

professione itineris, legitur ex Lucae ix. 51-56, et de redeundo itinere legitur Joan. vi. 45-72.

g *Lauda.* Ps. CIV. 43.

h *Sacrificium.* Est cento e verbis Scripturæ consutus.

i *Hic scinditur. Lego discinditur.*

k *Fraternæ dilectionis. Lego fraterna dilectio.*

l *Que. Lego cui.*

m *Digneris. Lego dignaris.*

n *Effectum. Lego effectum.*

tuorum N. voliva sacrificia : eos ubique protege manu tua : et quia tu es via : veritas : et vita : in veritate tua facito eos ambulare : et a via recta nullo modo declinare. Tribue eis mansionem : tribue et defensionem : effectum actionis : et profectum bone deliberationis. Ut nullis scandalis seculi impediatur : nullisque adversitatibus inimicorum fragantur : sed in incolumitate omni **449** manentes : perveniant ad locum quem desiderant : Angelo tuo sancto protegente et precedente. *A. Amen.*

Ad confractionem panis. Antiph. Defensor iuste defende nos , et libera nos de manu inimicorum nostrorum.

Ad Oratorem Dominicam.

Attende Domine nostram propicius precem , et iter famulorum tuorum in prosperitate et salute iube dirigere. Quo et illis et nobis prospera impetremus : cum ad te nunc proclamaverimus dicentes e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humillate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.

Benedictio. Dirigat Dominus viam famulorum suorum. N. nosque pro eis exaudiat supplicantes , ut habeant iter rectum : in Domino cor directum. *A. Amen.* Desiderata bona cum prosperitate expleant : et ubicunque perrexerint : gratiosi existant. *A. Amen.* Ut iter quod nunc adgrediuntur : et in humillate inchoant : cum prosperitate miserante Domino perficiant. *A. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum. Dicat Chorus. Gustate. Quere in festo Corporis Christi. fol. 267.*

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi. Et omnia alla require in I. Missa omnimoda. fol. 445.

Item Missa * de tribulationibus.

Officium. A. labilis iniquis et a lingua dolosa libera nos Domine : alleluja. V. Memento congregationis tue : quam creasti ab initio. P. Et a lingua. V. Gloria et honor Patri. P. Et a lingua.

Oratio. * Libera nos Domine a labilis iniquis : et a lingua dolosa : et presta : ut nec peccatori aduersantem auditum prebeat : nec plebs tua ejus disciplinis adulescat : nec iram tuam suggestio fallax commoveat. S. Sed tua quesumus ipsum inimicum

* De tribulationibus. Scilicet, pro iis qui tribulationibus exercentur.

Officium. Psal. cx, 2. V. Ps. LXXIII, 2.

Libera. Eadem oratio exstat in Orationali Gothico (Pag. 86, or. 1) et in Breviario Mozarabum (Fol. 157).

Dolosa. Or. Goth., magniloqua,

Auditum prebeat. Or. Goth. : Ut nec peccatori accusandi adiuvet.

Disciplina. Or. Goth., decipulis.

Sed tua quesumus. Or. Goth., sed tu, Domine ; lege tamen uti supra.

Succurre. Or. Goth., exsurge.

Cap. XIV. Vers. 12-15, ommissa parte versiculi decimi tertii.

A humani generis callidum insidiatorem frama divina concide : et pro miseris pauperum succurre inclita bonitate. *A. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *A. Et cum.*

Lectio libri Hester (1 Cap. XIV).

A. Deo gratias.

In diebus illis : oravit Hester Dominum dicens. Memento Domine et ostende nobis in tempore tribulationis nostre, Et da mihi fiduciam Rex Deorum : et universe Domine potestatis. Tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis : et transfer cor illius in odium hostis nostri. Nos autem libera a manu sua : et adjuva me : pulum alium habentem auxiliatorem nisi te Domine. *A. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.

Psallendo. Da nobis Deus auxilium in tribulatione. Quia vana est salus hominis. V. In Deo facimus virtutem : et ipse ad nihilum deducet tribulationes nos. P. Quia vana est.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Corinthios (II, 1 Cap. I).

A. Deo gratias.

Fratres. Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi : Pater misericordiarum : et Deus totius consolationis : qui consolatur nos in omni tribulatione nostra : ut possimus et ipsi consolari eos : qui in omni pressura sunt, Per exhortationem qua exhortamur et ipsi a Deo. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis : ita per Jesum abundat consolatio nostra. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione : que operatur in tolerantia eandem passionum : quas et nos patimur : et spes nostra firma pro vobis. Scientes quoniam sicut socii passionum estis : sic eritis et consolationis. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra : que facta est in Asia. Quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem : ita ut tederet nos etiam vivere. Sed ipsi in nobis responsum mortis habuimus : sed in Deo qui suscitavit mortuos : qui de tantis periculis eripuit nos : et eruet in quem speramus. Quoniam et adhuc eripiet adjuvantibus vobis per fidem : que est in Christo Jesu Domino nostro. *A. Amen.*

Psallendo. Ps. LIX, 15. V. Ps. LIX, 14.

Cap. I. Vers. 5-11.

Per Jesum. Vulg. et Gr., per Christum exhortatione. Vulg. et Gr. addunt et salute. Rursus Vulgata addit : Sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione et salute, que in nostro Missali, et ut et in Græco textu, desiderantur.

In tolerantia. Ita in Græco. Vulgata legit, que operatur tolerantiam.

Habuius. Addunt Vulg. et Gr. Ut non simus fidentes in nobis.

Per fidem. Vulg. et Gr. : Adjuvantibus nobis in oratione pro nobis. At quæ sequuntur sunt verba quibus lectioni finis olim imponebatur.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(^a Cap. XVI).

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Amen amen dico vobis: tristitia vestra vertetur in gaudium. Mulier cum parit tristitiam habet: quia venit hora ejus. Cum autem peperit puerum: jam non meminit pressuræ propter gaudium: quia natus est homo in mundum: et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis: iterum autem videbo vos: et gaudebit cor vestrum: et **450** gaudium vestrum nemo tollet a vobis. *ñ*. Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

^b *Lauda.* Alleluja. *ÿ*. Convertite Domine luctum nostrum in gaudium: et dolores nostros in leticiam: *B* alleluja.

^c *Sacrificium.* Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum Deus non despicies.

Missæ. Deum: qui contritorum non despicit gemitum: et merentium non aspernatur affectum: lachrymosis precibus fratres dilectissimi supplicemus: ut hanc singularis victimæ hostiam: quam pro tribulatis servis suis N. ^d ad revelationem fidenter offerimus: dignetur acceptare propicius: tribuatque: ut quicquid contra eos diabolica: atque humana molivit adversitas: ad nihilum redigat: et consilio pietatis adlidat. Ut in nullo de adversis lesi: eidem mereantur inlesi offerre sacrificium. *ñ*. Amen.

Alia oratio. Domine Jesu Christe: qui nos per multas tribulationes perducis ad regnum tuum, erudiens nos adversitatum jaculis: adversantium acuens machinamentis: oblatam tibi hanc oblationem: quam tibi Ecclesia tua pro liberatione servorum tuorum N. offert: serenè accepta. Non eos fraus humana dejiciat. Non tua deitas ex judicio puniat. Non iniquitas propria: non adversitas arguat aliena: si quid tibi delinquant: ignosce: siquid offendunt: omnibus tu dimitte: submove ab eis cruciatus mentis simul: egritudines cordis et corporis. Ut te compuncti corde requirant: et a te acti non doleant per te sustentati: adversa despiciant: et a te correcti diligenter exquirant. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerentium tibi de nominibus recitatis: postulamus misericordiam pietatis tue: ut servis tuis N. in pressuris interesse digneris. Non quo eos ^e vivendo damnes, sed quo eos patiando salvifices: ut tuo roborati auxilio gratiæ, ab imminente liberentur oppressione: hisque a nobis hostiis invocatus: et defunctis concedas requiem postulamus. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Caritas illa: que per Spiritum Sanctum nostris est diffusa visceribus: te Deus Pa-

A ter gemeunda lachrymatione exurat: ut famulos tuos N. ab omni periculo: cruciati: vel necessitate exemptos: nobiscum facias in tranquillitate et pace semper manere statutos. *ñ*. *Chorus.* Amen.

Inlatio. Dignum et justum est: nos tibi gratias agere Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus: per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus et ipsi consolari eos: qui in omni pressura sunt. De illo fidentes: et per illum in tentatione non deficientes. Ille nos armis justicie: ille galea salutis munit: atque circumdat. Ne adtollamur in prosperis: ne dejiciamur in adversis. Ne immundorum spirituum jaculis: ne adversantium nobis penetremur sagittis. Ut pressure seculi nos ad eternam pertrahant gloriam: ut tribulationes mundi dona nobis exaptent celestia. Per quem te summe Deus rogamus: ut precem Ecclesie tue adtendere: et propitiabili dignatione ad hæc munera respicere jubeas: que tibi pro visitatione et relevatione pressure servi tui N. offerimus. Jam jam Domine respice super eos vultu placabili: et misericordia singulari. Remove ab eis: quod sevicia ^f majoris promittit: quod iniquorum pravitas intulit: quod pravorum in consiliis adversitas alligavit. Quod ex judicio imminet: quod ex sententia pendet. Quod conspuratione machinatum: quod accusatione convictum: quod propriis iniquitatibus gestum: quod alienis est fictionibus alligatum. Quod pressuris dejicitur: quod cruciatibus premitur: quod angustiis angustiat. *C* Non justiciam tuam in injusticia ejus exerceas: sed potius pietatem tuam in ejus injusticia manifesta: non eos in persecutione dejicias. Non in flagello prosternas: non per murmurationem abjicias: non per tolerantiam perdas. Sed per tribulationem exerce: per pietatem adtolle: per misericordiam rege. Quod per te ab inimicorum jaculis ^g tacti: hæc presenti tribulatione exempti: Deum in trinitate consona voce proclamantes atque ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus, Sanctus.

Post Sanctus. Vere sanctus: vere benedictus Dominus noster Jesus Christus: qui sic nos hic: tribulationum censura contudit: adversantium stimulis erudit: lacerantium adversitatibus frangit: ut *D* post dolores veniamus **451** ad requiem: post labores: inveniamus mercedem: hic tibi Pater omnipotens hæc sacrificia: reddat ^h: hic nostris precibus fa-veat: hic servos tuos N. pro quibus hæc tibi offerimus dona: ab omnibus pressuris absolvat: ac redimat: et gratiæ tue eisdem quantoties multiplex solamen imperciat. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Deus qui tribulatos corde sanas: et mestificatos actu justificas: hanc propicius

intelligendus est. Sic *major monasterii* abbas dicitur. Eo vocabulo Sidonius Apollinaris (*Lib. 1. epist. 1*) urbanitatis causa utitur: *Vix præcipis, domine major*, inquit Constantio suo scribens.

^g Tacti. Forte, tracti, id est, erepti.

^h Reddat. Adde accepta.

^a Cap. XVI. Vers. 20-25.

^b *Lauda.* Esther XIII, 49.

^c *Sacrificium.* Ps. L, 19.

^d Ad revelationem. Lege ad revelationem.

^e Vivendo. Forte, indicando.

^f Majoris. Hoc loco major judex sive magistratus

hostiam dignanter ^a accende : quam tibi pro servorum tuorum N. offerimus liberatione. Tu et hec benignus accepta : et illorum pro quibus offertur : sana discrimina. Tribulationum eorum attende miseriam : et angustiarum illorum submove pressuram : ut exuti ab omnibus quibus quatiuntur malis : in tuis semper delectentur exultare iudiciis. *ñ*. Amen.

Ad confractionem panis. Antiphona. Domine non ponas mala mea coram oculis tuis : quia gravia sunt onera mea : precor te Domine : miserere mei.

Ad Orationem Dominicam.

Dimitte Deus peccata nostra : et tribue nobis misericordiam tuam. Quo oris nostri alloquio deprecantium servorum tuorum N. humilitatem adendas : vincula solvas : delicta deleas : tribulationem inspicias : adversitatum pellas affectum : petitionis nostre largiaris effectum e celis : cum ad te nunc proclamaverimus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et.

Benedictio. Christus Dominus : qui vos precepto suo obedientes : pro servis suis liberationem coram se inspicit : gemere faciat : et vos inlatis tribulationibus non preire [*Fortē perire*]. *ñ*. Amen. Frangat inimicorum vestrorum audaciam : et tribulatione atque adversitate : vobiscum eos perducit ad celestia regna. *ñ*. Amen. Ut pressuris seculi cum illo carentes : et hic et in futuro mereamini esse felices. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Christi.* fo. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja.

In Quadragesima. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudium. *Quere in prima hebdomada Quadrag.* fo. 88.

Oratio. Corpus Domini nostri Jesu Christi. *Quere in prima Missa votiva omnimoda : et similiter omnia alia.* fo. 343.

Item Missa quam Sacerdos immolat pro alio Sacerdote fratre suo vivo.

Ad Missam officium : et omnia alia dicantur de Missa quam Sacerdos pro se dicit folio 444. excepta Missa.

Missa. Divina ^b ad te Domine fratres mei preceptione communiti : ut invicem nos diligamus ^c sicut proximos nostros : ut nos ipsos diligamus alternatim : ^d famulum tuum N. Sacerdotem fratrem nostrum te Dominum prece postulare debemus : ut qui votivis

oblationibus eum tibi propiciari confidunt : nostris precibus in omnibus adjuvemur. *ñ*. Amen.

Alia Oratio. Suscipe Deus supplicentem famulum tuum N. fratrem nostrum Sacerdotem : ^e votivum tibi munus oblatum est : multiplici ob hoc eum locupleta senore gratiarum. Ut qui te his honorat : in spontaneis votis te largiente ditetur premiis infinitis. *ñ*. Chorus. Amen

Post nomina. Oratio. Fave Deus famuli tui N. ^f pro fratre meo fidelissimo ^g votis : et eum ab omnibus absterge peccatis. Quo hujus sacrificii oblatione placatus : et illius pro quo te poscimus vota acceptes : et defunctos fideles in pace refrigeres. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Deus qui votivis semper precibus delectaris : devotum famulum tuum Presbyterum fratrem meum N. locupleta senore pacis : ut per hoc id quod offert tibi sit acceptum : quod perpetuo pacis fuerit vinculo premunitum. *ñ*. Amen.

Inlatio. Dignum : et justum est : nos tibi omnipotenti Deo vota reddere : quo placeris inspiras : votiva nos inspiratione remuneras. Te ob hoc rogatus supplici prece : ^h ob hanc servi tui N. pro fratre meo oblationem Domine dignanter intendas : et peccata deleas : orationes accipias. Ut liberatus ab omni adversitate : et hic et in eternum sit sanctificatus cum Angelis : qui te sine fine conlaudant : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

452 *Post Sanctus.* Vere sanctus : vere benedictus es Domine Deus omnipotens : qui salubres inspiras res voti : ⁱ acceptores sacrificii : Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. ^j Sanctifica Deus oblationem servi tui fratris mei. N. tibi hec sacrificia delibantis. Donans ei : ut remissionem suorum accipiens criminum : indesinenter tibi votis jugibus famuletur. *ñ*. Amen.

Ad confractionem panis. Antiphona. Domine non ponas mala mea coram oculis tuis : quia gravia sunt onera mea : precor te Domine : miserere mei.

Ad Orationem Dominicam.

Orationem fratres charissimi dicturi dominicam : propter hec votiva primum nos postulare convenit sacrificia : ut divina bonitas oblatorem famulum suum : N. Presbyterum fratrem meum ^k famulum suum oblationis preveniat in benedictione dulcedinis : nos quoque sequenter exaudiat ad se proclamantes e terris. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Benedictio. Fideli sermone servi sui N. pro fratre

^a Accende. Lege attende. Hæc una est ex illis orationibus post pridie quibus pro oblati donis nulla postulatur benedictio.

^b Ad te Domine. Tolle ista.

^c Sicut. Lege et proximos nostros sicut nos ipsos.

^d Famulum. Lege : Dominum prece postulare debemus ut famulum suum sacerdotem N., qui votivis oblationibus et nostris precibus Deum sibi propitiari confidit, in omnibus adjuvet.

^e Votivum. Lege pro quo votivum, etc.

^f Pro fratre. Tolle illud pro, et lege fratris mei fidelissimi.

^g Votis. Lege vota.

^h Ob hanc. Lege ut hanc.

ⁱ Acceptores. Lege : Acceptor es et sacrificii.

^j Sanctifica. Forte : Sanctifica, Deus, oblationem servi tui pro fratre meo N., et his sacrificiis delibatis, dona ei ut remissionem, etc.

^k Famulum suum oblationis. Tollantur ista.

suo volum Dominusclementer acceptet: et ab omnibus A
suis peccatis justificet. *ñ. Amen.* Vota ejus sacrifi-
cando multiplicet: et orationes ejus jubeat exaudire.
ñ. Amen. Quo cum universitate electorum: et pie
sacrificium suum Domino reddat: et se in omnibus
eidem placitum exhibeat. *ñ. Amen.* Per misericor-
diam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vo-
biscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate. *Quere in festo Corporis Chri-*
sti. fo. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine: te lau-
damus Domine: alleluja: alleluja: alleluja.

Oratio. Corpus Domini nostri. *Quere in I. missa*
omnimoda et similiter omnia alia. fo. 443.

Missa = de uno infirmo.

Officium.

Miserere mihi Domine: alleluja. *ñ.* Quoniam in-
firmus sum. Sana me Domine: alleluja: alleluja.
ñ. Et anima mea turbata est valde: sed tu Domine
usquequo. *P.* Quoniam infirmus.

In Quadragesima. ° Officium. Miserere mihi Domi-
ne: miserere mihi. *ñ.* Ecce tempus est: ut miserear-
is mihi.

Omnia alia ut supra.

Oratio. Miserere mihi Domine: miserere mihi: et
ne me infirmitas afferat in mortem. Sana me Domi-
ne: ut anima turbata per culpam sit tranquilla per
gratiam: effunde medicinam egroto: et veniam pre-
stia delictis. *ñ. Chorus. Amen.*

Dicat Presbiter. Per misericordiam tuam Deus no-
ster: qui es benedictus: et vivis: et omnia regis in
secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vo-
biscum. *ñ.* Et cum spiritu tuo.

Lectio libri d Esayae Prophete (Cap. XXXVIII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Egrotavit Ezechias Rex usque ad
mortem: et introivit ad eum Esayas filius Amos
prophete et dixit. Hec dicit Dominus Deus. Precipe
domui tue: quia morieris enim: et non vives. Qui
convertit faciem ad parietem: et oravit Dominum
dicens. Obsecro Domine: memento mei: quomodo
ambulaverim coram te in veritate: et corde perfec-
to: et quod placitum est coram te fecerim. Plevit
itaque Ezechias fletu magno. Et antequam egredere-
tur Esayas mediam partem atrii: factus est sermo
Domini ad eum dicens. Revertere: et dic Ezechie
duci populi mei: Hec dicit Dominus Deus David pa-
tris tui. Audivi orationem tuam: et vidi lacrymas
tuas: et ecce *f* sanavi te: et adjiciam super dies
tuos quindecim annos *g* et sanabo te: et de manu
Assyriorum protegam te: *h* dicit Dominus exerci-
tuum. *ñ. Amen.*

a De uno infirmo. In Missali Toletano est missa pro
infirmo propinquo mori.

b Officium. Ps. vi, 5. *ñ. Ibid., 4.*

c Officium. Ps. lvi, 2. *ñ. Ps. cl, 44.*

d Esayae Prophete cap. XXXVIII. Lege IV Re-
gum xx, 1. 6.

e Prophete. Vulg., propheta.

f Sanavi te. Addit Vulgata: Die tertio ascendet tem-
plum Domini.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.*
Et cum spiritu tuo.

Psallendo. Exaltabo te Domine: quoniam susce-
pisti me. Nec delectasti inimicos meos super me.
ñ. Domine Deus meus clamavi ad te: et sanasti
me: et eduxisti ab inferis animam meam: salvasti
me a descendentibus in lacum.

Dicat Presbiter. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Jacobi Apostoli ad duodecim
tribus (1 Cap. V).

ñ. Deo gratias.

Charissimi. Tristatur aliquis vestrum: oret equo
animo: et psallat. Infirmatur quis in vobis: inducat
Presbyteros Ecclesie: et orent super eum: ungentes
eum oleo *k* sancto in nomine Domini: et oratio fidei
B salvabit infirmum: et allevabit eum Dominus. Et si
in peccatis sit: remittentur ei. *ñ. Amen.*

453 *Lectio sancti Evangelii secundum Mattheum*
(1 Cap. VIII).

Illo in tempore. Cum venisset Jesus in domum
Petri: vidit socrum ejus jacentem: et febricitantem.
Et tetigit manum ejus: et dimisit eam febris. Et
surrexit: et ministrabat ei. Vespere autem facio
obtulerunt ei multos demonia habentes: et ejiciebat
spiritus verbo: et omnes male habentes curavit.
ñ. Chorus. Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.
ñ. Et cum spiritu tuo.

Lauda. Alleluja. *ñ.* Veniat super me misericor-
dia tua Domine: salutare tuum secundum eloquium
C tuum. *ñ. Alleluja.*

In Quadragesima. ° Lauda. Laudabo nomen Dei
mei cum cantico: et magnificabo eum in laude.

° Sacrificium. Deprecatus est populus faciem Dei:
et exaudivit illum Dominus: et dedit ei salutem: et
immolavit Sacerdos holocaustum matutinum in odo-
rem suavitatis: alleluja.

In Quadragesima. Sacrificium. Sacrificium Deo
spiritus contribulatus: cor contritum et humiliatum
Deus non despiciet.

Missa. Valde quidem pavescimus Domine: ne in-
lata nobis temporalis ad purgationem non expiet
ultio: dum murmurare non pertimescimus in fla-
gello. Sed quia peccatis ingruentibus obcecatur:
tu corda nostra in radia afflatu intime visionis: quo
et juste nobis a te credamus penas infligi: et cru-
ciatione inlatis supplicii: ab omnibus mereamur cri-
minibus expiari. Specialiter quoque te quesumus
omnipotens Deus pro famulo tuo N. ut quia culpas
atque errata sua ante altare tuum aperit: criminis
beneficium sentiat corrigendi. *ñ. Amen.*

g Et sanabo te. In Vulgata non existant, et que se-
quuntur paulo aliter ibidem leguntur.

h Dicit Dominus. Hic finis imponebatur lectioni.

i Psallendo. Ps. xxix, 2. *ñ. Ibid., 3, 4.*

j Cap. V. Vers. 13, 16.

k Sancto. Hec vox Vulg. et Gr. deficit.

l Cap. VIII. Vers. 14, 17.

m Lauda. Ps. cxviii, 44.

n Lauda. Ps. lxxviii, 51.

o Sacrificium. Ps. l, 19.

Alia Oratio. Jesu Salvator humani generis : qui corpus in te suscipiens nostre mortalitatis : alios ad purgationem feriendo castigas : alios ad damnationem flagellando reservas. Te suppliciter quesumus : et humili devotione precamur : ut famulum tuum N. quem egritudinis molestia quassat : pietatis tue miseratio rescatum absolvat. Da ei Domine : quicquid pietati tue deliquit in seculo : totum in eo puniat inlata correptio. Dolorum ejus ac febrium : ita sana discrimina : ut cum his etiam ejus aboleantur piacula. Non indurando pena coerceat reum : sed absolvat miseratione jam prostratum. Mitiga in eo Pater et Domine estus febrium : putredines ulcerum : contractiones nervorum : atque cunctarum cruciationes infirmitatum. Sit in eo quesumus ita respectus pie parentis : ut nec infirmitatum ulterius saucietur stimulus : nec penam post transitum sentiat de commissis. *ñ. Amen*

Post nomina. Oratio. Deus in cujus libro sunt vocabula renotata mortalium : concede nobis omnibus veniam delictorum. Et presta nobis famulis tuis : ut famulum tuum N. quem immensus languor excruciat : miseratio tua reparet ad medelam. Et cui ambitio piaculi adduxit dolorem : adducat etiam confessio salutis optabilem sanitatem. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Pacem tuam quesumus Domine infunde visceribus nostris : qui eam discipulis tuis commendasti ascensus in celos. Quo ita cor nostrum satietate tue abundet dulcedinis : ut charitate Sancti Spiritus affluentes : tolerabiliter sustineamus in hoc corpore pro nostris criminibus inlata flagella : cum te recogitaverimus sustinuisse pro impiis crucis dura exitia. *ñ. Amen.*

Inlatio. Dignum et justum est : nos tibi gratias agere : Domine sancte Pater omnipotens Deus : qui sic humanum genus et in hoc corpore tribulationis censura conteris : ^a in edificio illo patrie celestis : nec securis habeat quod remordeat : nec ascia quod contundat. Non tribulatio quod exurat : non infirmitas quod excoquat. Non adritio quod deprimat : non molestia quod consumat. Non periculum quod perimat. Non adversitas quod distendat. Non casus quod diruat : non coangustatio quod obstrudat. Quod hic diversus est adversitatibus extra contusus : atque expiatus homo ^b erroribus : merito jam ibi purus purum videat Deum. Quo ornamentis civitatis ipsius mereatur affigi post transitum : **454** habens locum sibi a Deo solius glorie preparatum. Pro quo te poscimus sancte Pater omnipotens Deus : ut famuli tui N. culparum nodositates expurges : et cunctas egrimoniorum molestias expies. Removeantur ab eo febres corporum ad salutem : et moriantur in eo voluntates proprie : ad libidinis evacuandam perniciem. Expelle ab eo ferocissimos corporum morbos : egrimoniorum virulenta pericula : contractiones febrium : atque universarum molestiarum pernicio-

^a In edificio. Forte, ut in edificio. Vide librum Pastoris.

^b Erroribus. Lege ab erroribus.

^A discrimina. Sicque cum eo ^c misericordia consilii age : ut et hic illum infirmitas a lapsibus viciorum expurget : et reparatio visitationis tue quantoties corroboret ad salutem. Expolietur criminibus in atritione flagelli : et vestiatur virtutibus in expiatione delicti. Da ei Domine : ut quicquid temporaliter flagellatur in corpore : perpetuum ei proficiat ad salutem. Da ei tolerandi tuis la persecutionibus votum : ut tolerantie sue perficiat fructum. Sitque ei amabilis pro admissis criminibus : in carne sustinere penuriam : dum hoc sibi opitulari crediderit ad coronam. Ut feliciter peragens hujus vite excursum : ad te perveniat in ablutione peccaminum : sortemque capiat in terra viventium. Preconia tibi deprospat laudum : cum omni milicia Angelorum ita proclamans : atque dicens. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui ideo delinquentibus occasionem tribuit corrigendi : ut non sit in eis quod puniat censura iudicii. Ob hoc te per ipsum pie Pater exposcimus : ut hoc accipias pro sacrificio laudis : quod famulus tuus N. adteritur virga correctionis. Christo Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Sana quesumus Domine vulnera famuli tui N. egritudinem perime : peccata dimitte. Oblationem suscipe : et sic eum flagella in seculo : ut post transitum Sanctorum mereatur adjuvari consortio. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis Ant. Domine si vis : potes me salvare.

Ad Orationem Dominicam.

Deus in cujus manu est correctio ^d iudicium : et salvationis ac misericordie votum : quique flagellas peccatores : ut redeant : et occasionem admonendi tribuis ne recedant. Presta nobis quesumus supplicibus tuis : ut eo momento famulo tuo N. integritas salutis a te dirigatur a celis : qui fide : quo fomento nos proclamaverimus a terra. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Omnipotens Deus : qui fidelissimum famulum suum N. corporali corripit vulnere : ipse ^D vos et illum a corporis mentisque egritudinibus expiat. *ñ. Amen.* Quique nostram in se suscepit infirmitatem : ipse vobis et illi tribuat tolerantie sine fine mercedem. *ñ. Amen.* Sicque omnes in commune ejus pietas foveat : ut nec correptione nostra salus deserviat : nec desperatione infirmitas inlata succumbat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate. Requie in feto corporis Christi. fo. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine : te lau-

^c Misericordia. Lege misericordiae.

^d Iudicium. Forte, indicium.

damus Domine alleluja : alleluja : alleluja. *In Qua-* A
tragesima. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudio. Quere in I. hebd. Qua-
dragesime. fo. 98.

Oratio. Corpus Domini nostri. Quere in I. Missa
omnimoda. Et similiter omnia alia. fo. 443.

Missa^a pro Infirmis.

Officium.

Salvos nos faciat dextera tua : alleluja : et exaudi
nos Domine Deus noster : alleluja : alleluja. *ŷ.* Ad
te levamus oculos nostros : qui habitas in celis. *P.*
Et exaudi nos. *ŷ.* Gloria et honor Patri. *P.* Et
exaudi.

Oratio. Miserere nobis Domine : miserere nobis :
et quia tibi soli peccavimus : indulgentiam criminum
et remissionem omnium peccatorum a te consequi
meremur. ŷ. Amen. Per misericordiam tuam Deus
noster etc. Dominus sit semper vobiscum. ŷ. Et
cum.

Lectio libri Hieremie Prophete (Ca. XXIX).
ŷ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Ecce ego visitabo vos : et su-
scitabo super vos verbum meum bonum : et reducam
vos ad locum istum. **455** Ego enim scio cogitatio-
nes : quas cogito super vos : ait Dominus. Cogitatio-
nes pacis : et non afflictionis : ut dem vobis fidem
et patientiam : et invocabitis me : *d* et timebitis me :
et exaudiam vos. Querite me : et invenietis : cum
quesieritis me in toto corde vestro : inveniar a vo-
bis : ait Dominus omnipotens. *ŷ. Chorus. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.
ŷ. Chorus. Et cum.

Psallendo. Salva plebem tuam : et benedicito
hereditatem tuam Domine. ŷ. Et roge eam : et
extolle usque in eternum.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (Ca. V).

ŷ. Deo gratias.

In diebus illis : augebatur credentium in Do-
mino multitudo virorum ac mulierum : ita ut in
plateis ejicerent infirmos : et imponent in lectulis
et grabatis : ut veniente Petro saltim umbra illius
obumbraret quempiam eorum. Concurrebat autem et
multitudo vicinarum civitatum in Hierusalem affe-
rentes egros et vexatos ab spiritibus immundis : qui
curabantur omnes. *ŷ. Amen.*

Lectio Sancti Evangelii secundum Mattheum
(Ca. IV).

Illo in tempore : Dominus noster Jesus Christus
circumbat civitates et omnia castella : docens in
synagogis eorum : et predicans Evangelium regni :

a Pro infirmis. In Sacramentario Bobiano exstat
missa pro ægrotis, et in Gelasiano missa pro in-
firmis.

b Officium. Ps. LIX, 7; CVII, 7. ŷ. Ps. CXII, 4.

c Cap. XXIX. Vers. 10-14.

d Et timebitis. Vulg., et ibitis et orabitis me. LXX :
Et orate ad me et ego exaudiam vos.

e Psallendo. Ps. XXVI, 9. ŷ. Ibid. Vulgata legit :
Salvum fac populum tuum Domine, et benedic heredi-

et curans omnem languorem : et omnem infirmita-
tem in populo. *ŷ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum.
ŷ. Et cum.

b Lauda. Alleluja. ŷ. O Domine salvos nos
fac : o Domine bene prosperare.

i Sacrificium. Deprecatus est. Quere in Missa
de uno infirmo. fo. 452.

Missa. Domine Jesu Christe : qui es verus medi-
cus : et medicina celestis propiciare nobis : et fer
opem nobis. Sana Domine omnem languorem : et
omnem infirmitatem in populo. Aufer a nobis : et
animarum et corporum morbos : pestes et valetu-
dines universas absterge : causisque etiam vulne-
rum propiciatus occurre. Ut dum iniquitates avertis :
B egritudines cures.

ŷ. Amen.

Alia Oratio. Corripe nos Domine in misericor-
dia : et non in furore : qui et corripiendo parcis : et
parcendo remittis : et miserando convertis. Ut et
correctione tua corrigamur : et indulgentia conso-
lemur : ut et disciplina erudiamur : et medicina
sanemur. Ut et fervore castigemur : et pietate
salvemur. Placeat ergo tibi Domine : liberare nos
famulos tuos N. et parcendo corrigere : ac corri-
pere : non perdere nos.

ŷ. Chorus. Amen.

Post nomina. Oratio. Recursis nominibus offe-
rentium fratres dilectissimi : preces fundamus ad
D Dominum : ut oblatio : que offertur in sanctis :
proficiat ad salutem infirmis : baptismo recreat-
is. Tuam vero Domine clementiam exoramus : ut
omnes metu territos : inopia afflictos : tribulatione
vexatos : morbis obrutos : suppliciis deditos : debitis
obligatos indulgentia tue pietatis absolvat.

ŷ. Chorus. Amen.

Ad pacem Oratio. Miserere nobis Domine : mise-
rere nobis : dum non miseria miseros consumere :
sed misericordia liberare festinas. Nec dum delicta
absorbere : sed expiare peccatores intendas. Sentia-
mus Domine manum tuam medentem : potius quam
percutientem. Foventem magis : quam ferientem : ut
sic presentia adhibeas flagella : ut supplicia arceas
sempiterna. Atque famulos tuos N. pietate paterna
C corripas : non abjicias : erudias : non confundas.
Tribuasque propicius cunctis : peccatorum ac tem-
porum pacem : et egris integerrimam ac plenissimam
D sanitatem. ŷ. Chorus. Amen.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et sa-
lutare est : nos tibi gratias agere Domine sancte Pater
eternæ omnipotens Deus : per Jesum Christum fi-

tati tuæ.

f Cap. V. Vers. 22. In Bobiano deficit prophetia,
Epistola legitur ex Jacobi apostoli ad gentes, v, 14-
19, paucis omissis.

g Cap. IV. Vers. 22. In Bobiano legitur ex Luca IV,
38-41.

h Lauda. Ps. CXVII, 25.

i Sacrificium. Ps. L, 19.

lium tuum Dominum nostrum. Qui peccata nostra portavit in corpore suo super lignum : cuius vulnere sanati sumus. Cujus ad tactu vis februm mox recessit : cuius sermone confestim surdus audivit : cuius jussu mutus fari non distulit : claudus cucurrit : cecus vidit : egrotus relevatur : debilis stetit : surdus sincere audit : laxavit nervos aridus : aquosum alvum desiccavit idropicus : lectulum in quo jacebat detulit paraliticus : luridam entem amisit leprosus : surrexit de sepulchro quatrduanus. Per ipsum te ergo Domine cum lachrymis postulamus : ut sacrificii hujus oblatione placatus acceptes : **456** et peccantibus veniam : et languentibus conferas medicum. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus. Vere sanctus : vere benedictus : Dominus noster Jesus Christus filius tuus. Qui languores nostros ipse portavit : et medicamentum nobis ex crucis sue confusione adhibuit. Quique solus valet fovere languida : exhilarare tristitia : et sanare infirma. Christus Dominus ac redemptor noster eternus.

Post pridie. Oratio. « Credimus Jesu Christo : te esse omnium salvatorem. Ob hoc petimus : ut sacrificia nostra placatus accipias. Et egritudinum morbos propiciabili medicina repellas. *ñ. Amen.*

Ad confractionem panis. Ant. Virtus nostra Do-

« Credimus. Hæc una est ex illis orationibus *post pridie* in quibus expresse pro elementis consecratis nec oratur, nec benedictio, aut sanctificatio communianibus impertienda postulat.

« Missa Defunctorum. Fideles peculiarem curam circa defunctos semper impenderunt. Abenteum animam piis precibus Deo commendabant (*Sacramentar. Gelas., lib. II, n. 91 ; Sacrament. Bobianum, p. 386*), cadaver lavabant (*Act. apost. IX, 37*), sed prius oculos claudiebant (*Eusebius Cæs., Hist. eccl. I, VII, c. 22*), corpus frequenter aromatibus condabant. Hinc illud Tertulliani (*Apol. c. 42*) : *Sciant Sabæi pluri et curioris suas merces christianis sepeliendis prostigari quam diis fumigandis.* Lotum cadaver linteo mundo involutum arca nonnunquam claudiebant, quam pallio tegebant (*Euseb., vita Constantini, lib. IV, cap. 66, 67 ; Greg. Turon., de Glor. confess., cap. 106 ; Prudentius Cathemer. hym. 10*). Frequenter suis vestibus indutum in feretro decenter componebant (*Greg. Turon., Glor. confess., cap. 35*). Pauperibus vestem qua decenter induerentur opulentiores fidelium dabant (*Hier., epitaph. Paulæ*). Circa feretrum lumina accendebantur (*Act. S. Cyprian. : Euseb., Vita Const., lib. IV, cap. 66*), et psalmi hymnique decantabantur (*S. August., Confess. I, IX, c. 12*). Gregorius Turonensis (*Hist. Franc. lib. VII, c. 41*), de Salvo abbate agens : *Corpus defuncti aqua diluit, vestimentis induunt, feretro superponunt, atque psallentio et fletu labentem exigunt noctem.* Antequam cadaver ad sepulcrum deferrent, pro animæ requie preces fundebant (*Sacram. Gelas. lib. III, n. 91*), nonnunquam missam celebrabant (*Theodor. Cantuar., capit. select., cap. 90*). Ad sepulcrum amici, viri honesti, et dignitate conspicui, corpus defuncti (*S. Gregor. Nyssen., orat. de sancta Macrina*) gerentes, cum psalmis et hymnis ad tumulum deferabant (*Vict. Vit., de Pers. Vand., lib. I, cap. 5 ; concil. Tolet. III, can. 22 ; Theod. Cantuar., ibid.*), cum lampadibus etiam et accensis cereis concommabantur (*S. Gregor. Nazian., or. 2 in Julian. ; S.*

A mine esto firmamentum infirmis : esto refugium et liberator oppressis.

Ad Orationem Dominicam.

Christe Domine : qui es medicus salutaris : tribue languidis famulis tuis subsidium medicine celestis. Ut dum corde vel corpore valemus : incolumes cum fiducia tibi proclamemus e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Illuminate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Saluiferam vobis Dominus de regnis celestibus dirigat medicinam. *ñ. Amen.* Precibus vestris optimus suffragator occurrat : vestraque desideria pius in bono suscipiat. *ñ. Amen.* Omnia mala a vobis auferat : et quecumque sunt bona : vobis vestrisque concedat. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat Chorus. Gustate. Quere in feto corporis Christi. fol. 267.

Com. Refecti Christi corpore et sanguine te laudamus Domine : alleluja : alleluja : alleluja. In Quadragesima. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudio. Quere in I. hebdom. Quadragesime. fol. 98.

Com. Corpus Domini nostri. Quere in I. Missa votiva omnimoda. fol. 443.

« Missa defunctorum et pro « Episcopo.

Antequam dicat Chorus officium : faciat Presbiter

Chrysost., hom. 4 in Epist. ad Hebr. ; Daudonivia, in Vita S. Radegundis, apud Mabillonium, sac. I Benedict.). Suorum cadavera Christiani nunquam rogo tradebant, sed integra terræ mandabant : rati scilicet ea non mortua, sed data somno, ab Apostolo edocti defunctos non appellare mortuos, sed dormientes. Neque in paganorum, hæreticorum aut judæorum sepulchris (*S. Cyprian., epist. 63*) defunctos suos sepeliabant (quibus enim vivis non communicamus, nec mortuis communicare fas est), sed in cæmeteriis et monumentis propriis, sacerdotis prece antea consecratis, sepeliabantur (*Gregorius Turonensis, de Glor. confess., cap. 106*). Primis sæculis, neque in ecclesiis, neque intra urbes, mortuos sepelire fas erat. paucis exceptis (*Conc. Bracar. XI, can. 18 ; Theod. Cantuar., cap. 68*). Deinde mos invaluit non modo in urbibus, sed in ipsis ecclesiis tumulandi mortuos, imo sub ipso altari episcopi aliquando sepulti sunt (*S. Ambros., epist. 22, Marcellinus sorori ; Pulcheria Augusta, epist. ad S. Leonem 58, inter epistolas S. Leonis, Ed. nov.*). Ad sepulcrum cum pervenissent, antequam humo traderetur corpus, iterum pro anima orabant (*Sacram. Gelas., lib. III, n. 91*). Deinde in sepulchro corpus collocabant, et rursum orabant (*Sacram. Gelas., ibid. ; Theodorus Cantuariensis, cap. 90, apud Dacherium, Spicil. tom. IX*). Deinde vel tabula marmorea, vel regula, lapide, vel humo corpus tegebant (*Theod. Cantuar., ibid.*). Habebatur etiam, in illustrium virorum funere, oratio funebris. Istiusmodi orationum plures exstant

« Episcopo. Ad funus episcopi duendum convenire debebant omnes episcopi ejus provincie (*Concil. Tol. VII, can. 3 ; conc. Valent., can. 4 ; Avellanen. II, can. 5*). In Lektionario Luxoviensi exstant legenda in depositione episcopi. In Sacramentario Bobiano est missa sacerdotis defuncti, episcopi nimirum, et in Gelasiano sunt binæ missæ pro defuncto sacerdote, una sunt ambæ de episcopo.

confessionem : et facta confessione ascendat ad Altare : A confitendum nomini tuo. P. Portio mea. γ . Gloria et dicat alta voce in medium altaris. α Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum. β . Et cum.

Et tunc incipit Chorus officium modo ut supra.

β Officium.

Tu es portio mea : Domine : α alleluja. In terra viventium : alleluja. alleluja. γ . Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo. P. In terra. γ . Gloria et honor Patri. P. In terra.

In Quadragesima. α Officium. Clamavi ad te Domine : et dixi : tu spes mea es : portio mea in terra viventium. γ : Educ de carcere animam meam ad

exstant : et die depositionis missa pro requie defuncti celebrabatur, consuetudine ab apostolorum ævo deducta (S. Isidorus, de Off. eccl. l. i, c. 18). Tertullianus (de Coron., c. 3) inter ea quæ a traditione non scripta profecta erant recenset oblationes pro defunctis. Missas defunctorum sanctus Cyprianus (Epist. 66, ad Fortunatos) appellat sacrificium pro dormitione. Illud autem sacrificium pro anima Magni Constantini oblatum fuisse, de depositionis ejusdem, aperte scribit Eusebius (De Vit., l. iv, cap. 74). Primus omnium qui commemorationes defunctorum ad altare fieri solitas, aliæque pia opera quæ pro iis a fidelibus frequentantur, tanquam inutilia dammare ausus est, Arius dicitur (Epiph., hæc. 75), quamvis eandem pravam doctrinam referat sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (Cat. myst. 5), eamque serio confutet, cum de memoria mortuorum quæ in missa fit agit. Præter orationem pro defunctis, quæ, in omnibus tam Orientalis quam Occidentalis Ecclesiæ liturgiis, toties funditur quoties liturgia sacra peragitur, in libris liturgicis Græcorum et Orientalium, in Missalibus et Sacramentalibus vetustissimis Romanis, aliarumque Latine loquentium Ecclesiarum, exstant missæ peculiare defunctorum. Hujusmodi missæ in Missali Mozarabum, in Sacramentario Bohiano, in Lectorio Luxoviensi, in Sacramentalibus sancti Leonis, Gelasii et Gregorii inveniuntur, illud tamen discriminis inter missas mortuales Latinorum et Orientalium observatur, quod missæ defunctorum in Missalibus Latinis, præter ritus quosdam proprios, lectiones Scripturarum, orationes, antiphonas, illationes, prelationesque (nam et peculiare defunctorum prelationes in libris liturgicis antiquis Romanis Ecclesiæ reperiuntur), proprias habent : at Græcorum et Orientalium missæ mortuales, præter lectiones Scripturarum quas proprias habent, a communi liturgia non secernuntur. Sic Græci, v. g., pro mortuis eandem liturgiam sancti Chrysostomi peragunt, quam diebus Dominicis et festis recitant, nisi quod lectiones sint propriæ mortuorum, et quod in prima oblatione, quæ in prothesi fit, particula pro defuncto, de quo agunt, post particulas sanctorum (*spiritus* appellant) abscindatur et offeratur (Leo Alatiuus, De recentior. Græc. templis, pag. 154). Jam vero antiquius in Occidente missa pro defuncto celebrabatur die depositionis, tum die exinde tertia, septima et trigesima, et anniversario. Sacramentarium Gelasianum (Lib. iii, n. 105) : Item missa in depositione defuncti, tertii, septimi, xxx dierum, vel annuale. Theodorus Cantuariensis (Capit. select., cap. 37, 60) de missa die depositionis, tertia, nona et trigesima die pro mortuis agenda meminit. De missa quæ, recurrente anno, offerri solebat pro defunctis, Tertullianus (De Monogam., cap. 10) loquitur : Nimvero pro anima ejus (mariti) orat (uxor superstes), et refrigerium interitum adpostulat ei, et offert annuis diebus dormitionis ejus. Rursum (Lib. Exhort. ad castit.) dixit : Pro qua annuas oblationes reddas. At Orientales præter diem depositionis, et anniversarium, tertium, nonum, et quadragesimum celebrant, quibus diebus

A confitendum nomini tuo. P. Portio mea. γ . Gloria et honor Patri.

Dicat Presbyter. Per omnia semper secula seculorum. β . Amen.

Oratio. Consolare Domine animam famuli tui Episcopi N. patris nostri : pro cuius memoria obtulimus munera hujus sacrificii. Ut sicut Christo filio tuo Domino nostro militavit in carne : cum Sanctis omnibus resurgat in gloriam sempiternam. β . Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. β . Et cum.

auctor Constitutionum apostolicarum (Lib. viii, c. 42) pro defunctis liturgiam celebrandam docet. Non deerant tamen qui quotidie pro defunctis missas celebrari erant : horum e numero erat mulier illa de qua Gregorius Turonensis (Lib. i de Glor. confess., cap. 65) : Quæ per annum integrum celebrans quotidie Missarum solemniam, offerebat oblationem pro memoria viri sui.

α Erigite. Olim utique diaconus dicebat erigite vos ; et continuo populus, qui prostratus pro defuncto orabat, erigebat sese ; tum sacerdos : Dominus sit semper, etc., quod ex vetusta consuetudine profectum est ; olim enim sacerdos ubi ad altare ascenderat primum omnium populum salutabat, eidem solemni more benedicendo, et populus sacerdoti pariter benedicabatur respondendo. Hujus ritus meminit sanctus Augustinus (De Civit. lib. xxii, cap. 8, n. 22) ; et hinc in fine introitus, Romanus sacerdos antequam ad altare ascendat, dicit Dominus vobiscum, etc. Oremus. Aufra nobis, etc.

β Officium. Ps. cxli, 6. γ . Ibid., 8.

α Alleluia. Galli quoque antiquitus in missis defunctorum Alleluia canebant (Baudonivia, in Vita sanctæ Radegundis, apud Bolland., tom. III. August., pag. 82). Idem apparet ex officio pro defunctis, quod ex Codice libemensi edidit Menardus in notis ad Sacramentarium Gregorianum (Pag. 60), ubi, ut præscribit rubrica, in primis canitur psalmus in EXTRU ISRAEL cum antiphona, vel alleluia, deinde hæc orationes canit presbyter. Orationes autem illæ eadem integræ exstant in Sacramentario Gelasiano em. Thomasi (L. iii, n. 91), et earum prima exstat in Sacramentario Bobiano inter orationes ad defunctos. Græci pariter in Officiis Defunctorum alleluia frequenter ingemunt (Euchol. Græc. Goarii, pag. 326), apud quos alleluia in Quadragesima quoque canitur. Hinc Goarius (Pag. 305, in notis ad Euchol.) opinatus est alleluia Græcis non lætitie cantum esse, ut apud Latinos, sed meroris et compunctionis. Verum quidquid sentiendum sit de Græcis, certe apud Gothos Hispanos Gallosque alleluia cantus lætitiæ erat, quamvis in exsequiis mortuorum canebatur ; ii enim, admonitionis Apostoli memores (Thes. iv, 12), de morte charorum suorum non tristabantur, utpote qui spem certam de Resurrectione conceperant ; quin potius lætabantur eos cursum suum pie ac laudabiliter in pace Ecclesiæ catholice terminasse ; hinc in officiis defunctorum alleluia canebant. Nec in Hispanis tantum, Gallia et Græcia, sed etiam Romæ hic mos olim obtinuit, teste sancto Hieronymo (Epist. 78, Ed. Veron.), in epitaphio Fabiolæ : Quantum haberet vicentis Fabiolæ Roma miraculum in mortua demonstravi : necdum spiritum exhalaverat, necdum debiam Christo reddiderat animam, et jam :

.....fama volans tanti prænuntia luctus,

totius Urbis populum ad exsequias congregabat, sonabant psalmi, et arata templorum tecta reboans sublimè quætebat ALLELUIA.

α Officium. Ps. cxlvi, 6. γ . Ibid., 8.

Lectio Libri Job (1^a Cap. VII).

A. Deo gratias.

In diebus illis. Locutus est Job dicens. Induta est caro mea putredine : et sordibus pulveris cutis mea aruit : et contracta est. Dies mei velocius transierunt : quam si texente tela succiditur : et consumpti sunt absque ulla spe. Memento quia ventus est vita mea : nec reverteretur oculus meus ut videat bona : nec aspiciet me visus hominis. Breves dies hominis sunt : numerus mensium ejus apud te est : constitutus terminus ejus : qui preteriri non poterunt. Quis misit tribuat ut in inferno protegas me : et abscondas me : donec pertranseat furor tuus : et constitutus mihi tempus in quo recorderis mei :^b et erit requies mihi. A. Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. B. Et cum.

Psallendo. Domine exaudi me in tua justitia. P. Et ne intres in iudicio cum servo tuo. V. Expone manus meas ad te Domine : anima mea velut serpens aqua : cito exaudi me Domine. P. Et ne intres.

Dicit Presb. Silentium facite.

Lectio Epistolæ Pauli Apostoli ad Thessalonicenses. (1^a Cap. IV).

A. Deo gratias.

Fratres. Noluitis vos ignorare de dormientibus : ut non contristentur sicut et ceteri qui spem non habent. Et enim 437 credimus quod Iesus mortuus est : et resurrexit : ita et Deus eos qui dormierunt per Jesum : adducet cum eo. Hoc enim vobis scribimus in verbo Domini : quia nos qui residui sumus in adventum Domini : non preveniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in jussu et in voce Archangeli et in tuba Dei descendet de celo : et mortui qui in Christo sunt resurgent prius. Deinde nos qui vivimus qui relinquimur : similes rapiemur cum illis obviam Christo in aera : et sic semper cum Domino erimus. A. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem. (1^a Cap. XI).

Misisti in tempore. Dominus noster Iesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Amen amen dico vobis. Ego sum resurrectio et vita : qui vivit et cre-

dit in me : etiam mortuus fuerit : vivet. Et omnis qui vivit et credit in me : non morietur in eternum. A. Amen.

Dicit Presb. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum.

1^a Lauda. Alleluja. V. Animam quiescentem de inferno eruit Deus : paradiso restituit : alleluja.

2^a Sacrificium. Averte Domine faciem tuam a peccatis meis : et omnes iniquitates meas dele : alleluja.

In Quadragesima. 1^a Lauda. Laudabo nomen Dei mei cum cantico : magnificabo eum in laude.

1^a Sacrificium. Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor contritum : et humiliatum Deus non despicies.

Missae. 1^a Kyrieleison. Chorus respondeat. Christeleison. Kyrieleison. Dominus sit semper vobiscum. A. Et cum spiritu.

Oratio. Omnipotens sempiterna Deus : tuam clementiam flagitamus propter animam famuli tui Episcopi N. qui catholicam tenuit fidem : et tibi ministravit : quem de hoc seculo ad eterna secula vocasti : ejus dimitte peccata : vicia solita : ut pietate tua ad immarcescibilem coronam inter Sanctos tuos juveas eum 1^a collocare. A. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.

2^a Alia Oratio. Deus : in cujus potestate animas omnium esse credimus : deprecamur sanctam clementiam tuam : ut animam famuli tui Episcopi N. in locum Patriarcharum ac Sanctorum virorum adsociet : et nos pro eo tuam maiestatem humiliter exoramus : propitiis exaudias : ut adjutus pietatis tue suffragio : tribuas ei requiem. Nobisque famulis tuis remissionem peccatorum cum eo concedas. A. Amen.

Post nomina. Oratio. Ineffabilem clementissime Pater tuam deprecamur clementiam : et pietatem : ut animam famuli tui Episcopi N. pro quo hodierna die ante nos venerabile sibi exoramus : ut dignetur eum in libris celestibus adscribere : et si qua sunt ab eo contracta vicia : ab oculis absterge : simulque nostrorum defunctorum animabus requiem tribue : et cum Sanctis omnibus dona capere permite. Ut cum die illa clementissimas unigenitus filius tuus Dominus

^a Cap. VII. Vers. 5-8; xiv, 5-13. In Luxoviensi prophetia legitur ex Isaia xvi, 2-30. In Bobiano nulla est prophetia.

^b Et erit requies mihi. Sunt verba quibus finis imponitur lectioni.

^c Psallendo. Ps. cxlv, 1, 2. V. Ibid., 6.

^d Cap. IV. Vers. 12-17. Eadem lectio legitur in Bobiano in depositione sacerdotis : sed per errorem inscribitur Epistola Pauli ad Titum. Eadem tempore sancti Augustini in missis defunctorum in Africa legebatur, ut serm. 175 innuit. In Luxoviensi legitur I Cor. xv, 1-22.

^e Cap. XI. Vers. 25, 26. In Luxoviensi legitur Joan. vi, 49-69. In Bobiano Joan. v, 24-30.

^f Lauda. Hæc Lauda e Scriptura Sacra desumpta non est.

^g Sacrificium. Ps. l, 11.

^h Lauda. Ps. lxxviii, 5.

ⁱ Sacrificium. Ps. l, 19.

^j Kyrie. Olim, quando diaconus præces fidelium recitabat, populus ad singulas petitiones aut Kyrie eleison, aut Christe eleison, respondebat; hujus vestigiis ritus reliquias sunt Kyrie et Christe eleison quæ huc loco dicuntur.

^k Pietate. Lege : Virtus solita pietatis tuæ adhibe, et ad immarcescibilem, etc.

^l Collocare. Lege collocari.

^m Alia oratio. Postquam oratio missæ recitata est, dicit sacerdos Per misericordiam Dei nostri, etc., et subsequuntur præces quæ ineipiunt Agios, etc. Vide supra, in libro omnium offerendarum. Jam vero docet Roblesius in missis defunctorum non recitari illud agios, agios, agios, etc., sed, his omisissis, sacerdotem dicere Ecclesiam sanctam, catholicam, etc., sed de hac rubrica silet Missale.

ⁿ Et nos pro eo. Lege : Et nos, qui pro eo.

noster Jesus Christus venerit : eum ab omni scelere A
criminum purificatum inveniat. *ñ. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Te supplices deprecamur omnipotens Deus pro anima famuli tui Episcopi N. qui in dominica pace predecessit : ut anime de seculo cédenti lucida pax tribuatur. Beatis quoque cetibus Sacerdotum et gaudiis interesse mereatur * continue : et cum illis videre Domini nostri Jesu Christi majestatem. *ñ. Amen.*

Dicat. Presb. Quia tu es vera pax nostra : et charitas indisrupta : qui vivis tecum et regnas cum Spiritu Sancto unus Deus in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Hic b Sacerdos ponat manus super calicem et dicat. Aures ad Dominum. *Chorus respondeat.* Habemus ad Dominum. *Elevet manus de super calice et dicat.* B
Sursum corda. *ñ. Chorus.* Levemus ad Dominum. *Statim dicat.* Deo ac Domino nostro Jesu Christo. *modo ut scriptum est in omnium Offerentium. fol. 227.*

Introitus. Dignum et justum est omnipotens Deus : nos tibi gratias agere : spiritualiaque sacrificia celebrare in omni tempore : vel in hoc die : quod tibi offerimus pro anima famuli tui Episcopi N. * qui es Sacerdos verus et Pontifex sempiternus. Qui auxilium fidei tribuis : et spei premium donas. Qui firmas dubios : et patefacis obscura. Qui per unigenitum tuum Dominum nostrum Jesum Christum hec omnia operaris : et ab inferno inferiori animas omnium ad lucem eternam adtrahis : 458 per ipsum te obsecramus omnipotens Deus : ut Episcopus tuus N. habeat veniam delictorum : et dimitte crimina et ejus peccata : ut justicie induatur coronam. Ut mundatus ab omni crimine : diem judicii cum gaudio d
auspicere mereatur intrepidus. Presta Domine : quia te conlaudant Angeli : atque Archangeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

* *Continuus. Lege continuus.*

b *Sacerdos hic ponat.* In missis omnibus Mozarabiceis, præter defunctorum, postquam absolutæ sunt oratio ad pacem, et, quod proxime subjungitur, epiphonema *Quia tu es vera pax, sacerdos dicit Gratia Dei Patris, etc., et imperat ut pacem faciant, et dum pax datur, chorus cænit Pacem meam, etc.* His peractis, sacerdos, ad altare rediens, dicit *Introibo, etc.* ; ac deinde imponens manus calici, dicit *Aures ad Dominum, etc.* Consule librum offerentium. At in missa defunctorum, dicto *Quia tu es vera pax, etc.,* cæteris omnibus omissis, sacerdos imponit manus calici, et dicit *Aures, etc.,* et illationem inchoat. Ita Roblesius, et hæ rubricæ Missalis clare docent, et Mozarabes, saltem recentiores, hunc modum tenent. Tamen haud puto Gotho-Hispanum esse hunc ritum, aut Mozarabum antiquiorum ; eos enim, etiam in missis mortuorum, sibi mutuo pacis osculum dedisse suadet titulus orationis qui ad pacem integer in Missali remansit ; at quorsum diceretur ad pacem dandum, si pax omnino non detur ? Suadet etiam ratio, Gotho-Hispanos in missis defunctorum pacem fecisse ; nam in illis missis communicabant, et communioni præmittenda erat pax. Est autem animadvertendum, in orationibus ad pacem, quæ in missis defunctorum dicuntur, sublatas esse petitiones illas quæ ad pacem populi pertinebant postquam populus in missis illis pacem facere desiit.

c *Qui es Sacerdos.* Est verborum transpositio. Lege

Post Sanctus dicat Presbiter alta voce.

Osanna in excelsis. Vere sanctus : vere benedictus : et gloriosus Dominus noster Jesus Christus. Qui promissionum suarum bonis : eternorum nobis gaudia patefacit : et vivere post obitum animas fidelium protestavit Christus Dominus ac redemptor eternus.

Dicat Presb. post pridie alta voce.

Oratio. Suscipe et sanctifica omnipotens hanc hostiam : quam pro anima Sacerdotis tui Episcopi N. tibi offerimus : ut sacrificii oblatio ad refrigerium anime ejus et gaudium : te miserante proveniat. *ñ. Amen.*

* *Hic Presb. discooperiat calicem : et accipiat corpus Domini : et ponat super calicem : et dicat.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Et statim ostendat populo corpus Domini. Et chorus respondeat. ñ. Scilicet.* Requiem eternam.

Ad confractionem panis. ñ. Requiem eternam det tibi Dominus : lux perpetua luceat tibi : et repleatur splendoribus anima tua : et ossa tua reviviscant de loco suo.

Ad Orationem Dominicam.

Precamur Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus pro famulo tuo Episcopo N. Sacerdote tuo defuncto : ut eum ab omnibus piaculis liberatum : in illa tibi placentium Sacerdotum numerositate adscribas : et eorum illic coram te societate letetur : quem hic paræ cura regiminis habuit. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Adsit misericordia tua precibus nostris : ut ex more solito Sacerdotis tui Episcopi N. * exempti animam : pietate tua refrigerii rore perfundas. *ñ. Amen.* Fruatur paradisi amenitate quietis opaca : atque amenis b vegetatus in loca nemori-

itaque : *Vel in hoc die, quo tibi pro anima famuli tui episcopi N. offerimus per unigenitum tuum Dominum nostrum Jesum Christum, qui est Sacerdos verus et Pontifex sempiternus, qui auxilium fidei tribuit, et spei premium donat, qui firmat dubios et patefacit obscura, per quem hæc omnia operaris, et ab inferno inferiori animas, etc.*

d *Suscipere. Forte suscipere.*

e *Hic Presbiter. Omis-o, scilicet, Te præstante, de qua omissione silet Roblesius.*

f *Et ostendat.* Scilicet, prisco more. Nam olim corpus Domini ostendebatur populo, et ab eo adorabatur, non statim post prolata consecrationis verba, ut modo fieri solet, sed paulo ante communionem, ut supra satis fuse explicavi. In missis autem defunctorum non dicitur Symbolum fidei, quandoquidem ex antiphona propria ad confractionem habent.

g *Exempti. Lege ex hac vita exempti.*

h *Vegetatus. Lege vegetata perducatur in loca nemoribus laurata, scilicet in paradisum. Sic sanctus Paulinus (Epist. 52) dixit :*

Inter floriferi cæleste nemus paradisi
Stat Christus.

Et (Iliad.) de Claro presbytero sancti Martini discipulo dixit sacro eum pasci in nemore, et de Celso puero (Poem. 15) dixit eum cum Bethleis infantibus,

bis laureata. *ñ.* Amen. Ut in illam te auxiliante veniat regionem: ubi exultans appareat cum exercitu Angelorum. *ñ.* Amen. Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

ñ. *Hic dicat Chorus.* Qui venit ad me: non esuriat: qui credit in me: non sitiet unquam. *ñ.* Ego sum lux mundi: et qui sequitur me: non ambulat in tenebris: sed habebit lucem vite. *P.* Qui venit ad me. *ñ.* Qui manducat meam carnem: et bibit meum sanguinem: in me manet: et ego in illo. *P.* Qui venit ad me. *ñ.* Gloria et honor Patri: et Filio: et Spiritui Sancto: in secula seculorum: amen. *P.* Qui vivit et credit in me non morietur in eternum.

Com. Repletum est gaudio os nostrum: et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Pietatis immense Pater: et Domine: presta supplicantibus nobis: ut famulus tuus Episcopus N. cuius hodie in hoc sacrificio memoriam agimus: ab omni culpe nexu expiatus: indemnis accipiat gratiam premii: pro gratia sacramenti. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi. Anima ejus per misericordiam Dei sine fine requiescat in pace. *ñ.* Deo gratias.

Missa pro uno ^b Sacerdote defuncto.
Officium.

Tu es portio mea. *Require retro in Missa de episcopo fo. 456. Hic faciat Presb. ut dictum est retro in Missa pro Episcopo scilicet antequam dicat Chorus Officium.*

Oratio. Deus eterne: quem in veritate fidei sunt anime nostre sitientes: velut terra: animam famuli tui Sacerdotis N. celestis roris perfusione refrigera: quo tristis loci habitatione mutata: superne regionis mereatur jocundari et letari in patria. *ñ.* Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lectio libri Job (c Cap. XIX).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus: locutus est Job dicens. Scio enim quod redemptor meus vivit: et in novissimo die de terra surrecturus sum. Et rursus circumdabor pelle mea: et in carne mea videbo Dominum. Quem visurus sum ego ipse: et oculi mei conspiciuntur: et non alius: reposita est hec spes mea in sinu meo: et hereditas mea in Deo meo. *ñ.* Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

459 *Psallendo.* Domine exaudi me in tua justitia. *P.* Et ne intres in iudicio cum servo tuo. *ñ.* Expandi manus meas ad te Domine: anima mea velut

ab Herode occisis, in paradiso inter odoratum ludere nemo.

ñ. *Hic dicat.* Hæc antiphona ad accedentes dicitur.

^b Sacerdote. Nimirum pro episcopo.

c Cap. XIX. Vers. 25-28.

A terra sine aqua: cito exaudi me Domine. *P.* Et ne intres.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli ad Romanos
(c Cap. XIV).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Nemo ^r vestrum sibi vivit: et nemo sibi moritur. Sive enim vivimus: Domino vivimus. Sive enim morimur: Domino morimur. Sive enim vivimus: sive morimur: Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est: et resurrexit: ut vivorum et mortuorum dominetur.

ñ. Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(c Cap. V).

B Nlo in tempore. Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens. Amen amen dico vobis. Quia qui verbum meum audit: et credit ei qui me misit: habet vitam eternam: et in iudicium non veniet: sed transiet de morte ad vitam. *ñ.* Amen.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

Lauda. Alleluja. *ñ.* Animam quiescentem.

Sacrificium. Averte Domine.

In Quadragesima. *Lauda.* Laudabo nomen Dei.

Quere retro in Missa de Episcopo. folio 456.

Hic Presbiter dicat. Kyrieleyson.

Et Chorus respondeat. Christeleyson. Kyrieleyson. Dominus sit semper vobiscum. *ñ.* Et cum.

C *Missa.* Omnipotens sempiterne Deus: cui nunquam sine spe sempiterne misericordie supplicatur: propiciare anime famuli tui Sacerdotis N. pro qua tibi supplicamus: ut eum qui de hac vita in tui nominis confessione decessit: Sanctorum tuorum numero facias adgregari. *ñ.* Amen

Alia Oratio. Propiciare quesumus Domine anime famuli tui Sacerdotis N. pro qua tibi supplicamus: et hostias placationis offerimus. Et quia in hac luce fidei mansit catholice: ejus retributio condonetur in vita futura. *ñ.* Amen.

Post nomina. *Oratio.* Deus vite dator et humanorum ^b corporum: qui te a peccatoribus exorari voluisti: exaudi preces nostras: quas speciali devotione propter animam famuli tui Sacerdotis N. tibi lachrymabiliter fundimus. Ut liberare eam ab inferorum cruciatibus: et collocare inter agmina sanctorum tuorum digneris. Veste quoque celesti et stola immortalitatis indui: ac Paradisi tui amenitate: eum jubeas confoveri. *ñ.* Amen.

Ad pacem. *Oratio.* Obsecramus misericordiam tuam eterne omnipotens Deus: qui hominem ad imaginem tuam creare dignatus es: ut spiritum et animam famuli tui Sacerdotis N. quem rebus humanis exemptum: ad te accersiri jussisti: blande et misericorditer su-

^a *Psallendo.* Ps. cxlii. 1. *ñ.* Ibid., 6.

^c *Cap. XIV. Vers. 7-10.* Eadem lectio in Bobiano legitur in missa pro defunctis.

^r *Vestrum.* Ita etiam in Bobiano. Vulg., nostrum.

^s *Cap. V. Vers. 21.*

^b *Corporum.* Adde reparator.

ceptum in pacis regione jubeas collocari. Quo omni A
labe purgatus peccaminum : beatorum perfruat sine
fine consorcio. *ñ. Amen.*

*Hic faciat Presb. secundum quod dictum est in 1.
Missa de Episcopo. fol. 456.*

Inlatio. Dignum et justum est omnipotens eterne
Deus : in omnibus judiciis tuis exultare : teque in
universis operibus conlaudare. Quamvis etenim hu-
mano generi mortis^a sit inlata conditio : pectora
nostra animosque conturbet : clementie tue dono spe
future immortalitatis erigimur : ac memores eterne
salutis non timemus lucis hujus sustinere jaeturam.
Quoniam beneficio gratie tue : fidelibus vita non
tollitur : sed mutatur. Et anime corporeo ergastulo
liberati : horrent mortalia : dum immortalia conse-
quuntur. Unde quesumus : ut famulus tuus sacerdos
N. in beatorum tabernaculis constitutus : evasisse
carneales angustias gloriatur : diemque judicii fiducia :
voto glorificationis expectet : proclamans et dicens.
ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

Post sanctus : faciat Presbiter modo ut dictum est
in prima missa de Episcopo. folio 458.

Sancte Deus cui omnia vivunt : et cui non pereunt
moriendo corpora nostra : sed mutantur in melius.
Te supplices deprecamur : ut in adventu unigeniti
tui : cum geminam jusseris sistere plebem : jubeas
famulum tuum sacerdotem N. a numero disgregare
malorum : et evadere eterna cruciamina inferorum.
Ut iusto indeptus premia vite : semper inextinctam
perenetur auram luminis possidere. Ac de 460
ultione securus : placidis lateat in oris semper vic-
turus : semperque in luce futurus. Per Christum
Dominum ac redemptorem eternum.

Post gradie. *Oratio.* Tibi Domine commendamus
animam famuli tui Sacerdotis N. ut defunctus seculo
tibi vivat : et si qua per fragilitatem mundane con-
versationis peccata admisit : tu misericordiosissime
Deus venia pietatis absterge. *ñ. Amen. ñ. Ne re-
cordaveris peccatum ejus Domine : quando veneris
judicare seculum per ignem.*

Ad Orationem Dominicam.

Hanc igitur oblationem : quam tibi pro requie fa-
muli tui Sacerdotis N. offerimus Domine : quesumus :
ut placens accipias : et tua pietate concedas : ut
mortalitatis nexibus absolutus in cathalo electorum
reuscitari mereatur ad vitam. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus
sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Benedictio. Christus Dominus oblatam a vobis ob
remedium famuli sui Sacerdotis N. suscipiat precem :
et vobis post transitum eternam preparet mansionem.
ñ. Amen. Quisne morte sua mortis destruxit im-
perium : secunde mortis ab eo auferat dominatum.

^a *Sit inlata.* Tolle illud sit.

^b *Intercedentem.* Aliquid hic deest : fortasse legen-
dum : *Us defuncti N. sacerdotis animam, intercedente*
sancto N., de tua pietate ac misericordia sperantem,
sic a delictis, etc.

^c *Libri Job.* Prophetia cento est consultus ex ver-

ñ. Amen. Et in die judicii ab auditu malo salvatus :
cum electis omnibus regnum adipiscere mereatur
securus. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei
nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et*
cum.

Dicat Chorus. Qui venit ad me.

Com. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua
nostra in exultatione.

Oratio. Precamur te Deus omnipotens ut defuncti
animam^b intercedentem : ac de tua pietate misericor-
diam sperantem : sic a delictis omnibus absolvas :
ut nullam in eterna confusione ob noxam teneatur.
ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc.
Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*
In nomine Domini nostri Jesu Christi : anima ejus
per misericordiam Dei sine fine requiescat in pace.

Dicat Chorus. Deo gratias.

Missa pro Diacono vel Subdiacono.

Officium.

*Hic dicat Sacerdos confessionem et omnia alia : an-
tequam chorus incipiat officium : ut dictum est in Missa
de Episcopo defuncto. folio 456.*

Officium.

Tu es portio mea Domine : alleluja : in terra vi-
ventium : alleluja : alleluja. *ñ. Educ de carcere ani-
mam meam ad confitendum nomini tuo. P. In terra.*
ñ. Gloria et honor Patri. P. In terra.

In Quadragesima. Officium. Clamavi ad te Domine :
et dixi tu spes mea es : portio mea in terra viventium.

ñ. Educ de carcere. P. In terra.

Oratio. Deus eterne.

*Quere in Missa de uno Sacerdote defuncto. fol. 458.
Lectio c libri Job.*

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Audi me Job : te confortare
in me semper : et non derelinquam te. Et dicit Job.
Tu es Dominus Deus meus : et nomen tuum invoca-
tum est super me. Expecto Domine : ne derelinquas
me. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et*
cum.

Psalendo. Domine exaudi.

Quere retro in Missa de Episcopo. folio 456.

Dicat Presb. Silentium facite.

D *Sequentia Epistole Pauli Apostoli^d ad Romanos.*

ñ. Deo gratias.

Fratres. Omnia autem in charitate fiant : et Deus
pacis et dilectionis erit vobiscum. *ñ. Amen.*

*Lectio sancti Evangelii secundum Johannem
(* Cap. V.).*

Illo in tempore. Dominus noster Jesus Christus
loquebatur discipulis suis dicens. Amen : amen dico
vobis. Quoniam qui audit verbum meum : et credit

bis Scripturam hinc inde collectis.

^d *Ad Romanos.* Illud, omnia autem in charitate
fiant, est ex I Cor. xvi, 13. Illud, et Deus pacis et
dilectionis erit vobiscum, ex II Cor. xiii, 1. Ex Epi-
stola ad Romanos nihil.

^e *Cap. V. Vers. 24.*

ei : habet vitam eternam : et in iudicium non veniet : **A** sed transiet de morte ad vitam. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lauda. Alleluja. *¶.* Animam quiescentem de inferno erue : Deus paradiso restitue : alleluja.

Sacrificium. Quid dignum offeram Domino. Curva genua Deo excelso : alleluja.

In Quadragesima. *Lauda.* Laudabo nomen Dei mei cum cantico : et magnificabo eum in laude.

¶ Sacrificium. Offerite Domino mundum sacrificium : offerite Domino gloriam et honorem. *P.* Mundum sacrificium. *¶.* Gloria **461** et honor Patri. *P.* Mundum sacrificium.

Dicat Presb. Kyrieleyson.

Chorus respondeat. Christeleyson. Kyrieleyson. **B** Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Missa. Deus vera pietas : et pia veritas : invicta clementia : et bonitas. Qui nos a morte volens eripere : Dominum nostrum Jesum Christum mortem fecisti subire : ut illius usque ad infernum descensus noster esset ad celum ascensus : te suppliciter postulamus : ut spiritum famuli tui N. quem de hujus seculi criminis ac peregrinatione precepisti vocari : universa delictorum concessa remissione : in Abrahæ gremio jubeas collocare. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Obsecramus plissime Pater : ut famulum tuum N. quem superni fontis genitalis abluit unda : edax non audeat contingere flamma. Et quem *C* ungesit tui cruor redemit effusus : non sinatur vermis vorare perpetuus. Sed celi agminis deductione protectus : feralia ulticium penarum ergastula transgrediat inlesus : et paradisi tui potiatur suavitate securus. *ñ. Amen.*

Post nomina. *Oratio.* Offerentiam *b* muneribus recitatis : te Dominum summe poscimus pietatis : ut hec oblata nostra benigne suscipiens : et sincere pacis dulcedinem tribuere visis : et requiem jubeas prestatore defunctis. *ñ. Amen*

Ad pacem. *Oratio.* Deus : qui es omnium spirituum requies : et pax preciosa Sanctorum : quesumus ineffabilem potentiam tuam : ut remissa famuli tui N. omni offensa noxarum : plenam pacis tue gratiam consequatur. *ñ. Amen.*

Hic faciat Sacerdos ut in I. Missa de Episcopo. *D* fo. 456.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : omnipotens Deus receptor animarum et indultor omnium criminum : tibi in commemorationem famuli tui N. tibi gratias agere : hostiam laudis offerre. Unde tremendam majestatis tue : indeficientemque quesumus pietatem : ut famuli tui N. quorum hodie facimus commemorationem : non tartareas tenebras : aut triste chaos habitationem incurrat. Sed his tabernaculis conlocatus : quibus gra-

tiarum ubertas jocundo splendore inluminatur : eternam beatitudinem possideat : ac Sanctorum ceteris sociatus : futuri judicii diem cum voto gratulationis expectet : et cum omnibus Sanctis hymnorum celesti modulatione personet : et dicat. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus alta voce. Osanna in excelsis. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus filius tuus : qui mortem moriens superavit : et resurgendi nobis januam patefecit. Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. *Oratio.* Te Jesu bone venisse jam credimus : te venturum quoque fideliter predicamus : unde petimus et rogamus : ut famulus tuus N. ob cuius memoriam hec sacrificia veneranda litamus : quando superni examinis tempore angelicus clangor concusserit mundum : corpus quod corruptibile deposuit : perscipiat incorruptum : *e* et quod mortalitate vestitum : glorificate carnis tropheum revebens : Domino venienti letus occurrat : et inter victricium turmarum triumphales catervas coronatus incedat : a dextris quoque famulus tuus misericordia inventuros adstat : et Sanctorum tuorum N. consortio deputatus regnum celeste sine fine possideat. *ñ. Amen.*

Hic Presb. faciat ut scriptum est in I. Missa de Episcopo. fo. 456. *Et Chorus respondeat ad consecrationem panis.* *ñ.* Ne recordaveris peccatum ejus Domine : quando veneris judicare seculum per ignem.

Ad Orationem Dominicam.

Hostiam tibi Domine placationis pro famulo tuo N. offerimus : obsecrantes sacri hujus libaminis interventu : propicius locum ei lucis : et refrigerium beate quietis indulgeas : nos quoque ad te proclamantes exaudias. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Benedictio. Dominus Jesus Christus : qui a peccatoribus exorari precepit : ipse quod rogetur inspiret : et in hac specialius oblatione famulum suum N. ab inferorum cruciatibus liberet. *ñ. Amen.* Illum paradisi amenitate confoveat : et vos morum probitate componat. *ñ. Amen.* Illi post onera carnis locum beatitudinis conferat : et vobis in longevitate peregrinationis indulgentiam tribuat criminis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

462 *Com.* Repletum est gaudio. *Require retro in prima Missa de Episcopo.* folio 458.

Oratio. Suscipe Domine animam famuli tui N. vestem celestem indue eam : et lava eam in fonte vite eterne. Ut inter gaudentes gauderet : et inter sapientes sapiat : et inter Martyres sedeat : et inter Prophetas et Apostolos. Christus eum custodiat : et in-

a *Sacrificium.* Ps. xxviii, 2.

b *Muneribus.* Forte, et nominibus : nam aliquando nomina offerentium, et quæ, et quantum quisque obtulerat, recitabantur, cum præter panem et vinum,

in usum sacrificii, res alias, pecuniam puta, offerrent, aut vestem.

c *Et quod.* Forse, et immortalitate vestitus.

ter Angelos et Archangelos claritatem Dei prevideat : **A** et noticiam justorum agnoscat. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum. In nomine Domini nostri Jesu Christi anima ejus per misericordiam Dei sine fine requiescat in pace. *ñ*. Deo gratias.

Incipit Missa de uno Defuncto.

Faciât Presbiter confessionem antequam Chorus incipiat officium : et postea ascendat in medium altaris : et dicat. Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Et statim Chorus incipiat officium.

Tu es portio mea. *Require retro in Missa de Episcopo. fo. 456.*

In Quadragesima. Officium. Veniat super nos Domine misericordia tua : et salutare tuum : et eloquium tuum. *ñ*. Educ de carcere animam meam ad constendum nomini tuo. *P.* Secundum eloquium tuum. *ñ*. Glória et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. *P.* Secundum.

Dicat Presb. Per omnia semper secula etc.

Oratio. Suscipe propicius orationem nostram : qui sedes ad dexteram Dei Patris omnipotentis : quia tu solus es *b* evocatus e celis : piissimum Patrem interpella pro nobis. *ñ*. Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Prophetia. Locutus est Job dicens. *Quere retro in Missa de uno Sacerdote defuncto. fo. 459. Dicat Presb.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Psallendo. Domine exaudi me. *Require retro in Missa de uno Sacerdote defuncto. fo. 453.*

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolæ Pauli Apostoli e ad Corinthios (II, cap. XV).

ñ. Deo gratias.

Fratres. Ecce misterium vobis dico. Omnes quidem resurgemus : sed non omnes immutabimur. In momento : in ictu oculi : in novissima tuba. Canet enim tuba : et mortui resurgent incorrupti : et nos immutabimur : oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem : et mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem : tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria : ubi est mors victoria tua ? ubi est mors aculeus tuus ? Aculeus enim mortis peccatum est. Virtus vero peccati lex. Gratias autem Deo : qui dedit nobis victoriam. Per Dominum nostrum Jesum Christum. *ñ*. Amen.

Evangelium. Quoniam qui audit verbum meum. *Quere in Missa de Diacono vel Subdiacono. fo. 460.*

a Officium. Ps. cxviii, 41. *ñ*. Ps. cxli, 8.

b Evocatus e celis. Lege advocatus in cælis. Et hoc revoca ihud sancti Augustini (Tom. V, scr. 285, in natal. Mart. Casti et Enitii), ubi, cum dixisset : *Martyres sunt advocati nostri*, subdit : *Neque hoc in se, sed in illo, cui capiti perfecta membra cohaeserunt ; ille enim vere Advocatus unus, sicut et Pastor unus.*

c Ad Corinthios II, Cor. ad Corinthios I.

d Cap. XV. Vers. 51-58. Eadem Epistola in Le-

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum.

Lauda et Sacrificium. Quere in Missa de Episcopo. fo. 456. Hic dicat Presbiter. Kyrieleyson. *Chorus respondet.* Christeleyson. Kyrieleyson. *Et Presbiter dicat.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ*. Et cum spiritu tuo.

Missa. Eternam Dei Patris omnipotentis misericordiam fratres charissimi mentis intentione deprecemur : *e* pro spiritu et anima famuli *vel e* sui *vel e* : ut *f* sicut in hujus carnis fragilitate insidiante diabolo peccavit : pietas Domini nostri resolvere et conlocare [*Fortè condonare*] dignetur : ut in locum lucis ac refrigerii eum *vel am* transire et conlocare precipiat. *ñ*. Amen

B *Alia Oratio.* Domine Deus omnipotens tuam beatitudinem lamentabili : et humili prece poscimus : ut animam : et spiritum famuli *vel e* tui *vel e* : cujus hodie commemorationem facimus : in lege justicie tue pia majestate corroborares. *ñ*. Amen.

Post nomina. Oratio. Offerentium nominibus recensitis : te Deum summe poscimus pietatis : ut hanc oblationem nostram benignus suscipias : et sincere pacis dulcedinem tribuere visis : et requiem jubeas prestare defunctis. *ñ*. Amen.

Ad pacem. Oratio. Invocantes nomen sanctum tuum Domine deprecemur : ut animam famuli *vel e* tui *vel e* in pace conlocare digneris : cui soli licet augere merita : pacificare jurgia : **463** et donare peccata. *ñ*. Amen. Quia tu es vera pax nostra etc.

C *Hic faciat Presb. sicut scriptum est in I. Missa de Episcopo defuncto. fol. 456.*

Involutio. Equum et justum est : nos tibi semper gratias agere : per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Per quem te petimus infinita trinitas Deus : ut animam famuli *vel e* tui *vel e* in pagina libri viventium adscribas. Non eum *vel eam* torquat gehenne calamitas : non includat carcer horrificus inferorum. Sed *e* ad vicem Abrae et Eleazari patriarcharum seniorum : receptus : cum ad judicandum veneris recepto corpore : obviam venienti Domino cum Sanctis omnibus gratuletur. Cui merito omnes Angeli et Archangeli non cessant clamare quotidie : ita dicentes. *ñ*. Sanctus. Sanctus. Sanctus.

D *Post Sanctus, dicat Presb. alta voce.*

Osanna in excelsis. Vere sanctus : vere benedictus Dominus noster Jesus Christus : qui es rector animarum : et indultor omnium peccatorum : tibi enim in commemoratione famuli *vel e* tui *vel e* N. *b* has offerimus hostias : ut adscribas in libro Sanctionario Luxoviensi assignatur : *Legenda in depositione qui volueris.*

e Pro spiritu et anima. Est modus loquendi Gotho-Hispanis valde familiaris. Vide Conc. Tolet. xv (N. 21, 22, tom. II, Conc. Hisp.).

f Sicut Lege si quid.

e Ad vicem. Forte, ad sinum.

b Has hostias. Adde : Offerimus, ut harum inventu ascribas eum, vel eam.

etorum : et sortem prime resurrectionis obtineat. **A** anima ejus per misericordiam Dei sine fine requiescat in pace. *ñ. Deo gratias.*

^a Christus Dominus ac redemptor eternus.

Post pridie. Oratio. Obtemperantes talibus institutis : te poscimus omnipotens Pater : ut ad sanctificationem hujus hostie spiritualis Spiritum Sanctum : quem filius tuus repromisit : immittas : ut per eum sanctificati : unius divinitatis mereamur percipere ^b trinitatem : ut cum justus advenerit iudex : eos in nobis fructus : quibus gloria preparatur : inveniat. *ñ. Amen.*

Hic faciat Presb. ut scriptum est in prima Missa de Episcopo. fol. 436. Et chorus cantet. ñ. Deus placator animarum libera eum.

Ad Orationem Dominicam.

Te deprecamur omnipotens Deus : ut propicius respicias vota oblationum nostrarum : et famulo *rel* e tuo *vel* e N. refrigerium miserationis infundas : per Dominum nostrum Jesum Christum filium tuum : qui nos docuit orare : et dicere e terris. Pater noster.

Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Benedictio. Summus excelsus Dominus : qui vitam et mortis potestatem dispensat : ipse et vivis conversationem corrigit : et defuncto *vel* e pro quo *vel* a eum supplicamus requiem tribuat. *ñ. Amen.* ^c Illis in carne contracta omnia peccata dimittat : illi autem inspiramine suo viam salutis aperiat. *ñ. Amen.* Illis in resurrectione concedat gloriam : isti etiam suam sine confusione presentiam. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Dicat chorus. Qui venit ad me : non esuriat : et omnia alia. Require in Missa de Episcopo. fol. 438.

Com. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Oramus te Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : pro spiritu et anima famuli *vel* e tui *vel* e N. ut ei tribuas requiem sempiternam. Ut cum dies ille resurrectionis ac remunerationis advenerit : per hanc sacrosanciam communionem : non cum impiis et peccatoribus : sed cum sanctis et electis tuis eum *vel* am adstare precipias. *ñ. Amen.* Quia tuum est imperium : qui vivis et omnia regis in secula seculorum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. In nomine Domini nostri Jesu Christi :

A anima ejus per misericordiam Dei sine fine requiescat in pace. *ñ. Deo gratias.*

Item Missa ^d parvulorum defunctorum.

Hic facit Presb. ut in prima Missa de Episcopo. fol. 356. Oratio prophetia et psallendo : et omnia alia dicantur de Omnium fidelium defunctorum. fol. 466. excepta Missa.

Missa. Omnipotens eterne Deus : et conditor omnium elementorum : et perpetua claritas Angelorum : adtende propicius : et respice miseratus : et nostras orationes exaudi placatus. Et hanc oblationem : quam tibi offerimus in commemorationem famulorum tuorum : quos post sacri **464** baptismatis undam a te innocentia sua mundos ^e accersire jussisti : pius ac benignus accepta : nostraque delens facinora : a malis actibus placatus munda. *ñ. Amen.*

Alia Oratio. Tua sunt Domine omnia : qui animas amas : qui innocentia parvulos ad te vocas : et peccatores justificas : tuam ergo clementiam imploramus : ut ^f eis qui tibi placuerunt : eorum nos consortes efficias. Ut animarum ^g ad te viventium impetremus quietem : et nobis precantibus a te venia concedatur et gratia. *ñ. Chorus. Amen.*

Post nomina. Oratio. Inlabere Domine his hostiis tibi oblatis : et susceptis fidelium votis : et ^h requiem jube prerogare defunctis. *ñ. Chorus. Amen.*

Ad pacem. Oratio. Pacem tuam Domine : quam tenendam tuis commendasti Apostolis : nobis concede servandam miseris servis tuis. Ut eorum nos jungas consortiis : quos ad te accersiri jussisti : cum omnibus Sanctis illi glorientur in paradisi amenitate : et nos quandoque ad te mereamur pervenire in pace. *ñ. Amen.*

Hic faciat Presb. ut dictum est retro in prima Missa de Episcopo.

Inlatio. Dignum et justum est : equum vere et salutare est : nos tibi semper gratias agere : Domine sancte Pater eterne omnipotens Deus : per Jesum filium tuum Dominum nostrum. Qui nos sui sanguinis precio redemit : et ab antiqui hostis imperio liberavit. Qui volens salvum facere quod perierat : humanam non est dedignatus adsumere formam. Qui per sacri baptismatis undam ⁱ generari : et dimitti omnia dixit peccata ^j per penitentiam : ergo mundari promisit ex proprio. Per ipsum ergo te

^a Christus. Lege per Christum Dominum et Redemptorem æternum.

^b Trinitatem. Qui Eucharistiam accipit, non modo corpus et sanguinem Christi accipit, sed animam quoque et divinitatem ejus per *concomitantiam*, ut in scholis loquuntur, accipit, atque adeo qui Eucharistiam accipit unius divinitatis meretur percipere Trinitatem.

^c Illis. Videtur verborum transpositio. Lege : Illis, vivis scilicet, inspiramine suo viam salutis aperiat, illi autem, defuncto, in carne contracta omnia peccata dimittat.

^d Parvulorum. Hæc missa in funere eorum dicitur qui, post susceptum baptismum, lethalis peccati expertes moriuntur. In Sacramentario Gelasiano (Lib. III) exstat missa pro defuncto nuper baptizato.

^e Accersire. Lege accersiri.

^f Eis. Tolle illud eis, et lege : Ut eorum qui tibi placuerunt, etc.

^g Ad te. Forte, apud te.

^h Et requiem. Tolle illud et.

ⁱ Generari. Forte, regenerari homines.

^j Per penitentiam. De ea penitentia hic sermo est, quæ, prisco more, præmittebatur sacramento baptismatis, de qua sanctus Hildephonsus (In libro Annot. de cognit. baptisni, cap. 14) scribit, majores ætate per se penitentiam de præteritis erroribus ante baptismum exhibere, parvulos autem per stramenta ciliiciorum sacerdotibus deduci, ut penitentis signum habeant, qui penitentiae opera demonstrare non possunt propter ætatis tempus.

Pater invocamus omnipotens : ut nobis semper invocatus adstas : et hoc sacrificium propiciatus accipies. Sit in conspectu ^a oratum quod a nobis indignis tibi conspicias esse oblatum. Animas quoque parvulorum tuorum : quas e seculo a te mundari et vocari jussisti : illorum ^b Bethlehemitarum consortio junge : qui pro Jesu Christo filio tuo Domino nostro occisi : eum quocumque ierit sequuntur in albis. Ut cum nos ipsi eorum spiritus commendamus : nostrorum criminum apud te veniam impetremus. Per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum : quem conlaudant Angeli atque Archangeli : et non cessant clamare ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus dicat Presbiter.

Osanna in excelsis. Vere sanctus : et vere benedictus tu Deus : Pater omnipotens : et Jesus Christus filius tuus Dominus noster : qui nobis salutaris ^c fons gratiam tribuit : et gloriam literate nativitatis indulgit : atque a diaboli laqueis exemptos : innocentibus suis conspectibus reddit. Christus Dominus ac redemptor eternus.

*Post pridie. Oratio. Facientes commemorationem passionis mortis et resurrectionis tue Christe o Domine redemptor omnipotens precamur : ut has hostias in commemorationem parvulorum defunctorum tuorum N. sancti altario tuo impositas : intendas propicius sanctifices : et benedicas. Quae et pro quibus offeruntur : ^d impetremus quietem : et nobis proficiant ad salutem. *ñ. Amen.**

*Hic faciat Presbiter ut scriptum est in prima Missa de Episcopo. fol. 456. Et Chorus respondeat. *ñ. Hierusalem civitas sancta suscipe : quia non nobis seculum obfuit : nec perpetravimus malum : de ventre matris nostrae continuus pos obitus : ne videremus laborem et dolorem.**

Ad Orationem Dominicam.

Oremus. Deus probator ^e conversationis : et conditor : qui innocentes coronas : et peccatores justifi-

cas : presta ut ab occultis nostris mundemur : et cum fiducia tibi proclamemus e terris. Pater noster.

*Dicat Presb. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et.**

*Benedictio. Ob recordationem diei fidelium parvulorum suorum N. benedicat vos omnipotens Dominus : et propicietur in omnibus. *ñ. Amen.* Illos paradisi amenitate confoveat : et vos sua protectione custodiat. *ñ. Amen.* Illis triboat consortium beatorum : et vobis omnibus indulgentiam peccatorum. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.**

Dicat Chorus. Qui venit ad me. folio. 98.

Com. Repletum est gaudium.

Oratio. Oramus te Domine. Quere in Missa de Omnibus fidelibus defunctis. folio. 456.

465 *Missae de omnibus Fidelibus Defunctis.*

*Hic faciat Sacerdos Confessionem : et postea ascendat medium altaris : et dicat alta voce. Erigite vos. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum. Et statim Chorus incipiat officium.**

Officium.

*Fac cum servis tuis Domine misericordiam : alleluja : alleluja. *ñ. Ad te levamus oculos nostros : qui habitas in celis. P. Misericordiam. *ñ. Gloria et honor etc. P. Misericordiam.***

*In Quadragesima. ^b Officium. Veniat super nos Domine misericordia tua : salutare tuum et eloquium tuum. *ñ. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum : quia speravi in sermonibus tuis. P. Salutare tuum. *ñ. Gloria et honor. P. Salutare.***

*Oratio. Fac quoesumus Domine hanc cum servis tuis omnibus fidelibus defunctis misericordiam : ut factorum suorum in penis non recipiant vicem : qui tuam in votis tenebant fidei veritatem. Ut sicut hic vera fides eos adjuvit fidelium turmis : ita eos ^d illae tua miseratione adsociet Angelis eboris. *ñ.**

societate defunctis, etiam tacitis nominibus, sub generali societate suscepit Ecclesia, ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicunque cognati, aut amici, ab una eis exhibeatur pia matre Ecclesia; nam hoc loco de illa commemoratione defunctorum sermo est quae ad altare sit, quoties missa celebratur, de qua sanctus Cyrillus Hierosolymitanus (Cath. myst. 5), et Patres, et liturgiae passim, loquuntur, quamque in illa oratione quae post nomina inscribitur Gotho-Hispani facere solebant; apud quos usu recepta non fuit commemoratio omnium defunctorum die secunda Novembris, aliave rata die, facere, quare nec de ea ulla sit mentio in Missali nostro. Apud Mozarabes hanc solemnitatem mortuorum receptam tandem fuisse puto: ea enim in Calendario Missali praefixo die 4 Non. Nov. signatur, qua die hanc missam canebant, ut titulus suadet, quae revera non est missa omnium fidelium defunctorum, sed plurimum tantum defunctorum, quos in orationibus nominatim compellabant. In Sacramentario Romano existat missa pro defunctis, et in Gelasiano plures sunt ejusmodi missae.

*^a Officium. Ps. cxviii, 124. *ñ. Ps. cxviii, 1.**

*^b Officium. Ps. cxviii, 41. *ñ. Ibid. 42.**

^c Illuc. Lege illic.

^a Oratum. Lege ratum.

^b Bethlehemitarum. Confer sanctum Paulinum (Poem. 34, Edit. Veronen., de obitu Celsi pueri, a versu 543).

^c Fons. Forte, fontis.

^d Impetremus. Lege impetrent.

^e Commemorationis. Forte addendum sanctae.

^f Missa de omnibus fidelibus defunctis. Graeci commemorationem omnium fidelium defunctorum feria sexta, quae Dominicam Pentecostes praecedit, solemniter recolunt (Leo Allat., de Domin. et Fest. Graec., n. 29). In Occidente a saeculo xi cepit commemoratio omnium fidelium defunctorum solemniter fieri die secunda Novembris, quam sanctus Odilo ab. Cluniensis, a. 998, in suis monasteriis instituit. Amalarius, qui sub Ludovico Pio floruit, in libro de ordinatione Antiphonarum (Cap. 65) scribit, se, post officium omnium sanctorum, officium pro mortuis collocasse; at inde non probatur quod post festum omnium sanctorum, aeo Amalarii, commemoratio omnium defunctorum ageretur, neque sancti Augustini aeo agebatur, quamvis sanctus Doctor (Lib. de Cura pro mortuis, c. 6) scripserit, supplicationes pro spiritibus mortuorum praetermittendas non esse : quas faciendas pro omnibus in Christiana et Catholica

Amen. Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

Lectio libri Esaye Prophete. (Ca. LVIII).

ñ. Deo gratias.

Hec dicit Dominus. Orietur in tenebris lumen vobis: et tenebre vestre erunt sicut meridies: et requiem dabit vobis Dominus semper. Et replebit splendoribus animas vestras: et ossa vestra liberabit. Et eritis quasi hortus irriguus: et sicut fons aquarum: cui non deficiunt aque. Ait Dominus omnipotens. *ñ. Amen.*

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ♯. Et cum spiritu tuo.

Psallendo. Dona Domine requiem famulis tuis. ♯. Conloca eos Domine in loca beatorum tuorum.

Dicat Presb. Silentium facite.

Sequentia Epistolae Pauli Apostoli ad Romanos (b XIII).

ñ. Deo gratias.

Frates. Nemo vestrum sibi vivit: et nemo sibi moritur. Sive enim vivimus: Domino vivimus. Sive enim morimur: Domino morimur. Sive enim vivimus: sive morimur: Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est et resurrexit: ut vivorum et mortuorum dominetur. Tu autem qui iudicas fratrem tuum? aut quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Scriptum est enim. Vivo ego dicit Dominus: quoniam mihi flectetur omne genu: et omnis lingua confitebitur Deo. *ñ. Amen.*

Evangelium. Dominus noster Iesus Christus loquebatur discipulis suis. Quere in Missa de uno sacerdote defuncto. fo. 459.

Dicat Presb. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

Lauda. Alleluja. ♯. animas quiescentes de inferno erue Deus: paradiso restitue: alleluja.

d Sacrificium. Offerimus tibi Domine sacrificium pro peccatis eorum: qui cum pietate dormitionem acceperunt: ut optimam habeant repositam apud te gratiam. alleluja.

In tempore Quadr. e Lauda. Laudate Dominum qui timetis eum: in medio Ecclesie laudabunt Dominum qui requirunt eum. P. In medio Ecclesie.

f Sacrificium. Offerite Domino mundum sacrificium: offerite Domino gloriam et honorem. P. Mundum sacrificium. ♯. Gloria et honor Patri. P. Mundum.

Dicat Presbiter. Kyrieleyson. Chorus ñ. Christe eleison. Kyrieleyson. Dominus sit semper vobiscum. ñ. Et cum.

• Cap. LVIII. Vers. 10-12. In Bobiano: nulla legitur prophetia in missa pro defunctis.

b Cap. XIII. Vers. 7-12. Eadem Epistola in Bobiano legitur, sed minus prolata est.

c Evangelium. In Bobiano Evangelium legitur ex Job. vi, 39, 40.

d Sacrificium. Ex lib. II Machab., xii, 45.

e Lauda. Est cento consutus ex verbis psalmi xxi, 24, 27.

f Sacrificium. Ps. xxviii, 1, 2. Pars prima sensum tantum Scriptura exhibet, secunda etiam verba.

g Ut animas. Lege ut animas, et spiritus famulorum

Missa. Domine Iesu Christe: qui pro reparatione humani generis in hunc mundum a Deo Patre venire dignatus es: deprecamur sanctam clementiam tuam: per hoc sanctum sacrificium quod tibi a nobis offerri docuisti: g ut animas et spiritus famulorum tuorum N. et N. ut eos ab eterne pene interitii eruas commendamus. Et si qui in hoc corpore delictorum sunt lapsibus maculati: pietate solita eis indulgeas: et in requie electorum tuorum manere eos precipias: et omni populo tuo placatus veniam peccatorum concedas. ñ. Amen. Per misericordiam tuam Deus etc.

Dicat Presb. Oremus. elevando manus. Et Chorus non respondet. Agios: in ista Missa: nec in aliis Missis de Defunctis: sed statim dicat Presb. Ecclesiam sanctam catholicam etc.

B Alia Oratio. Omnipotentiam tuam Domine Iesu Christe: apud quem multe sunt mansiones: imploremus: ut animas et spiritus famulorum tuorum N. et N. ab estuantis ignis ardoribus eruas: atque in locum lucis et refrigerii post dimissa crimina heredes constituas. ñ. Amen.

466 Post nomina. Oratio. Miserator et misericors Domine Iesu Christe: qui cum Deo Patre in sempiterna gloria permanes: gloriam tuam per huius sacrificii interventum deprecemur: ut animas et spiritus famulorum tuorum N. et N. Sancti Spiritus consolatione reficias: et omnibus defunctis in pace tua quiescentibus requiem largiaris eternam. ñ. Amen.

Ad pacem. Oratio. Pax eterna Domine Deus noster: pacis nobis copiam placatus concede: atque fructum leticie sempiternae inradia: ut famulis tuis N. N. et omnibus fidelibus defunctis: pro quibus hodie hanc tibi hostiam immolantes offerimus: consolationis tue beneficio conferas: nostrorumque omnium peccatorum delus: et pacis concordiam nobis attribuas. ñ. Amen.

Dicat Presb. Quia tu es vera pax nostra. Non datur pax: sed statim Presbiter clementem super altarem et dicat. Aures ad Dominum. Et omnia alia ut in A. Missa. folio. 441.

Inlatio. Dignum et iustum est: nos tibi gratias agere: et spiritualia sacrificia celebrare Domine Salvator Pater omnipotens Deus: per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum. Qui pietate summa humanitatem prestitit mundo: et morti exitit morsus: et multarum animas eruit de inferno. Per ipsum te Pater omnipotens deprecamur: ut hoc sacrificium quod pro remedio famulorum tuorum N. et N. tibi offerimus: suscipere digneris propicius. b Ut per intercessionem

tuorum N. N., quos tibi commendamus, ab eterne pene interitii eruas.

b Ut per intercessionem. In Sacramentario sancti Leonis (Pag. 50) in defunctorum missa, per intercessionem sancti Laurentii venit, pro illis postulatur, et in Sacramentario Gelasiano (lib. iii, 95) exstat missa in natale sanctorum, sine in agenda mortuorum. In iis autem missis ad veniam defunctis obtinendam preces sanctorum triumphantis Ecclesie cum militantis Ecclesie precibus coniungere solent. Vide citatum Sacramentarium.

Sancte Marie Virginis : et omnium Sanctorum tuorum : N. et N. constituere jubeas in dextere tue partem : et nos omnes qui te Deum unum confitemur in Trinitate : miserationis tue sentiamus opem : quia tibi omnes Angeli non cessant clamare : ita dicentes. *ñ. Sanctus. Sanctus. Sanctus.*

Post Sanctus dicat Presb. Osanna in excelsis.

Vere sanctus : vere benedictus es Domine Jesu Christe. Qui vivis prestas salutem : et defunctos perducis ad requiem. Te ergo poscimus mentis intentione : ut hoc sacrificium acceptans digneris sanctificare : et famulorum tuorum N. et N. pro quibus tibi hoc holocaustum offerimus : locum lucis eterne tribuas possidere : nobis quoque te orantibus presentis temporis concedas salutem : et defunctis fidelibus eterna fac perfrui luce. Christe Domine ac redemptor eterne.

Post pridie. Oratio. Credimus te Domine Jesu Christe omnium esse virtutum : rogamus te Deus piissime : ut precem nostram jubeas exaudiri propicius : et omnibus in te credentibus peccata jubeas dimitti : et hujus sacrificii munera per manus Angeli tui jubeas sanctificari. Defunctorum quoque famulorum tuorum N. et N. qui in te credentes ab hac discesserunt luce : locum tribue electorum in regione vivorum.

ñ. Amen.

Hic dicat Presbyter ut dictum est in prima Missa de Episcopo. fo. 456. Et Chorus ñ. Memento congregationis tue Domine : quam creasti ab initio.

Ad Orationem Dominicam.

Oremus. Deus : te scimus vitam esse viventium : et requiem fidelium defunctorum : preces nostras placatus suscipe : et cuncta nobis peccata dimitte : defunctis famulis tuis N. et N. requiem tribue : et nos ad te conlaudandum idoneos officii. Pater noster.

Dicat Presbiter. Humiliate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu.*

Benedictio. Benedicat nos Dominus noster Jesus Christus : qui cunctorum est auctor mirificus. *ñ. Amen.* Precibus vestris occurrat placatus : et bona que poscitis de sede majestatis sue conferat pius. *ñ. Amen.* Vobis vivis veniam tribuat pro vestris peccatis : et defunctis fidelibus impertiri dignetur locum perpetue lucis. *ñ. Amen.* Per misericordiam ipsius Dei nostri etc.

Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum spiritu tuo.*

Dicat Chorus. Qui venit ad me.

Missae Beate Marie. Est hæc missa communis beate Virginis, quam Mozarabes diebus Sabbati recitare solent. In Bibliotheca Ecclesie Toletane inter alios mss. Codices liturgicos unus est missas quinque beate Mariæ virginis continens a sancto Ildesonso compositas, teste D. Petro Caminio Velasco (apud Pinium, tract. hist. chron. de liturg. antiq. Hisp., cap. 11, sect. 1, n. 543). An hæc missa una sit ex illis, me penitus latet.

Introitum. Mozarabes et Gotho-Hispani officium ad missam dixissent, cæterum officium hoc e Scriptura non est.

A. Com. Repletum est gaudio os nostrum : et lingua nostra in exultatione.

Oratio. Oramus te Domine Sancte Pater eterne omnipotens Deus : pro spiritibus et animabus famulorum tuorum N. et N. ut eis tribuas requiem sempiternam. Ut cum dies ille resurrectionis ac remunerationis advenerit per hanc sacrosanctam communionem **467** non cum impiis : et peccatoribus : sed cum Sanctis et electis tuis eos adstare precipias. *ñ. Amen.* Per misericordiam tuam Deus noster etc. Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.* In nomine Domini nostri Jesu Christi : anime eorum et omnium fidelium defunctorum per misericordiam Dei sine fine requiescant in pace. *ñ. Deo gratias.*

a Missa Beate Marie Virginis.

b Ad introitum.

c Orate pro Alfonso Ortis Doctore : et Canonico Toletano.

Ave Virginum speciosa virgo. P. Inleso pudore Deum enixa. *ñ. Te Angelorum hominumque cæterve Dei venerantur parentem et conlaudant. P. Inleso pudore Deum enixa. ñ. Gloria et honor Patri : et Filio : et Spiritui Sancto : in secula seculorum : amen. P. Inleso pudore Deum enixa.*

Oratio. Magnificent te Deus cuncte creature : quarum conditor tam insignem hominis fabricam : ejusdem carnis assumptione in alvo virgineo Beate Mariæ recumbens inlustrare dignatus es : ^d ejus quesumus interventu nobis mentis et corporis tribue pudiciam : qui ejus nivei pudoris claustra inlibata servasti post partum. Qui cum Patre : et Spiritu Sancto vivis perenniter in secula seculorum. *ñ. Amen.*

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum.

ñ. Et cum.

Lectio Esaye Prophete (* Cap. VII).

ñ. Deo gratias.

In illis diebus. Locutus est Dominus ad Achas dicens : pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni : sive in excelsum supra. Et dixit Achas : non petam : et non tentabo Dominum. Et dixit : audite ergo domus David : numquid parum vobis est : molestos esse hominibus : quia molesti estis Deo meo. Propter hoc dabit vobis Dominus ipse signum. Ecce virgo concipiet : et pariet filium : et vocabitur nomen ejus Emanuel. Butirum et mel comedet : ut sciat reprobare malum : et eligere bonum. *ñ. Amen.* Dominus sit semper vobiscum. *ñ. Et cum.*

f Psallendo. Intemerata viscera Mariæ digna ee-

c Orate. Hac rubrica Mozarabum precibus se commendat Alfonsus Ortiz juris utriusque doctor et canonicus Toletanus, cui cardinalis Ximenes curam dederat emendandi et edendi Missale et Breviarium Mozarabum, quod ille magna diligentia et religione perfecit.

^d Ejus quesumus. Scilicet, beate Mariæ.

^e Cap. VII. Vers. 11-16.

^f Psallendo. Neque hoc psallendum est e Scriptura sacra, quemadmodum nec lauda neque sacrificium.

sesti consortio. P. Ex qua in terris Deus carnem induit. *¶* Et in celis regiam aulam sibi Mariam fabricatus est. P. Ex qua in terris Deus carnem induit.

Dicat Presb. Silentium facite.

Lectio libri Actuum Apostolorum (a Cap. I).

Illis in diebus. Discipuli Domini nostri Jesu Christi reversi sunt Hierosolimam a monte qui vocatur Oliveti : qui est juxta Hierusalem sabbati habens iter. Et cum introissent in cenaculum : ascenderunt ubi manebat Petrus : et Johannes : et Jacobus : et Andreas : Philippus : et Thomas : Bartholomeus : et Mattheus : Jacobus Alphaei : et Simon Zelotes : et Judas Jacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus : et Maria matre Jesu : et fratribus ejus. *¶* Amen.

Lectio sancti Evangelii secundum Lucam (Cap. b II).

Illo in tempore. Dixit Maria mater Domini ad Jesum : fili quid fecisti nobis ? Ecce pater tuus : et ego dolentes querebamus te. Et ait ad illos. Quid est quod me querebatis ? Nesciebatis : quia in his que Patris mei sunt : oportet me esse ? Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos. *¶* Et ascendit cum illis : et venit Nazareth. Et erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hec in corde suo. *¶* Amen.

Dicat Presbiter. Dominus sit semper vobiscum. ¶ Et cum.

Lauda. Concinaut Dei genitricis laudes lingua pudica. Que inviolabilis pudoris virgo peperit. *¶* Virgo post partum Dei gratissima conjux : gaude cunctorum mater fidelium.

Sacrificium. Tibi sancte Pater omnipotens eterne Deus : hostias immolatus filii tui Domini nostri Jesu Christi : matris munera recolentes. Cujus intercessionem placatus nostrorum ablue sordes delictorum : ut que immaculata concepit : virgoque peperit : fidelium reatus interemerat precibus emundet.

Missa. Tendamus ad omnipotentis Dei misericordiam supplices palmas. Qui Virginis Marie pudici decoris thalamum precelegit : qui unigenitum Filium suum mundi salutem pareret. Prestet beatissima Virgo et parens nobis protectionis auxilium. Ad cujus labia melliflua facile pius inclinat aures filius : immense elementie auctor. O sponsa Dei Maria auditum pulsa clementem : Patris **468** ac gnati : ut nostras miseratus ruinas : pia lumina misericorditer fleat : quo piacula mundet : et crimina laxet : et culparum pondera relevet jacentium : penarumque sarcinas tollat. Eya pudoris almi Virgo secunda funde preces ad filium : ut nobis prestet auxilium. Labimur sine te suffragante Maria : mergimur profunda scelerum abisso absque filii tui remigio salutari : porrigere ergo pias lapsis manus. Confirma la-

bantes : languidos refove : ac tibi laudum vota reddentes propitius exaudire digneris. *¶* Amen.

Alia Oratio. Omnipotens adorande tremendeque Deus : qui providentia ineffabili rerum dirigit cursum cunctarum : et pondere libras aquarum gurgites : elementaque locis aptas : quorum mixtione corpora subsistere jubes : ut mirabilium tuorum non modo in magnis : sed in parvis insignia ostendas. At majestati tue parum erat condidisse omnia : quibus leges imponeres : nisi hominis lapsum : cui servirent : reparando reformares. *¶* Quippe cecidisse. Evam luctus nostri parentem : quid posteris miserius nobis ? Verum gratie plenitudine te Domine obumbrasse Mariam quid felicius ? Genuit illa debiles et perituros : concepit ista Deum hominem pristinae ruine reparatorem. Cecidit homo infelicis culpe reus : suscepit ex Maria hominem qui nos redimeret Deus. Speciosa Dei Patris sponsa : atque filium Dei paritura a seculis preelecta : oret pro nobis pia interventrix : ut piaculis expiati Patrem cum Filio et Spiritu Sancto vocibus sinceris cum Maria laudemus : atque sine fine cernui unum in Trinitate Deum adoremus in secula seculorum. *¶* Amen.

Post nomina. Oratio. Te Deum filium Dei summis gratiarum muneribus excolimus : licet incarnationis tue sacratissime mysteria recensere dignis clamoribus non sufficimus : cum Virginis matris tue in alvo ad salutem humani generis federa sunt inita : ejus ergo interventu : nos celo dignos efficere digneris : qui ejus claustrum pudicitia decorum subire non dedignatus hominem : commercium celestium spirituum consortium mirabili providentia inire fecisti : per cujus sanctissima merita te supplices postulamus : ut a contagis terrene seditatis corda tuorum emacules : et gratia tua mentes nostras visitando refundas : quo pausanium animabus requiem : et vivis pacem largiaris. *¶* Amen.

Ad pacem. Oratio. Miserere plebis tue Domine : miserere : qui eximie charitatis tue clementia nostre carnis mortalitatem sumere : atque crucis eculeum subire voluisti : quique Virginem matrem pro nostris reatibus pendens in ligno : Virgini discipulo commendasti : placare quesumus ob nostra facinora infensus : ut tue propiciationis abundantia pacis tue commendatione : mereamur in hac peregrinatione : et adversa pati patienter : et secundis sobria paca gaudere : quia tu es vera pax Domine redemptor eterne. *¶* Amen.

Inlatio. Vere dignum et equum est : summo immortalique Deo gratias immortales omni conatu agere : et Jesu Christo eterno filio suo ex Virgine gloriosa beata Maria Spiritus Sancti obumbratione concepto : atque denuo pro nostra salute nato : qui ex semine David secundum carnem : Virginem

^a Cap. I. Vers. 48-50.

^b Cap. II. Vers. 48-52.

^c Et ascendit. Vulg. et Gr., et descendit.

^d Hominis lapsum. Lege : Nisi hominem lapsum,

devicto inimico cui sequebatur, reparando reformatus.

^e Quippe cecidisse. Forte, Quam cecidisse in Evam... quid posteris miserius nobis accidere potuit?

mundissimam : de qua nasceretur : prophetis oraculis se profatum nasciturum elegerat. Virgo namque regis non alta sapiens : sed humilia respiciens : ab Angelis nunciante salutata : sed non corde exaltata : que ad laudes proprias turbata est : non gaudio effusa : que prior fide in mente genuit : quam in ventre Dnm : quem natum adoret creatorem : quem Angelorum obsequia plusquam hominem constantur : qui palam sit posterioribus : quem sapientium obliuiscuntur corda non mouerant : aurum iubaris insoliti Reges docet : et antecedit ducatum prehens ad Salvatorem : qui vagiens in presepe Regum accepta curauit : et qui matri non intulit fastidia ventris : ejus suffudit mirabili júbilo mentem. In partu Virginem se leta miratur : in Filio se matrem Altissimi letatur : lætatur prolem Virgo : per quam nascitur homo. Te igitur **469** omnipotentem mirabilia opera exaltant : quia maiora seculis redimendo : quam creando. Condidisti nos in sapientia : redemisti in misericordia : quem docet hymnus : quem merito Angelorum laudat exercitus : et unanimiter spiritus iustorum laudantes adorant : im dicentes. **A. Sanctus. Sanctus. Sanctus.**

Post Sanctus. Vere sanctus : vere beatus Dominus. noster Iesus Christus : qui matris sanctissime misset : virginalli ejus pudicitie virginem eundem destinavit : quem in terris celebris hominibus : ab Angelis celebrior in celis solitari ista mysteriorum diuinarum conspecta patens : Apostolorum non ignem mali consolabatur erumnas : et filii archana fidelis : et mystica discipulis revelabat. Cujus ex ore melle dulcor fluabat oratio : cooperante **a** Domini matre filii ejus affluentia : qui vivit et omnia regit cum Patre et Spiritu **b** Sancto.

Post pridie. Oratio. Induratione tua Christe Jesu mentium nostrorum tolle caliginem : nam Virginis matris tue meritis poscimus adjuvari : oramusque : ut ejus patrocinio : nec oblata sanctifices :

a Domini Matre? Forte : Dominicæ matri filii ejus affluente gratia, etc.

A et sanctificata nostrorum tergant scelorum maculas : et ad tua præmissa nos dirigere digneris. **A. Amen.**

Ad orationem Dominicam.

Deus virtutum sponse tue Ecclesie indeficiens conservator : quam per gloriosissimam Virginem matrem tuam gratiarum donis vivificas : ejus quesumus pia Intercessione : ad mandatorum tuorum observantiam nos dirigere digneris : et presta ut puro corde quod precipis oremus e terris. Patet noster.

Dicat Presb. Humillate vos benedictioni. Dominus sit semper vobiscum. **A. Et cum spiritu tuo.**

Benedictio. Misericors Deus : per illam charitatem : quam habuit erga Virginem matrem suam : vobis conferat auxilium ad vitam eternam. **A. Amen.** Fons ille gratiarum inspiret vobis dona : que vos gratiores sibi reddat. **A. Amen.** Donet et pœcis dulcedinem : que vos concedit seruat in gremio matris Ecclesie. **A. Amen.** Per misericordiam Dei etc. Dominus sit semper vobiscum.

A. Et cum.

Dicat Chorus. Custode et videte. *Quem in seculo Corporis Christi.* fol. 267.

Oratio. Sumpimus Domine tui corporis et sanguinis salutarem refectionem : quesumus : ut intervenia gloriose Virginis Marie : adsit nobis mentis et corporis salus per hoc sacramentum : ut ad vitam eternam sit viaticum sempiternum : qui vivit et omnia regit in secula seculorum. **A. Amen.** Per unitatis nostre sempiternus Verbi incarnati mysterium : quod in matre Virginis Marie nostre cernie commercium assumere dignatus est : ea igitur interveniente patrona : etiam in nobis vite gratiam operante bene Jesu. **A. Amen.** Per misericordiam tuam Deus etc. In nomine Domini nostri Jesu Christi mysteria cum pace peracta sint : et votum vestrum ab eo acceptum sit. **A. Deo gratias.**

b Sancto. Adde : Christus Dominus ac Redemptor æternus qui pridie, etc.

BENEDICTIO PANIS.

Y. Adjutorium nostrum in nomine Domini. **A. Y.** Qui fecit celum et terram. **Y.** Sit nomen Domini benedictum. **A.** Ex hoc nunc et usque in seculum. **Y.** Domine exaudi orationem meam. **A.** Et clamor meus ad te veniat.

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. **A. Et cum spiritu tuo.**

Oremus. Oratio.

Benedic Domine creaturam istam panis : sicut benedixisti quinque panes in deserto : ut omnes qui ex eo gustaverint : tam corporis quam anime recipiant

B sanitatem. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum. Qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus. Per omnia semper secula seculorum. **A. Amen.**

Dicat Presbyter. Dominus sit semper vobiscum. *Respondeat Chorus.* Et cum spiritu tuo.

Benedictio.

Benedictio Dei Patris omnipotentis **†** et Filii **†** et Spiritus Sancti **†** descendat et maneat super hanc creaturam panis. **A. Amen.**

Et statim aspergat aquam benedictam.

TABULA

AD INVENIENDUM QUE CONTINENTUR IN ISTO MISSALI :

ET PRIMO TABELLA DOMINICARUM CUM SINGULIS FERIIS SEQUENTIBUS.

Numeri respiciunt hos qui crassiori typo representati in textu inseruntur.

Kalendarium.

Benedictio aque.

Dominica prima Adventus Domini, 1.

Dominica II. Adventus Domini, 7.

Dominica III. Adventus Domini, 10.

Dominica IV. Adventus Domini, 12.

Dominica V. Adventus Domini, 16.

Dominica VI. Adventus Domini, 18.

Clementis Pape, 20.

Saturnini Episcopi et Martyris, 23.

Andree Apostoli, 26.

Eulalie Virginis, 29.

Annunciatio Beate Marie Virginis que dicitur de la O, 32.

Thome Apostoli, 35.

In Nativitate Domini, 37.

Stephani Levite Prothomartiris, 41.

Johannis Apostoli, et Evangeliste, 44.

Sancorum Innocentium, 48.

In Translatione Jacobi Zbedei, 50.

In Circumcisione Domini, 52.

Dominica ante Epiphaniam, 55.

In jejunio Epiphanie, 58.

In Epiphania Domini, 59.

Dominica I. post Octavas Epiphanie, 61.

Dominica II. post Octavas Epiphanie, 67.

Dominica III. post Octavas Epiphanie, 69.

Dominica IV. post Octavas Epiphanie, 72.

Dominica V. post Octavas Epiphanie, 74.

Dominica VI. post Octavas Epiphanie, 77.

Dominica VII. post Octavas Epiphanie, 80.

Dominica VIII. post Octavas Epiphanie, 83.

Dominica ante diem Cineris, 85.

Feria IV. in capite jejunii, 89.

Dominica I. Quadragesime, 93.

Feria IV. prime hebdomade. Quadr., 98.

Feria VI. prime hebdomade. Quadr., 100.

Dominica II. in Quadragesima, 104.

Feria IV. secunde Dominice. Quadr., 109.

Feria VI. secunde Dominice. Quadr., 112.

Dominica III. in Quadragesima, 115.

Feria IV. Dominice III. in Quadragesima, 127.

Feria VI. Dominice III. in Quadragesima, 125.

Dominica IV. in Quadragesima, 127.

Feria V. Dominice IV. Quadr., 131.

Feria VI. Dominice IV. Quadr., 134.

Dominica V. in Quadragesima, 138.

Feria IV. Dominice V. Quadr., 142.

Feria VI. Dominice V. in Quadragesima, 146.

Dominica in Ramis Palmarum, 148.

Feria IV. post Ramos Palmarum, 154.

Feria V. in Cena Domini, 157.

Feria VI. in Parasceve, 167.

In Sabbato Sancto Pasche, 174.

In die Resurrectionis Domini, 194.

Feria II. post Resurrectionem, 198.

Feria III. post Resurrectionem, 201.

Feria IV. post Resurrectionem, 204.

Feria V. post Resurrectionem, 207.

Feria VI. post Resurrectionem, 210.

Sabbato post Pascha, 214.

Regula ad preparandum se Sacerdos ad Missam celebrandam, 217.

Omniium Offerentium in quo fit festum Jacobi Zbedei, 220.

Hymnus Angelorum : hoc est : Gloria in excelsis Deo, 221.

A Verba consecrationis, 230.

Symbolum Bini, id est, Credo, 230.

Oratio Dominicalis, id est, Pater noster, 234.

Dominica in Octava Pasche, 234.

Dominica III. post Pascha, 237.

Dominica IV. post Pascha, 240.

Dominica V. post Pascha, 243.

Dominica VI. post Pascha, 246.

In Ascensione Domini, 249.

Dominica post Ascensionem Domini, 254.

In vigilia Pentecostes, 256.

In die Sancto Pentecostes, 258.

Dominica prima post Pentecosten, 263.

In festo Corporis Christi, 265.

Dominica II. post Pentecosten, 267.

Dominica III. post Pentecosten, 269.

Dominica IV. post Pentecosten, 271.

Dominica V. post Pentecosten, 273.

Dominica VI. post Pentecosten, 275.

B Dominica VII. post Pentecosten, 276.

Dominica ante jejunium Kalendar. Novemb., 279.

In jejunio Kalendarum Novembrium, 281.

FESTA MENSIS JANUARI.

Juliani et Basilise, 284.

Luciani Presbyteri. Pauli primi Hieronimo. Quadragesima Martirum. Octava Epiphanie. Hilarii Episcopi. Felices in Pincis Martiris. Mauri Abbas. Marcelli Pape et Martiris. Antonii Abbatis, 287.

Prisce Virginis et Martiris. Juliani Episcopi et Confessoris. Falsiani : et Sebastiani et ejus comitum, 288.

Luciani Presbyteri et Martiris, 289.

Agnette Virginis et Martiris, 290.

Vincetii Martiris, 291.

Hildefonsi Archiepiscopi Toletani. Sancte Marie de Pace. Babile Episcopi et Martiris : et trium puorum, 296.

Timothei Episcopi Discipuli Pauli. Conversio S. Pauli. Projecti Martiris. Tirsi Martiris. tot, 298.

C Policarpi Episcopi et Martiris. Johannis Chrysostomi Episcopi. Agnetis secundo. Valerii Episcopi et Martiris. Octava Sancti Hildefonsi. Batildis Regine. Ciri et Johannis Martirum, 300.

FESTA MENSIS FEBRUARI.

Ignatii Episcopi et Martiris. Brigide Virginis.

Purificationis Beate Marie Virginis, 300.

Blasii Episcopi et Martiris. Gliberti Confessoris.

Agate Virginis et Martiris, 305.

Vedasti et Amandi Episcoporum. Dorothee Virgins, 308.

Apolonie Virginis et Martiris. Scholastice Virginis. Eulalie Virginis et Martiris Barchinensis, 308.

Fructuosi : Augurii : et Eulogii Martirum : et ejus comitum, 310.

Valentini Martiris. Juliane Virginis. Pantaleonis Martiris. Columban Abbatis. Cathedra sancti Petri, 312.

D Mathie Apostoli, 315.

FESTA MENSIS MARTII.

Adriani Martiris. Donati Martiris. Emeterii : et Celidonii, 317.

Thome de Aquino. Perpetue et Felicitatis Martirum. Apolonie Virginis et Martiris. Facundi : et Primitivi Martirum. Gregorii Pape. Leonardi Episcopi et Confessoris. Leonis Pape et Martiris. Patricii Episcopi. Gabrielis Archangeli. Eduardi Regis et

Martyris. Joseph Confessoris. Cuchberti Episcopi et Confessoris. Benedicti Abbatis. Pauli Episcopi et Confessoris. Annunciatio Beate Marie. Marcelli Pape et Confessoris, 319.

FESTA MENSIS APRILIS.

Theodosie Virginis. Ambrosii Episcopi et Confessoris. Isidori Episcopi et Confessoris. Fructuosi Episcopi Bracharensis, 319.

Torbii Confessoris. Eleutherii Episcopi et Martyris. Victoris Bracharensis Martyris. Eufemie Virginis et Martyris. Tiburcii et Valeriani Martyrum. Vitalis Martyris. Georgii Martyris. Felicis et Fortunati Martyrum. Prothetis Martyris. Marci Evangeliste. Eleri Martyris. Marcellini et Petri Martyrum. Georgii Martyris. Vitalis Martyris. Petri Martyris de Ordine Predicatorum, 320.

FESTA MENSIS MADI.

Philippi et Jacobi Apostolorum. Torcati et comitum ejus Episcoporum, 320.

Athanasii Episcopi et Confessoris. Inventio Sancte Crucis, 322.

Alexandri Eventii Martyrum. Quiriaci Episcopi et Martyris. Johannis ante Portam Latinam. Tripete Virginis. Domitille Virginis. Revelatio Sancti Michaelis. Isidori Militis. Gregorii Nazianzeni. Translatio Sancti Nicolai. Gordiani et Epimachi Martyrum. Poncii Martyris. Nerei et Achillei atque Pancratii Martyrum. Victoris et Corone Martyrum. Bonifacii Confessoris. Potentiane Virginis et Martyris, 324.

Translatio Sancti Dominici. Urbani Pape et Martyris. Translatio Sancti Francisci. Augustini Episcopi Anglorum. Germani Episcopi et Confessoris. Petronille Virginis, 325.

FESTA MENSIS JUNI.

Marcellini et Petri Martyrum. Medardi et Geraldii Episcoporum. Primi et Feliciani Martyrum. Barnabe Apostoli. Enochi Confessoris. Basilidis: Cirini: Naboris Martyrum. Antonii de Padua Confessoris. Basilii Episcopi et Confessoris. Viti et Modesti Martyrum. Ciriaci et Julii Martyrum. Adriani atque Natalia Martyrum, 325.

Marci et Marcelliani Martyrum. Gervasii et Prothasii Martyrum. Florentie Virginis. Silvestri Pape et Martyris. Consortie Virginis: cum undecim milium Martyrum. Dominica pro adventu Sancti Johannis, 327.

Nativitas Johannis Baptiste, 330.

Translatio Sancti Eligii Episcopi et Confessoris. Johannis et Pauli. Leonis Pape et confessoris. Petri et Pauli Apostolorum, 334.

Commemoratio Sancti Pauli, 337.

FESTA MENSIS JULII.

Octava Sancti Johannis Baptiste. Visitatio Sancte Elisabeth. Processi et Martiniani Martyrum. Octava Apostolorum Petri et Pauli. Marcialis Episcopi, 337.

Octava Visitationis. Septem fratrum Martyrum. Translatio Sancti Benedicti. Martiniane Virginis et Martyris, 338.

Margarite Virginis. Quirici Martyris. Triumphum Sancte Crucis. Alexii Confessoris. Juste et Rufine Martyrum et Virginum, 341.

Rufine Virginis, 344.

Marine Virginis. Margarite Virginis et Martyris. Praxedis Virginis. Marie Magdalene, 346.

Apolinaris Episcopi et Martyris. Cristine Virginis et Martyris, 348.

Jacobi Apostoli. Anne Matris Sancte Marie. Christofori et Comitum, 349.

Septem Dormientium. Nazarii: Celsi: et Pantaleonis. Felicis Martyris, 352.

Simplicii Faustine et Beatrix. Marthe hospite Christi. Abdon et Sennen Martyrum. Germani Episcopi et Confessoris, 354.

FESTA MENSIS AUGUSTI.

Vincula Sancti Petri. Machabeorum Martyrum.

Stephani Pape et Martyris. Inventio Sancti Stephani Martyris, 354.

Petri Exomensis. Dominici de Ordine Predicatorum. Marie de Nivibus. Transfiguratio Domini. Justi et Pastoris, 355.

Sixti Pape. Felicissimi et Agapiti Martyrum, 356. Donati Episcopi et Martyris. Mammotis Martyris. Ciriaci et Largi cum sociis. Laurentii Martyris, 357.

Tiburcii Martyris. Clare Virginis. Hipoliti Sociorumque ejus. Eusebii Presbyteri. Assumptionis Beate Marie, 361.

Octava Sancti Laurentii. Agapiti Martyris. Bernardi Abbatis. Octava Assumptionis Timothei, et Simphoriani. Bartholomei Apostoli, 365.

Genesii Martyris, 367.

Gerontii Episcopi et Confessoris, 369.

Rufi Martyris. Victoris Episcopi. Augustini Episcopi. Decollationis Johannis Baptiste, 370.

Sabine Martyris. Felicis et Audaci Martyrum, 373.

FESTA MENSIS SEPTEMBRIS.

Egidii Abbatis. Vincentii et Leti. Antonii Martyris. Marcelli Martyris. Obdulie Virginis. In Nativitate Gloriosae Virginis Marie, 375.

In Exaltatione Sancte Crucis, 375.

Octava Beate Marie Virginis, 376.

In jejunio Sancti Cipriani, 376.

Cipriani Episcopi, 379.

Nicomedis Martyris. Vincentii. Enfemie Virginis. Lamberti Episcopi. Matthei Apostoli, 382.

Mauricii et Sociorum. Clare Virginis, 384.

Formosi Episcopi et Confessoris. Cosme et Damiani Martyrum, 385.

Fausti Januarii et Marcialis, 387.

Michaelis Archangeli, 389.

Hieronymi Presbyteri et Confessoris, 394.

FESTA MENSIS OCTOBRIS.

Verissimi Maximi et Sociorum ipsorum. Leodegarii Episcopi et Martyris. Francisci Confessoris. Marci Episcopi et Confessoris. Sergii et Bachii et Marcellini Martyrum. Donati Sociorumque ejus Martyrum. Geraldii Confessoris. Caxti Pape et Martyris. Unfrani Episcopi. Victoris Martyris. Lupi Episcopi et Confessoris. Luce Evangeliste. Herene Virginis et Martyris. Caprasii Martyris. Ursule et undecim milium Virginum. Servandi et Germani, 394.

Fructi Confessoris. Crispini et Crispiniani Martyrum. Vedasti et Amandi Episcoporum. Vincentii Sabine et Criste. Simonis et Jude Apostolorum, 396. Eustachii Sociorumque ejus Martyrum. Bellum de Benamarin. Claudii Sociorumque ejus Martyrum. Quintini Martyris, 399.

FESTA MENSIS NOVEMBRIS.

Festum Omnium Sanctorum, 399.

Octava Omnium Sanctorum. Quatuor Coronatorum Martyrum. Theodori Martyris. Menne Martyris. Martini Episcopi, 402.

Emiliani Abbatis. Bricii Episcopi et Confessoris. Clementis et Theodori Martyrum. Eugenii Archiepiscopi Toletani. Sperate et ejus comitum, 404.

Aciseli et Victorie Martyrum, 406.

Octava Sancti Martini. Romani Martyris, 408.

Crispini Confessoris. Cecilie Virginis, 410.

Chrisogoni Martyris. Catharine Virginis et Martyris. Vitalis et Agricole: et Facundi et Primitive Martyrum, 413.

FESTA MENSIS DECEMBRIS.

Eligii Episcopi et Confessoris. Barbare Virginis et Martyris. Nicolai Episcopi et Confessoris. Octava Sancti Andree. In Conceptione Beate Marie Virginis, 415.

Leocadie Virginis, 415.

Eugenie Virginis et Martyris, 418.

Columbe Virginis et Martyris, 419.

COMMUNE OMNIUM SANCTORUM.

Missæ unius Martyris, 421.
 Missæ unius Martyris Pontificis : vel Simplicis, 423.
 Missæ unius Martyris Simplicis, 424.
 Missæ plurimorum Martyrum sex capparum, 426.
 Missæ plurimorum Martyrum IV. capparum, 428.
 Missæ plurimorum Martyrum duarum capparum, 430.
 Missæ unius Confessoris Pontificis : et non Pontificis, 432.
 Missæ plurimorum Confessorum, 434.
 Missæ unius Virginis, 436.
 Missæ plurimarum Virginum, 438.

INCIPIUNT MISSE VOTIVE.

Missæ votivæ omnimodæ, 441.

A Missæ pro se ipso Sacerdote, 445.
 Missæ votivæ singularis, 446.
 Missæ pro iunioribus, 447.
 Missæ de tribulationibus, 449.
 Missæ pro Sacerdote vivo, 451.
 Missæ pro uno infirmo, 452.
 Missæ pro infirmis, 454.
 Missæ Defunctorum, et pro Episcopo, 456.
 Missæ pro uno Sacerdote Defuncto, 458.
 Missæ pro Diacono : vel Subdiacono, 460.
 Missæ pro uno Defuncto, 462.
 Missæ parvulorum Defunctorum, 463.
 Missæ pro fidelibus Defunctis, 466.
 Missæ Beate Mariæ Virginis, 467.

B

Ad laudem omnipotentis Dei, necnon virginis Mariæ matris ejus, omnium sanctorum sanctorumque, expletum est Missæ Nistum secundum regulam beati Isidori dictum Mozarabes, maxima cum diligentia perfectum et emendatum per reverendissimum in utroque jure doctorem dominum Alphonsum Ortiz canonicum Toletanum; impressum in regali civitate Toleti, jussu reverendissimi in Christo Patris domini D. Francisci Ximenes, ejusdem civitatis archiepiscopi, impensis nobilis Melchioris Gorrici Novariensis, per magistrum Petrum Bagembach Alemanum, anno salutis nostræ millesimo quingentesimo, die vero nona mensis Januarii.

APPENDIX PRIMA.

MISSA S. PELAGII MARTYRIS

A MOZARABIBUS CIRCA ANNUM DCCCXXX COMPOSITA.

Prudentius de Sandoval, episcopus Tudensis, in libro quem de Antiquitatibus civitatis et Ecclesiæ Tudensis Hispanice scripsit, ^a partem præcipuam officii et missæ sancti Pelagii martyris e vetusto suæ Ecclesiæ Codice edidit. Eandem missam socii Bollandiani ^b Actis sancti Pelagii adjecerunt; sed cum opus Sandovalii minime obvium sit, et Bollandiani missam sancti Pelagii, in partes sectam, et misis sancti Jacobi apostoli et sanctæ Eulaliæ interpolatam, ediderint, et pleraque ad laudes matutinas pertinentia missæ sancti Pelagii attribuerint, aliisque nonnulla extra locum suum collocaverint, opere pretium duxi missam sancti Pelagii, a Sandovalio editam, Missali Mozarabum, pro appendice, adjicere; ea enim, ut alia omittam, plane demonstrat Mozarabes, defuncte sæculo x, in missarum celebratione formam liturgiæ Gotho-Hispanæ constanter retinuisse.

^c Officium ad missam.

^d Beatus vir Alleluja, qui implevit Alleluja, desiderium suum Alleluja.

^e Oratio.

Deus qui sanctam nobis diem hujus solemnitatem Beatissimi Martyris tui illustrem passionem fecisti, adesto familiæ tuæ precibus ut cujus hodie festa celebramus, ejus meritis, et intercessionibus, ad ea quæ imitari cupimus applicemur.

^a Edidit enim iuvenes vespæ, horas nocturnas, et laudes matutinas, et missam, reliqua e communi unius martyris petenda omisit. In laudibus matutinis passio sancti Pelagii a Raguele scripta legitur.

^b Tom. V Junii, pag. 218.

^c Hunc titulum, aliosque qui in Codice Sandovalii desiderabatur, distinctionis gratia, characteribus italicis, apposui.

^d Bollandiani initium hujus missæ non agnoverunt. Nam partem haud exiguam matutinarum laudum pro officio ad missam assignant.

^e Hæc oratio verbatim desumpta est e missa communi unius martyris, pag. 421. Bollandiani pro ea

^f Lectio libri Sapientiæ Salomonis.

Fili in omni tempore crede ex fide Animæ tuæ hoc enim est conservatio mandatorum qui credit Deo attendit mandatis, et qui confidit in illum non minorabitur, timentis Dominum non occurrunt mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, et liberabit a malis.

^g Psallendo.

Salvum me fac Deus quoniam ingressus sum aquam usque ad animam meam infusus sum in limo profundi, et non est substantia, deveni in altitudinem maris, et tempestas demersit me, exaudi me Domine quoniam benigna est misericordia tua super me. ^h Deo gratias, intende mihi et libera me quia tribulor usque ad animam.

ⁱ Epistola Pauli Apostoli ad Corinthios.

Charissime Dominus mihi assistit, et confortavit me, ut per me prædicatio impleretur, et ut audiant omnes gentes, et liberatus sum de ore leonis. Liberavit me Dominus ab omni opere malo, et salvum faciet in regnum suum cælestem, cui gloria in sæcula sæculorum.

^j Lectio sancti Evangelii secundum Johannem.

In illo tempore Dominus noster Jesus Christus loquebatur discipulis suis dicens, quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus servus ille, quem cum venerit Dominus ejus, invenerit sic facientem, Amen dico vobis, quoniam supra omnia bona sua constituet eum.

perperam substituerunt orationem matutinarum laudum Te invocamus, etc.

^k Scilicet Ecclesiastici xxxii, 27-xxxiii, 1, 2.

^l Psal. lxxviii. Vers. 1-20. Hoc psallendo e missa sancti Clementis papæ et martyris, pag. 20, magna ex parte, desumptum est.

^m Illud Deo gratias locum non suum occupat, debetque reponi post ea verba Epistolæ Pauli apostoli, etc., est enim id quod populus respondebat postquam titulum lectionis audierat.

ⁿ Corrige ad Timotheum II, iv, 17-19.

^o Corrige, Secundum Mattheum, xiv, 45-48.

Lauda.

Alleluja. * Ecce servus meus suscipiam illum, electus meus complacuit sibi in isto anima mea.

* SFICM Sacrificium.

Ego Dominus creavi te, et dixi tibi, puer meus es tu, noli timere, egeni, et pauperes querebant te, et tu exaltabis eos, in Domino Deo tuo. * Vocavi te Dominus ad Iustitiam, et tenens manum tuam * exaltavit te, et constituit te in lucem gentium, * et aperias oculos caecorum, ut populus directi, et bassatus invocans me, * et tu exaltabis eos in Domino Deo tuo, Alleluja.

* Missa in die S. Pelagii.

Præclarum, præcelsumque diem, quem sancti

* Hæc verba desumpta ex Isaia XLIII, 1. Pro lauda canuntur in missa communi unius martyris simplicis, pag. 425.

* Bollandiani, has siglas minime attendentes, quæ procul dubio sacrificium significant, verba illa subiecta laude attribuant, nec ullam de sacrificio mentionem faciunt. Porro sacrificium hoc e missa propria sancti Laurentii martyris desumptum est, pag. 358. Verba autem ex Isaia XLI, 13, 14, 17; XLII, 6, 7, desumpta sunt.

* Hic opponi debet sigla γ.

* Exaltavit te. In Missali est confortavit te.

* Ut aperias. In Missali aperire.

* Directi. In Missali: Ut populus directus et vastatus invocans me.

* Hic opponi debet sigla δ.

* Illud alleluja abundare videtur, et aliunde laxatum.

* Pelagius, natione Hispanus, in Gallæcia nobilissimus et Christianis parentibus natus, avunculum habuit Hermoygium Tudensem episcopum, qui, Ordonium II regem in acie ad Vallem Juncariam secutus, a Mauris captus, et Cordubam ductus, carcere clausus est; pacto autem libertatis pretio, dum pecunia colligitur, Pelagium, e sorore nepotem, obsequium dedit, puerum decennem. In domi casto pieque institutus, nec, pro ætate, litterarum expertus, Cordubæ in custodia, annis tribus cum dimidio, ita vixit, ut cunctis qui eum noverant admirationi esset. Illi enim, præter eximiam corporis formam, vultusque veneratorem, aderat pietas in Deum singularis, prudentia supra ætatem, modestia rara. Apud Habbarrahamanum IV, Cordubensium tyrannum, ob præstantem pulchritudinem, sæpius multumque laudatus, ejus jussu e custodia in aulam vocatur, splendide indultus, tyranno sistitur, cui cum placuisset (et erat jam pubertati proximus) inter ephebos aulicos mox ascribendus, jubetur Christum ejurare, et Mahometem Dei prophetam agnoscere. Exhorruit Pelagius, se Christianum esse dixit, eoque nomine unico gloriari. Ipsum quoque tyrannum qui, quasi blandiendo, eum procaciter atrectare aggressus fuerat, verbis graviter increpuit, rejectique, eademque animi constantia iis obstitit qui blandimentis allicere ad obsequendum regi barbaro, aut minis, et terroribus, ad impietatem impellere nitebantur. His respondebat sibi pro Christo ludibria, tormenta, et mortem pati, optatum esse atque decorum; illis vero regis gratiam opesque oblatas, pietatis castimonizque dispendio, obtinendas, contemnere se atque respuere. Vestemque aulicam exuens, ut carceri suo restitueretur flagitabat. Hæc cum Habbarrahamanus fuisset relata, immanis tyrannus, quem debuerat incolumem repræsentare, ut pote obsidem, satellitibus suis Pelagium necandum tradidit; a quibus diu cruciatus, membratimque cæsus, capite amputato, interfectus est. Corpus exanime martyris, ejusque caput, in Bætim fluvium projecta, Christiani sustulerunt; caput in coemeterio sancti Cypriani, corpus in coemeterio sancti Genesii honorifice tumularunt. Passus est sanctus Pelagius anno ætatis suæ tertio decimo, mense ferme sexto, die Dominica, vi Kalendas Julias, anno æræ Christianæ 325. Historiam passionis ejus

A Martyris Pelagii nobis cruer consecravit, passio invenit, meritum sublimavit, fratres Charissimi, intente votis evehamus, ac virtutum plausibus extollamus, in quo quidem iste beatissimus Martyr carnis deposuit tunicam, et cæli adeptus est gloriam, siquæ de numero accitus fidei, propapia genitus Christianorum, pro Christo moriens, supernum ascendit Thronum. Hic namque carceris angustias perpassus, ferri compeditus oneribus, non adhæsit sæculi blanditiis, sed pro hoc mercavit Regnum, nullis unquam finiendum sæculis: perierat autem ab eo appetitus sæculi, cesserat amor mundi, quia nullis penis succumbere adquevit fragilitatibus sæculi humani, nam ergastulis conclusus, cum ejus sodales voluptuose

Raguel presbyter Cordubensis brevi postea scripsit, eandem Roswita, monialis Glandesheimensis, in Brunsvicensi, poetria celeberrima, litteris commendavit. Hæc carmine Latino, Raguel prosa, ambo auctores synchroni, sed Ragueli potior fides habenda, qui Cordubæ scripsit, et cum iis collocutus fuerat qui Pelagium in carcere noverant, et cum iis qui ejusdem passioni interfuerant; at Roswita, ab Hispania finibus longius remota, quædam orandi carminis causa, alia ex vulgi opinione, et ex itinerantium narratunculis collecta, suo inseruit carmini, quæ rerum gestarum veritati non satis congruunt. Contra Raguelum opponunt eum sanctum Pelagium de facie non novisse, nam quæ de moribus ejus et martyrio narrat, fama publica, et testimonio eorum qui cum martyre carcere clausi erant, didicisse se indicat; unde concludunt Raguelum Cordubæ non scripsisse. At male; pauci enim fas erat carceres regios frequentare in quibus obsides et bello capti clausi detinebantur, nec presbytero Christiano facilis erat aditus ad aedes tyranni in quibus Pelagius martyrium fecit. Unde consequitur quidem Raguelum nec carceres regios, nec regias aedes frequentasse, at minime consequitur eum Cordubæ tunc temporis versatum non esse quando sanctus Pelagius in ea urbe obses detinebatur, et martyrium fecit. Aliud Ragueli opponunt eum scilicet diu post martyrium sancti Pelagii scripsisse. Narrationem enim ita orditur: Igitur temporibus illis, etc., quæ verba, ut Bollandiani (T. V Jun., pag. 205, n. 6) animadvertunt, notabile temporis intervallum significant. Unde concludunt Raguelum diu post martyrium sancti Pelagii scripsisse. Sed hoc etiam male concludunt. Nam etiam hæc formula in illo tempore, aut temporibus illis, quæ lectionibus sacris præmitti solet, elapsum tempus significet, haud tamen spatium certum atque determinatum elapsi temporis, sed modo brevius, modo prolixius, indicat. Quare si ponamus, quod puto credibile, Raguelum circa annum 950 scripsisse historiam passionis sancti Pelagii, ut in ecclesia legeretur, illud temporibus illis si referatur ad annum 921, quo, teste Mariana (Lib. vii, cap. 20), ad Vallem Juncariam pugnatum est, spatium novem circiter annorum significat; si si referatur ad initium illius belli quod Habbarrahaman IV, fretus auxiliis Tingitanis, adversus Ordonium II Legionensem regem gessit, cum id, teste eodem Mariana (Ibid.), anno 918 contigerit, spatium annorum duodecim significat. Ceterum Acta passionis sancti Pelagii a Raguele composita Prudentius de Sandoval, in officio Mozarabico sancti Pelagii, e veteri manuscripto Codice Ecclesie Tudensis, et Ambrosius Morales, in fine Operum sancti Eulogii, et vetusto Codice Gothicis litteris manuscripto, bibliotheca regie Scorialensis, ediderunt. Codex Scorialensis, qui ex insigni monasterio sancti Petri de Cardena, ordinis sancti Benedicti, ad bibliothecam regiam Scorialensem delatus fuerat, in margine nomen auctoris scriptum exhibuit. Raguel presbyter doctor fuit hujus passionis Cordubensis, quæ verba Morales ita disposuit ut sint: Raguel presbyter Cordubensis, doctor (id est, auctor) fuit hujus passionis.

voluptuose viverent, iste uno eodemque modo, corpus servabat intactum, solique Deo, summum indefesse mentis dirigebat obitum: hunc igitur apud Deum, dilectissimum, advocemus in auxilium, ut suis mereamur precibus, quæ nostra nobis subtrahunt merita, ac scelera abluant consueta, deponamus namque quod ipsi male ingressi sumus vivendo diaboli suadentis, ac divinis decidendo a præceptis, et quia nostris non confidimus meritis, hujus precemur suffragium Martyris qui, gladio descensu (sic), sempiternæ gloriæ obitum beatitudinis, opitulante ipsius misericordiae Domini nostri, qui vivit ac regnat in sæcula sæculorum.

Alia Oratio.

Æterne omnipotens Deus, qui ullis absque prædentibus meritis, vocas ad te peccatores, ac tuos misericorditer ditas famulos, tu nobis hunc testem tuum Beatissimum Pelagium prorogæ Patronum, qui pro te Sanguine suo, incomparabile meruit pervenire ad præmium: habeat te concedente, fidelis curam gregis, qui supplicium non reuinit subira passionis, atque perditionis, qui veritatem non tacuit Regi, nomine solummodo glorians unigeniti tui, indefesse pro nobis intercessores accedat tibi, ut inter ærumnas sæculi careamus vitiis, nullisque inhereramus deceptionum illecebris, acique, per hunc Martyrem tuum, te Dominum habeamus propitium, quo offerendum fructus multiplices, et uberes frugum redditus efficere solita pietate digneris, nullis igitur a te præcipitemur lapsibus, nullis evocemur scandalis, qui propriis emergere a pectoribus nequeamus omnino viribus: quæpropter te rogamus esse nobis placidum, qui nos ad tuam fecisti imaginem, et per baptismatis reformatam tuncionem. Amen, te auxiliante.

Post nomina.

Largire propitius immense Deus votis Ecclesie

* Cordubenses, more venusto, martyres in persecutione Arabica passos statim a morte coluisse, sanctus Eulogius haud obscure indicat, nam de martyrio Floræ et Mariæ virginum ad Alvarum Cordubensem scribens: *Ipsæ, inquit, die quo gloriosarum nobis relatæ est, sub confessione nominis Christi, interitus futuræ, omnes ad orationum arma currentes, horam nomini in Dei laude percolimus, ac delinapsæ ætatis triplidit, vespertinum, et missale sacrificium, ad honorem et gloriam nostrarum virginum celebravimus, concilique nos illarum patrocinio tutandos committimus.* Unde apparet Eulogium, aliosque, qui cum Floræ et Mariæ carere clausi fuerant, pro virginibus orasse, cum eas ad locum martyrii duce cognovissent; at postquam cognoverunt easdem, pro Christi nomine, gladio cæsas esse, non pro illis ulterius orasse, sed eas statim inter martyres colere coepisse, preces ecclesiasticas et missam in honorem earum celebrasse, et se illarum patrocinio tutandos commisisse. Juxta hæc, in Hispania receptam disciplinam, ambigendum non videtur quin Cordubenses sanctum martyrem Pelagium, statim a morte, venerati sint. Id certe ex Sandovallo constat (*Hist. Eccl. et civit. Tudæ.*, f. 62), nomen Pelagii apud Hispanos adeo celebre fuisse, ut tertio a passione ejus anno ecclesias illi in Castella et in Gallæcia jam dedicate fuerint. At linguunt Cordubenses ausos non fuisse eum inter martyres colere, in quem Saraceni, tanquam in reum, gladio animadverterant. Eadem ratione probare possunt priscos fideles nullos martyres coluisse, saltem in illis urbibus in quibus passi sunt, quod plane falsum est. Et ex sancto Eulogio, uti mox dicebamus, satis constat Cordubenses martyres suos statim a morte coluisse, neque id ignotum Saracenis, neque ab illis vetitum fuit. Videbant Saraceni, Cordubenses, corpora martyrum, in flumen projecta cum honore, ac solemniter Ecclesie cantu, populi que fidelis concursu, ad ecclesias et cimiteria sepelienda deferri, nec tantum splendente sole, sed noctu etiam, et quâvisque magno lumine copia, et insigni frequen-

tia, tui Martyris Pelagii suffragium supplicantis, quam alacriter ad tuum altare munus deferre inspicis proprium. Etiam aliter tacito fundit suspiria, aliter in lacrimas prorumpit mente compuncta: fote quoque simpliciter erat, ille genis pavimentum? berride non desinit. Sed tu Deus noster inspicis mentes ac probas singulorum conscientias, ideo quesumus tuis oculis effice placidum quod humana miseria utcumque offert compuncta, reuera nuda conscientia, te coram quo nostrum stare poterit? quem sancti tremunt, ac multiplices Deorum conventus expavescent, quapropter, vel adflicte rogamus, ut nos tua præveniat misericordia, et nobis ad te reditum conferendo, et defunctis fidelibus requiem largiendo, ut utrumque habeas gratis indefessum, quos tremulos ante te propriis esse cernis conscientia. Amen.

Ad Pacem.

Accedentes ad te Domine Sacerdotes, quos ex officio debuit cunctos cogito commendare fideles, non incurramus merita ullo modo propria, sed, te præstante eriuina mereamur evadere patrata, exaudi quæsumus precem Ecclesie Tudæ, quam, tuis nobis, in honore Martyris tui Pelagii delibat, ac singulorum occurre precibus, qui hunc Martyrem tuum vitis repugnantem dignum tuis fecisti esse conspectibus, deferat nostram coram te quesumus obsequiam, qui tibi placuit pro passione, succurrat miseris prece, erigat prostratos assidue, qui te infidelis confessus est coram Principe, quos nostrum sane ad te facile audebit oculos erigere quos tabes conscientie premit, lapsus inclinat, fœda indecenter consuetudo curbat, lenta quoque animi remissio erigere non sinit, sed, quod peius est, inscitiam impudenter agere propellit, adelines ergo te rogamus ut omnibus in commune adsit Patronus, qualiter, te propitio, dissidentes ad pacem, et pacifici indefessam charitatem retinent unitatem. Amen, per te qui es.

fla martyrum, fusera daceret, ut sanctus Eulogius (*In Apologetico martyrum, in Memoriali sanctorum, l. II, c. 1, et alibi passim*) docet, nec ignorabant Saraceni hos honores, non quibuslibet fidelium cadaveribus, sed eorum duntaxat persolveri qui fidei causa mortem obierant, nam eam maxime ob causam Saraceni, cadavera eorum quos fidei causa interfecerant, in flumen, saxis alligata, demergebant, aut igne comburebant, et cineres in flumen mittebant, ne Christiani reliquiis potirentur. Imo, ut sanctus Eulogius in Apologetico Martyrium scribit: *Nam nulli a turba gentium (ita Saraceni appellant) sumebant lapillos fluminis, qui crure martyrum erant conspersi, et lymphis abluentes, projiciebant in pelagi, ne Christiani existerent in emolumento tyrannorum.* Cum igitur Saracenis notum fuerit cultum martyrum iis deferri, quos ipsi, religionis causâ, interfecerant, neque hanc Christianorum praxim lege ulla prohibuerint, non videtur dubitandum quin sancto Pelagio, statim a morte, tanquam martyri, commune officium celebratum fuerit, ac deinde officium proprium, in quo, de more, Acta passionis ejus legebantur, a llaguela, presbytero Cordubensi, composita.

b Forte legendum *barrere* non desinit, *barrer* Hispanice idem sonat quod Latine *verrere*, genis terram *barrere*, seu *verrere*, dici possunt, qui vehementius orantes, vultu ac genis ecclesiam pavimentum prostrati comprimunt.

c Utrumque. Forte: *Ut utrinque habeant gratiam indefessam, quos, etc.*

d Sanctum Pelagium in Gallæcia natum esse Raguel aperta scribit, idem tenet auctor hujus missæ, et in hymno officii canitur *ortus Gallæcia*. Sandovalus (*In Hist. Eccl. et civit. Tudæ*) contendit Pelagium Tudæ natum esse, cui faveat hæc oratio in qua Tudenses Pelagium martyrem suum prædicant, quod plane significat Pelagium apud Tudenses aut natum, aut saltem educatum fuisse.

INLATIO.

Gratias tibi omnipotens Deus agere dignum est, pulchrumque satis ac sanctum est, valde congruum, ac nobis semper commodum esse convenit, per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum, per quem utique hic Martyr Pelagius nec vitiorum inhæsit gurgitibus, nec delictarum cessit flagitiis, sed tibi semper extitit intrepidus, cui ante passionem fortiter famulabatur illuminatus. Hic in occidentali plaga oriundus Galliciam a patrum habuit fundum, sed Cordubæ, dante Deo, perspicuum suscepit Martyrium: et quia variis, occulto, arcanoque Dei consilio, electi occasionebus ac cælum rapiuntur, patula extitit procul dubio causa actionis, qua, hunc nostrum patronum Martyrem tuum, corpore passum Cordubæ, Tuda suscepit latibundum, erat quidem hujus Pelagii a Patruis Hermoygius Episcopus Cordubæ carcere tentus, qui ut evaderet ergastuli periculum, c pro se hunc dedit puerum, testem Alumnus: unde, illo evadente, Pelagius iste susceptus est in carcere: ubi vero ferri onere præpeditus, futurum quodammodo præmeditabatur Martyrium, cuius sæpe animus intente penetrabat cælum, et licet ad Patriam adhuc humanitus redire disponderet, a proposita sibi rigore haud quaquam mollescebat, quia carcerem ardua pro poenitentia esse cogitabat: nam psallendi quotidie modum adhibuerat, a cui tanta Christi gratia intus illuminatrix aderat: verum ejus præcordiis abditæ mature sonueras (sic), audi filii, et vide quia concupiscit Rex speciem tuam: hunc impudice Tyrannus audebat redamare, putans eum suis

a Patruis. L. Patrum. Scilicet in Gallia patres, id est, parentes, pater et mater, Pelagii latifundia possidebant.

b Hermoygius dicitur sancti Pelagii patruus, quæ vox hoc loco fortasse pro avunculo adhibetur. Mariana (*De Reb. Hisp.*, l. vii, c. 20) scribit Pelagium fuisse Hermoygii episcopi sororis filium. Raguel, in passione sancti Pelagii, et Sampirius Asturiciensis episcopus, scriptores synchroni, sicut sanctum Pelagium sobrinum fuisse Hermoygii episcopi, ad sobrinum Hispanis nepos est sive e fratre, sive e sorore natus.

c Sampirius Asturiciensis episcopus, scriptor coævus: Christiani, inquit, et Agareni obviamerunt sibi in valle quæ dicitur Juncaria; et multi corruerunt ex nostris; etiam duo episcopi, Dulcidius Salmaticensis, et Hermoygii Tudensis, ibidem sunt comprehensi, et Cordubam adducti; et pro isto Hermoygio episcopo ingressus fuit obses sobrinus ejus sanctus Pelagius Cordubæ; deinde posuerunt eum in carcerem, qui postea pervenit ad martyrium. Cæterum Hermoygius, post martyrium sancti Pelagii, abdicato episcopatu, ad monasterium sancti Christophori Labrigiense se contulit: ibique defunctus, inter sanctos confessores ab eccolis colitur, ut, præter alios, referunt Sandovalius (*Hist. antiq. civ. et Eccl. Tuden.*) et Joannes Tumaus (*Martyrol. Hisp.*, die 26 Junii).

d Pelagius, inquit Raguel, caute in carcere vivebat, ubi ferme annorum decem ætate inclusus fuerat. . . . . Erat enim castus, sobrius, quietus, cautus, orationibus vigili, lectionibus assiduus, dominicorum præceptorum non immemor, bonorum colloquiorum ascitor, malorum expers, risui non facilis. . . . Sic præterea mente vel corpore servabat integritatem, ut putares non nisi futurum martyrium præmeditare.

e Auctor hujus missæ redamare adhibet pro amare, persuasus pro suavis, et mallet pro vellet.

f Regna. Forte legendum: Cuncta sibi sprevit regni munera illata, ut infra, in oratione post sanctus legitur.

g Raguel distipecte scribit sanctum Pelagium non modo fidei, sed etiam castitatis conservandæ causa mortem subiisse: Intus, inquit, Pelagius erat, instructor Christus, qui foris erat formæ illuminator, eumque digne regebat ut bina, tam virginitatis quam passionis, uberius corona ditatus, duplicem ferret de hoste triumphum, cum ei divitias abhorreret, et vitiiis non cederet;

A aptum vitiiis fore. Sed stetit intrepidus, cui tu non deerat omnino intus, qui namque advocatus veniens, ac persuasus ut Christum negare nallet, audiens illico cuncta sibi sprevit f Regna illata, eundem Christum Dominum nostrum, voce prædicans libera. Habeto, inquit, o Rex, tuisque cum perditis, solus munera, nam me tibi aquiescere f non posse intus m. . . . . qui dicit: nam ego Deum habeo, quem tu miser ignoras, cui omnia genuflectunt, qui sanctis Regnum, ac perditis promissit supplicium: verum quia per multas nos tribulationes pervenire oportet ad Regnum, ideo paratus sum, qualem vis pande interitum. cui Rex, o inquit, Pater aut Christum nega, aut m. . . . . gladium suscipit, ac duriter inter poenas animæ exhalabis. unde Pelagius sanctus, Christianus sum, ac fui, et ero, idcirco mori non timeo. quem fortiter stantem, post multas poenas. . . . . membratim gladius discrevit, atque inde cælum spiritus petiit, qui inter supplicia Christum confiteri non destitit. . . . . o vere Martyr in cælis, quia testis fuisti in terris, clementissime fautor occurre votis nostris, per te lapsus veniat ad poenitentiam, ignarus ad Doctrinam, reger ad salutem, defunctus ad requiem, quare acclines petimus æterne Deus, per hunc Martyrem tuum, nobis fave propitius, clemens occurre interpellatus, nostris tibi oblati muneribus semper adesto pius, cui merito.

PS. SCS. Post Sanctus.

Ille Hymnus, Domine, in excelsis ab Angelis, iste Hymnus a sanctis i præcinier . . . . . omnibus vere est sanctus, vere est benedictus Dominus noster

ergo merito duplum pervenit ad bravium. Roswita quoque scribit Pelagium martyrem, pudicitæ consecutum esse laureolam cælesti luce coruscant, qua bene servata fulget pro virginitate. Raguel etiam refert, cum rex eum joculariter tangere vellet, sanctum Pelagium dixisse: Tolle, canis, manum; nunquid me effeminatum tuis similem existimas? et Roswita addit eum pugno tyrannum percussisse.

h Raguel refert Habbarraghmanum, cum Pelagium in fide Christi retinenda constanter perseverare, atque in suis se desideritiis spretum esse, intelligeret, ira stimulatum, satellitibus suis dixisse: Appendite illum in forcipes ferreas, atque strictim tandiu sursum deorsum vicissim levantes deponite, quousque aut animam exhalet, aut Christum esse Dominum deneget. Apparet forcipes istas ferreas, quas Sandovalius Hispanice dixit In garrucha de hierro, supplicium fuisse illi haud absimile quod Itali chordam, sive funem, nominant, quo noxi passim puniri solent. Pergit Raguel, quod supplicium beatus Pelagius forti animo pertransiens, stabat intrepidus, plura pro Christo pati non recusabat, cujus immobilem constantiam cum rex videret, jussit eum membratim gladio scindi et in flumen projici; qua ministri potestate accepta. . . . . alius brachium radicitus amputavit, alius tibias desecavit, alius etiam cervicem ferre non destitit; et dum martyr Christum invocaret, manus quas ille ad Deum levabat, illi gladio amputabant, quibus apparet Pelagium in paries dissecium, tandem, capite amputato, martyrium complevisse. At Roswita nec forcipibus ferreis tortum, nec membratim cæsum fuisse Pelagium cecinit. Sed immane quoddam et vix antea auditum mortis genus excogitavit, ait enim tyrannum ira furentem quod, impacto pugno, Pelagius illi sanguinem elicerit, jussisse martyrem:

Trans muros projici jactum funds machinali, Crebro bellantes saxis que perdidit hostes.

Subditque Pelagium transflumen balista projectum, in cautes illæsum decidisse, ac postea a satellitibus tyranni inventum, capite fuisse diminutum. Unde ista Roswita hauserit, non satis constat, ac certe potior est Ragueli fides habenda, cui auctor hujus missæ subscribit.

i Præcinier. Forte: Iste hymnus a sanctis præcinier convenit in cælis.

Jesús Christus filius tuus, a quo est roboratus Pelagius, ut nec mori timeret, neque veritatem interrogatus taceret, persuasus namque a Præsidente, ut copiosa Regni munera acciperet, et Christum negaret, et ita Regi corpus servet horandum... unde petimus, per hujus interventum, ut hæc sanctificentur munera data, ac multiplicis^b ditentur tuo altari sacrificia imposita, qualiter omnes qui ex his libaverit muneribus^c per te . . . . ., atque ab adversis, qui.

Post pridie.

Veni sancte Spiritus, et in laud. . . . . Sacrificiis que omnis^d . . . . . Ecclesia in honorem Martyris tui Pelagii sacratissimæ passionis, quique a te adjutus, pœnas superavit, terrores vicit, gladium non timuit perferre, quo tecum sine fine regnare meruit: iste tuus est, Domine famulus, in agone præcipuus, in vita cautos, in doctrina strenuus, in morte laudabilis, in Regno sublimis: per quem te petimus habere propitium, quo nos et de manu eruas diaboli, et consortes efficias Regni tui: nosti igitur Domine quantum nos hostis insidiatur antiquus, et ideo nullum de nobis habet quem lucretur, quos una Mater Eccl. per regeneratio in undam ablutos esse gloriatur: floreat in nobis gratia doni æterni a quo hæc munera sanctificentur, et per quem sanctificata sumantur: redundet quidem in visceribus nostris oblatio tua, sicut multiplicis sancti Martyris tui profuit ad coramam.

Ante Orationem Dominicam.

Suscipe omnipotens Deus hujus preces fidelissimi conventus, qui se tuis cotidie adeliis commendat

^a Custodes corporis regum Saracenorum in Hispania nobiles erant ephēbi, pueri militares regis, et tirones regis dicebantur, annomis regalibus in palatio, tanquam in schola militari, alebantur.

^b Ditentur. Forte, ac multiplici spiritus benedictione ditentur tuo altari sacrificia imposita.

A conspectibus, quo hunc Beatissimum Martyrem tuum Pelagium, quem prompta celebrat obsequia apud te habeat interventorem, cujus tu largire dignatus es martyrii palmam. . . . . rescinde quamvis dura nostræ mentis præcordia, et ariditatem irriga benedictionis ubertate gratuita, quatenus, te favente libera nostra tibi serviat vita, quæque malæ consuetudinis more, in. . . . . er labitur ad inlicita. . . . . de manu insidiantis, ac tuis semper serva in castris, cui nos adjicias a facie. . . . . quos consuevit bonitate, e terris docuisti orare. . . . . ere. . . . .

Benedictio.

. . . . . qui vos de supplicio eruit mortis, communicare faciat Pelagii meritis beatissimi Martyris. Amen. . . . . ut per quem ille passus colorum. . . . . Regnum. . . . . atque. . . . . per pat. . . . . suf. . . . . ex. . . . . cia testis. . . . . magna est. . . . . ris tui, co. . . . . stionis, o Beate qui sul. . . . . nos quos carni in me. . . . . tate aspicias fragiles. . . . . et opere justifi. . . . . et gratia votorum exornes. . . . . et qui non habemus honorum operum fiduciam susceptione ejus festivitatis remissionem criminum capiamus obtinam. . . . .

Post Communionem.

Deus omnium sanctorum splendor mirabilis qui præsentem honorabilemque Martyrem tuum prædicare jussisti: da populo tuo eruditionem gaudiorum, ut qui hunc colimus diem, ^a et voces psalimus verbis, munera capiamus Regni celestis. Amen. Dominator Domine mitissime. ^f Kyrie eleison. . . . . Ions, origo lucis perpetua. . . . .

^a Forte, per te tueatur.

^f Illic locus suppleri potest: et in labere sacrificiis, quæ omnis offert Tudensis Ecclesia.

^a Forte legendum: et voce psallimus vera.

^f Sunt hæc preces diaconicæ, positæ extra locum C suum.

APPENDIX SECUNDA.

Quamvis fragmentum vetusti Calendarii Hispani, quod Franciscus de Pisa, anno 1595, Toleti ediderat, a Joanne Pinio (Tract. historico-chronol. de liturgia Hispanica, cap. 9, sect. 4), iterum editum sit, tamen, quia ad notitiam festivitatum et juniorum Ecclesiarum Hispaniæ multum confert, illud hoc loco adjicere placuit, etque subijcere Kalendarium integrum, e Missali et Brevario Mozarabum, ex laudato fragmento, atque ex Orationali Gothico collectum, quod, donec Kalendarium Gotho-Hispanum e Bibliothecarum latebris prodiret, ejus vices utriusque supplere possit.

FRAGMENTUM VETUSTI KALENDarii A FRANCISCO DE PISA EDITI.

MENSIS JANUARIUS.

Dies XXI. i. dies habet horas x.

Nox XIII.

Kal. Circumcisio Domini nostri Jesu Christi.

III Non. Sanctæ Columbæ virg. senonas.

III. Jejunium observatur tribus diebus.

II.

Nonis.

VIII. Idus. Appatio. quod est Epiph.

VII. Sancti Juliani, vel comitum mar. Antiochia.

VI. ^a Sancti Luciani presb. mar. Eliopoli.

V. Sanctorum XL. mar. Constantina.

III. Sanctæ Serene virg. mar.

III.

II.

Idus.

XVIII. Kal. Febr. Sancti Felicis Nola.

XVIII.

XVII.

XVI. Policarpi, et Antonii.

XV.

XIII. Sancti Sebastiani, et Comitum. Roma.

^a Sancti Luciani, Eliopoli. Lege Helenopoli. Nam sanctus Lucianus Drepani sepultus est, quem locum

XIII. Sanctorum Agnetis, et Emerentianæ.

Roma.

XII. Sanctorum Fructuosi epi. et Eulogii diaconorum. Tarracona. Mar.

XI. Vincentii levitæ mar. Valentia.

X. Obitum dñi Ildelfonsi. epi. Toleti.

VIII. Sancti Babilæ epi. et trium Puerorum. Antiochia.

VIII.

VII. Caput Februarii apud Ægyptios.

VI.

V. Sancti Tyrsi, vel comitum. mar. Grecia.

III.

III.

II.

MENSIS FEBRUARI.

Dies XXVIII. III. dies habet horas xi.

Nox XIII.

Kal.

III Non.

III.

II.

Nonis Sanctæ Agatæ virg. mar. Catania.

Constantinus, a matris suæ nomine, Helenopolim appellavit. Vide notas pag. 556.

VIII. Idus.
 VII. Sancte Dorothea, vel comitum. mar. Cap-
 padocia.
 VI. Sancti Marci : : : evange. mar.
 V.
 IIII.
 III. Kalend.
 II.
 I.
 Idus.
 XVI. Kalend.
 XV.
 XIII.

XIII. Sancti Pantaleonis.
 XII.
 XI.
 X.
 IX.
 VIII. Cathedra sancti Petri apostoli.
 VII.
 VI. Sancte Juliane virg. et mar.
 V.
 IIII.
 III.
 II.
 I.

KALENDARIVM GOTHO-HISPANVM.

Collectum e fragmento Kalendarii Francisci de Pisa, ex Orationali Gothico, et e Missali et Breviario Mozarabum.

MENSIS JANUARI.

I. KALEND. Circumcisio Domini.
 II. IV. Non.
 III. III. Jejunium.
 IIII. Pr. Non. Jejunium.
 V. Nonis. Jejunium.
 VI. VIII. Id. Apparitio Domini.
 VII. VII. Juliani et Basilisse mar.
 VIII. VI.
 IX. V. * Sanctorum quadraginta martyrum.
 X. IV. Sancte Serene virg. mart.
 XI. III.
 XII. Pr. Id.
 XIII. Idibus.
 XIV. XIX. Kal. Feb. sancti Felicis Nolani.
 XV. XVIII.
 XVI. XVII.
 XVII. XVI. Polikarpi et Antonii.
 XVIII. XV.
 XIX. XIV. Sebastiani et comitum. mar.
 XX. XIII. * Luciani presbiteri. mar.
 XXI. XII. * Agnetis virg. et mar.
 XXII. XI. Vincentii levitæ. mar.
 XXIII. X.
 XXIV. IX. Babila episc. et trium Puerorum. mart.
 XXV. VIII.
 XXVI. VII.
 XXVII. VI.
 XXVIII. V. Tyrsi mart.
 XXIX. IV.
 XXX. III.
 XXXI. Pr. Kal. Feb.

MENSIS FEBRUARI.

I. KALEND.
 II. IIII. Nonis.
 III. III.
 IIII. Prid.
 V. Non. Agathe virg. mar.
 VI. VIII. Id.
 VII. VII. Dorothee virg. mar.
 VIII. VI. Marci evangelistæ. mar.
 IX. V.

* Sanctorum quadraginta martyrum. Horum meminere Breviarium Mozarabum, et fragmentum Kalendarii a Francisco de Pisa editum, in quo *Constantina*, id est, *Cirius* in Numidia, aut passi, aut sepulti perhibentur.

* Serene. Hanc e citato fragmento Pisano habemus.

* Luciani. Hunc hac die signavi, Missale nostrum secutus.

* Agnetis. Orationale Gothicum et fragmentum Pisanum hanc xiii Kalend. Februarii signant, ut locum sancto Fructuoso facerent. Videnotas pag. 559.

* Fructuosi, etc. Cur hac die signentur dixi in notis pag. 568.

B X. IIII.
 XI. III.
 XII. Pr. Id. Eulalie Barcinonensis. v. m.
 XIII. Idib. * Fructuosi ep. Augusti et Eulogii diaconorum. mart.
 XIV. XVI. Kal.
 XV. XV.
 XVI. XIV.
 XVII. XIII.
 XVIII. XII. * Pantaleonis.
 XIX. XI.
 XX. X.
 XXI. IX.
 XXII. VIII. * Cathedra sancti Petri apostoli.
 XXIII. VII.
 XXIV. VI. Matthei apostoli et Julianæ virg. et mar.
 XXV. V.
 XXVI. IIII.
 XXVII. III.
 XXVIII. Prid.

MENSIS MARTII.

I. KALEND.
 II. VI. Non.
 III. V. * Emiteii et Celedoni mar.
 IIII. IIII.
 V. III. etc.

MENSIS APRILIS.

MENSIS MAII.

I. KALEND. Torquati et comitum confess.
 II. VI. Non.
 III. V. Inventio sancte Crucis.
 IIII. IIII.
 V. III.
 VI. Prid.
 VII. Nonis.
 VIII. VIII. Idibus, etc.

D Dominica Pentecostes præmittitur Jejunium quatuor dierum.

MENSIS JUNII.

I. KALEND.

* Pantaleonis. Hunc e fragmento Pisano desumpsi. Ejus caput ex Africa in Galium delatum fuit. Vide pag. 602.

* Cathedra. De hac festivitate fragmentum Pisanum et Orationale Gothicum agunt.

* Tempore quadragesimali, et tempore paschali nullæ a Gotho-Hispanis festivitates sanctorum celebrabantur. Quare festivitas sanctorum Emiteii et Celedonii quæ ineunte Martio, et festivitates sanctorum Torquati et Comitum, et inventionis sancte Crucis quæ ineunte Maio signantur, aliis diebus celebrabantur, quotiescunque in tempus paschale, aut quadragesimale incidebant.

II. III. Non.
 III. Id.
 III. Prid.
 V. Nonis.
 VI. VIII. Id.
 VII. VII.
 VIII. VI.
 IX. V.
 X. IIII.
 XI. III.
 XII. Prid.
 XIII. Idib.
 XIV. XXVIII. Kal. Jul.
 XV. XVII.
 XVI. XVI. Adriani, et Natalis mart.
 XVII. XV.
 XVIII. XIII.
 XIX. XII.
 XX. XI.
 XXI. X.
 XXII. IX.
 XXIII. VIII.
 XXIV. VIII. Nativitas sancti Joannis Baptiste.
 XXV. VII.
 XXVI. VI. ^a Pelagii mart.
 XXVII. V. ^b Zoili mart.
 XXVIII. IIII.
 XXIX. III. Petri et Pauli Apostolorum.
 XXX. Prid.

MENSIS JULII.

I. KALEND.
 II. VI. Non.
 III. V.
 IIII. IIII.
 V. III.
 VI. Prid.
 VII. Nonis.
 VIII. VIII. Id.
 IX. VII.
 X. VI.
 XI. V.
 XII. IIII. Marcianæ virg. mart.
 XIII. III.
 XIV. Prid.
 XV. Idibus.
 XVI. XVII. Kal. Aug.
 XVII. XVI. Justæ et Rufinæ virg. mart.
 XVIII. XV.
 XIX. XIV.
 XX. XIII.
 XXI. XII.
 XXII. XI. Mariæ Magdalene.
 XXIII. X.
 XXIV. IX. Crispinæ virg. mart.
 XXV. VIII. ^c Jacobi apost.
 XXVI. VII. ^d Christophori et comitum mart.
 XXVII. VI. ^e Cucufatis mart.
 XXVIII. V.
 XXIX. IIII. ^f Felicis Gerundensis mart.
 XXX. III.
 XXXI. Prid.

MENSIS AUGUSTI.

I. KALEND. Maccabeorum mart.

^a Pelagii. Is in persecutione Arabia passus proprie ad Mozarabes pertinet.

^b Zoili. Hunc Breviarium Mozarabum et Prudentius (*Hym. 4 de Coron.*) inter martyres Cordubenses commemorarunt. Prudentius Zoellum nominat.

^c Jacobi non satis constat quo die Gotho-Hispani hunc Apostolum coluerint.

^d Christophori dies ejus certus Missali nostro non constat, nisi quod ejus Missa inter Missam sanctæ Christinæ, et Missam Sancti Felicis ponatur.

^e Cucufatis. De eo Breviarium Mozarabum, et Prudentius (*Hymn. 4, de Coron.*), agunt.

^f Felicis. Hunc Missale nostrum exeunte Julio,

A H. IV. Non.
 III. III.
 IIII. Prid.
 V. Nonis.
 VI. Id.
 VIII. Id. Justi et Pastoris mart.
 VII. VII.
 VIII. VI.
 IX. V.
 X. IIII. ^g Sixti papæ, et Laurentii mart.
 XI. III. Hippoliti mart.
 XII. Prid.
 XIII. Idib.
 XIV. XIX. Kal. Sept.
 XV. XVIII. ^h Assumptio beatæ Mariæ virginis.
 XVI. XVII.
 XVII. XVI.
 XVIII. XV.
 XIX. XIV.
 XX. XIII.
 XXI. XII.
 XXII. XI.
 XXIII. X.
 XXIV. IX. Bartholomæi apostoli.
 XXV. VIII. Genesii mart.
 XXVI. VII. Geronii conf.
 XXVII. VI.
 XXVIII. V.
 XXIX. IV.
 XXX. III.
 XXXI. Prid.

MENSIS SEPTEMBRIS.

I. KALEND.
 II. IV. Non.
 III. III.
 IIII. Prid.
 V. Nonis.
 VI. VIII. Id.
 VII. VII.
 VIII. VI.
 IX. V.
 X. IIII.
 XI. III. Jejun.
 XII. Prid. Jejunium.
 XIII. Idib. Jejunium.
 XIV. XVIII. Kal. Oct. Cypriani ep. mart.
 XV. XVII.
 XVI. XVI. ⁱ Euphemie virg. mart.
 XVII. XV.
 XVIII. XIII.
 XIX. XII.
 XX. XI.
 XXI. X. Matthæi apost. et evangel.
 XXII. X.
 XXIII. IX.
 XXIV. VIII. ^j Decolatio sancti Joannis Baptiste.
 XXV. VII.
 XXVI. VI.
 XXVII. V. Cosmi et Damiani mart.
 XXVIII. IIII. Faustii Januarii et Martialis.
 XXIX. III. ^k Michaelis archangeli.
 XXX. Prid.

Orationale Gothicum Kalendis Augusti, una cum Maccabeis martyribus, colit.

^g Sixti. Missale nostrum una eademque missa sanctum Sixtum Papam et sanctum Laurentium commemorat.

^h Assumptio. De hac festivitate vide notas pag. 587.

ⁱ Euphemie. De ea meminit Breviarium Mozarabum.

^j Decolatio. Hac die Decollationem sancti Joannis signat Orationale Gothicum. Cui subscribit pseudo-Augustinus ille in epistola ad Bibianum. Vide notas p. 589. In Missali nostro missa Decollationis sancti Joannis Baptiste exeunte Augusto locum obtinuit.

^k Michaelis. De hac festivitate vide notas p. 595.

MENSIS OCTOBRS.

- I. KALEND.
H. VI. Non.
III. V.
III. III.
V. II.
VI. Prid.
VII. Nonis.
VIII. VI. Id.
IX. VII.
X. VI.
XI. V.
XII. III.
XIII. II.
XIV. Prid.
XV. Idibus.
XVI. XVII. Kal. Novemb.
XVII. XVI.
XVIII. XV. * Lucae evangelistae.
XIX. XIV.
XX. XIII.
XXI. XII.
XXII. XI.
XXIII. X. Servandi, et Germani mart.
XXIV. IX.
XXV. VIII.
XXVI. VII.
XXVII. VI.
XXVIII. V. Simonis et Judae apostolorum.
XXIX. IIII.
XXX. III. * Marcelli mart.
XXXI. Prid.

MENSIS NOVEMBRIS.

- I. KALEND. * Omnium sanctorum.
II. IV. Non.
III. III.
III. Prid.
V. Nonis.
VI. VIII. id.
VII. VII.
VIII. VI. Jejunium.
IX. V. Jejunium.
X. IIII. Jeju ium.
XI. III. Martini episcopi confess.
XII. Prid. * Emiliani abbat.
XIII. Idib.
XIV. XVIII. Kal. Dec.

* Lucae. De eo Breviarium Mozarabum meminit.
* Marcelli. Prudentius (Hymn. 4 de Coron.) de sancto Cassiano cecinit :

Ingerit Tingis sua Cassianum
Festa.....

Nam olim Mauritaniae Tingitana ad Hispaniam pertinebat. De eodem martyre agit Missale Mozarabum.

* Omnium Sanctorum. De his vide notas pag. 598.
* Emiliani. Cognomine Cucufatis. Ejus Vitam scripsit sanctus Braulio, cujus tempore coli coeptus est. De eo agit Breviarium Mozarabum.

- A XV. XVII.
XVI. XVI. * Sperati, et comitum mart.
XVII. XV. Acisciae, et Victoriae Mart.
XVIII. XIII. Romani, et Theudoli Mart.
XIX. XIII.
XX. XII.
XXI. XI. Crispini ep. conf.
XXII. X. Caeciliae virg. mart.
XXIII. IX. Clementis papae mart.
XXIV. VIII.
XXV. VII.
XXVI. VI.
XXVII. V.
XXVIII. IIII.
XXIX. III. Saturnini episc. mart.
XXX. Prid. Andreae apost. mart.

MENSIS DECEMBRIS.

- I. KALEND.
II. IV. Non.
III. III.
III. Prid.
V. Nonis.
VI. VIII. id.
VII. VII.
VIII. VI.
IX. V. Leocadiae virg.
X. IIII. Eulaliae Emeritens. virg. Mart.
XI. III.
XII. Prid. * Eugeniae virg. mart.
XIII. Idibus.
XIV. XIX. Kal. Jan.
XV. XVIII.
XVI. XVII.
XVII. XVI.
XVIII. XV. Festivitas gloriose sanctae M. virg.
XIX. XIV.
XX. XIII.
XXI. XII. Thomae apostoli.
XXII. XI.
XXIII. X.
XXIV. IX.
XXV. VIII. Nativitas Domini nostri J. Christi.
XXVI. VII. Sancti Stephani protomart.
XXVII. VI. * Johannis apost. evangel.
XXVIII. V. Innocentium mart.
XXIX. IIII.
XXX. III. * Jacobi fratri Domini.
XXXI. Prid. * Columbae Virg. Mart.

* Sperati. Hi martyres in Breviario Mozarabum coluntur xii Kal. Jul. Vide notas pag. 600 et seq.
* Eugeniae. Hanc Orationale Gothicum vi Kal. Jan. signat.

* Johannis. Aliter Orationale Gothicum : vi Kal. Jan. sanctam Eugeniam, iv Kal. Jan. sanctum Joannem apostolum, et Innocentis martyres mense Januarii, incerto die, signat.

* Jacobi. Vide notas pag. 491.
* Columbae. Fragmentum Pisanum hanc iv Non. Januarii signat, quae in Orationali Gothico et in Missali nostro prid. Kal. Januarii colitur.

INDEX RERUM.

Numeri Romani respondent his qui in praefatione sunt parenthesisibus inclusi; Arabici vero his qui crassiori typo in textu representati sunt.

A

Abula urbs Castellae veteris, 575. In ea sepultus est sanctus Secundus, *ibid.*

Acceptionis festivitas dicta est Epiphania, 496.

Aciscius martyr Cordubensis, 603, 605. Ejus missa, 406.

Gotho-Blaugui die sancti Aciscii adventum inchoabant, 405.

Acta martyrum olim vitata quandoque in missis Gotho-Hispanis occurrunt, 1.

Adrianus martyr, 574. Acta antiquitus vitata, *ibid.* Ejus missa, 525. Una cum uxore Natalia colitur, *ibid.*

Adventus Domini, in Missali et Breviario Mozarabum, sex habet Dominicos, 475.

Aegaeus, Achaiae proconsul, 481.

Acrius docuit inutile esse pro defunctis fidelibus orare, 617.

Agape die Dominica celebrabatur, 497.

Agatha virgo et martyr, 561. Ejus Acta, 565. Ejus missa, 303.

Agnes virgo et martyr, 538. Tenera aetate passa, 539. Ejus missa, 540. Bis quotannis apud Romanos celebrabatur, s. illicet die 21 Januarii, quo passa est, et die 28 Januarii, quo nata est, 539.

Agnus in Paschate benedictus, 537.

Alexander II, papa, in concilio Mantuano, liturgiam et libros liturgicos Mozarabum approbavit, cclxvii.

Alfonso Martines, parochus ecclesiae Mozarabice sanctae Eulaliae, Editioni Toletanae Missalis et Breviarii Mozarabum interfuit, xiv.

Alfonso Ortiz, canonicus Ecclesiae Toletanae, praefuit Editioni Toletanae Missalis et Breviarii Mozarabum, xiv.

Alia oratio, 510.

Alleluia in missis defunctorum cantatum, 618. Apud Græcos, tempore Quadragesimae, *ibid.*

Amictus, 534, civ.

Andreas apostolus, 481. Ejus missa, 26.

Aneboladium, 174, 515. Idem atque amictus, 519, civ. Induebatur super albam, 519.

Angeli custodes hominum, 554, 500, 505, 552. Animalia rationalia dicti, 507.

Angelica Salutatio in liturgiis olim recitata, 531.

Anno, 418.

Annuntiatio beatæ Mariæ virginis die 18 Decembris celebrabatur, 483. Festum sanctæ Mariæ virginis dicta, *ibid.*

Ejus missa, 52.

Antonius Rodriguez Parochus ecclesiae Mozarabice sanctorum Justæ et Rufinæ, xiv. Editionem Missalis et Breviarii Mozarabum adjuvit, *ibid.*

Apologia sacerdotis, 537. Eadem confessio dicebatur, *ibid.* Ejus forma antiqua, 25, 224.

Apostoli in Hispania Evangelium prædicaverunt, cclxvi seq.

Apostolus, in missa, legebatur a diacono, 501.

Aqua a personis, xcm. Ejus usus antiquus, *ibid.* Ejus benedictionis formula, *ibid.*

Aricani negabant sacrificium Dei Filio offerri debere, 534.

Ascensio Domini, 552. Ejus missa, 249.

Asialthus, 452.

Assumptio beatæ Virginis, 586. Die 18 Januarii aliquando celebrata, *ibid.* Ejus missa, 361.

Augurius martyr, 568.

B

Babilas episcopus Antiochenus martyr, 561. An unus adiutendus sit, 562. An sub Decio passus, 561. An potius sub Numeriano, 462. Cum tribus pueris passus, 561, 562. Ejus missa, 296.

Baptismus Christi ingenti lumine, quod in Jordane circumfusus, illustratus fuit, 493.

Baptisterii fores die Dominica primâ Quadragesimæ solemniter clauduntur, 504.

Baptizandi modus duplex, 504.

Baptizatus apostolus, 587. Quo mortis genere passus, 588. An ejus reliquie Romam delatæ, 587. Ejus festi-
vitas diversis diebus celebrata, *ibid.* Ejus missa, 365.

Basilica Siciniana, 481. In honorem sancti Andree apostoli Deo consecrata, *ibid.*

Benedictio Agni paschalis, 527. Benedictio aquæ asper-
sionis, xcm. Benedictio caudearum die Purificationis, 500, 564, l. Benedictio cerei paschalis, 175, 177, 519, 520.

Benedictio fontis baptismalis, 188, 534, 525. Benedictio lucernæ paschalis, 175, 176. Benedictio Palmarum et Oli-
varum, 512. Benedictio Panis, 475. Benedictio Populi in missa, 531. Ante communionem imperita, *ibid.*, et 475.

Eadem formula ab episcopo et a presbytero fundebatur, 531.

Boas, 563.

Bubata, 520.

C

Capitulum, 512.

Catechumeni, 506. Eorum missio, *ibid.* Dominica me-
diante illis Symbolum memoriter mandandum tradebatur, 510. Idem Dominica Palmarum Symbolum solemniter
tradebatur, 513. Feria 5 in Cena Domini Symbolum me-
moriter recitabant, 513.

Cathedra sancti Petri festi-
vitas antiqua, 569. Cur insti-
tuta, 570.

Catherina virgo Alexandrina, an eadem Dorothea ap-
pellata, 586.

Celidonius martyr, 571.

Cereus paschalis in sacrario ab episcopo accendebatur, 519. Accessus in Ecclesiam deferre-
batur, 520. Ejus particu-
lae populo distribu-
ebantur die Dominica in Albis, 520.

His utebantur contra demonum præstigia, contra fulgura
et ventorum turbines, 520.

Christi conficiebatur feria 5 in Cena Domini, 513. Mi-
stum oleo baptismatis fonti infundebatur, 582.

Christina virgo et martyr, 582.

Christophorus martyr, 582. Ejus Acta vitiosa, *ibid.* Cujas
fuit, 583.

Christus Eucharistiae sacrificium instituit, 494. Præcipit
ut sacerdotes illud sacrificium offerrent, *ibid.* Plura circa
ritum celebrandi Eucharistiam sacrificium instituit, 570.

Christus Sacerdos idem et sacer Agnus, 192. Inter vene-
randa altaris mysteria comedendus, 203.

Cineres publice penitentium agentibus impositi, 505.

Circumcisio Domini, 495. Quo tempore in Hispania in-
stituta, *ibid.*

Clemens papa et martyr, 478.

Clinici quinquam, 524. Ad gradum presbyteri non promo-
vebantur, *ibid.*

Communicandi ritus, 489, 547.

Communio quotidiana Romæ et in Hispania, 168. Com-
munio frequens in Hispania sæculo septimo, 500. Sponte
a communione abstinentes penitentiam agere cogebantur,
529.

Conceptio beatæ Mariæ virginis, 609. Ejus missa, 415,
lxx.

Confessio sacerdotis in missa, 537. Ritus est vetustus,
ibid. In diversis missis locis ferebat, *ibid.* Confessio sacer-
dotis dicta est apologia sacerdotis, 538. Ejus plures for-
mulae, 534.

Confessor quis, 567. An idem qui psalter, 568.

Consecratio panis et vini, 541. Ejus forma Gottho-Hi-
spana, *ibid.* An elata voce prolata, 542.

Consistentes iidem atque astantes, 541. Missæ sacrificio
intererant quin communicarent, *ibid.*

Cooperatorium quid, 508.

Corporalis, 535, 538.

Corpus Domini et sacrario ad altare, ante oblationem
populi, deferre-
batur, 508.

Cornutus et Damianus medici martyres, 594. Eorum vene-
ratio antiqua, 594. Eorum missa a sancto Ildelfonso com-
posita, 595.

Cruis in ara olim collocata, 535. A sacerdote ad aram
accedente salutabatur, *ibid.* Solemniter adoratur in Occi-
dente feria 6 in Paras eve, 517, cxxx. Apud Græcos Do-
minica quarta Quadragesimæ, 517.

D

Defuncti, pauperes, et quiescentes dicti, 539. Pro illis
orabant, 538, 617. Eorum corpora cum luminibus et cantu
ad sepulcrum deferre-
bant, *ibid.* In Ecclesiis non sepele-
bantur, *ibid.*

Diaconi tunica alba et stola induebantur, 501. Pallum
ab altari amovebant, 508. Corporalia super mensam altaris
extendebant, *ibid.* Eucharistiam et sacrario ad aram defe-
rebant, *ibid.* Oblationes aere inferre-
bant, 509, 571. Aquam
lavandis manibus sacerdoti infundebant, *ibid.* Calicem
elevabant, 541, 545. Calicem communicantibus porrige-
bant, 489. Et quandoque etiam corpus Domini, *ibid.* Dia-
coni Apostolum et Evangelium legebant, 501. Diptycha
recitabant, 538. Lucernæ et cerei paschalis solemnem
benedictionem proferre-
bant, 521. Monebant cum orandum
erat, 544, aut cum genua flectenda, *ibid.* Preces recita-
bant, 505. Penitentes et catechumenes dimittebant, 506.
Signum faciendæ pacis dabant, 540. Et ipsi primi pacem fa-
ciebant, *ibid.* Silentium indicebant, 501. Voce elata *Aures
ad Dominum* dicebant, 540. Et absoluta missa, populum
dimittebant, 547.

Diaconice preces, 538.

Dies liturgici quadragesimales, 505.

Diptycha sacra, 538. Eorum usus et finis quis, *ibid.* No-
mina dicebantur, *ibid.* In Hispania et in Gallia ante con-
secrationem munusculum reci-
abatur, *ibid.* Idem mos Gra-
ecorum erat antiquius, at modo diptycha peracta consecra-
tione recitant, *ibid.* Romæ diptycha vivorum ante con-
secrationem, diptycha vero mortuorum post consecrationem
recitantur, *ibid.*

Dominica Adventus sancti Joannis Baptistæ, 575. Domi-
nica primâ Quadragesimæ, 504. Eadem Dominica in Alle-
luia, et Dominica in carnes tollendas dicta est, *ibid.* Domi-
nica Palmarum, 513.

Dominicus dies, 437. Ejus varia nomina, cultus et
observatio apud Christianos, *ibid.*

Dorothea virgo et martyr, 568. Ejus Acta vindicantur,
ibid.

E

Ecclesia catholica est confessione una, dilata-
tione nu-
merosa, est diffusa, non divisa, 70. Est fundamentum veri-
tatis, 280. Est utilitatem nostram maiorem atque virtutum,
70. Ecclesia signo crucis cuncta sanctificat, 576. Ecclesie

Hispanis ab apostolis et a viris apostolicis fundata, cxxvii seq.

Emeterius et Celidonius martyres, 571. Quo tempore passi, 571.

Epiphania, 404. Appellata est Apparitio Domini, et festivitas ieiuniorum, *ibid.* Item acceptio et festum acceptationis, 406. Et secunda Christi natiuitas, 406.

Episcopus olim et papa, et pontifex, et summus sacerdos denominabatur, 308. Episcopus cereum et lampadem paschalem accendebat, 320.

Eucharistia est carbo igneus, 560, 565. Est duplex natura carbo, *ibid.* Est Agnus Dei qui nunquam moritur immolatus, et semper vivit occisus, 507. Est alimonia que non diminuitur, 65. Est panis verus qui, cum manducatur, vitam reddit, 165. Est pascendi communis medela salutis, 89. In Eucharistia corpus Domini accipitur, et sanguis ejus potatur, 207, et quod pendit in cruce, *ibid.*, et 215, 246. Et licet verum corpus edatur, et sanguis manifestissimus inserviat, nullus tamen horror incutitur cum salus animarum in spiritali cibo et poculo ministretur, 68. Eucharistia legitur, 492. Quomodo intelligenda, 526. Eucharistia effectus, 105, 191, 201, 591.

Eugenia virgo et martyr, 640. Ejus Acta antiquitus vitata fuisse, 610. Ejus basilica prope urbem Romanam inter viam Latinam et Appianam sita, 610.

Eugenius de Robles fuisse refellitur, cxxi seq.

Eulalia virgo et martyr Barcinonensis, 566. Distinguenda est ab Eulalia Emeritensis, 566, 567. Ejus Acta, 566. Eulalia virgo et martyr Emeritensis, 484. Ejus Acta interpolata, 562. Eulalia tres in Martyrologiis leguntur, 481. Unicam Eulalam Emeritensem Prudentius celebrat, 566. Eique quadam tribuit que Eulalia Barcinonensis fuerunt, *ibid.*

Eulogio, 587, 538.

Eulogius martyr, 568.

Euricus Visigothorum rex sevaram in Catholicos movit persecutionem, cccxvii.

Evangelium a diacono legebatur, 501. Evangelii legendi ritus et ceremonie, *ibid.*

Exaltatio crucis, 592. Ejus missa a recentioribus Mozarabibus composita, 61, 592.

Exorcismi in benedicendo aquam super-viculis, xxi. Et in benedicendo fonte baptismatis adhibebantur, 537.

F

Fabianus papa et martyr, 537.

Faustus, Januarius et Maritides martyres Cordubenses, 595. Eorum Acta, *ibid.*

Felix martyr Gerundensis, 585. Natione Aler, 584. Se apostole persecutoribus obtulit, *ibid.*

Festivitates sanctorum ante annum centesimum septuagesimum ante Christum celebrabantur, 611. Imo vero apostolice celebrabantur, *ibid.* Festivitates proxime recurrentes in conventu fidelium deservituri mos erat, 591. In diebus sacrificium solemniter ferebat, et populus communicabat, 611.

Festum corporis Christi, 534. Ejus missa, 265. A Mozarabibus composita, xlv. Festum omnium Sanctorum, 598.

Fortipes ferebat quadam tormenti genus, 626.

Franciscus cardinalis Eminentissimus archiepiscopus Tolitanus Missale et Breviarium Mozarabum Tobell imprimenda curavit. xi. Collegium sacerdotum instituit qui missas et officia divina ritu Mozarabum celebrarent, xxi. Missali Mozarabico eas duntaxat rubricas transcribere permittit quibus suo tempore Mozarabum utebantur, cxxv. Missali Mozarabico typis edito tam liturgie Gotho-Hispanice quam veteri Gallicane consulit, ccciv.

Franciscus episcopus Tarraconensis martyr, 568. Captivum esse in carcere habuit, 569. Quodam modo celebri responso liturgie Gotho-Hispanice antiquitatem confirmavit, ccc.

Fugam in persecutione licitam esse Evangelium et Patres docent, 578.

Funeris Christianorum ritus aliqui, 617.

G

Gallonia et Aquilina mulieres, martyres, 585. In vitialis Actis sancti Christophori mulieres fuisse dicuntur, *ibid.*

Genesis martyres plures, 588. Genesis Arelatensis martyr, 588. Ejus Acta, *ibid.*

Germanus martyr, 586, 587.

Gerontius episcopus et confessor, 589. Temporibus apostolorum in Hispania predicasse traditur, *ibid.* Italice in carcere oblit, *ibid.* Unde et martyr dicitur, xix.

Gothi idem Christi amplectuntur, cxxvii. In haeresim Arianam postea lapsi, *ibid.* Liturgie propria in sacris utun-

tur, *ibid.* Eorum liturgia quoniam fuerit incertum, *ibid.* Gratia Christi auxiliante ab illicitis abstinerere potuisse, 105. Gratia solvit quos vinxit illecebra, 176.

Guitmundus Aversae in Italia episcopus, cclxvi. Primes omnium scripsit sanctam Isidorum Missale Hispanum composuisse, *ibid.*

H

Heresis Boetianorum, cxli.

Hermoygus episcopus Tudensis, 625. Avunculus sancti Pelagii martyris, *ibid.* Inter sanctos Tudenses colitur, *ibid.*

Hostia, sive corpus Christi, in missa frangitur, 542. Ritus frangendi panem consecratum a Christo institutus, 545. Ab omnibus Occidentis et Orientis Ecclesie observatur, *ibid.* Mozarabes hostiam in novem partes frangunt, quibus singulis proprium nomen imponunt, *ibid.*, et 544. Dum sacerdos hostiam frangit canitur a Mozarabibus antiphona ad contractionem panis, *ibid.* Hostie pars in calicem consecratum mittitur, 545. Hic ritus omnibus ferme liturgiis communis est, *ibid.* Olim Romanus pontifex bis in calicem partem hostie dimittebat, 546. Soli Capite partem hostie in calicem non dimittunt, 547. Faciunt tamen, suo modo, sanctam unionem, sive communionem corporis et sanguinis Domini, *ibid.*

Hymnus Gloria in excelsis Deo, 535. Ejus doctores, *ibid.* Varia ejus exemplaria vetusta, cxi. A Gotho-Hispanis canebatur in missa diebus Dominicis et festis, 535. An etiam a Gallis, lxxix. Hymnus Gloria, *laus et honor*, 512. Ejus auctor Theodolphus Aurelianensis episcopus, *ibid.* A Mozarabibus die Palmaram canitur, 149, cxi. Hymnus *Pange, lingua, gloriosi*, 516. Ejus auctor quis, *ibid.* Hymnus Prudentii, sextus cathemerinon, in laudem lunonis paschalis scriptus est, cxxv. Hymnus *Puerorum Benedictio*, 95, 222, 505. In omnibus missarum solemnitate a Gotho-Hispanis canebatur, *ibid.* Ejus plura sunt exemplaria, *ibid.* Hymnus *sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis*, 517. A Petro Gnaphoe vitatus, *ibid.* Hymnus *Salve, Regina*, a Mozarabibus recitatur missa absoluta, 548.

I

Ignis novus a sacerdote excussus et sillece, 519. Etiam collectis solis radiis accendebatur, *ibid.*

Illatio, 551. Ejus variae appellationes, *ibid.* Ejus antiquitas, *ibid.* Singulis missarum Mozarabibus sua est illatio, *ibid.*

Incensum cereo paschali Gotho-Hispano non indigebatur, 521.

Innocentes martyres, 490. Eorum festivitas, *ibid.*, et 491.

Insufflatio, 524. Hujus ritus origo, et antiquitas, *ibid.* Adhibetur ad dona sancti Spiritus conferenda, et ad malos demones pellendos, *ibid.*

Introito in missa Gotho-Hispana semel tantum dicebatur, scilicet ante illationem, 90, 540. In missa Mozarabica bis dicitur, 99. Semel more Romano in Introito missae, et iterum more Gotho-Hispano ante illationem, *ibid.*

Invento sanctae crucis, 575. Ejus missa, 522. A Mozarabibus vitata, lvi.

Irenaeus Lugdunensis episcopus liturgiam Gallicanam Gallos deuisse traditur, cxi.

Isidorus Hispanicus non fuit auctor liturgie Gotho-Hispanae, cxxviii seq. Neque composuit Breviarium aut Missale Mozarabum, cxxv seq.

J

Jacobus Alphaei apostolus an idem sique Jacobus frater Domini, 592, 593. Jacobus frater Domini, 491. Cur dictus frater Domini, 491. Cur dictus est Justus, 492. Fuit primus Hierosolymorum episcopus, 491. An a Christo Domino, ab apostolis institutus, 492. An illi concessum fuit sancta sanctorum ingredi, 401. An unus fuit et duodecim apostolis, 492, 493. Quo m-rtis genere martyrium fecit, 492. Diem passionis ejus Gotho-Hispani die 30 Decembris celebrabant, 492. Jacobus Zebedei apostolus in Hispania praedicavit, cxi. Ejus missa, 229, xii. An epistolam canonicam scripserit, 538.

Januarius martyr Cordubensis, 595.

Jejunium Epiphaniae, 56, 494. Jejunium Calendarum Januarii, *ibid.* Jejunium Calendarum Novembris, 536. Ejus locum occupavit jejunium sancti Martini, *ibid.* Ejus missa, 281. Jejunium Calendarum Septembris, 695. Idem quod jejunium sancti Cypriani, *ibid.* Ejus missa, 578. Jejunium Pentecostes, 535. Olim post Pentecostea, postea ante Pentecosten celebrabatur, *ibid.* Ejus missa, 286. Jejunium Quadragesimae Gotho-Hispani inchoabant feria secunda post primam Dominicam Quadragesimae, 505. Ejus initium singulis annis, die Natalis Domini, indicabatur, 487. Jejunium Sabbati, cxxviii. An apud Romanos incepit a con-

certatione apostoli Petri cum Simone Mago. 879. Jejunium stationum feris quartæ et sextæ apud Hispanos vetustum, 509.

Joannes apostolus et evangelista, 489. An mortuus sit disputatur, 490. Ejus festivitas in occidente die 27 Decembris celebratur, 489. Incertum est quo die obierit, *ibid.* Dies ejus emortualis Assumptio sancti Joannis dicta, 490. Joannes Baptista præcurator Domini, 550. Festum Nativitatis ejus 575. Ejus passionis festum, 589. Diversis diebus celebratur, *ibid.* Sepultus traditur Sebaste in Palestina, 590.

Julianus martyr, 536. Ejus uxor Basilissa, 537. Ejus acta, *ibid.* Dies et locus martyrii diversimode indicantur, *ibid.* Julianus episcopus Toletanus libros liturgicos Toletanos recognovit et emendavit, cclxxiv. Et potius quam sancto Isidoro tribuenda sunt Missale et Breviarium Mozarabum, cclxxiii. Is tamen habendus non est compositor Missalis Mozarabici, cclxxvi.

Justa et Rufina virginis et martyres Hispanenses, 580. Justus et Pastor martyres Complutenses, 555. Tenere satie passi, 581. Eorum festivitas quo die celebranda, 581. Eorum acta, *ibid.* Eorum Basilica, a sancto Asterio constructa, duas habebat aras, *ibid.* Eorum reliquie circa annum æræ Christianæ, 588. Detectæ, *ibid.*

K

Kalendis Januarii Hispani et Galli olim jejunabant, xxvii.

Kyrie eleison Gotho-Hispani in precibus diaconis sæpius dicebant, lxxviii. Mozarabes in missis defunctorum Kyrie eleison dicunt, 618. Et etiam in missa votiva omnimoda, 614, 618.

L

Læc et mei neophytis data, 496.

Lapis unus quo percussus est sanctus Steph., a fidei quodam qui martyrio ejus interfuit, Anconam in Piceno delatus, in thesauro ecclesiæ Anconitana, cum aliis reliquiis, conservatur, 487, 488.

Lauda, 502, 556.

Laurentius, levita et martyr, 585. Una cum Xisto papa et martyre colitur, 586, 589, 590.

Leander Hispaniensis episcopus non fuit auctor liturgiæ Gotho-Hispanæ, cclxiv seq. Neque compositor Missalis Mozarabici, cclxxv seq.

Lectionarium Gallicanum Luxoviense an ad ordinem Romanense referendum sit, ccc.

Lectiones Scripturæ tres plerumque in missa Mozarabica leguntur, 499. Quandoque quatuor leguntur, *ibid.* Lectiones Sabbati sancti, 583. Eorum numerus varius, *ibid.*

Leontius Visigothorum rex Catholicorum persecutor, cccxiii.

Liber Apocalypsis in missa legitur a Paschate ad Pentecosten, xxi. Liber omniomni offeruntur, 520, 555. Libri Missales Gallicani plura habent desumpta et vetusta Mozarabici Gotho-Hispani, a quo compositum fuit Missale Mozarabum, 521, 597.

Litanie, initio Quadragesimæ, triduo celebrabantur, 575.

Liturgia Africana nonnullis peculiaribus ritibus a Romana discriminabatur, 557. Liturgia Gallicana eadem fuit atque Gotho-Hispana, atque Mozarabica, lxxvii seq., 78 seq. Ejus antiquitas, cclxv seq. Ejus auctor, ccc seq. An e Gallia in Hispaniam, an ex Hispania in Galliam propagata fuerit, cclx, cclxi, cclxxii. Liturgia Gotho-Hispana a primis fidei Christianæ predicatoribus Hispanie tradita, cxcvi seq. Nullo ritus a Græcis et Orientalibus accepta, cclxxxi seq. Sanctus Isidorus in libris de ecclesiasticis Officiis hanc illustravit, cclxxvi. Liturgia Hispana ab apostolis virisque apostolicis instituta, cclxi, cclxiv, cclv, cclvi seq. Cur dicitur *Gothica* et *Gotho-Hispana*, et *Isidoriana*, et *Mozarabica*, 176. Liturgia Mediolanensis Ambrosiana denominatur, cccv. Est sancto Ambrosio antiquior, *ibid.* A Liturgia Romana in multis dissentit, *ibid.* Liturgia Mozarabica eadem est atque Gallicana, lxxvii seq., 78 seq. Eadem quoque est atque Gotho-Hispana, lxxvii seq., cclxv seq., cclxxvi. Liturgia Romana an ab apostolis, aut a viris apostolicis Hispania olim tradita fuerit, cclx seq. An a concilio i Bracarense suscepta fuerit, cclxxvii seq. Liturgia Romana Gallicis a sancto Trophimo tradita fuit, 248. Liturgiæ primis Ecclesiæ sæculis scriptæ habebantur, cxi.

Lucerna et cereus ab Hispanis olim in Paschate solemniter accendebantur, cxcvi.

Lucianus presbyter et martyr, 558.

Luparia, 575.

Lux iugens in Jordane circumfulsit cum Christus a Joanne baptizaretur, 495.

M

Manipulus, vestis sacra, 554.

Manus ad altare levantur, 509, 557.

Marcialis martyr, 593.

Marciana virgo et martyr, 579. Ejus missa, 558. Ejus Acta vindicantur, 579, 580.

Maria Magdalene, 581. Confessor, 547. Fidei canna tormenta passa est, *ibid.*

Martinus Turonensis episcopus, 598. Statim a morte inter sanctos venerari cepit, 599. Ejus missa, 402. Quo tempore composita, 515 seq.

Martyres in persecutione Arabica cum statim a morte colebantur.... Martyrum reliquie, 582, 583. In Ecclesiâ catholica venerantur, 509. Per eas Deus miracula operatur, 585. Martyrum solemnitates ævo apostolico celebrata, 611.

Mastrata, 518.

Mathias apostolus, 570. Ejus missa, 515.

Matthæus apostolus et evangelista, 595. An predicaverit in Macedonia, 594.

Memento mortuorum, 7, 252, 514, 547. Mozarabes recentiores his faciunt memento mortuorum, ac Memento vivorum, 6, 251, 514. Mozarabes recentiores his faciunt memento vivorum, cxi.

Michael archangelus, 595. Ejus collis in Ecclesiâ vetustus, *ibid.* Ejus missa, 590.

Missæ, 509, 617. Missa Gallicana canonem proprie dictam non habet, x. Missa Hispana an a sancto Petro instituta, cclvii seq., 162. Canonem non habet, x. Missa Mozarabica missæ Gallicanæ similis, vii. Missa præsanctificationum, 517, 518. Missa privata ritus quodam diversum habet a missa solemnî, 540, cclxxvi. Missa Romanæ quæ, cclxxviii. Missa Sabbati sancti nocte celebratur, 586. Missa diebus Dominicis et singulis feris quartis et senis Quadragesimæ celebratur, 505. Missæ communes sanctorum, 421, 611. Missæ defunctorum, 456. Missæ votivæ, 441, 614.

Missale Gallicanum vetus, cclxxviii. Quo tempore compositum, ccc. Missale Gothicum, ccc. Cur sic denominatum, *ibid.* An in Ecclesiâ aliqua Gallia Gothicum ejus usus fuerit, cccx, cccxi. Plura habet et vetusto Missali Hispano desumpta, cccxvii. Missale Francorum, cclxxv. Quo tempore compositum, cclxxvi. Missale istum idem sonat atque *plenarium*, x. Missale Mozarabicum est *plenarium*, sive *missarum perfectum*, x. Missalibus omnibus Gallicanis præstat, cccv. Non faveat erroribus Felice et Elipandi, cclxx seq. Non est unius auctoris opus, cclxxv, cclxxvi, cclxxvii. Sanctus Isidorus non fuit ejus compositor, cclxxv, cclxxvi, cclxxvii. Neque sanctus Julianus, cclxxviii. Neque sanctus Leander, cclxxv. Plures fuisse videtur ejus compositores, sique incoerit, cclxxviii. Missale Mozarabum jussu Francisci cardinalis Ximeni editum rubricis quasdam recentiores habet, cclxx seq. Has Mozarabes ante episcopatum cardinalis Ximeni Missali suo addiderant.

N

Natalis dicitur est quilibet dies festivus, 591. Natalis Gallicis dicta est feria quinta in Cena Domini, 515.

Nativitas Christi, in Occidente viii Kal. Januarii, 486. In Ægypto et in Oriente viii Idus Januarii celebrata, 495. Die Natalis Domini apud missa fiebat in Hispania olim et in Gallia, xxi. Nativitas beatæ virginis Mariæ, 590. Ejus missa, 575. A Mozarabibus composita, x.

Neophyti albis vestibus induebantur, 548. Circa altare, intra cancellos collocabantur, 555. Infantes denominabantur, 525. Lactis et mellis commistione potabuntur, 496. Post susceptum baptismum in ecclesiâ et baptisterio ducti missæ intererant, offerbant et communicabant, 525. Secoriam, per aliquot dies, post baptismum, habebantur, 553.

Nomina apostolorum, martyrum, patriarcharum et prophetarum in missa Gotho-Hispana et Gallicana et dupliciter legebantur, 527.

O

Oblatio panis et vini, 508. Ejus ritus et caeremonie, 509. Oblatio pecunie, vestis et aliarum rerum, 557.

Offertorium, vas ad excipiendas oblationes panis, 508. Item sudum ad panes oblatos recipiendos, *ibid.* Ea calix apud Romanos regebatur, 541.

Officium ad missam, 496. Officium precum, 505. Officium Sabbati sancti, olim post solis occasum inchoabatur, 518. Deinde post nonam, *ibid.*

Oratio ad agnum benedicendum, 105, 537. Ad albam, 218. Ad amictum, 217. Ad casulam, 218. Ad cingulum, 218. Ad extendenda corporalia, 219, 507, 555. Ad manipulum, 218. Ad manus lavandas, 218. Ad orationem Dominicam, 218, 551. Ad pacem, 551. Oratio alia, 510, 553. Oratio Dominica, 550, 551. Oratio missæ, 509. Oratio post communionem, 547. Post Hymnum Angelicum, 555. Post nomina, 511. Post pridie, 552. Post sanctus, *ibid.* Oratio pro Ec-

clevis, 536. Orationes Sabbati sancti, 532. Ordo antiquus missarum dominicalium Quadragesimæ a Mozarabibus pertinebat xxx. Quomodo restitueretur sit, xxxvii.
Oramus raro in missis Mozarabicis dicitur, 544.

P

Pagi, sex vici, circa urbem Romam plures cum numerantur, qui magnitudine urbibus pares erant, 608.

Palla corporalis, 508, 509.

Panis fermentatus a Gotho-Hispanis offerbatur. Panis et calix quandoque pro corpore et sanguine Christi accipiuntur, 538.

Parasceve, feria sexta majoris hebdomadæ, 516. Hæc die missa non celebrabatur apud Gotho-Hispanos, *ibid.* Apud Mozarabes missa præsanctificationum celebrabatur, 517.

Pascua omnia a die resurrectionis Domini distinguebatur, 527.

Patena, 508. Patena vitrea, 517.

Paulus apostolus in Hispania Evangelium prædicavit, cxi. m. Ejus festivitas, 576, 577. Romæ eodem die passus quo Petrus apostolus, 579. Eodemque anno, *ibid.*

Pax in missa data, 540. Pax dandæ ceremonie, *ibid.*

Pedum lotio et exoculatio, feria 5 in Cena Domini, 516.

Pelagius martyr,.... Ejus Acta,.... Ejus Missa,.... Ejus cultus per omnem Hispaniam cito propagatus,....

Petrus apostolorum princeps, 570. Romæ passus eodem die eodemque anno quo Paulus passus est, 576, 579. Ejus cum Simone Mago concertatio, 578. Die festivitatis ejus olim pontifex Romanus duas missas celebrabat, 577. Petrus Hagrenbach Mivale Mozarabum Tolei impressit, 474.

Piscis, Christi symbolum, 551. Et etiam Christianorum, *ibid.*

Poenitentia publica, 506. Quandoque pro peccatis occultis suscipiebatur, 500.

Præparatio sacerdotis ad missam celebrandam, 555.

Præcis disconici Gotho-Hispanorum numero et ordine differunt a precibus disconici Græcorum, 187.

Priscillianista missæ defunctorum feria 5 in Cena Domini celebrabant, 515.

Processio, 519. Die Palmarum, 515. Sabbato sancto, 519.

Publice poenitentes peccata occulta palam non confitebantur, 506. Absolvebatur die Veneris sancto, 516. Publice poenitentes ab Ecclesia cum catechumenis ejciebantur, 500, 505. Ad manus impositionem accedebant, 506, 508.

Porficatio beatæ Virginis, 565. Ejus missa, 503. A Mozarabibus composita, *u.*

Q

Quadragesimæ initium populo nuntiabatur, die Natalis Domini, 487. Quadragesimæ tempore, demptis diebus Dominicis, missa vespere celebrabatur, 555.

Quinquagesima a Gotho-Hispanis non celebrabatur, 498, *xxx*

R

Raibertus, Caroli Magni legatus, corpora sanctorum Cypriani et Sperati Carthagine in Galliam detulit, 602.

Romanus martyr Antiochenus, 605. Abscissa radicibus linguis distincte loquebatur, 607. An unus fuerit Romanus martyr Antiochenus, an plures, 604. Ejus cultus in Gallia et in Hispania vetustus, 605.

Romeusis ordo omnis cclxxxiii.

S

Sacramentarium Bobiense, cclxxxi. Ad ritum Gallicanum stricte non pertinet, cclxxvii.

Sacrificium idem significat atque antiphona ad offerendum, 505.

Sancta sanctis, 545. In liturgia Gotho-Hispana diversum est ab eo quod in liturgiis Græcorum et Orientalium proclamatur, cclxxvii.

Saturnius episcopus Tolosanus et martyr, 480. Diversus ab eo qui Romæ colitur, *ibid.* Incertus est annus Martyrii sancti Saturnini Tolosani, 480. Ejus missa, 23.

Scillitani martyres, 601. Cur ita dicti, 602. Illarum basilica Carthagine, *ibid.*

Sebastianus martyr, 557. Ejus Acta, *ibid.* Septuagesima Hispanis et Gallis olim non observabatur, 498, *xxx*.

Servandus et Germanus martyres, 596, 597.

Sexagesimam Hispani et Galli non celebrabant, 498, *xxx*.

Simon et Judas apostoli, 597. Simon Magnus, Romæ, ab apostolo Petro devictus, ex aere dilapsus perit, 578.

Simplicius papa basilicam Sicilianam in honorem sancti Andreae Deo dedicavit, 481. Idem ecclesiam sancti Stephani in monte Cilio dedicavit, 489.

Sisennius et Theodora ejus uxor, 479. Galli in missa sancti Clementis papæ pro illis singulis annis orabant, *ibid.*

Sisius II, papa et martyr, 586. An cruce, an gladio martyrium consummaverit, *ibid.*

Speratus et socii martyres, 600. An iidem qui martyres Scillitani, 601. An Speratus fuerit episcopus, 601. Ejus reliquie in Galliam delatæ, 602. Miraculorum gloria Carthagine notissimus fuit, 602.

Stephanus protomartyr, 487. Ejus cultus Anconæ vetustissimus, 487. Ubi ejus erat memoria in qua Deus multa operabatur miracula, *ibid.* Ejus festivitas vi Kal. Januarii celebrata, 488. Ejus missa, 42.

Symbolum Constantinopolitanum Hispani omnium primi Occidentali in missa cantaverunt, 545. Eorum ritus recitandi Symboli discrepat a ritu Græcorum et Orientalium, cclxxix, cclxxxv. An Galli in missa Symbolum recitaverint, cclxxxv.

T

Terræ ebullitio ad sepulcrum sancti Joannis apostoli, 490.

Theodoricus II, Visigothorum rex, astelucanus sacerdotum suorum cæsus frequentabat, cclxxvi. Grandi sedulitate Deum venerabatur, *ibid.*

Theophilus Aurelianensis episcopus auctor hymni *Gloria, laus et honor*, etc., 512.

Theophilus martyr gladio cæsus, 586.

Thomas apostolus, 488. Ejus solemnitas antiqua, *ibid.* Ejus nomen Judas, 485. Thomas apostolus martyr obiit, 486. Ejus reliquie Edessam translatae, 487. Et in Italiam, 485. Ejus missa, 35.

Thus, vetustissima consuetudine in ecclesia accenditur, 555. In Oriente, Mediolani, et in aliis ecclesiis altari admovebatur, *ibid.* At Romæ, in Hispania, et fortasse etiam in Gallia, thus ad altare non incendebant, 557.

Toga, pro frequentia civium accepta, 569.

Torquatus, cæsusque socii, 572. Primi post apostolos Evangelium in Hispania prædicaverunt, *ibid.*, cclxx.

Tractus, quid, 506.

Trecanum, quid, 515.

Trinitatis adorandæ festum sero institutum, 554. Ejus missa, 265. A Mozarabibus composita, *u.*

Tyrus martyr, 565. Ejus cultus in Hispania vetustus, *ibid.*

U

Urbanus papa, ille de quo in Actis sanctæ Cæcilie an fuerit Romanus pontifex, an pagi suburbani episcopus, 608. Urbanus papa II decrevit ut, feria quarta, in capite jejunii cineres omnibus fidelibus indiscriminatum impoerentur, 505, 504.

V

Varietas librorum liturgicorum concordiam liturgicam non excludit, cclxxvii seq.

Vestes candidæ, a fidelibus, tempore paschali induebantur, 535. Vestes sacræ, 554. Earum appellationes, *ibid.*

Vigiliis papa decretalem epistolam ad Profuturum Praetensem misit, cclxxii. Quo tempore scripta fuit hæc epistola, cclxxii. Eidem Profuturo misit canonem Romanum et missam paschalem, cclxxiii, cclxxiv; et quare, cclxxv. Vimpa, quid, 516.

Vincentii Martyres plures, 570. Vincentius Casaraugustanus levita et martyr, 500. Ejus Acta, *ibid.* Ejus missa, 291. Ejus tunica, 560. An in Galliam delata, 561. Ejus veneratio longe lateque propagata, 560.

Vinum non consecratum an contactu specierum panis consecrati in sanguinem Christi convertatur, 518.

